F. 1. = 3

R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II ROMA
M 8
49 F
5

68. 13. 7. 11 esemplare in molti punti identico, ma
con frontespizio diverso ed edito nel 1571
trovati altri 2 esemplari identici al presente.

Tomus Vndecimus. 8-49-F-5

D. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI,

COMPLECTENS

Primam Secundæ & Secundam Secundæ Summæ Theologiæ

Cum Commentariis

R. D. D. Thomæ de Vio, Caietani, Cardinalis. S. Sixti.

Quarum Quæſtiones & articulos, & quæ in Commentariis continentur,

Indices proprijs appoſitis locis oſtendunt.

68 13. 4 11

ROMAE M. D. LXX.

M· M·

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM ET D. D. NICOLAVM DE FLISCO, S. R. ECCLESIAE EPISCOPVM, CARD. SABINENSEM.

THOMÆ DE VIO, CAIETANI, TVNC PRÆDIC. ORDINIS Generalis Magiſtri, nunc S. Xiſti, Presbyteri Cardinalis, in Primæ Secundæ D. Thomæ Aquinatis Commentarios.

PRAEFATIO.

QVI Orthodoxam Eccleſiam Reuerendiſſime in Chriſto Pater, pomarium eſſe cultiſſimum fœcundiſque arboribus conſitum dixerint, non modo eos non aberrare vſpiam, ſed rectiſſime etiam ſentire contenderim; quippe qui à principe illo vatum Moiſe, in ipſis prope hiſtoriæ ſuæ foribus aſſertum hoc propalam fore, ac procul ab ænigmatibus eſſe non ambigant: Neque enim aliud paradiſus ille a Deo plantatus, aquis irriguus, plantis pomiferis conſitus, in quo & primus eſt homo poſitus, quàm Chriſti refert Eccleſiam, baptiſmi fonte vitæq; arbore (quæ Chriſtus eſt) tum diuorum hominum diſciplinis, illuſtrium plantarijs exornatam. In hunc cum multi ad eximendam famem, capiendaq; pocula paſſim adcurrant, acceſſi & ego, & mea ſponte cupidus, tum maxime ab Aquinate Salomone (ita enim appellare libet) accitus (quis enim tam mentis inops, ac ſtolidus, vt aduocantem ad concluſum hortum dilectos ſuos, vt comedant fructus pomorum ſuorum, non libenter audiat, non gradu concito ſequatur?) acceſſi. Neque nuper ſolum, ſed quàmprimum mihi per ætatem licuit ac ſub opacis proceræ illius ac feracis arboris ramis, procul a ſæculi curis, procul a paſsionum æſtibus recreatus, ad radices diu admirans potius arboris celſitudinem, pomorumq; copiam ac ſuauitatem, quam delibans admodum, ſeſſitaui, vbi vero auctis viribus illam conſcendi, pomaq; ad libitum colligens, deguſtaui, tantus me ſubito illorum amor inceſsit, vt non diebus, non noctibus, a legendis illis ac vorandis abſtineam: Sed qui me voluptate hac affectum mœror inuaſerit, neſcio, dum exceptis paucis, reliquos vel in mandendis ſiliquis, vel eſtringendis glandibus occupatos, a noſtræ procul arboris dulcedine video conſtitiſſe. Quam ego rem non aliunde puto, quàm ex infirmis viribus, neque ad cenſum commodis prouenire, cum ſimile veri nullo pacto fiat, vt vbertatem tantam negligerent. Hos itaque, Pater ampliſsime, miſeratus, cum nobiſipſis tantum nati non ſimus, curaui, collectis pomis ac præbitis, ne ieiuni ac fameſcentes interirent. Quod cum aliàs in lucubrationibus meis effeciſſem, idem nunc in Commentarijs in Secundæ Primam, ea potiſsimum ratione feci, quòd præter illius præſtantiã, tum in Theologia, tum in ea Philoſophiæ parte, quæ de moribus agit, hic mihi Liber ita videbatur eſſe omnibus neceſſarius, vt abſque illo fieri, vel ingenti cum iactura, vel nullo modo poſſet. Complectitur enim prima illa rerum capita, ſine quibus aut caliges in cæteris, opus eſt, aut cæcutias. Adde & vtilitatem, quæ tanta in illo eſt, vt a cunctis ſimul

ordinibus,ad hunc ſit quaſi ad perennem ac lympidum fontem adcurrendum. Quis etenim Doctorum,ſine Thoma,non aridus videri poterit ac ieiunus? Quis ſacerdotum nō baculo Aquinatis innixus,in expiandis peccatis populorum,non ſæpe ceſpitabit? Eneruati proculdubiò erunt,ac ſine viribus abſque hoc de pulpitis declamantes, in tantaque legum affluentia,periti Cæſarei Pontificiique Iuris inopes & egentes. Sicuti vero Aquinatis Thomæ inter Prædicatores principis, fructus decerpere nullus debuit,prius quàm Caetanus Thomas in Prædicatorij gregis ſpecula conſtitutus, ita profectò a nullo melius accipiendi ſunt,atque auidius comedendi, quàm ab eo, qui Prædicatores tanta eſt charitate complexus,vt nunc bonos in illis mores confirmans, nunc reſtituens collabentes,in fouendis protegendiſque illis,& omnibus pręſtet,& a nemine ſuperetur. Accedit, quòd nobiliſsimi viri,ac ſupra fidem doctiſsimi (qualis eſt Aquinas noſter) nobiliſsimo in primis & inter eruditos quotidie victitanti, Commentaria iure quodam debita videntur. Quæ duo,quàm pari nexu in te vnum coiuerint,nō hominibus iam, ſed ipſis etiam (ſi licet) brutis ac lapidibus colliqueſcit. Poſſemque ego ſtolidior aliquanto forſitan videri,ſi amorem tuum ac ſtudium in eruditos viros, ſi etiam familiæ tuæ,tum Pontificibus ſummis, tum longo Senatorum agmine (quanto ſcilicet nullam in toto Chriſtiano orbe reperias)exornatæ, recenſere laudes parauero. Supereſt,Reuerendiſsime pater, ac domine, vt quando neque aurum neque argentum mihi eſt, ac ſi maxime adeſſet (ea tua eſt integritas, quæ ad collucentia ſolum iſta & fluxa non inhiet) vt hæc mea munera, ea qua dantur fronte, recipias, & calathi tenuitatem, ipſorum fructuum, quos tibi nunc damus,& ampliores in poſterum pollicemur, dulcore ac pinguedine metiaris. Vale fœliciter.

PRIMAE SECVNDAE PARTIS
SVMMAE D. THOMAE AQVINATIS
QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM
I N D E X.

Qualis ſit hæc doctrina, & ad quæ ſe extendat.

QVAESTIO PRIMA.

ARTICVLI.

1 Vtrum homini conueniat agere propter finem.
2 Vtrum agere propter finem ſit proprium rationalis naturę.
3 Vtrum actus hominis recipiant ſpeciem ex fine.
4 Vtrum ſit aliquis finis vltimus humanæ vitæ.
5 Vtrum vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines.
6 Vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem.
7 Vtrum idem ſit vltimus finis omnium hominum.
8 Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturę conueniant.

QVAESTIO II.

¶ De beatitudine hominis, in quibus conſiſtat. Et primo, Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in diuitiis.
2 ¶ Vtrum conſiſtat in honoribus.
3 Vtrum in fama ſiue gloria.
4 Vtrum in poteſtate.
5 Vtrum in aliquo corporis bono.
6 Vtrum in voluptate.
7 Vtrum in aliquo bono animæ.
8 Vtrum in aliquo bono creato.

QVAESTIO III.

¶ De beatitudine, quid ſit. Et primo, Vtrum beatitudo ſit aliquid increatum.
2 ¶ Vtrum ſi eſt aliquid creatum, ſit operatio.
3 Vtrum ſit operatio ſenſitiuæ partis, aut intellectiuæ tantum.
4 Vtrū ſi eſt intellectiuę, ſit operatio intellectus, an voluntatis.
5 Vtrum ſi eſt operatio intellectus, ſit operatio intellectus ſpeculatiui, aut practici.
6 Vtrum ſi eſt operatio intellectus ſpeculatiui, conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum.
7 Vtrū ſit in ſpeculatione ſubſtantiarū ſeparatarū, ſ. angelorum.
8 Vtrum ſit in ſola ſpeculatione Dei, qua per eſſentiam videtur.

QVAESTIO IIII.

¶ De his quæ exiguntur ad beatitudinem. Et primo, Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.
2 ¶ Vtrū in beatitudine ſit principalius viſio, quàm delectatio.
3 Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehenſio.
4 Vtrum requiratur rectitudo voluntatis.
5 Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.
6 Vtrum requiratur ad eam perfectio corporis.
7 Vtrum requirantur ad eam aliqua exteriora bona.
8 Vtrum requiratur ad eam ſocietas amicorum.

QVAESTIO V.

¶ De adeptione beatitudinis. Et primo, Vtrum homo poſſit conſequi beatitudinem.
2 ¶ Vtrum vnus homo poſſit eſſe beatior alio.
3 Vtrum aliquis poſſit eſſe in hac vita beatus.
4 Vtrum beatitudo habita poſſit amitti.
5 Vtrū homo per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem.
6 Vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creaturæ.
7 Vtrum requirantur aliqua opera hominis ad hoc q̄ homo beatitudinem conſequatur a Deo.
8 Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

QVAESTIO VI.

¶ De voluntario, & inuoluntario. Et primo, Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.
2 ¶ Vtrum inueniatur in animalibus brutis.
3 Vtrum voluntarium poſſit eſſe abſque omni actu.
4 Vtrum violentia, voluntati poſſit inferri.
5 Vtrum violentia cauſet inuoluntarium.
6 Vtrum metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter.
7 Vtrum concupiſcentia cauſet inuoluntarium.
8 Vtrum ignorantia cauſet inuoluntarium.

QVAESTIO VII.

¶ De circunſtantiis humanorum actuum, in quibus voluntarium, & inuoluntarium inuenitur. Et primo, Vtrū circunſtantia ſit accidens actus humani, vel quid ſit.
2 ¶ Vtrum circunſtantiæ humanorum actuum ſint conſiderandę a theologo.
3 Vtrum conuenienter enumerentur circunſtantię in 3. Ethic.
4 Vtrum ſint principales circunſtantiæ propter quid, & ea in quibus eſt operatio, vt dicitur in 3. Ethicorum.

QVAESTIO VIII.

¶ De voluntate quorum ſit vt volitorum. Et primo, Vtrum voluntas ſit tantum boni.
2 ¶ Vtrū voluntas ſit tantum finis, an eorū quæ ſunt ad finem.
3 Vtrum voluntas, ſi eſt eorum quę ſunt ad finem, vno actu moueatur in finem & in ea quæ ſunt ad finem.

QVAESTIO IX.

¶ De motiuo voluntatis. Et primo, Vtrum voluntas moueatur ab intellectu.
2 ¶ Vtrum ab appetitu ſenſitiuo.
3 Vtrum moueat ſeipſam.
4 Vtrum moueatur ab aliquo exteriori principio.
5 Vtrum moueatur a corpore cæleſti.
6 Vtrum moueatur a Deo ſolo, ſicut ab exteriori principio.

QVAESTIO X.

¶ De modo quo voluntas mouetur. Et primo, Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.
2 ¶ Vtrum moueatur de neceſſitate a ſuo obiecto.
3 Vtrum moueatur de neceſſitate ab inferiori appetitu.
4 Vtrum moueať de neceſſitate ab exteriori motiuo, q̄ eſt Deus.

QVAESTIO XI.

¶ De fruitione, quæ eſt actus voluntatis. Et primo, Vtrum frui ſit actus appetitiuæ potentiæ.
2 ¶ Vtrum frui conueniat tantum rationali creaturæ, an etiam animalibus brutis.
3 Vtrum fruitio ſit tantum vltimi finis.
4 Vtrum ſit ſolum finis habiti.

QVAESTIO XII.

¶ De intentione, quæ eſt actus voluntatis. Et primo, Vtrū intentio ſit actus intellectus, vel voluntatis.
2 ¶ Vtrum ſit tantum vltimi finis.
3 Vtrum aliquis poſſit ſimul duo intendere.
4 Vtrum intentio finis ſit idem actus cum voluntate eius quod eſt ad finem.
5 Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

QVAESTIO XIII.

¶ De electione quæ eſt actus voluntatis in comparatione ad ea quę ſunt ad finem. Et primo, Vtrum electio ſit actus voluntatis, vel rationis.
2 ¶ Vtrum electio conueniat brutis animalibus.
3 Vtrum electio ſit ſolum eorum quæ ſunt ad finem, vel etiam quandoque ipſius finis.
4 Vtrum electio ſit tantum eorum quæ per nos aguntur.
5 Vtrum electio ſit ſolum poſſibilium.
6 Vtrum homo ex neceſſitate eligat, vel libere.

QVAESTIO XIIII.

¶ De conſilio quod præcedit electionem. Et primo, Vtrum conſilium ſit inquiſitio.
2 ¶ Vtrum conſilium ſit de fine, vel ſolum de iis quæ ſunt ad finem.
3 Vtrum conſilium ſit ſolum de iis quæ a nobis aguntur.
4 Vtrum conſilium ſit de omnibus quæ a nobis aguntur.
5 Vtrum procedat ordine reſolutorio.
6 Vtrum conſilium procedat in infinitum.

QVAESTIO XV.

¶ De conſenſu qui eſt actus voluntatis in comparatione eorum quæ ſunt ad finem. Et primo, Vtrum conſenſus ſit actus appetitiuæ, vel apprehenſiuę virtutis.
2 Vtrum conueniat brutis animalibus.
3 Vtrum conſenſus ſit de fine, vel de his quę ſunt ad finem.
4 Vtrum cōſenſus in actum pertineat ſolum ad ſuperiorem animæ partem.

QVAESTIO XVI.

¶ De vſu qui eſt actus voluntatis in comparatione ad ea quæ ſunt ad finem. Et primo, Vtrum vti ſit actus voluntatis.
2 ¶ Vtrum conueniat brutis animalibus.

3 Vtrum ſit tantum eorum quæ ſunt ad finem, vel etiam finis.
4 Vtrum vſus præcedat, vel ſequatur electionem.

QVAESTIO XVII.

¶ De actibus imperatis a voluntate. Et primo, Vtrum imperare ſit actus rationis, vel voluntatis.
2 ¶ Vtrum imperare pertineat ad bruta animalia.
3 Vtrum imperium præcedat vſum, vel econuerſo.
4 Vtrum imperium & actus imperatus ſit actus vnus, vel diuerſi.
5 Vtrum actus voluntatis imperetur.
6 Vtrum actus rationis imperetur.
7 Vtrum actus appetitus ſenſitiui imperetur.
8 Vtrum actus animæ vegetabilis imperetur.
9 Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur.

QVAESTIO XVIII.

¶ De bonitate, & malitia humanorum actuum in generali. Et primo, Vtrum omnis humana actio ſit bona, vel aliqua ſit mala.
2 ¶ Vtrũ actio hominis habeat bonitatẽ, vel malitiã ex obiecto.
3 Vtrum hoc habeat ex circunſtantia.
4 Vtrum hoc habeat ex fine.
5 Vtrum aliqua actio hominis ſit bona, vel mala in ſua ſpecie.
6 Vtrum actus habeat ſpeciem boni vel mali ex fine.
7 Vtrum ſpecies quæ eſt ex fine contineatur ſub ſpecie quæ eſt ex obiecto ſicut ſub genere, vel econuerſo.
8 Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum ſuam ſpeciem.
9 Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum indiuiduum.
10 Vtrum aliqua circunſtantia conſtituat actum moralem in ſpecie boni, vel mali.
11 Vtrum omnis circunſtantia augens bonitatem, vel malitiam cõſtituat actum moralem in ſpecie boni, vel mali.

QVAESTIO XIX.

¶ De bonitate, & malitia humanorum actuum interioris voluntatis. Et primo, Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.
2 ¶ Vtrum dependeat ex ſolo obiecto.
3 Vtrum dependeat ex ratione.
4 Vtrum dependeat a lege æterna
5 Vtrum ratio errans obliget.
6 Vtrum voluntas contra legem Dei, ſequens rationem errantem, ſit mala.
7 Vtrum bonitas voluntatis in his quæ ſunt ad finem dependeat ex intentione finis.
8 Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate ſequatur quantitatem boni, vel mali in intentione.
9 Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.
10 Vtrum neceſſarium ſit voluntatem humanam conformari voluntati diuinæ in volito ad hoc quòd ſit bona.

QVAESTIO XX.

¶ De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum. Et primo, Vtrum bonitas vel malitia per prius ſit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.
2 ¶ Vtrum tota bonitas, & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.
3 Vtrũ bonitas, & malitia ſit eadẽ interioris, & exterioris actus.
4 Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate, & malitia ſupra actum interiorem.
5 Vtrum euentus ſequens aliquid addat de bonitate, vel malitia ad exteriorem actum.
6 Vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus, & malus.

QVAESTIO XXI.

¶ De his quæ conſequuntur actus humanos ratione bonitatis, & malitiæ. Et primo, Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus, vel malus habeat rationẽ rectitudinis, vel peccati.
2 ¶ Vtrum habeat rationem laudabilis, vel culpabilis.
3 Vtrum habeat rationem meriti, vel demeriti.
4 Vtrum habeat rationem meriti, vel demeriti apud deum.

QVAESTIO XXII.

¶ De paſſionibus animæ in generali. Et primo, De ſubiecto earum, ſcilicet. Vtrum aliqua paſſio ſit in anima.
2 ¶ Vtrum magis ſit in parte appetitiua, quàm in apprehenſiua.
3 Vtrum magis ſit in appetitu ſenſitiuo quam in intellectiuo, qui dicitur voluntas.

QVAESTIO XXIII.

¶ De differentia paſſionum abinuicem. Et primo, Vtrum paſſiones quæ ſunt in concupiſcibili, ſint diuerſæ ab his quæ ſunt in iraſcibili.
2 ¶ Vtrum contrarietas paſſionum iraſcibilis ſit ſecundum contrarietatem boni & mali.
3 Vtrum ſit aliqua paſſio animæ non habens contrarium.
4 Vtrum ſint aliquæ paſſiones differentes ſpecie in eadem potentia non contrariæ adinuicem.

QVAESTIO XXIIII.

¶ De bono & malo circa paſſiones animæ. Et primo, Vtrum bonum & malum morale poſſit in paſſionibus animæ inueniri.
2 ¶ Vtrum omnis paſſio animæ ſit mala moraliter.
3 Vtrũ paſſio addat, vel diminuat ad bonitatẽ vel malitiã actus.
4 Vtrum aliqua paſſio ſit bona, vel mala ex ſua ſpecie.

QVAESTIO XXV.

¶ De ordine paſſionum adinuicem. Et primo, Vtrum paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus cõcupiſcibilis, vel econuerſo.
2 ¶ Vtrum amor ſit prima paſſionum concupiſcibilis.
3 Vtrum ſpes ſit prima inter paſſiones iraſcibilis.
4 Vtrũ iſtæ quatuor, ſ. gaudium, triſtitia, ſpes, & timor ſint principales paſſiones.

QVAESTIO XXVI.

¶ De paſſionibus animæ in ſpeciali. Et primo De amore.
1 ¶ Vtrum amor ſit in concupiſcibili.
2 Vtrum amor ſit paſſio.
3 Vtrum amor ſit idem quod dilectio.
4 Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & amorem concupiſcentiæ.

QVAESTIO XXVII.

¶ De cauſa amoris. Et primo, Vtrũ bonum ſit ſola cauſa amoris.
2 ¶ Vtrum cognitio ſit cauſa amoris.
3 Vtrum ſimilitudo ſit cauſa amoris.
4 Vtrum aliqua alia paſſionum animæ ſit cauſa amoris.

QVAESTIO XXVIII.

¶ De effectibus amoris. Et primo, Vtrũ vnio ſit effectus amoris.
2 ¶ Vtrum mutua inhæſio ſit eius effectus.
3 Vtrum extaſis ſit eius effectus.
4 Vtrum zelus ſit eius effectus.
5 Vtrum amor ſit paſſio læſiua amantis.
6 Vtrum amor ſit cauſa omnium quæ amans agit.

QVAESTIO XXIX.

¶ De odio. Et primo, Vtrum cauſa & obiectum odii ſit malum.
2 ¶ Vtrum odium cauſetur ex amore.
3 Vtrum odium ſit fortius quàm amor.
4 Vtrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum.
5 Vtrum aliquis poſſit habere odio veritatem.
6 Vtrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.

QVAESTIO XXX.

¶ De concupiſcentia. Et primo, Vtrum concupiſcentia ſit tantum in appetitu ſenſitiuo.
2 ¶ Vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.
3 Vtrum ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales, & aliquæ non naturales.
4 Vtrum concupiſcentia ſit infinita.

QVAESTIO XXXI.

¶ De delectatione ſm ſe. Et primo, Vtrum delectatio ſit paſſio.
2 ¶ Vtrum delectatio ſit in tempore.
3 Vtrum differat a gaudio.
4 Vtrum delectatio ſit in appetitu intellectiuo.
5 Vtrum delectationes corporales & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus, & intelligibilibus.
6 Vtrum delectationes tactus ſint maiores delectationibus quæ ſunt ſecundum alios ſenſus.
7 Vtrum aliqua delectatio ſit non naturalis.
8 Vtrum delectatio poſſit eſſe delectationi contraria.

QVAESTIO XXXII.

¶ De cauſa delectationis. Et primo. Vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis.
2 ¶ Vtrum motus ſit cauſa delectationis.
3 Vtrum ſpes & memoria ſint cauſa delectationis.
4 Vtrum triſtitia ſit cauſa delectationis.
5 Vtrum actiones aliorum ſint nobis cauſa delectationis.
6 Vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis.
7 Vtrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis.
8 Vtrum admiratio ſit cauſa delectationis.

QVAESTIO XXXIII.

¶ De effectibus delectationis. Et primo, Vtrum delectationis ſit dilatare.
2 ¶ Vtrum delectatio cauſet ſui ſitim, vel deſiderium.
3 Vtrum delectatio impediat vſum rationis.
4 Vtrum delectatio perficiat operationem.

QVAESTIO XXXIIII.

¶ De bonitate & malitia delectationum. Et primo, Vtrum omnis delectatio ſit mala.
2 ¶ Vtrum omnis delectatio ſit bona.
3 Vtrum aliqua delectatio ſit optima.
4 Vtrum delectatio ſit menſura, vel regula ſecundum quam iudicetur bonum, vel malum in moralibus.

QVAESTIO XXXV.

¶ De triſtitia, ſeu dolore ſm ſe. Et primo, Vtrũ dolor ſit paſſio aiæ.

2 ¶ Vtrum

2 ¶ Vtrum triſtitia ſit idem quod dolor.

3 Vtrum triſtitia, ſeu dolor ſit contraria delectationi.

4 Vtrum omnis triſtitia omni delectationi contrarietur.

5 Vtrum delectationi contemplationis ſit aliqua contraria.

6 Vtrum magis ſit fugienda triſtitia, quàm delectatio appetenda.

7 Vtrum dolor exterior ſit maior quàm interior.

8 Vtrum ſint tantum quatuor ſpecies triſtitiæ.

QVAESTIO XXXVI.

¶ De cauſis triſtitiæ, ſeu doloris. Et primo, Vtrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, vel malum coniunctum.

2 ¶ Vtrum concupiſcentia ſit cauſa doloris.

3 Vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.

4 Vtrum poteſtas, cui non poteſt reſiſti ſit cauſa doloris.

QVAESTIO XXXVII.

¶ De effectibus doloris, ſeu triſtitiæ. Et primo, Vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.

2 ¶ Vtrum aggrauatio animi ſit effectus triſtitiæ, vel doloris.

3 Vtrum triſtitia, vel dolor debilitet omnem operationem.

4 Vtrũ triſtitia magis noceat corpori quàm aliæ animæ paſſiones.

QVAESTIO XXXVIII.

¶ De remediis triſtitiæ, ſeu doloris. Et primo, Vtrum dolor, & triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem.

2 ¶ Vtrum mitigetur per fletum.

3 Vtrum mitigetur per compaſſionem amicorum.

4 Vtrum per contemplationem veritatis.

5 Vtrum per ſomnum & balnea.

QVAESTIO XXXIX.

¶ De bonitate & malitia triſtitiæ, ſeu doloris. Et primo Vtrum omnis triſtitia ſit mala.

2 ¶ Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum.

3 Vtrum poſſit eſſe bonum vtile.

4 Vtrum dolor corporis ſit ſummum malum.

QVAESTIO XL.

¶ De paſſionibus iraſcibilis. Et primo, De ſpe, & deſperatione, Vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium, vel cupiditas.

2 ¶ Vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, vel in vi appetitiua.

3 Vtrum ſpes ſit in brutis animalibus.

4 Vtrum ſpei contrarietur deſperatio.

5 Vtrum cauſa ſpei ſit experientia.

6 Vtrum in iuuenibus, & in ebrioſis abundet ſpes.

7 Vtrum ſpes ſit cauſa amoris.

8 Vtrum ſpes conferat ad operationem, vel magis impediat.

QVAESTIO XLI.

¶ De timore ſecundum ſe. Et primo, Vtrum timor ſit paſſio animæ.

2 ¶ Vtrum ſit ſpecialis paſſio.

3 Vtrum ſit aliquis timor naturalis.

4 De ſpeciebus timoris.

QVAESTIO XLII.

¶ De obiecto timoris. Et primo, Vtrum obiectum timoris ſit bonum, vel malum.

2 ¶ Vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris.

3 Vtrum timor ſit de malo culpæ.

4 Vtrum ipſe timor timeri poſſit.

5 Vtrum repentina magis timeantur.

6 Vtrum ea, contra quæ non eſt remedium, magis timeantur.

QVAESTIO XLIII.

¶ De cauſa timoris. Et primo, Vtrum cauſa timoris ſit amor.

2 ¶ Vtrum cauſa timoris ſit defectus.

QVAESTIO XLIIII.

¶ De effectibus timoris. Et primo, Vtrum timor faciat contractionem.

2 ¶ Vtrum faciat conſiliatiuos.

3 Vtrum faciat tremorem.

4 Vtrum impediat operationem.

QVAESTIO XLV.

¶ De audacia. Et primo, Vtrum audacia ſit contraria timori.

2 Vtrum audacia ſequatur ſpem.

3 De cauſa audaciæ.

4 De effectu audaciæ.

QVAESTIO XLVI.

¶ De ira ſecundum ſe. Et primo, Vtrum ſit ſpecialis paſſio.

2 ¶ Vtrum obiectum iræ ſit bonum, an malum.

3 Vtrum ira ſit in concupiſcibili.

4 Vtrum ira ſit cum ratione.

5 Vtrum ira ſit naturalior quàm concupiſcentia.

6 Vtrum ira ſit grauior quàm odium.

7 Vtrum ira ſit ad illos ſolum ad quos eſt iuſtitia.

8 Vtrum fel, mania, & furor ſint ſpecies iræ.

QVAESTIO XLVII.

¶ De cauſa effectiua iræ, & de remediis eius. Et primo, Vtrũ ſemper motiuũ iræ ſit aliquid factum contra eum qui iraſcitur.

2 ¶ Vtrum ſola paruipenſio, vel deſpectio ſit motiuum iræ.

3 Vtrum excellentia iraſcentis ſit cauſa iræ.

4 Vtrum defectus hominis ſit cauſa quod contra eum aliquis iraſcatur.

QVAESTIO XLVIII.

¶ De effectibus iræ. Et primo, Vtrũ ira cauſet delectationem.

2 ¶ Vtrum maxime cauſet furorem in corde.

3 Vtrum maxime impediat rationis vſum.

4 Vtrum cauſet taciturnitatem.

QVAESTIO XLIX.

¶ De habitibus in generali quantum ad ſubſtantiam eorum. Et primo, Vtrum habitus ſit qualitas.

2 ¶ Vtrum habitus ſit determinata ſpecies qualitatis.

3 Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

4 De neceſſitate habituum, Vtrum, ſcilicet, ſit neceſſarium eſſe habitus.

QVAESTIO L.

¶ De ſubiecto habituum. Et primo, Vtrum in corpore ſit aliquis habitus.

2 ¶ Vtrum anima ſit ſubiectum habitus ſecundum ſuam eſſentiam, vel ſecundum ſuam potentiam.

3 Vtrum in potentiis ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus.

4 Vtrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.

5 Vtrum in voluntate ſit aliquis habitus.

6 Vtrum in ſubſtantiis ſeparatis ſit aliquis habitus.

QVAESTIO LI.

¶ De cauſa habituum quantum ad generationem ipſorum. Et primo, Vtrum aliquis habitus ſit a natura.

2 ¶ Vtrum aliquis habitus cauſetur ex actibus.

3 Vtrum per vnum actum poſſit generari habitus.

4 Vtrum aliqui habitus ſint hominibus infuſi a Deo.

QVAESTIO LII.

¶ De cauſa habituum quantum ad augmentum. Et primo, Vtrum habitus augeantur.

2 ¶ Vtrum habitus augeantur per additionem.

3 Vtrum quilibet actus augeat habitum.

QVAESTIO LIII.

¶ De corruptione & diminutione habituum. Et primo, Vtrum habitus corrumpi poſſit.

2 ¶ Vtrum poſſit diminui.

3 Vtrum habitus corrumpatur, vel diminuatur per ſolam ceſſationem ab opere.

QVAESTIO LIIII.

¶ De diſtinctione habituum. Et primo, Vtrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia.

2 ¶ Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum ſua obiecta.

3 Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum bonum, & malum.

4 Vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

QVAESTIO LV.

¶ De virtutibus quantum ad ſuas eſſentias. Et primo, Vtrum virtus humana ſit habitus.

2 ¶ Vtrum ſit habitus operatiuus.

3 Vtrum ſit habitus bonus.

4 De diffinitione virtutis.

QVAESTIO LVI.

¶ De ſubiecto virtutis. Et primo, Vtrum virtus ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

2 ¶ Vtrum vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentiis.

3 Vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis.

4 Vtrum iraſcibilis & concupiſcibilis poſſit eſſe ſubiectũ virtutis.

5 Vtrum vires apprehenſiuæ ſenſitiuæ ſint ſubiectum virtutis.

6 Vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum virtutis.

QVAESTIO LVII.

¶ De diſtinctione virtutum intellectualium. Et primo, Vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes.

2 ¶ Vtrum ſint tantum tres, ſcilicet ſapientia, ſcientia, & intellectus.

3 Vtrum habitus intellectualis, quæ eſt ars, ſit virtus.

4 Vtrum prudentia ſit virtus diſtincta ab arte.

5 Vtrum prudentia ſit virtus neceſſaria homini.

6 Vtrum eubulia, ſyneſis, & gnome ſint virtutes adiunctæ prudentiæ.

QVAESTIO LVIII.

¶ De diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Et primo, Vtrum omnis virtus ſit virtus moralis.

2 ¶ Vtrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.

3 Vtrum ſufficienter diuidatur virtus per moralem & intellectualem.

4 Vtrum moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali.

5 Vtrum econuerſo intellectualis poſſit eſſe ſine morali.

QVAESTIO LIX.

¶ De diſtinctione virtutum moralium ſecundum comparationem ad paſſiones. Et primo, Vtrum virtus moralis ſit paſſio.
2 Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.
3 Vtrum virtus moralis poſsit eſſe cum triſtitia.
4 Vtrum omnis virtus moralis ſit circa paſſiones.
5 Vtrum aliqua virtus moralis poſsit eſſe ſine paſſione.

QVAESTIO LX.

¶ De diſtinctione virtutum moralium adinuicem. Et primo, Vtrum ſit vna tantum virtus moralis.
2 Vtrum virtutes morales, quę ſunt circa operationes, diſtinguantur ab iis, quæ ſunt circa paſsiones.
3 Vtrum circa operationes ſit vna tantum virtus moralis.
4 Vtrũ circa diuerſas paſsiones ſint diuerſæ virtutes morales.
5 Vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſsionum.

QVAESTIO LXI.

¶ De virtutibus cardinalibus. Et primo. Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.
2 De numero earum, Vtrum ſcilicet ſint tantum quatuor, ſcilicet prudentia, iuſtitia, temperantia, & fortitudo.
3 Quæ ſint virtutes huiuſmodi.
4 Vtrum differant abinuicem.
5 Vtrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, & exemplares.

QVAESTIO LXII.

¶ De virtutibus theologicis. Et primo, Vtrum ſint aliquæ virtutes theologicæ.
2 ¶ Vtrum virtutes theologicæ diſtinguantur ab intellectualibus & moralibus.
3 Quot & quæ ſint huiuſmodi virtutes.
4 De ordine earum, Vtrum ſcilicet fides ſit prior ſpe, & ſpes ſit prior charitate.

QVAESTIO LXIII.

¶ De cauſa virtutum. Et primo, Vtrũ virtus ſit in nobis à natura.
2 ¶ Vtrũ aliqua virtus cauſet in nobis ex aſſuetudine operum.
3 Vtrum aliquæ virtutes morales ſint in nobis per infuſionem.
4 Vtrum virtus quam acquirimus ex aſſuetudine operũ, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.

QVAESTIO LXIIII.

¶ De modo virtutum. Et primo, Vtrum virtutes morales ſint in medio.
2 ¶ Vtrum medium virtutis moralis ſit medium rei, vel rationis.
3 Vtrum virtutes intellectuales conſiſtant in medio.
4 Vtrum virtutes theologicæ conſiſtant in medio.

QVAESTIO LXV.

¶ De connexione virtutum. Et primo, Vtrum virtutes morales ſint adinuicem connexæ.
2 ¶ Vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate.
3 Vtrum charitas poſsit eſſe ſine eis.
4 Vtrum fides & ſpes poſsint eſſe ſine charitate.
5 Vtrum charitas poſsit eſſe ſine eis, ſcilicet fide & ſpe.

QVAESTIO LXVI.

¶ De æqualitate virtutum. Et primo, Vtrum virtus poſsit eſſe maior, vel minor.
2 ¶ Vtrum omnes virtutes ſimul in eodẽ exiſtentes ſint æquales.
3 De comparatione virtutum moralium ad intellectuales.
4 De comparatione virtutum moralium adinuicem.
5 De comparatione virtutum intellectualium adinuicem.
6 De comparatione virtutum theologicarum adinuicem.

QVAESTIO LXVII.

¶ De duratione virtutum poſt hanc vitam. Et primo, Vtrum virtutes morales maneant poſt hanc vitam.
2 ¶ Vtrum virtutes intellectuales maneant.
3 Vtrum fides maneat.
4 Vtrum remaneat ſpes.
5 Vtrum aliquid fidei, vel ſpei remaneat.
6 Vtrum remaneat charitas.

QVAESTIO LXVIII.

¶ De donis. Et primo, Vtrum dona differant a virtutibus.
2 ¶ De neceſsitate donorum, Vtrum ſcilicet dona neceſſaria ſint homini ad ſalutem.
3 Vtrum dona ſint habitus.
4 Quæ, & quot ſint.
5 Vtrum dona ſint connexa.
6 Vtrum maneant in patria.
7 De comparatione eorum adinuicem.
8 De comparatione eorum ad virtutes.

QVAESTIO LXIX.

¶ De beatitudinibus. Et primo, Vtrum beatitudines a donis & virtutibus diſtinguantur.
2 ¶ Vtrum præmia beatitudinum pertineant ad hanc vitam.
3 De numero beatitudinum.
4 De conuenientia præmiorum quæ eis attribuuntur.

QVAESTIO LXX.

¶ De fructibus. Et primo, Vtrum fructus Spiritusſancti ſint actus.
2 ¶ Vtrum differant a beatitudinibus.
3 De numero eorum.
4 De oppoſitione eorum ad opera carnis.

QVAESTIO LXXI.

¶ De peccatis & vitiis ſecundum ſe. Et primo, Vtrum vitium contrarietur virtuti.
2 ¶ Vtrum vitium ſit contra naturam.
3 Vtrum vitium ſit peius quàm actus vitioſus.
4 Vtrum actus vitioſus poſsit eſſe ſimul cum virtute.
5 Vtrum in omni peccato ſit aliquis actus vitioſus.
6 De diffinitione peccati quam Auguſtinus ponit 22. contra Fauſtum, ſcilicet quòd peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam.

QVAESTIO LXXII.

¶ De diſtinctione peccatorum & vitiorum. Et primo, Vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum obiecta.
2 Vtrũ conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia a carnalibus.
3 Vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas.
4 Vtrum ſecundum eos in quos peccatur, ſcilicet in Deum, proximum, & ſeipſum.
5 Vtrum veniale, & mortale differant ſpecie.
6 Vtrum ſecundum omiſsionem, & commiſsionem.
7 Vtrum ſecundum diuerſum peccati proceſſum.
8 Vtrum ſecundum abundantiam & defectum.
9 Vtrum ſecundum diuerſas circumſtantias.

QVAESTIO LXXIII.

¶ De comparatione peccatorum adinuicem. Et primo, Vtrum omnia peccata & vitia ſint connexa.
2 ¶ Vtrum omnia ſint paria.
3 Vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundum obiecta.
4 Vtrum ſecundum dignitatem virtutum quibus peccata opponuntur.
5 Vtrum peccata carnalia ſint grauiora quàm ſpiritualia.
6 Vtrum ſecundum cauſas peccatorum attendatur grauitas ipſorum.
7 Vtrum ſecundum circumſtantias.
8 Vtrum ſecundum quantitatem nocumenti.
9 Vtrum ſecundum conditionem perſonæ in quam peccatur.
10 Vtrum propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum.

QVAESTIO LXXIIII.

¶ De ſubiecto peccatorum, ſiue vitiorum. Et primo, Vtrum voluntas poſsit eſſe ſubiectum peccati.
2 ¶ Vtrum ſola voluntas poſsit eſſe ſubiectum peccati.
3 Vtrum ſenſualitas poſsit eſſe ſubiectum peccati.
4 Vtrum poſsit eſſe ſubiectum peccati mortalis.
5 Vtrum ratio poſsit eſſe ſubiectum peccati.
6 Vtrum peccatum delectationis moroſæ, vel non moroſæ ſit in ratione inferiori ſicut in ſubiecto.
7 Vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori ſicut in ſubiecto.
8 Vtrum conſenſus in delectationem ſit peccatum mortale.
9 Vtrum ratio ſuperior poſsit eſſe ſubiectum peccati venialis.
10 Vtrum in ratione ſuperiori poſsit eſſe peccatum veniale circa proprium obiectum, id eſt ſecundum quod inſpicit rationes æternas.

QVAESTIO LXXV.

¶ De cauſis peccatorum in generali. Et primo. Vtrum peccatum habeat cauſam.
2 ¶ Vtrum habeat cauſam interiorem.
3 Vtrum habeat cauſam exteriorem.
4 Vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

QVAESTIO LXXVI.

¶ De ignorãtia quæ eſt cauſa peccati ex parte rationis. Et primo, Vtrum ignorantia ſit cauſa peccati.
2 ¶ Vtrum ignorantia ſit peccatum.
3 Vtrum totaliter excuſet a peccato.
4 Vtrum diminuat peccatum.

QVAESTIO LXXVII.

¶ De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui. Et primo, Vtrum paſsio appetitus ſenſitiui poſsit mouere, vel inclinare voluntatem.
2 ¶ Vtrum poſsit ſuperare rationem contra eius ſcientiam.
3 Vtrum peccatum quod ex paſsione prouenit, ſit peccatum ex infirmitate.
4 Vtrum hæc paſsio quę eſt amor ſui, ſit cauſa omnis peccati.
5 De his tribus cauſis quæ ponuntur 1. Ioan. 3. ſcilicet concupiſcentia oculorum, concupiſcentia carnis, & ſuperbia vitæ.

6 Vtrum

6 Vtrum paſſio quæ eſt cauſa peccati, diminuat peccatum.
7 Vtrum ipſum totaliter excuſet.
8 Vtrum peccatum quod eſt ex paſſione, poſſit eſſe mortale.

QVAESTIO LXXVIII.

¶ De cauſa peccati quæ eſt ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia. Et primo, Vtrum aliquis poſſit ex certa malitia, vel induſtria peccare.
2 ¶ Vtrum quicumq; peccat ex habitu, ex certa malitia peccet.
3 Vtrum quicūque peccat ex certa malitia, ex habitu peccet.
4 Vtrum ille qui peccat ex certa malitia grauius peccet, quàm ille qui peccat ex paſſione.

QVAESTIO LXXIX.

¶ De cauſis exterioribus peccati ex parte Dei. Et primo, Vtrum Deus ſit cauſa peccati.
2 ¶ Vtrum a Deo ſit actus peccati.
3 Vtrum Deus ſit cauſa excæcationis & obdurationis.
4 Vtrum hæc ordinentur ad ſalutem eorum qui excæcantur, & obdurantur.

QVAESTIO. LXXX.

¶ De cauſa peccati ex parte diaboli. Et primo, Vtrum diabolus ſit directe cauſa peccati.
2 ¶ Vtrum diabolus inducat ad peccandū interius perſuadēdo.
3 Vtrum diabolus poſſit neceſſitatem peccandi inducere.
4 Vtrum omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant.

QVAESTIO LXXXI.

De cauſa peccati ex parte hominis, & de traductione peccati originalis, cuius homo eſt cauſa per originem. Et primo, Vtrum primum peccatum primi hominis in poſteros deriuetur per originem.
2 ¶ Vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorum parentum, per originem in poſteros deriuentur.
3 Vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes qui ex Adam per viam ſeminis generantur.
4 Vtrum peccatum originale ad illos deriuaretur, qui miraculoſe ex aliqua parte hominis formarentur.
5 Vtrum ſi fœmina peccaſſet viro non peccante, traduceretur peccatum originale.

QVAESTIO LXXXII.

¶ De peccato originali quantum ad ſuam eſſentiam. Et primo, Vtrum originale peccatum ſit habitus.
2 ¶ Vtrum ſit tantum vnum in vno homine.
3 Vtrum ſit concupiſcentia.
4 Vtrum ſit æqualiter in omnibus.

QVAESIO LXXXIII.

¶ De ſubiecto originalis peccati. Et primo, Vtrum ſubiectum originalis peccati per prius ſit caro, vel anima.
2 ¶ Vtrum, ſi anima per eſſentiam, vel per potentias ſuas.
3 Vtrum voluntas per prius ſit ſubiectum peccati originalis, quàm aliæ potentiæ.
4 Vtrum aliquæ potentiæ animæ ſint ſpecialiter infectæ, ſ. generatiua, vis concupiſcibilis, & ſenſus tactus.

QVAESTIO LXXXIIII.

¶ De cauſa peccati ſecundum quod vnum peccatum eſt cauſa alterius. Et primo, Vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorū.
2 Vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati.
3 Vtrum præter ſuperbiam & auaritiam, debeant dici capitalia vitia, quædam alia ſpecialia peccata.
4 Quot, & quæ ſint capitalia vitia.

QVAESTIO LXXXV.

¶ De effectibus peccati quantum ad corruptionem boni naturæ. Et primo, Vtrum peccatum diminuat bonum naturæ.
2 ¶ Vtrum totaliter tolli poſſit.
3 De quatuor vulneribus quæ Beda ponit, quibus humana natura vulnerata eſt propter peccatum.
4 Vtrum priuatio modi ſpeciei & ordinis ſit effectus peccati.
5 Vtrum mors, & alij defectus corporales ſint effectus peccati.
6 Vtrum mors, & alij defectus corporales ſint homini aliquō modo naturales.

QVAESTIO LXXXVI.

¶ De effectu peccati quantum ad maculam animæ. Et primo, Vtrū macula animæ ſit effectus peccati.
2 Vtrum macula remaneat in anima poſt actum peccati.

QVAESTIO LXXXVII.

¶ De effectu peccati quantum ad reatum pœnæ, & de ipſo reatu pœnæ. Et primo, Vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati.
2 ¶ Vtrum vnum peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati.
3 Vtrum aliquod peccatum faciat reum pœna æterna.
4 Vtrum faciat reum pœna infinita ſecundum quantitatem.
5 Vtrum omne peccatum faciat reum æterna & infinita pœna.
6 Vtrum reatus pœna poſſit remanere poſt peccatum.
7 Vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato.
8 Vtrum vnus puniatur pro peccato alterius.

QVAESTIO LXXXVIII.

¶ De peccatis quę diſtinguuntur ſecundum reatum pœnæ, & de venialibus per comparationem ad mortale. Et primo, Vtrum veniale peccatum diuidatur conuenienter contra mortale peccatum.
2 ¶ Vtrum aliquod peccatum veniale, & mortale diſtinguantur genere.
3 Vtrum veniale peccatum ſit diſpoſitio ad mortale.
4 Vtrum veniale peccatum poſſit fieri mortale.
5 Vtrum circunſtantia aggrauans poſſit facere de veniali peccato mortale.
6 Vtrum peccatum mortale poſſit fieri veniale.

QVAESTIO LXXXIX.

¶ De veniali peccato ſecundum ſe. Et primo, Vtrum veniale cauſet maculam in anima.
2 ¶ De diſtinctione peccati venialis prout figuratur per lignum, fœnum, & ſtipulam. 1. ad Corin. 3.
3 Vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter.
4 Vtrum angelus bonus, vel malus poſſit peccare venialiter.
5 Vtrū primi motus ſenſualitatis infideliū ſint peccata venialia.
6 Vtrum peccatum veniale poſſit eſſe ſimul in aliquo cum ſolo peccato originali.

QVAESTIO XC.

¶ De exteriori principio actuum mouente ad bonum, ſ. de lege in communi quantum ad eius eſſentiam. Et primo, Vtrum lex ſit aliquid rationis.
2 ¶ De fine eius, Vtrum ſ. lex ordinetur ſemper ad bonum commune ſicut ad finem.
3 De cauſa eius, Vtrum, ſcilicet cuiuslibet ſit facere leges.
4 De promulgatione ipſius, Vtrum, ſcilicet promulgatio ſit de ratione legis.

QVAESTIO XCI.

2 ¶ Vtrum ſit aliqua lex naturalis.
3 Vtrum ſit aliqua lex humana.
4 Vtrum ſit aliqua lex diuina.
5 Vtrum ſit vna tantum, vel plures.
6 Vtrum ſit aliqua lex peccati, ſeu fomitis.

QVAESTIO. XCII.

2 ¶ Vtrum effectus, ſeu actus legis ſint imperare, vetare, permittere, & punire, vt Legiſperitus dicit.

QVAESTIO XCIII.

¶ De legibus in ſpeciali quantum ad leges ſingulares, & de ipſa lege æterna. Primo, Quid ſit lex æterna.
2 ¶ Vtrum ſit omnibus nota.
3 Vtrum omnis lex ab ea deriuetur.
4 Vtrum neceſſaria, & æterna ſubijciantur legi æternæ.
5 Vtrum contingentia naturalia ſubijciantur legi æternæ.
6 Vtrum omnes res humanæ ſubijciantur legi æternæ.

QVAESTIO XCIIII.

¶ De lege naturali. Et primo, Quid ſit lex naturalis.
2 ¶ Quæ ſunt præcepta legis naturalis.
3 Vtrum omnes actus virtutum ſint de lege naturali.
4 Vtrum lex naturalis ſit vna apud omnes.
5 Vtrum ſit mutabilis.
6 Vtrum poſſit a mente hominis deleri.

QVAESTIO XCV.

¶ De lege humana ſecundum ſe. Et primo, De vtilitate legis humanæ.
2 ¶ De eius origine, Vtrum ſcilicet, deriuetur a lege naturali.
3 De qualitate eius.
4 De diuiſione eiuſdem.

QVAESTIO XCVI.

¶ De lege humana quantum ad eius poteſtatem. Et primo, Vtrum lex humana debeat poni in communi.
2 ¶ Vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere.
3 Vtrum omnium virtutum actus habeat ordinare.
4 Vtrum imponat homini neceſſitatem quantū ad forū conſciæ.
5 Vtrum omnes homines legi humanæ ſubdantur.
6 Vtrum his qui ſunt ſub lege, liceat agere præter verba legis.

QVAESTIO XCVII.

2 ¶ Vtrum lex humana debeat ſemper mutari, quando aliquid melius occurrit.
3 Vtrum lex humana per conſuetudinem aboleatur, & Vtrum conſuetudo obtineat vim legis.
4 Vtrum vſus legis humanæ per diſpenſationem rectorum debeat immutari.

QVAESTIO XCVIII.

¶ De veteri lege ſecundum ſe. Et primo, Vtrum lex vetus ſit bona.
2 ¶ Vtrum ſit a Deo.
3 Vtrum ſit a Deo mediantibus angelis.

4 Vtrum

4 Vtrum data ſit omnibus.
5 Vtrum omnes obliget.
6 Vtrum congruo tempore fuerit data.

QVAESTIO XCIX.

¶ De lege veteri quantum ad præcepta eius, ſcilicet, De præceptorum eius diſtinctione. Et primo, Vtrum veteris legis ſint plura præcepta, vel vnum tantum.
2 ¶ Vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia.
3 Vtrum præter moralia pcepta contineat aliqua cæremonialia.
4 Vtrum propter hæc contineat aliqua iudicialia præcepta.
5 Vtrum propter præcepta moralia cæremonialia & iudicialia contineat aliqua alia.
6 De modo quo lex inducebat ad obſeruantiam prædictorum.

QVAESTIO C.

¶ De præceptis veteris legis, & de moralibus. Primo, Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis ſint de lege naturæ.
2 ¶ Vtrum ſint de actibus omnium virtutum.
3 Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.
4 De diſtinctione præceptorum decalogi.
5 De numero præceptorum decalogi.
6 De ordine eorundem.
7 De modis tradendi ipſa.
8 Vtrum ſint diſpenſabilia.
9 Vtrum modus obſeruandi virtutem cadat ſub præcepto.
10 Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto.
11 De diſtinctione aliorum præceptorum moralium.
12 Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificent.

QVAESTIO CI.

¶ De præceptis cæremonialibus veteris legis ſecundum ſe. Et primo, Quæ ſit ratio præceptorum cæremonialium.
2 Vtrum ſint figuralia.
3 Vtrum debuerunt eſſe multa.
4 De diſtinctione ipſorum.

QVAESTIO CII.

¶ De præceptis cæremonialibus quantum ad ſuas cauſas. Et primo, Vtrum præcepta cæremonialia habeant cauſam.
2 ¶ Vtrum habeant cauſam literalem, vel ſolum figuralem.
3 De cauſis ſacrificiorum.
4 De cauſis ſacramentorum.
5 De cauſis ſacrorum.
6 De cauſis obſeruantiarum.

QVAESTIO CIII.

¶ De præceptis cæremonialibus quantum ad eorum durationem, Primo, Vtrum præcepta cæremonialia fuerint ante legem.
2 Vtrum in lege aliquam virtutem haberent iuſtificandi.
3 Vtrum ceſſauerint Chriſto veniente.
4 Vtrum ſit peccatum mortale ea obſeruare poſt Chriſtum.

QVAESTIO CIIII.

¶ De præceptis iudicialibus in communi. Et primo, Quæ ſint iudicialia præcepta.
2 ¶ Vtrum ſint figuralia.
3 De duratione eorum, ſcilicet, Vtrum obligent in perpetuum.
4 De diſtinctione ipſorum.

QVAESTIO CV.

¶ De præceptis iudicialibus quantum ad ipſorum rationem. Et primo, De ratione præceptorum iudicialium, quæ pertinent ad principes.
2 ¶ De his quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem.
3 De iis quę pertinent ad extraneos.
4 De iis quæ pertinent ad domeſticam conuerſationem.

QVAESTIO CVI.

¶ De lege noua, ſcilicet Euangelij ſecundum ſe. Et primo, Vtrum lex noua ſit ſcripta, vel indita.
2 ¶ De virtute eius vtrum iuſtificet.
3 Vtrum debuerit dari in principio mundi.
4 Vtrum ſit duratura vſque ad finem mundi, an debeat ei alia lex ſuccedere.

QVAESTIO CVII.

¶ De comparatione legis nouæ ad veterem. Et primo, Vtrum lex noua ſit alia lex a lege veteri.
2 ¶ Vtrum lex noua impleat veterem.
3 Vtrum contineatur in veteri.
4 Quæ ſit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

QVAESTIO CVIII.

¶ De his quæ continentur in lege noua. Et primo, Vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere.
2 ¶ Vtrum ſufficienter exteriores actus ordinauerit.
3 Vtrum conuenienter inſtituat homines quantum ad actus exteriores.
4 Vtrum conuenienter ſuperaddat conſilia præceptis.

QVAESTIO CIX.

¶ De principio exteriori humanorum actuum, per quod iuuamur ad recte agendum, ſ. de gratia quantum ad eius neceſſitatem. Et primo, Vtrũ abſq; gratia poſſit hõ aliquod verũ cognoſcere.
2 ¶ Vtrum abſque gratia Dei poſſit homo aliquod bonum facere, vel velle.
3 Vtrum homo abſque gratia poſſit Deum ſuper omnia diligere.
4 Vtrum homo abſque gratia per ſua naturalia poſſit præcepta legis obſeruare.
5 Vtrum homo abſque gratia poſſit mereri vitam æternam.
6 Vtrum homo poſſit ſe ad gratiam præparare ſine gratia.
7 Vtrum abſque gratia poſſit homo reſurgere a peccato.
8 Vtrum abſque gratia poſſit homo vitare peccatum.
9 Vtrum homo gratiam conſecutus, poſſit abſque alio diuino auxilio bonum facere & vitare peccatum.
10 Vtrum poſſit perſeuerare in bono per ſe ipſum.

QVAESTIO CX.

¶ De gratia Dei quantum ad eius eſſentiam. Et primo, Vtrum gratia ponat aliquid in anima.
2 ¶ Vtrum gratia ſit qualitas.
3 Vtrum gratia differat a virtute infuſa.
4 De ſubiecto gratię, Vtrum ſcilicet gratia ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto.

QVAESTIO CXI.

¶ De diuiſione gratię. Et primo, Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratis datam, & gratum facientem.
2 ¶ De diuiſione gratiæ gratum facientis per operantem, & cooperantem.
3 De diuiſione gratiæ per gratiam præuenientem, & ſubſequentem.
4 De diuiſione gratiæ gratis datę.
5 De comparatione gratiæ gratum facientis, & gratis datæ.

QVAESTIO CXII.

¶ De gratia quantum ad eius cauſam. Et primo, Vtrum ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratiæ.
2 ¶ Vtrum requiratur aliqua diſpoſitio ad gratiam ex parte recipientis ipſam per actum liberi arbitrij.
3 Vtrum ex neceſſitate detur gratia ſe præparanti ad gratiam.
4 Vtrum gratia ſit æqualis in omnibus.
5 Vtrum aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam.

QVAESTIO CXIII.

¶ De gratia, quantum ad eius effectus. Et primo, de iuſtificatione impij, quę eſt effectus gratię operantis, Primo, quid ſit iuſtificatio impij.
2 ¶ Vtrum ad eam requiratur gratiæ infuſio.
3 Vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij.
4 Vtrum ad eam requiratur motus fidei.
5 Vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij in peccatum.
6 Vtrum præmiſſis ſit connumeranda remiſſio peccatorum.
7 Vtrum in iuſtificatione impij ſit ordo tẽporis, aut fiat ſubito.
8 De naturali ordine eorum quę ad iuſtificationem concurrunt.
9 Vtrum iuſtificatiõ impij ſit maximum opus Dei.
10 Vtrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

QVAESTIO CXIIII.

¶ De merito quod eſt effectus gratię cooperãtis. Et primo, Vtrum homo poſſit aliquid mereri a Deo.
2 ¶ Vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam æternam.
3 Vtrum aliquis per gratiam poſſit mereri vitam, æternam ex condigno.
4 Vtrum gratia ſit principium merendi mediante charitate principaliter.
5 Vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.
6 Vtrum homo poſſit eam mereri alij.
7 Vtrum aliquis poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum.
8 Vtrum poſſit aliquis ſibi mereri augmentũ grãæ, vel charitatis.
9 Vtrum poſſit aliquis ſibi mereri finalem perſeuerantiam.
10 Vtrum bona temporalia cadant ſub merito.

FINIS.

COMMENTARIORVM PRIMAE SECVNDAE DIVI THOMAE AQVINATIS COPIOSISSIMVS.

INDEX.

ACTIO omnis humana quantumcumque vitioſa, continetur ſub genere actionis humanę. quæſtio.18. art.4.fol 41.col.2.D
Actiua dupliciter inueniuntur, ſcilicet in eſſe naturæ, & in eſſe apprehenſo.q.23 art.4.fol.57.col.1.D
Per actiuorem differentiam ſecundum naturam, & ſecundum virtutem, litera vult quod paſſiones non diſtinguuntur penes diſtinctionem naturarum agentium, ſed virtutum quæ ad differentias apprehenſionis ſpectant, obiectum namque appetitus non eſt res, ſed res apprehenſa.q.23.art.4.fol.57.col.2.C
Commune eſt omni actiuo ſi agit, proximum eſſe paſſo.q.30.a1.2. fol.67.col.1.B
Actiuum cum reſpondeat effectui, & per hoc reſpondeat etiam patienti, quia agit in eum ſuum effectum, nō eſt intelligibile quod extrema proportionis actiui ad paſſiuum adæquentur, & actiui, & effectus non.q.54.art.4.fol.118.col.2.B
Actus omnis qui actualiter a ſola eſt imaginatione, quamuis poſſit ſubeſſe imperio rationis, non eſt in genere moris.q.18.artic.9. fol.44.col.2.C
Aliud eſt loqui de actibus abſolute, aliud vt ſunt obiecta, aliud vt ſunt in rerum natura, aliud vt ſunt in executione.q.20.artic.1, fol.49.col.2.A.
Actus ſimpliciter eſt nobilior & melior habitu, ſicut actus ſimpliciter actio permiſſo potentiæ, ſecundum quid autem habitum actu eſſe nobiliorem non inconueniens.quæſtio.71.art.3.fol.149. col.2.B
Actus voluntatis ſumitur dupliciter, vno modo ſecundum ſe, alio modo vt eſt forma, ſeu conditio actuum exteriorum humanorum.q 20.art.1.fol.49.col.1.A
Actui interiori voluntatis qui comparatur ad exteriorem, ſicut formale ad materiale, qui eſt actus imperans, non accidit ordinari in alium finem.q.18.art.6.ad 2^{m}.fol.42.col.2.F
Actus exterior ſumitur tripliciter, primo ſecundum id præciſe quod habet a potentia executiua, & re, tempore, loco, ſecluſa obedientia voluntatis, ſecundo vt eſt compoſitum ex ſupradictis, & actu voluntatis, tertio ſecundum id quod habet ex ſe, & quod participat ex actu voluntatis.ibidem.
Actus imperans & imperatus, ſiue interior & exterior, licet ſint vnus numero actus, non vt ſimplex, ſed vt compoſitus, non fruſtra, nec per accidens quæritur quid ex quo procedat, ſicut nec in naturalibus quando vnum numero conſtat ex pluribus non per accidens, nec fruſtra quæritur quid ex quo in alterum redundet.q.20.art.3.fol.50.col 4.I
Cum actus humani dicuntur iuxta diuerſitatem motiuorum ſpecificari, intelligendum eſt de motiuis in genere cauſæ finalis, & non effectiuæ, id eſt de his quæ mouent vt fines, id eſt, de intentionis finibus, & non de his quę mouent pure actiue. quæſt.72. art.3.& 8 fol.52.col.4.H
Actus omnes morales ſunt immanentes, formaliter loquēdo, cum enim ſubiectum moralitatis ſit actus voluntatis, oportet actum inquantum voluntarium ſumi, cum ſumitur inquantum moralis.q.74.art.1.fol.159.col 4.I
Actus omnis debet habere finem, quia omne agens agit propter finem.q.18.art.9.fol.43.col.1.A
Actus appetitus ſenſitiui ſortiti ſunt præ alijs nomen paſſionis, eo quòd paſſionem corporalem habent annexam, alij vero hoc nō exigentes, in communi remanſerunt operationis vocabulo.q. 60.art.2.fol.122.col 4.F
Actus non ſolum eſt moraliter bonus ex obiecto, ſed etiam bonitatem primam & ſpecificam habet ab eo, quæſtio.17.art.2.fo.40. col 4 H
Actus humani quadrifariam dicuntur quo ad bonitatem & malitiam. Quidam enim ſunt per ſe mali, quidam per ſe boni, quidam indifferentes, quidam ſolitarie ſumpti ſonantes malum, qui tamen poſſunt ex aduentitijs honeſtari vt ſint boni q.39. art.1.fol.83.col.1.E. Triſtitia
Præter ſeptem & decem actus appetitus in litera tractatos, ſex proprios rationalibus, ſcilicet velle, frui, intendere, eligere, conſentire, & vti, & vndecim communes qui paſſiones vocantur, ſunt duo alij actus diſtincti ſpecie in eſſe naturę ab iſtis, ſcilicet nolle, & triſtari, nec tamen litera eſt diminuta, quia ſub ſuis oppoſitis tractati ſunt.q.47.fol.94.col.3.I
Actus qui paſſiones dicuntur in voluntate poſiti, non diſtinguuntur ſpecifice in eſſe naturæ, ſed omnes præter triſtitiam ad ſeptē actus prænominatos, ſcilicet velle, nolle, frui, intendere, eligere, conſentire, & vti, reducantur.ibidem K.vel fol.45.col.1.B
Idem numero actus poteſt eſſe ſucceſſiue bonus & malus, ſed non idem numero actus in genere moris, actus enim voluntatis ſecundum ſe eſt in genere naturæ, & ſecundum ſuas conditiones in genere moris.q.20.art.6.fol.52.col.3.K
Prius conuenit bonitas moralis actui exteriori ſecundum ſe, ac per hoc in rerum natura, ſecūdo ipſimet obiectiue, tertio actui voluntatis cui obiicitur, quarto ipſimet in executione,q.20.art. 1.fol.49 col.2.E
Actus exterior voluntatis, quia claudit in ſe dependentiam a voluntate, ſtat quòd bonitas prius ſecundum naturam inſit ipſi actui humano exteriori quàm voluntati, & adhuc reſtet ambiguum, an etiam illa bonitas quæ prius ei conuenit, dependeat e voluntate. Licet enim prius non dependeat a poſteriori, quod tamen prius ineſt alicui, poteſt dependere ab eo cui poſterius ineſt.q.20 art 2.Ibidem.col.3.G
Actus exterior in executione, licet habeat bonitatem ex fine, & materia & circūſtantijs ex voluntate, & voluntas ab obiectis, diſſimiliter tamē hoc fit, quia bonitas ex fine deſcendit in actum interiorem voluntatis per ſe & formaliter, in actum vero exteriorem executione denominatiue tantum, bonitas vero ex genere & circunſtantia, ex obiecto deriuatur in actum interiorem denominatiue tantum, & per eum in actum exteriorem formaliter.Ibidem.fol.50.col.1.A
Actus exterioris bonitas ex materia & circunſtantijs, prius conuenit ipſi quàm voluntati. Primo, quia conuenit ipſi per ſe, & cōſequenter voluntati per ipſum, ſecundo, quia hęc bonitas pendet a ratione, & non a voluntate.q.20.art.1.fol.49.col 2.C
Bonitas ex fine inter actus, primo ſaluatur in voluntatis actu, cuius finis eſt proprium obiectum, bonitas autem ex materia & circunſtantijs primo ſaluatur in ipſo actu exteriori.q.20.art.2.fol. 50.col.1.B
Quia bonitas inuenta in actu exteriori ex fine pendet non ſolum ex ratione, ſed etiam per ſe ex voluntate interiori, bonitas autē ex genere & circunſtantijs ex ratione ſolum, ideo illa in voluntatem vt proximam & per ſe cauſam, hæc in rationem reducitur. q.20 art.2.fol.49.col.4.H
Cum actus exterioris bonitas ex fine comparatur ad bonitatem eiuſdem ex genere & circunſtantijs, poteſt eſſe ſermo de actu exteriori ſimpliciter, & vt eſt in executione.Ibidem.I
Et eſt dicta comparatio intelligenda de circunſtantijs manentibus pure circunſtantijs, qualis non eſt circunſtantia finis, quia tranſit in ſpecificans, & conſequenter ſubſtantiale.fo.50 col.3.D
Actum interiorem voluntatis, finis formaliter qualificat, actus autem exterior denominatiue tantū. formaliter intelligendo, id eſt inquantum finis, & inquantum actus, cum quo tamen ſtat quod actus exterior vt finis qualificet voluntatis actum interiorem formaliter, ſiue actus exterior habeat rationem finis principalis, ſiue ſecundarij. Ibidem.col.3.H
Actus exterioris bonitas, ſufficienter comparatur in litera ad bonitatem actus interioris per hęc duo membra, ſcilicet vt habens omnino eandem bonitatem, & vt habens omnino aliam ſecundum ſe, ita quòd quandocumque actus exterior eſt ſecundum ſe bonus, ſecundo membro comprehenditur.quęſt.20.art.3.fol.50. col.4.H
Actus interioris & exterioris bonitas, vel malitia quandoque eſt eadem.q.20.art.3.Ibidem.I
Actus interioris bonitas eſt cauſa bonitatis actus exterioris, id eſt proportionis, ſeu attributionis actus exterioris ad bonitatem interiorem, & econtrario, & ſic de alijs attributionibus ſecundum quas deriuatur denominatio.fol.51.col.1.E
Deriuatio bonitatis & malitiæ, & talis bonitatis & talis malitiæ in actu ab actu vt ſic, non eſt formalis, ſed denominatiua, ſeu nō per modum vniuocationis, ſed attributionis, quia quando aliquid dicitur tale ex ordine ad aliud, dicitur denominatiue, & nō oportet dici formaliter. Quod .n. habet aliquid in ſe formaliter, dicitur tale ſecundum ſe ipſum.q.20 art.3.fol.50.col.4.K

Actus

Actus humanus ex ſua bonitate, vel malitia vt ſic, habet rationem recti, laudabilis, meritorij etiam apud Deum, & ſimiliter peccati, culpabilis, demeritorij etiam apud Deum, & hoc intenditur, & determinatur in litera per totam. q. 21. illa, ſcilicet quòd in omnibus illius quæſitis reduplicationis nota determinat bonitatem, vel malitiam propriam, ſeu contractam ad actum humanum. fol. 52. col. 4. I K

Actus exteriores dicuntur boni, vel mali moraliter, vt ſubſunt alicui actui immanenti, & non aliter. quæſt. 74. art. 1. folio 159. col 4 I. K

Actus voluntatis eſt primo malus formaliter, actus autem aliarum virium formaliter mali, ſed non primo, ſed ſecundario. q 74. art. 2. fol. 160. col. 1. B

Actus exterior non addit in bonitate & malitia ex fine actui interiori, bene tamen finis conſecutus addit in bonitate & malitia voluntati bonæ, vel malæ ex fine. q. 20. art. 4. folio. 51. col. 3. K. & col. 4. G Intentio

Actus malus etiam ex circunſtantia omnis finis, licet non poſſit ordinari in bonum finem; actus tamen malus etiam ex circunſtantia finis, poteſt ordinari in bonum finem. q. 18. art. 4. ad tertium, fol. 40 col. 3 H.

Cum dicitur, quòd actus bonus ex genere & circunſtantijs poteſt ordinari in malum finem, intelligitur de circunſtantijs non transeuntibus reſpectu eiuſdem actus in ſpecificans, & ſimiliter de malis, ibidem. col. 4, F

Actus a deliberatiua ratione procedens, ſi non ſit ordinatus ad debitum finem, ex hoc ipſo repugnat rationi, & habet rationem mali. fol. 43. col. 1. A

Actus iuſti, ex quibus fit iuſtitia, ſunt moraliter boni, quamuis non ſint totaliter perfecti. q. 18. art. 8. fol. 43. col. 4. I

Actus neuter, ver. Voluntas

¶ Addere præſupponit id cui additur, ad augmentum ſpectat. q. 20. art. 5. fol. 52. col. 1. B

¶ Admirans in ipſo admirationis actu videtur habere tria, ſcilicet nouæ, raræ, vel arduæ rei intuitum deſideratum, collationem ipſius cum occulta cauſa, & naturalem quandam concupiſcentiam cognoſcendi cauſam. q. 32. art. 8. fol. 73. col. 4. I

¶ Admiratio cur ab Ariſt. ponatur concupiſcentia, a Dama. autem timor. q. 41. fol. 86. col. 2. D

¶ Agens non intendit priuationem boni, niſi quia intendit aliud bonum incompoſſibile illi priori, ac per hoc habens annexam priuationem alterius. q. 18. art. 8. fol. 43. col 3. K

In agentibus, quia apprehenſa diſtinctio naturalium patet cum cibus talis differens ab illo alio ſecundum ſpeciem apprehenſus mouet appetitum: diſtinctio autem ſecundum virtutem eſt, ſecundum diuerſam rationem apprehenſionis, ita quòd ex ipſa diuerſa ratione qua apprehenditur, eadem res habet diuerſam virtutem mouendi appetitum q. 23. art. 4. fol 57. col 1. D

In agentibus naturalibus eſt conſiderare duo, ſ. inquantum agunt & inquantum attrahunt. in agentibus vero quatenus apprehenſa ſunt, agere & attrahere ſimul concurrunt. ibidem.

Agere. Quomodo intelligatur in ſolis cognoſcitiuis eſſe principiũ agendi propter finem. q. 6. art. 1. fol. 18. col. 1. D

Amare proprie eſt appetitus ſenſitiui. Cum enim amor ſit prima paſſio appetitus ſenſitiui, ſi amare non conueniret proprie appetitui ſenſitiuo, nec delectari, nec timere proprie eidem conueniret. q. 25. art. 2. fol. 59. col. 3. H

Amans quomodo ſit in amato, & econuerſo. q. 28. art. 2. fo. 63. c. 4. F

¶ Amor non diſtinguitur in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ, tamquam in diuerſos amores, ſed tamquam in diuerſos modos amandi: vnus enim & idem amor eſt amicitiæ reſpectu amici, & concupiſcentiæ reſpectu boni illi voliti. q. 26. art. 4. fol. 61. col. 3. H

Amor poteſt eſſe perfectus cognitione exiſtente imperfecta, quia perfectio cognitionis attenditur, ſecundum modum quo perficitur ratio, qui eſt diſtinguere etiam quæ ſunt ſimplicia, ac per hoc ad perfectam cognitionem boni exigitur, & quod bonum ſecundum ſe apprehendatur, & quòd diſtincte cognoſcatur ſecundum partes, proprietates, &c. Perfectio autem appetitus motiis non exigit tot cognitiones boni, ſed prima ſufficit ei, ſcilicet quòd bonum ſecundum ſe apprehendatur, quæſt. 27. art. 2. folio, 62. col. 2. C

Amoris perfectio ex duplici capite oritur, ſ. ex parte amantis, & ex parte amati, cognitio autem eſt cauſa amoris tantum ex parte amati. Ibidem. D

Amor eſt fortior odio loquendo non de quocumque odio relato ad quemcumque amorem, & econuerſo, ſed de coniugatis, q. 29. artic. 3. fol. 65. col. 4. k

Amor & odium non formaliter, ſed virtualiter congenerantur, coaleſcunt, & condeſiunt. q 23. art. 4. fol. 57. col. 1. C

Si conſiderentur omnes vnitates ad amorem concurrentes, ſic amor magis vnit quam intellectio, quoniam cauſatiuus eſt vnionis realis, ſed ſi comparetur amor, & intellectio ſecundum illam ſolam vnionem quam facit formaliter, ſic intellectus magis vnit, quàm amor, quia intellectus in actu eſt intellectum in actu, amans autem non eſt amatum in actu, quæſt. 28. articu. 1. fol 63. col. 2. B

¶ Angeli eſſentiam per ſeipſam eſſe ſimilitudinem omnium, & per adiunctas ſpecies, tantum diſtat, vt primum ponat perfectionem altiſſimam ſecundum diuinitatem, quia primum ponit eſſentiam illam vnice habere ſpecies rerum, ſecundum vero diuiſim. q. 51. art. 1. fol. 102. col. 2. B

Sicut eſſentiæ, & potentiæ angelicæ ſunt alterius rationis a noſtris, ita & habitus. q. 58. art. 6. fol. 101. col. 3. F

Angelus per nullum habitum intelligit Deum naturaliter, ſed propria ſubſtantia vtitur vt ſpecie intelligibili ad intelligẽdum Deum. q. 50. art. 6. Ibidem. K

¶ Anxietas. Cum effectus triſtitiæ conſiſtat in appetitu fugitiuo; quando contingit deeſſe refugium aliquod, conſtituitur anxietas, & anguſtia quando vero in tantum triſtitia eſt, quòd nec appetibile aliquod ex illa relinquitur, ſed ſolum contrarium contriſtans, conſtituitur accidia. q. 35. art. 8. fol. 79. col. 2. A

¶ Appetibilis, ſeu finis ratio vt tendatur in ipſum, & quieſcatur in eo, eſt eadem ſecundum naturam, & diuerſa ſecundum virtutem quod eſt eſſe eandem materialiter, & diuerſam formaliter reſpectu paſſionum. q. 23 art. 4. fo. 57. col. 2. D

Appetitiua non conceditur in litera ſimpliciter magis actiua, quàm apprehenſiua, ſed quo ad principiandum actum exteriorem, apprehenſiua enim cum moueat appetitiuam, eſt magis in actu ſimpliciter, & magis actiua quodammodo, appetitiua autem efficacior eſt ad actum exteriorem, quia ei obediant vires executiuæ, & quia primum mouens eſt ad exercitium actus. q. 22. art. 2, 2m. fol. 55. col. 1. B

In his quæ ad appetitum ſpectant, nihil differt eſſe, aut apparere. q. 32. art. 1. fol 72. col. 2. E

Appetitus ſenſitiuus diſtinctus per iraſcibilem, & cõcupiſcibilem, eſt ſubiectum virtutis moralis proprie, temperantiæ ſcilicet & fortitudinis, non inquantum communis eſt nobis & brutis, ſed vt obedibilis rationi. q. 56. art. 4. fol. 113. col. 1. E

An omnia quæ homo appetit, appetat propter beatitudinem. q. 1. art. 6. fol. 14. col. 2 & 3. Beatitudo

Appetitus intellectiui & ſenſitiui differentia in hoc conſiſtit, q appetitus ſenſitiuus tendit in operationes propter delectationes, intellectiuus autem econuerſo appetit delectationes propter operationes. q. 4. art. 2. fol. 11. col. 3. E Delectatio

Quomodo conſonet, quòd naturalis ordo appetibilium ab appetitu ſenſitiuo ſit contrarius ordini ſtatuto ab inſtitutore naturæ in hoc, quòd naturæ inſtitutor delectationes ſenſibiles inſtituit propter operationes vt finem, & appetitus ſenſitiuus appetit operationes propter delectationes. Ibidem. col 4. F

Quomodo ex hoc, quòd apprehenſio ſenſitiua non attingit ad cõmunem rationem boni, ſed particularis boni, quod eſt delectabile ſequatur, & ſicut effectus ex cauſa, quòd appetitus ſenſitiuus feratur in operationem propter delectationem. Ibidem. G

¶ Anima. Quomodo ſtent hæc ſimul, Anima inficitur ex carne quæ eſt principium geniti, & caro non inficit animam, niſi inquantum eſt principium actiuum in generatione. q. 81. art. 4. fo. 178. col. 4. F

Arduum comparatum ad bonum eſt ratio receſſus, comparatum vero ad malum ratio acceſſus, & quia obiectum iraſcibilis eſt totum contractum, ſ. bonum arduum, & malum arduum, ideo in litera non ſimpliciter, ſed comparatiue interpretandum eſt, quòd arduum non eſt ratio acceſſus. q. 25. art. 3. fol. 60. col. 2. B

¶ Artis propria veritas conſiſtit in conformitate ad appetitum rectum, non in moralibus, ſed in artificialibus, qui tunc eſt cum finem habet, a quo obliquando artificiale malum eſt, quia veritas intellectus practici conſiſtit in adæquata dirigere. q. 57. art. 5. fol. 116. col. 4. F

Quamuis vſus & directio in arte coincidant, diſtinguuntur tamen ſaltem ratione, & arti conuenit directionis veritas, non ratione vſus, ſed ratione propriæ naturæ, quæ nata eſt dirigere non niſi determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutibus autem ſpeculatiuis ſolus vſus inuenitur pendens ab appetitu. Ibidem. H

¶ Audaciæ obiectum quomodo ſit malum, per ſe, an per accidens q. 45. fol. 90. col. 3. F

B

Beatitudo an eſſentialiter ſit actus intellectus, an voluntatis. q. 3. art. 4. fol. 8. col. 3. K

Licet ſimpliciter beatius ſit dare quàm accipere, in hominis tamẽ beatitudine, quia beatitudine indiget, ſubſtantia beatitudinis conſiſtit in accipiendo, ſeu retinendo, & ex ipſa emanat erogatio

tio conſequens.q.2.art.1.fol.5.col.2.A

Beatitudo conſtituit excellentiam, ac per hoc angeli appetendo beatitudinem, appetierunt excellentiam, quę eſt ſuperbiæ obiectum.q.5.art.2.fol.5.col 3.F

Beatitudo noſtra dependet a cognoſci a Deo, quia ſcientia Dei eſt cauſa rerum.q.2.art.3.Ibidem.H

Cum dicitur, quòd beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, non eſt prædicatio eſſentialis, ſed cauſalis.q.3.art.2.fol.8.col.3.H

An beatitudo animæ reſumpto corpore augeatur intenſiue.q.4.art.5.ad 5.fol.13.col.1.E

Quomodo intelligatur beatitudo eſſe quietatiua omnis deſiderij.q.5.art.4.fol.17.col.3 I

Quomodo literæ proceſſus, qui digredi videtur a perfecta beatitudine ſimpliciter ad perfectam beatitudinem hominis teneat.q 3.art.6.fol.10.col.3.I

¶ Beatus, An ab extrinſeco tantum beatus ſit impeccabilis.q.4 art.4.fol.13.col.1.B

Beatus non poteſt peccare, non ſolum in ſenſu compoſito, & propter cauſam extrinſecam, id eſt, Deum perpetuo rectificaturum voluntatem beati, ſed propter intrinſecam cauſam, ipſam ſcilicet voluntatis naturam, approximato ſibi per actualem viſionem tali obiecto, i. bonitate per eſſentiam. Ibidem.A

¶ Bonitas rei eſt duplex, i. ſpectans ad ipſam rei ſubſtantiam, & circumſtans eam.q.42.art 6.fol.87.col.4.F

Duobus modis, & per accidens, differt bonitas obiecti a bonitate finis in actu voluntatis ſ. quando finis pendet ex fine, & quando voluntas ea voluntate.q.19.art.2. fol.45.col.4.H

Bonitas finis, & eius quod eſt ad finem vt ſic, eſt vna met, licet finis, & id quod eſt ad finem diſtinguantur.fol.46.col.1.B

Bonitas ex fine vt ſpecifica, diſtinguitur contra bonitatem ea circumſtantia etiam finis.q 18.art.4.fol.41.col.3.G

Ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur, quòd ordinetur ad ſummum bonum non apparenter, ſed quòd in veritate eſt ſummum confuſe, vel diſtincte, naturaliter vel ſupernaturaliter ſecundum ſtatum perſonæ. quæſtione.19.articulo.9.fol.48.col.2.A

Bonitas eadem eſt qua eſt bonus actus abſtracte conceptus, & actus in rerum natura poſitus, ſicut eadem eſt humanitas qua homo abſtracte conceptus eſt homo, & qua homo in rerum natura poſitus eſt homo, licet ſit alius eſſendi modus, quia in rerum natura, & in abſtractione.q.20.art.1.fol.49.col.1.E

Communis bonitas quæ ad omnem actum virtutis perfectæ exigitur, conſiſtit in quatuor generalibus conditionibus, inſinuatis per quatuor virtutes cardinales, ſcilicet rectitudine, firmitate, moderatione, & diſcretione. quęſtione.60.articu.2. & fol.123.col.1.C.Virtus

Bonitatem rationis in qualibet virtute participari, dupliciter poteſt intelligi, primo in ſeipſa ratione, vt res cuius pars capitur, ſecundo in ipſis participantibus, vt eſt pars capta.q.20.3.ad 2^m.fol.51.col.2.E

¶ Bonum, apprehenſum mouet voluntatem effectiue, cauſando ipſum actum appetitus, & finaliter, quoniam ipſe actus in appetitu cauſatus, tendit in bonum apprehenſum vt finem.q.20.art.4.fol.55.col.1.E

Bonum difficile, & bonum abſolute, egere diuerſis potentijs patet ex hoc, quòd bonum difficile habet, vnde repugnet concupiſcentiæ.q.23.art.7.fol.56.col.1.E

Bonum effectiue cauſat amorem q.27.art.2.fol.61.col.4.K

Eſſe de ratione boni aliquid ipſo effluere, quomodo intelligatur.q.1.art.4.fol.3.col.1.A.& ſequenti

Omne bonum vtile eſt bonum bonitate morali, ſeu ſecundum ſe rationi conſonans.q.34.art.2.fol.75.col.4.H

Bonum & malum moraliter ſunt per ſe differentiæ actus voluntatis in genere moris.q.19.art.1.fol.45.col.3.F

An bonum & malum eodem modo ſumantur in reſponſione cum dicitur, bonum & malum ſunt per ſe differentiæ actus voluntatis, & in eius ſubiuncta ratione, ſcilicet nam bonum & malum per ſe ad voluntatem pertinent, ſicut verum & falſum ad rationem. Ibidem

Bonum & malum in operationibus ſic attenditur ſecundum ſe ipſas, vt nihil referat quo ad propriam bonitatem, vel malitiam qualiſcumque homo operans afficiatur ad ipſas.quæſt.60.art.2.fol.122.col.4.K.Virtus

¶ Brutum. Nulla arte fieri poteſt vt aliquod brutum eligat, quia ars non poteſt dare naturæ ſubſtantiam actus, ſed modum, electio autem non ſignificat modum actus, ſed ipſum actum ſubſtantialiter.q.13.art.3.fol.32.col.2.E

Ratio multorũ quę in brutis videntur ex electione procedere. Ibidem

Bruta non cognoſcunt futura, quia non apprehendunt ipſa, vt quia erunt, vel non erunt, quod eſt proprie cognoſcere futura. Cum enim tempus non aliter percipiatur ſenſu, niſi per immutationem, & futurum non ſit, nec fuerit, ac per hoc non immutet, nec immutauerit ſenſum, futurum repugnat cognitioni ſenſitiuæ.q.40 art.3.fol.84.col.3.K

Spes & timor, & vniuerſaliter quælibet paſſio iraſcibilis in brutis eſt motus animalis appetitus ſecundum ſubſtantiam: quia eſt actus ſecundus elicitus ex cognitione, ſeu obiecto ab appetente cauſatus, ſed eſt ſecundum quid naturalis, pro quanto natura ſupplet, non obiectum cognitum. Ibidem.col.4.I

Bruta percipere poſſunt præteritionem, & futuritionem, & poſſibile, vel impoſſibile, vt ſunt differentiæ potentiarũ.fol.85.c.2.B

Quomodo concedi debeat animalia bruta mouere ſe propter finem.q.6.art 1.fol.18.col.2.A

C

CHaritatis obiectum negatur eſſe Deum cognitum, & dicitur eſſe ipſum Deum abſolute, non quòd poſſit diligi non cognitus: ſed quia cognitio tenet ſe reſpectu illius habitus qui eſt charitas, non ex parte obiecti, ſed ſubiecti.quæſtione.67.artic.6.fol.141.col.1.B

Charitas viæ numquam poteſt peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ.q.67.art.6.ad 3^m.fol.142.col.1.A

¶ Cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ.q.67.art.3.fol.140.col.4.G

Cauſa deficiens, & cauſa per accidens ſunt idem ſubiecto.& diſtinctæ formaliter in vno ſenſu, & ſunt idem ſubiecto & formaliter in alio ſenſu.q.75 art.1.fol.164.col.1.D

Hæc literæ propoſitio, Eſſe cauſam directe alicuius actus non contingit niſi per hoc, quòd proprium principium illius actus mouet ad agendum, ſic intelligitur, præſuppoſito quòd actus ſit alicuius principij principantis ipſum executiue, ad hoc quod aliquid ſiue idem, ſiue diuerſum ſit cauſa illius vltra illud principium non abſolute, ſed inquantum eſt cauſa executiua oportet quòd moueat principium illud exequens ad agendum. quæſtio.80 art.1.fol 175.col.3.G

Quia cauſalitas qua appetibile mouet appetitum, non eſt, nec poteſt eſſe pure effectiua, ſed eſt effectiua & finalis, connumerata eſt contra finalem a S.Tho.in.1.parte, & alibi: quia autem in veritate interuenit cauſalitas effectiua, ideo hic, & alibi quandoque exprimitur, quod bonum apprehenſum eſt actiuum, & appetitus eſt paſſiuus.q.22.art.3.fol.55.col.2.B

¶ Cæremonialia abſolute, & ſimpliciter non potuerunt poſt Chriſtum ſine peccato mortali ſeruari. quæſtio.103.art.4.folio.234.col.1.C

Circumſtantia temporis ſacri aggrauat peccatum, non tamen apponit ſpeciem ſacrilegij, niſi fiat in contemptum temporis ſacri.q.7.fol.20.col.3.G

Circumſtantia loci ſacri, quamuis omnia peccata aggrauet per accidens, illa tamen ſola ad ſpeciem ſacrilegij trahit, quæ ſanctitati loci directe opponitur, aut annexæ immunitati. Ibidem.

Circumſtantia perſonæ non transfert in aliam ſpeciem, niſi peccatum voto, vel ſtatus eius adiiciatur. Ibidem.H

Quid, id eſt, effectus, quando eſt præuiſum & volitum, trahit in ipſius ſpeciem. Ibidem.

Circa quid, id eſt, conditiones obiecti, vt paruum, & magnum in re oblata, & quomodo, quamuis actus multum aggrauent, in aliam tamen ſpeciem actus non transferunt. Ibidem.K

Cur manifeſte dat aliam ſpeciem. Ibidem.

Quoties non computatur inter circumſtantias, quia circumſtantiæ circa eundem ſunt actum, numerus autem operationum non circunſtat vnam & eandem operationem, ſed addit aliam & aliã operationem. Ibidem.col.4.G

Circumſtantiæ neceſſario cognoſcendæ a ſpirituali iudice ſunt, transferentes in aliam ſpeciem, & aggrauantes in infinitum, id eſt, addentes ſecundum ſe rationem peccati mortalis. Ibidem.

Sicut in naturalibus quędam accidentia ſunt ſecundum ſe formæ, quædam autem ſolummodo conditiones præſuppoſitarum formarum, ita in moralibus quædam circumſtantiæ ſunt ſecundum ſe bonitates, vel malitiæ, quædam conditiones tantum ſuppoſitarum virtutum, vel malitiarum. Primę faciunt actum bonum, vel malum, ſecundæ autem non. Item primæ ſunt ſecundum ſe ſpecies quędam moralium, habentes propria obiecta, ſecundæ autem non.q.18.art.10.fol.44.col.2.E

Circumſtantia quandocumque facit actum de bono aut non bono malum, dat ſpeciem.quæſtio.18.art.10.& 11.Ibidem.columna.3.K

Circumſtantia quandocumq; reſpicit ſpecialem, id eſt, ſecundum ſe proprium ordinem rationis, dat ſpeciem. Ibidem.col.4.H

Circumſtantia vt ſic, numquam dat ſpeciem, ſed oportet eam tranſire in differentiam, ſeu conditionem obiecti. q.72.art.9.fol.155.col.3.H

Nulla circunſtantia mutat ſpeciem, niſi habeat rationem alterius motiui vt finis, non ita quòd ſit aut apprahendatur vt finis præiacentis peccati, ſed ſufficit q́ ſit conſiois. Ibiden. I

Circunſtantia ſpecificans, eo ipſo quòd ingreditur latitudinem ſpecificantium, oportet obiectiuum ordinem intrare, & differentiam ſeu conditionem obiectiuam ponere formaliter & directe intentam. fol. 156. col. 1. E

Circunſtantia faciens actum de non malo malum, dat ſpeciem. q. 72. art. 9. fol. 156. col. 1. K. & q. 76. art. 4. fol. 168. col. 2. C

¶ Conceptio. Quid de conceptione beatę Virginis tenendum. q. 81. art. 3. fol. 178. col. 2. E

¶ Cogitatio. Quomodo diſtinctio de cogitatione, vt eſt actio quædam, & vt eſt ad aliam actionem ordinata, ſit ad propoſitum literæ, volenti quòd inquantum primo modo conſideratur, de ipſa habeat iudicium ſuperior ratio, inquantum vero ſecundo modo accipitur, ad inferiorem rationem pertineat. q. 15. artic. 4. fol. 35. col. 4. I

¶ Concluſio & operatio ſequuntur debiliorem partem. q. 62. art. 1. fol. 126. col. 4. I. & q. 63. art. 3. 129. col. 4 G

¶ Concupiſcentia inter paſſiones concupiſcibilis, vt ſe tenet ex parte animæ, eſt maxime ſenſibilis, abſque corporali namque coniunctione experimur concupiſcere magis ſenſibiliter quàm amare, odiſſe &c. & quia quod ſe tenet ex parte animę, eſt formale in paſſionibus, ideo de paſſionibus iſtis formaliter loquendo dicitur, quòd concupiſcentia eſt magis ſenſibilis. quæſtio. 25. artic. 2. ad 1m. fol. 60. col. 1. 2

Concupiſcentiam eſſe infinitam poteſt intelligi dupliciter, ſ. obiectiue, & ſubiectiue, ſeu ex parte obiecti, & ex parte actus. q. 30. art. 4. fol. 68. col. 1. A

Concupiſcentia duplex, ſcilicet naturalis, & rationalis. Quæ abſolute apprehenſa delectant, naturaliter cócupiſcuntur, alia autem quæ ratiocinatione apprehenſa delectant, naturaliter concupiſcuntur. q. 30. art. 3 fol. 67. col. 4. G

Concupiſcentia naturalis non eſt infinita. quæſtio. 30. art. 4. fol. 68. col. 2. A

Concupiſcentiæ rationalis obiectum & eſt finis, & habet totaliter rationem finis, concupiſcentiæ vero naturalis obiectum, etſi eſt finis, non tamen habet totaliter rationem finis, tum quia habet rationem modificati ad naturam: tum quia ordinatur ad alium finem inditum, ſcilicet naturam. quæſtio. 30. articu. 4. Ibidem. D

Concupiſcibilis obiectum comparari ad obiectum iraſcibilis, vt commune ad proprium, & ad plura ſe extendere &c. non eſt ipſa ſe habere ſicut vniuerſale & particulare, ſed ſicut motus ſimpliciter, & motus ad vbi. q. 25. art. 1. fol. 50. col. 2. E

Conſcientiæ erroneæ depoſitio ſit non ſolum per oppoſitam rationem, aut veritatis diſpoſitionem, ſed etiam per excluſionem ab applicatione ad opus. quæſtione. 19. articulo. 5. & 6. folio. 46. col. 3. F

¶ Conſenſus vterque, ſcilicet in delectationem, & in actum, ſecundum rem, quando ſit ſecundum rationes temporales, eſt rationis inferioris, quando vero ſit ſecundum rationes æternas, eſt rationis ſuperioris: in hoc tamen eſt differentia, quòd quando eſt rationis inferioris, eſt etiam ſuperioris, ſaltem negatiue, ſed non econuerſo: ſecundum appropriationem autem deliberatio, iudicium, ac conſenſus vnius, ſcilicet delectationis ad inferiorē: alterius vero, id eſt, actus, ad ſuperiorem ſpectat. quæſtio. 74. ar. 7. fol. 162. col. 2. D

Quomodo hæc duo ſtent ſimul, quamdiu incertum eſt, an ſecundum rationes diuinas reſiſtatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis ſententiæ, & conſenſus in delectationem cogitationis pertinet ad rationem inferiorem. quęſtio. 15. art. 4. fol. 35. col. 4. G

¶ Conſilium ſignificat inquiſitionem completam, id eſt, vſque ad iudicium incluſiue. q. 14. art. 1. fol. 33. H

Conſilium licet abſolute ſit prius electione, & eius cauſa, ordo tamen doctrinæ habet, vt prius de ipſa electione ſecundum ſe, & deinde de conſilio eius cauſa tractetur, & hoc vt prius tractetur quid eſt, & deinde cauſa extrinſeca illius. q. 13. in principio. fol 31. col. 3. I

Conſilij proceſſus eſt ſimpliciter reſolutiuus: quia enim cōſilium, finem & ad finem in materia agenda tantum, & propter agendum, & quomodo agendum a poſterioribus ſecundum eſſe in priora conſiderat, reſoluere ſimpliciter dicitur. q. 15. art. 4. fol. 34. col. 3. F

¶ Conſuetudinem legi derogantem non oportet ab actu illicito inchoare, ſi tamen ab illicitis tunc actibus inchoaſſet, ex quo inualuit, & iam conſuetudinis vim habet, legi ſcriptæ derogat. q. 97. ar. 13. fol. 210. col. 4. G

¶ Cordis varius motus ex apprehenſione & appetitu animali naſcens, corpus mouet, & alterat ſecundum diuerſas qualitates: alteratum autem corpus varie etiam afficit imaginationem & appetitum, & varie diſponitur ipſum corpus ex hoc ad ſanitatem, & ad habilitatem hanc, vel illam. quæſt. 17. art. 7. ad 2m. folio. 39. col. 2. A

Diſpoſitio requiſita ad motum cordis & membri pudendi, non eſt qualitas ſequens paſſionem appetitus, mediante motu cordis, ſed eſt qualitas naturalis ſoli naturæ ſubiecta, per quam motus iſte non voluntarius, ſed naturalis eſt. q. 17. art. 9. Ibid. col. 4. K

Cor, & pudenda habent proprium motum naturalem, quia quodlibet eorum eſt quaſi ſeparatum animal, & quia quodlibet eorum eſt principium. fol. 40. col. 1. A

¶ Credere. Licet qui cito credit, leuis ſit corde: non tamen qui cito credit Deo, leuis eſt corde. quæſtio. 64. articulo. 4. folio. 132. col. 1. B

¶ Continentia deficit a ratione virtutis, quęſt. 58. art. 3. ad 2m. fol. 118 col. 2. C

¶ Contrarietas boni & mali difficilium, ſpectat ad iraſcibilem, vt totum hoc bonum arduum, vel malum arduum per ſe cócurrit, ſunt enim quædam boni & mali ſpecies, bonum difficile, & malum difficile. q. 23. art. 2. fol. 56 col. 2. B

¶ Contraria ſecundum ſe formaliter inuenta, in quocumque ſint gradu, contraria ſunt, & incompoſſibilia in eodem, & alterum contra alterum pugnat. quęſtione. 52. articulo. 2. folio. 105. col. 3 K

Eadem ratione non formaliter, ſed virtualiter, vnum contrariorum appetitur, & reliquum refutatur. quæſtio. 23. artic. 4. fol. 57. col. 1. C

¶ Contumeliæ peccatum, licet perficiatur in ore vt communiter videtur in vio, ſi contumeliæ tamen nomine intelligatur dehonurationis peccatum, certum eſt quòd non conſummatur in ore, quamuis multa in peccato oris dehonoratio ſit. q. 72. art. 7. fol. 155. col. 2. A

Cupiditas eſt radix omnium malorum. Ad Duran. q. 84. art. 1. fol. 182. col. 3. I

D

Damnatus quilibet deſcendit ad inferos cum armis ſuis, id eſt, cum aliqua mala voluntate, in qua obſtinatus perſeuerat, & non ſolum cum auerſione ab vltimo fine vero. q. 109. art. 8. fol. 251. col. 3. F

¶ Defectiua vt ſic, quia penes maiorem elongationem a perfectione magis defectiua ſunt, conſequens eſt quòd maior defectus nō ſit a minore defectu vt a propria cauſa, ſed ex ipſa elongatione interuenit. q. 22. art. 2. ad 1m. fol. 54. col. 4. K

In defectiuis, cauſa defectiua non eſt propria cauſa effectus defectiui quo ad defectum, ſed ex hoc ipſo, quòd magis elongatus a perfectiori, magis defectiuus eſt. Ibidem.

Quia menſura debet eſſe certiſſima, nihil prohibet quo ad nos, defectus menſurari penes acceſſum ad aliquod poſitiuum ſumme deficiens, ſicut infirmitates maiores & minores dicimus per acceſſum ad mortem, & ſimiliter potentialia per acceſſum ad materiam primam, cum in rei veritate illæ per receſſum a vita, & iſtæ per receſſum ab actu maiores vel minores ſint. Ibidem. fol. 55. col. 1. A

Defectus in voluntate, vnde voluntas eſt cauſa deficiens, eſt idem ſubiecto, & formaliter cauſa per accidens ex parte cauſæ, quia eſt ipſamet, & eſt idem ſubiecto tantum cauſæ per accidens ex parte effectus tantum, quia eſt idem ſubiecto voluntati, & dat voluntati eſſe cauſam deficientem, non dando cauſalitatem, ſed deficientiam. q. 75. art. 1. fol. 164. col. 2. C

¶ Definicionis delectationis explanatio. quæſtio. 31. art. 1. fol. 68. col. 4. F

¶ Delectatio quandoque exigit ſubiectum, obiectum, & tres actus, ſcilicet coniunctionis eorum, cognitionis tam obiecti quàm coniunctionis, & immutationis appetitus, quæ eſt formalis delectatio. Ibidem.

Delectatio ſecundum ſe eſt tota ſimul, & abſque tempore, per accidens autem, ſcilicet ratione motus adiuncti, aliqua eſt non tota ſimul, & in tempore. q. 31. art. 4. fol. 40. col. 1. B

Delectatio eſt ſolum paſſio concupiſcibilis, & quare. 23. art. 4. fol. 57. col. 4. F

[D]electatio & triſtitia in voluntate non ſunt veræ paſſiones. q. 31. art. 4. fol. 69. col. 4. K

Delectabile conuenienter diſtinguitur in delectabile naturale, & rationale, ſeu inconueniens ſecundum naturam, & ſecundum apprehenſionem, vbi ly, ſecundum, denotat cauſam conuenientiæ ex parte ſubiecti, & non ex parte obiecti. q. 30. artic. 3. fol. 67. col. 3. k

Delectatio eſt in ratione ſubiectiue tamquam in imperante, in appetitu autem tamquam in eliciente. quæſtio. 74. art. 6. fol. 162. col. 1. B

An operatio ſit propria cauſa delectationis, vt conſtitutio in connaturale bonum, an indiſtincte, quæſt. 32. articulo. 1. fol. 78. col. 3. F

Delectationem ſequi operationem, accidit ei in quantum eſt paſſio, non enim omnis paſſio ſequitur ſic operationem, q. 20. art. 3. fol. 55 col. 3. I

Quomodo ſaluetur veritas literæ dicentis, quòd delectatio cauſatur ex hoc, quòd appetitus requieſcit in bono adepto, cum apud ſanct. doct. delectatio ſit quies appetitus. q. 4. ar. 1. fo. 11. col. 3. F

Relatio conuenientiæ, vel diſconuenientiæ in actu exercito, concurrit ad cauſandam delectationem, vel triſtitiã vt ratio agẽdi q. 32. ar. 1. fol. 72. col. 1. C

Delectatio & operatio conſequens, eadem numero bonitate morali bonæ ſunt, ac per hoc optimam operationem ſequens delectatio optima eſt non minore bonitate, & non magis nec minus bona moraliter, quæſtio. 34. articulo. 3. fol. 76. columna. 1. E

Delectationis bonitas eſt cauſa bonitatis, in operatione, cauſalitate ſeu redundantia analoga, in qua ſaluatur identitas numeralis in cauſa, & cauſato. quæſtio. 34. articulo. 4. fol. 76. col. 3. K

Delectationes propria in indiuiduo ſunt duplices, quædam conſonæ naturæ indiuiduali, & quædam æſtimationi ſeu conſuetudini ex æſtimatione: primæ ſpectant ad concupiſcentias naturales, alteræ ad rationales, quæſtio. 30. articulo. 3. fol. 67. col. 4. F

Delectationes, & concupiſcentiæ naturales dicuntur, quæcunque ſunt, non per æſtimare aliquid, quæſt. 31. artic. 3. fol. 70. col. 3. K

Delectationes tactus eſſe ad quas ordinantur concupiſcentiæ onturales tripliciter poteſt intelligi. quæſt. 31. Ibidem. I

Delectationes ab appetitu intellectiuo appetuntur propter operationes, econtrario autem appetitus ſenſitiuus tendit in operationes propter delectationes, quæſtio. 4. articulo. 2. fol. 12. col. 1. C

Quomodo ſtent hæc ſimul, Delectatio propter ſe, & non propter aliud appetitur, ſi ly propter, dicat cauſam finalem, & delectationes ſunt propter operationes. quæſt. 4. art. 2. fol. 18. col. 3. K

Delectari in aliquo propter ſe formaliter, diſtinguitur in litera, non contra delectari propter ſe finaliter quomodo libet, ſed finaliter vltimate. q. 70. fol. 147. col. 3. I

Delectatio moroſa coniugati de actu matrimonii cogitato, non eſt peccatum mortale. quæſtio. 74. articulo. 7. fol. 102. col. 4. H

Deliberatio. An per ſubtractionem deliberationis ſoluatur ſpecies actus moralis. q. 88. art. 6. fol. 194. col. 2. A

Non quàm citius poteſt deliberat, qui inter deliberandũ ad aliud diuertit, ac per hoc qui ad aliud aſpicit vana, non quam cito poteſt de ſeipſo deliberat, & ſic eſt reus omiſſionis præcepti diuertendo, non quàm cito poteſt deliberando. q. 89. ar. 6. fo. 196. col. 4. I

¶ Denominatiuum extrinſecum nihil formale addit ſuper denominatiuum formale. quæſtio. 20. articulo. 4. fol. 51. col. 3. K

¶ Deriuatio. Actus

¶ Deſiderium. Intellectum humanum non cognita prima cauſa niſi an eſt, habere naturale deſiderium ad cognoſcẽdum primam cauſam quid eſt, quomodo intelligatur, q. 3. art. 8. fol. 11. col. 1. B

¶ Deſperatio ex parte obiecti eſt prior timore, & illius cauſa; timor vero ex parte modi attingendi obiectum, eſt deſperationis cauſa. q. 45. art. 2. fol. 91. col. 1. B

¶ Dialectica. Tam dialectica quàm demonſtratiua docens eſt vna, ſed in vſu eſt differentia, quia dialectica etiam vtens eſt vna, demonſtratiua vero multiplex, quæſt. 57. art. 6. ſol. 117. col. 2. B

¶ Diſpenſationi rectoris ſubiacet defectus in perſona, vel caſu, q. 97. artic. 4. fol. 211. col. 1. E

Secluſa conſuetudine, ex hoc ipſo quòd aliquis conſtitutus eſt rector multitudinis, commiſſa quoque eſt ſibi authoritas diſpenſandi in lege ſuperioris, ſcilicet quo ad leuia, quo ad ſrequentia, & quo ad propria, Ibidem. col. 1. B

¶ Diſperſa inferius eſſa vnita ſuperius verum eſt cæteris paribus, q. 13. ar. 4. fol. 57. col 3. F

¶ Diſpoſitio. Hæc verba literæ, In oĩ ordinata diſpoſitione vnitas ſpecifica ſumitur ex parte cauſæ extrinſecæ, vel intrinſecæ, effectiuæ, vel formalis, de intrinſeca vel quaſi intrinſeca cauſa propria verificantur, non materiali vt ſic: quoniam nulla res ponitur in eſſe per materiam, ſed ex qua ponitur in eſſe quæ eſt vt formalis, & actiua, & non ſolum materiæ rationem habens diuerſimode, q. 82. art. 2. fol. 180. col. 1. B

¶ Diſtinctiua ſpecifice per ſe ſunt diuerſificatiua rationis formalis eius quod diſtinguitur. q. 72. ar. 2. fol. 152 col. 1. D

¶ Doctrina tanto certior eſt quanto vniuerſalior, & remotior ab opinionibus. q. 67. ar. 1. fol. 139. col. 4. K

¶ Dona ſunt neceſſaria, & a virtutibus diſtincta. Ad Scotum q. 68. ar. 1. fol. 141. col. 1. C

Dona ſpectantia ad intellectum non diſtinguuntur penes ſpeculatiuum & practicum. Ad Authorem. quæſt. 68. art. 4. fol. 143. col. 4. H

Dona omnia licet ſe habeant vt exequentia in ordine ad inſtinctum Spiritusſancti, ſicut morales virtutes in ordine ad rationem: ſi comparentur tamen dona inter ſe, aliqua dicuntur dirigentia, & aliqua exequentia, quæſtio. 69. ſol. 145. col. 3. H

E

Ebrius. In ebrio eſſe duo peccata, ſ. ebrietatem, & peccatum ſequens, intelligendum eſt ſecundum ſubiectam materiam, id eſt, ſm ſe duo peccata, non quòd in hoc retineat dualitatem, ſed alterum tranſit in circumſtantiam primi. q. 76. art. 4. fol. 168. col. 1. B

¶ Electio non conuenit brutis animalibus, quia cum appetitus electiuus ſit liber ad eligendum, & non eligendum, & ad hoc vel illud eligẽdũ, appetitus ſenſitiuus eſt ad vtrumque naturaliter determinatos, quæſtio. 13. art. 2. fol. 32. col. 1. & 2

Electio quæ eſt actus interior voluntaris, in electiõibus prælati, vel principis, eſt electio nominationis talis perſonæ &c. quia electio eſt eorum quæ ſunt in poteſtate eligentis, quæſt. 13. ar. 4. fo. 31. col. 3. K

Electio ſemper eſt quo ad ſpecificationem, & exercitium actus libera, ſimplex aũt actus volũtatis nõ eſt, vniuerſaliter quo ad ſpecificationem actus liber, quæſtio. 13. articul. 6. fol. 33. col. 2. A

Suppoſito quòd voluntas velit eligere, duobus æqualibus propoſitis ſecundum aliquam conditionem, voluntas non arcetur ad neutralitatem, ſed poteſt ad conſiderandum aliquam eminentiam in altero mouere, & inuenta, vel appoſita, eligere alterum, q. 13. ar. 6. ad. 3. Ibidem. E

Electio licet ſit partis ſuperioris vt principaliter eligentis, eſt tamen partium obſequentium, vt exequentium, quæſt. 56. ar. 4. fol. 113. col. 3. F

Electio includit intentionẽ finis, quoniam electio eſt eorum quæ ſunt ad finem, propter finem, quæſt. 58. ar. 4. & 5. fol. 19. col. 3. K. col. 4. & 7. Intentio

¶ Eſſe ens in ratione contingit dupliciter, quæſt. 8. art. 1. fol. 22. col. 3. F

Eſſe immateriale rerum licet ſit earum eſſe ſecundum quid, eſt tamen in ſe, & in ordine vniuerſi eſſe ſimpliciter, & nobilius, q. 66. ar. 4. fol. 137. col. 2. B

¶ Aetatis defectus excuſans a mortali, multo magis excuſat a veniali. q. 89. ar. 6. fo. 196. col 3. G

¶ Euangelium dicitur tempore Apoſtolorum ſecundum veritatem in vniuerſo orbe prædicatum ſecundum reputationem, de orbe enim ſecundum notitiam habitato, hæc & ſimilia intelliguntur, q. 106. fo. 140. col. 1. B

¶ Euentus commune vocabulum ad effectum per ſe, & per accidẽs ſignificat id quod quomodolibet ex actione prouenit, q. 20. ar. 5. fol. 52. col. 1. A

Euentus quicunque ſequens ſiue per ſe, ſiue per accidens ſiue frequenter ſiue raro, modo ſit præuiſus, & volitus, ſiue directe ſiue in directe addit ad bonitatem, vel malitiam actus quia hoc ſpectat ad voluntatem magis deordinatam in malis, & magis affectam in bonis ibid. E

¶ Excluſio non ſit a concomitantibus, & præſuppoſitis, quæſt. 22. artic. 3. fol. 55. col. 2. E. & fol. 182. col. 1. E

¶ Excommunicatus. Sciens Sortem ſibi notum eſſe nominatim excommunicatum, & tamen communicans cum eo in diuinis ex hoc quòd non actualiter ſibi occurrit hunc eſſe excommunicatum, excuſatur a mortali, quæſt. 6. ar. 8. fo. 20. c. 1. E. Ignorantia.

¶ Extaſis Pluries accidentia contigentia patientibus extaſim, & huiuſmodi cauſantur ex ſua appræhenſione originaliter, quàmuis forte conſuetudo mutata in naturam, etiam inuitos poſtmodũ afficiat, q. 17. ar. 7. ad. 1. fo. 39. col. 1. B. ver. Cordis

¶ Extremo non ſolum extremum, ſed medium opponitur, q. 22. art. 1. fol. 54. col. 2. B

F

Fides, & ſpes acquiſitæ tam reſpectu naturalium, quàm ſuper naturalium, non ſunt virtutes, quia non ſunt obiectis proportionatæ, q. 62. ar. 3. fol. 127. col. 4. G

Fidei virtutis ſubiectum eſt intellectus a voluntate bene motus, ſpei autem ſubiectum eſt volũtas aſſecta meritis. Ad Scotum, q. 65. ar. 4. fol. 135. col. 1. C

Fidei obiectum eſſe non viſum, vel non apparens intelligitur de obiecto non ex parte rei, ſed ex parte noſtri: & in hoc ſenſu ſoles etiam obiectum fidei dici imperfectum, q.67. art.5. ad.3. f. 141.col.4.I

Fides infuſa licet inquantum virtus non poſſit eſſe ſine charitate. fides tamen inquantum fides, poteſt eſſe ſine illa, quia poteſt habere ſine illa opus ſuum: ſecus autem eſt de prudentia. q. 66.ar.4.f.136.col.3.G

Fides, opinio, & ſcientia de eodem ſunt incompoſſibiles in eodẽ. q.69.ar.3.f.140.col.4.H

Fides dicitur imperfecta ex parte ſubiecti, quia conſtituit ſubiectum abſolute in eſſe imperfecto, ſeu exigit ſubiectum abſolute, & priuatiue imperfectum Ibidem.col.3.G

Fides ex parte noſtri eſt in medio, non autem ſecundum ſe, quia ſecundum ſe eſt de Deo, cuius non ſunt extrema: ex parte autem noſtri eſt de Deo per modum compoſitionis & diuiſionis q.64.ar.4.f.132.col.1.E

Certitudine ſcientiæ nemo ſcit ſe habere fidem ex actu fidei, certitudine autem fidei quilibet ſcit certo ſe habere donum infuſum fidei, q.112.ar.5.f.128.col.3.I

Fides & ſpes euacuantur in patria ratione ſuperfluitatis & incompoſſibilitatis. Spei ſiquidem habitus euacuatur ex ſucceſſione oppoſitæ formæ, ſ. luminis gloriæ per modũ habitus, & ex efficacia oppoſiti actus, ſ. videre Deum non per modum tranſeuntis, & ex efficacia oppoſiti actus, ſcilicet habere Deum, & ex incompoſſibili ſtatu ſuppoſiti, quæſtio.67. artic.3. fol. 141. col.2.D

¶ Finis. An res ſit finis ſecundum quod eſt in intentione, an ſecundum quod eſt in rerum natura, quæſt.1. ar.1. ad.1. fol.2. col.3.K

An cum dicitur quòd actus voluntatis non poteſt eſſe vltimus finis, ſit ſermo de fine vltimo vt res dicitur finis, vel vt adeptio rei dicitur finis, q.1.ar.1.ad.2.f.2.col.1.D

Quid interſit inter apprehendere finem, & apprehendere rationem finis, q.1.ar.2.ibi col.2 E. & q.6.ar.2 fo.18.col.3.F

Finis tripliciter conſideratur, & triplici actu voluntas fertur in finem vt ſic, ſ. volitione, fruitione, & intentione, q.12 ar.1 f.30. col.2.C

Finis eſt obiectum formale omnis actus voluntatis, q.18. ar. 6. f. 42.col. 2.

Finis adiunctus relatus ad actum interiorem, non eſt circunſtantia, ſed ad ſubſtantiam actus ſpecificatiue concurrit: relatus autem ad actum exteriorem, habet rationem circunſtantiæ.q. 18.ar.4.f.41.col.3.F

Finis vt finis licet adiungatur, quia eſt circunſtantia actus exterioris moralis, & finis vt finis eſt obiectum voluntatis: ideo ſolũ tas ex fine ſiue circunſtante, ſiue ſpecificante, medio voluntate ad exteriorem actum pertinet, q.20.ar.2.f.50.col 1.D

¶ Fomes eſt inclinatio partis ſenſitiuæ exeuntis a rationis ordine, q.91.ar.5.f.199.col.4.F

¶ Formæ perfectio & augmentum, aut oritur ex ipſa natura ſpecifica formæ, aut ex participatione eius in ſubiecto, ita quòd vtraque perfectio, & vtriuſque augmentum vbi inuenitur, commune eſt formæ & ſubiecto vt habet formam: differentia autem eſt in cauſa originis, quæſt.51 artic.1.f.103.col.4.F

Formarum quædam habent ſuam differentiam ſine ordine ad aliquod extraneum, quædam vero habent ſuas differentias cum ordine ad aliquod extraneum, ita quòd non ſunt abſolubiles ab illo extraneo f.104.col.1.E

Licet in vtriſque ſpecificans vt ſic, conſiſtat in indiuiſibili, nec habeat latitudinem, & propterea commune eſt vtriſque quòd ſpecificæ nihil poteſt addi, aut ſubtrahi quin varietur ſpecies: in habentibus tamen differentiam mendicantem ab extraneo ſpecificante, ex hoc ipſo reſpectu conuenienti formæ ſecundum ſuam naturam ſpecificam pure ſumptam, annexus eſt motus acceſſus ad illud, maior & minor, ſecundum quem huiuſmodi formæ ſecundum ſe dicuntur augeri, vel minui. Talis autem acceſſus non poteſt poni in aliis formis quoniam nihil extra ſe ſpiciunt ſpecificans cui indiuiſibilis hic acceſſus annecti poſſit. fol.104 col.2.D

Formæ quædam vt reſpiciunt ſubiectum, non recipiunt magis & minus, ſeu non habent latitudinem, vel quia forma indiuiſibiliter & ſpecificatiue ſe habet ad ſubiectum, vel quia de ratione formæ eſt indiuiſibilitas, non in partes quantitatiuas, ſed in plura quorum aliquo adiuncto, vel adempto perfectior, vel minus perfecta ſit. Ibidem, E. & ſequenti

Quantitates continuæ quo ad hoc propter earum propinquitatem ad ſubſtantiam, & naturales potentiæ, quæ conſequuntur immutabiliter ſubſtantias, comparatæ ſunt in litera cum formis ſpecificantibus. Ibid.col.4.E

In formis, ſi ſit intenſio, intelligitur per additionem, hoc non poteſt eſſe niſi vel ex parte ipſius formæ, vel ex parte ſubiecti, fo. 105.col.1.A

Formæ accidentales intenſibiles, & remiſſibiles, quia non diſtinguuntur niſi aut formaliter, aut materialiter, & diſtinctio ſpecifica ex forma eſt, mate talis autẽ ex ſubiecto: ideo litera per hanc diſtinctionem in formis, ſi intenſio intelligitur per additionem, hoc non poteſt eſſe niſi vel ex parte ipſius formæ, vel ex parte ſubiecti, non intendit aliam quam conſuetam, ſcilicet aut additio eſt ſpecificæ differẽtis, aut numeraliter. Nec datur alius modus, quã additio gradus ad gradũ, intelligitur gradus numeraliter diſtincti, id dicta diſtinctio eſt ſufficiens, Ibi.C

Formarum intenſionem non fieri per additionem gradus ad gradum, ſeu magis ad minus, vel formę ad formam in eadem ſpecie, de additione formaliter loquendo, bene & efficaciter in litera oſtenditur, Ibid.

Tribus modis tantum poteſt quis imaginari additionem gradus ad gradum in qualitatibus. Primo, vt gradus aliquis præexiſtens ſecundum rem in actu aliquo adiungatur formę exiſtenti in aliquo gradu, non in ſummo. Secundo, vt gradus aliquis præexiſtens nõ ſecundum rem, ſed ſecundum intellectũ & potentiam actiuam, deforis apponatur formæ non in ſummo. Tertio, vt gradus aliquis præexiſtens in potentia ſubiecti educatus de eius potentia, & addatur præexiſtenti. Sed primus modus eſt impoſſibilis, in ſecundo autem & tertio additionis, ratio non vere ſeruatur Ibid.D

Formæ proprie intenduntur & remittuntur tantum ſecundum habitudinem ad ſubiectum, q 52 ar.2.fol.105.col.3.F

Iſta maxima, In quemcumque actum poteſt forma aliqua, poteſt quælibet eiuſdem ſpeciei, licet non æque perfecte, non eſt vera niſi in formis ſimplicibus ſecundum eſſentiam & potentias, q. 54.ar.4.fol.109.col.4.F

¶ Fruitionis vocabulum apud Thomiſtas & Scotiſtas æquiuocatur, apud primos ſiquidẽ ſignificat formaliter delectationẽ, amorem autem connotatiue & cauſaliter, apud alios vero ſignificat formaliter amorem amicitiæ, quæſt.11. artic.1. fol.29. col.2.B

Futurum. Aliud eſt dicere, a, eſt futurum, & a, erit, quoniam cum veritate primi ſtat falſitas ſecundi, quæſt.40.articu.3.fol. 85. col.2.B

G

GRATIA tam Dei quàm hominis ponit aliquid in grato, licet differenter. q.110.ar.1.fol.253.col.2.D

Gratia, cum homo perdit eam, non annihilatur, quia, cum non ſit res ſubſiſtens, nec fit, nec corrumpitur, nec creatur, nec annihilatur, ſed ſecundum eam homo creatur in tali eſſe. Dicitur autem creari, quia non educitur de potentia ſubiecti, nec datur ex meritis, q.100.art.1.Ibidem.E & q.112.1.1. fo.27. col.2.E

An gratia ſit idem quod virtus, q 110.art.3.fol.254.col.2.A

An gratia ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto, q.110, ar.4. Ibi. col.3.K

An differentiæ inter gratiam operantem, & cooperantem pro gratuita Dei motione ſumptam, in litera poſita, ſit conueniens, q. 111.ar 1.fol 255.col.3.I

Gratia cooperans dicitur tam confirmans voluntatem ad exterius opus facultatemque exterioris operis præbẽs, quam vt eſt principium interioris operis meritorii ſecundum habituale donum iam datum facultati liberi arb. ad vtẽdum cum vult. Gratia autem operans dicitur tam gratuita Dei motio ad actum interiorem meritorium, qui non procedit ex habitu, vel actu altero meritorio, quàm gratia ipſa habitualis vt dat eſſe.f.256. col.1.E

An actus idem interior poſſit eſſe a gratia operante, & cooperante. Ibid.col.2.B

An gratia donum habituale exigat in ſubiecto præparationem, q.112 ar.2.fol.257.col.3.K

Effectus diuinæ dilectionis in nobis qui per peccatum tollitur, eſt gratia, qua homo fit dignus vita æterna. Cum enim omne peccatum mortale includat in ſe cõtrarietatem ad charitatem, quia eſt tranſgreſſio illius præcepti charitatis negatiui, ſ. Nihil eſt præferendum amicitiæ diuinæ, ideo omne peccatum mortale priuans rectitudine naturali, priuat etiam rectitudine gratiæ, q.113.ar.2.fol.259.col.2.E

Gratia, & culpa licet abſolute, & reſpectu hominis lapſi non ſint oppoſita immediata, reſpectu tamen hominis lapſi ſunt oppoſita immediata ex habitudine extremorum ad ſuum obiectum, quia homo lapſus ſe habet ad hæc vt ad priuationem & habitum, q.113.ar.2.ad 1.ibidem.col.4.H

An gratia gratum faciens ita exigatur ad iuſtificationem impii, quòd impoſſibile ſit per quamcumque potentiam aliter iuſtificari impium, q.113.ar.2.ibidem.K

An gratia & culpa ſint formaliter oppoſita priuatiue, ſicut tenebra & lumen, q.113.ar.4.fol.261.col.2.A

An in litera bene probetur, quòd diſpoſitio liberi arbit. ſequitur gratiæ infuſionem, quia diſpoſitio ſubiecti ſequitur diſpoſitionem agentis, per quam etiam ipſum ſubiectum diſponitur. q. 113. ar. 8. ad 2. fol. 263. col. 3. I

An anima ſit naturaliter capax gratiæ, quæſt. 113. artic. 10. fol. 264 col. 1. D.

Gratiam non eſſe ſupernaturalem potentiam impii, ſicut vita ſupra potentiam in corpore mortuo, quomodo intelligatur, Ibidem B

Cur non ſit ſimile de illuminatione cæci, & iuſtificatione impii. Ibid. col. 2. A

An gratiæ augmentum ſit ſupra quantitatem, & non ſupra virtutem præexiſtentis gratiæ. q. 114. ar. 8. fol. 26. col. 4. G

Bonum gratiæ vnius, eſt melius quàm bonum naturæ totius vniuerſi. q. 113. ar. 9. fol. 263. col. 4. k

H

Habitus eſt diſpoſitio qua bene, vel male diſponitur diſpoſitum ſecundum ſe, vel ad alterum. quæſt. 49. artic. 1. fol. 69 col. 4. I

Habitus ſumitur dupliciter, primo proprie, & ſic non inuenitur extra animam rationalem: ſecundo communiter pro habituali diſpoſitione ſiue ad naturam, ſiue ad opus in pluribus conſiſtentem, & ſic inuenitur etiam in inanimatis, q. 49. ar. 4. fol. 99. col. 2. C

Habitus eſt inclinare ad propria & adæquata obiecta, ſed hoc conuenire non poteſt habitui in appetitu, quia hoc conuenit ipſi appetitui, quoniam eius officiũ, immo natura eſt inclinatio ad obiectum proprium, nihil enim aliud eſt appetitus quàm inclinatio. In appetitu tamen ponere habitum propter inclinationem ad propria, i. ſpecialia obiecta ſub communi obiecto contenta, inclinantem ad illa, prompte, faciliter &c. neceſſarium eſt. q. 51. ar. 1. fol. 102. col. 1. B

Habitus, licet primo ſint qualitates, bene vel male diſponentes animam, ſecundario tamen etiam diſponentes ſic corpus, habitus nomen obtinuerunt, quæſtione. 50. articulo. 1. folio. 99. col. 3. F. G.

Vbi non inuenitur conſuetudo, aut aliquid maius, ibi non inuenitur proprie habitus. Ibid. F

In membris corporeis & parte vegetatiua, & animalibus brutis, pro quanto ſunt rationis imperio obedientia, habitus ſunt ſecũdario. Ibid. K

Habitus in intellectu eſt ſimpliciter neceſſarius, in voluntate vero ſolum ad bene eſſe, q. 50. ar. 5. fol. 101. col. 1. E & q. 51. ar. 1. Ibi. col. 4. I

Habitus quidam fluit naturaliter in intellectu præſentibus ab extra terminis principiorum, in voluntate autem non, ſed ſola promptitudo ipſius ad principia, ſcilicet bonum proſequendũ, & malum fugiendum, & huiuſmodi ineſt a natura, q. 51. ar. 1. fol. 102. col. 1. B

Habitus determinat potentiam non ad producendum actum talis ſpeciei, ſed ad hoc vt ipſa habitu perfecta, ſit proprium principium perfecti operis, in quo ſua conſummatur perfectio. q. 49 ar. 3. fol. 98 col. 4. k

Habitus eſt cauſa actiua per ſe ſubſtantiæ, & modi actus triplicis, ſcilicet perfectionis, determinationis in eſſe naturæ, & determinationis in eſſe morali quamuis facilitatem ex parte operantis tantum præbere videatur. ibid. col. 1. A

Habitus perficiens potentiam, vt eius propria perfectio, ſecundum id quod habet de actu, perficit & complet actiuitatem potentiæ; ſecundum id autem quod eſt in potentia, appropriat potentiam ad ſuſceptionem vltimæ perfectionis, id eſt, operationis perfectæ. ibid. col. 1. A

Habitus & potentia concurrunt ad effectiue cauſandum actum non ſicut cauſæ partiales & vniuocę, neque ſicut intenſum & remiſſum, ſed ſicut imperfectum differt a ſeipſo perfecto. ibidẽ col. 3. F

Habitus, quia & habitus & formæ ſunt, vtraque ſortiri poſſunt diſtinctiua, ſcilicet propria formarum, & propria habituũ, & hoc intendit litera. q. 54. ar. 2. & non quod cum diſpoſitione harum ſit indiſpoſitio horum. f. 107. col. K

Idem habitus poteſt tranſire de bono in malum, aut econuerſo; ſed quod idem ſit bonus & malus eſt impoſſibile. q. 54. ar. 3. fol. 108. col. 1. D

Idem numero habitus in ſe immutatus, non poteſt fieri de non virtute virtus. q. 55. ar. 1. f. 110. col. 2. A

Habitus moralis habet rationem virtutis humanę in quantum rationi conformatur, non conformitate ſuperaddite relationis, ſed conformitate eſſentiali, quæſtione. 48. arcuio. 2. fol. 117. col. 4. K

Habitus proprius alicuius operis non eſt virtus, ſi non ſit in conſummatus potentia operis. quæſt. 58. articul. 3. ad 2. fol. 118. col. 2. C

Habitum quorundam perficere, non ſe extendit ad vſum ipſo habitu, id eſt, quidam habitus ſunt perfectiui & inclinatiui potentiarum abſolute in ordine ad ſua opera, ſed non perficiunt eaſdem potentias vt ſtant ſub voluntate vtente, & illi ſunt artes & ſcientiæ. Quidam vero perficiunt & inclinant potentias nõ ſolum abſolute, ſed etiam vt vſuales ſiue imperatiue, ſiue executiue, & hi ſunt virtutes morales, quæ ex propria ratione inclinant voluntatem ad rectum ſui vſum, q. 56. articul. 3. folio. 111. col. 4. F

Habitus dans ſolam facultatem bene operandi, dat bonitatem operationis in potentia. Habitus autem dans etiam rectum vſum, dat bonitatem operationis in actu, quia vſus conſtituit operationem in actu, quia eſt applicatio potentiæ ad ipſam. Ibidem. K

Per mihi & tibi, id eſt, in me & extra me, variatur ratio formalis & generica habitus, quæſtion. 61. articulo. 5. ad 1. fol. 126. columna. 1. E

Habitus per ſe infuſi ſunt, qui ſola infuſione haberi poſſunt. Illi autem qui poſſunt ex noſtris actibus, aut natura acquiri, ſunt per accidens infuſi, accidit enim eis infundi. quæſt. 51. ar. 4. f. 103 col. 2. B. & q. 63. ar. 4. fol. 130. col. 1. B

Habitus infuſi, ex vno actu contrario corrumpuntur, non autem acquiſiti. q. 67. ar. 3. f. 141. col. 3. G

¶ Homicidium quantum ad malitiam actus exterioris ſecundum ſe, & quantum ad actum intentionis, eſt grauius peccatum fornicatione. q. 73. ar. 8. f. 159. col. 2. B.

¶ Homo. An homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter abſque peccato mortali, quæſtion. 89. articul. 3. fol. 195. col. 3. A

Hæc literę verba, Primum quod homini occurrit cogitandum cũ incœperit habere vſum rationis, eſt deliberare de ſeipſo, intelliguntur non ſolum de debito, ſed de facto, & de ſeipſo quodam modo vt fine, & quodammodo vt ad finem, q. 89. ar. 6. fol. 196. col. 3. H

Bonus homo eſt bonus ciuis, ſed non econuerſo. q. 92. ar. 1. fo. 209. col. 3 K. Ciuis

Homo in nullo ſtatu poteſt ex ſolis naturalibus verum aliquod ſupernaturale cognoſcere. quęſtio. 109. articul. 1. folio. 245. col. 4. H.

An per hominem in ſtatu naturæ integræ intelligat author hominem præciſe in naturalibus, ſecluſo omni gratuito dono, & omni peccato prætio, an hominem habentem donum iuſtitię originalis. q. 109. art. 1. 3. & 4. fol. 246. col. 1. D

An author intendat, quod homo in ſtatu naturæ corruptæ non poſſit moraliter bonum ex proprijs naturalibus facere. q. 109. art. 2. f. 246. col. 4. G

Et quid tenendum ſit de hac quæſtione, ſcilicet, An homo in ſtatu iſto poſſit per ſua naturalia facere actum moraliter bonum. ibidem. K

An homo poſſit diligere Deum ſuper omnia ex ſolis naturalibus ſine gratia q. 109. art. 3. fol. 247. col. 3. H

Licet homo in ſtatu naturæ corruptæ, quantum eſt ex ſufficientia ſua, poſſit ex puris naturalibus diligere Deum ſuper omnia referibilia in ipſum, non tamen poteſt diligere Deum ſuper omnia ſua ſimpliciter: quia non poteſt non peccare. ac per hoc non poteſt non ponere impedimentum dilectioni Dei ſuper omnia, ſicut poteſt in ſtatu naturæ corruptæ. Ibidem, col. 4. K

Homini eſt naturale opus diligere Deum ſuper omnia, ſi naturalē ſumatur pro eo quod eſt ſecundum naturam, non autem ſi ſumatur pro eo quod fluit ex natura. fol. 248. col. 1. D

¶ Cum quæritur, an homo ſine gratia per ſua naturalia, legis præcepta implere poſſit, ſermo eſt de omnibus præceptis diuinæ legis ſiue nouæ, ſiue veteris. quęſtio. 109. artic. 4. Ibidem, col. 1. B

An homo in ſtatu naturæ integræ poſſit omnia diuina mandata implere, quantum ad ſubſtantiam operum. q. 109. art. 4. fol. 248, col 2. B

An homo poſſit ſe ad Dei gratiam per ſeipſum præparare. q. 109. art. 6. fol. 249. col 1. A

Hęc propoſitio quæ probatur, ſcilicet, Solius primi agentis eſt præparare ad vltimum finem, eſt veriſsima formaliter intellecta de tendentia in illum: quoniam nulla materia, nullum diſponens, nullum adiuuans tendit in illum finem, niſi ex primi agentis motione, cui conuenit primo tendere in illum. Ibidem. B

Iſta authoritas Ioan. 16. Sine me nihil poteſtis facere, non eſt limitanda ad communem influxum tantum, ſed eſt vniuerſaliter vt ſonat intelligenda, & proportionaliter diſtribuenda. q. 109. art. 6. ad 2. ibidem. col. 4 H

An homo in ſtatu naturę integrę potuerit vitare omnia peccata

ex ſuis naturalibus.q.109 art.8.fol 150.col.3.F

An homo in peccato mortali exiſtens, antequam reparetur per gratiam iuſtificantem, poſsit diu manere abſque peccato mortali ibidem.I

Homo exiſtens in peccato mortali, & non ſe diſponens ad gratiam ex hac ſuppoſitione, quòd velit permanere in tali ſtatu, neceſſe habet peccare mortaliter, & impoſsibile eſt ei non peccare mortaliter. Ad Scotum.queſtion.109.articul.8.ad 1.folio.152.col.2.B

Homo per ſolum donum gratiæ non poteſt operari bona operanda, & vitare mala vitanda, ſed ad hoc eget ſpeciali auxilio Dei vltra gratiam, quia gratia nõ dat quicquid opus eſt ad hæc duo, q.109.art.9.Ibidem.col.3.I

Quomodo ſtent hæc duo ſimul, Homo habet donum gratiæ quo poteſt perſeuerare, & Homo non poteſt ea ſola gratia perſeuerare q.109.art.10.ibidem.col.4.I

Humana natura ſola in hac iacet miſeria, vt malum habeat vt in pluribus, & bonum vt in paucioribus. Cuius exorbitantiæ cauſa eſt dualitas naturarum ſubordinatarum in homine, quarum vna contrariatur alteri, q.71.art.2.fol.149.col.1.C

I

IDem inquantum idem inconuenit multiplicari, & non multiplicari, ſed inquantum aliquo modo differens eſt a ſeipſo, poteſt multiplicari, & non multiplicari.q.113.art.6.ad 2.fol.262.col.3.F

Idem realiter & conuertibiliter, impoſſibile eſt ſeparari, ſed quæ ſunt idem realiter, & non conuertibiliter, poſſunt ſeparari ex parte quæ non eſt conuertibilitas.ibidem

¶ Ignis ceſſante motu cœli non poſſet comburere ſtipulam, quia ſecundus motor a primo dependet.queſt.109.artic.1.folio.245.col.3.F

¶ Ignorantia duplex. Vna priuans vſu rationis, altera priuans ſola ſcientia eius quod ſcire tenetur. Et hæc eſt duplex, ſcilicet, iuris, & facti, quæſtione.76.articul.4.fol.167.col.3.G

Ignorantia ex parte rei ſcitæ, eſt ſecundum triplicem ſcientiam triplex.q.67.art.4.ad 1.fol.168.col.2.E

Sufficienter enumerantur duæ tantum ignorantiæ eius quod quis ſcire tenetur, ſcilicet, affectata vt liberius peccet, & per negligentiam.q.76.art.2.fol.166.col.2.A

Ignorantia ex parte rei ignoratæ tantum, ideſt, non ex parte ignorantis, ideſt, non culpabilis, excuſat totaliter ab inuoluntario id quod eſt effectus proprius ignorantiæ, ſiue det operam rei licitæ, ſiue illicitæ.fol.167.col.1.B

Ignorantia cauſans per accidens actum vt remotio prohibentis de ſe, ideſt, de ſua propria ratione, ſibi vendicat quòd actus ille ſit inuoluntarius. Ignorantia ſiquidem vt remotio prohibentis, eſt cauſa non per ſe, ſed per accidens inuoluntarij, ignorantia autem vt abſentia ſcientiæ, eſt cauſa per ſe inuoluntarij.q.76.art.3.fol.166.col.3.I

Ignorantia eſt cauſa per accidens peccati. Non enim non eſt cauſa per ſe eius, & ponitur cauſa vt remouens prohibens, ſeu remotio prohibentis, quæſtione.76.articulo.1.folio.165.col.3.K

Quomodo intelligenda ſint hæc literæ verba, Inquãtum remanet in ignorante de voluntario, intantum remanet de intentione peccati, & ſecundum hoc non erit per accidens peccatum, q.76.art 3.fol.167.col.2.B

Ignorantiã tollentem totaliter vſum rationis excuſare a toto, eſt verum per ſe loquendo, ſed per accidens contingit non excuſari: cum enim ignorantiæ tali coniungitur, quòd eſt voluntaria culpabiliter, tunc ratione illius accidentis non excuſat a toto, q.76.art.4.fol.168.col.1.I

Ignorantia ſemper excuſat a toto inuoluntario vt ſic. Et quando dicitur, quòd aliquando excuſat a tanto, ſed non a toto, intelligitur de ipſo inquantum habet rationem voluntarij, q.76.ar.3.fol.167.col.1.D

Ignorantia concomitans, ſeu quæ non eſt cauſa actus peccati, quia non cauſat inuoluntarium actum, ideo non excuſat a per ſe ſpectantibus ad actum illum. Cum quo tamen ſtat, quòd excuſat ab omnino per accidens, quia nullus ſit ex illa ignorantia in eo actus volendi illa. Ibidem.folio.166.col.4.K

Ignorantia non eſt ſecundum ſe peccatum, quia omne ſecundum ſe vitium morale opponitur ſecundum ſe alicui virtuti morali: ignorantia autem non opponitur alicui virtuti morali, ſed ſcientiæ. Et quia non eſt ſecundum ſe peccatum, oportuit reſpondendo dicere ſecundum quid eſt peccatum, & dictum eſt ſecundum negligentiam, quæſtio.76.articulo.2.fol.eodem col.1.B

Cum inter ignorantiam malæ electionis, & ignorantiam iuris differentia ſit, quòd ignorantia electionis conſiſtit in ipſa voluntaria actuali inconſideratione, ignorantia vero iuris in voluntaria habituali priuatione ſcientiæ, quandocumque aliquis ex actuali obliuione eius quod ſuit, & habitualiter meminit, operatur, neutram ignorantiam incurrit, quoniam omnium reminiſci ſupra hominis eſt facultatem, queſt.6.art.8.f.20.col.1.C. ver.Excommunicatus.

Peccata quæ ſunt ſecundum ſe mala, & fiunt ex ignorantia iuris, ſunt eiuſdem ſpeciei, cuius eſſent ſi fierent a ſciente, quia ſunt voluntarij in ſeipſis per ſe, & directe, non ſolum materialiter, ſed formaliter ſecundum conuerſionem ad obiectum, quamuis ſecundum contrarietatem ad virtutem indirecte & per accidens ſint voluntarij, quæſtione.76.articulo.4.fol.167.col.3.H

Peccata quæ fiunt ex culpabili propter negligentiam ignorantia facti, non ſunt eiuſdem ſpeciei cuius eſſent facta a ſciente, ſed ſpectant ad ſpecies peccatorum directe volitorum, quia plus requiritur ad rationem ſpeciei propriæ quàm ratio voluntarij, oportet enim eſſe per ſe intentum id vnde ſpecies ſumitur, q.76.art.4.fol.168.col.1.B

Peccata quæ fiunt ex ignorantia iuris poſitiui, quæ non ſunt ſecundum ſe mala, ſed ſolum, quia prohibita, quia obiectum formale velatur, non ſunt eiuſdem ſpeciei facta ab ignorante ius, & a ſciente. ibidem.

Peccata facta ex ignorantia facti culpabiliter, ſiue ſint ſecundum ſe mala, ſiue non, redeunt ad naturam ſuæ ſpeciei, quoniam culpa impedit velamen ignorantiæ a locando actum extra intentum, ibidem.E

Ignorantia adiuncta ſequenti peccato non auget, ſed diminuit illud, quia plus adimit de grauitate illius quam apponat de grauitate propria.ibidem.col.3.I

Quando ignorantia non aufert propriam & perfectam ſpeciem deliberato peccato quod ex ea fit, non aufert per conſequens id quod ex propria ſpecie ſibi vendicat, ſcilicet eſſe mortale, & eſſe mortale grauioris ordinis. Quando vero ignorantia diſtrahit ſequens peccatum in ſpeciem alterius peccati, puta, ebrietatis, vel venationis non diſcretiſſimæ, tunc quia peccatum ſequens non ſortitur propriam ſpeciem, quantumcumque ſecundum ſe eſſet mortale, aut grauioris ordinis, non facit actum ex veniali mortalem, nec ex mortale leuioris ordinis, mortalem grauioris ordinis, quamuis aggrauet vt circumſtantia, quia circumſtantia non habens propriam ſpeciem, numquam aggrauat in infinitum, numquam transfert in proprium ordinem Ibidem.K

An maior ſit ignorantia peccantis ex paſſione quàm ex malitia.q.78.art.4.ad 1.fol.175.col.2.C

Ignotum non ſpecificat quo ad repoſita per ſe in ſpecie, ſecus autem eſt de reductiue ad ſpeciem pertinentibus.q.76.art.4.f.168.col.2.D

Imaginatio non quarumcumque, ſed conſideratorum a ratione, ſubeſt imperio rationis. quæſtione.17.articulo.7.ad 3.folio.39.col.2.D.

Tam imaginari vel non imaginari, quàm imaginari hoc vel illud ſubeſſe intelligitur imperio noſtro, quatenus pendet ex parte animæ.ibidem.E

¶ Imperium. Ad imperij rationẽ tria concurrunt, ſcilicet ordinatio alicuius ad aliquid, intimatio, & motio, quorum duo prima pertinent ad rationem, tertium autem ad voluntatem, q.17.art.1.fol.37.col.3.E

Actus appetitiui pro quanto pendent ex parte animæ, vniuerſaliter ſubſunt imperio rationis, & voluntatis, queſt.17.art.7.fol.38.col.1.D

Quanto aliquis actus eſt immaterialior, tanto eſt nobilior, & magis ſubditur imperio rationis. Appetitus ſiquidem paſſionis licet ex naturæ nobilitate magis obediant rationi quam corporis motus, propter contrarietatem tamen annexam bono proprio ad rationem, non plene rationi ſubduntur, propter cuius contrarietatis defectum, corporis membra plene ſubduntur rationis imperio ad ſuos animales motus. q.17.art.8.ad 1.fol.39.col.3.K.& col.4.H

¶ Infans. An infans baptizatus teneatur in principio ſuæ diſcretionis ad conuerſionem in Deum, ſicut & non baptizatus, q.89.ar.6.fol.196.col.4 K

Et ſi teneatur, an quilibet baptizatus ſit de hac præcepti obſeruatione dubius, & teneatur conſequenter confiteri tamquam de dubio.ibidem.

¶ Infirmitas corporis voluntaria non excuſat a peccatis ſequentibus, durante illius infirmitatis affectu, quæſt.77.artic.7.fol.187.col.3.G

¶ Indiuiduum vnum immaterialis ordinis, æquiualet non tãtum infinitis indiuiduis materialibus ſub vna ſpecie, ſed etiam ſub vno genere, etiam analogo, q.50.art.1.ad 3.fo.27.col.4.G

¶ Intelle-

¶ Intellectus indiget habitu naturali: quoniam cum indigeat ſpeciebus intelligibilibus ad hoc quòd intelligat, non eſt per ſeipſum in actu, ita quòd poſſit abſque ſuperaddita qualitate exire in actum intelligendi. In voluntate autem ipſa potentia vices naturalis habitus optime præbet: quia ex ſeipſa naturaliter inclinatur ad tendendum in finem naturalem, ſecus autem eſt reſpectu ſupernaturalis finis. quæſtio.62.articu.3.folio.127.col.3.G.H

An intellectus humanus ex virtute ſuæ naturæ poſſit cognoſcere omne verum non ſupernaturale, quæſtio.109.art.1.fol.245.col.3.H

Quomodo teneat proceſſus literę probantis, quòd intellectus mouet voluntatem per modum principij formalis, præſentando ei ſuum obiectum.q.9.art.1.fol.24.col.3.H.I

An Deus ſit obiectum intellectus practici.quæſtio.3.art.5.folio.9.col.3.F

Intellectus practici actum non quæri propter ſeipſum,ſed propter actionem,quomodo intelligatur.Ibidem.I

Intellectus practici perfectio, veritas, ſeu vera directio in agibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium, quæ eſt bonitas moralis. In factibilibus autem attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis artificialium,quod non eſt appetitum eſſe bonum moraliter,ſed eſſe rectum,id eſt,tendere in rectum finem.q.57.art.5.fol.116.col.3.K

Intellectus practici cognitio ac veritas in actu dirigendi conſiſtit, quæ directio infallibiliter eſt vera circa contingentia,ſi conſona ſit appetitui recto præcedenti. Et ſic virtus intellectualis ſemper vera reſpectu contingentium ſaluatur non inquantum cognitorum, ſed inquantum attingibilium ab humano opere propter conformitatem ad appetitum rectum.fol.117.col.2.B

Intellectus practici verum ſecundum ſe quidem a rebus pendet quo ad cognoſcere, ex parte autem noſtri ab appetitu recto, qui facit nobis apparere finẽ ſecundum ipſius appetitus diſpoſitionem. Quo ad dirigere vero ipſa intellectualis virtus eſt regula, & noſtri luminis rationis naturalis,& appetitu commenſuratur. q.64.art.3.fol.131.col.1.E. Mouere

¶ Intendere poteſt voluntas multa ſimul, non autem intellectus multa ſimul intelligere, quia intellectus non attingit plura niſi vt vnum,voluntas vero vt plura. quæſtio.12.artic.3.folio.30.col.4.I

Intentio primo attingit terminum, & deinde terminabilia in ipſum,electio vero primo attingit terminabilia, & deinde terminum.quæſt.12.articul.4.fol.31.col.1.B

Quantum mala eſt intentio, tantum mala eſt voluntas formaliter, id eſt, vt ſtat ſub intentione. quæſtio.19.articulo.8.folio.47.col.4.K

Quantitas bonitatis in intentione non conſtituit quantitatem bonitatis in actu, quia bonitas intentionis non conſtituit bonitatem actus.q.19.art.8.ad 3.fol.48.col.1.B

Quantitas ex obiecto & modo intentionis, redundat in actum voluntatis, & actum exteriorem vt ſtant ſub intentione,ſeu formaliter,id eſt,vt tendunt in finem quem reſpicit intentio.q.19.art.8.fol.47.col.4.K

¶ Intentio in perfectionibus eſt penes acceſſum ad cauſam, quia perfectio effectus eſt ex cauſa, in defectibus autem eſt penes elongationem a perfectio, quæſtione.22.articulo.2.folio.54.col.4.K

¶ Interpretatione non eſt opus in manifeſtis.q.89.artic.6.fol.209.col.4.I

¶ Iræ diffinitionis explanatio . quæſtione.47.folio.94.columna 2.D.

Ira non eſt ad mortuos ſecundum ſe, nec ad inſenſibilia.Ibidem.col.3.G

Ira non eſt niſi ad ſingulares perſonas.Ibidem.H

Ira non cauſatur a ſola triſtitia, quia requiritur etiam ſpes vindictæ.q.23.art.4.fol.57.col.4.K

Ira terminat omnes paſſiones iraſcibilis, quia in ipſa finiuntur tanquam in vltima paſſione, hoc eſt dicere, quod ira eſt vltima paſſio, ſeu vltimus motus huius potentiæ & notior, & propterea denominat potentiam. quæſtione.46. articulo.1.fol.92.col.1.A

Ira inquantum ſubeſt rationi nuntianti,eſt ab ea, inquantum vero ſubeſt rationi moderanti, ſedatur ab ea.q.46.art.5.folio.93.col.1.D

Ira malum reſpicit indutum iuſti vindicatiui rationem, odium autem malum nudum ſecundum ſe. quæſtione.46.art.6.fol.93.col.3.F

Iræ proprium obiectum habet per ſe menſuram, & ſi in aliquo caſu forte non habet,hoc eſt per accidens: odij autem obiectum non habet per ſe menſuram, & ſi habet, hoc eſt per accidens. Ibidem.col.4.F

Iræ ſpecies,ſcilicet fel,mania,& furor,non ſunt veræ ſpecies ex parte obiecti, quamuis ex parte ſubiecti ſpecifice diſtinguantur.q.46.art.8.fol.94.col.1.B

¶ Iraſcibilis obiectum ſecundum Sco.eſt offendens, ex quo ſequitur, quòd apud ipſum iraſcibilis nunquam eſt reſpectu boni.q.23.art.1.fol.95.col.4.I

Iraſcibilis adęquatum obiectum eſt difficile, ſeu arduum, ſub quo comprehenditur offendens.fol.56.col.1.C

¶ Immo iraſcibilis obiectum eſt bonum æſtimatum, concupiſcibilis vero ſenſatum: illam mouent intentiones elicitæ,illam ſpecies ſenſibilium.Ibidem.col.2.A

¶ Irregularitas ſequitur factum,& non requirit culpam.quæſt.76.art.3.fol.197.col.1.D

¶ Iuris diſpoſitioni ſtandum eſt. quæſtione.72.articulo.9.fol.156.col.2.B

¶ Iuſtitia præfertur fortitudini. Iuſtitia enim rectificãdo animum in omnibus operationibus,quæ ſunt ad alterum,rectificat etiam reſpectu vitæ,& mortis,& ſic iuſtitia eſt tanto nobilior, quanto vniuerſalior, circa maiora ſcilicet & minora, rectificans in his, quæ ſunt ad alterum.q.66.art.4.fol.138.col.1.B

¶ Iuſtificatio. Remiſſionem peccatorum eſſe conſummationem, ſiue peruentionem ad terminum huius motus, qui eſt iuſtificatio impij, quomodo intelligatur. quæſtio.113.articu.6.fol.261.col.4.H

Iuſtificationem impij eſſe ipſam remiſſionem peccatorum, ſecundum quod omnis motus ſpeciem accipit a termino,quomodo intelligatur.Ibidem.K

An author intendat,quòd gratiæ infuſio,& remiſſio culpæ ſint idẽ ſecundum ſubſtantiam, & diſtinguantur ſecundum terminos, an vero intendat quòd ſint, conueniant, & diſtinguantur ſicut generatio & corruptio, cum generatio vnius eſt corruptio alterius.quæſt.113.art.6.ad 2m.fol.262.col.1.D

In iuſtificatione impij ordo naturalis eſt, quòd primum eſt infuſio gratiæ,ſecundo motus liberi arbitrij in Deum,tertio motus liberi arbitrij in peccatum,quarto conſecutio iuſtitiæ,& quinto excluſio culpæ.q.113.art.8.fol.263.col.2.D

Omnes iuuans ſtatuit Iupiter eſſe pium. quæſt.94.art.2.folio.203.col.4.I

L

LAetitia, exultatio, & iucunditas proprie non dicuntur, niſi in naturis rationalibus. quæſtione.31.articulo.1.folio.68.col.4.I

¶ Legibus tribus eget homo ad ſui rectitudinem moralem, ſeclusa rectitudine requiſita pro cæleſti patria. quæſtio.91.art.1.2.& 3.fol.198.col.4.G

¶ Lex diuina non dicitur diuina a ſubiecto, tanquàm ſit aliquid in Deo,ſed dicitur diuina ab authoritate, a modo, & a fine,eſt namque a Deo ſuper, naturaliter data ad ducendum in Deum ſupernaturalem finem. quæſtione.93.articulo.3. folio.202.columna.1.B

Iſta propoſitio,Rationes inferiorum gubernantium ſunt quæcunque aliæ leges præter æternam,eſt vera.quæſtione.93.articulo.3.Ibidem.C

Omnia præcepta legis naturæ radicantur in vno primo, ratione cuius dicitur lex vna. quæſtione.94.articulo.1.folio.203.col.3.K

Aliqua deriuari a lege naturæ per modum determinationis, quo ius formam communem ad ſpecialem determinat,quomodo intelligatur.q.95.art.1.fol.205.col.4.G

An lex humana ita obliget in foro conſcientię, quòd homo teneatur mori pro eius obſeruatione. quæſt.96.articu.4.fol.208.col.1.D

Quomodo ſtent hæc duo ſimul, quòd princeps obligetur quo ad Deum, ita quòd peccat non ſeruando legem, & quòd lex non habet vim coactiuam ſuper eum.quæſtio.96.articulo.5.Ibidem.col.3.K

Quomodo ſtent hæc duo ſimul, quòd princeps poteſt legem tollere, mutare, & in ea diſpenſare, & quòd ipſe in foro conſcientiæ ſubditur legi.fol.209.col.2.D

Quadrupliciter occurrere poteſt caſus agendi contra legis verba pro ſeruanda eius intentione.quæſtio.96.articulo.6.Ibidem.col.4.G

Leges humanæ ſunt ſecundum id, quod vt in pluribus agendum eſt,& non dearticulantur omnia in omni euentu. Et hoc tribus de cauſis. Prima eſt ex defectu ingenij humani, ſecunda ex parte confuſionis vitandæ, tertia ex variabilitate rerum, de quibus ſit lex humana. quæſtione.96.articulo.6.folio.210.col.1.B

An lex diuina & humana differant penes hoc, quòd diuina intendit principaliter amicitiam ad Deum,humana aũt intendit principaliter amicitiã hominum inter ſe.q.99.art.2.& 3.f.214.c.1.A

An promulgare, & conſulere ſint actus legis.q.92.art.5. & 6.fol.215.col.1.C
Cur populi veteris legis omnia fuerint figuralia.q.104.artic.2.ad 2^{m}.fol.254.col.3.I
Libertatis radix formaliter eſt voluntas,cauſaliter vero ratio.q.17.art.1.ad 2^{m}.f.38.col.1.A & q.74.art.5.fol.161.col.3.K
Liberalitas, & magnificentia, fortitudo, & veritas cum non reſpiciunt operationes ſecundum ſe,vt reſpicit iuſtitia,& partes eius, ſed vt aliqualiter ſe habent ad paſſiones, ſunt ſubiectiue in appetitu ſenſitiuo,in voluntate autem & Deo non niſi metaphorice, & ſecundum quid.q.60.art.5.fol.124.col.1.C.D
¶ Locus facti,vide.Circunſtantia.
¶ Lumen gloriæ in patria ponere neceſſarium eſt ad eleuandum animam ad videndum Deum,& eo beate fruendum.q.67.art.5.fol.141.col.2.B
Et eſt ſubiectiue in intellectu.quæſtio.67.articul.5.ad 2^{m}.Ibidem.col.4.H

M

MAcula,an ſit priuatio,vel relatio rationis, Ad Scotum.q.86.fol.186.col.4.G
¶ Magis & minus per ſe non variant ſpeciem.q.60.art.5.ſi.fo.124.col.3.H
¶ Malum abſolute loquendo, ſignificat priuationem boni ſecundum rationem debiti quando,ſicut, &c.quæſtio.18.art.5.ad 2^{m}.fol.42.col.1.B
Malum in moralibus quandoque ſignificat priuationem boni ſecundum rationem debiti,quando,ſicut &c.actui humano,vel habitui,quandoque autem ſignificat ens contrarium,actui,vel habitui humano bono.Ibidem
Malum,ſpecies, genus, & differentia in moralibus formaliter eſt ens poſitiuum, & bonum in ſe, quãuis ſit malum homini ſecundum rationem.q.18.art.5.fol.41.col.4.K
Malum eſt æquiuocum ad malum vere,& proprie,& ad malum genus, differentias, & ſpecies moralium.q.18.art.5.ad ſecundum.fol.42.col.1.B
Malum æquiuoce dicitur de malo abſolute,& de malo morali,quoniam malum abſolute eſt formaliter nullius naturæ, ſed priuatio & nihil, malum autem morale eſt multarum naturarum.q.71.art.6.fol.150.col.3.I
Mali culpæ ratio non conſiſtit in malitia contrarie, ſed in malitia priuatiue.q.18.art.9.fol.43.col.3.K
Malum morale tollere totum bonum morale ſibi oppoſitum, poteſt permiſſiue & poſitiue intelligi.q.18.art.8.ad 1^{m}.fol.60.& q.73.art.4.fol.44.col.1.I
Mali cauſa cum aſſignatur, aut aſſignatur cauſa deficiens, aut aſſignatur cauſa per accidens: quia cauſam efficientem per ſe habere non poteſt,neque poſitiuam,neque negatiuam.q.75.artic.1.fol.164.col.1.C
Malum cauſa depulſiue,quia cum apprehenſio ad bonum animalis ordinetur, malum apprehenſum non cauſat in animali bonum ad ſe,ſed a ſe: hoc enim eſt cauſare conuenienti animali in proportione ad tale obiectum.quæſtione.23.art.4.fol.57.col.1.D.& col.3.I.
Quia malum non eſt obiectum appetitus vt proſequendum, ſed vt fugiendum, & eadem ratione qua bonum appetitur, malum refutatur,ideo vtrumque verificatur,ſcilicet & quod vtrumque eſt obiectum diuerſimode,& quod bonum communiter aſſignatur,& diuulgatur quia bonum per ſe,malum vero per accidens, id eſt,per aliud,ſcilicet bonum,eſt obiectum.q.25.art.2.folio.59.col.4.F
¶ Meritorium præſupponit laudabile, & laudabile rectum, & rectum bonum.q.21 art.1.fol.53.col.1.A
Omnis actus humanus dupliciter poteſt habere rationem meritorij,vel demeritorij:primo ex ipſa ratione actus,ſecundo ex ſtatu perſonæ agentis.q.21.art.2.Ibidem.col.3.G
Non omnis actus humanus eſt meritorius vel demeritorius vitæ æternæ ſecundo modo,ſed exiſtentis in ſtatu gratiæ,primo vero modo omnis actus humanus eſt meritorius, vel demeritorius vitæ æternæ.Ibidem.H
In communi loquendo, in merito concurrunt quatuor, ſcilicet perſona merens ſeu meritus, ipſum meritum, merces, & perſona reddens mercedem.q.114 art.1.fo.264 col.4.H
Quare hic author quærat, an aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam æternam.q.114.art.2.fol.265.col.2.B
Hominem non poſſe mereri ab alio homine quem prius offendit, niſi ei ſatisfaciens reconcilietur,quomodo intelligatur.q.114.art.2.Ibidem
An actus elicitus a gratia,ſit meritorius ſimpliciter vitæ æternæ.q.113.art.3.fol.266.col.1.C
Quo pacto poſſit homo per gratiam mereri ex condigno vitam æternam,cum inter Deum & creaturam quamcumque multo minus quàm inter patrem & filium, poſſit eſſe iuſtum ſimpliciter.q.114.art.3 Ibidem.col.2.D
An ratio, quare nullus poteſt mereri ex condigno ſibi reparationẽ poſt lapſum, quia ſcilicet motio diuinæ gratiæ interrumpitur poſt lapſum,ſit valida.q.114.art.7.fol.267.col.2.A
An ratio,quare perſeuerantia dicitur non cadere ſub merito,quia ſcilicet dependet ſolum ex motione diuina,ſit valida.q.114.art.9.fol.268.col.1.A
¶ Motus ab extrinſeco ex parte actiui eſt fortior in principio eâ ratione contrarietatis,quia vnumquodque & ſeipſum imprimere,& oppoſito contrarianti obſiſtere nititur,ex parte autem patientis,motus ab extrinſeco debet eſſe minor in principio, quia magis contrariatur in principio, quæſtio.35.art.6.ad 2^{m}.fol.78.col.3.G
Quomodo intelligatur hæc propoſitio,Quod nullam habet notitiam finis,etſi in eo eſt principium actionis, vel motus, non tamen eius quod eſt agere, vel moueri propter finem eſt principiũ in ipſo,ſed in alio.q.6.art.1.fol.27.col.7.I Agere.Finis.
Quomodo intelligatur hæc,Quodcumque ſic agit,vel mouetur a principio intrinſeco,quod habet aliquam notitiam finis, habet in ſe ipſo principium ſui actus,non ſolum vt agat, ſed etiam vt agat propter finem.Ibidem.col.4 G
¶ Mouere eſt reducere de potentia ad actum.q.9.principio.fol.23.col.4 K.Intellectus.Obiectum
Differentia inter intellectum & voluntatem in mouendo ſtat in hoc,quòd voluntas mouet effectiue intellectum,& alias animæ vires quo ad exercitium actus, intellectus autem mouet illam finaliter,& cum hoc effectiue ad ſpecificationem actus,& illa efficientia quæ neceſſario coniungitur fini,quæſtio.22.art.3 fo.55.col.2.C
Non ſolum aptitudo ad motum,& operationem ineſt ſubiecto per ſe,ſed motus ipſe,& operatio.quæſtio.10.art.1.ad 2^{m}.folio.27.col.4.F

N

NAturæ determinatio non eſt minus efficax quàm determinatio habitus, eſt tamen minus faciens, & explicans opus ſuum quàm determinatio habitus acquiſiti:quia habitus acquiſitus in ipſa acquiſitione expullit inſurgentia contraria,naturalis autem determinatio non,vnde aſſimilatur habitui infuſo potius quam acquiſito.q.56.art.6.fol.114.col.3.K
In naturalibus,quia ſunt determinata ad vnum,ſufficit inclinatio ad conueniens,ad diſſonandum ab inconuenienti,in animalibus autem, quia tendunt in contraria ſecundum ſeipſa, non ſufficit animali amor conuenientis pro odio diſconuenientis, ſed vtrumque ſeorſum.q.25.art.4 fol.57.col.1.A
Naturæ corruptæ appellatione quid intelligendum ſit.q.109.art.1.3.& 4.fol.246.col.1.D
An naturæ ordo reparari non poſſit, niſi Deo voluntatem hominis ad ſe trahente per gratiam.quæſti.109.articulo.7.folio.250.col.1.A
Quomodo vulnera humanæ naturæ conſiſtant in deſtitutione virium animæ a proprio ordine naturali ad virtutem,cum peccatum nullum bonum naturæ tollat.quæſtio.85.artic.3.fol.185.col.1.E
¶ Negligentia eſt nomen æquiuocum,vel quaſi æquiuocum ad peccatum oppoſitum prudentiæ,& ad peccatum oppoſitum ſtudioſitati,& illa eſt in intellectu,& iſta in voluntate. quæſt.76.art.2.fol.166.col.2.A
¶ Numerus. Quomodo poſſit eſſe verum, quòd inter ſpecies numerorum eſt ordo per accidens, & proceſſus in infinitum, quia accidit numero præexiſtenti, quòd ei addatur vnitas.q.1.art.4.ad 2^{m}.fol.3.col.3.H

O

OBedientia oritur ex propinquitate, ſed propinquitas eſt duplex, ſcilicet ſimilitudinis, & proportionis. Et ſecundum ſimilitudinem quidem quanto actus eſt nobilior, tanto propior ſecundum naturam ſuam eſt rationi,& aptior vt ſequatur eam: ſecundum proportionem vero quanto bonum proprium, ad quod aliud intra latitudinem obſequentium ordinatur,eſt magis conſonum rationi,tanto magis ſubditur eius Imperio, vel.Imperium.
¶ Odium diuiditur in odium inimicitiæ,& abhominationis,ſicut amor in amorẽ amicitiæ,& concupiſcentiæ.q.29.ar.2.f.65.c.2.E
Vniuerſaliter odium eſt diſſonantia a malo obiecto & cauſa, quia oportet malum obiectum eſſe odio habitum,ſed quia idem verſum in vtroque odio conſtituitur obiectum, quia vnius perſona, alterius res, varietas apparet, & non eſt, quoniam vtrobique id quod habet rationem mali obiecti, & cauſæ odij abnegatur ab affectu,& diſſonat.Ibidem.col.2.C
Odij obiectum,& cauſa non eſt malum ſimpliciter, ſed mali huic.q.29.art.1.fol.65.col.1.B
Aliud eſt odio haberi,& aliud non amari. q.29.art.4.f.66.col.1.C

¶ Obiectum

¶ Obiectum vt obiectum non dicit cauſam effectiuam, & propterea poteſt diſtinguere aliter quam effectiue, ſcilicet formaliter. q.54 art.2.fol.108.col.1.A

Obiectum ad hoc quòd ſpecificet actum voluntatis, exigitur quòd ſit formaliter per ſe & directe intentum: non exigitur autem quòd ſit primo intentum, quæſtione. 72. articulo.9. fol.156. col.1.B

Quę ſit differentia inter obiectum potentiæ, & ſecundum ſe obiectum potentiæ.q.8.art.2.fol.22.col.4.F

Obiectum potentiæ paſſiuæ, comparatur ad ipſam vt cauſa motus, vel actus ipſius. Et ſic cum vis appetitiua ſit paſſiua, vniuerſaliter obiectum propium cuiuſque actus appetitus eſt cauſa actiua illius.q.27.art.1.fol.61.col.4.I

Per hanc propoſitionem, Obiectum mouet determinando actum ad modum principij formalis, a quo in rebus naturalibus actio ſpecificatur, intendit litera, quòd obiectum mouet in genere cauſæ formalis. Non dixit autem abſolute, quòd mouet vt principium formale, vt inſinuaret quòd non eſt principium formale intrinſecum, ſed extrinſecum, non tamen ſeparatum vt idea, ſed coniunctum.q.9.art.1.fol.24.col.2.C

¶ Operationis actus ę nobilitas penſatur ex forma, quę eſt actionis principium q.51.art.2.fol.102.col.4.G

Operationes diſtinctę contra paſſiones, ſunt operationes ad alterum.q.60.art.2.fol.122.col.4.I

Vnumquodque eſſe propter ſuam operationem, quomodo intelligatur.q.3.art.2.fol.8.col.4.G

¶ Optimum ſimpliciter, nullo adiecto ſit melius.q.34.art.3.fol.76. col.2.B

¶ Ordinare & conferre, rationis propria opera ſunt, conueniunt autem voluntati, vt intellectum participat.q.17.artic.3.fol.37. col.4.K

Ordinare aliquid in bonum commune, eſt totius multitudinis vel alicuius vicem gerentis totius multitudinis. q 90.art.3.fol, 197.col.4.K

Ordinari in ſummum bonum contingit tripliciter, primo in communi, ſecundo in ſpeciali, confuſe tamen, tertio in ſpeciali, & diſtincte.q.20.art.9.fol.48.col.1.B

P.

PAſsio. Ratio obiecti paſsionis appetitus ſenſitiui integratur ex bonitate vel malitia, præſentia vel abſentia, vel in differentia & appręhenſione.q.30.art.3.fol.67.col.2.B

Paſsionum quædam ſunt quarum obiecta conſiſtunt explicite in applicatione huius ad hoc, quędam autem non.q.46.art.2.fol. 92.col.2.C

Paſsionum genera ſunt quatuor, ſcilicet motus in bonum, motus a malo, quies in bono, & inquietudo in malo. Vltima in primo genere eſt ſpes, in ſecundo timor, in tertio delectatio, in quarto triſtitia, & omnes ſunt per ſe tam in ſe, quam in ſuis cauſis.q.25. art.4.fol.60.col.3.G

Paſsiones primariæ exigunt duas conditiones, ſcilicet quòd ſint per ſe, id eſt, nihil per accidens habentes ad mixtum, tam in ſe quam in ſuis cauſis, & quòd ſint vltimæ in ſingulis generibus. ibidem.F

Non omnis, ſed aliqua naturæ obiecti diuerſitas, illa ſcilicet quę redundat in diuerſam rationem delectabilis, diuerſificat ſpeciem paſsionis.q.31.art.7.fol.71.col.2.C

Paſsiones ſe habent ad bonum & malum morale ſicut exteriores actus.q.24.art.1.fol.59.col.1.A

Ad delectationem & triſtitiam terminantur omnes aliæ paſsiones, & ab eis quodammodo regulantur, quæſtio.34. folio.73. col.2.A

Amor, deſiderium, delectatio, & triſtitia, & ſiquid eſt eiuſmodi, ſi ſumantur pro naturalibus diſſonantiis, vel conſonantijs potentiarum, vel actuum, & huiuſmodi, ęquiuoce dicuntur de eiſdem vt ſunt animales paſsiones. quęſtio 23.articulo.4.fol.57. col.4.F

Licet omnis paſsio exeat limites naturalis motus, non tamen omnis paſsio nocet, aut habet aliquid præter naturam, quia hoc conſonat naturæ vt quandoque motus cordis varietur. Item, licet omnis paſsio ſit cum præternaturalitate motus cordis, & noceat naturę, non tamen omnis paſsio eſt mala moraliter quando eſt voluntaria, quia recta ratio dictat quòd propter aliquod bonum corpori etiam nocumentum inferatur, quęſtio.24.art.2. fol.58.col.2.B

Quòd in omni paſsione ſit tranſmutatio aliqua pręternaturalis in corde, eſt attamen in paſsione eadem actualiter diutius perdurare ſine corporali lęſione, aut curatione.q.22.artic.1.fol.54. col.3.F

Paſsio omnis animę abſolute loquendo, eſt cum pręternaturali tranſmutatione, quia cordis motus aut intenditur, aut remittitur a ſuo naturali motu, quia tamen inter pręternaturales paſsiones datur latitudo, & minus male reſpectu magis male habet rationem melioris, ideo paſsiones illæ quæ ad peius declinant magis proprie paſsiones dicuntur, quę 22 artic.1. fol. 54. col.2. B

An omnis paſsio ſit cum tranſmutatione in deterius, & nulla ſit in melius, q.22.ar.1.ibid.

Mutationes quæ ſunt materia paſsionum conſiſtentium in fuga, ſeu retractione, declinant in peius, quam quæ ſunt materia paſsionum conſiſtentium in extenſione, ſeu proſecutione: quia vita humana conſiſtit in vitali extenſione cordis ad totum corpus. Ibid.col.2.B

Motus animi, qui paſsiões vocantur, habent rationem paſsionis ex adiuncta tranſmutatione corporali, habent autem rationem appetitiui motus, & talis, puta iræ, vel timoris, ſecundum ſe.q.22. ar.1.ad 2.& 3.ibid.col.3.F

Paſsionis communiter dictæ magis habet rationem pars appetitiue quàm appręhenſiua, ſecluſo enim corpore pati conſiſtit in recipere ab agente, & trahi in illud. Pars autem apprehenſiua trahitur ab agente ad hoc vt ſit ipſum ſecundum eſſe intentionale, pars vero appetitiua trahitur ab agente, vt iungatur ibi ſecundum eſſe eſſentiale, ergo. Et eſt ſermo de paſsione vere & communiter ſiue ab agente, ſiue a fine.q.22. artic. 2. Ibidem. K

Paſsiones in appetitu ſunt veræ operationes, cauſatę tamen ab appetibili, & habentes pro obiecto appetibile. Sed in appetitu ſenſitiuo ſunt per ſe mixtæ cum paſsione corporali, in appetitu vero intellectiuo non: & per excluſionem huius compoſitionis dicuntur in eo ſimplices actus, ſimiles tamen paſsionibus ſenſitiui appetitus.q.22.ar.3.fol.55.col.4.G

Litera, vt diſtinctionem paſsionum in anima doceret, vtens ſimilitudine agentis naturalis inquantum attrahit, & inquantum triplex effectus in patiente ſit, non eſt digreſſa. q. 23. ar. 5. fol. 57. col. 2. D

Peccatum eſt actus humanus malus, & eſt quid incomplexe ſignificabile, ſignificatur namque infinitis nominibus incomplexis, vt fornicationis, blaſphemiæ, & alijs huiuſmodi nominibus, Ad Gregorium Arim. quæſtione 71. articulo 6. folio 150.col.3.F

Peccatum eſt actus malus dupliciter, ſ. contrarie, & priuatiue, q. 71.ar.6.Ibid.I

Peccatum non eſt actus, nec deordinatio, ſed actus contrarius virtuti.q.76.ar.1.fol.165 col.3 H

Peccatum eſt vnum per ſe, & eſt ens contrarium virtuti, & inordinatio priuatiua, & neceſſario concomitans ipſum vt informans illud, & propterea Doctores peccati nomine ſæpe vtuntur ad ſignificandum illam adiacentem priuationem, ſicut vtuntur etiam nomine beatitudinis ad ſignificandum ſummam delectationem.q.72.ar.1.fol.151.col.4.K

Peccatorum contrarium, & ſpecifica diſtinctio eſt ex contrariis obiectis in eſſe morali, & non ex priuationibus inordinationis & auerſionis, Ad Scotum, fol.152.col.1.D

Peccati mortalis actus ſtat cum virtute acquiſita, q.63.ar.2.fol.129 col. 2. D

Peccato inquantum voluntarium, intimius eſt inordinatio contrarie, quam priuatiue, & conuerſio quam auerſio: inquantum vero malum ſimpliciter, intimius eſt inordinatio priuatiue, & auerſio, quàm conuerſio.fol.150.col 4.K

Peccato, ſimpliciter & abſolute loquendo, magis eſſentialis, & intimior eſt inordinatio contrarie, ſeu conuerſio, quam inordinatio priuatiue, ſeu auerſio, quia peccatum eſt magis voluntariũ quam malum: ſecundo quia conuerſio dat peccato veram ſpeciem, auerſio autem dat priuationem ſpeciei: magis autem conuenit peccato differentia vera ſpecifica, quam priuatio ſpeciei, Ibid.& fol.151.col.1.A

Peccatum in moralibus ex hoc ipſo quòd eſt peccatum, eſt offenſiuum Dei, & auerſiuum e Deo, quia iſtę duæ rationes in peccato diſtinguuntur non vt diſparatæ, ſed vt ſubordinatæ, ita quòd peccatum contra rationem, ſubordinatur ad eſſe contra Deum, & illud infert hoc quaſi vt inferius ſuum ſuperius, Item, cum bonum rationis ſit Deo fini naturali connexum, oportet vt peccatum quod eſt malum rationis ex eo ipſo quòd contrariatur bono rationis, abducat a Deo fine naturali, & conſequenter ſupernaturali, quęſtion. 71. articul. 6. ad vltimum. fol.151.col.1.E

Peccatum ex hoc ipſo quòd eſt contrarium rationi formaliter, habet quòd eſt contrarium Deo obiectiuę, non efficaciter, ſed obiectiue.i.non quòd Deo ipſi aliquid ex tali contrarietate adimatur, ſed quantum eſt ex effectu peccantis.ibid.

Literæ proceſſus a peccato in ordine ad peccantem ad peccatum ſecundum ſe.eſt bonus, quæſtione. 71. articulo.1. Ibidem. columna.4.F

Peccatum in ordine ad peccantem, & ad intentionem peccantis, & vt voluntarium, & ſecundum ſe, idem ſunt: quia ſecundũ ſe ſum-

ptum claudit in ſua ratione eſſe a peccatore ſic, quod ex hoc ſortitur peccati rationem, & peccatum eſt a peccante ex hoc, quòd eius voluntate eſt voluntarium, quod per intentionem quæ eſt reſpectu finis, qui eſt proprium obiectum voluntatis, exprimitur. fol. 152. col. 2. B

Si peccata diſtinguerentur ſecundum oppoſitas virtutes, in idem rediret, ſi quod diſtinguerentur ſecundum obiecta, quia virtutes diſtinguuntur per obiecta: ſed non idem rediret quo ad hoc, quod haberentur diſtinctiua propria vſque ad ſpecies ſpecialiſſimas vitiorum, & peccatorum q. 72. art. 1. 2m. fol. 152. col. 2. B

Id quod occurrit per accidens, quamuis neceſſario, non dat ſpeciē peccato, ſic enim concurrit inordinatio, auerſio, reatus, & huiuſmodi. Ibidem.

Peccata non diſtinguuntur ſpecie ſecundum reatus pœnarum. q. 72. art. 5. fol. 153. col. 3. G

Peccatum veniale & mortale non diſtinguuntur ex parte conuerſionis, vnde peccata habent ſpeciem, ſed ex parte auerſionis, vnde peccata non habent ſpeciem, & iuxta duos modos deordinationis auerſiuæ conſtituuntur hęc duo peccata. Cum enim peccando auerſio ſit a fine, eſt peccatum mortale: cum autem peccando auerſio non ſimpliciter, ſed quædam ſit citra tamen poſtergationem finis, tunc ſit peccatum veniale, circa quodcumque obiectū hæc accidant. quæſt. 72. art. 5. Ibid. col. 4. E

Peccatum veniale & mortale non diſtinguuntur penes hoc, quòd mortale eſt contra præceptum, veniale contra conſilium, verum quę liquidem ſub præcepto cadit, ad Scot. Ibidem. I

Peccati commiſſio, & omiſſio virtutis oppoſitæ, non diſtinguuntur ſpecie morali. q. 72. art. 6. fol. 154. col. 1. B

Peccata non diſtinguuntur ſpecie ſecundum diuerſitatem præceptorum: eſſe enim contra legem, ſeu legis præceptum ſpectat ad auerſionem peccati: peccatum autem non habet ſpeciem ex parte auerſionis. ergo. Ibidem. & col. 2. A

Peccati diuiſio in peccatum cordis, oris, & operis poteſt intelligi dupliciter. primo per modum diuiſionis in partes ſubiectiuas: ſecundo per modum quaſi totius integralis in ſuas partes conſequenter ſe habentes, & hoc modo tractatur. q. 72. art. 7. Ibi. c. 3. H

Peccata quæ perfectionem non habent, niſi in opere, ſe habent ad peccata cordis, oris, & operis, quaſi vt totum integrale ad ſuas partes: quædam vero perficiuntur ſolo corde, vel ore, & ſic peccatum diuiditur in peccatum cordis, oris, & operis vt in veras & perfectas peccati ſpecies. Ibidem. K

Diſtinctio ſecundum gradus in peccato cordis oris, & operis, non eſt diſtinctio ſpecifica ſecundum ſpecies imperfectas, ſiue peccatum cordis & oris ordinentur ad peccatum operis, vt imperfectum ad perfectum per modum ſimplicis proſecutionis, ſiue per modum cuiuſdam intermedij termini, quia vnicum tantum eſt motiuum obiectiue. q. 72. art. 7. Ibidem. col. 4. G.

Peccata reponenda ſunt in ſolis ſpeciebus ſuorum per ſe obiectorum, formaliter & directe volitorum. q. 72. fo. 156. co. 2. D

Peccati grauitas eſt duplex, quędam ſubſtantialis, & iſta attenditur penes per ſe primo obiectum, & quædam accidentalis, & hęc eſt multiplex: nam quædam conſequitur directe ad peccatum, quædam indirecte, quædam ſuperuenit, quædam comitatur, & multis breuiter modis accidens grauitas variatur, ſicut cætera conſequentia. q. 73. art. 8. fol. 158. col. 4. G

Stat quòd peccatum inferat maius nocumentum non ſubſtantialiter, & ſit minus graue ſubſtantialiter. Ibidem. I

Omne peccatum eſt ſubiectiue in voluntate, quoniam in omni peccato concurrit actio voluntatis poſitiue, vel priuatiue. q. 74. art. 1. f. 160. col. 1. E

Idem peccatum poteſt ſecundum diuerſa eſſe in pluribus ſubiectiue, ſicut poteſt diuerſimode eſſe a pluribus, parta vtque in actionibus immanentibus ſunt eſſe in, & eſſe ab operante. Ibid. c. 2. A

In motibus præcedentibus actus voluntatis eſt peccatum cōmiſſionis: quia quando committitur aliquis actus inordinatus voluntati, ſiue voluntarius ſit poſitiue, ſiue negatiue eſt peccatum commiſſionis, vt patet in delectationibus malis non imperatis, ſed nec excluſis. q. 74. art. 3. Ibidem. col. 4. F

Peccare quia conſiſtit in agere, & propterea ad hoc, quòd aliqua potentia peccat mortaliter, non ſufficit quòd ſit mota a voluntate, ſed oportet vt ſecundum ſe libere agat, oportet quòd ſecundum modum propriç libertatis potentię, attribuamus ei peccare. q. 74. art. 4. fol. 161. col. 1. E

Peccati cauſę ex parte peccantis ſunt quatuor, ſ. ratio, voluntas, ſenſus, & eius appetitus, ex parte vero obiecti, vna, iuxta vnitatem completi obiecti, plura tamen complectentis reſpondentia prædictis potentijs. q. 75. art. 2. fol. 164. col. 3. G

Peccati obiectum eſt bonum apparens diſſonum rationi. ibidem. I

Peccati cauſæ extraneæ ex parte obiecti ſunt duæ, ſcilicet perſuaſor, & ſenſibilia: ex parte autē ſubiecti nulla eſt, quia ſolus Deus hinc eſt extra. q. 75. art. 3. Ibidem. col. 4. K

Peccata facta ex ignorantia priuante totaliter vſum rationis, non ſunt extra genus moris, nec ſecundum ſe peccata, ſed ſunt circunſtantiæ peccatorum pertinentes ad circunſtantiam, quid, ſignificantem effectum: & propterea obſeruandæ ſunt in iſtis regulæ datæ de euentibus, & nocumentis peccatorum datis, quæſtione. 20. articulo. 5. & quęſtione. 63. articulo. 8. folio. 167. col. 4. H

Peccatorum grauitas attenditur ſecundum obiecta cauſaliter, ſecundum autem auerſionem formaliter: quia grauitas conditio eſt malitiæ, quæ in auerſione conſiſtit. quæſt. 77. art. 6. folio. 171. col. 2. A

¶ Augmentata conuerſione ad obiectum non oportet augeri auerſionem: quia conuerſio ex intenſione menſuratur, quæ per accidens reſpicit obiectum vt cauſat auerſionem. Ibidem. B

Peccata ſequentia amentiam, ebrietatem, & ſimilia, quando fuerunt voluntaria, imputantur non vt peccata illarum ſpecierum, ſed vt circunſtantiæ primorum peccatorum. q. 77. art. 7. Ibidem col. 3. F

Licet enim peccatum humanum reducatur in hæc tria principia, ignorantiam, paſſionem, & malitiam: in omni tamen peccato inuenitur mala voluntas, & ignorantia. quæſt. 78. artic. 1. fo. 172. col. 1. C

Peccata ex certa malitia, & ex paſſione non ſpecie, ſed gradu perfectionis & imperfectionis differunt. quæſtione. 78. articulo. 1. Ibidem. E

Quomodo ſtent hęc ſimul, peccare ex malitia nihil aliud eſt, quàm voluntatem ex ſeipſa moueri ad malum, & peccat ex malitia qui ex ægritudinali habitudine ad malum mouetur. quæſt. 87. art. 3. Ibidem. col. 4. I

Quomodo poſſint hæc ſtare ſimul, Actus peccati eſt a Deo, & defectus concomitans nullo modo eſt a Deo, ſed a cauſa creata ſola. q. 79. art. 1. fol. 173. col. 4. F

Deus eſt cauſa actus, qui eſt peccatum tam ſecundum eſſe naturæ, quàm moris: non tamen eſt cauſa peccati, quia non eſt cauſa, quòd actus ſit cum defectu, ideſt, non eſt cauſa concomitantię, ſeu coniunctionis defectus cum actu: coniunctio namque iſta non vndecumque prouenit, ſed ex deficiente libero arbitrio nec conuenit actui quomodolibet ſumpto, ſed vt a deficiente pendet. q. 79. art. 2. fol. 174. col. 4. I

Quo pacto ſtet declaratio authoris de modo quo originale peccatum traducitur. q. 81. art. 1. fol. 176. col. 4. K

Peccatum originale dicitur remanere actu, & tranſire reatu, quia licet actu remanet priuatio iuſtitiæ originalis, non tamen ſub ratione culpæ: non enim imputatur amplius ad culpam, nec reſeruatur punienda. q. 81. art. 3. fol. 178. col. 3. G

Neceſſarium eſt ſecundum fidem catholicam credere, quòd omnis vtriuſque ſexus ab Adam ſecundum rationem ſeminalem proueniens, ex ipſa ſua generatione ſit obnoxius peccato originali. An autem aliquis actualiter non habuerit ex ſpeciali gratia originale peccatum ad fidem tamquam neceſſario credendum, non ſpectat, quamuis tamquam probabile ſpectare poſſit propter authoritates ſanctorum. quæſt. 81. articulo. 3. Ibidē. col. 1. D

Peccatum originale, cum dicitur in litera eſſe inordinata diſpoſitio &c. ſumitur inordinatio contrarie, & fundatur ſuper pronitate ad ea quæ ſunt contra harmoniam conformem naturæ noſtræ rationali. quæſtione. 82. articulo. 1. folio. 179. col. 1. E & 2. B

Peccatum originale eſt habitus in ordine ad naturam, ſicut ægritudo, non autem in ordine ad opus, niſi indirecte per remotionem prohibentis. Ibidem. col. 3. H

Peccatum originale eſt languor naturę etiam abſolute, quoniam conſiſtit in contraria diſpoſitione non ſolum iuſtitiæ originali, ſed naturali ſanitati ipſius hominis inquantum rationalis. Ibid. col. 4. F

Peccatum originale eſt habitus corruptus, ideſt, in corruptione conſiſtens, ſicut enim ægritudo eſt habitus conſiſtens in corruptione humorum, ita peccatum originale eſt habitus conſiſtens in corruptione partium animæ. quæſtione. 82. articulo. 2. Ibidem. I

Quia priuatio originalis iuſtitię eſt prima intrinſeca radix originalis peccati, cauſa eius ponitur non qualitercumque, ſed formaliter, quæſtione. 82. articulo. 2. fol. 180. columna. 2. E. Diſpoſitio.

Quomodo ſe habeat inordinatio voluntatis ad peccatum originale materialiter, & ad priuationem originalis iuſtitiæ. q. 82. art. 3. Ibidem

An formale in peccato originali ſit priuatio iuſtitiæ originalis totius, an in hoc, puta, in voluntate. Ibidem. col. 2. B

Cur author qui poſuit peccatum originale eſſe habitū, & concupiſcentiam, & compoſitum ex materiali & formali, in corpore. ar. 4. q. 82. ſola duo diſtinguit in peccato originali, quantum vtrumque ſpectat

ſpectat ad formale, nullam de aliis faciens mentionem, Ibidem col. 4. K

Peccatum originale fuit in Adam peiori modo inductum, & prius: quia per actum proprium, & in actu proprio, quæſt. 83. ar. 1. fol. 181. col. 2. A

Peccatum originale eſt per prius in eſſentia animæ, quàm in potentiis, Ad Scotum. q. 83. ar. 2. Ibid. col. 3. F

Peccatum, an ſit pœna præcedentis peccati, Ad Scotum, q. 87. art. 2. fol. 188. col. 1. B

An ratio quare peccato non debeatur pœna infinita intenſiue, quia eſt conuerſio ad commutabile bonum, ſit bona. q. 87. ar. 4. f. 189. col. 1. C

Peccatum veniale & mortale, an diſtinguantur ex eo quòd mortale inordinationem circa finem, veniale autem, circa ea quæ ſunt ad finem importat. q. 88. ar. 1. f. 191. col. 2. C

Peccati diuiſio in veniale & mortale, an ſit diuiſio analogi in ea de quibus ſecundum prius & poſterius prædicatur. q. 88. ar. 1 ad 1^m^ ibid. col. 3. I

Peccatum veniale & mortale, quomodo. q. 88. ar. 3. ad 2. dicatur cõuenire in genere, cum in articulo præcedenti dictum ſit, quòd diſtinguuntur genere, f. 192. col. 2. C

Quomodo veniale per ſe diſponit ad mortale, cum nõ niſi per quandam conſequentiam, vel remouendo prohibens concurrat, q. 88. ar. 3. ad 3^m^. f. 193. col. 1. B

Quomodo dictum ſit quòd de veniali ex genere ſit mortale ex parte agentis, dum conſtituitur in eo finem cum ar. 5. q. 88. dicatur quòd circunſtantia non facit de veniali mortale, niſi mutando ſpeciem. fol. 193. col. 3. H

¶ Pœna. An pœna peccato veniali reſpondens, in inferno finietur q. 87. ar. 5. f. 189. col. 3. E

An ratio adducta, quare pœnæ ſpirituales, non ſunt medicinales tãtum, ſcilicet quia bonum animæ non ordinatur in aliud maius bonum, ſit efficax, q. 87. ar. 8. f. 190. col. 4. I

Perſeuerantia, Meritum, vide.

Phantaſmata, & ea quæ ſunt in parte ſenſitiua, non ſunt cauſa, ſed materia cauſæ ad ea quæ ſunt intellectus, q. 85. ar. 1. f. 106. c. 1. B

¶ Peſſimum optimo contrarium eſſe, intelligitur in rebus habentibus contrarium: in carentibus autem contrarietate non habet locum. q. 72. ar. 9. f. 156. col. 2. E

Potentiarum diuerſitatem conſtituit aliqua, ſed non omnis obiectorum diuerſitas, q. 54. ar. 1. fol. 107. col. 2. D

¶ Prauus ad meliores exercitationes deductus proficiet, q. 109. ar. 7. fol. 250. col. 1. B

¶ Præcipere & eligere actus intellectus & voluntatis non ſolum ſimul ſunt, ſed vnus & idem numero actus eſt actus vtriuſque diuerſimode tamen. Præcipere enim eſt actus intellectus formaliter, appetitus vero virtualiter, & ſimiliter electio eſt actus appetitus formaliter, intellectus vero virtualiter, q. 53. ar. 4. & 5. f. 119. col. 4. G

Sub præcepto cadit aliquid dupliciter, primo ſic quòd eius oppoſitum ſit contra præceptum, & hoc eſt mortale, ſecundo ſic quòd eius oppoſitum ſit præter præceptum, & hoc eſt veniale, q. 72. a. 5. f. 154. col. 1. A

Non eſt idem finis præcepti, & id de quo præceptum datur, quia illud finis, hoc ad finem, qui finis præcepti nõ cadit ſub præcepto, vt id quod præcipitur, ſed vt intentum a legiſlatore, q. 100. ar. 9. fol. 120. col. 3. G

Quia ſub præcepto charitatis cadit dilectio dei ex toto corde, quæ comprehendit directionem omnium ad Deum, ac per hoc modificationem omnium præceptorum a charitate, conſequens eſt quòd pro quocunque tempore obligat præceptum charitatis, pro eodem modus charitatis in aliis obſeruandis obliget, non ex vi aliorum præceptorum, ſed ex vi præcepti charitatis: ad quã non ſolum ſpectat proprius actus ſecundum ſe, ſed vt modus cæterorum, q. 100. ar. 10. ibid. K

Ad rationem præceptorum decalogi, quia ſunt prima elementa legis communia, omnibus de populo exigitur communitas, i. quòd ſint de illis quæ communiter ſingulis conueniunt, q. 100. ar. 11. f. 213. col. 1. B

Præcepta ſecundæ tabulæ, an ſint de iure naturæ, Ad Scotum, q. 100. ar. 1. f. 218. col. 4. K

¶ Præſumptio nõ eſt vitium, quia nimis ſperet in Deum, ſed quia ſperat bonum excedens propriam conditionem, q. 64. ar. 4. fol. 132. col. 1. B

¶ Primo alicui conuenit, quod ſibi non propter aliud, & aliis quibuſque propter ipſum conuenit, q. 109. ar. 6. f. 249. col. 1. E

¶ Princeps, Eadem eſt virtus boni viri, & boni principis, q. 42. ar. 1. fol. 100. col. 3. K

Principium, ſicut in ſpeculatiuis præter prima principia communiſſima inueniuntur propria principia per ſe nota, ita in practicis præter communiſſima præcepta, prima ſunt propria præcepta, etiam primo in illo ordine, ita quòd ſecundum vnumquodque inclinationis naturalis gradum ſunt aliqua præcepta prima, vt principia propria per ſe nota, & reliqua præcepta ſecunda, vt concluſiones ex eis dependentes, quæſt. 94. artic. 1. fol. 203. columna. 2. C

Priuationis & defectus ratio conſiſtit in receſſu a perfecto. q. 22. ar. 2. fol. 54. col. 4. I

Quædam priuatiue oppoſita habent medium: quia priuatio conſiſtit in priuari, ac per hoc non tollit totum oppoſitum, q. 18. ar. 8. ad 1^m^. fol. 44. col. 1. I

Proprium. Alia eſt diſtinctio proprii a proprio, & proprii a communi: commune enim non diſtinguitur contra proprium per aliquid poſitiuum in ſe, quod non ſit in proprio: duo autem diſparata diſtinguuntur ab inuicem ſuis poſitiuis diſtinctiuis, quorum alterum vnum, alterum reliquum conſtituit. q. 25. artic. 1. f. 59. col. 2. A

Proſecutio per ſe ſibi vendicat bonum, & econuerſo, & ſimiliter fuga per ſe ſibi vendicat malum, & econuerſo. q. 42. ar. 1. fol. 87. col. 2. B

Prudentia eſt in intellectu vt ſe extendit ad ſingularia. Vbi intellectus dicit ſeipſum, & connotat cogitatiuam, quæ eſt ratio particularis. Vel prudentia eſt in intellectu principaliter, & in cogitatiua & memoratiua ſecundario, q. 57. artic. 4. folio. 116. columna. 1. E

Prudentia eſt recta ratio agibilium, appetitu recto particularis finis facta & firmata, q. 58. ar. 5. fol. 118. col. 4 K

Prudentia eſſentialiter pendet ab appetitu recto, quia proprius actus prudentiæ eſt recte præcipere circa agibilia, conuenit enim vt diſtinguitur a ſuis partibus, & eſt conſummatio cæterorum actuum. Sicut autem præcipere non eſt intellectuale quin dependeat ab appetitu, præcipit enim quilibet volens, ita recte præcipere ſibiipſi in moralibus non eſt niſi a recto appetitu. fol. 119. col. 1. B

Prudentia, quia eſt in ratione vt ſubſtat appetitiui, ideo appetitus affectus corrumpit æſtimationem prudentiæ redundando in rationem vt eius ſubiectum, & non corrumpit æſtimationem artis & geometriæ. q. 58. ar. 5. ibid. col. 4. I

Prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus eſt vna ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam: recta ſiquidem ratio agibilium iudicat inter agibilia diuerſarum virtutum moralium: ergo eſt vna reſpectu omnium virtutum moralium, q. 60. ar. 1. f. 122. col. 1. B

Vnitas ſpecifica rationis formalis veri obiecti prudentiæ, ex parte obiecti, attenditur penes vnitatem rationis formalis, quod eſt contingens agibile: ex parte vero ſubiecti vnitas iſta attenditur penes vnitatem modi iudicandi, ſ. penes diſpoſitionem appetitus. ibid. col. 2. B

Prudentia infuſa nec inquantum virtus, nec inquantum prudentia poteſt eſſe ſine charitate: quia inquantum prudentia dependet magis ab vltimo, quam a finibus proximis, & propterea ſicut non poteſt eſſe ſine moralibus infuſis, a fortiori non poteſt eſſe ſine charitate, quæſtione 65. artic. 4. folio. 134. columna 3. H

Prudentiam dirigere virtutes morales etiam in præſtituendo finẽ, quomodo intelligatur. q. 66. ar. 3. fol. 137. col. 3. K

Pulchrum eſt quædam boni ſpecies. quæſt. 27. articul. 1. folio. 62. col. 2. A

Q

Qualis vnuſquiſque eſt ſecundum appetitum, talis ei videtur finis quo ad proſecutionem, quæ conſiſtit in præcepto, q. 56. ar. 5. fol. 174. & q. 59. ar. 5. & fol. 119. col. 4 H. & q. 77. ar. 1. fol. 169. col. 1. B

¶ Quantitati conuenit eſſe maiorem & minorem in eadem ſpecie, non ex hoc quòd eſt participabilis a ſubiecto, ſed ex hoc ipſo quòd participat naturam materiæ quæſtio. 52. art. 2. fol. 105. col. 4. I

Quæſtio, an eſt. Rem aliquam eſſe dupliciter quæritur, primo vt ſciatur ipſum eſſe, & ſic oportet primo poſt quid nominis, quærere an ſit, ſecundo vt ſciatur quare eſt, & hæc quæſtio eſt poſterior quæſtione quid eſt: quoniam prius oportet ſcire quidditatem in ſe, quam vt cauſam eſſe rei, q. 49. ar. 4. fol. 99. col. 1. B

Quolibet proferente contraria, ſolicitum eſſe ſtultum eſt, q. 23. in principio. f. 55. col. 1. I

Quoties, Circumſtantia: [illegible]

R

Ratio in moralibus eſt ſicut imperans & mouens, vis autem appetitiua ſicut imperata & mota. q. 69. ar. 1. fol. 130. col. 4. K

Mouere regulationem appetitum proprium eſt rationi reſpectu moralium: in ratione enim oportet eſſe legem regulatiuam appetitus, & habet mouere, & imperare eo modo quo lex præcipit & imperat

& imperat: in moralibus autem oportet legem principari, & ei appetitum omnem obedire f.1 .col.1 D
Ratio erronea non habet in ſe vnde liget, ſed quatenus acceptatur. Vnde ex quacunque cauſa non accipietur, vel in ſe, vel in applicatione, non ligat q.19.ar.5.& 6.f.46.col.3.F
Ratio recta eſt duplex, quędam reſpectu proprii finis ipſius virtutis moralis, ſicut medium in cibo & potu eſt finis abſtinentiæ proprius, quædam vero reſpectu finis extrinſeci, prout vna æterna eſt finis, ad quem fidas formata ordinat abſtinentiam.
Ratio eſt nobilior appetitu, quia ex ſe apprehendit in vniuerſali. ideſt, quia ex ſe reſpicit res ſecundum eſſe eleuatum in quo vniuntur omnia particularia quę in re diuiſa ſunt: appetitus vero tendit in res quę habent eſſe particulare, vniuerſale autem altioris eſt ordinis &c.q.66 ar.3.f.132.col.1.C
Rationis ſuperioris duę ſunt operationes, ſcilicet intuitus, & conſultatio, & ad hanc ſecundam ſpectat deliberatio & conſenſus, & ſecundum hanc dirigit inferiora, & reflectitur ſuper ſeipſam.q.74.ar.9.& 10.f.163.col.3 K
Relationes ſunt in genere formarum actiuarum vt apprehenſæ, quàmuis non ſint in genere formarum actiuarum vt exiſtentes, q.32.ar.1.f.72.col.2.B
Relationem non habere cauſam actiuam propriam intelligitur de cauſalitate propria, ſic quòd terminetur ad ipſam ſolam, q.55.ar.1.f.111.col.1.D
Regimen vnius eſt optimum reſpectu aliorum regiminum ſimplicium, non autem commiſtorum &c. q.95.artic.4.folio.206. col.3.K

S

SAcerdotium ante legem non diuina, ſed humana determinatione dignitas erat primogeniti, q.103.ar.1.fol.232.col.3.H
¶ Sapientia continet intellectum & ſcientiam non vt partes integrales, ſed quaſi partes potentiales: habet enim ſe ſapientia ad intellectum & ſcientiam ſic, quòd ipſa continet quicquid illæ, & eminentiori modo.q.57.2.f.115.col.1.B
Sapientia rationes terminorum maxime vniuerſalium conſiderat, quia eſſe eſt proprius effectus primæ cauſæ. Iudicat autem de principiis, quia eorum cauſa conſiderat ratione terminorum: iudicium enim rei per illius cauſas fit .q.66.artic.5.f.138. col.3.K
¶ Scientiæ hàbitus in nobis non eſt ſpecies intelligibiles: illæ.n. & ſingulæ.& omnes carent contrariis, ſcientia autem non, q.53 ar.1.f.106.col.1.B
Scientię habitus eſt ſimplex qualitas extendens ſe ad omnes concluſiones ſpectantes ad eandem rationem ſpecialiſſimã ſub hoc genere quod eſt ſcibile, quæſt.54.ar.4.fol.108 col.4.H
Scientiæ vnitas ſpecifica attenditur penes vnitatem ſpecificam ſcibilis, non quantum eſt in hoc, vel illo genere ſubſtantiæ, vel qualitatis, ſed inquantum eſt in genere ſcibilis, Ibid.I
Scientiæ habitus non eſt eſſentialiter plures ſpecies intelligibiles ordinatæ, ſed ſimplex qualitas: quia habitus ſcientificus eſt eſſentialiter in prima ſpecie qualitatis, vt vna eius ſpecies ſpecialiſſima, nulla autem ſpecies qualitatis eſt compoſita ex pluribus qualitatibus diuerſarum ſpecierum, quales ſunt ſpecies intelligibiles.fol.109.col.1.A
Scientia, & virtutes intelligibiles nullo modo nec formaliter ſcilicet, nec materialiter remanerent actu, ſi ſpecies intelligibiles in intellectu poſſibili non conſeruarentur.quæſt.67.ar.2.f.139. col.4.G
¶ Secundum quod ſumitur dupliciter, primo vt denotat rem denominatam tantum: ſecundo vt denotat cauſam, ſeu radicem, q.52.ar.1.f.103.col.3.K
Senſualitas, quia ſecundum ſe habet tantum libertatis vt ſufficiat ad peccatum veniale, ideo peccatum veniale ei attribuitur, quia vero non habet tantum rationalitatis vt poſſit in peccatum mortale, quia non eſt eius reſpicere bonum rationis & finem, ideo ei non attribuitur peccatum mortale.q.74.ar. 4. folio 161.col.3.F
Senſualitatis omnes motus quos voluntas poteſt, & debet preuenire, ſi non præuenit quando, Sciat &c. ſunt peccata, q 74.ar.3.f. 160.col.4.H
Senſualitatis ſingulos motus voluntas poteſt & debet præuenire. Ibidem. K
Senſualitas, ideſt, pars appetitiua ſenſus tripliciter ſumitur, primo vt ſenſitiua eſt abſolute, & ſic nullum habet in ſe peccatum, ſecundo vt eſt volentis, & ſic eſt principium, & conſequenter ſubiectum peccati venialis: tertio vt eſt mota a deliberatione, & ſic eſt principium, & ſubiectum virtutis & vitii, actus virtuoſi, & peccati mortalis, q.74.ar.f.161.col.1.A
Similitudo ex parte ſubiecti eſt propria cauſa amoris, quicquid ſit ex parte obiecti.fol 63.col.1.A
Quinque modis poteſt intelligi quòd ſimilitudo eſt cauſa amoris. Primo, vt quoddam ſpeciale bonum, ſecundo, vt ratio determinans formaliter boni rationem ad hoc quòd ſit amoris cauſa: tertio, vt determinans formaliter bonum ad hoc quòd ſit amoris cauſa in hoc, quarto, vt conditio boni ad hoc quòd ſit cauſa amoris, quinto vt diſpoſitio ex parte ſubiecti, ita quòd bonum inquantum bonum, ſit propria cauſa amoris ex parte obiecti. & ſimilitudo ad bonum ſit propria cauſa amoris vt propria diſpoſitio ex parte ſubiecti.q.27.art.3.fol.62.col.1.H
Apprehendi vt ſimiles in actu exercito, quid ſit, ibid.col 4 H
Syndereſis eſt virtus, quia eſt intellectus principiorum, & eſt primo omnium in mente noſtra q.66 art.3.fol.137 col.4.F
Et eſt habitus legis naturalis, non lex ipſa proprie loquendo.q 94. art.1.fol.203.col.3.K
¶ Specificans, inquantum ſpecificans, ſtat in indiuiſibili, ideſt, caret latitudine, ideſt, non habet in ſe aliqua plura. quæſt.52.art.1 fol. 104.col.1.A
Spes differt a deſperatione: primo per ſimplicem acceſſum & receſſum, & a bono arduo: per poſſibilitatem autem & impoſſibilitatem ſecundario, q.40.art.1 fol.84.col.1.D
¶ Subditus, Quomodo ſit illa propoſitio intelligenda, Virtus cuiuslibet ſubditi eſt vt bene ſubiiciatur principanti.q.92.artic.1. fol.200.col.2.D
¶ Superbia dicitur initium omnis peccati ſecundum ordinem intentionis, ex parte ſcilicet finis, quia obiectum ſuum eſt finis omnium bonorum commutabilium, ad quæ alia vitia conuertuntur.q.84.art.2.fol.183.col.1.C

T

TEntatio carnis, ſi ratio ei reſiſtat, non eſt peccatum. q.80.art. 3.fol.186.col.2.B
Tempus ſacrum, Circunſtantia.
Timoris obiectum includit in ſe tria, ſcilicet malum, arduum, futurum, ex quibus redditur ratio timendorum, & non timendorum, & magis & minus timendi.q.42.fol.87.col.3.H
In timore ſemper fit contractio ad intus: ſed quia non ſemper fit vſque ad frigus ingroſſans, ideo in litera negatur contractio naturæ corporeæ, non quia non fiat, ſed quia non ſit conſummata vſque ad frigus, q 44.art.1.fol.89.col.1.I
¶ Triſtitiæ paſſio eſt in ſola concupiſcibili, Ad Scot.q.23.art.4.fo. 57.col.3 K
Malum coniunctum eſt per ſe primo cauſans triſtitiam, bonum autem amiſſum, per ſe ſecundo ex parte obiecti. q.36.art.1.fol. 79.col.4.I
Triſtitia ſolitarie ſumpta, eſt mala moraliter, quia importat aliquid ſolitarie ſumptum diſſonans rationi, ſcilicet priuationem boni, inquietudinemque appetitus.quęſtio.39 artic.1.folio.82. col.4.I

V

VEri ratio nobilior eſt quàm ratio boni, quia abſolutior eſt.q. 66.art.3 fol.137.col.3.I
¶ Veritas intellectus ſpeculatiui conſiſtit in hoc, quòd cognoſcens adæquatur rei cognitę, veritas autem intellectus practici conſiſtit in hoc, quòd dirigens adæquatur principio directiuo.q 57. art.5.fol.116 col.3.I
Vegetabilia an moueant ſeipſa.quæſt.6.art.1.cor.folio.18.col.2.D Mouere.
Vires inferiores apprehenſiuæ dupliciter ſumuntur, primo ſecundum naturam, & ſic a natura, & non a virtute nec habitu determinantur. Alio modo vt ſubſunt rationi, & ſic ordinantur ad intellectus perfectionem, quęſtione.56.articulo.5.folio.114. col.1.B
¶ Virginitas, & paupertas non habent ſpecialem rationem virtutis, & conſequenter nec ſpecialia extrema, inter quæ medient infra proprias materias, in ordine ad regulam tam diuinã quam humanam, ſed ex extrinſeco fine, & religionis actu, ſ. voto q.64. art.1.fol.130.col.3.H
¶ Virtutis diſtinctio ſecundum rationem ſpeciei in ordine ad obiectum. & ſecundum ordinem ad actum, ſeu ſecundum ſpecificam differentiam, & rationem vt ſic, & ſecundum hanc conditionem, ſ. eſſe principium actus recti, eſt bona.q.66.art.4.fol. 136.col.4.K
Omnia obiecta virtutum ſumpta ſecundum actus, quibus homo attingit illa, poſſunt referri ad bonum priuatum alicuius perſonæ, vel bonum commune multitudinis. q.96.art.3.folio.207. col.4.H
An modum iſtum virtutis, ſcilicet volens & eligens, bene probetur in litera non cadere ſub lege humana q.100.art.9.fol.220. col.1.B
¶ Virtutum conſummatio non eſt natura, quia natura eſt determinata ad vnum, conſummatio autem virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis, ſed diuerſimode ſecundum diuerſas materias, in quibus virtutes operantur, & ſecundum diuerſas circumſtantias, quæſtione. 63 . articulo . 2 . folio . 248 . col.

col. 3.F

Sicut lumen naturale eſt quoddam præſuppoſitum principium, vt origo virtutum in nobis naturaliter præexiſtens, ita in eſſe ſupernaturali oportet ponere lumen ſupernaturale principium, & originem omnium infuſarũ virtutũ.q.110.ar.3.f.254.cõ.1.D

Principia naturaliter cognita ſecundum naturalem eorum inchoationem in anima, ſunt ſeminaria omnium virtutum,q.63.ar.1 fol.118.col.2.D

Virtutum intellectus & ſcientię actus in compoſitione conſiſtit, & compoſitio ſecundum diuerſas materias diuerſimode a recto fit intellectu, ideo conſummatio harum virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis, ſed diuerſimode ſecundum diuerſas materias.ibid.col.3.K

In virtutum omnium genere nobilius ſemper eſt generans. Licet enim actus præcedentes habitum virtutis ſint ſecundum ſe imperfecti, vt tamen ex altiori oriuntur principio, generatiui ſunt virtutis,q.63.ar.2.f.129.col.2.E

Virtute nullus male vtitur vt principio mali actus: quamuis male vtatur ipſa principiante bonũ actum, ordinando ad extraneũ malum finem, quod tamen impoſsibile eſt in virtutibus quæ nõ poſſunt eſſe informes.q.95.ar.4.f.113 col.3.F

Virtus inquantum huiuſmodi, eſt operatiua: facit enim operationem ordinatam, ſiue ordinationem in actu tanquam effectũ proprium, nec relationem habere ſic effectiuam per ſe cauſam inconuenit, ſed oportet quandoq; fol.110.col. 4.G

Omnis virtus humana, non moralis, eſt intellectualis,q.58. ar. 2.f.117.col.3.G

Virtus moralis ſicut quælibet alia eſt eſſentialiter habitus: ſed moralis eſt habituatiua appetitus ad eliciendum actus quando, vbi, ſicut, quantum oportet, propter bonum rationis,q.55.ar.1. fol.110.col.3 F

Virtus moralis addit ſuper habitum differentiam ſpecificam, ſicut homo ſuper animal,q.55.ar.2.f.110.col.2.& in col.1.C

Virtutis moralis proprius finis eſt attingere medium. f.110.c.2.C

Virtutis moralis formalis effectus dupliciter intelligitur. Primo, vt ex ſua eſſentia habens illa reddat appetitum habituatum ad actum, & non plus: ſecundo, vt reddat appetitum habituatum ad actum cum omnibus eius conditionibus ſuæ latitudinis, ibidem.D

Virtus moralis dat facultatem, & rectum vſum per modum inclinantis, & non cum hac, vel illa limitatione, quod non facit ars. q.56.ar.3.f.112.col.4.& 113.col.2.A

Virtutes in iraſcibili & concupiſcibili, ſcilicet temperantia, & fortitudo rectificant vti: quia ſi abſitunt ſinem prudentiæ regulatiuę ipſius vti ex illius finibus vt principiis, & ſic extendunt ſe ad voluntatem mediate.f.113.col.1.E

Virtutes morales acquiſitæ, vt imperantur a charitate, non ordinantur ad vltimum finem ſupernaturalem vt ad proportionatum ſecundũ ſe, ſed ex parte ordinantis tantum. Virtutes autẽ morales infuſę ordinantur, vt ſecundum ſe proportionatę ad talem finem ſupernaturalem.f.129.col.4.K. Infuſio, Habitus.

Virtutes morales infuſas præter tres theologicas, & quatuor cardinales ponere neceſſe eſt, Ad Scotum, quæſt.63. artic.3. ibidem col.3.I

Virtutes theologicæ acquiſitę non dantur: quia improportionata ſunt acquiſita omnia ad actus infallibiliter rectos, & proportionatos ſupernaturalibus,q.62.ar.3.f.127.col 4.G

Virtutes morales omnes ſunt circa paſſiones, & operationes: ſed aliquę principaliter operationes, aliquæ principaliter paſſiones bonificant,q 60.ar.2.f.123.col.1.A

Virtutes morales circa paſſiones non poſſunt poni in angelis, vel Deo.q.61.ar.5.ad 1^m.f.126.col.1.D

Virtutes cardinales dicuntur principales, vel vt genera, vel gratia præcipuæ materiæ,q.61.ar.5.f.125.col.2.C

Virtutes cardinales dicuntur quæ virtuoſam vitam ſuſtinent, & ſuper quas vniuerſa ſtudioſa vita firmatur, ac opera propria explet,q.61.in principio.f.124.col.4.G

Virtutum moralium diſtinctio in politicas, purgatorias, & purgati animi, non eſt diſtinctio virtutum ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum ſtatum & actus perfectionem,q. 61. artic.5. folio. 126. col.1. A

Ex concurſu actionis & paſſionis circa idem, plures virtutes politicæ ſunt.q.60 ar.2.f.122.col.4.K

Virtutes morales acquiſitæ, ſi ſecundum humanas cauſas iudicium ſiat, dicuntur & ſunt inter maxima bona hominis, & ſimpliciter virtutes, & hoc ſpectat ad moralem. Si autem de eiſdem iudicandum ſit ſecundum ſupernaturales, & diuinas cauſas, ſic ſunt & dicuntur virtutes ſecundum quid, & hoc ſpectat ad theologum. ibid.

Virtutes morales imperfectæ, quo ad ſtatum, ſicut ſe habẽt ad prudentiam, ita fides & ſpes ad charitatem: vtrobique enim contingit defectus ſtatus ex ſubtractione principii, & indiſpoſitione ſubiecti. Virtutes enim morales habent pro ſubiecto appetitum vt ſubeſt rectæ rationi perfectæ, quæ eſt prudentia ſimpliciter. & fides, & ſpes intellectum motum a voluntate perfecta, & voluntatem affectam meritis præſentibus, quorum vtrumque ſola charitate habetur, quæſt. 65. articulo. 4. folio. 135. columna. 2. E

Virtutes intellectuales imperfectæ ſecundum ſtatum, dicuntur virtutes: morales autem niſi ſint ſecundum ſtatum perfectæ, non dicuntur virtutes.q.66.ar.1.f.136.col.1.C

Virtutes intellectuales ſunt nobiliores ſimpliciter quàm morales, quia habent nobilius obiectum: morales autem ſunt nobiliores ſecundum quid, ſcilicet ſecundum communem rationẽ virtutis, quia dant non ſolum facultatem actus recti, ſed facultatem recte vtendi ipſa facultate, quæſt.66.ar.3.col.2, folio.137.columna.2. C

Virtutum intellectualium poſt hanc vitam remanſio concluditur potius ex ſui cauſa, ſcilicet ſpeciebus intelligibilibus, quam ex ſuæ eſſentiæ natura propter maiorem doctrinæ certitudinem, vel hoc ſit per ſpecies intelligibiles intelligendo ipſas, & quicquid ſe tenet ex parte ipſarum,q.66 ar.2.folio.139.col. 4.I.& f. 140.col. 1. A

Virtutes in eodem exiſtentes, vt perficiunt ſubiecta, vt mota a prudentia, vel charitate ſunt æquales proportionaliter: vt vero perficiunt eadem vt tendentia in proprias materias, ſunt inæquales q.66.ar.2.fol.136.col.4.F

Augmenti intenſiui virtutum quatuor cauſæ, ſcilicet conſuetudo, naturalis inclinatio, iudicium perſpicacius, & gratia,q.66.ar. 1.fol.136.col.1.E

Virtutes morales infuſæ perficiunt in ordine ad vltimum finem ſimpliciter: acquiſitę vero in ordine ad vltimum finem in genere, id eſt, boni humani, puta fœlicitatis poſitæ, 10. Ethic. Et ideo primæ ſunt virtutes ſimpliciter, ſecundæ ſecundum quid.q.65. ar.2.fol.134.col.2.D

Virtutes omnes morales ſunt connexæ: quia virtus moralis exigit prudentiam, & prudentia omnes tres virtutes morales,q.65 ar.1.f.132.col 4.F

Solę virtutes perfectę ſunt connexæ, ibid. H

Virtus perfecta quid importet, & quid item imperfecta.fol.132. col.1.B

Virtus intellectualis, puta, prudentia, includitur in morali, & conuerſo moralis in intellectuali, ſcilicet prudentia. Cũ enim prudentia propriè attendatur ſecundum ſuum proprium & præcipuum actum, qui eſt recte pręcipere, & ipſe ſit principium rectę electionis, virtus moralis cui attribuitur electio pro proprio actu, pendet neceſſario ex prudentia: & rurſus quia ipſum recte præcipere pendet ab appetitu recto, conſequẽs eſt quod prudentia pendeat ab appetitu recto.q.58.art.4.& 5.fol.119. col.2. B & col.3.H

Conſiſtere in medio computatur inter proprietates virtutis: ponitur autem in diffinitione virtutis, ſicut ſæpe proprietates notiores admittuntur in diffinitionibus, vt latentes differentiæ inſinuentur,q.64.in princ.f.130.col.2.C

Virtus ſecundum eſſentiam eſt in medio, quæ eſt in medio duorũ vitiorum. Secundum effectum vero dicitur virtus eſſe in medio quę in propria materia circa quam eſt, medium facit inter plus & minus illius, ſcil in illa, ad illam, illi &c. quęſt.64. articul. 1. Ibidem. E

Virtus moralis non ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum effectum media inter paſſiones dicitur, quia ſcilicet inter paſſiones conſtituit medium, eligendo eas in illa quantitate &c. qua in medio ſecundum rationem conſtituuntur: hoc enim effectus virtutis moralis eſt,q.59.f.120.col.2.B

In virtutibus medium rationis conſiſtit in aſsimilatione propriæ materiæ, & omnium conditionum ſpectantium ad rationem rectam: medium autem rei conſiſtit in æqualitate rei ad rem, ſeu perſonam alteram,q.64.ar.2.f.130.col.4.H

Virtutis intellectualis ſecundum ſe menſura nec practice, nec ſpeculatiue eſt aliquod virtutis genus, quia procederetur in infinitum,q.64.ar.3.f.131.col.3.F

Virtus intellectualis quæ vocatur intellectus, ſiue cognitio principiorum, ſecundũ ſe eſt in medio duorũ contrariorum.Ibid.col.2 C

Virtus theologica non conſiſtit in medio nec ex parte obiecti, nec ex parte actus, Ad Scot.q.64.ar.4.f.132.col.1.B

¶ Vim aliquam animæ exiſtentem in potentia ad agere, vel non agere, & ad agere hoc, vel illud, indigere duobus motoribus, quo modo intelligatur,q.9.ar.1.f.24 col.1. A

Vitii nomine ſignificatur habitus vitii, peccati autem nomine actus ipſe vitii,q.71.in princ.fol.148.col.3. H

Vbicunque eſt virtus in medio, contingit & per exceſſum, & per defectum peccare ſiue ſimul, ſiue ſeparatim, ſiue vno, ſiue pluribus vitiis, non cũ cura,q.64.ar.4.fol.131.col.4.G.& fol.132.columna 1. A

Vnum-

Vnumquodque eſt magis & minus tale ſecundum ſui conſtitutiui propriam latitudinem.q.22.ar.2.ad 1m.

Vnumquodque ſicut agitur,ita aptum natum eſt agi, & econuerſo.q.49.ar.3.f.92.col.2.C

Volitio omnis exigit quid,& cur.q.18.ar.9.f.43.col.4.I

Non quicunque vult præmiſſas,ſeu antecedens, vult concluſionẽ, ſeu conſequens in ſe ipſo, in ſua autem cauſa quicunque vult antecedens,vult conſequens ſimpliciter, vel vt in pluribus, qu.13.ar.6.ad 1m.f.33.col.2.B

Ad rationem voluntarii indirecte,non ſufficit poteſtas in voluntate,& negatio prouiſionis,ſed oportet tria concurrere,ſ. poſſe. debere,& non velle,vel non imperare,q.6.ar.3.f.18.col.4.G

Ad rationem voluntarii indirecte non ſufficit poteſtas,& negatio, ſed adeſſe oportet obligationem & debitum.q.18.artic.9.fo.44.col.2.I

Cum voluntarium dicatur dupliciter, ſcilicet vel quia volitum, vel quia in poteſtate voluntatis, quomodo licet in litera ex hoc quòd primus actus voluntatis non poteſt eſſe voluntarius primo modo,inferri quòd nullo modo eſt voluntarius, qu.9.ar.4.f.25.col 3.G

Vota,& contractus,etcętera facta ex metu ex cadente in conſtantẽ virum,ſunt voluntaria,quamuis aliquid habeant inuoluntarii admiſtum,ac per hoc ſi mala ſunt ardua,peccata ſunt mortalia, q.6.ar.3.f.18.col.4.I

¶ Voluntatis actuum tres ordines, primus ſecundum lineam rectam,& reſpectu eiuſdem obiecti. Secundus ſecundum reflexionem ſuper hunc,vel illum. Tertius ſecundum ipſos actus reflexos inter ſe.fol.37.col.1.C

Duplex eſt habitudo voluntatis ad volitum tam finem, quàm id quod eſt ad finem. Prima ſecundum quod volitum eſt in voluntate:ſecunda,ſecundum quod voluntas ad volitum in ſe realiter tendit,q.16.ar.4.f.36.col.4.K

Quamuis primus actus voluntatis ſit ex inſtinctu dato ab exteriori,non obiecto,ſed ex cauſa effectiua Deo,ipſa tamen iam ex habitus volitione ſeipſam mouet ad volendum alia propter finem, quod brutis non conuenit: quia ad omnia mouentur ex inſtinctu,q 9.ar.4.f.26.col.1.E

Voluntas reſpectu primi actus ſe habet vt mota tantum, & Deus vt mouens. Et nomine primi actus non intelligitur ſolus ille quem voluntas in principio omnium operationum ſuarum habet,ſed quicunque primus abſque conſilio,& prauio motiuo ad bonum.q.3.ar.2.f.225.col.4.H

Voluntas dicitur moueri non ſolum a bono vniuerſali apprehenſo per rationem, ſed etiam a bono apprehenſo per ſenſum, in quantum bonum apprehenſum per ſenſum permittitur concurrere cum apprehenſo per rationem in idem motiuum,ita quòd motiuum voluntatis non ſolum eſt bonum vniuerſale apprehenſum per rationem in ſua puritate,ſed etiam coniunctum cum bono apprehenſo per ſenſum,q.10.ar.3.f.28.c 3.k

Ad volendum ſufficit voluntas cum obiecto,ſed ad volendum a ſe, ita quòd ly a ſe,dicat cauſalitatem applicandi ſeipſum ad volendum,non ſufficit voluntas cum obiecto,ſed exigitur voluntas præuolens finem.q.9.ar 4.f.26.col.1.A

Voluntatis obiectum eſſe vniuerſale bonum,quomodo intelligatur,q.2.ar.7.& 8.f.7 col.1.A

In hac litera propoſitione, Voluntatis obiectum eſt finis, ſermo eſt de primo & formali obiecto voluntatis.q.1.ar.1.f.2. col.3.F.

Quomodo iſta literę conſequentia valeat, Voluntatis obiectum formale eſt finis,ergo omnes actiones humanæ ſunt propter finem.q.1.ar.1.Ibid.H

Voluntas reducitur ad actum per præcedentes actus ex parte ſubiecti.q.75.ar.2.f.164 col 4.F

Quia res immaterialis eſt formalioris & vniuerſalioris virtutis, quam corpus,ſecundum veritatem non poteſt a corpore moueri neq; vt ab obiecto,neq; vt a motore ad exercitium: conceditur tamen in litera,& alibi quòd voluntas, ſeu intellectus mouetur ab exteriori tamquam obiecto,non autẽ tamquam a motore ad exercitium:quia ad mouendum obiectiue exteriora cõcurrunt,etſi non ſufficienter,tamẽn inchoatiue, mediate, & vt materia obiecti: ad mouendum autem ad exercitium nullo modo concurrunt ex parte motoris ad exercitiũ:eſt enim talis motor ſolus Deus cum ipſa voluntate.q.9.ar.5.f.26.col. 2.D

Aliud eſt voluntatem neceſſario moueri ab obiecto ad exercitium actus,& voluntatem ſic diſpoſitam neceſſario moueri ad exercitium actus. primum enim falſum eſt,& denotat quòd obiectũ eſt talis,& ſit efficacis naturę,quòd poteſt voluntatem ad exercitium actus neceſſario ducere, ſecundum vero verum eſt,& denotat naturam voluntatis quæ habet quendam motum naturalem non ſemper actu,ſed quando eſt in certa diſpoſitione, q.10.ar.2.f.28.col.1.C

Obiectum vndiq; bonum neceſſario mouet voluntatem ad ſpecificationem actus,ibid.D.& col.2.A

Cum quæritur,an voluntas moueatur de neceſſitate a ſuo obiecto, ſumitur neceſſarium vere & proprie, quòd ſcilicet impoſſibile eſt aliter ſe habere,& eſt ſermo de neceſſitate naturali,q.10.ar.2 f.27.col.4.K

Voluntatis determinatio quo ad exercitium, vehementior ac certior eſt ſui determinatione ad ſpeciem & obiectum, includit enim illam,& addit,q.10.ar.2.f.28.col.1.E

Eſſe,viuere,& huiuſmodi,dupliciter ſumi poſſunt, primo vt ſunt quędam particularia bona ſecundum ſeipſa, & ſic poſſunt, licet rarò,repudiari,eo quòd defectum habent alicuius boni quod appetitur. Alio modo vt ſunt neceſſario connexa beatitudini, & ſic quantum eſt ex parte ſui,non poſſunt repudiari.ibid.c.3.F

Voluntas,quia ad tertium volitorum genus,puta eſſe, viuere, &c. determinata eſt naturaliter quo ad ſpecificationem vt in pluribus,& a cauſa vt in pluribus non neceſſario prouenit effectus: ideo quælibet particularia bona,etiam eſſe, viuere, intelligere, non neceſſario mouent voluntatem ad ſpecificationem actus, ibid.col.2.B

Quomodo ſtet quòd appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti,& ratio quare moueat voluntatem ſit ex parte diſpoſitionis ſubiecti,vt in litera dicit,q.9.artic.2.fol.24.col.4.K. Mouere.

Quomodo voluntas moueatur a paſſione,q.77.articul.1.fol.168.col.4.I

An voluntas quantum ex ſe eſt parata ſed propter impotentiam ceſſans ab opere,ſit perfecta ac ſi operaretur, q.20.ar.4.folio 51.col.3.H

Voluntas parata,quamuis non operans propter impotentiam, nihil de præmio,vel pœna perdit eſſentiali,quamuis careat aliqua accidentali remuneratione,vel pœna, reſpondenti ipſi exercitio actus exterioris,f.52.col.1.A

Voluntas poteſt dici,& eſſe completa dupliciter. Vno modo,ſecundum illam habitudinem qua volitum eſt in voluntate: alio modo,ſecundum illam qua voluntas tendit in realem aſſecutionẽ voliti,fol.51.col.4.I

Voluntatis completio & incompletio attenditur ſecundum modũ motus voluntatis,q.13.ar.5.f.32 col.4.K

Cum quęritur,an voluntas ſit tantum finis, an etiam eorum quæ ſunt ad finem,ſumitur voluntas pro volitione, non pro ipſa potentia volitiua,q.8.ar.2.in ti.f.22.col.2.k

Quomodo valeat probatio huius concluſionis, Voluntas ſecundũ quod nominat actum, proprie loquendo, eſt finis tantum,ibid.col.4.k

An in hoc quæſito, Vtrum voluntas eodem actu feratur in finem, & in id quod eſt ad finem,quæratur de ipſa volitione, aut vniuerſaliter de actu voluntatis.q.8.ar.3.in.f.23 col.2.A

Quomodo intelligatur,quòd voluntas quando mouetur in finẽ inquantum huiuſmodi,mouetur quoq; neceſſario eodẽ motu in finem,tot. f.23.col.2.E

Voluntas non eget continentia, vt inclinetur quantum in ſe eſt in bonum rationis proprium volentis, ſed vt reſiſtat inſurgentibus paſſionibus appetitus ſenſitiui.q.56.ar.6.f.114.col.3.I

In voluntate noſtra quantũ eſt ex parte voluntatis,eſt ſufficiens determinatio ipſius ad proprium bonum,ac per hoc ad bonum ſecundum rationem ipſius volentis,& cum hoc ex coniunctione ad partem ſenſitiuam ſortitur neceſſitatem habitus ad reſiſtendum contrariis,quibus iungitur. Ibid.col.4.F

An in voluntate detur actus neuter,id eſt,qui nec ſit finis,nec eorũ quæ ſunt ad finem, Ad ſec.q.8.in princip.& q.47.fol.21.col.4.I.& f.94.col.3.K & col.4.K

Quia naturale diſtinguitur contra liberum,ſequitur ad naturale,ſ. id eſt, ſubſtantiale: omne enim naturale eſt ſubſtantiale, ex hoc quòd author declarauit in voluntate inueniri motum naturalem,id eſt ſubſtantialem,optime ſatisfecit quæſito, an ſit talis motus naturalis vt diſtinguitur contra liberum,quęſt.10.ar.1.f.27.col.1.B

An præter bonum & beatitudinem omne conueniens alicui ſecundum ſuam naturam,ſit naturaliter ab eo volitum, ibid.E

An in voluntate ſit aliqua paſſio.q.22.ar.3.f.55.col.2.B

Voluntas actus ſimiles paſſionibus appetitus ſenſitiui,metaphorice conſueuimus vocare paſſiones,vt velle vindictam vocamus iram,& velle malum alicui,odium.q.22.ar.3 Ibid.col.3.H

Voluntas ſimpliciter & abſolute a toto genere eligibilium libera eſt,q.13.ar.6.ad 3m.f.33.col.3.F Eligere.

Voluntas quantum ad propoſitum,poteſt dupliciter conſiderari, ſcilicet vt res eſt, & vt cauſa eſt,& in ratione cauſæ voluntas & natura ſecundum proprias cauſandi differentias diſtinguuntur. Et quia ratio cauſę in natura ad cauſam ſpectat inquantum res eſt, hinc apparet quòd voluntas vtriuſque cauſæ rationem habet.

Quia vlterius natura eſt cauſa eſſentialiter prior cauſa volũtaria, apparet q voluntas non ſolum natura quędam eſt, ſed prius habet

habet naturæ rationem cauſalitatemque propriam. Quia demum in cauſis eſſentialiter ordinatis coniunctis in vnam, id quod eſt prioris cauſæ proprium participatur a poſteriori, vt ſupremum infimi attingat infimum ſupremi, apparet φ voluntatis prima opera oportet eſſe naturalia, & prius ipſam velle aliquid naturaliter quam libere, queſtion. 10. articul. 1. ad 1. fol. 27. col. 2. F.

Impoſſibile eſt voluntatem peccare abſque ignorantia, vel errore intellectus, quia voluntas eſt ſolum boni, vel apparentis boni. Sed ignorantiæ nomine in propoſito intelligitur etiam ipſa actualis inconſideratio. q. 77. ar. 2. fol. 169. col. 2. C

Voluntas ſimpliciter diuinæ voluntatis in volito formaliter conformis, illa ſola eſt, quæ ſub ratione boni non apparentis, ſed veri exercetur. q. 19. ar. 10. fol. 48. col. 2. E

Vulnera humanæ naturæ, quomodo ponantur effectus peccati, cũ ſuperius dictum ſit, quòd concupiſcentia quæ importat hęc vulnera, eſt ipſum peccatum originale, nihil enim eſt ſui ipſius effectus, q. 85. ar. 3. fol. 185. col. 4. G

Z

ZElus ſumitur dupliciter, ſ. cauſaliter pro feruenti dilectione, & formaliter pro triſtitia deficientium ſibi, vel amicis, q. 18. ar. 4. fol. 64. col. 2. D

FINIS.

PRIMA SECVNDAE SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS S. THOMAE AQVINATIS

Cum commentariis.

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum S. R. E. tituli S. Xyſti Presbyteri Cardinalis, artium, & ſacræ Theologiæ, Doctoris celeberrimi,

QVanquam propoſitum meum fuerit, ſuper libros de anima cępta perficere, antequam nouū hoc opus aggrederer: magis tamen debitum arbitratus ſum proſequi commentationes ſuper Summam diui Thomæ. Tum quia hoc eſt directe ea, quæ ad ſalutis viam ſpectant, docere: Tum quia doctrina hęc in Italia ſatis dormit, & tamen opportuna eſt valde. Non intendo autē ſingulos articulos in ſequentibus formare: ſed iuxta ſubiectam materiā, vbi opus fuerit, immorari: ita tamen ꝙ nullus prætermittetur articulus etiā clariſſimus, cuiꝰ memoria non fiet, quatenus & diſcuſſa, & omiſſa induſtria tribuantur. Suſcipiantur autē velim hæc, ſicut & cætera noſtra, ſi, & inquātum rationi conſonant. Neque enim eis fidē dari maiorē poſco, quàm ea ſit, quæ ex rōne gigni nata eſt. Veruntamen memores ſint, ꝙ acribologia mathematica nō eſt expetenda in moralibꝰ, vt dicitur in 2. Met. Diui igitur Thomæ interceſſione fretus ad textū propero.

PROLOGVS.

Lib. 2. Ortho. fidei capi. 12.

QVia, ſicut Dam. dicit, Hō factꝰ ad imaginē Dei dicit, ſecundū qđ per imaginē ſignificat intellectuale, & arbitrio liberum, & per ſe poteſtatiuum: poſtquàm prædictum eſt de exemplari, ſcilicet de Deo, & de his, quæ proceſſerunt ex diuina poteſtate ſecundum eius voluntatem, reſtat vt conſideremus de eius imagine, ideſt, de homine, ſecundū quod & ipſe eſt ſuorū operum principium, quaſi liberū arbitrium habens, & ſuorum operum poteſtatē.

QVÆSTIO PRIMA.

De vltimo fine hominis, in octo articulos diuiſa.

VBi primo conſiderandum occurrit de vltimo fine humanæ vitæ, & deinde de his, per quæ homo ad hunc finem peruenire poteſt, vel ab eo deuiare. Ex fine enim oportet accipere rationes eorum, quę ordinantur ad finē. Et quia vltimus finis humanæ vitæ ponitur eſſe beatitudo, oportet primum conſiderare de vltimo fine in communi, deinde de beatitudine.

Circa primū quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum hominis ſit agere propter finem.
¶ Secūdo, Vtrum hoc ſit proprium rationalis naturæ.
¶ Tertio, Vtrum actus hominis recipiant ſpeciem a fine.
¶ Quarto, Vtrū ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.
C ¶ Quinto, Vtrum unius hoīs poſſint eſſe plures vltimi fines.
¶ Sexto, Vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem.
¶ Septimo, Vtrum idem ſit finis vltimus omnium hominum.
¶ Octauo, Vtrum in illo vltimo fine omnes aliæ creaturæ conueniāt.

ARTICVLVS PRIMVS.

D *Vtrum homini conueniat agere propter finem.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd homini non cōueniat agere propter finem. Cauſa.n. naturaliter prior eſt: ſed finis habet rationē vltimi, vt ipſum nomen ſonat. ergo finis non habet rationem cauſæ: ſed propter illud agit homo, quod eſt cauſa actionis, cum hæc præpoſitio, propter; deſi-
E gnet habitudinem cauſæ. ergo hoī non conuenit agere propter finem.

¶ 2 Præt. Illud quod eſt vltimus finis, non eſt propter finem: ſed in quibuſdā actiones ſunt vltimus finis, vt patet per Philoſophum in 1.

Infra art. 2. cor. & q. 6. art. 1. cor. & q. 28. art. 6. cor. & q. 94 ar. 2. cor. & q. 109. ar. 6. cor. Et 3. cont. cap. 2. Et opuſc. 3. c. 100.

¶ Super Quæſtionis primæ Articulum primum.

IN titulo primi articuli quæſtionis primæ ſcito, quòd hic non quæritur de hoc, vel de illo agere: ſed vniuerſaliter, Vtrum agere hominis ſit propter finem: hunc enim ſenſum, & argumenta, & concluſio reſponſiua manifeſtant.

¶ In corpore eiuſdem articuli dubium occurrit circa diſcurſum, quo ponitur differentia inter actiones hominis & humanas. Et concluditur, ſolas illas eſſe humanas, quarū homo eſt dominus. Procedit enim litera ab homine, inquātum homo, ad hominem,
B inquantum eſt dominus ſuorum actuum: & tamen cōſtat quòd communius eſt, quod conuenit homini, inquātum homo, quàm quod conuenit ei, inquantum dominus ſuorum actuum. Quicquid enim habet homo, inquantum dominus, habet inquantum homo, ſed non econuerſo. vt patet de actu intellectus preuenientе actum volūtatis. Hic enī cōuenit homini, inquantum a cæteris animantibus differt: & tamen illius nō eſt homo dominus, quia præuenit volūtatem. Et ſic totus literæ proceſſus ruere videtur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ deciſio, quæ fit ī corpore, intelligēda eſt proprie & formaliter de actione, & nō extenſo vocabulo actionis ad omnē operationem. Vocatur autem proprie actio hominis, quam exercendo dicitur agere: & non penes quam magis dicitur agi, ꝙ agere. Modo cōſtat, quòd prima operatio intellectus, quæ facit dubium in propoſito, eſt mere naturalis etiam antecedenter, & propterea non eſt computanda inter actiones: ſecundum ipſam enim homo non dicitur agere, ſed agi potius, vt in 2. artic. vniuerſaliter de naturalibus actionibus litera dicit. Negandum eſt ergo, quòd aliqua actio conueniat homini, vt homo, & nō conueniat ei, vt dominꝰ, & ecōuerſo. Et licet per illam primam operationem homo differat a cæteris animalibus, quia illa eſt intellectualis: non tamen differt ab eis per illam tanquàm per actionem. Differt enim homo in agendo a cæteris animalibus per hoc, ꝙ eſt dominus ſuorum actuum: quamuis in eſſendo & operando, de quibus non eſt præſens negotiū, per aliud differat. Et ſic ſtat ſolida litera & quo ad proceſſum, & quo diſtinctionem.

cap. 1. to. 5.

Ethic.* ergo non omnia homo agit propter finem.

¶ 3 Præt. Tunc videtur homo agere propter finem, quādo deliberat: ſed multa hō agit abſque deliberatione, de quibus ēt quandoque nihil cogitat, ſicut cum aliquis mouet pedem uel manum alijs intentus, uel fricat barbam. non ergo homo omnia agit propter finem.

Sed contra. Omnia quę ſunt in aliquo genere, deriuātur a principio illius generis: ſed finis eſt principium in operabilibus ab homine, vt patet per Philoſophum in * ſecundo Phyſ. ergo homini conuenit omnia agere propter finem.

tex. 85. to. 2

Respon. Dicendum, quòd actionum quæ ab homine aguntur, illæ ſolæ proprie dicuntur humanæ, quæ ſunt propriæ hominis inquantum eſt homo. Differt autem homo ab aliis irrationalibus creaturis in hoc, quòd eſt ſuorū actuū dominus. Vnde illæ ſolæ actiones vocantur proprie humanæ, quarum homo eſt dominus. Eſt autem homo dominus ſuorum

G actuum per rationem & voluntatem: unde & liberum arbitrium eſſe dicitur facultas uoluntatis & rationis. Illæ ergo actiones proprie humanę dicuntur, quæ ex uoluntate deliberata procedunt: ſi quæ autem aliæ actiones homini conueniant, poſſunt dici quidem hominis actiones, ſed non proprie humanę, cum non ſint hominis, inquantum eſt homo. Manifeſtum eſt autem, quòd omnes

¶ In corpore eiuſdem artic. circa illam propoſitionem, Obiectum voluntatis eſt finis, dubium eſt: quia aut eſt ſermo de formali ac primo obiecto, aut non. Si ſic, falſum eſt, nā finis eſt pars ſubiectiua obiecti voluntatis: quia voluntas extendit ſe ad finem, & ad ea quæ ſunt ad finem. ſi non, tunc probatio concluſionis inualida ē: nam cōſtat quòd in reliqua præmiſſa, ſ. Actiones omnes pcedentes ab aliqua potentia, procedunt ſecundum rationē ſui obiecti, aperte loquitur de obiecto primo & formali.

¶ Ad hoc dicitur, q litera loquitur de primo & formali obiecto voluntatis, vt patet in reſpōſione ad ſcdm, & de fine in actu exercito: & propterea addidit fini bonum, dicēdo, finis & bonum: hoc enim exercet finalē cauſalitatem. Nec obſtant ea quæ ſunt ad finem, qm ea quę ſunt ad finē, vt ſic, non appetuntur niſi ratione finis. vnde ratio eadem ſemper eſt oium volitorū, ſ. finis, diuerſimode tñ. ſ. in ſe, vel in alio participata: & hoc formaliter vel virtualiter: quod dico propter volita, vel nolita naturaliter, ſeu abſolute, de quibus in .1. libro tractatum eſt.

tex. 89. to. 5.

¶ In calce eiuſdē articuli, dubiū Nouitiorū occurrit, Quomō ex hoc, quòd voluntatis obiectum formale eſt finis, cōcluſum eſt, q oēs actiones humanæ ſunt pp finem: debebat namq; concludi, ergo omnes actiones humanæ tendunt in finem: ſicut ex hoc q color eſt obiectum viſus, concluditur. ergo omnis operatio viſus tendit in colorem. Et in propoſito, ex hoc quòd bonum eſt obiectum voluntatis. ergo omnis operatio voluntaria tendit in bonum.

¶ Ad hoc dr, q quia tendere in aliquid, cōmune eſt omni tendenti in terminū: fieri autem, vel eſſe propter aliquid, ſpecialiter eſt appropriatum cauſalitatis finis expreſſioni, & doctrina ex proprijs tradenda eſt: ideo licet potuiſſet concludi, Ergo oēs actiones humanæ tendunt in finem, quia ſi ſunt propter finem, tendunt in finem: oportuit tñ ſpecificare proprium modum tendendi in cauſam finalem, & dicere: ergo ſunt propter finem. Et ſcito, q id quod in actu ſignato ſignificat eſſe, fieri, agere propter finem, ſignificat in actu exercito tendere in bonum vt ſic, quia bonum exercet rationem finis. Et propterea idem etiam eſt tendere in bonum vt ſic, & propter finem. Sed author ly propter finem; vſus eſt ad claritatem doctrinæ de fine in actu ſignato: vocabulis vtens, vt cōmuniter philoſophi faciunt: ſicut etiam de agere & tendere, & alijs huiuſmodi eſt ſermo. Agere enim ducē belli propter finē, ſignificat hoc, qđ exercet dirigere aciē exercitus ad conſequēdam victoriā & gloriā. Et ſimiliter eſſe propter finem exercetur per hoc, quòd eſt eſſe melius, vtilius, conuenientius, & alia huiuſmodi bonitatem importantia.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli circa illa verba, Finis vt eſt primus in intentione, habet rationem cauſæ: dubiū occurrit, An res ſit finis ſecundum quod eſt in intentione, an ſecundum quod eſt in rerū natura. Difficultant enim hoc diuerſæ conditiones finis: dicitur enim de fine, quòd eſt prima cauſa, quòd cauſa cauſarum, quòd mouet agens, quòd mouet non motum. Et rurſus de eodem dicitur, quòd eſt vltimum, quòd optimum, quòd penes defectum aſſecutionis ipſius dicitur agens, fruſtra egiſſe. Ex his enim videtur, quòd eſſe finem conuenit rei ſecundum eſſe in rerum natura: nam illud eſt vltimum, optimum, & quo non proueniente dicitur fruſtra. Ex prioribus autem apparet, quòd eſſe finem conuenit rei ſm eſſe in intentionē: nam ſecundum illud eſt primum, & cauſat omnem cauſalitatē cæterorum, & eſt mouens non motum. Verba quoque ſancti Tho. hic, & Auer. in 12. Met. commen. 36. nō conſonare videntur, dum hic dicitur quòd res, prout eſt prior ſecundum intentionem, habet rationem finis: ibi vero dicitur, quòd balneum ſecundum quod eſt in anima, eſt agens deſiderium: ſecundum verò eſſe extra, eſt finis. Vt igitur res non remaneat ambigua, primo ponam tres propoſitiones, declarando illas: deinde pro-

F babo illas. & ſic tertio patebit veritas. Prima propoſitio eſt, Eſſe in intentione, non eſt ratio finis, ſed eius conditio. Secunda eſt, Eſſe in executione, nec ratio, nec conditio finis eſt, ſed coincidens illi. Tertia eſt, Eſſe in rerum natura, eſt ratio finis.

¶ Ad quarum euidentiam ſcito primo, q ſicut in cauſalitate efficiente diſtinguendum eſt de ratione efficiendi, & conditione efficientis (dicimus enim cum medicus medetur, quòd ratio medendi eſt ars medicinæ: conditio vero medicantis eſt exiſtere eſſe ſingulare quoddam ſubſiſtens &c.) ita in cauſalitate finali diſtinguendum eſt inter rationem finalizandi, & conditionē finalizantis. & vt experiētia in nobiliſſimis teſtatur, inter agens & finem quo ad hoc tantum intereſt, q vniuerſaliter loquēdo, ratio agendi eſt forma, iuxta illud tertij phy. tex 17. Semper extimabit ſpecies aliqua mouere.

H Cōditio vero agētis eſt ſubſiſtere, vel in ſubſiſtente eſſe: iuxta illud primi Me. Actiones ſunt ſubſiſtentium. Ratio autem finalizandi eſt eſſe rei, quæ finis dicitur. Conditio vero finalizantis eſt eſſe ſic in intentione. Scito ſecundo, q eſſe in natura ab eſſe in executione, licet non diſtinguatur ſicut vnum eſſe ab alio eſſe, diſtinguitur tamen adeo ab eo, vt eſſe in executione, vt ſic, ſignificet eſſe vt pendens ab agente: eſſe vero in rerum natura, hoc nec includit, nec excludit, immo fundare poteſt cauſalitatē, ex qua dependet agens & eius executio. Et ſic patet ſenſus propoſitionum poſitarum. Probantur autem ſic. Finis, bonum & appetibile, eiuſdem ſunt rationis & conditionis: vt patet ex 2. Phy. & 1. Ethic. ergo ratio appetibilis eſt ratio finis: & conditio appetibilis eſt conditio finis, & econuerſo. Et ſimiliter, Quòd non eſt ratio vnius, non eſt ratio alterius. modo conſtat quòd ratio, quòd ſanitas appetatur, eſt eſſe non in anima (nam non appetit infirmus ſanitatem in anima) ſed in rerum natura. er-

I go eſſe ſanitatis in rerum natura, eſt ratio finalizandi. Et rurſus conſtat, quòd ſanitas nunquam appeteretur, niſi obiecta & cognita. ergo eſſe in intentione, eſt conditio finalizantis. Et rurſus conſtat, quòd appetibile mouet non motum. ergo eſſe in executione, quod eſt eſſe in dependētia ad agens, non eſt ratio nec conditio finis: ſed quia finis generationis, & forma geniti coincidunt in idem numero ex 2. phyſi. ideo eſſe in executione, coincidens quoddam eſt. Et ſi quæras de eſſe ſanitatis in rerum natura, an finalizandi ratio ſit quando eſt, aut quando futurū eſt: reſpondeo quòd vtroq; tempore reſpectu diuerſorum actuū appetitus, cuius proprium eſt obiectum finis & bonum. Nam eſſe in rerū natura ſanitatis futurum, mouet finaliter appetitum ſecundum actum deſiderii. Et idem eſſe poſtmodū præſens, mouet appetitum etiam finaliter ſecūdum actum delectationis. Ha-

K bet .n. hoc ſingulare genus cauſæ finalis, vt cauſalitatem ſuam actu exerceat etiam habens tantum eſſe in anima tanquam cōditionem cauſæ: nec hoc eſt magis mirū, quam mirabilis ſit diuerſa natura cauſandi. Verū aduerte hic duo. Primum eſt, q ratio deſiderabilis non excludit eſſe in rerum natura præſentialiter: qm eſſe ſanitatis deſideratur non ſolū dū non eſt, ſed vſq; quo habeatur incluſiue, proportionaliter tñ, idest, q ſicut agens agit donec ſanitas habeatur incluſiue: ita ſanitas ſemper finalizat. Et ſicut illud agit vel in via, & vt in termino: ita finis proportionaliter. Aequale .n. oportet eſſe tempus finalizandi tempori agendi: alioquin agens ageret non propter finem. Secundum eſt, q ratio delectabilis non excludit eſſe in intentione vt conditionē, vt patet in animalibus. Vnde ex hoc q ratio finalizādi eſt quandoque eſſe in rerum natura præſentialiter, non excluditur vniuerſaliter dictum huius literæ, ſcilicet q ſecundū q eſt in intentione, habet rationem finis. ſemper enim exigitur iſta conditio, & ſi in pure naturalibus illam quæris, memento q opus naturæ eſt opus intelligentiæ, & ceſſabit quæſtio. Ex his autem facile patet cōſonantia ac ratio dictorum de fine. De fine .n. dicitur, q eſt finis ſecundum q eſt in intentione. Et verum eſt, prout ly ſe-

cundum,

actiones, quæ procedunt ab aliqua potentia, cauſantur ab ea ſecundũ rationem ſui obiecti. Obiectum autem voluntatis eſt finis & bonum: vnde oportet quòd omnes actiones humanæ propter finem ſint.

Ad primvm ergo dicẽdum, quòd finis etſi ſit poſtremus in executione, eſt tamen primus in intentione agentis: & hoc modo habet rationem cauſæ. B

Ad 2m dicendum, quòd ſi qua actio humana ſit vltimus finis, oportet eam eſſe voluntariam: aliàs non eſſet humana, vt dictum eſt. Actio autem aliqua dupliciter dicitur voluntaria. Vno modo, quia imperatur a voluntate; ſicut ambulare, vel loqui: alio modo, quia elicitur a voluntate; ſicut ipſum uelle. Impoſſibile autem eſt quòd ipſe actus a volun- C tate elicitus ſit ultimus finis: nam obiectum uoluntatis eſt finis, ſicut obiectum uiſus eſt color. Vnde ſicut impoſſibile eſt, quòd primum uiſibile ſit ipſum uidere, quia omne uidere eſt alicuius obiecti uiſibilis: ita impoſſibile eſt, quòd primum appetibile, quod eſt finis, ſit ipſum uelle. Vnde relinquitur, quòd ſi qua actio humana ſit ultimus finis, quòd ipſa ſit imperata a uolunta- D te: & ita ibi aliqua actio hominis, ad minus ipſum uelle, eſt propter finem. Quicquid ergo homo faciat, uerum eſt dicere, quòd homo agat propter finem, etiam agẽdo actionem quæ eſt ultimus finis.

Ad 3m dicendum, quòd huiuſmodi actiones non ſunt proprie humanæ: quia non procedunt ex deliberatione rationis, quæ eſt proprium principium humanorum actuum. & ideo habent quaſi finem imaginatum, non autem per rationem præſtitutum.

Articvlvs II.

Vtrum agere propter finem ſit proprium rationalis naturæ.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd agere propter finem ſit proprium rationalis naturæ: homo enim cuius eſt agere propter finem, nunquam agit propter finem ignotum: ſed multa ſunt, quæ non cognoſcunt finem, uel quia omnino carent cognitione, ſicut creaturæ inſenſibiles, uel quia non apprehendunt rationem finis, ſicut bruta animalia. uidetur ergo proprium eſſe rationalis creaturæ agere propter finem.

---

tendũ, ſeu inquantum, denotat conditionem finis. Et quòd eſt A vltimus, optimus, & ſm eſſe extra, & perfectũ &c. & verũ eſt prout denotatur ratio finis. Sed eſto cautus, q aliud eſt dicere, Finis rõ eſt vltima, optima, pfecta, eſſe extra &c. & aliud ẽ dicere, Finis rõ eſt in ſtatu optimo, vltimo, perfecto extra animũ &c. In primo denotatur q ratio finalizãdi ſit talis ſecundũ ſe formaliter. In ſecundo vero, q habeat talẽ ſtatũ quaſi conditionẽ requiſitã ad finalizandum. Vnde prima concedatur: ſecũda autem, vtpote falſa, neganda eſt. Sanitas enim deſideratur ſecundum eſſe perfectiſſimum quo ad rationem deſiderabilis: ſed cum deſideratur, non habet ſtatum perfectiſſimũ: immo ille deſideratur vt habeat.

In cor. art. Quod autem obiicitur de fruſtra, nihil officit: nam fruſtra non dicitur per priuationem cauſalitatis finalis: ſed per priuationem aſſecutionis ex parte efficientis, præſuppoſita cauſalitate finali.

D. 359 Quod enim agit propter finẽ, ſi nõ aſſequatur illum, fruſtra laboraſſe dicitur. Et ſi inſtetur, q in ipſa aſſecutione finis cauſalitas eſt finalis, iam patet reſponſio, q eſt tũc cõſummatio finalizandi, ſicut & agẽdi. Et ſic ex ratione ipſius fruſtra, nihil aliud habetur, niſi q ratio finalizãdi eſt eſſe in rerum natura: & quòd eſſe in rerum natura, futurum quidem finalizat: nouiter autem præſens conſummat finalizationem deſiderii. quod totum & veritati, & doctrinæ huic conſonat. Auer. quoque verba, quantum ad propoſitum ſpectat, ſcilicet, de finis ratione, nobis atteſtantur: nam de fine quo ad rationem finis, dicit, quòd eſt eſſe extra: quod nos docuimus. quantum vero ad eſſe intra, quòd ſit vel non ſit conditio, nihil dicit. Quòd vero dicit, quod ſecundum eſſe intra eſt agens, alterius negotii eſt, & tractatum primo libro. quare &c.

¶ In reſponſione ad 1m circa rationem qua oſtenditur, quòd actus voluntatis non poteſt eſſe vltimus finis: dubium occurrit, An intendat de vltimo fine, vt res dicitur finis: aut de vltimo fine, vt adeptio rei, dicitur finis. ſi litera enim intendit de vltimo fine primo modo, cõſtat, q non ſolum actus voluntatis, ſed nullus actus cuiuſcunque potentiæ poteſt eſſe finis vltimus: ſic enim ſolus Deus eſt finis vltimus. ſi autem intendit de fine ſecundo modo, tunc maior, ſcilicet; Finis eſt obiectum voluntatis; hoc modo intellecta, eſſet probanda. Negatur enim de facto, a ponentibus felicitatem in actu voluntatis. ponunt enim actũ amãdi deum vltimum finem, vt adeptionem: ipſum vero deum vt eſſe adeptum. & ſic ſecundum illos diceretur ad hanc rationem literæ, quòd finis vt res, eſt obiectum voluntatis: finis vero vt adeptio, eſt actus elicitus voluntatis.

¶ Ad hoc reſponderi poteſt, quantum ad propoſitum ſpectat, primo q litera loquitur de vltimo fine integraliter, & non pro hac, vel illa eius parte, vel quaſi parte, ſcilicet re vel adeptione: ita q maior eſt, Finis vltimus ſimpliciter, & non ſecundum aliquid eius, eſt obiectum voluntatis: & eſt iſta propoſitio inducti ue nota. nam nunquam in numerum inuenitur ponere finem vt res, contra finem, vt adeptio. Auarus enim pro obiecto eodẽ reſpicit habere pecuniam: & infirmus habere corpus ſanum &c. Sub hac autem propoſitione non poteſt ſubſumi de actu intellectus, ſicut de actu voluntatis, q non eſt obiectum primum voluntatis veriſſimum: de actu vero intellectus eſt falſum, quia nõ ſolũ bonũ, ſed bonum cognitum, eſt obiectum primũ voluntatis. Et ſic ratio literæ de fine ſimpliciter intellecta, infert intẽtũ .ſ. q actus volũtatis nõ põt eſſe vltimus finis: quia nõ poteſt eſſe obiectũ primũ volũtatis. Secundo põt dici, q iſte ſermo põt intelligi de fine, eo modo quo res dicitur finis. ſed non eſt ſermo de fine vltimo cõmuniſſimo, qualis eſt deus, ſed ꝓprio hominis, de quo hoc occultũ litera pãdit, q ſi eſt aliqua actio hois, q illa nõ põt eſſe actus elicitus voluntatis. Nec ẽ eadẽ ratio de actibus alterius potentiæ, puta intellectus: quia ille ex quo põt eſſe obiectũ volũtatis, non prohibet ex hoc, quin ſit finis vt res. Et propterea forte litera non affirmatiue, ſed conditionaliter dicit, ſi aliqua actio hominis eſt vltimus finis. Sat .n. eſt huic literæ ſaluare, quòd etiã ſi homo ageret actionem, quæ eſſet vltimus finis, vt res eſt vltimus finis, adhuc verificaretur, q tunc ageret etiam propter finem, quia uellet illam actionẽ: & ſic ipſum velle eſſet propter finẽ. Nec ſubeat hæc dubitatio, quomõ actio illa vltima, in qua cõſiſtit felicitas vltima, ſit imꝑata apud doctrinam S. Tho; qm̃ ponit voluntatem & intellectum naturali motu ferri in deũ oblatum cũ lumine gloriæ. Hæc enim ſolues intuendo, q loquitur de homine inquãtum homo, & nõ quatenus diuinæ conſors eſt naturæ p gloriã. Et ſi hãc literæ rñſionẽ notaueris, pſpicies interpretationẽ principalis cõcluſionis rñſiuæ poſitæ in corpore huius ar. ſcilicet, Oẽs actiones humanæ ſunt propter finẽ. ly .n. omnes, non diſtribuit pro omnibus actionibus ſeorſum ſumptis, ſed pro ſingulis perfecte, ſeu integraliter ſumptis. Si enim aliqua actio intellectus eſt vltimus finis, illa ſecundũ ſe ſola non poteſt eſſe propter finẽ: ſed ipſa ratione eius velle, a quo pendet. quod in ſe participatiue claudit, eſt propter finem: & ſic omnes actiones humanæ ſunt propter finem.

12. q. 5. art. 2. co. & 2. contra. c. 46. Et li. 3. c. 2. fin. 16. 24. 109. 110. fin. & 111. Et vni. ar. 5. cor. & 2. phy. le. 4. c. 2. prin. & le. 10. prin.

¶ Super Quæſtionis primæ Articulum ſecundum.

E IN art. 2. dubium occurrit, quid interſit inter apprehendere finem, & apprehendere rationem finis. Hanc enim differentiam conſtituit litera radicem differentiæ inter rationalia, & irrationalia ſenſitiua in agendo propter finem. Non enim poteſt dici, quòd per finem intelligitur hic finis, & per rationem finis intelligitur quidditas finis: quoniam mulier præparans cibos, vt comedat hora prandii, quidditatem comeſtionis nec in vniuerſali, nec in particulari nouit: ſed ad hunc finem, qui eſt tunc comedere, apprehenſum, ordinat præparationem ſuam.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum ratio finis conſiſtat in hoc, quod eſt eſſe, cuius cauſa, ſeu propter quid cognoſcere rationem finis, eſt cognoſcere habitudinem finis ad id quod eſt ad finem. Qui enim proportionem horum cognoſcit, ad finem ſe mouere poteſt: & qui non nouit, non poteſt. Cuius ſignum eſt, quòd apprehenſo aliquo fine, puta ſanitate, nihil agimus propter ipſam, donec cognoſcamus habitudinem eius ad exerci-

tium, vel dietam, vel potionem &c. In cognitione ergo proportionis, ſeu habitudinis rei quę eſt finis, ad id quod eſt ad finem vt ſic, conſiſtit cognoſcere rationem finis. Et hinc oritur differentia in mouendo ſe ad finē cognitum, & non mouere ſe: vt in litera dicitur.

tex. 42. tom. 2.
tex. 49. tom. 2.

¶ In eodem 2. ar. in reſpon. ad tertium, nota rōnē optimā, quare opus naturæ eſt opus intelligētię.

¶ *Super Quæſtionis primæ Articulum tertium.*

IN tertio art. dubium occurrit circa proceſſum literę. Nam digredi videtur a principio actiuo ad principium finale: dum aſſumit vniuerſaliter, quòd actio ſpecificatur ab actu, qui eſt principium agēdi, vt calor calefactionis: & ſubſumit, ꝙ finis eſt obiectum voluntatis, ac per hoc principium actus delibera ti a voluntate: & ſic concludit finem vt principium ſpecificare actionem humanam. Conſtat .n. ꝙ finis nō eſt actus q̄ ſit principium agendi: ſed eſt finis pp quē agens principio agēdi agit, malus igi tur videtur proceſſus literæ.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ finis eſt non ſolū finis, ſed obiectū voluntatis: ac per hoc loco formæ quæ eſt pricipiū agēdi. Balneū .n. inquit Auer. in anima eſt agens deſiderium. Etſi contra hoc inſtetur, q̄a nō ſaluatᶠ iuxta hāc rōnem ſermo formaliter. ſ. ꝙ finis ſpeciem det actioni humanę, ſed res quę eſt finis: rńdendū eſt, ꝙ finis, inquantū finis, habet ꝙ ſit obiectum voluntatis, & ſic ratio agendi tali potentiæ, cuiꝰ eſt ꝓprium obiectum: & ſic eſt ſermo formalis, ꝙ finis ſpecificet actionem humanam, & nulla digreſſio in proceſſo commiſſa eſt. Sed diuerſus modus habendi rationem agē

p. p. q. 22. 2. a. & q. 105. ar. 5.

¶ 2 Præt. Agere propter finem, eſt ordinare ſuam actionem ad finem: ſed hoc eſt rationis opus. ergo non conuenit his, quæ ratione carent.

¶ 3 Præt. Bonum & finis eſt obiectum uoluntatis: ſed uoluntas in ratione eſt, ut * dicitur in 3. de anima. ergo agere propter finem non eſt niſi rationalis naturæ.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, quod philoſophus * probat in 2. Phyſ. quòd non ſolum intellectus, ſed etiam natura agit propter finem.

Rᴇꜱᴘᴏɴ. Dicendum, quòd omnia agentia neceſſe eſt agere propter finem. Cauſarum enim adinuicem ordinatarum, ſi prima ſubtrahatur, neceſſe eſt alias ſubtrahi. Prima autem inter omnes cauſas eſt cauſa finalis, cuius ratio eſt: quia materia non ſequitur formam, niſi ſecundum quod mouetur ab agente. Nihil enim reducit ſe de potentia in actum: agens autem non mouet niſi ex intentione finis. Si enim agens non eſſet determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc quàm illud. Ad hoc ergo quod determinatum effectum producat, neceſſe eſt quòd determinetur ad aliquid certum, quod habet rationem finis. Hæc autem determinatio ſicut in rationali natura per rationalem fit appetitum, qui dicitur uoluntas: ita in aliis fit per inclinationem naturalem, quæ dicitur appetitus naturalis. Tamen conſiderandum eſt, quòd aliquid ſua actione, uel motu tendit ad finem dupliciter. Vno modo, ſicut ſeipſum ad finem mouens ut homo: Alio modo, ſicut ab alio motum ad finem. ſicut ſagitta tendit ad determinatum finem ex hoc, quòd mouetur a ſagittante, qui ſuam actionem dirigit in finem. Illa ergo quæ rationem habent, ſeipſa mouent ad finem, quia habēt dominium ſuorum actuum per liberum arbitrium; quod eſt facultas uoluntatis & rationis. Illa uero quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem, quaſi ab alio mota, non autem a ſeipſis, cum non cognoſcant rationem finis: & ideo nihil in finem ordinare poſſunt, ſed ſolum in finem ab alio ordinantur. Nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum, ſicut inſtrumentum ad agens principale, ut * ſupra habitum eſt. Et ideo propriū eſt naturæ rationalis, ut tēdat in finē, quaſi ſe agens, uel ducēs ad finem. Naturæ uero irrationalis

F quaſi ab alio acta uel ducta, ſiue in finē apprehenſum, ſicut bruta animalia: ſiue in finē nō apprehenſum, ſicut ea quę omnino cognitione carēt.

Aᴅ ᴘʀɪᴍᴠᴍ ergo dicendū, quòd quando homo per ſeipſum agit propter finem, cognoſcit finē: ſed quando ab alio agitur uel ducitur, puta cum agit ad imperium alterius, uel cum mouetur altero impellente, non eſt neceſſarium quod cognoſcat finem: & ita eſt in creaturis irrationalibus.

G Aᴅ 2ᵐ dicendum, quòd ordinare in finem, eſt eius quòd ſeipſum agit in finem. Eius uero quod ab alio agitur in finem, eſt ordinari in finem, quod poteſt eſſe irrationalis naturæ, ſed ab aliquo rationem habente.

Aᴅ 3ᵐ dicendum, quòd obiectum uoluntatis eſt finis & bonum in uniuerſali. Vnde non poteſt eſſe uoluntas in his, quæ carent ratione & intellectu, cum non poſſint apprehendere uniuerſale,

H ſed eſt ī eis appetitus naturalis, uel ſenſitiuus, determinatus ad aliquod bonum particulare. Manifeſtum autem eſt, quòd particulares cauſæ mouentur a cauſa uniuerſali: ſicut cum rector ciuitatis, qui intendit bonum commune, mouet ſuo imperio omnia ſua particularia officia ciuitatis. & ideo neceſſe eſt quòd omnia, quæ carent ratione, moueantur in fines particulares ab aliqua uoluntate rationali, quę ſe extendit in bonū uniuerſa-

I le, ſcilicet a uoluntate diuina.

Aʀᴛɪᴄᴠʟᴠꜱ ɪɪɪ.

Vtrum actus hominis recipiant ſpeciem ex fine.

Infra ar. 4. & q. 18. ar. 2. & 3. & q. 72. ar. 1. & 3. Et 2. di. 40. ar. 2. cor. Et mal. q. 2. ar. 4. ad 9.

AD ᴛᴇʀᴛɪᴠᴍ ſic proceditur. Videtur quòd actus humani non recipiant ſpeciem a fine. Finis enim eſt cauſa extrinſeca: ſed unumquodque habet ſpe-

K ciem ab aliquo principio intrinſeco. ergo actus humani non recipiunt ſpeciem a fine.

¶ 2 Præt. Illud quod dat ſpeciem, oportet eſſe prius: ſed finis eſt poſterior in eſſe. ergo actus humanus non habet ſpeciem a fine.

¶ 3 Præt. Idem non poteſt eſſe niſi in una ſpecie: ſed eundem numero actum contingit ordinari ad diuerſos fines. ergo finis non dat ſpeciem actibus humanis.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, quod dicit * Auguſt. in li. de moribꝰ Eccl. & Manichæorum, Secundum quod

li. 2. c. 13. circa principiū to. 1.

di incluſus in minorem, apparentiam dat dubio. Ipſum enim eſſe propter ꝙ voluntas agit, eſt eſſe quo voluntas agit, nec ſibi debetur alio modo quo agit, ſeu ratio agendi.

¶ In eo. arti. nolo repetere ſcripta ſupra primam partem: ſed in reſponſione ad primum nota illa verba, Vt hoc ipſum eſt de ratione actus. Ex his enim patet, quàm conformis S. Tho. ſit doctrina ſuperius tradita de diſtinctione intrinſeca quarundam rerum, ſcilicet potentiarum, actuum, motuum, & huiuſmodi, per extrinſeca, a quibus rationes earum abſolute dependent.

¶ In eo. 3. arti. in reſponſione ad tertium aduerte, quòd author non negat pluralitatem finium, etiam proximorum abſolute, ſed ſpecificantium actum. Vnius enī numero actus prout ſemel egreditur ab operante, quòd dicitur propter accidentes intentiones in continuando actum, unus ſolus eſt finis proprius, a quo eſt ſpecies velut ſubſtantialis: a cæteris autem, accidentales ſpecies ſunt, ut inferius clarificabitur de circumſtantiis.

finis eſt culpabilis vel laudabilis, ſecundum hoc ſunt opera noſtra culpabilia, vel laudabilia.

RESPON. Dicendum, quòd vnumquodque ſortitur ſpeciem ſecundum actum, & non ſecundum potentiam: vnde ea quæ ſunt compoſita ex materia & forma, conſtituuntur in ſuis ſpeciebus per proprias formas. Et hoc etiam conſiderandum eſt in motibus proprijs. Cum enim motus quodammodo diſtinguatur per actionem, & paſſionem, vtrumque [d] horum ab actu ſpeciem ſortitur. Actio quidem ab actu, qui eſt principium agendi: paſſio vero ab actu, qui eſt terminus motus noſtri. Vnde calefactio actio, nihil aliud eſt, quàm motio quædam à calore procedens: calefactio vero paſſio, nihil aliud eſt quàm motus ad calorem. Diffinitio autem manifeſtat rationem ſpeciei. & vtroque modo actus humani, ſiue conſiderentur per modum actionum, ſiue per modum paſſionum, ſpeciem a fine ſortiuntur. vtroque enim modo poſſunt conſiderari actus humani, eo quòd homo mouet ſeipſum, & mouetur a ſeipſo. Dictum eſt autem * ſupra, quòd actus dicuntur humani, inquantum procedunt a voluntate deliberata. Obiectum autem voluntatis eſt bonum & finis: & ideo manifeſtum eſt, quòd principium humanorum actuum, inquantum ſunt humani, eſt finis: & ſimiliter eſt terminus eorumdem. Nam id ad quod terminatur actus humanus, eſt id quod voluntas intendit tanquàm finem: ſicut in agentibus naturalibus, forma generati eſt conformis formæ generantis. Et quia vt * Ambroſius dicit ſuper Lucam, Mores proprie dicuntur humani, actus morales proprie ſpeciem ſortiuntur ex fine. nam idem ſunt act⁹ morales, & actus humani.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd finis non eſt omnino aliquid extrinſecum ab actu, quia comparatur ad actum, vt principium, uel terminus: & hoc idem ipſum eſt de ratione actus, vt ſcilicet ſit ab aliquo quantum ad actionem, & vt ſit ad aliquid, quantum ad paſſionem.

AD 2ᵐ dicendum, quòd finis ſecundum quod eſt prior in intentione, vt * dictum eſt, ſecundum hoc pertinet ad voluntatem: & hoc modo dat ſpeciem actui humano, ſiue morali.

AD 3ᵐ dicendum, quòd idem

A actus numero ſecundum quod ſemel egreditur ab agente, non ordinatur niſi ad vnum finem proximū, a quo habet ſpeciem: ſed poteſt ordinari ad plures fines remotos, quorum vnus eſt finis alterius. Poſſibile tamē eſt, quòd vnus actus ſecundum ſpeciem naturæ ordinetur ad diuerſos fines voluntatis: ſicut hoc ipſum quod eſt occidere hominem, quod eſt idem ſecundum ſpeciem naturæ, poteſt ordinari ſicut in finem ad conſeruationem iuſtitiæ, &

B ad ſatisfaciendum iræ: & ex hoc erunt diuerſi actus ſecundum ſpeciem moris, quia vno modo erit actus virtutis, alio modo erit actus vitij. Non enim motus recipit ſpeciem ab eo quod eſt terminus per accidens, ſed ſolum ab eo quod eſt terminus per ſe. Fines autem morales accidunt rei naturali: & econuerſo, ratio naturalis finis accidit morali. & ideo nihil prohibet act⁹, qui ſunt ijdem ſecundum ſpeciem naturæ, eſſe diuerſos ſecundum ſpe-

C ciem moris, & econuerſo.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ; ſed procedatur in finibus in infinitum. Bonum enim ſecundum ſuam

D rationem, eſt diffuſiuum ſui, vt patet per * Dionyſ. 4. cap. de diuini. nomin. Si ergo quod procedit ex bono, ipſum etiam eſt bonum: oportet quòd illud bonum diffundat aliud bonum, & ſic proceſſus boni eſt in infinitum: ſed bonum habet rationem finis. ergo in finibus eſt proceſſus in infinitum.

¶ 2 Præterea. Ea quæ ſunt rationis, in infinitum multiplicari poſſunt: unde & mathematicæ quantitates in infinitum augentur. Species etiam numerorum propter

E hoc poſſunt eſſe infinitæ, quia dato quolibet numero, alium maiorem excogitare potes: ſed deſiderium finis ſequitur apprehenſionem rationis. ergo uidetur quòd in finibus procedatur in infinitum.

¶ 3 Præterea. Bonum, & finis eſt obiectum uoluntatis: ſed uoluntas infinities poteſt reflecti ſupra ſe ipſam. poſſum enim uelle aliquid, & uelle me uelle illud, & ſic in infinitum. ergo in finibus humanæ uolūtatis proceditur in infinitum.

¶ Super Quæſtionis primæ Articulū quartum.

IN arti. 4. eiuſdem quæſtio. dubium eſt circa reſponſionē ad primum, cum dicitur, quòd de ratione boni eſt, quod aliquid ab ipſo effluat. Nā ſi hoc eſt verū, ſequit̄ primo quòd de ratiōe boni, quod eſt eſſentia diuina, eſt quòd aliquid ab ipſa effluat. Et cum illud quod eſt de ratione alicuius, neceſſario conueniat illi, ſequitur quòd neceſſario ab eſſentia diuina aliquid effluat. Et ſic non libere, ſed neceſſario res effluxerunt in eſſe a deo. Sequitur ſecūdo, ꝙ intellectus diuinus moderādo effluxum bonorū a primo bono, auferat a bono id quod eſt de ratione eius: quod & impoſſibile eſt, & non eſt fas tribuere diuinæ ſapientię, quæ diſponit omnia ſuauiter. Probat̄ ſequela: quia conſtituēdo vltimū bonum inferi⁹, cum illud, quia bonū eſt, habeat de ratiōe ſua quòd aliquid ab eo effluat: & quia vltimum nihil ab eo effluit, oportet ꝙ ſit ablatū ab eo id, qđ eſt de ratione eius.

D.61.

Artic. 1. huius quæſt.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ inter finē & bonum hoc intereſt, ꝙ cum finis habeat duo, ſcilicet, eſſe obiectum appetitus (habet.n. rationem appetibilis) & eſſe cauſam finalē: Finis enim alicuius eſt finis: & ſecundum horum ordinem ea primo: nam finis ex eo quòd appetibilis, cauſat finaliter bonum, exercet rationē finis quo ad primum. propterea & in 1. Ethi. dicitur, Bonum eſt quod omnia appetunt. Et diuina eſſentia habet rationem boni reſpectu ſuæ naturalis voluntatis, vtpote proprium obiectum illius, cuius cōſtat nō eſſe finem poſitiue, ſicut nec aliam cauſam. ſecundum autē exprimitur nomine finis, & propterea bonum exercet finē in ſeipſo, & in his quæ ſunt ad finem,

* In præfatione in Lucam nō procul a fine to mo. 5.

Arti. 1. huius quæſt.

vtpote appetibilis rationem habentia: finis autem diſtinguitur contra ea quæ ſunt ad finem, vt cauſa ab effectu. Ex his autem deducitur, cum duplex ſit effluxus a bono, ſcilicet in appetitu, & in re. & primus in litera vocatur ſecundum ordinem intentionis, ſecundus, executionis ſi ſit ſermo de effluxu in appetitu, conſtat quòd de ratione boni eſt, non quòd appetatur, ſed quòd ſit appetibile: ac per hoc non quòd ab eo aliquid effluat, ſed quòd ſit tale, à quo effluat appetit⁹ ſui. Et ſi contra hoc opponatur proceſſus in infinitum, quia ſi quodlibet bonū pariet ſui amorem, & ille amor cum ſit bonum, pariet ſui amorem, & ſic in infinitū: facile eſt reſponſio ex reſpōſione ad tertium, quòd hoc cum ſit per accidēs, non inconuenit ſortiri infinitatē, ſicut in actibus reflexis intellectus. Si enim eodem actu in obiectū & actum mens noſtra ferretur, in primo actu eſſet ſtatus, ſicut eſt in intellectu angeli. Si vero ſit ſermo de effluxu in re: ſic tanto magis conſtat, quòd non eſt de ratione boni diffundere ſe, ſed eſſe diffuſiuum ſui: quoniam bonum ad actualem diffuſionē ſui in re, non peruenit immediate, ſed mediante cauſa efficiente, voluntate ſcilicet, cuius eſt obiectum, a qua ſit, ꝙ ſit actualiter finis alicuius, cui⁹ erat finis aptitudinaliter tantum. & propterea prima obiectio nihil efficit.

3. d. 3. q. 2. artic. 2. c.

* cap. 4. de diui. nomi. in princip.

¶ Ad ſecundum autem dicendum eſt, quòd cum bonum multipliciter dicatur, ſicut & ens: non eſt vnicum iudicium de omni bono dandum: ſed diſcernēdum eſt, quòd aliquid dicit̄ bonū, quia ē qđ eſt bonū: aliqd, quia eſt quo aliquid eſt bonum: aliquid vt actu bonum, aliquid vt terminus conſummans eſſe bonum, & hu

huiuſmodi. Et dicendum, quòd vnumquodque eo mõ quo eſt bonum, eſt diffuſiuum ſui in appetitu: & ſimiliter vnũquodque eo mõ quo eſt bonum, eſt effuſiuum ſui in re, id eſt, cõmunicatiuum ſui, vel vt principiũ, vel vt terminus, vel vt ſubiectũ, vel vt paſſio &c. Et ſic diuina ſapientia & bonit. conſtituit proceſſum bonorũ à primo bono, dum finita ea conſtituit in numero, pondere, & menſura, & nullum bonum eo, quod eſt de ratione ſua, priuauit: ſed vnicuique non eodẽ modo diſtribuit modos communionis, vt ſimul communio omnium & ſtatus daretur bonis. Ab vltimo nãque bono, etſi non emanet aliquid in re vlterius, eſt tamen hoc bonum, quod ẽ terminare effluxũ boni, & perficere ac conſummare rem in eſſe perfecto: quod non parum boni eſt.

* Text. 8. tomo. 3.

* Tex. 34. in mo. 2.

¶ In eodem 4. artic. dubium occurrit circa reſponſionem ad ſecundum, quo pacto põt eſſe verum, quod inter ſpecies numerorum ſit ordo per accidẽs, & proceſſus in infinitum: quia accidit numero præexiſtenti, quod ei addatur vnitas. Videtur .n. in primis cõtra communem animi conceptionem, ſcilicet, quod inter ſpẽs eſt ordo per ſe. & probatur ratione: quia vna ſpecies, puta trinitas, eſt per ſe prior quaternitate, & quaternitas eſt per ſe poſterior trinitate, & ſimile eſt de trigono & tetragono.

¶ Ad hoc dicit breuiter, quia extra moralia ẽ materia hæc, quòd aliud eſt loqui de ordine entium, & aliud de ordine eorũ vt cauſæ & cauſati: ſermo præſens eſt de ordine finium, id eſt, cauſarum finalium, & propterea de ordine cauſandi loquendo, dicitur quòd numerus præcedens eſt cauſa per accidens numeri ſequentis: quia accidit numero præexiſtenti, puta octonario vt ſic, quòd ad

& non eſt aliquis vltimus finis humanæ voluntatis.

Sed contra eſt, quod Philoſophus * dicit 2 Meta. quòd qui infinitum faciunt, auferunt naturam boni; ſed bonum eſt quod habet rationem finis. ergo contra rationem finis eſt quòd procedatur in infinitum. neceſſe eſt ergo ponere vnum vltimum finem.

Respon. Dicendum, quòd per ſe loquendo, impoſſibile eſt in finibus procedere in infinitum ex quacunq; parte. In omnibus enim quæ per ſe habent ordinem adinuicem, oportet quòd remoto primo, remoueantur ea quæ ſunt ad primum. Vnde Philoſophus * probat in 8. Phyſ. quòd non eſt poſſibile in cauſis mouentibus procedere in infinitum, quia non eſſet primum mouens, quo ſubtracto alia mouere non poſſunt, cum non moueant niſi per hoc, quòd mouentur à primo mouente. In finibus autem inuenitur duplex ordo, ſcilicet, ordo intentionis, & ordo executionis: & in vtroque ordine oportet eſſe aliquid primum. Id enim quod eſt primum in ordine intentionis, eſt quaſi principium mouens appetitum, vnde ſubtracto principio, appetitus à nullo moueretur. Id autem quod eſt principium in executione, eſt vnde incipit operatio: vnde iſto principio ſubtracto nullus inciperet aliquid operari. Principium autem intentionis eſt vltimus finis: principium autem executionis eſt primum eorum, quæ ſunt ad finem. Sic ergo ex neutra parte poſſibile eſt in infinitum procedere: quia ſi non eſſet vltimus finis, nihil appeteretur, nec aliqua actio terminaretur, nec etiam quieſceret intentio agentis. Si autem non eſſet primum in his quæ ſunt ad finem, nullus inciperet aliquid operari, nec terminaretur conſilium, ſed in infinitum procederet. Ea vero quæ non habent ordinem per ſe, ſed per accidens ſibijnuicem coniunguntur, nihil prohibet infinitatem habere: cauſæ enim per accidens indeterminatæ ſunt. Et hoc etiam modo contingit eſſe infinitatem per accidens in finibus, & his quæ ſunt ad finem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd de ratione boni eſt, quòd aliquid ab ipſo effluat, non tamen quòd ipſum ab alio procedat. & ideo cum bonum habeat rationem finis, & primum bonum ſit vltimus finis, ratio iſta non probat quòd non ſit vltimus finis: ſed quòd fine primo ſuppoſito procedatur in

F infinitum inferius verſus ea, quæ ſunt ad finem. & hoc quidem competeret, ſi conſideraretur ſola virtus primi boni, quæ eſt infinita. Sed quia primum bonum habet diffuſionem ſecundum intellectum, cuius eſt ſecundum aliquam cauſam certam profluere in cauſata, aliquis certus modus adhibetur bonorum effluxui à primo bono, à quo omnia alia bona participant virtutem diffuſiuam: & ideo diffuſio bonorum non procedit in infi-
G nitum, ſed ſicut dicitur Sapien. 11. Deus omnia diſpoſuit in numero, pondere, & menſura.

Ad 2m dicendum, quòd in his quæ ſunt per ſe, ratio incipit à principijs naturaliter notis, & ad aliquem terminum progreditur. vnde Philoſophus probat in primo * Poſteriorum, quòd in demonſtrationibus non eſt proceſſus in infinitum: quia in demonſtrationibus attenditur ordo aliquorum per
H ſe adinuicem connexorum, & non per accidens. In his autem quæ per accidens connectuntur, nihil prohibet rationem in infinitum procedere. Accidit autem quantitati, aut numero præexiſtenti inquantum huiuſmodi, quòd ei addatur quantitas, aut vnitas: vnde in huiuſmodi nihil prohibet rationem procedere in infinitum.

Ad 3m dicendum, quòd illa multiplicatio actuũ voluntatis reflexæ
I ſupra ſeipſam per accidens, ſe habet ad ordinem finium: quod patet ex hoc, quòd circa vnum & eundem actum indifferenter ſemel, vel plures, ſupra ſeipſam volũtas reflectat.

Articvlvs V.

Vtrum vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur, quòd poſſi-
K bile ſit voluntatem vnius hominis in plura ferri ſimul, ſicut in vltimos fines. Dicit enim * Auguſt. 19. de Ciuitate Dei, quòd quidam vltimum hominis finem poſuerunt in quatuor, ſcilicet, in voluptate, in quiete, in bonis naturæ, & in virtute: hæc autem manifeſte ſunt plura. ergo vnus homo poteſt conſtituere vltimum finem ſuæ voluntatis in multis.

¶ 2 Præterea. Quæ non opponuntur adinuicem, ſe inuicem non excludunt: ſed multa inueniuntur in rebus, quæ ſibijnuicem non opponuntur. ergo ſi vnum pona-

datur vnitas, & fiat nouenarius. Obiectio autem militat de ordine ipſarum ſpecierum abſolute, nõ in ratione cauſæ & cauſati: ſed ſi ſtudioſe inquirẽ, quomodo in ſpeciebus numerorum, figurarum, & proportionum datur proceſſus in infinitum, & tamen communiter dicit, quòd in per ſe ordinatis entibus non datur proceſſus in infinitum; dicendum eſt, quòd illud commune dictum intelligendum eſt de entibus ſimpliciter, non de entibus ſecundum quid. Huiuſmodi autem ſpecies, cũ nõ ſint, nec eſſe poſſint in actu, ſed ſemper ſint in actu permiſto potentiæ, vt patet in 9. Meta. nõ ſunt inter entia, niſi ſecundum quid, vt eſt infinitum: & propterea non de eis intelligitur cum dicitur, quòd in entibus habentibus per ſe ordinem, non eſt proceſſus in infinitum;

* Text. 6. tomo. 1.

¶ Super quaeſtionis primæ Articulum quintum.

IN art. eiuſdem primæ q. aduerte primo titulũ, quòd intelligo ipſum de ſimul fieri tam actu, quàm effectu, ſeu habitu: deinde vim rationum in corpore. procedunt enim ex diuerſis capitibus: nã prima ex eo quòd vltimus finis habet rationem boni perfecti reſpectu illius: ſecunda ex eo, quòd habet rationem primi boni naturalis: tertia ex eo, quòd habet rationem primi ſpecificantis. Et licet prima ratio clarius conuincat, & propterea illa vtitur author in reſponſionibus argumentorum; eodem tamen modo omnes clarificant. Nã ſicut repugnat, diuitias, verbi gratia, ex vna parte, & voluptatem ex altera parte, conſtituere ſimul duo bona completa vnius, quia ſequitur quòd neutrũ ſeorſum eſt ſufficiẽs, ac per hoc vtrumq; aliquid deficit, & vtrũq;

* Infra q. 5. art. 3. ad 1. & q. 13. artic. 3. ad tertium. Et 4. d. 24. articu. 3 cor. Et 3. d. 31. q. 1. art. 1. corp. Et mal. q. 14. ar. 2. cor. fi.

* Lib. 19. c. 1. tomo. 5.

eſt

tur vltimus finis voluntatis, non propter hoc alia excludnntur.

§ 3 Præt. Voluntas per hoc quòd cõſtituit vltimum finem in aliquo, ſuam liberam potentiam non amittit: ſed antequàm conſtitueret vltimum finem ſuum in illo, puta in voluptate, poterat conſtituere finẽ ſuum vltimum in alio, puta in diuitijs. ergo etiam poſtquàm conſtituit aliquis vltimum finem ſuę voluntatis in voluptate, poteſt ſimul conſtituere vltimum finem in diuitijs. ergo poſſibile eſt vnius hominis voluntatem ſimul ferri in diuerſa, ſicut in vltimos fines.

B SED CONTRA. Illud in quo quieſcit aliquis ſicut ĩ vltimo fine, hominis affectui dominatur, quia ex eo totius vitæ ſuæ regulas accipit: vnde de guloſis dicitur Phil. 3 Quorum deus venter eſt, quia ſcilicet conſtituunt vltimum finem in delicijs ventris: ſed ſicut dicitur Matthæi. 7. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, ad inuicem ſcilicet non ordinatis. ergo impoſſibile eſt eſſe plures vltimos fines vni' hominis ad inuicem nõ ordinatos.

C RESPON. Dicendum, quòd impoſſibile eſt, quòd voluntas vnius hominis ſimul ſe habeat ad diuerſa ſicut ad vltimos fines, cuius ratio poteſt triplex aſſignari.

PRIMA eſt, quia cũ vnũquodque appetat ſuam perfectionem, illud appetit aliquis vt vltimum finem, quod appetit vt bonum perfectum, & completiuũ ſuiipſius. Vnde * Auguſtinus dicit 19. de ciuitate Dei: Finem hominum nunc dicimus, non quòd conſumitur vt non D ſit, ſed quòd perficitur vt plene ſit. Oportet igitur quòd vltimus finis ita impleat totum hominis appetitum, quòd nihil extra ipſum appetendum relinquatur: quod eſſe non poteſt, ſi aliquid extraneum ad ipſius perfectionem requiratur. vnde non poteſt eſſe quòd in duo ſic tendat appetitus, ac ſi vtrumque ſit bonum perfectiuum ipſius.

§ 2 * ratio eſt, Quia ſicut in proceſſu E rationis, principiũ eſt id, quod naturaliter cognoſcitur: ita in proceſſu rationalis appetitus, qui eſt voluntas, oportet eſſe principium id quod naturaliter deſideratur. hoc autem oportet eſſe vnum: quia natura non tendit niſi ad vnum. Principium autem in proceſſu rationalis appetitus eſt vltimus finis, vnde oportet id, in quod tendit voluntas ſub ratione vltimi finis, eſſe vnum.

§ 3 * ratio eſt, Quia cum actiones A uoluntariæ ex fine ſpeciem ſortiantur, ſicut * ſupra habitum eſt, oportet quòd a fine ultimo, qui eſt communis, ſortiantur rationem generis: ſicut & naturalia ponuntur in genere ſecundum formalem rationem communem. Cum igitur omnia appetibilia uoluntatis, inquãtum huiuſmodi, ſint unius generis, oportet ultimum finem eſſe unum: & præcipue, quia in quolibet genere eſt unum primum principium: ultimus autem finis habet rationem B primi principij, ut * dictum eſt. Sicut autem ſe habet ultimus finis hominis ſimpliciter ad totum humanũ genus: ita ſe habet ultimus finis huius hominis ad hunc hominem. unde oportet, quòd ſicut omnium hominũ eſt naturaliter unus finis ultimus, ita huius hominis uoluntas in uno ultimo fine ſtatuatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia illa plura accipiebantur in ratione unius boni perfecti ex his conſtituti ab his, qui in eis C ultimum finem ponebant.

AD 2m dicendum, quòd etſi plura accipi poſſunt, quæ adinuicem oppoſitionem non habeant: tamen bono perfecto opponitur, quòd ſit aliquid de perfectione rei extra ipſam.

AD 3m dicendum, quòd poteſtas uoluntatis non habet, ut faciat, oppoſita eſſe ſimul: quod cõtingeret, ſi tenderet in plura diſparata, ſicut in ultimos fines, ut ex * dictis patet.

D ARTICVLVS VI.

Vtrum homo omnia quæ uult, uelit propter ultimum finem.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd non omnia quæcunque uult homo, propter ultimum finẽ uelit. Ea.n. quæ ad finem ultimum ordinantur, ſerioſa dicuntur, quaſi utilia: ſed ioE coſa a ſerijs diſtinguuntur. ergo ea quæ homo iocoſe agit, non ordinat in ultimum finem.

§ 2 Præt. Philoſophus dicit in principio * Metaphyſic. quòd ſcientiæ ſpeculatiuæ propter ſeipſas quæruntur: nec tamen poteſt dici quòd quælibet earum ſit ultimus finis. ergo non omnia quæ homo appetit, appetit propter vltimum finem.

§ 3 Præterea. Quicunque ordinat aliquid in finem, cogitat de illo fi-

eſt incõpletum: ita repugnat hæc eadẽ cõſtituere ſimul duo prima bona naturalia: quia neutrum eſſet primum quo inciperet motus voluntatis. Et ſimiliter repugnat eadem conſtituere duo prima ſpecificantia: quia neutrum eorum eſſet ſpecificãs primo. vnde hæ rationes directe cõcludẽtes vnitatem formalem vltimi finis in vnoquoque (quia habet rationem completi naturalis & ſpecificantis) primo ſimul concludunt, quòd impoſſibile eſt ſimul poni huiuſmodi rationem formalem in diuerſis e regione cõdiuiſis: ita vt diſtinguatur ipſa ratio formalis in eis, & ſiant ſimul duo vltimi fines vnius hominis: cum quo tamẽ ſtat, vt in litera dicitur, ꝙ ratio iſta ponatur in pluribus tãquàm partibus integrantibus vnum ſubiectum adæquatum illius. D.624.

¶ Sed vnum hic occurrit nouitiorũ dubiũ, Quõ ſtant hæc duo ſimul, ꝙ quilibet peccator conſtituat ſibi vltimum finem in illo commutabili bono, ad quod intendit, cum auertitur a deo peccando mortaliter: & ꝙ non habeat ſimul in habitu diuerſa vt vltimos fines, cum contingat eũdem hominem ſimul eſſe in diſparatis pctĩs mortalibus, puta gula, & iniuſticia: ita ꝙ neutri per alterum afficitur, ſed ebrietas eũ ſecundũ ſe delectat, & ſimiliter iniuſtitia. Cap. 1. non lõge a prin. tom. 5.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ oẽs fines proximi peccatorũ mortalium vniũtur in vno vltimo fine, qui eſt ipſemet peccator: qm̃ amor ſui vſque in contemptũ dei cõſtituit ciuitatẽ Babilõis, ſicut amor dei vſq; ad cõtẽptũ ſui, Ieruſalem. Vnde huiuſmodi peccator nec in gulæ, nec in iniuſtitiæ apparenti bono, ſeorſum conſtituit vltimũ finem, cui' ſignum eſt, quia neutrũ ſibi ſufficit: ſed omnia commutabilia bona, ad quæ peccator cõuertitur, referuntur ad vnum cõem finem, qui eſt ſimpliciter vltimus ſibi. ſ. ipſummet, qui omnia appetit vt cõferentia ad bonum proprium: ita ꝙ huiuſmodi bona nõ appetuntur vt fines vltimi ſimpliciter, ſed vt fines vltimi partiales, vt. ſ. partes boni proprii, qđ eſt ſimpliciter finis vltim' illius, & intentũ in oi pctõ mortali. Litera aũt docet impoſſibile eſſe, ꝙ vnius ſimul ſint plures fines vltimi ſimpliciter. Et ꝓpea nulla ẽ cõtrarietas inter ꝓpoſita. Articu. 3. Art. præce.

¶ *Super Quæſtionis primæ Articulum ſextum.*

IN 6. articu. Vnum oportet præ oculis ſem ꝑ habere, vt non fallamur. ſ. diſtictionem inter vltimũ finẽ hoĩs formaliter, vel materialiter, quę in art. 7. exprimuntur. Vltimus. n. finis formalr, nihil aliud eſt q̃ bonum perfectũ cuiuſq;, vt in 5. dicitur. ar. Et de vltimo fine formalr hic 6. art. verificatur primo: de vltimo autẽ fine materialiter verificatur ſecundario, vt. ſ. induit illius rationem formalem: oportet. n. quæcũq; hõ vult, ꝙ velit propter ſuam perfectionem: qm̃, vt in octauo dicit Eth. Amabile quidem bonum, vnicuiq; autem proprium. Et ſi hæc aduertiſſet Scotus, non dixiſſet forte qđ ſcripſit in 4. diſt. 49. illa q. Vtrum oĩa quę appetit hõ, appetat ꝑꝑ beatitudinẽ. Tenet. n. partem negatiuã: quia homo põt libero appetitu velle nõ propter beatitudinẽ tam negatiue, q̃ contrarie. Negatiue quidem, tũ quia intellectus põt aliud q̃ beatitudinẽ cogitare, & conſequenter voluntas velle: tum quia intellectus poteſt aliquod bonum conſiderare vt bonum in ſe, non conſiderando vt bonum ad finem: ergo & volũtas põt velle illud. Cõtrarie vero, quia ſtante certitudĩe de btitudine in deo &c. & mahtia In corp. ar. Infra. q. 60. art. 2. cor. & 4. d. 49. q. 1. artic. 3. q. 4. Et 1. contra cap. 100. * Cap. 2. nõ lõge a prin. tom. 3.

fornicationis, poteſt homo velle fornicari. Sed hæc faciliſsime cedunt, ſi beatitudo, (de qua hic ſermo nõ eſſet, niſi rõ vltimi finis hominis & beatitudinis formaliter eſſet eadẽ quo ad hanc difficultatem) recte conſidere tur. Nos enim loquimur de vltimo fine formaliter: & dicimus quòd nihil poteſt appeti niſi ipſe, aut propter ipſum. Et quòd nec negatiue, nec contrarie poteſt aliter appeti. Et ad primum motiuũ Scoti, patet ſolutio in litera in reſponſione ad tertium in hoc articu. vbi dicitur quòd intellectu alind cogitante voluntas vult propter vltimum finem virtualiter, & ſi non actualiter. & hoc ſufficit. Ad ſecundam vero patet reſponſio ex dictis in eo artic. ad primum & ad ſecundum. Inde enim habetur, quòd quodcunque partiale bonum appetatur, appetitur ſaltem vt bonum appetentis: & conſequẽter propter vltimum finem. Nã vt in eodem corpore dicitur, inchoatio alicuius ordinatur ad conſummationẽ eius. Ad motiuum autem de contrario appetibili, manifeſta eſt reſpõſio: quoniam nullus poteſt appetere contrarium ſuæ plenæ perfectionis. quoniam quicquid appetit, appetit vt perfectionem habeat aliquam, quis appetat cõtra talẽ rẽ q̃ eſt vltimus finis, vt patet in peccante mortaliter: & præter illam, vt patet in peccãte venialiter. Nec ſee moueat, quòd etiã actus ſpeculatiuos diligimus propter finem, quoniã vt hic, & inferius in quæſtio. 13. artic. 3. ad primũ, dicere potes, dicuntur nõ propter alıud, non per negationẽ vltimi finis, ſed per negationem alterius proximi & proprii finis. Et ſimiliter dicuntur fines aliorum nõ per affirmationem vltimi finis, ſed in illo ordine &c.

Cap. 1. non multum a princi. to. 5.

ne: ſed nõ ſemper homo cogitat de vltimo fine in omni eo quod appetit, aut facit. non ergo omnia homo appetit, aut facit propter vltimum finem. F

Sed contra eſt, quod dicit * Auguſtinus. 19. de Ciuit. Dei. Illud eſt finis boni noſtri, propter quod amantur cætera, illud autem propter ſeipſum.

Respondeo. Dicendum, quòd neceſſe eſt quòd omnia quæ homo appetit, appetat propter ultimum finem. & hoc apparet duplici ratione. Primo quidem, quia quicquid homo appetit, appetit ſub ratione boni: quod quidem ſi non appetitur ut bonum perfectum, quod eſt ultimus finis, neceſſe eſt ut appetatur ut tendens in bonum perfectum: quia ſemper inchoatio alicuius ordinatur ad conſummationem ipſius: ſicut patet tam in his quæ fiunt a natura, quàm in his quæ fiunt ab arte, & ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionem conſummatam, quæ eſt propter ultimum finem. Secundo, quia ultimus finis hoc modo ſe habet in mouendo appetitum, ſicut ſe habet in aliis motionibus primum mouens. Manifeſtum eſt autem quòd cauſæ ſecundæ mouentes, non mouent, ſecundum quod mouentur a primo mouente: unde ſecunda appetibilia non mouent appetitum niſi in ordine ad primum appetibile, quod eſt ultimus finis. G H I

Ad primum ergo dicendum, quòd actiones ludicræ non ordinantur ad aliquem finem extrinſecum: ſed tantum ordinantur ad bonum ipſius ludentis, prout ſunt delectantes, uel requiem præſtantes. bonum autem conſummatum hominis, eſt ultimus finis eius.

Et ſimiliter dicendum ad ſecundum de ſcientia ſpeculatiua, quę appetitur ut bonum quoddam ſpeculantis, quod comprehenditur ſub bono completo & perfecto, quod eſt ultimus finis. K

Ad 3^m^ dicendum, quòd non oportet ut ſemper aliquis cogitet de ultimo fine, quandocunque aliquid appetit uel operatur: ſed uirtus primæ intentionis quæ eſt reſpectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuſcunque rei, etiam ſi de ultimo fine actu non cogitetur: ſicut nõ oportet, quòd qui uadit per uiam, in quolibet paſſu cogitet de fine.

Articvlvs VII.

Vtrum ſit unus ultimus finis omnium hominum.

In articulum 7. & 8. nihil occurrit ſcribendum.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quòd nõ omnium hominum ſit unus finis ultimus. Maxime enim uidetur ultimus finis eſſe hominis incõmutabile bonum: ſed quidam auertuntur ab incommutabili bono peccando. non ergo omnium hominum unus eſt ultimus finis. Supra arti. 5. cor. & 1. Ethi. lec. 9. fin.

¶ 2 Præt. Secundum ultimum finem tota uita hominis regulatur. Si igitur eſſet unus ultimus finis omniũ hominum, ſequeretur quòd in hominibus non eſſent diuerſa ſtudia uiuendi: quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præt. Finis eſt actionis terminus: actiones autem ſunt ſingularium. Homines autem etſi conueniant in natura ſpeciei, tamen differunt ſecundum ea quæ ad indiuidua pertinent. non ergo omnium hominum eſt unus ultimus finis.

Sed contra eſt, quod * Auguſtinus dicit 13. de Trinit. quòd omnes homines conueniunt in appetendo ultimum finem, qui eſt beatitudo. Ca. 3. & 4. tomo. 3.

Respondeo. Dicendum, quòd de ultimo fine poſſumus loqui dupliciter. Vno modo ſecundum rationẽ ultimi finis: Alio modo ſecundum id, in quo finis ultimi ratio inuenitur. Quantum igitur ad rationem ultimi finis, omnes conueniunt in appetitu finis ultimi: quia omnes appetunt ſuam perfectionem adimpleri, quæ eſt ratio ultimi finis, ut dictum eſt. * Sed quantum ad id, in quo iſta ratio inuenitur, non omnes homines conueniunt in ultimo fine. nam quidam appetunt diuitias, tanquam conſummatum bonum: quidam uero uoluptatem: quidam uero quodcunque aliud, ſicut & omni guſtui delectabile eſt dulce. Sed quibuſdam maxime delectabilis eſt dulcedo uini, quibuſdã dulcedo mellis, aut alicuius talium. Illud tamen dulce oportet ſimpliciter eſſe melius delectabile, in quo maxime delectatur, qui habet optimum guſtum: & ſimiliter illud bonum oportet eſſe completiſſimum, quod tanquàm ultimum finem appetit habens affectum bene diſpoſitũ. Artic. 5. huius quæſt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd illi qui peccant, auertuntur ab eo, in quo uere inuenitur ratio ultimi finis: non autem ab ipſa ultimi finis intentione, quam quærunt falſo in aliis rebus.

Ad 2^m^ dicendum, quòd diuerſa ſtudia uiuendi contingunt in hominibus propter diuerſas res, in quibus quæritur ratio ſummi boni.

Ad 3^m^ dicendum, quòd etſi actiones ſint ſingularium, tamen primum principium agendi in eis eſt natura, quæ tendit ad unum, ut dictum eſt. *

Articvlvs VIII.

Vtrum in illo ultimo fine aliæ creaturæ conueniant.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quòd in ultimo fine hominis etiam oĩa alia conueniant. Finis enim reſpõdet principio: ſed illud quod eſt principium hominum, ſcilicet, Deus, eſt etiam principium omnium aliorum. ergo in ultimo fine hominis omnia alia communicant.

¶ 2 Præt. Dio. dicit in lib. de diui. no. * quòd Deus conuertit omnia ad ſeipſum, tanquàm ad ultimum finem: ſed

Artic. 5. huius quæſt. Infr. q. 103. arti. 2. & 2. diſt. 38. art. 1. & 2. cor. & 1. contra g. c. 75. & lib. 3. c. 17. 25. & 27. fi. & 97. & veri. q. 5. art. 6. ad quartum.

* Cap. 10. circa princ. & ca. 4. prima pte ante medium.

ſed ipſe eſt ultimus finis hominis, quia ſolo ipſo fruẽdũ eſt. ergo in fine ultimo hominis ẽt alia conueniunt.

§ 3 Præt. Finis ultimus hominis eſt obiectum uoluntatis: ſed bonũ uoluntatis eſt bonum uniuerſale, quod eſt finis omnium. ergo neceſſe eſt, quòd in vltimo fine hominis omnia conueniant.

Sad contra eſt, quòd ultimus finis hominum eſt beatitudo, quã omnes appetunt, ut Auguſtinus dicit: † ſed nõ cadit in animalia expertia rationis, ut beata ſint, ſicut * Auguſtinus dicit in lib. 83. quæſtionum. non ergo in ultimo fine hominis alia conueniant.

† 19. de ciui. Dei c. 1. & 13. de trini. cap. 3. & 4.
* lib. 83. q. q. 5. tom. 4.
* tex. 22. tomo. 3.

Raspon. Dicendum, quòd ſicut philoſophus dicit i 5. * Meta. Finis dupliciter dicitur, ſcilicet cuius, & quo, ideſt, ipſa res, i qua ratio boni inuenitur, & uſus, ſiue adeptio illius rei: ſicut ſi dicamus, ꝙ motus corporis grauis finis eſt uel locus inferior, ut res, uel hoc qđ eſt eſſe i loco inferiori, ut uſus: & finis auari eſt, uel pecunia, ut res: uel poſſeſſio pecuniæ, ut uſus. Si ergo loquamur de ultimo fine hominis quãtũ ad ipſam rem, quæ eſt finis, ſic in ultimo fine hominis omnia alia conueniunt, quia Deus eſt ultimus finis hoĩs, & oĩum aliarum rerũ. Si aũt loquamur de ultimo fine hominis quantũ ad conſecutionem finis, ſic in hoc fine hominis nõ communicãt creaturæ irrationales. Nam homo, & aliæ rationales creaturæ conſequuntur ultimum finẽ cognoſcendo, & amando Deum, quod non competit alijs creaturis, quæ adipiſcuntur ultimum finem, inquantum participant aliquã ſimilitudinem Dei, ſecundum quod ſunt, uel uiuunt, uel etiam cognoſcunt.

D. 707. 1113.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta: nam beatitudo nominat adeptionem ultimi finis.

QVAESTIO II.

De his, in quibus hominis beatitudo conſiſtit, in octo articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt da beatitudine. Primo quidem in quibus ſit. Secundo, quid ſit. Tertio, qualiter eam conſequi poſſumus.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum beatitudo conſiſtat in diuitijs.
¶ Secũdo, Vtrum in honoribus.
¶ Tertio, Vtrum in ſama, ſiue in gloria.
¶ Quarto, Vtrum in poteſtate.
¶ Quinto, Vtrum in aliquo corporis bono.
¶ Sexto, Vtrum in uoluptate.
¶ Septimo, Vtrum in aliquo bono animæ.
¶ Octauo, Vtrum in aliquo bono creato.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in diuitijs.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis in diuitijs conſiſtat. Cum enim beatitudo ſit ultimus finis hominis, in eo cõſiſtit, qđ maxime in hominis affecto dominatur: huiuſmodi autem ſunt proprie diuitiæ. dicitur enim Eccl. 10. Pecuniæ obediunt omnia. ergo in diuitijs beatitudo hominis conſiſtit.

3. contra c. 30. Et op. 3. cap. 108. 162. & 164. Et opuſ. 20 lib. 1. ca. 8. Et Math. 5. ca. 3. 4. & 5. Et 1. Ethic. lec. 5. fin.
* proſa 2. circa princip.

§ 2 Præt. Secundum Boetium in 3. de conſol *. Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorũ aggregatione perfectus: ſed in pecunijs omnia poſſideri uidentur, quia ut phi- A loſophus dicit in 5. Ethic *. Ad hoc numus eſt inuẽtus, ut ſit quaſi fideiuſſor habendi pro eo, quodcunq; homo uoluerit. ergo in diuitijs beatitudo conſiſtit.

¶ Super Quæſtionem ſecũda Articulum primum.

IN artic. 1. quæſt. 2. in argumẽto in oppoſitum aduerte, quòd licet beati⁹ ſit dare, quàm accipere iuxta Domini ſentẽtiam, ſimpliciter loquẽdo, quia dare eſt affluentiæ, accipere indigentiæ, in hominis tamen beatitudine, quia beatitudine indiget, ſubſtantia beatitudinis cõſiſtit in accipiendo ſeu retinendo, & ex ipſa emanat erogatio, vt conſequens.

c. 5. & 5 politicorũ ca. 6. & 7. tom. 5.

§ 3 Præt. Deſiderium ſummi boni cum nunquam deficiat, uidetur eſſe infinitum: ſed hoc maxime in diuitijs inuenitur, quia auarus nõ implebitur pecunia, ut dicitur Eccleſiaſtæ 5. ergo in diuitijs beatitudo conſiſtit.

Seo contra. Bonum hominis in retinendo beatitudinem magis conſiſtit, quàm in emittendo ipſam: B ſed ſicut Boet. * in 5. de cõſol. dicit. Diuitiæ effundendo, magis q̃ coaceruando melius oitent: ſiquidẽ auaritia ſemper odioſos, claros facit largitas. ergo in diuitijs beatitudo non conſiſtit.

lib. 2. proſa 5. circa pri.

Raspon. Dicendum, quòd impoſſibile eſt beatitudinem hominis in diuitijs conſiſtere. Sunt enim duplices diuitiæ, ut philoſophus dicit in 1. Poli *. ſcilicet naturales & artificiales. Naturales quidẽ diuitiæ ſont, quibus homini ſubuenitur ad defectus naturales tollendos: ſicut cibos & potus, ueſtimẽta, uehicula, & habitacula, & alia huiuſmodi. Diuitiæ artificiales ſunt, C quibus ſecundũ ſe natura non iouator, ut denarii: ſed ars humana eos adinuenit propter facilitatem commutationis, ut ſint quaſi menſura rerũ uenalium. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ in diuitijs naturalibus beatitudo hominis eſſe non poteſt. Quærũtur. n. huiuſmodi diuitiæ ad ſuſtentandam naturam hominis: & ideo non poſſunt eſſe ultimus finis, ſed magis ordinantur ad hominem, ſicut ad finẽ. vnde in ordine naturæ omnia huiuſmodi ſunt infra hominem, & propter hominem ſacta, ſecundom illud Pſal. 8. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. Diuitiæ autem artificiales nõ quæruntur, niſi propter naturales. Nõ. n. quærerentur, niſi quia per eas emuntur res ad vſum uitæ neceſſariæ: vnde multo minus ha- D bent rationem ultimi finis. Impoſſibile eſt igitur beatitudinẽ, quæ eſt ultimus finis hominis, in diuitiis eſſe.

cap. 6. a medio. tom. 5.

Ao primvm ergo dicendum, ꝙ omnia corporalia obediũt pecuniæ quantum ad multitudinem ſtultorũ: qui ſola corporalia bona cognoſcunt, quæ pecunia acquiri poſſunt. Iudicium autem de bonis humanis non debet ſumi a ſtultis, ſed a ſapientibus: ſicut & iudiciũ de ſaporibus ab his, qui habent guſtũ bene moderatũ.

Ad 2m dicendum, quòd pecunia poſſunt haberi omnia uenalia, non autem ſpiritualia, quæ uendi non poſſunt: vnde dicitur Prouerb. 17. Quid prodeſt ſtulto diuitias habere, cum ſapientiam emere non poſſit?

E Ad 3m dicendum, ꝙ appetitus naturalium diuitiarum non eſt infinitus, quia ſecundum certam mẽſuram ſufficiunt naturæ: ſed appetitus diuitiarum artificialiũ eſt infinitus, quia deſeruit concupiſcentiæ inordinatæ, quæ nõ modificatur, ut patet per Philoſophũ in 1. Polit. * Aliter tñ eſt infinitũ deſideriũ diuitiarum, & deſiderium ſummi boni. nam ſummum bonũ quanto perfectius poſſidetur, tãto ipſum magis amatur, & alia contemnuntur: quia quãto magis habetur, magis cognoſcitur. & ideo dicitur Eccl. 24. Qui edunt me, adhuc eſurient. Sed in appetitu diuitiarum, & quorumcunq; temporalium bonorũ, eſt econuerſo: nam quando iam habẽtur, ipſa cõtemnuntur, & alia appetuntur, ſecundum quod ſignificatur Ioan. 4. cum dominus di-

cap. 6. a medio. tom. 5.

¶ Super

cit. Qui bibit ex hac aqua, per quã temporalia ſignificantur, ſitiet iterum: & hoc ideo, quia eorum inſufficiẽtia magis cognoſcitur cum habentur. & ideo hoc ipſum oſtendit eorum imperfectionẽ, & quod in eis ſummum bonũ non cõſiſtit.

¶ Super Quæſtionis ſecũdæ Articulum ſecundum.

IN artic. 2. in corpore nota, quòd ipſa felicitas cõſtituit excellentiam, vt per hoc videas, quòd angeli appetendo beatitudinem, appetierunt excellentiam, quæ eſt obiectum ſuperbiæ.

¶ Super Quæſtionis ſecũdæ Articulum tertium.

IN articulo 3. aduerte, quòd author non affirmat beatitudinem noſtrã conſiſtere in gloria etiam apud Deũ: ſed dicit dependere illam ex cognitione diuina, quam habet de nobis, in qua conſiſtit gloria noſtra apud Deum, & merito, quia, vt patebit beatitudo noſtra nõ cõſiſtit in cognoſci, ſed in cognoſcere, quamuis dependeat a cognoſci a Deo, quia ſcientia Dei eſt cauſa rerum, & perficiatur ſeu decoretur per cognoſci ab angelis, & ſanctis.

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in honoribus.

3. cont. cap. 28. Et opu. 3. cap. 108. 264. & Mathi. 5. Et 1. Ethi. lec. 5. • c. 9. to. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis in honoribus cõſiſtat. Beatitudo enim, ſiue felicitas, eſt præmium virtutis, ut philoſophus dicit in 1. Ethic. • ſed honor maxime uidetur eſſe id, qđ eſt uirtutis præmium, ut philoſophus dicit in 4 Ethic. † ergo in honore maxime conſiſtit beatitudo. († c. 3. tom. 5)

¶ 2 Præt. Illud quod cõuenit Deo, & excellẽtiſſimis, maxime uidetur eſſe beatitudo, quæ eſt bonum perfectum: ſed huiuſmodi eſt honor, ut philoſophus dicit in 8. Ethi. • & 1. Tim. 2. dicit Apoſto. Soli Deo honor & gloria. ergo in honore conſiſtit beatitudo. (• 4. Eth. c. 3 tom. 5. & libro 8. c. 14.)

¶ 3 Præt. Illud quod eſt maxime deſideratũ ab hominibus, eſt beatitudo: ſed nihil uidetur eſſe magis deſiderabile ab hominibus, q̃ honor: quia homines patiuntur iacturam in omnibus aliis rebus, ne patiantur aliquod detrimentum ſui honoris. ergo in honore beatitudo conſiſtit.

SED CONTRA. Beatitudo eſt in beato: honor autẽ non eſt in eo qui honoratur, ſed magis in honorante, qui reuerentiã exhibet honorato, ut philoſophus dicit in 1. Ethic. • ergo in honore beatitudo non conſiſtit. (• c. 5. tom. 5)

RESPON. Dicendum, quòd impoſſibile eſt beatitudinem conſiſtere in honore. Honor enim exhibetur alicui propter aliquam eius excellentiam, & ita eſt ſignum & teſtimonium quoddam illius excellẽtiæ, quæ eſt in honorato: excellentia autem hominis maxime attẽditur circa beatitudinem, quæ eſt hominis bonum perfectum, & ſecundum partes eius, id eſt, ſecundum illa bona, quibus aliquid beatitudinis participatur: & ideo honor poteſt quidem cõſequi beatitudinem: ſed principaliter in eo beatitudo conſiſtere non poteſt.

D. 710. AD PRIMVM ergo dicendum, quòd honor non eſt præmiũ uirtutis, propter quod uirtuoſi operantur: ſed accipiunt honorẽ ab hominibus loco præmii, quaſi a non habentibus ad dandum maius. Verum autem præmium uirtutis eſt ipſa beatitudo, propter quã uirtuoſi operantur: ſi autem propter honorem operarentur, iam non eſſet uirtus, ſed magis ambitio.

AD 2m dicendum, quòd honor debetur Deo, & excellentiſſimis, in ſignum uel teſtimonium excellentiæ præexiſtentis, non ꝙ ipſe honor faciat eos excellentes.

AD 3m dicendum, quòd ex naturali deſiderio beatitudinis, quam conſequitur honor, ut dictum eſt •, contingit quòd homines maxime honorem deſiderãt. vnde quærũt homines maxime honorari a ſapientibus, (• in cor. art.)

F quorum iudicio credunt ſe eſſe excellẽtes, uel felices.

ARTICVLVS III.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in fama, ſiue gloria.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis cõſiſtat in gloria. In eo enim uidetur beatitudo cõſiſtere, quod redditur ſanctis pro tribulationibus, quas in mundo patiuntur: huiuſmodi autem eſt gloria. dicit enim Apoſtol. Roma. 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. ergo beatitudo conſiſtit in gloria. (3. cõt. c. 29. Et opuſ. 3. cap. 108. & 264. Et op. 20. li. 1. c. 7. & 8.)

G ¶ 2 Præt. Bonum eſt diffuſiuum ſui, ut patet per Dionyſium 4. cap. de diui. nomi. • Sed per gloriam bonum hominis maxime diffunditur in notitiam aliorũ, quia gloria, ut Amb. † dicit, nihil aliud eſt, quàm clara cum laude notitia. ergo beatitudo hoĩs conſiſtit in gloria. (• cap. 4. circa princip.) († id habet Auguſt. in li. 83. quæſ. q. 31. circa finem.)

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt ſtabiliſſimum bonorum: hoc autem eſſe uidetur fama, uel gloria, quia per hãc quodãmodo homines æternitatem ſortiuntur. unde Boet. dicit in lib. de conſol. • Vos immortalitatem uobis propagare uidemini, cum futuri famam temporis cogitatis. ergo beatitudo conſiſtit in fama, ſeu gloria. (• Lib. 2. pſa 7. poſt me.)

H SED CONTRA. Beatitudo eſt uerum hominis bonum: ſed famam, ſeu gloriam contingit eſſe falſam. ut enim dicit Boet. in lib. 3. de conſol. • Plures magnum ſæpe nomen falſis uulgi opinionibus attulerunt, quo qđ turpius excogitari poteſt? Nam qui falſo prædicantur, ſuis ipſi neceſſe eſt laudibus erubeſcant. non ergo beatitudo hominis conſiſtit in fama, ſeu gloria. (• Libr. 3. de conſ. proſa 6. circ. principium.)

RESPON. Dicendum, quòd impoſſibile eſt beatitudinem hominis in fama, ſeu gloria humana conſiſtere: nam gloria nihil aliud eſt, quàm clara notitia cum laude, ut Amb. dicit. • Res autem cognita aliter comparatur ad cognitionem diuinam, & aliter ad cognitionẽ humanã. Humana enim cognitio a rebus cognitis cauſatur: ſed diuina cognitio eſt cauſa rerum cognitarum. unde perfectio humani boni, quæ beatitudo dicitur, non poteſt cauſari a notitia humana: ſed magis notitia humana de beatitudine alicuius, procedit, & quodammodo cauſat ab ipſa humana beatitudine, uel inchoata, uel perfecta. Et ideo in fama, uel in gloria nõ poteſt conſiſtere hominis beatitudo: ſed bonum hominis dependet ſicut ex cauſa ex cognitione Dei: & ideo ex gloria, quæ eſt apud Deum, dependet beatitudo hominis, ſicut ex cauſa ſua, ſecundum illud Pſal. 90. Eripiam eũ, & glorificabo eum: longitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. Eſt etiam aliud conſiderandum, quòd humana notitia ſæpe fallitur, & præcipue in ſingularibus contingentibus, cuiuſmodi ſunt actus humani: & ideo frequenter humana gloria fallax eſt. ſed quia Deus falli non poteſt, eius gloria ſemper uera eſt, propter quod dicitur 2. ad corinth. 10. Ille probatus eſt, quem Deus commendat. (• Id hẽt Auguſt. in lib. 83. quæſt. q. 31. circa finem tom. 4.)

I K

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apoſtolus non loquitur ibi de gloria, quæ eſt ab hominibus: ſed de gloria, quæ eſt a Deo coram angelis eius. vnde dicitur Mar. 8. Filius hominis confitebitur eum in gloria Patris ſui coram angelis eius.

AD 2m dicendum, quòd bonum alicuius hominis, quod per famam, uel gloriam eſt in cognitione multorum, ſi cognitio quidem uera ſit, oportet quòd deriuetur a bono exiſtente in ipſo homine: & ſic præſupponit perfectam beatitudinem, uel inchoatam.

¶ Super

¶ *Super Quæſtionis ſecũdæ Articulum 4.5.6.*

IN artic. quarto nihil occurrit.
¶ In quinto autem, ſpeculabilia in prima parte declarata ſunt.
¶ In ſexto vero in reſponſione ad primum huius quæſtionis, quæ in q. 4. artic. 2. tractabitur.

Si autem cognitio falſa ſit, non concordat rei, & ſic bonum non inuenitur in eo, cuius fama celebris habetur: vnde patet, quòd fama nullo modo poteſt facere hominem bonum.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd fama nõ habet ſtabilitatem: immo falſo rumore de facili perditur. & ſi ſtabilis aliquãdo perſeueret, hoc eſt per accidens: ſed beatitudo habet per ſe ſtabilitatem, & ſemper.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in poteſtate.

3. contra c. 31. Et opuſ. 3. c. 108. & 264.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo cõſiſtat in poteſtate. Omnia enim appetunt aſſimilari Deo, tanquam vltimo fini, & primo principio: ſed homines qui in poteſtatibus ſunt, propter ſimilitudinem poteſtatis maxime uidentur eſſe Deo conformes, vnde in Scriptura, Dij uocantur, ut patet Exod. 13. Dijs non detrahes. ergo in poteſtate beatitudo conſiſtit.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt bonum perfectum: ſed perfectiſſimum eſt, quòd homo etiam alios congrue poſſit regere, quod cõuenit his qui in poteſtatibus ſunt conſtituti. ergo beatitudo conſiſtit in poteſtate.

¶ 3 Præt. Beatitudo cum ſit maxime appetibilis, opponitur ei, quod maxime eſt fugiendum. ſed homines maxime fugiunt ſeruitutem, cui contraponitur poteſtas. ergo in poteſtate beatitudo conſiſtit.

SED CONTRA. Beatitudo eſt perfectum bonum: ſed poteſtas eſt maxime imperfecta. ut enim dicit Boe. 3. de conſol.* Poteſtas humana ſolicitudinum morſus expellere, formidinum aculeos uitare nequit. & poſtea: Potẽtem cenſes, cui ſatellites latus ambiunt? qui quos terret, ipſe plus metuit? nõ igitur beatitudo conſiſtit in poteſtate.

* Proſa 5. circa med.

RESPON. Dicendum, quòd impoſſibile eſt beatitudinẽ in poteſtate conſiſtere propter duo. Primo quidem, quia poteſtas habet rationem principij, ut patet in 3. Meta.* beatitudo autem habet rationem ultimi finis. Secundo, quia poteſtas ſe habet ad bonum, & ad malum: beatitudo autem eſt proprium, & perfectum hominis bonum: vnde magis poſſet conſiſtere beatitudo aliqua in bono uſu poteſtatis, qui eſt per uirtutem, q̃ in ipſa poteſtate. Poſſunt autem quatuor generales rationes induci ad oſtendum, ꝙ in nullo præmiſſorum exteriorum bonorum beatitudo conſiſtat, quarum prima eſt, Quòd cum beatitudo ſit ſummum hominis bonum, non compatitur ſecum aliquod malum, omnia autem prædicta poſſunt inueniri & in bonis & in malis. Secunda ratio eſt, quia cum de ratione beatitudinis ſit, quòd ſit per ſe ſufficiẽs, ut patet in 1. Eth.* hoc neceſſe eſt, ꝙ beatitudine adepta, nullum bonum neceſſarium homini deſit. adeptis autem ſingulis præmiſſorũ, poſſunt adhuc multa bona homini neceſſaria deeſſe, puta ſapientia, ſanitas corporis, & huiuſmodi. Tertia, quia cum beatitudo ſit bonũ perfectum, ex beatitudine non poteſt aliquod malum alicui prouenire, quod non conuenit præmiſſis. Dicitur enim Eccl. 5. ꝙ diuitiæ interdum conſeruantur in malum domini ſui: & ſimile patet in alijs tribus. Quarta ratio eſt, quia ad beatitudinem homo ordinatur per principia interiora, cũ ad

*tex. 17. tomo 3.

* c. 7. tom. 5.

A ipſam naturaliter ordinetur. Præmiſſa autem quatuor bona magis ſunt a cauſis exterioribus, & ut plurimũ a fortuna: vnde & bona fortunæ dicuntur. vnde patet, quòd in præmiſſis nullo modo beatitudo conſiſtit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuina poteſtas eſt ſua bonitas: vnde vti ſua poteſtate non poteſt niſi bene, ſed hoc in hominibus non inuenitur: vnde non ſufficit ad beatitudinem, quòd homo aſsimiletur Deo quantum ad poteſtatem, niſi aſsimiletur ei quantum ad bonitatem.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd ſicut optimum eſt, quòd aliquis vtatur bene poteſtate in regimine multorum: ita peſsimum eſt, ſi male vtatur. & ita poteſtas ſe ha-
B bet ad bonum, & ad malum.

Ad 3ᵐ dicendũ, ꝙ ſeruitus eſt impedimentũ boni vſus poteſtatis: & ideo naturaliter homines eã fugiunt, & nõ quaſi in poteſtate hoĩs ſit ſummũ bonũ.

ARTICVLVS V.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo corporis bono.

Infr. q. 3. arti. 3. cor. Et 4. di. 49. q. 1 ar. 1. q. 1. Et 3. cõtr. c. 32 & 37. prin. Et opuſc. 3. c. 264. 2. Et Pſ. 32. Et 1. Eth. lec. 10. *cap. 5. non lõge a princip.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis cõſiſtat in bonis corporis. dicitur enim Eccle. 30. Non eſt cenſus ſupra cenſum
C ſalutis corporis: ſed in eo quod eſt optimum, cõſiſtit beatitudo. ergo conſiſtit in corporis ſalute.

¶ 2 Præt. Diony. dicit 5. c. de diui. no.* quòd eſſe eſt melius quàm viuere, & viuere melius q̃ alia quę conſequuntur: ſed ad eſſe vel viuere hominis requiritur ſalus corporis. cum ergo beatitudo ſit ſummum bonum hominis, videtur quòd ſalus corporis maxime pertineat ad beatitudinem.

¶ 3 Præt. Quanto aliquid eſt communius, tanto ab altiori principio dependet, quia quanto eſt cauſa ſuperior, tãto eius virtus ad plura ſe extendit: ſed ſicut cauſalitas cauſæ efficientis conſideratur ſecundũ influentiam, ita cauſalitas finis attenditur ſecundũ ap-
D petitũ. ergo ſicut prima cauſa efficiens, eſt quæ in omnia influit, ita vltimus finis eſt quod ab omnibus deſideratur: ſed ipſum eſſe eſt quod maxime deſideratur ab omnibus. ergo in his quæ pertinent ad eſſe hominis, ſicut eſt ſalus corporis, maxime cõſiſtit beatitudo.

SED CONTRA eſt, ꝙ ſm beatitudinẽ homo excellit omnia alia animalia: ſed ſm bona corporis a multis animalibus ſuperatur, ſicut ab elephante, in diuturnitate vitę: a leone, in fortitudine: a ceruo, in curſu. ergo beatitudo hominis nõ cõſiſtit in bonis corporis.

RESPON. Dicendum, ꝙ impoſsibile eſt beatitudinem hominis in bonis corporis conſiſtere propter duo. Primo quidem, quia impoſsibile eſt, ꝙ illius rei,
E quæ ordinatur ad aliud ſicut ad finẽ, vltimus finis ſit eiuſdem conſeruatio in eſſe. vnde gubernator nõ intẽdit, ſicut vltimũ finẽ, conſeruationẽ nauis ſibi commiſſæ, eo ꝙ nauis ad aliud ordinatur ſicut in finem. ſ. ad nauigandũ. Sicut aũt nauis cõmittitur gubernatori ad dirigendũ, ita homo eſt ſuæ voluntati & rationi cõmiſſus, ſecundũ illud qđ dicitur Eccle. 15. Deus ab initio conſtituit hominẽ, & reliquit eũ in manu conſilij ſui. Manifeſtũ eſt aũt, ꝙ hõ ordinatur ad aliquid, ſicut ad finem: non. n. homo eſt ſummũ bonũ. vnde impoſsibile eſt, ꝙ vltimus finis rationis & voluntatis humanæ, ſit cõſeruatio humani eſſe. Secũdo, quia dato ꝙ finis rationis & voluntatis humanæ eſſet conſeruatio humani eſſe: non tamen poſſet dici, quòd finis

nis hominis eſſet aliquod corporis bonũ. Eſſe enim hominis cõſiſtit in anima, & in corpore: & quamuis eſſe corporis depẽdeat ab anima, eſſe tamen humanę animæ non dependet a corpore, * vt ſupra oſtenſum eſt, ipſumq; corpus eſt propter animam, ſicut materia propter formam, & inſtrumenta propter motorẽ, vt per ea ſuas actiones exerceat: vnde omnia bona corporis ordinantur ad bona animę, ſicut ad finẽ. Vnde impoſſibile eſt, quòd in bonis corporis beatitudo conſiſtat, quæ eſt vltimus finis.

* p.p.q.75. & 90

D.641.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut corpus ordinatur ad animam, ſicut ad finem, ita bona exteriora ad ipſum corpus: & ideo rationabiliter bonũ corporis præfertur bonis exterioribus, quæ per ſenſum ſignificantur, ſicut & bonum animæ præfertur omnibus bonis corporis.

D.559.

Ad 2m dicendũ, quòd eſſe ſimpliciter acceptum, ſecundum quod includit in ſe omnem perfectionem eſſendi, præeminet vitæ, & omnibus perfectionibus ſubſequentibus. Sic igitur ipſum eſſe præhabet in ſe oĩa bona ſubſequentia: & hoc modo Dion. loquitur. Sed ſi cõſideret ipſum eſſe prout participatur in hac re, vel in illa, quæ non capiunt totã perfectionẽ eſſendi, ſed habent eſſe imperfectum, ſicut eſt eſſe cuiuſlibet creaturę, ſic manifeſtum eſt, quòd ipſum eſſe cum perfectione ſuperaddita, eſt eminentius. vnde & Dion. ibidem dicit, quòd viuentia ſunt meliora exiſtentibus, & intelligentia viuentibus.

Eodem loco citato.

Ad 3m dicendum, ꝙ quia finis reſpondet principio, ex illa ratione ꝓbatur, ꝙ vltimus finis eſt primũ principiũ eſſendi, in quo eſt omnis eſſendi perfectio: cuius ſimilitudinem appetunt, ſecundum ſuam perfectionem, quædam quidem ſecundũ eſſe tantum, quędam ſecundum eſſe viuens, quædam ſecundum eſſe viuens, & intelligens, & beatum. & hoc paucorũ eſt.

Articvlvs VI.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in voluptate.

4. diſtin. 44 q. 1. ar. 3. q. 4. ad 3. & 4 Et 3. cõtr. c. 27. & 33. Et lib. 4. ca. 83. Et opuſ. 3. ca. 108. Et Matt. 5. Et 1. Eth. le. 5. & lec. 10.

Ad sextvm, ſic proceditur. uidetur ꝙ beatitudo hoĩs in voluptate cõſiſtat. Beatitudo enim cũ ſit vltimus finis, non appetitur propter aliud, ſed alia propter ipſam: ſed hoc maxime conuenit delectationi (ridiculum eſt. n. ab aliquo quærere, propter quid velit delectari, vt dicitur in 10. Ethic.) * ergo beatitudo maxime in uoluptate & delectatione conſiſtit.

* c. 2. tom. 5.

† Propoſit. 1. tom. 3.

¶ 2 Præt. Cauſa prima vehemẽtius imprimit quàm ſecunda, vt dicitur in lib. de cauſis. † Influentia autem finis attenditur ſecundum eius appetitum. Illud ergo videtur habere rationẽ finis vltimi, quod maxime mouet appetitum: hoc autem eſt voluptas, cuius ſignum eſt, quòd delectatio intantum abſorbet hominis voluntatem & rationem, ꝙ alia bona contemnere facit. ergo videtur ꝙ vltimus finis hominis, qui eſt beatitudo, maxime in voluptate conſiſtat.

¶ 3 Præt. Cum appetitus ſit boni, illud quod omnia appetunt, videtur eſſe bonum optimum: ſed delectationẽ omnia appetunt, & ſapientes, & inſipientes, & ẽt ratione carẽtia. ergo delectatio eſt optimũ. Cõſiſtit ergo in voluptate beatitudo, quę eſt ſummum bonũ.

* Proſa 7.

Sed contra eſt, qd * Boet. dicit in 3. de conſol. Triſtes exitus eſſe voluptatum, quiſquis reminiſci libidinum ſuarum volet, intelliget: quæ ſi beatos efficere poſſent, nihil cauſæ eſſet, quin pecudes quoque beatæ eſſe dicantur.

F Respon. Dicendum, ꝙ quia delectationes corporales pluribus notæ ſunt, aſſumpſerunt ſibi nomẽ voluptatum, vt dicitur 7. Eth. * in quibus tñ beatitudo principaliter non conſiſtit: quia in vnaquaq; re, aliud eſt quod pertinet ad eſſentiã eius, aliud eſt proprium accidẽs ipſius: ſicut in homine, aliud eſt quod eſt animal rationale mortale, aliud qd eſt riſibile. Eſt igitur conſiderandũ, qd omnis delectatio eſt quoddam propriũ accidens, quod conſequitur beatitudinẽ, vel aliquã beatitudinis partem. Ex hoc. n. aliquis delectatur, quia habet bonũ aliquod ſibi conueniens vel in re, vel in ſpe, vel ſaltem in memoria. Bonũ aũt conueniens, ſiquidem ſit perfectum, eſt ipſa hominis G beatitudo: ſi aũt ſit imperfectũ, beatitudo eſt quædã participata, vel propinqua, vel remota, vel ſaltẽ apparens. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ nec ipſa delectatio, quæ ſequitur bonũ perfectum, eſt ipſa eſſentia beatitudinis, ſed quoddã conſequens ad ipſam, ſicut per ſe accidens. Voluptas aũt corporalis non poteſt ẽt modo prædicto ſequi bonum perfectũ: nam ſequitur bonũ quod apprehendit ſenſus, qui eſt virtus animę corpore vtens. Bonum aũt quod pertinet ad corpus, qd apprehenditur ſm ſenſum, non poteſt eſſe perfectũ hominis bonum. Cum. n. anima rationalis excedat proportionem materiæ corporalis, pars animę quę eſt ab organo corporeo abſoluta, quãdam habet infinitatẽ H reſpectu ipſius corporis, & partiũ animę corpori concreatarũ: ſicut inuiſibilia ſunt quodammodo infinita reſpectu materialiũ, eo ꝙ forma per materiã quodammodo contrahitur, & finitur: vnde forma a materia abſoluta, eſt quodãmodo infinita. Et ideo ſenſus, qui eſt vis corporalis, cognoſcit ſingulare, quod eſt determinatũ per materiã: intellectus vero qui eſt vis a materia abſoluta, cognoſcit vniuerſale, quod eſt abſtractũ a materia, & continet ſub ſe infinita ſingularia. Vnde patet, quòd bonũ conueniens corpori, quod per apprehenſionẽ ſenſus delectationẽ corporalẽ cauſat, nõ eſt perfectũ bonũ hominis, ſed eſt minimũ quiddam in cõparatione ad bonũ animæ. vnde Sap. 7. dicitur, I quod omne aurum in comparatione ſapientiæ, arena eſt exigua. Sic igitur neq; voluptas corporalis eſt ipſa beatitudo, nec eſt per ſe accidens beatitudinis.

cap. 14. tomo 5.

D. 437.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ eiuſdẽ rationis eſt, qd appetatur bonũ, & qd appetatur delectatio, quæ nihil eſt aliud q̃ quietatio appetitus in bono: ſicut ex eadẽ virtute naturæ eſt, ꝙ graue feratur deorſum, & ꝙ ibi quieſcat. Vnde ſicut bonũ per ſeipſum appetitur, ita & delectatio propter ſe, & non propter aliud appetitur, ſi ly propter, dicat cauſam finalem. Si vero dicat cauſam formalẽ, vel potius cauſam motiuã, ſic delectatio eſt appetibilis ꝑ aliud, id eſt, propter bonum K quod eſt delectationis obiectũ, & per conſequens eſt principiũ eius, & dat ei formam. Ex hoc. n. delectatio hẽt qd appetatur, quia eſt quies in bono deſiderato.

Ad 2m dicendum, quòd vehemens appetitus delectationis ſenſibilis contingit ex hoc, ꝙ operationes ſenſuum, quia ſunt principia noſtrę cognitionis, ſunt magis perceptibiles: vnde etiam a pluribus delectationes ſenſibiles appetuntur.

Ad 3m dicendũ, ꝙ eo modo omnes appetunt delectationes, ſicut & appetunt bonum: & tamen delectationem appetunt ratione boni, & non econuerſo, vt dictum eſt. * vnde non ſequitur, ꝙ delectatio ſit maximum, & per ſe bonum: ſed ꝙ vnaquæq; delectatio conſequatur aliquod bonũ, & aliqua delectatio conſequatur id, quod eſt per ſe, & maximum bonum.

* In corpo. art.

Arti-

ARTICVLVS VII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono animæ.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo cóſiſtat in aliquo bono animę. Beatitudo enim eſt quoddam hominis bonum. hoc autem per tria diuiditur, quæ ſunt, bona exteriora, bona corporis, & bona animæ: ſed beatitudo non conſiſtit in bonis exterioribus, neque in bonis corporis, ſicut ſupra oſtenſum * eſt. ergo conſiſtit in bonis animæ.

*art.5.& 6. huius quęſ.

§ 2 Præt. Illud cui appetimus aliquod bonū, magis amamus quàm bonum quod ei appetimus: ſicut magis amamus amicum, cui appetimus pecuniam, quàm pecuniam: ſed vnuſquiſque, quodcunque bonum ſibi appetit, amat. ergo ſeipſum amat magis quàm omnia alia bona: ſed beatitudo eſt quod maxime amat. quod patet ex hoc, quòd propter ipſam omnia amantur, & deſiderantur. ergo beatitudo conſiſtit in aliquo bono ipſius hominis: ſed non in bonis corporis. ergo in bonis animæ.

§ 3 Præt. Perfectio eſt aliquid eius quod perficitur: ſed beatitudo eſt quædam perfectio hominis. ergo beatitudo eſt aliquid hominis: ſed non eſt aliquid corporis, vt oſtenſum eſt.* ergo beatitudo eſt aliquid animæ: & ita conſiſtit in bonis aię.

*Artic.5.

SED CONTRA eſt, quòd ſicut Aug. dicit in lib.* de doctrina Chriſtiana. Id, in quo conſtituitur beata vita, propter ſe diligendum eſt: ſed homo non eſt propter ſeipſum diligendus, ſed quicquid eſt in homine, eſt diligendum propter Deum. ergo in nullo bono animæ beatitudo conſiſtit.

*Lib.1.c.3. & 22. to.3.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* Finis dupliciter dicitur, ſcilicet, ipſa res, quam adipiſci deſideramus, & vſus ſeu adeptio, vel poſſeſſio illius rei. Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipſam rem, quam appetimus ſicut vltimum finem, impoſſibile eſt quòd vltimus finis hominis ſit ipſa anima, vel aliquid ei*. Ipſa enim anima in ſe cóſiderata, é vt in potentia exiſtens. fit enim de potentia ſciente, actu ſciens: & de potentia virtuoſa, actu virtuoſa. Cum aūt potētia ſit propter actum, ſicut propter complementum, impoſſibile eſt, quòd id quod eſt ſecūdum ſe in potentia exiſtens, habeat rationē vltimi finis: vnde impoſſi-
A bile eſt quòd ipſa anima ſit vltimus finis ſuijpſius: ſimiliter etiam neque aliquid eius, ſiue ſit potentia, ſiue actus, ſiue habitus. Bonum enim quod eſt vltimus finis, eſt bonum perfectum complens boni appetitum. Appetitus autem humanus, qui eſt voluntas, eſt boni vniuerſalis: quodlibet bonum autem inhærens ipſi animæ, eſt bonum participatum, & per conſequens particulatū. vnde impoſſibile eſt: quòd aliquid eorum ſit vltimus finis hominis. Sed ſi loquamur de vltimo
B fine hominis quātum ad ipſam adeptionem, vel poſſeſſionem, ſeu quencunque uſum ipſius rei, quæ appetitur ut finis, ſic ad ultimum finem pertinet aliquid hominis ex parte animæ, quia homo per animam beatitudinem conſequitur. Res ergo ipſa quę appetit' ut finis, eſt id, in quo beatitudo conſiſtit, & quod beatum facit: ſed huius rei adeptio uocatur beatitudo. vnde dicendum eſt, quòd beatitudo eſt aliquid animæ: ſed in quo conſiſtit
C beatitudo, eſt aliquid extra animā.

*q. præced. articu.8.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſecundum quod ſub illa diuiſione comprehenduntur omnia bona, quæ homini ſunt appetibilia, ſic bonum animæ dicitur non ſolum potentia, aut habitus, aut actus: ſed & obiectum quod eſt extrinſecum. & hoc modo nihil prohibet dicere id, in quo beatitudo conſiſtit, eſſe quoddam bonum animæ.

AD 2m dicendum, quantum ad
D propoſitum pertinet, quòd beatitudo maximè amatur tanquàm bonum concupitum: amicus autem amatur tanquam id, cui concupiſcitur bonū: & ſic etiam homo amat ſeipſum: unde non eſt eadem ratio amoris utrobique. Vtrum autem amore amicitię aliquid homo ſupra ſe amet, erit locus cōſiderandi cum de charitate agetur.* 2.2.q.26.arti.3.

AD 3m dicendum, quòd beatitudo ipſa, cum ſit perfectio animæ, eſt quoddam animæ bonum inhærens: ſed id, in quo beatitudo
E conſiſtit, quod ſcilicet beatum facit, eſt aliquid extra animam, ut dictum eſt.* *In cor.art.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono creato.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo hōis conſiſtat in aliquo bono crea- 1.q.12.art.1.c.& q.82.ar.2.cor.Et 2.2.q6.85.ar.2.corol.

to.Dicit

¶ *Super Q. 2. ſecundo Articulum 7. & 8.*

IN artic. 7. & 8. dubium occurrit de fundamento vtriuſque, ſcilicet: Obiectū volūtatis noſtræ eſt vniuerſale bonum: quoniam aut intendit per vniuerſale bonum, totum, ſeu omne bonum, aut bonū in vniuerſali. Si ſecūdo modo, verū eſt, & bene probat, Quòd ſicut obiectum intellectus eſt verū, non tamen in hoc particulari, ſed in vniuerſali: ita obiectum voluntatis eſt bonū nō in hoc particulari, ſed in vniuerſali: ſed ex hoc ſenſu non ſequitur, ergo obiectum volūtatis eſt bonum vniuerſale in eſſendo, quòd eſt deus. Si primo mō, tunc non probatur per hoc, quod obiectum intellect' eſt verum vniuerſale: quoniam hoc verificatur de vero vniuerſali in prædicando, & non de omni vero, nec ipſa veritate diuina, quę eſt omne verum: quoniam nec hoc verum, De' eſt trinus, cadit ſub obiecto intellectus: nec ea, quę non licet hoi loqui, & in cor hominis non aſcendunt, nec aſcendere poſſent. ¶ Ad hoc dicitur, quòd propriè loquēdo, neutro modo intelligitur fundamentum illud: ſed ſenſus eſt, quòd ſicut obiectum intellectus eſt verum vniuerſale, id eſt, nō contractum ad tale, vel tale verum, ſed abſolute: ita obiectum voluntatis eſt bonum vniuerſale, id eſt, nō contractum ad tale, vel tale bonum, ſed abſolute: & ſi huic fuerit adiuncta ſubintellecta differentia inter bonum & verum ex 6. Metaphy. ſcilicet, quòd verum & falſum ſunt in anima, bonum autem & malum in rebus: ſequitur quòd in illa re ſola erit beatitudo noſtra, q̄ eſt obiectum voluntatis humanæ, in qua eſt bonum abſolute: & per hoc in ſolo deo eſt, quia in cæteris non eſt bonum niſi contractum. & hæc eſt manifeſta intentio literæ. Quę cōtra obiectū intellectus obijciuntur, de limitatione veri, facillime ſoluuntur, dicendo q̄ ſicut nullū eſt ens, ad qđ nō poſſit actus intellect' terminari aliquo modo: ita nullū eſt verum quod ipſum omnino ſubterfugiat: Deum namq; & omnia attingere poteſt. Sed quia non poteſt noſter intellectus tali modo deum cognoſcere &c. ideo committitur fallacia figuræ dictionis, mutādo Quid in Quomodo. Ex impotentia ſiquidem modi cognoſcendi prouenit, quòd oportet aliquid latere omnem intellectum creatū, & non ex limitatione veri obiecti intellectus, quaſi tale verum debeat eſſe obiectum. Cuius ſignum infallibile eſt, quia quibuſcunque veris oblatis intellectui, adhuc poſſet intellectus aliud nouum verum oblatum cognoſcere, vel credere. Intellectus enim nō fit minor ex cognitione præcedentium, vt dicitur 3. de anima. qđ impoſſibile eſſet, ſi verum limitatum eſſet adęquatum obiectum intellectus.

¶ In reſponſione ad primum in arti. 8. vide Nouitie, authoris intentum de illa propoſitione, Supremū infimi attingit infimum ſupremi: quòd intelligitur de attinctione ſecūdum proximitatē naturę, quę in ſimilitudine earū propinqua conſiſtit, & non de ordinati in finem attinctione ad finem vltimum.

Et 4. cõtra cap.7. §.17 & c.54. Et op.3. c. 108 & 264. Et opu.20.lib. 1.c.8. & 9. Pſ.32.

to. Dicit enim Diony.4.c.de di.no.* ꝙ diuina ſapientia coniungit fines primorum, principijs ſecundorũ: ex quo poteſt accipi, ꝙ ſummum inferioris naturæ ſit attingere infimum naturæ ſuperioris: ſed ſummum hominis bonum eſt beatitudo. cum ergo angelus naturę ordine ſit ſupra hominem, vt in primo habitum eſt, †videt quòd beatitudo hominis cõſiſtat in hoc, quòd aliquo modo attingit ad angelum. F

*cap.4.par. 1.aliquãtulum ante finem.

¶ 2 Præt. Vltimus finis cuiuſlibet rei eſt in ſuo opere perfecto, vnde pars eſt propter totum, ſicut propter finem: ſed tota vniuerſitas creaturarum, quæ dicitur maior mundus, comparatur ad hominem, qui in 8. Phyſ.* dicitur minor mundus, ſicut perfectum ad imperfectum. ergo beatitudo hominis conſiſtit in tota vniuerſitate creaturarum. G

*q.75. ar.7 & 108. art. 8. & q.111 *li.8.Phyſ. text.17.tomo 2.

¶ 3 Præt. Per hoc homo efficitur beatus, ꝙ eius naturale deſiderium quietatur: ſed deſiderium hominis non extenditur ad maius bonũ, quàm ipſe capere poteſt. cum ergo homo nõ ſit capax boni, quod excedit limites totius creaturæ, videtur quòd per aliquod bonum creatum homo beatus fieri poſsit, & ita beatitudo hominis in aliquo bono creato conſiſtit.

Sed contra eſt quod Aug. dicit 19. de ciui. Dei.* †Vt vita carnis, anima eſt: ita beata vita hominis, Deus eſt, de quo dicitur, Pſ. 143. Beatus populus cuius Dominus, Deus eius eſt.

*cap.26.in princ. tom. 5.

Respon. Dicendum, quòd impoſsibile eſt beatitudinem hominis eſſe in aliquo bono creato. Beatitudo enim eſt bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum, alioquin non eſſet vltimus finis, ſi adhuc reſtaret aliquid appetendum. Obiectum autẽ voluntatis quę eſt appetitus humanus, eſt vniuerſale bonum, ſicut obiectũ intellectus eſt vniuerſale verũ: ex quo patet, ꝙ nihil poteſt quietare voluntatem hominis niſi bonũ vniuerſale, quod non inuenitur in aliquo creato, ſed ſolũ in Deo: quia omnis creatura habet bonitatem participatam. vnde ſolus Deus voluntatem hominis implere poteſt, ſecundum quod dicitur in Pſal. 102, Qui replet in bonis deſiderium &c. In ſolo igitur Deo beatitudo hominis conſiſtit.

D.732.

D.282.293

Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ ſuperius hominis attingit quidẽ infimũ angelicæ naturæ per quandam ſimilitudinẽ, non tñ ibi ſiſtit, ſicut in vltimo fine, ſed procedit vſq; ad ipſum vniuerſalem fontẽ boni, qui eſt vniuerſale ſubiectũ beatitudinis omnium bonorum, tanquam infinitum & perfectum bonũ exiſtens.

Ad 2m dicendum, ꝙ ſi totum aliquod non ſit vltimus finis, ſed ordinetur ad finem vlteriorem: vltimus finis partis nõ eſt ipſum totũ, ſed aliquid aliud. Vniuerſitas autem creaturarũ, ad quam comparatur homo, vt pars ad totum, non eſt vltimus finis: ſed ordinatur in Deum, ſicut in vltimũ finem. vnde bonũ vniuerſi nõ eſt vltimus finis hominis, ſed ipſe Deus.

Ad 3m dicendum, quòd bonum creatum non eſt minus quàm bonum, cuius eſt homo capax vt rei intrinſecæ & inhærentis: eſt tamen minus quàm bonũ, cuius eſt capax vt obiecti, quod eſt infinitũ: bonum autem quod participatur ab angelo, & a toto vniuerſo, eſt bonum finitum & contractum.

QVAESTIO III.

Quid ſit beatitudo, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt quid ſit beatitudo, & quæ requirantur ad ipſam.

Circa primum quæruntur octo:

¶ Primo, Vtrum beatitudo ſit aliquid increatum.

¶ Secũdo, Si eſt aliquid creatum, vtrum ſit operatio.

¶ Tertio, Vtrum ſit operatio ſenſitiuæ partis, an intellectiuæ tantum.

¶ Quarto, Si eſt operatio intellectiuæ partis, vtrũ ſit operatio intellectus, an voluntatis.

¶ Quinto, Si eſt operatio ſpeculatiui intellectus, aut practici.

¶ Sexto, Si eſt operatio intellectus ſpeculatiui, vtrũ conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarũ ſpeculatiuarũ.

¶ Septimo, Vtrũ conſiſtat in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum, ſcilicet angelorum.

¶ Octauo, Vtrum in ſola ſpeculatione Dei, qua per eſſentiam videtur.

Articvlvs primvs.

Vtrum beatitudo ſit aliquid increatum,

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo ſit aliquid increatum. Dicit.n. Boet. in 3. de conſol.* Eſſe Deum ipſam beatitudinem, neceſſe eſt confiteri.

Infr. q. 26. art. 3. & 4. di.49. q. 1. arti. 2. q.1. coe.

* Proſa 10. circa med.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt ſummum bonum: ſed eſſe ſummum bonũ conuenit Deo. cũ ergo non ſint plura ſumma bona, videtur ꝙ beatitudo ſit idem qd Deus. H

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt vltimus finis, in quem naturaliter humana voluntas tanquàm in finem tẽdit: ſed in nullum aliud voluntas tanquàm in finem tendere debet niſi in Deum, quo ſolo fruẽdum eſt, vt Aug. dicit.* † ergo beatitudo eſt idem quod Deus.

*li.1. de doctri.Chriſt. cap.4. 5. & 22. tom. 3.

Sed contra. Nullum factum eſt increatum: ſed beatitudo hominis eſt aliquid factum, quia ſecundum Auguſt. 1. de doct.Chriſt.* Illis rebus fruendum eſt, quæ nos beatos faciunt. ergo beatitudo non eſt aliquid increatum.

*lib.1. cap. 3. in princ. tom. 3.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* finis dicitur dupliciter. Vno modo ipſa res, quã cupimus adipiſci, ſicut auaro eſt finis pecunia. Alio modo, ipſa adeptio vel poſſeſsio, ſeu vſus, aut fruitio eius rei quę deſideratur: ſicut ſi dicatur, quòd poſſeſſio pecuniæ eſt finis auari, & frui re voluptuoſa eſt finis intemperati. Primo ergo modo, vltimus hominis finis eſt bonum increatũ, ſcilicet Deus, qui ſolus ſua infinita bonitate poteſt volũtatem hominis perfecte implere. Secũdo autem modo, vltimus finis hominis eſt creatum aliquid in ipſo exiſtens, qd nihil eſt aliud ꝙ̃ adeptio, vel fruitio finis vltimi: vltim* aũt finis vocat beatitudo. Si ergo beatitudo hominis cõſideretur quantũ ad cauſam, vel obiectũ, ſic eſt aliquid increatum: ſi autem conſideretur quantum ad ipſam eſſentiam beatitudinis, ſic eſt aliquid creatum. I K

*q.1. art.8. & q.præce. ar.7.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Deus eſt beatitudo per eſſentiam ſuam: non.n. per adeptionẽ aut participationẽ alicuius alterius beatus eſt, ſed per eſſentiam ſuam. Homines aũt ſunt beati, ſicut ibidẽ dicit Boet.* per participationem: ſicut & dij per participationem dicũtur. ipſa autem participatio beatitudinis ſm quam homo dicitur beatus, aliquid creatum eſt.

*ead.proſa. 10.lib.3.de conſo.

Ad 2m dicendum, quòd beatitudo dicitur eſſe ſummum hominis bonum, quia eſt adeptio vel fruitio ſummi boni.

Ad 3m dicendũ, quòd beatitudo dicitur vltimus finis per modum, quo adeptio finis dicitur finis.

Arti-

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo ſit operatio.

*1.di.1.q.1. art.1. Et 3. di.34 q.1. art.5.cor. Et 4.di.49 q.1.art.2.q.2.& q.4.ar.2. Et quol. 8.ar.19.co. Et 1.Ethic. lec.1.Et 9. Metap.lec. 9.6. † Proſa 2. circa princ.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo non ſit operatio. Dicit enim Apoſtol. Ro.6. Habetis fructum ueſtrum in ſanctificationẽ, finem uero uitam æternam: ſed uita nõ eſt operatio, ſed eſt ipſum eſſe uiuentiũ. ergo ultimus finis, qui eſt beatitudo, non eſt operatio.

¶ 2 Præt. Boetius dicit in 3. de conſol. † quòd beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: ſed ſtatus non nominat operationem. ergo beatitudo non eſt operatio.

B

¶ 3 Præt. Beatitudo ſignificat aliquid in bono exiſtẽs, cum ſit ultima perfectio hominis: ſed operatio non ſignificat ut aliquid exiſtens in operante, ſed magis ut ab ipſo procedens. ergo beatitudo non eſt operatio.

¶ 4 Præt. Beatitudo permanet in beato: operatio aũt non pmanet, ſed trãſit. ergo beatitudo nõ eſt operatio.

¶ 5 Præt. Vnius hominis eſt una beatitudo: operationes autem ſunt multæ ergo beatitudo nõ eſt operatio.

¶ 6 Præt. Beatitudo ineſt beato abſque interruptione: ſed operatio humana frequenter interrumpitur, puta ſomno, uel aliqua alia occupatiõe, uel quiete. ergo beatitudo non eſt operatio.

C

SED CONTRA eſt, quod philoſophus dicit in primo Ethic.* quòd felicitas eſt operatio ſecundum uirtutem perfectam.

*cap.7.poſt medium.tomo 5.

RESPON. Dicendum, quòd ſecundum quod beatitudo hominis eſt aliquid creatum in ipſo exiſtens, neceſſe eſt dicere, quòd beatitudo hominis ſit operatio. Eſt enim beatitudo ultima hominis perfectio. unumquodq; autem intantum perfectum eſt, inquantum eſt actu, nam potentia ſine actu imperfecta eſt, oportet ergo beatitudinem in ultimo actu hominis conſiſtere. Manifeſtũ eſt autem, quòd operatio eſt ultimus actus operantis: unde & actus ſecundus a philoſopho nominatur in 2. de anima.* Nam habens formam, poteſt eſſe in potentia operans: ſicut ſciens, eſt in potentia conſiderans. Et inde eſt quòd in aliis rebus, res unaquæque dicitur eſſe propter ſuam operationem, ut dicitur in 2. de cælo. † neceſſe eſt ergo beatitudinem hominis operationem eſſe.

D

*tex.2.adiuncto 3.& 6.tom.2.

† tex.17.tomo 2.

D.270.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uita dicitur dupliciter. Vno modo, ipſum eſſe uiuentis, & ſic beatitudo non eſt uita.* Oſtẽſum eſt enim quòd eſſe unius hominis qualecunque ſit, non eſt hominis beatitudo: ſolius enim Dei beatitudo eſt ſuum eſſe. Alio modo dicitur uita, ipſa operatio uiuentis, ſecũdum quam principium uitæ in actũ reducitur: & ſic nominamus uitã actiuam, uel cõtemplatiuam, uel uoluptuoſam: & hoc modo uita æterna dicitur ultimus finis, quod patet p hoc quod dicitur Ioan. 17. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te Deum uerum & unum.

*q.2.art.5.

E

AD 2m dicendum, quòd Boet.* diffiniendo beatitudinem, conſiderauit ipſam communem beatitudinis rationem. Eſt enim communis beatitudinis ratio, quòd ſit bonum commune perfectum, & hoc ſignificauit cum dixit, Quòd eſt ſtatus omnium bonorũ aggregatione perfectus, per quod nihil aliud ſignificatur, niſi, ꝙ beatus eſt in ſtatu boni perfecti. Sed Ariſt.* expreſſit ipſam eſſentiam beatitudinis, oſtendens per quid homo ſit in huiuſmodi ſtatu: quia per operationẽ quãdam. & ideo in 1. Ethic.* ipſe etiam oſtendit, quòd beatitudo eſt bonum perfectum.

*loco ĩ arg. citato.

*loco ĩ arg. citato.

c.7.tom.5.

A

AD 3m dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 9. Metaph.* duplex eſt actio, una quæ procedit ab operante in exteriorem materiam, ſicut urere & ſecare. & talis operatio nõ poteſt eſſe beatitudo: nam talis operatio non eſt actio, & perfectio agentis, ſed magis patientis, ut ibidem dicitur.* Alia eſt actio manens in ipſo agente, ut ſentire, intelligere, & uelle: & huiuſmodi actio eſt pfectio & actus agentis. & talis operatio poteſt eſſe beatitudo.

Text.16. tom.3.

Eod. te.16.

AD 4m dicendum, ꝙ cum beatitudo dicat quãdam ultimam perfectionẽ, ſecũdum quòd diuerſæ res beatitudinis capaces, ad diuerſos gradus perfectionis pertingere poſſunt, ſecundum hoc neceſſe eſt quòd diuerſimode beatitudo dicatur. Nã in Deo eſt beatitudo per eſſentiam, quia ipſum eſſe eius, eſt operatio eius: quia nõ fruitur alio, ſed ſeipſo. In Angelis aũt, beatitudo eſt ultima perfectio ſecũdum aliquam operationem, qua cõiunguntur bono increato: & hæc operatio eſt in eis unica & ſempiterna. In hominibus autem ſecundũ ſtatum præſentis uitæ, eſt ultima perfectio ſecũdum operationem, qua homo cõiungitur deo. Sed hæc operatio nec continua poteſt eſſe, & per conſequens nec unica eſt: quia operatio interciſſione multiplicatur, & propter hoc in ſtatu præſentis uitæ, perfecta beatitudo ab hoĩe haberi non põt. unde Philoſophus in 1. Ethi.* ponens beatitudinem hoĩs in hac uita, dicit eam imperfectam, poſt multa cõcludens. Beatos autem dicimus, ut hoĩes: ſed promittitur nobis a deo beatitudo perfecta, quãdo erimus ſicut angeli in cælo, ſicut dicitur Matth. 22. Quantum ergo ad illã beatitudinem perfectam ceſſat obiectio: quia una, & continua, & ſempiterna operatione in illo beatitudinis ſtatu mens hoĩs deo coniungitur: ſed in præſenti uita quantum deficimus ab unitate & continuitate talis operationis, tantum deficimus a beatitudinis perfectione. Eſt tñ aliqua participatio beatitudinis: & quanto operatio poteſt eſſe magis continua & una, tanto plus habet rationem beatitudinis. & ideo in actiua uita, quæ circa multa occupatur, eſt minus de rõne beatitudinis, q̃ in uita cõtemplatiua, quæ uerſatur circa unum. i. circa ueritatis contemplationẽ. etſi aliqñ homo actu non operetur hmõi operationem: tñ quia in prõptu habet eam, ſemper poteſt operari. Et quia etiam ipſam ceſſationem, puta ſomni, uel occupationis alicuius naturalis, ad operationẽ prædictam ordinat, quaſi uidetur operatio continua eſſe. Et per hoc patet ſolutio ad quintum, & ad ſextum.

B

C

D

Cap.10. in fine tom.5.

ARTICVLVS III.

Vtrum beatitudo ſit operatio ſenſitiuæ partis, aut intellectiuæ tantum.

E

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo conſiſtat etiã in operatione ſenſus Nulla.n. operatio inuenitur in homine nobilior operatione ſenſitiua, niſi intellectiua. Sed operatio intellectiua depẽdet in nobis ab operatione ſenſitiua, quia non poſſumus intelligere ſine phantaſmate, ut dicitur in 3. de anima.* ergo beatitudo conſiſtit etiam in operatione ſenſitiua.

3.c.contra. 33. & 37. princip. Et opuſ.3.cap. 264. & 1. Ethi.lec.10

*te.30.to.2

¶ 2 Præt. Boe. dicit in 3. † de cõſol. Quòd beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: ſed quædam bona ſunt ſenſitiua, quæ attingimus per ſenſus operationem. ergo uidetur quòd operatio ſenſus requiratur ad beatitudinem.

† Proſa 2. circa princ.

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt bonum perfectum, ut probatur in 1. Ethic.* quod non eſſet, niſi homo perficeretur

*ca.7.to.5

per ipſam ſecundum omnes partes ſuas: ſed per operationes ſenſitiuas quædam partes animæ perficiuntur. ergo operatio ſenſitiua requiritur ad beatitudinem.

Sed contra. In operatione ſenſitiua communicant nobis bruta animalia, non autem in beatitudine. ergo beatitudo non conſiſtit in operatione ſenſitiua.

Respon. Dicendum, quòd ad beatitudinem poteſt aliquid pertinere tripliciter. Vno modo eſſentialiter: Alio modo antecedenter: Tertio modo conſequenter. Eſſentialiter quidem non poteſt pertinere operatio ſenſus ad beatitudinem: nam beatitudo hominis conſiſtit eſſentialiter in coniunctione ipſius ad bonum increatum, quod eſt vltimus finis, vt ſupra oſtenſum eſt*, cui homo coniungi non poteſt per ſenſus operationem. Similiter etiam, quia ſicut oſtenſum eſt*, in corporalibus bonis beatitudo hominis non conſiſtit, quæ tamen ſola per ſenſus operationem attingimus. Poſſunt autem operationes ſenſus pertinere ad beatitudinem antecedenter, & conſequenter. Antecedenter quidem ſecundum beatitudinem imperfectam, qualis in præſenti vita haberi poteſt: nam operatio intellectus præexigit operationem ſenſus. Conſequenter autem in illa perfecta beatitudine, quæ expectatur in cælo: quia poſt reſurrectionem ex ipſa beatitudine animæ, vt Auguſtinus dicit in epiſtola ad Dioſcorum*, fiet quædam refluentia in corpus, & in ſenſus corporeos, vt in ſuis operationibus perficiantur: vt infra magis patebit cùm de* reſurrectione agetur. Non autem tunc operatio, qua mens humana Deo côiungitur, a ſenſu dependebit.

Ad primvm ergo dicendû, quòd obiectio illa probat, ꝙ operatio ſenſus requiritur antecedenter ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita haberi poteſt.

Ad 2^m dicendum, quòd beatitudo perfecta, qualem angeli habent, habet congregationem omnium bonorum per coniunctionê ad vniuerſalê fontem totius boni, non quòd indigeat ſingulis particularibus bonis: ſed in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio bonorum ſufficientiû ad perfectiſſimam operationem huius vitæ.

Ad 3^m dicendum, quòd in perfecta beatitudine perficitur totus homo, ſed in inferiori parte per redundantiam a ſuperiori: in beati-

F tudine autem imperfecta præſentis vitæ ecôuerſo, a perfectione inferioris partis proceditur ad perfectionem ſuperioris.

Articvlvs IIII.

Vtrum ſi beatitudo eſt intellectiuæ partis, ſit operatio intellectus, an voluntatis.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo G conſiſtat in actu voluntatis. Dicit enim* Aug. 19. de ciuitat. Dei, quod beatitudo hominis in pace conſiſtit. vnde in Pſalm. 147. Qui poſuit fines tuos pacem: ſed pax ad voluntatem pertinet. ergo beatitudo hominis in voluntate conſiſtit.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt ſummum bonum: ſed bonum eſt obiectum voluntatis. ergo beatitudo in uoluntatis operatione conſiſtit.

H ¶ 3 Præt. Primo mouenti reſpondet ultimus finis: ſicut ultimus finis totius exercitus eſt uictoria, quę eſt finis ducis, qui omnes mouet: ſed primum mouens ad operandum eſt uoluntas, quia mouet alias uires, ut infra dicetur. ergo beatitudo ad uoluntatem pertinet.

¶ 4 Præt. Si beatitudo eſt aliqua operatio, oportet quòd ſit nobiliſſima operatio hominis: ſed nobilior eſt Dei dilectio, quæ eſt actus uoluntatis, quàm cognitio, quæ eſt I operatio intellectus, ut patet per Apoſtolum 1. ad Corinth. 13. ergo uidetur quòd beatitudo conſiſtat in actu uoluntatis.

¶ 5 Præt. *Auguſtinus dicit in 13. de Trinit. quòd beatus eſt qui habet omnia quæ uult, & nihil uult male. & poſt † pauca ſubdit. Et appropinquat beato, qui bene uult quodcunque uult: bona enim beatum faciunt, quorum bonorû iam habet aliquid, ipſam ſcilicet bonâ uoluntatê. ergo beatitudo in actu K uoluntatis conſiſtit.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Ioan.* 17. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te Deum uerum unum: uita autem æterna eſt ultimus finis, ut dictum eſt. ergo beatitudo hominis in cognitione Dei côſiſtit, quæ eſt actus intellect*.

Respon. Dicendum, quòd ad beatitudinem, ſicut ſupra dictû eſt*, duo requiruntur, Vnum, quod eſt eſſe beatitudinis: aliud, quod eſt quaſi per ſe accidens eius, ſcilicet delectatio ei adiuncta. Dico ergo, ꝙ quantum ad id, quod eſt

art. 1. hui⁹ quæſt.
q. 2. art. 5.

*aliquantulû ante medium epiſt. eſt epi. 56. tom. 2.
*In 3. part. ſed non côple.

¶ *Super Quæſtionis tertiæ Articulum quartum.*

In hac tertia quæſtione vſq; ad quartum articulû, nihil occurrit ſcribêdum, niſi quòd in ſecundo articulo tria notanda ſpecialiter ſunt. Primum in corpore, ꝙ cû dicitur, Vnûquodque eſt propter ſuâ operationem, poteſt dupliciter intelligi. Primo ſicut propter rem, quæ eſt eius finis: & ſic falſiſſimum eſt. Alio modo ſicut propriû complementum: & ſic eſt verum, ità ꝙ vnumquodque habens operationê eſſe propter ſuam operationem, nihil aliud eſt quam eſſe ꝑpter ſeipſum in actu côpleto & perfecto.

¶ Secundum, in reſponſione ad ſecundum, ſcilicet quòd cû dicitur, Beatitudo eſt ſtatus omniû bonorum aggregatione perfectus, non eſt prædicatio eſſentialis, ſed cauſalis: ita quòd intelligatur beatitudo, vt cauſa eſt ſtatus talis vt effectus: quoniam ipſa beatitudinis eſſentia eſt, per quam eſt talis ſtat*: vt in litera dicitur.

¶ Tertium, in reſpôſione ad tertium, ꝙ memor ſis ambiguitatis rê ſimpliciter, quàm apud authorê de ſubiecto actionis tranſeuntis: propter quòd forte litera appoſuit ly magis, dicendo quòd eſt magis perfectio patientis. Nam ſecundum veritatem actio immanens principaliter eſt propter perficiendum agens ipſum, actio vero trâſiês principaliter eſt propter perficiendû aliud. Vtrum autê ſicut actio immanês redundat in alterû, ita quoq; actio trâſiens perficiat agês: non eſt moralis negotii, ſed alibi diſcutietur, ſi Deus dederit.

¶ In iſto 4. ar. diſputatiu illa conſueta occurrit de beatitudine, Vtrum eſſentialiter ſit actus intellectus, vel voluntatis. Scotus enim in 4. diſt. 49. q. 4. râtionem hic allatâ credit ſe ſoluere ac infringere, & multipliciter probat intentum ſuum, ſcilicet quòd côſiſtat in actu voluntatis. Rationem igitur carpit in duobus. Primo in illa propoſitione, Beatitudo eſt conſecutio finis: diſtinguêdo enim ait, quòd duplex eſt conſecutio finis. Altera prima via generationis, altera prima via perfectionis: & ꝙ beatitudo côſiſtit eſſentialiter in conſecutione prima ſecûdum ordinem perfectionis. Talis autem non eſt viſio finis, ſed amor finis viſi, viſio enim eſt conſecutio prima via originis. In hoc ergo ſecundû ipſum primo peccat hęc ratio: quia aſſumit, quòd beatitudo côſiſtit in conſecutione prima via generationis. Secundo arguit illâ defectus, quia ſcilicet non ſufficienter ſcrutator actus voluntatis circa finem. Ponit enim litera duos tantum, ſcilicet deſiderium & quietationem: cum, ſi proprie de quiete loquimur, detur tertius: quoniam quies proprie delectatio eſt, & præter eam eſt amor, iuxta illud Auguſtini: Appetitus inhiantis ſic amor fruentis: & iu hoc quietatiuo amore, qui etiam quies in fine dici poteſt, conſiſtere dicit beatitudinem, nec hoc rô literę excludit, ſed quietem delectationis tantum. Intentum autem ſuû, ſcilicet quòd beatitudo formaliter ſit actus voluntatis, id eſt, amor vltimi finis viſi, probat tripliciter. Primo ſic: Beatitudo formalis conſiſtit in actu propinquiori vltimo fini extrinſeco, quæ eſt beatitudo obiecta. ergo conſiſtit in actu voluntatis. Antecedens patet: quia quanto propinquius ſimpliciter vltimo fini, tanto magis habet rationê finis vlterioris. Conſequentia vero probatur; quia

Inf. q. 26. ar. 2. & ar. 3 cor. Et 2. côtra c. 25. & 26. & 27. §. a. Et mal. q. 16. ar. 2. ad 6. Et ve. q. 1. art. 5. ad 8. Et quol. 8. ar. 19. Et opu. 3. c. 107.
*lib. 19. c. 10. & 11. to 5.

c. 5. in fine tom. 3.
† eo. li. c. 6. circa mediû tom. 3.

q. 2. art. 6.

eſſẽtialiter ipſa beatitudo,ᵈ impoſſibile eſt ꝙ cõſiſtat in actu uolũtatis. Manifeſtum eſt.n. ex præmiſſis*, ꝙ beatitudo eſt cõſecutioᵈ finis ultimi: cõſecutio autẽ finis non cõſiſtit in ipſo actu uoluntatis. uoluntas autem fertur in finem & abſentem, cũ ipſum deſiderat: & præſentem, cum in ipſo requieſcẽs delectatur. Manifeſtũ eſt autem ꝙ ipſum deſiderium finis, non eſt conſecutio finis, ſed eſt motus ad finem: delectatio autem aduenit uolũtati ex hoc, quòd finis eſt præſens: non autẽ ecõuerſo, ex hoc aliquid fit præſens, quia uoluntas delectatur in ipſo. oportet igitur aliquid aliud eſſe q̃ actũᵈ uoluntatis, per quod fit finis ipſe præſens uoluntati: & hoc manifeſte apparet circa fines ſenſibiles. Si enim conſequi pecuniã, eſſet per actum uoluntatis, ſtatim a principio cupidus conſecutus eſſet pecuniam, q̃n uult eam habere: ſed a principio quidem eſt abſens ei: conſequitur autem ipſam per hoc, quòd manu ipſam apprehendit, uel aliquo huiuſmodi. & tunc iam delectatur in pecunia habita. Sic igitur & circa intelligibilem finem cõtingit. nam a principio uolumus cõſequi finem intelligibilem: conſequimur autẽ ipſum per hoc quòd fit præſens nobis per actum intellectus: & tunc uoluntas delectata cõquieſcit in fine iã adepto. ſic igitur eſſentia beatitudinis in actu intellectus conſiſtit, ſed ad uolũtatẽ ptinet delectatio beatitudinẽ cõſequẽs, ſecũdũ quod Aug. dicit 10. cõfeſ.* ꝙ beatitudo eſt gaudium de ueritate: quia ſcilicet ipſum gaudium eſt cõſummatio beatitudinis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ pax ptinet ad ultimũ hominis finẽ, nõ quaſi eſſentialiter ſit ipſa beatitudo: ſed quia antecedẽter & cõſequẽter hẽt ſe ad ipſã. Antecedẽter q̃dẽ, inquantũ iã ſunt remota oĩa perturbãtia: & ĩpediẽtia ab ultimo fine. Cõſequẽter uero, inquãtũ iã hõ adepto ultimo fine, remanet pacatus

B deſiderio quietato.

AD 2m dicẽdũ, ꝙ primũ obiectũ uolũtatis nõ ẽ actus eius: ſicut nec primũ obiectũ uiſus eſt uiſio, ſed uiſibile. uñ ex hoc ipſo ꝙ beatitudo ptinet ad uolũtatẽ, tãquàm primum obiectum eius, ſequitur quòd non pertineat ad ipſam tanquam actus ipſius.

AD 3m dicendum, quòd finem primo apprehendit intellectus quàm uoluntas, tamen motus ad finem incipit in uoluntate:

C & ideo uoluntati debetur id, quod ultimo conſequitur conſecutionem finis, ſcilicet delectatio, uel fruitio.

AD 4m dicendum, quòd dilectio præeminet cognitioni in mouendo: ſed cognitio præuia eſt dilectioni in attingendo. Non enim diligitur niſi cognitum: ut dicit Auguſtinus in 10. de Trinit.*. Et ideo intelligibilem finem primo attingimus per actionem intellectus, ſicut & finem ſenſibilem primo attingimus per actio-

D nem ſenſus.

AD 5m dicendũ, ꝙ ille qui hẽt omnia quæ uult, ex hoc eſt beatus, quòd habet ea quæ uult: quod quidem eſt per aliud quàm per actum uoluntatis. Sed nihil male uelle requiritur ad beatitudinẽ, ſi-

---

quia finis ultimus ut ſic, eſt proprium obiectum actus uoluntatis: Ex quo poteſt ſic argui. Actus tendens ex ſe in finem ut ſic, eſt et propinquior illo, qui non ex ſe ut ſic, in ipſum tendit. Talis eſt actus uoluntatis reſpectu actus intellectus. Probatur, quia finis eſt proprium obiectum appetitus, ut in 1.q. didicimus. Scdo ſic. Amare & intelligere, ordinate ſe habẽt. Aut igitur amare eſt pp intelligere ut finẽ: & hoc nõ, quia ſm Anſel. li.2. Cur deus hõ, peruerſus eſſet ordo, amare ut intelligeret. ergo intelligere eſt pp amare ut finẽ. ergo amor eſt finis ultimus formalis. Tertio ſic. Actᵘ uolũtatis inter intrinſeca, ẽ ſumme volẽdus. ergo in eo cõſiſtit beatitudo formalis ſeu intrinſeca. Cõſequẽtia nota: & antecedẽs probatur. Volũtas plus appetit pfectionẽ ſuã i ultimo fine, q̃ intellectus. ergo actus ille ſuus ẽ ſumme inter intrinſeca volẽdus. hoc antecedẽs probatur. Volũtas naturaliter plus appetit appetitu naturali ſuã perfectionẽ, q̃ intellectus. ergo ex appetitu libero, recto tñ: q̃a liber rectus cõſonat nãli. Arguitur quoq; ab aliis, quæ vide ſi vis in Capreolo. 49. diſtin. 4.

D.171
ar.1. huius quæ.& q.2.
D.625
D.308. 625

¶ Ad euidentiã obiectorũ contra rõnẽ literæ, ſcito, ꝙ perſpicaciter aduertẽtibᵘ, nihil q̃d diſtinguendũ eſſet, pætermiſſum in litera eſt: Cõſecutionem in primis duplicẽ eſſe, niſi æquiuocatio cõcedatᵣ, ſtricto eſt: quoniã nominibus vtendo vt plures, cõſecutio nõ vocatur rei cõſecutę amor. vnde argoẽs, quia illã propoſitionẽ, Beatitudo ẽ cõſecutio finis, euitare nõ potuit, æquiuocauit cõſecutionis vocabulũ, vt ſuã proſequeretᵣ opinionẽ. Q̃d autẽ amor nõ habeat rationem cõſecutionis, ex eo probabitur: quia amor eſt rei habitæ, & amor quidẽ rei nõ habitæ. Patet, ꝙ nõ eſt cõſecutio ex hoc ipſo ꝙ eſt rei non habitæ: amor autẽ rei habitæ ex hoc ipſo nõ eſt cõſecutio, ꝙ conſecutionẽ ſupponit, quia ẽ rei habitæ. vnde prima Scoti obiectio ſup æquiuocatione fundatur: & ideo nihil valet. Quãuis ẽt aſſumat falſum .ſ. ꝙ amor dei ſit perfectior eius viſione, vt in litera dicitur. Ex his aũt apparet ſolutio alterius obiectionis. Litera.n.nõ prætermiſit amorẽ, ſed dupliciter illũ excluſit. Primo excludendo delectationẽ, q̃m in ea clauditur amor. nõ.n.delectamur præſentibus cõiunctis, niſi amatis. Secũdo excludendo deſideriũ & delectationẽ. Cũ.n. illud ſit nõ habiti, hoc vero habiti, & amor ſit nõ habiti & habiti: inquãtũ eſt nõ habiti, excluditur eadẽ rõne qua deſideriũ, quia .ſ. hoc quod amat, nõ habet præſens: inquantũ vero eſt habiti, excluditur eadẽ rõne, qua delectatio: quia.ſ. amor rei habitæ aduenit volũtati ex hoc, ꝙ eſt habita, & nõ ecõuerſo. Et in nullo diminuta eſt litera: ſed rõne ſolita intentũ cõcluſit. Et contra opinionẽ oppoſitã militat, ſi ſciat ea quis vti ſic, Amor abſtrahit ab habito, & nõ habito obiecto, quia eſt vtriuſque, vt patet de amore amicitię

c.23. ante mediũ to.c. & 2.

A & cõcupiſcentiæ, & de actu charitatis, qui eiuſdẽ eſt ſpeciei in via & in patria. ergo nõ eſt cõſecutio obiecti beatis. ergo nõ eſt beatitudo formalis. Et probat hic ratio de quacũq; cõſecutione: quia abſtrahẽs nõ eſt ex propria ratione vlla conſecutio. & hoc eſt directe intẽtio literæ huius. ¶ Ad rationẽ autẽ primam Scoti pro intento ſuo, rñdetur negãdo ſequelã. Et ad probationẽ dicitur, ꝙ maior ẽ vera cæteris paribus, ſicut cæteræ cõparationes ſunt intelligẽdæ. In propoſito autẽ cætera non ſunt paria: q̃m actus viſionis eſt quaſi pars ipſiᵘ finis: & eſt finis, nõ ponẽs in numerũ cum fine extrinſece. Deus.n. viſus eſt finis hois, & nõ ſunt duo fines.ſ. deᵘ & viſio: ſicut inductiue patet in aliis finibus &c. vnde actᵘ volũtatis eſt ppinquior inter actus tẽdẽtes i finẽ integrũ: ſed propinquior illo eſt, qui eſt quaſi pars finis. Amamus.n. non ſolũ bonũ, ſed bonũ cognitũ, & pp illud &c. ¶ Ad ſm dicitur, ꝙ verbũ Anſelmi ſaluatᵣ in via, in qua melior eſt dei dilectio, quàm intellectio. Sed in patria, quãquã deus amatᵘ non ametur propter videre ipſum, ſed pp ipſum deum amore amicitiæ, quia cũ amatur viſus, ita ꝙ viſio non concurrit ibi per accidens, ſed per ſe, ipſe amor beatificus ordinatᵣ in viſionẽ vt finẽ. Amat enim beatus viſionem illã, vt adeptionem finis: quod eſt amare illã vt finem. & amor vt eſt cõcupiſcentiæ, ordinatur in viſionẽ vt finem, & amare eſt propter viſionẽ. Nec in hoc eſt puerſitas aliqua, ſed peruerſitas eſſet de amore, vt eſt amicitiæ: quia ſic deus ordinaretᵣ ad viſionẽ a tali amore. Nunc aũt ponitur ſummũ cõcupiſcibile ipſa adeptio dei, quæ eſt per viſionẽ: q̃d eſt verum.

c.1.& 2. tom.3.

¶ Ad tertiũ aũt negatur antecedẽs. & ad probationẽ dicitᵣ, ꝙ volũtas, cũ ſit appetitus animalis, q datus eſt a natura animalibus

B primo pp totũ ſuppoſitũ, & non propter ſeipſum appetitũ (quia ad hoc ſufficit appetitus naturalis) non ſumme vult actũ elicitũ perfectionẽ ſuã, neque intellectus vt ſic, ſed ſuppoſiti, quæ eſt cõſecutio vltimi finis. Vnde probatio illa ab appetitu naturali volũtatis, ad appetitũ qui eſt actua elicitus eiuſdẽ, nõ valet propter rõnẽ dictã, quia ſcilicet inclinatio naturalis eſt primo propter ipſam potentiã appetentẽ: actus aũt elicitus animalis eſt primo propter ſuppoſitũ appetẽs. Et ideo tẽdendo primo in bonũ intellectus non quatenus intellectus, ſed quatenus eſt ſuppoſiti, maxime cõſonat naturæ ſuæ potentiæ, inquantum animalis eſt: quia vt dictum eſt, propter animal ipſum data eſt primo. Multa quoque ſcripta ſunt ſuperius in q. 82.ar.3. facientia ad materiam hanc. quare tranſeundum puto.

cut quædam debita diſpoſitio ad ipſam: voluntas autem bona ponitur in numero bonorum, quæ beatũ faciunt prout eſt inclinatio quędam in ipſa: ſicut motus reducitur ad genus ſui termini, vt alteratio ad qualitatem.

ARTICVLVS V.

Vtrum beatitudo ſit operatio intellectus ſpeculatiui, an practici.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo conſiſtat in operatione intellectus practici. Finis enim vltimus cuiuſlibet creaturæ cõſiſtit in aſsimilatione ad Deum: ſed homo magis aſsimilatur Deo per intellectum practicum, qui eſt cauſa rerum intellectarum, quàm per intellectum ſpeculatiuum, cuius ſcientia accipitur a rebus. ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in operatione intellectus practici, quàm ſpeculatiui.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt perfectum bonum hominis: ſed intellectus practicus magis ordinatur ad bonum, q̃ ſpeculatiuus, qui ordinatur ad verum. Vnde & ſecundum perfectionem practici intellectus dicimur boni, non autem ſecundũ perfectionem ſpeculatiui intellectus: ſed ſecundum eam dicimur ſcientes, vel intelligẽtes. ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in actu intellectus practici, quàm ſpeculatiui.

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt quoddam bonum ipſius hominis: ſed ſpeculatiuus intellectus occupatur magis circa ea quæ ſunt extra hominem: practicus autem intellectus occupatur circa ea quę ſunt ipſius hominis, ſcilicet circa operationes & paſsiones eius. ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in operatione intellectus practici, quàm intellectus ſpeculatiui.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 1. de Trin.* quòd contemplatio promittitur nobis, actionũ omnium finis, atque æterna perfectiõ gaudiorum.

RESPON. Dicendum, quòd beatitudo magis conſiſtit in operatione ſpeculatiui intellectus, quàm practici: quod patet ex tribus. Primo quidem ex hoc, quòd ſi beatitudo hominis eſt operatio, oportet q̃ ſit optima operatio hominis: optima autem operatio hominis eſt, quæ eſt optimæ potẽtiæ
F reſpectu optimi obiecti. Optima autem potentia eſt intellectus, cuius obiectum optimum eſt bonum diuinum, quod quidem non eſt obiectum practici intellectus: ſed ſpeculatiui. vnde in tali operatione, ſcilicet in cõtemplatione diuinorum, maxime conſiſtit beatitudo. Et quia vnuſquiſq; videtur eſſe id, quod eſt optimum in eo, vt dicitur in 9. & 10. Ethic.* ideo talis operatio eſt maxime ꝓpria homini, & maxime delectabilis. Se-
G cundo apparet idem ex hoc, quòd contẽplatio maxime quæritur propter ſeipſam: actus autem intellectus practici nõ quæritur propter ſeipſum, ſed propter actionem: ipſæ autem actiones ordinantur ad aliquem finem. vnde manifeſtum eſt, quòd vltimus finis non poteſt conſiſtere in vita actiua, quæ pertinet ad intellectum practicum. Tertio idẽ apparet ex hoc, quòd in vita contemplatiua homo communicat cum ſuperioribus, ſcilicet
H cũ Deo & angelis, quibus per beatitudinẽ aſsimilatur: ſed in his quæ pertinent ad vitam actiuam etiam alia animalia cum homine aliqualiter communicant, licet imperfecte: & ideo vltima & perfecta beatitudo, quæ expectatur in futura vita, tota principaliter conſiſtit in contemplatione. Beatitudo autem imperfecta, qualis hic haberi poteſt, primo quidem & principaliter conſiſtit in contemplatio-
I ne: ſecundario vero in operatione practici intellectus ordinantis actiones & paſsiones humanas, vt dicitur in 10.* Ethic.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ſimilitudo prædicta intellectus practici ad Deum, eſt ſecundum proportionalitatem, quia ſcilicet habet ſe ad ſuum cognitũ, ſicut Deus ad ſuum: ſed aſsimilatio intellectus ſpeculatiui ad Deũ, eſt ſecundum vnionem, vel informationem, quæ eſt multo maior aſsimilatio. & tamen dici poteſt,
K quòd reſpectu principalis cogniti, quòd eſt ſua eſſentia, non habet Deus practicam cognitionem, ſed ſpeculatiuam tantum.

AD 2^m dicendum, quòd intellectus practicus habet bonum, qd eſt extra ipſum: ſed intellectus ſpeculatiuus habet bonum in ſeipſo, ſcilicet contemplationem veritatis. & ſi illud bonum ſit perfectũ, ex eo totus homo perficitur, & fit bonus: quod quidem intellectus practicus non habet, ſed ad illud ordinat.

Lib. 9. c. 4. & 8. lib. 10. c. 7. ad finẽ. tom. 5.

cap. 7. & 8 tom. 5.

*cap. 10. in princ. & ca. 8. parũ ante mediũ, tomo 3.

¶ *Super Quæſtionis tertiæ Articulum quintum.*

IN artic. 5. circa illa verba, Diuinũ bonum non eſt obiectum intellectus practici: Scõtra occurrit dubitatio ex prologo primi ſent. vbi ex eo quòd Deus eſt obiectum rectificatiuũ intellectus creati ad rectam operationem voluntatis, puta amoris ipſius dei, & ex ipſo ſumũt prima principia praxis, vtpote ex vltimo fine, vult Deum eſſe obiectum intellectus practici, cuius oppoſitũ hic dicitur. Sed ad hoc, & ſimilia facile patet reſponſio ex dictis in 1. lib. Ad obiectum ſiquidem practici intellectus, ſeu habitus exigit, quòd hæc & ſimilia habeat pure. ſi.n. habet hęc eleuate in re ſuperioris ordinis, ſupra practicum eſt. Ridiculum aũt puto dicere, q etiã Trinitatis myſteria verſa, practicam im̃ cognitionem pariũt. oportet hic ſeruare illud philoſophi, Quolibet ꝓferente contraria, ſolicitum eſſe, ſtultum eſt &c.

1. q̃. 20. ar. 8. & 4. di. 49. q. 1. art. 1. q̃. 3. Et opu. 3. cap. 214. & 1. huius lect. 10

¶ In eodem 5. artic. circa illa verba: Act⁹ intellectus practici non quærit propter ſeipſum, ſed propter actionem: dubiũ occurrit, quoniam nobilius nõ eſt propter ignobilius, vt finem. cõſtat autem actum intellect⁹ practici eſſe nobiliorem actione. ergo &c.

¶ Ad hoc omiſſis aliorum reſponſionibus, qualeſcũq; ſint, reſpondetur, q actus intellectus practici, poteſt dupliciter ſumi. Vno mõ vt actus eſt intellectus: & ſic ꝓculdubio nobilior eſt actione. Alio modo vt practic⁹ eſt: & ſic ẽ ignobilior actione. Sed contra hoc eſt, quia cauſa actiua non eſt ignobilior effectu: actus autẽ intellectus practici vt ſic, eſt cauſa actiua actiõis. ergo. Ad hoc & ſimilia dici põt. q quicquid ſit de cauſa pure actiua, negandum eſt, quòd cauſa quodammodo actiua, quodammodo diſpoſitiua non ſit imperfectior: quoniam etſi non inquantum actiua, inquantum tamẽ diſpoſitiua imperfectior eſt, & ordinatur ad id, pro quo diſponit vt finẽ. Sic autem eſt in propoſito: nam actus intellectus practici, etſi in genere cauſę efficientis ſit cauſa actionis, ſeu factionis, eſt nihilominus etiã cauſa eiuſdem diſpoſitiua. Diſponitur enim homo per actum intellectus practici ad recte agendum, vel faciendũ. Cum enim tam ad recte agendum, quam faciẽdũ, pluribus homo indigeat, actum practici intellectus ad hoc quærimus, vt diſpoſiti ſimus ac propinqui ad recte agendũ, vel faciendum: & ſic recte agere, vel facere finis eſt. Melius tamen, iudicio meo, dicitur, quòd aliud eſt comparare cauſam actiuam effectui, & aliud actioni: quoniam ad illum comparatur vt æque, aut magis perfecta: ad hãc vt imperfectior: quoniam actio cauſæ actiuæ eſt actus, & perfectio eius: & conſequenter cauſa actiua cõparatur ad actionem, vt potentia ad actum. Sic autem eſt in propoſito: quoniam actus intellectus practici vt ſic, reſpicit actionẽ, ſeu factionem, vt actionem ipſius: eſt enim ꝓpter ipſam vt ſuũ complementũ. Cum ergo dicitur, quòd cauſa non eſt ignobilior effectu &c. dico quòd etſi nõ eſt ignobilior effectu, eſt tamẽ ignobilior actione, vt potentia eſt ignobilior actu: & quod tã actio, quàm factio cõparatur ad actũ intellectus practici, vt practicus eſt, vt actio & perfectio illius, vt etiam ipſum nomen practici teſtatur: ſonat.n. operatiuum. Cõſtat enim quòd operatiui actus ẽ operari, domificatiui domificare, & medici mederi. vnde quod ad actionẽ, in principio moralium Ariſto. dixit: Huiuſmodi ſermonem

nem ſuſcipimus, nõ vt ſcientes ſcimus, ſed operantes. & idẽ eſt iudicium de ſciẽtia artium: nam nõ vt ſcientes, ſed vt operantes ſcimus, artes diſcimus, quarũ eſt facere.

¶ In eodem artic. 5. In reſpõſione ad primum, recolẽda ſunt ea quæ in primo libro in prologo ſecundo. quæſt. 14. de practico & ſpeculatiuo diximus: & cõſequenter illa interpretanda ſunt verba literæ huius, quòd Deus habet ſcientiam ſpeculatiuam, tantũ de ſeipſo. Eſt enim hic ſermo iuxta communem loquẽdi vſum, quo omnis ſcientia, aut practica, aut ſpeculatiua dicitur.

a. 2. quæſt. 167. art. 1. ad 1. Et op. 3. cap. 104. 262. & 264

* lib. 10. ca. 7. a medio, tom. 5.

¶ Super Quæſtionis tertiæ Artic. ſexto.

IN articulo 6. eiuſdẽ q. 3. nota, quare prima principia, ſcilicet De quolibet dicitur eſſe, vel non eſſe &c. licet ſecundum ambitum terminorum extendant ſe ad omnia ſimpliciter: in nobis, id eſt, in noſtra cognitione, non ſe extendũt vltra id, quo ducere poſſunt ſenſibilia: quia ſcilicet ſunt accepta a ſenſibus, & ab eis dependẽt quo ad ſpecies & vſum. Ex hoc enim prouenit quòd, niſi quo ſẽſibilium ſpecies ducunt, cognoſcere nos facere poſſunt.

* in princ. 1 lib. tom. 3. † eodem li. 2. cap. 2. nõ procul a princip. tom. 3.

¶ In eodem articulo dubium occurrit circa illam propoſitionem: Nihil perficitur ab aliquo inferiori, niſi ſecundum quod in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris. Hæc, quam quaſi maximam literæ aſſumus, habet manifeſtas inſtantias, vt cum homo perficitur ab igne, dum calefit: & quod magis vrget, cum ſenſus perficitur ab extraneo ſenſibili, quod conſtat eſſe inferioris ordinis, cum ſit in genere inanimatorum, ſenſus autem in ordine animæ ſenſitiuæ.

Art. 2. huius quæſt. ad 4 arg.

¶ Ad euidentiam huius dicendum eſt, quòd propoſitio illa

AD 3ᵐ dicendum, quòd ratio illa procederet, ſi ipſemet homo eſſet vltimus finis: tunc enim conſideratio & ordinatio actuum & paſſionum eius eſſet beatitudo. Sed quia vltimus hominis finis eſt aliud bonum extrinſecum, ſcilicet Deus, ad quem per operationẽ intellectus ſpeculatiui attingimus: ideo magis beatitudo hominis in operatione, intellectus ſpeculatiui conſiſtit, quàm in operatione intellectus practici.

ARTICVLVS VI.

Vtrum beatitudo conſiſtat in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis conſiſtat in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum. Philoſophus enim * dicit in lib. Ethic. quòd felicitas eſt operatio ſecundum perfectam virtutem. & diſtinguens virtutes ſpeculatiuas, non ponit niſi tres, ſcientiam, ſapientiam, & intellectum, quæ omnes pertinent ad conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum. ergo vltima hominis beatitudo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtit.

¶ 2 Præt. illud videtur eſſe vltima hominis beatitudo, quod naturaliter deſideratur ab omnibus propter ſeipſum: ſed huiuſmodi eſt conſideratio ſpeculatiuarum ſciẽtiarum: quia vt * dicitur in 1. Metaph. Omnes homines natura ſcire deſiderant. & poſt pauca † ſubditur, Quòd ſpeculatiuæ ſcientiæ propter ſeipſas quæruntur. ergo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtit beatitudo.

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt vltima hominis perfectio. Vnumquodque autem perficitur, ſecundum quod reducitur de potentia in actum: intellectus autem humanus reducitur in actum per conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarũ. ergo videtur, quòd in huiuſmodi cõſideratione vltima hoĩs beatitudo cõſiſtat.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Hier. 9. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua: & loquitur de ſapientia ſpeculatiuarũ ſciẽtiarum. non ergo conſiſtit in harũ cõſideratione vltima hominis beatitudo.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, duplex eſt hominis beatitudo, vna perfecta: & alia imperfecta. Oportet autem intelligere perfectã beatitudinem

A quæ attingit ad verã beatitudinis rationem: beatitudinem autem imperfectã, quæ non attingit, ſed participat quandam particularem beatitudinis ſimilitudinem. ſicut eſt perfecta prudentia in homine, apud quem eſt ratio rerum agibilium: imperfecta autem prudentia * eſt in quibuſdam animalibus brutis, in quibus ſunt quidam particulares inſtinctus ad quædam opera ſimilia operibus prudẽtiæ. Perfecta igitur beatitudo in conſideratione

B ſcientiarum ſpeculatiuarũ eſſentialiter conſiſtere non poteſt. Ad cuius euidentiam conſiderandũ eſt, quòd conſideratio ſpeculatiuæ ſcientiæ non ſe extendit vltra virtutem principiorum illius ſciẽtiæ, quia in principijs ſcientiæ, virtualiter tota ſcientia cõtinetur. Prima autem principia ſcientiarũ ſpeculatiuarũ ſunt per ſenſum accepta, vt patet per Philoſophum in principio * Metaph. & in fine * Poſter. Vnde tota conſideratio ſcien-

C tiarum ſpeculatiuarum nõ poteſt vltra extendi, quàm ſenſibilium cognitio ducere poteſt. In cognitione autem ſenſibilium non poteſt conſiſtere vltima hominis beatitudo, quæ eſt vltima eius perfectio. Non enim aliquid perficitur ab aliquo inferiori, niſi ſecundum quod in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris. Manifeſtum eſt autem quòd forma lapidis, vel cuiuſlibet rei ſenſibilis, eſt inferior

D homine. vnde per formam lapidis non perficitur intellectus inquantum eſt talis forma, ſed inquantũ in ea participatur aliquid ſimile alicui, quod eſt ſupra intellectũ humanum, ſcilicet lumen intelligibile, vel aliquid huiuſmodi. Omne autem quod eſt per aliud, reducitur ad id quod eſt per ſe. vnde oportet quòd vltima perfectio hominis ſit per cognitionẽ alicuius rei,

E quæ ſit ſupra intellectum humanũ. * Oſtenſum eſt autem, quòd per ſenſibilia nõ poteſt deueniri in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ ſunt ſupra intellectũ humanum: unde relinquitur quòd hominis vltima beatitudo nõ poſſit eſſe in conſideratione ſpeculatiuarũ ſcientiarum. Sed ſicut in formis ſenſibilibus participatur aliqua ſimilitudo ſubſtantiarũ ſuperiorum, ita conſideratio ſcientiarũ ſpeculatiuarũ eſt quædam participatio veræ & pfectæ beatitudinis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoſophus loquitur in lib. Ethic. de felicitate imperfecta

pro maxima habenda eſt: ſed non eſt intelligenda de perfectione ſecundum quid, ſed ſimpliciter, ita quòd ſenſus eſt, Nihil perficitur ſimpliciter per aliquid inferius, niſi &c. Et per hoc excluditur omnis inſtantia de perfectionibus accidentalibus. Subiectum enim ſecundum quid tãtum perficitur ab huiuſmodi perfectiuis: radix autem huius propoſitionis eſt, quia cum ſemper agẽs honorabilius ſit patiente, oportet vt eo modo, quo aliquid eſt perfectibile ab aliquo agente, eodem modo ſit ignobilius illo. Si eſt perfectibile ab eo ſecundum quid, eſt ignobilius ſecundum quid: & ſi eſt perfectibile ſimpliciter, eſt ignobilius ſimpliciter. Et quia omne agens agit ſibi ſimile, nec aliter agens perficit patiens, niſi ſimilitudinem ſuam ei communicãdo, eiuſdem rationis eſt comparare aliquid perfectibile ad perfectionem formalem, & proprium agens illius quo ad hoc, quod eſt eſſe nobilius, vel ignobilius. Ex hoc enim prouenit, quòd nihil perficitur ſimpliciter ab aliquo inferiori, niſi quod participat ſuperius. Nã ſi ſimpliciter perficitur ab illo, eſt ſimpliciter inferius illo perfectiuo: & ſi illud perfectiuum eſt inferius, numquàm vt ſic, perficit ſimpliciter ſuum ſuperius: quoniam eſſet ſimpliciter ſuperius & inferius reſpectu eiuſdẽ; quod eſt impoſſibile. Et quia intellectus nõ ſecundum quid, ſed ſimpliciter perficitur ab intelligibili: quoniam eſt perfectio propria, & velut ſubſtantialis forma, non minus quàm quodcunque naturale perfectiuum materiæ primæ, vt in tertio de anima ab Auerroi exprimitur, & ab Ariſtotele inchoatur: ideò impoſſibile eſt, quòd aliquid inferius intellectu perficiat ipſum, niſi in

D. 1077.

* lib. 1. Metaphyſ. nõ procul a princip. tom. 3. & lib. 2. Poſter. tex. vl. parum ante medium tom. 1.

* p. p. q. 88. art. 2.

quantum participat aliquid ſuperius. Et propter hoc Ariſt. poſuit intellectum agentem ſuperiorem intellectu poſſibili perfectiuum ipſius.

¶ Ad primam igitur inſtantiam non oportet aliter reſpondere: quia homo nõ niſi ſecundũ quid perficitur ab igne, & ſimilibus.

¶ Ad ſecundum autē de ſenſu, dicitur, quod res ſenſibiles ſine dubio ſunt inferiores ſenſib[9]. Viuēs enim præſtãtior eſt non viuente, præcipue in tam alto gradu vitali conſtitutũ: ſed inquantum ſunt perfectiuæ ſenſus, vt ſic participãt ſuperiorē naturã, quàm ſit ſenſus: quoniam in eis eſt participatio aliqua ſubſtantiarum immaterialium, quas angelos dicimus. Sunt enim productiuæ ſpecierũ ſine materia, quarũ eſt ſuſceptiuus ſenſus, & in earum ſuſceptione perficitur ſimpliciter. Signum huius eſt modus agēdi: cum enim modus agendi corporum vt ſic, ſit vt moueant mota: incorporaliũ autē ſit mouere non mota, ex hoc ipſo quòd ſenſibilia in perficiendo ſenſus, mouent non mota, inſinuatur quòd in hoc naturam ſuperiorem natura corporea participant: & hoc iam docuit author alibi. Stat ergo ſolida maxima illa, quam ſemper notabis, ſi vis recte philoſophari, & videbis voluntarie dici, quòd lapis poteſt perficere intellectum ſeparatum, & alia huiuſmodi extranea a vera ratione philoſophiæ.

art. 2. ad 4. arg.

1. q. 84. ar. 1. ad 1. & q. 89. art. 1. ad 3. Et 3. cõtra. c. 44. Et ueri. q. 20. ar. 3. ad 5. Et op. 2. c. 108. & 164.

¶ In eodem ſexto articulo dubium occurrit commune. 6. 7. & 8. articulo circa proceſſum literæ: quoniam digredi videtur a perfecta beatitudine ſimpliciter, ad perfectam beatitudinem hominis. Licet enim perfecta beatitudo ſimpliciter, cõſiſtat in ſuprema coniunctione ad ſummum ſimpliciter: perfecta tamē beatitudo talis rei infimæ, qualis eſt Homo, cõſiſtit in cõiũctione qualicunque, id eſt, ſibi proportionata ad ſummum: & ſic diceretur quòd beatitudo hominis conſiſtit in illa cognitione dei, quam ex ſenſibilibus habere poteſt, quia iſta eſt ſibi proportionata. nec oportet, quòd omne per aliud reducatur ad id quòd eſt per ſe in eodem: ſed ſufficit quòd in tota latitudine illa, puta beatitudinis, vt ſcilicet beans per aliud, reducatur ad beans p ſe, ſed nõ oportet quòd beãs p aliud hominem, reducatur ad beãs per ſe hominē, quia homo eſt talis grad[9] infimi.

¶ Ad hoc dicitur, quòd de homine dupliciter poſſumus loqui. Primo F ſm id quod ex natura ſua natus eſt acquirere. Et ſic proculdubio dicēdũ eſſet, quòd ſufficit nos eſſe beatos vt homines, nõ ſimpliciter, vt dicitur 1. Eth. quòd cõſiſtit in cognitione dei, quã hic: & illa, quã in aïa ſeparata naturaliter habere poſſum[9]. Alio modo ſm id ad qđ hõ eſt diuinitus inſtitut[9]: & ſic quia factus eſt vt ſummum bonũ intelligeret &c. ordinatus eſt ad beatitudinem perfectã ſimpliciter. Et quia ſic conſiderat hominem theologus, quia in ordine ad deum reuelatum conſiderat omnia: ideo nulla digreſſio eſt in litera. & ratio efficax eſt, quòd per aliud, reducendum eſt ad per ſe, etiã reſpectu hominis: quia homo eſt infra latitudinem capacium beatitudinis per ſe & perfecte. ar. præced.

¶ In eodē ſexto articulo nota, quòd tanta eſt differentia, inter obiectum per ſe, & per aliud, quòd licet Deus & ſubſtãtiæ ſeparatæ per ſenſibilia ſic a nobis intelligantur, vt in huiuſmodi contemplatiõe felicitas ab Ariſtotele fuerit poſita: quia tamen nõ ſunt obiecta, nec intellecta a nobis hic, niſi per aliud, ſcilicet p ſpecies ſenſibilium, ideo duo in litera cõcluduntur, & quòd cognitio noſtra non tranſcēdit metas ſenſibilium: & quòd non poteſt eſſe felicitas, quæ conſiſtit in contemplatione alicuius ſuperioris, ſcilicet vt per ſe obiecti: & hoc manifeſte ſequitur ad primum. Quod ideo verum eſt: quia quicquid cognoſcimus de ſuperioribus, cognoſcimus inquantum per ſenſibilia præſentãtur per viã dependentiæ, vel ſimilitudinis, vel negationis, ſeu oppoſitionis, & huiuſmodi: quod nihil aliud eſt quàm perfecte cognoſcere ſenſibilia p ſectiua noſtri intellectus. Sunt enim huiuſmodi cognoſcibilia in noſtris obiectis, velut effectus in cauſis in cognoſcendo apud nos: propter quod ſapienter cenſent, qui dicunt nos per ſtudium nunquàm cognoſcere de ſuperioribus, niſi quia eſt. Cognitio namque ab effectu, & remotorum eſt.

tex. 4. to. 3

p. p. q. 3. ar. 4. & q. 61. art. 1.

p. p. q. 90. artic. 3.

---

qualiter in hac vita haberi poteſt, vt * ſupra dictum eſt.

Ad 2[m] dicendum, quòd naturaliter deſideratur non ſolum perfecta beatitudo, ſed etiam qualiſcunque ſimilitudo, vel participatio ipſius.

Ad 3[m] dicendum, quòd per conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum reducitur intellectus noſter aliquo modo in actum: non autem in vltimum & completum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum beatitudo conſiſtat in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarũ, ſcilicet angelorum.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis conſiſtat in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, id eſt angelorum. Dicit enim Gregorius in quadam homilia *. Nihil prodeſt intereſſe feſtis hominum, ſi non contingat intereſſe feſtis angelorum. per quod finalem beatitudinem deſignat: ſed feſtis angelorum intereſſe poſſum[9] per eorum contemplationem. ergo videtur, quòd in contemplatione angelorum vltima hominis beatitudo conſiſtat.

1 homil. 26. in euã. poſt mediũ illi[9]

¶ 2 Præt. Vltima perfectio vniuſcuiuſque rei eſt, vt coniungatur ſuo principio. Vnde & circulus dicitur eſſe figura perfecta, quia habet idem principium & finem: ſed principium cognitionis[9] humanæ eſt ab ipſis angelis, per quos homines illuminantur, vt dicit † Dionyſ. 4. capitulo de cæleſti hierarch. ergo perfectio humani intellectus eſt in contemplatione angelorum.

† ca. 4. non procul a principio illius.

¶ 3 Præt. Vnaquæque natura perfecta eſt, quando coniungitur ſuperiori naturæ: ſicut vltima perfectio corporis eſt, vt coniungatur naturæ ſpirituali: ſed ſupra intellectum humanũ ordine naturæ ſunt angeli. ergo vltima perfectio humani intellectus eſt, vt coniungatur per contemplationē ipſis angelis.

SED CONTRA eſt, qđ dicit Hie. 9. In hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me. ergo vltima hominis gloria, vel beatitudo, non cõſiſtit niſi in cognitione Dei.

G RESPON. Dicendũ, quòd ſicut * dictũ eſt, perfecta hominis beatitudo nõ cõſiſtit in eo, qđ eſt perfectio intellectus, ſm alicui[9] participationē, ſed in eo quod eſt per eſſentiã tale. Manifeſtum eſt autem quòd vnũquodque intantum eſt perfectio alicuius potentiæ, inquantum ad ipſum pertinet ratio proprii obiecti illius potentiæ: proprium autem obiectum intellectus eſt verum. Quicquid ergo habet veritatem

H participatam, contemplatũ nõ facit intellectum perfectum vltima perfectione. Cum autem eadem ſit diſpoſitio rerum in eſſe, ſicut in veritate, vt dicitur in 2. * Metaphyſic. quæcunque ſunt entia per participationem, ſunt vera per participationem. Angeli autem habēt eſſe participatum, quia ſolius * Dei ſuum eſſe eſt ſua eſſentia, vt in primo * oſtenſum eſt: vnde relinquitur, quòd ſolus Deus ſit veritas per eſſentiam, & quòd eius contempla-

D. 46 t

I tio faciat * perfecte beatum. Aliqualem autem beatitudinē imperfectam nihil prohibet attendi in cõtemplatione angelorum, & etiam altiorem quàm in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum.

D. 274 v

AD PRIMVM * dicendum, quòd feſtis angelorum intereſſimus non ſolum contemplãtes angelos, ſed ſimul cum ipſis, Deum.

Ad 2[m] dicēdum, quòd ſecundum illos, qui ponunt animas humanas eſſe ab angelis creatas, ſatis

K conueniens uidetur, quòd beatitudo hominis ſit in contemplatione angelorum, quaſi in coniunctione ad ſuum principium: ſed hoc eſt erroneum, ut in primo * dictum

---

¶ *Super Quæſtionis tertiæ Articulum ſeptimum.*

IN hoc articu. ſeptimo nota duo.

¶ Primo titulum, quòd appellatione cognitionis ſubſtantiarũ ſepara-

ſeparatarum, cointelligitur etiam cognitio quæ habetur de deo, cognoſcendo ſubſtantias ſeparatas. Sicut enim in præcedenti arti. in cognitione ſenſibilium cointelligebatur cognitio dei, & ſubſtantiarum ſeparatarum per ſenſibilia: ita proportionaliter hic intelligendum eſt. Secundò, quòd ſimile accidere poteſt dubium, de perfectione vltima intellect⁹ dubio præcedēti de beatitudine. Nam licet perfectio vltima intellectus vt ſic, oporteat quòd ſit verū p eſſentiam: perfectio tamen vltima intellectus talis, puta hominis, ſufficit q̃ ſit verum tale. Et ſimili ſolutione dicendū eſt, q̃ ſi eſſet ſermo de vltima pfectiõe, ad quā naturæ ſtudio veniri poteſt, nõ oportet ad verum p eſſentiā peruenire, niſi participatū in tali per ſe perfectiuo pprio intellectus talis, qđ eēt verum tale. Sed quia eſt ſermo de vltima perfectione, ad quā intellectus noſter inſtitutus ſupponitur: ideo oportet capacitatem eius p verū p eſſentiā perfici, non per aliud medium obiectū. Sic enim intelligere debes perfectionẽ intellectus per ipſum verū per eſſentiā in hoc loco, relinquendo diſcuſſionẽ ſequẽtis articuli, & aliãs, An talis perfectio ſit viſio diuinæ eſſentiæ, & p ſpeciẽ, aut ſine ſpecie.

p.p.q. 111.

ſuprà ar. 4. Et 1.q. 12. ar.4.q6.26. art. 2. & 3. & 1. diſt. 1. q.1.ar.1. Et 2.diſt.4.ar. 1. Et 4. di. 49.q6.1.ar. 2. q.1. Et q. 4.q6.1. ar. 5. Et 3.cōt. cap. 25. & 37. Et opu. 3.cap. 104. 106. 107. 108. 153. 166. 167. 168. 175. 262. & 264.

¶ *Super Quaeſtionis 3. Art. 6. 7. & 8.*

Circa articulos eoſdē, videlicet 6. 7. & 8. vide tertiū cōtra Genti. vbi de felicitate diffuſe per multa capitula diſputatur: & aduerte in octauo articu. q̃ illa verba literæ, q̃ intellect⁹ humanus non cognita prima cauſa niſi, an eſt, habet naturale deſiderium ad cognoſcendam primā cauſam, quid eſt &c. non carēt ambiguitate, propterea, quia naturale deſiderium nõ excedit vim naturæ, nec eſt ad ſupernaturalem operationem nõ ſolum ipſius, ſed oīs intellectus creati. Sed hæc citius ſoluuntur, ſi deſideriū naturale diſtinguitur iuxta prædicta in 3. li. in prin. Deſideriū namque poteſt dici naturale a natura, vt ſubiecto tantum. & ſic naturaliter deſideramus viſionem dei: & a natura vt ſubiecto & modo & ſic procedũt obiectiones. Nec propterea aliquid adimitur efficaciæ huius rationis: quoniam perfecta beatitudo vtrum huiuſmodi deſiderium imperfectum relinquit. Poſſet quoque dici, quòd author tractat de homine vt theologus, cuius (vt in ſecundo contra Genti. capit. 4. dicitur) eſt conſiderare creaturas non ſecundum proprias naturas, ſed vt ad deum ſunt relatæ. Et ſic, licet homini abſolute nõ inſit naturale huiuſmodi deſiderium, eſt tamen naturale homini ordinato a diuina prouidentia in illam patriam &c. Et hæ duæ reſponſiones ſunt generales ad omnem huiuſmodi materiam. ſpecialiter tamen ad hanc huius articuli materiam deſcendendo, dici poteſt, quòd intellectus humanus ſciēs, an eſt, de deo, & communia, deſiderat naturaliter ſcire de deo, quid eſt, inquantum ſub numero cauſarum comprehenditur, & non abſolute niſi p quandam cōſequentiam. Et hoc eſt verum: quia inditum eſt naturaliter, vt viſo effectu, deſiderem⁹ noſſe quid eſt cauſa, quicquid ſit illa.

tex.26.t.2.

cap.2. circa mediū t. 3.

¶ Aduerte hic Notatie duo. Primo, quòd idem eſt cognoſcere quod quid eſt dei, & videre deum per eſſentiam: hoc enim manifeſta in probatione vltimi huius articuli habes. Secundo, quòd perfecta beatitudo cōſtituitur ex quidditatiua cognitione dei. Ita quòd differentia conſtitutiua cognitionis in hoc quòd ſit cognitio quidditatiua dei, eſt conſtitutiua in hoc, quòd eſt dei viſio: & eſt conſtitutiua beatitudinis vltimæ in hoc, quòd ſit perfecta: & conſequenter ſicut datur latitudo in viſione dei: ita in beatitudine perfecta.

ar. 1. huius quæſt.

art. 1. huius quæſt.

q. 1. ar. 8.

eſt. Vnde vltima perfectio intellectus humani eſt per coniunctionẽ ad Deum, qui eſt principium & creationis animæ, & illuminationis eius. Angelus autem illuminat tanquàm miniſter, vt in primo * habitum eſt. vnde ſuo miniſterio adiuuat hominem vt ad beatitudinem perueniat, non autem eſt humanæ beatitudinis obiectum.

B

Ad 3ᵐ dicendum, quòd attingi ſuperiorem naturam ab inferiori cõtingit dupliciter. Vno modo, ſm gradū potentiæ participantis: & ſic vltima perfectio hominis erit in hoc, q̃ homo attinget ad contẽplandum, ſicut angeli contemplantur. Alio modo, ſicut obiectum attingitur a potentia: & hoc modo vltima perfectio cuiuslibet potentiæ eſt, vt attingat ad id, in quo plene inuenitur ratio ſui obiecti.

C

ARTICVLVS VIII.

Vtrum beatitudo hominis ſit in viſione diuinæ eſſentiæ.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis non ſit in viſione ipſius diuinæ eſſentiæ. Dicit enim * Dionyſ. in 1. cap. myſticæ theologiæ: Quòd per id quod eſt ſupremum intellectus, homo Deo coniungitur ſicut omnino ignoto: ſed id quod videtur per eſſentiam non eſt omnino ignotum. ergo vltima intellectus perfectio ſeu beatitudo, non conſiſtit in hoc, q̃ Deus per eſſentiam videtur.

D

¶ 2 Præt. Altioris naturæ perfectio, altior eſt: ſed hæc eſt perfectio diuini intellectus propria, vt ſuam eſſentiam videat. ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit, ſed infra ſubſiſtit.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. Iohannis 3. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum, ſicuti eſt ipſe.

Respon. Dicendum, quòd vltima & perfecta beatitudo non poteſt eſſe, niſi in viſione diuinæ eſſentiæ. Ad cuius euidentiam duo conſideranda ſunt. Primo quidem, quòd homo nõ eſt perfecte beatus, quamdiu reſtat ſibi aliquid deſiderandum, & quærendum. Secundū eſt, quòd vniuſcuiuſque potentiæ perfectio attenditur ſecundū rationem ſui obiecti. Obiectum autem intellectus eſt quod quid eſt, id eſt, eſſentia rei, vt * dicitur in 3. de anima. unde intantum procedit perfectio intellectus, inquantum cognoſcit eſſentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliquis cognoſcat eſſentiā alicuius effectus, per quam non poſſit cognoſci eſſentia cauſæ, vt ſcilicet ſciatur de cauſa, quid eſt, non dicitur intellect⁹ attingere ad cauſam ſimpliciter, quàmuis per effectum cognoſcere poſſit de cauſa, an ſit. Et ideo remanet naturaliter homini deſiderium, cum cognoſcit effectum, & ſcit eum habere cauſam, ut etiā ſciat de cauſa, quid eſt: & illud deſiderium eſt admirationis, & cauſat inquiſitionem, vt dicitur in principio * Metaphyſicę. puta, ſi aliquis cognoſcēs eclipſim ſolis, conſiderat, quòd ex aliqua cauſa procedit, de qua, quia neſcit quid ſit, admiratur, & admirando inquirit: nec iſta inquiſitio quieſcit, quouſque perueniat ad cognoſcendum eſſentiam cauſæ. Si igitur intellectus humanus cognoſcēs eſſentiam alicuius effectus creati, non cognoſcat de Deo niſi, an eſt: nondum perfectio eius attingit ſimpliciter ad cauſam primam, ſed remanet ei adhuc naturale deſideriū inquirendi cauſam: unde nondum eſt perfecte beatus. Ad perfectam igitur beatitudinẽ requiritur, quòd intellectus pertingat ad ipſam eſſentiam primæ cauſæ: & ſic perfectionem ſuam habebit per unionẽ ad Deum ſicut ad obiectū, in quo ſolo beatitudo hominis conſiſtit; vt * ſupra dictum eſt.

Ad primum ergo dicendū, q̃ Dio. loquit̃ de cognitione eorū qui ſūt in uia, tẽdẽtes ad beatitudinem.

E

Ad 2ᵐ dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, finis poteſt accipi dupliciter. Vno modo, quantum ad rē ipſam quę deſideratur: & hoc modo idem eſt finis & ſuperioris & inferioris naturæ, immo omnium rerum, vt * ſupra dictum eſt. Alio modo, quantum ad conſecutionem huius rei: & ſic diuerſus eſt finis ſuperioris & inferioris naturæ ſecundum diuerſam habitudinem ad rem talem. Sic igitur altior eſt beatitudo Dei ſuam eſſentiam intellectu comprehendentis; quàm hominis, uel angeli uidentis, & non comprehendentis.

QVAESTIO IIII.

De his, quæ ad beatitudinẽ exiguntur, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his quæ exiguntur ad beatitudinem.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo: Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

¶ Secũdo. Quid ſit principalius in beatitudine, vtrum delectatio, vel viſio.

¶ Tertio. Vtrũ requirat̃ cõphẽſio.

¶ Quarto. Vtrum requiratur rectitudo voluntatis.

¶ Quinto. Vtrum ad beatitudinẽ hominis requiratur corpus.

¶ Sexto. Vtrũ perfectio corporis.

¶ Septimo. Vtrum aliqua exteriora bona.

¶ Octauo. Vtrum requiratur ſocietas amicorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd delectatio non requiratur ad beatitudinem. Dicit enim Auguſtinus in 1. de Trinitat. * q̃ viſio eſt tota merces fidei: ſed id quod eſt pręmium, vel merces virtutis, eſt beatitudo, vt patet per Philoſophũ in 1. * Eth. ergo nihil aliud requiritur ad beatitudinem, niſi ſola viſio.

I ¶ 2 Præt. Beatitudo eſt per ſe ſufficientiſſimum bonum, vt Philoſophus dicit 1. * Ethic. Quod autem eget aliquo alio, non eſt perfecte ſufficiens. cum igitur eſſentia beatitudinis in viſione Dei conſiſtat, vt * oſtenſum eſt: videtur q̃ ad beatitudinẽ non requiratur delectatio.

¶ 3 Præt. Operationem felicitatis, ſeu beatitudinis oportet eſſe nõ impeditam, vt dicitur in 10. * Ethic. ſed delectatio impedit actionem intellectus: corrũpit enim æſtimationem prudentiæ, vt dicitur in 6. * Ethic. ergo delectatio non requiritur ad beatitudinem.

SED CONTRA eſt, quod Auguſtinus dicit 10. * confeſſ. quòd beatitudo eſt gaudium de veritate.

RESPON. Dicẽdum, quòd quadrupliciter aliquid requiritur ad aliud. Vno modo, ſicut præambulũ vel præparatoriũ ad ipſum: ſicut diſciplina requirit̃ ad ſciẽtiã. Alio mõ, ſicut pficiẽs aliquid ſicut anima requirit̃ ad vitã corporis. Tertio mõ, F ſicut coadiuuans extrinſecus, ſicut anima requiritur ad aliquid agẽdũ. Quarto modo, ſicut aliquid concomitans: vt ſi dicamus, quòd calor requiritur ad ignem: & hoc modo delectatio requiritur ad beatitudinem. Delectatio enim cauſatur ex hoc, quòd appetitus requieſcit in bono adepto: vnde cũ beatitudo nihil aliud ſit, quàm adeptio ſummi boni, nõ poteſt eſſe beatitudo ſine delectatione concomitante.

AD PRIMVM ergo dicendum, G quòd ex hoc ipſo quòd merces alicui redditur, voluntas merentis quieſcit, quod eſt delectari. vnde in ipſa ratione mercedis reddite delectatio includitur.

AD 2m dicendum, quòd ex ipſa viſione Dei cauſatur delectatio: vnde ille, qui Deum videt, delectatione indigere non poteſt.

AD 3m. dicendum, quòd delectatio concomitans operationem intellectus, non impedit ipſam, ſed magis eam confortat, vt dicitur in 10. * Ethic. Ea enim quæ delectabi H liter facimus, attentius & perſeuerantius operamur. Delectatio autẽ extranea impedit operationem, quandoque quidẽ ex intentionis diſtractione, quia ſicut * dictum eſt, ad ea quibus delectamur, magis intenti ſumus: & dum vni vehementer intẽdimus, neceſſe eſt, quòd ab alio intentio retrahatur, quandoque autem etiam ex contrarietate: ſicut delectatio ſenſus contraria rationi, impedit æſtimationem ſpeculatiui intellectus.

ARTICVLVS II.

Vtrum in beatitudine ſit principalius viſio, quàm delectatio.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd delectatio ſit principalius in beatitudine quàm viſio. Delectatio enim, vt dicitur in 10. * Ethic. eſt perfectio operis: ſed perfectio eſt potior perfectibili. ergo delectatio eſt potior K operatione intellectus, quæ ẽ viſio.

¶ 2 Præt. Illud propter quod aliquid eſt appetibile, eſt potius: ſed operationes appetuntur propter delectationem ipſarum. vnde & natura in operationibus neceſſariis ad conſeruationem indiuidui & ſpeciei, delectationem appoſuit, vt huiuſmodi operationes ab animalibus non negligantur. ergo delectatio eſt potior in beatitudine, quàm operatio intellectus, quæ eſt viſio.

¶ 3 Præt. Viſio rñdet fidei, delectatio

¶ *Super Quæſtionis quartæ Articulum primum.*

IN hoc art. c. 4. q̃õnis Nouitiorũ dubium occurrit, quomodo litera ſaluetur, dicens, quòd delectatio cauſatur ex hoc, quòd appetitus requieſcit in bono adepto, cum apud authorem delectatio ſit quies appetitus, vt hic etiam in reſpõſione ad primum expreſſe dicit. ¶ Ad hoc dicitur, q̃ cum conſtat de certa concluſione, verba quæ apparent quandoque diſſona, pie interpretanda ſunt. Et ſic eſt ſenſus literæ huius, quòd delectatio cauſatur ex hoc, quòd appetitus requieſcit in bono adepto, id eſt, delectatio, quæ eſt ipſa actualis quies, cauſatur ex hoc, q̃ appetitus ſe habet ad bonum adeptũ, vt quieſcens ad id in quo eſt quies. Ex hoc namque quòd appetitus peruenit ad talem ſtatum, quòd bonum adeptum ſit, ſequitur quies, quæ eſt delectatio: litera autem circumloquitur; ly eſſe in tali ſtatu; nomine requieſcentis, ea ratione: quia quies ſignificat eſſe in termino. & ex hoc quòd appetitus eſt vt in termino ſui motus adepto bono, conſtat ſequi delectationem.

Supra q. 3. ar. 4. cor. & 2. diſt. 38. ar. 2. cor. & 4. diſt. 49. q̃. 3. ar. 4. q. 3. Et opu. 3. c. 107. 166.

* cap. 8. a medio.

cap. 9. to. 5.

cap. 7. & 8. tom. 5.

q. 3. ar. 8.

¶ *Super Quæſtionis quartæ Articulum ſecundum.*

IN 2. artic. circa rñſionem ad ſecũdum dubia occurrunt, & de ratione reddita differentiæ inter ordinem appetitus ſenſitiui & intellectiui, & de conſonantia dictorum. Superi⁹ enim in quæſtione ſecunda, articulo ſexto, ad primum, dixit, quòd delectatio ꝓpter ſe, & nõ propter aliud appetitur, ſi ly ꝓꝑ. dicat cãm finalẽ: hic vero, & alibi ex ꝓpoſito, vt in 3. contra Gẽt. c. 26. vult quòd delectatiões ſĩt ꝓꝑ operationes. Nõ cõſonat quoq;, q̃ naturalis ordo appetibiliũ ab appetitu ſenſitiuo ſit cõtrari⁹ ordini ſtatuto ab inſtitutore naturę: nam abſq; errore res naturales diriguntur.

ca. 6.

li. 6. ca. 5. tom. 5.

cap. 23. ante mediũ, tom. 2.

¶ Si ergo inſtitutor naturę delectationes ſenſibiles inſtituit propter operationes vt finem: ergo ab appetitu ſenſitiuo naturaliter appetenda eſt, & conſequenter appetitur delectatio ſenſibilis ꝓpter operationẽ, & non econuerſo. difficile quoque eſt videre, quomodo ex hoc, quòd apprehenſio ſenſitiua non attingit ad cõmunẽ rõnẽ boni, ſed particularis boni, quod eſt delectabile, ſequitur ſicut effectus ex cauſa q̃ appetitus ſenſitiuus feratur in operationẽ propter delectationẽ. & quia falſum vt aſſumptũ: q̃m cognitio ſenſitiua extendit ſe ad bonum non delectabile ſecũdũ ſenſum, vt patet cũ hirundo colligit paleas & lutũ pro nido: non quia delectet eam tactus, aut viſus paleæ aut luti, ſed propter vtilitatem: & quia non ſolũ cauſalitas, ſed cõnexio medii cũ concluſione nõ apparet. ¶ Ad euidẽtiã harũ quatuor dubitationum ſciendum eſt primo, q̃ delectatio & operatio, ſeu bonũ coniunctũ cauſans delectationem, de quo eſt delectatio, dupliciter poſſunt conſiderari. primo ſm ſe abſolute, ſecundo in reſpectu adinuicem. & hoc dupliciter, uel ſcilicet vt vnum appetibile formaliter: vel vt multa appetibilia formaliter. Si abſolute cõſiderentur, vtrũq; eorum eſt ꝓpter ſe appetibile: ita q̃ neutrũ propter alterũ vt finẽ. & rõ ẽ quia vtrũque habet in ſe vnde finiat ſimpliciter appetituum motum abſq; ordine ad alterum, vt finẽ. Diuiſo enim bono trifariam, in honeſtum, delectabile, & vtile: ſolum vtile ſecundum ſe eſt propter aliud vt finẽ: & hoc

cap. 4. to. 5.

In iſta ſolutione.

Supra ar. 1. & locis ibi notatis.

ca. 4. a medio, tom. 5.

hoc intendebat author in q.2. ſuperius, vbi dixit delectationem appeti non propter aliud, vt finem. Et Ariſt. in 10. Ethic. deridēs quærentē, propter quid quis delectatur. Si autem ſumūtur hæc duo, vt vnum appetibile formaliter, ſic non eſt quæſtio, an hoc propter illud, aut econuerſo: ſed totum appetitur ſub ratione illius quod formale eſt: & hoc, vt patebit, accidit in appetitu ſēſitiuo. Si vero comparentur adinuicem, aut ex parte appetibilis, & tunc delectatio eſt propter operationem: quia maius bonū eſt honeſtum, q̄ delectabile. & vt diffuſe probatur in prædicto loco contra Gen. & hic aliqualiter tāgitur, natura appoſuit delectationes propter operationes vt finē. Et hoc intendit hic author, & in pdicto libro. Aut ex parte appetētis, & ſic ſi appetitus eſt inordinatus, non eſt ſolicitandum de ordine: ſi autē eſt ordinatus, tūc videtur ſecundum literam, ꝙ appetitus ſenſitiuus tendit in operationes propter delectationes: intellectiuus autē econuerſo, appetit delectationes pp operationes. Sed qd de hoc ſentiendū ſit, in hac diſputatione dicetur. Et ex his patet ſolutio primi dubii. Scito ſecundo, ꝙ de appetitu ſenſitiuo duplex eſt dicendi modus. Pōt enim dici, quòd appetitus ſenſitiuus appetit bonū ſenſibile, vt vnū appetibile, & delectationem conſequentē vt aliud appetibile: & poteſt dici, quòd appetitus ſenſitiuus appetit quidem vtrumque horum, ſed ſub ratione vnius appetibilis, ſcilicet boni delectabilis. Et ſi hæc ſecunda via ſuſtinetur, facile eſt ſoluere ſecundum dubium dicendo, quòd appetitus ſenſitiuus non appetit operationes propter delectationes, vt vnum appetibile propter aliud finaliter: ſed operationes propter delectationes formaliter, ita quòd delectatio eſt ratio formalis, quòd operatio ſit finis appetitus ſenſitiui: ſicut accidit cum aliquis ſecundum appetitum intellectiuum recte deſiderat aliquid ſolum vt delectabile, quærens delectationem, vt medicinam: & ſecundum hoc appetitus ſenſitiuus non tendit in appetibilia ordine contrario naturali ordini, quoniam etſi naturalis ordo diligat delectationes propter operationes finaliter, non prohibet tamen quin operationes appeti poſſint ſub ratione delectabilis, vt vnum appetibile ab eo qui nullum natum eſt appetere finem, niſi bonum delectabile. Si vero ſuſtineatur prima via, tunc nulla apparet via euadendi, niſi dicendo, quòd licet ſecundum ſe hæc ſint ſic ordinata: tamen in ordine ad appetitum ſenſitiuum præpoſtere ſe habent. ſicut licet ſubſtantia ſit ſecundum ſe prius cognita accidente: tamen in ordine ad cognitionem noſtram præpoſtere ſe habent. ſed tunc oportet reddere cauſam huius præpoſteri ordinis in appetitu ſenſitiuo, ſicut patet cauſa in exemplo dato de cognitione noſtra: & non apparet cauſa, niſi dicatur, quòd delectabilia eſt magis conueniens appetitui ſenſitiuo, quam coniunctum bonum de quo eſt delectatio: ſed hoc nihil eſt. Hoc enim eſt quod quæritur, quare delectabile tenet primum locum reſpectu appetitus ſenſitiui, & ſecundum naturæ ordinem non debetur ei primus locus. Et

cap.6.7.& 8.tom.5.

q.1. arti.1. ad 2.

*Eodem li. Ethic.c.4. poſt mediū tom.5.

A quamuis litera hanc primam viam ſonet, dum aliūm ordinē inter operationem & delectationem dicit reſpectu appetitus ſenſitiui & ſimpliciter: mihi tamen videtur, quòd ſecunda via ſola ſit intenta in litera. Et moueor ad hoc ex aſſignata ratione in litera, quia ſcilicet ſenſitiua cognitio non ſe extendit ad communem boni rationem, ſed delectabilis tantum: ita quòd licet ſenſitiua pars appetat appetitu naturali operationem, vt vnum appetibile, & delectationem, vt aliud appetibile, quia ambo ſunt ſecundum ſe bona illi conuenientia, & nihilominus etiā appetat delectationē propter operationem, ſicut graue quietem deorſum propter eſſe deorſum: appetitu tamē animali qui eſt actus elicitus, & non fertur niſi in apprehenſum ſenſitiue vt ſic, non appetit operationes, & delectationes, vt duo appetibilia, ſed vt vnū formaliter, ſcilicet operationes, vt delectabiles: quia ſenſitiua cognitio etſi extendat ſe ad operationes, vt patet in ſecundo de anima, nō tamen extēdit ſe ad eas ſub ratione boni niſi delectabilis. & ſic appetere operationes propter delectationes formaliter, vocatur in litera appetitus operationum, propter delectationes finaliter, non quia operatio ordinetur in delectationem: ſed quia non appetitur niſi ſub ratione illius, quod eſt appeti propter illam finaliter, & negatiue, quia non propter alium finem: & poſitiue tanquam materia huius, non tanquam ordinata materialiter ad finem. Et ex his patet ſolutio ſecundi dubii. Scito tertio, quòd cum bonum diuidatur in bonum per ſe, & propter aliud: & propter ſe diſtinguatur in delectabile, & honeſtum, cognoſcere bonum ſecūdum communem rationem boni, eſt apprehendere bonum ſecundum oēs ſui differentias. Senſitiua aūt cognitio vt ſic, quia non propter ſe, ſed propter ſalutem data eſt, vt patet in de ſenſu & ſenſa. ſolum ad bonum propter aliud, id eſt, vtile, & propter ſe, vt delectabile ſe extendit. Non enim appetunt animalia animali appetitu videre propter hoc bonum, quòd eſt viſio, aut odorare propter bonum, quod eſt odorare: ſed inquantum vtilia, aut delectabilia ſunt. In cuius ſignum non pugnant animalia, niſi propter delectabilia, iraſcibili teſtimonium reddente de fine concupiſcibilis: & ex his patet ſolutio vltimorum dubiorum. Iam enim patet, & quòd ſenſus cognitio non ſe extendit niſi ad delectabilia vt finem: ad vtile enim tendit propter delectabile: & quomodo ex hoc ipſo manifeſte ſequitur, quòd operationes appetit vt delectabiles, & propter quid hoc eſt, quia ſcilicet ſenſitiuæ cognitionis gradus primus exiſtens delectabile non tranſcendit bonum, vt finem cognitum, quòd eſt obiectum appetitus animalis.

1.diſt.1.q.1.art.1.cor. 4.diſ.49.q.4.ar.5.q.1.cor.

aūt, ſiue fruitio charitati: ſed charitas eſt maior fide, vt dicit Apoſt. 1 ad Corinth. 13. Ergo delectatio, ſiue fruitio eſt potior viſione.

SED CONTRA. Cauſa eſt potior effectu: ſed viſio eſt cauſa delectationis. ergo viſio eſt potior, quàm delectatio.

B RESPON. Dicendum, quòd iſtam quæſtionem mouet Philoſophus in 10.* Ethic. & eam inſolutam dimittit. Sed ſi quis diligēter conſideret, ex neceſſitate oportet quòd operatio intellectus, quæ eſt viſio, ſit potior delectatione. Delectatio.n. conſiſtit in quadam quietatione voluntatis: quòd autē voluntas in aliquo quietetur, nō eſt niſi propter bonitatē eius in quo quietatur. Si ergo voluntas quietatur in aliqua operatione, ex bonitate operationis procedit quietatio voluntatis, nec voluntas quærit bonum pp quietationem: ſic.n. ipſe actus voluntatis eſſet finis, qd eſt cōtra præmiſſa:* ſed ideo quærit qd quietet in operatione, quia operatio eſt bonū eius. Vnde manifeſtū eſt, quòd principalius bonum eſt ipſa operatio, in qua quietatur volūtas, quàm quietatio voluntatis in ipſo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut philoſophus ibidem* dicit, Delectatio perficit operationem, ſicut decor iuuētutem, qui eſt ad iuuentutē conſequens: vnde delectatio eſt quædam perfectio concomitans viſionem, non ſicut perfectio faciens viſionē ſua ſpecie perfectam eſſe.

AD 2m dicendū, quòd apprehenſio ſenſitiua nō attingit ad cōmunem rationem boni, ſed ad aliquod bonū particulare, quod eſt delectabile. & ideo ſecundum appetitum ſenſitiuum, qui eſt in animalibus, operationes quæruntur propter delectationem: ſed intellectus apprehendit vniuerſalem rationem boni, ad cuius conſecutionē ſequitur delectatio: vnde principalius intendit bonum, q̄ delectationē. Et inde eſt, ꝙ diuinus intellectus, qui eſt inſtitutor naturæ, delectationes appoſuit pp operationes. nō eſt aūt aliquid ęſtimandum ſimpliciter ſecudū ordinem ſenſitiui appetitus: ſed magis ſecūdū ordinē appetitus intellectiui.

C AD 3m dicendum, quòd charitas non quærit bonum dilectum propter delectationē: ſed hoc eſt ei conſequens, vt delectetur in bono adepto quod amat. & ſic delectatio non reſpondet ei vt finis, ſed magis viſio, per quam primo finis fit ei præſens.

ARTICVLVS III.

Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehenſio.

D AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem non requiratur comprehenſio. Dicit enim

¶ *Super Quæſtionis quartæ Articulum tertium.*

IN hoc artic. 3. aduerte Nouitie, primo in corpore articuli, ꝙ per realem habitudinem amantis ad amatum, non intelligitur

*Auguſtinus ad Paulinam, de videndo Deũ. Attingere mẽte Deũ, magna eſt beatitudo: comprehendere autem eſt impoſsibile. ergo ſine cõprehenſione eſt beatitudo.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt perfectio hominis ſecundum intellectiuam partẽ, in qua non ſunt aliæ potentiæ, quàm intellectus & voluntas, vt in primo * dictum eſt: ſed intellectus ſufficiẽter perficitur per viſionem Dei: voluntas autem per delectationem in ipſo. ergo non requiritur comprehenſio tãquàm aliquod tertium.

¶ 3 Præt. Beatitudo in operatione conſiſtit. Operationes autem determinãtur ſecundum obiecta: obiecta autẽ generalia ſunt duo, verum, & bonum: verum correſpondet viſioni, & bonum correſpondet dilectioni. ergo non requiritur comprehenſio quaſi aliquod tertium.

Sed contra eſt, quod Apoſtol. dicit 1. ad Cor. 9. Sic currite, vt comprehẽdatis: ſed ſpiritualis curſus terminatur ad beatitudinẽ. vnde ipſe dicit 2. ad Ti. vlt. Bonũ certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. ergo cõprehenſio requiritur ad beatitudinem.

Respon. Dicendum, quòd cum beatitudo conſiſtat in conſecutione vltimi finis, ea quæ requiruntur ad beatitudinem ſunt conſideranda ex ipſo ordine hominis ad finem. Ad finem autem intelligibilem ordinatur homo, partim quidem per intellectum: partim autem per voluntatem. Per intellectum quidem, inquantum in intellectu præexiſtit aliqua cognitio finis imperfecta. Per voluntatem autem, primo quidem per amorẽ, qui eſt primus motus volũtatis in aliquid: ſecundo autem per realẽ habitudinem amãtis ad amatum, quæ quidem põt eſſe triplex. Quãdoque enim amatum eſt præſens amanti, & tũc iam non quæritur: quandoq; autem non eſt præſens, ſed impoſsibile eſt ipſum adipiſci, & tunc ẽt nõ quæritur: quandoq; autẽ poſsibile eſt ipſum adipiſci, ſed eſt eleuatũ ſupra facultatẽ adipiſcentis, ita vt ſtatim haberi non poſsit: & hæc eſt habitudo ſperantis ad ſperatum, quæ ſola habitudo facit finis inquiſitionẽ. Et iſtis tribus reſpondent aliqua in ipſa beatitudine. Nam perfecta cognitio finis reſpõdet imperfectæ: præſentia vero ipſius finis reſpondet

F habitudini ſpei: ſed delectatio in præſentia conſequitur dilectionẽ, vt* ſupra dictum eſt. Et ideo neceſſe eſt ad beatitudinem iſta tria cõcurrere, ſcilicet viſionem, quæ eſt cognitio perfecta intelligibilis finis: comprehenſionẽ, quæ importat præſentiam finis: delectationẽ vel fruitionẽ, quæ importat quietationem rei amantis in amato.

Ad primvm ergo dicendum, quòd comprehenſio dicitur dupliciter. Vno modo incluſio

G comprehenſi in comprehendente: & ſic omne quod comprehenditur a finito, eſt finitũ. vnde hoc modo Deus cõprehendi non* poteſt ab aliquo intellectu creato. Alio modo cõprehẽſio nihil aliud nominat, quàm tentionem alicuius rei, quæ iam præſentialiter habetur: ſicut aliquis cõſequens aliquem, dicitur eum comprehendere, quando tenet eum. & hoc modo cõprehẽſio requiritur ad beatitudinem.

H Ad 2m dicendum, quòd ſicut ad volũtatẽ pertinet ſpes & amor, quia eiuſdem eſt amare aliquid, & tendere in illud non habitum: ita etiam ad voluntatem pertinet cõprehenſio & delectatio, quia eiuſdem eſt habere aliquid, & quieſcere in illo.

Ad 3m dicendum, quòd comprehenſio non eſt aliqua operatio præter viſionem: ſed quædam habitudo ad finem iam habitum. Vnde etiã ipſa viſio, vel res viſa, quæ

I præſentialiter adeſt, obiectũ comprehenſionis eſt.

Articvlvs IIII.

Vtrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd rectitudo voluntatis non requiratur ad

K beatitudinẽ. Beatitudo enim conſiſtit in operatione intellectus, vt *dictũ eſt: ſed ad perfectam intellectus operationem non requiritur rectitudo volũtatis, per quam homines mũdi dicuntur. dicit enim *Aug. in lib. retractationum: Non approbo quod in oratione dixi, Deus qui non niſi mũdos verum ſcire voluiſti. Reſpõderi. n. poteſt, multos etiam non mundos multa ſcire vera. ergo rectitudo voluntatis nõ requiritur ad beatitudinẽ.

¶ 2 Præt. Prius non dependet a poſteriori: ſed operatio intellectus eſt prior, q̃ operatio voluntatis.

*epiſt. 112. c. 9. tom. 2. habitudo realis, vt diſtinguitur contra habitudinem rationis: quoniam cum ſit ad impoſſibile habere quandoque, vt in litera dicitur, & ad futurum, non poteſt eſſe realis relatio: ſed ſumitur realis, vt diſtinguitur contra affectionalem. Eſt nanque amatũ in amante per amorem ipſum ſecundum affectum, & deſideratur vt ſit iunctum eidem ſecundum rem: vnde habitudo, de qua eſt ſermo, dicitur realis determinata a termino, ita quòd habitudo realis nihil aliud ſonat in propoſito, quam habitudinem ad coniunctionem ſecundum rem. Secundo, quòd ex reſponſione ad vltimũ non habes quòd cõprehenſio ſpectat ad intellectũ: ſed quòd nullã operationem addit ſupra viſionẽ: ſed ſolam relationẽ reſultantem in voluntate ex viſione, q̃ eſt in intellectu. Viſio enim ponens Deum in eſſe præſentiali, facit per hoc alterum extremum huius relationis. eſt. n. viſio velut vnio rei tenendæ cũ eo quod tenebit.

*q. 79. & 4. quæſt. ſequentes.

¶ *Super Quæſtionis quartæ Articulum quartum.*

In articu. quarto pro quanto probatur in corpore, quòd ad beatitudinem concomitanter, neceſſe exigitur rectitudo voluntatis, quia videtur ipſa eſſentia bonitatis &c. Aduerte tria. Primo rationem ipſam: ſecundo eius efficaciam: tertio aliorum defectũ. quo ad primum ratio conſiſtit in hoc. Ipſa eſſentia bonitatis ita ſe habet ad videntem Deum, ſicut ratio boni ad creaturam rationalem: ſed creatura rationalis non poteſt diuertere a ratione boni. ergo videns Deũ non poteſt diuertere ab eſſentia bonitatis: ſed hoc eſt habere voluntatem rectã. ergo. Prima propoſitio fundatur ſuper hoc, quòd ipſa bonitatis eſſentia in ſe q;dem cõtinet eminenter boni rationem longe excellẽtius, quàm ratio boni. Ex quo ponitur clare actualiterque viſa, &c., oportet vt non minoris ſit efficaciæ in continendo ac circundando omnẽ voluntatis motum, quã ratio boni. Secunda vero patet inductiue, quia cum actus voluntatis ſit velle, aut nolle: & nolle aliquid includat velle ſui oppoſiti, & velle non poſſit eſſe niſi reſpectu boni in re, vel in apparentia, vt experimur in nobis, conſequens eſt, quòd voluntas nõ poſſit aliquo peccato reſilire a boni ratione. Quo ad efficaciam autem rationis ſcito, quòd ſat eſt huic rationi ad propoſitũ, quòd voluntas neceſſitetur ab eſſentia bonitatis viſa, quo ad cõmunem ſpecificationem actus, quæ tamen conſtituit rectitudinem in actibus voluntatis. Intendit namque litera, quòd ſicut voluntas omnis a boni ratione neceſſitatur quo ad ſpecificationem communem actus, quia omnis voluntas tendit in bonum in re, vel in apparẽtia ſi aliquid vult: ita voluntas videntis Deum ſi quid vult, oportet quòd velit ratione eſſentiæ bonitatis viſæ, quoniam eſt ei ratio omnia volendi & nolendi. Et ſicut voluntas nostra libere poteſt velle quodcunque obiectum in ſpecie, ſub boni tamen in communi ratione: ita voluntas videntis Deum, ſub ratione tamen bonitatis diuinæ. In hoc autem eſt differentia, quòd communis ratio boni ex hoc q eſt ratio voluntatis, non rectificat eam, quoniam poteſt voluntas ſub illa etiam apparens bonũ appetere: ipſa vero bonitatis eſſentia ex hoc ipſo, quòd eſt ratio voluntatis, eſt rectificatio eius. Recte enim velle nihil aliud eſt, quàm ſecundum

art. 1. huius quæſt.

D. 366.

Infra q. 5. art. 4. & 7. cor. Et opu. 3. cap. 173.

*q. 3. art. 4.

*lib. 1. retractat. cap. 4. non lõge a principio. tom. 1. & li. 1. ſolilo. c. 1

dum deum velle: & ſic patet vis rationis. Ex qua tertio habetur, & ſufficienter, quòd beatus non poteſt peccare non ſolum in ſenſu compoſito, & propter cauſam extrinſecam, id eſt, Deum perpetuo rectificaturum voluntatem beati: ſed propter intrinſecā cauſam ipſam, ſcilicet, voluntatis naturam approximato ſibi ſic, i. ꝑ actualem viſionem, tali obiecto, ſcilicet bonitate per eſſentiam. Vnde vitanda eſt hic Scoti phantaſia in 4. diſt. 49. quæſt. 6. tenentis quòd ab extrinſeco tātum beatus eſt impeccabilis. Nec tñ reſpondet huic rationi, nec arguit: ſed remittit ſe ad primum ſenſum, cuius argumenta in 1. lib. q. 82. artic. 2. ſoluta ſunt. Et ſi ex verbis eius reſpondet huic rationi, quòd quantumcunque videatur bonitas dei, adhuc voluntas remanet libera: iā patet, quòd conceſſio huius conſequentis nihil obſtat propoſito: quoniam, vt iam dictum q.3.art.8. eſt, ſat eſt impeccabilitati, quòd volūtas ſi vult (velit autem quicquid vult) oporteat quòd velit ratione bonitatis diuinæ: ſicut modo ſi vult, oportet ꝙ velit ratione boni. Huiuſmodi enim neceſſitates nihil obſtant libertati, quamuis prima auferat libertatē peccandi, quæ tamen non eſt libertas, nec libertatis pars, ſed libertas peccandi.

¶ Super Quæſtionis quartæ Articulum quintum.

IN articu. 5. in reſponſione ad quintum occurrit dubium ad hominem, & ſimpliciter. Ad hominem quidem, quia S. Thom. in 4. ſenten. diſtinct. 49. quæſt. 1. articu. 4. quęſt. 1. expreſſe beatitudinem animę augeri etiam intenſiue reſumpto corpore ſuſtinet. Cuius oppoſitum hic docet.

ergo beatitudo quę eſt perfecta operatio intellectus, non dependet a rectitudine voluntatis.

§ 3 Præt. Quod ordinat' ad aliquid tanquàm ad finem, non eſt neceſſarium adepto iam fine, ſicut nauis poſtquàm peruenit ad portum: ſed rectitudo voluntatis quę eſt per virtutem, ordinatur ad beatitudinem tanquàm ad finem. ergo adepta beatitudine non eſt neceſſaria rectitudo voluntatis.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Matth. 5. Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum videbunt. & Hebr. vltim. Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum.

RESPON. Dicendum, quòd rectitudo voluntatis requiritur ad beatitudinem & antecedenter, & concomitanter. Antecedenter quidem: quia rectitudo voluntatis eſt ꝑ debitum ordinem ad finem vltimum: finis autem cōparatur ad id quod ordinatur ad finem, ſicut forma ad materiam. Vnde ſicut materia non poteſt conſequi formam, niſi ſit debito mō diſpoſita ad ipſam: ita nihil conſequitur finem, niſi ſit debito modo ordinatum ad ipſum. & ideo nullus poteſt ad beatitudinem ꝑuenire, niſi habeat rectitudinem voluntatis. Concomitanter autem, quia ſicut* dictum eſt, beatitudo vltima conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ, quæ eſt ipſa eſſentia bonitatis. & ita voluntas videntis Dei eſſentiam, ex neceſſitate amat quicquid amat ſub ordine ad Deum: ſicut voluntas non videntis dei eſſentiam, ex neceſſitate amat quicquid amat ſub communi ratione boni quam nouit, & hoc ipſum eſt quod facit voluntatem rectam. Vnde manifeſtum eſt, quòd beatitudo non poteſt eſſe ſine recta uoluntate.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auguſtinus loquitur de cognitione veri, quod non eſt ipſa eſſentia bonitatis.

AD 2m dicendum, quòd omnis actus volūtatis procedit ab aliquo actu intellectus: aliquis tamē actus voluntatis eſt prior, quàm aliquis actus intellectus. Volūtas enim tendit in finalem actum intellectus, q̃ eſt beatitudo: & ideo recta inclinatio voluntatis præexigitur ad beatitudinem: ſicut rectus motus ſagittę ad percuſſionem ſigni.

AD 3m dicendum, quòd non omne quod ordinatur ad finem, ceſſat adueniente fine: ſed id tātum quod ſe habet in ratione imperfectionis, vt motus. unde inſtrumenta A motus non ſunt neceſſaria, poſtquàm peruenitur ad finem: ſed debitus ordo ad finem eſt neceſſarius.

ARTICVLVS V.

Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem requiratur corpus. Perfectio enim virtutis & gratiæ præſup B ponit perfectionem naturę: ſed beatitudo eſt perfectio virtutis & gratię. Anima autem ſine corpore non habet perfectionem naturę, cum ſit pars naturaliter humanæ naturæ: omnis autem pars eſt imperfecta a ſuo toto ſeparata ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata.

§ 2 Præt. Beatitudo eſt operatio quædam perfecta, vt* ſupra dictum eſt: ſed operatio perfecta ſequitur eſſe perfectum, quia nihil operatur niſi ſecundum quod eſt ens in actu. C cum ergo anima non habeat eſſe perfectum quando eſt a corpore ſeparata, ſicut nec pars ſeparata a toto: videtur quòd anima ſine corpore non poſſit eſſe beata.

§ 3 Præt. Beatitudo eſt perfectio hominis: ſed anima ſine corpore non eſt homo. ergo beatitudo non poteſt eſſe in anima ſine corpore.

§ 4 Præt. Secundum Philoſophum in 10.* Ethi. Operatio felicitatis in qua conſiſtit beatitudo, eſt non impedita: ſed operatio animæ ſepara- D tæ eſt impedita, quia vt dicit* Auguſtin. 12. ſuper Geneſ. ad literam, ineſt ei naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi, quo appetitu retardatur quodammodo ne tota intentione pergat in illud ſummum cęlum, id eſt, in viſionem eſſentiæ diuinæ. ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata.

§ 5 Præt. Beatitudo eſt ſufficiens bonum, & quietat deſiderium: ſed hoc non conuenit animæ ſeparatæ, quia adhuc appetit corporis E unionem, ut* Auguſtin. dicit. ergo anima ſeparata a corpore non eſt beata.

§ 6 Præt. Homo in beatitudine eſt angelis æqualis: ſed anima ſine corpore non æquatur angelis, ut* Auguſtin. dicit. ergo non eſt beata.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Apocal. 14. Beati mortui, qui in domino moriuntur.

RESPON. Dicendum, quòd duplex eſt beatitudo. Vna imperfecta, quæ habetur in hac vita: & alia perfecta, quæ in Dei viſione

Simpliciter autem, quia ratio ad illud ducit, ſcilicet, Anima reſumpto corpore erit perfectior in ſe ſecundum naturam. ergo operatio eius erit perfectior. ergo & beatitudo erit in ſe perfectior. ergo non ſolum extenſiue. Et augetur ex hac ratione dubium, quia in corpore huius articuli aſſumitur hæc ratio: & concluditur operatio, in qua cōſiſtit beatitudo perfectior.

3.q.7.ar.4. ad 2. & qō. 15.artic.10 cor.& ad 2. Et 4.di.49. q.4.ar.5.q. 2.cor.& ad 1.& 4.contra.c.47.fi. & po.q.5. a.10.cor.Et opuſ.3.cap. 152.Et Iob 19.fin.

¶ Ad hoc ſimul dicendum eſt ſimpliciter, & ſecundum hominem. Sciendū eſt igitur ex præſenti articulo, quòd tripliciter intelligi poteſt, animam ſeparatam impediri ex appetitu corporis a perfecta beatitudine. Primo per modum contrarietatis, ita quòd ſicut videns corporaliter impeditur propter dolorem pedis: ita anima ſeparata propter affectum corporis diſtrahatur aliqualiter a perfecta viſione Dei: & hoc in litera reprobatur. Secundo per modum defectus intenſiui, ita quòd ex hoc, quòd anima ſeparata deficit in perfectione ſuæ naturæ, deficiat etiam in attentione ſuæ operationis, defectu in eſſendo cauſante defectum in operando. Et quoniam cæteris paribus operatio attentior eſt magis intenſa, & minus habens intenſionis, eſt remiſſior, vt patet in viſu, & auditu: ex hoc ſequitur, quòd anima beata reſumpto corpore eſt beatior intenſiue non ex parte obiecti, aut luminis gloriæ: ſed ex parte attentionis viſionis conſequente perfectionem animæ in eſſendo. Et hanc viam tanquàm probabilē ſuſtineri poſſe dixit author in 4. ſenten. vnde ibi inchoans huiuſmodi intentionem, dicit: Poteſt etiam dici, quòd etiam beatitudo intenſiue &c.

q.3.art.2.

Ca.6.to.5.

Cap.35. cir.me.to.3

Lib.12.ſuper Gen.ad lit.c.35.ad med.to.3.

Eod.li.12.ſuper Gen.c.35.to.3.

verum

Verum hanc opinionem in hoc loco vt falſam negauit ipſaque negatiõe ex ſua officina illam haberi minime voluit, & merito, vt patebit. Tertio per modũ defectus extenſiui: ita quòd ex hoc, ꝙ anima ſeparata deficit in perfectione extenſiua ſuę naturę, dum non ſe extendit ad corpus, & integritatem humanæ naturæ ad quę nata eſt ſe extendere, & pertinet hoc ad perfectionem eius: quoniam hæc ipſius natura requirit: deficiat quoque in pfectione extenſiua ſuæ operationis qua beatur: pertinet enim ad pfectionem operationis beantis animam, quod ex ipſa redũdet beatitudo in corpus, vt Auguſt. dicit in epiſtola ad Dioſcorum, Tam potenti natura de⁹ fecit animã &c. vt habes in artic. ſequenti, & hæc eſt doctrina tradita in hoc artic. & rationabiliter, quoniam defectus perfectionis in anima ſeparata, non eſt defect⁹ perfectionis intenſiue, quoniam hæc anima nõ ſuſcipit magis, & minus ſecundum ſubſtantiam: ſed eſt defectus perfectionis extenſiuæ. Cõſentaneũ autem eſt, vt defect⁹ animæ defectum operationis, & extenſiuus extẽſiuum cauſet, & non intenſiuũ. Ad rationem ergo in oppoſitum dicitur, quòd eſt ibi ſophiſma cõſequentis, a magis perfecta operatione ad magis intenſam deſcendẽdo. Perfectum enim cõmunius eſt quam intenſum, quoniam, vt patet in 5. Metaphy. eſt id cui nihil deeſt de requiſitis ad ipſum: & conſequenter penes acceſſum cuiuſcunque requiſiti, operatio ſeu res perfectior eſt, intenſior autem nõ niſi penes augmentum intrinſecum &c. & per hęc oia clara remanent.

* p.p.q.84. articu.7.

* q.84.ar.7.

p.p.q.12.

¶ In reliquis autem huius quæſtionis tribus articu. nihil ſcribendum occurrit, niſi quòd in vltimo artic. ad primum, Gloria eſſentialis beatitudinis non eſt intelligenda intrinſece, tanquàm de eſſentia beatitudinis, ſed tanquam cauſa eſſentialis illi⁹: quoniam ex hoc quòd deus cõmendat hunc tali dignum gradu, beatus ht & eſt: ſcientia nãque dei cum laude, cauſa eſt perfectiua rerum. c.35. to.3.

conſiſtit. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ad beatitudinem huius vitæ, de neceſſitate requirit̃ corpus. Eſt enim beatitudo huius vitę operatio intellectus vel ſpeculatiui, uel practici. Operatio autem intellect⁹ in hac uita non põt eſſe ſine phantaſmate, qđ non eſt niſi in organo corporeo, ut in 1. * habitum eſt: & ſic beatitudo quę in hac vita haberi poteſt, dependet quodammodo ex corpore. Sed circa beatitudinem perfectam, quæ in dei uiſione conſiſtit, aliqui poſuerunt, quòd non poteſt animæ aduenire ſine corpore exiſtenti, dicentes ꝙ animę Sanctorũ a corporibus ſeparatæ, ad illam beatitudinem non perueniunt uſq; ad diem iudicij, quã corpora reſumẽt: quod quidem apparet eſſe falſum & authoritate, & rõne. Authoritate quidẽ: quia Apoſtolus dicit, 2. ad Corinth. 5. Quamdiu ſum⁹ in corpore, peregrinamur a Domino. & quę ſit ratio peregrinationis, oſtendit ſubdens: Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Ex quo apparet, quòd quamdiu aliquis ambulat per fidem, & non per ſpeciem, carens uiſione diuinæ eſſentiæ, nondum eſt deo præſens. Animę autem ſanctorum a corporibus ſeparatæ, ſunt deo præſentes. unde ſubditur: Audem⁹ autem, & uoluntatem habemus bonam peregrinari a corpore. & præſentes eſſe ad Deum. Vnde manifeſtum eſt, quòd animæ ſanctorum ſeparatæ a corporibus, ambulãt p ſpeciem, dei eſſentiam uidentes, in quo eſt uera beatitudo. Hoc etiam per rationem apparet: nã intellectus ad ſuam operationem non indiget corpore niſi pp phantaſmata, in quibus ueritatẽ intelligibilem cõtuetur, ut in 1. * dictum eſt. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ diuina eſſentia p phantaſmata videri nõ põt, ut in 1. * oſtenſum eſt. Vnde cũ in uiſione diuinæ eſſentiæ pfecta hominis beatitudo conſiſtat, non dependet beatitudo pfecta hois a corpore: unde ſine corpore põt aĩa eſſe beata. Sed ſciendũ, ꝙ ad perfectionem alicuius rei dupliciter aliquid pertinet. Vno modo, ad conſtituendam eſſentiam rei: ſicut aĩa requiritur ad perfectionem hominis. Alio modo requirit̃ ad perfectionẽ rei, quod ptinet ad bene eſſe eius: ſicut pulchritudo corporis, uel uelocitas ingenij pertinet ad pfectionem hominis. Quàmuis ergo corpus primo modo ad perfectionem beatitudinis humanæ non pertineat, pertinet tamen ſecundo modo. Cum .n. operatio depẽdeat ex natura rei,
quanto anima perfectior erit in ſua
F natura, tãto perfectius habebit ſuã propriam operationem, in qua felicitas conſiſtit. unde * Auguſt. in 12. ſuper Gene. ad literam, cum quæſiuiſſet, utrum ſpiritibus defunctorũ ſine corpibus poſſit ſumma illa beatitudo præberi, reſpondit, ꝙ non ſic poſſunt uidere incõmutabilem ſubſtantiam, ut ſancti angeli uident, ſiue alia latentiore cauſa: ſiue tõ quia eſt in eis naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi.

Ad primum ergo dicen-
G dum, quòd beatitudo eſt perfectio animæ ex parte intellectus, ſecundum quem anima tranſcendit corporis organa, non autem ſecundum quod eſt forma naturalis corporis. Et ideo illa naturalis perfectio manet, ſecundum quam ei beatitudo debetur, licet non maneat illa naturæ perfectio, ſecundum quam eſt corporis forma.

Ad 2^m dicendum, ꝙ anima aliter ſe habet ad eſſe, q̃ aliæ partes. Nam eſſe totius, non eſt alicuius ſuarũ partiũ: unde uel pars omnino deſinit eſſe deſtructo toto, ſicut partes aĩalis deſtructo animali: uel ſi remanẽt, habent aliud eſſe in actu, ſicut pars lineę habet aliud eſſe,
H quàm tota linea: ſed animæ humanæ remanet eſſe compoſiti poſt corporis deſtructionem. & hoc ideo, quia idẽ eſt eſſe * formę & materiæ: & hoc idem eſt eſſe compoſiti. Aĩa autem ſubſiſtit in ſuo eſſe, ut in 1. * oſtẽſum eſt. unde relinquitur ꝙ poſt ſeparationẽ a corpore perfectum eſſe habeat, unde perfectam operationem habere poteſt, licet non * habeat perfectam naturam. D.973. * p.p.q.75. articu.2. D.174.

Ad 3^m dicendum, ꝙ beatitudo eſt hois ſecundum intellectũ: & iõ remanente intellectu põt ineſſe ei beatitudo: ſicut dentes Aethiopis pñt eſſe albi, etiam poſt euulſionem, ſecundum quos Aethiops dicitur albus.

Ad 4^m dicendum, ꝙ dupliciter aliquid impeditur ab alio. Vno mõ, per modũ contrarietatis, ſicut frigus
I impedit actionem caloris: & tale impedimentum operationis repugnat felicitati. Alio modo, p modum cuiuſdam defectus: quia. ſ. res impedita non habet quicquid ad omnimodam eius perfectionẽ requiritur: & tale impedimentum operationis non repugnat felicitati, ſed omnimodæ pfectioni ipſius. & ſic ſeparatio animæ a corpore dicitur animam retardare, ne tota intentione tendat in uiſionem diuinę eſſentię. Appetit enim anima ſic frui deo, ꝙ etiam ipſa fruitio deriuet̃ ad corpus per redundãtiam ſicut eſt poſſibile: & ideo quamdiu ipſa fruitur Deo ſine corpe, appetitus eius ſic quieſcit in eo, quòd tamen adhuc ad participationem eius
K uellet ſuum corpus pertingere.

Ad 5^m dicendum, quòd deſiderium animæ ſeparatæ totaliter quieſcit ex parte appetibilis, quia habet id quod ſuo appetitui ſufficit: ſed non totaliter requieſcit ex parte appetẽtis, quia illud bonum non poſſidet ſecundũ oẽm modum quo poſſidere uellet. & iõ corpe reſumpto btitudo creſcit, nõ * intenſiue, ſed extenſiue. D.175.

Ad 6^m dicendum, ꝙ id quod ibidem dicitur, ꝙ ſpiritus defunctorum non ſic uident Deum ſicut angeli, non eſt intelligendũ ſecundum inęqualitatem quantitatis, quia etiam modo aliquę aię beatorum ſunt aſſumptæ ad ſuperiores ordines angelorum, clarius videntes Deum q̃ inferiores angeli: ſed intelligitur ſecundũ inæqualitatem proportionis: quia angeli etiam infimi habẽt omnem perfectionem beatitudinis, quam ſunt habituri: non autem animæ ſeparatæ ſanctorum.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis.

Supra arti. 5. & locis ibi inductis q. 2. per totam.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod perfectio corporis non requiratur ad beatitudinem hominis perfectã. Perfectio enim corporis eſt quoddam corporale bonum: ſed * ſupra oſtenſum eſt, quòd beatitudo non conſiſtit in corporalibus bonis. ergo ad beatitudinem hominis non requiritur aliqua perfecta diſpoſitio corporis.

q. 3. artic. 8. arti. 5. præcedent.

¶ 2 Præt. Beatitudo hominis conſiſtit in viſione diuinę eſſentiæ, ut * oſtenſum eſt: ſed ad hanc operationem nihil exhibet corpus, vt * dictum eſt. ergo nulla diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem.

¶ 3 Præt. Quãto intellectus eſt magis abſtractus a corpore, tanto perfectius intelligit: ſed beatitudo cõſiſtit in perfectiſſima operatione intellectus. ergo oportet omnibus modis animam eſſe abſtractam a corpore. nullo ergo modo requiritur aliqua diſpoſitio corporis ad beatitudinem.

SED CONTRA. Præmium uirtutis eſt beatitudo. unde dicitur Ioã. 13. Beati eritis, ſi feceritis ea: ſed ſanctis repromittitur pro præmio non ſolum uiſio Dei, & delectatio, ſed etiam corporis bona diſpoſitio. dicitur. n. Iſa. ult. Videbitis, & gaudebit cor ueſtrum, & oſſa ueſtra quaſi herba germinabunt. ergo bona diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem.

C

RESPON. Dicendum, quòd ſi loquamur de beatitudine hominis, qualis in hac uita poteſt haberi, manifeſtum eſt, quod ad eam ex neceſſitate requiritur bona diſpoſitio corporis. Conſiſtit enim hæc beatitudo ſecundum philoſophũ, in operatione uirtutis perfectæ. Manifeſtum eſt autem quod per inualitudinẽ corporis, in omni operatione uirtutis homo impediri poteſt. Sed ſi loquamur de beatitudine perfecta, ſic quidam poſuerũt, quòd non requiritur ad beatitudinem aliqua corporis diſpoſitio: immo requiritur ad eã, ut omnino anima ſit a corpore ſeparata. unde Auguſ. * 22. de ciui. Dei introducit uerba Porphyrij dicentis: Quòd ad hoc quòd ſit beata anima, omne corpus fugiendũ eſt. Sed hoc eſt inconueniens: cum. n. naturale ſit animæ corpori uniri, non poteſt eſſe quod perfectio animę naturalẽ eius perfectionem excludat. Et ideo dicendum eſt, quod ad beatitudinem omnibus modis perfectam, requiritur perfecta diſpoſitio corporis & antecedenter, & conſequenter. Antecedẽter quidem, quia ut Aug. * dicit 12. ſuper Genę ad literam, Si tale ſit corpus, cuius ſit difficilis & grauis adminiſtratio, ſicut caro quę corrumpitur, & aggrauat animam, auertitur mens ab illa uiſione ſummi cæli. unde concludit, quòd cum hoc corpus iã non erit animale, ſed ſpirituale; tunc angelis adæquabit, & erit ei ad gloriã quod ſarcinæ fuit. Conſequẽter uero, quia ex beatitudine animæ fiet redundantia ad corpus, ut & ipſum ſua perfectione potiatur. unde Aug. * dicit in epiſt. ad Dioſcorũ. Tam potenti natura Deus fecit animã, ut ex eius pleniſſima beatitudine redundet in inferiorem naturam incorruptionis uigor.

* Cap. 26. in princ. & li. 22. c. 26. in princi. tomo. 5.

D

* Cap. 35. tomo. 3.

E

* Aliquantulum ante medium & eſt epiſt. 56 tomo. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in corporali bono non conſiſtit beatitudo, ſicut in obiecto beatitudinis: ſed corporale bonum poteſt facere ad aliquem beatitudinis decorem, vel perfectionem.

AD 2m dicendum, quòd etſi corpus nihil conferat ad illã operationem intellectus, qua Dei eſſentia videtur: tñ poſſet ab hac ĩpedire. & ideo requiritur

A perfectio corporis, vt nõ impediat eleuationẽ mẽtis.

AD 3m dicendum, quod ad perfectam operationem intellectus requiritur quidem abſtractio ab hoc corruptibili corpore, quod aggrauat animam: non autem a ſpirituali corpore, quod erit totaliter ſpiritui ſubiectũ, de quo in tertia parte huius operis dicetur.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ad beatitudinem requirantur aliqua exteriora bona.

B

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod ad beatitudinem requirantur etiam exteriora bona. Quod enim in præmium ſanctis promittitur, ad beatitudinem pertinet: ſed ſanctis repromittuntur exteriora bona, ſicut cibus & potus, diuitiæ & regnum. dicitur enim Luc. 22. Vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. & Mat. 6. Theſaurizate vobis theſaurum in cælo. & Mat. 25. Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum. ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona.

2. 2. q 18. ar. 3. ad 4.

¶ 2 Præt. Secundum Boetium in 3. de conſol. Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: ſed exteriora ſunt aliqua hominis bona, licet minima, vt * Auguſt. dicit. ergo ipſa etiam requiruntur ad beatitudinem.

Proſa 2. circa principium.

Lib. 2. de lib. arbit. c. 19. & 1. retract. cap. 9. tom. 1.

C

¶ 3 Præt. Dominus Mat. 5. dicit. Merces veſtra multa eſt in cælis: ſed eſſe in cælis, ſignificat eſſe in loco. ergo ſaltem locus exterior requiritur ad beatitudinem.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Pſal. 72. Quid enim mihi eſt in cælo? & a te quid volui ſuper terrã? quaſi dicat, nihil volo niſi hoc quod ſequitur, Mihi adhærere Deo bonum eſt. ergo nihil aliud extra Deũ ad beatitudinem requiritur.

RESPON. Dicendum, quòd ad beatitudinem imperfectã, qualis in hac vita poteſt haberi, requiruntur exteriora bona, non quaſi de eſſentia beatitudinis exiſtentia, ſed quaſi inſtrumentaliter deſeruientia beatitudini, quę conſiſtit in operatione virtutis, vt dicitur in 1. * Ethic. Indiget enim homo in hac vita neceſſarijs corporis tam ad operationem virtutis contemplatiuæ, quàm etiam ad operationem virtutis actiuæ, ad quam etiam plura alia requiruntur, quibus exerceat opera actiuæ virtutis. Sed ad beatitudinem perfectam, quæ in viſione Dei conſiſtit, nullo modo huiuſmodi bona requiruntur. Cuius ratio eſt, quia omnia huiuſmodi bona exteriora, vel requiruntur ad ſuſtentationẽ animalis corporis, vel requiruntur ad aliquas operationes, quas per animale corpus exercemus, quæ humanæ vitæ conueniunt. Illa autem perfecta beatitudo, quæ in viſione Dei cõſiſtit, vel erit in anima ſine corpore, vel erit in anima corpori iuncta, non iam animali, ſed ſpirituali: & ideo nullo modo huiuſmodi exteriora bona requiruntur ad illam beatitudinem, cum ordinẽtur ad vitã animalem. Et quia in hac vita magis accedit ad ſimilitudinẽ illius perfectæ beatitudinis felicitas contemplatiua, quàm actiua, vtpote etiam Deo ſimilior, vt ex * dictis patet: ideò minus indiget huiuſmodi bonis corporis, vt dicitur in 10. * Ethic.

D

Cap. 7.

E

* q. 3. art. 5.
* Cap. 8.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes illæ corporales promiſſiones quæ in ſacra ſcriptura continentur, ſunt metaphorice intelligendæ ſm quod in ſcripturis ſolent ſpiritualia per corporalia deſignari, vt ex his quę nouimus, ad deſiderandũ incognita con

ſur

Hom. 10. i Euangelia, cir. princip. ſorgamus, ſicut Gre. dicit in quadam * Hom. Sicut per cibū, & potū iotelligitur delectatio beatitudinis: p diuitias, ſufficientia qua hoī ſufficiet Deus: per regnum, exaltatio hominis vſque ad coniunctionem cum Deo.

Ad 2m dicendum, ꝙ bona iſta deſeruientia animali uitæ, non competunt uitæ ſpirituali, in qua beatitudo perfecta conſiſtit. Et tamen erit in illa beatitudine omnium bonorum congregatio, quia quicquid bonum inuenitur in iſtis, totū habebit in ſummo fonte bonorū.

Lib. 1. ca. 9. non remote a fi. to. 4. Ad 3m dicendum, quòd ſecundum * Aug. in lib. de ſer. Do. in monte: Merces ſanctorum nō dicitur eſſe in corporeis cælis: ſed per cælos intelligitur altitudo ſpiritualium bonorum. Nihilominus tamē locus corporeus. ſ. cælum empyreum aderit beatis, non propter neceſſitatem beatitudinis: ſed ſecundum quandam congruentiam & decorem.

Articvlvs VIII.

Vtrum ad beatitudinem requiratur ſocietas amicorum.

AD octavvm ſic proceditur. Videtur ꝙ amici ſint neceſſarij ad beatitudinē. Futura eni beatitudo in ſcripturis frequenter nomine gloriæ deſignatur: ſed gloria conſiſtit in hoc, quòd bonum hominis ad notitiam multorum deducitur, ergo ad beatitudinem requiritur ſocietas amicorum.

¶ 2 Præt. Boetius dicit. ꝙ nullius boni ſine conſortio iucunda eſt poſſeſſio: ſed ad beatitudinem requiritur delectatio, ergo etiam requiritur ſocietas amicorum.

¶ 3 Præt. Charitas in beatitudine perficitur: ſed charitas extēdit ſe ad dilectionem Dei, & proximi, ergo uidetur, ꝙ ad beatitudinem requiratur ſocietas amicorum.

Sed contra eſt, quod dicitur Sapiē. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, ſcilicet, cum diuina ſapientia, quæ conſiſtit in contemplatione dei: & ſic ad beatitudinem nihil aliud requiritur.

Cap. 9. & 11. Respon. Dicendū, ꝙ ſi loquamur de felicitate præſentis uitæ, ſicut Philoſophus dicit in 10. * Eth. Felix indiget amicis, non quidem propter utilitatem, cum ſit ſibi ſufficiens: nec propter delectationem, quia habet in ſeipſo delectationem perfectam in operatione uirtutis: ſed propter bonam operationem, ut ſcilicet, eis benefaciat, & ut eos inſpiciens benefacere delectetur, & ut ab eis in benefaciendo iouetur. Indiget. n. hō ad bñ operandum auxilio amicorū tam in operibus uitæ actiuæ, q̄ in operibus uitæ contemplatiuæ. Sed ſi loquamur de perfecta beatitudine quæ erit in patria, non requirit ſocietas amicorum de neceſſitate ad beatitudinem: qa hō habet totam plenitudinem ſuę perfectionis i Deo: ſed ad bene eſſe beatitudinis facit ſocietas amicorum.

* Cap. 25. poſt mediū tomo. 3. Vnde Aug. * dicit 8. ſuper Gene. ad literam, ꝙ creatura ſpiritualis, ad hoc ꝙ ſit beata, non niſi intrinſecus adiuuatur æternitate, ueritate, charitate creatoris: extrinſecus uero, ſi adiuuari dicenda eſt, fortaſſe hoc ſolo adiuuatur, ꝙ ſe inuicem uidēt, & de ſua ſocietate gaudent.

Ad primvm ergo dicendum, quòd gloria, quæ eſt eſſentialis beatitudini, eſt quam habet homo non apud hominem, ſed apud Deum.

Ad 2m dicendum, quòd uerbum illud intelligitur, quando in eo bono quod habetur, non eſt plena ſufficientia. quod in propoſito dici non poteſt: quia omnis boni ſufficientiam habet homo in Deo.

Ad 3m dicendum, quòd perfectio charitatis eſt eſſentialis beatitudini quantum ad dilectionem dei, non quantum ad dilectionem proximi. Vnde ſi eſſet una ſo- F la anima fruens Deo, beata eſſet nō habens proximum quem diligeret: ſed ſuppoſito proximo, ſequitur dilectio eius ex pfecta dilectiōe Dei. unde quaſi cōcomitanter ſe habet amicitia ad perfectam beatitudinē.

QVAESTIO V.

De adeptione beatitudinis, in octo articulos diuiſa.

G DEINDE conſiderandum eſt de ipſa adeptione beatitudinis.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum homo poſſit conſequi beatitudinem.

¶ Secundo, Vtrum unus homo poſſit eſſe alio beatior.

¶ Tertio, Vtrum aliquis poſſit eſſe in hac uita beatus.

¶ Quarto, Vtrum beatitudo habita poſſit amitti.

H ¶ Quinto, Vtrum homo per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem.

¶ Sexto, Vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creaturæ.

¶ Septimo, Vtrum requirantur opera hominis aliqua ad hoc quòd homo beatitudinem conſequatur a Deo.

¶ Octauo, Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

I

Articvlvs primvs.

Vtrum homo poſſit conſequi beatitudinem.

AD primvm ſic proceditur. Videtur quòd homo beatitudinem adipiſci non poſſit. Sicut enim natura rationalis eſt ſupra ſenſibilem, ita natura intellectualis eſt ſupra rationalem, ut patet p * Dion. in lib. de di. no. in multis locis: ſed K bruta animalia quæ habēt naturam ſenſibilem tantum, nō poſſunt peruenire ad finem rationalis naturæ. ergo nec homo qui eſt rationalis naturę, pōt puenire ad finē intellectualis naturæ, qui eſt beatitudo.

¶ 2 Præt. Beatitudo uera conſiſtit, in uiſione Dei, quę ē ueritas pura: ſed homini eſt connaturale ut ueritatē intueatur in rebus materialibus, unde ſpecies intelligibiles in phantaſmatibus intelligit, ut dicitur in * 3. de anima. ergo nō poteſt ad beatitudinem peruenire.

¶ 3 Præt. Beatitudo conſiſtit in ade-

¶ *Super quæſtionem quintam.*

IN quæſt. 5. aduertendum eſt, quòd licet uiſio dei per eſſentiam, & beatitudo formalis intellectualis creaturę coincidant realiter, vt ex ſupradictis patet: quia tñ diſtinguūtur formaliter, ideo diuerſa ſunt quæſita iſta formaliter a quæſitis in prima parte, quæſt. 12. Decuit enim tam perfectum doctorem complere omnia formaliter. Nihil igitur eſt ſuperfluum.

¶ *Super Quæſtionis quintæ Articulum primum.*

IN hoc arti. 1. q. 5. notā, quòd author ex duabus capacitatem hominis reſpectu pfecti boni oſtendēs, alterum naturale, quod hic experimur, ſcilicet cognitionē ipſius dei vniuerſalis & ſummi boni, quā ex ſtudio acquirimus, dū cognoſcimus deum eſſe eū, qui ſi uideretur, bearet: & appetitū qualemcūq; in ipſo deo quieſcendi; alterum quodammodo naturale, qđ probamus, ſcilicet, quòd omnis intellectus eſt capax (q̄uis remote) diuinę viſionis ex hoc ipſo qđ intellect⁹ eſt. Cap. 5.

In ſecundo autē & tertio nihil occurrit.

Text. 39.

ptione ſummi boni: ſed aliquis non poteſt peruenire ad ſummum, niſi tranſcendat media. cum igitur inter Deum & naturam humanã media ſit natura angelica, quam homo tranſcendere non poteſt, videtur ꝙ non poſſit beatitudinem adipiſci.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 93. Beatus homo, quem tu erudieris Domine.

Respon. Dicẽdum, quòd beatitudo nominat adeptionem perfecti boni. Quicũque ergo eſt capax perfecti boni, poteſt ad beatitudinem peruenire. Quòd autẽ homo boni perfecti ſit capax, ex hoc apparet, ꝙ eius intellectus poteſt cõprehendere uniuerſale & perfectum bonum, & eius uoluntas appetere illud: & ideo homo poteſt beatitudinem adipiſci. Apparet etiam idem ex hoc, quòd hõ eſt capax uiſionis diuinæ eſſentiæ, ſicut

q. 12. art. 1. in 1.* habitum eſt: in qua quidem uiſione perfectam hominis beatitudinem conſiſtere diximus.

Ad primum ergo dicẽdum, quòd aliter excedit natura rationalis ſenſitiuam, & aliter intellectualis rationalem. Natura. n. rationalis excedit ſenſitiuam quãtum ad cognitionis obiectum, quia ſenſus nullo modo põt

D. 752. cognoſcere vniuerſale, cui* ratio eſt cognoſcitiua: ſed intellectualis natura excedit rationalẽ quantum ad modum cognoſcendi intelligibilem veritatem. Nam intellectualis natura ſtatim apprehẽdit ueritatem, ad quam rationalis natura per inquiſitionem rationis pertingit,

q. 79. ar. 8. vt patet ex his quæ in 1.* dicta ſunt: & ideo ad id quod intellectus apprehendit, ratio per quendã motum pertingit. unde rationalis natura cõſequi põt beatitudinẽ, quę eſt pfectio intellectualis naturę: tamẽ alio modo q̃

D. 160. angeli. Nam angeli cõſecuti ſunt eam ſtatim* poſt principium ſuæ cognitionis: homines autem per tempus ad ipſam perueniũt. ſed natura ſenſitiua ad hũc finem nullo modo pertingere poteſt.

Ad 2m dicendum, quòd homini ſecundum ſtatum præſentis vitę, eſt connaturalis modus cognoſcendi ue

D. 190. ritatem intelligibilem per* phantaſmata: ſed poſt huius uitæ ſtatum habet alium modum connaturalem, ut

q. 74. art. 7. & q. 89. articu. 1. in 1.* dictum eſt.

Ad 3m dicendum, quòd homo non poteſt tranſcendere angelos gradu naturæ, ut ſcilicet naturaliter ſit eis ſuperior: poteſt tamen eos tranſcendere per operationem intellectus, dum intelligit aliquid ſuper angelos eſſe, quod homines beatificat, quod cum perfecte conſequetur, perfecte beatus erit.

Articvlvs II.

Vtrum unus homo poſſit eſſe beatior altero.

4. d. 49. q. 1. art. 4. q. 2. AD secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ unus homo alio nõ poſſit eẽ beatior. Beatitudo. n. eſt

Ca. 9. to. 5. pręmium uirtutis, ut Philoſophus dicit in 1.* Eth. ſed pro operibus uirtutum omnibus æqualis merces redditur. dicitur enim Matthæi 20. quòd omnes qui operati ſunt in uinea, acceperunt ſingulos denarios: quia

Hom. 19. in euange. parũ ante me. ut dicit* Greg. æqualẽ æternæ uitæ retributionem ſortiti ſunt. ergo unus non erit beatior alio.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt ſummum bonum: ſed ſummo non poteſt eſſe aliquid maius. ergo beatitudine unius hominis non poteſt eſſe alia maior beatitudo.

¶ 3 Præt. Beatitudo cum ſit perfectum & ſufficiens bonum, deſiderium hominis quietat: ſed non quietatur deſideriũ, ſi aliquod bonum deeſt, quod ſuppleri poſſit. ſi antẽ nihil deeſt quod ſuppleri poſſit, non poterit eſſe aliquid aliud maius bonũ. ergo uel hõ non eſt bea-

A tus: uel ſi eſt beatus, non põt alia maior beatitudo eſſe.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 14. In domo patris mei manſiones multę ſunt: per quas, ut Auguſt. dicit,* diuerſæ meritorum dignitates intelligũtur in uita æterna. Dignitas autem uitæ æternæ, quæ pro merito datur, eſt ipſa beatitudo. ergo ſunt diuerſi gradus beatitudinis, & non omnium eſt æqualis beatitudo. De S. virgine cap. 26. tract. 67. in Io. ante medium to. 9.

Respon. Dicendum, quòd ſicut* ſupra dictum eſt, in ratione beatitudinis duo includuntur, ſcilicet, ipſe finis vltimus, qui eſt ſummum bonum, & adeptio, vel fruitio ipſius boni. Quantum igitur ad ipſum bonum, quod eſt beatitudinis obiectum & cauſa, non poteſt eſſe una beatitudo alia maior, quia nõ eſt niſi vnũ q. 1. ar. 8. & q. 2. art. 7.

B ſummum bonum, ſcilicet Deus, cuius fruitione homines ſunt beati: ſed quãtum ad adeptionem huiuſmodi boni, uel fruitionem, poteſt aliquis alio eſſe beatior: quia quãto magis hoc bono fruitur, tanto beatior eſt. Contingit autem aliquem perfectius frui Deo, quàm alium ex eo, quòd eſt melius diſpoſitus, uel ordinatus ad eius fruitionem. & ſecundum hoc poteſt aliquis alio beatior eſſe.

Ad primum ergo dicendum, quòd unitas denarij ſignificat unitatem beatitudinis ex parte obiecti: ſed diuerſitas manſionum ſignificat diuerſitatem beatitudinis ſecundum diuerſum gradum fruitionis.

Ad 2m dicendum, quòd beatitudo dicitur eſſe ſum

C mum bonum, inquãtum eſt ſummi boni perfecta poſſeſſio, ſiue fruitio.

Ad 3m dicendum, quòd nulli beato deeſt aliquod bonum deſiderandum, cum habeat ipſum bonum infinitum, quòd eſt bonum omnis boni, ut* Auguſ. dicit: ſed dicitur aliquis alio beatior ex diuerſa eiuſdem boni participatione. Additio autẽ aliorum bonorum non auget beatitudinem: unde Auguſtin. dicit in 5. † confeſſ. Qui te, & alia nouit, non propter illa beatior: ſed propter te ſolum beatus. Epiſt. 56. parũ ante medium. to. 2. & 13. de trinit. c. 7. to. 3. † Li. 5. cõf. c. 4. cir. principio. tom. 1.

Articvlvs III.

D

Vtrum aliquis in hac uita poſſit eſſe beatus.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo poſſit in hac uita haberi. Dicitur enim in Pſal. 118. Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini: hoc autem in hac uita contingit. ergo aliquis in hac uita poteſt eſſe beatus. Infra art. 5. cor. & q. 62. ar. 1. cor. & 3. di. 27. q. 2. ar. 2. cor. & 4. di. 49. q. 1. ar. 2. q. 2. ad 5. Et ver. q. 14. arti. 2. cor. Et 1. Eth. lect. 16. fin.

¶ 2 Præt. Imperfecta participatio ſummi boni non adimit rationem beatitudinis, alioquin unus nõ eſſet beatior alio: ſed in hac uita homines poſſunt participare ſummum bonum cognoſcendo, & amando Deum, licet imperfecte. ergo homo in hac uita põt eſſe beatus.

¶ 3 Præt. Quod ab omnibus dicitur, non poteſt totali-

B ter falſum eſſe. Videt enim naturale, quod in pluribus eſt, natura autem non totaliter deficit: ſed plures ponunt beatitudinẽ in hac uita, ut patet p illud Pſal. 143. Beatum dixerũt populum cui hæc ſunt, ſcilicet, præſentis uitæ bona. ergo aliquis in hac uita põt eſſe beatus.

Sed contra eſt, quod dicitur Iob. 14. Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs: ſed beatitudo excludit miſeriam. ergo homo in hac uita non poteſt eſſe beatus.

Respon. Dicendum, quòd aliqualis beatitudinis participatio in hac uita haberi poteſt: perfecta autem & uera beatitudo non poteſt haberi in hac uita. & hoc quidem conſiderari poteſt dupliciter. Primo quidẽ ex ipſa communi beatitudinis ratione. Nam beatitudo, cũ

ſit

ſit perfectum & ſufficiens bonum, omne malum excludit, & omne deſiderium implet. In hac autem uita non poteſt omne malum excludi: multis enim malis præſens vita ſubiacet, quæ uitari non poſſunt, & ignorantiæ ex parte intellectus, & inordinatæ affectioni ex parte appetitus, & multiplicibus pœnalitatibus ex parte corporis, vt * Augu. diligēter proſequitur 19. de ciui. Dei. Similiter etiam boni deſiderium in hac vita ſatiari non poteſt: naturaliter enim homo deſiderat permanentiam eius boni, quod habet. Bona autē præſentis vitę tranſitoria ſunt, cum & ipſa vita tranſeat, quam naturaliter deſideramus, & eam perpetuo pmanere vellemus: quia naturaliter homo refugit mortem. vnde impoſſibile eſt, quòd in hac uita vera beatitudo habeatur. Secundo, ſi conſideretur id, in quo ſpecialiter beatitudo conſiſtit, ſcilicet viſio diuinæ eſſentiæ, quæ non pōt hōi prouenire * in hac uita, vt in 1. * oſtenſum ē. Ex qbus manifeſte apparet, ꝙ non pōt aliquis in hac vita verā, & perfectam beatitudinē adipiſci.

Ad primum ergo dicendum, quòd beati dicuntur aliqui in hac vita, vel pp ſpem beatitudinis adipiſcendæ in futura vita, ſecundum illud Ro. 8. Spe ſalui facti ſumus: vel propter aliquam participationem beatitudinis, ſecundum aliqualem ſummi boni fruitionem.

Ad 2m dicendum, quòd participatio beatitudinis poteſt eſſe imperfecta dupliciter. Vno modo, ex parte ipſius obiecti beatitudinis, quod quidem ſecundum ſui eſſentiā non videtur: & talis imperfectio tollit rationē verę beatitudinis. Alio modo poteſt eſſe imperfecta ex parte ipſius participātis, qui quidem ad ipſum obiectum beatitudinis ſecundum ſeipſum attingit. ſ. Deum: ſed imperfecte p reſpectum ad modum quo Deus ſeipſo fruitur. & talis imperfectio nō tollit veram rationem beatitudinis: quia cū beatitudo ſit operatio quędam, vt * ſupra dictum eſt, vera ratio beatitudinis conſideratur ex obiecto, quod dat ſpeciem actui, non autem ex ſubiecto.

Ad 3m dicendum, ꝙ hoīes reputant in hac vita eſſe aliquā beatitudinem pp aliquam ſimilitudinem verę beatitudinis: & ſic nō ex toto in ſua æſtimatione deficiunt.

Articvlvs IIII.

Vtrum beatitudo habita poſſit amitti.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo
F poſſit amitti. Beatitudo enim ē pfectio quædam: ſed omnis perfectio ineſt perfectibili ſecūdum modum ipſius. cum igitur homo ſecundum naturā ſuam ſit mutabilis, videtur quòd beatitudo ab homine mutabiliter participetur: & ita videt quòd homo beatitudinē poſſit amittere.

¶ 2 Præt. Beatitudo conſiſtit in actione intellectus, qui ſubiacet voluntati: ſed voluntas ſe habet ad oppoſita. ergo videtur quòd poſſit deſiſtere ab operatione, qua homo bea-
G tificatur: & ita homo deſinet eſſe beatus.

¶ 3 Præt. Principio reſpondet finis: ſed beatitudo hominis habet principium, quia homo non ſemper fuit beatus. ergo videtur quod habeat finem.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 25. de iuſtis, quòd ibunt in vitam ęternam: quę, vt dictum eſt, * eſt beatitudo ſanctorum. Quod autem eſt æternum, non deficit. ergo
H beatitudo non poteſt amitti.

Respon. Dicendum, quòd ſi loquamur de beatitudine imperfecta, qualis in hac uita poteſt haberi, ſic poteſt amitti. Et hoc patet in felicitate contemplatiua, quæ amittitur vel per obliuionem, puta cum corrumpitur ſcientia ex aliqua ægritudine: vel per aliquas occupationes, quibus totaliter abſtrahitur aliquis a contemplatione. Patet etiam idem in felicitate acti-
I ua. Voluntas enim hominis tranſmutari poteſt, ut uidelicet degeneret a uirtute, in cuius actu principaliter conſiſtit felicitas. Si autem uirtus remanet integra, exteriores tranſmutationes poſſunt quidem beatitudinem talem perturbare, inquantum impediunt multas operationes uirtutum, non tamen poſſunt eam totaliter auferre: quia adhuc remanet operatio uirtutis, dum ipſas aduerſitates homo laudabili-
K ter ſuſtinet. Et quia beatitudo huius uitæ amitti poteſt, quod uidetur eſſe contra rationem beatitudinis: ideo Philoſophus dicit in primo Ethico. * aliquos eſſe in hac uita beatos non ſimpliciter, ſed ſicut homines, quorum natura mutationi ſubiecta eſt. Si uero loquamur de beatitudine perfecta, quæ expectatur poſt hanc uitam, ſciendum quòd Origenes poſuit, † quorundam Platonicorum * errorem ſequens, quòd poſt ultimam beatitudinem homo poteſt fieri miſer. Sed hoc manifeſte apparet eſſe falſum dupliciter.

¶ Primo quidem ex ipſa cōmuni rō-

¶ *Super Quæſtionis quintæ Articulum quartum.*

In 4. artic. aliquantiſper morandum eſt. Scito igitur primo in ti. 4. art. differentiam inter perpetuitatem, & inamiſ-
* Cap. 5. 6. 7. 8. tom. 5. ſibilitatem beatitudinis. Perpetuitas enim ſignificat durationē quandam: inamiſſibilitas autē ſignificat immutabilitatem quādam. hęc ergo eſt ſpecies immutabilitatis, illa durationis. Et quoniam duratio menſura eſt mutabilis, vel immutabilis, prius naturaliter ineſt alicui rei ſempiternæ īmutabilitas, quam perpetuitas: immo hæc eſt illi9 effectus, vt ex q. 10 primi li. coniuncta nonæ apparet. Cū igitur hic
D. 482. * q. 12. articu. 11. quæritur, Verū beatitudo poſſit amitti, eſt quæſtio non de perpetuitate formaliter, ſed de inamiſſibilitate, quæ eſt perpetuitatis cauſa.

¶ Scito ſecundo in corpore articu. quòd prima ratio in litera allata pro concluſione, quæ & in 4. ſent. diſt. 49. q. 1. art. 1. q. 4. tangitur, male videt intelligi a Scoto ī 4. diſt. 49. q. 6. Pōt ſiquidem dupliciter intelligi, quòd beatitudo ſit quietatiua omnis deſiderii. primo vt ſenſus ſit, ꝙ beatitudo formalis, eſt formalis impletio omnis deſiderii. Et hic ſenſus eſt falſus: & tamen illatū Sco. reprehendit. Secundo, vt ſit ſenſus, quòd beatitudo formalis eſt inferens impletionem omnis deſiderii, expulſionemque omnis mali, quocunque modo illud
* q. 3. ar. 2. contingat: ita quòd ratio beatitudinis in cōmuni exigit, quòd inferat ſatietatē omnis deſiderii naturalis abſtrahēdo a tali, vel tali modo. Et hic ſenſus eſt ver9, & intētus tam hic, quàm in 4. ſent. Ex hoc enim ſequitur manifeſte, quòd beatitudo exigit inamiſſibilitatem, vt in litera
1. q. 64. art. 2. cor. & 1. deducitur. Alioquin dolor, vel timor ieſſet beato. Vnde dupliciter Scotus ibidē deſeciſſe videtur. d. 8. q. 3. ar. 2. cor. fin. & 3. contra. c. 61. & 62. & opuſ. 2. ca. 166. Et Io. 10. lect. 5.
Primo, quia non diſtinxit inter immobilitatem ſeu inamiſſibilitatem, & perpetuitatem: & quæ de immutabilitate dicuntur, & de perpetuitate conſequenter, de perpetuitate formaliter accipit. Secundo, quia eſſe immobilitatem de ratione beatitudinis, itelligitur formaliter, aut virtualiter: quoniam, vt dicitur 10. Metaphyſico. Corruptibile, & incorruptibile, aut ſunt ſubſtantia, aut in ſubſtantia: & tamen ipſe formaliter accepit de perpetuitate. Scito tertio, quòd ſecunda ratio literæ efficax valde eſt apud * Art. 2. huius quæſt. vere philoſophos, qui non in aere loquuntur, ſed voluntatem in bonum tantum, & voluntatem rectam in vere bonum tantum ferri poſſe nouerunt.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdē arti. habes duo notanda. Primo, quòd beatitudo eſt immutabilis, & conſequenter incorruptibilis: ac per hoc differt pluſquàm genere ab aliis actibus corruptibilibus, iuxta doctrinam Ariſt. 10. Metaphyſico. Secundo, cauſas immutabilitatis eius, formalem ſcilicet, quia eſt perfectio conſummata: effectiuam vero, diuinam virtutem: materialem autem, hominem eleuatum in participationem æternitatis. Et hoc tertium, pro quanto includit quòd beatitudo formalis menſuratur æternitate participata, & non æuo, impugnatur a Scoto in loco allega- * Ca. 10. in fine.
to: quia tamen ſatiſfecimus ei in 1. lib. q. 10. non replicandum cenſeo. & his ſi addatur bonitas per eſſentiam, cuius adeptio eſt beatitu- † Lib. 1. Periar. cap. 5. a med. & lib. 2. c. 3. to. 4.
do, videbitur & reliqua cauſa, ſcilicet, finalis ipſius beatitudinis. Ex primo horum habes, ꝙ * Alias, quorūdam philoſophorū.
beatitudo hæc non ſe habet ad perpetuitatem, ſicut albe-

de ſe haberet ad eā, ſi a Deo perpetuo cōſeruaretur, quoniam albedo illa eſſet in ſe corruptibilis, & per accidens perpetua: beatitudo autē perfecta, de qua loquimur, eſt ſecūdum ſe incorruptibilis, & p ſe ſibi vendicat perennitatem, & proptere a ſe habet ad perpetuitatem, ſicut figura cæleſtis. Ex ſecūdo autem horum habes modum, quo beatitudo hæc conſtituitur immutabilis, ſcilicet eleuando ſubiectum ſupra mutabilitatem. Ex hoc enim quòd mens humana eleuatur in æternitatis ordinem, oportet quòd præeligatur in ordine immutabilium: quoniam æternitas immutabilitatē ſequitur. Omnibus autē beatitudinis cauſis ſupra mutabilitatē exiſtentibus, neceſſe eſt beatitudinem ipſam imutabilē eſſe.

* ca.2.& 3.

* q.3.art.8.

ne beatitudinis. Cum.n.ipſa beatitudo ſit perfectum bonum & ſufficiens, oportet ꝙ deſiderium hominis quietet, & omne malum excludat. Naturaliter aūt homo deſiderat retinere bonum quod habet, & ꝙ eius retinendi ſecuritatē obtineat: alioquin neceſſe eſt, ꝙ timore amittendi, vel dolore, de certitudine amiſsionis affligatur. Requiritur igitur ad verā beatitudinem, ꝙ homo certā habeat opinionem, bonum, quod habet, nunquam ſe amiſſurū, quæ quidē opinio ſi vera ſit, conſequens eſt, ꝙ beatitudinē nunquā amittet: ſi aūt falſa ſit, hoc ipſum eſt quoddam malū, falſam opinionem habere. nā falſum eſt malum intellectus, ſicut verum eſt bonū ipſius, vt dicitur in 6. Ethic. * Non igitur iam vere erit beatus, ſi aliquod malum ei ineſt. A B

¶ Secundo idem apparet, ſi cōſideretur ratio beatitudinis in ſpeciali. Oſtēſum eſt.n.ſupra, * ꝙ perfecta beatitudo hominis in viſione diuinæ eſſentiæ conſiſtit. Eſt autē impoſsibile, ꝙ aliquis vidēs diuinam eſſentiam, velit eam non videre: quia omne bonū habitum quo aliquis carere vult, aut eſt inſufficiens, & quæritur aliquid ſufficientius loco eius: aut habet aliquod incōmodū annexum, pp quod in faſtidium venit. Viſio āt diuinæ eſſentiæ replet animā omnibus bonis, cū coniungat fonti totius bonitatis: vnde dicitur in Pſal. 16. Satiabor cū apparuerit gloria tua. & Sap. 7. dicitur. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. ſ. cū contemplatione ſapientiæ. Similiter ēt nō habet aliquod incommodum adiunctum: quia de contemplatione ſapientiæ dicitur, Sap. 8. Non habet amaritudinē conuerſatio illius, nec tædium conuictus eius. Sic ergo patet, ꝙ propria voluntate beatus nō poteſt beatitudinem deſerere. ſimiliter ēt non poteſt eam perdere Deo ſubtrahēte: quia cum ſubtractio beatitudinis ſit quædam pœna, nō poteſt talis ſubtractio a Deo iuſto iudice prouenire, niſi pro aliqua culpa, in quā cadere non poteſt, qui Dei eſſentiā videt, cū ad hāc viſionem ex neceſsitate ſequatur rectitudo voluntatis, vt ſupra oſtenſum eſt. * Similiter ēt nec aliquod aliud agēs poteſt eam ſubtrahere: quia mens Deo coniuncta ſuper omnia alia eleuatur, & ſic ab huiuſmodi coniunctione nullum aliud agens poteſt ipſam excludere. Vnde inconueniens videtur, ꝙ per quaſdā alternationes tēporū tranſeat homo de beatitudine ad miſeriam, & econuerſo: quia hmōi temporales alternationes eſſe nō pñt, niſi circa ea quę ſubiacent tempori & motui. C D E

q.4. artic.4

Ad primvm ergo dicendum, quòd beatitudo eſt perfectio conſummata, quæ omnem defectum excludit a beato: & ideo abſque mutabilitate aduenit eam habenti, faciente hoc virtute diuina, quæ hominem ſubleuat in participationē æternitatis tranſcendentis omnem mutationem.

Ad 2m dicendum, quod voluntas ad oppoſita ſe habet in his, quæ ad finem ordinantur: ſed ad vltimū finem naturali neceſsitate ordinatur, quod patet ex hoc, quòd homo non poteſt non velle eſſe beatus.

Ad 3m dicendum, ꝙ beatitudo habet principium ex conditione participantis: ſed caret fine propter cōditionē boni, cuius participatio facit beatū. vnde ab alio eſt initiū beatitudinis, & ab alio eſt qđ caret fine.

Articvlvs v.

Vtrum homo per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd homo per ſua naturalia poſsit beatitudinē cōſequi. Natura.n. nō deficit in neceſſarijs: ſed nihil eſt homini tā neceſſarium, quàm id quod per ſinem vltimum conſequitur. ergo hoc naturæ humanę nō deeſt. Poteſt igitur homo per ſua naturalia beatitudinem conſequi.

Infra q.62. ar.1.2.& 3. Et 1. q. 12. arti. 4.& q. 94. art.1. Et 4.d.49.q.2. arti.6. Et 3. contra. 52. 147.157.& 159. prin. Et Ro.1.le. 6. ſi.

¶ 2 Præt. Homo cum ſit nobilior irrationalibus creaturis, videtur eſſe ſufficientior: ſed irrationales creaturę per ſua naturalia poſſunt conſequi ſuos fines. ergo multo magis homo per ſua naturalia poteſt beatitudinem conſequi.

¶ 3 Præt. Beatitudo eſt operatio perfecta, ſecundum Philoſophū *. Eiuſdem autem eſt incipere rē, & perficere ipſam. Cūm igitur operatio imperfecta, quæ eſt quaſi principiū in operationibus humanis, ſubdatur naturali hoīs poteſtati, qua ſuorum actuum eſt dominus, videtur ꝙ per naturalem potentiam poſsit pertingere ad operationem perfectam, quæ eſt beatitudo.

* Li.1.Eth. c.7.tu.5.

Sed contra. Homo eſt principium naturaliter actuum ſuorum per intellectum & voluntatem: ſed vltima beatitudo ſanctis præparata excedit intellectum, & voluntatem. dicit enim Apoſtolus 1. ad Corinth. 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis nō aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. ergo homo per ſua naturalia non poteſt beatitudinem conſequi.

Respon. Dicendum, quòd beatitudo imperfecta, quæ in hac vita haberi poteſt, poteſt ab homine acquiri per ſua naturalia eo modo, quo & virtus in cuius operatione conſiſtit, de quo infra dicetur: * ſed beatitudo hominis perfecta, ſicut ſupra dictum eſt, † conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ. Videre autem Deum per eſſentiam eſt ſupra naturam non ſolum hominis, ſed etiam omnis creaturæ, vt in primo oſtenſum eſt. Naturalis enim cognitio cuiuſlibet creaturæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ eius: ſicut de intelligentia dicitur in lib. de cauſis, quòd cognoſcit ea quæ ſunt ſupra ſe, & ea quę ſunt infra ſe ſecundum modum ſubſtantiæ ſuæ: omnis autem cognitio, quæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ creatæ, deficit a viſione diuinæ eſſentiæ, quæ in infinitum excedit omnem ſubſtantiam creatam. vnde nec homo, nec aliqua creatura, poteſt conſequi beatitudinem vltimam per ſua naturalia.

* q.63.

† q 3.art.8

* q.12.at.4

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut natura non deficit homini in neceſſarijs, quamuis non dederit ſibi arma & tegumenta ſicut alijs animalibus, quia dedit ei rationem & manus, quibus poſſit hæc

¶ *Super Quæſtionis quintæ Articulum quintum.*

In articu. quinto deſendenda eſſet ratio concluſionis in litera poſita, niſi diffuſe tractata fuiſſet in 1. lib. q. 12. art. 4. vbi reſolutum eſt Scoto eā impugnāti in 4. diſt. 49. quæſt. 2. quare vide ibi &c.

hęc ſibi acquirere, ita nec deficit homini in neceſſarijs, quàmuis non daret ſibi aliquod principium, quo poſſet beatitudinem conſequi. hoc enim erat impoſſibile: ſed dedit ei liberum arbitrium, quo poſſit conuerti ad Deum, qui eum faceret beatum. Quæ enim per amicos poſſumus, per nos aliqualiter poſſumus, vt dicitur in 3. Ethico †

† Ca. 3. poſt med. alius tom. 5.

Ad 2m dicẽdũ, ꝙ nobilioris cõditionis eſt natura, q̃ põt cõſequi perfectũ bonũ, licet indigeat exteriori auxilio ad hoc cõſeqnendũ, q̃ natura q̃ nõ põt cõſequi pfectũ bonum, ſed conſequitur quoddã bonum imperfectũ, licet ad cõſecutionẽ eius non indigeat exteriori auxilio, ut Philoſophus dicit in 2. de cęlo: *Sicut melius eſt diſpoſitus ad ſanitatem, qui põt cõſequi perfectam ſanitatem, licet hoc ſit p auxilium medicinæ. q̃ qui ſolum põt conſequi quandam imperfectam ſanitatem ſine medicinæ auxilio & iõ creatura rationalis, quæ põt conſequi perfectum beatitudinis bonum indigens ad hoc diuino auxilio, eſt perfectior q̃ creatura irrationalis, quæ huiuſmodi boni non eſt capax, ſed quoddã bonum imperfectum conſequitur uirtute ſuæ naturæ.

* A tex. 60. vſq; ad 66. tom. 2.

Ad 3m dicendum, ꝙ quando imperfectum, & perfectum ſunt eiuſdem ſpeciei, ab eadem uirtute cauſari poſſunt: non autem hoc eſt neceſſe, ſi ſunt alterius ſpeciei. Non enim quicquid poteſt cauſare diſpoſitionem materię, poteſt ultimam perfectionem conferre: imperfecta autem operatio, quæ ſubiacet naturali hominis poteſtati, non eſt eiuſdem ſpeciei cum operatione illa perfecta, quæ eſt hominis beatitudo, cum operationis ſpecies dependeat ex obiecto. unde ratio nõ ſequitur.

Articvlvs vi.

Vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creaturæ.

¶ *Super Quæſtionis quintæ Articulum ſextum.*

IN articu. 6. 7. & 8. nihil aliud ſcribendum occurrit, niſi ꝙ materia 8. art tractata eſt in 1. lib. q. 82. articu. 1. vbi ſolutæ ſunt rõnes Sco. quare vide ibi. Et hic cõpletur tractatus primos huius libri.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd homo poſſit fieri beatus per actionẽ alicuius ſuperioris creaturæ, ſcilicet, angeli. Cũ enim duplex ordo inueniatur in rebus, unus partium uniuerſi ad inuicem: alius totius uniuerſi ad bonum, quod eſt extra uniuerſum: primus ordo ordinatur ad ſecundum, ſicut ad finem, ut dicitur 12. Metaphy. *Sicut ordo partiũ exercitus adinuicem, eſt pp ordinem totius exercitus ad ducem: ſed ordo partium uniuerſi adinuicem, attenditur ſecũdum quod ſuperiores creaturæ agunt in inferiores, ut in 1. dictum eſt. † Beatitudo autem conſiſtit in ordine hominis ad bonum, quod eſt extra uniuerſum, quod eſt Deus. ergo per actionem ſuperioris creaturæ, ſcilicet, angeli in hominem, homo beatus efficitur.

* Tex. 52. & 53. to. 3.

† p. p. q. 21. arti. 1. ad 3. argum.

¶ 2 Præt. Quod eſt in potentia tale, poteſt reduci in actum per id, quod eſt actu tale. ſicut quod eſt potentia calidum, fit actu calidum per id, quod eſt actu calidum: ſed homo eſt in potentia beatus. ergo poteſt fieri actu beatus per angelum, qui eſt actu beatus.

¶ 3 Præt. Beatitudo conſiſtit in operatione intellectus, ut ſupra dictum eſt: * ſed angelus poteſt illuminare intellectum hominis, ut in primo habitum eſt. ergo angelus poteſt facere hominem beatum.

* q. 3. art. 5.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus.

Respon. Dicẽdum, quòd cum omnis creatura naturæ legibus ſit ſubiecta, vtpote habens limitatã virtutem & actionem, illud quod excedit naturam creatam, non poteſt fieri virtute alicuius creaturæ. & ideo ſi quid fieri oporteat quod ſit ſupra naturam, hoc fit immediate à Deo: ſicut ſuſcitatio mortui, illuminatio cæci, & cætera huiuſmodi. Oſtenſum * eſt autẽ, quòd beatitudo eſt quoddam bonum excedens naturam creatam. vnde impoſſibile eſt quòd per actionẽ alicuius creaturæ conferatur: ſed homo beatus fit ſolo Deo agente, ſi loquamur de beatitudine perfecta. Si verò loquamur de beatitudine imperfecta, ſic eadẽ ratio eſt de ipſa, & de virtute, in cuius actu conſiſtit.

* art. præce.

Ad primvm ergo dicendum, quòd plerunque contingit in potentijs actiuis ordinatis, quòd perducere ad vltimum finem pertinet ad ſupremam potentiam: inferiores verò potentiæ coadiuuant ad conſecutionem illius vltimi finis diſponendo. Sicut ad artem gubernatiuam, quæ præeſt nauifactiuæ, pertinet vſus nauis, propter quem nauis ipſa fit. Sic igitur in ordine vniuerſi homo quidem adiuuatur ab angelis ad conſequendum vltimum finem ſecundum aliqua præcedentia, quibus diſponitur ad eius cõſecutionẽ: ſed ipſum vltimum finem conſequitur per ipſum primum agentem, qui eſt Deus.

Ad 2m dicendum, quòd quando aliqua forma actu exiſtit in aliquo ſecundum eſſe perfectum & naturale, poteſt eſſe principium actionis in alterum, ſicut calidum per calorem calefacit: ſed ſi forma exiſtit in aliquo imperfecte, & non ſecundum eſſe naturale, non poteſt eſſe principium communicationis ſui ad alterum: ſicut intentio coloris qui eſt in pupilla, non poteſt facere album: neque etiam omnia quæ ſunt illuminata, aut calefacta, poſſunt alia calefacere, & illuminare: ſic enim illuminatio & calefactio eſſent vſque ad infinitum. Lumen autem gloriæ, per quod Deus videtur, in Deo quidem eſt perfecte ſecũdum eſſe naturale: in qualibet autem creatura eſt imperfecte, & ſecundum eſſe ſimilitudinarium, vel participatum. Vnde nulla creatura beata poteſt communicare ſuam beatitudinem alteri.

Ad 3m dicendum, quòd angelus beatus illuminat intellectum hominis, vel etiam inferioris angeli, quãtum ad aliquas rationes diuinorum operum: non autem quantum ad uiſionem diuinæ eſſentiæ, ut in primo dictum eſt *. Ad eam enim videndam omnes immediate illuminantur a Deo.

* p. p. q. 106 artic. 1. 1. & 2. arg.

Articvlvs vii.

Vtrum requirantur aliqua opera bona ad hoc, quòd homo beatitudinem conſequatur a Deo.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd nõ requirantur aliqua opera hominis ad hoc, vt beatitudinem cõſequatur a Deo. Deus enim, cum ſit agens infinitæ virtutis, non præexigit in agendo materiam, aut diſpoſitionem materiæ, ſed ſtatim poteſt totum producere: ſed opera hominis cùm non requirantur ad beatitudinem eius, ſicut cauſa efficiens, ut dictũ eſt, * nõ poſſunt requiri ad eam, niſi ſicut diſpoſitiones. ergo Deus qui diſpoſitiones nõ præexigit in agẽdo, beatitudinẽ ſine præcedẽtibus operib' cõfert.

Infr. q. 6. in traductione. Et. 1. q. 62. art. 5. ad 1. Et opuſ. 3. c. 173.

* art. præce.

¶ 2 Præterea, Sicut Deus eſt actor beatitudinis immediate, ita & naturam immediate inſtituit: ſed in prima inſtitutione naturæ produxit creaturas nulla diſpoſitione

ſpoſitione præcedēte, vel actione creaturæ, ſed ſtatim fecit vnumquodque perfectum in ſua ſpecie. ergo videtur, quòd beatitudinem conferat homini ſine aliquibus operationibus præcedentibus.

§ 3 Præt. Apoſtolus dicit Rom. 4. Beatitudinem hominis eſſe, cui Deus confert iuſtitiam ſine operibus. non ergo requiruntur aliqua opera hominis ad beatitudinem conſequendam.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ioan. 13. Si hęc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. ergo per actionem ad beatitudinem peruenimus.

RESPON. Dicendum, quòd rectitudo voluntatis, vt ſupra dictum eſt, * requiritur ab beatitudinem, cum nihil aliud ſit, quàm debitus ordo voluntatis ad vltimum finem, quæ ita exigitur ad cōſecutionem vltimi finis, ſicut debita diſpoſitio materiæ ad conſecutionem formæ: ſed ex hoc non oſtenditur, quòd aliqua operatio hominis debeat præcedere eius beatitudinem. Poſſet enim Deus ſimul facere voluntatem recte tendentem in finem, & finem conſequentem: ſicut quandoque ſimul materiam diſponit, & inducit formam, ſed ordo diuinæ ſapientiæ exigit ne hoc fiat: vt enim dicitur in 2. de cælo. * Eorum quæ nata ſunt habere bonum perfectum, aliquid habet ipſum ſine motu, aliquid vno motu, aliquid pluribꝰ. Habere autem perfectum bonum ſine motu, conuenit ei quod naturaliter habet illud: habere aūt beatitudinē naturaliter, eſt ſolius Dei. vnde ſolius Dei propriū eſt, qđ ad beatitudinem non moueatur per aliquam operationem præcedentem. Cum autem beatitudo excedat omnem naturam creatam, nulla pura creatura conuenienter beatitudinem conſequitur abſque motu operationis, p quam tendit in ipſam: ſed angelus qui eſt ſuperior ordine naturæ, quàm homo, conſecutus eſt eam ex ordine diuinæ ſapientiæ vno motu operationis meritoriæ, vt in primo expoſitum eſt: * Hoīes aūt conſequuntur ipſam multis motibus operationum, qui merita dicūtur. vnde etiam ſecundū Philoſophū, † beatitudo eſt pręmium virtuoſarum operationum.

* q. 4. art. 4.

* Text. 64. 65. 66. to. 2.

* q. 62. ar. 5.

† lib. 1. Eth. ca. 9. & lib. 10. c. 6. 7. & 8. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio hominis non præexigitur ad conſecutionem beatitudinis propter inſufficientiam diuinæ virtutis beatificantis, ſed vt ſeruetur ordo in rebus.

AD 2^m dicendum, quòd primas creaturas ſtatim Deus perfectas produxit abſque alia diſpoſitione, vel operatione creaturæ pręcedente: quia ſic inſtituit prima indiuidua ſpecierum, vt p ea natura propagaretur ad poſteros. Et ſimiliter, quia p Chr̄m qui eſt deus & hō, beatitudo erat ad alios deriuāda, ſm illud Apl̄i ad Heb. 2. Qui multos filios ī gloriā adduxerat: ſtatim a principio ſuę cōceptionis, abſq; aliqua opatione meritoria præcedente, aīa eius fuit btā: ſed hoc eſt ſingulare in ipſo. Nam pueris baptizatis [d] ſubuenit meritū Chr̄i ad btitudinē cōſequēdā, licet deſint in eis merita propria, eo ꝙ p baptiſmū ſunt Chr̄i mēbra effecti.

D. 269.

AD 3^m dicēdum, ꝙ Apoſtolus loquitur de beatitudine ſpei, quę habetur p gratiam iuſtificantē, quæ quidem non datur pp opera præcedētia. Non enim habet rationem termini motus, vt beatitudo: ſed magis eſt principium motus, quo ad beatitudinem tenditur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

Infra q. 10. arti. 1. & 2.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd non oēs appetant beatitudinem. Nullus enim

A poteſt appetere quod ignorat, cum bonum apprehenſum ſit obiectum appetitus, vt dicitur in 3. de anima, * ſed multi neſciunt quid ſit beatitudo, quod, ſicut Auguſt. dicit in 13. de Trini. † patet ex hoc, quòd quidam poſuerunt beatitudinem in voluptatibus corporis, quidam in virtute animæ, quidam in alijs rebus. non ergo omnes beatitudinem appetunt.

§ 2 Præt. Eſſentia beatitudinis, eſt viſio eſſentiæ diuinæ, vt dictum eſt: * ſed aliqui opinantur hoc eſſe impoſſibile, quòd Deus per eſſentiam ab homine videatur, vnde hoc non appetunt. ergo non omnes homines appetunt beatitudinem.

§ 3 Præt. Aug. dicit in 13. de Tri. * Quòd btūs eſt qui habet oīa quæ vult, & nihil male vult: ſed nō oēs hoc B volunt, quidam. n. male aliqua volunt, & tn̄ volunt illa ſe velle. non ergo omnes volunt beatitudinem.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit 13. de Tri. † Si vnus dixiſſet, Omnes beati eſſe vultis, miſeri eſſe nō vultis, dixiſſet aliquid quod nullus in ſua non cognoſceret voluntate. quilibet ergo vult eſſe beatus.

Et 1. q. 19. arti. 1. & q. 82. art. 1 & 2. cor. Et 1. cōtra. c. 88. & lib. 3. ca. 97. Et ver. quæſ. 22. arti. 5. & 6. Et mal. quæſ. 6. cor. & ad 7. 9. & 10. Et 3. Eth. co. 5. fi.

* Lib 3. de anima. tex. 29. 34. & 49. tom. 2.

† Cap. 4. circa prin. to. 3

* q. 3. art. 8.

* Cap. 4. & 5. tom. 3.

† Ca. 3. cir. fi. to. 3.

RESPON. Dicendum, ꝙ beatitudo dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundum communem rationē beatitudinis: & ſic neceſſe eſt quòd omnis homo beatitudinem velit: ratio autem beatitudinis communis eſt, vt ſit bonum perfectum, ſicut dictum eſt. * Cū autem bonum ſit obiectum voluntatis, perfectum bonum eſt alicuius, quòd totaliter eius voluntati ſatisfaC ciat. vnde appetere beatitudinē, nihil aliud eſt quàm appetere vt volūtas ſatietur: quod quilibet vult. Alio modo poſſumus loqui de beatitudine ſecundum ſpecialem rationem, quātum ad id, in quo beatitudo cōſiſtit. Et ſic non omnes cognoſcunt beatitudinē: quia neſciunt cui rei communis ratio beatitudinis conueniat: & per conſequens, quantum ad hoc, nō omnes eam volunt. Vnde patet reſponſio ad ad primum.

* q. 1. artic. 5. & 7.

AD 2^m dicendum, ꝙ cum voluntas ſequatur apprehenſionem intellectus, ſeu rationis: ſicut contingit ꝙ aliquid eſt idem ſecūdum rem, quod tamen eſt diuerſum ſecundum rationis conſiderationem: ita contingit ꝙ aliquid eſt idem ſecundum rem: & tamen vno modo appetitur, alio modo nō appetitur. Beatitudo D ergo poteſt cōſiderari ſub ratione finalis boni & perfecti, quæ eſt communis ratio beatitudinis: & ſic naturaliter & ex neceſſitate voluntas in illud tendit, vt dictum eſt. * Poteſt etiam conſiderari ſecundum alias ſpeciales cōſiderationes, vel ex parte ipſius operationis, vel ex parte potentiæ operatiuæ, vel ex parte obiecti: & ſic non ex neceſſitate voluntas tendit in ipſam.

* In cor. ar. & q. 1. ar. 5.

AD 3^m dicēdum, ꝙ iſta diffinitio beatitudinis, quā quidam poſuerunt. Beatus eſt, qui habet oīa quę vult, vel, cui oīa optata ſuccedunt, quodāmodo intellecta, eſt bona & ſufficiens: alio vero modo eſt imperfecta. Si enim intelligatur ſimpliciter de omnibus quæ vult E homo naturali appetitu: ſic verū eſt, quòd qui habet oīa quæ vult, eſt beatus. Nihil enim ſatiat naturalē hominis appetitum, niſi bonū perfectum, quod eſt beatitudo. Si vero intelligatur de his, quæ homo vult ſecundum apprehenſionē rationis, ſic habere quædam quæ hō vult, nō pertinet ad beatitudinem, ſed magis ad miſeriam, inquantum huiuſmodi habita impediūt hoīem, ne habeat quęcunq; vult naturaliter. ſicut etiā ratio accipit vt vera interdum, quæ impediūt a cognitione veritatis. Et ſm hanc cōſiderationem Aug. * addit ad perfectionem beatitudinis, ꝙ nihil mali velit: quàmuis primum poſſet ſufficere, ſi recte intelligeretur, ſcilicet, ꝙ beatus eſt, qui habet omnia quæ vult.

* Locis in argu. ſed cōtra citatis.

QVAESTIO VI.

De uoluntario & inuoluntario, in octo articulos diuiſa.

QVIA igitur ad beatitudinem per actus aliquos neceſſe eſt peruenire: oportet conſequenter de humanis actibus conſiderare, vt ſciamus quibus actibus perueniatur ad beatitudinem, uel impediatur beatitudinis uia. Sed quia operationes, & (G) actus circa ſingularia ſunt: ideo omnis operatiua ſcientia in particulari conſideratione perficitur. Moralis igitur conſideratio, quia eſt humanorum actuum, primo quidem tradenda eſt in uniuerſali: ſecundo uero in particulari.

¶ Circa uniuerſalem aũt conſiderationem humanorum actuũ, primo quidem conſiderandum occurrit de ipſis actibus humanis: Secũdo, de principiis eorũ. Humanorũ aũt actuum quidam ſunt hominis pro(H)prii, quidam ſunt homini, & aliis animalibus communes. Et quia beatitudo eſt proprium hominis bonum, propinquius ſe habent ad beatitudinem actus, qui ſunt proprie humani, quàm act⁹, qui ſunt homini, aliiſque animalibus communes. Primo ergo conſiderandũ eſt de actibus, qui ſunt proprii hominis: Secundo, de actibus qui ſunt homini, aliiſque animalibus communes, qui dicuntur animæ (I) paſſiones.

¶ Circa primum duo conſideranda occurrunt. Primo, de conſideratione humanorum actuum: Secundo, de diſtinctione eorum actuum. Cũ autem actus humani proprie dicantur, qui ſunt uoluntarii, eo quòd uoluntas eſt rationalis appetitus, qui eſt proprius hominis: oportet conſiderare de actibus, inquantum ſunt uoluntarii. Primo ergo conſiderandum eſt de uolun(K)tario, & inuoluntario in cõmuni. Secundo, de actibus qui ſunt uoluntarii, quaſi ab ipſa uoluntate eliciti, ut immediate ipſius uoluntatis exiſtentes. Tertio, de actibus qui ſunt uoluntarii, quaſi a uoluntate imperati, qui ſunt ipſius uoluntatis mediãtibus aliis potẽtiis. Et quia actus uolũtarii habẽt quaſdã circũſtantias, ſm quas diiudicãtur, primo conſiderandum eſt de uoluntario, & inuoluntario, & cõſequenter de circunſtantiis ipſorũ actuum, in quibus uoluntarium, & inuoluntarium inuenitur.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum in humanis actibus inueniatur uoluntarium.

¶ Secũdo, Vtrum inueniatur in animalibus brutis.

¶ Tertio, Vtrum uoluntarium eſſe poſſit abſq; omni actu.

¶ Quarto, Vtrum uiolentia uoluntati poſſit inferri.

¶ Quinto, Vtrum uiolentia cauſet inuoluntarium.

(G) ¶ Sexto, Vtrum metus cauſet inuoluntarium.

¶ Septimo, Vtrum concupiſcentia inuoluntarium cauſet.

¶ Octauo, Vtrum ignorantia.

ARTICVLVS I.

Vtrum in humanis actibus inueniatur uoluntarium.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd in humanis (H) actibus non inueniatur uoluntarium. Voluntarium enim eſt, cuius principium eſt in ipſo, ut patet per Greg. Nicenum [*], & Damaſ. † & Ariſt. [*] ſed principium humanorũ actuum non eſt in ipſo homine, ſed eſt extra. nam appetitus hominis mouetur ad agendum ab appetibili quod eſt extra, quod eſt ſicut mouens non motum, ut dicitur in 3. de anima. † ergo in humanis actibus non inuenitur uoluntarium.

¶ 2 Præt. Philoſophus in 8. Phyſi. (I) [*] probat, quòd non inuenitur in animalibus aliquis act⁹ nouus, qui non præueniatur ab alio motu exteriori: ſed omnes actus hominis ſunt noui, nullus enim actus hominis æternus eſt. ergo principium omnium humanorum actuum eſt ab extra: non igitur in eis inuenitur uoluntarium.

¶ 3 Præt. Qui uoluntarie agit, per ſe agere poteſt: ſed hoc homini nõ (K) conuenit. dicitur enim Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere. ergo uoluntarium in humanis actibus non inuenitur.

SED CONTRA eſt, quod dicit Damaſcenus in 2. lib. [*] quòd uoluntarium eſt actus, qui eſt operatio rationalis: tales autem ſunt actus humani. ergo in actibus humanis inuenitur uoluntarium.

RESPON. Dicẽdũ, quod oportet in actibus humanis uolũtariũ eſſe. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd quorundam actuum principium eſt in agente, ſeu in eo quòd mouetur: quorũdam autem

---

¶ Super quæſtionem ſextam.

QVia igitur. In diuiſione, ſeu præfatione. 6. quæſtionis aduerte, quod authot tractanda omnia præconcipiẽs, prima diſtinctione ſeparat totum hunc librum a ſecunda ſecundæ: deinde ſecũda di. ſeparat tractatum de actibus humanis i uniuerſali, a reliqua libri parte incipiẽte in quæſtione 49. Tertia autem diſtinctione tractatum ipſum de actibus diſtinguit, ita quod primo de propriis homini, deinde de communibus in qa. 22. & ſequentibus tractãdum dicit. Sequentes autẽ diſtinctiones dant loca cõditionibus, circunſtantiis, & actibus appetitiuis homini, quibuſque ſua, vſque ad 21. q inclusiue.

¶ Super Quæſtionis ſextæ Articulum primum.

CIrca primũ articulum. q. 6. dubium occurrit de illa propoſitione in corpore poſita, ſcilicet, Quod nullã habet notitiã finis, & ſi in eo ſit principiũ actionis, vel motus, nõ tñ eius quod eſt agere, vel moueri propter finem, eſt principiũ in ipſo, ſed in alio. Aduerſatur ſiquidẽ huic ſententiæ tam authoritas, quam ratio. Authoritas quidem Ariſt. 2. phyſ. probãtis ex propoſito, quod natura agit propter finẽ, vnde arguitur ſic. Naturalia agũt propter finem: naturalia agunt a principio intrinſeco ſine notitia finis. ergo agẽtia a principio intrinſeco, ſine finis notitia agunt, propter finẽ. cuius oppoſitũ in litera dicitur. Et confirmatur, quia ſi in naturalibus ratione carentibus ẽ principiũ agẽdi, & nõ eſt principiũ de ly; propter finẽ; cũ tota diſſenſio Ariſt. ab aliis, cõtra quos diſputat in 2. Phyſic. conſiſtat non in hoc, quod naturalia agãt (de hoc enim nõ diſputatur) ſed in hoc, quod agãt propter finem, vel nõ propter finẽ, & concludatur pars affirmatiua: oportet dicere quod natura, quæ eſt intrinſecum agẽdi principium, non ſolum eſt principiũ agendi, ſed agendi propter finem: naturalia enim, vt ſic, agunt propter finem.

¶ Circa illam aliã propoſitionem in eodẽ corpore, ſcilicet Quodcũq; ſic agit, vel mouetur a principio intrinſeco, quod habet aliquam notitiam finis, habet in ſeipſo principiũ ſui actus, non ſolũ vt agat, ſed etiã vt agat propter finẽ. dubiũ occurrit, quia contradicit determinationi factæ in 2. artic. q. 1. vbi concluſum eſt, eſſe propriũ rõnalis naturæ agere propter finem, ita vt moueat ſe ad finẽ. hic enim expreſſe dicit, quod huiuſmodi, vt animalia, mouent ſe ad finem: quia aliquam cognitionem finis habet, quomodo ſtãt hæc ſimul.

¶ Circa deductã in eodem corpore propoſitionem ea prædicta, ſcilicet vnde huiuſmodi dicũtur non mouere ſeipſa, ſed ab aliis moueri: dubium quoque occurrit, quoniã conſtat, quòd vegetabilia mouent ſeipſa motu augmenti ad omnes differentias poſitionis, & tamen carent notitia finis. Falſum ergo eſt quòd huiuſmodi, ſcilicet carentia finis notitia, non dicuntur mouere ſe ipſa. Et confirmatur, quia in prima parte. q. 18. artic. 1. in reſponſione ad ſecundum, expreſſe dicit author, quòd hæc mouent ſe ipſa.

¶ Ad primæ dubitationis euidentiam, ſcito, quod hoc quod eſt agere propter finem, poteſt habere principium duplicis ordinis. Alterum ſcilicet proprii ordinis: alterum ſubordinati. Propter quidem ordinis

---

[*] Nicenus li. 5. c. 3 circa principiũ.
† Dam. lib. 2. orthod. fidei cap. 24.
[*] Ariſt. 3. eth. c. 1. t. 5.
† li. 3. tex. 54. tom. 2.
[*] li. 8. Phyſ. tractu. 28. tom. 2.
c. 22. 24.

mutuum, vel actuum principium eſt extra. Cum.n. lapis mouetur ſurſum, principium huius motionis eſt extra lapidem: ſed cùm mouetur deorſum, principiū huius motionis eſt in ipſo lapide. Eorum autē, quæ a principio intrinſeco mouentur, quædam mouent ſeipſa, quædam autem non. Cum enim omne agēs ſeu motum, agat ſeu moueatur propter finem (vt ſupra habitum eſt*) illa perfecte mouentur a principio intrinſecu, in quibus eſt aliquod intrinſecum principiū, non ſolum vt moueātur, ſed vt moueantur in finem. Ad hoc autem ꝙ fiat aliquid propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis. Quodcunq. igitur ſic agit, vel mouetur a principio intrinſeco, quod habet aliquam notitiā finis, habet in ſeipſo principium ſui actus non ſolum vt agat, ſed etiam vt agat propter finem. Quod autē nullam notitiā finis habet, etſi in eo ſit principium actionis vel motus, non tamē eius quod eſt agere, vel moueri propter finem, eſt principium in ipſo, ſed in alio, a quo ei imprimitur principiū ſuæ motionis in finem. vnde huiuſmodi non dicuntur mouere ſeipſa, ſed ab alijs moueri. Quæ vero habent notitiam finis, dicūtur ſeipſa mouere: quia in eis eſt principiū non ſolum vt agant, ſed etiam vt agant propter finem. Et ideo, cùm vtrunque ſit ab intrinſeco principio, ſcilicet quòd agunt, & ꝙ propter finem agunt, horum motus & actus dicuntur voluntarij. Hoc autem importat nomen voluntarij, ꝙ motus & actus ſit a propria inclinatione: & inde eſt ꝙ voluntarium dicitur eſſe ſecundum diffinitionē Ariſt. & Greg. Niceni, & Damaſc. nō ſolum cuius principium eſt intra, ſed cum additione ſcientiæ. Vnde cum homo maxime cognoſcat finē ſui operis, & moueat ſeipſum, in eius actibus maxime voluntarium inuenitur.

AD PRIMVM dicendum, quòd nō omne principium, eſt principiū primum. Licet ergo de ratione voluntarij ſit, quòd principium eius ſit intra: non tamen eſt cōtra rationem voluntarij, quòd principium intrinſecum cauſetur, vel moueatur ab exteriori principio: quia nō eſt de ratione voluntarii, quòd principium intrinſecum ſit principiū primum. Sed tamen ſciendum, ꝙ contingit aliquod principium motus, eſſe primum in genere, quod tamen non eſt primum ſimpliciter: ſicut in genere alterabilium, pri- A mum alterans eſt corpus cæleſte: quod tamen non eſt primum mouens ſimpliciter, ſed mouetur motu locali a ſuperiori mouente. Sic igitur principium intrinſecum voluntarij actus, quod eſt vis cognoſcitiua & appetitiua, eſt primum principium in genere appetitiui motus, quamuis moueatur ab aliquo exteriori ſecundum alias ſpecies motus.

Ad 2m dicendum, quòd motus animalis uuuus præuenitur quidē B ab aliquo exteriori motu, quātum ad duo. Vno modo, inquātum per motum exteriorē præſentatur ſenſui animalis aliquod ſenſibile, qd apprehenſum mouet appetitum: ſicut leo videns ceruum per eius motum appropinquantem, incipit moueri ad ipſum. Alio modo, inquantum per exteriorem motum incipit aliqualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, puta per frigus, vel calorē. Corpore C autem immutato per motum exterioris corporis, immutatur etiam per accidens appetitus ſenſitiuus, qui eſt virtus organi corporei: ſicut cùm ex aliqua alteratione corporis commouetur appetitus ad concupiſcentiam alicuius rei: ſed hoc non eſt contra rationem voluntarij, vt dictum eſt*. Huiuſmodi enim motiones ab exteriori principio ſunt alterius generis.

Ad 3m dicendum, ꝙ Deus mouet hominem ad agendum non D ſolum ſicut proponens ſenſui appetibile, vel ſicut immutans corpus, ſed etiam ſicut mouens ipſam voluntatem: quia omnis motus tam voluntaris, quàm naturę, ab eo procedit ſicut a primo mouente. Et ſicut non eſt cōtra rationem naturę, quòd motus naturæ ſit à Deo, ſicut à primo mouēte, inquantum natura eſt quoddam inſtrumentum Dei mouentis: ita non eſt contra rationem actus voluntarij, quòd ſit a Deo, inquantum voluntas a Deo E mouetur: eſt tamen communiter de ratione naturalis & voluntarij motus, quòd ſint a principio intrinſeco.

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.

AD 2m ſic proceditur. Videtur ꝙ voluntarium non ſit in brutis animalibus. Voluntarium enim a voluntate dicitur: vo-

ordinis principium eſt, quod propria virtute hoc facit. Subordinati vero, quòd ſuperioris virtutis participatione ſolū hoc facit. Et quoniam agere propter finē, collationem quandam eius quod eſt ad finem, ad ipſum finem manifeſte importat: conferri autem in finem abſq; cognitione (etſi fingēdi detur licentia) intelligi nequit, oportet vt de ratione principii propria virtute actiui propter finem ſit cognitio: ac per hoc principiū propria virtute agēs propter finem, conſtat neceſſario ex gradu cognoſcitiuo. Et conſequenter ſi quid non cognoſcitiuum agit propter finem, & ſi habeat principium agendi propter finem, non habet principium niſi ſubordinati ordinis, quod ſcilicet ex hoc, quòd eſt impreſſio quædam, a cognoſcitiuo principiat propter finem. Et hoc modo naturalia agunt propter finem: ita quòd æquiuocatio eſt hic inter literam hanc, & ſecūdum Phyſic. ac ratio eſt. Author ſiquidem loquitur de principio agente propter finem propria virtute. & de tali veriſſimum eſt dicere, quòd in ſolis cognoſcitiuis eſt principium agendi propter finem: quia vt in litera dicitur, ad hoc quòd aliqd fiat propter finem, requiritur aliqualis notitia finis: propter quod a philoſophis dicitur, ꝙ opꝰ naturę, eſt opꝰ intelligentiæ. In ſecūdo autē phyſic. & alijs, eſt ſermo de qualicunque principio. et ſic late loquendo concedimus, & ꝙ in naturalibus eſt principiū agendi, & agendi propter finē. Natura.n. ab intelligentia veniens, eſt principiū ſubordinati ordinis agēdi pp finē, & nō ē principiū ppria virtute directiuū in finē. & ſic omnia conſonant.

q.5.ar.2.

locis in arg. 1. citatis.

¶ Ad ſecundā autē dubitationē dr̄, qd quia alalia imperfecte cognoſcūt finē, vt in 2. artic. hoꝰ q. dr̄, ideo ēt imperfecte mouēt ſe ad finē: & eſt tāta imperfectio iſta, vt nō niſi participatione quadā moueāt ſe ad finē, ſicut prudētia ſunt, & ordināt in finē. pp qd ſimpliciter negari pōt, qd mouēt ſe ad finē, ſicut ꝙ ordināt aliquid in finē: quis cōcedat ſimpliciter, ꝙ mouēt ſe. Et pōt abſoluteꝰ cū additione dici, qd imperfecte mouēt ſe pp finē, & ſic in propoſito accidit: nā ſuperiꝰ fuit ſermo ſimpliciter, hic aūt ē ſermo ſm qd manifeſtatū in 2. art. Poſſet quoque dici, vt dicet ad tertiū dubiū, quòd qa habētia cognitionē ſenſitiuā, mediū locū tenēt inter naturalia, q̄ nullo mō cognoſcunt finē, & rationalia q̄ oīno cognoſcūt finē, mō in hoc, mō in illud extremū declinant. In prima nanq; q. quia de agere pp finē ſimpliciter & ꝑ ſe erat ſermo, cū naturalibꝰ cōputata ſunt. Hic vero quia de volūtario cōīter ſumpto, vt ēt ad brutorū participationem ſe extēdit, inchoat doctrina, cum rationalibꝰ connumerata ſunt. Ad tertiam dubitationē dicitur, quòd quia medium vtrunque ſapit extremū, & modo illud, modo alterum ſubinduit: ideo accidit vt vegetabilia, quæ media ſunt inter pure naturalia quæ non mouent ſe, & animalia quæ mouent ſe, modo dicantur mouere ſe, & modo dicantur non mouere ſe. Quando enim diſtinguuntur vegetabilia contra naturalia, vt ibi ſit, dicitur quòd mouēt ſe: quādo autem cōtra animalia quæ cognoſcitiua ſunt, vt hic, dicitū ꝙ nō mouēt ſe.

Ad præced. argum.

¶ Super Quæſtionis ſextæ Articulū 2.

IN ſecundo artic. aduerte, ꝙ id qd ſuperius, in prima ſcilicet q. articulo ſecūdo, appellauit au-

2.diſt.25.ar. 1.ad ſextū.

Et 3.di.27. q 1.ar.4.ad 3.Et ver.q. 24.art.2.ad 1.Et 3.Eth. lec.4.& lec. 5.col.1.
• Text. 42. tom.2.

thor vnico vocabulo cognoſcere rationem finis, & nos ex poſitiuus conſiſtere in cognitione proportionis inter finẽ, & ad quod eſt ad finem modo explicatur ex parte vtriuſque extremi, ſ.finis & eius quòd eſt ad finẽ: & dicitur q́ eſt cognoſcere ex parte finis rationem finis: ex parte vero eius quòd eſt ad finem, proportionem illius ad finẽ: & tantẽ dat per rationem finis, non quod quid eſt, vt diſtinguit contra indiuiduum: ſed rationem formalem ſiue vniuerſaliter, ſiue particulariter, vt diſtinguitur contra rem, id eſt, quòd oportet cognoſcere rẽ, qua denominatur finis, vt ſtat ſub denominatione finis, verbi gratia, Mulier præparatura pro prandio, nõ ſolum nouit hoc futurum prãdium, ſed nouit ipſum vt finẽ, tunc, ibi, ſuæ præparationis &c. alioquin non ratiocinaretur ex prandio ad præparanda, nec moueretur ad præparationem: & ſimiliter nouit nõ ſolum has carnes, hãc horã &c. ſed vt proportionatas nunc, hic, ſic &c. ad tale finem: & hoc eſt perfecte cognoſcere finẽ, & noſſe rationẽ finis,

† Lib.2.ca. 24. & 22.
• Ca.t non longe a fin.
† Dam.lib. 2.cap.24. Nicenus li. 5.c.4. circa princ.lib.2.
• Art.præc.

luntas autem cum ſit in ratione, ut dicitur in 3. de anima: • non, poteſt eſſe in brutis animalibus. ergo neque uoluntarium in eis inuenitur.

¶ 2 Præt. Secũdum hoc, quòd actus humani ſunt voluntarij, homo dicitur eſſe dominus ſuorũ actuum: ſed bruta animalia non habent dominium ſui actus. non enim agunt, ſed magis aguntur, vt Damaſce. dicit. ergo in brutis animalibus non eſt voluntarium.

¶ 3 Præt. Damaſce. † dicit, quòd actus volũtarios ſequitur laus, vel vituperium: ſed actibus brutorum animalium non debetur neq; laus, neque uituperium. ergo in eis non eſt uoluntarium.

Sed contra eſt, quod dicit Philoſophus in 3. Ethico. • quòd pueri, & bruta animalia communicant uoluntario: & idem dicunt Grego. Nicenus, & Damaſce. †

Respon. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt. • ad rationem uolũtari requiritur, quòd principium actus ſit intra cum aliqua cognitione finis. Eſt autem duplex cognitio finis, perfecta ſcilicet, & imperfecta. Perfecta quidem finis cognitio eſt, quando non ſolum apprehenditur res quæ eſt finis, ſed etiam cognoſcitur ratio finis, & proportio ei⁹ quod ordinatur ad finem ipſum: & talis cognitio finis competit ſoli rationali naturæ. Imperfecta autem cognitio finis eſt, quæ in ſola finis apprehenſione conſiſtit ſine hoc, q́ cognoſcatur ratio finis, & proportio actus ad finem. & talis cognitio finis reperitur in brutis animalibus per ſenſum, & æſtimationem naturalem. Perfectam igitur cognitionem finis ſequitur uoluntarium ſecũdum rationem perfectam, prout ſcilicet apprehenſo fine aliquis poteſt deliberans de fine, & de his quæ ſunt ad finem, moueri in finem, uel non moueri. Imperfectam autem cognitionem finis ſequitur uoluntarium ſecundum rationem imperfectam, prout ſcilicet apprehendens finem, non deliberat, ſed ſubito mouetur in ipſum. Vnde ſoli rationali naturæ competit uoluntarium ſecundum rationem perfectam: ſed ſecundum rationem imperfectam, competit etiam brutis.

Ad primum ergo dicendum, quòd uoluntas nominat rationalẽ appetitum: & ideo nõ poteſt eſſe in his quæ ratione carent. uoluntarium autem denominatiue dicitur a uoluntate, & poteſt trahi ad ea

F in quibus eſt aliqua participatio uoluntatis ſecundum aliquam conuenientiam ad uoluntatem. & hoc modo uoluntarium attribuitur animalibus brutis, inquantum ſcilicet, per cognitionem aliquam mouentur in finem.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd ex hoc contingit, quòd homo eſt dominus ſui actus, quòd habet deliberationem de ſuis actibus. Ex hoc enim quòd ratio deliberans ſe habet ad oppoſita, uoluntas in utrunq; po-
G teſt: ſed ſecundum hoc uoluntarium non eſt in brutis animalibus, ut dictum eſt. •

Ad 3ᵐ dicendum, quòd laus, & uituperium conſequuntur actum uoluntarium ſecundum perfectam uoluntarij rationem, qualis non inuenitur in brutis.

Articvlvs III.

Vtrum uoluntarium poſſit eſſe abſque omni actu.

H Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd uoluntarium non poſſit eſſe ſine actu. Voluntariũ enim dicitur, quod eſt a uoluntate: ſed. nihil poteſt eſſe a uoluntate, niſi per aliquem actum, ad minus ipſius uoluntatis. ergo uoluntarium non poteſt eſſe ſine actu.

¶ 2 Præt. Sicut per actum uoluntatis dicitur aliquis uelle, ita ceſſante actu uoluntatis dicitur non uelle: ſed non uelle inuolũtarium cauſat, quod opponitur uoluntario. er-
I go uoluntarium nõ poteſt eſſe actu uoluntatis ceſſante.

¶ 3 Præt. De ratione uoluntarij eſt cognitio, ut dictum eſt, • ſed cognitio eſt per aliquem actum. ergo uoluntarium non poteſt eſſe abſque aliquo actu.

Sed contra. Illud, cuius domini ſumus, dicitur eſſe uoluntarium; ſed nos domini ſumus eius quod eſt agere, & non agere, uelle & non uelle. ergo ſicut agere, & uel-
K le eſt uoluntarium: ita & non agere, & non uelle.

Respon. Dicendum, quòd uoluntarium dicitur, quod eſt a uoluntate, ab aliquo autem dicitur eſſe aliquid dupliciter. Vno modo directe, quod ſcilicet procedit ab aliquo, inquantum eſt agens. ſicut calefactio a calore. Alio modo indirecte, ex hoc ipſo quòd non agit; ſicut ſubmerſio nauis dicitur eſſe a gubernatore, inquantum deſiſtit a gubernando.

Sed ſciendum, q́ non ſemper id

¶ *Super Quæſtionis ſextæ Articulum tertium.*

Circa cæteros quæſtionis articulos vſque ad vltimũ excluſiue, nihil occurrit ſcribendum. Aduertẽdum tamẽ eſt, quòd tertius articulus fundamẽtum eſt multarum veritatum, cũ de peccatis diſputatur, & ſpecialiter omiſſionum: vnde & eo in locis proprijs vtemur. Singulariter tamen nunc, ea hoc articu. commendandum eſt memoriæ, quòd ad rationem voluntarii indirecte non ſufficit poteſtas in voluntate, & negatio prouiſiõis: ſed oportet tria concurrere, ſcilicet, poſſe, debere, & non velle, aut non imperare. & propterea non valet argumentũ, Hoc potuit a voluntate prohiberi, & non eſt prohibitum. ergo eſt voluntariũ. Et hoc eſt valde notandum propter actus qui ſunt ab anima ſenſitiua, & generatiua, & non ex præcepto intellectus. Oportet.n. diligẽter attendere, ſi debet, & quando debet impedire. Quartus vero, in ſecundo argumento iuncto ſuæ reſpõſioni, occaſionem dat diſputandi, an obiectũ moueat voluntatem actiue. Sed quia de motiuo voluntatis erit ſpecialis quæſtio in litera, illucuſque differtur. Sextus regulam tradit in iudicandis votis, contractibus &c. factis ex metu etiam cadente in conſtantem virum, dum omnia huiuſmodi vere uolũtaria docemur: quamuis aliquid habeat inuolũtarii admiſtum, ac per hoc ſi mala ſunt ardua, vt periuria, infamiæ, & ſimilia, peccata ſunt mortalia. Eſto tamen cautus in materia matrimonii: quia Eccleſia vult q́ non ſolũ ſit volũtarium, ſed plene volũtariũ, vt in quarto ſententiarum habes. Compatiuntur quoq; humana iura, his quæ metu fiunt, libertatem plenã ſouendo, nõ volũtarium i his negando.

• In corp. articu.
Infra q.71. art. 5.ad 2. Et 2. d. 25. art. 3. cor. & ad 5. Et mal.q.2.ar. 1.ad 2.
• Art. præc.

quod

quod ſequitur ad defectum actionis, reducitur ſicut in cauſam in agés, ex eo quòd non agit: ſed ſolum túc, cum poteſt, & debet agere. Si enim gubernator nó poſſet nauem dirigere, uel non eſſet ei commiſſa gubernatio nauis, nó imputaretur ei nauis ſubmerſio, quæ per abſentiam gubernatoris cótingeret. Quia igitur uoluntas uolendo, & agendo, poteſt impedire hoc, quod eſt non uelle, & non agere, & aliquando debet, hoc quod eſt non uelle, & non agere, imputatur ei, quaſi ab ipſa exiſtens: & ſic uoluntarium poteſt eſſe abſque actu, quandoque quidem abſq; actu exteriori cum actu interiori, ſicut cum uult non agere: aliquando autem & abſque actu interiori, ſicut cum non uult.

Ad primum ergo dicendum, quòd uoluntarium dicitur non ſolum quod procedit a uoluntate directe, ſicut ab agente, ſed etiam quod eſt ab ea indirecte, ſicut a non agente.

Ad 2^m dicendum, quòd non uelle dicitur dupliciter. Vno modo, prout ſumitur in ui unius dictionis, ſecundum quod eſt infinitiuú huius uerbi; Nolo. unde ſicut cum dico, Nolo legere, ſenſus eſt, Volo non legere: ita hoc quod eſt, Non uelle legere, ſignificat, Velle non legere: & ſic, Non uelle, cauſat inuoluntarium. Alio modo ſumitur in ui orationis, & tunc non affirmatur actus uoluntatis: & huiuſmodi, Non uelle, non cauſat inuoluntarium.

Ad 3^m dicendum, quòd eo modo requiritur ad uoluntarium actus cognitionis, ſicut & actus uoluntatis, vt ſcilicet ſit in poteſtate alicuius conſiderare, & uelle, & agere: & túc ſicut nó uelle, & non agere, cum tépus fuerit, eſt uoluntarium, ita etiá non conſiderare.

Articvlvs IIII.

Vtrum uiolentia uoluntati poſſit inferri.

1.q.82. art. 1. co. & ad 1. Et 4.d. 29 arti.1. Et ve ri.q.22.art. 5. & 8. & q. 24.art.4. Et Rom.6.lec. 4.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd uoluntati poſſit uiolentia inferri. Vnumquodque enim poteſt cogi a potentiori: ſed aliquid eſt humanæ uoluntati potentius, ſcilicet Deus. ergo ſaltem ab eo cogi poteſt.

* Text. 54. tom. 2.

¶ 2 Præt. Omne paſſiuum cogitur a ſuo actiuo, quando immutatur ab eo: ſed uoluntas eſt uis paſſiua. eſt enim mouens motum, ut dicitur in 3. de anima * cum ergo aliquando moueatur a ſuo actiuo, uidetur quòd aliquando cogatur.

† Lib. 4. Ortho. fidei c. 21.

¶ 3 Præt. Motus uiolentus eſt, qui eſt contra naturam: ſed motus uoluntatis aliquando eſt contra naturam, ut patet de motu uoluntatis ad peccandum, qui eſt contra naturam, vt Damaſce. † dicit. ergo motus uoluntatis poteſt eſſe coactus.

* Cap. 10. tomo 5.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in 5. * de ciuitate Dei, Quòd ſi aliquid fit uoluntarie, nó fit ex neceſſitate: omne auté coactum fit ex neceſſitate. ergo quod fit ex uoluntate, non poteſt eſſe coactum. ergo uoluntas non poteſt cogi ad agendum.

Respon. Dicendum, quòd duplex eſt actus uoluntatis, Vnus quidé, qui eſt eius immediate, uelut ab ipſa elicitus, ſcilicet uelle. Alius qui eſt actus uoluntatis a uoluntate imperatus, & mediante alia potentia exercitus, vt ambulare, & loqui, qui a uoluntate imperantur mediante potétia motiua. Quantum igitur ad actus a uoluntate imperatos, uolútas uiolentiam pati poteſt, inquantum per uiolentiam exteriora membra impediri poſſunt, ne imperium uoluntatis exequantur: ſed quantum ad ipſum proprium actum uoluntatis, A non poteſt * ei violétia inferri. Et huius eſt ratio, quia actus voluntatis nihil eſt aliud, q̃ inclinatio quædam procedens ab interiori principio cognoſcente: ſicut appetitus naturalis eſt quædam inclinatio ab interiori principio, & ſine cognitione: quod autem eſt coactum, vel violentum, eſt ab exteriori principio. vnde contra rationem ipſius actus voluntatis eſt, quòd ſit coactus, vel violétus: ſicut etiam eſt contra rationem naturalis inclinationis, vel motus lapidis, quòd feratur ſurſum (poteſt.n. lapis per violétiam ferri ſurſum) ſed quod iſte motus violentus ſit ex eius naturali inclinatione, eſſe non poteſt. Similiter etiam poteſt homo per violentiam trahi: ſed quod hoc ſit ex eius voB luntate, repugnat rationi violentiæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd Deus, qui eſt potentior quàm voluntas humana, poteſt voluntaté mouere, ſecundú illud prouerbium, Prouerb. 21. Cor regis in manu Dei eſt: & quocunque voluerit, vertet illud. Sed ſi hoc eſſet per violentiam, iam non eſſet cum actu voluntatis: nec ipſa voluntas moueretur, ſed aliquid contra voluntatem.

Ad 2^m dicendum, quòd non ſemper eſt motus violentus, quádo paſſiuum immutatur a ſuo actiuo, ſed quando hoc fit contra interiorem inclinationem paſſiui: alioquin omnes alteratióes, & generationes ſimplicium corporum eſſent innaturales, & violétæ, C ſunt auté naturales propter naturalem aptitudinem interiorem materiæ, vel ſubiecti, ad talem diſpoſitionem. Et ſimiliter quando voluntas mouetur ab appetibili ſecundum propriam inclinationem, non eſt motus violentus, ſed voluntarius.

Ad 3^m dicendum, quòd id, in quod voluntas tendit peccando, etſi ſit malum, & contra rationalem naturam ſecundum rei veritatem, apprehenditur tamen vt bonum, & conueniens homini ſecundum aliquam delectationem ſenſus, vel ſecundum aliquem habitum corruptum.

D

Articvlvs V.

Vtrum violentia cauſet inuoluntarium.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd violentia non cauſet inuoluntarium. Voluntariú enim, & inuoluntarium, ſecúdum voluntatem dicuntur. Sed voluntati violentia inferri non poteſt, vt oſtenſum eſt. * ergo violentia inuoluntarium cauſare non poteſt.

Supra ar. 4. co. & infra arti. 6. ad 1. & q. 73. ar. 6. co. Et 2. 2 q. 88. art. 6. ad 1. Et ma. q. 6. co.

¶ 2 Præt. Id quod eſt inuoluntarium, eſt cum triſtitia, vt Damaſ. & Philoſophus dicunt: † ſed aliquando patitur aliquis violentiam, nec tamen inde triſtatur. ergo violentia non cauſat inuoluntarium.

* ar. preced. † lib. 2. cap. 24. 3. ethi. cap. 1. tom. 5.

E ¶ 3 Præt. Id q̃d eſt a voluntate, non poteſt eſſe inuoluntarium: ſed aliqua violenta ſunt a voluntate, ſicut cú aliquis cú corpore graui ſurſum aſcendit: & ſicut cú aliquis inflectit mébra contra naturalem eorú flexibilitatem. ergo violétia non cauſat inuoluntarium.

Sed contra eſt, quod Philoſophus & Damaſc. dicunt, * ꝙ aliquid eſt inuoluntarium per violentiam.

* locis in argu. 2. iam citatis.

Respon. Dicendum, ꝙ violentia directe opponitur voluntario, ſicut etiam & naturali. Cómune eſt enim voluntario & naturali, quod vtrunq; ſit a principio intrinſeco, violentum autem eſt a principio extrinſeco: & ꝓpter hoc, ſicut in rebus, quæ cognitione carent, violentia aliquid facit contra naturá, ita in rebus cognoſcentibus, facit aliquid eſſe cótra volunta-

tem. quod autẽ eſt contra naturam, dicitur eſſe innaturale: & ſimiliter quod eſt contra voluntatẽ, dicitur eſſe inuolũtariũ. vnde violentia inuoluntariũ cauſat.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ inuoluntarium volũtario opponitur. Dictum* eſt autem ſupra, quòd voluntarium dicitur non ſolum actus, qui eſt immediate ipſius voluntatis, ſed etiã actus a voluntate imperatus. Quantum igitur ad actum, qui eſt immediate ipſius voluntatis, vt ſupra dictum eſt, † violentia voluntati inferri non poteſt: ſed quantum ad actum imperatum, voluntas poteſt pati violentiam: & quantum ad hunc actum violentia inuoluntarium facit.

*ar. pręced.
†ar. pręced.

AD 2^m dicendum, ꝙ ſicut naturale dicitur, quod eſt ſecundum inclinationem naturæ: ita voluntarium dicitur, quod eſt ſecundum inclinationem volũtatis. Dicitur autẽ aliquid naturale dupliciter. Vno modo, quia eſt a natura, ſicut a principio actiuo: ſicut calefacere eſt naturale igni. Alio modo, ſecũdũ principium paſſiuum, quia. ſ. eſt innata inclinatio ad recipiẽdum actionem a principio extrinſeco: ſicut motus cæli dicitur eſſe naturalis, propter aptitudinẽ naturalem cæleſtis corporis ad talem motum, licet mouens ſit voluntarium. Et ſimiliter voluntariũ poteſt aliquid dici dupliciter. Vno modo, ſecundum actionẽ, puta cũ aliquis vult aliquid agere. Alio modo, ſecundum paſſionem. ſ. cum aliquis vult pati ab alio: vnde cum actio infertur ab aliquo exteriori, manẽte in eo qui patitur voluntate patiendi, non eſt ſimpliciter violentũ: quia licet ille qui patitur, non conferat agendo, confert tamen volẽdo pati. vnde non poteſt dici inuoluntariũ.

AD 3^m dicẽdũ, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in octauo Phyſic.* Motus animalis, quo interdum mouetur animal cõtra naturalem inclinationem corporis, etſi non ſit naturalis corpori, eſt tamẽ quodammodo naturalis animali, cui naturale eſt, quòd ſecundum appetitum moueatur: & ideo hoc non eſt violentũ ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Et ſimiliter eſt dicẽdum, cum aliquis inflectit mẽbra contra naturalem diſpoſitionem: hoc enim eſt violentum ſecundum quid, ſcilicet quantum ad membrum particulare: non tamen ſimpliciter, quantum ad ipſum hominem.

*tex. 27. tomo 2.

ARTICVLVS VI.

Vtrum metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter.

Infr. art. 7. ad 1. & 2. Et 4. di. 29. q. 1. ar. 2. Et quolib. 5. ar. 10. Et 2. co rinth. c. 9. co. 3. Et 3. Ethic. co. 2. & 4. fin.

AD SEXTVM ſic procedit. Videtur ꝙ metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter. Sicut. n. violentia eſt reſpectu eius, quod contrariatur pręſentialiter voluntati, ita metus eſt reſpectu futuri mali, qd repugnat volũtati: ſed violentia cauſat inuoluntariũ ſimpliciter. ergo & metus inuolũtariũ ſimpliciter cauſat.

¶ 2 Præt. Quod eſt ſecundũ ſe tale, quolibet addito remanet tale: ſicut quod ſecundum ſe eſt calidum, cuicunque coniungatur nihilominus eſt calidum, ipſo manente: ſed illud quod per metum agitur, ſecundum ſe eſt inuoluntarium. ergo etiã adueniente metu eſt inuoluntarium.

¶ 3 Præt. Quod ſub cõditione tale eſt, ſecundũ quid eſt tale: quod autem abſque conditione eſt tale, ſimpliciter eſt tale. ſicut qd eſt neceſſarium ex conditione, eſt neceſſarium ſecundum quid: quod aũt eſt neceſſarium abſolute, eſt neceſſarium ſimpliciter. Sed id quod per metum agitur, eſt inuoluntarium abſolute: non eſt autem voluntarium, niſi ſub conditione, ſcilicet vt vitetur malũ quod timetur. ergo id, quod per metum agitur, eſt ſimpliciter inuoluntarium.

SED CONTRA eſt, quod Greg. Nicen. dicit,* & etiã Philoſophus, † quod huiuſmodi quæ per metum aguntur, ſunt magis voluntaria, quàm inuoluntaria.

* Lib. 5. c. 1. ante med.
† Li. 3. Eth. c. 1. nõ multum procul a princip.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 3. Ethi.* & idem dicit Greg. Nicen. in lib. ſuo de homine. † Huiuſmodi, quæ per metum aguntur, mixta ſunt ex voluntario, & inuoluntario. Id enim quod per metum agitur, in ſe conſideratum non eſt volũtarium: ſed fit voluntarium in caſu, ſcilicet, ad vitandum malũ quod timetur. Sed ſi quis recte conſideret, magis ſunt huiuſmodi voluntaria, q̃ inuoluntaria: ſunt enim voluntaria ſimpliciter, inuoluntaria aũt ſecundum quid.

* Li. 3. Eth. c. 1. non remote a princip.
† Nicen. li. 5. cap. 1.

G Vnumquodque enim ſimpliciter eſſe dicitur, ſecundũ quod eſt in actu: ſecundum autem quod eſt in ſola apprehenſione, non eſt ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Hoc autem quod per metum agitur, ſecũdũ hoc eſt in actu, ſecundum quod fit. cũ enim actus in ſingularibus ſint, ſingulare autem inquantum huiuſmodi, eſt hic, & nunc, ſecũdum hoc id qd fit, eſt in actu, ſecũdum quod hic eſt, & nũc, & ſub alijs cõditionibus indiuidualib⁹. Sic autem hoc quod fit per metum, eſt volũtarium, inquantum ſcilicet eſt hic, & nunc: prout ſcilicet in hoc caſu eſt impedimẽtum maioris mali, quod timebatur: ſicut proiectio mercium in mare fit voluntarium tempore tempeſtatis propter timorem periculi. vnde ma-

H niſeſtum eſt, quòd ſimpliciter voluntarium eſt, vnde & competit ei ratio voluntarij: quia principium eius eſt intra. Sed quod accipiatur id quod per metum fit, vt extra hunc caſum exiſtens, prout repugnat voluntati, hoc nõ eſt niſi ſecundum rationem tantum: & ideo eſt inuoluntarium ſecundum quid, id eſt, prout conſideratur extra hunc caſum exiſtens.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ea quæ aguntur ꝑ metum & per vim, non ſolum differunt ſecũdum præſens, & futurum: ſed etiam ſecundum hoc, quòd in eo quod agitur per vim, voluntas nõ conſentit, ſed omnino eſt contra motum voluntatis: ſed id quod ꝑ metum agitur, fit voluntarium, ideo quia motus volũtatis fer-

I tur in id, licet non propter ſeipſum, ſed propter aliud, ſcilicet ad repellendum malum quod timetur: ſufficit enim ad rationem volũtarij, quòd ſit propter aliud voluntarium. Volũtarium enim eſt non ſolum quod propter ſeipſum uolumus ut finem, ſed etiam quod propter aliud volumus vt propter finem. Patet ergo quòd in eo quod ꝑ vim agitur, volũtas interior nihil agit: & ideo, vt Greg. Nicen. dicit,* ad excludendum ea, quæ ꝑ metum aguntur, in diffinitione uiolenti non ſolũ dicitur, ꝙ uiolentum eſt, cuius principium eſt extra, ſed additur, nihil conferente uim paſſo: quia ad id quod agitur per metum, uoluntas timentis aliquid confert.

* Lib. 5. c. 1.

K AD 2^m dicendum, quòd ea quæ abſolute dicuntur, quolibet addito remanent talia, ſicut calidũ, & album: ſed ea quæ relatiue dicuntur, uariantur ſecũdum comparationem ad diuerſa: quod enim eſt magnum comparatum huic, eſt paruum comparatum alteri. Voluntarium autem dicitur aliquid non ſolum propter ſe quaſi abſolute, ſed etiam propter aliud quaſi relatiue. & ideo nihil prohibet aliquid, quod de ſe non eſſet uolũtarium, alteri comparatum fieri uoluntarium, per comparationem ad aliud.

AD 3^m dicendum, ꝙ illud quod ꝑ metum agitur, abſque conditione eſt uoluntarium, id eſt, ſecundum quod actu agitur: ſed inuoluntarium eſt ſub conditione, id eſt, ſi talis metus nõ immineret, unde ſecundum illam rationem magis poteſt concludi oppoſitum.

AR-

¶ *Super Quæſtionis ſextæ Articulum octauum.*

IN 8. autem articu. diligenter aduertendum eſt, quòd cum ignorantia conſequens voluntatem tripliciter ponatur, ſcilicet affectata, malæ electionis, & iuris: & prima differat ab aliis in hoc, quòd ipſa eſt obiectũ actus voluntatis, eſt enim volita: aliæ vero ſunt quaſi obiectum voluntatis potentis, & debentis ipſas abiicere. Sũt enim ideo voluntariæ, quia voluntas poteſt, & debet actualiter conſiderare, & applicare ad opus, & ſic excludere ignorantiã malæ electionis: & ſimiliter velle acquirere ſcientiam ſibi neceſſariam tempore debito, & ſic excludere ignorantiam iuris. Inter has autem duas cũ differentia ſit, quòd ignorãtia electionis conſiſtit in ipſa voluntaria actuali inconſideratione, ignorantia vero iuris in voluntaria habituali priuatione ſciẽtię, quandocunque aliquis ex actuali obliuione eiꝰ quod ſcit, & habitualiter meminit, operatur, neutram ignorantiam incurrit: quoniam omniũ reminiſci, ſupra hominis eſt facultatẽ. Quocirca ſi quis certa intentione perſeuerans nullo modo peccandi, mortaliter, & ſciens contractum talẽ ſapere vſuram, & nihilominus non recolens actualiter eius quod habitualiter ſcit, facit talem contractum, nõ peccauit mortaliter. Et ſimiliter ſciẽs Sortem ſibi notum, eſſe nominatim excommunicatum, & tamen communicans cum eo in diuinis: ex hoc ꝙ non actualiter ſibi occurrit hũc eſſe excommunicatũ, excuſatur a mortali. Quilibet enim ĩ ſe ipſo experitur, nõ eſſe in poteſtate ſua, quòd recordetur eorum quæ habitualiter meminit, propter quod inconſideratio hæc, cum nõ ſit concomitans, nec conſequens, quia non eſt omnino in poteſtate noſtra, locãda eſt ſub antecedente: cauſat enim inuolũtarium ſimpliciter, & ipſa nullo modo eſt volita: ac per hoc excuſat non ſolum a peccato, ſed a cenſuris conſequentibus culpam. Et hæc pro conſolatione bonarum mẽtium, ibi culpam timentiũ, vbi non reperitur, notanda applicandaque ſunt occurrẽtibus caſibus.

22. q. 142. ar. 4. cor. & 3. Eth. lect. 1. com. 5. & lect. 4.

*Ca. 5. to. 5

* l. 2. fidei Orth. c. 24.

ARTICVLVS VII.

Vtrum concupiſcentia cauſet inuoluntarium.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd cõcupiſcentia cauſet inuolũtarium. Sicut enim metus eſt quædam paſſio, ita & concupiſcentia: ſed metus cauſat quodammodo inuoluntarium. ergo etiam concupiſcentia.

¶ 2 Præt. Sicut per timorem timidus agit contra id quod proponebat, ita incontinens propter concupiſcentiam: ſed timor aliquo modo cauſat inuoluntarium. ergo & concupiſcentia.

¶ 3 Præt. Ad voluntarium requiritur cognitio: ſed concupiſcentia corrũpit cognitionem. dicit enim Philoſophus in 6. Ethic.* quòd delectatio, ſiue cõcupiſcentia delectationis, corrumpit æſtimationẽ prudentiæ. ergo concupiſcentia cauſat inuoluntarium.

SED CONTRA eſt, quod Damaſ. dicit: * Inuolũtarium eſt miſericordia, uel indulgẽtia dignum, & cum triſtitia agitur: ſed neutrum horum competit ei, quod per concupiſcentiam agitur. ergo cõcupiſcentia non cauſat inuoluntarium.

RESPON. Dicendum, quòd concupiſcentia non cauſat inuoluntariũ: ſed magis facit aliquid voluntarium. Dicitur enim aliquid volũtarium ex eo, quòd voluntas in id fertur: per cõcupiſcentiam autem voluntas inclinatur ad volendum id quod concupiſcit, & ideo concupiſcentia magis facit ad hoc, quòd aliquid ſit voluntarium, quàm quòd ſit inuoluntarium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd timor eſt de malo, cõcupiſcentia autem reſpicit bonũ: malum autem ſecundum ſe contrariatur voluntati, ſed bonum eſt voluntati conſonum. vnde magis ſe habet timor ad cauſandum inuolũtarium, quàm concupiſcentia.

AD 2^m^ dicendum, quòd in eo q per metum aliquid agit, manet repugnantia voluntatis ad id quod agitur, ſecundum quod in ſe conſideratur: ſed in eo qui agit aliquid per concupiſcentiam, ſicut eſt incontinens, non manet prior volũtas, qua repudiabat illud quod concupiſcitur, ſed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat. & ideo qđ per metum agitur, quodãmodo eſt inuoluntarium: ſed quod per concupiſcentiam agitur, nullo modo. Nam incontinens concupiſcentiæ

A agit contra id quod prius proponebat, non autem contra quod nunc vult: ſed timidus agit contra id qđ etiam nunc ſecundum ſe vult.

AD 3^m^ dicendum, quòd ſi concupiſcentia totaliter cognitionem auferret, ſicut cõtingit in illis qui propter concupiſcentiam fiunt amentes, ſequeretur quòd concupiſcentia voluntarium tolleret, nec tamen proprie eſſet ibi inuoluntariũ: quia in his quæ vſum rationis non habent, neque voluntarium eſt, neque

B inuoluntarium: ſed quandoq; in his quæ per concupiſcentiã aguntur, non totaliter tollitur cognitio, quia non tollitur poteſtas cognoſcendi, ſed ſolum conſideratio actualis in particulari agibili: & tamen hoc ipſum eſt voluntarium, ſecundum quod voluntarium dicitur, quod eſt in poteſtate voluntatis, vt non agere, & non uelle: ſimiliter autem & non conſiderare. poteſt enim voluntas paſſioni reſiſtere, vt infra dicetur.† † q. 77. art. 6. & 7.

ARTICVLVS VIII.

C *Vtrum ignorantia cauſet inuoluntarium.*

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ignorantia non cauſet inuoluntarium. Inuoluntariũ enim veniam meretur, vt Dama. dicit: * ſed interdum quod per ignorantiam agitur, veniam non meretur, ſecundum illud 1. ad Cor. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. ergo ignorantia non cauſat inuoluntarium.

Infra q. 19. art. 6. cor. & q. 76. art. 3. & 4. Et 2. d. 39. q. 1. arti. 1. ad 4. & d. 43. art. 1. ad 3. Et mal. q. 3. art. 8. cor.

* Lib. 2. ca. 24.

¶ 2 Pręt. Omne peccatum eſt cum ignorantia, ſecundũ illud Prou. 14. Errant, qui operantur malum. Si igitur ignorantia inuoluntarium cauſet, ſequeretur ꝙ omne peccatum eſſet inuoluntarium: quod eſt contra Aug.

D † dicentem, quòd omne peccatum eſt voluntarium. † Lib. 1. retra. c. 15. parũ ante medium.

¶ 3 Præt. Inuoluntarium cum triſtitia eſt, vt Damaſce. dicit: * ſed quædam ignoranter aguntur & ſine triſtitia: puta, ſi aliquis occidit hoſtem, quem quærit occidere, putans occidere ceruum. ergo ignorantia non cauſat inuoluntarium.

* Dam. lib. 2. Ortho. fidei, cap. 24.

SED CONTRA eſt, quod Damaſc. † & Philoſophus dicunt, quòd inuoluntarium quoddam eſt per ignorantiam. † Loco nũc dicto. 3. Eti. cap. 1.

RESPON. Dicendum, quòd ignorantia habet cauſare inuoluntarium ea ratione, qua priuat cognitionem, quæ præexigitur ad voluntarium, vt ſupra dictum eſt: * non tamen quælibet ignorantia huiuſmodi cognitionem priuat. Et ideo ſciendum, quòd ignorãtia tripliciter ſe habet ad actum voluntatis. Vno modo, concomitanter: alio modo, conſequenter: tertio modo, antecedenter. Concomitanter quidem, quãdo ignorantia eſt de eo quod agitur, tamen etiam ſi ſciretur, nihilominus ageretur. Tunc enim ignorantia nõ inducit ad volendum vt hoc fiat, ſed accidit ſimul eſſe aliquid factũ, & ignoratum: ſicut in exemplo poſito, ſcilicet cum aliquis vellet quidem occidere hoſtem, ſed ignorans occidit eum, putans occidere ceruum: & talis ignorantia non facit inuoluntarium, vt Philoſophus dicit, * quia non cauſat aliquid quod ſit repugnans voluntati: ſed facit non uoluntarium, quia non poteſt eſſe actu volitum, quod ignoratum eſt. Conſequenter autem ſe ha-

* Art. 1.

* Li. 3. Eth c. 1. to. 5.

bet ignorantia ad volnntatem, inquantum ipſa ignorantia eſt noluotaria: & hoc contingit dupliciter, ſecũdum duos modos uolnntarij ſupra poſitos. Vno modo, quia actus voluntatis fertur io ignorantiam: ſicut cum aliquis ignorare vult, vel ur excuſationem peccati habeat, vel ut non rerrahatur a peccando, ſecundum illud Iob. 21. Scientiam niarum ruarum nolumus. & hæc dicitur ignorãtia affectata. Alio modo dicitur ignoraotia noluntaria eius, quod quis poteſt ſcire, & debet. ſic enim non agere, & non uelle, noluntarium dicitur, ut ſupra dictum eſt.* Hoc igitur modo dicitur ignorantia, ſiue cum aliquis actu non conſiderat, quod conſiderare poteſt, & debet, quæ eſt ignorantia malæ electionis uel ex paſſione, uel ex habitu proueniens: ſiue cum aliquis notitiam quam debet habere, non curat acquirere. Et ſecundum hunc modum ignorantia uniuerſalium iuris, quæ quis ſcire tenetur, uoluntaria dicitur, quaſi per negligentiam prouenĩes. Cum autem ipſa ignorantia ſit uoluntaria aliquo iſtorum modorum, non poteſt cauſare ſimpliciter inuoluntarium: cauſat tamen ſecundum quid inuoluntarium, inquantum præcedit motum uolũtatis ad aliquid agendum, qui nõ eſſet ſcientia præſente. Antecedenter autem ſe habet ad uoluntatem ignorantia, quando non eſt uolnotaria, & tamen eſt cauſa uolendi quod aliss non nellet. ſicut cum aliquis homo ignorat aliquam circunſtantiam actus, quam noo tenebatur ſcire, & ex hoc aliquid agit, quod nõ faceret, ſi ſciret. puta, cum aliquis diligentia adhibita neſciens aliquem tranſire per uiam, proijcit ſagittam, qua interficit tranſeuntem: & talis ignorantia cauſat inuoluntarium ſimpliciter. Et per hoc patet reſpõſio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de ignorantia eorum, quæ quis tenetur ſcire: ſecunda autem de ignorantia electionis, quæ quodammodo eſt uoluntaria, ut dictum eſt: * tertia uero de ignorantia, quæ concomitanter ſe habet ad uoluntatem.

QVAESTIO VII.

De circunſtantijs humanorum actuum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de circunſtantijs humanorum actuum.

F Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quid ſit circunſtantia.
¶ Secundo, Vtrum circũſtantiæ ſint circa humanos actus attendendæ a Theologo.
¶ Tertio, Quot ſunt circunſtãtiæ.
¶ Quarto, Quæ ſunt in eis principaliores.

ARTICVLVS PRIMVS.

G *Vtrum circunſtantia ſit accidens actus humani.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd circunſtantia non ſit accidens actus humani. Dicit enim Tullius ĩ rethoricis, quòd circunſtantia eſt, p quam argumentationi authoritatem, & firmamentum adiungit oratio: ſed oratio dat firmamentum argumentationi, præcipue ab his quę ſunt ſubiecta rei, ut diffinitio, genus, & ſpẽs, & alia H huiuſmodi, a quibus etiam * Tullius Oratorem argumentari docet. ergo circunſtantia non eſt accidens humani actus.

¶ 2 Præt. Accidentis proprium eſt ineſſe: quod autem circũſtat, non ineſt, ſed magis eſt extra. ergo circunſtantiæ noo ſunt accidentia humanorum actuum.

¶ 3 Præt. Accidentis non eſt accidens: ſed ipſi humani actus ſunt quædam accidentia. non ergo circuoſtantiæ ſunt accidentia actuum. I

SED CONTRA. Particulares conditiões cuiuslibet rei ſingularis, dicuntur accidentia indiuiduantia ipſam: ſed Philoſophus in 3.* Ethico. circunſtantias nominat particularia, ideſt, particulares ſingulorum actuum conditiones. ergo circunſtantiæ ſunt accidentia indiuidualia humanorum actuum.

RESPON. Dicendum, quòd quia nomina, ſecundum * Philoſophum, ſunt ſigna intellectuum, neceſſe eſt quòd ſecundum proceſ- K ſum intellectiuæ cognitionis, ſit etiam nominationis proceſſus. Procedit autem noſtra cognitio intellectualis, a notioribus ad minus nota: & ideo apud nos, a notioribus nomina transferuntur ad ſignificandum res minus notas. & inde eſt, quòd ſicut dicitur in 10.* Metaphyſico. ab his, quæ ſunt ſecundum locum, proceſſit nomen diſtantiæ ad omnia contraria. & ſimiliter nominibus pertinentibus ad motum localem utimur ad ſignificandum alios motus, eo quòd

¶ ſuper Quæſtionem ſeptimam.

CIrca totã ſeptimam quæſt. de circũſtãtiis, nihil occurrit hoc in loco dubitandum: quoniam diſcuſſio harum circunſtãtiarum in ſpeciali, puta de perſona, modo, tempore, & loco ſacris, ad poſteriores ſpectat tractatus. Summarie tñ ſcito, ꝙ circunſtãtia temporis ſacri eſt aggrauans peccatum, non tñ apponens ſpeciem ſacrilegii, niſi fiat in contemptum tẽporis ſacri. Circunſtantia vero ſacri loci, quámuis oia aggrauet peccata p accidens, illa tamen ſola ad ſacrilegii ſpeciem trahit, quæ ſanctitati loci directe opponuntur, aut annexæ immunitati, vt effuſionis ſanguinis, vel ſeminis humani, quæ impediunt exhibendum ibidem diuinum cultũ, ad quem directe ſanctificatur locus: & violentæ extractiões, quæ immunitati cõtrariantur, & his ſimilia. Perſonæ quoque circunſtantia non transfert in aliã ſpeciem, niſi peccatum voto, vel ſtatui eius directe aduerſetur: vt ſi religioſus fornicetͬ, in ſacrilegium tranſit: ſi autem blaſphemat, ſolius blaſphemiæ reus eſt, ſicut alius blaſphemans. Quid autẽ .i. effectꝰ, quãdo eſt pręuiſum & volitum, trahit in ipſius ſpeciem: vt ſi mulier pergens ad eccleſiam, ſcit ſe ibidẽ adamandam, & hoc vult, quámuis non propterea vadat, ſed pp audiendam Miſſam, actus ille ex illo effectu mali ſpeciem trahit. Circa Quid, ideſt, cõditiones obiecti, vt magnum, & paruum in re oblata, & Quomodo: q̃uis actus multum aggrauent, in aliam tamen ſpeciem transferre actus non video. Cur, demum manifeſte dat aliam actui ſpeciẽ: & ſi pręd ictis adiunxeris, ꝙ circunſtantiæ neceſſario cognoſcendæ à ſpirituali iudice, ſũt transferentes in aliã ſpeciem, & cum hoc aggrauantes in infinitum, ideſt, addentes ſecundũ ſe rõnẽ pcti mortalis, ſcies quæ ſunt circunſtantię neceſſarię, & q̃ non. Sed caue ne illas, quę multum grauant, totali ſilentio ꝑtereas: & maxime circunſtãuã, Quid, quæ inter principales in 4. artic. compu taſ. Magni enim refert abſtuliſſe centũ, & abſtuliſſe centum cum dãno inde pauperis, & pupillorũ, puellarum nubiliũ, & huiuſmodi, quæ ſpectant ad circunſtantiã, Quid. Illud autem hic notato, ꝙ inter circunſtantias, nec Ariſt. nec Tulliꝰ, nec diuus Tho. computauit, Quoties. Et ratio eſt, quia circunſtantiæ, vt in 1. dicitur articu. circa eundem ſunt actum: numerus autem operationum non circunſtat vnam & candẽ operationem: ſed addit aliã, & aliam operationem. Nõ enim ſecũdum furtum eſt circunſtantia primi, aut econuerſo: nec tertium ſecundi, & ſic deinceps. Ex quo ſequitur, quòd quia non minus tenetur quis confiteri de ſecũdo peccato, quàm de primo, & non minus de centeſimo, q̃ de quocunque alio: ꝙ non ſufficit dicere, ꝙ pluries furatꝰ eſt, ſed oportet explicare quoties furatus eſt, ſi numeri meminerit: & ſi non meminit, exprimere debet q̃ frequenter, ſic, vt veriſimilis numerus habeatur. Scito quoque demum, ꝙ id, quod de fine ſpecificãte, & adiuncto diſtinguit in reſponſione ad 3. in artu. 3. explanabitur inferius in q. 18. ar. 4. vbi inchoare videtur. oppoſita doctrina.

* Articu. 3. ad 1.
* Articu. 3.
* In corp. 1 c. 1.
Infra art. 3. cor. & q. 18 arti. 3. & 4.
d. 16. q. 3. artic. 1. q. 1. Et mal. q. 2. ar. 4. ad 5. & artic. 5. corp. princ. & 3. Ethi. lect. 3. co. 2. fin.
* In lib. Topicor.
* Cap. 1. ante med. & poſt, to. 5.
* Lib. 1. periher. ca. 1. tom. 1.
* Text. 13. & 14. to. 3.

corpora, quæ loco circumſcribuntur, ſunt maxime nobis nota: & inde eſt quòd nomen circunſtātiæ ab his quæ in loco ſunt, deriuatur ad actus humanos. Dicitur autem in localibus aliquid circunſtare, quod eſt quidem extrinſecū a re, tamen attingit ipſam, vel appropinquat ei ſecundum locum. Et ideo quæcunque conditiones ſunt extra ſubſtantiam actus, & tñ attingunt aliquo modo actū humanū, circunſtantiæ dicuntur: quod aūt eſt extra ſubſtantiam rei, ad rem ipſam pertinens, accidens eius dicitur. vnde circunſtantiæ actuum humanorum, accidētia eorum dicenda ſunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ oratio quidem dat firmamentum argumentationi, primo ex ſubſtantia actus, ſecundario vero ex his quæ circūſtant actū. Sicut primo accuſabilis reddit̃ aliquis ex hoc, quòd homicidium fecit: ſecūdario vero ex hoc, quod dolo fecit, vel propter lucrum, vel in tempore, vel in loco ſacro, aut aliquid aliud huiuſmodi: & ideo ſignanter dicit, quòd per circunſtantiam oratio argumentationi firmamentum adiungit, quaſi ſecundario.

AD 2m dicendum, quòd aliquid dicitur accidens alicuius dupliciter. Vno modo, quia ineſt ei: ſicut albū dr̃ accidens Sortis. Alio modo, quia eſt ſimul cum eo in eodem ſubiecto: ſicut dicitur, quòd album accidit muſico, inquantum conueniunt, & quodammodo ſe contingunt in vno ſubiecto. & per hunc modū dicuntur circunſtantiæ accidentia actuum.

* in ſolut. præced.

AD 3m dicendum, ꝙ ſicut * dictum eſt, accidens dicitur accidenti accidere propter conuenientiam in ſubiecto: ſed hoc contingit dupliciter. Vno modo, ſecundum quod duo accidentia comparātur ad vnum ſubiectum abſq; aliquo ordine, ſicut album & muſicum ad Sortem. Alio modo, cum aliquo ordine, putà quia ſubiectū recipit vnum accidens alio mediante: ſicut corpus recipit colorem mediante ſuperficie. & ſic vnum accidēs dicitur etiam alteri ineſſe: dicimus enim colorem eſſe in ſuperficie. Vtroq; autem modo circunſtantiæ ſe habent ad actus: nam aliquæ circunſtantiæ ordinatæ ad actum, pertinent ad agentem nō mediante actu, puta locus, & cōditio perſonę: aliquæ vero mediante ipſo actu, ſicut modus agendi.

ARTICVLVS II.

Vtrum circumſtantiæ humanorum actuum ſint conſiderandæ a Theologo.

4. diſt. 16. q. 3. art. 1. q. 1 ad 1. & q. 2 cor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd circunſtantiæ humanorum actuū non ſint conſiderandæ a Theologo. Non. n. conſiderantur a Theologo actus humani, niſi ſecundum quod ſunt aliquales, ideſt, boni, vel mali: ſed circunſtantiæ non videntur poſſe facere actus aliquales, quia nihil qualificat, formaliter loquendo, ab eo quod eſt extra ipſum, ſed ab eo quod in ipſo eſt. ergo circunſtantiæ actuū non ſunt a Theologo conſiderandæ.

* tex. 4. tomo 3.

¶ 2 Præt. Circunſtantiæ ſunt accidentia actuum: ſed vni infinita accidunt. & ideo, vt dicitur in 6.* Meta. nulla ars, vel ſcientia eſt circa ens per accidens, niſi ſola ſophiſtica. ergo Theologus non habet conſiderare circunſtantias humanorum actuum.

¶ 3 Præt. Circunſtātiarū cōſideratio pertinet ad Rhetorē: rhetorica aūt non eſt pars theologiæ. ergo conſideratio circunſtantiarū non pertinet ad Theologū.

* lib. 2. c. 24 lib. 5. cap. 2

SED CONTRA. Ignorantia circunſtantiarum cauſat inuoluntariū, vt* Dama. & Greg. Nicenus dicunt: A ſed inuoluntarium excuſat a culpa, cuius cōſideratio pertinet ad Theologum. ergo & conſideratio circunſtantiarum ad Theologum pertinet.

RESPON. Dicendum, quòd circunſtantiæ pertinent ad conſideratiōē Theologi triplici ratione. Primo quidem, quia Theologus conſiderat actus humanos, ſecundum quod per eos homo ad beatitudinem ordinatur. Omne aūt quod ordinatur ad finem, oportet eſſe proportionatum fini: actus aūt proportionantur fini ſecundum commenſurationem quandā, quæ fit per debitas circunſtantias: vnde conſideratio circunſtantiarū ad Theologum pertinet. Secundo, quia Theologus conſiderat actus humanos, ſecundum qđ B in eis inuenitur bonū & malum, melius & peius, & hoc diuerſificatur ſecundum circunſtantias, vt* infra patebit. Tertio, quia Theologus conſiderat actus humanos, ſecūdum qđ ſunt meritorij, vel demeritorij, quod conuenit actibus humanis, ad quod requiritur ꝙ ſint volūtarij. Actus aūt humanus iudicatur voluntarius, vel inuoluntarius, ſecūdum cognitionem, vel ignorantiam circunſtantiarū, vt * dictum eſt: & ideo cōſideratio circunſtantiarum pertinet ad Theologū.

* q. 18. arti. 10. & 11. & q. 73. art. 7.

* in arg. Sed contra.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ bonū ordinatū ad finem, dicitur vtile, qđ importat relationē quādā. vnde Philoſophus dicit in 1.* Ethic. qđ in ad aliquid bonum eſt vtile: in his aūt quæ ad aliquid dicuntur, C denominatur aliquid non ſolum ab eo qđ ineſt, ſed ēt ab eo quod extrinſecus adiacet, vt patet in dextro & ſiniſtro, æquali & inæquali, & ſimilibus: & ideo cum bonitas actuum ſit inquantum ſunt vtiles ad finem, nihil prohibet eos bonos, vel malos dici ſecundum proportionem ad aliqua, quæ exterius adiacent.

* cap. 7. circa princip. tom. 5.

AD 2m dicendum, quòd accidentia, quæ omnino per accidens ſe habēt, relinquuntur ab omni arte ꝑꝑ eorum incertitudinem & infinitatem: ſed talia accidentia non habent rationem circunſtantiæ, quia, vt * dictum eſt, ſic circunſtantię ſunt extra actum, quòd tamen actum aliquo modo contingunt ordinatæ ad ipſum: accidentia autem per ſe cadunt ſub arte.

* art. 1. huius quæſt.

D AD 3m dicendum, quòd conſideratio circunſtantiarum pertinet ad Moralē, & Politicum, & ad Rhetorem. Ad Moralem quidē, prout ſecundum eas inuenitur, vel prętermittitur mediū virtutis in humanis actibus, & paſſionibus: ad Politicū autē & Rhetorem, ſecundum quod ex circunſtantijs actus redduntur laudabiles, vel vituperabiles: excuſabiles, vel accuſabiles, diuerſimode tamen. Nam quod Rhetor perſuadet, Politicus diiudicat. Ad Theologum autē, cui omnes aliæ artes deſeruiunt, pertinent omnibus modis prædictis: nam ipſe habet conſiderationes de actibus virtuoſis, & vitioſis cū morali: & conſiderat actus, ſecūdum quod merentur pœnam, vel pręmiū, E cum Rhetore & Politico.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter enumerentur circunſtantiæ in tertio Ethicorum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter circunſtātiæ numerentur in 3.* Eth. Circunſtantia. n. actus dicitur, ꝙ exterius ſe habet ad actum: huiuſmodi autem ſunt tempus & locus. ergo ſolæ duæ ſunt circunſtantiæ, ſcilicet Quando, & Vbi.

¶ 2 Præt. Ex circunſtātijs accipitur quid bene, vel male fiat: ſed hoc pertinet ad modum actus. ergo oēs circunſtan-

4. diſt. 16. q. 3. ar. 1. q. 2. & 3. Et ma. q. 2. artic. 6. cor. let. 3. Eth. le. 3. ſi. * cap. 1. tomo 5.

cunſtãtiæ includuntur ſub voa, quæ eſt modus agẽdi.
¶ 3 Præt. Circunſtantiæ ooo ſunt de ſubſtãtia actus: ſed ad ſubſtantiam actus pertinere videntur cauſæ ipſius actus. ergo nulla circunſtãtia debet ſumi ex ſubſtantia ipſius actus. Sic ergo neque quis, neqoe propter quid, neque circa quid, ſuot circunſtantiæ. nam quis, pertinet ad cauſam efficiẽtem: propter quid, ad finalem: circa quid, ad materialem.

Sed contra eſt authoritas Philoſophi in 3. * Ethicorum.

*cap. 1. poſt medium to mo. 5.

Respon. Dicendum, ꝙ Tullius in ſua Rhetorica aſſignat ſeptem circunſtaotias, quæ hoc verſu continẽtur. Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quõo, qñ. Conſiderandũ eſt. n. in actibus, quis fecit, quibus auxilijs, vel ioſtrumẽtis fecerit, quid fecerit, vbi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, & qñ fecerit. Sed Ariſt. io 3. * Eth. addit aliã. ſ. circa quid, quæ a Tullio comprehẽditur ſub quid. Et ratio huius annumerationis ſic accipi poteſt: nam circunſtantia dicitur, quaſi extra ſubſtantiam actus exiſtens; ita tamen ꝙ aliquo modo attingit ipſum. cootingit autem hoc fieri tripliciter. Vno modo, ioqoantũ attingit ipſum actũ. Alio modo, inquantum attingit cauſam actus. Tertio modo, inquantũ attingit effectom. Ipſum aũt actũ attingit vel per modũ menſuræ, ſicut tempus & locus: vel per modum qualitatis actus, ſicut modus agendi. Ex parte aũt effectus, vt cũ conſideratur quid aliquis fecerit: ex parte vero cauſæ actus, quãtum ad cauſam finalem, accipitur ꝓ quid: ex parte aũt cauſæ materialis, ſiue obiecti, accipit᷑ circa quid: ex parte vero cauſæ agẽtis principalis, accipitur quis egerit: ex parte vero cauſæ agẽtis inſtrumẽtalis, accipit᷑ quibus auxilijs.

*cap. 1. poſt medium to mo. 5.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ tempus & locus circunſtant actum per modum menſuræ: ſed alia circunſtant actum, inquantum attingoot ipſum quocuoque alio modo, extra ſubſtantiam eius exiſtentes.

Ad 2m dicendum, quòd iſte modus, qui eſt bene vel male, ooo ponitur circunſtantia, ſed conſequens ad omnes circuoſtantias: ſed ſpecialis circunſtantia ponitur modos, qui pertinet ad qualitatem actus. puta, qoòd aliquis ambulet velociter, vel tarde: & quòd aliquis percutit fortiter, vel remiſſe. & ſic de alijs.

Ad 3m dicendũ, quòd illa conditio cauſæ, ex qua ſubſtantia actus dependet, non dicitur circunſtantia, ſed aliqua conditio adiuncta: ſicut in obiecto ooo dicitor circunſtantia furti, ꝙ ſit alienum (hoc enim pertinet ad ſobſtantiã furti) ſed qoòd ſit magnũ vel paruum. et ſimiliter eſt de alijs circunſtantijs, quæ accipiuntur ex parte aliarom cauſarum. Noo enim finis qui dat ſpeciem actus, eſt circunſtaotia, ſed aliquis finis adiunctus: ſicut quòd fortis fortiter agat propter bonum fortitudinis, oon eſt circunſtantia: ſed ſi fortiter agat propter liberatiooem ciuitatis, vel populi Chriſtiani, vel aliouid hoiuſmodi. Intelligitur etiam ex parte eius, quod eſt quid. Nã quòd aliquis perfundens aliquem aqoa, abluat ipſum, ooo eſt circunſtantia ablutionis: ſed qoòd abluendo infrigidet, vel calefaciat, & ſanet, vel noceat, hoc eſt circunſtantia.

Articvlvs IIII.

Vtrum ſint principales circunſtãtiæ, propter quid, & ea in quibus eſt operatio.

4. diſt. 16. q. 3. art. 2. q. 2.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ non ſint principales circunſtantiæ, propter quid, &

F ea io quibus eſt operatio, vt dicitur in 3. * Ethi. Ea. n. io quibus eſt operatio, vidẽtur eſſe locus & tempus, quæ noo videntur eſſe priocipalia inter circũſtãtias, cũ ſint maxime extrinſeca ab actu. Ea ergo in quibus eſt operatio, nõ ſunt priocipaliſſimæ circunſtantiarũ.

& diſt. 33. q. 1. ar. 3. q. 2. ad 4. & 3 Eth. le. 3. ſ. *c. 1. a medio tom. 5.

¶ 2 Præt. Finis eſt extrinſecus rei. ooo ergo videtur eſſe principaliſſima circunſtantiarum.

¶ 3 Præt. Principaliſſimom in vnoquoque, eſt cauſa eius & forma: ſed cauſa ipſius actus eſt perſona agẽs, forma autem actus eſt modus ipſius. ergo illę duæ circunſtantiæ videntur eſſe priocipaliſſimæ.

Sed contra eſt quod * Greg. Nicenos dicit, quòd priocipaliſſimæ circunſtantiæ ſunt, cuius gratia G agitur, & quid eſt quod agitur.

* lib. 5. cap. 2. in fine.

Respon. Diceodũ, ꝙ actus proprie dicuntur humaoi, ſicut * ſupra dictũ eſt, prout ſunt voluotarij: voluntatis aũt motiuũ & obiectũ eſt finis. & ideo principaliſſima eſt omniũ circunſtãtiarũ illa, quæ attingit actũ ex parte finis. ſ. Cuius gratia, ſecũdaria vero quæ attingit ipſam ſubſtantiã actus, id eſt, Quid fecit: aliæ vero circunſtãtiæ ſunt magis, vel mious priocipales, ſecundũ qd magis, vel minus ad has appropioquant.

* q. 1. art. 1.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ per ea, in quibus eſt operatio, Philoſophus nõ intelligit tẽpus & locũ, ſed ea quæ adiuogunt᷑ ipſi actui. vnde * Greg. Nicenus quaſi exponens dictũ Philoſophi, loco eius qd Philo- H ſophus dixit, in quibus eſt operatio, dicit, quid agit.

* loco citato in argu. Sed contra.

Ad 2m dicendum, quòd finis etſi oon ſit de ſubſtantia actus, eſt tamẽ cauſa actus principaliſſima, inquantum mooet ageotem ad agendom. vnde & maxime actus moralis ſpeciem habet ex fine.

Ad 3m dicendũ, ꝙ perſona agẽns, cauſa eſt actus ſm quod mouetur a fioe, & ſecundũ hoc principaliter ordinatur ad actum: aliæ vero cõditiones perſonę oon ita principaliter ordinãtur ad actum. Modus etiã noo eſt ſubſtantialis forma actus: hoc enim attenditur in actu ſecundum obiectum, vel finem, & terminum: ſed eſt quaſi quædam qualitas accidentalis.

I

Qvaestio VIII.

De volũtate, quorum ſit ut uolitorum, in tres articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ipſis actibus voluntarijs in ſpeciali. Et primo, de actibus qui ſunt immediate ipſius voluntatis, velut a voluntate eliciti. Scdo de actibus imperatis a voluntate. K voluntas autem mouetur & in finem, & in ea quæ ſunt ad finem.

¶ Primo igitur conſiderandũ eſt de actibus voluntatis, quibus mouet᷑ in finẽ: & deinde de actibus eius, quibus mouetur io ea quę ſunt ad finẽ. Actus aũt volũtatis in finem videntur eſſe tres. ſ. velle, frui, & ĩtendere. Primo ergo conſiderabimus de voluntate. Secundo, de fruitione. Tertio, de iotentione.

¶ Circa primum cõſideranda ſunt tria. Primo qoidem, qoorũ voluntas ſit. Secundo, a quo moueatur. Tertio, quomodo moueatur.

¶ Super Quaeſtionem octauam,

Circa Introductionem quæſtionis octauę, quoniam ibi diſtinguit actus voluntatis in eos qui ſunt finis, & in eos qui ſunt eorum quæ ſunt ad finem: dubiũ occurrit, an detur in voluntate actus neuter. Scotus enim in primo ſent. diſtinct. 1. quæſt. 3. in 1. articu. tenet dari actum in voluntate tendentem in aliquid nec vt finem, nec vt ad finem: & probat ſic. Voluntati poteſt oſtendi aliquod bonum abſolute, non ſub ratione propter ſe, nec propter aliud boni. Et voluntas poteſt habere aliquem actum circa tale obiectũ non inordinatum, intellectu oſtendente qualiter illud volendum eſt. ergo

ergo non poteſt voluntas aſſentire illi nec propter ſe, nec propter aliud, ſed abſolute. Gregorius autem de Arimino, in primo ſententiarum, diſtin. 1. quæſt. 1. articulo primo, tenens oppoſitum, ſoluit hanc Scoti rationem, conceſſo aſſumpto, negando ſequelam. Licet, inquit, poſſit oſtendi voluntati bonum neutraliter, & voluntas poſſit circa illud habere actum, non poterit tamẽ habere actum neutralem, ſed neceſſario aut propter ſe, aut propter aliud. Mihi autẽ videtur, quòd ſecũdum rem non datur actus neuter: ſic tamen interpretando ſuſtineri poſſet. ¶ Ad cuius euidentiam ſcito, quòd cũ inter contradictoria non ſit medium: & diſtinctio voliti penes propter ſe, & propter aliud, ſit diſtinctio per contradictoria, volitum .n. propter ſe aut intelligitur poſitiue: & hoc eſt impoſſibile, quia ſicut nihil eſt a ſe poſitiue, ita nihil ẽ propter ſe poſitiue: aut intelligitur negatiue, id eſt, non pp aliud: & ſic habetur diſtinctio contradictoria. Nec obſtat ſi diceretur ex Scoto vbi ſupra ad quæſt. penultimã, quòd ad rationem finis nõ ſufficit eſſe volitum, nõ propter aliud negatiue: ſed oportet eſſe volitũ non propter aliud contrarie. hoc enim ſi verum eſt, in idem oportet redire, quia cum aliquid eſt volitũ nõ propter aliud negatiue, tunc affirmatur, quòd illud eſt volitũ, & negatur relatio ad aliud in illo vt volito. Cum vero dicitur, ꝙ aliquid eſt volitũ nõ propter aliud contrarie, affirmatur ꝙ illud eſt volitum, & negatur relatio ad aliud in illo vt volito: & ponitur fundamentum negatæ relationis ad aliud aliquid, repugnãs relationi ad aliud importatę in ly propter aliud. Sicut cũ dico, non album contrarie, pono fundamentum negatæ albedinis, aliquid repugnans albedini: fundamentum autem negatæ relationis ad aliud in fine volito, cum non ſit ex parte rei, nec apprehẽſionis apud Scotum, erit ex ipſo actu volitionis: ita ꝙ volitum ex hoc ipſo habet rationem voliti, non propter aliud contrarie: quia repugnat ſibi, vt ſic volito, amari propter aliud. Et ſi hoc quidẽ intelligatur quantum ad illum actum, bene dictum eſt, & in idem redit cum volito non propter aliud negatiue: quia quilibet actus volitionis cadens ſuper bonũ abſque reſolutione ad aliud, ex hoc ipſo ꝙ fertur in illud bonum vt terminum, nec tẽdit vltra, ponit in illo fundamentum relatæ negationis: ſicut in motu locali, ex hoc ipſo ꝙ motus vtitur aliquo loco medio, vt termino actualiter terminante motum illum, ex hoc ipſo habet rationem finis, & contrarii termini, reſpectu termini a quo, quãtum ad illum motum. Si autem intelligatur quantum ad omnẽ actum poſſibilem ſuperuenire volũtati, ſtãte illo, ſi ſtare poteſt, tunc falſiſſimum eſt, quoniam cum hoc, ꝙ aliquid ametur ut finis, ſtat ꝙ ametur etiam propter alium ſuperioris ordinis vt finem, vt patet in amore actuum ſpeculatiuorũ, qui amantur propter ſe vt fines: vt patet. 9. Meta. & in 1. Ethic. & amantur propter deum, vt ſupremum finem. Licet igitur negatio, & negatio contrarie plurimum differant: in hac tamen materia, vbi fundamentum poſitiuum idem eſt, ſe inferunt. Et quandocumque aliquid amatur, & non propter aliud, aliud propter ſe vt finis, & econuerſo amatur. In hoc enim finem conſiſtere dicimus, in quo vltimus volitionis huius eſt terminus. Conſtat autem ꝙ quando aliquid amatur actualiter, & non propter aliud negatiue, ꝙ vltimus illius volitionis terminus, eſt illud volitum. in hoc ergo

A erit finis illius actus: & hoc procul dubio eſt verum tenendum. Quod autem decipit oppoſitum dicentes, eſt, quia ſunt quædam abſolute volita, vel nolita, quæ neutralia videntur, ſed non ſunt. patet de hac vita martyrũ, & proiectione mercium in mare. Martyres enim volunt viuere abſolute, & cum hoc volunt propter deum priuari vita. Et ſimiliter negotiatores nolunt proiicere merces, & cũ hoc nolũt perdere vitã, ſaluando merces. In iſtis enim videtur, ꝙ nec propter ſe, nec propter aliud ſint volita, aut nolita. Sed ſi quis diligẽter inſpiciat, martyr amat hãc vitã propter ſe, quoniam amat eam propter propriam ipſius vitæ bonitatem abſque relatione ad alium finem: ſed quia magis amat deũ, & dei gloriam ac teſtimonium, quàm propriam vitam, ideo vult oppoſitum vitæ propter aliud, ſcilicet deum. & ſimile eſt de aliis iudiciũ. Ad rationem ergo Scoti dicitur, ꝙ licet intellectus poſſit aliquid præſentare vt bonũ abſolute, abſtrahendo a propter ſe, & propter aliud in actu ſignato: impoſſibile tamen eſt, ꝙ repræſentet aliquid vt bonũ abſolute tali abſolutione, vt ſcilicet abſtrahat propter ſe, & propter aliud in actu exercito: quoniam oportet omne bonum repræſentatum, aut ſecundum propriam bonitatẽ, aut ſecundum alienam, aut ſecundum vtranque repræſentari. & D ſiquidem ſecundum propriam, repræſentatur vt propter ſe in actu exercito: hoc enim exercet ly; propter ſe. Quandocunque enim repræſentatur delectabile, & appetitur, non oportet quòd repræſentetur cum hac additione, quod eſt propter ſe bonum, quod eſſet in actu ſignato: ſed ſufficit repræſentari ſecundũ propriam bonitatem delectabilitatis. & ſic repræſentatur, & appetitur propter ſe in actu exercito. Quandocunque vero repræſentatur ſecundum alienam bonitatẽ, repræſentatur vt propter aliud in actu exercito. Exercetur enim ly; propter aliud, per eſſe vtile, aut expediens &c. ad aliquid. Quando autem ſecundum vtrãq; bonitatem, vtramque ſimul concurrit, vt cum repræſentatur aliquid vt bonum abſolute, puta vita, ſaluatio mercium, conſeruatio membri, delectatio &c. dico ꝙ repræſentatur vt bonum propter ſe in actu exercito, ſi eſt bonum honeſtum, aut delectabile: vel propter aliud, puta finem minus amatum, ſicut bonum E vtile, ut ſaluatio mercium, quæ abſolute eſt volita, quia vtilis ad exteriora bona, minus tamẽ amata quàm vita, quæ orta tempeſtate eſt in periculo, & eodem modo appetitur ordinate. Propter ꝙ, ſi quis hæc abſolute volita, quorum tñ oppoſita malumus, propter finem magis amatum dicat eſſe volita nec propter ſe, nec propter alia propter illam imperfectionem, & propterea dari actum neutrum in voluntate, ſententiam teneat, ſed linguam cohibeat. Simpliciter igitur negato dari in voluntate actũ neutrum: & cum Dño Thoma in litera, diſtinguito in actum reſpectu finis, aut propter finem.

Circa primũ quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum voluntas ſit tantum boni.

¶ Secũdo, Vtrum ſit tantum finis, an etiam eorũ quæ ſunt ad finẽ.

¶ Tertio, Si eſt aliquo modo eorum quæ ſunt ad finem, vtrum vno motu moueatur in finem, & in ea quæ B ſunt ad finem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum voluntas ſit tantum boni.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd voluntas non tãtum ſit boni. Eadem enim eſt potẽtia oppoſitorum, ſicut uiſus albi, & nigri: ſed bonũ & malum ſunt oppoſita. ergo uoluntas non ſolum eſt boni, ſed etiam mali. C

¶ 2 Præt. Potentiæ rationales ſe habent ad oppoſita perſequenda, ſecũdum * Philoſophum: ſed uoluntas eſt potentia rationalis. eſt enim in ratione, ut dicitur in 3. † de anima. ergo uolũtas ſe habet ad oppoſita. Non ergo tantum ad uolendum bonum, ſed etiam ad uolendũ malũ.

¶ 3 Præt. Bonum & ens conuertuntur: ſed uoluntas non ſolum eſt entium, ſed etiam non entium: uolumus enim quandoque non ambulare, & nõ loqui: nolumus etiam interdum quædam futura, quæ non ſunt entia in actu. ergo uoluntas non tantum eſt boni.

SED CONTRA eſt, quod * Dio. dicit. 4. c. de diuin. no. Quòd malum eſt præter uoluntatẽ, & quòd B omnia bonum appetunt.

RESPON. Dicendum, quòd uoluntas eſt appetitus quidam rationalis: omnis autẽ appetitus non eſt niſi boni. cuius ratio eſt: quia appetitus nihil aliud eſt, quàm quædã inclinatio appetẽtis in aliquid. Nihil autem inclinatur, niſi in aliquid ſimile & conueniens. Cum igitur omnis res, inquantum eſt ens, & ſubſtantia, ſit quoddam bonum, neceſſe eſt ut omnis inclinatio ſit in C bonum. & inde eſt quòd Philoſophus dicit in 1. * Ethic. quòd bonũ eſt, quod omnia appetunt.

Sed conſiderandum eſt, quòd cum omnis inclinatio conſequatur aliquam formam, appetitus naturalis conſequitur formam in natura exiſtentem: appetitus autem ſenſitiuus, uel etiam ĩtellectiuus, ſeu rationalis, qui dicitur uoluntas, ſequitur formam apprehenſam: ſicut

1. q. 19. ar. 9. cor. Et 1. diſ. 46. ar. 2. ad 2. & 3; diſ. 3. q. 4. ad 2. & 4. di. 49. q. 1. ar. 3. q. 1. co. & 1. cõtra. c. 96. §. 2. & ueri. q. 14. ar. 2. cor.

* li. 9. meta. tex. 3. to. 3.

† li. 3. de anima, tex. 42. tom. 2.

* cap. 4. par. 4. aliquãtulum ante finem.

lib. 1. eth. in pricipio li. tom. 5.

¶ Super Quæſtionis octauæ Articulum primum.

CIrca primum artic. octauæ quæſtio. diligenter aduerte duo. Primo, ꝙ ſermo tituli, & corporis articuli de voluntate, eſt de actu voluntatis qui eſt velle. Hoc enim eſt inclinatio: hic eſt appetitus actualis, quo potentia appetitiua inclinatur in conueniens ſibi. hic ſequitur formam apprehenſam, vt ſic: hic eſt ſolũ reſpectu

reſpectu boni,&c. Secundu nota,non minus in reſpõſione ad tertium, q̃ eſſe ens in ratione,contingit dupliciter. Primu per modũ conditionis: ſecundo per modum obiecti. Accipi vt ens in ratione, primo modo cõuenit omni ei qđ intelligitur: quoniam nihil actu intelligitur,niſi habeat hanc conditionem, ſcilicet,q̃ eſt in ratione ſeu intellectu, quicquid ſit illud eſſe. Accipi autẽ vt ens in ratione ſecundo modo,conuenit ei quod ſub aliqua entis ratione quaſi veſtitũ conſideratur: ſicut cùm nõ admiſcere ſe rumoribus, cõſideratur ſub ratione ſecuri: & nõ concedere, ſub ratione ſanti: & ſe nõ peccaturum, ſub ratione ſancti. In hac reſponſione,hoc ſecundo modo ſumitur eſſe ens i ratione: quoniam ex eo q̃ negationes, priuationes, & futura conſiderantur, ſub aliqua entis & boni ratione appetuntur. Et ad hoc directe eſſertur authoritas Ariſtot. q̃ carere malo, ſub boni rõne eſt. Notãter autem de priuationibus,negationibus & futuris,hoc dictum eſt:quia reliqua bona ſub entis ratione ſunt, non ſolum in ratione,ſed in rerum natura, ac per hoc non ſunt hac diminutiua denominatione cõtẽta. Iſta verò, quia in rerum natura non habent entis rationem, ſed in ratione tantum, habente tamen fundamentum in re æquiuocum:ideo entia in ratione dicta ſunt, & boni in eis rationem ſit ſaluari.

ratio

tex. 31. to. 2.

¶ *Super Quæſtionis octauæ Articulum 2.*

IN articulo ſecundo eiuſdẽ quæſt. dubium occurrit de titulo, quid ſcilicet ſignificet in hoc titulo,ly,voluntas. Si ſumitur pro ipſa potẽtia volitiua, extra propoſitum eſt: vt patet ex principio quæſtionis vbi propoſitum eſt, quòd de actu voluntatis qui eſt velle,tractandum eſt. Si ſumitur pro volitione,vt in reſpõſione ad primũ argumentum in primo arti. declarat litera, obſtent ſecundũ argumentum & tertium,& argumentum in oppoſitũ,& diſtinctio poſita in principio corporis articuli huius. hæc enim omnia de potentia que volumus,loquuntur. Si ſumitur vt pro vtraque,ſcilicet potentia & volitione, obſtet æquiuocatio: voluntas enim æquiuocum eſt ad potentiam,& operationem.

¶ Ad hoc dicitur,q̃ præſens titulus,ſicut & præcedens,intelligitur de voluntate pro volitione: & q̃ tam argumentum ſecundũ quàm tertium,arguit contra hunc ſenſum, ſed per locũ a fortiori. Si enim finis,& ea quæ ſunt ad finem, exigunt diuerſas potentias,ſequitur q̃ exigunt diuerſos actus, vt patet. Ratio autem in oppoſitum, & diſtinctio in corpore articuli allatæ ſunt,& propter materiam rationabiliter, vt dictum eſt, tactam in prædictis duobus argumentis: & propter perfectionem doctrinæ, & propter proximitatem inter primum ſimplicemq; voluntatis actũ, F ſcilicet velle,& potentiã volitiuam: propter quod communi nomine vocantur voluntas,non æquiuoce, ſed per prius, & poſterius. Et hæc eadem propinquitas fuit etiam, iudicio meo, ratio & ſecundi & tertii argumentorum. Conſiſtit autem cognatio hæc in cõmuni obiecti,vt in litera dicitur,& nũc nũc declarabit.

¶ In corpore articuli eiuſdem dubiũ occurrit de aſſignata communione obiecti reſpectu potẽtiæ, & actus eius ſimplicis: quæ ſcilicet eſt differẽtia inter obiectum potentiæ,& ſecundum ſe obiectũ potentiæ. Dicitur.n. in litera, q̃ propriũ obiectum ſimplicis actus potẽtiæ,eſt id quod eſt ſecundum ſe obiectum potentiæ aut enim,ly,ſecũdum ſe,diſtinguitur contra ſecundũ accidens, aut cõtra, ſecundũ aliud. Quocumque autem modo ſumatur,æquale, immo idẽ omnino erit proprium obiectum potẽtiæ,& proprium obiectum ſimplicis act⁹, quod eſt contra literam volẽtem potentiam extẽdere ſe ad proprium obiectum actus ſimplicis, & obiectum actus non ſimplicis. Probatur ſequela: quia tam obiectum per accidens, quàm obiectum per aliud, extra formalem rationem per ſe obiecti potentiæ eſt.

c. 1. circa medium, tom. 5.

veri. q6. 22. ar. 3. ad 9.

ca. 1. in medio, tom. 5.

ca. 3. in medio, tom. 5.

cap. 7. circa princip. to. 5.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ hic ſumitur,ſecundum ſe,vt diſtinguitur contra per aliud,non quomodolibet, ſed infra latitudinem perſeitatis: ita q̃ ſecundũ ſe, ſumitur propter ſe primum, & opponitur ei quod eſt per ſe ſecundo. Sicut dicimus,q̃ habere tactum conuenit animali per ſe primo: homini verò per aliud, ideſt,per ſe ſecundo, quia propter animal. Conſtat autem,quòd per ſe ſecundo,non egreditur latitudinem per ſe adæquati obiecti. vnde in propoſito, quia bonum in ſua communitate eſt obiectum potentiæ volitiuæ, & bonum eſt commune ad bonum per ſe primo,id eſt finem, puta honeſtum vel delectabile,& ad bonum per ſe ſecundo, ideſt, id quod eſt ad finem, puta vtile obiectum ſimplicis actus huius potentiæ,infertur,q̃ eſt ſecundum ſe obiectum, ideſt,finis, qui ſolus amatur non propter aliud.

¶ Circa probationem excluſiuæ concluſionis in corpore eiuſdẽ articuli,dubium occurrit duplex. Primo, quia medium contrariatur concluſioni. Eſt enim medium, Q̃ ea quæ ſunt ad finẽ, non ſunt bona,vel volita niſi propter finem. Ex hoc arguitur ſic, Actus qui fertur in ea quæ ſunt ad finem ſecundum omnem rationem appetibilitatis eorum, non eſt negandus ferri in ea, quæ ſunt ad finem: ſed volitio eſt huiuſmodi ſecundum literã, quia fertur in illa ratione finis: & illa non ſunt appetibilia,niſi ratione finis. Secundum dubium eſt: quia ſi volitio fertur in ea quæ ſunt ad finem, inquãtum in eis finem vult, volitio erit idẽ quòd electio: quoniam electio non eſt eorum quæ ſunt ad finem,niſi propter

igitur id, in quo tendit appetitus naturalis, eſt bonum exiſtens in rei: ita id, in quod tendit appetitus animalis,vel voluntarius, eſt bonum apprehenſum. Ad hoc igitur quòd voluntas in aliquid tendat, non requiritur quòd ſit bonum in rei veritate, ſed quòd apprehendatur[d] in ratione boni. & propter hoc Philoſophus dicit in 2. Phyſicor. q̃ finis eſt bonum,vel apparens bonũ. G

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd eadem potentia eſt oppoſitorum, ſed nõ eodem modo ſe habet ad vtrunque. Voluntas igitur ſe habet & ad bonum, & ad malum: ſed ad bonum, appetẽdo ipſum: ad malum vero, fugiendo illud. Ipſe ergo actualis appetitus boni vocatur voluntas, ſecundum quod nominat actum voluntatis. ſic enim nunc loquimur de voluntate. Fuga autem mali, magis dicitur noluntas: vnde ſicut voluntas eſt boni, ita noluntas eſt mali. H

AD 2[m] dicẽdum, quòd potentia rationalis non ſe habet ad quælibet oppoſita proſequenda, ſed ad ea, quæ ſub ſuo obiecto conuenienti continentur. Nam nulla potẽtia proſequitur,niſi ſuum conueniens obiectum: obiectum autem voluntatis eſt bonum. Vnde ad illa oppoſita proſequenda ſe habet volũtas, quæ ſub bono comprehenduntur, ſicut moueri & quieſcere, loqui & tacere, & alia huiuſmodi: in vtrũq; enim horum fertur voluntas ſub ratione boni. I

AD 3[m] dicendum, quòd illud quod non eſt ens in rerum natura, accipitur ut ens in ratione. vnde negationes & priuationes, entia dicũtur rationis, per quem etiam modum futura,prout apprehenduntur, ſunt entia. Inquantum igitur ſunt huiuſmodi entia, apprehendũtur ſub ratione boni, & ſic volũtas in ea tendit. Vnde philoſophus dicit in 5. Ethic. quòd carere malo, habet rationem boni. K

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntas ſit tantum finis, an etiam eorum quæ ſunt ad finem.

AD ſecundũ ſic proceditur. Videtur q̃ voluntas non ſit eorum quæ ſunt ad finem, ſed tantum finis. Dicit enim Philoſophus in 3. Eth. quòd voluntas eſt finis: electio autẽ eorũ quæ ſunt ad finẽ.

¶ 2 Præt. Ad ea quæ ſunt diuerſa genere, diuerſæ potentiæ animæ ordinantur, ut dicitur in 6. Ethic. ſed finis, & ea quæ ſunt ad finem, ſunt in diuerſo genere boni. Nam finis qui eſt bonum honeſtum, uel delectabile, eſt in genere qualitatis, uel actionis, aut paſſionis: bonum autem quod dicitur vtile, quod eſt ad finem, eſt in ad aliquid, vt dicitur in primo Ethic. ergo ſi voluntas eſt finis, non erit eorum quæ ſunt ad finem.

¶ 3. Præt. Habitus proportionantur potentijs, cùm ſint earum perfectiones: ſed in habitibus, qui dicuntur artes operatiuæ, ad aliud pertinet finis, & ad aliud quod eſt ad finem. ſicut ad gubernatorẽ pertinet uſus nauis, qui eſt finis eius: ad nauifactiuam vero conſtructio nauis, quæ eſt propter finem. ergo cum uoluntas ſit finis. non erit eorum quæ ſunt ad finem.

SED CONTRA eſt, quia in reb⁹ naturalibus per eandem potentiã aliquid pertranſit media, & pertin-

propter finem. Infir mus.n.non eligit po tionem amaram, niſi ſub ratione ſani : & eodē modo vult ean dem, inquantum ſa ni rationem ſapit.

¶ Ad horum euiden tiam ſcito, ꝙ ſicut, quantum ad propoſi tum ſpectat, princi pia dupliciter ſe ha bēt ad concluſionē, D.623. ſ. ſecundum habitu dinem ſignificatam per ly propter, & ſi gnificatam per ly in: nam propter princi pia ſciuntur conclu ſiones in demonſtra [illegible] tione, & in conclu ſionibus euidēter re ſolutis relucent, ac videntur principia, & primum quidem cōſiſtit in actu ſcien tiæ, ſecundum vero in actu intellectus, qui eſt habitus prin cipiorum: ſic propor tionabiliter finis du pliciter, ſcilicet ſecũ dum prædictas duas habitudines ſe ha bet ad id, quod ē ad finem. Eſt enim pro pter quem appetitur quod eſt ad finem, & appetitur in ipſo qd̃ eſt ad finem. Et pri mum quidem, ſcili cet appetere qd̃ eſt ad finem propter fi nem, ad electionem ſpectat: ſecundũ ve ro, ſcilicet appetere in eo quod eſt ad fi nē, ipſum finem, ad volitionem pertinet. Vnde appetere medi cinam propter ſani tatem, electionis eſt: appetere aũt in obla ta medicina ſanita tem, ſimplicis voli tionis eſt. Accidit au *lib.2.phy. te.29 Et li. 7.ethi. c.8. a medio. 10 mo 2. & 5. tem hic actus volitio nis, quando in eo qd̃ eſt ad finem, clare re lucens deſideratus fi nis offertur. Et ex eo patet reſpōſio ad du bia. Nam ad primũ dicitur, qd̃ recte ne gatur a volitione, ꝙ ſit circa ea quæ ſunt ad finem : quia non fertur in ea eo modo quo ſunt ad finē, ſed ſimpliciter, vt eſt di ctũ. Vnde ꝓpoſitio il la maior. Actus q fer tur ſm oēm rationē &c. eget additione. ſ. & omni modo, quo ſunt appetibilia : & tunc falſa eſt minor. Ad 2m vero iam in choatiue patet reſpō ſio. Amplius autem patebit, cum de ele ctione tractabitur.

git ad terminum : ſed ea quæ ſunt ad finem, ſunt quędam media per quę peruenitur ad finē, ſicut ad ter minū. Ergo ſi volũtas eſt finis, ipſa etiā eſt eorum quæ ſunt ad finem.

RESPON. Dicendum, ꝙ volun tas quandoq; dicitur ipſa potētia, qua volumus ; quandoq; aũt ipſe volũtatis actus. Si ergo loquamur de volũtate ſm quod nominat po tentiam, ſic ſe extendit & ad finē, & ad ea quæ ſunt ad finē. Ad ea.n. ſe extendit vnaquæq; potentia, in quibus inueniri poteſt quocunq; modo ratio ſui obiecti: ſicut viſus ſe extendit ad oīa, quæcunq; parti cipant quocũq; modo colorē. Rō aũt boni, quod eſt obiectũ poten tiæ voluntatis, inuenitur non ſolũ in fine, ſed ēt in his quæ ſunt ad fi nem. Si aũt loquamur de volũnta te ſm qd̃ nominat proprie actum, ſic proprie loquendo eſt finis tm̃. Omnis.n.actus denominatus a po tentia, nominat ſimplicem actũ il lius potentiæ: ſicut intelligere no minat ſimplicem actũ intellectus. Simplex aũt actus potentiæ eſt in id, quod eſt ſm ſe obiectum poten tię: id aũt quod eſt pp ſe bonum & volitum, eſt finis: vnde voluntas ꝓprie eſt ipſius finis. Ea vero quæ ſunt ad finem, non ſunt bona, vel volita pp ſeipſa, ſed ex ordine ad fi nem: vnde voluntas in ea non fer tur, niſi quatenus fertur in finem. vnde hoc ipſum quod in eis vult, eſt finis: ſicut & intelligere ꝓprie ē eorum, quæ ſm ſe cognoſcuntur, ſ.principiorum. Eorũ aũt quæ co gnoſcuntur per principia, non di citur eſſe intelligētia, niſi inquan tum in eis ipſa principia conſide rantur. Sic.n.ſe habet finis in ap petibilibus, ſicut ſe hēt principiũ in intelligibilibus, vt dr̃ in 7.*Eth.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Philoſophus loquitur de volun tate, ſecundũ quod proprie nomi nat ſimplicem actũ volũtatis, non aũt ſm quod nominat potentiam.

AD 2m dicendum, ꝙ ad ea quæ ſunt diuerſa genere ex æquo ſe ha bentia, ordinantur diuerſę poten tię: ſicut ſonus & color ſunt diuer ſa genera ſenſibilium, ad quæ ordi nantur auditus & viſus. Sed vtile & honeſtũ non ex æquo ſe habēt, ſed ſicut quod eſt ſm ſe, & ſm alte rum : huiuſmodi aũt ſemper refe runtur ad eandem potentiam, ſi cut per potētiam viſiuam ſentitur & color, & lux, per quā color vr̃.

AD 3m dicendum, ꝙ non quic quid diuerſificat habitum, diuerſi ficat potentiam. Habitus .n. ſunt

A quędā determinationes potentia tum ad aliquos ſpeciales actus: & tñ quælibet ars operatiua conſide rat, & finē, & id qd̃ eſt ad finē. Nā ars gubernatoris cōſiderat quidē finem, vt quē operatur : id aũt qd eſt ad finē, vt qd̃ imperat. Econtra vero, nauifactiua conſiderat id qd̃ eſt ad finē, vt qd̃ operatur: id vero qd̃ eſt finis, vt ad qd̃ ordinat id qd̃ operatur. Et iterum in vnaquaq; arte operatiua, eſt & aliquis finis proprius, & aliquid qd̃ eſt ad finē, qd̃ proprie ad illā artem pertinet. B

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntas eodem actu moueatur in finem, & in id quod eſt ad finem.

AD TERTIVM ſic proceditˀ: Videtur ꝙ eodē actu volun tas feratur in finem, & in id qd̃ eſt ad finem: quia ſm *Philoſophum. Vbi eſt vnum pp alterum, ibi eſt vnum tm̃: ſed voluntas non vult id qd̃ eſt ad finē, niſi pp finē. ergo C eodem actu mouetur in vtrũque.

¶ 2 Præt. Finis eſt ratio volendi ea quæ ſunt ad finē, ſicut lumē eſt rō viſionis colorum: ſed eodē actu vi detur lumen, & color. ergo idē eſt motus voluntatis, quo vult finē, & ea quæ ſunt ad finem.

¶ 3 Præt. Idē numero motus natu ralis eſt, qui per media tēdit ad vl timū: ſed ea quæ ſunt ad finē com parantur ad finē, ſicut media ad vl timum. ergo idem motus volunta D tis eſt, quo voluntas fertur in fi nem, & in ea quæ ſunt ad finem.

SED CONTRA. Actus diuerſifi cantˀ ſm obiecta: ſed diuerſæ ſpe cies boni ſunt finis, & id qd̃ eſt ad finē, qd dicitur vtile. ergo non eo dē actu voluntas fertur in vtrũq;.

RESPON. Dicendum, ꝙ cum fi nis ſit ſm ſe volitus : id aũt quod eſt ad finem, inquantum hmōi, nō ſit volitum niſi pp finem, manife ſtum eſt, ꝙ voluntas poteſt ferri in E finem, inquãtum hmōi, ſine hoc, ꝙ feratur in ea quæ ſunt ad finem: ſed in ea quæ ſunt ad finē, inquan tum hmōi, non poteſt ferri, niſi fe ratur in ipſum finem. Sic ergo vo luntas in ipſum finē dupliciter fer tur. ſ. vno mō abſolute ſm ſe: alio modo, ſicut in ratione volendi ea, quæ ſunt ad finem. Manifeſtum eſt ergo, ꝙ vnus & idē motus volun tatis eſt, quo fertur in finē, ſm qd̃ eſt ratio volendi ea, quæ ſunt ad fi nem, & in ipſa quæ ſunt ad finem. Sed alius act9 eſt, quo fertur in ip ſum finem abſolute, & quãq; præce

¶ *Super Quæſtionis octauæ Articulum tertium.*

CIrca titulũ ter tij articuli euſ dem 8.q. dubium oc currit, An.ſ. quæraſ hic de ipſa volitiōe, aut vniuerſaliter de actu volũtatis. Si de voluntate ſola, vana eſt qō. Nam in præ cedenti artic. deter minauit author, ꝙ volitio eſt finis tm̃. Si .n. volitio non eſt eorum quæ ſunt ad finem, fruſtra quęriť de ipſa, an ſit vna, vel plures reſpectu eorũ quæ ſunt ad fi nem, & in finem. Si de omni actu volun tatis, extra limites ꝓ poſiti eſt, q̃a hoc de volitione qō eſt, & hoc quęſitum articu lus huius quęſtionis eſſe debet. Infra q.12. ar.4. cor.& 3.di.14. ar. 2. q.4. cor. Et veri.q.2 art.14 cor. & ad 3.

¶ Ad hoc breuiter di citur dupliciter. Pri mo, ꝙ volitio & ha bet rationem volitio nis, & habet rationē motus voluntatis in finem. Et licet inquã tũ volitio eſt, exclu ſa ſit ab his quæ ſũt ad finem: inquãtum tñ eſt motus volun tatis in finē, non ex cluditur ab his quæ ſunt ad finē: & pro pterea quæſitum eſt hic, Vtrũ motus vo luntatis in finem, & in id quod eſt ad fi nem, ſit vnus nume ro, vel nō. Et licet eſ ſe motum volũtatis in finem, ſit cōe voli tioni, & plurib9 alijs actibus voluntatis, q̃a tñ volitio eſt pri mus motus volunta tis in finem, idcirco quæſtio de eodē, vel diuerſo in motu vo luntatis in finem, ad quæſtionē de primo motu ſpectat. Secun do (& quaſi in idem redit) dicitũ, ꝙ quia præſens articulus nō ē d̃ aliquo vno actu, ſed de vnitate, vel pluralitate actuũ re ſpectu horum obie ctorum. ſ. finis, & eius quod eſt ad fi nem, merito locutus eſt in qōne de primo actu, cuius propriũ obiectum eſt finis, & potentiam primo du cit ad finem.

¶ Circa doctrinā hu ius tertij articuli, ꝓ quãto dicitur, ꝙ vna volũtas mouetur in id quod eſt ad finem inquan-

* lib. 3. topic.c.2. parum a prin. tom. 1.

inquantum huiuſmodi, mouetur quoq; neceſſario eodem motu in finē, occurrit dubium ex Gregorio de Arimino in primo ſententiarum, diſt. 1. q. 1. art. 2. Ex triplici ſiquidem capite arguit, & dicit oppoſitum. Primo ex eo, ꝙ volitio finis, eſt cauſe volitionis eius quod eſt ad finem. Idem enim nō eſt cauſa ſui ipſius. Et confirmatur: quia cum dicitur, ꝙ volo medicinam propter ſanitatem, deſignatur ꝙ volo medicinam ꝑꝑ volitam ſanitatem. Et cōfirmatur: quia ſicut concluſio nota eſt ꝑꝑ principia, ita id ꝙ eſt ad finem, eſt volitum propter finem: ſed ibi notitia eſt cauſa notitiæ, vt patet ꝛ. Poſterio. ergo hæc volitio fit a volitione. Secundo, ducendo ad inconueniens: quia ſequeretur, ꝙ appetens propter finem, ſemper actu appeteret finē, quod patet eſſe falſum, tū qm̄ ſunt multi fines ſubordinati, de quibus actualiter appetens nō cogitat: cum, qm̄ actualis de fine cogitatio deſinit, vt in orante deū in principio ſ ipſum moto, deinde continuante oratione abſque actuali cogitatiōe de Deo. Tertio, ducendo quoque ad inconueniens, q̄a ſequeretur, ꝙ idē act° volūtatis eſſet ſimul volitio, & nolitio, vt patet cū quis odit pctm̄ ꝑꝑ deū. Si. n. eſt vn° act°, erit ſimul velle deū vt finē, & nolle pctm̄, vt repugnās fini.

¶ Ad horum euidentiam, ſcito primo, ꝙ finis, & id quod eſt ad finem, & ſimiliter concluſio, & principium, dupliciter accipi poſſunt. Primo ſecundum ſe, & ſic non ſunt ad præſens propoſitum: nihil enim refert ad propoſitum, an inter ſe hæc ſe habeant vt cauſa & cauſatum, an econuerſo. Alio ergo modo ſumuntur vt volita, vel cognita a nobis. Et ſic de eis eſt præſens ſermo: & vertitur in dubium; an cum volitum eſt aliquid ꝑꝑ aliud vt finem, eadem numero volitio ſit circa vtrumq;: an ſint duæ ſimul volitiones, quarum vna eſt rō alterius. Et ſimile eſt cum cognoſcitur cōcluſio ꝑꝑ principia, an ſint duæ cognitiones, quarum vna eſt cauſa alterius, an vna circa vtrāq;. Scito ſecūdo, ꝙ iudicium de hac q̄ōne, oīno contrarium profert ab his, qui hæc cōſiderāt per modum rerum naturalium, aliis cenſentibus eſſe oīno vnum motum, aliis oīno diſtinctos. Qui. n. examināt rem hāc per modum naturalis motus, & vident ꝙ motus voluntatis in eo ꝙ eſt ad finem, vt ſic, habet pro vno & eodem termino vtrumq; diuerſimode, quia id qđ eſt ad finē vt materiale, & finē vt formale, iudicāt cōſequenter, ꝙ hic motus eſt oīno vnus, ſicut viſus coloris & luminis: & ſiſr eſt in concluſione, & principio. Qui vero rē hāc per modum naturalium cauſarum examinant, & vident ꝙ cōcluſio non aliter cognoſcitur ꝑꝑ principium, niſi quia cognoſcitur per principium cognitū. Oīs. n. doctrina & diſciplina, ex præexiſtente fit cognitione: & ſiſr ꝙ id, qđ eſt ad finem, non amatur aliter ꝑꝑ finem, niſi quia amatur ꝑꝑ finem volitū. concludūt, attenta diſtinctione cauſæ & cauſati, oīmodā eorū diſtinctionem. D. cūt Thomas media via inceſſit, & poſuit motum volūtatis in eo, qđ eſt ad finem ꝑꝑ finem, eſſe vnum quidem numero, pluralitatem vero formalem in eo. vidit. n. ꝙ aīa noſtra tripliciter ſe habet ad obiecta. ſ. habitualiter, actualiter, & virtualiter. Et ꝙ inter motū volūtatis in aliquid habitualiter & actualiter, medius eſt motus voluntatis in illud virtualiter: & ſiſr eſt in intellectu. Cum. n. habens charitatem, peccat venialiter, habitualiter quidem diligit deum, ſed non actualiter, vt patet, nec virtualiter: quia pctm̄ non eſt dirigibile in deum. Cum aūt habēs charitatem, ambulat, vel prædicat, & quicquid aliud non mali facit, q̄uis de deo non cogitet actualiter, actus tñ ille non ſolum talis virtutis eſt, ſed charitatis: & voluntas tunc virtualiter fertur in deū, & non ſolum ha-

F bitualiter, quod cōuenit dormienti, & peccanti venialiter. Et ſic vnico actu numero volūtas fertur in ꝑꝑ finē, & in ipſum finē: & ſic ſaluatur idētitas numeralis motus, & diſtinctio cauſarū quodāmodo, dum vnus eſt actus numeroſitate ſubiecti, & plures numeroſitate formæ. Et ex his facile rñdetur ad obiecta. Ad primū quidē dr̄, ꝙ finis, & id quod eſt ad finē, vt volita, dupliciter ſe habent. Primo formaliter, & ſeorſum ſm ſe: & ſic diuerſis volitionibus amant, & vna eſt cauſa alterius. Secūdo, vt vnū virtualiter clauditur in alio: & ſic vnica volitione ſubiecto amantur & eodem modo dr̄ ad cōfirmationes. Eſt. n. hoc volitum ꝑꝑ illud volicam, virtualiter participatum in hoc. Et cōcluſio nota ꝑpter principia virtualiter participata in cōcluſione. Sic. n. ad min° occurrunt, vt rō videndi cōcluſionem, & ſiſr vt ratio amandi, ꝙ eſt ad finem. Dico aūt ad minus, qꝛ nihil ꝓhibet etiam actualiter vnico actu tendere in eleemoſynam ꝑꝑ deum, in illā vt materiā, in hoc vt formā: ſicut vnica viſio corporalis tendit in colorem & lumen. Ea namq; quæ ſunt ad finem, comparātur ad finem, vt materia ad formam, vt patet ex ſupradictis in q. 5. Et ſcito, ꝙ in huiuſmodi, quæ vnico actu ad vtrunq; terminantur, ly propter, nō dicit cauſam volitiōis, ſed volitū: dicit. n. cauſam, quare illud materiale terminat actum volendi, & non dicit aliam volitionē cauſantem iſtā, niſi virtualiter. & ſimile eſt in intellectu. Ad ſm

I quoq; patet, quid dicendum, ꝙ. ſ. ſemper appetēs qđ eſt ad finē, appetit finem non habitualiter, ſed actualiter, vt extendit ſe ad actualiter & virtualiter. Eſt. n. virtualiter, vti aliquo infra latitudinem actualit vſus: alioquin nunq̄ impleretur illud præceptū, Omnia in gloriam dei facite &c. Facere. n. actualiter, operari importat. Ad tertium dicitur, ꝙ nolle in hoc differt a non velle, ꝙ hoc eſt negatio actus, illud verū eſt actus negatiuus. i. velle non. Omnis autē actus negatiuus appetitus claudit in ſe virtualiter, ſeu participatiue, actum poſitiuū ſui principiū & radicem. Odiū. n. fuga, & triſtitia, amorem claudant in ſe oppoſitorum, vt de ſe patet. Vnde nullum incōueniens eſt, vnū actū numero, numeroſitate ſubiecti, eſſe velle, & nolle, reſpectu diuerſorū. Odiū. n. peccati ꝑꝑ deum, eſt & actus charitatis reſpectu dei, & refutationis reſpectu peccati. At ſi quis dixerit, ꝙ aduerſarii hæc omnia concederent: ſed ipſi impugnant quoad actualem volitionē vtriuſque &c. dicitur eis, quod diſcant ſcribere, cum impugnant opi-

K niones, & cognoſcant ſe errare: quia non diſtinxerunt niſi actualiter & habitualiter, omittentes virtualiter, & non videntes, ꝙ actu fertur in aliquid, qui actū facit virtualiter in illud. Et hæc ſint hic dicta pro luce motus volūtatis in eo, qđ ad finē ꝑꝑ finē: q̄uis magis forte ſpectēt ad q. 12. ar. 4. ubi de intētiōe diſputabiš.

D. 745.

dit tempore. Sicut cum aliquis primo vult ſanitatē, & poſtea deliberans quo modo poſſit ſanari, vult conducere medicum vt ſanetur: ſic ēt & circa intellectum accidit. Nam primo aliquis intelligit ipſa principia ſm ſe: poſtmodum autē intelligit ea in ipſis cōcluſionibus, ſecundum quod aſſentit cōcluſio-

G nibus propter principia.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ratio illa procedit ſecundum qđ voluntas fertur in finem, vt eſt ratio volendi ea quæ ſunt ad finem.

Ad 2m dicendū, ꝙ q̄ncunq; vr̄ color, eodem actu vr̄ lumen: poteſt tñ videri lumen ſine hoc, ꝙ videatur color. Et ſimiliter, q̄ñcunq; quis vult ea quæ ſunt ad finē, vult eodē actu finē: non tñ econuerſo.

H Ad 3m dicendum, ꝙ in executione operis, ea quæ ſunt ad finē, habent ſe vt media: & finis, vt terminus. Vnde ſicut motus naturalis interdum ſiſtit in medio, & nō pertingit ad terminum: ita q̄nque operatur aliquis id qđ eſt ad finē, & tñ nō conſequitur finem: ſed in volendo eſt ecōuerſo. nam voluntas per finē deuenit ad volendum ea quæ ſunt ad finem: ſicut & intellectus deuenit in concluſiones per principia, quæ media dicūtur. Vnde intellect° aliq̄n intelligit medium, & ex eo non procedit ad cōcluſionē: & ſimiliter voluntas aliquando vult finem, & tñ non procedit ad volendū id, qđ eſt ad finē. Ad illud vero quod in cōtrarium obiicitur, patet ſolutio per ea quæ *ſupra dicta ſunt. Nam vtile & honeſtum, non ſunt ſpecies boni ex æquo diuiſæ, ſed ſe habent ſicut ꝑꝑ ſe, & ꝑꝑ alterū. vñ actus volūtatis in vnū pōt ferri ſine hoc, ꝙ feratur in alterum, ſed nō econuerſo.

* ar. 2. ad 2.

QVAESTIO IX.

De motiuo voluntatis, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderandum eſt de motiuo voluntatis.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum volūtas moueatur ab intellectu.

¶ *Super Quæſtionem nonam.*

CIrca titulum nonæ quæſtionis, aduerte Nouitie, quòd quia idem eſt actus potentiæ, & id in quod potentia reducitur a ſuo motiuo, cum mouere nihil aliud ſit, quàm reducere de potētia ad actum: ideo ad præſentem tractatum de actibus voluntatis, ſpectet diſſerere de motiuo voluntatis, id eſt, potentiæ volitiuæ: hoc enim nihil aliud eſt, quàm diſſerere de cauſa act° ipſius voluntatis. Rurſus, quia nunc tractatur de primo actu voluntatis, ſcilicet de volitione: ideo nunc inueſtiganda eſt cauſa actuū voluntatis, quod ſit quærendo, a quo potentia volitiua moueatur, id eſt, reducatur ad actum,

¶ Super

§ Secundo, Vtrũ moueatur ab appetitu ſenſitiuo.

§ Tertio, Vtrum voluntas moueat ſeipſam.

§ Quarto, Vtrũ moueatur ab aliquo exteriori principio.

§ Quinto, Vtrũ moueatur a corpore cæleſti.

§ Sexto, Vtrũ voluntas moueatur a ſolo Deo, ſicut ab exteriori principio.

B

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ voluntas moueatur ab intellectu.

AD PRIMVM ſic proceditur; Videtur q voluntas nõ moueatur ab intellectu. Dicit.n.* Augu: ſuper illud Pſal. Cõcupiuit anima mea deſiderare iuſtificatiões tuas, Prçuolat intellectus, ſequitur tardus, aut nullus effect⁹: ſcimus bonum, nec delectat agere. hoc autẽ non eſſet, ſi voluntas ab intellectu moueretur: quia motus mobilis ſequitur motionẽ mouentis. ergo intellectus non mouet volũtatem.

§ 2 Præt. Intellectus ſe habet ad voluntatem, vt demonſtrans appetibile, ſicut imaginatio demonſtrat appetibile appetitui ſenſitiuo: ſed imaginatio demonſtrans appetibile, nõ mouet appetitum ſenſitiuũ: immo quandoq; ita nos habemus ad ea quæ imaginamur, ſicut ad ea quæ in pictura nobis oſtenduntur, ex quibus non mouemur, ut dicitur in lib. de anima. ergo neq; ẽt intellectus mouet voluntatem.

§ 3 Præt. Idem reſpectu eiuſdem non eſt mouens & motum: ſed voluntas mouet intellectum, intelligimus .n. quando volumus. ergo intellectus non mouet voluntatẽ.

C SED CONTRA eſt qd, Philoſophus dicit in 3. de †aĩa, qd appetibile intellectũ, eſt mouẽs non motũ: voluntas aũt eſt mouens motum.

¶ *Super Quæſtionis nonæ Articulum primum.*

A

CIrca articuli primi quęſtionis nonæ corporis primã partem, dubium occurrit non diſſimulandum, vbi author diſtinctionẽ ponit, q dupliciter aliqua vis animæ eſt in potentia ad diuerſa, vno modo quantum ad agere, vel nõ agere: alio mõ quantũ ad agere hoc, vel illud. Et ſubdit, q eget motore quãtum ad duo, & q alterũ horum. ſ. primum, ſe tenet ex parte ſubiecti: ſecũdum vero ex parte obiecti. Eſt námque hoc dubiũ, quia licet verum ſit, & ex proceſſu literæ probetur, q id quod eſt ĩ potẽtia ad illa duo, egeat motore quo ad duo, nõ tñ ẽ ꝓbatũ, nec verũ, quòd egeat duobus motorib⁹, altero ex pte ſubiecti, altero ex parte obiecti: ſiquidẽ experientia, authoritate, & rõne hoc cõuincit. Experimur.n. q aqua, q̃ eſt in potentia ad pati, & non pati, & ad pati hoc vel illud, puta raritatem, vel denſitatem, eget motore a quo & patiatur, & patiatur hoc, puta raritatem. Ab eodem tñ agente, rarefactiuo. ſ. vtrunq; habet. & ſimile eſt in aliis naturalibus. Ariſto.† quoq; in 2. de anima, manifeſte vult, q ſenſitiui ſecunda mutatiõ fit ab obiecto. Et conſtat, q ſecunda mutatio ſenſitiui eſt, qñ viſus reducitur de potentia ad actum ſm, in qua reductione viſus & fit videns, & fit vidẽs hoc, puta album obiectum. Non ergo viſus eget duplici motore, altero ad hoc quòd videat, & altero ad hoc q videat album. Suffragari demum rationem patet ex eo, q potentia vnica vnicum adæquatum actum reſpondentem vnico adæquato motori exigit, alioquin non eſſet inter hæc tria adæquatio. non ergo eget vna potentia duobus motoribus e regione diuerſis, quales ſunt ex parte obiecti, & ex parte ſubiecti.

Infra q.17. ar.1. Et 1.q. 82.art.4. Et ueri. q. 14. ar.1.& 2.& q.22.ar.11. Et ma. q.4. ar.2.cor. & ad 13.& q. 6.cor.& ad 10.& 12.

*Pſal. 118. ſerm. 8. nõ procul a fine tom. 8.

† li.2. tex. 154.to.2.

¶ Ad hoc breuiter dicendum eſt, q hmõi dubiũ procedit ex malo intellectu diſtinctionis factæ in litera. Ad cuius euidentiã ſciẽdũ, q potentiæ ſunt duplicis ordinis. Quædã ſunt, quæ ſolo proprio actu exercẽtur: quædam vero, in quibus exercitium proprii actus diſtinguitur ab actu ipſo. In primo ordine ſunt omnes potentiæ naturales, & aĩales, quatenus ſuperiori imperio non ſubſunt. In ſecũdo ordine ſunt omnes potentiæ, quibus vtimur cum volumus. Potentiæ primi ordinis ab eodem motore habent operari, & operari hoc. Potentiæ vero ſecundi ordinis ab alio motore habent vſum, & ab alio habẽt actum ſpecificum, quia vſus aliud eſt ab actu ſpecificatõ. vnde diſtinctio poſita in litera per ly; exercitiũ actus; intelligit vſum proprie dictum, qui eſt actus volũtatis, vt principii primi: aliarũ vero potẽtiarũ, vt exequẽtiũ, ita q litera, per eſſe in potentia ad agere, non intendit potentiam ad ipſum ſuum agere, & non agere ſm ſeipſa: ſed potentiam ad agere, & non agere, ſm quod ſubſunt vſui. Potentia.n. viſiua, vt ab vno exemplo diſcas omnes, ſi referatur ad videre, & non videre vt ſic, & videre hoc, puta album vel nigrum, ab eodem motore puta albo, reducitur & in actum videndi, & in actum videndi album. Et hoc eſt comparare potentiam ad ſuum actum, & obiectum ſm ſe. Si autem referatur ad videre, & videre albũ, vt ſubſunt vſui, ſic cum vſus ſit actus potentiæ viſiuæ non ſm ſe, ſed vt exequentis voluntatem principiantem vſum, ſic alio eget motore ad hoc, q reducatur in actum vſus: & alio ad hoc, vt reducatur in actum ſuæ propriæ ſpeciei. Et hic eſt ſenſus verus huius diſtinctionis, & literæ, & intentus. Verus quidem, quia vt inferius patebit; Vti; eſt actus voluntatis, vt imperantis: & reliquarũ viriũ, vt exequentium. Et conſtat q omnes potentiæ animæ applicantur a voluntate ad ſuos actus, quod nihil aliud eſt, q̃ exercitium actus, & vti, ſeu vſus illarum. Conſonant omnia huic vero: quoniam obiectiones in oppoſitum nihil militant contra iſtũ ſenſum. Prima.n. obiectio loquitur de potẽtiis primi ordinis. Secunda de potentiis relatis ad ſuos actus ſm ſe, non ſm qd ſub-

A ſunt vſui. Tertia quoq; de potentiis, & actibus, & actiuis ſm ſe, loquitur. Stat.n. q vnica potentia ſm ſe, egeat vno motore, & vt ſubeſt alteri, egeat alio, vt patet. Quòd autem hoc ſit intentum in litera, patet ẽt ex verbo literæ, vbi dicitur, quantum ad exercitiũ, vel vſum actus. Et inferius in q̃one de; Vti; apertiſſime exprimit, q Vti, nihil aliud eſt, q̃ applicatio potẽtiarũ ad ſua opera. Conſtat.n. q per exercitiũ actus, hic nihil aliud intelligitur, niſi applicatio potentiæ ad ſuã operationem, agere ſ. vel non agere. Et ſic manifeſte ſaluatur, q hoc eſt ex parte ſubiecti, & illud obiecti &c. Et ſic Scot⁹, cum cæteris quos refert in 2. ſententiarũ, di. 42. q. 1. tractando modum, quo cogitatio ſubeſt voluntati, aduertiſſet ad hoc. ſ. q non ſubeſt, niſi vt ſubeſt actui voluntatis, qui eſt Vti, vidiſſet primo, q idẽ eſt, iudicium de applicatione intellectus ad ſecandas cogitationes, & oculi ad videndum, manus ad operandum &c. Diuertiſſet ſecundo a tot extraneis phantaſiis. Concluſiſſet tertio, q hoc ſpectat ad tractatum de Vti, quoniam ſ. Vti, ſit actus volũtatis, de quo infra tractabit. Hęc dixerim, ne aliquis rẽ facilẽ in difficilẽ verſam legẽs, nodũ in ſcirpo timeat.

tex. 54. to. 2.

¶ Circa vltimam partem eiuſdem artic. dubium primo occurrit de illa propoſitione aſſumpta in litera, Obiectum mouet, determinando actum ad modum principii formalis, a quo in rebus naturalibus actio ſpecificatur, vt calefactio a calore. Aut author intendit, q obiectum moueat ad modum principii ſm rẽ. i. ſm illud genus cauſæ, quo mouet principiũ actionis in naturalibus: aut q obiectum moueat in genere cauſæ formalis, & exemplariter cætera aſſerunturur. Si enim intendit primum, obſtat ſta-

D tim ſubſumpta propoſitio. ſ. Primum autem formale principium eſt ens, & verum vniuerſale. Quoniam tunc prima propoſitio aſſumeret de principio effectiuo; Quo eſt. enim calor, quo calidum calefacit, calefactionis principium in genere cauſæ efficientis; quamuis in ordine ad calefaciens ſe habeat vt principium formale. Secunda autẽ propoſitio ſubſumeret de principio formali; & ſic proceſſus nihil concluderet. Et confirmatur. Iſta ratio tendit ad hoc, quia obiectũ habet rationem principii formalis, & obiectum intellectus eſt primum principium formale. ergo vbi apparet, q ſi prima propoſitio nõ ſaluatur de principio formali, nihil fit. Si autem intendit ſm, tunc obſtant primo dicta ſua in prima parte quæſt. vbi dicitur, q obiectum tam potentiæ actiuæ q̃ paſſiuæ, ſpecificat: quia obiectum potentiæ actiuæ eſt finis, paſſiuæ vero eſt agens, & ab vtroq; operatio ſpecificatur. non ergo obiectũ mouet in genere cauſæ formalis, ſed q̃nq; finalis, & q̃nq; effectiuæ. Deinde obſtant multa philoſophorũ dicta, puta q appetibile, quod eſt obiectũ volũtatis, mouet vt finis, & vt agens.

E ¶ Ad hoc dicitur, quòd proculdubio author intendit, q obiectũ mouet in genere cauſæ formalis, alioquin nihil cõcluderet: ſed non dixit abſolute, quòd mouet vt principium formale, vt inſinuaret, q non eſt principium formale intrinſecum, ſed extrinſecum, non tñ ſeparatum, ut idea, ſed coniunctum. Calor.n. non ſolum eſt principium formale calefaciendi, ſed etiam calefactionis quodammodo. Dico autem quodammodo: quia calor inquantum eſt principium elicitiuum calefactionis, eſt eius principium in genere cauſæ efficientis. Inquantum vero eſt principium determinatiuum illius ad ſpeciem, eſt principium eius in genere cauſæ formalis extrinſece, coniuncte tamen. Nec obſtant huic ſenſui allata in oppoſitum: quoniam aliud eſt loqui de motione talis, vel talis obiecti; & aliud eſt loqui de motione obiecti abſolute. Conceditur nanque, q tale obiectum mouet finaliter, & tale effectiue &c. & hoc dicitur in locis allegatis. Sed nõ conceditur q motio conueniens obiecto abſolute ſit effectiua, aut finalis, ſed formalis, quamuis extrinſece. Obiectum enim eſt velut

lut extrinſeca forma actus. vnde author cũ poſuiſſet, ꝙ determinatio act⁹ ad hoc vel illud, ſe tenet ex parte obiecti, naturã obiecti non vt tale, vel tale eſt, ſed abſolute vt obiectum eſt contemplatus in ordine ad determinationẽ actus, vidit ꝙ non determinabat actũ vt efficiens, nec vt finis: quia nihil horum oĩ obiectũ determinanti actũ conuenit: ſed ad genus cauſæ formalis recurrendũ eſſet. hoc.n.& ui vere obiecto cõuenit, & p ſe conuenit illi. Dixi aũt vere obiectu, pp multorũ loquendi vſum terminus obiecta ſecundaria vocãtium. hæc enim non mouent, quia vere obiecta nõ ſunt, ſed termini potiua operationum. Sicut natura leonis terminus eſt intellectionis diuinæ: & ſecuritas ruſtici, regalis prouidentiæ.

¶ Circa efficaciam proceſſus præfati poſiti in litera, dubium occurrit: quoniã aut non concludit, ꝙ intellectus mouet voluntatẽ, quod eſt intentum: aut concludit ꝙ intellectus mouet omnes vires animæ ex parte obiecti, quod eſt falſum. Cũ enim ex hac ratione nihil aliud explicite habeatur, niſi quòd obiectum intellectus ex eo, ꝙ primũ principiũ formale, eſt primum determinatiuũ actuum ad ſpeciem. Ex hoc autem aut ſequitur ꝙ intellectus mouet cęteras potentias, iuxta illam maximam: Primum in vnoquoq; genere, eſt cauſa omniũ eorum quę ſunt, poſt autẽ ſi nõ ſubintelligitur hæc maxima, Voluntarie & abſque nexu aliquo, iſertur. ergo intellectus ex hoc, ꝙ eius obiectum eſt primum principium formale, habet ꝙ moueat voluntatem: quis enim hoc, ſcilicet intellectum mouere voluntatem ex parte obiecti, ſit verum, & notum, quia præſentat ei obiectum: non tamẽ eſt notum quòd hoc habet ex hoc, quòd eius, ſcilicet, intellectus obiectum eſt primum formale, in quo tamen conſiſtit tota vis rationis literæ.

* q.1.art.2.

* Text. 25. tom.2.

¶ Ad euidentiam huius dubitationis, ſcito, quòd author primas radices attingens vtriuſque motionis propoſitæ in litera, ſcilicet ex parte ſubiecti, & ex parte obiecti, quemadmodũ primum agẽs in tota anima, ac per hoc mouẽs ad vſum actus, intulit eſſe voluntatem: quia ad eã ſpectat primum principiũ finale (vt clare patet in litera) ita modo primum mouens inter partes animæ ad ſpecificationem actus, infert eſſe intellectum ex eo, quòd ad ipſum ſpectat primum principium formale: & ſi quidem ex parte obiectorum tantum diſcuſſio eſſet, par eſſet vtrobique iudicium, ſcilicet, quòd quemadmodum primum principium finale eſt ratio F reliquorum finium: ita primum principiũ formale, quod eſt obiectum intellectus, eſt ratio, in ſuo tamẽ ordine, ideſt, in genere cauſæ formalis, reliquorum obiectorum. Omnia enim obiecta vt ſic, ſub ente & vero, vt particularia quædam, continentur: ſed ex parte potentiarum animæ loquendo, eſt quodammodo par, & quodãmodo non par vtrobiq; ratio. Quo ad primitatem enim par eſt ratio: quoniã quemadmodum (vt dictum eſt) quia voluntas eſt primum finale principium, ipſa inter partes animæ eſt primum mouens ad exercitium: ita, quia intellectus eſt primum formale principium, ipſe inter partes animæ eſt primum mouens ad ſpecificationem. formalis enim principij op⁹ hoc eſt. Quo ad extenſionem autem, non eſt par ratio: quia voluntatis motio extendit ſe ad omnes animæ vires ſubditas &c. Motio autẽ intellectus non extẽdit ſe directe niſi ad voluntatem. & ratio diuerſitatis huius, eſt mod⁹ cauſandi diuerſus. Motio enim voluntatis, quia eſt per modum imperij extenſiua, ex ſua ratione eſt. Motio autem intellectus, quia eſt per modum præſentãtis, ad id tantũ directe ſe extendit, cui præſentat. Vnde author in litera, poſt quã poſuit vnde inferebatur, ꝙ intellectus eſt primum mouens, quia ſcilicet eius eſt primum principium formale, ſtatim ſubdidit vnde haberet, ꝙ motio ei⁹ ad voluntatem extẽditur, ponens modũ quo intellectus mouet, hãc facit, ſcilicet, per præſentationẽ obiecti, & dixit: Et iſto modo motionis intellectus mouet voluntatem, ſicut præſentans ei obiectum ſuum. Hæc enim verba non ſolũ explanatiua ſunt veritatis in ſe, ſed cõnexiua & deductiua mentis, vt explanauimus, & per hæc patet clare reſponſio ad obiecta.

D.752.

* Text.46. & ſequentibus to.2.

Infra art 5. cor.fi. & q.10.art.3. & q.77.art.1. Et veri. q.5 art.10. cor. & q.22.art. 9. ad 3. & 6

† Lib.12.c. 16 cie. me. tom.3.

Respon. Dicẽdum, ꝙ intãtũ aliquid indiget moueri ab aliquo, in quantum eſt in potentia ad plura. Oportet.n. vt id quod eſt in potentia, reducatur in actum p aliquid, quod eſt actu, & hoc eſt mouere. Dupliciter autẽ aliqua vis animę inuenitur eſſe in potentia ad diuerſa. Vno modo, quantum ad agere, vel non agere. Alio mõ, quantum ad agere hoc, vel illud: ſicut viſus quandoq; videt actu, & quandoq; non videt: & qñque videt album, & qñque videt nigrum. Indiget igitur mouente quantum ad duo. ſ. quantum ad exercitium, vel vſum actus: & quãtum ad determinationem actus, quorum primum eſt ex parte ſubiecti, qd quandoque inuenitur agens, quandoq; non agens. Aliud aũt eſt ex parte obiecti, ſecũdum qd ſpecificatur actus: motio aũt ipſius ſubiecti eſt ex agente aliquo. Et cum oẽ agens agat pp finẽ, vt * ſupra oſtẽſum eſt, principium huius motionis eſt ex fine. Et inde eſt ꝙ ars, ad quã pertinet finis, mouet ſuo imperio artem, ad quã ptinet id quod eſt ad finem: ſicut gubernatoria ars imperat nauifactiuæ, vt in 2.* Phy. dr. Bonum autem in cõmuni, quod habet rationem finis, eſt obiectũ voluntatis: & ideo I ex hac parte voluntas mouet alias potentias animæ ad ſuos actus. Vtimur enim alijs potẽtijs cum volumus: nã fines & perfectiones omnium aliarum potentiarum cõprehenduntur ſub obiecto voluntatis, ſicut quædam particularia bona. Semper aũt ars, vel potentia, ad quam ptinet finis vniuerſalis, mouet ad agendum artẽ, vel potentiã, ad quã ptinet finis particularis ſub illo vniuerſali comprehẽſus: ſicut K dux exercitus, qui intendit bonum cõe. ſ. ordinẽ totius exercitus, mouet ſuo imperio aliquem ex tribunis, q intẽdit ordinem vnius aciei. Sed obiectũ mouet determinando actum ad modum principij formalis, a quo in reb⁹ naturalibus actio ſpecificat, ſicut calefactio a calore. Primũ aũt principium formale, eſt ens & verum vniuerſale, quod eſt * obiectũ intellectus: & idõ iſto mõ motionis intellectus mouet voluntatẽ, ſicut pręſentãs ei obiectũ ſuũ.

Ad primum ergo dicendum, G ꝙ ex illa authoritate non habetur, quòd intellectus non moueat: ſed quòd non moueat ex neceſſitate.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ ſicut imaginatio formæ ſine æſtimatione cõuenientis vel nociui, nõ mouet appetitum ſenſitiuum, ita nec apprehenſio veri ſine ratione boni & appetibilis. vnde intellectus ſpeculatiuus nõ mouet, ſed intellectus practicus, vt dicitur in 3.* de anima.

Ad 3ᵐ dicendũ, ꝙ voluntas mo H uet intellectum quantum ad exercitium actus: quia & ipſum verũ, qd eſt perfectio intellectus, continetur ſub vniuerſali bono, vt quoddam bonũ particulare. Sed quantũ ad determinationẽ actus, quę ẽ ex parte obiecti, intellect⁹ mouet voluntatẽ: quia & ipſum bonum apprehenditur ſm quandã ſpecialem rõnem comprehẽſam ſub vli rõne veri. & ſic patet quòd nõ eſt idem mouẽs & motum, ſecundum idẽ.

Articvlvs II.

Vtrum voluntas moueatur ab appetitu ſenſitiuo.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ voluntas ab appetitu ſenſitiuo moueri non poſſit. Mouens.n.& agens eſt præſtantius patiente, vt † Auguſt. dicit 12. ſuper Gene. ad literam: ſed appetitus ſenſitiuus eſt inferior voluntate, quæ eſt appetitus intellectiuus, ſicut ſenſus eſt inferior intellectu. ergo appetitus ſenſitiuus non mouet intellectum.

¶ 2 Præt. Nulla virtus particularis poteſt facere effectum vniuerſalẽ:

¶ Super Quæſtionis nonæ Articulum ſecundum.

Circa corpus ſecundi articuli einſdem quæſtionis, dubium occurrit ꝑ Nouitijs: quia ratio, quare appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem, aſſignatur ex parte diſpoſitionis ſubiecti appetentis. Et tamen in calce concluditur, quòd appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti: quomodo hæc concluſio ſequitur ex illis præmiſſis.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ concluſio dicta ex præmiſſis illis habetur, ſi ſane litera intelligatur. Dupliciter.n.intelligi põt, ꝙ diſpoſitio appetitus

ſed appetitus ſenſitiuus eſt uirtus particularis, conſequitur enim particularem ſenſus apprehenſionem. ergo non poteſt cauſare motum uoluntatis qui eſt uniuerſalis, uelut conſequens apprehenſionem uniuerſalem intellectus.

¶ 3 Præterea. Vt probatur in 8. * Phyſic. Mouens non mouetur ab eo quod mouet, ut ſit motio reciproca: ſed uoluntas mouet appetitum ſenſitiuum, inquantum appetitus ſenſitiuus obedit rationi. ergo appetitus ſenſitiuus non mouet uoluntatem.

te. 40. tō. 2.

Sed contra eſt, quod dicitur Iacobi 3. Vnuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus, non autem abſtraheretur quis a concupiſcentia, niſi uoluntas eius moueretur ab appetitu ſenſitiuo, in quo appetitu eſt concupiſcentia. ergo appetitus ſenſitiuus mouet uoluntatem.

Respon. Dicendum, quòd, ſicut * ſupra dictum eſt, id quod apprehenditur ſub ratione boni & conuenientis, mouet uoluntatem per modum obiecti. Quòd autem aliquid uideatur bonum & conueniens, ex duobus contingit, ſcilicet ex conditione eius quod proponitur, & ei* cui proponitur: conueniens enim ſecundum relationem dicitur, unde ex utroque extremorum dependet. Et inde eſt ꝙ iuſtus diuerſimode diſpoſitus, non eodẽ modo accipit aliquid ut conueniens, & ut nõ conueniens. Vnde, ut Philoſophus dicit in 3. * Ethic. Qualis unuſquiſque eſt, talis finis uidetur ei. Manifeſtum eſt autem, quòd ſecundum paſſionem appetitus ſenſitiui immutatur homo ad aliquam diſpoſitionem. unde ſecundum quod homo eſt in paſſione aliqua, uidetur ſibi aliquid conueniens, quod non uidetur ei extra paſſionem exiſtenti: ſicut irato uidetur bonũ, quod non uidetur quieto. & per hunc modum ex parte obiecti, appetitus ſenſitiuus mouet uoluntatem.

* art. præc.

C

4. tom. 5.

D

E

Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet id, quod eſt ſimpliciter & ſecundum ſe præſtantius, quo ad aliquid eſſe debilius. Voluntas igitur ſimpliciter præſtantior eſt, quàm appetitus ſenſitiuus: ſed quo ad iſtũ, in quo paſſio dominatur, inquantum ſubiacet paſſioni, præeminet appetitus ſenſitiuus.

Ad 2^m dicendum, quòd actus, & electiones hominum ſunt circa ſingularia. Vnde ex hoc ipſo quòd appetitus ſenſitiuus eſt uirtus particularis, habet magnam uirtutem ad hoc, quòd per ipſum ſic diſponatur homo, ut ei aliquid uideat' ſic, uel aliter, circa ſingularia.

Ad 3^m dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 1. * Polit. Ratio, in qua eſt uoluntas, mouet ſuo imperio iraſcibilem, & concupiſcibilem: non quidem deſpotico principatu, ſicut mouetur ſeruus a domino: ſed principatu regali, ſeu politico, ſicut liberi homines reguntur a gubernante, qui tamen poſſunt contra mouere. Vnde & iraſcibilis, & concupiſcibilis poſſunt in contrarium mouere ad uoluntatem: & ſic nihil prohibet, uoluntatem aliquando ab eis moueri.

cap. 3. poſt mediũ tō. 5

A

Articvlvs III.

Vtrum uoluntas moueat ſeipſam.

B

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd uoluntas non moueat ſeipſã. Omne enim mouẽs, inquantum huiuſmodi, eſt in actu, quod autem mouetur, eſt in potentia: nam motus eſt actus exiſtentis in potẽtia, inquantum huiuſmodi: ſed non eſt idem in potentia, & in actu reſpectu eiuſdem. ergo nihil mouet ſeipſum: neque ergo uoluntas ſeipſam mouere poteſt.

¶ 2. Præt. Mobile mouetur ad præſentiam mouentis: ſed uolũtas ſemper ſibi eſt præſens. ſi ergo ſeipſam moueret, ſemper moueretur. quod patet eſſe falſum.

C

¶ 3. Præt. Voluntas mouetur ab intellectu, ut * dictum eſt. Si igitur uoluntas mouet ſeipſam, ſequitur ꝙ idem ſimul moueatur a duobus motoribus immediate, quod uidetur inconueniens. non ergo uoluntas mouet ſeipſam.

* art. 1. huius quæſtionis.

Sed contra eſt, quia uoluntas domina eſt ſui actus, & in ipſa eſt uelle, & non uelle: quod nõ eſſet, ſi non haberet in poteſtate mouere ſe ipſam ad uolendum. ergo ipſa mouet ſeipſam.

D

Respon. Dicendum quòd, ſicut * ſupra dictum eſt, Ad uoluntatem pertinet mouere alias potentias ex ratione finis, qui eſt uoluntatis obiectum: ſed, ſicut * dictum eſt, hoc modo ſe habet finis in appetibilibus, ſicut principium in intelligibilibus. Manifeſtum eſt autem quòd intellectus per hoc, quòd cognoſcit principium, reducit ſeipſum de potentia in actum, quantum ad cognitionem concluſionum: & hoc modo mouet ſeipſum. Et ſimiliter uoluntas per hoc, quòd uult finem, mouet ſeipſam ad uolendum ea, quæ ſunt ad finem.

* art. 1. huius quæſtionis.

* qu. præc. art. 2.

E

Ad primum ergo dicendum, quòd uoluntas non ſecundum idem mouet, & mouetur. unde nec ſecundum idem eſt in actu, & in potentia: ſed inquantum actu uult finem, reducit ſe de potentia in actum reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, ut ſcilicet actu ea uelit.

Ad 2^m dicendum, ꝙ potentia uoluntatis ſemper actu eſt ſibi præſens: ſed actus uoluntatis, quo uult finem aliquando, non ſemper eſt in ipſa uoluntate. per hunc autem modum mouet ſeipſam: unde non ſequitur, quòd ſemper ſeipſam moueat.

Ad 3^m dicendum, quòd non eodem modo uoluntas mouetur ab intellectu, & a ſeipſa. Sed ab intellectu quidem mouetur ſecundum rationem obiecti: a ſeipſa uero, quantum ad exercitium actus, ſecundum rationem finis.

petitus ſenſitiui moueat voluntatẽ. Vno modo directe & immediate, tanquàm ſcilicet immutans ipſam ſiue quo ad exercitiũ actus, ſiue quo ad ſpecificationẽ actus. Et hoc eſt falſum. Alio modo occaſionaliter & mediate: & hoc modo immutat ex parte obiecti, id eſt, quo ad ſpecificationẽ actus, non quo ad exercitium: & hoc ſit ſic. Quẽadmodũ enim frigeſcẽti corpori cõueniens ſit calefactiuum eius, & ex hoc occaſionatur in tali homine apprehenſio calefactiui, vt conuenientis, & præſentatum voluntati deſideratur &c. ita irato appetitui conueniens ſit vindicta: & ex hoc occaſionat', quòd intellectus practicus apprehẽdit repercuſſionẽ, vt cõueniẽtẽ, huic, nũc &c. Et ſic percuſſio apprehenſa vt conueniens nunc &c. mouet volũtatem obiectiue. Et ſic patet, qđ diſpoſitio appetentis, quãuis ſe teneat ex parte ſubiecti, nõ mouet tamen voluntatem, niſi ex parte obiecti, quia non mouet ipſam, niſi pro quanto redundat in talẽ apprehenſionẽ obiecti voluntatis. Conſtat enim voluntatem ab obiecto apprehenſo, vt ſic, moueri. Vnde author in litera duplicem poſuit radicem talis, vel talis apprehenſionis obiecti, alterã ex parte ipſius obiecti, puta, quòd eſt bonum, vel malum ſecundum ſe: alteram ex parte appetentis. vtrunque enim conuenientia, vel diſconuenientia oritur, vt in litera dicitur.

¶ *Super quæſtionis nonæ Articulum tertiũ.*

In titulo articuli tertii eiuſdem q. aduerte, quòd aliud eſt quærere, Vtrum voluntas moueat ſeipſam in quolibet ſuo actu: & aliud quærere, Vtrum voluntas moueat ſeipſam. Stat enim pars affirmatiua iſtius quæſiti cũ negatiua illius. Stat enim ꝙ voluntas moueat ſeipſam quo ad aliquem ſuum actũ, & conſequenter verum ſit dicere, quòd mouet ſeipſam: & tamen non moueat ſeipſam, quo ad omnẽ ſuum actum. Ad præſentem ergo quæſtionem non pertinet, niſi, An voluntas reducat ſeipſam de potentia ad actum: ſiue hoc ſit quo ad aliquem, ſiue quo ad omnem ſui actum, ſufficit.

veri. quæſt. 22. a. 9. cor. & ad 1. Et mal. q6. 3. ar. 3. cor. & q. 6. cor. & ad 4. & 10.

¶ Super Quæſtionis nonæ Articulum quartum.

CIrca rationem, & concluſionem in corpore quarti arti. eiuſdem quæſtionis, dubium occurrit. Circa rationem quidem, quia ad actū volendi ſufficit obiectum apprehenſum præſens, & volūtas, inquit Sco. in quolib. q. 3. non ergo requiritur exterius agens: nec quòd præuolendo incipiat velle, vt ratio literæ primo vult. Arguit, quòd ratio literæ cō mittit ſophiſma conſequētis. Cum enim voluntarium, vt ſuperius patet, dupliciter dicatur. ſ. vel q͞a volitum, vel quia in poteſtate voluntatis. litera ex hoc, q͞d primus actus volūtatis non poteſt eſſe volūtarius primo modo infert, quòd nullo modo eſt volūtarius. ergo &c. vbi patet manifeſtus error. Et cōfirmatur, quia alio modo eſt voluntariū ipſum volitum, alio modo ipſa volitio. nā illud vt obiectū, hoc vt actus: ac per hoc illud mediante actu, & hoc abſque medio. Cum. n. volo legere, non ſolum legere eſt voluntariū, ſed etiā illud velle, quo volo legere, quamuis diſſimiliter: quia legere, mediante velle: ipſum autē velle, ſeipſo. Et tamen ratio literæ, quia primum velle non poteſt eſſe volitum vt obiectū, concludit, quòd non eſt in poteſtate volūtatis, ſed ex inſtinctu ſuperioris: cum tamen dici poſſet, q͞d licet primum velle non poſſit eſſe volitum, vt obiectū, eſt tamē volitū vt act⁹: & ſic non oportet, quòd ſit volitus conſilio mediante. Præterea, Tota vis rationis literæ conſiſtit in hac excluſiua, Voluntas mouet ſe mediante conſilio, ſeu ex aliqua voluntate præſuppoſita tantum. Et tamen neque hic, neque in præcedenti artic. probata eſt quo ad vtranque expoſitionem. Probatum eſt enim quòd voluntas mouet ſe hoc modo, ſed non eſt probatum quòd non alio modo: ſuper qua tamen negatiua fundatur tota vis rationis in litera, vt patet intuenti. ergo &c. Contra concluſionem vero Scotus, ubi ſupra, arguit: quia ſi voluntas in primo actu, naturali inſtinctu moueretur ab intellectu naturaliter moto, voluntas naturaliter moueretur: & ſic homo eſſet vnum animal brutum.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis ſcito tria. Primum eſt fundamentum huius rationis, & eſt id quod dictum eſt. ſ. quòd voluntas mouet ſe non alio modo, quàm ex voluntate finis. Sed radix huius fundamenti non eſt prætermiſſa ab authore, ſed in primo articulo huius q̄ōnis poſita, ſcilicet, ꝙ principium motionis ad exercitium actus, eſt ex fine: quia omne agens agit propter finem. Et in articu. 3. repetita & applicata, cum dicitur, quòd ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex ratione finis. Eſt ergo vis rationis huius hæc. Omne agens agit propter finem, appetitum vel appetitu naturali, vel animali, ſeu intellectuali: ſed voluntas mouendo tam alias potentias, quam ſe, eſt agens. ergo actio iſta eſt ab ea ex appetitu finis vel naturali, vel animali &c. Sed non ex appetitu naturali: quia ſic non moueret ſe, ſed dans naturam moueret illam eo modo, quo grauia & leuia mouētur

F a generante: nec eſſet voluntarium iſtud agere, vt patet: cuius oppoſitū ſignificat voluntatem mouere ſe. ergo eſt ex appetitu animali, ſeu intellectuali, id eſt, ex volitione finis, quod eſt intentum. Agere enim ex præuolitione finis, & mediante conſilio, idē ſunt: ſicut cognoſcere ex principiis, & mediante ſyllogiſmo, idē eſt. Hæc aūt ratio procedit ex per ſe notis cōmunib⁹ animi cōceptionibus, vt de ſe patet. vnde nullā habet calumniā: & vtranque exponendo illius excluſiue probatā enplo... antecedenti. Et per hoc patet reſponſio ad vltimā obiectionē contra rationē. Scito ſecundo, ꝙ, vt inferi⁹ q. 16. ar. vlti. ad 3. & q. 17. artic. 5. ad tertium patet, volūtarii actus voluntatis ſic ſupra ſeipſos reflectuntur, vt quilibet eorū implicite, vel explicite, formaliter, vel uirtualiter, habeat rationē volitj obiectiue, & non ſolum per modum actus. Dum. n. eligo uitam contēplatiuā, conſentio in talem electione, & vtor uoluntate mea ad actū eligendi applicando illam. Et ſic electio ipſa eſt actus, & eſt volita vt obiectum, & cōſenſus uſus. Et econtra, dum vtor voluntate mea, applicando illam ad amandū Deum, conſentio in talē uſum, & eligo illum: & ſic vſus habet rationem actus, & cum hoc eſt uolitus vt obiectum conſenſus & electionis. Et ſimiliter dum conſentio in amicitiā diuinā, vtor voluntate, applicādo ad conſenſum, & eligo eundem: & ſimiliter conſenſus eſt actus & uolitus, ut obiectū electionis & uſus. Quia igitur nō quandoque, ſed ſemper cū uoluntas mouet ſe, utitur ſeipſa, applicādo ſe ad uolendum, uel nolendum &c. Et omnis huiuſmodi actus eſt implicite uel explicite, formaliter uel uirtualiter uolitus, ut obiectum: licitum fuit authori ex negatione uoluntarii obiectiue in huiuſmodi actibus, inferre negationem uoluntarii ſimpliciter. Et hoc non ſolum quaſi gratia materiæ, ſcilicet actuū huiuſmodi, in quibus voluntarium, ut actus, nō inuenitur ſine uoluntario, ut obiectum, ut dictum eſt, ſed et gratia formæ: quia ſi ſubtiliter perſpiciatur diſtinctio uoluntarii in uoluntarium, ut uolitum & uoluntarium: quia in poteſtate uoluntatis non eſt diſtinctio in diſparata genera uolūtarii, ſed eſt diſtinctio diſtinctorum modorum penes directe uel indirecte. Voluntarium enim ut uolitum, eſt directe uoluntarium: uoluntarium uero, quia in poteſtate uoluntatis eſt indirecte, ex indirectione: quia. ſ. ſubeſt poteſtati uoluntatis, ut ſit obiectū eius uolentis, aut nolentis: hac enim ſola ratione uoluntariū induit. Vnde cum uoluntarium ſecundo modo, in idem redeat cum uoluntario primo modo, licuit ex omnimoda negatione uolūtarii primo modo, inferre formaliter negationem uoluntarii ſimpliciter. Vt enim iam patet, uoluntarium, quia in poteſtate uoluntatis ad uoluntarium ſimpliciter ut obiectum, reducitur ſicut obiectum indirecte ad obiectum directe, & conſequenter ſub omnimoda negatione obiecti utriuſq; modi negatio cōprehēdit. Et ꝑ hoc patet reſpōſio ad alias noſtras obiectiones cōtra rōnē. Scito tertio, quòd

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uoluntas moueatur ab aliquo exteriori principio.

AD 4ᵐ ſic proceditur. Videtur quòd voluntas non moueatur ab aliquo exteriori. Motus enim uoluntatis eſt uolūtarius: ſed de ratione uolūtarij eſt, ꝙ ſit a principio intrinſeco, ſicut & de ratione naturalis. non ergo motus voluntatis eſt ab aliquo extrinſeco.

¶ 2 Præt. Voluntas violentiam pati non poteſt, vt ᵘ ſupra oſtenſum eſt: ſed violētum eſt, cuius principium eſt extra. ergo voluntas non poteſt ab aliquo exteriori moueri.

¶ 3 Præt. Quod ſufficienter motus ab vno motore, nō indiget moueri ab alio: ſed voluntas ſufficienter mouet ſeipſam. non ergo mouetur ab aliquo exteriori.

SED CONTRA. Voluntas mouetur ab obiecto, vt ᵘ dictum eſt: ſed obiectum uoluntatis poteſt eſſe aliqua exterior res ſenſui propoſita. ergo voluntas poteſt ab aliquo exteriori moueri.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſecundū quod volūtas mouetur ab obiecto, manifeſtū eſt, quòd moueri poteſt ab aliquo exteriori: ſed eo modo, quo mouetur quantum ad exercitium actus, adhuc neceſſe eſt ponere voluntatem ab aliquo principio exteriori moueri. Omne enim q͞d quādoque eſt agens in actu, & quādoque in potentia, indiget moueri ab aliquo mouente. Manifeſtum eſt autem, quòd voluntas incipit uelle aliquid, cum hoc prius non vellet. Neceſſe eſt ergo quòd ab aliquo moueatur ad volendum: & quidem, ſicut ᵃ dictum eſt, ipſa mouet ſeipſam inquantū per hoc, quòd vult finē, reducit ſeipſam ad volendum ea quæ ſunt ad finem; hoc autem nō poteſt facere niſi conſilio mediāte. G Cum enim aliquis vult ſanari, incipit cogitare quomodo hoc cōſequi poſſit, & per talem cogitationem peruenit ad hoc, quòd poteſt ſanari per medicum: & hoc uult. Sed quia non ſemper ſanitatē actu uoluit, neceſſe eſt quòd inciperet uelle ſanari ab aliquo mouente. Et ſi quidē ipſa moueret ſeipſam ad uolēdum, oportuiſſet ꝙ mediante cōſilio hoc ageret ex aliqua uoluntate præſuppoſita: hoc autem nō eſt procedere in infinitum. Vnde neceſſe eſt ponere, quòd in primū motum voluntatis H uoluntas prodeat ex inſtinctu alicuius exterioris mouentis. vt Ariſt. concludit in quodā capitulo ᵉ Ethicæ Eudimicæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ de ratione uoluntarii eſt, ꝙ principium eius ſit intra: ſed non oportet ꝙ hoc principium intrinſecum ſit primum principium nō motum ab alio. Vnde mot⁹ uoluntarius etſi habeat principium proximum intrinſecum, tñ principium primum I eſt ab extra: ſicut & primum principium motus naturalis eſt ab extra, quod ſcilicet mouet naturam.

AD 2ᵐ dicendum, quòd hoc non ſufficit ad rationem uiolenti, ꝙ principium ſit extra: ſed opor-

Infra q. 17. ar. 5. ad 2. & q. 80. ar. 1. cor. & 1. q. 105. ar. 4. & q. 106. ar. 2. cor. & q. 111. ar. 2. cor. & 3. cō. tra. c. 88. & 89.

u q. 6. ar. 4.

art. 1. huius quæſtionis.

art. præced.

lib. 7. mor. eudemior. ca. 18. to. 5.

quòd aliud eſt loqui de volitione, & aliud de volitione vt a voluntate applicante ſeipſam ad volendum. Volitio enim nil aliud dicit, niſi operationem voluntatis, qua vult: & certum eſt quòd ad volendum ſufficit voluntas cum obiecto. Sed ad volendum a ſe, ita quòd ly; a ſe; dicat cauſalitatem; applicantem ſeipſam ad volendum, non ſufficit volũtas cum obiecto, ſed exigitur voluntas præuolens finem. Et ratio huius eſt, quia velle a ſe, non ſolum importat velle, ſed agere, ſeu mouere: quod quia oportet fieri propter finem, præexigit natura, vel tempore appetitum finis, vt dictum eſt. & nõ aduertere hoc, caſus eſt loquẽtium. Et quia actio ipſa eſt magis propter finẽ, quam obiectum, & volitio quàm volitum, vt patet cum amo deum, diuus Thomas, qui ſupra hoc, quòd agens agit propter finem, ædificabat, applicationem voluntatis ad volendum in ratione voliti propter finem contemplatus maxime eſt: & ex ea ſic accepta, veritatem inuenit, atque docuit. Vnde quàmuis volitum vt obiectum, habeat directius rationem voliti, quàm volitum vt actus: voluntarium tamen vt actus, habet magis rationem eius quod eſt eſſe propter finem, quàm obiectum actus. Et propterea hoc in loco, vbi tota vis conſiſtit in hoc, quòd eſt eſſe volitum propter finem, actio ipſa per modum actionis exercita, primũ tenet locum. Et per hæc patet reſponſio ad rationem Scoti.

¶ Ad id vero quod contra concluſionem obiicitur, facillime reſpondetur, negando ſequelam. Quàmuis enim primus actus voluntatis ſit ex inſtinctu dato ab exteriori, nõ obiecto, ſed cauſa effectiua, Deo: ipſa tamen iam ex hac ſuis volitione ſeipſam mouet ad volendum alia propter finem, quod brutis non conuenit, quoniam ad omnia mouentur ab inſtinctu. Eſt igitur authoris ſententia, quòd ſicut generans graue, dat graui naturalem A appetitum motus & loci deorſum, & propterea ceſſante impedimento, graue ex appetitu accepto mouetur deorſum, & quieſcit ibi: ita genitor voluntatis dat ei naturalem inclinationem in bonum, ita quòd propoſito per intellectum bono abſque impedimento, voluntas tendit in illud actu elicito, qui eſt volitio. Et hic actus dicitur eſſe ab exteriori agente, ea ratione, qua mot⁹ grauis a generante dicitur, & merito: quia ad hunc actum voluntas non concurrit vt propter finem agẽs, ſed vt ad finẽ tendẽs ex directione ſuperioris agentis, ordinantis ipſam in hoc. Et ꝓpterea hic act⁹ licet ſit velle, & voluntatis, & a voluntate vt eliciente actum: non tamen eſt voluntarius quia non eſt a voluntate vt applicante ſe ad volendum, ſed naturalis: quia dator naturæ applicat ipſam mediante inclinatione data ad volendum. Oportet enim, vt in litera dicitur, dari proceſſum in infinitum in voluntariis, niſi deueniatur ad vnum non voluntarium, ſed naturalem actũ voluntatis, in quo fit ſtatus.

* In cor. ar.

1. q. 15. art. 3. & 4. Et 22. q. 95. ar. 5. 6. & 7. Et 2. d. 15. q. 1. arti. 2. & 3. Et 3. contra c. 84. uſque 93. Et ueri. q. 5. ar. 9. & 10. Et opu. 2. c. 129. 130. & 161 & opuſ. 10. artic. 19. & opuſ. 25. c. 5. & opuſc. 26.

† Li. 8. tex. 76. tom. 2.

* Cap. 4. in princ. to. 3.

† Cap. 7. parum a med.

tet addere, quòd nullam conferat vim patiens: quod non contingit, dum voluntas ab exteriori mouetur: nam ipſa eſt quæ vult, ab alio tamen mota. Eſſet autem motus iſte violentus, ſi eſſet contrarius motui voluntatis, quod in propoſito eſſe non poteſt: quia ſic idem vellet, & non vellet.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd voluntas quantum ad aliquid ſufficienter ſe mouet, & in ſuo ordine, ſcilicet, ſicut agens proximum: ſed non poteſt ſeipſam mouere quantum ad omnia, vt * oſtenſum eſt. vnde indiget moueri ab alio, ſicut a primo mouente.

Articvlvs V.

Vtrum uoluntas moueatur a corpore cæleſti.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd voluntas humana a corpore cæleſti moueatur. Omnes enim motus varij, & multiformes, reducuntur ſicut in cauſam, in motũ vniformem, qui eſt motus cæli, vt probatur octauo † Phyſic. ſed motus humani ſunt varij, & multiformes, incipientes poſtquàm prius non fuerant. ergo reducuntur in motum cæli, ſicut in cauſam, qui eſt vniformis ſecundum naturam.

¶ 2 Præt. Secundum Auguſt. in 3. * de Trinit. Corpora inferiora mo- D uentur per corpora ſuperiora: ſed motus humani corporis, qui cauſatur a voluntate, non poſſet reduci in motum cæli, ſicut in cãm, niſi ẽt voluntas a cęlo moueretur. ergo cælũ mouet volũtatem humanam.

¶ 3 Præt. Per obſeruationem cæleſtium corporum Aſtrologi quędã vera prænuntiant de humanis actibus futuris, qui ſunt a voluntate: quod non eſſet, ſi corpora cæleſtia voluntatem hominis mouere non poſſent. mouetur ergo voluntas humana a cęleſti corpore.

Sed contra eſt, quod † Dama. dicit in 2. lib. quòd corpora cæleſtia non ſunt cauſa noſtrorum actuum: eſſent autem ſi voluntas, quæ eſt humanorum actuum principium, a corporibus cæleſtibus moueretur. non ergo mouetur voluntas a corporibus cæleſtibus.

Respon. Dicendum, quòd eo modo, quo voluntas mouetur ab exteriori obiecto, manifeſtum eſt quòd voluntas poteſt moueri a corporibus cæleſtibus, inquãtum ſcilicet corpora exteriora, quę ſenſui propoſita mouent volũtatem, & etiam ipſa organa potentiarum ſenſitiuarum, ſubiacẽt motibus cæleſtium corporum. Sed eo modo,
B quo voluntas mouetur, quantum ad exercitiũ actus, ab aliquo exteriori agente, adhuc quidam poſuerunt corpora cęleſtia directe imprimere in volũtatem humanam: ſed hoc eſt impoſſibile. Volũtas enim, vt dicitur in 3. de anima, * eſt in ratione. Ratio autem eſt potentia animæ, non alligata organo corporali. vnde relinquitur, ꝙ volũtas ſit potentia oĩno immaterialis, & incorporea. Manifeſtũ eſt autem, ꝙ nullum corp⁹ agere poteſt in rem incorpoream, ſed potius econuer-
C ſo, eo ꝙ res incorporeæ & immateriales ſunt formalioris, & vniuerſalioris virtutis, ꝗ quæcunq; res corporales. vnde impoſſibile ẽ, ꝙ corpus cæleſte imprimat directe in intellectum, aut voluntatem. Et ꝑ hoc Ariſ. in lib. * de aĩa, recitãs opinionem dicentiũ, ꝙ talis eſt voluntas in hoĩbus, qualẽ in eis inducit pr̃ deorum, virorumq;. ſ. Iupiter, ꝑ quem totũ cælum intelligunt, attribuit eis qui ponebant intellectũ nõ differre a ſenſu. Oẽs. n. vires ſenſitiuæ, cum ſint actus organorum
D corporalium, per accidens moueri pñt a cęleſtib⁹ corporibus, motis. ſ. corporibus, quorũ ſunt actus: ſed quia dictum eſt, qđ appetitus intellectiuus quodãmodo mouetur ab appetitu ſenſitiuo indirecte, redũdant motus cæleſtium corporum in voluntatem, inquantum ſcilicet per paſſiones appetitus ſenſitiui voluntatem moueri contingit.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ multiformes motus voluntatis hu-
E manæ reducuntur in aliquam cãm vniformẽ, q̃ eſt in intellectu, & voluntate ſuperiorum: quod non põt dici de aliquo corpe, ſed de aliqua ſupiori ſubſtantia immateriali. vñ non oportet ꝙ motus volũtatis in motũ cæli reducatur, ſicut in cãm.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd motus corporales humani reducuntur in motum cæleſtis corporis, ſicut in cauſam, inquãtum ipſa diſpoſitio organorum cõgrua eſt ad motum aliqualiter ex impreſſiõe cæleſtiũ.

* Text. 42 tom. 2.

* Li. 2. tex. 150. to. 2.

¶ Super Quæſtionis nonæ Articulum quintum.

In corpore quinti articuli dubium occurrit, Quare res immaterialis, formalioris, & vniuerſalioris naturæ, & virtutis, quàm ſit corpus, poteſt directe moueri a corpore vt ab obiecto: & non poteſt moueri ab eo vt a motore ad exercitium. Sicut enim ad primam motionem ſufficit in mouente maior nobilitas ſecundum quid, vt in hac quæſtione, articulo ſecundo ad primum dicitur, ita in ſecunda: vt patet ex hoc, quòd voluntas mouet intellectum ad exercitium: & tamen apud diuum Thom. eſt ſecundum quid tantum nobilior intellectu. Et rurſus ratio aſſignata in litera non minus excludit primam motionem, quàm ſecundam. Ex hoc. n. quòd mens eſt for-

malioris, & vniuerſalioris virtutis, q̃ corpus, excluditu. paſſio a corpore non ſolum vt effectiuo, ſed etiam vt a formali principio, quod eſt excludere motionę ab eo per modum obiecti, vt in 1. articu. huius q. dictum eſt. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ſecũdum veritatę neutro modo corpus poteſt agere in rem immaterialē propter rationem allatam, & plures alias, quas vide, ſi vis, in 3. contra Gent. c. 84. & 85. Vnde & in 1. parte dictum eſt, & declaratum, quòd phantaſmata non niſi facta in actu lumine intellectus agentis, poſſunt mouerę intellectum. Et vſq; adeo diuus Thom. in quæſt. 84. arti. 6. hoc ponderauit, vt concluderet, quòd tota cognitio ſenſibilis, vique, ſcilicet ad cogitatiuam incluſiue, non eſt cauſa intellectualis notitiæ, ſed eſt materia cauſæ, ſcilicet intellectos agentis. Ratio autẽ quare conceditur & hic, & alibi, quòd voluntas, ſeu intellectus, mouetur ab exteriori tanquam obiecto, & non tanquam a motore ad exercitiũ, eſt, quia ad mouendum obiectiue exteriora concurrunt, & ſi non ſufficienter, tamen inchoatiuę mediate, & vt materia obiecti. Ad mouendum autem ad exercitium, nullo modo concur unt ex parte motoris ad exercitium. Eſt enim talis motor ſolus Deus cũ ipſa voluntate, vt in quæſtione patet.

Art. 2. huius q. & p. p. 80. & 81.

Parũ a princip. libri.

Cap. 17. circa fin. to. 3.

Infra q. 80. artı. 1. Et 1. q. 105. ar. 4 & q. 111. ar tico. 2. Et 3. contra. c. 88 89. 91. & 92 pri. Et mal. q. 3. artic. 3. cor. & q. 16 ar. 5. cor. & ad 13.

¶ *Super Quæſtionis nonæ Articulum ſextum.*

IN artic. 6. eiuſdem quæſtio, aduerte duo. Primo, quod q a in titulo exprimitur Jy; ſicut ab exteriori principio; non oportet in corpore articuli, cum de cauſa motus naturalis, vel voluntarii agitur, facere, vel ſubintelligere diſiunctiuam: puta, quòd non poteſt cauſari, niſi a dãte naturam, ſeu vo

Ca. 4. de diui. no. nõ remote a princip.

corporum, & inquãtum etiam appetitus ſenſitiuus commouetur ex impreſſione cæleſtium corporum; & vlterius inquantum corpora exteriora mouentur ſecundum motum cæleſtium corporum, ex quorum concurſu voluntas incipit aliquid velle, & non velle; ſicut adueniente frigore incipit aliquis velle facere ignem: ſed iſta motio voluntatis eſt ex parte obiecti exterius præſentati, non ex parte interioris inſtinctus.

G

Ad 3[m] dicendum, q̃ ſicut * dictum eſt, appetitus ſenſitiuus eſt actus organi corporalis: vnde nihil prohibet ex impreſſione corporum cęleſtium aliquos eſſe habiles ad iraſcendũ, vel concupiſcẽdum, vel aliquam huiuſmodi paſſionẽ; ſicut & ex complexione naturali plures hominum ſequũtur paſſiones, quibus ſoli ſapientes reſiſtũt. Et iõ, vt in pluribus, verificant̃ quę pronuntiantur de actibus hominum ſecundum conſiderationem cæleſtium corporum. Sed tamen, vt Ptolemæus dicit in * Centiloquio, Sapiens dominatur aſtris, ſcilicet, quia reſiſtẽs paſſionibus, impedit per voluntatem liberam, & nequaquam motui cæleſti ſubiectam, huiuſmodi cæleſtium corporum effectus: vel, vt * Aug. dicit 2. ſuper Gene. ad literam, fatendum eſt, quãdo ab Aſtrologis vera dicũtur, inſtinctu quodã occultiſſimo dici, quæ neſcientes humanę mentes patiuntur, quod enim ad decipiẽdum homines fit, ſpirituum ſeductorum operatio eſt.

H

Articvlvs vi.

Vtrum voluntas moueatur a Deo ſolo, ſicut ab exteriori principio.

AD ſextvm ſic proceditur. Videtur q̃ volũtas nõ a ſolo Deo moueatur, ſicut ab exteriori principio. Inferius enim natum eſt moueri a ſuo ſuperiori, ſicut corpora inferiora a corporib[9] cęleſtibus: ſed voluntas hominis habet aliquid ſuperius poſt Deũ, ſcilicet, angelum. ergo volũtas poteſt moueri, ſicut ab exteriori principio, etiam ab angelo.

I

§ 2 Præt. Actus voluntatis ſequitur actum intellectus: ſed intellectus hominis reducitur in ſuum actum non ſolum a Deo, ſed etiam ab angelo per illuminationes, vt * Dionyſ. dicit ergo eadem rationę & voluntas.

K

§ 3 Pręt. Deus non eſt cauſa niſi bonorum, ſecundum illud Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona. Si ergo a ſolo Deo volũtas hominis moueretur, nunquàm moueretur ad malum, cum tamen voluntas ſit qua peccatur, & recte viuitur, vt * Augu. dicit.

F

Lib. 1. retra cta. ca. 9. in me. to. 1.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Phil. 2. Deus eſt qui operatur in nobis velle, & pficere.

Respon. Dicendum, q̃ motus voluntatis eſt ab intrinſeco, ſicut & motus naturalis. Quamuis autẽ rem naturalem poſſit aliquid mouere, qđ non eſt cauſa naturæ rei motę: tñ motum naturalem cauſare nõ poteſt, niſi quod ẽ aliqualiter cauſa naturæ. Mouetur enim lapis ſurſum ab homine, qui naturã lapidis nõ cãt, ſed hic mot[9] non eſt lapidi naturalis: naturalis autẽ motus eius nõ cãtur niſi ab eo, qđ cauſat naturã. vnde dicit̃ in 8. Phyſic*. quòd generans mouet ſecundum locum grauia & leuia. Sic ergo hominem voluntatem habentem contingit moueri ab aliquo, qui nõ eſt cauſa eius: ſed quòd motus voluntarius eius ſit ab aliquo principio extrinſeco, quod non eſt cauſa voluntatis, eſt impoſſibile. volũtatis autem cauſa nihil aliud eſſe poteſt, quàm Deus. Et hoc patet dupliciter, Primo quidem ex hoc, quòd voluntas eſt potẽtia animę rationalis, quę a ſolo Deo cauſatur per creationem, vt in 1. dictũ eſt. * Secũdo vero ex hoc, quòd voluntas habet ordinem ad vniuerſale bonum, vnde nihil aliud poteſt eſſe voluntatis cauſa, niſi ipſe Deus, qui eſt vniuerſale bonum. Omne autem aliud bonum p participationem dicitur, & eſt quoddam particulare bonum: particularis autem cauſa non dat inclinationem vniuerſalem. Vnde nec materia prima, quę eſt in potentia ad omnes formas, poteſt cauſari ab aliquo particulari agente.

Tex. 17. 29. 30. 31. 32. tom 2.

p. p. q. 90. ar ti. 2. & 4.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ Angelus non ſic eſt ſupra hominem, quòd ſit cauſa volũtatis eius: ſicut corpora cęleſtia ſunt cauſa formarum naturalium, ad quas conſequuntur naturales motus corporum naturalium.

Ad 2[m] dicendum, quòd intellectus hominis mouetur ab angelo ex parte obiecti, quod ſibi proponitur virtute angelici luminis ad cognoſcendum. & ſic etiam voluntas ab exteriori creatura poteſt moueri, vt * dictum eſt.

Artic. 4.

Ad 3[m] dicendum, quòd Deus mouet voluntatem hominis, ſicut vniuerſalis motor, ad vniuerſale obiectum voluntatis, quod eſt bonum. Et ſine hac vniuerſali motione homo non poteſt aliquid velle: ſed homo per rationem determinat ſe ad volẽdum hoc, vel illud, quod eſt vere bonum, vel apparens bonum. Sed tamen interdum ſpecialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod eſt bonum: ſicut in his quos mouet per gratiam, vt * infra dicetur,

q. 109. & 112.

luntatem, vel a ſeipſo. Hoc enim licet verum ſit abſolute, in genere tamen exterioris principii non comprehenditur ipſum met: q a eſt principium intrinſecum, ſed ſolummodo dator naturæ, aut voluntatis. Secũdo, q̃ in reſponſione ad tertium habetur, quòd Deus non ſolum potentiam voluntatis dat, ſed actum volendi clauſum in omni acto volendi ipſam, ſcilicet volitionem boni. In omni enim volitione hæc volitio clauditur, vt principium in concluſione. Et propterea in litera dicitur, quòd ex hac volitione voluntas per rationem determinat ſe ad hoc, vel illud bonum, vere vel apparenter, & ſine illa præſuppoſita volitione, nihil omnino velle poteſt: ſicut nec ſine principiorũ cognitione, intellectus aliquid noſſe poteſt. Et hæc volitio eſt illa, ad quã dictum eſt oportere voluntatem moueri ab alto, etiam quo ad exercitium actus. Secũdum hanc enim fertur acto in finem, & ex hac vult quicquid vult.

¶ *Super Quæſtionis decimæ Articulum primum.*

IN quæſtionis decimæ artic. primo, Scito ꝙ ly; naturaliter; in titulo poſitum, ſumitur vt diſtinguitur contra ly; libere.

¶ In corpore eiuſdē primi articuli, dubium occurrit ex eo, quòd author diuertere videtur a propoſito, dū quæſtio eſt de naturali, vt diſtinguitur contra liberum: & ſolutio quæſtionis eſt de naturali, vt diſtinguitur contra accidentale, vt patet in litera.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quia naturale, vt diſtinguitur contra liberum, ſeqē ad naturale, ideſt, ſubſtantiale (omne enim ſubſtātiale, eſt naturale) ex hoc ꝙ author declarauit, in voluntate inueniri motum naturalem, ideſt, ſubſtantialem, optime ſatisfecit quæſito, An ſit talis motus naturalis, vt diſtinguitur contra liberum. Ea autē fuit ratio proceſſus: quia videlicet ratio ſignificata ꝑ nomē Naturalis, aperienda erat. vnde ſi omnis ſubſtantia, natura eſt, quicquid ſecundū ſubſtantiam ineſt, ſecundū naturam ineſt, ac per hoc, & ſubſtantiale & naturale eſt: ſecūdū ſubſtātiā autē ineſt, quicquid per ſe ineſt. ergo iuxta hāc naturæ ſignificationem, qua & voluntas natura eſt, per ſe ineſſe, & ſecundū ſubſtantiam, & naturaliter, idem ſunt. Hæc autē æquiualere naturali, vt diſtinguitur cōtra liberum, patet ex eo, quia liberum habet pro cauſa, velle: naturale autē, eſſe. Id enim ſolum libere fit, quod fit quia vult: & id ſolum naturaliter ineſt, quia eſt, vt in prima parte dictum eſt. Quicquid autē, ſecundum ſubſtantiam, ſeu, per ſe ineſt, clare patet quod ineſt, quia talis eſſe, ſubſtātialis eſt, & non quia ſic vult. Nulla ergo diuerſio hic fuit, ſed alia perſcrutatio naturalis, ex qua doceremur naturalitatem in omnibus inuenire, ſicut author fecit. Ex hac enim ratione naturalis, adiuncta altera propoſitione communi, ſcilicet ꝙ per ſe prius eſt his, quæ non ſunt per ſe, intulit vniuerſalem regulam, ſcilicet, quòd principium conuenientium alicui ineſt naturaliter, id eſt, per ſe, & ſecundum ſubſtantiam, & quia eſt talis naturæ, & non quia vult. Ex hac .n. regula, ſubintellecta minore, ſcilicet ꝙ motus conuenientes voluntati, ſunt ordinati ſecundum rationem principij & principiati, quod eſt per ſe notum, ſtatim habetur intentum, ſcilicet quòd aliquis motus ineſt voluntati ſecundum ſubſtantiam per ſe naturaliter, quia eſt talis, & non quia vult.

¶ In eiuſdem articuli corpore, nota triplex poni naturaliter volitum. Primo bonum: ſecundo beatitudinem: tertio omne cōueniens volenti ſecundum ſuam naturam. Et de primis quidem duobus, euidens ratio in litera redditur: de tertio autem non. Vnde & dubitant & de ipſo, & de eius ratione. De ipſo quidem, quia experimur oppoſitum, dum eligimus non conuenientia ſecundum naturam, vt neſcire, non viuere. Nec euaditur dicendo, quòd hoc appetimus per accidens: quoniam oppoſita eorum quæ naturaliter volumus, nec per ſe, nec per accidens velle poſſumus: vt patet de primo & ſecundo. De ratione vero, ſcilicet, quia per voluntatem appetimus etiam pertinentia ad alias potentias, & totum hominem: quandoquidem nulla apparet cōnexio huiuſmodi ad illam concluſionem. Vnde enim ſequitur, Per voluntatem appetimus etiam pertinentia ad alias potentias & totum hominem: ergo naturaliter volumus omnia conuenié-

A tia volentibus ſecundū ſuam naturā? Ad primum horū breuiter dicitur, ꝙ ſicut in rebus exterioribus naturale inuenitur dupliciter. ſ. ſemper, vel frequēter, (Motus enim cæleſtes, naturales ſunt, vt vniuerſaliter, & ſemper indeficientes a naturali curſu: motus autē inferiores, naturales ſunt vt in pluribus, & frequenter indeficiētes) ita & in voluntatis motib9 naturalib9 inuenitur naturalitas vtroq; modo. Nā ad quædā voluntas ſic naturaliter eſt determinata, vt non poſſit aliquo pacto velle oppoſitū. Ad quædam ſic naturaliter determinata ē, vt poſſit per accidēs oppoſitū velle. In primo ordine, ſunt duo prima volita i litera numerata. In ſecundo vero eſt tertium volitorū genus: vnde ad hoc tertiū volitū voluntas nō plus vē naturaliter inclinata, ꝙ voluntas affecta habitu virtutis acquiſitæ ad opus illius virtutis, niſi pro quāto inclinatio ex natura potior ē, ꝙ ex acquiſito habitu. Et ſicut voluntas in iuſtitia habituata pōt iniuſte facere: ita voluntas naturaliter inclinata in bonū conueniens volenti ſecundū ſuam naturā, pōt eius oppoſitū velle.

¶ Ad ſecundū vero dr, ꝙ licet verba illa literæ, ſi ſola ſumātur, nō inferant niſi extenſionē voluntatis, et eius obiecti ad hoc tertium: ſi tamē

D intelligantur cōiuncta præcedentibus, inferunt naturalitatem motus voluntatis in hoc tertium. Ad cuius euidentiam ſcito, ꝙ voluntas tripliciter ſumitur. ſ. vt quædam potentia: ſecundo, vt eliciens ex quodam in quiddam: tertio, vt appetitus ipſius totius volentis. Et quidē quia voluntas potentia quædam eſt, ideo naturaliter fertur in bonum, quod eſt volitū, primo poſitū in litera. Quælibet. n. potentia naturaliter determinata eſt ad ſuum obiectum, ita quod nō pōt in oppoſitū. Quia vero eſt volitiua cuiuſdā ex quodam ſecundum rationem cauſæ & cauſati: ideo naturaliter vult beatitudinē, quæ finale principium eſt: quod volitum, eſt ſecūdo poſitū. Quia autem eſt a natura data volenti, nō ſolum vt velit ſibiipſi voluntati, ſed etiā vt velit ipſi volenti ſecūdum ſeipſum & ſuas partes: ideo naturaliter vult bonum conueniens volenti ſm ſuam naturam: quod eſt volitum tertio loco in litera poſitum. Quodlibet enim horum trium habet rationē primi per ſe, & ſecūdum ſubſtantiā. Obiectum. n. & primo reſpectū principium, eſt cauſa cæterorum: proprium vero infra principij

E rationem clauditur. Amicabilia. n. quæ ſunt ad alios, veniunt ex amicabilibus ad ſe. Et ſi hoc longius repetendum eſſet, dicēdum eſſet, ꝙ quia volitio pendet ex volito & volente, vtrunque initiū voluntariorū motuū inditum eſſe oportet. Et ex volito quidē inditus eſt voluntati motus in beatitudinē, qui, vtpote motus in finē primariū, complectens in ſe totā obiecti perfectionē, principiū ex ea parte eſt reliquorū motuū. ex parte vero volentis, inditus eſt volūtati motus in propriū bonū: vtrumque .n. tradidit Ariſ. cū dixit; Amabile quidē bonū, vnicuiq; autē proprium. Cū igitur author ex hoc, ꝙ voluntate volumus nō ſolū ad ipſam ſpectantia, ſed etiam ad volentem, intulit quòd naturaliter volumus conuenientia ſm naturam, verā cauſam reddidit, intendens pro medio aſſumere, quòd voluntatē ſortiti ſumus pro nobis, ac per hoc ad proprium bonū determinatam. Vnde & in qu. de virtu. a. 5. & inferius in q. 50. & 56. Nulla virtus in voluntate ponitur ad propriū volentis bonū: quia ad hoc naturaliter determinata eſt.

¶ In reſpōſione ad primū eiuſdē articuli, aduerte diſtinctionē de

QVAESTIO X.

De modo quo uoluntas mouetur, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de modo, quo volūtas mouetur.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

§ Primo, Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

§ Secūdo, Vtrū de neceſſitate moueatur a ſuo obiecto.

§ Tertio, Vtrū de neceſſitate moueatur ab appetitu inferiori.

§ Quarto, Vtrū de neceſſitate moueat' ab exteriori motiuo, quod eſt Deus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uoluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ voluntas nō moueatur ad aliquid naturaliter. Agēs enim naturale diuidit' cōtra uoluntarium, ut patet ī principio 2. * Phyſi. non ergo voluntas ad aliquid naturaliter mouetur.

¶ 2 Præt. Id quod eſt naturale, ineſt alicui ſemper, ſicut igni eſſe calidum: ſed nullus motus ineſt uoluntati ſemper. ergo nullus motus eſt naturalis voluntati.

§ 3 Præt. Natura eſt determinata ad vnum. ſed voluntas ſe habet ad oppoſita. ergo uoluntas nihil naturaliter uult.

SED CONTRA eſt, ꝙ motus uoluntatis ſequitur actum intelle-

B ctus: ſed intellectus aliqua intelligit naturaliter. ergo & uoluntas aliqua uult naturaliter.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut Boetius dicit in lib. de duabus naturis, * & Philoſophus in 5. † Metaph. Natura dicitur multipliciter: quādoque enim dicitur principium intrinſecum in rebus mobilibus: & talis natura eſt uel materia, uel forma materialis, ut patet in 2. * Phyſic. Alio modo dicitur natura quælibet ſubſtātia, uel

C quodlibet ens: & ſm hoc, illud dicitur eſſe naturale rei, qd conuenit ei ſecundum ſuā ſubſtantiam. & hoc eſt, quod per ſe ineſt rei. In omnib9 autē, ea quæ non per ſe inſunt, reducunt' in aliquid qd per ſe ineſt, ſicut in primum: & idō neceſſe eſt ꝙ hoc modo accipiendo naturā, ſemper principium in his quæ conueniunt rei, ſit naturale. & hoc manifeſte apparet in intellectu. Nā principia intellectualis cognitiōis ſunt natura-

1. q. 41. ar. 2. co Et ne. q. 22. ar. 5. & 9. Et ma. q. 16. ar. 4. ad 5.

* Et etiam tex. 49. to. 2.

Boeti9 paulo a principio lib.

† tex. 5. to. 3.

* tex. 4. videtur eſſe, tom. 2.

D. 196.

liter nota. Similiter ẽt pĩcipiũ motiuũ voluntariorũ oportet eſſe aliquid naturaliter volitum. Hoc aũt eſt bonum in cõi, in quod uoluntas naturaliter tendit: ſicut etiã quælibet potentia in ſuum obiectum, & etiam ipſe finis vltimus, qui hoc modo ſe habet in appetibilibus, ſicut prima principia demonſtrationũ in intelligibilibus: & vniuerſaliter omnia illa quæ conueniunt volenti ſm ſuam naturam. Nõ.n. per voluntatem appetimus ſolum ea, quæ pertinent ad potentiã voluntatis: ſed etiam ea, quæ pertinent ad ſingulas potentias, & ad totum hominẽ. Vnde naturaliter hõ uult nõ ſolũ obiectum uolũtatis, ſed ẽt alia quæ cõueniunt aliis potẽtiis, vt cognitionẽ ueri, quę conuenit intellectui: & eſſe, & viuere, & hmõi alia, q̃ reſpiciũt cõſiſtentiã naturalẽ; quę oĩa cõprehẽdunt ſub obiecto volũtatis, ſicut q̃dã particularia bona.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q uoluntas diuiditur contra naturã, ſicut vna cauſa contra aliam; quædam.n. fiunt naturaliter, & quædã fiunt uoluntariè. Eſt autẽ alius modus cauſandi proprius uoluntati, quę eſt domina ſui actus, pręter modum qui conuenit naturæ, quæ eſt determinata ad unum. Sed quia uoluntas in aliqua natura fundatur, neceſſe eſt q modus proprius naturæ, quantum ad aliquid, participetur a uoluntate: ſicut quod eſt prioris cauſæ, participatur a poſteriori. Eſt.n. prius in unaquaque re ipſum eſſe, quod eſt p naturam, quã uelle, quod eſt per uolũtatẽ, & inde eſt q uoluntas naturaliter aliquid uult.

AD 2ᵐ dicendũ, quòd in rebus naturalibus id, quod eſt naturale, quaſi cõſequens formam tantum, ſemper actu ineſt, ſicut calidum igni. Quod autem eſt naturale ſicut conſequens materiam, non ſemper actu ineſt, ſed quandoque ſecundum potentiam tantum. Nam forma eſt actus, materia uero potẽtia. Motus aũt eſt actus exiſtentis in potentia: & ideo illa quæ pertinent ad motum, uel quæ ſequũtur motũ in rebus naturalibus, non ſemper G inſunt: ſicut ignis non ſemper mouet ſurſum, ſed quando eſt extra locum ſuum. Et ſimiliter nõ oportet q uoluntas, quæ de potẽtia in actũ reducitur, dum aliquid uult, ſemp actu uelit: ſed ſolum quando eſt in aliqua diſpoſitione determinata. Voluntas autem Dei, quæ eſt actus purus, ſemper eſt in actu uolendi.

AD 3ᵐ dicendũ, quòd ſemper naturæ reſpõdet unum proportionatum naturæ. Naturę.n. in genere, reſpõdet aliquid unum in genere: & naturæ in ſpecie acceptæ, reſpon-

H det unum in ſpecie: naturæ aũt indiuiduatæ, reſpõdet aliquid unum indiuiduale. Cùm igitur uoluntas ſit quædam uis immaterialis, ſicut & intellectus, reſpõdet ſibi naturaliter aliquod unum cõmune. ſ. bonum; ſicut etiã intellectui aliqđ bonum cõmune. ſ. uerum, uel ens, uel qcquid eſt huiuſmodi. Sub bono autem communi multa particularia bona continentur, ad quorum nullum uoluntas determinatur.

I

ARTICVLVS II.

Vtrum uoluntas moueatur de neceſſitate a ſuo obiecto.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur q uoluntas de neceſſitate moueatur a ſuo obiecto. Obiectum enim uoluntatis comparatur ad ipſam, ſicut motiuum ad mobile, ut patet ĩ terno* de aĩa: ſed motiuũ, ſi ſit ſufficiẽs, ex neceſſitate K

voluntate. conſideratur.n. multipliciter. Sed quantũ ad ppoſitũ litera inſinuat dupliciter. ſ. vt res, & ut cauſa. Eſt.n. & in genere rei res talis, puta, apta nata velle: & in genere cauſæ cauſa talis, puta, libera. Cum aũt volũtas diſtinguitur contra naturam, non diſtinguitur vt res talis cõtra talem rem, ſed vt cauſa talis contra cauſam talẽ.

Eſt.n. res talis, ſ. apta nata velle, natura quædã habẽs ſibi cõnaturalia, ſicut & cæteræ naturæ: ſed talis cauſa. ſ. libera vt ſic, non eſt talis cauſa, qualis eſt natura. Hæc.n. eſt cauſa, q̃ eſt: ac per hoc eſt cauſa determinata ad vnum. Illa vero cauſa, quia vult: ac per hoc eſt cauſa libera ad vtrũlibet. Vnde diſtinguuntur voluntas & natura in ratione cauſæ, ſecundũ proprias cauſandi differentias. Propter q & in ſecundo Phyſic. & in 9. Metaph. non niſi in ordine earum, vel principiorum diſtinguntur. Et ſi in his perſpexeris, q ratio cauſæ in natura ſpectat ad eam inquantum res eſt, videbis pariter, q voluntas vtriuſque cauſæ rationem habet. Nam quatenus res talis eſt per modũ naturæ, cauſalitatem habet: quicquid enim cauſat aliquid, quia talis res eſt, naturaliter cauſat illud. Quatenus vero electiua eſt per modũ ppriũ, ideſt, libere, a propoſito ad vtrũlibet &c. cauſalitatem habet, & non naturaliter. qcquid eni cauſat q̃a vult, libere cauſat. Et ſi ulterius perſpexeris, q natura, vt in litera dicitur, eſt cauſa eſſentialiter prior cauſa uolũtaria, quia eſſe in vtroq; eſt prius quã operari &c. videbis quoq;, q volũtas nõ ſolũ natura q̃dã eſt, ſed pri⁹ habet naturæ rationem & cauſalitatẽ, quàm propriam. Et ſi poſtremo penetraueris, q in cauſis eſſentialiter ordinatis, coniunctis in vnam rem, id quod eſt prioris cauſæ proprium, participatur a poſteriori, vt ſupremum infimi attingat infimum ſupremi: videbis, q voluntatis prima opera oportet eſſe naturalia, & prius ipſam velle aliquid naturaliter, quàm libere. Et hanc ſubtilitatem ſi perſpicians ſectatus fueris, habebis claram ſolutionem Scoticæ argumentationis in materia de proceſſione Spiritus ſancti, & de naturalitate voluntatis; quæ omnia in prima parte tractata ſunt. Diſtinxit enim voluntatem contra naturam, non ſolum in genere cauſæ, ſed in genere rei. Et ideo intulit omnimodam diſparationem, cum tñ ſint cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ, vt hic, & in q. præcedente, articulo 4. de eorum actibus patet. Voluntas.n. non ſolum prius habet naturæ rationem, vt in litera dicitur, q̃ cauſalitatis propriæ. ſed velle naturale oportet eſſe principium volendi libere.

¶ In reſponſione ad ſecundum, diligentiſſime notato doctrinam F ibi traditam circa diſtinctionem conuenientium alicui naturaliter. i. per ſe & ſecundum ſubſtantiam, in conſequentia formam vel actum, & conſequentia materiam, vel potentiam, & conditionem eorundem: q ſcilicet perſeitas in illis infert coæuitatem abſolute: in iſtis uero nõ abſolute, ſed q in certa diſpoſitione. Et eã eſt differentia inter potentiã & actũ, vt in litera dr̃. Ex hac enim doctrina habes, vir docte, q non ſolum aptitudo ad motum & operatiunẽ ineſt ſubiecto per ſe, vt grauitas & riſibilitas: ſed motus ipſe & operatio, vt deſcẽſus & riſus &c.

¶ In reſponſione ad tertium, eleuato mẽtem in celſitudinem doctrinæ huius, & intuere, q vnum indiuiduum immaterialis ordinis æquiualet nõ tantum infinitis indiuiduis materialib⁹ ſub vna ſpecie, ſed ẽt ſub vno genere, etiam analogo. Habes.n. hic, quòd cum ordo vniuerſi habeat, q natura determinata ſit ad vnũ proportionaliter, ſcilicet generice, ſpecifice, vel indiuidualiter; ac per hoc bono abſolute, cum ſit vnum genere analogo, debuiſſet reſpondere natura aliqua vna generice: & ſimiliter voluntati, quia eſt vna ſecundũ ſpeciẽ, debuiſſet reſpõdere vnũ ſecundum ſpeciem: ſubiunctũ tamẽ eſt, q quia voluntas eſt immaterialis ordinis, determinata eſt ad vnum in genere analogo, bonum ſcilicet: quaſi natura immaterialis eminentius præhabeat quicquid genus ſpeciei ſuæ haberet. Et vere ſic eſt. In cuius ſignum hic intellectus noſter æquiualet toti vniuerſitati corporeæ naturæ. Eſt autem ratio hui⁹, quia quæ ſunt diſperſa in inferioribus, ſunt vnita in ſuperiori. Eadem enim ratione tanta eſt amplitudo immaterialis potentiæ, vt vniuerſi ſimpliciter capax ſit.

D. 1503.

Infra q. 82 ar. 1. cor. Et 1. q. 82 art. 1. & 2. Et veri. q. 22. art. 5. & 6. Et mal. 6. cor. & ad 7. & 10. * text. 54 tom. 2.

¶ In eadẽ reſponſione, caueto Nouitie, ne indefinita pro vniuerſali ſe tibi offerat: et contrarietas inter reſponſionis huius calcẽ, & corporis articuli inſurgat, dum ibi dictum eſt, quædã eſſe particularia bona ſub obiecto voluntatis contenta, ad quæ volũtas naturaliter tendit, ac per hoc determinata eſt naturaliter, vt eſſe, viuere &c. hic autem dicitur ſub bono cõmuni: vtrobique enim indefinita, ſeu particularis eſt locutio: & propterea neutra alteri repugnat. Hic enim expreſſe dicitur, Sub bono cõmuni multa cõprehẽduntur, ad quorũ nullum determinatur volũtas. Multa, dixit, non, omnia. Ibi quoque manifeſte de quibuſdam, ſcilicet conuenientibus volenti ſecundum naturam, loquitur.

¶ Super Quæſtionis decimæ Articulum ſecundum.

IN titulo articuli ſecũdi eiuſdẽ q̃onis, Neceſſarium ſumitur vere & proprie, q. ſ. impoſſibile eſt aliter ſe habere. Et eſt ſer-

mo

monet mobile. ergo volũtas ex neceſſitate pōt moueri a ſuo obiecto.

§ 2 Præt. Sicut voluntas eſt vis immaterialis, ita & intellect', & vtraque potentia ad obiectum vniuerſale ordinatur, vt † dictum eſt: ſed intellectus ex neceſſitate mouet a ſuo obiecto. ergo & volũtas a ſuo.

§ 3 Præt. Oẽ qd quis vult, aut eſt finis, aut aliquid ordinatũ ad finẽ: ſed finẽ aliquis ex neceſſitate vult, vt videtur, quia eſt ſicut principiũ ĩ ſpeculatiuis, cui ex neceſſitate aſſentimus. finis aũt eſt ratio volẽdi ea quę ſunt ad finẽ: & ſic vr̃ etiam, q ea quę ſunt ad finẽ, ex neceſſitate velimus. Voluntas ergo ex neceſſitate mouetur a ſuo obiecto.

SED CONTRA eſt, q potentiæ rõnales ſm Philoſophum, ſunt ad oppoſita: ſed volũtas eſt potentia rationalis, eſt.n. in rõne, vt dicitur in 3. de aĩa. ergo volũtas ſe habet ad oppoſita. Non ergo ex neceſſitate mouet ad alterũ oppoſitorũ.

RESPON. Dicẽdum, q voluntas mouet dupliciter. Vno modo, quãtum ad exercitium actus: Alio modo, quantum ad ſpecificationẽ actus, quæ eſt ex obiecto. Primo ergo mõ volũtas a nullo obiecto ex neceſſitate mouetur. Pōt.n. aliquis de quocũq; obiecto non cogitare; & p conſequens neq; actu velle illud. Sed quantum ad ſm motionis modũ, voluntas ab aliquo obiecto ex neceſſitate mouet: ab aliquo aũt non. In motu.n. cuiuſlibet potentiæ a ſuo obiecto, conſideranda eſt rõ, p quam obiectum mouet potentiam. Viſibile.n. mouet viſum ſub ratione coloris actu viſibilis. Vñ ſi color proponatur viſui, ex neceſſitate mouet ipſum, niſi aliqs viſum auertat, qd pertinet ad exercitium actus. Si aũt proponeret aliquid viſui, qd nõ oĩbus modis eſſet color in actu, ſed ſm aliquid eſſet tale, ſe-B cũdum aũt aliquid non tale: nõ ex neceſſitate viſus tale obiectũ videret. Poſſet.n. intẽdere ĩ ipſum ex ea pte, qua nõ eſt coloratũ in actu, & ſic ipſum nõ videret. Sicut aũt coloratũ in actu eſt obiectum viſus: ita bonum eſt obiectum volũtatis. Vnde ſi proponatur aliquod obiectum voluntati, qd ſit vlr̃ bonum, & ſm omnem cõſiderationem, ex neceſſitate volũtas in illud tendit, ſi aliquid velit: non.n. poterit velle oppoſitum. Si aũt proponatur ſi-C bi aliquod obiectum, qd non ſm quamlibet conſiderationem ſit bonum, non ex neceſſitate voluntas fertur in illud. Et quia defectus cuiuſcunque boni habet rõnem non boni, ideo illud ſolum bonum qd eſt perfectum, & cui nihil deficit, eſt tale bonũ, qd voluntas non pōt non velle, quod eſt beatitudo. Alia aũt quælibet particularia bona, inquantum deficiunt ab aliquo bono, pñt accipi vt non bona: & ſm hanc cõſiderationem pñt repudia-D ri, vel approbari a voluntate; quæ poteſt in idem ferri ſecundum diuerſas conſiderationes.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q ſufficiens motiuum alicuius potentiæ, non eſt niſi obiectum, quod to-

mo de neceſſitate naturali, qua ſcilicet agẽtia & patientia in vniuerſo connectuntur, calefactibile calefactiuo, & viſus viſibili &c.

¶ In principio corporis eiuſdem 2. artic. dubium occurrit de concluſione, & de eius ratione. De concluſione quidem, qua dicitur, q volũtas a nullo obiecto de neceſſitate mouetur ad exercitium actus: qm̃ voluntas a deo clare viſo, neceſſario mouet ad exercitium actus. Nõ.n. poteſt nõ amare, ac frui illo, vt in 1. parte dictum eſt. De rõne, qua dr̃, Pōt enim aliquis de quocunq; obiecto non cogitare, & p conſequens actu non velle illud: quia voluntas nõ habet in poteſtate ſua cognitionem præſentatiuã primi obiecti, nec retentionem illius, & ſimiliter viſionis dei clare præſentati. Iam.n. dictũ eſt, q primus actus non eſt in poteſtate volũtatis. falſum eſt ergo quòd poteſt aliquis de quocunque obiecto non cogitare.

† Art.1.ad 3.

¶ Ad hæc dicitur, q verba literæ intellecta formaliter, omnes ſoluunt obiectiones: doctrina ſiquidẽ prius tradita non aduerſatur præſenti. Ad quorum euidentiam opus eſt diſtinctione. ſ. quòd aliud eſt dicere, Voluntas neceſſario mouetur ab obiecto ad exercitiũ actus: & dicere, Voluntas ſic diſpoſita neceſſario mouetur ad exercitium actus. Primum enim denotat efficaciã obiecti ſupra voluntatem, q ſ. talis, & ſic efficacis eſt naturæ, q poteſt volũtatem ad exercitium actus neceſſario ducere. Et hoc negatur in præſenti concluſione, dũ aſſeritur, q nullum obiectum vt ſic, & quantum eſt ex ſua efficacia, pōt naturali neceſſitate cõpellere voluntatẽ ad exercitiũ actus. Scd̃m vero denotat naturã voluntatis, de qua dictum eſt, q hẽt quendã motum naturalẽ, & q non habet ſemper illũ actu, ſed qñ eſt in certa diſpõne: & hoc prędictũ eſt, & vere. Et ex hoc prouenit, q voluntas deũ clare viſum neceſſario amat: eſt.n. tunc in diſpõne tali, q ex natura ſua actu prouenit amor, & delectatio talis obiecti. Et ſicut in 1. actu voluntatis, quẽ habemus naturaliter velle illud, nõ hẽt neceſſitatẽ exercitii ab obiecto, ſed a natura exiſtente in tali diſpõne, q ad eã naturã neceſſitate ſequitur velle. Vñ qñcunq; voluntas neceſſario mouet ad exercitiũ, neceſſitas illa nunquã eſt ab obiecto, ſed a natura, & naturæ datore. Et p hoc patet reſponſio ad vtrunq; obiectorum. Et ad primũ quidem explicite. Ad ſm vero, quo ad materiã & ad formã, dicito, q veriſſimũ eſt, q voluntas pōt de quocunq; obiecto non cogitare, quantũ eſt ex parte obiecti: ſic.n. author loquitur. ſed ſophiſma figurę dictionis eſt inferre. ergo volũtas in tali diſpoſitione exiſtens, pōt non cogitare: mutatur.n. quid in quale. Oportet ergo diligenter in hoc art. aduertere, q formalis eſt ſermo de efficacia obiecti vt ſic: obiectiones aũt aliunde, q̃ ex obiecto robur habent: & ideo nihil obſtãt. Et ſi horum vltimam reſolutionem cupis, recolito ſupradictorum, ſcilicet quòd voluntas quo ad exercitium, tres tantum habet motores, ſcilicet, ſeipſam, ſuam naturam, & deum vt agentẽ, non vt obiectum. Ex hoc enim patet, q modus exercitii non aliunde eſt, vñ ſiue libere, ſiue A neceſſario voluntas exerceat ſuum actum, nunquàm ex parte obiecti cauſa requirenda eſt, ſed agentis, vt dictum eſt, triplicis. & in hoc quieſcat intellectus tuus.

* Text. 42. tom.2.

¶ In eiuſdem corporis artic. concluſione 3. ſ. quòd obiectũ vndique bonum, neceſſario mouet, nec deficit ab hoc, niſi p defectũ alicuius boni: dubiũ occurrit ex Scoto in 4. d. 49. q. 1 1. dicẽtis, q iſta rõ nõ concludit neceſſariam motionẽ ſimpliciter: ſed q ſi voluntas debet habere actum circa tale obiectũ, oportet q habeat actũ volitiõis, cũ quo tñ ſtat, q ipſa pōt ſuſpendere actum ſuum. Sed quia ex his, & proceſſu ſuo manifeſte patet, q nõ impugnatur ſenſus formalis literæ, ſed quẽ ipſe accepit: ideo ſibiipſi curã ſui relinquo.

Diuus.n. Tho. loquitur de motione ex parte obiecti, quæ ẽ ad ſpecificationem actus: & vult q neceſſario mouet obiectũ vndiq; bonũ, qd eſt veriſſimum ſimpliciter & formaliter: ita enim neceſſario ſpecificat, quid ẽ obiectiue mouere, quod impoſſibile eſt aliter ſe habere: qm̃ non pōt non ſpecificari actus volũtatis ab eo, vt patet, ſi quis poſſit actus voluntatis non fieri. Vnde cũ in litera dicitur, q voluntas nõ pōt non velle beatitudinẽ: ly non velle, nõ ſumit negatiue, ſed cõtrarie. i. pro nolle: vt manifeſtãt ſubiũcta verba in alio mẽbro. ſ. repudiari, vel approbari. Sed, qd fallit aliquos, hæc eſt diſtinctio inter motionem ad ſpecificationem & exercitium actus.

¶ Circa doctrinã traditã in hoc arti. & præcedentibus, aduerte, q ſm qd voluntas reſpicit duos motores, alterũ ad exercitiũ, alterũ ad ſpecificationẽ: dupliciter inuenitur in ea naturalitas. ſ. ſm determinationẽ ad exercitium, & ſm determinationẽ ad ſpeciem. Eſt.n. voluntas naturaliter determinata ad eliciendum actum aliquem, puta primum &c. Et eſt rurſus naturaliter determinata ad obiectum aliquod, puta bonũ &c. Et hę determina-E tiones ita ſe habent, q prima infert ſecundam, & non econuerſo. Si.n. voluntas determinata naturaliter eſt ad eliciendum actũ: hoc non eſt niſi reſpectu obiecti, ad quod naturaliter determinata eſt. ſed ſi determinata eſt naturaliter ad obiectum, non propterea determinata eſt ad exercitium actus reſpectu illius, vt patet in litera. vnde determinatio quo ad exercitium, vehementior ac naturalior eſt: includit enim alteram, & addit.

¶ Circa calcem eiuſdem corporis arti. aduerte, quòd quia, vt prædiximus, voluntas ad triũ volitorũ genus, puta eſſe, viuere &c. determinata eſt naturaliter, quo ad ſpecificationẽ, vt in plurib', & a cauſa, vt in pluribus non neceſſario prouenit effectus. poteſt enim impediri. Idcirco in litera dicitur, quòd quælibet particularia bona, etiam eſſe, viuere, intelligere, non neceſſario mouent voluntatem ad ſpecificationẽ actus. poſſunt enim repudiari: ſic tamen quòd prædicta vt in pluribus, nõ repudiantur. Sed ſi voluntas in ea fertur, volitionis actu in illa tendit, & raro nolitionis: vt contingit in deſperantibus, & ſimilibus.

taliter habet rationẽ motiui: ſi autẽ in aliquo deficiat, non ex neceſſitate mouebit, ut dictum eſt.*

Ad 2^{m}. dicendum, quòd intellectus ex neceſſitate mouetur a tali obiecto, quod eſt ſemper, & ex neceſſitate verum: non autem ab eo quod poteſt eſſe verum & falſum, ſcilicet a contingenti, ſicut & de bono dictum eſt.*

Ad 3^{m} dicendum, quòd finis vltimus ex neceſsitate mouet uoluntatem, quia eſt bonum perfectum: & ſimiliter illa, quæ ordinantur ad huoc finẽ, ſine quibus finis haberi non poteſt, ſicut eſſe, & viuere, & huiuſmodi. Alia vero, ſine quibus finis haberi poteſt, non ex neceſsitate uult, qui uult finem: ſicut cõcluſiones, ſine quib' principia poſſunt eſſe vera, non ex neceſſitate credit, qui principia credit.

Articvlvs III.

Vtrum voluntas moueatur de neceſſitate ab inferiori appetitu.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd voluntas ex neceſsitate moueatur a paſsione appetitus inferioris. Dicit enim Apoſtolus Ro. 7. Non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio, quod dicitur propter concupiſcentiã, quæ eſt paſſio quædã. ergo voluntas ex neceſsitate mouetur a paſsione.

§ 2 Præt. Sicut dicitur in 3.* Ethicor. Qualis vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei: ſed non eſt in poteſtate voluntatis, quòd ſtatim paſſionem abijciat. ergo non eſt in poteſtate voluntatis, quòd non velit illud, ad quod paſſio ſe inclinat.

§ 3 Præt. Cauſa vniuerſalis non applicatur ad effectum particularem, niſi mediãte cauſa particulari: vñ ratio vl'is non mouet, niſi mediante æſtimatione particulari: vt dicitur in 3. de anima,* ſed ſicut ſe habet ratio vl'is ad æſtimationem particularem, ita ſe habet voluntas ad appetitum ſenſitiuum. ergo ad aliquod particulare volendum non mouet voluntas, niſi mediante appetitu ſenſitiuo. ergo ſi appetitus ſenſitiuus ſit p aliquam paſſionem ad aliquid diſpoſitus, voluntas nõ poterit in contrarium moueri.

Sed contra eſt, quod dicitur Gene. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. non ergo volũtas hoĩs ex neceſſitate mouet' ab appetitu inferiori.

Respon. Dicendum, q ſicut ſupra dictũ eſt,* paſſio appetitus ſenſitiui mouet voluntatem ex ea parte, qua voluntas mouetur ab obiecto, inquantum. ſ. hõ aliqualiter G diſpoſitus p paſſionem, iudicat aliquid eſſe cõueniens & bonum, quod extra paſſionem exiſtens nõ iudicaret. Hmõi autẽ immutatio hoĩs p paſsionem, duobus modis contingit. Vno mõ ſic, q totaliter ratio ligatur, ita q homo vſum rationis non habet: ſicut cõtingit in his, q pp vehementem iram, vel cõcupiſcentiam, furioſi, vel amentes fiunt, ſicut & pp aliquam aliã perturbationem corporalẽ. Hmõi. n. paſſiones non ſine corporali trãſ- H mutatione accidunt: & de talibus eadem eſt ratio, ſicut & de animalibus brutis, quæ ex neceſsitate ſequuntur impetũ paſsionis: in his enim non eſt aliquis rõnis motus, & p conſequens nec volũtatis. Aliquando aũt ratio non totaliter abſorbetur a paſsione, ſed remanet quantũ ad aliquid iudicium rõnis liberum, & ſm hoc remanet aliqd de motu voluntatis. Inquãtum ergo ratio manet libera, & paſsioni non ſubiecta, intantum volũtatis I motus, q manet, non ex neceſsitate tendit ad hoc, ad quod paſſio inclinat: & ſic aut motus voluntatis nõ eſt in hoĩe, ſed ſola paſsio dñatur: aut ſi mot' volũtatis ſit, nõ ex neceſsitate ſequitur paſsionem.

Ad primvm ergo dicẽdum, q etſi voluntas non poſsit facere qn motus cõcupiſcentiæ inſurgat, de quo Apoſtolus dicit Ro. 7. Quod odi malum, illud facio. i. concupi- K ſco: tñ põt voluntas non velle concupiſcere, aut concupiſcentiæ non conſentire. & ſic non ex neceſsitate ſequitur concupiſcentiæ motũ.

Ad 2^{m} dicendum, q cum in homine duæ ſint naturæ, intellectualis. ſ. & ſenſitiua, quandoque quidem eſt homo aliqualis vniformiter ſm totam aĩam, quia. ſ. vel pars ſenſitiua totaliter ſubijcitur rationi, ſicut cõtingit in virtuoſis: uel econuerſo, ratio totaliter abſorbetur a paſsione, ſicut accidit in amẽtibus. Sed aliquando etſi ratio obnubiletur a paſſione, remanet tamẽ aliquid rationis liberum, & ſe

cundum

¶ In reſponſione ad vltimum eiuſdem art. notato, q eſſe, viuere, & huiuſmodi, dupliciter ſumi poſſunt. Primo vt ſunt quædam particularia bona ſecundum ſeipſa: & ſic poſſunt, licet raro, repudiari, eo quòd defectum habẽt annexũ alicuius boni qđ appetit, vt patet in occidentibus ſe. Appetunt. n. quoddam bonũ, puta libertatem, cuius oppoſitũ coniungi ſuę vitæ &c. Alio mõ, vt ſunt neceſſario cõnexa beatitudini (* In cor. ar.): & ſic quantum eſt ex parte ſui, non poſſunt repudiari. Sed ſi voluntas habeat actum in ea, vt ſic, oportet q habeat circa ea actũ volitionis, ſicut circa beatitudinem p rationem in litera aſſignatam (* In cor ar.). Dixi autẽ, quantum eſt ex parte ſui: quia licet hæc ſic cõnexa, habeant ſic tãtã efficaciã, vt neceſſitent ad ſpecificationem: ſi tñ cõnexio illa incognita, vel incõſiderata, vel non ſufficienter viſa ſit, ab huiuſmodi efficacia impedit. qđ tamen non oportuit hic authorem exprimere, tum quia de obiecti efficacia ex parte ſui eſt ſermo: quia ſemp ſubintelligitur debita approximatio. Ex cuius defectu prouenit hoc.

¶ *Super Quæſtionis decimæ Articulum tertium.*

Circa 3. ar. doctrinam aduerte, q inde habes, quàm liberum ſit tam in delectabilibus, quàm in cõtrariis ſecundum tactum, velle & nolle. Paſsiones enim huiuſmodi (* Cap. 4. te. 5.) aut totaliter abſorbẽt rõnem, & ſic nihil voluntatis reſtat: aut aliquid eius relinquũt, & ſic libertatis tantũdem dimittunt. Et quis tunc pp diſpoſitionẽ ſubiecti volũtas maxime inclinetur ad actum conſonum appetitui ſenſitiuo: q tñ libera reſtat, miraculo non eſt opus ad nun eliciendum huiuſmodi actum (* Text. 58. tom. 2.), vt Greg. de Arimino in 2. ſent. diſt. 1. q. 2. articu. 2. putauit.

¶ Circa illa verba. ſ. Voluntas non ſolum mouetur a bono vniuerſali apprehenſo p rationem, ſed a bono apprehenſo per ſenſum, dicta in art. 3. eiuſdem tu. q. aduerte, quòd dupliciter intelligi poſſunt. ¶ Primo, vt bonum apprehenſum per ſenſum, & bonum apprehenſum per rationem, ſint duo motiua voluntatis ſic, quòd quandoque voluntas ab vno, quandoque ab altero mouetur: & hic ſenſus repugnat ſupradictis, & eſt falſus. Repugnat quidem, quia iã dictum, probatumque eſt, quòd nullum corporeum poteſt mouere directe voluntatẽ. Falſus vero eſt, quia ſi ſenſus ſolus poſſit mouere volũtatem, tũc homo poſſet velle abſq; rationis vſu, & conſequenter poſſet peccare (* q. preced. articu. 2.), & benefacere, quod non eſt intelligibile: implicat enim, eſſe actum liberi arbitrii abſque rationis vſu. Secundo igitur intelligi poſſunt, vt bonum apprehenſum per ſenſum, permixtum cõcurrere cum apprehenſo p rationem in idem motiuum, ita quòd motiuum voluntatis non ſolum eſt bonum vniuerſale apprehenſum per rationem in ſua puritate: ſed etiã coniunctũ cum bono apprehenſo p ſenſum. Et hic eſt ſenſus verus & intentus. Verus quidem, quia ſicut intellectus mouetur a phãtaſmate nõ ſecundum ſe, ſed ſecundũ quod ſtat ſub lumine intellect' agentis, qui eſt verus eius motor: ita bonũ particulare apprehẽſum, non ſecundũ ſe, ſed ſecundum quod ſubſtat vniuerſali apprehenſo per rationem, quod eſt verũ volũtatis motiuum, mouet voluntatem. Intẽtus autem, quia ex hoc interimit ſimilitudo in argumẽto obiecta, inter volũtatem, appetitumque ſenſitiuum (D. 981.), & rationem vniuerſalem ac particularem. Nã voluntas ab vtroque ſimul ratione mouetur, ac per hoc nũ indiget appetitu particulari. Ratio vero vniuerſalis, inquantum huiuſmodi (ſic enim diſtinguit contra rationem particularem), nunquã particulare attingit: & ppterea particulari eget ratione, vt ad particulare deſcẽdat.

candum hoc poteſt aliquis vel totaliter paſſionem repellere: vel ſaltem ſe tenere, ne paſſionem ſequatur. In tali enim diſpoſitione, quia homo ſecundum diuerſas partes animæ diuerſimode diſponitur, aliud ei videtur ſecundum rationem, & aliud ſecundum paſſionem.

Ad 3m dicendum, quod voluntas nõ ſolum mouetur a bono vniuerſali apprehenſo per rationem: ſed etiã a bono apprehenſo per ſenſum. & ideo poteſt moueri ad aliquod particulare bonum abſq; paſſione appetitus ſenſitiui. Multa enim volumus, & operamur abſq; paſſione per ſolam appetitus electionem, vt patet in his, in quibus ratio renititur paſſioni.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum voluntas moueatur de neceſſitate ab exteriori motiuo, quod eſt Deus.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd voluntas ex neceſſitate moueatur a Deo. Omne enim agens, cui reſiſti non poteſt, ex neceſſitate mouet: ſed Deo, cum ſit infinitæ virtutis, reſiſti non poteſt. vnde dicitur Rom. 9. Voluntati eius quis reſiſtit? ergo Deus ex neceſſitate mouet voluntatem.

¶ 2 Præt. Voluntas ex neceſſitate mouetur in illa, quę naturaliter vult, vt dictum eſt*: ſed hoc eſt vnicuiq; rei naturale, quod Deus in eo operatur, vt Aug. dicit 26. † contra Fauſtum. ergo voluntas ex neceſſitate vult omne illud, ad quod a Deo mouetur.

Ar. 1. huius quæſt.
† c. 3. ante med. to. 6.

¶ 3 Præt. Poſsibile eſt, quo poſito non ſequitur impoſſibile. Sequitur autem impoſsibile, ſi ponatur quòd voluntas nõ velit hoc, ad quod Deus eã mouet; quia ſecundum hoc operatio Dei eſſet inefficax: non ergo eſt poſsibile voluntatem nõ velle hoc, ad quod Deus eam mouet. ergo neceſſe eſt eam hoc velle.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccl. 15. Deus ab initio cõſtituit hoiem, & reliquit eum in manu cõſilij ſui. non ergo ex neceſsitate mouet voluntatem eius.

RESPON. Dicendum, quod ſicut Dion. dicit. 4. c. de di. no.* Ad prouidentiã diuinã nõ ptinet naturã rerum corrumpere, ſed ſeruare. vnde oĩa mouet ſm eorum conditionẽ, ita quod ex cauſis neceſſarijs per motionẽ diuinã conſequuntur effectus ex neceſsitate: ex cauſis autem contingentibus ſequuntur effectus contingenter. Quia igitur voluntas eſt actiuum principium nõ determinatum ad vnum, ſed indifferenter ſe habens ad multa: ſic Deus ipſam mouet, quod non ex neceſſitate ad vnũ determinat, ſed remanet mot9 eius cõtingẽs, & nõ neceſſari9, niſi ĩ his, ad quæ naturaliter mouet.

non procul a ſi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod voluntas diuina non ſolum ſe extendit vt aliquid fiat per rem, quã mouet: ſed vt etiã eo modo fiat, quo congruit naturæ ipſius. Et ideo magis repugnaret diuinæ motioni, ſi volũtas ex neceſſitate moueret, quod ſuæ naturæ non cõpetit, quàm ſi moueretur libere, prout cõpetit ſuæ naturæ.

AD 2m dicendum, quod naturale eſt vnicuique, quod Deus operatur in ipſo, vt ſit ei naturale. Sic enim vnicuique conuenit aliquid, ſecundum quod Deus vult, quod ei conueniat: non autem vult, quòd quicquid operatur in rebus, ſit eis naturale, puta, quòd mortui reſurgant: ſed hoc vult vnicuiq; eſſe naturale, quod poteſtati diuinæ ſubdatur.

AD 3m dicendum, quod ſi Deus mouet voluntatem ad aliquid, impoſſibile eſt poni, quod voluntas ad illud nõ moueat, non tñ eſt impoſſibile ſimpliciter. vnde non ſequitur, quod voluntas a Deo ex neceſſitate moueatur.

QVAESTIO XI.

De fruitione, quæ eſt actus voluntatis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de fruitione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum frui, ſit actus appetitiuæ potentiæ.

¶ Secũdo, Vtrũ ſoli rationali creaturæ conueniat, an etiam animalibus brutis.

¶ Tertio, Vtrum fruitio ſit tantum vltimi finis.

¶ Quarto, Vtrũ ſit ſolũ finis habiti.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ frui, ſit actus appetitiuæ potẽtiæ.

AD PRIMVM ſic pcedit. Videt quod frui nõ ſit ſolũ appetitiuæ potẽtię. Frui enim, nihil aliud eſſe videtur, quàm fructum capere: ſed fructum humanę vitæ, quæ eſt beatitudo, accipit ĩtellectus, in cuius actu beatitudo conſiſtit, vt ſupra oſtenſum eſt*. ergo frui non eſt appetitiuæ potentiæ, ſed intellectus.

¶ 2 Præt. Quęlibet potentia habet proprium finem, qui eſt eius perfectio, ſicut viſus finis eſt cognoſcere viſibile, auditus percipere ſonos, & ſic de alijs: ſed finis rei eſt fructus eius. ergo frui eſt potentiæ cuiuslibet, & non ſolũ appetitiuę.

¶ 3 Pręt. Fruitio delectationẽ quãdam importat: ſed delectatio ſenſibilis pertinet ad ſenſum, qui delectatur in ſuo obiecto, & eadem ratione delectatio intellectualis ad ĩtellectũ. ergo fruitio ptinet ad apprehẽſiuã potẽtiã, & nõ ad appetitiuã.

SED CONTRA eſt quod Aug. dicit. 1. de doctrina Chriſtiana*, & ĩ 10. de Tri. Frui, eſt amore inhęrere alicui rei pp ſeipſam: ſed amor ptinet ad appetitiuam potentiã. ergo & frui eſt act9 appetitiuæ potẽtię.

RESPON. Dicendum, quod fruitio & fructus ad idem pertinere videtur, & vnum ex altero deriuari. Quid autem a quo, nihil ad propoſitum refert, niſi quòd hoc probabile videt, quod id, quod magis eſt manifeſtum, prius etiã fuerit nominatũ. Sunt aũt nobis primo manifeſta, quæ ſunt ſenſibilia magis: vnde a ſenſibilibus fructibus nomẽ fruitionis deriuatũ vr. Fructus aũt ſenſibilis eſt id, quod vltimum ex arbore expectatur, & cum quadam ſuauitate pcipitur. Vnde fruitio ptinere

¶ *Super quæſtionis vndecimæ Articulum primum.*

IN primo articulo quæſtionis. 11. aduerte, quòd author in corpore articuli, ex ratione fructus intulit ſolum, quòd fruitio ad appetitiuam partem pertinet, nec determinauit an amorẽ, an delectationem ſignificet: quoniam ſat erat ſuæ quæſtioni, quòd ad appetitum ſpectaret. Aequiuocari tamen ſcito vocabulũ hoc apud Thomiſtas, & Scotiſtas. Nos enim fruitionis nomine, ſignificamus delectationem, formaliter loquendo, amorem autem connotatiue & cauſaliter: illi vero ſignificant formaliter amorem amicitiæ. Vnde, oportet, cum diſputant, ſe inuicẽ prædeclarare, ne de ſe inuicem rideant, quolibet putante alterũ extra propoſitum loqui. Suaſio autẽ Scoti in primo ſent. diſtin. 1. q. 3. ex cõſtructione. ſ. quia fruor cõſtruitur cum ablatiuo ſignificante obiectum ex vi tranſitionis. ergo ſignificat actum, puta amorem, & nõ paſſionẽ, puta delectationem. Dicitur enim fruor deo, ſicut amo deũ, & nõ ſicut delector de deo. Hęc, inquã, ſuaſio nihil habet ſuaſionis, quoniam conſtructio hic tranſitiua, nõ eſt niſi poſſeſsiue, grammatice loquendo. cõſtruitur enim cum ablatiuo, vel genitiuo, ex eo quòd eſt deponens poſſeſſiuũ. vnde ex hoc non habetur, quod ſignificet actum, ſed ſtat quòd ſignificet paſſionem per modũ poſſeſsionis: & vere ſic ẽ. Frui enim importando delectationẽ, denotat rem, qua fruimur, a nobis poſſideri. Longe autẽ perſpicuũ magis erat a Grammaticis, & Oratoribus pſuaderi quod nos dicimus: noibus enim vtendum

Inf. arti. 2.m cor. Et. 1. di. 1. q. 1. ar. 1.

q. 3. ar. 8.

c. 4. in prin c. 10. to. 10.

videtur ad amorem, vel delectatio- F
nem, quá aliquis habet de vltimo expectato, qđ eſt finis. Finis aũt & bonum, eſt obiectũ appetitiuæ potentię: vnde manifeſtũ eſt, qđ fruitio eſt actus appetitiuæ potentiæ.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ nihil prohibet vnũ & idem, ſm diuerſas rationes, ad diuerſas potentias ptinere. Ipſa igit̃ viſio Dei, inquãtum eſt viſio, eſt actus intellectus: inquantum aũt eſt bonum & finis, eſt voluntatis obiectum,
G
& hoc modo eſt eius fruitio: & finem hunc intellectus cõſequitur tanquàm potentia agens: volũtas autem tanquàm potentia mouens ad finem, & fruens fine iã adepto.

Ad 2m dicendum, ꝙ perfectio & finis cuiuſlibet alterius potentiæ, continetur ſub obiecto appetitiuæ, ſicut proprium ſub cõi, vt dictũ eſt ſupra.* Vnde perfectio, & finis cuiuſlibet potẽtię, inquantũ eſt quoddam bonum, pertinet ad appetitiuã, pp quod appetitiua po-
H
tentia mouet alias ad ſuos fines, & ipſa cõſequitur finem, qñ qualibet aliarum pertingit ad finem.

Ad 3m dicendum, ꝙ in delectatione duo ſunt. ſ. perceptio conuenientis, quæ ptinent ad apprehenſiuam potentiam: & complacentia eius, quod offertur vt conueniẽs: & hoc ptinet ad appetitiuã potentiã, in qua rõ delectationis cõpletur.

Articvlvs ii.

I
Vtrum frui conueniat tantum rationali creaturæ, an etiam animalibus brutis.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ frui ſolummodo ſit hominum. Dicit. n. Aug. in primo de doctrina Chriſtiana*, quòd nos homines ſumus, qui fruimur & vtimur. non ergo alia animalia frui poſſunt.

¶ 2 Præt. Frui ẽ vltimi finis: ſed ad vltimũ finem non pñt pertingere bruta aĩalia. ergo eorũ nõ eſt frui.

¶ 3 Præt. Sicut appetitus ſenſitiuus eſt ſub intellectiuo, ita appetitus naturalis eſt ſub ſenſitiuo: ſi igitur frui pertinet ad appetitum ſenſitiuum, videtur quòd pari ratione poſſit ad naturalem pertinere. quod patet eſſe falſum, quia non eſt delectari. ergo appetitus ſenſitiui non eſt frui: & ita nõ conuenit brutis animalibus.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. 83. q.* Frui quidem cibo, & qualibet corporali voluptate, nõ abſurde exiſtimant̃ & beſtię.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ex prædictis habetur,* frui non eſt actus potentiæ peruenientis ad finem, ſicut exequentis: ſed potentiæ imperantis executionem. Dictum * eſt. n. ꝙ eſt appetitiuæ potentiæ. In rebus aũt cognitione carẽtibus inuenitur quidem potentia pertingens ad finem per modũ exequentis, ſicut graue tendit deorſum, & leue ſurſum. Sed potẽtia, ad quã pertinet finis p modũ imperantis, non inuenitur in eis, ſed in aliqua ſuperiori natura, quæ ſic mouet totã naturã per imperium, ſicut in habẽtibus cognitionem appetitus mouet alias potẽtias ad ſuos actus. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ in his, quæ cognitione carent, q̄uis pertingant ad finẽ, non inuenitur fruitio finis, ſed ſolũ in his quæ cognitionem habent. Sed cognitio finis eſt duplex, pfecta, & imperfecta. Perfecta quidem, qua nõ ſolũ cognoſcitur id, qđ eſt finis & bonũ, ſed rõ vniuerſalis finis & boni: & talis cognitio eſt ſolius rõnalis naturæ. Imperfecta aũt cognitio eſt, qua cognoſcitur particulariter finis & bonum: & talis cognitio eſt in brutis aĩalibus, quorũ & virtutes appetitiuæ non ſunt imperantes libere, ſed ſm naturalem inſtinctũ ad ea, quę apprehendunt, mouentur: vnde rõnali naturæ conuenit fruitio ſecundũ rõnem perfectam: brutis autem animalibus ſecundum rationem imperfectã: aliis autem creaturis nullo modo.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Augu. loquitur de fruitione perfecta.

Ad 2m dicendum, quòd non oportet quòd fruitio ſit vltimi finis ſimpliciter: ſed eius quod habetur ab vnoquoque pro vltimo fine.

Ad 3m dicendũ, ꝙ appetitus ſenſitiuus conſequitur aliquam cognitionem: non aũt appetitus naturalis, præcipue prout eſt in his, quæ cognitione carent.

Ad 4m dicendum, quòd Aug. ibi loquitur de fruitione imperfecta, quod ex ipſo modo loquendi apparet. dicit. n. ꝙ frui non adeo abſurde exiſtimantur & beſtiæ, ſcilicet ſicut, Vti, abſurdiſſime dicerentur.

Articvlvs iii.

Vtrum fruitio ſit tantum ultimi finis.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ fruitio nõ ſit tñ vltimi finis. Dicit. n. Apoſt. ad Philemonem. Ita frater, ego te fruar in Dño: ſed manifeſtum eſt, ꝙ Paulus non poſuerat vltimum ſuum finem in homine. ergo frui nõ tantum eſt vltimi finis.

¶ 2 Præt. Fructus eſt, quo aliquis fruitur: ſed Apoſt. dicit ad Gala. 5. Fructus ſpiritus eſt charitas, gaudiũ, pax, & huiuſmodi, quæ non habent rationem vltimi finis. non ergo fruitio eſt tantum vltimi finis.

¶ 3 Præt. Actus voluntatis ſupra ſeipſos reflectuntur. Volo enim me velle, & amo me amare: ſed frui
K
eſt actus voluntatis. voluntas enim eſt per quam fruimur, vt Auguſt. dicit 10. de Tri.* ergo aliquis fruitur ſua fruitione. ſed fruitio non eſt vltimus finis hominis, ſed ſolum bonum increatum, quod eſt Deus. nõ ergo fruitio eſt ſolum vltimi finis.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit 10. de Tri.* Nõ fruitur ſiquis id, qđ in facultatem voluntatis aſſumit, pp aliud appetit: ſed ſolum vltimus finis eſt, qui non pp aliud appetitur. ergo ſolius vltimi finis eſt fruitio.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* ad rationem fructus duo pertinent. ſ. quòd ſit vltimum, & ꝙ appetitũ quietet quadam dulcedine, vel delectatione. Vltimũ autem eſt ſimpliciter, & ſm quid: ſimpliciter quidẽ, quod ad aliud nõ refertur: ſed ſm quid,

*art. præce. ad 2.
*art. præce. ad 1. & in corp.
D. 724.
libr. 83. q. quæ. 30.
q. 12. art. 2. ad 3.
*cap. 10. ante medium. tom. 3.
*cap. 11. ante medium. tom. 3.
*art. 1. huius quæſt.

utendum eſt ut plures. Conſtat autem frequentiſſimo Grãmaticorum uſu, non niſi ad delectationẽ ſpectare: unde & dicunt, ꝙ ſignificat cũ gaudio uti. Nõ. n. dicimus fruor cantu. i. amo cantũ: ſed. i. delectationẽ percipio de cantu. Neq; cum dr̃, Veni, fruamur cupitis amplexib9, Prouerb. c. 7. inuitamur ad amandum: ſed ad
D. 656.
delectationem percipiendam. Et Paulus cũ Philemoni dicit, Ego te fruar i Dño, non, Ego te amabo: ſed, ego de te delectabor in Dño, ſonat. Abuſiue igitur frui p amore formaliter ſumi poteſt: proprie aũt non, niſi æquiuocãdo ad placitum.

*q. 9. art. 1.
¶ In ſolutione ad ſm eiuſdẽ primi articuli, diſce, quòd quia bonũ eſt cõe ad oia genera, ſicut & ens: ſicut quælibet perfectio, quilibet finis, quodlibet obiectum ſm ſuam ſpecialem rationem habet rationẽ entis, ita & boni. Videre. n. & uiſibile ut ſic, ſunt entia & bona: & notificatio huius eſt, quia quælibet potentia appetit naturaliter ſuam perfectionem, ſuum finem, ſuum obiectũ ut ſic. Vnde uerũ, in quãtũ uerũ, quia eſt naturali appetitu appetitum ab intellectu, eſt ſpecies boni,
Inf. q. 12. ar. 5. ad 2. Et 1. diſt. 1. q. 4. artic. 1.
*c. 3. & 22. tomo 3.
& ſimiliter uiſibile, & intelligere, & uidere, & reliqua. quia ergo iſta ſunt boni ſpecies, & continentur ſub bono in cõi, quod eſt obiectũ uoluntatis, ut propria ſub cõi dupliciter appetũtur, primo appetitu naturali ab his quorũ ſunt bona propria: ſecundo appetitu animali a uoluntate, ſub cuius obiecto continentur. & propterea ſequũtur illa duo quæ in litera exprimuntur.

¶ *Super Quæſtionis vndecimæ Articulum ſecundum.*

In reliquis quæſtionis 11. articulis nihil ſcribendum occurrit.

*q. 30. ante medium, tomo 4.

quod eſt aliquorum vltimum. Quod ergo eſt ſimpliciter vltimũ, in quo aliquid delectatur, ſicut in vltimo fine, hoc quippe ꝓprie dicitur fructus, & eo proprie dicitur aliquis frui. Quod aũt in ſeipſo non eſt delectabile, ſed tñ appetitur in ordine ad aliud, ſicut potio amara ad ſanitaté, nullo modo fructus dici poteſt, Quod autem in ſe habet quãdam delectationem, ad quam quædam præcedẽtia referuntur, poteſt quidem aliquo modo dici fructus: ſed non proprie, & ſm cõpletam rationem fructus, eo dicimur frui. Vnde Aug. in 10. de Trini. dicit, * qđ fruimur cognitis, in quibus voluntas delectata conquieſcit, non aũt quieſcit ſimpliciter niſi in vltimo: quia quandiu aliquid expectatur, motus voluntatis remanet in ſuſpenſo, licet iã ad aliquid peruenerit, ſicut in motu locali, licet illud qđ eſt medium in magnitudine, ſit principiũ & finis, nõ tñ accipitur vt finis in actu, niſi qñ in eo quieſcitur.

*cap. 10. ante medium tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in primo de doctrina Chriſtiana, * Si dixiſſet, Te fruar, & non addidiſſet, In Domino: videretur finem delectatiõis in eo poſuiſſe: ſed quia addidit, In Domino: in Domino ſe poſuiſſe finem, atque in eo ſe frui ſignificauit, vt ſic fratre ſe frui dixerit, non tanquàm termino, ſed tanquàm medio.

Ca. 33. post medium tomo 3.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ fructus aliter cõparatur ad arborem producentem, & aliter ad hoĩem fruẽtem. Ad arborem quidem producentem comparatur, vt effectus ad cauſam: ad fruentem aũt, ſicut vltimum expectatum & delectans. Dicuntur igitur ea, quæ enumerat ibi Apoſtolus, fructus: quia ſunt effectus quidam Spiritus ſancti in nobis, vnde & fructus Spiritus dicuntur, non autem ita, ꝙ eis fruamur tãquàm vltimo fine. Vel aliter dicẽdũ, ꝙ dicũtur fructus ſecũdũ Ambroſ. * quia propter ſe petenda ſunt: non quidem ita quòd ad beatitudinem non referantur: ſed quia in ſeipſis habent, vnde nobis placere debeant.

*Gloſ. interlinearis ad Gala. 5. id habetur & refertur in 1. ſent. diſt. 1.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt †, finis dicitur dupliciter. Vno modo ipſa res: alio modo adeptio rei: quæ quidem non ſunt duo fines, ſed vnus finis in ſe cõſideratus, & alteri applicatus. Deus igitur eſt vltimus finis, ſicut res quæ vltimo quæritur: fruitio autem, ſicut adeptio huius vltimi finis. Sicut igitur non eſt aliud finis Deus, & fruitio Dei: ita eadẽ ratio fruitionis eſt qua fruimur Deo, & qua fruimur diuina fruitione. Et eadem ratio eſt de beatitudine creata, quæ in fruitione conſiſtit.

†q. 1. art. 8. & q. 2. ar. 7.

Articvlvs IIII.

Vtrum fruitio ſit ſolum finis habiti.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ fruitio non ſit niſi finis habiti. Dicit. n. Aug. 10. de Trini. * ꝙ frui, eſt cum gaudio vti, non adhuc ſpei, ſed iam rei: ſed quandiu non habetur, non eſt gaudium rei, ſed ſpei. ergo fruitio non eſt niſi finis habiti.

Cap. 11. ante medium tom. 3.

¶ 2 Præt. Sicut dictũ eſt, † Fruitio non eſt proprie, niſi vltimi finis, quia ſolus vltimus finis quietat appetitũ: ſed appetitus non quietatur niſi in fine iã habito. ergo fruitio, ꝓprie loquendo, nõ eſt niſi finis habiti.

† art. 3.

¶ 3 Præt. Frui, ẽ capere fructũ: ſed nõ capitur fructus, niſi qñ iã finis hr. ergo fruitio nõ eſt niſi finis habiti.

Sed contra. Frui, eſt amore inhærere alicui rei ꝓp ſeipſam, vt Aug. dicit: * ſed hoc poteſt fieri ẽt de re non habita. ergo frui poteſt eſſe etiã finis non habiti.

Li. 1. de doctri. Chriſt. c. 4. in principio tom. 3.

Respon. Dicendum, ꝙ Frui, importat comparationem quandã voluntatis ad vltimum finem, ſm qđ

A voluntas habet aliquid pro vltimo fine. Habetur aũt vltimus finis dupliciter, vno modo perfecte: & alio modo imperfecte. Perfecte quidem, qñ habetur non ſolum in intentione, ſed etiã in re: imperfecte autem, qñ habetur in intentione tñ. Eſt ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter: ſed imperfecta eſt etiam finis non habiti realiter, ſed in intentione tantum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Augu. loquitur de fruitione perfecta.

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ quies voluntatis dupliciter impeditur, Vno modo ex parte obiecti, quia. ſ. non eſt vltimus finis, ſed ad aliud ordinatur: Alio modo ex parte appetentis finem, qui nondum adipiſcitur finem. B Obiectum aũt eſt quod dat ſpeciem actui: ſed ab agente dependet modus agendi, vt ſit perfectus, vel imperfectus ſm conditionem agentis: & ideo eius, qđ non eſt vltimus finis, fruitio eſt impropria, quaſi deficiens a ſpecie fruitionis. Finis autem vltimi non habiti, eſt fruitio propria quidem, ſed imperfecta, propter imperfectum modum habendi vltimum finem.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd finem accipere, vel habere dicitur aliquis, non ſolum ſecundum rem, ſed etiã ſecundum intentionem, vt dictum eſt. *

In corp. artic.

QVAESTIO XII.

C *De intentione, in quinque articulos diuiſa.*

Deinde conſiderandum eſt de intentione.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum intẽtio ſit actus intellectus, vel voluntatis.
¶ Secũdo, Vtrũ ſit tñ finis vltimi.
¶ Tertio, Vtrum aliquis poſſit ſimul duo intendere.
D ¶ Quarto, Vtrum intentio finis ſit idem actus cum voluntate eius quod eſt ad finem.
¶ Quinto, Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

Articvlvs primvs.

Vtrum intentio ſit actus intellectus, vel voluntatis.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ intentio ſit actus intellectus, & non voluntatis. E Dicitur. n. Matth. 6. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: vbi per oculũ ſignificatur intentio, vt dicit Aug. * in lib. de ſerm. Dom. in mon. ſed oculus cum ſit inſtrumentum viſus, ſignificat apprehenſiuã potentiã. ergo intentio non eſt actus appetitiuæ potẽtiæ, ſed apprehẽſiuæ.

*lib. 2. cap. 21. circa medium tom. 4.

¶ 2 Præt. Ibidem Aug. dicit, † ꝙ intentio, lumen vocatur a Dño, vbi dicit. Si lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt &c: ſed lumen ad cognitionem pertinet. ergo & intentio.

† lib. 2. cap. 21. tom. 4.

¶ Super Quæſtionem duodecimam.

Circa reſponſionem ad quartã in artic. 1. quæſt. 12. aduerte diligentiſſime diſtinctionem in litera poſitam, quoniam multa hinc documẽta habes. Finis in primis, in quãtũ finis, ut hinc habes, cõſideratur tripliciter, ita ꝙ licet id, quod eſt ad finẽ ut ſic, non niſi uno modo conſideretur & ametur: ipſe tamen finis ut ſic, tripliciter conſideratur, & triplici actu uoluntas fertur in finem ut ſic. ſ. uolitione, fruitione, & intentione. Ratio autem huius eſt: quia ad finis rõnẽ integrãdam tria exiguntur, bonitas ipſa ꝓpter ſe amabilis, & negatio ulterioris ordinis, & terminatio aliorum ad ipſum. Oportet. n. finẽ ut ſic, ꝓpter ſe, & nõ propter aliũ finem, & alia propter ipſum amari. Et finis quidem, quatenus propter ſe amabilis eſt, ad actum uolitionis ſpectat: quatenus uero non ultra ducit, ad fruitionem ſpectat, quæ quietem in termino ſignificat: quatenus autem ad ipſum alia ordinanda ſunt, intẽtionem terminat. Habes & hinc, quòd cum id, quod eſt ad finem, abſolute amatur

1. 2. q. 170. art. 1. cor. Et 2. di. 38. ar. 3. Et uerit q. 23. ar. 13. ſit mal. q. 16. arti. 11. ad 3.

tur, finis rationem induit: & ſimiliter cum in eo ſiſtitur, & eodē modo cum appetitur, ut per præcedentia aſſequēdum. Quomodo autem diſtinguūtur plures uoluntatis actus, reſpectu eius quod eſt ad finem, inferius dicetur.

¶ 3 Præt. Intentio deſignat ordinationem quandam in finem: ſed ordinare eſt rōnis. ergo intētio nō pertinet ad volūtatē, ſed ad rōnē. ¶ 4 Præt. Actus voluntatis non eſt niſi finis, vel eorum quæ ſunt ad finem: ſed actus voluntatis reſpectu finis, vocatur volūtas, ſeu fruitio: reſpectu autem eorum quæ ſunt ad finem, eſt electio, a quibus differt intentio. ergo intentio non eſt actus voluntatis.

cap. 7. circa finē inuitur. & lib. 11. cap. 3. & 4. clarius, & cap. 6. tom. 3.

Sed contra eſt, qd Aug. dicit in 10. de Trini. * quod voluntatis intentio copulat corpus viſum viſui: & ſimiliter ſpeciē in memoria exiſtentē, ad aciē animi interios cogitantis. eſt igitur intentio actus voluntatis. G

Respon. Dicendum, quòd intentio, ſicut ipſum nomen ſonat, ſignificat in aliud tendere. In aliquid autem tendit & actio mouentis, & motus mobilis: ſed hoc quòd motus mobilis in aliquid tendit, ab actione mouentis procedit. Vnde intentio primo & principaliter pertinet ad id, quod mouet ad finē. vnde dicimus architectorem, & omnem præcipientem mouere ſuo imperio alios ad id, ad quod ipſe tendit. Volūtas autem mouet omnes alias vires animæ ad finem, vt ſupra * habitum eſt. vnde manifeſtum eſt, quod intentio proprie eſt actus voluntatis. H

* q. 9. art. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod intentio nominatur oculus metaphorice, nō quia ad cognitionem pertinet, ſed quia cognitionem præſupponit, per quā proponitur voluntati finis, ad quē mouet: ſicut oculo præuidemus, quo tendere corporaliter debeamus.

Ad 2m dicendum, quod intentio dicitur lumen, quia manifeſta eſt intendenti. Vnde & opera dicuntur tenebræ, quia homo ſcit quid intendit, ſed neſcit quid ex opere ſequatur, ſicut Aug. * ibidem exponit.

* lib. 2. de Ser. Domini in monte, cap. 21. a medio ad finem uſque. tom. 4.

Ad 3m dicendum, quod voluntas quidem non ordinat, ſed tñ in aliquid tendit ſm ordinem rationis. vnde hoc nomen; Intentio; noīat actū voluntatis, præſupposita ordinatione rōnis ordinātis aliquid in finem.

Ad 4m dicendum, quod intentio eſt actus voluntatis reſpectu finis: ſed voluntas reſpicit finem tripliciter, Vno modo abſolute: & ſic dicitur voluntas prout abſolute volumus vel ſanitatem, vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi. Alio modo conſideratur finis, ſecundum quod in eo quieſcitur: & hoc modo fruitio reſpicit finem. Tertio modo cōſideratur finis, ſm quod eſt terminus alicuius, qd in ipſum ordinatur: & ſic intentio reſpicit finem. Non enim ſolum ex hoc intendere dicimur ſanitatem, quia volumus eam: ſed quia volumus ad eam per aliquid aliud peruenire.

Articvlvs II.

Vtrum intentio ſit tantum ultimi finis.

2. 2. q. 180. art. 1. cor. Et 2. di. 38. ar. 3. Et uer. q. 22. arti. 13. co.

* ſent. 110.

† art. 1. ad 3.

Ad secvndvm ſic pceditur. Videtur quod intentio ſit tñ ultimi finis. Dicitur enim in lib. ſententiarum Proſperi, * Clamor ad Deum, eſt intentio cordis: ſed Deus eſt vltimus finis humani cordis. ergo intentio ſemper reſpicit vltimum finem.

¶ 2 Præt. Intentio reſpicit finem ſm quod eſt terminus, vt dictum eſt: † ſed terminus habet rationem vltimi finis. ergo intētio ſemper reſpicit vltimū finem.

¶ 3 Præt. Sicut intentio reſpicit finem, ita & fruitio: ſed fruitio ſemper eſt vltimi finis. ergo & intentio.

Sed contra. Vltimus finis humanarum volun- F tatum eſt vnus. ſ. beatitudo, vt ſupra dictum eſt. * Si igitur intentio eſſet tantum vltimi finis, non eſſent diuerſæ hominum intentiones: quod patet eſſe falſum.

* q. 1. art. 7.

Respon. Dicendum, quod ſicut dictum eſt, * Intentio reſpicit finem ſm quod eſt terminus motus voluntatis. In motu aūt pōt accipi terminus dupliciter. Vno modo ipſe terminus vltimus, in quo quieſcitur, qui eſt terminus totius motus: Alio modo aliqd mediū, qd eſt principium vnius partis motus, & finis, vel terminus alterius. Sicut in motu, quo itur de A in C per B. C eſt terminus vltimus: B autem terminus, ſed nō vltimus, & vtriuſq; poteſt eſſe intentio. vnde etſi ſemper ſit finis, non tñ oportet, quod ſemper ſit vltimi finis.

* artic. 1. huius quæſt.

G Ad primvm ergo dicendum, quod intentio cordis, dicitur clamor ad Deum, nō quod Deus ſit obiectum intentionis ſemper, ſed quia eſt intentionis cognitor: vel quia cum oramus, intētionem noſtram ad Deum dirigimus, quę quidem intentio vim clamoris habet.

Ad 2m dicendum, quòd terminus habet rationem vltimi finis, ſed non ſemper vltimi reſpectu totius, ſed quandoque reſpectu alicuius partis.

Ad 3m dicendum, quod fruitio importat quidē quietem, quæ eſt in fine, quod pertinet ſolum ad vltimum finem: ſed intentio importat motum in finem, non autem in quietem. vnde non eſt ſimilis ratio.

H

Articvlvs III.

Vtrum aliquis poſſit ſimul duo intendere.

Veri. q. 13. art. 13. cor.

Lib. 2. ex q. 81. 22. 24. & 25. tom. 4.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quod non poſſit aliquis ſimul intendere plura. Dicit enim Aug. in lib. de ſer. * Domini in monte, quòd non poteſt homo ſimul intendere Deum, & cōmodum corporale. ergo pari ratione neque aliqua alia duo.

I ¶ 2 Præt. Intentio nominat motū volūtatis ad terminum: ſed vnius motus non poſſunt eſſe plures termini ex vna parte. ergo voluntas non poteſt ſimul multa intēdere.

¶ 3 Præt. Intentio præſupponit actum rationis, ſiue intellectus: ſed non contingit ſimul plura intelligere, ſecundū Philoſophum *. ergo etiam neque contingit ſimul plura intendere.

lib. 2. Top. cap. 4. in declaratione 33. loci tomo 1.

Sed contra. Ars imitatur naturam: ſed natura ex vno inſtrumēto intendit duas vtilitates, ſicut lingua ordinatur ad guſtum, & ad locutionem, vt dicitur in 3. de anima. * ergo pari ratione ars, vel ratio, poteſt ſimul aliquid vnum ad duos fines ordinare: & ita pōt aliqs ſimul plura intēdere. K

In fine, & lib. 2. text. 88.

Respon. Dicendum, quod aliqua duo pñt accipi dupliciter, vel ordinata adinuicem, vel non ordinata. Et ſi quidem adinuicem fuerint ordinata, manifeſtum eſt ex præmiſſis, * quòd homo poteſt ſimul multa intendere. Eſt enim intentio non ſolum finis vltimi, vt

art. 2. huius quæſt.

¶ Super Quæſtionis duodecimæ Articulum tertium.

Circa deciſionem tertii artic. eiuſdem quæſt. 12. omiſſo 2. art. eiuſdem, dubium occurrit, propter quid, cū uoluntas non feratur niſi in cognita, & non feratur ſimul, niſi in ſimul cognita, de intellectu negatur, quod contingit multa ſimul intelligere: & de uoluntate conceditur, quòd cōtingit multa ſil intendere. ¶ Ad hoc dicitur, quod ratio eſt, quia intellectus attingit plura non niſi ut unū, uoluntas uero ut plura. Exiſtentibus ſiquidem tribus tam in intellectu, quam in uoluntate, puta locutione, guſtatione, & lingua: intellectus locutionem & guſtum ſimul intelligit, ut in uno uniuntur organo linguæ. Voluntas uero econtra, unum linguæ organum vult propter duo opera, locutionem. ſ. & guſtationem: ita quòd cum finis in operabilibus ſit, ut principium in ſpeculabilibus, medium, ſeu principium in intellectu pluriū eſt unū: medium uero ſeu,

prin-

†art. 2. huius quæſt. principium in intentione, non oportet eſſe vnum, ſed contingit eſſe plura. Et propterea de intentione conceditur pluralitas ſimul, quæ negatur de intellectione.

D. 199.

¶ *Super Quæſtionis duodecimæ Articulum quartum.*

CIrca quarti articuli deciſionẽ, reuideto quod ſcripſi ſuperius in q. 8. artic. 3.

¶ Circa reſponſionẽ ad tertium, nota reſponſionem datam, vt ex ea habeas, ꝙ actus voluntatis in finem, intẽtionis nomine ſignificatus, importat motum in finem, vt terminum aliorum, ita ꝙ motus iſte primo attingit terminum, & deinde terminabilia in ipſum: electio vero econtra, primo attingit terminabilia, & deinde terminum. Et ſic ſe habent ſicut deſcenſus, & aſcenſus. Intentio enim deſcẽdit a principio ad ea, quæ ſunt ad ipſum. Electio vero ab his aſcendit ad finẽ, omniũ principium. Et ſignũ affertur in litera, quia quandoque intendimus, nõ electis adhuc mediis ad intentum, vt patet in quotidiana experientia.

*q. 1. art. 5. *art. 1. ad 3.

¶ De quinto articulo nihil ſcribendum occurrit.

dictum eſt, †ſed etiam finis medii; ſimul autem intendit aliquis & finẽ proximum, & vltimum: ſicut confectionem medicinæ, & ſanitatem. Si aũt accipiantur duo adinuicem non ordinata, ſic etiã ſimul homo poteſt* plura intendere: qđ patet ex hoc, ꝙ homo vnum alteri præeligit, quia melius eſt altero. Inter alias autem conditiones, quibus aliquid eſt melius altero, vna eſt, quòd ad plura valet: vnde poteſt aliqd præeligi alteri ex hoc, quòd ad plura valet. & ſic manifeſte homo ſimul plura intendit.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Aug. intelligit hominem non poſſe ſimul Deum, & commodum temporale intẽdere, ſicut vltimos fines: quia vt ſupra oſtẽſum eſt,* non poſſunt eſſe plures fines vltimi vnius hominis.

Ad 2m dicendum, ꝙ vnius motus poſſunt ex vna parte eſſe plures termini, ſi vnus ad alium ordinetur: ſed duo termini adinuicem non ordinati ex vna parte, vnius motus eſſe nõ poſſunt. Sed tñ conſiderandum eſt, quòd id quod nõ eſt vnum ſm rem, poteſt accipi vt vnũ ſm rationem. Intentio autem eſt motus voluntatis in aliqd præordinatũ in ratione, ſicut dictum eſt:* & ideo ea quæ ſunt plura ſm rem, poſſunt accipi vt vnus terminus intentionis, prout ſunt vnum ſecundum rationem, vel quia aliqua duo concurrunt ad integrandum aliquid vnum: ſicut ad ſanitatem concurrunt calor & frigus cõmenſurata: vel quia aliqua duo ſub vno cõi continentur, quod poteſt eſſe intentum, puta, acquiſitio vini, & veſtis, cõtinetur ſub lucro, ſicut ſub quodã cõi. vñ nihil ꝓhibet, quin ille qui intendit lucrũ, ſil' hæc duo intẽdat.

q. 85. ar. 4. Ad 3m dicendũ, ꝙ ſicut in primo dictũ eſt, cõtingit ſil' plura intelligere, inquãtũ ſunt aliquo mõ vnũ.

Articvlvs IIII.

Vtrum intentio finis ſit idem actus cum voluntate eius, quod eſt ad finem.

Supra q. 8. art. 3. Et 2. diſt. 38. art. 4. Et 3. diſt. 24. artic. 1. q. 4. cor. Et uerit. q. 22. art. 14. *cap. 7. ad finẽ. Et lib. 11. cap. 6. & 4. com' 3.

AD qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd non ſit vnus & idem motus, intentio finis, & voluntas eius, quod eſt ad finem. Dicit. n. Aug. in 10. de Tri.* quòd voluntas videndi feneſtram, finem habet feneſtræ viſionem: & altera eſt voluntas per feneſtram videndi tranſeuntes. Sed hoc pertinet ad intentionem, quòd velim videre trãſeuntes per feneſtram: hoc autem ad voluntatem eius quod eſt ad finem, ꝙ velim videre feneſtrã. ergo alius eſt motus voluntatis intentio finis, & alius voluntas eius, qđ eſt ad finem.

¶ 2 Præt. Actus diſtinguunt' ſm obiecta: ſed finis, & id qđ eſt ad finẽ, ſunt diuerſa obiecta. ergo alius mot' volũtatis eſt intẽtio finis, & volũtas ei' qđ eſt ad finẽ.

¶ 3 Præt. Voluntas eius qđ eſt ad finẽ, dr̃ electio: ſed nõ eſt idem electio, & intentio. ergo non eſt idem motus intentio finis, cum voluntate eius quod eſt ad finem.

Sed contra eſt, quòd id, quod eſt ad finẽ, ſe habet ad finẽ, vt mediũ ad terminum: ſed idem motus eſt, qui per medium tranſit ad terminum in rebus naturalibus. ergo & in rebus uolũtariis idem motus eſt intentio finis, & uoluntas eius quod eſt ad finem.

Respon. Dicendum, ꝙ motus uoluntatis in finem, & in id quod eſt ad finem, poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo, ſm quod uoluntas in utrunq; fertur abſolute, & ſm ſe: & ſic ſunt ſimpliciter duo motus uoluntatis in utrunq;. Alio modo, poteſt conſiderari ſm quod uolũtas fertur in id, quod eſt ad finem pp finem: & ſic unus & idem ſubiecto motus uoluntatis eſt tendens ad finem, & in id, quod eſt ad finem. Cum. n. dico, Volo medicinã pp ſanitatem, nõ deſigno niſi unum motum uoluntatis: cuius ratio eſt, quia finis, ratio eſt uolendi ea, quæ ſunt ad finem. Idẽ autem actus cadit ſuper obiectum, & ſuper rationem obiecti: ſicut eadem uiſio eſt coloris, & luminis, ut ſupra dictum eſt.* Et eſt ſimile de intellectu, quia ſi abſolute principium, & concluſionem cõſideret, diuerſa eſt conſideratio utrinſque: in hoc autem ꝙ concluſioni pp principia aſſentit, eſt unus actus intellectus tantũ. *q. 8. art. 3. ad 2.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur de uiſione feneſtræ, & uiſione tranſeuntium per feneſtram, ſm quod uoluntas in utrunq; abſolute fertur.

Ad 2m dicendum, quòd finis, inquantum eſt res quædã, eſt aliud uoluntatis obiectum, quàm id, quod eſt ad finem: ſed inquãtum eſt ratio uolendi id, quod eſt ad finem, eſt unum & idem obiectum.

Ad 3m dicendum, quòd motus, qui eſt unus ſubiecto, poteſt ratione differre ſecundum principium & finem, ut aſcenſio, & deſcenſio: ſicut dicitur in 3. Phyſ.* Sic igitur inquantum motus uoluntatis fertur in id, quod eſt ad finem, prout ordinatur ad finem, eſt electio: motus autem uoluntatis, qui fertur in finem, ſecundum quod acquiritur per ea quæ ſunt ad finem, uocatur intentio, cuius ſignum eſt, quòd intentio finis eſſe poteſt, etiam nondum determinatis his quæ ſunt ad finem, quorum eſt electio. *tex. 21. tomo 2.

Articvlvs V.

Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

AD qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd bruta animalia intendant finem. Natura enim in his q̃ cognitione carent, magis diſtat a rationali natura, quàm natura ſenſitiua, quæ eſt in animalibus brutis: ſed natura intendit finem etiam in his quæ cognitione carent, ut probatur in 2. Phyſi.* ergo multo magis bruta animalia intendunt finem. 1. 2. q. 110. art. 1. cor. & 2. di. 38. ar. 3. cor. & ad 2. *lib. 2. tex. 77. & ſeq.

¶ 2 Præt. Sicut intẽtio ẽ finis, ita & fruitiõ: ſed fruitiõ cõuenit brutis aĩalibus, ut dictũ eſt.† ergo & intẽtio. †q. 11. art. 2.

¶ 3 Præt. Eius eſt intendere finem, cuius eſt agere pp finem, cum intendere nihil ſit, niſi in aliud tendere: ſed bruta animalia agunt propter finem. mouetur. n. animal uel ad cibum quærendum, uel ad aliquid huiuſmodi. ergo bruta animalia intendunt finem.

Sed contra. Intentio finis importat ordinationem alicuius in finẽ, qđ eſt rationis. Cum igitur bruta aĩalia non habeãt rõnem, vr̃ ꝙ non intendant finem.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* Intendere, eſt in aliud tendere, quod quidem eſt & mouentis & moti. Sedm quidem igitur quod dicit' *art. 1. huius quæſt.

inten-

intendere finẽ id, qnod mouetur ad finem ab alio, ſic
natura dr intẽdere finem, qnaſi mota ad ſuum finem
a Deo, ſicut ſagitta a ſagittante. & hoc modo ẽt bruta
aĩalia intendunt finem, inquantum mouentur ab in-
ſtinctu naturali ad aliquid. Alio modo, intẽdere finẽ
eſt mouẽtis, prout.ſ. ordinat motum alicuius, vel ſui,
vel alterius in finem, quod eſt rationis tm̃. vnde per
hnnc modnm bruta non intendunt finem, qnod eſt
art. 5. proprie & principaliter intendere, vt dictum eſt.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ ratio illa procedit,
ſm quod intẽdere eſt eius, qnod mouetur ad finem.

Ad 2m dicendum, quòd ſruitio non importat or-
dinationem alicuius in aliquid, ſicut intentio, ſed ab-
ſolutam quietem in fine.

Ad 3m dicendum, quòd bruta animalia mouen-
tur ad finem, non quaſi conſiderantia, qnòd per mo-
tum ſuum poſſint conſequi finem, quod eſt proprie
intendentis, ſed quaſi concupiſcentia naturali inſtin-
ctu, mouentur ad finem quaſi ab alio mota, ſicut &
cætera quæ mouentur naturaliter.

QVAESTIO XIII.

*De electione, quæ eſt actus volunta-
tis, reſpectu eorum quæ ſunt ad
finem, in ſex articulos diuiſa.*

Consaqventar cõſide
randũ eſt de actibus vo
luntatis, qui ſunt in cõ
paratione ad ea, quæ ſunt ad finẽ,
& ſunt tres, eligere, conſentire, &
vti: electionẽ autem præcedit con
ſilium. Primo ergo conſideran-
dum eſt de electione. Secundo, de
conſilio. Tertio, de conſenſu.
Quarto, de vſu.

Circa electionem quærun-
tur ſex.

¶ Primo, Cuius potẽtię ſit actus,
vtrum volnntatis, vel rationis.
¶ Secũdo, Vtrũ electio conueniat
brutis animalibus.
¶ Tertio, Vtrum electio ſit ſolũ
eorum quæ ſunt ad finem, vel
etiam qnandoque finis.
¶ Quarto, Vtrum electio ſit tan-
tum eorum quæ per nos agun-
tur.
¶ Quinto, Vtrum electio ſit ſolũ
poſſibilium.
¶ Sexto, Vtrum homo ex neceſ-
ſitate eligat, vel libere.

¶ Super Quæſtionem decimamtertiam.

Circa quæſtionis
decimętertiæ or
dinem, & actuũ nu-
meratorum, nume-
rum, & ordinẽ, plu-
ra ſunt dicenda, ſed
locis propriis reſer-
uanda. Nunc illud
tantum dicendũ eſt,
quare prius de ele-
ctione, quàm de con
ſilio tractandum ſit,
cum conſilium præ-
cedat electionem.
¶ Ad hoc breuiter
dicitur, quòd licet
abſolute conſilium
ſit prius electione, &
eius cauſa, ac p hoc
prius de conſilio vt-
pote cauſa, quam de
electione tractan-
dum videatur: ordo
tamen doctrinæ ha-
bet, quòd prius de ip
ſa electione ſecundũ
ſe, & deinde de eius
cauſa tractetur, &
merito, vt prius tra-
ctetur quid eſt, & de
inde cauſa extrinſe-
ca illius. Vnde in ſe-
quentibus prius au-
thor tractat de acti-
bus, ſeu paſſionibus,
& de rebus, & dein-
de de cauſis eius.

Articvlvs primvs.

Vtrum electio ſit actus voluntatis, vel rationis.

1.q.83.art. 3.cor. Et 2. di. 24. q.1. ar.2. Et ve-ri.q.22.arti cu.15. Et 3 Eth.le.6.& cap.2. lib.6 ſect.2. fina. c.3. tom.5.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur q̃ electio
nõ ſit actus voluntatis, ſed rationis. Electio.n.
collationem quandã importat, qua vnũ alteri præfer
tur: ſed conferre eſt rationis. ergo electio eſt rationis.
¶ 2 Præt. Eiuſdem eſt ſyllogizare, & concludere: ſyllo
gizare autem in operabilibus eſt rationis. cum igitur
electio ſit quaſi concluſio in operabilibus, vt dicitur
in 7. Ethic. videtur quòd ſit actus rationis.

F ¶ 3 Præt. Ignorantia non pertinet ad volnntatem, ſed
ad vim cognitiuam: eſt autem quædã ignorantia ele-
ctionis, vt dicitur in 3. Ethic.† ergo videtur quòd ele † cap.1.to-mo 5.
ctio non pertineat ad voluntatem, ſed ad rationem.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 3.
Ethi. q̃ electio eſt deſideriũ eorũ, quæ ſunt in nobis: Cap.3. pro pe finem to mo 5.
deſiderium autem eſt actus volũtatis. ergo & electio.

Respon. Dicendum, q̃ in nomine electionis im-
portatur aliquid pertinens ad rationem, ſiue ad intel
lectum: & aliquid pertinens ad voluntatem. Dicit.n.
Philoſophus in 6. Eth. q̃ electio eſt appetitiuus intel Lib.6. Eth. c.2. tom.5.
lectus, vel appetitus intellectiuus. Qucunq; autẽ duo
concurrunt ad aliquid vnnm conſtituendum, vnum
G eorum eſt vt formale reſpectu alterius. Vnde Grego.
Nic.† dicit, q̃ electio, neq; eſt appetitus ſm ſeipſam, Lib.5. cap. 4.
neq; conſilium ſolum: ſed ex his aliquod compoſitũ.
Sicut.n. dicimus animal ex animã & corpore compo
ſitum eſſe, neq; vero corpus eſſe ſm ſeipſum, neque
animã ſolã, ſed vtrunq;, ita & electionem. Eſt autem
conſiderandum in actibus animæ, q̃ actus, qui eſt eſ-
ſentialiter vnius potentiæ, vel habitus, recipit formã
& ſpeciem a ſuperiori potentia, vel habitu, ſm quod
ordinatur inferius a ſuperiori. Si.n. aliquis actum for
titudinis exerceat pp Dei amorem, actus quidem ille
materialiter eſt fortitudinis, formaliter vero charita-
H tis. Manifeſtum eſt autem, q̃ ratio quodammodo vo D.771.
luntatem præcedit, & ordinat actum eius, inquãtum
.ſ. voluntas in ſuum obiectum tendit ſecundum ordi
nem rationis, eo qnòd vis apprehenſiua appetitiuæ
ſnum obiectum repręſentat. Sic igitur ille actus, quo
voluntas tendit in aliquid, quod proponitur vt bo-
num, ex eo q̃ per rationem eſt ordinatum ad finem,
materialiter quidem eſt voluntatis, formaliter autem
rationis. In huiuſmodi autem, ſubſtantia actus mate-
rialiter ſe habet ad ordinem, qui imponitur a ſupe-
riori potentia: & ideo electio ſubſtantialiter non eſt
actus rationis, ſed voluntatis. Perficitur enim electio
in motu qnodam animę ad bonũ, qnod eligitur: vn-
I de manifeſte actus eſt appetitiuæ potentiæ. D.54.

Ad primvm ergo dicendum, quòd electio
importat collationem quandam præcedentem, non
quòd eſſentialiter ſit ipſa collatio.

Ad 2m dicendum, q̃ cõcluſio ſyllogiſmi, quæ fit in
operabilibus, ad rationẽ pertinet, & dicitur ſentẽtia,
vel iudiciũ, quã ſequitur electio: & ob hoc ipſa con-
cluſio pertinere vr ad electionẽ, tanq̃ ad conſequens.

Ad 3m dicendum, quòd ignorantia dicitur eſſe ele
ctionis: non quòd ipſa electio ſit ſcientia, ſed quia
ignoratur qnid ſit eligendum.

Articvlvs II.

K *Vtrum electio conueniat brutis animalibus.*

Ad secvndvm ſic procedi-
tur. Videtur qnòd electio
brutis animalibus conueniat. Ele
ctio.n. eſt appetitus aliquorũ pro-
pter finem, vt dicitur in 3. Ethic.
ſed bruta animalia appetunt ali-
quid propter finem: agunt enim
propter finem, & ex appetitu. er-
go in brutis aĩalibus eſt electio.
¶ 2 Præt. Ipſum nomen electionis
ſignificare videtur, q̃ aliquid præ
aliis accipiatur: ſed bruta anima-

¶ Super Quæſtionis decimætertiæ Articulum ſecundum.

Circa rationem,
omiſſo primo 2.di.25.ar. 1.ad 6.& 7.
articulo, poſitam in Et 5.Meta-
ſecundo articu. du- phy.lec.15.
bium occurrit de il- fin.
lius efficacia. Funda Cap.3. cir-
tur enim ratio ſuper ca finem, to
differentia inter ap- mo 5.
petitum intellecti-
uum & ſenſitiuum
in hoc, quòd appeti-
tus ſenſitiuus natu-
raliter eſt determina
tus ad vnum particu
lare. Intellectiu9 ve-
ro ad bonum in com
muni.

lia accipiũt aliquid præ aliis: ſicut manifeſte apparet, ꝙ ouis vnã herbam comedit, aliam refutat. ergo in brutis animalibus eſt electio.

¶ 3 Præt. Vt dicitur in 6. Eth. Ad prudentiam pertinet, ꝙ aliquis bene eligat ea quę ſunt ad finem: ſed prudentia conuenit brutis animalibus. vnde dicit in principio Metaphyſ. quòd prudentia ſunt ſine diſciplina, quęcunq; ſonos audire non potentia ſunt, vt apes: & hoc etiam ſenſui manifeſtum videtur. Apparent enim mirabiles ſagacitates in operibus animaliũ, vt apũ, & aranearum, & canum. Canis. n. inſequens ceruum, ſi ad triuiũ venerit, odoratu quidẽ explorat, an ceruus primam, vel ſecundã viam tranſiuerit: quòd ſi inuenerit non tranſiiſſe, iam ſecurus per tertiam viam incedit vt explorando, quaſi vtens ſyllogiſmo diuiſiuo, quo cõcludi poſſet ceruum per illã viam incedere, ex quo non incedit per alias duas, cum non ſint plures. ergo videtur, quòd electio brutis animalibus conueniat.

SED CONTRA, eſt quod Grego. Nicenus dicit, quòd pueri, & irrationalia voluntarie quidem faciunt, non tamen eligentia. ergo in brutis aialibus non eſt electio.

RESPON. Dicendum, quòd cum electio ſit præacceptio vnius reſpectu alterius, neceſſe eſt quòd electio ſit reſpectu plurium, quæ eligi poſſunt: & ideo in his, quæ ſunt penitus determinata ad vnũ, electio locum non habet. Eſt autẽ differentia inter appetitum ſenſitiuum, & voluntatẽ: quia, vt ex prædictis patet, appetitus ſenſitiuus eſt determinatus ad vnum particulare ſm ordinem naturæ: voluntas autem eſt quidem ſm naturæ ordinem determinata ad vnũ cõe, quod eſt bonum, ſed indeterminate ſe habet reſpectu particularium bonorum. Et ideo proprie voluntatis eſt eligere, non autem appetitus ſenſitiui, qui ſolus eſt in brutis aialibus: & propter hoc brutis animalibus electio non conuenit.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nõ omnis appetitus alicuius ꝓp finem, vocatur electio, ſed cũ quadam diſcretione vnius ab altero, quæ locum habere non poteſt, niſi vbi appetitus põt ferri ad plura.

AD 2m dicendum, quòd brutũ animal accipit vnum præ alio: quia appetitus eius eſt naturaliter determinatus ad ipſum. vnde ſtatim qñ per ſenſum, vel per imaginationẽ repræſentat ſibi aliquid, ad qđ naturaliter inclinat eius appetitus, abſq; electione mouet ad ipſum: ſicut ẽt abſq; electiõe, ignis mouetur ſurſum, & non deorſum.

AD 3m dicendum, quòd ſicut dicitur in 3. Phyſ. Motus, eſt actus mobilis a mouente: & ideo virtus mouentis apparet in motu mobilis. Et ꝓpter hoc, in omnibus quæ mouentur a ratione, apparet ordo rationis mouentis, licet ipſa, quæ a ratione mouentur, rationem non habeant. Sic enim ſagitta directe tendit ad ſignum ex motione ſagittantis, ac ſi ipſa rationem haberet dirigentem. & idem apparet in motibus horologiorum, & omnium ingeniorũ humanorum, quæ arte fiunt. Sicut autem comparantur artificialia ad artem humanam: ita comparantur omnia naturalia ad artem diuinã. Et ideo ordo apparet in his, quæ mouentur ſm naturã: ſicut & in his, quæ mouentur ſm artem, vt dicitur in 2. Phyſic. † Et ex hoc contingit, ꝙ in operibus brutorũ animalium apparent quædam ſagacitates, inquãtum habent inclinationem naturalem ad quoſdam ordinatiſſimos proceſſus, vtpote a ſumma arte ordinatos. Et propter hoc, etiã quædam animalia dicuntur prudentia, vel ſagacia, nõ quòd in eis

muni: hæc autem differentia aut aſſumit falſum, aut eſt inefficax. Nam ſi intendit, quòd appetitus ſenſitiuus eſt determinatus ad vnum particulare, id eſt, vnũ numero, falſum aſſumit. Conſtat. n. ꝙ appetitus ſenſitiuus ouis non eſt determinatus ad hanc numero herbam, alioquin non poſſet comedere aliã. Si aũt intendit, ꝙ eſt determinatus ad vnum particulare, id eſt, ſpeciale, puta delectabile ſecundum tactum, ſic inefficax eſt proceſſus: quoniam ſicut ſtante determinatione naturali appetitus intellectiui ad bonum in cõi, ſtat ꝙ electiuus ſit particularium bonorum contentorum ſub bono in communi: ita ſtante determinatione naturali appetitus ſenſitiui ad tale bonum in genere, vel in ſpecie, ſtat quòd ſit electiuus particularium bonorum cõtentorum ſub illo cõmuni. Sicut enim appetitus intellectiuus indeterminatus eſt ad particularia ſui obiecti: ita appetitus ſenſitiuus indeterminatus eſt ad particularia ſui obiecti. Vnde ex maiori vniuerſalitate, obiecti illius appetitus quam iſtius, non poteſt inferri, niſi quòd electio illius ad multo plura ſe extendat, quam electio iſtius. & tamen in litera infertur, quòd ille eligit, & iſte non.

Cap. 12. in medio. tomo 5.

Cap. 1. non ꝓcul a princip. tom. 3.

Lib. 5. cap. 4. circa princip.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis ſciendum eſt, quòd dupliciter aliqua potentia determinata inuenitur ad obiectum: Primo ſecundum ſeipſam: ſecundo ſecundũ ſuum actum exercitum. Determinatio quidem potentiæ ſecundum ſeipſam attẽditur penes habitudinem potentiæ ad obiectum formale adæquatum. Omnis enim potentia ad obiectum aliquod, eſt ſic determinata. Determinatio vero ſecundum actũ exercitum, attenditur penes habitudinem actus poſiti in rerum natura ad obiectum. Eſt autem, vt a doctoribus dicitur, inter intellectum & ſenſum differẽtia in hoc, quòd intellectus nec ſecundum ſe, nec ſecundũ ſuum exercitum actum determinatus eſt, niſi ad ens in communi: ita quòd non ſolum intellectus, ſed intelligere in actu exercito, ita indeterminationem retinet, quòd terminari poteſt ad ens in cõmuni. Senſus vero, licet ſecundum ſe ſit determinatus non ad hoc ſenſibile, ſed tale genus ſenſibile, puta viſibile: ſentire tamen, puta videre in actu exercito, nunquam eſt ad obiectum in communi, aut communiter, puta coloratum vniuerſale, aut coloratum vage: ſed ſemper eſt ad hoc coloratum determinatum. Vnde ad partẽ appetitiuam deſcendendo, dicitur, quòd inter appetitum intellectiuum, & ſenſitiuum, tanta eſt differẽtia, quòd ille nec ſecundũ

q. 1, arti. 2. ad 3. & q. 6 art. 2.

ſe, nec ſecundum ſuum actum exercitum, determinatus eſt niſi ad bonum in communi: iſte vero ſecundum ſe quidem determinatus eſt ad ſpeciale bonum, puta conueniens naturæ ſenſitiuæ: ſecundum actũ vero ſuum exercitũ, determinatus eſt ad hoc ſingulare bonũ, nunc, hic, ſic &c. oblatũ. Licet. n. appetitus ſenſitiuus nõ adæquet hoc ſingulare, ſed tale genus boni: ipſi tamẽ in ſingulis ſuis actibus ſe exercẽti adęquãt ſingillatim ſingularia, hic, nunc, ſic, quibus non accidunt hæ circunſtantiæ, ſed eis quaſi conſtituuntur. Ouis enim, vt in reſponſione ad ſecundum in litera dicitur, refutando illam herbam, & hanc acceptando, facit hoc: quia determinatus eſt appetitus eius, vt in actu exercito hãc, nunc, hic, ſic oblatã proſequatur. Et hæc manifeſte eſt intentio literę, vt prędicta ratio clarificat, & ex ea habetur intentum: quoniam ex vtraque determinatione infertur negatio vtriuſque libertatis inuentæ in electione. Appetitus ſiquidem electiuus & eſt liber ad eligẽdum, & non eligendum, & ad hoc, vel illud eligendum. Ex hoc autem quòd appetitus ſenſitiuus determinatus eſt ſecundum ſeipſum ad ſpeciale bonum, habetur negatio primæ libertatis: quoniam non eligere, non continetur ſub illo ſpeciali bono, quod eſt eius adæquatum obiectum: ac per hoc non poteſt appeti tali appetitu. Ex eo vero ꝙ appetitus ſenſitiuus ſm ſuũ actum exercitum neceſſitatur naturaliter ad hoc determinatum particulare oblatũ, nunc, hic, ſic &c. habetur negatio ſecundæ libertatis. Quod. n. ad hoc determinatum eſt, nõ poteſt in aliud declinare. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta, & q̃ efficax ſit lr̃æ rõ.

Text. 11. & ſequentib. vſq; ad 19. præcipue, tom. 2.

Tex. 49. tomo 2.

¶ In reſponſione ad ſecundum, & tertium eiuſdem 2. artic. aduerte, quòd cum ars non poſſit dare naturæ ſubſtantiam actus, ſed modum: & electio non ſignificet modũ actus, ſed ipſum actũ ſubſtantialiter, nulla arte fieri poteſt, vt aliquod brutum eligat: ſed quod apparet diſcretionis & electionis in operibus ſimiarũ, canum, & ſimilium mire diſciplinatorum, fit illo eodem modo, quo a naturali inſtinctu aguntur. Sicut enim naturalem inſtinctum ſic ordinatum, ſortita ſunt animalia quædam, vt in litera dicitur: ita habitus acquiſitus in illis ex frequentia actuum inclinat illos per modum inſtinctus: & hoc ipſum quòd inclinabilia ſunt animalia, ſecundum huiuſmodi mores ex natura habẽt inchoatiue, completiue vero ab aſſuefactione.

ſit aliqua ratio, vel electio: quod ex hoc apparet, ꝙ omnia quæ ſunt vnius naturæ, ſimiliter operantur.

Articvlvs III.

Vtrum electio ſit ſolum eorum, quæ ſunt ad finem, vel etiam quandoque ipſius finis.

Inf.ar.4. & 6.cor. Et 3. q.18. ar. 4. cor. & lib.4 contra cap. 95.fina. Et opu.2. cap. 177. Et 3. Eth. lect.1. Et 1. Perither. le. 14. final.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ electio non ſit tm̃ eorum quæ ſunt ad finem. Dicit.n. Philoſophus in 6.Eth.* ꝙ electionem rectam facit virtus. Quæcunq; autem illius gratia nata ſunt fieri, nõ ſunt virtutis, ſed alterius potentię: illud autem cuius gratia fit aliquid, eſt finis. ergo electio eſt finis.

¶ 2 Præt. Electio importat præacceptionem vnius reſpectu alterius: ſed ſicut eorũ quæ ſunt ad finẽ, vnum poteſt præaccipi alteri, ita ẽt diuerſorũ finium. ergo electio põt eſſe finis, ſicut & illorũ quæ ſunt ad finẽ.

*ca.12. poſt medium, tomo 5.

SED CONTRA eſt, qđ Philoſoph* dicit in 3.Eth.* ꝙ voluntas eſt finis: electio aũt eorũ, quę ſunt ad finẽ.

*cap. 2. tomo 5.

art.1. ad 2.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ ſicut iã dictum eſt, *Electio conſequitur ſententiã vel iudicium, quod eſt ſicut cõcluſio ſyllogiſmi operatiui: vnde illud cadit ſub electione, qđ ſe habet vt concluſio in ſyllogiſmo operabiliũ. Finis aũt in operabilibus ſe habet vt principiũ, & non vt cõcluſio, vt Philoſophus dicit in 2.Phyſ.* vnde finis, inquãtum eſt hmõi, non cadit ſub electione. Sed ſicut in ſpeculatiuis nihil ꝓhibet id, quod eſt vnius demõſtrationis, vel ſcientię principiũ, eſſe concluſionem alterius demonſtrationis, vel ſcientiæ, primũ tñ principium indemonſtrabile non põt eſſe concluſio alicuius demõſtrationis, vel ſciæ: ita ẽt contingit id, qđ eſt in vna operatiõe vt finis, ordinari ad aliquid vt ad finẽ, & hoc mõ ſub electione cadit. Sicut in operatione medici, ſanitas ſe hẽt vt finis: vnde hoc non cadit ſub electione medici, ſed hoc ſupponit tanquàm principium: ſed ſanitas corporis ordinatur ad bonum animæ. Vnde apud eum qui habet curam de animæ ſalute, poteſt ſub electione cadere eſſe ſanum, vel eſſe infirmum: nam Apoſtolus dicit 2.ad Cor.12. Cum enim infirmor, tũc potens ſum: ſed vltimus finis nullo modo ſub electione cadit.

*tex.89. tomo 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fines proprii virtutum ordinantur ad beatitudinem, ſicut ad vltimum finem: & hoc modo poteſt eſſe eorum electio.

AD 2m dicendum, quòd ſicut ſupra habitum eſt, vltimus finis eſt vnus tantum: vnde vbicunque occurrunt plures fines, inter eos poteſt eſſe electio, ſecundum quod ordinantur ad vltimum finem.

¶ Super Quæſtionis decimatertiæ Articulum quartum.

TErtio art. omiſſo, in reſponſione ad tertium 4. art. aduerte, aliquos minus perſpicaces, nec diſcernentes terminos moralium, & legum, hinc dicere, ꝙ in electionib⁹ prædictorum ſinguli non eligunt, ſed nominãt eligendum: cum hoc nec ſomniauerit hic litera, ſed dicit, quòd electio, quæ eſt actus interior volũtatis, in huiuſmodi electioni

Infr.arti.5. co.

q.1.ar.7.

Articvlvs IIII.

Vtrum electio ſit tantum eorum, quæ per nos aguntur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ electio nõ ſit ſolũ reſpectu hũanorũ actuũ. Electio.n eſt eorum quę ſunt ad finẽ: ſed ea quæ ſunt ad finem non ſolũ ſunt actus, ſed etiam organa, vt dicitur in 2.Phy. ergo electiones nõ ſunt tãtum humanorum actuum.

¶ 2 Præt. Actio a contemplatione diſtinguitur: ſed electio etiam in contemplatione locum habet, ꝓut.ſ. vna opinio alteri præeligit̃. F ergo electio non eſt ſolum humanorum actuum.

¶ 3 Præt. Eliguntur homines ad aliqua officia, vel ſęcularia, vel eccleſiaſtica, ab his qui nihil erga eos agunt. ergo electio non ſolum eſt humanorum actuum.

SED CONTRA eſt, quod Philo. dicit in 3. Ethi. quòd nullus eligit niſi ea, quę exiſtimat fieri p ipſum.

Cap. 2.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ ſicut intẽtio eſt finis, ita electio eſt eorum quæ ſunt ad finem: finis autem vel G eſt actio, vel res aliqua. Et cum res aliqua fuerit finis, neceſſe eſt quòd aliqua humana actio interueniat, vel inquantum homo facit rem illam, quæ eſt finis, ſicut medicus facit ſanitatem, quæ eſt finis eius: vnde & facere ſanitatem dr̃ finis medici: vel inquantum hõ aliquo modo vtitur, vel fruitur re quæ eſt finis, ſicut auaro eſt finis pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ. Et eodẽ modo dicendum eſt de eo, quod eſt ad finẽ: quia neceſſe eſt vt id, quod eſt ad finem, vel ſit actio, vel res aliqua interueniente aliqua actione, per quã facit id quod eſt ad finẽ, vel vtitur eo. Et per hunc mo H dum electio ſemper eſt humanorũ actuum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ organa ordinantur ad finem, inquãtum hõ vtitur eis propter finẽ.

AD 2m dicendum, ꝙ in ipſa contemplatione eſt aliquis actus intellectus aſſentientis huic opinioni, vel illi: actio vero exterior eſt, quę cõtra contemplationem diuiditur.

AD 3m dicẽdũ, quòd homo q̃ eligit epiſcopum, vel principem ciuitatis, eligit nominare ipſum in talem dignitatem: alioquin ſi nulla eſſet eius actio ad conſtitutionẽ epiſcopi, vel principis, non compe I teret ei electio. Et ſimiliter dicendum eſt, quòd quandocunq; dr̃ aliqua res præeligi alteri, adiungitur ibi aliqua operatio eligentis.

bus eſt electio nominationis talis perſonæ &c. quia electio eſt eorum quæ ſunt in poteſtate eligentis. Et idem eſt, quo ad hoc, iudicium de ſingulis eligentibus, & de toto collegio, ſeu perſona formante decretum electionis nomine collegii. Licet enim dicat: Eligo talem, ſub intelligit, Eligo ius dare, vel nominare, vel aliquid ſimile: qđ.ſ. eſt in poteſtate eligẽtis.

Articvlvs V.

Vtrum electio ſit ſolum poſſibilium.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ electio nõ ſit ſolum poſsibiliũ. Electio.n. eſt actus volũtatis, vt dictum eſt:* ſed K voluntas eſt poſsibiliũ, & impoſſibilium, vt dr̃ in 3. Ethic.† ergo & electio.

¶ 2 Præt. Electio eſt eorum quæ per nos agũtur, ſicut dictum eſt.* nihil ergo refert quantum ad electionẽ, utrum eligatur id, quod eſt impoſsibile ſimpliciter, vel id, quod eſt impoſſibile eligenti: ſed frequẽter ea quæ eligimus, perficere nõ poſſumus, & ſic ſunt impoſſibilia nobis. ergo electio eſt impoſsibilium.

¶ 3 Præt. Nihil homo tentat agere, niſi eligẽdo: ſed beatus Bñdict⁹ dicit, Quòd ſi Prælatus aliquid impoſſibile

¶ Super Quæſtionis decimatertiæ Articulum quintum.

IN reſponſione ad 1.5 artic. aduerte, quòd diſtinctio ibi facta de voluntate completa & incompleta, non ſic eſt accipienda, quaſi voluntas incõpleta ſit velle non deliberatum, aut non capax meriti, & demeriti: quoniam ſenſus iſte eſt falſus. Põt enim quis deliberate velle expellere Deum de regno ſuo, ſi poſſet: & ſimilia. vbi conſtat inueniri pctm̃ mortale. Sed completio, & incompletio voluntatis attẽditur ſecundum modum motus volũtatis, vt in litera dicitur. Ex eo enim quòd voluntatis motus eſt ad rem media operatione exteriori aſſequendam, diſponendam &c. perfectus nõ ẽ perfectione apta nata inueniri in genere mot⁹ uoluntatis, niſi terminetur ad bonum agibile: quamuis perfectus ſit quo ad conſenſum, deliberationem, & huiuſmodi.

Veri. q.22. ar.13. ad 12

Et 3.Ethic. lec.5. fin. artic.1.

†cap.2. parũ ante mediam.

art.4.huius quæſt.

poſsibile præceperit, tentandum eſt. ergo electio poteſt eſſe impoſsibilium.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethico.* quòd electio non eſt impoſsibilium.

Cap. 2. parũ ante medium. tom. 3.

Artic. 4.

Respon. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt*, Electiones noſtræ referuntur ſemper ad noſtras actiones: ea autem quæ per nos aguntur, ſunt nobis poſſibilia. vnde neceſſe eſt dicere, quòd electio non ſit niſi poſsibilium. Similiter etiam ratio eligẽdi aliquid eſt, vt ex hoc poſsimus conſequi finem: vel ex hoc, ꝙ ducit ad finẽ. Per id autem quod eſt impoſsibile, non poteſt aliquis conſequi finem: cuius ſignum eſt, quia cum in conſiliando perueniunt hoĩes ad id, quod eſt eis impoſsibile, diſcedunt quaſi non valentes vlterius procedere. Apparet etiã hoc maniſeſte ex proceſſu rõnis præcedente: ſic .n. ſe habet id quod eſt ad finem, de quo electio eſt ad finem, ſicut concluſio ad principiũ. Maniſeſtum eſt autem, ꝙ concluſio impoſsibilis non ſequitur ex principio poſsibili: vnde non poteſt eſſe, ꝙ finis ſit poſsibilis, niſi id quod eſt ad finem, fuerit poſsibile. Ad id autem quod eſt impoſsibile, nullus mouetur: vnde nullus tenderet in finem, niſi per hoc quod apparet id quod eſt ad finem, eſſe poſsibile. vnde id quod eſt impoſsibile, ſub electione non cadit.

D. 394.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ voluntas media eſt inter intellectum, & exteriorem operationem, nam intellectus proponit voluntati ſuum obiectum, & ipſa voluntas cauſat exteriorem actionẽ. Sic igitur principium motus voluntatis conſideratur ex parte intellectus, qui apprehendit aliquid vt bonum in vñi: ſed terminatio, ſeu perfectio actus voluntatis attenditur ſm ordinem ad operationem, per quã aliquis tẽdit ad cõſecutionem rei: nam motus volũtatis eſt ab anima ad rem. & ideo perfectio actus voluntatis attenditur ſecundum hoc, quod eſt aliquid bonũ alicui ad agendum. Hoc autem eſt poſsibile: & iõ voluntas completa non eſt, niſi de poſsibili, qđ eſt bonum volenti: ſed voluntas incompleta eſt de impoſsibili, quæ ſm quoſdã velleitas dicitur: quia ſcilicet aliquis vellet illud, ſi eſſet poſsibile. Electio autem nominat actum voluntatis iam determinatum ad id, quod eſt huic agendũ: & ideo nullo modo eſt niſi poſsibilium.

Ad 2m dicendum, ꝙ cum obiectum voluntatis ſit bonum apprehenſum: hoc modo iudicandum eſt de obiecto voluntatis, ſecundum qđ cadit ſub apprehenſione. Et iõ ſicut qñque volũtas eſt alicuius quod apprehenditur vt bonum, & tñ nõ eſt vere bonum: ita quandoq; eſt electio eius quod apprehẽditur vt poſſibile eligenti, quod tamen non eſt ei poſsibile.

Ad 3m dicendum, ꝙ hoc ideo dicitur, quia, an aliquid ſit poſsibile, ſubditus nõ debet ſuo iudicio diffinire: ſed in vnoquoq; iudicio ſuperioris ſtare.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo ex neceſſitate eligat, vel libere.

3. q. 115. ar. 4. cor. Et 2. 2. q. 104. ar. 1. co. Et veri. q. 22. art. 6. & q. 24. ar. 1. Et ma. q. 6.

1. Perihet. lec. 14. fin.

Lib. 7. Eth. cap 8. a medio, tom. 5.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo ex neceſſitate eligat. Sic .n. ſe habet finis ad eligibilia, vt principia ad ea, quæ ex principijs conſequuntur, vt patet in 7. Ethi.* ſed ex principijs ex neceſsitate deducuntur cõcluſiones. ergo ex fine de neceſsitate mouetur aliquis ad eligendum.

A ¶ 2 Præt. Sicut dictum eſt,† electio conſequitur iudicium rationis de agendis: ſed rõ ex neceſſitate iudicat de aliquibus propter neceſſitatem præmiſſarum. ergo vr ꝙ etiam electio ex neceſſitate ſequatur.

¶ 3 Præt. Si aliqua duo ſunt penitus æqualia, nõ magis mouetur homo ad vnum, q̃ ad aliud: ſicut famelicus ſi habet cibum æqualiter appetibilem in diuerſis partibus, & ſecundum æqualem diſtantiam, non magis mouetur ad vnum, q̃ ad alte-

B rum, vt Plato dixit, aſsignans rationem quietis terræ in medio, ſicut dicit in 3. de cœlo.† Sed multo minus põt eligi qđ accipitur vt minus, q̃ quod accipitur vt æquale. ergo ſi proponãtur duo, vel tria, vel plura, inter quę vnum maius appareat, impoſsibile eſt aliquod aliorũ eligere. ergo ex neceſsitate eligitur illud, quod eminẽtius apparet: ſed omnis electio eſt de oĩ eo quod videtur aliquo modo melius. ergo omnis electio eſt ex neceſsitate.

Hoc habet 2. de cęlo Text. 75. & 90. ex ſentent. Anaximandr.

C Sed contra eſt, qđ electio eſt actus potentiæ rõnalis, quæ ſe hẽt ad oppoſita ſecũdum Philoſophũ.†

Lib. 9. Metaph. tex. 3. tom. 3.

Respon. Dicendum, quòd homo non ex neceſsitate eligit: & hoc ideo, quia quod poſsibile eſt non eſſe, non neceſſe eſt eſſe. Quòd autem poſsibile ſit nõ eligere, vel eligere, huius ratio ex duplici hominis poteſtate accipi poteſt. Poteſt enim homo velle & non velle, agere & non agere: poteſt etiam velle hoc, aut illud, cuius ratio ex

D ipſa virtute rationis accipit. Quicquid enim ratio poteſt apprehendere vt bonum, in hoc voluntas tendere poteſt. Poteſt autem ratio apprehendere vt bonum non ſolum hoc, quod eſt velle, aut agere: ſed hoc etiam quod eſt non velle, & non agere. Et rurſum in omnibus particularib⁹ bonis poteſt cõſiderare rationem boni alicuius, & defectum alicuius boni, quod habet rationem mali: & ſecũdum

E hoc poteſt vnumquodque huiuſmodi bonorum apprehendere, vt eligibile, vel fugibile. Solum autẽ perfectum bonum, quod eſt beatitudo, non poteſt ratio apprehendere ſub ratione mali, aut alicuius defect⁹: & ideo ex neceſsitate beatitudinem homo vult, nec poteſt velle nõ eſſe beatus, aut miſer. Electio autem cum nõ ſit de fine, ſed de his quæ ſunt ad finem, vt iam dictum eſt*, non eſt perfecti boni quod eſt beatitudo, ſed aliorũ particularium bonorum: & iõ hõ non ex neceſsitate, ſed libere eligit.

Art. 3. huius quæſt.

¶ *Super Quæſtionis decimatertiæ Articulum ſextum.*

CIrca corpus 6. articu. eiuſdem 13. quæſti. aduerte, quòd author vtranque libertatem, ſcilicet quo ad exercitium actus, & quo ad ſpecificationem, tribuit electioni, vt patet in litera, intendens ex hoc differentiam maniſeſtare inter actum ſimplicẽ volũtatis, & electionis. Simplex nanq; actus voluntatis, ſcilicet volitio, ſeu voluntas, de quo ſupra tractatum eſt, non eſt vniuerſaliter liber quo ad ſpecificationem actus: quoniã ad aliquod obiectum neceſſario terminatẽ, ita quòd non poteſt ad oppoſitum terminari, vt patet ex ſupradictis. Electio autẽ, & quo ad exercitiũ act⁹, & quo ad ſpecificationem ſemper eſt libera, vt hic dicitur.

art. 1. huius quæſt.

¶ In reſponſione ad 1. eiuſdem articu. 6. habes, quòd nõ quicunque vult pręmiſſas, ſeu antecedens, vult concluſionem ſeu conſequens in ſe ipſo, vel quia non ſemper conſequens eſt neceſſarium ad veritatem, ſeu volũtatem antecedentis: vel quia dato, quòd ſic ſit ſecundũ rem, non tamẽ hoc actualiter apparet, & iudicat. Differt enim nihil, eſſe vel apparere, quo ad appetitum: in ſua autem cauſa quicunq; vult antecedẽs, vult conſequens ſimpliciter, vel vt in pluribus.

¶ In reſponſione ad 3. aduerte diligẽter, quòd reſponſio formaliter ſatisfacit primæ radici arg. ſcilicet de æqualibus: & inſinuat ſatisfactionem omnibus tactis in argumento. Intendit enim quòd duobus æqualibus propoſitis ſecũdum aliquam conditionem, voluntas non arctetur ad neutralitatem, ſed poteſt ad conſiderandam aliquam, eminentiam in altero mouere ſe & iuncta vel appoſita eligere alterum. Et eadẽ ratione, propoſito voluntati aliquo eligibili eminentiori aliis, non neceſſitatur voluntas ad eligendum illud: quia poteſt mouere ad conſiderandum in altero aliquid aliud quo præſtet, & ſic illud eligere. Et hæc intellige, ſuppoſito ꝙ voluntas velit eligere: ſim-

ſimpliciter nanque, & abſolute volũtas a toto genere eligibilium libera eſt, ad nullumque neceſſario inclinatur: ſed ſicut author primis duobus argumentis libertatem eligendi quo ad exercitium act⁹ impugnauit, ita hoc tertio argumento libertatẽ quoad ſpecificationẽ actus: impugnauit: & ꝓpterea ex parte obiecti eligibilis ſolutionẽ formaliter dedit, vt ſui moris eſt.

¶ *Super Quaeſtionis decimaequartae Articulum primum.*

IN quæſt. 14. nihil occurrit ſcribẽdum vſque ad quintum articul. niſi reddere attentos lectores, vt in primo articulo meminerint, ꝙ conſilium ſignificat inquiſitionem completam, ideſt, vſque ad iudicium incluſiue. Nõ enim ipſa inquiſitio abſque iudicio, cõſilium eſt, niſi inchoatiue, vt manifeſte patet ex reſponſione ad ſecundum & tertium, & ex vſu loquendi.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ non ſemper ex principiis ex neceſſitate ꝓcedit cõcluſio: ſed tunc ſolum, qñ principia nõ poſſunt eſſe vera ſi concluſio nõ ſit vera. Et ſimiliter non oportet ꝙ ſemper ex fine inſit homini neceſſitas ad eligendum ea, quæ ſunt ad finem: quia nõ omne quod eſt ad finem, tale eſt, ꝙ ſine eo finis haberi non poſſit, aut ſi tale ſit, nõ ſemper ſub tali ratione conſideratur.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ ſententia, ſiue iudicium rõnis de rebus agẽdis eſt circa contingentia, quæ a nobis fieri poſſunt, in quibus cõcluſiones nõ ex neceſſitate ſequuntur ex principiis neceſſariis, abſoluta neceſſitate, ſed neceſſariis ſolum ex conditione: vt, ſi currit, mouetur.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ nihil prohibet, ſi aliqua duo ęqualia proponantur ſecundum vnam conſiderationem, quin circa alterum cõſideretur aliqua conditio, per quã emineat, & magis flectatur voluntas in ipſum, quàm in aliud.

QVAESTIO XIIII.

De conſilio, quod electionem præcedit, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de conſilio.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum conſilium ſit inquiſitio.
¶ Secundo, Vtrum conſilium ſit de fine, vel ſolum de his quæ ſunt ad finem.
¶ Tertio, Vtrum conſilium ſit ſolum de his, quæ a nobis aguntur.
¶ Quarto, Vtrum conſilium ſit de omnibus, quæ a nobis aguntur.
¶ Quinto, Vtrũ conſiliũ ꝓcedat ordine reſolutorio.
¶ Sexto, Vtrum conſilium procedat in infinitum.

Articulus primus.

Vtrum conſilium ſit inquiſitio.

1. 2. q. 49. ar. 5. cor. Et 3. di. 35. q. 2. q. 1. cor. Li. 2. Orth. fidei, ca. 22.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ conſilium non ſit inquiſitio. Dicit enim Dama. ꝙ conſiliũ eſt appetitus: ſed ad appetitũ non pertinet inquirere. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

¶ 2 Præt. Inquirere, intellectus diſcurrentis eſt, & ſic Deo non conuenit, cuius cognitio non eſt diſcurſiua, vt in primo habitum eſt: ſed cõſilium Deo attribuitur. dicitur. n. ad Eph. 1. ꝙ operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

p. p. q. 14. art. 7.

¶ 3 Præt. Inquiſitio eſt de rebus dubiis: ſed cõſiliũ datur de his quæ ſunt circa bona certa, ſecũdũ illud Apoſt. 1. ad Corinth. 7. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

F Sed contra eſt, qđ Greg. Nyſſen. dicit: Oẽ quidẽ cõſilium, qõ eſt: non autem omnis quęſtio, cõſilium.

Lib. 5. cap. 5. circa princip.

Respon. Dicendum, ꝙ electio, ſicut dictum eſt, conſequitur iudicium rõnis de rebus agendis: in rebus autem agẽdis multa incertitudo inuenitur: quia actiones ſunt circa ſingularia cõtingentia, quæ ꝓpter ſui variabilitatem incerta ſunt. In rebus autẽ dubiis & incertis rõ non profert iudicium abſq; inquiſitione præcedente: & ideo neceſſaria eſt inquiſitio rõnis ante iudicium de eligendis, & hæc inquiſitio conſilium vocatur, ꝓpter quod Philoſophus dicit in 3. Etich. quòd electio eſt appetitus præconſiliati.

q. 13.

Cap. 3. circa finem, tomo 5.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ qñ actus duarũ
G potentiarum adinuicẽ ordinantur, in vtroque eſt aliquid, quod eſt alterius potentiæ: & ideo vterq; actus ab vtraque potentia dominari poteſt. Manifeſtũ eſt autem, ꝙ actus rõnis dirigentis in his quæ ſunt ad finem, & actus voluntatis, ſm regimen rationis in ea tendentis, ad ſeinuicem ordinantur: vnde & in actu voluntatis, quæ eſt electio, apparet aliquid rõnis. ſ. ordo: & in conſilio quod eſt actus rõnis, apparet aliqd voluntatis, ſicut materia: quia conſilium eſt de his, quæ homo vult facere, & eſt ſicut motiuum: quia ex hoc ꝙ hõ vult finẽ, mouetur ad cõſiliandũ de his quę ſunt ad finẽ: & ideo Philoſophus dicit in 6. Ethi. ꝙ electio eſt intellectus appetitiuus, vt ad electionem
H vtrunq; cõcurrere oſtendat: ita Dama. dicit, ꝙ conſilium eſt appetitus inquiſitiuus, vt cõſilium aliquo mõ pertinere oñdat & ad voluntatem, circa quam & ex qua fit inquiſitio, & ad rõnem inquirentem.

Cap. 2. circa finem, tomo 5.

Lib. 2. Orthod. fidei, cap. 22.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ ea quæ dicuntur de Deo, accipienda ſunt abſque omni defectu, qui inuenitur in nobis: ſicut in nobis ſcientia eſt concluſionum ꝑ diſcurſum a cauſis in effectus. Sed ſciẽtia dicta de Deo, ſignificat certitudinem de omnibus effectibus in prima cauſa abſque omni diſcurſu: & ſimiliter conſiliũ attribuitur Deo, quantũ ad certitudinẽ ſententiæ vel iudicij, quæ in nobis prouenit ex inquiſitione conſi-
I lij, ſed hmõi inquiſitio in Deo locum non habet: & ideo conſilium ſm hoc, Deo non attribuitur: & ſm hoc Dama. dicit, quòd Deus non conſiliatur. Ignorantis enim eſt conſiliari.

Lib. 2. Orthod. fidei, cap. 22.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ nihil prohibet aliqua eſſe certiſſima bona, ſm ſentẽtiam ſapientum & ſpiritualium virorum, quæ tamen non ſunt certa bona, ſecũdum ſententiam plurium, vel carnalium hominum: & ideo de talibus conſilia dantur.

Articulus II.

Vtrum conſilium ſit de fine, vel ſolum de his, quæ ſunt ad finem.

K AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ conſilium non ſolum ſit de his quæ ſunt ad finẽ, ſed etiam de fine. Quæcũque enim dubitationẽ hñt, de his põt inquiri: ſed circa operabilia humana contingit eſſe dubitationẽ de fine, & non ſolum de his q̃ ſunt ad finẽ. Cũ igitur inquiſitio circa operabilia ſit conſilium, videtur quòd cõſilium poſſit eſſe de fine.

1. 2. q. 33. artic. 1. ad 2. Et q. 47. ar. 1. ad 2. Et 3. di. 35. q. 2. ar. 4. q. 1. co. Et 3. Ethic. lect. 8.

¶ 2 Præt. Materia cõſilij, ſunt operationes humanæ: ſed q̃dam operationes humanæ ſunt fines, vt dicitur in primo Ethic. ergo conſilium poteſt eſſe de fine.

In princip. lib.

Sed contra eſt, quod Greg. Nyſſenus dicit, ꝙ nõ de fine, ſed de his quæ ſunt ad finem, eſt cõſilium.

Lib. 5. cap. 5. a medio.

Resp. Dicendũ, ꝙ finis in operabilibus habet rõnem principij, eo ꝙ rões eorum, quæ ſunt ad finem,

ex fine

ex fine ſumuntur. Principium aũt non cadit ſub q̃ōne: ſed principia oportet ſupponere in oĩ inquiſitione. vnde cum conſilium ſit q̃ſtio, de fine nõ eſt conſilium, ſed ſolum de his, quæ ſunt ad finem: tñ contingit id, qđ eſt finis, reſpectu quorundã ordinari ad aliũ finem: ſicut ẽt id quod eſt principium vnius demonſtrationis, eſt concluſio alterius. Et ideo id, quod accipitur vt finis in vna inquiſitione, poteſt accipi vt ad finem in alia inquiſitione: & ſic de eo erit cõſilium.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ id, qđ accipitur vt finis, eſt iã determinatũ. vnde quãdiu habetur vt dubium, nõ habetur vt finis: & ideo ſi de eo conſilium fit, non erit conſiliũ de fine, ſed de eo qđ eſt ad finem.

AD 2ᵐ dicendum, quòd de operationibus eſt conſilium, inquantum ordinantur ad aliquem finem. Vnde ſi aliqua operatio humana ſit finis, de ea inquantum huiuſmodi, non eſt conſilium.

ARTICVLVS III.

Vtrum conſilium ſit ſolum de his, quæ a nobis aguntur.

1. 2. q. 47. ar. 2. cor. Et 3. diſ 35. q. 2. ar. 4. q. 1. cor. & 3. Eth. lec. 7.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ conſilium non ſit ſolũ de his quæ aguntur a nobis. Cõſilium .n. collationem quandã importat: ſed collatio inter multos poteſt fieri ẽt de reb⁹ immobilibus, quæ non fiunt a nobis, puta, de naturis rerũ. ergo cõſilium non ſolum eſt de his, quæ aguntur a nobis. C

¶ 2 Præt. Homines interdum conſilia quærunt de his, quæ ſunt lege ſtatuta, vnde & iuriſconſulti dicuntur: & tamen eorum qui quærunt huiuſmodi conſilium, non eſt leges facere. ergo conſilium non ſolum eſt de his, quæ a nobis aguntur.

¶ 3 Præt. Dicuntur ẽt quidã conſultationes facere de futuris euentibus, qui tñ nõ ſunt in poteſtate noſtra. ergo conſilium non ſolũ eſt de his, quę a nobis fiunt.

¶ 4 Præt. Si conſilium eſſet ſolum de his, quæ a nobis fiunt, nullus cõſiliaretur de his, quæ ſunt per aliũ agenda: ſed hoc patet eſſe falſum. ergo cõſilium non ſolum eſt de his, quæ a nobis fiunt.

Lib. 5. c. 5. SED CONTRA eſt, qđ Greg. Nyſſenus dicit. Cõſiliamur de his, quæ fiunt in nobis, & p nos fieri poſſunt. D

RESPON. Dicendum, ꝙ conſilium proprie, importat collationem inter plures habitã, qđ & ipſum nomen deſignat. Dr̃ .n. conſilium, quaſi cõſidium, eo ꝙ multi conſident ad ſimul cõferendum. Eſt aũt conſiderandum, ꝙ in particularibus contingentibus ad hoc, ꝙ aliquid certum cognoſcatur, plures conditiones, ſeu circumſtantias conſiderare oportet, quas ab vno non facile eſt conſiderari, ſed a pluribus certius percipiuntur, dũ qđ vnus conſiderat, alij non occurrit. In neceſſarijs aũt, & vniuerſalibus, eſt abſolutior, & ſimplicior conſideratio, ita ꝙ magis ad hmõi conſiderationẽ vnus per ſe ſufficere poteſt. Et ideo inquiſitio conſilij proprie pertinet ad contingentia ſingularia: cognitio aũt veritatis in talibus, nõ habet aliquid magnum, vt per ſe ſit appetibilis, ſicut cognitio vniuerſalium & neceſſariorum: ſed appetitur ſm quod eſt vtilis ad operationẽ, quia actiones ſunt circa contingentia ſingularia. Et ideo dicendum eſt, quòd proprie conſilium eſt circa ea, quæ aguntur a nobis. E

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd conſilium importat collationem, non quamcunque, ſed collationem de rebus agendis, ratione iam dicta. In cor. art.

AD 2ᵐ dicendum, quòd id, quod eſt lege poſitũ, quàmuis non ſit ex operatione quærentis conſilium, tamen eſt directiuum eius ad operandum: quia iſta A eſt vna ratio aliquid operandi mandatum legis.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ conſilium non ſolum eſt de his quæ aguntur, ſed de his quæ ordinantur ad operationes: & pp hoc conſultatio dicit̃ fieri de futuris euẽtibus, inquantum homo per futuros euentus cognitos dirigitur ad aliquid faciẽdum, vel vitandum.

AD 4ᵐ dicendum, quòd de aliorum factis conſilium quærimus, inquantum ſunt quodã modo vnum nobiſcum, vel per vnionem affectus, ſicut amicus ſolicitus eſt de his, quæ ad amicum ſpectant, ſicut de ſuis: vel per modum inſtrumenti. Nam agens principale, & inſtrumentale, ſunt quaſi vna cauſa, cum vnum agat per alterum: & ſic dominus conſiliatur B de his quæ ſunt agenda, per ſeruum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conſilium ſit de omnibus, quæ a nobis aguntur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ conſiliũ ſit de oĩbus, quę ſunt per nos agẽda. Electio .n. eſt appetitus præconſiliati vt dictũ eſt: ſed electio eſt de oĩbus, quæ per nos aguntur. ergo & cõſilium. Et 3. di. 35. q. 2. ar. 4. q. 1. cor. Et Pſ. 19. Et 3. Eth. lec. 7. Artic. 1.

¶ 2 Præt. Conſilium importat inquiſitionem rationis: ſed in omnibus, quę non per impetum paſſionis agimus, procedimus ex inquiſitione rationis. ergo de omnibus, quæ aguntur a nobis, eſt conſilium.

¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in 3. Ethic. ꝙ ſi per plura aliquid fieri poteſt, conſilio inquiritur, per quod facillime & optime fiat: ſi aũt per vnũ, qualiter per illud fiat: ſed omne quod fit, fit per vnum, vel per multa. ergo de omnibus, quæ fiunt a nobis, eſt conſilium. Cap. 3. in medio, tomo 5.

SED CONTRA eſt quod Gregor. Nyſſenus dicit, quòd de his, quæ ſecundum diſciplinam, vel artem ſunt, operibus, non eſt conſilium. Lib. 5. cap. 5.

RESPON. Dicendum, quòd conſilium eſt inquiſitio quædam, vt dictum eſt. De illis autem inquirere ſolemus, quæ in dubiũ veniunt: vnde & ratio inquiſitiua, quæ dicitur argumentũ, eſt rei dubiæ faciens fidem. Quòd autem aliquid in operabilibus humanis D non ſit dubitabile, ex duobus contingit. Vno modo, quia per determinatas vias proceditur ad determinatos fines, ſicut contingit in artibus, quæ habent certas vias operandi: ſicut ſcriptor non conſiliatur quomodo debet trahere literas, hoc enim determinatum eſt per artem. Alio modo, quia non multum refert vtrum ſic, vel ſic fiat: & iſta ſunt minima, quæ parum adiuuant, vel impediunt reſpectu finis conſequendi. Quod autem parum eſt, quaſi nihil accipit ratio: & ideo de duobus non conſiliamur, quamuis ordinentur ad finem, vt Philoſophus dicit, ſcilicet, de rebus paruis, & de his quæ ſunt determinata qualiter fieri debent, ſicut eſt in operationibus artiũ, præter quaſdam coniecturales, vt Gregor. Nyſſenus dicit, vt puta, medicinalis, negotiatiua, & huiuſmodi. Art. 1. huius quæſtionis. Lib. 3. Eth. cap. 2. com. 5. E Lib. 5. cap. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ electio præſupponit conſilium ratione iudicij, vel ſententiæ. Vnde quando iudicium, vel ſententia manifeſta, eſt abſque inquiſitione, non requiritur conſilij inquiſitio.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ ratio in rebus manifeſtis nõ inquirit, ſed ſtatim iudicat: & ideo nõ oportet in omnibus, quę ratione aguntur, eſſe inquiſitionẽ conſilij.

AD 3ᵐ dicendum, quòd quãdo aliquid per vnum poteſt fieri, ſed diuerſis modis, poteſt dubitationem habere, ſicut & quando fit per plura: & ideo opus eſt conſilio. Sed quãdo determinatur non ſolum res, ſed modus, tunc non eſt opus conſilio.

ARTICVLVS V.

Vtrum conſilium procedat ordine reſolutorio.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod conſilium non procedat modo reſolutorio. Cõſilium.n.eſt de his quæ a nobis aguntur: ſed operationes noſtræ nõ procedunt modo reſolutorio, ſed magis modo compoſitiuo .ſ. de ſimplicibus ad compoſita. ergo cõpoſiti conſiliũ non ſemper procedit modo reſolotorio.

G ¶ 2 Præt. Conſilium eſt inquiſitio rationis: ſed ratio a prioribus incipit, & ad poſteriora deuenit, ſm conuenientiorem ordinem. cũ igitur præterita ſint priora præſentibus, & præſentia priora futuris, in cõſiliando videtur eſſe procedendũ a præſentibus, & præteritis in futura, qd non pertinet ad ordinẽ reſolutorium. ergo in conſilijs nõ ſeruatur ordo reſolutorius.

H ¶ 3 Præt. Conſilium non eſt niſi de his, q̃ ſunt nobis poſſibilia, vt dicitur in 3.° Ethic. ſed an ſit nobis aliquid poſſibile, perpenditur ex eo, quod poſſumus facere, vel nõ poſſumus facere, vt perueniamus in illud. ergo in inquiſitione conſilij a præſentibus incipere oportet.

SED CONTRA eſt, qd Philoſophus dicit in 3.° Eth. quod ille, qui cõſiliatur, vr̃ quærere, & reſoluere.

I RESPON. Dicendũ, quod in omni inquiſitione oportet incipere ab aliquo principio: quod quidem, ſi ſicut eſt prius in cognitione, ita ẽt ſit prius in eſſe, nõ eſt ꝓceſſus reſolutorius, ſed magis cõpoſitiuus. Procedere .n. a cauſis in effectus, eſt proceſſus compoſitiuus: nam cauſę ſunt ſimpliciores effectibus. Si autẽ id, quod eſt prius in cognitione, ſit poſterius in eſſe, eſt proceſſus reſolutorius: vtpote, cũ de effectibus manifeſtis iudicamus, reſoluendo in cauſas ſimplices.

K Principium autem in inquiſitione cõſilij, eſt finis, qui quidẽ eſt prior in intentione, poſterior tamen in eſſe: & ſecundum hoc oportet, quod inquiſitio conſilij ſit reſolutiua, incipiendo .ſ. ab eo, quod in futuro intenditur, quouſq; perueniatur ad id, quod ſtatim agendũ eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd conſilium eſt de operationibus, ſed ratio operationum accipitur ex fine: & ideo ordo ratiocinaodi de operationibus, eſt contrarius ordini operandi.

F AD 2.^m dicendum, quòd ratio incipit ab eo, quod eſt prius ſecundum rationem: nõ autem ſemper ab eo, quod eſt prius tempore.

AD 3.^m dicendum, quòd de eo quod eſt agendum propter finem, non quæreremus ſcire, an ſit poſſibile, ſi non eſſet congruum fini: & ideo prius oportet inquirere, an cõueniat ad ducendum in finem, quàm cõſideretur, an ſit poſſibile.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conſilium procedat in infinitum.

AD SEXTVM ſic ꝓceditur. Videtur quod inquiſitio conſilij procedat in infinitum. Conſilium enim, inquiſitio eſt de particularibus, in quibus eſt operatio: ſed ſingularia ſunt infinita. ergo inquiſitio conſilij eſt infinita.

¶ 2 Præt. Sub inquiſitione conſilij cadit cõſiderare non ſolũ quid agendum ſit, ſed etiam quo modo impedimenta tollantur: ſed quælibet humana actio poteſt impediri, & impedimentum tolli poteſt per aliquam rationem humanam. ergo in infinitum remanet quærere de impedimẽtis tollẽdis.

¶ 3 Præt. Inquiſitio ſciẽtiæ demonſtratiuę nõ procedit in infinitum, quia eſt deuenire in aliqua principia per ſe nota, quæ omnimodam certitudinem habent: ſed talis certitudo non poteſt inueniri in ſingularibus cõtingentibus, quę ſunt variabilia, & incerta. ergo inquiſitio conſilij procedit in infinitum.

SED CONTRA. Nullus mouetur ad id, ad quod impoſſibile eſt quòd perueniat, vt dicitur in primo° de cælo: ſed infinitũ impoſſibile eſt tranſire. ſi igitur inquiſitio conſilij ſit infinita, nullus cõſiliari inciperet: quod patet eſſe falſum.

RESPON. Dicendum, quod inquiſitio cõſilij eſt infinita in actu ex duplici parte .ſ. ex parte principij, & ex parte termini. Accipitur .n. in inquiſitione conſilij duplex principium, Vnum propriũ ex ipſo genere operabilium: & hoc eſt finis, de quo non eſt conſilium, ſed ſupponitur in conſilio vt principium, vt dictum eſt. Aliud quaſi ex alio genere aſſumptũ: ſicut & in ſcientijs demonſtratiuis vna ſcientia ſuppoit aliqua ab alia, de quibus non inquirit. Huiuſmodi aũt principia, quæ in inquiſitione conſilij ſupponuntur, ſunt, quæcunq; ſunt p ſenſum accepta, vtpote, quod hoc ſit panis, vel ferrum: & quæcunq; ſunt per aliquam ſcientiam ſpeculatiuam, vel practicam in vniuerſali cognita, ſicut quod mœchari eſt a Deo prohibitum, & quod homo non poteſt viuere, niſi nutriatur nutrimẽto conuenienti: & de iſtis non inquirit conſiliator. Terminus autem inquiſitionis eſt id, quod ſtatim eſt in poteſtate noſtra, (Art. 2. huius quæſt.)

vt facia-

¶ Super Quæſtionis decimæquartæ Articulum quintum.

IN quinto autem articulo dubium eſt, quia litera contradicere ſibiipſi videtur. Ait enim & quòd proceſſus a cauſis ad effectus eſt cõpoſitiuus, & quod proceſſus conſilij eſt a fine ad id, quod eſt ad finem: & tamen concludit, quòd proceſſus conſilij non eſt compoſitiuus, ſed reſolutiuus: ac ſi finis non eſſet cauſa, & id quod eſt ad finẽ, nõ eſſet effect⁹, ſed econuerſo.

¶ Ad hoc dicitur, quod cum inter finẽ aſſequibilem, & id quod eſt ad finem, ſit duplex ſimplex habitudo, & vna modificetur in altera, poteſt tripliciter procedi ratiocinando a fine, ad ea quæ ſunt ad finem. Primo ſecundũ ſimplicẽ habitudinem cauſæ finalis ad ſuum effectũ, vt ſic. Et hic eſt proceſſus a fine, vt ſic, ad id qđ eſt ad finẽ, vt ſic. Et hic eſt cõpoſitiuus, & ſuus oppoſitus ẽ reſolutiu⁹, ſicut vniuerſalr̃ verificatur de proceſſu a cauſa ad effectum, & econuerſo. Secundo, ſecundũ ſimplicem habitudinem effectus efficiendi ad cauſam, a qua effici debet. Et hic eſt proceſſus ab effectu ad cauſam, & eſt reſolutiuus, & ſuus oppoſitus eſt compoſitiuus, quia a cauſa ad effectum: neuter autẽ horum eſt proceſſus conſilij. Non primus, quia conſilium eſt de efficiendis a nobis, vt patet in articu 3. & 4. In proceſſu autem primo, nihil dicitur de agendo, ſed tantum de fine, & ad finem, vt ſic. Nec ſecũdus, quia cõſilium eſt de his quæ ſunt ad finem, vt patet in art. 2. Et ideo hoc in reſpõſione ad tertium huius quinti articuli põderauit author, vt agẽda a nobis, nõ cadere ſub conſilio voluit, an ſint poſſibilia, niſi vt congrua & præcongrua fini. In ſecundo aũt proceſſu nihil dicitr̃ de fine, & ad finẽ, vt ſic: ſed tantum de agenda re, & cauſa illius. Tertio igitur, poteſt procedi ſecundũ qđ tam finis, q̃ id quod eſt ad finem, inuenitur in agendis, ita quod non procedatur nec a fine puro, nec ab agendo puro: ſed a fine aſſequendo ad id, quod eſt agẽdum finẽ, & ſic deinceps retrocedendo. Et hic proceſſus eſt proceſſus conſilij, quod eſt de agendis, vt ad finem, & de his quæ ſunt ad finẽ, vt agenda reſolotorie. Et licet proceſſus iſte mixtus videatur, & non niſi ſecũdum partes iudicandos compoſitiu⁹, & reſolutiuus, dicitur tamẽ ſimpliciter reſolotiu⁹: quia de fine, & eo qđ eſt ad finem, ratiocinatur tantum in materia agẽda, & propter agendum reſolutorie, idest, a poſterioribus ſecũdum eſſe. Ita quòd ſicut Muſica, licet conſideret numerũ, vt in ſonis, & econuerſo ſonos, vt proportionales ſecundum numerũ (& ꝓpter hoc media ponitur ſcientia) quia tamẽ de numero nõ niſi in materia ſoni, & propter ſonũ tractat, ſimpliciter dici poteſt ſcientia phyſica, & ſub ea cõprehenditur, eo quod non abſtrahit a materia ſenſibili. Ita in propoſito, conſiliũ, quia (vt dictum eſt) finẽ, & ad finem in materia agenda tantum, & propter agẽdum, & quomodo agendũ a poſterioribus ſecũdũ eſſe in priore conſiderat, reſoluere ſimpliciter dicitur.

Cap. 3. paulo poſt principium. tomo 5.

Cap. 3. poſt medium, tomo 5.

Ex lib. 4 de cælo tex. 33

vt faciamus. Sicut enim finis habet rationem principij, ita id quod agitur propter finem, habet rationem concluſionis. vnde id, quod primo agendum occurrit, habet rationem vltimę concluſionis, ad quam inquiſitio terminatur. Nihil autem prohibet, cõſilium potentia infinitum eſſe, ſecundum quod in infinitũ poſſunt aliqua occurrere conſilio inquirenda.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſingularia non ſunt infinita actu, ſed in potentia.

AD 2^m dicendum, quòd licet humana actio poſſit impediri, non tamen ſemper habet impedimentum paratum: & ideo non ſemper oportet conſiliari de impedimento tollendo.

AD 3^m dicendũ, ꝙ in ſingularibus contingentibus poteſt aliquid accipi certũ, etſi nõ ſimpliciter, tamen vt nunc, prout aſſumitur in operatione. Sortem. n. ſedere, non eſt neceſſarium; ſed eum ſedere, dum ſedet, eſt neceſſarium: & hoc per certitudinẽ accipi poteſt.

QVAESTIO XV.

De conſenſu, qui eſt actus volũtatis, in cõparatione eorũ, quę ſunt ad finẽ, in quatuor articulos diuiſa.

¶ *Super Quaeſtionis decimaquinta Articulum primum.*

Circa 15. quæſt. primos tres articulos, qđ eſſet dicendũ, in ſequenti qõne conſulio dicetur.

DEINDE conſiderandum eſt de conſenſu.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum conſenſus ſit actus appetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis.

¶ Secundo, Vtrum conueniat brutis animalibus.

¶ Tertio, Vtrũ ſit de fine, vel de his quę ſunt ad finẽ.

¶ Quarto, Vtrum conſenſus in actum, pertineat ſolũ ad ſuperiorem animæ partem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conſenſus ſit actus appetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis.

Infra. q. 74. art. 7. ad 1. Et 4. d. 29. art. 1. cor.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd conſentire pertineat ſolum ad partem animæ apprehenſiuam. August. enim 12. de Trinit. conſenſum attribuit ſuperiori rationi: ſed ratio nominat apprehenſiuam virtutem. ergo conſentire pertinet ad apprehenſiuam virtutem. Cap. 12.

¶ 2 Præt. Conſentire, eſt ſimul ſentire: ſed ſentire eſt apprehenſiuæ potentiæ. ergo & conſentire.

¶ 3 Præt. Sicut aſſentire dicit applicationem intellectus ad aliquid, ita & conſentire: ſed aſſentire pertinet ad intellectum, qui eſt vis apprehenſiua. ergo & conſentire ad vim apprehenſiuam pertinet.

Cap. 2. poſt medium, & c. 22.

SED CONTRA eſt, quod Damas. dicit in 2. lib. quòd ſi aliquis iudicet, & non diligat, non eſt ſententia, id eſt, conſenſus: ſed diligere ad appetitiuã virtutem pertinet. ergo & conſenſus.

RESPON. Dicendum, quòd conſentire importat applicationem ſenſus ad aliquid. Eſt autem proprium ſenſus, ꝙ cognoſcitiuus eſt rerum præſentiũ: Vis enim imaginatiua, eſt apprehẽſiua ſimilitudinũ corporalium etiam rebus abſentibus, quarum ſunt ſimilitudines: intellectus autẽ apprehenſiuus eſt vniuerſalium rationum, quas poteſt apprehendere indifferenter, & præſentibus & abſentibus ſingularibus. Et quia actus appetitiuæ virtutis eſt quædam inclinatio ad rem ipſam ſecundum quãdam ſimilitudinem,

A hinc eſt, quòd ipſa applicatio appetitiuæ virtutis ad rem, ſecundum quam ei inhæret, accipit nomen ſenſus, quaſi experientiam quandam ſumens de re, cui inhæret, inquãtum complacet ſibi in ea. Vnde Sap. 1. dicitur, Sentite de Domino in bonitate: & ſecundum hoc conſentire eſt actus appetitiuæ virtutis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 3. de anima, Voluntas in ratione conſiſtit: vnde cum Auguſtinus attribuit conſenſum rationi, accipit rationem, ſecundum quod in ea cõcluditur voluntas. Tex. 42.

AD 2^m dicendum, quòd ſentire, proprie dictum, ad apprehenſiuam potentiam pertinet: ſed ſecundũ ſimilitudinem cuiuſdam experientiæ, pertinet ad appetitiuam, vt dictum eſt. In corp. ar.

B AD 3^m dicendum, ꝙ aſſentire, eſt quaſi ad aliud ſentire, & ſic importat quãdã diſtantiã ad id cui aſſentit: ſed cõſentire, eſt ſimul ſentire, & ſic importat quãdã coniunctionem ad id cui conſentitur: & ideo voluntas, cuius eſt tendere ad ipſam rem, magis proprie dicitur conſentire. Intellectus aũt, cuius operatio non eſt ſecundum motum ad rem, ſed potius econuerſo, vt in primo dictum eſt, magis proprie dicitur aſſentire: quãuis vnũ pro alio poni ſoleat. Poteſt etiam dici, quòd intellectus aſſentit, inquantum a voluntate mouetur. p. p. q. 16. articu. 1. & q. 27. art. 4. & q. 59. art. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum conſenſus conueniat brutis animalibus.

C AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ conſenſus conueniat brutis animalibus. Cõſenſus. n. importat determinationẽ appetitus ad vnum: ſed appetitus brutorum animalium ſunt determinati ad vnũ. ergo conſenſus in brutis animalibus inuenitur. Infra. q. 16. art. 2. cor.

¶ 2 Præt. Remoto priori, remouetur poſterius: ſed conſenſus præcedit operis executionem. ſi ergo in brutis non eſſet conſenſus, non eſſet in eis operis executio: quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præt. Hoĩes interdũ cõſentire dicuntur in aliquid agendũ ex aliqua paſſione, puta, cõcupiſcẽtia, vel ira: ſed bruta aĩalia ex paſſione agũt. ergo in eis ẽ cõſẽſus.

SED CONTRA eſt, quod Dam. dicit, ꝙ poſt iudiciũ D homo diſponit, & amat quod ex conſilio iudicatum eſt, quod vocatur ſententia, id eſt, conſenſus: ſed conſiliũ non eſt in brutis animalibus. ergo nec cõſenſus. Lib. 2. Orthod. fidei, cap. 22.

RESPON. Dicendum, quòd conſenſus, proprie loquendo, non eſt in brutis animalibus, cuius ratio eſt: quia conſenſus importat applicationem appetitiui motus ad aliquid agendum: eius autem eſt applicare appetitiuum motum ad aliquid agendum, in cuius poteſtate eſt appetitiuus motus: ſicut tãgere lapidem, conuenit quidem baculo, ſed applicare baculum ad tactum lapidis, eſt eius, qui habet in poteſtate mouere baculum. Bruta autem animalia non habent E in ſui poteſtate appetitiuum motum, ſed talis motus in eis eſt ex inſtinctu naturæ, vnde brutum animal appetit quidem, ſed non applicat appetitiuum motum ad aliquid: & propter hoc non proprie dicitur conſentire, ſed ſolum rationalis natura, quæ habet in poteſtate ſua appetitiuum motum, & poteſt ipſum applicare, vel non applicare ad hoc, vel ad illud.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in brutis animalibus inuenitur determinatio appetitus in aliquid, paſſiue tñ: conſenſus vero importat determinationem appetitus non ſolum paſſiuam, ſed magis actiuam.

AD 2^m dicendum, quòd remoto priori, remouetur poſterius, quod proprie ex eo tantum ſe-

quitur, Si aũt aliquid ex pluribus ſequi poſſit, non pp hoc poſterius remouetur vno priorũ remoto: ſicut ſi induratio poſſit fieri & a calido, & frigido (nã lateres indurant ab igne, & aqua congelata induratᷣ ex frigore) non oportet ꝙ remoto calore, remoueatur induratio. Executio aũt operis nõ ſolũ ſequitᷣ ex cõſenſu, ſed ẽt ex impetuoſo appetitu, qualis eſt in brutis aĩalibꝰ.

Ad 3^m dicendum, quòd homines, qui ex paſſione agunt, poſſunt paſſionem non ſequi, non autem bruta animalia: vnde non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS III.

Vtrum conſenſus ſit de fine, uel de his, quæ ſunt ad finem.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd conſenſus ſit de fine, quia, Propter quod vnũquodque, & illud magis: ſed his quæ ſunt ad finem, cõſentimus pp finem. ergo fini conſentimus magis.

¶ 2 Præt. Actio intẽperati, eſt finis eius, ſicut & actio virtuoſi, eſt finis eius: ſed intemperatus conſentit in proprium actum. ergo conſenſus poteſt eſſe de fine.

¶ 3 Præt. Appetitus eorũ quæ ſunt ad finẽ, eſt electio,

q.13. art.3. vt *ſupra dictum eſt. Si igitur cõſenſus eſſet ſolum de his quæ ſunt ad finẽ, in nullo ab electione differre videretur: qđ patet eſſe falſum per *Dama. qui dicit, ꝙ poſt diſputationẽ, quã vocauerat ſentẽtiã, fit electio. non ergo cõſenſus eſt ſolũ de his quæ ſunt ad finem.

Lib.2. Ortho. fidei c, 22.

SED CONTRA eſt, quod *Dama. ibidẽ dicit, quòd conſenſus, ſiue ſententia eſt, qñ homo diſponit, & amat quod ex conſilio iudicatum eſt: ſed cõſilium non eſt niſi de his quæ ſunt ad finem. ergo nec conſenſus.

Lib.2. Ortho. fidei c, 22.

RESPON. Dicendum, ꝙ conſenſus nominat applicationem appetitiui motus ad aliquid præexiſtens in ptãte applicantis. In ordine autem agibiliũ, primo quidem oportet ſumere apprehenſionẽ finis, deinde appetitum finis, deinde cõſilium de his quæ ſunt ad finem, deinde appetitum eorũ, quæ ſunt ad finẽ. Appetitus aũt in vltimum finem tẽdit naturaliter: vnde & applicatio motus appetitiui in finẽ apprehenſum, non habet rõnẽ conſenſus, ſed ſimplicis voluntatis. De his aũt quæ ſunt poſt vltimũ finẽ, inquantũ ſunt ad finem, ſub cõſilio cadunt: & ſic põt eſſe de eis conſenſus, inquãtũ motus appetitiuus applicatur ad id, qđ ex cõſilio iudicatũ eſt. Motus vero appetitiuus in finem, non applicatur conſilio, ſed magis conſiliũ ipſi, quia conſilium præſupponit appetitũ finis: ſed appetitus eorũ quæ ſunt ad finẽ, præſupponit determinationem cõſilij. Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationẽ conſilij, ꝓprie eſt cõſenſus, vñ cũ conſilium non ſit niſi de his, quę ſunt ad finẽ, conſenſus, ꝓprie loquẽdo, nõ eſt niſi de his quę ſunt ad finẽ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut concluſiones ſcimus per principia, horum tñ non eſt ſcientia, ſed quod maius eſt. ſ. intellectus, ita conſentimus his quæ ſunt ad finem propter finem, cuius tamen non eſt conſenſus, ſed quod maius eſt, ſcilicet voluntas.

AD 2^m dicendum, quòd intemperatus habet pro fine delectationem operis, propter quam conſentit in opus magis, quàm in ipſam operationem.

AD 3^m dicendum, ꝙ electio addit ſupra cõſenſum quandã relationem reſpectu eius, cui aliquid præeligitur: & ideo poſt cõſenſum adhuc remanet electio. Poteſt. n. contingere, quòd per conſilium inueniãtur plura ducentia ad finem, quorũ dum quodlibet placet, in quodlibet eorũ cõſentitur: ſed ex multis quæ

F placent, præaccipimus vnum, eligendo. Sed ſi inueniatur vnum ſolum quod placeat, non differunt re cõſenſus & electio, ſed rõne tãtum. vt conſenſus dicatur ſecundum quod placet ad agendum: electio autem ſecundum quod præfertur his, quæ non placent.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conſenſus in actũ pertineat ſolum ad ſuperiorem animæ partem.

G AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ cõſenſus ad agendum nõ ſemper pertineat ad ſuperiorem rationem. Delectatio enim conſequitur operationem, & perficit eam, ſicut decor iuuentutem, ſicut dicitur in 10. *Ethic. ſed conſenſus in delectationẽ pertinet ad inferiorem rationem, vt dicit Aug. in 12. de *Tri. ergo conſenſus in actum nõ pertinet ad ſolam ſuperiorem rationem.

H ¶ 2 Præt. Actio, in quam conſentimus, dr̃ eſſe voluntaria: ſed multarũ potentiarũ eſt producere actiones voluntarias. ergo nõ ſola ſuperior ratio conſentit in actum.

¶ 3 Præt. Superior ratio intendit æternis inſpiciendis, & conſulendis, vt Aug. dicit in 12. de *Tri. ſed multotiens hõ cõſentit in actum nõ pp rationes æternas, ſed pp aliquas rationes temporales, vel etiã pp aliquas animæ paſſiones. non ergo conſentire in actum pertinet ad ſolam ſuperiorem rationem.

I SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit 12. de *Tri. Non poteſt peccatum efficaciter perpetrandũ mente decerni, niſi illa mentis intentio, penes quã ſumma poteſtas eſt mẽbra in opꝰ mouẽdi, vel ab opere cohibẽdi, malæ actiõi cedat, & ſeruiat.

RESPON. Dicendum, ꝙ finalis ſententia ſemper pertinet ad eum, qui ſuperior eſt, ad quem pertinet de alijs iudicare. Quamdiu. n. iudicandũ reſtat qđ proponitur, nondum datur finalis ſententia. Mani-

K feſtum eſt aũt ꝙ ſuperior ratio eſt, quæ habet de omnibus iudicare, quia de ſenſibilibus per rõnẽ iudicamus: de his vero q̃ ad rões humanas pertinẽt, iudicamus ſm̃ rationes diuinas, quæ pertinent ad rationem ſuperiorẽ. Et ideo quamdiu incertum eſt, an ſm̃ rationes diuinas reſiſtatur, vel non, nullum iudiciũ rationis habet rationẽ finalis ſententiæ. Finalis aũt ſententia de agendis, eſt cõſenſus in actum: & ideo conſenſus in actũ pertinet ad rationẽ ſuperiorem, ſm̃ tamen

¶ Super Quæſtionis decimaquintæ Articulum quartum.

CIrca quartum vero articulum plura occurrunt dubia. Primũ eſt, quia author contradicit ſibi in corpore, & in reſponſione ad primum. Repugnant enim hæc duo, ſcilicet quandiu incertũ eſt, an ſecundum rationes diuinas reſiſtatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis ſententiæ. Et conſenſus in delectationem cogitationis pertinet ad rationem inferiorem. Et patet repugnantia, quia conſenſus in delectationem cogitationis, eſt quandoq; peccatum mortale, & conſequenter finalis ſententia, & contra rationes diuinas quodammodo. Ergo ſtat, quòd ſit rationis inferioris, & contra rationes diuinas, quòd ſit mortale peccatum, & non finalis ſententia. Et ſi eſt finalis ſententia, & contra rationes diuinas, quomodo ad rationem inferiorẽ ſpectat? Et augetur dubitatio, quia Augu. 12. de Trin. cap. 12. vnde quæſtio hæc manat, expreſſe dicit, quòd talis cõſenſus ſpectat ad rationem inferiorem ſolum. Sic, inquit, habendum puto, quaſi ſola mulier comederit. Secundum eſt, de diſtinctione, quæ fit in reſpõſione ad primum de cogitatione, vt eſt actio quædam, & vt eſt ad aliã actionem ordinata: quia non videtur ad propoſitum, ſed potius ad oppoſitum. Non ad propoſitum quidem, quia cogitatio delectans, in quam conſentire dicitur ratio inferior, nõ ordinatᷣ ad actionem. Eſt enim cogitatio delectationis moroſæ abſque voluntate operis, vt patet per Auguſt. ibidem. Ad oppoſitum vero, quia cogitatio, vt eſt actio quædam delectans, eſt ipſa cogitatio moroſæ delectationis. Et ſi ipſa ſecũdum literam præſen-

Cap. 4. parũ po poſt medium, tom. 5.

Cap. 12. tomo 3.

Cap. 7. in fine, tom. 3.

Cap. 12. circa medium tom. 3.

quod in ratione voluntas includitur, ſicut • ſupra dictum eſt.

Art.1.ad 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd conſenſus in delectationem operis, pertinet ad ſuperiorem rationem, ſicut & cõſenſus in opus: ſed cõſenſus in delectationẽ cogitationis, pertinet ad rationẽ inferiorem, ſicut ad ipſam pertinet cogitare: & tñ de hoc ipſo, quod eſt cogitare, vel non cogitare, inquantum conſideratur vt actio quædã, habet iudicium ſuperior ratio, & ſimiliter de delectatione cõſequẽte: ſed inquantum accipitur, vt ad actionem aliam ordinatũ, ſic pertinet ad inferiorem rationẽ. Quod enim ad aliud ordinatur, ad inferiorem artem, vel potentiam pertinet quàm finis, ad quem ordinatur: vnde ars quæ eſt de fine, architectonica, ſeu principalis vocat̃.

AD 2^m dicẽdũ, ꝙ quia actiones dicuntur voluntariæ, ex hoc ꝙ eis conſentimus, nõ oportet ꝙ cõſenſus ſit cuiuſlibet potentiæ, ſed voluntatis, a qua dicitur voluntariũ, quæ eſt in ratione, ſicut • dictũ eſt.

Q.6.art.1.

AD 3^m dicendum, quòd ratio ſuperior dicitur conſentire, nõ ſolum quia ſecundum rationes æternas ſemper moueat ad agendum: ſed etiam quia ſecũdum rationes æternas non diſſentit.

QVAESTIO XVI.

De uſu, qui eſt actus uolũtatis, in comparatione ad ea, quæ ſunt ad finem.

DEINDE conſiderandum eſt de vſu.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrũ, Vti, ſit act⁹ volũtatis.
¶Secũdo, Vtrum conueniat brutis animalibus.
¶Tertio, Vtrum ſit tantum eorũ, quæ ſunt ad finem, uel ẽt finis.
¶Quarto, De ordine uſus ad electionem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum, Vti, ſit actus uoluntatis.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ Vti, nõ ſit actus uoluntatis. Dicit.n. Augu. in 1. de doct. chriſt. quòd Vti, eſt id, quod in uſum uenit, ad aliud obtinẽdũ referre: ſed referre aliqd ad aliud, eſt rationis, cuius eſt conferre, & ordinare. ergo Vti, eſt actus rationis: non ergo uoluntatis.

1.di.1. q.2 art. 2.

Cap. 4. & lib. 10. de Tri. cap. 10. paulo a principio to. 3.

¶2 Præt. • Dam. dicit, ꝙ homo impetum facit ad operationem, & dicitur impetus: deinde utitur, & dicitur uſus. Sed operatio pertinet ad potentiã executiuam: actus autem uoluntatis non ſequitur actum executiuæ potentiæ, ſed executio eſt ultimum. ergo uſus non eſt actus uoluntatis.

Lib. 2. Ortho. fidei c. 22.

¶3 Præt. Aug. dicit in lib. 83. • q. Omnia quę facta ſunt, in uſum hominis facta ſunt: quia omnibus utitur ratio, iudicando ea quæ hominib⁹ data ſunt: ſed iudicare de rebus a Deo creatis, pertinet ad rationem ſpeculatiuã, quæ omnino ſeparata uidetur a uoluntate, quæ eſt principiũ humanorum actuũ. ergo uti non eſt actus uoluntatis.

Idem Aug. 19. de ciui. c. 4.

Q. 3. in fine, tom. 4.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 10. de • Tri. Vti, eſt aſſumere aliquid in facultatẽ uoluntatis.

Cap. 11. ante medium tom. 3.

RESPON. Dicendum, ꝙ uſus rei alicui⁹ importat applicationẽ rei illius ad aliquã operationem: vnde & operatio, ad quã applicam⁹ rẽ aliquã, dicitur uſus eius: ſicut equitare, eſt uſus equi, & percutere, eſt uſus baculi. Ad operationẽ aũt applicamus & principia interiora agendi. ſ. ipſas potentias aĩæ, uel mẽbra corporis, ut intellectũ ad intelligendum, & oculũ ad uidẽdum, & res exteriores, ſicut baculum ad percutiendum Sed manifeſtum eſt, qd res exteriores nõ applicamus ad aliq̃ operationẽ, niſi ꝑ principia intrinſeca, quæ ſunt potẽtię aĩæ, aut habitus potẽtiarũ,

præſentem ſpectat ad rationem ſuperiorem. ergo oppoſitum habetur eius, quod intenditur ab Aug. & ipſo. ſ. quòd conſenſus in delectationem moroſam ſpectat ad rationem inferiorem.

¶ Ad euidentiam horum ſcito primo, ꝙ cogitatio quãdoq; ſm ſe, habet rationem ordinati in aliquã aliam operationem: quãq; vero ſm ſe, habet rationem ipſius vltimi operis. Dico autem ſm ſe, ad excludendum ordinem ex parte intentionis cogitantis. Tunc cogitatio habet rationẽ vltimi operis, qñ ipſa vt cogitatio eſt, ſumitur, prout. ſ. eſt inquiſitio, vel cognitio veri, & huiuſmodi. Tũc autem habet cogitatio rationem ordinati in aliud op⁹, quando ipſa ratione operis cogitati ſumitur: quia .n. ratione cogitati operis ſumitur, ꝑꝑ ipſum opus ſecundum ſe eſt. Et quamuis ab hoc cogitante non exerceatur ꝑpter opus perpetrandum, exercetur tñ propter opus perpetrabile. Tanta autem eſt differentia iter cogitationẽ, hoc, vel illo modo ſumptam, vt cogitatio propter opus cogitatum, ſit in coordinatione eorũ, quæ ſunt propter aliud: & propterea, vt in litera dicit̃, ſpectat ad inferiorem rationem. Cogitatio vero ſecũdum ſeipſam, ſit in coordinatiõe operum: & propterea ſpectet ad ſuperiorẽ rationem, ſicut cætera vltima opera. Scito ſcđo, ꝙ rõ inferior conſideratur dupliciter, Vno modo ſm ſe: alio modo, vt participat ſuperiorẽ rationem, cui & ſuppoſitaliter, & identice cõiuncta eſt: & ꝙ licet rõ inferior ſm ſe, nõ habeat finalẽ ſententiam, vt participat tamen ſuperiorem, iudicat finaliter, & mortaliter. Vnde ad primũ dubium dicitur, quòd conſenſus in delectationẽ cogitati operis mortalis, puta fornicationis, vł vindictæ, hẽt in ſe duo. Primum eſt, qđ caret cõſummatione, quã apta nata eſt habere talis delectatio ſecundum ſuum genus. Cum enim delectatio cogitati operis, ſit eiuſdem rationis cum delectatione perpetrati operis, & differens tantum ſicut imperfectum, & perfectum, & ſecundum ſe ſit propter illam: ſi habet conſenſum in cogitationem, & operationem, habet conſummatum cõſenſum. Si autem in cogitationem tãtũ, habet imperfectum conſenſum eo modo, quo talpa eſt imperfecta in genere animalis, & ſecundum hoc dicitur deficere a finali ſententia, quam ſcilicet ſecundum ſe apta nata eſt habere, & ad rationem inferiorem ſpectare, vtpote ſecũdum ſe via ad aliud: & quòd ad ſolam mulierem, id eſt, inferiorem rationem ſpectat, quia ſcilicet deeſt conſenſus ille ordinans ad opus, qui ſpectat ad virum, vtpote vltimus in genere agibilium. Secundum eſt, quòd ſit abſque contradictione ſuperioris rationis: & ex hoc habet rationem finalis ſententiæ, vt peccati mortalis &c. vt patet in quæſtione de veritate q. 15. art. 4. ad 6. & 11. ita ꝙ conſenſus iſte in delectationẽ huiuſmodi, & eſt rationis inferioris ſm ſe, quia eſt in id, quod ſecundum ſe eſt propter aliud opus: & deficis a ſuperiori ratione, quia nõ eſt in opus: & eſt rationis inferioris, vt participat ſuperiorem, quia ſit contra regulas æternas illa non contradicente: & vt in reſponſione ad vltimũ in litera dicitur, eſt rationis ſuperioris, quia ſecundum rationes æternas non diſſentit. Et hoc intendit etiam Auguſti. circa finem illius capituli, vbi propter coniunctionẽ vtriuſque rationis in vno homine, totũ hominem ex huiuſmodi conſenſu dãnandum concludit. Et eſt finalis ſententia circa cogitati operis ſolã delectationẽ, & non eſt finalis ſententia de agendis, quia reſtat vlterior ſententia, quam apta nata eſt habere huiuſmodi delectans cogitatio, ſcilicet de ordine ad exercendum opus: propter quas duas finales ſententias in litera, primo nominatur in allegatis obiicendo uerbis, finalis ſententia abſolute: deinde deſcẽditur ad finalem ſententiam de agendis, & dicitur quòd eſt cõſenſus in opus. & ſic patet, quòd dicta literæ conſonant. Ad ſecundum vero dubium dicendum eſt, quòd procedit ex malo intellectu literæ. Per cogitare enim, vt eſt actio quædam, intendit author cogitationem ſecundum ſe: per illud vero, vt in aliud ordinatur, intendit cogitationem propter cogitatum opus, vt expoſuimus. Et vult, ꝙ cõſenſus in cogitationem ſecundum ſe, ſpectet ad rationem ſuperiorem, quia eſt opus vltimum, vt patet de contemplatione. Conſenſus vero in cogitationem propter opus cogitatum, ſpectet ad inferiorem, quia eſt ſecũdum ſe via ad aliud. Ita quòd non ponit author in litera tres, ſed duos tantum ordines, ſcilicet operum, & cogitationum. Et declarat, quòd cogitationes ſecundum ſe, clauduntur ſub ordine operum, ita quòd contra opera non diſtinguuntur, niſi cogitationes ratione operis cogitati, vt viæ a terminis. Et de his vide in q. de veritate, quæſtione & articulo prædictis.

aut organa, quæ ſunt corporis membra. Oſtenſum eſt F autem ſupra, quod voluntas eſt quæ mouet potentias animæ ad ſuos actus, & hoc eſt applicare eas ad operationem. vnde manifeſtum eſt, quod Vti, primo & principaliter eſt voluntatis tanquam primi mouentis, rationis autem tanquam dirigentis: ſed aliarum potentiarum tanquam exequentium, quæ comparantur ad voluntatem, a qua applicantur ad agendum, ſicut inſtrumenta ad principale agens. Actio autem proprie non attribuitur inſtrumento, ſed principali agenti: ſicut ædificatio, ædificatori, non autem inſtrumentis. vnde manifeſtum eſt, quod Vti, proprie eſt actus voluntatis.

q.9.art.1.

D.1210.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio quidem in aliud refert, ſed voluntas tendit in id, quod eſt in aliud relatum per rationem, & ſecundum hoc dicitur, quòd Vti, eſt referre aliquid in alterum.

Ad 2m dicendum, quòd Damaſc. loquitur de vſu ſecundum quod pertinet ad executiuas potentias.

Ad 3m dicendum, quod etiam ipſa ratio ſpeculatiua applicatur ad opus intelligendi, vel iudicandi a voluntate: & ideo intellectus ſpeculatiuus vti dicitur, tanquam a voluntate motus, ſicut aliæ executiuæ potentiæ.

Articvlvs II.

Vtrum Vti, conueniat brutis animalibus.

Supr. q.12 ar.10. ad 4
†Cap. 10 paulo poſt princip.
Q.11.ar.2.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd Vti, conueniat brutis animalibus. Frui enim eſt nobilius, quàm vti, quia vt Aug. dicit in 10. de Trin. Vtimur eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendum eſt: ſed frui conuenit brutis animalibus, vt * ſupra dictum eſt. ergo multo magis conuenit eis Vti.

¶ 2 Præt. Applicare membra ad agendum, eſt vti membris: ſed bruta animalia applicant membra ad aliquid agendum, ſicut pedes ad ambulandum, cornua ad percutiendum. ergo brutis animalibus conuenit Vti.

Q.30. circa medium, tomo 4.
Art. præced.
Q. præced. ar. 1. 2. 3.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. 83. q. Vti aliquid non poteſt, niſi animal, quod rationis eſt particeps.

Respon. Dicendum, quòd, ſicut * dictum eſt, Vti, eſt applicare aliquod principium actionis ad actionem: ſicut conſentire, eſt applicare motum appetitiuum ad aliquid appetendum, vt * dictum eſt. Applicare autem aliquid ad alterum non eſt niſi eius, quod habet ſuper illud arbitrium: quod non eſt niſi eius, qui ſcit referre aliquid in alterum, quod ad rationem pertinet: & ideo ſolum animal rationale & conſentit, & vtitur.

Ad primvm ergo dicendum, quod Frui, importat abſolutum motum appetitus in appetibile: ſed Vti, importat motum appetitus ad aliquid in ordine ad alterum. Si ergo comparentur Vti, & Frui, quantum ad obiecta, ſic Frui eſt nobilius, quam Vti, quia id, quod eſt abſolute appetibile, eſt melius quam id, quod eſt appetibile ſolum in ordine ad aliud. Sed ſi comparentur quantum ad vim apprehenſiuam præcedentem, maior nobilitas requiritur ex parte vſus, quia ordinare aliquid in alterum, eſt rationis: abſolute autem aliquid apprehendere poteſt etiam ſenſus.

Ad 2m dicendum, quòd animalia per ſua membra aliquid agunt inſtinctu naturæ, non per hoc, quòd cognoſcant ordinem membrorum ad illas operationes. vnde non dicuntur proprie applicare membra ad agendum, nec vti membris.

Articvlvs III.

Vtrum vſus poſſit eſſe etiam vltimi finis.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quod vſus poſſit eſſe etiam vltimi finis. Dicit enim Aug. in 10. de † Tri. Omnis qui fruitur, vtitur: ſed vltimo fine fruitur aliquis. ergo vltimo fine aliquis vtitur.

Cap. 11. ante medium tom. 3.

¶ 2 Præt. Vti, eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis, vt * ibidem dicitur: ſed nihil magis aſſumitur a voluntate, quam vltimus finis. ergo vſus poteſt eſſe vltimi finis.

Loco nunc proxime dicto.
†paulo poſt princip. lib.

¶ 3 Præt. Hilarius dicit in 2. de † Tri. quòd æternitas eſt in Patre, ſpecies in imagine, id eſt, in Filio, vſus in munere, id eſt in Spirituſancto: ſed Spirituſſanctus cum ſit Deus, eſt vltimus finis.

Q.30. non procul a fine tom. 4.
Art. 1.

Sed contra eſt, quod dicit Aug. in lib. 83. * q. Deo nullus recte vtitur: ſed ſolus Deus eſt vltimus finis. ergo vltimo fine non eſt vtendum.

Respon. Dicendum, quod Vti, ſicut * dictum eſt, importat applicationem alicuius ad aliquid: quod au- G tem applicatur ad aliud, ſe habet in ratione eius quod eſt ad finem, & ideo Vti, ſemper eſt eius, quod eſt ad finem: propter quod & ea quæ ſunt ad finem accommoda, vtilia dicuntur, & ipſa vtilitas, interdum vſus nominatur. Sed conſiderandum eſt, quod vltimus finis dicitur dupliciter. Vno modo ſimpliciter: & alio modo quo ad aliquem. Cum enim finis, vt * ſupra dictum eſt, dicatur quandoque quidem res, quandoque autem adeptio rei, vel poſſeſſio eius, ſicut auaro finis eſt vel pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ, manifeſtum eſt quod, ſimpliciter loquendo, vltimus finis eſt ipſa res. Non enim poſſeſſio pecuniæ eſt bona, niſi propter bonum pecuniæ: ſed quo ad hunc, H adeptio pecuniæ eſt finis vltimus: non enim quæreret pecuniam auarus, niſi vt haberet eam. Ergo ſimpliciter loquendo & proprie, pecunia homo aliquis fruitur, quia in ea vltimum finem conſtituit: ſed inquantum refert eam ad poſſeſſionem, dicitur vti ea.

Q.3. art. 1. & q.5. arti. 2.

Ad primvm ergo dicendum, quod Aug. loquitur de vſu communiter, ſecundum quod importat ordinem finis ad ipſam fruitionem, quam aliquis quærit de fine.

Ad 2m dicendum, quod finis aſſumitur in facultatem voluntatis, vt voluntas in illo quieſcat. Vnde ipſa requies in fine, quæ fruitio eſt, dicitur hoc modo vſus finis: ſed id, quod eſt ad finem, aſſumitur in facultatem voluntatis non ſolum in ordine ad vſum eius, quod eſt ad fi- I nem, ſed in ordine ad aliam rem, in qua voluntas quieſcit.

Ad 3m dicendum, quod vſus accipitur in verbis Hilarij, pro quiete in vltimo fine, eo modo quo aliquis, communiter loquendo, dicitur vti fine ad obtinendum ipſum, ſicut * dictum eſt. vnde Aug. in 6. de * Tri. dicit, quod illa delectatio, felicitas, vel beatitudo vſus ab eo appellatur.

In corp. & ad 1.
Cap. 10. circa medium tom. 3.

Articvlvs IIII.

Vtrum vſus præcedat electionem.

Ad qvartvm ſic procedi- K tur. Videtur quod vſus præcedat electionem. Poſt electionem enim nihil ſequitur, niſi executio: ſed vſus cum pertineat ad voluntatem, præcedit executionem. ergo præcedit etiam electionem.

¶ 2 Præt. Abſolutum eſt ante relatum. ergo minus relatum eſt ante magis relatum: ſed electio importat duas relationes, vnam eius quod eligitur ad finem, aliam vero ad id cui præeligitur: vſus autem importat ſolam relationem ad finem. ergo vſus eſt prior electione.

¶ 3 Præt. Voluntas vtitur alijs potentijs, inquantum mouet eas: ſed

¶ *Super Quæſtionis decimæſextæ Articulum quartum.*

Circa quæſtionis 16. quartum articulum, omiſſis primis tribus, aduertendum, & memoriæ commendato diſtinctionem duplicis habitudinis voluntatis ad volitum, tam finem, quam id quod eſt ad finem. Eſt enim duplex hæc habitudo diuerſarum rationum, & tripliciter, vt in litera dicitur, differunt. Primo, quia prima eſt, ſecundum quod volitum eſt in voluntate: ſecunda vero, ſecundum quod voluntas ad ipſum volitum in ſe realiter tendit. Secundo, quia prima

q.9.art.3.

voluntas mouet etiam ſeipſam, vt * dictum eſt. ergo etiam vtitur ſeipſa, applicando ſe ad agendum, ſed hoc facit cum conſentit. ergo in ipſo conſenſu eſt vſus: ſed conſenſus præcedit electionem, vt * dictum eſt. ergo & vſus.

q.15.art.3. ad 3.
Lib. 2. Ortho. fidei ca. 22.

SED CONTRA eſt, quod * Dama. dicit, quòd volūtas poſt electionem impetum facit ad operationē, & poſtea vtitur. ergo uſus ſequitur electionem.

RESPON. Dicēdum, ꝙ volūtas duplicem habitudinem habet ad volitum. Vnā quidem, ſecundū quod eſt quodāmodo in uolente per quandā proportionem, vel ordinem ad volitum. Vnde & res, quæ naturaliter ſunt proportionatæ ad aliquem finem, dicuntur appetere illum naturaliter: ſed ſic habere finem, eſt imperfecte habere C ipſum. Omne autē imperfectum tendit in perfectionem: & ideo tā appetitus naturalis, quàm voluntarius, tendit vt habeat ipſum finem realiter, quod eſt perfecte habere ipſum. & hæc eſt ſecunda habitudo voluntatis ad volitum. Volitum aūt non ſolum eſt finis, ſed id, qđ eſt ad finem: vltimū autem quod pertinet ad primā habitudinem volūtatis, reſpectu eius quod eſt ad finem, eſt electio: ibi. n. completur proportio voluntatis, vt cō D plete velit id, quod eſt ad finē: ſed vſus iā pertinet ad ſecundā habitudinē voluntatis, qua tendit ad conſequendum rem volitā. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ vſus ſequitur electionem, ſi tñ accipiatur vſus, ſm quod volūtas vtitur executiua potentia mouendo ipſam. Sed quia voluntas ēt quodammodo rationem mouet, & vtitur ea, pōt intel B ligi vſus eius, qđ eſt ad finem, ſm quod eſt in conſideratione rationis referētis ipſum in finē: & hoc modo vſus præcedit electionem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ipſam executionem operis præcedit motio, qua voluntas mouet ad exequēdū, ſequit᷑ aūt electionē: & ſic cū vſus pertineat ad prædictā motionem voluntatis, mediū eſt inter electionē & executionē.

AD 2m dicendum, ꝙ id, qđ eſt per eſſentiā ſuā relatum, poſterius eſt abſoluto: ſed id, cui attribuunt᷑ relationes, non oportet ꝙ ſit poſterius, imo quanto cā eſt prior, tāto habet relationes ad plures effect9.

AD 3m dicendum, ꝙ electio præcedit vſum, ſi referantur ad idem. Nihil autem ꝓhibet, ꝙ vſus vnius præcedat electionē alterius. Et q̃a actus volūtatis reflectuntur ſupra ſeipſos, in quolibet actu voluntatis pōt accipi cōſenſus, & electio, & vſus: vt ſi dicat᷑, ꝙ voluntas cōſentit ſe eligere, & cōſentiat ſe cōſentire, & vtit᷑ ſe ad cōſentiēdū & eligēdū, & ſemp iſti actus ordinati ad id, qđ eſt prius, ſunt priores.

ma comparatur ad ſecundam, vt imperfectum ad perfectum: & propterea ex prima itur ad ſecundā. Tertio, quia in prima perfectio attenditur, ſm quod perfectio cadit ſupra velle. Tunc. n. voluntas eſt perfecta in prima habitudine reſpectu finis, quando complete vult finem, & reſpectu eius quod eſt ad finem, quando complete vult aliud. In ſecūda vero, perfectio attenditur ſm qđ perfectio determinat habere. Tunc. n. voluntas eſt perfecta in ſecunda habitudine reſpectu eius quod eſt ad finem, qñ habet illud realiter, & reſpectu finis, qñ realiter obtinent illum. Vnde aliud eſt volūtatem perfecte intendere, eligere, velle, conſentire &c. & aliud eſt ipſam perfecte habere volitum, intentū, electum &c. Et quia hæc ſunt diuerſarū rationum: ideo quantūcunq; creſcat primæ voluntatis perfectio, ſemper remanet in ſua imperfectione reſpectu ſecundæ, & nunquàm perueniet ad ſecundam.

¶ Circa eiuſdē quæſtionis 16. eundem quartum articulū, notandum occurrit, ꝙ ex litera hac, & ſuperioribus, tres ordines actuum volūtatis colliguntur. Primus eſt ſcd̃m lineam rectā, & reſpectu eiuſdem obiecti. Secundus, ſecundum reflexionem ſuper hunc, vel illum. Tertius ſecundū ipſos reflexos inter ſe. Iuxta primum ordinem, duodecim motus ſic ordinantur. Primo apprehenditur finis, verbi gratia, diuina gloria. Secundo eſt voluntas illius. Tertio imperfecta eius fruitio. Quarto intentio eiuſdem: & hic finitur prima voluntatis habitudo ad finem. Cū. n. prædicta inſunt perfecte, habet in ſeipſa finem. i. perfecte vult finem. Et hinc inchoat prima quoq; volūtatis habitudo ad id, quod eſt ad finem: intentio. n. ad id deſcenſum præbet. Quinto igitur eſt conſilium de his, quæ ſunt ad finem. Sed quia conſilium voluntarium eſt, & a voluntate mouetur ratio ad conſiliādum, & hæc motio vſus vere eſt: ideo quinto loco vti ratione ad conſilium, locatur a S. Tho. in litera, dū in corpore articuli dicit. Sed quia voluntas ēt quodāmodo mouet rationem, & vtitur ea &c. Et ſic ſexto loco eſt conſilium de his, quæ ſunt ad finem, verbi gratia, de ſtudio theologiæ, bonitate morum, & ſimilium. Septimo eſt conſenſus adhærens cōcluſioni, puta qđ iſta placēt. Octauo eſt electio, præferens alterum cōcluſorū, puta, bonitatē morum, & theologiā aliis ſcientiis &c. Et hic, vt in litera dr̃, finitur prima habitudo voluntatis ad id, qđ eſt ad finem. hr̃. n. tunc in ea perfecte id, qđ eſt ad finem. i. perfecte vult id, qđ eſt ad finem. Nono eſt præceptum, ſeu imperium, de quo eſt ſeqoēs qō, quo præcepit electa executioni mandari. Et inchoat ſecunda habitudo voluntatis ad id, qđ eſt ad finem: qm̃ iā incipit deſcendere ad hoc, vt habeat ipſum realiter. Decimo eſt vti, quo (vt in reſponſione ad primum litera dicit) voluntas mouet potentias executiuas, applicās eas ad executionem, puta, pedes ad eūdum ad ſtudium, & intellectum ad ſtudendum &c. Vndecimo eſt executio ipſa aſſecutiua ꝑ id, qđ ē ad finē, ipm̃ finē, puta, ꝑ iter & ſtudium &c. Dei glorificationem videre. Et ſic duodecimo conſummatur totus progreſſus fruitione perfecta ſuperueniente, quæ, vt dictum fuit, de fine habito realiter eſt. Iuxta ſm̃ vero ordinem,

A quo loquitur actus voluntatis, vt reflectuntur ſupra ſeipſos (vt in reſponſione ad tertium dr̃) tres voluntatis actus ad minus inueniuntur in quolibet actu libero, & prioritas, & poſterioritas in hoc ordine attenditur iuxta prioritatē, & poſterioritatem illius actus liberi ſupra quem cadunt: ita ꝙ, vt in calce literæ dicitur; iſti actus ordinati ad id, quod eſt pri9. i. cadētes ſupra priorem actum, ſunt priores ſeipſis cadentibus ſupra poſteriorē actū: verbi gratia, cum aliquis conſentit acquirendis moribus, ſunt ibi implicite tres alii actus cadētes ſupra illū conſenſum, ſ. vſus, conſenſio, & electio. Nā voluntas vtitur ſe ad conſentiendum, & conſentit ſe conſentire, & eligit conſentire. Et ſimiliter cum exigit bonos mores, ſūt iterū implicite tres idē actus. Nam volūtas vtitur ſe ad eligendum, conſentit electioni, & eligit illam. Et ſimiliter accidit cum vtitur ratione ad conſilium, vel executiuis potētiis ad opus. Nam voluntas conſentit vſui, eligit vſum, & vtitur ſe ad vti. Et quia conſenſus eſt actus naturalr̃ prior electione: iō iſti act9 cadentes ſupra conſenſum, ſunt priores ſeipſis cadentibus ſupra electionē. Et ſic ordinātur iſti actus reſpectu diuerſorū, ſupra quę cadunt in hoc ſecundo ordine iuxta illorum, ſupra quæ cadunt, ordinē. Et inueniuntur implicite, & reflexe. In primo autem ordine ordinantur reſpectu eiuſdem & explicite, & ſecundum lineam rectam. Iuxta tertium autem ordinem ſcito, quòd licet in litera, iuxta ſecundum ordinem, comparentur iſti actus reflexi cadentes ſupra vnum actum ad ſeipſos cadentes ſupra alium: non tamen comparantur ſinguli reflexi inter ſe, quis quo ſit prior, an ſcilicet, cum iſti actus reflectuntur ſupra conſenſum, Vti, præcedebat conſenſum reflexum, vel econtra: & ſimiliter de electione. Et quamuis poſſit dici, quòd author tradens eorum ordinem ſecundum lineam rectam, in qua attenditur ordo eorum reſpectu eiuſdem, inſinuauit eorundem ordinem ſecundum reflexionem ſupra eundem actum: ita quòd idē B eſt ordo hic, & ibi, quia vtrobique ſunt reſpectu eiuſdem: & ſic videretur, quòd primo conſenſus, deinde electio, & vltimo vti locare debet. Mihi tamen ex authore uidetur dicendum, quòd Vti, tenet primum locum, conſenſus ſecundum, & electio tertiū. Et ratio eſt duplex, prima, quia eſt vniuerſalius cæteris: conſenſus quoque abſolutior eſt quam electio. Nam Vti, eſt actiua libera applicatio tā voluntatis, quàm cuiuſcunque alterius ad quodcumque opus. Conſenſus vero, eſt actiua libera applicatio ſolius appetitus acceptantis, ſeu adhærentis alicui quod conſtat ſub ſe minus comprehendere, Conſenſus quoque acceptationem: electio vero acceptationem præferendo aliis importat, quod cōſtat poſterius eſſe. Secunda eſt, quia etiam in ordine primo iam dicto ſecundum lineam rectam, quamuis uti executiuis potentiis ad acquirendum ſecundum eſſe reale, ſit poſterius electione & conſenſu: ſimpliciter tamen & abſolute, Vti, præcedit cōſenſum & electionem; quia Vti præuenit conſilium, ut dictum eſt, abſque reflectione. Tractauit tamen author prius de electione, quā de conſenſu, & Vti, vt a notioribus fieret diſciplina.

¶ Super

QVAESTIO XVII.

De actibus imperatis a voluntate, in nouem articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de actibus imperatis a voluntare.

Et circa hoc quæruntur noue.

¶Primo, Vtrum imperare ſit actus voluntatis, vel rationis.

¶Secundo, Vtrum imperare pertineat ad bruta animalia.

¶Tertio, De ordine imperij ad vſū.

¶Quarto, Vtrū imperiū, & actus imperatus, ſint vnus actus, vel diuerſi.

¶Quinto, Vtrum actus voluntatis imperetur.

¶Sexto, Vtrum actus rationis.

¶Septimo, Vtrum actus appetitus ſenſitiui.

¶Octano, Vtrum actus animæ vegetabilis.

¶Nono, Vtrum actus exteriorum membrorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum imperare ſit actus rationis, uel voluntatis.

AD PRIMVM ſic pceditur. Videtur q imperare non ſit actus rationis, ſed voluntatis. Imperare.n. eſt mouere quoddam. Dicit.n. Auic. q quadruplex eſt mouens. ſ. perficiens, diſponens, imperans, & conſilians: ſed ad voluntatē pertinet mouere omnes alias vires animæ, vt dictum eſt* ſupra. ergo imperare eſt actus volūtatis.

¶ 2 Præt. Sicut imperari pertinet ad id, quod eſt ſubiectum, ita imperare pertinere videtur ad id, qđ eſt maxime liberum: ſed radix libertatis eſt maxime in voluntate. ergo voluntatis eſt imperare.

¶ 3 Præt. Ad imperiū ſtatim ſequitur actus: ſed ad actū rationis non ſtatim ſequitur actus: non.n. qui iudicat aliquid eſſe faciēdū, ſtatim illud operatur. ergo imperare nō eſt actus rationis, ſed voluntatis.

SED CONTRA eſt, quod *Greg. Niſſenus dicit, & etiam *Philoſophus, quòd appetitus obedit rationi. ergo rationis eſt imperare.

RESPON. Dicendum, quòd imperare eſt actus rationis, præſuppoſito tñ actu voluntatis. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, q quia actus voluntatis, & rationis ſupra ſeinuicem pōt ferri, prout. ſ. ratiocinatur de volendo, & voluntas vult ratiocinari, contingit actū volūtatis præueniri ab actu rationis, & ecōuerſo. Et quia virt⁹ prioris actus remanet ī actu

G ſequenti, contingit qñq; q eſt aliquis actus volūtatis, ſm quod manet virtute in ipſo aliquid de actu rationis, vt * dictū eſt de vſu & electione: & econuerſo, aliquis eſt actus rationis, ſm qđ virtute manet in ipſo aliquid de actu voluntatis. Imperare autem eſt quidem eſſentialiter actus rationis: imperans. n. ordinat eum, cui imperat ad aliquid agendum, intimando, vel denuntiando. ſic autem ordinare per modū cuiuſdam intima-

H tionis, eſt rationis: ſed ratio poteſt aliquid intimare, vel denuntiare dupliciter, Vno modo abſolute, quæ quidē intimatio exprimitur p verbū indicatiui modi: ſicut ſi aliquis alicui dicat, Hoc eſt tibi faciēdū. Aliqñ autem ratio intimat aliqd alicui, mouēdo ipſum ad hoc: & talis intimatio exprimitur per verbū imperatiui modi, puta, cū alicui dicitur, Fac hoc. Primum autem mouens in viribus animæ ad exercitium actus, eſt voluntas, vt

I *ſupra dictum eſt. Cū ergo ſm mouēs nō moueat, niſi in virtute primi mouentis, ſequitur q hoc ipſum, qđ ratio mouet imperādo, ſit ei ex virtute voluntatis. Vnde relinquitur q imperare ſit actus rationis præſuppoſito actu voluntatis, in cuius virtute ratio mouet p imperium ad exercitium actus.

AD PRIMVM ergo dicendum, q imperare non eſt mouere quocunque modo, ſed cum quadam intimatione denuntiatiua ad alterum, quod eſt rationis.

K AD 2^m dicendum, q radix libertatis eſt voluntas, ſicut ſubiectum: ſed ſicut cauſa, eſt rō. Ex hoc .n. voluntas libere poteſt ad diuerſa ferri, qa rō poteſt habere diuerſas cōceptiones boni: & ideo philoſophi diffiniunt liberū arbitriū, quod eſt liberum de ratione iudicium, quaſi rō ſit cauſa libertatis.

AD 3^m dicendum, q ratio illa cōcludit, quòd imperium non ſit actus rationis abſolute, ſed cum quadam motione, vt * dictum eſt.

¶ *Super Quæſtionis decimaeſeptimæ Articulum primum.*

CIrca primum articulum quæſtionis 17. aduerte, quòd ad imperii rationem tria conc urrunt. Ordinatio alicuius ad aliquid: intimatio: & motio. Cum enim præcipitur, Dilige deum, ordinatur aliquis ad amandum deum, & & intimatur hoc ei, & mouetur ad hoc ab imperante. Ordinatio autem, & intimatio, ad rationem ſpectant: motio autem ad voluntatem. vnde actus imperii componitur ex eo, quòd eſt intellectus, & ex eo, quòd eſt voluntatis. Et quia iuxta doctrinam habitam ſuperius in quęſtio. 13. artic. 1. actus compoſitus ex duobus ſpectantibus ad diuerſas potētias, illius eſt potentiæ eſſentialiter, & elicitiue, cuius ē materialiter, ſeu quantum ad ſubſtantiā actus, vt patet in actibus habituum (Mori.n. propter Chriſtū, licet ſit a charitate & fortitudine, elicitiue eſt fortitudinis, quia ipſius eſt quo ad materiale, cum in imperādo voluntas cōcurrat vt ſuprema potentia, quia vt primū mouens ad exercitium, & quod eſt a ſuperiori potentia in actu compoſito, ſe habet vt formale: quod vero ab inferiori, vt materiale & ſubſtātia act⁹) conſequens eſt, vt ordinatio intimatiua in imperio ſe habeat vt materia, & motio vt forma, ac per hoc imperium eſt elicitiue, & eſſentialiter actus ratiōis, voluntatis vero primordialiter quo ad formam. Teſtatur autem hoc actus proprius prudentię, quē conſtat oportere eſſe actum rationis, & eſt recte præcipere. Prudens enim poſt inuētionem & iudicium, quæ ſpectant ad eubuliam, gnomen, & ſineſin, habet propriū actū, qui eſt recte præcipere. Eſt igitur præceptum, ſeu imperium actus rationis participantis voluntatem, vt primum mouens. Ex hoc in loco diligēter attendito, quod non conſiderare participationem voluntatis

F ab intellectu, & intellectus a voluntate: nec diſcernere quid his potentiis conuenit ex ſeipſis, & quid ex alterius participatione, cauſa eſt exorbitandi a communibus animi conceptionibus. Et quamuis quolibet proferente contraria, ſolicitum eſſe, ſtultum cenſeatur: quæ tamen ab illuſtribus viris, de quorum numero fuit Scotus, cōtraria aſſeruntur, nō poſſum præterire. Putat ipſe voluntatem eſſe collatiuam, & ordinatiuam, non vt ſapit intellectū: ſed hoc potius conuenire intellectui, & voluntati, ſecūdum aliquem eis communem naturam, puta, immaterialitatem, vt patet in 2. ſen. diſtin. 6. quæſt. 1. & in quolibeto. quęſt. 17. Hoc autem eſſe falſum, ex cōmuni animi conceptione, qua tenemus, quòd ordinare, intellectus ſeu rationis eſt, patet. Quod enim ordinandi actus, ſapientiæ, prudentiæ, artis &c. conueniat, liquet. Quòd vero ſolus intellectus ordinet, ex eo patet, qđ quicquid ordinis in naturalibus, & volūtatis eſt, a ratione proficiſcitur, & in illā reſoluitur. Opus enim naturę, eſt op⁹ intelligentiæ: & electiones, in qbus maxime apparet ordo, quia ſunt eorū, quæ ſunt ad finem propter finem, a conſilio proficiſcūtur ordināte hoc in illud. Voluntas.n. eligens, & vtens, tēdit in res ſecundum ordinem ratiocinatiōis veræ, vel falſæ, implicite, formaliter, vel virtualiter, dirigentis hæc in illa. Vnde cū pluralitas ſine neceſſitate admittēda nō ſit, & in principatu natura ſtudeat paucitati, & omnis ordo qui apparet in volūtate, ſaluatur optime in reſoluendo in intellectum, & communi animi conceptione, vt dictū eſt, habeatur, quòd conferre & ordinare, rationis propriū opus eſt, abuciēda eſt Scotica hæc phātaſia, pcedēs ex indiſcretione eius quod voluntati conuenit ſecundum ſe, vel vt participat intellectum.

¶ In reſponſione ad ſecundum, notato diſtinctionem de radice libertatis formaliter, vel cauſaliter, & quod

Infr. q. 60. art. 1. cor. ſi. Et 2. 2. q. 83 ar. 1. & 10. cor. Et ver. q. 22. ar. 12 ad quartū. Et quo. 9. ar. 12.

* q. 9. art. 1.

Lib. 4. cap. 9. in princ. & cap. 8. ante mediū.

* Ariſto. 1. Ethi. c. vlt. tom. 5.

Q. 16. ar. 1. & q. 13. art. 1.

q. 9. art. 1.

D. a 5 1 3.

In coarct.

ARTICVLVS II.

Vtrum imperare pertineat ad animalia bruta.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd imperare conueniat brutis animalibus, quia ſecundum Auic. Virtus imperãs motum, eſt appetitiua: & virtus exequens motum, eſt in muſculis, & in neruis: ſed vtraq; virtus eſt in brutis animalibus. ergo imperiũ inuenit' in brutis aĩalib'.

B ¶2 Præt. De ratione ſerui eſt, quòd ei imperetur: ſed corpus comparatur ad animam, ſicut ſeruus ad dominũ, ſicut dicit Philoſophus in 1. * Poli. ergo corpori imperatur ab anima, etiã in brutis, quæ ſunt compoſita ex anima, & corpore.

¶3 Præt. Per imperium homo facit impetum ad opus. ſed impetus in opus inuenit' in brutis animalibus, vt * Dam. dicit. ergo in brutis animalibus inuenitur imperium.

C SED CONTRA. Imperium eſt actus rõnis, vt * dictũ eſt: ſed in brutis non eſt rõ. ergo neq; imperiũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ imperare, nihil aliud eſt, q̃ ordinare aliquem ad aliquid agendum cũ quadam intimatiua motione. Ordinare autem eſt proprius actus rationis: vnde impoſſibile eſt, ꝙ in brutis animalibus, in quibus non eſt ratio, ſit aliquo modo imperium.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vis appetitiua dicitur imperare motum, inquantum mouet rationem imperantem, ſed hoc eſt ſolũ in hominibus: in brutis autẽ animalibus virtus appetitiua non eſt proprie imperatiua, niſi imperatiuum ſumatur large pro motiuo.

D AD 2^m dicendum, quòd in brutis animalibus corpus quidem habet vnde obediat: ſed anima non habet vnde imperet, quia non habet vnde ordinet. Et ideo non eſt ibi ratio imperantis, & imperati; ſed ſolum mouentis, & moti.

E AD 3^m dicendum, quòd aliter inuenitur impetus ad opus in brutis animalibus, & aliter in hominibus. Homines enim faciunt impetum ad opus per ordinationem rationis, vnde habet in eis impetus rationem imperij: in brutis autem fit impetus ad opus per inſtinctum naturæ: quia ſcilicet appetitus eorum ſtatim apprehenſo conuenienti, vel inconuenienti, naturaliter mouetur ad ꝓſecutionem, vel fugam: vnde ordinãtur ab alio ad agendum: non autẽ ipſa ſeipſa

A ordinant ad actionẽ. & ideo in eis eſt impetus, ſed non imperium.

ARTICVLVS III.

Vtrum vſus præcedat imperium.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd vſus præcedat imperium. Imperium enim eſt actus rationis, præſupponens actum volũtatis, vt ſupra dictum eſt: * ſed vſus eſt actus voluntatis, vt ſupra dictum eſt. * ergo vſus

B præcedit imperium.

¶2 Præt. Imperium eſt aliquid eorum quæ ad finem ordinãtur: eorum autem quæ ſunt ad finem, eſt vſus. ergo videtur, quòd vſus ſit prius, quàm imperium.

¶3 Præt. Omnis actus potentiæ motę a voluntate, vſus dr: quia voluntas vtitur alijs potentijs, vt ſupra dictum eſt: ſed imperium eſt actus rõnis, put mota eſt a voluntate, ſicut dictum eſt. * ergo imperium eſt quidam vſus: commune

C autẽ eſt prius proprio. ergo vſus eſt prius, quàm imperium.

SED CONTRA eſt, quod Dama. dicit, * quòd impetus ad operationem præcedit vſum: ſed impetus ad operationem fit per imperiũ. ergo imperium præcedit vſum.

RESPON. Dicendum, quòd vſus eius quod eſt ad finem, ſecundum quod eſt in ratione referente ipſum in finẽ, præcedit electionẽ, vt ſupra dictum eſt, * vnde multo magis præcedit imperiũ: ſed vſus

D eius, quod eſt ad finem, ſecundum quod ſubditur potentiæ executiuæ, ſequitur imperium, eo quòd vſus vtentis coniunctus eſt cum actu eius, quo quis vtitur. Non. n. vtitur aliquis baculo, antequã aliquo modo p baculũ operetur. Imperium autem non eſt ſimul cum actu eius cui imperatur: ſed naturaliter prius eſt imperium, quàm imperio obediatur, & aliquando etiam eſt prius tempore. vnde manifeſtum eſt, quòd imperium eſt

E prius, quàm vſus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non omnis actus voluntatis præcedit hunc actum rationis, qui eſt imperiũ; ſed aliquis præcedit, ſcilicet electio, & aliquis ſequitur, ſcilicet vſus, quia poſt determinationem conſilij, quæ eſt iudicium rationis, voluntas eligit, & poſt electionem ratio imperat ei, per quod agendũ eſt quod eligit': & tunc demũ voluntas alicuius incipit vti exequendo imperium rõnis, qñq; quidem voluntas alterius, cum aliquis imperat alteri: qñq; autem voluntas ipſius imperantis, cum aliquis imperat ſibiipſi.

AD 2^m dicendum, quòd ſicut actus ſunt præuij potentiæ

---

quòd radix libertatis formaliter, eſt voluntas: cauſaliter, eſt ratio. nec hoc dicit', ſed probatur: qa ex hoc voluntas eſt formaliter libera, quia ratio eſt oppoſitorũ. [Supr. q. 13. ar. 1. cor.] Quia enim volũtas a bono cognito oritur, libera voluntas ab oppoſitis bonis cognitis abſque determinatione ad alterum naſcitur. Ex hoc. n. liber eſt medicus ad præbendã potionem ſanatiuã, vel ægrotatiuam, quia medicina eſt ſani, & ægri oſtenſiua, abſq; determinatione voluntatis ad alteram partem ſequendam. [Cap. 1. a medio.]

PRætermiſſis articulis, ſecũdo, tertio, quarto, quinto, & ſexto, circa duos ſequentes articulos ſimul dubium occurrit, An in iſtis quæſitis intendatur vniuerſaliter, an indefinite, ſeu particulariter. [Lib. 2. cap. 22.] [art. præced.] Et eſt ratio dubij, quia ſi intẽditur vniuerſaliter, falſa videtur deciſio tam ſeptimi, quàm octaui articuli. Septimi quidem, quia quandoque vult quis triſtari & cõdolere amico &c. & tamen non triſtatur. Octaui vero, quia ſæpiſſime volens ſeminat, ita ꝙ non ſolum concupiſcentia ſeminis, ſed ipſa ſeminatio volũtaria eſt. Et conſtat quòd ſeminatio partis eſt vegetatiuæ.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ intentio authoris eſt loqui vniuerſaliter, & quòd actus appetitus ſenſitiui, pro quanto pendent ex parte animæ, vniuerſaliter ſubſunt imperio rõnis, & voluntatis. nec eſt verum, quòd velit quis perfecto imperio triſtari, & non triſtetur: quamuis pluries cõtingat, quòd vellet quis triſtari, & non triſtatur, quia non perfecte hoc vult. Et hoc dico, ſi non habet diſpoſitionem organi repugnãtem. Sicut enim cõtingit totaliter impediri viſum ex parte organi, dicente Ariſtot. quòd ſi ſenex accipiat oculum iuuenis, videbit vt iuuenis, ita actum triſtitię. Quamuis in hoc caſu putem, quòd quia triſtitia pendet ex diſpoſitione organi, quod quandoque eſt diſpoſitũ ad hoc, propterea ita modica eſt triſtitia, vt appareat non triſtari. Inter actus autem appetit' ſenſitiui, & ptis vegetatiuæ, hoc intereſt, quòd actus appetitus ſenſitiui ſubſunt imperio in ordine ad ꝓpria principia elicitiua, & propria obiecta: [Artic. 1.] [q. 16. art. 1.] actus vero partis vegetatiuæ neutro modo ſub ſunt imperio, ſed cõcupiſcentia, & applicatio eorum, ſicut aliorum actiuorum, & paſſiuorum naturalium. Cadit enim ſub imperio rationis concupiſcere hoc pulchrum, ita quòd & in poteſtate hominis eſt concupiſcere, [q. 16. art. 1.] & non concupiſcere: & concupiſcere hoc, & non hoc. Sed non cadit ſub rationis imperio, qđ virt' generatiua emittat, vel non emittat ſemen: aut quod generet, aut non: aut hoc, vel illud. [Lib. 3. Orthod. fidei, cap. 22.] quãuis cadat ſub imperio applicatio virtutis generatiuæ cum ſua actione, ſi habet. Sicut non cadit ſub imperio, quòd ignis excutiatur ex lapide, ſed hoc pendet ex virtute lapidis ꝑcuſſi &c. [q. præced. artic. 4.] quamuis applicatio lapidis & ferri cum ſuis efficacijs ad excutiẽdum, ſub imperio cadat. Vnde nõ qñq; ſic, & quãdoque non, pars generatiua imperio ſubditur: ſed nunquàm actus eius vt ſic, imperio ſubdit': quamuis ipſius cum ſua efficacia & actione quæ naturam ſequitur, applicabilitas imperio ſubſit rationis, & propterea inter voluntaria cõputatur.

tentijs, ita obiecta actibus: obiectum autem vſus, eſt id, quod eſt ad finem. Ex hoc ergo quòd ipſum imperium eſt ad finem, magis poteſt concludi, quòd imperium ſit prius vſu, quàm quòd ſit poſterius.

AD 3m dicendum, quod ſicut actus voluntatis vtentis ratione ad imperandum, præcedit ipſum imperiũ; ita etiam poteſt dici, quod & iſtum vſum voluntatis præcedit aliquod imperiũ rationis, eo quòd actus harum potentiarum ſupra ſeipſos inuicem reflectuntur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum imperium, & actus imperatus, ſint actus vnus, vel diuerſi.

Intr. q. 20. ar. 3. cor. & ad 1. Et 3. q. 19. art. 2.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod actus imperatus non ſit vnus actus cum imperio. Diuerſarum enim potentiarum diuerſi ſunt actus: ſed alterius potentiæ eſt actus imperatus, & alterius ipſum imperium: quia alia eſt potentia quæ imperat, & alia cui imperatur. ergo nõ eſt idem actus imperatus cum imperio.

¶ 2 Præt. Quæcunq; poſſunt ab inuicẽ ſeparari, ſunt diuerſa, nihil enim ſeparatur a ſeipſo: ſed aliquando actus imperatus ſeparatur ab imperio, præcedit enim quandoque imperium, & non ſequitur actus imperatus. ergo alius actus eſt imperium, ab actu imperato.

¶ 3 Præt. Quæcunque ſe habent ſecundum prius & poſterius, ſunt diuerſa: ſed imperiũ naturaliter præcedit actum imperatum. ergo ſunt diuerſa.

Lib. 2. Topic. cap. 2. parũ a principio, tom. 1.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit, quod vbi eſt vnum pp alterum, ibi eſt vnum tm: ſed actus imperatus nõ eſt niſi propter imperium. ergo ſunt vnum.

RESPON. Dicendum, quòd nihil prohibet aliqua eſſe ſecundũ quid multa, & ſecundum quid vnũ. Quinimmo omnia multa, ſunt ſecundũ aliquid vnũ, vt Dion. dicit vlti. cap. de diui. no. Eſt tamen differentia attendenda in hoc, quòd quædam ſunt ſimpliciter multa, & ſecundum quid vnum: quædam vero econuerſo. Vnum autem hoc modo dicitur, ſicut & ens. Ens autem ſimpliciter eſt ſubſtantia, ſed ens ſecundum quid, eſt accidens, vel etiam ens rationis. Et ideo quæcunque ſunt vnum ſecundum ſubſtantiam, ſunt vnum ſimpliciter, & multa ſecundum quid. Sicut totum in genere ſubſtantiæ compoſitum ex ſuis partibus vel integralibus, vel eſſentialibus, eſt vnum ſimpliciter, nam totum eſt ens & ſubſtantia ſimpliciter: partes vero ſunt entia & ſubſtantiæ in toto. Quæ vero ſunt diuerſa ſecundum ſubſtãtiam, & vnum ſecundum accidens, ſunt diuerſa ſimpliciter, & vnum ſecundum quid: ſicut multi homines ſunt vnus populus, & multi lapides ſunt vnus aceruus, quæ eſt vnitas compoſitionis, aut ordinis. Similiter etiam multa indiuidua, quæ ſunt vnum genere, vel ſpecie, ſunt ſimpliciter multa, & ſecũdum quid vnum: nam eſſe vnum genere, vel ſpecie, eſt eſſe vnum ſecundum rationem. Sicut autem in genere rerum naturalium aliquod totum componitur ex materia, & forma, vt homo ex anima & corpore, qui eſt vnum ens naturale, licet habeat multitudinem partium: ita etiam in actibus humanis actus inferioris potentiæ materialiter ſe habet ad actum ſuperioris, inquantum inferior potentia agit in virtute ſuperioris mouentis ipſam. Sic. n. & actus mouentis primi formaliter ſe habet ad actum inſtrumẽti: vnde patet quod imperium, & actus impatus ſunt vnus actus humanus: ſicut quoddam totum eſt vnum, ſed eſt ſecundũ partes multa.

Cap. vltimo, paulo poſt principium cap.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſi eſſent potentiæ diuerſæ adinuicem non ordinatæ, actus earum eſſent ſimpliciter diuerſi: ſed quã vna potentia eſt mouens alterã, tunc actus earum ſunt quodãmodo vnus. nã idẽ eſt actus mouentis, & moti, vt dicitur in 3. phyſi.

Tex. 20. & 21. & proxime pcedentibus, tom. 2.

AD 2m dicẽdum, quòd ex hoc, quòd imperium, & actus imperatus poſſunt abinuicem ſeparari, habetur quod ſunt multa partibus; nam partes hominis poſſunt abinuicem ſeparari, quæ tamen ſunt vnum toto.

AD 3m dicendum, quòd nihil prohibet in his quæ ſunt multa partibus, & vnum toto, vnum eſſe prius alio: ſicut anima quodammodo eſt prius corpore, & cor eſt prius alijs membris.

G

ARTICVLVS V.

Vtrum actus voluntatis imperetur.

2. d. 24. q. 1. artic. 1. cor. Et mal. q. 3 art. 3. ad 5. Cap. 9. parũ ante medium, tom. 1.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd actus voluntatis nõ ſit imperatus. Dicit enim Aug. in 8. confeſ. Imperat animus, vt velit animus, nec tamen facit: velle autem eſt actus voluntatis. ergo actus voluntatis non imperatur.

¶ 2 Præt. Ei conuenit imperari, cui conuenit imperiũ intelligere: ſed voluntatis non eſt intelligere imperium, differt enim voluntas ab intellectu, cuius eſt intelligere. ergo actus voluntatis non imperatur.

H

¶ 3 Præt. Si aliquis actus voluntatis imperatur, pari ratione omnes imperantur: ſed ſi omnes actus voluntatis imperantur, neceſſe eſt in infinitum procedere: quia actus voluntatis præcedit actum imperantis rationis, vt dictum eſt, qui voluntatis actus ſi iterum imperatur, illud iterum imperium præcedet aliquis rationis actus, & ſic in infinitum: hoc autem eſt inconueniens, quòd procedatur in infinitum. non ergo actus voluntatis imperatur. Artic. 1.

SED CONTRA. Omne quod eſt in poteſtate noſtra, ſubiacet imperio noſtro: ſed actus volũtatis ſunt maxime in poteſtate noſtra: nã omnes actus noſtri intantũ dicuntur in poteſtate noſtra eſſe, inquantũ voluntarij ſunt. ergo actus voluntatis imperantur a nobis.

I

RESPON. Dicendum, quod ſicut dictum eſt, imperium nihil aliud eſt, quàm actus rationis ordinantis cum quadã motione aliquid ad agendum. Manifeſtum eſt autem, quod ratio poteſt ordinare de actu voluntatis: ſicut. n. poteſt iudicare, quod bonum ſit aliquid velle, ita poteſt ordinare imperando, quod homo velit. ex quo patet quòd actus voluntatis poteſt eſſe imperatus. Artic. 1. D. 771. D. 725.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut Auguſt. ibidem dicit, Animus quando perfecte imperat ſibi, vt velit, tunc iam vult: ſed quòd aliquando imperet, & non velit, hoc contingit ex hoc, quòd non perfecte imperat. Imperfectum autem imperium contingit ex hoc, quòd ratio ex diuerſis partibus mouetur ad imperandum, vel non ad imperandum: vnde fluctuat inter duo, & non perfecte imperat.

Lib. 8. confeſſ. cap. 9. circa medium, tom. 1.

K

AD 2m dicendum, quòd ſicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non ſibi ſoli, ſed toti corpori, vt oculus videt toti corpori: ita etiam eſt in potentijs animæ. Nam intellectus intelligit non ſolum ſibi, ſed omnibus potentijs: & voluntas vult non ſolum ſibi, ſed omnibus potentijs: & ideo homo imperat ſibiipſi actum voluntatis, inquantum eſt intelligens, & volens.

AD 3m dicendum, quòd cum imperium ſit actus rationis, ille actus imperatur, qui rationi ſubditur. Primus autem voluntatis actus ex rationis ordinatione

tione non eſt, ſed ex inſtinctu naturæ, aut ſuperioris A
q.9. art.4. cauſæ, vt * ſopra dictum eſt: & ideo nó oportet quòd in infioitum procedatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum actus rationis imperetur.

2.q.11 2.ar. 2. ad 1. AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd actus rationis oó poſſit eſſe imperatus. Inconoeniens enim videtur, qoòd aliquid imperet ſibiipſi: ſed ratio eſt quæ imperat, vt * ſupra dictum eſt. ergu rationis actus non imperatur.
Artic. 1.

¶ 2 Præt. Id quod eſt per eſſentiam, diuerſum eſt ab eo, quod eſt per participationem: ſed potentia, cuius actus imperatur a ratione, eſt ratio per participationem, vt dicitur in 1. * Ethic. ergo illios potentiæ actus non imperatur, quæ eſt ratio per eſſentiam. B
Cap. vltimo, tom. 5.

¶ 3 Præt. Ille actus imperatur, qui eſt in poteſtate noſtra: ſed cognoſcere, & iudicare verú, quod eſt actus rationis, noo eſt ſemper in poteſtate noſtra. non ergo actus rationis poteſt eſſe imperatus.

SED CONTRA. Id quod libero arbitrio agimus, noſtro imperio agi poteſt: ſed actus rationis exercentur per liberum arbitrium. dicit. n. Dama. * quòd libero arbitrio homo exquirit, & ſerutatur, & iudicat, & diſpooit. ergo actus rationis poſſuot eſſe imperati.
Lib. 2. de fide. c. 22.

RESPON. Dicendum, quòd quia ratio ſupra ſeipſam reflectitur, ſicut ordinat de actibus aliarum potentiarum, ita etiam poteſt ordinare de ſuo actu: vnde etiam actus ſuus poteſt eſſe imperatus. Sed attendendum eſt, quòd actus rationis poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo, quãtum ad exercitium actus: & ſic actus ratioois ſemper imperari poteſt, ſicut cũ indicitur alicui quòd attendat, & ratione vtatur. Alio modo, quantum ad obiectũ, reſpectu cuius duo actus rationis attenduntur. Primo quidem, vt veritaté circa aliquid apprehédat, & hoc nó eſt in poteſtate noſtra: hoc enim contingit per virtutem alicuius luminis vel naturalis, vel ſupernaturalis: & ideo quantum ad hoc, actus rationis nó eſt in poteſtate noſtra, nec imperari poteſt. Alius autem actus rationis eſt, dum his, quæ apprehendit, aſſentit. Si igitur fuerint talia apprehenſa, quibus naturaliter intellectus aſſentiat, ſicut prima principia, aſſenſus talium, vel diſſenſus oon eſt in poteſtate noſtra, ſed in ordine naturæ: & ideo, ꝓprie loquédo, naturæ imperio ſubiacet. Sũt autem quædam apprehenſa, quæ non adeo cooincunt intellectum, quin poſſit aſſentire, vel diſſentire, vel ſaltem aſſenſum, vel diſſenſum ſuſpédere propter aliquã cauſam: & in talibus aſſenſus ipſe, vel diſſenſus in poteſtate noſtra eſt, & ſub imperio cadit. C D

AD PRIMVM ergo dicédum, ꝙ ratio hoc modo imperat ſibiipſi, ſicut & voluntas mouet ſeipſam, vt * ſupra dictum eſt, inquantum. ſ. vtraque potentia reflectitur ſupra ſuum actum, & ex vno in aliud tendit. E
q.9. art.3.

AD 2^m dicendum, ꝙ propter diuerſitatem obiectorum, quæ actui rationis ſubdũtur, nihil prohibet rationé ſeipſam participare: ſicut in cognitiooe concluſionum, participatur cognitio principiorum.

AD 3^m patet reſponſio ex dictis.

ARTICVLVS VII.

Vtrum actus appetitus ſenſitiui imperetur.

Infra q.50. art.3. & q.56. art.4. Et veri. q.25. art.4. AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd actus ſenſitiui appetitus non ſit imperatus. Dicit enim Apoſtolus Rom. 7. Nó n. quod volo bonum, hoc ago. & Glo. * exponit, quòd homo vult nó concupiſcere, & tñ cócupiſcit: ſed concupiſcere eſt actus appetitus ſenſitiui. ergo actus appetitus ſenſitiui nó ſubditur imperio noſtro.
A

¶ 2 Præt. Materia corporalis ſoli Deo obedit, quantũ ad tranſmutationé formalé, vt in primo † habitum eſt: ſed actus appetitus ſenſitiui hét quandã formalé tranſmutationé corporis. ſ. calorem, vel frigus. ergo actus appetitus ſenſitiui oon ſubditur imperio humano. B

¶ 3 Præt. Proprium motiuum appetitus ſenſitiui eſt apprehenſum ſecundum ſenſum, vel imaginationé: ſed non eſt in poteſtate noſtra ſemper, quòd aliquid apprehendamus ſenſu, vel imaginatione. ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubiacet imperio noſtro.

SED CONTRA eſt, quod * Gregorius Niſſenos dicit, quòd obediens rationi diuiditur in duo, in deſideratiuũ, & iraſcitiuum, quę pertinent ad appetitum ſenſitiuũ. ergo actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rationis. C
Lib. 4. cap. 8. circa mediũ & cap. 9. in princ.

RESPON. Dicendum, quòd ſecundum hoc aliquis actus imperio noſtro ſubiacet, prout eſt in poteſtate noſtra, vt * ſupra dictum eſt: & ideo ad intelligendum qualiter actus appetitus ſenſitiui ſubdatur imperio rationis, oportet conſiderare qualiter ſit in poteſtate noſtra. Eſt autem ſciendum, ꝙ appetitus ſenſitiuus io hoc differt ab appetitu intellectiuo, qui dicitur volũtas, ꝙ appetitus ſenſitiuus eſt virtus organi corporalis, non autem voluntas. Omnis aũt actus virtutis vtentis organo corporali, dependet noo ſolum ex potẽa animæ, ſed etiam ex corporalis organi diſpoſitione, ſicut viſio ex potẽtia viſiua, & qualitate oculi, per quã iuuatur, vel impeditur. vnde & actus appetitus ſenſitiui nó ſolum depédet ex vi appetitiua, ſed etiam ex * diſpoſitione corporis. Illud autẽ, quod eſt ex parte potentiæ animæ, ſequitur apprehenſionem: apprehenſio autem imaginationis, cũ ſit particularis, regulatur ab apprehéſione rationis, quæ eſt vniuerſalis: ſicut virtus actiua particularis a virtute actiua vniuerſali. Et ideo ex iſta parte actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rationis: qualitas aũt & diſpoſitio corporis non ſubiacet imperio rõnis. Et ideo ex hac parte im- D E
Artic. 6.
D. 221.

li ſeptimi, collector ex litera ordine apprehenſionis, appetitus, motus cordis, & qualitatis ſequẽtis, aſpice, quòd varius motus cordis ex apprehenſione, & appetitu animali naſcẽs, corpus mouet, & alterat ſecundum diuerſas qualitates: alteratum autem corpus varie etiam afficit imaginationem, & appetitum, vt ſuperius habitum eſt, & varie diſponitur ipſum corp⁹ ex hoc ad ſanitatem ad cor, ad habilitatem hãc, vel illã. Et cum hæc aſpexeris, videbis ꝙ plures accidẽtia cótingẽtia perſonis patientibus ecſtaſim, & huiuſmodi, cauſantur ex ſua apprehenſione originaliter: quamuis forte conſuetudo mutata in naturam, etiã inuitas poſtmodum afficiat. Cuius ſignum eſt, quòd ſi diutius ad oppoſitos mentis actus ſe toto conata transferunt, ab huiuſmodi accidẽtibus deferuntur, vt experientia fide digna didici: quamuis exorbitans motus cordis manifeſte apparens in his, ſufficiens teſtimoniũ afferat, quòd ſecũdũ naturalé cauſarũ ordiné hęc fiãt, ſecũdũ quas materia corporalis nec proprio itellectui, nec angelico, ſed diuino tãtum obedit ad alterationem, niſi mediante motu locali, propter quod ſaluandũ, hæc ſunt dicta.
Eſt glo. Auguſt. lib. 3. contra Iulia. cap. 26. tom. 7.
† p. p. q. 105. art. 1. & q. 110. art. 2.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem ſeptimi articuli aduerte duo. Primum eſt, quòd imaginatio nó quorumcunque, ſed conſideratorum à ratione, ſubeſt imperio rationis, ſi tamen imaginabilia ſunt: quoniam imaginatio nata eſt ad imperiũ rationis formare noua phantaſmata infra latitudinem intellectorum. quod dicimus propter cæcum natum, cuius imaginatio nũquàm formabit phãtaſma coloris, qui nec a ratione eius intelligitur. Secundum eſt, quòd tam imaginari, vel non imaginari hoc

¶ *Super Quæſtionis decimæſeptimæ Articulum ſeptimum.*

IN reſponſione ad ſecundum articu-

peditur, quia motus ſenſitiui appetit⁹ totaliter ſubdatur imperio rationis. Contingit autem etiam quandoq;, ꝙ motus appetitus ſenſitiui ſubito concitatur ad apprehenſionem imaginationis, vel ſenſus: & tūc ille motus eſt præter imperium rationis, quamuis potuiſſet impediri a ratione, ſi præuidiſſet. Vnde Philoſophus dicit in 1. Politicorum, ꝙ ratio præeſt iraſcibili, & concupiſcibili, non principatu deſpotico, qui eſt domini ad ſeruum: ſed principatu politico, aut regali, qui eſt ad liberos, qui non totaliter ſubduntur imperio.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ hoc, quòd homo vult non concupiſcere, & tamen concupiſcit, cōtingit ex diſpoſitione corporis, per quā impeditur appetitus ſenſitiuus, ne totaliter ſequatur imperium rationis. Vnde & Apoſtolus ibidem ſubdit: Video aliam legem in membris meis, repugnātem legi mentis meæ. Hoc etiam contingit propter ſubitum motum concupiſcentiæ, vt dictum eſt.

AD 2m dicendum, ꝙ qualitas corporalis dupliciter ſe habet ad actū appetitus ſenſitiui. Vno modo vt præcedens, prout aliquis eſt aliqualiter diſpoſitus ſecūdū corpus ad hanc, vel illam paſſionem. Alio modo, vt conſequens: ſicut cum ex ira aliquis incaleſcit. Qualitas igitur præcedens non ſubiacet imperio rationis, quia vel eſt ex natura, vel ex aliqua præcedēti motione, quæ nō ſtatim quieſcere poteſt: ſed qualitas cōſequens, ſequitur imperium rationis, quia ſequitur motum localem cordis, qd̄ diuerſimode mouetur, ſecundū diuerſos actus ſenſitiui appetitus.

AD 3m dicendum, ꝙ quia ad apprehenſionē ſenſus requiritur ſenſibile exterius, non eſt in poteſtate noſtra apprehendere aliquid ſenſu, niſi ſenſibili p̄ſente, cuius præſentia non ſemper eſt in poteſtate noſtra. Tūc.n. homo poteſt vti ſenſu cū voluerit, niſi ſit impedimentum ex parte organi. Apprehenſio autem imaginationis ſubiacet ordinationi rationis ſm modum virtutis, vel debilitatis imaginatiuæ potentiæ. Quòd enim homo non poſſit imaginari quæ ratio conſiderat, contingit vel ex hoc, quòd non ſunt imaginabilia, ſicut incorporalia: vel propter debilitatem virtutis imaginatiuæ, quæ eſt ex aliqua indiſpoſitione organi.

G

ARTICVLVS VIII.

Vtrum actus animæ vegetabilis imperetur.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ actus vegetabilis animę, imperio rationis ſubdantur. Vires.n. ſenſitiuæ nobiliores ſunt viribus animæ vegetabilis: ſed vires animæ ſenſitiuæ ſubdūtur imperio rationis. ergo multo magis vires animæ vegetabilis.

Infra q. 50. art. 3. ad 1. Et 2. 2. q. 148. art. 1. ad 3. Et 3. q. 15. art. 2. ad 1, & q. 19. ar. 2. cor. Et verit. 10. q. 1. ar. 2. ad 3. & verit. q. 13. artic. 4. cor. 4. Et quol. 4. art. 11. co. Et 1. Ethic. fin.

¶ 2. Præt. Homo dicit̄ minor mundus, H quia ſic eſt anima in corpore, ſicut Deus in mundo: ſed Deus ſic eſt in mūdo, quòd omnia quę ſunt in mūdo, obediunt eius imperio. ergo & omnia quæ ſunt in homine, obediunt imperio rationis, etiam vires vegetabilis animæ.

¶ 3. Præt. Laus, & vituperium non cōtingit, niſi in actibus qui ſubdūtur imperio rationis: ſed in actib⁹ nutritiuæ, & generatiuæ potētiæ, cōtingit eſſe laudem & vituperiū, & virtutē & vitium, ſicut patet in I gula & luxuria, & virtutibus oppoſitis. ergo actus harum potentiarum ſubduntur imperio rōnis.

SED CONTRA eſt, quod Grego. Nyſſenus dicit, quòd id, quod non perſuadetur a ratione, eſt nutritiuum, & generatiuum.

lib. 4. c. 15. in princip.

RESPON. Dicendū, ꝙ actuum quidam procedunt ex appetitu naturali, quidam autem ex appetitu animali, vel intellectuali. Omne.n. agēs aliquo modo appetit finem: appetitus autē naturalis non con-K ſequitur aliquā apprehenſionem, ſicut ſequitur appetitus animalis, & intellectualis: ratio autem imperat per modū apprehenſiuæ virtutis. Et ideo actus illi, qui procedunt ab appetitu intellectiuo, vel animali, poſſunt a ratione imperari, non aūt actus illi, qui procedūt ex appetitu naturali: huiuſmodi .n. actus ſunt vegetabilis animæ.

---

el hoc, vel illud, ſubeſſe intelligitur noſtro imperio, quatenus pēdet ex parte animæ, ſicut de appetitu ſenſitiuo dictum eſt. Contingit enim ex corporis diſpoſitione, vel repentino motu, improbas pati imaginationes nullo imperante. Et in hoc eſt magna latitudo, intantum vt aliqui patiantur huiuſmodi imaginationes ſic, vt vigilantibus appareant, ſicut aliis apparent dormientibus. Et hinc plerunque fit, vt dicant ſe vidiſſe, vel audiuiſſe, quod tamen non fuit in veritate, ſed ſicut in ſomniis, vt patet non ſolū in phreneticis, ſed melancholicis. Vnde ſublatis impedimentis ex parte corporis, in poteſtate noſtra eſt has imaginationes excludere, & alias aſſumere ſecūdū imperium rationis perfectum: ſed cōtingit negligentibus ꝓpter imperfectum imperium, perſeuerare plerunque malas imaginationes, quas dicūt ſe pati contra voluntatem, & non eſt ſic: quia ex imperfecto patiuntur imperio.

c. 3. a med. tom. 5.

¶ *Super Quæſtionis decimaſeptimæ Articulum octauum.*

In corp. ar.

IN reſponſione ad primum octaui articuli, dubium occurrit de rōne aſſignata ibidem. ſ. quòd quanto aliquis actus eſt immaterialior, tanto ē nobilior, & magis ſubditur imperio rationis. Cōtradicit enim hoc Ariſto. primo Politicorum, & authori in articulo præcedenti, & experientiæ. Experimur enim quòd corporis membra magis obediunt rationi, quàm paſſiones appetitus ſenſitiui. Et dictum eſt, ꝙ ratio præeſt appetitui ſenſitiuo, nō totaliter: corpori autem ſic &c. Et tamē ſecundum hanc rationem paſſiones appetitus ſenſitiui, cū ſint actus ſpiritualiores, deberent magis imperio rationis ſubdi, quàm motus manus, & pedis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd obedientia oritur ex propinquitate: ſed propinquitas eſt duplex, ſimilitudinis ſcilicet, & proportionis. Et ſecundum ſimilitudinem quidem, quanto actus eſt nobilior, tāto propior ſecundum naturam ſuam eſt rationi, & aptior vt ſequatur eam. Secūdum proportionem vero, quanto bonum proprium, ad quod aliquid intra latitudinem obſequentiam ordinatur, eſt magis conſonum rationi, tanto magis ſubditur eius imperio. Cōſtat autem quòd appetitus ſenſitiuus, & corpus aptum natum obſequi rationi, ſic ſe habent ad propria bona, ꝙ ille ex natura propria inclinatur ad bonum, quandoque contrarium rationi. Carō enim cōcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Iſtud vero ex natura ſua nō inclinatur ad bonum diſſonum rationi, imo a natura fabricatum eſt habile ad motum conſonum rationi. Cuius duo ſigna ſunt. Primum, quòd corpora cæleſtia ad ſolū rationalem motū habilia ſunt, nihil omnino habentia impedimenti ad obediendum rationi motrici. Secundum, quòd in nobis nullus notus motus animalis membrorum ſubducitur ab obedientia rationis, niſi pudendorū, quæ ad maxime delectabile ſm ſenſum, qd̄ eſt obiectum appetitus ſenſitiui, ordinātur, de quo ſcriptum eſt: Video aliam legē in mēbris meis, repugnātē legi mentis meæ. Appetit⁹ ergo paſſiones, licet ex naturæ nobilitate magis obediant rationi, quam corporis motus: propter contrarietatē tamen annexā bono proprio ad rationem, nō plene rationi ſubditur: propter cuius cōtrarietatis defectū, corporis membra plene ſubduntur rationis imperio ad ſuos animales motus. Et hoc intellige Nouitie, quæ inſita ſunt naturali diſpoſitione. Si enim infirmitate, aut laſſitudine indiſpoſita ſint, hoc ex materiæ neceſſitate cōtingit. Appetitus autē ſenſitiuus ex ſua inclinatione naturali tendit in bonum diſſonans rationi, vt dictum eſt.

¶ In reſponſione ad vltimum octaui articuli, nota duo. Primum eſt, quòd diſpoſitio requiſita ad motum horū membrorum, non eſt illa qualitas, de qua ſuperius dictum eſt, ꝙ ſequitur paſſionem appetitus mediante motu cordis: ſed eſt qualitas naturalis ſoli naturæ ſubiecta, per quam motus iſte non voluntarius, ſed naturalis eſt. Secundum eſt, quòd in litera duæ cauſæ ex Ariſto. tanguntur, quare membra hæc habent motum propriū naturalem. Prima eſt, quia quodlibet eorum eſt quaſi ſeparatum animal. Secunda eſt, quia

quodli-

Lib. 4. c. 15 in princip.

quodlibet eorum eſt principium. Ex prima enim habetur, ꝙ motus iſte non ſubditur imperio ſuperioris partis: ex quo enim eſt quaſi ſeparatum animal ſecundum ſeipſum, habet motum non imperatum ab alio. Ex ſecũda vero, quòd motus iſte eſt naturalis: quia principia oportet eſſe naturalia.

vnde, vt * Gregorius Nyſſenus dicit, quòd vocatur naturale, quod generatiuũ & nutritiuum: & pp hoc actus vegetabilis animæ non ſubduntur imperio rationis.

Ad primum ergo dicendum, quòd quanto aliquis actus eſt immaterialior, tanto eſt nobilior, & magis ſubditus imperio rationis: Vnde ex hoc ipſo, quòd vires animæ vegetabilis non obediunt rõni, apparet has vires infimas eſſe.

Ad 2m dicendum, quòd ſimilitudo attenditur quantum ad aliquid, quia ſcilicet, ſicut Deus mouet mundum, ita anima mouet corpus, non autem quantum ad omnia: non enim anima creauit corpus ex nihilo, ſicut Deus mundum, propter quod totaliter ſubditur eius imperio.

Ad 3m dicendum, ꝙ virtus & vitium, laus & vituperiũ non debentur ipſis actibus nutritiuæ, vel generatiuæ potentiæ, quę ſunt digeſtio & formatio corporis humani: ſed actibus ſenſitiuæ partis ordinatis ad actus generatiuæ, vel nutritiuæ, puta, in concupiſcendo delectationem cibi & venereorum, & vtendo ſm quod oportet, vel non ſecundum quod oportet.

ARTICVLVS IX.

Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur.

1. q. 81. art. 3. ad 2. & 2. 2. q. 168. ar. 5. cor. & 2. di. 20. q. 5. art. 2. ad 3. & veri. q. 25 art. 4. ad 5. ar. 5. ad 14. & mal. q. 7 ar. 2. ad 15.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur ꝙ membra corporis non obediãt rationi quantũ ad actus ſuos. Cõſtat. n. quòd membra corporis magis diſtant a ratione, quàm vires animę vegetabilis: ſed vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, vt * dictum eſt. ergo multo minus membra corporis.

*art. præce.

¶ 2 Præt. Cor eſt principium motus animalis: ſed motus cordis non ſubditur imperio rationis. dicit enim † Gregor. Nyſſenus, quòd pulſatiuum non eſt perſuaſibile ratione. ergo motus membrorum corporalium non ſubiacet imperio rationis.

†li. 4. c. 25.

¶ 3 Præt. Aug. dicit 14. de * ciui. Dei, ꝙ motus membrorum genitalium aliquando importunus eſt nullo poſcente: aliquando aũt deſtituit inhiantem, & cum in animo concupiſcenti ferueat, friget in corpore. ergo motus membrorum non obediunt rationi.

Cap. 16. nõ procul a fine, tom. 5.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit 8. * confeſſ. Imperat animus vt moueatur manus, & tanta eſt facultas, vt vix a ſeruitio diſcernatur imperium.

Cap. 9. parum a principio, tom. 1.

Respon. Dicendum, ꝙ membra corporis ſunt organa quædã potentiarum animæ: vnde eo modo, quo potentię animę ſe habent ad hoc, ꝙ obediant rationi, hoc modo ſe habẽt ẽt corporis membra. Quia igitur vires ſenſitiuæ ſubduntur imperio rationis, non aũt vires naturales: ideo omnes motus membrorũ, quæ mouentur a potentijs ſenſitiuis, ſubduntur imperio rationis. Motus aũt membrorum, qui conſequuntur vires naturales, non ſubduntur imperio rationis.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ mẽbra non mouent ſeipſa, ſed mouentur per potentias aiæ, quarum quædã ſunt rationi viciniores, q̃ vires animæ vegetabilis.

Ad 2m dicendum, ꝙ in his quæ ad intellectum & volũtatem pertinẽt, primum inuenitur id, qđ eſt ſm naturam ex quo alia deriuantur, vt a cognitione principiorum naturaliter notorum, cognitio concluſionum: & a voluntate finis naturaliter deſiderati, deriuatur electio eorum quæ ſunt ad finem: ita ẽt in cor-

A poralibus motibus principium eſt ſm naturã. Principiũ aũt corporalis motus eſt a motu cordis: vnde motus cordis ſm naturã eſt, & non ſm voluntatem. Conſequitur. n. ſicut per ſe accidens vitã, quæ eſt ex vnione corporis & animæ: ſicut motus grauiũ & leuium conſequitur formam ſubſtantialem ipſorum. vnde & a generante moueri dicuntur ſecundũ Philoſophum in 8. * Phyſ. & propter hoc motus iſte vitalis dicitur. Vnde † Greg. Nyſſen. dicit, quòd ſicut generatiuum, & nutritiuum nõ obedit rationi: ita nec pulſatiuum quod eſt vitale. Pulſatiuum autem appellat motum cordis, qui manifeſtatur per venas pulſatiles.

Tex. 29. & ſequẽtib*. †li. 4. c. 25. in princip. & cap. 16.

Ad 3m dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit in 14. de * ciu. Dei. Hoc quòd motus genitaliũ membrorum rationi non obedit, eſt ex pœna peccati, vt. ſ. anima ſuæ inobe-

Cap. 16. 20 non procul a fine, tom. 5.

B dientiæ ad Deum in illo præcipue membro pœnã inobedientię patiatur, per quod peccatum originale ad poſteros traducitur. Sed quia per peccatum primi parentis, vt † infra dicetur, natura eſt ſibi relicta ſubtracto ſupernaturali dono, qđ homini diuinitus erat collatũ: ideo conſideranda eſt ratio naturalis, quare motus hmõi membrorum ſpecialiter rationi nõ obedit, cuius cauſam aſſignat * Ariſto. in lib. de cauſis motus animalium, dicens inuoluntarios eſſe motus cordis, & membri pudendi. ſ. quia ex aliqua apprehenſione hmõi membra commouentur, inquantum. ſ. intellectus & phantaſia repręſentant aliqua, ex quibus con-

†q. 85. ar. 3.

Cap. 8. in principio.

C ſequuntur paſſiones animæ, ad quas conſequitur motus horum membrorũ: non tñ mouentur ſm iuſſum rationis aut intellectus, quia. ſ. ad motum horũ membrorum requiritur aliqua alteratio naturalis. ſ. caliditatis, & frigiditatis, quæ quidẽ alteratio non ſubiacet imperio rationis: ſpecialiter aũt hoc accidit in his duobus membris, quia vtrũq; iſtorum membrorum eſt quaſi quoddam animal ſeparatum, inquantum eſt principium vitæ. Principium autem eſt virtute totũ. cor. n. principium eſt ſenſuum, & ex membro genitali virtus exit ſeminalis, quę eſt virtute totum animal: & ideo habẽt proprios motus naturaliter: quia principia oportet eſſe naturalia, vt * dictum eſt.

In ſolu. ad 2.

D *QVAESTIO XVIII.*

De bonitate, & malitia humanorum actuum in generali, in undecim articulos diuiſa.

POST hoc conſiderandũ ẽ de bonitate, & malitia humanorũ actuũ. Et primo, q̃uo actio humana ſit bona, vel mala. Secundo, de his quæ conſequuntur ad bonitatẽ, vel malitiam humanorũ actuũ. puta, meritũ, vel demeritũ, pctm̃ & culpa.

¶ Super Quæſtionem decimamoctauam.

CIrca quæſtionis 18. initium, recolito ex ſupradictis quid nominis actionis humanæ, & mali moralis. Primum enim ſonat actus voluntarios: ſecũdum, priuationẽ boni debiti actioni voluntariæ.

E ¶ Circa primum occurrit triplex conſideratio. Prima eſt de bonitate, & malitia humanorum actuũ in generali. Secũda, de bonitate & malitia interiorũ actuum. Tertia, de bonitate & malitia exteriorum actuum.

Circa primum quæruntur undecim.

¶ Primo, Vtrum omnis actio ſit actio bona, vel aliqua ſit mala.

¶ Secundo, Vtrum actio hominis habeat, quòd ſit bona, vel mala ex obiecto.

¶ Tertio, Vtrum hoc habeat ex circunſtantia.

¶ Quarto, Vtrum hoc habeat ex fine.

¶ Quinto,

¶Quinto, Vtrum aliqua actio hominis ſit bona, vel mala in ſua ſpecie.

¶Sexto, Vtrũ actus hẽat ſpeciẽ boni, vel mali ex fine.

¶Septimo, Vtrũ ſpecies q̃ eſt ex fine, cõtineat ſub ſpecie, q̃ ẽ ex obiecto, ſicut ſub genere, aut ecõuerſo.

¶Octauo, Vtrum ſit aliquis actus indifferens ſecundum ſuam ſpeciem.

¶Nono, Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum indiuiduum.

¶Decimo, Vtrum aliqua circunſtantia cõſtituat actũ moralem in ſpecie boni, vel mali.

¶Vndecimo, Vtrum omnis circunſtantia augens bonitatem, vel malitiam, conſtituat actum moralem in ſpecie boni, vel mali.

Articvlvs primvs.

Vtrum omnis humana actio ſit bona, vel aliqua mala.

Infra art. 2. co. & q. 73. art. 7. ad 1. Et mal. q. 2. ar. 1. 2. & 3. & 5. co. *cap. 4. par. 4. a medio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd omnis actio hominis ſit bona, & nulla ſit mala. Dicit enim * Dio. 4. c. de di. no. Quòd malum non agit niſi virtute boni: ſed virtute boni non ſit malũ. ergo nulla actio eſt mala.

¶ 2 Præt. Nihil agit, niſi ſecundum quod eſt actu: nõ eſt autem aliquid malum ſecundum quod eſt actu, ſed ſecundum quod potentia priuatur actu. Inquantum autem potẽtia perficitur per actum, eſt bonum,
H vt dicitur in 5. * Metaph. Nihil ergo agit inquantum eſt malum, ſed ſolum inquantum eſt bonum. omnis ergo actio eſt bona, & nulla mala.

Tex. 20. tomo 3.

¶ 3 Præt. Malum non poteſt eſſe cauſa niſi per accidens, vt patet per * Dion. 4. cap. de diu. no: ſed omnis actionis eſt aliquis per ſe effectus. nulla ergo actio eſt mala, ſed omnis actio eſt bona.

Cap. 4. par. 4. aliquãtulum a principio.

Sed contra eſt, qđ Dñs dicit Io. 3. Omnis qui male agit, odit lucẽ. eſt ergo aliqua actio hominis mala.

Respon. Dicendũ, ꝙ de bono, & malo in actionibus oportet loqui, ſicut de bono, & malo in rebus; eo ꝙ vnaquęque res talem actionem producit, qualis
I eſt ipſa. In rebus autem vnumquodq; tantum habet de bono, quantum habet de eſſe: bonum enim & ens conuertuntur, vt in primo * dictum eſt. Solus autem Deus habet totam plenitudinem ſui eſſe ſecundum aliquid vnum & ſimplex: vnaquæque res vero habet plenitudinem eſſendi ſibi conuenientem ſecundũ diuerſa. Vnde in aliquibus contingit, quòd quantum ad aliquid habent eſſe, & tamen eis aliquid deficit ad plenitudinem eſſendi eis debitam: ſicut ad plenitudinem eſſe humani requiritur, ꝙ ſit quoddã compoſitum ex anima & corpore, habẽs omnes potẽtias & inſtrumenta cognitionis & motus. Vnde ſi aliquid horũ deficiat alicui homini, deficit ei aliquid de plenitudine ſui eſſe. quantum igitur habet de eſſe, tan-
K tum habet de bonitate: inquantũ vero aliquid ei deficit de plenitudine eſſendi, intantum deficit a bonitate, & dicitur malum: ſicut homo cæcus habet de bonitate quòd viuit, & malum eſt ei quòd caret viſu. Si vero nihil haberet de entitate, vel bonitate, neq; malum, neq; bonum dici poſſet: ſed quia de ratione boni eſt ipſa plenitudo eſſendi, ſi quidem alicui aliquid defuerit de debita eſſendi plenitudine, non dicet ſimpliciter bonum, ſed ſm quid, inquantum eſt ens: poterit tñ dici ſimpliciter ens, & ſm quid non ens, vt in primo * dictum eſt. Sic igitur dicendum eſt, quòd omnis actio inquantum habet aliquid de eſſe, intantum habet de bonitate: inquantum vero deficit ei aliquid

q. 5. art. 3. — p. p. q. 5. ar. 1.

F de plenitudine eſſendi, quæ debetur actioni humanæ, intantum deficit a bonitate, & ſic dicitur mala: puta, ſi deficiat ei vel determinata quantitas ſecundũ rationem, vel debitus locus, vel aliquid huiuſmodi.

Ad primvm ergo dicendum, quòd malũ agit in virtute boni deficientis. Si enim nihil eſſet ibi de bono, neque eſſet ens, neque agere poſſet. Si autem non eſſet deficiens, non eſſet malũ. vnde & actio cauſata eſt quoddam bonum deficiens, quia ſecundum quid, eſt bonum, ſimpliciter autem, malum.

Ad 2m dicendum, quòd nihil prohibet aliquid eſſe ſecundum quid in actu, vnde agere poſſit: & ſecundum aliud priuari actu, vnde cauſet deficientẽ actio-
G nem: ſicut homo cæcus actu habet virtutem greſſiuã per quam ambulare poteſt: ſed inquantum caret viſu, qui dirigit in ambulando, patitur defectum in ambulando, dum ambulat ceſpitando.

Ad 3m dicendum, ꝙ actio mala poteſt habere aliquem effectum per ſe, ſm id quod habet de bonitate & entitate: ſicut adulterium eſt cauſa generationis humanæ, inquantum habet commiſtionem maris & fœminæ, non autem inquantum caret ordine rationis.

Articvlvs II.

Vtrũ actio hominis habeat bonitatem, vel malitiam ex obiecto.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ actio non habeat bonitatem, vel malitiã ex obiecto. Obiectum enim actionis eſt res: in rebus autem non eſt malũ, ſed in vſu peccantium, vt Aug. dicit in lib. 3. de * doct. Chriſt. ergo actio humana non habet bonitatem, vel malitiam ex obiecto.

¶ 2 Præt. Obiectũ cõparat ad actionẽ vt materia: bonitas aũt rei non eſt ex materia, ſed magis ex forma quæ eſt actus. ergo bonum & malum non eſt in actibus ex obiecto.

¶ 3 Præt. Obiectũ potentiæ actiuæ comparatur ad actionẽ, ſicut effectus ad cãm: ſed bonitas cauſæ nõ depẽdet ex effectu, ſed magis econuerſo. ergo actio humana non hẽt bonitatem, vel malitiã ex obiecto.

Sed contra eſt quod dicitur Oſeę 9. Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt. Fit autem homo Deo abominabilis propter malitiam ſuę operationis. ergo malitia operationis eſt ſecundũ obiecta mala, quæ homo diligit: & eadem ratio eſt de bonitate actionis.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut * dictũ eſt, Bonũ & malũ actionis, ſicut & ceterarũ rerum, attenditur ex plenitudine eſſendi, vel defectu ipſius. Primũ aũt qđ ad plenitudinem eſſendi pertinere videtur, eſt id qđ dat rei ſpeciem: ſicut aũt res naturalis habet ſpeciem ex ſua forma, ita actio hẽt ſpeciẽ ex obiecto, ſicut & motus ex termino. Et ideo ſicut prima bonitas rei naturalis

¶ *Super Quæſtionis decimæoctauæ Articulum ſecundum.*

Infra q. 19. art. 1. & 2. co. & q. 21. art. 1. co. & 2. di. 36. ar. 5. co. *capit. 2. parum a principio, tom. 3.

CIrca articu. 2. quæſt. eiuſdẽ, omiſſo primo, aduerte primo, ꝙ author quaſi plus determinans, q̃ quæſierit, nõ ſolum dicit, quòd actus eſt bonus moraliter ex obiecto, ſed ꝙ habet bonitatem primam & ſpecificã ab eo. Cũ n. omnis quæſtio ſit quæſtio medii, vt patet 2. Poſteriorum, optime reſpondet ſimul, quia eſt, & propter quid eſt actus bonus moraliter ex obiecto: quia ſcilicet eſt ſpecificãs primum. Aduerte ſecũdo, quòd licet in primo horum, ſcilicet, quòd prima bonitas moralis in actu ſit ex obiecto, ſequatur Scotus authoritate doctrinam, in ſecundo tamen horum diſſentit in quolibet. q. 18 artic. 1. putat quòd determinatio ex obiecto ita conſtituat bonitatem actus moralis, quòd nullam ſpecificã bonitatem det illi, ſed capacitatem omnis bonitatis ſpecificæ in genere moris. hæc quidem dicit, ſed non probat: & tamen cõſtat, quòd amare deum, & odiũ dei, & actus matrimonialis adulte-

Artic. 1.

adulterium, & ſimilia, bonitatem & malitiam habent ſpecificam ex obiectis, ita quòd non ſolum bonitatem, vel malitiã genericam, ſeu cõmunem dat obiectum, vt vti re ſua, aut aliena: ſed etiam ſpecialiſſimã, generare ex propria, aut ex aliena uxore.

A attenditur ex ſua forma, quæ dat ſpeciem ei, ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti: unde & a quibuſdam uocatur bonum ex genere, puta, uti re ſua. Et ſicut in reb^9 naturalibus primum malum eſt, ſi res generata non cõſequitur formam ſpecificam, puta, ſi non generetur homo, ſed aliquid loco hominis: ita primum malũ in actionibus moralibus eſt, quod eſt ex obiecto, ſicut accipere aliena: & dicitur malum ex genere, genere * pro ſpecie accepto, eo modo loquendi, quo dicimus humanum genus totam humanam ſpeciem.

D.671.

B AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet res exteriores ſint in ſeipſis bonæ, tamen non ſemper habẽt debitã proportionem ad hanc, uel illam actionem: & ideo inquantum conſiderantur ut obiecta talium actionum, non habent rationem boni.

AD 2^m dicendum, quòd obiectum non eſt materia ex qua, ſed materia circa quam: & habet quodãmodo rationem formę, inquantum dat ſpeciem.

AD 3^m dicendum, q non ſemper obiectum actionis humanæ, eſt obiectum actiuæ potentiæ. Nam appetitiua potentia eſt quodammodo paſſiua, inquantum mouetur ab appetibili: & tamen eſt principium humanorum actuum. Neque etiam potentiarũ actiuarum obiecta ſemper habent rationem effectus, ſed quando iam ſunt tranſmutata: ſicut alimentum trãſmutatum, eſt effectus nutritiuæ potentiæ: ſed alimentum nondum tranſmutatum comparatur ad potentiam nutritiuam, ſicut materia circa quã operatur. Ex hoc autem q obiectum eſt aliquo modo effectus potẽtię actiuę, ſequitur, q ſit terminus actionis eius, & per conſequens q det ei formam & ſpeciem: motus enim habet ſpeciem a terminis. Et quamuis ẽt bonitas actionis non cauſetur ex bonitate effectus, tamen ex hoc dicitur actio bona, quòd bonum effectum inducere poteſt: & ita ipſa proportio actionis ad effectum, eſt ratio bonitatis ipſius.

ARTICVLVS III.

Vtrum actio hominis ſit bona, vel mala ex circunſtantia.

In tr.qu.42 ar.6 cor. Et mal.q.2.ar.5.co. & q.7 art.4. corp. Et quoli.4. art.16.cor. Et 2.di.36. art.5 cor. *q.7.art.1. †te.8.16.3

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q actio non ſit bona, vel mala ex circunſtantia. Circunſtantię enim circunſtant actum ſicut extra ipſum exiſtentes, vt * dictum eſt: ſed bonum & malum ſunt in ipſis rebus, ut dicitur in 6. † Metaphyſ. ergo actio nõ habet bonitatem, uel malitiam ex circunſtantia.

¶ 2 Pręt. Bonitas, vel malitia actus maxime conſideratur in doctrina morum: ſed circunſtantiæ, cum ſint quædam accidentia actuum, videntur eſſe præter conſiderationem artis: quia nulla ars conſiderat id, quod eſt per accidens, vt dicitur in 6. Meta. ergo bonitas, uel malitia actionis non eſt ex circunſtantia.

tex.4.16.3.

¶ 3 Pręt. Id quod conuenit alicui ſecundum ſuã ſubſtantiam, non attribuitur ei p aliquod accidens: ſed bonum & malum conuenit actioni ſecundum ſuam ſubſtãtiam, quia actio ex ſuo genere poteſt eſſe bona, vel mala, vt * dictum eſt. ergo non conuenit actioni ex circunſtantia, q ſit bona, vel mala.

art. præced.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in libr. 2. Ethic. q virtuoſus operatur ſecundum quod oportet, & quando oportet, & ſecundum alias circunſtantias. ergo ex cõtrario, vitioſus ſecundum unũquodq;

lib.2.cap.6 tom.15.

A vitium operatur quando non oportet, ubi non oportet: & ſic de alijs circunſtantiis. ergo actiones humanæ ſecundum circunſtantias ſunt bonæ, vel malę.

RESPON. Dicendum, q in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo perfectionis, quæ debetur ei ex forma ſubſtantiali, quæ dat ſpeciem: ſed multum ſuperaddit ex ſuperuenientibus accidẽtibus, ſicut in homine ex figura, ex colore, & ſic de alijs, quorum ſi aliquod deſit ad decentem habitudinem, cõſequitur malum: ita etiam eſt in actione. Nam plenitudo bonitatis eius non tota conſiſtit in ſua ſpecie, ſed aliquid additur ex his, quæ adueniunt tamquàm accidẽtia quædam: & huiuſmodi ſunt circunſtantiæ debitę.

B vnde ſi aliquid deſit, quod requiratur ad debitas circunſtantias, erit actio mala.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd circunſtantiæ ſunt extra actionem, inquantum non ſunt de eſſentia actionis, ſunt tamen in ipſa actione velut quędam accidentia eius: ſicut & accidentia, quæ ſunt in ſubſtantiis naturalibus, ſunt extra eſſentias earum.

AD 2^m dicẽdum, quòd non omnia accidentia per accidens ſe habent ad ſuã ſubſtãtiã, ſed quædam ſunt per ſe accidentia, quæ in vnaquaque arte conſiderantur: & per hunc modum conſiderantur circunſtantię actuum in doctrina morali.

C AD 3^m dicendum, quòd cum bonum conuertatur cum ente, ſicut ens dicitur ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum accidens: ita & bonum attribuitur alicui & ſecundum eſſe ſuum eſſentiale, & ſecundum eſſe accidẽtale, tam in rebus naturalibus, quàm in actionibus moralibus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum actio humana ſit bona, vel mala ex fine.

¶ *Super quæſtionis decimaoctauæ Articulum quartum.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q bonum & malum in actibus humanis non ſint ex fine. Dicit enim Dionyſ. 4. cap. de di. no. * quòd nihil reſpiciẽs ad malum, operatur. Si igitur ex fine deriuaretur operatio bona, uel mala, nulla actio eſſet mala: quod patet eſſe falſum.

D

Inf.qu. 73. art.1.ad.1. * cap. 4. in part.4. aliquãtulum a principio.

¶ 2 Pręt. Bonitas actus eſt aliquid in ipſo exiſtẽs: finis autem eſt cauſa extrinſeca. non ergo ſecundum finẽ dicitur actio bona, vel mala.

¶ 3 Pręt. Contingit aliquam bonam operationem ad malum finẽ ordinari, ſicut cũ aliquis dat eleemoſynam propter inanem gloriã:

E & econuerſo, aliquam malã operationẽ ordinari ad bonum finem, ſicut cũ qs furatur, vt det pauperi. nõ ergo ẽ ex fine actio bona, uel mala.

SED CONTRA ẽ, qd Boetius dicit in Topic. * q cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonũ eſt: & cui^9 finis mal^9 eſt, ipſum quoq; malũ eſt.

li.3. ca.1.nõ pcula prin.

RESPON. Dicendum, q eadem eſt diſpoſitio rerũ in bonitate, & in eſſe. Sunt enim quædam, quorum eſſe ex alio non dependet: & in his ſufficit cõſiderare ipſum eorũ eſſe abſolute. Quędã uero ſũt,

CIrca quartũ ar. eiuſdem decimæoctauæ quæſtionis, omiſſo tertio, aduerte quadruplicem bonitatem in litera poſitã actionis humanæ, ſic, vt omnẽ bonitatem conuenire illi intelligas, inquãtum eſt actio humana. Omnis enim humana actio quantumcumque vitioſa, continetur ſub genere actionis humanæ: quoniam eſt actus a ratione, & volũtate &c. & ſic habet bonitatem & charitatẽ actionis humanæ: & quantum huiuſmodi entitatis, habet, tãtum bonitatis: & ſecundum hoc (vt inſra dicetur) omnis noſtra, quamuis mala, actio eſt a deo.

¶ Circa diſtinctionẽ huius quadruplicis bonitatis in litera, dubium occurrit: q a ſuperius in q.7. bonitas finis poſita eſt inter circunſtantias: hic autem diuiditur cõtra bonitatem circunſtantiarum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ finis etiam adiunctus, poteſt referri ad actũ interiorem voluntatis, & ad actum exteriorem. Si referatur ad actum interiorem, nõ eſt circunſtantia, ſed ad ſubſtantiam actus ſpecificatiue concurrens. Si autem referatur ad actum exteriorem, finis adiunctus habet rationẽ circunſtantiæ. Et ſic cum aliquis mœchatur, vt furetur, furtum eſt circũſtãtia fornicationis exterioris, & ſpecificatio interioris velle: propter quod in ſexto articulo, huiuſq; dicit, ꝙ huiuſmodi finis, puta, furtũ, ſpecificat etiam fornicationẽ exteriorẽ formaliter, & nõ materialiter, ideſt, vt ſtat ſub illo interiori velle, & nõ ſecundũ ſe. Idem ergo finis eſt circunſtantia, & ſpecificatiu, relatus ad eundem etiã actũ exteriorẽ humanum diuerſimode, ſcilicet formaliter, & materialiter. Et quoniam ſermones in ſciẽtia, ſunt formales, merito bonitas ex fine vt ſpecifica, diſtinguitur contra bonitatẽ ex circunſtãtia etiã finis.

artic. 1. ¶ In reſpõſione ad tertium eiuſdem quarti articuli, dubiũ occurrit, Quomodo ſit poſſibile actum bonum ex genere & circũſtãtiis, ordinari ad malum finem, aut econuerſo: quia eſt malus, uel bonus ex fine adiuncto. ergo non variatur ex fine. Et tenet ſequela: quia quilibet finis adiunctus habet rationẽ circunſtantię reſpectu actus exterioris ſm ſe, vt dictum eſt. Videtur ergo implicatio in adiecto, cum dicitur actus malꝰ ex genere ex circunſtantiis ad bonum finem, aut econuerſo, actus bonus ex genere & circunſtantiis ad malum finem. Qualis enim eſt ex circunſtantiis finis, ad talem eſt finem: adiunctum, & econuerſo. Cõſtat autem, ꝙ totus hic ſermo, ſcilicet de fine vt circunſtantia, & fine malo, ad quem actus bonus, & bono, ad quẽ actus malus ordinaſ, de fine adiuncto intelligitur, vt patet ex par. 4. poſt mediũ. ſupradictis.

¶ Ad hoc poteſt dupliciter dici, Primo, ꝙ licet actus malus etiã ex circunſtantia omnis finis, non poſſit ordinari in bonum finẽ: actus tamen malus etiam ex circunſtantia finis, poteſt ordinari in finem bonum. verbi gratia, Fornicari propter furari, propter prodigum eſſe, propter uſurpationem ſtatus, propter vindictam exercendam, & ſic deinceps, addendo finem fini ſemper malũ, impoſſibile eſt ordinari in bonum. Eſſet enim malus ex circunſtantia omnis finis, & ſic eſſet implicatio in adiecto: ſed fornicari propter furari, quamuis ſit actus malus ex genere & circunſtãtia finis, poteſt tamen ordinari in bonum propter eleemoſynam dandam. Sed quia circunſtantia finis non arctatur magis ad vnũ F finem, q̃ plures: aut plures, quàm oẽs poſſibiles adiungi: ideo dicitur ſecũdo, ꝙ in hoc, & ſimilibus ſermonibus, intelligendũ eſt de circunſtãtiis manẽtibus pure circunſtantiis, & nõ de circunſtãtiis tranſeuntibus in ſpecificantia actũ. Vnde cum circũſtãtia finis tranſeat in ſpecificans actum, vt in ſexto articulo author docet inferius, conſequens eſt, ꝙ cum dicitur, quòd actus bonus ex genere, & circunſtantiis, poteſt ordinari in malum finem, intelligitur de circunſtãtiis non tranſeuntibus reſpectu eiuſdẽ actus in ſpecificans: & ſimiliter de malo. Et ſic ceſſat obiectio, quia finis, qui eſt circunſtantia actus exterioris ſecundum ſe, tranſit in ſpecificans, & ſic non excipiẽ finis ab aliis, quia circunſtantia: ſed quia nõ manet in ſua puritate, ſed tranſit in ſpecificans. Et hoc oportet bene notare, & recolere in ſequentibꝰ, vbi de duabus bonitatibus moralibꝰ. ſ. ex fine, & genere, ac circunſtantiis erit ſermo.

quorum eſſe depẽdet ab alio: vnde oportet ꝙ conſiderentur per cõſiderationem ad cauſam, a qua dependẽt. Sicut autem eſſe rei dependet ab agente & forma, ſic bonitas rei dependet a fine. Vnde in perſonis diuinis, quæ non habẽt bonitatem depẽdentem ab alio, nõ conſideratur aliqua ratio bo- G nitatis ex fine. Actiones autẽ humanæ, & alia, quorũ bonitas dependet ab alio, habent rõnem bonitatis ex fine a quo dependent, pręter bonitatem abſolutam, quę in eis exiſtit. Sic igitur in actione humana, bonitas quadruplex cõſiderari poteſt. Vna quidem ſm genus, prout ſcilicet eſt actio: quia quantum habet de actione & entitate, tantum habet de bonitate, ut dictum eſt. Alia uerò ſecundũ ſpẽm, quę accipitur ſm obie- H ctum conueniens. Tertia ſm circunſtantias, quaſi ſecundum accidentia quędam. Quarta autem ſm finem, quaſi ſecundum habitudinem ad bonitatis cauſam.

Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ bonum, ad quod aliquis reſpiciens operatur, nõ ſemper eſt verum bonũ, ſed quandoq; verum bonum, & quãdoq; apparẽs: & ſm hoc, ex fine ſequitur actio mala.

Ad 2.m dicendum, quòd quamuis finis ſit cauſa extrinſeca, ta- I men debita proportio ad finem, & relatio in ipſũ, inhęret actioni.

Ad 3.m dicendum, quòd nihil prohibet actioni habenti unũ prædictarum bonitatum, deeſſe aliã: & ſecundum hoc, contingit actionem, quę eſt bona ſecundum ſpeciem ſuam, uel ſecundum circunſtantias, ordinari ad finem malũ, uel econuerſo: non tamen eſt actio bona ſimpliciter, niſi omnes bonitates concurrant; quia K quilibet ſingularis defectus cauſat malum: bonum autem cauſatur ex integra cauſa, vt Diony. dicit 4. c. de diuinis nominibus.

Articvlvs V.

Vtrũ aliqua actio humana ſit bona, uel mala in ſua ſpecie.

Ad qvintvm ſic pcedit. Videtur ꝙ actus morales non differant ſpecie ſecundum bonum & malum. Bonum enim G & malum in actibus inuenitur cõformiter rebus, ut dictum eſt. Sed in rebus bonum & malum non diuerſificant ſpeciem: idem enim ſpecie eſt homo bonus, & malus. ergo neque etiam bonum & malum in actibus diuerſificant ſpeciem. Mal. 4. 2. ar. 4. ad 5. & ar. 5. cor. artic. 2.

¶ 2 Præt. Malum, cum ſit priuatio, eſt quoddam non ens: ſed nõ ens non poteſt eſſe differentia, ſecundum Philoſophum in 3. Metaph. Cum ergo differentia con- H ſtituat ſpeciẽ, videtur ꝙ aliquis actus ex hoc, quòd eſt malus, nõ conſtituatur in aliqua ſpecie: & ita bonum & malum non diuerſificant ſpeciem humanorum actuum. text. 10. 11. 3.

¶ 3 Præt. Diuerſorum actuum ſecundum ſpeciem, diuerſi ſunt effectus: ſed idem ſpecie effectus poteſt conſequi ex actu bono & malo, ſicut homo generatur ex adulterio, & ex matrimoniali cõ- I cubitu. ergo actus bonus & malus non differunt ſpecie.

¶ 4 Præt. Bonum & malum dicitur in actibus quandoque ſecundum circunſtantiam, ut dictum eſt: ſed circunſtantia cùm ſit accidens, non dat ſpeciem actui. ergo actus humani nõ differũt ſpecie propter bonitatem & malitiam. art. 3. huius quæſtionis

Sed contra. Secundũ Philoſophũ in 2. Eth. Similes habitus, ſimiles actus reddunt: ſed habitus bonus & malus diffe- K runt ſpecie, ut liberalitas & prodigalitas. ergo & actus bonus et malus differunt ſpecie. cap. 1. & 2. tom. 5.

Respon. Dicendum, ꝙ omnis actus ſpeciẽ habet ex ſuo obiecto

¶ *Super Quæſtionis decimæ octauæ Articulum quintum.*

Circa quintum articulum huius decimæ octauæ quæſtionis, & ſpecialiter in reſponſione ad ſecundum, dubium magnũ dilucidandum eſt, quomodo ſtant hæc duo ſimul, ſ. Differentiæ ſecundum bonum & malum, cõſtituunt diſtinctas & contrarias ſpecies actuum moralium: & malum non eſt natura aliqua, ſed nihil, vt Auguſt. & Dion. dicunt. Si enim actus moralis malus, puta, intemperantia, ſpecies eſt aliqua interentia contraria ſpeciei temperantiæ, ſicut nigredo albedini, ſequitur, quòd differentia mali ſit natura aliqua, & non priuatio. Conſtat enim quòd priuatio nullam poteſt conſtituere ſpeciẽ actus, aut habitus, aut cuiuſq; rei. Si autem malum ſecundum totam ſuam formalem latitudinem, priuatio, nihilque eſt, nulla erit in moralibus mali ſpecies poſitiua: de hac enim loquimur. ac per hoc nulla vere, & proprie contrarietas inter actum, habitumque iuſtitiæ & iniuſtitiæ, temperantiæ & intemperantiæ: quod eſt contra communem doctrinam. Oportet enim vtrunque contrariorum vt ſic, eſſe ens poſitiuum formaliter, & non tantum ſubiectiue.

¶ Ad claritatẽ huius obſcuræ difficultatis ſcito, quod dicere nõ auderẽ, niſi expreſſa diui Tho. ſentẽtia 1 prima parte. 48. ar. 1. ad 2. & 3. cõtra Gẽ. c. 9. explicaret, quod hic tangitur. ſ. ꝙ malũ genus, & differẽtia in moralibꝰ formaliter. eſt ens poſitiuũ, & bonũ in

ſicut ſupra dictum eſt *. vnde oportet quòd aliqua differentia obiecti faciat diuerſitatē ſpeciei in actib*. Eſt autē conſiderandū, ꝙ aliqua differentia obiecti facit differentiā ſpeciei in actibus, ſm quod referuntur ad vnū principiū actiuū, quod non facit differentiam in actibus, ſecundum quod referūtur ad aliud principiū actiuum: quia nihil qđ eſt per accidens, conſtituit ſpeciē, ſed ſolum quod eſt per ſe. Poteſt autē aliqua differentia obiecti eſſe per ſe in comparatione ad vnum principiū, B & per accidens in cōparatione ad aliud: ſicut cognoſcere colorem, & ſonum, per ſe differunt per cōparationem ad ſenſum, non autem per comparationem ad intellectum. In actibus autem, bonum & malum dicitur per comparationem ad rationē: quia vt Dionyſ. dicit 4. cap. de di. no.*. Bonū hominis eſt ſm rōnem eſſe, malum autē quod eſt præter rōnem. Vnicuique enim rei eſt bonum, quod cōuenit ei ſm ſuá formam: & malum, quod eſt ei pręter ordinē ſuæ formæ. Patet ergo ꝙ C differentia boni & mali circa obiectum conſiderata, comparatur per ſe ad rationem, ſcilicet ſm quod obiectum eſt ei conueniēs, vel non conueniens. Dicūtur autem aliqui actus humani, vel morales, ſm qđ ſunt a rōne. Vnde manifeſtū eſt, ꝙ bonum & malum diuerſificant ſpeciē in actibus moralibus: differētię enim per ſe diuerſificant ſpeciem.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ etiam in rebus naturalibus bonum D & malum, quod eſt ſecundum naturam, & contra naturam, diuerſificant ſpeciem naturæ. Corpus. n. mortuum, & corpus viuū, nō ſunt eiuſdem ſpeciei: & ſimiliter bonū, inquantū eſt ſecundum rationē: & malum, inquantum eſt pręter rationem, diuerſificant ſpeciē moris.

Ad 2[m] dicēdum, ꝙ malū importat priuationem non abſolutā, ſed conſequentē talē potentiam. Dicit enim malus actus ſecundum ſuam E ſpeciem, non ex eo ꝙ nullum habeat obiectū, ſed quia habet obiectum non conueniens rationi, ſicut tollere alienu: vnde inquātum obiectum eſt aliquid poſitiue, poteſt cōſtituere ſpeciem mali actus.

Ad 3[m] dicendum, ꝙ actus coniugalis, & adulteriū, ſm quod cōparantur ad rationem, differūt ſpecie, & habent effectus ſpecie differentes: quia vnum eorum meretur laudem & pręmium, aliud vituperium & pęnam. Sed ſecundū ꝙ comparātur ad potentiá generatiuá, nō differunt ſpecie: & ſic habent vnū effectum ſm ſpeciem.

A Ad 4[m] dicendum, quòd circūſtantia quandoque ſumitur vt differentia eſſentialis obiecti, ſm quod ad rationem comparatur: & tunc poteſt dare ſpeciem actui morali. Et hoc oportet eſſe, quandocūque circunſtantia tranſmutat actum de bonitate in malitiam: nō enim circunſtātia faceret actum malum, niſi per hoc, quòd rationi repugnat.

ARTICVLVS VI.

Vtrum actus habeat ſpeciem boni, uel mali ex fine.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd bonum & malum, quod eſt ex fine, non diuerſificent ſpeciem in actibus. Act* enim habent ſpeciem ex obiecto: ſed finis eſt præter rationē obiecti. ergo bonum & malū, quod eſt ex fine, nō diuerſificāt ſpeciem actus.

C ¶ 2 Præt. Id quod eſt per accidens, non conſtituit ſpeciem, vt dictum eſt: * ſed accidit alicui actui quòd ordinetur ad aliquem finem, ſicut ꝙ aliquis det eleemoſynā propter inanem gloriam. ergo ſecundū bonum & malum, quod eſt ex fine, nō diuerſificantur actus ſm ſpeciem.

¶ 3 Pręt. Diuerſi actus ſecundum ſpeciem, ad vnum finē ordinari poſſunt: ſicut ad finem inanis gloriæ ordinari poſſunt actus diuerſarum virtutum, & diuerſorum vitiorū. D non ergo bonum & malum, quod accipitur ſecundū finem, diuerſificat ſpeciem actuum.

Sed contra eſt, quod ſupra oſtenſum eſt*, quòd actus humani habent ſpeciē a fine. ergo bonū & malū, quod accipitur ſm finem, diuerſificat ſpeciem actuum.

Respon. Dicendum, quòd aliqui actus dicuntur humani, inquātum ſunt voluntarii, ſicut ſupra dictum eſt*. In actu autem volunta E rio inuenitur duplex actus, ſcilicet actus interior voluntatis, & actus exterior: & vterque horum actuū habet ſuum obiectum. Finis autē proprie eſt obiectum interioris act* voluntarii: id autē circa quod eſt actio exterior, eſt obiectum ei*. Sicut igitur actus exterior accipit ſpēm ab obiecto, circa quod eſt: ita actus interior voluntatis accipit ſpeciem a fine, ſicut a proprio obiecto. Id autem quod eſt ex parte voluntatis, ſe habet vt formale ad id, qđ eſt ex parte exterioris actus: quia voluntas vtitur membris ad agen-

h. 1. art. 3. iā ſe quamuis ſit malum homini ſecundum rationem: ſicut forma mortui eſt quoddam ens, & bonum in ſe, quamuis ſit malum viuo. Eſt itaque iniuſtitiæ actus, & habitus ſm ſuam ſpeciem moralem, formaliter ens poſitiuum, & cōtrarium iuſtitiæ: nec ex hoc ſequitur ꝙ malū ſit natura aliqua, aut ens. Sed æquiuocatio accidēs hic obſcuritatē parit. Malum enim æquiuocum eſt ad malum vere & proprie, & ad malum genus, differentias, & ſpēs moralium. Pro quo nota, ꝙ malum abſolute loquēdo, ſignificat priuationē par. 4. inter medium & finem. boni debiti, quādo, ſicut &c. Malum autem in moralib*, qñdoque ſignificat priuationē boni ſecundum rationem debiti, quando, ſicut &c. actui humano, vel habitui. Quādoque autem ſignificat ens contrariū actui, vel habitui humano bono: ita ꝙ īter ſignificationē mali ī moralib*, & abſolute, hoc intereſt, ꝙ malum abſolute, formaliter eſt nihil. denominatiue autem eſt ens. In moralibus autē, malū, quod eſt pars ſubiectiua mali ī cōmuni, eodem modo ſe habet, ſcilicet ꝙ formaliter eſt nihil, denominatiue vero eſt ens, ſed pter hoc in moralibus etiam ipſum ens formaliter cōtrarium actui, vel habitui bono moraliter, vocatur malum ſecundum ſuá ſpeciem: vbi manifeſte patet æquiuocatio. Eſt igitur in moralibus malum dupliciter, ſcilicet priuatiue: & hoc eſt ſimpliciter & formaliter malum, quod eſt nihil, cuius Deus nō eſt author: & contrarie, & hoc eſt in ſe bonū, & ē a Deo: quāuis priuatio ſibi annexa, a nullo forte ſit, ſicut nec potentia peccandi quo ad priuatiuum. Sed de hoc alias. Ad propoſitum ſufficit hæc intellexiſſe, & cum his eorum radicem, ſcilicet, ꝙ quia nullus operaſ aſpiciens ad malum, oportet in malo actu voluntatis inueniri bonū aliquod verum, vel apparens, cum priuatione bonitatis alicuius ſpectantis ad rectam rationem. Et pro quanto actus ille ad bonum fertur, ſpeciem ſortitur poſitiuam, ex qua dicitur malus contrarie: pro quanto vero priuationem bonitatis debitæ habet annexam, eſt malus priuatiue. In eodē art. notato reſpōſionem ad 4. vt coniungas eā doctrinæ penultimi, & vlt. art.

¶ *Super Quæſtionis decimaoctauæ Artic. 6.* Inf. q. 59. art. 1. Et 2. diſt. 40. ar. 5.

In 6. ar. eiuſdē q. 18. dubium eſt circa illa verba in corpore articuli, Finis proprie eſt obiectū interioris actus voluntarii. Videtur ar. 3. huius quæſt. enim hoc eſſe falsū. Nam obiectum electionis manifeſte eſt id, quod eſt ad finē: imo in hoc diſtinguitur a volitione & intentione, vt ſuperi* patet, & in 3. Eth. Et eadem difficultas eſt de conſenſu & vſu, de quibus dictū eſt, quòd ſunt reſpectu eius, quod eſt ad finem.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ obiectū formale omnis act* volūtarii eſt finis, eo quòd eſt & ratio eorū quæ ſunt q. 1. ar. 3. ad finem. vnde author ad inſinuādam hanc formalitatem obiecti, appoſuit ly proprie, dicens, Finis autem proprie: & hoc in ſequentibus præ oculis habendum eſt. q. 1. ar. 1.

¶ In reſponſione, ad ſecundum eiuſdem articuli congrega diligenter verba literæ, vt euadas difficultates. Non enim dicitur ī litera, ꝙ ſoli actui exteriori accidit ordinari in talem finē: hoc enim eſſet falſum. Poteſt namque etiam interiori volūtatis actui accidere ordo in talem finem, vt patet in odiente Deū propter cōſequendū regnū, vel aliquid huiuſmodi: ſed dicit in litera

litera quòd talis ordo non accidit interiori actui voluntatis qui comparatur ad exteriorẽ, vt formale ad materiale: ita quòd non omni actui interiori denegant hanc accidentalitatem: ſed illi qui habet ſe ad exteriorem, vt formale. Ille actus autem qui ſe habet vt formalis (vt iam determinatum eſt ſuperius) eſt act⁹ imperans: quando autem ipſe actus interior voluntatis ordinatur ad alium finem, tunc ſe habet vt actus imperatus: & in eundem incidit ordinem cũ actu exteriori. habeto igitur & hoc præ oculis vt intelligas in hoc tractatu, act⁹ interioris volũtatis nomine, ipſum, non vt imperatum, ſed vel ſecundum ſe vel imperantem: ſic enim contra exteriorem diſtinguitur.

• cs. 2. paulo poſt pri. tom. 5.

In corp. & q. 1. art. 2.

dũ, ſicut inſtrumẽtis, neque act⁹ exteriores habẽt rõnem moralitatis, niſi inquãtũ ſunt volũtarij. Et ideo act⁹ humani ſpẽs formaliter conſideratur ſm finem, materialiter aũt ſm obiectum exterioris actus. vnde Philoſophus dicit in 5. Eth.* Quòd ille qui furatur, vt cõmittat adulteriũ, eſt p ſe loquẽdo, magis adulter q̃ fur.

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ ſi ois habet rõnẽ obiecti, vt dcm̃ ẽ.*

Ad 2m dicendum, ꝙ ordinari ad talẽ finẽ, etſi accidat exteriori actui, nõ tñ accidit actui interiori volũtatis, q cõparat ad exteriorem, ſicut formale ad materiale. G

Ad 3m dicendum, ꝙ quando multi actus ſpecie differentes ordinãtur ad vnum finem, eſt quidem diuerſitas ſpeciei ex parte exteriorum actuum, ſed vnitas ſpeciei ex parte actus interioris.

Articvlvs VII.

Vtrum ſpecies, quæ eſt ex fine, contineatur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere, uel ecõuerſo. H

2. 2. qu. 18. art. 1. ad 2.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpecies bonitatis, quę eſt ex fine, contineat ſub ſpecie bonitatis, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſub genere: puta, cùm aliquis vult furari vt det eleemoſynam. Actus. n. habet ſpeciem ex obiecto, vt dictum eſt*: ſed impoſſibile eſt quòd aliquid contineatur in aliqua alia ſpecie, quæ ſub propria ſpecie non continetur: quia idẽ non poteſt eſſe in diuerſis ſpeciebus nõ ſubalternis. ergo ſpecies, quę eſt ex fine, continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto. I

*ar. præced. & 2. & qu. 5. ar. 3.

¶ 2. Præt. Semper vltima differentia conſtituit ſpeciem ſpecialiſſimam: ſed differentia, quæ eſt ex fine, videtur eſſe poſterior q̃ differentia, quę eſt ex obiecto, quia finis habet rõnem vltimi. ergo ſpecies, quę eſt ex fine, continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſpecialiſſima.

¶ 3 Præt. Quanto aliqua differentia eſt magis formalis, tanto magis eſt ſpecialis: quia differentia comparatur ad genus, vt forma ad materiã: ſed ſpecies, quæ eſt ex fine, eſt formalior ea quę eſt ex obiecto, vt dictũ eſt*. ergo ſpecies, quę eſt ex fine, cõtinetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſpecialiſſima ſub genere ſubalterno. K

art. 6. huius quæſt.

Sed contra. Cuiuslibet generis ſunt determinatę differentię: ſed actus eiuſdem ſpeciei ex parte obiecti, põt ad ĩfinitos fines ordinari: puta, furtũ ad infinita bona, vel mala. ergo ſpecies, quę eſt ex fine, nõ cõtinetur ſub ſpecie, quę eſt ex obiecto, ſicut ſub genere.

Respon. Dicendum, ꝙ obiectum exterioris actus dupliciter poteſt ſe habere ad finem voluntatis. Vno modo, ſicut per ſe ordinatũ ad ipſum: ſicut bene pugnare, per ſe ordinatur ad victoriam. Alio modo per accidens, ſicut accipere rem alienam, per accidens ordinatur ad dandum eleemoſynam. Oportet autẽ, vt Philoſophus dicit in 7. Metaph.* quòd differentiæ diuidentes aliquod genus, & conſtituentes ſpeciem illius generis, per ſe diuidant illud: ſi autem per accidens, non recte procedit diuiſio: puta, ſi quis dicat, Animalium aliud rationale, aliud irrationale: & animalium irrationalium, aliud alatum, aliud nõ alatum. Alatum enim, & non alatum, nõ ſunt per ſe determinatiua eius quod eſt irrationale. Oportet autem ſic diuidere, Animaliũ aliud habẽs pedes, aliud non habens pedes: & habentium pedes, aliud habet duos, aliud quatuor, aliud multos: hæc enim per ſe determinant priorem differentiam. Sic igitur quando obiectum non eſt per ſe ordinatum ad finem, differentia ſpecifica, quæ eſt ex obiecto, non eſt per ſe determinatiua eius quod eſt ex fine, nec e cõuerſo. Vnde vna iſtarum ſpecierum non eſt ſub alia: ſed tunc actus moralis eſt ſub duabus ſpeciebus, quaſi diſparatis. vnde dicimus ꝙ ille qui furatur, vt mœchetur, cõmittit duas malitias in vno actu. Si vero obiectum per ſe ordinetur ad finem, vna dictarum differentiarum eſt per ſe determinatiua alterius: vnde vna iſtarum ſpecierum continebitur ſub altera. Conſiderandum autem reſtat, quæ ſub qua. Ad cuius euidentiam primo conſiderandum eſt, ꝙ quanto aliqua differentia ſumitur a forma magis particulari, tanto magis eſt ſpecifica. Secundo, ꝙ quanto agens eſt magis vniuerſale, tanto ex eo eſt forma magis vniuerſalis. Tertio, ꝙ quanto aliquis finis eſt poſterior, tanto reſpondet agẽti vniuerſaliori. Sicut victoria, quę eſt vltimus finis exercitus, eſt finis intentus a ſummo duce: ordinatio autem huius aciei, vel illius, eſt finis intẽtus ab aliquo inferiorum ducum. Et ex iſtis ſequitur, ꝙ differentia ſpecifica, quę eſt ex fine, eſt magis generalis: & differentia quę eſt ex obiecto per ſe ad talem finẽ ordinato, eſt ſpecifica reſpectu eius. Volũtas. n. cuius proprium obiectũ eſt finis, eſt vniuerſale motiuũ reſpectu omnium potentiarum animę, quarum propria obiecta, ſunt obiecta particularium actuum.

tex. 43. to. 3.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſecundũ ſubſtantiam ſuam non poteſt aliquid eſſe in duabus ſpeciebus, quarum vna ſub altera non ordinetur. Sed ſecundum ea, quę rei adueniunt, poteſt aliquid ſub diuerſis ſpeciebus contineri. Sicut hoc pomum ſecundum colorem, cõtinetur ſub hac ſpecie, ſcilicet albi: & ſecundum odorem, ſub ſpecie bene redolentis. Et ſimiliter actus, qui ſecundum ſubſtantiam ſuam eſt in vna ſpecie naturę, ſecundum conditiones morales ſuperuenientes, ad duas ſpecies referri poteſt, vt ſupra dictum eſt.*

q. 1. artic. 3. ad 3.

Ad 2m dicendum, ꝙ finis eſt poſtremum in executione, ſed eſt primum in intentione rationis, ſecundũ quam accipiuntur moralium actuum ſpecies.

Ad 3m dicendum, quòd differentia comparatur ad genus, vt forma ad materiam, inquãtum facit eſſe genus in actu: ſed etiam genus cõſideratur vt formalius ſpecie (ſecundum quod differentia comparatur ad genus, vt forma ad materiam) inquantum facit eſſe abſolutius, & minus contractum: vnde & partes diffinitionis reducuntur ad genus cauſę formalis, vt dicitur in libro Phyſic.* & ſecundum hoc, genus eſt cauſa formalis ſpeciei: & tanto erit formalius, quanto communius.

li. 2. text. 31 tom. 2.

Articvlvs VIII.

Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum ſuam ſpeciem.

2. diſ. 1. q. 3. ad 3. Et 2. di. 40. ar. 1. Et mal. q. 2 art. 4. 5 & 5. cor. & quoli. 9. ar. 15. cor.

Ad octavvm ſic procedit. Videtur quòd nõ ſit aliquis actus indifferens ſecundum ſuam

¶ Super quæſtionis de cimaoctauæ Articulum octauũ et nonũ.

Circa octauũ, & nonũ præcipue articulum, dubiũ occurrit de illa conditionali.

ſpeciem. Malum enim eſt priuatio boni, ſecũdum Auguſtinum*: ſed priuatio & habitus ſunt oppoſita immediata ſecũdum Philoſophũ. ergo nõ eſt aliquis actus, qui ſecũdum ſpeciem ſuam ſit indifferẽs, quaſi medium exiſtens inter bonum & malum.

¶ 2 Præt. Actus humani habent ſpeciẽ a fine, vel obiecto, vt dictũ eſt*: ſed omne obiectum, & omnis finis habet rationem boni vel mali. ergo omnis actus humanus ſm ſuam ſpeciem, eſt bon⁹, vel malus. nullus ergo eſt indifferens ſecundum ſpeciem.

¶ 3 Præt. Sicut dictum eſt*, Actus dicitur bonus, qui habet debitã perfectionem bonitatis, malus, cui aliquid de hoc deficit: ſed neceſſe ẽ, qđ omnis act⁹ vel habeat totã plenitudinẽ ſuę bonitatis, vel aliquid ei deficiat. ergo neceſſe eſt, ꝙ omnis actus ſm ſpẽm ſuã, ſit bonus, vel malus, & nullus indifferens.

SED CONTRA eſt, quod Auguſtinus dicit in libro de ſerm. Dom. in mont.* quòd ſunt quædã facta media, quæ poſſunt bono, vel malo aĩo fieri, de quibus eſt temerarium iudicare. ſunt ergo aliq act⁹ ſm ſpẽm ſuam indifferentes.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſicut dictũ eſt*, Actus omnis habet ſpeciem ab obiecto: & actus human⁹, qui dicitur moralis, habet ſpeciẽ ab obiecto relato ad prĩcipiũ actuum humanorum, quod eſt ratio. Vnde ſi obiectũ actus includat aliquid, quod cõueniat ordini rõnis, erit actus bonus ſm ſuam ſpeciẽ, ſicut dare eleemoſynam indigẽti. Si autem includat aliquid, quod repugnet ordini rationis, erit malus actus ſecũdum ſpeciem, ſicut furari, quod eſt tollere aliena. Contingit autẽ ꝙ obiectum act⁹ nõ includit aliquid pertinens ad ordinẽ rõnis, ſicut leuare feſtucam de terra, ire ad campum, & huiuſmodi: & tales actus ſecundum ſpeciẽ ſuam ſunt indifferentes.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ duplex eſt priuatio: quædam quæ conſiſtit in priuatum eſſe, & hæc nihil relinquit, ſed totum aufert: vt cæcitas totaliter aufert viſum, & tenebræ lucem, & mors vitam. Et inter hanc priuationẽ, & habitum oppoſitũ, nõ põt eſſe aliquod mediũ circa propriũ ſuſceptibile. Eſt autem alia priuatio, quæ conſiſtit in priuari: ſicut ægritudo eſt priuatio ſanitatis, non ꝙ tota ſanitas ſit ſublata, ſed qđ eſt quaſi quædam via ad totalem ablationẽ ſanitatis, quæ fit per mortem. Et ideo talis priuatio cũ aliquid relinquat, nõ ſemper eſt immediata cũ oppoſito habitu. & hoc modo malũ eſt priuatio boni, vt Simplicius dicit in cõmẽto ſup lib. Prędicamẽtorũ: quia nõ totum bonum aufert, ſed aliquid relinquit: unde poteſt eſſe aliquod mediũ ĩter bonũ, & malũ.

AD 2m dicendum, quòd omne obiectum, vel finis, habet aliquam bonitatem vel malitiam, ſaltem naturalem: nõ tamen ſemper importat bonitatem, vel malitiam moralem, quæ conſideratur per comparationẽ ad rationem, vt dictũ eſt*: & de hac nunc agitur.

AD 3m dicendum, quòd non quicquid habet actus, pertinet ad ſpeciem eius: vnde etſi in ratione ſuæ ſpeciei non contineatur quicquid pertinet ad plenitudinem bonitatis ipſius, non propter hoc eſt ex ſpecie ſua malus, nec etiam bonus: ſicut homo ſecundum ſuam ſpeciem neque virtuoſus, neque vitioſus eſt.

ARTICVLVS IX.

Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum indiuiduum.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quòd aliquis actus ſecundum indiuiduum, ſit indifferens. Nulla enim ſpecies eſt, quæ ſub ſe nõ cõtineat, vel cõtinere poſſit aliqđ ĩdiuiduũ: ſed aliquis act⁹ eſt indifferens ſm ſuam ſpẽm, vt dictũ eſt*. ergo videt ꝙ aliq actus indiuidualis põt eſſe indifferens.

¶ 2 Præt. Ex indiuidualibus actibus cauſantur habitus cõformes ipſis, vt dicitur in 2. Ethic.* ſed aliquis habitus eſt indifferens. dicit enim Philoſophus in 4. Ethic.† de quibuſdam, ſicut de placidis, & prodigis, quòd non ſunt mali: & tamen conſtat, quòd non ſunt boni, cũ recedãt a virtute, & ſic ſũt indifferentes ſm habitũ. ergo aliq act⁹ indiuiduales ſunt indifferentes.

¶ 3 Præt. Bonum morale pertinet ad virtutem, malum autem morale ptinet ad vitium: ſed contingit quandoque, quòd homo actum, qui ex ſpecie ſua eſt indifferẽs, nõ

---

tionali. Si actus a ratione deliberatiua procedens non ſit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rationi, & habet rationem mali. Super hac namque propoſitione fundatur doctrina authoris, negantis dari in indiuiduo actũ humanum indifferentẽ, ſeu mediũ inter bonum & malum moraliter. Et quidem Sco. in 2. ſen. di. 41. ſuſtinere conatur oppoſitum tripliciter. (Aug. enchi. c. 11. tom. 3.) Primo, quia non omnis actus humanus (In prędica. c. de oppoſi.) debet habere hmõi bonitatem, vel malitiã. Secũdo, q2 act⁹, ex quibus fit habit⁹ virtutis moralis, nõ eſt malus, vt patet: nec bonus moraliter, quia non eſt ex virtute morali. ergo. (q. 1. arti. 3.) Tertio, quia habens virtutem, non ſemp tenetur illa vti: ac p hoc põt quandoque operari non male, non vtẽdo virtute. Nec ponit ſolũ actũ indifferentem, ſed & habitũ indifferentẽ generatum ex huiuſmodi actib⁹. (art. 1. huius quæſt.) In quolib. quoque q. 18. ar. primo, directe etiam contra hanc conditionalẽ ſomniat triplicem actũ & habitum. ſ. bonum, & malum priuatiue, & malũ cõtrarie: fundatq; ſe ſuper dictis Boetii ſuper prædicamẽtis, in prima proprietate qualitatis, nolẽtis iniuſtitiã non priuationẽ, ſed contrariũ iuſtitiæ ſignificare: & ſuper ratione diſtinctionis iter priuatiue, & contrarie oppoſitũ. (ſi. 2. c. 21. & 28. tom. 4.) Et expreſſe dicit, quòd ſi quis actum nõ ordinet ad finẽ debitũ, talis eſt malus priuatiue, nõ contrarie: ſed ſi ordinetur ad finem indebitum, tunc eſt malus contrarie. (art. 1.) vultq; Dio. c. 4. de di. no. Malũ cõtingit ex ſingularibus defectib⁹, intelligi de malo priuatiue, nõ contrarie. In ſecundo quoque ſen. di. 7. q. 1. cõtradicit totaliter pręſẽti doctrinæ, volens ꝙ bonum & malum moraliter, ex parte obiecti careant medio, ex parte vero circunſtantiæ habeant mediũ. Et propterea non datur humanus actus indifferens ad bonum & malũ moraliter ex obiecto: ſed bene datur talis actus indifferens ex parte circunſtantiarum. Et ratio primi aſſignatur, quia oportet actum habere obiectum: obiectum aũt oportet eſſe vel conueniens actui ſecundum rectam rationem, vel diſconueniens. Ratio vero ſecundi non alia aſſignatur, niſi quia ſi quis det eleemoſynam pauperi non propter finem, de quo non cogitat, nec ſecundum alias circunſtantias, talis actus non eſt bonus moraliter: quia non debite circunſtantionatus: nec malus, quia non propter indebitum finem, puta, vanam gloriam. ergo indifferẽs, & priuatiue tantum malus, non contrarie. Sed hæc non ſolum vero non cõſonant, ſed ſibiipſis forte aduerſantur. Si n. act⁹, & habitus indifferens, & malus priuatiue, coincidũt apud ipſum (vt ex prædicta diſtin. 7. accipi poteſt) cum malum priuatiue & contrarie, ut Scot. accipit, in actu morali ſint idem, vt probabitur, ſequetur quòd actus indifferens, & malus contrarie, coincidant: quod implicat. (In corp. ar.) Si autẽ quatuor quis dixerit genera actuum, & habituum moraliũ ſecundum bonum, & bonum & malum moraliter, gratias agamus illi, qui ea adinuenit in noſtris moribus, quæ nec ipſe, nec alius in morib⁹ propriis, aut alienis potuit experiri. Proponãt, quæſo, in ſpecieb⁹, & ſuis indiuiduis actus iſtos deliberatos, & aduertẽt errorẽ ſuũ. Quatuor ergo agenda hic ſunt. Nã primo obiectis: Secundo fundamentis ſatisfaciẽdum eſt: Tertio, de indifferentia actus ſecundũ obiectum, ſeu ſpeciẽ. (2. di. 40. ar. 5. cor. & 4. diſ. 26. q. 1. art. 4. co. Et mal. q. 2. ar. 5) Et quarto, quòd non datur actus indifferens in particulari, oſtendendũ eſt. (art. pręced.) Procedemus autem ordine retrogrado, monſtrãtes primo, quòd omnis actus humanus in actu exercito, eſt bonus, aut malus moraliter. (c. 5. a medio. & c. 2. in fine & c. 6. ſimul. to. 5.) Arguitur ergo ſic primo: Omnis actus otioſus eſt malus contrarie: ſed omnis actus deliberatus priuatus debito fine, eſt otioſus. ergo malus contrarie. Maior eſt Ieſu Chriſti, Matthæi duodecimo de verbo otioſo. Idem enim eſt iudicium de reliquis acti-

ordinat ad aliquem finem vitij, uel virtutis ergo contingit aliquem actum indiuidualẽ eſſe indifferentẽ.

Sed contra eſt, quod Gregorius dicit in quadã homilia*. Otioſum verbũ eſt, quod vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut piæ vtilitatis caret, ſed verbũ otioſum eſt malũ, quia de eo reddẽt hõies rationem in die iudicij, vt dicitur Matth. 12. Si autem nõ caret ratione iuſtæ neceſſitatis, aut piæ vtilitatis, eſt bonũ. ergo omne uerbũ aut eſt bonum aut malũ, pari ergo ratione & quilibet alius actus uel eſt bonus, uel malus: nullus ergo indiuidualis actus eſt indifferens.

Respon. Dicendum, quod cõtingit quãdoque aliquem actum eſſe indifferentem ſecundũ ſpeciem, qui tamen eſt bonus, uel malus in indiuiduo cõſideratus. & hoc ideo, quia actus moralis, ſicut dictum eſt*, nõ ſolum habet bonitatem ex obiecto, a quo habet ſpeciem: ſed etiã ex circunſtantijs, quæ ſunt quaſi quędã accidẽtia. Sicut aliquid cõuenit indiuiduo hominis ſecundũ accidentia indiuidualia, quod nõ cõuenit homini ſecundũ rationẽ ſpeciei. Et oportet quòd quilibet indiuidualis actus habeat aliquã circun
G ſtantiã, per quã trahatur ad bonũ, uel malum, ad minus ex parte intẽtionis finis. Cum.n. rõnis ſit ordinare, actus a rõne deliberatiua procedens, ſi nõ ſit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rõni, vt habet rõnem mali. Si vero ordinetur ad debitum finem, cõuenit cum ordine rõnis: unde habet rõnem boni. Neceſſe eſt autem quòd uel ordinetur, uel nõ ordinetur ad debitũ finem: unde neceſſe eſt om-
H nem actum hõis a deliberatiua ratione procedentem, in indiuiduo conſideratum, bonum eſſe, uel malũ. Si autem non procedit a ratione

bus otioſis. Minor eſt nota ex terminis: otioſum enim ex priuatione finis debiti dicitur, & eſt. Quod autem ad finem debitum non ordinatur, non ſolum illum non aſſequitur: ſed etiam ſine ſpe huiuſmodi aſſecutionis ſit.

¶ Præt. Si priuatio debiti finis in actu humano, non conſtituit actum malum contrarie: pari ratione, imo maiore, nullius alterius circunſtantiæ priuatio conſtitueret actum humanũ malum cõtrarie. Patet ſequela, quia circunſtãtia finis eſt prima, & magis intima. Falſitas vero conſequentis patet ex eo, quòd etiam actus boni ex genere ſuo, ſi fiunt quando non debent, & vbi non debent, ſunt moraliter mali: vt patet de actu coniugali, & ex ſupradictis authoribus de circũſtantijs, Ariſtot. Tullio &c.

¶ Præt. & eſt ratio literæ, Ratio deliberatiua quando agit, debet agere propter debitum finẽ, quia debet agere ex ratione recta. Recta autẽ ratio dictat, quod vnicuique detur quod ſibi debet: ac per hoc, quod actio ordinetur in finem debitum. Si ergo agit, & non propter debitum finem, ergo priuat actionem fine debito, quando oportet. Hoc autem eſt manifeſte malum contrarie, ſicut priuare hominẽ bono ſibi debito. hæc de primo communicando cum Sco. in vocabulis. Quòd autem aliquis actus ſit ſecũdum obiectum indifferens, probatione non eget, ſed inductione. Leuare ſiquidem feſtucam de terra, ire ad agrum, & ſimilia, deliberate actus humani ſunt: & tamen obiecta relata ad rationem, nec conuenientiam, nec diſconuenientiam important. Volitio enim terminata ad hoc volitum, puta, ire ad agrum, nihil habet ex tali volito boni, vel mali: quoniam tale volitum nec conſonat, nec diſſonat volitioni ſecundum rectã rationem, vt de ſe patet: vnde poteſt & bene, & male indifferenter fieri. hæc de ſecundo. Fundamentũ autem Scoti, eſt diſtinctio inter priuationem, & contrarietatem, quam pluries repetit. Et in hoc quidem deceptus eſt dupliciter. Primo, quia aliud eſt loqui de iſtis in communi, & aliud de iſtis in tali materia. Licet enim in communi priuatio non inferat contrarium: in aliqua tamen materia conuertuntur priuatio, & contrarium, vt ipſe Sco. fatetur. Hoc autem maxime accidit in materia morali ſecundum bonum & malum: quoniam ſicut in naturalibus priuatio formæ ſubſtãtialis numquam inuenitur, niſi adiuncta oppoſitæ formę ſubſtãtiali: ita in moralibus priuatio ſubſtantialis bonitatis moralis nunquam inuenitur, niſi adiũcta oppoſitæ bonitati. Nunquam enim voluntas deliberata actum ſuũ debita ſibi bonitate ſecundum rationem priuat, niſi tendendo in aliquod aliud bonum vere, vel apparenter oppoſitũ illi bono. Si enim declinat in bonum non oppoſitum, cum non oppoſita poſſint eſſe ſimul, non declinabit in priuationẽ illius. Et omnium horum radix eſt, quia agens non intendit in priuationem boni, niſi quia intendit aliud bonum incompoſſibile illi priori, ac per hoc habentem annexam priuationem alterius. Secundo, quia ratio mali culpæ, de quo eſt ſermo, cuius Deus non eſt author, non conſiſtit in malitia contrarie, ſed in malitia priuatiue: vt ex ſupradictis patet. Et ſi actus humanus non eſſet malus contrarie, ſed priuatiue tantum, actus ipſe eſſet malus moraliter, & peccatum &c. Verbi gratia, pro Nouitijs. Cæcitas, quæ eſt malum naturæ in oculo, inſinuat tria: puta, oculum, diſpoſitionem contrariam viſui, & priuationem viſus debiti. Si in oculo eſſet priuatio viſus debiti abſque illa diſpoſitione contraria, cæcitas eſſet malum oculi. Diſpoſitio namque illa, cum poſitiuum ens ſit, non conſtituit rationem mali, ſed boni: ſed priuatio viſus debiti in oculo apto nato, quando &c. conſtituit rationem mali. Si igitur actus humanus, qui eſt capax boni & mali moraliter, declinat a bono morali, dato quòd non perueniat ad bonum contrariũ, quod vocatur, ſecundum philoſophiam moralem, malum contrarie, ex
F hoc ipſo quòd eſt priuatus bonitate ſibi debita, quando &c. mali moralis vere & proprie rationem habet: quod eſt eſſe malum priuatiue. Habẽt enim ſe in actu humano malo hæc tria, ſcilicet priuatio bonitatis debitæ, malum contrarie, & actus humanus: ſicut cæcitas, diſpoſitio contraria viſui, & oculus. Ex diſtinctione igitur priuationis & contrarij, oppoſitum potius ſequitur eius, quod intendit Scot*. hæc de tertio. Quo ad quartũ, oportet ſtabilire in hac, ſicut & in cæteris diſputationibus, quid, Mali nomine, in moralibus intelligitur: & certum eſt quòd cum malum moraliter continetur ſub malo abſolute, quòd ſicut malũ eſt priuatio boni debiti ſubiecto, quando, ſicut &c. ita malum moraliter eſt priuatio bonitatis debitæ ſecũdum rationem, quando, ſicut &c. in actu humano. Et ſiue actus humanus habeat ſecũdum ſuam ſpeciem contrarietatem bono, ſiue non, ratio peccati culpæ & mali moraliter, in illa priuatione conſiſtit formaliter. Ignorantia igitur propriæ vocis eſt. dicere, quòd actus humanus non propter finem debitum factus eſt indifferens: ex eo enim quòd priuatus eſt fine debito, quando oportet &c. mali moralis rationem habet. Nec opus eſt contrarietate ad hoc, quòd mali rationem habeat: quamuis opus ſit ea ad hoc, quòd ſpeciem habeat poſitiuam in moralibus malis: vt patet ex ſupradictis. Ex his patet reſponſio ad primũ eorũ quę inducunt ex 4. diſt. 2. Ex quo enim omnis actus deliberatus debet habere finem: quia omne agens agit propter finem, & ſecundum Anſelmum allegatum a Sco. in omni volitione eſt inuenire quid, & cur, oportet quòd
I omnis humanus actus debeat habere bonitatem, vel malitiam in ſuo exercitio. ſi enim ad debitum finem ordinatur cum ſuis circunſtantijs, eſt bonus: ſi non, ipſo facto eſt malus: quia priuatus debita ſibi ſunt &c. bonitate.

¶ Ad ſecundum vero dicitur, quòd actus iuſti, ex quibus fit iuſtitia, ſunt boni moraliter, quamuis non ſint totaliter perfecti: quia non fiunt prompte, faciliter, delectabiliter, & breuiter, vt fiunt ab habituatis. vnde ſophiſma conſequentis eſt, Actus non fiunt ex virtute iuſtitiæ habituali. ergo non ſunt iuſti.

¶ Ad tertiũ aũt dicitur, quod licet habens virtutẽ nõ teneatur ad ſemper vti illa: tenetur tñ quãdocunq; operatur, vti forma virtutũ, ideſt, recta ratione, & per hoc nũquã poteſt indifferenter operari.

¶ Ad primum autem inductorum ex Quolibet iam patet reſpõſio. Licet enim ſecũdum Boe. & veritatem, aliud ſit priuatio iuſtitię, & aliud iniuſtitiæ habitus: ratio tamen mali conſiſtit in ipſa priuatione iuſtitię, quando, ſicut &c. vnde & iniuſtitia ipſa actualis & habitualis contraria iuſtitiæ, non habet rationem mali, ni-
K ſi ratione priuationis. Ipſa igitur priuatio eſt primo malum: & cuicunque conuenit malum, per ipſam conuenit, & non ratione contrarietatis. Mirum eſt autem de iſto homine exponente, quòd illa Diony. no: bonitas 4.c. de di. no. Malum ex ſingularibus defectibus, intelligitur de malo priuatiue: & ex alia parte dicente, quòd malum priuatiue eſt indifferens. Sequitur.n. ex his, quod Dio. tractans ibi de malo, tractat de indifferente, & quod bonũ conſurgit ex cauſa integra: indifferens autem ex ſingularibus defectibus. Iſtos autem habitus indifferentes, quos Sco. finxit, experientia teſtari videtur chimericos eſſe, eo quòd nemo apparet habituatus ad indifferentia. Ad ea demum, quæ ex ſeptima diſtin. 2. inducta ſunt, reſpondendo dicitur, quòd ratio primi, nihil penitus valet, ſ. neceſſitate obiecti ad immediationem boni & mali moralis in eodem procedens. Stat enim quòd obiectum eſt neceſſarium, & tñ neutrum: vt patet ex dictis. Et ſi neceſſitas infert immediatione boni & mali, cum in omni volitione non ſolum quid, ſed cur, exigatur, concedat quoque quòd reſpectu finis omnis actus aut malus, aut bonus. Exemplum uero pro ratione

ſecundi

* li. 7. mor. ca. 25. ante medium id habet: Et hom. 16. in Eua. i fine.

* art. 3.

deliberatiua, ſed ex quadā imaginatione, ſicut cū aliqs fricat barbā, vel mouet manū aut lapidē, talis actus nō eſt ꝓprie loquēdo moralis, vel humanus, cum hoc habeat actus a rōne: & ſic erit indifferēs, quaſi extra genus moraliū actuū exiſtens.

Ad primvm ergo dicendum, quòd aliquem actum eſſe indifferētem ſm ſuam ſpeciē, pōt eſſe multipliciter. Vno modo ſic, quòd ex ſua ſpecie debeatur ei quòd ſit indifferens: & ſic procedit rō. ſed tamen iſto modo nullus actus ex ſua ſpecie eſt indifferens. Nō. n. eſt aliquod obiectum humani actus, qđ non poſsit ordinari vel ad malū, vel ad bonum per finē, vel circunſtantiā. Alio modo, poteſt dici indifferēs ex ſua ſpē, q̄a non habet ex ſua ſpecie ꝙ ſit bon⁹, uel mal⁹: vnde ꝑ aliquid aliud pōt fieri bon⁹, vel malus. Sicut homo non habet ex ſua ſpecie, quòd ſit albus, vel niger: nec tamen habet ex ſua ſpecie ꝙ nō ſit alb⁹, aut niger. Poteſt. n. albedo vel nigredo ſuperuenire homini aliūde, q̄a principijs ſpeciei.

Ad 2ᵐ. dicendum, ꝙ Philoſophus * dicit illum eſſe malum proprie, qui eſt alijs hominibus nociuus: & ſecūdum hoc dicit, prodigum non eſſe malū, quia nulli alteri nocet, niſi ſibiipſi. & ſimiliter de oībus alijs qui nō ſunt ꝓximis nociui. Nos aūt hic dicimus malum communiter, omne quod eſt rationi rectę repugnans: & ſecundum hoc, omnis indiuidualis actus eſt G bonus, vel malus, ut dictum eſt.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd omnis finis a ratione deliberatiua intentus, pertinet ad bonū alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitij. Nā hoc ipſum, qđ aliquis agit ordinate ad ſuſtētationem, vel qetē ſui corporis, ad bonūvirtutis ordinat in eo, qui corp⁹ ſuū ordinat ad bonum uirtutis: & idē patet in alijs.

Articvlvs x.

Vtrum aliqua circunſtantia conſtituat actum moralem in ſpecie boni, vel mali.

H Ad decimvm ſic procedit. Videtur quòd circunſtantia non poſsit conſtituere aliquā ſpeciem boni, vel mali actus. Species enim act⁹, eſt ex obiecto: ſed circūſtātię differunt ab obiecto. ergo circunſtantiæ non dāt ſpeciē actus.

§ 2 Præt. Circunſtautiæ comparātur ad actum moralem, ſicut acci-

ſecundi implicat: quia ſi quis det eleemoſynam pauperi, & non propter malum finem, & nihil cogitet de fine actualiter, nō ꝓpter hoc agit non propter finem: quia aut agit propter finem virtualiter: aut agit propter finem, quod eſt obiectum ipſum. Iam enim dictum eſt, quòd obiectū voluntatis eſt finis: dat enim eleemoſynā pauperi, vt det eleemoſynā pauperi. hoc autem cōſtat eſſe bonum. Implicat ergo, dicere actū humanū abſq; fine. Quòd ſi aliq; circunſtātiæ ad actum bonū neceſſariæ omittantur, conſtat actū eſſe malum, & nō indifferentem. Si enim malum conſiſteret ī poſitiue oppoſitis circunſtantiis, malū a deo eſſet, ſicut cætera poſitiua. ſed de his hactenus.

¶ In reſponſione ad primum octaui articuli, dubium duplex occurrit. Primū eſt, quia æquiuocari videtur de medio. Nā ratio literæ loquitur de medio per participationem: actus autem indifferēs eſt medium per abnegationem tantum. Secundum eſt, quia falſum eſt, ꝙ malum morale non tollat totum bonū morale ſibi oppoſitum. Actus nāq; intemperantiæ vndiq; malus, tollit totum bonum temperantiæ ab illo actu, quamuis non tollat bonum actionis humanæ, utpote ſubiectū: ſicut nec vlla priuatio tollit ſubiectum.

locis in argucitatis.

¶ Ad primum horum dicitur, ꝙ quia ratio literæ inducitur ad ſatisfaciendum motiuo argumenti, ſcilicet, Priuatio, & habitus ſunt oppoſita immediata, non eſt deſcendendum ad tale, vel tale mediū, ſed ſtandum eſt in formali, ſcilicet habere, vel non habere medium. & hoc ſolum intendit litera, ſcilicet, quòd quædā priuatiue oppoſita habent medium: quia priuatio conſiſtit in priuari, ac per hoc non tollit totum oppoſitum.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd malum morale dupliciter intelligi poteſt non tollere totū oppoſitum, primo permiſſiue, ideſt, nō eſt neceſſe quòd tollat totum bonum oppoſitum: & hoc eſt manifeſte verum. Dare nanque eleemoſynam indigenti propter inanē gloriam, eſt malum morale: non tamen tollit totam bonitatem moralem ab actu illo: quia actus eſt bonus moraliter ſecundum ſubſtantiam, malus autem ſm circūſtantiam finis. Et hunc ſenſū non eſſe alienū ab authore, illa verba literæ innuūt, ſi licet talis priuatio non ſemꝑ eſt immediata cū oppoſito habitu: quaſi inſinuetur, ꝙ ſicut in cōi ſufficit priuationi in priuari, ꝙ non oportet eſſe immediatam oppoſito habitui: ita in ſpeciali ſufficit ma- K lo, ꝙ non oportet ipſum priuare toto bono oppoſito. Secundo poteſt intelligi poſitiue, ſeu per ſe. Et ſic verificatur, pro quanto omnis actus quantūcunque malus, oportet ꝙ habeat hanc bonitatem moralem, ꝙ. ſ. ordinetur ad beatitudinem: & ſit bonus bonitate finis communiſsimi formaliter, vt patet ex ſupradictis. Et ſic malum morale non poteſt tollere totā bonitatē moralem: ſicut nec ægritudo totam ſanitatem in corpore perſeuerante in vita. Et hæc intellige de malo, & bono morali non ſm hanc, vel illam rōnē, puta, ſecūdum ſpeciē, vel obiectum (Sic nāq; aliquis actus nullam habet bonitatem, vt in littera dicitur) ſed ſimpliciter, ſm quod inueniuntur in rerum natura in actu exercito. ſic enim oportet beatitudinem actum omnem reſpicere.

¶ Circa calcem 9. ar. eſt dubium motum a Durando in 2. ſent. diſtin. 40. quia non videtur verum, quòd actus ex imaginatione procedentes, vt fricatio barbæ, motio baculi &c. ſint extra genus moris: quia actus hoīs, qui ſubeſt libero arb. quo ad hoc, ꝙ eſt impediri, vel non impediri, non eſt extra genus moris: ſed F actus iſti ſunt huiuſmodi, vt patet. ergo. Maior patet ex eo, ꝙ aliter in ſenſualitate non eſſet malum moraliter, propterea quia liberum arb. potuit impedire, & non impedire.

¶ Ad hoc dicit̄ ꝙ S. Tho. intēdit de actibus illis, qui non poſſunt a libero arb. impediri: vtpote prouenientes ex qualitatibus naturalib⁹: vel ex apprehenſione alicuius occurrētis terribilis, vel delectabilis. Sed hoc verbis literæ cōtradicit, expreſſe ſpecificantis tales act⁹, qui vere ſunt ex imaginatione cauſaliter: & ſunt motus locales exteriores mēbrorum noſtrorū ſubiectorum totaliter imperio rōnis, vt mot⁹ manus ad barbam, & mot⁹ baculi a manu &c. quos conſtat potuiſſe impediri a liber. arbi. Aliter ergo dicendum eſt, ꝙ quia vnūquodq; eſt tale nō ſm quod eſt in potentia, ſed ſm quod eſt actu: nec aliquid reponitur in genere per id quod poteſt eſſe, ſed per id quod eſt (non enim ſuperficies ſpectat ad genus coloris, quia poteſt eſſe alba, aut nigra) ideo actus omnis, qui actualiter a ſola eſt imaginatione, quāuis poſſit ſubeſſe imperio rationis, non eſt in genere moris. Et ſi contra hoc obiiciatur: quia actus ſēſualitatis ſunt in genere moris, ex hoc ſolo ꝙ potuerunt impediri. negatur hoc: quoniam actus ſenſuales, qui dicuntur voluntarii, quia non impediti a voluntate potente præuenire ſingulos, non ſolum potentia, I ſed actu, ſubſunt voluntati non poſitiue, ſed priuatiue ſtricte, ſ. non per actum elicitū, aut imperatū a voluntate, ſed per ſtrictā priuationē actus eliciti & imperati: ſunt enim abſque præuentione voluntatis potentis, & debentis præuenire. Notanter aūt dixi, priuatiue ſtricte, & non negatiue: quia vt ex q. 6. arti. 3. ſuperius patet, ad rationem voluntarii indirecte nō ſufficiunt poteſtas, & negatio: ſed adeſſe oportet obligationem, ſeu debitū. vnde non reducuntur in voluntatem, vt cauſam priuatiue, actus q̄cunque ab imaginatione, & quibuſcumque aliis inferioribus viribus ex hoc, ꝙ voluntas poteſt eos impedire, & non impedit. Et conſequenter non ſunt ex hoc in genere voluntarii, & cōſequēter nec moris: ſed ex hoc, ꝙ voluntas poteſt, & debet impedire, & non impedit. Tunc. n. eſt vera priuatio in ſubiecto apto nato ſub rōne debiti, & non ſolum poſsibilis. vnde tunc, & intantū actus ſenſuales ſunt voluntarii, quando, & inquātum potuit, & debuit voluntas impedire. Conſtat aūt ex hoc, ꝙ impedire, eſt poſitiuū quoddam, ꝙ non obligatur ſemper, & ad ſemper voluntas ad impediendum: ac per hoc quando imaginatio actus cauſat illo tēpore, quo voluntas non debet, quāmuis poſſit, tunc actus illi sūt extra genus voluntarii, & moris. Actus autem hi præcipue eſſe poſſunt, qui indifferentes ſunt ſecundum ſuam ſpeciem, vt mouere baculum &c.

In corp. ar.

Supr. art. 5. ad 4. & inf. art. 11. co & q. 73. ar. 7. cor. & ad 1. & 2. d. 36 ar. 5. cor. & 4. diſ. 16. q. 3. ar. 2. q. 3. co. & diſ. 41 ar. 4. qō. 2. cor. Et mal. q. 2. ar. 6. ꝓ to. & art. 7. cō. & qu. 7. ar. 4. co.

¶ *Super Quæſtionis decimæoctauæ Articulum decimum & undecimum.*

Circa decimum, & vndecimum articulos, vna cum reſponſione ad quartum, in quinto articulo huius quæſtionis decimæ octauæ, aduerte, & diligenter conſidera, quòd ſicut in naturalibus quædam accidentia ſunt ſecundum ſe formæ, vt albedo, & dulcedo: quædam aūt ſunt ſolūmodo conditiones præſuppoſitarū formarū, vt magis, minus, mai⁹, fortiter, velociter, & alia huiuſmodi: ita in moralibus circūſtantiæ duplices, quædā ſm ſe

dentia eius, vt dictum eſt:* ſed accidens ooo cooſtituit ſpeciem. ergo circuoſtaotia non conſtituit aliquam ſpeciem boni, vel mali.

¶ 3 Præt. Vnius rei ooo ſuot plures ſpecies: vnius aoté actus ſnot plures circunſtantiæ. ergo circunſtantia non conſtituit actum moralé in aliqoa ſpecie boni, vel mali.

Sed contra. Locos eſt circúſtantia quædam: ſed locus cooſtituit actum moralem in quadá ſpecie mali. furari.n.aliquid de loco ſacro, eſt ſacrilegium. ergo circunſtantia conſtituit actum moralem in aliqua ſpecie boni, vel mali.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſpecies rerum naturalium conſtituuntur ex naturalibos formis: ita ſpecies moralium actuom conſtituuntur ex formis, prout ſunt à ratiooe cooceptæ, ſicut ex ſupradictis* patet. Quia vero natura determinata eſt ad voum, nec poteſt eſſe proceſſus oaturæ in infioitum, neceſſe eſt peruenire ad aliquá vltimá formam, ex qoa ſumatur H differentia ſpecifica, poſt quam alia differentia ſpecifica eſſe oon poſsit. Et iode eſt quòd in rebus naturalibus, qood eſt accidés alicui rei, oõ pót accipi vt differétia conſtituens ſpecié: ſed proceſſus rónis non eſt determioatus ad aliquid vnú. Sed quolibet dato, pót vlterius procedere. & ideo, qood in actu vno accipitur vt circunſtantia ſuperaddita obiecto, quod determinat ſpeciem actus, poteſt iterum accipi a I róne ordinante, vt priocipalis conditio obiecti determinantis ſpecié actus. Sicut tollere alienú, habet ſpecié ex róne alieni: ex hoc.n.cooſtituitur in ſpecie ſurti. Et ſi cooſideretur ſuper hoc ratio loci, vel téporis, ſe habebit io ratiooe circúſtátiæ: ſed quia ratio ẽt de loco, vel de tempore, & alijs huiuſmodi ordinare pót, cótingit conditioné loci circa obiectú, accipi vt contrariá ordini rationis: pota, ꝙ ró ordinat ininriá noo eſſe facieodam loco ſa K cro. vnde tollere aliquid alienum de loco ſacro, addit ſpecialé repugnaotiá ad ordiné rõois. Et ideo locus, qui prius cóſiderabatur vt circúſtantia, oonc cóſideratur vt principalis cooditio obiecti róni repugnãs. Et per húc modú, qñcúq; aliqua circunſtantia reſpicit ſpecialé ordioé rónis vel ꝓ, vel cótra, oportet ꝙ circunſtantia det ſpecié actui morali uel booo, uel malo.

Ad primum ergo dicendú, ꝙ circuoſtantia, ſecuodum quod dat ſpeciem actui, cóſideratur ut quæ F dá cõditio obiecti, ſicut dictú eſt*, & quaſi q̃dam ſpecifica dfia eius.

Ao 2^m^ diceodum, quòd circúſtantia manens in ratiooe circuoſtantiæ, cum habeat ratiooem accidentis, oon dat ſpeciem: ſed inquantú mutat' in principalem conditioné obiecti, ſm hoc dat ſpém.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ nó omnis circunſtantia conſtituit actum moralé í aliqoa ſpecie boni, oel mali, cùm non quælibet circúſtantia importet aliquam cóſooantiam, oel G diſſooátiam ad rationé. Vnde non oportet, licet ſint multæ circuoſtátię vnios actus, ꝙ uoos actus ſit in pluribos ſpeciebus: licet etiá ooo ſit iocooueniés, ꝙ unus actus moralis ſit io pluribus ſpeciebos moris ẽt diſparatis, ot dictom eſt.

ARTICVLVS XI.

Vtrum omnis circumſtantia augens bonitatem, uel malitiam, conſtituat actum moralem in ſpecie boni, uel mali.

H AD vnoecimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ omnis circunſtátia pertinés ad bonitatem, uel malitiá, det ſpeciem actui. Bonum enim & malum, ſunt differétiæ ſpecificæ moralium actuum. Qood ergo facit differétiam io bonitate uel malitia moralis actus, facit differre ſm differentiam ſpecificam, qood eſt differre ſecundum ſpeciem. ſed id qood addit io bonitate uel malitia actus, facit differre ſecundum booitatem, & malitiam. ergo facit differ- I re ſecundum ſpeciem. ergo omnis circunſtantia addens in bonitate, uel malitia actus, cóſtituit ſpém.

¶ 2 Præt. Aut circunſtantia adueniens habet in ſe aliquam rationem bonitatis, vel malitiæ, aut non. Si nó, nó pót addere in bonitate, vel malitia actus: quia qđ noo eſt booum, ooo poteſt facere maius bonum: & qood non eſt malum, non poteſt facere maius malú. Si autem habet io ſe rationem booitatis, vel malitiæ, ex hoc ipſo habet quádam ſpeciem boni, vel mali. ergo omnis circunſtantia aogens booitatem, vel malitiam, conſtituit oouam ſpeciem boni, vel mali.

¶ 3 Præt. Secundum Dio. 4. cap. de di. oo.* Ma- K lum cauſatur ex ſingularibus defectibus: quælibet autem circuoſtantia aggrauans malitiam, habet ſpecialem defectum. ergo quælibet circunſtantia habet oouam ſpeciem peccati. Et eadem ratione quælibet augens bonitatem, videtur addere nouam ſpeciem boni: ſicut quęlibet vnitas addita numero, facit oouam ſpeciem numeri. Bonum enim cooſiſtit in oumero, pondere, & menſora. In par. *4. a medio illi*.

Seo contra. Magis, & mlnos oon diuerſificant ſpeciem: ſed magis, & mious eſt circunſtantia addens in bonitate, & malitia. ergo non omnis circunſlantia addens in bonitate, vel malitia conſtituit actum moralem in ſpecie boni, vel mali.

Respon. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt*, circúſtantia dat ſpeciem boni, uel mali actui morali, in- art. præced.

quan-

---

qu.7.art.1. bonitatis vel malitiæ: vt ſunt omnes actus virtutú & vitiorum: quędam códitiones tantum ſuppoſitarum virtutú, vel malitiarum, vt maius & minus, magis & minus, & his ſimilia. Differentia inter iſtas circunſtátias manifeſta eſt: qa iſtæ duæ numquam faciunt actum bonú vel malum, quáuis augeant, vel minuát bonitatem, vel malitiam. Primæ autem faciút actum bonú, vel malum, & ratio eſt in promptu: quia primæ apponunt ea ſe bonitatem vel malitiam, ſecundæ nó. Differétia rurſus inter eas eſt, quòd primę ſecúdum ſe ſunt ſpecies quædam mo- art.5. ralium habentes ꝓpria obiecta conuenientia, vel diſconuenientia rationi: vt patet de furto facto in loco ſacro. Actui nãque furti adiungitur iniuria loci ſacri, q̃ habet propriam ſpeciem ex loco ſacro, obiecto rationi, vt iniuriam patiente: eſt namque obiectú hoc ſecundum ſe rationi diſſonans. Secundæ autem nó ſunt ſecúdum ſe ſpecies moralium, nec habent ꝓpria obiecta: & ex hoc ſequitur, quòd primæ dant ſpeciem actui, quem circunſtant, quando actus eſt circa illud circunſtantiæ obiectum: ita quòd ſunt quaſi duo actus, vnus circa obiectum actus, & alter circa obiectú circunſtantiæ: vt in furto ex loco ſacro apparet, ſcilicet acceptio alieni, & iniuria loco ſacro irrogata. Et propterea in litera dicitur, quòd circunſtátiæ mutátes, ſeu dantes ſpeciem, tranſeunt in conditiones prícipales, ſeu differentias obiecti. Iam enim ſtabilitú ẽ, ex obiectu haberi ſpeciem bonitatis & malitię moralis act⁹. Et ex eadem radice dictum fuit in litera quinti articuli, in reſpóſione ad quartú, quòd quandocumque circunſtátia tráſmutat actum de bonitate in malitiam, dat actui ſpeciem: quia repugnat rationi. Ex hoc nanque quòd ſecundum ſe rationi repugnat, habet vtrúque, ſcilicet & quòd malitiam ſecúdum ſe importet, & quòd ſit, uel habeat proprium obiectum rationi repugnans: ac per hoc in propria ſpecie reponat actum, quem cóſtituit malum. Conſtitutio enim actus in eſſe mali ex obiecto eſt. Conſtat autem tranſmutationé actus de bonitate in malitiam, conſtitutioné eſſe in eſſe mali. Aduerte ſecundo, quòd in litera ex his locis habes duas regulas generales de circunſtantiis dantibus ſpecies moralibus actibus. Prima eſt nunc dicta, quòd quandocunque circunſtantia facit actú de bono, aut non bono malum, dat ſpeciem. Secúda eſt hic in articulo.10. quòd quandocunque circunſtantia reſpicit ſpecialem, id eſt, ſecundum ſe, propriú ordiné rationis, dat ſpeciem. Vtraq; eſt expoſita, & vtramque oportet notare & recolere in q̃ſt.72. vbi de ſpecificatione peccatorum agitur.

In corp.

artic.8. ad 1.&q.1.ar.3.& ad 3.

Inf.q.73. ar.7.cor. & 4.diſ 16.q.3.arti.2.q.3. cor. Et mal.qô.2. art.7.

quantum reſpicit ſpecialem ordinem rationis. Contingit autẽ quãdoque, quòd circunſtantia non reſpicit ordinẽ rationis in bono, vel malo, niſi præſuppoſita alia circũſtantia, a qua actus moralis habet ſpeciem boni, vel mali. Sicut tollere aliquid in magna quãtitate, vel parua, non reſpicit ordinem rationis in bono, vel malo, niſi præſuppoſita aliqua alia conditione, per quam actus habeat malitiã, vel bonitatem: puta hoc, quod eſt eſſe alienum, quod repugnat rationi. Vnde tollere alienũ in magna, vel parua quantitate non diuerſificat ſpeciem peccati: tamen poteſt aggrauare, vel diminuere peccatum: Et ſimiliter eſt ĩ alijs malis, vel bonis: vnde non omnis circunſtantia addens in bonitate, vel malitia, variat ſpeciem moralis actus.

C Ad primvm ergo dicendum, quòd in his quæ intenduntur & remittuntur, differentia intentionis & remiſſionis non diuerſificat ſpeciem: ſicut quod differt in albedine ſecundum magis & minus, non differt ſecundum ſpeciem coloris. Et ſimiliter quod facit diuerſitatẽ in bono, vel malo, ſecũdum intentionem & remiſſionem, non facit differentiã moralis actus ſm ſpẽm.

D Ad 2ᵐ dicendum, quòd circunſtantia aggrauans peccatum, vel augens bonitatem actus, quandoque non habet bonitatẽ, vel malitiam ſecundum ſe, ſed per ordinem ad aliam conditionem actus, vt dictũ eſt: & ideo non dat nouã ſpẽm, ſed auget bonitatẽ, vel malitiã, quæ eſt ex alia cõditione act⁹.

Ad 3ᵐ Dicendum, ꝙ non quælibet circunſtantia inducit ſingularem defectum ſecundum ſeipſam, ſed ſolum ſecundum ordinem ad aliquid aliud. Et ſimiliter non ſuperaddit nouã perfectionem, niſi per comparationẽ ad aliqđ aliud: & pro tanto licet augeat bonitatẽ, vel malitiam, non tamen ſemper variat ſpeciem boni, vel mali.

QVAESTIO XIX.

De bonitate & malitia actus interioris voluntatis, in decem articulos diuiſa.

B Deinde conſiderandũ eſt de bonitate actus interioris uoluntatis.

Et circa hoc quæruntur decem.

¶Primo, Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

¶Secundo, Vtrum ex ſolo obiecto dependeat.

¶Tertio, Vtrũ depẽdeat ex rõne.

¶Quarto, Vtrum dependeat ex lege æterna.

¶Quinto, Vtrũ ratio errãs obliget.

¶Sexto, Vtrum uoluntas contra
C legem Dei, ſequens rationem errantem, ſit mala.

¶Septimo, Vtrum bonitas uoluntatis in his, quæ ſunt ad finẽ, dependeat ex intentione finis.

¶Octauo, Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in volũtate, ſequatur quantitatem boni, vel mali in intentione.

¶Nono, Vtrum voluntatis bonitas dependeat ex cõformitate ad uoluntatem diuinam.

¶Decimo, Vtrum neceſſe ſit uolũ
D tatem humanam conformari diuinæ uolũtati in volito ad hoc, quòd ſit bona.

Articvlvs primvs.

Vtrum bonitas uoluntatis dependeat ex obiecto.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ bonitas uoluntatis non dependeat ex obiecto. Voluntas enim nõ poteſt eſſe niſi boni: quia malum eſt præter uoluntatem, vt Dion. dicit 4. ca. de di. no.
E * Si igitur bonitas uoluntatis iudicaretur ex obiecto, ſequeretur ꝙ omnis uoluntas eſſet bona, & nulla eſſet mala.

¶ 2 Præt. Bonum per prius inne-

¶ *Super Quæſtionis decimanonæ Articulum primum.*

Circa primum articulum quæſtio. 19. dubium occurrit de illa propoſitione: Bonum & malum ſunt per ſe differentiæ actus uoluntatis. Aut enim intẽdit de actibus uoluntatis ſimpliciter, aut in genere moris. Si de actu uoluntatis ſimpliciter, tunc ſequeretur quòd un⁹ numero actus voluntatis ſubſtantialiter eſſet in duabus ſpeciebus diſparatis: quod non eſt intelligibile. Patet ſequela de conſenſu in adulterium propter furtũ. Si de actu voluntatis, vt eſt in genere moris, cum eſſe in genere moris accidat voluntatis actibus, ſequitur, ꝙ non ſint eorum per ſe differentię illæ, quæ ſũt moralium per ſe differentiæ, vt bonum, & malum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum bonum, et malum (vt a S. Tho. in prima parte, quæſtione 48. artic. 1. ad ſecũdum, didicim⁹) in ſolis moralib⁹ cõſtituant ſpecies, & actus uoluntatis ſimpliciter ſint in genere naturalium: oportet dicere, quòd bonum, & malum, non ſunt per ſe differentiæ actus uolũtatis: ita quod actus uolũtatis non differũt ſpecie ſecundum ſe, ſm per ſe differentias boni & mali, ſeu quod idẽ eſt, ſecundũ ſpecies moralẽ. Quòd autem actus uoluntatis ſint ĩ genere naturalium etiam ſpecifice, patet ex trib⁹ ſupradictis. Primo, ex diſtictione actuũ uoluntatis abſq; ad- (In corpo.) miſtione moralium ſuperius facta, triũ circa finem, & trium circa ea quæ ſunt ad finem. Secundo, ex eo, ꝙ unus numero actus uoluntatis eſt in diuerſis ſpeciebus moraliũ diſparatis, eo ꝙ ſunt eius accidentia: ſicut idẽ pomum in ſpeciebus albi, & dulcis. Tertio, ex eo, quòd aliquis actus uoluntatis habet obiectum indifferens ad bonũ, & malum morale: extra per ſe autem differentias alicuius non inuenit ipſum. Quòd autem huius oppoſitum non intẽdat hic author, non ſolũ ex prædictis, ſed ex præſenti habetur litera, volente actum uoluntatis ſic ſecundum boni, & mali differentias diſtingui, ſicut actus rationis ſecundum differentias ueri, & falſi. Conſtat enim, quòd vnus numero rationis actus, puta, opinio actualis, quòd Sortes ſedet, eſt ſucceſſiue uerus, & falſus abſque ſui mutatione: quod eſſet impoſſibile, ſi differentia ſecundum uerum, & falſum, eſſet per ſe diuiſiua ac conſtitutiua actus rationis: neque enim aliqđ vnum indiuiduum coloris eſt modo album, modo nigrum. Sicut
A igitur actus rationis ſuã habet abſolute ſpeciem, differentiamq; conſtitutiuam, ſuſceptiuam ueri & falſi: ita actus uoluntatis proprium habet genus, differentias, ac ſpecies, in genere naturę ſuperuenientia genus, & ſpecies moralium. Quomodo autem hæc literæ verba accipienda ſunt, uidendum reſtat. Difficultatem habent non ſolum ex perſeitate, ſed ex perſeitate tali, ſcilicet differẽtiarum. Plus enim exigit ad hoc, quòd bonum, & malum ſint per ſe differentiæ actus, quàm quòd ſint per ſe ſpectantia ad actum. Facile ſiquidem patet, quòd in diffinitione boni & mali moralis ponit voluntatis actus, quoniam ſunt circa voluntarium, ac per hoc ad perſeitatem ſecundi modi ſpectant: ſed ad hoc quòd ſint per ſe differentiæ, perſeitas primi modi requiritur, quæ cum non ſit, dupliciter dici poteſt, aut quòd hic ſumitur per ſe, ut diſtinguitur cõtra per aliud, & actus uoluntatis in genere actuũ, vt ſit ſenſus, Quòd bonum & malũ ſunt actus uoluntatis differentiæ per ſe, ideſt, non per aliud in genere actuum: & ſecũdũ hæc ponitur differentia inter actus humanos uolũtatis, & aliarum potentiarum in hoc, ꝙ bonũ, & malum diſtinguũt actus aliarum viriũ mediantibus actibus uoluntatis: quoniam nõ niſi quatenus uolũtarii ſunt. Actus autem voluntatis diſtinguunt per ſe, ideſt, nõ ꝑ aliquid aliud. Inſinuatur quoque, quòd licet bonum, & malum ſint per ſe differentiæ cõſtitutiuæ cõditionũ ſuperuenientiũ actibus volũtatis, & nõ ipſorum actuum ſecundum ſe, applicando tamen eas ad act⁹ ipſos, reſpiciũt actus uolũtatis per ſe, alios per aliud: (par. 4. non multum remote ante finem.) aut quod hic ſumitur per ſe ꝓprie, ut diſtinguitur contra per accidens: & actus uoluntatis non in genere naturæ, ſed ut eſt in genere moris. vt ſit ſenſus, Quòd bonum, & malum moraliter ſunt per ſe differentiæ actus uoluntatis in genere moris. Et, ſecundum hoc fundatur hic explicanda, & hinc deducenda in ſequenti articulo differentia inter bonitatem, ac malitiam actus uoluntatis, & aliorum actuum humanorum in hoc, quòd bonum & malum moralia ad alios actus, ut ſunt in genere moris, ſe habent vt differentię per ſe, & ut ordinatæ inter ſe per accidens, vt & circunſtantiæ. Ad actum vero uoluntatis in genere moris, ſe habent ut per ſe differentiæ, & non aliter: ut in ſequenti articulo plenius patebit. Et hic proculdubio ſenſus eſt

intentus

inſectus ab anthore, & ſubtilis valde eſt: ſed difficultates eius in ſequenti ſunt claræ articulo.

cap. 5. circa mediũ, tõ. 5 ¶ Circa corpus eiuſdem articuli dubiũ eſt, an eodem modo ſumãtur bonum, & malum, in reſponſione, cum dicitur: Bonum & malum ſunt per ſe. differẽtiæ act⁹ voluntatis. & in eius ſubiũcta rationa, cũ ſubditur: Nã bonũ & malum per ſe ad volũtatem pertinẽt, ſicut verum & falſũ ad rationem. Quod enim eodem modo ſumantur, ſcilicet de bono & malo morali, tractatus ipſe moralis, & conuerſificatio teſtatur. Malum enim i communi, nõ conſtituit aliqua ſpeciem, vt prędictum eſt. Quòd autem diuerſimode ſumãtur, ſcilicet in reſponſione pro moralibus: & in ratione pro tranſcendentibus, ex proportionalitate adiũcta veri, & falſi inſinuatur. Verũ enim & falſum ad noſtrã rationem, ſicut bonũ & malum in cõmuni ad noſtram voluntatem ſe habent. ca. 1. in pri. tom. 5.

q. 18. arti. 5 ¶ Ad hoc dicitur, q̃ licet in reſponſione, bonum & malum, nõ niſi pro bono & malo morali ſumi poſſint, quoniam in ſolis moralibus bonũ & malum ſunt per ſe differentiæ conſtitutiuæ: in ratione tamen vtroque modo ſumi poſſunt & pro moralibus, & p tranſcẽdentibus. Pro moralibus quidẽ, quia ex hoc, q̃ hæc per ſe ſpectant ad voluntatem, ſequitur quòd eorum differentiæ p ſe diſtinguant actus eius, modo expoſito. q. 3. art. 4. Pro tranſcendentib⁹ vero, quia ex hoc q̃ volũtas per ſe in primo modo perſeitatis reſpicit bonum, tanquàm propriũ obiectum, & conſequenter malum: ex hoc tamquàm ex prima radice procedit, vt ad bonum in moralibus, volũtatis act⁹ per ſe, vt propriũ ſuſceptiuũ, cõcurrat, & non per alios act⁹ illorum differentiis diſtinguatur, ſed per ſe, vt expoſuimus. In corpo. & q. 18. art. 5.

nitur in fine: vnde bonitas finis in quãtum huiuſmodi, non depẽdet ab aliquo alio: ſed ẽm Philoſophũ in 6. Ethic.* Bona actio eſt finis, licet factio numquã ſit finis: ordinatur. n. ſemper ſicut ad finem, ad aliqd factũ. ergo bonitas act⁹ voluntatis nõ depẽdet ex aliquo obiecto.

§ 3 Præt. Vnumquodque quale eſt, tale alterum facit: ſed obiectũ voluntatis eſt bonũ bonitate naturæ. nõ ergo põt præſtare volũtati bonitatẽ moralẽ. moralis ergo bonitas volũtatis nõ depẽdet ex obiecto.

B Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 5. Ethic.* quòd iuſtitia eſt, ſecundum quã aliqui volũt iuſta: & eadem ratione virtus eſt, ſecundum quam aliqui volunt bona; ſed bona volũtas eſt, quę eſt ſecundum virtutem. ergo bonitas voluntatis eſt ex hoc, quòd aliquis vult bonum.

Respon. Dicendum, q̃ bonum, & malum ſunt per ſe differẽtiæ actus volũtatis. Nam bonum, & malum per ſe ad voluntatẽ pertinent, ſicut verum & falſum ad rationem, cuius actus per ſe diſtinguitur differentia veri, & falſi, prout dicimus opinionem eſſe veram vel falſam. vnde voluntas bona & mala, ſunt actus differentes ſecundũ ſpeciem. Differentia aũt ſpeciei in actibus, eſt ẽm obiecta, vt dictũ eſt*: & ideo bonum, & malum in actibus voluntatis, proprie attenditur ſecundum obiecta.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ voluntas non ſemper eſt veri boni, ſed quandoque eſt apparentis boni, quod quidem habet rationẽ aliquam boni, non tamen ſimpliciter conuenientis ad appetendum: & propter hoc actus volũtatis nõ eſt bonus ſemper, ſed aliqñ malus.

Ad 2m dicendum, quòd quãuis aliquis actus poſſit eſſe vltim⁹ finis hominis, ſecundum aliquem modum: non tñ talis actus eſt act⁹ voluntatis, ut ſupra dictum eſt.*

Ad 3m dicendum, quòd bonũ per rationem repræſentatur voluntati, vt obiectum: & inquantum cadit ſub ordine rationis, pertinet ad genus moris, & cauſat bonitatem moralẽ in actu voluntatis. Rõ enim principium eſt humanorũ, & moralium actuum, vt ſupra dictum eſt.*

ARTICVLVS II.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex ſolo obiecto.

AD secvndvm ſic procedit. Videtur q̃ bonitas voluntatis non dependeat ſolum ex obie-

A cto. Finis enim affinior eſt voluntati, quàm alteri potentiæ: ſed actus aliarum potentiarum recipiũt bonitatem non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine, vt ex ſupradictis patet.* ergo etiam actus voluntatis recipit bonitatem non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine.

§ 2 Præt. Bonitas actus non ſolum eſt ex obiecto, ſed etiam ex circunſtantiis, ut ſupra dictum eſt:* ſed ſecundum diuerſitatem circũſtantiarum contingit eſſe diuerſitatẽ bonitatis, & malitiæ in actu voluntatis, puta, quòd aliquis velit quando debet, & vbi debet, & quãtum debet, & quomodo debet, vel prout debet. ergo bonitas uoluntatis non ſolum dependet ex obiecto, ſed etiam ex circunſtantiis.

§ 3 Præt. Ignorantia circunſtãtiarum excuſat malitiam voluntatis, vt ſupra habitũ ẽ:* ſed hoc nõ eẽt, niſi bonitas, & malitia voluntatis a circũſtãtiis depẽderet. ergo bonitas, & malitia volũtatis depẽdet ex circũſtãtiis, & non a ſolo obiecto.

C Sed contra. Ex circunſtãtiis inquãtum huiuſmodi, actus nõ habet ſpeciem, vt ſupra dictum eſt:* ſed bonum & malum ſunt ſpecificæ differentiæ actus voluntatis, vt dictum eſt*. ergo bonitas, & malitia voluntatis nõ dependet ex circunſtantiis, ſed ex ſolo obiecto.

Respon. Dicendum, quòd in quolibet genere quãto aliquid eſt prius, tanto eſt ſimplicius, & in D paucioribus conſiſtens, ſicut prima corpora ſunt ſimplicia: & ideo inuenimus q̃ ea, quæ ſunt prima in quolibet genere, ſunt aliquo modo ſimplicia, & in vno cõſiſtũt. Principium autẽ bonitatis, & malitiæ humanorum actuum, eſt ex actu volũtatis: & ideo bonitas, & malitia volũtatis ſecundum aliquid vnum attenditur: aliorum vero actuum bonitas, & malitia poteſt ſecundum diuerſa attendi. Illud autem vnum, quod eſt princi- E pium in quolibet genere, non eſt per accidens, ſed per ſe: quia omne quod eſt per accidens, reducitur ad id quod eſt per ſe, ſicut ad principium. & ideo bonitas uoluntatis ex ſolo vno illo dependet, qd per ſe facit bonitatem in actu, ſcilicet ex obiecto, & non ex circũſtantiis, quæ ſunt quædam accidentia actus.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ finis eſt obiectum uoluntatis, non autem aliarum virium. vnde quãtum ad actum uoluntatis non differt bonitas, quæ eſt ex obiecto

Et hic ſenſus eſt profundior, & magis dignus tanto anthore: vt in tertio contra Gent. capitulo nono, videre poteris.

q. 18. art. 4. ¶ Reſponſionem ad tertium eiuſdem primi articuli, ſic intellige, q̃ licet obiectũ voluntatis ſit bonũ bonitate naturæ: idẽ tamen bonum, vt cõueniẽs ſecundum rationis ordinẽ, eſt bonum moris obiectiue: & ſic dat bonitatem moralem formaliter actui. q. 18. art. 5.

¶ *Super Quæſtionis decimanona Articu. ſecũdũ.*

IN articulo ſecundo eiuſdem quæſtionis in reſponſione ad primũ, aduerte vltima verba, & ſcito quòd tria inſinuant. Primo, q̃ differt tũc bonitas obiecti a bonitate finis in actu voluntatis, quando finis pendet ex fine. Secundo, q̃ tunc etiã differt, quãdo voluntas pendet ex volũtate. Tertio, quòd vtrunque horum eſt per accidẽs. Primũ ſignificat, q̃ quando ſunt plures fines per ſe ſubordinati, & voliti ſimul: vt cum quis vult medicinam ſanatiuam propter adeundã militiam propter victoriam, formalis bonitas obiecti, puta, eſſe ſanum, differt a bonitate alterius finis, puta, militiæ. Secundũ vero, quòd quãdo voluntas unius finis, puta, adulterii, depẽdet ex uoluntate alterius per accidens, finis prioris, puta, furti, vt cum quis vult adulterari vt furetur, malitia quoque obiecti, puta, adulterii, differt a malitia finis puta, furti. Tertiũ autem, ſcilicet quòd vtruoque horum eſt per accidens, ſignificat quòd accidit actui voluntatis differentia hæc bonitatis vtroque modo: quia accidit fini ſubordinari alteri fini: & accidit voluntati depẽdere ex alia voluntate: ſicut accidit mouenti, q̃ moueatur. Niſi enim accideret, oĩ fini, & omni volitioni conueniret. q. 6. art. 8. q. 18. ar. 10 q. 18. art. 5.

De

a bonitate, quæ eſt ex fine: ſicut in actibus aliarum virium, niſi forte per accidens, proot finis dependet ex fine, & voluntas ex volnntate.

An 2^m dicendum, quòd ſoppoſito quòd voluntas ſit boni, oulla circunſtantia poteſt eam facere malam. Quod ergo dicitur, quòd aliquis vult aliquod bonum, quando non debet, poteſt totelligi dupliciter. Vno modo ita, quòd iſta circunſtantia referatnr ad volitum: & ſic uoluntas nó eſt boni: quia velle facere aliquid quando non debet fie- B ri, non eſt velle bonum. Alio modo ita, qnòd referatur ad actum volendi: & ſic impoſſibile eſt, qoòd aliquis velit bonum quando non debet: qoia ſemper homo debet velle bonum, niſi forte per accidés, inquantum aliqnis volendo hoc booum, impeditur, ne tunc velit aliquod bonum debitnm: & tonc nó incidit malum ex eo, quòd aliqnis vult illud boonm, ſed ex eo quòd non vult aliud bonum. & ſimiliter dicendum eſt de alijs circũſtantijs. C

Ad 3^m dicendum, quòd circnnſtantiarum ignorantia excuſat malitiam voluntatis ſecundũ qood circunſtantiæ ſe tenent ex parte voliti, inquantum, ſcilicet, ignorat circunſtantias actus, quem vult.

De differẽtis autem vtriuſque bonitatis in actibus aliarũ virium, hic tacta, in ſequenti quæſtione ex propoſito erit ſermo diffuſus.

¶ Circa prędicta verba dubium occurrit: quia differẽtia finis, & eius quod eſt ad finem, nó per accidés ſpectat ad voluntatem, nec voluntas p accidés intẽdit & eligit. ergo nó solũ per accidés, ſed p ſe, differt quo advolũtaté, bonitas ex fine, & ex obiecto. Illa.n. ad intentionem, hæc ad electionem ſpectat.

¶ Ad hoc dicitur, q licet nihil illorum aſſumptorum concurrat per accidens ad voluntatem, neganda tamen eſt ſequela: quia bonitas finis, & eius quod eſt ad finem, vt ſic, eſt vna: et licet finis, & id quod eſt ad finem diſtinguantur. Vnde id quod eſt ad finem, dupliciter comparari poteſt ad voluntatem. Vno modo vt ſic, & non habet aliam bonitaté, ſed finis eſt eius ratio formalis. Alio modo ſecundum aliquam aliam propriá bonitatem: & ſic non eſt vt ad finem, ſed vt ſeorſum volitum. Et tunc differt bonitas obiecti a fine, ſed per accidens, vt in litera dicitur.

ARTICVLVS III.

Vtrum bonitas uoluntatis dependeat ex ratione.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q bonitas volontatis nó dependeat a ratione. Prius enim non dependet a poſteriori: ſed bonum per prius pertinet ad voluntatem, quàm ad rationem, vt ex ſupra dictis patet. ergo bonũ uoloutatis nó dependet a róne. D — Inf. qu. 21. art. 1. cor. — q. 9. art. 1.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 6. Ethicorum*, q bonitas intellectus practici, eſt verum conforme appetitui recto: appetitus antem rectus eſt voluntas bona. ergo bonitas rationis practicæ magis dependet a bonitate volontatis, quàm econuerſo. — lib. 6. eth. c. 2. com. 5.

¶ 3 Præt. Mouens non dependet ab eoqood mouet, ſed econuerſo: uoluotas autem mouet rationé & alias vires, ot ſupra dictum eſt*. ergo bonitas voluntatis noo dependet a ratione. — *q 9. art. 1.

SED CONTRA eſt, quod Hilarius dicit in decimo de Trinitate*. Immoderata eſt omnis ſoſceptarum noluntatum pertinacia, ubi non rationi ooluntas ſubijcitur: ſed bonitas uoluntatis conſiſtit in hoc, quòd oon ſit immoderata. ergo bonitas ooluntatis dependet ex hoc, qoòd ſit ſubiecta rationi. E — *In principio libri.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt*, Bonitas oolũtatis proprie ex obiecto dependet: obiectum autem uoluntatis proponitur ei per rationem. Ná bonom intellectum eſt obiectum noluntatis proportionatũ ei: bonum aotem ſenſibile, uel imaginarium, nó eſt proportionatum uoluntati, ſed appetitui ſenſitiuo: quia uoluntas poteſt tendere in boonm uniuerſale, qd A ratio apprehẽdit. Appetitus autem ſenſitiuus ooo tendit niſi in booum particulare, quod apprehendit uis ſenſitiua: & ideo bonitas uoluntatis dependet a ratione eo modo, qoo dependet ab obiecto. — art. 1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, qoòd booum ſub ratione boni, ideſt, appetibilis, per prius pertinet ad ooluntatem, qnàm ad rationem: ſed tamen per prius pertinet ad rationem ſob ratione ueri, quàm ad ooluntatem ſub ratione appetibilis: quia appetitus ooluntatis nó pót eſſe de bono, niſi prius a róne apphendat.

Ad 2^m dicendum, qnòd Philoſophus ibi loquitur de intellecto practico, ſecundum quod eſt cóſiliatiu*, & ratiocinatiuus eorum quæ ſont ad finem: ſic enim B perficitur per prudentiam. In his autem quæ ſunt ad finem, rectitudo rationis conſiſtit in conformitate ad appetitum finis debiti: ſed tamen & ipſe appetitus finis debiti præſupponit rectam apprehenſionem de fine, quę eſt per rationem. — li. 6. eth. c. 2.

Ad 3^m dicendum, q voluntas quodammodo mouet rationem: & ratio alio modo mouet voluntatem, ex parte ſcilicet obiecti, ut ſupra dictum eſt.* — q. 9. art. 1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum bonitas uoluntatis dependeat ex lege æterna.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q bonitas uoluntatis humanę nó depẽdeat a lege æterna. C Vnius enim una eſt regula & mẽſura: ſed regula humanæ uolũtatis, ex qua eius bonitas depẽdet, eſt ratio recta. ergo nó depẽdet bonitas uolũtatis a lege ęterna. — Inf. q. 21. ar. 1. cor.

¶ 2 Præt. Menſura eſt homogenea menſorato, ot dicitur 10. Metaph. ſed lex æterna non eſt homogenea uoluotati humanæ. ergo lex ęterna oon poteſt eſſe mẽſura oolũtatis homanæ, ut ab eo booitas ei* depẽdeat. — text. 4. tõ. 3

¶ 3 Præt. Menſura debet eſſe certiſſima: ſed lex æterna eſt nobis ignota. ergo non pót eſſe ooſtræ uoluntatis menſura, ot ab ea bonitas uoluntatis noſtrę depẽdeat.

SED CONTRA eſt, quod Aug.* dicit 22. li. contra Fauſtum, qnòd, Peccatum eſt factum, dictum, oel concupitum aliquid contra æternam legem: ſed malitia D uoluntatis eſt radix peccati. ergo cùm malitia bonitati opponat, bonitas uoluntatis dependet a legę æterna. — c. 27. in principio tõ. 6.

RESPON. Dicendum, quòd in omnibus cauſis ordinatis, effectus plus dependet a cauſa prima, quã a cauſa ſecunda: quia cauſa ſecunda noo agit, niſi in uirtute primę cauſę. Quòd autem ratio humana ſit regula ooluntatis homanę, ex qua eius bonitas menſuretur, habet ex lege ęterna, quę eſt ratio diuina. Vnde in pſal. 4. dicitur: Multi dicunt, Quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper oos lumen uultus tui, domioe. quaſi diceret, Lumé rationis, quod in nobis eſt, intantum poteſt nobis oſtendere bona, & noſtram ooluntatem regulare, inquãtum eſt lumen uultus tui, ideſt, a oul- E tu tuo deriuatum. Vnde manifeſtum eſt, qoòd multo magis dependet bonitas ooluntatis humanę a lege ęterna, quã a ratione humana: & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem ęternam recurrere.

AD PRIMVM ergo dicendom, qoòd unius rei nó ſunt plures menſurę proximę: poſſunt tamen eſſe plures menſorę, quarum una ſub alia ordinetur.

Ad 2^m dicendum, qoòd menſora proxima eſt[4] homogenea menſurato, non aotem menſora remota. — D. t. 3.

Ad 3^m dicendum, qnòd licet lex ęterna ſit nobis ignota, ſecundum quod eſt in mente dioina: innoteſcit tamen nobis aliqualiter, oel per rationem naturalem quę ab ea deriuatur ot propria eius imago, uel per aliqualem reuelatiooem ſuperadditam.

ARTI-

ARTICVLVS V.

Vtrum uoluntas diſcordans a ratione errante ſit mala.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd uoluotas diſcordans a ratione errante ooo ſit mala. Ratio enim eſt regula voluntatis homanæ, inquantum deriuatur a lege æterna, vt dictum eſt * : ſed ratio errans oon deriuatur a lege æterna. ergo ratio errans non eſt regula voluotatis humanæ. oó eſt ergo voluotas mala, ſi diſcordat a ratiooe errante.

¶ 2 Præt. Secundum Auguſt. * Inferioris poteſtatis præceptum nó obligat, ſi cootrarietur præcepto poteſtatis ſuperioris, ſicut ſi Procooſul iubeat aliquid, qnod Imperatot prohibet: ſed ratio errans quãdoque proponit aliquid, quod eſt contra præceptum ſuperioris, ſcilicet Dei, cuios eſt ſomma poteſtas. ergo dictamen rationis errantis noo obligat. oon eſt ergo oolũtas mala, ſi diſcordet a rõne errãte.

¶ 3 Præt. Omnis noluntas mala reducitur ad aliquam ſpeciem malitiæ: ſed volontas diſcordans a ratione errante, non poteſt reduci ad aliquam ſpeciem malitiæ, puta, ſi ratio errans errat in hoc, ꝙ dicat eſſe fornicandum, voluntas eius q fornicari noo vult, ad nullam malitiã reduci põt. ergo volũtas diſcordans a rõne errãte oũ eſt mala.

SED CONTRA, ſicut in primo dictum eſt *, Conſciẽtia nihil aliod eſt, quàm applicatio ſcieotiæ ad aliqoem actum: ſcientia autem in ratione eſt voluotas. ergo diſcordãs a ratione errante eſt cõtra conſciẽtiam: ſed omnis talis volũtas eſt mala. dicitur enim Rom. 14. Omne qood oon eſt ex fide, peccatum eſt, ideſt, omne quod eſt contra cõſcientiam. ergo voluntas diſcordans a ratiooe errante eſt mala.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ cum cõſcientia ſit qoodammodo dictamẽ rationis, eſt eoim quædam applicatio ſcientiæ ad actum, vt in primo dictum eſt *: idẽ eſt quærere, Vtrũ voluntas diſcordans a ratione errãte ſit mala, qđ quærere, Vtrũ cõſciẽtia errãs obliget.

Circa quod aliqui diſtinxeruot tria genera actuũ. Quidã enim ſunt booi ex genere: quidam ſunt indifferentes: qoidam ſunt mali ex genere. Dicunt ergo, ꝙ ſi ratio, vel conſcientia dicat aliquid eſſe faciendum qood ſit booum ex ſuo genere, non eſt ibi error. Similiter, ſi dicat aliquid non eſſe faciendum, qood eſt malum ex ſoo genere: eadem enim ratione præcipiũtur bona, qua prohibentur mala. Sed ſi ratio, vel conſciẽtia dicat alicui, ꝙ illa quæ ſunt ſecundum ſe mala, homo teneatur facere ex præcepto: vel ꝙ illa quæ ſunt F ſecundum ſe bona, ſint prohibita, erit ratio, vel conſcientia errans. Et ſimiliter, ſi ratio, vel conſcientia dicat alicui, ꝙ id quod eſt ſecundum ſe indifferens, vt leuare feſtucam de terra, ſit prohibitum, vel præceptum, erit ratio, vel conſcieotia errans. Dicunt ergo, ꝙ ratio, vel conſcientia errans circa indifferentia ſiue præcipiendo, ſiue prohibendo, obligat: ita ꝙ voluntas diſcordans a tali ratiooe errante, erit mala & peccatum: ſed ratio, vel cooſcientia errans præcipiendo ea, quæ ſunt per ſe mala, vel prohibendo ea, quę ſunt per ſe bona & neceſſaria ad ſalotem, non obligat: vnde in talibus voluntas diſcordans a ratione, uel conſcientia errante, noo eſt mala. Sed hoc irrationabiliter G dicitur. In indifferentibus enim voluntas diſcordans a ratione, vel conſcientia errãte, eſt mala aliquo modo propter obiectum, a quo bonitas, vel malitia voluntatis dependet: non aotem propter obiectum ſecundom ſui oaturam, ſed ſecundum quod per accidens a ratione appreheoditur vt malum, ad faciendum, vel ad vitandum. Et quia obiectum voluntatis eſt id, qood proponitur a ratiooe, ut dictũ eſt, * ex quo aliquid proponitur a ratiooe vt malum, uoluntas, dom in illud fertur, accipit rationem mali. (q 8. art. 1.) hoc autem contingit ooo ſolum in indifferentibus, ſed etiam io per ſe bonis, vel malis. Non ſolum enim id, qood eſt indifferens, poteſt accipere rationem boni, H vel mali per accidens, ſed etiam id, quod eſt booũ, poteſt accipere ratiooem mali: vel illud, qood eſt malum, rationem boni, propter apprehenſionem rationis: pota, abſtinere a fornicatione, bonum quoddam eſt: tamen in hoc bonum non fertur voluntas, niſi ſecundum quod a ratione proponitur. Si ergo proponatur vt malum a ratione errante, fertur in hoc ſub ratione mali: unde ooluntas erit mala, quia vult malũ, ooo quidem id quod eſt malum per ſe, ſed id quod eſt malum per accidens, propter apprehenſionem rationis. Et ſimiliter credere in Chriſtum, eſt per ſe bonom, & neceſſariom ad ſalutem: ſed voluntas nó fertur in hoc, niſi ſecũdum quod a ratiooe proponitur. I Vode, ſi a ratione propooatur vt malum, noluntas feretur in hoc vt malom: non qoia illod ſit malum ſecundum ſe, ſed quia eſt malum per accidens ex apprehenſione rationis. Et ideo Philoſophus dicit in 7. Ethi. * quòd, per ſe loquendo, incontinens eſt, qui oó ſequitur rationem rectam: per accidens autem, qui non ſequitur etiã rationem falſam. (ca. 1. & li. 5. c. 9. ante medium: tõ. 5.) Vode dicendum, ꝙ ſimpliciter [4] omnis uoluntas diſcordans a ratiooe ſiue recta, ſiue errante, ſemper eſt mala. (D. 384.)

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ iudiciom rationis errantis licet noo derioetur a Deo: tameo ratio errans, iudicium ſoum proponit vt verum: & per coo ſequens vt a Deo derioatum, a qoo eſt oĩs veritas.

K AD 2[m] dicendum, ꝙ verbum Aug. habet locum, qoando cognoſcitur quòd inferior poteſtas præcipit aliquid contra præceptum ſuperioris poteſtatis. Sed ſi aliquis crederet, qoòd præceptum Proconſulis, eſſet ꝓceptũ Imperatoris, cõtemnendo præceptũ Procõſulis, cootemneret præceptum Imperatoris. Et ſimiliter, ſi aliquis homo cognoſceret, quòd ratio humana dictaret aliquid contra præceptum Dei, non teneretur rationem ſequi: ſed tuoc ratio oon totaliter eſſet errans, ſed quando ratio errans proponit aliquid vt præceptum Dei: tunc idem eſt contemnere dictamen rationis, & Dei pręceptum.

Ad 3[m] dicendum, ꝙ ratio, quando apprehendit aliquid vt malum, ſemper apprehendit illud ſub ali-

que

¶ *Super Quæſtionis decimanona Articulum quintum & ſextum.*

1. di. 39. q. 3 art. 2. cor. et ar. 3. per to. & 4. diſt. 9. ar. 3. q. 2. ad 2. Et veri q. 17. ar. 4. Et mal. q. 2. ar. 2. ad 8. Et quol. 3. art. 27. & quol. 8. art. 13. & 15. et quol. 9 ar. 15. cor. & Rom. 14 le. 2. & le. 3. fin. Et Gal. 5.
 art. præc.
 * In ſm. 6. de verb. Domini a medio. tõ. 10.

CIrca materiam quinti & ſexti articuli, omiſſo tertio & quarto, aduerte confeſſor, quod depoſitio erroneæ rationis ſit non ſolum per oppoſitam rationem, aut veritatis cognitionem, ſed etiã per excluſionem ad applicationẽ ad op[9]. verbi gratia, Mulier audiens a prædicatore, ꝙ vti alienis capillis ẽ peccatũ mortale, quia eſt ſimulatio, coocipienſq; ex ratione audita, & authoritate prædicatoris, talem vſum eſſe peccatum mortale: & ex alia parte vellet vti huiuſmodi capillis: & inde ratione, hinc appetitu mouente, neſcit ſoluere motiua rationis erroneæ contrariæ appetitui ſuo: tamen putans abſque ſolutione rationis id ſibi licere:, vtitur talibus capillis. In hoc, et ſimilibus, non eſt proprie loquendo, voluntas diſcordans a ratione erraote: quia non ſit contra conſcientiam. Et ratio eſt, q[uia] licet maneat ratio errans in ſe, nõ maoet tamen applicata ad hoc velle nec actualiter, nec virtualiter, ſed deponitur applicatio illa: ac per hoc erronea conſcientia, qoæ in applicatioae conſiſtit. Licite autẽ hoc abſque vlla alia ratione ſit, etiam ſi ex impetu vel libito ſiat: q[uia] ratio erronea nõ habet in ſe vnde liget, ſed qoatenus acceptatur. Vnde ex quacumque cauſa nõ acceptetur uel in ſe, vel in applicatione, non ligat. (q. 79. art. 13; p. p. qu. 79. ar. 13.)

qua ratione mali: puta, quia contrariatur diuino præ A cepto, vel quia eſt ſcandalum, vel propter aliquod huiuſmodi: & tunc ad talem ſpeciem malitiæ reducitur talis mala voluntas.

ARTICVLVS VI.

Vtrum voluntas concordans rationi erranti ſit bona.

Sup. artic. 5 & locis ibi in ductis.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd voluntas concordans rationi erranti ſit bona. Sicut enim voluntas diſcordans a ratione, tendit in id quod ratio iudicat malum, ita voluntas concordãs rationi, tendit in id quod ratio iudicat bonum: ſed voluntas diſcordans a ratione etiam errante, eſt mala. ergo volũtas concordans rationi etiam errãti, eſt bona. B

¶ 2 Præt. Voluntas concordans præcepto Dei & legi æternæ, ſemp eſt bona: ſed lex æterna, & præceptũ Dei proponitur nobis per apprehẽſionẽ rõnis ẽt errãtis. ergo volũtas cõcordans ẽt rõni erranti, eſt bona.

¶ 3 Prẽt. Voluntas diſcordans a ratione errãte eſt mala. Si ergo voluntas concordans rationi erranti ſit ẽt mala, videtur ꝙ omnis voluntas habentis rationem errantem, ſit mala: & ſic talis homo erit perplexus, & ex neceſſitate peccabit, quod eſt inconueniens. ergo voluntas concordans rationi erranti eſt bona.

SED CONTRA: Voluntas occidentium Apoſtolos erat mala: ſed tamen concordabat rationi erranti ipſorum, ſecundum illud Ioan. 16. Venit hora, vt omnis q interficit vos, arbitreť obſequiũ ſe pſtare Deo. ergo voluntas cõcordans rationi erranti põt eſſe mala. C

RESPON. Dicendum, quòd ſicut præmiſſa quæſtio eadem eſt cum quæſtione, qua quæritur, Vtrum conſcientia erronea liget: ita iſta quæſtio eadem eſt cum illa qua quæritur, Vtrum conſcientia erronea excuſet. Hæc autem quęſtio dependet ab eo, quod ſupra de ignorantia dictum eſt. Dictum eſt enim ſupra, ꝙ ignorantia quandoque cauſat inuoluntarium, quandoque autem non. Et quia bonum, & malum morale conſiſtit in actu, inquantum eſt voluntarius, vt ex præmiſſis patet, manifeſtum eſt, quòd illa ignorãtia, quæ cauſat inuoluntarium, tollit rationem boni, & mali moralis, non autem illa quę inuoluntarium non cauſat. Dictum eſt etiam ſupra quòd ignorantia, quę eſt aliquo modo volita ſiue directe, ſiue indirecte, nõ cauſat inuoluntarium. Et dico ignorantiam directe volũtariam, in quam actus voluntatis fertur: indirecte autem propter negligentiam, ex eo ꝙ aliquis non vult illud ſcire, quod ſcire tenetur, vt ſupra dictum eſt. D

q. 6. art. 8.

art. 2. huius quæſt.

q. 6. art. 8.

q. 6. art. 3.

Si igitur ratio, vel cõſcientia erret errore voluntario vel directe, vel propter negligentiam, quia eſt error circa id qđ qs ſcire tenetur, tunc talis error rationis, vel conſcientię non excuſat, quin voluntas cõcordãs rationi, vel conſciẽtię ſic erranti, ſit mala. Si autem ſit error, qui cauſat inuoluntarium, proueniens ex ignorantia alicuius circunſtantię abſque omni negligentia, tunc talis error rationis, vel conſcientię excuſat, vt voluntas concordans rationi erranti non ſit mala: puta, ſi ratio errans dicat, quòd homo teneať ad vxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti eſt mala, eo quòd error iſte prouenit ex ignorantia legis Dei, quam ſcire tenetur. Si autem ratio erret in hoc, ꝙ credat aliquam mulierem ſubmiſſam, eſſe ſuam uxorem, & ea petẽte debitum, velit eã cognoſcere, excuſatur voluntas eius, vt non ſit mala: quia error iſte ex ignorantia circunſtantię prouenit, quę excuſat, & inuoluntarium cauſat. E

A AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut Diony. dicit in 4. cap. de di. nomin. Bonum cauſatur ex integra cauſa, malum autẽ ex ſingularibus defectibus. Et ideo ad hoc quòd dicatur malum id, in quod fertur volũtas, ſufficit, ſiue quòd ſecundum ſuam naturam ſit malum, ſiue ꝙ apprehendatur vt malũ: ſed ad hoc ꝙ ſit bonum, requiritur ꝙ vtroque modo ſit bonum. par. 4. a medio illius.

AD 2m dicendum, ꝙ lex ęterna errare non poteſt, ſed ratio humana poteſt errare: & ideo voluntas cõcordans rationi humanę non ſemper eſt recta, nec ſemper eſt concordans legi ęternæ.

AD 3m dicendum, quòd ſicut in ſyllogiſticis, vno inconuenienti dato, neceſſe eſt alia ſequi: ita in moralibus, vno inconuenienti poſito, ex neceſſitate alia ſequuntur: ſicut ſuppoſito quòd aliquis quęrat inanẽ gloriam, ſiue propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, ſiue dimittat, ſemper peccabit. Nec tamen eſt perplexus, quia poteſt intentionem malam dimittere: & ſimiliter ſuppoſito errore rationis, vel conſcientię, qui procedit ex ignorantia non excuſante, neceſſe eſt ꝙ ſequatur malum in volũtate. Nec tamen eſt homo perplexus: quia poteſt ab errore recedere, cùm ignorantia ſit vincibilis, & voluntaria.

ARTICVLVS VII.

Vtrum voluntatis bonitas in his, quæ ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur qđ bonitas voluntatis non dependeat ex intẽtione finis. Dictum eſt enim ſupra, quòd bonitas voluntatis dependet ex ſolo obiecto: ſed in his quę ſunt ad finem, aliud eſt obiectum voluntatis, & aliud finis intentus. ergo in talibus bonitas voluntatis non dependet ab intentione finis.

¶ 2 Prẽt. Velle ſeruare mandatum Dei, pertinet ad volũtatem bonã: ſed hoc poteſt referri ad malum finem, ſcilicet, ad finem inanis glorię, vel cupiditatis, dũ aliquis vult obedire Deo propter temporalia conſequenda. ergo bonitas voluntatis nõ depẽdet ab intẽtione finis. D

¶ 3 Prẽt. Bonum, & malum ſicut diuerſificant voluntatem, ita diuerſificant finem: ſed malitia voluntatis non dependet a malitia finis intenti. Qui enim vult furari vt det eleemoſynam, voluntatem malam habet, licet intendat finem bonum. ergo ẽt bonitas volũtatis nõ depẽdet a bonitate finis intẽti.

SED CONTRA eſt, quod Augu. dicit 9. confeſſionum, quòd intentio remuneratur a Deo: ſed ex eo aliquid remuneratur a Deo, quia eſt bonum. ergo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet. E

RESPON. Dicendum, quòd intentio dupliciter ſe poteſt habere ad volũtatem, Vno modo vt pręcedẽs: alio modo vt concomitãs. Præcedit quidem cauſaliter intentio voluntatem, quando aliquid volumus propter intentionem alicuius finis: & tunc ordo ad finem, conſideratur vt ratio quędam bonitatis ipſius voliti, puta, cùm aliquis vult ieiunare propter Deũ: habet enim ieiunium rationem boni ex hoc ipſo, ꝙ ſit propter Deum. Vnde, cùm bonitas voluntatis dependeat a bonitate voliti, vt ſupra dictũ eſt, neceſſe art. 1. & 2.

eſt

¶ *Super Quæſtionis decimænonæ Articulum ſeptimum.*

CIrca titulũ articuli ſeptimi, aduerte, ꝙ licet hactenus de volũtate, id eſt, de actu interiori voluntatis, in hac quæſtione tractatum ſit: in hoc articulo, quæſtio eſt de voluntate, id eſt, de actu interiori volũtatis, vt diſtinguitur contra intentionem. Ea autem neceſſitas quęſtionis huius fuit: quia voluntas ab intentione ſæpe diſtingui ſolet, & plurimum intentio iudicari in cõtinua morum frequentia, voluntaſq; ex intentione accuſari, vel excuſari.

2. diſ. 38. ar. 4. ad 4. & ar. 5. cor. & di. 40. art. 2. & in expo. li. Art. 2.

eſt quòd dependeat ex iotentiooe finis. Cooſeqoitur aotem intentio volontatem, quando accedit voluotati præexiſtenti, puta, ſi aliquis vellet aliqnid facere, & poſtea referat illud io Deum: & tunc primæ volũtatis bonitas nõ dependet ex ioteotiooe ſequenti, oiſi quatenus reiteratur actus vnlũtatis cũ ſequẽti intẽtione.

Ao PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quando intentio eſt cauſa volendi, ordo ad finem accipitur vt quædã
in corp. art. ratio bonitatis in obiecto, vt dictum eſt *.

Ao 2^m^ dicendum, quòd voluntas non poteſt dici
D. 231. 818 1100. bona, ſi ſit ^d^ intentio mala, cauſa volendi. Qui enim vult dare eleemnſynam propter inanem gloriam conſequendam, vult id, qood de ſe eſt booum ſub ratione mali: & ideo prout eſt volitum ab ipſo, eſt malum. vode voluntas eius eſt mala. Sed ſi iotentio ſit conſeqoeos, tunc voluntas potuit eſſe bona: & per intentionem ſequentem noo deprauatur ille actus volontatis, qui præceſſit, ſed actus voluntatis qui iteratur.

ar. 6. ad 1. Ao 3^m^ dicendum, quòd, ſicot iam dictum eſt*, malum cootingit ex ſingularibus defectibus, bonum aotem ex tota & integra cauſa. Vode ſiue voluntas ſit eius qood eſt ſecundum ſe malum, & ſub ratione boni, ſiue ſit bona ſub ratione mali, ſemper volũtas erit mala: ſed ad hoc quòd ſit vnlũtas bona, requiritur ꝙ
D. 296. ſit boni ſub ^d^ ratione boni, id eſt, quòd velit bonum, & propter bonum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum quantitas bonitatis, uel malitiæ in uoluntate, ſequatur quantitatem boni, uel mali in intentione.

AD OCTAVVM ſic proceditᷣ. Videtur ꝙ quantitas bonitatis io voluntate, dependeat ex quantitate booitatis in intẽtione: quia ſuper illud Matth. 12. Boous homo de theſauro bono cordis ſui
gloſ. interl. ibid. profert bona: dicit gloſ.* Tantum boni quis facit, quãtum intendit: ſed inteotio non ſolum dat bonitatem actui exteriori, ſed etiam volũtati, vt dictum eſt * ergo tantum aliquis habet booam voluotatem, quantum intendit.

*art. præc.

¶ 2 Præt. Augmentata cauſa augmentatur effectus: ſed intentionis bonitas eſt caoſa bonę voluntatis. ergo quantum quis intendit de bono, tantum voluotas eſt booa.

¶ 3 Prӕt. In malis, quantũ aliquis inteodit, tantum peccat. Si enim aliquis proijciens lapidem, iotenderet facere homicidiuio, reus eſſet homicidij. ergo pari ratione in boois, tantum eſt booa volontas, quãtum aliquis bonum intẽdit.

SED CONTRA. Poteſt eſſe iotẽtio bona, & uolũtas mala. ergo pari ratione poteſt eſſe intentio magis bona, & volũtas minus bona.

RESPON. Dicendum, quòd circa actum, & iotentiooem finis, duplex quaotitas poteſt conſiderari. Vna ex parte obiecti, quia uult ma
E ius booum, vel agit. Alia ex intenſione actus, quia iotenſe vult, vel agit quod eſt maius ex parte agentis. Si igitur loquamur de quantitate vtriuſque quantom ad obiectum, maniſeſtum eſt, quòd quaotitas actus non ſequitur quantitatem iotentionis: quod quidem ex parte actus exterioris cootingere poteſt dopliciter. Vno modo, quia obiectum, qood ordioatur ad finẽ iotentum, non eſt proportionatũ fini illi: ſicut ſi qois daret decem li
G bras, oon poſſet cooſequi ſoam iotentiooem, ſi intenderet emere rẽ valentem centum libras. Alio modo propter impedimenta, quæ ſoperuenire poſſunt circa exteriorẽ actum, qoæ oon eſt io poteſtate noſtra remouere: puta, aliquis intendit ire vſque Romam, & occurrunt ei impedimenta, ꝙ oon poteſt hoc facere. Sed ex parte ioterioris actꝰ ooluntatis noo eſt niſi voo modo: qoia interiores actus voluntatis ſunt in poteſtate ooſtra, oon autẽ
H exteriores actus. Sed voluntas poteſt oelle aliquod obiectum oon proportionatum fini iotento: & ſic uoluntas, quæ fertur io illod obiectum abſolote conſideratum, non eſt tantum bona, quantum eſt intẽtio. Sed quia etiã ipſa intẽtio qoodammodo pertinet ad actum voluntatis, inquantum ſcilicet eſt ratio eios, propter hoc redũdat quãtitas bonæ intentionis in oolunta tem, inquantum ſcilicet noluntas
I uult aliqđ bonum magnũ ut finẽ: licet illud, per quod vult conſequi tantum bonum, ooo ſit dignum illo bono. Si nero conſideretur quãtitas intẽtionis, & actus ſecondom intenſiooem utriuſque, ſic intenſio iotentioois redundat in actum ioteriorem, & exterorem oolootatis: quia ipſa intentio qoodammodo ſe habet formaliter ad utrũq;, ue ex ſupra dictis patet: licet materialiter intentinne recta exiſtẽte iotenſa poſſit eſſe actus interior, uel
K exterior, oon ita intenſus, materialiter loquendo, puta, cùm aliquis non ita iotenſe uult medicinam ſumere, ſicut oult ſanitatem: tamẽ hoc ipſum, qood eſt intenſe iotendere ſanitatem, reduodat formaliter in hoc, quod eſt intẽſe oelle medicari. Sed tamen hoc eſt cooſiderandum, quòd intenſio actus ioterioris, uel exterioris, poteſt referri ad intentionem ot obiectum, poꝛa, cùm aliquis iotẽdit intenſe uelle, uel aliquid intenſe operari, & tamen non propter hoc intenſe uult, oel operatur: quia quantita-

¶ *Super quæſtionis decimænonæ Art. octauum.*

IN titulo articuli octaui, volũtas ſumitur vt in præcedenti articulo.

Supr. ar. 7. ad 2. Et ma. q. 2. ar. 2. ad 8.

¶ In corpore eiuſdẽ articuli, aduerte primo, quòd author pl^9^ determinat, q̃ quęſierit. Quæſiuit eni de quantitate volũtatis & intentionis: determinat autẽ de quantitate prædictorum, & actus etiam exterioris: & hoc ad perfectionem doctrinæ, & propter idẽtitatem rationis, quo ad hoc, in volũtate, & actu exteriori ſublatis impedimentis. Aduerte ſecundo, ꝙ in litera diſtiguitur tam volũtas, quam actus exterior, reſpectu ſcilicet ſecundũ ſe, & vt ſtat ſub intentione: & dicitur, quòd nec qnantitas ex obiecto, nec quantitas ex modo intentionis deſcendit neceſſario i actũ volitionis, aot actus exterioris ſecũdum ſe, ſeu materialiter, ideſt, vt tendunt in ſua obiecta propria: ſed quantitas vtraque, ſcilicet ex obiecto, & modo intentionis, redundat in vtrumque actum, ſcilicet volũtatis, & exterioris, vt ſtant ſub intentione, ſeu formaliter, ideſt, vt tendunt in finem, quẽ reſpicit intentio.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, dubium occurrit, quomodo verificetur, qđ quantum mala eſt intentio, tantum mala eſt voluntas, an ſcilicet verificatur de volũtate materialiter, & ſecundum ſe, aut formaliter, & vt ſtat ſub intentione. Si ſecundo modo, nulla eſt differentia inter quãtitatem bonitatis & malitiæ in hoc: quoniã, vt in corpore articuli patet, qoantitas intentionis bonę redondat in voluntatem, & actum formaliter. Si primo modo, ſic cõuincitur falſũ manifeſte: quoniam neutra malitia neceſſario deſcẽdit ex intentione in voluntatem materialiter.

¶ Ad hoc dicitur, quod ea quæ dicta ſunt in corpore articuli, verificantur de quãtitate bonitatis, & malitię. Et de bonitate quidem in litera patet: de malitia autem eiſdẽ rationibus probatur. Quòd enim quantitas malæ intentionis ex obiecto, nõ neceſſario deſcẽdat in voluntatem ſecundum ſe, patet ex hoc, qđ intẽdẽs aliquod magnum malũ, poteſt velle vti aliquo medio non ſufficienter conſono tanto malo: ſicut ſi quis vellet emere epiſcopatum, & offerret ſolas preces. Quòd etiam quantitas malæ intentionis ex modo, nõ deſcẽdat in quãtitatem actus ſecundũ ſe: patet ex hoc, quòd cõtingit intenſe intendẽtem adulterium, minus libẽter frangere murũ, per qoem ingrediatur ad intentum habendum. Cum igitur nõ oporteat eſſe verum, quòd quantum mala eſt intentio, tantum mala ſit voluntas materialiter: relinquitur, vt verificetur hoc dictum de voluntatẽ formaliter, ideſt, vt ſtat

q. 12. art. 4.

ſtat ſub intentione. Et ad obiectioné contra hoc, dicitur, quòd
In iſto art. ſtante hoc ſaluatur differétia inter quantitatem bonitatis & malitiæ in hoc, quòd
q.114.ar.4 quantitas malitiæ intentionis, eſt ſemper quantitas malitiæ voluntatis formaliter, ſicut quod abſolute conſtituit eam tantú malam: quantitas vero bonitatis intentionis nó oportet quòd ſit quantitas bonita-
In corp. ar. tis voluntatis. Et ratio differentiæ eſt, quia ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis. Cóſtat autem, quòd malitia in intentione ſufficit ad conſtituendam volútatem malam, bonitas autem non: quia bonú conſtat ex cauſa integra, malú autem ex particularibus defectibus. Vnde dando eleemoſynam propter inanem glo-
art.7. ad 2. & 3. riam, non ſolam intentio eſt mala, ſed etiam actus formaliter: & conſequenter quanto peior eſt intentio, tãto peior erit act⁹ formaliter. Sicut abſolute conceditur, quòd actus dãtis eleemoſynã propter inanem gloriam, eſt ma-
1.di.48.artic.1.Et veri qō.23.ar.7.&c. lus: ita abſolute concedendum eſt, quòd actus dantis eleemoſynam propter maximam affectionem inanis gloriæ, eſt peior. Et ſimiliter ſi fiat ꝓpter maius malú, puta, ſubuerſionem fidei: ſed furando diuitem propter ſubueniendum pauperib⁹, bonitas inténtionis nó conſtituit bonitatem actus: & conſequenter quantitas bonitatis in intentione, nó conſtituit quantitaté bonitatis in actu. In quo enim non ponitur bonitas, in eo nec quantitas illius cogitari poteſt. & hęc eſt intentio literæ.

¶ *Super Quæſtionis decimænonæ Articulum nonum.*

IN articulo nono circa illa verba, Ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur, quòd ordinetur in ſummum bonum: memento quòd ordinari in ſummum bonum, contingit tri-

tem intenti boni non ſequitur bonitas actus interioris, vel exterioris, ut dictum eſt*. Et inde eſt, ꝙ nó quantum aliquis intendit mereri, meretur: quia quantitas meriti cóſiſtit in intenſione actus, ut infra dicetur*.

Ad primum ergo dicendum, quòd gloſſa illa loquitur quãtum ad reputationé Dei, qui præcipue conſiderat intentionem finis. Vnde alia gloſſa dicit ibidem, quòd theſaurus cordis, intentio eſt, ex qua Deus iudicat opera. Bonitas enim intentionis, ut dictum eſt*,
B redũdat quodammodo in bonitatem uoluntatis, quę facit etiam exterioré actú apud Deú meritoriũ.

Ad 2^m^ dicendú, quòd ſola bonitas intentionis non eſt tota cauſa bonę voluntatis: unde ratio non ſequitur.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ ſola malitia intentionis ſufficit ad malitiam uoluntatis. Et ideo etiãm quantum mala eſt intentio, tãtum etiam mala eſt uoluntas: ſed non eſt eadem ratio de bonitate, ut dictum eſt*.

Articvlvs ix.

Vtrum bonitas uoluntatis dependeat ex conformitate ad uoluntatem diuinam.

AD nonvm ſic proceditur. Videtur quòd bonitas uoluntatis humanæ non dependeat ex conformitate uolũtatis diuinæ. Impoſſibile eſt enim uoluntatem hominis conformari uoluntati di-
D uinę: ut patet per id, quod dicitur Iſai. 55. Sicut exaltantur cæli a terra, ita exaltatę ſunt uię meæ a uiis ueſtris: & cogitationes meę a cogitationibus ueſtris. Si ergo ad bonitatem uoluntatis requireretur conformitas ad diuinam uoluntatem, ſequeretur, ꝙ impoſſibile eſſet hominis uoluntatem eſſe bonam: quod eſt inconueniens.

¶ 2 Pręt. Sicut uoluntas noſtra deriuatur a uoluntate diuina, ita ſciẽtia noſtra deriuatur a ſcientia diuina: ſed non requiritur ad ſcientiam noſtram, quòd ſit conformis ſcientiæ diuinę: multa enim Deus ſcit, quę nos ignoramus. ergo non requiritur quòd uoluntas noſtra ſit conformis uoluntati diuinę.

¶ 3 Præt. Volũtas eſt actionis principium: ſed actio noſtra nó poteſt conformari actioni diuinę. ergo nec uoluntas uoluntati.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 26. Non ſicut ego uolo, ſed
A ſicut tu uis: et quod dicit, quia rectum uult eſſe hominẽ, & ad Deũ dirigi, ut Auguſt. dicit in Enchir.*. Rectitudo autem uoluntatis eſt bonitas eius. ergo bonitas uoluntatis dependet ex conformitate ad uoluntatem diuinam.

Respon. Dicẽdum, quòd ſicut dictum eſt, *Bonitas uoluntatis dependet ex intentione finis: finis autem ultimus uoluntatis humanæ eſt ſummũ bonum, quod eſt Deus, ut ſupra dictum eſt*. Requiritur ergo ad bonitatem humanæ volũtatis, quòd ordinetur ad ſummũ bonum: hoc autem bonum primo quidem & per ſe, comparatur ad voluntatem diuinam ut obiectum proprium eius. Illud autem quod eſt primum in quolibet genere, eſt menſura, & ratio omnium quæ aũt illius generis. Vnumquodque autem rectum, & bonum eſt, inquantum attingit ad propriam menſuram. ergo ad hoc quòd voluntas hominis ſit bona, requiritur ꝙ cóformetur voluntati diuinæ.

Ad primvm ergo dicendum,
C quòd voluntas hominis non poteſt conformari voluntati diuinæ per æquiparantiam, ſed per imitationem. Et ſimiliter conformatur ſcientia hominis ſcientiæ diuinæ, inquantum cognoſcit verum: & actio hominis actioni diuinæ, inquantum eſt agenti conueniens: & hoc per imitationem, non autem per æquiparantiam. Vnde patet ſolutio ad ſecundum, & ad tertium argumentum.

Articvlvs x.

Vtrum neceſſarium ſit uoluntatem humanam conformari uoluntati diuinæ in uolito ad hoc, quòd ſit bona.

AD decimvm ſic procedit̃. Videtur quòd uoluntas hominis non debeat ſemper conformari diuinæ uoluntati in volito. Non enim poſſumus uelle quod
E ignoramus. Bonum enim apprehenſum, eſt obiectum voluntatis: ſed quid Deus velit, ignoramus in plurimis. ergo non poteſt humana voluntas diuinæ voluntati conformari in volito.

¶ 2 Præt. Deus uult damnare aliquem, quem pręſcit in mortali peccato moriturum. Si ergo homo teneretur conformare voluntatem ſuam diuinę voluntati in volito, ſequeret̃ ꝙ homo teneret̃ velle ſuã damnationem: qđ eſt inconueniẽs.

pliciter. Vno modo in communi, & hoc commune eſt bonis, & malis: quilibet.n. propter aliquid, operatur apparens ſibi ſummum bonũ. Alio modo in ſpeciali, confuſe tamen: ſicut ſi quis neſciens in quo conſiſtat ſummũ bonum, puta, in viſione Dei, vel in Deo, operatur propter ſummũ bonum, quod in veritate eſt ſummũ bonum: & hoc poteſt conuenire bonis. Tertio modo in ſpeciali, & diſtincte: ut ſi quis operari intendit propter deum cognoſcẽdum, amandum &c. Et hoc etiam contingit dupliciter, puta, propter cognitioné, amoremque &c. ad quæ natura poteſt, et ad quæ gratia Dei eleuat. In propoſito igitur, ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur, ꝙ ordinetur ad ſummum bonum nó apparenter, ſed ꝙ in veritate eſt ſummũ confuſe, vel diſtincte, naturaliter, vel ſupernaturaliter ſecundum ſtatú perſonæ. Quod dico ꝓpter Gentiles, & ignorantes. Si enim ſm̃ proportionem cóceſſi ſibi luminis, in verum ſummum bonũ ordinẽt actiões ſuas, bonæ moraliter erũt: & ſi non, non.

* Habet̃ cõcione prima in Pſ.32. ſuper illud, Rectos decet collaudatio. to. 8.
* art.7.
q.1.ar.8.

¶ *Super Quæſtionis decimænonæ Art. decim.*

IN articulo 10. iungito verba in reſponſione ad primum, verbis in corpore articuli: & memor ſupradictorum in articu. 6. quæſtionis primæ, aduerte, quòd quia velle aliquid ſub ratione boni, eſt velle illud propter ſummum bonũ: ideo dicitur, ꝙ voluntas volens aliquid ſub ratione boni, eſt conformis diuinæ volũtati in volito formaliter, quod eſt velle propter diuinum & commune bonum. Sed caue ne propterea dicas omné voluntatem ſemper conformari diuinæ in volito formaliter: quia nullus operatur aſpiciens ad malum, ſed ad aliquam boni rationem. Et conſequenter voluntas mala conformatur diuinæ voluntati

Ioſ.q.39.articul.2. ad 3. & 22. q. 104. art. 4. ad 3. & 1. diſ.48. art. 3. & 4. Et veri q.23.ar.7 & 8. Et op. 9. qõ. 87.

in volito formaliter. hoc enim falſum eſt: Licet enim voluntas quantumcumq; mala, inquantum habet aliquid boni, ſit conformis diuinæ volũtati, ac per hoc poſſit ſecundum quid dici conformis diuinæ voluntati in volito formaliter, ſicut poteſt ſecundũ quid dici bona: ſimpliciter tamẽ illa ſola voluntas eſt conformis diuinæ voluntati in volito formaliter, quæ ſub ratione boni non apparentis, ſed veri exercetur. Ad hanc enim conformitatẽ tenemur, cum illa, quæ eſt ſecundum boni rationẽ ſiue veri, ſiue apparẽtis nati ſumus, In hac perſiſtere, virtutis opus eſt.

Aug. ectione 2. de prima parte Pſal. tom. 8.

¶ 3 Præt. Nullus tenetur velle aliquid, quod eſt cõtra pietatem: ſed ſi homo vellet illud quod Deus vult, hoc eſſet quandoque contra pietatem, puta, cũ Deus vult mori patrẽ alicuius: ſi filius hoc idem vellet, contra pietatem eſſet. ergo non tenetur conformare voluntatem ſuam voluntati diuinæ in volito.

Sed contra eſt, quia ſuper illud Pſal. 32. Rectos decet collaudatio, dicit glo. * Rectum cor habet, qui vult quod Deus vult: ſed quilibet tenetur habere rectũ cor. ergo quilibet tenetur velle quod Deus vult.

¶ 2 Præt. Forma voluntatis eſt ex obiecto, ſicut & cuiuslibet actus. ſi ergo tenetur homo conformare voluntatem ſuam voluntati diuinæ, requiritur quòd teneatur cõformare in volito.

¶ 3 Præt. Repugnãtia volũtatum conſiſtit in hoc, quòd homines diuerſa volunt: ſed quicunque habet voluntatem repugnantem diuinæ voluntati, habet malam voluntatem. ergo quicunq; non conformat voluntatem ſuam voluntati diuinæ in volito, habet malam voluntatem.

art. 3. Respon. Dicendum, quòd ſicut ex prædictis patet, * Voluntas fertur in ſuum obiectum, ſecundum quod a ratione proponitur. Contingit autem aliquid a ratione conſiderari diuerſimode, ita quòd ſub vna ratione eſt bonum, & ſecundum aliam rationem non bonum: & ideo ſi voluntas alicuius velit illud eſſe, ſecundum quod habet rationem boni, eſt bona: & voluntas alterius, ſi velit illud idem non eſſe, ſecundum quod habet rationem mali, erit voluntas etiam bona. Sicut iudex habet bonam voluntatẽ, dum vult occiſionem latronis, quia iuſta eſt: voluntas autẽ alterius, puta, vxoris, vel filii, qui vult nõ occidi ipſum, inquantum eſt ſecundum naturam mala occiſio, eſt etiam bona. Cum autem voluntas ſequatur apprehẽſionem rationis, vel intellectus, ſecundum quod ratio boni apprehenſi fuerit communior, ſecundũ hoc & voluntas fertur in bonum communius: ſicut patet in exemplo propoſito. Nam iudex habet curã boni communis, quod eſt iuſtitia: & ideo vult occiſionem latronis, quæ habet rationem boni ſecundum relationem ad ſtatum communem. Vxor autem latronis conſiderare habet bonum priuatum familiæ, & ſecundum hoc vult maritum latronem non occidi. Bonum autem totius vniuerſi eſt id, quod eſt apprehenſum a Deo, qui eſt vniuerſi factor & gubernator: vnde quicquid vult, vult ſub ratione boni communis, quod eſt ſua bonitas, quæ eſt bonum totius vniuerſi. Apprehenſio autem creaturæ ſecundum ſuam naturam, eſt alicuius boni particularis proportionati ſuæ naturæ. Contingit autem aliquid eſſe bonum ſecundum rationem particularem, quod non eſt bonum ſecundum rationem vniuerſalem: aut econuer-

In iſto art. ſo, vt dictum eſt. * Et ideo contingit, quòd aliqua voluntas eſt bona volens aliquid ſecundum rationẽ particularem conſideratum, quod tamen Deus non vult ſecundum rationem vniuerſalem, aut econuerſo. Et inde eſt etiam, quòd poſſunt diuerſæ voluntates di-

F uerſorum hominum circa oppoſita eſſe bonæ, prout ſub diuerſis rationibus particularibus volunt hoc eſſe, vel non eſſe. Non eſt autem recta voluntas alicuius hominis volentis aliquod bonũ particulare, niſi referat illud in bonum commune, ſicut in finem: cum etiam naturalis appetitus cuiuslibet partis ordinetur in bonum commune totius. Ex fine autem ſumitur quaſi formalis ratio volendi illud, quod ad finem ordinatur: vnde ad hoc quòd aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet q̃ illud particulare bonum ſit volitum materialiter: bonum autem commune diuinum, ſit volitum formaliter. Voluntas igitur humana tenetur conformari di-

G uinæ voluntati in volito formaliter: tenetur enim velle bonum diuinum & commune, ſed non materialiter, ratione iam dicta. * Sed tamen quantum ad vtrumque, aliquo modo voluntas humana conformatur voluntati diuinæ: quia ſecundum quod conformatur voluntati diuinæ in communi ratione voliti, conformatur ei in fine vltimo: ſecundum autem quod non conformatur ei in volito materialiter, conformatur ei ſecundum rationẽ cauſæ efficientis: quia hanc propriam inclinationem conſequentem naturam, vel apprehenſionem particularem huius rei, habet res a Deo, ſicut a cauſa effectiua: vnde conſueuit dici, quòd conformatur, quantum ad hoc, voluntas In iſtomet art.

H hominis voluntati diuinæ: quia vult hoc, quod Deus vult eum velle. Eſt & alius modus conformitatis ſecundum rationem cauſæ formalis, vt ſcilicet homo velit aliquid ex charitate, ſicut Deus vult. Et iſta etiã conformitas reducitur ad conformitatem formalem, quæ attenditur ex ordine ad vltimum finem, quod eſt proprium obiectum charitatis.

Ad primum ergo dicendum, quòd volitum diuinum, ſecundum rationem communem, quale ſit, ſcire poſſumus. Scimus enim, q̃ Deus quicquid vult, vult ſub rõne boni: & ideo quicunque vult aliquid ſub quacunque rõne boni, habet voluntatẽ cõformẽ

I voluntati diuinæ, quantũ ad rõnem voliti: ſed in particulari neſcimus quid Deus velit: & quantũ ad hoc non tenemur conformare voluntatem noſtrã diuinæ voluntati. In ſtatu tamẽ gloriæ omnes videbũt in ſingulis, quæ volẽt, ordinem eorũ ad id, quod Deus circa hoc vult: & ideo nõ ſolum formaliter, ſed materialiter in omnibus ſuã voluntatem Deo conformabũt.

Ad 2m dicendum, quòd Deus non vult damnationem alicuius ſub ratione damnationis: nec mortem alicuius, inquantum eſt mors: quia ipſe vult omnes hoĩes ſaluos fieri: ſed vult iſta ſub rõne iuſtitiæ. vnde ſufficit circa talia, q̃ homo velit iuſtitiam Dei, & ordi-

K nem naturæ ſeruari. vnde patet ſolutio ad Tertium.

Ad primum vero quod in contrarium obiiciebatur, dicendum, q̃ magis vult quod Deus vult, qui conformat voluntatem ſuam voluntati diuinæ quantum ad rationem voliti, quàm qui conformat quantum ad ipſam rem volitam: quia voluntas principalius fertur in finem, quàm in id quod eſt ad finem.

Ad 2m dicẽdum, quòd ſpecies, & forma actus magis attenditur ſecundum rationem obiecti, quàm ſecundum id, quod eſt materiale in obiecto.

Ad 3m dicendum, quòd non eſt repugnantia voluntatum, quando aliqui diuerſa volunt non ſecundum eandem rationem: ſed ſi ſub vna ratione eſſet aliquid ab uno volitum, quod alius nollet, hoc induceret repugnantiam voluntatum: quod tamen non eſt in propoſito.

QVAE-

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæ Articulum primum.*

CIrca quæſtionis 20. articulũ primũ, diligenter notato terminus tituli. ſ. actum voluntatis, actum exteriorem, & prioritatem bonitatis moralis. Actus voluntatis ſumi põt dupliciter, uno mõ ſm̃ ſe: alio mõ vt eſt forma, ſeu conditio actuũ exteriorũ humanorũ: hic ſumitur primo mõ. Similiter actus exterior ſumitur tripliciter, primo, ſm̃ id pręciſe qđ hẽt a potẽtia executiua, & re, tẽpore, loco, ſecluſa obedientia volũtatis. Et ſic, cum nõ ſit capax bõitatis, vel malitiæ moralis: qm̃ hæc ex volũtaria tm̃ ſiũt, non ſumitur. Alio mõ ſumitur, vt eſt cõpoſitũ ex ſupradictis, & actu voluntatis, ita q̃ ex ipſo & voluntatis actu ſit vnus numero actus: & ſic et nũ ſumitur hic. eſſet .n. cõparatio partis ad totũ, & ecõuerſo. Tertio mõ ſumitur ſm̃ id, quod hẽt ex ſe, & qđ participat ex actu volũtatis: ita q̃ diſtinguatur actus exterior voluntarius cõtra ipſũ actũ volũtatis in ſe, quicqđ ſit illud qđ ſignificat, ly, uolũtarius: & hoc mõ ſumitur in propoſito, vbi cõparatur actus exterior humanus actui interiori volũtatis in ſe, cui prius cõueniat bonitas moralis: & eſt ſermo de prioritate naturæ, & exteriori a volũtate. Actus enim intellectus hoc in loco actus exterior vocat᷑: currit enim curſu aliorum a voluntate.

q. 19. ar. 5. ¶ In corpore eiuſdẽ articuli, aduerte primo diligẽter, q̃ ſicut de cæteris rebus tractando, de rebus doctrinam facimus exiſtentibus tẽpore ſuo in rerum natura: et tñ eaſdem in abſtractione concepta diſcutimus & examinamus, & ea quæ de illis, q̃uis abſtracte conceptis, ſm̃ ſe vera deprehẽdimus, in eiſdem in rerũ natura inuentis verificamus, vt patet inductiue: ita de actibus humanis exterioribus loquẽdo, intellige, quòd actus talis, puta; vti re ſua quãdo oportet, vbi oportet &c. eſt ſm̃ ſe actus formaliter bonus moraliter ex genere & circunſtantiis: ſicut ſapere, videre, &c. ſunt quædã ſecundum ſe formaliter bona tranſcendenter: & quòd poſiti in rerum natura huiuſmodi actus, ſunt etiã formaliter boni: nec eſt alia bonitas, qua eſt bonus actus abſtracte conceptus, & actus in rerum natura poſitus: ſicut non A eſt alia humanitas, qua homo abſtracte conceptus eſt homo, & qua homo poſitus in rerum natura eſt hõ: ſed bene eſt alius eſſendi modus, quia in rerum natura, & in abſtractione. Scito ſecundo, quòd aliud eſt loqui de actibus abſolute, aliud vt ſunt obiecta, aliud vt ſunt in rerum natura, aliud ut ſunt in executione. Quæ enim cõueniunt alicui abſolute, conueniunt in rerum natura, niſi conueniant non repugnanter, vt alibi dictum eſt: quæ autem conueniunt vt obiecta ſunt, & quæ vt in executione ſũt, habitudines importãt ad ea, quorũ ſunt obiecta, & a quibus ſũt &c. Prælibata autem volui hæc eſſe, vt intelligas primo, q̃ actus exterior, verbi gratia, Vti re ſua abſolute, eſt formaliter bonus moraliter: ac per hoc poſitus in rerum natura, eſt etiã formaliter bonus moraliter: & poſitus in eſſe obiectiuo voluntatis noſtræ, eſt bonus etiam obiectiue: & poſitus in executione, eſt effectiue bonus. Secundo, quòd quia idem eſt loqui de conditionibus ſecundum ſe rei abſolute, & in rerum natura, nõ diſtinguas inter bonitatẽ moralẽ actus exterioris ſecundum ſe, & vt in rerum natura, ſed pro eodẽ cõputes: ac p hoc cũ dr̃, quòd bonitas ex materia & circunſtantiis prius conuenit actui extra ſm̃ ſe, quàm voluntati, intelligas, quòd prius cõuenit huiuſmodi bonitas actui exteriori in rerum natura, quàm voluntati. Et cũ his intelligas tertio, quòd prius conuenit bonitas iſta actui exteriori obiectiue, quã in executione. Et ſic prius conuenit hęc bonitas actui exteriori ſecundum ſe: ac per hoc in rerum natura abſolute: ſecundo, ipſimet obiectiue: tertio, actui voluntatis cui obiicitur: quarto, ipſimet in executione: ſicut ſanitas primo conuenit aiali, ſiue abſtracte concepto, ſiue in rerum natura: deinde conuenit medicinæ & quibuſcunque aliis. Scito quarto, q̃ ſi quæras rationem, quare bonitas actus exterioris ex materia & circunſtantiis prius conuenit ipſi, quàm voluntati: in litera tangitur duplex ratio. Prima eſt, quia conuenit ipſi per ſe, & conſequenter voluntati per ipſam. Nõ enim ideo tollere aliena eſt malus actus moraliter, quia velle hoc, eſt malũ, ſed ecõuerſo: quia hoc ẽ malũ

q. 1. arti. 1. ad 2.

q. 18. art. 6.

lib. 1. cap. 9. circa medium to. 1.

QVAESTIO XX.

De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandum eſt de bonitate, & malitia quantum ad exteriores actus.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum bonitas, & malitia per prius ſit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

¶ Secundo, Vtrũ tota bonitas, vel malitia actus exterioris dependeat ex bonitate voluntatis.

¶ Tertio, Vtrum ſit eadem bonitas & malitia interioris, & exterioris actus.

¶ Quarto, Vtrũ actus exterior aliquid addat de bonitate, vel malitia ſupra actum interiorem.

¶ Quinto, Vtrum euentus ſequẽs aliquid addat de bonitate, vel malitia ad actum exteriorem.

¶ Sexto, Vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus, & malus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonitas, vel malitia per prius ſit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd bonum & malũ per prius conſiſtat in actu exteriori, quàm in actu voluntatis. Voluntas enim habet bonitatẽ ex obiecto, vt ſupra dictũ eſt.: ſed actus exterior eſt obiectũ interioris actus voluntatis. dicimur enim velle furtum, vel velle dare eleemoſynam. ergo malum & bonum per prius eſt in actu exteriori, quàm in actu voluntatis.

¶ 2 Præt. Bonum per prius conuenit fini, quia ea quę ſunt ad finem, habẽt rationem boni ex ordine ad finẽ: actus autem voluntatis non poteſt eſſe finis, vt ſupra dictum eſt: actus autem alterius potẽtiæ poteſt eſſe finis. ergo per prius cõſiſtit bonum in actu potentiæ alterius, quàm in actu voluntatis.

¶ 3 Præt. Actus voluntatis formaliter ſe habet ad actũ exteriorem, vt ſupra dictũ eſt: ſed id quod eſt formale, eſt poſterius, nam forma B aduenit materiæ. ergo p prius eſt bonum & malum in actu exteriori, quàm in actu voluntatis.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in lib. Retractationum, quòd voluntas eſt, qua peccatur, & recte viuitur. ergo bonum & malũ morale p prius conſiſtit in voluntate.

RESPON. Dicendum, quòd aliqui actus exteriores poſſunt dici boni, vel mali dupliciter. Vno modo ſecundum genus ſuum, & ſecundum circunſtantias in ipſis C conſideratas: ſicut dare eleemoſynam, ſeruatis debitis circunſtãtijs, dicitur eſſe bonum. Alio modo dicitur aliquid eſſe bonum, vel malum ex ordine ad finem: ſicut dare eleemoſynam propter inanem gloriam, dicitur eſſe malum. Cum autem finis ſit proprium obiectum voluntatis, manifeſtum eſt, quòd iſta ratio boni, vel mali, quã habet actus exterior ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu voluntatis, & ex eo deriuatur ad actum D exteriorem. Bonitas autem, vel malitia, quam habet actus exterior ſecundum ſe propter debitam materiam & debitas circunſtantias, nõ deriuatur a voluntate, ſed magis a ratione. Vnde, ſi conſideretur bonitas exterioris actus ſecundum quod eſt in ordinatione, & apprehenſione rationis, prior eſt quàm bonitas actus voluntatis: ſed, ſi conſideretur ſecundum quod eſt in executione operis, ſequitur bonitatem voluntatis, quæ eſt prin- E cipium eius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actus exterior eſt obiectum volũtatis inquantum proponitur voluntati a ratione, vt quoddam bonum apprehenſum, & ordinatum per rationem: & ſic eſt prius

moraliter: ideo voluntas eius eſt mala. Secunda eſt, quia hæc bonitas pendet a ratione, & non a voluntate: ſed quomodo hoc verum ſit, in ſequẽti tractabitur art. Et quod reliquum eſt, ſcilicet, quomodo bonitas actus propria exterioris in executione ſit a voluntate, in 3. artic. tractabitur.

quàm bonum actus volũtatis: inquantum vero conſiſtit in executione operis, eſt effectus voluntatis, & ſequitur voluntatem.

Ad 2m dicendum, quòd finis eſt prior in intentione, ſed eſt poſterior in executione.

Ad 3m dicendum, ꝙ forma ſecundum quod eſt recepta in materia, eſt poſterior via generationis, quàm materia, licet ſit prior natura: ſed ſecundum quod eſt in cauſa agente, eſt oĩbus modis prior. Volũtas aũt comparatur ad actum exteriorem, ſicut cauſa efficiens: vnde bonitas actus voluntatis eſt forma exterioris actus, ſicut in cauſa agente exiſtens.

Articvlvs II.

Vtrum tota bonitas, & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd tota bonitas, & malitia actus exterioris dependeat ex voluntate. Dicitur enim Matth. 7. Non poteſt arbor bona malos fructus facere: nec arbor mala facere fructus bonos. P arborem autem, intelligitur volũtas & per fructum, opus, ſecundũ G glo.* ergo non poteſt eſſe, quòd volũtas interior ſit bona, & actus exterior ſit malus, aut econuerſo.

¶ 2 Præt. Auguſt. dicit in lib. Retractationum,* quòd non niſi voluntate peccatur: ſi ergo non ſit peccatum in voluntate, non erit peccatũ in exteriori actu: & ideo tota bonitas vel malitia exterioris actus ex voluntate dependet.

¶ 3 Præt. Bonum & malum, de quo nunc loquimur, ſunt differentiæ moralis actus: differentiæ au- H tem per ſe diuidunt genus ſecundum Philoſophum in 7. Metaph.* cũ igitur actus ſit moralis ex eo, quòd eſt voluntarius, videtur, quòd bonum & malum accipitur

¶ *Super Quaeſtionis vigeſimæ Articulum ſecundum.*

In titulo 2. artic. ſtatim dubium occurrit, quomodo poſt determinationem, quod bonitas aliqua prius conuenit actui exteriori, quàm voluntati dubitari iſte poteſt, an tota eius bonitas pẽdeat ex voluntate. Si enim prius actui conuenit quam voluntati aliqua bonitas, liquet quòd illa non pendet a voluntate. Prius enim non dependet a poſteriori: ac per hoc conſtat, quòd non tota bonitas act⁹ exterioris pẽdet ex voluntate. Nulla ergo eſt hic rõnabilis qõ.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia actus exterior voluntarius claudit in ſe depẽdentiam a voluntate: ideo ſtat, quòd bonitas prius ſecundum naturam inſit ipſi actui humano exteriori, quàm voluntati. Adhuc reſtat ambiguum, an etiã illa bonitas, quæ prius ei conuenit, dependeat a voluntate. Licet enim prius non dependeat a poſteriori, quod tamen prius ineſt alicui, poteſt dependere ab eo, cui poſterius ineſt. Et eſt ſimile, ſi concluſo, quòd ſanum prius ineſt animali, quàm medicinæ, quæratur an ſanitas animalis dependeat a medicina.

¶ Circa doctrinam in corpore eiuſdem ſecũdi articuli traditam, dubium occurrit quadruplex. Primo, quia ſicut bonitas ex mate I ria & circunſtantiis eſt ex ratione, ita bonitas finis: neque enim finis, neque actus quicunque pertinet ad genus moris, niſi vt ſtat ſub ordine rationis. Ratio ergo eſt cauſa omnis bonitatis: vtraque ergo bonitas debuit in rationem reduci, & non altera in voluntatem, & altera in rationem, vt in litera ſit.

¶ Secundum dubium eſt, quia aut hic ſermo eſt de actu exteriori abſolute, aut vt eſt in executione. Si abſolute, cum ſic præueniat voluntatem vt obiectum, nihil aliud eſt dicere, quòd bonitas actus exterioris, non eſt a voluntate, quàm dicere, ꝙ bonitas obiecti voluntatis non eſt a voluntate, & cum hoc commune ſit vtriq; voluntatis obiecto, ſcilicet fini, & actui extrinſeco, debuit de vtroq; dici, quòd non dependet a voluntate, & non diſpar in dictum proferri, vt in litera ſit. Si autem, vt eſt effectus voluntatis, cum bonitas vtraque ex obiectis ad actum voluntatis, & ex actu voluntatis in actum exteriorem imperatum, & factum deueniri, par quoque debuit proferri ſententia, quòd vtraque ſcilicet eſt a volũtate dependẽte ab obiecto ſub ratione, & non ſicut K in litera ſit, altera tantum bonitas in voluntatem reduci.

¶ Tertium dubium eſt, quia cum vna circunſtãtiarum actus exterioris, ſit finis, oportet quòd bonitas actus exterioris ex genere & circunſtantiis dependeat a voluntate: quoniam ab ea dependet bonitas ex fine, vt in litera dicitur. Eſt ergo implicatio, dicere, quòd bonitas actus exterioris ex fine dependet a voluntate: & quòd bonitas eius ex genere, & circunſtantiis non dependet ex ea. clauditur enim in hac bonitas ex fine.

¶ Quartum dubium eſt directe contra bonitatem actus exterioris in executione: quia cum reſpectu voluntatis obiectum & finis coincidant, vt dictum eſt, actus exterior obiectus voluntati, oportet quòd ſit eius finis, ac per hoc voluntas ſit bona ex eo, ſicut ex fine. Et tunc ſic, bonitas ex fine in actu exteriori pẽdet tota ex voluntate, quia finis eſt obiectum proprium volũtatis: ſed bonitas actus exterioris eſt bonitas ex fine, quia actus exterior obiectũ & finis eſt voluntatis. ergo tota bonitas actus exterioris F pendet ex voluntate: & idem eſt iudicium de vtraque bonitate.

¶ Ad primum horum dicitur, qđ hic nõ comparatur finis actui exteriori, vt argumẽtũ credit: ſed cõparatur bonitas vel malitia ex fine in actu exteriori inuenta, bonitati vel malitiæ ex genere & circunſtantiis in eodem exiſtenti. verbi gratia, In hoc actu, vti re ſua qñ oportet &c. propter bonum patriæ, inuenitur duplex bonitas. ſ. ex fine, qa propter bonum patriæ: & ex genere & circunſtãtiis, quia re ſua quando oportet &c. Et ſit hic comparatio earum, & dicitur primo quòd bonitas ex fine in huiuſmodi actu inuenta pendet p ſe ea interiori actu volũtatis: quia finis ex hoc quod ẽ proprium voluntatis ſolius obiectum, confert inter actus actui voluntatis primo bonitatem ſuã: ita quòd voluntatis actus eſt primo bonus tali bonitate. & per ipſum talis bonitas cõuenit, cuicunque conuenit: & conſequenter actus humanus exterior præfatus habet, quòd ſit tali bonitate bonus ex actu interiori voluntatis. Dicitur ſecũdo, quòd bonitas ex genere, & circunſtantiis in eodem actu inuenta, non pendet ex voluntate: quia non ideo hic actus eſt ſic bonus, quia velle ipſum eſt bonum, ſed econuerſo: ſed pendet ex ratione: inter potentias enim animæ principia moralis bonitatis, vel malitiæ ſunt ratio vel voluntas. Si ergo voluntas non eſt per ſe cauſa huius, relinquitur, quòd ratio ſit. Et reuera, ratio eſt principium non ſolum huius, ſed etiam omnis bonitatis & malitiæ moralis, quia eſt principium totius eſſe moralis: ſed qa bonitas inuẽta in exteriori actu ex fi- I ne pendet non ſolum ex ratione, ſed etiam per ſe ex voluntate interiori, ex genere autem & circunſtantiis ex ratione ſolum: ideo illa in voluntatem, vt proximam per ſe cauſam, hæc in rationem deducta eſt.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd licet hic ſermo ſit de actu exteriori ſimpliciter, & non reſtricto ad executionem: tamen iungendo ipſum cum dictis in articulo præcedenti, poteſt dici, quòd hic eſt ſermo de actu exteriori vtroque modo, vt in litera patet. Et cum contra primum membrum obiicitur: reſpondetur primo, quòd non eſt idem loqui de actu exteriori abſolute, & vt obiectum eſt voluntatis: & conſequenter non eſt idem dicere, Actus exterior eſt ſecundum ſe bonus vel malus, & non ex voluntate: & dicere, quòd obiectum voluntatis eſt bonum ſecundum ſe, & non ex voluntate. Actus enim exterior ſecundum ſe, abſtrahit ab obiecto non obiecto voluntatis. Dicitur ſecundo, quòd hic etiam incidit error, ſicut in priori dubio: quia non ſit comparatio obiecti ab obiectum, puta, actus exterioris ad finem: K ſed bonitatis actus ex fine, ad bonitatẽ eiuſdem ex genere & circunſtãtiis: Vnde dato, quòd idem ſit iudicium de bonitate actus & finis, quod ſcilicet neutra pendet ex voluntate, non tamen eſt idem iudicium de bonitate ex fine participata in actu, & bonitate eiuſdem ſecundum genus & circunſtantias: quia illa ex voluntate, hæc non, pendet. & hoc ſit in litera. Tertio dicitur, quòd ſi compareretur obiectum ad obiectum, adhuc aliquid ſingulare inſinuaretur in actu, quod non in fine, dicendo, ꝙ bonitas actus extrinſeci obiecti non eſt ex voluntate, quia hoc obiectũ differt a fine dupliciter. Primo, quia eſt actio qdã: Scdo, quia eſt dependens a volũtate, eſt. n. actus humanus: finis aũt nec dependens aliquid a voluntate, nec actionem aliquam exprimit. vnde dicere de actione a voluntate dependente, qđ nec dependet in propria bonitate ab actu interiori voluntatis, aliquid annotatione dignum eſt: non ſic de fine, quoniam liquidum eſt. Ad id vero quod contra ſecundum membrum obiicitur, dicitur, quòd licet actus exterior in executione habeat bonitatem vtranqua

Eſt Aug. I. cõt. Iulia. cap. 8. ante medium, tomo. 7.

*lib. 1. cap. 9. circa medium, tom. 1.

lib. 7. Metaph. text. 42 tom. 3.

in actu ſolum ex parte voluntatis.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in lib. contra Mendaciū*, quòd quædam ſunt, quæ nullo quaſi bono fine, aut bona volūtate poſſunt bene fieri.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* In exteriori actu poteſt cōſiderari duplex bonitas, vel malitia. Vna ſecundū debitā materiā & circunſtantias: Alia ſecundum ordinem ad finem. Et illa quidē quę eſt ſm ordinem ad finē, tota depēdet ex voluntate: illa autem q̄ eſt ex debita materia, vel circunſtantiis, dependet ex ratione. & ex hac depēdet bonitas voluntatis, ſecundum quod in ipſam fertur.

Eſt autem cōſiderādum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt*, ad hoc quòd aliquid ſit malum, ſufficit vnus ſingularis defectus: ad hoc autem ꝙ ſit ſimpliciter bonum, nō ſufficit unū ſingulare bonum, ſed requiritur integritas bonitatis. Si igitur voluntas ſit bona & ex obiecto proprio, & ex fine: conſequens eſt, actum exteriorem eſſe bonum: Sed non ſufficit ad hoc, quòd actus exterior ſit bonus bonitate voluntatis, quę eſt ex intentione finis. Sed, ſi voluntas ſit mala ſiue ex intētione finis, ſiue ex actu volito, cōſequēs eſt, actum exteriorem eſſe malum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ volūtas bona, prout ſignificatur per arborem bonam, eſt accipienda ſecundum quod habet bonitatē ex actu volito, & ex fine intento.

AD 3m dicendū, ꝙ nō ſolum ali-

vtranque ex voluntate, & voluntas ab obiectis, diſſimiliter tamen hoc fit: quia bonitas ex fine deſcendit in actum interiorem voluntatis per ſe & formaliter: in actum vero exteriorem in executione, denominatiue tantum. Bonitas vero ex genere & circunſtantia ex obiecto deriuatur in actum interiorem, denominatiue tantū, & per eum in actum exteriorem formaliter: ſicut ex ſano in animali, denominatur medicina ſana, qua animal fit ſanū formaliter: vnde nō eſt de vtraque bonitate eadem ratio, etiā in executione. Et ad hoc inſinuādum, in litera de ſecunda bonitate dicitur, quòd voluntas ſecundum quod in rationē fertur, habet hanc bonitatem, quaſi non habeat ipſam ſimpliciter, ſed in ordine ad aliud: ſicut communiter accidit in huiuſmodi denominationibus. Sed tūc inſurgit quęſtio mota in quarto dubio, Quare bonitas vocata ex fine, ineſt voluntati formaliter, & vocata ex obiecto, nō, præcipue cum obiectum etiam ſit finis voluntatis: & hæc quæſtio ſoluetur in ſolutione quarti dubii.

cap. 7. parū ante mediū tom. 4.

art. præced.

q. præced. art. 6. & 7.

¶ Ad tertium ergo dubium dicitur, quòd ſi poſſet ſeparari bonitas alicuius finis, vt circunſtantia eſt, a bonitate eiuſdē, vt ſpecificans reſpectu eiuſdem actus, facile dici poſſet diſtinguendo, ꝙ finis vt circūſtantia, ſpectat ad bonitatē actus exterioris ex genere & circunſtantiis: finis aūt ut ſpecificans, ſpectat ad voluntatē: & ſic non eſſet implicatio dicere, quòd bonitas ex fine in actu exteriori, pendet ex voluntate: & quòd bonitas ex genere & circunſtantiis, etiam finis, non pendet ex voluntate: quia in prima propoſitione eſſet ſermo de bonitate ex fine ſpecificante actum exteriorē formaliter ſumptū: in ſecunda vero de bonitate ex fine & circunſtantia eiuſdē materialiter ſumpti. Sed quia intelligi non poteſt, ꝙ idē numero act⁹ exterior moralis, ſit talis materialiter ſumptus ex aliquo fine, vt circunſtantia, & non ſit talis formaliter ſumptus ex eodē fine, vt ſpecificante (non enim ſi quis orat vt furetur, intelligi poteſt, quòd oratio ſit mala ex furto circunſtantia: & oratio vt volita ſit non mala ex furto ſpecificante. Et rurſus, quia finis vt finis licet adiunctus, eſt circunſtantia actus exterioris moralis, vt ex ſupradictis patet: & finis vt finis eſt obiectū proprium volūtatis (Ideo dicendum eſt, ꝙ bonitas ex fine ſiue circunſtante, ſiue ſpecificante, media voluntate ad exteriorem actū pertinet: ita quòd actus exterior non habet bonitatē ex fine circunſtante, niſi dependeat a voluntate: & bonitas ex fine deriuatur in actum interiorem voluntatis ſpecificatiue & formaliter: in actum vero exteriorem formaliter ſumptū, id eſt, vt ſtat ſub interiori: ſpecificatiue quoque, ſed ſecūdario: in eūdē autem materialiter ſumptum, vt adiacens circunſtantia. Cum ergo comparatur bonitas exterioris ex fine, ad bonitatem eiuſdem ex genere, & circunſtantiis, intellige ex circunſtantiis manentibus pure circunſtantiis, qualis non eſt circūſtantia finis: quia, vt ſuperius eſt dictum, tranſit in ſpecificans, & conſequenter ſubſtantiale.

¶ Ad quartum dubium, antequàm reſpondeatur, aduertendum eſt, quod quia quærit de diuerſitate bonitatis in ipſo actu voluntatis ex fine, & ex actu volito, ſeu obiecto: & contra hanc diuerſitatem arguit, & hæc diuerſitas dicitur conſiſtere in hoc: quod bonitas ex fine ineſt voluntati formaliter: bonitas autem ex actu volito ineſt ipſi voluntati denominatiue, propter rationem ſupradictam, ſcilicet quia inter actus, bonitas ex fine primo ſaluatur in voluntatis actu, cuius finis eſt proprium obiectum: bonitas autem ex materia & circunſtantiis, primo ſaluatur in ipſo actu exteriori. Quia ergo hæc ſunt connexa, primo videbitur quare finis bonificat volūtatem formaliter, & actus volitus, qui eſt etiam finis: quia obiectum & finis reſpectu volūtatis eſt idē, non bonificat ipſam formaliter: ſed denominatiue, et ſic deinde formaliter ſatisfiet quęſito. Dicitur ergo quòd quia, vt in artic. 2. quæſtio. præcedentis dictū eſt, differens bonitas actus interioris voluntatis ex obiecto & fine, per accidens inuenitur in eodem:

A ideo bonitas ex fine, qui concurrit per ſe, ineſt formaliter: bonitas autem ex obiecto, denominatiue. Sed hæc reſponſio peccat ſecundum non cauſam vt cauſam. Ex hoc enim, quòd differentia duarum bonitatum in actu interiori voluntatis eſt per accidens, non ſequitur, quòd vtraque ſecundum ſe, aut altera, inſit denominatiue eidē: ſtat enim quòd diſtinctio earum cōcurrat per accidens in eodem, & tamen vtraque ſecundum ſe inſit: ſicut ſtat cōcurſum creditoris & debitoris in eādem plateam eſſe per accidens, & tamen iter vtriuſque ſecūdum ſe, ad illum locū eſſe. Dicitur aliter, quòd quia act⁹ exterior in caſu poſito non concurrit ſub ratione finis, ſed obiecti, licet ſit finis: immo diſtinguitur contra finē, cum dicitur bonitas ex fine, & bonitas ex obiecto: & ſola bonitas ex fine ſit formaliter in volūtate: quia ſola eſt ex proprio obiecto vt ſic, ideo bonitas in actu interiori volūtatis

B

C ex fine, eſt formaliter, & ex obiecto, eſt denominatiue. Et ſecundum hoc oportet dicere, quòd quādo actus exterior eſt finis, dat bonitatem actui interiori formaliter: qn̄ uero eſt obiectū tātum, dat bonitatem interiori actui denominatiue. Verbi gratia, Si quis vult fornicari, nō propter aliquē adiunctū finem, actus interior volūtatis erit in ſpecie fornicationis formaliter: quia fornicari eſt finis. Si quis vero vult fornicari propter furari, tūc actus interior voluntatis erit in duabus ſpeciebus, ſcilicet in ſpecie furti formaliter: in ſpecie uero fornicationis denominatiue. Sed quoniam ſuperius dictum eſt, quòd uoluntas in quodcunque fertur, aut fertur ſub ratione finis, aut propter finem: & quando fertur, in propter finem, fertur formaliter in finem: ideo non conſonat dicere, quòd actus exterior in caſu poſito nō eſt uolitus ut finis, ſed ut obiectum tantū. Oportet enim ut finē, uel propter finem eſſe uolitum, ſed non propter finem tantum: quia etiam ſecundum ſe propter propriam bonitatē eſt uolitus: unde & in propria reponit ſpē actū interiorē uoluntatis, licet denominatiue.

D Ergo. Et cōfirmatur, quia in 2. ar. pręcedentis quæſtionis, ubi dicitur, quòd non differt in uoluntate bonitas ex fine & obiecto, expreſſe obiectum ipſum uocatur finis, cum ſubditur, niſi ſicut finis dependet ex fine. Aliter ego diſtinguendo de fine & ſubfine: & ꝙ quando quis uult fornicari ut furetur, furtum eſt finis: fornicatio uero ſubfinis: & quòd finis facit actum interiorem formaliter talem, ſubfinis autem denominatiue. Sed hæc reſponſio non ſatisfacit: quoniā ex diſtinctione ſubfinis à fine, nihil aliud apparet ſequi, niſi quòd finis principalē locum tenet, & ſubfinis ſecundarium: ac per hoc finis bonificat formaliter actum interiorem uoluntatis, cum ſubfinis claudatur infra latitudinem finis, etiā ipſe bonificabit eundem formaliter, licet ſecundario. Aliter ergo occurrit dicendum. Ad cuius euidentiam nota tria: Primū eſt, quòd ſicut ſunt duo genera humanorū actuum, ſcilicet actus interior uoluntatis, & actus uoluntatis exterior: ita dantur duo

E propria bonificatiua actuum formaliter, ſcilicet finis & materia cum circunſtantiis. Et finis quidem ut ſic, bonificatiuus eſt interioris actus uoluntatis, ita quod ipſe eſt primo formaliter bonus ex fine: materia autem cum circunſtantiis, bonificatiua eſt actus exterioris uoluntarii, ita quod ipſe primo ē formaliter bonus ex materia & circunſtantiis. Secundum eſt, quòd licet multipliciter contingat bonitatem deriuari ex uno in aliud, puta, ſicut ex fine, uel obiecto, ſeu materia circa quam, uel circunſtantia, uel actione. in propoſito dupliciter contingit bonitatem actus deriuari in alium actum, Vno modo ut ſic: ita quòd quia talis actus, inquantum actus, eſt bonus, ideo ille alius actus, inquantum actus, eſt bonus. Alio modo, ut alter eorum, uel uterque tenduntur rationem finis, uel obiecti cuiuſuis alterius. Differentia autem inter has duas deriuationes eſt, quòd prima deriuatio, ut diuo Thomæ placet in calce ſequentis articuli, eſt ſecundum denominationem tantum, ita quòd nec actus exterior ab interiori, nec interior ab

exteriori ſit bonus formaliter, ſed denominatur ideo bonus, quia eſt ab illo, aut ad illum. Secunda autem deriuatio, quando eſt a fine, quia de aliis non eſt cura præſens, ſecundum formalem eſt inhæſionem bonitatis. Vnde cum quis vult fornicari, vt furetur, licet furtum ſit actus exterior: quia tamen concurrit ad actum interiorē voluntatis vt finis, qualificat eum formaliter, & reponit in ſpecie furti formaliter. Tertium eſt, quòd ratio finis boni vel mali, & actus boni vel mali, inueniuntur ſeparate, & coniuncte. Separate quidem, ꝙ ſcilicet eſt finis & non actus: vt cū quis vult deū eſſe, & econuerſo, quod eſt actus & nō finis, vt cū quis vult actum indifferentē, puta, leuare feſtucā de terra: vel volitū niſi propter finem, vt proiectionē mercium in mare. Coniūcte vero ita quòd fini coniungit̄ act⁹, ſicut cum quis vult fornicari propter furari: furari enim tunc habet primo rationem finis, cui ſubſternitur actus furandi: vel actui coniungitur finis, ſicut in exemplo poſito, fornicari, tenet primo rationem actus, cui coniungitur ratio finis: dum non ſolum ille vult incurrere malum furti, ſed etiam malum fornicationis, qui propter furtum non incurreret malum inceſtus materni. Hoc enim ſignum eſt, quod vult vel horret etiam malitiam actus talis ſecūdum ſe, qđ eſt velle illum vt finem. Ex his autem dicitur ad motum dubium, quòd ſermo dicens, quòd finis qualificat formaliter actum interiorem voluntatis, actus autem exterior denominatiue tantum, intelligendus eſt formaliter, inquantum finis, & inquantum actus: cum quo tamen ſtat quòd actus exterior, vt finis, qualificet volūtatis actū interiorem formaliter: ſiue actus exterior rationem habeat finis principalis, ſiue ſecundarii. Vnde ſicut non inconueniens, ꝙ in exēplo poſito, ſcilicet cum quis vult fornicari, vt furetur, quod furti malitia ex genere & circunſtantiis, deriuetur formaliter in actum interiorem voluntatis, inquantum habet rationem finis, & nō deriuetur in eundē, niſi denominatiue, inquantū habet rationē act⁹: ita nō inconueniens quòd fornicationis malitia ex genere & circunſtantiis, inquantū habet rationem actus, non deriuetur in actum interiorem voluntatis niſi denominatiue: & inquantū habet quandam finis rationem, deriuetur in eundem formaliter. Et ſic, cum idem eſt actus & finis omnino, vt cum vult quis fornicari, non propter alium finem &c. actus interior voluntatis ex fornicatione, vt habet rationem finis eſt malus formaliter. Et ex eadem, vt habet rationē actus, eſt malus denominatiue. Stat ergo ſolutio in formali, quòd actus volitus inquantum actus, et inquantum finis, diſtinguendus eſt. & quòd de ipſo inquantū actus verificatur, quòd aliter bonificat, & aliter, & aliunde eſt bonus. Et ſecundum hoc patet, quod non eodem modo tota bonitas actus exterioris in executione, comparatur ad voluntatē: quia ſola illa, quæ ex fine eſt, a voluntate pendet: reliqua enim a ſeipſo per voluntatem deſcendit in ſeipſum in executione. Et K ſic omnia conſonant: immo vt in ſequentibus huius quæſtionis patebit, nō videtur poſſibile ſaluare doctrinam authoris, De idētitate & diuerſitate: & de additione bonitatis & malitiæ actus exterioris ad interiorem, niſi ſic eam intelligendo.

quis voluntate peccat, quādo vult malum finem, ſed etiam quando vult malum actum.

Ad 3m dicendum, quòd voluntarium dicitur nō ſolum actus voluntatis, ſed etiam actus exteriores, prout a voluntate procedunt & ratione: & ideo circa vtroſque actus poteſt eſſe differētia boni & mali. G

Articvlvs III.

Vtrum bonitas & malitia ſit eadem exterioris & interioris actus.

Ad tertivm ſic procedit̄. Videtur ꝙ non eadem ſit bonitas, vel malitia actus interioris voluntatis & exterioris actus. Act⁹ enim interioris principium, eſt vis animæ interior apprehenſiua vel appetitiua. Actus autem exterioris principium, eſt potentia exequens motum. Vbi autem ſunt diuerſa principia actionis, ibi ſunt diuerſi actus: actus autem eſt ſubiectum bonitatis, vel malitię. Non poteſt autē eſſe idē accidens in diuerſis ſubiectis. ergo nō pōt eſſe eadē bonitas interioris & exterioris actus.

G ¶ 2 Præt. Virtus eſt, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonū reddit: vt dicitur in 2. Ethico. ^sed alia eſt uirtus intellectualis in potentia imperante, & alia virtus moralis in potentia imperata, vt patet in principio 2. Ethic. ergo alia eſt bonitas actus interioris, quę eſt potentię imperantis, & alia eſt bonitas actus exterioris, quę eſt potentię imperatæ.

¶ 3 Præter. Cauſa & effectus idem

Inf.ar.4. ad 2.

c.6. in princip. tom.5.

li.2.eth.ca.3. tom.5.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ Articulum tertium.*

In titulo articuli tertii eiuſdem vigeſimæ quæſtionis, quæſtio eſt De identitate numerali, &c.

¶ In corpore eiuſdem articuli, aduerte duo. Primū eſt, Dupliciter aliqua accidentia diſtinguuntur, numero ſcilicet, vel propter numerationem ſubiecti, vt albedo in Sorte & Platone: vel propter numerationem eſſentiæ, vt albedo & dulcedo in eodem pomo. Et propterea litera intendens, quod vtraque bonitas eſt intus, & vtraque extra, & ponens quod vterque actus eſt vnus actus in genere moris, vult quòd quandoque ſit una nu- F meroſitate ſubiecti & eſſentiæ, quandoque duæ numeroſitate eſſentiæ, non ſubiecti: quia vterque actus, eſt unum ſubiectum numero. Secundum eſt, quòd hinc expreſſe, vt reſponſio ad tertium manifeſtat, habes, quòd deriuatio bonitatis vel malitiæ ex actu in actum, non eſt formalis, ſed denominatiua tantum.

¶ Sed ſunt hic plura dubitatione digna. Primum eſt, ſi actus exterior & interior ſunt vnus actus, & vnum ſubiectum numero in genere moris, quorſum tanta quæſtio de prioritate, dependentia & cauſalitate bonitatis & malitiæ moralis vnius ab altero? Hæc enim cum diuerſitatem ſupponant per accidens, ad moralem doctrinam ſpectare uidentur. Secundū eſt, quia author diminutus videtur. Bonitas enim actus exterioris, tripliciter ſe habet ad bonitatem actus interioris. Primo, vt habens omnino ean- H dem bonitatem, vt potio amara. Secundo, vt habens omnino aliam ſecundum ſe, vt bene epulari propter ſanitatem. Tertio, vt habens ex ſe & non ex alio fine: vt cum actus exterior propter ſe eſt volitus, puta contemplatio vel adulteriū: hic enim tertius modus in litera non ponitur, & tamen frequentiſſimus eſt, dū volumus actus uirtutum vel vitiorum non propter alium finem. Tertium eſt, quia voluntaria videtur doctrina authoris quo ad hoc, quòd deriuatio bonitatis vel malitiæ actus ab actu, non eſt ſecundū formam, vt calidum deriuatur ex calido: ſed ſecundum denominationē, vt ſanum denominatur in aliis à ſano in animali. Quartū eſt circa ipſam concluſionē, cōtra quā arguit Scotus in quol. quæſt. 18. tripliciter probando, quòd nō eſt eadē bonitas vel malitia actus interioris & exterioris. Primo, authoritate Aug. 13. de Tri. dicēns, quòd male volēdo miſer eſt, minus tamen eſſet, ſi nihil eorū quæ perperam voluit, habere potuiſſet. Secundo ratione, quia alia eſt integritas requiſitorū ſecundum I rationē rectā ad bonitatē actus interioris, & alia requiſitorū ad bonitatē actus exterioris. ergo. Tertio etiā ratione, quia nihil eſt cauſa, medium, & ratio ſuipſius: ſed actus interior bonus & exterior bonus ſe habent in bonitate vt cauſa & cauſatum, vt immediatum & mediatum, & huiuſmodi. ergo. Quarto arguit contra idem Grego. de Arimino in libro ſententiarum. Actus exterior eſt malus, & non eſt illud malum quod eſt actus interior: ergo ſunt duo mala. probatur minor: quia adulteriū, non eſt velle adulterari, nec homicidium eſt, velle hominem occidere, & ſic de aliis. Sunt etiam apud Capreolū in 42. diſt. multa, quæ vide ibi: ex his enim ſolutis ſatisfactum credimus.

¶ Ad primum horum dicitur, ꝙ ſicut in naturalibus, qn̄ vnum numero conſtat ex pluribus, non per accidens, nec fruſtra quæritur quid ex quo in alterum redundat, vt patet in cōpoſitis ex materia & forma: ita in moralibus, licet actus imperans & imperatus ſint vnus numero actus, nō tamen ſimplex, ſed vt compoſitus, K non fruſtra, nec per accidens quæritur, quid, ex quo procedat.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod hæc obiectio teſtatur illam eſſe authoris mentem, quam in præcedenti articulo diximus, ſcilicet, quòd diſtinctio bonitatis ex fine & actu intelligitur formaliter, id eſt, inquantum finis & inquantū actus. Propterea enim non oportuit tertiū membrū in litera poni: ſed ſub ſecundo mēbro comprehenditur, quandocunque actus exterior eſt ſecundū ſe bonus: vnde quando quis vult fornicari, non propter aliū finē, malitia actus interioris & exterioris eſt alia, & alia, non ſpecie, ſed numero: ita quòd actus interior voluntatis, eſt malus formaliter propria malitia fornicationis, quam habet ex fornicatione vt finis: & actus exterior eſt malus etiam formaliter propria malitia fornicationis, quam habet ut actus ex genere ſuo.

¶ Ad tertium dicitur, ꝙ doctrina hæc non eſt voluntaria, ſed in litera tangitur eius fundamentum: quia ſcilicet, quando aliquid dicitur tale ex ordine ad aliud, dicitur denominatiue: & nō oportet dici formaliter. Quod enim habet aliquid in ſe formaliter, dicitur tale ſecundum ſeipſum, vt patet inductiue. Conſtat autem

eſſe nõ põt. nihil.n. eſt cauſa ſuiipſius: ſed bonitas actꝰ interioris eſt cã bonitatis actus exterioris, aut econuerſo, vt dictũ eſt. * ergo non põt eſſe eadem bonitas vtriuſque.

SED CONTRA eſt, qđ ſupra * oſtenſum eſt, ꝙ actus voluntaris ſe habet vt formale ad actũ exteriorem: ex formali autem & materiali fit vnum. ergo eſt vna bonitas actus interioris & exterioris.

B RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, * Actus interior volũtatis, & actus exterior, prout cõſiderantur in genere moris, ſunt vnus actus. Cõtingit aũt qñq; actum, q̃ eſt vnꝰ ſubiecto, hẽre plures rõnes bonitatis, vel malitiæ, & qñq; vnã tm̃. Sic ergo dicendum, ꝙ qñq; eſt eadem bonitas, vel malitia interioris actus & exterioris: qñq; alia, & alia. Sicut.n. dictum eſt, * prædictæ C duæ bonitates, vel malitiæ, ſ. interioris & exterioris actus adinuicẽ ordinantur: cõtingit aũt in his, quæ ad aliud * ordinãtur, ꝙ aliquid eſt bonum ex hoc ſolũ, ꝙ ad aliud ordinatur: ſicut potio amara ex hoc ſolo eſt bona, ꝙ eſt ſanatiua. vñ non eſt alia bonitas ſanitatis & potionis, ſed vna & eadem. Qñq; vero illud qđ ad aliud ordinatur, hẽt in ſe aliquam rõnem boni, ẽt præter ordinem ad aliud bonũ: ſicut medicina ſaporoſa hẽt rõnẽ boni de- D lectabilis ꝑter hoc, ꝙ eſt ſanatiua. Sic ergo dicendum, ꝙ qñ actus exterior eſt bonus, vel malus ſolũ ex ordine ad finem, tunc eſt oĩno eadem bonitas & malitia actus voluntatis, quæ p ſe reſpicit finem, & actus exterioris, q̃ reſpicit finẽ mediãte actu voluntatis. Cũ aũt actus exterior hẽt bonitatẽ, vel malitiã ſm ſe, ſ. ſm materiam, vel circũſtãtiam, tũc bonitas exterioris actus eſt vna, & bonitas voluntatis, quę eſt ex fine, eſt alia: ita tñ ꝙ bonitas finis ex volũtate redundat in actũ exteriorem: & bonitas malitiæ & circunſtãtiarũ redundat in actum voluntatis, ſicut iam dictum eſt. *

B AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa probat, ꝙ actus interior, & exterior ſunt diuerſi ſecundum genus naturæ: ſed tñ ex eis ſic diuerſis, conſtituitur vnum in genere moris, vt ſupra dictum eſt. *

AD 2m dicendũ, ꝙ ſicut dr̃ in 6. Eth. * Virtutes morales ordinãtur ad ipſos actus virtutũ, q̃ ſunt quaſi fines: prudentia aũt quę eſt in rõne ad ea quæ ſunt ad finem: & ꝓpter hoc requiruntur diuerſę virtutes: ſed ratio recta de ipſo fine virtutũ C nõ habet aliam bonitatem, quàm bonitatem virtutis, ſecundum qđ bonitas rationis participatur in qualibet virtute.

AD 3m dicendum, ꝙ qñ aliquid de vno deriuatur in alterum, ſicut ex cauſa agente vniuoca, tũc aliud eſt quod eſt in vtroque: ſicut cum calidum calefacit, aliꝰ numero eſt calor calefacientis, & calor calefacti, licet idem ſpecie. Sed quando aliquid deriuatur ab vno in alterũ ſm analogiam vel proportionem, D tunc eſt tantum vnum numero: ſicut a ſano qđ eſt in corpore animalis, deriuatur ſanum ad medicinam & vrinam: nec alia ſanitas eſt medicinę & vrinę, q̃ ſanitas animalis, quam medicina facit, & vrina ſignificat: & hoc modo a bonitate volũtatis deriuatur bonitas actus exterioris, & econuerſo, ſcilicet ſecũdum ordinem vnius ad alterũ.

autem, quòd actus interior voluntatis dicitur bonus ex actu exteriori in ordine ad ipſum. Dicitur.n. velle furari, malum, quia eſt ad malum. Et ſimiliter actus exterior dr̃ ex actu interiori malus, in ordine ad ipſum. Dicitur.n. actio manus, qua furatur, mala, quia ordinatur a mala volũtate. Vnde cum multiplicare entia ſine neceſſitate, nõ ſit rationabile, & ordo ſit manifeſtus adinuicem, & ſufficiat ad ſaluandum eorũ bonitates & malitias: ſuperfluum eſt ponere, ꝙ etiam ſit deriuatio formalis vt caloris a calore. Et confirmatur, quia ſi in deriuatione cõditionũ, huiuſmõi actus ab actu ponatur deriuatio formalis: oportebit eadẽ rõne poſtmodũ dicere, cũ actꝰ vniꝰ virtutis imperatur ab alia, puta fortitudinis a charitate, vt in martyribꝰ, ꝙ a charitate in volũtate deriuatur charitas alia in actũ exteriorẽ, & ſimilia, q̃ abſurda ſũt. Iacet ergo fundamentũ hoc, ꝙ deriuatio bõitatis & malitiæ, & talis bõitatis, & talis malitiæ i actu ab actu, vt ſic, eſt nõ formalis, ſed denoiatiua, ſeu non per modum vniuocationis, ſed attributionis: & ex eo illuceſcent tibi multa moralia. & hoc bene nota.

Art. 1. & 2. huiꝰ quæſt. & q. 18. ar. 6.
* q. 18. ar. 6.
q. 17. art. 4. & q. 18. art. 6.
q. 18. art. 6.
D. 108.

¶ Ad quartum vero dubium reſpondendo dicitur, ꝙ ex authoritate illa Augu. nihil aliud dicitur, niſi forte quòd exterior actus addit, & facit hoiem peiorem: qđ qualiter verum ſit, in ſequẽti patebit artic. Prima vero ratio non cõcludit vniuerſaliter, ꝙ oĩs bonitas exterioris actus ſit alia ab oĩ bonitate interioris actus, ſed quòd aliqua: qđ gratis concedimus, ꝙ ſi de omni eſt intẽtio, oportet probare. Cõſtat.n. ꝙ eadem eſt integritas requiſitorum ad bonitatem ex fine actus voluntaria interioris & exterioris, licet diſſimiliter ad vtruoq; ſe habeat integritas illa, vt patet, cum aliquis vult ꝓpter finem aliquid nulla alia ratione moraliter bonum, niſi ꝓpter finẽ. Et hoc loquendo de his actibus in genere moris, licet forte impoſſibile ſit in genere naturæ, eadem vtriq; conuenire: quod forte Scotum decepit. Secũda aũt ratio eiuſdem, ex malo intellectu poſitionis nr̃æ procedit. Nõ.n. dicimus ꝙ eadem numero bonitas ſit cauſa & cauſata, ſed dicimus ꝙ ſicut ſanitas vna numero non diuerſificatur in animali, medicina & vrina, & cũ hoc, a ſanitate animalis deriuatur ſanitas in vrina & medicina: ita dicimus, ꝙ eadem numero eſt bonitas vtriuſq; actus: & ꝙ ex altero in alterum deriuatur ſecundum denominationem. Vñ concedendo, ꝙ idem non eſt cauſa nec ratio mediandi ſuipſius, negatur ſequela. ergo alterꝰ bonitatis, q̃a eſt ſophiſma cõſequẽtis: oportet dicere. ergo alterꝰ bonitatis, vel ꝓportionis, vel attributionis ad ſe: vñ bonitas actꝰ interioris eſt cã bonitatis exterioris, id eſt, proportionis actus exterioris ad bonitatẽ interiorem, & econuerſo: & ſic de aliis attributionibus, ſecundum quas deriuatur denominatio. Ad id quod affertur ex Greg. ſi non fiat vis in verbis

A negatur ſequela: non enim valet, Vrina eſt ſana, & aial eſt ſanũ: &, Vrina ſana nõ eſt aial ſanũ, neq; ecõuerſo. ergo ſunt duę ſanitates, quia ſtat numerus habentiũ diuerſimode cum vnitate numerali rei habitæ. Dixi aũt, ſi non fiat vis in verbis, quia põt formari argumentum in adiectiuis, & ſubſtantiuis: & ſi in his fiat vis, iã ſcis ex prima parte, ꝙ noĩa ſubſtãtiua non pluriſicantur ſine pluriſicatione formæ: ſed de rebus nunc eſt qõ. Põt quoq; diſtingui minor, & dici, ꝙ cum dr̃, & hoc malum nõ eſt illud, materialiter quidem eſt verũ, formaliter autem falſum: quia licet actus exterior malus non ſit interior malꝰ, nec econuerſo: malitia tamen vnius eſt malitia alterius: ſicut ſanitas animalis eſt ſanitas vrinæ.

Art. 1.
q. 17. art. 4.
Cap. 1. in fine, tom. 5.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem 3. articu. aduerte, ꝙ quia argumentũ tendebat ad hoc, vt q̃a duę virtutes exiguntur ad bonificandũ hos duos actus, ſingulã ſingulis referendo: ideo duę eſſent eorum bonitates: quælibet.n. virtus bonificat actũ ſuum. Reſponſio primo percutit radicẽ, & intendit ꝙ nõ propter diuerſitatem inter actum interiorẽ & exteriorem, opus eſt diuerſa virtute, ſcilicet, morali & intellectuali: ſed propter diuerſitatem finis, & eius qđ eſt ad finem. nam moralis in fine, intellectualis vero in his quæ ſunt ad finem, perficit. Deinde quia ad quęlibet actum virtutis concurrit bona ratio & bonus appetitus, quorum primum ſpectat ad virtutem intellectualẽ, ſecundum ad moralem, & hoc erat materia argumẽti: ideo ſubdit, ꝙ bonitas moralis rectæ rõnis de ipſo fine virtutum, ideſt de eodem, de quo eſt virtus moralis, non eſt alia a bonitate B morali ipſius virtutis moralis: ac per hoc actus pendens ex recta ratione, & recto appetitu, non propterea habet duas bonitates morales: quomodo autem & quare hoc ſit, ſubiungitur dicendo, Secundum quòd bonitas rationis participatur in qualibet virtute, ideſt, ideo non eſt diſtincta bonitas moralis vtriuſque: quia in qualibet virtute participatur bonitas rationis. Et ſcito, quòd ly, bonitas determinans rationem, cum dicitur, bonitas rationis participatur, dupliciter intelligi poteſt. Primo in ſe ipſa ratione, vt eſt res cuius pars capitur: & ſic non ſignificat bonitatem moralem formaliter, ſed bonitatem intellectualem formaliter. Rectitudo enim rationis, quę eius eſt bonitas, non morale, ſed intellectuale bonum eſt formaliter: primordialiter autem & cauſaliter bonitas eſt moralis, ſecundo in ipſis participantibus, vt eſt pars capta. & ſic eſt bonitas moralis: immo pars omnis bonitatis moralis, & cauſa in oĩbus virtutibus moralibus, quocunq; mõ intelligatur hæc litera, nõ refert. Semper.n. verum eſt, ꝙ nõ eſt alia bonitas moralis, & ꝙ rõnem participationis ipſius, in quamlibet cuncidit virtutem moralẽ.

¶ Super Quæſtionis vigeſimæ Articulum quartum.

IN titulo articuli quarti eiuſdē quæſtionis aduerte, quòd hic directe quæritur de actu exteriori, vt eſt in rerum natura.

¶ In articulum quartū eiuſdem 20. quæſt. tripliciter dubitatur: Primo circa primum membrum, ſcilicet quòd actus exterior nihil addat bonitatis ſupra actum interiorem quo ad bonitatem, quæ eſt ex fine. Manifeſte. n. contradicit veritati, & ſecundo mēbro: quā ſi quis fornicari vult vt furetur, & deinde per fornicationē peruenit ad furtum intentum, certum eſt, quòd ſicut iſte peior eſt factus fornicādo, ita peior factus eſt furando. Furtum autem eſt actus exterior: & act⁹ interior voluntatis eſt ex eo malus malitia, quæ eſt ex fine. ergo quo ad malitiam, quę eſt ex fine, act⁹ exterior addit in malitia ſupra malitiam actus interioris.

Infra q. 24. ar. 3. cor. Et 2. 2. q. 70. articu. 4. ad 2. Et 2. di. 40. articu. 3. Et mal. q. 2. artic. 2. ad 8. * ex home. 19. in Mat. aliquantulum a princip. tom. 2.

Art. præc. ¶ Secundum dubiū eſt circa ſecundum membrū, An voluntas quantum ex ſe, eſt parata: ſed ꝓpter impotētiam ceſſans ab opere, ſit perfecta ac ſi operaretur. Et eſt ratio dubii, quia author vocat eā perfectā & conſummatam. Et rurſus ponit in ea defectum perfectionis, quæ eſt ex actu exteriori.

Art. præc. ¶ Tertium dubium eſt circa illud quod dicitur, ſ. quòd inuoluntarius defectus a faciendo, non tollit aliqd de pręmio, vel pœna. Hoc enim patet eſſe falſum tam apud diuinum, quàm apud humanum iudicium. Martyr enim ſola voluntatę habunda, propter defectum exterioris martyrii perdit aliquid de præmio, quia caret aureola. Et ſimiliter, qui ſimiliter voluit percutere clericum, caret pœna excommunicationis: & qui voluit occidere, caret pœna mortis. Quarto loco eſſent forte, alterius iudicio, adducēdę obiectiones recitatæ a Capreolo in 4 ſ. di. 2. Sed quoniam ſolutis his, apparebit aut ſolutio, aut impertinentia earum, omitto.

K ¶ Ad euidentiam horum recolito primo, quòd ſicut ſanum in vrina non addit aliquid ſanitatis ſupra ſanitatem animalis: ita bonum ex fine in actu exteriori, nihil bonitatis addit ſupra bonum actum interiorem voluntatis. Et ratio vtrobiq; eſt eadem, quia denominatiuum extrinſecum nihil formæ addit ſupra denominatiuum formale: vnde ex hoc quòd author poſuit, quòd bonitas ex fine, eſt formaliter in ſolo actu interiori, oportet conſequēter dicere, quòd actus exterior nihil bonitatis illius addit: quoniam tali bonitatę bonus eſt, quaſi extrinſeca denominatione. Et quia ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio erit cauſa negationis, & econuerſo: ideo ſecundum bonitatem, quam habet actus interior voluntatis ex actu exteriori volito, actus exterior in rerum natura, quia eſt formaliter bonus tali bonitate, addit ad bonitatem actus interioris, non aliam bonitatem, aut aliū bonitatis gradum: ſed ipſam eandem bonitatem apponit in ſuo perfectiſſimo eſſendi modo, ſcilicet formaliter, ac per hoc terminat, perficit, & conſummat motum voluntatis in ipſum ex propria forma, quam in ſe, & ex ſe habet. Vnde melior eſt volens, F & faciens actum bonum, q̄ volens facere, & non faciens. Recolito ſecundū, quòd doctrina hæc de bonitate ex fine & actu, intelligitur formaliter, ideſt, inquantum huiuſmodi: & videbis, quòd quando actus & finis coincidunt, tunc actus exterior addit, & non addit ſupra actum interiorem, in bonitate & malitia: quia inquantum bonus ex fine vt ſic, nō addit: vt autē bonus ſecundum ſe, ſic addit. Et ſm hoc ad primum dubiū dicitur, quòd ille furando fit proculdubio peior, non quia malitiæ ex fine in volūtate, act⁹ exterior vt mal⁹, ex illa aliquid addat: ſed quia illi malæ volūtati additur actus exterior ſm ſe mal⁹ formaliter. Veruntamen aduerte hic, quòd aliud eſt dicere, quòd actus exterior non addit in bonitate & malitia ex fine actui interioris & aliud eſt dicere, quòd finis conſecutus non addit in bonitate & malitia voluntati bonæ, vel malæ ex fine. Primum enim docemur in litera, ſecundum autē minime: quin potius ex litera habetur oppoſitum huius ſecūdi, in ratione ſecundi membri, vbi dicitur, quòd inclinatio perficitur in hoc, qđ cōſequitur finem. Et pōt confirmari: quia finis eſt per ſe primo bonus. Et propterea ſi actus exterior, inquantum per ſe bonus, addit in bonitate, oportet quòd finis, inquantum per ſe primo bonus, addat ēt in bonitate: & hoc eſt verum abſq; dubio. Vnde cū furtum hēat rōnē finis, eius cōſecutiō, ēt ſi nō eſſet act⁹, adderet in bonitate, vel malitia.

¶ Ad ſm dubium dicitur, qđ, vt ex ſrt. 4. q. 16. ſuperius patet, voluntas poteſt dici, & eſſe completa dupliciter. Vno modo ſm illā habitudinem, qua volitum eſt in voluntate. Alio modo ſm illā, qua voluntas tendit in realem aſſecutionem voliti. Iuxta primum modum ſignificatur perfectio volūtatis per hoc, ꝙ eſt velle perfecte: iuxta ſm vero per hoc, ꝙ eſt habere perfecte, vt ibidem dictum eſt. Vnde voluntas parata operari ſi poſſet, eſt perfecta voluntas, quia perfecte vult, & hoc ſpectat ad primæ habitudinis perfectionem: & eſt imperfecta ſimpliciter, quia non peruenit ad hoc, quòd realiter habeat id quod vult, & nata eſt habere. Omnis enim motus deficiens a termino, eſt imperfectus per priuationem perfectionis in aſſecutione termini conſiſtentis. Et cum prima perfectio ſit alterius rationis a ſecunda: & tota latitudo primæ compareretur ad ſecundam, vt imperfectum ad perfectum, vt ſuperius patet, conſequens eſt, quòd quantumcunq; creſcat, & intenſiſſimus ſit interior actus voluntatis, ſolus nunquàm perueniet ad hoc, quòd ſit perfectus ſimpliciter ſine aſſecutione exterioris. Propter quod Saluator dixit Io. 15. Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: ponat, dixit, non, velit ponere.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd ſicut ſermo præſens eſt de bono & malo moraliter, non ſecundum hanc, vel illam legem: ita etiam de præmio & pœna ſecundum exigentiam actus boni, vel mali, & non ſecundum hanc, vel illam legem, niſi forte diuinam. Igitur diſtinguendum eſt de præmio & pœna eſſentiali, vel acciden-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate, & malitia ſupra actum interiorem.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtq; exterior act⁹ nō addat in bonitate, vel malitia ſupra actū interiorē. Dicit. n. Chryſo. ſup Matth. * Volūtas eſt, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur ꝓ malo: opera aūt teſtimonia ſunt voluntatis. non ergo quærit Deus opera pp ſe, vt ſciat qūo iudicet: ſed pp alios, vt oēs intelligant, quia iuſtus eſt Deus: ſed malum, vel bonum magis eſt ęſtimandum ſm iudicium Dei, q̄ ſm iudicium hominum. ergo actus exterior nihil addit ad bonitatem, vel malitiam ſuper actum interiorem.

G ¶ 2 Præt. Vna & eadem eſt bonitas interioris, & exterioris actus, vt dictum eſt: * ſed augmentū fit per additionē vnius ad alterū. ergo actus exterior non addit in bonitate, vel malitia ſuper actum interiorem.

H ¶ 3 Præt. Tota bonitas creaturæ nihil addit ſupra bonitatem diuinam, quia tota deriuatur a bonitate diuina: ſed bonitas actus exterioris quandoque tota deriuatur ex bonitate actus interioris: quandoq; autem econuerſo, vt dictum eſt * non ergo vnum eorum addit in bonitate, vel malitia ſup alterū.

I SED CONTRA. Omne agens intendit conſequi bonum, & vitare malum. Si ergo per actum exteriorem nihil additur de bonitate, vel malitia, fruſtra qui habet bonam volūtatem, vel malam, facit opus bonum, aut deſiſtit a malo opere: quod eſt inconueniens.

RESPON. Dicendū, ꝙ ſi loquamur de bonitate exterioris actus, quam habet ex bonitate finis, tūc actus exterior nihil addit ad bonitatem, niſi contingat ipſam voluntatem ſm ſe fieri meliorem in bonis, vel peiorem in malis: qđ quidem videtur poſſe contingere tripliciter. Vno modo ſm numerū, puta, cum aliquis vult aliquid facere bono fine, vel malo: & tunc quidem non facit, poſtmodum autem vult & facit, duplicatur actus voluntatis, & ſic fit duplex bonū, vel duplex malum. Alio mō, quantum ad extenſionem, puta, cū aliquis vult facere aliqd bono fine, vel malo, & pp aliqd impedimentū deſiſtit: alius aūt continuat motum volūtatis quouſq; opus perficiat, manifeſtum eſt ꝙ huiuſmodi voluntas eſt diuturnior in bono, vel malo, & ſecundum hoc eſt peior vel melior. Tertio, ſecundum intentionem: ſunt enim quidam actus exteriores, qui inquantum ſunt delectabiles, vel pęnoſi, nati ſunt intendere voluntatem, vel remittere. Conſtat autem, ꝙ quanto volūtas intenſius tendit in bonū, vel malum, tanto eſt melior, vel pejor. Si autem loquamur de bonitate actus exterioris, quā habet ſecundum materiā & debitas circunſtantias, ſic comparatur ad volūtatē vt terminus & finis: & hoc modo addit ad bonitatē, vel mali-

accidentali, & dicendum ꝙ voluntas parata, quamuis non operans propter impotentiam, nihil de præmio, vel pœna perdit eſſentiali, quia hoc reſpondet primæ proportioni voluntatis: quãuis careat aliqua accidentali remuneratione, vel pœna reſpondenti ipſi exercitio actus exterioris.

tiã volũtatis: quia oĩs inclinatio, vel motus perficitur in hoc, ꝙ cõſequitur finem, vel attingit terminũ: vnde non eſt perfecta volũtas niſi ſit talis, quæ opportunitate data operet. Si vero paſſibilitas deſit voluntate exiſtẽte perfecta, vt operaret ſi poſſet, defectus perfectionis, quæ eſt ex actu exteriori, eſt B ſimpliciter inuoluntariũ. Inuoluntariũ aũt ſicut non meretur pœnã, vel prœmiũ in operando bonũ, aut malũ: ita nõ tollit aliquid de præmio, vel de pena, ſi homo inuoluntarie ſimpliciter deficiat ad faciendum bonum, vel malum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Chryſoſto. loquitur, quãdo voluntas hominis eſt conſummata, & non ceſſatur ab actu, niſi propter impotentiam faciendi.

Ad 2m dicendum, quòd ratio C illa procedit de bonitate actus exterioris, quã hẽt a bonitate finis: ſed bonitas actus exterioris, quã habet ex materia & circunſtantijs, eſt alia a bonitate voluntatis, quæ eſt ex fine: non autem alia a bonitate voluntatis, quam habet ex ipſo actu volito, ſed comparatur ad ipſam, vt ratio & cauſa eius, ſicut ſupra dictum eſt. Et per hoc etiã patet ſolutio ad tertium.

Articvlvs v.

Vtrum euentus ſequens, aliquid addat de bonitate, uel malitia ad exteriorem actum.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur ꝙ euẽtus ſequens addat ad bonitatem, vel malitiã actus. Effectus. n. virtute præexiſtit in cauſa: ſed euentus conſequuntur actus, ſicut effectus cauſas. ergo virtute præexiſtũt in actibus. Sed vnumquodq; ſecundum ſuam virtutem iudicatur bonum, vel malum: nã virtus eſt, quæ bonum facit habentem, vt dicitur in 2. Ethic. ergo euentus addunt aliquid ad bonitatẽ, vel malitiã act⁹.

§ 2 Præt. Bona quæ faciunt auditores, ſunt effectus quidã conſequentes ex prædicatione doctoris: ſed huiuſmodi bona redundãt ad meritum prędicatoris, vt patet per id quod dicitur Philippenſium 4. Fratres mei chariſſimi & deſideratiſſimi, gaudium meũ, & corona mea. ergo euentus ſequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

§ 3 Præt. Pœna nõ additur, niſi creſcẽte culpa. Vnde dicitur Deuter. 25. Pro mẽſura peccati erit & plagarum modus: ſed ex euentu ſequente additur ad pœnam. dicitur. n. Exod. 21. ꝙ ſi bos fuerit cornupeta ab heri & nudius tertius, & B cõteſtati ſunt dominum eius, nec recluſit eum, occideritq; virũ aut mulierẽ: & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident. Nõ aũt occideretur, ſi bos non occidiſſet hominem, etiam nõ recluſus. ergo euentus ſequẽs addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

§ 4 Præt. Si aliquis ingerat cauſam mortis percutiendo, vel ſententiã dãdo, & mors non ſequatur, non contrahitur irregularitas: contraheretur autẽ ſi mors ſequeretur. C ergo euentus ſequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

Sed contra. Euentus ſequẽs non facit actum malũ, qui erat bonus: nec bonum, qui erat malus, puta, ſi aliquis det eleemoſynã pauperi, qua ille abutatur ad peccatũ, nihil deperit ei, qui eleemoſynam facit: & ſimiliter ſi aliquis patienter ferat iniuriam ſibi factam, non pp hoc excuſatur ille, qui fecit. Ergo euentus ſequens non addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

D Respon. Dicendũ, ꝙ euentus ſequens aut eſt præcogitatus, aut non. Si eſt præcogitatus, manifeſtũ eſt, ꝙ addit ad bonitatem, vel malitiam. Cum. n. aliquis cogitãs, ꝙ ex opere ſuo multa mala poſſunt ſequi, nec pp hoc dimittit: ex hoc apparet voluntas eius eſſe magis inordinata. Si autẽ euentus ſequens non ſit præcogitatus, tunc diſtinguendum eſt: quia ſi per ſe ſequitur ex tali actu, & vt in pluribus, ſm hoc euentus ſequens addit ad E bonitatem, vel malitiã actus. Manifeſtum eſt. n. meliorem actum eſſe ex ſuo genere, ex quo poſſunt plura bona ſequi: & peiorem, ex quo nata ſunt plura mala ſequi. Si vero per accidẽs, & vt in paucioribus, tunc euentus ſequens nõ addit ad bonitatem, vel ad malitiam actus. Nõ. n. datur iudiciũ de re aliqua ſm illud quod eſt per accidẽs, ſed ſolum ſm illud quod eſt per ſe.

Ad primvm ergo dicendum, quòd virtus cauſæ exiſtimatur ſecundum effectus per ſe: nõ autem

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæ Articulum quintum.*

In titulo artic. 5. nota duos terminos. Euentus enim cõmune vocabulum ad effectũ per ſe, & per accidens, ſignificat id, quod quomodolibet ex actiõe ꝓuenit. Addere vero, præſupponit id, cui addit, & ad augmen- D.791. 1302. tũ ſpectat: vnde addere ad malitiã, præſupponit malitiã in actu: & addere ad bonitatem, præſupponit bonitatem in eodem. Vnde non quæritur hic, an actus ex euentu reddatur malus, vel bonus: ſed an actus malus ex malo euentu reddatur peior, & bon⁹ ex bono euentu melior. Prima enim quæſtio iam ſoluta eſt, cum determinatum eſt, vnde actus moralis, & vnde actus voluntatis ſit bon⁹, vel malus, ſcilicet ex fine, obiecto &c.

¶ In corpore arti. dubium magnũ occur- Art. 1. rit, quia duriſſima, & falſa doctrina videtur hic tradita. Diſtinguitur ſiquidem, quòd euentus poteſt dupliciter ſe habere, aut vt præcogitatus, aut non. Si vt præcogitatus, addit ad bonitatẽ, vel malitiã: Infra q.73. ar.8. Et ma. q.1. ar.3. ad 15. & q. 3. ar.10. ad 5. ſi non, tunc dupliciter, aut ꝑ ſe ſequitꝰ, & vt in pluribus: & tũc etiam addit, aut ꝑ accidẽs, & in paucioribus: & tunc nõ addit. Ex hac enim doctrina habetur in primo mẽbro diſtinctionis, quòd euẽtus ſequens ſiue per ſe, ſiue per accidens, ſiue frequenter, ſiue rariſſime, dũmodo ſit Cap. 6. in princip. tomo 5. præuiſus, addit ad bonitatem, vel malitiam. Hoc autem eſſe duriſſimum verbum ex eo patet, ꝙ ſi quis cõmittẽs actũ peccati venialis, præcognoſcẽs ex eo ſine alia culpa ſua alios peccare mortaliter, peccaret mortaliter. Et ſic mulier pulchra, & adamata ab A aliquibus, & ſciens, cum egreditur, illos in eam appetendã exarſuros, non poſſet cauſa alicuius venialis ſolatij, ire ad ꝓpriũ hortum abſq; peccato mortali: & infinita ſimilia vidẽtur ſequi, quæ homo forte non ſuſſert audire. Falſum aũt eſſe conuincitur ex ratione ſic. Actus non recipit additiuuem in bono, vel in malo ſm id quod aſt per accidens, & in paucioribus: ſed euentus per accidens, & in paucioribꝰ ex hoc, ꝙ eſt præuiſus, non tñ fit ex per accidens & raro, in per ſe, aut frequenter. ergo euẽtus talis ex hoc ꝙ ẽ ꝑuiſus, non addit in bonitate, vel malitia. Maior hr̃ i calce corporis huius articuli. Minor eſt per ſe nota: quia præuiſio ſola nihil confert voluntati. Nõ. n. ex hoc ꝙ aliquis præuidet aliquid, eſt bonus vel malus: nec ex hoc ꝙ aliquis præuidet aliquid per accidens futurum ex ſuo actu, ꝓpterea male facit: alioquin Chrs præuidẽs ex manifeſtatione ſui, futura tot ſcelera Iudæorũ, male feciſſet manifeſtãdo ſe. Et occidẽs ſuũ inuaſorẽ, præuidendo eius mortem, & defendendo ſe, peccaret. Vnde ſuper eadẽ radice formatur aliã rõ ſic: Præuiſio euentus mali per accidẽs non facit actũ malũ. ergo præuiſio euentus mali per accidẽs futuri, nõ facit actũ peiorem, ſi erat malꝰ, iuxta illã regulã. Sicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis &c. Et confirmatur: quia faciens actum bonum, puta, vadens ad eccleſiam, & præuidẽs quòd ex eo ſequentur alia bona per accidens, & non acceptans illa, nec odio habens, ſed ſtans in ſola præuiſione, non propterea facit actũ meliorem: & tamen expreſſe in litera primi membri dicitur, quòd præuiſus effectus addit ad bonitatem. Quid ergo dicemus? Dicendũ eſt, ſi litera non eſt defectiua, ꝙ author intendit de euentu quocunque præcogitato, ſic, ꝙ deſcendat in voluntatẽ, ita quòd voluntas feratur i ipſum directe, vel indirecte: ita ꝙ non intendit niſi de euentu ꝑuiſo, & volito ſiue directe, ſiue indi-

indirecte. Et hic ſenſus poteſt ſumi, vt expoſuit ab ipſomet inferius in q. 73. art. 8. ad primum, vbi dicit, quòd euentus ſequens, ſi ſit præuiſus & intentus, addit ad bonitatem, vel malitiam actus, ſicut ſupra dictum eſt, cum de bonitate & malitia humanorũ actuũ ageretur. Et quia in corpore illius articuli, ponit ſub non intento volitum indirecte, ideo conſulto dixi, quòd intentio authoris eſt loqui de præuiſo & volito, ſiue directe, ſiue indirecte. Et poteſt quoque hiemet ſẽſus ex hac litera ſumi, dum dicitur voluntas magis inordinata. Cum enim voluntas non reddatur inordinata ex actu exteriori, niſi inquãtum volito, cõſequens eſt, quòd nec eius euentu deordinetur niſi volito; & conſequenter ex eodem nõ magis deordinatur, niſi volito. Intẽdit ergo in primo membro ſiue per ſe, ſiue per accidens, ſiue frequẽter, ſiue raro, & breuiter, euentus quomodolibet actionis propriæ ſit præuiſus, & volitus, addit ad bonitatem vel malitiã actus. & hoc eſt manifeſtũ: quia hoc ſpectat ad voluntatem magis deordinatam in malis, & magis affectã in bonis.

Infra q. 73. arti. 6. c. Et 2. 2. q. 99. ar. 3. ad 2. & art. 3. ad 2. Et 2. di. 40. a. 4. Et ma. q. 2. ar. 4. Et veri. q. 1. ar. 4. c. & q. 2. art. 3. cor. Tex. 39. & 40. tom. 2.

Tex. 14. 20. 21. tom. 2.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæ Articulum ſextum.*

IN art. 6. eiuſdem vigeſimæ quæſt. nihil occurrit ſcribendum, niſi reddere lectorem attentum, quòd nõ dicit author, eũdem numero actum voluntatis non poſſe eſſe ſucceſſiue bonum, & malum: ſed dicit eundem numero actum in genere moris. Actus enĩ voluntatis ſecundum ſe eſt in genere naturę, & ſecundum ſuas conditiones in genere moris. Et hæc dixerim propter Durandum in 2. diſt. 40. quæſt. ſecunda, ne quis putet contra hanc doctrinam militare.

Artic. 3.

ſecundum effectus per accidens.

AD 2m dicendum, quòd bona, quę auditores faciunt, conſequuntur ex prędicatione doctoris, ſicut effectus per ſe: vnde redundant ad præmium prædicatoris, & præcipue quando ſunt præintenta.

AD 3m dicendum, quòd euentus ille, pro quo illi pœna infligenda mandatur, & per ſe ſequitur ex tali cauſa, & iterũ ponitur vt præcogitatus: & ideo imputatur ad pœnã.

AD 4m dicendum, quòd ratio illa procederet, ſi irregularitas ſequeretur culpam: non autem ſequitur culpã, ſed factum propter aliquem defectum ſacramenti.

ARTICVLVS VI.

Vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus, & malus.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd vnus actus poſſit eſſe bonus, & malus. Motus. n. eſt vnus, qui eſt cõtinuus, vt dicitur in 5. Phyſ. ° ſed vnus motus continuus poteſt eſſe bonus, & malus, puta, ſi aliquis continue ad eccleſiam vadens, primo quidem intendat inanem gloriam, poſtea intendat Deo ſeruire. ergo vnus actus poteſt eſſe bonus, & malus.

¶ 2 Præt. Secundum Philoſophũ in 3. phyſic.° Actio & paſſio ſunt vnus actus, ſed poteſt eſſe paſſio bona, ſicut Chriſti: & actio mala, ſicut Iudæorum. ergo vnus actus poteſt eſſe bonus, & malus.

I ¶ 3 Præt. Cum ſeruus ſit quaſi inſtrumẽtum domini, actio ſerui eſt actio dñi, ſicut actio inſtrumẽti eſt actio artificis: ſed põt contingere, quòd actio ſerui procedat ex bona voluntate dñi, & ſic ſit bona: & ex voluntate mala ſerui, & ſit mala. ergo idẽ actus põt eſſe bonus, & malus.

SED CONTRA. Contraria non põt eſſe in eodẽ: ſed bonũ, & malũ ſunt contraria. ergo vnus actus non poteſt eſſe bonus, & malus.

RESPON. Dicendum, quòd nihil prohibet aliquid eſſe vnũ, ſecundum quod eſt in vno genere: & eſſe multiplex ſecundum quod refertur ad aliud genus: ſicut ſuperficies continua eſt vna, ſecundum quod cõſideratur in genere quãtitatis: tamen eſt multiplex, ſecundum quod refertur ad genus coloris, ſi partim ſit alba, & partim nigra: & ſecundum hoc nihil prohibet aliquem actum eſſe vnũ ſecundum quod refertur ad genus naturæ, qui tñ non eſt vnus ſecundum quod refertur ad genus moris: ſicut & econuerſo, vt dictum eſt. ° Ambulatio .n.

F continua, eſt vnus actus ſecundum genus naturæ: poteſt tñ contingere quòd ſint plures ſecundum genus moris, ſi mutetur ambulantis voluntas, quæ eſt principium actuũ moralium. Si ergo accipiatur vnus actus, prout eſt in genere moris, impoſſibile eſt quòd ſit bonus, & malus, bonitate, & malitia morali: ſi tamen ſit vnus vnitate naturę, & nõ vnitate moris, poteſt eſſe bonus, & malus. D. 63.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille motus continuus, qui procedit ex diuerſa intẽtione, licet ſit vnus vnitate naturæ, non eſt tamen vnus vnitate moris.

AD 2m dicẽdum, quòd actio & paſſio pertinent ad genus moris, inquantum habent rationem voluntarij. Et ideo ſecundum quod diuerſa voluntate dicuntur volun-

G taria, ſecundum hoc ſunt duo moraliter, & poteſt ex vna parte ineſſe bonum, & ex alia malum.

AD 3m dicendum, quòd actus ſerui, inquantum procedit ex voluntate ſerui, nõ eſt actus domini: ſed ſolum inquantum procedit ex mandato domini. vnde ſic non facit ipſum malum mala voluntas ſerui.

QVAESTIO XXI.

De ijs quæ conſequuntur actus humanos, ratione bonitatis & malitiæ, in quatuor articulos diuiſa.

H DEINDE conſiderandũ eſt de his, quæ conſequuntur actus humanos ratione bonitatis, vel malitię.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati.

¶ Secũdò, Vtrum habeat rationẽ laudabilis, vel culpabilis.

¶ Tertio, Vtrũ habeat rationem meriti, vel demeriti.

¶ Quarto, Vtrum habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deũ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus, habeat rationẽ rectitudinis, vel peccati.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd actus humanus inquantum eſt bonus, vel malus, non habeat rationem rectitudinis, vel peccati. Peccata enim ſunt monſtra in natura, vt dicitur in 2. Phyſic. ° monſtra autem non ſunt actus, ſed ſunt quædam res generatæ pręter ordinem naturę. Ea autem quæ ſunt ſecundum artem & rationem, imitantur ea quę ſunt ſecundum naturã, vt ibidem dicitur. ergo actus ex hoc, quòd eſt inordinatus & malus, non habet rationem peccati.

K ¶ 2 Præt. Peccatum, vt dicitur in 2. Phyſ. ° accidit in natura & arte, cum non peruenitur ad finem in-

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæprimæ Articulum primum.*

IN titulo omnium art. quæſtionis 21. aduerte, quòd cum quærit, Vtrũ actus humanus, inquantũ bonus vel malus, habeat hoc, vel illud, poteſt intelligi illa reduplicationis nota, Primo, vt determinat bonitatẽ, vel malitiam abſolute, & ſic non ſumit hæc quia hoc eſſet idem quod quærere de cõuenientibus bono, vel malo abſolute, quod non ſpectat ad moralem, ſed metaphyſicum, & eſſent falſæ reſponſiones. Alio modo, vt determinat bonitatẽ, vel malitiam propriam, ſeu cõtractã ad actũ humanũ. Et hic eſt intẽtus ſenſus quæſtionũ & reſponſionum, ita quòd intendit author quærere, An actus humanus ex ſua bonitate, vel malitia, vt ſic, habeat rationem recti, laudabilis, meritorii etiã apud Deum: & ſimiliter peccati, culpabilis, demeritorii et apud Deum. Et vt patet in litera, determinat partem affirmatiuam, ita quòd actus humanus conſtituitur in eſſe boni, vel mali, quaſi ex cã formali, & ſup hoc fundatur, quòd ex ordine ad finem recti, vel peccati, ex ordine ad efficiens, laudabilis, vel culpabilis, ex ordine ad alterũ meritorii, vel demerito-

Mal. q. 2. articu. 2. ad tertium.

Tex. 82. tomo 2.

Tex. 82. tomo 2.

meritorii rationẽ habet. Et non ſunt hęc ſumenda vt diſparata: ſed vt ex additione ſe habentia. Meritorium namque ſupponit, & præexigit laudabile, & laudabile rectũ, & rectum bonum moraliter.

tentum a natura uel arte: ſed boni A
tas, vel malitia act⁹ humani maxi
me conſiſtit in intentione finis, &
eius proſecutione. ergo videtur
quòd malitia actus non inducat ra
tionem peccati.

§ 3 Præt. Si malitia actus induceret rationem peccati, ſequeretur ꝙ vbicũq; eſſet malũ, ibi eſſet peccatũ. Hoc aũt eſt falſum: nã pœna, licet habeat rõnem mali, non tñ habet rationem peccati. nõ ergo ex hoc, quòd aliquis actus eſt malus, habet rationẽ peccati.

Sed contra. Bonitas actus humani, vt ſupra
q. 19. art. 4. oſtenſum eſt, * principaliter dependet a lege æterna,
& per conſeqnens malitia eius in hoc conſiſtit, quòd
diſcordat a lege æterna: ſed hoc facit rationem pecca
Cap. 27. in princip. tomo 6. ti. Dicit enim Aug. 22. contra Fauſtum, * quòd peccatũ eſt factũ, vel dictum, vel cõcupitũ aliquid, contra legẽ ęternam. ergo actus humanus ex hoc, quòd eſt malus, habet rationem peccati.

Respon. Dicendum, ꝙ malum in plus eſt q̃ peccatum, ſicut & bonum in plus eſt q̃ rectum. Quęlibet .n. priuatio boni in quocunque conſtituit rationem mali: ſed peccatum proprie conſiſtit in actu, qui agitur pp finem aliquem, cum non habet debitum ordinem ad finem illum. Debitus aũt ordo ad finem ſm aliquam regulam menſuratur, quæ quidem regula in
his, quæ ſm naturã agunt, eſt ipſa virtus naturæ, quæ
inclinat in talem finem. Qñ ergo actus procedit a virtute naturali ſm naturalem inclinationem in finem, tunc ſeruatur rectitudo in actu, quia medium nõ exit ab extremis. ſ. actus ab ordine actiui prĩcipij ad finẽ: qñ autem a rectitudine tali actus aliquis recedit, tũc incidit ratio peccati. In his vero, quæ aguntur per voluntatem, regula proxima eſt ratio humana: regula autẽ ſuprema eſt lex æterna. Quãdocunq; ergo actus hominis procedit in finem ſecundum ordinem rationis, & legis æternæ, tunc actus eſt rectus: quando autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur pec-
q. 19. catum. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis, * quòd omnis actus voluntarius eſt malus per hoc, quòd recedit ab ordine rationis, & legis ęternæ: & omnis actus bonus concordat rationi, & legi æternæ. vnde ſequitur, quòd actus humanus ex hoc, quòd eſt bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati.

Ad primum ergo dicendum, quòd monſtra dicuntur eſſe peccata, inquantum producta ſunt ex peccato in actu naturæ exiſtente.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ duplex finis. ſ. vltimus, & propinquus. In peccato aũt naturæ deficit quidem actus a fine vltimo, qui eſt perfectio generati, non autẽ deficit a quocunq; fine proximo: operatur enim natura aliquid formando. Similiter in peccato voluntatis, ſemper eſt defectus ab vltimo fine intento, quia nullus actus voluntatis malus, eſt ordinabilis ad beatitudinem, quæ eſt vltimus finis: licet non deficiat ab aliquo fine proximo, quem voluntas intendit, & conſequitur. Vnde etiã cum ipſa intentio huius finis ordinetur ad finem vltimum, in ipſa intentione huiuſmodi finis poteſt inueniri ratio rectitudinis, & peccati.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd vnumquodque ordinatur ad finem per actum ſuum: & ideo ratio peccati, quæ conſiſtit in deuiatione ab ordine ad finem, proprie conſiſtit in actu: ſed pœna reſpicit perſonam pec
p. p. q. 48. cantem, vt in primo dictum eſt.

Articvlvs II.

Vtrum actus humanus, inquantum eſt bonus vel malus, habeat rationem laudabilis, vel culpabilis. 3. di. 24. ar. 3. q. 2. co. Et 4. diſ. 16. q. 3. ar. 1. q. 1. ad primum & q. 6. ar. 2. ad 3. Et mal. q. 2. ar. 2. ad tertiũ.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ actus humanus ex hoc, ꝙ eſt bonus, vel malus, non habet rationem laudabilis, vel culpabilis. Peccatum .n. contingit in his, quæ aguntur a natura, vt dicitur
in 2. Phy. * ſed tamen ea quæ ſunt naturalia, non ſunt Tex. 82. 83 84.
laudabilia, nec culpabilia, vt dicitur in 3. Eth. † ergo
actus humanus ex hoc ꝙ eſt malus, vel peccatum, nõ †Cap. 5. tomo 5.
habet rationem culpæ: & per conſeqnens, nec ex hoc quòd eſt bonus, habet rationem laudabilis.

§ 2 Præt. Sicut contingit peccatum in actibus mora-
B libus, ita & in actibus artis: quia vt dr in 2. Phy. * pec- Text. 82. tomo 2.
cat Grãmaticus non recte ſcribens, & Medicus nõ recte dans potionem: ſed non culpatur artifex ex hoc, quòd aliquid malum facit, quia ad induſtriã artificis pertinet, ꝙ poſſit & bonum opus facere, & malum, cum voluerit. ergo videtur, ꝙ etiam actus moralis ex hoc quòd eſt malus, non habeat rationem culpabilis.

§ 4 Præt. Dion. dicit in 4. cap. de di. no. * ꝙ malum eſt p. 4. a med.
infirmum & impotens: ſed infirmitas vel impotẽtia, vel tollit, vel diminuit rationem culpæ: nõ ergo actus humanus eſt culpabilis ex hoc, quòd eſt malus.

Sed contra eſt, qđ Philoſophus dicit, ꝙ laudabi
C lia ſunt virtutũ opera: vituperabilia aũt, vel culpabilia opera cõtraria. Sed actus boni, ſunt actus virtutis: quia virtus eſt quæ bonũ facit habentẽ, & opus eius
bonum reddit, vt dicitur in 2. Eth. * vnde actus oppo Cap. 6. in princip. tomo 5.
ſiti ſunt actus mali. ergo actus humanus ex hoc ꝙ eſt bonus, vel malus, hẽt rõnẽ laudabilis, vel culpabilis.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut malum eſt in plus, q̃ peccatũ, ita peccatum eſt in plus, q̃ culpa. Ex hoc .n. dicitur actus culpabilis, vel laudabilis, ꝙ imputatur agẽti. Nihil .n. eſt aliud laudari, vel culpari, q̃ imputari alicui malitiam, vel bonitatem ſui actus. Tũc enim actus imputatur agenti, qñ eſt poteſtate ipſius, ita ꝙ habeat dominium ſui actus. hoc autem eſt in omnibus actibus voluntarijs: quia per voluntatem homo
D dominium ſui actus habet, vt ex ſupradictis patet. *
Vnde relinquitur, quòd bonum, vel malum in ſolis q. 1. artic. 1. & 2.
actibus voluntarijs conſtituit rationẽ laudis, vel culpæ, in quibus idem eſt malum, peccatum, & culpa.

Ad primum ergo dicendum, quòd actus naturales non ſunt in poteſtate naturalis agentis, cum natura ſit determinata ad vnum: & ideo licet in actibus naturalibus ſit peccatum, non tamen eſt ibi culpa.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd ratio aliter ſe habet in artificialibus, & aliter in moralibus. In artificialibus .n. ratio ordinatur ad finem particularem, quod eſt aliquid per rationem excogitatum. In moralibus autem
E ordinatur ad finem cõem totius humanæ vitæ: finis autem particularis ordinatur ad finẽ cõem. Cum .n. peccatum ſit per deuiationem ab ordine ad finem, vt
dictũ eſt, * in actu artis contingit dupliciter eſſe pec- Artic. 1.
catum. Vno modo, per deuiationem a fine particulari intento ab artifice: & hoc peccatum erit proprium arti, puta, ſi artifex intendens facere bonum opus, faciat malum: vel intẽdens malum, faciat bonum. Alio modo per deuiationẽ a fine cõi humanæ vitæ: & hoc modo, dicetur peccare, ẽt ſi intẽdat facere malũ opus, & faciat per hoc vt alius decipiatur. Sed hoc peccatũ non eſt proprium artificis, inquantum artifex, ſed inquantum homo eſt. Vnde ex primo peccato culpatur

artifex

artifex inquãtum artifex: ſed ex ſecundo culpatur hõ, inquãtũ homo. Sed in moralibus, vbi attenditur ordo rationis ad finẽ cõem humanæ vitæ, ſemper peccatum, & malum attẽditur per deuiationem ab ordine rationis ad finem cõem humanæ vitæ: & ideo culpatur ex tali peccato homo & inquantum eſt homo, & inquantum moralis eſt. Vnde Philoſophus dicit in 6. Ethic.* quòd in arte volens peccans eſt eligibilior, circa prudentiam autem minus: ſicut & in virtutibus moralibus, quarum prudentia eſt directiua. (Cap. 5. circa finem, tomo 5.)

Ad 3m dicendum, quòd illa infirmitas, quæ eſt in malis voluntarijs, ſubiacet poteſtati hominis: & ideo nec tollit, nec diminuit rationem culpæ.

Articvlvs III.

Vtrum actus humanus inquantũ eſt bonus, vel malus, habeat rationem meriti, vel demeriti.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd actus humanus non habeat rationẽ meriti, & demeriti propter ſuam bonitatem, vel malitiam. Meritum.n. & demeritum dicitur per ordinẽ ad retributionem, quę locum ſolũ habet in his, quę ad alterum ſunt: ſed non omnes actus humani boni, vel mali ſunt ad alterũ, ſed quidam ſunt ad ſeipſum. ergo nõ oĩs actus humanus bonus, vel malus, habet rõnem meriti, vel demeriti.

¶ 2 Præt. Nullus meretur pœnam, vel pręmium ex hoc, ꝙ diſponit vt volt de eo, cuius eſt dñs. ſicut ſi homo deſtruat rem ſuam, non punitur, ſicut ſi deſtrueret rẽ alterius: ſed homo eſt dominus ſuorum actuum. ergo ex hoc quòd bene, vel male diſponit de ſuo actu, non meretur pœnam, vel præmium.

¶ 3 Præt. Ex hoc ꝙ aliquis ſibiipſi acquirit bonum, nõ meretur vt ei bene fiat ab alio: & eadẽ ratio eſt de malis. Sed ipſe actus bonus eſt quoddã bonũ, & perfectio agẽtis: actus aũt inordinatus eſt quoddã malum ipſius. non ergo ex hoc, ꝙ homo facit malum actum, vel bonum, meretur, vel demeretur.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſaiæ 3. Dicite iuſto, qm̃ bene: qm̃ fructum adinuentionum ſuarum comedet. Væ impio in malum: retributio.n. manuum eius fiet ei.

Respon. Dicendum, quòd meritum, & demeritum dicuntur in ordine ad retributionem, quæ fit ſm̃ iuſtitiam. Retributio autem ſm̃ iuſtitiam fit alicui ex eo, quod agit in profectũ, vel nocumentum alterius. Eſt autem conſiderãdum, quòd vnuſquiſq; in aliqua ſocietate viuẽs, eſt aliquo modo pars, & membrum totius ſocietatis. Quicunq; ergo agit aliquid in bonum, vel malum alicuius in ſocietate exiſtentis, hoc redundat F in totam ſocietatem: ſicut qui lædit manum, per conſequens lædit hominem. Cum ergo aliquis agit in bonum, vel malum alterius ſingularis perſonæ, cadit ibi dupliciter ratio meriti, vel demeriti. Vno modo, ſm̃ quod debetur ei retributio a ſingulari perſona, quam iuuat, vel offendit: Alio modo ſm̃ quod debetur ei retributio a toto collegio. Quãdo vero aliquis ordinat actum ſuum directe in bonum, vel malum totius collegij, debetur ei retributio primo quidem, & principaliter a toto collegio: ſecundario vero ab omnibus collegij partibus. Cum vero aliquis agit quod in bonum proprium, vel malum vergit, etiam debetur ei retributio, inquantum & hoc vergit in cõe, ſm̃ qđ ipſe G eſt pars collegij: licet non debeatur ei retributio inquãtum eſt bonũ, vel malum ſingularis perſonæ, quæ eſt eadem agenti, niſi forte a ſeipſo ſm̃ quandam ſimilitudinem, prout eſt iuſtitia hominis ad ſeipſum. Sic igitur patet, quòd actus bonus, vel malus habet rationem laudabilis, vel culpabilis ſm̃ quod eſt in poteſtate voluntatis: rationem vero rectitudinis, & peccati ſm̃ ordinem ad finem: rationẽ vero meriti, & demeriti ſecundum retributionem iuſtitiæ ad alterum.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ quãuis actus hominis boni, vel mali, etſi non ordinantur ad bonum, vel malũ alterius ſingularis pſonæ: tñ ordinantur ad bonum, vel ad malum alterius, qđ eſt ipſa communitas.

H Ad 2m dicendum, quòd homo, qui habet dominium ſui actus, ipſe etiam inquãtum eſt alterius, ſcilicet communitatis, cuius eſt pars, meretur aliquid, vel demeretur, inquantum actus ſuos bene, vel male diſponit: ſicut etiam ſi alia ſua, de quibus communitati ſeruire debet, bene, vel male diſpenſat.

Ad 3m dicendũ, ꝙ hoc ipſum bonum, vel malum quod aliquis ſibi facit per ſuum actum, redundat in communitatem, vt dictum eſt.* (In corp. ar.)

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæprimæ Articulum tertium.*

In calce vltimi artic. eiuſdem quęſt. aduerte illa vltima verba. Quantum eſt ex ipſa ratione act⁹: dupliciter enim omnis alicuius act⁹ humanus poteſt habere rationem meritorii, vel demeritorii. Primo ex ipſa ratione actus: ſecundo ex ſtatu perſonæ agentis. Et hoc quidem ſecundo modo non omnis actus humanus eſt meritorius, vel demeritori⁹, ſed exiſtẽtis in ſtatu gratiæ. Primo vero modo omnis actus humanus eſt meritori⁹, vel demeritorius: & vt præſeruaret ſe author addidit, quantum eſt ex ipſa ratione actus. Et hoc intellige loquendo de merito vitæ ęternæ, ſeu ſimpliciter apud Deũ. Latiſſime n. loquẽdo de merito: omnis actus bonus retributionẽ, & malus punitionẽ expoſcit. Et quoniam difficultas illa, an omnis actus exiſtẽtis in gratia ſit meritorius, vel demeritorius reſpectu vitæ æternæ, ex præcepto charitatis pendet: et inferi⁹ de his erit ſermo in quæſt. centeſimæ: idcirco illuc vſq; differantur ſoluenda argumenta Scoti in quolibetis, quæſtio. 17. & in ſecundo ſententiarũ diſt. 41. & Durandi in 40. diſtinct. 2.

(2. di. 40. ar. 5. Et 4. diſt. 16. q. 3. art. 1. q. 1. ad primũ. Et mal. q. 2. ar. 2. ad tertium.)

¶ In reliquis huius quæſtionis nihil occurrit ſcribẽndum.

Articvlvs IIII.

Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus, vel malus, habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

I

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd actus hominis bonus, vel malus, non habeat rationẽ meriti, vel demeriti per comparationem ad Deum: quia, vt dictum eſt,* meritum & demeritum importat ordinem ad recompenſationem profectus, vel damni ad alterũ illati: ſed bonus actus hominis, vel malus non cedit in aliquem profectum, vel damnum ipſius Dei. dicitur enim Iob. 35. Si peccaueris, quid ei nocebis? porro ſi iuſte egeris, quid donabis ei? ergo actus hominis bonus, vel malus non habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum. (Et Hebr. 6. lect. 3.) (Artic. 3.)

K ¶ 2 Præt. Inſtrumentum nihil meretur, vel demeretur apud eũ qui vtitur inſtrõ, quia tota actio inſtrumenti eſt vtentis ipſo: ſed homo in agendo eſt inſtrumentum diuinæ virtutis principaliter ipſum mouentis: vnde dicitur Iſa. 10. Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea? aut exaltabitur ſerra contra eum a quo trahitur? vbi manifeſte hominẽ agentem comparat inſtrumento. ergo homo bene agendo, vel male non meretur, vel demeretur apud Deum.

¶ 3 Præt. Actus humanus hẽt rõnẽ meriti, vel demeriti, inquantũ ordinatur ad alterũ: ſed non oĩs actus humanus ordinatur ad Deũ. ergo nõ oẽs actus boni, vel mali habẽt rationẽ meriti, vel demeriti apud Deum.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccl. vlt. Cuncta quæ

A ta quæ fiũt, adducet Deus in iudicium ſiue bonum, ſiue malum : ſed iudicium importat retributionem, reſpectu cuius meritum, uel demeritum dicitur. ergo omnis actus hominis bonus, uel malus habet rationem meriti, uel demeriti apud Deum.

Art. 3. RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* Actus alicuius hominis habet rationem meriti, vel demeriti, ſm quod ordinatur ad alterũ vel ratione eius, vel ratione communis: vtroque autem modo actus noſtri boni, vel mali habent rationem meriti, vel demeriti apud Deum. Ratione quidem ipſius, inquantum eſt vltimus hominis finis: eſt autem debitum, vt ad finem vltimum omnes actus referantur, vt ſupra habi-
q.19.ar.10. tum eſt.* vnde qui facit actum malum non referibilẽ in Deum, nõ ſeruat honorem Dei, qui vltimo fini debetur. Ex parte vero totius communitatis vniuerſi, quia in qualibet cõicatione ille, qui regit cõitatẽ, præcipue habet curam boni cõis : vnde ad eum pertinet retribuere pro his, quæ bene, vel male fiunt in communitate. Eſt autẽ Deus gubernator & rector totius
q.103.ar.6. vniuerſi, ſicut in primo habitum eſt: * & ſpecialiter rationalium creaturarum. Vnde manifeſtũ eſt, ꝙ actus humani habent rationem meriti, vel demeriti per cõparationem ad ipſum: alioquin ſequeretur, quòd Deus non haberet curam de actibus humanis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per actum hominis, Deo ſecũdum ſe nihil poteſt accreſcere, vel deperire: ſed tamen homo, quantum in ſe eſt, aliquid ſubtrahit Deo, vel ei exhibet, cum ſeruat, vel non ſeruat ordinem, quem Deus inſtituit.

AD 2ᵐ dicẽdum, ꝙ homo ſic mouetur a Deo vt inſtrumentum, ꝙ tñ nõ excludit quin moueat ſeipſum
q.10.art.4. per liberum arbitriũ, vt ex ſupradictis patet: & ideo per ſuum actũ meretur, vel demeretur apud Deum.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ homo non ordinatur ad cõitatem politicã ſecundũ ſe totum, & ſm omnia ſua: & ideo non oportet quòd quilibet actus eius ſit meritorius, vel demeritorius per ordinem ad cõitatem politicam. Sed totum ꝙ homo eſt, & quòd poteſt & habet, ordinandũ eſt ad Deum: & ideo omnis actus hominis bonus, vel malus habet rationẽ meriti, vel demeriti apud Deum, quãtum eſt ex ipſa ratione actus.

QVAESTIO XXII.

De ſubiecto paſsionum animæ, in tres articulos diuiſa.

POST hoc conſiderandũ eſt de paſſionibus aïæ. ¶ Et primo, in generali. Secundo, in ſpeciali. In generali autẽ quatuor occurrunt circa eas conſideranda. Primo quidem de ſubiecto earum. Secundo, de differentia earum. Tertio, de comparatione earum adinuicem. Quarto, de malitia, & bonitate ipſarum.

Circa primũ quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrũ aliqua paſſio ſit ĩ aïa.
¶ Secũdo, Vtrũ magis in parte appetitiua, quàm in apprehẽſiua.
¶ Tertio, Vtrum magis ſit in appetitu ſenſitiuo, quàm in intellectiuo, qui dicitur voluntas.

A ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliqua paſsio ſit in anima.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt ꝙ nulla paſſio ſit in aïa. Pati.n. eſt propriũ materiæ: ſed anima non eſt cõpoſita ex materia & forma, vt in primo* habitũ eſt. ergo nulla paſſio eſt in anima. ¶ 2 Præt. Paſſio eſt motus, vt dicitur in 3.† Phyſ. ſed anima non mouetur, vt probatur in 1. de Anima.
B ergo paſſio non eſt in anima. ¶ 3 Præt. Paſſio eſt via in corruptionem: nã omnis paſſio magis facta, abijcit a ſubſtantia, vt dicit in lib. *Topicorũ: ſed anima eſt incorruptibilis. ergo nulla paſſio ẽ in aïa.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Rom. 7. Cũ eſſemus in carne, paſſiones peccatorũ, quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris: peccata aũt ſunt proprie in aïa. ergo & paſſiones, quæ dicunt peccatorũ, ſunt in aïa.

C RESPON. Dicendum, ꝙ pati dicitur tripliciter. Vno modo cõiter, ſm quod omne recipere eſt pati, ẽt ſi nihil abijciatur a re: ſicut ſi dicatur aerẽ pati, qñ illuminatur: hoc autem magis eſt perfici, q̃ pati. Alio modo dicitur proprie pati, qñ aliquid recipitur cum alterius abiectione: ſed hoc contingit dupliciter. Quandoq;.n. abijcitur id, qđ non eſt cõueniens rei: ſicut cum corpus animalis ſanatur, di-
D citur pati, quia recipit ſanitatem ęgritudine abiecta. Alio modo, qñ econuerſo contingit, ſicut ægrotare dicitur pati, quia recipitur infirmitas ſanitate abiecta: & hic eſt ꝓprijſſimus modus paſſionis. Nã pati dicitur ex eo, ꝙ aliquid trahitur ad agentem: qđ aũt recedit ab eo, qđ eſt ſibi conueniens, maxime vr ad aliud trahi. Et ſimiliter in 1. de generatione* dicitur, ꝙ qñ ex ignobiliori generatur nobilius, eſt generatio ſimpliciter, & corruptio
E ſm quid: e conuerſo autem, qñ ex nobiliori ignobilius generatur. Et his tribus modis contingit eſſe in anima paſſionem: nam ſecundum receptionem tantũ dicitur, ꝙ ſentire & intelligere eſt quoddam pati. Paſſio autem cũ abiectione non eſt, niſi ſm tranſmutationem corporalem : vnde paſſio proprie dicta, non poteſt competere animæ niſi per accidens, inquantũ.ſ. compoſitum patitur. Sed in hoc eſt diuerſitas: nam qñ huiuſmodi tranſmutatio fit in deterius, magis proprie habet rationem paſſionis, q̃

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæſecũdæ Articulum primum.*

CIrca rationẽ paſſionis magis ꝓprie aſſignandam in 1. arti. 22. q. dubium occurrit: quia cũ omnis paſſio animæ, de qua eſt ſermo, ſit cũ aliqua diſconuenienti tranſmutatione corporali (qm̃ oportet motum cordis a naturali ſuo motu aliqualiter recedere) ſequitur, ꝙ omnis paſſio eſt cum tranſmutatione in deterius, & nulla ſit in melius. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ abſolute loquẽdo, cõcedendum eſt, quòd omnis paſſio animæ eſt cum aliqua ꝑternaturali mutatione, quia cordis mot° intẽditur, aut remittitur a ſuo naturali motu: & ex hoc illa opera animę, quę vocamus eius paſſiones, habẽt rationem & nomen paſſionis. Verũ quia inter præternaturales mutationes datur latitudo, & minus mala reſpectu magis malæ habet rationem melioris: ideo paſſiones illę, quæ ad pei° declinant, magis proprie paſſiones dicuntur. Declinãt autem in peius mutationes illæ quæ ſunt materia paſſionum conſiſtentium in fuga, ſeu retractione, vt timor & triſtitia, q̃ illæ, quæ ſunt materia paſſionum conſiſtentiũ in extẽſione, ſeu proſecutione, ut amor & lætitia: quia uita humana conſiſtit in vitali extenſione cordis ad totũ corpus. Et propterea in litera dicitur, quòd triſtitia habet magis rationem paſſionis, quàm lætitia. Iſta enim præter naturalitatem ſolã intenſionis motus, habet; illa ultra præter naturalitatem remiſſionis motus, habet motum contrarium vitali extẽſioni cordis ad corporis partes. Ex eadẽ quoque radice, ſcilicet maioris receſſ° a naturali paſſione, quæcunque intenſe habent magis rationẽ paſſionis, quàm remiſſe: motus .n. corporalis maior ibi interuenit. Hæc autem quæ dicimus, notanter diximus abſolute dici: quoniam ſi eſſet ſermo non abſolute, ſed in ordine ad hunc melancholice, vel ſic quomodolibet diſpoſitum, nihil prohibere videtur, qđ tranſmutatio oppoſitæ paſſionis, puta, lætitiæ, ſit naturalis ſimpliciter etiã illi: præternaturalis autem huic, ſic, nũc, iuẽto. Alteri .n. extremo nõ ſolum extremũ, ſed medium opponitur: ut dicitur in 5. Phyſi. & motus cordis qui huic, nunc, ſic &c. eſt intenſior, ſimpliciter ẽt ipſi bene diſpoſito poteſt eſſe naturalis vt

3.diſ.15.q.2.ar.1.ſ & ve ri.q.26.art.1.& 2.cor.
*q.75.ar.5.
†tex.19.10 21.& ſeq.
Lib.6.ca.2. inter princ. & mediũ.
Tex.12.to mo 2.

vt infirmis videtur contingere, cum ad aliqualem lætitiam ex- F
citati a cordis præſſura leuantur. Signum autem, quòd in omni paſſione animæ fit tranſmutatio aliqua præternaturalis in corde, eſt, neminẽ in paſſione eadem actualiter diutius perdurare, ſine corporali læſione aut curatione.

¶ In reſponſione ad primum & ſecũdum aduerte, quòd quia motus animi, qui vocantur animæ paſſiones, ſcilicet, amor, timor, ira & alia huiuſmodi, habent rationem paſſionis proprie, ſecũdum quod interuenit in eis aliqua tranſmutatio corporalis: & huiuſmodi tranſmutatio eſt annexa motui animæ: ideo huiuſmodi act⁹ appetitus animalis habent quidẽ rationẽ paſſionis, ratione annexi: habẽt

Tex. 12. tomo 2.

autem rationem appetitiui motus, & talis, puta, iræ vel timoris ſecundum ſe: propter quod in litera

Tex. 63. tomo 2.

dicitur, quòd animæ conuenit huiuſmodi pati per accidens: & alibi, ſcilicet in 26. quæſt. de veritate dicitur, quòd iraſci, timere &c. conueniũt animæ per ſe: & reuera hoc habet compoſitum ratione animę, illud ratione corporis.

quãdo fit in melius. vñ triſtitia magis proprie eſt paſſio, quàm lætitia.

Ad primvm igitur dicendũ, q́ pati ſecundum quod eſt cũ abiectione & tranſmutatione, propriũ eſt materiæ: vnde nõ inuenitur niſi in compoſitis ex materia, & forma: ſed pati prout importat receptionem ſolã, non eſt neceſſariũ q́ G ſit materię, ſed põt eſſe cuiuſcunq; exiſtentis in potentia. Aĩa autẽ, etſi non ſit cõpoſita ex materia & forma, habet tamẽ aliquid potentialitatis, ſm quam conuenit ſibi recipere & pati: ſecundum qđ intelligere, pati, eſt, vt dicit in 3. de aĩa.

Ad 2m dicendum, q́ pati & moueri, etſi non cõueniat animæ per ſe, conuenit tamen ei per accidẽs, vt in 1. de anima dicitur.

Ad 3m dicẽdum, q́ ratio illa procedit de paſſione quæ eſt cum trãſ H mutatione ad deteri⁹: & hmõi paſſio animæ conuenire non põt niſi per accidens: per ſe autem conuenit compoſito, quod eſt corruptibile.

Articvlvs II.

Vtrum paſſio magis ſit in parte appetitiua, quàm in apprehenſiua.

Infra q. 41. ar. 1. cor. Et 3. q. 15 ar. 4 cor. Et veri. q. 26. art. 3. corp. & ad 18. Et Dio. 2 le. 5. Et 2. eth. le. 5. fi. & 1. Pe. le. 2. Tex. 4. tomo 3.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæſecũdæ Articulum ſecundum.*

In corpore art. 2. aduerte, quòd cũ determinatum fuerit in 1. artic. q́ motus animi habet rationem paſſionis, ex adiunctis tranſmutatione corporali, putaret quiſpiã, quòd ex maiori propinquitate ad huiuſmodi tranſmutationem, debuiſſet definiri, an appetitiua, vel apprehenſiua pars ſapiat paſſionem. Et licet hoc licitũ fuiſſet, & eadẽ cõcluſio ab authore alibi ex hac radice habeatur, eo q́ nulla vis apprehenſiua cauſat tranſmutationẽ corporalem niſi mediante appetitiua: ac per hoc appetitiua propinquior paſſioni magis eam participat: ita q́ materialiter cadat i eius rõne, vt in rñſione ad 3. in litera dr̃: Altius tamen exorſus author ex propriis rõnibus motuum apprehenſiuæ & appetitiuæ intentũ venatus eſt: ita q́ ſecluſa tranſmutatione corpali, inuenit appetitiuũ motum habere magis rõnem paſſionis. Cum. n. ſecluſo corpore pati cõſiſtat in recipere ab agẽte, & trahi in illud. omne. n. agens aſſimilando ſibi patiẽs, trahit illud ad ſe, & pars apprehenſiua minus trahatur ad agens, q̃ pars appetitiua: conſequens eſt, q́ paſſionis cõiter dictæ magis habeat rõnem pars appetitiua, q̃ apprehenſiua. Et probatur minor in lr̃a: quia pars apprehenſiua trahitur ab agente ad hoc, vt ſit ipſum ſecundũ eſſe intentionale: pars vero appetitiua trahitur ab agẽte ad hoc, vt iungatur ſibi ſecundum eſſe naturale. Sed accidit dubitatio: quia aut hic eſt ſermo de paſſione, vt eſt ab agente, aut cõiter, vt eſt ſiue ab agẽte, ſiue a fine. Si primo mõ, tũc ambigua vr̃ ratio: quã de appetibili an moueat effectiue appetitũ, magna qõ eſt. Si ſecundo mõ, tunc nihil valet rõ: quia magis patitur qui proprie patitur, q̃ qui metaphorice: finis autẽ metaphorice agit. Ex hoc igit̃ q́ appetitus magis trahitur ad ſuum obiectum, q̃ pars apprehenſiua ad ſuũ, non ſequitur quòd magis patiatur: quoniam apprehenſiua patitur ve-

Ad secvndvm ſic proceditur. Videt̃ q́ paſſio magis ſit in parte animæ apprehenſiua, q̃ parte appetitiua. Quòd enim eſt I primũ in quolibet genere, videt̃ eſſe maximum illorum, quæ ſunt in genere illo, & cauſa aliorum, vt dr̃ in 2. Metaph. ſed paſſio prius inuenitur in parte apprehẽſiua, q̃ in

re, idest, a vere agente: appetitiua autem non patitur vere.
¶ Ad hoc dicitur, q́ ſumitur paſſio vere, & non metaphorice: & q́ appetibili, vt dicit Auer. in 2. Metaph., ſecundum quod eſt in anima, eſt agens deſiderium, & trahit ad ſe finem, vt eſt in re: ita q́ differentia aſſignata in litera, conſiſtit in hoc, q́ agens in partem apprehenſiuã, trahit ipſum ad ſe in eſſe intentionale, & hic ſiſtit: ad hoc enim actio hæc & paſſio ordinatur. Appetibile autem agens in partem appetitiuam, trahit ipſam effectiue ad hoc vt iungat ſibi realiter, quouis modo contingat iſta coniunctio realis: ſufficit enim q́ paſſio illa per ſe ordinetur ad realem coniunctionem. Quod autem a multis vertatur in dubiũ: an appetibile agat in appetitum, eis relinquatur hæc dubitatio: nos enim experimur inçuti nobis a malis futuris apprehẽſis, timorẽ, a præſentib⁹ triſtitiam, & a delectabilibus cõiunctis delectationem, etiã ſi nolim⁹, ſicut a ſenſibilibus ſenſatiões.

Cap. 4. in princip. tomo 5. πάθος πάθη.

¶ In reſponſione ad primum, dubium occurrit, quia ſi in his quæ pertinẽt ad defectum, intenſio non attenditur penes acceſſum ad aliquẽ maius, oportet falſum reddere, aut excipere iam a doctrina tradita in 2. Metaphy. allegata in argumento, quam in 1. poſteriorum, ſcilicet, Propter quod vnũquodque tale, illud magis: deinde quia videmus q́ potentia maior eſt penes acceſſum ad materiam primam. Cõſtat autem

Art. præced.

parte appetitiua. nõ enim patitur pars appetitiua, niſi paſſiõe præcedente in parte apprehenſiua. ergo paſſio eſt magis in parte apprehenſiua, quàm in parte appetitiua.

¶ 2 Præt. Quod eſt magis actiuum, videtur eſſe min⁹ paſſiuum, actio enim paſſioni opponitur: ſed pars G appetitiua eſt magis actiua, q̃ pars apprehenſiua. ergo videt̃, q́ in parte apprehenſiua magis ſit paſſio.

¶ 3 Præt. Sicut appetitus ſenſitiuus eſt virtus in organo corporali, ita & vis apprehenſiua ſenſitiua: ſed paſſio animæ fit, proprie loquẽdo, ſecundum trãſmutationem corporalem. ergo nõ magis eſt paſsio in parte appetitiua ſenſitiua, quàm in apprehenſiua ſenſitiua.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 9. de Ciui. Dei, q́ motus ani H mi, Græci pathos; noſtri autem, ſicut Cicero, perturbationes; quidã affectiones vel affectus; quidã vero, ſicut in Græco habetur, expreſſius paſsiones vocãt: ex quo patet, q́ paſsiones animæ ſunt idẽ quod affectiones: ſed affectiones manifeſte pertinent ad partem appetitiuam, & non apprehenſiuam. ergo & paſsiones magis ſunt in appetitiua, quàm in apprehenſiua.

Respon. Dicendũ, q́ ſicut iã dictum eſt, nomine paſsionis im- I portatur, q́ patiẽs trahatur ad id, quod eſt agentis. Magis autem trahitur anima ad rem per vim appetitiuam, quàm per vim apprehenſiuam: nã per vim appetitiuam aĩa habet ordinem ad ipſas res, prout

potentiam defectum ſonare.
¶ Ad hoc dicitur, quòd doctrina hic tradita non ſolum dicta, ſed probata ratione eſt: quia ſcilicet, ratio priuationis & defectus cõſiſtit in hoc, ſcilicet, a receſſu a perfecto. Regulare quippe eſt, q́ vnumquodq; eſt magis minus, tale ſecundũ ſui conſtitutiui propriam latitudinem, vt patet inductiue. Defectiua igitur cum conſtituantur per hoc, quod eſt deficere ab aliquo, quanto magis ab K illo deficiunt, tanto magis erunt defectiua. hæc enim eſt propria latitudo deficientis vt ſic. Ex hoc autem quod defectiua vt ſic, penes maiorem elõgationem a perfectione magis defectiua ſunt: conſequens eſt, quòd maior defectus non ſit a minori defectu vt propria cauſa, ſed ex ipſa elongatione interuenit. Sicut enim in perfectionibus intentio eſt penes acceſſum ad cauſam, quia perfectio effectus eſt ex cauſa: ita ſi in malis defectus conſequeret̃ eſſet ex præcedente in ſua cauſa, vt propria cauſa defectus, effectus intenderetur ſecundum acceſſum ad cauſam. Et ex hoc patet ſolutio primæ obiectionis. In defectiuis enim cauſa defectiua, non eſt propria cauſa effectus defectiui quo ad defectum: ſed ex hoc ipſo quòd magis elongatur a perfectiori, magis defectiuom eſt. Vnde licet pars apprehenſiua ſit cauſa appetitiuæ, & potentialitas in apprehenſiua cauſet potentialitatem in appetitiua, maior tamen potentialitas inuenitur in appetitiua ex hoc ipſo, quòd magis recedit ab actu, quàm apprehenſiua: quòd eſt dictu, quod potentialitas ſua non tota eſt a potentialitate apprehenſiuæ, ſed ex neceſſitate aduc-

aduenient. Ad ſecundam autem obiectionem dicitur, ꝙ quia, vt dicit 10. Met. Menſura debet eſſe certiſſima, nihil prohibetque ad nos defectus menſurari penes acceſſum ad aliquod poſitiuum ſumme deficiens: ſicut infirmitates maiores & minores dicimus per acceſſum ad mortem: & ſimiliter potentialia apud nos per acceſſum ad materiam primam, cum in rei veritate ille per receſſum a vita, & iſte p acceſſum ab actu, maiores vel minores ſunt. t.8 tom. 3.

¶ In reſponſione ad ſecundum, aduerte, ꝙ non concedit author, ꝙ vis appetitiua ſit magis actiua ſimpliciter, ſed quò ad principiandum actum exteriorem. Vis enim apprehẽſiua cum moueat appetitiuã, eſt magis ĩ actu ſimpliciter, & magis actiua quodã modo: appetitiua autem efficacior eſt ad actum exteriorem, quia ei obediunt vires executiuæ, & quia primum mouens eſt ad exercitium actus: quod tamen totum, vt in litera dicitur, habet ex eodem, ex quo habet quòd ſit magis paſſiua: ex natura namque appetitus eſt, & quod tendat in bonum, in finem, in rem, ſecundum ſeipſam. Conſtat nãque quòd ex hoc qđ finis eſt obiectum appetitus, ſupremus appetitus habet, quòd ſit motiuus ſimpliciter ad exercitium, & vniuerſaliter, quòd appetitus mouet mẽbra: vt patet ex tertio de aïa.

¶ Super Quæſtionis vigeſimaeſecundæ Articulũ tertiũ.

IN articulo tertio dubium hic ſoluendum occurrit, quod in pluribus locis moueri poteſt, & eſt dubium ad hominem, ſcilicet ſanctũ Thomã, ſcilicet, quo pacto ipſe in prima parte, quæſt. 82. artic. 4. ponit differentiam inter motionem intellectus a voluntate, & econuerſo in hoc, quod intellectus finaliter, voluntas vero effectiue mouet. Et hic vult, quòd bonum intellectum, eſt actiuum in voluntatem.

¶ Ad hoc dicitur quod bonum apprehenſum mouet appetitum dupliciter, effectiue. ſ. & finaliter. Effectiue quidem, cauſando ipſum actum appetitus, finaliter vero, quoniam ipſe actus in appetitu cauſatus tendit in bonum apprehenſum, vt finem: differenter tamen apprehenſum bonum cauſat vtroque modo, quia ad cauſandum effectiue, vtitur eſſe vt forma: ad cauſandum vero finaliter, vtitur eſſe [illegible] eſſe. appetibile enim puta ſanitas apprehenſa ratione ſui eſſe quaſi forma, facit in appetitu deſiderium ſui vt ſit in eſſe reali, iuxta [illegible] Auerrois in 12. Metaphyſicæ, commento 36. Balneum in anima agit deſiderium, &c. Vnde inter cæteras cauſalitates effectiuas & hanc, qua appetibile mouet

in ſeipſis ſunt. Vnde Philoſophus dicit in 6. Metaph. quòd bonũ & malũ, quæ ſunt obiecta appetitiuæ potẽtiæ, ſunt in ipſis rebus: vis aũt apprehenſiua, nõ trahitur ad rẽ, ſecũdũ quod in ſeipſa eſt, ſed cognoſcit eã ſecundũ inteñtionẽ rei, quã in ſe habet, vel recipit ſecũdũ proprium modum. Vnde & ibidem dicit, quòd verũ & falſum, q̃ ad cognitionẽ pertinẽt, nõ ſũt in rebus, ſed in mente. vnde patet, ꝙ rõ paſſionis magis inuenit in parte appetitiua, q̃ in parte apprehenſiua. B

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ecõuerſo ſe habet in his, quæ ptinẽt ad perfectionẽ, & in his quæ pertinent ad defectũ. Nã in his, quę ad perfectionẽ pertinent, attẽditur intenſio per acceſsũ ad unũ primũ principium, cui quanto eſt aliquid propinquius, tãto eſt magis intenſum: ſicut inteñſio lucidi attẽditur per acceſsũ ad aliquid ſumme lucidũ, cui quãto aliquid magis appropinquat, tãto eſt magis lucidũ: ſed in his, quæ ad defectũ pertinẽt, attẽditur intenſio, nõ p acceſsũ ad aliquod ſummũ, ſed p receſſum a pfecto: quia in hoc ratio priuationis & defectus cõſiſtit, & ideo quãto minus recedit a primo, tãto eſt minus intenſũ: & ppter hoc in principio ſemp inuenitur paruus defectus, q postea pcedẽdo magis multiplicatur. Paſſio aũt ad defectũ ptinet; quia eſt alicuius, ſm quod eſt in potentia. vnde in his, quæ appropinquãt primo pfecto, ſ. Deo, inuenitur parũ de ratione potẽtiæ & paſſionis, in aliis aũt cõſequẽter plus: & ſic etiam in priori vi animæ, ſ. apprehenſiua, inuenitur minus de ratione paſſionis. C D

Ad 2m dicendum, ꝙ vis appetitiua dicitur eſſe magis actiua: quia eſt magis principium exterioris actus. & hoc habet ex hoc ipſo, ex quo habet quòd ſit magis paſſiua, ſcilicet, ex hoc ꝙ habet ordinẽ ad rem, prout eſt in ſeipſa: per actionẽ enim exteriorem, venimus ad conſequendas res. E

Ad 3m dicendum, ꝙ ſicut in primo dictum eſt, dupliciter organũ animæ poteſt trãſmutari. Vno modo, tranſmutatione ſpirituali, ſecundũ quòd recipit intẽtionẽ rei. Et hoc per ſe inuenitur in actu apprehẽſiuæ virtutis ſenſitiuæ: ſicut oculus immutatur a viſibili, nõ ita ꝙ coloretur, ſed ita ꝙ recipiat intẽtionẽ coloris. Eſt autẽ & alia naturalis trãſmutatio organi, prout organũ tranſmutatur, quantũ ad ſuã naturalẽ diſpoſitionẽ, puta ꝙ calefit aut infrigidatur, vel alio modo ſimili trãſmutatur. Et huiuſmodi trãſmutatio p accidens ſe habet ad actũ apprehenſiuę virtutis ſenſitiuæ: puta cũ oculus fatigatur ex forti intuitu, vel diſſoluitur ex vehemẽtia viſibilis, ſed ad actũ appetitus ſenſitiui p ſe ordinatur huiuſmodi tranſmutatio: vnde in diffinitiõe motũ appetitiuę partis, materialiter ponit aliqua naturalis trãſmutatio organi: ſicut dicitur, ꝙ ira eſt accẽſio ſanguinis circa cor. Vnde patet, ꝙ ratio paſſionis magis inuenitur in actu ſenſitiuæ virtutis appetitiuæ, quàm in actu ſenſitiuæ virtutis apprehẽſiuæ, licet vtraq; ſit actus organi corporalis.

Articvlvs III.

Vtrum paſſio ſit magis in appetitu ſenſitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur voluntas.

AD tertivm ſic procedit. Vr ꝙ paſſio nõ magis ſit ĩ appetitu ſenſitiuo, q̃ in appetitu intellectiuo. Dicit enim Dion. 2. ca. de di. no. ꝙ Hierotheus ex quadã eſt doctus diuiniore inſpiratione non ſolũ diſcens, ſed etiam patiens

appetitum, duplex eſt differentia. Prima licet occulta, eſt quia reliquis, forma eſt ratio agendi, vnde & paſſum aſſimilatur agenti: in hac vero vt bonum inueniatur omnifariam, obiectum formale appetitus eſſe, induit rationem formæ, vnde appetitus non ſuſcipit ſimilitudinem agentis, ſed conuenient ſibi in ordine ad tale appetibile. Secũda eſt manifeſta: quia in cæteris, cauſa effectiua non per ſe eſt niſi effectiua. In hac uero neceſſario ipſa effectiua, eſt finalis non per accidẽs, ſed per ſe: quia per ſe effectus eius eſt actus per ſe tendens in cauſam illam vt finem. p.p.qu. 78. ar. 3. Propter quod Auerrois in De ſubſtantia orbis, reprehendit dicentes, finẽ nõ eſſe agens, dicendo quòd finis ſignificat agens ſignificatione neceſſaria. Quia vero cauſalitas iſta nõ eſt, nec poteſt eſſe pure effectiua, ſed eſt effectiua & finalis, connumerata eſt contra finalẽ a ſancto Thoma in prima parte et alibi: quia autem in veritate interuenit cauſalitas effectiua, ideo hic & alibi quãdoque exprimitur, quòd bonum apprehenſum, eſt actiuũ, & appetitus eſt paſſiuus &c. Eſt ergo differentia inter intellectum & voluntatẽ in mouendo in hoc, quòd voluntas mouet effectiue intellectum & alias animæ vires quo ad exercitium actus, intellectus autem mouet illam finaliter & cũ hoc effectiue ad ſpecificationem actus: & illa efficiẽtia, quæ neceſſario iungitur fini, propter quod, vt dictum eſt, finalis tãtum cauſalitas expreſſa eſt. Quòd autem hæc ſit authoris mens, non ſolum ex dictis nũc haberi poteſt, ſed ex ſuperius dictis. ſ. quòd intellectus ratione obiecti mouet appetitum in genere cauſæ formalis, de quo tamen nulla in prima parte loco allegato fit mentio. ea. 2. parr. 1 in fine lli.

¶ Ex hoc enim habeo, quod ſi etiam cum dictione excluſiua, author dixiſſet intellectum mouere voluntatem finaliter ſolum, adhuc ſtarent, quæ diximus, eo quod excluſio non fit a concomitantibus. Et vt dictum eſt, cauſam finalem concomitatur efficiens ſupradicto modo, & formalis reſpectu actuum, vt ſuperius explanatum fuit.

¶ Super Quæſtionis vigeſimaeſecundæ Articulum tertium.

IN articulo tertio dubium occurrit de hoc, quod ẽt in primo articulo dictum eſt. ſ. quod in ſola anima & appetitu intellectiuo, nulla eſt proprie paſſio. Eſt autem ratio dubii, quia Scotus in primo ſent. diſtin. prima quæſt. 3. & in 4. ſent. diſtin. 49. quæſt. 7. ponit in voluntate non ſolum operationes, ſed paſſiones ſpiritua-

ſpirituales. Et quantum ipſe inſinuare videtur, intendit, ꝙ voluntas tunc operatur, quando contingit obiectū. Tunc autem patitur, quando recipit ab obiecto, ita quod operatio cōiungit potentiam obiecto, paſſio autem non, ſed ab obiecto eſt, vt cauſa efficiente tantum. Nulla autem, hæc ratione probat in generali: ſed forte ſuper ipſius paſſionis nomen innixus, & authoritate Ariſtot. vſus, quòd delectatio ſequitur operationē, quaſi p ſe oītum accepit, quod falſum credimus. Paſſionis enim nomen in primis in immaterialibus, vel ad ſolam receptionem vt in intellectu vel ad receptionem per modum rei, quæ trahitur in aliud, vt in appetitu intellectiuo conſtat inueniri ex 3. de anima, & 5. Metaph. & hoc proprie loquendo. Metaphorice enim conſueuimus actus voluntatis ſimiles paſſionibus appetitus ſenſitiui vocare paſſiones, vt velle vindictam, vocamꝰ irā: & velle malum alicui, vocamus odiū. Et hæc locutio multos, iudicio meo, fefellit. Quod aūt delectatio ſequaī operationem, hoc accidit ei inquantum eſt paſſio: non enim omnis paſſio ſequitur ſic operationem: immo ſtat, quòd paſſio ſit prima operatio appetitus, vt patet de amore. Et ita potes ſic arguere, qđ dicimꝰ. Amor eſt paſſio, immo prima omnium paſſionum: & tamen amor eſt operatio tam in appetitu ſenſitiuo, quam intellectiuo. ergo diſtinctio inter paſſionem & operationem appetitus nulla eſt. Minor patet: quia amor maxime contingit obiectum, & apud Scotum eſt ipſa eſſentia beatitudinis.

¶ Præterea, Delectatio eſt paſ[ſio], & habet p[ro] [obiecto], & non ſi[cut] p[ro] cauſa, delectabile. ergo

cap. 22 circa princip.

I idem.

art. 1. & 2. ad 3.

1 argumē. ſed contr.

1. 918

diuina: ſed paſſio diuinorum non F poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum, cuius obiectum eſt bonū ſenſibile. ergo paſſio eſt in appetitu intellectiuo, ſicut & in ſēſitiuo.

¶ 2 Præt. Quanto actiuum eſt potentius, tāto paſſio eſt fortior: ſed obiectum appetitus intellectiui, quod eſt bonum vniuerſale, eſt potentius actiuum, quàm obiectū appetitus ſenſitiui, qđ eſt particulare bonum. ergo ratio paſſionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo, quàm in appetitu ſenſitiuo.

G ¶ 3 Præt. Gaudium & amor, paſſiones quædā eſſe dicuntur: ſed hæc inueniuntur in appetitu intellectiuo, & non ſolum in ſenſitiuo: alioquin non attribuerentur in ſcripturis Deo & angelis. ergo paſſiones non magis ſunt in appetitu ſēſitiuo, quàm in intellectiuo.

H Sed contra eſt, quod dicit Damaſcenus in ſecundo libro, deſcribens animales paſſiones: Paſſio eſt motꝰ appetitiuę virtutis ſenſibilis i imaginatione boni, vel mali. et aliter. Paſſio eſt motꝰ irrōnalis aīę p ſuſceptionē boni, & mali.

Respon. Dicēdum, quòd ſicut iam dictum eſt, Paſſio proprie inuenitur ubi eſt transmutatio corporalis, quæ quidem inuenitur in actibus appetitus ſenſitiui, & non ſolum ſpiritualis, ſicut eſt in apphēſione ſenſitiua, ſed ēt naturalis. In actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua trāſmutatio corporalis: quia huiuſmodi appetitus non eſt virtus alicuius organi. vnde patet, qđ rō paſſionis magis proprie inuenitur i actu appetit ſenſitiui, quàm intellectiui, vt etiā patet per diffinitiones Damaſceni inductas.

I Ad primvm ergo dicendū, ꝙ paſſio diuinorū, ibi dr affectio ad diuina, & coniunctio ad ipſa per amorem, quod tamen fit ſine trāſmutatione corporali.

K Ad 2m dicendum, quod magnitudo paſſionis non ſolum dependet ex virtute agentis, ſed etiam ex paſſibilitate patiētis: quia quę ſūt bene paſſibilia, multum patiūtur etiam a paruis actiuis. Licet ergo obiectum appetitus intellectiui ſit magis actiuum, quàm obiectum appetitus ſenſitiui, tamen appetitus ſenſitiuus eſt magis paſſiuus.

Ad 3m dicendum, ꝙ amor & gaudium, & alia huiuſmodi, cum attribuuntur Deo, uel angelis, aut hominibus ſecundum appetitum intellectiuum, ſignificant ſimplicē actum voluntatis cum ſimilitudine effectus abſque paſſione. Vnde dicit Auguſtinus nono de ciuitat. Dei. Sācti angeli & ſine ira puniūt, & ſine miſerię compaſſione ſubueniunt: & tamen iſtarum nomina paſſionū, cōſuetudine locutionis humanæ etiā in eos vſurpātur pp quandā operum ſimilitudinē, non propter affectionum infirmitatē.

QVAESTIO XXIII.

De differentia paſſionum ab inuicem, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderādum eſt de paſſionum differentia adinuicem.

Et circa hoc quæruntur quattuor.

¶ Primo, Vtrum paſſiones quæ ſūt in cōcupiſcibili, ſint diuerſæ ab his quæ ſunt in iraſcibili.

¶ Secūdo, Vtrum cōtrarietates paſſionum iraſcibilis, ſint ſecundū contrarietatem boni & mali.

¶ Tertio, Vtrum ſit aliqua paſſio non habens contrarium.

¶ Quarto, Vtrum ſint aliquę paſſiones differētes ſpecie in eadē potentia, non contrariæ ad inuicē.

Articvlvs primvs.

Vtrum paſſiones, quæ ſunt in concupiſcibili, ſint diuerſæ ab his, quæ ſunt in iraſcibili.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ paſſiones eedem ſint in iraſcibili, & in cōcupiſcibili. Dicit enim Philoſophus in ſecūdo Ethic. quòd paſſiones animæ ſunt, quas ſequitur gaudiū & triſtitia: ſed gaudiū & triſtitia ſunt in cōcupiſcibili. ergo oēs paſſiōes ſunt in cōcupiſcibili, nō ergo ſunt aliqę i iraſcibili, & aliç in concupiſcibili.

¶ 2 Præt. Matth. 13. ſuper illud, Simile eſt regnum cælorum fermento &c. dicit gloſ. Hier. In ratione poſſideamus prudentiam, in iraſcibili odium uitiorum, in concupiſcibili deſiderium uirtutum: ſed odium eſt in concupiſcibili, ſicut & amor cui contrariatur, vt dicitur in ſecūdo Topic. ergo eadē paſſio ē in cōcupiſcibili, & iraſcibili.

¶ 3 Præt. Paſſiones & actus differunt ſpecie ſecūdum obiecta: ſed paſſionum iraſcibilis & cōcupiſcibilis eadem obiecta ſunt. ſ. bonum & malum. ergo eædem paſſiones ſunt iraſcibilis & concupiſcibilis.

Sed contra. Diuerſarum potentiarum actus ſunt ſpecie diuerſi, ſicut videre & audire: ſed iraſci-

delectatio eſt coniūgēs obiecto. probatur aſſumptū. quia videns deū, delectatur de deo tanquam obiecto ſummo delectabili: & qui habet delectationem moroſam, delectatur de re cogitata turpi, vt obiecto delectabili ac ſi eſſet in re, & non ſolum vt cauſa efficiente. Dicim ergo, ꝙ paſſiones in appetitu ſenſitiuo ſūt veræ operationes, cauſatæ tamen ab appetibili, & habentes p obiecto appetibile. Sed differentia conſiſtit in hoc, ꝙ in appetitu ſenſitiuo ſunt permixtæ cum paſſione corporali: in appetitu vero intellectiuo non: & per excluſionem huius compoſitionis dicūtur in eo ſimplices actus, ſimiles tō paſſionibus ſenſitiui appetitus. Hæc nunc ſufficient in communi: in ſpeciali autē inferius cum de delectatione & triſtitia tractabiī, ſermo erit.

¶ Super Quæſtionis vigeſimætertiæ Articulum primum.

Circa 1. articul. q. 23 quia hic inchoat diſtinctio paſſionum, aduerte, ꝙ oportet i toto hoc tractatu ſeruare illud, Quolibet proferente contraria, ſo[l]utum eſſe, ſtultum eſt. Dico autem hoc, quia non omnibus cōceſſum apparet, vt diſtincte & proprie de huiuſmodi paſſionibus locuti fuerint. Scotus in primis, vt in 3. ſen. di. 34. apparet, reprehendit dicētes, obiectum iraſcibilis eſſe arduum: & volens eius obiectū eſſe offendens, dicit ꝙ ſemper quādo iraſcibilis habet actum ſuū, eſt ibi nolle non ſolum concupiſcibilis, ſed iraſcibilis. Ex quibus manifeſte apparet, ꝙ apud ipſum, iraſcibilis nūquam e reſpectu boni, ſed mali tantum r[e]ſpuendi, ſuſtinendi, puniendi, & ſi qđ aliud eſt huiuſmodi: ac per hoc in ianuis iraſcibi[lis] [?]t aut. S[i]c enim quæ eſt prima [paſſi]o iraſcibilis, oportet quod ne-

lib. 9. cap. 5 circa finem tom. 5.

veri. qō. 26. art. 4.

*ca. 5. circa principium tom. 5.

Eſt gl. Hie. in iſtum locum tom. 9

libr. 2. top. cap. 3 to lo co 25. tō. 2.

getur ab ea, nec vllã rationem inuenio, niſi forte ex 26. diſt. eiuſdem tertii quis aſſumat iſtam, ſcilicet, quia arduũ aut ſignificat abſens, aut excedẽs facultatem potentiæ, cui dicitur arduũ, aut excedens omnia mala ſibi contraria: ſed nihil horũ eſt. ergo &c. hæc autẽ petitio, aut diſtinctio, nihil obſtat: quoniã arduum nihil horum formaliter ſignificat, ſed difficultatem in bono vel malo. Arduas.n. res dicimus, quæ difficultatẽ ac propterea celſitudinẽ quandam habent: difficilia.n. aggredi nõ paruũ reputatur, & difficilibus ſuccũbere, vel ea fugere, nõ multum vituperamus. Quòd aũt bonũ difficile, & bonum abſolute egeant diuerſis potẽtiis, in prima parte dictum eſt, & in reſpõſione ad tertium hic oſtenditur, ex eo, quod bonũ difficile habet, vnde repugnet concupiſcentiæ. Offendens ergo eſt vnum cõtentum ſub obiecto iraſcibilis, ꝓ quãto ſpectat ad aliquam eius paſſionẽ, puta, irã: adæquatum autem obiectum eſt difficile, ſiue arduum. Et ſcito, ꝙ cum ponitur differẽtia inter obiectum cõcupiſcibilis & iraſcibilis, quia illius bonũ abſolute, iſtius bonum arduũ, perinde eſt ac ſi diceret, quòd concupiſcibilis obiectum eſt bonum ſenſibile, nullo addito: iraſcibilis vero bonũ determinatum ad rationẽ ardui, ſeu difficilis, ita ꝙ illud eſt ſimplex, hoc eſt quaſi cõpoſitũ. Vnde nõ fallaris, putãs, quòd cõcupiſcibilis feratur in bonũ, & iraſcibilis in illius difficultatẽ: ſed ſcito, & qđ cõcupiſcibilis fertur in bonũ, & quòd iraſcibilis fertur in bonũ arduũ. Omnis nãque appetitus obiectũ eſt bonũ: & ira, vt dicit in ſecundo. Rhetoricorum, capitulo primo, eſt appetitus apparẽtis punitionis, quod bonũ eſt in re, vel apparẽtia maní-

p. p. q. 81. art. 2. — q. 22. art. 2. — p. p. q. 77. art. 3. — D. 14. — p. p. q. 81. art. 2. — p. p. q. 81. art. 2.

bilis, & cõcupiſcibilis ſunt duæ potẽtiæ diuidẽtes appetitũ ſenſitiuũ, vt in 1. * dictum eſt. ergo cum paſſiones ſint motus appetitus ſenſitiui, vt * ſupra dictum eſt, paſſiones, quę ſunt in iraſcibili, erunt aliæ ſm ſpeciem a paſſionibus, quæ ſunt in concupiſcibili.

RESPON. Dicendũ, ꝙ paſſiones, quæ ſunt in iraſcibili, & in cõcupiſcibili differunt ſpecie. Cum.n. diuerſæ potẽtiæ habeãt diuerſa obiecta, vt in 1. * dictum eſt, neceſſe eſt, ꝙ paſſiones diuerſarum potentiarũ ad diuerſa obiecta referantur: vnde multo magis paſſiones diuerſarum potentiarũ ſpecie differunt. Maior.n. differentia obiecti requiritur ad diuerſificandam ſpeciem potentiarum, quàm ad diuerſificandam ſpeciem paſſionum, vel actuum. Sicut.n. in naturalib⁹ diuerſitas generis cõſequitur diuerſitatẽ potẽtiæ materiæ, diuerſitas aũt ſpeciei diuerſitatẽ formæ in eadẽ materia: ita in actibus animæ actus ad diuerſas potentias pertinẽtes, ſunt nõ ſolũ ſpecie, ſed ẽt genere diuerſi. Actus autẽ, vel paſſiones reſpicientes diuerſa obiecta ſpecialia cõprehenſa ſub vno cõmuni obiecto vnius potentiæ, differunt ſicut ſpecies illius generis. Ad cognoſcendum ergo quæ paſſiones ſunt in iraſcibili, & quæ in cõcupiſcibili, oportet aſſumere obiectũ vtriuſq; potẽtiæ. * Dictum eſt autẽ in primo, ꝙ obiectum potẽtiæ concupiſcibilis eſt bonum, vel malum ſenſibile ſimpliciter acceptum, qđ eſt delectabile, vel doloroſum: ſed qa neceſſe eſt, ꝙ interdum anima difficultatẽ, vel pugnã patiatur adipiſcendo aliquod hmôi bonum, vel fugiendo aliquod hmôi malum, inquantum hoc eſt quodãmodo eleuatum ſupra facilem poteſtatẽ animalis: ideo ipſum bonũ, vel malum ſm qđ habet rationem ardui vel difficilis, eſt obiectum iraſcibilis. Quæcunq; ergo paſſiones reſpiciunt abſolute bonum, vel malum, pertinent ad cõcupiſcibilẽ, vt gaudium, triſtitia, amor, odium, & ſimilia. Quæcunq; vero paſſiones reſpiciunt bonum, vel malum ſub ratione ardui, prout eſt aliquid adipiſcibile, vel fugibile cum aliqua difficultate, ptinent ad iraſcibilẽ, vt audacia, & timor, ſpes, & hmôi.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ſicut primo * dictum eſt, ad hoc vis iraſcibilis data eſt animalibus, vt tollantur impedimenta, quibus concupiſcibilis in ſuum obiectum tendere prohibetur, vel propter difficultatem boni adipi-

A ſcendi: vel propter difficultatẽ mali ſuperandi. & ideo paſſiones iraſcibilis omnes terminantur ad paſſiones cõcupiſcibilis: & ſecundum hoc etiam paſſiones quæ ſunt in iraſcibili, cõſequitur gaudium & triſtitia, quæ ſunt in cõcupiſcibili.

AD 2m dicendum, ꝙ odium vitiorum attribuit * Hier. iraſcibili, non propter ratiõnẽ odii, quæ proprie competit concupiſcibili, ſed propter impugnationem, quæ pertinet ad iraſcibilem.

AD 3m dicendum, quòd bonum inquantum eſt delectabile, mouet

B concupiſcibilem: ſed ſi bonum habeat quandam difficultatem ad adipiſcendum, ex hoc ipſo habet aliquid repugnans concupiſcibili: & ideo neceſſarium fuit eſſe aliã potẽtiã, quæ in id tenderet: & ratio eſt eadẽ de malis, & hæc potentia eſt iraſcibilis: vnde ex conſequenti ſpecies concupiſcibilis, & iraſcibilis ſpecie differunt.

C

ARTICVLVS II.

Vtrum contrarietas paſſionum iraſcibilis, ſit ſecundum contrarietatem boni, & mali.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd contrarietas paſſionum iraſcibilis nõ ſit, niſi ſecũdum cõtrarietatem boni, & mali. Paſſiones enim iraſcibilis ordinantur ad paſſiones concupiſcibilis, ut * dictum eſt: ſed paſſiones concupiſcibilis non contrariantur niſi ſecundum cõtrarietatem boni,

D & mali, ſicut amor & odiũ, & gaudium & triſtitia. ergo nec paſſiones iraſcibilis.

¶ 2 Præt. Paſſiones differunt ſecundum obiecta, ſicut & motus ſecundum terminos: ſed cõtrarietas non eſt in motibus, niſi ſecundum cõtrarietatem terminorũ, ut patet in quinto * Phyſ. ergo neq; in paſſionibus eſt cõtrarietas paſſionum, niſi ſecundum cõtrarietatem obiectorũ. obiectum autem appetitus eſt

E bonum, uel malũ. ergo in nulla potentia appetitiua poteſt eſſe contrarietas paſſionum, niſi ſecundum cõtrarietatem boni, & mali.

¶ 3 Præt. Omnis paſſio animæ attenditur ſecundum acceſſum & receſſum, ut Auicenn. dicit in 6. de naturalibus: ſed acceſſus cauſatur ex ratione boni, receſſus autem ex ratione mali: quia ſicut bonum eſt, quod omnia appetunt, ut dicitur in primo * Ethic. ita malũ eſt, quod omnia fugiunt. ergo contrarietas

feſte, nec refert an idẽ aut diuerſum ſit bonũ a bono arduo. ſat eſt.n. quòd diſtinguuntur formaliter. Si tamẽ dicta authoris in quæſtione de veritate, quæſtione vigeſima quinta, & in tertio ſententiarũ diſtinctiõe vigeſima ſexta, ſcrutatus fueris, inuenies, ꝙ obiectũ cõcupiſcibilis ẽ bonũ ſenſatũ, iraſcibilis vero æſtimatũ: & illã mouent ſpecies ſenſibilium, iſtã intentiones elicitæ.

loca in argu. citato.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimatertiæ Articulum ſecundũ.*

IN 2. art. multa eſſent dubitãda, ſi actus paſſionũ nominatarũ examinãdi eſſent ſingillatim. Sed qm̃ hoc ſuis propriis locis reſeruatur, vnũ tãtũ eſt diſcutiẽdũ, quomodo.ſ. contrarietas inter bonũ, & malũ ſpectat ad iraſcibilẽ. Aut.n. intelligit de bono, & malo abſolute, et ſic ſpectat ad cõcupiſcibilem: aut de bono, & malo vt ſubſunt arduitati, & ſic nõ cõſiderãtur ſub rationibus boni, & mali, ſed ſub rõne ardui: ſicut ſi loqueremur de ligno & lapide, vt ſubſunt albedini. ¶ Ad hoc dicitur, qđ ſicut bonũ abſolute cõtrariatur malo abſolute, ita bonum arduum malo arduo: & ſicut hæc ſunt altera ab illis, ita cõtrarietas eſt alia a cõtrarietate, licet cõmunicẽt in nomine: qa vtraque dicitur ſm bonum, & malum. Vnde cum quærit, Aut &c. reſpõdetur, ꝙ neutro modo proprie loquẽdo: qm̃, vt prædictũ eſt, bonũ & malum nõ cõcurrunt per accidẽs, vt ſubſunt, ſcilicet difficultati: ſed totũ hoc bonum arduũ, vel malum arduũ per ſe cõcurrit, ita quod cõtrarietas boni & mali difficilĩs ſpectat ad iraſcibile: ſunt enim quędam boni & mali ſpecies, bonum difficile, & malum difficile, Et cum in litera diſtinguitur bonum arduum, in ly bonum,

infr. q. 20. art. 4. & 45. at. 1. a 1 2. & 3. diſt. 26. q. 1. a. 3. & 3. cor. & 11. q. 26. art. 4. — art. 2. ad 2. — tex. 48. to. 2. — In prin. pri. li. eth. to. 5.

bonum: & in, ly; arduum, non eſt diſtinctio in ſubiectū & accidēs, ſed vnius fundamenti in plures particulares, ſeu in adæquatas rationes: ſicut diſtinguetur nigredo in id qđ habet luminis, & id quod habet obumbrationis. Et intendit litera, quòd quia bonum arduū habet rationem, & vnde attrahat, & vnde a ſe repellat: ideo &c. Atteſtatur autem huic ſenſui quòd arduum in litera ponitur depulſiuum & attractiuū: quod non fieret, ſi ſecundum ſe ſumeretur: nunc autem ſic, quia & aliquod bonum arduum eſt depulſiuum, vt obiectum eſt deſperationis, & aliquod malum arduum eſt attractiuum, vt obiectum audaciæ.

cap. 7. to. 5. — tex. 19. 20. 21. & aliis ſeque. to. 2. — a tex. 46. uſq; ad 52. tom. 2.

in paſſionibus animæ nō poteſt eſſe, niſi ſm bonum & malum. F

Sed contra. Timor & audacia ſunt contraria, vt patet in 3. Eth. ſed timor & audacia nō differunt ſm bonum & malū, quia vtrunque eſt reſpectu aliquorum malorum. ergo non oīs contrarietas paſſionum iraſcibilis eſt ſecundum contrarietatē boni & mali.

Respon. Dicendum, quod paſſio quidam motus eſt, vt dicitur in 3. Phyſic. Vnde oportet cōtrarietatē paſſionum accipere ſm contrarietatem motuum, vel mutationū. Eſt autem duplex contrarietas in mutationibus & motibus, vt dicitur in 6. Phyſic. vna quidē ſm acceſſum & receſſum ab eodē termino: quæ quidē contrarietas eſt proprie mutationū, i. generationis, q eſt mutatio ad eſſe, & corruptiōis, q ē mutatio ab eſſe. Alia aūt ſm contrarietatē terminorū, quæ proprie eſt contrarietas motuū: ſicut dealbatio, quæ eſt motus a nigro in albū, opponitur denigrationi, quæ eſt mot⁹ ab albo in nigrū.

D.980 Sic igitur in paſſionibus animæ, duplex contrarietas inuenitur: una quidē, ſm contrarietatem obiectorū, ſcilicet boni & mali: alia vero, ſm acceſſum & receſſum ab eodem termino. In paſſionibus quidē concupiſcibilis inuenitur prima contrarietas tm, quæ .ſ. eſt ſm obiecta. In paſſionibus autem iraſcibilis inuenitur vtraque, cuius ratio eſt: quia obiectum cōcupiſcibilis, vt supra dictū eſt, eſt bonum, vel malū ſenſibile abſolute. Bonum autem inquantū bonū, non poteſt eſſe terminus, vt a quo, ſed ſolū vt ad quē: quia nihil refugit bonum inquantum bonum, ſed oīa appetunt ipſum. Similiter nihil appetit malū inquātum huiuſmodi, ſed oīa fugiunt ipſum: & propter hoc, malū nō habet rationē termini ad quem, ſed ſolum termini a quo. Sic igitur oīs paſſio concupiſcibilis reſpectu boni, eſt vt in ipſum, ſicut amor, deſiderium, & gaudiū. Omnis vero paſſio reſpectu mali eſt ab ipſa: ſicut odiū, fuga, ſeu abominatio & triſtitia. Vñ in paſſionibus concupiſcibilis, non poteſt eſſe contrarietas ſm acceſſum & receſſum ab eodem obiecto: ſed obiectū iraſcibilis eſt ſenſibile bonum, vel malum, non quidē abſolute, ſed ſub ratione difficultatis, vel arduitatis, vt ſupra dictū eſt. Bonū aūt arduum, ſiue difficile habet rationē, vt in ipſum tendatur inquantum eſt bonū, quod ptinet ad paſſionem ſpei, & vt ab ipſo recedatur, inquantū eſt arduum & difficile, qđ pertinet ad paſſionem deſperationis. Similiter malū arduū habet rationem vt vitetur inquātū eſt malū, & hoc pertinet ad paſſionē timoris: hēt etiā rationē vt in ipſum tēdatur, ſicut in quoddā arduū, per quod .ſ. aliquid euadit ſubiectionem mali, & ſic tendit in ipſum audacia. Inuenitur ergo in paſſionibus iraſcibilis contrarietas ſecundum cōtrarietatem boni, vel mali, ſicut inter ſpem & timorem. Et iterum ſecundum acceſſum & receſſum ab eodem termino, ſicut inter audaciam & timorem. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ar. præced. (bis)

Articulus III.

Vtrum ſit aliqua paſſio animæ non habens contrarium.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd oīs paſſio animæ habeat aliquod contrarium. Omnis enim paſſio animæ vel eſt in iraſcibili, uel in concupiſcibili, ſicut ſupra dictum eſt: ſed vtræque paſſiones habent cōtrarietatem ſuo modo. ergo omnis paſſio animæ habet contrarium. ar. præced.

¶ 2 Præt. Omnis paſſio animæ habet bonum, vel malū pro obiecto, quæ ſunt obiecta vniuerſaliter appetitiuæ partis: ſed paſſioni, cuius obiectum eſt bonum, opponitur paſſio, cuius obiectum eſt malum. ergo omnis paſſio habet contrarium. G

¶ 3 Præt. Omnis paſſio animæ eſt ſecūdum acceſſum, vel ſecūdum receſſum, vt dictum eſt: ſed cuilibet acceſſui contrariatur receſſus, & econuerſo. ergo omnis paſſio animæ habet contrarium. ar. præced.

Sed contra. Ira eſt quædam paſſio animæ: ſed nulla paſſio cōtraria ponitur iræ, vt patet in 4. Eth. ergo non omnis paſſio habet contrarium. cap. 5. parū a princip. tom. 5.

Respon. Dicendū, quod ſingulare eſt in paſſione iræ, quòd non poteſt habere contrarium neque ſecundū acceſſum & receſſum, neque ſm contrarietatem boni & mali. Cauſatur enim ira ex malo difficili iā iniacente, ad cuius præſentiam neceſſe eſt, quòd aut appetitus ſuccumbat, & ſic non exit terminos triſtitiæ, quæ eſt paſſio concupiſcibilis: aut habet motū ad inuadendū malū læſiuū, quod pertinet ad iram: motū autē ad fugiendum habere nō poteſt; quia iā malum ponitur præſens vel præteritum: & ſic motui iræ nō contrariatur aliqua paſſio ſm contrarietatē acceſſus & receſſus. Similiter etiā nec ſm cōtrarietatem boni & mali: quia malo iniacenti opponitur bonum iam adeptum, quod iam nō pōt habere rationē ardui, vel difficilis: nec poſt adeptionē boni remanet alius motus, niſi quietatio appetitus in bono adepto, quæ pertinet ad gaudium, qđ eſt paſſio cōcupiſcibilis. Vñ motus iræ nō pōt habere aliquē motū animæ contrariū, ſed ſolummodo opponitur ei ceſſatio a motu, ſicut Philoſophus dicit in ſua Rhetorica, quòd miteſcere opponitur ei quod eſt iraſci: quod non eſt oppoſitum contrarie, ſed negatiue, vel priuatiue. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. H I cap. 3. to. 6.

Articulus IIII.

Vtrum ſint aliquæ paſſiones differētes ſpecie in eadem potentia, non contrariæ adinuicem.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quòd non poſſint in aliqua potētia eſſe paſſiōes ſpecie differentes, & non contrariæ adinuicē. Paſſiones .n. animæ differunt ſm obiecta: obiecta autē paſſionū animæ ſunt bonum & malum, ſecundum quorum differentiā paſſiones habent contrarietatē. ergo nullæ paſſiones eiuſdem potētiæ, non habentes contrarietatem adinuicem, differunt ſpecie. K

¶ 2 Præt. Differentia ſpeciei eſt differentia ſecundum formā: ſed

¶ *Super Quæſtionis vigeſimætertiæ Articulum quartum.*

Articulo tertio omiſſo, circa quartū, dubium occurrit quadruplex, primum eſt, quid intendat author per illam diſtinctionem factam in litera, de differentia actiuorū dupliciter: primo ſecundum naturam: secundo ſecundum virtutem. virtus enim naturæ effectus eſt. Secundum eſt quòd author digreditur: proponit .n. differentiam actiui ſecūdum virtutem, & tamen non declarat

infra. q. 25. ar. 3. & 4. cor. & 2. Ethic. lect. 5.

tat niſi differentiam effectus, prout ſcilicet datur coaptatio motus, & quies: immo potius declarat cum differentia effectus identitatem actiuę virtutis, cum dicit: quia ex eadem cauſa aliquid quieſcit in loco per quam mouebatur ad locum. Tertium eſt, cũ in naturalibus ſufficiat inclinatio ad conueniens ad diſſonandũ ab inconuenienti, vt patet in grauibus & leuibus, leuitas enim ignis eſt ei ratio conſonandi loco ſurſũ, & diſſonãdi a deorſum: & ſimiliter motus ſurſum eſt petitio ſurſũ, & fuga a deorſum: & ſimiliter quies ſurſum ſufficit ei ad ponendam quietem deorſum violentam. Cur, inquã, in naturalibus ſufficit vnitas, & in animalibus requirit̃ pluralitas? cum econuerſo deberet eſſe: quia quæ diſperſa ſunt in inferioribus, vnita ſunt in ſuperiori. vnde non videtur, quòd amor & odiũ ſint duę paſſiones, ſed vna tantum paſſio eſt amor reſpectu boni, & odium reſpectu ſui contrarii, differens ſecundũ reſpectum ad diuerſa: ſicut in naturalibus leuitas eſt amor ſurſũ, & odium deorſum, & ſic de aliis. Et hoc videtur rationabile: quia eadẽ ratione aliquis appetit vnum contrarium, & odit aliud: & quanto alterum intenditur, tanto etiam alterum creſcit: ita quòd cõgeneratio, & coaugmentatio, & corruptio identitati atteſtantur. Quartum eſt, quomodo malum cauſet depulſiue, cum omne agens producat ſibi ſimile: ac per hoc trahat patiens ad ſui participationem: vnde ſicut bonum cauſat ad ſe, ita malum.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd actiua poſſunt diſtingui dupliciter. primo ſecundum differentias ipſarum naturarũ agentiũ, & hæc diſtinctio eſt clara. Alio modo, ſecundum differentias virtutum actiuarum, & hæc eſt obſcura. Ad cuius euidentiam ſciendum, quòd actiua dupliciter inueniuntur, ſcilicet in eſſe naturæ, & in eſſe apprehenſo. In agentibus in eſſe naturæ, manifeſtum eſt, quòd diſtinctio eorum ſecundum naturas eſt alia a diſtinctione eorum ſecundum virtutes: elementa enim & animalia alia diſtinctione diſtinguuntur ſecundum naturas eorum, & alia ſecũdum virtutes eorum, licet iſtæ oriantur ex illis. In agentibus autem quia apprehenſa, diſtinctio naturarũ patet, cũ cibus talis differens ab illo alio ſecundum ſpeciem apprehenſus, mouet appetitum: diſtinctio autem ſecundum virtutem eſt ſecundum diuerſam rationem apprehenſionis, ita quod eadem res ſecundum naturam diuerſimode apprehenſa non qualicunque diuerſitate, ſed diuerſitate bonitatis, vel malitiæ præſentis, vel futuræ, vel abſolutę, vt inferius in diſtinctione & tractatu paſſionũ patebit. Alia enim ratione mouet malum præſens apprehẽſum, & alia futurũ: illud enim mouet ad triſtitiam, hoc ad timorem: vnde oſtẽditur, ꝙ illud habet virtutem actiuam ad inferendam illam paſſionẽ, hoc ad inferendam iſtã: ita ꝙ ex ipſa diuerſa ratione, qua apprehenditur, eadẽ res habet diuerſam virtutem mouendi appetitũ: & hoc intendit litera, volens, quod paſſiones non diſtinguantur penes diſtinctionem naturarum agentium, ſed virtutum, quæ ad differentias apprehenſionis ſpectant. obiectum nanque appetitus non eſt res, ſed res apprehenſa. Et propterea differentia formalis paſſionum non ſolum ex diſtinctione rei, ſed diſtinctione rei vt apprehenſa conſtat. Et hinc habes, ꝙ paſſio odii, & iræ, & ſimilium, non diuerſificantur ſpecie ex diuerſitate malorum, puta mortis, verberis, carceris &c. Differentia enim naturarum materialiter & non formaliter concurrit. Vtrum autem diuerſitas na-

omnis differentia ſm formam eſt ſm aliquã contrarietatẽ, vt dicitur in 10. Metaphyſ. (tex.24.tõ.3) ergo paſſiones eiuſdem potentiæ, quę nõ ſunt cõtrariæ, non differunt ſpecie.

§ 3 Præt. Cum omnis paſſio animæ cõſiſtat in acceſſu, vel receſſu, ad bonum, vel ad malum, neceſſe videtur ꝙ omnis differẽtia paſſionum animæ ſit vel ſm differeotiã boni, vel mali, vel ſm differẽtiam acceſſus, vel receſſus, vel ſecũdum maiorem, vel minorem acceſſum, vel receſſum. Sed primę duæ differẽtiæ inducunt contrarietatem in paſſionibus animæ, vt dictum eſt. (art.2.) tertia autem differentia non diuerſificat ſpeciem: quia ſic eſſent infinitæ ſpecies paſſionum animę. ergo nõ poteſt eſſe, ꝙ paſſiones eiuſdem potentiæ animę differant ſpecie, & noo ſiot contrarię.

Sed contra, Amor & gaudium differunt ſpecie, & ſunt in concupiſcibili, nec tñ contrariantur adinuicem, quin potius vnum eſt cauſa alterius. ergo ſunt aliquę paſſiones eiuſdem potentię, quæ differũt ſpecie, nec ſunt cootrariæ.

Raspon. Dicendum, ꝙ paſſiones differunt ſecundũ actiua, quæ ſunt obiecta paſſionũ animę. Differentia autem actiuorum poteſt attendi dupliciter. Vno modo, ſecũdum ſpeciem, vel naturam ipſorũ actiuorum, ſicut ignis differt ab aqua: Alio modo, ſecundũ diuerſam virtutem actiuam. diuerſitas aũt actiui, vel motiui quãtũ ad virtutem B mouẽdi põt accipi in paſſionibus animę ſecundum ſimilitudinẽ agentiũ naturaliũ. Omne.n. mouens trahit quodãmodo ad ſe patiẽs, vel a ſe repellit: trahẽdo quidem ad ſe, tria facit in ipſo. Nam primo quidẽ dat ei inclinationẽ, vel aptitudinem, vt io ipſum tendat: ſicut cùm corpus leue, quod eſt ſurſum, dat leuitatem corpori generato, per quam habet inclinationẽ, vel aptitudioẽ ad hoc, ꝙ ſit ſurſum. Secuodo, ſi corpus generatum eſt extra locum propriũ, dat C ei moueri ad locum. Tertio, dat ei quieſcere, in locum cum peruenerit: quia ex eadem cauſa aliquid quieſcit in loco, per quã mouebatur ad locum: & ſimiliter intelligendum eſt de cauſa repulſionis. In motibus autem appetitiuæ partis bonum habet quaſi virtutẽ attractiuã: malũ aũt virtutem repulſiuã. Bonũ ergo primo in potentia appetitiua cauſat quãdã inclinatio-

A turarum diuerſificet habitus harum paſſionum, ſeu ipſas in genere moris, inferius examinabitur.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quod in agentibus naturalibus eſt conſiderare duo: ſcilicet inquantum agunt, & inquãtum attrahunt. Et ſi quidem conſideremus inquantum agunt, ſic patet, ꝙ idem generatiuum corporis leuis eodem modo ſe habens, & vnica actione, dat omnia. dando ſiquidem ei naturã, dat conſequenter leuitatem, & motũ ad locũ abſentẽ, & quietem in præſenti. Sed ſi conſideremus inquantum attrahunt, ſic vis generatiua naturaliter, quæ eſt ſurſum, aliter, & aliter ſe habens, ad corpus trahit: nam abſolute trahit per modũ coaptantis: vt abſens vero per motum, vt præſens vero per quietẽ: in agentibus vero in alia quatenus apprehẽſa ſunt, agere & attrahere, ſimul cõcurrunt, ita ꝙ bonũ apprehenſum abſolute infert paſſionẽ amoris, & ſic trahit per amorẽ. Et apprehenſum vt futurũ, infert paſſionem deſiderii, quæ eſt motus ad ſe, & ſic trahit ꝑ motũ: & apprehenſum vt præſens infert paſſionem delectationis, et ſic trahit per quietẽ. vnde ſi vis generatiua ſurſum manẽs, diuerſis diſpoſitionibus ſe habens ad corpus mobile actionibus diſtinctis, illa tria daret, curreret plene ſimilitudo. Nunc aũt, quia nõ ſic eſt, author non eſt digreſſus, ſed vſus D eſt ſimilitudine agentis naturalis, inquantum attrahit, vt in litera manifeſte dicitur, et inquantũ triplex effectus in patiente ſit, vt ſic, diſtinctionem paſſionum in anima diceremus. Et ſi horum duorum dubiorum ſolutiones diligenter notaueris, videbis quomodo eſt eadem, & quomodo diuerſa rõ appetibilis, ſeu finis, vt tendatur in ipſum, & quieſcatur in eo. eſt.n. eadem ſecundũ naturam, & diuerſa ſecundum virtutem, quod eſt eſſe eandem materialiter, & diuerſam formaliter reſpectu paſſionum. Amor.n. deſiderium & gaudium reſpectu eiuſdem non materialiter, ſed formaliter diſtinguuntur, quod eſſe non poſſet ex obiecti natura, neque ex obiecti conditionibus, puta præſentia, vel abſentia, & huiuſmodi, ſi ſe haberent in anima, ſicut approximatio ꝑfectior, vel imperfectior in naturalibus actiuis: hæc enim non variant effectum ſpecifice, vt patet. vnde ſi hæc perſpicaciter conſideraſſet Scotus in tertio, diſtinctione vigeſima ſexta, hanc improbatam nunc phantaſiam non dixiſſet.

E ¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd ſicut anima eſt ſupra naturam, ita modus tendendi in cõtraria in animalibus eſt ſupra modum, quo natura ſe habet. Eſt autem modus naturæ, vt non niſi ſequendo conueniens, diſſonet ab inconuenienti, ita quòd non reſpicit conueniens & inconueniens ſecundum ſeipſa, ſed tantum proſequendo conueniens. Ignis enim proſequendo ſuã calefactionem, deſtruit frigus: & motus ſurſum, relinquit deorſum, & trahit ſecum violenter aliquid minus graue. Et radix huius eſt, quia natura eſt determinata ad vnum: quia inclinat, & operatur quia eſt, vt alibi declarauimus. Anima autem ſenſitiua quæ operatur, quia apprehendit, non ad vnum determinata eſt, ſed iuxta differentiam contrarietatemque apprehenſorum, ipſa contraria ſecundum ſe recipit, ac per hoc non ſufficit animali amor conuenientis pro odio diſconuenientis, ſed vtrumque ſeorſum: ordinate tamen exigit, vt animaliter appetitus eius ſe habeat ad contraria. Sicut enim oportuit ad hoc, quòd animaliter appeterentur etiam natu-

nem, ſeu aptitudinem, ſen connaturalitatem ad bonū, quod pertinet ad paſsionem amoris: cui per contrarium reſponder odium ex parte mali. Secundo, ſi bonum ſit nondum habitum, dat ei motum ad aſſequēdum bonum amatum: & hoc pertinet ad paſsionem deſiderij, vel concupiſcentiæ, & ex oppoſito ex parte mali eſt ſnga, vel abominatio. Tertio, cū adeptum fuerit bonnm, dat appetitus quietationem quandam in ipſo bono adepto: & hoc pertinet ad delectationem, vel gaudium cui opponitur ex parte mali dolor, vel triſtitia. In paſsionibus autem iraſcibilis præſupponitur quidē aptitudo, vel inclinatio ad proſequendum bonnm, vel fugiendnm malum ex concupiſcibili, quæ abſolute reſpicit bonum, vel malnm: H & reſpectu boni nondum adepti eſt ſpes & deſperatio: reſpectu autem mali nondum iniacentis eſt timor & andacia: reſpectu antem boni adepti non eſt aliqua paſsio in iraſcibili: quia iam non habet rationem ardui, vt ſupra dictum eſt, ſed ex malo iā iniacenti ſequitur paſsio iræ. Sic igitur patet, ꝙ in cōcupiſcibili ſunt tres cōiugationes paſsionnm. ſ. amor & odium, deſiderium & ſuga, gaudium & triſtitia. Similiter in iraſcibili ſunt tres, ſ. ſpes & deſperatio, timor & andacia, & ira, cui nulla paſsio opponitur. Sūt ergo oēs paſsiones ſpecie differentes, vndecim: ſex quidē in concupiſcibili, & quinq; in iraſci- G bili, ſub qbus omnes animæ paſſiones continentur. Et per hoc paret reſponſio ad obiecta.

QVAESTIO XXIIII.

De bono & malo in animi paſſionibus, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandnm eſt de bono & malo circa paſſiones a oimæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum bonum & malū morale poſſit in paſſionibns animæ inueniri.

¶ Secundo, Vtrum omnis paſsio animæ ſit mala moraliter.

¶ Tertio, Vtrum oīs paſsio addat, vel diminnat ad bonitatem, vel malitiam actus.

¶ Quarto, Vtrum aliqua paſsio ſit bona, vel mala ex ſua ſpecie.

naturalia, vt alimenta, ineſſe animalibus appetitū eorum, qui ſit actus elicitus, puta deſideriū, & delectatio animalis conſequens: ita oportuit ad hoc, quòd animaliter animal ſe habeat appetendo, ad cōtraria, vt in ipſa ſecundum ſeipſa tendat. Neque hoc eſt degenerare a natura, ſed eleuari ſupra illam. Et cum dicitur, quòd diſperſa inferius ſunt vnita ſuperius, verum eſt cæteris paribus .i. non ſic autem eſt in propoſito. tendere in contraria ſecundum ſe, & tendere in ea ſolum proſequendo ſibi conueniens, non ſunt paria: ſed primum eſt longe maius, quia per ſe adæquat ipſa contraria: ſecundum vero alterum per accidens reſpicit. & ideo non eſt mirum, ſi plura exigit. Iam enim patet ex parabola diſpoſiti ad ſanitatē, in ſecundo de cælo & mundo, quòd in nobiliori gradu conſiſtit egens pluribus auxiliis ad maius, quàm paucis ad minus. Nec eſt verum, quòd amor & odium congenerentur, & coaleſcant, & condeſinant formaliter. Cum enim amor cauſetur ex bono apprehenſo, ſtat bonum aliquod ſæpius apprehendi, & multum amari abſque conſideratione contrarii: vnde fit & creſcit amor formaliter, & nō ſiet, nec creſcet odium formaliter, ſed virtualiter tm̄, ſeu in ſui radice, ſcilicet in amore oppoſiti. Manifeſtum autem hoc videtur in delectabili contemplationis carente contrario, & in aſſuetis delectabilibus nunquā de cōtrariis cogitantibus. Eadem autem ratione nō formaliter, ſed virtualiter, vnum contrariorū appetitur, & reliquū refutatur: quoniam alteri formalis ratio eſt bonū, alteri malum, & amatum bonum eſt radix repellendi mali contrarii.

D. 102. ar. 3.

¶ Ad quartum dubium dicitur, ꝙ differentia inter actiua quia ſunt, & actiua quia apprehēſa, ſoluit qōnem. Actiua enim quia ſunt, cum ſint determinata ex natura propria ad producendum illis ſimile, non poſſunt niſi ad ſe trahendo per viam aſſimilationis agere, ſiue bona, ſiue mala ſint illis, in quæ agunt. Actiua vero quia apprehenſa, quia apprehenſio ad bonum animalis ordinatur (datur enim vtraque tam apprehēſiua, quam appetitiua animali) propter bonū ipſius animalis actiua ſunt, non ad ſe, ſed ad animal ipſum trahendo: vnde cauſant in animali id, quod conuenit animali in ordine ad tale obiectum, & non id quod conuenit tali obiecto: vnde malum apprehenſum non cauſat in animali motum ad ſe, ſed a ſe. hoc .n. eſt cauſare conueniens animali in proportione ad tale obiectum. propter quod ſicut bonum apprehenſum diuerſimode agit in animal attrahendo per conſonantiam, vel motum, vel quietem: ita malum apprehenſum depellendo diſſonantiam, fugam, & inquietudinem.

¶ Circa ſegregationem paſsionum in eodem 4. articul. factam, dubium occurrit, Primo ad hominem, quia ipſemet author in 3. ſentent. diſtinct. 26. quæſt. 1. articul. 2. ad 3. & 5. ponit delectationem eſſe etiam paſſionem iraſcibilis. Scotus quoque in 3. ſentent. diſtinct. 34. ponit triſtitiam eſſe etiam paſſionem iraſcibilis, aſſignans differentiam inter triſtitiam iraſcibilis, & concupiſcibilis: quia iſta cum reſtrictione organi, illa cum accenſione ſanguinis. Et probat diuerſitatem earum, quia ſi offendens offeratur vt impoſſibile repelli, cauſatur maior triſtitia in concupiſcibili, & tamen non cauſatur proprie ira, & conſequenter nec triſtitia iraſcibilis, cum qua eſt ira appetendo vindictam: & poſtmo- F dum cum delectatione propria exercens illam.

¶ Ad hoc breuiter dicendum eſt, quòd niſi æquiuoce loquamur, ſegregatio in litera facta ſeruanda eſt. Amor enim & deſideriū, & delectatio & triſtitia, & ſiquid eſt eiuſmodi, ſi ſumātur pro naturalibus diſſonantiis, vel conſonantiis potentiarum, vel actuum, & huiuſmodi, æquiuoce dicunt de eiſdē vt ſunt paſſiones animales. Et primo quidē modo cōmunes ſunt omnibus potētiis: & forte hoc modo intellectum eſt in locis allegatis in oppoſitū. Secundo autem modo, propriæ ſunt concupiſcibilis, quæ in litera hac enumerātur, & propriæ iraſcibilis quæ ei tribuuntur. Quod ſi quis dicat, authores hos de animalibus paſſionibus in prædictis locis loqui, nolo contendere, quia rationabiliter loqui videtur: ſed dicam, quòd diuus Thomas mutauit in melius ſententiam, dum in hoc libro oppoſitum docuit, vt inferius in quæſtione trigeſima ſecunda, articulo ſexto, ad tertiū, patet, delectationem de ipſo nincere, quā olim tribuit iraſcibili, ponens cum aliis delectationibus concupiſcibilis. Et vere ſic ratio poſcit, vt ſicut vis quælibet animæ toti deſeruit, ita vis delectabilis & deſideratiua. Neque enim I conueniens ſecundum tactum cauſat delectationem in concupiſcibili, & conueniens ſecundum auditum: non omne enim delectabile ſecundū quēcunque ſenſum, immo etiam ſecundū æſtimationē, & quancunque ſenſitiuam virtutem cauſat delectationē in cōcupiſcibili, qua ſola animal natum eſt formaliter delectari animaliter de quocūq; ſibi coniuncto bono, ſicut ſola iraſcibili natū eſt vindicare de quocunq; coniuncto malo. Ad Scotū autē dico, ꝙ cum paſſio animæ in actu ſuo, & in motu materiali ſit cōformis, ita quòd ſi paſſio cōſiſtit ī acceſſu, motus quoque illius corporalis eſt acceſſorius, & ſi cōſiſtit in receſſu, motus quoq; illius cōſiſtit in retractione: & cōſtet quòd triſtitia cōſiſtat in retractione, cōſequēs eſt ꝙ motus corporalis triſtitiæ cōſiſtat in retractione. Vnde & cōtra philoſophiā ē duplex triſtitiæ organū, & ꝙ triſtitia ex accēſione, quā cōſtat ī acceſſu cōſiſtere, cauſetur materialiter. Et Scotus videtur deceptus a ſeipſo, quia noluit verba Ariſtotelis in ſecūdo Rhetoricæ intelligere, dicētis, quòd ira eſt cum triſtitia, & quòd ira veri, quaſi mel. Paſſiones enim iraſcibilis incipiunt a paſſionibus concupiſcibilis, K & in eas terminantur. Et propterea ira incipit a triſtitia, & terminatur in delectationem. Si ratio autem probans diſtinctionem dolorum, riſu digna videtur (vt enim patet ab Ariſtotele ibidem, & Auicenna in ſexto Naturalium, quando nocetur alicui, ita quòd impoſſibilis apparet vltio, triſtitia magna quidem eſt, & ſola, id eſt, non cauſans iram: quia non cauſatur ira ſine ſpe puniēdi) ex hoc autem arguere, ergo, quando cauſatur ira, eſt alia triſtitia, cum qua eſt ira, puerile videtur. hoc enim nihil aliud infert, niſi, ergo ſola triſtitia non cauſat iram. Et hoc eſt verum: quia requiritur etiam ſpes vltionis. Eſt enim ira, vt inferius patebit, & ex diffinitione Ariſtot. ibidem patet, ex multis reſultās paſſionibus.

¶ *Super titulum Quæſtionis vigeſimæquartæ.*

Circa tit.q.24.aduerte, quòd quia ſuperius tractatũ fuit de actibus proprijs hominis, modo vero de communibus: ideo duo tractatus de bonitate & malitia morali actuum extra voluntatem oportuit facere. Et ſuperius quidem quo ad actus proprios homini, nunc vero quo ad actus cõmunes homini; & alijs, quales ſunt paſſiones, quæ voluntariæ dupliciter ſunt, ſicut alij exteriores actus, vt in calce corporis primi articuli dicitur: quod intellige ſecundum doctrinam ſuperius datam, quòd ſcilicet tunc imputatur, quando poteſt, & debet eam prohibere, & non prohibet.

Infr.qu.59. ar.1.cor.& ad 2.Et 5.2 quæſt.35. artic.1.ad.1 Et 2.di.36. ar.2.Et ma. q.10.art.1. ad 5.& qu. 12.art.2.ad 5.& art.3. cor.
†in præfat. nõ procul. a fine, tõ.5.
*cap.4.non proc.a fine.
†qu.22.
*ca.5.tõ.5.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonum & malum morale poßit in paßionibus animæ inueniri.

A Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ nulla paſſio animę ſit bona, vel mala moraliter. Bonũ enim & malũ morale eſt ꝓpriũ hominis, mores enim ꝓprie dicuntur humani, vt† Ambroſius dicit ſuper Lucã: ſed paſſiones nõ B ſunt proprię hominũ, ſed ſunt ẽt alijs animalibus communes. ergo nulla paſſio animæ eſt bona, vel mala moraliter.

¶ 2 Præt. Bonum, vel malum hominis eſt ſm rationẽ eſſe, vel præter rõnem eſſe, vt Dion. dicit 4.ca. de* diui.no. ſed paſſiones aĩæ nõ ſunt in ratione, ſed ĩ appetitu ſẽſitiuo, ut †ſupra dictũ eſt. ergo nõ ꝑtinet ad bonum, vel malum hominis, quod eſt bonum morale.

C ¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in 2. * Ethic. ꝙ paſſionibus neque laudamur neq; vituperamur: ſed ſecundum bona & mala moralia laudamur & vituperamur. ergo paſſiones non ſunt bonæ, vel malæ moraliter.

Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in 14.de † ciu.Dei, de paſſionibus animæ loquens, Mala ſunt iſta, ſi malus eſt amor: bona, ſi bonus.

†cap.7.poſt medium, & cap.9.tõ.5.

Respon. Dicendum, ꝙ paſſiones animæ dupliciter poſſunt cõſiderari, Vno modo, ſecundum ſe, Alio modo, ſecundum quod ſubiacent imperio rationis & voluntatis. Si igitur ſecundum ſe cõſiderentur, prout D ſcilicet ſunt motus quidam irrationalis appetitus, ſic nõ eſt in eis bonũ, vel malũ morale, quod depẽdet a ratione, vt* ſupra dictum eſt. Si autem cõſiderentur ſm quod ſubiacent imperio* rationis & voluntatis, ſic eſt in eis bonum, vel malũ morale. Propinquior enim eſt appetitus ſenſitiuus ipſi rõni & voluntati, quàm mẽbra exteriora, quorum tamen motus & actus ſunt boni, vel mali moraliter, ſecundum quod ſunt volũtarij: vnde multo magis, & ipſę paſſiones ſecundum quod ſunt volũtariæ, poſſunt dici bonę, vel malę moraliter. Dicuntur autẽ voluntariæ, vel ex eo ꝙ a voluntate imperantur, vel ex eo ꝙ a voluntate non prohibentur.

q.19.art.3. D.228.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ iſtæ paſſiones ſecundum ſe conſideratæ, ſunt communes hominibus, E & animalibus alijs, ſed ſecundum quod a ratione imperantur, ſunt propriæ hominibus.

Ad 2m dicendum, quòd etiam inferiores vires appetitiuæ dicuntur rationales, ſecundum quod participant aliqualiter rationem, vt dicitur in 1. Eth.*

cap.vlt.

Ad 3m dicendum, quòd Philoſophus dicit, quòd non laudamur, aut vituperamur ſecundum paſſiones abſolute conſideratas: ſed non remouet, quin poſſint fieri laudabiles, vel vituperabiles ſecũdum quod a ratione ordinantur. vnde ſubdit, Non enim laudatur, aut vituperatur qui timet, aut iraſcitur: ſed qui aliqualiter, ideſt ſecundum rationem, vel præter rationem.

A ARTICVLVS. II.

Vtrum omnis paßio animæ ſit mala moraliter.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ omnes paſſiones animæ ſunt malæ moraliter. Dicit enim Aug.9.de * ciu.Dei, ꝙ paſſiones animæ quidã vocant morbos, vel perturbationes animæ: ſed oĩs morbus, vel perturbatio animæ eſt aliquid malum moraliter. ergo oĩs B paſſio animæ moraliter mala eſt.

¶ 2 Præt. †Damaſ. dicit, ꝙ operatio quidem quę ſecundum naturã, motus eſt, paſſio verò quæ præter naturã: ſed quod eſt præter naturã in motibus animæ, habet rationẽ peccati & mali moralis. vnde ipſe alibi dicit, ꝙ diabolus verſus eſt ex eo quod eſt ſecundum naturam, in id qđ eſt præter naturã. ergo huiuſmodi paſſiones ſunt malæ moraliter.

¶ 3 Præt. Omne qđ inducit ad pecC catũ, habet rationem mali: ſed huiuſmodi paſſiones inducũt ad peccatum. vnde Rom. 8. dicuntur paſſiones peccatorũ. ergo videtur ꝙ ſint malæ moraliter.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 14.de† ciuit.Dei, ꝙ rectus amor omnes iſtas affectiones rectas habet. Metuunt enim peccare, cupiunt perſeuerare, dolent in peccatis, gaudent in operibus bonis.

Respon. Dicendum, ꝙ circa hãc quæſtionẽ diuerſa fuit ſentẽtia Stoicorũ, & Peripateticorũ. Nã Stoici D dixerũt, oẽs paſſiões eſſe malas: Peripatetici verò dixerũt, paſſiones moderatas eſſe bonas: quę quidem differẽtia, licet magna videatur ſm vocem, tñ ſecundum rem vel nulla eſt, vel parua, ſi qs vtrorũque intentiones cõſideret. Stoici .n. non diſcernebãt inter ſenſum & ĩtellectũ, & per cõſequens nec inter intellectiuum appetitũ & ſenſitiuũ, unde nec diſcernebãt paſſiones aĩæ a motibus uoluntatis: ſm hoc qđ paſſiones aĩæ ſunt in appetitu ſenſitiuo: ſimplices aũt motus uoluntatis ſunt in intellectiuo: ſed omnẽ rationabilẽ moE tũ appetitiuæ partis uocabãt uoluntatẽ, paſſiones aũt dicebãt motũ ꝓgrediẽtem extra limites rõnis. Et ideo eorũ ſentẽtiã ſequẽs Tullius in 3. l. de* Tuſculanis q̃ſt. oẽs paſſiones uocat aĩæ morbos: ex quo argumentat, ꝙ qui morboſi ſunt, ſani nõ ſunt: & qui ſani nõ ſunt, inſipiẽtes ſunt. unde inſipiẽtes inſanos dicim⁹. Peripatetici uero oẽs motus appetitus ſenſitiui paſſiones uocãt: unde eas bonas æſtimãt, cũ ſunt a rõne moderatæ: malas aũt cũ ſunt ꝑter moderationẽ rationis. Ex quo patet, ꝙ * Tullius in eodẽ lib. Peripateticorũ ſententiã, qui approbabãt mediocritatẽ paſſionũ, incõueniẽter ĩprobat, dicẽs, ꝙ oẽ malũ ẽt mediocre vitãdũ eſt. oã ſicut corp⁹ ẽt mediocriter ægrũ, ſanũ nõ ẽ: ſic iſta mediocritas morborũ, uel paſſionũ aĩę ſana nõ ẽ. Nõ .n. paſſiones dñr morbi uel ꝑturbationes aĩę, niſi cũ carent mo-

lib.4.fol.3. a principio lib.
lib.3.fol.5. a principio lib. numerando.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæquartæ Articulum ſecundum.*

In reſponſione ad ſecundum ſecundi articuli, reſtat adhuc dubium quoniã ſi omnis paſſio eſt cum præternaturalitate aliqua mot⁹ cordis, ergo omnis paſſio nocet naturæ: ac ꝑ hoc ex genere ſuo eſt mala moraliter, quãdo eſt volũtaria.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter, Primo ex parte corporeæ naturę, ꝙ licet omnis paſſio exeat limites naturalis motus, non tamen omnis paſſio nocet, aut habet aliquid præter naturã: quia hoc conſonat naturæ, vt quandoque motus cordis varietur. Sed quia hoc videtur eſſe per accidens, propter incidẽtia: ſcilicet ideo melius dicitur ex parte rationis, quia ſcilicet recta ratio dictat, ꝙ propter aliquod bonum corpori etiam nocumentum inferatur. Et propterea ſicut abſque malitia moralis actus exteriores, puta, ambulatio, motus manuũ, & corporis in bello, & in varijs exercitijs ſunt cum ampliori motu, quàm eſſet naturalis, & cum læſione corporis: ita abſque morali malitia eligit præternaturalis motus cordis per actus appetitus ſenſitiui pro aliquo opportuno exercendo, puta, pro vindicta, pro compaſſione &c.

Infr.qu.59. art.2.& 3. Et 2.2. qu. 123.art.10. cor. Et mal. q.12.art.1. co & 1.Eth. le.16 & li. 2.le.3.& 7. phyſ.le.6.
*cap.4.in princ.& li. 14, cap.9.
†li.2.orth. cap.22.
oli.4.orth. ſdei ca.21.
†cap.9.parum a prin. tom.5.

deratione rationis. vnde patet reſponſio ad primum.

Ad 2^m dicendum, ꝙ in omni paſsione animæ additur aliquid, vel diminuitur a naturali motu cordis, inquantum cor intenſius, vel remiſſius mouetur, ſecundum ſyſtolem, aut diaſtolem: & ſecũdum hoc habet paſsionis rationem: tamen non oportet, ꝙ paſsio ſemper declinet ab ordine naturalis rationis.

Ad 3^m dicendum, ꝙ paſsiones animæ inquantum ſunt præter ordinẽ rõnis, inclinãt ad peccatũ: inquãtum aũt ſunt ordinatæ a rõne, pertinent ad virtutem.

ARTICVLVS III.

Vtrum paſſio addat, uel diminuat ad bonitatem, uel malitiam actus.

Infr. q. 77. ar. 6. Et veri. q. 26. art. 7. Et mal. q. 3 art. 11.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ paſsio quæcunque ſemper diminuat de bonitate act^9 moralis. Omne enim quod impedit iudicium rationis, ex quo depẽdet bonitas actus moralis, diminuit per conſequens bonitatem actus moralis: ſed omnis paſsio impedit iudicium rationis. dicit enim Saluſtius in * Catilinario: Omnes homines qui de rebus dubiis conſultãt, ab odio, ira, & amicitia, atque miſericordia vacuos eſſe decet. ergo omnis paſsio diminuit bonitatem moralis actus.

* in cap. cuius tit. eſt: Cæſaris oratio in principio.

¶ 2 Præt. Actus hominis quanto eſt Deo ſimilior, tãto eſt melior: vnde dicit Apoſtol. Ephe. 5. Eſtote imitatores Dei ſicut filii chariſsimi. ſed Deus, & ſancti

H Angeli puniũt ſine ira, ſine miſeriæ cõpaſsione ſubueniunt, vt Aug. dicit in 9. de * ciu. Dei. ergo eſt meli^9 hmõi opera agere ſine paſsione animę, q̃ cũ paſsiõe.

cap. 5. circa finem to. 5.

¶ 3 Præt. Sicut malum morale attenditur per ordinẽ ad rõnem, ita & bonum morale: ſed malum morale diminuitur per paſsionem. minus enim peccat, qui peccat ex paſsione, quàm qui peccat ex induſtria. ergo minus bonum operatur, qui operatur ſine paſsione, quàm qui operatur cum paſsione.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit 9.* de ciu. Dei, ꝙ paſsio miſericordiæ rationi deſeruit, quãdo ita præbet miſericordia, ut iuſtitia conſeruetur, ſiue cũ indigenti tribuitur, ſiue cùm ignoſcitur pœnitenti: ſed nihil, quod deſeruit rationi, diminuit bonum morale. ergo paſsio animæ non diminuit bonum moris.

* 5. parũ ante medium: tom. 5.

RESPON. Dicendum, quòd Stoici, ſicut ponebãt omnem paſsionem animæ eſſe malam: ita ponebant conſequenter. Omnẽ paſsionẽ animæ diminuere act^9 bonitatem: omne enim bonum ex permiſtione mali, vel totaliter tollitur, vel fit minus bonum. Et hoc quidem verum eſt, ſi dicamus paſsiones animæ ſolũ inordinatos motus ſenſitiui appetitus, prout ſunt perturbationes, ſeu ęgritudines: ſed ſi paſsiones ſimpliciter nominemus omnes mot^9 appetitus ſenſitiui, ſic ad perfectionem humani boni pertinet, ꝙ ẽt ipſę paſ-

K ſiones ſint moderatę per rationem. Cum. n. bonũ hominis conſiſtat in ratione, ſicut in radice: tanto iſtud bonum erit perfectius, quanto ad plura, quę homini cõueniunt, deriuari poteſt. vnde nullus dubitat, quin ad perfectionem moralis boni pertineat, ꝙ actus exteriorum membrorum per rõnis regulam dirigantur. Vnde cùm appetitus ſenſitiuus poſsit obedire rationi, vt * ſupra dictum eſt, ad perfectionem moralis, ſiue humani boni pertinet, quòd etiam ipſæ paſsiones animæ ſint regulatæ per rationem. Sicut igitur melius eſt, ꝙ homo & velit bonum, & faciat exteriori actu: ita etiam ad perfectionem boni moralis pertinet, ꝙ homo ad bonum moueatur, non ſolum ſecundum voluntatem, ſed etiam ſecũdum appetitum ſen-

* q. 17. art. 7.

F ſitiuum: ſecundum illud quod in Pſal. 83. dicitur*, Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuũ: vt cor accipiamus pro appetitu intellectiuo, carnem autem pro appetitu ſenſitiuo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd paſsiones animæ dupliciter ſe poſſunt habere ad iudiciũ rationis. Vno modo antecedenter: & ſic cum obnubilent iudicium rationis, ex quo dependet bonitas moralis actus, diminuũt actus bonitatem. Laudabilius enim eſt, quòd ex iudicio rationis aliquis faciat opus charitatis, quàm ex ſola paſsione miſericordię. Alio modo ſe habent conſequenter, & hoc dupliciter. vno modo per modum redundantię, quia ſcilicet cum ſu-

G perior pars animæ intenſe mouetur in aliquid, ſequitur motum eius etiam pars inferior: & ſic paſsio exiſtens conſequenter in appetitu ſenſitiuo, eſt ſignum intenſionis voluntatis. & ſic indicat bonitatem moralem maiorem. Alio modo, per modum electionis, quando ſcilicet homo ex iudicio rationis eligit affici aliqua paſsione, vt promptius operetur cooperante appetitu ſenſitiuo: & ſic paſsio animæ addit ad bonitatem actionis.

Ad 2^m dicendum, quòd in Deo, & in angelis non eſt appetitus ſenſitiuus, neque etiam membra corporea: & ideo bonũ in eis non attenditur ſm ordinationẽ paſsionũ, aut corporeorũ actuũ, ſicut in nobis.

H Ad 3^m dicendum, ꝙ paſsio tendens in malũ præcedens iudicium rationis, diminuit peccatum: ſed conſequens aliquo prædictorum modorum, auget ipſum, vel ſignat augmentum eius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqua paſſio ſit bona, uel mala ex ſua ſpecie.

¶ *Super Q. paſſionis uigeſimaquartæ Articulũ quartum.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nulla paſsio animæ ſecundum ſpeciem ſuã ſit bona, vel mala moraliter. Bonum enim & malum morale attenditur ſecũdum rationem: ſed paſsio-

I nes ſunt ĩ appetitu ſenſitiuo, & ita id quod eſt ſecundũ rationem, accidit eis. cum ergo nihil, quod eſt per accidens, pertineat ad ſpeciem rei, videtur ꝙ nulla paſsio ſecundum ſuã ſpeciẽ ſit bona uel mala.

¶ 2 Prẹt. Actus & paſsiones habẽt ſpẽm ex obiecto. ſi ergo aliqua paſſio ſm aliquam ſuam ſpeciem eſſet bona, vel mala, oporteret ꝙ paſſiones, quarum obiectum eſt bonum, bonæ eſſent ſm ſuam ſpeciẽ, vt amor, deſiderium, & gaudium:

K & paſsiones, quarum obiectum eſt malũ, eſſent malæ ſm ſuã ſpẽm, vt odiũ, timor & triſtitia: ſed hoc patet eſſe falſum, non ergo aliqua paſsio ẽ bona, vel mala ex ſua ſpẽ.

¶ 3 Præt. Nulla ſpecies paſsionum eſt, quæ nõ inueniatur in aliis animalibus: ſed bonum morale nõ inuenitur niſi in homine. ergo nulla paſsio ſuę bona eſt, vel mala ex ſpẽ.

SED CONTRA, eſt qđ Aug. dicit 9. de * ciu. Dei, ꝙ miſericordia ꝑtinet ad virtutẽ. Philoſ. etiã dicit in 2. * Eth. ꝙ verecũdia ẽ paſsio lauda-

2. 2. q. 158 ar. 1. cor. Et 4. diſt. 15. q. 2. ar. 1. q: 1. ad 4. Et di. 50. qu. 2. ar. 4. q. 3. ad 3. & mal. q. 10. art. 1.

OMiſſo tertio articulo, in quarto notanda ſunt, duo pro Nouitiis. Primũ eſt, quòd ſicut nomina exteriorũ actuum ſunt diſtincta, ſic ꝙ aliqua ſignificãt actũ exteriorem, vt terminatur ad aliquid diſſonum rationi, vt furtum, & adulterium: & aliqua, vt terminatur ad aliquid conſonum rationi, vt orare deum, & ſubuenire pauperi: & aliqua naturaliter, vt ambulare, & loqui: ita cõtingit in paſsionib^9: quædam enim ſignificant paſsiones vt rationi conſonat, vt miſericordia: quędã, vt diſſonant, vt inuidia: quædam neutraliter, vt triſtitia. Et ſicut de exterioribus actibus dictum eſt, quòd ſunt ſecundum ſe boni, vel mali ex obiecto: ita eodem modo intellige de paſsionibus. Et quòd distinctum ſuperius eſt de bonitate ex obiecto, & ex fine: ita applicare memento propoſito.

cap. 5. to. 5.

Paſsio-

q.18.art.6. & 7. & qu. 20.

Paſſiones enim ipſæ ad ipſum morale bonum & malũ ſe habẽt, ſicut exteriores actus. vnde & in litera, & eſt ſecundum propoſitum in principio corporis articuli, proponitur, ꝙ ſicut de actibus, ita de paſſionibus: & in calce dicitur. Sic.n. pertinẽt ad ſpeciem exterioris actus, ſcilicet bonum & malum moraliter, ſic: ideſt, vt obiecta, ita quòd ly, pertinent, non reſpicit paſſiones, vt ſubiectum loquutionis, ſed bonũ & malũ moraliter, & directe cõplet ꝓportionalem doctrinã de actibus & paſſionibus.

bilis. ergo aliquæ paſſiones sũt bonæ, vel malæ ſecũdum ſuam ſpẽm.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut de actibus * dictum eſt, ita & de paſſionibus dicendum videtur, ꝙ ſcilicet ſpecies actus, vel paſſionis. dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, ſm qđ eſt in genere naturę, & ſic bonum, vel malũ morale nõ pertinent ad ſpẽm actus, vel paſſionis. Alio modo, ſm qđ pertinent ad gen᷒ moris, prout.ſ. participãt aliquid de voluntario, & iudicio B rationis: & hoc modo bonum & malum morale poſſunt pertinere ad ſpeciẽ paſſionis, ſm quod accipitur vt obiectũ paſſionis aliquid de ſe conueniẽs rõni, vel diſſonũ a rõne, ſicut patet de verecundia, quę eſt timor turpis: & de inuidia, q̃ eſt triſtitia de bono alteri᷒. ſic.n. pertinẽt ad ſpẽm exterioris actus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ratio illa procedit de paſſionibus ſecundũ quod pertinent ad ſpẽm naturæ: prout ſcilicet, appetitus, ſenſitiuus in ſe conſideratur: ſm vero quod appetitus ſenſitiuus obedit C rõni, iam bonũ & malum rõnis, non eſt ex paſſionibus eius per accidens, ſed per ſe.

AD 2^m dicendum, ꝙ paſſiones, quæ in bonum tendunt, ſi ſit verum bonũ, ſunt bonę, & ſimiliter quæ a vero malo recedunt: econuerſo vero, paſſiones quæ ſunt per receſſum a bono, & per acceſſum ad malũ, ſunt malæ.

AD 3^m dicendum, quòd in brutis animalibus appetitus ſenſitiuus non obedit rationi: & tamen inquãtum ducitur quadã æſtimatiua naturali, quæ ſubiicitur rõni ſuperiori, ſcilicet diuinę, eſt in eis quædã ſimilitudo moralis boni, quãtũ ad animę paſſiones.

QVAESTIO XXV.

De ordine paſſionum adinuicem, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ordine paſſionum adinuicem.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, de ordine paſſionũ iraſcibilis ad paſſiões cõcupiſcibilis.

¶ Secũdo, de ordine paſſionũ concupiſcibilis adinuicem.

¶ Tertio, de ordine paſſionum iraſcibilis adinuicem.

¶ Quarto, de quatuor principalibus paſſionibus.

¶ Super Quæſtionis vigeſimæquintæ.

CIrca titulum quęſtionis vigeſimæquintę aduerte, quòd præſens quæſtio eſt ordine naturæ, non hoc, vel illo modo, ſed ſimpliciter. Et quoniam in ordine naturę applicato ad generabilia, inuenitur dupliciter aliquid prius vel poſterius, ſcilicet ſecundum intentionem, vel ſecundum executionem: ideo in litera vtrũque traditur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis, vel econuerſo.

Infr. q. 40. ar.1. cor Et 2.2. q. 141.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus con-A cupiſcibilis. Ordo enim paſſionũ eſt ſecundum ordinẽ obiectorum: ſed obiectum iraſcibilis eſt bonũ arduum, quod videtur eſſe ſupremum inter alia bona. ergo paſſiones iraſcibilis uidẽtur ꝑeſſe paſſionibus concupiſcibilis.

¶ 2 Præt. Mouens eſt prius moto: ſed iraſcibilis comparatur ad concupiſcibilem, ſicut mouens ad motum ad hoc enim datur animalibus vt tollãtur impedimẽta, quib᷒ cõcupiſcibilis prohibetur frui ſuo B obiecto, vt* ſupra dictum eſt. Remouens autem prohibens habet rationem mouentis, vt dicitur in 8.† Phyſ. ergo paſſiones iraſcibilis ſunt priores paſſionibus concupiſcibilis.

¶ 3 Præt. Gaudium & triſtitia ſunt paſſiones cõcupiſcibilis: ſed gaudiũ & triſtitia cõſequuntur ad paſſiones iraſcibilis. dicit enim Philoſophus in ° 4. Eth. ꝙ punitio quietat impetum irę, delectationem loco triſtitię faciens. ergo paſſiones C cõcupiſcibilis ſunt poſteriores paſſionibus iraſcibilis.

SED CONTRA, Paſſiones cõcupiſcibilis reſpiciunt bonum abſolutum: paſſiones autẽ iraſcibilis reſpiciunt bonum contractum, ſcilicet arduum, cum igitur bonum ſimpliciter ſit prius quàm bonum contractum, videtur ꝙ paſſiones concupiſcibilis ad plura ſe habẽt, q̃ paſſiones iraſcibilis.

D RESPON. Dicendum, ꝙ paſſiones concupiſcibilis ad plura ſe habẽt quã paſſiones iraſcibilis. Nam in paſſionibus concupiſcibilis inuenitur aliquid pertinẽs ad motũ, ſicut deſiderium: & aliquid pertinẽs ad quietem, ſicut gaudiũ & triſtitia. Sed in paſſionibus iraſcibilis non inuenitur aliquid pertinẽs ad quietem, ſed ſolum pertinens ad motũ: cuius ratio eſt: quia id, in quo iam quieſcitur, non habet rationem difficilis ſeu ardui, quod E eſt obiectum iraſcibilis: quies autem cum ſit finis motus, eſt prior in intentione, ſed poſterior in executione. Si ergo comparentur paſſiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis, quæ ſignificant quietem in bono, manifeſte paſſiones iraſcibilis pręcedunt ordine executionis huiuſmodi paſſiones concupiſcibilis, ſicut ſpes præcedit gaudium, vnde cauſat ipſum, ſm illud Apoſtoli Rom. 12. Spe gaudẽtes. Sed paſſio concupiſcibilis importans quietem in malo. ſ. triſtitia, media eſt inter duas paſſiones iraſcibilis, ſequitur enim timorẽ:

¶ Super Quæſtionis Vigeſimæquintæ Artic. 1.

art.3. ad 1. Et 3.di.26. q6.2.art.3. q.2. cor. Et veri. q. 25. ar.2.cor. Et mal.q 4.ar. 2.ad 12.

IN reſpõſione ad primũ primi articuli aduerte, ꝙ alia eſt diſtinctio proprii a ꝓprio, et proprii a cõmuni. Cõmune enim nõ diſtinguitur contra proprium per aliquod poſitiuum in ſe, quod non ſit in proprio: duo autem diſparata diſtinguuntur abinuicem ſuis poſitiuis diſtinctiuis, quorum alterum vnum, alterum reliquum conſtituit. Vnde quia bonũ, & bonum arduum ſe habent ſicut cõmune & propriũ, & non ſicut duo propria: ideo in litera dicitur, quod ratio in oppoſitum allata, ſcilicet bonum arduum, & ſupremum bonum haberet locum, ſi bonum quod obiectum eſt concupiſcibilis, aliquid oppoſitũ diceret, ideſt, ſi diſtingueretur cõtra bonum arduũ, ut quoddam aliud particulare, ſeu proprium bonum: ſic enim diceret aliquid bono arduo oppoſitum ſuum, ſcilicet proprium diſtinctiuum. Tunc enim haberent ſe ſicut duo partialia bona, quorum ſuperius procul dubio eſſet naturaliter prius, ſicut vniuerſaliter apparet in cæteris. Sed quia ſe habent ſicut cõmune & proprium: ideo quamuis bonum arduum ſit quid excellentius bono abſolute, eſt tamen poſterius: quia illud commune, hoc proprium: illud abſolute, hoc contractum: illud enim dicit bonum commune ad bonum in motu, & bonum in quiete: hoc tantummodo bonum in motu, vt in corpore articuli oſtenditur. Cum autem audis, obiectum concupiſcibilis comparari ad obiectum iraſcibilis, vt cõe ad proprium, & ad plura ſe ex-

* q.23.ar.1.

† te.32.16.2

cap. 5. paulo poſt medium, tõ. 5

Cum enim occurrerit malũ quod timebat, cauſat triſtitia. Pręcedit aũt motũ iræ: quia cum ex triſtitia præcedẽte aliquid inſurgit in vindictã, hoc ptinet ad motum iræ: & qa repẽdere vicẽ malis, apprehẽdit vt bonũ, cũ iratus hoc conſecutus fuerit, gaudet. Et ſic manifeſtum eſt, ꝙ oĩs paſsio iraſcibilis terminatur ad paſsionẽ concupiſcibilis ptinentem ad quietem. ſ. vel ad gaudiũ, vel ad triſtitiã. Sed ſi cõparent paſsiones iraſcibilis ad paſsiones
G concupiſcibilis, quæ importãt motum: ſic manifeſte paſsiones concupiſcibilis ſunt priores, eo quòd paſsiones iraſcibilis addunt ſupra paſsiones concupiſcibilis: ſicut & obiectũ iraſcibilis addit ſupra obiectũ concupiſcibilis arduitatẽ, ſiue difficultatẽ. Spes. n. ſupra deſideriũ addit quendã conatũ, & quandã eleuationẽ animi ad conſequẽdum bonum arduum: & ſimiliter
H timor addit ſupra fugam, ſeu abominationem, quandam depreſsionem animi propter difficultatem mali. Sic ergo paſsiones iraſcibilis medię ſũt inter paſsiones cõcupiſcibilis, quę importãt motũ in bonũ, vel ĩ malũ: & iter paſsiones cõcupiſcibilis, quæ importãt quietẽ ĩ bono, vel ĩ malo. Et ſic patet, ꝙ paſſiones iraſcibilis & pricipiũ habẽt a paſsionib9 cõcupiſcibilis, & ĩ paſſionib9 cõcupiſcibilis terminant.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ illa rõ procederet, ſi de rõne obiecti cõcupiſcibilis eſſet aliqd oppoſitũ arduo, ſicut de rõne obiecti
I iraſcibilis eſt, ꝙ ſit arduũ: ſed quia obiectũ cõcupiſcibilis eſt bonũ abſolute, prius naturaliter eſt q̄ obiectũ iraſcibilis, ſicut cõe, proprio.

Ad 2m dicendum, ꝙ remouẽs prohibens nõ eſt mouens per ſe, ſed per accidens. Nunc autem loquimur de ordine paſſionũ per ſe. Et pterea iraſcibilis remouet prohibens quietẽ cõcupiſcibilis ĩ ſuo obiecto: vnde ex hoc ñ ſequit, niſi
K ꝙ paſsiones iraſcibilis pcedũt paſſiones cõcupiſcibilis ad quietẽ ptinẽtes, de qbus ẽt tertia rõ pcedit.

Articvlvs. II.

Vtrum amor ſit prima paſsionũ cõcupiſcibilis.

Ad secvndvm ſic procedit. Videtur ꝙ amor nõ ſit prima paſsionũ concupiſcibilis. Vis enim cõcupiſcibilis a cõcupiſcẽtia denominatur, quę eſt eadẽ paſsio cũ deſiderio: ſed denominatio fit a potiori, vt dicitur in 2. de aĩa. ergo cõcupiſcẽtia ẽ potior amore.

F ¶ 2 Præt. Amor vnionẽ quandã importat: eſt. n. vis vnitiua & cõcretiua, ut Dio. dicit ĩ 4. c. de †di. no: ſ3 cõcupiſcẽtia, vl deſideriũ ẽ mot9 ad vnionẽ rei cõcupitę vel deſideratę. ergo cõcupiſcẽtia eſt prior amore.

¶ 3 Præt. Cauſa eſt prior effectu, ſed delectatio ẽ qñque cauſa amoris: qnidã. n. pter delectatioẽ amãt, ut dr in 8. Eth. ergo delectatio eſt prior amore. nõ ergo prima inter paſſiones cõcupiſcibilis ẽ amor.

G Sed contra eſt, quod Augu. dicit ĩ 14. †de ciuit. Dei, ꝙ oẽs paſſiones ex amore cauſantur. Amor enim inhians habere quod amatur, cupiditas eſt: id autem habẽs, eoque fruẽs, lætitia eſt. amor ergo eſt prima paſsionũ cõcupiſcibilis.

Respon. Dicendum, ꝙ obiecta concupiſcibilis ſunt bonũ, & malum. Naturaliter autẽ eſt prius bonum malo, eo ꝙ malum eſt priuatio boni: vnde & omnes paſſiões,
H quarũ obiectũ eſt bonũ, naturaliter ſunt priores paſsionib9, quarũ obiectum eſt malũ, vnaquęq; ſcilicet, ſua paſſione oppoſita. Quia. n. bonũ quæritur, ideo refutatur oppoſitũ malũ: bonũ aũt habet rõnẽ finis, q quidẽ eſt prior ĩ intẽtione, ſed eſt poſterior in executione. Põt ergo ordo paſſionũ cõcupiſcibilis attendi vel ſm intentionẽ, vel ſm conſecutionẽ. Scdm quidẽ conſecutionẽ illud ẽ pri9, qđ primo fit ĩ eo, qđ tẽdit ad finẽ. Manifeſtũ ẽ autẽ, ꝙ omne qđ tẽdit ad finẽ aliquẽ,
I primo quidẽ habet aptitudinẽ, ſeu proportionem ad finẽ: nihil. n. tendit in finẽ non pportionatũ: ſcdo mouet ad finem: tertio quieſcit in fine poſt eius cõſecutionẽ. Ipſa aũt aptitudo, ſiue pportio appetit9 ad bonũ eſt amor, qui nihil aliud ẽ, q̄ cõplacentia boni. Motus aũt ad bonum, eſt deſideriũ vel concupiſcẽtia: quies aũt ĩ bono, eſt gaudium vel delectatio: & ideo ſm hunc ordinẽ amor præcedit deſiderũ, & deſideriũ præcedit delectationẽ:
K ſed ſm ordinẽ intentionis, eſt ecõuerſo: nã delectatio intẽta cauſat deſideriũ & amorẽ. Delectatio. n. eſt fruitio, quę quodãmodo ẽ finis, ſicut & ipm bonũ, vt *ſupra dictũ ẽ.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ hoc modo nominat aliquid, ſcdm qđ nobis innoteſcit. Voces. n. ſunt ſigna intellectuum ſm Philoſophum. Nos aũt vt plurimũ p effectũ cognoſcim9 cauſã: effectus autem amoris, qñ quidẽ habetur ipſum amatum eſt delectatio: qñ vero non habetur, eſt deſideriũ vel concupiſcentia. vt autẽ Aug. dicit

extẽdere &c. nõ intelligas ſe habere ſicut vniuerſale & particulare, vt animal & homo: hoc enim falſum eſt: ſed ſcito, ſe habere ſicut motus ſimpliciter, de quo eſt habitus libri Phyſicorum: & mot9 ad vbi, de quo eſt habitus libri De cælo & mundo. Bonum enim ſenſibile ſimpliciter ſpectat ad concupiſcibilem: bonum autem ſenſibile determinatum ad arduitatem, ſpectat ad iraſcibilem: & ſic oĩa conſonant, ſcilicet & diſtinctio obiectorum ac potentiarum, & habitudo communis ad proprium, & maior ambitus illius quã huius, vt patet in ſimili adducto.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum ſecundum.*

In ſecundo articu. aduerte quàm incongrue paſſionũ notitiam tradiderit Scotus, dicẽs in primo, diſtinct. 1. quæſ. 4. quòd appetitus ſenſitiui proprie nõ eſt amare. Cũ. n. amor ſit prima paſſio appetitus ſenſitiui, ſi amare non conueniret proprie appetitui ſenſitiuo: ergo nec delectari, nec timere proprie conueniet: a primo enim reliqua pendent, & amorem ipſum reliquæ paſſiones includunt. Nam delectamur amato, timem9 malum amati, deſperamus ab amato, iraſcimur conturbans amatum: vnde ſi amatum eſt improprie, reliquę eiũs paſſiones improprie, ſicut in rebus naturalibus. Et tunc vltra, ſi paſſiões ſunt improprie in appetitu ſenſitiuo, & ſecundum veritatem ſunt minus proprie in appetitu intellectiuo, nulli ibi erunt proprie.

5. q. 20. art. 1. cor. Et 3. di. 27. q. 1. art. 3. Et 4. contra Gẽti. ca. 19. Et ueri. qu. 26. art. 4. co. Et Gal. 5. lc. 6. & 1. metaph. lc. 5. fin.

¶ In corpore ſecundi articul. eiuſdem quæſtionis Nonirium dubium occurrit, quomodo vulgatum eſt inter philoſophos, quòd omnis appetitus eſt boni, & quòd null9 operatur, aſpiciens ad malum. Et nunc in litera dicitur, quòd obiecta concupiſcibilis ſunt bonum & malum.

*text. 49.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia malum non eſt obiectum appetitus vt proſequendum, ſed vt fugiendum, & ea dem ratione qua bonum appetitur, malum refutatur: ideo vtrunque verificatur, ſcilicet & quòd vtrunque eſt obiectum diuerſimode, & quòd bonum cõmuniter aſſignatur, & diuulgatur: quia bonum per ſe, malum vero per accidens, id eſt, per aliud ſcilicet bonum, eſt obiectum. Veruntamen cito cautus in re hac. Dupliciter enim inuenitur accidentalitas in iſtis, ſcilicet, referendo potentiam ad obiectũ, & referendo actum ad obiectum. Si conſideretur nanque potentia in ordine ad ſuum per ſe primo obiectum, ſic bonũ eſt per ſe obiectum omnis appetitus, malum vero per accides. Et hoc eſt quod reſonat cõmuniter in ore philoſophorum: & ratio aſsignatur in artic. ſequenti, in reſponſione ad tertium. Si vero conſideretur aliquis ſpecialis actus appetitus in ordine ad ſuũ proprium obiectũ, ſic & reſpectu boni, & reſpectu mali inuenitur per ſe, & per accidens. Actus enim tendens per ſe in bonum, eſt per modũ proſequentis: & recedens per ſe in malũ, eſt per modum recedentis. bonum enim eſt, quod omnia appetunt: malum vero, quod omnia fugiũt. Vnde docet in hoc tractatu author ꝙ deſperatio eſt act9 appetit9 per accidẽs reſpectu boni. quia recedit a bono: & audacia eſt act9 per accidens reſpectu mali, quia accedit ad malum. Timor vero eſt actus per ſe reſpectu mali, quia fugit ipſũ. Inter ſpeciales ergo actus differẽtia ẽ, ꝙ alii per ſe, alii per accidens reſpectu

†ca. 4. par. 1 non remote a fine, & p. 2.

ca 2. 3. & ſequen. to. 5.

† ca. 7. & 9. tom. 5.

q 11. art. 3. ad 3.

libr. 1. perihermen. in principio. tõ. 5.

in 10. de ° Trinit. Amor magis ſentitur, cũ eũ prodit indigentia. Vnde inter omnes paſſiones concupiſcibilis, magis eſt ſenſibilis concupiſcentia: & propter hoc ab ea denominatur potentia.

Ad 2^m dicendum, q duplex eſt vnio amati ad amantem. Vna quidem realis ſm cõiunctionem ad rẽ ipſam, & talis vnio pertinet ad gaudium, uel delectationem, quæ ſequitur deſiderium. Alia autem eſt vnio affectiua, ſm. ſ. quod aliquid habet aptitudinem, uel proportionem, prout ſcilicet ex hoc, q aliquid habet aptitudinem ad alterũ, & inclinationem, iam participat aliquid eius: & ſic amor ᵈ vnionẽ importat, quæ quidem vnio præcedit motum deſiderij.

Ad 3^m dicendum, q delectatio cauſat amorem, ſecundũ quod eſt prior in intentione.

Articulus III.

Vtrum ſpes ſit prima inter paſſiones iraſcibilis.

Ad tertium ſic proceditur. Vr q ſpes nõ ſit prima inter paſſiones iraſcibilis. Vis. n. iraſcibilis ab ira denominatur: cum ergo denominatio fiat a potiori, vr q ira ſit potior & prior q̃ ſpes.

¶ 2 Præt. Arduum, eſt obiectũ iraſcibilis: ſed magis videtur eſſe arduum, quòd aliquis cõnetur ſuperare malum contrarium, quod imminet vt futurum, quod pertinet ad audaciam: vel quod iniacet iã vt præſens, quod pertinet ad irã, quàm quòd conetur acquirere ſimpliciter aliquod bonum: & ſimiliter magis videtur eſſe arduũ, quòd conetur vincere malum præſens, quàm malum futurum. ergo ira videt' eſſe potior paſſio, quàm audacia: & audacia, quàm ſpes: & ſic ſpes non videtur eſſe potior.

¶ 3 Præt. Prius occurrit in motu ad finem, receſſus a termino, q̃ acceſſus ad terminũ: ſed timor & deſperatio importat receſſum ab aliquo, audacia aũt & ſpes importat acceſſum ad aliquid. ergo timor & deſperatio ꝑcedunt ſpẽ & audaciã.

Sed contra, Quãto aliquid eſt propinquius primo, tanto eſt prius: ſed ſpes eſt propinquior amori, qui eſt prima paſſionum. ergo ſpes eſt prior inter omnes paſſiones iraſcibilis.

Respon. Dicendum, q ſicut iã ᵃ dictum eſt, Omnes paſſiones iraſcibilis important motum in aliquid: motus autem ad aliquid in iraſcibili poteſt cauſari ex duob⁹, A vno modo ex ſola aptitudine, ſeu proportione ad finem, quæ pertinet ad amorem, vel odium. Alio modo ex præſentia ipſius boni, vel mali, quæ pertinet ad triſtitiã, vel gaudium: & quidem ex præſentia boni nõ cauſatur aliqua paſſio in iraſcibili, vt ᵃ dictũ eſt, ſed ex præſentia mali cauſatur paſſio iræ. Quia igitur in via generationis, ſeu conſecutionis, proportio vel aptitudo ad finem, præcedit conſecutionem finis: inde eſt, quòd ira inter om- B nes paſſiões iraſcibilis, eſt vltima ordine generationis: inter alias autem paſſiones iraſcibilis, quæ important motũ conſequentem amorem, vel odiũ boni, vel mali, oportet q paſſiones, quarum obiectũ eſt bonum, ſcilicet ſpes & deſperatio, ſint naturaliter priores paſſionibus, quarum obiectum eſt malum, ſcilicet audacia & timore: ita tamen q ſpes eſt prior deſperatione: quia ſpes eſt motus in bonum C ſecundum rationem boni, quod de ſua ratione eſt attractiuũ: & ideo eſt motus in bonum per ſe: deſperatio autẽ eſt receſſus a bono, qui non competit bono ſecundũ quod eſt bonum, ſed ſecundũ aliquid aliud, vnde eſt quaſi per accidens. & eadem ratione timor, cũ ſit receſſus a malo, eſt prior quàm audacia. Quòd autẽ ſpes & deſperatio ſint naturaliter priores, q̃ timor & audacia, ex hoc manifeſtum eſt, quòd ſicut appetitus boni eſt ratio quare vitetur malum:

D ita etiam ſpes & deſperatio, ſunt ratio timoris & audaciæ. Nam audacia conſequitur ſpem victoriæ, & timor conſequitur deſperationem vincendi: ira autem conſequitur audaciam. Nullus enim iraſcitur vindictam appetens, niſi audeat vindicare, ſecundũ quod Auicen. dicit in 6. de naturalibus. Sic ergo patet, q ſpes eſt prima inter omnes paſſiones iraſcibilis. Et ſi ordine omnium paſſionum ſecundum viam generationis, ſcire velimus, primo occurrunt amor & odiũ: ſo, deſideriũ & fuga: tertio ſpes, & ᵈ deſperatio: q̃rto timor & audacia: quinto ᵈ ira: ſexto & vltimo gaudiũ & triſtitia, quæ conſequuntur ad oẽs paſſiones, vt dr in 2. ᵉ Ethicor. ita tamen, q amor prior odio, & deſide- E rium fuga, & ſpes deſperatione, & timor audacia, & gaudium quàm triſtitia, vt ex ᵃ prædictis colligi põt. D. 256 D. 258 ca.5.tom.5. a ex iſto ar. & ex 2. ar. huius quæ.

Ad primum ergo dicendum, q qa ira cauſatur ex aliis paſſionib⁹, ſicut effectus a cauſis præcedẽtib⁹: ideo ab ea tanquã a manifeſtiori denominat' potentia.

Ad 2^m dicẽdũ, q arduũ nõ eſt rõ accedẽdi, vel appetẽdi, ſed poti⁹ bonũ: & ideo ſpes, q̃ directi⁹ reſpicit bonũ, ẽ prior: q̃uis audacia aliqñ ſit i magis arduũ, vel ẽt ira.

Ad 3^m dicendum, q appetitus primo & per ſe mouetur in bonum, ſicut in proprium obiectũ, & ex hoc cauſatur q recedat a malo: Proportionatur. n. mot⁹ appetitiuæ partis, non quidẽ motui naturali, ſed intẽtioni naturæ, quæ per prius intendit finẽ, q̃ remotionem contrarii, quæ nõ quæritur niſi pp adeptionem finis.

cap. 12. medio t. 3. ſpecta boni, vel mali ſunt: potentia autem ipſa per ſe, ſolum bonum reſpicit. Et nõ eſt hic ſermo de, ly, p accidẽs, vt diſtinguitur contra per ſe, ſicut dicimus, quòd album ædificat nõ per ſe, ſed per accidens: ſed vt diſtinguitur contra per aliud, qđ ſtat eſſe per ſe ſecundo, vt patet.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem ſecundi articuli, dubiũ occurrit circa illa verba, Inter omnes paſſiones concupiſcibilis, magis eſt ſenſibilis concupiſcẽtia. D. 105 Falſum enim hoc videt', experientia teſte: nã triſtitia manifeſte magis ſentitur, vt patet in cruciatibus corporis: & delectationes tactum conſequẽtes, vehementiſſime ſentiuntur. Conſtat autem has eſſe paſſiones concupiſcibilis. ergo.

Sup. q. 23. art. 4. cor. ¶ Ad hoc dicitur, q paſſiones eſſe magis ſenſibiles contingit dupliciter, Primo, vt ſe tenent ex parte animæ: Secundo, vt ſe tenẽt ex parte corporis. Et quòd licet ſecundo modo concupiſcẽtia nõ ſit magis ſenſibilis, ſed dolor, & forte delectatio: primo tamẽ modo concupiſcentia inter paſſiones concupiſcibilis eſt maxime ſenſibilis: abſque corporali nanque coniunctione experimur concupiſcere magis ſenſibiliter, q̃ amare, odiſſe &c. Et quia quòd ſe tenet ex parte animæ, eſt formale in paſſionib⁹: ideo de paſſionibus iſtis, formaliter loquẽdo, dictum eſt, quod concupiſcentia eſt magis ſenſibilis.

¶ *Super Quæſtionis viceſimaquintæ Articulum tertium.*

In artic. tertio eiuſdem quæſtionis in reſponſione ad ſecũdum, dubium occurrit ad hominẽ: quia ipſe author ſuperius in quæſtio. 23. art. 2. expreſſe vult, q ar- artic. 1. duum habet rationem, vt in ipſum tẽdatur, & ſic audacia tendit in ipſum: hic vero docet oppoſitũ, dicens, q arduũ non eſt ratio accedẽdi, vel appetendi. & ideo ſpes eſt prior.

¶ Ad hoc dicitur, q quia obiectum iraſcibilis eſt totum contractum, ſcilicet bonum arduum, & malum arduum, & ha- q.23.ar.3. rum duarum rationum, ſcilicet bonitatis & arduitatis, magis habet rationem tractiui bonitas, q̃ arduitas, vt de ſe patet: ideo in litera nõ ſimpliciter, ſed comparatiue interpretandum eſt, q arduum non eſt ratio accedẽdi. & hoc ſubiuncta verba inſinuãt, ſcilicet, ſed potius bonũ, in cuius ſignum, in nulla paſſione aſſignatur arduum pro ratione accedendi, niſi in audacia, in qua oportuit hoc fieri: quia obiecto eius exiſtẽte malo arduo, & malum eſt magis repulſiuum quam arduum, conſequens fuit, q arduum ratio poneret' acceſſus. Eſt igitur, ſi recte conſideretur, arduum cõparatum ad bonum, ratio receſſus: & cõparatum ad malum, ratio acceſſus. Et propter ea, nõ eſt mirũ, ſi modo affirmatur, aut negatur hoc, modo illud.

Super Quæſtionis vigeſimaquintæ Articulum quartum.

IN articulo quarto eiuſdem quæſ. vt reſolute ſcias, & præferas primatú illarum quatuor paſſionum, colligito, quòd paſſiones primariæ exigunt duas conditiones. Prima eſt, ꝙ ſint per ſe, ideſt, nihil per accidés habentes admiſtum tá in ſe, quam ī ſuis cauſis. Secunda eſt, ꝙ ſint vltimę in ſingulis generibus. Sūt autem, ſi bene diſtinguitur, quatuor genera paſſionum, ſcilicet mot⁹ in bonū, motus a malo, ques in bono, & inquietudo in malo. Vltima in primo genere, eſt ſpes: in ſecundo, timor: in tertio, delectatio: in quarto, triſtitia. & omnes ſūt p ſe, tá in ſe, quàm in ſuis cauſis. Et ſic ceſſant omnes obiectiones, ſpecialiter d̃ ira, quæ eſt vlterior motus in bonū, quá ſpes: é enim poſt ſpé: quia tamen conſurgit & per accidens, ſcilicet ex audacia, vt in litera dicitur: ið primatu priuat.

Inf. qu. 84. art. 4. ad 1. Et qó. 123. art. 11. ad 1 & qó. 141. ar. 7. ad 3. & veri. qu. 26. art. 5. *cap. 3. 7. 8. & 9. tom. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrú iſtæ ſint quatuor principales paſſiones, gaudium, triſtitia, ſpes, & timor.

AD QVARTVM ſic proceditꝰ. Videtur ꝙ non ſint iſtę quatuor principales paſſiones, gaudiú & triſtitia, ſpes & timor. Auguſtin. in 14. de * ciuit. Dei, non ponit ſpé, ſed cupiditaté loco eius.

¶ 2 Pręt. In paſſionibus animæ eſt duplex ordo, ſcilicet intentionis, & cóſecutionis ſeu generationis. G Aut ergo principales paſſióes accipiuntur ſecundum ordinem intentionis, & ſic tantum gaudiú & triſtitia, quę ſunt finales, erunt principales paſſiones: aut ſecundum ordinem conſecutionis, ſeu generationis: & ſic erit amor principalis paſſio. nullo ergo modo debét dici quatuor paſſiones iſtæ principales, gaudium & triſtitia, ſpes & timor.

¶ 3 Pręt. Sicut audacia cauſatur ex H ſpe, ita timor ex deſperatione: aut ergo ſpes & deſperatio debent poni principales paſſiones tanquàm cauſæ, aut ſpes & audacia tanquá ſibiipſis affines.

SED CONTRA eſt illud, quod Boet. in lib. de conſol. enumerás quatuor principales paſſiones, dicit, Gaudia pelle, pelle timorés ſpemque fugato, nec dolor adſit. — Metr. vlt. in fin.

RESPON. Dicendum, ꝙ hę quatuor paſſiones communiter principales eſſe dicuntur, quarum duæ, ſcilicet gaudium & triſtitia, princi I pales dicuntur: quia ſunt completiuę & finales ſimpliciter reſpectu omnium paſſionū, vnde ad omnes paſſiones conſequuntur, vt dicitur in 2. * Ethi. — c. 5. tom. 5. — Timor autem & ſpes ſont principales, non quidem quaſi cópletiuę ſimpliciter, ſed quia ſunt completiuę in genere motus appetitiui ad aliquid. Nam reſpectu boni incipit motus in amore, & procedit in deſiderium, & terminatur in ſpe: reſpectu vero mali incipit in odio, & procedit ad fugá, & terminatur in timore. Et ideo ſolet harum quatuor paſſionum numerus accipi ſecundum differétiam pręſentis, & futuri: motus enim reſpicit futurum, ſed quies eſt in aliquo pręſenti. De K bono igitur pręſenti eſt gaudium, de malo pręſenti eſt triſtitia, de bono futuro eſt ſpes, de malo futuro eſt timor: omnes autem alię paſſiones, quæ ſunt de bono vel de malo, pręſenti vel futuro, ad has completiue reducuntur. Vnde etiam a quibuſdam dicuntur principales hę prędictæ quatuor paſſiones, quia ſunt generales: quod quidem verum eſt, ſi ſpes & timor deſignant motum appetitus communiter tendentem in aliquid appetendum, vel fugiendum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Auguſt. ponit deſiderium, vel cupiditatem loco ſpei, inquátum ad idé pertinere videntur, ideſt, ad bonum futurum.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ paſſiones iſtæ dicuntur principales ſecundum ordinem intentionis, & complemé F ti. Et quàmuis timor & ſpes non ſint vltimæ paſſiones ſimpliciter, tamen ſont vltimæ in genere paſſionum tendentium in aliud, quaſi in futurum: nec poteſt eſſe inſtantia, niſi de ira, quę tamen non poteſt poni principalis paſſio, quia eſt quidam effectus audaciæ, quæ non pót eſſe paſſio principalis, vt * infra dr. — q. 45. art. 2. ad 3.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ deſperatio importat receſsū a bono, quod eſt quaſi per accidens: & audacia importat acceſſum ad malum, quod etiam eſt per accidés: ideo hæ paſſiones non poſſunt eſſe principales, quia qđ eſt p accidés, non pót dici principale: & ſic ét nec ira pót dici paſſio pricipalis, quæ cóſequitur audaciá.

QVAESTIO XXVI.

De paſſionibus animæ in ſpeciali, & primo de amore, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de paſſionibus animæ in ſpeciali. Et primo, de paſſionibus concupiſcibilis. Secundo, de paſſionibus iraſcibilis.

¶Prima conſideratio erit tripartita. Nam primo conſiderabimus de amore, & odio. Secundo, de cócupiſcétia, & fuga. Tertio, de delectatione, & triſtitia.

¶Circa amorem conſideranda ſunt tria.

¶Primo, de ipſo amore. Secundo, de cauſa amoris. Tertio, de effectibus eius.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum amor ſit in concupiſcibili.

¶Secūdo, Vtrum amor ſit paſſio.

¶Tertio, Vtrum amor ſit idem quod dilectio.

¶Quarto, Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & in amorem concupiſcentiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum amor ſit in concupiſcibili.

Infr. art. 2. ad 2. & 3. diſt. 26. qó. 1. art. 1. cor. fin. Et diſt. 27. qu. 1. ar. 2. Et mal. q. 8. art. 3. ad 6. & 3. de anima. le. 4. 17. poſt medium, to. 5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ amor non ſit in concupiſcibili. Dicitur enim Sap. 8. I Hanc, ſcilicet ſapientiam, amaui, & exquiſiui a iuuétute mea: ſed concupiſcibilis, cùm ſit pars appetitus ſenſitiui, non poteſt tendere in ſapientiá, quæ nó comprehéditur ſenſu. ergo amor non eſt in cócupiſcibili.

¶ 2 Præt. Amor uidetur eſſe idem cuilibet paſſioni. Dicit enim Aug. in 14. * De ciuit. Dei, Amor inhiás habere quod amatur, cupiditas eſt: id autem habens, eoque fruens, lætitia: & fugiens quod ei aduerſatur, timor eſt: idque ſi acciderit ſentiens, triſtitia eſt: ſed non omnis paſſio eſt in concupiſcibili, ſed timor etiá hic enumeratus eſt in iraſcibili. ergo non eſt ſimpliciter dicendum, ꝙ amor ſit in concupiſcibili.

¶ 3 Præt. Dion. 10 cap. † de diui. no. ponit quendam K amorem naturalem: ſed amor naturalis magis videtur pertinere ad vires naturales, quæ ſunt animę vegetabilis. ergo amor nō ſimpliciter eſt in cócupiſcibili. — † cap. 4. in par. 2.

SED CONTRA eſt quod Philoſophus dicit in 2. * Topicorum, ꝙ amor eſt in concupiſcibili. — ca. 3. in loco 25.

RESPON. Dicendum, ꝙ amor eſt aliquid ad appetitum pertinens, cum vtriuſque obiectum ſit bonū: vnde ſecundum differentiam appetitus, eſt differentia amoris. Eſt enim quidam appetitus nō conſequés apprehenſionem ipſius appetentis, ſed alterius. & huiuſmodi dicitꝰ appetitus naturalis. Res enim naturales appetunt quod eis conuenit ſecundum ſuam naturam, non per apprehenſionem propriam, ſed per apprehenſionem inſtituentis naturam, ut in 1. li. *. dictum eſt. Alius autem eſt appetitus conſequens appre- — p. p. q. 103. art. 1.

bentionem ipſius appetẽtis, ſed ex neceſsitate, nõ ex iudicio libero: & talis eſt appetitus ſenſitiuus in brutis, qui tamen in hominibus aliquid libertatis participat, inquantum obedit rationi. Alius autem eſt appetitus conſequens apprehenſionem appetentis ſecũdum liberum iudicium, & talis eſt appetitus rationalis, ſiue intellectiuus, qui dicitur volũtas. In vnoquoque autem horum appetituum amor dicitur illud, qđ eſt principium motus tendentis in finem amatum: in appetitu autem naturali principium huiuſmodi motus eſt connaturalitas appetentis ad id, in quod tendit, quæ dici poteſt amor naturalis: ſicut ipſa connaturalitas corporis grauis ad locum medium eſt p grauitatem, & põt dici amor naturalis. Et ſimiliter aptatio appetitus ſenſitiui, vel voluntatis ad aliqđ bonũ, ideſt, ipſa complacentia boni, dicitur amor ſenſitiu[*], vel intellectiuus ſeu rationalis. Amor igitur ſenſitiuus eſt in appetitu ſenſitiuo, ſicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu, & pertinet ad concupiſcibilem: quia dicitur per reſpectũ ad bonum abſolute, nõ p reſpectũ ad arduũ, qđ eſt obiectum iraſcibilis.

D. 102.

D. 979.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ auctoritas illa loquitur de amore intellectiuo, vel rationali.

Ad 2[m] dicendum, quòd amor dicitur eſſe timor, gaudium, cupiditas, & triſtitia, non quidem eſſentialiter, ſed cauſaliter.

C

Ad 3[m] dicendum, ꝙ amor naturalis non ſolum eſt in viribus animæ vegetatiuæ, ſed in omnibus potentiis animæ, & etiam in omnibus partibus corporis, & vniuerſaliter in omnibus rebus: quia, ut Diony. dicit 4. cap. * De diui. nom. Omnibus eſt pulchrũ, & bonum amabile, cum vnaquæque res habeat connaturalitatẽ ad id, qđ eſt ſibi cõueniens ſm ſuã naturã.

In par. 1. parũ ante medium.

Articvlvs II.

Vtrum amor ſit paſsio.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd amor non ſit paſsio. Nulla enim virtus, paſsio eſt: ſed omnis amor eſt virtus quędam, ut dicit Dio. 4. cap. * de diui. no. ergo amor non eſt paſsio.

Infr. art. 3. ad 3. & 4. q. 2 8. art. 6. ad 1.

*c. 4. in par. 1. declinando ad finẽ, & ĕt par. 2

† lib. 8. de trin. ca. 10. habeĩ tõ. 3.

* cap. 22.

D

§ 2. Præt. Amor eſt vnio quędam, vel nexus, ſecundum Aug. in lib. de † Trin. ſed vnio, vel nexus non eſt paſſio, ſed magis relatio. ergo amor non eſt paſſio.

§ 3 Præter. * Damaſcen. dicit in lib. 2. quòd paſsio eſt motus quidam: amor autem non importat motum appetitus, qui eſt deſiderium, ſed principium huiuſmodi motus. ergo amor non eſt paſsio.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 8. * Ethic. quòd amor eſt paſsio.

† ca. 5. parũ a medio, tom. 5.

Respon. Dicendum, quòd paſſio eſt effectus agentis in patiente: agens autem naturale duplicem effectum inducit in patiens. Nam primo quidem dat formam, ſecundo dat motum conſequentem formam: ſicut generans dat corpori grauitatem, & motum conſequentem ipſam. Et ipſa grauitas, quæ eſt principium motus ad locum connaturalem, propter grauitatem poteſt quodammodo dici amor naturalis: ſic etiam ipſum appetibile dat appetitui primo quidem quandam coaptationem ad ipſum, quæ eſt quædam complacentia appetibilis, ex qua ſequitur motus ad appetibile. Nã appetitiuus motus circulo agitur, vt dicitur in 3. de * anima. Appetibile enim mouet appetitum, faciens quodammodo in eo eius intentionem: & appetitus tendit in appetibile realiter conſequendum, vt ſit ibi finis motus, vbi fuit principium. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili, vocatur amor, qui nihil eſt aliud quàm complacentia appetibilis: & ex hac complacentia ſequitur motus in appetibile, qui eſt deſiderium, & vltimo quies, quæ eſt gaudium. Sic ergo cum amor conſiſtat in quadam immutatione appetitus ab appetibili, manifeſtũ eſt, ꝙ amor eſt paſsio, proprie quidem ſecundum quod eſt in concupiſcibili, communiter autem & extenſo nomine, ſecundum quod eſt in voluntate.

tex. 55. tõ. 2.

A

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ quia virtus ſignificat principium motus, vel actionis: ideo amor inquantum eſt principium appetitiui motus, a * Dion. vocatur virtus.

ca. 4. par. 4. de diui. no. in pricipio.

D. 105.

B

Ad 2[m] dicendum, quòd vnio pertinet ad amorẽ, inquantum per complacentiam appetitus amans ſe habet ad id, quod amat, ſicut ad ſeipſum, vel ad aliquid ſui. & ſic patet, quòd amor non eſt ipſa relatio vnionis, ſed vnio eſt conſequens amorem. vnde & * Dion. dicit ꝙ amor eſt virtus vnitiua. Et Philoſophus dicit in 2. * Politicæ, quòd vnio eſt opus amoris.

*Cap. 4. de diu. no. in par. 2. & in par. 1. declinando ad finem.

† lib. 2. politi. cap. 2 a med. tõ. 5.

Ad 3[m] dicendum, quòd amor etſi non nominet motum appetitus tendentem in appetibile, nominat tamen motum appetitus, quo immutatur ab appetibili, vt ei appetibile complaceat.

Articvlvs III.

Vtrum amor ſit idem quod dilectio.

C

Ad tertivm ſic proceditur. Videt̃ quòd amor ſit idem quod dilectio. Dion. enim 4. cap. de * diui. nom. dicit, quòd hoc modo ſe habent amor & dilectio, ſicut quatuor & bis duo, rectilineum & rectas habens lineas: ſed iſta ſignificãt idem. ergo amor & dilectio ſignificant idem.

1. di. 10. ſ ex po. lit. & 3. di. 27. qu. 1. art. 1. & di. 4. lec. 9. co. 1. & 5. & pſal. 17 & Ioan. 21. lect. 3.

* ca. 4. in 1. par. aliquãtulum poſt mediũ illi[*].

§ 2 Prӕt. Appetitiui motus ſecũdũ obiecta differũt: ſed idẽ eſt obiectũ dilectionis, & amoris. ergo ſũt idẽ.

§ 3 Præt. Si dilectio et amor in aliquo differunt, maxime in hoc differre videntur, quòd dilectio ſit in bono accipienda, amor autem in malo, vt quidam dixerunt, ſecundum quod Auguſt. narrat in 14. de † ciuit. Dei. ſed hoc modo non differunt, quia, vt ibidem * Auguſt. dicit, in ſacris ſcripturis vtrunque accipitur in bono, & in malo. ergo amor & dilectio non differunt, ſicut ipſe Auguſt. ibidem concludit, quòd nõ eſt aliud amorem dicere, et aliud dilectionem dicere.

D

† cap. 7. ante mediũ.

* lib. 14. de ciuit. dei, c. 7. tom. 5.

Sed contra eſt, quòd Dio. dicit 4. ca. de * diui. no. quòd quibuſdam ſanctorum viſum eſt diuinius eſſe nomen amoris, quàm nomen dilectionis.

In 1. par. circa mediũ et fin.

Respon. Dicendum, quòd quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinentia, ſcilicet amor, dilectio, charitas, et amicitia. Differunt tamen in hoc, quòd amicitia ſecundum Philoſophum in 8. * Ethi. eſt quaſi habitus: amor autem et dilectio ſignificantur per modum actus, vel paſsionis: charitas autem vtroque modo accipi poteſt, differenter tamen ſignificatur actus per iſta tria: nam amor cõmunius inter ea eſt. omnis enim amor dilectio ẽ, vel charitas, ſed non econuerſo: addit enim dilectio ſupra amorẽ, electionem præcedentem, vt ipſum nomen ſonat. vnde dilectio non eſt in concupiſcibili, ſed in voluntate tantum, et eſt in ſola rationali natura: charitas autẽ addit ſupra amorem perfectionem quãdam amoris, inquantum id quod amatur, magni pretij æſtimatur, vt ipſum nomen deſignat.

E

ca. 5. parum a medio. tõ. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Dion. loquitur de amore, et dilectione ſecũdum quod ſunt in appetitu intellectiuo: ſic.n. amor idẽ eſt quod dilectio,

Ad

Ad 2^m^ dicendum, ꝙ obiectum amoris eſt commu- F nius quàm obiectum dilectionis, quia ad plura ſe extendit amor quàm dilectio, ſicut * dictum eſt.

in corp. art.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ non differunt amor & dilectio ſecundum differentiam boni & mali, ſed ſicut * dictum eſt, in parte tamen intellectiua: idem eſt amor & dilectio: & ſic loquitur ibi * Auguſtinus de amore: vnde parum poſt ſubdit, quòd recta volũtas eſt amor bonus: & ꝙ peruerſa voluntas eſt malus amor: quia tamen amor, qui eſt paſsio concupiſcibilis, plurimos inclinat ad malum, inde habuerunt occaſionem, qui prædictam differentiam aſſignauerunt.

in corp. art.
cap. 7. & 9. lib. 14. de ciuit. dei to. 5

Ad 4^m^ dicendum, ꝙ ideo aliqui poſuerunt etiam in ipſa voluntate nomen amoris, eſſe diuinius nomi- G ne dilectionis: quia amor importat quandam paſsionem, præcipue ſecundum quod eſt in appetitu ſenſitiuo, dilectio autem præſupponit iudicium rationis: magis autem in Deum homo poteſt tendere per amorem paſsiue quodammodo ab ipſo Deo attractus, q̃ ad hoc eum propria ratio poſsit ducere, quod pertinet ad rationem dilectionis, vt * dictum eſt: & propter hoc, diuinius eſt amor quàm dilectio.

in corp. art.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæſextæ Articulũ quartum.*

IN quæſt. vigeſimaſexta, omiſsis primis tribus articulis, in quarto hoc ſolũ aduerte, quòd diſtinctio amoris in amorem amicitiæ & concupiſcentiæ non eſt tam diuiſio amoris, quàm amatorũ: ſeu, & in idem redit, nõ eſt diuiſio amoris ſecundum ſe, ſed ſecundũ diuerſimode amata. Cum enim omne concupitũ alicui cõcupiſcatur, nullus amor concupiſcentiæ eſt ſine amore amicitiæ illius cui cõcupiſcitur. Et rurſus, cũ omni amico aliquod bonum velimus, nullus amor amicitiæ ẽ ſine amore cõcupiſcentiæ boni concupiti amato. Non ergo diſtinguitur amor in amorẽ amicitiæ & concupiſcentiæ, tanquàm in diuerſos amores, ſed tanquàm in diuerſos modos amãdi. Vnus enim & idem amor eſt amicitię reſpectu amici, & concupiſcẽtiæ reſpectu boni illi voliti. Et ſi quandoque inuenias diuerſos eſſe amores, ſane interpretare, & denominari amorẽ quandoque a concupiſcentia, quãdoque ab amicitia ſcito, ꝓpter obiectũ de quo ẽ ſermo, vt patet cũ eſt ſermo de amore ad irrationalia, vel delectabilia, vel vtilia: in his enim a cõcupiſcentia amor denominatur, qui tamen nõ eſt ſine amore amicitiæ ad ſe, vel alium. Cum uero de amore parẽtum, aut filiorum, ab amicitia denominatio ſit amoris, qui tamen eis cõcupiſcit bonum vitæ, &c.

1. q. 60. art. 3. cor. & ar. 4. ad 3. Et mal. q. 1. ar. 5. cor. Et ueri. q. 4. ar. 3. Et Dio. 4. l. 9. & 10. & 10. 15. le. 4. * ca. 5. a me dio to. 5.
f 8. Eth. ca. 3. tom. 5.
cap. 2. parũ ante mediũ tom. 1.
* ca. 1. a me dio illius tom. 5.
c. 4. in principio. tom. 6.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum amor conuenienter diuidatur in H *amorem amicitiæ, & amorem concupiſcentiæ.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ amor inconuenienter diuidatur in amorem amicitię & concupiſcẽtiæ. Amor enim eſt paſsio, amicitia vero eſt habit⁹, vt dicit Philoſophus in 8. Ethicorum: ſed habitus non poteſt eſſe pars diuiſiua paſsionis. ergo amor nõ cõuenienter diuiditur ꝑ amorẽ cõcupiſcentiæ, & amorẽ amicitiæ. I

§ 2 Præter. Nihil diuiditur per id, quod ei connumeratur. Non enim homo connumeratur animali: ſed concupiſcentia cõnumeratur amori, ſicut alia paſsio ab amore. ergo amor non poteſt diuidi per concupiſcentiam.

§ 3 Præt. Secundum Philoſophũ in 8. † Eth. triplex eſt amicitia, vtilis, delectabilis, & honeſta: ſed amicitia vtilis & delectabilis habet concupiſcentiã. ergo concupiſcentia nõ debet diuidi cõtra amicitiã. K

SED CONTRA, Quędam dicimur amare, q͞a ea concupiſcim⁹: ſicut dicitur aliquis amare vinum propter dulce, quod in eo concupiſcit, vt dicitur in 2. * Topic: ſed ad vinum, & ad huiuſmodi nõ habemus amicitiam, vt dicitur in 8. * Ethic. ergo alius eſt amor concupiſcẽtiæ, et alius eſt amor amicitię.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 2. * Rhetor. Amare eſt velle alicui bonũ. Sic ergo motus amoris in duo tendit. ſ. in bonum quod quis vult alicui, F vel ſibi, vel alii, & ĩ illud, cui vult bonum. Ad illud ergo bonũ quod quis vult alteri, habetur amor cõcupiſcentiæ: ad illud autem, cui aliquis vult bonũ, habetur amor amicitiæ: hæc autem diuiſio eſt ſecundum prius & poſterius. Nam id quod amatur amore amicitiæ, ſimpliciter & per ſe amatur: quod autem amatur amore concupiſcẽtiæ, non ſimpliciter & ſecundum ſe amatur, ſed amatur alteri. Sicut enim ens ꝑ ſe ſimpliciter eſt, quod habet eſſe: ens aũt G ſecundum quid, quod eſt in alio: ita & bonũ, quod conuertitur cum ente, ſimpliciter quidem eſt quod ipſam habet bonitatem. Quod autem eſt bonum alterius, eſt bonum ſecundum quid: & per conſequens amor, quo amatur aliquid vt ei ſit bonum, eſt amor ſimpliciter: amor autem, quo amatur aliquid vt ſit bonum alterius, eſt amor ſecundum quid.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ amor nõ diuiditur per amicitiam, & concupiſcentiam: ſed per amorem amicitiæ & concupiſcentię. Nam ille proprie dicitur amicus, cui aliquod bonum volumus: illud autem dicimur concupiſcere, quod volumus nobis. & per H hoc patet ſolutio ad ſecundum.

Ad 3^m^ dicendum, quòd in amicitia, utilis & delectabilis, uult quidem aliquis aliquod bonum amico, & quantum ad hoc ſaluatur ibi ratio amicitię: ſed quia illud bonum refert vlterius ad ſuam delectationem, & vtilitatem: inde eſt, ꝙ amicitia vtilis & delectabilis, inquantum trahitur ad amorem concupiſcẽtię, deficit a ratione veræ amicitiæ.

QVAESTIO XXVII.

De cauſa amoris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de cauſa amoris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum bonum ſit ſola cauſa amoris.

¶ Secundo, Vtrum cognitio ſit cauſa amoris.

¶ Tertio, Vtrum ſimilitudo.

¶ Quarto, Vtrum aliqua alia animæ paſsionum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonũ ſit ſola cauſa amoris.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non ſolum bonũ ſit cauſa amoris. Bonum enim nõ eſt cauſa amoris, niſi quia amat᷑: ſed contingit etiam malum amari, ſecundum illud Pſalm. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam: alioquin omnis amor eſſet bonus. ergo non ſolum bonum eſt cauſa amoris.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæſeptimæ Articulum primum.*

IN corpore primi articuli quæſtionis vigeſimæ ſeptimæ notato, quòd q͞a ratio cõſiſtit in hoc, Bonum eſt propriũ obiectum amoris: ergo eſt propria cauſa amoris. & probatur ſequela: quia obiectum potentię paſſiuæ comparatur ad ipſam, vt cauſa motus vel actus ipſius: ac per hoc obiectum proprium talis act⁹ huiuſmodi potẽtiæ, eſt propria cauſa illius actus: amor autem eſt actus potentię appetitiuæ, quæ eſt paſsiua. Ex his habes de mente diui Thomæ quatuor, ſcilicet ꝙ vis appetitiua eſt paſsiua, & quòd obiectum eius eſt cauſa actiua: & ꝙ bonum effectiue cauſat amorem: & quòd vniuerſaliter, obiectum proprium cuiuſque actus, appetitus eſt cauſa actiua illius: quæ multũ me-

Inf. q. 26. arti. 1. Et Dio. 4. l. 2.

*Rhet. ca. 4. poſt med. memoriæ commendanda ſunt.

¶ In reſponſione ad 3. ſcito Nouitie, formalem reſponſioné conſiſtere in hoc, quod pulchrum eſt quædam boni ſpecies: & propterea nó obſtat adæquatæ cauſalitati boni reſpectu amoris, quòd pulchrum ſit amabile, vtpote, non extraneum ab illo. Connumeratur tamé bono pulchrū in amabilitate: quia addit ſupra ipſum, ſicut ſecundū quid ad ſimpliciter: bonū eſt enim quod ſimpliciter complacet: pulchrum autem, quod ſecundum apprehenſionem, vt in litera dicitur.

*In par. 2. parum ante mediū.

* cap. 3. in princip. tō. 3. & c. 4.

q. 26. art. 1.

* q. 26. ar. 1 & 2.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2.*. Rheto. quòd eos qui mala ſua dicunt, amamus. ergo videtur quod malum ſit cauſa amoris.

¶ 3 Præt. Dio. dicit 4. cap. de* diui. no. quod non ſolum bonum, ſed et pulchrū eſt omnibus amabile.

SED CONTRA eſt, quod Auguſ. dicit 8. de * Trinit. Non amatur certe, niſi bonum ſolum. ergo bonum eſt cauſa amoris.

RESP. Dicendū, quòd ſicut* ſupra dictum eſt, Amor ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ eſt vis paſſiua: vnde obiectū eius comparatur ad ipſam, ſicut cauſa motus, vel actus ipſius. Oportet igitur vt illud ſit proprie cauſa amoris, quod eſt amoris obiectum: amoris autē proprium obiectum, eſt bonum: quia, vt *dictum eſt, amor importat quandam connaturalitatem, vel complacentiam amantis ad amatum. vnicuique autem eſt bonum id, quod eſt ſibi cónaturale & proportionatum: vnde relinquitur, quod bonum ſit propria cauſa amoris.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod malū nunquàm amatur niſi ſub ratione boni, ſcilicet, inquantum eſt ſecundum quid bonum, & apprehenditur vt ſimpliciter bonum: & ſic aliquis amor eſt malus, inquantū tendit in id, quod non eſt ſimpliciter verum bonum. Et per hunc modum homo diligit iniquitatem, inquantum per iniquitatem adipiſcitur aliquod bonum, puta, delectationē, vel pecuniā, vel aliquid huiuſmodi.

AD 2^m dicendum, quod illi qui mala ſua dicunt, non propter mala amantur, ſed propter hoc, quod dicunt mala: hoc enim, quod eſt dicere mala ſua, habet rationē boni, inquātum excludit fictionem, ſeu ſimulationē.

AD 3^m dicendum, quod pulchrum eſt idem bono ſola ratione differens. Cum enim bonum ſit quod omnia appetunt, de ratione boni eſt, quod in eo quietetur appetitus: ſed ad rationem pulchri pertinet, quod in eius aſpectu, ſeu cognitione quietetur appetitus. vnde & illi ſenſus præcipue reſpiciunt pulchrum, qui maxime cognoſcitiui ſunt, ſcilicet viſus, & auditus rationi deſeruientes. Dicimus enim pulchra viſibilia, & pulchros ſonos: in ſenſibilibus autem aliorū ſenſuum nō vtimur nomine pulchritudinis. non enim dicimus pulchros ſapores, aut odores. Et ſic patet, quod pulchrū addit ſupra bonum quendam ordinem ad vim cognoſcitiuam, ita quod bonum dicatur id, quod ſimpliciter complacet appetitui: pulchrum autem dicatur id, cuius ipſa apprehenſio placet.

ARTICVLVS II.

Vtrum cognitio ſit cauſa amoris.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod cognitio nō ſit cauſa amoris. Quòd enim aliquid quæratur, hoc contingit ex amore: ſed aliqua quæruntur, quæ neſciuntur, ſicut ſcientiæ. cùm.n. in his idē ſit eas habere, quod eas noſcere, ut Aug. dicit in lib. 83.* quæſt. ſi cognoſcerentur, haberentur, & non quærerentur. ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

¶ 2 Præt. Eiuſdem rationis videtur eſſe, quòd aliquid incognitū ametur, & quòd aliquid ametur pluſquàm cognoſcatur: ſed aliqua amantur pluſquàm cognoſcātur, ſicut Deus, qui in hac uita poteſt per ſeipſum amari, non autem per ſeipſum cognoſci. ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

¶ 3 Præter. Si cognitio eſſet cauſa amoris, nó poſſet inueniri amor, vbi non eſt cognitio: ſed in omnibus rebus inuenitur amor, vt dicit Dion. in 4. cap. de* diui. no. non aūt in oībus inuenitur cognitio. ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

SED CONTRA eſt, quod Aug. probat in 10. de * Tri. quòd nullus poteſt amare aliquid incognitum.

RESPON. Dicendum, quod ſicut *dictum eſt, Bonum eſt cauſa amoris per modum obiecti: bonum autē non eſt obiectum appetitus, niſi prout eſt apprehenſum & ideo amor requirit aliquam apprehenſionem boni quod amatur: & propter hoc Philoſoph' dicit 9.* Eth. quod viſio corporalis eſt principium amoris ſenſitiui: & ſimiliter contemplatio ſpiritualis pulchritudinis, vel bonitatis, eſt principium amoris ſpiritualis. Sic igitur cognitio eſt cauſa amoris ea ratiōe, qua & bonum, quod non poteſt amari, niſi cognitum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ille qui quærit ſcientiam, nō omnino ignorat eam, ſed ſecundum aliquid eā præcognoſcit, vel in vniuerſali, vel in aliquo eius effectu, vel per hoc quòd audit eam laudari, ut Aug. dicit 10. de * Trin. Sic autem eam cognoſcere non eſt eā habere, ſed cognoſcere eā perfecte.

AD 2^m dicēdum, quòd aliquid requiritur ad perfectionem cognitionis, quod non requiritur ad perfectionem amoris. Cognitio enim ad rationem pertinet, cuius eſt diſtinguere inter ea quæ ſecundum rem ſunt coniuncta, & componere quodammodo ea, quæ ſunt diuerſa, vnum alteri comparando. Et ideo ad perfectionem cognitionis requiritur, quod homo cognoſcat ſingillatim quicquid eſt ī re, ſicut partes, & virtutes, & proprietates: ſed amor eſt in vi appetitiua, quæ reſpicit rem, ſecūdum quod in ſe eſt. Vnde ad perfectionem amoris ſufficit, quod res prout in ſe apprehenditur, ametur. ob hoc ergo contingit, quod aliquid plus amatur, *quàm cognoſcatur: quia poteſt perfecte

¶ Super Quæſtionis vigeſimæſeptimæ Ar. ſecundū.

1. 2. q. 26. ar. 2. ad 1. et 3. diſ. 15. q. 4. ar. 1. ad 3.

IN artic. 2. eiuſdē quæſtio. aduerte, quod in litera non negatur, quod maior cognitio cauſat maiorem amorem, ſed quod maior amor neceſſario exigat maiorem cognitionē. Et mul tū ſubtilis ratio de hoc redditur ex illa radicali differētia inter apprehenſiuā & appetitiuam potentiā in hoc, quòd apprehenſio trahit res ad animam, appetitus vero animum ad res. Ex hoc inquàm infertur, quod perfectio cognitionis attenditur ſecundum modum, quo perficitur ratio, qui eſt diſtinguere etiam quæ ſūt ſimplicia, ac per hoc ad perfectam cognitionem boni exigit, & quòd bonum ſecundum ſe apprehēdatur, & quòd diſtincte cognoſcatur ſecūdum partes, proprietates &c. Perfectio autem appetit' amoris non exigit tot cognitiones boni, ſed prima ſufficit ei, ſcilicet quod bonum ſecūdum ſe apprehendatur: quia appetitus ad bonum, vt eſt, tēdit: & intendit dicere, quòd quia bonū perficit appetitum, ſecundum quod inuenitur in rerum natura, apprehenſioné autem ſecundū negotiationem intellectus: ideo amor poteſt eſſe perfectus cognitione exiſtēte imperfecta. Sat enim ē appetitui repræſentatio illius boni, quę non ſufficit intellectui, ſed oportet diſtinguere vt perficiatur. Et ſi inſtetur, quia cognitio eſt propria cauſa amoris, ac per hoc minus cognitionis, infert min' amoris: memento, quod perfectio amoris dupliciter ex capite oritur, ſcilicet ex parte amātis, & ex parte amati: & quòd cognitio eſt cauſa amoris ex parte amati. eadem quippe ratione cognitio eſt cauſa amoris, qua bonum eſt cauſa amoris, vt in litera dicitur: quia bonum cognitū eſt obiectum appetitus: magis autem & minus in amore ex parte vtriuſq; ſ. amati, & amantis, prouenire poteſt: & ſic perſpicies, quòd abſq; augumēto obiecti, ac per hoc cognitionis poteſt augeri amor ex parte amantis. Neq; igitur bonū, neque bonum cognitū eſt propria cauſa amoris, niſi ex parte obiecti,

*q. 35. ante med. tom. 4

In 1. par. poſt med.

* Statim a princip. lib. 10. 3.

art. præced.

cap. 5. & ca. 12. tom. 5.

c. 1. circa fi. & cap. 2. & 3. tom. 3.

ctus, præter quod alia cauſa eiuſdem ex altera parte exigitur: & ideo, minus non infert minus ſimpliciter.

amari, etiã ſi nõ perfecte cognoſcatur: ſicut maxime patet in ſcientiis, quas aliqui amant propter aliquã ſummariã cognitionẽ, quã de eis habent, puta, ꝙ ſciunt Rhetoricam eſſe ſcientiam, per quã homo poteſt perſuadere: & hoc in Rhetorica amant. Et ſimiliter eſt dicendũ circa amorem Dei.

Ad 3^m dicendum, ꝙ etiã amor naturalis, q̃ eſt in omnibus rebus, cauſatur ex aliqua cognitione, non quidem in ipſis rebus naturalibus exiſtente: ſed in eo qui naturam inſtituit, vt * ſupra dictum eſt.

Articvlvs III.

Vtrum ſimilitudo ſit cauſa amoris.

Ad tertivm ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ ſimilitudo nõ ſit cauſa amoris. Idẽ enim nõ eſt cauſa contrariorum: ſed ſimilitudo eſt cauſa odij. Dicit enim Prouerbior. 13. ꝙ inter ſuperbos ſemꝑ ſunt iurgia. et Philoſ. dicit in 8. * Ethicor. ꝙ figuli corrixantur adinuicẽ. ergo ſimilitudo nõ eſt cauſa amoris.

§ 2 Præt. Auguſt. dicit in 4. † Cõfeſ. ꝙ aliquis amat in alio, quod eſſe non vellet: ſicut homo amat hiſtrionẽ, q̃ nõ vellet eſſe hiſtrio. hoc autem non cõtingeret, ſi ſimilitudo eſſet propria cauſa amoris: ſic. n. homo amaret in altero, quod ipſe haberet, vel vellet habere. ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris.

§ 3 Præt. Quilibet homo amat id quo indiget, etiã ſi illud nõ habeat, ſicut infirmus amat ſanitatẽ, & pauper diuitias: ſed inquantũ indiget, & caret eis. habet diſſimilitudinem ad ipſa. ergo nõ ſolũ ſimilitudo, ſed diſſimilitudo eſt cauſa amoris.

§ 4 Præt. Philoſophus dicit in 2. * Rhetor. ꝙ beneficos in pecunias, & ſalutẽ amamus: & ſimiliter eos, qui circa mortuos ſeruãt amicitiã, oẽs diligunt: nõ autẽ oẽs ſunt tales. ergo ſimilitudo nõ ẽ cauſa amoris.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccle. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi.

Respon. Dicendum, ꝙ ſimilitudo, proprie loquendo, eſt cauſa amoris. ſed conſiderandum eſt ꝙ ſimilitudo inter aliqua põt attendi dupliciter, Vno modo ex hoc,
G ꝙ vtrunque habet idem in actu: ſicut duo habentes albedinem, dicũtur ſimiles: Alio modo ex hoc, ꝙ vnum habet in potentia & in quadã inclinatione illud, quod aliud habet in actu: ſicut ſi dicamus, ꝙ corpus graue exiſtens extra ſuum locum, habet ſimilitudinem cum corpore graui in ſuo loco exiſtenti: vel etiam ſecundum quod potẽtia habet ſimilitudinem ad actũ ipſum. nam in ipſa potentia quodammodo eſt actus. Primus ergo
H ſimilitudinis modus cauſat amorem amicitiæ, ſeu beneuolẽtiæ. Ex hoc enim q̃ aliqui duo ſunt ſimiles, quaſi habentes vnam formam, ſunt quodammodo vnum in forma illa: ſicut duo homines ſunt vnũ in ſpecie humanitatis, & duo albi in albedine: & ideo affectus vnius tendit in alterũ ſicut in vnũ ſibi, & vult ei bonum ſicut & ſibi. Sed ſecũdus modus ſimilitudinis cauſat amorem concupiſcentiæ, vel amicitiam vtilis, ſeu delectabi-
I lis: quia vnicuique exiſtenti in potentia, inquantum huiuſmodi, ineſt appetitus ſui actus: & in eius conſecutione delectatur, ſi ſit ſentiens & cognoſcens. Dictum eſt autem * ſupra, quòd in amore concupiſcentiæ amans proprie amat ſeipſum, cum vult illud bonum quod concupiſcit: magis autem vnuſquiſque ſeipſum amat, quàm aliũ: quia ſibi vnus eſt in ſubſtantia: alteri vero in ſimilitudine alicuius formę. Et ideo ſi ex eo quod eſt ſibi ſimilis in participatione formę,
K impediatur ipſemet a conſecutione boni, quod amat, efficitur ei odioſus, non inquantum eſt ſimi-

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæſeptimæ Articulum tertium.*

In articulo tertio dubium eſt de modo, quo ſimilitudo eſt propria cauſa amoris. Si enim ponitur cauſa ex parte obiecti, ſequitur contra primũ articulum, ꝙ bonum abſolute non eſt propria cauſa amoris, ſed bonũ contractum ad ſimile. Si vero nõ ponitur cauſa ex parte obiecti, ruit totus proceſſus in corpore articuli, aſſignans obiectum vtriuſque amoris aliquid ſimile. Et in reſponſione ad 2. expreſſe dicitur, ꝙ amãs in altero quod in ſe non amat, inuenitur bonũ ſimilitudinis &c. quaſi author conatus fuerit ad ſaluandum, ꝙ ſẽper bonum ſimile eſt obiectum amoris. (q. 26. art. 5.)

¶ Ad euidẽtiam huius dubii ſcito, quòd quinque modis intelligi poteſt, ꝙ ſimilitudo eſt cauſa amoris. primo: vt ſpeciale quoddam bonũ, ſicut certa bona ſpecialia: ſicut cum aliquis vult aſſimilari alteri, vel alterum ſibi. Et ſic ſimilitudo eſt cauſa actiua amoris, ſicut quodlibet aliud bonũ: & ſic non eſt ad propoſitũ, vbi de propria & adæquata cauſa amoris eſt quæſtio. Secundo, vt ratio determinans formaliter boni rationẽ ad hoc, ꝙ ſit amoris cauſa. & hoc contradicere videtur articulo primo, & Ariſtot. in nono Ethi. & primo Ethic. Et breuiter cõmuni dicto philoſophorum ſonãtibus, ꝙ bonum vt ſic, eſt amabile. & irrationabiliter hoc ſuſtineri videtur: quia ſimilitudo ſpeciale quoddam bonũ eſt, ac per hoc inadæquata ratio obiecti amoris extendentis ſe ad alia bona. Tertio, vt determinans formaliter bonum ad hoc, quòd ſit cauſa amoris in hoc, ita quòd bonum inquantũ bonum ſit amabile: ſed inquantum bonum ſimile, ſit amabile huic: iuxta illud 9. Ethic. Amabile bonum, vnicuique autem proprium: & ſicut bonum non eſt amabile, niſi cognitum: ita bonum huic non eſt amabile niſi cognitũ vt bonum huic. Idem autem uidetur importare bonum huic, & bonũ ſimile, extenſo ſimilitudinis nomine, vt in litera ſit. Quod enim eſt actu ſimile, eſt huic bonum quaſi idem ſibi: quod vero ſecundum inclinationem vel potẽtiam, eſt huic bonum quaſi proportionatum: relationem quoque importat vtrumque ad ſubiectũ ſcilicet bonum proprium, ſeu huic, & bonum ſimile. Et ſecundum hoc ſolueretur obiectio in oppoſitum ex hoc, quod in primo articulo tradita eſt ratio formalis obiectiua amabilis abſolu-
F te: in hoc uero tertio articulo, traditur ratio formalis obiectiua amabilis huic. Sed huic ſenſui obſtat, quòd tractatus iſte in primo & tertio articulo, vt litera ſonat, æque vniuerſalis ac abſtractus eſt, ac per hoc ſicut ibi de amore abſolute, ita hic accipiẽdum eſt, & non ibi, de cauſa amoris abſolute, & hic de cauſa amoris in hoc interpretãdum eſt. Quarto, vt conditio boni ad hoc, quòd ſit cauſa amoris: ita quòd bonum, inquantum bonũ, ſit cauſa amoris obiectiua ſimpliciter & huic: ſimilitudo autem ſit cauſa vt conditio cauſæ, ſicut ſingularitas eſt conditio omnis cauſæ naturalis. Sed quia quod cauſat vt apprehenſum, magis eſt, concauſa cauſantis, vt apprehenſio, qualiter bonum eſt cauſa amoris, quæ conſtat cauſare ipſũ non per modum naturæ, ſed vt apprehẽſũ (Incognita enim diligere nequimus) quam cõditio ſic cauſantis & ſimilitudo vniuerſaliter concurrent cũ bono ad cauſandum amorem, cauſat vt apprehenſa in actu exercito, vt in conciuibus & conſanguineis ſibi obuiantibus, qui nõ ſe diligunt, donec, vt patet, conſanguinei, vel conciues apprehendantur. quod eſt apprehendi vt ſimiles in actu exercito. Ideo ſimilitudo magis vt ratio appropriãt iuxta tertium modum, quàm vt cõditio iuxta hũc quartum cauſa videtur amoris. Quinto, vt diſpoſitio ex parte ſubiecti, ita quod bonum inquantum bonum, ſit propria cauſa amoris ex parte obiecti: & ſimilitudo ad bonũ ſit propria cauſa amoris, vt propria diſpoſitio ex parte ſubiecti: propter quod obiectum idẽ cauſat modo amorẽ, modo odium in eodem diuerſimode diſpoſito, vt patet de Thamar reſpectu Amon, in ſecundo Regum. Et huic ſenſui ſanet litera in ſolutione primi argumenti: vbi figulo propter diſpoſitionem ad lucrum alter redditur odioſus. Et in ſolutione ſecundi non dicit, quod amat bonum ſimilitudinis, ſed quòd inuenitur bonum ſimilitudinis, intendens per hoc ſaluare diſpoſitionem ex parte ſubiecti ad amorem. Nec eſt verum, quòd in literæ proceſſu laboretur ad oſtendendum ſimilitudinem ſe tenere ex parte obiecti, ſed inuenitur in obiecto. Similitudo enim cum ſit relatio æquiparantiæ in vtroque, oportet quòd ſaluetur in extremo. vnde ex hoc ipſo, quòd ſimilitudo ſubiecti ad bonum, eſt propria cauſa amoris ex parte ſubiecti, ſequitur neceſſario, quòd omne amabile ſit ſimile, quod in litera monſtratur. Et hic quintus modus

Infr. qu. 99 art. 2. co. Et de hebdo. l. 2. 6 Et 4. eth. co. t. ſ. & li. 8. co. 3 ca. 1. a me.

† ca. 14. circa medium tom. 1.

ca. 4. paulo poſt princ. tom. 6

q. 26. art. 4.

lis, ſed inquantum eſt proprii boni impeditiuus: & propter hoc ſiguli corrixantur adinuicem, quia ſeinuicem impediunt in proprio lucro: & inter ſuperbos ſunt iurgia, quia ſeinuicem impediunt in propria excellentia, quam concupiſcunt. et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad 2^m^ dicẽdum, quòd in hoc etiam quòd aliquis in altero amat, quod in ſe amat, inuenitur bonũ ſimilitudinis ſecundum proportionalitatem: nam ſicut ſe habet ali⁹ ad hoc, quod in eo amatur, ita ipſe ſe hẽt ad hoc, quod in ſe amat, puta, ſi bonus cantor bonum amet ſcriptorem, attenditur ibi ſimilitudo proportionis, ſecundum ꝙ vterque habet, quod conuenit ei ſecundum ſuam artem.

Ad 3^m^ dicẽdum, quòd ille, qui amat hoc, quo indiget, habet ſimilitudinem ad id quod amat, ſicut qđ eſt potẽtia ad actũ, vt* dictũ eſt.

Ad 4^m^ dicendum, ꝙ ſecundum eãdem ſimilitudinem potentię ad actum, ille qui non eſt liberalis, amat eum qui eſt liberalis inquantum expectat ab eo aliquid quod deſiderat: & eadem ratio eſt de pſeuerante in amicitia ad eum, qui non perſeuerat: vtrobique enim videtur eſſe amicitia propter vtilitatem. Vel dicendum, ꝙ licet non omnes homines habeãt huiuſmodi virtutes ſecundum habitum completum, habent tamen eas ſecundum quędam ſeminalia rationis, ſecundum quæ, qui non habet virtutem, diligit virtuoſum, tanquàm ſuæ naturali rationi conformem.

[Commentary:] ...dus proculdubio amplectendus eſt, ſine tamen tertii præiudicio, ideſt quod ex parte ſubiecti ſimilitudo eſt propria cauſa amoris, quicquid ſit ex parte obiecti: & hoc literæ ſufficere non dubito: ſaluatq. ſenſus iſte Vniuerſalitatem & abſtractionem tractatus æqualem in primo, & tertio articulo, ordinatque articulos huius quæſt. vt tractetur in primis articulis de cauſa ex parte obiecti, ſcilicet bonitate, & cognitione: in tertio de cauſa ex parte ſubiecti: in quarto, ex parte concomitantium paſſionum. Iuxta tertium autẽ modum prius de rationibus obiectiuis ex parte rei: & deinde de conditione communi vtriq; rationi formali, ſcilicet bonitati & ſimilitudini, fuiſſet tractãdum. Et ſic tertius articulus debuit eſſe ſecundus, cuius oppoſitum factum fauet. Quinto, quòd ſit ſenſus intentus ab authore. (In corp. ar.)

¶ Circa quartum articulum nihil occurrit pro nunc ſcribendum.

Articvlvs IIII.

Vtrum aliqua alia paſsionum animæ ſit cauſa amoris.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ aliqua alia paſsio poſsit eſſe cauſa amoris. Dicit enim Philoſophus in 8.* Eth. ꝙ aliqui amantur propter delectationem: ſed delectatio eſt paſsio quędã. ergo aliqua alia paſsio eſt cauſa amoris. (ca. 3. tom. 5)

¶ 2 Præt. Deſiderium, quædam paſsio eſt: ſed aliquos amamus propter deſideriũ quod ab eis expectamus, ſicut apparet in omni amicitia, quę eſt propter vtilitatem. ergo aliqua alia paſsio eſt cauſa amoris.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in 10. de* Trin. Cuius rei adipiſcendæ ſpem quiſque non gerit, aut tepide amat, aut omnino non amat, quàmuis quàm pulchra ſit, videat. ergo ſpes eſt etiam cauſa amoris. (cap. 1. poſt mediũ, tõ. 3)

Sed contra hoc eſt, ꝙ omnes alię affectiones animę ex amore cauſant, ut Aug. dicit 14.* de ciu. Dei. (cap. 7. & 9. tom. 5.)

Respon. Dicendum, quòd nulla alia paſsio eſt, quæ non ſupponat aliquem amorem, cuius ratio eſt: quia omnis alia paſsio animę importat motum ad aliquid, vel quietem in aliquo. Omnis autem motus in aliquid, uel quies in aliquo, ex aliqua cõnaturalitate, vel coaptatione procedit, quæ pertinet ad rationem

A amoris: vnde impoſsibile eſt, quòd aliqua alia paſſio animæ ſit cauſa vniuerſaliter omnis amoris: contingit tamẽ aliquã aliam paſsionem eſſe cauſam amoris alicuius, ſicut etiam vnum bonũ eſt cauſa alteri⁹.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ cum aliquis amat aliquid propter delectationem, amor quidem ille cauſatur ex delectatione, ſed delectatio illa iterum cauſatur ex alio amore præcedente. nullus enim delectatur, niſi in re aliquo modo amata.

Ad 2^m^ dicẽdum, ꝙ deſiderium rei alicuius ſemper pręſupponit amorem illius rei: & ſic deſideriũ alicuius rei põt eſſe cauſa, vt res alia ametur, ſicut qui deſiderat pecuniã, amat pp hoc eũ, a quo pecuniã recipit.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ ſpes cauſat vel auget amorẽ, B & hoc ratione delectationis: quia delectationem cauſat: & etiam ratione deſiderii, quia ſpes deſideriũ fortificat. non enim ita intenſe deſideramus, quę nõ ſperamus, ſed tñ & ipſa ſpes eſt alicuius boni amati.

QVAESTIO XXVIII.

De effectibus amoris, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de effectibus amoris.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum unio ſit effectus amoris.

C ¶ Secundo, Vtrum mutua inhęſio.

¶ Tertio, Vtrum ecſtaſis ſit effectus amoris.

¶ Quarto, Vtrum zelus.

¶ Quinto, Vtrum amor ſit paſsio læſiua amantis.

¶ Sexto, Vtrum amor ſit cauſa omnium, quæ amans agit.

Articvlvs primvs.

Vtrum unio ſit effectus amoris.

D Ad primvm ſic procedit. Videtur ꝙ vnio non ſit effectus amoris. Abſentia. n. vnioni repugnat: ſed amor compatitur ſecum abſentiam. dicit. n. Apoſt. ad Galat. 4. Bonum æmulamini in bono ſemper, loquens de ſeipſo, vt glo. dicit: & non tantum cum præſens ſum apud vos, ergo vnio non eſt effectus amoris.

¶ 2 Præt. Omnis vnio aut eſt per eſſentiam, ſicut forma vnitur materiæ, & accidens ſubiecto, & pars E toti, vel alteri parti ad conſtitutionem totius: aut eſt per ſimilitudinem vel generis, vel ſpeciei, vel accidẽtis: ſed amor non cauſat vnionem eſſentię, alioquin numquàm haberetur amor ad ea, quæ ſunt per eſſentiã diuiſa: vnionem autẽ, quę eſt p ſimilitudinem, amor nõ cauſat, ſed magis ab ea cauſatur, vt* dictum eſt. ergo vnio non eſt effectus amoris.

¶ 3 Præt. Senſus in actu ſit ſenſibi-

[Commentary:] ¶ *Super Quæſtionis vigeſimaoctauæ Articulum primum.*

In reſponſione ad tertium primi art. quæſtio. 28. ſcito, ꝙ ſi conſiderentur omnes vnitates concurrentes ad amorem, ſic amor magis vnit, q̃ intellectio: quoniam cauſatiuus eſt vnionis realis, ſed ſi comparetur amor & intellectio, ſecundum illã ſolam vnionem, quã facit formaliter, ſic intellectio magis vnit, quàm amor, iuxta illud Auer. in tertio de Anima, Magis ſit vnum ex intellectu et intellecto, quàm ex materia & forma. Et ratio eſt illa, quæ arguendo in litera tangitur: quia intellectus in actu, eſt intellectũ in actu: amans autem nõ eſt amatũ in actu. Tanto namque maior eſt formalis vnio cognitionis, q̃ amoris, quanto maius eſt ſe eſſe aliquid, quàm habere ſe ad illud vt ſe. Intellectio enim facit formaliter intellectum eſſe rem intellectam in actu: amor vero non facit formaliter amãtẽ eſſe amatum, ſed vt amatum, & econuerſo, ſcilicet amatum vt amantẽ. et hoc quo ad amorem amicitiæ. In amore vero concupiſcentiæ amor vnit amato vt alicui ſui, ſcilicet amãtis: intellectio vero facit formaliter intellectam rem in actu eſſe aliquid intelligẽtis. vnde cognitio videtur magis vnitiua formaliter: amor autẽ effe- (12. q. 20. ar. 1. ad 3. & q. 60. art. 3. ad 2. Et 3. diſt. 27. qõ. 1. ar. 1. & Dio. 4. le. 10.) (q. 27. art. 3. & 4.)

effectioe: ſed qa vnio nota cōmuniter, non eſt niſi realis, dicitur ꝙ amor eſt vis vnitiua, & ꝙ eſt magis vnitiuus qoàm cognitio. quæ omnia ſuot vera, referendu ad onionē realem: & ſunt vera, referendo ad effectos ſeparatos a cauſis. Effectus enim formales a cauſis nō ſecernunt. vnde .n litera nō reſpondetur argumēto ſecundū vnionē, quæ eſt effectus formalis, ſed præponitur amor ſecundum vnionē finalem & effectibilē, quæ eſt realis: quaſi diceret, ꝙ licet forma lis vnio cognitionis ſit maior ſeruodū ſe formali amoris vnione, qa tamen ſiſtit infra voionē ſimilitudinis, minor eſt ſimpliciter vuione amoris, claudente in ſui latitudine vnionē realē.

In par. 2. & etiā in par. 4. declinando ad fin.

F le in actu & intellectus in actu ſit intellectiuū in actu, nō autē amās in actu ſit amatum inactu. ergo vnio magis eſt effectus cognitionis, quàm amoris.

SED CONTRA eſt, quod dicit Dion. 4. cap. de * diui. no. quòd amor quilibet eſt virtus vnitiua.

RESPON. Dicendum, ꝙ duplex eſt vnio amātis ad amatum. Vna quidem ſecuodum rem, puta, cum amatū præſentialiter adeſt amanti. Alia vero ſm affectum, quę quidē vuio cōſiderāda eſt ex apprehēſio-G ne præcedeute: nā motus appetitiuus ſequitur apprehenſionē. Cū autē ſit duplex amor. ſ. cōcupiſcētiæ, & amicitiæ, vterque procedit ex quadā apprehēſione vnitatis amati ad amātē: cū. n. aliquis amat aliquid, quaſi cōcupiſcēs illud, apprehendit illud quaſi pertinēs ad ſuū bene eſſe. Similiter cū aliquis amat aliquē amore amicitiæ, vult ei bonū, ſicut & ſibi vult bonū. vnde apprehēdit eum vt alterū ſe, in quātū. ſ. vult ei bonū, ſicut & ſibiipſi: & inde eſt, ꝙ amicus dicitur eſſe alter ipſe. Et Aug. dicit in 4. * Cōfeſ. Be-H ne quidā dixit de amico ſuo, dimidium animæ ſuæ. Primā ergo vnionem amor facit effectiue, quia mouer ad deſiderandum, & quærēdum præſentiā amati, quaſi ſibi conuenientis, & ad ſe pertinentis. Secundā autem vnionē facit formaliter, quia ipſe amor eſt talis vnio, vel nexus. vnde Aug. dicit in 8. * De Trin. ꝙ amor eſt quaſi iunctura quædā duo aliqua copulās, vel copulare appetens, amātē. ſ. & qđ amatur. Quod. n dicit copulās, refert ad vnionē affectus, ſine qua nō eſt amor: qđ vero dicit copulare intendens, ptinet ad vnionē realē.

cap. 6. circa finē tom. 1 & lib. 2. retras. cap. 6.

cap. 10. parum a prin. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ obiecto illa procedit de vnione reali, quā quidem requirit dilectio ſicut cauſam: deſiderium vero eſt in reali abſentia amati, amor vero & in abſentia, & in præſentia.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ vnio tripliciter ſe habet ad amorem. Quædā enim vnio eſt cauſa amoris, & hæc quidem eſt vnio ſubſtantialis, quātum ad amorem, quo quis amat ſeipſum: quātū vero ad amorem, quo quis amat alia, eſt vnio ſimilitudinis, vt * dictū eſt. Quædā vero vnio eſt eſſentialiter ipſe amor, & hæc eſt vnio ſm coaptationem affectus, quæ quidem aſſimilatur vnioni ſubſtantiali, inquantum amās ſe habet ad amatum, in amore quidem amicitiæ, vt ad ſeipſum, in amore autem concupiſcentiæ, vt ad aliquid ſui. Quædam vero vnio eſt effectus amoris: & hæc eſt vnio rea-K lis, quam amans quærit de re amata: & hæc quidem vnio eſt ſecundum conuenientiā amoris. vt enim Philoſophus dicit 2. * Polit. Ariſtophanes dixit, quòd amantes deſiderarent ex ambobus fieri vnum: ſed quia ex hoc accideret aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt vnionem quæ conuenit, & decet: vt ſcilicet ſimul conuerſentur, & ſimul colloquantur, & in aliis huiuſmodi coniungantur.

q. præcedēt. artic. 3.

cap. 2. poſt mediū to. 5.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ cognitio perficitur per hoc, ꝙ cognitum vnitur cognoſcenti ſecundum ſuam ſimilitudinem: ſed amor facit ꝙ ipſa res, quæ amatur, amāti aliquo modo vniatur, vt * dictum eſt. vnde amor eſt magis vnitiuus, quàm cognitio.

ad 2. argu. præced.

ARTICVLVS II.

Vtrum mutua inhæſio ſit effectus amoris.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd amor non cauſet mutuam inhæſionem, ſcilicet vt amans ſit in amato, & econuerſo. Quòd enim eſt in altero, cōtinetur in eo: ſed non poteſt idem eſſe continēs & contentum. ergo per amorē nō poteſt cauſari mutua inhæſio, vt amatum ſit in amante, & ecōuerſo.

¶ 2 Præt. Nihil poteſt penetrare in interiora alicuius integri, niſi per aliquam diuiſionem: ſed diuidere quæ ſunt ſecūdum rem coniuncta, non pertinet ad appetitum, in quo eſt amor, ſed ad rationem. ergo mutua inhæſio nō eſt effectus amoris.

¶ 3 Præt. Si per amorem amans eſt in amato, & econuerſo, ſequetur ꝙ hocmodo amatum vniatur amāti, ſicut amans amato: ſed ipſa vnio eſt amor, vt * dictum eſt. ergo ſequitur ꝙ ſemper amans ametur ab amato: quod patet eſſe falſum. non ergo H mutua inhæſio eſt effectus amoris.

SED CONTRA eſt, quod dicitur 1. Io. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Charitas āt eſt amor Dei: ergo eadē rōne quilibet amor facit amatū eſſe ī amāte.

RESPON. Dicēdum, ꝙ iſte effectus mutuæ inhęſionis poteſt intelligi & quantum ad uim apprehenſiuam, & quantum ad vim appetitiuam. Nam quantum ad vim apprehenſiuā, amatum dicitur eſſe in amante, inquan-I tum amatum immoratur in apprehenſione amantis, ſecundum illud Phil. 1. Eo quòd habeam vos in corde. Amans vero dicitur eſſe in amato ſecundum apprehenſionem, inquantum amans non eſt contentus ſuperficiali apprehēſione amati, ſed nititur ſingula quæ ad amatum pertinent, intrinſecus diſquirere, & ſic ad interiora eius ingreditur: ſicut de Spirituſancto, qui eſt amor Dei, dicitur 1. ad Corin. 2. ꝙ ſcrutatur etiā profunda Dei. Sed quantum ad vim K appetitiuam, amatum dicitur eſſe in amante, prout eſt per quandam cōplacentiam in eius affectu, vt vel delectetur in eo, aut ī bonis eius apud præſentiam, vel in abſentia per deſiderium tendat in ipſum amatū per amorē concupiſcentiæ: vel in bona q̄ vult amato eius per amorē amicitiæ, nō quidem ex aliqua extrinſeca cauſa: ſicut cum aliquis deſiderat aliqd propter alterum, uel cum aliquis vult bonū alteri ꝓpter aliquid aliud, ſed propter complacentiam amati interius radicatam. vnde & amor

¶ *Super Quæſtionis vigeſimaoctauæ Articulum ſecundum.*

IN articulo ſecundum eiuſdem 28. quæſt. aduerte tria, primo, quòd quia amor in modo eſſendi per apprehenſionem addit moram in amante, & perſcrutationem amati: ita quòd non quęcunque apprehenſio eſt effectus amoris, ſed apprehēſio quaſi continua & perſcrutans. Et ex prima conditione ponitur amatum in amāte: ex ſecunda econuerſo ſecundum apprehenſionem. Secundo, quòd in affectu cōmune eſt amori amicitiæ & concupiſcētiæ, quòd amatum conſtituit in amante per complacentiam interius radicatam ipſius amati. In eo enim quòd complacet ſibi interius amans de concupito, vel amico, in eo ſiuit: & hoc etiam reſpondet moræ in apprehenſione. Diuerſimode autem amans cōſtituitur in amato ſecūdū vtrūque amorem, vt in litera dicitur: quia in concupiſcentia cōſtituitur in eo per affectum perfectæ poſſeſſionis illius: in amicitia vero per affectum ad amicum & ſua, ut ipſemet amicus: & ambo reſpondent perſcrutationi in apprehenſione. Tertio, quòd ſi huiuſmodi mutuæ inhæſionis in affectu diligenter conſiderentur, videbitur quòd proportionales ſūt: & quòd ſicut in apprehenſionis modo vnica apprehēſio ſecundum duas eius conditiones vtrunque conſtituit, vt declarauimus: ita in amore. Amans quippe aliquid amore cōcupiſcentiæ amat illud alteri, ſiue ille alter ſit ipſemet amans, ſiue alter. In hoc autē ſunt duo, ſcilicet complacentia illius concupiti, alioquin non amaret: & affectatio habendi, vtrumque illo, & ex complacentia amatum in amante

Infr. q. 66. ar. 6. cor. & 3. di. 27. q. 1. ar. 1. ad 4.

art. 2.

amante cõſtituitur, ex affectu perfecte habendi &c. ecõuerſo. Egrediuntur enim amans ad ipſum tali affectu. amãs quoque amicitiæ amore amat amicum vt ſe ipſum. In hoc autẽ includũtur duo, primo, ꝙ amans tranſit in perſonam amici: ſecundo ꝙ amicus tranſit in perſonam amantis. Ex hoc.n. ꝙ amat amicum propter ipſum amicũ, vult etiam ſeipſum præbere quomodo poteſt: ac per hoc ipſe tranſit in amicum voluntate, affectu, ac paſsiõe: ita vt bene, vel male afficiatur, ſentiatq; amico ſentiente. Ex hoc vero, ꝙ amat amicum vt ſeipſum, ponitur amicus vt ipſe: & ſic amicus trãſit in perſonam amantis. & hoc pertinet ad complacentiam. Cõplacet eni vt ipſemet, & ſic in vtroq; amore egreſſus affectus in amatum conſtituit in eo. Ingreſſus autem amati per cõplacentiam in amantem, vt ipſe in amicitia, vel aliquid ſui in concupiſcentia, conſtituit ecõuerſo amatum in amante.

dicitur intimus, & dicuntur viſcera charitatis. Ecõuerſo autẽ amãs eſt in amato, aliter quidẽ per amorem cõcupiſcẽtiæ, aliter per amorem amicitiæ. Amor namque concupiſcentiæ non requieſcit in quacunque extrinſeca, aut ſuperficiali adeptione, vel fruitione amati: ſed quærit amatum perfecte habere, quaſi ad intima illius perueniens. In amore vero amicitiæ, amans eſt in amato, inquantum reputat bona, vel mala amici, ſicut ſua, & voluntatem amici ſicut ſuam, vt quaſi ipſe i ſuo amico videatur bona, vel mala pati, & affici. & propter hoc, proprium eſt amicorum eadẽ velle, & in eodẽ triſtari & gaudere ſecundum Philoſophum in 9. *Eth. & in. 2. Rhet. vt ſic inquantum quæ ſunt amici, æſtimat ſua, amans videatur eſſe in amato, quaſi idem factus amato: inquantum autẽ econuerſo, vult & agit propter amicũ, ſicut propter ſeipſum, quaſi reputans amicum idem ſibi, ſic amatũ eſt in amante. Poteſt autem & tertio modo mutua inhæſio intelligi in amore amicitiæ, ſecundum viam redamationis, inquantum mutuo ſe amant amici, & ſibiinuicem bona volunt, & operantur.

B

9. Ethic. c. 3. a med. & libro. 2. Rhet. ca. 4. to. 5. Et. 6.

C

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ amatum continetur in amante, inquantum eſt impreſſum in affectu eius per quandam complacentiam: econuerſo vero, amans cõtinetur in amato, inquantum amans ſequitur aliquo modo illud, quod eſt intimum amati. nihil enim prohibet diuerſo modo eſſe aliquid continens, & contentum: ſicut genus continetur in ſpecie, & econuerſo.

D

In corp. ar.

Ad 2m dicendum, ꝙ rationis apprehenſio præcedit affectum amoris: & ideo ſicut ratio diſquirit, ita affectus amoris ſubintrat in amatũ, vt ex *dictis patet.

Ad 3m dicendum, quòd illa ratio procedit de tertio modo mutuæ inhæſionis, qui nõ inuenitur in quolibet amore.

Articvlvs III.

Vtrum ecſtaſis ſit effectus amoris.

2. 2. q 175. art. 2. Et. 3. diſ. 27. q. 1. art. 1. ad. 4. Et ver. q. 13 art. 2. ad. 9. & 2. co. 12.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ ecſtaſis non ſit effectus amoris. Ecſtaſis enim quãdam alienationem importare videtur: ſed amor non ſemper facit alienationem, ſunt enim amantes interdum ſui compotes. ergo amor non facit ecſtaſim.

E

¶ Præt. Amans deſiderat amatum ſibi vniri. magis ergo amatum trahit ad ſe, quám etiam pergat in amatũ extra ſe exiens.

Ar. 5. Et. 2.

¶ 3 Præt. Amor vnit amatum amanti, ſicut *dictum eſt. Si ergo amans extra ſe tendit, vt in amatum pergat: ſequitur ꝙ ſemper plus diligat amatũ, quàm ſeipſum, qđ patet eſſe falſum. nõ ergo ecſtaſis eſt effect⁹ amoris.

c. 4. in par. 2. declinan do ad finé.

Sed contra eſt, quod Dion. dicit. 4. c. de * diui. no. ꝙ diuinus amor ecſtaſim facit, & qđ ipſe Deus propter amorem eſt ecſtaſim paſſus. Cum ergo quilibet

A

amor ſit q̃dã ſimilitudo participata diuini amoris, vt ibidẽ * dicitur. videt ꝙ quilibet amor cauſet ecſtaſim. eod c. 4. de diui. nomi.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ ecſtaſim pati aliquis dicitur, cũ extra ſe ponitur: quod quidẽ contingit & ſecundum vim apprehenſiuã, & ſecundum vim appetitiuã. Secundum quidem vim apprehenſiuam aliquis dicitur extra ſe poni, qñ ponitur extra cognitionẽ ſibi propriã, vel quia ad ſuperiorẽ ſublimatur, ſicut homo dũ eleuatur ad cõprehendẽda aliqua, quæ ſunt ſupra ſenſum & rationem, dicitur ecſtaſim pati, inquantum ponitur extra connaturalem apprehenſionẽ rationis & ſenſus: vel quia ad inferiora deprimitur, puta, cũ aliquis in furiã, vel amentiã cadit dr ecſtaſim paſſus. ſecundum appetitiuam vero partem dicitur aliquis ecſtaſim pati, qñ appetitus alicuius in alterũ fertur, exiẽs quodãmodo extra ſeipſum. primã quidẽ ecſtaſim facit amor diſpoſitiue, inquantũ. ſ. facit meditari de amato, vt * dictũ eſt: intenſa aũt meditatio vni⁹ abſtrahit ab alijs. Sed ſecũdã ecſtaſim facit amor directe, ſimpliciter quidẽ amor amicitiæ, amor aũt cõcupiſcẽtiæ nõ ſimpliciter, ſed ſecundum qd. Nã in amore concupiſcentię quodãmodo fertur amãs extra ſeipſum, inquantũ. ſ. nõ cõtentus gaudere de bono quod habet, quærit frui aliquo extra ſe: ſed quia illud extrinſecũ bonũ q̃rit ſibi habere, non exit ſimpliciter extra ſe, ſed talis affectio i fine infra ipſam cõcludit. Sed in amore amicitiæ affectus alicui⁹ ſimpliciter exit extra ſe, quia vult amico bonũ, & operat̃ bonũ, quaſi gerẽs curã & prouidentiã ipſi⁹ pp ipſum amicũ. art. preced.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ illa ratio procedit de prima ecſtaſi.

Ad 2m dicendũ, ꝙ illa ratio procedit de amore concupiſcẽtiæ, q nõ facit ſimpliciter ecſtaſim, vt * dictũ ẽ. in corp. ar.

Ad 3m dicẽdũ, ꝙ ille qui amat, in tãtũ extra ſe exit, quantum vult bona amici, & operatur, non tamen vult bona amici magis quàm ſua. vnde non ſequitur quòd alterum plus quàm ſe diligat.

Articvlvs. IIII.

Vtrum Zelus ſit effectus amoris.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur ꝙ zelus non ſit effectus amoris. Zelus enim eſt contentionis principium. Vnde dicitur. 1. ad Cor. 3. Cum ſit inter vos zelus & contentio &c. ſed contentio repugnat amori. ergo zelus non eſt effectus amoris.

¶ 2 Præt. Obiectum amoris eſt bonum, quod eſt communicatiuum ſui: ſed zelus repugnat communicationi. ad zelũ. n. ptinere videtur, ꝙ quis nõ patitur cõſortiũ in amato: ſicut viri dicuntur zelare vxores, quas nolunt habere communes cum cęteris. ergo zelus non eſt effectus amoris.

¶ 3 Præ. Zelus nõ eſt ſine odio, ſicut nec ſine amore. dicit. n. in Pſal. 72. Zelaui ſup iniquos. nõ ergo debet dici magis effectus amoris, q̃ odij.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimaoctauæ Articulum quartum.*

Articulo tertio omiſſo, in quarto ſcito, ꝙ cum zelus ſumatur dupliciter. ſ. cauſaliter pro feruenti dilectione, & formaliter pro triſtitia deficiẽtium ſibi, vel amicis, vt in 2. Rhetoricæ ca. 19. & inferius plures patet, hic ſumit̃ pprie. Ad huiuſmodi namque triſtitiam ſpectat & zelus concupiſcentiæ, & amicitiæ. ille enim triſtatur de defectu ſingularitatis, vel excellẽtię, vel quietę fruitionis: iſte de defectu alicui⁹ boni amico. Et vtriuſq; triſtitia ex amore oppoſiti boni procedit, & cõtra ingerentes huiuſmodi mala ſolicitat.

Mal. q. 10. ar. 1. ad. 1 t.

Sed contra eſt, quod Dio. dicit. 4. c. * De diui. no. ꝙ Deus appellatur zelotes, propter multum amorem quem habet ad exiſtentia. ca. 4. in parte. 1. paulu ante finem

Respon. Dicendum, quòd zelus quocunq; modo ſumatur, ex intẽtione amoris prouenit. Manifeſtũ

eſt

eſt enim ꝙ quanto aliqua virtus intenſius tēdit in aliquid, fortius repellit omne cōtrarium, vel repugnās. Cnm igitur amor ſit quidā motus in amatū, vt* Aug. dicit in lib. 83. q. Intenſus amor quærit excludere omne id, quod ſibi repugnat: aliter tamen hoc contingit in amore concupiſcentiæ, & aliter in amore amicitiæ. Nam in amore cōcupiſcentiæ, qui intenſe aliquid concupiſcit, mouetur contra omne illud, quod repugnat conſecutioni, vel fruitioni quietę eius qđ amat: & hoc modo viri dicuntur zelare vxores, ne per conſortium aliorum impediatur ſingularitas, quam in vxore quærunt. Similiter etiam qui quærunt excellentiam, mouentur contra eos, qui excellere videntur, quaſi impedientes excellentiam eorum, & iſte eſt zel⁹ inuidiæ, de qno dicitur in Pſal. 36. Noli æmulari in malignantibns: neque zelaueris facientes iniquitatē. Amor autem amicitię quęrit bonum amici: vnde quādo eſt intenſus, facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amici: & ſecundum hoc aliquis dicitur zelare pro amico, quando ſi qua dicūtur, vel fiunt contra bonum amici, homo repellere ſtudet. Et per hunc etiam modum aliquis dicitur zelare pro Deo, qnando ea, quæ ſunt contra honorem, vel volūtatem Dei, repellere ſm poſſe conatur, ſm illud. 3. Reg. 19. Zelatus ſum pro Dominio exercituū. Et Ioā. 2. ſuper illnd, Zelus domus tuæ comedit me, dicit* gloſ. Quòd bono zelo comedit, q̄ q̄libet praua, quę viderit, corrigere ſatagit: ſi neq̄, tolerat & gemit.

q. 35. & 36. tom. 4.

* Eſt gloſſ. Aug. in eu. Ioh. tract. 10. inter medium & fin. tom. 9.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Apoſtolus ibi loquitur de zelo inuidiæ, qui quidem eſt cauſa contentionis, non contra rem amatam, ſed pro re amata contra impedimenta ipſius.

Ad 2m dicendum, ꝙ bonum amatur, inquantū eſt communicabile amanti: vnde omne illud quod perfectionem huius communicationis impedit, efficitur odioſum: & ſic ex amore boni zelus cauſatur: ex defectu autem bonitatis contingit, ꝙ quędam parua bona non poſſunt integre ſimul poſſideri a multis. & ex amore talium cauſatur zelus inuidiæ, non aūt proprie ex his quæ integre poſſūt a multis poſſideri. Nullus enim inuidet alteri de cognitione veritatis, quæ a multis integre cognoſci poteſt, ſed forte de excellentia circa coguitionem huins.

Ad 3m dicendum, ꝙ hoc ipſum, ꝙ aliquis odio habet ea quæ repngnāt amato, ex amore ꝓcedit: vnde zelus proprie pooitur effect⁹ amoris magis, quàm odii.

¶ *Super Queſtionis vigeſimæoctaua Articulum 5. & 6.*

In quinto autē & ſexto articulo nihil ſcribendum occurrit, niſi ꝙ notentur ea, quę author dicit conuenire huiuſmodi paſſionibus referendo appetitū appetibili, ſeu formaliter. Quoniam hæc communia videntur huiuſmodi paſſionibus, & actibus voluntatis ſimilibus, his paſſionibus. Notetur quoque reſponſio ad primum in ſexto articulo: quoniam in fine totius tractatus de actibus humanis ſeruiet propoſito.

Articvlvs V.

Vtrum amor ſit paſſio læſiua amātis.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur ꝙ amor ſit paſſio læſiua. Languor. n. ſignificat læſionē quādam languentis: ſed amor cauſat languorem. dicitur. n. Cant. 2. Fulcite me floribus: ſtipate me malis, quia amore lāgueo. ergo amor eſt paſſio læſiua.

K

¶ 2 Præt. Liquefactio, eſt quædam reſolutio: ſed amor eſt liquefactiuus. dicitur. n. Cant. 5. Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus meus locutus eſt. ergo amor eſt reſolutiuus: eſt ergo corruptiu⁹, & læſiu⁹,

¶ 3 Præt. Feruor deſignat quendā exceſſum in caliditate, qui quidem exceſſus corruptiu⁹ eſt: ſed feruor cauſat ex amore. Dion. em̄ 7. cap* Cęl. hier. inter cæteras ꝓprietates ad amorē Seraphin pertinētes, ponit calidū & acutū, & ſuperferuēs. Et Can. 8. dicit de amore, ꝙ lampades eius ſunt lāpades ignis atq; flammarum. ergo amor eſt paſſio læſiua, & corruptiua.

F

cap. 7. non remote a prin.

Sed contra eſt, quod dicit Dio. 4. ca. de* diui. no. ꝙ ſingula ſeipſa amant contētiue, ideſt conſeruatiue. ergo amor non eſt paſſio læſiua, ſed magis conſeruatiua, & perfectiua.

* p. 1. inter medium & finem.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictnm eſt, Amor ſignificat coaptationē quandā appetitiuæ virtutis ad aliquod bonum. Nihil autem, quod coaptatur ad aliquid, qnod eſt ſibi conueniens, ex hoc ipſo læditur, ſed magis ſi ſit poſſibile, proficit & melioratur: quod vero coaptatur ad aliquid, quod non eſt ſibi cōueniens, ex hoc læditur & deterioratur. Amor ergo boni conueniētis eſt perfectiuus & melioratiu⁹ amātis: amor autem boni, quod non eſt conueniens amāti, eſt lęſiuus & deterioratiuus amātis. Vnde maxime homo perficitur & melioratur per amorem Dei: lęditur aūt & deterioratur per amorē peccati, ſm illud Oſęę. 9. Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerūt. Et hoc quidem ſic dictum eſt de amore, quantum ad id quod eſt formale in ipſo, quod eſt ſcilicet ex parte appetitus: q̄tū uero ad id quod eſt materiale in paſſione amoris, quod eſt immutatio aliqua corporalis, accidit ꝙ amor ſit læſiuus propter exceſſum imutationis, ſicut accidit in ſenſu, & in oī actu virtutis aīę, qui exercetur per aliquā immutationē organi corporalis.

G

H

q. 16. art. 1. & 2. & qu. 27. art. 1.

Ad ea vero quæ in contrariū obijciuntur, dicendū, ꝙ amori attribui poſſunt quatuor effectus proximi, ſcilicet liquefactio, fruitio, languor, & feruor, inter quę primum eſt liquefactio, quæ opponitur congelationi. Ea. n. quę ſunt congelata, in ſeipſis cōſtricta ſūt, vt nō poſſint de facili ſubintrationē alterius pati: ad amorē aūt pertinet, ꝙ appetitus coaptetur ad receptionē boni amati, prout amatū eſt in amante, ſicut iam* ſupra dictū eſt. Vnde cordis congelatio vel duritia eſt diſpoſitio repugnans amori: ſed liquefactio importat quādam mollificationē cordis, qua exhibet ſe cor habile, vt amatū in ipſum ſubintret. Si ergo amatū fuerit pręſens & habitum, cauſatur delectatio, ſiue fruitio: ſi aūt fuerit abſens, conſequūtur duę paſſiones, ſ. triſtitia de abſentia, quæ ſignificatur per languorem. Vnde & Tullius in 3. de* Tuſculanis quæſt. maxime triſtitiā ægritudinem nominat, & intenſum deſideriū de cōſecutione amati, quod ſignificatur per feruorē. Et iſti quidem ſunt effectus amoris formaliter accepti ſm habitudinē appetitiuæ virtutis ad obiectū: ſed in paſſione amoris conſequuntur aliqui effectus his proportionati ſm immutationem.

art. 2.

I

libri 3. a medio & libr. 4. non remote a prin.

Articvlvs VI.

Vtrum amor ſit cauſa omnium, quæ amans agit.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur ꝙ amans non agat omnia ex amore. Amor enim quædā paſſio eſt: vt* ſupra dictum eſt: ſed non omnia, quæ agit homo, agit ex paſſione, ſed quædam agit ex electione, & quędam ex ignorantia, vt dicitur in 5.* Eth. ergo non omia, quæ homo agit, agit ex amore.

3. diſ. 27. q. 1. ar. 1. cor. * q. 26. ar. 2.

cap. 8.

¶ 2 Præt. Appetitus eſt principium motus & actionis in omnibus animalibus, vt patet in 3.* De anima: ſi igitur omnia quæ quis agit, agit ex amore, aliæ paſſiones appetitiuæ partis erunt ſuperfluæ.

a tex. 48. vſq; ad 55. tom. 2.

¶ 3 Præt. Nihil cauſatur ſimul a contrariis cauſis: ſed quædā fiunt ex odio. non ergo omnia ſunt ex amore.

SED

Sed contra eſt, quod Dion. dicit 4.c.* de diui.no. quòd propter amorem boni omnia agunt, quæcunque agunt.

Respon. Dicendum, ꝙ omne agens agit pp finem aliquem, vt ſupra dictum eſt: finis autem eſt bonum deſideratum, & amatũ vnicuique. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ oẽ B agens, quodcunque ſit, agit quamcunque actionẽ ex aliquo amore.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de amore, qui eſt paſſio in appetitu ſenſitiuo exiſtens: nos autẽ loquimur nunc de amore communiter accepto, prout cõprehendit ſub ſe amorẽ intellectualem, rationalem, animalem, naturalẽ: ſic.n. Dion. loquitur de amore in 4.cap.* de diuin. no.

Ad 2m dicendum, ꝙ ex amore, ſicut iam dictum eſt, cauſatur C & deſiderium, & triſtitia, & delectatio, & per conſequens oẽs aliæ paſſiones. vnde ois actio, quæ procedit ex quacunque paſſione, procedit etiã ex amore ſicut ex prima cauſa: vnde non ſuperfluunt aliæ paſſiones, q̃ ſunt cauſæ proximæ.

Ad 3m dicẽdũ, ꝙ odium etiã ex amore cauſatur, ſicut* infra dicet.

QVAESTIO XXIX.

De odio, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de odio.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum cauſa, & obiectum odii ſit malum.

¶ Secũdo, Vtrum odium cauſetur ex amore.

¶ Tertio, Vtrum odium ſit fortius, quàm amor.

¶ Quarto, Vtrũ aliquis poſſit habere odio ſeipſum.

¶ Quinto, Vtrum aliquis poſſit habere odio veritatem.

¶ Sexto, Vtrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.

Articvlvs I.

Vtrum cauſa, & obiectũ odij ſit malũ.

Ad primvm ſic proceditur. Vr quòd obiectũ, & cã odii non ſit malum. Oẽ.n. quod eſt, inquãtum huiuſmodi, bonum eſt: ſi igitur obiectum odii ſit malum, ſequitur quòd nulla res odio habeatur, ſed ſolum defectus alicuius rei, quod patet eſſe ſalſum.

¶ 2 Præt. Odire malum, eſt laudabile: nã in laudem quorundã dr B 2. Machab. 3. quòd leges optime cuſtodiebantur pp Oniæ põtificis pietatẽ, & animos odio habentes mala. ſi igitur nihil odiatur niſi malum, ſequitur ꝙ oẽ odium ſit laudabile, quod patet eſſe ſalſum.

¶ 3 Præt. Idẽ non eſt ſimul bonum & malum: ſed idem diuerſis eſt odibile & amabile. ergo odium nõ ſolum eſt mali, ſed etiam boni.

Sed contra. Odium contrariatur amori: ſed obiectũ amoris eſt bonum, vt* ſupra dictum eſt. er C go obiectum odii eſt malum.

Respon. Dicendum, ꝙ cum appetitus naturalis deriuetur ab aliqua apprehenſione, licet non coniuncta, eadẽ ratio videtur eſſe de inclinatione appetitus naturalis, & appetit⁹ animalis, qui ſequitur apprehẽſionẽ coniunctã, ſicut* ſupra dictũ eſt. In appetitu aũt naturali hoc manifeſte apparet, ꝙ ſicut vnũ quodq; habet naturalem conſonãtiã, vel aptitudinẽ ad id, quod ſibi cõuenit, q̃ eſt amor naturalis: ita D ad id, quod eſt repugnãs & corruptiuũ, hẽt diſſonantiã naturalẽ, q̃ eſt odiũ naturale. Sic igitur & in appetitu animali, ſeu in intellectiuo amor ẽ cõſonãtia q̃dã appetit⁹ in id, quod apphenditur vt conueniens. Odium vero eſt diſſonãtia q̃dã appetitus ad id, quod apphẽditur vt repugnans & nociuũ. Sicut autem oẽ conueniens inquantum hmõi, hẽt rationem boni, ita oẽ repugnans inquantum hmõi, habet rationem mali: & ideo ſicut bo- E num eſt obiectum amoris, ita malum eſt obiectum odii.

Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ ens inquantum ens, nõ habet rationem repugnantis, ſed magis cõueniẽtis: qa oĩa conueniunt in ente. ſed ens inquantũ ẽ hoc ens determinatũ, hẽt rõnem repugnãtis ad aliquod ens determinatum: &

¶ Super Quæſtionis vigeſimænonæ Articulum primum.

In arti.1.q.29. nota tria Nouitie, primo in titulo, ꝙ his dicitur obiectum & cauſa odii, ſcilicet cũ enumerantur articuli, & cum proceditur ad primum. Ex hoc enim, & primo arg. manifeſte habes, malũ non ſolum obiectũ, ſed cauſam eſſe odii. Secundo, in corpore, quòd ſimilitudo inter appetitum naturalem, & animalem ſobrie intelligatur, ſcilicet proportionaliter ſecundũ naturas inanimatorum & animatorũ. In illis enim, vt in quæſti. 23. dictum eſt, idem eſt conſonãtia & diſſonãtia, in illis aliud: ſicut in illis conſonantia eſt proprietas, in iſtis eſt actus appetitiuus. Tertio, in rũſione ad primum, qđ cõſiſtit in hoc, ꝙ obiectum & cauſa odii non eſt malum ſimpliciter, ſed malum huic, quod eſt quoddam ens, quod non eſt malum huic inquantum ens, qa ſic conuer it, ſed inquãtum tale ens, quia ſic repugnat. Percutiẽs enim me quoddam ens, eſt repugnans mihi, non inquantum ens, ſed ſolum inquantum tale, ſcilicet offendens me: ſicut aqua eſt mala igni, inquantum talis, non inquantum ens.

¶ Circa eũdem primum articulum dubiũ occurrit de explanatione odii, ꝙ ſcilicet eſt diſſonantia ad apphẽſum repugnani, ſeu malũ. odium.n. conſonare malo teſtatur inimicitia, dum quis mala vt mala inimico vult: imo hoc ẽ odiſſe, velle malũ malo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ſicut amor diuiditur in amorem amicitiæ & concupiſcentiæ, ita & odiũ. Et odium quidem oppoſitũ amori concupiſcentiæ, innominatum eſt: & poteſt vocari odium abominationis. Odium vero oppoſitum amori amicitiæ, odium inimicitiæ vocaſ. Et ſicut, quia amare eſt velle bonũ alicui, duo ex parte obiecti includit, ſcilicet ly, bonũ, & ly, alicui: ita in odii obiecto duo clauduntur, ſ. malũ & perſona. Quamuis aũt amor amicitiæ & cõcupiſcẽtiæ vniformiter ſe habeant ad vtruoq;.ſ. per modum affirmationis, ſeu conſonantiæ, odium tñ inimicitiæ, & odium abominationis diſſimiliter ſe habent ad hoc. nã odium inimicitiæ hẽt ſe ad pſo nã p modũ negationis & diſſonantiæ, ad malũ vero p modũ affirmationis & cõſonãtiæ. odiũ autẽ abominatiõis ecõuerſo, ad pſonã ſe hẽt per modum affirmationis & conſonãtiæ, ad malum autem per modum negationis & diſſonantiæ. Cum.n. aliquis odit flagella, & ſimilia, illis quidem diſſonat, & ea ab affectu ſuo abnegat: ſeipſum autem, vel alterũ, cui illa nollet, affirmat in affectu, eique conſonat. Ecõtra vero, cũ odit quis hominẽ, ipſum quidẽ a ſuo affectu abnegat illiq; diſſonat: ſed malis illis cõſonat, affirmatque illa in ſuo affectu. vult.n. illi malum. Et ſi diligẽter pſcrutat⁹ fueris, videbis ꝙ diſſimilitudo iſta nõ variat diſſonantiã odii a malo obiecto & cauſa: quoniã vtrobiq; id quod habet rationẽ mali obiecti & cauſæ odii, abnegatur ab affectu & diſſonat: nam in odio inimicitiæ perſona hẽt rationem mali obiecti & cauſæ. Et in odio abominationis non perſona, ſed res mala habet rõnem mali obiecti & cauſæ: ſicut in amore amicitiæ, obiectum amatũ eſt amicus: & in amore concupiſcentiæ eſt res concupita. Vniuerſaliter igitur odium eſt diſſonantia a malo obiecto, qa oportet malum obiectũ eſſe odio habitum. ſed qa diuerſum in vtroq; odio cõſtituitur obiectum, quia vnius perſona, alterius res, varietas apparet, ſed nõ eſt. vñ inimicitia non teſtatur, quòd odiũ conſonat malo obiecto, ſed quòd tñ diſſonat ab inimico, vt cõſonet malis illi⁹, vnde teſtatur magnam diſſonantiam obiecti. Nec fallaris, audiens odium abominatiõis habere p obiecto rem, nõ perſonam: & potes propterea matrem non tali odio habere filias, quibus optat mortem, vel quia non poteſt dare eas nuptui, vel quia deſpicitur a viro ſuo propterea. in ſimilibus enim non habẽt eas odio perſonæ vt perſonæ, ſed vt res: vnde non eſt ad tales odium inimicitiæ, ſed abominationis ſolius vitæ earum, quia repugnat diſpoſitioni earum vel ſecundum paupertatem, vel gratiam cum viro, vel aliquid huiuſmodi, in cuius ſignum nihil mali illis vellent: cuius oppoſitũ de odio inimicitiæ ſcribitur in ſecũdo Rheto. ſed vitam tantum earũ, vt rem eis cõtrariã nolunt. Et quod in exẽplo mřis

par. 4. non multũ procul a prin.

In parte 2.

q.29. ar. 2.

mal. q. 12. ar. 4. cor.

q.26. ar. 1.

q.26 ar. 1.

& filiæ audis, in cæteris quæ ſunt domini ad ſeruos, viri ad vxorẽ, & vniuerſaliter ad oẽs odiu habitos, nõ vt perſonæ ſunt, ſed vt ad quid illius, quaſi nocumenta ſunt, dicta intelligas. De perſonis enim & rebus formaliter, inquantũ ſcilicet perſonæ, & inquantum res, intellige quæ diximus de obiectis proprijs vtriuſq; odij. Nec obijcias mihi, quòd immemor ſim prædictorũ de indiſtinctione amoris amicitiæ & concupiſcentiæ, nunc penes obiecta diſtinxerim vtrumq; odiũ. Noſti .n. quòd bonũ vno mõ, vtpote ex cauſa integra: malum autem omnifariam, vtpote ex particularibus defectibus dicitur. Conſtat autem, quòd amor ex parte boni, & odiũ ex parte mali, ſe tenet: propter quod non eſt mirum, ſi odia diſtinguuntur ex perſona, vel re, vt obiectis proprijs odij, amor autẽ nõ: ſed ſola habitudo ad perſonam & rem diuerſimode amatam in quolibet amore diſtinguitur, vt ſuperius declaratum eſt.

Sup.q. 28. ar. 6. ad 3. & anir. ar. 3.cor. Et 4. contra. c. 19.

In poſtprædicamẽtis, c. de Simili

secundum hoc vnum ens eſt odibile alteri, & eſt malum, & ſi non in ſe, tñ per cõparationẽ ad alterũ.

Ad 2m dicendum, q ſicut aliquid apprehenditur vt bonum, quod non eſt vere bonum, ita aliquid apprehenditur vt malũ, qđ non eſt vere malũ: vnde contingit quandoque nec odium mali, nec amorem boni eſſe bonum.

Ad 3m dicendum, q contingit idẽ eſſe amabile, & odibile diuerſis, ſm appetitum quidem naturalem ex hoc, q vnum & idem eſt conueniens vni ſm ſuam naturam, & repugnans alteri: ſicut calor conuenit igni, & repugnat aquæ. ſm appetitũ vero animalem ex hoc, q vnum & idem apprehenditur ab vno ſub ratione boni, & ab alio ſub ratione mali.

Articvlvs II.

Vtrum odium cauſetur ex amore.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videt q amor non ſit H cauſa odij. Ea.n.quæ ex oppoſito diuiduntur, naturaliter ſunt ſimul, vt dicitur in * prædicamentis: ſed amor & odium cum ſint cõtraria, ex oppoſito diuiduntur. ergo naturaliter ſunt ſimul. non ergo amor eſt cauſa odij.

¶ 2 Præt. Vnum contrariorum nõ eſt cauſa alterius: ſed amor & odium ſunt contraria. ergo &c.

¶ 3 Præt. Poſterius non eſt cauſa prioris: ſed odiũ eſt prius amore, vt vſ. nã odiũ importat receſſum a I malo: amor vero acceſſum ad bonum. ergo amor nõ eſt cauſa odij.

Sed contra eſt, quod dicit Aug. 14.* de Ciu. Dei, q omnes affectiones cauſantur ex amore. ergo & odium, cum ſit quædam affectio animæ, cauſatur ex amore.

*c. 7. & 9. to. 5.

Respon. Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, Amor conſiſtit in quadam conuenientia amantis ad amatum: odium vero conſiſtit in quadam repugnantia, vel diſſonãtia. Oportet autem in quolibet prius conſiderare quid ei conueniat, quàm quid ei repugnet. Per hoc.n. aliquid K eſt repugnans alteri, quia eſt corruptiuum, vel impeditiuũ eius quod eſt conueniens: vñ neceſſe eſt, q amor ſit prior odio: & q nihil odio habeatur, niſi per hoc, quòd contrariatur conuenienti, quod amatur & ſm hoc, omne odium ex amore cauſatur.

ar. præced.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd in his q̃ ex oppoſito diuiduntur, quædã inueniuntur, quæ ſunt naturaliter ſimul & ſm rem, & ſm rationem, ſicut duæ ſpecies animalis, vel duæ ſpecies coloris. Quędã vero ſunt ſimul ſm rationem, ſed vnum realiter eſt prius altero, & cauſa eius: ſicut patet in ſpeciebus numerorum, figurarum & motuum. Quædam vero non ſunt ſimul nec ſm rem, nec ſecũdum rationem, ſicut ſub-

F ſtantia & accidens. nam ſubſtantia realiter eſt cã accidentis: & ens ſm rõnem prius attribuitur ſubſtantiæ q̃ accidenti, quia accidenti nõ attribuitur niſi inquãtũ eſt in ſubſtãtia. Amor autem & odium naturaliter quidem ſunt ſimul ſm rationem, ſed non realiter: vnde nihil prohibet amorem eſſe cauſam odij.

Ad 2m dicendum, quòd amor & odium ſunt contraria, qñ accipiuntur circa idem: ſed qñ ſunt de contrarijs, non ſunt contraria, ſed ſeinuicem conſequentia. Eiuſdem.n. rationis eſt, quòd ametur aliquid, & odiatur eius contrarium: & ſic amor vnius rei, eſt cauſa quòd eius contrarium odiatur.

Ad 3m dicendum, q in executione prius eſt rece G dere ab vno termino, quàm accedere ad alterũ terminum, ſed in intenſione eſt econuerſo: propter hoc.n. receditur ab vno termino, vt accedatur ad alterum. motus autem appetitiuus magis pertinet ad intentionem, quàm ad executionem: & ideo amor eſt prior odio, cum vtrumque ſit motus appetitiuus.

Articvlvs III.

Vtrum odium ſit fortius, quàm amor.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur q odiũ ſit fortius amore. Dicit.n. Aug. in li. 83. H q.* Nemo eſt qui non magis dolorem fugiat, quàm appetat voluptatem: ſed fugere dolorem pertinet ad odium, appetitus autem voluptatis pertinet ad amorem. ergo odium eſt fortius amore.

¶ 2 Præt. Debilius vincitur a fortiori: ſed amor vincitur ab odio, qñ .ſ. amor conuertitur in odium. ergo odium eſt fortius amore.

¶ 3 Præt. Affectio animæ per effectum manifeſtatur: ſed fortius inſiſtit homo ad repellendum odio- I ſum, quàm ad proſequendũ amatum. ſicut etiã beſtiæ abſtinent a delectabilibus pp verbera, vt Aug. introducit in lib. 83. q. ergo odium eſt fortius amore.

Sed contra. Bonum eſt fortius quàm malum: quia malũ nõ agit niſi virtute boni, vt Dio. dicit c. 4. de diuin. no. * ſed odiũ & amor differũt ſm differẽtiã boni, & mali. ergo amor eſt fortior odio.

Respon. Dicendum, q impoſſibile eſt effectum ſua cauſa eſſe for K tiorem. Omne autem odium procedit ex aliquo amore, ſicut ex cã, vt ſupra dictum eſt,* vnde impoſſibile eſt, q odium ſit fortius amore ſimpliciter, ſed oportet vlterius, q amor, ſimpliciter loquendo, ſit odio fortior. Fortius.n. mouetur aliqd in finẽ, q̃ in ea q̃ ſunt ad finẽ. Receſſus autem a malo ordinatur ad cõſecutionem boni, ſicut ad finẽ: vnde ſimpliciter loquẽdo, fortior eſt motus animæ in bonum, q̃ in malum: ſed tñ aliquando videtur odiũ fortius amore propter duo.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimænonæ Articulum ſecundum*

Articulo ſecũdo omiſſo, ex quo memoriæ commendabis rãſionem ad primũ, & applicabis ad poſt prædicamenta.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimænonæ Articulum tertium.*

In tertio articu. aduerte primo, quòd prima ratio, quare odiũ videtur fortius mouere, cõſiſtit in hoc, quòd odium magis conſiſtit in immutatione, quàm amor. Quod declaratur ex parte obiecti, quia ſcilicet in amore tã actus, quàm obiectum conſonat diſpoſitioni amantis, ac per hoc nihil eſt ex parte obiecti alteritatis. In odio vero, licet actus diſpoſitioni odientis conſonet, obiectum vero vtpote malum, vt malum diſſonat, ac per hoc ex parte obiecti alteritas quædam inuenitur: & cum mutatio in alteritate cõſiſtat, magis ad mutationis naturam accedet odium, quàm amor. Et hæc ratio ponitur in litera, cum dicitur, quòd repugnantia eius quod oditur, magis percipitur q̃ conuenientia amati. Aduerte ſecundo, quòd ſecunda ratio & manifeſtat ſenſum concluſionis principalis huius articuli, ſcilicet quòd odium non eſt fortius amore, ſed econuerſo: qđ intelligitur non de quocunque odio relato ad quemcunque amorem, & econuerſo, ſed de coniugatis. Quilibet enim amor habet vnu-

q.36. paulo poſt princ. tom. 4.

q.36. paulo poſt princ. to. 4.

In par. 4.

art. 2. huius quæſt.

vinctum odium ſibi oppoſiti, & econuerſo. & de his eſt ſermo comparatiuus. Et manifeſtat fortitudinem odii ſuper amorem extraneum eſſe non ex ſe, ſed ex amore eius cauſa ſuperante illam alterum amorem: vt in reſponſione ad primum, & ſecundum exprimitur. Et ſic ex prima ratione odiū magis quodammodo incitat, quàm cōiugatus amor, quia magis ſentitur: & ex ſecunda magis quàm extraneus amor, quia agit virtute amoris maioris.

cap. 12. poſt mediū, to. 3.

¶ *Super Quaeſtionis vigeſimaenonae Articulum quartum.*

ARticulo quarto omiſſo, quo in fine tractatus vtemur in articulo 5. aduerte, quòd aliud eſt odio haberi, & aliud non amari: & quòd aliud eſt per ſe, & aliud per accidens. Nihil enim quātumcunque fuerit particulariſſimū & minimum bonū, ſub ratione ſuae bonitatis repraeſentatum, odio habetur, per ſe loquēdo: quia obiecto odii contrariatur tota latitudo boni, non amari tamen poteſt, quia non habet vnde adaequet appetitum &c. per accidens autem poteſt partialiter bonum odio haberi, per adiunctam ſcilicet rationē maioris mali, vt quotidie experimur. in communi autem impoſſibile eſt: quia quilibet odiens, aliquid amat: ac per hoc non omne bonum odit. Et idem eſt iudicium de ente & vero in communi. Odiens enim quodcūque ens, aut quodcúque verum, licet ab illis diſſonet, alicui tamen vero & enti remanet conſonans, ac per hoc non abiicit totam entis, aut veri latitudinem a ſuo affectu, ſed communis ratio entis, & veri ſemper ſaluatur conſonans &c.

2. 2. q. 25. ar. 7. Et 2. di. 42. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 2. Et Pſ. 10 Et Ep. 5. lecti. 6.

proſa 5. paulò a princ.

Primo quidem, quia odium eſt magis ſenſibile quàm amor. Com.n. ſenſus perceptio ſit in quadam immutatione, ex quo aliquid iam immutatum eſt, nō ita ſentitur, ſicut qñ eſt in ipſo immotari: vnde calor febris ethicae, quàmuis ſit maior, non tñ ita ſentitur, ſicut calor tertianae: quia calor ethicae iā verſus eſt quaſi in habitum & naturā: & pp hoc ēt amor magis ſentitur in abſentia amati, ſicut Aug. dicit in 10. de Trin. * ꝙ amor non ita ſentitur, cum non prodit eum indigentia: & pp hoc etiā repugnantia eius quod oditur, ſenſibilius pcipitur, quàm conuenientia eius quod amatur. Secundo, quia non cōparatur odium ad amorem ſibi corrñdentem. ſm .n. diuerſitatem bonorum, eſt diuerſitas amorū in magnitudine, & paruitate, quibus proportionantur oppoſita odia: vnde odium quod corrñdet maiori amori, magis mouet quàm minor amor. Et per hoc patet rñſio ad primum. nam amor voluptatis eſt minor, quàm amor conſeruationis ſuiipſius, cui rñdet fuga doloris: & ideo magis fugitur dolor, quàm ametur voluptas.

Ad 2m dicendum, ꝙ odium nunquā vinceret amorem, niſi pp maiorem amorem, cui odium corrñdet: ſic homo magis diligit ſe, quàm amicum. & propter hoc, quòd diligit ſe, habet odio etiam amicum, ſi ſibi contrarietur.

Ad 3m dicendum, quòd ideo intenſius aliquid operatur ad repellendum odioſa, quia odium eſt magis ſenſibile.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū aliquis poſſit habere odio ſeipsū.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ aliquis poſſit ſeipſum odio habere. Dr̄ .n. in Pſal. 10. Qui diligit iniquitaté, odit animam ſuam: ſed multi diligunt iniquitatem. ergo multi odiunt ſeipſos.

¶ 2 Praet. Illum odimus, cui volumus & operamur malū: ſed quandoq; aliquis vult & operat̃ ſibiipſi malum, puta, qui interimunt ſeipſos. ergo aliq ſeipſos hñt odio.

¶ 3 Praet. Boetius dicit in 5. de Conſol. * ꝙ auaritia facit hoïes odioſos: ex quo poteſt accipi, quòd oīs hō odit auarum: ſed aliqui ſunt auari. ergo illi odiunt ſeipſos.

SED CONTRA eſt, qd Apoſtolus dicit ad Epheſ. 5. quòd nemo A vnquàm carnem ſuā odio habuit.

RESPON. Dicēdū, ꝙ impoſſibile eſt, quòd aliquis, per ſe loquendo, odiat ſeipſum. Naturaliter .n. vnumquodq; appetit bonum, nec pōt aliquid ſibi appetere, niſi ſub ratione boni. nam malum eſt praeter voluntatem, vt Dio. dicit 4. c. De diui. no. * Amare autem aliquem eſt velle ei bonum, vt ſuprà dictum eſt: * vnde neceſſe eſt, ꝙ aliquis amet ſeipſum, & impoſſibile eſt, ꝙ aliquis odiat ſeipſum, p ſe loquendo: per accidens tñ contingit, quòd aliquis ſeipſum odio habeat, & hoc dupliciter. Vno mō, ex parte boni qd B ſibi aliquis vult. accidit .n. quandoque, illud quod appetitur vt ſm quid bonum, eſſe ſimpliciter malum: & ſm hoc aliquis p accidens vult ſibi malum, quod ē odire. Alio modo, ex parte ſuiipſius cui vult bonū. Vnumquodque .n. maxime eſt id, quod eſt principalius in ipſo: vnde ciuitas dicitur facere id, quod Rex facit, quaſi Rex ſit tota ciuitas. Manifeſtum eſt ergo, ꝙ homo maxime eſt mens hominis. cōtingit autem, quòd aliqui aeſtimant ſe maxime illud, quòd ſunt ſm naturam corporalem & ſenſitiuam: vnde amant ſe ſm id, quòd aeſtimant ſe eſſe, ſed odiunt id quod vere ſunt, dum volunt contraria rationi: & vtroque modo ille qui diligit iniquitatem, odit non ſolum C animam ſuam, ſed etiam ſeipſum. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

¶ In vltimo articulo nihil occurrit ſcribendum, niſi quòd diligenter notetur differentia inter rē, puta, calorem vniuerſalem vniuerſaliter, & ſingularem.

par. 4. aliquantulū ante finem.
q. 26. ar. 4.

Ad 2m dicendum, ꝙ nullus ſibi vult & facit malum, niſi inquantum apprehendit illud ſub ratione boni: nam & illi qui interimunt ſeipſos, hoc ipſum, quod eſt mori, apprehēdunt ſub ratione boni, inquātum eſt terminatiuum alicuius miſeriae, vel doloris.

Ad 3m dicendum, ꝙ auarus odit aliquod accidens ſuum, non tñ propter hoc odit ſeipſum: ſicut aeger odit ſuam aegritudinem ex hoc ipſo, quòd ſe amat. Vel dicēdum, quòd auaritia odioſos facit aliis, non autē ſibiipſi: quinimmo cauſatur ex inordinato ſui amore, ſm quem de bonis temporalibus plus D ſibi aliquis vult, quàm debeat.

ARTICVLVS. V.

Vtrum aliquis poſſit odio habere ueritatem.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd aliquis non poſſit habere odio veritatem. Bonum .n. & ens, & verum conuertuntur: ſed aliquis non poteſt habere odio bonitatem. ergo nec veritaté. 2. 2. q. 34. ar. 1. cor.

¶ 2 Praet. Omnes hoïes naturaliter ſcire deſiderant, vt dicitur in principio Met. * ſed ſcientia non eſt niſi verorū. ergo veritas naturaliter deſideratur, & amatur: ſed quod naturaliter ineſt, ſemper ineſt. nullus E ergo poteſt habere odio veritatem. li. 1. metaph. to. 3.

¶ 3 Praet. Philoſophus dicit in 5. Rhetor. * quòd homines amant non fictos, ſed non niſi pp veritatem. ergo hō naturaliter amat veritatē. non ergo eā odio habet. ca. 4. a medio tom. 6.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Galat. 4. Factus ſum vobis inimicus, verum dicens vobis.

RESPON. Dicendum, ꝙ bonum, & verum, & ens ſunt idem ſm rem, ſed differunt ratione. Bonum .n. habet rationem appetibilis, nō autem ens vel verum: quia Bonum eſt quod omnia appetunt. & ideo bonum ſm rationem boni, non poteſt odio haberi nec in vniuerſali, nec in particulari. Ens autem & verum in vniuerſali quidē, odio haberi non poſſunt: quia diſſonantia eſt cauſa odij, et conuenientia cauſa amoris.

Ens autẽ & verum ſunt cõmunia oĩbus,ſed in particulari oihil prohibet quoddam ens, & quoddam verũ odio haberi, inqoãtum habet rõoem contrarij & repugnaotis: cootrarietas.n.& repognantia noo aduerſať rationi entis & veri, ſicut adoerſatur rõni boni.Contingit aũt verum aliquod particulare tripliciter repugnare,vel contrariari bono amato. Voo mõ, ſm qđ veritas eſt cauſaliter & originaliter in ipſis rebus: & ſic hõ quãdoq; odit aliqoã veritatẽ, dum vellet non eſſe verum, quod eſt verum. Alio modo,ſm qood veritas eſt io cogoitiooe ipſius boĩs, q̃ impedit ipſum a proſecutione amati: ſicut ſi aliqui vellẽt non cognoſcere veritatem fidei, vt libere peccarent, ex quorum perſona dicitur Iob 21. Scientiã viatum tuarum nolumus. G Tertio modo,hr odio veritas particularis taoquã repugnãs,proor eſt in iotellectu alteri°, puta,cum aliqois volt iacere io peccato, odit quod aliquis veritatem circa peccatum ſuum cognoſcat.& ſm boc dicit Augu. in 10. Coofeſ. * quòd bomines amant veritatem lucentem, oderunt eam redarguentem. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

e.23. a medio,to.1.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ cognoſcere veritatem, ſm ſe eſt amabile. pp quod dicit Aug. * qood amaot eã lucentem: ſed per accideos cognitio veritatis poteſt eſſe odibilis, inquantum impedit ab aliquo deſiderato.

Ibidem.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ ex hoc procedit, ꝙ oon ficti amaotur, quòd homo amat ſecundum ſe cognoſcere veritatem, quam homines noo ficti maoifeſtant. H

Articvlvs vi.

Vtrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.

Sup. ar. 5. cor.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ odium noo poſſir eſſe alicuius in voiuerſali. Odiũ.n. eſt paſſio appetitus ſenſitiui, qui mouetur ex ſenſibili apphenſione: ſed ſenſus non põt apprehcodere vniuerſale. ergo odiũ non põt eſſe alicuius in vniuerſali.

¶ 2 Prẹt. Odium cauſatur ex aliqua diſſonantia, q̃ cõitati repugnat: ſed cõitas eſt de ratiooe vniuerſalis. ergo odium non poteſt eſſe alicuius in vniuerſali. I

¶ 3 Præt. Obiectum odij eſt malum: malum autem eſt io rebus, & non in meote, vt dr io 6. Meta.† cum ergo vniocrſale ſit ſolum in mente, quæ abſtrahit voiuerſale à particulari, videtúr quòd odium noo poſſit eſſe alicuius vniuerſalis.

tex. 8. to. 3.

Sed contra eſt, qđ Philoſophus dicit io 2. Rheto.* qđ ira ſemp fit ioter ſingularia: odium ãt ẽt ad genera. Furem.o.odit & calumniatorem vnuſquiſque.

ca. 4. a medio, tom. 6.

Respon. Dicendum, ꝙ de vniuerſali dupliciter contingit loqui. Voo modo, ſm quod ſobeſt intentio m vniuerſalitatis: alio autem modo dr de natura, cui talis intentio attribuitur. alia eſt.o. conſideratio hominis vniuerſalis, & alia hominis in eo quod eſt hõ. K Si igitur vniuerſale accipiatur primo modo, ſic oolla potentia ſeoſitiuæ partis, neq; apprehcoſiua, neq; appetitiua poteſt i voiuerſale ferri; quia vniuerſale fit p abſtractiooẽ a materia indiuiduali, io qoa radicatur oĩs virtus ſenſitiua. poteſt tñ aliqua potentia ſenſitiua, & apphenſiua, & appetitiua ferri io aliquid vniuerſaliter: ſicut dicimus ꝙ obiectum viſus eſt color ſm genus, noo quia viſus cognoſcat colorem voiuerſalem: ſed quia, ꝙ color ſit cognoſcibilis a viſu, oon cooueuit colori, inquãtum eſt bic color, ſed inquãtũ eſt color ſimpliciter. Sic ergo odium ẽt ſenſitiuæ partis, poteſt reſpicere aliquid in vniuerſali: quia ex natura cõi aliqoid aduerſatur animali, & non ſolom ex eo quod F eſt particularis, ſicut lupus oui: vñ ouis odit lupum geoeraliter. Sed ira ſemp cauſať ex aliquo particulari, qoia ex aliquo actu lędeotis: actus aũt particularium ſunt. & pp hoc Philoſophos dicit,* ꝙ ira ſemp eſt ad aliqoid particulare: odium vero poteſt eſſe ad aliquid io genere: ſed odium ſm qđ eſt in parte iotellectiua, cum conſequatur apprehenſiooem vniocrſalem intellect°, poteſt vtroq; modo eſſe reſpectu vniuerſalis.

li. 2. Rhet. c. 4. post medium, to. 6.

Ao primvm ergo dicendom, ꝙ ſenſus ooo apphendit voiuerſale, prout eſt vniuerſale: apphendit tñ aliquid, cui per abſtractiooem accidit voiuerſalitas.

Ad 2ᵐ diceodom, ꝙ id qood commune eſt omnibus, ooo poteſt eſſe ratio odii: ſed nihil prohibet aliquid eſſe commune multis, quod tameo diſſooat ab aliis: & ſic eſt eis odioſum.

Ad 3ᵐ dicendum, qoòd illa obiectio procedit de voiuerſali ſecundum quod ſubſtat iotentiooi vniuerſalitatis: ſic enim oon cadit ſub apprehenſiooe, vel appetitu ſeoſitioo.

QVAESTIO XXX.

De concupiſcentia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de concupiſcentia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum coocupiſceotia ſit in appetitu ſenſitiuo tantum.

¶ Secũdo, Vtrum coocupiſceotia ſit paſſio ſpecialis.

¶ Teroo, Vtrum ſint aliquæ coocupiſcentiæ naturales, & aliquæ ooo oaturales.

¶ Quarto, Vtrum concupiſcentia ſit infinita.

Articvlvs primvs.

Vtrum concupiſcentia ſit tantum in appetitu ſenſitiuo.

I AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd coocupiſcentia noo ſolum ſit io appetitu ſenſitioo. Eſt enim quędam coocupiſcentia ſapieotiæ, vt dicitur Sap. 6. Coocupiſceotia ſapientiæ dedocit ad regnum perpetuum: ſed appetitus ſenſitiuus oon poteſt ferri in ſapieotiam. ergo concupiſcentia oon eſt in ſolo appetitu ſenſitiuo.

Inf. q. 32. a. 3. ad 3. Et 3. diſ 26. q. 1 ar. 2. co. fin.

¶ 2 Præt. Deſideriũ mandatorũ Dei nõ eſt in appetitu ſenſitiuo: imo Apoſto. dicit Ro. 7. Nõ habitat iome, hoc eſt, io carne mea booũ: ſed deſideriũ mandatorũ Dei ſub coocupiſcentia cadit: ſm illud Pſal. 118. Cõcupiuit aĩa mea deſiderare iuſtificaoones tuas ergo coocupiſcentia oon eſt ſolum io appetitu ſenſitiuo. K

¶ 3 Præt. Cuilibet potentiæ eſt coocupiſcibile proprium booum. ergo coocupiſcentia eſt in qualibet potentia animæ, & ooo ſolum in appetitu ſenſitioo.

Sed contra eſt, ꝙ Damaſc. dicit, * quòd irrationale obediens & perſoaſibile rationi diuiditur io cõcupiſceotiam, & iram: hæc autem eſt irrationalis animæ pars paſſioa, & appetitiua. ergo concopiſcentia eſt io appetitu ſenſitiuo.

li. 2. orth. fidei c. 12.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in 1. Rhetor.* Coocupiſceotia eſt appetitus delectabilis. Eſt autẽ duplex delectatio, vt iofra dicetur:* vna, q̃ eſt in booo intelligibili, quod eſt bonum rõnis: alia, quæ eſt in bono ſm ſenſum. Prima quidem delectatio videtur eſſe animæ tantum. Secunda autem eſt

c. 11. non procul a principio. q. 31. ar. 3 & 4.

animæ & corporis: quia ſenſus eſt virtus in organo corporeo. vnde & bonum ſecundum ſenſum, eſt bonum totius coniuncti. talis aũt delectationis appetitus videtur eſſe cõcupiſcẽtia, q̃ ſimul pertineat & ad aĩam & ad corpus, vt ipſum nomẽ concupiſcentiæ ſonat: vnde cõcupiſcẽtia, ꝓprie loquẽdo, eſt in appetitu ſenſitiuo, & ĩ vi cõcupiſcibili, q̃ ab ea denominatur.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ appetitus ſapiẽtiæ, vel aliorum ſpiritualium bonorum interdum cõcupiſcentia nominatur, vel propter ſimilitudinẽ quãdam, vel propter intenſionẽ appetitus ſuperioris partis, ex quo fit redundantia in inferiorem appetitũ, vt ſimul etiam ipſe inferior appetitus ſuo modo tendat in ſpirituale bonum conſequens appetitum ſuperiorem, & etiam ipſum corpus ſpiritualibus deſeruiat, ſicut in Pſal. 83. dicitur. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ deſiderium magis pertinere poteſt, proprie loquendo, nõ ſolum ad inferiorem appetitum, ſed etiam ad ſuperiorem. Non. n. importat aliquam conſociationem in cupiendo, ſicut cõcupiſcẽtia: ſed ſimplicem motum in rem deſideratam.

Ad 3ᵐ dicendũ, ꝙ vnicuiq; potẽtiæ animæ appetere competit proprium bonũ appetitu naturali, qui non ſequitur apprehenſionẽ: ſed appetere bonũ appetitu animali, qui ſequitur apprehenſionẽ, pertinet ſolum ad vim appetitiuam. Appetere aũt aliquid ſub ratione boni delectabilis ſecundũ ſenſum, quod proprie eſt concupiſcere, pertinet ad vim concupiſcibilẽ.

Articulus II.

Vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ concupiſcentia non ſit paſſio ſpecialis potẽtiæ concupiſcibilis. Paſſiones. n. diſtinguuntur ſecundum obiecta: ſed obiectum concupiſcibilis eſt delectabile ſecundum ſenſum, quod etiam eſt obiectum concupiſcentiæ, ſecũdũ Philoſophum in primo Rheto.* ergo concupiſcẽtia nõ eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili.

§ 2 Præt. Auguſt. dicit in lib. 83. q. * ꝙ cupiditas eſt amor rerum tranſeuntium, & ſic ab amore non diſtinguitur: omnes autẽ paſſiones ſpeciales abinuicẽ diſtinguuntur. ergo concupiſcentia non eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili.

§ 3 Præt. Cuilibet paſſioni concupiſcibilis opponitur aliqua paſſio ſpecialis in concupiſcibili, vt ſupra dictum eſt: * ſed concupiſcentiæ nõ opponitur aliqua paſſio ſpecialis in concupiſcibili. dicit enim Damaſc. * quòd expectatum bonũ concupiſcentiam conſtituit, præſens vero lætitiam: ſimiliter expectatum malum timorem, præſens vero triſtitiam: ex quo videtur, ꝙ ſicut triſtitia contrarietur lætitiæ, ita timor contrarietur cõcupiſcentiæ: timor autem non eſt in concu- A piſcibili, ſed in iraſcibili. non ergo concupiſcentia eſt ſpecialis paſſio in concupiſcibili.

Sed contra eſt, ꝙ concupiſcentia cauſatur ab amore, & tendit in delectationem, quæ ſunt paſſiones cõcupiſcibilis: & ſic diſtinguitur ab alijs paſſionibus concupiſcibilis, tãquàm paſſio ſpecialis.

Respon. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt*, Bonum delectabile ſecũdum ſenſum eſt cõmuniter obiectum concupiſcibilis: vnde ſe- B cundum eius differentias diuerſæ paſſiones cõcupiſcibilis diſtinguũtur. Diuerſitas autẽ obiecti poteſt attendi vel ſecundum naturã ipſius obiecti, vel ſecundum diuerſitatem in virtute agẽdi. Diuerſitas quidem obiecti actiui, quę eſt ſecũdum rei naturam, facit materialẽ differentiam paſſionum: ſed diuerſitas, quæ eſt ſecundum virtutem actiuam, facit formalem differẽtiã paſſionum, ſecundum quã paſſiones ſpecie differunt. C Eſt aũt alia ratio virtutis motiuę ipſius finis, vel boni, ſecũdũ quod eſt realiter præſens, & ſecũdum quod eſt abſens. nam ſecundum quod eſt præſens, facit in ſeipſo quieſcere: ſecũdum autẽ quod eſt abſens, facit ad ſeipſum moueri. Vnde ipſum delectabile ſecundum ſenſum, inquãtum appetitum ſibi adaptat quodãmodo & conformat, cauſat amorem: inquantum vero abſens attrahit ad ſeipſum, cauſat cõcupiſcentiã: D inquantum vero præſens quietat in ſeipſo, cauſat delectationẽ. Sic ergo concupiſcentia eſt paſſio differens ſpecie, & ab amore, & a delectatione: ſed cõcupiſcere hoc delectabile, vel illud, facit concupiſcentias diuerſas numero.

Ad primum ergo dicendum, quòd bonũ delectabile nõ eſt abſolute obiectum cõcupiſcentiæ, ſed ſub ratione abſentis: ſicut & ſenſibile ſub ratione præteriti eſt obiectum memoriæ. huiuſmodi. n. par- E ticulares cõditiones diuerſificant ſpeciem paſſionum, vel etiam potentiarum ſenſitiuæ partis, quę reſpicit particularia.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ illa prædicatio eſt per cauſam, nõ p eſſentiam: nõ enim cupiditas eſt per ſe amor, ſed amoris effectus. ¶ Vel aliter dicendum, quòd Auguſt. accipit cupiditatẽ large pro quolibet motu appetitus, qui poteſt eſſe reſpectu boni futuri: vnde comprehendit ſub ſe & amorem, & ſpem.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ paſſio, quæ directe opponit' cõcupiſcentiæ, innominata eſt, quæ ita ſe habet ad malum, ſicut concupiſcentia ad bonũ: ſed quia eſt mali

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæ Articulum ſecundum.*

In quæſtione trigeſima omiſſo primo arti. in ſecundo aduerte quatuor. Primo, quòd diſtinctio in litera facta ſuperius declarata eſt, & in ſequenti articulo amplius patefiet. Secundo, ꝙ author propter annexã cauſalitatẽ actiuam finali ſuperiat declaratã, incipit a virtute actiua, & deſcendit ad virtutem motiuã finis. Et quia finis determinat actiuam ſui virtutem & finem, conſtat aliter finalizare præſentem, aliter abſentẽ: ideo etiã aliter agit præſens & abſens: & nõ ſe habent abſens & præſens vt approximatio & elõgatio ſe habent in agentibus naturalibus, ſcilicet vt conditiones, ſine quibus actio non fit, ſed ſe habent vt virtutes actiuę. Vbi ſcito, Notitię, commune eſſe omni actiuo, ſi agit, proximum eſſe paſſo, nec ab hoc exorbitat actiuum in appetitum tam ſenſitiuum, quàm intellectiuum: & approximationẽ ipſam, quicquid ſit, non eſſe rationem, aut virtutẽ actiuam, ſed conditionẽ, ſine qua non: & de hac, vtpote ad communiſſimum artificẽ ſpectante, non eſt ſermo hic: ſed de præſentia & abſentia reali dicitur, ꝙ concurrunt ad actiuum in appetitum, vel rationes partiales agendi, ita quòd diſtinguunt ſpecie paſſiones. Integratur enim ratio obiecti paſſionis appetitus ſenſitiui ex bonitate, vel malitia, pręſentia vel abſentia, vel indifferentia & apprehenſione. Et bonitas quidem & malitia ex natura appetit' exigit. Omnis enim appetitus per ſe appetit bonũ, & fugit malum: abſentia vero vel præſentia, vt in reſponſione ad primum litera dicit, particularitati potẽtiæ reſpõdet: apprehenſio vero animalitati eiuſdem. Tertio, ꝙ ſermo præſens eſt de diſtinctione paſſionum in genere naturæ tantum. Cõcupiſcere enim delectabile in propria, vel aliena vxore, in genere naturę diſtinguuntur ſolo numero ſub eadem naturæ ſpecie exiſtẽtes, ſed in genere moris ſunt diuerſarũ ſpecierum, immo diuerſorum generum virtutis, & vitii. Quarto, quòd ex reſponſione ad ſecundum, mirandũ eſt de Grego. de Arimino in primo ſentẽ. diſtin. 1. q. 2. art. 2. dicente, quòd nullus doctorum, quos vidit, tenet cupiditatẽ, ſeu deſideriũ diſtingui eſſentialiter ab amore. Patet enĩ expreſſe hic & ſuperius: ſed forte excuſari poteſt in voluntate, in qua tamen manifeſte errat, ponens etiam delectationẽ eſſe amorem, vt ſuperius dictum eſt.

3. di. 26. q. 5 ar. 3. cor.

ca. 11. non procul a principio.

q. 33. poſt medium, to mo 4.

q. 23.

li. 2. ortho. fidei, ca. 12. in fine. Et Gregor. Nyſſe. li. 4. cap. 9.

q. 23. art. 1.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæ Articulum tertium.*

IN articulo 3. dubiũ occurrit, quia male videtur aſſignari diſtinctio cõcupiſcentiæ. Omne n. delectabile animaliter, eſt cõueniens apprehenſum. Cibus .n. & potus ſi non apprehendantur, nõ concupiſcuntur animaliter, quãuis appetãtur a natura, vt patet in melancholicis nolentibus comedere. valde enim egent cibo, & tamen non concupiſcunt illum, apprehendentes vel ſe mortuos, vel non egentes &c.

Inf. q6. 31. ar. 3. & q. 41. ar. 3. cor & q. 77. ar. 5. co. at a. 2. q. 177. ar. 5. ad 2.

¶ Ad hoc dicitur, quòd obiectio procedit ex malo intellectu diſtinctiõis. Nõ .n. diſtinguitur delectabile naturale, a delectabili rationali, propterea quòd illud eſt cõueniens non apprehenſum, & hoc eſt conueniẽs apprehenſum. Commune enim eſt omni delectabili delectatione, quæ eſt paſſio appetitus, eſſe delectabile apprehenſum. nec in hoc ponitur differentia in litera: ſed hac communi conditione delectabilis præſuppoſita, diſtinctio in litera fit. Ad cuius intellectum recolito doctrinam de amore ſuperius traditam, ſcilicet quòd ſimilitudo, ſeu proportio eſt propria cauſa ex parte ſubiecti diſponens ad amorem: & dicto, quòd cum nec cõcupiſcatur, nec delectet niſi amatum, ſicut dupliciter aliquis diſponitur ad amandum: ita ad concupiſcendum, & delectandum. eſt ſi quidem aliquis diſpoſitus & ex natura, & ex æſtimatione ad amandum aliquid. ex natura quidem ad amandum conſonũ naturæ, vt cibum: ex æſtimatione vero ad amandũ conſonum æſtimãti, vt adorari. Et ſimiliter aliqua cõcupiſcẽtia ineſt nobis ex natura, qua .ſ. concupiſcimus conſona naturæ noſtræ, apprehenſa tñ: & aliqua ineſt nobis ex æſtimatione, qua .ſ. conſona concupiſcimus nobis reputantibus illa eſſe bona. Et prima quidem concupiſcẽtia, eſt naturalis: ſecunda rõnalis: quia in prima delectabile, qđ eſt obiectum cõcupiſcentiæ, conſonat naturæ: in ſecunda rationi. Vnde cum in litera diſtinguitur delectabile inconueniens ſm naturã, & ſecundum apprehenſionẽ, ly, ſecundum, denotat cauſam conuenientiæ ex parte ſubiecti & non ex parte obiecti. Commune enim eſt omni delectabili, vt dictum eſt, eſſe conueniens ſecundum apprehenſionem ex parte obiecti. Si enim non apprehenditur vt conueniens, non delectat, vt experientia teſtatur: vnde in concupiſcentia rationali apprehenſio cõcurrit dupliciter, ſcilicet obiectiue, vt concurrit in aliis, & diſpoſitiue ex parte ſubiecti: propter quod Ariſtote. in primo Rheto. capit. 13. ponit æſtimationem, vel perſuaſionem eſſe cau-
F ſam huius concupiſcentiæ, illius vero naturam.

*ar. 5. ad 3.

In prine. li. & clarius tex. 49. t. 2.

li. 3. eth. c. 11. Et 1. rheto. c. 11. to. 5. & 6.

¶ Circa differentiam poſitam in litera inter vtrãque concupiſcentiam ſecũdum communitatem & proprietatẽ, dubium occurrit: quia concupiſcentiæ propriæ ſunt etiam naturales, ſecundum naturã indiuidualem: vt patet in his quos naturaliter delectat comedere talẽ vel talem cibũ, qui aliis abominabilis eſt.

¶ Ad hoc dicitur, quod delectationes propriæ in indiuiduo ſunt duplices, quædã conſonæ naturæ indiuiduali: & quædã æſtimationi, ſeu, quod idem eſt, conſuetudini ex æſtimatione: Primæ ad naturales concupiſcentias ſpectant, vt ipſemet Ariſt. videtur eas locaſſe in primo Rheto. cap. 13. dum concupiſcentiã alimenti ſecundum vnamquanque ſpeciem naturalem poſuit: & in 3. Ethic. dixit quòd aliquid naturalmatis habẽt, quia alia aliis ſunt delectabilia: alteræ vero ad rationales concupiſcentias ſpectant, iuxta illud quod in hac litera dicitur in calce corporis articuli, ſcilicet, quia diuerſi diuerſimode ratiocinãtur: ideo huiuſmodi delectationes propriæ, & appoſitæ dicuntur.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte, q̃ author indeteſſe diſpoſitionem ſpecificã ex obiecto ſequens (quia in obiecto appetitus duo ſunt, res, & apprehẽſio & ex doctrina præcedenti conſtat, quòd diſtinctio rei materialiter concurrit) ad diſtinctionem apprehenſionis confugit: apprehenſio autem prima diſtinctione diuiditur in abſolutam, & diſcurſiuam. Intellectus enim & ratio primo diſtinguunt apprehenſionem intellectiuam, & his proportionaliter reſpondentia diſtinguunt apprehenſionem. Igitur author illa quę abſolute apprehenſa delectant, naturaliter concupiſci, & illa, quæ ratiocinatione apprehenſa delectant, rationaliter concupiſci, ac per hoc ſpecie diſtingui infert, vt patet in litera. Abſoluta autem apprehenſio hoc in loco excludit non ſolum actualem diſcurſum, ſed omnem collationem, tam formaliter, quàm virtualiter communiter requiſitam. Dico autem hoc propter perſuaſos ex conſuetudine, vel lenitate, qui etſi abſoluta apprehenſione formaliter ad concupiſcentiam rationalem moueantur: videtur tamen ibi eſſe apprehenſio diſcurſiua virtualiter, vel ex præcedentium efficacia, vel ex diſpoſitione ſubiecti. Ex hac autem reſponſione manifeſte liquet, quòd apprehenſio reſpectu obiecti appetitus non ſe habeat vt approximatio actiui, vel paſſiui, ſed vt ratio obiectiua. Et hoc ſine dubio oportet omnes fateri ex eo, quòd nihil differt bonum, vel apparens bonum.

ar. 1.

cap. 15. circa princip. tom. 5.

c. 11. to. 6.

ca. 15. to. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſint aliquæ concupiſcẽtiæ naturales, & aliquæ non naturales.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q̃ cõcupiſcentiarum non ſint quædã naturales, & quædã non naturales. Concupiſcentia .n. pertinet ad appetitum animalem, vt dictum eſt: * ſed appetitus naturalis diuiditur cõtra animalem. ergo nulla concupiſcentia eſt naturalis.

¶ 2 Præt. Diuerſitas materialis nõ facit diuerſitatem ſecundum ſpeciem, ſed ſolum ſecundum numerum, quæ quidem ſub arte non cadit: ſed ſi quæ ſint concupiſcentię naturales, & non naturales, non differunt niſi ſecundum diuerſa obiecta concupiſcibilia: qđ facit materialem differentiã & ſecundum numerum tm̃. non ergo diuidendæ ſunt concupiſcentiæ p naturales & nõ naturales.

¶ 3 Præt. Ratio contra naturã diuiditur, vt patet in 2. Phyſicor. * ſi igitur in homine eſt aliqua concupiſcentia nõ naturalis, oportet q̃ ſit rationalis: ſed hoc eſſe non põt, quia concupiſcentia, cum ſit paſſio quædam, pertinet ad appetitum ſenſitiuum, non autem ad voluntatem, quę eſt appetitus rationis. nõ ergo ſunt concupiſcentiæ aliquæ non naturales.

SED CONTRA eſt, q̃ Philoſoph* in 3. Ethic. & in 1. Rhetor. * ponit quaſdam concupiſcentias naturales, & quaſdam non naturales.

RESPON. Dicendum, q̃ ſicut dictum eſt, * Cõcupiſcẽtia eſt appetitus boni delectabilis. Dupliciter autem aliquid eſt delectabile, Vno mõ, quia eſt cõueniens naturæ animalis, ſicut cibus, & potus, & alia hmõi: & hmõi cõcupiſcentia dele-
G ctabilis dicitur naturalis. Alio mõ dicit' aliquid eſſe delectabile, quia eſt conueniens animali ſm apprehenſionem: ſicut cum aliquis app̃hendit aliquid vt bonum, & cõueniens: p conſequens delectatur in ipſo: & hmõi delectabilis concupiſcentia dicitur non naturalis, & ſolet magis dici cupiditas. Primæ ergo concupiſcentiæ naturales cõmunes ſunt hominibus, & aliis animalibus, quia vtriſque eſt aliquid cõueniens & delectabile ſm
H naturã, & in his omnes homines cõueniunt: vnde & philoſophus in 3. Ethic. * vocat eas cões & neceſſarias. Sed ſecundæ cõcupiſcentiæ ſunt propriæ hominum, quorum proprium eſt excogitarę aliquid vt bonum & conueniens, pręter id quod natura requirit. vñ & in primo Rhet. * Philoſophus dicit, primas concupiſcentias eſſe irrationabiles, ſecundas vero cum ratione. Et quia diuerſi diuerſimode ratiocinãtur, ideo etiã ſecundæ
I dicuntur in 3. Eth. * propriæ & appoſitæ, ſcilicet ſupernaturales.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ illud idem quod appetitur appetitu naturali, poteſt appeti appetitu animali cum fuerit apprehẽſum, & ſm hoc, cibi, & potus, & huiuſmodi q̃ appetũtur naturaliter, poteſt eſſe concupiſcentia naturalis.

AD 2m dicẽdũ, q̃ diuerſitas concupiſcẽtiarũ naturaliũ a nõ naturalibus, nõ eſt materialis tm̃, ſed etiã quodãmõ formalis, ĩquãtũ p̄cedit
K

bonū: Et ex eo ꝙ appetitus eſt malus tẽdens in vere bonū apprehenſum ut malū. Et hæc hñ notabis contra Sco. & quoſcunque ponentes apprehenſionem vt præuiū quid ad appetitum, quaſi approximationem actiui ad paſſiuum, & appetitum ad cognitionem, quaſi ſolo ordine præſuppoſitionis conſequi, ꝙ longe eſt a philoſophia.

ex diuerſitate obiecti actiui: obiectum autem appetitus eſt bonum apprehenſum. vnde ad diuerſitatem actiui pertinet diuerſitas apprehenſionis, prout ſcilicet apprehenditur aliquid vt cõueniẽs abſoluta apprehenſione, ex qua cauſantur cõcupiſcẽtiæ naturales, quas Philoſophus in Rhet. * vocat irrationales: & prout apprehenditur aliquid cum deliberatione, ex qua cauſantur concupiſcentiæ nõ naturales, quæ propter hoc in Rheto. * dicuntur, cum ratione

Ad 3m dicendum, quòd in homine non ſolum eſt ratio vniuerſalis, quæ pertinet ad partem intellectiuã, ſed etiã ratio particularis, quæ pertinet ad partem ſenſitiuã, vt in 1. lib. dictum eſt: * & ſm hoc etiam cõcupiſcentia, quæ eſt cum ratione, poteſt ad appetitum ſenſitiuum pertinere: & propter hoc appetitus ſenſitiuus poteſt etiã a rõne vniuerſali moueri, mediante imaginatione particulari.

Articvlvs IIII.

Vtrum concupiſcentia ſit infinita.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Vr̃ quòd cõcupiſcentia non ſit infinita. Obiectũ. n. cõcupiſcẽtiæ eſt bonũ, qd habet rõnem finis: q aũt ponit infinitũ, excludit finem, vt dr̃ in 2. Met. * concupiſcentia ergo nõ põt eſſe infinita.

B ¶ 2 Præt. Concupiſcentia eſt boni conuenientis, cum procedat ex amore: ſed infinitum, cum ſit proportionatum, non poteſt eſſe cõueniens. ergo concupiſcentia nõ poteſt eſſe infinita.

¶ 3 Præt. Infinita non eſt tranſire, & ſic in eis non eſt peruenire ad vltimum: ſed cõcupiſcenti ſit delectatio p hoc, ꝙ attingit ad vltimum finem. ergo ſi concupiſcentia eſſet infinita, ſequeretur ꝙ nũquàm fieret delectatio.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 1. Politic. * quòd infinito concupiſcentiæ exiſtente, homines infinita deſiderant.

C Respon. Dicẽdum, quòd ſicut dictum eſt, * Duplex eſt cõcupiſcẽtia, vna naturalis, & alia nõ naturalis. Naturalis quidẽ cõcupiſcentia nõ põt eſſe infinita in actu, eſt . n. eius qđ natura requirit: natura vero ſemp intendit in aliquid finitum & certum. vñ nunquã hõ cõcupiſcit infinitum cibum, vel infi

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæ Articulũ quartum.*

IN articu. 4. titulo aduerte, quòd cõcupiſcentiã eſſe infinitam, poteſt intelligi dupliciter, ſcilicet obiectiue, & ſubiectiue, ſeu ex parte obiecti, & ex parte actus. Ex parte quidem actus eſſet infinita vel intenſiue, vel ſm ſucceſſionem: & neutro modo hic directe quæritur. communia namq; hęc ſunt naturalibus. Ex parte autem obiecti infinita eſſet, ſi haberet obiectum infinitũ, vel ſecundum perfectionem, vel ſecundum numerum, vel ſecundum quantitatem continuam manentem, vel ſucceſſiuam. Et in hoc ſenſu hic quęritur, an cõcupiſcentia ſit infinita.

li.1.ca.11. tom. 6.

li. 1. rheto. c. 11. paulo ꝑ ptin. to. 6

p. p. q. 78. art. 4.

¶ In corpore articuli eiuſdem aduerte, quòd duplex ratio infinitatis concupiſcentiæ in litera aſſignata, duplicẽ non ſolum cauſam, ſed modũ infinitatis in obiecto concupiſcibilis inſinuat. Eſt in primis duplex cauſa, altera ſe tenens ex parte concupiſcentis, altera ex parte concupiti. Ex parte ſiquidem concupiſcentis, duplex aſſignata eſt cauſa concupiſcendi, ſcilicet diſpoſitio naturalis, & rationalis: & ex differentia inter naturã & rõnem redditur ratio infinitatis concupiſcentiæ rationalis: quia natura determinata eſt ad certum: ratio vero non, ſed in infinitum procedit. & ſic ex eo quòd obiectum concupiſcentiæ rationalis cõſonat rationi, infinitatem compatitur: ſicut etiam ratio apprehendens infinitas diuitias, infinitum honorem, infinitum tempus &c. vt quædam bona Ex parte autem cõcupiti duplex aſſignatum eſt obiectũ, ſcilicet finis, & id quod eſt ad finem: & ex horum differentia redditur ratio infinitatis concupiſcentiæ rationalis. Ex eo enim ꝙ id, quod eſt ad finem, commenſuratum oportet eſſe fini, omne concupitum propter finem eſt finitum, ac per hoc, omne naturaliter concupitum eſt finitum, quia propter naturã vt finem. Ex eo autem quòd finis ſine menſura appetitur, & ratio de eo quod ſecundum ſe eſt ad finem, facit finem, conſequens eſt vt rationalis concupiſcentia ſit quandoque infinita. Non eſt autem vtrobique idem infinitatis modus, ſcilicet in honore infinito concupito, & in honore vt fine concupito. In primo enim infinitas eſt quaſi pars rei appetitæ: in ſecundo vero eſt modus, quo res appetita terminat appetitum. In primo namque reputante aliquo fore ſibi bonum, habere infinitas diuitias, concupiſcit hoc totum. ſ. diuitias infinitas. In ſecundo vero reputante aliquo ſummum bonum in voluptate, vel diuitiis &c. cõcupiſcit talia vt finem, qđ eſt cõcupiſcere abſq; determinatione alicuius quantitatis: & eſt talia abſque menſura aliqua terminare appetitũ. & hæc infinitas attenditur penes negationẽ termini in obiecto: illa vero quaſi penes poſitionem infinitans in eodem.

¶ Circa ſecundam rationem dubium occurrit: quia ſm illã concupiſcentia naturalis eſt infinita. probatur. Concupiſcentia naturalis aut tendit in aliquid vt finem, aut non. ſi tendit in aliquid vt finem, ergo eſt infinita: quia finis infinite appetitur. Si in nihil tendit vt finem, ſequitur primo, quòd eſt infinita: quia omnis actus tendens ad aliquid ſine fine, eſt infinitus. Se-

A quitur ſecundo, quòd nullum delectabile appetitur naturali cõcupiſcentia: quia delectabile per ſe appetitur, vt patet in 10. Ethic. & finis rationem habet.

¶ Ad hoc dicitur, quòd concupiſcentia naturalis, & rationalis conueniunt in hoc, quod vtraque eſt paſſio animalis, & tendit in bonum ſecundũ vtrãq; rationem boni, ſcilicet finis, & propter finem, ſeu per ſe, & per aliud, vt patet in operibus animalium. Hirundo enim appetit apprehenſam paleam, vt bonũ vtile ad nidum &c. appetit vero apprehenſum delectabile in cibo & generatione pp ſe. differunt autem in hoc, ꝙ illa a natura, dirigitur, hæc a ratione. Directio autẽ appetitus a natura, manifeſte patet in appetitu naturali, in quo liquet ad nullam rem eſſe inclinationem, niſi commẽſuratam naturæ. Nõ enim materia appetit formam, niſi proportionatã ſibi: neq; grauitas inclinat ad locum, niſi proportionatum ſibi: nec corpus animalis inclinatur in calidum & frigidum, niſi proportionatum ſibi. vnde obiectum appetitus naturalis eſt cõmenſuratũ, ſeu proportionatum naturæ: & non eſt res ſecundũ ſe, niſi forte per accidens res aliqua per ſe ſis proportionata illi naturæ: vt eſſe deorſum per ſe commenſuratur graui, ac per hoc magis & maxime appetitur. Cõcupiſcẽtia autem naturalis nõ differt ab appetitu naturali quo ad obiectum, ſed quo ad modum: naturaliter ſiquidem & animaliter appetere cibũ neceſſarium, in modo differunt: quia animaliter appetere, eſt appe

tex. 8. co. 3.

c. 6. poſt medium to. 5.

art. præced.

D tere illum apprehendendo per actum propriũ: naturaliter vero eſt abſque cognitione & proprio actu inclinationem habere in illum. Quatenus igitur cõcupiſcentia naturalis in obiectum tendit apprehenſum, in finem & per finem tendit: quatenus vero a natura dirigitur, finis ille modificatur commenſuratione ad naturam, quod eſt ordinari ad naturam vt ad finem non apprehenſum, ſed inditum: & propterea repugnat obiecto concupiſcentiæ naturalis appeti vt finis ſimpliciter, ſicut repugnat ei appeti abſq; commenſuratione ad naturam. Concupiſcentia autem rationalis, quia ad obiectum apprehenſum ſm ſe tendere permittitur, reputante aliquo id ſibi pro bono ex ipſa commenſuratione obiecti ad rationem, infinitate modificatum ſortitur effectum. Ex eo enim quòd in voluptate conſtituit quis finem, voluptas non commenſuratur illius rationi vt appetibile, niſi vt infinite appetibile, vt patet. Eſt ergo differentia in-

E ter rationalis, & naturalis concupiſcentiæ obiectum, non ꝙ alterius finis, alterius id qđ eſt ad finẽ, obiectum eſt, ſed qđ alterius, ſcilicet rationalis obiectũ & eſt finis, & hẽt, totaliter rõnẽ finis; alterius vero, ſcilicet naturalis obiectum, etſi ſit finis, non tñ habet totaliter rationem finis, tum quia habet rationẽ modificati ad naturã: tum quia ordinatur ad alium finem inditum. ſ. naturã. Ad obiectionem ergo primã patet quid dicendum eſt: formaliter tñ dicito, quòd concupiſcentia naturalis tendit in aliquid dupliciter, ſcilicet vt apprehenſum, & vt inditum. & concedito, quòd ſtando in apprehenſis tendit in aliquid vt finem, ſed non vt totaliter exercentem rationem finis: quia tota latitudo ſuorũ obiectorũ apprehenſorũ ſubordinatur naturæ vt fini: & propterea nõ ẽ infinita, ſed terminata ad obiectũ apphẽſum terminũ, & finem, vt dictum eſt. Ad ſcđm vero dicitur eodem modo, quòd delectabile eſt ſecundum ſe formaliter obiectum, & finis naturalis concupiſcentiæ, modificatum tamen commenſu-

ratione ad naturam: & ſubordinatum ſini indito, qui eſt natura: propter quod concupiſcentia naturalis ipſius delectabilis ſatiatur. Rationalis autem concupiſcētia delectabilis inſatiabilis eſt, vt patet in perſonis deditis venerei.

¶ Circa reſponſionem ad primū in eodē articulo aduerte, quòd illa verba literę, prout concupiſcitur ſemel in actu, replicanda ſunt ſuper ſecūdo membro, ita quòd ſenſus eſt, ꝙ cōcupiſcibile prout concupiſcitur ſemel in actu, eſt finitum: vel quia eſt finitum ſm rem, vel quia eſt finitum, ſecundū apprehenſionem. Poteſt enim concupiſci ſemel in actu tam finitum quam infinitū ſecundū rē. vt patet in concupiſcente ſimul infinitam pecuniā. Apponit autem has duas conditiones, ſcilicet, vnitatis, & actualitatis: quia plurium concupiſcētiarū nihil prohibet infinitum concupiſcibile eſſe obiectum: & ſimiliter cōcupitum in potentia poteſt infiniti rationem, ſed ſemel & in actu concupitum nō niſi finitum vel vt finitum eſt. Appoſuit autem author verba illa inter primum & ſecundum membrū in litera, cum tamē vtrique mēbro præpoſita clariorem eſſe ciſſent ſenſum prædictum, vt merita ipſi⁹ finiti ſm rē a finito ſm rōnē diſcerneret. Finitum.n. ſecūdum rē ex parte ſui habet, quòd ſemel in actu concupiſcatur. Infinitum autem nō ex parte ſui, ſed rationis apprehēdētis vt finitum, habet vt ſemel in actu concupiſcatur.

ar. 3.
cap. 6. poſt medium tomo 5.
eod. t. Pol. c. 6. tom. 5.
* al. ſimul.
ar. 3. q. 10. a.

nitum potum. Sed ſicut in natura contingit eſſe infinitum in potentia per ſucceſſionem: ita huiuſmo di concupiſcentiā contingit infinitam eſſe per ſucceſſionem, vt ſcilicet, poſt adeptū cibum iterū alia vice deſideret cibum, vel quodcūque aliud, quod natura requirit: quia hmōi corporalia bona cum adueniunt, non perpetuo manēt, ſed deficiūt. Vnde dixit Dominus Samaritanæ, Ioan. 4. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum: ſed concupiſcentia nō naturalis omnino eſt infinita, ſequitur enim rōnē, vt dictum eſt*: rationi aūt cōpetit in infinitum procedere. vnde qui cō cupiſcit diuitias, pōt eas concupiſcere non ad aliquem certum terminū, ſed ſimpliciter ſe diuitē eſſe, quantumcūque poteſt. Pōt & alia ratio aſſignari ſm Philoſophū in 1. Politic.* quare quædam concupiſcentia ſit finita, & quædā infinita. Semper enim concupiſcētia finis, eſt infinita: finis enim p ſe cōcupiſcitur, vt ſanitas: vnde maior ſanitas magis concupiſcitur, & ſic in infinitum: ſicut ſi album per ſe diſgregat magis album, magis diſgregat. Concupiſcentia vero eius quod eſt ad finem, non eſt infinita, ſi ſm illam menſuram appetit, quæ conuenit fini. Vnde qui finem ponunt in diuitiis, habent concupiſcentiam diuitiarū in infinitum: qui autē diuitias appetūt propter neceſſitatem vitæ, concupiſcunt diuitias finitas ſufficiētes ad neceſſitatē vitæ, vt Philoſoph⁹ dicit ibidē.* Et eadē eſt ratio de cōcupiſcētia quarūcunq; aliarū rerū.

Ad primvm ergo dicēdum, ꝙ omne quod cōcupiſcitur, accipitur vt quoddam finitum, vel quia eſt finitum ſm rem, prout concupiſcitur * ſemel in actu: vel quia eſt finitum, ſm quod cadit ſub apprehēſione. Non enim poteſt ſub ratione infiniti apprehendi: quia infinitum eſt, cuius quātitatē accipiētibus, ſemper eſt aliquid extra ſumere, vt dicitur in 3. Phyſic.*

Ad 2m dicendum, ꝙ ratio quodammodo eſt virtutis infinitæ, inquantum poteſt in infinitum aliquid conſiderare, vt apparet in additione numerorum & linearum: vnde infinitum aliquo modo ſumptum, eſt proportionatum rationi. Nam vniuerſale quod ratio apprehendit, eſt quodāmodo infinitum, inquantum in potentia continet infinita ſingularia.

Ad 3m dicendum, ꝙ ad hoc, quòd aliquis delectetur, non requiritur quòd omnia conſequatur, quæ concupiſcit: ſed in quolibet concupito, quod conſequitur, delectatur.

F

QVAESTIO XXXI.

De delectatione ſecundum ſe, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de delectatione, & triſtitia.

¶ Circa delectationem vero conſiderāda ſunt quatuor. Primo, de ipſa delectatione ſecundum ſe. Secundo, de cauſis delectationis. Tertio, de effectibus eius. Quarto, de bonitate, & malitia ipſius.
G

Circa primū quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum delectatio ſit paſſio.

¶ Secūdo, Vtrum ſit in tempore.

¶ Tertio, Vtrū differat a gaudio.

¶ Quarto, Vtrum ſit in appetitu intellectiuo.

¶ Quinto, De comparatione delectationū ſuperioris appetitus, ad delectationem inferioris.

¶ Sexto, De comparatione delectationū ſenſitiuarum adiuicē.
H

¶ Septimo, Vtrum ſit aliqua delectatio non naturalis.

¶ Octauo, Vtrum delectatio poſſit eſſe contraria delectationi.

Articvlvs primvs.

Vtrum delectatio ſit paſſio.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd delectatio non ſit paſſio. Damaſ. enim in 2. lib.* diſtinguit operationem a paſſione, dicens, qd operatio eſt motus, qui eſt ſm naturam: paſſio vero eſt motus contra naturam: ſed delectatio eſt operatio, vt Philoſophus dicit in 7. & 10. Ethicorū.† ergo delectatio nō eſt paſſio.
I

¶ 2 Præt. Pati, eſt moueri, vt dicitur in 3. Phyſi.* ſed delectatio nō conſiſtit in moueri, ſed in motum eſſe, cauſatur enim delectatio ex bono iam adepto. ergo delectatio non eſt paſſio.

¶ 3 Præt. Delectatio cōſiſtit in quadā perfectione delectati, perficit enim operationem, vt dicitur in 10. Ethi.† ſed perfici, non eſt pati, vel alterari, vt dicitur in 7. Phyſicor. & in 2. de Anima. ergo delectatio non eſt paſſio.
K

Sed contra eſt, quod Auguſt. in 10. & 14. de ciuitat. Dei, ponit delectationē, ſiue gaudium, vel lætitiam inter alias paſſiones animæ.

Respon. Dicendum, quòd motus appetitus ſenſitiui ꝓprie paſſio nominat, ſicut ſupra dictū eſt.* Affectio autem quæcunq; ex apprehēſione ſenſitiua procedens, eſt motus appetitus ſenſitiui: hoc autē neceſſe

¶ *Super Quæſtionem trigeſimaprimam Articulum primum.*

In 1. articu. q. 31. collige requiſita ad delectationem, & vide quandoque exigi ſubiectum, obiectū, & tres actus, ſcilicet coniunctiones eorū, quæ diuerſimode fit (vt inferius patet) quā ſignificat ly, cōſtitutio cognitionis tā obiecti, quàm cōiunctionis: & hanc ſignificat ly, ſenſibilis, & immutationis appetitus, quæ eſt formalis delectatio: & hāc ſignificat ly, motus animi: obiectum exigit connaturalitatem, quam ſignificat ly, naturā exiſtentem: coniunctio vero exigit ſimultatem, quam ſignificat ly, tota ſimul. Et ſic diffinitio adunat omnia, quæ inferi⁹ ſingillatim diſcutienda ſunt.

¶ In ſecundo vero nota, ꝙ illa verba, Si bonum adeptum ſit omnino intranſmutabile, delectatio nec per ſe nec per accidens erit in tempore, intelliguntur de bono adepto vt adepto: ita quòd nō ſolum ipſum ſecundum ſe, ſed vt adeptū ſit omnino intranſmutabile, quare erit bonum beans in patria.

¶ In tertio autē aduerte, ꝙ illa verba in calce totius articuli, ſcilicet, ꝙ illis nominibus, ſcilicet, lætitia, exultatione, & iocunditate non vtimur, niſi in naturis rationalibus: intelligenda ſunt ſecundum proprietatem, ꝙ ſcilicet non vtimur eis proprie, niſi irrationalibus, Duo autē hoc propter exultationem, quæ etiam pecorib⁹ attribuitur, vt Auguſt. dicit in epiſtola ad Dardanum, & in Pſal. Montes exultauerunt vt arietes, & colles ſicut agni ouium.

Inf. ar. 4. ad 2. & art. 5. cor. ſi. & ad 2. Et 4. diſ. 49. q. 3. ar. 1. q̄ō. 1.
* li. 2. ort. ſi dei cap. 22.
† li. 7. eth. c. 12. & 13. Et li. 10. c. 1. 3. 4. 6. & 7.
* li. 3. de anima, tex. 28. tom. 2.
† li. 10. eth. c. 4. poſt medium, to. 5.
li. 14. de ciuit. Dei, c. 6. 7. 8. & 9. a medio to. 5.
* q. 22. arti. 3.

A ceſſe eſt competere delectationi. Nam ſicut Philoſophus dicit in 1. Rhetor.* Delectatio eſt quidã motus animæ, & conſtitutio ſimul tota, & ſenſibilis in naturam exiſtentem. Ad cuius intellectum conſiderandũ eſt, ꝙ ſicut contingit in rebus naturalibus aliqua conſequi ſuas perfectiones naturales, ita hoc contingit in animalibus: & quamuis moueri ad perfectionem non ſit totum ſimul, tñ cõſequi naturalem perfectionem, eſt totum ſimul. Hæc autem eſt differentia inter animalia, & alias res naturales, quòd aliæ res naturales qñ conſtituuntur in id, quod conuenit eis ſm naturam, hoc non ſentiunt, ſed animalia hoc ſentiunt: & ex iſto ſenſu cauſatur quidam motus animæ in appetitu ſenſitiuo, & iſte motus eſt delectatio. Per hoc B ergo qđ dicitur, ꝙ delectatio eſt motus animæ, ponitur in genere: per hoc autem ꝙ dicitur, cõſtitutio in exiſtẽtem naturam, ideſt, in id qđ exiſtit in natura rei, ponitur cauſa delectationis. ſ. præſentia connaturalis boni. Per hoc autẽ quod dicitur, ſimul tota, oſtendit quòd conſtitutio non debet accipi prout eſt in conſtitui, ſed prout eſt in conſtitutum eſſe, quaſi in termino motus. Non. n. delectatio eſt generatio, prout Plato poſuit, ſed magis cõſiſtit in factum eſſe, vt dicitur in 7. Ethic.* Per hoc autem quòd dicitur, ſenſibilis, excluduntur perfectiones rerum inſenſibilium, in quibus non eſt delectatio. Sic ergo patet, quòd cum C delectatio ſit motus in appetitu animali conſequens apprehenſionem ſenſus, delectatio eſt paſſio animę.

li. 1. Rhet. c. 10. in fine tom. 6.

li. 7. eth. c. 12. & li. 10 c. 3. to. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd operatio connaturalis non impedita, eſt perfectio ſecunda, vt habetur in 2.* de Anima: & ideo qñ conſtituitur res in propria operatione cõnaturali, & non impedita, ſequitur delectatio, q̃ conſiſtit in perfectum eſſe, vt dictum eſt.† Sic ergo cum dicitur, ꝙ delectatio eſt operatio, nõ eſt prædicatio per eſſentiam, ſed per cauſam.

li. 2. ex tex. 2. 5. & 6. ſimul. to. 3.

† in corp.

Ad 2m dicendũ, ꝙ in animali duplex motus conſiderari poteſt, vnus ſm intentionem finis, qui pertinet ad appetitum: alius ſm executionem, qui pertinet ad exteriorem operationem. Licet ergo in eo, D qui iam conſecutus eſt bonum, in quo delectatur, ceſſet motus executionis, quo tendit ad finem: nõ tñ ceſſat motus appetitiuæ partis, quæ ſicut prius deſiderabat non habitum, ita poſtea delectatur in habito. Licet. n. delectatio ſit quies quędam appetitus cõſiderata præſentia boni delectantis, quod appetitui ſatisfacit: tñ adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili, ratione cuius delectatio motus quidã eſt.

Ad 3m dicendum, ꝙ quamuis nomen paſſionis magis proprie cõueniat* paſſionibus corruptiuis, & in malum tendentibus, ſicut ſunt ægritudines corporales, & triſtitia & timor in anima: tamen etiam in bonum ordinantur aliquæ paſſiones*, vt ſupra dictũ E eſt.* & ſecundum hoc delectatio dicitur paſſio.

q. 22. & 23 art. 1.

Articvlvs II.

Vtrum delectatio ſit in tempore.

Inf. ar. 5. cor. Et 4. d. 49. q. 3. ar. 1. qõ. 3. Et veri. q. 8. ar. 14. ad 13 & li. 1. Rhet. c2. 10. in fi.

AD secvndvm ſic proceditur. Videt ꝙ delectatio ſit in tempore. Delectatio enim eſt motus quidam, vt in 1. Rhet.* Philoſophus dicit: ſed motus oĩs eſt in tempore. ergo delectatio eſt in tempore.

¶ 2 Præt. Diuturnum, vel moroſum dicitur aliquid ſecundum tempus: ſed aliquæ delectationes dicuntur moroſæ. ergo delectatio eſt in tempore.

¶ 3 Præt. Paſſiones animę ſunt vnius generis: ſed aliquæ paſſiões animę ſunt in tẽpore. ergo & delectatio.

A Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 10. Ethicorum*. Quòd ſecundum nullum tempus accipiet quis delectationem.

li. 10. eth. c. 4. & 3 to. 5

Respon. Dicendum, quòd aliquid contingit eſſe in tempore dupliciter, vno modo ſm ſe: alio modo per aliud, & quaſi per accidens. Quia enim tempus eſt numerus ſucceſſiuorum, illa ſm ſe dicuntur eſſe in tempore, de quorum ratione eſt ſucceſſio, vel aliquid ad ſucceſſionem pertinens: ſicut motus, quies, locutio, & alia huiuſmodi: ſm aliud vero, & non per ſe dicuntur eſſe in tempore illa, de quorum ratione non eſt aliqua ſucceſſio, ſed tñ alicui ſucceſſiuo ſubiacent: ſicut eſſe hominem, de ſui rõne non habet ſuc B ceſſionem: nõ. n. eſt motus, ſed terminus motus, vel mutationis, ſcilicet generationis ipſius: ſed quia humanũ eſſe, ſubiacet cauſis trãſmutabilibus, ſm hoc, hominẽ eſſe, eſt in tempore. Sic igitur dicendũ eſt, qđ delectatio ſm ſe quidẽ non eſt in tempore. Si eſt. n. delectatio in bono iam adepto quod eſt quaſi terminus motus: ſed ſi illud bonum adeptum tranſmutationi ſubiacet, erit delectatio per accidens in tempore: ſi autem ſit omnino intranſmutabile, delectatio non erit in tempore nec per ſe, nec per accidens.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd ſicut dicitur in 3. de Anima†, Motus dupliciter dicitur. Vno mõ, qui eſt actus imperfecti, ſcilicet exiſtentis in potẽtia, C inquãtum huiuſmodi; & talis motus eſt ſucceſſiuus, & in tempore. Alius autem motus eſt actus perfecti, ideſt, exiſtentis in actu, ſicut intelligere, ſentire, & velle, & huiuſmodi, & etiam delectari: & huiuſmodi motus non eſt ſucceſſiuus, nec per ſe in tempore.

li. 3. de ani, tex. 28. t. 2.

Ad 2m dicendum, quòd delectatio dicitur moroſa, vel diuturna ſm quod per accidẽs eſt in tempore.

Ad 3m dicendum, quòd aliæ paſſiones non habent pro obiecto bonum adeptum, ſicut delectatio: vnde plus habent de ratione motus imperfecti, quàm delectatio: & per conſequens magis delectationi cõuenit non eſſe in tempore.

D

Articvlvs III.

Vtrum delectatio differat a gaudio.

AD tertivm ſic proceditur. Videtur quòd gaudium ſit omnino idem quod delectatio. Paſſiones enim animæ differunt ſm obiecta: ſed idem eſt obiectum gaudij & delectationis, ſcilicet bonum adeptum. ergo gaudium eſt omnino idem quod delectatio.

Inf. q. 35. ar. 2. & 7. cor. & q. 41. ar. 3. cor. Et 3. di. 27. q. 1. ar. 2. ad 3. Et 4 diſ. 49. q. 3. ar. 3. q. 1. ad 3.

¶ 2 Præt. Vnus motus non terminatur ad duos terminos: ſed idem eſt motus qui terminatur ad gaudiũ & delectationem, ſcilicet concupiſcentia. ergo delectatio & gaudium ſunt omnino idem.

E ¶ 3 Præt. Si gaudium eſt aliud a delectatione, videtur ꝙ pari ratione, & lætitia, & exultatio, & iucunditas ſignificẽt aliquid aliud a delectatione, & ſic erunt omnes diuerſæ paſſiones, quod videtur eſſe falſum. non ergo gaudium differt a delectatione.

Sed contra eſt, quod in brutis animalibus nõ dicimus gaudium, ſed in eis dicimus delectationem. non ergo eſt idem gaudium, & delectatio.

Respon. Dicendum, quòd gaudium, vt Auicenna dicit in lib. ſuo de Anima, eſt quædam ſpecies delectationis. Eſt. n. conſiderandum, quod ſicut ſunt quædã concupiſcentiæ naturales, quædam autem nõ naturales, ſed conſequuntur rõnem, vt ſupra dictum eſt: † ita etiã delectationum quædã ſunt naturales, &

q. præcedẽ. art. 3. c

quædam

quædam non naturales, quæ ſunt cum ratione. Vel ſicut Damaſ.* & Greg. Nyſſe.† dicunt, Quædā ſunt corporales, quædā animales, quod in idem redit. Delectamur enim & in his quæ naturaliter concupiſcimus ea adipiſcentes, & in his quæ concupiſcimus ſm rationem: ſed (G) nomen gaudij non habet locum, niſi in delectatione, quæ conſequitur rationem: vnde gaudium non attribuimus brutis animalib⁹, ſed ſolum nomen delectationis. Omne autem, quod cōcupiſcimus ſm naturam, poſſumus etiam cum delectatione rationis concupiſcere, ſed non econuerſo: vnde de omnibus, de quibus eſt delectatio, poteſt eſſe gaudium in habentibus rationem, quamuis non ſemper de omnibus ſit gaudium. (H) Quādoque enim aliquis ſentit aliquam delectationē ſm corpus, de qua tamen non gaudet ſecundum rationē. & ſecundum hoc patet, ꝙ delectatio eſt in his, plus quàm gaudium.

Lib. 2. de orth. fide. c. 13. & 22. in princ. †Lib. 4. ca. 10. & 12. i fine.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ cum obiectum appetitus animalis ſit bonum apprehenſum, diuerſitas apprehenſionis pertinet quodammodo ad diuerſitatem obiecti: & ſic delectationes animales, quæ dicuntur etiam gaudia, diſtinguuntur a delectationibus corporalibus, (I) quæ dicuntur ſolum delectationes, ſicut & de concupiſcentijs ſupra dictum eſt*.

q. præc. ar. 3. ad 2.

AD 2m dicendum, ꝙ ſimilis differentia inuenitur etiam in concupiſcētijs: ita quod delectatio reſpondeat concupiſcentiæ, & gaudium reſpondeat deſiderio, quod magis videtur pertinere ad concupiſcentiam animalem, & ſic ſecundum differētiam motus, eſt etiam differentia quietis.

(K) AD 3m dicendum, ꝙ alia nomina ad delectationem pertinentia, ſunt impoſita ab effectibus delectationis, nam lætitia imponitur a dilatatiōe cordis, ac ſi diceretur, latitia, exultatio vero dicit' ab exterioribus ſignis delectationis interioris quæ apparent exterius, inquantum. ſ. interius gaudium proſilit ad exteriora. Iucunditas vero dicitur a quibuſdā ſpecialibus lætitiæ ſignis, vel effectibus: & tamen omnia iſta nomina videntur pertinere ad gaudium. nō enim vtimur eis niſi in naturis rationalibus.

(G) ARTICVLVS IIII.

Vtrum delectatio ſit in appetitu intellectiuo.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ delectatio non ſit in appetitu intellectiuo. Dicit enim Philoſophus in. 1. Rhet.* quòd delectatio eſt motus quidā ſenſibilis, qui nō eſt in parte intellectiua. ergo delectatio nō eſt in parte intellectiua.

Inf. q. 35. ar. 1. cor. & 1. diſt. 45. ar. 1. cor. & 4. di. 49. q. 3. ar. 1. q. 1. & 2.
Lib. 1. rheto. cap. 11. in fi.

(H) ¶ 2 Præt. Delectatio eſt paſſio quædam: ſed omnis paſſio eſt in appetitu ſenſitiuo. ergo delectatio non eſt niſi in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præt. Delectatio eſt communis nobis & brutis. ergo non eſt niſi in parte, quæ nobis & brutis communis eſt.

SED CONTRA eſt quod in Pſal. 36. dicitur, Delectare in Domino: ſed ad Deum non poteſt extendi appetitus ſenſitiuus: ſed ſo- (I) lum intellectiuus. ergo delectatio poteſt eſſe in appetitu intellectiuo.

RESPON. Dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt*, delectatio quædam ſequitur apprehenſionem rationis. Ad apprehenſionem autem rationis non ſolum commouetur appetitus ſenſitiuus per applicationem ad aliquid particulare, ſed etiam appetitus intellectiuus, qui dicitur volūtas. & ſm hoc, in appetitu intellectiuo, ſiue in voluntate eſt delectatio, quæ dicitur gaudium, nō (K) autem delectatio corporalis. Hoc tamē intereſt inter delectationem vtriuſque appetitus, ꝙ delectatio appetitus ſenſibilis eſt cum aliqua tranſmutatione corporali: delectatio autem appetitus intellectiui nihil aliud eſt, quàm ſimplex motus voluntatis. & ſm hoc Aug. dicit in

art. præc.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæprimæ Articulum quartum.*

CIrca dicta in 4. artic. Scotica ſubtilitas diſcutiēda occurrit. Ipſe nanq;, vt ſuperius allegatum eſt, ponit in voluntate non ſolū operationes, ſed paſſiones, illas liberas, iſtas naturales: illas a voluntate in volūtate, illas in volūtate ab obiecto. vnde in 3. ſenten. diſt. 15. ex propoſito probare nititur triſtitiā in volūtate non eſſe operationē eius, ſed paſſionē quadrupliciter. primo, quia ſi eſt operatio, aut eſt velle, aut nolle: ſed nō ē velle vt patet, nec nolle, vt probat: quia deus & beati poſſunt nolle, & tamē non poſſunt triſtari. Secundo, quia ſumme nolente Sorte aliquid euenire, ſi illud eueniat, triſtabitur: & tamen in eo nō fiet aliqua operatio ſimpl'r, nec ſecundum aliquem gradū, quia iā ponit' q̄d ſumme noluit. Tertio, quia operatio eſt immediate in poteſtate volūtatis, vt patet de velle & nolle. Triſtari autē non eſt in poteſtate volūtatis, cum nolitū aduenit. Quarto, quia operatio eſt & a volūtate, & in volūtate: triſtitia āt eſt q̄dē in volūtate, ſed nō a volūtate: eſt.n. de his quæ nobis nolentibus accidunt.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis motæ hoc in tractatu, ſcilicet de delectatione, quia oppoſitorum eadem eſt diſciplina, nec inferius ſpecialiter quæretur de triſtitia, an ſit in volūtate: ſciēdū, ꝙ ſi ſolæ delectatiōes & triſtitiæ eſſent paſſiones, cum ipſæ conſequantur alios motus appetitus, amorem, & odium formaliter, vel virtualiter (nihil enim delectat niſi amatum, & nihil contriſtat niſi odio habitū, ſeu nolitum) dicendum videretur, quòd paſſiones differunt ab operatiōibus in voluntate: quia illæ immediatæ ſunt illi, hę autē mediantibus illis: ſed quoniam, vt ex dictis patet, amor eſt prima paſſio, quæ tamen in volūtate manifeſte eſt operatio: ideo non poteſt talis conditio vniuerſaliter aſſignari paſſionibus tranſlatis in voluntatem. Propter ꝙ ad tales paſſiones deſcēdendo, dico quatuor. Primo quòd tam delectatio quàm triſtitia eſt a voluntate, & in voluntate. probatur. Omnis motus volūtatis eſt a duobus motoribus, altero quo ad ſpecificationem, altero quo ad exercitium: & motor quo ad primum eſt obiectū, quo ad ſecun- (F) dū vero eſt triplex, ſcilicet deus, natura, & libertas, vt ex ſupradictis patet: & quocunq; horum cauſante, voluntas ipſa cauſat, vt ex ſupradictis patet. Igitur omnis motus voluntatis cauſatur a voluntate quo ad exercitium actus, ab obiecto autem quo ad ſpecificam determinationem. Delectatio igitur & triſtitia, cū ſint animi motus ſecūdū appetitū intellectiuū, vt modo loquimur, a volūtate ſūt; & in volūtate, quia immanentes actus ſunt. Secundo, quòd delectatio, proprie loquendo, non eſt velle, nec triſtitia nolle. probatur: quia ſuperi⁹ fruitio actus ſpecie diſtinctus eſt contra velle & intendere: conſtat autē, quòd delectatio in voluntate aut eſt fruitio, aut eius ſpecies. Et pari ratione triſtitia, vt ibi inuenitur, diſtinguenda videtur a nolle: & hoc loquendo proprie de velle, & nolle. Et ſi largo vocabulo per velle, omnis acceptatio volūtatis, & per nolle omnis refutatio ſignificetur, vt Auguſtini authoritas a litera allata ſonat, dicēs quòd lætitia eſt voluntas: ſic delectatio eſt velle, & triſtitia nolle. Tertio, ꝙ tā delectatio, quàm triſtitia eſt a voluntate vt natura, ſeu naturaliter declaratur ex antedictis: & quòd aliqua operatio eſt a voluntate naturaliter, & ꝙ fruitio dei clare viſi eſt naturalis. & probatur: quia non in poteſtate noſtra eſſe videtur triſtari, vel delectari, apprehenſis delectabilibus, & triſtabilibus ipſi voluntati. i. volitis, aut nolitis a nobis. Quarto, quòd delectatio & triſtitia habent magis rationē paſſionis in volūtate, quàm amor & odium: pro quanto illæ ſunt vniuerſaliter a voluntate vt natura, hæc non. Et ideo volūtas ad hoc ſe habet magis actiue, quam ad illas immediate: quoniā ad hoc cum dominio, ad illas non. Et propterea putatæ ſunt vere paſſiones. i. cauſatæ ſolūmodo ab obiectis immediate, cum tamen ſint operationes naturales ipſius voluntatis, conſequentes ab ipſa, & in ipſa ex obiectis apprehenſis & volitis, aut nolitis formaliter vel virtualiter. Et quia hoc medium eſt intereſſe inter paſſiones, vt Scot. poſuit, & eſſe omnino operationes voluntarias: ideo obiecta utramque veritatem participant, ſoluenda tamen ſimpliciter ſunt, & dicendum ad primum, quòd triſtitia, proprie loquendo, nec eſt velle, nec nolle,

ſed

c. 6. & 8. circa princi. to. 5.

ſed operatio cōtraria fruitioni, communiter tñ loquendo, eſt nolle: non tñ ſequitur, ergo poteſt eſſe in deo vel beatis: quia non eſt omne nolle. non.n. ſe habet conuertibiliter, ſed ſicut animal & homo.

c. 4. poſt medio tom. 5.

¶ Ad ſecundum, ꝙ ſumme nolente Sorte aliquid euenire, & tñ euenlente triſtabitur, reſultante ex euentu appreheſo in voluntate, nouo motu triſtitiæ, nec inconueniet communicando cū iſtis in abuſione vocabulorum, ꝙ cum ſumma nolitione obiecti abſolute, vel futuri, adueniat alia nolitio eiuſdem iam præſentis: ſic .n. cauſat triſtitiam. Aliter.n. mouet præſens, & aliter abſens obiectum, vt dictum eſt.

li. 7. eth. ca. vlt. circa finé to. 5.

¶ Ad tertium, negatur ꝙ omnis operatio ſit immediate in poteſtate volūtatis: immo aliqua nunquam, vt prima: aliqua mediate, vt delectatio, mediante .ſ. apprehenſione, vel amore obiecti.

†c. vl. nō remote a fine

¶ Ad quartum, dicitur, ꝙ cum hoc, ꝙ triſtitia eſt de his quæ nobis nolentibus accidunt, ſtat quòd ſit a voluntate vt natura immediate.

c. vl. nō procul a fine.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimeprimæ Articulum quintum.*

IN articulo quinto nota illa verba, Vnde & delectationes ſenſibiles nō ſunt totæ ſimul. Ex hoc enim patet, ꝙ cum de ratione delectationis dicitur, ꝙ eſt tota ſimul, intelligitur de ea per ſe: ſcilicet per accidens cōiungat oppoſitum. Coniunctio enim in qua delectatio conſiſtit, non eſt ſucceſſiua niſi ratione motus adiuncti, vt hic dicitur: & ex hoc ipſo deficit a perfectione delectationis illa, quæ hoc accidens habet annexum, ex quo nō eſt tota ſimul. Delectatio igitur ſecundum ſe eſt tota ſimul, & abſque tempore, vt in articulo ſecundo diſcuſſum eſt: per accidens autem aliqua eſt non tota ſimul, & in tēpore.

Inf. q. 38. 2. 4. cor. Et 4. di. 49. q. 3. ar. 5. q. 1. Et 1. Eth. le. 13 co. 1. Et 12 Met. le. 6.

c. 5. Et 3. co. 5.

4. de ciuit. Dei,* quòd cupiditas & lætitia nihil eſt aliud, quàm voluntas in eorum conſecutione ꝗ volumus.

Ad primvm ergo dicendū, quòd in illa diſfinitione Philoſophi, ſenſibile ponitur communiter pro quacunque apprehenſione. Dicit enim Philoſophus in 10. Eth.* quòd ſecundum omnem ſenſum eſt delectatio, ſimiliter autem & ſecundum intellectum, & ſpeculationem: uel poteſt dici, ꝙ ipſe diffinit delectationem appetitus ſenſitiui.

Ad 2^m dicendum eſt, ꝙ delectatio habet rationem paſſionis, proprie loquendo, inquantum eſt cū aliqua transmutatione corporali: & ſic non eſt in appetitu intellectiuo, ſed ſecundum ſimplicem motum. ſic enim etiam eſt in Deo & in angelis: vnde dicit Philoſophus in 7. Eth.* quòd Deus vna ſimplici operatione gaudet. Et Dio. dicit in fin. cæle. Hierar. † quòd angeli non ſunt ſuſceptibiles noſtræ paſſibilis delectationis, ſed congaudent Deo ſecundum incorruptionis lætitiam.

Ad 3^m dicendum, ꝙ in nobis non ſolum eſt delectatio, in qua communicamus cum brutis: ſed etiā in qua communicamus cum angelis. vnde ibidem Dionyſ. dicit,* quòd ſancti homines multotiens fiunt in participatione delectationum angelicarum: & ita in nobis eſt delectatio non ſolum in appetitu ſenſitiuo, in quo communicamus cum brutis, ſed etiā in appetitu intellectiuo, in quo communicamus cum angelis.

Articvlvs V.

Vtrum delectationes corporales, & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus, & intelligibilibus.

AD qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd delectationes corporales, & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus intelligibilibus. Omnes enim aliquam delectationem ſequuntur, ſecūdum Philoſophum in 10. Eth.* ſed plures ſequuntur delectationes ſenſibiles, quàm delectationes ſpirituales intelligibiles. ergo delectationes corporales ſunt maiores.

¶ 2 Præt. Magnitudo cauſæ ex effectu cognoſcitur: ſed delectationes corporales habent fortiores effectus. transmutant enim corpus, & quibuſdā inſanias faciunt, vt dicit in 7. Eth.* ergo delectationes corporales ſunt fortiores.

ca. p3. circa mediū, t. 5.

¶ 3 Præt. Delectationes corporales oportet temperare, & refrænare propter earum vehementiam: ſed delectationes ſpirituales non oportet refrænare, ergo delectationes corporales ſunt maiores.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 118. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo. Et Philoſophus dicit in 10. Ethic.* quòd maxima delectatio eſt, quæ eſt ſm operationem ſapientiæ.

c. 7. & 8. to. 5.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt,* Delectatio prouenit ex coniunctione cōuenientis, cum ſentitur & cognoſcitur. In operibus autem animæ, præcipue ſenſitiuæ & intellectiuæ, eſt hoc conſiderandum, quòd cum non tranſeant in materiam exteriorem, ſunt actus, vel perfectiones operantis, ſcilicet intelligere, ſentire, velle, & huiuſmodi: nam actiones, quæ tranſeunt in exteriorem materiam, magis ſunt actiones & perfectiones materiæ transmutatæ: Motus enim eſt actus mobilis a mouente. Sic igitur prædictæ actiones animæ ſenſitiuæ & intellectiuæ, & ipſæ ſunt quoddam bonum operantis, & ſunt etiam cognitæ per ſenſum, vel intellectum: vnde etiam ex ipſis conſurgit delectatio, & non ſolum ex eorum obiectis. Si igitur comparentur delectationes intelligibiles delectationibus ſenſibilibus, ſecundū quod delectamur in ipſis actionibus (puta, in cognitione ſenſus, & in cognitione intellectus) non eſt dubium, quòd multo ſunt maiores delectationes intelligibiles, quàm ſenſibiles. Multo enim magis delectatur homo de hoc, quòd cognoſcit aliquid intelligendo, quàm de hoc, quòd cognoſcit aliquid ſentiendo: quia intellectualis cognitio & perfectior eſt, & etiam magis cognoſcitur, quia intellectus magis reflectitur ſupra actum ſuum, quàm ſenſus. Eſt etiam cognitio intellectiua magis dilecta: nullus enim eſt qui non vellet magis carere viſu corporali, quàm viſu intellectuali, eo modo quo beſtiæ, vel ſtulti carent, ſicut Auguſt. dicit in lib. de ciuit. Dei.* Sed ſi comparentur delectationes intelligibiles ſpirituales delectationibus ſenſibilibus corporalibus, ſic ſecundum ſe & ſimpliciter loquendo, delectationes ſpirituales ſunt maiores: & hoc apparet ſecundum tria, quæ requiruntur ad delectationem, ſcilicet bonum coniunctum, & id cui coniungitur, & ipſa coniunctio. Nam ipſum bonū ſpirituale & eſt maius, quàm corporale bonum, & eſt magis dilectum: cuius ſignum eſt, quòd homines etiam a maximis corporalibus voluptatibus abſtinent, vt non perdant honorem, qui eſt bonum intelligibile: ſimiliter etiam ipſa pars intellectiua eſt multo nobilior, & magis cognoſcitiua, quàm pars ſenſitiua. Coniunctio etiā vtriuſque eſt magis intima, & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem eſt, quia ſenſus ſiſtit circa exteriora accidentia rei: intellectus vero penetrat vſq; ad rei eſſentiam. Obiectum enim intellectus eſt quod quid eſt: perfectior autem eſt, quia coniunctioni ſenſibilis ad ſenſum adiungitur motus, qui eſt actus imperfectus: vnde & delectationes ſenſibiles non ſunt totæ ſimul, ſed in eis aliquid pertranſit, & aliquid expectatur conſummandum, vt patet in delectatione ciborum & venereorum: ſed intelligibilia ſunt abſque motu, vnde delectationes tales ſunt totæ ſimul. Eſt etiam firmior, quia delectabilia corporalia ſunt

ar. 1.

D. 1152

li. 14. de tri. cap. 14. poſt mediū, to. 5.

corru-

corruptibilia, & cito deficiunt: bona vero ſpiritualia ſunt incorruptibilia: ſed quo ad nos, delectationes corporales ſunt magis vehementes pp tria. Primo, quia ſenſibilia ſunt magis nota quo ad nos, quàm intelligibilia. Secundo etiam, quia delectationes ſenſibiles, cum ſint paſſiones ſenſitiui appetitus, ſunt cum aliqua tranſmutatione corporali, quod nõ contingit in delectationibus ſpiritualibus, niſi per quandã redundantiã a ſuperiori appetitu in inferiorẽ. Tertio, quia delectationes corporales appetuntur vt medicinæ quędã cõtra corporales defectus, vel moleſtias, ex quibus triſtitiæ quędã cõſequunt. vnde delectationes corporales, triſtitiis hmõi ſuperuenientes, magis ſentiuntur: & per conſequẽs, magis acceptantur, q̃ delectationes ſpirituales, quę non habent triſtitias contrarias, vt infra* dicetur.

q.35.art.4.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ ideo plures ſequũtur delectationes corporales: quia bona ſenſibilia ſũt magis, & pluribus nota: & etiã quia homines indigẽt delectationibus, vt medicinis cõtra multiplices dolores, & triſtitias. Et cum plures hominũ nõ poſſint attingere ad delectatiões ſpirituales, q̃ ſunt proprię virtuoſorum, cõſequens eſt, ꝙ declinent ad corporales.

AD 2m dicendum, ꝙ tranſmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus, inquantum ſunt paſſiones appetitus ſenſitiui.

AD 3m dicendũ, ꝙ delectationes corporales ſunt ſm partem ſenſitiuã, quæ regulatur ratione: & ideo indigent temperari & refrænari per rationem, ſed delectationes ſpirituales ſunt ſm mentem, quæ eſt ipſa regula: vnde ſunt ſm ſeipſas ſobriæ & moderatæ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum delectationes tactus ſint maiores delectationibus, quæ ſunt ſecundum alios ſenſus.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videt ꝙ delectationes, quæ ſunt ſm tactum, non ſint maiores delectationibus, quæ ſunt ſecundum alios ſenſus. Illa enim delectatio videtur eſſe maxima, qua excluſa, gaudium omne ceſſat: ſed talis eſt delectatio quæ eſt ſm viſum. Dicitur .n. Tobiæ 5. Quale gaudiũ erit mihi, qui in tenebris ſedeo, & lumẽ cœli nõ video? ergo delectatio, q̃ eſt per viſum, eſt maxima inter ſenſibiles delectatiões.

¶ 2 Præt. Vnicuique fit delectabile illud, quod amat, vt Philoſophus dicit in 1. Rhetor.* ſed inter alios ſenſus maxime diligit viſus. ergo delectatio, quæ eſt ſecundum viſum, eſt maxima.

¶ 3 Præt. Principium amicitiæ delectabilis, maxime eſt viſio: ſed cauſa talis amicitiæ eſt delectatio. ergo ſecundum viſum videtur eſſe maxime delectatio.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 3. Eth.* ꝙ maxime delectationes ſunt ſm tactum.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* Vnũquodque, inquantum amatur, efficitur

F delectabile: ſenſus autem, vt dicitur in 1. Met.* pp duo diliguntur, ſcilicet pp cognitionẽ, & pp vtilitatem: vnde & vtroque modo cõtingit eſſe delectationem ſm ſenſum. Sed quia apprehendere ipſam cognitionem tanquã bonum quoddã, proprium eſt hoĩs: ideo primæ delectationes ſenſuum, q̃. ſ. ſunt ſm cognitionem, ſunt propriæ hominum: delectationes autem ſenſuum, inquantum diliguntur pp vtilitatem, ſunt communes

G oĩbus animalibus. Si igitur loquamur de delectatione ſenſus, q̃ eſt ratione cognitionis, manifeſtum eſt, ꝙ ſm viſum eſt maior delectatio, quàm ſm aliquem alium ſenſum. Si autem loquamur de delectatione ſenſus, quę eſt ratione vtilitatis, ſic maxima delectatio eſt ſm tactum. Vtilitas enim ſenſibilium attenditur ſm ordinem ad conſeruationem naturę animalis: ad hanc autem vtilitatem propinquius ſe habent ſenſibilia tactus.

H Eſt.n. tactus cognoſcitiuus eorũ, ex quibus conſiſtit animal .ſ. calidi, & frigidi, & humidi, & ſicci, & hmõi: vñ ſm hoc delectationes, quæ ſunt ſm tactum, ſunt maiores, quaſi fini propinquiores: & pp hoc etiam animalia alia, quæ non habent delectationem ſm ſenſum, niſi ratione vtilitatis, non delectantur ſm alios ſenſus, niſi in ordine ad ſenſibilia tactus. Neque .n. odoribus leporum canes gaudent, ſed cibatione: neq; leo voce

I bouis, ſed comeſtione, vt dr in 3. Eth.* Cum igitur delectatio tactus ſit maxima rõne vtilitatis, delectatio aũt viſus ratione cognitionis, ſi quis vtrãq; comparare velit, inueniet ſimpliciter delectationẽ tactus eſſe maiorem delectatione viſus, ſm qd conſiſtit infra limites ſenſibilis delectationis: quia manifeſtum eſt ꝙ id, quod eſt naturale, in vnoquoq; eſt potentiſſimũ. Huiuſmodi aũt delectationes tactus ſunt, ad quas ordinãtur concupi-

K ſcentiæ naturales, ſicut cibi, & venerea, & huiuſmodi. Sed ſi conſideremus delectationes viſus, ſecundum quod viſus deſeruit intellectui, ſic delectationes viſus erunt potiores ea ratione, qua & intelligibiles delectationes ſunt potiores ſenſibilibus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gaudium, ſicut ſupra dictum eſt,* ſignificat animalem delectationem, & hæc maxime pertinet ad viſum: ſed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum. ar.3.

AD 2m dicendum, ꝙ viſus maxime diligitur propter cognitionem, eo quòd multas rerum differentias nobis oſtendit, vt ibidem dicitur.* li.1. Meta. circa princ. tom. 3.

AD 3m dicendum, ꝙ alio modo delectatio eſt cauſa amoris carnalis, & alio mõ viſio: nã delectatio &c.

maxi-

¶ Super Quæſtionis trigeſimæprimæ Articulum ſextum.

IN articulo ſexto aduerte, quòd cũ dicitur, quòd delectationes tactus ſunt ad quas ordinantur concupiſcentiæ naturales, poteſt tripliciter intelligi. Primo cum præciſione, vt ſcilicet ad ſolas delectationes ſenſuum in quantum vtiles, quæ appellantur in litera delectationes tactus, ordinentur concupiſcentiæ naturales: & hunc ſenſum inſinuat diſtinctio harum delectationum contra delectationes ſenſuum, inquantum faciunt cognoſcere, cum illæ ſint naturales, iſtæ non: & ideo illæ potiores. Sed contra hunc ſenſum occurrit authoritas Ariſtotelis in in primo Rhetoricæ capitulo decimotertio, ponens concupiſcentias & delectationes naturales, quæcunque ſunt, non per æſtimare aliquid: & ſubdit, quòd tales ſunt quęcunque dicuntur eſſe natura: & ſubiungit de ſenſibus omnibus. Et confirmatur ratione, quia pulchra delectant viſum: & ſimiliter ſuaues cantus auditũ, & et ſoni abſque omni vtilitate, & abſque exiſtimatione, ſola naturali conuenientia, vt experientia teſtatur. Secundo igitur poſſunt intelligi ſecundum excellentiam, vt ſcilicet ad primas delectationes maxime ordinẽtur concupiſcentiæ naturales. Et ex hoc habet intentum author ex naturalitate, quia ex hoc ꝙ naturale eſt potentiſſimũ in vnoquoque, magis naturale eſt potentius: ac per hoc delectationes illę, ad quas præcipue ordinantur cõcupiſcentiæ naturales, ſunt maiores. Poteſt etiam tertio dici, quòd licet ambæ delectationes, ſcilicet tactus, & viſus, ſint ſecundum ſe naturales cum ſuis concupiſcentiis: comparatæ tamen adinuicem, delectatio viſus habet rationem animalis, & delectatio tactus, naturalis: quia tactus fundamentum, eſt & neceſſarium naturæ, viſus autem ad bene eſſe poſterius aduenit. Et quia litera comparabat delectationem horum duorum ſenſuum: ideo illã, quæ tactus eſt, diſtinxit contra illam, vt naturalem contra animalem. & huic ſenſui fauent comparatiua aduerbia in reſponſione ad primũ in litera poſita.

2.2.q.15.2. 3.cor. Et q.141.art.4. co. & ad 3. & ar.7.cor. Et 4.di.49. q.3.ar.1.q.3. Et mal. q.14.ar.4. cor.& ad 1.

*c.11 tn.6.

c.10.to.5.

artic.2.

li.1.metaph. non procul a princ.t.3.

c.10. poſt mediũ, t.5.

maxime quæ eſt ſm tactum, eſt cauſa amicitiæ delectabilis per modum finis: viſio autem eſt cauſa, ſicut vnde eſt principium motus, inquantũ per viſum amabilis imprimitur ſpecies rei, quæ allicit ad amandum, & ad concupiſcendum eius delectationem. A

ARTICVLVS VII.

Vtrum aliqua delectatio ſit non naturalis.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nulla delectatio ſit innaturalis. Delectatio .n. in affectibus animæ proportionatur quieti in corporibus: ſed appetitus corporis naturalis nõ quieſcit niſi in loco cõnaturali. ergo nec quies appetitus animalis, quæ eſt delectatio, poteſt eſſe niſi in aliquo connaturali. nulla ergo delectatio eſt non naturalis.

Lib. 1. rhet. c. 11. circa priu. to. 6.

¶ 2 Præt. Illud quod eſt contra naturam, eſt violentum: ſed omne violentum eſt contriſtans, vt dicitur in 5. Metaphyſic.* ergo nihil, quod eſt contra naturam, eſt delectabile.

ar. 1. huius quæſt.

¶ 3 Præt. Conſtitui in propriam naturam, cum ſentitur, cauſat delectationem, vt patet in diffinitione Philoſophi ſupra poſita:* ſed cõſtitui in naturã, vnicuiq; eſt naturale: quia motus naturalis ẽ, qui eſt ad terminum naturalem. ergo omnis delectatio eſt naturalis.

ca. 12. parũ a pricipio, & c. vl. to. 5

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 7. Ethic.* quòd quædam delectationes ſunt ægritudinales, & contra naturam.

ex co. 4. Et 5. habetur, to. 2.

RESPON. Dicendum, ꝙ naturale dicitur, qd eſt ſm naturam, vt dicitur in 2. Phyſic.* Natura autem in homine dupliciter ſumi poteſt, Vno modo prout intellectus & ratio eſt potiſſime hominis natura: quia ſm eam homo in ſpecie conſtituitur, & ſm hoc naturales delectationes hominum dici poſſunt: quia ſunt in eo, quod conuenit homini ſm rationem: ſicut delectari in contemplatione veritatis, & in actibus virtutum, eſt naturale hominum. Alio modo poteſt ſumi natura in homine ſm quod condiuiditur rationi, ſcilicet id quod eſt commone homini, & aliis, præcipue quòd rationi non obedit: & ſm hoc ea, quæ pertinent ad conſeruationem corporis, vel ſm indiuiduum, vt cibus, potus, lectus, & huiuſmodi: vel ſm ſpeciem, ſicut venereorum vſus dicuntur homini delectabilia naturaliter. ſm vtraſque autem delectationes contingit aliquas eſſe innaturales, ſimpliciter loquendo, ſed connaturales ſm qoid. Contingit .n. in aliquo indiuiduo corrumpi aliquod principiorum naturalium ſpeciei: & ſic id quod eſt contra naturam ſpeciei, fieri per accidens naturale huic indiuiduo: ſicut huic aquæ calefactæ eſt naturale, ꝙ calefaciat. Ita igitur contingit, ꝙ id, quod eſt contra naturam hominis vel quantum ad rationem, vel quantũ ad corporis conſeruationem, fiat huic homini connaturale pp aliquam corruptionem naturæ in eo exiſtentem: quæ quidem corruptio poteſt eſſe vel ex parte corporis, ſicut ex ægritudine, ſicut febricitãtibus dulcia videntur amara, & econuerſo: ſiue pp malam complexionem, ſicut aliqui delectantur in comeſtione terræ, vel carbonum, vel aliquorum huiuſmodi: vel etiam ex parte animæ, ſicut propter conſuetudinem aliqui delectantur in comedendo homines, vel in coitu beſtiarum, aut maſculorum, aut aliorum huiuſmodi, quæ non ſunt ſm naturam humanam. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum delectatio poſſit eſſe delectationi contraria.

AD OCTAVVM ſic ꝓceditur. Vr quòd delectationi non ſit delectatio contraria. Paſſiones .n. animæ ſpeciem & cõtrarietatẽ recipiunt ſecundũ obiectum: obiectum autem delectationis eſt bonum. cum igitur bonum non ſit contrarium bono, ſed bonum malo contrarietur, & malum malo, vt dicitur in prædicamentis:* videtur quòd delectatio non ſit contraria delectationi. B

In poſt prædic. c. de oppoſitis circa prin. t. 1.

¶ 2 Præt. Vni eſt cõtrarium vnum, vt probatur in 10. Metap.† ſed delectationi contraria eſt triſtitia. nõ ergo delectationi contraria eſt delectatio.

† text. 17. to. 3.

¶ 3 Præt. Si delectationi contraria eſt delectatio, hoc non eſt niſi pp contrarietatẽ eorum in quibus aliquis delectatur: ſed hæc differẽtia eſt materialis, contrarietas aũt eſt differentia ſm formã, vt dr in 10. Metap.* ergo contrarietas non eſt delectationis ad delectationem. C

tex. 13. t. 3.

SED CONTRA, Ea quę ſe impediunt in eodem genere exiſtentia ſm Philoſoph.* ſunt contraria: ſed quædam delectationes ſeinuicem impediunt, vt dicitur in 10. Ethicorum.† ergo aliquæ delectationes ſunt contrariæ.

li. 10. Meta. tex. 13. Et 14. to. 3.

ca. 5. inter principium & medium to. 5.

RESPON. Dicendum, ꝙ delectatio in affectionibus animæ, ſicut dictum eſt,* proportionatur quieti in corporibus naturalibus. Dicuntur aũt duę quietes eſſe contrariæ, q̃ ſunt in contrariis terminis: ſicut quies q̃ eſt ſurſum, ei q̃ ẽ deorſum, vt dr 5. Phyſi.* vñ & contingit in affectibus animæ duas delectationes eſſe contrarias. D

ar. 1. huius q quæſt.

li. 5. Phyſi. tex. 54. t. 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ verbum illud Philoſophi, eſt intelligẽdum, ſm quod bonum & malum accipitur in virtutibus & vitiis: nam inueniuntur duo contraria vitia, non autem inuenitur virtus cõtraria virtuti. In aliis aũt nil prohibet duo bona eſſe adinuicẽ contraria: ſicut calidum & frigidum, quorũ vnum eſt bonũ igni, alterum aquæ. Et per hunc modũ delectatio poteſt eſſe delectationi contraria, ſed hoc in bono virtutis eſſe non põt: quia bonum virtutis nõ accipitur, niſi p conuenientiã ad aliqd vnũ. ſ. rõnẽ. E

AD 2m dicendum, ꝙ delectatio ſe habet in affectibus animæ, ſicut quies naturalis ĩ corporibus: eſt .n. in aliquo conuenienti, & quaſi connaturali. Triſtitia autem ſe habet ſicut quies violenta. Triſtabile .n. repugnat appetitui animali, ſicut locus quietis violentæ appetitui naturali: quieti autem naturali opponitur &

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæprimæ Articulum octauum.*

ARticulo ſeptimo omiſſo, circa octauum in reſpõſione ad tertium, dubium occurrit: quia ſuperius in quæſtio. 30. arti. ſecundo dictum eſt, quòd differentia obiecti ſecundum naturam facit materialem diuerſitatem paſſionum, hic vero dicitur ꝙ obiecta delectationũ diuerſificant nõ ſolum materialiter, ſed formaliter delectationem.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd doctrina ſuperiori nõ repugnat præſens: quoniam ibi diximus, quòd diuerſitas obiecti ſecundum virtutem cauſat diuerſitatem paſſionum, non autem diuerſitas ſecũdum naturam. Et vtrunque eſt verum vniuerſaliter intellectum: non enim omnis diuerſitas naturæ obiecti diuerſificat ſpeciem paſſionis. nunc vero dicimus, quòd aliqua diuerſitas naturæ obiecti (illa ſcilicet quæ redundat in diuerſam rationem delectabilis) diuerſificat ſpeciem paſſionis. conſtat autem hæc ſibinuicem nõ aduerſari, nec hoc eſt ſingulare in delectatione: nã idẽ eſt de cõcupiſcentia iudicium. Cum enim cõcupiſcentia ſit appetitus delectabilis, ad delectationẽ que ſe habeat vt motus ad quietem ipſum terminantẽ, conſequẽs eſt, quòd delectabilibus exiſtentibus cõtrariis, ac per hoc diſtinctis ſpecie, neceſſe ſit & delectationes, & cõcupiſcentias eſſe cõtrarias, ac per hoc ſpecifice diſtinctas.

& quies violenta eiuſdem corporis, & quies naturalis alterius, vt dicitur in 5. Phyſi.* vnde delectationi opponitur & delectatio, & triſtitia.

Li. 5. Phy. tex. 54. & 55. com. a.

Ad 3m dicendum, quòd ea in quibus delectamur, cũ ſint obiecta delectationis, non ſolum faciunt differentiã materialẽ, ſed ẽt formalẽ, ſi ſit diuerſa ratio delectabilitatis. Diuerſa enim ratio obiecti diuerſificat ſpeciem actus, vel paſſionis, vt ex ſupradictis patet*.

quæſt. 23.

QVAESTIO XXXII.

De cauſa delectationis, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de cauſis delectationis.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis.
¶ Secũdo, Vtrum motus ſit cauſa delectationis.
¶ Tertio, Vtrũ ſpes & memoria.
¶ Quarto, Vtrum triſtitia.
¶ Quinto, Vtrum actiones aliorũ ſint nobis delectationis cauſa.
¶ Sexto, Vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis.
¶ Septimo, Vtrũ ſimilitudo ſit cauſa delectationis.
¶ Octauo, Vtrũ admiratio ſit cauſa delectationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis.

Ad primum ſic procedit. Videtur q operatio nõ ſit ꝓpria & prima cauſa delectationis. vt. n. Philoſophus dicit in 1. Rhet.* Delectari, cõſiſtit ĩ hoc, qd ſenſus aliquid patiatur. Requirit. n. ad delectationẽ cognitio, ſicut dictũ eſt:* ſed ꝑ prius ſunt cognoſcibilia obiecta operationum, q̃ ipſę operationes. ergo operatio nõ eſt propria cauſa delectationis.

Ca. 11. to. 6

q. 31. art. 1.

¶ 2 Præt. Delectatio potiſſime cõſiſtit in fine adepto: hoc enim eſt quod præcipue cõcupiſcitur: ſed non ſemper operatio eſt finis, ſed quandoque ipſum operatum. nõ ergo operatio eſt ꝓpria & per ſe, cauſa delectationis.

¶ 3 Præt. Otium, & requies dicunt per ceſſationem operationis: hæc autem ſunt delectabilia, vt dicitur in 1. Rheto.* nõ ergo operatio eſt G propria cauſa delectationis.

Ca. 11. nõ pcul a pri. to. 6.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit 7. & 10. Eth.* q delectatio eſt operatio connaturalis, non impedita.

Lib. 7. c. 12. & 13. & li. 10. ca. 4. & 5. tom. 5.

Respon. Dicendum, q ſicut ſupra dictum eſt*, ad delectationem duo requiruntur. ſ. cõſecutio boni cõuenientis, & cognitio hmõi adeptionis: vtrunq; autẽ horũ in quadã operatione conſiſtit. Nam actualis cognitio operatio eſt quędam: ſimiliter bonum conueniẽs H adipiſcimur aliqua operatione. ipſa etiã operatio propria, eſt quoddam bonũ cõueniens: vnde oportet, quòd omnis delectatio aliquã operationem conſequatur.

q. præced. art. 1.

Ad primum ergo dicendum, q ipſa obiecta operationum non ſunt delectabilia, niſi inquantum coniunguntur nobis uel ꝑ cognitionem ſolã, ſicut cũ delectamur in conſideratione, uel inſpectione aliquorum, uel quocũq; alio modo ſimul cum cognitione: ſicut cũ I aliquis delectatur in hoc, q cognoſcit ſe habere quodcũq; bonum, puta, diuitias, uel honorẽ, uel aliquid hmõi, q̃ quidem non eſſent delectabilia, niſi inquãtum apprehenduntur ut habita. Vt. n. Philoſophus dicit in 2. Polit.* Magnam delectationẽ habet, putare aliquid ſibi proprium, quæ procedit ex naturali amore alicuius ad ſeipſum. Habere autẽ huiuſmodi, nihil eſt aliud quàm uti eis, uel poſſe uti: & hoc eſt per aliquam operatio- K nem. unde manifeſtum eſt, q omnis delectatio in operationem reducitur ſicut in cauſam.

Lib. 2. Pol. cap. 2. ante mediũ to. 5.

Ad 2m dicendum, q etiam in illis, in quibus operationes nõ ſunt fines, ſed operata ipſa, operata ſunt delectabilia inquantũ ſunt habita, uel facta, quod refertur ad aliquem uſum, uel operationem.

Ad 3m dicendum, q operatio-

¶ Super Quæſtionem trigeſimamſecundam.

Circa primum articulum q. 32. dubium occurrit, An operatio ſit propria cauſa delectationis, vt conſtitutio in connaturale bonum: an indiſtincte. Et vt clarior ſit quæſtio, recolito, q in diffinitione delectationis poſiti ſunt duo actus pro cauſa delectationis. ſ. cognitio & cõſtitutio: & quia nulli dubiũ eſt quòd cognitio ẽ operatio, ſi ea rõne operatio eſt cã propria delectationis, quia oportet cognitionem interuenire vt cauſam, quæſtionis ſolutio clara ẽ. Quia vero ſatis ambiguum eſt, an conſtitutio ſit neceſſario operatio; ideo ſi ea ratione operatio cauſa propria delectationis dicit, quia omnis itaque conſtitutio talis in cõnaturale bonum cauſans delectationem eſt operatio, ſingulare dictũ & diſputabile eſt. Et eſt inter hos duos ſenſus tanta differentia, q ĩ primo indiſtincte, & ſine contradictione aliqua operatio ponitur cauſa delectationis: in ſecundo uero operatio ponitur prima cauſa euiſdem, & vt conſtitutiua in connaturale. Et pro parte affirmatiua huius ſecũdi ſenſus ſunt verba authoris in litera volentis, q conſecutio boni cõuenientis conſiſtit in operatione. Et in reſpõſione ad primum dicitur, q quæ habemus, non delectant, niſi apprehenſa ut habita: & habere nihil aliud eſt quàm eis uti, uel poſſe uti quod eſt per aliquã operationẽ. Pro parte uero negatiua ẽ, quia proprium eſſe & uiuere, & alia huiuſmodi delectãt: & tamẽ conſtitutio noſtra i eis nõ ẽ ꝑ operari, ſed per eſſe. Delectant quoque nos multa, in quibus cõſtituimur nõ ꝑ operari, ſed per recipere, ſeu pati: ut patet cum calefieri, uel refrigerari delectamur delectat, & conueniens locus in quo per eſſe in loco, non per operari conſtituimur.

4. diſ. 49. q. 3. ar. 5. q. 4. cor.

¶ Ad euidentiã huius dubii ſcito, quòd quia delectatio quietis rationẽ habet, conſecutio boni connaturalis exigitur ad cauſandam delectationem propter conſecutum eſſe, quod eſt totum ſimul, & conſecutum eſſe exigitur per eſſe, quod eſt magis a motu elongatum. Et F propterea magis cauſa eſt delectationis conſecutum eſſe, quàm conſecutio, & magis eſſe quàm cõſecutum eſſe. in cuius ſignum ſcientiæ & uirtutes olim acquiſitæ uel inditæ modo ut inexiſtẽtes apprehenſæ delectant, & non ſolum quando acquiſitæ ſunt, aut ſecundum acquiſitionis memoriam. Et omnis conſecutio, & omne cõſecutum eſſe delectat, inquantum ponit in aliquo eſſe conſono. Vnde cum in diffinitione delectationis dicitur, quòd delectatio eſt conſtitutio tota ſimul in naturã &c. nomine conſtitutionis intellige non ſolum conſecutum eſſe, ſed eſſe: ſiue ſit tale eſſe per conſtitutionem, ſiue nõ. Cõſtituitur enim Deus glorioſus in eſſe ſine conſtitutione, & delectationem tamẽ ſummam apprehenſum in eo facit: & nos noſtrum eſſe apprehenſum delectat, non quia a natura conſtitutũ, ſed quia ineſt nobis. Nihil. n. minus delectaret, ſi non aliunde haberemus: pro intellectu tamen literæ expreſſe dicentis utrunq; requiſitum ad delectationis cauſam in operatione conſiſtere, diſtingue, & dicito, quòd delectabilia ſunt duplicia, q̃dam congenita, & quædam ſuperuenientia. Et quòd author de ſuperuenientibus ſolicitus in litera, cõſecundõis nomine intentionem ſuam ſignificauit, & voluit conſecutionẽ in operatione cõſiſtere, extenſo operationis uocabulo ad omnem actionem, paſſionẽ, motumq;. Delectabilia quippe omnia, quæ ſuperueniunt, iunguntur nobis motu aliquo, vel ut obiecta operationũ immanentium, uel ſaltẽ ut materia uſus, ut in reſponſione ad primum & ſecundũ dicitur. Nec tamen tacuit omnino author de conſtitutione cauſante delectationem in congenitis: nam in articu. 7. expreſſe dicit, quòd ſimile inquãtum vnum, eſt delectabile. Conſtat enim quòd unitas ſimilium, eſt unitas in eſſendo: & quia (ut dicitur in 1. Rhet. Ariſtot.) ſimile delectat ut ipſummet, conſequens eſt, quod conſtitutio in delectatione congenitorum ſicut & in delectatione ſimilium, ſit ſecundũ eſſe, etiã ſi nulla inde operatio proueniret. Et per hæc patet ſolutio obiectorum, & quæſtionis.

¶ Circa

¶ Circa cauſam delectationis ex parte obiecti, ſcilicet bonum conueniens, dubium occurrit, an ſit conueniens formaliter, an denominatiue, id eſt, an obiectum cauſans delectationem ſit res denominata a relatione conuenientiæ, an ſit ipſa conuenientia. Quòd enim res ſit abſoluta, quæ denominatur conueniens, probatur ex communi cõditione actiuorũ. ratio enim agẽdi in quolibet actiuo res abſoluta eſt, relatio autẽ actiui, aut approximationis cõditio ẽ ſine qua nõ. Cõſtat autem quòd bonum conueniens actiuum eſt delectationis. Quòd autẽ ſit ipſa conuenientia, probatur ex eo, quod niſi apprehendatur aliquid vt cõueniens, non cauſatur delectatio.

¶ In hac dubitatione inuenio Scotum in 3. ſent. diſtin. 15. tenuiſſe, quòd conueniens & diſconueniens ſecundum ſola abſoluta dicunt rationes cauſãdi delectationem & triſtitiam: ſecundum relationes vero dicere cauſas, ſine quibus non, vt relationes actiui & approximationis, nec aliud inuenio eius fundamentum. Mihi vero videtur, quòd relatio conuenientiæ vel diſconuenientiæ in actu exercito, concurrat ad cauſandam delectationẽ, vel triſtitiam, vt ratio agẽdi. & moueor ex eo, quòd delectatio & triſtitia de eodẽ differunt ſpecie, vtpote contrariæ. ergo delectabile & triſtabile earum obiecta & propria per ſe poſitiue actiua differũt ſpecie ſecundum rationes agendi illas, ſed non ſecundum rationes abſolutas. ergo ſecundum rationes reſpectiuas conuenientiæ & diſconuenientiæ. Prima ſequela patet notatis terminis appoſitis in cõſequente ad excludendas cauſas excedentes aut per accidens, aut negatiue: vt nauta præſens, vel abſens cauſat contraria, & differentiam actiuorum ſecundum impertinentia, aut ſubſtrata, & alia huiuſmodi. Oportet enim contrarias actiones a contrariis rationibus agendi proficiſci in naturaliter agentibus propriis, qualia ſunt delectabile vel triſtabile. Deſtructio vero conſequentis patet ad ſenſum: experimur enim quòd idem abſolutũ, puta calor, modo cauſat delectationẽ, modo triſtitiam, apprehenſus, vel ſenſatus vt conueniens vel diſconueniens. Exiſtente igitur forma abſoluta eadem, & facto tranſitu de delectabili in triſtabile propter variationem de conuenientia in diſconuenientiam, & per ſe cauſatis contrariis actionibus ac paſſionibus, ſcilicet delectatione & triſtitia, manifeſtum fit, quòd conuenientia & diſconuenientia, vt rationes agendi concurrunt. Et confirmatur hoc, quia illud quod concurrit ad cauſandam delectationem vel triſtitiam vt apprehenſum, non ſe habet vt conditio approximationis, ſed vt ratio agendi: quoniam apprehenſum eſt, ꝙ mouet appetitum, vt ratio agendi, ſed conuenientia vel diſconuenientia concurrit ad hæc, vt apprehenſa: quoniam quantumcunque aliquis frigens calefieret conuenienter, niſi perciperet illud vt conueniẽs in actu exercito, vt exercet conuenientiam, non delectaretur. & hoc manifeſtius apparet in delectatione vel triſtitia imaginationem, vel rationem cõſequente. Ouis enim nunquam fugeret lupum, niſi apprehenderet ipſum vt diſconuenientem, eliciendo ex ipſo intentionem inimici. Et continue experimur propter varias relationes importantes conuenientiam vel diſconuenientiam apprehenſas de aliquo, variè immutari a delectatione in triſtitiam, & econuerſo terminantes certas paſſiones. & quod forte fallit putantes oppoſitum, eſt, quia nõ aduertunt, quòd relationes ſunt in genere formarum actiuarum vt apprehenſæ, quamuis non ſint in genere actiuarum formarũ vt exiſtentes. Et qui negat hoc, neget quoque æſtimatiuam, cuius obiectum ſunt intẽtiones inſenſatæ, elicitæ ex ſenſatis, vt vtile, amicum, inimicum &c. ex quibus cauſantur paſſiones in animalibus. Poteſt quoque eſſe cauſa deceptionis nõ diſtinguere inter apprehendere relationẽ alicuius in actu ſignato, vel exercito. Verbi gratia, Ouis nouit agnum vt terminum lactationis, non quòd oportet eam apprehendere ipſam relationẽ termini, quòd eſſet apprehendere in actu ſignato, ſed quia apprehendit agnum vt exercentem relationem termini lactationis, & ſimile eſt in aliis. Ex talibus enim apprehenſionibus relationũ cauſantur paſſiones, quod forte Scotus non negaret. & ſic diſcuſſæ ſunt duę delectatiõis cauſæ, ſcilicet conſtitutio, & bonum connaturale: reliqua autem, ſcilicet apprehenſio, ſuperius dilucidata eſt. ad hæc enim tria reducuntur omnia cauſantia delectationem, quæ per totam hanc trigeſimam ſecundam diſputantur, & in 1. Rhetor. ſanguntur. operatio enim delectat & vt conſtitutio, & vt bonum conueniens: motus vt afferens bonum conueniens, vel auferens diſconueniens: memoria & ſpes vt ſupplentes conſtitutionem: triſtitia per accidens ratione oblationis vel memoriæ. alienæ actiones, vt in proprio nos bono faciunt conſtitui paſſione, vel æſtimata poſſeſſione, vel identitate: benefacere quoque & ſimile, & admirari ad eadem ſpectare, exercitatis non eſt difficile deducere. Vnum tamen in his aduerte, quòd quia in his quę ad appetitum ſpectant, nihil differt eſſe, aut apparere: propterea delectatio cauſatur ex æſtimato habere, ex æſtimato poſſidere, ex repreſentato abundare, & ſimilibus: & non ſolum ex habere, poſſidere, abundare, & ſimilibus. in huiuſmodi enim ipſa imaginatio horum delectans ſic conſtituit in connaturale bonum, vt ſupplens vicem ipſius habere, & non ſolum vt apprehenſio: talis autem eſt diſpoſitio eorum, qui delectantur principari, honore, & ſimilibus.

nes ſunt delectabiles, inquantum ſunt proportionatæ & connaturales operãti. Cum autem virtus humana ſit finita, ſm aliquam mẽſuram operatio eſt ſibi proportionata. vnde ſi excedat illã menſurã, iã nõ erit ſibi proportionata nec delectabilis, ſed magis laborioſa & accidians: & ſm hoc otium, & ludus, & alia, quę ad requiem pertinent, delectabilia ſunt, inquãtum auferunt triſtitiã, quę eſt ex labore.

ARTICVLVS II.

Vtrum motus ſit cauſa delectationis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ motus non ſit cauſa delectationis. Quia, ſicut ſupra dictũ eſt,* bonũ præſentialiter adeptum eſt cauſa delectationis. vñ Philoſophus in 7. Eth. dicit,† quòd delectatio non cõparatur generationi, ſed operationi rei iã exiſtentis. Id aũt qđ mouetur ad aliud, nondum habet illud, ſed quodãmõ eſt in via generationis reſpectu illius, ſm quod oĩ motui adiũgitur generatio & corruptio, vt dicitur in 8. Phyſic.* ergo motus non eſt cauſa delectationis.

¶ 2 Præt. Motus præcipue laborem & laſſitudinem inducit in operibus: ſed operatiões ex hoc, ꝙ ſunt laborioſæ & laſſantes, nõ ſunt delectabiles, ſed magis afflictiuæ. ergo motus nõ eſt cã delectationis.

¶ 3 Præt. Motus importat innouationem quandã, quę opponitur conſuetudini: ſed ea quæ ſunt conſueta, ſunt nobis delectabilia, vt Philoſophus dicit in 1. Rhe.* ergo motus non eſt cauſa delectationis.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 8. Cõfeſſ.* Quid eſt hoc, domine Deus meus, cum tu in æternum tibiipſi ſis gaudium, & quędã de te circa te ſemp gaudeãt, quòd hęc rerum pars alterno defectu & profectu, offenſionibus & cõciliatiõibus gaudet? Ex quo accipitur, ꝙ hoĩes gaudent, & delectãtur in quibuſdã alternationibus: & ſic motus vr̃ eſſe cauſa delectationis.

RESPON. Dicendum, ꝙ ad delectationem tria requiruntur. ſ. bonum delectans, coniunctio delectabilis, & tertium quod eſt cognitio huius cõiunctionis: & ſm hęc tria motus efficitur delectabilis, vt Philoſophus dicit in 7. Ethic. & in 1 Rhe.* Nam ex parte noſtra qui delectamur, tranſmutatio efficitur nobis delectabilis propter hoc, quòd natura noſtra tranſmutabilis eſt, & pp hoc, ꝙ eſt nobis conueniens nunc, non erit conueniens poſtea ſicut calefieri ad ignẽ eſt conueniens hoĩ in hieme, non autem in æſtate. Ex parte vero boni delectãtis, quod nobis cõiungitur, fit ẽt trãſmutatio delectabilis: quia actio cõtinuata alicuius agentis auget effectum, ſicut quãto aliquis diutius appropinquat igni, magis calefit, & deſiccat. Naturalis aũt habitudo in quadã menſura cõſiſtit: & iõ qñ continuata præſentia delectabilis ſupexcedit menſurã naturalis habitudinis, efficitur remotio eius delectabilis. Ex parte vero ipſius cognitionis, qa

a.di.49.q.3.art.2.ad 3.

*q. præced. ar. 1.

c.12.to.5.

tex.24.in fine, to.2.

c. 11. non procul a principio tomo 6.

* c. 3. post mediũ, t.2.

lib. 7.eth.c. 7.E: 1.Rh. c. 11.to. 5. & 6.

¶ Super

homo deſiderat cognoſcere aliquod totũ & pfectũ. Cũ ergo aliqua nõ poterunt apprehendi tota ſimul, delectat in his tranſmutatio, vt vnum tranſeat, & alterum ſuccedat, & ſic totũ ſentiatur. vnde Auguſt. dicit in 4. Confeſſ.* Non vis vtiq; ſtare ſyllabã, ſed tráſuolare, ut aliæ veniant, & totum audias: ita ſemper oĩa, ex quibus vnum aliquid conſtat, & non ſunt oĩa ſimul, plus delectant oĩa, q̃ ſingula, ſi poſſint ſentiri oĩa. Si ergo ſit aliqua res, cuius natura ſit intranſmutabilis, & non poſſit in ea fieri exceſſus naturalis habitudinis p continuationem delectabilis, & quæ poſſit totum ſuum delectabile ſimul intueri, non erit ei tráſmutatio delectabilis: & quãtũ aliquæ delectationes plus ad hoc accedũt, tãto plus cõtinuari poſſunt.

Li. 4. cõfeſſ. c. 11. a medio tom. 1.

G

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ id quod mouetur, etſi nondum habeat perfecte id, ad quod mouetur, incipit tamen iam aliquid habere eius, ad quod mouetur: & ſecundum hoc ipſe motus habet aliquid delectationis, deficit tamẽ a delectationis perfectione: nam perfectiores delectationes ſunt in rebus immobilibus. Motus etiam efficitur delectabilis inquãtum per ipſum fit aliquid conueniens, quod prius conueniens non erat, vel deſinit eſſe, vt ſupra dictum eſt.*

In corp. ar.

AD 2m dicendum, ꝙ motus laborẽ & laſſitudinẽ inducit, ſecundum quod tráſcendit habitudinẽ naturalem: ſic autẽ motus non eſt delectabilis, ſed ſecundum qđ remouẽtur contraria habitudinis naturalis.

AD 3m dicendum, ꝙ id quod eſt conſuetum, efficitur delectabile, inquantum efficitur naturale. nam conſuetudo eſt quaſi altera natura. Motus autẽ eſt delectabilis, nõ quidẽ quo receditur a cõſuetudine, ſed magis ſecundum quod per ipſum impeditur corruptio naturalis habitudinis, quæ poſſet prouenire ex aſſiduitate alicuius operationis. Et ſic ex eadẽ cauſa cõnaturalitatis efficit cõſuetudo delectabilis, & mot*

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpes & memoria ſint cauſa delectationis.

Inf. q. 40. ar. 8. Et 22. q. 30. art. 1. ad 3. Et 12. Me. le. 6. co. 5.

*Li. 2 orth. fidei, ca. 12. in fine.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ memoria & ſpes non ſint cauſæ delectationis. Delectatio. n. eſt de bono præſenti, vt Damaſ. dicit*: ſed memoria & ſpes ſunt de abſenti. eſt enim memoria præteritorum, ſpes vero futurorum. ergo memoria & ſpes non ſunt cauſa delectationis.

I

¶ 2 Præt. Idẽ nõ eſt cauſa cõtrariorũ: ſed ſpes eſt cauſa afflictionis. dicitur. n. Prouerb. 14. Spes q̃ differtur, affligit animam. ergo ſpes nõ eſt cauſa delectationis.

¶ 3 Præt. Sicut ſpes cõuenit cum delectatione in eo, quod eſt de bono: ita etiã & cõcupiſcentia & amor. non ergo magis debet aſſignari ſpes cauſa delectationis, quàm concupiſcentia, vel amor.

K

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Rom. 12. Spe gaudentes. & in pſal. 76. Memor fui Dei, & delectatus ſum.

RESPON. Dicendum, ꝙ delectatio cauſatur ex præſentia boni conuenientis, ſecundum quod ſentit, uel qualitercunq; percipitur. Eſt autẽ aliquid præſens nobis dupliciter, Vno modo, ſecundum cognitionem, prout. ſ. cognitum eſt in cognoſcente ſecundum ſuã ſimilitudinẽ: Alio modo, ſecũdum rem, prout. ſ. vnũ alteri realiter coniungitur uel actu, vel potẽtia ſecũdum quẽcunq; cõiunctionis modum. Et quia maior eſt coniunctio ſecundum rem, q̃ ſecundum ſimilitudinẽ, quæ eſt coniunctio cognitionis, item maior eſt coniunctio rei in actu q̃ in potentia: ideo maxima eſt delectatio, quæ fit per ſenſum, qui requirit præſentiã

F

rei ſenſibilis. Secũdum autẽ gradum tenet delectatio ſpei, in qua non ſolum eſt delectabilis coniunctio ſecundum apprehenſionem, ſed etiam ſecundum facultatem, vel poſſibilitatem adipiſcendi bonum, quod delectat. Tertium ãt gradum tenet delectatio memoriæ, quæ habet ſolam coniunctionem apprehẽſionis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſpes & memoria ſunt quidem eorum, quæ ſunt ſimpliciter abſentia, quæ tamẽ ſecundum quid ſunt præſentia, ſcilicet vel ſecundum apprehẽſionem ſolam, vel ſecundum apprehenſionem & facultatem, ad minus æſtimatam.

AD 2m dicendum, ꝙ nihil prohibet idem ſecundum diuerſa, eſſe cauſam cõtrariorũ. Sic igitur ſpes, inquantum habet præſentem æſtimationem boni futuri, delectationem cauſat: inquantum autem caret præſentia eius, cauſat afflictionem.

AD 3m dicendum, ꝙ amor & cõcupiſcentia delectationem cauſant. Omne enim amatum fit delectabile amanti, eo ꝙ amor eſt quædam vnio, vel connaturalitas amantis ad amatum. Similiter etiam omne concupitum eſt delectabile concupiſcenti, cum concupiſcentia ſit præcipue appetitus delectationis: ſed tamen ſpes, inquantũ importat quandam certitudinem realis præſentiæ boni delectantis, quam nõ importat nec amor, nec concupiſcentia, magis ponitur cauſa delectationis, q̃ illa: & ſimiliter magis q̃ memoria, quæ eſt de eo quod iam tranſijt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum triſtitia ſit cauſa delectationis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ triſtitia non ſit cauſa delectationis. Contrarium. n. non eſt cauſa contrarij: ſed triſtitia contrariatur delectationi. ergo non eſt cauſa delectationis.

Inf. q. 35. arti. 5. ad 1. & q. 48. art. 2 cor.

¶ 2 Præt. Contrariorum contrarij ſunt effectus: ſed delectabilia memorata ſunt cauſa delectationis. ergo triſtia memorata ſunt cã doloris, & non delectationis.

¶ 3 Præt. Sicut ſe habet triſtitia ad delectationem, ita odium ad amorem: ſed odium non eſt cauſa amoris, ſed magis econuerſo, vt ſupra dictum eſt.* ergo triſtitia non eſt cauſa delectationis.

q. 59. art. 2.

SED CONTRA eſt, quod in Pſal. 41. dicitur, Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Per panem autem refectio delectationis intelligitur: ergo lacrymæ, quæ ex triſtitia oriũtur, poſſunt eſſe delectationis cã.

RESPON. Dicendum, quòd triſtitia poteſt dupliciter conſiderari, Vno modo, ſecundũ quod eſt in actu: Alio modo, ſecundum quod eſt in memoria: & vtroque modo triſtitia poteſt eſſe delectationis cauſa. Triſtitia quidem in actu exiſtens eſt cauſa delectationis, inquantum facit memoriam rei dilectæ, de cuius abſentia aliquis triſtatur, & tamen de ſola eius apprehẽſione delectatur. Memoria autem triſtitiæ fit cauſa delectationis, propter ſubſequentem euaſionẽ: nã carere malo accipitur in ratione boni. vnde ſecũdũ quod homo apprehendit ſe euaſiſſe ab aliquibus triſtibus & doloroſis, accreſcit ei gaudij materia, ſecundum qđ Aug. dicit 22. de Ciuit. Dei*. Quòd ſæpe læti triſtium meminimus, & ſani dolorũ ſine dolore, & inde amplius læti & grati ſumus. Et in 8. Cõfeſſi. dicit†, Quòd quanto maius fuit periculum in prælio, tanto maius erit gaudium in triumpho.

Cap. 11. & alia a medio, to. 5. Id quoque habet Grego. 4. moral. in fin.

†Li. 8. Cõfeſſ. c. 3. ante medium. tom. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contrarium quãdoq; per accidens eſt cauſa contrarij, ſicut frigidũ quandoq; calefacit, vt dicitur* in 8. Phyſi.* & ſimiliter

*Li. 8. text. 8. tom. 2.

triſtitia

triſtitia per accidens eſt delectationis cauſa, inquantum fit per eam apprehenſio alicuius delectabilis.

Ad 2m dicendũ, quòd triſtia memorata, inquantum ſunt triſtia & delectabilibus contraria, non cauſant delectationem, ſed inquantum ab eis homo liberatur: & ſimiliter memoria delectabilium ex eo, quòd ſunt amiſſa, poteſt cauſare triſtitiam.

Ad 3m dicendum, ꝙ odium etiam per accidens poteſt eſſe cauſa amoris, prout ſcilicet aliqui diligũt ſe, inquantum conueniunt in odio vnius & eiuſdem.

ARTICVLVS V.

Vtrum actiones aliorum ſint nobis cauſa delectationis.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ actiões aliorũ non ſint nobis delectationis cauſa. Cauſa.n. delectationis eſt proprium bonum coniunctum: ſed aliorum operationes non ſunt nobis coniunctæ. ergo non ſunt nobis cauſa delectationis.

¶2 Præt. Operatio eſt proprium bonum operantis. ſi igitur operationes aliorum ſint nobis cauſa delectationis, pari ratione omnia alia bona aliorum erunt nobis delectationis cauſa: quod patet eſſe falſum.

¶3 Præt. Operatio eſt delectabilis, inquantũ procedit ex habitu nobis innato, vnde dicitur in 2. Eth.* ꝙ ſignũ generati habitus oportet accipere fientẽ in opere delectationem: ſed operationes aliorũ non procedũt ex habitibus qui in nobis ſunt, ſed interdũ ex habitibus qui ſunt in operãtibus. nõ ergo operationes aliorũ ſunt nobis delectabiles, ſed ipſis operantibus. — *Cap. 3. in principio, tom. 5.*

C

SED CONTRA eſt, quod dicitur in ſecunda Canonica Ioannis. Gauiſus ſum valde, quia inueni de filijs tuis ambulantes in veritate.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt,* ad delectationem duo requiruntur. ſ. cõſecutio proprij boni, & cognitio proprij boni conſecuti. Tripliciter ergo operatio alterius poteſt eſſe delectationis cauſa. Vno modo inquantum per operationem alicuius cõſequimur aliquod bonum, & ſm hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonũ faciunt, ſunt nobis delectabiles, qa bene pati ab alio eſt delectabile. Alio modo ſm qd p operationes aliorũ efficitur nobis aliqua cognitio, vel aliqua æſtimatio proprij boni, & pp hoc homines delectantur in hoc quòd laudãtur, vel honorantur ab alijs, quia. ſ. per hoc accipiunt æſtimationem, in ſeipſis aliquod bonum eſſe: & quia iſta æſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorũ & ſapientium, ideo in horum laudibus & honoribus homines magis delectantur. Et quia adulator eſt apparẽs laudator, pp hoc ẽt adulationes quibuſdam ſunt delectabiles. Et quia amor eſt alicuius boni, & admiratio eſt alicuius magni, idcirco amari ab alijs & in admiratione haberi eſt delectabile, inquantũ per hoc fit homini æſtimatio propriæ bonitatis vel magnitudinis, in quibus aliquis delectatur. Tertio modo inquantum ipſæ operationes aliorum ſi ſint bonæ, æſtimantur vt bonum propriũ propter vim amoris, qui facit æſtimare amicum quaſi eundem ſibi: & propter odium, quod facit æſtimare bonum alterius eſſe ſibi contrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis. vnde dicitur 1. ad Corinth. 13. quòd charitas non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. — *Art. 1. huius quæſt.*

D

E

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ operatio alterius poteſt eſſe mihi coniuncta vel per effectum, ſicut in primo modo, vel per apprehenſionem, ſicut in ſecundo modo, vel per affectionem, ſicut in tertio modo.

A

Ad 2m dicendum, ꝙ ratio illa procedit quantũ ad tertium modum: non aũt quantum ad duo primos.

Ad 3m dicendum, ꝙ operationes aliorum etſi non procedant ex habitibus qui in me ſunt, cauſant tñ in me aliquid delectabile, vel faciunt mihi æſtimationẽ ſiue apprehenſionem proprij habitus, vel procedunt ex habitu illius qui eſt vnum mecum per amorem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum beneſacere alteri ſit cauſa delectationis.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beneſacere alteri non ſit delectationis cã. Delectatio

B

.n. cauſatur ex conſecutione proprij boni, ſicut ſupra dictum eſt:* ſed beneſacere non pertinet ad conſecutionem proprij boni, ſed magis ad emiſſionem. ergo magis videtur eſſe cauſa triſtitiæ quàm delectationis. — *Art. præce.*

¶2 Præt. Philoſophus dicit in 4. Eth.* quòd illiberalitas cõnaturalior eſt hominibus, quàm prodigalitas: ſed ad prodigalitatem pertinet beneſacere alijs, ad illiberalitatem autem pertinet deſiſtere a beneſaciendo. cum ergo operatio connaturalis ſit delectabilis vnicuique, vt dicitur in 7. & 10. Ethi.* videtur quòd beneſacere alijs non ſit cauſa delectationis. — *cap. 1. a medio, tom. 5.* — *Lib. 7. cap. 12. & 13. & lib. 10. c. 4. & 5. tom. 5.*

¶3 Præt. Contrarij effectus ex contrarijs cauſis procedunt: ſed quædam quæ pertinent ad maleſacere, ſunt naturaliter homini delectabilia, ſicut vincere, redarguere, vel increpare alios, & etiam punire quantum ad iratos, vt dicit Philoſophus in 1. Rhet.* ergo beneſacere magis eſt cauſa triſtitiæ, quàm delectationis. — *Cap. 11. tomo 6.*

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in primo Politicor.* quòd largiri & auxiliari amicis, aut extraneis, eſt delectabiliſſimum. — *Lib. 1. Pol. cap. 3. ante medium, tomo 9.*

RESPON. Dicendum, quòd hoc ipſum, quod eſt beneſacere alteri, poteſt tripliciter eſſe delectationis cauſa. Vno modo per comparationem ad effectum, quod eſt bonum in altero conſtitutum: & ſecundum hoc, inquantum bonum alterius reputamus quaſi noſtrum bonum propter vnionem amoris, delectamur in bono quod per nos fit alijs, præcipue amicis, ſicut in bono proprio. Alio modo per comparationem ad finem: ſicut cum aliquis per hoc quòd alteri beneſacit, ſperat cõſequi aliquod bonum ſibiipſi, vel a Deo, vel ab homine: ſpes autẽ delectationis eſt cauſa. Tertio modo per comparationem ad principium, & ſic hoc, quod eſt beneſacere alteri, poteſt eſſe delectabile per comparationem ad triplex principium. Quorum vnum eſt facultas beneſaciendi, & ſecundum hoc beneſacere alteri fit delectabile, inquantum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni in ſeipſo exiſtẽtis, ex quo poſſit alijs communicare: & ideo homines delectantur in filijs & operibus proprijs, ſicut quibus communicant proprium bonum. Aliud principium eſt habitus inclinans, ſecundum quem beneſacere fit alicui connaturale: vnde liberales delectabiliter dant alijs. Tertium principium eſt motiuum, puta cum aliquis monetur ab aliquo quem diligit, ad beneſaciendum alicui: omnia enim quæ facimus, vel patimur propter amicũ, delectabilia ſunt, quia amor præcipua cauſa delectationis eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum eſt, quòd emiſſio inquantum eſt indicatiua proprij boni, eſt delectabilis: ſed inquantum euacuat proprium bonum, poteſt eſſe contriſtans, ſicut quando eſt immoderata.

Ad 2m dicendum, quòd prodigalitas habet immoderatam emiſſionem, quæ repugnat naturæ; &

alicuius rei amatæ magis accreſcit deſideriũ, tãto magis per adeptionẽ accreſcit delectatio: & etiã in ipſo augmento deſiderij fit augmentum delectationis, ſm

Artic. 3.

qđ fit ẽt ſpes rei amatæ, ſicut ſupra dictum eſt,* ꝙ ipſum deſiderium ex ſpe eſt delectabile. Eſt aũt admiratio deſiderium quoddã ſciendi, quod in homine contingit ex hoc, ꝙ videt effectũ, & ignorat cauſam: vel ex hoc, ꝙ cauſa talis effectus excedit cognitionẽ, aut facultatem ipſius. & ideo admiratio eſt cauſa delectationis, inquantum habet adiunctam ſpem cõſequendi cognitionem eius, quod ſcire deſiderat. Et propter hoc, omnia admirabilia ſunt delectabilia, ſicut quæ ſunt rara, & omnes repræſentationes rerum, etiã quæ in ſe nõ ſunt delectabiles. Gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum: quia conferre vnum alteri, eſt proprius & connaturalis actus rationis, vt Philoſophus dicit in ſua Poetria.* & propter hoc etiam liberari a magnis periculis, magis eſt delectabile, quia eſt admirabile, vt dicitur in primo Rhetori.*

1 artis Poeticæ c. 2. nõ lõge a prin. tom. 6.
*ca. 11 poſt mediũ, cap. tom. 6.

Ad primvm ergo dicendum, quòd admiratio non eſt delectabilis inquantum habet ignorantiam, ſed inquãtum habet deſiderium addiſcendi cauſam, & inquantum admirans aliquid nouum addiſcit, ſcilicet talem eſſe, quem non æſtimabat.

Ad 2m dicendum, quòd delectatio duo habet, ſcilicet quietem in bono, & hmõi quietis perceptionẽ. Quantum igitur ad primum, cum ſit perfectius contemplari veritatem cognitam, quàm inquirere ignotam, contemplationes rerum ſcitarum per ſe loquendo, ſunt magis delectabiles, quàm inquiſitiones rerũ ignotarum: tamen per accidens, quantum ad ſecundum, contingit quòd inquiſitiones ſunt quandoque delectabiliores, ſecundum quod ex maiori deſiderio procedunt. Deſideriũ autem maius excitatur ex perceptione ignorantiæ: vnde maxime homo delectatur in his, quæ de nouo inuenit, aut addiſcit.

Ad 3m dicendũ, ꝙ ea quæ ſunt conſueta, ſunt delectabilia ad operandum, inquantum ſunt quaſi connaturalia: ſed tñ ea, quæ ſunt rara, pñt eſſe delectabilia vel ratione cognitionis, quia deſideratur eorum ſcientia, inquantum ſunt mira: vel ratione operationis, quia ex deſiderio magis inclinatur mẽs ad hoc, ꝙ intenſe in nouitate operet, vt dicitur in 10. Eth.* Perfectior.n. operatio cauſat perfectiorem delectationẽ.

Cap. 4. inter mediũ & finem, tomo. 5.

QVAESTIO XXXIII.

De effectibus delectationis, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de effectibus delectationis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum delectationis ſit dilatare.
¶ Secũdo, Vtrum delectatio cauſet ſui ſitim, vel deſiderium.
¶ Tertio, Vtrũ delectatio impediat vſum rationis.
¶ Quarto, Vtrum delectatio perficiat operationem.

Articvlvs primvs.

Vtrum delectationis ſit dilatare.

Infra q. 37. art. 2. cor.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd dilatatio non ſit effectus delectationis. Dilatatio enim videtur ad amorem magis pertinere, ſecundum quod dicit Apoſtolus 2. ad Corinth. 6. Cor noA ſtrum dilatatum eſt. Vnde & de præcepto charitatis in Pſalm. 118. dicitur, Latum mandatum tuum nimis: ſed delectatio eſt alia paſſio ab amore. ergo dilatatio non eſt effectus delectationis.

¶ 2 Præt. Ex hoc ꝙ aliquid dilatatur, efficitur capacius ad recipiẽdum: ſed receptio pertinet ad deſiderium, quod eſt rei nondum habitæ. ergo dilatatio magis videtur pertinere ad deſiderium, q̃ ad delectationem.

¶ 3 Præt. Constrictio dilatationi opponitur: ſed conſtrictio videtur ad delectationem pertinere. nam illud conſtringimus, quod firmiter volumus retinere: & talis eſt affectio appetitus circa rem delectantem. ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

B Sed contra eſt, qđ ad expreſſionem gaudij dicit̃ Iſai. 60. Videbis, & afflues: & mirabitur, & dilabitur cor tuum. Ipſa ẽt delectatio ex dilatatione nomen accepit, vt lætitia nominetur, ſicut ſupra dictum eſt. q. 31. art. 3. ad 3.

Respon. Dicendum, ꝙ latitudo eſt quædã dimenſio magnitudinis corporalis: vnde in affectionibus animæ nõ niſi ſm metaphoram dicitur. Dilatatio autem dicitur quaſi motus ad latitudinem, & competit delectationi ſm duo, quę ad delectationem requiruntur, quorum vnum eſt ex parte apprehenſiuæ virtutis, quę apprehendit coniunctionẽ alicuius boni conuenientis. Ex hac autem apprehenſione apprehendit ſe homo perfectionem quandam adeptum, quæ eſt C ſpiritualis magnitudo: & ſecundum hoc animus hominis dicitur per delectationem magnificari, ſeu dilatari. Aliud aũt eſt ex parte appetitiuæ virtutis, quę aſſentit rei delectabili & in ea quieſcit, quodammodo ſe præbens ei ad eam interius capiendam, & ſic dilatatur affectus hominis per delectationem, quaſi ſe tradens ad continendum interius rem delectantem.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ nihil prohibet in his, quæ dicuntur metaphorice, idem diuerſis attribui ſm diuerſas ſimilitudines: & ſecundũ hoc, dilatatio pertinet ad amorem ratione cuiuſdã extenſionis, inquantum affectus amantis ad alios extenditur, vt D curet non ſolum quæ ſua ſunt, ſed quæ aliorum: ad delectationem vero pertinet dilatatio, inquantum aliquid in ſeipſo ampliatur, vt quaſi capacius reddatur.

Ad 2m dicendum, ꝙ deſideriũ habet quidem aliquã ampliationẽ ex imaginatione rei deſideratæ, ſed multo magis ex præſentia rei iã delectantis, quia magis præbet ſe animus rei iam delectanti, quàm rei nõ habitæ deſideratæ, cum delectatio ſit finis deſiderij.

Ad 3m dicendum, ꝙ ille qui delectatur, conſtringit quidem rem delectãtem, dum ei fortiter inhæret, ſed cor ſuum ampliat, vt perfecte delectabili fruatur.

Articvlvs II.

E *Vtrum delectatio cauſet ſui ſitim, uel deſiderium.*

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ delectatio nõ cauſet deſideriũ ſuiipſius. Omnis.n. motus ceſſat, cum peruenerit ad quietem: ſed delectatio eſt quaſi quædã quies motus deſiderij, vt ſupra dictũ eſt.* ceſſat ergo motus deſiderij, cũ ad delectationem peruenerit. nõ ergo delectatio cauſat deſideriũ.

4. diſ. 49. q. 3. arti. 2. ad 3.
*q. 23. ar. 4. & q. 30. ar. 2.

¶ 2 Præterea. Oppoſitum non eſt cauſa ſui oppoſiti: ſed delectatio quodammodo deſiderio opponitur ex parte obiecti. nam deſiderium eſt boni non habiti: delectatio vero boni iam habiti. ergo delectatio non cauſat deſiderium ſuiipſius.

¶ 3 Præt. Faſtidium deſiderio repugnat: ſed delectatio plerunq; cauſat faſtidiũ. non ergo facit ſui deſideriũ.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Io. 4. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum. per aquam autem ſignificatur, ſecundum Aug.* delectatio corporalis.

Tracta. 15. ſuper Ioan. non multū remote ante medium. tom. 9.

Respon. Dicendū, ꝙ delectatio dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſm qđ eſt in actu: alio modo ſm quod eſt in memoria. Item ſitis, vel deſideriū poteſt dupliciter accipi. Vno modo proprie, ſm qđ importat appetitum rei nō habitæ: alio modo cōiter ſm quod importat excluſionē faſtidij. Scđm igitur quod eſt in actu, delectatio nō cauſat ſitim, vel deſiderium ſuipſius, per ſe loquendo, ſed ſolum per accidens. Si tamen ſitis, vel deſiderium dicatur rei non habitæ appetitus, tunc delectatio non cauſat ſimpliciter ſitim, vel deſiderium: nam delectatio eſt affectio appetitus circa rem præſentem. Sed contingit rem præſentē nō perfecte haberi, & hoc poteſt eſſe vel ex parte rei habitæ, vel ex parte habentis. Ex parte quidem rei habitæ, eo ꝙ res habita non eſt tota ſimul, vnde ſucceſſiue recipitur: & dum aliquis delectatur in eo qđ habet, deſiderat potiri eo qđ reſtat: ſicut qui audit primam partem verſus, & in hoc ꝙ delectatur, deſiderat alterā partē verſus audire, vt Aug. dicit 4. Confeſ.* Et hoc modo oēs fere delectationes corporales faciunt ſuipſarum ſitim quouſq; conſummentur, eo ꝙ tales delectationes conſequuntur aliquem motum, ſicut patet in delectationibus ciborum. Ex parte aūt ipſius habētis, ſicut cum aliquis aliquā rem in ſe perfectam exiſtentem non ſtatim perfecte habet, ſed paulatim acquirit: ſicut in mundo iſto, percipientes aliquid imperfecte de diuina cognitione, delectamur, & ipſa delectatio excitat ſitim, vel deſiderium perfectæ cognitionis: ſm qđ poteſt intelligi quod habetur Eccl. 24. Qui bibūt me, adhuc ſitient. Si vero per ſitim, vel deſiderium intelligatur ſola intentio affectus tollens faſtidium, ſic delectationes ſpirituales maxime faciunt ſitim, vel deſiderium ſuipſarum. Delectationes. n. corporales, quia augmentatæ, vel continuatæ faciunt ſuperexcreſcentiā naturalis habitudinis, efficiuntur faſtidioſæ, vt patet in delectatione ciborum. & pp hoc qñ aliquis iam peruenit ad perfectum in delectationibus corporalibus, faſtidit eas, & quandoq; appetit aliquas alias: ſed delectationes ſpirituales nō ſuperexcreſcunt naturalem habitudinē, ſed perficiunt naturam. vnde cum peruenitur ad cōſummationem in ipſis, tunc ſunt magis delectabiles, niſi forte per accidens, inquantum operationi contemplatiuæ adiunguntur aliquæ operationes virtutum corporaliū, quę per aſſiduitatem operandi laſſantur. Et per hunc modum etiā poteſt intelligi quod dicitur Eccleſ. 24. Qui bibit me, adhuc ſitiet. Quia etiam de angelis, qui perfecte Deum cognoſcunt, & delectantur in ipſo, dicitur 1. Petri 1. quòd deſiderant in eum conſpicere. Si vero conſideretur delectatio prout eſt in memoria, & nō in actu, ſic per ſe nata eſt cauſare ſuipſius ſitim & deſiderium, quando ſcilicet homo redit ad illā diſpoſitionem, in qua erat ſibi delectabile quod præterijt: ſi vero immutatus ſit ab illa diſpoſitione, memoria delectationis non cauſat in eo delectationem, ſed faſtidium, ſicut pleno exiſtenti, memoria cibi.

Cap. 11. a medio. to. 1

Ad primum ergo dicendum, ꝙ quando delectatio eſt perfecta, tunc habet omnimodam quietem, & ceſſat motus deſiderij tendentis in non habitum: ſed quando imperfecte habetur, tunc non omnino ceſſat motus deſiderij tendentis in non habitum.

Ad 2m dicendum, ꝙ id quod imperfecte habetur, ſm quid habetur, & ſm quid non habetur: & ideo F ſimul de eo poteſt eſſe & deſiderium, & delectatio.

Ad 3m dicendum, ꝙ delectationes alio modo cauſant faſtidium, & alio modo deſiderium, vt dictū eſt.* In corp. ar.

Articvlvs III.

Vtrum delectatio impediat uſum rationis.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd delectatio non impediat vſum rationis. Quies enim maxime confert ad debitum rationis vſum. vnde dicitur in 7. Phyſic.* quòd in ſedendo & quieſcendo fit anima ſciens & prudens. & Sapient. 8. Intrans in domum meam conquieſcam cum illa, ſcilicet G ſapientia: ſed delectatio eſt quædam quies. ergo non impedit, ſed magis iuuat rationis vſum.

Infra q. 34. art. 1. ad 1. Et 2. 2. q. 15 arti. 3. & q. 53. art. 6 Et 4. diſ. 40. q. 3. art. 2. q. 3 ad 3. & art. 5. q. 1. ad 4. Et ma. q. 10 ar. 1. ad 7. *tex. 20. tomo 2.

§ 2 Præt. Ea quæ non ſunt in eodem, etiā ſi ſint contraria, non ſe impediunt: ſed delectatio eſt in parte appetitiua, vſus autem rationis in parte apprehenſiua. ergo delectatio non impedit rationis vſum.

§ 3 Præt. Quod impeditur ab alio, videtur quodammodo tranſmutari ab ipſo: ſed vſus apprehenſiuæ virtutis magis mouet delectationem, quàm a delectatione moueatur: eſt enim cauſa delectationis. ergo delectatio non impedit vſum rationis.

Sed contra eſt, qđ Philoſophus dicit in 6. Eth.* ꝙ delectatio corrumpit exiſtimationem prudentiæ.

Cap. 5. tomo 5.

H Respon. Dicendū, ꝙ ſicut dicitur in 10. Eth.* Delectationes propriæ adaugent operationes, extraneæ vero impediunt. Eſt ergo quædā delectatio, quæ habetur de ipſo actu rationis: ſicut cum aliquis delectatur in contemplando, vel ratiocinādo, & talis delectatio non impedit vſum rationis, ſed adiuuat: quia illud attentius operamur, in quo delectamur. attentio autem adiuuat operationem: ſed delectationes corporales impediunt vſum rationis triplici ratione. Primo quidē, ratione diſtractionis: quia, ſicut iā dictum eſt, ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus. Cum aūt intentio fortiter inhæſerit alicui rei, debilitatur circa alias res, vel totaliter ab eis reuocaſ, & ſm hoc, I ſi delectatio corporalis fuerit magna, vel totaliter impediet vſum rōnis ad ſe intentionem animi attrahendo, vel multum impediet. Secundo, rōne contrarietatis: quędam. n. delectationes, maxime ſupexcedētes, ſunt contra ordinem rationis. & per hunc modū Philoſophus dicit in 6. Eth.* ꝙ delectationes corporales corrumpunt exiſtimationem prudentiæ, non autem exiſtimationem ſpeculatiuam, cui delectatio non contrariatur, puta, ꝙ triangulus hēt tres angulos æquales duobus rectis: ſm autem primum modum vtranque impedit. Tertio modo, ſecundum quandam ligationem, inquantum. ſ. ad delectationem corporalem ſequitur quædam tranſmutatio corporalis, maior etiā K quàm in alijs paſſionibus, quanto vehementius afficitur appetitus ad rem præſentem, quàm ad rem abſentem. huiuſmodi autē corporales perturbationes impediunt vſum rationis, ſicut patet in vinolentis, qui habent vſum rationis ligatum, vel impeditum.

Cap. 5. parū ante medium, tom. 5.

q. 4. arti. 1. ad 3.

Cap. 5. tomo 5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd delectatio corporalis habet quidem quietem appetitus in delectabili, quæ quies interdum contrariatur rationi: ſed ex parte corporis ſemper habet trāſmutationem, & quantum ad vtrumque impedit rationis vſum.

Ad 2m dicendum, ꝙ vis appetitiua & apprehenſiua ſunt quidem diuerſæ partes, ſed vnius animæ: & ideo cum intentio animæ vehementer applicatur ad actum vnius, impeditur ab actu contrario alterius.

Ad

Ad 3^m dicendum, ꝙ vſus rationis requirit debitũ vſum imaginationis, & aliarum viriũ ſenſitiuarum, quæ vtuntur organo corporali: & ideo ex transmutatione corporali vſus rationis impeditur, impedito actu virtutis imaginatiuæ, & aliarum ſenſitiuarum.

Articvlvs IIII.

Vtrum delectatio perficiat operationem.

Infra q.34. ar.4. ad tertiũ, & q.40 ar.8.cor. Et 4.diſt.17.q.2.ar.3.q.1. ad 3. Et veri.q.26.art.10. cor. & ad 2.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ delectatio non perficiat operationẽ. Omnis.n. humana operatio ab vſu rationis dependet: ſed delectatio impedit vſum rationis, vt dictum eſt.* ergo delectatio non perficit, ſed debilitat operationem humanã.

**ar.præced.*

¶ 2 Præt. Nihil eſt perfectiuũ ſuiipſius, vel ſuæ cauſæ: ſed delectatio eſt operatio, vt dicitur in 7. & 10. Eth.† quod oportet vt intelligatur vel eſſentialiter, vel cauſaliter. ergo delectatio non perficit operationem.

†lib.7.Eth. c.12.& 13. & lib.10.c.6.& 3.& 4. tom. 5.

¶ 3 Præt. Si delectatio perficit operationẽ, aut perficit ipſam ſicut finis, aut ſicut forma, aut ſicut agens: ſed non ſicut finis, quia operationes non quæruntur pp delectationem, ſed magis econuerſo, vt ſupra dictum eſt:* nec iterum per modum efficientis, quia magis operatio eſt cauſa efficiens delectationis: nec iterum ſicut forma. non enim perficit delectatio operationem, vt habitus quidã, ſecundum Philoſophum in 10. Ethi.* delectatio ergo non perficit operationem.

art.præced.

Li.10.Eth. c.4.poſt medium illius tom. 5.

Sed contra eſt, quod dicitur ibidem, quod delectatio operationem perficit.

Respon. Dicendum, quòd delectatio dupliciter operationem perficit. Vno modo per modum finis, non quidem ſecundum quod finis dicitur id, propter quod aliquid eſt, ſed ſecundum quod omne bonum completiue ſuperueniẽs, poteſt dici finis: & ſecundum hoc dicit Philoſoph. in 10. Ethic.* quòd delectatio perficit operationem, ſicut quidam ſuperueniens finis, inquantum ſcilicet ſuper hoc bonum, quod eſt operatio, ſuperuenit aliud bonum quod eſt delectatio, quæ importat quietationem appetitus in bono præſuppoſito. Secundo modo, ex parte cauſæ agentis, non quidem directe: quia Philoſophus dicit in 10. Ethicor.* quòd perficit operationem delectatio, non ſicut medicus ſanum, ſed ſicut ſanitas: indirecte autem, inquantum ſcilicet agens, quia delectatur in ſua actione, vehementius attendit ad ipſam, & diligentius eam operatur: & ſecundum hoc dicitur in 10. Ethicor.* quòd delectationes adaugent proprias operationes, & impediunt extraneas.

Li.10. Eth. c.4.poſt medium illius tom. 5.

Eod. lib. & cap. nunc citat.

Li.10.Eth. c.5. parum ante med. tom. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd non omnis delectatio impedit actum rationis, ſed delectatio corporalis, quæ non conſequitur actum rationis, ſed actum concupiſcibilis, qui per delectationem augetur: delectatio autem, quæ conſequitur actum rationis, fortificat rationis vſum.

Ad 2^m dicendum, quòd ſicut dicitur in 2. Phyſic.* contingit quòd duo ſibiinuicem ſunt cauſa, ita quòd vnum ſit cauſa efficiẽs, & aliud cauſa finalis alterius: & per hunc modum operatio cauſat delectationem ſicut cauſa efficiens. delectatio autem perficit operationem per modum finis, vt dictum eſt.*

Tex.30. tomo 2.

In corp. ar.

Ad 3^m patet reſponſio ex dictis.

QVAESTIO XXXIIII.

De bonitate, & malitia delectationũ, in quatuor articulos diuiſa.

¶ Super Quæſtionem trigeſimamquartã.

OMiſſa quæſtione trigeſimatertia, circa quæſtionem trigeſimãquartam aduerte, quòd author poſt tractatum de bonitate & malitia paſſionũ in communi, examinare volens bonitatem & maliciam paſſionum in ſpeciali, circa duas tantũ paſſiones, ſcilicet delectationem & triſtitiam, quæſtiones mouet ſingillatim d̃ bonitate & malitia. & ratio eſt: q̃a ad iſtas terminantur omnes aliæ paſſiones, & ab eis quodam modo regulantur, vt infra habetur.

DEinde conſiderandum eſt de bonitate, & malitia delectationum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum omnis delectatio ſit mala.

¶ Secũdo, Dato quòd non, Vtrum omnis delectatio ſit bona.

¶ Tertio, Vtrum aliqua delectatio ſit optima.

¶ Quarto, Vtrum delectatio ſit menſura, vel regula, ſecundum quam iudicetur bonum, vel malum in moralibus.

Articvlvs primvs.

Vtrum omnis delectatio ſit mala.

4.diſ.39.q.3.ar.4.q.3. co. Et veri. q.15.art.4. Et 10. Eth. le.1.2.3.& 4.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ omnis delectatio ſit mala. Illud.n. quod corrumpit prudentiam, & impedit rationis vſum, videtur eſſe ſecundum ſe malum: quia bonum hominis eſt ſecũdum rationem eſſe, vt Dio. dicit in 4. cap. de diui. no.* ſed delectatio corrumpit prudentiam, & impedit rationis vſum: & tanto magis, quanto delectationes ſunt maiores. vnde in delectationibus venereis, quæ ſunt maximæ, impoſſibile eſt aliquid intelligere, vt dicitur in 7. Ethi.† Et Hiero. etiam dicit ſuper Mat.* quòd illo tempore, quo coniugales actus geruntur, præſentia Sancti Spiritus nõ dabitur, etiam ſi propheta videatur eſſe, qui officio generationis obſequitur. ergo delectatio eſt ſecundum ſe malum. ergo omnis delectatio mala.

**pa.4. non remote a fi.*

Cap.11. nõ procul a fine.

**Hiero. in ep. de monogamia a medio, tomo 1.*

¶ 2 Præt. Illud q̃d fugit virtuoſus, & proſequitur aliquis deficiens a virtute, videtur eſſe ſm ſe malum & fugiendum: quia, vt dicitur in 10. Eth.† Virtuoſus eſt quaſi menſura & regula humanorũ actuum. Et Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 2. Spiritualis iudicat omnia: ſed pueri & beſtiæ, in quibus non eſt virtus, pſequuntur delectationes: fugit autem eas temperatus. ergo delectationes ſecundum ſe ſunt malæ, & fugiendæ.

Cap.5. paulo ante finẽ tom. 5.

¶ 3 Præt. Virtus & ars ſunt circa difficile, & bonum, vt dicitur in 2. Ethic.* ſed nulla ars ordinata eſt ad delectationem. ergo delectatio non eſt aliquid bonum.

Cap.3. non multum ante fin. to. 5.

Sed contra eſt, q̃d in pſ. 36. dicitur: Delectare in Domino. cum igitur ad nihil mali authoritas diuina inducat, videtur quòd nõ omnis delectatio ſit mala.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut d̃r in 10. Eth.* aliqui poſuerunt oẽs delectationes eſſe malas, cuius ratio ṽr fuiſſe: quia intentionẽ ſuã referebant ad ſolas delectationes ſenſibiles & corporales, quæ ſunt magis manifeſtæ. Nã & in cæteris intelligibilia a ſenſibilibus antiqui Philoſophi non diſtinguebant, nec intellectũ a ſenſu, vt dicitur in li. de Ani.* Delectationes aũt corporales arbitrabantur dicendũ omnes eſſe malas, vt ſic homines, qui ad delectationes immoderatas ſunt proni, a delectationibus ſe retrahentes, ad medium virtutis perueniãt. Sed hæc exiſtimatio non fuit conueniens: cum enim nullus poſſit viuere ſine aliqua

Cap.2.& 3 tom. 5.

Lib.2. text. 150. tom. 2.

ne delectabile eſt bonũ bonitate morali, q̃ attendit̃ ſecundũ rõnẽ.

Ad 2ᵐ dicẽdum, ꝙ ideo delectatio non quæritur pp aliud, quia eſt quies in fine. finẽ aũt cõtingit eſſe bonum & malũ, quàmuis nunquàm ſit finis, niſi ſecundum quod eſt bonũ quo ad hũc: ita etiam eſt de delectatione.

Ad 3ᵐ dicẽdũ, ꝙ hoc modo oĩa appetunt delectationem, ſicut & bonũ, cũ delectatio ſit quies appetitus in bono: ſed ſicut contingit nõ oẽ bonũ quod appetitur, eſſe B per ſe & vere bonũ, ita nõ oĩs delectatio eſt per ſe & vere bona.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliqua delectatio ſit optimum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nulla delectatio ſit optimum. Nulla.n. generatio eſt optimũ, nã generatio nõ põt eſſe vltimus finis: ſed delectatio conſequitur generationem, nã ex eo, ꝙ aliquid cõſtituitur in ſuã C naturam, delectatur, vt ſupra dictum eſt. * ergo nulla delectatio poteſt eſſe optimum.

¶ 2 Præt. Illud quod eſt optimum, nullo addito poteſt fieri melius: ſed delectatio aliquo addito fit melior. eſt enim melior delectatio cum virtute, q̃ ſine virtute. ergo delectatio non eſt optimum.

¶ 3 Præt. Id quod eſt optimum, eſt vniuerſaliter bonum, ſicut per ſe bonum exiſtens. oĩ quod eſt per ſe, eſt prius & potius eo quod eſt D per accidens: ſed delectatio nõ eſt vniuerſaliter bonum, vt dictũ eſt. * ergo delectatio non eſt optimũ.

SED CONTRA. Beatitudo, eſt optimum, cum ſit finis humanæ vitæ: ſed beatitudo nõ eſt ſine delectatione. dicitur enim in pſalm. 15. Adimplebis me lætitia cũ vultu tuo, delectationes in dextera tua vſque in finem.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ * Plato non poſuit omnes delectationes E eſſe malas, ſicut Stoici: neq; omnes eſſe bonas, ſicut Epicurei: ſed quaſdam eſſe bonas, & quaſdam eſſe malas, ita tamen quòd nulla ſit ſummum bonum, vel optimũ. Sed quantũ ex eius rationibus datur intelligi, in duobus deficit. In vno quidem, quia cum videret delectationes ſenſibiles & corporales in quodam motu & generatione conſiſtere, ſicut patet in repletione ciborum, & huiuſmodi, æſtimauit oẽs delectationes cõſequi generationem & motũ: vnde, A cum generatio & motus ſint actus imperfecti, ſequeretur ꝙ delectatio non haberet rõnem vltimę pfectionis: ſed hoc manifeſtè apparet falſum in delectationib⁹ intellectualibus. Aliqs.n. nõ ſolũ delectat̃ in gñatione ſcientiæ, puta, cum addiſcit, aut miratur, ſicut ſupra dictũ eſt: ſed ẽt in contẽplando ſm ſcientiã iã acquiſitã. Alio vero modo qa dicebat optimum illud, qd eſt ſimpliciter ſummum bonum, quod ſ. eſt ipſum bonum quaſi abſtractũ, B & nõ participatum, ſicut ipſe De⁹ eſt ſummum bonum: nos aũt loquimur de optimo in rebus humanis: optimum autem in vnaquaq; re ẽ vltimus finis. Finis autem, vt * ſup. dictum eſt, dupliciter dr̃. ſ. ipſa res, & vſus rei: ſicut finis auari eſt vel pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ. & ſm hoc, vltim⁹ finis hominis dici poteſt vel ipſe Deus, qui eſt ſummum bonum ſimpliciter, vel fruitio ipſius, quæ importat delectationem quandã in vltimo fine: & C p hunc modum aliqua delectatio hominis poteſt dici optimum inter bona humana.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ non oĩs delectatio conſequitur generationem, ſed aliquæ delectationes conſequuntur operationes pfectas, vt * dictum eſt: & ideo nihil prohibet aliquam delectationẽ eſſe optimã, etſi nõ oĩs ſit talis.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ ratio illa procedit de optimo ſimpliciter, p cuius participationẽ omnia ſunt D bona, vñ ex nullius additione fit melius: ſed in aliis bonis vniuerſaliter verum eſt, ꝙ quodlibet bonũ ex additione alterius fit melius. Quamuis poſſet dici, ꝙ delectatio non eſt aliquid extraneum ab operatione virtutis, ſed concomitans ipſam, vt in 1. * Eth. dicitur.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ delectatio non habet quòd ſit optimum ex hoc, quòd eſt delectatio, ſed ex hoc quòd eſt perfecta quies in optimo. vnde non oportet, quòd om- E nis delectatio ſit optima, aut etiã bona: ſicut aliqua ſcientia eſt optima, non tamen omnis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ delectatio ſit mẽſura, uel regula, ſecundum quam iudicetur bonũ, uel malum, in moralibus.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ delectatio nõ ſit menſura, vel regula boni & mali moralis. Omnia enim menſurantur primo ſui generis, vt dicitur

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæquartæ Articulum tertium.*

IN arti. 3. dubium Thomiſtis moleſtum occurrit propter illa verba, Aliqua delectatio hominis poteſt dici optimum inter bona humana. Repugnat ſiquidem hoc doctrinæ authoris tenentis operationẽ præcedentem, puta, viſionẽ Dei, eſſe optimum inter bona humana.

¶ Ad hoc licet diuerſimode dici poſſit, puta, quòd delectatio eſt optimum, vt accidẽs, operatio autem vt ſubſtãtia, iuxta dictũ in quęſt. 2. ar. 6. vel quòd delectatio eſt optimũ in genere motuum appetitiuorum, vel quòd eſt optimũ ſecundum ſe, quia habet in ſe vnde vltimo quietet appetitũ, licet hẽat aliud optimũ melius ipſo, non vt bono magis bonum, ſed vt optimo i ordine optimum alterius ordinis. honeſtum.n. & delectabile duorum bonorum ordines conſtituunt. Ad literam tamẽ loquẽdo, diſtinguo: quia aut eſt ſermo de bonitate naturæ, aut moris. Si quis enim inſpexerit, quòd tractatus iſte de bonitate & malitia ẽ moralis, videbit quòd quæſtio eſt de optimo moraliter, ideſt, ſumme conſonante rationi, omittẽdáq; cẽſebit cõtradictionem aliis dictis S. Tho. puta, quòd viſio eſt nobilior, quòd eſt finis etiam delectationis. Hæc enim omnia ad maiorem bonitatẽ naturæ ſpectant: delectatio ſiquidem & operatio conſequens eadẽ numero bonitate morali, bonæ ſunt. Eadem quippe conſonantia, vel diſſonantia conſonant, vel diſſonant rationi, ac per hoc optimam operationem ſequens delectatio, optima eſt non minore bonitate. & non magis nec minus bona moraliter. Nec obſtat huic ſenſui, quod in reſponſione ad ſecundum in prima reſponſione author videtur velle, ꝙ delectatio eſt melior actu virtutis, quam ſequit̃. hoc enim author non dicit, nec intendit dicere: ſed prima reſponſio ibi data reſpõdet maiori propoſitioni argumenti, quæ eſt communiſſima propoſitio, ſcilicet, Optimũ nullo adiecto fit melius: & dicit quòd eſt vera de optimo ſimpliciter, & non de optimo in genere, quale ẽ delectatio. & ideo dato etiam quòd ex actu virtutis eſſet melior, adhuc ſtat ꝙ ſit optimum in genere. Secunda vero reſponſio reſpondet minori, ſcilicet, Delectatio addita opationi eſt melior. & dicit quòd operatio non eſt adiecta delectationi, ſed intranea eidem. & hæc reſponſio nullam patitur in ſe calumniam, & nihil extorquens omnia ſaluat. Sic enim & ẽ optima moraliter inter bona humana ſumme conſonans rationi: quia nihil eſt melius moraliter ipſa: & eſt minus bona naturaliter operatione quã ſequitur, q̃ eſt optima & in genere moris & naturæ in vtroque ordine vltimus finis exiſtens, quamuis diuerſimode: quia in illo communi ſibi & delectationi, bonitate: in iſto, propria. propter quod in illo ordine finis eſt etiã delectationis. in illo autem non.

4. diſt. 49. q. 3. ar. 4. q. 3. Et 3. con. c. 26. ad 3. Et 10. Eth. lec. 4.

* q. 31. ar. 1.

ar. 2. huius quæſt.

Apud Ariſto. lib. 10. Ethi. ca. 2. tom. 5.

q. 1. ar. 8.

in corp. ar.

c. 8. a med. to. 5.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæquartæ Articulum quartum.*

IN titulo articuli 4. aduerte, quòd quia mẽſura eſt certificatiua quantitatis menſurabilium, & regula certificatiua diſpoſitionis, & vtrunque horum exigit primitatem in cognoſcendo, & quodammodo in eſſendo ſecundum aliquod gen⁹ cauſæ, id

4. diſt. 49. q. 3. ar. 4. q. 3. ad 1.

li. 10. meta. tex 3. & 4. to. 3.

circo author. proponendo hũc articulũ in enumeratiõe omnium articulorum i principio q. quærit, vtrum delectatio ſit menſura ſecundum quã iudicetur: hic vero abſolute, vtrũ ſit menſura, quaſi ibi primitatem in

tex. 4. to. 3.

cognoſcendo, hic in eſſendo inſinuans. Et in corpore articuli, menſuram ſecundum cognitionẽ & iudicium determinat: in reſponſionibus vero ad primũ & vltimum, cauſalitatem finalem quodãmodo ei tribuit. Et ſcito, quòd quia ad rationem menſuræ & regulæ nõ ſuf

c. 5. poſt mediũ. to. 5.

ficit primitas in eſſendo, ſed exigitur quòd ſit nobis certiſſima, ideo licet

* ſup. iſtud verb. Pſalmiſtæ to. 8.

bonum honeſtũ ſit ſecundum ſe prius, & certius quam delectabile, quia conſequitur ad illud, & poteſt eſſe bona & mala delectatio:

cap. 11. in in prin. t. 5.

quia tamen delectatio eſt nobis magis certa, ideo ipſi attribuitur ratio menſuræ, & operatio ipſa mendicat quo ad hoc a delectatione, propter qđ author

q. 20 ar. 1.

ſtuduit in corpore articuli ad probandum rationem menſuræ in delectatione ex cognitione & iudicio. Et ſat fuit ſaluare vtcunque prioritatem in eſſendo, vt patet in rñſione ad tertium, vbi finis ratiõe, ſatis large propter hoc ſaluandum, vtitur.

¶ Circa calcem reſponſionis ad tertiũ in eodem quarto articulo, dubium occurrit nouitiis, quia videtur aduerſari ſupradictis. Si enim bonitas delectatiõis eſt cã quodammodo bonitatis in operatione, ant ecõuerſo, ſequitur nõ eſſe eãdẽ numero bonitatẽ vtriuſq;, cui[*] oppoſitum dictum fuit.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt ex ſuperius dictis apparet, in analoga cauſalitate ſeu redundãtia, ſaluaẽ idẽtitas numeralis in cauſa & cauſato. vñ hoc nihil obſtat propoſi

in 10.* Meta. ſed delectatio non eſt primum in genere moralium, ſed præcedunt ipſam amor & deſiderium. non ergo eſt regula bonitatis & malitiæ in moralibus.

¶ 2 Præt. Menſuram & regulam oportet eẽ vniformẽ: & ideo motus, qui eſt maxime vniformis, eſt mẽſura & regula oĩum motuum, vt dr̃ in 10. * Meta. ſed delectatio eſt varia & multiformis, cum ꝗdã earum ſint bonæ, & quædam malæ. ergo delectatio non eſt menſura & regula moralium.

¶ 3 Præt. Certius iudicium ſumitur de effectu per cauſam, q̃ econuerſo: ſed bonitas, vel malitia operationis ẽ cauſa bonitatis, vel malitiæ delectationis, quia bonę delectationes ſunt q̃ cõſequuntur bonas operatiões, malæ autem q̃ malas, vt dr̃ in 10.* Eth. ergo delectationes nõ ſunt regula & menſura bonitatis, & malitiæ in moralib[*].

Sed contra eſt, qđ * Aug. dicit ſuper illud Pſal. 7. Scrutans corda & renes Deus. Finis curæ & cognitionis eſt delectatio, ad quam quis nititur peruenire. Et Philoſophus dicit in 7.† Eth. ꝙ delectatio eſt finis architectorũ, ideſt, principalis, ad quã reſpicientes, vnumquodque hoc quidem malum, hoc autem malum ſimpliciter dicimus.

Respon. Dicendum, ꝙ bonitas vel malitia moralis principaliter in voluntate conſiſtit, vt * ſupra dictum eſt. vtrum autẽ voluntas ſit bona, vel mala, p̃cipue ex fine cognoſcitur: id autem hr̃ pro fine, in quo voluntas quieſcit, quies autẽ voluntatis, & cuiuſlibet appetitus in bono, ẽ delectatio: & idẽ ſm̃ delectationẽ voluntatis humanæ p̃cipue iudicatur hõ bonus, vel malus. Eſt. n. bon[*] & virtuoſus, q gaudet in operibus virtutũ: malus autem qui in operib[*] malis. Delectationes autẽ appetitus ſenſitiui nõ ſunt regula bonitatis, vel malitiæ moralis: nã cibus cõiter delectabilis eſt ſm̃ appetitũ ſenſitiuũ bonis & malis: ſed voluntas bonorũ delectatur in eis ſecundũ conuenientiam rationis, quã non curat voluntas malorum.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ amor & deſideriũ ſunt priora delectatione in via generationis: ſed delectatio eſt prior ſm̃ ratioẽ finis, qui in operabilibus habet rõnẽ principii, a quo maxime ſumit̃ iudiciũ, ſicut a regula vel mẽſura.

Ad 2[m] dicendum, ꝙ oĩs delectatio in hoc eſt vniformis, quòd eſt quies in aliquo bono: & ſecun

F dum hoc poteſt eſſe regula vel mẽſura. Nã ille bonus eſt, cuius volũtas quieſcit in vero bono: malus aũt cuius voluntas q̃eſcit ĩ malo.

to: ſicut nec bonitatibus actus exterioris & interioris.

Ad 3[m] dicendum, ꝙ cum delectatio p̃ficiat operationem p modum finis, vt * ſupra dictum eſt, nõ põt eſſe operatio p̃fecte bona, niſi etiã adſit delectatio in bono: nã bonitas rei pendet ex fine, & ſic quodãmodo bonitas delectationis eſt cã bonitatis in operatione. q. 33. ar. 4.

QVAESTIO XXXV.

De dolore, ſeu triſtitia ſecundum ſe, in octo articulos diuiſa.

G DEinde conſiderandum eſt de dolore & triſtitia.

¶ Et circa hoc primo conſiderandum eſt de triſtitia, ſeu dolore ſecundum ſe. Secundo, de cauſis eius. Tertio, de effectibus ipſius. Quarto, de remediis. Quinto, de bonitate, vel malitia eius.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum dolor ſit paſſio animæ.

¶ Secũdo, Vtrum triſtitia ſit idem quòd dolor.

¶ Tertio, Vtrum triſtitia, ſeu dolor ſit cõtraria delectationi.

H ¶ Quarto, Vtrũ oĩs triſtitia oĩ delectationi cõtrariet̃.

¶ Quinto, Vtrum delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria.

¶ Sexto, Vtrum magis fugienda ſit triſtitia, quàm delectatio appetenda.

¶ Septĩo, Vtrũ dolor exterior ſit maior, q̃ dolor iterior

¶ Octauo, De ſpeciebus triſtitiæ.

Articvlvs primvs.

Vtrum dolor ſit paſſio animæ.

Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ dolor non ſit paſſio animæ. Nulla. n. paſſio animæ eſt in corpore, ſed dolor poteſt eſſe in corpore. dicit. n. Auguſt. io lib. de * vera relig. quòd dolor qui dicitur corporis, eſt corruptio repentina ſalutis eius rei, quam male vtendo anima corruptioni obnoxiauit. ergo dolor non eſt paſſio animæ

3. q. 34. ar. 8. & 9. & q. 85. ar. 1. c.

I

c. 12. parũ a prin. t. 1.

¶ 2 Præt. Oĩs paſſio animæ ptinet ad vim appetitiuã: ſed dolor non pertinet ad vim appetitiuã, ſed magis apprehenſiuam. dicit. n. Aug. in lib. de * natura boni, quòd dolorem in corpore facit ſenſus reſiſtens corpori potentiori. ergo dolor non eſt paſſio animæ.

c. 20. paulo poſt princ. to. 6.

¶ 3 Præt. Oĩs paſſio animæ pertinet ad appetitum animalem: ſed dolor non pertinet ad appetitum animalem, ſed magis ad appetitum naturalem. dicit. n. Auguſt. 8. * ſup Geneſ. ad literam: Niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura, nullius boni amiſſi eſſet dolor in pœna. ergo dolor non eſt paſſio animæ.

K

c. 14. circa mediũ t. 3.

Sed contra eſt, qđ * Aug. 14. de ciuit. Dei, ponit dolorem inter paſſiones animæ, inducens illud Virgil. Hinc metuunt, cupiunt, gaudentque, dolentq;.

c. 8. a med. circa fi. t. 5

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ad delectationem duo requiruntur. ſ. coniunctio boni, & perceptio huiuſmodi cõiunctionis: ita etiã ad dolorem duo requiruntur. ſ. cõiunctio alicuius mali, quod ea ratione eſt malum, quia priuat aliquod bonum, & p̃ceptio hmõi coniunctionis. Quicquid autem cõiungitur, ſi nõ habeat, reſpectu eius cui cõiungitur, rationem boni vel mali, non poteſt cauſare delectationem, vel dolorem, ex quo patet, quòd aliquid ſub ratione boni, vel ma-

li eſt obiectum delectatiõis & doloris. Bonum autem A
& malum inquantum hmõi, ſunt obiecta appetitus.
vñ patet ꝙ delectatio, & dolor ad appetitum pertinent.
oĩs autem motus appetitiuus, ſeu inclinatio cõſequens
apphẽnſionem ptinet ad appetitum intellectiuum,
vel ſenſitiuũ: nã inclinatio appetit⁹ naturalis
nõ conſequitur apphẽnſionem ipſius appetentis,
p.p.q. 103. ar. 1. ſed alterius, vt in 1.° dictum eſt. Cum igitur delectatio
& dolor pſupponant in eodem ſubiecto ſenſum,
vel apphẽnſionem aliquã, manifeſtum eſt, ꝙ dolor ſicut
& delectatio, eſt in appetitu intellectiuo, vel ſenſitiuo.
Oĩs autem motus appetitus ſenſitiui dr̃ paſſio,
q. 22. art. 3. vt ſupra dictum eſt: & præcipue illi, qui in defectum
ſonant. vnde dolor ſecundum quod eſt in appetitu B
ſenſitiuo, propriiſſime dicitur paſſio animæ: ſicut
moleſtiæ corporales propriȩ paſſiones corporis dicuntur.
c. 7. circa finem. & c. 8. to. 5. vnde & Aug. 14.° de ciuitate Dei, dolorem
ſpecialiter ægritudinem nominat.

Ad primvm ergo dicendum, quòd dolor dr̃
eſſe corporis: quia cauſa doloris eſt in corpore, puta,
cum patimur aliquod nociuum corpori, ſed motus
doloris ſemper eſt in anima: nam corpus non poteſt
li. 12. ſup. geneſ. ad literã ca. 14. tom. 3. dolere niſi dolente anima, vt Aug. dicit.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ dolor dr̃ eſſe ſenſus, non quia
ſit actus ſenſitiuæ virtutis, ſed quia requiritur ad dolorem
corporalem, ſicut ad delectationem.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd dolor de amiſſione boni
demonſtrat bonitatem naturæ, non quia dolor ſit C
actus naturalis appetitus, ſed quia natura aliquid appetit
vt bonum, quod cum remoueri ſentitur, ſequitur
doloris paſſio in appetitu ſenſitiuo.

Articvlvs. II.

Vtrum triſtitia ſit idem quòd dolor.

3. q. 15. ar. 6. cor. Et 3. di. 15. q. 2. ar. 3. q. 1. & 2 Et uer. q. 26. ar. 3. ad 9. & ar. 4. ad 4. †c. 7. in fin. & c. 8. to. 5.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ triſtitia
nõ ſit dolor. Dicit. n. Aug. 14. de ciu. Dei,
quòd dolor in corporibus dr̃, triſtitia autem dicitur
magis in anima. ergo triſtitia non eſt dolor.
¶ 2 Præt. Dolor non eſt niſi de præſenti malo: ſed triſtitia D
poteſt eſſe de præterito & de futuro, ſicut pænitentia
eſt triſtitia de præterito, & anxietas de futuro.
ergo triſtitia omnino a dolore differt.
¶ 3 Præt. Dolor non videtur conſequi niſi ſenſum tactus:
ſed triſtitia poteſt conſequi ex oĩbus ſenſibus.
ergo triſtitia non eſt dolor, ſed ſe habet in pluribus.

Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit ad Ro. 9. Triſtitia
eſt mihi magna, & continuus dolor cordi meo,
pro eodem vtens triſtitia & dolore.

Respon. Dicendum, ꝙ delectatio & dolor ex duplici
apprehenſione cauſari poſſunt, vel ex apprehenſione
exterioris ſenſus: vel ex apprehẽſione interiori E
ſiue intellectus, ſiue imaginationis. Interior autẽ apprehenſio
ad plura ſe extendit q̃ exterior, eo quòd q̃cunque
cadunt ſub exteriori apprehenſione, cadunt
ſub interiori, ſed non econuerſo. Sola igitur illa delectatio,
q̃ ex interiori apprehenſione cauſatur, gaudiũ
q. 31. ar. 3. nominatur, vt ſupra dictum eſt: & ſimiliter ille ſolus
dolor, qui ex apprehenſione interiori cauſatur,
nominatur triſtitia. Et ſicut illa delectatio, quæ ex exteriori
apprehenſione cauſatur, delectatio quidem
nominatur, non autem gaudium: ita ille dolor, qui
ex exteriori apprehenſione cauſatur, nominatur quidem
dolor, non autem triſtitia. Sic igitur triſtitia eſt
quædam ſpecies doloris, ſicut gaudium delectatiõis.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur A
ibi quantum ad vſum vocabuli, quia dolor magis
vſitatur in corporalibus doloribus, qui ſunt magis
noti, quàm in doloribus ſpiritualibus.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ ſenſus exterior non percipit
niſi præſens, vis autem cognitiua interior poteſt pcipere
præſens, præteritum, & futurum: & ideo triſtitia
poteſt eſſe de pſenti, præterito, & futuro. dolor
autem corporalis, qui ſequitur apprehenſionem ſenſus
exterioris, non poteſt eſſe niſi de pręſenti.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ ſenſibilia tactus ſunt doloroſa,
non ſolum inquantum ſunt improportionata virtuti
apphẽnſiuæ, ſed etiã inquantum contrariantur
naturæ: aliorum vero ſenſuum ſenſibilia poſſunt quidem B
eſſe improportionata virtuti apprehenſiuæ, non
tñ cõtrariantur naturę, niſi in ordine ad ſenſibilia tactus.
vñ ſolus hõ, qui eſt animal pfectum in cognitione,
delectatur in ſenſibilibus aliorum ſenſuum ſm ſe
ipſa: alia vero aĩalia nõ delectantur in eis, niſi ſm qđ
referuntur ad ſenſibilia tact⁹, vt dr̃ in 3.° Eth. & ideo c. 10. a medio to. 5.
de ſenſibilibus aliorũ ſenſuum non dr̃ eſſe dolor, ſm
quod contrariatur delectationi naturali, ſed magis
triſtitia, q̃ contrariatur gaudio animali. Sic igitur ſi
dolor accipiatur pro corporali dolore, quod vſitati⁹
eſt, dolor ex oppoſito diuiditur contra triſtitiam ſm
diſtinctionem apprehenſionis interioris & exterioris,
licet quantum ad obiecta, delectatio ad plura ſe
extendat q̃ dolor corporalis. Si vero dolor accipiatur
communiter, ſic eſt genus triſtitiæ, vt dictum eſt. in corp. ar. C

Articvlvs. III.

Vtrum triſtitia, ſeu dolor, ſit contraria delectationi.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ dolor
delectationi nõ contrarietur. Vnum. n. contrariorum 4. di. 49. q. 3. ar. 3. q. 1.
non eſt cauſa alterius: ſed triſtitia poteſt eſſe
cauſa delectationis. dicitur. n. Mat. 5. Beati qui lugent:
qm̃ ipſi conſolabuntur. ergo non ſunt cõtraria.
¶ 2 Præt. Vnũ contrariorum nõ denominat aliud: ſed
in quibuſdam ipſe dolor, vel triſtitia eſt delectabilis,
ſicut Aug. dicit in 3.° Confeſ. ꝙ dolor in ſpectaculis c. 2. & 4. cõfeſ. c. 5. in fi. tom. 1.
delectat. Et 4. Confeſ. dicit, ꝙ fletus amara res eſt, &
tñ q̃nq; delectat. ergo dolor nõ contrariat̃ delectatiõi.
¶ 3 Præt. Vnum contrariorum non eſt materia alterius,
quia contraria ſimul eſſe non poſſunt: ſed dolor
poteſt eſſe materia delectationis. dicit. n. Aug. in lib.
de pænitent. Semper pænitens doleat, & de dolore ii. de ver. & falſ. pænit. c. 13. circa fi. to. 4.
gaudeat. et Philoſophus dicit in 9. Ethic. quod econuerſo
malus dolet de eo, quòd delectatus eſt. ergo delectatio,
& dolor non ſunt contraria. *li. 9. eth. c. 4. nõ lõge a fi. to. 5.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit 14.† de ciuita.
Dei, quòd lętitia eſt voluntas in eorum conſenſione q̃ †li. 14. c. 7. tom. 5.
volumus: triſtitia autem eſt voluntas in diſſenſione
ab his q̃ volumus: ſed conſentire, & diſſentire ſunt
contraria. ergo lætitia, & triſtitia ſunt contraria.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit
10.° Metaph. Contrarietas eſt differentia ſm formam: li. 10. meta. tex. 13. & 14. to. 3.
forma autẽ, ſeu ſpecies paſſionis & motus ſumitur
ex obiecto, vel termino. vnde cum obiecta delectationis,
& triſtitiæ, ſeu doloris ſint contraria, ſcilicet
bonum præſens, & malum præſens, ſequitur
quòd dolor & delectatio ſint contraria.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ nihil prohibet vnum
contrariorum eſſe cauſam alterius p accidẽs: ſic
autem triſtitia poteſt eſſe cauſa delectatiõis, Vno quidem
mõ, inquantũ triſtitia de abſentia alicui⁹ rei, vel
de pſẽtia contrarii, vehementius q̃rit id in quo delectet̃:
ſicut ſitiens vehementius q̃rit delectationem po

cum

tus, vt remedium cõtra triſtitiam quam patitur. Alio mó, inquantum ex magno deſiderio delectationis alicuius, nõ recuſat aliquis triſtitias pferre, vt ad illã delectationem pueniat. & vtroq; modo luctus pſens ad conſolationem ſuturæ vitæ pducit: quia ex hoc ipſo ꝙ homo luget ꝓ peccatis, vel pro dilatiõe gloriꝫ, meretur conſolationem æternam. Similiter meretur etiã eam aliquis ex hoc, ꝙ ad ipſam conſequendam non refugit labores & anguſtias propter ipſam ſuſtinere.

Ad 2^m dicendum, ꝙ dolor ipſe poteſt eſſe delectabilis per accidens, inquantum.ſ. habet adiunctam admirationem, vt in ſpectaculis: vel inquantum facit recordationem rei amatæ, & facit percipere amorem eius, de cuius abſentia doletur. Vñ cum amor ſit delectabilis: & dolor, & oĩa q̃ ex amore cõſequuntur, inquãtum in eis ſentitur amor, ſunt delectabilia: & pp hoc etiam dolores in ſpectaculis poſſunt eſſe delectabiles, inquantum in eis ſentitur aliquis amor conceptus ad illos, qui in ſpectaculis commemorantur.

Ad 3^m dicendum, ꝙ voluntas & ratio ſupra ſuos actus reflectuntur, inquantum ipſi actus voluntatis & rationis accipiuntur ſub ratione boni, vel mali: & hoc modo triſtitia poteſt eſſe materia delectationis, vel econuerſo, non per ſe, ſed ꝑ accidens, inquantum ſcilicet vtrunque accipitur in ratione boni vel mali.

¶ Super Quæſtionis trigeſimæquintæ Articulum quartum.

Inf. art. 6. cor. ſ. & q. 38. ar. 1. ad prim. Et 3. q. 46. ar. 8. ad 2. Et 4. di. 14. q. 1 ar. 4. q. 2. cor.

Omiſſis primis trib⁹ articulis quæſti. trigeſimæquintæ, circa quartum duo occurrunt aduertenda. Primũ eſt, ꝙ author nõ loquitur hic de abſolutis, vt diſtinguuntur contra relatiua, ſed determinat ſeipſum de quali abſolutione intẽdit, ſcilicet ſpecificatione ab extrinſeco: qd qualiter intelligatur, in prima parte dictum diffuſe eſt. Secundum eſt, quòd author poſuit intemperantiã & iuſtitiam ſub abſolutis, non quia non ipſæ ſpecificentur ab extrinſeco, cum ſint actus aut habitus, ſed vel exẽplariter, vel accipiendo eas vt qualitates. Sicut.n. potentiæ animæ ſumũtur vt potentiæ, & vt proprietates naturæ: ita actus & habitus vt ſic, & vt qualitates ſm ſe.

Li. 7. eth. c. vlt. tom. 5.

li. 7. eth. ca. vlt. tom. 3.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnis triſtitia omni delectationi contrarietur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ oĩs triſtitia oĩ delectationi contrarietur. Sicut.n. albedo & nigredo ſunt contrariæ ſpecies coloris, ita delectatio & triſtitia ſunt contrariæ ſpecies aĩæ paſſionũ: ſed albedo & nigredo vniuerſaliter ſibi opponuntur. ergo etiam delectatio & triſtitia.

§ 2 Præt. Medicinæ per contraria ſiunt: ſed q̃libet delectatio eſt medicina cõtra quamlibet triſtitiam, vt patet per Philoſoph. in 7.* Eth. ergo quælibet delectatio cuilibet triſtitiæ contrariatur.

§ 3 Præt. Contraria ſunt, q̃ ſeinuicem impediunt: ſed q̃libet triſtitia impedit quamlibet delectationẽ, vt patet per illud quod dicitur 2 n.* Eth. ergo quælibet triſtitia cuilibet delectationi contrariatur.

SED CONTRA. Contrariorum non eſt eadem cã: ſed ab eodem habitu procedit, ꝙ aliquis gaudeat de bono, & triſtetur de oppoſito. ex charitate.n. contingit gaudere cũ gaudentibus, & flere cũ flentibus, vt dr̃ Ro. 12. ergo non oĩs triſtitia omni delectationi contrariatur.

li. 10. ethic. c. 13. & 14. tom. 5.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 10.* Meta. Contrarietas eſt differentia ſm formam: forma autem eſt & generalis, & ſpecialis: vñ contingit eſſe aliqua contraria ſm formam generis, ſicut virtus & vitium: & ſm formam ſpeciei, ſicut iuſtitia & iniuſtitia. Eſt autem conſiderandum, quòd quædam ſpecificantur ſm formas abſolutas, ſicut ſubſtantiæ & qualitates: q̃dã vero ſpecificantur

F ꝑ cõparationẽ ad aliquid extra, ſicut paſſiones & motus recipiunt ſpeciem ex terminis, ſiue ex obiectis. In his ergo, quorum ſpecies cõſiderantur ſm formas abſolutas, contingit quidem ſpecies, q̃ continentur ſub contrariis generibus, non eſſe contrarias ſm rõnem ſpeciei: non tñ contingit, ꝙ habeant aliquam affinitatem vel cõuenientiam adinuicem. Intemperantia.n. & iuſtitia, q̃ ſunt in contrariis generibus, virtute.ſ. & vitio, non contrariantur adinuicem ſm rationem propriæ ſpeciei, nec habent aliquam affinitatem, vel conuenientiam adinuicem. Sed in illis, quorum ſpẽs ſumuntur ſm habitudinem ad aliquid extrinſecum, contingit ꝙ ſpecies cõtrariorum generum nõ ſolum G non ſunt contrariæ adinuicẽ, ſed ẽt habent quandam conuenientiam & affinitatem, eo ꝙ eodem modo ſe habere ad contraria, contrarietatem inducit: ſicut accedere ad album, & accedere ad nigrũm, hñt rõnem cõtrarietatis. ſed contrario mõ ſe habere ad cõtraria, hñt rationẽ ſimilitudinis, ſicut recedere ab albo, & accedere ad nigrũ: & hoc maxime apparet in contradictione, q̃ eſt principiũ oppoſitionis. Nã in affirmatione & negatione eiuſdem conſiſtit oppoſitio, ſicut album & non album: in affirmatione autem vni⁹ oppoſitorum, & negatione alterius attẽditur conuenientia & ſimilitudo, vt ſi dicã nigrum, & non album. Triſtitia aũt & delectatio, cum ſint paſſiones, ſpecificantur H ex obiectis, & qdem ſm genus ſuum contrarietatẽ habent: nã vnum ptinet ad ꝓſecutionẽ, aliud vero ad fugam, q̃ ſe habẽt ĩ appetitu, ſicut affirmatio & negatio in ratione, vt dr̃ in 6.* Eth. Et iõ triſtitia & delectatio, q̃ ſunt de eodem, habent oppoſitionem adinuicẽ ſm ſpeciem: triſtitia vero & delectatio de diuerſis. ſi quidem illa diuerſa non ſint diuerſa oppoſita, ſed diſparata, non habent oppoſitionem adinuicem ſm rationem ſpeciei, ſed ſunt etiam diſparata, ſicut triſtari de morte amici, & delectari in contẽplatione. Si vero illa diuerſa ſint contraria, tunc delectatio et triſtitia non ſolum non habent contrarietatem ſm rationem ſpeciei, ſed etiam habent conuenientiam & affinitaI tem, ſicut gaudere de bono, et triſtari de malo.

li. 6. eth. ca. 2. to. 5.

Ad PRIMVM ergo dicendum, ꝙ albedo & nigredo non habent ſpẽm ex habitudine ad aliquid exterius, ſicut delectatio et triſtitia: vñ non eſt eadẽ ratio.

Ad 2^m dicendum, ꝙ genus ſumitur ex materia, vt patet in 8.* Met. in accidentibus autem loco materiæ eſt ſubiectum. * Dictum eſt autem quòd delectatio & triſtitia contrariantur ſm genus: & ideo in qualibet triſtitia eſt contraria diſpoſitio ſubiecti diſpoſitioni, q̃ eſt in qualibet delectatione. nam in qualibet delectatione appetitus ſe hẽt vt acceptans id qd habet: in qualibet autem triſtitia ſe habet vt fugiẽs. et ideo ex K parte ſubiecti q̃libet delectatio eſt medicina contra quamlibet triſtitiam: et q̃libet triſtitia eſt impeditiua cuiuſlibet delectationis, ꝑcipue tñ qñ delectatio triſtitiæ contrariatur etiam ſecundum ſpeciem. Vnde patet ſolutio ad tertium. Vel aliter dicendum, quòd etſi non oĩs triſtitia contrarietur omni delectationi ſecundũ ſpeciem, tamen quantum ad effectum contrariatur. nam ex vno confortatur natura animalis: ex alia vero quodammodo moleſtatur.

li. 8. tex. 6. tom. 2.
* in cor. ar.

ARTICVLVS V.

Vtrũ delectationi contẽplationis ſit aliqua triſtitia cõtraria.

2. 2. q. 9. ar. 4. ad 2. & q. 180. ar. 8. cor. Et 3. q. 46. ar. 7. ad 4. Et 4. diſt. 49. q. 3. ar. 3 q. 2. Et op. 3. c. 168. Et Phil. 7. le. 6.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̃ quòd delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria.

traria. dicit enim Apoſt. 2. ad Cor. 7. Quæ ſecundum Deum eſt triſtitia, pænitentiam in ſalutem ſtabilẽ operatur: ſed reſpicere ad Deum pertinet ad ſuperiorem rationem, cuius eſt contemplationi uacare, ſecundum Auguſtin. in 12. de *Trinit. ergo delectationi contemplationis opponitur triſtitia.

li. 12. c. 3. 4. & 14. to. 3.

¶ 2 Præt. Contrariorum contrarii ſunt effectus. ſi ergo vnum contrariorum contemplatum eſt cauſa delectationis, aliud erit cauſa triſtitiæ: & ſic, delectationi contemplationis erit triſtitia contraria.

¶ 3 Præt. Sicut obiectum delectationis eſt bonum, ita obiectum triſtitiæ eſt malum: ſed contemplatio poteſt habere mali rationem dicit. n. Philoſop. in 12. *Met. ꝙ quædam inconueniens eſt meditari. ergo contemplationis delectationi poteſt eſſe contraria triſtitia.

li. 12. met. tex. 51. t. 3.

B ¶ 4 Præt. Operatio quęlibet, ſm quod non eſt impedita, eſt cauſa delectationis, vt dicitur in 7. & 10. *Eth. ſed operatio contemplationis poteſt multipliciter impediri vel vt totaliter non ſit, vel vt cum difficultate ſit. ergo in contemplatione poteſt eſſe triſtitia delectationi contraria.

li. 7. eth. c. 12. & li. 10. c. 4. & 5. to. 5.

¶ 5 Præ. Carnis afflictio eſt cã triſtitiæ: ſed ſicut dr Eccl. vltimo, Frequens meditatio, carnis eſt afflictio. ergo contemplatio habet triſtitiã delectationi contrariam.

Sed contra eſt, quod dicitur Sapien. 8. Non habet amaritudinem cõuerſatio illius, ſcilicet ſapientiæ, nec tædium conuictus eius, ſed lætitiam & gaudium. C conuerſatio autem & conuictus ſapientiæ eſt per contemplationem. ergo nulla triſtitia eſt, quæ ſit contraria delectationi contemplationis.

Respon. Dicendum, ꝙ delectatio contemplationis poteſt intelligi dupliciter. Vno mõ ita, quod contemplatio ſit delectationis cauſa, & non obiectum: & tũc delectatio non eſt de ipſa contemplatione, ſed de re cõtemplata. Contingit autem contemplari aliquid nociuum & contriſtans, ſicut & aliquid conueniens & delectans: vnde ſi ſic delectatio contemplationis accipiatur, nihil prohibet delectationi contemplationis eſſe triſtitiã contrariam. Alio modo poteſt dici delectatio D contemplationis, quia contemplatio eſt eius obiectum & cauſa, puta, cum aliquis delectatur de hoc ipſo qd contemplatur. & ſic, vt dicit* Gregor. Nyſſen. ei delectationi, quæ eſt ſecundum cõtemplationem, non opponitur aliqua triſtitia: & hoc idem Philoſophus dicit in 1. Topic. & in 10. Ethic. ſed hoc eſt intelligendum per ſe loquendo, cuius ratio eſt, quia triſtitia ꝑ ſe contrariatur delectationi, quæ eſt de contrario obiecto: ſicut delectationi, quæ eſt de calore, contrariatur triſtitia quæ eſt de frigore. Obiecto autem contemplationis nihil eſt contrarium. contrariorum. n. rationes, ſm quod ſunt apprehenſæ, non ſunt contrariæ, ſed vnum contrarium eſt ratio cognoſcendi aliud. vnde E delectationi, quæ eſt in contemplando, per ſe loquendo, non poteſt eſſe aliqua triſtitia contraria, ſed nec etiam habet triſtitiam annexam, ſicut corporales delectationes, q̃ ſunt vt medicinæ quædam contra aliquas moleſtias, ſicut aliquis delectatur in potu ex hoc, ꝙ anxiatur ſiti: qñ autem iam tota ſitis eſt repulſa, etiam ceſſat delectatio potus. Delectatio enim contemplationis nõ cauſatur ex hoc, quòd excluditur aliqua moleſtia, ſed ex hoc quòd eſt ſecundum ſeipſam delectabilis: non eſt. n. generatio, vt dictum eſt,* ſed operatio quædam ꝑfecta. Per accidens autem admiſcetur triſtitia delectationi apprehenſionis, & hoc dupliciter. Vno modo, ex parte organi: alio modo, ex impedimento apprehenſionis. Ex parte quidem organi admiſcetur triſti-

li. 4. c. 12. in fine. & c. 20

q. 34. ar. 3.

A tia uel dolor apprehenſioni, directe quidẽ in viribus apprehenſiuis ſenſitiuæ partis, quæ habent organum corporale, uel ex ſenſibili, quod eſt contrarium debitæ complexioni organi: ſicut guſtus rei amaræ, & olfactus rei fœtidæ: uel ex continuitate ſenſibilis conuenientis, qd per aſſiduitatem facit ſuperexcreſcentiam naturalis habitus, ut *ſupra dictum eſt, & ſic redditur apprehenſio ſenſibilis, q prius erat delectabilis, tædioſa. ſed hæc duo directe in contemplatione mentis locum nõ habent: quia mens nõ habet organum corporale, unde * dictum eſt in auctoritate inducta, ꝙ nõ habet cõtemplatio mẽtis nec amaritudinem, nec tędium. Sed quia mens humana utitur in contemplando uiribus apprehenſiuis ſenſitiuis, in quarum actibus accidit laſſitudo, iõ indirecte admiſcetur aliqua afflictio, uel dolor cõtemplationi: ſed neutro mõ triſtitia cõtemplationi adiuncta per accidens, cõtrariatur delectatiõi eius. Nã triſtitia quæ eſt de impedimento cõtemplationis, non contrariatur delectationi cõtemplatiõis, ſed magis habet affinitatem & conuenientiam cum ipſa, ut ex * ſupradictis patet. Triſtitia uero, uel afflictio q̃ eſt de laſſitudine corporali, nõ ad idẽ genus refertur, unde eſt penitus diſparata: & ſic manifeſtũ eſt, ꝙ delectationi, quę eſt de ipſa contemplatione, nulla triſtitia cõtrariatur, nec adiungitur ei aliqua triſtitia, niſi per accidens.

q. 33. ar. 2.

in arg. Sed contra.

ar. præced.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ illa triſtitia quæ C eſt ſm Deum, nõ eſt de ipſa cõtẽplatione mentis, ſed eſt de aliquo, qd mens contemplatur. ſ. de peccato, qd mens conſiderat vt contrarium delectationi diuinæ.

Ad 2m dicendum, ꝙ ea quæ ſunt contraria in rerũ natura, ſm quod ſunt in mente non habent contrarietatem. Non. n. rationes contrariorum ſunt contrariæ, ſed magis vnum contrarium eſt ratio cognoſcẽdi aliud, propter quod eſt vna ſcientia contrariorum.

Ad 3m dicendum, ꝙ contemplatio ſm ſe, nunquã habet rationem mali, cum contẽplatio nihil aliud ſit quàm cõſideratio veri, quod eſt bonũ intellectus: ſed per accidens tantum, inquãtum. ſ. contẽplatio vilio- D ris impedit contemplationem melioris, vel ex parte rei contẽplatæ, ad quã inordinate appetitus afficitur.

Ad 4m dicendum, ꝙ triſtitia quæ eſt de impedimento cõtemplationis, non contrariatur delectationi contemplationis, ſed eſt ei affinis, vt * dictum eſt. in corp. ar.

Ad 5m dicendũ, ꝙ afflictio carnis, ꝑ accidẽs & indirecte ſe hẽt ad contẽplationẽ mentis, vt * dictum eſt. in corp. ar.

Articvlvs VI.

Vtrum magis ſit fugienda triſtitia quàm delectatio appetenda.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur ꝙ magis ſit fu- E gienda triſtitia, q̃ delectatio appetẽda. Dicit. n. Aug. in li. 83. *quæſt. Nemo eſt q nõ magis dolorem fugiat, quàm appetat voluptatem. Illud aũt in quo cõmuniter oĩa conſentiũt, videtur eſſe naturale. ergo naturale eſt & conueniens, ꝙ plus triſtitia fugiatur, quàm delectatio appetatur.

¶ 2 Præt. Actio contrarij facit ad velocitatẽ & intenſionem motus. Aqua. n. calida citius & fortius cõgelatur, vt dicit Philoſophus in li. †Meteo, ſed fuga triſtitiæ eſt ex

¶ Super Quæſtionis trigeſimæquintæ Articulum ſextum.

Articulo quinto omiſſo, circa ſextum eiuſdem quæſtionis aduerte, quòd ſuperius in q. 29. articulo tertio, vbi odium comparatum eſt amori in fortitudine, duæ tantum rationes dictæ ſunt, quare per accidens odium eſt fortius amore, ſcilicet ex ſenſu, & mala coniugatione. hic autem cum cõparatur delectationi triſtitia, tres rationes afferũtur, ſcilicet ex ſenſu, ex mala cõiugatione, & ex

2. 2. q. 138. ar. 1. cor. Et 3. d. 27. q. 1 ar. 3. ad. 3. Et 4. d. 49. q. 3. ar. 3. q. 3.

*to. 4. li. 83. quæſt. q. 36 paulo poſt princ.

† li. 2. ſum ma. 3. c. 2. a medio.

& ex effectu, vt patet in litera: quoniã non experimur odiũ ita impedire amorẽ omnem, ſicut triſtitia delectationem: quoniam nec amor ita cõfortat naturã, ſicut delectatio, nec odium debilitat illã ſicut triſtitia.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte, quòd motus ab extrinſeco ex parte animi eſt fortior in principio ex ratione contrarietatis, qua vnumquodque & ſe ipſum imprimere, & oppoſito contrarianti obſiſtere nititur: & hoc intendit litera. Et ex hoc ſequitur quòd triſte coniũctum fortius agit, vtpote contrarium, & conſequenter magis ſentitur priuatio delectabilis, quàm ſentiebatur ipſius cõiunctio: & ſic per accidens vehementi⁹ fugitur triſtitia, quàm acceptabatur delectatio, ratione tamen cuius hæc fugitur. ex parte autem patiẽtis, motus ab extrinſeco debet eſſe minor in principio, quia magis contrariatur in principio.

Cap.3. non procul a fine, tom.5.

*cap.9. non remote a fine, tom. 6.

*pa.4. a medio.

contrarietate contriſtantis: appetitus autẽ delectationis non eſt ex aliqua cõtrarietate cõtriſtãtis, ſed magis ꝓcedit ex conuenientia delectantis. ergo maior eſt fuga triſtitiæ, quàm appetitus delectationis.

¶ 3 Præt. Quanto aliquis ſecundum rõnẽ fortiori paſſioni repugnat, tanto laudabilior ẽ & virtuoſior: quia virtus eſt circa difficile & bonum, vt dicitur in 2. Eth.* ſed fortis qui reſiſtit motui, quo fugitur dolor, eſt virtuoſior, quàm temperatus qui reſiſtit motui, quo appetitur delectatio. dicit enim Philoſophus in 1.* Rhet. quòd fortes & iuſti maxime honorãtur. ergo vehementior eſt motus, quo fugitur triſtitia, q̃ motus quo appetitur delectatio.

Sed contra. Bonum eſt fortius q̃ malum, vt patet per Dio. 4. c. de* diui. no. ſed delectatio eſt appetibilis pp bonum quod eſt eius obiectum: fuga autẽ triſtitiæ eſt pp malum. ergo fortior eſt appetitus delectationis, quàm fuga triſtitiæ.

H Respon. Dicendum, quòd per ſe loquẽdo, appetitus delectationis eſt fortior quàm fuga triſtitiæ, cuius ratio eſt: quia cauſa delectationis eſt conueniens bonum, cauſa autem doloris, ſiue triſtitiæ, eſt aliquod malum repugnans. Contingit autem aliquod bonum eſſe conueniens abſq; omni diſſonantia: non autem poteſt eſſe aliquod malum totaliter abſque omni conuenientia repugnans. vnde delectatio poteſt eſſe integra & perfecta, triſtitia autem I eſt ſemper ſecũdum partem: vnde naturaliter maior eſt appetitus delectationis, quàm fuga triſtitiæ. Alia vero ratio eſt: quia bonum, quod eſt obiectum delectationis, per ſeipſum appetitur: malũ autem quod eſt obiectum triſtitiæ, eſt fugiendum inquantũ eſt priuatio boni. quod autẽ eſt p ſe, potius eſt illo quod eſt per accidens: cuius ẽt ſignum apparet in motibus naturalibus. Nam omnis motus naturalis intenſior eſt in fine, cum appropinquat ad terminũ ſuę naturę cõuenientem, q̃ in principio, cũ recedit a termino ſuæ naturæ non conuenienti, quaſi natura magis tendat in id quod eſt ſibi conueniens, q̃ fugiat id quod eſt ſibi repugnãs: vñ & inclinatio appetitiuę virtutis per K ſe loquendo, vehementius tendit in delectationem, quàm fugiat triſtitiam. Sed per accidens contingit, ꝙ triſtitiam aliquis magis fugit, q̃ delectationem appetat, & hoc tripliciter. Primo quidem ex parte apprehenſionis; quia vt Aug. dicit 10. de *Tri. amor magis ſentitur, cum eum prodit indigentia. ex indigẽtia autem amati procedit triſtitia, quæ eſt ex amiſſione alicuius boni amati, vel ex incurſu alicuius mali cõtrarij. delectatio autẽ non habet indigentiam boni amati, ſed quieſcit in eo iam adepto. Cum igitur amor ſit cauſa delectationis & triſtitiæ, in tanto magis fugitur triſtitia, quanto magis ſentitur amor ex eo, quòd contrariatur amori. Secundo ex parte cauſæ cõtriſtantis, vel dolorẽ inferentis, quæ repugnat bono magis ama-

* Circa fin. lib. tom.3.

F to, quàm ſit bonum illud, in quo delectamur. Magis enim amamus conſiſtentiam corporis naturalem, q̃ delectationem cibi: & ideo timore doloris, qui prouenit ex flagellis, vel alijs huiuſmodi, quę contrariantur bonæ conſiſtentiæ corporis, dimittimus delectationem ciborum, vel aliorum huiuſmodi. Tertio, ex parte effectus, ſcilicet inquantum triſtitia impedit nõ vnam tantum delectationem, ſed omnes.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ illud qđ Aug. dicit, qđ dolor magis fugitur, q̃ voluptas appetatur, eſt verum per accidens, & non per ſe: & hoc patet ex eo qđ ſubdit. Qñq; quidem etiã videmus immaniſſimas beſtias a maximis voluptatibus abſtinere dolorum G metu, qui contrariatur vitæ, quæ maxime amatur.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ aliter eſt in motu, qui eſt ab interiori: & aliter in motu, q eſt ab exteriori. Motus. n. qui eſt ab interiori, magis tendit in id qđ eſt conueniens, q̃ recedat a cõtrario, ſicut * ſupra dictũ eſt de motu naturali: ſed motus qui eſt ab extrinſeco, intenditur ex ipſa cõtrarietate, quia vnumquodq; ſuo mõ nititur ad reſiſtendũ contrario, ſicut ad conſeruationẽ ſuiipſius. Vñ motus violentus intenditur in principio, & remittitur in fine. Motus aũt appetitiuæ partis eſt ab intrinſeco, cum ſit ab anima ad res: & ideo per ſe loquendo, magis appetitur delectatio, q̃ fugiatur triſtitia. ſed motus ſenſitiuæ partis eſt ab exteriori, quaſi a rebus ad animã: vnde magis ſentitur, quod eſt magis contrarium, & ſic etiam per accidens, inquantum ſenſus requiritur ad delectationem & triſtitiam, magis fugitur triſtitia, q̃ delectatio appetatur.

In cor. art.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ fortis non laudatur ex eo, ꝙ ſecundum rationem non vincitur a dolore, vel triſtitia quacunq;, ſed ex eã quę conſiſtit in periculis mortis: quę quidem triſtitia magis fugitur, quàm appetatur delectatio ciborũ, vel venereorum, circa quã eſt tẽperantia, ſicut vita magis amatur, q̃ cibus vel coitus: ſed temperatus magis laudatur ex hoc, quòd nõ proſequitur delectationes tactus, quàm ex hoc, quòd non fugit triſtitias contrarias, vt patet in 3.* Ethic.

Lib.3. cap. 11. tom.5.

Articvlvs VII.

Vtrum dolor exterior ſit maior quàm interior.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quòd dolor exterior ſit maior, q̃ dolor cordis interior. Dolor enim cordis exterior cauſatur ex cauſa repugnante bonæ conſiſtentiæ corporis, in quo eſt vita: dolor autem interior cauſatur ex aliqua imaginatione mali. cum ergo vita magis ametur, quàm imaginatum bonum, videtur ſecundum prædicta, quòd dolor exterior ſit maior, quàm dolor interior.

Infra q.37. ar. 1. ad 3.

K ¶ 2 Præt. Res magis mouet, q̃ rei ſimilitudo: ſed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius contrarij: dolor aũt interior ex ſimilitudine contrarij apprehẽſa. ergo maior ẽ dolor exterior, q̃ dolor ĩterior.

¶ 3 Præt. Cauſa ex effectu cognoſcitur: ſed dolor exterior habet fortiores effectus. facilius enim homo moritur propter dolores exteriores, quàm propter dolorem interiorem. ergo exterior dolor eſt maior, & magis fugitur, quàm dolor interior.

Sed contra eſt, qđ dr Eccleſ. 25. Oĩs plaga, triſtitia cordis eſt: & oĩs malitia, nequitia mulieris. ergo ſicut nequitia mulieris alias nequitias ſupat, vt ibi intẽdit, ita triſtitia cordis oẽm plagã exteriorẽ excedit.

Respon. Dicendum, ꝙ dolor exterior & interior in vno cõueniũt, & in duobus differunt. Conue-

muni

niunt quidem in hoc, q vterq; eſt motus appetitiuæ virtutis, vt⁹ ſupra dictũ eſt: ſed differunt ſm illa duo, quæ ad triſtitiã & delectationem requiruntur. ſ. ſm cauſam, quæ eſt bonum vel malum coniunctum, & ſecundũ apprehenſionem. Cauſa. n. doloris exterioris eſt malum coniunctum, quod repugnat corpori: cauſa autem interioris doloris eſt malum coniunctum, quod repugnat appetitui. Dolor ẽt exterior ſequitur apprehẽſionem ſenſus, & ſpecialiter tactus: dolor aũt interior ſequitur apprehenſionẽ interiorem, vel imaginationis. ſ. vel etiam rationis. Si ergo comparatur cauſa interioris doloris ad cauſam exterioris, vna p ſe pertinet ad appetitum, cuius eſt vterq; dolor: alia vero per aliud. Nam dolor interior eſt ex hoc, quòd aliquid repugnat ipſi appetitui: exterior autem dolor ex eo, qd repugnat appetitui, quia repugnat corpori. ſemper aũt quod eſt per ſe, prius eſt eo quod eſt per aliud: vnde ex parte iſta dolor interior præeminet dolori exteriori. Similiter ẽt ex parte apprehenſionis: nam apprehẽſio rationis & imaginationis altior eſt, q̃ apprehenſio ſenſus tactus. vnde ſimpliciter & per ſe loquendo, dolor interior potior eſt, q̃ dolor exterior: cuius ſignum eſt, quòd etiam dolores exteriores aliquis volũtarie ſuſcipit, vt euitet interiorem: & inquantum non repugnat dolor exterior interiori appetitui, fit quodãmodo delectabilis & iucundus interiori gaudio. quandoq; tamen dolor exterior eſt cum interiori dolore, & tunc dolor augetur: non ſolum enim interior eſt magis quàm exterior, ſed etiam vniuerſalior. Quicquid enim eſt repugnans corpori, poteſt eſſe repugnans interiori appetitui: & quicquid apprehenditur ſenſu, poteſt apprehendi imaginatione & ratione, ſed non conuertitur, et ideo ſignanter in authoritate adducta ᵃ dicitur: Omnis plaga, triſtitia cordis eſt: quia etiam dolores exteriorum plagarum ſub interiori cordis triſtitia comprehenduntur.

art. 1. huius quæſt.

In arg. Sed contra.

A, B, C

Ad primvm ergo dicendum, quòd dolor interior poteſt etiam eſſe de his quæ contrariantur vitæ: & ſic comparatio doloris interioris ad exteriorem non eſt accipienda ſecundum diuerſa mala, quæ ſunt cauſa doloris, ſed ſecundum diuerſam comparationem huius cauſæ doloris ad appetitum.

D

Ad 2ᵐ dicendum, q triſtitia interior non procedit ex ſimilitudine rei apprehenſa, ſicut ex cauſa. Non. n. homo triſtatur interius de ipſa ſimilitudine apprehenſa, ſed de re cuius eſt ſimilitudo, quæ quidem res tanto perfectius apprehenditur per aliquam ſimilitudinem, quanto ſimilitudo eſt magis immaterialis & abſtracta: & ideo dolor interior, per ſe loquendo, eſt maior tãquàm de maiori malo exiſtens pp hoc, quòd interiori apprehenſione magis cognoſcitur malum.

E

Ad 3ᵐ dicendum, q immutationes corporales magis cauſantur ex dolore exteriori, tum quia cauſa doloris exterioris eſt corrumpens coniunctum corporaliter, quod exigit apprehenſio tactus: tum etiã quia ſenſus exterior eſt magis corporalis, quàm ſenſus interior: ſicut & appetitus ſenſitiuus, quàm intellectiuus. & propter hoc, vt⁹ ſupra dictum eſt, ex motu appetitus ſenſitiui magis corpus immutatur: & ſimiliter ex dolore exteriori magis, q̃ ex dolore interiori.

q. 31. art. 4. Infra q. 41. art. 4. ad 1. Et 2. 2. q. 35 arti. 4. ad 3. Et 3. di. 26. q. 1. artic. 3. cor. ſ. Et ve ri. q. 26. ar. 4. ad 6. ᵃlib. 2. c. 14.

Articvlvs viii.

Vtrum ſint tantum quatuor ſpecies triſtitiæ.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quòd ᵃ Damaſ. inconuenienter quatuor triſtitiæ ſpecies aſſignet, quæ ſunt accidia, achos vel anxietas, ſecundũ † Gregor. Nyſſen. miſericordia, & inuidia. Triſtitia enim delectationi opponitur: ſed delectationis nõ aſſignantur aliquæ ſpecies. ergo nec triſtitiæ ſpecies debent aſſignari.

¶ 2 Præt. Pœnitentia eſt quædã ſpecies triſtitiæ, ſimiliter ẽt nemeſis & zelus, vt dicit Philoſo. 2. ᵇ Rhet. quæ quidem ſub his ſpeciebus nõ comprehenduntur. ergo inſufficiens eſt eius prædicta diuiſio.

¶ 3 Præt. Omnis diuiſio dẽt eſſe p oppoſita: ſed prædicta non habẽt oppoſitionem adinuicem. nã ſm Greg. Accidia eſt triſtitia vocẽ amputans: anxietas vero eſt triſtitia aggrauãs: inuidia vero eſt triſtitia in alienis bonis: miſericordia ãt eſt triſtitia in alienis malis. cõtingit ãt aliquẽ triſtari & de alienis malis, & de alienis bonis, & ſil' cũ hoc interi⁹ aggrauari, & exteri⁹ vocẽ amittere. ergo p̃dicta diuiſio nõ ẽ cõueniẽs.

ἀχὸς
ἄχθος
† li. 4. c. 12.
ᵇ li. 2. Rhet. ca. 9. & 10. tom. 6.

Sed contra eſt authoritas vtriuſque, ſcilicet Gregorij Nyſſen. & Damaſc.

Locis in argu. 1 citatis

Respon. Dicendũ, q ad rationem ſpeciei pertinet, q ſe habeat ex additione ad genus: ſed generi poteſt aliquid addi dupliciter. Vno modo, q per ſe ad ipſum pertinet, & virtute continetur in ipſo, ſicut rationale additur animali: & talis additio facit veras ſpecies alicuius generis. vt per Philoſophum patet in 7. & 8. ᵃ Met. Aliquid vero additur generi, quaſi aliqd extraneum a ratione ipſius, ſicut ſi albũ animali addatur, vel aliquid huiuſmodi: & talis additio non facit veras ſpecies generis, ſm quod cõmuniter loquimur de generibus & ſpeciebus. Interdum tamen dicitur aliquid eſſe ſpecies alicuius generis propter hoc, q habet aliquid extraneum, ad quod applicatur generis ratio: ſicut carbo & flamma dicuntur eſſe ſpecies ignis propter applicationem naturæ ignis ad materiã alienam. Et ſimili modo loquendi, dicuntur aſtrologia & perſpectiua ſpecies mathematicæ, inquantum principia mathematica applicantur ad materiam naturalem. Et hoc modo loquendi aſſignantur hic ſpecies triſtitiæ per applicationẽ rationis triſtitiæ ad aliquid extraneum: quod quidem extraneum accipi poteſt vel ex parte cauſæ obiecti, vel ex parte effectus. Proprium. n. obiectum triſtitię eſt proprium malum: vnde extraneum obiectum triſtitiæ accipi poteſt vel ſm alterum tantum, quia ſ. eſt malum, ſed non propriũ: & ſic ẽ miſericordia, quæ eſt triſtitia de alieno, malo, inquantum tamen æſtimatur vt proprium, vel quantum ad vtrunque, quia neq; eſt de proprio, neq; de malo, ſed de bono alieno: inquantum tamen bonum alienum æſtimatur vt proprium malum, & ſic eſt inuidia. Proprius aũt effectus triſtitiæ conſiſtit in quadam fuga appetitus: vnde extraneum circa effectũ triſtitiæ poteſt accipi quantũ ad alterum tm̃, quia ſ. tollitur fuga: & ſic eſt anxietas, quæ ſic aggrauat animum, vt non appareat aliqd refugium: vnde alio nomine dicitur anguſtia. Si vero intantũ procedat talis aggrauatio, vt ẽt exteriora mẽbra immobilitet ab opere, qd pertinet ad accidiã, ſic erit extraneum quãtũ ad vtrunque: quia nec eſt fuga, nec eſt in appetitu. Ideo autem ſpecialiter accidia dicitur vocem amputare,

ᵃ li. 8. Metap. text. 10. & 11. tom. 3.

¶ Super Quæſtionis trigeſimæquintæ Articulum octauum.

OMiſſo ſeptimo artic. circa octauum eiuſdem quæſtionis aduerte, q id qd de vltimis ſpeciebus triſtitiæ dicitur, ſic intelligo, q cum effectus triſtitiæ conſiſtat in appetitu fugitiuo, quando contingit deeſſe refugium aliqd, conſtituitur anxietas vel anguſtia: vbi deeſt ly, fugitiuus. qñ vero intantum triſtitia eſt, quòd nec appetibile aliquod ex illa relinquitur, ſed ſolum contrariũ cõtriſtans, tunc conſtituitur accidia: vbi ẽt deeſt ly, appetere vel appetitus, id eſt, act⁹ appetendi, non tamẽ triſtandi actus.

quia

quia vox inter oẽs exteriores mot⁹ magis exprimit interiorem conceptum, & affectum non ſolum in hoĩbus, ſed etiam in alijs aĩalibus, vt dicitur in 1. Polit.* [* Ca.2. cir. med.to.5.]

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd delectatio cauſatur ex bono, quod vno modo dicit: & ideo delectationis non aſſignãtur tot ſpecies, ſicut triſtitiæ, quæ cauſatur ex malo, quod multifariam contingit, vt dicit* Diony.4. cap. de* diuinis nomin. [*Pa.4.2 me cio.]

AD 2ᵐ dicendum, quòd pænitentia eſt de malo proprio, quod per ſe eſt obiectum triſtitiæ, vnde non pertinet ad has ſpecies: zelus vero & nemeſis ſub inuidia continentur, vt infra* patebit. [*q.ſeq.ar.2]

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ diuiſio iſta non ſumitur ſecundum oppoſitiones ſpecierum, ſed ſm diuerſitatẽ extraneorũ, ad quæ trahit ratio triſtitiæ, vt dictũ eſt.* [In corp.ar.]

QVAESTIO XXXVI.

De cauſis triſtitiæ, ſeu doloris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de cauſis triſtitiæ.

Et circa hoc quærũt quatuor.

¶ Primo, Vtrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, vel magis malum coniunctum.

¶ Secũdo, Vtrum cõcupiſcentia ſit cauſa doloris.

¶ Tertio, Vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.

¶ Quarto, Vtrũ poteſtas cui reſiſti non poteſt, ſit cã doloris.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, uel malum coniunctum.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ bonum amiſſum ſit magis cauſa doloris, quàm malum cõiunctum. Dicit enim Aug. in lib.* de octo quæſtionibus Dulcitij, dolorẽ eſſe de amiſſione bonorum temporalium. eadem ergo ratione quilibet dolor ex amiſſione alicuius boni contingit. [* Lib. 8. q. Dulcitii c. 1.a me.to.4]

¶ 2 Præt. Supra dictum eſt,* quòd dolor qui delectationi contrariatur, eſt de eodem, de quo eſt delectatio: ſed delectatio eſt de bono, ſicut ſupra dictum eſt.* ergo dolor ẽ principalr̃ de amiſſiõe boni. [2 q. pręced. articu.4.] [* q.35.ar.4]

¶ 3 Præt. Secundum Auguſ.* 14. de ciu. Dei, Amor ẽ cauſa triſtitię, ſicut & aliarum affectionum aĩæ: ſed obiectum amoris eſt bonum. ergo dolor, vel triſtitia magis reſpicit bonum amiſſum, quàm malũ coniunctum. [* Cap.7. & 9.tom.5.]

SED CONTRA eſt, quod Dam.* dicit in 2. li. ꝙ expectatum malũ timorẽ cõſtituit, pñs vero triſtitiã. [* Cap. 12. in fine.]

RESPON. Dicendum, ꝙ ſi hoc mõ ſe haberẽt priuationes i apprehenſione aĩę, ſicut ſe hñt in ipſis rebus, iſta quæſtio nullius momenti

F eſſe videret. Malum.n. vt in 1. li.* habitum eſt, eſt priuatio boni: priuatio autẽ in rerum natura nihil eſt aliud, q̃ carentia oppoſiti habitus. ſm hoc ergo idem eſſet triſtari de bono amiſſo, & de malo habito: ſed triſtitia eſt motus appetitus apprehenſionem ſequentis: in apprehenſione autem ipſa priuatio habet rationem cuiuſdam entis: vnde dr̃ ens rationis, & ſic malum cum ſit priuatio, ſe habet per modum contrarij. Et iõ quantum [* p.p.q.48. articu.1.]

G ad motum appetitiuũ, differt, vtrũ reſpiciat principalius malum coniunctum, vel bonum amiſſum. Et qa motus appetitus aĩalis hoc modo ſe habet in operibus animæ, ſicut motus naturalis in rebus naturalibus, ex cõſideratione naturaliũ motuũ veritas accipi põt. Si n. accipiamus in motibus naturalibus acceſsũ & receſſum, acceſſus p ſe reſpicit id qd eſt cõueniẽs naturę: receſſus aũt p ſe reſpicit id, qd eſt cõtrariũ: ſicut graue per ſe recedit

H a loco ſuperiori, accedit autem naturaliter ad locum inferiorẽ. Sed ſi accipiamus cauſam vtriuſque motus. ſ. grauitatem, ipſa grauitas per prius inclinat ad locũ deorſum, q̃ retrahat a loco ſurſum, a quo recedit vt deorſum tendat. Sic igitur cum triſtitia in motibus appetitiuis ſe habeat p modum fugę, vel receſſus, delectatio autem p modum ꝓſecutionis, vel acceſſus: ſicut delectatio p prius reſpicit bonũ adeptum, quaſi proprium obiectum,

I ita triſtitia reſpicit malum coniunctũ: ſed cauſa delectationis & triſtitiæ. ſ. amor, per prius reſpicit bonum, q̃ malũ. Sic ergo eo mõ, quo obiectũ eſt cauſa paſſionis, magis ꝓpriẽ ẽ cã triſtitiæ, vel doloris, malũ cõiunctum, q̃ bonum amiſſum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipſa amiſſio boni apprehenditur ſub ratione mali, ſicut & amiſſio mali apprehenditur ſub ratione boni: & ideo Auguſtin. dicit

K dolorem prouenire ex amiſſione temporalium bonorum.

AD 2ᵐ dicendũ, ꝙ delectatio, & dolor ei cõtrarius reſpiciũt idẽ, ſed ſub cõtraria ratione: nã ſi delectatio eſt de præſentia alicuius, triſtitia eſt de abſentia eiuſdem. In vno autem contrariorum includitur priuatio alterius, vt patet in 10. Metaph.* & inde eſt, quòd triſtitia, quæ eſt de contrario, eſt quodammodo de eodem ſub contraria ratione.

AD 3ᵐ dicendum, quòd quando ex vna cauſa proueniunt multi motus, nõ oportet quòd omnes principalius reſpiciant illud, quod principalius reſpicit eam, ſed primus tantum. vnuſquiſque autem aliorum principalius reſpicit illud, quod eſt ei cõueniens ſecundum propriam rationem.

¶ Super Quæſtionis trigeſimaſextæ Articulum primum.

IN 1. artic. quæſt. 36. memento doctrinæ ſuperius datę in 1. artico. quæſt. 8. quomodo priuationes capiuntur vt entia, & bona in ratione. eodem enim iudicio ſumunt rationem contrarii mali: ſicut enim mulier ẽ non tangere, ſumitur vt bonũ, ita etiã ſumitur vt malum.

¶ Sed occurrit vnũ dubium nõ diſſimulandum: ſi bonum amiſſum, & malum coniunctum in re coincidunt: quia malũ in priuatione boni conſiſtit, & propterea in motu naturali nulla quodammodo eſſet hęc quęſtio, vt in litera dicitur, cum in ratione vtrunque induat rationem entis, quę reſtat inter ea differentia, ob quam malũ coniunctum ſortiatur rationem contrarii potius, quàm bonum amiſſum, & ob quam triſtitia reſpicit bonum amiſſum ſub ratione mali cõiuncti, & non econuerſo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet tam amiſſio boni, quam malum poſſit habere rationem entis: apprehendi ſiquidem poteſt & amiſſio vitæ, & malũ mortis ſub ratione ſacrificii diuini &c. inter ipſa tñ in re, & in ratione hoc intereſt ꝙ in re, vtriuſq; ratio conſiſtit in priuatione boni, vt in litera deducitur: in ratione autẽ ratio boni amiſſi conſiſtit in priuatione, ratio vero mali cõſiſtit in poſitione. Amiſſio ſiquidẽ boni præſentatur in ratione priuationis conuenientis, vt patet: malum vero coniũctum præſentatur indutũ rationem diſconuenientis, quod conſtat habere rationem entis contrarii bono amiſſo, quod habet rationem conuenientis, ita quòd illamet priuatio quę in re eſt priuatio boni, & malum, apprehenſa vt priuatio boni, offertur vt priuatio: & quantum eſt ex ſe, moueret appetitũ vt priuatio conuenientis. Apprehenſa vero vt malum, offertur, & mouet appetitum vt diſconueniens, ac per hoc vt eius contrarium: & hoc experimur i nobis dum priuati rebus, amico, vel quacunque re, & priuationem conuenientis, & appoſitionem diſconuenientis diuerſimode flemus, illud referendo ad ea quę habebamus, vel ſperabamus: & hoc ad ea, quæ patimur aut timemus. vſque tamen adeo malum vendicat ſibi mouere ad triſtitiam, vt etiam ipſa priuatio boni nõ cauſet eam, niſi vt ſapit rationem mali: quia non niſi vt ſapit diſconuenientiam, vt in reſponſione ad primũ in litera habetur. Niſi enim vt diſconuenientiam participãs haberetur, non deploraretur. malum ergo coniunctum eſt per ſe primo cauſans triſtitiam: bonum autem amiſſum per ſe, ſecundo ex parte obiecti.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæſextæ Articulum ſecundum.*

Infra art. 4. corpo.

IN artico. 2. nota Nomine, quòd malum, quod eſt obiectum triſtitiæ, ponitur finis appetitiui motus non vt proſequendus, ſed vt fugiendus, ſic enim eſt triſtitiæ finis.

Art. præce.

ARTICVLVS II.

Vtrum cõcupiſcentia ſit cauſa doloris.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd concupiſcentia non ſit cauſa doloris, ſeu triſtitiæ. Triſtitia enim per ſe reſpicit malum, vt dictum eſt: * concupiſcentia autem eſt motus quidam appetitus in bonum, motus autem qui eſt in vnum contrarium, non eſt cauſa motus qui reſpicit aliud contrarium. ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris.

Lib. 3. Ort. fidei ca. 12, in fine.

¶ 2 Præt. Dolor, ſecundum Damaſce. * eſt de præſenti, concupiſcentia autem eſt de futuro. ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris.

Ca. 11. cir. princ. to. 6.

¶ 3 Præt. Id quod per ſe eſt delectabile, non eſt cauſa doloris: ſed concupiſcentia eſt ſecundum ſeipſam delectabilis, vt Philoſophus dicit in 1. Rhet. * ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris, ſeu triſtitiæ.

Cap. 24. in prin. to. 3.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in Ench. * Subintrãtibus ignorãtia agendarũ rerũ, & cõcupiſcentia noxiarũ, comites ſubinferunt error & dolor: ſed ignorãtia eſt cã erroris. ergo cõcupiſcẽtia eſt cã doloris.

Art. præce.

RESPON. Dicendum, quòd triſtitia eſt motus quidã appetitus animalis: motus autem appetitiuus habet, ſicut dictum eſt, * ſimilitudinem appetitus naturalis, cuius duplex cauſa aſſignari poteſt. Vna per modũ finis: alia ſicut vnde eſt principium motus, ſicut deſcẽſionis corporis grauis cauſa ſicut finis, eſt locus deorſum: principium autem motus eſt inclinatio naturalis, quæ eſt ex grauitate: cauſa autẽ motus appetitiui per modum finis, eſt eius obiectum: & ſic ſupra dictum eſt, * quòd cauſa doloris ſeu triſtitię eſt malũ coniunctum. Cauſa autẽ ſicut vnde eſt principium talis motus, eſt interior inclinatio appetitus, qui quidem per prius inclinatur ad bonum, & ex conſequenti ad repudiandum malum contrarium: & ideo huiuſmodi motus appetitiui primum principium eſt amor, qui eſt prima inclinatio appetitus ad bonum conſequendum. Secundum autem principium eſt odium, quod eſt inclinatio prima appetitus ad malum fugiẽdum: ſed quia concupiſcentia, vel cupiditas eſt primus effectus amoris, quo maxime delectamur, vt ſupra dictũ eſt: * ideò frequenter † Aug. cupiditatem, vel concupiſcentiã pro amore ponit, vt ſupra dictum eſt. * & hoc modo cõcupiſcentiam dicit eſſe vniuerſalem cãm doloris: ſed ipſa concupiſcentia ſecundum propriam rationem conſiderata, eſt interdum cauſa doloris. Omne.n. quod impedit motum, ne perueniat ad terminum, eſt cõtrarium motui: illud autem quod eſt contrarium motui appetitus, eſt contriſtans, & ſic per conſequens concupiſcentia fit cauſa triſtitiæ, inquantum de retardatione boni concupiti, vel totali ablatione triſtamur. Vniuerſalis autẽ cauſa doloris eſſe nõ poteſt: quia magis dolemus de ſubtractione bonorum præſentium, in quibus iam delectamur, quàm futurorum quæ concupiſcimus.

D. 690.

Art. 6. q. 32.
† Lib. 14. de Ciu. Dei c. 7. 8. & 9.
* q. 30. art. 2 ad 2.

In corp. ar.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd inclinatio appetitus ad bonum cõſequẽdum, eſt cã inclinationis appetitus ad malum fugiendum, ſicut dictũ eſt * & ex hoc cõtingit, quòd motus appetitus qui reſpiciunt bonũ, ponuntur cauſa motuum appetitus, qui reſpiciũt malũ.

AD 2ᵐ dicendum, quòd illud quod concupiſcitur, etſi realiter ſit futurum, eſt tamen quodammodo præſens inquantum ſperatur. Vel poteſt dici, quòd licet bonum concupitum ſit futurum, tamen impedimen-
A tum præſentialiter apponitur, quod dolorem cauſat.

AD 3ᵐ dicendum, quòd concupiſcentia eſt delectabilis, quandiu manet ſpes adipiſcendi quod concupiſcitur, ſed ſubtracta ſpe per impedimentum appoſitum, concupiſcentia dolorem cauſat.

ARTICVLVS III.

Vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæſextæ Articulum tertium.*

IN 3. & 4. articu. eiuſdem quæſtio. 36. nil occurrit ſcribendum, ſed tu collige cauſas triſtitię, & ex parte obiecti habes per ſe primo malũ coniunctũ, & per ſe ſecũdo bonũ amiſſũ, & poteſtatẽ maiorẽ, vt auferentem hoc: ex parte vero ſubiecti habes amorẽ boni, & appetitũ vnitatis &c.

3. d. 15. q. 2, ar. 3. q. 1. co.

* ca. 3. in me. ca. 10. 5.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur quòd appetitus vnitatis nõ ſit cauſa doloris. Dicit enim Philoſo. in 10. Ethic. * quòd hæc opinio, quæ poſuit repletionem eſſe cauſam delectatiõis, & inciſionẽ cãm triſtitiæ, videtur eſſe facta ex delectationibus, & triſtitijs quæ ſunt circa cibum: ſed non omnis delectatio, vel triſtitia eſt huiuſmodi. ergo appetitus vnitatis non eſt cauſa vniuerſalis doloris, cum repletio ad vnitatem pertineat, inciſio vero multitudinem inducat.

B

¶ 2 Præt. Quælibet ſeparatio vnitati opponitur. ſi ergo dolor cauſaretur ex appetitu vnitatis, nulla ſeparatio eſſet delectabilis, quod patet eſſe falſum in ſeparatione omnium ſuperfluorum.

C

¶ 3 Præt. Eadem ratione appetimus coniunctionem boni, & remotionem mali: ſed ſicut coniunctio pertinet ad vnitatem, cum ſit vnio quædã, ita ſeparatio eſt contrarium vnitati. ergo appetitus vnitatis nõ magis debet poni cauſa doloris, quàm appetitus ſeparationis.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 3. de lib. arbit. * quòd ex dolore, quem beſtiæ ſentiunt, ſatis apparet in regendis amandiſque ſuis corporibus, quàm ſint animæ appetentes vnitatis. Quid.n. eſt aliud dolor, niſi quidam ſenſus diuiſionis, vel corruptionis impatiens?

Ca. 53. poſt med. to. 1.

RESPON. Dicendũ, quòd eo modo quo concupiſcentia, vel cupiditas boni eſt cauſa doloris, etiam appetitus vnitatis, vel amor, cauſa doloris ponẽdus eſt. Bonum.n. vniuſcuiuſq; rei in quadam vnitate conſiſtit, prout.ſ. vnaquæque res habet in ſe vnita illa, ex quibus conſiſtit eius perfectio. vnde & Platonici poſuerunt vnum eſſe principium, ſicut & bonum: vnde naturaliter vnumquodq; appetit vnitatem, ſicut & bonitatem. & propter hoc ſicut amor, vel appetitus boni, eſt cauſa doloris, ita ẽt amor, vel appetit⁹ vnitatis.

D

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non omnis vnio perficit rationem boni, ſed ſolum illa, a qua depẽdet eſſe perfectum rei, & propter hoc etiam non cuiuslibet appetitus vnitatis eſt cauſa doloris, vel triſtitię, vt quidã opinabantur, quorum opinionem ibi Philoſophus excludit per hoc, quòd quædam repletiones non ſunt delectabiles: ſicut repleti cibis non delectantur in ciborum ſumptione. Talis enim repletio, ſiue vnio magis repugnaret ad perfectum eſſe, quàm ipſum conſtitueret: vnde dolor non cauſatur ex appetitu cuiuslibet vnitatis, ſed eius in qua cõſiſtit perfectio naturæ.

E

AD 2ᵐ dicendum, quòd ſeparatio poteſt eſſe delectabilis vel inquantum remouetur illud quod eſt cõtrarium perfectioni rei, vel inquantũ ſeparatio habet aliquam vnionem adiũctam, puta, ſenſibilis ad ſenſum.

AD 3ᵐ dicendum, quòd ſeparatio nociuorum & corrumpentium appetitur, inquantum tollunt debitam vnitatem: vñ appetitus huiuſmodi ſeparationis non eſt prima cauſa doloris, ſed magis appetitus vnitatis.

ARTI-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum poteſtas, cui non poteſt reſiſti, ſit cauſa doloris.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur quòd poteſtas maior non debet poni cauſa doloris. Quod enim eſt in poteſtate agentis, nondum eſt præſens, ſed futurum: dolor autem eſt de malo præſenti. ergo poteſtas maior non eſt cauſa doloris.

¶ 2 Præt. Nocumentum illatum eſt cã doloris: ſed nocumentum poteſt inferri etiam a poteſtate minore. ergo poteſtas maior non debet poni cauſa doloris.

¶ 3 Præt. Cauſæ appetitiuorum motuum ſunt interiores inclinationes animæ: poteſtas autem maior eſt aliquid exterius, ergo non debet poni cauſa doloris.

SED CONTRA eſt, quod Auguſtinus dicit in lib. de natura * boni. In animo dolorem facit voluntas reſiſtens poteſtati maiori: in corpore dolorem facit ſenſus reſiſtens corpori potentiori.

* Cap. 20. non procul a prin. to. 6.

RESPON. Dicendum, quòd, ſicut ſupra dictum eſt, * malum cõiunctum eſt cauſa doloris, vel triſtitiæ per modum obiecti. Id ergo quod eſt cauſa cõiunctionis mali, debet poni cauſa doloris vel triſtitiæ. Manifeſtũ eſt autem hoc eſſe contra inclinationem appetitus, vt malo præſentialiter inhæreat: quod autem eſt contra inclinationem alicuius, nunquàm aduenit ei niſi per actionẽ alicuius fortioris: & ideo poteſtas maior ponitur eſſe cauſa doloris ab Auguſtino.* Sed ſciendum eſt, quòd ſi poteſtas fortior intãtum inualeſcat, quòd mutet cõtrariam inclinationẽ in inclinationem propriam, iam non erit aliqua repugnantia vel violentia: ſicut quando agens fortius, corrumpẽdo corpus graue, aufert ei inclinationem, qua tendit deorſum, & tunc ferri ſurſum non eſt ei violentum, ſed naturale. Sic igitur, ſi aliqua poteſtas maior intantũ inualeſcat, quòd auferat inclinationem voluntatis vel appetitus ſenſitiui, ex ea non ſequitur dolor, vel triſtitia: ſed tunc ſolum ſequitur, quando remanet inclinatio appetitus in cõtrarium. & inde eſt quòd * Auguſtinus dicit, quòd voluntas reſiſtẽs poteſtati fortiori cauſat dolorem. ſi enim non reſiſteret, ſed cederet conſentiendo, non ſequeretur dolor, ſed delectatio.

* Art. 1. huius quæſt.

* Loco in argu. Sed contra, citato.

* Li. de nat. boni ca. 20 non procul a prin. to. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd maior poteſtas dolorem cauſat non ſecundum quod eſt agens in potentia, ſed ſecundum quod eſt agens actu, dum ſcilicet, facit coniunctionem mali corruptiui.

AD 2[m] dicendum, quòd nihil prohibet aliquam poteſtatem, quæ non eſt maior ſimpliciter, eſſe maiorem quantum ad aliquid: & ſecundum hoc aliquod nocumentum inferre poteſt. Si autem nullo modo maior eſſet, nullo modo poſſet nocere, vnde non poſſet cauſam doloris inferre.

AD 3[m] dicendum, quòd exteriora agentia poſſunt eſſe cauſa motuum appetitiuorum inquantum cauſant præſentiam obiecti: & hoc modo poteſtas maior ponitur cauſa doloris.

¶ Super Quæſtionem trigeſimam ſeptimam.

CIrca quæſt. 37. nihil occurrit ſcribẽdũ, niſi vt qui volunt videre naturas paſſionum aduertant ad regulam in 4. artic. traditam, ſcilicet, quòd duplici exiſtẽte motu in qualibet paſſione, ſcilicet appetitus, & corporis, motus corporis ſimilis eſt motui animi, in hoc, quòd eſt ſe habere per modum proſecutionis vel fugæ, Et ſi his attẽderis, videbis non dari illas duas triſtitias, quas ſuperius reprobauimus.

QVAESTIO XXXVII.

De effectibus doloris, vel triſtitiæ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus doloris, vel triſtitiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.

¶ Secũdo, Vtrũ aggrauatio animi ſit effectus triſtitiæ, vel doloris.

¶ Tertio, Vtrum triſtitia, vel dolor debilitet omnẽ operationem.

¶ Quarto, Vtrũ triſtitia noceat corpori magis quàm aliæ paſſiones animæ.

G ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.

AD PRIMVM ergo ſic proceditur. Vr q̃ dolor nõ auferat facultatẽ addiſcẽdi. Dicit enim Iſa. 26. Cũ feceris iudicia tua ĩ terra, iuſtitiã diſcẽt oẽs habitatores orbis. & infra: In tribulatione murmuris doctrina tua eis: ſed ex iudicijs Dei, & tribulatiõe ſeqnit dolor, ſeu triſtitia in cordibus hoĩum. ergo dolor, vel triſtitia nõ tollit, ſed magis auget facultatẽ addiſcendi.

¶ 2 Præt. Iſa. 28. dicitur. Quem docebit ſcientiam? & quẽ intelligere faciet auditũ? Ablactatos a lacte, auulſos ab vberibus, ideſt, a delectationibus. Sed dolor & H triſtitia maxime tollunt delectationes. impedit enim triſtitia omnem delectationem, vt dicitur in 7. Ethicor. * Et Eccleſ. 11. dicitur, quòd malitia vnius horæ obliuionem facit luxoriæ maximæ. ergo dolor non tollit, ſed magis præbet facultatem addiſcendi.

* Cap. 14. circa princ. tom. 5.

¶ 3 Præt. Triſtitia interior præeminet dolori exteriori, vt ſupra dictũ eſt: * ſed ſimul cũ triſtitia poteſt hõ addiſcere. ergo multo magis ſimul cũ dolore corporali.

* q. 35. ar. 7

SED CONTRA eſt, quod Aug. * dicit in 1. Soliloq. Quamquã acerrimo dolore dentiũ his diebus torquerer, non quidem ſinebar aĩo voluere niſi ea, quæ iam forte didiceram, a diſcendo autem penitus impediebar, ad quod mihi tota intentione animi opus erat.

* Cap. 12. cir. me. to. 1

I RESPON. Dicendum, quòd quia omnes potentiæ animæ in vna eſſentia animæ radicantur, neceſſe eſt q̃ quando intentio animæ vehementer trahitur ad operationem vnius potẽtiæ, retrahatur ab operatione alterius. vnius enim animæ non poteſt eſſe niſi vna intentio: & propter hoc ſi aliquid ad ſe trahat totam intentionem animę, vel magnã partẽ ipſius, non compatitur ſecum aliquid aliud quod magnam attentionem requirat. Manifeſtum eſt autem quòd dolor ſenſibilis maxime trahit ad ſe intentionem animæ: quia naturaliter vnumquodque tota intentione tendit ad repellendum cõtrarium, ſicut etiam in rebus naturalibus apparet. Similiter etiam manifeſtum eſt, quòd ad addiſcẽdum aliquid de nouo, requiritur ſtudium, & conatus cum magna intentione, vt patet per illud quod dicitur Prouerbiorum. 2. Si quæſieris ſapientiam quaſi pecuniam, & ſicut theſauros effoderis eã, tunc intelliges diſciplinam. Et ideo ſi ſit dolor intenſus, impeditur homo ne tunc aliquid addiſcere poſſit: & tantum poteſt intendi, quòd nec etiam inſtante dolore põt homo aliquid conſiderare etiam qđ prius ſciuit. In hoc tamen attenditur diuerſitas ſecundum diuerſitatem amoris, quem homo habet ad addiſcendum vel conſiderandũ, q̃ a quãto maior fuerit, magis retinet intẽtionem animi, ne oĩno feratur ad dolorẽ.

D. 19

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd triſtitia moderata, quæ excludit euagationem animi, poteſt cõferre ad diſci-

ad diſciplinã ſuſcipiendã, & præcipue eorũ, ꝑ quę hõ ſperat ſe poſſe a triſtitia liberari: & hoc mõ in tribulatione murmuris hoĩes doctrinã Dei magis recipiunt.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ tam delectatio, quàm dolor inquantum ad ſe trahunt animæ intentionẽ, impediunt conſiderationem rationis. vnde in 7.* Ethicor. dicitur, quòd impoſſibile eſt in ipſa delectatione venereorum aliquid intelligere: ſed tamen magis trahit ad ſe intentionem animæ dolor, quàm delectatio. ſicut etiam videmus in rebus naturalibus, quòd actio corporis naturalis magis intenditur in contrarium, ſicut aqua calefacta magis patitur a frigido, vt fortius congeletur. Si ergo dolor, ſeu triſtitia fuerit moderata, per accidens poteſt conſerre ad addiſcendum inquantum auſert ſuperabundãtiam delectationum, ſed per ſe impedit, & ſi intendatur, totaliter auſert.

Cap. 11. nõ procul a ſi. tom. 5.

Ad 3ᵐ dicẽdum, ꝙ dolor exterior accidit ex læſione corporali, & ita magis habet trãſmutationem corporalem adiunctam q̃ dolor interior, qui tñ eſt maior ſecundum illud quod eſt formale in dolore, qđ eſt ex parte aĩæ. & ideo dolor corporalis magis impedit cõtemplationem, quæ requirit omnimodam quietem, q̃ dolor interior: & tamen etiã dolor interior ſi multum intendatur, ita trahit intentionem, vt non poſſit homo de nouo aliquid addiſcere. vnde & Grego. propter triſtitiam intermiſit Ezechielis expoſitionem.

Articvlvs II.

Vtrum aggrauatio animi ſit effectus triſtitiæ, uel doloris.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ aggrauatio animi nõ ſit effectus triſtitiæ. Dicit.n. Apoſt. 2. ad Corinth. 7. Ecce hoc ipſum cõtriſtari vos ſecundum Deum, quantam in vobis operatur ſolicitudinem, ſed defenſionem, ſed indignationẽ &c. ſed ſolicitudo & indignatio ad quandam erectionem animi pertinent, quæ aggrauationi opponitur. non ergo aggrauatio eſt effectus triſtitiæ.

¶ 2 Præ. Triſtitia delectatiõi opponit: ſed effect⁹ delectatiõis ẽ dilatatio, cui nõ opponit aggrauatio, ſed cõſtrictio. ergo effectus triſtitiæ nõ debet poni aggrauatio.

¶ 3 Præt. Ad triſtitiã pertinet abſorbere, vt patet ꝑ illud quod Apoſt. dicit 2. ad Corinth. 2. Ne forte abundantiori triſtitia abſorbeat q eſt eiuſmodi: ſed qđ aggrauat, nõ abſorbetur, quinimmo ſub aliquo põderoſo deprimit: qđ autẽ abſorbet, intra abſorbẽs includitur. ergo aggrauatio non debet poni effectus triſtitię.

Sed cõtra eſt, quod Gregor. * Nyſſe. & * Damaſce. ponunt triſtitiam aggrauantem.

* Gre. lib. 4. cap. 12.
* Dam. lib. 2. de fi. c. 14

Respon. Dicendũ, ꝙ effectus paſſionum aĩæ qñq; metaphorice nominãtur ſecũdum ſimilitudinem ſenſibilium corporum, eo ꝙ motus appetitus animalis ſunt ſimiles inclinationibus appetitus naturalis: & ꝑ hunc modum feruor attribuitur amori, dilatatio delectationi, & aggrauatio triſtitiæ. Dr enim homo aggrauari ex eo, ꝙ aliquo pondere impeditur a proprio motu. Manifeſtũ eſt aũt ex *prædictis, ꝙ triſtitia contingit ex aliquo malo pñti, quod quidem ex hoc ipſo ꝙ repugnat motui voluntatis, aggrauat aĩum, inquantum impedit ipſum ne fruatur eo quod vult: & ſiquidem non ſit tãta vis mali contriſtãtis, vt auferat ſpem euadendi, licet animus aggrauetur quantum ad hoc, ꝙ in pñti non potitur eo quod vult, remanet tñ motus ad repellendum nociuum contriſtans. Si vero ſuperexcreſcat vis mali in tm̃, vt ſpem euaſionis excludat, tunc ſimpliciter impeditur etiam interior motus

q. 36. art. 1.

A animi anguſtiati, vt neq; hac, neque illac diuertere valeat: & quãdoq; etiam impeditur exterior motus corporis, ita quòd remaneat homo ſtupidus in ſeipſo.

Ad primvm ergo dicẽdum, quòd illa erectio animi prouenit ex triſtitia quæ eſt ſecundum Deum, propter ſpem adiunctam de remiſſione peccati.

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ quantum ad motum appetitiuũ pertinet, ad idẽ refert cõſtrictio, & aggrauatio. Ex hoc .n. ꝙ aggrauat aĩus, vt ad exteriora libere ꝓgredi non poſſit, ad ſeipſum retrahit quaſi in ſeipſo cõſtrictus.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ triſtitia abſorbere hoĩem dr, qñ ſic totaliter vis contriſtantis mali afficit animum, vt omnem ſpem euaſionis excludat: & ſic etiam eodẽ B modo aggrauat & abſorbet. quędam.n. ſe conſequuntur in his quæ metaphorice dicunt, quæ ſibi repugnare videntur, ſi ſecundum proprietatem accipiantur.

Articvlvs III.

Vtrum triſtitia, uel dolor debilitet omnem operationem.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ triſtitia non impediat oẽm operationẽ. Solicitudo .n. ex triſtitia cauſatur, vt patet ꝑ authoritatẽ Apli *inductam: ſed ſolicitudo adiuuat ad bene operandũ. Vñ Apoſt. dicit 2. ad Timo. 2. Solicite cura teipſum exhibere operarium inconfuſibilem. ergo triſtitia non impedit C operationẽ, ſed magis adiuuat ad bñ operandũ.

Infra q. 39. arti. 3. ad 3. Et q. 59. ar. 3. ad 2.
* Art. præc. argu. 1.

¶ 2 Præt. Triſtitia cauſat in multis concupiſcentiam, vt dicitur in 7. Ethico. ſed concupiſcentia facit ad intenſionem operationis. ergo & triſtitia.

¶ 3 Præt. Sicut quædã operationes propriæ ſunt gaudentium, ita etiam quædam operationes his qui contriſtantur, ſicut lugere: ſed vnumquodque augetur ex ſibi conuenienti. ergo aliquę operationes non impediuntur, ſed meliorantur propter triſtitiam.

Sed contra eſt, qđ Philoſ. dicit in 10. Ethi. *ꝙ delectatio ꝑficit operationẽ: & ecõuerſo, triſtitia ĩpedit. Cap. 4. to. 5

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt, *Triſtitia qñque nõ ita aggrauat, vel abſorbet animum, vt D oẽm motum interiorem & exteriorẽ excludat, ſed aliqui motus qñq; ex ipſa triſtitia cauſant. Sic ergo operatio ad triſtitiam dupliciter poteſt comparari. Vno modo, ſicut ad id, de quo eſt triſtitia: & ſic triſtitia quamlibet operationem impedit. Nunquam.n. illud quod cum triſtitia facimus, ita bene facimus, ſicut illud qđ facimus cũ delectatione, vel ſine triſtitia. cuius ratio eſt: quia volũtas eſt cauſa operationis humanæ, vñ quãdo operatio eſt, de qua aliquis contriſtatur, neceſſe eſt ꝙ actio debilitetur. Alio mõ, cõparat operatio ad triſtitiam ſicut ad principium & ad cauſam, & ſic neceſſe eſt ꝙ operatio talis ex triſtitia augeatur: ſicut quãto aliquis magis triſtatur de re aliqua, tãto ma E gis conat ad expellendã triſtitiam, dũmodo remaneat ſpes expellendi: alioquin nullus motus, vel oꝑatio ex triſtitia cauſaret. Et ꝑ hoc patet reſponſio ad obiecta.

Art. præce.

Articvlvs IIII.

Vtrum triſtitia magis noceat corpori, quàm aliæ animæ paſſiones.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ triſtitia non inferat maxime corpori nocumẽtum. Triſtitia.n. habet eſſe ſpirituale ĩ anima: ſed ea quę habent tantum eſſe ſpirituale, non cauſant trãſmutationem corporalẽ, ſicut patet de intẽtionibus colorum, quę ſunt in aere, a quibus nullũ corpus coloratur. ergo tri-

Infra q. 41. art. 1. co. Et 4. d. 15. q. 2. artic. 3. q. 2. corp.

ge triſtitia non facit aliquod corporale nocumẽtum. ¶ 2 Præt. Si facit aliquod corporale nocumentum, hoc non eſt niſi inquantum habet corporalem tranſmutationem adiunctam: ſed corporalis tranſmutatio inuenitur in omnibus animæ paſſionibus, vt ſupra dictum eſt.ª ergo non magis triſtitia, quàm aliæ animæ paſſiones, corpori nocet.

[a] q.55.ar.2 ad 3.

¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in 7. Ethico. quòd iræ, & concupiſcentiæ quibuſdam inſanias faciunt, quod videtur eſſe maximum nocumentum, cum ratio ſit excellentiſſimum eorum quæ ſunt in homine: deſperatio etiam videtur eſſe magis nociua, quàm triſtitia, cum ſit cauſa triſtitiæ. ergo triſtitia non magis nocet corpori, quàm aliæ animæ paſſiones.

Cap.3.circ. me.to.5.

Sed contra eſt, quod dicitur Prouerbiorũ 17. Animus gaudens ætatem floridam facit: ſpiritus triſtis exſiccat oſſa. Et Prouerbiorum 25. Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno, ita triſtitia viri nocet cordi. Et Eccleſ. 38. A triſtitia feſtinat mors.

Respon. Dicendum, ꝙ triſtitia inter omnes aĩæ paſſiones magis corpori nocet, cuiꝰ ratio eſt: quia triſtitia repugnat humanæ vitæ quantum ad ſpẽm motus ſui, & non ſolum quantũ ad menſurã, ſeu quãtitatem, ſicut aliæ aĩę paſſiones. Conſiſtit.n.humana vita in quadã motione, quæ a corde in cætera membra diffunditur: quæ quidem motio conuenit naturæ humanę ſm aliquam determinatam mẽſurã. Si ergo iſta motio procedat vltra menſuram debitã, repugnabit humanæ vitæ ſm quantitatis menſuram, non autem ſecundum ſimilitudinem ſpeciei. Si autem impediatur proceſſus huius motionis, repugnabit vitæ ſecũdum ſuam ſpeciem. Eſt autem attendendum in oĩbus animæ paſſionibus, quòd tranſmutatio corporis, quæ eſt in eis materialis, eſt conformis & proportionata motui appetitus, qui eſt formalis, ſicut in oĩbus materia proportionatur formæ. Illę ergo animæ paſſiones quę important motum appetitus ad proſequendum aliquid, non repugnant vitali motioni ſecundum ſpeciem, ſed põt repugnare ſecundum quantitatem, vt amor, gaudium, deſiderium, & huiuſmodi: & ideo iſta ſm ſpeciem ſuam iuuant naturam corporis, ſed propter exceſſum põt nocere. Paſſiones autẽ, quę important motum appetitus cum fuga, vel retractione quadam repugnant vitali motioni non ſolum ſecundum quantitatem, ſed etiam ſecundum ſpeciem motus: & ideo ſimpliciter nocent, ſicut timor & deſperatio, & præ oĩbus triſtitia, quæ aggrauat animũ ex malo præſenti, cuius eſt fortior impreſſio, quàm futuri.

Ad primum ergo dicendum, quòd quia anima naturaliter mouet corpus, ſpiritualis motus animæ naturaliter eſt cauſa tranſmutationis corporalis: nec eſt ſimile de ſpiritualibus intẽtionibus, quæ non habent naturaliter ordinem mouendi alia corpora, quæ non ſunt nata moueri ab anima.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd aliæ paſſiones habent tranſmutationem corporalem conformem, ſecundum ſuam ſpeciem motioni vitali: ſed triſtitia contrariam, vt ſupra dictum eſt.

In corp.ar.

Ad 3ᵐ dicendũ, ꝙ ex leuiori cauſa impeditur vſus rationis, q̃ corrumpatur vita, cum videamus multas ægritudines vſum rationis tollere, quæ nondum adimunt vitam: & tamen timor & ira maxime nocumentum corporale afferunt ex permiſtione triſtitię, pp abſentiam eius quod cupitur. Ipſa etiam triſtitia quandoque rationẽ aufert, ſicut patet in his, qui propter dolorem in melancholiam, vel in maniam incidunt.

F QVAESTIO XXXVIII.

De remedijs triſtitiæ, ſeu doloris, in quinque articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdum eſt de remedijs doloris, ſeu triſtitiæ.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum dolor, vel triſtitia mitiget̃ p quãlibet delectationẽ.

G ¶ Secũdo, Vtrum mitigetur p fletũ.

¶ Tertio, Vtrum per compaſſionẽ amicorum.

¶ Quarto, Vtrum per contemplationem veritatis.

¶ Quinto, Vtrum per ſomnum, & balnea.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum dolor, vel triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem.

H AD primvm ſic procedit. Videtur ꝙ non quęlibet delectatio mitiget quẽlibet dolorẽ, ſeu triſtitiã. Nõ.n. delectatio triſtitiã mitigat, niſi ĩquãtũ ei cõtrariat̃. Medicinæ.n. ſunt p cõtraria, vt dr̃ in 2. Ethi.* ſed non quælibet delectatio cõtrariat̃ cuilibet triſtitię, vt ſupra dictũ eſt.† ergo nõ q̃libet delectatio mitigat quãlibet triſtitiã.

¶ 2 Præt. Illud quod cauſat triſtitiã, non mitigat triſtitiam: ſed aliquæ delectationes cauſant triſtitiã, qa, vt dicitur in 9. Ethi.* Malus triſtatur, qm̃ delectatus eſt. nõ ergo omnis

I delectatio mitigat triſtitiam.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in 4. Cõfeſſ.† ꝙ ipſe fugit de patria, in qua conuerſari ſolitus erat cum amico ſuo iã mortuo: minus eũ quærebãt oculi eius, vbi eum videre ſolebãt. ex quo accipi poteſt, ꝙ illa, ĩ quibus nobis amici mortui, vel abſentes cõmunicauerunt, efficiunt̃ nobis de eorũ morte, vel abſentia dolẽtibus onerosa: ſed maxime cõicaue-

K rũt nobis in delectationibus. ergo ipſæ delectationes efficiunt̃ nobis dolẽtibus oneroſæ. nõ ergo q̃libet delectatio mitigat q̃libet triſtitiã.

Sed contra eſt, quod Philoſophꝰ dicit in 7. Eth.* ꝙ expellit delectatio triſtitiam, & quæ cõtraria, & quæ contingens, ſi ſit fortis.

Respon. Dicẽdum, quòd ſicut ex* prædictis patet, Delectatio eſt quędã quies appetitus in bono cõuenienti: triſtitia aũt eſt ex eo quòd repugnat appetitui. vñ ſicut ſe hẽt delectatio ad triſtitiã in motibꝰ appetitiuis, ſic ſe habet in corporibꝰ

¶ *Super Quæſtionis trigeſimaoctauæ Articulum primum.*

IN quęſtio.38. duo tantum occurrunt notande. Primum eſt in 2. articu. in reſponſionibus ad 2. & 3. quod in flente ſunt tria, ipſe triſtatus, obiectum contriſtans, & effectus triſtitiæ, puta flere. & ſunt duæ contrariæ habitudines, inter triſtatum & contriſtans, & inter triſtatum, & effectum. Nam inter illa eſt habitudo diſconuenientiæ: inter iſta conuenientiæ. & propterea effectus ipſe, puta fletus habens in ſe vtrunque, quia & eſt effectus conſonus triſti, & præſentat obiectum contriſtans vt cauſam, licet ratione obiecti triſtitiam augeat, propter quod & fletus continuatur: ſeceptione tamen ſui delectat, & triſtitiam minuit. & quia res magis ratione ſui, quàm externis iudicetur: ideo ſimpliciter conceditur, quòd fletus mitigat triſtitiam. Secũdum eſt in articu. 4. ad ſecundum, quomodo intellectus ſpeculatiuus mouet appetitum etiam inferiorem: ſunt enim in contemplatione duo, obiectũ, & contemplatio eius. Et ex ſupradictis patet, quòd contemplatio habet ſe vt conſtitutiua intellectus in obiectum cõnaturale. Et propterea licet contemplans triangulum habere tres angulos, ex parte rei contemplatæ nihil dicat, vnde appetitus moueatur: quia tamen ipſa contemplatio coniungit cõnaturali bono intellectus, quod eſt verum, ex hac parte habet vnde moueat appetitum, ſicut quælibet alia conſtitutio in connaturale bonum. Et inde eſt, quòd in quocũq; genere quis apprehendat ſe cognoſcere, delectatur magis, & minus ſecũdũ quod

Supra q.35 arti.4.ad 2. & 3. Et infra artic. 4. cor. Et ar.5. per to. & q. 4°. [illegible] Et 3.q.46 [illegible] ad 2. Et 2. cor.7.

* Lib.2.c.3

† q.35.ar.4

* Li.9.Eth. c.4. non longe a fine.

† Augu. 4. Confeſſ.ca. 7. in fi.to.1.

Lib.7.Eth. ca.vlti.poſt me. & li.10 c.5.to.5.

* q. 33.

quod affect° eſt ſtriſtitiæ. & hac doctrina viere ſuperius, cum de delectatione contemplationis diſputas. Quomodo autem appetitus inferior poſt moueatur, planũ eſt ex litera, quòd ex redundantia fit, vt in reſponſione ad 3. dicitur.

quies ad fatigationẽ, q̃ accidit ex aliqua trãſmutatione innaturali: nã & ipſa triſtitia fatigationẽ quãdã, ſeu ęgritudinem appetitiuę virtutis importat. Sicut igit̃ quęlibet quies corpis remedium affert contra quãlibet fatigationẽ ex quacunque cã innaturali prouenientem: ita quælibet delectatio remedium affert ad mitigãdam quamlibet triſtitiam ex quocunque procedat.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet non omnis delectatio contrarietur omni triſtitiæ ſecundum ſpeciem, contrariatur tamen ſ̃m genus, vt ſupra dictum eſt: & ideo ex parte diſpoſitionis ſubiecti quęlibet triſtitia p quãlibet delectationem mitigari põt.

q. 35. art. 4. ad 2.

AD 2m dicendum, ꝙ delectationes malorum non cauſant triſtitiã in pñti, ſed in futuro, inquantũ.ſ. mali pænitent de malis, de quibus lętitiã habuerunt, & huic triſtitiæ ſubuenitur per cõtrarias delectationes.

AD 3m dicendum, quòd quando ſunt duę cauſę ad contrarios motus inclinantes, vtraque alteram impedit: & tamẽ illa finaliter vincit, quæ fortior eſt & diuturnior. In eo autem qui triſtatur de his, in quibus ſimul cum amico mortuo, vel abſente delectari cõſueuit, duę cauſę in cõtrarium inducentes inueniuntur. Nã mors, vel abſentia amici recogitata inclinat ad dolorem: bonum autem præſens inclinat ad delectationem, vnde vtrunq; per alterum minuitur: ſed tamen quia fortius mouet ſenſus præſentis, q̃ memoria præteriti: & amor ſuiipſius q̃ amor alterius diuturnius manet, inde eſt quòd finaliter delectatio triſtitiam expellit. Vnde poſt pauca ſubdit idem Auguſt. * quòd priſtinis generibus delectationũ cedebat dolor eius.

Lib. 4. Confeſſ. c. 8. parum a prin. tom. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum dolor, uel triſtitia mitigetur per fletum.

Pſal. 41.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ fletus nõ mitiget triſtitiam. Nullus enim effectus diminuit ſuam cauſam: ſed fletus, vel gemitus eſt effectus triſtitiæ. ergo non minuit triſtitiam.

¶ 2 Præt. Sicut fletus, vel gemitus eſt effectus triſtitiæ, ita riſus eſt effectus lætitiæ: ſed riſus non minuit lætitiam. ergo fletus non mitigat triſtitiam.

¶ 3 Præt. In fletu repræſentatur nobis malum contriſtans: ſed imaginatio rei cõtriſtantis auget triſtitiam, ſicut imaginatio rei delectantis auget lætitiam. ergo videtur, quòd fletus non mitiget triſtitiam.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 4. Confeſſ. * quòd quando dolebat de morte amici, in ſolis gemitibus, & lacrymis erat ei aliquantula requies.

Cap. 4. in fine & ca. 7. parum ante med. to. 1.

RESPON. Dicendum, quòd lacrymæ, & gemitus naturaliter mitigãt triſtitiam: & hoc duplici ratione. Primo quidem, quia oẽ nociuũ interius clauſum magis affligit, quia magis multiplicatur intentio aĩæ circa ipſum: ſed qñ ad exteriora diffunditur, tunc animę intentio ad exteriora quodammodo diſgregatur, & ſic interior dolor minuitur. & pp hoc qñ homines q ſunt in triſtitijs, exterius ſuam triſtitiam manifeſtant vel fletu, aut gemitu, vel ẽt verbo, mitigatur triſtitia. Secundo, quia ſemper operatio cõueniens hoĩ ſecundum diſpoſitionem in qua eſt, ſibi eſt delectabilis: fletus aũt & gemitus ſunt quædam operationes conuenientes triſtato vel dolẽti, & ideo efficiuntur eis delectabiles. Cum igitur omnis delectatio aliqualiter mitiget triſtitiam vel dolorem, vt dictum eſt, * ſequitur ꝙ per planctum & gemitum triſtitia mitigetur.

Art. præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipſa habitudo cauſæ ad effectum contrariatur habitudini contriſtantis ad contriſtatum: nam omnis effectus eſt conueniens ſuę cauſæ, & p cõſequens eſt ei delectabilis. contriſtans autem contrariatur contriſtato: & ideo effectus triſtitiæ habet contrariam habitudinem magis ad contriſtatum, quàm contriſtans ad ipſum. & propter hoc mitigatur triſtitia per effectum triſtitiæ ratione contrarietatis prædictæ.

AD 2m dicendũ, ꝙ habitudo effectus ad cauſam eſt ſimilis habitudini delectantis ad delectatũ: quia vtrobiq; cõuenientia inuenitur. omne autem ſimile auget ſuum ſimile: & ideo p riſum & alios effectus lætitiæ augetur lætitia, niſi forte per accidens pp exceſſum.

AD 3m dicendum, ꝙ imaginatio rei contriſtantis, quãtum eſt de ſe, nata eſt augere triſtitiam: ſed ex hoc ipſo quòd homo imaginatur, quòd facit illud quod conuenit ſibi ſecundum talem ſtatum, conſurgit inde quædam delectatio. & eadem ratione ſi alicui ſubrepat riſus in ſtatu, in quo videtur ſibi eſſe lugẽdum, ex hoc ipſo dolet tanquàm faciat id, quod non conuenit, vt Tullius dicit in 3. de Tuſcul. quæſtionibus.

ARTICVLVS III.

Vtrum dolor, & triſtitia mitigentur per compaſſionem amicorum.

Iob. in fi. Et cap. 16. Et Roma. 12. lect. 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ dolor amici compatientis non mitiget triſtitiã. Contrariorum enim cõtrarij ſunt effectus: ſed ſicut Aug. dicit 7. Confeſſ. * Quãdo cum multis gaudetur, in ſingulis vberius eſt gaudium: quia feruere faciunt ſe, & inflammãtur ex alterutro. ergo pari ratione, quando multi ſimul triſtãtur, videtur quòd ſit maior triſtitia.

* Lib. 7. Cõfeſſ c. 4. parum a principio. Et lib. 8 c. 4. to. 1.

¶ 2 Præt. Hoc requirit amicitia, vt amoris vicem quis rependat, vt Augu. dicit 4. Confeſſ. † ſed amicus condolens, dolet de dolore amici dolentis. ergo ipſe dolor amici condolentis, eſt cauſa amico prius dolenti de proprio malo alterius doloris, & ſic duplicato dolore videtur triſtitia creſcere.

† Lib. 4. ca. 10. in prin. tom. 1.

¶ 3 Præt. Omne malum amici eſt contriſtans, ſicut & malum proprium. nam amicus eſt alter ipſe: ſed dolor eſt quoddam malum. ergo dolor amici condolentis auget triſtitiam amico, cui condoletur.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 9. Ethic. * ꝙ in triſtitijs amicus condolens conſolatur.

Cap. 11. ante me. to. 5.

RESPON. Dicendum, ꝙ naturaliter amicus condolens in triſtitijs eſt cõſolatiuus, cuius duplicem rationem tangit Philoſoph. in 9. Ethi. * quarum prima eſt: quia cum ad triſtitiam pertineat aggrauare, habet rationem cuiuſdã oneris, a quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur. Cum ergo aliquis videt de ſua triſtitia alios contriſtatos, fit ei quaſi quædã imaginatio, ꝙ illud onus alij cum ipſo ferant, quaſi conãtes ad ipſum ab onere alleuiandum, & iõ leuius fert triſtitiæ onus, ſicut etiã in portãdis oneribus corporalibus cõtingit. Secunda ratio & melior, eſt: quia per hoc ꝙ amici cõtriſtantur ei, percipit ſe ab eis amari, quod eſt delectabile, vt ſupra dictum eſt, * vnde cum omnis delectatio mitiget triſtitiam, ſicut ſupra dictum eſt, * ſequitur, quòd amicus condolens triſtitiam mitiget.

Ibidem.

q. 32. art. 5

Arti. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in vtroq; amicitia manifeſtatur, ſcilicet, & quòd congaudet gaudenti, & quòd condolet dolenti: & ideo vtrunque

ratione cauſæ redditur delectabile.

An 2^m^ dicendum, ꝙ ipſe dolor amici ſm ſe contriſtaret: ſed cõſideratio cauſæ eius, quæ eſt amor, magis delectat. Et per hoc patet reſponſio ad 3^m^.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum per contemplationem veritatis, dolor, & triſtitia mitigentur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ contemplatio veritatis nõ mitiget dolorem. Dicit enim Eccleſ. 2. Qui addit ſciẽtiam, addit & dolorem: ſed ſcientia ad contemplationẽ veritatis pertinet. nõ ergo contemplatio veritatis mitigat dolorem.

¶ 2 Præt. Contemplatio veritatis ad intellectum ſpeculatiuum pertinet: ſed intellectus ſpeculatiuus non
* Text. 58. tom. 2. monet, vt dicitur in 3. de aïa. * cum igit̃ gaudiũ, & dolor ſint quidam motus animi, videtur ꝙ contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationem doloris.

¶ 3 Præt. Remedium ægritudinis apponẽdum eſt, vbi eſt ægritudo: ſed cõtẽplatio veritatis eſt in intellectu. nõ ergo mitigat dolorem corporalẽ, qui eſt in ſenſu.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit in 1. So-
* Cap. 12. parũ a me. tom. 1. liloquio. * Videbat̃ mihi, ſi ſe ille mentibus noſtris veritatis fulgor aperiret, aut non me ſenſurum fuiſſe illum dolorem, aut certe pro nihilo toleraturum.

* q. 31. ar. 5 RESPON. Dicẽdum, ſicut ſupra dictum eſt, * quòd H
in contemplatione veritatis maxima delectatio conſiſtit. Omnis autem delectatio dolorẽ mitigat, vt ſupra
* Art. præc. & art. 1. huius quæſt. dictum eſt: * & ideo contemplatio veritatis mitigat triſtitiam, vel dolorem: & tanto magis, quanto perfectius aliquis eſt amator ſapiẽtiæ. & ideo homines ex contemplatione diuina, & futuræ beatitudinis, in tribulationibus gaudent, ſecundum illud Iacobi 1. Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tẽtationes varias incideritis. & quod eſt amplius, etiã inter corporis cruciatus, huiuſmodi gaudium inuenitur, ſicut Tyburtius martyr cum nudatis plantis ſuper ardẽtes prunas incederet, dixit. Videtur mihi, quòd ſuper roſeos flores incedam in nomine Ieſu Chriſti. I

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd q addit ſcientiam, addit dolorem, vel propter difficultatem & defectum inueniendæ veritatis: vel pp hoc ꝙ p ſcientiã hõ cognoſcit multa, quæ voluntati contrariant̃. & ſic ex parte rerum cognitarum ſcientia dolorem cauſat: ex parte aũt cõtemplationis veritatis, delectationem.

AD 2^m^ dicendum, ꝙ intellectus ſpeculatiuus non mouet animum ex parte rei ſpeculatæ: mouet tamen animum ex parte ipſius contẽplationis, quę eſt quoddam bonum hominis, & naturaliter delectabilis.

AD 3^m^ dicendum, ꝙ in viribus animæ fit redundantia a ſuperiori ad inferius, & ſecundum hoc dele- K
ctatio contemplationis, quæ eſt in ſuperiori parte, redundat ad mitigãdum etiam dolorem, q eſt in ſenſu.

ARTICVLVS V.

Vtrum dolor, & triſtitia mitigentur per ſomnum, & balnea.

* Pſal. 29. AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd ſomnus & balneum non mitigent triſtitiam. * Triſtitia enim in anima conſiſtit: ſed ſomnus & balneum ad corpus pertinent. non ergo aliquid faciunt ad mitigationem triſtitiæ.

¶ 2 Præt. Idẽ effectus non vr̃ cauſari ex contrarijs cauſis: ſed hmõi cum ſint corporalia, repugnant contem-
F plationi veritatis, quæ eſt cã mitigationis triſtitiæ, vt dictum eſt. * non ergo per hmõi triſtitia mitigatur. * Art. præc.

¶ 3 Præt. Triſtitia, & dolor, ſm quod pertinent ad corpus, in quadam tranſmutatione cordis cõſiſtunt: ſed hmõi remedia magis vidẽtur pertinere ad exteriores ſenſus & membra, q̃ ad interiorẽ cordis diſpoſitionem. non ergo per huiuſmodi triſtitia mitigatur. βαλανεῖον βάλλειν ἀνίαν

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit 9. * Confeſ. * Cap. 12. a me. to. 1.
Audieram balnei nomen inde dictum, quòd anxietatẽ pellat ex animo. Et infra, Dormiui, & euigilaui, & non parua ex parte mitigatum inueni dolorem meũ. Et * inducit quod in hymno Ambroſij dicitur, quòd * Eod. lib. & c. nũc dicto
quies artus ſolutos reddit laboris vſui, menteſque
G feſſas alleuat. luctuſque ſoluit anxios.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * Tri- * q. præce. articu. 3.
ſtitia ſecũdum ſuam ſpeciem repugnat vitali motioni corporis: & ideo illa quæ reformant naturã corporalem in debitum ſtatum vitalis motionis, repugnãt triſtitiæ, & ipſam mitigãt. Per hoc etiã ꝙ hmõi remedijs reducitur natura ad debitum ſtatum, cauſat̃ ex his delectatio: hoc. n. eſt quod delectationem facit, vt ſupra dictum eſt. * vnde cum oĩs delectatio triſtitiam miti- * q. 31. ar. 8
get, per hmõi remedia corporalia triſtitia mitigatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipſa debita corporis diſpoſitio, inquantum ſentitur, delectationem cauſat, & per conſequens triſtitiam mitigat.

H AD 2^m^ dicendum, quòd delectationum vna aliam impedit, vt ſupra dictum eſt: * & tamẽ omnis delecta- * q. 31. ar. 8
tio triſtitiam mitigat. vñ non eſt inconueniens, ꝙ ex cauſis ſeinuicem impedientibus triſtitia mitigetur.

AD 3^m^ dicendum, quòd omnis bona diſpoſitio corporis redundat quodammodo ad cor ſicut ad principium, & finem corporalium motionum, vt dicitur in lib. de cauſa motus animalium.

QVAESTIO XXXIX.

De bonitate, & malitia triſtitiæ, ſeu doloris, in quatuor articulos diuiſa. I

DEINDE conſiderãdum eſt de bonitate, & malitia doloris, vel triſtitiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum omnis triſtitia ſit malum.

¶ Secũdo, Vtrũ poſſit eſſe bonum honeſtum.

K ¶ Tertio, Vtrũ poſſit eẽ bonũ vtile.

¶ Quarto, Vtrum dolor corporis ſit ſummum malum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnis triſtitia ſit mala.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ oĩs triſtitia ſit mala. Dicit. n. * Gre. Nyſſ. Omnis triſtitia malum eſt ſuipſius natura: ſed quod naturaliter eſt malum, ſemper & vbique eſt malum. ergo omnis triſtitia eſt mala. * Li. 4. c. 12

¶ 2 Præt. Illud quod oẽs fugiunt,

¶ *Super Quæſtionis trigeſimænonæ Articulum primum.*

IN 1. articu. quæſt. 39. dubium occurrit, de qua bonitate, vel malitia ſit præſens quæſt. ſi de naturali ſit, inepte in fine corporis articu. dicitur, ſed quia ſermones morales: Ad moralem enim moralis malitia ſpectat. Si de morali, falſa videtur doctrina, tum quia ſi triſtitia eſſet ſimpliciter mala moraliter, nulla poſſet rõne fieri bona moraliter: cuius oppoſitum in 2. & 3. artic. habetur: tum quia rõ inducta in litera, inefficax eſt ad hoc: nam recta ratio habet quod appetitus quandoq; priuetur quiete in bono, & anxietur de præſenti malo, vt patet in voluntarium aſſurgentibus luctũ propter Deum.

¶ Ad hoc dicitur, quod hic eſt ſermo de bonitate & malitia morali, ſicut in ſupe-

Infra q. 59. art. 3. Et 3. q. 15. arti. 5. & 6. Et 3. d. 15. q. 2. ar. 2 q. 1. ad 3. & artic. 3. q. 2. co. 6. Et 4. d. 49. q. 3. articu. 4. q. 2.

ſuperioribus tractatibus. Ad cuius euidentiam ſcito primo
Ca. 12. to. 5 ex litera, quòd triſtitia poteſt dupliciter conſiderari, Primo ex parte contriſtantis: ſecundo ex parte ſentientis, & repudiãtis ipſum malum contriſtans. Appetere triſtitiam ex parte contriſtantis, eſt appetere ipſum contriſtans, vt ſic: appetere autẽ triſtitiam ex parte ſentientis, & repudiantis malum, eſt appetere ſenſationem, ſeu cognitionem, & refutationem mali. Clare autem patet, quòd primo mõ triſtitia non eſt appetibilis: quoniam contriſtans vt ſic, mali rationẽ habet. Secundo vero modo, triſtitia eſt appetibilis ex ſuppoſitione. Suppoſito. n. quòd cõtriſtans adſit, bonum eſt cognoſcere, & refutare illud. Et quia triſtitia includit hæc omnia ſimul, ideo non habet locũ in Deo, nec
Ca. vl. to. 5. in beatis: & inter habentes nullus appetit triſtitiam quo ad omnia ad illam requiſita: quia nullus appetit præſentiam contriſtantis, quamuis multi appetant triſtari, ſuppoſita p̃ſentia contriſtantis abſentiæ boni amati, vel offenſæ diuinæ &c. Quia igitur triſtitia ſecundum ſe tota non eſt appetibilis, conſequens eſt
Cap. 14. circa me. to. 3. vt non ſit de genere bonorum, cum bonum ſit quod omnia appetunt. Verum ad morale bonum deſcendendo, ſcito ſecundu ex S. Tho. in quolib. quòd actus humani quadrifariã dicuntur quo ad bonitatem, & malitiã:
Cap. 1. to. 5. quidam ſunt per ſe mali, vt mentiri:
* q. 6. art. 6. quidam per ſe boni, vt colere deum: quidam indifferentes, vt leuare feſtucam de terra: quidam ſolitarie ſumpti ſonantes malum, qui tamẽ poſſunt ex aduentitiis honeſtari vt fiut boni, vt occidere hominem. hoc enim ſolitarie ſumptum importat aliquid incõſonans rationi. Violẽta enim

A etiã virtuoſi, eſt malum: ſed triſtitiam omnes fugiunt etiam virtuoſi: quia, vt dicitur in 7. Ethi. † Etſi prudens non intendat delectari, tamen intendit non triſtari. ergo triſtitia eſt malum.

¶ 3 Præt. Sicut malũ corporale eſt obiectũ & cã doloris corporalis, ita malum ſpũale eſt obiectum, & cauſa triſtitię ſpũalis: ſed oĩs dolor corporalis eſt malum corporis. ergo oĩs triſtitia ſpũalis eſt malũ aĩæ.

B SED CONTRA. Triſtitia de malo cõtrariatur delectationi de malo: ſed delectatio de malo eſt mala. vñ in deteſtationem quorundam dicitur Prouer. n. q̃ lætantur cũ maleſecerit. ergo triſtitia de malo ẽ bona.

RESPON. Dicendum, q̃ aliquid eſſe bonũ, vel malum põt dici dupliciter. Vno modo, ſimpliciter & ſecundum ſe: & ſic oĩs triſtitia eſt quoddam malũ. hoc. n. ipſum qđ eſt appetitum hoĩs anxiari de malo p̃nti, rationẽ mali habet: impeditur. n. per hoc quies appetit* in

C bono. Alio modo dicitur aliquid bonum, vel malum ex ſuppoſitione alterius, ſicut verecundia dicit̃ eſſe bonum ex ſuppoſitione alicuius turpis cõmiſſi, vt dr̃ in 4. Ethi. * Sic igitur ſuppoſito aliquo cõtriſtabili, vel doloroſo, ad bonitatem ptinet, q̃ aliquis de malo p̃nti triſtet̃, vel doleat. Quòd enim nõ triſtaret̃ vel nõ doleret, non poſſet eſſe, niſi quia vel nõ ſentiret, vel q̃a non reputaret ſibi repugnans: &

D vtrunq; iſtorum eſt malum manifeſte. & ideo ad bonitatem pertinet, vt ſuppoſita præſentia mali, ſequat̃ triſtitia, vel dolor. & hoc eſt quod Auguſt. dicit 8. ſuper Geneſ. * ad literam. Adhuc eſt bonum qđ dolet amiſſum bonum: nã niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura, nullius boni amiſſi dolor eſſet in pęna. Sed quia ſermones morales ſunt in ſingularib⁹, quorũ ſunt operationes, illud quod eſt ex ſuppoſitione bonum, debet bonũ iu-

E dicari: ſicut quod eſt ex ſuppoſitione voluntarium, iudicatur voluntarium, vt dicitur in 3. * Ethicor. & * ſupra habitum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Greg. Nyſſe. loquit̃ de triſtitia ex parte mali triſtãtis, non aũt ex parte ſentientis & repudiãtis malum. Et ex hac etiã pte oẽs fugiunt triſtitiã, inquantũ fugiunt malũ: ſed ſenſum & refutationẽ mali nõ fugiũt. Et ſic dicendũ ẽt eſt de dolore corporali: nã ſenſus & recuſatio mali corporalis atteſtat̃ naturę bonæ. Vñ patet reſponſio ad 2m & ad 3m.

A ARTICVLVS II.

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ q̃ triſtitia nõ hẽat rationem boni honeſti. Quod enim ad inferos deducit, cõtrarietur honeſto: ſed ſicut dicit Aug. * 12. ſup Gen. ad literam, Iacob hoc timuiſſe videtur, ne nimia triſtitia ſic perturbaretur, vt nõ ad requiem beatorum iret, ſed ad inferos peccato

B rum. ergo triſtitia non habet rationem boni honeſti.

¶ 2 Præt. Bonũ honeſtũ habet rõnẽ laudabilis & meritorij: ſed triſtitia diminuit rõnem laudis & meriti. dicit. n. Apoſt. 2. ad Cor. 9. Vnuſquiſq; ꝓut deſtinauit ĩ corde ſuo nõ ex triſtitia, aut ex neceſſitate. ergo triſtitia non eſt bonũ honeſtũ.

¶ 3 Præt. Sicut Aug. dicit 14. de Ciui. Dei. * Triſtitia eſt de his quę nobis nolẽtibus accidũt: ſed nõ velle ea quæ præſentialiter fiunt, eſt

C habere volũtatẽ repugnantẽ ordinationi diuinæ, cuius prouidentię ſubiacent oĩa quæ agunt̃. ergo cũ cõformitas humanæ voluntatis ad diuinã ptineat rectitudinẽ volũtatis, vt ſupra dictũ eſt, * vr̃ q̃ triſtitia cõtrarietur rectitudini volũtatis, & ſic non habeat rationẽ honeſti.

SED CONTRA. Omne qđ meretur præmiũ vitæ æternæ, hẽt rationẽ honeſti: ſed triſtitia eſt hmõi, vt patet per id quod dr̃ Matt. 5. Beati

D qui lugent: qm̃ ipſi cõſolabunt̃. ergo triſtitia eſt bonum honeſtum.

RESPON. Dicendum, quòd ſecundum illam rationem, qua triſtitia eſt bonum, poteſt eſſe bonum honeſtum. * Dictum eſt enim quòd triſtitia eſt bonum ſecundum cognitionem, & recuſationem mali, quæ quidem duo in dolore corporali atteſtãtur bonitati naturæ, ex qua prouenit quòd ſenſus ſentit, & natura refugit læſiunem, quod cauſat dolorem. In in-

E teriori vero triſtitia cognitio mali quandoq; quidem eſt per rectum iudicium rationis, & recuſatio mali eſt per voluntatem bene diſpoſitam deteſtantem malum: omne autem bonum honeſtum ex his duobus procedit, ſcilicet ex rectitudine rationis, & volũtatis. vnde manifeſtum eſt, quod triſtitia poteſt habere rationem boni honeſti.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ omnes paſſiões animæ regulari debent ſecũdum regulam rationis, quę eſt radix boni honeſti, quã trãſcendit immoderata triſtitia, de

priuatio vitæ humanæ rationi diſſonat: ſed ſi addatur propter maius bonum ab habente authoritatem &c. efficitur conſonans rationi. nec propterea actor
3. q. 25 ar. 6 ad 2. & 3. & q. 46. artic. 6. ad 2.
malus moraliter, ſit bonus moraliter: ſed actus qui ſi ſecundum ſe, idest, ſolitarie fieret, eſſet malus moraliter quando fit, circũdatus honeſtatis conditionibus, eſt bonus moraliter. In hoc quarto genere locatam intelligito triſtitiam, quæ in litera dicitur ſimpliciter, & ſecundum ſe, idest, ſolitarie, mala malitia morali: quia ſi appeteretur & haberetur ſola, mala moraliter eſſet, vt patet ex dictis: & tamen ſi appetatur, & habeatur ſuppoſito malo &c. bona moraliter eſſe poteſt, vt in 2. & 3. artic. patet.
* Lib. 12 c. 33. non procul a fi. to. 3
Cap. 6. & 7 poſt me. Et c. 8. cir. princip. elicitur tom. 5.

¶ Ad primum igitur in oppoſitum dicitur, quòd æquiuocatur de ly, per ſe, vt opponitur ad per accidens, & vt opponitur ad cum alio. Quod enim eſt moraliter malũ per ſe, idest, contra per accidens, habet malitiam in aliquo modo dicendi per ſe, & conſequenter nunquàm perdit illam. quod autem eſt malum moraliter per ſe, idest, non cum alio, habet ſolitarie malitiam, quam ex coniunctione cum alio perdit: & hoc modo triſtitia dicitur ſecundum ſe mala moraliter.
q. 19. ar. 10
Art. præced.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd ratio illa non concludit triſtitiam eſſe p ſe malam moraliter, vt dictum eſt, nec ad hoc affertur ab authore: ſed concludit, quòd triſtitia eſt mala moraliter, ſi ſolitarie ſumatur: quia importat aliquid ſolitarie ſumptũ diſſonans rationi, ſcilicet priuationem boni, inquietudinemque appetitus.

quá loquitur Augu. & ideo recedit a ratione honeſti.

Ad 2m dicendum, ꝙ ſicut triſtitia de malo procedit ex voluntate & ratione recta, quę deteſtatur malũ: ita triſtitia de bono procedit ex rõne & voluntate perverſa, quæ deteſtatur bonum. & ideo talis triſtitia impedit laudem, vel meritum boni honeſti, ſicut cum quis facit cum triſtitia eleemoſynam.

Ad 3m dicendũ, ꝙ aliqua præſentialiter eveniunt, quæ non fiunt Deo volente, ſed deo permittẽte, ſicut peccata: vñ voluntas repugnans peccato exiſtenti vel in ſe, vel in alio, non diſcordat a voluntate Dei. mala vero pœnalia præſentialiter cõtingunt etiam Deo volente: non tamen exigitur ad rectitudinem volũtatis, ꝙ ea ſecundum ſe homo velit, ſed ſolum ꝙ non contrarietur ordini divinæ iuſtitiæ, vt ſupra dictũ eſt.*

* q. 19. articu. 10.

Articvlvs III.

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum utile.

3. q. 15. art. 6. ad 2. & 3. Et q. 49. ar. 6. ad 2.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ triſtitia non poſſit eſſe bonum vtile. Dicit enim Eccleſ. 30. Multos occidit triſtitia, & non eſt vtilitas in illa.

¶ 2 Præt. Electio eſt de eo quod eſt vtile ad finem aliquẽ: ſed triſtitia non eſt eligibilis, quinimmo idẽ ſine triſtitia, q̃ cum triſtitia eſt magis eligendum, vt dicitur in 3. Topic.* ergo triſtitia non eſt bonum vtile.

¶ 3 Præt. Oĩs res eſt pp ſuam operationem, vt dr in 2. de cęlo:† ſed triſtitia impedit operationẽ, vt dr in 10. Ethic.* ergo triſtitia nõ habet rationem boni vtilis.

* Cap. 2. nõ remote a principio. † Text. 17. tom. 2. * Cap. 5. ante me. to. 5.

Sed contra. Sapiens non quærit niſi vtilia: ſed ſicut dicitur Eccleſ. 7. Cor ſapientum vbi triſtitia, & cor ſtultorum vbi lætitia. ergo triſtitia eſt vtilis.

Respon. Dicendum, ꝙ ex malo præſenti inſurgit duplex appetitivus motus. Vnus quidem eſt, quo appetitus contrariatur malo pñti, & ex iſta parte triſtitia non habet vtilitatem: quia id qd̃ eſt præſens, non põt nõ eſſe prçſens. Secundus motus conſurgit in appetitu ad fugiendũ & repellẽdum malum contriſtãs: & quantũ ad hoc triſtitia habet vtilitatem, ſi ſit de aliquo, qd̃ eſt fugiẽdum. Eſt. n. aliquid fugiendũ dupliciter. Vno modo, pp ſeipſum ex contrarietate, quam habet ad bonum, ſicut peccatum: & id triſtitia de pc̃tõ vtilis eſt ad hoc, ꝙ hõ fugiat peccatum, ſicut Apoſto. dicit 2. ad Cor. 7. Gaudeo, non quia cõtriſtati eſtis, ſed quia cõtriſtati eſtis ad pęnitentiã. Alio mõ, eſt aliquid fugiendum, non quia ſit ſecundũ ſe malum, ſed quia eſt occaſio mali, dum vel homo nimis inhæret ei per amorem, vel ẽt ex hoc, ꝙ præcipitatur in aliquod malum, ſicut patet in bonis temporalibus. & ſecundum hoc triſtitia de bonis temporalibus poteſt eſſe vtilis, ſicut dicitur Eccl. 7. Melius eſt ire ad domum luctus, q̃ ad domum convivij: in illa. n. finis cunctorum admonetur hominum. Ideo aũt triſtitia in omni fugiendo eſt vtilis: quia geminatur fugiendi cauſa. nã ipſum malum ſecundum ſe fugiẽdum eſt, ipſam autem triſtitiam ſecundum ſe oẽs fugiunt: ſicut etiam bonũ oẽs appetunt, & delectationem de bono. Sicut ergo delectatio de bono facit, vt bonum avidius quæratur: ita triſtitia de malo facit, vt malum vehementius fugiat.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ authoritas illa intelligitur de immoderata triſtitia, quæ animum abſorbet. huiuſmodi enim triſtitia immobilitat animũ, & impedit fugam mali, vt ſupra dictum eſt.*

* q. 37. ar. 2.

Ad 2m dicendum, quòd ſicut quodlibet eligibile ſit minus eligibile propter triſtitiam: ita quodlibet fugiendum redditur magis fugiendum propter triſti- F tiam, & quantum ad hoc triſtitia eſt vtilis.

Ad 3m dicendum, quòd triſtitia de operatione aliqua impedit operationem, ſed triſtitia de ceſſatione operationis facit avidius operari.

Articvlvs IIII.

Vtrum dolor corporis ſit ſummum malum.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videt̃ ꝙ triſtitia ſit ſummum malum. Optimo enim opponitur peſſimum, vt dicitur in 8. G Ethicor. ſed quędam delectatio eſt optimum, quæ ſcilicet pertinet ad fœlicitatem. ergo aliqua triſtitia eſt ſummum malum.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt ſummũ bonum hoĩs, quia eſt vltimus boĩs finis: ſed btĩtudo conſiſtit in hoc, ꝙ hõ habeat quicquid velit, & nihil mali velit, vt ſupra dictũ eſt.* ergo ſummũ bonũ hoĩs eſt impletio volũtatis ipſius: ſed triſtitia cõſiſtit ĩ hoc, ꝙ accidit aliqd cõtra volũtatẽ, vt patet p Aug.* 14. de Ciu. Dei. H ergo triſtitia ẽ ſummũ malũ hoĩs.

¶ 3 Præt. Aug ſic argumẽtatur in 1. Soliloquio.* Ex duabus partibus cõpoſiti ſumus, ex anima. ſ. & corpore, quarũ pars deterior eſt corpus: ſummum autem bonũ eſt melioris partis optimum: ſummum autem malum peſſimum deterioris. eſt autem optimum in animo ſapiẽtia, in corpore peſſimum dolor. ſummum igitur bonum hoĩs, eſt ſapere: ſummũ malum, dolere.

Sed contra. Culpa eſt magis I malum, quàm pœna, vt in 1. habitum* eſt: ſed triſtitia, ſeu dolor pertinet ad pœnã pc̃ti, ſicut frui rebus mutabilibus eſt malũ culpæ. Dicit. n. Aug. in li.* de vera religio. Quis eſt dolor qui dr̃ animi, niſi carere mutabilib⁹ rebus, quibus fruebat̃, aut frui ſe poſſe ſperaverat? & hoc eſt totũ quod dr̃ malũ, ideſt, pc̃tm̃, & pœna peccati. ergo triſtitia, ſeu dolor nõ eſt ſummum malũ hoĩs.

Respon. Dicendum, ꝙ impoſſibile eſt aliquã triſtitiam, ſeu dolo K rem eſſe ſummũ hoĩs malum. Omnis enim triſtitia, ſeu dolor aut eſt de hoc quod eſt vere malum, aut eſt de aliquo apparẽti malo, qd̃ eſt vere bonum. dolor aũt, ſeu triſtitia quæ eſt de vere malo, non põt eſſe ſummũ malũ: eſt. n. aliquid eo pei⁹. ſ. vel non iudicare eſſe malũ illud qd̃ vere eſt malũ, vel etiã non refutare illud. Triſtitia aũt, vel dolor, q eſt de apparenti malo, qd̃ eſt vere bonum, nõ põt eſſe ſummũ malũ: quia peius eſſet oĩno alienari a vero bono. vñ ĩpoſſibile ẽ, ꝙ aliqua

¶ Super Quaeſtionis trigeſimamnona Articulum quartum.

Omiſſis 2. & 3. articu. eiuſdem quæſtio. 39. in 4. articu. in reſponſio. ad primum adverte, quòd dupliciter intelligi poteſt, quòd illa duo bona, ſcilicet, veritas iudicii, & rectitudo ordinis, ſint communia delectationi & triſtitiæ, ſcilicet, vniverſaliter, vel indefinite. Si intelligitur vniverſaliter, gloſſandum eſt, deductis impedimentis. cum enim malum ex particularibus defectibus cõtingat, & falſum, ſit malum intellectus: & indebitus ordo, malum voluntatis, ex defectu aliquo neceſſe eſt accidere & in intellectu falſum iudicium de bono aut malo, & in voluntate indebitus appetendi ordo. Si vero intelligitur indefinite, tunc proceſſus literæ ad inferendam vniverſalem, ſcilicet, quod in omni triſtitia eſt aliquod bonum, per cuius remotionem poteſt fieri deterius, interpretandus eſt ſecundum locum a maiori. maiores enim triſtitiæ & delectationes ſunt quæ ex vere coniunctis malis, aut bonis, & vere apprehenſis cõſurgunt, quam quæ ex apparentibus conſurgunt. Apparentia enim imitantur veritatẽ: quaſi diceret, quòd quia maximis triſtitiis & delectationibus cõmunia ſunt hęc duo bona, conſequens eſt, vt omnis triſtitia poſſit eſſe deterior per privationem alicuius illorũ duorũ bonorum.

Infra q. 73. articu. 4. & mal. q. 2. articu. 10.

* q. 3. art. 4.

* Lib. 14. de ciu. Dei c. 7 & 8. tom. 5.

* Lib. 1. Soliloq. c. 12. non lõge a princ. to. 1.

* p. p. q. 48. articu. 6.

* Cap. 12. paulo a principio. tom. 1.

triſtitia vel dolor, ſit ſummum hominis malum.

Ao PRIMVM ergo dicendum, ꝙ duo bona ſunt communia & delectationi & triſtitiæ.ſ.iudicium verum de bono & malo, & ordo debitus voluntatis approbantis bonum & recuſantis malum. Et ſic patet ꝙ in dolore vel triſtitia eſt aliquod bonum, p cuius priuationē pōt fieri deterius: ſed nō in omni delectatione eſt aliquod malum, p cuius remotionem poſſit fieri melius. vnde delectatio aliqua pōt eſſe ſummū hominis bonum eo modo quo ſupra dictum eſt, * triſtitia autem non poteſt eſſe ſummum hominis malum.

* q. 34. ar. 3

Ao 2m dicendum, ꝙ hoc ipſum, quod eſt voluntatem repugnare malo, eſt quoddam bonum, & propter hoc triſtitia, vel dolor non poteſt eſſe ſummum malum: quia habet aliquam permiſtionem boni.

Ao 3m dicendum, quòd peius eſt quod nocet meliori, quàm quod nocet peiori. malum autem dicitur, quia nocet, vt dicit * Auguſ. in Encb. vnde maius malum eſt quod eſt malum animę, quàm quod eſt malum corporis. vnde non eſt efficax ratio, quam Augu. inducit non ex ſenſu ſuo, ſed ex ſenſu alterius.

* Cap. 12. tom. 3.

¶ *Super Quæſtionis Quadrageſimæ Articulum primū.*

IN articu. 1. quæſt. 40. in reſponſione ad tertium aduerte, quòd differentia ſecundum poſſibile, vel impoſſibile dicitur non omnino per accidens ſe habere ad appetitum, & ꝙ ſecundum hanc differt ſpes a deſperatione. Dedit ſiquidē author parum perſeitatis huic differentiæ reſpectu appetitus: quoniam eſt de ſecundariis differentiis nullam conſtituētibus paſſionem. Spes enim differt a deſperatione, primo p ſimplicem acceſſum & receſſum a bono arduo: p poſſibilitatem autem & impoſſibilitatem ſecundario. vnde & ſi deſperatio paſſio ſenſitiua non cauſetur niſi a bono arduo æſtimato impoſſibili, deſperatio tamen in voluntate cauſatur quādoque ex bono arduo futuro ęſtimato, quod non erit, quàmuis credatur poſſibile: vt præ ſe ferunt credentes deum omnipotentem ad ſuperandum omnia peccata mundi: & quia æſtimantes ſunt, ſibi nunquàm dādam veniam, deſperāt de vita æterna: aliquid tamen perſeitatis habere i litera manifeſtatur ex hoc, quòd

Supra q. 25 art. 1. cor ſi. Et 3. di. 26. q. 1. arti. 1. cor. Et ver. q. 4. artic. 1. cor. Et opuſ cu. 3. c. 262.

QVAESTIO XL.

De paſſionibus iraſcibilis, & primo de ſpe & deſperatione, in octo articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de paſſionibus iraſcibilis.

Et primo, De ſpe, & deſperatione. Secundo, De timore, & audacia. Tertio, De ira.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum ſpes ſit idem qđ deſiderium, vel cupiditas.

¶ Secūdo, Vtrum ſpes ſit in vi apprehēſiua, vel in vi appetitiua.

¶ Tertio, Vtrum ſpes ſit in brutis animalibus.

¶ Quarto, Vtrum ſpei contrarietur deſperatio.

¶ Quinto, Vtrum cauſa ſpei ſit experientia.

¶ Sexto, Vtrum in iuuenibus, & ebrioſis ſpes abundet.

¶ Septimo, De ordine ſpei ad amorem.

¶ Octauo, Vtrum ſpes conferat ad operationem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium, vel cupiditas.

AD PRIMVM ſic proceditꝰ. Videtur quòd ſpes ſit idē ꝙ deſiderium ſiue cupiditas. Spes.n. ponitur vna quatuor principaliū paſſionum: ſed Aug. enumerans

A quatuor principales paſſiones, ponit cupiditatem loco ſpei, vt patet in 14. † de Ciuit. Dei. ergo ſpes eſt idem qđ cupiditas ſiue deſideriū.

† Lib. 14. c. 7. 8. & 9. to

¶ 2 Præt. Paſſiones differūt ſecundū obiecta: ſed idem eſt obiectum ſpei & cupiditatis, ſiue deſiderij, .ſ. bonū futurum. ergo ſpes eſt idē quòd cupiditas, ſiue deſideriū. Si dicatur ꝙ ſpes addit ſupra deſiderium poſſibilitatem adipiſcēdi bonum futurum: cōtra. Id quod per accidens ſe habet ad obiectum, nō

B variat ſpeciem paſſionis: ſed poſſibile ſe habet p accidens ad bonum futurū, quod eſt obiectū cupiditatis, vel deſiderij, & ſpei. ergo ſpes non eſt paſſio ſpecie differens a deſiderio, vel cupiditate.

terminus motus eius ſati ab appetitu eſt obiectum appetitus. ad idem enim conſequendum mouet qđ appetit: & ex differentia inter deſiderium & ſpem, poteſt facile patere. Multi n. deſiderat principatum, qui tamen non ſperant illum: & multa difficilia bona concupiſcuntur, quę non ſperantur, propterea quia non æſtimantur ab appetentibus, vt poſſibilia, eis euenire. vnde & fatentur ſe concupiſcere, vel deſiderare, & non ſperare.

SED CONTRA. Diuerſarū potentiarum ſunt diuerſæ paſſiones ſpecie differētes: ſed ſpes eſt in iraſcibili, deſiderium autem & cupiditas in cōcupiſcibili. ergo ſpes differt ſpecie a deſiderio & cupiditate.

RESPON. Dicendū, ꝙ ſpēs paſsionis ex obiecto cōſideratur: circa obiectum āt ſpei, quatuor cōditiones

C attendunꝰ. Primo quidē, ꝙ ſit bonum: non.n. proprie loquendo, eſt ſpes niſi de bono, & p hoc differt ſpes a timore, q eſt de malo. Scdo, vt ſit futurum: nō.n. ſpes ē de pręſenti iā habito: & p hoc differt ſpes a gaudio, qđ eſt de bono pn̄ti. Tertio, requiritꝰ ꝙ ſit aliquid arduū cū difficultate adipiſcibile: nō. n. aliquis dr̄ aliqd ſperare minimū, qđ ſtatim eſt ī ſua ptāte vt habeat. & p hoc differt ſpes a deſiderio vel cupiditate, q̄ ē de bono futuro abſolute, vn̄ pertinet ad cōcupiſcibilē, ſpes āt ad iraſcibilē. Quarto, ꝙ illud arduū ſit poſsibile adipiſci: non.n. aliquis ſperat id qđ oīno adipiſci nō pōt, & ſm hoc differt ſpes a deſperatione. Sic ergo patet, ꝙ ſpes differt a deſiderio, ſicut differūt paſsiones ira-

D ſcibilis a paſsiōibꝰ cōcupiſcibilis, & pp hoc ſpes p̄ſupponit deſideriū: ſicut & oēs paſsiones iraſcibilis p̄ſupponunt paſsiones cōcupiſcibilis, vt ſupra dictū eſt. *

* q. 25. ar. 1

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Augu. ponit cupiditatem loco ſpei pp hoc, ꝙ vtrunq; reſpicit bonum futurum. Et quia bonum quod non eſt arduum, quaſi nihil reputatur, vt ſic cupiditas maxime videatur tendere in bonum arduum, in quod etiam tendit ſpes.

AD 2m dicendum, quòd obiectum ſpei non eſt bonum futurum abſolute: ſed cum arduitate & difficultate adipiſcendi, vt dictum eſt. *

* In cor. ar.

AD 3m dicendū, ꝙ obiectum ſpei non tm̄ addit poſſibilitatem ſuper obiectum deſiderij. Sed ēt arduitatē,

E quæ ad aliā potentiā facit ſpem pertinere. ſ. ad iraſcibilem, quæ reſpicit arduum, vt in 1. dictum eſt. * Poſsibile aūt & impoſsibile nō omnino p accidens ſe hn̄t ad obiectum appetitiuæ virtutis. Nā appetitus eſt principiū motionis: nihil aūt mouetꝰ ad aliquid niſi ſub ratiōe poſsibilis. nullus.n. mouetur ad id, qđ exiſtimat impoſsibile adipiſci: & propter hoc ſpes differt a deſperatione ſm differētiam poſsibilis, & impoſsibilis.

* p. p. q. 81. articu.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, an in vi appetitiua.

1. 2. q. 18. artic. 1. cor. & 3. d. 26. q. 1. ar. 1. cor. Et q 3. artic. 2. cor. Et ver. q. 4. artic. 2. corpo.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ſpes pertineat ad vim cognitiuā. Spes enim videtꝰ eſſe expectatio quædam. dicit.n. Apoſtolus Ro. 8.

Si autem quod non videmus, ſperamus, p patiētiam expectam*: ſed expectatio vr̄ ad vim cognitiuā ptinere, cuius eſt expectare. ergo ſpes ad cognitiuā ptinet. F

¶ 2 Præt. Idē eſt, vt vr̄, ſpes quod fiducia: vn̄ & ſperātes confidentes vocamus, quaſi pro eodē vtentes eo, qđ eſt confidere & ſperare: ſed fiducia ſicut & fides, videtur ad vim cognitiuam pertinere. ergo & ſpes.

¶ 3 Præt. Certitudo eſt proprietas cognitiuæ virtutis: ſed certitudo attribuitur ſpei. ergo ſpes ad vim cognitiuam pertinet.

* Art. præc. SED CONTRA. Spes eſt de bono, ſicut dictum eſt.* Bonū autem inquantum huiuſmodi, nō eſt obiectum cognitiuæ, ſed appetitiuę virtutis. ergo ſpes non pertinet ad cognitiuam, ſed ad appetitiuam virtutem.

RESPON. Dicendum, φ cum ſpes importet extenſionem quandam appetitus in bonum, maniſeſte pertinet ad appetitiuam virtutem. Motus. n. ad res pertinet proprie ad appetitum: actio vero virtutis cognitiuæ perficitur non ſecundum motum cognoſcētis ad res, ſed potius ſecūdum quod res cognitæ ſunt in cognoſcente. Sed quia vis cognitiua mouet appetitiuā, repræſentando ei ſuum obiectum, ſm̄ diuerſas rationes obiecti apprehenſi ſubſequūtur diuerſi motus in vi appetitiua. Alius n. motus ſequit̄ in appetitu ex apprehenſione boni, & alius ex apprehenſione mali: & ſimiliter alius motus ex apprehēſione præſentis & futuri, abſoluti & ardui, poſſibilis & impoſſibilis: & ſecundum hoc ſpes eſt motus appetitiuæ virtutis, cōſequens apprehenſionem boni futuri ardui poſſibilis adipiſci. ſ. extēſio appetitus in huiuſmodi obiectum.

AD PRIMVM ergo dicendum, φ quia ſpes reſpicit ad bonū poſſibile, inſurgit dupliciter hōi motus ſpei, ſicut dupliciter eſt ei aliquid poſſibile. ſ. ſecundū propriā virtutem, & ſm̄ virtutem alteri*. Quòd ergo aliquis ſperat p propriam virtutem adipiſci, non dr̄ expectare, ſed ſperare tm̄, ſed proprie dicitur expectare, qđ ſperat ex auxilio virtutis alienę, vt dicatur expectare, quaſi ex alio ſpectare, inquantum. ſ. vis apprehenſiua præcedens non ſolū reſpicit ad bonum qđ intendit adipiſci, ſed etiā ad illud cuius virtute adipiſci ſperat, ſm̄ illud Eccl. 5 . . Reſpiciens erā ad adiutoriū hominum. Motus ergo ſpei qn̄q; dicitur expectatio propter inſpectionem virtutis cognitiuæ præcedentem.

AD 2m dicendum, φ illud quod homo deſiderat, & ęſtimat ſe poſſe adipiſci, credit ſe adepturum, & ex tali fide in cognitiua pręcedente, motus ſequēs in appetitu, fiducia nominatur. Denominatur. n. motus appetitiuus a cognitione præcedente, ſicut effectus ex cauſa magis nota: magis enim cognoſcit vis apprehēſiua ſuum actum, quàm actum appetitiuæ.

AD 3m dicendum, φ certitudo attribuitur motui nō ſolum appetitus ſenſitiui, ſed etiam appetitus naturalis: ſicut dicitur, quòd lapis certitudinaliter tendit deorſum, & hoc propter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis, quæ præcedit motum appetitus ſenſitiui, vel etiam naturalis.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpes ſit in brutis animalibus.

AD TERTIVM ſic procedit̄. Videt̄ φ in brutis animalibus nō ſit ſpes. Spes enim eſt de futuro bono, vt Damaſ. dicit: ſed cognoſcere futura non ptinet ad animalia bruta, quę habent ſolum cognitionem ſenſitiuam, quæ non eſt futurorum. ergo ſpes non eſt in brutis animalibus.

¶ 2 Præt. Obiectum ſpei eſt bonum poſſibile adipiſci: ſed poſſibile & impoſſibile ſunt quędā differētiæ veri & falſi, quæ ſolū ſunt in mente, vt Philoſoph. dicit in 6. Meta.* ergo ſpes non eſt in brutis animalibus, in quibus non eſt mens.

¶ 3 Præt. Aug.* dicit ſuper Gen ad literam, quod animalia mouentur viſis: ſed ſpes nō eſt de eo quod videtur. Nā quod videt quis, quid ſperat? vt dicitur Ro. 8. ergo ſpes non eſt in brutis animalibus. G

SED CONTRA. Spes eſt paſſio iraſcibilis: ſed in brutis animalib9 eſt iraſcibilis. ergo & ſpes.

RESPON. Dicendū, φ interiores paſſiones aīalium ex exterioribus motibus deprehendi pn̄t, ex quibus apparet, φ in aīalibus brutis eſt ſpes. Si. n. canis videat leporē, aut accipiter auē nimis diſtantem, non mouetur ad ipſam, quaſi non ſperans ſe eā poſſe adipiſci: ſi autē ſit in propinquo, mouet̄ quaſi ſub ſpe adipiſcēdi. H Vt n. ſupra dictū eſt,* appetitus ſenſitiuus brutorū aīalīū, & etiā appetitus naturalis rerū inſenſibilium, ſequunt̄ apprehēſionē alicuius intellectus, ſicut & appetitus naturæ intellectiuæ, qui dr̄ voluntas. Sed in hoc eſt differētia, φ voluntas mouetur ex apprehenſione intellectus cōiuncti, ſed motus appetitus naturalis ſequit̄ apprehēſionem intellectus ſeparati, qui naturam inſtituit: I & ſimiliter appetitus ſenſitiuus brutorum animalium, quę etiam quodam inſtinctu naturali agunt. Vnde in operibus brutorum animaliū, & aliarum rerum naturalium, apparet ſimilis proceſſus, ſicut & i artis operibus: & p hūc modum in animalibus brutis eſt ſpes, & deſperatio.

AD PRIMVM ergo dicendum, φ quàmuis bruta aīalia nō cognoſcant futurum, tm̄ ex inſtinctu naturali mouetur aīal ad aliquid in futurum, ac ſi futurū præuideret. K hmōi. n. inſtinctus eſt eis indit9 ab intellectu diuino p̄uidente futura.

AD 2m dicendum, φ obiectum ſpei nō eſt poſſibile, prout eſt quędam differentia veri. ſic enim conſequitur habitudinē prædicati ad ſubiectum: ſed obiectum ſpei eſt poſſibile, quod dicitur ſecundum aliquam potētiam. ſic enim diſtinguitur poſſibile in 5. Metaph.* ſcilicet, in duo poſſibilia prædicta.

AD 3m dicendum, quòd licet id quod eſt futurum, non cadat ſub

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæ Articulum tertium.*

3. d. 26. q. 1. artic. 1. cor.

IN articu. 3. omiſſo 2. dubium occurrit de eo quod dicit, quòd bruta non cognoſcunt futura. videtur enim hoc & contra ſenſum, & cōtra rationem. Contra ſenſum quidem, quia mouētur ad futura, & appetunt illa, timent futura, & cauent ab illis. Contra rationem vero, quia ad perfectionē animalis perfecti exigitur, quod cognoſcat quicquid ſibi cōueniens, aut diſconueniens eſt infra latitudinem cognoſcibilium per animam ſenſitiuam, alioquin natura defeciſſet: ſed pars ſenſitiua extendit ſe ad temporis perceptionem, vt patet in memoria & diſtantia, quæ ſecundum tempus ſunt conuenientia, & nociua animalibus, vt patet in his quæ timentur, & ſperantur. ergo animal perfectum debet percipere futura, quæ ſunt abſentia ſecundum tempus, ſicut cognoſcit diſtātia ſecundum locum.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis ſciendum eſt, quòd ex exterioribus motibus maniſeſte apparet, in animalibus irrationabilib9 eſſe appetitum motus reſpectu futuri, & boni, vt patet de ſpe, & deſperatione: & mali, vt patet de timore. hæc autem apparentia ducit neceſſario intellectum ad alteram duarum cauſarum, naturam ſcilicet, vel apprehenſionem futuri. Oportet enim vel ex inſtinctu ad hæc moueri, vel ex ipſo obiecto cognito. Et ſi quidem ponitur, quòd animalia timent, & ſperant non ex cognitu futuro, ſed ex naturæ inſtinctu, minus nobilia ponūtur animalia. Maniſeſtum eſt enim, quòd nobilius eſt appetere per apprehenſionem, φ per naturam, & φ proprium motiuum animalis eſt appetibile cognitum, vt patet in 3. de anima. vn̄ de appetere non ex obiecto cognito, ex defectu cognitionis prouenit, & ad ignobilitatem appetentis ſpectat. ſi vero creditur quòd animalia

Margin notes:

* Li. 2. Orth. fidei ca. 12. in fine.
* 2. 22. 36. 3.
* Lib. 6. Metaph. tex. 3 tom. 3.
* Lib. 9. ſuper Gen. c. 14. in med. tom. 3.
* q. 1. art. 2. & quæſt. 26 articu. 1.
* Text. 17 tom. 3.

malia timēt & ſperant ex obiecto futuro cognito, tunc anima- A lia ponuntur nobiliter appetere, vtpote ex propria cauſa appetiens animalis. Et ſeruatur vniformitas paſſionum eorum: quoniam ſicut amant & odiunt, delectātur & triſtantur animaliter ex propriis obiectis illarum paſſionum cognitis mota, ita timēt &c. Et licet de nobilitate non ſit dubiū, de veritate tñ quæſtio eſt. Cum enim ex poſſibilib⁹ faciat natura melius, nec vllam perfectionem poſſibilem inueniri in aliquo genere deceat, & appetere futura cognita, ſi poneretur, eſſet non parua perfectionis in natura ſenſitiua, ad hoc tota quæſtio deuenit, an ſit poſſibile cognoſcere futura potētia pure ſenſitiua. Si enim poſſibile eſt, negandum nullo pacto eſt inueniri in animalibus. Si autem impoſſibile, non defecit natura, ſed ſuppleuit inſtinctu, quod impoſſibile erat fieri ab obiecto, vt animalia ſaluarent. Ad perſpiciendum autem hoc, oportet cauere ne fallamur, intuendo cognitionem ſenſitiuā in nobis: quoniam in nobis ex cōiunctione ad partem intellectiuā plus aliqd ſortita eſt, quam ſua puritas ſe extendit, vt patet de reminiſcentia, quæ eſt actus partis ſenſitiuæ, vt dicitur in lib. de Memoria & reminiſcentia: & tamen ſoli homini conuenit propter cauſam iam dictam. Ex actibus quoque ipſorum animalium falli poſſumus facile: quia cum ex duabus ſupradictis poſſint pro- D cedere cauſis, ſi vna illarum determinate i- [illegible] eſt ſophiſma conſequentis: nec eſt voluntarium aut temerarium affirmare appetitum animalem futuri, & dubitare de cauſa eius, an ſit cognitio futuri in appetente exiſtens, an in dante naturæ quoniam manifeſte videmus, in animalibus quoſdam actus ex ſyllogiſmo procedentes, vt patet ex ſupradictis, & tamen cauſam eorum non dicimus diſcurſum in eis, ſed inſtinctum naturę ab arte diuina impreſſum, ordinate mouentem, ſicut in horologiis artis ordo relucet, & ordinate ſonat. Sublata ergo via ea experientia in nobis, & ex actibus poſterioribus in animalibus, ex ipſa natura cognitionis ſenſitiuæ & futuri, inueſtigādū hoc reſtat: futurū, cum ſit temporis differentia, conſtat quòd perceptibile eſt ſenſitiua cognitione, quatenus tempus eſt: quoniam memoria tempus præteritum cognoſcit determinate, vt heri, & indeterminate, vt olim. Memoramur enim & quòd heri vidimus, & ꝙ olim non certa nobis die audiuimus hoc. vnde ſi futurum perceptioni E ſenſus repreſentat ex ratione propria, qua futurum eſt, oportet ꝙ hoc habeat vt non ſecundum id, in quo conuenit cum præterito. & ex hoc apparet, quòd futurum ex hoc, quod non eſt in ſeipſo, non repugnat perceptioni ſenſitiuæ: in hoc enim conuenit cum præterito. neutrū enim eſt in ſeipſo: & tamen illud percipitur memorando: propriū autem futuro, vt diſtinguitur contra præteritum & præſens, eſt non eſſe, nec fuiſſe, ac per hoc non immutare nec immutaſſe ſenſum. & quoniam non aliter percipitur tempus a parte ſenſitiua, niſi per immutationem, ideo futurum repugnat perceptioni ſenſitiuæ. Cum enim tempus ſit numerus motus ſecundum prius & poſterius, non aliter percipitur ſenſu tempus, niſi percipiendo quandam diſtantiam ſucceſſiuam ab illa mutatione vſque ad illam: & ſic depictis in parte ſenſitiua hac & illa mutatione percipitur tēpus, propter quod illius tantum temporis præteriti meminimus, cuius immutatio aliqua depicta retinetur. vnde cum futuri immutationes nō ſint in anima pictæ, quādiu futurum eſt, imperceptibile erit in ſen-

Supr. q. 23. artic. 2. cor. ſtu. & præſent. q. 41. c. c. & ad 3. Et 3. diſ. 26. q. 1. ar. 1. cor. Et veri. q. 4 art. 1. c.

*tex. 17. to mo 3.

q. 23. art. 2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſpei contrarietur deſperatio.

AD QVARTVM ſic proceditur. B Videtur ꝙ deſperatio nō ſit contraria ſpei. Vni. n. vnū eſt contrarium, vt dicitur in 10.* Meta. ſed ſpei contrariatur timor: non ergo contrariatur ei deſperatio.

¶ 2 Præt. Contraria videntur eſſe circa idē: ſed ſpes & deſperatio non ſunt circa idē. nā ſpes reſpicit bonū, deſperatio aūt eſt ꝓpter aliqd malū impeditiuū adeptionis boni. ergo ſpes non cōtrariatur deſperationi.

¶ 3 Præt. Motui nō contrariatur motus, quies vero opponitur motui, vt priuatio: ſed deſperatio magis videtur importare immobilitatē, quàm motum. ergo non contrariatur ſpei, quæ importat motum extenſionis in bonum ſperatum.

SED CONTRA eſt, ꝙ deſperatio nominatur per contrarium ſpei.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt. In mutationibus inuenitur duplex cōtrarietas. Vna ſm acceſſum ad contrarios terminos: & talis contrarietas ſola inuenitur in paſſionibus concupiſcibilis: ſicut amor & odiū contrariantur. Alio modo ꝑ acceſſum, & per receſſum reſpectu eiuſdē termini. & talis contrarietas inuenitur in paſſionibus iraſcibilis, ſicut* ſupra dictum eſt. Obiectū aūt ſpei, quod eſt bonū arduū, habet quidem rationē attractiui, prout cōſideratur cū poſſibilitate adipiſcendi, & ſic tēdit in ipſum ſpes, quæ importat quendā acceſſum: ſed ſm qd conſideratur cum impoſſibilitate obtinendi, habet rationem repulſiui: quia, vt dicitur in 3.* Eth. cum ventū fuerit ad aliquid impoſſibile, tunc hoīes diſcedūt, & ſic reſpicit hoc obiectū deſpatio: vñ importat motū cuiuſdā receſſ⁹, & ꝑp hoc cō- C trariatur ſpei, ſicut receſſus acceſſui.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ timor contrariatur ſpei ſecundum contrarietatem obiectorum, ſ. boni & mali. Hęc. n. contrarietas inuenitur in paſſionibus iraſcibilis, ſecundum quod deriuantur a

ſitiua parte futurum, vt ſic. Et propterea in litera dicitur, quòd bruta non percipiunt futura, ſed ſpes, & ſimiliter timor: & vniuerſaliter quælibet paſſio iraſcibilis in eis eſt motus animalis appetitus ſecundum ſubſtantiam, qui eſt actus ſecundus elicitus ex cognitione, ſeu obiecto cognito ab appetente cauſatus: ſed eſt naturalis ſecundum quid pro quanto natura ſuppiet, non obiectum cognitum (quia, vt in litera dicitur, ex præſenti cognito ſpectant) ſed proprietatem eius: quia ſpectant futurum, & nō ex futuro ab eis cognito mouentur. Scito tamen cum his; quòd ſicut magna eſt differentia in dicendo, A eſt futurū, & dicendo, A erit: quoniam cum veritate primæ, ſtat falſitas ſecundæ, vt dicitur in De ſomno & vig. ita in eſſendo, quoniam ab eo quòd res eſt, vel non eſt, oratio dicitur vera, vel falſa. & ſimiliter in repreſentando, immutādo, & cognoſcendo. primum enim ad id, quod in præſenti de futuro præuenit, id eſt cauſas futuri, ſpectat: ſecundū ad ipſum qd futurum eſt. cum. n. dicimus pluuiam futurā, cauſas pluuiæ ſignificamus ad eſſe præparatas ad eā. cū autem dicimus, pluuia erit, ipſam pluuiam ponendam in eſſe dicimus: vbi manifeſte liquet, quòd ſi cauſæ illæ impediuntur, ſecundum dictum nō fuit verum, ſed primum tantum: & conſequenter aliud & aliud eſſe ſignificabatur, vt dictū eſt. Quia igitur aliud eſt noſſe, quòd D A eſt futurum, & aliud quòd A erit, & differunt penes differentiam præſentis & futuri, quia dum cognoſcitur quod A eſt futurum, cognoſcitur præſens præparatio futuri. dum cognoſcitur vero quòd A erit, cognoſcitur ipſum futurū: & ſenſitiuæ cognitioni non præſens, ſed futurum repugnat, conſequens eſt, quòd licet ſenſitiua pars non poſſit percipere quod quam timet, percuſſio comminata erit, aut quòd captio prædæ ſeparata erit, non prohibetur tamen percipere, quòd futura eſt. ſicut enim ouis videns lupū, ex ſenſatis ſpeciebus elicit, & percipit inimicū: ita canis videns leporem in diſtantē, elicit & percipit prędā futurā. Nihil video huic obſtare. futuritio. n. ſicut & præteritio, inter intentiones elicitas ex ſpeciebus ſenſatis numerāda eſt. ꝑp ꝙ non eſt extra genus perceptibiliū ſenſu, & eſt præſens. ꝑp quod immutare poteſt ſenſitiuā partem, & latet ſub ſpeciebus ſenſatis in reſpectu ad talia animalia. Sicut enim inimicitia defertur cum ſpeciebus ſenſatis ex lupo ab oue, & nō cū eiuſdem ſenſatis ab alio E ſuppoſita intentio futuræ pluuiæ, prædæ, læſionis, vindictæ &c. defertur animalibus iſtis, & non aliis, niſi forte quis dicat, quòd quia intentio futuri refert non ens: dicit enim habitudinem præparationis ad id, quod futurum eſt, quod conſtat non eſſe, & niſi cognoſcatur ꝓpria [illegible], vt ſic, non percipitur intentio futuri. Sed hoc non obſtare videtur, quia ſicut animalia non negantur percipere poſſibile vel impoſſibile, vt ſunt differentiæ potentiarum, vt in litera dicitur in reſponſione ad ſecundum: ita nec huiuſmodi intentiones futurorum. Quod autem animalia cognoſcant poſſibile eis, vel impoſſibile ex eo apparet, quod canis motus ad capiendā coturnicem in aliquanta diſtantia, candē coturnicem magis ſibi appropinquantem ſuper arborem ſe locantem miratur, & deſiſtit a motu appetens illam. hæc enim diuerſitas non ex parte appetitus, ſed cognitionis prouenit, permanet ſiquidem in appetitu, ſed apprehendit impoſſibilem ſibi peruentionem vſq; ad illam illic, quam prius alibi apprehendebat poſſibilem: neutrum tamen cognoſcit comparando potentiam ad actum,

q. 23. art. 2.

cap. 3. a medio, tom. 5.

aꝺum, aut præſens futuro, aut ad quod eſt ei, quod erit: ſic enim cognoſcere rationum proprium eſt: ſed ſimplici præſentatione ſimul offertur, vt quoddam factibile, aut quoddã imminens, ita quòd ſimul extrema quaſi confunduntur oblata. Intellectus enim natus eſt adunata diuidere, & econtra perfecte: vis autem ſenſitiua interim riuus quidam nobilis intellectus, nata eſt etiã diſtincta quaſi vnire ſimplici tamẽ indiſtinctione: propter quod animalia non percipiunt ſenſu futura, neque poſſibilia, niſi quæ imminent nunc, quaſi perceptio eorum nõ tam ſe extendat ad futurum, quàm ad quoddã præſens confuſum, ſimili modo quo apud Grammaticos tẽpus præſens ponitur. Et ſic ſimul ſaluatur litera, quòd aĩalia nõ cognoſcũt futura: quia non apprehendunt ipſa, vt quæ erunt, aut non erũt, qđ eſt ꝓprie cognoſcere futura. Et quia etiam ipſa eſſe futura nõ apprehendunt niſi imminentia, quod eſt apprehẽdere intentionem futuri ſub quodam præſenti confuſo, & ſuſtinetur quòd animalia mouentur ab obiecto proprio, ſcilicet futuro apprehẽſo ad timendum, ſperandum, vindicandum &c. Apprehendere enim ſic intentionem futuri, ſufficit ad hæc. quòd ſi aliqui hæc non faciunt ſatis, meliori innitatur rationi.

Infra q. 42. art. 5. ad 1. & q. 45. ar. 3. cor.

* in princ. 2 lib. Eth.

Ar. 1. huius quæſt.

* cap. 13. circa med. tomo 6.

† tex. 34. tomo 2.

Cap. 8. inter finẽ & med. cap. tomo 5.

* art. 1. huius quæſt.

paſſionibus concupiſcibilis: ſed deſperatio cõtrariatur ei ſolũ ſm contrarietatẽ acceſſus & receſſus.

An 2m dicendum, ꝙ deſperatio non reſpicit malũ ſub ratione mali: ſed per accidens quãq; reſpicit malum inquantũ facit impoſſibilitatem adipiſcẽdi: põt aũt eſſe deſperatio ex ſolo ſupexceſſu boni.

An 3m dicendum, ꝙ deſperatio nõ importat ſolã priuationẽ ſpei, ſed importat quendam receſſum a re deſiderata ꝓp æſtimatam impoſſibilitatẽ adipiſcendi, vnde deſperatio præſupponit deſiderium, ſicut & ſpes. de eo enim qđ ſub deſiderio noſtro non cadit, neq; ſpẽ, neq; deſperationem habemus: & ꝓp hoc etiam vtrunque eorum eſt de bono, qđ ſub deſiderio cadit.

ARTICVLVS V.

Vtrum cauſa ſpei ſit experientia.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd experientia non ſit cauſa ſpei. Experientia enim ad vim cognitiuam pertinet. vnde Philoſophus dicit in 2.* Ethicor. quòd virtus intellectualis indiget experimento & tempore: ſpes autem nõ eſt in vi cognitiua, ſed in appetitiua, vt *dictum eſt. ergo experientia non eſt cauſa ſpei. ¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2.* Rhe. ꝙ ſenes ſunt difficilis ſpei ꝓp experientiã. ex quo videtur ꝙ experiẽtia ſit cauſa defectus ſpei, ſed non eſt idem cauſa oppoſitorum. ergo experientia nõ eſt cauſa ſpei. ¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in 2.† de cœlo, ꝙ de omnibus enunciare aliquid, & nihil prætermittere, quandoq; eſt ſignum ſtultitiæ: ſed quòd homo tentet omnia, ad magnitudinẽ ſpei pertinere videtur: ſtultitia autem prouenit ex inexperientia. ergo inexperientia videtur eſſe magis cauſa ſpei, q̃ experiẽtia.

SED CONTRA eſt, qđ Philoſophus dicit in 3.* Eth. ꝙ aliqui ſunt bonæ ſpei propter multoties, & multos viciſſe, qđ ad experientiam pertinet. ergo experiẽtia eſt cauſa ſpei.

RESPON. Dicendũ, ꝙ, ſicut* ſupra dictum eſt, ſpei obiectum eſt bonum futurum arduum poſſibile adipiſci. Poteſt ergo aliquid eſſe cauſa ſpei, vel quia facit homini aliquid eſſe poſſibile, vel quia facit eum exiſtimare aliquid eſſe poſſibile. Primo modo eſt cauſa ſpei omne illud, quod auget poteſtatem hominis, ſicut diuitiæ & fortitudo, & inter cætera etiã experientia: nam per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciendi, & ex hoc ſequitur ſpes. vnde Vegetius dicit in lib. de re militari. Nemo facere metuit, quod ſe bene didiciſſe cõfidit. Alio modo eſt cauſa ſpei omne illud, quod facit alicui exiſtimationem, ꝙ aliquid ſit ſibi poſſibile: & hoc modo & do-

F ctrina, & perſuaſio quælibet põt eſſe cauſa ſpei: & ſic etiã experientia eſt cauſa ſpei, inquantum. ſ. per experientiã fit homini exiſtimatio, ꝙ aliquid ſit ſibi poſſibile, quod impoſſibile ante experiẽtiã reputabat. Sed per hunc modũ experientia poteſt eſſe cauſa defectus ſpei, quia ſicut per experientiam fit homini exiſtimatio, ꝙ aliqd ſibi ſit poſſibile, qđ reputabat impoſſibile: ita econuerſo per experientiam fit homini exiſtimatio, ꝙ aliquid non ſit ſibi poſſibile, quod poſſibile exiſtimabat. Sic ergo experiẽtia eſt cauſa ſpei duobus modis: cauſa aũt defectus ſpei vno modo, & propter hoc magis dicere poſſumus eam eſſe cauſam ſpei.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ experientia in
G operabilibus non ſolum cauſat ſcientiam, ſed etiam cauſat quendã habitum propter conſuetudinem, qui facit operationem faciliorem: ſed & ipſa virtus intellectualis facit ad poteſtatem facile operandi: demonſtrat etiam aliquid eſſe poſſibile, & ſic cauſat ſpem.

An 2m dicendum, quòd in ſenibus eſt defectus ſpei propter experientiam, inquantum experientia facit exiſtimationem impoſſibilis. Vnde ibidem ſubditur, quòd eis multa euenerunt in deterius.

An 3m dicendum, quòd ſtultitia & inexperientia poſſunt eſſe cauſa ſpei quaſi per accidens, remouendo. ſ. ſcientiam, ꝓp quam vere exiſtimatur aliquid eſſe nõ poſſibile: vnde ea ratione inexperientia eſt cau
H ſa ſpei, qua experientia eſt cauſa defectus ſpei.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in iuuenibus & in ebrioſis abundet ſpes.

Infra q. 45. art. 3. cor.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videt' ꝙ iuuentus & ebrietas non ſint cauſa ſpei. Spes. n. importat quandã certitudinẽ & firmitatem. Vnde ad Hebr. 6. Spes comparatur ancoræ: ſed iuuenes & ebrij deficiunt a firmitate, habent enim animum de facili mutabilem. ergo iuuentus & ebrietas non eſt cauſa ſpei. ¶ 2 Præt. Ea quæ augent poteſtatem, maxime ſunt cauſa ſpei, vt ſupra dictũ eſt: * ſed iuuẽt* & ebrietas quã-
I dã infirmitatẽ habent adiunctã. ergo non ſunt cã ſpei. ¶ 3 Præ. Experiẽtia eſt cã ſpei, vt dictũ eſt: * ſed iuuenibus experientia deficit. ergo iuuentus non eſt cã ſpei.

Art. præce.

Art. præce.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethico.* quòd inebriati ſunt bene ſperantes. & in 2. Rhet. dicitur, † quòd iuuenes ſunt bonæ ſpei.

Cap. 8. poſt mediũ cap.

† Cap. 12. paulo poſt princip. tomo 6.

RESPON. Dicendum, ꝙ iuuentus eſt cauſa ſpei ꝓp tria, vt Philoſophus dicit in 2. Rhet.* & hæc tria poſſunt accipi ſm tres conditiones boni, quod eſt obiectum ſpei, quod eſt futurum, & arduũ, & poſſibile, vt dictum eſt. Iuuenes enim multum habent de futuro, & parum de præterito: & ideo, quia memoria eſt præteriti, ſpes autem futuri, parum habent de memo-
K ria, ſed multum viuunt in ſpe. Iuuenes etiam ꝓp caliditatem naturæ habent multos ſpiritus, & ita in eis cor ampliatur: ex amplitudine autem cordis eſt, ꝙ aliquis ad ardua tendat: & ideo iuuenes ſunt animoſi & bonæ ſpei. Similiter etiam illi qui non ſunt paſſi repulſam, nec experti impedimenta in ſuis conatibus, de facili reputant aliquid ſibi poſſibile. vnde & iuuenes ꝓp inexperiẽtiam impedimentorũ & defectuum, de facili reputant aliquid ſibi poſſibile: & ideo ſunt bonæ ſpei. Duo etiam iſtorum ſunt in ebrijs. ſ. caliditas, & multiplicatio ſpirituum propter vinum. Et iterum inconſideratio periculorum, vel defectuum. Et propter eandem rationem etiã omnes ſtulti, & deliberatione nõ vtentes, omnia tentant, & ſunt bonæ ſpei.

Li. 2. Rhet. cap. 12. tomo 6.

An

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ in iuuenibus, & in ebrijs licet non ſit firmitas ſecundum rei veritatẽ, eſt tamen in eis ſecundum eorum æſtimationem: reputãt enim ſe firmiter aſſecuturos illud quod ſperãt. Et ſimiliter dicendum ad ſecundum, quòd iuuenes, & ebrij habent quidẽ infirmitatem ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum eorum exiſtimationem habẽt poteſtatem: quia ſuos defectus non cognoſcunt.

Ad 3m dicendum, ꝙ non ſolum experientia, ſed & inexperiẽtia eſt quodãmodo cauſa ſpei, vt dictũ eſt.* (Ar. præced.)

Articvlvs VII.

Vtrum ſpes ſit cauſa amoris.

Supra q.27 art.4. ad 3. Et inf. q.62 art.4. ad 3. Et 2.2.q.17 ar.8.cor. & q.66.art.6. ad 2. Et ver. q.4.artic.3. cor.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes non ſit cauſa amoris: quia ſecundum Aug. 14. de Ciuita. Dei, * Prima affectionum animæ eſt amor: ſed ſpes eſt quædam affectio animæ. amor ergo præcedit ſpem. non ergo ſpes cauſat amorem. (*lib. 14. ex c.7. tom.5.)

¶ 2 Præt. Deſiderium præcedit ſpem: ſed deſiderium cauſatur ex amore, vt dictum eſt. † ergo etiam ſpes ſequitur amorem. non ergo cauſat ipſum. († q.32. art. 3. ad 2.)

¶ 3 Præt. Spes cãt delectationẽ, vt ſupra dictũ eſt: * ſed delectatio nõ eſt niſi de amato. ergo amor p̃cedit ſpẽ. (* q.35. ar.3.)

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 1. ſuper illud, Abraham genuit Iſaac: Iſaac autem genuit Iacob: dicit glo. † ideſt, fides ſpem, ſpes charitatem: charitas autem eſt amor. ergo amor cauſatur a ſpe. († glo. interlinearis. ibidem.)

Respon. Dicendum, ꝙ ſpes duo reſpicere poteſt. Reſpicit enim ſicut obiectum, bonum ſperatum: ſed quia bonum ſperatum eſt arduum poſſibile, aliquando autem fit aliquod arduum poſſibile nobis, nõ per nos, ſed per alios, ideo ſpes etiam reſpicit illud, per quod fit nobis aliquid poſſibile. Inquantũ igitur ſpes reſpicit bonum ſperatum, ſpes ex amore cauſatur: nõ enim eſt ſpes niſi de bono deſiderato & amato. inquantũ vero ſpes reſpicit illum, per quem fit aliquid nobis poſſibile, ſic amor cauſatur ex ſpe, & non econuerſo. Ex hoc enim, quòd per aliquem ſperamus nobis poſſe prouenire bona, mouemur in ipſum ſicut in bonum noſtrum, & ſic incipimus ipſum amare. Ex hoc autem quòd amamus aliquem, non ſperamus de eo niſi per accidens, inquantum. ſ. credimus nos reamari ab ipſo. vnde amari ab aliquo facit nos ſperare de eo, ſed amor eius cauſatur ex ſpe, quam de eo habemus. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta.

Articvlvs VIII.

Vtrum ſpes conferat ad operationem, vel magis impediat.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quòd ſpes non adiuuet operationem, ſed magis impediat. Ad ſpem enim ſecuritas pertinet: ſed ſecuritas parit negligentiam, quæ impedit operationem. ergo ſpes impedit operationem.

¶ 2 Præt. Triſtitia impedit operationem, vt ſupra dictum eſt: * ſed ſpes quandoque cauſat triſtitiam. dicitur enim Prouerb. 14. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo ſpes impedit operationem. (q.37. art.3.)

¶ 3 Præt. Deſperatio contrariatur ſpei, vt dictum eſt: * ſed deſperatio maxime in rebus bellicis adiuuat operationem. dicitur enim 2. Reg. 2. quòd periculoſa res eſt deſperatio. ergo ſpes facit contrarium effectũ, impediendo ſcilicet operationem. (Artic. 4.)

Sed contra eſt, quod dicitur 1. ad Corin. 9. A Quòd qui arat, debet arare in ſpe fructus percipiendi: & eadem ratio eſt in omnibus alijs.

Respon. Dicendum, quòd ſpes per ſe habet quòd adiuuet operationem intendẽdo ipſam, & hoc ex duobus. Primo quidẽ ex ratione ſui obiecti, quod eſt bonum arduum poſſibile. exiſtimatio enim ardui excitat attentionem: exiſtimatio vero poſſibilis non retardat conatum: vnde ſequitur quòd homo intente operetur propter ſpem. Secundo vero ex ratione ſui effectus: ſpes enim, vt ſupra dictum eſt, * cauſat delectationem, quæ adiuuat operationem, vt ſupra dictum eſt: vnde ſpes operationem adiuuat. (q.32. art.3. ad 2. & q.33. art.4. & q.35. art.3.)

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſpes reſpicit bonum conſequendum, ſecuritas autem reſpicit malum vitandum: vnde ſecuritas magis videtur opponi timori, quàm ad ſpem pertinere: & tamen ſecuritas non cauſat negligentiam, niſi inquantum diminuit exiſtimationem ardui, in quo etiam diminuitur ratio ſpei. Illa enim in quibus homo nullum impedimentum timet, quaſi iam non reputãtur ardua.

Ad 2m dicendũ, ꝙ ſpes per ſe cauſat delectationẽ: ſed p accidẽs eſt, vt cauſet triſtitiã, vt ſupra dictũ eſt. * (q.32. art 3. ad 2.)

Ad 3m dicendum, quòd deſperatio in bello fit periculoſa propter aliquam ſpem adiunctam. Illi enim qui deſperant de fuga, debilitantur in fugiendo, ſed ſperant mortem ſuam vindicare: & ideo ex hac ſpe acrius pugnant, vnde periculoſi hoſtibus fiunt.

QVAESTIO XLI.

De timore ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

Consequenter cõſiderãdũ eſt primo de timore, & ſecũdo de audacia. Circa timorẽ cõſideranda ſunt quatuor. Primo, De ipſo timore. Secundo, De obiecto eius. Tertio, De cauſa ipſi9. Quarto, De effectu.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum timor ſit paſsio animæ.
¶ Secũdo, Vtrũ ſit ſpecialis paſsio.
¶ Tertio, Vtrum ſit aliquis timor naturalis.
¶ Quarto, De ſpeciebus timoris.

Articvlvs primvs.

Vtrum timor ſit paſsio animæ.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ timor nõ ſit paſsio animæ. Dicit enim Damaſc. in lib. 3. * quòd timor eſt virtus ſecundũ ſyſtolen, ideſt, cõtractionẽ, eſſentiæ deſideratiua: ſed nulla virtus eſt paſsio, vt probatur in 2. Eth. † ergo timor non eſt paſsio. (Cap. 23. συστολὴν κατὰ δύναμιν; † Cap. 5. tomo 5.)

¶ 2 Præt. Omnis paſsio eſt effectus ex præſentia agentis proueniens: ſed timor non eſt de aliquo præſenti, ſed de futuro, vt Dam. * dicit in 2. lib. ergo timor non eſt paſsio. (Cap. 12. in fine.)

¶ 3 Præt.

¶ *Super Quæſtionem quadrageſimamprimam.*

In tota q.41. nihil mihi occurrit ſcribendum, niſi quòd aduertas, admirationem ab Ariſtotele in 1. Rhet. poni con cupiſcentiam, a Damaſceno vero timorem, aut quia communius ea vſus eſt Ariſtot. iſte vero ſpecialiter, vt eſt reſpectu difficilis mali: aut quia vtraq; paſſio in admiratione clauditur, ſcilicet cõcupiſcẽtia & timor, & ratione illius delectat, ratione iſtius non. Et quoniam experimur admirantes non delectari, vt ſuperius dictum eſt, admiratio magis cõcupiſcentiæ quàm timoris habet videtur tamen aliquid timoris ſemper habere, dum timet malum difficultatis, vt in reſponſione ad quartum: vel potius iudicij, vt in reſponſione ad vltimum dicitur. vtrunque enim malũ præſto eſt admiranti, laboris .ſ. & erroris: ſed hoc communius videtur. (Infra art. 4. cor.)

F ¶ 3 Præt. Omnis paſsio animæ eſt motus appetitus ſenſitiui, qui ſequitur apprehenſionẽ ſenſus: ſenſus aũt nõ eſt apprehenſiuus futuri, ſed præſentis. cũ ergo timor ſit de malo futuro, videtᷣ ꝙ nõ ſit paſsio animæ.

Lib. 14. c. 7. & 9. tomo 5. SED CONTRA eſt, quod Aug. in 14. de Ciui. Dei, enumerat timorem inter alias animæ paſsiones.

RESPON. Dicendũ, ꝙ inter cæteros animæ motus poſt triſtitiã, timor magis rationẽ obtinet paſsionis.

q. 22. art. 1. Vt. n. ſupra dictum eſt, * ad rationem paſsionis primo quidem pertinet, ꝙ ſit motus paſsiuæ virtutis, ad quã .ſ. cõparetur ſuum obiectum per modum actiui mouentis, eo qd paſsio eſt effectus agentis: & per hunc modum ẽt ſentire & intelligere dicuntur pati. Secundo, magis ꝓprie dicitur paſsio motus appetitiuæ virtutis habẽtis organum corporale, qui fit cum aliqua transmutatione corporali. Et adhuc propriiſsime illi motus paſsiones dicuntur, qui important aliquod nocumentum. Manifeſtum eſt autem, ꝙ timor, cum ſit de malo, ad appetitiuã potentiam pertinet, quę per ſe reſpicit bonum & malum: pertinet autem ad appetitiuam ſenſitiuam. fit. n. cum quadam transmutatione,

Li. 3. Orth. fidei ca. 23. ſ. cum contractione, vt Dama.* dicit: & importat etiã habitudinem ad malum, ſecundum ꝙ malum habet quodammodo victoriam ſuper aliquod bonum, vnde veriſsime ſibi competit ratio paſsionis, tamẽ poſt triſtitiam, quæ eſt de præſenti malo. nam timor eſt de malo futuro, quod non ita mouet ſicut præſens. H

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ virtus nominat quoddã principium actionis: & ideo inquantum interiores motus appetitiuæ virtutis ſunt principia exteriorum actuum, dicuntur virtutes. Philoſophus autem negat paſsionem eſſe virtutem, quæ eſt habitus.

AD 2m dicendum, quòd ſicut paſsio corporis naturalis prouenit ex corporali præſentia agentis: ita paſsio animæ prouenit ex animali præſentia agentis abſque præſentia corporali, vel reali, inquantum ſcilicet malum, quod eſt futurum, realiter eſt præſens ſecundum apprehenſionem animæ.

AD 3m dicendum, quòd ſenſus non apprehendit futurum, ſed ex eo quod apprehendit præſens, animal naturali inſtinctu mouetur ad ſperandum futurũ bonum, vel timendum futurum malum. I

ARTICVLVS II.

Vtrum timor ſit ſpecialis paſsio.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ timor non ſit ſpecialis paſsio. Dicit. n. Aug. in lib. 83.

q. 33. non procul a fine. tom. 4. q.* ꝙ quem non exanimat metus, eũ neq; cupiditas eum vaſtat, nec ægritudo, id eſt, triſtitia eum macerat, nec ventilat geſtiens & vana lętitia: ex quo videtur quòd remoto timore omnes aliæ paſsiones remouentur. non ergo paſsio eſt ſpecialis, ſed generalis.

Cap. 2. tomo 5. ¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 6. Eth.* ꝙ ita ſe hẽt in appetitu ꝓſecutio & fuga, ſicut in intellectu affirmatio & negatio: ſed negatio non eſt aliquid ſpeciale in intellectu, ſicut nec affirmatio, ſed aliqd cõe ad multa. ergo nec fuga in appetitu: ſed nihil ẽ aliud timor, ꝗ̃ fuga quędã mali. ergo timor nõ eſt paſsio ſpecialis. K

¶ 3 Præt. Si timor eſſet paſsio ſpecialis, præcipue in iraſcibili eſſet: eſt autem timor ẽt in cõcupiſcibili. Di-

Cap. 5. cit. n. Philoſophus in 2. Rhet.* quòd timor eſt triſtitia

†Dam. lib. 3. cap. 23. quædam. Et Dama.†dicit, quòd timor eſt virtus deſideratina: triſtitia autem & deſiderium ſunt in concu-

q. 30. & 35. artic. 1. piſcibili, vt ſupra dictum eſt.* non eſt ergo paſsio ſpecialis, cum pertineat ad diuerſas potentias.

SED CONTRA eſt, quòd condiuiditur alijs paſ- Cap. 15.
ſionibus animæ, vt patet per Damaſc.* in 2. libro.

RESPON. Dicendum, ꝙ paſsiones animæ recipiũt ſpeciem ex obiectis. vnde ſpecialis paſsio eſt, quæ habet ſpeciale obiectum: timor aũt habet ſpeciale obiectum, ſicut & ſpes. Sicut enim obiectum ſpei eſt bonum futurum arduum poſsibile adipiſci: ita obiectũ timoris eſt malum futurum difficile, cui reſiſti non poteſt. vnde timor eſt ſpecialis paſsio animæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnes paſsiones animæ deriuãtur ex vno principio. ſ. ex amore, in quo habent adinuicem connexionem, & ratione huius connexionis remoto timore, remouentur aliæ paſsiones animæ, non ideo quia ſit paſsio generalis.

AD 2m dicendum, quòd non omnis fuga appetitus eſt timor, ſed fuga ab aliquo ſpeciali obiecto, vt dictum eſt: * & ideo licet fuga ſit quoddam generale, tamen timor eſt paſsio ſpecialis. In corp. ar.

AD 3m dicendum, ꝙ timor nullo modo eſt in concupiſcibili: non enim reſpicit malum abſolute, ſed cum quadã difficultate, vel arduitate, vt ei reſiſti vix poſsit. Sed quia paſsiones iraſcibilis deriuantur a paſſionibus concupiſcibilis, & ad eas terminantur, vt ſupra dictũ eſt: * ideo timori attribuuntur ea, quæ ſunt q. 25. art. 1. concupiſcibilis. dicitur. n. timor eſſe triſtitia, inquantum obiectum timoris eſt contriſtans, ſi præſens fuerit. vnde & Philoſophus dicit ibidem, * quòd timor Li. 2. Rhet. c. 5. in principio. procedit ex phantaſia futuri mali corruptiui, vel contriſtatiui. Similiter & deſiderium attribuitur a Dam.* timori: quia ſicut ſpes cauſatur, vel oritur a deſiderio Dama. loco in arg. citato. boni, ita timor eſt ex fuga mali: fuga autem mali oritur ex deſiderio boni, vt ex ſupra dictis patet.* q. 25. art. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſit aliquis timor naturalis.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd timor aliquis ſit naturalis. Dicit enim Damaſc. Cap. 23. in 3. libr. * quòd eſt quidam timor naturalis nolentis anima diuidi a corpore.

¶ 2 Præt. Timor ex amore oritur, vt dictum eſt: * ſed *artic. 2. ad prim. eſt aliquis amor naturalis, vt Diony. dicit 4. cap. de diui. no.† ergo etiam eſt aliquis timor naturalis. †In 2. part. q. 40. ar. 4. ad 1.

¶ 3 Præt. Timor opponitur ſpei, vt ſupra dictũ eſt: * ſed eſt aliqua ſpes naturæ, vt patet per id qd dicitur Ro. 4. de Abrahã, quòd contra ſpem naturæ, in ſpem gratiæ credidit. ergo etiam eſt aliquis timor naturæ.

SED CONTRA. Ea quæ ſunt naturalia, cõiter inueniuntur in rebus aĩatis & inanimatis: ſed timor non inueniẽ in rebus inaĩatis. ergo timor nõ eſt naturalis.

RESPON. Dicendũ, ꝙ aliquis motus dicitur naturalis, quia ad ipſum inclinat natura: ſed hoc cõtingit dupliciter. Vno modo, ꝙ totũ ꝑficitur a natura abſq; aliqua operatione apprehenſiuæ virtutis: ſicut motus ſurſum, eſt motus naturalis ignis, & augeri eſt motus naturalis animalium & plantarũ. Alio modo dicitur motus naturalis, ad quẽ natura inclinat, licet non perficiatur niſi per apprehẽſionẽ: quia, ſicut ſupra dictum eſt, * motus cognitiuæ & appetitiuæ virtutis reducuntur in naturã ſicut in principium primum. Et per hunc modum ẽt ipſi actus apprehenſiuæ virtutis vt intelligere, ſentire, & memorari, & ẽt motus appetitus animalis, quãq; dicuntur naturales. & per hunc modum poteſt dici timor naturalis, & diſtinguitur a timore non naturali ſm diuerſitatem obiecti. Eſt. n. vt Philoſophus dicit in 2. Rhetor. * timor de malo corru- q. 17. art. 9. ad 2. & q. 40. art. 3. Cap. 5. tomo 6.

corruptiuo, qđ natura refugit propter naturale deſiderium eſſendi, & talis timor dicitur eſſe naturalis. Et iterum de malo contriſtatiuo, quod non repugnat naturæ, ſed deſiderio appetitus, & talis timor non eſt naturalis: ſicut etiam ſupra, amor,* concupiſcentia, & delectatio, diſtincta ſunt per naturale, & non naturale. Sed ſecundum primā acceptionē naturalis ſciendum eſt, ꝙ quædam de paſſionibus animæ quãque dicuntur naturales, vt amor, deſiderium & ſpes: aliæ vero naturales dici non pñt, & hoc ideo: quia amor & odium, deſideriū & fuga important inclinationē quandā ad proſequendum bonum, & fugiēdum malum: quæ quidem inclinatio pertinet etiam ad appetitum naturalem, & ideo eſt amor quidam naturalis. & deſiderium, vel ſpes poteſt quodammodo dici ēt in rebus naturalibus cognitione carentibus: ſed aliæ paſſiones animę important quoſdam motus, ad quos nullo modo ſufficit inclinatio naturalis: vel quia de ratione harum paſſionum eſt ſenſus, ſeu cognitio, ſicut dictum eſt,* quòd apprehenſio requiritur ad rationē delectationis & doloris. vnde qui carēt cognitione, non poſſunt dici delectari vel dolere: aut quia hmôi motus ſunt cõtra rationem inclinationis naturalis, puta, ꝙ deſperatio refugit bonū pp aliquā difficultatem, & timor refugit impugnationem mali contrarij, ad quod eſt inclinatio naturalis: & ideo hmôi paſſiones nullo modo attribuūtur rebus inanimatis. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

q.30.art.3. & q.31.ar.7.

q.31.art.4. & q.35.ar.1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter aſſignentur ſpecies timoris.

2.2.q.19.articu.1.ad 2. Et 3.di.26.q.1.ar.3.co. & Et di.34.q.2.ar.1.q.2.ad 6. Et veri.q.26.ar.4.ad 7.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter Dam.* aſſignet ſex ſpecies timoris, ſcilicet ſegnitiem, erubeſcentiam, verecundiam, admirationem, ſtuporem, agoniam. Vt enim Philoſophus dicit in 2. Rhet.† Timor eſt de malo contriſtatiuo. ergo ſpecies timoris debent reſpondere ſpeciebus triſtitiæ: ſunt autem quatuor ſpecies triſtitiæ, vt ſupra dictum eſt°. ergo ſolum debent eſſe quatuor ſpecies timoris eis correſpondentes.

ὄκνος αἰδία αἰσχύνη κατάπληξις ἔκπληξις ἀγωνία

*Dam. lib. 2. Orth. fidei cap. 15. †2. Rhet. c. 5. com. 6.

¶ 2 Præt. Illud quod in actu noſtro conſiſtit, noſtræ poteſtati ſubijcitur: ſed timor eſt de malo quod excedit poteſtatem noſtram, vt dictum eſt.† non ergo ſegnities, & erubeſcentia, & verecundia, quæ reſpiciūt operationem noſtram, debent boni ſpecies timoris.

¶ 3 Præt. Timor eſt de futuro, vt dictum eſt:° ſed verecundia eſt de turpi actu iam commiſſo, vt Gregor. Nyſſe. dicit.† ergo verecundia nõ eſt ſpecies timoris.

°q.35.ar.8. †artic.2. †ar.1.& 2. °lib.4.c.14 parū a principio.

¶ 4 Præt. Timor non eſt niſi de malo: ſed admiratio & ſtupor ſunt de magno & inſolito, ſiue bono, ſiue malo. ergo admiratio & ſtupor nõ ſunt ſpecies timoris.

¶ 5 Præt. Philoſophi ex admiratione ſunt moti ad inquirendum veritatem, vt dicitur in principio Meta.* timor aūt non mouet ad inquirendum, ſed magis ad fugiendum. ergo admiratio non eſt ſpecies timoris.

Lib. 1. Met. c. 2. in med.

¶ SED IN CONTRARIVM ſufficiat authoritas Damaſcen. & Grego. Nyſſeni.

†Li.4.c.14. Dama. loco in arg. 1. citato, & in arg. 3. *artic. 2.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* timor eſt de futuro malo, qđ excedit poteſtatē timentis, vt. ſ. ei reſiſti non poſſit. Sicut aūt bonum hominis, ita & malum, poteſt cõſiderari vel in operatione ipſius, vel in exterioribus rebus. In operatione aūt ipſius hois pôt duplex malum timeri. Primo quidem labor grauans naturam: & ſic cauſatur ſegnities, cum. ſ. aliquis refugit operari pp timorem excedentis laboris. Secundo, A turpitudo lædens opinionē: & ſic ſi turpitudo timeatur in actu committendo, eſt erubeſcentia: ſi aūt ſit de turpi iā facto, eſt verecūdia. Malum aūt qđ in exterioribus rebus conſiſtit, tripliciter poteſt excedere hoīs facultatem ad reſiſtēdum, Primo quidem ratione ſuę magnitudinis, cum aliquis. ſ. conſiderat aliquod magnum malum, cuius exitum conſiderare non ſufficit: & ſic eſt admiratio. Secundo, ratione diſſuetudinis, quia ſcilicet aliquod malum incõſuetum noſtrę conſiderationi offertur: & ſic eſt magnum noſtra reputatione, & hoc modo eſt ſtupor, qui cauſatur ex inſolita imaginatione. Tertio modo, ratione improuiſionis, B quia ſcilicet prouideri non poteſt, ſicut futura infortunia timentur, & talis timor dicitur agonia.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illæ ſpecies triſtitiæ, quæ ſupra° poſitę ſunt, non accipiuntur ſm diuerſitatem obiecti, ſed ſm effectus, & ſecundum quaſdā ſpeciales rationes: & ideo nõ oportet ꝙ illæ ſpecies triſtitiæ correſpondeant iſtis ſpeciebus timoris, quæ accipiunt ſm diuiſionē ꝓpriā obiecti ipſius timoris.

q.35.art.8.

AD 2^m dicendum, quòd operatio ſecundum quod iam fit, ſubditur poteſtati operantis: ſed aliquid circa operationem conſiderari poteſt facultatem operantis excedens, propter quod aliquis refugit actionem: & ſecundum hoc ſegnities, erubeſcentia, & verecundia ponuntur ſpecies timoris.

C AD 3^m dicendum, quòd de actu præterito poteſt timeri cõuitium, vel opprobrium futurum: & ſecundum hoc verecundia eſt ſpecies timoris.

AD 4^m dicendū, ꝙ non quælibet admiratio & ſtupor ſunt ſpecies timoris, ſed admiratio quæ eſt de magno malo, & ſtupor qui eſt de malo inſolito. Vel pôt dici, ꝙ ſicut ſegnities refugit laborem exterioris operationis, ita admiratio & ſtupor refugiūt difficultatē conſiderationis rei magnę & inſolitę, ſiue ſit bona, ſiue mala, & hoc modo ſe habeat admiratio & ſtupor ad actū intellectus, ſicut ſegnities ad exteriorem actū.

AD 5^m dicendum, quòd admirans refugit in præſenti dare indicium de eo quod miratur timens defectum, ſed in futurum inquirit: ſtupens autem timet D & in præſenti indicare, & in futuro inquirere. vnde admiratio eſt principium philoſophandi: ſed ſtupor eſt philoſophicæ conſiderationis impedimentum.

QVAESTIO XLII.

De obiecto timoris, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de obiecto timoris.

Et circa hoc quæruntur ſex.

E ¶ Primo, Vtrum bonum ſit obiectum timoris, vel malum.

¶ Secundo, Vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris.

¶ Tertio, Vtrum timor ſit de malo culpæ.

¶ Quarto, Vtrum ipſe timor timeri poſſit.

¶ Quinto, Vtrum repentina magis timeantur.

¶ Sexto, Vtrum ea, contra quæ non eſt remedium, magis timeantur.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæſecūdæ Articulum primum.*

IN 1. artic. q. 42. dubitationem faciunt illæ duæ vniuerſales affirmatiuæ in litera poſitæ, ſcilicet, Omnis mot° appetitiuæ virtutis importans proſecutionem, habet bonum pro obiecto &, Omnis motus appetitiuæ virtutis importās fugam, habet malū pro obiecto. habent enim inſtantias manifeſtas. Primæ quidem obſtat audacia, quæ importat proſecutionem, & tamen obiectū eius eſt malum: ſecundæ vero obſtat deſperatio, q̃ impor-

Infra ar. 3. & 4. co. & q. 42. art. 2. 3. & 5. cor. & q. 43. ar. 1. cor. Et 2. 2. q. 19. art. 11. cur. fin. Et 3. di. 26. q. 1. arti. 2. cor.

* q. 33. in princip. tomo 4.

† li. 2. Rhe. c. 5. tom. 6.

Lib. 2. cap. 12. in fine.

Cap. 2. tomo 5.

Li. 83. quæ. q. 33. i principio. tom. 4.

q præced. art. 7.

Importat fugam, & obiectum eius eſt bonum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ſermo præſens intelligitur de omnibus per ſe:ſubſtantiæ autem allatæ ſunt de omnibus ꝑ accidens. Proſecutio enim ꝑ ſe ſibi vendicat bonum, & econuerſo. Et ſimiliter fuga per ſe ſibi vendicat malum, & econuerſo: vnde nulla proſecutio eſt mali niſi per accidens, ſcilicet per cõiunctum bonum. Et hoc modo audacia eſt motus proſecutiuus mali, vt infra q. 45. patet. & ſimiliter nulla fuga ē boni niſi ꝑ accidens, ſcilicet propter coniunctum malum: & hoc modo deſperatio eſt fuga boni. Et hic eſt terti⁹ modus accidentalitatis inuētæ in paſſionibus animæ reſpectu boni & mali, de quo infra erit ſermo.

¶ In toto reſiduo q. eiuſdem aduerte, ꝙ quia obiectum timoris includit i ſe tria, ſcilicet malum, arduum, futurum, ex his redditur ratio timendorũ & non timendorum, & magis & minus timendorum. Ex ratione nanque futuri excluduntur multum diſtantia ſecundũ tempus, & præſentia, & ineuitabilia: quæ. n. apprehenduntur aliquo horum modorum, vt omnus futura habentur, vt patet in 2. artic. Ex ratione vero ardui, ſeu difficilis ad euadendum vel reſiſtendũ, excluduntur mala culpæ, & timor ipſe quodãmodo, & inſolita ac repentina magis timētur: vt in tertio, quarto, & quinto articulis patet. Ex rõne vero mali non timetur per ſe, niſi malum: & magis timetur interminabile, vt in primo & vltimo articulo patet. Et ſic habes obiectũ timoris, & ex ipſo rationes timendorum voitas, quod potes in aliis facere.

¶ In reſponſione ad vltimum vltimi articuli eiuſdem q. 45. breuiter ſcito, quòd bonitas rei eſt du-

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum obiectum timoris ſit bonum, vel malum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ bonum ſit obiectum timoris. Dicit enim Aug. in li. 83. q. * quòd nihil timemus, niſi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiſcamur ſperatum: ſed id quod amamus, eſt bonum. ergo timor reſpicit bonum ſicut proprium obiectum.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2. Rhet. † qđ poteſtas, & ſuper alium eſſe, ē terribile: ſed huiuſmodi eſt quoddam bonum. ergo bonum eſt obiectum timoris.

¶ 3 Præt. In Deo nihil malum eſſe poteſt: ſed mãdatur nobis vt Deũ timeamus, ſecundum illud pſ. 33. Timete Deum omnes ſancti eius. ergo etiam timor eſt de bono.

SED CONTRA eſt, quod Damaſc. dicit in 2. lib. * quod timor eſt de malo futuro.

RESPON. Dicendũ, ꝙ timor eſt quidã motus appetitiuæ virtutis: ad virtutem aũt appetitiuam pertinet ꝓſecutio & fuga, vt dicitur in 6. Eth. * Eſt autem proſecutio boni, fuga autem mali: vnde quicunque motus appetitiuæ virtutis importat proſecutionem, habet aliquod bonum pro obiecto: quicũque autem importat fugam, habet malum pro obiecto. vnde cum timor fugam quandã importet, primo & per ſe reſpicit malum ſicut I proprium obiectum: poteſt aũt reſpicere etiam bonum ſm quod habet habitudinē ad malum, quod quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno quidem modo, inquãtum per malum priuatur bonum. ex hoc aũt ipſo eſt aliquid malum, qđ eſt priuatiuũ boni: vnde cum fugiatur malum, quia malum eſt, ſequitur vt fugiatur, quia priuat bonũ qđ quis amando proſequitur: & ſecundum hoc dicit Aug. * quòd nulla eſt cauſa timendi, niſi ne amittatur bonum amatum. Alio modo comparatur bonum ad malum, vt cauſa ipſius, inquãtum. ſ. aliquod bonum ſua virtute poteſt inducere aliquod nocumentum in bono amato. & ideo ſicut ſpes, vt ſupra dictũ eſt, * ad duo reſpicit. ſ. ad bonum in quod tendit, & ad id per quod ſperat ſe bonum concupitũ adipiſci: ita ēt timor ad duo reſpicit. ſ. ad malum quod refugit, & ad illud bonum qđ ſua virtute poteſt infligere malum: & per hunc F modũ Deus timetur ab homine, inquantum poteſt infligere pœnã vel ſpiritualem, vel corporalem. & per hũc etiam modum timetur poteſtas alicuius hominis, maxime qñ eſt læſiua, vel qñ eſt iniuſta, quia ſic in promptu habet nocumētum inferre: ita etiam timetur ſuper aliũ eſſe, ideſt, inniti alij, vt ſ. in eius poteſtate ſit conſtitutum nobis nocumentum inferre: ſicut ille, qui eſt conſcius criminis, timet ne crimen reueletur. Et per G hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

Vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ timor nõ ſit de malo naturæ. Dicit. n. Philoſophus in 2. Rhet. * quòd timor conſiliatiuos facit: non autem conſiliamur de his, quæ a natura eueniunt, vt dicitur in 3. Eth. † ergo timor non eſt de malo naturæ.

H ¶ 2 Præt. Defectus naturales ſemper homini imminent, vt mors, & alia huiuſmodi. ſi igitur de huiuſmodi malis eſſet timor, oporteret quòd homo ſemper eſſe in timore.

¶ 3 Præt. Natura non mouet ad contraria: ſed malum naturæ prouenit ex natura. ergo ꝙ timendo aliquis refugiat huiuſmodi malum, non eſt a natura. timor ergo naturalis non eſt de malo naturæ, ad quem tamen hoc malum pertinere videtur.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethicor. * quòd inter omnia terribiliſſimum eſt mors, quæ eſt malum naturæ.

I RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in 2. Rhet. * ꝙ timor prouenit ex phantaſia futuri mali corruptiui, vel contriſtatiui. Sicut autem contriſtatiuum malum eſt, quod contrariatur voluntati: ita corruptiuum malum eſt, quod contrariatur naturæ, & hoc eſt malum naturę, vnde de malo naturę poteſt eſſe timor. Sed conſiderandum eſt, quòd malum naturæ quandoq; eſt a cauſa naturali, & tunc dicitur malum naturæ, nõ ſolum quia priuatur naturæ bonum, ſed etiam quia eſt effectus naturæ, ſicut mors naturalis, & alij huiuſmodi defectus. Aliquando vero malũ naturę prouenit ex cauſa non naturali, ſicut mors

K quæ violenter infertur a perſecutore, & vtroque modo malum naturæ quodammodo timetur, & quodammodo non timetur. Cum enim timor proueniat ex phantaſia futuri mali, vt dicit Philoſophus, * illud quod remouet futuri mali phantaſiam, excludit etiã timorem. Quòd aũt non appareat aliquod malum vt futurum, poteſt ex duobus contingere. Vno quidem modo ex hoc, quòd eſt remotum & diſtãs. hoc enim propter diſtantiam imaginamur vt non futurum: & ideo vel non timemus, vel parum timemus. Vt enim Philoſophus dicit in 2. Rhet. * Quę valde longe ſunt, non timentur: ſciunt enim omnes, quòd morientur: ſed quia non prope eſt, nihil curant. Alio modo æſtimatur aliquod malum quod eſt futurum, vt non futurum, propter neceſſitatē, quę facit ipſum æſtimare

vt

plex, ſcilicet ſpectãs ad ipſam rei ſubſtantiam, & circunſtans eam: ſicut bonitas caloris ē eſſe calorē, vt quatuor vel ſex &c. vel eſſe in tali ſubiecto, aut loco &c. Duratio non auget primam bonitatem, ſed ſecundam. nõ enim calor durãs triduo, eſt ſecundum ſe perfectior calore vnius horæ: ſed bene eſt ꝑfectior ſecundum circunſtantiam temporis, & hoc intendit tam Ariſtoteles ibi, quàm author hic: qui ideo in corpore articuli præmiſit, ꝙ malum augetur dupliciter, ſcilicet ſecundum ſuam ſpeciem, & ſecundum circunſtantias. præſenti enim propoſito ſat eſt, quòd malum apprehẽdatur vt maius, ſiue ex hac, ſiue ex illa ꝓueniat cauſa, nihil refert.

Infra art. 6 ad 2. Et 2. 2. q. 144. ar. 1. cor.

* li. 2. Rhet. c. 5. poſt medium, to. 6.

† lib. 3. Eth. c. 3. non procul a principio, to. 5.

Cap. 6. paulo poſt medium, tom. 5.

Cap. 5. in princip. tomo 6.

Li. 2. Rhet. c. 5. in principio. tom. 6.

Li. 2. Rhet. cap. 5. circa princ. tom. 6.

Li. 2. Rhet. cap. 5. circa med. tom. 6

vt præſens. vnde Philoſophus dicit in 2. Rhetoric.* Quòd illi, qui iam decapitantur, nô timent, videntes ſibi neceſsitatẽ mortis imminere. Sed ad hoc quòd aliquis timeat, oportet adeſſe aliquam ſpem ſalutis: ſic igitur malum naturæ non timetur, quia non apprehẽditur vt futurum. Si vero malum naturæ, quod eſt corruptiuum, apprehendatur vt propinquum, & tamen cum aliqua ſpe euaſionis, tunc timebitur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd malum naturæ quandoq; non prouenit a natura, vt dictum eſt: ſecundum tamen quod a natura prouenit, etſi non ex toto vitari posſit, poteſt tamen differri: & ſub hac ſpe poteſt eſſe conſilium de vitatione ipſius.

B Ad 2ᵐ dicendum, quòd malum naturæ etſi ſemper immineat, non tamen ſemper imminet de propinquo, & ideo non ſemper timetur.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ mors, & alij defectus naturæ proueniunt a natura vniuerſali, quibus tñ repũgnat natura particularis quantũ pôt: & ſic ex inclinatione particularis naturæ eſt dolor, & triſtitia de hmôi malis, cũ ſunt præſentia, & timor ſi immineãt in futurũ.

Articvlvs III.

Vtrum timor ſit de malo culpæ.

2. 2. q. 144. artic. 1. cor. Tract. 9. circa medium tom. 9.

C AD tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ timor posſit eſſe de malo culpæ. Dicit. n. Aug. ſuper Canonicã Io.* ꝙ timore caſto timet homo ſeparationem a Deo: ſed nihil ſeparat nos a Deo niſi culpa, ſm̃ illud Iſai. 59. Peccata veſtra diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum. ergo timor poteſt eſſe de malo culpę.

Li. 4. in fol. 3. a princi. lib.

¶ 2 Præt. Tullius dicit in 4. de Tuſculanis quęſt.* ꝙ de illis timemus cum futura ſunt, de quorum præſentia triſtamur: ſed de malo culpæ pôt aliquis dolere, vel triſtari. ergo etiã malum culpæ aliquis poteſt timere.

Cap. 4. parũ ante medium, tom. 5.

¶ 3 Præt. Spes timori opponitur: ſed ſpes poteſt eſſe de bono virtutis, vt patet per Philoſophum in 9. Ethic.* & Apoſtolus dicit ad Gal. 5. Confido de vobis in Domino, quòd nihil aliud ſapietis. ergo etiam timor poteſt eſſe de malo culpæ.

q. 41. art. 4.

¶ 4 Præt. Verecundia eſt quædam ſpecies timoris, vt ſupra dictum eſt:* ſed verecundia eſt de turpi facto, quod eſt malum culpæ. ergo & timor.

Cap. 5. in princip. tomo 6.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rhetor.* quòd non omnia mala timentur, puta, ſi aliquis erit iniuſtus, aut tardus.

q. 41. art. 2.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* Sicut obiectum ſpei eſt bonum futurum arduũ, quod quis poteſt adipiſci: ita timor eſt de malo futuro arduo, quod non poteſt de facili vitari. Ex quo poteſt accipi, quòd id quod omnino ſubiacet poteſtati & voluntati noſtræ, non habet rationem terribilis: E ſed illud ſolum eſt terribile, quod habet cauſam extrinſecam. malum autem culpæ propriam cauſam habet voluntatem humanam, & ideo proprie non habet rationem terribilis: ſed quia voluntas ab aliquo exteriori poteſt inclinari ad peccandum, ſi illud inclinans habeat magnã vim ad inclinandum, ſecundum hoc poterit eſſe timor de malo culpæ, inquantum eſt ab exteriori cauſa, puta, cum aliquis timet commorari in ſocietate malorum, ne ab eis ad peccandum inducatur: ſed proprie loquendo, in tali diſpoſitione magis timet homo ſeductionem, quàm culpam ſecundum propriam rationem, id eſt, inquantum eſt voluntaria: ſic enim, non habet vt timeatur.

A Ad primvm ergo dicendum, quòd ſeparatio a Deo eſt quædam pœna conſequens peccatum, & omnis pœna aliquo modo eſt ab exteriori cauſa.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ triſtitia & timor in vno conueniunt, quia vtrunq; eſt de malo: differunt autem in duobus. In vno quidem, quia triſtitia eſt de malo præſenti, timor de malo futuro. In alio vero, quia triſtitia cum ſit in concupiſcibili, reſpicit malum abſolute, vnde poteſt eſſe de quocunque malo, ſiue paruo, ſiue magno: timor vero cum ſit in iraſcibili, reſpicit malũ cum quadam arduitate, ſeu difficultate, quæ tollitur, inquantum aliquid ſubiacet voluntati: & ideo non omnia timemus quæ ſunt futura, de quibus triſtamur cum ſunt præſentia: ſed aliqua, quę. ſ. ſunt ardua.

B Ad 3ᵐ dicendum, quòd ſpes eſt de bono quod quis poteſt adipiſci. Poteſt autẽ aliquis adipiſci bonũ vel per ſe, vel per alium: & ideo ſpes poteſt eſſe de actu virtutis, qui eſt in poteſtate noſtra conſtitutus: ſed timor eſt de malo quod non ſubiacet noſtræ poteſtati: & ideo ſemper malum quod timetur, eſt a cauſa extrinſeca. bonum autem quod ſperatur, poteſt eſſe & a cauſa intrinſeca, & a cauſa extrinſeca.

Ad 4ᵐ dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,* verecundia non eſt timor de actu ipſo pcti, ſed de turpitudine vel ignominia, q̃ cõſequit̃ ipm, q̃ eſt a cã extrinſeca. q. 41. art. 4 ad 2. & 3.

Articvlvs IIII.

Vtrum timor ipſe timeri poſſit.

C AD qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd timor timeri non posſit. Omne enim quod timetur, timendo cuſtoditur, ne amittatur: ſicut ille qui timet amittere ſanitatem, timendo cuſtodit eam: ſi igitur timor timeatur, timendo ſe cuſtodiet homo, ne timeat: quod videtur eſſe inconueniens.

¶ 2 Præt. Timor eſt quædam fuga: ſed nihil fugit ſeipſum. ergo timor non timet timorem.

¶ 3 Præt. Timor eſt de futuro: ſed ille qui timet, iam habet timorem. non ergo poteſt timere timorem.

D Sed contra eſt, qđ hõ pôt amare amorẽ, & dolere de dolore. ergo ẽt pari rõne poteſt timere timorẽ.

Respon. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt.* Illud ſolum habet rationẽ terribilis, quod ex cauſa extrinſeca prouenit, non autem quod prouenit ex voluntate noſtra. Timor autem partim prouenit ex cauſa extrinſeca, & partim ſubiacet voluntati: prouenit quidẽ ex cauſa extrinſeca, inquantum eſt paſsio quædam conſequens phantaſiam imminentis mali, & ſecundum hoc poteſt aliquis timere timorem, ne ſcilicet immineat ei neceſsitas timendi propter ingruentiam alicuius excellentis mali: ſubiacet autem voluntati, inquantum appetitus inferior obedit rationi, vnde homo poteſt timorem repellere, & ſecundum hoc E timor non poteſt timeri, vt dicit Aug. in lib. 83. q.† Sed quia rationibus, quas inducit, aliquis poſſet vti ad oſtendendum quòd timor nullo modo timeatur, ideo ad eas reſpondendum eſt. Ar. præced. † q. 33. tomo 4.

Ad primvm ergo dicendum, quòd non omnis timor eſt vnus timor: ſed ſecundum diuerſa, quæ timentur, ſunt diuerſi timores. nihil ergo ꝓhibet quin in vno timore aliquis præſeruet ſe ab alio timore, & ſic cuſtodiat ſe non timere tunc illo timore.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd cum ſit alius timor quo timetur malum imminens, & alius timor quo timetur ipſe timor mali imminentis, nõ ſequitur quòd idem fugiat ſeipſum, vel quòd ſit idem fuga ſuiipſius.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd propter diuerſitatem timorum

morum iam dictam, timore præſenti poteſt homo timere ſuturum timorem. F

ARTICVLVS V.

Vtrum repentina magis timeantur.

Inſra q.48. art.3. ad 3.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd inſolita & repentina non ſint magis terribilia. Sicut enim ſpes eſt de bono, ita timor eſt de malo: ſed experientia facit ad augmentum ſpei in bonis. ergo etiam facit ad augmentum timoris in malis.

Cap.5. ante med. tomo 6.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2. Rhe.* ꝙ magis timentur non qui acutæ ſunt iræ, ſed mites & aſtuti: cōſtat autem ꝙ illi qui acutæ iræ ſunt, magis habent ſubitos motus. ergo ea quę ſunt ſubita, ſunt minus terribilia.

Cap. 8. in fin. tom. 5.

¶ 3 Præt. Quæ ſunt ſubita, minus conſiderari poſſunt: ſed tanto aliqua magis timentur, quanto magis conſiderantur. vnde Philoſophus dicit in 3. Ethi.* quòd aliqui videntur fortes propter ignorantiam, qui ſi cognouerint quòd aliud ſit, quàm ſuſpicantur, fugiunt. ergo repentina minus timentur.

Ca.6. a medio, tom.1.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 2. Confeſ.* Timor inſolita & repentina exhorreſcit, rebus quæ amantur aduerſantia, dum præcauet ſecuritati.

Artic. 3.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* obiectum timoris eſt malum imminens, quod non de facili repelli poteſt: hoc autem ex duobus contingit, ſ. ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis: ad vtrunq; autem horum operatur, quòd aliquid ſit inſolitum & repentinum. Primo quidem facit ad hoc, ꝙ malum imminens maius appareat. omnia enim corporalia & bona, & mala quanto magis cōſiderantur, minora apparēt: & ideo ſicut propter diuturnitatem dolor præſentis mali mitigatur, vt patet per Tullium in 3. de Tuſcul. quæſtionib.* ita etiam ex præmeditatione minuitur timor futuri mali. Secundo, aliquid eſſe inſolitum & repentinum facit ad debilitatem timentis, inquantum ſubtrahit remedia, quę homo poteſt præparare ad repellendum futurum malum, quæ eſſe non poſſunt, quádo ex improuiſo malũ occurrit.

Li.3. aliquã tulũ a medio.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ obiectum ſpei eſt bonum, quod quis poteſt adipiſci: & ideo ea quæ augmētãt poteſtatē hominis, nata ſunt augere ſpem, & eadem ratione diminuere timorem: quia timor eſt de malo, cui nō de facili poteſt reſiſti. Quia igitur experientia facit hominem magis potentem ad operandum, ideo ſicut auget ſpem, ita diminuit timorem.

AD 2^m dicendum, quòd illi qui habent iram acutam, non occultant eam: & ideo nocumenta ab eis illata non ita ſunt repentina, quin præuideantur. ſed homines mites & aſtuti occultant iram: & ideo nocumentum quod ab eis imminet, non poteſt præuideri, ſed ex improuiſo aduenit. & propter hoc Philoſophus * dicit, quòd tales magis timentur.

Loco citato in argum.

AD 3^m dicendum, ꝙ per ſe loquendo, bona vel mala corporalia in principio maiora apparent, cuius ratio eſt: quia vnũquodq; magis apparet cōtrario iuxta ſe poſito. vnde cum aliquis ſtatim a paupertate ad diuitias tranſit, pp paupertatem præexiſtentem diuitias magis æſtimat: & econtrario, diuites ſtatim ad paupertatem deuenientes, eam magis horrēt: & propter hoc malum repentinum magis timetur, quia magis videtur eſſe malum. ſed poteſt propter aliquod accidens contingere, ꝙ magnitudo alicuius mali lateat, puta, cum hoſtes ſe inſidioſe occultant, & tunc verũ eſt, ꝙ malum ex diligēti cōſideratione fit terribilius.

ARTICVLVS VI.

Vtrũ ea, contra quæ non eſt remediũ, magis timeantur.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd ea quæ non habent remedium, non ſint magis timenda. Ad timorem enim requiritur, quòd remaneat aliqua ſpes ſalutis, vt ſupra dictum eſt:* ſed in malis quæ non habent remedium, nulla remanet ſpes ſalutis. ergo talia mala nullo modo timentur.

Artic. 2.

¶ 2 Præt. Malo mortis nullum remedium adhiberi poteſt. non enim ſecundum naturam poteſt eſſe reditus a morte ad vitam: non tamen mors maxime timetur, vt dicit Philoſophus in 2. Rhetor.* non ergo ea magis timentur, quę remedium non habent. G

Cap 5. circa princip. tom. 6.

¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in 1. Eth.* ꝙ non eſt magis bonum quod eſt diuturnius, eo qđ eſt vnius diei: neq; quod eſt perpetuum, eo qđ non eſt perpetuum. ergo eadem ratione neque maius malum: ſed ea quæ nō habent remedium, non videntur differre ab alijs, niſi propter diuturnitatem, vel perpetuitatem. ergo propter hoc non ſunt peiora, vel magis timenda.

Cap.6. prorſũ ante medium, tom. 5.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rhetor.* quòd omnia timenda ſunt terribiliora, quæcunq;, ſi peccauerint, corrigi non contingit, aut quorum auxilia non ſunt, aut non facilia.

Cap. 5. circa med. tomo 6.

H RESPON. Dicendũ, ꝙ obiectum timoris eſt malũ. vnde illud quod facit ad augmentum mali, facit ad augmentum timoris: malum autem augetur non ſolum ſm ſpeciem ipſius mali, ſed etiam ſm circunſtantias, vt ex ſupra dictis apparet.* Inter cæteras autē circunſtantias diuturnitas, vel etiam perpetuitas magis videtur facere ad augmentum mali. Ea. n. quæ ſunt in tempore, ſm durationem temporis quodammodo menſurantur: vnde, ſi pati aliquid in tempore tanto eſt malum, pati idem in duplo tempore apprehenditur vt duplatum, & ſecundum hanc rationem pati idem in infinito tempore, quod eſt perpetuo pati, habet quodammodo infinitum augmentum: mala autem quæ poſtquàm aduenerint, nō poſſunt habere remedium, vel non de facili, accipiuntur vt perpetua vel diuturna: & ideo maxime redduntur timenda. I

q.18. art.3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ remedium mali eſt duplex. Vnum, per qđ impeditur futurũ malum, ne adueniat, & tali remedio ſublato aufertur ſpes, & per conſequens timor: vnde de tali remedio nunc nō loquimur. Aliud remedium mali eſt, quo malum iam præſens remouetur: & de tali remedio nunc loquimur.

AD 2^m dicendum, quòd licet mors ſit irremediabile malum: tamen quia non imminet de prope, non timetur, vt ſupra dictum eſt.*

Artic. 2.

AD 3^m dicendum, ꝙ Philoſophus ibi loquitur de per ſe bono, quod eſt bonum ſm ſpeciem ſuã: ſic autem non fit aliquid magis bonum propter diuturnitatem, vel perpetuitatem, ſed pp naturã ipſius boni. K

QVAESTIO XLIII.

De cauſa timoris, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa timoris.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrũ cã timoris ſit amor.

¶ Sc̃do, Vtrũ cã timoris ſit defect⁹.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimætertiæ Articulum primum.*

IN q.43. tota nihil ſcribẽdũ occurrit, niſi ex vtroq; articulo attentũ te reddere, vt diſcas cãs paſſionũ cognoſcere, & diſcernere ex parte obiecti, & ſubiecti, & ſecun-

& ſecundum ſingulas conditiones obiecti proprias cauſas, & diuerſimode conſtituendo eas, ſcire reſpondere ad quæſita de cauſis paſſionum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum cauſa timoris ſit amor.

Inf.ar.2.co. Et 2.2.q.19 ar.9.ad 3. Et pſal.18 • Tract. 9.ante med.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd amor non ſit cauſa timoris. Illud enim quod introducit aliquid, eſt cauſa eius: ſed timor introducit amorem charitatis, vt Aug. dicit ſuper Canonicã Io. • ergo timor eſt cauſa amoris, & non econuerſo.

† Li.2.Rheto.c.5.to.6.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in Rhet. † ꝙ illi maxime timent, a quibus expectamus imminere nobis aliqua mala: ſed propter hoc ꝙ ab aliquo expectamus malum, magis prouocamur ad odium eius, q̃ ad amoré. B ergo timor magis cauſatur ab odio, q̃ ab amore.

q.42.art.3.

¶ 3 Præt. Supra dictum eſt, • quòd ea quæ ſunt a nobis ipſis, non habent rationem terribilium: ſed ea quę ſunt ex amore maxime proueniũt ex intimo cordis. ergo timor ex amore non cauſatur.

• qõ 33.in prin.to.4.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit in lib. 83.q. • Nulli dubium eſt, non aliam eſſe metuẽdi cauſam, niſi ne id quod amamus, aut adeptũ amittamus, aut non adipiſcamur ſperatum. oĩs ergo timor cauſatur ex hoc, quòd aliquid amamus. amor igitur eſt cauſa timoris.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ obiecta paſſionum animę ſe habent ad eas, tanquàm formę ad res naturales, vel ar- C tificiales: quia paſſiones animæ ſpeciem recipiunt ab obiectis, ſicut res prædictæ a ſuis formis. Sicut igitur quicquid eſt cauſa formæ, eſt cauſa rei conſtitutæ ꝑ ipſam: ita etiam quicquid & quocunq; modo eſt cauſa obiecti, eſt cauſa paſſionis. Cõtingit autem aliquid eſſe cauſam obiecti vel ꝑ modum cauſæ efficientis, vel ꝑ modum diſpoſitionis materialis: ſicut obiectum delectationis eſt bonum apparens conueniens coniunctum, cuius cauſa efficiens eſt illud, quod facit cõiunctionem, vel qđ facit conuenientiã, vel bonitatem, vel apparẽtiam huiuſmodi boni: cauſa autem ꝑ modum diſpoſitionis materialis eſt habitus, vel quæcunq; diſpoſitio, ſecundum quã fit alicui cõueniens, aut appa- D rens illud bonum, quod eſt ei coniunctum. Sic igitur in propoſito, obiectum timoris eſt ęſtimatũ malum futurum propinquum, cui reſiſti de facili non põt: & ideo illud, quod põt inferre tale malum, eſt cauſa effectiua obiecti timoris, & ꝑ conſequẽs ipſius timoris. Illud autem ꝑ quod aliquis ita diſponitur, vt aliquid ſit ei tale, eſt cauſa timoris & obiecti eius ꝑ modum diſpoſitionis materialis: & hoc modo amor eſt cauſa timoris. Ex hoc enim ꝙ aliquis amat aliquod bonũ, ſequitur quòd priuatiuum talis boni ſit ei malum, & per conſequens, ꝙ timeat ipſum tanquàm malum.

q.præce.articu.1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, • Timor ꝑ ſe & primo reſpicit malum qđ refugit, E quod opponitur alicui bono amato: & ſic ꝑ ſe timor naſcitur ex amore. ſecundario vero reſpicit ad id, per quod prouenit tale malum: & ſic per accidens quandoq; timor inducit amorem, inquãtum ſ. homo qui timet puniri a Deo, ſeruat mandata eius, & ſic incipit ſperare, & ſpes introducit amorem, vt ſupra dictum eſt. •

q.40.ar.7.

AD 2m dicendum, ꝙ ille a quo expectamus mala, primo quidem odio habetur, ſed poſtquã ab ipſo iã incipiunt ſperari bona, tũc incipit amari. bonum aũt cui cõtrariatur malum qđ timetur, a principio amabatur.

AD 3m dicendum, quòd ratio illa procedit de eo, quod eſt cauſa mali terribilis per modum efficientis: amor autem eſt cauſa eius per modum materialis diſpoſitionis, vt dictum eſt. •

In corp. ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum cauſa timoris ſit defectus.

Pſal.26

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ defectus nõ ſit cauſa timoris. Illi.n. qui potentiã habent, maxime timẽtur: ſed defectus cõtrariatur potentiæ. ergo defectus non eſt cauſa timoris.

Lib.2.Rheto.c.5.circa med.to.6.

¶ 2 Præt. Illi qui iam decapitantur, maxime ſunt in defectu: ſed tales non timent, vt dicitur in 2. Rhetor. • ergo defectus non eſt cauſa timoris.

† Li.2.Rheto.c.5.ante med.to 6.

¶ 3 Præt. Decertare, ex fortitudine prouenit, nõ ex defectu: ſed decertãtes timent eos q pro eiſdem decertãt, B vt dr̃ in 2. Rhe. † ergo defectus non eſt cauſa timoris.

Eod.li.& c. poſt med. to.6.

SED CONTRA. Contrariorũ contrariæ ſunt cauſæ: ſed diuitiæ, & robur, & multitudo amicorum, & poteſtas excludunt timorem, vt dicitur in 2. Rhetoric. • ergo ex defectu horum timor cauſatur.

• Art.præc.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, • Duplex cauſa timoris accipi põt. vna quidẽ per modum materialis diſpoſitionis ex parte ei9 qui timet: alia per modũ cauſæ efficientis ex parte eius qui timetur. Quantum igitur ad primũ, defectus per ſe loquẽdo, eſt cauſa timoris. Ex aliquo.n. defectu virtutis contingit, ꝙ nõ poſsit aliquis de facili repellere imminẽs C malum: ſed tamẽ ad cauſandum timorem requiritur defectus cũ aliqua menſura. Minor enim eſt defectus q cauſat timorem futuri mali, q̃ defectus conſequens malum præſens, de quo eſt triſtitia: & adhuc eſſet maior defectus, ſi totaliter ſenſus mali auferret, vel amor boni, cuius cõtrariũ timetur. Quantũ vero ad ſm, virtus & robur, ꝑ ſe loquendo, eſt cauſa timoris. ex hoc .n. ꝙ aliquid, quod apprehẽditur vt nociuum, eſt virtuoſum, cõtingit ꝙ eius effectus repelli non põt: contingit tñ per accidẽs, quòd aliquis defectus ex iſta parte cauſat timorem, inquantum ex aliquo defectu contingit, ꝙ aliquis velit nocumentum inferre, puta, ꝑꝑ iniuſtitiam, vel quia añ læſus fuit, vel quia timet lędi.

D AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de cauſa timoris ex parte cauſæ efficientis.

AD 2m dicendum, quòd illi qui iam decapitantur, ſunt in paſsione præſentis mali: & ideo iſte defectus excedit menſuram timoris.

AD 3m dicendũ, ꝙ decertantes timent nõ ꝑꝑ potentiam, qua decertare põt: ſed ꝑꝑ defectum potentiæ, ex quo contingit, ꝙ ſe ſuperaturos non confidunt.

QVAESTIO XLIIII.

De effectibus timoris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectib9 timoris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum timor faciat contractionem.

¶ Secũdo, Vtrum faciat conſiliatiuos.

¶ Tertio, Vtrum faciat tremorem.

¶ Quarto, Vtrum impediat operationem.

¶ *Super Quæſtionis Quadrageſimæquartæ Articulum primũ.*

IN 1.arti.q.44. dubium occurrit, eo ꝙ reſponſio ad 3. cõtrariatur corpori ar. & vniuerſali doctrinæ de conſonantia mot9 corporalis, & motus aĩalis ĩ paſſionibus. nam ſecundũ vniuerſalem doctrinam in corpore traditã, ſicut timor conſiſtit in contractione animi, ita traſmutatio illi vnita in cõtractione caloris, & ſpirituum: & tamen in reſponſione ad

tertiũ dicitur, ꝙ in verecundia eſt contractio animi: ſed nõ naturæ corpalis. hoc .n. nõ ſtat cũ vſitate illius doctrinæ.

Supra q. 15 ar. 1. cor. & q. 45. art. 4. ad 1. & 2.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ in huiuſmodi paſſionibus inueniũtur duo motus corporales, primus ab extra ad intus, ſecũdus ab int⁹ ad inferiora vel ſuperiora. & primus quidem eſt ille motus, q vt materia eſt paſſionis: ſecundus vero effectus potius eſt, vnde dolor & timor in motu, qui eſt vt materia paſſiõis, conueniunt. vterq; enim eſt ab extra ad intra: ſed in motu qui conſequitur, diſferunt. Nam ad dolorem ſequitur motus ad ſuperiora, vel prout opus eſt, vt in reſponſione ad ſecũdũ dicitur: in timore motus conſequens quandoque eſt ad inferiora. & hoc euenit quoties timor ducit ad frigus ingroſſans ſpiritus: quod tunc non euenit cũ modicus eſt timor, qualis videt eſſe verecundia cõtractus, ſiquidem in ea ſpiritus ad intra, & obiecto timoris non repugnãte naturæ, ſed ſoli appetitui, non ſequitur frigus naturæ inimicum: & ſic anima diffundit in faciem ruborẽ. Semper ergo fit in timore contractio ad intus, ſed quia nõ ſemper fit vſque ad frigus ingroſſans: ideo in litera negatur cõtractio naturę corporeæ, non quia nõ hat ſed q2 nõ fit cõſummata vſq; ad frigus. In reliquis trib⁹ art. euſdẽ 44. q nihil occurrit ſcribendum.

q. 41. ar. 4.
† Lib. 4. in ſol. 4. a princip. libri.
* Ariſt. 4. Ethi. c. vlti. cir. pri. to. 5
† Lib. 3. Ortho. fidei c. 23.
* q. 28. ar. 5
* q. 41. ar. 2
* q. 43. ar. 2

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum timor faciat cõtractionem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt' quòd timor nõ faciat contractionem. Contractione .n. ſacta, calor & ſpiritus ad interiora reuocant': ſed ex multitudine caloris & ſpirituum in interiorib⁹ magnificat' cor ad audacter aliqd aggrediẽdũ, vt patet ĩ iratis, cuius contrariũ in timore accidit. nõ ergo timor facit contractionem.

§ 2 Pręt. Multiplicatis ſpiritibus & calore in interioribus p cõtractionem, ſequitur ꝙ hõ in vocẽ prorũpat, vt patet in dolentibus: ſed timentes non emittunt vocem, ſed magis redduntur taciturni. ergo timor non facit contractionem.

§ 3 Præt. Verecundia eſt quædam ſpecies timoris, vt ſupra dictũ eſt: * ſed verecundati rubeſcunt, vt dicit Tulli. 4. de Tuſculanis q. † & Philoſoph. in 4. Ethic. * rubor aũt faciei non atteſtatur contractioni, ſed contrario. nõ ergo contractio eſt effectus timoris.

SED CONTRA eſt, ꝙ Dam. dicit in 3. lib. † qd timor eſt virt⁹ ſm ſyſtolem, ideſt, ſecundũ cõtractionem.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt. * In paſſionib⁹ aïę eſt ſicut formale ipſe motus appetitiuę potentię, ſicut aũt materiale, tranſmutatio corporalis, quorum vnum alteri proportionat': vnde ſm ſimilitudinem & rationem appetitiui motus ſequit' corporalis tranſmutatio. Quantum aũt ad aïalem motum appetitus, timor cõtractionẽ quandã importat, cuius ratio eſt: quia timor prouenit ex phantaſia alicuius mali imminentis, qd difficile repelli põt, vt ſupra dictũ eſt: * Qd aũt aliquid difficile poſſit repelli, ꝓuenit ex debilitate virtutis, vt ſupra dictũ eſt. * Virtus aũt quãto eſt debilior, tãto ad pauciora ſe põt extẽdere, & iõ ex ipſa imaginatione q̃ cauſat timorẽ, ſequit' quædam contractio in appetitu: ſicut etiam videmus in morientibus, quòd natura retrahitur ad interiora propter debilitatẽ virtutis. Et videmus etiam in ciuitatibus, quòd quando ciues timẽt, retrahunt ſe ab exterioribus, & recurrunt, quãtum poſſunt, ad interiora: & ſm ſimilitudinẽ huius cõtractionis, quæ pertinet ad appetitũ aïalem, ſequitur etiam in timore ex parte corporis cõtractio caloris, & ſpirituum ad interiora.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut Philoſoph. dicit in lib. de Problematibus. * licet in timẽtibus retrahatur ſpiritus ab exterioribus ad interiora, non tamen eſt idem motus ſpirituum in iratis, & timẽtibus: nam in iratis propter calorem, & ſubtilitatem ſpirituum, quæ proueniunt ex appetitu vindictæ, interius fit ſpirituum motus ab inferioribus ad

* In ſectione, 27. problem. 3. & 9. tom. 6.

F ſuperiora, & ideo congregantur ſpiritus & calor circa cor, ex quo ſequitur, quòd irati redduntur prõpti, & audaces ad inuadendum: ſed in timentibus propter frigiditatem ingroſſantem, ſpiritus mouentur a ſuperioribus ad inferiora, quæ quidem frigiditas contingit ex imaginatione defectus virtutis, & ideo non multiplicãtur calor & ſpiritus circa cor, ſed magis a corde refugiunt: & propter hoc, timentes non prompte inuadunt, ſed magis refugiunt.

AD 2ᵐ dicendum, quòd naturale eſt cuilibet dolenti ſiue homini, ſiue animali, quòd vtatur quocunque auxilio poteſt ad repellẽdum nociuum præſens quod infert dolorem. vnde videmus quòd animalia dolẽtia percutiunt vel faucibus, vel cornibus. Maxi-
G mum autem auxilium ad omnia in animalibus eſt calor & ſpiritus: & ideo in dolore natura conſeruat calorem & ſpiritum interius, vt hoc vtatur ad repellendum nociuum. & ideo, vt Philoſo. dicit in lib. de Problematibus, * quòd multiplicatis ſpiritib⁹ introrſum & calore, neceſſe eſt quòd emittantur per vocem: & propter huc dolentes vix ſe poſſunt continere, quin clamẽt. Sed in timẽtibus fit motus interioris caloris & ſpirituũ a corde ad inferiora, vt dictũ eſt: † & ideo timor cõtrariatur formationi vocis, q̃ fit p emiſſionẽ ſpirituum ad ſuperiora per os: & propter hoc timor tacentes facit: & inde eſt etiam ꝙ timor trementes fa-
H cit, vt dicit Philoſophus in lib. de Problematibus. *

* In ſectione. 27. problem. 9. tomo 6.
† Ad argu. præced.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ pericula mortis non ſolum cõtrariantur appetitui animali, ſed etiam contrariantur naturæ: & propter hoc in huiuſmodi timore non ſolum fit contractio ex parte appetitus, ſed etiam ex parte naturæ corporalis. Sic enim diſponitur animal ex imaginatione mortis contrahens calorẽ ad interiora, ſicut quãdo naturaliter mors imminet: & inde eſt quòd timentes mortẽ palleſcunt, vt dicitur in 4. Ethicor. * ſed malum quod timet verecundia, non opponitur naturę, ſed ſolum appetitui animali: & ideo fit quędam contractio ſecundum appetitum animalem, non autem ſecundum naturam corporalem: ſed ma-
I gis anima quaſi in ſe cõtracta, vacat ad motionem ſpirituũ & caloris, vnde fit eorum diffuſio ad exteriora: & propter hoc verecundati rubeſcunt.

* In ſectione. 27. problem. 9. & 2. tom. 6.
* Cap. 9. parũ a princ.

ARTICVLVS II.

Vtrum timor faciat conſiliatiuos.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ timor non faciat cõſiliatiuos. Non enim eſt eiuſdem conſiliatiuos facere, & cõſilium impedire: ſed timor conſilium impedit. omnis enim paſſio perturbat quietem, quæ requiritur ad bonum vſum rationis.
K ergo timor non facit conſiliatiuos.

2. 2. q. 47. art. 9. ad 3. & q. 54. ar. 2. ad 4. & q. 129. arti. 7. cor. Et pſal. 12. ſ.

§ 2 Præt. Conſilium eſt actus rationis de futuris cogitantis & deliberantis: ſed aliquis timor eſt excutiens cogitata, & mẽtem a ſuo loco remouet, vt Tull. dicit in 4. de Tuſc. quæſtionibus. * ergo timor non facit cõſiliatiuos, ſed magis impedit conſilium.

* In ſol. 4. a princip. lib.

§ 3 Præt. Sicut conſilium adhibetur ad vitanda mala, ita etiã adhibetur ad conſequenda bona: ſed ſicut timor eſt de malis vitãdis, ita ſpes eſt de bonis conſequẽdis. ergo timor ñ facit magis cõſiliatiuos, q̃ ſpes.

SED CONTRA eſt, quod Philoſoph. dicit in 2. Rhethor. * quòd timor conſiliatiuos facit.

* Ca. 5. poſt med. tom. 6

RESPON. Dicẽdum, quòd aliquis poteſt dici conſiliatiuus dupliciter. Vno mõ a voluntate, ſeu ſolicitudine conſiliandi: & ſic timor conſiliatiuos facit, quia vt Phi-

Cap. 3. parũ ante medium, tom. 5. vt Philoſophus in 3. Eth. † dicit. Conſiliamur de magnis, in quibus quaſi nobiſipſis diſcredimus. Ea aũt, quæ timorẽ incutiunt, non ſunt ſimpliciter mala, ſed habent quandã magnitudinem, tum ex eo qđ apprehenduntur, vt quæ difficiliter repelli pñt: tum etiam quia apprehenduntur vt de prope exiſtentia, ſicut iã di- q. 42. art. 2. ctũ eſt*. vñ hoĩes maxime in timoribus quærunt conſiliari. Alio mõ dicitur aliquis conſiliatiuus a facultate bene cõſiliandi, & ſic nec timor, nec aliqua paſſio conſiliatiuos facit: quia homini affecto ſcđm aliquam paſſionem videtur aliquid vel maius, vel minus, q̃ ſit ſecundum rei veritatem: ſicut amãti videntur ea quæ amat, meliora, & timenti ea quæ timet, terribiliora: & ſic ex defectu rectitudinis iudicij quælibet paſſio, quantum eſt de ſe, impedit facultatem bene conſiliandi. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd quantu aliqua paſſio eſt fortior, tanto magis homo ſecundum ipſam affectus impeditur. & ideo quando timor fuerit fortis, vult quidem homo cõſiliari, ſed adeo perturbatur in ſuis cogitationibus, quòd conſilium adinuenire non poteſt. Si autem ſit paruus timor, qui ſolicitudinem conſiliandi inducat, nec multum rationem conturbet, poteſt etiam conferre ad facultatem bene conſiliandi ratione ſolicitudinis conſequentis.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ etiã ſpes facit conſiliatiuos: m. 5. a med. quia, vt in 2. Rhet. *Philoſophus dicit. Nullus conſiliatur de his de quibus deſperat, ſicut nec de impoſſi- † cap. 3. tomo 5. bilibus, vt dr̃ in 3. Eth. † timor tñ facit magis cõſiliatiuos q̃ ſpes, quia ſpes eſt de bono, ꝓut poſſumus ipſum conſequi: timor autem de malo, prout vix repelli poteſt, & ita magis reſpicit rationẽ difficilis timor, q̃ ſpes. in difficilibus autem, maxime in quibus nobis In cor. art. non confidimus, conſiliamur, ſicut dictum eſt*.

Articvlvs III.

Vtrum timor faciat tremorem.

Sup. arti. 1. ad 2. fin. Et ps. 17. co. 7. Ad tertivm ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ tremor nõ ſit effectus timoris. Tremor. n. ex frigore accidit: videmus. n. infrigidatos tremere. timor autem non vr̃ cauſare frigus, ſed magis calorem deſiccãtem, cuius ſignum eſt, quòd timentes ſitiunt, & præcipue in maximis timoribus, ſicut patet in illis qui ad mortem ducuntur. ergo timor non cauſat tremorem.

¶ 2 Præt. Emiſſio ſuperfluitatum ex calore accidit, vnde vt plurimum medicinæ laxatiuę ſunt calidę: ſed huiuſmodi emiſſiones ſuperfluitatum ex timore frequenter contingunt. ergo timor videtur cauſare calorem, & ſic non cauſat tremorem.

¶ 3 Præt. In timore calor ab exterioribus ad interiora reuocatur. Si igitur ꝓpter huiuſmodi reuocationem caloris in exterioribus homo tremit, videtur ſimiliter, quòd in omnibus exterioribus membris deberet cauſari tremor ex timore: hoc autem non videtur. non ergo tremor corporis eſt effectus timoris.

Sed contra eſt, quod Tullius dicit in 4. de Li. 4. in ſol. q. a princi. libri. Tuſculanis quæſtionib. *quòd timorem ſequitur tremor, & pallor, & dentium ſtrepitus.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, *in Artic. 1. huius quæſt. timore fit quædã contractio ab exterioribus ad interiora: & ideo exteriora frigida remanent, & ꝑꝑ hoc in eis accidit tremor, qui cauſatur ex debilitate virtutis continentis membra. Ad huiuſmodi autem debilita- Tex. 50. tomo 2. tem maxime facit defectus caloris, qui eſt inſtrumentum, quo anima mouet, vt dicitur in 2. de anima.*

A Ad primvm ergo dicendum, ꝙ calore ab exterioribus ad interiora reuocato, multiplicatur calor interius, & maxime verſus inferiora, ideſt, circa nutritiuam: & ideo conſumpto humido conſequitur ſitis, & etiam interdum ſolutio ventris, & vrinæ emiſſio, & quandoque etiam ſeminis, vel huiuſmodi emiſſio ſuperfluitatum accidit propter contractionem ventris, & teſticulorum, vt Philoſophus dicit in lib. de problematibus.* vnde patet ſolutio ad ſecundum. In ſectione 27. Proble. 11. tom. 6.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ quia in timore calor deſerit cor, a ſuperioribus ad inferiora tendens: ideo timentibus maxime tremit cor & membra, quę habent ali- B quã connexionem ad pectus, vbi eſt cor: vnde timentes maxime tremunt in voce ꝑꝑ vicinitatẽ vocalis arterię ad cor. tremit etiam labium inferius, & tota inferior mandibula ꝑꝑ continuationem ad cor, vnde & ſtrepitus dẽtium ſequitur: & eadem ratione brachia, & manus tremunt. Vel etiam quia huiuſmodi membra ſunt magis mobilia, propter qđ & genua tremunt timentibus, ſecundum illud Iſaiæ. 35. Confortate manus diſſolutas, & genua trementia roborate.

Articvlvs IIII.

Vtrum timor impediat operationem.

C Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd timor impediat operationem. Operatio enim maxime impeditur ex perturbatione rationis, quæ dirigit in opere: ſed timor perturbat rationem, vt dictum eſt.* ergo timor impedit operationem. A[rtic. 2. hu]ius quæſt.

¶ 2 Præt. Illi qui faciunt aliquid cum timore, facilius in operatione deficiunt: ſicut ſi aliquis incedat ſuper trabem in alto poſitam, propter timorem de facili cadit, non autem caderet, ſi incederet ſuper eandem trabem in imo poſitam, propter defectum timoris. ergo timor impedit operationem.

¶ 3 Præt. Pigritia, ſiue ſegnities eſt quædã ſpecies timoris: ſed pigritia impedit operationem. ergo & timor.

Sed contra eſt, qđ Apoſtolus dicit ad Philip. 2. Cum metu & tremore veſtrã ſalutem operamini, qđ D non diceret, ſi timor bonam operationem impediret. timor ergo non impedit bonam operationem.

Respon. Dicẽdum, ꝙ operatio hominis exterior cauſatur quidem ab anima ſicut a primo mouente, ſed a membris corporeis ſicut ab inſtrumentis. Contingit autem operationem impediri & propter defectum inſtrumenti, & propter defectũ principalis mouentis. Ex parte igitur inſtrumentorum corporalium timor, quantum eſt de ſe, ſemper natus eſt impedire exteriorem operationem ꝑꝑ defectum caloris, qui ex timore accidit in exterioribus membris: ſed ex parte animę ſi ſit timor moderatus, non multum rationem E perturbans, confert ad bene operandum, inquantum cauſat quandam ſolicitudinem, & facit hoĩem attentius conſiliari & operari. Si vero timor tm̃ increſcat, quòd rationem perturbet, impedit operationem etiã ex parte animæ: ſed de tali timore Apoſtolus non loquitur. Et per hæc patet reſponſio ad primum.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd illi qui cadunt de trabe in alto poſita, patiuntur perturbationes imaginationis propter timorem caſus imaginati.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd omnis timens refugit id quod timet, & ideo cũ pigritia ſit timor de ipſa operatione inquantum eſt laborioſa, impedit operationem, quia retrahit voluntatem ab ipſa: ſed timor qui eſt de alijs rebus, intantum adiuuat operationem, in-

quantum inclinat voluntatem ad operandum ea, per quæ homo eſfugit id quod timet.

QVÆSTIO XLV.

De audacia, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de audacia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum andacia ſit contraria timori.

¶ Secundo, Quomodo aodacia ſe habet ad ſpem.

¶ Tertio, De cauſa aodaciæ.

¶ Quarto, De effectu ipſius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum audacia ſit contraria timori.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod audacia non contrarietur timori. Dicit.n. Augu. in libr. 83. q.* quòd audacia vitium eſt. vitinm autem virtuti contrariatur, cum ergo timor oon ſit virtus, ſed paſſio, videtur quòd timori non contrarietur andacia.

¶ 2 Præt. Vni vnum eſt cõtrarium: ſed timori contrariatur ſpes. non ergo contrariatur ei audacia.

¶ 3 Præt. Vnaquęq; paſsio exclndit paſsionẽ oppoſitã: ſed id qđ excludit per timorẽ, eſt ſecuritas. dicit .n. Aug. 2. Confeſ.† quod timor ſecuritati præcauet. ergo ſecuritas contrariatur timori, nõ ergo audacia.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rhetor.* quòd audacia eſt timori contraria.

RESPON. Dicendum, quod de rõne contrariorũ eſt, quod maxime a ſe diſtent, vt dicitur in 10. Metaph.* Illud autem, quod maxime diſtat a timore, eſt audacia. Timor.n. refugit nocumentum ſoturum propter eius victoriã ſuper ipſum timentem: ſed audacia aggreditur periculum imminens propter victoriã ſui ſupra ipſum periculom. vnde manifeſte timori contrariatur audacia.

AD PRIMVM ergo dicendum,

G quod ira & andacia, & oĩum paſsionũ nomina dupliciter accipi pñt. Vno modo ſecundum quod important abſolute motus appetitus ſenſitiui in aliquod obiectum bonum, vel malũ; & ſic ſunt nomina paſsionũ. Alio modo, ſecundum quod ſimul cum huiuſmodi motu important receſſum ab ordine rationis, & ſic ſunt nomina vitiorum, & hoc modo loqnitur Auguſt. de audacia: ſed nos loquimur nunc de audacia ſecundum primum modnm.

H An 2m dicendum, quòd vni ſecundum idem non ſunt plura cõtraria: ſed ſecundum diuerſa, nihil prohibet vni plura contrariari: & ſic dictum eſt ſupra,* quòd paſſiones iraſcibilis habent duplicem contrarietatem, vnam ſecũdum oppoſitionem boni & mali, & ſic timor cõtrariatur ſpei: aliam ſecundum oppoſitionẽ acceſſus & receſſus, & ſic timori cõtrariatur audacia, ſpei vero deſperatio.

I AD 3m dicẽdum, quòd ſecuritas non ſignificat aliquid contrariũ timori, ſed ſolã timoris excluſionem. Ille enim dicitur eſſe ſecorus qui noo timet: vnde ſecuritas oppooitur timori ſicut priuatio, audacia autẽ ſicut contrariom: & ſicut contrarium includit in ſe priuationẽ, ita audacia ſecuritatem.

ARTICVLVS II.

Vtrum audacia conſequatur ſpem.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur quod audacia nõ conſequatur ſpem. Audacia enim eſt K

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæquintæ Articulum primum.*

IN tota quæſt. 45. vnum occurrit dubium, quomodo ſcilicet malum ſit obiectum audaciæ. aut enim eſt obiectum eius per ſe, aut per accidens. ſi per ſe, ergo motus appetitus, proſecutiuus eſt per ſe reſpectu mali, cuius oppoſitum dictum eſt: & omnes fatentur dicentes, malum eſſe quod omnia fugiunt: ſicut bonum, quod omnia appetunt. ſi per accidens, ergo habet aliquid aliud per ſe obiectũ, ſicut patet in cæteris operationib⁹ ſenſus, intellectus, & appetitus. Dicuntur enim aliqua per accidens viſa, audita, intellecta, appetita: quia propter alia viſa, ſenſata, cognita, deſiderata attinguntur, & tunc quæratur quod eſt obiectũ per ſe audaciæ, an bonum, an malum. Et augetur difficultas, quia author varie loqui videtur in artic. 2. ad tertium expreſſe dicens, audaciam reſpicere malum, & in articu. 4. ad 2. dicens, obiectum audaciæ eſſe compoſitum ex bono & malo.

Supra q. 23 ar. 2. co. fin. Et inf. præſenti q. ar. 3 co. Et 2. 2. q. 123. ar. 3 ad 3. & q. 129. arti. 6. ad ſecũdũ.

*l. 83. quæſ. q. 31. a medio illi⁹: & q. 34. tom. 4

¶ Ad huius difficultatis euidentiam, primo, referendus eſt actus audaciæ purus ad proprium obiectum. Secundo, referendus eſt idem, & ſecundum ſe, & vt participãs virtualiter ſpẽ in ſuum obiectum: ſic enim melius eluceſcet veritas. Quo ad primum iſtę duæ paſſiones, ſcilicet audacia, & deſperatio ſimilem ingerunt difficultatẽ: quia iſta eſt ad malum, & illa a bono, ac per hoc contra naturæ ordinem videntur ſe habere. Si quis tamen aduertat, quòd in concupiſcibili, cuius obiectum eſt bonum, vel malum abſolute nulla eſt hoc modo paſſio, ſed reſpectu boni omnes ſunt proſecutiuæ, & reſpectu mali refutatiuæ, vel fugitiuæ coniiciet quòd aliquid habet tam bonum, quàm malum ex ly, arduo, per qđ contrahitur bonum & malum ad obiectum iraſcibilis habentis tales paſſiones. & vere ſic eſt: & propterea in cõcupiſcibili nulla talis paſſio inuenitur. Quid autem ſit illud, nõ oportet in extraneo genere quærere: quoniã ſicut ædificationes, picturæ, & ſtructuræ difficiles, non reponuntur in aliquo alio genere ex difficultate: ſed modum quendam ſortiuntur illius eiuſdem naturæ, quæ difficilis dicitur. difficultas enim ædificationis ad artem ædificandi, & difficultas picturæ ad artẽ pingendi ſpectat: ita bonum difficile ex difficultate non intrat latitudinem mali, ſed infra boni latitudinem ſiſtit: & ſimiliter malũ difficile non exit mali latitudinem: quia tamen arduum ſeu difficile in reſpectu dicitur bonum difficile excedens menſuram in maius,

†lib. 2. c. 6. a medio illius, tom. 1.

*li. 2. Rhet. cap. 5. a medio, tom. 6.

*li. 10. Met. tex. 13. to. 3

F eo ipſo, quòd tam difficile eſt, habet vnde a ſe auertat illum, cui eſt, vel videtur ſic exceſſiuum: & hoc modo bonum arduum eſt obiectum deſperationis. & ſimiliter malum difficile non excedens menſuram in maius, licet ex eo quod eſt malum habeat, vnde auertat: ex eo tamen quòd eſt velut quoddam magnum non excedens menſuram, habet vnde trahat. vnde author ſuperius in q. 23. artic. dixit quòd malum arduum habet, vt in ipſum tendat, ſicut in quoddam arduum: & ſic modus mali importat⁹ per ly, arduum, menſurate habet attrahere nõ cõcupiſcibilem, cuius eſt fugere magis maius malum, quàm min⁹, ſed iraſcibilem, cuius eſt tã bona quàm mala ardua proſequi, vt oportet. Et hoc modo ſaluatur quòd audacia reſpicit per ſe aliquo mõ ſuum proprium obiectum: nec video aliter perſeitatẽ in ipſa, & deſperatione pure ſumptis reſpectu propriorum obiectorũ. Quòd.n. obiectum audaciæ ſit difficile malum, ex eo patet, quòd ſicut nullus deſperat niſi a deſiderato, ac per hoc bono. ita nullus audet niſi ad timenda, ac per hoc mala. hæc de primo. Quo ad ſcdm facile patet quõ ſaluatur hic per ſe, & per accidẽs. & quare. Saluatur ſiquidem per ſe obiectum proſecutionis, id eſt, bonum, & per accidens obiectum eiuſdem, id eſt, malum, ex eo quòd obiectum audaciæ, vt participantis ſpẽ, vt in litera dicitur cõpoſitum eſt ex bono & malo, ita quòd bonum victoriæ, ſeu repulſæ ſubiectionis imminentis, reſpicit rationem ſpei, quod perinde eſt ac dicere, quòd reſpicit ex participata ſpe: malum autem reſpicit ratione ſui, propter illud tamen bonum. Eſt .n. audaciæ motus ſpei effectus ex parte obiecti: vnde prouida natura, cum egerent animalia non ſolum conſonantibus per ſe motibus ad obiecta appetitus, bonum ſcilicet & malum: ſed & diſſonantibus ab eiſdem, quoniã quandoque expedit & fugere bonum aliquod, & proſequi malum aliquod, nec potuerit fieri, vt perſeitatem ſecundum propriam compoſitionem haberent, effecit vt ſaltem reſpectu concurrentium ad motum perſeitas ſaluaretur, vt ſic motus timoris appetitus, & ſi non ſecundum ſe conſideratus, vt tamen exercitus, cum requiſitis ad ipſum per ſe obiectum ſortiatur.

q. 23. art. 2. & q. 40. ar. 4.

Sup. q. 25. arti. 3. cor. Et inf. pñti q. ar. 3. cor. Et 2. 2. q. 125. art. 2. ad tertium. Et q. 129. arti. 7. cor. Et veri. q. 25. art. 5. ad ſecundũ. Et 3. Ethi. lec. 4. co. 3.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæquintæ Articulum ſecundum.*

CIrca dcã in 2. art. eiuſdẽ 45 q. ſpãliter dubiũ occurrit, quia author ſibi ipſi cõtrarius eſt. ſuperius enim in q. 25. artic. 3. expreſſe dixit, quòd deſperatio eſt prior timore, & quòd timor ſequitur

reſpectu malorum & terribiliũ, vt dr̃ in 3. Eth.* ſpes ãt reſpicit bonũ, vt ſupra dictum eſt,† ergo hñt diuerſa obiecta, & nõ ſunt vnius ordinis. ergo audacia cõſequit̃ ſpem.

¶ 2 Præt. Sicut audacia cõtrariatur timori, ita deſperatio ſpei: ſed timor nõ ſequit̃ deſperationẽ quinimmo deſperatio excludit timorẽ, vt Philoſ. dicit in 2.* Rhet. ergo audacia non conſequitur ſpem.

¶ 3 Præt. Audacia intendit quoddam bonum, ſ. victoriam: ſed tendere in bonum arduũ pertinet ad ſpem. ergo audacia eſt idem ſpei: non ergo conſequitur ad ſpem.

B

Sed contra eſt, quod Philoſo. dicit in 3. Eth.* quòd illi qui ſunt bonæ ſpei, ſunt audaces. videtur ergo audacia conſequi ſpem.

Respon. Dicendum, q̃ ſicut iam pluries dictum eſt,* oẽs hm̃oi paſſiones aię ad appetitiuã potentiã pertinent. Oĩs autem motus appetitiuæ potentię reducitur ad ꝓſecutionem vel fugã: ꝓſecutio aũt vel fuga, eſt alicui* & per ſe, & per accidens, per ſe quidem eſt ꝓſecutio boni, fuga vero mali: per accidens autẽ põt proſecutio eſſe mali ꝑp aliqd bonum adiunctum, & fuga boni, ꝑp aliquod malum adiunctum. qd autem eſt per accidens, ſequitur ad id, qd eſt ꝑ ſe: & ideo proſecutio mali ſequitur proſecutionem boni, ſicut & fuga boni ſequitur fugã mali. Hęc aũt quatuor pertinẽt ad quatuor paſſiones, nã ꝓſecutio boni pertinet ad ſpem, fuga mali ad timorem, proſecutio mali terribilis ꝑtinet ad audaciã, fuga vero boni pertinet ad deſperationẽ: vnde ſequitur q̃ audacia cõſequitur ad ſpem. Ex hoc enim q̃ aliquis ſperat ſuperare terribile imminens, ex hoc audacter inſequitur ipſum: ad timorem vero ſequitur deſperatio, ideo .n. aliquis deſperat, qa timet difficultatem, quæ eſt circa bonum ſperandum.

C

D

Ad primum ergo dicendum, quòd ratio ſequeretur, ſi bonũ & malum eſſent obiecta non habentia ordinem adinuicem: ſed quia malum habet aliquem ordinem ad bonum (eſt enim poſterius bono, ſicut priuatio habitu) ideo audacia quæ inſequitur malum, eſt poſt ſpem, quę inſequitur bonum.

E

Ad 2m dicẽdum, q̃ etſi bonum ſimpliciter ſit prius q̃ malum, tñ fuga per prius debetur malo, q̃ bono: ſicut inſecutio per prius debetur bono, q̃ malo: & ideo ſicut ſpes eſt prior, q̃ audacia, ita timor eſt prior, q̃ deſperatio: & ſicut ex

A

timore nõ ſemper ſequitur deſperatio, ſed quando fuerit intenſus: ita ex ſpe non ſemper ſequitur audacia, ſed quãdo fuerit vehemẽs.

Ad 3m dicendum, q̃ audacia licet ſit circa malum, cui coniunctũ eſt bonum victoriæ ſꝫm æſtimationem audaciæ, tñ reſpicit malum: bonum vero adiunctum reſpicit ſpes; & ſimiliter deſperatio reſpicit bonum directe qd refugit: malum vero adiunctũ reſpicit timor. vnde ꝓprie loquendo, audacia nõ ẽ pars ſpei, ſed eius effectus: ſicut nec deſperatio ẽ pars timoris: ſed eius effectus: & ꝑp hoc etiã audacia principalis paſſio eſſe poteſt.

B

Articvlvs III.

Vtrum defectus aliquis ſit cauſa audaciæ.

Ad tertivm ſic proceditur. Videt̃ q̃ defectus aliquis ſit cauſa audaciæ. Dicit enim Philoſophus in lib. de problematibus,* quòd amatores vini ſunt fortes & audaces: ſed ex vino ſequit̃ defectus ebrietatis. ergo audacia cauſatur ex ebrietatis defectu.

C

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2. Rheto.† quòd inexperti periculorum ſunt audaces; ſed inexperientia, defectus quidã eſt. ergo audacia ex defectu cauſatur.

¶ 3 Præt. Iniuſta paſſi audaciores eſſe ſolent, ſicut ẽt beſtiæ cum percutiuntur, vt dr̃ in 3. Eth.* ſed iniuſtũ pati ad defectum pertinet. ergo audacia ex aliquo defectu cauſat̃.

D

Sed contra eſt, q̃ Phil. dicit in 2. Rhet.† q̃ cã audaciæ eſt, cum in phãtaſia ſpes fuerit ſalutarium, vt prope exiſtẽtium, timendorum autem, aut non entium, aut longe entium: ſed id qd pertinet ad defectum, vel pertinet ad ſalutarium remotionem, vel ad terribilium propinquitatem. ergo nihil qd ad defectum pertinet, eſt cã audaciæ.

Respon. Dicendum, q̃ ſicut ſupra dictũ eſt,* Audacia cõſequitur ſpem, & cõtrariatur timori: vñ quęcunq; nata ſunt cauſare ſpem, vel excludere timorem, ſunt cã audaciæ. Quia vero timor, & ſpes, & ẽt audacia, cũ ſint paſſiones quædã, cõſiſtunt in motu appetitus, & in quadã trãſmutatione corporali, dupliciter poteſt accipi cã audaciæ, ſiue quãtum ad ꝓuocationem ſpei, ſiue quãtum ad excluſionẽ timoris: vno mõ quidẽ ex parte appetitiui mot*, alio vero mõ ex parte tranſmutationis corporalis. Ex parte quidẽ appetitiui motus, qui

E

ſequitur deſperatio nẽ victoriæ, ſicut audacia ſpẽ eiuſdem. hic uero apte uult, quòd deſperatio ſit effect* timoris, ſicut audacia ſpei.

Cap. 6 & 7 tom. 5.
† q. 40. ar. 1.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ deſperatio & timor poſſunt dupliciter conſiderari. ſ. ex parte obiecti, & ex parte modi attingendi obiectum. Si conſiderentur ex parte obiecti, cum obiectũ deſperationis ſit bonũ timoris uero malum, & bonum naturaliter ſit pri* malo, ſic deſperatio eſt prior timore, ut ſuperius in q. 25. declaratum fuit: & ex hac parte timor naſcitur ex deſperatione, q. ſcilicet obiectũ deſperationis natũ eſt parere obiectum timoris. Bonum enim arduum æſtimatum impoſſibile, natũ eſt proponere priuationem ſui, vt quoddã malũ ſuperexcedẽs, quòd eſt obiectum timoris: non eſt tamẽ iſta deriuatio timoris, ex deſperatione ex parte obiecti, ſic accipienda, ut oporteat obiectum timoris ex penitus obiecto deſperationis ꝓcedere: quoniã hoc eſt manifeſte falſũ, dũ ſumus inter ſpẽ, & metum, ſed quia obiectum timoris ſapit ſemper aliquid de obiecto deſperationis. Nullũ enim malum habet rationem timendi, niſi quia bonum oppoſitum æſtimatur, uel dubitatur ſuperexcedens, quòd eſt obiectum deſperationis. Si autem conſiderentur ex parte modi attingendi obiectum, cum utriuſque modus conſiſtat in fugiendo, & timori ꝑ ſe: deſperationi autem per accidens cõueniat ſuum fugere obiectum, & quod eſt per accidens dependeat ab eo quod eſt per ſe, cõſequens eſt, ut timor ſit ex hac parte cauſa deſperationis, non ita quod obiectum deſperationis ſit compoſitum ex bono & malo, ſicut obiectũ audaciæ: quoniã, ut ſuperius in q. 40. ar-

Cap. 5. poſt med. tom. 6.

Cap. 8. poſt medium tomo 5.

quæſt. 25.

tic. 4. ad ſecundum, patet, deſperatio ex ſolo ſuperexceſſu boni eſſe poteſt, ſed ita, quòd in ipſum bonũ ſuperexcedens æſtimatum impoſſibile, feratur timor & deſperatio: timor quidem in ſuperexceſſum, inquantum impeditiuũ boni, ac per hoc malum: deſperatio uero in ipſum bonum ſuperexcedens, fugiendo ipſum. Eſt autem ratio mouens ad præponendum ex hac parte timorẽ, ut habeatur per ſe obiectum fugæ in deſperante, ſicut in audace. cum enim bonũ ab omnibus appetatur, & a deſperante fugiatur, palam eſt quòd nõ fugitur inquãtum bonum, nec inquãtum maius bonum, ſed ratione alicuius impedimenti, ſaltem eſt exceſſus æſtimatus impoſſibilis: & quia impediẽs bonum, mali rationem induit, ex hac parte timor inchoat deſperationem. Timorem autem nomine hoc in loco non intelligo timorẽ ꝓprie dictum, ut eſt paſſio iraſcibilis diſtincta contra fugã, quæ eſt quarta paſſio cõcupiſcibilis cõtraria deſiderio, ſed ut includit illam, ita quòd deſperatio fugit bonum excedens propter fugam mali impedientis, puta, ipſius exceſſus, qui includitur in timore, & non proprie, & propter timorem illius exceſſus difficilis impedientis impoſſibilis &c. Experimur enim quòd cognita impoſſibilitate conſequendi aliquid, deſperamus ab illo, nihil timentes: & rõ huius eſt, quia impoſſibilitas, ſeu difficultas cõſequendi, & ſi ex hoc ipſo quòd impedit bonũ conſequendum, ſtatim habeat unde induat rõnem mali, ac per hoc ſit obiectum abominationis, ſeu fugæ incluſæ in timorẽ, non tamen habet unde induat rõnẽ mali ardui, quia tamẽ eſt impedimẽtum boni ardui, licet:

Supr. q. 25. ar. 3. cor.

* In ſect. 27 Probl. 4. tomo 6.

Cap. 5. aliquantulum a med. tom. 6.

Cap. 8. circa med. tomo 5.

† Cap. 5. a med. tom. 6

art. præced.

eet non ſit malū arduum, author timoris nomine vſus eſt. Deſperatio igiť ex parte obiecti cauſa eſt timoris: timor vero ex parte modi attingendi obiectum, cauſa eſt deſperationis, quo fit, vt non æqualiter ſiūt deſperatio & audacia a timore & ſpe: nam audacia a ſpe, & ex parte obiecti, bonū.n. ē pri⁹ malo, & ex parte modi: quia proſecutio boni ex ratione proſecutionis mali oritur: deſperatio autem ex parte modi tantum ex timore, ſeu abominatione naſcitur.

Cap.5. non procul a fine. tom. 6.

ſequitur apprehēſionē, ꝓuocatur ſpes cauſans audaciā p ea, quæ faciunt nos æſtimare, ꝙ poſſibile ſit adipiſci victoriā vel ſm propriam potentiā, ſicut fortitudo corporis, experiētia in periculis, multitudo pecuniarum, & alia hmōi: ſiue per potentiā aliorum, ſicut multitudo amicorum, vel quorūcunq; auxiliātiū, & ꝑcipue ſi hō cōfidat de auxilio diuino. Vñ illi, qui ſe bene habent ad diuina, audaciores ſunt, vt ēt Philoſ. dicit ī 2. Rhet.* Timor āt excludiť ſm iſtū modū p remotionē terribilium appropinquātium, puta, quia hō non habet inimicos, quia nulli nocuit, quia non videt aliquod periculum imminere. Illis .n. videntur maxime pericula imminere, qui alijs nocuerunt. Ex parte vero tranſmutationis corporalis cauſatur audacia per prouocationem ſpei, & excluſionem timoris, vel ex his quæ faciunt caliditatem circa cor. Vnde Phil. * dicit in lib. de partibus animalium, quòd illi qui habent paruum cor ſecundum quantitatem, ſunt magis audaces: & animalia habētia magnum cor ſm quantitatem, ſunt timida: quia calor naturalis non tātum poteſt caleſacere magnum cor, ſicut paruum: ſicut ignis non tantum poteſt caleſacere magnam domum, ſicut paruā. Et in lib.* de problematibus dicit, quòd habētes magnum pulmonem ſanguineū, ſunt audaciores propter caliditatem cordis exinde conſequentem. Et ibidem dicit, quòd vini amatores ſunt magis audaces propter caliditatem vini. vnde & ſupra dictum eſt,* quòd ebrietas facit ad bonitaté ſpei: caliditas enim cordis repellit timorē, & cauſat ſpem propter cordis extenſionem & amplificationem.

Lib. 3. c. 4. tom. 4.

In ſectione 27. probl. 4 tom. 6.

q. 40. art. 6.

H

Ad primvm ergo dicendum, quòd ebrietas cauſat audaciam, non inquantum eſt defectus, ſed inquantum facit cordis dilatationem, & inquantum ēt facit æſtimationem cuiuſdam magnitudinis.

I

Ad 2ᵐ dicendum, quòd illi qui ſunt inexperti periculorum, ſunt audaciores, non ꝓpter defectum, ſed per accidens, inquantum ſcilicet propter inexperientiam neque debilitatem ſuam cognoſcunt, neque præſentiam periculorum: & ita per ſubtractionem cauſæ timoris, ſequitur audacia.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd ſicut Philoſoph. dicit in 2. Rhetor.* Iniuſtum paſſi redduntur audaciores, quia æſtimant, quòd Deus iniuſtum paſſis auxilium ferat, & ſic patet quòd nullus defectus cauſat audaciam, niſi per accidens, inquantum ſcilicet habet adiunctam aliquam excellentiam vel veram, vel æſtimatam, vel ex parte alterius, vel ex parte ſui.

Cap. 5. in fine. tom. 6.

K

Articvlvs IIII.

Vtrum audaces ſint promptiores in principio, quàm in fine, in ipſis periculis.

q. 44. ar. 3. & 45. ar. 1.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ audaces non ſint promptiores in principio, q̄ in ipſis periculis. Tremor.n. ex timore cauſatur, qui contrariatur audaciæ, vt ex dictis patet:* ſed audaces quandoque in principio tremunt, vt Philoſophus dicit in libro de problematibus.† ergo non ſunt promptiores in principio, quàm in ipſis periculis exiſtentes.

3. Eth lect. 14.
† In ſectione 27. Problem. 3. tomo 6.

F

¶ 2 Præt. Per augmentum obiecti augetur paſſio: ſicut ſi bonum eſt amabile, & magis bonum eſt magis amabile: ſed arduum eſt obiectum audaciæ. augmentato ergo arduo, augmentatur audacia: ſed magis ſit arduum & difficile periculum quando eſt præſens. ergo debet tunc magis creſcere audacia.

¶ 3 Præt. Ex vulneribus inflictis prouocatur ira, ſed ira cauſat audaciam. Dicit.n. Philoſ. in 2. Rhet.* ꝙ ira eſt auſiuum. ergo qñ iā ſunt in ipſis periculis, & percutiuntur, videtur quòd magis audaces reddantur.

Cap. 5. in fine, & lib. 3. Eth. cap. 8. tom. 6. & 5.

Sed contra eſt, qđ dř in 3. Eth.* ꝙ audaces ꝓuolētes ſunt, & volētes añ pericula, in ipſis āt diſcedūt.

Cap. 7. poſt mediū, tomo 5.

G

Respon. Dicendum, ꝙ audacia, cum ſit quidā motus appetitus ſenſitiui, ſequiť apprehenſionē appetitiuæ virtutis. virtus aūt ſenſitiua nō eſt collatiua, nec inquiſitiua ſingulorum, quæ circunſtant rē, ſed ſubitum habet iudicium. Contingit autem qñq;, ꝙ ſm ſubitam apprehenſionem nō pnt cognoſci omnia, quæ difficultatem in aliquo negotio afferunt, vnde ſurgit audaciæ motus ad aggrediendum periculum: vnde quando iam experiuntur ipſum periculum, ſentiunt maiorem difficultatem, quàm æſtimauerunt, & ideo deficiunt. Sed ratio eſt diſcurſiua omnium quæ afferunt difficultatem negotio: & ideo fortes, qui ex iudicio rōnis aggrediuntur pericula, in principio videntur remiſſi, quia nō paſſi, ſed cum deliberatione debita aggrediuntur: quando autem ſunt in ipſis periculis, non experiuntur aliquid improuiſum, ſed quandoq; minora illis quæ præcogitauerunt, & ideo magis perſiſtunt. Vel etiam, quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur, cuius boni voluntas in eis perſeuerat, quantacunque ſint pericula: audaces autem propter ſolam æſtimationem facientem ſpem, & excludentem timorem, ſicut dictum eſt.*

art. præced.

Ad primvm ergo dicēdum, ꝙ ēt in audacibus accidit tremor pp reuocationē caloris ab exterioribus ad interiora, ſicut ēt in timentibus: ſed in audacibus reuocatur calor ad cor, in timētibus aūt ad inferiora.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ obiectū amoris eſt ſimpliciter bonū. vnde augmentatū ſimpliciter augmentat amorem: ſed obiectū audaciæ eſt cōpoſitū ex bono & malo, & motus audaciæ in malum præſupponit motum ſpei in bonū: & ideo ſi tm̄ addatur de arduitate ad periculum qđ excedat ſpem, non ſequetur motus audaciæ, ſed diminuitur: ſi tñ ſit motus audaciæ, quanto maius eſt periculum, tāto maior audacia reputatur.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ ex læſione non cauſať ira, niſi ſuppoſita aliqua ſpe, vt infra* dicetur: & ideo ſi fuerit tm̄ periculum, qđ excedat ſpem victoriæ, nō ſequetur ira: ſed verum eſt, ꝙ ſi ira ſequať, audacia augebitur.

quæſt. ſeq. artic. 2.

QVAESTIO XLVI.

De ira ſecundum ſe, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ira. Et primo, de ira ſecundum ſe. Scdo, de cā factiua iræ, & remedio eius. Tertio, de effectu eius.

Circa primū quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrū ira ſit paſſio ſpālis.
¶ Secūdo, Vtrum obiectum iræ ſit bonum, an malum.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæſextæ Articulum primū.*

In articul. 1. quæſtionis 46. in reſpōſione ad primū, aduerte, qđ illa verba literæ, Ad iram terminātur, poſſunt habere duos ſenſus. primus eſt, quod ſinguli motus iraſcibilis, ſcilicet motus ſpei, & motus deſperationis, & reliqui, terminantur ad iram, ſicut diximus qđ amor terminať ad

ad delectationem. & hic ſenſus eſt falſus: non enim ſpes terminatur ad iram, vt patet. Secundus eſt, qđ omnes paſſiones iraſcibilis terminantur ad irā, id eſt, finiuntur in ira, tanquam in vltima paſſione. & hoc eſt dicere qđ ira eſt vltima paſſio, ſeu vltimus motus huius potentiæ, & notior, & propterea denominauit potentiam: & hic ſenſus eſt verus, vt patet ſuperius dictis.

¶Tertio, Vtrū ira ſit ī cōcupiſcibili.
¶Quarto, Vtrum ira ſit cū ratione.
¶Quinto, Vtrū ira ſit naturalior, quàm concupiſcentia.
¶Sexto, Vtrū ira ſit grauior, quàm odium.
¶Septimo, Vtrum ira ſolum ſit ad illos, ad quos eſt iuſtitia.
¶Octauo, De ſpeciebus iræ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ira ſit ſpecialis paſſio.

A AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videť ꝙ ira nō ſit paſſio ſpecialis. Ab ira. n. denominatur potētia iraſcibilis: ſed huius potentiæ non eſt vna tantum paſſio, ſed multæ. ergo ira non eſt paſſio ſpecialis.

2.2.q.158. art.8. co. & 3.di.5.q.2. ar.2 cor.

¶2 Præt. Cuilibet paſſioni ſpeciali eſt aliquid cōtrariū, vt patet inducenti ꝑ ſingula: ſed iræ nō eſt aliqua paſſio cōtraria, vt ſupra dictū eſt. *ergo ira nō eſt paſſio ſpālis.

q.23.ar.3.

¶3 Præt. Vna ſpecialis paſſio non includit aliā: ſed ira includit multas paſſiones. eſt enim cū triſtitia, & cum ſpe, & cum delectatione, ut patet per Philoſophum in 2. Rhetor.* ergo ira non eſt paſſio ſpecialis.

Cap.2.& 3 tom. 6.

SED CONTRA eſt, ꝙ Damaſ.† ponit irā ſpecialē paſſionē. Et ſimiliter Tullius 4. de Tuſcul. quæſtionibus*.

C †Dam.li.2. cap.16. *li.4.in fol. 4.a prin. li. & fol.5.

RESPON. Dicendū, ꝙ aliquid dicitur generale dupliciter, Vno modo ꝑ prædicationem, ſicut aīal eſt generale ad oīa animalia: Alio modo ꝑ cām, ſicut ſol eſt cauſa generalis omnium, quæ generantur in his inferioribus, ſm Dion in 4. cap. de diui. no.* Sicut. n. genus continet multas differentias poteſtate ſm ſimilitudinem materiæ, ita cauſa agens continet multos effectus ſm virtutem actiuam. contingit autem aliquem effectum ex concurſu diuerſarum cauſarum produci. Et quia omnis cauſa aliquo modo in effectu manet, poteſt etiam dici tertio modo, ꝙ effectus ex congregatione multarum cauſarum productus, habet quandā generalitatem, inquantum continet multas cauſas quodammodo in actu. Primo ergo modo, ira nō eſt paſſio generalis, ſed condiuiſa alijs paſſionibus, vt ſupra dictum eſt.* Similiter autem nec ſecundo modo: nō eſt enim cauſa aliarum paſſionum, vt ſupra dictum eſt: † ſed per hunc modū poteſt dici generalis paſſio amor, vt patet per Aug. in 14. lib. de Ciui. dei.* Amor enim eſt prima radix omnium paſſionum, ut ſupra dictum eſt. † Sed tertio modo, poteſt ira dici paſſio generalis, inquantum ex concurſu multarum paſſionum cauſatur. non enim inſurgit motus iræ, niſi propter aliquā triſtitiam illatam, & niſi adſit deſiderium, & ſpes vlciſcendi: quia ut Philoſophus dicit in 2. Rhetor.* iratus habet ſpem puniendi: appetit enim uindictam, ut ſibi poſſibilem. vnde, ſi fuerit multum excellens perſona, quæ nocumentum intulit. non ſequitur ira: ſed ſolum triſtitia, ut Auic. dicit in lib. de Anima.

D cap.4. circa prin. illius. q.23.art.1. & 4. †q.25.ar.1. *li.14.ca.7. & 8.tom.5. †q.25.ar.2. E cap.5.circa prin.to.6.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ vis iraſcibilis denominatur ab ira, non quia oīs motus huius potentiæ ſit ira, ſed quia ad iram terminantur oēs motus huius potentiæ, & inter alios eius motus iſte eſt manifeſtior.

AD 2m dicendum, ꝙ ex hoc ipſo, ꝙ ira cauſatur ex contrarijs paſſionibus. ſ. a ſpe, quæ eſt boni, & a triſtitia, quæ eſt mali, includit in ſeipſa contrarietatem: & ideo non habet contrarium extra ſe: ſicut etiam in medijs coloribus, non inuenitur contrarietas, niſi quę eſt ſimplicium colorum, ex quibus cauſantur.

A AD 3m dicendum, quòd ira includit multas paſſiones, non quidem ſicut genus ſpecies, ſed magis ſecundum continentiam cauſæ, & effectus.

ARTICVLVS II.

Vtrum obiectū iræ ſit bonū, uel malū.

AD SECVNDVM ſic ꝓcediť. Vť ꝙ obiectū iræ ſit malū. Dicit. n. Greg. Nyſſ.* ꝙ ira eſt quaſi armigera cōcupiſcentię, inquantū ſ. impugnat, id quod concupiſcentiā impedit: ſed omne impedimētum habet rationem mali. ergo ira reſpicit malum, tanquam obiectum.

B *li. 4.ca.13. a medio.

¶2 Præt. Ira, & odium conueniunt in effectu. utriuſq;. n. eſt inferre nocumentum alteri: ſed odium reſpicit malum tanquā obiectum, ut ſupra dictum eſt.* ergo etiam & ira.

q.29. art.1.

¶3 Præt. Ira cauſatur ex triſtitia. vnde Philoſ. dicit in 7. Eth.* ꝙ ira operatur cum triſtitia: ſed triſtitiæ obiectum eſt malum. ergo & iræ.

Cap.6.poſt medium tomo 5.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit in 2. Cōfeſ.† ꝙ ira appetit uindictā: ſed appetitus uindictæ eſt appetit⁹ boni, cum uindicta ad iuſtitiā pertineat. ergo obiectum irę eſt bonum.

C †li.2.cōfeſſ. ca.6.a med. & 14.de ciuit. ca.15. tom.5.

¶Præt. Ira ſp eſt cū ſpe, vñ & delectationē cauſat, ut dicit Philoſoph. in 2. Rhet.* ſed ſpei & delectationis obiectū eſt bonum. ergo & irę.

li. 2. Reth. cap.2. nō remote a principi. tom. 6.

RESPON. Dicendū, ꝙ motus appetitiuæ uirtutis ſequitur actū uirtutis apprehenſiuæ. uis aūt apprehenſiua dupliciter aliqđ apprehendit, Vno mō ꝑ modū icōplexi, ſicut cū ītelligimus quid eſt homo: alio mō per modum complexi, ſicut cū intelligimus album ineſſe homini. Vnde utroq; modo uis appetitiua poteſt tendere in bonum, & malū, per modum quidē ſimplicis & incomplexi, cū appetitus ſimpliciter ſequitur, uel inhæret bono, uel refugit malū: & tales motus ſunt deſideriū & ſpes, delectatio & triſtitia, & alia hmōi. Per modum aūt cōplexi, ſicut cum appetitus fertur in hoc, ꝙ aliquod bonū, uel malū īſit uel fiat circa alterum: uel tendēdo in hoc, uel refugiēdo ab hoc: ſicut manifeſte patet in amore & odio. Amamus. n. aliquem, inquantū uolumus ei ineſſe aliquod bonū: odimus aūt aliquem, inquantum uolumus ei ineſſe aliqđ malum. & ſimiliter eſt in ira: quicūq;. n. iraſcitur, quærit uindicari de aliquo, & ſic motus iræ tendit in duo. ſ. in ipſam uindictā quam appetit, & ſperat ſicut quoddā bonum, unde & de ipſa delectatur: tendit ēt in illum, de quo quærit uindictam, ſicut in contrarium & nociuū, quod pertinet

D E

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæſextæ Articulum ſecūdū.*

IN articul. 2. eiuſdem quæſt. 46. ſcito, quòd diſtinctio facti in litera, qđ motus appetitus fertur in obiectum per modum incomplexi, & per modum complexi, intelligitur formaliter & explicite, vt patet in numeratis paſſionib⁹ ꝑ modum incōplexi. Deſideriū enim & ſpes, ſi conſiderentur obiecta, ſecundum implicita, complexionem habent. nullus enim deſiderat niſi ſibi, vel alteri bonū, & ſimiliter nullus ſperat bonū nulli. Sed ſi ſecundum explicita obiecta cōſiderentur, incomplexio inuenitur. eſt. n. deſiderium abſentis boni, & ſpes futuri. Amare aūtē eſt velle bonum alicui, vt in 2. Rhetor. dicitur, vbi explicite patet applicatio huius ad hoc ex parte obiecti. Intēdit ergo author quòd quædam paſſiones ſunt, quarum obiecta cōſiſtūt explicite in applicatione hui⁹ ad hoc, quædam autem non. Et ex hoc ſoluūtur duę obiectiones, Prima eſt de ſpe & deſiderio, quomodo cōputentur inter eas quæ per modum incomplexi ſunt, cum reſpiciant bonum, & perſonam. Secundo eſt, quomodo amor concupiſcentiæ quo amatur vinum reſpicit vnum obiectum tantum, cū ſibi ametur vel alteri, vt ſuperius etiam dictum fuit: & ſimiliter de odio abominatiōis. patet enim vtriuſq; ſolutio, quia ſcilicet non explicite important applicationem huius ad hoc in obiecto: ſicut cum amator amicus, aut iraſcimur alicui, aut odio habem⁹ aliquē odio inimicitiæ: in his enim tribus ſolis explicita applicatio huius ad hoc in obiecto apparet &c.

Inf. ar.3.& 6. cor.

ad rationem mali. Eſt antem duplex differentia atten- F dendá circa hoc iræ ad ndinm, & ad amnrem, quarú prima eſt, ꝙ ira ſemper reſpicit duo obiecta: amor vero & ndium quandoque reſpiciunt vnum obiectum tantnm, ſicut cùm dicitur aliquis amare vinum, vel aliquid huiuſmndi, aut etiam ndire. Secunda eſt, ꝗa vtrunque obiectnrum, qund reſpicit amnr, eſt bnnú. vult enim amans bonum alicui tanquàm ſibi conuenienti: vtrunque vero hnrum, quæ reſpicit ndiú, habet ratinnem mali. vult enim ndiens, malum alicui, tanquàm cuidam inconuenienti. Sed ira reſpicit vnú obiectum ſecundum ratinnem boni, ſcilicet vindictam, quam appetit: & aliud ſecundum rationem mali, ſcilicet hominem nocinum, de quo vult vindicari. G & ideo eſt paſsio quodammodn cnmpoſita ex contrariis paſsionibus. Et per hoc patet reſpnnſio ad obiecta.

Articvlvs III.

Vtrum ira ſit in concupiſcibili.

1.2.q. 162. ar. 3.co. Et 3.diſt. 26.q. 2. & 2. cor. & ſenſu. co.3.fin.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ira ſit in cnncupiſcibili. Dicit enim Tullius in 4. de Tuſculan. quæſtin.* Quòd ira eſt libidn quædam: ſed libidn eſt in concupiſcibili. ergn & ira.

*libr. 4. in fol. 4. & 5. a princ. libri.

§ 2 Præt. Auguſt. dicit in regula, † quòd ira creſcit in ndium. Et Tullius dicit in eodem libro, quòd odium eſt ira inueterata: ſed odinm eſt in concupiſcibili ſicut amor. ergo ira eſt in concupiſcibili.

†Aug. c. 37

§ 3 Præt. Damaſ. & Greg. Nyſſe. † dicunt, ꝙ ira componitur ex triſtitia & deſiderin: ſed vtrunque hnrum eſt in concupiſcibili. ergo ira eſt in concupiſcibili.

†Dam. li. 2 cap. 16. Nyſſe. li. 4. cap. 14.

SED CONTRA. Vis concupiſcibilis eſt alia ab iraſcibili. ſi igitur ira eſſet in concupiſcibili, non dnminaretur ab ea vis iraſcibilis.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictú eſt*, Paſsinnes iraſcibilis in hoc differunt a paſsionibus cnncupiſcibilis, ꝙ nbiecta paſſionum concupiſcibilis ſunt bonnm, & malum abſolute: nbiecta antē paſſinnum iraſcibilis ſunt bonnm, & malum cum quadā eleuatione & arduitate. Dictum eſt autem*, quòd ira reſpicit dno obiecta, ſcilicet vindictam, quam appetit, & eum, de qno vindictam quærit: & circa vtrunque quandam arduitatem ira reqnirit. nnn enim inſurgit mntus iræ niſi aliqua magnitudine circa vtrúq; exiſtente. Quæcunque enim nihil ſunt, aut mndica valde, nullo mndo digna æſtimamns, vt dicit Philoſoph. in 2. Rhet.* vnde manifeſtum eſt, quòd ira nnn eſt in cnncupiſcibili, ſed in iraſcibili.

q. 23. art. 1.

art. præced.

ca. 2. non remote a prin. to. 6.

AD PRIMVM ergn dicendum, ꝙ Tullius libidinē nominat appetitum cuiuſcunque bnni futuri, nnn habita diſcretinne ardui, vel non ardui: & ſecundum hoc ponit iram ſub libidine, inquantum eſt appetitus vindictæ: ſic autem libido communis eſt ad iraſcibilem, & concupiſcibilem.

AD 2^m dicendum, ꝙ ira dicitur creſcere in ndiú, nnn ꝙ eadem numero paſsin, quæ prius fuit ira, pnſtmodú fiat odiú per qnādā inueteratione, ſed p quandā caſualitatem: ira. n. per diuturnitatem cauſat odium.

AD 3^m dicendum, quòd ira dicitur compnni ex triſtitia & deſiderio, nnn ſicut ex partibus, ſed ſicut ex cauſis. dictum eſt autem* ſupra, quòd paſsinnes concupiſcibilis ſunt cauſæ paſsionum iraſcibilis.

q. 25. arti. 1

Articvlvs IIII.

Vtrum ira ſit cum ratione.

AD QVARTVM ſic pnoceditur. Videtur ꝙ ira nō ſit cum ratinne. Ira enim cùm ſit paſsio quædā, eſt in appetitu ſenſitinn: ſed appetitus ſenſitinns nō ſequitur rationis apprehenſionem, ſed ſenſitiuæ partis. ergo ira non eſt cum ratione.

§ 2 Præt. Animalia bruta carent ratinne, & tamen in eis inuenitur ira. ergo ira non eſt cum ratione.

§ 3 Præt. Ebrietas ligat ratinnem, adiuuat autem ad iram. ergo ira nnn eſt cum ratinne.

G SED CONTRA eſt, quod Philoſnphus dicit in 7. Ethic.* quod ira conſequitur ratinnem aliqnaliter.

*cap. 6. non multú a pr. to. 5.

RESPON. Dicendnm, quòd ſicut ſupra dictum eſt* Ira eſt appetitus vindictæ, hæc autem cnllatinnē impnrtat pœnæ infligendæ ad nncumentum ſibi illatum. vnde in 7. Ethicor. dicit Philoſoph.* qund ſyllogizās conferendo, quoniam nportet totaliter nppugnare, iraſcit' confeſtim: conferre aūt & ſyllngizare eſt ratinnis. & ideo ira eſt quodammodo cum ratione.

*artic. 2 huius quæſt. ca. 6. parùm a prin. tō. 5

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mntus appetitiuæ virtutis poteſt eſſe cum ratinne dnpliciter. Vnn modo, cum ratinne præcipiente: & ſic vnluntas eſt cnm ratione: vnde & dicitur appetitus rationalis.

H Alin mndn, cum ratinne denuntiante: & ſic ira eſt cū rōne. Dicit enim Philoſ. in lib. De problematibus*, ꝙ ira eſt cum rōne, non ſicut præcipiente ratione, ſed vt manifeſtante iniuriā. Appetitus enim ſenſitiuus immediate rationi non obedit, ſed mediante vnluntate.

* In Sectione 28. proble. 3. to. 6.

AD 2^m dicendum, ꝙ bruta animalia habent inſtinctum naturalem ex diuina ratione eis inditú, per quē habent motus interiores, & exterinres ſimiles mntibus rationis, ſicut ſupra dictum eſt*.

q. 40 art. 3.

AD 3^m dicendum, qnòd ſicut dicitur in 7. Ethi.* ira audit aliqnaliter ratinnem, ſicut nuntiantem ꝙ iniuriatum eſt ei: ſed nnn perfecte audit, quia non nbſeruat regulam rationis in rependendo vindictam. Ad

*cap. 6. circa princip. tom. 5.

I iram ergo requiritur, aliquis actus rationis, & additur impedimentum ratinnis: vnde Philoſnphus dicit in libr. de Problematibus.* quòd illi qui ſunt multú ebrii, tanquàm nihil habentes de iudicin rationis, nō iraſcuntur: ſed quandn ſunt parnm ebrii, iraſcuntur tanquàm habētes iudicinm ratinnis, ſed impeditum.

In Sectione 3. probl. 2. tom 6.

Articvlvs V.

Vtrum ira ſit naturalior, quàm concupiſcentia.

AD QVINTVM ſic procedit'. Videtur ꝙ ira nnn ſit natu- K ralinr, q̄ concupiſcentia. Pnnpriú enim hominis dicit', qund ſit animal māſuetú natura: ſed māſuetudn nppnnitur iræ, vt dicit Philnſ. in 2. Rhet.* ergo ira non eſt naturalior q̄ concupiſcentia, ſed nīmo vr' eſſe contra hnminis naturam.

§ 2 Præt. Ratio contra naturā diuiditur. Ea. n. quę ſecundum ratinnem agunt, non dicimus ſecundum naturam agere: ſed ira eſt cū rōne, cōcupiſcentia autem ſine rōne, vt dicitur in 7. Ethico*. ergo cōcupiſcentia eſt naturalior q̄ ira.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæſextæ Artic. quintum.*

IN artic. 5. omiſsis 3. & 4. in reſponſione ad 1. dubium Nouitiorú occurrit, Quo pacto ratio ſedat iram, inquantum iratus non totaliter audit imperium rationis. oppoſitum nāque apparet, dú iratus non obediens rationi, magis proſequitur, vt experientia teſtatur.

¶ Ad hoc dicit', primò explanando ſententiam authoris, deinde verba. Intendit author ꝙ, quia ratio duplici actu refertur ad iram. ſ. nuntii & præ-

2.2.q. 156 artic. 4. co.

c. 3. tom. 6.

cap. 6. ante med. tom. 5

præcepti. Et nonciãtem quidem ſemper ſe exhibet rõ: quia ipſam iram reſpicit, nunciando cauſam vindictæ. præcipientem vero non ſemper ſe exhibet: quia moderamen iræ præcipiendo faceret, qd non ſemper accidit. idcirco ratio eſt cauſa iræ, inquantũ nonciat: & eſt cauſa mãſuetudinis, inquantum præcipit moderando. Et quia nunciare neceſſario concurrit ad irã & ſemper, præcipere autẽ non: ideo in corpore articuli ex quarto Ethi. dictum, ꝙ humanius eſt punire, quàm manſuetũ eſſe, ex hac radice verificatur. Verba autem literæ accipienda ſunt ſpecificatiue, ita ꝙ, ly, inquãtum iratus non totaliter audit imperiũ rationis, determinat conditionẽ, ſm quã ira ſubtrahibilis eſt imperio rationis: quia enim oppoſita habent fieri circa idem, ſecundum eandem conditionem, ira nata eſt obedire & nõ obedire, moderamẽ ſuſcipere, & nõ ſuſcipere ſub iperio rõnis: ac ſi dixiſſet, qd ira inquantũ ſubeſt rõni nuncianti, eſt ab ea: inquãtũ vero ſubeſt rationi moderanti, ſedatur ab ea: ita ꝙ ratio ex illo actu ſedat iram, qui poteſt audiri, & non audiri ab irato, ob cui' nõ auditionem dicitur iratus non totaliter audire imperium rationis.

cap.6. ante medium to. 5.

tex.4.

Q.36.ar.1.

A

§ 3 Præt. Ira eſt appetitus vindictæ, concupiſcentia autem maxime eſt appetitus delectabilium ſm tactũ, ſcilicet ciborum, & venereorum; hæc autem ſunt magis naturalia homini, quàm vindicta. ergo concupiſcentia eſt naturalior, q̃ ira.

Sed contra eſt, quod Philoſ. dicit in. 7. Eth.* quòd ira eſt naturalior, quàm concupiſcentia.

Respon. Dicendum, ꝙ naturale dicitur illud, quod cauſatur a natura, vt patet in. 2. Phyſic.* vnde vtrum aliqua paſsio ſit magis, vel minus naturalis, conſiderari non poteſt, niſi ex cauſa ſua. Cauſa autẽ paſsionis, vt ſupra dictum eſt*, dupliciter accipi poteſt. Vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ſubiecti. Si ergo conſideretur cauſa iræ, & concupiſcentię ex parte obiecti, ſic cõcupiſcentia, & maxime ciborum & venereorum, naturalior eſt quàm ira, inquantum iſta ſunt magis naturalia quàm vindicta. Si autem conſideretur cauſa iræ ex parte ſubiecti, ſic quodammodo ira eſt naturalior, & quodãmodo concupiſcẽtia. Poteſt enim natura alicuius hominis conſiderari vel ſecundum naturam generis, vel ſecũdum naturam ſpeciei, vel ſecundum complexionem propriam indiuidui. Si igitur conſideretur natura generis, quæ eſt natura huius hominis, inquantum eſt animal, ſic naturalior eſt concupiſcẽtia, quàm ira: quia ex ipſa natura communi habet homo quandã inclinationem ad appetendum ea quæ ſunt conſeruatiua vitæ, vel ſecundum ſpeciem, vel ſecundum indiuiduum. Si autem conſideremus naturã hominis ex parte ſpeciei, ſcilicet, inquantum eſt rationalis, ſic ira eſt magis naturalis homini, quàm concupiſcentia, inquantum ira eſt cum ratione magis quàm concupiſcentia. vnde Philo. dicit in. 4. Eth.* quòd humanius eſt punire, quod pertinet ad iram, quàm manſuetum eſſe: vnumquodque enim naturaliter inſurgit contra contraria & nociua. Si vero conſideretur natura huius indiuidui ſecundum propriã complexionem: ſic ira naturalior eſt quàm cõcupiſcẽtia, quia ſ. habitudinẽ naturalẽ ad iraſcendũ, quæ eſt ex complexione, magis de facili ſequitur ira, q̃ concupiſcentia, vel aliqua alia paſsio. Eſt enim homo diſpoſitus ad iraſcendum ſecundum quod habet cholericã complexionem. cholera autem inter alios humores citius mouetur: aſsimilatur enim igni. Et ideo magis eſt in promptu, vt ille qui eſt diſpoſitus ſecundum naturalem complexionem ad irã, quòd iraſcatur, quàm de eo qui eſt diſpoſitus ad concupiſcendum, quòd cõcupiſcat, & propter hoc Philoſophus dicit in. 7. Eth.* quòd ira magis traducitur a parentibus in filios, quàm concupiſcentia.

B C D

c.5. a med. tom.5.

E

cap.6. ante med. to. 5.

A Ad primvm ergo dicendum, in homine conſiderari poteſt & naturalis complexio ex parte corporis, quæ eſt temperata, & ipſa ratio. Ex parte igitur cõplexionis corporalis naturaliter homo ſecundum ſuã ſpeciem eſt non habens ſuperexcellentiam neque irę, neque alicuius alterius paſſionis propter temperamẽtum ſuæ complexionis: alia vero animalia ſecundum quod recedunt ab hac qualitate complexionis ad diſpoſitionem alicuius complexionis extremæ, ſecundum hoc etiam naturaliter diſponuntur ad exceſſum alicuius paſſionis: vt leo, ad audaciã: canis, ad iram: lepus, ad timorem, & ſic de alijs. Ex parte vero rationis eſt naturale homini & iraſci, & manſuetum eſſe, B ſecundum quòd ratio quodammodo cauſat iram, inquantum nunciat cauſam iræ, & quodammodo ſedat iram, inquantum iratus non totaliter audit imperium rationis, vt ſupra dictum eſt*.

ar.4. ad 3.

Ad 2m dicendum, ꝙ ipſa ratio pertinet ad naturã hominis: vnde ex hoc ipſo, ꝙ ira eſt cũ ratione, ſequitur ꝙ ſm aliquem modum ſit homini naturalis.

Ad 3m dicendum, quòd ratio illa procedit de ira, & de concupiſcentia ex parte obiecti.

Articvlvs. VI.

Vtrum ira ſit grauior quàm odium.

C Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd ira ſit grauior, quàm odium. Dicitur enim Prou. 27. quòd ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor: odium autem quandoq; habet miſericordiam. ergo ira eſt grauior q̃ odiũ.

§ 2 Præt. Maius eſt pati malum, & de malo dolere, quàm ſimpliciter pati: ſed illi q habet aliquẽ odio, ſufficit quòd ille, quem odit, patiatur malum. irato autem non ſufficit, ſed quærit quòd cognoſcat illud, & de illo doleat, vt dicit Philoſophus in, 2. Rhet.* ergo ira eſt grauior quàm odium.

D

§ 3 Præt. Quanto ad conſtitutionẽ alicuius plura concurrunt, tanto videtur eſſe ſtabilius: ſicut habitus permanentior eſt, qui ex pluribus actibus cauſatur: ſed ira cauſatur ex concurſu plurium paſſionum, vt ſupra dictum eſt,* non autẽ odium. ergo ira eſt ſtabilior, & grauior quàm odium.

E Sed contra eſt, quod Augu.* in regula, odium comparat trabi: iram vero feſtucæ.

Respon. Dicendum, quòd ſpecies paſſionis, & ratio ipſius ex obiecto penſatur. Eſt autem obiectum irę, & odij idem ſubiecto. nã ſicut odiẽs appetit malum ei, quẽ odit: ita iratus ei, contra quem iraſcitur, ſed non eadem ratione. ſed odiens appetit malum inimici, inquantum eſt malum: iratus autem appetit malum eius, contra quem iraſcitur, non inquantum eſt malum, ſed inquantum habet quan-

¶ Super Quæſtionis quadrageſimæſextæ Articulũ ſextũ.

In articulo ſexto in corpore, aduerte, ꝙ ira & odiũ inimicitiæ comparantur, & diſcutiuntur, & non odiũ abominationis. illud enim eſt quod vult malũ malo, non hoc. Infirmus enim qui odit ſuam ægritudinem, nulli vult malum. & iuſtos de ſe dicẽs, Iniquos odio habui, nulli malum voluit, ſed iniquitatẽ odio habuit, & abominatus eſt.

2.2.q.159. ar.4. & ma. q.12. art.5.

c.4. non remote a fine tom.6.

¶ In eodem ſexto articulo dubium ad huc eſt: quia differẽtia inter irã & odiũ inimicitiæ, falſa videtur: quia aut eſt ſermo de malo illi coi appetitur, aut ſimpliciter. Si primo modo non eſt differentia inter iram & odium: quoniam vtrobique appetitur malum illi. vindicta enim eſt malum punitio. Si ſecundo modo, ſequitur impoſſibile. ſ. q d ad malũ vt malũ, poſſit eẽ ꝓſecutio appetit'. patet enim quòd odiẽs affectat malũ, quod illi qui odio habetur, vult.

ar.1. huius quæſt.

In regula c.37. to.1.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ hic eſt ſermo de malo illi, ſed formaliter, ſcilicet ſub ratione mali: & in hoc differt odium ab ira, quia

quia ira malum reſpicit induium iuſti vindicatiuȇ rationem: odium autē malum nudū ſm ſe. & licet ſit impoſſibile appetitū proſequi p ſe malum appetenti, non tñ eſt impoſſibile appetitū p ſe proſequi malum contrario. nullus. n. operatur aſpiciens ad malū ſibi, ſed bene ad malum contrario: hoc autem fit in odio, non primum.

dam rationē boni. ſ. prout æſtimat illud eſſe iuſtum, inquantū eſt vindicatiuum. vnde ēt ſupra dictum eſt,* ꝙ odium eſt per applicationē mali ad malum: ira autē per applicationem boni ad malum. Manifeſtum eſt autem, ꝙ appetere malum ſub rōne iuſti, minus habet de rōnē mali, q̃ velle malum alicui* ſimpliciter. Velle. n. malum alicuius, ſub rōne iuſti, pōt eſſe etiam ſecūdum virtutem iuſtitię, ſi præcepto rōnis obtemperetur: ſed ira ī hoc ſolum deficit, ꝙ non obedit rationis præcepto in vlciſcendo. vnde miniſeſtum eſt, ꝙ odium eſt multo deterius & grauius, quàm ira.

G

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in ira & odio duo poſſunt conſiderari. ſ. ipſum quod deſideratur, & intenſio deſiderij. Quantum igitur ad id, quod deſideratur, ira habet magis miſericordiā, q̃ odium: quia. n. odium appetit malum alterius ſecundum ſe, nulla menſura mali ſatiatur. Ea. n. quæ ſm ſe appetuntur, ſine mēſura appetuntur, vt Philoſophus dicit. 1. Polit.* ſicut auarus diuitias. vnde dr̃ Eccl. 12. Inimicus, ſi inuenerit tempus, non ſatiabit̃ ſanguine. Sed ira non appetit malū, niſi ſub ratione iuſti vindicatiui: vnde qñ malum illatum excedit mēſuram iuſtitiæ ſecundum ęſtimationem iraſcentis, tunc miſeretur. vnde Philoſo. dicit in 2. Rheto.* ꝙ iratus, ſi fiant multa, miſerebitur: odiens autem pro nullo. Quantum vero ad intēſionem deſiderij, ira magis excludit miſericordiam, q̃ odium: quia motus iræ eſt impetuoſior propter choleræ inflammationē. unde ſtatim ſubditur, Impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit?

I

AD 2m ergo dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* Iratus appetit malum alicuius, inquantum habet rationem iuſti vindicatiui: vindicta autem fit p illationem pœnæ. Eſt autem de rōne pœnæ, ꝙ ſit contraria voluntati, & ꝙ ſit afflictiua, & ꝙ p aliqua culpa inferatur: & ideo iratus hoc appetit, vt ille cui nocumentum infert, pcipiat & doleat, & ꝙ cognoſcat pp iniuriam illatā ſibi hoc prouenire. Sed odiens de hoc nihil curat: quia appetit malū alterius, inquantum hm̃oi. non eſt autem verū, ꝙ id de quo quis triſtatur, ſit peius. Iniuſtitia enim, & imprudentia cū ſint mala, quia tñ ſunt voluntaria, nō cōtriſtant eos quibus inſunt, vt dicit Philoſoph. in 2. Rhetoricorum.*

K

AD 3m dicendum, ꝙ id quod ex pluribus cauſis cauſatur, tunc eſt ſtabilius, qñ cauſę accipiūt̃ vnius rationis, ſed vna cauſa pōt præualere multis alijs: odium aūt prouenit ex permanentiori cauſa q̃ ira: nam ira prouenit ex aliqua cōmotione animi pp læſionem illatam, ſed odiū procedit ex aliqua diſpoſitione hoīs, ſecūdum quam reputat ſibi cōtrarium, & nociuum id, quod odit: & ideo ſicut paſſio citius trāſit, q̃ diſpō, vel habitus: ita ira citius trāſit q̃ odium: q̃uis etiā odium ſit paſſio ex tali diſpoſitione prouenienſ. & pp hoc Philoſophus dicit in 2. Rheto.* ꝙ odium eſt magis inſanabile, quàm ira.

H

ARTICVLVS VII.

Vtrum ira ſit ad illos ſolum, ad quos eſt iuſtitia.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ira non ſolū ſit ad illos, ad quos eſt iuſtitia. Nō. n. eſt iuſtitia hoīs ad res irrationales: ſed tñ homo quandoq; iraſcitur reb' irrationalibus, puta, cum ſcriptor ex ira proijcit pēnam, vel eques percutit equum. ergo ira nō ſolū eſt ad illos. ad quos ē iuſtitia.

I

¶ 2 Præt. Non eſt iuſtitia hoīs ad ſeipſum, nec ad ea q̃ ſuipſius ſunt, vt dr̃ in 5. Ethic.* ſed hō quandoque ſibijpſi iraſcitur, ſicut pęnitēs pp peccatum. vnde dicitur in Pſal. 4. Iraſcimini, & nolite peccare. ergo ira nō ſolū eſt ad quos ē iuſtitia.

¶ 3 Prȩt. Iuſtitia, & iniuſtitia poteſt eſſe alicuius ad totum aliquod genus, vel ad totam aliquam cōmunitatem, puta, cum ciuitas aliquē læſit: ſed ira non eſt ad aliquod genus, ſed ſolum ad aliquod ſingularium, vt dicit Philoſo. in 2. Rhet.* ergo ira non proprie eſt ad quos eſt iuſtitia, & iniuſtitia.

K

SED contrarium accipi poteſt a Philoſopho in 2. Rhetor.*

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* Ira appetit malū, inquantum habet rōnem iuſti vindicatiui: & ideo ad eoſdem eſt ira, ad quos ē iuſtitia, & iniuſtitia. Nā inferre vindictam, ad iuſtitiā pertinet: lædere autem aliquem, perti-

¶ In eodem 6. artic. in reſpōſione ad primū, dubium occurrit circa id, quod de odio dicit̃, quòd inſatiabile eſt, infinitum eſt, vr̃ enim hoc falſum, primo, quia cōtingit odio habere aliquem quo ad aliquid, puta prælationem, vel poteſtatem ſuper ſe, & velle ei ſolum hoc malum, ſcilicet priuationem illius. Secundo, quia contingit odio habere aliquē ſolum quo ad exceſſū in aliqua re, puta; quo ad exceſſiuas diuitias, & velle ei ſolū hoc malum, vt non ſit tantum diues. Tertiò, quia contingit odio habere aliquem quo ad vitam, ita quòd velit ei mortem: & tñ non velit ei alia mala, puta, īfirmitates, mala, gr̃a mortis, & ſimilia. Nō ergo odium eſt inſatiabile & infinitū, ſed menſuratum habet obiectū. Ad hoc pōt dupliciter diſtingui, primo de odio abominationis & inimicitię. ſecūdo, de odio inimicitiæ ſimpliciter, vel ſecūdū qd, & dicit quod odium inſatiabile & infinitum eſt odiū inimicitiæ ſimplr̃, quo ſcilicet, perſona non ſecūdum quid, ſed ſimpliciter odio habet̃: & quod de huiuſmodi odio loquit̃ Scriptura, loquitur Ariſtoteles, loquitur author. obiectiones autē ſunt de odio abominationis vel ſecūdum quid: ſed quia ratio in litera adducta militat pro omni odio, ſcilicet, ea q̃ ſecūdum ſe appetuntur, ſine menſura appetūtur, vt patet inductiue in auaro, in infimo &c. & ex 1. Politicor. ideo aliter dicendum videtur, quod differentia inter iram & odium ī hoc, attēditur ſecundum ipſum propriū obiectum iræ quod proprium obiectum odii non habet per ſe mēſurā, & ſi hēt, hoc eſt per accidēs.

F Proprium aūt obiectum iræ habet per ſe menſuram: & ſi in aliquo caſu forte non habet, hoc eſſet per accidens. proprium obiectum iræ eſt vindicta, quæ cum reſpiciat offenſam receptā, manifeſte per ſe includit proportionem, ſaltem ſecundum apparentiā irati ad offenſam, ac per hoc p ſe in menſura conſiſtit. Proprium autem obiectū odii inimicitiæ eſt ſola pſona: odii aūt abominatiōis res. qcqd āt odio hēt̃ ſiue pſona, ſiue res, ſiue exceſſ', ſecundum ſe refutatur, & abnegatur ab affectu: ac p hoc nō ſm aliquid ſic, & ſecundum aliquid nō: & rurſus, ac per hoc nō ī ordine ad aliud cui commenſuretur: & propterea infinite inſatiabiliterque refutat̃. Nec obſtat quod ipſum odio habitum menſuratum quoddā ē, puta, certus gradus potētiæ, certus pſentiæ &c: hoc enim eſt per accidēs. Quicqd enim & quantumcunque ſit illud ꝙ odio habetur ſine menſurā, refutatur; quantūſ in ſe mēſuratum ſit. obiicitur enim odio quicquid obiicitur, vt quoddam totum, & non vt certa menſura ab aliis diſcretū. Propter quod nō ſufficiens ſignum diſtinctiōis odii ab ira accipiunt Confeſſores, ex hoc, ꝙ pœnitens dicit ſe nō appetiſſe, niſi certū malū his, quos odiſſe ſe dicit, ſtat enim & frequentiſſime cum appetitu certi mali odium abominationis, quod redit quādoque in idem cum odio perſonæ ſecundum quid. Cum enim odio habetur perſona ſecūdum aliquam bonam conditionem, proprie loquendo, obiectum odii eſt conditio illa non abſolute, ſed in illa perſona: & propterea & perſona ſub illa conditione, & cōditio in perſona odio habetur: & ſic ſaluatur odiū abominationis ſimpliciter & odiū inimicitiæ ſecūdum qd, aliquo modo, pro quāto ſcilicet perſonæ oppoſitum malum deſideratur.

* Arti. 2. huius quæſt.
* Cap. 6. a med. illius, tom. 5.
* Cap. 4. circa fin. to. 6.
* In cor. ar.
* Cap. 4. de clinādo ad finem.
* Ex c. 4. nō remote a fine elicitur, tom. 6.
* Cap. 6. circa fin. & c. vlt. tom. 5.
* Cap. 4. nō multum remote a fin. tom. 6.
* Cap. 2. 3. & 4.
* Art. præt.

¶ Super

net: lædere autē aliquem, pertinet ad iniuſtitiam. vñ tam ex parte cauſæ, quę eſt lęſio illata ab altero, q̄ etiã ex parte vindictę eius, quã appetit iratus, manifeſtum eſt, ꝙ ad eoſdē ptinet ira, ad quos iuſtitia & iniuſtitia.

Ad primum ergo dicēdum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * Ira quãuis ſit cum ratione, poteſt tamen etiã eſſe in brutis aĩalibus, quę ratione carent, inquãtum naturali inſtinctu p imaginationem mouentur ad aliquid ſimile operibus rationis. Sic igitur, cũ in hoĩe ſit & ratio & imaginatio, dupliciter in hoĩe poteſt motus irę inſurgere. Vno modo ex ſola imaginatione nuntiante lęſionem: & ſic inſurgit aliquis motus iræ etiã ad res irrationales & inanimatas, ſm ſimilitudinem illius motus, qui eſt in aĩalibus contra quodlibet nociuum: Alio modo ex ratione nuntiante læſionem: & ſic, vt Philoſoph. dicit 2. Rheto. * nullo modo poteſt eſſe ira ad res inſenſibiles, neque ad mortuos: tum quia non dolent, qd maxime quęrunt irati in eis, quibus iraſcuntur: tum etiã quia nõ eſt ad eos vindicta, cum eorum non ſit iniuriam facere.

* Artic. 4. ad 4

* Cap. 3. nõ procul a fi. tom. 6.

Ad 2m dicēdum, ꝙ ſicut Philoſoph. dicit in 5. Ethic. * Quædam metaphorica iuſtitia, & iniuſtitia eſt hoĩs ad ſeipſum, inquãtum ſcilicet ratio regit iraſcibilem, & concupiſcibilem: & ſm hoc etiam hō dr̃ de ſeipſo vindictam facere, & p conſequens ſibijpſi iraſcitur. proprie aũt, & p ſe, non contingit aliquem ſibijpſi iraſci.

* Circa fi. eiſ lib. tom. 5.

Ad 3m dicēdũ, ꝙ Philoſophus in 2. Rhet. * aſsignat vnam differentiam inter odium & iram, ꝙ odium poteſt eſſe ad aliquod genus, ſicut habemus odio oē latronum genus: ſed ira non eſt niſi ad aliquod ſingulare, cuius rō eſt: quia odium cauſatur ex hoc, ꝙ qualitas alicuius rei apprehēditur vt diſſonans nrę diſpoſitioni, & hoc poteſt eſſe vel in vniuerſali, vel in particulari: ſed ira cauſatur ex hoc, ꝙ aliquis nos lęſit per ſuum actum, actus autē oēs ſunt ſingularium, & ideo ira ſemp eſt circa aliqd ſingulare. Cum aũt tota ciuitas nos læſerit, tota ciuitas cõputat̃ ſicut vnũ ſingulare.

* Cap. 4. nõ multum remote a fine tom. 6.

Articvlvs viii.

Vtrum conuenienter aſſignentur ſpecies iræ.

D

2. 2. q. 158 articu. 5.
* Lib. 2. Orthodo. fidei cap. 16.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur ꝙ Dama. * inconuenienter aſsignet tres ſpecies iræ, ſcilicet fel, maniam, & furorē. Nullius. n. generis ſpecies diuerſificãtur ſecundum aliqd accidens: ſed iſta tria diuerſificantur ſecundum aliqd accidens. principium . n. motus iræ, fel vocatur: ira autē permanens dr̃ mania: furor autem eſt ira obſeruans tempus in vindictã. ergo non ſunt diuerſæ ſpēs irę.

B ¶ 2 Præt. Tullius in 4. de Tuſculanis * qõnibus, dicit ꝙ excãdeſcentia Gręce dr̃, thymoſis, & ē ira mõ naſcēs, & mõ deſiſtēs: thymoſis ãt ſecũdum Dam. † eſt idem quod furor. nõ ergo furor tempus quærit ad vindictam, ſed tēpore deficit.

χολή
μανία
θύμωσις
θυμός
* Lib. 4. in fol. 5. a princip. lib.

† Lib. 2. capit. 16.

¶ 3 Præt. Greg. 21. Moralium * ponit tres gradus iræ, ſcilicet, iram ſine voce, & iram cum voce, & irã cum verbo expreſſo, ſm illa tria, q̄ Dominus ponit Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo. vbi tãgitur ira ſi-

* Cap. 5. circa princip.

A ne voce. & poſtea ſubdit: Qui dixerit fratri ſuo, Racha, vbi tangit̃ ira cum voce, ſed necdum pleno verbo formata. & poſtea dicit: Qui autē dixerit fratri ſuo, fatue: vbi expletur vox pfectione ſermonis. ergo inſufficienter diuiſit Damaſcē. † iram, nihil ponēs ex parte vocis.

† Loco in argu. 1. citato

Sed contra eſt authoritas * Damaſceni, & Gregorij Nyſſeni.

* Ibidē, & Gre. Nyſſe lib. 4. c. 13.

Respon. Dicendum, ꝙ tres ſpecies iræ, quas Dam. ponit, & etiã Greg. Nyſſ. * ſumuntur ſm ea, quę dant iræ aliquod augmentum: qd quidem contingit tripliciter. Vno mõ, ex facultate ipſius motus, & talem iram vocat fel, quia cito accenditur. Alio mõ, ex parte triſtitiæ cauſantis irã, quę diu in memoria manet: & hæc pertinet ad maniã, quæ a manendo dr̃. Tertio, ex parte eius quod iratus appetit. ſ. vindictæ: & hæc pertinet ad furorem, q nunquã quieſcit donec puniat. vnde Philoſoph. in 4. Ethic. * quoſdam iraſcentium vocat acutos, quia cito iraſcuntur: quoſdam amaros, quia diu retinent iram: quoſdam difficiles, quia nunquam quieſcunt, niſi puniant.

* Locis in arg. Sed cõtra citatis.

B

* Capit. 5. tom. 5.

Ad primvm ergo dicēdum, quòd omnia illa, per quæ ira recipit aliquam perfectionem, non omnino per accidens ſe habent ad iram, & ideo nihil prohibet ſecundum ea ſpecies iræ aſsignari.

C

Ad 2m dicendum, ꝙ excandeſcētia, quam Tullius * ponit, magis videtur pertinere ad primam ſpeciem irę, quæ perficitur ſm velocitatem iræ, q̄ ad furorem. nihil autem prohibet vt thymoſis Græce, quod Latine furor dicitur, vtrunq; importet, & velocitatem ad iraſcendum, & firmitatem propoſiti ad puniendum.

* Loco citato in argu.

Ad 3m dicendum, quòd gradus illi iræ diſtinguuntur ſecundum effectum irę, non autem ſecundum diuerſam perfectionem ipſius motus iræ.

¶ *Super Quæſtionis Quadrageſimæ ſextæ Articulũ octauũ.*

Omiſſo. 7. arti. in quo diligenter notabis, & memorię mandabis diſtinctionem iræ ex imaginatione & ratione, & aduertes, ꝙ cũ ſcientificus ſermo de ira eſt, intelligit̃ de ira ex ratione nuntiãte. ¶ In. 8. i reſpõſione ad primum aduerte, ꝙ author non aperte intentionem ſuã, an putauerit has irę ſpecies eſſe veras ſpecies. Et poſſet forte dici, ꝙ non ſunt veræ ſpecies ex parte obiecti ſecũdum cuius p ſe differentias paſſionum differētię ſumuntur, quãuis ex parte ſubiecti ſpecifice diſtinguantur. Obiectũ enim omnis iræ omnino idē eſt, ſed ex diſpoſitione varia, ſulta ſcilicet celeritate, cholera memoria, vel appetitu ipſo diuerſificatur: propter ꝙ nõ video, niſi accidentales differentias, licet non totaliter accidētales, vt album, & nigrum ad animal.

QVÆSTIO XLVII.

De cauſa effectiua iræ, & de remedijs eius, in quatuor articulos diuiſa.

D

Deinde conſiderandum eſt de cauſa effectiua irę, & de remedijs eius.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo. Vtrũ ſemp motiuũ iræ ſit aliqd factum cõtra eũ q iraſcit̃.
¶ Secũdo. Vtrum ſola paruipēſio, vel deſpectio ſit motiuum irę.
B ¶ Tertio De cã iræ ex pte iraſcētis.
¶ Quarto. De cauſa irę ex parte ei⁹, contra quem aliquis iraſcitur.

Articvlvs primvs.

Vtrum ſemper motiuum iræ ſit aliquid factum contra eum qui iraſcitur.

Ad primvm ſic procedit̃. Videtur ꝙ non ſemper aliquis iraſcatur pp aliquid contra ſe factum. Homo. n. peccando, nihil cõtra Deum facere poteſt. Dicitur . n. Iob. 35. Si multiplicatæ fuerint

¶ *Super Quæſtionis 46. 47. 48. Articulũ primum.*

Circa qõ. 46. 47. & 48. ſimul, nota diffinitionem iræ poſitam ab Ariſt. in 2. Rhe. Ira eſt appetitus cum triſtitia ac ſpe punitionis apparentis, propter apparentem paruipenſionem eorum, quæ in ipſum, aut in ipſius aliqua non conuenientem. Ex qua diffinitione videre potes in primis irã paſſionem compoſitam ex triſtitia, & ſpe, & cauſis, & conſequenter ex malo & bono: ac per hoc ex parte triſtitiæ mala defectus, & vniuerſaliter contriſtantia diſponũt ad irã, & in quibus triſtitia accepta permanet, aut renouatur, ira quoque facile ſurgit. Ex parte vero ſpei audacia, delectatioq; conſequitur iam in cogitando, quàm in ſperata præſentia vindictæ.

Ex parte

iniquitates tuę,quid facies contra illum? dicitur tñ Deus iraſci cõtra homines ꝑ peccata, ſecũdũ illud pſal. 105. Iratus eſt furore domi- nus in populum ſuum . ergo non ſemp aliquis iraſcitur propter ali- quid contra ſe factum.

¶ 2 Præt. Ira eſt appetitus vindictę: ſed aliquis appetit vindictam face- re, etiam de his quæ contra alios fiunt. ergo non ſemper motiuũ irę eſt aliquid contra nos factum.

¶ 3 Præt. Sicut Philoſoph. dicit in 2. Rhet. * hoĩes iraſcunť præcipue contra eos, qui deſpiciunt ea, circa quæ ipſi maxime ſtudent: ſicut qui ſtudẽt in philoſophia, iraſcunť cõ- tra eos q philoſophiã deſpiciũt,& ſimile eſt in alijs: ſed deſpicere phi- loſophiã nõ eſt nocere ipſi ſtuden- ti. non ergo ſemper iraſcimur pro- pter id, quod contra nos fit.

¶ 4 Pręt. Ille qui tacet contra cõtu- meliãtem, magis ipſum ad irã pro- uocat: vt dicit Chryſo. ſed in hoc contra ipſum nihil agit, ꝙ tacet. er- go nõ ſemp ira alicuius prouocať ꝑ aliquid, quod contra ipſum fit.

SED CONTRA eſt, quod Philoſo- phus dicit in 2. Rhe. * ꝙ ira fit ſem- per ex his, quæ ad ſeipſum: inimici- tia aũt & ſine his, quæ ad ipſum. ſi .n. putemus talem eſſe, odimus.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſu- pra dictũ eſt, * Ira eſt appetitus no- cendi alteri ſub ratione iuſti vindi- catiui. G Vindicta autẽ locum nõ ha- bet, niſi vbi præceſſit iniuria, nec iniuria oĩs ad vindictam prouocat ſed illa ſola, quæ ad eum pertinet, qui appetit vindictam. Sicut enim vnumquodq; naturaliter appetit proprium bonum, ita ẽt naturali- ter repellit proprium malum: iniu- ria autẽ ab aliquo facta non perti- net ad aliquẽ, niſi aliqd fecerit, qđ aliquo modo ſit cõtra ipſum. vñ ſe- quiť qđ motiuum irę alicuius, ſem- per ſit aliquid contra ipſum factũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, H ꝙ ira nõ dicitur in Deo ſm paſſio- nem animi, ſed ſecundum iudiciũ iuſtitiæ, prout vult vindictam face- re de peccato. Peccator.n. peccan- do, Deo nihil nocere effectiue po- teſt, tñ ex parte ſua dupliciter con- tra Deum agit, Primo quidem in- quãtũ eũ in ſuis mãdatis contẽnit:

* Cap. 4. [illegible] ad fi. tom. 6.

* q. 46. ar. 6.

Ex parte aũt ſucceſſus ſperatæ vindictæ ad triſtitiam, delectatio tanto eſt maior, quanto & medicinæ contra poſitæ habet ratio- nem. Deinde habet obiectũ vtrunq;, ſcilicet rẽ, & perſonam, res eſt punitio apparens, perſona eſt is q paruipendit. Ex parte puni- tionis appetitæ & ſperatæ vide, ꝙ non eſt ira ad excellentes per- ſonas, quas non ſperamus poſſe punire niſi pro quanto (cũ alieno adiutorio, puta, diuino) ſperamus punire: & tunc licet eſſet excellens perſona reſpectu irati abſolute, non tñ reſpe- ctu eius cum adiutorio. quæ.n. per ami- cos poſſumus, ꝑ nos aliquo mõ poſſum*: vt dí 3. Eth. Et ꝙ ira nõ eſt, niſi ad quos ẽ iuſtitia: punitio.n. ad iuſtitiã ſpectat: & ꝙ eſt finita & mẽſu- rata. punitio.n. puni- bili cõmẽſuratur, & hic multis factus pla- catĩ irat*. Ex parte ve- ro apparẽtię vide, ꝙ ira non eſt ad mor- tuos ſm ſe, nec ad in- ſenſibilia, quibus non põt apparere puni- tio, & ꝙ iratus appe- tat punitionẽ ſic, vt ſciat punitus quid a quo, & pro quo pati- tur, vt in 2. Rhe. dr. Ex perſona vero ha- bes, ꝙ ira non eſt ni- ſi ad ſingulares per- ſonas· qm̃ ſingularẽ tm̃ eſt paruipẽdere. habes deinceps cau- ſam iræ apparentem paruipenſionem: vnde vides ex parte irati cauſam iræ aliquam excellentiã, quam lædit paruipenſio, & ex parte eius cui iraſcimur, defectus quem dedecet paruipẽdere ex- cellentem. deniq; habes iram non ex qualibet, ſed ex contra ſe, vel ſua apparente paruipẽſione cõſurgere. vindicta.n. pro ſe, vel I ſuis aliquo mõ fit: extraneas.n. oĩno iniurias non curamus. Et de- mum inconuenientẽ, ſeu iniuſtam oportere apparere paruipẽſio- nem vides, ſi ira excitari debet: q.n. iuſte pati credimus, non quæ- rimus vindicare, vt experientia cõtinua teſtatur in iudicijs. Ex quibus nulla mihi vř clarior differẽtia, qua poſſit odium ab ira diſcerni, q̃ ꝙ ira eſt appetitus mali, ita ꝙ ſentiat ſe punitum pro tali re: in odio aũt appetitus eſt ſolius mali. Et ſi neſciunt expri- mere affectus ſuos, ſaltem in hoc diſcernetur, ſi appetierunt ma- lum pro vindicta, ſeu punitione, aut ſimpliciter, vt habeat malũ: illud.n. ad iram, hoc ad odium ſpectat. Et hęc de paſſionibus di- cta ſufficiant: nihil.n. aliud pro nunc ſcribẽdum occurrit in par- ticulari. Reſtant in calce totius tractatus, de actibus appetitus tam intellectiui, q̃ ſenſitiui, aliqua dubia ſimpliciter, & ad homi- nem diuum ſanctum Thomam.

¶ Primum eſt, an præter decem & ſeptem actus appetitus iã tra- ctatos, ſex proprios rationalibus, & vndecim cões, ſint alii actus appetitus diſtincti ſpecie in eſſe naturę ab iſtis, an ſint ſoli ſupra dicti. Quòd.n. nõ ſint plures, ex hoc ſuadetur quia diminutus au- K ctor fuiſſet omittẽdo illos: quòd vero ſint plures, ex duobus pro- batur. primo quarę præter omnes dictos eſt actus volitionis, ſeu nolle in voluntate, de quo non eſt tractatum.

¶ Secundo, quare præter oẽs dictos eſt in voluntate actus neu- ter, quo voluntas vult bonum abſolute, non ꝑ ſe, nec propter aliud: & quod ſit ponendus in voluntate hic actus neuter, proba- tur inquit Scotus in 1. ſenten. diſt. 1. q. 3. arti. 1. Voluntati poteſt oſtendi aliquod obiectum bonũ abſolute apprehenſum, non ſub ratione per ſe, nec propter aliud bon, & voluntas põt habere cir- ca tale obiectum aliquem actum, & nõ neceſſario inordinatum. ergo poteſt habere aliquem actum volendi neutrum, ideſt, nec propter ſe, nec ꝑ aliud: de hoc autem actu nõ eſt tractatum, er- go aſſumptum patet, cum quandoq; primo offeratur bonum: & deinde diſcutiatur an ſit bonum propter ſe, an propter aliud.

¶ Tertiũ dubium eſt, an oẽs vndecim actus appetitus, quos paſ- ſiones dicimus, vt ſunt in voluntate, ſint actus voluntatis ſpecifi- ce diſtincti in eſſe naturæ, an nulli: an aliqui ſic, & aliqui non: & an coincidãt cum illis ſex in eſſe naturæ, an ſint alii ſpecifice ab illis. Quòd.n. diſtinguãť ſpẽ, ex diſtinctiõe obiectorũ, apparet; ꝙ vero non diſtinguantur, ex eleuatione inferiorum in ſuperio- rem naturam, vř. diſperſa.n. in inferioribus vniuntur in ſuperio- ri, ꝙ coincidant cũ il- lis ſex, inductiue ma- nifeſtari põt: amarę .n. deſiderare, ſpera- re, audere, iraſci, vel- le quoddã eſt. ꝙ non coincidant, apparet ex eo, ꝙ ſeorſum tra- ctatæ ſunt. Vt.n. pa- tet in q. 18. ar. 6. & ꝑ totũ immediate huc tractatum de paſſio- nibus, examinatæ ſunt nõ ſolum vt in appetitu ſenſitiuo, ſed etiam in intelle- ctiuo ſunt.

¶ Ad primum du- bium dr̃, quod præ- ter dictos decem, & ſeptem actus, nullus eſt alius actus: quia nolle non eſt alius a pdictis, & actus neu- ter non datur, vt pa- tebit, nec alius ali- quis apparet. De nol- le in primis dupľr dici põt, primo ꝙ nolle coincidit cum velle: quoniã nihil aliud ſigñat nolle, q̃ velle nõ. Et ad hoc eſt authoritas S. Th. ſuperius in q. 6. arti. 3. ad ſecũdũ & in 1. ſent. diſt. 6. in expoſi- tione literæ. & diſt. 46. ad ſecũdũ. In omnibus enim his locis vult ꝙ nolle ſignifi- cat actum volẽdi cũ negatione obiecti: ſed qm̃ bonum & malum ſunt obiecta appetitus, quamuis malum ſecundario, & bonum eſt ꝙ oĩa appetunt, malum vero quod omnia fugiunt: rationa- bile eſt, vt in primo appetitu qui totus eſt rationabilis, ſit act* con- ſonus vtriq; obiecto: proſecutio ſ. reſpectu boni, & fuga reſpe- ctu mali: ac ꝑ hoc ſicut velle ineſt pro proſecutione, ita nolle pro fuga. illius.n. obiectum proprium eſt bonum, huius aũt malum: & hoc eſt tenendum & ſm rem, & ſm mentem authoris: vt pa- tet ſuperius in q. 8. ar. 1. ad primum, vbi ex propoſito hoc tractat tanquam in proprio loco: nec oppoſitum ſenſit in locis pręindu- ctis, ſed tantummodo expoſuit ꝑ velle, tanquam notius ſignifica- tum per nolle. Dic ergo ꝙ nolle, ſignificat actum poſitiuum reſu- tatiuum obiecti: & quia fuga in appetitu eſt ſicut negatio in in- tellectu, vt dicitur in 6. Ethi. ideo hic actus declaratus eſt ꝑ vel- le non: nõ fuit tñ tacitus ab authore in hoc tractatu actus iſtius nolitionis, ſed inquantum eſt proprius voluntati tractatus eſt cũ ſuo contrario. ſ. velle. Oppoſitorum.n. eadẽ eſt diſciplina. Et aſſi- gnatum eſt ei obiectum. ſ. malum, & dictum quid eſt. ſ. fuga, vt patet in loco allegato. Inquãtum vero rationem habet cõem cũ paſſionibus tractatũ eſt in tractatu de odio, & oppoſito deſide- rii, deſperatione ac timore: ſunt.n. in voluntate hæc, nolitiones: & , vt dictum eſt , vniuerſaliter paſſiones tractatę ſunt iam pro paſſionibus, q̃ pro actibus voluntatis ſimilibus paſſionibus. De actu aũt neutro, ꝙ non detur facile, manifeſtum fit ex hoc, Cum appetitur bonum abſolute, concurrunt duæ conditiones in obie- cto ſ. bonitas terminans actum appetitus, & negatio ordinis ad aliud, propter quod appetatur. fertur.n. voluntas in bonum abſo- lute repræſentatũ, ſic ꝙ appetit ipſum, & non appetit ipſum pro- pter aliud. Ex hoc aũt vlterius procedendo adiuncto, quod bo- num ꝑ ſe non exponitur poſitiue, ſed negatiue: quia ſicut nihil eſt a ſe poſitiue, ſed negatiue, ideſt non ab alio: ita nihil eſt pro- pter ſe poſitiue: ſed negatiue, ideſt non propter aliud, videbis ꝙ cum bonum abſolute appetitur, verus aſſenſus voluntatis eſt ad bonum vt finem, & ꝑ ſe, & non eſt actus neuter. Et per hoc pa- tet ſolutio rationis: iam.n. patet ꝙ eſt implicatio in adiecto dice- re ꝙ bonum repræſentatur abſolute, & non propter ſe, nec pro- pter aliud. Bonum.n. abſolute eſt propter ſe negatiue: & hoc mo- do intelligit ꝑ ſe, vt diſtinguiť cõtra ꝑ aliud: ſicut intelligiť

cum

* Ca. 2. poſt med. to. 6.

Secundo inquãtum nocumẽtum aliquod infert alicui, vel ſibi, vel alteri, quod ad Deum ptinet, prout ille cui nocumentũ infert, ſub Dei prouidentia & tutela continetur.

Ad 2[m] dicendum, ꝙ iraſcimur cõtra illos qui alijs nocent, & vindictam appetimus, inquantum illi quibus nocetur, aliquo modo ad nos pertinent vel per aliquam affinitatem, vel per amicitiam, vel ſaltem per communionem naturæ.

Ad 3[m] dicendũ, quòd id, in quo maxime ſtudemus, reputamus eſſe bonum noſtrũ: & ideo cum illud deſpicitur, reputamus nos quoq; deſpici, & arbitramur nos læſos.

Ad 4[m] dicẽdum, ꝙ tunc aliquis tacẽs ad irã prouocat iniuriãtem, qñ vr̃ ex contemptu tacere, quaſi paruipendat alterius irã: ipſa autẽ paruipenſio quidam actus eſt.

Articvlvs II.

Vtrum ſola paruipenſio, vel deſpectio ſit motiuum iræ.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ non ſola paruipenſio, vel deſpectio ſit motiuũ iræ. Dicit.n. Damaſ.* quòd iniuriã paſſi, vel æſtimãtes pati, iraſcimur: ſed hõ poteſt iniuriã pati ẽt abſque deſpectu, vel paruipẽſiõe. ergo nõ ſola paruipenſio eſt iræ motiuum.

§ 2 Præt. Eiuſdem eſt appetere honorem, & contriſtari de paruipenſione: ſed bruta animalia nõ appetunt honorem. ergo nõ contriſtantur de paruipẽſiõe, & tñ in eis prouocatur ira propter hoc, quòd vulnerãtur, ut dicit Philoſophus in 3. Ethi.* ergo nõ ſola paruipenſio videtur eſſe motiuum iræ.

§ 3 Præt. Philoſophus in 2. Rhet.* ponit multas alias cauſas iræ, puta obliuionem, & exultationem in infortunijs, denuntiationem malorum, impedimentum conſequẽdæ propriæ voluntatis. non ergo ſola paruipenſio eſt prouocatiuum iræ.

Sed contra eſt, qđ Philoſoph. dicit in 2. Rhe.* ꝙ ira eſt appetitus cum triſtitia punitiõis propter apparentẽ paruipenſionem non conuenienter factam.

Respon. Dicendum, quòd oẽs cauſæ iræ reducuntur ad paruipenſionem. Sunt enim tres ſpecies paruipenſionis, vt dr̃ in 2. Rhet.* .ſ. deſpectus, epireaſmus idest, impedimentum voluntatis implendæ, & cõtumeliatio: & ad hæc tria oĩa motiua iræ reducũtur. cuius rõ poteſt accipi duplex. Prima eſt, quia ira appetit nocumentum alterius, inquantũ habet rationem iuſti vindicatiui: & ideo intãtũ quærit vindictam, inquantum vr̃ eſſe iuſta. Iuſta autem vindicta non fit niſi de eo, quod eſt iniuſte factum: & ideo prouocatiuum ad iram ſemper eſt aliquid ſub ratione iniuſti. vnde dicit Philoſophus in 2. Rhetorico.* ꝙ ſi homines putauerint eos qui læſerunt, eſſe iuſte paſſos, nõ iraſcuntur: non enim fit ira ad iuſtum. Contingit autem tripliciter nocumentum alicui inferri, ſcilicet, ex ignorãtia, ex paſſione, & ex electione. Tunc.n. aliquis maxime iniuſtum facit, quando ex electione, vel induſtria, vel ex certa malitia nocumentum infert, vt dicitur in 5. Ethi.* & ideo maxime iraſcimur contra illos, quos putamus ex induſtria nobis nocuiſſe. Si.n. putemus aliquos vel p ignorãtiam, vel ex paſſione nobis intuliſſe iniuriam, vel nõ iraſcimur contra eos, vel multominus. Agere.n. aliquid ex ignorantia, vel ex paſſione diminuit rationẽ iniuriæ, & eſt quodammodo prouocatiuum miſericordiæ & veniæ: illi autem q ex induſtria nocumentum inferunt, ex cõtemptu peccare videntur, & ideo contra eos maxime iraſcimur. Vnde Philoſophus dicit in 2. Rhet.* ꝙ his qui propter iram aliquid fecerunt aut nõ iraſcimur, aut minus iraſcimur: non enim propter paruipenſionem videntur egiſſe. Secunda ratio eſt, quia paruipenſio excellentiæ hominis opponitur: quæ enim homines nullo modo putant digna eſſe, paruipendunt, vt dicitur in 2. Rhet.* Ex omnibus aũt bonis noſtris aliquam excellentiam quærimus: & ideo quodcunq; nocumentum nobis inferatur, inquantum excellentiæ derogat, videtur ad paruipenſionem pertinere.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ex quacunq; alia cã aliquis iniuriam patiatur, q̃ ex contemptu, illa cã minuit rationem iniuriæ: ſed ſolus cõtemptus, vel paruipẽſio rõnem iræ auget, & iõ eſt p ſe cã iraſcẽdi.

Ad 2[m] dicendum, ꝙ licet animal brutum non appetat honorem ſub ratione honoris, appetit tamẽ naturaliter quandam excellentiã, & iraſcitur contra ea quæ illi excellentiæ derogant.

Ad 3[m] dicendum, quòd omnes illæ cauſæ ad quandam paruipẽſionem reducũtur. Obliuio.n. paruipenſionis eſt euidẽs ſignum: ea.n. quæ magna æſtimamus, magis memoriæ infigimus. Similiter ex quadam paruipenſione eſt, quòd aliquis non vereatur contriſtare aliquem, denuntiãdo ſibi aliqua triſtia. Qui etiã in infortunijs alicuius hilaritatis ſigna oſtendit, vr̃ parum curare de bono, uel malo eius. Similiter etiã q impedit aliquem a ſui propoſiti aſſecutione, non pp aliquã vtilitatem ſibi inde prouenientem, nõ vr̃ multum curare de amicitia eius: & ideo omnia talia inquantum ſunt ſigna contemptus, ſunt prouocatiua iræ.

Articvlvs III.

Vtrum excellentia iraſcentis ſit cauſa iræ.

AD tertivm ſic procedit. Videtur ꝙ excellentia alicuius non ſit cauſa, ꝙ facilius iraſcatur. Dicit.n. Philoſoph. in 2. Rhet.* ꝙ maxime aliqui iraſcuntur, cũ triſtant, vt infirmi & egẽtes, & q non hñt id qđ cõcupiſcunt: ſed oĩa iſta ad defectũ ptinere vñr. ergo magis facit pronũ ad irã defectus, q̃ excellentia.

§ 2 Præt. Philoſophus dicit ibidem,* ꝙ tunc aliqui ma-

aime

eſt diſtinguit ens a ſe cõtra ens ab alio. Sed aduerte Nouitie, ꝙ ſp ſubintelligit bonũ ſubſtratũ, alioquin pp ſe diceretur de chimęra. qđ .n. eſt bonũ non propter aliud, eſt bonũ propter ſe. Quòd ſi cõtẽdat qs, ꝙ ſumit pp ſe poſitiue, manifeſte diſtinguit bonum pp aliud contra nullum bonum. non datur.n. bonum propter ſe poſitiue, niſi fingatur aliquid quod ſit poſitiue finis ſuppſitus.

¶ Ad ſecundum dubium dico, ꝙ non video in re, aut in authore diſtinctionem ſpecificam in eſſe naturæ actuum, q paſſiones dñr in voluntate poſitorum, ſed oẽs pręter triſtitiã, ad ſupra nominatos ſeptem actus. ſ. velle, nolle, frui, intẽdere, eligere, conſentire, et vti, reduci puto. Author ſiquidẽ ſuperi* *(Infra art. 3. & 4. corp.)* in quæſt. 3. arti. 2. ad primum particulares cõditiones diſtinguere paſſiones partis ſenſitiuæ, affirmãs, oppoſitũque in parte itellectiua inſinuãs, amorem & deſideriũ in parte ſenſitiua, nõ itellectiua diſtingui ſm ſpeciẽ innuit: & ſi de delectatione in voluntate, & alijs paſſionibus idem ſenſiſſet, non poſuiſſet fruitionem ſolam ſpecie diſtinctã ab alijs actibus volũtatis: ſed tractaſſet de ea in tractatu de delectatiõe, cũ ſit eius ſpẽs. Ad naturam aũt verũ aſpiciẽdo, neſcio iram in voluntate, niſi velle vindictã: & amorẽ, niſi velle bonũ ſibi, vel alteri &c. Triſtitiã aũt ideo excepi, quia cõtraria eiuſdẽ generis ſunt, & eadẽ eſt eorũ diſciplina: ac per hoc cum delectatio in volũtate diſtinctus ſit ſpecie actus a velle, & alijs actibus, conſequens eſt vt triſtitia, quæ ei eſt cõtraria, ſit etiã ſpecie diſtinct' actus a nolle, & cæteris, nec ppterea diminutus eſt author: qm & ponendo fruitionem ſpẽm per ſe in voluntate, inſinuauit triſtitiam. oppoſitorum .n. eadem eſt diſciplina: & tractando de delectatione & triſtitia, expreſſe tradidit triſtitiam cõtrariam delectationi in volũtate, vt patet ſuperius in q. 35. & ſic ſi decem & ſeptem ſupradictis addantur hi duo actus .ſ. nolle, & triſtari, erũt in vniuerſo act' decẽ & nouem appetitus diſtincti ſpecie in eſſe naturæ, cõprehendẽdo ſub fruitione oẽm delectationẽ voluntatis.

Marginal references: * Lib. 2. Orthod. fidei c. 16. — *Cap. 8 cir. med. tom. 6 — *Ca. 2. to. 6 — * Cap. 2. in prin. tom. 6 — *Ca. 4. paulo poſt princip. tom. 6. — * Cap. 3. nõ procul a fi. tom. 6. — * Cap. 5. & 8. tom. 5. — * Ca. 3. cir. med. tom. 6 — * Cap. 2. nõ pcul a principio. tom. 6. — *Cap. 2 cir. med. tom. 6 — * Cap. 2. a med. tom. 6

xime iraſcuntur, quando in eis deſpicitur id, de quo pót eſſe ſuſpicio, quòd vel nó inſit eis, vel quòd ſit in eis debiliter: ſed cum putant ſe multú excellere in illis, in quibus deſpiciuntur, non curant, ſed prædicta ſuſpicio ex defectu prouenit. ergo defectus eſt magis cauſa quòd aliquis iraſcatur, quàm excellentia.

¶ 3 Præt. Ea quæ ad excellentiam pertinent, maxime faciunt hoíes iucundos, & bonę ſpei eſſe: ſed Philoſophus dicit in 2. Rhet.* quòd in ludo, in riſu, in feſto, in proſperitate, in conſummatione operum, in delectatione non turpi, & in ſpe optima, homines nó iraſcuntur. ergo excellentia non eſt cauſa iræ.

*Ca.3.cir. med.tom.6

Sed contra eſt, qd Philoſo. in eodem libro dicit, * quòd hoíes propter excellentiam indignantur.

*Ca.9.to.6

Respon. Dicendum, quòd cauſa iræ in eo qui iraſcitur, dupliciter accipi pót. Vno modo ſm habitudinem ad motiuum iræ, & ſic excellẽtia eſt cauſa vt aliquis de facili iraſcatur: eſt.n. motiuum irę iniuſta paruipenſio, vt dictú eſt. * conſtat autem, quòd quanto aliquis eſt excellentior, iniuſtius paruipendit in hoc, in quo excellit. & ideo illi qui ſunt in aliqua excellentia, maxime iraſcuntur, ſi paruipendantur: puta, ſi diues paruipenditur in pecunia, & rhetor in loquédo, & ſic de alijs. Alio modo pót conſiderari cá iræ in eo qui iraſcit, ex parte diſpoſitionis quæ in eo relinquitur ex tali motiuo. Manifeſtú eſt auté, quòd nihil mouet ad iram, niſi nocumentum quod cótriſtat: ea aút quę ad defectum pertinent, maxime ſunt contriſtãtia, quia homines defectibus ſubiacentes facilius læduntur. Et iſta eſt cauſa, quare hoíes qui ſunt infirmi, vel in alijs defectibus, facilius iraſcunt, quia facilius contriſtantur. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

* Arti.præ.

Ad 2m dicendum, quòd ille qui deſpicitur in eo, in quo manifeſte multum excellit, non reputat ſe aliquá iacturá pati, & ideo non contriſtatur, & ex hac parte minus iraſcitur: ſed ex alia parte inquantú indignius deſpicitur, habet maioré rationem iraſcẽdi, niſi forte reputet ſe non inuideri, vel ſubſannari propter deſpectum, ſed pp ignorantiam, vel propter aliud hmói.

Ad 3m dicendú, quòd oía illa impediunt iram, inquãtú impediút triſtitiá: ſed ex alia pte nata ſunt ꝓuocare irá, ſm qd faciunt hoíem inconueniẽtius deſpici.

Articvlvs IIII.

Vtrum defectus alicuius ſit cauſa, ut contra eum facilius iraſcamur.

Ad qvartvm ſic proceditur. Vr ꝙ defectus alicuius non ſit cá, vt cótra ipſum facilius iraſcamur. Dicit.n. Philo. in 2. Rhe. * ꝙ his qui confitentur, & pęnitent, & humiliantur, nó iraſcimur, ſed magis ad eos miteſcimus, vnde & canes non mordent eos qui reſident: ſed hoc pertinet ad paruitaté & defectú. ergo paruitas alicuius eſt cá vt minus iraſcamur.

* Cap.3.parum a prin. tom.6.

¶ 2 Præt. Nullus eſt maior defectus quàm mortis: ſed ad mortuos deſinit ira. ergo defectus alicuius non eſt cauſa prouocatiua iræ contra ipſum.

¶ 3 Præt. Nullus æſtimat aliquem paruum ex hoc, ꝙ eſt ſibi amicus: ſed ad amicos ſi nos offenderint, vel ſi nó iuuerint, magis offendimur. vñ dr in pſal. 56. Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſsé vtiq;. ergo defectus alicuius nó eſt cá vt cótra ipſú facilius iraſcamur.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 2. Rheto. * quòd diues iraſcitur contra pauperem, ſi eum deſpiciat, & principans contra ſubditum.

* Cap. 2. a med.tom.6

Respon. Dicédum, ꝙ ſicut iam ſupra dictum eſt,

Art.2.& 3.

F Indigna deſpectio eſt maxime prouocatiua iræ. Defectus igitur, vel paruitas eius contra quem iraſcimur, facit ad augmentum iræ inquantum auget indignam deſpectionem. Sicut.n. quanto aliquis eſt maior, tãto indignius deſpicitur: ita quãto aliquis eſt minor, tanto indignius deſpicit. & ideo nobiles iraſcútur ſi deſpiciant a ruſticis, vel ſapiẽtes ab inſipiẽtibus, vel dñi a ſeruis. Si vero paruitas, vel defectus diminuat deſpectioné indigná, talis paruitas non auget, ſed diminuit irá: & hoc mó illi qui pęnitẽt de iniurijs factis, & cóſitent ſe male feciſſe, & humiliãtur, & veniã petunt, mitigant iram, ſm illud Prouerb. 15. Reſponſio mollis frangit iram, inquantum.ſ. tales videntur non deſpicere, G ſed magis magnipẽdere eos, quibus ſe humiliant. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad 2m dicendum, quòd duplex eſt cauſa, quare ad mortuos ceſſat ira. Vna, quia nó poſſunt dolere & ſentire, quod maxime quærũt irati in his, quibus iraſcuntur. Alio modo, quia iam videntur ad vltimum malorum perueniſſe: vnde etiam ad quoſcunque grauiter læſos ceſſat ira, inquantum eorum malum excedit menſuram iuſtæ retributionis.

Ad 3m dicendum, quòd etiam deſpectio quæ eſt ab amicis, videtur eſſe magis indigna: & ideo ex ſimili cauſa magis iraſcimur contra eos ſi deſpiciãt vel nocendo, vel non iuuando, ſicut & contra minores.

H

QVAESTIO XLVIII.

De effectibus iræ, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandú eſt de effectibus iræ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ira cauſet delectationem.
¶ Secũdo, Vtrum maxime cauſet feruorem in corde.
¶ Tertio, Vtrum maxime impediat rationis vſum.
¶ Quarto, Vtrum cauſet taciturnitatem.

I

Articvlvs primvs.

Vtrum ira cauſet delectationem.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ ira nó cauſet delectationem. Triſtitia enim delectationem excludit: ſed ira eſt ſemper cum triſtitiã, quia vt dicitur in 7. Eth. * Omnis qui facit aliquid propter iram, facit triſtatus. ergo ira non cauſat delectationé.

* Cap.6. parum a med.

¶ 2 Præt. Phil. dicit in 3. * Eth. ꝙ punitio quietat impetú iræ, delectatioeé pro triſtitia faciens: ex quo poteſt accipi, ꝙ delectatio irato ꝓuenit ex punitione, punitio aút excludit irá. ergo adueniente delectatione, ira K tollit. non eſt ergo effectus delectationi coniunctus.

* Cap.5 in med.tom.5

¶ 3 Præt. Nullus effectus impedit cauſam ſuam, cú ſit ſuæ cauſæ conformis: ſed delectationes impediút irá, vt dr in 2. Rhet. * ergo delectatio non eſt effectus iræ.

* Cap.3.to. 6.c. 11. med.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus in eodem * libro inducit prouerbium, Quòd ira multo dulcior melle diſtillante in pectoribus virorum creſcit.

* Cap. 2. parum a princip. tom.6.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in 7. Eth. * Delectationes maxime ſenſibiles & corporales, ſunt medicinæ quædam contra triſtitiam: & ideo quanto p delectationem contra maioré triſtitiam, vel anxietatem remedium præſtatur, tanto delectatio magis percipitur: ſicut patet, ꝙ qñ aliquis ſitit, delectabilior fit ei potus. Manifeſtum eſt autem ex * prędictis, quòd motus iræ inſurgit ex aliqua illata iniuria cótriſtante.

* Cap. 12. tom.5.

* q.47.ar.2

ſtāte, cui quidem triſtitiæ remedium adhibetur ꝑ vio dictam: & ideo ad præſentiam vindictæ delectatio ſequitur, & tanto maior, quanto maior fuit triſtitia. Si igitur vindicta fuerit præſens realiter, fit perfecta delectatio, quæ totaliter excludit triſtitiā, & ꝑ hoc quietat motū irę: ſed antequā vindicta ſit pręſens realiter, fit iraſcenti præſens dupliciter. Vno mō ꝑ ſpem, quia nullus iraſcitur niſi ſperās vindictā, vt ſupra dictum eſt.* Alio mō, ſm cootinuam cogitationem: vnicuiq; .n. cōcupiſceoti eſt delectabile immorari in cogitatione eorū quæ concupiſcit: pp qđ ēt imaginationes ſomniorum ſunt delectabiles. & iō cum iratus multū in aīo ſuo cogitet de vindicta, ex hoc delectaṫ: tn̄ delectatio oō eſt pfecta, q̄ tollat triſtitiā, & ꝑ cōſequens iram.

* q.46. ar.1

Ao PRIMVM ergo dicendum, ꝙ non de eodē iratus triſtatur, & gaudet: ſed triſtatur de illata iniuria, delectatur aūt de vindicta cogitata & ſperata. vn̄ triſtitia ſe habet ad iram ſicut principium, ſed delectatio ſicut effectus, vel terminus.

Ao 2^m ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de delectatiooe, quæ cauſatur ex reali præſeotia viodictæ, quæ totaliter tollit iram.

Ao 3^m dicendum, ꝙ delectationes præcedentes impediunt ne ſequatur triſtitia, & per cooſequens impediunt irā: ſed delectatio de vindicta, conſequiṫ ipſam.

ARTICVLVS II.

Vtrum ira maxime cauſet feruorem in corde.

Veri.q. 26. ar.3.c.ſi.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videṫ ꝙ feruor noo ſit maxime effectus irę. Feruor .n. ſicut ſupra dictum eſt, pertinet ad amorem: ſed amor, ſicut * ſupra dictum eſt, principium eſt & cauſa omniū paſſionum. cum ergo cauſa ſit potior effectu, videtur ꝙ ira non faciat maxime feruorem.

* q.28.ar.4

¶ 2 Præt. Illa, quæ de ſe excitant feruorem, per temporis aſſiduitatem magis aogētur, ſicut amor diuturnitate cooualeſcit: ſed ira per tractū temporis debilitaṫ. dicit .n. Philoſoph. in 3. Rhetor.* ꝙ tempus quietat iram. ergo ira non proprie cauſat feruorem.

* Ca.3 poſt me. tom. 6.

¶ 3 Præt. Feruor additus feruori augmentat feruorē: ſed maior ira ſuperueniēs facit iram miteſcere, vt Philoſoph. dicit in 2. Rhe.* ergo ira noo cauſat feruorē.

* Cap. 5. a me. tom.6.

SEO CONTRA eſt, qđ * Dam. dicit, ꝙ ira ē feruor eī*, q circa cor eſt, ſanguinis ex euaporatiooe fellis fiēns.

* Dam.lib. 2. fidei Orthod. c. 16. in princ.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut* dictum eſt, corporalis tranſmutatio, quæ eſt in paſſionibus aīæ, proportionatur motui appetitus. Manifeſtum eſt aūt, ꝙ quilibet appetitus etiam oaturalis, fortius tendit in id, qđ eſt ſibi contrarium ſi fuerit pręſens: vnde videmus, ꝙ aqua calefacta magis congelatur, quaſi frigido vehementius in calidum agēte. Motus aūt appetitiuus iræ cauſatur ex aliqua iniuria illata, ſicut ex quodam cootrario iniacente: & ideo appetitus potiſſime tēdit ad repellendom iniuriam ꝑ appetitū vindictæ, & ex hoc ſequitur magna vehemētia & impetuoſitas in motu iræ. Et quia motus iræ ooo eſt ꝑ modum retractionis, cui proportionatur frigus, ſed magis per modum inſecutionis, cui proportionatur calor, conſequēter fit motus iræ cauſatiuus cuiuſdā feruoris ſanguinis & ſpirituum circa cor, quod eſt inſtrumentum paſſionū animę. & exinde eſt, ꝙ propter magnam perturbationem cordis, quæ eſt in ira, maxime apparent in iratis indicia quædā in exteriorib⁹ mēbris. vō Greg.* dicit in 5. Moral. Irę ſuę ſtimulis accēſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi, & oequaquā recognoſcuntur noti, ore quidē clamorē format, ſed ſenſus qd loquaṫ, ignorat.

* q.44.ar.1

* Ca.31.circa med.

Ao PRIMVM ergo dicendū, ꝙ amor ipſe oon ita ſentitur, niſi cum eū prodit indigētia, vt Aug. dicit in 10.* de Trin. Et ideo qn̄ homo patitur detrimentum amatæ excellētiæ pp iniuriam illatam, magis ſentitur amor: & ideo feruentius cor mutatur ad remouendū impedimentum rei amatæ, vt ſic feruor ipſe amoris ꝑ iram creſcat, & magis ſentiatur. Et m̄ feruor qui conſequitur calorem. alia ratione pertioet ad amorē, & ad iram. Nā feruor amoris eſt cum quadam dulcedioe & leoitate. eſt .n. in bonum amatū: & ideo aſſimilatur calori aeris & ſanguinis, pp quod ſanguinei ſunt magis amatiui: & dr̄, ꝙ cogit amare iecur, in quo fit quædam generatio ſanguinis. Feruor aūt irę eſt cum amaritudine ad conſumendum, quia tendit ad punitionem cootrarij, vnde aſſimilatur calori ignis & cholerę: & propter hoc Damaſce.* dicit, quòd procedit ex euaporatione fellis, & fellea oominatur.

* Circa fin. lib. tom.3.

* Lib.2. Orthod. fidei, cap.16.

Ao 2^m dicendum, ꝙ omne illud, cuius cauſa ꝑ tempus diminuitur, oeceſſe eſt ꝙ tēpore debilitetur. Manifeſtum eſt autem ꝙ memoria tempore diminuitur: quę .n. antiqua ſunt, a memoria de facili excidoot. Ira autem caoſatur ex memoria ioiurię illatę, & ideo cauſa iræ ꝑ tempus diminuitur paulatim, quouſque totaliter tollatur. Maior etiam vr̄ iniuria qn̄ primo ſentitur, & paulatim diminuitur eius æſtimatio, ſm qđ magis receditur a præſenti ſenſu iniuriæ. Et ſimiliter etiam eſt de amore, ſi amoris cauſa remaneat in ſola memoria. vnde Philoſo. dicit in 8. Ethi.* quòd ſi diuturna fiat amici abſentia, videtur amicitiæ obliuionē facere: ſed in pręſentia amici ſemper per tempus multiplicatur cauſa amicitię, & ideo amicitia creſcit. Et ſimiliter eſſet de ira, ſi continue multiplicaretur cauſa ipſius: m̄ hoc ipſum, quòd ira cito conſumitur, atteſtatur vehementi furori ipſius. Sicut enim ignis magnus cito extioguitur conſumpta materia, ita etiam ira propter ſuam vehementiam cito deficit.

* Cap.5. nō ꝑcul a princip.

Ao 3^m dicendum, quòd oīs virtus diuiſa in plures partes, diminuiṫ: & ideo qn̄ aliquis iratus alicui, iraſcitur poſtmodū alteri, ex hoc ipſo diminuitur ira ad primū, & præcipue ſi ad ſm fuerit maior ira. nam iniuria q̄ excitauit irā ad primū, videbitur cōparatiooe ſcdæ iniuriæ, quæ æſtimaṫ maior, eſſe parua, vel oulla.

ARTICVLVS III.

Vtrum ira maxime impediat rationis uſum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ ira non impediat rationem. Illud .n. qood eſt cum rōne, non vr̄ eſſe rationis impedimentū: ſed ira eſt cū rōne, vt dicitur in 7. Eth.* ergo ira non impedit ratiooem.

Infra art. 4 cor. Et 2. 2. q.41. arti.2 ad 3. & q.ō. 157. artic.4 cor. Et mal. q. 12. art.1.

* Li.7. Eth. c.6. cir. pri.

¶ 2 Præt. Quanto magis impeditur rō, tanto diminuitur manifeſtatio: ſed Philoſophus dicit in 7. Ethic.† quòd iracundus non eſt inſidiator, ſed manifeſtus. ergo ira non videtur impedire vſum rationis, ſicut concupiſcentia quæ eſt ioſidioſa, vt ibidem * dicitur.

† Li.7. Eth. c.6. cir. me.

* Loco nūc dicto.

¶ 3 Præt. Iudicium rationis euidentius fit ex adiunctiooe cootrarij. quia cootraria iuxta ſe poſita magis eluceſcunt: ſed ex hoc etiā creſcit ira. dicit enim Philoſoph. in 2. Rhe.† quòd magis hoīes iraſcuoṫ, ſi cootraria præexiſtūt, ſicut honorati ſi dehoooreṅṫ, & ſic de alijs. ergo ex eodem ira creſcit, & iudicium rationis adiouatur. non ergo ira impedit iudicium rōois.

† Li.2 Rheto.c.2. poſt me. tom.6.

SEO CONTRA eſt, quod Grego.* dicit in 5. Moral. quòd ira intelligentiæ lucem ſubtrahit, cum mentem

* Lib.5. moral.c.31. circa princip.

tem permouendo confundit.

Respon. Dicendum, ꝙ mens vel ratio, quãmuis non vtatur organo corporali in ſuo proprio actu, tñ quia indiget ad ſui actum quibuſdam viribus ſenſitiuis, quorũ actus impediũtur corpore perturbato, neceſſe eſt quòd perturbationes corporales etiam iudicium rationis impediant, ſicut patet in ebrietate & ſomno. *Dictum eſt autem, ꝙ ira maxime facit perturbationem corporalem circa cor, ita vt etiam vſq; ad exteriora mẽbra deriuetur: vnde ira inter cæteras paſſiones manifeſtius impedit iudicium rationis, ſecundũ illud pſal. 30. Conturbatus eſt in ira oculus meus. (Art. praec.)

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ a ratione eſt principiũ iræ quãtum ad motum appetitiuũ, qui eſt formalis in ira: ſed perfectum iudicium rationis paſſio iræ præoccupat, quaſi non perfecte rõnem audiens pp commotionem caloris velociter impellentis, quæ eſt materialis in ira: & quãtum ad hoc impedit iudicium rõnis.

Ad 2m dicendum, ꝙ iracundus dicitur eſſe manifeſtus, nõ quia manifeſtũ ſit ſibi quid facere debeat, ſed quia manifeſte operatur non quærẽs aliquam occultationem, quod partim contingit propter impedimentum rõnis, quę non põt diſcernere quid ſit occultandum, & quid manifeſtãdum, nec etiam excogitare occultãdi vias: partim vero eſt ex ampliatiõe cordis, quæ pertinet ad magnanimitatẽ, quam facit ira. vñ & de magnanimo Philoſophus dicit in 4. Eth.* ꝙ eſt manifeſt* oditor, & amator: & manifeſte dicit, & opat. Cõcupiſcentia aũt dicitur eſſe latẽs, & inſidioſa: quia vt plurimũ delectabilia, quæ cõcupiſcuntur, hñt turpitudinem quãdam, & mollitiem, in quibus hõ vult latere: in his aũt quæ ſunt virilitatis & excellentiæ, cuiuſmodi ſunt vindictæ, quærit hõ manifeſtus eſſe. (Ca.3.a me.)

Ad 3m dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* Motus iræ a ratione incipit: & ideo ſm idem appoſitio contrarij ad cõtrarium adiuuat iudicium rationis, & auget irã. Cũ enim aliquis habet honorem, vel diuitias, & poſtea incurrit alicuius detrimentum, illud detrimentũ apparet maius, tum propter vicinitatem contrarij: tũ quia erat inopinatum, & ideo cauſat maiorem triſtitiam. Sicut etiam magna bona ex inopinato venientia cauſant maiorem delectationem: & ſecundũ augmentũ triſtitiæ præcedentis, cõſequenter auget & ira. (q.46.art.4.)

Articvlvs IIII.

Vtrum ira maxime cauſet taciturnitatem.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ ira non cauſet taciturnitatem. Taciturnitas enim locutioni opponitur: ſed per crementum iræ vſq; ad locutionem peruenitur, vt patet per gradus irę, quos Dominus aſſignat Matth. 5. dicens: Qui iraſcitur fratri ſuo: & qui dixerit fratri ſuo, Racha: & q dixerit fratri ſuo, fatue. ergo ira non cauſat taciturnitatem.

¶ 2 Præt. Ex hoc ꝙ cuſtodia rationis deficit, contingit ꝙ homo prorumpat ad verba inordinata. vnde dicitur Prouerb. 25. Sicut vrbs patens, & abſq; muro rũ ambitu: ita vir qui non poteſt cohibere in loquendo ſpiritum ſuum: ſed ira maxime impedit iudicium rationis, vt dictum eſt.* ergo facit maxime profluere in verba inordinata. non ergo cauſat taciturnitatem. (Articu. 3.)

¶ 3 Præt. Matth. 12. dſ, Ex abũdantia cordis os loquitur: ſed p irã cor maxime perturbaꝭ, vt dictũ eſt. ergo maxime cauſat locutionẽ. non ergo cãt taciturnitatẽ.

Sed contra eſt, qđ Greg. dicit in 5. Mora.* ꝙ ira p ſilẽtium clauſa, intra mentem vehementius æſtuat. (Cap.31.nõ procul.a fi.)

Respon. Dicendum, ꝙ ira, ſicut iam dictum eſt,* & cum ratione eſt, & impedit rationem: & ex vtraq; parte poteſt taciturnitatem cauſare. Ex parte quidem rationis, qũ iudicium rationis intantum viget, ꝙ etſi non cohibeat affectum ab inordinato appetitu vindictæ, cohibet tñ linguam ab inordinata locutiõe. vn de Grego.* in 5. Moral. dicit: Aliquãdo ira perturbato animo, quaſi ex iudicio ſilentium inducit. Ex parte vero impedimenti rationis, quia ſicut dictũ eſt,* perturbatio iræ vſque ad exteriora membra perducitur, & maxime ad illa membra, in quibus expreſſius relucet veſtigium cordis, ſicut in oculis, & in facie, & in lingua: vnde, ſicut dictũ eſt,* lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi. Poteſt ergo eſſe tanta perturbatio iræ, quòd omnino impediatur lingua ab vſu loquendi, & tunc ſequitur taciturnitas. (Art. praec.; Cap. 31.a med.; Artic. 2.; Artic. 2.)

G

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ augmentum iræ quãq; eſt vſq; ad impediendum rationem a cohibitione linguæ: quãq; autem vltra procedit vſq; ad impediẽdum motum linguæ, & aliorum membrorum exteriorum. Et per hoc etiam patet ſolutio ad 2m.

An 3m dicendum, ꝙ perturbatio cordis quãq; poteſt ſuperabundare vſq; ad hoc, ꝙ per inordinatum motum cordis impediatur motus exteriorum membrorum, & tũc cauſatur taciturnitas & immobilitas exteriorum membrorũ, & quãq; etiam mors. Si autem non fuerit tantã perturbatio, tunc ex ſuperabundantia perturbationis cordis ſequitur oris locutio.

H

QVAESTIO XLIX.

De habitibus in generali, quo ad eorum ſubſtantiam, in quatuor articulos diuiſa.

Post actus & paſſiones conſiderandũ eſt de principijs humanorũ actuũ. Et primo de principijs intrinſecis. Secundo, de principijs extrinſecis. Principium aũt intrinſecum eſt potẽtia & habitus: ſed quia de potẽtijs in prima parte dictũ eſt,* nũc reſtat de habitib* cõſiderãdũ. Et primo quidẽ in generali. Secũdo vero de virtutib* & vitijs, & huiuſmodi alijs habitibus, q̃ ſunt humanorum actuum principia. (p.p.q.77.)

I

Circa ipſos aũt habitus in generali, quatuor conſideranda ſunt.

¶ Primo quidem, De ipſa ſubſtãtia habituum.

K

¶ Secũdo, De ſubiecto eorum.

¶ Tertio, De cã generationis augmẽti & corruptionis ipſorum.

¶ Quarto, De diſtinctione ipſorũ.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ habitus ſit qualitas.

¶ Secũdo, Vtrum ſit determinata ſpecies qualitatis.

¶ Tertio, Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

¶ Quarto, De neceſſitate habitus.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimanonæ Articulũ primum.*

In corp. artic. 1. q. 49. diſcutienda eſſet natura habitus ꝑ dicamẽti & poſtprædicamẽti: ꝙ quia alterius negotij, ideo vel ad particularem quæſtionem, vel ad ſecundum Metaph. ſpectabit. propoſito enim præſenti ſat eſt habitũ diſcutere, de quo eſt ſermo, cuius diffinitio ex 5. Metaph. affertur in litera. ſ. quòd eſt diſpoſitio qua bene, vel male diſponitur diſpoſitum ſecũdum ſe, vel ad alterum: quã diffinitionem mandabis memoriæ, & figes in ea aciem intelligẽtiæ: quoniam ex ea videbis tot habitos cõditiones, quot natura illius illucẽſcet, vt patebit.

¶ In reſponſione ad 3. ſ eodem, incipe ex iam dicta diffinitione colligere. ex eo namque quòd habitus eſt diſpoſitio, & diſpoſitio eſt ordo habentis partes & c. conſequẽs eſt, quòd habitus ſit ordo habẽtis partes. cum autem audis ordinem, non intelligas reſpectum ordinis, ſed extradicẽtur

t.di.3. q.5. ad 5. Et 2. diſ.24.ar.1. & 2. q. 3. cor. Et veri. q. 20 art.2. cor.

* lib. 83. q. q. 73. circa princip.cor.

radicem. eſt.n.qualitas habens talem ordinem: diſpoſitionis quippe nomen a poſitione ordinata partium deriuatum uidetur, & propterea a partibus quantitatiuis, quib' primo conuenit poſitio, nõ ſolum ad partes ſpiritnales, ſed ad habẽtem partes tranſumptum eſt: vnde non uidetur, quòd eſt ordo partium, ſed habentis partes. Et quis non ſit opus omnes diſpoſitionis modos ſaluare in habitu, ſicut nec omnes animalis ſpecies in homine: vt adductus tamen in litera Simplicius dicit, omnes ſaluantur in habitu pro quſto omnis habitus uel eſt habentis partes corporales, ſicut pulchritudo, ſanitas, macies, & huiuſmodi: uel partes.ſ. partialia requiſita, aut in potentia, ut contingit in habentibus ſcientiã, uel uirtutem imperfectam: aut in actu, ut contingit in habentibus perfecte. illi enim in potentia habent ea quę requiruntur ad ſcientiam aut prudentiam, iſti vero iam poſſident.

In' prædic. qualitat. Tex.24. tomo 3.

† In prædimen. qualitatis. tom. 1

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum habitus ſit qualitas.

AD PRIMVM ſic pceditur. Videtur q habitus non ſit qualitas. Dicit.n. Aug. in li.83.q.* q hoc nomẽ habitus, dictũ eſt ab hoc verbo, habere: ſed habere nõ ſolũ pertinet ad qualitatẽ, ſed ad alia genera, dicimur enim habere quantitatem, & pecuniam, & alia hmõi. ergo habit' nõ eſt qualitas.

¶ 2 Præt. Habitus ponitur vnum prædicamentum, vt patet in libro Prædicamentorum: ſed vnum prædicamentum non continetur ſub alio. ergo habitus nõ eſt qualitas.

¶ 3 Præt. Omnis habitus eſt diſpoſitio, vt *dicitur in Pręedicamentis: ſed diſpoſitio eſt ordo habẽtis partes, vt dicitur in 5 * Metaph. hoc aũt pertinet ad pręedicamentum ſitus. ergo habitus non eſt qualitas.

SED CONTRA eſt, qđ Philoſophus dicit in† Prædicamẽtis, q habit' ẽ qualitas de difficili mobilis.

RESPON. Dicendũ, q hoc nomen habitus, ab habendo eſt ſumptum, a quo quidem nomen habitus dupliciter deriuatur. Vno quidem modo, ſecundum qđ homo, vel quæcunq; alia res dicitur aliquid habere: alio modo, ſecundũ quod aliqua res aliquo modo habet ſe in ſeipſa, vel ad aliqđ aliud.

C Circa primum conſiderandum eſt, quòd habere, ſecundum quod dicitur reſpectu cuiuſcunq; quod habetur, cõe eſt ad diuerſa genera. vnde Philoſophus inter poſtprædicamenta, habere ponit, quę.ſ. diuerſa rerum genera conſequũtur: ſicut ſunt Oppoſita, & Prius, & Poſterius, & alia huiuſmodi. Sed inter ea quæ habentur, talis videtur eſſe diſtinctio, q quædam ſunt, in quibus nihil eſt medium inter habẽs, & id quod habetur: ſicut inter ſubiectum & qualitatem, vel quãtitatem, nihil eſt medium. quædam.n. ſunt, in quibus non eſt aliqđ medium inter vtrunque, ſed ſola relatio, ſicut dicitur aliquis habere ſocium vel amicum: quędã vero ſunt, inter quæ eſt aliquid medium, non quidem actio, vel paſſio, ſed aliquid per modũ actionis vel paſſionis, prout.ſ. vnum eſt ornans vel regẽs, & aliud ornatum aut rectum. vnde Philoſophus dicit in 5.* Metaph. q habitus dicitur tanquàm actio quædam habentis & habiti, ſicut eſt in illis, quæ circa nos habemus: & iõ in his cõſtituitur vnum ſpeciale genus rerum, quod dicitur prædicamentum habitus, de quo dicit Philoſophus in 5.* Metaph. q inter habentem indumentũ, & indumentum quod habetur, eſt habitus medius. Si aũt ſumatur habere, prout res aliqua dicitur quodam modo ſe habere in ſeipſa, vel ad aliquid aliud, cum iſte modus ſe habendi ſit ſm aliquã qualitatem, hoc modo habitus quædam qualitas eſt, de qua Philoſophus in 5.* Metaph. dicit, quòd habitus dicitur diſpoſitio, ſecũdum quam bene, vel male diſponitur diſpoſitum, & aut ſecundum ſe, aut ad aliud, vt ſanitas habitus quidam eſt: & ſic loquimur nunc de habitu. vnde dicendum eſt, quòd habitus eſt qualitas.

Tex.25. tomo 3.

Loco nunc dicto.

Tex.25. tomo 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de habere cõmuniter ſumpto: ſic enim eſt commune ad multa genera, vt * dictum eſt. — In corp. ar.

AD 2m dicendum, quòd ratio illa procedit de habitu, ſecundum quod intelligitur aliquid medium inter habens, & id quod habetur: ſic enim eſt quoddam prædicamentum, vt * dictum eſt. — In corp. ar.

AD 3m dicendum, q diſpoſitio quidem ſemper importat ordinem alicuius habentis partes: ſed hoc contingit tripliciter, vt ſtatim ibidem Philoſophus *ſubdit, ſ. aut ſecundum locum, aut ſecundum potentiam, aut ſecundum ſpeciem, in quo, vt Simplicius dicit in* commento Prædicamentorum, comprehendit omnes diſpoſitiones, corporales quidem in eo, quod dicit ſecundũ locum, & hoc pertinet ad prædicamentum ſitus, qui eſt ordo partium in loco: qđ autẽ dicit ſecundum potentiã, includit illas diſpoſitiones, quæ ſunt in præparatione & idoneitate nõdum perfecte, ſicut ſciẽtia & virtus inchoata: qđ autem dicit ſecundum ſpeciem, includit perfectas diſpoſitiones, quæ dicuntur habitus, ſicut ſcientia & virtus complete.

Tex.24. tomo 3.

In prædic. qualitat.

ARTICVLVS II.

Vtrum habitus ſit determinata ſpecies qualitatis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q habitus non ſit determinata ſpecies qualitatis: quia vt* dictum eſt, habitus ſm qđ eſt qualitas, dicitur diſpoſitio ſecundum quam bene, aut male diſponitur diſpoſitum: ſed hoc contingit ſecundum quamlibet qualitatem. nam & ſecundum figuram cõtingit aliquid bene, vel male eſſe diſpoſitum: & ſimiliter ſm calorem & frigus, & ſecũdum omnia huiuſmodi. ergo habitus non eſt determinata ſpecies qualitatis.

D

¶ 2 Præt. Philoſophus in* Prædicamentis, caliditatem & frigiditatem dicit eſſe diſpoſitiones, vel habitus, ſicut ægritudinem & ſanitatem: ſed calor & frigus ſunt in tertia ſpecie qualitatis. ergo habitus, vel diſpoſitio non diſtinguuntur ab alijs ſpeciebus qualitatis.

¶ 3 Præt. Difficile mobile non eſt differẽtia pertinens ad genus qualitatis, ſed magis ptinet ad motũ, vel paſſionem: nullũ autem genus determinatur ad ſpeciem per differẽtiã alterius generis, ſed oportet differẽtias per ſe aduenire generi, vt Philoſoph' dicit in 7.* Metaph. ergo cũ habitus dicatur eſſe qualitas difficile mobilis, videt q non ſit determinata ſpecies qualitatis.

E

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in * Prædicamentis, quòd vna ſpecies qualitatis eſt habitus & diſpoſitio.

RESPON. Dicendum, quòd Philoſophus in * Prædicamentis

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimænonæ Articulum ſecũdũ.*

IN arti.2. eiuſdem quæſtionis aduerte, quòd illa uerba in corpore; Modus autem ſiue determinatio ſubiecti ſecundum eſſe accidentale poteſt accipi uel in ordine ad naturam &c. ſi ſumantur uniuerſaliter abſolute, inſolubilis apparet quæſtio, quomodo ſit ſufficiens hæc diſtinctio, cum qualitas ipſa determinet ſubiectum ſecũdum eſſe accidentale, nec minus habet rationẽ modificantis & determinantis, quàm ſecunda ſpecies qualitatis. Si uero nõ ſumantur uniuerſaliter quidem, ſed limitate ſub antedictis uerbis. ſ. quòd qualitas importat quendã modum ſubſtantiæ, & quandam determinationẽ ſecundum aliquam menſuram, ceſſant obiecta: quoniam ſermo non eſt niſi de quadã determinatione accidentali, quæ commune nomen accidentalis differentiæ, qualitatem ſcilicet, ſibi uſurpauit.

¶ In reſponſione ad primum in eodem articulo habes quantum operetur ly, bene, uel male, in diffinitione habitus poſitum.

At. præced.

In prædic. qualitat. tomo 1.

Tex. 42. & 43. tom. 3.

In prædic. qualitat. tomo 1.

In prædic. qualit. to. 1

ponit inter quatuor ſpecies qualitatis, primam, diſpoſitionem & habitum, quarum quidé ſpecierum differentias ſic aſſignat Simplicius in commento* Prædicamentorum dicens, ꝙ qualitatum quædam ſunt naturales, quæ ſm naturam inſunt & ſemper, quædam autem ſunt aduentitiæ, quę ab extrinſeco efficiuntur, & poſſunt amitti: & hæ quidem quę ſunt aduentitię, ſunt habitus & diſpoſitiones ſecundum facile & difficile amiſſibile differentes: naturalium autem qualitatum quędam ſunt ſecundum id, quod aliquid eſt in potentia, & ſic eſt ſecunda ſpecies qualitatis: quędam vero ſecundum quod aliquid eſt in actu, & hoc vel in profundum, vel ſm ſuperficiem, ſi in profundum quidem, ſic eſt tertia ſpecies qualitatis: ſecundum vero ſuperficiem eſt quarta ſpecies qualitatis, ſicut figura & forma, quæ eſt figura animati. Sed iſta diſtinctio ſpecierũ qualitatis inconueniens videtur. ſunt enim multæ figuræ & qualitates paſſibiles non naturales, ſed aduentitiæ: & multæ diſpoſitiones non aduentitiæ, ſed naturales, ſicut ſanitas & pulchritudo, & huiuſmodi, & pp hoc non conuenit ordini ſpecierum: ſemper.n. quod naturalius eſt, prius eſt. Et ideo aliter accipiéda eſt diſtinctio diſpoſitionum, & habituum ab alijs qualitatibus. ꝓprie.n. qualitas importat quédam modum ſubſtantię: modus aũt eſt, vt dicit* Aug. ſuper Gen. ad literá, quem menſura præfigit: vnde importat quandá determinationem ſm aliquam menſuram. & ideo ſicut id, ſecundum quod determinatur potentia materię ſm eſſe ſubſtátiale, dicitur qualitas, quæ eſt differentia ſubſtantię: ita id, ſm qđ determinatur potentia ſubiecti ſm eſſe accidentale, dicitᶜ qualitas accidentalis, quæ eſt etiam quædam differentia, vt patet per Philoſophum in 5.* Metaph. Modus autem ſiue determinatio ſubiecti ſm eſſe accidentale, poteſt accipi vel in ordine ad ipſam naturam ſubiecti, vel ſm actionem & paſſionem, quæ conſequuntur principia naturę, quæ ſunt materia & forma, vel ſm quantitatem. ſi autem accipiatur modus, vel determinatio ſubiecti ſecundum quátitatem, ſic eſt quarta ſpecies qualitatis. Et quia quantitas ſm ſui rationem eſt ſine motu, & ſine ratione boni & mali: ideo ad quartam ſpeciem qualitatis nó pertinet, ꝙ aliquid ſit bene vel male, cito vel tarde tranſiens. Modus autem ſiue determinatio ſubiecti ſm actionem & paſſionem attenditur in ſecũda, vel tertia ſpecie qualitatis: & ideo in vtraq; conſideratur, ꝙ aliquid facile vel difficile fiat, vel quòd ſit cito tranſiens, aut diuturnum: nó autem cõſideratur in his aliquid pertinens ad rationem boni, vel mali: quia motus & paſſiones non habent rationem finis. Bonum autem & malum dicitur per reſpectum ad finem: ſed modus & determinatio ſubiecti in ordine ad naturam rei, pertinet ad primam ſpeciem qualitatis, quæ eſt habitus & diſpoſitio. Dicit .n. Philoſophus in 7.* Phyſ. loquens de habitibus animæ & corporis, ꝙ ſunt diſpoſitiones quædam perfecti ad optimum: dico aũt perfecti, qđ eſt diſpoſitum ſm naturá. Et quia ipſa forma & natura rei eſt finis, & cuius cauſa fit aliquid, vt dicitur in 2.* Phyſ. ideo in prima ſpecie cõſideratur & bonum, & malum: & etiá facile, & difficile mobile ſecundum qđ aliqua natura eſt finis generationis & motus. vnde in 5.* Metaphyſ. Philoſophus diffinit habitum, ꝙ eſt diſpoſitio ſm quam aliquis diſponitur bene, vel male, & in 2. Eth. dicit, ꝙ habitus ſunt, ſecundum quos ad paſſiones nos habem⁹ bene, vel male. Quádo .n. eſt modus conueniens naturæ rei, tunc habet rationem boni:

In prædic. qualitatis.

Lib. 4. cap. 3. in medio tom. 3.

Tex. 19. tomo 3.

Tex. 17. & 18. tom. 2.

Tex. 23. tomo 2.

* Tex. 25. tom. 3

Cap. 5. tomo 5.

F quando auté non conuenit, tunc habet rationem mali. & quia natura eſt id, quod primum conſideratur in re: ideo habitus ponitur prima ſpecies qualitatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ diſpoſitio ordinem quendam importat, vt* dictum eſt. vnde non dicitur aliquis diſponi per qualitatem, niſi in ordine ad aliquid: & ſi addatur bene vel male, quod pertinet ad rationem habitus, oportet quod attendatur ordo ad naturam, quę eſt finis. vnde ſecũdum figuram, vel ſecundum calorem, vel frigus nó dicitur aliquis diſponi bene vel male, niſi ſecundum ordinem ad naturá rei, ſecundum quod eſt conueniens, vel non conueniens: vnde & ipſæ figuræ, & paſſibiles qualitates, G ſecundum quod conſiderantur vt conuenientes, vel non conuenientes naturæ rei, pertinent ad habitus, vel diſpoſitiones. Nam figura prout conuenit naturæ rei, & color, pertinent ad pulchritudinem: calor autem & frigus ſecundum quod conueniunt naturæ rei, pertinent ad ſanitatem: & hoc modo caliditas & frigiditas ponunᶜ a Philoſopho in prima ſpecie qualitatis. Vnde patet ſolutio ad ſecundum, licet a quibuſdam aliter ſoluatur, vt Simplicius dicit in commento* Prædicamentorum.

AD 3ᵐ dicendum, quòd iſta differentia, difficile mobile, non diuerſificat habitum ab alijs ſpeciebus qualitatis, ſed a diſpoſitione: diſpoſitio autem dupliciter accipitur. H Vno modo, ſecundũ quod eſt genus habitus: nam in 5.* Metaph. diſpoſitio ponitur in diffinitione habitus. Alio modo, ſecundum quod eſt aliquid cõtra habitum diuiſum: & poteſt intelligi diſpoſitio proprie dicta condiuidi contra habitum dupliciter. Vno modo, ſicut perfectum & imperfectum in eadem ſpecie, vt ſcilicet diſpoſitio dicatur retinens nomen commune quando imperfecte ineſt, ita quòd de facili amittitur: habitus autem quando perfecte ineſt, vt non de facili amittatur, & ſic diſpoſitio fit habitus, ſicut puer fit vir. Alio modo poſſunt diſtingui ſicut diuerſæ ſpecies vnius generis ſubalterni, vt dicantur diſpoſitiones illæ qualitates primæ ſpeciei, I quibus cõuenit ſecundum propriam rationem vt de facili amittantur, quia habent cauſas tráſmutabiles, vt ægritudo & ſanitas: habitus vero dicũtur illæ qualitates, quæ ſecundum ſuam rationem habent, quòd non de facili tranſmutentur, quia habent cauſas immobiles, ſicut ſcientiæ & virtutes: & ſecundum hoc diſpoſitio non fit habitus, & hoc videtur magis conſonum intentioni Ariſto. vnde ad huius diſtinctionis probationem inducit communem loquendi conſuetudinem, ſecundum quá qualitates, quæ ſecundum rationem ſuam ſunt facile mobiles, ſi ex aliquo accidenti difficile mobiles reddantur, habitus dicuntur: K & econuerſo eſt de qualitatibus, quæ ſecundum ſuá rationem ſunt difficile mobiles. ná ſi aliquis imperfecte habeat ſcientiam, vt de facili poſſit ipſam amittere, magis dicitur diſponi ad ſcientiam, quàm ſcientiam habere. Ex quo patet, ꝙ nomen habitus diuturnitatem quandá importat, non autem nomen diſpoſitionis, nec impeditur quin ſecundum hoc, facile & difficile mobile, ſint ſpecificę differentię, propter hoc ꝙ iſta pertinent ad paſſioné & motum, & non ad genus qualitatis. nam iſtæ differentiæ, quamuis per accidens videantur ſe habere ad qualitatem, deſignant tamen proprias & per ſe differentias qualitatum: ſicut etiam in genere ſubſtantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco ſubſtantialium, inquantum per eas deſignantur principia eſſentialia.

Artic. 1. ad 3. argum.

In eod. prædic. qualit. tom. 1.

Tex. 25. tomo 3.

¶ Super

ARTICVLVS III.

Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ habitus non importet ordinem ad actum. Vnumquodq; .n. agit ſecũdum quod eſt actu: ſed Philoſoph. dicit in 3. de anima, ꝙ cum aliquis ſit ſciens ſecundum habitum, eſt etiã tunc in potentia, aliter tamen q̃ ante addiſceret. ergo habitus non importat habitudinem principij ad actum.

¶ 2 Præt. Illud qđ ponitur in diffinitione alicuius, per ſe conuenit illi: ſed eſſe principiũ actionis ponitur in diffinitione potentiæ, vt patet in 5.* Metaph. ergo eſſe principiũ actus per ſe conuenit potentiæ: quod autem eſt per ſe, eſt principium in vnoquoq; genere. ſi ergo etiã habitus ſit principium actus, ſequitur ꝙ ſit poſterior q̃ potentia: & ſic non erit prima ſpecies qualitatis habitus, vel diſpoſitio.

¶ 3 Præt. Sanitas quandoq; eſt habitus, & ſimiliter macies & pulchritudo: ſed iſta nõ dicuntur per ordinẽ ad actũ. non ergo eſt de rõne habitus, ꝙ ſit principiũ actus.

SED CONTRA eſt, quod Aug.
B dicit in lib.* de bono coniugali, quòd habitus eſt, quo aliquid agitur cum opus eſt. & Commẽtator dicit in 3.* de anima, quòd habitus eſt, quo quis agit cũ voluerit.

Ca. 21. paulo a princ. tom. 6.
* Lib. 3. de anima. co. 18.

RESPON. Dicendũ, ꝙ habere ordinem ad actum põt cõpetere habitui & ſm rationem habitus, & ſm rationem subiecti, in quo eſt habitus: ſecundum quidem rationem habitus conuenit omni habitui aliquo modo habere ordinem ad actum. eſt.n. de ratione habitus
C vt importet habitudinem quandã in ordine ad naturã rei ſm qđ conuenit, vel non cõuenit. Sed natura

D. 698.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimænonæ Articulum tertium.*

IN art. 3. eiuſdem q. 49. in corpore, & in reſponſione ad primum, dubium occurrit ex Scoto in primo diſt. 17. q. 2. vbi nititur ſuſtinere, ꝙ habitus nullã habeat rõnẽ principij actiui ex rõne, quia nõ eſt neceſſe tribuere hoc habitui, nec eſt rationabile auferre a potentia cõpletã cauſalitatem actiuã reſpectu actus, vt adinuenta habitu ad agẽdum: quia omnia quę attribuuntur habitui, ſaluantur ſine hac cauſalitate. ſed hoc q̃uis Scotus non niſi probabiliter ſuſtineat, ideo articuli vt oſtendatur, ꝙ nec probabiliter ſuſtineri põt. ¶ Et quia Durandus in 3. ſent. di. 23. q. 1. ſimpliciter tenet, ꝙ habitus non facit aliquid ad ſubſtantiã, aut modum actus, ideo rationes primo afferendæ ſunt, deinde veritas declaranda, & demũ ſatisfiet obiectis. Probare autem nititur ipſe quatuor. Primo, ꝙ habitus non eſt per ſe principium modi actus, qui eſt intenſio. Secũdo, ꝙ non eſt per ſe principium modi actus, qui eſt determinatio actus in eſſe naturæ. Tertio, ꝙ nõ eſt per ſe principium modi actus, qui eſt determinatio ad bonum & malũ moraliter. Quarto, ꝙ non eſt per ſe principium modi actus, qui eſt facilitas. Et primum quidem, ſ. ꝙ habitus non concurrat vt principium actus ad hoc, vt actus intenſior, ſeu perfectior fiat, probat ex hoc: quia altero duorũ modorum hoc eſſet. ſ. aut quia potentia per habitum eſſet intenſior, & ſic actum intenſiorẽ produceret: aut quia potentia & habitus cõcurrerent vt duo immediata agentia partialia. Primum non põt dici, quia potentia non ſit ſeipſa magis & minus. ſecundum quoq; teneri non põt: aut.n. eſſent vniuoce principia, ſicut trahentes nauẽ, aut vtrũq; requireretur ſemper ad actum eiuſdem ſpeciei. & tenet ſequela: quia principia per ſe requiſita ad actum perfectũ in aliqua ſpecie, requiruntur ad oẽm ſpeciei actũ, vt patet inductiue. Et confirmatur, quia effectuũ differentiũ ſolũ ſm magis & minus, non oportet cauſas plus differre, q̃ ſm magis & minus. Secundũ vero, ꝙ ſ. habitus non ſit principium actus, quo ad determinationẽ in eſſe naturæ, probat per hoc: quia non eſt per ſe principium ſingularitatis actus. per eſſe.n. ſingulare determinatur actus ad eſſe in rerũ natura. Et ꝙ actus non fiat ſingularis ab habitu, probat: quia eſſe ſingulare eſt effectus cõmunibus actibus, & præueniens habitum. Quòd aũt habitus non ſit per ſe principium eſſe moralis, probat: quia tale eſſe eſt relatiuũ, cuius nulla eſt per ſe actio niſi rõne fundamenti. Cõſtat aũt ꝙ actus in eſſe naturæ, qui eſt fundamentũ eſſe moralis, non eſt ab habitu: quia actus ſimilis præueniens habitum, ab habitu nõ eſt. Quòd deniq; habitus nõ ſit principiũ facilitatis ipſius actus, ſed agẽtis, patet ex eo, ꝙ idem act⁹ habituato facilis, & nõ habituato difficilis ẽ: hæc de primo.

Infra art. 4 cor. & q. 50 ar. 2. ad 3.
Tex. 8.
Text. 17. in fi.

¶ Quo ad ſm ſcito, ꝙ licet author in hoc tractatu cõius vtatur habitus noĩe, q̃ poſteriores: quia appellatione habitus in hoc tractatu cõprehenditur ſpecies intelligibilis tã in hoĩe, quàm in angelo, vt patet diligenter conſideranti, vt tñ cõtcemus in vocabulis cũ his qui aduerſantur, reſtringendũ eſt habitus nomen in hac diſputatione ad eas qualitates, quas cõfitentur eſſe habitus, vt ſunt virtutes morales, & itellectuales, & hmõi. & de his oſtẽdendum eſt, quid rei veritas habeat, quæ melius videbitur, ſi attenderimus ꝙ cauſa difficultatis huius eſt, quia potentiæ operatiuæ, quarũ ſunt iſti habitus, ante iſtos habitus eliciunt ſuos actus eiuſdem ſpeciei cũ actibus, qui ſunt poſt adeptũ habitum: intellectus aũt noſter ante adeptã ſpeciẽ intelligibilem nihil poteſt intelligere. Si nãq; abſq; habitu aliquo potentiæ operatiuæ nõ poſſent operari, non eſſet locus ſpecialis qõnis huic de actiuitate habitus. modo aũt in dubiũ vertitur vt patet ex dictis. Si quis igitur perſpexerit, ꝙ ſubiectum habitus oportet eſſe aliquo mo-
A do in actu, & aliquo modo in potentia, quia vtitur ipſo cũ vult, & perficitur per ipſum: & ſimiliter ꝙ habitũ ipſum oportet eſſe aliquo modo in actu, & aliquo modo in potẽtia: quia perficit, & potentialẽ ad actũ ſecundũ conſtituit, ex his videbit naturã habitus non eſſe extraneã a natura potentiæ operatiuæ. ſed quemadmodum cõueniũt in natura act⁹ & potentiæ proportionaliter, vt patet, ita cõueniunt in natura principii reſpcũ act⁹. Cũ .n. agere ſequatur actũ, & pati potentiã, & potẽtia operatiua ſm id qđ hẽt de actu, principiũ ẽ actiuũ operationis ſuæ: ſecundum id vero quod hẽt de potentia, principiũ eſt paſſiuum eiuſdem, conſentaneum eſt, vt habitus perficiẽs potentiã, vt eius propria perfectio, ſm id qđ habet de actu perficiat & cõpleat actiuitatem potentię: & ſecundũ id quod eſt in potentia, appropriet potentiã ad ſuſceptionem vltimæ pfectionis, ideſt, operationis perfectę. Putandum eſt.n. ꝙ aiæ potentia operatiua. eſt in potẽtia ad ſuã conſummatã perfectionem ordine quodam. eſt nãq; in potentia per operationes imperfectas ad habitum, & per habitum ad operationẽ perfectã, in qua conſummatur perfectio potentiæ operatiuæ. niſi quis diceret, ꝙ potentia operatiua aiæ eſt per ſe in potentia p actus imperfectos ad actũ perfectũ, ſed per accidens interponitur habitus: qđ irrationabiliter dici patet ex doctrina 2. Phyſic. vnumquodq; .n. ſicut agitur, ita aptum natum eſt agi, & econtra: conſtat aũt potentiæ aĩmæ operatiuæ perfectionem ſic agi, vt per actus imperfectos acquirat habitum, & per habitum perfectã operationem aſſequatur. Ex natura igitur hmõi potentiarum eſt, ꝙ ipſa tali ordine, & talibus mediis ad conſummatã
D perfectionem perueniant, ac per hoc habitus ipſi per ſe mediant inter potẽtias & operationes perfectas. Vt aũt qđ dicim⁹ de actiuitate habitus reſpectu actus, euidentius monſtretur, in virtutibus intellectualibus, quas conſtat eſſe habitus, manifeſtatur. Et quia innata eſt nobis via ex notioribus nobis, inchoemus ab arte. Ars eſt habitus, vt patet in 6. Eth. & eſt factiuus, & ꝙ ſit factiuus in genere cauſæ effectiuæ, vt omnis cauillatio excludatur, probatur ex 9. Metaph. vbi ars ponitur inter potentias actiuas, & diſtinguitur potentia rationalis cõtra potentiam naturalem, quòd illa eſt actiua vtriuſq; contrarii, & propterea nõ agit, niſi determinata a prohæreſi, & tunc agit vnum.

¶ Præterea, Domus quæ fit in materia, eſt a domo quæ eſt in anima effectiue: & ſanitas a ſanitate, & vniuerſaliter quodlibet artificiale a ſua forma in mente: ſed hoc nihil aliud eſt, q̃ eſſe ab arte. Nihil enim aliud eſt ſanitas in mente medici, quam ars ſanandi, & ſimiliter domus, quàm ars domificandi: vnde ad
E vtrumque contrariorum ſe habet. ergo.

¶ Præterea. Quinto Metaph. Statuifica, & breuiter artifex ponitur cauſa efficiens per ſe: Polycretus aũt, ſeu ſubiectum per accidens. ergo ars ipſa eſt per ſe principium actiuũ actus. Et quia probabile eſt qđ ſapientibus pluribus vř, ex cõi hominum cõſenſu patet, hoĩes vtendo ſuis artibus eſſe cauſas operũ, adeo qđ carentes artibus, carent facultate faciendi, & non ſolũ carent expeditione, delectatione, promptitudine & facilitate. ſit ergo procul a probabilibus phãtaſia hæc, & dicito ingrediendo interiorẽ hominem, ꝙ quemadmodum ars cũ recta ratio ſit factibiliũ, actiua eſt eorum, ita prudentia, quæ recta rõ eſt agibiliũ, actiua eſt eorũ: & ſimiliter quilibet habitus exiſtens in aliqua potentia aiæ vim actiuã habet, ſicut potentia cuius eſt, vt in corpore articuli dicitur. Nec hoc eſt derogare actiuitati potentiæ, ſed declarare naturas potẽtiarum ſuſceptibilium ipſorum habituum. ad quas nanq; natura non ſufficienter determinatiui potentiam per ſeipſam, determinabilem fecit per habitũ, vt determinata illo, agat quod per ſeipſam plene agere non poterat. Ex his autẽ patet, &

quòd oportet habitui actiuitatem tribuere, & quod non poſſit ea quæ de habitu aliquo dicitur, ſaluari abſq; actiuitate, vt patet de arte: hæc de ſecundo. Ad obiecta autem in oppoſitum, & Durandi ordinate reſpondendo, dicitur, quod potentia & habitus concurrũt ad effectiue cauſandum actum, non ſicut cauſæ partiales vniuocæ, vt trahentes nauem: neque ſicut remiſſum & intenſum, vt maius & minus lumen in eodẽ medio: neque ſicut ſuperius & inferius, vt Sol & homo generant hominem, ſed ſicut imperfectũ differt a ſe ipſo perfecto. Potentia .n. animæ operatiua
Tex.24.tomo 3. non eſt ita determinata ad eliciendum operationẽ talis ſpeciei, quod egeat habitu determinãte ipſam: quoniam ipſa abſque habitu cum obiecto ad actum præuenientẽ habitum ſufficit: ſed determinatio, quam
Ar.præced. ante habitũ hẽt, eſt ita remota & imperfecta, vt egeat habitu ad hoc, quòd propter qua & perfecta ſit ad operandum perfecte in tali ſpecie. Habet itaque ſe potentia ad habitum reſpectu operationis, ſicut hõ in principio adoleſcentiæ ad hominem perfectũ reſpectu generationis. Quemadmodum .n. adoleſcẽs poteſt quidem generare, ſed imperfecte: cum aũt perfectus vir fuerit, generare poteſt perfecte: ita potentia ſine habitu poteſt producere operationes in tali ſpecie .ſ. imperfectas: perfecta aũt per habitũ ſimiles in ſpecie perfectas poteſt elicere. Nec quæras inter hæc proportionalem ſimilitudinẽ in omnibus, ſed ſat eſt propoſito quod dictum eſt: & quod non oportet propterea potentiã ſuſcipere magis & minus: nec eſt idem dicere operationem perfectã & imperfectã in eadẽ ſpecie, & dicere remiſſam & intenſam: ſicut non eſt idem dicere, homo perfectus & imperfectus in eadẽ ſpecie, & remiſſus & intenſus. Et ex hoc patet reſpõſio ad primum. Propoſitio .n. illa. Quæcunq; principia exiguntur ad operationẽ perfectam in aliqua ſpecie, requiruntur ad quamlibet illius ſpeciei, dato quod ſit vera de his principiis, quæ concurrunt vt diuerſa principia, vt pater & mater reſpectu filii: & ſol & hõ reſpectu hominis, & hmõi: non tñ eſt vera de his principiis, quæ concurrunt vt vnũ perfectũ principiũ, ita quod ambo ſimul non differunt ab vno, niſi ſicut imperfectũ a perfecto. & ſimile omno eſſet, ſi adoleſcens fieret perfectus vir per aliquod diſtinctum ſuperadditũ. Et cum dr, quod operationum differentium ſolum ſm magis & minus perfectum in eadem ſpecie, principia non oportet magis differre, dupliciter põt reſponderi, primo concedendo, quod potentia & habitus, licet abſolute diſtinguantur ſpecie, vt patet ex prædicamentis, vt tñ ſunt principia talis actus, nõ differunt niſi ſm magis & minus perfectũ in eadẽ ſpecie, quia ſunt eiuſdẽ ſpeciei cũ actu, & conſequenter inter ſe. Sicut .n. potentia viſiua vt ſic, reducitur ad genus obiecti, puta coloris, ita eadẽ vt videt albũ, reducitur ad ſpeciẽ albi, vt potentiæ proportionentur actibus, iuxta doctrinã 12. Metaph. Scdo põt dici, quod illa propoſitio non tenet in principiis, quorũ vnũ ſubalternatur reliquo: quoniam principiis ſic ſe habentibus ſtat ad actũ perfectũ vtrunq; requiri, & ad imperfectum alterũ tñ: quia talia nõ ſunt duo diſparata principia, ſed ſubſequens eſt perfectio primi. ſic aũt ſe habere conſtat potentiã & habitũ: quoniam habitus ſubalternatur quodãmodo potentiæ, dum potentia ad multarũ ſpecierũ actus ſe extendens, per habitũ determinatur, vt ſit in tali ſpecie perfecti operis perfectũ principiũ. Ad obiecta vero, quod habitus non ſit principiũ actus quo ad determinationẽ in eſſe naturæ, faciliter dr primo, quod eſt ibi ſophiſma conſequentis. Cauſa .n. determinãs effectum ſm eſſe naturæ, nõ oportet quod reſpiciat ſingularitatem vt proprium effectum, ſed ſat eſt quod cauſat illud in eſſe naturæ ſm aliquid: vñ habitus qui perfectionem in operatione cauſat in eſſe naturæ, determinat operationem ad eſſe perfecti: & hoc ſufficit. Dicitur ſecundo, quod quia

rei quæ eſt finis generationis, vlterius ẽt ordinatur ad alium finem, qui vel eſt operatio, vel aliqd operatum, ad qd quis peruenit p operationem. Vnde habitus nõ ſolum importat ordinem ad ipſam naturã rei, ſed ẽt conſequenter ad operationem, inquantum eſt finis naturæ, vel perducens ad finẽ. vnde & in 5. Metaph. dr in diffinitione habitus, quod eſt diſpoſitio, ſm quam bene, vel male diſponit diſpoſitũ aut ſm ſe, ideſt, ſm ſuã naturã: aut ad aliud, ideſt, in ordine ad finem. Sed ſunt quidã habitus, qui ẽt ex parte ſubiecti, in quo ſunt primo & principaliter, importãt ordinẽ ad actũ: qa, vt dictũ eſt, habitus primo & per ſe importat habitudinẽ ad naturam rei. Si igitur natura rei in qua eſt habitus, cõſiſtat in ipſo ordine ad actum, ſequitur quod habitus principaliter importet ordinẽ ad actũ. Manifeſtũ eſt aũt, quod natura & ratio potẽtiæ eſt, vt ſit principium actus: vnde oĩs habitus, qui eſt aliCuius potentiæ vt ſubiecti, principaliter importat ordinẽ ad actum.

Ad primvm ergo dicẽdum, quod habitus eſt actus quidã inquãtum eſt qualitas, & ſecundum hoc poteſt eſſe principium operationis, ſed eſt in potentia per reſpectũ ad operationẽ: vnde habitus dr actus
G primus, & operatio actus ſecundus, vt patet in 2. de anima.

Ad 2m dicendum, quod non eſt de ratione habitus, quod reſpiciat potentiã, ſed quod reſpiciat naturã. Et quia natura præcedit actionẽ quã reſpicit potentia, iõ prior ſpecies qualitatis ponitur habitus, quam potentia.

Ad 3m dicendum, quod ſanitas dicitur habitus, vel habitualis diſpoſitio in ordine ad naturã, ſicut dictum eſt: inquantum tñ natura eſt principium actus, ex conſequenti importat ordinẽ ad actũ. vnde Phi
H loſophus dicit in 10. de hiſtoria aĩaliũ, quod hõ dicitur eſſe ſanus, vel mẽbrum aliqd, qñ põt facere operationem ſani. Et eſt ſimile in aliis.

F ſingularitas eſt effectus cõis, & præueniens multas cauſas: ideo recte cõcluditur, quod nõ eſt ꝓprius effectus huius, vel illius cauſæ, ſed male cõcludit. ergo nõ eſt effectus huius cauſæ. Aliud eſt .n. effici ab A, & aliud eſſe proprium effectum A. vnde ſicut homo generat hominem, & hic homo hũc hominem: ita habitus facit operationẽ perfectã & hic habitus hanc operationem perfectam. Ad obiectũ vero, quod habitus non ſit per ſe principiũ eſſe moralis in actu, quia illud eſt relatiuũ, tripliciter dicitur, Primo, negando illud eſſe in actu elicito eſſe relatiuum, quis relatiuum ſit in acto imperato: quoniam, quemadmodum inter habitus morales eſt contrarietas ſm eſſe abſolutum, vt inter fortitudinẽ & timiditatem, liberalitatẽ & auaritiã &c. ita inter elicitos actus. qua eſt .n. maior ratio? Secundo dicitur, quod eſſe relatiuum, carere actiuo per ſe, ſic intelligitur: quia nõ habet agens faciens ſeorſum non faciendo aliud cum quo tñ ſtat, quod habeat per ſe propriã cauſam actiuam, vt experimur cum ordinẽ aliquem imponendum rebus excogitamus & imponimus, & ad id intendimus & facimus præcipiendo, & exequendo per nos, vel alios: nec minus hoc nos per ſe intendere & cauſare experimur, quam medicus intendat & faciat ſanitatem. teſtes ſunt duces exercitus, rectoreſq; aliorũ ac artifices. Et ſiquis negaret ſenſum ꝓp rationem, aut authoritatem, puta, quia ad relationem nõ eſt motus &c. non ſolum incredibilis, ſed incredibilis eſſet.

Text.5. tomo 4.

In cor. art.

Cap.1. circa princip. tom. 4.

¶ Tertio dicitur, quod habitus cauſat ſubſtantiam actus perfecti, quã conſequitur eſſe relatiuum, & ſic poteſt per ſe cauſare eſſe relatiuum. Et cum dicitur, quia ſubſtantia actus poteſt cauſari
I ante habitum, reſpondetur quod in hoc videntur illi errare fundamento, quaſi determinatio vno modo tantum inueniretur: Falluntur enim in hoc, Potentia animæ operatiua non eget habitu determinante ad producendum actum. ergo ex ſe eſt ſufficiẽter determinata ad producendum actum perfectum eiuſdem ſpeciei. Determinatione ſiquidem egere cauſam aliquam actiuam ad agendum, multipliciter contingit, ſed ad propoſitum ſufficit dupliciter: primo, vt contrahatur ad ſpeciem talem, ſicut actio ſolis determinatur ad producendum hominem per hominem, & bouem per bouem, & ſic potentia non eget habitu, quia ante habitum poteſt in actum illius ſpeciei. Alio modo, vt vis ſua ad talem ſpeciem perficiatur, vt iam non ſolum poſſit in actum illius ſpeciei, ſed actus perfecti in illa ſpecie propriũ principium ſit: & hoc modo potentia eget habitu determinante ipſam. Et vt cauillationes excludas dubitantium, an potentia ſine
K habitu poſſit ex toto conatu in actum perfectum, memẽto quòd de actionibus rerum naturaliũ, & earum principiis propriis eſt ſermo, ac per hoc attenditur hic, quid vt in pluribus ſit ſecundũ naturæ curſum. Neque enim ſi adoleſcens vnus perfectum generationis opus perageret, propterea falſa redditur illa vniuerſalis, Adoleſcens non poteſt in perfectum generationis opus: quoniam phyſica eſt: & hirundo non facit ver. Dicendum eſt ergo, quod habitus determinat potentiam ad hoc, vt ipſa habitu perfecta ſit proprium principium perfecti operis, in quo ſua conſummatur perfectio. Et quoniam habitus eſt, quo quis operatur cum vult, & non cum habet, & propterea eſt quo quis operatur infra eius poteſtatem quantum vult, non quantum poteſt, vt patet in artificibus: ideo non mireris, ſi actus potentiæ habituatæ non ſunt ſemper perfectiores actibus potentiæ non habituatæ. & ſic patet quòd habitus eſt cauſa actiua per ſe ſubſtantiæ, & modi actus triplicis, ſcilicet perfectionis, determinationis in eſſe naturæ, & determinationis in eſſe morali, quàmuis facilitatem ex parte operantis tantum præbere videatur: & ſi actus habituato reddi-

to redditus ſit facilis, ex redundantia facilitatis operantis, hoc prouenit. hæc de tertio.

• In reſponſione ad primū in 3. art. aduerte, ꝙ ſnia authoris eſt, ꝙ nō ſolū ſubiectū habitus eſt in potētia ad operationē, ſed actus ipſe eſt actus permiſtus potentiæ ad opus, ſicut actus primus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſit neceſſarium eſſe habitū.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ non ſit neceſſariū eſſe habitū. Habitus enim ſunt quibus aliquid diſponit̃ bene, vel male ad aliquid, ſicut * dictum eſt: ſed p ſuā formā aliquid bene, vel male diſponitur. nam ſm formā aliquid eſt bonum, ſicut & ens. ergo nulla neceſſitas eſt habituū.

¶ 2 Præt. Habitus importat ordinē ad actum: ſed potentia importat principiū actus ſufficienter. nā & potentiæ naturales abſque habitibus ſunt principia actuum. ergo non fuit neceſſarium habitus eſſe.

¶ 3 Præt. Sicut potentia ſe habet ad bonū, & ad malū, ita & habitus: & ſicut potētia nō ſemp agit, ita nec habitus. exiſtentibus igitur potentijs ſuperfluum fuit habitum eſſe.

S AD CONTRA eſt, ꝙ habitus ſunt perfectiones quædā, vt dr̃ in 7. * Phyſ. ſed perfectio eſt maxime neceſſaria rei, cum habeat rōnē finis. ergo neceſſariū fuit habit⁹ eē.

RESPON. Dicendū, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, Habitus importat diſpoſitionem quandā in ordine ad naturā rei, & operationem, vel finem eius, ſecūdum quem bene, vel male aliquid ad hoc diſponit̃. Ad hoc autem ꝙ aliquid indigeat diſponi ad alterum, tria requiruntur. Primo quidem, vt id qđ diſponitur, ſit alterū ab eo ad quod diſponitur, & ſic ſe habeat ad ipſum vt potentia ad actum. vnde ſi aliquid ſit, cuius natura non ſit compoſita ex potentia * & actu, & cuius ſubſtantia ſit ſua operatio, & ipſum ſit pp ſeipſum, ibi habitus vel diſpoſitio locum non habet, ſicut patet in Deo. Secundo requiritur ꝙ id, quod eſt in potentia ad alterū, poſſit pluribus modis determinari, & ad diuerſa. vñ ſi aliquid ſit in potētia ad alterum, ita tñ ꝙ non ſit in potentia niſi ad ipſum, ibi diſpoſitio & habitus locum non hēt: quia tale ſubiectum ex ſua natura hēt debitā habitudinem ad talē actū. Vnde ſi corpus cęleſte ſit cōpoſitum ex materia & forma, cum illa materia non ſit in potentia ad aliā formā, vt in 1. * dictum eſt, non habet ibi locum diſpoſitio vel * habitus ad formā, aut ēt ad operationem, quia natura cęleſtis corporis non eſt in potētia, niſi ad vnum motum determinatum. Tertio, requiritur ꝙ plura cōcurrant ad diſponendū ſubiectum ad vnum eorum, ad quæ eſt in potentia, quæ diuerſis modis cōmenſurari pñt, vt ſic diſponatur bene, B vel male ad formā & ad operationē. vnde qualitates ſimplices elementorum, quæ ſm vnū modum determinatum naturis elementorum conueniunt, non dicimus diſpoſitiones vel habitus, ſed ſimplices qualitates. Dicimus aūt diſpoſitiones uel habitus ſanitatē, pulchritudinem, & alia hmōi, quę important quandam cōmenſurationem plurium, quæ diuerſis modis cōmenſurari pñt. Propter qđ Philoſophus dicit in 5. * Metaph. ꝙ ha- C bitus eſt diſpoſitio: & diſpoſitio eſt ordo habentis partes uel ſm locum, uel ſecundum potentiā, uel ſecundum ſpeciem, vt * ſupra dictū eſt. Quia igitur multa ſunt entiū, ad quorum naturas & operationes neceſſe eſt plura concurrere, quæ diuerſis modis commēſurari pñt: ideo neceſſe eſt habitus eſſe.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per formā perficitur natura rei: ſed oportet qđ in ordine ad ip- D ſam formā diſponatur ſubiectum aliqua diſpoſitione: ipſa tñ forma ordinatur ulterius ad operationē, quæ eſt uel finis, uel uia in finē. Et ſi quidē habeat forma determinare unā tm̃ operationē determinatā, nulla alia diſpoſitio requiritur ad operationem præter ipſam formā. ſi aūt ſit talis forma quæ poſſit diuerſimode operari, ſicut eſt anima, oportet ꝙ diſponatur ad ſuas operationes per aliquos habitus.

AD 2m dicendum, ꝙ * potentia E qñque ſe habet ad multa: & ideo oportet ꝙ aliquo alio determinetur. Si uero ſit aliqua potētia, quæ non ſe habet ad multa, nō indiget habitu determinante, ut * dictum eſt: & pp hoc uires naturales non agunt operationes ſuas mediantibus aliquibus habitibus, quia ſm ſeipſas ſunt determinatæ ad unū.

AD 3m dicendum, ꝙ non idem habitus ſe hēt ad bonum & malū, ſicut infra * patebit. eadem autē potētia ſe hēt ad bonum & malum: & ideo neceſſarij ſunt habitus, ut potentiæ determinentur ad bonū.

¶ Super Quæſtionis quadrageſimanonæ Articulum quartū.

Veri. q. 20. ar. 2. cor. & ver. q. 1. ar. 1. cor. & ad 11. & 13. & q 2. art. 2. corp.
* Art. 2. huius quæſt.

IN titulo 4. art. dubiū occurrit, quare quæſtio, An eſt, præcedit cęteras qōnes doctrinæ ordine: author tamē tria quæſiuit, antequàm quærat nunc, an habitū eſſe ſit neceſſe.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ rem aliquā eſſe, dupliciter quærit̃, primo, vt ſciatur ipſam eē: & ſic oportet primo poſt quid nominis quærere, an ſit. nihil .n. eſt ſcibile de non ente. & hoc non accidit in propoſito: quoniā habitus eſſe eſt per ſe notum experiētia. & quæſtionem mouere de hoc eſſet impotentis diſcernere inter notū per ſe, & notum propter aliud. Secundo, vt ſciat̃ cauſa, quare eſt: & hæc quæſtio eſt poſterior quæſtione Quid eſt: (Tex. 17. co. mo 2.) quoniā prius oportet ſcire quidditatem in ſe, ꝙ vt cauſam eſſe rei. (Art. 2. & 3.) conſtat .n. ex 2. Poſter. mediū ad quæſtionem An eſt, eſſe quid. propter quod author primo prædicata quidditatiua habitus, in primis trib⁹ articulis q̃ſiuit, & nūc quarto de rōne, ſeu cauſa eſſendi eius inquirit.

¶ In corpore eiuſdē 4. artic. aduerte duo. Primum eſt, qđ differentia inter ſecundā & tertiam conditionem requiſitam ad habēdum habitum, (D. 467.) cōſiſtit in hoc, quòd prima conditione cōplectente vtrūque, ſcilicet potētiam & actum, ſecunda conditio ex parte actus pluralitatē tā actuū, quàm modorum eorūdem: tertia autem ex parte potētiæ pluralitatem tam diſponentium, quam modorum ipſorum ponit. Secundum eſt, quòd ex ipſa diffinitione habit⁹, author hæc requiſita habet. (p. p. q. 66. art. 2.) ex ratione namque diſpoſitionis habet diſtinctionem inter (D. 167) A potentiam & actum, diuerſitatemq; actuum, & rurſus pluralitatem diſponētium. diſponitur enim omne quod diſponitur, ad actum aliquem, nec opus eſt diſponi, quod vnius tantū actus eſt capax: & diſpoſitio habentis eſt partes, ideſt, partialia: ex ratione aūt varietatis ſm bene, vel male diuerſitas habetur modorū.

¶ Circa requiſita ad habitum, dubium in eodem occurrit articulo: qm̃ aut conditiones enumeratæ in litera ſufficiunt ad neceſſitatē habitus ꝓ, aut non. Si ſufficiūt: ergo in miſtis, vel ſaltem in vegetabilibus ponendus eſt habitus, contra doctrinam ſequentis quæſtionis. & tenet ſequela: quia in his eſt diſtinctio potētiæ & actus, & plura cōcurrūt diuerſimode commēſurabilia ad diſponendum &c. Si non ſufficiunt; ergo litera male probauit neceſſitatē habitus poſt enumeratas cōditiones, ſubiungēs. Quare igitur multa ſunt entium ad quorum naturas & operationes neceſſe eſt plura concurrere, (Tex. 24. & 25. to. 3.) quæ diuerſis modis commenſurari poſſunt: ideo neceſſe eſt habitus eſſe. (Art. 1. huius quæſt.)

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ, vt ex quæſtione ſequenti colligitur, habitus ſumitur dupliciter. Vno modo proprie, & ſic nō videtur extra animam rationalē inueniri. Alio modo cōiter ꝓ habituali diſpoſitione ſiue ad naturā, ſiue ad opus in pluribus cōſiſtentē, vt in litera hac dicitur, & ſic cū quadā latitudine inuenitur ēt in miſtis inanimatis, vt patet de pulchritudine. & quia author imitatus naturam, paulatim ab imperfectis ad perfecta, a cōibus ad propria doctrinam tradit, (D. 69) habitum hic cōmuniſſime ſumpſit, diſtincturus poſtmodū: & iō conceditur, qđ illæ conditiones ſufficiunt ad habitū (In corp. ar.) vel diſpoſitionē, primæ ſpeciē qualitatis. ſic .n. ſumit̃ hic habit⁹: & iō nulla mētio ſit de difficili mobilitate, q̃ eſt altera cōditio habitus ꝓprie dicti: & ꝙ nō inconuenit habitum cōiter dictū inueniri (q. 54. art. 3.) in inanimatis, a quibus negabitur habitus ꝓprie ſumptus.

QVAESTIO L.

De ſubiecto habituum, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſubiecto habituũ.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum in corpore ſit aliquis habitus.

¶ Secũdo, Vtrũ anima ſit ſubiectũ habitus ſecundum ſuam eſſentiam, vel ſm ſuam potentiam.

¶ Tertio, Vtrũ in potẽtiis ſenſitiuæ partis poſſit eẽ aliqs habit⁹.

¶ Quarto, Vtrũ in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.

¶ Quinto, Vtrum in voluntate ſit aliquis habitus.

¶ Sexto, Vtrũ ĩ ſubſtãtijs ſeparatis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ in corpore ſit aliquis habitus.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Vr ꝙ in corpore non ſit aliquis habitus. Vt.n. Cõmentator dicit in 3. de Anima. Habit⁹ eſt quo quis agit cum voluerit: ſed actiones corporales non ſubiacent voluntati, cum ſint naturales. ergo in corpore nõ põt eſſe aliqs habitus.

¶ 2 Præt. Omnes diſpoſitiones corporales ſunt facile mobiles: ſed habitus eſt qualitas difficile mobilis. ergo nulla diſpoſitio corporalis poteſt eſſe habitus.

¶ 3 Præt. Oẽs diſpoſitiones corporales ſubiacẽt alterationi: ſed alteratio nõ ẽ niſi in tertia ſpecie qualitatis, q̃ diuidit contra habitũ. ergo nullus habitus eſt in corpore.

SED CONTRA eſt, qd Philoſophus in Prædicamẽtis, ſanitatem corporis, vel infirmitatem inſanabilem, habitum nominari dicit.

RESPON. Dicendũ, ꝙ, ſicut ſupra dictũ eſt, Habitus eſt quædã diſpoſitio alicuius ſubiecti exiſtẽtis in potentia, vel ad formam, vel ad operationẽ: ſcdm ergo qd habitus importat diſpoſitionem ad operationẽ, nullus habitus eſt principaliter in corpore, ſicut in ſubiecto. Oĩs.n. operatio corporis eſt aut a naturali qualitate corporis, aut ẽ ab aĩa mouente corpus. Quantum igit ad illas operationes quæ ſunt a natura, nõ diſponit corpus p aliquẽ habitũ, qa virtutes naturales ſunt determinatæ ad vnũ. dictum eſt aũt ꝙ habitualis diſpoſitio requiritur, vbi ſubiectũ eſt in potentia ad multa: operationes vero, q̃ F ſunt ab aĩa p corpus, principaliter quidem ſunt ipſius animæ, ſecundario vero ipſius corporis. habit⁹ aũt proportionantur operationibus: vnde ex ſimilibus actibus ſimiles habitus cauſantur, vt dicit in 2. Eth. & ideo diſpoſitiones ad tales operationes principaliter ſũt in anima, in corpore vero pñt eſſe ſecundario, inquantum.ſ. corpus diſponitur & habilitat ad prõpte deſeruiendũ operationibus aĩæ. Si vero loquamur de diſpõne ſubiecti ad formam, ſic habitualis diſpoſitio põt eſſe in corpore, qd cõparatur ad animã ſicut ſubiectum ad formã: & hoc modo ſanitas & pulchritudo, & hmõi, habituales diſpoſitiones dicuntur: nõ tñ perfecte habẽt rõnẽ habituũ, quia cauſę eorũ ex ſua natura de facili trãſmutabiles ſunt. Alexãder vero poſuit nullo mõ habitũ, vel diſpõnẽ primæ ſpeciei eſſe in corpore, vt Simplicius refert in cõmẽto Prædicament. ſed dicebat primã ſpeciẽ qualitatis pertinere tm̃ ad aĩam. & qd Ariſt. inducit in Prædicamẽtis de ſanitate & ægritudine, non inducit quaſi pertineant ad primã ſpeciẽ qualitatis, ſed per modum exempli, vt ſit ſenſus, ꝙ ſicut ægritudo & ſanitas pñt eſſe facile, vel difficile mobiles, ita ẽt qualitates primæ ſpeciei, quæ dicuntur habitus & diſpoſitio. Sed hoc patet eſſe contra intentionẽ Ariſt. tũ quia eodem mõ loquendi vtitur exemplificando de ſanitate & ægritudine, & de virtute & de ſcia: tũ quia in 7. Phyſ. ponit expreſſe inter habitus pulchritudinem & ſanitatẽ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de habitu, ſm qd eſt diſpoſitio ad operationẽ, & de actibus corporis, qui ſunt a natura: nõ aũt de his qui ſunt ab aĩa, quorum principium eſt voluntas.

AD 2m dicẽdum, ꝙ diſpoſitiones corporales non ſunt ſimpliciter difficile mobiles ꝑꝑ mutabilitatem corporalium cauſarum: pñt tñ eſſe difficile mobiles per cõparationem ad tale ſubiectum, quia .ſ. tali ſubiecto durante, amoueri non pñt, vel quia ſunt difficile mobiles per comparationem ad alias diſpoſitiones: ſed qualitates aĩæ ſũt ſimpľr difficile mobiles ꝑꝑ immobilitatẽ ſubiecti. & ideo nõ dicit, ꝙ ſanitas difficile mobilis ſimpliciter ſit habitus, ſed ꝙ eſt vt habitus, ſicut in græco hr: qualitates aũt aĩæ dñr ſimpliciter habitus.

AD 3m dicendum, quòd diſpoſitiones corporales, q̃ ſunt in prima ſpecie qualitatis, vt quidã po-

---

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ Articulum primum.*

IN artic. 1. 2. & 3. quæſtionis. 50. circa ſubiectum habitus, aduertendum eſt, ꝙ quia habitus finis eſt habituationis, & habituari aſſueſcere quoddã eſt: ideo vbi non inuenitur conſuetudo, aut aliqd maius, ibi non inuenitur ꝓprie habitus. Propter quod exiſtent bus duobus principiis, ſcilicet natura & voluntate; vbi eſt pure natura, nihil eſt habitus proprie. Si enim infinities lapis proiiciatur ſurſum, non habituabitur ad motũ ſurſum, vt dicitur in 2. Ethic. vbi autem eſt ipſa voluntas, ibi eſt perfecte habitus. vnde & de ratione habitus videtur voluntarium, vt in artic. 3. author dicit. Et in 3. de anima

Lib. 3. com. 18. Auerrois dicit, quòd habitus eſt, quo quis operatur cum vult. In intermediis autẽ quanto aliquis magis participat aliqd rationis, tanto magis participat habitum: & hinc prouenit primo, quòd habitus ad operationes ſunt principaliter in anima, id eſt, in ipſis virtutibus animę, & ſecundario in organis corporeis: quoniã illæ quidem principaliter, hæc autem ſecundario rationalem motum ſapiũt:

In prædic. qualitat. tomo 1. & propter hoc habituati ad delectationes Veneris, vel cibi, potus, loquacitatis, ludi, blaſphemię; & ſimilium, volentes abſtinere, quaſi

q. præced. ar. 2. 3. & 4. non poſſunt corpore iam aſſueto ad talẽ appetitus ſequelã. Prouenit ſecũdo, qd licet in membris corporeis & parte vegetatiua abſolute nullus ſit habitus: in eiſdẽ tamen pro quanto, & quomodo obedientia ſunt rationis imperio, habitus ſũt ſecundario: ſicut & aſſuefactiones, vt in principio corporis

q. præced. artic. 4. art. dicit, & patet in muſicis, & aliis artificibus: quomodo autem obediant, ſuperius in quæſt. de imperio dictum eſt. Prouenit tertio, quòd in animalibus brutis pro quanto aliquid participant obedientiæ, capacia ſunt habituũ. Prouenit q̃rto, ꝙ cũ duplex ſit habit⁹.ſ. ad naturã, & ad operationem:

Cap. 1. & 2 tom. 5. & hic differat a primo in hoc, quòd iſte eſt in voluntate, ille non, vt in artic. 1. in reſponſione ad primũ littera inſinuat, ꝙ habitus ad operationem prius ſecundum tẽpus, & ſecundum perfectionẽ vocatus ſit habitus. ad huiuſmodi enim habitum habituamur, propter quod habitus corporales ad naturã, vt ſanitas, pulchritudo, & huiuſmodi, aut negati ſũt habitus, vt dicitur

In prædic. qualitat. de Alex. aut politi ſunt imperfecte habit⁹, id eſt, diſpoſitiones habituales, vt in litera dicitur in reſponſione ad ſecundum, & in art. 3. Cũ his tamẽ memor reſponſionis ad ſecundum in art. 3. quæſtionis præcedentis, quòd ſcilicet nõ eſt de ratione habit⁹ in cõi reſpicere operationem, ſed naturã, Alexandri opinionẽ reprehenſione dignã puta, eo quod habitus naturã in ſupremo mõ habitus contemplatam, inferioris ordinis habit⁹ ab habitus genere ſubtraxit, & dicito ꝙ licet primo habit⁹ ſint qualitates bene, vel male diſponẽtes animam: ſecundario tamẽ etiam diſponentes ſic corpus, habitus nomen obtinuerunt, & ad eas non eſſe motum, vt dicitur 7. Phy. Et poteſt

Tex. 17. tomo 2. inſpicere in corporibus noſtris, manifeſte habit⁹, ſeu diſpoſitiones habituales intuendo, quantam vim in eis habeat cõſuetudo quo ad ea, quæ non ſubſunt rõnis imperio. Conſuetos.n. alicui minutioni frigori, medicinę, & ſimilibus, manifeſte pati corporaliter ſine appetitu videmus, ſi contra conſuetudinem faciant, aut patiantur. conſuetudo.n. hæc tribuuntur: quia etiam in pure

in pure vegetabilibus apparet plantas aſſuetas irrigationi, areſcere illa deficiente: ſimiles autem nó conſuetas perſeuerare, tanquam habitus ſecũdario dictus ibi participetur. oppoſitum enim accidere deberet ſi conſuetudo nó obſtaret, quãuis hoc alteratæ naturæ ex cótinua irrigatióe tribui poſſit.

In prędica. qualitat. ſuerunt, differunt a qualitatibus tertiæ ſpeciei in hoc, ꝙ qualitates tertiæ ſpeciei ſunt vt in fieri, & vt in motu: vnde dicũtur paſſiones, vel paſſibiles qualitates. qñ autem tã peruenerint ad perfectum quaſi ad ſpeciem, tunc iã ſunt in prima ſpecie qualitatis. Sed hoc improbat* Simplicius in cõmento Prędicamentorum, quia ſᵐ hoc calefactio eẽt in tertia ſpecie qualitatis: calor aũt in prima: Ariſt. aũt ponit caloré in tertia. vnde Porphyrius dicit, ſicut Simplicius ibidẽ refert, ꝙ paſſio vel paſſibilis qualitàs, & diſpoſitio & habitus differũt in corporibus ſecundum intenſionem & remiſſionem. Qñ .n. aliquid recipit caliditatem ſecundum calefieri tñ, non autem vt calefacere poſſit, tunc eſt paſſio ſi ſit cito tranſiens, vel paſſibilis qualitas ſi ſit manens: qñ autem iam ad hoc perducitur, qđ poteſt etiã alterum calefacere, tunc eſt diſpoſitio. ſi autem vlterius intantum confirmetur ꝙ ſit difficile mobilis, tunc erit habitus, vt ſic diſpoſitio ſit quędã intenſio, ſeu perfectio paſſionis vel paſſibilis qualitatis, habitus aũt diſpoſitionis. Sed hoc improbat* Simplicius, quia talis intenſio & remiſſio non important diuerſitatem ex parte ipſius formæ, ſed ex diuerſa participatione ipſius ſubiecti, & ita nõ diuerſificarẽtur per hoc ſpecies qualitatis. Et ideo aliter dicendũ eſt, ꝙ ſicut *ſupra dictum eſt, commenſuratio ipſarum qualitatum paſſibilium ſᵐ conuenientiam ad naturam, habent rationem diſpoſitionis: & ideo facta alteratione circa ipſas qualitates paſſibiles, quę ſunt calidum, frigidũ, humidum, & ſiccum, fit ex conſequenti alteratio ſecundum ęgritudinem & ſanitatem: primo autem & per ſe non eſt alteratio ſcđm huiuſmodi habitus & diſpoſitiones.

In prędica. qualitatis.

q. 49. art. 2. ad 1.

Articvlvs II.

Vtrum anima ſit ſubiectum habitus ſecundum ſuam eſſentiam, vel ſuam potentiam.

2. di. 26. ar. 3. ad 4. & 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ habitus ſint in aĩa magis ſᵐ eſſentiã, q̃ ſᵐ potentiam. Diſpoſitiones. n. & habitus dicuntur in ordine ad naturã, vt* dictum eſt: ſed natura magis attenditur ſecundum eſſentiam animæ, quàm ſecundum potentias, quia anima ſecundum ſuam eſſentiam eſt natura corporis talis, & forma eius. ergo habit⁹ ſunt in anima ſecundum eius eſſentiam, & non ſᵐ potentiam.

q. 49. art. 3.

¶ 2 Præt. Accidentis non eſt accidens, habitus autem eſt quoddam accidens: ſed potentiæ animæ ſunt de genere accidentium, vt in primo* dictum eſt. ergo habitus non eſt in anima ratione ſuæ potentiæ.

p. p. q. 77. artic. 1.

¶ 3 Pręt. Subiectum eſt prius eo, qđ eſt in ſubiecto: ſed habitus cum pertineat ad primã ſpeciẽ qualitatis, eſt prior q̃ potentia, quæ pertinet ad ſecundã ſpeciem. ergo habitus nõ eſt in potentia animę ſicut in ſubiecto.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus in 1.° Eth. ponit diuerſos habitus in diuerſis partibus animæ.

Cap. vlt. tomo 5.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt, Habitus importat diſpoſitionem quandam in ordine ad naturam, vel ad operationem. Si ergo accipiatur habitus ſecundum quod habet ordinem ad naturã, ſic nõ poteſt eſſe in aĩa, ſi tñ de natura humana loquamur: quia ipſa anima eſt forma completiua humanæ naturæ. vnde ſecundum hoc magis poteſt eſſe aliquis habitus, vel diſpoſitio in corpore per ordinem ad aĩam, q̃ in anima per ordinem ad corpus. Sed ſi loquamur de aliqua ſuperiori natura, cuius homo põt eſſe particeps, ſecundum illud 2. Pet. 1. Vt ſimus conſortes naturæ diuinæ: ſic nihil prohibet in anima ſecundum ſuam eſſentiam eſſe aliquem habitum .ſ. gratiam, vt *infra dicetur. Si vero accipiatur habitus in ordine ad operationem, ſic maxime habitus inueniuntur in anima, inquantum anima non determinatur ad vnã operationẽ, ſed ſe habet ad multas, quod requiritur ad habitum, vt *ſupra dictum eſt. Et quia aĩa eſt principium operationum per ſuas potentias: ideo ſcđm hoc habitus ſunt in anima ſecundum ſuas potẽtias.

q. 49. art. 2. ad 3.

q. 110. ar. 4.

q. 49. art. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd eſſentia animæ pertinet ad naturam humanam nõ ſicut ſubiectum diſponendum ad aliquid aliud, ſed ſicut forma & natura, ad quam aliquis diſponitur.

AD 2ᵐ dicendum, quòd accidens per ſe non poteſt eſſe ſubiectum accidentis: ſed quia etiam in ipſis accidentibus eſt ordo quidam, ſubiectum ſecundum quod eſt ſub vno accidente, intelligitur eſſe ſubiectũ alterius, & ſic dicitur vnum accidens eſſe ſubiectum alterius, vt ſuperficies coloris: & hoc modo poteſt potentia eſſe ſubiectum habitus.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ habitus præmittitur potẽtię, ſᵐ qđ importat diſpoſitionem ad naturam. potentia aũt ſemper importat ordinem ad operationẽ, quæ eſt poſterior, *cum natura ſit operationis principiũ: ſed habitus cuius potentia eſt ſubiectũ, non importat ordinem ad naturã, ſed ad operationem, vnde eſt poſterior potentia. Vel põt dici, ꝙ habitus ꝑponit̃ potentiæ ſicut cõpletũ incõpleto, & actus potentiæ. actus. n. naturaliter eſt prior, q̃uis potentia ſit prior ordine generationis & temporis, vt dicitur in 7. & 9.° Metaph.

D. 52.

Lib. 9. Metaph. a tex. 13. vſq; ad 19. Et lib. 7 tex. 17. co. 3

Articvlvs III.

Vtrũ in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in potentijs ſenſitiuæ partis nõ poſſit eſſe aliquis habitus. Sicut enim potentia nutritiua pars eſt irrationalis, ita & ſenſitiua: ſed in potentijs nutritiuæ partis nõ ponitur aliquis habitus. ergo nec in potẽtijs ſenſitiuæ partis aliquis habitus debet poni.

¶ 2 Pręt. Senſitiuę partes ſunt cões nobis, & brutis: ſed in brutis non ſunt aliqui habit⁹, qa nõ eſt in eis volũtas, q̃ in diffinitione habit⁹ ponit̃, vt* ſupra dictũ eſt. ergo in potẽtijs ſenſitiuis nõ ſũt aliq habit⁹.

¶ 3 Præt. Habitus aĩæ ſunt ſciæ, & virtutes: & ſicut ſcia refert̃ ad vim apprehenſiuam, ita virtus ad vim appetitiuam: ſed in potentijs ſenſitiuis non ſunt aliquæ ſcientiæ, cũ ſcientia ſit vniuerſaliũ, quæ vires ſenſitiuæ apprehendere non põt. ergo etiam nec habitus virtutũ in partibus ſenſitiuis eſſe poſſunt.

SED CONTRA eſt, qđ Philoſophus dicit in 3.° Eth. ꝙ aliquæ virtutes, ſcilicet temperantia & fortitudo...

¶ Super Quæſtionis quinquageſimæ Articulum tertium.

IN artic. 3. in calce reſponſionis ad tertium aduerte, ꝙ licet habitus diſponens naturam concedatur abſolute in corpore, tanquã in proprio & principali ſubiecto, vt in 1. art. dictum eſt: habitus tamen diſponens primo ad operationem principaliter in viribus animæ imperantibus, ſeu mouentibus, & ſecundario in corpore ponitur, vt ibidem dictũ & probatũ eſt: quia habit⁹ operationibus proportionantur. eiuſdẽ .n. eſt habitus, cuius eſt operatio, & ex ſimilibus actibus ſimiles habitus generantur. operatio autem corporea, ad quã corp⁹ aſſuetudine promptum redditur, non eſt naturalis, ſed voluntaria & principaliter animæ, ſecundario autẽ corporis. & ideo habitus principaliter etiam eſt in anima,

3. diſ. 23. q. 1. ar. 1. c. & diſ. 33. q. 2. ar. 4. Et veri. q. 1. ar. 1. cor.

q. præced. ar. 3. in arg Sed cõtra.

Cap. 10. in prin. tom. 5

anima, ſecūdario ſu tē in corpore, & propterea in litera non ſimpliciter, ſed cum aduerbio comparatiuo; magis; negat habitus a mēbris corporis dum dicitur, ꝙ in eis non ſunt habitus, ſed magis in viribus imperantibus motum ipſorum. & ex hoc habes, quòd nimis large locutus eſt Scotus in tertio ſent. diſt, 33. concedens abſolute in manu ſcriptoris habitū, & virtutē. eſt enim ibi habitus ſecūdario tantum, propter rationem dictam,

D.701.

titudo, ſunt irrationabiliū partiū,

Respon, Dicendū, ꝙ vires ſenſitiuæ dupliciter pn̄t conſiderari, Vno modo, ſecundum quod operant ex inſtinctu naturæ: Alio modo, ſecundum qđ operantur ex imperio rationis. Secūdum igitur qđ operantur ex inſtinctu naturæ, ſic ordinantur ad vnum, ſicut & natura; & ideo ſicut in potentijs naturalibus nō ſunt aliqui habitus, ita etiā nec in potētijs ſenſitiuis, ſm quod ex inſtinctu naturæ operantur. Secundum vero quòd operantur ex imperio rōnis, ſic ad diuerſa ordinari pn̄t; & ſic poſſunt in eis eſſe aliqui habitus, quibus bene, aut male ad aliquid diſponuntur,

Ad primum ergo dicendū, ꝙ vires nutritiuę partis nō ſunt natę obedire iperio rōnis, & iō non ſunt in eis aliqui habitus; ſed vires ſenſitiuæ natæ ſunt obedire imperio rōnis, & ideo in eis eſſe pn̄t aliqui habitus, nam ſm qđ obediunt rationi, quodāmodo rationales dicūtur, vt in 1. Eth. dicitur,

Cap. vlt. tomo 5.

Ad 2m dicendum, ꝙ vires ſenſitiuæ in brutis aīalibus non operantur ex imperio rationis; ſed ſi ſibi relinquantur bruta animalia, operantur ex inſtinctu naturæ: & ſic in brutis animalibus non ſunt aliqui habitus ordinati ad operationes, ſunt tn̄ in eis aliquæ diſpoſitiōes in ordine ad naturā, vt ſanitas, & pulchritudo. Sed quia bruta animalia a rōne hominis p quandā cōſuetudinē diſponuntur ad aliquid operādū ſic, vel aliter, hoc mō in brutis animalibus habitus quodāmō poni pn̄t, vnde Aug. dicit in lib. 83. q. ꝙ videmus immaniſſimas beſtias a maximis voluptatibus abſtinere dolorum metu, quod cum in earum cōſuetudinem vertitur, domitę & manſuetę vocantur. Deficit tamen ratio habitus quantum ad vſum voluntatis, quia non habent dominium vtendi, vel non vtendi, quod videtur ad rationem habitus pertinere: & ideo proprie loquēdo, in eis habitus eſſe non pn̄t.

q. 36. non lōge a prin cip. tom. 4.

Ad 3m dicendum, ꝙ appetitus ſenſitiuus natus eſt moueri ab appetitu rationali, vt dr̄ in 3. de anima; ſed vires rationales apprehenſiuæ natæ ſunt accipere a viribus ſenſitiuis: & ideo magis cōuenit, ꝙ habitus ſint in viribus ſenſitiuis appetitiuis, q̄ in viribus ſenſitiuis apprehēſiuis, cū in viribus ſenſitiuis appetitiuis non ſint habitus, niſi ſm qđ operātur ex imperio rōnis. Quāuis ēt in ipſis interioribus virib⁹ ſenſitiuis apprehenſiuis poſſint poni aliqui habitus, ſm quos homo ſit bene memoratiuus, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus. vnde ēt Philoſophus dicit in cap. de memoria, ꝙ conſuetudo multum operatur ad bene memorandum; quia ēt iſtę vires mouentur ad operandū ex imperio rōnis. vires aūt apprehenſiuæ exteriores, vt viſus, & auditus, & huiuſmodi, non ſunt ſuſceptiuæ aliquorum habituum, ſed ſm diſpoſitionem ſuæ naturæ ordinantur ad ſuos actus determinatos; ſicut & membra corporis, in quibus non ſunt habitus, ſed magis in viribus imperantibus motum ipſorum,

Tex. 57. tomo 2.

Cap. 3. a med. tom. 2

Infra q. 51. ar. 3 c. & q. 53. art. 1. c. Et q. 56. ar. 5. & q. 67. ar. 2. cor. Et veri. q. 20. art. 2. cor.

Articvlvs IIII.

Vtrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ Articulum quartum,*

In arti. 4. 50. q. caueto diſputator,

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ in intellectu

F non ſunt aliqui habitus. Habitus .n. operationibus conformantur, vt dictum eſt; ſed operationes hominis ſunt communes animæ & corpori, vt dicitur in 1. † de anima, ergo & habitus, ſed intellect⁹ non eſt actus corporis, vt dicitur in 3. de aīa. ergo intellectus non eſt ſubiectum alicuius habitus.

¶ 2 Præt. Omne qđ eſt in aliquo, eſt in eo per modum eius in quo eſt; ſed id qđ eſt forma ſine materia, ē actus tm̄; qđ aūt eſt cōpoſitum ex G forma & materia, habet potentiā & actum ſimul. ergo in eo quod eſt forma tm̄, non pōt eſſe aliquid, quod ſit ſimul in potētia & actu, ſed ſolum in eo quod eſt compoſitum ex materia & forma: ſed intellectus eſt forma ſine materia, ergo habitus, qui habet potentiā ſimul cū actu, quaſi mediū inter vtrunq; exiſtens, non poteſt eſſe in intellectu, ſed ſolum in coniuncto, qđ eſt compoſitum ex anima & corpore.

¶ 3 Præt. Habitus eſt diſpoſitio ſm H quā aliquis bene, vel male diſponit ad aliquid, vt dicitur in 5. Metaph. ſed ꝙ aliqs bene, vel male ſit diſpoſitus ad actū intellectus, prouenit ex aliqua corporis diſpoſitione. vnde etiam in 2. de anima dicitur, ꝙ molles carne bene aptos mēte videmus. ergo habitus cognoſcitiui non ſunt in intellectu, qui eſt ſeparatus; ſed in aliqua potētia, quę eſt actus alicuius partis corporis.

ne confundas rationem habitus, qui eſt in intellectu, & habitus ſcientifici: & propterea quæ & hic in corpore, & in ſequētibus articulis dicuntur, ſ. quòd ſpecies intelligibiles ſunt habitus intellectus, præcipit ſententia teneas ſcientiæ habitum eſſe ſpecies intelligibiles ordinatas. hoc enim hinc non habes, niſi ſecūdum ſophiſma conſequentis ab habitu ad talem habitum deſcendēdo, ad hoc enim quòd in intellectu & noſtro, & angelico ſint habitus, ſat fuit monſtrare, quòd ſunt in eis ſpecies intelligibiles; quoniam ſunt vere habitus determinantes potentiam intellect⁹ ad ſingula intelligibilia, vtrū autem præter ſpecies ſit alius aliquis habitus, nihil dicitur hic, ſed cum de ſingulis tractabitur, determinabitur.

*artic. 1.

† Lib. 1. de anima, tex. 12. & 64. tomo 2.

Lib. 3. tex. 6.

Tex. 35. tomo 3.

Tex. 94. tomo 2.

Sed contra eſt, ꝙ Philoſophus in 6. Ethic. ponit ſciētiam, & ſapientiam, & intellectum, qui eſt habitus principiorum, in ipſa intellectiua parte animæ,

Cap. 1. 3. 6. & 7. habetur, tom. 5.

Respon. Dicendū, ꝙ circa habitus cognoſcitiuos I diuerſimode ſunt aliqui opinati. Quidā .n. ponentes intellectum poſſibilem eſſe vnum in omnibus hominibus, coacti ſunt ponere, ꝙ habitus cognoſcitiui nō ſunt in ipſo itellectu, ſed in viribus interioribus ſenſitiuis. Manifeſtum eſt .n. ꝙ homines in habitibus diuerſificantur; vnde non pn̄t habitus cognoſcitiui directe poni in eo, qđ vnum numero exiſtens eſt omnibus hominibus cōe. vnde ſi intellectus poſſibilis ſit vnus numero omniū hominū, habitus ſcientiarum, ſm quos hoīes diuerſificantur, non poterunt eſſe in intellectu poſſibili, ſicut in ſubiecto: ſed erunt in viribus interioribus ſenſitiuis, quæ ſunt diuerſæ in diuerſis. Sed iſta poſitio primo quidem eſt contra intentionē K Ariſt. Manifeſtū eſt .n. ꝙ vires ſenſitiuæ non ſunt rationales per eſſentiā, ſed ſolum per participationem, vt dicitur in 1. Eth. Philoſophus aūt ponit intellectuales virtutes, quæ ſunt ſapientia, ſcientia, & intellectus, in eo qđ eſt rōnale per eſſentiā: vnde non ſunt in viribus ſenſitiuis, ſed in ipſo intellectu. Expreſſe ēt dicit in 3. † de anima, ꝙ intellectus poſſibilis, cum ſic fiat ſingula, ideſt, cum reducatur in actum ſingulorū per ſpecies intelligibiles, tūc ſit ſm actum eo modo, quo ſciens dicitur eſſe in actu, quod quidem accidit cum aliquis poſſit operari per ſeipſum, ſcilicet, conſiderando. Eſt quidem igitur tunc potentia quodāmodo, non tamen ſimpliciter, vt ante addiſcere, aut inuenire. Ipſe ergo intellectus poſſibilis eſt, in quo eſt habitus

Cap. vlt. tomo 4. * locis in argu. Sed cōtra, citatis. † tex. 8. tomo 2.

bitus ſcientiæ, quo pôt conſiderare ét cum non coſiderat. Secundo ét hęc poſitio eſt contra rei veritaté. ſicut.n. eius eſt potentia, cuius eſt operatio: ita ét eius eſt habitus, cuius eſt operatio. intelligere auté, & cõſiderare eſt proprius actus Intellectus. ergo & habitus, quo conſideratur, eſt proprie in ipſo intellectu.

In prædic. qualitaš. Text. 12. & 66. & 14. to mo. 2.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ quidam dixerũt, vt *Simplicius refert in commento Prædicamentorũ, ꝙ quia oĩs operatio hominis eſt quodammodo coniuncti, vt Philoſoph. dicit in 1. * de anima, ideo nullus habitus eſt animæ tantũ, ſed coniuncti. & ꝑ hoc ſequitur ꝙ nullus habitus ſit in intellectu, cum intellectus ſit ſeparat᷒, vt ratio propoſita procedebat: ſed iſta ratio non cogit. Habitus. n. non eſt diſpoſitio obiecti ad potentiã, ſed magis diſpoſitio potentię ad obiectum: vnde habitus oportet quòd ſit in ipſa potẽtia, quæ eſt principium actus, nõ autem in eo quod comparatur ad potentiam ſicut obiectũ. Ipſum aũt intelligere, nõ dr̃ cõe eſſe animæ & corpori, niſi ratione phantaſmatis, vt dr̃ in 1. * de anima. Patet aũt ꝙ phantaſma comparatur ad intellectum poſsibilem vt obiectum, vt dr̃ in 3. * de aĩa. vnde relinquitur, ꝙ habitus intellectiu᷒ ſit principaliter ex parte ipſius intellectus, nõ autem ex parte phantaſmatis, quod eſt commune aĩæ & corpori. Et ideo dicẽdum eſt, ꝙ intellectus poſsibilis eſt ſubiectum habitus: illi enim competit eſſe ſubiectũ habitus, quod eſt in potentia ad multa, & hoc maxime competit intellectui poſsibili: vnde intellectus poſsibilis eſt ſubiectum habituum intellectualium.

Text. 66.
Text. 3. 18. & 39. to. 2.

Ad 2m dicendum, ꝙ ſicut potentia ad eſſe ſenſibile conuenit materiæ corporali, ita potentia ad eſſe intelligibile conuenit intellectui poſsibili: vnde nihil prohibet, in intellectu poſsibili eſſe habitum, qui eſt medius inter puram potẽtiam, & actum perfectum.

Ad 3m dicendum, ꝙ quia vires apprehẽſiuæ interius præparant intellectui poſsibili proprium obiectum, ideo ex bona diſpoſitione harum virium, ad quam cooperatur bona diſpoſitio corporis, redditur homo habilis ad intelligendum: & ſic habitus intellectiuus ſecundario poteſt eſſe in iſtis viribus, principaliter autem eſt in intellectu poſsibili.

Articvlvs V.

Vtrum in volũtate ſit aliquis habitus.

A D qvintvm ſic proceditur. Videtur ꝙ in voluntate nõ ſit aliquis habitus. Habitus. n. qui in intellectu eſt, ſunt ſpecies intelligibiles, quib᷒ ĩtelligit actu: ſed voluntas non operatur per aliquas ſpecies. ergo voluntas non eſt ſubiectum alicuius habitus.

E ¶ 2 Præt. In intellectu agente non ponitur aliquis habitus, ſicut in intellectu poſsibili, quia eſt potentia actiua: ſed volũtas eſt maxime potẽtia actiua, quia mouet oẽs potentias ad ſuos act᷒, vt ſupra dictũ ẽ. * ergo in ipſa nõ eſt aliquis habit᷒.

¶ 3 Præt. In potentijs naturalibus nõ eſt aliquis habitus, quia ex ſua natura ſunt ad aliquid determinatę: ſed voluntas ex ſua natura ordinatur ad hoc, quod tendat in bonum ordinatum ratione. ergo in

A voluntate non eſt aliquis habitus.

Sed contra eſt, ꝙ iuſtitia eſt habitus quidam, ſed iuſtitia eſt in volũtate: eſt enim iuſtitia habitus quidam, ſecũdum quem aliqui volunt & operantur iuſta, vt dicitur in 5. * Ethic. ergo voluntas eſt ſubiectum alicuius habitus.

Cap. 1. in prin. to. 5.

Respon. Dicendum, ꝙ omnis potentia, quæ diuerſimode poteſt ordinari ad agendum, indiget habitu, quo bene diſponatur ad ſuũ actum. volũtas autem cum ſit po-

B tentia rationalis, diuerſimode poteſt ad agendum ordinari: & ideo oportet in volũtate aliquem habitum ponere, quo bene diſponatur ad ſuum actum. Ex ipſa etiam ratione habitus apparet, ꝙ habet quẽdam principalem ordinem ad voluntatem, prout habitus eſt, quo quis vtitur cum voluerit, vt ſupra dictum eſt. *

q. præce. articu. 3.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſicut in intellectu eſt aliqua ſpecies, quæ eſt ſimilitudo obiecti, ita oportet in voluntate, & in qualibet vi appetitiua eſſe aliquid, quo inclinet̃ in ſuum obiectũ, cũ nihil aliud ſit actus appetitiuæ virtutis, q̃ inclinatio quædam, vt ſupra dictum eſt. * Ad ea ergo ad quæ ſufficienter inclinatur per naturã ipſius potentiæ, nõ indiget aliqua

q. 22. arti. 2 & q. 6. ar. 4

C qualitate inclinãte: ſed quia neceſſarium eſt ad finem humanæ vitę, ꝙ vis appetitiua inclinet̃ ad aliquid determinatum, ad quod nõ inclinatur ex natura potentię, quæ ſe habet ad multa & diuerſa, ideo neceſſe eſt, ꝙ in volũtate, & in alijs viribus appetitiuis, ſint quędam qualitates inclinantes, quæ dicuntur habitus.

Ad 2m dicendum, quòd intellectus agens eſt agẽs tantum, & nullo modo patiens: ſed volũtas, & quælibet vis appetitiua eſt mouens & motum, vt dicitur in 3. de anima. * & ideo non eſt ſimilis ratio de vtroque: nam eſſe ſuſceptiuum habitus conuenit ei, quod eſt quodammodo in potentia.

Text. 54. to mo. 2.

Ad 3m dicendum, ꝙ voluntas ex ipſa natura poten-

D tiæ inclinat̃ in bonũ rationis: ſed quia hoc bonũ multipliciter diuerſificatur, neceſſariũ eſt vt ad aliquod determinatũ bonum rationis voluntas ꝑ aliquẽ habitũ inclinetur ad hoc, ꝙ ſequat̃ promptior operatio.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ Articulum quintum.*

Sup. q. 49. arti. 4. Et 3. d. 27. art. 1. ad. 2. Et 3. d. 23. q. 1. articu. 1. co. & diſ. 17. q. 2. art. 3. ad 5. Et ver. q. 20 ar. 2. cor. Et vir. q. 1. arti. 1. cor.

In articu. 5. eiuſdem quæſtio. 50. aduerte, quòd ex reſponſione ad primũ & tertium, colligitur diuerſa ratio neceſſitatis habitus in intellectu, & in voluntate reſpectu naturalium. nam in intellectu eſt neceſſitas ſimpliciter: quoniam niſi determinetur aliqua ſpecie intelligibili, nihil intelligere poteſt. in voluntate vero, eſt neceſſitas ad bene eſſe: quoniam nullum eſt bonum infra naturale obiectũ voluntatis, quod volũtas nõ poſſit velle, licet non ita prõpte abſque quacunque qualitate ſuperaddita: & hoc inſinuauit litera dicẽs, Ad hoc ꝙ ſequatur promptior operatio. de neceſſitate aũt ſupernaturalium habituũ inferius dicetur. Habes quoq; hic expreſſe in reſponſione ad ſecundum, ꝙ quilibet appetit᷒ eſt mouens & motus in genere cauſæ efficientis, vt patet in litera.

* q. 9. ar. 1.

Articvlvs VI.

Vtrum in angelis ſit aliquis habitus.

A D sextvm ſic proceditur, Videturq́ in angelis nõ ſint habitus. Dicit enim Maximus cõmentator Dio. * in 7. c. de cæl. Hierarchia. Nõ conuenit arbitrari vir-

E tutes intellectuales, ideſt, ſpirituales, more accidẽtium, quemadmodũ & in nobis ſunt, in diuinis intellectibus ſ. angelis eſſe, vt aliud in alio ſit ſicut in ſubiecto. accidẽs enim omne illinc repulſum eſt: ſed omnis habitus eſt accidẽs. ergo in angelis non ſunt habitus.

¶ 2 Præt. Sicut Dion. dicit in 4. c. * de cęl. Hierar. Sãctæ cęleſtium eſſentiarum diſpoſitiones ſuper oĩa alia Dei bonitatem participãt: ſed ſemper qđ eſt per ſe, eſt prius & potius eo qđ eſt ꝑ aliud. ergo angelo-

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ Articulum ſextum.*

Iufra q. 51. arti. 1. cur.
Inter prin. & me. com.

In arti. 6. eiuſdem quæſt. ſcito primo ꝙ Auerrois in 12. Meta. comment. 25. concordat cum negantibus habitus & quæcunque accidentia a ſubſtantiis ſeparatis. & apud ipſos non inconueniẽt intelligentias contentas eſſe cognitione illa inferiorũ, ſaltem quam ſecũdum propriam eſſentiam ſortiatur. Diuus autem Tho. ampliori cognitione intelligentias donauit i prima parte, præter illam per eſſentiã appoſuit inditã ꝑ ſpecies, quas hic habitus vocat. Scito ſecundo, quod ſicut

Inter prin. & med.

ſicut eſſentiæ & potentię angelicę ſunt alterı⁹ rationis a noſtris, ita & habitus: & propterea nō quę ras in eorum habitibus omnes illas cō ditiones, quæ de noſtris ſunt enumeratæ in quæſtione prę eredēte: ſed ſicut naturę ſunt magis vnitæ, ita etiam & habituū. nec oportet, ꝙ potentia in eis ſit diſponibilis per plura diuerſimode cōmenſurabilia, niſi ratione plurıū ſpecierum quo ad intellectū, quāmuis quo ad voluntatem multiformitas inueniatur ſecundum bonum, & malum, & cōcurrentes act⁹ ad bene, vel male velle: & vt in reſpōſione ad tertiū dicitur, ſaluātur ibi partes, ideſt, partialia. Scito tertio Nouitie, ꝙ angelum participare ab exteriori, vt in reſponſione ad ſecundum dicitur, cōtingit dupliciter. Primo quaſi adcentitiam qualitatē ab extra ſuſcipiendo, & hoc mō neceſſe eſt ponere in angelo habit⁹ ſupernaturales. Secūdo quaſi congenitam a datore naturæ, ſicut grauia & leuia habent motum a generante: & hoc modo neceſſe eſt ponere in angelo habit⁹ naturales ſpecierum intelligibiliū. Litera ergo, quia in corpore articu. non ſolum reſpectu aliorum intelligibilium, ſed ēt reſpectu Dei, neceſſariū ponit habitū in angelis, manifeſte aperit exercitatis in doctrina authoris, quòd communiter tam de habitu naturali, quàm ſupernaturali loqui: quoniam cōſtat apud ipſum, angelos per nullum habitum intelligere Deum naturaliter, ſed propria ſubſtantia vti, vt ſpecie intelligibili ad intelligendum Deum, vt in 1 lib. patoit: ſed ad ſupernaturalē cognitionē diuino lumine ſuperaddito egent: & ſic reſponſio ad ſecundum de vtroq; participationis modo ab extraneo intelligi poteſt.

Loco citato in argu. præced.

Tex. 25. co. 3.

Cap. 7. non multum a princi. c.

Loco citato in argu. 1.

In prędica qualitatis.

q. 49. ar. 4.

D. 22. In prędica. qualita.

rum eſſentiæ per ſeipſas perficiuntur ad conformitatem Dei. non ergo per aliquos habitus: & hæc videtur eſſe ratio Maximi, qui ibidē ſubdit. Si. n. hoc eſſet, non vtiq; maneret in ſemetipſa harum eſſentia, nec deificari per ſe, quātum foret poſſibile, valuiſſet.

¶ 3 Præt. Habit⁹ eſt diſpoſitio quędam, vt dicitur in 5. Meta. ſed diſpoſitio, vt ibidē dr, eſt ordo habētis partes. cū ergo angeli ſint ſimplices ſubſtantiæ, videtur quòd in eis nō ſint diſpoſitiones & habit⁹.

Sed contra eſt, quod Dion. dicit 7. c. cæl. Hierar. ꝙ angeli primę Hiera. noīantur calefaciētes, & throni, & effuſio ſapiētiæ, manifeſtatio deiformis ipſorū habituum.

Respon. Dicendum, ꝙ quidam poſuerunt in angelis non eſſe habitus: ſed quæcunq; dicunt de eis, eſſentialiter dīr. vnde Maximus poſt pdicta verba quæ induximus, dicit. Habitudines earum atq; virtutes, quæ in eis ſunt, eſſentiales ſunt propter immaterialitatem. &
H hoc etiā Simplicius dicit in commento Prædicamentorum. Sapientia, quæ eſt in aīa, habitus eſt, quæ autem in intellectu, ſubſtantia. oīa enim quæ ſunt diuina, & p ſe, ſufficientia ſunt, & in ſeipſis exiſtētia. quæ quidem poſitio partim habet veritatem, & partim continet falſitatem. Manifeſtū eſt. n. ex præmiſſis, quòd ſubiectum habitus nō eſt niſi ens in potentia. Conſiderātes igitur prædicti commentatores, ꝙ
I angeli ſunt immateriales, & quòd non eſt in illis potentia materię, ſecundū hoc ab eis habitum excluſerunt, & omne accidēs. Sed quia licet in angelis nō ſit potentia materiæ, eſt tn̄ in eis aliqua potētia (eſſe enim actum purum eſt proprium Dei) ideo inquantum inuenitur in eis de potētia, intantum in eis pnt habitus inueniri. Sed quia potētia materię, & potētia itellectualis ſubſtātiæ, non eſt vnius rōnis: iō p conſequens nec habitus vnius ratio
K nis eſt vtrobiq;. vnde Simplicius dicit in commento Prædicamētorum, ꝙ habitus intellectualis ſubſtantię non ſunt ſimiles his, q ſunt hic, habitibus: ſed magis ſunt ſimiles ſimplicibus & immaterialibus ſpeciebus, quas continet in ſeipſa. Circa hmōi tn̄ habitū aliter ſe habet intellectus angelicus, & aliter intellectus humanus. Intellectus enim humanus, cum ſit infimus in ordine intellectuum, eſt in potentia reſpectu oīum intelligibilium, ſicut materia prima reſpectu oīum
F formarum ſenſibilium, & ideo ad omnia intelligenda indiget aliquo habitu: ſed intellectus angelicus nō ſe habet ſicut pura potentia in genere intelligibiliū, ſed ſicut actus quidam, non aūt ſicut actus purus. hoc. n. ſolius Dei eſt, ſed cum permiſtione alicuius potētiæ: & tanto minus habet de potentialitate, quanto eſt ſuperior. & iō vt in 1. dictum eſt, inquātū eſt in potentia, indiget perfici habitualiter p aliquas ſpecies intelligibiles ad operationem propriam: ſed inquātum eſt actu, per eſſentiam ſuam pōt aliqua intelligere, ad minus ſeipſum, & alia ſm modum ſuæ ſubſtantię, vt dicitur in lib. de cauſis: & tanto perfectius, quanto eſt perfectior. Sed quia null⁹ angelus pertingit ad perfe-
G ctionem Dei, ſed in infinitū diſtat, propter hoc ad attingendum ad ipſum Deum per intellectum & voluntatem, indiget aliquibus habitibus tanquā in potentia exiſtens reſpectu illius puri actus. vñ Dion. dicit, habitus eorum eſſe deiformes, quibus. ſ. Deo conformātur. Habitus autem, qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale, non ſunt in angelis, cum ſint immateriales.

p. p. q. 55. articu. 3.

In propoſ. 8. & 13. habetur hic liber inter opera Ariſt.

D. 167. Cap. 7. cæl. Hierar. parū ante me.

Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Maximi intelligendum eſt de habitibus, & accidentibus materialibus.

Ad 2m dicendum, quòd quantum ad hoc, quod conuenit angelis per ſuam eſſentiam, nō indigent habitu: ſed quia non ita ſunt per ſeipſos entes, quin participent ſapientiam, & bonitatem diuinam, ideo inquantum indigent participare aliquid ab exteriori, intantum neceſſe eſt in eis ponere habitus.

Ad 3m dicendum, quòd in angelis non ſunt partes eſſentię, ſed ſunt partes ſecūdum potentiam, inquantum intellectus eorum per plures ſpecies perficitur, & voluntas eorum ſe habet ad plura.

QVAESTIO LI.

De cauſa habituum quantum ad generationem ipſorum.

Deinde conſiderādum eſt de cauſa habituū. Et primo, quātum ad generationem ipſorum. Secundo, quātum ad augmentum. Tertio, quantum ad diminutionem, & corruptionem.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aliquis habitus ſit a natura.

¶ Secūdo, Vtrum aliquis habit⁹ ex actibus cauſetur.

¶ Tertio, Vtrum per vnum actum poſſit generari habitus.

¶ Quarto, Vtrum aliqui habitus ſint in hominibus infuſi a Deo.

Articvlvs primvs.

Vtrum aliquis habitus ſit a natura.

Ad primum ſic proceditur. Videt quòd nullus habitus ſit a natura. Eorū. n. quę ſunt a natura, vſus non ſubiacet volun

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæprimæ Articulum 1.*

In corpore articu. 1. q. 51. duplex occurrit dubium. Primum eſt circa differentiā inter inchoationem habitus ex parte animæ in parte apprehenſiua, & appetitiua, quare in intellectu ponitur inchoatio quantum ad ipſam ſubſtātiam habitus, in voluntate non. aut. n. p inchoationem talem intēdit aliquid actuale ſuper ipſum intellectum, aut nō. ſi intendit aliquid actuale, ſequitur ꝙ intellectus poſſibilis non eſt a principio, ſicut tabula raſa, & pura potentia, quia habet hmōi actum ſuperadditū. ſi non, ſequitur ꝙ par ſit ratio de intellectu, & appetitu: i vtroq;. n. modo ſunt ſemina virtutum, & ad principia naturalis prōpitudo, pp q̄ videt naturaliter ineſſe nobis ſecundū cognitionem & appetitum.

Infra q. 63. ar. 1. Et 2. 2. q. 47. ar. 15. Et 3. diſ. 33 q. 1. artic. 2. q. 1. Et ver. q. 1. ar. 8. Et 2. Eth.

¶ Secun-

¶ Secũdum eſt de cauſa huius aſſignata in litera. Videtur enim implicare & in ſe, & cum ſupradictis: in ſe quidẽ, quia ponit inclinationem ad propria obiecta ſpectare ad habitum, & nõ ſpectare ad ipſum, ſed ad potentiam. cum prædictis autẽ, quia in articulo quinto quæſtionis præcedentis dictum eſt, habitum in voluntate poni propter inclinationẽ ad propria obiecta: quod hic negatur.

Li.3.cõ.18. ¶ Ad primam dubitationẽ dicitur, qđ præſuppoſito quòd intellectus agens nõ eſt habit⁹ principiorũ, qui ponitur vnus ex quinque habitibus intellectualib⁹, ſexto Ethic. qđ non eſt difficile perſuadere: duo errores cauẽdi ſunt hic. alter ne

q.49.art.4. putemus pueriliter vnam partem habitus, qui dicitur intellectus, fieri ab intra, & alterã ab extra, & propterea in-

Cap.6. choationẽ eius poni a natura, perfectionem, quæ nuncupatur ab extra. Alter, ne putemus totã illam quidem qualitatem, quæ eſt habitus congenitam, vt coæuã intellectui, ſed impeditam propter abſentem notitiam terminorũ. Primũ enim repugnat indiuiſibilitati intelligibilis qualitatis: ſecundum vero puræ potentiæ, qua intellectus in principio, eſt ſicut tabula raſa: putandum autem magis eſt, quòd ſicut nutrire, augereque, naturales ſũt actus aïæ non qualitercunque, ſed aduenientente alimento decocto: ſic notitia principiorũ habitualis naturaliter ineſt animæ aduenientibus ab extra terminis, ita quòd ad intelligibilem præſentiam eorum indiſum eſt, ꝙ ab anima in intellectu poſſibili ſub lumine agentis fluat qualitas illa quę eſt habit⁹ principiorũ, ſicut motus grauiũ & leuium a natura grauium & leuium, & vt ſemel effluxit, ſemper perſeuerat, quamuis non exeat in actũ impedita phantaſia. Differentia igitur inter intellectum & voluntatem in hoc eſt, ꝙ in intellectu fluit naturaliter habitus quidã præſentibus ab extra terminis principiorum: in voluntate autẽ non, ſed ſola promptitudo ipſius ad principia, ſcilicet bonum proſequendũ, & malum fugiendum, & huiuſmodi inuenitur a natura.

¶ Ad ſecundam dubitationem dicitur dupliciter, ſecundum qđ dupliciter exponi poſſunt verba literæ. Primo, intelligendo per ly propria obiecta, ſpecialia obiecta contenta ſub communi obiecto illius potẽtię, quod in quæſtione præcedẽti vocauit aliquod determinatum. verbi gratia. In voluntate commune obiectũ eſt bonum, ſpecialia ſunt bonum in paſſionibus timoris & audacię: bonum in delectationibus & triſtitiis: bonũ in commutationibus, & huiuſmodi, & ſic ratio literæ alludit dictis in reſponſione ad tertiũ in artic. 5. præcedẽtis quæſtionis, ſcilicet quòd quia in intellectu habitus eſt neceſſarius ſimpliciter, quia eſt determinatiuus potentiæ ad obiecta: in voluntate aũt eſt neceſſarius ad bene eſſe, quare non determinat ad obiecta, ſed facit promptiorem &c. ideo ibi eſt habitus naturalis, hic nõ. Sed hęc reſponſio non valet: quia intellectus non ſolum ad ſpecialia, ſed ad communiſſimũ obiectum attingendũ determinatur ab habitu, ac per hoc extra propoſitũ eſt loqui de ſpecialibus obiectis. Dicendũ eſt ergo, quòd ſermo literæ eſt formalis, & ꝑ

In iſto arti. propria obiecta intẽdit ipſe vera, ꝓpria, & adęquata obiecta potentiarum appetitiuarum, de quibus loquitur, & quòd ratio conſiſtit in hoc,

q.50.ar.2. quòd quia officium naturalis habit⁹ ad operationẽ in communi loquendo, eſt determinare potentiam ad obiectũ attingẽdum, & in intellecta, opus eſt iſta determinatiõe: quia niſi aliqua ſpecie determinetur, nihil intelligere põt: in voluntate autẽ, & vniuerſaliter appetitu, non eſt opus iſta determinatione, quia præuenitur ab ipſa appetitiua potẽtia: quoniã eius officiũ, imo natura, eſt incli

q.55.art.2. natio in obiectũ ꝓpriũ. Nihil .n. aliud eſt appetitus, quam inclinatio: ideo i potẽtiis appetitiuis nõ eſt inchoatio naturalis habitus, ac per hoc nullus eſt in eis naturalis habit⁹: in apprehenſiuis autẽ ſic. Et ſic omnia conſonant: quoniam affirmatio & negatio non cadunt ſuꝑ idẽ. affirmat enim de habitu naturali abſolute, qđ eius eſt inclinare ad propria obiecta: & negat ꝙ hoc cõuenire poſſit habitui i appetitu: quia hoc cõuenit ipſi appetitui. & ſic a negatione officii ipſius habitus naturalis proceditur ad negationem ipſius habitus naturalis in appetitu, nec contradicit ſupradictis: quoniam hic comparans potentias appetitiuas ad propria obiecta negat habitus, quod etiam tunc dixit. Ibi vero comparans potẽtiam ad ſpecialia, ſeu determinata obiecta ſub obiecto cõmuni, poſuit habitus inclinantes ad illa prõpte, faciliter &c. quæ duo in nullo diſſonant.

¶ In reſpõſione ad ſecundum, aduerte rationem quęſtionis motæ in prima parte quæſtionis: & nota duo. Primo, differentem perfectionem: ſecundo rationem. Tãtum in primis diſtat, eſſentiam angeli per ſeipſam eſſe ſimilitudinem omniũ, & per adiunctas ſpecies, vt primum ponat perfectionem altiſſimam, ſecundum diminutam. & ratio eſt: quia primum ponit eſſentiam illã vnite habere ſpecies rerũ: ſecundũ vero diuiſim. Conſtat enim quòd vnite habere quæ diuiſa ſunt, in aliis alterius perfectionis eſſet

tati: ſed habitus eſt, quo quis vtiť cum voluerit, vt dicit Comment. in 3. de anima.* ergo habitus non eſt a natura.

¶ 2 Præt. Natura non facit p duo, quod per vnum põt facere: ſed potẽtiæ aïæ ſunt a natura. ſi igiť habitus potẽtiarum a natura eſſent, habitus, & potentia eſſent vnum.

B ¶ 3 Pręt. Natura non deficit in neceſſarijs: ſed habitus ſunt neceſſarij ad bene operãdum, vt ſupra dictũ eſt.* ſi igitur habitus aliqui eſſent a natura, videť quòd natura nõ deficeret, quin oẽs habitus neceſſarios cauſaret: patet ãt hoc eẽ falſum. ergo habit⁹ nõ ẽ a natura.

Sed contra eſt, ꝙ in 6. Eth. inter alios habitus poniť intellectus principiorum, qui eſt a natura. vnde & principia prima dicuntur naturaliter cognita.

C Respon. Dicendum, ꝙ aliquid poteſt eſſe naturale alicui dupliciter. Vno mõ, ſm naturam ſpeciei, ſicut naturale eſt homini eſſe riſibile, & igni ferri ſurſum. Alio modo ſecundum naturam indiuidui, ſicut naturale eſt Sorti, vel Platoni, eſſe ægrotatiuũ, vel ſanatiuum ſecũdum propriam complexionem. Rurſus ſecundum vtranque naturã poteſt dici aliquid naturale dupliciter. Vno modo, quia totũ eſt a

D natura. Alio modo, quia ſecũdum aliquid eſt a natura, & ſm aliquid eſt ab exteriori principio: ſicut cũ aliquis ſanať per ſeipſum, tota ſanitas eſt a natura. cum autem aliquis ſanatur auxilio medicinæ, ſanitas partim eſt a natura, partim ab exteriori principio. Si igitur loquamur de habitu, ſm quod eſt diſpoſitio ſubiecti in ordine ad formam, vel naturam, quolibet prædictorũ modorum contingit habitũ eſſe naturalem. Eſt enim aliqua

E diſpoſitio naturalis, quæ debetur humanæ ſpeciei, extra quã nullus homo inuenitur, & hæc eſt naturalis ſm naturam ſpeciei: ſed quia talis diſpoſitio quandam latitudinem habet, contingit diuerſos gradus hmõi diſpoſitionis conuenire diuerſis hominibus ſecundum naturam indiuidui: & hmõi diſpoſitio põt eſſe vel totaliter a natura, vel partim a natura, & partim ab exteriori principio, ſicut* dictum eſt de his, qui ſanantur per artem. Sed habitus, qui eſt diſpoſitio ad operationem, cuius ſubiectum eſt potentia animæ, vt dictum eſt,* poteſt quidẽ eſſe naturalis, & ſm naturam ſpeciei, & ſecundum naturam indiuidui: ſm quidem naturam ſpeciei, ſecundum quod ſe tenet ex parte ipſius animæ, quæ cũ ſit forma corporis, eſt principium ſpecificum. ſecũdum autem naturã indiuidui ex parte corporis, qđ eſt materiale principiũ: ſed tñ neutro modo contingit in hominibus eſſe habitus naturales, ita ꝙ ſint totaliter a natura. In angelis ſiquidẽ contingit, eo ꝙ habent ſpecies intelligibiles naturaliter inditas, qđ nõ competit humanę naturę, vt in 5. dictũ eſt.* Sunt ergo in hoĩbus aliqui habitus naturales tanquàm partim a natura exiſtentes, & partim ab exteriori principio: aliter quidem in apprehenſiuis potentijs, & aliter in appetitiuis. In apprehẽſiuis.n. potentiis põt eſſe habitus naturalis ſecundum inchoationem, ſm naturam ſpeciei, & ſecundũ naturam indiuidui. ſecundum quidem naturã ſpeciei ex parte ipſius animæ, ſicut intellectus principiorum dř eſſe habitus naturalis. Ex ipſa.n. natura animę intellectualis cõuenit hoĩ, quòd ſtatim cognito quid eſt totũ, & quid eſt pars, cognoſcat quòd omne totum eſt maius ſua parte: & ſimile

nit eſſe: pſertim qa primũ ponit ſic vnite habere, qđ in vnã ſubſtãtia habeatur, ſm qđ in ſubſtantia & in accidẽte. Ratio autẽ in littera poſita pro affirmatiõe, quæ re. ſ. p participationẽ diuinæ ſapientiæ pót intellectus angelicus eẽ actu ea, q̃ intelligit, nõ ſic interpretãda eſt, quaſi intellectus angelic⁹ iam factus diſcat a diuina ſapiẽtia, aut ſuſcipiat ſpecies intelligibiles: ſed quia ipſe angelus ſicut eſt ens, ita intelligens, ideſt, ſicut eſt pfect⁹ in eẽ ſubſtãtiali, ita eſt pfectus in habendo intellectum in actu. Conſtat aũt qđ ens eſt per participationem diuinę eſſentiæ, ac per hoc cum diuiſione eſſẽtiæ ab eſſe, eſt vt vnitum ſuperius diuidatᷣ inferi⁹. ergo ẽ in intelligendo in actu perfectus participando diuinã ſapientiam, & cõſequẽter cũ diuiſione ſuſcipit perfectũ intellectum in actu eadẽ rõne. Vñ in vltimo art. pcedẽtis quęſtionis ad ſm dicitur de angelis, qa nõ ita ſunt p ſeipſos entes, quin participẽt ſapientiã & bonitatẽ diuinam: ideo inquantũ participare indigent ab exteriori, intãtũ neceſſe eſt in eis ponere habitus. Quia ergo eſſentiæ angelicę participationes q̃dã ſunt diuinæ eſſẽtię, & i eſſe naturali, & in eſſe intelligibili: & entia p participationẽ diuinã ſuſcipiunt, qđ in ſuperiori participato vnitũ eſt, ſequitur qđ quẽadmodũ ad hoc vt eſſentia complementum eſſendi habeat, indiget eſſe diſtincto a ſe, ita ad hoc qđ complementũ in eſſe formæ intelligibilis obtineat, vt ſpecies habeat adiũctas rerũ aliarũ: & ſicut eẽ ab extrinſeco habet, non tñ ſic quaſi eſſentia pfuerit abſque eſſe, & accipiat eſſe ab alio: ſed qa p hoc eſt, q ab alio ẽ: ita ſpecies additas ab extrinſeco habet nõ ſic, quaſi pfuerit & ſuſcipiat a Deo ſpẽs, ſed qa p hoc illas hẽt, qa a Deo cõgenitas naturali ſequela ad pprĩã eſſẽtiã poſſidet. & ẽ ſermo præſens de naturali ſcientia angelorum, qua ſciunt alia.

lib. 2. poſter. tex. vlt. circa medium to. 1.

ad 2. arg.

eſt in cæteris. Sed quid ſit totum, & quid ſit pars, cognoſcere nõ poteſt, niſi per ſpecies intelligibiles a phãtaſmatibus acceptas. & pp hoc Philoſophus in fine * Poſteriorum oſtendit, q cognitio principiorum prouenit nobis ex ſenſu. ſcđm vero naturã indiuidui eſt aliquis habitus cognoſcitiuus ſm inchoationem naturalem, inquantum vnus homo ex diſpoſitione organorum eſt magis aptus ad bene intelligendum, q̃ alius, inquantum ad operationem intellectus indigemus virtutibus ſenſitiuis. In appetitiuis ãt potẽtiis non eſt aliquis habitus naturalis ſm inchoationem ex parte ipſius aĩæ, quantum ad ipſam ſubſtantiam habitus, ſed ſolum quantum ad principia quędam ipſius. ſicut principia iuris cõmunis dicuntur eſſe ſeminalia virtutũ: & hoc iõ, quia inclinatio ad obiecta propria, quę videtur eſſe inclinatio habitus, non pertinet ad habitũ, ſed magis pertinet ad ipſam rationem potẽtiarum: ſed ex parte corporis ſm naturam indiuidui ſunt aliqui habitus appetitiui ſm inchoationes naturales. ſunt enim quidã diſpoſiti ex propria corporis cõplexione ad caſtitatẽ, vel manſuetudinem, vel ad aliquid huiuſmodi.

Ad primvm ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de natura ſecũdum quod diuiditur contra rationem & voluntatem, cum tamen ipſa ratio, & volũtas ad naturam hominis pertineant.

Ad 2ᵐ dicẽdum, q aliquid etiã naturaliter poteſt ſuperaddi potẽtiæ, quod tñ ad ipſam potentiã pertinere non poteſt: ſicut in angelis non pót ptinere ad ipſam potentiam intellectiuam, q ſit per ſe cognoſcitiua omniũ, quia oporteret q eſſet actus oĩum, quod ſoli * Dei eſt. Id enim quo aliquid cognoſcitur, oportet eſſe actualem ſimilitudinem eius quod cognoſcitur. vnde ſequeretur, ſi potentia angeli per ſeipſam cognoſceret oĩa, q eſſet ſimilitudo, & actus omniũ, vnde oportet quòd ſuperaddãtur potẽtiæ intellectiuæ ipſius aliquæ ſpecies intelligibiles, quæ ſunt ſimilitudines rerum intellectarum, quia per participationẽ diuinæ ſapientiæ, & nõ per eſſentiam propriam, poſſunt intellect⁹ eorum eſſe actu ea, quæ intelligunt. Et ſic patet, quòd nõ omne id, quod pertinet ad habitum naturalem, poteſt ad potentiam pertinere.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd natura nõ æqualiter ſe habet ad cauſandas omnes diuerſitates habituũ: F quia quidam poſſunt cauſari a natura, quidam non, vt ſupra dictum eſt: * & ideo non ſequitur ſi aliqui ſiut habitus naturales, quod omnes ſint naturales.

Articvlvs II.

Vtrum aliquis habitus cauſetur ex actibus.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur q nullus habitus poſſit ex actu cauſari. Habitus G .n. eſt qualitas quędam, vt ſupra dictũ eſt. * Omnis enim qualitas cauſatur in aliquo ſubiecto, inquantũ eſt alicuius receptiuũ. cum igitur agens ex hoc quòd agit, non recipiat aliquid, ſed magis ex ſe emittat, videtur quòd non poſſit aliquis habitus in agente ex proprijs actibus generari.

¶ 2 Præt. Illud, in quo cauſatur aliqua qualitas, mouetur ad qualitatem illam, ſicut patet in re calefacta, vel infrigidata, quod autem producit actũ cauſantem, qualitatem mouet, vt patet de calefaciẽte, vel infrigidãte. ſi igitᷣ in aliquo cauſaretᷣ habitus p actum H ſuijpſius, ſequeretur q idem eſſet mouẽs & motum, agens & patiens: qđ eſt impoſſibile, vt dᷣ in 3. * Phyſ. tex. 8.

¶ 3 Præt. Effectus non pót eſſe nobilior ſua cauſa: ſed habitus eſt nobilior q̃ actus præcedẽs habitum, quod patet ex hoc, q nobiliores actus reddit. ergo habitus non poteſt cauſari ab actu præcedente habitum.

Sed contra eſt, qđ Philoſo. in 2. Ethico. docet habitus virtutum & vitiorum ex actibus cauſari. cap. 1. & 2. tom. 5

Respon. Dicendũ, q in agẽte quãq; eſt ſolum actiuum principium ſui actus, ſicut in igne eſt ſolũ principium actiuum calefaciendi, & in tali agẽte non pót I aliquis habit⁹ cauſari ex pprio actu: & inde eſt, q res naturales non poſſunt aliquid conſueſcere, vel diſſueſcere, vt dicitur in 2. Ethic. Inuenitᷣ autẽ aliqđ agens in quo eſt principiũ actiuum & paſſiuum ſui actus, prine. lib. tom. 5. ſicut patet in actibus humanis. nam actus appetitiuæ virtutis procedunt a vi appetitiua, ſecundũ quod mouetur a vi apprehenſiua repræſentãte obiectum: & vlterius, vis intellectiua, ſecũdum quod ratiocinatur de concluſionibus, habet ſicut principium actiuum propoſitionem per ſe notã. Vnde ex talibus actibus pñt in agentibus aliqui habitus cauſari, non quidẽ quantum ad primum actiuum principium, ſed quantũ ad K principium actus, quod mouet motum. nã omne qđ patitur & mouetur ab alio, diſponitur per actum agentis: vnde ex multiplicatis actibus generatur quædã qualitas in potẽtia paſſiua & mota, quæ nominatur habitus. ſicut habitus virtutũ moraliũ cauſantur in appetitiuis potẽtiis, ſm quod mouẽtur a ratione: & habitus ſcientiarum cauſantur in intellectu, ſecundum quod mouetur a primis propoſitionibus.

Ad primvm ergo dicendum, quòd agens inquantum eſt agens, non recipit aliquid, ſed inquantum agit motum ab alio, ſic recipit aliquid a mouente, & ſic cauſatur habitus.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd idem ſecundum idem, non poteſt eſſe mouens & motum. Nihil autem prohibet

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ primæ Art. ſecundi.*

IN art. 2. eiuſdẽ. q. 51. notato diligẽter, quòd nobilitas operationis actiuæ penſatur ex forma, quæ eſt actionis principium: & propterea, vt expreſſe patet, licet actus præcedens habitum ſit ſecundum ſe imperfectus, eſt tamẽ perfectio ſecũdũ ſuum principium. et hoc ſufficit: quod bene notabis.

Infr. q. 63. a. 2. Et mal. q. 2. ar. 11. ad 4. & 6. Et veri. q. 1 ar. 9. co. & ad 10. & ar. 11. ad 13.

* q. 49. ar. 1.

hibet idem a ſeipſo moueri ſecundum diuerſa, vt in 8.* Phyſi. probatur.

tex.28.to.2

Ad 3^m dicendum, ꝙ actus præcedens habitum, inquantum procedit a principio actiuo, procedit a nobiliori principio, quàm ſit habitus generatus: ſicut ipſa ratio eſt nobilius principium, quàm ſit habitus virtutis moralis in vi appetitiua per actuum conſuetudines generatus: & intellectus principiorũ eſt nobilius principium, quàm ſcientia concluſionum.

ARTICVLVS III.

Vtrum per unum actum poſſit generari habitus.

Infr. q. 71. ar. 4. co. Et 1.d.17.q.2. ar.3. Et ve. q.1.ar.9.ad 11. & 13.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd p vnũ actum poſſit habitus generari. Demonſtratio.n. actus rationis eſt: ſed per vnam demonſtrationẽ cauſatur ſcientia, quæ eſt habitus concluſionis vnius. ergo habitus poteſt cauſari ex vno actu.

§ 2 Præt. Sicut contingit actus creſcere per multiplicationem, ita contingit actum creſcere per intentionem: ſed multiplicatis actibus generatur habitus. ergo etiam ſi multum intendatur vnus actus, poterit eſſe cauſa generatiua habitus.

§ 3 Præt. Sanitas & ægritudo ſunt habitus quidã: ſed ex vno actu contingit hominem vel ſanari, vel infirmari. ergo vnus actus poteſt habitum cauſare.

ca. 7. poſt mediũ to.5

SED CONTRA eſt, qd Philoſ. dicit in 1. Ethi. ꝙ vna hirundo ver non facit, nec vna dies: ita vtiq; nec beatum, nec felicem vna dies, nec paucũ tempus: ſed beatitudo eſt operatio ſecundũ habitum perfectæ virtutis, vt dr̃ in 1. Ethi. ergo habitus virtutis, & eadem ratione alius habitus, non cauſatur per vnum actum.

cap.7. & 8. & 10. & ca. 13. to. 5. *art. præce.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt,* Habitus p actum generatur, inquãtum potentia paſſiua mouetᷣ ab aliquo principio actiuo. Ad hoc aũt ꝙ aliqua qualitas cauſetur in paſſiuo, oportet ꝙ actiuũ totaliter vincat paſſiuũ. vnde videmus, ꝙ quia ignis nõ põt totaliter vincere ſuũ combuſtibile, non ſtatim inflammat ipſum, ſed paulatim abiicit contrarias diſpoſitiones, vt ſic totaliter vincens ipſum, ſimilitudinem ſuam ipſi imprimat. Manifeſtum eſt autem, ꝙ principium actiuum, quod eſt ratio, non totaliter poteſt ſuperuincere appetitiuam potentiam in vno actu, eo ꝙ appetitiua potentia ſe habet diuerſimode, & ad multa. Iudicatur autem per rationem in actu vno aliquid appetendum ſecundum determinatas rationes & circunſtantias: vnde ex hoc non totaliter vincitur appetitiua potentia, vt feratur in idem, vt in pluribus per modum naturæ, quod pertinet ad habitum virtutis. & ideo habitus virtutis non poteſt cauſari per vnum actum, ſed per multos. In apprehenſiuis aũt potentiis conſiderandum eſt, ꝙ duplex eſt paſſiuũ, vnum quidem ipſe intellectus paſſibilis: aliud aũt intellectus, quem vocat * Ariſtot. paſſiuum, qui eſt ratio particularis, ideſt, vis cogitatiua cum memoratiua & imaginatiua. Reſpectu igitur primi paſſiui poteſt eſſe aliquod actiuum, quod vno actu totaliter vincit potentiam ſui paſſiui: ſicut vna propoſitio per ſe nota conuincit intellectum ad aſſentiendum firmiter concluſioni, quod quidem non facit propoſitio probabilis: vnde ex multis actibus rationis oportet cauſari habitum opinatiuũ, etiam ex parte intellectus poſſibilis. Habitum autem ſcientiæ poſſibile eſt cauſari ex vno rationis actu, quantũ ad intellectũ poſſibilẽ: ſed quãtũ ad inferiores vires apprehẽſiuas, neceſſariũ eſt eoſdem actus plures reiterari, vt aliquid firmiter memoriæ imprimatur. Vnde Philoſ. in lib. * de memoria & reminiſcẽtia dicit, ꝙ meditatio confirmat memoriã: habitus autem corporales poſſibile eſt cauſari ex vno actu, ſi actiuum fuerit magnæ virtutis, ſicut quandoque medicina fortis ſtatim inducit ſanitatem.

lib.3.de anima, tex.20. tom.2.

Cap.2. non procul a fine, tom.2.

§ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqui habitus ſint hominibus infuſi a Deo.

1.diſ.17.q. 1.ar.3.co. & 3.d.23.q. 3.ar.2 [illegible] Et ve. q. [illegible] ar. [illegible] ad.7.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nullus habitus hominibus infundatur a Deo. Deus.n. æqualiter ſe habet ad oẽs. Si igitur quibuſdam infundit habitus aliquos, omnibus eos infunderet: quod patet eſſe falſum.

§ 2 Præt. Deus operatur in omnibus ſecundum modum qui conuenit naturæ ipſorum: quia diuinæ prouidentiæ eſt, naturam ſaluare, vt dicit Dio. 4. cap.* de diuin. no. ſed habitus in homine naturaliter cauſantur ex actib⁹, vt † dictũ eſt. non ergo cauſat Deus in hominibus aliquos habit⁹ abſque actib⁹.

*cap. 4 par. 4 non multum a fine. † ar. præce

§ 3 Præt. Si aliquis habitus a Deo infunditur, per illum habitum homo poteſt multos actus producere: ſed ex illis actibus cauſatur ſimilis habitus, vt in 2.* ethic. dicitur. ſequitur ergo, duos habitus eiuſdem ſpeciei eſſe in eodẽ, vnũ acquiſitum, & alterum infuſum: quod videtur eſſe impoſſibile. nõ enim duæ formæ eiuſdem ſpeciei poſſunt eſſe in eodem ſubiecto. nõ ergo habitus aliquis infunditur homini a Deo.

cap.1. & 2. to 5.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccleſ. 15. Impleuit eũ Dominus ſpiritu ſapientiæ & intellectus: ſed ſapiẽtia & intellectus quidam habitus ſunt. ergo aliqui habitus homini a Deo infunduntur.

RESPON. Dicendum, quòd duplici ratione aliqui habitus homini a Deo infunduntur. Prima ratio eſt, quia aliqui habit⁹ ſunt, quibus homo bene diſponitur ad finem excedentẽ facultatem humanæ naturæ, quæ eſt vltima & perfecta hominis beatitudo, vt * ſupra dictum eſt. Et quia habitus oportet eẽ proportionatos ei, ad quod homo diſponitur ſecũdum ipſos, ideo neceſſe eſt quòd etiam habitus ad huiuſmodi finem diſponentes, excedant facultatem humanæ naturæ: vnde tales habitus nunquàm poſſunt homini ineſſe, niſi ex infuſione diuina, ſicut eſt de omnibus gratuitis virtutibus. Alia ratio eſt, quia Deus poteſt producere effectus cauſarum ſecundarum abſque ipſis cauſis ſecundis, vt in primo.* dictum eſt. Sicut igitur quandoque ad oſtenſionem ſuæ virtutis producit ſanitatem

q.5.art.5.

p.p q. 105. art. 6.

¶ Super Quæſtionis quinquageſima primæ Articulum quartum.

IN reſponſione ad 3.4. art omiſſo tertio aduerte, ꝙ cum duorũ ordinũ ſunt infuſi habitus, quidam ſ. per accidens, & quidam per ſe infuſi: illi nanque habitus qui poſſunt ex noſtris actib⁹, aut natura acquiri, ſunt per accidens infuſi: accidit enim eis infundi: & iſti ſunt eiuſdem rationis ſpecialiſſimæ, quando infunduntur cũ acquiſitis. Geometria.n. infuſa & acquiſita eiuſdẽ ſunt ſpeciei, ſicut oculi dati cæco nato, & oculi aliorũ: & de iſtis in corpore dicit, ꝙ infunduntur: quia Deus producit quoſ in ſoq; effectus cauſarũ ſecundarum abſq; ipſis. Illi vero habitus q ſola infuſione haberi poſſunt, ſunt per ſe infuſi, eo quod non accidit actioni eorũ præfuſio, immo ipſam per ſe ſibi vendicant. & iſti ſunt habit⁹ eſſentialiter ſupernaturales, vt in principio corporis ar. dicitur. & de vtriſq; verificatᷣ hic reſponſio ad tertiũ, ꝙ act⁹ procedentes ex habitu infuſo non cauſant aliquem habitum, ſed confirmant præexiſtẽtem. Et in prõptu cauſa eſt, de per ſe infuſis quidem quia improducibiles ſunt niſi per infuſionem, ac per hoc ex actibus noſtris. De per accidẽs vero infuſis quia duo accidentia eiuſdem ſpeciei ſunt incompoſſibilia in eodem.

Abiq;

abſq; naturali cauſa, quę tñ per naturã poſſet cauſari, ita ẽt qñq; ad oſtendeodã ſuam virtu.em ioſundit homini illos ẽt habitus, qui naturali virtute põt cauſari: ſicut Apoſtolis dedit ſcientiã ſcripturarum, & omnium linguarum, quá homines per ſtudium, vel conſuetudinem acquirere poſſunt, licet uon ita perfecte.

F Ad primvm ergo dicendum, quòd Deus quaotùm ad ſuam naturam æqualiter ſe habet ad omnes: ſed ſecundum ordinem ſuæ ſapientiæ certa raõooe quædam tribuit aliquibus, quæ non tribuit alijs.

Ad 2^m dicendum, quòd hoc quod Deus in omnibus operatur ſecundum modum eorum, non excludit quin Deus quædam operetur, quæ natura operati non poteſt: ſed ex hoc ſequitur, quòd nihil operatur contra id quod naturæ conuenit.

G D 19.676. 1108. Ad 3^m dicendum, ꝙ actus qui ꝓducuntur ex habitu infuſo, non cauſant aliquem habitũ, ſed confirmant habitũ præexiſtentẽ: ſicut medicinalia remedia adhibita homini ſano per naturã, non cauſant aliquã ſanitatem, ſed ſanitatem prius habitam corroborant.

QVAESTIO LII.

De augmento habituum, in tres articulos diuiſa.

H Deinde conſiderãdum eſt de augmento habituum.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primo, Vtrũ habitus augeantur.
¶Secundo, Vtrum augeantur per additionem.
¶Tertio, Vtrum quilibet actus augeat habitum.

Articvlvs primvs.

Vtrum habitus augeantur.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd habitus augeri non poſſint. Augmentum enim eſt circa quantitatem, vt dicitur in 5. Phyſ. ſed habitus oon ſunt in genere quantitatis, ſed in genere qualitatis. ergo circa eos augmeotum eſſe non poteſt.

¶ 2 Præt. Habitus eſt perfectio quædam, vt dicitur in 7. † Phyſic. ſed perfectio cum importet finem & terminum, non videtur poſſe recipere magis & minus. ergo habitus augeri non poteſt.

¶ 3 Præt. In his quæ recipiunt magis & minus, contingit eſſe alterationẽ. alterari enim dicitur, quod de minus calido fit magis calidũ: ſed in habitib⁹ nõ eſt alteratio, vt probatur in 7. Phyſic. ergo habitus augeri oon poſſunt.

Sed contra eſt, qđ fides eſt quidam habitus, & tñ augetur. vnde diſcipuli Domino dicunt. Dñe, adauge nobis fidem, vt habetur Luc. 17. ergo habitus augentur.

F Respon. Dicendum, quòd augmentum, ſicut & alia ad quantitatẽ pertinentia, a quantitatibus corporalibus ad res ſpirituales & intellectuales transferuntur, propter connaturalitatem intellectus noſtri ad res corporales, quæ ſub imaginatione cadunt. Dicitur autẽ in quantitatibus corporeis aliquid magnum, ſecũdum quod ad debitam perfectionem quãtitatis perducitur. Vnde aliqua quãtitas reputatur magna in homine, quæ

G non reputatur magna in elephante: vnde & in formis dicimus aliquid magnũ ex hoc, quòd eſt perfectum. Et quia bonum habet rationẽ perfecti, propter hoc in his, quæ non mole magna ſunt, idem eſt eſſe maius, qđ melius, vt Aug. dicit in 6. de Tri. Perfectio autem formæ dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, ſecundum ipſam formam: Alio modo, ſecũdum qđ ſubiectum participat formam. Inquantum igitur attenditur perfe-

H ctio formæ ſm ipſam formam, ſic non dr ipſa eſſe parua vel magna, puta, magna, vel parua ſanitas, vel ſcientia. Inquantum vero attenditur perfectio formæ ſecundũ participationem ſubiecti, dicitur magis & minus, puta, magis vel min⁹ album & ſanum. Non autem iſta diſtinctio procedit ſm hoc, quòd forma habeat eſſe præter materiã, aut ſubiectũ: ſed quia alia eſt conſideratio eius ſecundum rationem ſpeciei ſuæ, & alia ſm quod partici-

I patur in ſubiecto. Secundũ hoc igitur circa intenſionem & remiſſionem habituum & formarũ, fuerunt quatuor opiniones apud Philoſophos, vt Simplicius narrat in cõmento Prædicamentorum. Plotinus enim & alij Platonici ponebãt ipſas qualitates & habitus ſuſcipere magis & minus pp hoc, ꝙ materiales erant, & ex hoc habebant indeterminationem quandã pp materiæ infinitatem. Alij vero in contrarium ponebant, ꝙ ip-

K ſæ qualitates & habitus ſm ſe nõ recipiebant magis & minus: ſed qualia dicuntur magis & minus, ſm diuerſam participationem, puta, ꝙ iuſtitia non dicatur magis & minus, ſed iuſtum: & hãc opinionem tangit Ariſt. in Prædicamentis. Tertia fuit opinio Stoicorum media inter has. poſuerunt enim ꝙ aliqui habitus ſm ſe recipiunt magis & minus, ſicuti artes; quidã autem non, ſicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundam dicentiũ, quòd qualitates & formæ imma-

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæſecũdæ Articulum primum.*

In artic. 1. q. 52. multa ſunt dubia dilucidanda cũ Dei gratia. Eſt in primis dubiũ circa ſenſum diſtinctionis factæ i corpore artic. quòd perfectio & augmentum formæ dicitur dupliciter, ſecundũ ipſam formã, & ſm participationem formæ in ſubiecto. Aut enim intendit de forma in abſtracto, vel concreto. & hoc eſt extra ꝓpoſitũ. quia ſpectat diſtinctio hæc ad modos ſignificandi: quæſtio autem eſt de re: aut de forma ſpecifice & uomeraliter. & hoc nõ, quia hæc ſcientia eſt parua, vel magna ſecundum ſeipſam: aut de eſſẽtia formæ & participatione eius in ſubiecto, vt litera innuere videtur, & tunc implicat contradictionem, ut author dicit in 2.2. q. 24. artic. 4. ad 3. quoniam ſi participatio formæ in ſubiecto intenditur, ipſa quoque ſubſtantia formæ intẽditur, vt ibi dicitur.

Infra q. 66. art. 1. & 2. co. Et veri. q. 1. art. 11. & q. 5. ar. 3 Et 10. Ethi. lec. 3.

*li. 5. phyſ. tex. 18. tomo 5.

† tex. 17. & 18. tom. 2.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ obſcuritatem in hac re facit ly ſecundum quod: dupliciter. n. ſumi poteſt. Primo vt denotat rem denominatam tãtum, vt cum dicitur, Sortes eſt albus ſecundum dentes, & ſic non ſumitur in propoſito. ſic enim implicat cõ-

Tex. 15. & 17. tom. 2.

tradictoria, formas augeri ſecundũ eſſe in ſubiecto, & non ſecundum ſeipſam, vtrunq; enim eſt augmentum. Alio modo ſumiſ vt denotat cauſam ſeu radicem, ut cum dicitur, quòd homo ſecundum qđ rõnalis, ẽ artifex: & hoc modo ſumitur in propoſito, & eſt ſenſus, quòd perfectio & augmentum formæ, aut oritur ex ipſa natura ſpecifica formæ, aut ex participatione ei⁹ in ſubiecto, ita quòd utraque ꝑfectio, & vtrũque augmẽtum ubi inuenitur, cõmune eſt formæ & ſubiecto, ut habet formã. Differẽtia autem eſt in cauſa originis, ut clare habes infertus in q. 53. art. 2. ad 2. de diminutione, de qua idẽ eſt quod de augmẽto iudicium.

Cap. 8. circa medium tom. 3. Et lib. 8. c. 1 tom. 3

¶ Circa illam propoſitionem. Illud, ſecundum quod ſortiur aliquid ſpeciẽ, oportet eſſe indiuiſibile, in eodem corpore articuli ſubiunctam, dubium occurrit, de qua indiuiſibilitate eſt ſermo. Aut .n. eſt ſermo de indiuiſibilitate omnimoda. & hoc non, quia conſtat quandoque eſſe diuiſibile virtualiter & materialiter: aut de indiuiſibilitate formali, & hoc licet ſit uerum, non tamen eſt ad propoſitum, quoniam loquimur de augmento, quod ſtat cum indiuiſibilitate formali: aut de indiuiſibilitate materiali, uocando oẽm diuiſionem ſiue quantitatiuam, ſiue gradualem, ſiue quomodolibet abſque uarietate ſpecifica materialẽ, & hoc eſſet ad propoſitum: ſed eſt falſum, quia cum multæ ſpecies ſuſcipiẽtes magis & min⁹, ſint ſimplices, ut calor & albedo, non poteſt intelligi ut calor diuidatur ſecundum magis & minus, & A. eius differentia nõ intendatur & remittatur, ſicut ipſe calor.

In prædic. qualitatis.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ proprie loquendo, ſermo eſt de indiuiſibilitate latitudinis oppoſita diuiſibilitati, quia

In prædic. qualitatis a medio illi⁹ tom. 1.

ci, quia aliquid latitudinem habet, ſiue habeat latitudinem vt calor, ſiue vt animal, ſiue quouis alio ſimili modo: ſed attribuitur in litera huiuſmodi indiuiſibilitas ſpecificanti vt ſic, ita ꝙ ſenſus eſt, quòd ſpecificans inquantum ſpecificans, ſtat in indiuiſibili, ideſt, caret latitudine, ideſt, nõ habet in ſe aliqua plura. Et ratio eſt, quia ſpecificans vt ſic, cõſtituit ſpeciem vt vltimũ, & terminus: vltimo autẽ & termino vt ſic, repugnat latitudo: ſi enim diuiſionem aliquam habet, ſecundum alterum eorum non determinabit: & rurſus ſecundũ aliquid conſtituet, & ſecundum aliquid non: & rurſus nõ cõſtituet ſpeciem in certo loco, ſed ſecundũ aliquid in vno, & ſecundum aliquid in altero: & ſic ſpecies rerum nõ haberent fixa loca, ſicut numeri: nec cõſtitutiua earum eſſent ſicut conſtitutiua numerorum inuariabiliter: cũ his tamen ſtat quòd res ſpecificantes habeãt latitudinem, vt obijciendo de calore ꝓbatur. Sermo enim noſter formalis eſt, & nihil aliud intendimus, niſi quòd res ſpecificās vt ſic, ſtat in indiuiſibili, licet ipſamet res non vt ſpecificans, ſed quomodolibet aliter habeat latitudinẽ. Quomodo autem hoc ſit ad propoſitum negotiũ pertinens, in ſequenti patebit dubio.

¶ Circa diſtinctionẽ & differentiam formarum in litera ſubiunctam, quòd quædam ſecũdum ſe, vel aliquid ſui ſortiuntur ſpeciem, & quædã ex alio, ad quod ordinantur: & illæ ſecundum ſe habent determinatam rationẽ neque in plus, neq; in minus declinabilem: iſtæ vero poſſunt ſecundum ſe diuerſificari in plus & minus ſalua vnitate ſpecifica propter vnitatem eius, ad quod ordinantur, dubiũ eſt & de ſenſu verborum, & de efficacia ad propoſitũ: De ſenſu quidẽ, quia cum differentia ſit intrinſecum conſtitutiuum omnis formę, nulla eſt forma, quæ ſic ſortiatur ſpeciem ab extraneo: quia omnis forma ſecundum ſe, vel aliquid ſui, puta, differẽtiam, propriam ſortitur ſpeciem, ac per hoc omnis forma clauditur ſub primo membro, & nulla reſtat ſub ſecundo. De efficacia vero, quoniam reuera omnis forma habet propriam differẽtiam, ſecundũ quam nec in plus, nec in minus ſpecifice declinare poteſt: ſed ſub illa differentia in plus & minus aliqua forma declinat, vt patet de calore & albedine, nec aliter eſt in motu, puta, calefactione q̃ in calore. Sicut.n. calefactio ſalua ſua ſpecifica vnitate vndecũq; illã habeat, intẽditur & remittitur, ita & calor: ſiuẽ ſpecificatio ſui ſe, uel ex alio in formis, nihil uidetur facere ad propoſitum &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd non eſt ſenſus, quòd formarum quædam includant in ſe differentiam conſtitutiuam, & quædã non: quoniam differentia eſt quæ cõducit ad eſſe, & eius quod eſt eſſe, rei pars eſt, vt in prædicabilibus dicitur: & ſtultum eſt hoc vertere in dubium. ſed ſenſus eſt, ꝙ quædam formæ habent ſuam differentiam ſine ordine ad aliquod extraneum, vt calor, albedo, & huiuſmodi: quædam vero habẽt ſuas differentias cum ordine ad aliquod extraneum, ita ꝙ nõ ſunt abſolubiles ab illo extraneo,

teriales non recipiunt magis & minus, materiales autem recipiũt. Vt igitur huius rei veritas manifeſtetur, conſiderandum eſt ꝙ illud, ſecundum quod ſortitur aliquid ſpeciem, oportet eſſe fixum, & ſtãs, & quaſi indiuiſibile. quæcunq; enim ad illud attingunt, ſub ſpecie continentur: quæcunque autem recedunt ab illo, vel in plus, vel in minus, pertinent ad aliam ſpeciem vel perfectiorem, vel imperfectiorem. vnde Philoſophus dicit in 8. Meta.[a] ꝙ ſpecies rerũ ſunt ſicut numeri, in quibꝰ additio, vel diminutio variat ſpeciem. Si igitur aliqua forma, vel quæcunque res ſecundum ſeipſam, vel ſecũdum aliquid ſui ſortiatur rationem ſpeciei, neceſſe eſt, ꝙ ſecundum ſe conſiderata habeat determinatã rationem, quæ neq; in plus excedere, neq; in minus deficere poſſit: & huiuſmodi ſunt calor, & albedo, & aliæ huiuſmodi qualitates, quæ non dñr in ordine ad aliud, & multo magis ſubſtantia, q̃ eſt p ſe ens. Illa vero quæ recipiũt ſpeciem ex aliquo ad quod ordinãtur, poſſunt ſecundũ ſeipſa diuerſificari in plus, vel in minus, & nihilominꝰ ſunt eadem ſpecie pp vnitatẽ eius, ad quod ordinantur, ex quo recipiunt ſpeciẽ: ſicut motus ſecundum ſe eſt intenſior & remiſſior, & tñ remanet eadem ſpecies pp vnitatem termini, ex quo ſpecificatur. & idem poteſt cõſiderari in ſanitate: nam corpus pertingit ad rationem ſanitatis, ſecundũ quod habet diſpoſitionem cõuenientem naturæ animalis, cui poſſunt diſpoſitiones diuerſæ conuenientes eſſe, vnde poteſt variari diſpoſitio in plus vel minus, & tñ ſemper remanet ſanitatis ratio. vnde Philoſophus dicit in 10.[b] Eth. ꝙ ſanitas ipſa recipit magis, & mi-

B nus. Nõ enim eadem eſt commenſuratio in omnibus, neq; in vno, & eodem ſemper: ſed remiſſa permanet ſanitas vſq; ad aliquid. Huiuſmodi autem diuerſæ diſpoſitiones vel commenſurationes ſanitatis ſe habent ſecundum excedens & exceſſum vnde ſi nomen ſanitatis eſſet impoſitum ſoli perfectiſſimæ commenſurationi, tũc ipſa ſanitas nõ diceretur maior vel minor. Sic igitur patet qualiter aliqua qualitas, vel forma poſſit ſm ſeipſam[4] augeri vel minui, & qualiter non.

C ¶ Si vero cõſideremus qualitatẽ, vel formã ſecundum participationem ſubiecti, ſic etiam inueniuntur quædam qualitates, & formæ recipere magis & minus, & quædam nõ. Huiuſmodi autem diuerſitatis cauſam[c] Simplicius aſſignat ex hoc, quòd ſubſtantia ſecundum ſeipſam non poteſt recipere magis & minus, quia eſt ens per ſe. & ideo omnis forma, quæ ſubſtantialiter participatur in ſubiecto, caret intẽſione & remiſſione; vnde in genere ſubſtantiæ nihil di-

D citur ſm magis & minus. Et quia quãtitas propinqua eſt ſubſtantiæ, & figura etiam conſequitur quantitatem, inde eſt ꝙ neq; etiam in iſtis dicitur aliquid ſecũdum magis

[a] Text. 10. tom. 3.

D. 351.

[b] Ca. 3. paulo poſt princip. to. 5.

D. 315.

[c] In predicam. quali.

A vt motus, potentiæ, habitus, & ſi quid eſt huiuſmodi, de quibus in 1. lib. diffuſe ſermo eſt habitus. Et hic ſenſus nullam patitur calumniam, aut falſitatem, vt ibi oſtenſum eſt. Efficacia autem ſunt hæc ad intentum, quoniam formæ ex ſua natura ſpecifica tantum nihil habẽt, niſi quòd ſortiuntur ex ſuo ſpecificatiuo, ꝙ in indiuiſibili conſiſtere dictum eſt. Illæ igitur formæ quæ ſuum ſpecificans indiuiſibile ſic intꝰ obtinent, quod nihil extra ordinantur, nihil habent ex hoc niſi indiuiſibile, ac per hoc ſecundũ ſe non habent augmẽtum. Illæ autem quæ ſecundum ſuam propriam differentiam aliquod extraneum licet indiuiſibile reſpiciunt, ex ipſa ſua natura acceſſum ad illud, ac p hoc augmẽtum in huiuſmodi acceſſu ſortiuntur. Ad quorum maiorem euidentiam ſcito, ꝙ cum augmẽtum circa quantitatem variabilem in plus, aut minus ſit, ſicut forma ſe habet ad quantitatem huiuſmodi, ita ſe habet ad augmentum: formæ autem quæ extraneum aliquod ſpecificationum non reſpiciunt, nullam ſecundum ſuas ſpecificas naturas quãtitatem mutabilem ſortiuntur: ſed quãtitatem tantum perfectionis ſpecificæ, vt ſic in indiuiſibili cõſiſtentẽ. formæ autem quæ aliquod extraneum ſpecificum reſpiciũt præter illam ſpecificam perfectionem, ſortiuntur aliã quãtitatem mutabilem, ſcilicet ſecũdum acceſſum maiorem, vel minorẽ ad illud ſpecificans: & ideo illæ ſecundum ſe non augentur, aut minuũtur, iſtæ ſic. Et conſiſtit tota vis in hoc, ꝙ licet vtrobique ſpecificans vt ſic, conſiſtat in indiuiſibili, nec habeat latitudinem, & propterea cõmune eſt vtriſq; quòd ſpecifice nihil poteſt addi, aut ſubtrahi, quin varietur ſpecies: habentibus tamen differentiam ſpecificantem ab extraneo ſpecificante, ex hoc ipſo reſpectu conuenienti formæ ſecundum ſuam naturam ſpecificam pure ſumpta annexus eſt motus acceſſus ad illud maior & minor, ſecundum quem huiuſmodi formæ ſecundum ſe dicũtur augeri, vel minui.

E tales autem acceſſus non poſſunt poni in alijs formis: quoniam nihil extra reſpiciũt ſpecificans, cui diuiſibilis hic acceſſus annecti poſſit. verbi gratia. Scientia, quia ſecũdum ſuam naturam reſpicit ſcibile, ex hoc ipſo quòd non abſtrahit a ſcibili ſpecificante, conſequitur quòd plus & minus ad ipſum ſcibile accedere poſſit. plura vel pauciora de ipſo attingendo. Calor autem nihil præter ſpecificam naturam intrinſecam dicens, nihil habet vt ſic, variabile. Et hęc eſt intentio authoris de augmento, & diminutione formarum ſecundum ſe.

¶ Circa augmentum & diminutionem formarũ ſecundum participationem in ſubiecto, ſecundo loco in corpore artic. poſitam aduerte, quòd quia ſuſcipere magis & minus latitudinem quandam importat: idcirco author ex indiuiſibilitate excludente huiuſmodi latitudinem, differẽtiam manifeſtat inter formas ſic augmentabiles, & non augmẽtabiles: & dupliciter hoc cõtingit. Primo ſi forma indiuiſibiliter ſe habeat ad ſubiectũ: tũc enim cõ-

ſtat

ſtat quòd participatio eius latitudinem non habet. & hoc inuenitur inter omnem formã ſubſtantialem, & eius ſubiectum: & ratio in litera ponitur, quia ſcilicet ſpecificat ſubiectum. ſpecificare enim actus eſt in indiuiſibili conſiſtens, vt dictum eſt: & eſt ſermo de ſpecificatione ſubiecti nõ in tali, aut tali ſpecie, ſed ſimpliciter, quod ſolũ inuenitur in forma ſubſtantiali: cæteræ enim ſpecificãt ſecundum quid. (Tex. 15. tomo. 2.) Secundo contingit, ſi de ratione formę ſit indiuiſibilitas nõ in partes quãtitatiuas, ſicut numerus & circulus partes habẽt: ſed in plura, quorũ aliquo adiũcto, vel adempto, perfectior aut minus perfecta ſit: (In iſto arti.) quod eſt carere latitudine. & eſt ſermo de forma, nõ de ſpecificante ipſam. Iam enim dictũ eſt, quòd omne ſpecificans vt ſic, conſiſtit in diuiſibili. nũc autem dicimus, quòd nõ omnis forma conſiſtit in diuiſibili: ſed (Tex. 16. tomo 3.) quædam ſicut ſpecies figurarum, & numerorũ, & quædam non, vt multæ qualitates primæ, & tertiæ ſpeciei. calor enim adepto aliquo gradu ſuæ latitudinis remiſſior ẽ, & appoſito intẽſior eſt. Circulus autem quocunque variato, aut non remanet circulus, aut æque: & ſic habes, & quare quædam formæ ſecundum ſuas ſpecificas naturas augentur, & quędam nõ, & hoc propter antiquos: & quare quędam formę ſuſcipiunt magis & minus, vt reſpiciunt ſubiectũ, & quædam non.

¶ Circa rationem aſſignatam in eodẽ 2. articu. quæſtio. 52 (*In prædic. qualit. poſt medium libro to. 1.) quare quędam formæ vt participabiles in ſubiecto, ſuſcipiunt magis & minus, & quædam nõ, dubium duplex reſtat. Primo de ſpeciebus quantitatis continuæ infra latitudinem continui, ſcilicet, linea, ſuperficie, & corpore. hæ (Tex. 17. tomo 2.) enim in litera non tractãtur, niſi vt induũt diſcreti rationem, puta, bicubiti, tricubiti &c. Et tamen hæ neque ſpecificant, neque indiuiſibilitatem de ſua ratione ſortiuntur, & conſequenter ſuſcipere deberent magis & minus, ſi ratio literæ eſſet ſufficiens: conſtat autem quòd non ſuſcipiunt magis & minus. Secundo de naturalibus potentiis quæ ponuntur in ſecunda ſpecie qualitatis, vt intellectus, volũtas, cõcupiſcibilis &c. Quæ etiam ſunt abſq; magis & minus, & tñ nec ſpecificant, nec indiuiſibilitatem habent.

aut minus. Vnde Philoſoph. dicit in 7. Phy. * q cũ aliquid accipit formam & figuram, non dicitur alterari, ſed magis fieri. Aliæ vero qualitates, quæ ſunt magis diſtantes a ſubſtantia, & coniunguntur paſſionibus & actionibus, recipiunt magis & minus ſm participationẽ ſubiecti. Põt aũt & magis explicari G hmõi diuerſitatis ratio. vt. n. * dictũ eſt, id a quo aliquid habet ſpeciẽ, oportet manere fixũ, & ſtãs in indiuiſibili. Duobus igitur modis poteſt contingere, q forma nõ participatur ſm magis & min⁹. Vno modo, quia participans habet ſpeciem ſm ipſam, & inde eſt q nulla forma ſubſtantialis participat ſm magis & minus: & pp hoc philoſophus dicit in 8. * Meta. q ſicut numerus non habet magis neque minus, ſic neq; ſubſtantia quæ eſt H ſm ſpeciem, id eſt, quantũ, ad participationem formæ ſpecificæ, ſed ſi qdẽ quę cũ materia, i. eſt, ſm materiales diſpoſitiones inuenitur magis & minus in ſubſtãtia. Alio mõ põt contingere ex hoc, q ipſa indiuiſibilitas eſt de rationę formę: vñ oportet q ſi aliquid participet formã illã, q participet illam ſm rõnẽ indiuiſibilitatis. & inde eſt, q ſpecies numeri non dicuntur ſm magis & minus: quia vnaquæq; ſpecies in eis cõſtituitur p indiuiſibilẽ vnitatem. & eadẽ ratio eſt de ſpeciebus quantitatis cõtinuæ, q̃ ſm numeros accipiunt, vt bicubitũ & tricubitũ: & de relationibus, vt duplũ & triplũ: & de figuris, vt trigonũ & tetragonũ. & hãc rõnẽ ponit Ariſt. in * Prædica. vbi aſſignans rationẽ quare figuræ non recipiunt magis & minus, dicit. Quæ quidẽ recipiũt trigoni rationẽ & circuli, & ſimiliter trigona, vel circuli ſũt, quia indiuiſibilitas ẽ de ipſa eorũ rõne. vñ q̃cunq; participant rationẽ eorũ, oportet q indiuiſibiliter participẽt. Sic igitur patet, q cũ habitus & diſpoſitiones dicãt ſm ordinẽ ad aliqd, vt dr in 7. * Phyſ. duplr põt intẽſio & remiſſio in habitibus & diſpoſitionib⁹ cõſiderari. Vno mõ, ſm ſe, put dr maior, vel minor ſanitas: vel maior vel minor ſciẽtia, q̃ ad plura vel pauciora ſe extẽdit. Alio mõ, ſm participationẽ ſubiecti, prout. ſ. æqualis ſciẽtia, vel ſanitas magis recipitur in vno q̃ in alio, ſm diuerſam aptitudinem vel ex natura, vel ex cõſuetudine. non. n. habitus & diſpoſitio dat ſpeciẽ ſubiecto, neq; iterũ in ſui rõne includit indiuiſibilitatem. Quomodo autem circa virtutem ſe habeat, * infra dicetur.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, qđ ſicut nomẽ magnitudinis deriuatur a quantitatibus corporalib⁹ ad intelligibiles pfectiões formarum, ita etiã & nomen augmenti, cuius terminus eſt magnum.

AD 2^m dicendum, qđ habitus q̃dem pfectio eſt, non tñ talis perfectio, q̃ ſit terminus ſui ſubiecti, puta, dans ei eſſe ſpecificum: neq; ẽt in ſui ratione terminũ includit, ſicut ſpẽs numerorũ: vñ nihil prohibet quin recipiat magis & min⁹.

AD 3^m dicendum, qđ alteratio primo quidem eſt in qualitatibus tertiæ ſpeciei: in qualitatibus vero primæ ſpeciei põt eſſe alteratio p poſterius. Facta. n. alteratione ſm calidum & frigidum, ſequitur animal alterari ſm ſanum & ægrum. Et ſimiliter facta alteratione ſm paſſiones appetitus ſenſitiui, vel ſm vires ſenſitiuas apprehẽſiuas, I ſequitur alteratio ſm ſcientiam & virtutes, vt dicitur in 7. * Phyſic.

ARTICVLVS II.

Vtrum habitus augeantur per additionem.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd augmentum habituũ fiat per additionem. Nomen enim augmenti, vt * dictum eſt, a quantitatibus cor- K poralibus transfertur ad formas: ſed in quantitatibus corporalibus non fit augmentum ſine additione. vnde in 1. de † Generatione dicitur, quòd augmentum eſt præexiſtenti magnitudini additamentum. ergo & in habitibus non fit augmentum, niſi per additionem.

F ¶ Ad primũ ex duplici capite dici poteſt. Primo, q hmõi quantitates computatæ ſunt enim formis ſpecificantibus quo ad hoc, propter earum propinquitatem ad ſubſtantiam a Simplicio, vt patet in litera. Et propterea author cum dictum Simplicii non refutauerit, ſed explanauerit & ampliauerit, in illa computatione eas dimiſit, quã ille poſuit: & cũ hoc, conatus eſt ex ſua explicatione de eiſdẽ ſub alia rõne reddere rationẽ. Secundo, quòd ſubiectũ præſentis diſcuſſionis eſt forma nõ eſſentialiter quãta quantitate molis, vt in principio corporis arti. innuitur: quoniam magnitudo formarũ de qua (q. 66.) eſt quęſtio, circa quã eſt augmentum & diminutio, quæ vocantur intenſio, & remiſſio, diſtinguitur in litera contra magnitudinem quantitatis molis. & ſic quantitas molis tanquã habens alterius generis magnitudinem, & augmẽtum, & diminutionẽ, extra præſentem diſputationem a principio artic. remanſit. Erit ergo ſecundum hoc ratio literæ de formis non eſſentialiter quantis quantitate molis, quare quædam ſuſcipiunt magis & minus, & quædam non: & merito, quia de iſtis eſt dubium: Illas enim conſtat non ſuſcipere magis & minus: nec obſtat quòd author etiam ad quantitatis continuæ ſpecies aliquas ſermonẽ extenderit: quia (Tex. 20. tomo 2.) hoc ad perfectionem ſpectat doctrinæ &c.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd naturales potentiæ, quæ cõſequuntur immutabiliter ſubſtãtias, (Infra q. 66. ar. 1. & 2. Et veri. q. 1. ar. 11. & q. 5. ar. 3. Et 10. Ethi. lib. 3. * Articu. 1.) cum formis ſpecificantibus connumerantur: unde hoc nihil obſtat. Dico autẽ immutabiliter, quia ſi aliquæ conſequerentur mutabiliter, vt durũ & molle, nihil prohibet († Lib. 1. de genera. tex. 31. to. 2.) eas ſuſcipere magis & minus. Alteratione enim facta fiet magis molle, aut minus: & ſic vniuerſalis regula videtur ſtare in formis abſolutis. reſpectiuæ. n. abſolutarum naturas conſequuntur, & ſecundum eas ſuſcipiunt, vel non ſuſcipiũt magis & minus. duplum. n. non ſuſcipit magis minus: ſimile autem ſuſcipit magis & minus, quia qualitas ſuſcipit magis & minus &c.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæſecundæ Artic. 2.*

IN art. 2. eiuſdem q. dubia duo ſunt. Primũ eſt circa diſt. factam in litera. ſ. q ſi intenſio in formis intelligitur p additionẽ, hoc non

¶ 2 Præt. Habitus non augetur niſi aliquo agente: ſed omne agens aliquid facit in ſubiecto patiēte, ſicut calefaciens facit calorē in ipſo calefacto. ergo nō poteſt eſſe augmentum, niſi aliqua fiat additio.

¶ 3 Præt. Sicut id quod non eſt album, eſt in potentia ad album, ita id quod eſt minus albū, eſt in potentia ad magis album: ſed id qđ non eſt album, non fit album, niſi per aduentum albedinis. ergo id quod eſt min⁹ albū, nō fit magis album, niſi per aliquam aliam albedine ſuperuenientem.

B

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. dicit in 4.° Phyſ. Ex calido fit magis calidū, nullo facto ī materia calido, qđ nō eſſet calidū qñ erat min⁹ calidū. ergo pari rōne, nec ī aliis formis q̄ augēt, eſt aliqua additio.

RESPON. Dicendum, ꝙ huius quæſtionis ſolutio dependet ex præmiſſa. Dictum eſt etiam * ſupra, quòd augmentum & diminutio in formis, quæ intenduntur & remittunt, accidit vno mō non ex parte ipſius formæ ſm ſe conſideratæ, ſed ex diuerſa participatione ſubiecti: & iō hmōi augmentum habituum, & aliarum formarū nō fit per additionē formæ ad formā, ſed fit per hoc, ꝙ ſubiectum magis vel minus perfecte participat vnā & eādem formā. & ſicut per agens, quod eſt actu, fit aliqđ actu calidum quaſi de nouo incipiens participare formā, nō ꝙ fiat ipſa forma, vt probatur 7.° Met. ita per actionē intenſā ipſius agentis efficit̄ magis calidum, tanquā perfecti⁹ participās formā, nō tāquā formæ aliquid addatur. Si. n. per additionē intelligeretur hmōi augmētū ī formis, hoc nō poſſet eſſe, niſi vel ex parte ipſius formæ, vel ex parte ſubiecti. Si autē ex parte ipſi⁹ formæ, iā dictū eſt, qđ talis additio vl' ſubtractio ſpēm variaret, ſicut variat̄ ſpecies coloris, qñ de

C

Tex. 32. t. 3

Ar. præced.

nō pōt eſſe niſi dupliciter, ſcilicet vel ex parte ipſius formæ, vel ex parte ſubiecti &c. Eſt. n. diſtinctio hęc ſm ſenſum literæ intellecta inſufficiens: qñ ſm literā additio ex parte formæ nihil aliud ſignificat, q̄ additionē ſpecificā. Cōſtat autē ꝙ pter additionē ſpecificā & ex parte ſubiecti, datur tertius modus additionis. ſ. gradus ad gradū, qui in litera omittitur, & in ppoſito ponitur a dicētibus, ꝙ intenſio & remiſſio fit p additionē grad⁹ ad gradū, vel remotionē gradus a gradu. inſufficient ergo vr̄ diſtin.

¶ Secundum dubiū valde arduū, & nō niſi cūm Diui. Thomæ adiutorio ſolubile, eſt, de efficacia hui⁹ proceſſus ad excludendū intēſionē formarū nō fieri p additionē gradus ad gradū. Ratio. n. in litera directe poſita contra additionē nō vr̄ locum habere in iſtis gradibus, quoniam nec diſtinguūtur ſpecie, nec ſubiecto. Et augetur dubitatio, qa aut author intendit excludere opinionem dicentē, quòd intēſio fit per additionem gradus ad gradum, aut nō: ſi non, contra quos ergo diſputat? Et rurſus diminute tractat materiā hāc, omittēdo hāc principalē difficultatē. ſi ſic, cū talis opinio nō ponat additionē ſm ſpēm, nec ſm ſubiectū, ſed ſm gñationē noui gradus, quomō ex his excludit?

Tex. 84. t. 2

At. 2. huius q.

¶ Ad primū dubium facile rńdetur dicēdo, ꝙ diſtinctio eſt ſufficiens, & quòd verum eſt, quòd per augmentum ex parte formæ intendit varietatem ſpecificam: quoniam vtitur hoc termino ſicut in articulo præcedente. Sed ſciendum eſt, ꝙ quia formæ accidentales intenſibiles & remiſſibiles non diſtinguuntur niſi aut formaliter, aut materialiter, & diſtinctio ſpecifica ex forma eſt, materialis autem ex ſubiecto: ideo author per illam diſtinctionem non intendit aliā quam cōſuetam. ſ. aut additio eſt ſpecifice differentis, aut numeraliter. nec datur ſecūdus modus: qm̄ additio gradus ad gradum intelligitur gradus numeraliter diſtincti, vt tractando ſm dubium clarius patebit. Quomodo autem liceret additionem numeralem ſolum ſm additionem ſubiecti exercere, in ſecundo dicetur dubio.

D

¶ Ad euidentiā ſecundæ ambiguitatis ſciendum eſt, ꝙ tribus modis poteſt quis imaginari additionem gradus ad gradum in qualitatibus. Primo, vt gradus aliquis præexiſtens ſm rē actu in aliquo adiungatur formæ exiſtēti in aliquo gradu nō in ſummo: ſicut quātitas alimenti additur aīali qđ augetur. Secūdo, vt gradus aliquis præexiſtens nō ſm rē, ſed ſm intellectū & potētiam actiuam deforis apponatur formæ, non in ſummo: ſicut aeri illuminato vna candela, additur aliud lumen ex alia candela poſtmodum, & fit magis illuminatum. Tertio, vt gradus aliqs pexiſtens in potētia ſubiecti educatur de eius potētia, & addat̄ præexiſtēti: ſicut cū forma educit̄ de potētia ſubiecti, additur ſubiecto: præter hos modos neſcio alium, qui ad iſtos nō reducat̄. Sciendum eſt deinde, ꝙ quia additio non poteſt intelligi, vt ſanct. Tho. in 2. 2. quæ. 24. dicit, abſq; intellectu duorum. ſ. eius qui addit̄, & eius qđ additur: dualitas aūt ſine diſtinctione fingi nequit: oportet omnem opinionem ponentem intenſionem fieri per additionem, diſtinctionem horum duorum ponere vel in re, vel ſecundū imaginationē: quāuis additione facta, poſſit fieri ex vtroq; vnū, vt patet. Nec te lateat ꝙ idē ē iudiciū de additione maǵis ad minus, & additione gradus ad gradū, & formæ ad formam in eadem ſpecie vt patet in lumine. eſt. n. aer prius ex candela lucente vt duo illuminatus v. g. vt duo. Et ſi apponatur alia cādela æque virtutis &c. erit illuminat⁹ vt quatuor, vt patet ex hoc, ꝙ melius ibi legimus: & vl' videm⁹, ꝙ nō eēt, ſi eſſet factū lumē maius extēſiue, puta, plura lumina & nō maius extēſiue. Et tñ cōſtat, ꝙ aliud numero lumē fieret, ſi ſubiectū occupatum non inueniretur. Et propterea author loquens de additione formæ ad formam eiuſdem ſpeciei, loquitur etiam

E

de additione gradus ad gradum. gradus enim caloris vt duo, calor quidam eſt, & ſic de aliis. Examinando igitur modos imaginatos additionis in formis, videamus quomodo additionis ratio & veritas inueniatur. In primo modo ratio additionis vere ſaluatur, ſed nulla veritas. eſt enim impoſſibile quòd gradus exiſtens additur exiſtenti, niſi ſubiectum ſubiecto addatur. Et tunc non fieret magis, ſed maius, vel accidens migraret d ſubiecto in ſubiectum: quod eſt impoſſibile. In ſecundo modo ratio additionis apparenter ſaluatur: eſt enim in eo non additio, ſed additionis modus quidam, vt apparet tum ex eo, quod deforis venit ſecundum veritatē, vt in formarum infuſarum intenſione: vel ſecundum æſtimationem, vt in lumine: tum ex eo, quòd id quod deforis venit, intelligitur vt quoddam indiuiduum eiuſdem ſpeciei, non quod eſt, ſed quod eſſet ſi ſeorſum fieret: & ſic ſaluatur quodammodo diſtinctio numeralis eius quod additur ad id, cui additur. veritas autē deficit, tū quoniā nulla forma naturalis intenſibilis venit deforis, niſi apud ponētes formas creari, licet quo ad formas ſupnaturales, charitatem ſcilicet, & huiuſmodi, verificetur aduentus deforis: ſed præſens ſermo eſt communis, tum quoniam non eſt etiam hic vera additio niſi ſecundum extranea, prout ſcilicet agens additur agenti, vt author in 24. quæſt. 22. ar. 5. ad 2. dicit. & hæc etiam additio eſt per accidens: quia plura lucētia, aut calefacientia concurrunt in vi vnius totalis agentis. In tertio autem additionis ratio eo ſolo modo apparet, quo quicquid noui quomodolibet ad genitum antiquo aduenire dicimus. ſed veritas eſt, quòd ibi nulla eſt additio nec quo ad fieri, nec quo ad factum eſſe: non quo ad fieri, quia non additio eſt, ſed eductio: nec quo ad factum eſſe, quia non ſaluatur diſtinctio inter additum, & cui additur: ſicut inter formam in facto eſſe, & materiam. Ad cuius clariorem notitiam ſcito, quòd additio per eductionem de potentia ſubiecti gradus ad gradum p intenſionem in formis, dupliciter æſtimari poteſt. Primo, quòd ſe habeant gradus adinuicem, ſicut vnitas ſuperueniens vnitati in numeris non quo ad diſcretionem, ſed quo ad diſtinctionem. & hanc phantaſiam ſequi videntur ponentes formas intendi per additionem gradus ad gradum. æſtimant enim formam compatientem multos eiuſdem ſpeciei gradus aduenientes, & recedentes, ac ſi fingeremus, quòd numerus aliquis innariatus ſecundum ſubſtantiam perderet, & acquireret diuerſas vnitates, continuas tamen: & hoc reputatur chimera. Vnde ſecūdo æſtimatur, quòd ipſa ſimplex eſſentia formę pfectior fit in hoc ipſo, quòd ſubiectum ſibi magis ſubiicit formaliter, & hoc eſt ipſam intendi: & quanto magis hoc habet, tanto eſt magis intenſa. Et propterea dicere oportet loquendo de intenſione formæ vt corporaliter reſpicit ſubiectum, quòd ſemper quando eſt intenſior, ſit perfectior ſecundum eſſentiam, & eſſe & ineſſe in ſubiecto, & econuerſo. Nec aliqua ibi interuenit corruptio, ſed ſola omnium prædictorum augmentatio. Diuus ergo Thomas de additione formaliter iuxta phyſicum morem tractans, primum modum, qui ſolus additionem formalem præfert, diſtinxit contra alios duos, quos & pro vnico computauit: quia quo ad intrinſeca in hoc propoſito non differunt: & quodammodo diſtinctionis eorum meminit in 2. 2. in loco allegato, & illum ſemper improbauit: immo in 1. ſentētia. diſtin. 17. dicit ſe non poſſe illum intelligere formaliter. hos autem, ſeu hunc firmauit: & hinc quidem, quia tractat in communi, primo ex communibus: quia forma non fit, ſed compoſitum: additio enim nonnulla eſſet ſi forma fieret. ſecundo ex propriis additionis: quia ſcilicet additum di-

pallido fit album. Si vero huiuſmodi additio intelligatur ex parte ſubiecti, hoc non poſſet eſſe niſi vel quia aliqua pars ſubiecti recipit formã, quã prius nõ habebat; vt ſi dicatur frig° creſcere in hoĩe, qui prius frigebat in vna parte, qñ iã in pluribus partibus friget: vel quia aliquod aliud ſubiectũ additur participans eandẽ formã, ſicut ſi calidum adiungatur calido, vel album albo. ſed ſm vtrunq; iſtorũ duorum modorũ non dr aliquid magis album, vel calidum, ſed maius. Sed quia quædam accidentia augentur ſm ſeipſa, vt * ſupra dictum eſt (At. præced.), in quibuſdam eorum fieri poteſt augmentum per additionem. Augetur enim motus per hoc, quòd ei aliquid additur vel ſm tempus in quo eſt, vel ſm viã per quam eſt: & tamen manet eadem ſpecies propter vnitatem termini. Augetur etiã nihilominus motus per intenſionem ſm participationẽ ſubiecti, inquantum .ſ. idem motus poteſt magis vel minus expedite, aut prõpte fieri. Similiter etiam & ſcientia poteſt augeri ſm ſeipſam p additionẽ, ſicut cum aliquis plures cõcluſiões geometriæ addiſcit, augetur in eo habitus eiuſdẽ ſcientiæ ſm ſpeciem. Augetur nihilominus ſciẽtia in aliquo ſm participationem ſubiecti per intenſionẽ, prout ſcilicet expeditius & clari° vnus homo ſe hẽt alio in eiſdẽ cõcluſionibus cõſiderãdis. In habitibus aũt corporalib° non multum vr fieri augmentũ p additionem, quia non dicitur animal ſanũ ſimpliciter, aut pulchrũ, niſi ſecundum oẽs partes ſuas ſit tale: quòd autem ad pfectiorem cõmenſurationẽ perducatur, hoc cõtingit ſm tranſmutationem ſimplicium qualitatum, quæ non augentur, niſi ſecundũ intenſionem ex parte ſubiecti participantis. Quomodo autem ſe habeat circa virtutes, * infra dicetur. Q.66.ar.1.

G Ad primum ergo dicendũ, ꝙ etiã in magnitudine corporali cõtingit dupliciter augmẽtum. Vno modo, per additionem ſubiecti ad ſubiectum, ſicut eſt in augmento viuentium. Alio modo, per ſolam intenſionem abſq; omni additione, ſicut eſt in his quæ rarèfiũt, vt dicitur in 4. * Phyſ. Tex.63.t.a

Ad 2m dicendũ, ꝙ cauſa augens habitum, facit quidem ſemp aliqd in ſubiecto, non autem nouã formã: ſed facit ꝙ ſubiectum perfe- H ctius participet formã pexiſtentẽ, aut ꝙ amplius ſe extendat.

Ad 3m dicendum, ꝙ id quod nondum eſt album, eſt in potentia ad formã ipſam, tanquã nondum habens formã, & ideo agens cauſat nouam formam in ſubiecto: ſed id quod eſt min° calidum aut album, non eſt in potentia ad formã, cum iã actu formã habeat: ſed eſt in potentia ad perfectum participationis modum, & hoc conſequitur per actionem agentis.

I ARTICVLVS III.

Vtrum quilibet actus augeat habitũ. 4.di.12.q.2,ar.1.q.1.ad.1.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur ꝙ quilibet actus augeat habitum. Multiplicata .n.

ſtinguitur &c. vt patet in litera. & per hæc patet ſolutio ad obiecta. Et tu qui graduum additione veteris diſputando, ſi hanc expreſſurus dicis ſententiã, a lapſu ſolo linguæ cohibẽd° reſtas &c.

¶ Circa eãdem difficultatem de intenſione & remiſſione formarũ in eodem 2. ar. ſe. q. dubiũ adhuc occurrit ex Scoto in vlt. q. 17. diſtinctionis primi ſentent. Ipſe ſiquidẽ nõ ſolut, vt opinor, ſenſum nõ intẽtũ a diuo Thoma ſic impugnauit, vt in aliquo diſſentiat ſm rem. duo enim creduntur affirmari, primum eſt ꝙ formæ intẽdãtur proprie, & remittantur tantum ſm habitudinem ad ſubiectum. ſm eſt, quòd res illa quæ eſt forma, qñ intenditur & remittitur, nihil ſui reale abſolutum acquirit aut perdit, ſed ſolum aliquid in ordine ad ſubiectum. Et vtrunque Scot. impugnat. Secundũ veritatẽ aũt ſecũdũ dictũ nõ eſt S. Tho. ſed cõtra ipſum, vt ex ſupradictis patet: vñ nõ oportet rñdere obiectis cõtra illud. Primũ vero dictũ aſſertũ a diuo Tho. eſt, nec eſt mirũ ꝙ impugnet a Scot. qm̃ diſcordeuit e principio. Diuus enim Tho. poſuit formas habere quicquid habent aut ex ratione formali.i. ſpecifica, aut ex ſubiecto, ſeu materia, ita ꝙ quicquid materiale.i. nõ ſpecificũ eſt in eis, ex materia poſuit, ille autem non. Et propterea author latitudinẽ formæ ſm magis & minus, cũ infra ſpeciem ſit, materialeq; aliquid id ſit in ſpecie, ad ſubiectum reduxit, ſicut & cętere materialia & indiuidualiã. Scotus aũt ſequẽs ſuas proprietates indiuiduales, vult ꝙ ſi p impoſſibile forma ita abſtraheretur a ſubiecto, qđ nec ẽt aptitudinaliter reſpiceret ſubiectum, ſuſciperet magis & minus: ita quòd hoc nec conuenit formæ in ordine ad ſubiectũ, nec oritur quoquo modo ex ſubiecto. ſicut quantitas molis, ſi per impoſſibile non haberet inclinationem ad ſubiectum, adhuc eſſet maior vel minor. Probat autem hoc, Si contraria in ſummo ſunt incompoſſibilia, remiſſa vero K compoſſibilia. ergo incõpoſſibilitas formarum conſurgit ex gradibus. ergo gradus conueniunt formis priuſquam reſpiciant ſubiecta. Prima conſequentia eſt per ſe nota: ſecunda probatur, quia prior eſt incompoſſibilitas formarum in ſe, quam ſit earum in ſubiecto recipiente: quia enim ſibiinuicem repugnent, ideo non poſſunt ſimul in eodem, & non econuerſo. ergo &c.

¶ Ad hoc dicitur primo, quòd antecedens eſt falſum loquendo vt loquimur, de contrariis formaliter non virtualiter inuentis, vt in medio: & ſecundum ſe, non ſecundum extrinſeca: puta elementum vel cœlum, vel formam miſti: contraria enim cum ex ſpecifica differentia contraria ſint, vt patet 10. Metaphyſ. per hoc idem ſunt incompoſſibilia in eodem, vt patet ibidem. vnde Ariſtot. omnes conditiones contrariorum, inter quas eſt incompoſſibilitas in eodem, reducit ad perfectam differentiam, vt patet ibi. Contraria ergo in quocunq; ſunt gra- F du, contraria ſunt & incompoſſibilia in eodem, & alterum contra alterum pugnet. quod autem in miſtis maneant remiſſa, hoc facit forma miſti continens: & nihilominus mutuo contra ſe nituntur remiſſa ſicut in ſummo proportionaliter. Dicitur ſecundo, quòd dato antecedente, prima conſequentia nõ valet: quia incõpoſſibilitas formarũ poneretur duplex, vna ex contrarietate: & hæc conuenit formis ſecundum ſe ex ſpecificis naturis: & hæc non conſurgit ex gradibus, ſed abſtrahit ab eis, ſicut & ipſa forma: & hæc incompoſſibilitas eſt prior in formis ſecundum ſe, quàm in ſubiecto; quæ tñ nihil facit ad arguentem: altera ex gradibus, & hæc cõuenit formis ex illo reſpectu ad ſubiectum, ex quo conuenit eis latitudo. In litera autem patet, ꝙ formæ de quarum ratione nõ ẽ indiuiſibilitas, participabiles a ſubiectis abſq; ſpecificatione earũ habent latitudinem. Vnde neque latitudo, neque gradus, neque incõpoſſibilitas conſurgens ex eis, eſt prior quàm ſit talis participabilitas formæ in ſubiecto. Et cum dicitur, quòd iſta incompoſſibilitas ẽ prior inter formas inter ſe, quam in ſubiecto: reſpõdetur quòd hic eſt ſophiſma ab vna habitudine ad ſubiectum ad omnes, ſeu a negatione prioritatis in vna, ad negationẽ prioritatis in omnibus. Aliud eſt enim dicere, quòd incõpoſſibilitas iſta formarum ſit prior in ſe, quàm incompoſſibilitas in ſubiecto. Aliud eſt dicere, quòd incompoſſibilitas formarum in ſe ſit prior omni reſpectu ad ſubiectum: quia eſt poſterior participabilitate tali formarum in ſubiecto, ex qua cõſurgit incõpoſſibilitas ſm grad° in formis in ſe, & i ſubiecto.

¶ Ad exemplum autẽ Scoti de quãtitate molis, dicitur quod quantitati conuenit eſſe maiorem & minorem in eadem ſpecie, non ex hoc quòd eſt participabilis e ſubiecto, & ideo non eſt ſimile: ſed ex hoc ipſo, quia participat naturam materiæ. vnde ſi auferatur ab ea id quod habet ex hoc, quòd participat naturam materiæ, neque indiuiduum ſecundum ſe, nec maius nec minus haberet &c.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæſecundæ Articulum tertium.*

IN artic. 3. eiuſdem quæſtionis quinquageſimæ ſecundæ, nihil ſcribendum occurrit, niſi pro Nouitiis, quòd ſicut ante genitum habitum in anima potuit norma intenſiori actu generare ipſum, ita poſt genitũ põt intẽſiori actu, ꝗ ſit ille ẽt ad quẽ ſe extẽdit pſens hebit°, augere eundẽ, eodẽ vtẽs principio actiuo intẽſius, ꝗ prius vſus fuerit. ex hac nãq; parte hẽt vim augmẽtatiuã, vñ hẽt generatiuã: quamuis ad augendum nõnihil operetur iã inchoatus habitus nõ ea ratione, quia nihil phiber augere aliquid ſeipſum, vt patet ex ſecundo de anima, qm̃ hoc de cogmento

mento proprie ſumpto dicitur: hoc autem de quo loqui-
q.52.art.2. mur augmentum, metaphorice dicitur augmentum: proprie vero eſt motus intenſionis, ſed ea potius ratione, quia
ca.1. & 2. to.5. actus elicitus ab habitu inchoato, & ſubiectū diſponit præparans ipſum ad perfectius ſortiendū habitum: & perfectior eſt, cum ex iura virtute habitus procedit, ita vt ad perfectionem maiorē deducere poſſit habitū.

causa multiplicatur effectus: ſed actus ſunt cauſa habituū aliquorum, vt * ſupra dictum eſt. ergo habit⁹ augetr multiplicatis actib⁹.

§ 2 Præt. De ſimilibus idem eſt iudicium: ſed omnes actus ab eodē habitu procedentes ſunt ſimiles, vt dicitur in 2. * Eth. ergo ſi aliqui actus augeant habitum, quilibet actus augebit ipſum.

§ 3 Præt. Simile augetr ſuo ſimili: ſed quilibet actus eſt ſimilis habitui a quo procedit. ergo quilibet actus auget habitum. B

ca.2.to.5. Sed contra. Idem nō eſt contrariorum cauſa: ſed ſicut dicitur in 2. * Eth. aliqui act⁹ ab habitu procedentes diminuunt ipſum, vtpote, cum negligēter fiunt. ergo non omnis actus habitum auget.

ca.1. & 2. tom.5. Respon. Dicendū, ꝙ ſimiles actus ſimiles habitus cauſant, vt dicitr in 2. * Eth. Similitudo aūt & diſſimilitudo nō ſolū attenditur ſm qualitatē eandē vel diuerſam, ſed ēt ſm eundē vel diuerſum participationis modū. Eſt.n. diſſimile nō ſolum nigrum albo, ſed etiam minus album magis albo: nam etiam motus ſit a minus albo in magis album, tanquàm ex oppoſito in oppoſitum, vt dicitur in 5. * Phiſi. C
tex.52.to.2 Quia vero vſus habituū in voluntate hominis cōſiſtit, vt ex * ſupradictis patet,
*q.49.ar.3. & q.50.a.5 ſicut cōtingit ꝙ aliquis habēs habitū nō vtitur illo, vel ēt agit actū cōtrariū: ita etiā pōt cōtingere ꝙ vtitur habitu ſm actū non reſpondentem proportionaliter intenſioni habitus. Si igitur intēſio actus proportionaliter æquetur intenſioni habitus, vel ēt ſuperexcedat, quilibet actus vel auget habitū, vel diſponit ad augmentū ipſius, vt loquamur de augmento habituū ad ſimilitudinē augmenti animalis. Non.n. quodlibet alimentū aſſumptū actu auget animal, ſicut nec quælibet gutta cauat lapidē, ſed multiplicato alimēto tandē ſit augmentū: ita etiā multiplicatis actibus creſcit habitus. Si vero intēſio actus ꝓportionaliter deficiat ab intenſione habitus, talis act⁹ nō diſponit augmentū habitus, ſed magis ad diminutionem ipſius. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. D

QVAESTIO LIII.

De corruptione & diminutione habituū, in tres articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de diminutione & corruptione habituum.

Et circa hoc quæruntur tria. E

§ Primo. Vtrum habitus corrumpi poſſit.

§ Secūdo. Vtrum poſſit diminui.

§ Tertio. De modo corruptionis & diminutionis.

Articvlvs I.

Vtrum habitus corrumpi poſſit.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd habitus corrūpi nō poſſit. Habitus.n. ineſt ſicut natura quædā. vñ operatio- A nes ſecundū habitū ſunt delectabiles: ſed natura non corrumpitur manēte eo cuius eſt natura. ergo neque habitus corrumpi poteſt manente ſubiecto.

§ 2 Præt. Omnis corruptio formę vel eſt per corruptionem ſubiecti, vel eſt a contrario, ſicut ægritudo corrūpitur corrupto animali, vel etiā ſuperueniēte ſanitate: ſed ſciētia, q̄ eſt quidā habitus, nō poteſt corrūpi per corruptionē ſubiecti: B qa intellect⁹ qui eſt ſubiectū eius, eſt ſubſtātia quædā, & nō corrumpitur, vt dicitur in 1. * de Anima. Et ſimiliter ēt non pōt corrumpi a cōtrario: nā ſpecies intelligibiles nō ſunt adinuicē contrariæ, vt dicitur in 7. * Metaph. ergo habitus ſcientiæ nullo modo corrūpi pōt.

§ 3 Præt. Omnis corruptio eſt per aliquē motū: ſed habitus ſcientiæ qui eſt in anima, nō pōt corrumpi per motum per ſe ipſius animæ, quia anima p ſe nō mouetur, mouetur aūt p accidēs p motū corpo- C ris. nulla aūt tranſmutatio corporalis videtur poſſe corrūpere ſpēs intelligibiles exiſtentes in intellectu, cū itellectus ſit p ſe locus ſpeciētū ſine corpore. vnde ponit ꝙ nec p ſeniū, nec p mortē corrumpuntur habitus. ergo ſcientia corrumpi non pōt. & per cōſequens nec habit⁹ virtutis, q etiā eſt ī anima rationali: & ſicut Philoſophus dicit in 1. * Ethic. Virtutes ſunt permanentiores diſciplinis.

Sed contra eſt, qd Philoſophus dicit in lib. * de longitu. & D breuitate vitæ, ꝙ ſciētiæ corruptio eſt obliuio & deceptio. peccādo ēt aliqs habitū virtutis amittit, & ex cōtrariis actib⁹ virtutes generant & corrūpuntur, vt dicitur. 2 * Eth.

Respon. Dicendū, ꝙ ſecundū ſe dicitur aliqua forma corrumpi per contrarium ſuum, per accidēs autē, per corruptionē ſui ſubiecti. Si igitur fuerit aliquis habitus, cuius ſubiectū eſt corruptibile, & cuius cauſa habet cōtrariū, vtroque modo corrūpi poterit: ſicut patet E de habitib⁹ corporalib⁹. ſ. ſanitate & ęgritudine. Illi vero habit⁹, quorū ſubiectū eſt incorruptibile, non poſſunt corrūpi p accidens. Sūt tñ habitus quidā, qui etſi principaliter ſint ī ſubiecto incorruptibili, ſecūdario tñ ſunt ī ſubiecto corruptibili: ſicut habit⁹ ſciētiæ, q principaliter eſt quidē ī intellectu poſſibili, ſecūdario aūt in viribus apprehēſiuis ſenſitiuis, vt⁹ ſupra dictū eſt. Et iō ex parte intellect⁹ poſſibilis habit⁹ ſciētię, nō pōt corrū-

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ tertiæ Articulum primum.*

In quæſt. 53. aduerte ex primo articulo, quòd apud authorē idē eſt iudiciū de ſpeciebus intelligibilibus & habitibus principiorum, quo ad corruptibilitatē & incorruptibilitatem: & non eſt idem iudiciū de prædictis ex habitu ſciētiæ & virtutum: & cauſa eſt vt patet in litera, quia illa ſunt a ſolo intellectu agēte, iſta vero ab aliis cauſis habētibus cō-
1. q 89. art. 5. cor. traria. Neque enim phantaſmata ex parte cauſæ computanda cēſuit: quia aliàs docuit non cauſam,
[illegible]
ſed materiā cauſæ ei ſe ea q̄ ſunt in parte ſenſitiua, ad ea quæ ſunt intellect⁹ pp q̄d etiā hic ex parte ſubiecti poſuit hoc ſecūdariū ſubiectū, ipſa vocās, q̄ tu celli in genii nō pertrāſibile ſciun⁹. Aduerte quoque ex eodē art. q̄ñ hic expreſſe plures habes, vū habitum ſcietiæ in nobis non eſſe ſpecies intelligibiles accipias. illę.n. & ſingulæ & oēs carēt cōtrariis, ſciētiæ aūt nō, vt ī litera di- tex.65.to.2
citur. Aduerte tertio ex ſecundo articulo, quòd author vndique aſſuet propriis rationibus, non ſolū ad naturam rei red- tex.52.t.p.
dit rationem intenſionis et remiſſionis, ſed ad res ſic ſignificatas, puta concrete vel abſtracte ex eadē radice deſcendit.

¶ In reſponſione ad tertium poſtremū in articulo tertio ſcrupulus occurrens Nouitiis remouēdus ē. videtur enim contrariari hic tertius articulus primo in reſponſione ad tertiū, dū ibi dicitur, quòd ſcientia ex corporalibus motibus non corrumpitur in ſe, ſed in ſuo actu impe- c. 10. in medio com. 5.
ditur, vt patet in ebriis: hic vero confirmatur in reſponſione ad vltimū, quòd c.2. nō multū a princ. tom.2.
ſcietia corrumpitur propter mutationē, cui ſubiacent vires apprehenſiuæ interiores quæ ſubſunt tempori. Ad hoc ca.3. in fine & c.1. & 2. to.5.
enim dicendum eſt, quòd diligētius perſpecta verba literæ ſibiinuicem non aduerſantur. Primum enim dictum loquitur de motibus partis interioris ſenſitiuæ tantum: ſecūdum autem de eiſdem vt pariunt, vel non cōpeſcūt cōtrarias cauſas habituum. & intendit author quòd impedimenta partis ſenſitiuæ, ſi non vlteriꝰ progrediantur, nō corrumpunt ſciētiam, ſed actū eius: & iō remanet poſt mortē. ſi aūt vel per diuturnā ceſſationē, vel poſitiuam imaginationē ad hoc progreditur, ꝙ ꝓpoſitiōes cōtrarię aut ſyl- q.50. art.3. ad 3.
logiſmus fiat: quā-

uis ex parte ſenſitiua inchoet tantum corruptio hæc. Efficaciter tamen corrumpitur ſcientia ꝑ huiuſmodi obliuionem vel deceptionem, vt in litera dicitur in 1. articulo.

pi per accidens, ſed ſolũ ex parte inferiorum virium ſenſitiuarũ. Eſt igitur conſiderandum, ſi poſſunt hmõi habitus ꝑ ſe corrũpi. Si igitur fuerit aliquis habitus qui habeat aliquod cõtrarium vel ex parte ſua, vel ex parte ſuæ cauſæ, poterit ꝑ ſe corrũpi: ſi vero nõ hẽt contrarium, nõ poterit ꝑ ſe corrumpi. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ſpecies intelligibilis in intellectu poſſibili exiſtens, non habet aliquid contrariũ: neq; iterum in intellectu agente, qui eſt cauſa eius, põt aliquid eſſe cõtrarium. vñ ſi aliquis habitus ſit in intellectu poſſibili immediate ab intellectu agente cauſatus, talis habitus eſt incorruptibilis & per ſe, & per accidens. hmõi autem ſunt habitus primorum principiorum tã ſpeculabilium, q̃ practicorum, qui nulla obliuione, vel deceptione corrumpi poſſunt, ſicut Philoſophus dicit in 6.* Eth. de prudentia, ꝙ non perditur per obliuionẽ. (C. 5. in fin. to. 5.) Aliquis vero habitus eſt in intellectu poſſibili ex ratione cauſatus .ſ. habitus concluſionum, qui dr̃ ſcientia, cuius cauſæ dupliciter poteſt aliquid contrarium eſſe. Vno mõ, ex parte ipſarum propoſitionum, ex quibus ratio procedit: etenim enuntiationi, quæ eſt, Bonum eſt bonum, contraria eſt ea quæ eſt, Bonũ non eſt bonum, ſm Philoſophũ in 2.* Periher. (C. vlt. to. 1.) Alio modo, quantum ad ipſum proceſſum rationis, prout ſyllogiſmus ſophiſticus opponit ſyllogiſmo dialectico, vel demõſtratiuo. Sic igitur patet, ꝙ per falſam rationem poteſt corrumpi habitus veræ opinionis, aut etiam ſcientiæ. vnde Philoſophus dicit, ꝙ deceptio eſt corruptio ſcientiæ, ſicut* ſupra dictum eſt. (In argu ad oppoſitum.) Virtutũ vero quædam ſunt intellectuales, quæ ſunt in ipſa ratione, vt dicitur in 6.* Ethic. (*C. 1. to. 5.) de quibus eſt eadem ratio, quæ eſt de ſcientia, vel opinione. Quædam vero ſunt in parte animæ appetitiua, quę ſunt virtutes morales: & eadem ratio eſt de vitiis oppoſitis. Habitus autem appetitiuæ partis cauſantur per hoc, ꝙ ratio nata eſt appetitiuã partem mouere: vnde per iudiciũ rationis in cõtrarium mouentis quocunque modo, ſcilicet, ſiue ex ignorantia, ſiue ex paſſione, vel etiã ex electione, corrumpitur habitus virtutis, vel vitii.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut dicitur in 7.* Eth. (C. 10. non longe a fine to. 5.) habitus ſimilitudinem habet naturæ, deficit tñ ab ipſa: & ideo cum natura rei nullo modo remoueatur ab ipſa, habitus difficile remouetur.

Ad 2m dicendum, ꝙ etſi ſpeciebus intelligibilibus nõ ſit aliquid cõtrariũ, enuntiationibus tñ & proceſſui rationis põt aliquid eſſe contrarium, vt* dictũ eſt. (In corp. ar.)

Ad 3m dicendum, ꝙ ſcientia non remouetur per motum corporalẽ quãtũ ad ipſam radicem habitus, ſed ſolum quantum ad impedimentum actus, inquantum intellectus indiget in ſuo actu virib9 ſenſitiuis, quibus impedimentũ affertur ꝑ corporalẽ tranſmutationẽ. Sed ꝑ intelligibilem motum rõnis põt corrumpi habitus ſcientiæ, etiã quantum d ad ipſam radicem habitus. (D. 700) & ſimiliter etiã poteſt corrumpi habitus virtutis: tñ qđ dicitur, virtutes eſſe permanẽtiores diſciplinis, intelligẽdum eſt non ex parte ſubiecti, vel cauſæ, ſed ex parte actus: nã virtutum vſus eſt continuus per totam vitam, non autem vſus diſciplinarum.

Articvlvs II.

Vtrum habitus poſſit diminui.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ habitus diminui non poſſit. Habitus enim eſt quę

F dam qualitas & forma ſimplex: ſimplex autem aut totum habetur, aut totum amittitur. ergo habitus etſi corrumpi poſſit, diminui non poteſt.

¶ 2 Præt. Omne qđ conuenit accidenti, cõuenit eidẽ ſm ſe, vel ratione ſui ſubiecti: habitus autem ſm ſeipſum non intenditur & remittitur, alioquin ſequeretur ꝙ aliqua ſpecies de ſuis indiuiduis ꝑdicaretur ſm magis & minus. ſi igitur ſm participationẽ ſubiecti diminui poſſit, ſequeretur ꝙ aliquid accidat habitui proprium, quod non ſit cõmune ei & ſubiecto. cuicunq; autem formę conuenit aliquid propriũ præter ſuum ſubiectum, illa forma eſt ſeparabilis, vt dicitur in primo* de anima. (Tex. 13. to. 2.) ſequitur ergo quòd habitus ſit forma ſeparabilis: quod eſt impoſſibile.

G ¶ 3 Præt. Ratio & natura habitus, ſicut & cuiuslibet accidentis, conſiſtit in concretione ad ſubiectum: vñ & quodlibet accidẽs diffinitur ꝑ ſuum ſubiectũ. ſi igitur habitus ſm ſeipſum nõ intenditur, neq; remittitur, neq; etiam ſm concretionem ſui ad ſubiectum diminui poterit: & ita nullo modo diminuetur.

Sed contra eſt, ꝙ cõtraria nata ſunt fieri circa idẽ: augmentũ aũt & diminutio ſunt contraria. cũ igitur habitus poſſit augeri, vr̃ ꝙ etiam poſſit diminui.

Respon. Dicendum, ꝙ habitus dupliciter diminuuntur ſicut & augentur, vt ex* ſupradictis patet. (Q. 52. ar. 1.) Et ſicut ex eadem cauſa augentur, ex qua generantur: H ita ex eadem cauſa diminuuntur, ex qua corrumpuntur. Nam diminutio habitus eſt quædam via ad corruptionem, ſicut econuerſo, generatio habitus eſt quoddam fundamentum augmenti ipſius.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ habitus ſecundum ſe conſideratus, eſt forma ſimplex, & ſecundum hoc non accidit ei diminutio, ſed ſm diuerſum modum participandi, qui prouenit ex indeterminatione potentiæ ipſius participantis, quæ ſcilicet diuerſimode poteſt vnam formam participare, vel quæ poteſt ad plura, vel ad pauciora extendi.

Ad 2m dicẽdum, ꝙ ratio illa procederet, ſi ipſa eſſentia habitus nullo modo diminueretur: hoc aũt nõ I ponimus, ſed quòd quædam diminutio eſſentiæ habitus non habet principium ab habitu, ſed a participante.

Ad 3m dicendum, ꝙ quocunque modo ſignificetur accidens, habet dependentiam ad ſubiectum ſm ſuam rationem, aliter tamen & aliter. Nam accidẽs ſignificatum in abſtracto importat habitudinem ad ſubiectum, quæ incipit ab accidente, & terminatur ad ſubiectum, nam albedo dicitur, qua aliquid eſt album: & ideo in diffinitione accidentis abſtracti non ponitur ſubiectum quaſi prima pars diffinitionis, q̃ eſt genus, ſed quaſi ſecunda, quæ eſt differẽtia. Dicimus enim quòd ſimitas eſt curuitas naſi, K ſed in concretis incipit habitudo a ſubiecto, & terminatur ad accidens. dicitur enim album quod habet albedinẽ, propter quod in diffinitone huiuſmodi accidentis ponitur ſubiectum tanquàm genus, quod eſt prima pars diffinitionis: dicimus enim quòd ſimum eſt naſus curuus. Sic igitur id, quod conuenit accidentibus ex parte ſubiecti, non autem ex ipſa ratione accidentis, non attribuitur accidenti in abſtracto, ſed in concreto: & huiuſmodi eſt intenſio & remiſſio in quibuſdam accidentibus. vnde albedo non dicitur magis & minus, ſed album. & eadem ratio eſt in habitibus, & aliis qualitatibus, niſi quòd quidam habitus augentur, vel diminuuntur per quãdam additionem, vt ex* ſupradictis patet. (Q. 52. ar. 2.)

Arti-

ARTICVLVS III.

Vtrum habitus corrumpatur, vel diminuatur per ſolam ceſſationem ab opere.

a.2.q.24.ar ti.10. Et 1. d.17.q.2.ar tic.5. corp. ◦ q.49.ar.2

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q̃ habitus non corrumpatur, aut diminuatur per ſolam ceſſationẽ ab opere. Habitus enim permanẽtiores ſunt, q̃ paſſibiles qualitates, vt ex ◦ ſupradictis apparet: ſed paſſibiles qualitates nõ corrumpuntur, neque diminuuntur per ceſſationem ab actu. non enim albedo diminuitur, ſi viſum non immutet, neque calor ſi non calefaciat. ergo neque habitus diminuuntur, vel corrumpuntur per ceſſationem ab actu.

¶ 2 Præt. Corruptio & diminutio ſunt quædam mutationes: ſed nihil mutatᵉ abſque aliqua cauſa mouente. cum igitur ceſſatio ab actu nõ importet aliquam cauſam mouentem, nõ videtur q̃ per ceſſationem ab actu poſſit eſſe diminutio, vel corruptio habitus.

¶ 3 Præt. Habitus ſciẽtiæ & virtutis ſunt in anima intellectiua, quæ eſt ſupra tempus: ea vero quæ ſunt ſupra tempus, non corrumpuntur, neque diminuuntur per temporis diuturnitatem. ergo neq; hmõi habitus corrumpuntur, vel diminuuntur p tẽporis diuturnitatem, ſi diu aliquis abſq; exercitio permaneat.

Cap.1.non multum a princ. to.2. † Cap.5.nõ lõge a prin. to.5.

SED CONTRA eſt, qđ ◦ Philo. in li. de longitudine & breuitate vitæ dicit, q̃ corruptio ſcientiæ nõ ſolum eſt deceptio, ſed etiã obliuio. & etiã in 8.† Ethi. dicitur, quòd multas amicitias inappellatio diſſoluit. & eadem ratione alij habitus virtutum per ceſſationem ab actu diminuuntur, vel tolluntur.

Tex.27.to mo.2.

RESPON. Dicendum, q̃ ſicut dicitur in 8. ◦ Phyſ. Aliquid põt eſſe mouens dupliciter. Vno modo, p ſe, q̃.ſ. mouet ſecundum rationem propriæ formæ, ſicut ignis calefacit. Alio modo, p accidens ſicut id, quod remouet prohibẽs, & hoc mõ ceſſatio ab actu cauſat corruptionem, vel diminutionem habituum, inquãtum.ſ. remouetur actus, qui prohibebat cauſas corrũpentes, vel diminuentes habitum. Dictum eſt ◦ enim, q̃ habitus per ſe corrumpuntur, vel diminuuntur ex contrario agente. vnde quorumcunq; habituum contraria ſubcreſcunt p temporis tractum, quæ oportet ſubtrahi p actum ab habitu procedentem, hmõi habitus diminuuntur, vel etiam tolluntur totaliter p diuturnam ceſſationem ab actu, vt patet etiam in ſcientia, & in virtute. Manifeſtum eſt enim, quòd habitus virtutis moralis facit hominem promptum ad eligendum medium in operationibus & paſſionibus: cum autem aliquis non vtitur habitu virtutis ad moderandas paſſiones, vel operationes proprias, neceſſe eſt quòd proueniant multæ paſſiones, & operationes præter modum virtutis ex inclinatione appetitus ſenſitiui & aliorum, quæ exterius mouent: vñ corrumpitur virtus, vel diminuitur p ceſſationem ab actu. Similiter etiam eſt ex parte habituũ intellectualium, ſecundum quos eſt homo promptus ad rectè iudicãdum de imaginatis. Cum igitur homo ceſſat ab vſu intellectualis habitus, inſurgunt imaginationes extraneæ, & quandoque ad contrarium ducentes, ita q̃ niſi per frequentem vſum intellectualis habitus quodammodo ſuccidantur, vel comprimantur, redditur homo minus aptus ad rectè iudicandũ, & quandoque totaliter diſponitur ad contrarium: & ſic per ceſſationem ab actu diminuitur, vel etiam corrumpitur intellectualis habitus.

Art.præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ita etiam calor per ceſſationem a calefaciendo corrumperetur, ſi per hoc increſceret frigidum, qđ eſt calidi corruptiuum.

AD 2m dicendum, quòd ceſſatio ab actu eſt mouens ad corruptionẽ, vel diminutionem, ſicut remouens prohibens, ◦ vt dictum eſt.

In corp.ar.

AD 3m dicendum, quòd pars intellectiua animæ ſecundum ſe eſt ſupra tempus, ſed pars ſenſitiua ſubiacet tempori: & ideo per temporis curſum tranſmutatur quãtum ad paſſiones appetitiuæ partis, & etiam quantum ad vires apprehenſiuas. vnde Philoſophus dicitᵉ in 4. Phyſ. q̃ tempus eſt cauſa obliuionis.

Tex.117.& 118.to.2.

QVAESTIO LIIII.

B *De diſtinctione habituum, in quatuor articulos diuiſa.*

DEINDE conſiderandum eſt de diſtinctione habituum.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum multi habitꝰ poſſint eſſe in vna potentia.

C ¶ Secũdo, Vtrũ habitus diſtinguantur ſecundum obiecta.

¶ Tertio, Vtrũ habitus diſtinguantur ſecundum bonũ & malum.

¶ Quarto, Vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum multi habitus poſſint eſſe in una potentia.

D AD PRIMVM ſic procedit. Videtur q̃ non poſſint eſſe multi habitus in vna potẽtia. Eorum.n. quę ſecundum idem diſtinguntur, multiplicato vno multiplicatur & aliud: ſed ſecũdum idẽ potentię & habitus diſtinguuntur .ſ. ſcm actus & obiecta. ſimiliter ergo multiplicantur. nõ ergo põt eſſe multi habitus in vna potẽtia.

¶ 2 Præt. Potentia eſt virtus quędam ſimplex: ſed in vno ſubiecto ſimplici non poteſt eſſe diuerſitas accidentium, quia ſubiectum eſt cauſa accidentis: ab vno autem

E ſimplici nõ videtur procedere niſi vnum. ergo in vna potẽtia non poſſunt eſſe multi habitus.

¶ 3 Præt. Sicut corpus formatur per figuram, ita potẽtia formatur per habitum: ſed vnum corpus non poteſt ſimul formari diuerſis figuris. ergo neque vna potentia poteſt ſimul formari diuerſis habitibus. nõ ergo plures habitus poſſunt ſimul eſſe in vna potentia.

SED CONTRA eſt, quod intellectus eſt vna potẽtia, in qua tñ ſunt diuerſarum ſcientiarum habitus.

RESPON. Dicẽdũ, quòd ſicut

¶ Super Queſtionis quinquageſimæquartæ Articulũ primũ.

IN 1. art. q. 54. aduerte Nouitie, ne fallaris in ſimilitudine habitudinis materiæ ad formam atq; agens: & potẽtiæ ad habitum, atq; obiectũ. Inducitᵉ enim, & tenet quãtum ad determinationẽ, ad vnitatemq; actus ab vno agente: ſed non eſt extẽdẽda ad vnitatẽ materiæ. nã oppoſitum inſtã ſequeretᵉ .ſ. q̃ ſicut in vna materia nõ põt ſimile eſſe niſi vna forma, ſic nec ĩ vna potentia plures habitus. Similiter nõ eſt extendenda ad proportionem formę & habitꝰ quo ad ſimultatẽ, pp eandẽ cauſam: vñ eſto cautꝰ vt proportionalis ſimilitudo quo ad explicita tantum in litera intelligatur, & non falleris.

a.2.q.47.ar ti.5.cor Et 3.d.33.q.1. artic.1.q.1. cor.& d.35 q.2.ar.3.q. 2. ad 3. Et ver.q.15.ar ti.2. ad 11. Et vir.q.1. ar.12.ad 4.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem.1. art. aduerte, q̃ litera non dicit, quòd oĩs diuerſitas generica obiectorũ conſtituat diuerſitatem potentiarum, quoniã hoc manifeſte ẽ falſum. nam mathematica, & metaphyſica, & naturalis, & moralis manifeſte habent obiecta diuerſorum generum: de theologia quoque in principiu primæ partis dicitur, quòd diſtinguitur genere a mathematica. & vere ſic eſt, qa diſtinguitur generẽ ſcibili: ſed ſat eſt huic literæ, q̃ diuerſitas aliqua obiectorũ generica conſtituat diuerſitatem potentiarum. Pñs. n. ſñſio in hoc ſtat, q̃ diuerſitas potentiarũ eſt neceſſario generica: habituum

ſupra dictum eſt,* habitus ſunt diſpoſitiones quędã alicuius in potentia exiſtentis ad aliquid ſiue ad naturã, ſiue ad operationẽ, vel finẽ naturæ. Et de illis quidem habitibus, qui ſunt diſpoſitiunes ad naturã, manifeſtum eſt ꝙ poſſunt plures eſſe in vno ſubiecto, eo ꝙ vnius ſubiecti poſſunt diuerſimode partes accipi, ſm quarũ diſpuſitionẽ habitus dicuntur: ſicut ſi accipiantur bumani curporis partes humores, prout diſponuntur ſm naturã hnmanam, eſt habitus vel diſpoſitio ſanitatis. Si veru accipiãtur partes ſimiles, vt nerui, & oſſa, & carnes, earũ diſpoſitio in ordine ad naturam, eſt fortitudo, aut macies. Si veru accipiãtur membra, vt manus, & pes, & hmõi, earum diſpoſitio natnræ conueniens, eſt pulchritudo:

D.205. & ſic ſunt * plnres habitus, vel diſpoſitiones in eodẽ. Si vero loquamur de habitibus, qui ſunt diſpoſitiones ad opera, qui proprie ptinent ad potẽtias, ſic etiã cõtingit vnius potentiæ eſſe babitus plures, cuius ratio eſt: quia ſubiectum habitus eſt potẽtia paſſiua, vt ſupra dictum eſt.* Potentia.n. actiua tm̃ non eſt alicn-

q.51.art.2. q.52.art.2. ins babitus ſubiectnm, vt ex ſupradictis patet. * Potẽtia autem paſſiua cõparatur ad actum determinatum vnius ſpeciei, ſicut materia ad formã: eo qđ ſicut materia determinatur ad vnã formã p vnum agens, ita &t potentia paſſiua a ratione vnius obiecti actiui determinatut ad vnum actum ſm ſpeciẽ. vnde ſicut plura obiecta poſſnnt mouere vnam potentiã paſſiuam, ita vna potentia paſſiua poteſt eſſe ſubiectum diuerſutũ actnum vel pſectionum ſm ſpeciem. Habitus autem ſunt quædã qualitates, aut formæ inhærentes potẽtię, quibus inclinatur potẽtia ad determinationẽ actus ſm ſpeciem: vñ ad vnã potentiam poſſunt plures habitus pertinere, ſicut & plures actns ſpecie differentes.

AD PRIMVM ergo dicendũ, qnòd ſicut in rebus naturalibus diuerſitas ſpecierum eſt ſm formam: diuerſitas autem generum eſt ſm materiam, vt dicitur

Text.16.& 33.to.3. in 5.Meta.* Ea enim ſunt diuerſa genere, quorum eſt materia diuerſa: ita etiam diuerſitas obiectorum ſm genus, facit diſtinctionem potentiarum. Vnde Philo-

Cap.1.poſt med.to.5. ſoph. dicit in 6.Eth.† qđ ad ea quæ ſunt genere altera, ſunt etiã aĩæ particulæ alię. Diuerſitas vero obiectorũ ſm ſpeciem, facit diuerſitatem actnum ſm ſpeciẽ, & per conſequens habitnum. Quæcunq; antem ſunt diuerſa genere, ſunt etiam ſpecie diuerſa, ſed non

D.1156. conuertitnr: & ideo diuerſarum potentiarnm [d] ſunt diuerſi actus ſpecie, & diuerſi habitus. nõ autẽ uportet qnòd diuerſi habitus ſint diuerſarum potentiarũ, ſed poſſunt eſſe plures vnius: & ſicnt ſunt genera generum, & ſpecies ſpecierum, ita etiam contingit eſſe diuerſas ſpecies habituum, & putentiarum.

AD 2m dicendum, quòd potentia etſi ſit qnidem ſimplex ſecundum eſſentiam, eſt tamen multiplex virtute, ſecundum quod ad multus actus ſpecie differentes ſe extendit: & ideo nihil prohibet in vna potentia eſſe multus habitus ſpecie differentes.

AD 3m dicendnm, ꝙ corpns formatur per figuram ſicut per propriam terminatiunem. habitus autem nõ eſt terminatio potentiæ, ſed eſt diſpoſitio ad actũ, ſicut ad vltimum terminum: & ideo non poſſent eſſe

D.50. vnius potentiæ ſimul plures * actus, niſi forte ſm qđ vnus comprehenditur ſub alio: ſicut nec vnius cor-

F puris plures figuræ, niſi ſm quud vna eſt in alia: ſicut trigonũ in tetragono. Nun.n. poteſt intellectus ſimnl mnlta actu intelligere, põt tamen ſimul babitu multa ſcire.

ARTICVLVS II.

Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum obiecta.

AD SECVNDVM ſic ꝑcedit. Vr quòd habitus nõ diſtinguantur ſm obiecta. Contraria .n. ſunt ſpecie differẽtia: ſed idem ha-

G bitus ſcientiæ eſt contrariurum, ſicut medicina ſani & ægri. non ergo ſecundum obiecta ſpecie differentia habitus diſtinguuntur.

¶ 2 Præt. Diuerſæ ſciẽtiæ ſunt diuerſi habitus: ſed idẽ ſcibile ptinet ad diuerſaa ſciẽtias. ſicut terrã eſſe rotundã demõſtrat naturalis & aſtrologus, vt dr in 2. Phyſ.* ergo habitus nõ diſtinguuntur ſm obiecta.

¶ 3 Præt. Eiuſdem actus eſt idẽ obiectum: ſed idẽ actus põt ptinere ad

H diuerſos habitus virtutũ, ſi ad diuerſos fines referatur. ſicut dare pecuniã alicui, ſi ſit pp Deum, ptinet ad charitatẽ: ſi vero ſit pp debitum ſoluendũ, ptinet ad inſtitiã. ergo &t idẽ obiectũ põt ad diuerſos habitus ptinere. nõ ergo ẽ diuerſitas habituũ ſm diuerſitatẽ obiectorũ.

SED CONTRA. Actus differunt ſpecie ſecundnm diuerſitatẽ obiectorum, vt ſupra dictum eſt: * ſed habitus ſnnt diſpoſitiones quædã ad actus. ergu etiã habitus diſtin-

I gnuntur ſecundũ diuerſa obiecta.

RESPON. Dicendum, ꝙ babitus & eſt forma quædam, & eſt habitus. Puteſt [d] ergo diſtinctio habituum ſm ſpeciem attendi aut ſecundum communem mudũ, quu formæ ſpecie diſtingnũtur, aut ſm proprium mudũ diſtinctionis habituum. Diſtinguuntur ſiquidem formæ adinuicẽ ſecũdum diuerſa principia actiua, eo ꝙ omne agens facit ſimile ſm ſpeciem, habitus antẽ importat ordinẽ ad aliquid:

K oĩa autem, quæ dicuntur ſm ordinem ad aliqnid, diſtinguuntur ſecundum diſtinctionem eorum, ad quæ dicnntur. Eſt autẽ habitus diſpuſitio quędam ad duo ordinata, .ſ. ad naturam, & uperationẽ cõſequentem naturam. Sic igitur ſm tria, babitus ſpecie diſtinguuntur. Vno quidem modo, ſecũdum principia actiua talium diſpoſitionũ: alio vero modo, ſecundum naturam: tertio veru modo, ſecundum obiecta ſpecie differentia, vt per ſeqnentia explicabitur.

q.49.ar.4. ...tuum vero non eſt neceſſario generica, ſed ſpecifica. ex hoc enim patet, quòd multiplicatis habitibus, non oportet multiplicare potentias, ſicut nec multiplicatis ſpeciebus, genera. Quæ autẽ ſit illa diſtinctio generica cõſtituens diuerſitatem potentiarum, & quæ non, diſcutere alterius negotii eſt: & erit quæſtio ſpecialis.

¶ Super Quæſtionis quinquageſimæquartæ Articulum ſecundũ.

IN artic. 2. dubiũ occurrit ex Scoto in 1. quæſtione prologi primi ſententiarum, verba huius articuli inducente, pperſe expoſita neſcio a ſe, vel ab altero. Acceptum eſt.n. ex hac litera, quòd vbi eſt idem ſcibile, puta, quòd terra eſt rotunda per philoſophiam naturalem & aſtrologiam, ꝙ ibi non ſint diſtincti habitus, ſed ſunt diſtinctæ formæ: quia non diſtingnontur per nbiecta, ſed per principia actiua. In corpore nãque dicitur, quòd habitus inquãtum formæ, diſtinguuntur p obiecta: et in reſponſione ad ſecundum dicitur, quòd media ſunt principia actiua. Cõtra hanc ſententiã arguit dupliciter, Primo, quia impoſſibile eſt aliqua indiſtincta eſſe ſm inferius prædicatum, & diſtincta ſecundũ ſnperius: forma autem eſt ſuperius ad habitum, vt patet. Secundo, quia hoc ſupponit, obiecta diſtinguere habitus in alio genere cauſæ, q̃ effectiue, quod falſum eſt, ſi aliquo modo cauſant diſtinctionem habituum.

Infra art.3. cor. & q.60. art.1. cor. & q.63. art.4. cor. Et 5. Eth. le.1. ſi. Et 2. de anima le.6. ſi.

Tex.57. comm.2.

q.1.ar.3. & q.18.

D.693.

¶ Ad hæc dicitur, quòd falſa eſt in primis interpretatio literæ. neque .n. hoc ſomniauit diuus Thomas, ſed intendit, qđ quia habitus & formæ & habitus ſũt, vtraque ſortiri poſſunt diſtinctiua, ſcilicet propria formarum, & propria habituũ, & non quòd cum diſtinctione illarum ſtet indiſtinctio horũ. vñ in propoſito vtraq; diſtinctiua concurrunt .ſ. actiuorum & obiectorũ formaliũ. Terrã.n. eſſe rotũdã, & eſt aliud obiectũ formale, & p aliud medium ſcitũ eſt reſpectu aſtrologię & philoſophiæ naturalis, vt patet: nec opus ẽ afferendo vnum, afferre ſemp aliud. vnde

de patet reſpõſio ad primum. Ad ſecundum vero dicitur, q̃d obiectũ vt obiectum, non dicit cauſam effectiuã & propterea non prohibetur quin diſtinguat aliter quàm effectiue. & reuera poteſt diſtinguere non ſolum effectiue, ſed formaliter. extrinſece tamen & finaliter habitus ſunt de acti b⁹, vt alias dictũ eſt. Idem.n. eſt iudiciũ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ in diſtinctione potentiarum, vel etiã habituum, non eſt conſiderandũ ipſum obiectum materialiter, ſed rõ obiecti differens ſpecie, vel etiam genere: q̃uis autẽ contraria ſpecie differant diuerſitate rerum, tñ eadem rõ eſt cognoſcendi vtrũque: quia vnũ ꝑ aliud cognoſcit. & ideo inquãtum conueniunt in vna ratione cognoſcibilis pertinẽt ad vnum habitum cognoſcitiuũ.

B Ad 2^m^ dicendum, ꝙ terram eſſe rotundã ꝑ aliud medium demonſtrat naturalis, & per aliud aſtrologus. Aſtrologus.n. hoc demõſtrat per media mathematica, ſicut ꝑ figuras eclipſium, vel ꝑ aliud hmõi. naturalis vero hoc demõſtrat per mediũ naturale, ſicut ꝑ motum grauium ad medium, vel ꝑ aliud hmõi. Tota autem virtus demonſtrationis, quæ eſt ſyllogiſmus faciẽs ſcire, vt dicitur in 1. Poſt * dependet ex medio: & iõ diuerſa media ſunt ſicut diuerſa principia actiua, ſecundum quæ habitus ſcientiarum diuerſificant.

Tex.5.to.1

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ ſicut Philoſo. dicit in 2. Phyſ. * & in 7. Ethic. † ita ſe habet finis in operabilibus, ſicut principium in demõſtratiuis. & ideo diuerſitas finium diuerſificat virtutes, ſicut & diuerſitas actiuorum principiorum. ſunt etiam ipſi fines obiecta actuum interiorum: qui maxime pertinent ad virtutes, vt ex ſupradictis patet.*

* Li.2.Phy. tex.89.to.2 † Li.7.Eth. c.8. a med. tomo. 5. *q.19. arti. 1.& 2.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ quartæ Articulũ tertiũ.*

IN artic.3. nota ꝙ apud authorẽ hic non dr̃ quòd impoſſibile eſt, ꝙ idem habitus tranſeat de bono in malũ, aut econuerſo: ſed quòd impoſſibile ẽ, quòd ſit bonus & malus, eo quod ſunt bonus & malus diuerſarũ ſpecierum, & contrarii. impoſſibile ẽ enim contraria eſſe ſimul vnius indiuidui. Et hoc bene nota pro ſequentibus.

* Ar.2.ad 1

Lib.4. non multum remote a princip.

Ca.1. circa prin. to.5.

*Arti.præc.

ARTICVLVS III.

Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum bonum, & malum.

AD TERTIVM ſic proceditᷣ. Videtur quòd habitus non diſtinguantᷣ ſ̃m bonũ & malũ. Bonũ.n.& malũ ſunt cõtraria: ſed idẽ habitus eſt cõtrariorũ, vt ſupra habitũ eſt. † ergo habitus non diſtinguuntur ſ̃m bonum & malum.

¶ 2 Præt. Bonum conuertitur cum ente, & ſic cum ſit cõmune omnibus, non põt ſumi vt differẽtia alicuius ſpeciei, vt patet per Philoſophum in 4. Top. * ſimiliter ẽt malũ cum ſit priuatio, & non ens, nõ põt eſſe alicuius entis differentia. non ergo ſ̃m bonũ & malum poſſunt habitus ſpecie diſtingui.

¶ 3 Præt. Circa idem obiectum cõtingit eſſe diuerſos habitus malos, ſicut circa concupiſcentias intemperantiam & inſenſibilitatem: & ſimiliter etiam plures habit⁹ bonos.ſ.virtutem humanã, & virtutem heroicam, ſiue diuinam, vt patet ꝑ Philo. in 7. Ethi.* non ergo diſtinguũtur habitus ſecundum bonũ, & malum.

SED CONTRA eſt, quòd habitus bonus contrariatur habitui malo, ſicut virtus vitio: ſed cõtraria ſunt diuerſa ſecundum ſpeciem. ergo habitus differũt ſpecie ſecundum differentiam boni & mali.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * Habitus ſpecie diſtinguuntur non ſolum ſecũdum obiecta, & principia actiua: ſed etiam in ordine ad naturam. quod quidem contingit dupliciter. Vno modo ſecundum conuenientiam ad naturam, vel etiam ſecundum diſconuenientiam ab ipſa: & hoc modo di-

A ſtinguuntᷣ ſpecie habitus bonus & malus. nã habitus bonus dr̃, qui diſponit ad actum conuenientem naturę agentis: habitus autem malus dicitur, qui diſponit ad actũ non conuenientem naturę. ſicut actus virtutum naturæ humanæ conueniunt, eo quod ſunt ſecundum rationem: actus vero vitiorum cum ſint contra rationem, a natura humana diſcordant: & ſic manifeſtum eſt, quod ſecũdum differentiam boni & mali, habitus ſpecie diſtinguuntur. Alio modo ſecũdum naturam habitus diſtinguũtur ex eo, ꝙ habitus vnus diſponit ad actum conuenientem naturæ inferiori: alius autem habitus diſponit ad actum conuenientem naturæ ſuperiori. & ſic virtus humana, quæ diſponit ad actum conuenientem naturæ humanæ, diſtinguitur a diuina virtute, vel heroica, quę diſponit ad actum conuenientem cuidam ſuperiori naturę.

Ad PRIMVM ergo dicendum, quòd cõtrariorum poteſt eſſe vnus habitus ſecundũ quòd contraria conueniunt in vna ratione: nunquam tamen contingit, quòd habitus contrarii ſint vnius ſpecie. Cõtrarietas .n. habituum eſt ſ̃m contrarias rões: & ita ſecundũ bonũ & malũ habitus diſtinguuntᷣ, ſcilicet inquãtum vnus habitus eſt bon⁹ & alius malus, non autem ex hoc quod vnus eſt boni, & alius eſt mali.

Ad 2^m^ dicendũ, quòd bonum commune omni enti non eſt differentia conſtituens ſpeciem alicuius habitus, ſed quoddam bonum determinatum, quod eſt ſ̃m conuenientiam ad determinatam naturam, .ſ. humanã: ſimiliter etiam malum quod eſt differentia conſtitutiua habitus, non eſt priuatio pura, ſed eſt aliquid determinatũ repugnans determinatæ naturæ. D.970.

C

Ad 3^m^ dicendum, quòd plures habitus boni circa idem ſpecie diſtinguntur ſecundum conuenientiã ad diuerſas naturas: ut dictũ eſt. * plures vero habit⁹ mali diſtinguuntur circa idem agendum ſ̃m diuerſas repugnantias ad id, quod eſt ſ̃m naturã: ſicut vni virtuti cõtrariantᷣ diuerſa vitia circa eandem materiam. In cor.arti.

ARTICVLVS IIII.

D *Vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd vnus habitus ex pluribus habitibus conſtituatur. Illud n. cuius generatio nõ ſimul perficitur, ſed ſucceſsiue, videtur conſtitui ex pluribus partibus: ſed generatio habitus non eſt ſimul, ſed ſucceſſiue ex plurib⁹ actibus, ut ſupra habitũ eſt. * ergo vnus habitus conſtituitur ex pluribus habitibus.

E ¶ 2 Præt. Ex partibus conſtituitur totum: ſed vni habitui aſſignantur multę partes, ſicut Tullius * ponit multas ptes fortitudinis, & tẽperãtiæ, & aliarũ virtutũ. ergo vn⁹ habitus conſtituitur ex pluribus.

¶ 3 Præt. De vna ſola concluſione poteſt ſcientia haberi actu & habitu: ſed multæ cõcluſiones pertinẽt ad vnam ſcientiam totam, ſicut ad geometriam, vel arithmeticã. ergo vnus habitus conſtituitᷣ ex multis.

SED CONTRA Habitus cum ſit

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ quartæ Articul. quartum.*

Sup.q.53 ar.2.ad 1.

IN arti.4. dubium prima occurrit ex Scoto in prologo primi ſententiarum, in aſſignatiõe primi ſubiecti habit⁹, vbi conatur ſoluere hãc rationem tactã hic in litera. Q̃d ſicut potentia vna ad multa ſe extendit propter vnitatem obiecti, ita habit⁹: inquit.n. Scotus, quòd proportiones obiecti ad potentiã, & obiecti ad habitum, ſunt diuerſę. nã illa eſt actiui ad paſſiuũ: iſta eſt cauſæ ad effectum. modo ita eſt, quòd in quodcunq; paſſum poteſt aliquod agẽs, poteſt omne eiuſdem rationis agens. Prima igitur extrema proportionis actiui ad paſſiuum, ſunt

q.51.art.2.

Lib.2.de inuentione in fol.4. ante finem lib.

qualitas quędā, eſt forma ſimplex: ſed nullū ſimplex conſtituitur ex pluribus. ergo vnus habitus non cōſtituitur ex pluribus habitibus.

Respon. Dicendum, ꝙ habitus ad operationem ordinatus, de quo nunc principaliter intendimus, eſt perfectio quædam potentiæ: omnis autem perfectio proportionatur ſuo perfectabili. Vnde ſicut potentia cum ſit vna, ad multa ſe extendit ſecundum quod conueniunt in vno aliquo, ideſt, in generali quadā rōne obiecti: ita ēt habitus ad multa ſe extēdit ſm ꝙ habet ordinē ad aliquod vnū,

ſunt communia ad omnia per ſe extrema illius proportionis. nā inter illa communiſſima eſt adæquatio: quia in quocunque eſt ratio vnius, reſpicit quodcunque in quo eſt ratio alterius: ſed prima extrema cauſæ & effectus non ſunt communiſſima, quia inter illa non eſt adæquatio: non enim ſequitur, ſi cōmune poteſt cauſare habitū, ꝙ ſpeciale poſſit. ¶ Ad hoc dico, ꝙ miror valde de hoc viro. conſtat enim clariſſime, ꝙ proportiones iſtę currūt quo ad adæquationē, & quæcunq; nominata patr paſſu. qui .n. ratione actiuum & paſsiuū ſic ſe habent, eadem ratione cauſa & effectus. Quemcunque namq; effectum poteſt cauſare aliqua cauſa, poteſt eiuſdē rōnis cā producere, & econuerſo: & non minus ſpeciale, in quo ſaluat ratio communis, poteſt producere effectum illius cōmunis, ꝙ poſſit agere in paſſum illius cōis. Non video quomodo ſit intelligibile, cum actiuum reſpōdeat effectui & patienti, & per hiç reſpondeat patienti, quia agit in eo ſuum effectum, quod extrema ꝓportiōis actiui ad paſſiuū adæquent, & actiui & effect⁹ nō. Stat ergo ſolida ratio lřæ, qđ qꝫ pfectio proportionat pfectibili &c.

¶ In eodem 4. articu. dubium tritum occurrit de habitu ſcientiæ, quod tangitur in reſpōſione ad tertium, quomodo ſaluatur, quòd ſit vna qualitas ſimplex: & ē quæſtio iſta & cū extraneis, & cum Thomiſtis. Cum Thomiſtis quidem: quia quidā eorum attribuunt S. Tho. quòd putauerit habitum ſcientiæ eſſe ordinatas ſpecies intelligibiles ad vnam formalem rationem obiecti ſcibilis. Quidam autem dicunt ſimplicem qualitatem eſſe habilitatem ad vſum illarum ſpecierum. Cum aliis vero, dum non aſſeuerant habitum ſcientificum vnum ſecūdum ſpeciem & ſimplicem, extēdere ſe ad tot rerū naturas, quot in vna ſcīetia tractāts cōtingit. Thomiſtę igitur tenētes habitum ſcientificum eſſe ſpecies ordinatas &c. ſuper authoritatibus S. Tho. ſe fundant, quarū præcipuæ ſunt ex hoc lib. tres. Prima eſt ex quæſt. 52. artic. 2. vbi author vult, quòd ſcientia augetur ſecūdum ſe per additionem: ex qua arguitur ſic. Scītia ſecundum ſe augetur per additionē. ergo ipſi ſecundum ſe aliquid additur: ſed non niſi noua ſpecies intelligibilis. ergo ſpecies intelligibilis ſpectat ad habitualē ſciētiam in ſeipſa. Secūda eſt ex q 65. articu. 1. ad primum vbi vult, quòd Geometer modico ſtudio acquirit ſcientiam concluſionis, quam nunquam conſiderauit &c. Ex hoc arguitur, quòd aliquid nouum ſequitur modico ſtudio. Tertia eſt ex q. 67. artic. 2. vbi vult, quòd ſpecies intelligibiles ſe habent ad ſcientiam vt formales: phantaſmata autem vt materialia. Ex hoc arguitur. ergo ſcītia formaliter eſt ipſa ſpecies intelligibilis. Ex tertia parte aſſertur articu 2. quæſt. 12. vbi author expreſſe vult ſcientiam augeri per ſucceſſiuam generationem ſpecierum intelligibilū. Et vocat hoc augmentū ſecundū eſſentiam ipſius habitus ſcītię &c. ex quæſtione de veritate, quæſt. 8. artic. 16. ad 4. vbi dicit, ꝙ vna tota ſcientia comprehendit ſub ſe diuerſas ſcīetias particulares, quibus concluſiones diuerſæ cognoſcuntur. Et in quæſt. 14. arti. 4. ad 8. vbi dicit, quòd ordinatio aliqualis ſpecierum intelligibilium facit habitum. Et in quæſt. 10. artic. 2. approbat viā dicentium, quòd ſpecies conſeruantur intellectu, quarum ordinatio eſt habitus ſcientiæ. Ex tertio quoque ſententiarum diſt. 14. articu. 3. quæſtio. 4. vbi vult, quòd ſcientia infra animæ Chriſti, ſit vnus habitus, & tamen multæ ſpecies.

¶ Aliorum autem occurrit in primis Aureolus, deinde Gregorius de Arimino in prologu primi ſententiarum, quæſtio. 3. articu. 1. pluribus rationibus. Primo ex parte operationis, quia ſequeretur, quòd habens habitū ſcientificum primæ concluſionis in geometria, poſſet exire in actum ſciendi cæteras geometriæ concluſiones, quas nunquam conſiderauit: hoc eſt falſum. ergo. Probatur ſequela: quia habitus ſcientiæ primæ concluſionis per te, & habitus omnium reliquarum, ſunt eiuſdem rationis ſpecialiſsimæ, licet differant ſecundum perfectum & imperfectum. Conſtat autem, quòd in quemcunque actum poteſt aliqua forma, poteſt quælibet eiuſdem rationis ſpecialiſsimæ. Nec valet, inquit Gregor. ſi dicatur quòd iſta maxima tenet ſolum in formis eiuſdem rationis & æque perfectis: quia differentia ſecundum perfectum, & imperfectum non tollit, aut dat ſubſtantiam actionis: ſed variat actionem etiam ſecundum perfectum, & imperfectum. minimus enim calor poteſt calefacere & exſiccare, quamuis non ita perfecte, ſicut intenſius calor. Et confirmatur authoritate Auerrois primo cæli. commen. 19. & in 3. cæli commen. 92. expreſſe dicentis, quòd vbi eſt eadem forma, eſt eadem actio ſecundum ſpeciem, licet magis vel minus perfecta.

F Secundo, ex parte generationis: quia habitus habentes diuerſas generationes, corruptiones, intentiones, & remiſsiones, ſunt diuerſi: ſed reſpectu primæ cōcluſionis geometriæ, & centeſimæ, habitus ſcientifici ſunt huiuſmodi. ergo minor quo ad intentionem & remiſſionem eſt clara: quoad corruptionem patet ex obliuione centeſimæ demōſtratiōis, ſeu medii ſtante prima: & tūc patet, quòd oportebit generationem aliā fieri. Tertio ex parte augmentationis. Habitus geometriæ per vos dupliciter augetur, ſcilicet, per actus frequentatos circa eādem con- G cluſionē, & per actus circa diuerſas ſucceſsiue cōcluſiones. Aut ergo duplici augmentationis modo acquiritur diuerſa ſecūdum ſpeciem entitas abſoluta in illo habitu, aut eadem: ſi diuerſa, ergo habitus ille non eſt ſimplex qualitas. ſi eadem: ergo ſiue hoc, ſiue illo modo generetur, ad idē inclinabit: ſicut quia calor eiuſdem rationis rē ſuſcipit quomodocunque intendatur, ideo ſiue a ſole, ſiue ab igne intendatur, in idem poteſt intenſus, & tunc ſequitur, & quòd frequentans actus circa primam cōcluſionem, acquirat, ſeu formet notitiam centeſimæ: & quòd demonſtrans centeſimam concluſionem, intendat notitiam primæ. Quarto, ex parte oppoſitorum, quia ſcientia primæ concluſionis non opponitur ignorantiæ etiam prauæ diſpoſitionis tam actualis, quam habitualis centeſimæ, quia ſtant ſimul in eodem, vt patet. ergo non eſt eadem ſimplex qualitas habitus vtriuſque. Patet ſequela, quia eędem qualitates ſecundū ſpeciem habent eandem qualitatem ſecundum ſpeciem contrariam &c.

H ¶ Ad euidentiam huius difficultatis, quam Thomiſtæ multi ſugere videntur, dicētes diuum Thomam modo declinare in vnā, modo in alteram opinionem, etiam in hac prima ſecundæ, & magis declinare in opinionem dicentem, habitum ſcientiæ eſſe ordinatas ſpecies: ſcito quòd ſententia diui Tho. eſt, quod habitus ſcientiæ eſt ſimplex qualitas extendens ſe ad omnes concluſiones ſpectantes ad eandem rationem ſpecialiſsimam ſub hoc genere, quod eſt ſcibile. vbi quatuor videnda ſunt. Primo, quòd habitus ſcientiæ eſt ſimplex qualitas. Secundo, quomodo ſe habet ad ſcire diuerſas concluſiones. Tertio, quomodo ſe habet ad ſpecies intelligibiles, & diuerſitatem earum. Quarto, quid dicendum obiectis in oppoſitum.

¶ Quo ad primum, ſupponendo pro nunc dari, & conſeruari ſpecies intelligibiles in intellectu, & vnitatem ſpecificam ſcientiæ attendi penes vnitatem ſpecificā ſcibilis, non inquantum eſt I in hoc, vel in illo genere ſubſtantiæ, vel quantitatis, ſed inquantum eſt in genere ſcibilis, quorum vtrunque in doctrina authoris eſt indubitatum: oportet concedere, quòd aliqua vna habitualis ſcientia ſecundum ſpeciem, puta geometria, duas res ponat in intellectu noſtro. prima eſt ſpecies intelligibiles linearū, angulorum, figurarum &c. ſecunda eſt habilitas ad prompte, faciliter, delectabiliterque conſiderandum concluſiones ſcitas in geometria. Quod enim oportet ponere ſpecies intelligibiles ordinatas ad vnam & eandem rationem formalem talis ſcibilis, patet ex eo, quòd plura ſecundum ſpeciem non occurrunt ad vnum ſecundum ſpeciem, niſi aliquo modo ordinata ad illud vnum, vt patet in pluralitate heterogeneorum tam in naturalibus, quàm artificialibus. Quomodo enim ſpecies intelligibiles ſubiecti, puta lunę, & ſpecies accidentis, puta eclipſis, & ſpecies cauſę mediæ, puta interpoſitæ terræ &c. in vnum ſecundum ſpeciem actum ſciendi conuenient, niſi aliquo modo ordi- K natæ: & rurſus quomodo tot ſpecies tot rerum contentarum ſub vna ſpecie ſcibilis vt ſic, conuenient niſi ordinatæ? vbi enim pluralitas ſine ordine, ibi confuſio. Quod autem exigatur habilitas aliqua ad vtendum prompte, faciliter &c. ſpeciebus illis ſic ordinatis, ex hoc ipſo patet, quòd intellectus cum ſit ſecundum ſe ſicut tabula raſa, non eſt ſecūdum ſe ordinatus ad vſum talem talium ſic ordinatorum ad ſcibile vnum: ſed oportet per aliquam ſibi additam qualitatem reſpicientem per ſe primo illud ſcibile, determinari ad prompte, faciliter, & delectabiliter vtendum quibuſcunque ſpeciebus, & actibus in ordine ad illud. hanc autem qualitatem, habilitatem eſſe conſtat vnam iuxta vnitatem ſui obiecti, ac per hoc vnius ſpeciei ſpecialiſsimæ, & conſequenter qualitatem ſimplicem, cum ſpecies ſit qualitatis. His autem duobus in intellectu concurrentibus profecto ſecundum aliquam ſcientiam, videndum reſtat, quid horum non habitus, ſed habitus talis, ſcilicet, ſcientiæ humanæ, quæ eſt habitus per demonſtrationem acquiſitus, rationem eſſentialiter habet. Notanter autem dixi, non habitus,

puta, ad vnã ſpecialem rationem obiecti, vel vnã naturã, vel vnum principium, vt ex ſupra dictis patet. * Si igitur conſideremus habitum ſecundum ea, ad quæ ſe extendit, ſic inueniemus in eo quãdam multiplicitatẽ. Sed quia illa multiplicitas eſt ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter reſpicit habitus, inde eſt ꝙ habitus eſt qualitas ſimplex non conſtituta ex pluribus habitibus, etiã ſi ad multa ſe extendat. Non.n. vnus habitus ſe extendit ad multa, niſi in ordine ad vnũ ex quo habet vnitatẽ.

AD PRIMVM ergo dicendum,

bitus, quia conſtat quòd ſpecies intelligibiles apud S. Tho. ſunt habitus intellectuales: & ſimiliter dixi ſciẽtiæ humanæ, quia conſtat in angelis habitus ſcientiæ nõ eſſe niſi ſpecies intelligibiles. & non aduertere ad hæc duo, fuit fortè occaſio erroris aliquibus. Quòd autem ſcientia de qua loquimur, non ſit eſſentialiter plures ſpecies intelligibiles ordinatæ, ſed ſimplex qualitas, manifeſtum eſt ex hoc, quòd habitus ſcientificus eſt eſſentialiter in prima ſpecie qualitatis, vt vna eiꝰ ſpecies ſpecialiſſima. Conſtat autem que ꝙ nulla ſpecies qualitatis eſt compoſita ex pluribus qualitatibus diuerſarum ſpecierum, quales ſunt ſpecies intelligibiles. ergo vel ſcientiæ habitum negent eſſe ſpeciem aliquam eſſentialiter in genere qualitatis, ponendo ipſam eſſe vnam ordine ſicut exercitum, & in genere relationis formale, & materiale ſolum in genere qualitatis: quòd repugnat toti doctrinæ huius tractatus: vel cõcedãt ipſam non eſſe formaliter ſpecies ordinatas, ſed qualitatem ſimplicem ad vtẽdum illis. Putandum eſt igitur, quòd in vna ſcientia, puta Metaphyſica, munitur intellectus in illa perfectus ſic diſpoſitus, quod habet ſpecies intelligibiles elementorum miſtorum, plantarum, animalium, hominum, quanti, qualis, relationis, motus &c. bene diſpoſitas, quatenus repræſentãt gradus Metaphyſicales, id eſt, ſpectantes ad ens inquantum ens, & quòd habet qualitatem quandam determinantem ipſum nõ ſolum ad vtendum, ſed ponendum & ordinandum ſpecies in tali ordine: & hæc qualitas eſt eſſentialiter habitus ſcientiæ qui dat formaliter intellectui facultatem faciendi hmõi diſpoſitionẽ in ſpeciebus, & vtendi illis prompte, faciliter, & delectabiliter. Et hoc hẽt ex hoc, ꝙ per ſe primo reſpicit rõnẽ formalẽ obiecti ſcibilis ſpecificantẽ & vnitatẽ ſpecificã præbẽtem ipſi. primum.n. in vnoquoq; eſt cauſa cæterorũ: vnde qđ illæ ſpẽs ad illud vnũ ordinentur, ex habitu hẽt, cui p ſe primo cõuenit ad illud vnũ ordinari, & non ecõuerſo: hoc de primo.

¶ Quo ad ſecundum ſcito, quòd, vt patet ex 5. Metaph. & ſuperius allegatum eſt, de ratione habitus eſt, quòd habens ipſum, ſit partibile ſecundum locum, potentiam, vel ſpeciem: & vt Simplicius ſuperius allegatus dicit, ſcientia imperfecta a ſcientia perfecta differt in hoc, ꝙ illa eſt habentis partes in potentia, iſta eſt habentia partes ſecundum ſpeciem. Ex his autem hoc ſolum pro nunc accipito, quòd habitus ſcientiæ comparatur ad diuerſa ſcire diuerſarum concluſionum vt ad partes, in potentia quidem quando eſt imperfectus, in actu vero quãdo eſt perfectus. Quod vt plenius intelligas, cogita, ꝙ in intellectu in quo oritur geometria, eſt potentia ad ſcire primam concluſionem, & potentia ad ſcire ſecundã, & potentia ad ſcire tertiam, & ſic de alijs. Et quòd habitus ſcientiæ incipiens perficit intellectum ſecundum primã potentiam, deinde per ſecundã demonſtrationem extenditur ad perficiendum intellectum ſecundum ſecundam potentiã, & per tertiam extenditur ad perficiendum ſecundum tertiã, & ſic deinceps. nec refert ſi omnes iſtæ potentiæ ſunt multæ partiales potentiæ, aut ſint vna: quoniam ſi ponatur vna ſola potentia ad ſcire omnium concluſionum, illa potentia vna formaliter, & multę æquiualẽter eidem habitui ſubijcitur paulatim, ac ſi eſſent multæ potentiæ, quibus æquiualet. Si vero ponantur multæ partiales, tunc habitus ſcientiæ habebit pro partibus ſubiecti non ſolum actus multos ſciendi, ſed potentias ad illos. Quomodolibet ergo ponatur, referendum eſt ad habitus ſcientiæ comparatæ ad ſcire diuerſarum concluſionum, & potentias ſiue diſtinctas, ſiue non ad illa ſcire, vt ad partes habentis ipſum. Et ex hoc manifeſtat augmentum ſcientię extenſiuum, quod author vocat per additionem. Ex hoc enim quòd intellectus, vt eſt in potentia ad ſecundam concluſionem, non remanet interminatus, ſed ſubijcitur illi qualitati ſimplici reſpicienti obiectum primum, extenditur habitus ad occupandum non partem loci, ſed partem potentiæ, quam prius non actuabat. & hoc bene nota, quoniam ex his ſoluentur obiecta. Hoc de ſecundo.

¶ Quo ad tertium, ſcito quòd habitus ſcientificus quatuor habitudines habet ad ſpecies intelligibiles ordinatas. Prima eſt effectus ad cauſam: ſecunda cauſæ ad effectum: tertia complementi ad inchoationem: quarta totius ad partes nõ eſſentiales, nec integrales, ſed poſſibiles. Et pro manifeſtatione primarũ duarum recolere oportet, ꝙ ſicut in ſcientia eſt duplex ordo, primus eſt partium vnius & eiuſdem demonſtrationis, ſecũdus diuerſarum demonſtrationum inter ſe: ita eſt duplex collectio ordinata ſpecierum intelligibilium. Prima eſt ſpecierum facientium vnã demonſtrationem: ſecunda eſt ſpecierum facientium ſecũdam de-

A monſtrationem cum ſpeciebus facientibus primam, & ſic deinceps. Prima collectio eſt cauſa habitus ſcientifici: quia eſt cauſa ipſius actualis ſcire, qđ eſt effectus demõſtrationis, quod eſt cauſa ipſius habitus ſcientifici: habitus enim ſciendi ex actu ſciendi generatur. Et ſcito, quòd non ſolum collectio ſpecierum pro prima demonſtratione eſt cauſa ſcientifici habitus, ſed ſingulæ collectiones pro ſingulis ſuccedentibus demonſtrationibus ſunt cauſæ ipſius habitus, diuerſimode tamen: quia prima eſt cauſa generatiua, aliæ vero ſũt cauſæ augmẽtatiuę augmento extenſiuo: ſicut prima demonſtratio facit habitum, ſubſequentes autem extendunt illum. Secũda autem collectio quo ad vnitatem ordinis, eſt effectus ipſius habitus, quia intellectus adeptus iam habitu, & determinatus iam ad obiectum ſcibile tale, efficitur potens ad ordinandum alias ſpecies ad acquiſitã rationem talis obiecti. Et ſicut prima demonſtratio in ſcientia vna eſt principium ſecundæ, ita proportionaliter habitus acquiſitus prima demonſtratione inchoat ſcire actuale ſecundæ concluſionis, adiuuando ad adunandum & ordinandum ſpecies pro ſecunda demõſtratione, & ſic deinceps: & hoc, vt dictum eſt, quia per ſe primo reſpicit formale obiectum. Tertia autem habitudo patet ex eo, quòd cum obiectum proprium habitus ſit etiã obiectum, licet partiale potentiæ & ſcibile, puta vnitas, ſiue numerus in arithmetica, obiicĩ prius ordine generationis intellectui primam demonſtrationem formanti per ordinatas illius demon-

C ſtrationis ſpecies, quàm habitui qui requiritur in intellectu ex ſcire facto per demonſtrationem: ſed potentia intellectus ad tale obiectum vt ſcibile, non niſi inchoatiue determinatur per huiuſmodi ſpecies ordinatas, quia non niſi vt ordinantur ad ſcientiam illius obiecti. vnde completiue determinatur per habitũ, quo iam intellectus non vt in via, quemadmodum per ſpecies ordinatas, ſed vt in termino: nec per modum paſſionis tranſeuntis, quemadmodũ per actum ſciendi, ſed firmiter & quaſi immobiliter patet obiectum illud ſcibile vt ſic. Quarta uero habitudo patet ex præcedenti, & ex repræſentatione ſpecierum, & ex potentijs antedictis, & ex actibus ſciendi diuerſas concluſiones, & retrogrado ordine procedendo, ſi actus diuerſi ſciendi diuerſas concluſiones in una ſcientia ſunt uelut partes habentia habitus, & diuerſæ ſpecies ad diuerſos huiuſmodi actus ordinantur, ut patet, conſequens eſt, ut ipſæ quoque ſpecies in partiũ coordinationem cadant. Idem quoque ſequitur ex eo, ꝙ ad perficien-

D dum potentiam intellectus reſpectu huius concluſionis, aliæ ſpecies ordinantur ab illis, quæ ordinantur ad perficiendum potentiam reſpectu alterius concluſionis eiuſdẽ ſcientiæ & ſcibilis formaliter: cum etiam noſtra ſcientia duo exigat, aſſimilationẽ intellectus ad res, de quibus eſt ſcientia, & determinationem intellectus ad componendum, diuidendum, diſcurrendumque inter huiuſmodi res, & primum fiat per ſpecies intelligibiles: ſecundum autem per illam qualitatem, habilitatem, intellectum ad tale ſcibile. & conſtet quòd primum ordinatur ad ſecundum, in quo conſummatur ſcientia, conſequens eſt ꝙ ſpecies intelligibiles repręſentando ea de quibus eſt ſcientia, claudantur ſub ſcientia tanquàm ſecundaria ſub principali, ac per hoc ſcientia per ſeipſam habet actum componendi &c. per ſpecies uero habet actũ repręſentandi: ſicut prudentia per ſeipſam præcipit, & per eubuliam conſiliatur. Cum igitur determinatio intellectus ad ſcibile plura exigat, & in ſpeciebus intelligibilibus ordinatis inchoati-

E ue ſit, & in qualitate illa ſimplici conſummetur, conſequẽs eſt, quòd ſpecies intelligibiles tanquàm partes potentiales ſcientiæ ſint, uigilandumq; ſit, cum de attributis conditionibus, ſeu actibus ſcientiæ eſt ſermo, quid ei conueniat immediate, & quid mediante parte potentiali, quid ſimpliciter, & quid ſecundum partem. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum, Prima authoritas S.Tho. nihil penitus obſtat, quia augmentum per additionem ibi uocatur augmentum extenſiuum, ut expreſſe ipſemet ſe declarat inferius in q.66. art. 1. ubi repetita diſtinctione de augmento formæ ſecundum ſeipſam, & ex parte ſubiecti participãtis, dicit, quòd magnitudo, uel paruitas formæ ſecundum ſeipſam attenditur ſecundum ea, ad quæ ſe extendit. & quia ſciẽtia modo ad pauciora, modo ad plura ſe extendit: ideo ſic ſuſcipit augmentum. Virtus autem moralis, quia ad omnia oportet ꝙ ſe extendat, ideo non ſic augetur: vnde ex hoc quòd author dicit ipſam augeri per additionem, nihil aliud habetur, niſi ꝙ augetur extenſiue, quia ad plura continue ſe extendit. ex hoc uero, quòd dicit ſecundum ſeipſam ſic augeri,

q.52.art.1. & 2.

geri, nõ habetur quòd in ipſa ſua eſſentia fiat additio: ſed quòd ex ipſa eius ſpecifica ratione habet quòd ſic augeatur, vt in illa q.52. declaratum eſt. Secunda vero authoritas ex quæſt.65. infe- rius, cum exemplariter ab authore inducatur, intelligenda pro- culdubio eſt iuxta ſenſum a ſeipſo datum, vbi ex propoſito ſupe- rius hoc declarauit, ſcilicet q.54. art.4. ad tertium. Intendit ergo de acquiſitione non terminante ge- nerationem ſciẽtiæ, ſed terminante aug- mentationem eiuſ- dem: ita ꝙ geome- tria modico ſtudio acquirit demonſtra- tione augmentante

quòd ſucceſſio in generatione ha- bitus non contingit ex hoc, quòd pars eius generetur poſt partem, ſed ex eo ꝙ ſubiectum non ſtatim conſequitur diſpoſitionem firmã, & difficile mobilẽ, & ex eo quòd primo imperfecte incipit eſſe in ſubiecto, & paulatim perficitur.:

ſcientiam, notitiam concluſionis, quam nunquam conſiderauit. hoc enim eſt acquirere ſcientiã nouæ concluſionis, quàmuis non ſit acquirere ſcientiam illam ſimpliciter, ideſt, acquirit illam in- quantum eſt ſcientia illius concluſionis, quam nunquam conſi- derauit, quàmuis non acquirat illam ſcientiam ſimpliciter. Ter- tia quoque authoritas ex quæſt.66. inſertus, non obſtat: quia, vt ex dictis patet, ſpecies intelligibiles ſunt principia actuum, ex quibus fiunt virtutes intellectuales, ac per hoc dicuntur forma- les in virtutibus intellectualibus, cum quo patet ſtare, quòd nõ ſunt ipſæ eſſentiæ virtutum intellectualium. poteſt & aliter ex- poni illa authoritas, vt ibi dicetur. ſed hoc hic ſufficit. Ita his au- tẽ clare liquet, ꝙ author in hoc opere non declinat modo in hũc modo in illam viam: ſed firmiter tenet, ꝙ eſt ſimplex qualitas. Ad authoritatẽ vero ex tertia parte, q.12. allatam dicẽdum eſt in primis, ꝙ labor eſt in æquiuoco: quoniam, vt ibi patet, ſcien- tia ſumitur ibi pro notitia intellectiua habituali, qua cognoſcun- tur omnia, quæ poſſunt lumine intellectus agentis cognoſci: ta- lem autem notitiam acquiſitam conſtat eſſe vnum aggregatio- ne & non ſimplicitate. hic autem loquimur de aliqua vna ſcien- tia ſecundum ſpeciem: vnde ſi tota geometria in nobis per vnã ſolam ſpeciem naturaliter ſciretur, & arithmetica per vnã aliã, & Metaphyſica per vnam aliã, & ſic deinceps, nihil deperit illi proceſſui, qui ſit in illo articulo ex propoſitionibus eius: & tamẽ non verteretur in dubium, ꝙ vna ſcientia ſecundum ſpeciẽ eſſet ſimplex qualitas. Probatur hoc quod dixi: quia ex hoc, ꝙ poſt vnam ſpeciem generatur alia, augeri dicitur in Chriſto ſcientia acquiſita ſecũdum eſſentiam habitus. & vere author nihil aliud intendit, niſi ꝙ in Chriſto fuit augmentatio habitualis notitiæ ſecundum eſſentiam, ideſt, ꝙ ipſa eſſentia habitualis notitiæ au- gebatur, & hoc probat, quia per additionem formæ ad formam. Et licet hæc expoſitio ſit ſufficiens, quia eſt literalis & ſatisfacit

I propoſito, poſſet tamen aliter dici, ꝙ quia augmentum ſcientiæ intenſiuum occultum eſt, extenſiuum vero etiam occultum niſi ſecũdum annexam aggenerationem ſpecierum intelligibilium, & author ſcientiæ profectum ſecundum eſſentiam diſtinguebat contra profectum quo ad effectum: ideo ea vna & eadem parte locans habitum ſcientiæ ſecundum ſe cum ſpeciebus intelligibi- libus, & ex alia effectum a motoribus .ſ. ſpeciebus intelligibilib⁹ declarauit profectum ſcientiæ in Chriſto. Et vocauit augmentũ ſecundum eſſentiam, vt diſtinguitur contra effectum, & hoc ſuf- ficiebat propoſito ſuo: prima tamen expoſitio amplectenda om- nino eſt. Ad authoritates autem ex q. de veritate, & tertio ſen- tentiarum, quàmuis poſſet dici, quòd author ante compoſitam Summam viſus eſt opinione illa, quòd habitus ſcientificus eſ- ſet ordinatio ſpecierum: ſed poſtmodum in Summa propriã ſen- tentiam dixerit: ſingulæ tamen authoritates ſane intelligi pñt. nam in q.8. loquitur de particularibus ſcientiis actualibus. ſ. di-

K uerſis demonſtrationibus diuerſarum cõcluſionum, ad quas ſm ſpecies intelligibiles earum ſe habet habitus ſcientiæ, vt totum ad partes potentiales. Et hoc ſufficit ad verificandum illud di- ctum quaſi exemplariter. In quæſt. vero 10. non dicit, quòd or- dinatio ſpecierum eſt habitus, ſed efficit habitum: quod concedi- mus, vt patet ex dictis. In q. autem 14. expreſſe patet, ꝙ recitati- ue loquitur, & quòd nihil illius opinionis recitatæ ibi approbat, niſi ꝙ ſpecies conſeruentur, & vis conſeruatiua ſit memoria in- tellectiua. In tertio demum ſententiarum, di.14. dicta & allega- ta, quantæ ſint authoritatis, manifeſtat ipſe author in tertia par- te, q.11. art. vlt. vbi iterum tractans eandem quæſtionem, deter- minat oppoſitũ. Vnde tu Thomiſta aduerte, ex hoc, quod intel- lectus habet ſingulas ſpecies ſecundũ ſingulas naturas, ſequitur ꝙ habeat diuerſos habitus ordinantes illas ad diuerſa ſubiecta ſcibilia: non tamen ꝙ ipſæ ſpecies ſint habitus ſcientificus, ſed ſunt habitus intellectui inchoantes habitum ſcientiæ, & partes eius potentiales, vt dictũ eſt. Si enim in intellectu noſtro eſſent vniuerſales formæ, vt ſunt in angelis, non oporteret iuxta ſcibi-

F lium ſpecies ordinare: ſed vnica ſpecie in totam vnã ſcibilis ſpe- ciem ſe haberet vnico etiã actu ſciẽdi. Et hæc de authoritatibus ſufficiant, ex quibus coniunctis huic doctrinæ cæteras, ſi quæ ſunt, interpretari poſſe facile puto. Nunc ad rationes dicendum eſt allatas & firmatas, vt magis veritas eluceſcat. Et ad primam dicit dupliciter, pri- mo ꝙ illa maxima. In quemcunq; actũ poteſt forma aliqua, poteſt quælibet eiuſ- dem ſpeciei, licet nõ æque perfecte: nõ eſt vera, nec ꝓbata, nec aſſumpta ab Auer. niſi in formis ſimpli- cibus ſecundũ eſſen- tiam & potentias,

ſicut etiã eſt de alijs qualitatibus.

AD 2m dicendum, quòd par- tes quæ ſingulis virtutibus cardi- nalibus aſſignantur, non ſunt par- tes integrales ex quibus conſtitua- tur totum: ſed partes ſubiectiuæ, ſiue potentiales, vt infra patebit.

AD 3m dicendum, ꝙ ille, qui in

q.57. art.6. & 2.2. q.48

G qualeſ ſunt formæ homogeneorum. In formis autem heteroge- neorum, quæ ſunt ſimplices ſecundum eſſentiã, multiplices au- tem ſecundum potentiam falſa eſt. Manifeſtum. n. eſt, ꝙ animal modo genitum, & poſt perfectum, ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſ- ſimæ. & tamen perfectum poteſt in actum generationis, & im- perfectum non. vnde propoſitio illa ſic vniuerſaliter, eſt contra Ariſt.4. Metheor. ponẽtem differentiam inter perfectum & im- perfectum in hoc, ꝙ perfectum vnumquodq; eſt, cum poteſt ge- nerare ſibi ſimile. vnde cum habitus ſit forma ſimplex in eſſen- tia, & multiplex in potentia. habet enim & ſpecies intelligibi- les & potentiam ſubiecti ad diuerſas concluſiones vt partes, il- las ex parte ſui, iſtas ex parte ſubiecti ſui, conſequens eſt, vt in ipſo ſcientifico habitu locum non habeat propoſitio illa: ſed in aliquid merito poteſt perfectus, in quod non poteſt imperfectus. Deinde dĩ ad maiorem, ꝙ hic eſt ſophiſma figuræ dictionis, quã

H mutatur quid in quantũ. Cum. n. demõſtrationes & cõcluſiones eiuſdẽ ſcientiæ ſint ordinatæ, & vna oriat ex alia, actus ſciẽdi ſe- quentis includit in ſe pfectionẽ præcedentis, & addit. Non enim ſcit, qui reſoluere neſcit cõcluſionẽ quintã in primã: & ſic poſſe in ſcire quintã concluſionem, eſt poſſe in maius ſcire: ꝙ poſſe in ſcire primã cõcluſionẽ, ac per hoc mutari patet quid in quantũ, dum ſub ly, in quemcunque actum, ſubſumitur actus tantus.

¶ Ad ſecundam dicitur, quod habere diuerſas generationes, cor- ruptiones & intẽtiones, cõtingit dupliciter: primo vt ſic ſit vnu⁹, quod nullo mõ mutetur alterũ, & ſic traſeat diſtinctio realis ta- lium. Alio modo, vt non poſſit vnius eſſe, niſi in vno alterum re- dundet: et ſic non infert diſtinctionem realem illorum. Cum. n. animal aliquod augetur, ſic generatur noua quantitas, vt anti- qua nouo modo ſe habeat, & ſimiliter minuitur, & propterea non ſequitur. ergo eſt alia realiter quantitas noua ab antiqua & ſimile eſt in motu intenſionis & remiſſionis, & ſic accidit in

I habitu ſcientifico: quia cum generatur ſcire ſecundæ concluſio- nis, habitus præcedens extenditur, & econuerſo minuitur obli- uione. Similiter quòd intenſiue augeatur reſpectu primæ con- cluſionis, & non ſecundæ, perinde eſt ac ſi albedo intenderetur in vna parte ſubiecti, & non alia, vt infra patebit.

¶ Ad tertiam rationem dicitur præmittendo duo: primum eſt, ꝙ actus ſciendi habitus ſcientifici ſunt duplices, quidam ſecun- dum vnam & eandem demõſtrationem, quidã ſecundum aliam demonſtrationem ac concluſionem, & hi actus ſic ſe habent, ꝙ primi ſunt omnino eiuſdem rationis, vt patet: ſecundi autem ali- quo modo ſunt eiuſdem rationis, & aliquo modo diuerſæ. ſi. n. ſumantur in ordine ad diuerſas ſpecies intelligibiles, a quibus fiunt, ſic cum ſpecies tertiæ demonſtrationis diſtinguantur ſpe- cie a ſpeciebus ſecundæ, etiam ipſi actus erunt diuerſarum ratio- num. ſi vero ſumãtur in ordine ad habitum ſcientificum, & eius formale obiectum, ſic ſunt vnius rationis, ſicut & habitus & ob-

K iectum ſunt vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ. Et licet ad habitũ perti- neant iſti actus vtroq; modo, quia tamen principaliter & imme- diate pertinent ad ipſum ſecundo modo: ideo licet tolerari poſ- ſit ſermo, dicens actus iſtos diuerſarum rationum, formalius ta- men dicuntur eiuſdem rationis cum de vnitate habitus eſt ſer- mo. Secundum eſt, ꝙ habitus ſcientificus habet duas latitudi- nes diuerſarum rationum, intenſiuam. ſ. & extenſiuam, reſpon- dentes duplicibus ſupradictis actibus, ita ꝙ quantitas intellectũ- ua eius augetur ex actibus frequentibus circa idẽ: identitas ve- ro extenſiua augetur ex aduenientibus actibus demonſtratiuis circa diuerſa. & ſicut in formis materialibus calor & latitudines eius intenſiua & extenſiua non ſunt tres entitates, ſed vna ha- bens duas conditiones; ita in habitu. Vnde ad rationem dicitur, quòd habitus ſciẽtiæ augetur per vtroſq; actus. ſ. circa eandem, & circa diuerſas concluſiones, & ꝙ neutrius augmentationis eſt terminus aliqua omnino noua entitas, & conſequenter nec eiuſ- dem, nec diuerſæ rationis: ſed antiqua nouo modo ſe habens ſe- cundum latitudines diuerſarum rationum. Nam augmentum

per

per actus circa idam, terminat habitus ſm latitudinem intenſiuam. Augmentum vero per actus circa aliud, terminat idem habitus ſm latitudinam extenſiuam, quam conſtat conditionem eſſe alterius rationis. Ex hoc autem quòd idem habitus habet vtranque quantitatem, non ſequitur quòd ſit compoſitus ex duabus rebus diuerſarum rationum, ſed ſolum quòd habeat duas quantitates, nó molis, ſed perfectionis diuerſarũ rationum identificatas realiter ſibi.

D. 676

¶ Ad quartã rationẽ dicitur, quòd q a habitus ſcientificus cõparatur ad potentias intellectus reſpectu diuerſarũ cõcluſionum, vt partes ſubiacti, vt ex 5. Met. deductum eſt, conſequens eſt, ꝙ habitus pficiẽti intellectum ſm potentiam ad primã concluſionẽ, non cõtrarietur ẽt habit' prauæ diſpoſitionis in eodẽ intellectu ſm potentiam reſpectu ſecundæ concluſionis: ſicut albo ſm vnã partem, non cõtrariatur nigredo eiuſdem, vt eſt in parte propinqua. Fit quoque hoc manifeſtũ ex ipſo motu augmenti extenſiui. Cũ n. augmẽtatio extenſiua ad occupandum nouam loci partem terminetur in materialibus formis, & ſcientifici habitus augmentum extenſiuum ad maiorem perfectionem extenſiuam eiuſdem terminetur ſic, ꝙ potentia intellectus reſpectu nouæ concluſionis actuatæ per ipſum habitum, quæ prius non actuabatur: & econuerſo, diminutio ad minorẽ ſcientiam terminatur per hoc, quòd potentia in intellectu reſpectu ſcire concluſionis ſubducitur ab eſſe ſub illo habitu, cõſequẽs eſt vt habitus augmẽtatiõe quaſi occupet nouã potẽtiã, ſeu partẽ potentiæ, & diminutione quaſi relinquat, ac per hoc, non magis contrarietur habitui, vt perficit vnam potentiam ſeu partem potentiæ, ſeu potentiam partialiter cõtrarius habitus, vt occupat aliam potentiã, vel partem, vel eandem partialiter, quã, vt dictũ eſt, contrario in vna parte contrarium in altera. proportionaliter namque hæ ſe habent in indiuiſibilibus ſm quantitatẽ molis, partes potentiæ, ſicut in rebus materialiter quantis partis quantitatiuæ. Hãc autẽ proportionẽ partium potentiæ ſubiectæ habitus ſcientifici ad ipſum habitum tanti facito, vt affirmes huiuſmodi euenire, ꝙ habitus geometriæ augeri poteſt intenſiue circa quartã concluſionem, & non erit intẽſus circa quintã. & eſſet ẽt ecõuerſo, ſi quinta nõ depẽderet ex quarta. Prouenit nanque hoc ex eo, ꝙ frequẽtati actus circa quartã demõſtrationẽ augẽt intẽſiue habitũ, vt perficit illã partẽ potentiæ intellectus, qua reſpicit hanc cõcluſionẽ, & nõ vt pficit aliã, nec ut dictũ iã eſt, refert, ſi ſit vna & eadẽ potẽtia, quã eſt multæ æquiualenter, ſeu partialiter. Nec ſuſpiceris voluntariam aut chimericã eſſe hanc partiũ potentiæ ſubiecti habitus adinuentionẽ. ſi nanque ſcripta ſupina ab authore notaueris, inuenies inter alia in quæſt. 50. ar. vlt. ad vlt. ꝙ etiã in angelis ſunt partes potentiæ, in quãtum intellect' eorum per plures ſpecies pficitur, & voluntas eorum ſe hẽt ad plura. quid clarius? Hoc eſt enim quod dicimus: nam conſtat quòd inquantum intellectus noſter eſt in potentia ad aliam, & aliam demonſtrationem, & concluſionem, eſt in potentia ad diuerſas ſpecies, & ad proportionaliter plura, ſicut voluntas. & hæc de quarto, & tota hac materia.

Q. præced. art. 3.

QVAESTIO LV.

De virtutibus, quantum ad ſuas eſſentias, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cõſiderandum eſt de habitibus in ſpeciali. Et quia habitus, vt dictũ eſt,* diſtinguũtur p bonum & malum, primo dicendum eſt de habitibus bonis, qui ſunt virtutes, & alia eis adiuncta, ſcilicet dona, beatitudines, & fructus. Secundo, de habitibus malis, ſcilicet de vitiis, & peccatis.

¶ Circa virtutes autem quinque cõſideranda ſunt. Primo, de eſſentia virtutis. Secundo, de ſubiecto ei'. Tertio, de diuiſione virtutum. Quarto, de cauſa virtutis. Quinto, de quibuſdã ꝓprietatib' uirtutis.

Circa primum quæruntur quatuor.

B ¶ Primo, Vtrum virtus humana ſit habitus.

¶ Secũdo, Vtrum ſit habitus operatiuus.

¶ Tertio, Vtrũ ſit habitus bonus.

¶ Quarto, De diffinitiõe virtutis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum virtus humana ſit habitus.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ virtus humana non ſit habitus. Virtus enim eſt C vltimum potentiæ, vt dicitur in 1. de cælo:* ſed vltimum vniuſcuiuſque reducitur ad genus illud, cuius eſt vltimum, ſicut punctum ad genus lineæ. ergo virtus non reducitur ad genus habitus.

¶ 2 Præt. Auguſt. dicit in 2. de li-

Infra q. 56. ar. 3. cor. Et 2. di. 27. ar. 1. Et 3. d. 23 q. 1. ar. 3. q. 1. & 3. Et ver. q. 1. ar. 1.

*Li. 1. text. 16.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimaquintæ Articulum primum.*

IN ar. 1. quæſt. 55. dubium occurrit ex Scoto in 1. ſentent. diſt. 17. q. 3. Ipſe enim putans virtutem moralem vt ſic, non dicere differentiam per ſe diſtinctiuã habitus, ſed addere ſuper A naturã habitus relationem conformitatis, ſeu coexiſtentiæ ad rectam dictamen, tenet, ꝙ idem numero habitus immutatus in ſe, dũ nõ virtus ſit virtus, imo genitus cum ratione erronea, poſt ſit virtus: nec hoc aliter probat, niſi quia habitus abſtinentiæ genitus ex actibus abſtinentiæ elicitus ſine prudentia, aut cum erronea rõne, poſtmodum adueniente recta ratione, nulla facta mutatione circa illã qualitatẽ in ſe, quæ eſt habitus abſtinẽtiæ, de nõ virtute fit virtus: & poſſet hoc confirmari, quia nõ eſſet op' generari in illo aliũ habitum, vt eſſet abſtinens. Hæc autẽ poſitio repugnat & doctrinæ authoris, & veritati. authori quidem, quia aperte in hac quæſtione quã de eſſentia virtutis vocat, diuidendo tractatum hunc, poſtquam tractauit de habitu, ponit virtutem vt ſic, eſſe habitũ, vt i hoc patet art. & in vlt. ar. expreſſe dicit, ꝙ habitus eſt genus propinquum virtutis: quorum nihil eſſet verũ, ſi virtus moralis vt ſic, adueniret huic habitui mutato, vt patet. Veritati autem: quia habitus ille, q eſt virt' moralis, habituat appetitũ ad ſequelam rationis ex ſua eſſentia. Ad cuius euidentiã veritatis, duæ ſunt aduertẽdæ diſtinctiones. prima eſt de ratione recta. Eſt enim duplex, quędam reſpectu proprii finis ipſius virtutis moralis, qui eſt bonum rationis in tali materia, quod eſt medium in tali materia determinatum ratione: ſicut medium in cibo & potu eſt finis abſtinentiæ proprius. q̇dã D vero reſpectu finis extrinſeci, prout vita æterna eſt finis, ad quẽ fides formata ordinat abſtinentiã. In ꝓpoſito nõ eſt ſermo de ratione recta ſecundo mõ: quia ipſe Scotus expreſſe loquit de prudentia, ſeu actu eius, q̃ eſt recta rõ medii virtutis moralis; vt patet in 2. Eth. ex diffinitione virtutis. Conſtat autem quòd attingere medium eſt finis proprius moralis virtutis: Secunda eſt de effectu formali ipſius habitus qui vocatur virtus moralis: dupliciter enim intelligitur. Primo, vt ex ſua eſſentia habitus illa reddat appetitum habituatũ ad actũ, & non plus. v. g. abſtinentia ad abſtinẽdum. Secundo, vt reddat appetitũ habituatum ad actum cum oibus eius conditionibus ſuæ latitudinis. ſ. ad abſtinendum qñ, vbi, ſicut, propter quid &c. oportet. exiſtimare habitus huiuſmodi naturam eſſe primo mõ, fuit cauſa illius Scoticæ phantaſiæ: diſtribuit autẽ huiuſmodi habitus naturã ſecũdo mõ, eſt ratio veritatis. niſi. n. appetitus a natura habitus tẽperãtię habituatus eſſet, & iam per modum naturæ determinatus ad E abſtinendum propter bonum rationis quando, vbi, ſicut, quantũ ratio expoſcit, iã appetitus nõ eſſet ex tali habitu factus, quaſi naturaliter obſequens rationi: & ſequeretur ꝙ habens habitũ tẽperantiæ, habet appetitum pugnantem cõtra rationem ſm circunſtantiã & finem proprium, quod eſt contra Philoſophũ & veritatem. 7. Ethic. & ſequeretur quòd omnes virtutes morales eſſent ſcientiæ, iuxta opinionem Stoicorum: & breuiter hoc deſtruit moralem bonitatem. & potes ratiocinari cõtra hãc phantaſiam ſic. Habitus ille, puta abſtinentiæ, qui apud te generatus eſt ex actibus elicitis ſm rationem erroneam oppoſitam prudentiæ, & poſtmodum fit virtus moralis immutatus in ſe, aut inclinat ea ſe ad actus ſimiles prioribus, aut diſſimiles: non diſſimiles, vt patet. ergo ad ſimiles: ſed ſimiles ſunt vitioſi, quia erronea ratio non excuſat. ergo. Prętereà actus ille, ad quem inclinat talis habitus, aut eſt ad medium in tali materia, aut ad extrema: ſi ad medium, eſt ſecundum ſe vera virtus moralis, quia ſibi conuenit tota diffinitio virtutis datæ 2. Eth. ſcilicet, Habit' electiuus in medietate cõſiſtens &c. Si ad extrema

Cap. 19. tomo 1. & 2. retr. cap. 9.

extrema. ergo eſt vitium, ut patet ibi. Vitium autem nunquā tranſit in uirtutem, ſicut neq; albedo in nigredinem: ſunt.n. contraria. Diſcito ergo, & dicito, ꝙ uirt⁹ moralis ſicut quælibet alia, eſt eſſentialiter habitus: ſed moralis eſt habituatiua appetitus ad eliciendum actus quando, ubi, ſicut, quantum oportet propter bonū rationis. & quia difficile eſt eſſe habituatum ad eliciendū actum ſic circunſtantionatum: ideo difficile eſt habere habitum virtutis. & quia habituatus ad abſtinendum, uerbi gratia, & nō propter bonum rationis aſſuefit ex illo habitu ad actum abſtinentiæ, cū tali defectu oportet habitum aliū generari, & præcedentem corrumpi, ſi uerus habitus abſtinentiæ ineſſe debet, q̄uis facili⁹ generetur in ſic diſpoſito uer⁹ abſtinentię habitus: ut patet in fine ſecundi Ethi. ſicut ꝓdigus habituatus ad expendendum non propter bonum rationis, & qn̄ oportet &c. ſi debeat fieri liberalis, non ſufficit quòd mutetur ſola regula ad ꝓpter qd oportet, & oportet &c. ſed oportet vt fiat una ſiplex qualitas noua habituās ad expendendū propter bonum rationis quando oportet, ſicut, ubi &c. & breuiter ſi quis mediteť, & diligenter rē hanc conſiderauerit, inueniet, quòd hæc phātaſia de uitio in uirtutem, & econuerſo, transferret habitum eiuſdem. Idem enim eſt iudicium de habitu genito ex actibus elicitis cum rōne erronea oppoſita prudentiæ, & de uitioſo: nam in utroque eſt aliquid conformabile rectæ rationi, puta actus, & in neutro totū, quia defectuoſa circūſtantia non eſt conformabilis rectæ rōni.

Lib. 1. cap. 15. tom. 1. & 22. c. lib. 15. de ciuit. Dei, tom. 5 lib. 83. q̄ſt. q. 30. paulo a princ. tomo 4.

In prædic. qualit. non ꝓcul a princip. tom. 1.

q. 49. art. 3.

D. 1172.

be. arbit.* quòd virtus eſt bonus vſus liberi arbitrij: ſed vſus liberi arbitrij eſt actus. ergo virtus nō eſt habitus, ſed actus.

¶3 Præt. Habitibus nō meremur, ſed actibus, alioquin homo mereretur cōtinue, etiam dormiendo: ſed uirtutibus meremur. ergo uirtutes non ſunt habitus, ſed actus.

¶4 Præt. Aug.* dicit in lib. de moribus eccleſiæ, ꝙ uirtus eſt ordo amoris. & in lib. 83. quæſt. dicit,† quòd ordinatio, quæ uirtus uocatur, eſt fruendis frui, & utēdis uti: ordo autē ſeu ordinatio noīat uel actū, uel relationē. ergo uirtus non eſt habitus, ſed actus, uel relatio.

¶5 Præt. Sicut inueniuntur uirtutes humanæ, ita & uirtutes naturales: ſed uirtutes naturales non ſunt habitus, ſed potentiæ quædā. ergo etiā neq; uirtutes humanæ.

Sed contra eſt, qđ Philoſophus in lib. Prędicamētorū*, ſcientiā & uirtutem ponit eſſe habitus.

Respon. Dicendum, quòd uirtus nominat quandā potētiæ perfectionem. Vniuſcuiuſq;.n. perfectio præcipue conſideratur in ordine ad ſuum finem, finis autem potentiæ actus eſt: unde potentia dicitur eſſe pfecta ſm qđ determinatur ad ſuum actū. Sunt aūt quędam potētiæ, quæ ſm ſeipſas ſunt determinatæ ad ſuos actus, ſicut potentiæ naturales actiuę: & ideo huiuſmodi potentiæ naturales ſecundum ſeipſas dicūtur uirtutes. Potentiæ aūt rationales, quæ ſunt propriæ hominis, non ſunt determinatæ ad unum, ſed ſe habēt indeterminate ad multa: determinātur autem ad actus per habitus, ſicut ex ſupradictis patet: * & ideo uirtutes humanæ habitus ſunt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd quandoq; uirtus dicitur id, ad qđ eſt uirtus .ſ. uel obiectum uirtutis, uel actus eius. Sicut fides dicitur quandoq; id quod creditur, quandoq; uero ipſum credere, quandoq; autem ipſe habitus, quo creditur. unde quando dicitur, quòd uirtus eſt ultimū potentiæ, ſumitur uirtus ꝓ obiecto uirtutis. Id.n. in quod ultimo poteutia poteſt, eſt id, ad qđ dicitur uirtus rei: ſicut ſi aliquis poteſt ferre centum libras, & non plus, uirtus eius conſideratur ſm centū libras, non aūt ſecūdum 60. Obiectio autem procedebat, ac ſi eſſentialiter uirtus eſſet ultimum potentiæ.

Ad 2m dicendum, ꝙ bonus uſus liberi arbitrii dicitur eſſe uirtus ſm eandem rationē, quia .ſ. eſt id, ad quod ordinatur uirtus, ſicut ad propriū actū. Nihil

F eſt.n. aliud actus uirtutis, q̄ bon⁹ uſus liberi arbitrij.

Ad 3m dicendum, quòd aliquo dicimur mereri dupliciter. Vno modo ſicut ipſo merito, eo mō quo dicimur currere curſu: & hoc modo meremur actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo, ſicut principio merendi, ſicut dicimur currere potentia motiua: & ſic dicimur mereri uirtutibus & habitibus.

D. 879.

Ad 4m dicendum, quòd uirtus dicitur ordo, uel ordinatio amoris, ſicut id, ad quod eſt uirtus: per uirtutem enim ordinatur amor in nobis.

Ad 5m dicendum, quòd potentiæ naturales ſunt de ſe determinatæ ad unum, non autem potentiæ rationales: & ideo non eſt ſimile, ut dictum eſt.*

In corp. ar.

G

Articvlvs II.

Vtrum uirtus humana ſit habitus operatiuus.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ non ſit de ratione uirtutis humanæ, quòd ſit habitus operatiuus. Dicit enim Tullius in 4. de Tuſculan.* quæſtionibus, quòd ſicut eſt ſanitas & pulchritudo corporis, ita eſt uirtus animæ: ſed ſanitas & pulchritudo non ſunt habitus operatiui. ergo neque etiam uirtus.

H

¶1 Præt. In rebus naturalibus inuenitur uirtus non ſolum ad agere: ſed etiam ad eſſe, ut patet per Philoſophum in primo de cælo, quòd quædam habent uirtutem, ut ſint ſemper, quædam uero non ad hoc quòd ſint ſemper, ſed aliquo tempore determinato: ſed ſicut ſe habet uirtus naturalis in rebus naturalibus, ita ſe habet uirtus humana in rationalibus. ergo etiam uirtus humana non ſolum eſt ad agere, ſed etiam ad eſſe.

I

¶3 Præt. Philoſophus dicit in 7. Phyſic.* quòd uirtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum: optimū autem, ad quod hominē oportet diſponi per uirtutem, eſt ipſe Deus, ut probat Aug. in lib. 2. de moribus Eccleſię,* ad quem diſponitur anima per aſſimilationē ad ipſum. ergo uidetur ꝙ uirtus dicať qualitas quædam animæ in ordine ad Deū, tanq̄ aſſimilatiua ad ipſum: non aūt in ordine ad operationē. non igitur eſt habitus operatiuus.

K

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Ethic.* quòd uirtus uniuſcuiuſque rei eſt, quæ opus eius bonum reddit.

Respon. Dicendum, ꝙ uirtus ex ipſa ratione nominis importat quandam perfectionem potentię, ut ſupra dictum eſt,* unde cum duplex ſit potentia .ſ. potentia ad eſſe,* & potentia ad agere, utriuſq; potētiæ perfectio uirtus uocatur: ſed potentia ad eſſe ſe tenet ex par

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæquintæ Articulum ſecundum & tertiū.*

In art. 2. & 3. eiuſdem 55. qō. dubiū occurrit ex Scoto, in 1. ſen. diſtin. 17. q. 3. opinante, quòd uirtus moralis quaten⁹ uirtutis moralis rationem habet, nō eſt operatiua: ſed quicquid operatur, facit inquantum eſt habitus, ita quod nec ex propria ratione ut uirtus, nec ut ſubeſt prudentiæ, eſt operatiua: ſed, ut dictum eſt, ratione ſubſtrati .ſ. habitus. In duabus autem contradicere authori uideť. Primo in hac materia, quia in præſenti articulo determinatur, ꝙ de ratione uirtutis inquantū uirtus, eſt quòd ſit habitus operatiuus: & in ſequenti, quòd ſit bonus & boni operatiuus. Secundo, in communibus: quia cauſa ſecundaria agit apud authorem non ſolum uirtute propria, ſed uirtute primæ: ita quòd in aliquid poteſt uirtute principalis, in qđ non poteſt propria uirtute: ſuper cuius oppoſito fundare uidetur Scotus dictū ſuum. & quia hoc Metaphiſici uidetur negotii, ad ꝓpoſitū ueniendum eſt. Scito igitur, ꝙ quia Scotus moralem uirtutem ut ſic, reſpectum ſolum potuit addere ſupra habitum: ideo conſequēter negauit ipſam eſſe operatiuā. & rurſus, quia bonitatem moralem actus poſuit in ſolis relationibus debitę proportionis actus ad potentiam, obiectum, finem

Infra q. 56. ar. 1. cor. & q. 71. art. 1. ad 2. Et 22. q. 58. art. 1. co. Et 3. di. 26. q. 2. art. 1. cor.

Lib. 4. in fine 6. fol. a princip. libri.

Tex. 17. tomo 2.

Lib. 1. de mor. ca. 11. & lib. 2. Ex cap. 3. & 6. & 14. habetur, tom. 2.

Cap. 6. tomo 5.

Ar. præced.

D. 1037.

ſinem, tẽpus, locum &c. ſecundum rectã rationem: ſicut pulchritudo non eſt aliqua qualitas, ſed aggregatio conuenientium, puta figuræ, magnitudinis, coloris &c. & relatio nõ hẽt proprium principium actiuum, ideo uirtus moralis non eſt principium actiuum bonitatis moralis. Et confirmatur, quia relatio cõſequens neceſſario extrema, non habet propriã cauſam aliã ab extremis: iſte autem reſpectus conſequitur extrema poſita ex natura extremorom. Impoſſibile eſt enim aliquẽ actũ ſic conditionatũ poni in eſſe, & rationẽ rectam non poni in eſſe, cum ex natura extremorum conſequatur in actu talis conformitas ad rationem rectam. Nos autem iam primũ fundamentum in præcedenti articulo remouimus, declarantes virtutẽ moralẽ addere ſupra habitum differentiam ſpecificam, ſicut hominem ſupra animal, & propterea conſequenter fatemur, quòd virt⁹ moralis inquantum eſt virtus moralis, eſt principiatina act⁹ moralis. Et ad ſecũda Scoti fundamenta dicimus, ꝙ quicquid ſit de eſſentia bonitatis in actu morali, an ſcilicet ſit qualitas, an relatio, quantum ad propoſitum ſpectat, nõ refert: quoniam illud commune dictum, ꝙ relatio non habet cauſam actiuam propriã, intelligitur de cauſalitate propria ſic, quòd terminetur ad ipſam ſolã. nulla enim cauſa actiua ſacit ſolam relationẽ, (*q.3. art. 2.) cum quo tamẽ ſtat, quòd habeat per ſe cauſam effectiuã cũ alio: quod probo. Sũmum bonum in vniuerſo habet cauſam actiuam per ſe intẽdentem illud: ſed ordo vniuerſi eſt ſummum bonum in vniuerſo, vt patet in 2. Meta. ergo hẽt cauſam actiuam per ſe. (2.2. q.58. ar. 1. coe. Et 2. di. 26. q6 a. art. 1. cor.) conſtat autem ꝙ ordo ẽ relatio. Præterea, Effectus proprius

te materiæ, quæ eſt ens in potentia: potentia autem ad agere ſe tenet ex parte formæ, quæ eſt principium agendi, eo ꝙ vnumquodq; agit inquantum eſt actu. In conſtitutione autem hominis, corpus ſe tenet ſicut materia, anima vero ſicut forma: & quantum quidẽ ad corpus, homo communicat cum aliis animalibus, & ſimiliter quantum ad vires, quæ ſunt animæ & corpori communes. ſolæ autem illæ vires, quæ ſunt propriæ animæ, ſcilicet rationales, ſunt hominis tantum: & ideo virtus humana, de qua loquimur, non poteſt pertinere ad corpus, ſed tantũ ad id, quod eſt proprium animæ: vnde virtus humana non importat ordinem ad eſſe, ſed magis ad agere. & ideo de ratione virtutis humanæ eſt, ꝙ ſit habitus operatiu⁹.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ modus actionis ſequitur diſpoſitionem agentis. Vnumquodque enim quale eſt, talia operatur: & ideo, cum virtus ſit principium aliqualis operationis, oportet ꝙ in operante præexiſtat ſecundum virtutem aliquam conformis diſpoſitio: facit autem virtus operationem ordinatam, & ideo ipſa virtus eſt quædam diſpoſitio ordinata in anima, ſecundum ſcilicet quod propriæ potentiæ animę ordinantur aliqualiter adinuicem, & ad id quod eſt extra: & ideo virtus inquantum eſt conueniens diſpoſitio animæ, aſsimilatur ſanitati & pulchritudini, quæ ſunt debitæ diſpoſitiones corporis: ſed per hoc non excluditur quin virtus ẽt ſit operationis principium.

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ virtus, quæ eſt ad eſſe, non eſt propria hominis, ſed ſolum virtus quę eſt ad opera rationis, quæ ſunt propria hominis.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ cum Dei ſubſtantia ſit eius actio, ſumma aſſimilatio hominis ad Deum eſt ſecundum aliquam operationem. vnde, ſicut ſupra * dictum eſt, felicitas ſiue beatitudo, per quam homo Deo maxime conformatur, quæ eſt finis humanæ vitæ, in operatione conſiſtit.

Articvlvs III.

Vtrum uirtus humana ſit habitus bonus.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd non ſit de ratione virtutis, quòd ſit habitus bonus. Peccatum enim in malo ſemper ſumitur: ſed etiam peccati eſt aliqua virtus, ſecundum illud 1. ad Corinth. 15. Virtus peccati, lex. ergo virtus non ſemper eſt habitus bonus.

¶ 2 Præt. Virtus, potentiæ reſpondet: ſed potentia non ſolum ſe habet ad bonum, ſed etiam ad malũ, ſecundum illud Iſai. 5. Væ, qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. ergo etiam virtus ſe habet et ad bonum, et ad malum.

¶ 3. Præt. Secundum Apoſtolum 2. ad Corinth. 12. Virtus in infirmitate pficitur: ſed infirmitas eſt quoddam malum. ergo virtus nõ ſolum ſe habet ad bonum, ſed etiã ad malum.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib.* de moribus Eccleſiæ. Nemo autẽ dubitabit, quòd virtus animam facit optimam. et Philoſoph⁹ dicit in 2. Eth.† ꝙ virtus eſt, quæ bonum facit habentẽ, et opus eius bonum reddit.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt *, Virtus importat perfectionem potentiæ: vnde virtus cuiuslibet rei determinat ad vltimum in quod res poteſt, vt dicitur in primo de cælo*. Vltimũ autem, in quod vnaquæque potentia poteſt, oportet ꝙ ſit bonũ: nam omne malum defectum quendam importat. vnde Dio. dicit in 4. de di.* no. ꝙ omne malũ eſt infirmũ, et propter hoc oportet, ꝙ virtus cuiuslibet rei dicat in ordine ad bonũ: vnde virtus humana, quæ eſt habitus operatiuus, eſt bonus habitus, & boni operatiuus.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſicut perfectum, ita et bonũ dicitur metaphorice in malis. Dicitur enim et perfectus fur, ſiue latro: et bon⁹ fur, ſiue latro, vt patet per Philoſophum in 5. Met.* ſecũdum hoc ergo etiam virtus metaphorice in malis dicitur. et ſic virtus peccati dicitur lex, inquantum ſcilicet per legem occaſionaliter eſt peccatum augmentatum, et quaſi ad maximũ ſuũ poſſe puenit.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ malũ ebrietatis, & nimiæ potationis cõſiſtit in defectu ordinis rationis. Contingit autem cum defectu rationis eſſe aliquam potentiam inferiorem perfectam ad id, quod eſt ſui generis, etiam cum repugnantia vel defectu rationis: perfectio autem talis potẽtiæ, cum ſit cum defectu rationis, non poſſet dici virtus humana.

artis p ſe ſit ab arte: ſed ordo manifeſte ſit ab artibus. Videmus enim artes dolatiuas ad hoc tendere, vt ordinate & mẽſurate incidant &c. et ſic habitus virtutis moralis facit ordinationem in actu. Vnde in reſpõſione ad primum in hoc ſecundo articulo litera dicit, quòd virtus facit operationem ordinatam. Quomodo autem hoc ſiat, non eſt difficile videre. ſi quis enim cõſideret, ꝙ habitus virtutis non cauſat ſeorſum a potentia, ſed eſt pfectio potẽtię ad cauſandum actum ordinatũ, videbit quòd potentia perfecta habitu cauſabit per ſe, intendendo non ſolum operationem, ſed operationem ordinatam ſic: & experientia teſte conuincetur, ꝙ eſt ratio illi potentiæ, ꝙ cauſet regulatam operationem. & hoc, vt dictũ eſt, manifeſte liquet in artificialibus, a quibus cõcipimus quid interius agitur: vnde fundamentum illud nihil facit pro Scoto ad propoſitũ. Quod autem addit, ꝙ relatio prima conſequitur extrema, dignũ admiratione videt: uã per extrema aut intendit abſoluta, aut relationes: hæc ſunt quæ in quæſtionem veniunt, a quibus cauſatur, puta, relationes ſingulę ad tempus, ad locum, ad potentiam, & cæteræ circunſtantiæ. ſi abſoluta, falſum videtur apud te, quòd poſito actu quo ad abſoluta tantum, & recta ratione in eſſe, oportet ſequi cõformitatem: quamuis apud nos poſita recta ratione in actu ſecundo &c. vt infra dicetur, impoſſibile ſit ſequi actũ difformem. ſed hoc nõ eſt, quia relatio conſequitur, ſed quia talis effectus non ſtat cum tali cauſa. Dicito ergo, ꝙ virt⁹ facit operationem ordinatã tanquàm effectũ proprium, & quòd relationem habere ſic effectiuam per ſe cauſam, nõ inconuenit, ſed oportet qñdoq;

¶ Super

lib. 2. ca. 6. in princ. tõ. 1.

*ca. 6. tõ. 5.

artic. 1 huius quæſt.

tex. 116. tõ. 2.

par. 4. in medio, & clarius inter medium & finem.

*tex. 21. tõ. 3.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd tanto ratio perſectior eſſe oſtenditur, quanto infirmitates corporis & inferiorum partium magis poteſt vincere, ſeu tolerare: & ideo virtus humana, quæ rationi attribuitur, in infirmitate perfici dicitur: nõ quidẽ rationis, ſed in infirmitate corporis, & inferiorũ partium.

Articvlvs IIII.

Vtrum uirtus conuenienter diffiniatur.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd non ſit conueniens diffinitio virtutis, quæ ſolet aſſignari, ſcilicet Virtus eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nullus male vtitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur. Virtus enim eſt bonitas hominis: ipſa enim eſt quæ bonum facit habentem, ſed bonitas nõ videtur eſſe bona. ſicut nec albedo eſt alba: igitur inconuenienter dicitur, quòd virtus eſt bona qualitas.

¶ 2 Præt. Nulla differentia eſt communior ſuo genere: cum ſit generis diuiſiua, ſed bonum eſt communius quàm qualitas, conuertitur enim cum ente. ergo bonum non debet poni in diffinitione virtutis, vt differentia qualitatis.

¶ 3 Præt. Sicut Aug. dicit in 12. de Trinit.* Vbi primò occurrit aliquid quod non ſit nobis pecoribuſque commune, illud ad mentem pertinet: ſed quædam virtutes, ſunt etiam irrationabilium partium, vt Philoſophus dicit in 3. Eth.* non ergo omnis virtus eſt bona qualitas mentis.

¶ 4 Præt. Rectitudo videtur ad iuſtitiam pertinere: vnde iidem dicuntur recti & iuſti. ſed iuſtitia eſt ſpecies virtutis: inconuenienter ergo ponitur rectum in diffinitione virtutis, cũ dr, Qua rectè viuitur.

¶ 5 Præt. Quicunque ſuperbit de aliquo, male vtitur eo: ſed multi ſuperbiunt de virtute. dicit enim Auguſt.* in regula, quòd ſuperbia etiam bonis operibus inſidiatur, vt pereant. falſum eſt ergo, quòd nemo uirtute male utatur.

¶ 6 Præt. Homo per uirtutem iuſtificatur: ſed Auguſt.* dicit ſuper illud Io. Maiora horũ faciet: Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. inconuenienter ergo dicitur, quòd uirtutem Deus in nobis ſine nobis operatur.

Sed contra eſt auctoritas Auguſt. ex cuius uerbis prædicta diffinitio colligitur, & præcipue in 2. de libero arbitrio.

Ca. 18. & 19. & pr. ret. c. 9. t. 1.

F Respon. Dicendum, ꝙ iſta diffinitio perfectè complectitur totam rationem virtutis. Perfecta enim ratio vniuſcuiuſque rei colligitur ex omnibus cauſis eius. Comprehendit autem prædicta diffinitio omnes cauſas virtutis: cauſa nanque formalis virtutis, ſicut & cuiuslibet rei accipitur ex eius genere & differentia, cum dicitur, bona qualitas: genus enim virtutis qualitas eſt, differentia autem bonum. eſſet tamẽ cõuenientior diffinitio, ſi loco qualitatis, habitus poneretur, qui eſt genus propinquum. Virtus autem non habet materiam ex qua, ſicut nec alia accidentia, ſed habet materiam circa quam, & materiam in qua, ſcilicet, ſubiectum. Materia autem circa quam eſt obie- D. 620 853.
G ctum virtutis, quod non potuit in prædicta diffinitione poni, eo ꝙ per obiectum determinatur virtus ad ſpeciem: hic autem aſſignatur diffinitio virtutis in communi. vnde ponitur ſubiectum loco cauſæ materialis, cũ dicitur, ꝙ eſt bona qualitas mentis: finis aũt virtutis, cũ ſit habitus operatiuus, eſt ipſa operatio.

Sed notandum, ꝙ habituum operatiuorum aliqui ſunt ſemper ad malum, ſicut habitus vitioſi: aliqui D. 692
vero quandoque ad bonum, & quandoque ad malũ: ſicut opinio ſe habet ad verum & falſum. virtus autẽ eſt habitus ſemper ſe habens ad bonum, & ideo vt diſcernatur virtus ab his, quæ ſemper ſe habent ad malum, dicitur, Qua rectè viuitur: vt autem diſcernatur
H ab his, quæ ſe habent quandoque ad bonum, quandoque ad malũ, dicitur, Qua nullus male vtitur. Cauſa autem efficiẽs virtutis infuſæ, de qua diffinitio datur, Deus eſt. propter quod dicitur, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur: quæ quidem particula, ſi auferatur, reliquum diffinitionis erit commune omnibus virtutibus & acquiſitis, & infuſis.

Ad primvm ergo dicẽdum, quod id quod primo cadit in intellectu, eſt ens: vnde vnicuique apprehenſo a nobis attribuimus quòd ſit ens, & per conſequens ꝙ ſit vnum & bonum, quæ conuertuntur cum ente. vnde dicimus ꝙ eſſentia eſt ens & vna & bo- D. 646
na, & ꝙ vnitas eſt ens & una & bona: & ſimiliter de
I bonitate. non autem hoc habet locum in ſpecialibus formis, ſicut eſt albedo & ſanitas. non enim omne qđ apprehendimus, ſub ratione albi & ſani apprehendimus. Sed tamen conſiderandum, ꝙ ſicut accidentia & formæ non ſubſiſtentes dicuntur entia, non quia ipſa habeant eſſe, ſed quia eis aliquid eſt: ita etiam dicuntur bona vel una, non quidem aliqua alia bonitate, uel unitate, ſed quia eſt eis aliquid bonum, uel unum. ſic igitur & uirtus dicitur bona, quia ea aliquid eſt bonum. 1171 D. 62

Ad 2ᵐ dicendum, quòd bonum quod ponitur in diffinitione uirtutis, nõ eſt bonum commune quod D. 1031
conuertitur cum ente, & eſt in plus quàm qualitas,
K ſed eſt bonum rationis: ſecundum quod Dionyſ. dicit in 4. cap. de diu. no.* quòd bonum animæ eſt ſecundum rationem eſſe. Par 4. non multum remote an fi.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd virtus non poteſt eſſe in irrationali parte animæ, niſi inquantum participat rationem, vt dicitur in 1. Eth.† & ideo ratio, ſiue mẽs eſt proprium ſubiectum virtutis humanæ. C. vlt. to. 5.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd iuſtitiæ eſt propria rectitudo, quæ conſtituitur circa rès exteriores, quæ in vſum hominis veniunt, quæ ſunt propria materia iuſtitiæ, vt infra patebit:* ſed rectitudo quæ importat Q. 60. ar. 2. & 2. 2. q. 57. & 58.
ordinem ad finem debitum, & ad legem diuinam, quæ eſt regula voluntatis humanæ, vt ſupra dictũ eſt, †communis eſt omni virtuti. †Q. 19. ar. 4.

Ad

¶ Super Quæſtionem quinquageſimamquintam Articulum quartum.

In artic. 4. eiuſdẽ quinquageſimæquintæ quæſtionis nota quòd iſta particula in diffinitione virtutis poſita, Qua nemo male vtitur, dupliciter exponi poteſt. primũ vt ſonat: & ſic ſoli virtuti formatæ, aut quæ non poteſt eſſe informis conuenit. contingit enim virtute intellectuali practica, vt arte & morali, vt tẽperantia, & infuſa theologali, vt fide male vti etiam ve principiis, applicando eas ad actus proprios propter malũ finem extraneum. Et quoniã nihil horum habet perfectã rationem virtutis, vt infra dicetur: ideo ſic intelligendo, ſoli virtuti ſimpliciter perfectæ hæc particula conuenit. Secundo poteſt exponi limitate, vt infra in littera fit: ita qđ ly, male vti, importet actum propriũ illius virtutis eſſe, vt dicitur in reſponſione ad tertium: & ſic vt in corpore articuli dicitur, hæc particula conuenit omni virtuti, & ponitur ad differentiã habituum qui ſunt ad bonum & malũ. & ſic intelligẽdo diceretur, quòd vtens arte aut fide propter malum finem, non facit actũ fidei aut artis malum, ſed actum ordinantem illas facit malum: ac per hoc virtute nullus male vtitur, vt principio mali actus, quamuis male vtatur ipſa principiante bonũ actũ ordinando ad extraneum malum finẽ: quod tamen eſt impoſſibile in virtutibus, quæ non poſſunt eſſe informes: quia aut ordinãtur in bonum aut deſinunt eſſe, ſi ordinarentur ad malum.

2. d. 27. ar. 2. Et 3. diſ. 23. q. 1. ar. 2. q. 3. Et verit. q. 1. ar. 2. p to. & art. 9. ad 1. & 10. ad 11.

C. 3. in pr. to. 5.

C. 10. ĩ pr. to. 5.

In li. 2. de lib. arb. c. 18. & 19. to. 1.

In regu. c. 3. parum a princ. & habetur to. 1. de verb. ap. ſer. 15.

Colligitur ex trac. 72. in Iuã. to. 9

Ad 5ᵐ dicendum, quòd virtute poteſt aliquis male vti tanquã obiecto, puta, cũ male ſentit de virtute, cum odit eã, uel ſuperbit de ea: non autẽ tanquã principio vſus, ita ſcilicet, quòd malus ſit actus virtutis.

Ad 6ᵐ dicendum, quòd virtus infuſa cauſatur in nobis a Deo ſine nobis agentibus, non tñ ſine nobis cõſentiẽtibus: & ſic eſt intelligẽdũ qđ dicitur, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur. quæ vero per nos agũtur, Deus in nobis cauſat, nõ ſine nobis agẽtibus: ipſe enim operatur in omni voluntate, & natura.

QVAESTIO LVI.

De ſubiecto uirtutis, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ſubiecto virtutis.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum virtus ſit in potentia animæ, ſicut in ſubiecto.
¶ Secũdo, Vtrum vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentijs.
¶ Tertio, Vtrũ intellect⁹ poſſit eſſe ſubiectũ uirtutis.
¶ Quarto, Vtrum iraſcibilis & concupiſcibilis.
¶ Quinto, Vtrum vires apprehenſiuæ ſenſitiuæ.
¶ Sexto, Vtrum voluntas.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtus ſit in potentia animæ, ſicut in ſubiecto.

Sup. q. 50. art. 1. Et 3. q. 7. artic. 2. cor. Et 3. d. 33. q. 2. ar. 4. Et veri. q. 14. ar. 5. cor. Et veri. q. 1. ar. 3. Et opu. 43. c. 8

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd virtus non ſit in potẽtia animę, ſicut in ſubiecto. Dicit enim Aug. in 2. de lib. arb.* quòd virtus eſt qua recte viuitur: viuere autem non eſt per potentiam animæ, ſed per eius eſſentiam. ergo virtus non eſt in potentia animæ, ſed in eius eſſentia.

*lib. 2. de lib. arb. ca. 18. & 19. tom. 1.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2. Eth.* Virtus eſt quæ bonũ facit habentẽ, & op⁹ eius bonũ reddit: ſed ſicut opus conſtituitur per potentiã, ita habẽs virtutẽ cõſtituitur p eſſentiam animę. ergo virtus non magis pertinet ad potentiam animæ, quàm ad eius eſſentiam.

*q. præced. art. 4. & q. 49. art. 1.

¶ 3 Præt. Potentia eſt in ſecunda ſpecie qualitatis, virtus autem eſt quædam qualitas, vt ſupra dictum eſt:* qualitatis autem non eſt qualitas. ergo virtus non eſt in potentia animæ, ſicut in ſubiecto.

tex. 116. tom. 2.

Sed contra. Virtus eſt vltimum potentię, vt dicitur in 1. de cælo*: ſed vltimum eſt in eo, cuius eſt vltimum. ergo virtus eſt in potentia animæ.

Respon. Dicendum, ꝙ virtutem pertinere ad potentiam animæ, ex tribus poteſt eſſe manifeſtum. Primo quidem ex ipſa ratione virtutis, quæ importat perfectionem potentiæ: perfectio autem eſt in eo cuius eſt perfectio. Secundo ex eo, quod eſt habitus operatiuus, vt ſupra dictum eſt*: omnis autem operatio eſt ab anima per aliquam potentiam. Tertio ex hoc, quòd diſponit ad optimum: optimum autẽ eſt finis, qui vel eſt operatio rei, vel aliquid conſecutum per operationem a potẽtia egredientem. vnde virtus humana eſt in potentia animæ, ſicut in ſubiecto.

q. precedẽ. artc. 2.

Ad primvm ergo dicendum, quòd viuere dupliciter ſumitur. Quandoque enim dicitur viuere ipſum eſſe viuentis, & ſic pertinet ad eſſentiam animæ, quæ eſt viuenti eſſendi principium. Alio modo viuere dicitur operatio viuentis, & ſic virtute recte viuitur, inquantum per eam aliquis recte operatur.

A

Ad 2ᵐ dicendum, quòd bonum vel eſt finis, vel in ordine ad finem dicitur: & ideo cum bonum operantis conſiſtat in operatione, hoc etiã ipſum quod virtus operantem bonum facit, refertur ad operationem, & per conſequens ad potentiam.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd vnum accidens dicitur eſſe in alio ſicut in ſubiecto, non quia accidens per ſeipſum poſſit ſuſtentare aliud accidens, ſed quia vnũ accidens inhæret ſubſtantiæ mediante alio accidente, vt color corpori mediãte ſuperficie:ᵈ vnde ſuperficies dicitur eſſe ſubiectum coloris, & eo modo potentia animæ dicitur eſſe ſubiectum virtutis. D. 1145.

B

ARTICVLVS II.

Vtrum una uirtus poſſit eſſe in pluribus potentijs.

Inf. q. 60. a. 5. cor.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ vna virtus poſſit eſſe in duabus potẽtijs. Habitus enim cognoſcuntur per actus: ſed vnus actus progreditur diuerſimode a diuerſis potentijs, ſicut ambulatio procedit a ratione vt dirigente, a voluntate ſicut a mouẽte, & a potẽtia motiua ſicut ab exequẽte. ergo etiã vnus habit⁹ virtutis põt in plurib⁹ eſſe potẽtijs. ca. 4. to. 5.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2. Eth.* quòd ad virtutẽ tria requiruntur. ſ. ſcire, velle, et immobiliter operari: ſed ſcire pertinet ad intellectum, velle ad voluntatem. ergo virtus poteſt eſſe in pluribus potentiis.

C

¶ 3 Præt. Prudentia eſt in ratione, cum ſit recta rõ agibilium, vt dicitur in 6. Eth.* eſt etiã in voluntate, qa non põt eſſe cum voluntate peruerſa, vt in eodẽ lib.* dicitur. ergo vna virtus põt eſſe in duabus potentijs. cap. 5. to. 5. * c. 12. in fi.

Sed contra. Virtus eſt in potentia animæ ſicut in ſubiecto: ſed idem accidens non poteſt eſſe in pluribus ſubiectis. ergo vna virtus non poteſt eſſe in pluribus potentijs animæ.

Respon. Dicendũ, ꝙ aliquid eſſe in duobus, contingit dupliciter. Vno modo ſic, ꝙ ex æquo ſit in vtroque, & ſic impoſſibileᵈ eſt vnã virtutem eſſe in duabus potentijs: quia diuerſitasᵈ potentiarum attenditur ſm generales cõditiones obiectorum, diuerſitas autem habituũ ſm ſpeciales. vnde vbicunque eſt diuerſitas potentiarum, eſt diuerſitas habituũ: ſed non cõuertitur. Alio modo poteſt eſſe aliquid in duobus, vel pluribus, non ex æquo, ſed ordine quodam: & ſic vna virtus pertinereᵈ poteſt ad plures potentias, ita quòd in vna ſit principaliter, & ſe extendat ad alias per modum diffuſionis, vel per modum diſpoſitionis, ſecũdum quod vna potentia mouetur ab alia, & ſecundum quod vna potentia accipit ab alia. D. 1041. D. 775. D. 695. 1173.

D

Ad primvm ergo dicendum, quòd idem actusᵈ nõ põt æqualiter & eodẽ ordine ptinere ad diuerſas potentias, ſed ſm diuerſas rationes, & diuerſo ordine. D. 49.

E

Ad 2ᵐ dicendum, quòd ſcire præexigitur ad uirtutem moralem, inquãtum virtus moralis operatur ſecundum rationem rectam: ſed eſſentialiter in appetendo uirtus moralis conſiſtit.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ prudẽtia realiter eſt in ratione ſicut in ſubiecto: ſed præſupponit rectitudinem uoluntatis ſicut principium, ut infra dicetur*. arti. ſeq. & q. 57. art. 4.

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum uirtutis.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ intellect⁹ nõ

¶ *Super Quaeſtionis quinquageſimæſextæ Articulum tertium.*

In artic. 3. qõ. 56. omiſſis duob⁹ primis, dubium occurrit de ſenſu & veritate litte-

ſit ſubiectum virtutis. Dicit. n. Auguſt. in lib. de moribus Eccleſię, quòd omnis virtus eſt amor, ſubiectum autem amoris nō eſt intellect^9, ſed ſolum vis appetitiua, ergo nulla virtus eſt in intellectu.

§ 2 Præt. Virtus ordinatur ad bonum, ſicut ex ſupradictis patet. bonum autem non eſt obiectum intellectus, ſed appetitiuæ virtutis. ergo ſubiectum virtutis nō eſt intellectus, ſed appetitiua virtus.

§ 3 Præt. Virtus eſt, q̄ bonum facit habentem, vt Philoſophus dicit: ſed habitus perficiens intellectum nō facit bonum habentem, non .n. propter ſcientiam, vel artem dr̄ homo bonus. ergo intellectus non eſt ſubiectum virtutis.

Sed contra eſt, qd̄ mens maximo dr̄ intellectus: ſubiectum autē virtutis eſt mens, vt patet ex diffinitiōe virtutis ſupra inducta. ergo intellect^9 eſt ſubiectū virtutis.

H

Respon. Dicēdū, q̄ ſicut ſupra dictū eſt, Virtus eſt habitus quo aliquis bn̄ vtitur. Dupliciter autem habitus aliquis ordinatur ad bonum actum. Vno mō, inquātum p hmōi habitum acquiritur homini facultas ad bonum actū: ſicut per habitum Grammaticæ habet homo facultatem recte loquendi, non tn̄ Grammatica facit, vt homo ſemper recte loquatur. poteſt enim Grāmaticus barbarizare, aut ſolœciſmum facere: & eadē ratio eſt in aliis ſcientiis & artibus. Alio mō aliquis habitus non ſolum facit facultatem agendi, ſed

G

etiam facit, q̄ aliquis recte facultate vtatur: ſicut iuſtitia non ſolum facit, q̄ hō ſit promptæ voluntatis ad iuſta operandum, ſed etiam facit vt iuſte operetur. Et quia bonum ſicut & ens, non dicit ſimpliciter aliquid ſm id, quod eſt in potentia, ſed ſm id quod eſt in actu, ideo ab hmōi habitibus ſimpliciter dicitur homo bonum operari, & eſſe bonus, puta, quia eſt iuſtus vel temperatus: & eadē ratio eſt de ſimilibus. Et quia virtus eſt q̄ bonum facit habentem, & op^9 eius bonum reddit, hmōi habitus ſimpliciter dicuntur virtutes, quia reddunt bonum opus in actu, & ſimpliciter faciunt bonum habentem. Primi vero habit^9 nō ſimpliciter dicunt virtutes, quia nō reddunt bonum opus, niſi in quadā facultate, nec ſimpliciter faciunt bonum habentem. nō .n. dr̄ ſimpliciter aliquis hō bonus ex hoc,

F

te literæ: cum ponit differentiam inter virtutem ſimpliciter & intellectualem, ex hoc quòd aliquis habitus dat facultatem faciendi bonum opus: ſed non dat quòd ſemper operetur recte, vt Grammatica &c. aliquis autē dat & facultatem faciendi bonum opus, & dat quòd aliquis recte vtatur facultate, vt iuſtitia. Eſt autem hic multipliciter dubium. primo de qua rectitudine, ſeu bonitate eſt ſermo, cum dicitur, quòd aliquis habitus dat quòd recte vtatur facultate, an ſcilicet de bonitate propria illi habitui, an de bonitate morali. Si de bonitate morali, obſtat literā obiiciens vſui Grammaticæ non errorem in moribus, ſed in Grammatica, barbariſmum ſcilicet, & ſolœciſmum, vt patet in litera. ſi de bonitate propria illi habitui, nulla videtur inter habitus differentia. quilibet enim cum quis eo vtitur, dat ſuam bonitatem actui apto nato ſuſcipere illam bonitatem. Deinde dubium eſt propter diuerſitatem vocabulorum, qua litera vtitur, quid intendit cum dicit, quòd dat quòd ſemper recte operetur: & ſub aliis verbis, quòd recte vtatur facultate, vel ſub aliis verbis, quòd reddit bonum opus in actu: an ſcilicet intendat de opere in actu quod informatur habitu, puta de locutione in actu reſpectu Grammaticæ, concupiſcentia reſpectu temporantiæ &c. an de actu volūtatis, qui vocatur vti, quo omnibus habitibus vtitur, applicādo eos ad operādū in actu cū voluimus & rurſus intēdat ſemper, an cū vtimur habitu illo. Si nanq; intēdit ſemper, ſiue loquatur de vti, ſiue de opere, falſa manifeſte eſt differētia: quia poſſum cōtra, & præter quęcūq; habitū acquiſitū & infuſum, vti & operari, vt patet in peccātibus. Si vero intēdit de ipſo opere quādo vtitur habitu, par quoq; videtur iudicium de arte & virtute morali. Sicut nanq; cōtingit vtentem Grāmatica, quia non vtitur totaliter ea, barbarizare: ita utentem iuſtitia vel temperantia, quia non totaliter vtitur ea ſecundum aliquid deficere. Si autem intendit de vti ipſo actu voluntatis, aut reſpectu operis. & hoc non, quia nulla eſſet differentia. contingit enim vti concupiſcentia contra vel præter temperantiam quam habeo, ſicut locutione contra Grammaticam, vel præter eam: aut reſpectu habitus, & obſtant tria. Primum eſt quòd in litera dicitur, quòd iſta ſecūda perfectio eſt reſpectu operis in actu, prima autem eſt reſpectu operis in facultate, quod eſt eſſe in potentia, modo opus in actu ab opere in potentia non diſtinguuntur genere, immo ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ: vti autem & opus Grammaticæ vel temperantiæ diſtinguuntur genere, vel ſpecie ſaltem, vt patet. ergo. Secundū eſt q̄ hoc, ſcilicet rectificare ipſum vti, nō cōuenit omnibus moralibus virtutibus: quia nec fortitudini, nec tēperātiæ, quia ſunt infra voluntatē: & litera vult quòd cōueniat omnibus moralibus, dicendo, quia eſt iuſtus uel temperatus: & eadem ratio eſt de ſimilibus. Tertiū eſt, quia aut dat recte vti habitu, ſic quòd non poteſt illo vti & non recte: & hoc eſt excluſum, ex eo quòd prudens vti poteſt prudentia, & deficere in aliqua circunſtantia, ſicut Grammaticus barbarizare: aut quia dat recte vti quando vult, & hoc etiā inuenitur in actibus deductis impedimentis organorum &c. & ſic nulla eſſet differentia aſſignata.

I

¶ Ad hoc dicitur, quòd hic eſt ſermo de bonitate ſecundum illum habitum, & de vti, qui eſt actus voluntatis. Nec refert vtrū ad actū vel habitum, vtrū ſemper, vel quando vtitur habitu, vel quando vult interpreteris: nulla enim harum limitationum opus eſt. intendit enim author, quòd differentia inter habitus in propoſito hæc eſt, quòd quidam ſunt, quorum perficere non ſe extendit ad vti ipſo habitu: quidam vero ſic, verbi gratia, Ars Grāmaticæ eſt talis, quòd eius perficere non ſe extendit ad vti Grāmatica: quia nō eſt actus voluntatis, quē nullo pacto perficit ars Grammaticæ: & ſi ars Grammaticæ perficeret ipſum vti, tunc habens Grammaticam, ex ipſo habitu inclinaretur & determinaretur ad vtendum recte, rectitudine Grammaticali ipſa Grammatica: & ſi non recte uteretur, imputaretur defectus Grammaticæ: modo autē non. Iuſtitia vero quia rectificatiua eſt ipſius vti, ideo voluntas terminatur ad recte, ideſt iuſte vtendum iuſtitia: & propterea ſi iniuſte facit, iuſtitiæ defectus imputatur. Ex hac igitur differentia innaſcitur, quòd defectus in artibus & ſcientiis ex vſu prouenienś non imputatur ipſis, ſed voluntati: in moralibus autem defectus ipſorum habituum. Rurſus vt meis Nouicii doctrinā hanc imbibāt, & quilibet hunc fructum referat agnitionis ſuſpicua, an habeat virtutem aliquā moralem: ſcito quòd in actibus potentiarum rationabilium (de his enim eſt ſermo) vt habituum eſt cōſiderare duo. vnum eſt proportio ipſius actus ad ipſam potētiam ſeu habitum, puta, locutionis ad imaginatiuam appetitumque motiuum organi &c. & Grammaticam. alterum eſt vſus quo hæc principia a voluntate libere aplicata ſunt ad hunc actum eliciendum. Nunquam nanq; potentiæ animæ aut habitus ponerent operationes proprias in actu, niſi voluntas applicaret eas, & eos eū eliciēdas operationes: ipſa enim eſt, quæ vtitur omnibus, & hoc eſt vti, ut patet ex ſuperius dictis in quæſtione de Vo. Dupliciter ergo comparatur operatio ad potentiam. Primo ſecundum ſe abſolute, prout ipſa potentia eſt apta nata elicere talem actum. Secundo ad ipſammet potentiam, vt ſtat ſub voluntate vtente, ſeu applicante ipſam potentiam ad eliciendam operationem in actu ſecundo. & ſic differentia in propoſito habituum eſt, quod quidam habitus ſunt perfectiui potentiarum abſolute in ordine ad ſua opera, & hoc vocatur in litera, quòd dāt

K

facultatem faciendi opus bonum, ſed non perficiunt eaſdem potentias, vt ſtant ſub uoluntate vtente: & iſtæ ſunt artes & ſcientiæ, quarum non intereſt perficere vſum, neque in uoluntate imperante, neque in potentiis exequentibus ut ſic. Quidam uero habitus perficiunt potentias non ſolum abſolute, ſed etiam ut uſuales, ſiue operatiuæ, ſiue executiuæ: & hi ſunt uirtutes morales, & dicuntur in litera dare non ſolum facultatem boni operis, ſed rectum uſum facultatis: quia perficiunt quo ad utrūque. Dicuntur etiam reddere opus bonum in actu: quia perficiunt uſum, qui eſt immediata ratio, quòd ſint in actu. Ad euidentiam autem ſolutionum dandarum quæſitis, oportet recolere ſuperius determinata: in primis cum dicitur, quòd habitus dat facultatem, & dat rectum vſum, non eſt intelligendum niſi eo modo quo habitus eſt natus dare. Nō enim habitus dāt bonitatem cogendo ad illum, aut ita plene etiam immobiliter ſubiciendo ſibi potentiam, quòd non poſſit in oppoſitum, ſed per modum inclinantis. Vnde differentia conſiſtit in hoc, quòd ex

Marginal references: li. 1. ca. 15. tom. 2 — q. 55. art. 3. — lib. 2. ethi. ca. 6. to. 5. — q. præced. art. 4. — q. præced. art. 3. & 4.

ex ſua ratione non inclinat voluntatem, aut aliquam potentiam vt ſubſtat voluntati ad uſum Grammaticæ: quia nec reſpicit uoluntatem aut potentias ſic: moralis autem virtus ex propria ratione inclinat uoluntatem ad rectum ſui vſum, quamuis voluntas non ſequatur quandoque huiuſmodi inclinationes habituũ: & ſic peccat, & virtus moralis culpatur, quia ab opere proprio, ſcilicet perfectione debita actui vtendi deficit. minus enim perfecte habetur virt⁹ a qua ſubducit actus, qui debet illi ſubmitti.

Cap. 3. & 4 tom. 5. Et, ex hoc patet, ꝙ oportet non limitare quãdo vtitur, aut vult, aut non, ſemper &c. Ars. n. nunquàm, moralia virtus ſemper ex ſe per

Cap. 3. 4. 6. & 7. tom. 5 modum inclinantis dat rectũ vſum ſui, quia quãdoq; in idẽ redit applicare habitum actui, & actũ ſupponere habitui: & ſimiliter non vti habitu, aut ſubducere actum ab habitu, non refert verum ad habitum vel actum uti referas &c. Ad primam obiectionẽ in oppoſitum contra

q. 9. art. 1. hoc, quòd intelligitur de uti illo habitu, dicitur quòd licet uerum ſit, quòd operatio, quam pertinet aliqua uirtus moralis, puta, concupiſcẽtia, differat ſpecies ab uti: concupiſcere tamẽ libere exercitum vt ſic, coincidit cum uti, immo eſt ipſum uti in executiua potentia. vnde magna æquiuocatio ẽ, aut figura dictionis, cõparare concupiſcentiã in actu, ad concupiſcentiã in potẽtia: & cõparare concupiſcentiam libere exercitã vt ſic, ad concupiſcentiam vt eſt in facultate concupiſcibilis. Argumẽtum. n. primo modo procedit, & author loquitur ſecundo modo. unde verbum authoris nihil obſtat propoſito: quia vocat operationem in actu, non ipſam abſolute, ſed ipſam ut in actu, idest, ſecundum id, unde habet quòd ſit in actu, ideſt, ſecundum vſum, ex hoc enim habet quod ſit in actu. & propterea, quis ſcilicet ex uſu eſt operatio in actu, comparat ſecũdum perfectionem habitus potentiæ, ſicut actum potentiæ. & vere ſic eſt. Habitus enim dans ſolam facultatem bene operandi, dat bonitatẽ operationis in potentia: habitus autem dans etiam rectum vſum eius, dat bonitatem operationis in actu: quia vſus conſtituit operationem in actum, quia eſt applicatio potentiæ ad ipſam. Ad ſecundum dicitur dupliciter. Primo, quòd uirtutes in iraſcibili & concupiſcibili, ſcilicet temperantia & fortitudo, rectificant vti, quia ſtabiliunt fines prudentiæ regulatiuæ ipſius uti ex illis finibus vt principiis: & ſic extendunt ſe ad uoluntatem mediate. Secundo, quòd huiuſmodi uirtutes rectificant vti, pro quãto eget rectificatione, non eget autem rectificatione uti his uirtutibus, ut eſt in uoluntate, ſed vt eſt in ipſis potentiis inferioribus: & ideo rectificant concupiſcibilem, vt ſubſunt vſui voluntatis. Ipſa autem voluntas non eget rectificatiuo ad hoc, quia ex ſe determinata eſt ad rectitudinẽ omnis ſui actus circa bonum

A fortitudinis & temperantiæ, ut inferius dicetur. Ad tertium autẽ iam dictum eſt, quòd dat per modum inclinantis, quòd ſemper recte vtatur, & non cum hac vel illa limitatione, quod non facit ars: cum hoc tamen ſtat, ut dictum eſt, quòd non vtatur illo, quòd agat contra, & præter illum agat &c.

quòd eſt ſciens vel artiſex, ſed dicitur bonus ſolum ſecundũ quid, puta, bonus Grammaticus, aut bonus faber. & propter hoc plerunque ſcientia & ars cõtra virtutem diuiditur: quandoque autem virtutes dicuntur, vt patet in 6. Ethicor. * Subiectum igitur habitus, qui ſecũdum quid dicitur virtus, poteſt eſſe intellectus non ſolum practicus, ſed etiam intellectus B ſpeculatiuus abſque omni ordine ad voluntatem. ſic enim Philoſophus in 6. Ethicor. * ſcientiam, ſapientiam, & intellectum, & etiã artem ponit eſſe intellectuales uirtutes. Subiectum vero habitus, qui ſimpliciter dicitur virtus, non poteſt eſſe niſi volũtas, vel aliqua potentia, ſecundum quod eſt mota a volũtate. cuius ratio eſt: quia C voluntas mouet omnes alias potentias, quę aliqualiter ſunt rationales ad ſuos actus, vt ſupra habitum eſt. * & ideo quòd homo actu bene agat, contingit ex hoc, quòd homo habet bonam voluntatem: vnde virtus, quæ bene facit agere in actu, non ſolum in facultate, oportet ꝙ vel ſit in ipſa volũtate, vel in aliqua potentia, ſm qđ eſt a volũtate mota. Cõtingit aũt intellectũ a voluntate moueri, ſicut & D alias potẽtias: cõſiderat. n. aliquis aliqđ actu, eo ꝙ vult: & iõ intellectus ſm qđ hẽt ordinẽ ad voluntatẽ, põt eſſe ſubiectũ virtutis ſimplr dictæ. & hoc mõ intellectus ſpeculatiu⁹ vel rõ, eſt ſubiectũ fidei. mouet. n. intellectus ad aſſentiẽdũ his q̃ ſunt fidei ex imperio voluntatis. Nullus. n. credit niſi volẽs. Intellectus vero practicus eſt ſubiectum prudentiæ: cum enim prudentia ſit recta ratio agibiliũ, requiritur ad prudentiam, quòd homo ſe bene habeat ad principia huius rõnis agendorum, quæ ſunt fines ad quos bñ ſe hẽt hõ p rectitudinẽ voluntatis, ſicut ad principia ſpeculabiliũ p naturale lumen intellectus agentis. Et iõ ſicut ſubiectum ſcię, quæ eſt rõ recta ſpeculabilium, eſt intellectus ſpeculatiuus in ordine ad intellectũ agentẽ: ita ſubiectum prudentię eſt intellectus practicus in ordine ad voluntatem rectam.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum Aug. intelligendum eſt de virtute ſimpliciter dicta, non ꝙ oĩs talis virt⁹ ſit ſimpliciter amor, ſed quia dependet aliqualiter ab amore, inquantum dependet a voluntate, cuius prima affectio eſt amor, ut ſupra dictum eſt. *

AD 2ᵐ dicendũ, ꝙ bonũ vniuſcuiuſq; eſt finis eius: & iõ cũ verũ ſit finis intellectus, cognoſcere verũ eſt bonus actus intellectus. vnde habitus perficiens intellectũ ad verũ cognoſcendũ vel in ſpeculatiuis, vel in practicis, dicit̃ virtus.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ ratio illa procedit de uirtute ſimplr dicta.

¶ In eodem articulo aduerte ſubiectũ fidei & prudentiæ, ut in locis propriis fundamenta hic habeas, vbi tractabitur quicquid hinc difficultatis occurrerit. Et ſi uis uidere quomodo intellectus in ordine ad voluntatem ſit talium habituum ſubiectũ, conſpice naturã actuũ pp quos ponuntur. Quia enĩ credere, ẽ actus intellectus nõ abſolute, ſed a uolũtate moti, q̃a null⁹ credit niſi uolens; conſequens eſt, ut habitus fidei inclinans intellectum ad credẽdum, perfectio ſit eius, vt a uoluntate mobilis. Et ſimiliter, quia præcipere actus eſt intellectus a voluntate moti, vt ſuperius in quæſtione de imperio patet, oportet vt prudentia, cuius præcipuus & proprius actus eſt recte præcipere in agibilibus, ſit perfectio intellectus non abſolute, ſed ut a uoluntate moti. & hæc bene nota. q. 25. art. 2.

ARTICVLVS IIII.

D *Vtrũ iraſcibilis & concupiſcibilis ſint ſubiectum uirtutis.*

AD QVARTVM ſic pceditur. Videtur ꝙ iraſcibilis & cõcupiſcibilis non poſſint eſſe ſubiectum uirtutis. Huiuſmodi. n. vires ſunt cões uobis & brutis: ſed nũc loquimur de virtute ſm quod eſt propria homini. ſic. n. dicitur vir-

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæſextæ Articulũ quartum.*

IN articulo 4. eiuſdem 56. q. dubiũ occurrit ex Scoto in tertio ſenten. diſtin. 33. negante in concupiſcibili & iraſcibili, quæ ſunt potẽtiæ partis ſenſitiuæ, virtutes: & uolens quòd licet poſſit cõcedi, quòd in iſtis potentiis ſit aliquis habitus inclinans ad delectabiliter obſequendum rectæ rationi, non tamen habitus ille eſt proprie uirtus, quia non eſt habitus electiuus, nec inclinans ad rectas electiones. Infra art. 5. ad 1. Et 3. diſ. 14. q. 2. art. 2. ad 2. Et veri. 1. q. ar. 4. per to. & artic. 10. ad 5.

E ¶ Ad euidentiam huius, mirum primo videtur de hoc homine, cum fortitudinem & temperantiam virtutes enumeratas in ſecundo Ethicorum poſuerit aperte Ariſtot. in parte irrationali: quare non reſpondit Ariſt. & ſimiliter cum fundamẽtum ſuum fuerit argumentum a Sancto Thoma hic quarto loco factum, & ſolutum: quare non confutauit reſponſionem. Dicito ergo cum Ariſtotele, & authore, quòd appetitus ſenſitiuus diſtinctus per iraſcibilem & concupiſcibilem, eſt ſubiectum uirtutis moralis propriæ, temperantiæ ſcilicet & fortitudinis: non inquantum communis eſt nobis & brutis, ſed ut obedibilis rationi, & ꝙ ſibi conuenit diffinitio virtutis poſita in 2. Ethico. ſcilicet, quòd eſt habitus electiuus, dupliciter. Primo, quia eſt principiis electionis participatæ in ipſa potentia inferiore: inclinat enim temperantia concupiſcibilem ad electam abſtinentiam, ita quòd non inclinat ſolum ad abſtinentiam, ſed ad abſtinentiam electã vt ſic. & ratio eſt in promptu: quia perficit eam vt ſubſtat electioni, ſicut ante dictũ eſt de vſu. Electio. n. licet ſit partis ſapio-

tus humana. non igitur humanæ virtutis poteſt eſſe ſubiectum iraſcibilis & cõcupiſcibilis quæ ſunt partes appetitus ſenſitiui: vt in primo dictum eſt.

¶ 2 Præt. Appetitus ſenſitiuus eſt vis vtens organo corporali: ſed bonum uirtutis non poteſt eſſe in corpore hominis. Dicit enim Apoſtolus Rom. 7. Scio ꝙ non habitat in carne mea bonum. ergo appetitus ſenſitiuus nõ poteſt eſſe ſubiectum uirtutis.

¶ 3 Præt. Auguſt. probat in lib. de moribus Eccleſiæ*, ꝙ uirtus non eſt in corpore, ſed in anima, eo ꝙ per animam corpus regitur: vnde ꝙ aliquis corpore bene vtatur, totum refertur ad animã. ſicut ſi mihi auriga obtemperãs, equos quibus præeſt, recte regit, hoc totum mihi debet: ſed ſicut aĩa regit corpus, ita etiã ratio regit appetitum ſenſitiuũ. ergo totum rationali parti debetur, ꝙ iraſcibilis & cõcupiſcibilis recte regantur: ſed uirtus eſt qua recte uiuitur, ut ſupra dictum eſt*. virtus igitur non eſt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed ſolum in parte rationali.

¶ 4 Præt. Principalis actus virtutis moralis eſt electio, ut dicitur in 8. Ethicorum*: ſed electio non eſt actus iraſcibilis, ſed rationis, ut ſupra dictum eſt†. ergo uirtus moralis non eſt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed in ratione.

Sed contra eſt, quòd fortitudo ponitur eſſe in iraſcibili, temperantia autem in concupiſcibili: vnde Philoſophus dicit in 3. Ethicorum*. quòd hæ virtutes ſunt irrationabilium partium.

Respon. Dicendum, quòd iraſcibilis & concupiſcibilis dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo ſecundum ſe, inquantũ ſunt partes appetitus ſenſitiui: & hoc modo nõ competit eis, ꝙ ſint ſubiectum virtutis. Alio modo poſſunt conſiderari inquantum participãt rationem per hoc, ꝙ natæ ſunt rationi obedire: & ſic iraſcibilis vel cõcupiſcibilis poteſt eſſe ſubiectum virtutis humanæ. Sic enim eſt principiũ humani actus inquantũ participat rationẽ: & in his potẽtiis

D. 206. neceſſe eſt ponere[d] uirtutes. Qđ.n. in iraſcibili & cõcupiſcibili ſint aliquæ virtutes, patet. Actus enim qui progreditur ab vna potentia ſm quod eſt ab alia mota, non poteſt eſſe perfectus, niſi utraque potentia ſit bene diſpoſita ad actũ: ſicut actus artificis non poteſt eſſe congruus, niſi etiã artifex ſit bene diſpoſitus ad agendum, & etiã ipſum inſtrumentum. In his igitur, circa quæ operatur iraſcibilis & cõcupiſcibilis, ſecundum quod ſunt a ratione motæ, neceſſe eſt ut aliquis habitus perficiens ad bene agendũ ſit nõ ſolum in ratione; ſed etiã in iraſcibili & concupiſcibili. Et quia bona diſpoſitio potentiæ mouentis motæ attẽditur ſecundum conformitatẽ ad potentiã mouentem: ideo virtus, quæ eſt in iraſcibili & concupiſcibili, nihil aliud eſt quàm quædam habitualis conformitas iſtarum potentiarum ad rationem.

F Ad primum ergo dicendum, quòd iraſcibilis & concupiſcibilis ſm ſe conſideratæ, prout ſunt partes appetitus ſenſitiui, communes ſunt nobis & brutis; ſed ſm quod ſunt rationales per participationem, ut obedientes rationi, ſic ſunt propriæ hominis: & hoc modo poſſunt eſſe ſubiectum virtutis humanæ.

Ad 2m dicendum, quòd ſicut caro hominis ex ſe quidem non habet bonum virtutis, ſit tamen inſtrumẽtum uirtuoſi actus, inquãtũ mouente ratione mẽbra noſtra exhibemus ad ſeruiendum iuſtitiæ: ita etiam iraſcibilis & concupiſcibilis ex ſe quidem non habẽt bonum uirtutis, ſed magis infectionem fomitis: inquantum vero conformantur rationi, ſic in eis aggeG neratur bonum uirtutis moralis.

Ad 3m dicendum, quòd alia ratione regitur corpus ab anima, & iraſcibilis & concupiſcibilis a ratione. Corpus enim ad nutum obedit animæ abſque cõtradictione in his, in quibus natũ eſt ab anima moueri. Vnde Philoſoph. dicit in 1. Polit*. ꝙ anima regit corpus deſpotico principatu, ideſt, ſicut dominus ſeruũ. & ideo totus motus corporis refertur ad animã, & ꝓpter hoc in corpore non eſt[e] virtus, ſed ſolum in aĩa. Sed iraſcibilis & concupiſcibilis nõ obediũt ad nutũ rationi, ſed hñt proprios motus ſuos, quibus interdum rationi repugnãt. unde in eodem lib. Philoſoph. dicit*, ꝙ ratio regit iraſcibilem & concupiſcibilem principatu politico, quo ſcilicet reguntur liberi, qui

H habent in aliquibus propriã voluntatem: & propter hoc etiã oportet in iraſcibili & concupiſcibili eſſe aliquas virtutes, quibus bene diſponantur ad actum.

Ad 4m dicendum, quòd in electione duo ſunt, ſcilicet intentio finis, quæ pertinet ad uirtutem moralẽ; & præacceptio eius quod eſt ad finem, quod pertinet ad prudentiam, ut dicitur in 6. Ethi*. Quòd autẽ habeat rectã intẽtionem finis circa paſſiones animæ, hoc contingit ex bona diſpoſitione iraſcibilis & cõcupiſcibilis: & ideo virtutes morales circa paſſiones, sũt in iraſcibili & cõcupiſcibili, ſed prudẽtia eſt in rõne.

I

Articvlvs V.

Vtrum uires apprehenſiuæ ſenſitiuæ, ſint ſubiectum uirtutis.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur ꝙ in uirib[9] ſenſitiuis apprehenſiuis interius poſſit eſſe aliqua uirtus. Appetitus enim ſenſitiuus poteſt eſſe ſubiectũ uirtutis, inquantum obedit rationi: ſed vires ſenſitiuę apprehenſiuę interius rationi obediunt. ad imperium.n. rõnis operatur &

K imaginatiua, et cogitatiua, et memoratiua. ergo in his uirib[9] poteſt eſſe uirt[9].

¶ 2 Præt. Sicut appetitus rationalis, qui eſt voluntas, in ſuo actu poteſt impediri, vel etiã adiuuari p appetitum ſenſitiuũ, ita etiã intellectus vel ratio poteſt impediri, vel etiã iuuari per uires prædictas. ſicut ergo in uiribus ſenſitiuis appetitiuis poteſt eſſe uirtus, ita etiã in apprehenſiuis.

¶ 3 Præt. Prudẽtia eſt quædam virtus, cuius partẽ ponit Tullius memoriam in ſua Rhetorica*. ergo

tis vt principaliter eligẽtis, eſt tñ partiũ obſequentiũ ut exequentium, & ad hoc egent virtute vt ad

p. p. q. 81. art. 2. participabilẽ in eis electionẽ ꝓprii act[9] determinatę ſint: & hoc eſt idẽ ei quod cõſueuit dici de actibus iſtis vt imperatis. Secũdo, quia eſt principiũ electionis in volũtate mediate, mediante ſcilicet intentione, vt in litera dicitur. Cum enim

lib. 1. ca. 5. tom. 1. qualis vnuſquiſque eſt, talis finis ei videatur, vt dicitur tertio Ethic. ex hoc ꝙ aliq eſt talis ex bona diſpoſitione tẽperantiæ, videbitur ei mediũ in hmõi paſſionibus finis bon[9]: & ſic in illo format intẽtio talis boni. ex intentione autẽ finis ſubſequitur medio diſcurſu prudẽtię ex ſtabilito fine diſcurrentis concluſio electionis. & hæc eſt ſo

q. 55. art. 4. lutio literæ. Vnde & habitus eſt electiuus in proprio ſubiecto electionis participatæ: & eſt inclinãs ad bonas electiones, dãdo earũ principium,

ca. 13. in 6. quod eſt intentio, finis, quæ in electione clauditur, ut princi-

† q. 13. ar. 1. piũ in concluſione.

ca. 10. in pr. tom. 5.

ca. 3. a medio to. 5.

eod. 1. Pol. cap. 3. poſt med. to. 5.

ca. 2. to. 5.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ ſextæ Articulum quintũ.*

In art. 5. eiuſdẽ 56 q. aduerte Nouitie propter rationẽ, quę ſit in corpore articuli, duo. Primum, quòd hæc duo repugnant, quòd aliquis habitus ſit virtus, & quòd ſubiectũ eius ſit altera potẽtia ab illa, quę eſt conſummatiua operis illi[9], ad quod perficiendũ ponitur illa virtus. Et repugnantia fundatur ſuper hoc, ꝙ virtus ſic reddit op[9] ſuũ bonũ, ꝙ nõ cõtingit opus illud uirtute habẽte ſuũ pficere, malũ eſſe, vt in litera breuiter dr. ex hoc enim ſtatim patet, quòd ſi opus aliquod, ad quod ponitur virtus, ſit conſummandum a potencia B, & uirtus illa ponatur in potẽtia A, ꝙ quantumcunq; uirt[9] illa habeat

Sup. q. 50. ar. 3. ad 3. Et 3. di. 33. q. 2. ar. 4. q. 2. ad 6. Et ver. q. 1. art. 4. ad 6.

*li. 2. de inuen. in fol. 4. ante finẽ lib.

beat ſuũ perficere in potentia, A, & actu eius adhuc opus illud male cõſummabitur a potentia, B, oportet. ergo, ſi virtus illa debet illud opus bonũ ſic reddere, ut non relinquatur quòd fiat malus, quòd ſit in potentia conſummatiua operis, ut in ſubiecto. Secundum eſt pro minore, quòd vires interiores apprehenſiuæ dupliciter ſumũtur, Primo ſecundum naturam, & ſic a natura & nõ a uirtute, nec habitu determinãtur. Alio modo ut ſubſunt rationi: & ſic ordinantur ad intellectus perfectionem propter qđ ipſi habitus qui ſunt in his partibus, ſunt præparatorii ad intellectus actum, & non ſunt perfectiui earum ad proprios actus ſecundum ſe: & ideo in litera dicitur, quòd cognitio veri, ad quam ordinatur omnis virtus bonum cognitionis faciens, conſummatur intellectu tãtum: & propterea in his viribus nulla eſt uirtus.

ca. 1. to. 5.

ca. 1. to. 5.

ca. 3. a medio to. 2.

li. 2. de inuẽtione io fol. 4. ante finem lib.

art. 2. huius quæſt. & q. 50. artic. 4. ad 3.

A ẽt in ui memoratiua poteſt eſſe aliqua virtus, & eadẽ ratione in aliis interiorib⁹ apprehenſiuis uiribus.

SED CONTRA eſt, quod omnes virtutes uel ſunt intellectuales, vel morales, vt dr̃ in 2. Ethi⁹. morales autẽ uirtutes oẽs ſunt in parte appetitiua: intellectuales aotẽ in intellectu, vel rõne, ſicut patet in 6. Eth⁹. nulla ergo uirt⁹ eſt in virib⁹ ſenſitiuis apprehenſiuis interius.

RESPON. Dicendum, ꝙ in uiribus ſenſitiuis apprehẽſiuis interi⁹ ponuntur aliqui habitus: quod pa-B tet ex hoc præcipue, ꝙ Philoſoph. dicit in lib. de memoria⁹, ꝙ in memorando vnum poſt aliud, operatur conſuetudo, quæ eſt quaſi quædã natura. nihil autem eſt aliud habitus conſuetudinalis q̃ habitudo acquiſita ꝑ conſuetudinẽ, quæ eſt in modũ naturæ. Vnde de uirtute dicit Tullius in ſua Rhet⁹. ꝙ eſt habitus in modum naturæ rõni conſentaneus. In homine tñ id quod ex conſuetudine acquiritur in memoria, & ĩ aliis uirib⁹ ſenſitiuis ap-C prehẽſiuis, nõ eſt habitus ꝑ ſe, ſed ad aliqđ annexũ habitibus intellectiuæ partis, vt ſupra dictũ eſt⁹. ſed tñ ſiqui ſunt habit⁹ in talib⁹ virib⁹, virtutes dici nõ pñt. virt⁹. n. eſt habitus ꝑfectus, quo nõ cõtingit niſi bonũ operari. unde oportet ꝙ virtus ſit in illa potẽtia, quæ eſt conſũmatiua boni operis: cognitio aũt ueri non conſũmatur in uiribus ſenſitiuis apprehẽſiuis. ſed hmõi vires ſunt quaſi præparatoriæ ad cognitionẽ intellectiuã: & ideo in hmõi viribus nõ ſunt virtutes, quibus cognoſcitur verum, ſed magis in intellectu, uel ratione.

D AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ appetitus ſenſitiu⁹ ſe hẽt ad voluntatẽ quæ eſt appetitus rõnis, ſicut mot⁹ ab eo. & ideo op⁹ appetitiuæ virtutis cõſommatur in appetitu ſenſitiuo: & pp hoc appetit⁹ ſenſitiu⁹ eſt ſubiectũ virtutis. virtutes aũt ſẽſitiuæ apprehẽſiuæ magis ſe hñt vt mouẽtes reſpectu intellect⁹, eo ꝙ phãtaſmata ſe hñt ad animã intellectiuã, ſicut colores ad viſũ, ut dr̃ in 3. de aĩa⁹. & ideo opus cognitionis in intellectu terminat: & pp hoc uirtutes cognoſcitiuæ sũt ĩ ipſo ĩtellectu, vel rõne. erp hoc patet ſolutio ad ƒm.

te. 18. to. 2.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ memoria non ponitur pars prudẽtiæ, ſicut ſpecies eſt pars generis, quaſi ipſa memoria ſit quædã uirtus per ſe: ſed quia vnũ eorũ quæ re-E quiruntur ad prudentiã, eſt bonitas memoriæ, vt ſic quodãmodo ſe habeat per modum partis integralis.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ ſextæ. Articulum ſextum.*

3. diſ. 23. q. 1. ar. 4. q. 1. cor. ad 2. & 3. & di. 43. q. 2. ar. 4. q. 2. & 4. cor. Et vir. q. 1. ar. 5. per to. & ar. 12. ad 6. & q. 3. ar. 2. cor.

IN articulum. 6. eiuſdẽ 56. in quo cõcluditur, ꝙ in uolũtate eſt aliqua uirtus, ſcilicet reſpectu boni diuini & proximi: & aliqua non, ſcilicet reſpectu boni proprii, dubium occurrit ex Scoto in tertio ſententiarum, diſtin. 33. contra ſecundam partem. putat enim quòd temperantia & fortitudo in volũtate ſint, & ibi propriæ virtutes: in concupiſcibili autem & iraſcibili nõ ſunt propriæ virtutes: ſed de hoc quantum ad concupiſcibilem & iraſcibilem ſpectat, tractauimus. vnde relinquitur quantum ad volũtatem diſcutere rationes & concluſiones.

ARTICVLVS VI.

Vtrum uoluntas poſſit eſſe ſubiectum uirtutis.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ volũtas nõ ſit ſubiectũ alicuius uirtutis. Ad id. n. quod conuenit potentiæ ex ipſa ratione potentiæ, non requiritur aliquis habitus: ſed de ipſa ratione

A volũtatis cũ ſit in ratione, ſm Philoſophũ in 3. de anima⁹, eſt ꝙ tendat in id quod eſt bonum ſecundũ rationem, ad quod ordinatur omnis virtus: quia unũquodq; naturaliter appetit ꝓpriũ bonum. virtus. n. eſt habitus per modum naturæ conſentaneus rationi, vt Tullius dicit in ſua Rhet†. ergo volũtas non eſt ſubiectum uirtutis.

li. 3. de anima tex. 42. tom. 2.

† li. 2. de inuẽtione in fol. 4. ante finẽ lib.

¶ 2 Præt. Omnis uirtus aut eſt intellectualis, aut moralis, ut dicitur in 1. & 2. Ethic⁹. ſed uirtus intelle-B ctualis eſt ſicut in ſubiecto in intellectu & rõne, non autẽ in uoluntate: virtus aũt moralis eſt ſicut in ſubiecto in iraſcibili & cõcupiſcibili, quæ ſunt irrationales ꝑ participationẽ. ergo nulla uirtus eſt in voluntate ſicut in ſubiecto.

li. 1. eth. ca. vlt. & li. 2. cap. 1. to. 5.

¶ 3 Præt. Omnes actus humani, ad quos uirtutes ordinantur, ſunt voluntarii. ſi igitur reſpectu aliquorũ humanorũ actuum ſit aliqua virtus in uoluntate, pari rõne reſpe-C ctu omniũ actuum humanorũ erit virtus in uolũtate. aut ergo in nulla alia potentia erit aliqua uirtus, aut ad eundem actum ordinabuntur duæ uirtutes: quod uidetur inconueniens. uoluntas ergo nõ poteſt eſſe ſubiectum uirtutis.

SED CONTRA eſt, ꝙ maior ꝑfectio requiritur in mouente, quàm in moto: ſed uoluntas mouet iraſcibilẽ & concupiſcibilẽ. multo ergo magis debet eſſe uirt⁹ in uolũtate, q̃ in iraſcibili & cõcupiſcibili.

RESPON. Dicendum, ꝙ cum ꝑ-D habitum perficiatur potentia ad agendum, ibi indiget potẽtia habitu perficiente ad bene agendũ, qui quidẽ habit⁹ eſt uirtus, ubi ad hoc nõ ſufficit propria ratio potentiæ. omnis autẽ potentiæ ꝓpria ratio attẽditur in ordine ad obiectũ. unde cũ, ſicut dictũ eſt, obiectum uoluntatis ſit bonum rõnis uoluntati ꝓportionatum, quãtum ad hoc nõ indiget uolũtas uirtute ꝑficiẽte: ſed ſi qđ bonum immineat homini uolẽdum, qđ excedat ꝓpor-E tionẽ uolentis ſiue quãtũ ad totã ſpeciẽ humanã, ſicut bonũ diuinũ, quod trãſcendit limites humanæ naturæ, ſiue quãtũ ad indiniduũ, ſicut bonum proximi, ibi uolũtas indiget virtute. Et ideo hmõi uirtutes, quæ ordinant affectum hominis in Deum, uel in proximum ſunt in uolũtate ſicut in ſubiecto, vt charitas, iuſtitia, & huiuſmodi.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa habet locum de uirtute, quæ ordinat ad bonum proprium ipſius uolentis, ſicut temperantia

¶ Eſt igitur dubium circa rationem allatam in litera, ad probandum quòd in uoluntate non ſit aliqua virtus ad proprium uolentis bonum. Primo, quia falſum videtur, quòd uoluntas ex propria ratione ſit ſufficienter determinata ad bonum rationis proprium volẽtis; quia ſi ſic eſſet, voluntas ut in pluribus, ſaltem eligeret tale bonum rationis: & rurſus prompte, faciliter, & delectabiliter tale bonum eligeret & rurſus ad tale bonum eligendum recte eodẽ modo determinata eſſet: hæc sũt falſa. ergo. Sequela probatur: quia determinatio naturæ excludens habitum, ſupplet quidquid daret habitus in ſubiecto apto nato, & tanto melius, quanto habitus imitatur naturam: & non econuerſo. falſitas autem conſequentis experientia probatur: nã in nobis ipſis hæc experimur. Et ratione cõfirmatur: quia ſi voluntas eſſet ex propria ratione determinata ad tale bonum, non opus eſſet continentiæ habitu in voluntate. Si enim uoluntas ex ſe magis, aut æque determinata eſt ad bonum tale, ac ſi haberet habitum virtutis, & habendo habitum virtutis, puta, temperantiæ, non egeret continentia. ergo inclinata ex propria ratione non eget continentia: ſed per te eget continentia. ergo uolũtas nõ

eſt ex ſe inclinata ad tale bonū. Deinde dubitatur, quia ſi voluntas determinata ex propria ratione, eſt ad bonum rationis. ergo nec virtus iuſtitiæ in ea eſſet. Probatur ſequela: quia bonum iuſtitiæ eſt ſecundum rationē, & eſt propriū exercentis iuſtitiam. iuſtitia. n. bonum reddit habentem, & opus eius bonum.

& fortitudo quæ ſunt circa paſſiones humanas, & alia huiuſmodi, vt ex dictis patet.

In cor. art.

An 2m dicendum, ꝙ rationale per participationem nō ſolum eſt iraſcibilis & concupiſcibilis, ſed

Deinceps arguit Scotus, quia cum iuſtitia ſit uirtus moralis & in voluntate, rationes quæ inſtant de voluntate & virtute morali, non cōcludunt. Præterea voluntas eſt indeterminata non ſolum ad oppoſita obiecta, ſed modos agendi, ſcilicet recte & non recte. ergo eget inclinatione ad recte agendum, & hæc eſt virtus. Præterea voluntas non magis eſt determinata ad vnum, quam intellectus. ergo ex frequentibus rectis electionibus generatur in ea virtus, ſicut intellectus ex frequentibus actibus. Præterea voluntas non facile, prompte, & delectabiliter ſe habet ſine virtutis habitu. ergo eget virtute. Sequela patet, & antecedens probatur in uitioſo nuper conuerſo, qui difficultatem patitur in perſeuerando: quia non habet habitum acquiſitum uirtutis.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum naturaliter amabile ſit bonum, vnicuique autem proprium, vt experientia teſtatur, conſequens eſt, ut voluntati, quæ appetitus eſt rationalis, amabile ſit naturaliter & bonum, & bonum proprium. Cum autem apud Dionyſium 4. cap. de diui. nom. bonum habentis ſit ſecundum rationē eſſe, & hoc non conueniat habenti ſecundum appetitum ſenſitiuum, oportet quòd conueniat ſecundum appetitum rationalem. bonum enim appetitur ab cuius obiectum conſtat eſſe. Igitur obiectum voluntatis eſt bonū rationis. & ſi huic addatur proprietas, concludetur quòd propriū bonum ſecundum rationem eſt naturale obiectum uoluntatis, ac per hoc voluntas eſt ex propria natura inclinata ad proprium bonum ſecundum rationem. & quia rationis medium in paſſionibus concupiſcibilis & iraſcibilis non eſt alienum, ſed proprium bonum ſecundum rationem ipſius habentis paſſiones: ideo naturaliter voluntas habentis paſſiones, qualis eſt voluntas humana, ex ſe determinata eſt ad tale bonum. Sed aduerte, quod aliud eſt uoluntatem eſſe naturaliter inclinatam quantum eſt ex ſe ad proprium volentis bonum ſecundum rationem: & aliud eſt volentē eſſe naturaliter inclinatum ad hoc. primum enim ſonat in uoluntate tantum talem determinationē: ſecundum ſimpliciter. Et tāta eſt inter hæc diſtantia, vt ex hac radice omnia fere ſoluenda ſint, vt nūc videbitur. Si. n. volens, puta, Sortes eſſet determinatus, ita ꝙ nō egeret habitu ad mediū rationis in paſſionibus, pronus eſſet ad opera tēperantiæ & fortitudinis, ſicut temperati & fortes: ſed quoniā proni ſunt in malū ab adoleſcentia ſua ſenſus hominū, & caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritū, nō ſimpliciter, ſed in voluntate tantū inclinatio hæc ad tale bonum ponitur. Et quoniā exercitatio hominis in his medijs nō ſit ſola voluntate, ſed cōcurrente parte ſenſitiua naturaliter ſecundū ſe inclinata ad cōcupiſcibile ſine rationis fræno: ideo non ſequitur ex illa inclinatione in uoluntate, quòd vt in pluribus eligamus talia bona, aut quòd prompte, faciliter, & delectabiliter, & quòd recte ſemper voluntas ad huiuſmodi ſe habeat: ſed bene ſequitur cum hac ſpecificatione, quòd uoluntas quantū eſt ex ſe, recta ſe haberet ad huiuſmodi ut in pluribus, eligeret talia bona & prompta, faciliter, atque delectabiliter. Ad id vero, quòd de continentia obijcitur, dicitur quòd continentia non eget uoluntas, vt inclinet inquantum in ſe eſt in tale bonum, ſed vt reſiſtat inſurgentibus paſſionibus ſenſitiui appetitus. Et ſi contra hoc inſtetur, quia per eundem habitum potentia aliqua inclinatur in vnum oppoſitorum, & reliquo reſiſtit: & rurſus naturalis determinatio non eſt minoris efficaciæ, quàm determinatio habitus. Conſtat autem quòd ſi voluntas eſſet habituata, non egeret continentia ad reſiſtendum. ergo: reſpondetur ordine retrogrado, ꝙ determinatio naturæ non eſt minus efficax, quam determinatio habitus. Eſt tamen minus faciens & explicās opus ſuum, quàm determinatio habitus acquiſiti. & in promptu cauſa eſt: quia acquiſitus habitus in ipſa acquiſitione expulit inſurgentia contraria: naturalis autem determinatio non. vnde aſſimilatur habitui infuſo potius quàm acquiſito. Ad primum autem dicitur, quòd voluntas ſumitur dupliciter, Vno modo, ut cōiuncta cōtrario appetitui ſenſitiuo: & quòd quemadmodum ipſa ſecundum ſe eſt determinata ad tale bonum, ita ſecundum ſe eſt potens reſiſtere contrario obiecto. Et quòd quemadmodum ipſa ut coniuncta contrario appetitui, non eſt determinata ad tale bonum, pro quanto impedibilis eſt a tendentia in tale bonum, ad quod eſt ex ſe inclinata ita, vt ſic eget habitu ad reſiſtendum huiuſmodi

F impedimentis. Et ſi hic inſtetur, quia voluntas vt iuncta appetitui ſenſitiuo eſt determinata ad bonum in paſſionibus appetitus ſenſitiui per ſe: & uoluntas ut iuncta appetitui ſenſitiuo, eget habitu ad reſiſtendum paſſionibus etiam per ſe. ergo falſam eſt, quòd uoluntas eſt ex ſe determinata ad tale bonum, &

omnino, ideſt vniuerſaliter appetitiuū, vt dicitur in 1. Ethic. ſub appetitiuo autem comprehenditur voluntas. & ideo ſi qua virt⁹ eſt in voluntate, erit moralis, niſi ſit theologica, vt infra patebit †.

D. uoć. 1299 ca. vlt. to. 5.

† q. 62.

iuncta ſenſui eget habitu: ſed ut iuncta appetitui ſenſitiuo habet utrunque, & ſic omnia ruunt. Probatur aſſumptū, quia volūtas ſeparata nō eſt determinata ad bonum eligendū in paſſionibus, vt patet in angelis, & ex ratione: quia non eſt proprium bonum volentis. Reſpondetur, quòd falſum aſſumitur quo ad hoc, quòd voluntas vt iuncta ſenſui determinetur ad G bonum in paſſionibus. Aliud eſt enim dicere, Voluntas vt iuncta ſenſui habet inclinationem ad bonum proprium paſſionum: aliud eſt dicere, Voluntas ut iūcta ſenſui habet, quòd inclinatio ſua naturalis terminetur ad bonum in paſſionibus. Primum enim ſignificat quòd coniunctio volūtatis ad partem ſenſitiuam ſit ratio, quòd uoluntati conueniat inclinatio talis. ſecundum autem quòd coniunctio nō ſit ratio, quod inclinatio conueniat, ſed quòd inclinatio quam habet terminetur ad tale bonum, & primum quidem falſum eſt, formaliter loquendo: ſecundum autem uerum. Ad cuius euidentiā ſcito, quòd voluntati humanæ ex ſuo genere conuenit, quòd naturaliter inclinetur in propriū bonū tā ſui, quam uolentis, ut ſuperius in q. 10. patet. hoc enim cōmune eſt omni uoluntati: ſed quòd proprium bonum ſit in tali materia, ſcilicet in paſſionibus volentis, hoc eſt ex cōiunctione uolūtatis ad partē ſenſitiuā. unde inclinatio ipſa uolūtatis in H proprium bonū ſecundū rationē in quacunque materia ſit, eſt ei naturalis ex propria ratione: ſed ꝙ hæc ſua inclinatio terminetur ad bonū in paſſionibus ſenſitiuis habētis uoluntatē, eſt ex coniunctione uolūtatis ad partē ſenſitiuā. Eſt igitur in uoluntate noſtra, quantū ex parte uolūtatis eſt, ſufficiēs determinatio ipſius ad ꝓpriū bonū: ac per hoc ad bonū ſecundū rationem ipſius volētis: & cū hoc ex coniunctione ad partē ſenſitiuam ſortitur neceſſitatē habitus ad reſiſtendū contrarijs, quibus iungitur: & hæc intelligētia ſuſtinēdo cōtinentiā eſſe in uoluntate, quod inferius diſcutietur. Si enim cōnexa in rōne ponitur, patet quòd nulla eſt difficultas in propoſito: & cum utilem diſputationem hanc habes, cuius etſi dicta concluſio non teneatur, multa tamen alia uera, & certa in ea dicta tenenda ſunt.

¶ Ad ſecundū uero dicitur, ꝙ ibi eſt æquiuocatio de bono iuſtitiæ obiectiue, uel formaliter. Ad bonū n. iuſtitiæ obiectiue nō naturaliter inclinatur volūtas: quia nō eſt ꝓprium, ſed alterius. Iuſtitia, n. in his quæ ſunt ad alterū eſt, & de tali virtute & ſm ra- I tionem de bono eſt ſermo, cū dicitur, ꝙ quia potentia naturaliter inclinatur in aliquod bonum, non eget habitu uirtutis. potentia enim ut ſic, obiectum per ſe primo reſpicit, & habitus operatiuus de quo eſt ſermo, & uirtus obiectum reſpiciunt, nec uirtutis eſt uirtus, nec habitus habitus. obiectio autem procedit de bono iuſtitiæ formaliter, quod eſt formale ipſe habitus iuſtitiæ, ad quod conſtat potentiam inclinari non mediante alio habitu, vt patet. hoc enim eſt commune omni uirtuti: illud autem non eſt commune omni obiecto uirtutis, ut patet.

¶ Ad obiectiones autem ex Scoto ſumptas, non quòd ipſe aſſerat eas contra S. Thom. ſed quoniam ipſe, vt dictum eſt, diſſentiat a S. Thom. & has rationes contra oppoſitam poſitionem affert, cuius rationes licet non ſint noſtræ, ueruntamen ut Nouitijs cauti ſint, proderunt. Ad primam ergo dicitur, quòd rationes militantes de moralibus uirtutibus circa paſſiones, non mili- K tant de iuſtitia: quia bonum illarum eſt proprium uolentis, iuſtitiæ uero alterum. Ad ſecundam dicitur, quòd quia bonū rationis in paſſionibus eſt medium ſecundum rationem, & non ſecundum rem in paſſionibus, ut patet in 3 Ethic. & medium rationis non attenditur ſecundum quantitatem intenſiuam ſolam, ſed ſecundum omnes circunſtantias, ſcilicet quando oportet, ubi, propter quid &c. & in hoc manifeſta includitur recte eligere: ideo uolūtas determinata ex ꝓpria rōne ad bonū ſm rōnem in paſſionib⁹ eſt eo ipſo eodē mō determinata ad recte eligere. eiuſdem enim rationis eſt inclinatio ad utrunque: & defectus in altero alteri defectum inducit. Ad tertium dicitur, ꝙ eſt manifeſte ſophiſma. concesſo enim, ſicut uerum eſt, quòd in uoluntate ex frequentibus rectis electionibus ſit habitus uirtutis, non ſequitur. ergo ex frequentibus electionibus rectis circa talē materiā, ſ. paſſiones proprias ſit in voluntate habitus virtutis, ut patet. Et ratio phyſica eſt: quia uoluntas non eſt determinabilis ex ſe, ſed determinata ad tale bonum, quod frequenter eligit: habitus autem talis uirtutis non eſt natus fieri

niſi

uiſi in ſubiecto apto nato, ſcilicet determinato.

¶ Ad quartum iam patet reſpóſio, quòd nuper cóuerſus, quâtum eſt ex parte voluntatis ſecundum ſe prompte, faciliter, & delectabiliter eligeret bonum in paſsionibus: ſimpliciter autem ipſe uolens, difficile eligit, propter habitus priores derelictus. Iam enim dictum eſt, ꝙ inclinatio hæc uoluntatis intrinſeca aſsimilatur habitui infuſo, quem experimur non aliter a nobis difficultatem bene operandi: quâuis quantum eſt ex parte ipſius, própte, faciliter, & delectabiliter det operari. — In cor. art.

¶ Super Quæſtionis quinquageſimaſeptimæ. Articulum primum

IN artic. 1. q. 57. in reſponſione ad primú, habes Notitie diſtinctioné de opere interiori intellectus, & extra eum a quo dicitur operatiuum, quod uocatur practicum.

Ao 3m dicendum, quòd quædá virtutes ordinátur ad bonum paſſionis moderatę, quod eſt propriú huius, uel illius hominis: & io talibus oou eſt oeceſſarium, ꝙ ſit aliqua virtus in uoluntate, cû ad hoc ſufficiat natura potentiæ, ut dictú eſt. ſed hoc ſolum neceſſarium eſt io illis uirtutib. quæ ordioátur ad aliquod booum extrroſecum.

QVAESTIO LVII.

De diſtinctione uirtutum intellectualium, in ſex articulos diuiſa.

DEinde cóſiderádum eſt de diſtinctione virtutú. Et pcimo, quantum ad virtutes intellectuales. Secuodo, quantum ad morales. Tertio, quá tum ad theologicas.

Circa pcimum quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes.

¶ Secundo, Vtrum ſint tres .ſ. ſapientia, ſcientia & iutellectns.

¶ Tertio, Vtrú habitus iotellectualis, qui eſt ars, ſit virtus.

¶ Quarto, Vtrum prudentia ſit virtus diſtincta ab arte.

¶ Quiuto, Vtrum prudentia ſit vir tus neceſſaria bomini.

¶ Sexto, Vtrum eubulia, ſyneſis, & gnome ſiot virtutes adiuoctæ prudentiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint uirtutes.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ babitus intellectuales ſpeculatiui non ſint uirtutes. Virtus enim eſt babitus operatiuus, ut ſupra dictum eſt: ſed habitus ſpeculatiui nó ſunt operatiui: diſtinguit.n. ſpeculatiuú a practico, ideſt, operatiuo. ergo habit. iotellectuales ſpeculatiui nó sût virtutes. — q. 55. art. 2

¶ 2 Præt. Virtus eſt eorum ꝑ quæ fit hõ felix, ſiue beatus, eo ꝙ felicitas eſt uirtutis præmiú, vt dicitur 10 Ethic. ſed habitus intellectuales oou conſiderant act. humanos, aut alia bona humana, per quę hõ beatitudiuem adipiſcitur, ſed magis res oatutales & diuinas. ergo buiuſmodi habit. uirtutes dici nó poſſuot. — ca. 9. to. 5.

¶ 3 Præt. Scientia eſt habitus ſpeculatiuus: ſed ſciétia, & virtus diſtiuguuntur ſicut diuerſa genera non ſubalteruatim poſita. ut patet per Philoſ. in 4. Top. ergo babitus ſpeculatiui noo ſunt uirtutes. — ca. 2. nó procula princ.

SED CONTRA. Solt habitus ſpeculatiui conſiderant neceſſaria, quæ impoſſibile eſt aliter ſe habere: ſed Philoſoph. ponit in 6. Ethic. quaſdá uirtutes intellectuales in parte animæ, quæ cõſiderat ueceſſaria, quæ oon poſſunt aliter ſe habere. ergo habitus intellectuales ſpeculatiui ſuut uirtutes. — ca. 1. to. 5.

RESPON. Dicendum, ꝙ cum omois uirtus dicatur in ordine ad bonom, ſicut ſupra dictum eſt: dupliciratione aliquis habitus dicitur uirtus, ut ſupra dictum eſt. Voo modo, quia facit facultatem bene operandi: alio modo quia cum facultate facit etiá uſum bonum: & hoc ſicut ſupra dictum eſt †, pertinet ſolú ad illos habitus, qui reſpiciuot partem appetitiuá, eo ꝙ uis appetitiua animę eſt quæ facit uti omnibus potentiis & habitibus. Cú igitur habitus intellectuales ſpeculatiui uoo perficiát partem appetitiuam, nec aliquo modo ipſam reſpiciant, ſed ſolam intellectiuam, poſſunt quidem dici uirtutes, inquátú faciunt facultatem bonæ operatioois, quæ eſt conſideratio ueri, boc enim eſt bonum opus intellectus: non tamé dicuntur uirtutes ſecundo modo, quaſi faciẽtes bene uti potẽtia, ſeu habitu. Ex hoc enim ꝙ aliquis habet habitum ſcientiæ ſpeculatiuæ, non inclinatur ad utendum, ſed fit potens ſpeculari uerum in his, quorum habet ſcientiá: ſed ꝙ vtatur ſcientia habita, buc eſt moueute voluntate. Et ideo virtus, quæ perficit voluntaté, ut charitas uel iuſtitia, facit etiá beoe uti buiuſmodi ſpeculatiois habitibus: & ſecundum hoc etiá in actibus borum habituum poteſt eſſe meritum, ſi ex charitate fiant. ſicut Greg. dicit in 6. Moral. quòd cootemplatiua eſt maioris meriti, quàm actiua. — & q. 56. ar. 3. — † q. 56. ar. 3. — D. 1185. — ca. 18. poſt medium & cap. 26.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex eſt opus, ſcilicet exterius & interius. practicum ergo uel operatiuum, quod diuiditur contra ſpeculatiuum, ſumitur ab opere exteriori, ad quod uou habet ordiné habitus ſpeculatiuus: ſed tamen babet ordinem ad interius opus iotellectus, quod eſt ſpeculari verum, & ſecundum boc eſt habitus operatiuus.

Ao 2m dicendum, quòd uirtus eſt aliqoorum dupliciter. Vno modo ſicut obiectorum: & ſic huiuſmodi uirtutes ſpeculatiuæ noo ſunt eorum, per quæ bomo fit beatus, niſi forte ſecundum quod ly, per, dicit cauſam efficiẽtem, vel obiectum completæ beatitudinis, quod eſt Deus, quod eſt ſummú ſpeculabile. Alio modo dicitur eſſe virtus aliquorum ſicut actuú. & hoc modo uirtutes intellectuales ſunt eorú ꝑ quæ hõ fit beatus, tum quia actus harú uirtutum poſſunt eſſe meritorij, ſicut dictú eſt: tum ẽt quia ſunt quædá inchoatio perfectæ beatitudinis, quæ in cootemplatiooe ueri couſiſtit, ſicut ſupra dictum eſt †. — In cor. art. — † q. 3. art. 8.

Ao 3m dicendú, ꝙ ſcientia diuiditur cootra uirtuté ſecundo modo dictá, quę pertioet ad uim appetitiuá.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſint tantum tres habitus intellectuales ſpeculatiui, ſcilicet, ſapiẽtia, ſcientia, & intellectus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter diſtinguátur tres uirtutes intellectuales ſpeculatiuæ. ſ. ſapiẽtia, ſcientia, & intellectus. Species enim nó debet condioidi generi: ſed ſapientia eſt quædá ſcientia, ut dicitur in 6. Ethic. ergo ſapientia nou debet códiuidi ſcientiæ in uumero uirtutum intellectualium.

¶ 2 Præt. In diſtinctioue potentiarum, habituum, & actuú, quæ attenditur ſecundum obiecta, attenditur principaliter diſtinctio, quæ eſt ſecundum rationem formalem obiectorum, ut ex ſupradictis patet †. non ergo diuerſi habitus debent diſtingui ſecúdum materiale

¶ Super Quæſtionis quinquageſimaſeptimæ. Articulum ſecundum.

IN art. 2. & ſpecialiter in reſponſione ad ſecundum, nota quomodo ſapientia continet intellectum & ſcientiá. nó enim cõtinet ut partes integrales, cum iam dictú ſuperius ſit, ꝙ habitus non integratur ex pluribus habitib. ſed cõtinet quaſi partes potẽtiales. habet enim ſe ſapientia ad intellectum & ſcientiam ſic, quòd ipſa continet quicquid ille & eminẽtiori mõ: vtiť enim principijs ꝑ ſe notis deducẽdo cõcluſiones, qđ eſt ſciẽtiæ: & ipſa ꝑ ſe nota prin-

Infr. q. 68. ar. 7. cor. & 2. 2. q. 4. ar. 8. cor. & q. 47. ar. 5. co. & pri. prol. ar. 3. cor. Ec 3. cõt. c. 44. fin. Et vir. q. 1. ar. 12. co. & ar. 13. co. — lib. 6. eth. ca. 7. to. 5. — † q. 54. ar. 2.

principia vera eſſe ex terminis iudicat, defendit, & inchoat, quę intellectus tantummodo videt abſolute: & vtrunque habet reſoluendo in altiſſimā cauſam, quod eſt eminētius cōtinere. & propterea in 6. Ethicorum, & in litera dicitur. quòd cōtinet ſciētiā & intellectū. & 10 4. Metaphyſicæ vocatur ſcientia, & defendit principia ex terminis.

obiectum, ſed ſm rōnem formalem ipſius obiecti: ſed principiū demōſtrationis eſt ratio ſciēdi cōcluſiones. nō ergo intellect⁹ principiorum debet poni habitus ali⁹ aut alia virt⁹ a ſciētia cōcluſionū.

¶ 3 Præt. Virtus intellectualis dr̃ quæ eſt in ipſo rationali per eſſentiam: ſed ratio etiam ſpeculatiua ſicut ratiocinatur ſyllogizādo demōſtratiue, ita ēt ratiocinaƈ ſyllogizādo dialectice. ergo ſicut ſcientia, q̄ cauſaƈ ex ſyllogiſmo demonſtratiuo, ponitur virt⁹ intellectualis ſpeculatiua, ita etiā & opinio.

Sed contra eſt, q̄d Philoſ. 6. Eth. * ponit has ſolum tres virtutes intellectuales ſpeculatiuas. ſ. ſapientiam, ſcientiam, & intellectum. — C. 3. 6. & 7. to. 5.

Respon. Dicendum, q̄ ſicut ſupra dictum eſt, * — Ar. præced.
Virtus intellectualis ſpeculatiua eſt, per quā intellectus ſpeculatiuus pficitur ad conſiderandum verum. hoc.n. eſt bonum opus eius. verum autem eſt dupliciter cōſiderabile Vno modo ſicut per ſe notum: alio modo ſicut per aliud notum. Quod autem eſt p ſe notum, ſe hēt vt principium, & percipitur ſtatim ab intellectu: & iō habitus pficiens intellectum ad hmōi veri conſiderationem vocatur intellectus, qui eſt habit⁹ principiorum. Verum autem quod eſt per aliud notum, nō ſtatim percipitur ab intellectu, ſed per inquiſitionem rationis, & ſe habet in ratione termini: quod quidem pōt eſſe dupliciter. Vno mō, vt ſit vltimum in aliquo genere: alio modo vt ſit vltimum reſpectu totius cognitionis humanæ. Et quia ea q̄ ſunt poſterius nota quo ad nos, ſunt priora & magis nota ſm naturam, vt dicitur in 1. Phyſ. * ideo id quod — Tex. 3. to. 2
eſt vltimum reſpectu totius cognitionis humanę, eſt id quod eſt primum & maxime cognoſcibile ſm naturam. & circa huiuſmodi eſt ſapientia, quæ conſiderat altiſſimas cauſas, vt dicitur in 1. Metaphyſ. * vnde cōuenienter iudicat & ordinat de omnibus: quia — Ca. 1. circa ſ. to. 3.
iudicium perfectum & vniuerſale haberi nō poteſt, niſi per reſolutionem ad primas cauſas. Ad id uero, quod eſt vltimum in hoc vel in illo genere cognoſcibilium, perficit intellectum ſcientia, & ideo ſm diuerſa genera ſcibilium ſunt diuerſi habitus ſcientiarum, cum tamen ſapientia non ſit niſi vna.

Ad primum ergo dicendum, q̄ ſapientia eſt quędam ſcientia, inquantum habet id, quod eſt commune omnibus ſcientiis, vt. ſ. ex principiis concluſiones demonſtret: ſed quia habet aliquid proprium ſupra alias ſcientias, inquantum ſcilicet de omnibus iudicat, & non ſolum quantum ad concluſiones, ſed etiā quantum ad prima principia: ideo habet rationem perfectioris virtutis, quàm ſcientia.

Ad 2m dicendum, q̄ quando ratio obiecti ſub vno actu refertur ad potentiam vel habitum, tunc non diſtinguuntur habitus, vel potentiæ penes rationem obiecti, & obiectum materiale: ſicut ad eandem potentiam viſiuam pertinet videre colorem, & lumen q̄d eſt ratio videndi colorem, & ſimul cum ipſo videtur. Principia vero demōſtratiōis poſſunt ſeorſum cōſiderari abſque hoc, q̄ conſiderentur concluſiones. Poſſunt etiā cōſiderari ſimul cū cōcluſionibus, prout principia in cōcluſiones deducuntur. Cōſiderare ergo hoc ſecundo mō principia pertinet ad ſcientiā, q̄ cōſiderat etiā concluſiones: ſed cōſiderare * principia — D. 703

F ſm ſeipſa, pertinet ad intellectum. Vnde ſi quis recte conſideret, iſtæ tres virtutes non ex æquo diſtinguntur abinuicem, ſed ordine quodam: ſicut accidit in totis potētialibus, quorū vna pars eſt pfectior altera, ſicut anima rationalis eſt perfectior q̄ ſenſibilis, & ſenſibilis q̄ vegetabilis. Hoc.n. modo ſcientia dependet ab intellectu, ſicut a principaliori: & vtrunq; dependet a ſapiētia ſicut a principaliſſimo, q̄ ſub ſe continet & intellectum & ſcientias, vt de concluſionib⁹ ſcientiarum diiudicans, & de principiis earundem.

Ad 3m dicendum, q̄ ſicut ſupra dictum eſt, * habitus virtutis determinate ſe habet ad bonum, nullo autem modo ad malum. bonum autem intellect⁹ — Q. 55. ar. 3. & 4.
G eſt uerum: malum autem eius eſt falſum. Vñ ſoli illi habitus uirtutes intellectuales dicuntur, quibus ſemper dicitur uerum & nunquā falſum. opinio uero & ſuſpicio poſſunt eſſe ueri & falſi: & ideo non ſunt intellectuales uirtutes, vt dicitur in 6. Ethi. * — Ca. 3. circa prin. to. 5.

Articulus III.

Vtrum habitus intellectualis, qui eſt ars, ſit uirtus.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur q̄ ars non ſit virtus intellectualis. Dicit.n. Auguſt. in lib. de libero arbitrio, *
H q̄ virtute nullus male vtitur: ſed arte aliquis male vtitur. poteſt.n. aliquis artifex ſecundum ſcientiā artis ſuę male operari. ergo ars non eſt virtus.

¶ 2 Præt. Virtutis non eſt virtus: artis autem eſt aliqua virtus, vt dr̃ in 6. Eth. † ergo ars non eſt virtus.

¶ 3 Præt. Artes liberales ſunt excellentiores q̄ artes mechanicæ: ſed ſicut artes mechanicæ ſunt practicę, ita artes liberales ſūt ſpeculatiuæ. ergo ſi ars eēt virt⁹ ītellectua-
I lis, deberet virtutibus ſpeculatiuis annumerari.

Sed contra eſt, q̄ Philoſoph. in 6. Eth. * ponit artem eſſe virtutem, nec tñ connumerat eā virtutibus ſpeculatiuis, quarum ſubiectū ponit ſcientificā partem aię.

Respon. Dicendum, q̄ ars nihil aliud eſt, q̄ ratio recta aliquorum operum faciendorum, quorum tñ bonum non conſiſtit in eo q̄ appetitus humanus aliquo modo ſe habet, ſed in eo q̄ ipſum op⁹ quod fit, in ſe, bonum eſt. Non .n. pertinet ad laudem artificis inquantum artifex eſt. qua voluntate opus faciat, ſed
K quale ſit opus quod facit. Sic igitur ars, proprie loquendo, habitus operatiuus eſt, & tñ in aliquo conuenit cum habitibus ſpeculatiuis: quia etiā ad ipſos habitus ſpeculatiuos pertinet qualiter ſe habeat res, quam conſiderant, non autem qualiter ſe habeat appetitus humanus ad illas. Dummodo enim verum Geometra demonſtret, non refert qualiter ſe habeat ſm appetitiuam partem vtrum ſit lætus, vel iratus: ſicut nec in artifice refert, ut dictum eſt. * & ideo eo modo ars habet rationem uirtutis, ſicut & habitus ſpeculatiui: in quantū. ſ. nec ars, nec habitus ſpeculatiuus faciunt bonum opus quātum ad uſum, quod eſt proprium uirtutis perficientis appetitum, ſed ſolum, quantum ad facultatem bene agendi. — Art. 1.

¶ Super Quaeſtionis quinquageſimæ ſeptimæ Articulum tertium.

In art. 3. aduerte Nouitie, q̄d iuxta duplicem bonitatem, ſcilicet propriam habitus artis, & moralem duo in litera dicuntur. nā in reſpōſione ad primum de bonitate ppria artis, dicit quòd arte null⁹ male, id eſt, ad malum opus malitia oppoſita bonitati artis vtitur.

¶ In reſponſione vero ad ſecundum, de bonitate morali dicitur, quòd ad hoc quòd hō bñ vtatur arte, requiritur virtus moralis: hoc.n. nō exigiť ad faciendum opus artis pfectū: qm̄ poteſt Grāmatica pfectiſſima blaſphemare deū, ſed ad bene ſm morem vtendum arte.

Inf. q. 93. a. 1. cor. Et 1. q. 22. ar. 1. cor. Et 2. 2. q. 47. ar. 5. cor. Et verb. q. 5. a. 1. co. Et 1. Ethi. & poſt. pri.

* Li. 2 de libe. arb. c. 18 & 19. to. 1.

† Li. 6. eth. c. 5. circa ſi.

* Eod. li. c. 3. & 4. t. 5.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quòd cum aliquis habens artem operatur malum artificium, hoc non eſt opus artis, immo eſt contra artem: ſicut etiam cū aliquis ſciens verum mentitur, hoc quod dicit, non eſt ſecundum ſcientiam, ſed contra ſcientiam. vnde ſicut ſcientia ſe habet ad bonum ſemper, vt dictum eſt*, ita & ars: & ſecundum hoc dicitur virtus. In hoc tamen deficit a perfecta ratione virtutis, quia nō facit ipſum bonum uſum, ſed ad hoc aliquid aliud requiritur: quāuis bonus vſus ſine arte eſſe non poſſit. (ar. præc. ad argum. 3.)

Ad 2m dicēdum, ꝙ quia ad hoc vt homo bene vtatur arte, quam habet, requiritur bona voluntas, quæ perficitur per virtutem moralem: ideo Philoſop. dicit*, ꝙ artis eſt virtus, ſcilicet moralis, inquantum ad bonum vſum eius aliqua virtus moralis requiritur. Manifeſtum eſt enim, ꝙ artifex per iuſtitiam, quç facit voluntatem rectam, inclinatur vt opus fidele faciat. (lib. 6. eth. c. 5. circa finē tom. 5.)

Ad 3m dicendum, ꝙ etiam in ipſis ſpeculabilibus eſt aliquid per modum cuiuſdam operis, puta, conſtructio ſyllogiſmi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi vel menſurādi. & ideo quicunq; ad huiuſmodi opera rationis habitus ſpeculatiui ordinātur, dicuntur per quandā ſimilitudinem artes, ſcilicet liberales, ad differentiā illarum artium quæ ordinantur ad opera per corpus exercita, quæ ſunt quodāmodo ſeruiles, inquātum corpus ſeruiliter ſubditur animæ, & hō ſecundum animā eſt liber. illæ vero ſcientiæ, quæ ad nullū huiuſmodi opus ordinant, ſimpliciter ſcientiæ dicuntur, non aūt artes, nec oportet ſi liberales artes ſunt nobiliores, ꝙ magis eis conueniat ratio artis.

Articvlvs IIII.

Vtrum prudentia ſit virtus diſtincta ab arte.

Ad qvartvm ſic procedit. Videtur ꝙ prudentia nō ſit alia virtus ab arte. Ars.n. eſt ratio recta aliquorum operum: ſed diuerſa genera operum non faciunt ut aliquid amittat rationem artis. ſunt.n. diuerſæ artes circa opera valde diuerſa. cum igitur etiā prudentia ſit quædā ratio recta operū, videtur ꝙ etiā ipſa debeat dici ars.

¶ 2 Præt. Prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus ſpeculatiui. vtrunque.n. eorum eſt circa contingens aliter ſe habere, vt dr in 6. Ethic*: ſed quidā habitus ſpeculatiui dicūtur artes. ergo multo magis prudentia debet dici ars.

¶ 3 Præt. Ad prudentiā pertinet bene conſiliari, vt dicitur in 6. Ethi*. ſed etiā in quibuſdam artibus conſiliari contingit, vt dicitur in 3. Ethic †. ſicut in arte militari, & gubernatiua, & medicinali. ergo prudentia ab arte non diſtinguitur.

Sed contra eſt, quod Philoſophus diſtinguit prudentiam ab arte in 6. Ethic*.

Respon. Dicendum, qđ vbi inuenitur diuerſa ratio virtutis, ibi oportet virtutes diſtingui. Dictum eſt autem ſupra*, quòd ali- A quis habitus habet rationem virtutis ex hoc ſolum, quòd facit facultatem boni operis: aliquis autem ex hoc, ꝙ facit non ſolum facultatem boni operis, ſed etiam vſum. ars autem facit ſolum facultatem boni operis, quia non reſpicit appetitum. prudentia aūt non ſolum facit boni operis facultatē, ſed etiā vſum: reſpicit.n. appetitū tanquā præſupponens rectitudinē appetitus, cuius differentiæ ratio eſt: qa ars eſt recta ratio factibiliū, prudentia vero eſt recta ratio agibilium. Differt autem facere & agere, B qa vt dr in 9. Metaph*. factio eſt actus trāſiens in exteriorem materiā, ſicut ædificare, ſecare, & huiuſmodi: agere autē eſt actus pmanēs in ipſo agēte, ſicut videre, velle, & hmōi. Sic igit hoc mō, ſe hēt prudētia ad hmōi actus humanos, q ſunt vſus potentiarū & habituū, ſicut ſe hēt ars ad exteriores factiones, quia vtraq; eſt pfecta rō reſpectu illorū, ad quæ comparatur. pfe C ctio autem & rectitudo rationis in ſpeculatiuis, dependet ex pricipijs, ex quibus ratio ſyllogizat, ſicut dictum eſt*, ꝙ ſcientia dependet ab intellectu, q eſt habitus principiorum, & pſupponit ipſum. in humanis āt actib* ſe hñt fines, ſicut principia ī ſpeculatiuis, vt dr in 7. Ethi †. & ideo ad prudentiā, quæ eſt recta ratio agibilium, requirit ꝙ hō ſit bene diſpoſitus circa fines, qđ D quidem eſt per appetitum rectum: & ideo ad prudentiā requirit moralis virtus, per quam fit appetitus rectus. bonum autem artificialium non eſt bonum appetitus humani, ſed bonum ipſorum operum artificialium: & ideó ars non præſupponit appetitum rectum. & inde eſt quòd magis laudatur artifex, qui volens peccat, quàm qui peccat nolens. magis autem contra prudentiam eſt, quòd aliquis peccet volens quàm nolēs: quia rectitudo voluntatis eſt de ratione prudentiæ, non autem de ratione artis. Sic igitur patet, quòd prudentia eſt virtus diſtincta ab arte. (D. 237.) (te. 16. to. 3.) (art. 2. ad 2.) (†ca. 8. post medium & li. 6. ca. 5. 1 tiam a medio to. 5.)

Ad primum ergo dicendum, ꝙ diuerſa genera artificialium omnia ſunt extra hominem, & ideo non diuerſificatur ratio virtutis: ſed prudentia eſt recta E ratio ipſorum actuum humanorum, vnde diuerſificatur ratio virtutis, vt dictum eſt*. (in corp. art.)

Ad 2m dicendum, ꝙ prudentia magis conuenit cū arte, q̄ cū habitibus ſpeculatiuis quātum ad ſubiectum & materiā. vtrunque enim eſt in opinatiua parte animæ, & circa contingens aliter ſe habere: ſed ars magis conuenit cum habitibus ſpeculatiuis in ratione virtutis, quàm cum prudentia, vt ex dictis patet*. (Art. præc.)

Ad 3m dicendum, ꝙ prudentia eſt bene conſiliatiua de his, quç pertinēt ad totam vitam hominis, & ad vltimum finem vitæ humanæ: ſed in artibus aliquibus eſt conſilium de his quç pertinent ad fines ꝓprios illarum artium: vnde aliq inquātum ſunt bene cōſiliatiui in reb* bellicis, vel nauticis, dicuntur pru-

¶ *Super Quaeſtionis quinquageſimæſeptimæ. Articu. quartū.*

In articulo quarto in reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit, eo quòd autor hic dicit cū Ariſtot. in 6. Ethic. ꝙ tam ars quàm prudentia eſt in opinatiua parte animæ, quæ vt ibi ſcilicet in 6. Ethic. dicitur, diſtinguitur genere a particula animæ ſciētifica: & vt ipſe diu* Thomas ibidem affirmat, opinatiuum eſt cogitatiua, ſcientificum autem intellectus. prudentia igitur in cogitatiua ponitur hic, & tamē in quæſtione præcedente art. 3. poſita eſt in intellectu. (Infra ar. 5. ad. 1. Et 2. 2. q. 47. ar. 4. ad 3.) (ca. 4. & 5.) (cap. 5.)

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ prudentia proculdubio eſt in intellectu vt ſe extendit ad ſingularia: propter qđ oportet duo hic aduertere. Primo, quòd intellectus vt extenſus ad ſingularia, dicit ſeipſum & connotat cogitatiuam, quç eſt ratio particularis: quoniam dato ꝙ intellectus per ſeipſum cognoſcat ſingulare aliquo modo, perfecta tamen & directa notitia actiua, qualis conuenit prudentiæ, de ſingularibus ſingulariter non conuenit intellectui, niſi adiuncta ſibi cogitatiua, vt in 6. Ethic. dicitur. ergo opinatiua pars animæ hæc duo inſinuat. Ideo diuerſa inuenitur data de ea ſententia etiam a diuo Thoma, dum in 6. Ethic. intuendo connotatam cogitatiuam, illi tribuit opinatiui nomē. Et in prima parte, q. 79. art. 9. ad tertium, intuendo principantem intellectū, in ipſo poſuit opinatiuum & medium eius, extremū vtrūque ſapit. ſecundo, ꝙ vnus habitus eſt quandoque in diuerſis potentiis, ſic, ꝙ in vna principaliter, & in alia ſecūdario: & ſic prudentia eſt intellectus principaliter, & in cogitatiua & in memoratiua ſecūdario. Et propterea diuerſa de ipſa dicuntur. quæ non repugnāt, dū nūc principale, nunc ſecundarium ſubiectum aſſignatur, & de his in ſecūda ſecundæ q. 47. amplior erit ſermo, cum prudentiæ natura diſcutietur: nunc ſufficiant hæc cōmunia etiā arti. (†ca. 3. to. 5.) (ca. 3. to. 5.) (ar. 1. & q. 56. art. 3.)

dentes duces, vel gubernatores, nõ autẽ prudentes ſimpliciter: ſed illi ſolum q bene conſiliantur de his quæ conferunt ad totã vitam.

ARTICVLVS V.

Vtrum prudentia ſit uirtus neceſſaria homini.

AD QVINTVM ſic proceditᷣ. Videtur ꝙ prudentia non ſit virtus neceſſaria ad bene viuendum. Sicut .n. ſe habet ars ad factibilia, quorum eſt ratio recta, ita ſe habet prudentia ad agibilia, ſecundum quæ vita hominis conſideratur. eſt enim eorum recta ratio prudentia, vt dr̃ in 6. Ethic.* ſed ars non eſt neceſſaria in rebus factibilibus niſi ad hoc, ꝙ fiant, non autem poſtquàm ſunt factæ. ergo nec prudentia eſt neceſſaria homini ad bene viuendum poſtquã eſt virtuoſus: ſed forte ſolum quantũ ad hoc, quòd virtuoſus fiat.

¶ 2 Præt. Prudentia eſt per quam recte conſiliamur, vt dicitur in 6. Ethic*. ſed homo poteſt ex bono cõſilio agere non ſolum proprio, ſed etiam alieno. ergo non eſt neceſſariũ ad bene viuendum, ꝙ ipſe homo habeat prudentiã, ſed ſufficit ꝙ prudentum conſilia ſequatᷣ.

¶ 3 Præt. Virtus intellectualis eſt, ſecundum quam contigit ſemper dicere verum, & nunquã falſum: ſed hoc non videtur contingere ſecundum prudentiã. non enim eſt humanum, ꝙ in conſiliando de agendis nunquàm erretur, cum humana agibilia ſint contingentia aliter ſe habere. Vnde dicitur Sapiẽ. 9 Cogitationes mortalium timidę, & incertæ prouidentiæ noſtræ. ergo videtur, ꝙ prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

SED CONTRA eſt, ꝙ Sapient. 8. connumeratur aliis virtutibus neceſſariis ad vitam humanam, cum dicitur dę diuina ſapientia: Sobrietatem & prudentiam docet, iuſtitiam & virtutẽ, quibus vtilius nihil eſt in hac vita hominibus.

RESPON. Dicendum, ꝙ prudentia eſt virtus maxime neceſſaria ad vitam humanam. bene enim viuere
G cõſiſtit in bene operari. Ad hoc autem quòd aliquis bene operetur, non ſolum requiritur quid faciat, ſed etiam quomodo faciat, vt ſcilicet ſecundum electionem rectã operetur, non ſolum ex impetu, aut paſſione. cũ autem electio ſit eorum quæ ſunt ad finem, rectitudo electionis duo requirit, ſcilicet debitum finem, & id quod conuenienter ordinatur ad debitũ finem. Ad debitum autem finem homo conuenienter diſponitur ꝑ uirtutem, quæ perficit partem animæ
H appetitiuã, cuius obiectũ eſt bonũ & finis. Ad id autem qđ conueniẽter in finẽ debitũ ordinatur, oportet qđ hõ directe diſponatur ꝑ habitum rationis: qa conſiliari & eligere, quæ ſunt eorum quæ ſunt ad finem, ſunt actus rõnis: & ideo neceſſe eſt in ratione eſſe aliquã virtutem intellectualem, ꝑ quã ꝑficiatur ratio ad hoc ꝙ cõuenienter ſe habeat ad ea, quæ ſunt ad finẽ, & hæc virtus eſt prudẽtia: vnde prudẽtia eſt virt⁹ neceſſaria ad bene viuẽdũ.

I AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ bonum artis conſideratur non in ipſo artifice, ſed magis in ipſo artificiato, cũ ars ſit ratio recta factibilium. factio.n. in exteriorem materiã trãſiens, non eſt perfectio facientis, ſed facti, ſicut motus eſt actus mobilis. Ars autem circa factibilia eſt: ſed prudentiæ bonum attenditᷣ in ipſo agente, cuius ꝑfectio eſt ipſum agere. eſt enim prudentia recta ratio agibilium, vt dictum eſt:*
K & ideo ad artem non requiritur ꝙ

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæſeptimæ. Articulum quintum.*

IN articulo quinto eiuſdem. 57. q. in reſponſione ad tertium, dubium occurrit, quia author contradicit veritati, & ſibi. nã ſecundũ veritatẽ & ipſum in articulo præcedẽte, ars nõ præſupponit appetitũ rectũ, neq; ſpectat ad ipſũ, neque facit, aut inclinat ad ipſum, vt patet ex ſe, & ex ſupra dictis manifeſte. hic vero litera loquens de intellecto practico nõ ſolum quo ad prudẽtiam, ſed quo ad artem, dicit, quòd veritas intellectus practici accipitur per cõformitatem ad appetitum rectum: quod eſt contra prædicta. Et ꝙ loquatur de itellectu practico vniuerſaliter, vt extẽdit ſe ad artẽ, patet ex duobus. Primo, quia dicit, ꝙ hęc cõformitas ad appetitum rectũ habet locum in contingentibus, quæ a nobis fiunt, ſiue ſint agibilia, ſiue factibilia. Secundo ex hoc, quòd ſtatim ex hac radice reddit cauſã obiecti ꝑpter intellect⁹ practici extẽſi explicite ad artẽ & prudentiã.

2. 2. q. 51. ar.3. ad 3. Et virt. q. 1. ar.6. cor.

Ca. 5. to. 5.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia intellectus practicus conuenit cum ſpeculatiuo in actu cognitionis, & differt in actu directionis, differentia practici a ſpeculatiuo non penes cognoſcere, ſed penes dirigere attenditur: ideo veritas intellectus ſpeculatiui conſiſtit in cognoſcere: veritas autẽ intellectus practici in dirigere: & ſic veritas intellectus ſpeculatiui conſiſtit in hoc, quòd cognoſcere adæquatur rei cognitæ. veritas autẽ intellectus practici conſiſtit in hoc, quòd dirigere adæquatur principio directiuo. vt autem habetur nono Metaphyſicæ, principium determinatiuum, ac per hoc directiuum artis ad operandum, eſt appetitus. Cum igitur vnumquodque ita ſe habeat ad veritatẽ ſicut ad entitatem, directionis actus proprius intellectui practico, & quo ad eſſe, & quo ad veritatem, pendet ab appetitu: & hoc liquet. Sed quoniam in litera dicitur, quòd pendet ea appetitũ recto, ſcito quòd rectitudo iſta non eſt vniformiter accipienda. Directio nanque vera intellectus practici in agibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium, quæ eſt bonitas moralis: directio autem vera intellectus practici in factibilibus, attẽditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis artificialium: quod non eſt appetitum eſſe bonum moraliter, ſed eſſe rectum, ideſt, tendere in rectum finem. In omni enim arte eſt dare finem rectum, & non rectum. In rectum autem pendet veritas directionis intellectus practici ab appetitu recto in factibilibus, quòd

ca. 5. 7. 8. & 9. tom. 5.

F ſi ſtatuifica repræſentaret hominem, & per ſtatuam intẽdat monſtrum, aut improportionata membra volens vel nolens faciat, directio erronea erit, & non ab arte: quoniam ipſa verorum tantũ eſt, quia virtus eſt. ſi autem intendat repræſentare mõſtrum, vel talem improportionem, directio vera & opus verum erit reporte cõformitatem habens intentio fini, cui nata eſt conformari talis ratio. Nec te decipiat Nouitie quiſquam, dicẽs, veritatem huiuſmodi non ſpectare ad artẽ, ſed artis vſum: & conſequenter, quia vſus etiam intellectus ſpeculatiui ab appetitu pendet, ſicut contingit logicum ſyllogizare ex quatuor terminis volentem, & ex tribus etiam volentem, ac per hoc vere vel non vere logica vti: ita in arte huiuſmodi. ergo veritas directionis ad vſum ſpectat, nõ ad artem ipſam. Aduerte nanque coincidentiam vſus cum directione in arte, & vide quare apparet, ꝙ veritas huiuſmodi ſpectet ad vſum, & non ad artem. quamuis enim vſus & directio in arte coincidant, diſtinguuntur tamen ſaltem ratione: & arti conuenit directionis veritas, nõ ratione vſus, ſed ratione propriæ naturæ, quæ nata eſt dirigere non niſi determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutibus autem ſpeculatiuis ſolus vſus inuenitur pendens ab appetitu. Et per hæc ſatis patet reſpõſio ad obiectionem: nam ſuperius dictum eſt, quòd ars nec ſuppoñit appetitum rectũ moraliter, nec inclinat ad ipſum rectũ ſiue moraliter, ſiue artificialiter: nunc autem dicitur, quòd propria veritas eius conſiſtit in conformitate ad appetitum rectum non in moralibus, ſed in artificialibus, qui tunc eſt cum finem habet, a quo obliquãdo artificiale malum eſt: quia veritas intellectus practici conſiſtit in adæquato dirigere, vt exteriora opera teſtantur. hæc autem nec veritati, nec authori contradicunt &c.

Art. præc.

¶ In eadem reſponſione, ſcilicet ad tertium quinti articuli quæſtionis 57. aduerte diligentiſſime, vt iungas hæc duo ſimul, ſcilicet ꝙ habitus ſit virtus intellectualis, & ꝙ ſit circa contingẽtia, quoniam ſibiinuicem aduerſantur. Si enim eſt intellectualis virtus. ergo ſemper verus, ac per hoc non contingentium: quia contingentium multa eſt fallitas. Et ſi eſt contingentium, ergo non ſemper verus, ac per hoc non eſt virtus intellectualis. Hanc difficultatem tractat hic author in hoc argumento: hanc difficultatem non poteſt effugere quiſquis perfectionem intellectus practici in ſola cognitione ponit. Vbi ſcito, ꝙ Sotus in tertio ſcotẽ. diſtin.

artifex bene operetur, ſed ꝙ bonum opus faciat: requireretur aũt magis qđ ipſum artificiatum bene operaretur, ſicut quòd cultell° bene incideret, vel ſerra bene ſecaret, ſi propriè horũ eſſet agere, & non magis agi, quia nõ habent dominium ſui actus. & ideo ars nõ eſt neceſſaria ad bene uiuẽdũ ipſi artifici, ſed ſolum ad faciẽdum ipſum artificiatũ bonum, & ad conſeruãdum ipſum. Prudẽtia aũt eſt neceſſaria hoĩ ad bene viuẽdum, non ſolum ad hoc ꝙ fiat bonus.

An 4m dicendum, ꝙ dum hõ bonum operatur non ẽm propriã rationem, ſed motus ex cõſilio alterius, nondum eſt omnino perfecta operatio ipſius quantum ad rationem dirigentem, & quãtum ad appetitum mouentem. vnde ſi bonum operetur, non tamen ſimpliciter bene, quod eſt bene uiuere.

An 3m dicendum, ꝙ verum intellectus practici aliter accipitur, q̃ verum intellectus ſpeculatiui, vt dicitur in 6. Ethic.° nam verum intellectus ſpeculatiui accipitur p cõformitatem intellectus ad rẽ. Et qa intellectus nõ põt infallibiliter cõformari rebus in cõtingẽtibus, ſed ſolum in neceſſarijs: ideo nullus habitus ſpeculatiuus cõtingentium eſt intellectualis virtus, ſed ſolum eſt circa neceſſaria. Verum autem intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum, quæ quidem conformitas in neceſſarijs locum non habet, quæ uoluntate humana non fiunt: ſed ſolum in cõtingentibus quæ poſſunt a nobis fieri, ſiue ſint agibilia interiora, ſiue factibilia exteriora, & ideo circa ſola cõtingentia ponitur virtus intellectus practici: circa factibilia quidẽ ars, circa agibilia uero prudentia.

ARTICVLVS VI.

Vtrũ eubulia, ſyneſis, & gnomen ſint uirtutes adiunctæ prudentiæ.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter adiungãtur prudẽtiæ eubulia, ſyneſis, & gnomen. Eubulia.n. eſt habit°, quo bene cõſiliamur, nt dicitur in 6. Ethic.° ſed bene conſiliari pertinet ad prudentiam, vt in codẽ lib. dicitur. ergo eubulia nõ eſt uirtus adiuncta prudentiæ, ſed magis eſt ipſa prudentia.

§2 Præt. Ad ſuperiorem pertinet de inferioribus iudicare. illa ergo nirtus nidetur ſuprema, cuius eſt actus iudicium: ſed ſyneſis eſt be- A ne iudicatiua. ergo ſyneſis non eſt uirtus adiuncta prudentiæ, ſed magis ipſa eſt principalis.

§3 Præt. Sicut diuerſa ſunt ea, de quibus eſt iudicandũ, ita ẽt diuerſa ſunt ea, de quibus eſt conſiliandum: ſed circa omnia conſiliabilia ponitur uirtus una. ſ. eubulia. ergo ad bene iudicãdum de agẽdis, non oportet ponere præter ſyneſim, aliam uirutem. ſ. gnomen.

¶4 Præt. Tullius ponit in ſua Rhetor.° B tres alias partes prudentiæ. ſ. memoriam præteritorum, intelligentiam præſentium, & prouidentiam futurorum. Macrobius etiã ponit ſuper ſomnium Scipionis,† quaſdam alias partes prudentiæ. ſ. cautionem, docilitatem, & alia huiuſmodi. non uidentur igitur ſolæ hmõi uirtutes prudentiæ adiungi.

SED CONTRA eſt authoritas Philoſophi in 6. Eth.° qui has tres uirtutes ponit prudentiæ adiũctas.

RESPON. Dicendum, quòd in C omnibus potentijs ordinatis illa eſt principalior, quæ ad principaliorem actum ordinatur. circa agibilia autem humana tres actus rationis inueniuntur, quorum primus eſt conſiliari: ſecundus iudicare: terti° eſt præcipere. Primi autem duo reſpondent actibus intellectus ſpeculatiui, qui ſunt inquirere, & iudicare. nam conſilium inquiſitio quædam eſt: ſed tertius actus eſt proprie practici intellectus, inquantum eſt operatiuus. D nõ enim ratio habet præcipere ea, quæ per hominem fieri non pñt. Manifeſtũ eſt autem, quòd in his quæ per hominem fiunt, principalis actus eſt præcipere, ad quẽ alij ordinantur: & ideo uirtuti, quæ eſt bene præceptiua. ſ. prudentiæ, tanquã principaliori adiunguntur tanquàm ſecundariæ eubulia, quæ eſt bene conſiliatiua, & ſyneſis, & gnome, quæ ſunt partes iudicatiuę, de quarũ diſtinctione dicetur.°

E AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prudentia eſt bene conſiliatiua, non quaſi bene conſiliari ſit immediate actus eius: ſed quia hunc actum perficit mediante uirtute ſibi ſubiecta, quæ eſt eubulia.

An 2m dicendum, quòd iudiciũ in agendis, ad aliquid ulterius ordinatur. cõtingit.n. aliquem bene iudicare de aliquo agendo, & tamen non rectè exequi: ſed ultimum complementum eſt, quãdo ratio iã bene præcipit de agendis.

An 3m dicendum, ꝙ iudicium de unaquaq; re fit p propria principia eius: inquiſitio autem non-

diſtin. 36. intellectum practicum in ſola cognitione rectificans, adeo vt prudentiam in ſola ratione abſque appetitus bonitate ponas, non poteſt huic difficultati ſatisfacere. Putat autem ipſe, ꝙ ſicut in ſpeculatiuis principia ex terminis, & concluſio ex recto ſyllogiſmo ſcitur neceſſario, ita in practicis, & ſic perficitur ratio practica, & illud ſexti Ethic. quòd verum intellectus practici eſt conſeſſe ſe habere appetitui rectu, gloſat. quòd appetitui recto non præcedenti, ſed apto nato ſequi: ita quòd intellectus practicus tunc ſit verus, quãdo talis eſt quòd recta electio eſt nata ſibi eſſe cõformis: vel in idem redit, quando eſt cõformatiuus (Ca. 2. to. 5.) rectę electionis ſibi, ſiue ſequatur, ſiue nõ, recta electio. Sed quãtus ſi. hic error, manifeſte patet ex allata difficultate. Nam quãtumcunq; intellectus noſter diſcurrat, nunquam ad hoc peruenire poteſt, vt de particularibus cõtingentibus habitum per ſe verũ ſemper acquirat: quoniam cum ab eo quod res eſt, vel nõ eſt, oratio ſit vera vel falſa, & contingentia aliter, & aliter ſe habeant, impoſſibile eſt, ꝙ intellectus noſtri cognitio conformetur infallibiliter contingẽtibus. aut ergo non eſt virtus prudentia illa Scotica, quia virt° intellectualis, vt patet 6. Ethicorum, non eſt niſi verorum. aut ſi eſt virtus, non eſt circa cõtingentia, & ſic non eſt prudentia, ſed ſcientia moralis. Et ſicut errauit in hoc, ita etiam errauit in gloſa illa & in conſequentibus, de quibus infra erit ſermo. Tu autem ſectator Ariſto. & diui Thomæ, cui datum eſt videre, quòd prædicta duo, ſi referantur ad perfectionem cognitionis, incompoſſibilia ſunt, inſpicias literam in hac reſpõſione, & inuenies ꝙ diuinũ authoris ingenium, vidẽs dixit, quòd propter hanc rationẽ. ſ. huius incõpoſſibilitatis, nulla virtus intellectualis ponitur in intellectu ſpeculatiuo, cuius perfectio conſiſtit in cognoſcere circa cõtingentia. vnde vt hæc duo coeant, neceſſe eſt ad intellectũ digredi eius perfectio, ac per hoc veritas nõ conſiſtat in cognoſcere, ſed in alio actu, qui perfectus veruſque infallibiliter circa contingentia eſſe poſſit. talis eſt autem intellectus practic° ut ſic: quoniam cuius perfectio ac veritas in actu dirigendi conſiſtit, quæ directio infallibiliter eſt vera circa cõtingentia, ſi conſona ſit appetitui recto præcedẽti: & ſic author virtutẽ intellectualem ſemper veram reſpectu contingentiũ ſaluauit, non inquantum cognitorum, ſed inquantum attingibiliũ ab humano opere propter conformitatem ad appetitum rectũ. Propterea eſto cautus non ſolũ Nouitie, ſed vir docte, ne cũ de iſtis diſputas, in intellectu ſolo ſiſtas. ſæpe enim intellectui, ut cognoſcenti, tantum deerit certa veritas præmiſſæ particularis, quoniam non eſt cognuſcibilis certitudinaliter, vt patet.

1. q. 2. 2. ar. 2. ad 1. Et 2. 2. q. 49. cor. ſi. & q. 51. p 10. & q. 52. ar. 2. cpr. & 3 d. 33. q. 3. ar. 1. q. 3. & 4. Et vir. q. 2. art. 12. ad 26. & q. 5. arti. 1. cor.

εὐβουλία σύνεσις γνώμη

°Li. 6. Eth. cap. 9.

Li. 2. de inuẽtione in fol. 4. ante finem lib.

Li. 1. in fol. 2. ante mediũ. cap. 8.

C. 9. 10. & 11. tom. 5

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæſeptimæ Articulum ſextum.*

IN artic. 6. in reſponſione ad tertium memẽto Nouitie, quòd tam dialectica, quàm demonſtratiua docens eſt vna: ſed in vſu eſt differentia, quam ponit litera, quia dialectica ẽs utens eſt una, demonſtratiua uero multiplex, ideſt, principia rationũ demonſtratiuarum diuerſificantur iuxta diuerſitatem rerum ſcibilium, quia ſunt propria illis: principia uero rationum probabilium non diuerſificantur iuxta diuerſitas

d 3. argu. Aius ar.

uerſitatem rerum, quia ſunt cōmunia: hoc enim eſt dialecticam utentem eſſe unam demonſtratiuam multiplicem. Diuerſitas olq; vel identitas principiorum ſuorum infert earùm diuerſitatem.

dum eſt per ꝓpria principia, quia his habitus non eſſet opus inquiſitione, ſed jam res eſſet inuenta: & ideo vna ſola virtus ordinatur ad bene conſiliandum, duæ autē virtutes ad bene iudicādum, quia diſtinctio non eſt in cōibus principijs, ſed in proprijs. vnde & in ſpeculatiuis vna eſt dialectica inquiſitiua de omnibus: ſcientiæ autem demonſtratiuæ, quę ſunt iudicatiuæ, ſunt diuerſæ de diuerſis. Diſtinguuntur autem ſyneſis & gnomin ſecūdum diuerſas regulas, quibus iudicatur. Nam ſyneſis eſt iudicatiua de agendis ſecundum cōmunem legem: gnomin autem G ſecundum ipſam rationem naturalem in his, in quibus deficit lex cōmunis, ſicut plenius infra patebit.*

2. 2. q. 51. art. 4.

Ad 4m dicendū, ꝙ memoria, intelligentia, & prouidentia, ſimiliter etiā cautio & docilitas, & alia huiuſmodi non ſunt virtutes diuerſæ a prudentia: ſed quodammodo cōparantur ad ipſam, ſicut partes integrales, inquantum omnia iſta requiruntur ad perfectionem prudentiæ. ſunt etiam & quædā partes ſubiectiuæ, ſeu ſpecies prudentiæ, ſicur œconomica regnatiua, & huiuſmodi: ſed prædicta tria ſunt quaſi partes potentiales prudentiæ: quia ordinantur ſicut ſecundarium ad principale, & de his infra dicetur.*

2.2. q. 51.

QVAESTIO LVIII.

De diſtinctione uirtutum moralium ab intellectualibus, in quinque articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de uirtutibus moralibus.

Et primo de diſtinctione earum a uirtutibus intellectualibus. Secundo, de diſtinctione earum ab inuicem ſecundum propriam materiā. Tertio, de diſtinctione principaliū, uel cardinalium ab alijs.

Super Quæſtionis quinquageſimæoctauæ Articulum primum & ſecundum.

IN art. 1. & 2. tituli in q. 58. aduerte, quòd quia formalis eſt doctrina authoris: ideo licet concluſum ſit, quòd non omnis uirtus eſt moralis, ſpecialiter quæſitum eſt an moralis ſit intellectualis. decet enim doctrinam paulatim ſingula explicare, quis ois uirtus humana aō moralis ſit intellectualis.

Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum omnis uirtus ſit uirtus moralis.

¶ Secundo, Vtrum uirtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.

¶ Tertio, Vtrum ſufficienter diuidatur uirtus per intellectualem & moralem.

¶ Quarto, Vtrum moralis uirtus poſſit eſſe ſine intellectuali.

¶ Quinto, Vtrū econuerſo, intellectualis uirtus poſſit eſſe ſine morali.

Articvlvs primvs.

Vtrum omnis uirtus ſit moralis.

Infra q. 68. art. 8. co. Et 3. diſ. 23. q. 1. arti. 4. q. 2. co.

AD primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ omnis uirtus ſit moralis. Virtus. n. moralis dicitur a more, ideſt conſuetudine: ſed omniū uirtutum actus cōſueſcere poſſumus. ergo omnis uirtus eſt moralis.

Cap. 6. poſt med.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2 Eth.* ꝙ uirtus moralis, eſt habitus electiuus in medietate rationis conſiſtens: ſed omnis uirtus vr eſſe habitus electiuus, quia actus cuiuſlibet uirtutis poſſumus ex electione facere. omnis ēt uirtus aliqualiter in mediu rationis con- F ſiſtit, ut infra patebit.† ergo omnis uirtus eſt moralis. †q. 64. art. 3. 4.

¶ 3 Præt. Tullius dicit in ſua Rhet.* quod uirtus eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus: ſed cum omnis uirtus humana ordinetur ad bonum hominis, oportet quòd ſit conſentanea rationi, cum bonum hominis ſit ſecundum rationem eſſe, ut Diony. dicit. ergo omnis uirtus eſt moralis.

*li. 2. de inuentione in fol. 4. ante lib. finem

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 1. Ethicor.* Dicentes de moribus non dicimus, quoniam ſapiens uel intelligens, ſed quoniam mitis uel ſobrius: ſic igitur ſapientia & intellectus non ſunt morales: quę tamen ſunt uirtutes, ſicut ſupra dictum eſt.† non ergo omnis uirtus eſt moralis.

In fine lib. tom. 5.

q. præcedē. art. 2.

Respon. Dicendum, ꝙ ad huiuſmodi euidentiā conſiderare oportet quid ſit mos: ſic. n. ſcire poterimus quid ſit moralis uirtus. Mos autem duo ſignificat: quandoque enim ſignificat conſuetudinem, ſicut dicitur Act. 15. Niſi circuncidamini ſecundū morem Moyſi, non poteritis ſalui fieri. Quandoque uero ſignificat inclinationem quandam naturalem, uel quaſi naturalem ad aliquid agendum: unde & etiam brutorum animalium dicuntur aliqui mores. unde dicitur 2. Mach. 11. quòd leonum more irruentes in hoſtes proſtrauerunt eos, & ſic accipitur mos in Pſal. 67. ubi dicitur. Qui habitare facit unius moris in domo. Et hæ quidem duæ ſignificationes in nullo diſtin- H guuntur apud Latinos quantum ad uocem: in Græco autem diſtinguuntur. nam ethos, quod apud nos morem ſignificat, quandoque habet primam longam, & ſcribitur per η Græcam literam: quandoque habet primam correptam, & ſcribitur per ε. Dicitur autem uirtus moralis a more, ſecundum quod mos ſignificat quandam inclinationem naturalem, uel quaſi naturalē ad aliquid agendum, & huic ſignificationi moris, propinqua eſt alia ſignificatio, quæ ſignificat conſuetudinem: nam conſuetudo quodam modo uertitur in naturam, & facit inclinationem ſimilem naturali. Manifeſtum eſt autem quòd inclinatio ad actum proprie conuenit appetitiuæ uirtuti, cuius eſt mouere omnes potentias ad agendum, ut ex ſupradictis pa- I tet.* & ideo non omnis uirtus dicitur moralis, ſed ſolum illa, quæ eſt in ui appetitiua.

q. 9. art. 1.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ obiectio illa procedit de more ſm quod ſignificat conſuetudinem.

Ad 2m dicendū, ꝙ omnis actus uirtutis poteſt ex electione agi: ſed electionē rectā agit ſola uirtus quæ eſt in appetitiua parte animæ. Dictum eſt. n. ſupra,* ꝙ eligere eſt actus appetitiuæ partis. unde habitus electiuus, qui. ſ. eſt electionis principium, eſt ſolum ille qui perficit uim appetitiuam, quāuis etiam aliorum habituum actus ſub electione cadere poſſint.

q. 13. art. 1.

Ad 3m dicendum, quòd natura eſt principium motus, ſicut dicitur in 2. Phyſic. *Mouere autem ad K agēdum, proprium eſt appetitiuæ partis: & ideo aſſimilari naturæ in conſentiendo rationi, eſt proprium uirtutum, quæ ſunt in ui appetitiua.

Tex. 3. co. 2.

Articvlvs 2s.

Vtrum uirtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.

Infra q. 62. art. 2. Et 3. diſt. 23. q. 1. ar. 4. q. 3. ad 4. Et oct. q. 14. art. 3. ad 9. Et ueri. q. 1. arti. 12. cor. Et 1. Eth. fin. & li. 19. c. 1. paulo poſt princip. & li. 4. cap. 21 & lib. 15. c. 3. tom. 5.

AD ſecvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ uirtus moralis ab intellectuali non diſtinguatur. Dicit enim Aug in lib. de ciui. Dei,* quòd uirtus eſt ars recte ui-

Super Quæſtionis quinquageſimæoctauæ Articulum ſecundum.

IN arti. 2. eiuſdem 58. q. aduerte, ꝙ ylli una uerba in corpore articuli, ſcilicet hab. tu's moralis habet r. ti. nem uirtu us hun ian'z, inquantum

tum rationi conformatur, non intelligũtur de conformitate ſuperadditæ relationis, ſed de conformitate eſſentiali. iam enim ſuperius dictũ eſt, quòd uirtus moralis eſt eſſentialiter habitus cõformis rationi, & nõ fit idem habitus de non uirtute uirtus p ſuperadditam relationem ad rationem rectam, & hæc expoſitio ſufficiat pro omnibus ſimilib⁹ verbis authoris tam hic, ꝗ alibi.

¶ In eodem 2. artic. relinquitur difficultas illa in proprio loco diſputanda. An poſſit homo contra actuale iudiciũ operari: ſat enim eſt propoſito de habitibus loqui, & neceſſitatẽ habitus in appetitu etiam oſtendere, ut in litera fit.

uendi: ſed ars eſt uirtus intellectualis. ergo uirtus moralis ab intellectuali noo differt.

¶ 2 Præt. Plerique in diffinitione virtutum moralium ponunt ſcientiam, ſicut quidã diffiniunt, quòd perſeuerantia eſt ſcientia, vel habitus eorum quibus eſt immanendum, vel nõ immaoendum, & ſanctitas eſt ſcientia faciens fideles & ſeruãtes quę ad Deum iuſta: ſcientia aũt eſt virtus intellectualis. ergo virtus moralis non debet diſtingui ab intellectuali.

Ca. 6. a medio, tom. 5.

¶ 3 Præt. Augu. dicit in 1. Soliloquiorum, * quòd uirtus eſt recta & perfecta ratio: ſed hoc pertinet ad virtutem intellectualẽ, vt patet in 6. Eth. † ergo virtus moralis nõ eſt diſtincta ab intellectuali.

† Cap. vltimo.

¶ 4 Præt. Nihil diſtinguitur ab eo quod in ei⁹ diffinitione ponitur: ſed virt⁹ intellectualis ponitur in diffinitione virtutis moralis. dicit enim Phil. in 2. Eth. * quòd uirtus moralis eſt habitus electiuus exiſtens in medietate determinata ratione, prout ſapiẽs determinabit: huiuſmodi autem recta ratio determinans medium virtutis moralis pertinet ad virtutem intellectualem, vt dicitur in 6. Ethic. * ergo virtus moralis non diſtinguitur ab intellectuali.

Ca. 6. a medio, tom. 5.

Cap. vltimo.

Sed contra eſt, quod dicitur in 1. Eth. † Determinatur virtus ſecundum differẽtiam hanc. Dicimus enim, harũ has quidẽ intellectuales, has vero morales.

† Cap. vltimo in fine, tom. 5.

Respon. Dicendum, quòd omnium humanorum operum principium primum ratio eſt, & quęcunque alia principia humanorum operũ inueniantur, quodammodo rationi obediunt, diuerſimode tameo. Nã quædam rationi obediunt omnino ad nutum abſque omni contradictiooe: ſicut corporis membra, ſi fuerint in ſua natura conſiſtentia. ſtatim enim ad imperium rationis manus, aut pes mouetur ad opus. D Vnde Philoſoph. dicit in 1. Polit. * quòd anima regit corpus deſpotico principatu, ideſt, ſicut dominus ſeruum, qui ius contradicendi non habet. Poſuerunt igitur quidam, quòd omnia principia actiua, quæ ſunt in homine, hoc modo ſe habent ad rationem: quod quidem ſi verum eſſet, ſufficeret quòd ratio eſſet perfecta ad bene agendum. vnde cum virtus ſit habitus, quo perficimur ad bene agendum, ſequeretur quòd in ſola ratione eſſet, & ſic nulla virtus eſſet niſi intellectualis. Et hæc fuit opinio Socratis, qui dixit omnes virtutes eſſe prudentias, ut dicitur in 6. Ethic. * vnde ponebat, ꝙ homo ſcientia in eo exiſtente peccare nõ E poterat, ſed quicunq; peccabat, peccabat ꝓp ignorantiam. Hoc autem procedit ex ſuppoſitione falſi. pars enim appetitiua obedit rationi non omnino ad nutũ, ſed cum aliqua contradictione. vnde Philoſophus dicit in 1. Polit. * ꝙ ratio imperat appetitiuæ principatu politico, quo. ſ. aliquis præeſt liberis, qui habẽt ius in aliquo contradicendi: vnde Aug. dicit ſuper Pſal. † ꝙ interdũ præcedit intellectus, & ſequitur tardus, aut nullus affectus, intantum ꝙ quãdoq; paſſionibus, vel habitibus appetitiuæ partis hoc agitur, vt vſus rationis in particulari impediatur: & ſecundum hoc aliqualiter verum eſt, quod Socrates dixit, * ꝙ ſcientia

Cap. 3. post medium, tomo 5.

Cap. vlt. tomo 5.

Cap. 3. poſt medium, tomo 5.

† Pſal. 118. ſuper illud, Concupiuit anima mea, circa finem concionis 8. in diu pſ. to. 8

Lib. 6. Eth. to. 5.

A præſente non peccatur: ſi tamen hæc extendatur vſq; ad vſum rationis in particulari eligibili. Sic igitur ad hoc quòd homo bene agat, requiritur quòd non ſolũ ratio ſit bene diſpoſita per habitum virtutis intellectualis, ſed etiam quòd vis appetitiua ſit bene diſpoſita per habitũ virtutis moralis. Sicut igitur appetitus diſtinguitur a ratione, ita virtus moralis diſtinguitur ab intellectuali. vnde ſicut appetitus eſt principium humani actus ſecundum hoc, quòd participat aliqualiter rationem, ita habitus moralis habet rationẽ virtutis humanæ: inquantum rationi conformatur.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. cõiter accipit B artem pro qualibet recta rõne, & ſic ſub arte includitur etiam prudentia, quę ita eſt recta ratio agibiliũ, ſicut ars eſt recta ratio factibilium: & ſecundum hoc quod dicit, quòd virtus eſt ars recte viuẽdi, eſſentialiter conuenit prudentiæ, participatiue autem alijs uirtutibus, prout ſecundum prudentiam diriguntur.

Ad 2m dicendum, quòd tales diffinitiones a quibuſcunq; inueniãtur datæ, proceſſerunt ex opinione Socratica, & ſunt exponendæ eo modo quo de arte * prædictum eſt. et ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

* In ſolut. ad 1. argu. præced.

Ad 4m dicendum, ꝙ recta ratio quæ eſt ſecundum prudentiam, ponitur in diffinitione virtutis moralis, non tanquã pars eſſentiæ eius, ſed ſicut quiddam participatum in omnibus virtutibus moralibus, inquantum C prudentia dirigit omnes virtutes morales.

Articvlvs III.

Vtrum ſufficienter uirtus diuidatur per moralem & intellectualem.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus humana non ſufficienter diuidatur per virtutem moralem & intellectualem. Prudentia enim videtur eſſe aliquid mediũ inter virtutem moralem & intellectualem: connumerat̃ D enim in virtutibus intellectualibus in 6. Ethic. * & etiam ab omnibus communiter cõnumeratur inter quatuor virtutes cardinales, quæ ſunt morales, ut infra patebit. † non ergo ſufficienter diuiditur virtus per intellectualẽ & moralem, ſicut per immediata.

¶ 2 Præt. Continentia & perſeuerantia, & etiam patiẽtia, non computant̃ inter virtutes intellectuales, nec etiam ſunt uirtutes morales, quia non tenent mediũ in paſ- E ſionibus, ſed abundant in eis paſſiones. nõ ergo ſufficienter diuidit̃ virtus p intellectuales & morales.

¶ 3 Præt. Fides, ſpes, & charitas, quędam virtutes ſunt, non tamen ſunt virtutes intellectuales. hæ. n. ſolum ſunt quinque. ſ. ſcientia, & ſapientia, intellectus, prudentia, & ars, vt dictum eſt, * nec etiã ſunt virtutes morales, quia non ſunt circa paſſiones, circa quas maxime eſt moralis uirtus. ergo uirtus non ſufficienter diuiditur per in-

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæoctaua Articulum tertium.*

In arti. 3. eiuſdem quæſt. 58. in reſpõſione ad ſecundũ nota Thomiſta, ne fallaris, ſumẽs hoc, ꝙ continentia ſit ſubiectiue in ratione, propter illa verba. Deficit tamen a ratione uirtutis, quia uirtus intellectualis &c. Poſſunt enim dupliciter intelligi: primo, vt prima facie videtur, vt reddant rationem, quare continentia non eſt virtus, quia non eſt virtus intellectualis, quia &c. Et hic ſenſus licet forte a pluribus ſit acceptus, falſus tamen, & contrarius huic literę & authori eſt, vt patebit. Alio ergo modo poſſunt intelligi vt reddant rationem, quare continentia non eſt uirtus, quia in cõtinente nõ datur uirtus intellectualis faciens rationem bene ſe habere, circa materiam continentiæ. quod probatur: quia in eo non eſt rectus appetitus finis, quẽ præexigit ratio recta habituata uirtute: quaſi diceret, continentia deficit a ratione uirtutis, quia ſine pona-

Cap. 3. & 5 tom. 5.

† quæſt. 61.

q. 57. art. 2. & 3.

ponatur quòd ſit uir tus in appetitu, ſiue in rõne, exigit hoc, quòd in ratione con tinentis ponatur vir tus intellectualis cir ca materiam conti nentiæ, non curan do verum illa virtus intellectualis eſſet continentia, vel nõ. Et quòd hoc exiga tur, litera ſuppoit tanquam communi ter confeſſum, & in ferius probandum: ſed in continente nõ eſt talis virtus intel lectualis. probatur, quia in eo non eſt re ctus appetitus finis, qui eſt principiũ in tellectualis uirtutis. & ſic author dicens cõtinentiã eſſe in ra tionali parte animæ comprehendente in ſe rationẽ & volun tatem, quia appeti tus eſt rationalis, & indiſtinctè relinquẽs cuius ſit, diffinitur hoc in ſecũda ſecun dæ, in loco proprio duas rationes reddi dit, quare continen tia nõ eſt virtus, Pri mam, quæ nunc di cta eſt, excludentem ipſam a numero etiã intellectualium uir tutum ex parte ſupe rioris partis animæ. Secundam autem ex parte inferioris par tis, ſcilicet appetitus ſenſitiui, cuius actus ſunt materia conti nentię, quæ ſuperius diſcuſſa ẽ in ſuo vni uerſali, quòd ſcilicet habitus proprius ali cuius operis non eſt virtus, ſi non ſit in cõſummatiua poten tia operis, vt contin git continentiæ, quæ eſt in appetitu ratio nali, & opus cõſom matur ab appetitu ſenſitiuo.

Cap. 1. to.

Text. 48. & ſeqn. tom. 2.

q. 57. art. 4.

D. 389.

tellectuales & morales.

F

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 1. Eth. duplicem eſſe virtutem, hanc quidem intellectualem, illam autem moralem.

RESPON. Dicendum, quòd virtus humana eſt quidã habitus perficiens hominem ad bene operandum: principium autem humanorum actuum in homine non eſt niſi duplex, ſcilicet intellectus, ſiue ratio & appetitus: hæc enim ſunt duo mouentia in homine, vt dicitur in 3. de anima. Vnde omnis virtus humana oportet quòd ſit perfectiua alicuius iſtorum principiorum. Si quidem igitur ſit perfectiua intellect' ſpeculatiui, vel practici ad bonum hominis actum, erit virtus intellectualis: ſi autem ſit pfectiua appetitiuæ partis, erit virtus moralis. vnde relinquitur ꝙ omnis virtus humana vel eſt intellectualis, vel moralis.

G

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ prudentia ſecundum eſſentiam ſuam eſt intellectualis virtus: ſed ſecundum materiã, conuenit cum virtutibus moralibus. eſt enim recta ratio agibilium, vt ſupra dictũ eſt, & ſecundum hoc, virtutibus moralibus connumeratur.

H

AD 2m dicendum, quòd continentia & perſeuerantia non ſunt pfectiones appetitiuæ virtutis ſenſitiuæ: quod ex hoc patet, quòd in continente & perſeuerante ſuperabundant inordinatæ paſſiones, quod non eſſet, ſi appetitus ſenſitiuus eſſet perfectus aliquo habitu conformante ipſum rationi. Eſt autem continentia, ſeu perſeuerantia perfectio rationalis partis, quæ ſe tenet contra paſſiones ne deducatur, deficit tamen a ratione uirtutis: quia uirtus intellectiua quę facit rationem ſe bene habere circa moralia, præſupponit appetitũ rectum finis, vt recte ſe habeat circa principia, ideſt fines, ex quibus ratiocinatur, quòd continenti & perſeueranti deeſt. Neq; etiã poteſt eſſe perfecta operatio, quæ a duabus potentijs procedit, niſi vtraq; potẽtia perficiatur per debitum habitum: ſicut non ſequitur perfecta actio alicuius agentis per inſtrumentum, ſi inſtrumentum non ſit bene diſpoſitum, quantumcunque principale agens ſit perfectũ. Vnde ſi appetitus ſenſitiuus quem mouet rationalis pars, non ſit perfectus, quantũcunque rationalis pars ſit perfecta, actio conſequens nõ erit perfecta: vnde nec principiũ actionis erit virtus, & propter hoc cõtinentia a delectationibus, & perſeuerantia a triſtitiis nõ ſunt virtutes, ſed aliquid minus virtute, vt Philoſophus dicit in 7. Ethic.

Cap. 1. to. 5

AD 3m dicendum, quòd fides, ſpes, & charitas ſunt ſupra virtutes humanas: ſunt enim virtutes hominis prout eſt factus particeps diuinæ gratiæ.

F

ARTICVLVS IIII.

Vtrum moralis uirtus poſſit eſſe ſine intellectuali.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ uirtus moralis poſſit eſſe ſine intellectuali. Virtus. n. moralis, ut dicit Tulli', eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus: ſed natura, etſi conſentiat alicui ſuperiori rõni mouenti, non tñ oportet ꝙ illa ratio naturæ cõiungatur in eodẽ, ſicut patet in rebus naturalibus rõne carentibus. ergo poteſt eſſe in hoĩe uirtus moralis in modum naturæ inclinans ad conſentiendum rationi, quãuis illius hominis rõ non ſit perfecta per uirtutem intellectualem.

G

¶ 2 Præt. Per uirtutem intellectualem hõ cõſequitur rationis uſum perfectum: ſed quandoque contingit quòd aliqui in quibus non multum uiget uſus rationis, ſunt uirtuoſi & Deo accepti. ergo uidetur, quòd uirtus moralis poſſit eſſe ſine uirtute intellectuali.

H

¶ 3 Præt. Virtus moralis facit inclinationem ad bene operãdum: ſed quidã habent naturalem inclinationem ad bene operãdũ, ẽt abſq; rationis iudicio. ergo uirtutes morales pñt eſſe ſine intellectuali.

SED CONTRA eſt, quod Greg. dicit in 22. Moral. ꝙ cæteræ uirtutes, niſi ea quæ appetunt, prudenter agãt, uirtutes eſſe nequaquàm poſſunt: ſed prudentia eſt uirtus intellectualis, ut ſupra dictum eſt. ergo uirtutes morales non poſſunt eſſe ſine intellectualibus.

I

RESPON. Dicendum, quòd uirtus moralis poteſt quidem eſſe ſine quibuſdã intellectualibus uirtutibus, ſicut ſine ſapientia, ſcientia, & arte, non aũt poteſt eſſe ſine intellectu, & prudentia. Sine prudentia quidem eſſe nõ poteſt moralis uirt', quia moralis uirtus eſt habitus electiuus, ideſt, faciẽs bonam electionem. Ad hoc autem ꝙ electio ſit bona, duo requiruntur. Primo, ut ſit debita intentio finis: & hoc fit per uirtutem moralem, quę uim appetitiuã inclinat ad bonũ conueniens rationi, qd eſt finis debitus. Scdo, ut homo recte accipiat ea, quæ ſunt ad finem: & hoc non põt eſſe, niſi per rationẽ recte conſiliantem, iudicãtem, & pręcipientem, quod pertinet ad prudẽtiam & ad uirtutes ſibi annexas, ut ſupra dictum eſt. Vnde uirtus moralis ſine prudentia eſſe nõ poteſt, & p conſequens nec ſine intellectu. per intellectum. n. cogno-

K

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæoctauæ Articulũ quartum & quintum.*

IN titulo articulorum 4. & 5. eiuſdẽ 58. quæſt. aduerte, quòd duplici ratione poſſunt hæ quæſtiones moueri. Primo rõne connexionis, & ſic ſpectarent ad tractatum de connexione uirtutũ inferius habendum in quæſtione ſexageſimaquinta. Secundo, ratione incluſionis, & ſic ſpectãt ad hũc tractatum de diſtinctione moralis & intellectualis uirtutis. Eſt enim ĩter eas nõ pura connexio, ſed incluſio unius in alia: & propterea ad modum diſtinctionis earũ, ſpectat hæc diſcuſſio prius, ita vt poſtmodum de earum connexione nõ relinquatur dubitationi locus.

Infra art. 5. cor.

†li. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem lib.

¶ In eiuſdem articulis, & præcipue in vltimo, diligentiſſime notato, uit docte terminos, ne contingat diſputare in æquiuoco, obſturos fieri & admirari vtrinque. Scito igitur, quòd prudentiæ nomine, quamuis vnum ſignificetur, duo intelliguntur. Cum enim, ſignificet rectam rationem agibiliũ, quidam intelligũt eam ſic infra limites intellectus, vt eam in intellectu abſolute credẽtes nihil aliud ſignificare dicant, niſi rectum dictamen agibilium, ita quòd prudentia nil aliud ſignificat niſi rationem recte monſtrantẽ in particolari agibili quid, quomodo, qualiter &c. eligendum ſit. & in horum nomero eſt Scot. in 3. ſent. diſt. 36. & hi errantes in principio moralium, quantum, poſtmodum deuient & abducant ſequaces facile patet. quidã autem, immo omnes recte ſentientes, ut Ariſt. diuus Tho. & ſequaces, prudentiæ nomine intelligunt rectam agibilium rationem appetitu recto particularis finis factam, & firmatam. Vbi duo ſunt declaranda: primo, quòd

Cap. 1. & libro 2. c. 33. a med.

q. 57. art. 4.

q. 57. art. 4.

ſcuntur principia naturaliter nota tã in ſpeculatiuis, quàm in operatiuis. unde ſicut recta rõ in ſpeculatiuis inquantum procedit ex principijs naturaliter cognitis præſupponit intellectum principiorum, ita etiam prudentia, quæ eſt recta ratio agibilium.

B AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ inclinatio naturę in rebus carẽtibus ratione eſt abſq; electione, & ideo talis inclinatio non requirit ex neceſſitate rationem: ſed inclinatio uirtutis moralis eſt cũ electione: & ideo ad ſuam perfectionem indiget, quòd ſit ratio perfecta per uirtutem intellectualem.

AD 2^m dicendum, ꝙ in uirtuoſo non oportet quòd uigeat uſus rationis quantum ad omnia, ſed ſolum quantũ ad ea quę ſunt agenda ſ'm uirtuté: & ſic uſus rationis uiget in omnibus uirtuoſis. unde etiam qui uidentur ſimplices, eo

A nio, quòd ita ſit: ſecundo, quomodo ſit. quòd enim prudentia eſſentialiter pendeat ab appetitu recto, probatur ex 6. Ethic. dupliciter: primo ex oppoſito eius: ſecundo ex proprio actu. Omnis igitur habitus in ratione ſolum, dummodo non ſit ingenitus ut habitus principiorũ, eſt obliuio, ut patet: prudentia non eſt obliuio, ut patet ibi. ergo prudentia nõ eſt habitus in ratione ſolum.

¶ Præterea, Delectatio & triſtitia, & ſimiliter malitia é corruptiua principii prudentię, ut patet in 6. Ethic. ſed hæc pertinent ad appetitum. ergo prudentia pendet ex appetitu. deinde probatur directe. Actus proprius prudentiæ eſt recte præcipere circa agibilia. ergo prudentia pendet ex appetitu recto. Antecedens quo ad omnes partes probatur primo, quòd præcipere ſit actus prudẽtiæ patet ex 6. Ethic. ubi dicitur, quòd prudentia eſt præceptiua. Secundo, quòd recte præcipere, quia aliter nõ eſſet uirtus præceptiua, niſi determinaret ad recte præcipiendum. Tertio, quòd proprius & præcipuus ipſius ſit actus, quia conuenit ei ut diſtinguitur a ſuis partibus, & eſt conſummatio cæterorum actuum. patet nanque in 6. Ethic. quòd Ariſt. primo prudentiam indiſtincte a ſuis partibus uenatus ponit ipſam eſſe cõſiliatiuam, &c. poſtmodum diſtinguens ipſam a ſuis partibus & diſtribuens ſinguliſ ſua officia, expreſſe dat eubuliæ recte conſiliari: gnomi autem & ſyneſi C recte iudicare: prudentiæ autem recte præcipere. hi enim actus omnes ſunt prudentis, & ſecundũ has partes ei conueniunt. Conſtat quoque, quòd de agendis non eſt conſummata ratio per conſilium & iudicium: ſed oportet præceptum rectum ſuperuenire, quando oportet & cæt. propter cuius defectum multos uidemus non operari prudenter, ut conſulto iudicent. præcipere ergo recte eſt proprius & præcipuus prudentię actus. Cõſequentia autem probatione non eget, quia ſicut præcipere non eſt intelligibile quin dependeat ab appetitu, præcipit .n. quilibet uolens: ita recte præcipere ſibiipſi in huiuſmodi moralibus, non eſt niſi a recto appetitu. Et hoc eſt abſque dubio tenendum: quomodo autem hoc ſit, manifeſtatur ex ipſo actu & principio. Cũ aliquis prudenter ſe habet ad ea quæ abſtinentiæ a cibo & potu ſunt, non idcirco prudenter ſe habet, quia recte diſcurrit circa quali- D tatem & quantitatem, & tempus ſumẽdi cibi aut potus &c. nec quia recte iudicat in ordine ad conditionem ſuam &c. ſed quia recte inuenta & iudicata ſibiipſi præcepto imponit. præcepto autem dico, non quo animus imperfecte imperat ſibi uelleitatem quandam, ſicut accidit tepidis in uia uirtutum, qui uellent quidem actus uirtutũ, ſed in ueritate non uolunt: ſed quo animus perfecte ſibi imperat, nõ quia uelle, ſed quia uult, ut Aug. diſputat in octauo Confeſſionum. Cum autem perfecte ſibiipſi imperat animus appetere, tantum, talem, tali hora, propter bonum rationis &c. cibum & potum, oportet quòd hoc actuale imperium ab actuali appetitu boni rationis in tali materia nunc, hic &c. procedat. Niſi enim uellet nũc, hic, hoc bonum &c. non perfecte præciperet. & quoniam ex ſimilibus actibus ſimiles habitus generantur, & ſicut actus ab actu, ita habitus ab habitu pendet: ſõ ex frequentatis huiuſmodi, actibus generatur habitus ſimilis .ſ. recte præceptiuus in huiuſmodi & dependens ab habitu rectum E reddente appetitum ad finem, ad quẽ prudens imperat, bonum .ſ. rationis in tali materia, hic, nunc, mihi &c. Rurſus cum multo conſilio & recto iudicio definierim tale bonum, puta temperantiæ uel manſuetudinis eſſe uolendum & faciendum, nõ propterea mihi imponendum, nunc hic, efficaciter uidebitur, niſi ſic .ſ. ſecundum appetitum diſpoſitus ſim. Experior enim quòd famelico, aut ſitibundo, aut irato aliud uidetur efficaciter proſequendum, q̃ non appetenti: & non appetens impero mihi abſtinentiam aut manſuetudinem, appetens autem proſecutionẽ. & hoc, quia qualis unuſquiſque eſt, talis et uidetur finis, quo ad proſecutionem quæ conſiſtit in præcepto, ut ex ſupradictis de ordine actuum uoluntatis patet. Vnde cum prudentia habituet me ad præcipiendum mihi ipſi conſona recto fini moralium actuum meorum, & qualis ſum ſecundum appetitum meum, talis mihi uidetur finis, conſequens eſt, quòd finis meus inquantum apparens mihi principium meæ prudẽtiæ, ex qualitate mei ſecundũ appetitum dependeat: & ſic prudentia non eſt in ratione abſolute, ſed in ordine ad appetitum, & eſſentialiter dependet ab appetitu, a quo pendet præceptum eius actus, & uariatur apparentia

A finis eius principium. Et nota quòd licet utraque uia ex parte .ſ. actus & ex parte principii prudentiæ habeatur dependẽtia eius ab appetitu: quia tamẽ prima uia dependentiam ab appetitu intellectiuo, a quo pendet imperium: ſecunda autem dependentiã ab appetitu ſimpliciter ſiue intellectiuo, ſiue ſenſitiuo, ut eſt perfectus naturaliter, oſtẽdit: ideo tam Ariſto. in 6. Eth. quàm author hic ſecunda uia uſus eſt ad declarandam dependentiam prudentiæ ab appetitu, & merito: quia dependentiam a uirtutibus moralib' tractant, quæ non in ſolo intellectiuo appetitu ſunt. Ego autẽ pauiulum forte digreſſus ſum, ut ſubuenirem imbecillitati non penetrantium naturas horum habituum, ne fallantur loquentes de tali uirtute intellectuali, in intellectu tantum ſiſtendo.

¶ Circa concluſiones eorundem ultimorum artic. eiuſdem q. 58. aduerte, quòd incluſio uirtutis intellectualis, puta prudentiæ in morali, manifeſta ualde eſt ex diffinitione uirtutis 2. Ethi. Et quamuis neminem uideatur habere contradictorem, habet tamen difficultatem: quoniã, ut dictum eſt ex 6. Ethic. & hic, uirtutis moralis eſt tendere in finem principium prudentiæ: principium autẽ non dependet a principiato, nec prius a poſteriori. uirtus igitur moralis non pendet a uirtute intellectuali, quæ eſt prudentia.

C Incluſio autẽ uirtutis moralis in intellectuali, prudentia .ſ. & habet Scot. loco allegato oppoſitum, quia prius non dependet a poſteriori: prudentia autem eſt prior, tum quia eſt dictamen rectũ, ut dictũ fuit: tum quia dictat de fine particulari, & his quæ ſunt ad finem: tum quia non eſt aſſignari actum quo generantur iſtæ uirtutes .ſ. moralis, & ſua prudentia, quia nec intellectus, nec uoluntatis. & habet difficultatem propter hoc, quòd medium uirtutis morali præſtituitur a prudentia, ut patet ex diffinitione uirtutis moralis & experientia: medium autẽ eſt finis uirtutis moralis. uirtus ergo moralis non principiat prudentiam: ſed econuerſo prudentia dat ei finem principium in moralibus.

¶ Ad euidentiam horum eſſent multa dicenda, quorum quædã ad quæſt. 76. artic. 3. ad tertium ſpectant, quædam ad quæſt. 47. a. 2. Vnde cum intendam in propriis locis ſingula diſcutere, pro nunc ſupponendo doctrinam authoris declarandam inferius, ſci- D to quòd ſicut in intellectu ſpeculatiuo ſunt duo habitus, ſcilicet intellectus & ſcientia, & ſcientia utens propoſitionibus pertinentibus ad intellectum demonſtrat ex euidentia illarum propoſitionum & diſcurſu ſyllogiſtico: ita eſt in intellectu practico etiam in materia agibilium, ſi in puro intellectu ſtatur. Ex ſynderefi enim, qui eſt habitus principiorum in intellectu practico reſpectu agibilium, & recta ratione, infra limites intellectus ſyllogizando, concluditur uerum: ſed quoniam iudicium tale non niſi de uniuerſalibus haberi poſſet, ſingularia enim uariabilia & incerta ſunt, iudiciumque infallibile non ſuſcipiunt, & prudentia circa ſingula ſemper recta eſt ratio, alioquin uirtus nõ eſſet: ideo intellectus practicus circa agibilia, licet habere poſſit ſciam moralẽ infra limites intellectus conſiſtens, tñ nunq̃ habebit rectã rationẽ agibilium particularium hic, nunc &c. quod eſt habere prudentiam, niſi in ordine ad appetitum, ut ſuperius dictũ fuit. Eſt autem ordo talis in huiuſmodi agibilibus, Primo eſt ſynde- E reſis in intellectu dictans, & præſtituens uirtuti morali ſuũ obiectum, quod eſt finis: propoſitiones enim quæ ſunt principia in agibilibus ex fine, qui habet rationem principii in operabilibus conſiciuntur: et ſic uirtus moralis, ad quam ſpectat tendere in finem præcognitum, ad finem præſtitutum ſibi a ſynderefi tendit actu, qui uocatur uelle uel intentio in uoluntate, & in appetitu ſenſitiuo appetitus per modũ intentionis. Tertio loco uenit prudentia habens ſe ad ſynderefin, ſicut ſcientia ad intellectum in ſpeculatiuis: prudentia autem cum ſit recta ratio, cuius eſt diſcurrere, utitur duabus præmiſſis, quæ ſunt principia concluſionis. Prima præmiſſa eſt propoſitio ſpectans ad ſynderefin, uerbi gratia. Bonum rationis tam in paſſionibus, quàm operationibus eſt proſequendum. Secunda uero præmiſſa eſt particulariſſima, ſcilicet. Bonum rationis, nunc, hic, ſaluatur in tali, tãta &c. audacia, uel ira. Et tunc ſequitur concluſio præceptiua non in actu ſignato, ideſt, ergo hoc eſt mihi non præcipiendum, eligendum, proſequendum: ſed in actu exercito, ideſt, ergo actualiter ſum in exercitio iudicii, præcepti, electionis, proſecutionis. hoc enim eſt quod multos decipit in hac materia, quoniam propoſitiones iſtæ tam ſynde-

ſyndereſis, quàm prudentiæ in actu ſignato diſputantur. Et tamen oportet intueri naturam & uim earum in actu exercito. F A prima autem præmiſſa ad ſecundā nō eſt ordo immediatus in iſtu, ſicut eſt in ſpeculatiuis: ſed a propoſitione, quæ eſt prima præmiſſa, prouenit in appetitu motus eius rectus in finem: & ſic ab appetitu & præmiſſa illa prouenit veritas ſecūdæ præmiſſæ, quæ eſt particulariſſima: quoniam ex diſpoſitione mea ſecundum appetitum prouenit, quòd mihi cōſonet talis finis in particulari, puta, tale bonū, nūc, hic &c. Et de hac præmiſſa intelligitur illud tertii Ethicorū. Qualis vnuſquiſq; eſt, talis finis ei vr. & ſequit conclusio conformis minori propoſitioni, ſ. conſiſtens in actu intellectus ab appetitu, ſcilicet iudicium de his quæ ſunt ad finem, puta tāta ira, nunc præcipiens illam, & deinde actus appetitus in ordine ad intellectum, ſ. electio. In hoc autē ordine ſi quis inſpiciat, & unicuiq; propria tantum tribuere uelit, dicet ꝙ quia prudentia attēditur ſecundum ſuum proprium & præcipuū actum, qui eſt recte præcipere, & ipſe eſt principiū rectæ electionis: ideo uirtus moralis, cui attribuit electio pro ꝓprio actu, ut patet ex ſua diffinitione, pendet neceſſario ex prudentia. & rurſus, quia ipſum recte præcipere pendet ab appetitu recto uerificante minorem propoſitionē, quæ eſt præceptiuæ concluſionis principium proximū, cōſequens eſt ꝙ prudentia pendeat ab appetitu recto.

Cap. vlt. parum a medio, tom. 5.

¶ Ad prælibandum autem, quomodo circa obiecta ueritas ſe habeat, inſpicito in eodem ordine, & aduerte ꝙ tam uirtus moralis, quàm prudentia plures actus habet. Virtus enim moralis habet primo actum intētionis, ſeu ſimplicis appetitus reſpectu ſui obiecti, quod eſt finis. ſ. bonum rationis, quod eſt principium prudentiæ: habet deinde actum electionis circa materiam conſonam fini. ſ. paſſiones, uel operationes tātas, tales &c. & ratione primi actus præcedit prudentiam, immo uerificat eius minorem & cōcluſionem: ratione ſecundi depēdet etiam a concluſione prudentiæ, ſcilicet præcepto. Ipſa ſimiliter prudentia habet primo actū iudicii practici in particulari agibili, quòd non eſt ſcibile, quia contingens: & ſecundum hunc actum uerificatur de ea, quòd recte iudicat de fine, & ſimilia: & ratio eſt, quia ut dictum eſt, etiā minor propoſitio eſt inter principia prudentiæ, & ex fine conficitur. Habet deinde duplicem actum ut cōcluſionem, iudicium. ſ. de his quæ ſunt ad finem, & præceptum eorundem eligendorū: utrunq; enim ex fine particulariſſimo concluditur & clauditur in iudicio præcipiente, & ſecundum hos actus determinat & dat medium uirtuti morali, cōcludendo tantam iram, nunc, hic &c. aſſumendam, & præcipiendo illam, & ſecundum hos actus, cum dependeant ex minori prudente ex appetitu, manifeſte pēdet ex appetitu recto: & quia ſecundum hos actus eſt principium electionis rectæ, talis, tantæque materiæ: ideo eſt principium uirtutis moralis: & ſic uirtus moralis in ſolo actu electionis pendet a prudentia. prudentia autem pendet & quo ad actum iudicii de fine particulariſſimo, & mediante hoc quo ad actum iudicii de his quæ ſunt ad finem, & quo ad actum præcepti dupliciter, ſcilicet mediante dependentia iudicii de fine & ſecundum ſe: quia de ratione eius eſt, ꝙ ſit actus intellectus moti ab appetitu. ſic ſi quis tibi dixerit, quòd uirtus moralis non niſi habitus eſt electiuus in medio conſiſtens &c. ac per hoc intentio finis præcedens prudentiam, non ſpectat ad uirtutem moralem: dicito quòd in electione ipſa clauditur intentio finis, quoniam electio eſt eorū quæ ſunt ad finem propter finem: & bene ſe habere eligendo, & appetendo finem, ſe habent ſicut motus ad medium & terminū. Conſtat autem, quòd propter eandem naturam tēdit aliquid in medium & terminum. unde eadem eſt uirtus, qua appetitus tendit in finem recte, & ea quæ ſunt ad illum: propter quod in diffinitione dum dicitur, quòd eſt habitus electiuus, implicite dictum eſt, quòd etiam intentiuus finis eſt. Et per hæc patet reſponſio ad omnia obiecta, duobus duntaxat exceptis, ſcilicet quomodo prudentia det medium uirtuti morali, & non finem, cum medium ſit finis: & quomodo ſimul generentur. Et illud quidem inferius in queſtio. 66. dicetur, ac poſtmodū in ſeconda ſecūdæ, quæſtione 47. conſummabitur Deo duce, & diuo Tho. intercedente. Hæc autem Scotica quæſtio facile patet ex eo, ꝙ actus iſti intellectus & uoluntatis non ſolum ſimul ſiunt, ſed unus & idē numero actus eſt actus utriuſque, diuerſimode tamen. præcipere enim eſt actus intellectus formaliter, appetit⁹ autem uirtualiter. & ſimiliter electio eſt actus appetitus formaliter, intellectus uero uirtualiter, ut ex ſupradictis de actibus uoluntatis patet. Nullum igitur inconueniens eſt ab actibus tam duplicē habentibus, duas fieri ſimul uirtutes.

ꝙ carent mundana aſtutia, poſſunt eſſe prudentes, ſm illud Matth. 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

A o 3m dicendum, ꝙ naturalis inclinatio ad bonum uirtutis eſt quædam inchoatio uirtutis, non autem eſt uirtus perfecta. huiuſmodi. n. inclinatio quanto eſt perfectior, tanto poteſt eſſe periculoſior, niſi recta ratio adiūgatur, per quam fiat recta electio eorum, quę conueniunt ad debitum finem: ſicut equus currens ſi ſit cæcus, tanto fortius impingit & lædit, quanto fortius currit: & ideo etſi uirtus moralis non ſit ratio recta, ut Socrates dicebat, non tamen ſolum eſt ſecundum rōnem rectam, inquantum inclinat ad id, quod eſt ſecundum rationem rectā, ut Platonici poſuerunt, ſed etiam oportet quòd ſit cum ratione recta, ut Ariſtoteles dicit in 6. Ethic.

ARTICVLVS V.

Vtrum intellectualis uirtus poſſit eſſe ſine morali.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ uirtus intellectualis poſſit eē ſine uirtute morali. Perfectio enim prioris nō dependet a perfectione poſterioris: ſed ratio eſt prior appetitu ſenſitiuo & mouens ipſum. ergo uirtus intellectualis, quæ eſt perfectio rationis, non dependet a uirtute morali, quæ eſt perfectio appetitiuæ partis. poteſt ergo eſſe ſine ea.

¶ 2 Præt. Moralia ſunt materia prudentiæ, ſicut factibilia ſunt materia artis: ſed ars poteſt eſſe ſine ꝓpria materia, ſicut faber ſine ferro. ergo & prudentia pōt eſſe ſine uirtutibus moralibus, quæ tñ inter oēs intellectuales uirtutes maxime moralibus cōiuncta uidetur.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæoctauæ Articulum quintum.*

CIrca dicta in artic. 5 eiuſdem quæſt. 58. ut ſubueniatur magis Nouitiis, & in principiis nō reliquatur obſcuritas, ſcribendum occurrit de particularitate, quomodo & quare appetitus talis facit iudicium tale de fine, quod eſt declarare illam maximam tertii Ethic. Qualis vnuſquiſq; eſt, talis ei finis uidetur. Sciendum eſt igitur, ꝙ appetitu affectu ad aliquid. puta ad uindictam, ex hoc ipſo ꝙ afficitur ad illud, duo ſimul fiunt: nam in ipſo fit ipſa affectio ad uindictam, & in uindicta conſurgit relatio conuenientiæ ad talem appetitum, ita quòd vindicta incipit I eſſe, & eſt conueniens tali appetitui, quæ prius non erat conueniens non propter mutationem in vindicta, ſed in appetitu. Cōſonante autem vindicta appetitui in intellectu, conſurgit quòd ratio iudicet eam conuenientem ex hoc, ꝙ ratio mouetur ab appetitu ſic affecto. Quia enim ratio mouetur ab appetitu, fit in ratione paſſiua motio: & conſequenter, quia ab appetitu ſic affecto mouetur ratio, fit in ratione paſſiua motio conſonans illi affectioni, & ſic ab appetitu affecto fit proportionaliter ratio, vt ſubſtat appetitui tanq̃ affecta & conueniens vindictæ. Et ſic, quemadmodū guſtus affectus amaritudine iudicat omnia amara, ita ratio infecta, vel bene affecta iudicat ſecundum illam immutationem, qua ab affecto appetitu mouetur, ita ꝙ intus exiſtens, quod prohibet extraneum, inuenitur nō ſolum in iudicante ſm appetitum, ſed etiam ſecundum rationem, vt ſubſtat appetitui. In cuius ſignum ratio a tali affectione aut non mota, vt accidit ſedata paſſione: aut non ſufficienter mota, vt accidit paſſione nō K præualente: quamuis ſurgente aut recte iudicat, aut a recto iudicio non omnino declinat, vt experiētia teſtatur. Et quia prudentia eſt in rōne, vt ſubſtat appetitui, vt ſupra didicimus, ideo appetitus affectio corrumpit æſtimationem prudentiæ redundando in rationem vt eius ſubiectum, & non corrumpit æſtimationem artis, neque Geometriæ, vt dicitur in 6. Ethic. Præſentata igitur per intellectum, nouiter vindicta appetitui, quia rationalis potentia eſt ad vtrumlibet, & determinatur a prohæreſi appetitus, ſua ſe libertate determinat ad vindictam affectando illā, & ex hoc comitatur iudicium rationis quandoq; falſum, qñ . ſ. affectio uindictæ eſt contra rationem rectam, & iudicat ratio ab affectu infecta vindictam vt conuenientem: & ſic ſequitur concluſio præceptiua ꝙ fiat. hanc autem cauſam ex parte rationis, vt eſt ſubiectum prudentiæ aſſignatam, adiuuant duæ aliæ cauſæ, altera ex parte obiecti, altera ex parte communis inclinationis virium animæ. ex parte ſiquidem obiecti, quia ex ipſa appetitus immutatione conſtituitur in eſſe vero, dum vindicta eſt vere conueniens appetitui ſic affecto. conſtat namque intellectum naturali-

¶3 Præt. Prudentia eſt virtus bene cōſiliatiua, vt dr̄ in 6 Ethi.* ſed multi bñ conſiliãtur, qbus tñ virtutes morales deſunt. ergo prudẽtia poteſt eſſe ſine virtute morali.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ. Velle malum facere opponit̃ directe virtuti morali, non autem opponitur alicui, quod ſine virtute morali eſſe poteſt: opponitur autem prudentiæ, quòd volens peccet, vt dicitur in 6. Ethic.* non ergo prudentia poteſt eſſe ſine virtute morali.

Rᴇꜱᴘᴏɴ. Dicendum, ꝙ aliæ virtutes itellectuales ſine virtute morali eſſe poſſunt: ſed prudentia ſine virtute morali eſſe non poteſt. cuius ratio eſt: quia prudentia eſt recta ratio agibilium, non autem ſolum in vniuerſali, ſed etiã in particulari, in quibus ſunt actiones: recta autem ratio præexigit principia, ex quibus ratio ꝓcedit. oportet autem rationem circa particularia procedere nõ ſolum ex principijs vniuerſalibus, ſed etiam ex principijs particularibus. Circa principia quidem vniuerſalia agibiliũ, homo recte ſe habet per naturalem intellectũ principiorum, per quem homo cognoſcit, ꝙ nullum malum eſt agendum, vel etiã per aliquam ſcientiam practicam: ſed hoc non ſufficit ad recte ratiocinandum circa particularia. Contingit enim quandoque, ꝙ huiuſmodi vniuerſale principiũ cognitum per intellectum, vel ſciẽtiam corrumpitur in particulari per aliquã paſſionem: ſicut concupiſcenti, quando concupiſcentia vincit, videtur hoc eſſe bonum quod concupiſcit, licet ſit contra vniuerſale iudiciũ rationis. Et ideo ſicut homo diſponitur ad recte ſe habendum circa principia vniuerſalia ꝑ intellectum naturalem, vel per habitum ſcientiæ: ita ad hoc quòd recte ſe habeat circa principia particularia agibilium, quæ ſunt fines, oportet ꝙ perficiatur per aliquos habitus, ſecundum quos fiat quodammodo homini cõnaturale recte iudicare de fine, & hoc fit per virtutem moralem. Virtuoſus.n. recte iudicat de fine virtutis: quia qualis vnuſquiſq; eſt, talis finis videtur ei, vt dicitur in 3. Eth.* & ideo ad rectam rationem agibilium, quæ eſt prudentia, requiritur quòd homo habeat virtutem moralem.

Cap.4.to.5

Aᴅ ᴘʀɪᴍᴠᴍ ergo dicendum, ꝙ ratio ſecundum quod eſt apprehenſiua finis, præcedit appetitũ finis: ſed appetitus finis præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum ea quę ſunt ad finem, quod pertinet ad prudentiam: ſicut ẽt in ſpeculatiuis, intellectus principiorum eſt principium rationis ſyllogizantis.

Aᴅ 2ᵐ dicendum, quòd principia artificialium

Cap.9.to.5

naturaliter inclinari in verum. Et licet ex hoc non fiat obiectũ conueniens & verũ, niſi ſecundum quid, & propterea contingat errare intellectũ, iudicãdo vindictam conuenientem ſimpliciter, ideſt, ſine addiـtione, quæ tamen non eſt conueniens niſi ſecundum quid, quia appetitui ſic affecto tantum: nonnullum tamen verũ eſt, verum ſecũdum quid, attractiuamq; participat vim intellectus ad ſe, & ſic affectione appetit.* ad vindictam, conſequitur ipſa vindicta in eſſe vere conuenienti ſecundum quid, & apparẽter cõſequenti ſimpliciter: quoniã appetitus animalis ẽ primo totius ſuppoſiti, ac per hoc conſequẽs vere appetitui offert, vt conſequens ſimpliciter ipſi appetenti &c. Ex parte vero cõmunis inclinationis virium animæ, dum eas experiri videmur prõpias ad operandum conſonæ affectioni prædominanti. Apparet .n. in infirmis ſitientibus, ꝙ præſentantur eis omnes aquæ, quas vnquàm viderunt: & concupiſcentibus ſimulacra delectabilium etiam importuna occurrunt, tanquàm natura inditũ ſit, vt obſequiũ prædominanti affectioni, præſtent animæ vires, inter quas conſtat apprehenſiuam vim eſſe. In cuius ſignum irato abſque deliberatione ꝓſentatur ſtatim vindicta, ſeu punitio tã quam cõueniens. Sic ergo fit, vt qualis vnuſquiſque eſt, talis ei videatur finis: & ſic appetitus corrumpit æſtimationẽ prudentiæ.

Cap.9. circa fin. to.5.

A non diiudicantur a nobis bene, vel male ſecundùm diſpoſitionem appetitus noſtri, ſicut fines qui ſunt moralium principia, ſed ſolum per conſiderationem rationis: & ideo ars non requirit virtutem perficientem appetitum, ſicut requirit prudentia.

Aᴅ 3ᵐ dicendum, ꝙ prudentia nõ ſolum eſt bene conſiliatiua, ſed etiã bene iudicatiua, & bene præceptiua, quod eſſe non poteſt, niſi remoueatur impedimentum paſſionum corrumpentium iudiciũ & præceptum prudentiæ, & hoc per virtutem moralem.

QVAESTIO LIX.

B *De diſtinctione uirtutum moralium ſecundum cõparationem ad paſſiones, in quinque articulos diuiſa.*

DEɪɴᴅᴇ conſiderandum eſt de diſtinctione moralium virtutũ adinuicem. Et quia virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, diſtinguũtur ſecundum diuerſitatem paſſionũ, oportet primo conſiderare in cõmuni comparationem virtutis ad paſſionem. Secũdo diſtinctionem moraliũ virtutum ſm paſſiones.

C

Circa primum quæruntur quinque.

¶Primo, Vtrum virtus moralis ſit paſſio.

¶Secundo, Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.

¶Tertio, Vtrum poſſit eſſe cum triſtitia.

¶Quarto, Vtrũ oĩs virtus moralis ſit circa paſſiones.

¶Quinto, Vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione.

¶*Super Quæſtionem quinquageſimamnonam.*

IN tota q.59. nihil ſcribendum occurrit, niſi in 1. artic. in reſponſione ad primum monere, quòd virtus moralis materiam ſuam, puta, paſſiones, vel operationes eligit ſecundum quoſdã limites, ſub quibus formam medii ſuſcipiunt: & propterea in litera dicitur, quòd virtus moralis non eſt ſecundũ eſſentiam media inter paſſiones, ſed ſecũdum effectũ: quia .ſ. inter paſſiones cõſtituit medium, eligẽdo eas in illa quãtitate &c. quæ in medio ſecundum rationem conſtituuntur. hoc.n. effectus virtutis moralis eſt.

D

Aʀᴛɪᴄᴠʟᴠꜱ ᴘʀɪᴍᴠꜱ.

Vtrum uirtus moralis ſit paſſio.

AD ᴘʀɪᴍᴠᴍ ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus moralis ſit paſſio. Medium enim eſt eiuſdem generis cum extremis: ſed virtus moralis eſt mediũ inter paſſiones. ergo virtus moralis eſt paſſio. 3.diſ.23. q. 1.art.3.q.2

¶2 Præt. Virtus & vitium, cum ſint contraria, ſunt in eodẽ genere: ſed quædã paſſiones vitia eſſe dicũtur, vt inuidia & ira. ergo ẽ quædã paſſiones ſunt virtutes.

¶3 Præt. Miſericordia, quædam paſſio eſt: eſt enim triſtitia de alienis malis, vt ſupra dictum eſt.* hanc autem Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutem, vt Auguſt. dicit in 9. de ciuita. Dei.† ergo paſſio poteſt eſſe virtus moralis. q.35.art.8.

E

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, quod dicitur in 2. Ethicor.* quòd paſſiones neque virtutes ſunt, neque malitiæ. Cap.5. circa medium tom. 5. *cap.5.to.5

Rᴇꜱᴘᴏɴ. Dicendum, quòd virtus moralis non poteſt eſſe paſſio: & hoc patet triplici ratione. Primo quidem, quia paſſio eſt motus quidam appetitus ſenſitiui, vt ſupra dictum eſt:* virtus autem moralis nõ eſt motus aliquis, ſed magis principium appetitiui motus, habitus quidã exiſtens. Secundo, quia paſſiones ex ſeipſis non habent rationem boni vel mali. Bonum enim, vel malum hominis eſt ſecundum rõnem: vnde paſſiones ſecundum ſe conſideratę ſe habent & q.22.art.3.

ad bo-

ad bonum & ad malum, ſecundũ quod poſſunt conuenire rationi, uel non conuenire: nihil autẽ tale poteſt eſſe uirtus, cum uirtus ſolum ad bonũ ſe habeat,

q.55.art.3.

ut ſupra dictum eſt. * Tertio, quia dato quòd aliqua paſſio ſe habeat ad bonum ſolum, uel ad malũ ſolum ſecundum aliquem modum: tamen motus paſſionis inquantum paſſio eſt, principium habet in ipſo appetitu, & terminum in ratione, in cuius cõformitatem appetitus tẽdit. motus autem uirtutis eſt econuerſo, principium habens in ratione, & terminum in appetitu, ſecundum quod a ratione mouetur. vnde in diffinitione uirtutis moralis dicitur in 2. Ethic. * quòd eſt habitus electiuus in medietate conſiſtens, determinata ratione, prout ſapiens determinabit.

ca. 6. a medio, tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum eſt, quòd uirtus ſecundum ſuam eſſentiam, non eſt medium inter paſſiones, ſed ſecundum ſuum effectum, quia ſcilicet inter paſſiones medium conſtituit.

AD 2^m dicendum, q ſi uitium dicatur habitus, ſm quẽ quis male operatur, manifeſtum eſt q nulla paſſio eſt uitiũ: ſi uero dicatur uitium pc̄m̄, q eſt actus uitioſus, ſic nihil prohibet paſſionem eſſe uitium, & econtrario concurrere ad actũ uirtutis, ſm qd paſſio uel contrariatur rationi, uel ſequitur actum rationis.

AD 3^m dicendum, quòd miſericordia dicitur eſſe uirtus, ideſt, uirtutis actus, ſecundum quod motus ille animi rationi ſeruit, quando. ſ. ita præbetur miſericordia, ut iuſtitia conſeruetur, ſiue cum indigenti tribuitur, ſiue cum ignoſcitur pœnitenti, ut Augu. dicit ibidem. * ſi tamen miſericordia dicatur aliquis habitus, quo homo perficitur ad rationabiliter miſerendum, nihil prohibet miſericordiam ſic dictã, eſſe uirtutem. Et eadem eſt ratio de ſimilibus paſſionibus.

li. 9. de ciu. Dei, c. 5. in med. to. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum uirtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.

1. q. 95. art. 2. ad 2. Et 2. q. 58. art. 9. Et 4. diſt. 14. q. 1. ar. 1 q. 2. ad 3. * li. 4. Topi. cap. 5. parũ a principio. † li. 7. Phyſic. tex. 17. tom. 3. * li. 4. in fol. 8. a prin. li. † li. 4. in fo. 3. a prin. li. & in ſequẽ.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q uirtus moralis cum paſſione eſſe non poſſit. Dicit enim Philoſophus in 4. Top. * quòd mitis eſt qui non patitur, patiens autem qui patitur, & non deducitur: & eadẽ ratio eſt de omnibus uirtutibus moralibus. ergo omnis uirtus moralis eſt ſine paſſione.

¶ 2 Præt. Virtus eſt quædam recta habitudo animæ, ſicut ſanitas corporis, ut dicitur in 7. Phyſ. † unde uirt' quædam ſanitas animæ eſſe uidetur, ut Tullius dicit in 4. de Tuſcul. quæſt. * Paſſiones autem animæ dicuntur morbi quidam animæ, ut in eodem lib. Tullius dicit. † Sanitas autem non compatitur ſecum morbum. ergo neque uirtus compatitur animæ paſſionem.

* li. 6. eth. c. 5. poſt mediũ to. 5. † In cõiur. Catilinę in titu. Cæſa. oratio, cir. principiũ. * li. 14. de ciuit. Dei, ca. 6. & 9. to. 5.

¶ 3 Præt. Virtus moralis requirit perfectum uſum rationis ẽt in particularibus: ſed hic ẽt impeditur p paſſiones. dicit. n. Philoſ. in 6. Eth. * q delectationes corrumpunt exiſtimationem prudentiæ. & Saluſtius dicit in Catilinario, † quòd non facile uerum perſpicit animus, ubi illa officiunt, ſcilicet animi paſſiones. uirtus ergo moralis non poteſt eſſe cum paſſione.

SED CONTRA eſt, q Aug. dicit, in 14. de ciui. Dei. * Si puerſa eſt uoluntas, puerſos habebit hos motus. ſ. paſſionũ: ſi aũt recta eſt, nõ ſolum inculpabiles, uerum etiã laudabiles erunt: ſed nullum laudabile excluditur per uirtutem moralem. uirtus ergo moralis non excludit paſſiones, ſed poteſt eſſe cum ipſis.

ca. 4. to. 5.

RESPON. Dicendum, q circa hoc fuit diſcordia inter Stoicos & Peripateticos, ſicut Aug. dicit 9. de ciui. Dei. * Stoici enim poſuerũt, quòd paſſiones animæ

F non poſſunt eſſe in ſapiente, ſiue uirtuoſo: Peripatetici uero, quorum ſectam Ariſt. inſtituit, ut Augu. dicit in 9. de ciuit. Dei, * poſuerunt q paſſiones ſimul cum uirtute morali eſſe poſſunt, ſed ad medium reductæ. Hæc autem diuerſitas, ſicut Aug. * ibidem dicit, magis erat ſecundum uerba, q̃ ſecundum rerum ſententias. Quia enim Stoici nõ diſtinguebant inter appetitum intellectiuum, qui eſt uoluntas, & inter appetitũ ſenſitiuum, qui per iraſcibilem & concupiſcibilem diuiditur, non diſtinguebant in hoc paſſiones animæ ab alijs affectionibus humanis, q paſſiones animæ ſint motus appetitus ſenſitiui: aliæ uero affectiones, quæ non ſunt paſſiones animæ, ſunt motus appetitus in-

eod. li 9. ca. 4. nõ proc. a prin. to. 5. * loco nunc dicto ante mediũ cap.

G tellectiui, qui dicitur uoluntas, ſicut Peripatetici diſtinxerunt: ſed ſolum quantum ad hoc, q paſſiones eſſe dicebant quaſcunque affectiones rõni repugnantes, quæ ſi ex deliberatione oriantur, in ſapiente, ſeu in uirtuoſo eſſe non poſſunt. ſi autem ſubito oriantur, hoc in uirtuoſo poteſt accidere, eo quòd animi uiſa, quæ appellant phãtaſias, non eſt in poteſtate noſtra vtrum aliquando incidant animo: & cum ueniunt ex terribilibus rebus, neceſſe eſt vt ſapiẽtis animum moueant, ita, vt pauliſper uel paueſcat metu, uel triſtitia contrahatur tanquã his paſſionibus præuenientibus rationis officium: nec tamen approbant iſta, eiſque conſentiunt. vt Aug. narrat in 9. * De ci-

ca. 4. ante med. to. 5.

H uitate. Dei, ab Aulo Gell. dictum. Si igitur paſſiones dicantur inordinatæ affectiones, non poſſunt eſſe in uirtuoſo, ita quòd poſt deliberationem eis conſentiatur, vt Stoici poſuerunt. Si uero paſſiones dicantur quicunque motus appetitus ſenſitiui, ſic poſſunt eſſe in uirtuoſo, ſecũdum quod ſunt a ratione ordinati. vnde Ariſtot. dicit in 2. * Ethic. q non bene quidã determinant uirtutes impaſſibilitates quaſdã, & quietes, quoniam ſimpliciter dicunt: ſed deberent dicere, quòd ſunt quietes a paſſionibus, quæ ſunt vt non oportet, & quando non oportet.

cap. 3. parũ ante mediũ tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, q Philoſophus exẽplum illud inducit, ſicut & multa alia in libris logica-

I libus, non ſecundum opinionem propriã, ſed ſecundum opinionẽ aliorum. Hæc autem fuit opinio Stoicorum, quòd virtutes eſſent ſine paſſionibus animæ, quã Philoſophus excludit in 2. * Ethicor. dicens, Virtutes non eſſe impaſſibilitates. Poteſt tamen dici, q cum dicitur, quòd mitis non patitur, intelligendum eſt ſecundum paſſionem inordinatam.

ca. 3. to. 5.

AD 2^m dicẽdum, quòd ratio illa, & omnes ſimiles, quas * Tullius ad hoc inducit in libro de Tuſculanis quæſtionibus, procedit de paſſionibus ſecundum qđ ſignificant inordinatas affectiones.

li. 4. fol. 3. a prin. lib. & ſequentib.

AD 3^m dicendum, quòd paſſio præueniens iudicium rationis, ſi in animo

K præualeat vt ei conſentiatur, impedit conſilium & iudicium rationis: ſi vero ſequatur quaſi ex ratione imperata, adiuuat ad exequendum imperium rationis.

ARTICVLVS III.

Vtrum uirtus moralis poſſit eſſet cum triſtitia.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur q virtus cum triſtitia eſſe nõ poſſit. Virtutes enim ſunt ſapientiæ effectus, ſecundum illud Sapien. 8. Sobrietatem & iuſtitiam docet, ſcilicet diuina ſapientia, prudentiam & virtutem: ſed ſapientiæ conuictus non habet amaritudinem, vt poſtea ſubditur. ergo nec virtutes cum triſtitia eſſe poſſunt.

2. 2. q. 58. art. 9. Et 4. diſ. 14. q. 2. art. 1. q. 2. ad. 3.

¶ 2 Præt. Triſtitia eſt impedimentum operationis, vt patet per Philoſoph. in 7. & 10. Ethi. ſed impedimẽtum bonæ operationis repugnant virtuti. ergo triſtitia repugnat virtuti.

ca. ul. & 10. Eth. ca. 4. & 5. to. 5.

¶ 3 Præt. Triſtitia eſt quædã animi ægritudo, ut Tullius eã vocat in 3. de Tuſcul. quæſtionibus: ſed ægritudo aïæ cõtrariaĩ virtuti quæ eſt bona aïæ habitudo. ergo triſtitia cõtrariaĩ virtuti, nec põt ſimul eſſe cũ ea.

li. 4. fol. 3. a prin. li. & ſequent.

SED CONTRA eſt, quòd Chriſtus fuit perfectus virtute: ſed in eo fuit triſtitia. Dicit enim, ut habetur Matth. 26. Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. ergo triſtitia poteſt eſſe cum uirtute.

ca. 8. to. 5. RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dicit Aug. 14. de ciuit. Dei, Stoici voluerunt pro tribus perturbationibus in animo ſapientis eſſe tres eupathias, ideſt, tres bonas paſſiones, pro cupiditate ſcilicet voluptatem, pro lætitia gaudium, pro metu cautionem: pro triſtitia vero negauerunt poſſe aliquid eſſe in animo ſapiẽtis duplici ratione. Primo quidem, quia triſtitia eſt de malo, quod iam accidit: nullum autem malum æſtimant poſſe accidere ſapienti. Crediderunt enim ꝙ ſicut ſolum hominis bonum eſt virtus, bona autem corporalia nulla bona hominis ſunt: ita ſolum inhoneſtum eſt hominis malum, quod in virtuoſo eſſe nõ poteſt. ſed hoc irrationabiliter dicitur. Cum enim homo ſit ex anima & corpore cõpoſitus, id quod cõfert ad vitam corporis conſeruandã, aliquod bonum hominis eſt, non tamen maximum, quia eo poteſt homo male vti: vnde & malum huic bono cõtrarium in ſapiente eſſe poteſt, & triſtitiam moderatam inducere. ¶ Præt. Etſi virtuoſus ſine graui peccato eſſe poſſit, nullus tñ inuenitur qui abſque leuibus peccatis uitã ducat, ſm illud 1. Ioã. 1. Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, noſipſos ſeducimus. Tertio, quia virtuoſus etſi peccatum non habeat, forte quãdoq; habuit, & de hoc laudabiliter dolet, ſm illud 2. ad Corin. 8. Quæ ſm Deum eſt triſtitia, pœnitentiã in ſalutem ſtabilem operatur. Quarto, quia põt etiã dolere laudabiliter de peccato alterius. vnde eo modo quo virtus moralis cõpatitur alias paſſiones ratione moderatas, compatitur etiã triſtitiã. Secũdo, mouebantur ex hoc, ꝙ triſtitia eſt de præſenti malo, timor aũt de malo futuro: ſicut delectatio de bono præſenti, deſideriũ vero de bono futuro. Põt aũt hoc ad virtutem pertinere, ꝙ aliquis bono habito fruatur, vel nõ habitum habere deſideret, vel ꝙ etiã malum futurum caueat: ſed ꝙ malo præſenti animus hominis ſubſternatur, quod fit per triſtitiã, omnino videtur contrarium rationi, vnde cum virtute eſſe nõ põt. Sed hoc irrationabiliter dicitur. Eſt. n. aliquod malum quod poteſt eſſe virtuoſo præſens, vt dictum eſt, quod quidem malum ratio deteſtatur. vnde appetitus ſenſitiuus in hoc ſequitur deteſtationem rationis, ꝙ de huiuſmodi malo triſtatur, moderate tamen ſecundũ rationis iudicium. hoc autem pertinet ad virtutem, vt appetitus ſenſitiuus rationi conformetur, vt dictum eſt: unde ad uirtutẽ pertinet, quòd triſtetur moderate in quibus triſtandum eſt, ſicut etiam Philoſophus dicit in 2. Ethic. & hoc etiam utile eſt ad fugiendum mala. Sicut enim bona propter delectationem promptius quæruntur, ita mala propter triſtitiam fortius fugiuntur. Sic igitur dicendum eſt, quòd triſtitia de his quæ conueniunt uirtuti, nõ poteſt ſimul eſſe cum uirtute: quia uirtus in propriis delectatur, ſed de his quę quocunque modo repugnant uirtuti, uirtus moderate triſtatur.

B C D

art. præced. — art. 1. huius quæſt. — cap. 6. & 7. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ex illa authoritate habetur, ꝙ de ſapientia ſapiens non triſtatur, triſtatur tamen de his quæ ſunt impeditiua ſapientiæ: & ideo in beatis, in quibus nullum impedimentum ſapientiæ eſſe poteſt, triſtitia locum non habet.

A

AD 2m dicendum, quòd triſtitia impedit operationem de qua triſtamur, ſed adiuuat ad ea promptius exequenda, per quæ triſtitia fugitur.

AD 3m dicendũ, ꝙ triſtitia immoderata eſt aïæ ægritudo, triſtitia autem moderata ad bonã habitudinem animæ pertinet ſecundum ſtatum præſentis uitæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnis uirtus moralis ſit circa paſſiones.

B

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ omnis uirtus moralis ſit circa paſſiones. Dicit enim Philoſophus in 2. Eth. quòd circa uoluptates & triſtitias eſt moralis uirtus: ſed delectatio & triſtitia ſunt paſſiones, vt ſupra dictum eſt. ergo omnis uirtus moralis eſt circa paſſiones.

Infr. q. 60. ar. 4. corp. — lib. 2. Eth. ca. 3. to. 5. — q. 31. art. 1. & q. 35. art. 1.

¶ 2 Præt. Rationale per participationem eſt ſubiectũ moralium uirtutum, ut dr in 1. Ethic. ſed hmõi pars animæ eſt in qua ſunt paſſiones, ut ſupra dictum eſt. ergo omnis uirtus moralis eſt circa paſſiones.

c. vlt. to. 5. — q. 22. ar. 3.

C

¶ 3 Præt. In omni uirtute morali eſt inuenire aliquam paſſionem: aut ergo omnes ſunt circa paſſiones, aut nulla: ſed aliquæ ſunt circa paſſiones, ut fortitudo & temperantia, ut dicitur in 3. Ethic. ergo omnes uirtutes morales ſunt circa paſſiones.

ca. 6. & 10. tom. 5.

SED CONTRA eſt, ꝙ iuſtitia quæ eſt uirtus moralis, non eſt circa paſſiones, ut dicitur in 5. Ethi.

ex prioribus 4. capitulis elicitur.

RESPON. Dicendum, ꝙ uirtus moralis perficit appetitiuam partem animæ ordinãdo ipſam in bonum rationis. Eſt autem rationis bonum id quod eſt ſecundum rationem moderatũ, ſeu ordinatum: unde circa omne id quod cõtingit ratione ordinari & moderari, cõtingit eſſe uirtutem moralẽ. ratio aũt ordinat nõ ſolum paſſiones appetitus ſenſitiui, ſed & ordinat operationes appetitus intellectiui, qui eſt uoluntas, q̃ nõ eſt ſubiectum paſſionis, ut ſupra dictũ eſt: & ideo nõ omnis uirtus moralis eſt circa paſſiones, ſed quædã circa paſſiones, quædam circa operationes.

D

q. 22. art. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ non omnis uirtus moralis eſt circa delectationes & triſtitias, ſicut circa propriã materiã: ſed ſicut circa aliquid conſequẽs ꝓprium actum. Omnis. n. uirtuoſus delectatur in actu uirtutis, & triſtatur in contrario. unde Philoſophus poſt pręmiſſa verba ſubdit, ꝙ ſi uirtutes ſũt circa actus & paſſiones, omni aũt paſſioni & omni actui ſequitur delectatio & triſtitia, ꝓp hoc uirtus erit circa delectationes & triſtitias, ſ. ſicut circa aliquid conſequens.

li. 2. Eth c. 3. non lõge a prin. to. 5.

E

AD 2m dicendum, ꝙ rationale ꝑ participationẽ nõ ſolũ eſt appetit9 ſenſitiuus, q eſt ſubiectũ paſſionum, ſed & uolũtas in qua nõ ſunt paſſiones, ut dictũ eſt.

D. 1199. in corp. art.

AD 3m dicendũ, ꝙ in quibuſdã virtutibus ſunt paſſiones ſicut ꝓpria materia, in quibuſdã aũt nõ. vnde non eſt eadẽ ratio de omnibus, vt infra oſtendetur.

q. 60. art. 2.

ARTICVLVS V.

Vtrum aliqua uirtus moralis poſſit eſſe abſque paſſione.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus moralis poſſit eſſe abſque paſſione. Quanto enim uirtus moralis eſt perfectior, tanto magis ſuperat paſſiones. ergo in ſuo perfectiſſimo eſſe eſt omnino abſque paſſionibus.

Infr. q. 60. art. 2. cor.

F ¶ 2 Præt. Tunc vnumquodqoe eſt perfectum, quando eſt remotũ a ſuo con trario, & ab his q̃ ad contrariũ inclinãt: ſed paſſiones inclinãt ad peccatum, qđ virtuti cõtrariatur, vnde Rom. 7. nominãtur paſſiones peccatorũ. ergo pfecta uirtus eſt omnino abſq; paſſione.

¶ 3 Præt. Secundum uirtotẽ Deo conformamur, vt patet per Aug. in lib. de Moribus * Eccleſiæ: ſed Deus omnia operatur ſine paſſione. ergo uirtus perfectiſſima eſt abſque omni paſſione.

lib. 1. de Moribus eccleſiæ. ca. 6. & 11. to. 1.

Sed contra eſt, ꝙ nullus iuſtus eſt, qui non gaudet iuſta operatione, ut dicitur in 1. * Eth. ſed gaudium eſt paſſio. ergo iuſtitia non poteſt eſſe ſine paſſione, & multo minus aliæ uirtutes.

cap. 8. non longe ante fin. to. 5.

G Respon. Dicendum, ꝙ ſi paſſiones dicamꝰ inordinatas affectiones, ſicut Stoici poſuerunt, ſic manifeſtum eſt, ꝙ uirtus perfecta eſt ſine paſſionibos. ſi vero paſſiones dicamus oẽs motus appetitus ſenſitiui, ſic planum eſt, ꝙ uirtutes morales quæ ſunt circa paſſiones, ſicut circa propriã materiã, ſine paſſionibus eſſe nõ poſſunt. cuius ratio eſt: quia ſm hoc ſequeretur, ꝙ uirtus moralis faceret appetitũ ſenſitiuum omnino otioſum. Nõ autem ad uirtotem pertinet, ꝙ ea quę ſunt ſubiecta rationi, a proprijs actibus vacent: ſed ꝙ exequãtur imperiũ rationis proprios actus agendo. vnde ſicut uirtus membra corporis ordinat ad actus exteriores debitos, ita appetitum ſenſitiuum ad motꝰ pprios ordinatos. Virtutes oero morales, q̃ non ſunt circa paſſiones, ſed circa operationes, poſſunt eſſe ſine paſſionibus, & hmõi uirtus eſt iuſtitia, quia p eas applicatur volũtas ad proprium actum, qui oon eſt paſſio: ſed tñ ad actum iuſtitiæ ſequitur gaudiom ad minos in voluntate, qđ nõ eſt paſſio. & ſi hoc gaudiũ multiplicetur per iuſtitiæ pfectionem, fiet gaudij redundãtia vſq; ad appetitum ſenſitiuum, ſm qood uires inferiores ſequuntur motum ſuperiorem, vt * ſupra dictũ eſt: & ſic per reduodantiã hmõi quanto magis fuerit pfectior, tanto magis paſſionem cauſat.

q. 17. ar. 7. & q. 24. ar. 3.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ uirtus paſſiones inordinatas ſuperat, moderatas autem producit.

I Ad 2m diccudum, ꝙ paſſiooes inordinatæ inducont ad peccandum, non autem ſi ſunt moderatæ.

Ad 3m diceodom, ꝙ bonum in vooquoque conſideratur ſm condirionem ſuæ naturæ: in Deo autẽ & angelis oon eſt appetitus ſenſitiuus, ſicut in homine. & ideo bona operatio Dei & angeli eſt omnino ſine paſſione, ſicut & ſine corpore: bona aũt operatio hominis eſt cũ paſſiooe, ſicut & cũ corporis miniſterio.

QVAESTIO LX.

De diſtinctione uirtutũ moralium ad inuicem, in quinque articulos diuiſa.

K Deinde conſiderandũ eſt de diſtinctiooe uirtutum moralium adinuicem.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum ſit tãtum vna virtus moralis.

¶ Secũdo, Vtrũ diſtinguãtur virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, ab his quæ ſunt circa paſſiones.

¶ Tertio, Vtrum circa operatiooes ſit una tãtum moralis uirtus.

¶ Quarto, Vtrũ circa diuerſas paſſiooes ſiot diuerſę morales virtutes.

¶ Quinto, Vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.

Articvlvs primvs.

Vtrum ſit una tantum uirtus moralis.

Ad primvm ſic proceditur. Videtor ꝙ ſit voa tm̃ moralis virtus. Sicot n. in actibus moralibus directio ptinet ad rationem, quę eſt ſubiectum intellectualium virtutum, ita inclinatio ptinet ad vim appetitiuã, quę eſt ſubiectum moralium virtutũ: ſed voa eſt iotellectualis virtus dirigens in omnibus moralibus actibus, ſcilicet, prudentia. ergo etiam voa tm̃ eſt moralis virtus inclinans io omnibus moralibus actibus.

¶ 2 Præt. Habitus non diſtinguontur ſm materialia obiecta, ſed ſecundum formales ratiooes obiectorum: formalis aũt ratio boni ad qđ ordinat virtus moralis, eſt vnũ, ſ. modus rationis. ergo videtur ꝙ ſit vna tantum moralis virtus.

¶ 3 Præt. Moralia recipiunt ſpeciẽ a fioe, vt * ſupra dictũ eſt: ſed finis oium uirtutum moralium cõmunis, eſt unus ſ. felicitas: proprij aũt & ppinqui ſunt infiniti, oon ſuot antem infinitæ virtutes morales. ergo videtur ꝙ ſit una tantum.

Sed contra eſt, qđ vnus habitus oõ poteſt eſſe in diuerſis potentiis, vt * ſupra dictum eſt: ſed ſubiectum uirtutum moraliũ eſt pars appetitiua animæ, quæ per diuerſas potẽtias diſtinguit, vt in primo * dictum eſt. ergo nõ poteſt eſſe una tantum uirtus moralis.

Respon. Diceodum, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, Virtutes morales ſunt habitus quidã appetitiuæ partis: habitꝰ autẽ ſpecie differunt ſm ſpeciales differentias obiectorum, vt * ſupra dictum eſt, ſpẽs aũt obiecti appetibilis, ſicut & cuiuſlibet rei, attẽditur ſm formã ſpecificã, quæ eſt ab agẽte. Eſt aũt conſiderandum, ꝙ materia patientis ſe hẽt ad agens dupliciter. Quãdoq; enim recipit formã agentis ſm eãdem rationem, prout eſt in agẽte, ſicut eſt in oibus agẽtibus uniuocis: & ſic oeceſſe eſt, ꝙ ſi ageos eſt unum ſpecie, ꝙ materia recipiat formã unius ſpeciei: ſicut ab igne non generatur vniuoce oiũ aliqđ exiſtens in ſpecie ignis. Aliquãdo uero materia recipit formã ab agẽte nõ ſecundum eandem rationẽ,

q. 1. ar. 3.

q. 56. ar. 2.

p. p. q. 80. ar. 2.

q. 58. ar. 1.

§ 4. art. 2.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæ Articulũ primum.*

In corpore articuli primi quæſtionis 60. dubiũ occurrit, quomodo ſtet, quod hic dicitur, quòd ratio eſt ſicut imperãs & mouens: appetitiua autem uis ſicut mota & imperata, cũ doctrina ſuperius poſitã, quòd imperium eſt actus rationis motæ ab appetitu. Si enim in imperando appetitus eſt primũ mouens, non eſt ratio vt imperãs & appetitus imperatus a ratione ſimpliciter, ſed vt mota eſt ab appetitu: ac per hoc appetitus imperatur a ſeipſo principaliter, & conſequenter ruit totus proceſſus literæ fundatus ſuper hoc, ꝙ ratio eſt uelut agens æquiuocũ, & appetitus uelut patiens æquiuoce a ratione.

3. diſ. 33. q. 1. ar. 1. q. 1.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ aliud eſt loqui de ratione & appetitu in genere naturæ, & aliud loqui de eis in genere moris. In genere nanque naturæ iam dictum fuit, ꝙ diſtinguendum eſt de motione vel ad ſpecificationem, vel ad exercitium actus, & ꝙ primum mouens ad ſpecificationem pertinet ad intellectũ, primum vero ad exercitiũ pertinet ad appetitũ. In genere autẽ moris, quia ſupponitur voluntarium, ratio mouentis & moti, imperantis & imperati non quæritur in actibus abſolute, ſed in actibus voluntatis: ita ꝙ attẽditur quis inter actus voluntarios ſiue hoc eſſentialiter intellectus, ſiue voluntatis, ſiue appetitus ſenſitiui, habet rationem mouentis & moti. Et quoniam hic ſupponitur ratio voluntarię vt cõmuni omnibus, non attenditur differentia mouentis & moti penes dependentiam a volũtate: ſed quoniam diſtinguit penes rationale per eſſentiã, & rationale per participationem, & conſtat quòd rationale per participatio. em deriuatur a rationali per eſſentiam: & ratio eſt rationalis per eſſentiam, & appetitus rationalis eſt per participationẽ: ideo ratio dicitur mouens, & imperans, & appetitiua vis mota, & imperata non ſimpliciter, ſed in moralibus. Moralia enim voluntario conſtituuntur vt materia, ratione autem vt forma: & in rationali tantum animæ parte vt ſic, ſiunt vt ſubiecto. Sed hæc reſponſio

ſio non ſatisfacit: quia nihil ſpeciale dicit in moralibus. Quod ſic patet. Aut ſermo literæ, cum dicit manifeſtum eſſe, quod in moralibus ratio eſt mouens & imperans, appetitiua autem vis mota & imperata, eſt de motione ad ſpeciem, aut ad exercitium, aut ad vtrumque. ſi de motione ad ſpeciem, hoc commune eſt tā moralibus quàm non moralibus. Et rurſus ex hoc non haberetur intētum: nā ex hoc quòd bonum intellectū mouet appetitum, non habetur pluralitas ſpecifica appetitionum magis quam intellectionum, niſi quia intellectiones ſunt cauſę, & appetitiões cauſatæ. Immo potius haberetur forte æqua diſtinctio: quia obiecta adęquata appetitionibus diuerſarum ſpecierum, ſunt diuerſarum rationum: intellectio autem obiecti pars formalis eſt, quia bonum vt cognitum, mouet. Si uero de motione ad exercitium, etiam hoc commune eſt tam moralibus quàm nō moralibus, quoniam ſemper imperat ut mota a voluntate, vt patet ſuperius in quæſtione de imperio. Et rurſus ex hoc non apparet vnde ſequatur intentum, cum in litera ex motione rationis ſupra appetitum nō inferatur. ergo appetitiones: ſed. ergo appetibilia ſunt diuerſarū rationum, quæ conſtat nōn ſpecificare ad motionem exercitii.

A ¶ Ad hæc ergo dicitur, ꝙ quia proportio vtitur rebus, quas comparat vt diſtinctis, & porportione rationis ad appetitū, author pro medio vtitur. Oportet vt vtraque uis ſumatur ſecundum ſibi propria, infra latitudinē tamē moralium: quoniam de huius ſpeciebus generis quæſtio eſt: ac per hoc cū principiū proprium moralis eſſe ſit ratio, eo ꝙ, vt Dionyſius dicit, Bonū hominis eſt ſecundum rationē eſſe, oportet vt tam appetitiua quàm cognoſcitiua uis ſumatur inquantum rationalis, & in vtraque vt rationalis eſt, ſpectemus quid proprium rationi, & quid appetitiui: & ſecundū hæc iudiciū fiat de diſtinctione ſpecierū moralium & propter hoc author in litera procedit ex hoc ꝙ ratio eſt rationalis per eſſentiam, appetitus per participationē. Quamuis autem mouere appetitū obiectiue & imperatiue conueniat intellectui, tā reſpectu moraliū quàm non moraliū: mouere tamē appetitū regulatiue, propriū eſt ei reſpectu moraliū. Et de hac motione eſt hic ſermo: in rōne. n. oportet eſſe legē regulatiuā appetitus, & habet mouere & imperare eo modo, quo lex mouet & imperat: & ppterea in litera vtrūq; actus ei tribuitur. Mouet autē non quo ad exercitium actus, ut patet, ſed quo ad ſpecificationem, non qualemcunque, vt communiter facit, ſed regulatiuam appetitus, quod ſolum in moralibus obtinet. Imperat quoque ſpeciem appetitus & exercitiū eius & aliorum: quoniā in moralibus oportet legem principari, & ei appetitum omnem obedire: alioquin ſi non ſūcat principatum, accideret illud, Cui nimium licuit, licitū cui praua voluntas ius erat, & ſenſus pro ratione fuit. Et quoniam ratio regulat appetitum mediante appetibili conſonanti ipſi rationi: idcirco huius motio nō eſt extra latitudinē motionū ad ſpecificationē. Et rurſus idcirco author non immediate intulit. ergo virtutes morales ſunt diuerſæ: ſed vitādo ſaltū, & gradatim deſcēdendo a ratione ad appetibile, & inde ad morales virtutes deuenit. Et merito, quia ratio formas dat appetibilibus, quibus morale genus ingrediuntur. Ex hoc nāque ꝙ appetibilia conſonāt, vel diſſonant rationi, moralia ſunt, vt ex ſupradictis patet. appetibilia autem rationi conſona adæquata obiecta ſunt ſpeciebus moralium appetitionum & uirtutum. Et per hæc patet ſolutio omnium obiectorū: quoniam non loquuntur de imperio regulatiuo vt ſic, quod ſpectat ad ſpecificationē actus & habitus. Nec de motione & cognitione regulatiua vnita in ſe: quia eſt ſuperioris ordinis, & participata in obiectis moralium, in quibus diſtinguitur & implicatur ut pars formalis eorūndem: ſed de imperio ad exercitium actus, & de cognitione abſolute. Aliud eſt enim loqui de obiecto cognito, & aliud de obiecto conſono rationi. Cognitio nanque & conſonantia, licet in hoc conueniant quòd multiplicantur ſecundum obiecta, regula tamen cui conſonant conſonantia, non multiplicatur, & ad hanc dicitur conſonans obiectum, cognitum autem vt ſic, regulam non cōnotat.

¶ Circa reſponſionē ad primum in eodem primo articulo dubiū occurrit duplex. Primo de veritate eius quod dicitur, ſcilicet quòd prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus eſt una ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam: de tali enim vnitate & diuerſitate eſt ſermo. Secundo, penes quid attenditur vnitas ſpecifica rationis formalis veri obiecti prudentiæ.

¶ Contra primum enim eſt Scotus in 3. ſen. diſt. 36. ar. 2. uolens ꝙ ſicut factibilia omnia non ſubſunt arti vni ſecundum ſpeciem: ita nec agibilia vni prudentiæ. eſt enim prudentia recta agibiliū ratio, ſicut ars factibilium. Oppoſitum autem cum Ariſt. 6. Ethic. diuus Th. hic tenet & quòd ita ſit, probatur efficaciter ſic. Recta ratio agibiliū iudicat inter agibilia diuerſarū virtutū moraliū. ergo eſt vna reſpectu omniū uirtutū moralium. Antecedens patet in bonis & in malis: nam ad rectam rationem ſpectat diſcernere quid nunc, hic &c. magis expediat punitio iniuſta acceptæ iniuriæ, an tolerare illā. ſimiliter an magis expediat bellare, an voluptates oblatas proſequi: & ſic de aliis ſpectantibus ad diuerſas virtutes, vitiaq; moralia &c. Cōſequentia patet ex ratione, & authoritate ſecundi de anima, de ſenſu cōmuni. Vnde ſicut nullus ſenſus proprius ſufficit ad iudicandum inter ſenſibilia propria, nec omnes ſimul: ita nulla recta ratio alicuius agibilis, nec omnes ſimul, ſufficiunt ad iudicandum inter omnia agibilia, quæ tamen experimur non iudicare recta ratione. Aut ergo numerandæ ſunt prudentiæ propriæ iuxta ſpecies agibilium, & præter has prudentias ponenda

C eſt communis prudentia iudicans inter omnia, ſicut præter ſenſus proprios ponitur communis: aut ponenda eſt una ſola prudentia; iudicans propria ſingulariter & inter omnia. Primum nullus hactenus poſuit quantum uidi, nec rationabiliter tanta multitudo ponitur: quoniam illa ſola ſufficit. ſicut ſi natura potuiſſet facere ſenſum communem ſine propriis, attingentem ſenſibilia exteriora, utique ipſum ſolum feciſſet. vnde cum nihil prohibeat prudentiam illam unam iudicantem inter diuerſas agentium ſpecies, cognoſcere ſingulas ſpecies, cum etiam ad ſingularia ſe extendat, vt patet 6. Ethico. rationabile, immo neceſſarium eſt vnam ſolam eſſe prudentiam reſpectu omnium agibilium. Putandum eſt ergo ꝙ prudentia eſt virtus altioris ordinis, quam ſint virtutes morales: ſicut ratio per eſſentiam eſt altioris ordinis rationalibus per participationem. propter quod in litera prudentia cōparatur ad virtutes morales, ut Sol ad ſpecies

D a ſe productas in materiis inferioribus: & ſimul dum oſtenditur ratio diuerſitatis virtutum moralium, quia participationes ſunt, inſinuatur ratio vnitatis prudentiæ: quia per eſſentiam eſt ratio, & participata ab aliis: uirtus autem altioris ordinis oportet ꝙ habeat obiectum proprium quoque altioris ordinis. Et propterea ſingulæ virtutes morales hūc pro obiectis ſingula agibilia: quædā enim ſunt obiecta vnius, & quædā alterius, vt patet: ipſius autē prudētiæ obiectū eſt totū agibile. propter quod litera aſſignās prudentiæ obiectum in reſponſione ad primum dicit, ꝙ eſt contingens agibile, & non tale, vel tale agibile. Contingens autem agibile, quia dupliciter eſt obiectum prudentiæ, ſcilicet vt verum, & ut obiectum. vt verum quidem, inquantum iudicatur ab ipſa, & hoc ſpectat ad prudentiam ex parte intellectus: vt bonum autem, inquantum eſt finis, ad quem percipit, & hoc ſpectat ad prudentiam ex parte appetitus, omnibus modis vnitatem formalem retinet, ac prudentiæ ſpecificam dat. Sicut

E enim ſenſibile obiectum ſenſus communis, licet in ſe commune genericum ſit, vnitatem ſpecificam dat ſenſui cōmuni, ita agibile obiectum prudentiæ. Et rurſus, ſicut bonum rationis in delectationibus tactus eſt finis vnus temperantiæ: & in timoribus & audaciis, finis vnus fortitudinis, & ſic de aliis: ita bonum rationis in uniuerſo genere agibilium eſt finis vnicus prudentiæ. Oportet enim altioris ordinis uirtuti reſpondere finem altioris ordinis: immo ordo mouentium exigit vt altiori motori reſpondeat finis, ad quē ordinētur omnes fines inferiorū: & ſic accidit in propoſito, dum bonum rationis in iſtis, & bonū rationis in illis paſſionibus ordinātur ad bonum rationis ſimpliciter, id eſt, totaliter: & ſic tam ex actu quàm ex materia & obiecto vt vero bono, habetur vnitas athoma prudentiæ.

¶ Nunc ſupereſt reſpondere ſecundo quæſito, & deinde ſatisfiet argumento Scoti. Cum quæritur. ergo penes quid attenditur iſta vnitas rationis veri obiecti prudentiæ? Reſponderi poteſt, & ex parte obiecti, & ex parte ſubiecti. ſi loquimur ex parte obiecti, vnitas iſta attenditur penes vnitatem rationis formalis, quæ eſt cōtingēs agibile, vt in litera in reſponſione ad primū dr. Contingens enim quod commune eſt factibili & agibili determinatum

ꝓut eſt in agēte, ſicut patet in generantibus nō vniuocis, vt animal generatꝰ a Sole. & tunc formæ receptæ in materia ab eodē agente, nō ſunt vnius ſpeciei, ſed diuerſificātur ſm diuerſam proportionem materiæ ad recipiendum influxū agentis: ſicut uidemus ꝙ ab vna B actione Solis generātur per putrefactionem animalia diuerſarū ſpecierum ſecundum diuerſam proportionem materiæ. Manifeſtū eſt autem ꝙ in moralibus ratio eſt ſicut imperans & mouens: vis autē appetitiua ſicut imperata & mota. nō aūt appetitus recipit impreſsionē rationis quaſi uniuoce, quia nō ſit rōnale per eſſentiā, ſed per participationem, vt dicitur in 1. Eth. vnde appetibilia ſm motionē rationis conſtituūtur in diuerſis ſpeciebus, ſm quod diuerſimode ſe habent ad rationē: & ita ſequitur ꝙ uirtutes morales ſint diuerſæ

ca. vlt. ca. 4.

ad agibile, vnicam rationem formalem ſortitur, quæ eſt obiectũ prudentiæ, ſicut ens mobile phyſice. Ex parte uero ſubiecti, vnitas iſta attenditur penes unitatem modi iudicandi, ſcilicet, ſecundum diſpoſitionem appetitus, ut author inſinuat in quæſtione de uirtutibus in communi, articu. 12. Omnia enim agibilia in particulari frequenter iudicamus ſecundum diſpoſitionem appetitus: nec hæc vnitas eſt ſic ex parte ſubiecti, quin inchoet ab obiecti natura: quia ea hoc quòd agibilia conſiſtunt in operationibus & paſſionibus, quæ in nobis ſunt, cõtingit quòd ſecundum affectum iudicemus ea. vnde factibilia, quia ſunt extra nos, non ex affectu, ſed intellectu iudicamus. Quia ergo alia ratione veri decernimus, circa agibilia, & alia circa factibilia, & ſcientifica, & hæc ſpecialis ratio cõſiſtat in hoc, quod eſt iudicare ſecundum diſpoſitionem appetitus, & in hoc omnia agibilia cõueniunt: ideo omnia agibilia ſub una ueri ratione ab intellectu conſpiciũtur: ac per hoc una eſt intelligibilis virtus dirigens ea. Nec obſtat, quòd diſpoſitiones appetitus, ſecundum quas fit iudiciũ, ſunt diuerſæ: ſicut non obſtat unitati ſciẽtiæ diuerſitas principiorum eius. diſpoſitiones nanque iſtæ cum ſint affectiones ad fines operum, & fines in operabilibus ſint ſicut principia in ſpeculabilibus, ſunt principia, non partes rectæ rationis, quæ eſt uirtus intellectualis, uocata prudentia. Ad motiuũ autem Scoti dicitur, quòd ſimilitudo de arte & prudentia non currit quatuor pedibus. cõſtat enim ex ſexto Ethic. quod ars eſt in ratione ſolum: & ideo contingit eius obliuiſci, ſicut & ſciẽtiarum, prudentia autem non: & ideo eius omnino eſt obliuio. vnde ad propoſitum dicitur, q factibilia non ſunt nec inter ſe, nec in ſuis principiis cõnexa, ut patet. Agibilia autem & inter ſe, & in principiis connexa eſſe oportet ad unicam rectam eorum rationem: & q inter ſe quidẽ adeo cõcurrant, vt hoc exigant, patet ex frequentibus operationibus eorum occurrentibus in humana vita, quas oportet recta ratione agibilium iudicari & eligi: quod non cõtingit in diſparatis artibus. Nõ enim oportet ponere unã artẽ diſcernentem inter actus artis ſutoriæ, & nauigatiuæ: quoniam hæc diſcretio non eget regula practica, ſed ſcientia, ut patet. Electio aũt huius artis magis quam illius ad prudentiã ſpectat, ſicut aliæ electiones quarũcunq; operationũ. In principiis autẽ cõnexionẽ exigere manifeſtat, q error in proprio principio rectæ rationis reſpectu delectabiliũ redundat in errorẽ principii & concluſionis in terribilibus. & econuerſo. ſi quis enim recte diſpoſitus ſit ad pericula belli ſubeundã, & male circa uenerea, & præualere contigerit diſpoſitionem ad uenerea oblato obiecto delectabili, omittet proſequi pericula belli impedientia delectationẽ: & ecõuerſo, recte diſpoſitus ad abſtinẽtiã a venereis, & male circa timorem periculorum, imminente periculo, ſi timor præualuerit, amittet caſtitatem, ne incidat in formidatũ malum, vt de Lucretia dicitur, & quotidiana experiẽtia docere poteſt. & hoc, quia prudentia eſt in ratione, ut ſubeſt appetitui.

In cor. art.

vir. q. ar. 13 cor.

ſecundũ ſpeciem, & nõ vna tantũ.

Ad primvm ergo dicendum, q obiectum rationis eſt verũ: eſt autem eadem ratio veri in omnibus moralibus quæ ſunt contingentia agibilia: vnde eſt una ſola virtus in eis dirigens, ſcilicet prudentia. Obiectũ autem appetitiuæ virtutis eſt bonum appetibile, cui* eſt diuerſa ratio ſecundum diuerſam habitudinẽ ad rõnẽ dirigentẽ.

G Ad 2ᵐ dicendum, q illud formale eſt vnum genere propter unitatem agentis: ſed diuerſificatur ſpecie propter diuerſas habitudines recipientiũ, vt* ſupra dictũ eſt.

Ad 3ᵐ dicendum, q moralia nõ habent ſpeciem a fine vltimo, ſed a finibus proximis, qui quidem & ſi infiniti ſint numero, non tamen infiniti ſunt ſpecie.

Articvlvs II.

Vtrum virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, diſtinguantur ab his quæ ſunt circa paſſiones.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur q virtutes morales non diſtinguantur abinuicẽ per hoc, quòd quædam ſunt circa operationes, quædam circa paſſiones. Dicit enim Philoſoph. in 2.* Ethic. q virtus moralis eſt circa delectationes & triſtitias, optimorum operatiua: ſed uoluptates & triſtitiæ ſunt paſſiones quædam, vt *ſupra dictũ eſt. ergo eadẽ uirtus q̃ eſt circa paſſiones, eſt & circa operationes, vtpote operatiua exiſtẽs.

¶ 2 Præt. Paſſiones ſunt principia exteriorũ operationũ. ſi ergo aliq̃ virtutes rectificãt paſſiones, oportet q etiã p cõſequẽs rectificẽt operatiões. eædẽ ergo virtutes morales ſunt circa paſſiones & opationes.

¶ 3 Præt. Ad omnem operationem exteriorẽ mouetur appetitus ſenſitiuus bene, vel male: ſed motus appetitus ſenſitiui ſunt paſſiones. ergo eædẽ uirtutes, q̃ ſunt circa operationes, ſunt circa paſſiones.

H Sed contra eſt, quòd Philoſophus* ponit iuſtitiam circa operationes, temperantiam autem, & fortitudinem, & manſuetudinem circa paſſiones quaſdam.

Respon. Dicẽdũ, q operatio & paſſio dupliciter poteſt cõparari ad virtutem. Vno mõ ſicut effectus: & hoc modo omnis moralis virt* habet aliquas operationes bonas, quarũ eſt pductiua, & delectationẽ aliq̃, uel triſtitiã, quæ

ca. 3. to. 5.

q. 31. ar. 2.

q. 35. art. 2.

li. 5. Eth. in 4. prioribus capit.

Et 2. Eth. c. 3. & 7. to. 5.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæ Articulum ſecundum.

IN tit. art. ſecundi eiuſdem 60. q. aduerte, q ſicut diſpoſitio eſt ſuperius ad habitum, & tamen diſpoſitio diſtinguitur contra habitum appropriato communionis nomine ſibi: ita operatio genus eſt ad actus appetitus ſenſitiui, q vocantur paſſiones, & alias operationes, & tamen operationes aliæ ab operationibus appetitus ſenſitiui appropriauerunt ſibi operationis nomẽ: & contra paſſiones diſtinguuntur ſub operationis uocabulo, ea vt proportiona, quia actus appetitus ſenſitiui hoc ſpeciale ſortiti ſunt, quòd paſſionem corporalẽ annexam habent: alii uero hoc non exigẽtes in communi remanſerunt uocabulo. Sumitur ergo hic operatio non cõmuniter, ſed ut contra paſſionem diſtinguitur, & continet ſub ſe actus exteriores uoluntarios, vt clarius patebit.

¶ In corpore articuli nota quatuor. Primo, quòd author diſtinguens bonitatem rationem in paſſionibus & operationibus penes habere bonitatem ſecundum commenſurationem ad effectum operantis, & habere bonitatem ſecundum ſe, appellat primo operationes ſecundum ſe bonas: & deinde ſecundum commenſurationem ad alterum bonas. ubi uidetur ſibiipſi oppoſit*, eo quòd a medio in extremum alterum declinat. Operatio namque tripliciter põt conſiderari. Primo ſecundum commenſurationem ad affectum operantis. Secundo ſecundum ſe. Tertio ſecundum comenſurationem ad alterum: & omnia iſta membra in litera tanguntur. Et tamen author ſecundum membrum confundit cum tertio. ſi enim hoc licet, quare non licebit confundere etiam ipſum ſecundum cum primo? Sed hoc non te moueat: quoniam iuxta ſubiectam materiam ſermo fit. operationes nanque diſtinctæ contra paſſiones, ſunt operationes ad alterum. In his autem quæ ſunt ad alterum, idem eſt dicere, ſecundum ſe, & in ordine ad alterum: quia ſecundum ſe ſunt ad alterum. & propterea licuit auti ott oon confundere, ſed explanare ſecundum membrum per tertium, vt clarius in ſequenti articulo explicat dicens, quòd ſecundum conuenientiam operationis in ſeipſa accipitur ratio debiti, quod conſtat eſſe ad alterum. vnde unũ eſt idem iudicium de coincidentia ſecundi membri cum primo, ut patet.

¶ Secundo nota in calce articuli ly, principaliter. Inductiue nanque in temperantia, fortitudine, & iuſtitia, patet paſſiones operationibus, & econuerſo, coniungi. In temperantia nanque concupiſcentiis iunguntur comeſtio, potio, generatio: in fortitudine timori & audaciæ, aggreſſio periculorum, prælia: in iuſtitia reſtitutionibus, emptionibus &c. iungitur ſaltem amor. quia igitur ut plurimum paſſiones & operationes noſtræ iunguntur, inſinuauit author per ly, principaliter, quòd uirtutes a virtutibus non ſic diſtinguuntur, quòd aliquæ circa ſolas paſſiones, aliquæ circa ſolas operationes: ſed quia principaliter circa paſſiones, vel principaliter circa operationes, vt materiã propriã, ſunt.

¶ Tertio nota ex corpore arti. quomodo ex concurſu paſſionis & operationis circa idẽ plures uirtutes politicæ ſiunt, ut poſtmodũ cum de uitiis tractabitur, quomodo ſpecificationes eorum ſiant, melius ipſe diſcutere ſcias. Hinc enim habes, quod percuſſor ex ira duabus cõtrariatur uirtutibus, iuſtitiæ & manſuetudini: ſimiliter adulter temperantiã & iuſtitiam uiolat, & ſic de aliis.

¶ Quarto nota, q ex his, quæ dicũtur in hoc articulo, duo habentur. Primum eſt, quòd bonum & malum in operationibus ſic attẽditur ſecũdũ ſeipſas, ut nihil referat qualitercunq; homo operans

ſunt paſſiones, vt* ſupra dictũ eſt. A Alio mõ poteſt comparari operatio ad virtutem moralẽ, ſicut materiã circa quã eſt, & ſm hoc oportet alias eſſe uirtutes morales circa operationes, & alias circa paſſiones. cuius ratio eſt: quia bonũ & malũ in quibuſdã operationib⁹ attẽditur ſm ſeipſas, qualitercunque homo afficiatur ad eas, inquãtum. ſ. bonum in eis & malum accipitur ſm rationẽ cõmenſurationis ad alterũ: & in talib⁹ oportet q ſit aliqua virt⁹ directiua operationũ ſm ſeipſas, ſicut ſũt emptio & uẽditio. & hmõi operationes in q̃bus attẽditur ratio debiti, uel indebiti ad alterum: & pp hoc iuſtitia & partes eius proprie ſunt circa operationes ſicut circa propriã materiã. B In quibuſdã uero operationibus bonũ & malum attendit ſolum ſm commenſurationem ad operantem: & ideo oportet in his bonum & malum cõſiderari, ſm quod homo bene, uel male afficitur circa huiuſmodi. & ꝓpter hoc oportet q uirtutes in talibus ſint principaliter circa interiores affectiones, quæ dicuntur animæ paſſiones, ſicut patet de temperantia, fortitudine, & aliis hmõi. C Contingit autem q in operationibus quę ſunt ad alterũ, prætermittatur bonum uirtutis pp inordinatam animi paſſionem, & tunc inquantum corrumpitur cõmenſuratio exterioris operationis, eſt corruptio iuſtitiæ: inquantum autem corrũpitur cõmenſuratio interiorũ paſſionum, eſt corruptio alicuius alterius uirtutis: D ſicut cum pp iram aliquis aliũ percutit, in ipſa percuſſione indebita corrũpitur iuſtitia: in immoderantia uero iræ corrumpitur mãſuetudo, & idẽ patet in aliis. Et p hoc patet reſpõſio ad obiecta. Nã prima ratio ꝓcedit de operatione, ſm qd eſt effectus uirtutis: aliæ duæ rationes procedũt ex hoc, q ad idem concurrunt operatio & paſſio: ſed in quibuſdã virtũs ẽ principaliter circa operatio- E nem, in quibuſdam circa paſſionem ratione prædicta*.

ARTICVLVS III.

Vtrum circa operationes ſit tantum una uirtus moralis.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videt q ſit una tm uirt⁹ moralis circa operationes. Rectitudo enim omnium operationum exteriorũ videtur ad iuſtitiã ptinere: ſed iuſtitia eſt vna uirtus. ergo A vna ſola uirt⁹ eſt circa opationes.

¶ 2 Præt. Operationes maxime differentes eſſe uidẽtur, quæ ordinãt ad bonum unius, & quæ ordinantur ad bonũ multitudinis: ſed iſta diuerſitas non diuerſificat uirtutes morales. dicit. n. Philoſoph. in 5. * Ethi. q iuſtitia legalis, q ordinat actus hominũ ad cõmune bonũ, non eſt aliud a uirtute, quæ ordinat actus hominis ad unum tãtũ, niſi ſecundum rationem. ergo diuerſitas operationũ non cauſat di- B uerſitatem uirtutum moralium.

cap. 1. circa fio. præcip. tom. 5.

¶ 3 Præt. Si ſunt diuerſæ uirtutes morales circa diuerſas operationes, oporteret q ſm diuerſitatẽ operationum eſſet diuerſitas uirtutũ moralium: ſed hoc patet eſſe falſum. nã ad iuſtitiã pertinet in diuerſis generibus cõmutationum rectitudinem ſtatuere, & etiam in diſtributionibus, ut patet in 5. * Eth. non ergo diuerſæ uirtutes ſunt diuerſarum operationum.

ca. 2. to. 5.

SED CONTRA eſt, q religio eſt alia virtus a pietate, quarũ tamẽ utraque eſt circa operationes quaſdã.

RESPON. Dicendũ, q omnes uirtutes morales quę ſunt circa operationes, conueniunt in quadam generali ratione iuſtitiæ, quæ attenditur ſecundum debitum ad alterũ: diſtinguuntur autem ſm diuerſas ſpeciales rationes. cuius ratio eſt: quia in operationibus C exterioribus ordo rationis inſtituitur, ſicut * dictũ eſt, non ſm proportionem ad affectionem hominis, ſed ſecundum ipſam conuenientiam rei in ſeipſa, ſecundum quam conuenientiam accipitur ratio debiti, ex quo cõſtituitur ratio iuſtitiæ. Ad iuſtitiam enim pertinere videtur, ut quis debitum reddat: vnde omnes huiuſmodi virtutes, quæ ſunt circa operationes, habent aliquo modo rationem iuſtitię. Sed debitum nõ eſt unius rationis in omnibus: aliter. n. debetur aliquid ęquali, aliter ſuperiori, aliter minori, & aliter ex pacto, vel ex promiſſo, uel ex beneficio ſuſcepto: & D ſecundum has diuerſas rationes debiti ſumuntur diuerſæ uirtutes, puta, religio eſt per quam redditur debitum Deo: pietas eſt per quam redditur debitum parentibus, vel patriæ: * gratia eſt per quã redditur debitum benefactoribus, & ſic de aliis.

art. præced.

D. 677.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q iuſtitia proprie dicta, eſt una ſpecialis uirtus, quę attẽdit perfectã rationem debiti, quod ſm æquiualentiã poteſt reſtitui. dr tñ & ampliato nomine iuſtitia ſm quamcunque debiti redditionem, & ſic non eſt una ſpecialis uirtus.

AD 2m dicendum, q iuſtitia quæ intendit bonum cõmune, eſt alia virtus a iuſtitia, quę ordinatur ad bonum priuatum alicuius: vnde & ius cõmune diſtin- E guitur a iure priuato. Et* Tullius ponit vnã ſpecialẽ virtutẽ, pietatẽ, quæ ordinat ad bonum patriæ: ſed iuſtitia ordinans hominẽ ad bonum cõmune eſt generalis per imperiũ: quia omnes actus virtutũ ordinat ad finẽ ſuum. ſ. ad bonum cõmune. Virtus autem ſm quod a tali iuſtitia imperatur, etiam iuſtitiæ nomen accipit: & ſic uirtus a iuſtitia legali non differt niſi ratione: ſicut ſola ratione differt virtus operans ſecundum ſeipſam, & uirtus operans ad imperiũ alterius.

li. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem lib.

AD 3m dicẽdum, q in omnibus operationibus ad iuſtitiam ſpecialem pertinentibus, eſt eadẽ ratio debiti: & ideo eſt eadem virtus iuſtitiæ, præcipue quantum ad cõmutationes. forte enim diſtributiua eſt alteri⁹ ſpeciei a cõmutatiua: ſed de hoc * infra quęret.

2. 2. q. 61. art. 1.

q. 59. art. 4. ad 1.

operãs afficiatur ad ipſas. Secundum eſt, quòd uirtutes morales omnes ſunt circa utraſque, paſſiones ſcilicet, & operationes: ſed differentia eſt, quia aliquæ principaliter operationes, aliquę principaliter paſſiones bonificant. hæc autem duo etſi prima facie videantur ſibi aduerſari, quia ſi nõ refert in bono iuſtitiæ quomodo pars afficiatur, oportet iuſtitiã nõ principaliter, ſed ſolum operationes reſpicere. Non apparet etiã quomodo verificetur, quòd iuſtitia ſit ſecundario circa paſſiones, cũ reſtituens debitum ſatiſfaciat iuſtitiæ, quocunque ãd animo faciat. Sed ſi diligentius doctrina authoris inſpiciatur, videbuntur omnia conſona & vera. In operatione nãq; ad alterũ, puta emptione, reſtitutione &c. eſt duo conſiderare, primo bonitatem propriam: ſecũdo communem. Cõmunis bonitas eſt, quę ad omnes actus virtutum exigitur. Et conſiſtit in illis quatuor generalib⁹ conditionibus inſinuatis per quatuor virtutes cardinales, requiſitis ad omnes virtutis pfectæ act⁹, vt ponitur in ſecundo Ethi. ſcilicet rectitudine, firmitate, moderatione, & diſcretione. Propria autem bonitas eſt, quam ex propria ratione vt cõtra alios diſtinguitur, ſortitur: & ſecundũ propriam bonitatẽ act⁹ iuſtitiæ nihil refert quo quis animo actum faciat, dũmodo commẽſuratum alteri faciat. Secundum vero omnẽ bonitatem ad actũ iuſtitiæ virtutis requiſitam refert quo quis animo reſtituat, emat, vendat &c. & ſic iuſtitia, & uniuerſaliter virtus bonificatiua operationũ eſt principaliter circa operationes, & ſecundario circa paſſiones: quia eſt principaliter circa bonitatem propriã operationi, ſecundario circa communem. Quomodo autem virtutes circa paſſiones ſint principaliter, ſecundario circa operationes clarum eſt. Temperantia. n. & liberalitas principaliter reſpiciunt affectum, & conſequenter operationes vt prouenientes ab affectibus ꝓpterea i huiuſmodi maxime conſideretur affectus, in illis aũt opus ipſum.

In iſto art.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū circa diuerſas paſſiones diuerſæ ſint uirtutes morales.

Infra ar. 5. cor.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ circa diuerſas paſsiones nō ſint diuerſæ uirtutes morales. Eorum enim quæ conueniuot io principio & fine, vnus eſt habitus, ſicut patet maxime in ſcientijs: ſed omnıū paſſionom uoum eſt priocipium, ſcilicet amor, & omnes ad eundē finem terminantur, ſcilicet delectatiouem, uel triſtitiā, ut˚ſopra habitum eſt. ergo circa omnes paſſiooes eſt una tantū moralis uirtus. (q. 25. art. 1. & 2.)

¶ 2 Præt. Si circa diuerſas paſsiones eſſent diuerſæ uirtutes morales, ſequeretꝙ tot eſſent uirtotes morales, quot paſsiones. ſed hoc patet eſſe ſalſum: qoia circa oppoſitas paſsiones eſt una & eadem uirtus moralis, ſicut ſortitudo circa timores & audacias, tēperātia circa delectationes & triſtitias. oō ergo oportet ꝙ circa diuerſas paſsiones ſint diuerſæ uirtutes morales.

¶ 3 Præt. Amor, cōcupiſcentia, & delectatio ſunt paſſiones ſpecie differentes, ut˚ſupra habitum eſt: ſed circa omoes has eſt una uirtus. ſ. tēperātia. ergo virtutes morales noo ſunt diuerſæ circa diuerſas paſſiooes. (q. 23. ar. 4.)

SED CONTRA eſt, ꝙ ſortitudo eſt circa timores & audacias, temperantia circa concupiſcentias, manſuetudo circa iras, vt dicitur in 3. & 4.˚Eth. (li. 3. eth ca. 6. & 10. & li. 4. cap. 4. & 5. to. 5.)

RESPON. Dicendum, ꝙ ooo poteſt dici quòd circa omnes paſſiones ſit una ſola uirtus moralis. Sunt. o. quædam paſſiones ad diuerſas potentias pertinētes; aliæ nanque pertioent ad iraſcibilem: aliæ ad concupiſcibilem, vt˚ ſupra dictum eſt: nec tamen oportet ꝙ omnis diuerſitas paſſiooom ſufficiat ad uirtutes morales diuerſificādas. Primo quidē, quia quædā paſſiones ſunt quæ ſibi oppoountꝰ ſecundū contrarietatē, ſicut gaudiū & triſtitia: timor & audacia, & alia hmōi: & circa huiuſmodi paſſiones ſic oppoſitas, oportet eſſe unā & eādem uirtutem. Cum enim uirtus moralis in quadā medietate cooſiſtat, mediū in cootrarijs paſſionibus ſm eandem rationem inſtituitur: ſicut & in naturalibus idem eſt medium ioter cōtraria, ut ioter album & nigrū. Secuudo, quia diuerſæ paſſiones inueniuotur ſecundum euodem modum rationi repugnātes, puta, ſecundum impulſum ad id quod eſt cootra rationem, uel ſm retractionem ab eo quod eſt ſecundum rationem: & ideo diuerſæ paſſiones concupiſcibilis noo pertinēt ad diuerſas uirtutes morales, quia eorum motus ſecundum quendā ordinem ſeiouicem conſequūtur, vtpote ad idē ordinati. ſ. ad cooſequendum bonum, vel ad ſugieodū malum: ſicut ex amore procedit concupiſcētia, & ex cōcupiſcentia puenitur ad delectationem. Et eadē ratio eſt de oppoſitis: qa ex odio ſequitur ſuga, uel abominatio, quæ perducit ad triſtitiā. Sed paſſiones iraſcibilis ooo ſunt unius ordinis, ſed ad diuerſa ordioātor. Nā audacia & timor ordinātur ad aliquod magnū periculū: ſpes & deſperatio ad aliqood booū arduū: ita autē ad ſuperandū aliqood contrariū, quod oocumentū intulit. & ideo circa has paſſiones diuerſæ uirtutes ordinantur, vtpote tēpetaotia circa paſſiones concupiſcibilis: ſortitudo circa timores & audacias: magnanimitas circa ſpem & deſperationem: manſuetudo circa iras. (q. 23. art. 1.)

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnes paſſiones conocoiuot io uno principio, & fioe cōmuni, non autem io vno proprio priocipio, ſeu fine. vode hoc oō ſufficit ad unitatem uirtutis moralis.

AD 2m dicendum, quòd ſicut in naturalibus idem

F eſt principiū, quo receditur ab uno principio, & acceditur ad aliud, & io rationalibus eſt eadē ratio cōtrariorū: ita ēt uirtus moralis, quæ in modum naturæ rationi conſentit, eſt eadem cootrariarum paſſionum.

AD 3m dicendū, ꝙ illæ tres paſſiones ad idem obiectū ordinantur ſm quendam ordinem, vt˚ dictum eſt, & ideo ad eandem virtutem mooralem pertioent. (in cor. art.)

ARTICVLVS V.

Vtrum uirtutes morales diſtinguantur ſecundū diuerſa obiecta paſſionū.

G AD QVINTVM ſic ꝓcedıtur. Videtꝰ ꝙ virtutes morales nō diſtinguantur ſecundū obiecta paſſionū. Sicut enim ſunt obiecta paſſionum, ita ſont obiecta operationum: ſed virtutes morales, quæ ſunt circa operatiooes, oō diſtinguuntur ſecundum obiecta operationum. ad eādem enim virtutem iuſtitiæ pertinet emere, ocl uendere domum, & equum. ergo etiam oec virtutes morales quæ ſunt circa paſſiooes, diuerſificantur per obiecta paſsiooum.

H ¶ 2 Præt. Paſsiooes ſuot quidam actus, uel motus appetitus ſenſitiui: ſed maior diuerſitas requiritur ad dioerſitatē habituū, q̄ ad diuerſitatē actuū. diuerſa igitur obiecta, quæ noo dioerſificāt ſpeciē paſsionis, ooo diuerſificabuot ſpeciem uirtutis moralis, ita ſcilicet ꝙ de oībus delectatioōibꝰ erit vna uirtꝰ moralis: & ſimiliter eſt de alijs.

¶ 3 Præt. Magis & minus oon diuerſificant ſpeciem: ſed diuerſa delectabilia non differuot niſi ſecun-
I dum magis & minus. ergo omnia delectabilia pertinēt ad vnam ſpeciem uirtutis, & eadem ratione omnia terribilia, & ſimiliter de alijs. ooo ergo uirtus moralis diſtinguitur ſecundum obiecta paſſionum.

¶ 4 Præt. Sicut uirtus eſt operatiua boni, ita eſt impeditiua mali: ſed circa cōcupiſcentias bonorum ſuot diuerſæ uirtutes. ſicut tēperātia circa cōcupiſcentias delectationū tactꝰ, & eutrapelia circa delecta-
K tiones ludi. ergo ēt circa timores malorū debēt eſſe diuerſę uirtutes.

SED CONTRA eſt, quòd caſtitas eſt circa delectabilia ueoereorum, abſtinentia uero eſt circa delectabilia ciborum, & eutrapelia circa delectabilia ludorum.

RESPON. Dicendum, quòd perfectio uirtutis ex ratione depēdet: perfectio autem paſsionis ex ipſo appetitu ſeoſitioo. vnde oportet ꝙ virtutes diuerſificētur ſm ordinē ad ratiooem: paſsiones autem ſecundum ordinem ad appetitum.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſima Articulum quintum.*

OMiſſis ſingillatim articu. tertio & quarto, quia ille in ſecundo articulo, hic in quto tangitur: in articulo quinto dubium primo occurrit ſimpliciter, & ad hominē de ſubiecto numeratarum uirtutum: ſed diſcuſſio ſimpliciter ſingularum in proprijs tractatibus in ſecūda ſecundæ erit. diſcuſſio uero ad hominem hic occurrit. Videtur. n. author ſibiipſi cōtrarius de ſubiecto liberalitatis & magnificentię. Nam hic utranque ponit in appetitu ſēſitiuo, illā in cōcupiſcibili, hanc in iraſcibili: & circa paſſiones ſicut alias enumeratas virtutes. In 3. autē ſent. diſt. 33. artic. 4. quæſtio. 3. & in primo contra Ge. cap. 93. & qd plus vrget, ſuperius in prima parte quæſt. 21. artic. 1. ad primum, expreſſe ponit eas in uoluntate, & non in parte ſenſitiua, & circa operationes ut diſtinguūtur cōtra paſſiones. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ tā liberalitas, quam magnificentia reſpicit paſsionem & operationem, illam propinque, hanc remote: & quòd inquantum reſpicit operationem cum ſua materia, puta ſumptus pecunię, ē in voluntate: pro quanto reſpicit paſsionem, eſt in concupiſcibili. Et probatur hanc eſſe mentem authoris, quia uti pecunia, qd eſt principalis actus iſtarum uirtutū, eſt actus uoluntatis: qa uti eſt actus uoluntatis, ut patet ſuperius. Sed iſta ſolutio nihil ualet, quia cū vna uirtus non poſſit eſſe in duabus potentiis ſubiectiue æqua-

Obiecta igitur paſſionum ſecundū quod diuerſimode ordinantur ad appetitum ſenſitiuum, cauſant diuerſas paſſionum ſpecies: ſecundū uero quod cōparātur ad rationē, cauſant diuerſas ſpecies uirtutum. Nō eſt aūt idē mot^9 rationis & appetitus ſenſitiui: vnde nihil prohibet aliquam differentiam obiectorum cauſare diuerſitatē paſſionū, quæ non cauſat diuerſitatem uirtutum, ſicut quādo una uirtus eſt circa multas paſſiones, ut^9 dictum eſt: & aliquam etiam differentiam obiectorum cauſare diuerſitatem virtutum, quæ non cauſat diuerſitatē paſſionū, cum circa unā paſſionem, puta delectationē, diuerſæ uirtutes ordinentur. Et quia diuerſæ paſſiones ad diuerſas potentias pertinētes, ſemper pertinent ad diuerſas uirtutes, ut^9 dictū eſt: ideo diuerſitas obiectorum quæ reſpicit diuerſitatem potentiarū, ſemp diuerſificat ſpecies uirtutū, puta, quod aliquid ſit bonum abſolute, & aliquid bonum cum aliqua arduitate. Et quia ordine quodam ratio inferiores hominis partes regit, & etiam ſe ad exteriora extendit, & ideo etiam ſecundum quod unū obiectū paſſionis apprehēditur ſenſu uel imaginatione, aut ēt ratione, & ſm etiā quod pertinet ad aīam, corpus uel exteriores res diuerſam habitudinem habet ad rationem; & per conſequens natū eſt diuerſificare uirtutes. Bonum igitur hominis, quod eſt obiectū amoris, concupiſcentiæ, & delectationis, poteſt accipi uel ad ſeorſum corporis pertinēs, uel ad interiorē animæ apprehenſionē. & hoc ſiue ordinetur ad bonū hominis in ſeipſo uel quantum ad corpus, uel quantū ad aīam: ſiue ordinetur ad bonū hominis in ordine ad alios; (E) & omnis talis diuerſitas propter diuerſum ordinem ad rationē diuerſificat uirtutem. Sic igitur ſi cōſideretur aliquod bonum, ſi quidē ſit per ſenſum tactus apprehēſum, & ad conſiſtentiā humanæ uitæ ptinens in indiuiduo, uel in ſpecie, ſicut ſunt delectabilia ciborū, & (B) uenereorū, erit pertinēs ad uirtutē tēperātiæ. Delectationes aūt aliorū ſenſuū cum non ſint uehementes, non præſtant aliquam difficultatē rationi: & ideo circa eas non ponitur aliqua uirtus, quæ eſt circa difficile, ſicut & ars, ut dicitur in 2.^9 Ethic. Bonum autem non ſenſu, ſed interiori uirtute apprehēſum, ad ipſum hominem pertinens ſecundum ſeipſum, eſt ſicut pecunia & honor, quorum pecunia ordi- (C) nabilis eſt de ſe ad bonum corporis, honor aūt conſiſtit in apprehēſione animę. Et hęc quidē bona cōſiderari poſſunt uel abſolute, ſm qđ pertinent ad concupiſcibilem: uel cum arduitate quadā, ſecūdum quod pertinēt ad iraſcibilem. Quæ quidem diſtinctio non habet locū in bonis, quæ delectant tactum: quia huiuſmodi ſunt quædam infima, & competunt homini, ſm quod conuenit cum brutis. Circa bonū igitur pecunię abſolute ſumptum, ſecundum quod eſt obiectū concupiſcentiæ, uel delectationis, (D) aut amoris, eſt liberalitas. Circa bonum autem huiuſmodi cum arduitate ſumptum, ſm quod eſt obiectum ſpei, eſt magnificentia. Circa bonum uero quod eſt honor, ſi quidem ſit abſolute ſumptum, ſecundum quod eſt obiectū amoris, ſic eſt quędam uirtus quæ uocatur philotimia, ideſt, amor honoris. Si uero cū arduitate cōſideretur, ſm quod eſt obiectum ſpei, ſic eſt magnanimitas. Vnde liberalitas & philotimia uidētur eſſe in concupiſcibili: magnificētia uero & magna-

æqualiter: aut liberalitas erit in concupiſcibili, vt ſubeſt voluntati, aut econuerſo. non ſecundum, vt patet: nec primum niſi ratione electionis participatæ, quod eſt commune omnibus virtutibus appetitus ſenſitiui. ergo. Præterea, Author in prima parte non ſolum affirmat has eſſe in uoluntate, ſed negat eas eſſe in parte ſenſitiua. vnde ponere utrunque ſubiectum, contradicit illi. Præterea, Stante iſta ſolutione, pari rōne potuiſſet poni fortitudo in uoluntate, & conſequenter proprie in Deo: quoniā ipſa reſpicit paſſionem audaciæ, & operationem, puta debellationem hoſtiū: & ſecundum iſtam operationem cōſtat, quòd poteſt attribui deo. Et tamen author expreſſe negat de fortitudine, quia eſt circa paſſiones. Dicendum eſt ergo, vt mihi uidetur, ꝙ author aliena opinione ſuperius in prima parte, & in libro cōtra Gentiles, vbi ex propoſito hęc non tractantur, & ſequtus alios in anterioribus ſcriptis antequàm ad ſummā ſpeculā huius Summæ aſcenderit, illa dixit. Nunc uero ſecundum propriam ſententiam determinat ſic, quòd in Secunda ſecundæ, in qua etiam altius proſpexit, confirmat hanc determinationem. & ratio eſt, vt ibi dicitur, quia iſtę virtutes non reſpiciunt operationes ſecundum ſe, ut reſpicis iuſtitia & partes eius, ſed vt aliqualiter ſe habent ad paſſiones amoris, ſcilicet pecuniæ, & ſpei in illa. Et propterea nec iſtę uirtutes ſūt i Deo, niſi metaphorice, aut ſecundum aliquid. Et eodem modo dicendum eſt de ueritate, quam in primo cōtra Gē. numerat inter uirtutes circa actiones, & non paſſiones. omnes enim hic dicuntur circa paſſiones.

art. præced.

art. 2. & 4 huius quæſt.

¶ In eodem 5. artic. nota Nouitie duo in litera. Primum eſt, ꝙ cum ibi dicitur, ꝙ vnum obiectum paſſionis apprehenditur ſenſu, vel imaginatione, vel etiam ratione: non eſt ſermo de aliqua re obiecta, una ſm numerum, aut ſpeciem, ſed de unitate obiecti paſſionis ut obiectum eſt illius. uerbi gratia, de amabili, de cōcupiſcibili, de delectabili &c. quorum quodlibet vnum ſpecie obiectum paſſionis multa rerum genera eſt comprehendens.

¶ Secundum eſt, ꝙ cum in litera concluditur, quòd virtutes morales diſtinguuntur uel ſecundum diuerſas materias, uel diuerſas paſſiones, uel diuerſa obiecta, tres modos enumerauit non ſubordinatos, ſed diſparatos, coincidentes tamen quandoque. Diuerſitas nanque materiæ abſque diuerſitate paſſionis & obiecti, faciens diuerſitatem virtutum, inuenitur in magnificentia & magnanimitate, quarum utraq; eſt circa ſpem, utraque circa arduum: ſed in diuerſa materia, pecunia, & honore. Et idem apparet in liberalitate & philotimia. Diuerſitas uero paſſionis abſque diuerſitate materiæ & obiecti, faciēs diuerſas uirtutes, inuenitur in fortitudine & māſuetudine, quarū vtraq; circa tale malū, & utraque circa arduū ſm diuerſam paſſionem, timorē, atque audaciam, & iram verſatur. Diuerſitas demum obiecti abſque diuerſitate materiæ & paſſionis, diuerſitatem uirtutū faciens, inuenitur in ueritate, amicitia, & eutrapelia, ſeu vrbanitate. oēs enim circa dicta & facta humana, & delectationem, ſeu amorē ſm diſtincta ſunt obiecta, ſcilicet manifeſtationem, affabilitatem, & delectationem. Coincidentià autem manifeſta eſt in tēperantia & fortitudine, quarum materia, & paſſio, & obiectum diuerſificantur.

ca. 3. ad fin. tom. 5.

¶ In eodem articulo in calce corporis articuli aduerte, ꝙ litera corrupta eſt, nec in aliquo codice inuenire potui verū textum. Vnde quia Ariſtotelem affert ex ſecundo Eth. corrigendum duxi quo ad tres dictiones, quarū duæ ſunt mutandæ, & una delenda. Vbi igitur in litera dicitur, ꝙ ſecundum Ariſto. ſunt vndecim virtutes morales circa paſſiōes, mutetur numer^9 vndenarius in numerū denarium, & legatur ſunt decem. Vbi uero enumerando uirtutes ultimo loco dicit; Et iuſtitia; delendum eſt, ut eutrapelia ſit ultima. Cū uero poſt ſubiungit, Si igitur addatur iuſtitia, quæ eſt circa operationes, erunt omnes duodecim, mutetur duodenarius in undenarium, & legatur, erūt omnes vndecim. Ratio autem quare litera ſaluari non poteſt, eſt, tum quia refert ſe ad Ariſtotilem, qui, vt patet in ſecundo Ethi. duodecim mediet ates ponit, ſed decem uirtutes & duas paſſiones, & ultra has iuſtitiam, & uirtutes rationales: tum quia iuſtitia non eſt uirtus circa paſſiones, ſed operationes, ut patet 5. Ethicor. & hic in articulo tertio. Et ſcito Nouitie, quòd author cū nota illationis concludens numerū uirtutū moraliū, dicēdo, Sic igitur patet, quòd ſecundum Ariſtotel. &c. non infert ex hoc articulo ſolo, ſed iuncto pręcedēti, in quo fortitudinē & māſuetudinem diſtinxit ex tertio & quarto Ethicorum. & propterea enumerando uirtutes, has connumerauit, licet earum in hoc articulo non meminerit.

¶ In reſponſionibus ad argumēta eiuſdē articuli, diligenti^9 notato, primā, tertiā & ultimam. Primam quidem, quia ex ea habes differentiam inter unicā operationē, & unicam paſſionem in diuerſificando virtutem, ex hoc ꝙ paſſio repugnat rationi, opera-

nimitas in iraſcibili. Bonum vero F hominis in ordine ad alium nō ui detur arduitatē habere, ſed accipitur vt abſolute ſumptū, prout eſt obiectum paſſionum concupiſcibilis: quod quidem bonū poteſt eſſe alicui delectabile ſecundum qđ præbet ſe alteri vel in his quæ ſerio fiunt, ideſt, in actionibus per rationem ordinatis ad debitum finem: vel in his quæ fiunt ludo, ideſt, in actionibus ordinatis ad delectationem tantum, quæ non eodē modo ſe habent ad rationem ſicut prima. In ſeriis autem ſe exhibet G aliquis alteri dupliciter. Vno modo, vt delectabilem decētibus verbis, & factis: & hoc pertinet ad quandam uirtutem, quam* Ariſt. nominat amicitiam, & poteſt dici affabilitas. Alio modo præbet ſe aliquis alteri vt manifeſtum, per dicta & facta: & hoc pertinet ad aliam virtutem, quā nominat veritatem. Manifeſtatio enim propinquius accedit ad rationem, quàm delectatio, & ſeria, quàm iocoſa. H vnde & circa delectationes ludorum eſt uirtus, quam* Philoſophus eutrapeliam nominat. Sic igitur patet, ꝙ ſecundum* Ariſt. ſunt decem virtutes morales circa paſſiones, ſcilicet fortitudo, temperātia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, philotimia, manſuetudo, amicitia, veritas, & eutrapelia. & diſtinguūtur ſecūdum diuerſas materias, vel ſ͛m diuerſas paſſiones, vel ſecūdū diuerſa obiecta. Si igitur addatur iuſtitia, quæ eſt circa operationes, erūt oēs vndecim.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ omnia obiecta eiuſdem operationis ſecundum ſpeciem, eandem habitudinem habēt ad rationem, non autem omnia obiecta eiuſdē paſſionis ſecundum ſpeciem: quia operationes non repugnant rationi, ſicut paſſiones.

Ad 2[m] dicendum, quòd alia ratione diuerſificantur paſſiones, & alia uirtutes, ſicut* dictum eſt. *In cor. art.*

K Ad 3[m] dicendum, ꝙ magis & minus non diuerſificant ſpeciem, niſi propter diuerſam habitudinem ad rationem.

Ad 4[m] dicendum, quòd bonum fortius eſt ad mouendum, quàm malum: quia malum non agit niſi uirtute boni, vt Dionyſius dicit 4. cap.* de diui. no. vnde malum nō facit difficultatem rationi, quæ requirat virtutē, niſi ſit excellens, quod videtur eſſe unum in vno genere paſſionis. vnde circa iras nō ponitur niſi vna virtus, ſcilicet mãſuetudo: & ſimiliter circa audacias vna ſola, ſcilicet fortitudo. Sed bonū ingerit difficultatē, quę requirit virtutem, etiā ſi non ſit excellens in genere talis paſſionis: & ideo circa concupiſcētias ponuntur diuerſæ virtutes morales, vt* dictum eſt.

ca. 4. par. 4. inter pri. & medium.

In corp. art.

tio antē nō. & ſubtiliter dixit: quia cum habitudo ad rationē conſtituat virtutis obiectum, & diuerſa habitudo diuerſum obiectum, paſſio quæ ſecundū ſe importat aliqđ abducens a ratione, importat aliqđ egēs virtute ad conſonā reddēdam ipſam rationi, & ſecundum diuerſas proprii obiecti materias diuerſū modo ad rationem ſe habere poteſt, & ſic diuerſa virtutum obiecta conſtituet. Operatio autem quia ſecundum ſe rationi non repugnat ſecundum omnem ſui obiecti materiam, eodem modo ad rationem ſe habet. Tertiū autē, quia hic habes quaſi exceptionem ab illa maxima, Magis & minus non variant ſpeciem: dico autē quaſi exceptionem, quia reuera non eſt exceptio, ſed per accidens magis & minus variant hic ſpeciem: quia per adiūctam eis diuerſam ſpecifice habitudinē ad rationem, vt in litera dicitur. Vltima autem, quia aurea eſt tota, & ſemper memoriæ mandanda: vnum tamē reſtat mirandum in hac materia, quare Ariſtoteles nullā virtutem moralem poſuit circa paſſionem triſtitiæ propriam illi, & tot circa delectationis paſſionem, ſi ſuſcepta eſſet hic prouincia aſsignandæ ſufficientiæ virtutū moralium, reddenda eſſet ratio: ſed quia nec author hoc ſuſcepit, nec Ariſto. modo exponitur, alteri loco reſeruetur.

li. 4. eth. ca. 6. tom. 5.

li. 4. eth. ca. 8. tom. 5.

li. 2. eth. c. 7. & lib. 4. eth. tom 5.

D. § . 5.

QVAESTIO LXI.

De uirtutibus cardinalibus, in quinque articulos diuiſa.

Deinde cōſiderandum eſt de uirtutibus cardinalibus.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.

G ¶ Secundo, de numero earum.

¶ Tertio, quæ ſint.

¶ Quarto, Vtrū differant abinuicē.

¶ Quinto, Vtrū diuidantur conuenienter in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

Articvlvs primvs.

Vtrum uirtutes morales debeant dici cardinales, uel principales.

H Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ virtutes morales non debeant dici cardinales, ſeu principales. Quæ enim ex oppoſito diuidūtur, ſunt ſimul natura, vt dr̄ in* Prædicamentis, & ſic unum non eſt altero principalius: ſed omnes virtutes ex oppoſito diuidunt genus uirtutis. ergo nullæ earū debēt dici principales.

¶ 2 Præt. Finis principalior eſt his quæ ſunt ad finē: ſed virtutes theologicæ ſunt circa finē, virtutes autē I morales ſunt circa ea quæ ſunt ad finē. ergo virtutes morales non debent dici principales, ſeu cardinales, ſed magis theologicæ.

¶ 3 Præt. Principalius eſt quod eſt per eſſentiā, quàm ꝙ eſt per participationē: ſed virtutes intellectuales pertinēt ad rationale per eſſentiam, uirtutes autem morales pertinent ad rationale per participationē, vt* ſupra dictū eſt. ergo virtutes morales nō ſunt principales, ſed magis uirtutes intellectuales. *q. 58. art. 2. & 3.*

K Sed contra eſt, quod* Amb. dicit ſuper Lucam, exponēs illud, Beati pauperes ſpiritu. Scimus virtutes eſſe quatuor cardinales, ſcilicet, temperantiā, iuſtitiam, prudentiam, fortitudinē: hę autē ſunt uirtutes morales. ergo virtutes morales ſunt cardinales. *lib. 5. in Lucā ca. 6. to. 5.*

Respon. Dicendū, ꝙ cū ſimpliciter de virtute loquimur, itelligimur loqui de virtute humana. Virtus aūt humana, vt* ſupra dictū eſt, ſ͛m perfectā rationē virtutis dicitur, quæ requirit rectitudinē appetitus. hmōi enim virtus non ſolū facit facultatē bene agēdi, ſed ipſum etiā vſum boni operis cauſat, *q. 56. ar. 3.*

¶ *Super Quæſtionem ſexageſimam primā.*

In titul. quæſt. 61. aduerte Nouitie, Cardinalis vocabulum ab Ambro. forte primum introductum, a cardine ſecūdum Grammaticam deriuatum: quia nō niſi metaphorice virtuti conuenit, & metaphoræ a ſcientia eiectæ ſint ab Ariſt. in 2. Pol. idcirco author metaphorā explanans, in quo ſenſu diſputandū ſit in primi articuli titulo ait cardinales, ſeu principales. cardines .n. ſuſtinentes oſtiū, principia ſunt ſuſtinēdi hæcque verſandi oſtu. Et inde cardinales illæ dicūtur res, ſeu dignitates, q̄ quaſi ſuſtinent, formātque alias, quaſi ſup eas innixas: qđ eſt principatum tenere: & inde virtutes illæ dictæ ſunt cardinales, quæ virtuoſam vitam ſuſtinent, & ſuper quas vniuerſa ſtudioſa vita firmatur, ac opera ꝓpria explet, quod eſt eſſe inter virtutes principales ſimpliciter, ń reſpectu hui⁹, vel illi⁹. Et nota Nouitie, ꝙ non quæritur de principalibus habitibus, ſed virtutibus, ita ꝙ in ratione & latitudine virtutis vt ſic, quærif, an principalitas debeatur moralibus: quod eſt comparare morales intellectualibus. duo enim tantum poſita ſunt virtutū genera humanarum, de quibus tā tum author teſtatur in corpore ſe loqui. et hoc propter virtutes theologicas.

Infra q. 66. ar. 4. cor. Et 3. diſ. 33. q. 1. art. 5. q. 1. Et ver. q. 1. ar. 12. ad 24. & q. 5. art. 1. ad 2. 4. & 11.

** in poſtp̄d. cap. de Simul. to. 5.*

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæprimæ. Articulum primum.*

In artic. 1. quæſt. 61. nota vir ſpeculatiue, reſponſionem ad primum. & inde ſpecies, quam bene de analogia nominū alibi ſcripſerimus.

ſat, ſed ſecundum imperfectam rationem virtutis dicitur virtus, quę nō requirit rectitudinem appetitus: quia ſolum facit facultatem bene agendi, non autem cauſat boni operis vſum. Conſtat autem quòd perfectũ eſt principalius imperfecto: & ideo virtutes quæ continent rectitudinem appetitus, dicuntur principales. huiuſmodi antem ſunt virtutes morales, & inter intellectuales ſola prudentia, quæ etiam quodam mo-
q.58.art.3. ad arg.1. & q.57.art.4. do moralis eſt ſecundum materiam, vt ex * ſupradictis patet. vnde conuenienter inter virtutes morales ponuntur illæ, quę dicuntur principales, ſeu cardinales.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ quando genus vniuocum diuiditur in ſuas ſpecies, tunc partes diuiſionis es æquo ſe habēt ſecundum rationem generis, licet ſecundum naturam rei vna ſpecies ſit principaliot & pſectior alia, ſicut homo alijs animalibus. Sed quando eſt diuiſio alicuius analogi, quod dicitur de pluribus ſecundũ prius & poſterius, tunc nihil prohibet vnum eſſe principalius altero, etiam ſecundum communem rationem: ſicut ſubſtantia principalius dicitur ens q̃ accidens, & talis eſt diuiſio virtutum in diuerſa genera virtutum, eo ꝙ bonum rationis non ſecundum eundem ordinem inuenitur in omnibus.

Ad 2^m dicendum, ꝙ virtutes theologicæ ſunt ſu-
q.58. art.3. ad 3. pra hominē, vt * ſupra dictũ eſt. Vnde non proprie dicunt virtutes humanæ, ſed ſuperhumanę, vel diuinę.

Ad 3^m dicendum, quòd aliæ virtutes intellectuales, & prudentia, etſi ſint principaliores, quàm morales quantum ad ſubiectum, non tamen ſunt principaliores quantum ad rationem virtutis, quę reſpicit bonum, quod eſt obiectum appetitus.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſint quatuor virtutes cardinales.

¶ *Super Quaſtionis ſexageſimaprimæ Articulum ſecundum.*

Infra q.66. arti.1. & 4. co. Et 2. 2. prol. et q. 123.ar.11. & q.141.artic. 7. Et 3. diſ.33. q.2. ar.1.q.3. Et veri.q.1.ar. 12 ad 25.& 26. & q.5. art. 1.q.57. art. 4.

IN arti.2.eiuſdem quæſt.61.reſeruatur reſponſio ad primum ad articulum tertium 66.quæſtio. vbi ex propoſito penes nobilitatem cōparatio erit intellectualium & moraliũ virtutum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nō ſint quatuor virtutes cardinales. Prudentia enim eſt directiua aliarum virtutum moraliũ, vt ex ſupradictis patet: ſed id quod eſt directiuum aliorum principalius eſt. ergo prudentia ſola eſt virtus principalis.

¶ 2 Præt. Virtutes principales ſunt aliquo modo morales: ſed ad operationes morales ordinamur per rationem practicam, & appetitum rectum, vt dicitur in
†lib.6.Eth. cap.2. to.5. 6. †Ethic. ergo ſolæ duæ virtutes cardinales ſunt.

¶ 3 Præt. Inter alias etiam virtutes vna eſt principalior altera: ſed ad hoc quòd virtus dicatur principalis, non requiritur quòd ſit principalis reſpectu omnium, ſed reſpectu quarundam. ergo videtur quòd ſint multo plures principales virtutes.

Cap.36.circa princip. Sed contra eſt, qđ * Grego. dicit in 2.Moral. In quatuor virtutib⁹ tota bona opis ſtructura cōſurgit.

Respon. Dicendum, quòd numerus aliquorum accipi poteſt aut ſecundũ principia formalia, aut ſm ſubiecta: & vtroque modo inueniuntur quatuor cardinales virtutes. Principium enim formale virtutis, de qua nunc loquimur, eſt rationis bonum, qđ quidē dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, ſecundum quod in ipſa conſideratione rationis conſiſtit, & ſic erit vna virtus principalis, quæ dicit prudentia. Alio modo, ſecũdum quod circa aliquid ponitur rationis ordo, & hoc vel circa operationes, & ſic eſt iuſtitia: vel circa paſſiones, & ſic neceſſe eſt eſſe duas virtu-
A tes. Ordinem.n.rationis neceſſe eſt ponere circa paſſiones, conſiderata repugnātia ipſarum ad rationem, quæ quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno modo, ſecundum quod paſſio impellit ad aliquid contrarium rationi, & ſic neceſſe eſt ꝙ paſſio reprimatur, & ab hoc denominatur temperantia. Alio modo, ſecundum qđ paſſio retrahit ab eo quod ratio dictat, ſicut timor periculorum vel laborum: & ſic neceſſe eſt, ꝙ homo firmetur in eo qđ eſt rationis, ne recedat, & ab hoc denominatur fortitudo. Et ſimiliter ſecundum ſubiecta idem numerus inuenitur. Quadruplex enim inuenitur ſubiectum huius virtutis, de qua nūc loquimur, ſcilicet rationale per * eſſentiam, quod prudentia perfi- D.t199.
B cit: & rationale per participationem, quod diuiditur in tria, ideſt, in voluntatem, quæ eſt ſubiectum iuſtitiæ: & in concupiſcibilem, quæ eſt ſubiectum temperātiæ: & in iraſcibilē, quæ eſt ſubiectum fortitudinis.

Ad primum ergo dicendum, quòd prudentia eſt ſimpliciter principalior omnibus: ſed aliæ ponuntur principales vnaquæque in ſuo genere.

Ad 2^m dicendum, quòd rationale per participationem diuiditur in tria, vt * dictum eſt. In iſto art.

Ad 3^m dicendum, ꝙ oēs alię virtutes, quarum vna eſt principalior alia, reducũtur ad prædictas quatuor, & quantũ ad ſubiectũ, & quantũ ad rōnes formales.

C ARTICVLVS III.

Vtrum aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm iſtæ.

¶ *Super Quaſtionis ſexageſimaprimæ Articulum tertium.*

IN artic.3. mandabis memoriæ, qđ dupliciter iſtæ quatuor virtutes dicuntur principales, vel vt genera, vel gratia præcipuæ materiæ.

Arti. priori & poſter. & & locis ibi notatis. Et 3.diſ.33. q.2.art.1.q.4

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd aliæ virtutes magis debeant dici principales, q̃ iſtæ. Id enim quod eſt maximũ in vnoquoq; genere, videtur eſſe principalius: ſed magnanimitas operatur magnũ in omnibus virtutibus, vt dicitur in 4. * Eth. ergo magnanimitas maxime debet dici principalis virtut. *lib.4.Eth. cap.3.

D ¶ 2 Præt. Illud per qđ aliæ virtutes firmantur, videtur eſſe maxime principalis virtus: ſed humilitas eſt huiuſmodi, dicit.n. † Greg. ꝙ qui cæteras virtues ſine humilitate congregat, quaſi paleas in ventum portat. ergo humilitas videtur eſſe maxime principalis. † hom.7.in Euang. in fine illius, & in pſ.3. pœnitentiali.

¶ 3 Præt. Illud videtur eſſe maxime principale, quòd eſt perfectiſſimum: ſed hoc pertinet ad patientiam, ſecundum illud Iacobi 1. Patientia opus perfectum habet. ergo patientia debet poni principalis.

Sed contra eſt, quod * Tullius in ſua Rhetorica ad has quatuor omnes alias reducit. Lib.2 de inuēt. a med.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, hu- Ar.præced.
E iuſmodi quatuor virtutes cardinales accipiuntur ſecundum quatuor formales rationes virtutis, de qua loquimur. Quæ quidem in aliquibus actibus, vel paſſionibus principaliter inueniuntur: ſicut bonum cōſiſtens in conſideratione rationis, principaliter inuenitur in ipſo rationis imperio, non autem in cōſilio, neque in iudicio, vt * ſupra dictum eſt. Similiter autē q.57. art.4. bonum rationis, prout ponitur in operationibus ſecundum rationem recti & debiti, principaliter inuenitur in commutationibus vel diſtributionibus, quæ ſunt ad alterum cum æqualitate. Bonum autem refrænandi paſſiones principaliter inuenitur in paſſionibus, quas maxime difficile eſt reprimere. ſ. in delectationibus tactus. Bonum autem firmitatis ad ſtandum in bono rationis contra impetum paſſionum, præcipue inuenitur in periculis mortis, contra quæ difficillimum

limum eſt ſtare. Sic igitur prædictas qnatuor virtutes duplicıter conſiderare poſſumus. Vno modo, ſecundum communes rationes formales, & ſecũdum hoc dicuntur principales, qnaſi generales ad omnes virtutes, vtputa, quòd omnis virtus quæ facit bonum in conſideratione rationis dicatur prudentia: & ꝙ omnis virtus quæ facit bonum debiti & recti in operationibus, dicatur iuſtitia: & omnis virtus quæ cohibet paſſiones & deprimit, dicatur tẽperantia: & omnis virtus quę facit firmitatem animi contra quaſcunque paſſiones, dicatur fortitudo. & ſic multi loquuntur de iſtis virtutibus tam ſacri doctores, ĳ etiam philoſophi, & ſic aliæ virtutes ſub ipſis continentur: vnde ceſſant oẽs obiectiones. Alio vero modo pñt accipi, ſecundum quod iſtę virtutes denominantur ab eo quod eſt præcipuum in vnaquaq; materia. Et ſic ſunt ſpeciales virtutes cõtra alias diuiſæ: dicuntur tñ principales reſpectu aliarum pp principalitatem materiæ, puta, ꝙ prudẽtia dicatur, quæ pręceptiua eſt: iuſtitia, quæ eſt circa actiones debitas inter æquales: temperantia, quæ reprimit concupiſcentias delectationum tactus: fortitudo, quæ firmat contra pericula mortis. Et ſic etiã ceſſant obiectiones: quia aliæ virtutes pñt habere aliquas alias principalitates, ſed iſtæ dicuntur principales ratione materiæ, vt * ſupra dictum eſt.

In iſtomet ar.

Infra q. 66. ar. 2. cor. Et 1. 2. q. 123. ar. 2. & 11. cor. & q. 194. arti. 1. cor. princ. Et 3. di. 33. q. 1. ar. 1. q. 3. Et veri. q. 1. art. 12. ad 13 & 26. Et 2. Ethic. lec. 8.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæprimæ Articulum quartum.*

IN artic. 4. mandamemoriæ redundãtiam virtutum, & eius cauſam, & modum habes in litera, quòd redundat altera in alteram: quia potens in maius, poteſt in minus, & ex victoria maioris habilior mens redditur ad vincendum minora.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum quatuor uirtutes cardinales differant abinuicem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ quatuor prædictæ virtutes non ſit diuerſæ virtutes, & abinuicẽ diſtinctę. Dicit enim * Greg. in 22. Moral. Prudentia vera non eſt, quæ iuſta, & temperans, & fortis non eſt: nec perfecta temperantia, quę fortis, iuſta, & prudens non eſt: nec fortitudo integra, quæ prudens, tẽperans & iuſta nõ eſt: nec vera iuſtitia, quę prudens, & fortis, & tẽperans nõ eſt. Hoc aũt non contingeret, ſi prædictę quatuor virtutes eſſent abinuicẽ diſtinctæ: diuerſę.n. ſpecies eiuſdem generis non denominant ſeinuicem. ergo prædictæ virtutes nõ ſunt abinuicem diſtinctæ.

*li. 22. mor. c. 2. a med.

§ 2 Præt. Eorum quæ abinuicem ſunt diſtincta, quod eſt vnius, nõ attribuitur alteri: ſed illud quod eſt temperantiæ, attribuitur fortitudini. dicit enim † Amb. in 1. lib. de offic. Iure ea fortitudo vocatur, quando unuſquiſq; ſeipſum uincit, nullis illecebris emollitur, atq; inflectitur. De temperantia etiam dicit, quòd modum, uel ordinem ſeruat omnium, quæ uel agenda, uel dicenda arbitramur. ergo uidetur quòd huiuſmodi uirtutes non ſunt abinuicem diſtinctæ.

†lib. 1. c. 36 paulo a principio. tom. 1.

§ 3 Præt. Philoſophus * dicit in 2. Ethic. quòd ad uirtutem hæc requiruntur. Primum quidem ſi ſciens: deinde ſi eligens, & eligens propter hoc: tertium autem ſi firme & immobiliter habeat, & operetur. Sed horum primum videtur ad prudentiã pertinere, quæ eſt recta ratio agibilium. Secundum. ſ. eligere, ad temperantiam, ut aliquis non ex paſſione, ſed ex electione agat paſſionibus refrænatis. Tertium, ut aliquis pp debitum finem operetur, rectitudinem quandam continet, quæ uidetur ad iuſtitiam pertinere. Aliud. ſ. firmitas & immobilitas, pertinet ad fortitudinem. ergo quælibet harum virtutum eſt generalis ad omnes

Cap. 4. to. 5

F uirtutes. ergo non diſtinguuntur ad inuicem.

SED CONTRA eſt, quod * Auguſt. dicit in lib. de Moribus Eccleſię, quòd quadripartita dicitur uirtus ex ipſius amoris uario affectu: & ſubiungit de prędictis quatuor uirtutibus. prædictæ ergo quatuor uirtutes ſunt abinuicem diſtinctæ.

Lib. 1. c. 15 tom. 1.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, prædictæ quatuor uirtutes dupliciter a diuerſis accipiuntur. Quidam enim accipiũt eas, prout ſignificãt quaſdam generales conditiones humani animi, quæ inueniuntur in omnibus uirtutibus, ita. ſ. ꝙ Prudentia nihil ſit aliud, q̃ quædam rectitudo diſcretionis in quibuſcunque actibus, uel materijs: Iuſtitia uero ſit G quædam rectitudo animi, per quam homo operatur quod debet in quacunque materia: Temperantia uero ſit quædam diſpoſitio animi, quę modum quibuſcunq; paſſionibus, uel operationibus imponit, ne ultra debitum efferãtur: Fortitudo uero ſit quædam diſpoſitio animæ, per quam firmetur in eo, quod eſt ſecundum rationem contra quoſcunq; impetus paſſionum, uel operationum labores. Hæc autem quatuor ſic diſtincta non important diuerſitatem habituũ uirtuoſorum quantum ad iuſtitiam, temperantiã, & fortitudinem. Cuilibet enim uirtuti morali ex hoc quòd eſt habitus, conuenit quædam firmitas, ut a cõtrario non moueatur, qđ dictum eſt ad fortitudinem perti- H nere: ex hoc uero quòd eſt uirtus, habet quòd ordinetur ad bonũ, in quo importatur ratio recti uel debiti, quod dicebatur ad iuſtitiam pertinere: in hoc uero quòd eſt uirtus moralis rationem participans, habet quòd modum rationis in omnibus ſernet, & ultra ſe non extendit, quod dicebatur pertinere ad temperantiam, ſolum autem hoc, quod eſt diſcretionem habere, quod attribuebatur prudentię, uidetur diſtingui ab aliis tribus, inquantum hoc eſt ipſius rationis per eſſentiãm: alia uero tria important quandam participationem rationis per modum applicationis euiuſdã ad paſſiones, uel operationes. Sic igitur ſecundum prædicta, prudẽtia quidem eſſet uirtus diſtincta ab alijs tribus: ſed aliæ tres non eſſent uirtutes diſtin I ctę abinuicem. Manifeſtum eſt enim quòd una & eadem uirtus & eſt habitus, & eſt uirtus, & eſt moralis. Alij uero & melius, accipiũt has quatuor uirtutes ſecundum quod determinantur ad materias ſpeciales, unaquæq; quidem illarum ad unam materiã, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio, a qua nomen uirtutis accipitur, ut * ſupra dictum eſt: & ſm hoc manifeſtum eſt, ꝙ prædictæ uirtutes ſunt diuerſi habitus ſecundũ diuerſitatem obiectorum diſtincti.

Ar. praced.

Ar. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Greg. loquitur de prædictis quatuor uirtutibus ſecundum primam acceptionem. Vel poteſt dici, ꝙ iſtæ quatuor uirtutes denominãtur abinuicem per redundantiã quandam. K Id enim quod eſt prudentiæ, redundat in alias uirtutes inquantum a prudentia diriguntur: unaquæque uero aliarum redundat in alias ea ratione, ꝙ Qui poteſt quod eſt difficilius, poteſt & id quod minus eſt difficile. Vnde qui poteſt refręnare concupiſcentias delectabilium ſecũdum tactum, ne modum excedãt, quod eſt difficillimum, ex hoc ipſo redditur habilior ut refręnet audaciã in periculis mortis, ne ultra modum procedat, quod eſt longe facilius, & ſecundum hoc fortitudo dicitur temperata. Temperantia etiam dicitur fortis ex redundantia fortitudinis in temperantiã, inquantum. ſ. ille qui per fortitudinem habet animum firmum cõtra pericula mortis, quod eſt dif-

¶ Super

¶ Super Quaeſtionis ſexageſimaprimæ Articulum quintum.

IN corpore articuli quinti eiuſdem quæſt. 61. aduerte, quòd diſtinctio virtutum moralium in politicas, purgatorias, & purgati animi, non eſt diſtinctio virtutum ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum ſtatum & actus perfectionem. Illimet nanq; habitus, qui modo ſunt virtutes politicæ, q à paſſiones ad mediū reducunt, proficiunt in tantum vt paſſiones auferant, & vſq; adeo aſcendunt, vt paſſionū obliuiſcantur, vt in reſponſione ad ſecundum ex Plotino habes. Potes &t inſpicere hanc eſſe mentem authoris ex hoc, ꝙ virtutes purgati animi dicit eſſe beatorū. Conſtat.n.ex q.67. inferius, ꝙ eædem virtutes morales perſeuerāt in patria differentes ſecundum ſtatus perfectionē & actus. Memento tamen, ꝙ hic nō diſtinctas has ſecundum eſſentiam a moralib⁹ dicimus, comprehēdendo ſub moralibus acquiſitas & infuſas morales: purgatoriæ nāq;, & purgati animi morales infuſę ſunt ſecundum eſſentiam: politicæ autem morales acquiſitæ ſecundum veritatem, quicquid Plotin⁹ putauerit in homine diuino.

Lib. 1. in c. cuius titul⁹ ē, Vera magnanimitas in duob⁹ poſſimū ſita.

Lib. 2. Eth. cap. 4. to. 5.

In cor. art.

3. diſ. 33. q. 1. ar. 4. ad 2 & di. 34. q. 1. ar. 1. arg. 6. & ad ei⁹ ſo. Et veri. q. 26. art. 8. ad 2. Et virt. q. 5. ar. 4. ad 7.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli aduerte, quòd Sco. in 3. ſent. di. 33. ſomniauit virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, poſſe poni in angelis & in Deo, tali ratione. Angelus in puris naturalibus poteſt velle mihi bonum temperantiæ. ergo in eo poteſt eſſe virtus temperantiæ, & eadem ratione in deo ſublata omni imperfectione. Antecedēs probatur, quia volitas angeli non eſt imperfecta, ita vt oporteat ipſam carere hac bona volitione, ſeu electione. Conſequētia probatur, quia talis electio eſt actus temperantiæ probatur. Ego habitu temperantiæ eligo mihi tale bonum. ergo eiuſdem rationis habitu poteſt mihi quilibet velle tale bonū, quia per mihi & tibi non variatur ratio formalis habitus. Præterea, Angelus præſentato ſibi per intellectum obiecto temperantiæ, poteſt rectè eligere quid ſibi faciendum eſſet, ſi conuenirent ſibi delectationes tactus. ergo poteſt in eo eſſe habitus temperantiæ. Probatur, quia ex frequentatis huiuſmodi electionibus fit temperantia.

¶ Ad primum horum neganda eſt ſequela, & ad eius probationem negādum eſt aſſumptum: quia actus quo mihi aliquis vult bonum temperantiæ, non eſt actus temperantiæ, ſed amicitiæ. Et cum probatur, quia ego eligo mihi hoc bonum per temperantiā. ergo & quilibet mihi &c. & antecedens poteſt negari, & conſequentia nihil penitus valet. Antecedēs quidem deficit, q̃a aliud

A eſt velle mihi bonum temperantiæ, & aliud velle mihi in actu exercito bonum obiectum temperantiæ, id eſt, medium in delectationibus tactus. Primum.n. deſidero mihi, etiam intemperatus, ſecundum non primum habet actus temperātiæ pro obiecto. Secundum exercet ipſum temperantiæ actum. vnde potes diſtinguere, vt vel ſic intelligāt. Moralis velle bonum temperātiæ, poteſt intelligi dupliciter: primo, vt eſt actus exercitus temperantiæ: ſecundo, vt eſt actus voluntatis habens pro obiecto actum temperantię, vt volitū. Si primo modo ſumitur, ſic aſſumptum eſt verū, quòd ego mihi volo hoc nouum per habitum temperātiæ: ſed ſequela nihil penit⁹ valet, quia habitus temperantiæ non niſi ad habentem ſe extendit, tum quia eſt electiuus, ac per hoc eorum tantum quæ in noſtra ſunt poteſtate: tum quia bonū reddit habentem, & opus eius bonū non alterius; tū quia eſt agibilis, quo nos ſumus formaliter boni, & nō eſt ſicut ars bonificatiua factibilis extra nos. Vnde cū dicitur, quòd per mihi & tibi non variatur ratio formalis habitus, reſpōdetur quòd falſum eſt, q̃a per mihi & tibi, id eſt, in me, & extra me variatur ratio formalis & generica habitus. vnde virtutes morales ab artib⁹ diſtinguuntur genere, quia illæ ſunt eius quod in me, & iſtæ eius quod extra, vt patet in 6. Eth. & miror, imo ſtupeo, quomodo in mentē huius docti viri cadere potuit iſta ꝓpoſitio, cum cōſtet quòd intēperata mater vult & conatur filiam habere caſtam, non per habitum temperantiæ, vt patet, nec per actum temperantiæ, quia ex frequentatis huiuſmodi volitionibus & conatibus erga filiam tantum, nunquam ipſa mater fiet caſta: ſi vero ſecundo modo ſumatur, iam ex dictis conſtat, ꝙ ſic velle bonum tēperantiæ ſiue in ſe, ſiue in alio, non eſt actus temperantiæ, ſed amoris naturalis ad ſe, & amicitiæ ad alterum.

¶ Ad ſecundum dicitur quòd velleitas illa, qua quis deliberat ſe ſic electurum & facturum ſi ſibi conueniret, & ſi ſit actus bonus, vel malus moraliter, & ad ſpeciem illius obiecti pertinens, non eſt tamen actus illius habitus, neq; perfectus qui elicitur ab habitu, neque imperfectus qui generat habitum frequentatus, vt patet de habitu magnificentiæ. Quāuis enim pauper frequenter deliberet ſe velle magnifica facere ſi poſſet, nunquam tamen poſtea erit magnificus, niſi in potētia quāmuis propinqua, vt dicitur in 4. Eth. & ratio aſſignatur ex 2. Ethic. quia fabricando, fabri, abſtinendo, abſtinentes, fortia operando, fortes, & vniuerſaliter ipſos actus virtutum exercendo, & non ſolum volendo, vir

In loco citato ar. præced. ad 1. argum.

Macrob. loco citato in arg. 2.

Cap. 1. to. 5

Cap. 6. a med. tom. 1

---

ficillimum, eſt habilior vt retineat animi firmitatem contra impetus delectationum: quia, vt dicit *Tul. in 1. de offi. non eſt cōſentaneum, vt qui metu non frangitur, cupiditate frangatur: nec qui inuictum ſe a labore præſtiterit, vinci a voluptate aliquando poſſit. Et per hoc etiā patet reſponſio ad ſecundum. Sic enim temperantia in omnibus modum ſeruat, & fortitudo cōtra illecebras voluptatū animum ſeruat inflexum: vel inquantum iſtæ virtutes denominant quaſdam generales conditiones virtutum, vel per redundantiam prædictam.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ illæ quatuor generales virtutum cōditiones, quas ponit *Philoſophus, non ſunt propriè prædictis virtutibus, ſed poſſunt eis appropriari ſecundum modum iam *dictum.

Articulus V.

Vtrum virtutes cardinales conuenienter diuidātur in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, & exemplares.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr ꝙ inconuenienter hm̃oi quatuor virtutes diuidant̃ in virtutes exēplares, purgati animi, purgatorias, & politicas. Vt enim *Macrobius dicit in 1. ſuper ſomnium Scipionis, Virtutes exēplares ſunt quæ in ipſa diuina mente cōſiſtūt: ſed Philoſophus in 10. †Eth. dicit, ꝙ ridiculum eſt Deo iuſtitiā, fortitudinem, temperantiā, & prudentiam attribuere. ergo virtutes huiuſmodi non pñt eſſe exemplares.

*lib. 1. ca. 8. in fol. 2. ante med.

†li. 10. Eth. cap. 8.

¶ 2 Præt. Virtutes purgati animi dicuntur, quæ ſunt abſq; paſſionibus. Dicit.n. ibidem *Macrobius, ꝙ temperantiæ purgati animi eſt terrenas cupiditates non reprimere, ſed penitus obliuiſci: fortitudinis autem paſſiones ignorare, non vincere. Dictum eſt autem †ſupra, ꝙ huiuſmodi virtutes ſine paſſionibus eſſe non poſſunt. ergo hm̃oi virtutes purgati animi eſſe nō pñt.

Li. 1. in fol. 2. ante me.

† q. 59. art. 2. & 5.

¶ 3 Præt. Virtutes purgatorias dicit eſſe eorum, quę quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerunt diui-

B nis: ſed hoc videtur eſſe vitioſum. Dicit.n. Tullius in 1. de *offi. Quòd qui deſpicere ſe dicunt ea quæ plerique mirantur, ſ. imperia & magiſtratus, his nō modo laudi, verum etiā vitio dandum puto. ergo non ſunt aliquæ virtutes purgatoriæ.

¶ 4 Præt. Virtutes politicas eſſe *dicit, quibus boni viri reipublicæ conſulunt, vrbeſque tuentur: ſed ad bonum commune ſola iuſtitia legalis ordinatur, vt Philoſophus dicit in 5. *Eth. ergo aliæ virtutes

C non debent dici politicæ.

Sed contra eſt, quod †Macrobius ibidem dicit. Plotinus inter philoſophiæ profeſſores cum Platone princeps, Quatuor ſunt, inquit, quaternarum genera virtutū: ex his primæ politicæ vocātur: ſecundę purgatorię: tertiæ aūt iam purgati animi: quartę exemplares.

† li. 1. in fo. 2. ante medium libri.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut *Aug. dicit in lib. 1. li. de Moribus Eccleſiæ: Oportet quòd anima aliquid ſequatur ad hoc, ꝙ ei poſſit

D virtus innaſci, & hoc De⁹ eſt, quē ſi ſequimur, bene viuimus. Patet igitur ꝙ exemplar humanæ virtutis in Deo præexiſtat, ſicut & in eo præexiſtunt omnium rerum rationes. Sic igitur virtus poteſt conſiderari, vel prout eſt exemplariter in Deo, & ſic dicunt̃ virtutes exēplares, ita. ſ. ꝙ ipſa diuina mens in Deo dicatur prudentia: temperantia vero cōuerſio diuinæ intentionis ad ſeipſum, ſicut in nobis temperantia dicitur per hoc, ꝙ concu-

E piſcibilis cōformatur rationi: for-

tuoſi

tuoſi efficimur. Cui autem deeſt materia virtutis alicuius, nõ poteſt ſe exercere in actu illius virtutis, licet poſſit appetere exercitium illius. & propterea ſicut magnificentia non generatur in eo qui magnos ſumptus non exercet, quãuis vellet ſi poſſet: ita temperantia non generatur in eo qui concupiſcentias delectabiliũ tactus non moderatur, quãuis vellet ſi poſſet. Et quãuis hui⁹ velle, ſi poſſet, in nobis ad eandem ſpeciem reducatur, ad quam ſpectat ipſum exercitium, quia actus exercitus in nobis ſpeciem cõſtituens, obiectum fit volitionis, & ad ſuã trahit ſpeciem: in angelis tamen, in quibus huiuſmodi act⁹ exerciti non poſſunt cadere ſecundum affectum, nec ſpeciem aliquam conſtituũt, nec volitionem ad ſpeciem trahunt: ſed ſunt in huiuſmodi volitiones actus iuſtitiæ, qua eorum voluntas eligit in omnibus etiam conditionatis obiectis ſubeſſe diuinæ legi. Et hæc dicta ſufficiant, ne ridiculo ſim⁹ philoſophis, ponendo vniuoce virtutes politicas in ſubſtantiis ſeparatis.

vide in Macrobio loco citato in argu. Sed contra.

Cap. 7. non lõge a fine, tom. 5.

titudo autem Dei eſt eius immutabilitas: iuſtitia vero Dei eſt obſeruatio legis æternæ in ſuis operib⁹, ſicut * Plotinus dixit. Et quia homo ſecundum ſuam naturã eſt animal politicum, virtutes huiuſmodi prout in homine exiſtũt ſecundum conditionem ſuæ naturæ, politicæ vocantur, prout ſ. homo ſecũdum has virtutes recte ſe habet in rebus humanis gerendis, ſecundum quem modum hactenus de his virtutibus locuti ſumus. Sed quia ad hominem pertinet, vt etiã ad diuina ſe trahat quantũ poteſt, vt etiam Philoſophus dicit in 10. * Ethic. & hoc nobis in ſacra ſcriptura commẽdatur multipliciter, vt eſt illud Mat. 5. Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt; neceſſe eſt ponere quaſdã virtutes medias inter politicas, q̃ ſunt virtutes humanę: & exemplares, quæ ſunt virtutes diuinæ, quæ quidem virtutes diſtinguũtur ſm diuerſitatem motus & termini, ita ſ. q quædam ſunt virtutes tranſeuntium, & in diuinam ſimilitudinem tendentium: & hæ vocantur virtutes purgatorię, ita ſcilicet q prudentia omnia mundana diuinorum contemplatione deſpiciat, omnemq́ue animæ cogitationem in diuina ſola dirigat: temperantia vero relinquat inquantum natura patitur, quæ corporis vſus requirit: fortitudinis autem eſt, vt anima non terreatur propter exceſſum a corpore, & acceſſum ad ſuperna: iuſtitia vero eſt, vt tota aĩa conſentiat ad huiuſmodi propoſiti viam. Quædam vero ſunt virtutes iã aſſequentium diuinam ſimilitudinem, quæ vocantur virtutes iam purgati animi, ita ſcilicet quòd prudentia ſola diuina intueatur, temperantia terrenas cupiditates neſciat, fortitudo paſſiones ignoret, iuſtitia cum diuina mente perpetuo fœdere ſocietur, eam ſcilicet imitando: quas quidem virtutes dicimus eſſe beatorũ, vel aliquorum in hac vita perfectiſſimorum.

Ad primum ergo dicendum, q Philoſophus loquitur de his virtutibus, ſm qđ ſunt circa res humanas, puta, iuſtitia circa emptiones vel vẽditiones, fortitudo autem circa timores, temperantia circa concupiſcentias: ſic enim ridiculum eſt eas Deo attribuere.

Ad 2ᵐ dicendum, q virtutes humanæ ſunt circa paſſiones. ſ. virtutes hominum in hoc mundo cõuerſantium: ſed virtutes eorum qui plenã beatitudinem aſſequuntur, ſunt abſq; paſſionibus. Vnde * Plotinus dicit, q paſſiones politicæ virtutes molliunt, id eſt, ad medium reducunt: ſecundæ. ſ. purgatoriæ auferunt: tertiæ quæ ſunt purgati animi, obliuiſcuntur: in quartis ſcilicet exemplaribus, nefas eſt nominari, quãuis dici poſſit, quòd loquitur hic de paſſionibus ſecundum quod ſignificant aliquos inordinatos motus.

Vide in Macrob. loco citato in arg. Sed contra.

Ad 3ᵐ dicendum, q deſerere res humanas vbi neceſſitas imponitur, vitioſum eſt, alias eſt virtuoſum.

F vnde parũ *ſupra Tullius præmittit: His forſitan concedendum eſt rempublicã non capeſſentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ ſe dederunt, & his qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori cã impediti, a republica receſſerunt, cũ eius adminiſtrandæ poteſtatẽ alijs laudẽq; cõcederent. qđ conſonat ei, qđ * Aug. dicit 19. de ciu. Dei. Otiũ ſanctũ quærit charitas veritatis, negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis, quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum eſt veritati: ſi autem imponitur, ſuſcipienda eſt pp charitatis neceſſitatem.

Loco citato in argum.

Cap. 19. ad procul a f. tom. 5.

Ad 4ᵐ dicendum, quod ſola iuſtitia legalis directe reſpicit bonum commune: ſed per imperium omnes G alias virtutes ad bonum commune trahit, vt in 5. * Ethic. dicit Philoſophus. Eſt enim conſiderandum, quòd ad politicas virtutes ſecundum quod hic dicũtur, pertinet non ſolum bene operari ad commune, ſed etiam bene operari ad partes communis, ſcilicet ad domum, vel aliquam ſingularem perſonam.

Cap. 1. poſt med.

QVAESTIO LXII.

De virtutibus Theologicis, in quatuor articulos diuiſa.

H DEINDE conſiderandum eſt de virtutibus Theologicis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ſint aliquæ virtutes Theologicæ.

¶ Secundo, Vtrum virtutes Theologicę diſtinguantur ab intellectualibus & moralibus.

¶ Tertio, Quot, & quæ ſint.

¶ Quarto, De ordine earum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſint aliquæ virtutes theologicæ.

I AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſint aliquæ virtutes theologicæ. Vt. n. dicitur in 6. * Ethic. virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. dico autem perfectum, quod eſt diſpoſitum ſecundum naturam: ſed id quod eſt diuinum, eſt ſupra naturã hominis. ergo virtutes theologicę non ſunt virtutes hominis.

K ¶ 2 Præt. Virtutes theologicę dicuntur quaſi virtutes diuinæ: ſed virtutes diuinæ ſunt exẽplares, vt † dictũ eſt, quæ quidẽ non ſunt in nobis, ſed in Deo. ergo uirtutes theologicę non ſunt virtutes hominis.

¶ 3 Præt. Virtutes theologicæ dicuntur, quib⁹ ordinamur in Deũ, qui eſt primum principium & vltimus finis: ſed homo ex ipſa natura rationis & voluntatis hẽt ordinem ad primum principium, & ad vltimum finem. non ergo requirũtur aliqui habitus uirtutũ theo-

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſecundæ Articulũ primum.*

IN primo articulo quæſtio. 62. notanda ſunt duo. Primo qualitas rationis, quòd ſcilicet ratio in litera poſita procedit ex altera propoſitione credita, & altera ſcita. Creditur enim, quòd ſimus ordinati ad beatitudinem ſupernaturalẽ. Scitur autem, quòd ad proportionatas operationes per totam vitã ſini ſupernaturali oportet pportionata principia quoque ſupernaturalia adeſſe. Et quia concluſio ſequitur debiliorem partem, ideo concluſio non eſt ſimpliciter ſcita. & propterea author in litera dicit, quòd etiã ob hoc iſtæ virtutes dicuntur diuinæ, quia ex ſola diuina doctrina ſciuntur. Secundo qualitas harum virtutũ. cũ enim finis in operabilibus ſit principiũ, & beatitudo per hoc quòd eſt finis vltimus, ſit primum principium, oportet ſupponere quòd prima principia proxima bonarum operationum habent beatitudinem pro obiecto, ſicut apparet in nobis reſpectu felicitatis naturalis. In parte nanque apprehẽſiua habemus habitum principiorum, quo inditum eſt, vt beatitudo ſit appe-

Inf. ar. 2. & 3. cor. Et 3. diſ. 23. q. 1. ar. 4. q. 3. & diſ. 26. q. 2. artic. 3. q. c. cor. Et vir. q. 1. ar. 5. ad 2. & ar. 12. cor. ſi.

* li. 7. phyſ. tex. 17. to. 2

† q. 61. ar. 5

appetenda, omne bonum proſequēdum, omne malum fugiendum, & ſi qua ſunt huiuſmodi beatitudini annexa. In parte autem appetitiua habemus naturalem inclinationem in bonum proprium, quæ plus eſt q̃ virtus. vnde conſequens eſt, vt ad beatitudinem ſupernaturalē proportionalir ordinemur i vtraque parte: & ſic prima principia rectarū operationū ad huiuſmodi felicitatē ordinantia, vt ei cōmēſurata de ipſo vltimo fine Deo: ſed vt obiecto ſupernaturalis beatitudinis, erūt in intellectu, & in appetitu, ita inchoāta per modum habitus Deū ſic ſum ptum in mente noſtra, ſicut principia naturalia ſtabiliuut in ea finem naturalem. Et hoc eſt quod in litera dr, qđ p iſta principia, quę vocantur virtutes theolgicæ, ita ordinamur ad beatitudiōē ſupernaturalē, ſicut per principia naturalia ad finem connaturalem. Sunt ergo iſtæ virtutes de fine tanquàm de obiecto proprio: de virtutibus autē, quæ ſunt de his quæ ſuut ad finem ſupernaturalem, quaſi proportionatę, infra erit ſermo: ſuut enim virtutes morales infuſæ, vt patebit.

* q. 3. ar. 5. & q. 5. ar. 7. & q. 55. art. 3.
* q. 3. art. 2. ad 4. & artic. 5. & q. 5. artic. 5.

logicarum, quibus ratio & voluntas ordinetur in Deum. A

Sed contra eſt, qđ præcepta legis ſunt de actibus virtutū: ſed de actibus fidei, ſpei, & charitatis dantur præcepta in lege diuina. dicitur. n. Eccle. 2. Qui timetis Deum, credite illi. itē, Sperate in illū. itē, Diligite illū. ergo fides, ſpes, & charitas ſunt virtutes in Deum ordinantes: ſunt ergo theologicæ.

Respon. Dicendum, quòd per virtutē perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinē ordinatur, B vt ex * ſupradictis patet. Eſt autem duplex hominis beatitudo ſiue felicitas, vt * ſupra dictū eſt. Vna quidem proportionata humanæ naturæ, ad quam. ſ. homo peruenire poteſt per principia ſuæ naturæ. Alia autem eſt beatitudo naturam hominis excedens, ad quā homo ſola diuina virtute peruenire poteſt ſecundum quandā diuinitatis participationem, ſecundum quod dicitur 2. Pet. 1. quòd per Chriſtum facti ſumus conſortes diuinæ na- C turæ. Et quia huiuſmodi beatitudo proportionem humanæ naturæ excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agendum ſecundum ſuam proportionem, non ſufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam. vnde oportet, quòd ſuperaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quæ ita ordinetur ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut per principia naturalia D ordinatur ad finem cōnaturalem, non tamen abſque adiutorio diuino: & huiuſmodi principia virtutes dicuntur theologicę, tum quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas recte ordinamur in Deum: tum quia a ſolo Deo nobis infunduntur, tum quia a ſola diuina reuelatione in ſacra ſcriptura huiuſmodi virtutes traduntur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd aliqua natura poteſt attribui alicui rei dupliciter. Vno modo eſſentialiter, & ſic huiuſmodi virtutes theologicæ excedunt hominis naturam. Alio modo participatiue, ſicut lignum ignitum participat naturam ignis, & quodammodo fit homo particeps diuinæ naturæ, vt * dictum eſt: & ſic iſtæ virtutes conueniunt homini ſecundum naturam participatam. — In corp. ar.

Ad 2^m dicendum, quòd iſtæ virtutes non dicuntur diuinæ, ſicut quibus Deus ſit virtuoſus, ſed ſicut quibus nos efficimur virtuoſi a Deo, & in ordine ad Deum. vnde non ſunt exemplares, ſed exemplatæ.

Ad 3^m dicendum, quòd ad Deum naturaliter ratio & voluntas ordinatur, prout eſt naturæ principiū & finis, ſecundum tamen proportionem naturæ. Sed ad ipſum ſecundum quod eſt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, ratio & voluntas ſecundum ſuam naturam non ordinantur ſufficienter.

Articvlvs II.

Vtrum virtutes theologicæ diſtinguantur ab intellectualibus, & moralibus.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd virtutes theologicæ nō diſtinguantur a moralibus, & intellectualibus. Virtutes enim theologicę ſi ſunt in anima humana, oportet q̃ perficiant ipſam vel ſecundum partem intellectiuā, vel ſecundum partem ap- B petitiuam: ſed virtutes quæ perficiunt partem intellectiuam, dicuntur intellectuales, virtutes autem quę perficiunt partem appetitiuā, ſunt morales. ergo virtutes theologicæ non diſtinguuntur a virtutibus moralib᷑, & intellectualib᷑.

¶ 2 Præt. Virtutes theologicæ dicuntur, quę ordinant nos ad Deū: ſed inter intellectuales virtutes eſt aliqua quæ ordinat nos ad Deū. ſ. ſapientia quæ eſt de diuinis, vtpote cām altiſſimā conſiderans. ergo C virtutes theologicæ ab intellectualibus virtutibus nō diſtinguūtur.

¶ 3 Præt. * Auguſt. in lib. de Moribus Eccleſiæ manifeſtat in quatuor virtutibus cardinalibus, q̃ ſunt ordo amoris: ſed amor ē charitas, quæ ponitur virtus theologica. ergo virtutes morales non diſtinguuntur a theologicis. — Lib. 1. c. 15. tom. 1.

Sed contra. Id quod eſt ſupra naturam hominis, diſtinguitur ab eo quod eſt ſecundum naturam hominis: ſed virtutes theo- D logicæ ſunt ſuper naturam hominis, cui ſecundum naturam conueniunt virtutes intellectuales & morales, vt ex * ſupradictis patet. ergo diſtinguuntur abinuicem. — q. 58. ar. 4. & 5.

Respon. Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, habitus ſpecie diſtinguuntur ſecundum formalem differentiam obiectorum. Obiectum autem theologicarum virtutum eſt ipſe Deus, qui eſt vltimus rerum finis, prout noſtræ rationis cognitionem excedit. Obiectum autem virtutū intellectualium & moralium eſt aliquid quod humana ratione comprehendi poteſt: vnde virtutes theologicæ ſpecie diſtinguuntur a moralibus & intellectualibus. E — q. 54. art. 2.

Ad primvm ergo dicendum, quòd uirtutes intellectuales & morales perficiunt intellectū & appetitum hominis ſecundum proportionē naturæ humanæ, ſed theologicæ ſupernaturaliter.

Ad 2^m dicendū, q̃ ſapientia, quæ a Philoſopho ponitur intellectualis virtus, cōſiderat diuina ſm quod ſunt inueſtigabilia rōne humana: ſed theologica virtus eſt circa ea, ſm qđ rationem humanam excedunt.

Ad 3^m dicendum, q̃ licet charitas ſit amor, non tamen omnis amor eſt charitas. Cum ergo dicitur, q̃ omnis virtus eſt ordo amoris, poteſt intelligi vel de amore cōmuniter dicto, vel de amore charitatis. ſi de amore communiter dicto, ſic dicitur quælibet virtus eſſe ordo amoris, inquantum ad quamlibet cardina-

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſecundæ Articulū ſecundū.*

In art. 2. eiuſdem quæſt. 62. recolito eorum quæ in principio primæ partis dicta ſunt de duplici ordine cognoſcibilium de Deo, & vide bis q̃ ordo eorum, quæ ratione naturali comprehēduntur, ſubeſt ordini eorum, quæ ſupra naturalē ſunt rationem: & cōſequenter Deus ipſe vt finis eſt ſupernaturalium, induit rationem vltimi totaliter finis. Et propterea in litera dicitur, quod ipſe Deus eſt vltimus rerum finis, prout noſtræ rationis cognitionem excedit. Oportet igitur te cogitare, quòd totū vniuerſum ex naturalibus & ex ſupernaturalibus vnū quoddā ſit, & quòd Deus vt finis naturalium eſt quidē vltimus finis non ſimpliciter, ſed reſpectu horum: vt autem eſt finis ſupernaturaliū, ſic eſt vltimus totaliter finis rerum, & ſic eſt obiectum noſtræ beatitudinis, q̃ de ſupernaturalium numero eſt. & ſi non primū, propter vnionem perſonalem in verbo, ſecundum tamen locum obtinere videtur.

Supra q. 58 arti. 2. Et 3. diſt. 23. q. 1 ar. 4. q. 3. ad 4. Et veri. q. 14. art. 3. ad 9. Et vir. q. 1. artic. 12 cnt.

¶ *Super Quaeſtionis ſexageſimaeſecundae Articulum tertium.*

IN art.3. eiuſdem q. in reſponſione ad primum aduerte, quòd author reddit rationem indigentiæ habitus naturalis in intellectu ex indigantia ſpecierum intelligibalium ad intelligeodũ, non quòd putet habitũ oaturalẽ in intellectu, qoi vocator intellectus principiorum, eſſe idem quod ſpecies itelligibiles, vt patet ex ſupra dictis: ſed qm̃ intellectum egere ſpeciebꝰ intelligibilibua ad hoc at intelligat, eſt intellectum non eſſe per ſeipſum in actu, ita quòd poſſit abſq; ſuperaddita qualitate exire in actum intelligendi. Et ex hoc habetor, q̃ per ſuam eſſentiam nõ poteſt uim habitꝰ natoralit habere, & experimor io oobis aliquẽ naturalem habitum ad totelligendum habere, reſpecto ſcilicet principiorum tã in ſpeculatiuis, q̃ in practicis, optime ſequitur q̃ oportet in intellectu ponere aliquem habitum naturalem: qoaſi diceret, Reſpectu finis naturaln oportet ponere aut habitus naturales, aut potẽtias ſopplentes uices habituom: ſed in intellectu non poteſt poni quòd potentia ſuppleat uicẽ habitus. quod ex hoc manifeſtum ſit, quia.ſ.ex ſe eſt adeo in potentia, ot egeat aduentitia ſpecie intelligibili, ſi debet intelligere. ergo oportet in eo apponere natoralẽ habitum. Io volnotate autem ipſa potentia uices naturalis habitus optime præbet, qa naturaliter ex ſeipſa inclioatur ad tendendum in finem oaturalem, & eſt ſecundum ſe appetitus naturaliter coaptatus, ſeu conformis hmõi fini &c. id non oportet in ea ponere oaturales habitus: ſecos autem eſt reſpectu ſupernaturalis finis, ut patet in litera. Quid ſit aotẽ iſta conformitas appetitus ad finem, cum de charitate tractabiẽ, patebit: ſicut etiã de actu ſpei. Nunc.n. in vniuerſali ſermo eſt. Pro nooc tamen cogita Nouitie, amicorũ uelũtates eſſe habitualiter cõformes

q.25. ar. 1. & 2.
q.63.art.2. & clariꝰ 2. 2.q.23.ar.7
2.2.prol.& q.17.art.6. Et 3.di.23. q.1.ar.5. & diſ.26.q.2. ar.3.q.1. Et vir.q.1. ar. 5.ad 12. & art.12.c.fi. & ad 10. Et 1.cor.13.le. 2. fi. & lec. 4. fi.
Ar.1.huius quæſt.

lium virtutum requiritur ordinata affectio: omnis autem affectionis radix & principium eſt amor, vt * ſupra dictum eſt. Si autem intelligatur de amore charitatis, nõ datur per hoc intelligi, quòd quolibet alia virtꝰ eſſentialiter ſit charitas: ſed quòd omnes aliæ virtutes aliqualiter a charitate dependeant, vt * infra patebit.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter fides, ſpes, & charitas ponantur uirtutes theologicæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ponãtur tres virtutes theologicæ, fides, ſpes, & charitas. Virtutes enim theologicæ ſe habẽt in ordine ad beatitudinem diuinam, ſicut inclinatio naturæ ad finem connaturalem: ſed inter virtutes ordinatas ad finem connaturalem ponit vna ſola virtus naturalis, ſ. itellectus principiorũ. ergo debet poni vna ſola virtus theologica.

¶ 2 Præt. Theologicæ virtutes ſunt perfectiores virtutibꝰ intellectualibus & moralibus: ſed inter intellectuales virtutes fides non ponitur, ſed eſt aliquid minus virtute, cum ſit cognitio imperfecta. ſimiliter & inter virtutes morales non ponit ſpes, ſed ẽ aliqđ minꝰ virtute, cũ ſit paſſio. ergo multo minus debent poni virtutes theologicæ.

¶ 3 Præt. Virtutes theologicæ ordinant animam hominis ad Deũ: ſed ad Deum nõ poteſt anima hominis ordinari niſi per intellectiuam partem, in qua eſt intellectus & voluntas. ergo non debent eſſe niſi duæ virtutes theologicæ, vna quæ perficiat intellectum, alia quę perficiat voluntatem.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſtolꝰ dicit. 1. ad Cor. 13. Nunc autẽ manent fides, ſpes, charitas, tria hæc.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut* ſupra dictũ eſt, virtutes theologicæ hoc modo ordinant hominem ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut per naturalem inclinationem ordinatur homo in finem ſibi cõnaturalem: hoc autem contingit ſecundum duo. Primo quidem, ſecundum rationem vel intellectum, inquantum cõtinet prima principia vniuerſalia cognita nobis per naturale lumen intellectus, ex quibus procedit ratio tam in ſpeculandis, quàm in agendis. Secundo, per rectitudinem voluntatis naturaliter tendentis in bonum rõnis. Sed hæc duo deficiunt ab ordine beatitudinis ſupernaturalis, ſecundum illud 1. ad Cor. 2. Oculus non vidit, & auris non

G audiuit, & in cor hominis non aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. vnde oportuit, q̃ quantũ ad vtrumque aliquid homini ſupernaturaliter adderetur ad ordinandum ipſum in finem ſupernaturalem. Et primo quidem, quantum ad intellectum adduntur homini quædam principia ſupernaturalia, quę diuino lumine capiuntur, & hæc ſunt credibilia, de quibus eſt fides. Secundo vero eſt vo-

H luntas, quæ ordinatur in illum finem, & quãtum ad motum intentionis in ipſum tendentem, ſicut in id quod eſt poſſibile conſequi, quod pertinet ad ſpem: & quantũ ad vnionem quãdam ſpiritualem, per quam quodammodo transformatur in illum finem, qood ſit per charitatem. Appetitus enim vniuſcuiuſque rei naturaliter mouetur & tendit in finẽ ſibi connaturalẽ; & iſte motus prouenit ex quadam conformitate rei ad ſuum finem.

I AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus indiget ſpeciebꝰ intelligibilibus p quas intelligat: & ideo oportet qòòd in eo ponatur aliquis habitus naturalis ſuperadditus potentiæ. Sed ipſa natura voluntatis ſufficit ad naturalem ordinem in finem, ſiue quantum ad intentionẽ finis, ſiue quantum ad conformitatem ad ipſum: ſed in ordine ad ea quæ ſupra naturã ſunt, ad nihil horum ſufficit

K natura potentiæ: & ideo oportet fieri ſuperadditionem habitus ſupernaturalis quantum ad vtrũq;.

AD 2^m dicendum, qoòd fides, & ſpes imperfectionem quandam importãt: quia fides eſt de his quę non videntur, & ſpes de his quæ nõ habentur: vnde habere fidem, & ſpem de his quę ſubduntur humanæ poteſtati, deficit a ratione virtutis: ſed habere fidem & ſpem de his quæ ſunt ſupra facultatem naturæ humanæ, excedit omnem virtutem homini proportionatã, ſm illud 1. ad Cor. 1. Qđ infirmũ

F per idem uelle, & idem nolle habitualiter, ideſt, per habitus ad hoc inclinantes, quos conſtat eſſe amoris.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem art. & quæſtionis nota, q̃ tam fides, quàm ſpes acquiſita eſt duplex. Vna reſpectu eorum quæ ſub ordine creaturæ, ſeu naturali cadunt. Altera eſt reſpectu ſupernaturalium. ſ. q̃ Deus eſt trinus, & incarnatus, & aliorum hmõi. Et licet author in litera non expreſſe loquaẽ niſi de fide & ſpe acquiſitis, reſpectu eorum quæ ſunt in poteſtate humana, & eas excludat a numero uirtutum, ſi tamẽ attendatur ratio, uidebitur q̃ eadem ratione nec fides, nec ſpes acquiſitæ reſpectu ſupernaturalium, ſunt virtutes. Si.n. aduertas, quòd obiectum, habitũ, & actũ proportionaliter ſibiinuicem reſpondere oportet, ac p hoc obiecto ſupernaturali nec actus, nec habitus naturalis proportionatus eſt, & quòd uirtutes oportet eſſe non qualeſcunq; habitus, ſed diſpoſitiones perfectu ad optimum, reddẽtes actus proportionatos obiecto, conſequens eſſe uidetur quod fides, & ſpes acquiſita reſpectu ſupernaturalium, multo minus ſunt uirtutes, quàm fides & ſpes acquiſitæ reſpectu eorum quę ſunt in poteſtate humana. Si eni fides, & ſpes acquiſitæ reſpecto poſſibilium noſtrorum, deficiũt a rõne virtutis, quia non ſunt proportionatæ obiectis, quia ſunt de viſibilibus non uidendo, & de poſſibilibus haberi non habendo, ut in litera dicitur & bene, quanto magis fides, & ſpes acqoiſita de credibilibꝰ & ſperandis ſupernaturaliter deficiunt a ratione uirtutis pp improportionem maiorẽ, quia.ſ. ad ſupernaturalia ordinant ſecundum uires naturales. Quòd n. hic ſit improportio, patet. Quòd maior vero, declaratur ex eo, q̃ plus deficit actus ſecundum uires naturæ a perfectione debita ad proportionẽ tanti obiecti, quàm actus fidei de humanis a uiſione eorum: hi enim ſunt noſtri ordinis, & per uirtu

tem

eſt Dei, fortius eſt hominibus.

Ad 3m dicendum, ꝙ ad appetitum duo pertinent .ſ. motus in finem, & conformatio ad finem per amorem: & ſic oportet ꝙ in appetitu humano duæ virtutes theologicæ ponantur, ſ. ſpes, & charitas.

Articvlvs IIII.

Vtrum fides ſit prior ſpe, & ſpes charitate.

AD qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd non ſit hic ordo theologicarum virtutũ, quòd fides ſit prior ſpe, & ſpes prior charitate. Radix enim eſt prior eo qđ eſt ex radice; ſed charitas eſt radix omnium virtutum, ſecundum illud ad Ephe. 3. In charitate radicati & fundati. ergo charitas eſt prior alijs.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in 1. de doctr. Chriſt. Non poteſt aliquis diligere, qđ eſſe non crediderit: porro ſi credit & diligit, bene agẽdo efficit vt ẽt ſperet. ergo vr ꝙ fides præcedat charitatem, & charitas ſpem.

¶ 3 Præt. Amor eſt principium omnis affectionis, vt ſupra dictũ eſt: ſed ſpes nominat quandã affectionem, eſt enim quædam paſſio, vt ſupra dictum eſt: † ergo charitas quæ eſt amor, eſt prior ſpe.

Sed contra eſt ordo, quo Apoſtol' iſta enumerat, dicẽs. Nũc aũt manent fides, ſpes, & charitas.

Respon. Dicendum, ꝙ duplex eſt ordo, ſcilicet generationis, & perfectionis. Ordine quidem generationis, quo materia eſt prior forma, & imperfectũ perfecto, in vno & eodẽ fides præcedit ſpem, & ſpes charitatem ſecundũ actus: nam habitus ſimul infunduntur. Nõ enim poteſt in aliquid motus appetitiuus tẽdere vel ſperando, vel amando, niſi quod eſt apprehenſum ſenſu, aut intellectu: per fidem autem apprehendit intellectus ea quæ ſperat, & amat: vnde oportet ꝙ ordine generationis fides præcedat ſpem & charitatem. Similiter autem ex hoc homo aliquid amat, ꝙ apprehendit illud vt bonũ ſuum: per hoc autem ꝙ homo ab aliquo ſperat ſe bonũ conſequi poſſe, reputat ipſum in quo ſpem habet, quoddã bonũ ſuum: vnde ex hoc ipſo quòd homo ſperat de aliquo, procedit ad amandũ ipſum, & ſic ordine generationis ſecundum actus ſpes præcedit charitatem. Ordine vero perfectionis charitas præcedit fidem & ſpem, eo ꝙ tam fides, quàm ſpes per charitatẽ formatur, & perfectionem virtutis acquirit, ſic enim charitas eſt mater omnium virtutum & radix, inquantum eſt omnium virtutum forma, vt infra dicetur.

Et p hoc patet rñſio ad primũ.

Ad 2m dicendũ, ꝙ Aug. loquitur de ſpe, qua quis ſperat ex meritis iam habitis ſe ad beatitudinem peruenturum, qđ eſt ſpei formatę, quæ ſequitur charitatẽ. põt aũt aliquis ſperare anteq̃ habeat charitatem, non ex meritis quæ iam habet, ſed quæ ſperat ſe habiturum.

Ad 3m dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, cum de paſſionibus ageretur, ſpes reſpicit duo, vnum quidem ſicut principale obiectũ, ſ. bonum quod ſperatur, & reſpectu huius ſemper amor præcedit ſpem: nunquàm enim ſperatur aliquod bonum, niſi deſideratum & amatum. Reſpicit etiã ſpes illum, a quo ſe ſperat poſſe conſequi bonũ, & reſpectu huius primo quidem ſpes præcedit amorem, quãuis poſtea ex ipſo amore ſpes augeatur. per hoc enim ꝙ aliquis reputat per aliquem ſe poſſe conſequi aliquod bonum, incipit amare ipſum, & ex hoc ipſo ꝙ ipſum amat, poſtea fortius de eo ſperat.

QVAESTIO LXIII.

De cauſa virtutum, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa virtutum;

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum virtus ſit in nobis a natura.

¶ Scdo, Vtrũ aliqua virtꝰ cauſetur in nobis ex aſſuetudine operũ.

tem creatam poteſt mens noſtra perfici de his: illi autem ſunt diuerſorum ordinum, ſcilicet naturalis & ſupernaturalis, & non niſi per Deum infundentẽ poteſt mens proportionate perfici de illis. Vnde vt in litera dicitur, fides & ſpes infuſæ habent ꝙ ſint virtutes ex eo, quòd ſunt diuini ordinis eſſentialiter, & non ſolũ quãtum ad materiã. ex hoc enim habent quòd actus proportionatos obiectis eliciunt efficaces ad cõiungẽdum obiectis: & quãmuis imperfectionẽ euidentiæ habeant, iuſtum tamen eſt, vt quod infirmũ eſt Dei, fortius ſit hominibus. Et a hoc autem habes ſolutionẽ tractatorum a Scoto in 3. diſtin. tertij ſententiarum: habes enim quòd ad theologicam virtutẽ, niſi æquiuoce loquamur, exigitur quòd ſit diuini ſeu ſupernaturalis ordinis eſſentialiter, & ſic oportet haberi ſola infuſione diuina, vt etiã in primo articu. dictũ eſt. Habes quoque quòd aliud eſt loq. de habitu theologico, & aliud de virtute theologica. nam habitus theologicos in nobis acquiſitos dari, vt habitũ ſcientiæ imperfectę, qualis eſt theologia noſtra, quæ ineuidẽs eſt, & opinionis, & fidei, & dilectionis, & ſpei, nõ negamus: virtutes autem theologicas acquiſitas dari negamus. Et in promptu cauſa eſt, quia improportionata ſunt acquiſita omnia ad actus infallibiliter rectos & proportionatos ſupernaturalibus, vt patet ex dictis.

2.2. q. 4. ar. 7. & q. 17. arti. 7. & 8. Et 3. di. 23. q. 2. ar. 3. q. 2. & art. 5. Et virt. q. 4 artic. 3.
a lib. 1. c. 37 a medio illius tom. 3.
q. 25. art. 2.
† quæſt. 40.
D. 1177.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſecundæ Articulum quartũ.*

IN articu. 4. eiuſdem. 62. q. nota, ꝙ habitus virtutum theologicarũ ſimul infundi, põt itelligi dupliciter. Vno modo ſic, quòd quãdocunque infunditur vna, infundant tunc omnes. Et hoc eſt manifeſte falſum, quia quotidie fidelibꝰ pœnitentibus infunditur habitus charitatis, & non fidei, neq; ſpei. Alio modo, vt quandocunq; infunditur vna, infundatur vel infuſa ſit alia: & hoc non ſaluat veritatẽ literę, quia non ſaluat ſimultatem infuſionis. Nec eſt verum, quia ſi baptizetur adultus in peccato fornicationis perſeuerãs, ſuſcipit fidei ſpeiq; habitũ, ſuſcipiendo characterẽ, & eſt vere fidelis: & tñ nec ſuſcepit, nec ſuſcipit charitatem. hoc ergo modo intelligitur quantũ eſt ex parte infundentis, & ratione infuſionis: quãmuis ex diſpoſitione recipientis vel quia perdidit vnam, & non alias, vel eſt indiſpoſitus ad vnam, & non alias, oppoſitum cõtingat. Et hic ſenſus eſt formalis & verus: formalis quidem, quia infuſionẽ, vt infuſio eſt, indicat. Verus autem, quia quantũ eſt ex parte infuſionis, ſimul omnes infunduntur: & caſus obſtãtes ex parte recipientis per accidens eueniunt. accidit n. quòd hic qui baptizatur, ſit indiſpoſitus ad charitatem; & ſimiliter quòd hic baptizatus cadat a charitate, quam ſimul cum fide & ſpe ſuſcepit.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli habes, ꝙ ſpes præcedit ordine generatiõis charitatẽ, vt actus vtriuſq; reſpicit Deũ, cui ſpes innititur, & quẽ charitas amat, quãmuis ſubſequatur etiam hoc ordine charitatem, vt actus vtriuſque reſpicit futurã beatitudinem, quæ obiectiue eſt Deus ipſe: quam beatitudinem ſpes reſpicit vt bonum ſperatũ, & charitas vt amatum. Et quia virtutes iſtæ ordinant, ſcilicet ſuos actus, vt reſpiciunt Deum, ideo dictum eſt in corpore articuli, quòd ſcilicet ordine originis ſpes præcedit charitatem.

D. 306.
q. 65. art. 4. & 2.2. q. 23 artic. 8.
q. 40. art. 7.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimætertiæ Articulum primum.*

IN corpore primi articuli quæſt. 63. nota, ꝙ illud verbũ literæ. Principia naturalr cognita ſunt ſeminaria virtutũ: poteſt dupliciter exponi, ſcilicet ſimpliciter, vel accommode. Si.n. interpretetur ſecundum diſtributionem accommodam, clarũ eſt quòd principia cõſummata dicuntur ſeminaria cęterarum virtutum: ſicut cælum dicitur continere omnia corpora. Si autẽ intelligantur ſimpliciter, id eſt, quòd ſint ſeminaria omnium ſimpliciter virtutũ, tunc ſumuntur principia ſecundum naturalem eorum inchoationem in anima, & ſic conſtat quòd ſunt ſeminaria omniũ virtutum intellectualium & moralium, quãmuis diuerſimode: quia intellectus ſunt inchoationes, ſcientiæ autem & reliquarũ ſunt actiua principia mediate vel immediate, vt patet: ſemen namque & inchoationis; & principij rationem habet.

¶ In

¶Tertio, Vtrũ aliquæ virtutes morales ſint in nobis ꝑ infuſionẽ.

¶Quarto, Vtrum virtus, quã acquirimus ex aſſuetudine operũ, ſit eiuſdẽ ſpeciei cũ virtute infuſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtus inſit nobis a natura.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus ſit in nobis a natura. Dicit enim Dama. in 3. lib.* Naturales ſunt uirtutes, & æqualiter inſunt omnibus. Et Antonius dicit in ſermo. ad Monachos. Si naturam voluntas mutauerit, peruerſitas eſt: conditio ſeruetur, & virtus eſt. Et Matth. 4. ſuper illud, Circuibat Ieſus &c. dicit glo.† Docet naturales virtutes, .ſ. iuſtitiam, caſtitatem, humilitatẽ, quas naturaliter habet homo.

¶ 2 Præt. Bonum virtutis eſt ſecundum rationem eſſe, vt ex dictis patet:* ſed id quod eſt ſecundum rationẽ, eſt homini naturale, cum ratio ſit hominis natura. ergo virtus ineſt homini a natura.

¶ 3 Præt. Illud dicitur eſſe nobis naturale, qđ nobis a natiuitate ineſt: ſed virtutes quibuſdam a natiuitate inſunt. dicitur. n. Iob 31. Ab infantia creuit mecum miſeratio, & de vtero egreſſa eſt mecum. ergo virtus ineſt homini a natura.

SED CONTRA. Id quod ineſt homini a natura, eſt omnibus hominibus cõmune, & non tollitur per peccatum: quia etiã in dæmonibus bona naturalia manent, vt Dio.* dicit in 4. c. de di. no. ſed virtus non ineſt omnibus hominibus, & abijcitur per peccatum, ergo non ineſt homini a natura.

RESPON. Dicendum, ꝙ circa formas corporales, aliqui dixerũt, quòd ſunt totaliter ab intrinſeco, ſicut ponẽtes latitationẽ formarũ: aliqui vero ꝙ totaliter ſint ab extrinſeco, ſicut ponẽtes formas corporales eſſe ab aliqua cauſa ſeparata: aliqui vero ꝙ partim ſint ab intrinſeco, inquantum. ſ. præexiſtunt in materia in potẽtia, & partim ab extrinſeco, inquantum. ſ. reducuntur ad actum per agens. Ita etiã circa ſcientias & virtutes aliqui quidem poſuerunt eas totaliter eſſe ab intrinſeco, ita. ſ. ꝙ omnes virtutes & ſciẽtiæ naturaliter præexiſtunt in anima, ſed per diſciplinam & exercitium impedimenta ſcientiæ & virtutis tolluntur, quæ adueniunt animæ ex corporis grauitate: ſicut cum ferrum clarificatur per limationem. & hæc fuit

F opinio Platonicorum. Alij vero dixerunt, ꝙ ſunt totaliter ab extrinſeco, ideſt, ex influentia intelligentiæ agentis, vt ponit Auic. Alij vero dixerunt, quòd ſecundum aptitudinem, ſcientiæ & virtutes ſunt in nobis a natura, non autẽ ſecundum perfectionẽ, vt Philoſophus dicit in 2. Ethi.* & hoc verius eſt. Ad cuius manifeſtationem oportet conſiderare, ꝙ aliquid dicitur alicui homini naturale dupliciter. Vno modo ex natura ſpeciei; alio

G modo ex natura indiuidui. Et quia vnumquodq; habet ſpeciẽ ſecundum ſuam formam, indiuiduatur vero ſecundum materiam, forma vero hominis eſt aĩa rationalis, materia vero corpus: id quod conuenit homini ſecundum animam rationalem, eſt ei naturale ſm rationem ſpeciei. id vero quod eſt ei naturale ſecundum determinatã corporis complexionem, eſt ei naturale ſecundum naturã indiuidui. Quod enim ẽ naturale homini ex

H parte corporis ſecũdum ſpeciem, quodammodo refertur ad animã, inquantũ. ſ. tale corpus eſt tali animæ proportionatum: vtroque autem modo virtus eſt homini naturalis ſecundum quandam inchoationem: ſecũdum quidem naturã ſpeciei inquantum in ratione hominis inſunt naturaliter quædam principia naturaliter cognita tam ſcibilium, quàm agendorum, quæ ſunt quædã ſeminaria intellectualium uirtutum & moraliũ, &

I inquantum in uoluntate ineſt quidã naturalis appetitus boni, quod eſt ſecundum rationem. Secundũ uero naturam indiuidui, inquantum ex corporis diſpoſitione, aliqui ſunt diſpoſiti uel melius, uel peius ad quaſdam uirtutes, prout ſcilicet vires quædã ſenſitiuę actus ſunt quarundam partium corporis, ex quarundam diſpoſitione adiuuantur, uel impediuntur huiuſmodi uires in ſuis actibus, & per conſequens uires rationales, quibus huiuſmodi ſenſitiuæ uires deſeruiunt: & ſecundum hoc unus homo habet natura-

K lem aptitudinem ad ſciẽtiam, alius ad fortitudinem, alius ad temperantiam. & his modis tam uirtutes intellectuales, ꝙ̃ morales ſecundum quandam aptitudinis inchoationem ſunt in nobis a natura, non autem conſummatio earum: quia natura determinatur ad unum. Cõſummatio autem huiuſmodi uirtutum non eſt ſecundum unum modum actionis, ſed diuerſimode ſecundum diuerſas materias, in quibus uirtutes operantur, & ſecundum diuerſas circunſtantias. Sic ergo patet, quòd uirtutes in nobis ſunt a natura ſecundum aptitudinem & inchoationem, non autem ſecundum perfectionem, præter uirtutes theologicas, quæ ſunt totaliter ab extrinſeco.

Et ꝑ hoc patet reſponſio ad obiecta. Nã primæ duæ

¶ In eodem artic. 1. eiuſdem quæſtio. 63. dubium occurrit de cauſa reddita in litera, quare conſummatio virtutum non eſt a natura, quia natu-

Supra q. 51 ar. 1. Et 2. 2 q. 47. ar. 15 Et 3. di 33. q. 1. ar. 2. q. 5. Et vir. q. 1. artic. 8 Et Gal. 5. lec. 5. Et 2. Eth. lect. 8. ra ẽ determinata ad vnum: conſummatio autem uirtutum nõ eſt ſecundum unum modum actionis, ſed diuerſimode ſecundum diuerſas materias in quibus uirtutes operantur, & ſecundum diuerſas circunſtãtias.

*Dama. lib. 3. Orthod. ca. 14. non procul a fine. Dubium inquam eſt nõ de arte, & uirtutibus moralibus, ſed de intellectu & ſciẽtia. Tam nempe ars, quam uirtus moralis principium eſt actus diuer-

† Gloſa inter line. ib. ſimode ſe habẽtis ad diuerſas vĺ materias, uel circunſtãtias. Tẽperantia enim principium eſt concupi-

*q. 55. ar. 4. ad 2. ſcendi aliter potum, aliter cibum, aliter nunc, aliter poſt &c. & hoc ex parte agentis: tam ex parte paſſi etiam naturaliter, & aliter efficit. & ꝑpterea in litera notãter dicitur, ſecũdum unum modũ actionis. Actio. n. ex parte agentis ſe tenet. ſed quo pacto intellect⁹ principiorũ, & ſimiliter ſcientia aliqua diuerſimode agit ſecundũ diuerſas materias, aut circunſtãtias, non apparet. nã intellectus tã in ſpeculatiuis, quam pra-

Par. 4. paulo a medio. cticis uno modo operatur, ſcilicet cognitis terminis ſolo naturali lumine: quælibet autem ſcientia demonſtrãdo ex uno primo modo, unã ſcilicet tum materiam circa quam uerſatur, habet. Et rurſus in angelis tã intellectus, quàm ſcientia a natura etiam ſecũdum conſummationẽ exi-

D. 642. ſtẽs, manifeſtat quòd neutri diſſonat a natura eſſe, ſcilicet, conſummationem. natura enim eſt determinata ad unum nõ ſolum in nobis, ſed in angelis & in Deo: Ratio igitur literæ deficere uidetur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia uirtutum iſtarum, ſcilicet intellectus & ſciẽtiæ, act⁹ in compoſitione conſiſtit, ut patet, & cõpoſitio ſecundum diuerſas materias diuerſimode a recto fit intellectu. Aliter. n. componit ſcientia rẽ aliquam cum materia remota, & aliter cum materia neceſſaria: & ſimiliter intellectus aliter componit ens cum non ente, & aliter totum cũ parte, aliter bonum, & aliter malum cũ proſecutione & fuga: ideo conſummatio harum uirtutum non eſt ſecundũ unũ modum actionis, ſed diuerſimode ſecundum diuerſas materias. Et quamuis unico generaliſſimo modo, ſcilicet componendo, & una ſecundum rationem formalẽ materiæ, ideſt obiecto, unica uirtus utatur, cum unitate tamen horũ ſtat diuerſitas ſpecialiũ modorũ actionis ex parte agentis ſecundum diuerſas ſpeciales materias, ut patet ex dictis. Et quoniam in angelis eſt notitia euidẽs & principiorum, & concluſionum non componendo, ſed ſicut nos intelligimus, qđ quid eſt, prima operatiõe intellectus: ideo in eis non eſt habitus nec principiorũ, nec concluſionũ ſuper additus ſpeciebus intelligibilibus. Et quoniam ſpecies intelligibiles poſſunt eſſe a natura, conſequens eſt quòd in eis habit⁹ intellectualis poteſt eſſe naturalis etiam ſecundum cõſummationem, in nobis autem non.

Circa lib. principium tom. 5.

D. 731.

¶ Super

rationes procedunt ſecundum qd ſeminaria virtutum inſunt nobis a natura inquantū rōnales ſumus. Tertia vero ratio procedit ſecundum quod ex naturali diſpoſitione corporis, quā habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad miſerendū, alius ad temperate viuendum, alius ad aliam uirtutem.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua uirtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt̃ φ virtutes in nobis cauſari non poſſint ex aſſuetudine operū, quia ſuper illud Rom. 14. Omne quod nō eſt ex fide, peccatū eſt, dicit glo. Aug. *Omnis infidelium uita peccatum eſt, & nihil eſt bonum ſine ſummo bono: vbi deeſt cognitio veritatis, falſa eſt virtus et in optimis moribus: ſed fides nō pōt acquiri ex operib⁹, ſed cauſatur in nobis a Deo, ſm illud Ephe. 2. Gratia eſtis ſalnati per fidē. ergo nulla virtus pōt in nobis acquiri ex aſſuetudine operum.

§ 2 Præt. Peccatum cum cōtrarietur virtuti, non compatitur ſecum virtutem: ſed homo non poteſt vitare peccatū niſi per gratiā Dei, ſm illud Sap. 8. Didici φ nō poſſum eſſe aliter cōtinens, niſi deus dederit. ergo nec virtutes aliquæ poſſunt in nobis cauſari ex aſſuetudine operum, ſed ſolum dono Dei.

§ 3 Præt. Actus qui ſunt ſine virtute, deficiunt a perfectione virtutis: ſed effectus non pōt eſſe perfectior cauſa. ergo virtus nō pōt cauſari ex actib⁹ præcedētib⁹ virtutē.

SED CONTRA eſt, qd Dion. *dicit 4. cap. de Di. no. φ bonum eſt virtuoſius quàm malū: ſed ex malis actibus cauſantur habitus vitiorum. ergo multo magis ex bonis actibus poſſunt cauſari habitus virtutum.

RESPON. Dicendum, φ de generatione habituum ex actibus in generali *ſupra dictum eſt: nunc autem ſpecialiter quantum ad virtutem conſiderandū eſt, φ ſicut ſupra dictū eſt, virtus hominis perficit ipſum ad bonum: cum autem ratio boni conſiſtat in modo, ſpecie, & ordine, vt *Auguſt. dicit in libr. de Natura boni, ſiue in numero, pondere, & menſura, vt dicitur Sap. 11. oportet, φ bonum hominis ſecundum aliquam regulam conſideretur: quæ quidem eſt duplex, vt *ſupra dictum eſt, ſcilicet, ratio humana, & lex diuina. Et

A quia lex diuina eſt ſuperior regula, ideo ad plura ſe extendit: ita φ quicquid regulatur ratione humana, regulatur etiam lege diuina, ſed non conuertitur. Virtus igitur hominis ordinata ad bonum, qd modificatur ſm regulam rationis humanæ, poteſt ex actibus humanis cauſari, inquantum huiuſmodi actus procedūt a ratione, ſub cui⁹ poteſtate & regula tale bonum cōſiſtit. Virtus vero ordinans hominem ad bonum, ſecundum quod

B modificatur per legem diuinā, et non per rationem humanam, non poteſt cauſari per actus humanos, quorum principium eſt ratio, ſed cauſatur ſolum in nobis per operationem diuinam. & ideo hmōi virtutē diffiniens *Aug. poſuit in diffinitiōe virtutis: Quā De⁹ in nobis, ſine nobis operat̃. Et de hmōi etiā virtute prima ratio procedit.

AD 2^m dicendum, quòd virtus diuinitus infuſa, maxime ſi in ſua

C perfectione conſideretur, non cōpatitur ſecum aliquod peccatum mortale: ſed virtus humanitus acquiſita poteſt ſecum compati aliquem actum peccati, etiam mortalis: quia vſus habitus in nobis eſt noſtræ uoluntati ſubiectus, vt *ſupra dictum eſt. Non autem p vnū actum peccati corrumpitur habitus virtutis acquiſitæ: habitui .n. nō contrariatur directe actus, ſed habitus. & ideo licet ſine gratia *

D homo non poſſit peccatum mortale vitare, ita φ nunquàm peccet mortaliter: nō tñ impeditur quin poſſint habitum uirtutis acquirere, p quā a malis opibus abſtineat vt in pluribus, & pcipue ab his q̃ ſunt valde rationi cōtraria. Sunt et quædā peccata mortalia, q̃ hō ſine gratia nullo modo poteſt vitare, q̃ ſcilicet directe opponuntur virtutibus theologicis, quę ex dono gratiæ ſunt in nobis: hoc tamen infra manifeſtius fiet.

E AD 3^m dicendum, φ ſicut *dictum eſt, Virtutum acquiſitarum præexiſtunt in nobis quædam ſemina, ſiue principia ſm naturam, quæ quidem principia ſunt nobiliora virtutibus eorum virtute acquiſitis: ſicut intellect⁹ principiorum ſpeculabiliū eſt nobilior ſciētia cōcluſionū: & naturalis rectitudo rōnis eſt nobilior rectificatione appetit⁹, quę fit p participationē rōnis, quæ quidē rectificatio ptinet ad virtutē moralē. Si igit̃ act⁹ humani inquantū pcedunt ex altioribus principijs, poſſunt cauſare virtutes acquiſitas humanas.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimætertiæ Articulum ſecundū.

IN arti. 2. eiuſdem q. 63. aduerte, φ licet prima facie author videatur diminutus, quia ad concluſionem vniuerſalem, ſ. de omnibus virtutibus particularem rationem, ſ. habentem locū in practicis tātū inducit, dum es hoc φ virtutes humanę ad bonum modificatū regula rōnis humanæ ordināt, oſtendit eas ab actib⁹ humanis in poteſtate rōnis exiſtentibus cauſari. In practicis. n. virtutibus cōſtat bonum earum regulandum humana ratione. In ſpeculatiuis autē bonum attenditur ſecū dum conformitatem ad rem quia bonum earū eſt verū, quod conſiſtit ab eo quod res eſt uel non eſt pēdere: & ſic medium non uidetur adæquare concluſionem. Licet inquàm ſic appareat, profundius tamen ſi ſpeculati fuerimus, inueniemus medium adæquare concluſionem. Nam ſcientię actus in quo eius bonitas conſiſtit, examinatur a ratione humana in principiis: & actus intellectus principiorum a principio humanæ rationis etiā quod vocatur lumē intellectus agentis, in quo eſt ſtatus. Et ſicut actus cognoſcēdi verum dependet a duobus, ſcilicet a cognoſcente, & cognito: ita nō incōuenit hēre duas mēſuras, alteram hinc, alteram inde. Rurſus quia ratio veri, vt patet in quarto Meta. conſiſtit in ens eſſe, & non ens non eſſe: & hoc niſi in dicere, accipere, cognoſcere &c. inuenitur: cōſequēs eſt vt verum ipſum in vnoquoq; dicente, accipiente, cognoſcente ſecundum proprii luminis facultatem dicatur, accipiatur, ſeu cognoſcatur. Et ſic ex parte dicentis, ſeu ſcientis, a propria ratione menſuretur. Et quoniā

Supr. q. 51. ar. 2. & 3. et in. q. 65. ar. 2. co. & q. 92. ar. 1. ad 5. Et 3. diſt. 44. q. 2. a. 1. ad 6. Et 3. diſ. 33. q. 1. ar. 2. q. 2. Et virt. q. 1. ar. 9.

*In li. ſen. q̃ ſunt ex Aug. decerptæ, c. 106. tom. 3.

par. 4.

q. 51. art. 2. & 3. & q. 55. ar. 4.

cap. 3. & 4. tom. 6.

q. 19. ar. 4.

nunc eſt quæſtio de cauſa virtutum ex parte habentis ipſas, quoniam eſt quæſtio, an ex propriis habentis actibus generentur, ideo author ſuppoſitis dependentiis actuum ab obiectis, & commenſurationibus eorum ab illis, ex hoc quod ſunt ad bonū habentis, & conſequenter in aliquali numero, pondere, & menſura ipſius habentis, poſuit principiū earum ex parte noſtri habere rationem regulæ numerantis, ponderantis, & commenſurantis: vt ex hoc diſcerneremus quę poſſunt ex noſtris actibus in nobis cauſari uirtutes, & quæ nō. Virtutes enim vt ſic, rationem boni rationalis habent, principium autem rationalis boni vt ſic, regula eſt: in ſequenti tamen quæſtione amplior erit de hoc ſermo.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem articuli pro nunc tātūmodo nota, quòd dupliciter author ſaluat, quomodo ſtant hæc duo ſimul, Homo non poteſt vitare peccatum mortale ſine gratia. &, Homo poteſt habere virtutes ex aſſuetudine operū ſuorū. primo quia actus peccati mortalis ſtat cum uirtute acquiſita, & hoc quo ad actus uitiorum contrariorum virtutibus acquiſitis. Secundo, quia ſunt aliqua peccata mortalia alterius ordinis a vitiis contrariis virtutib⁹ acquiſitis, ea ſcilicet quæ contrariantur præceptis de actibus virtutum theologicarum. Ex hac enim doctrina iuncta reſpōſioni ad primum, habes quid de virtutibus infidelium ſentiendum ſit: de hoc tamen latior erit ſermo in q. 65. ar. 2.

¶ In reſpōſione ad 3. eiuſdē art. nota quomodo author nulli philoſophorū ſecundus, optime inuenit, in omniū genere virtutū nobilius ſemper eſſe genetās: ita φ

Li. 2. de li. arb. ca. 18. & 19. to. 1. in Pſ. 118. cō. 26. to. 8.

q. 44. art. 3. in argu. ſed contra.

D. 689.

ar. 1. huius quæſt. & q. 51. ar. 2.

ſlcet actus præcedētes habitum virtutis ſint ſecundum ſe imperfecti, vt tñ ea altiori oriūtur principio, generatiui ſunt virtutis.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquæ uirtutes morales ſint in nobis per infuſionem.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd præter virtutes theologicas oon ſiot aliæ virtutes nobis infuſæ a Deo. Ea enim quæ poſſunt fieri a cauſis ſecundis, non fiuot immediate a Deo, niſi forte aliquando miraculoſe: quia vt Diooyſ. dicit, Lex diuinitatis eſt ultimá p media adducere: ſed virrutes iotellectuales & morales poſſunr io nobis cauſari per noſtros actus, vt* dictum eſt. non ergo conuenienter cauſaotur in oobis per infuſionem.

(Margin: *art.præc.)

¶ 2 Præt. In opetibus Dei multo mioua eſt aliquid ſuperfluū, quàm in operibus naturæ: ſed ad ordinandum nos io bonum ſupernaturale ſufficiunr uirtutes theologicæ. ergo nó ſunt aliæ virtutes ſupernaturales, quas oporteat in oobis cauſari a Deo.

¶ 3 Præt. Natura oon facit per doo, quod poteſt facere per vnum, & multo minus Deus: ſed Deus inſeruit aoimæ noſtræ ſemioa uirtutum, ut dicit gloſ. Heb. 1. ergo non oportet quòd alias virtutes in oobis per ioſuſionem cauſet.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Sap. 8. Sobrietatem & iuſtitiá docet, prudeotiam & uirtutem.

RESPON. Dicendum, quòd oportet effectus eſſe ſuis cauſis & principiis proportiooatos. Omnes autem uirtutes tam intelle-
G ctuales, quàm morales, quæ ex noſtris actibus acquiruntur, proceduor ex quibuſdam naturalibus principijs in oobis præxiſtētibus, vt* ſupra dictum eſt, loco quorum naturalium principiorum conferuntur nobis a Deo virtutes theologicæ, quibus ordinamur ad finem ſupernaturalem, ſicut* ſupra dictum eſt. vnde oportet quòd his etiam uirtutibus theologicis proportionaliter reſpondeanr alij habitus diuinitus cauſati ĩ nobis, qui ſic ſe habeaot ad virtutes theo-
H logicas, ſicut ſe habent oirtutes morales & iotellectuales ad principia naturalia virrutum.

(Margin: ar.1.hui* q. & q.51. — q.62.ar.3.)

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquæ quidem virtutes morales & iotellectuales poſſunt cauſari in nobis ex noſtris actibus, tamen illæ noo ſunt proportionatæ vittutibus theologicis: & ideo oportet alias eis pportiooatas immediate a Deo cauſari.

I AD 2m dicendum, quod virtutes theologicæ ſufficienter oos

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimætertiæ Articulum tertium.*

IN articulo tertio eiuſdem quæſt. ſeaageſimætertiæ dubium ea Scoto in tertio ſentent. diſtin. 36. occurrit, negāte has virtutes morales infuſas, non tamen ſoluente rationem ſancti Thomæ. Mouetur autem: quia ponere ipſis nec oportet ea parte finis, quoniam finis ſupernaturalis ſufficienter habetur in anima per virtutes theologicas: nec ex parte modi, vel medii: quia fides modum dat operandi inferioribus in ordine ad Deum, & charitas ordinat ad ipſum omnia. Ea parte quoq; obiecti poſſet ea ipſo Scoto argui ex 34. diſtinct. eiuſdem tertii, vbi impugnat dona: quia quatuor virtutes cardinales, & tres theologicæ ſi perfectiſſime habeantur, ſufficienter perficiūt animam noſtram reſpectu omnis obiecti pertinentis ad partem practicam agibilium, vt facile eſt deducere tam de obiecto naturali, q̃ ſupernaturali: tam de fine vltimo, q̃ de his quæ ſunt ad finem. Theologicæ nanque virtutes finē ſupernaturalem ſufficienter reſpiciunt, & ad ipſum ordinant actus ſuos, & aliarum virtutum.

(Margin: Supr.q.51. ar.3. & q. 55.ar.4.ad 6.& infr.q. 65.ar.2. Et 3.di.33.q. 1.ar.2 q.3. Et 4.diſtin. 17.q.1.ar. 3.q.1.co. Et virt. q. 1. ar.10.)

¶ Sed vt omnibus liqueat, quòd iſtas virtutes morales infuſas oporteret in anima ponere præter theologicas, ex multis capitibus oſtenditur. Primo ex ſupernaturalis perfectionis complemento: inchoatur enim in nobis ſupernaturalis perfectio per gratiam & virtutes theologicas: & niſi conſequerentur virtutes morales ſupernaturales, perfectio ſupernaturalis incompleta remaneret: ſicut ſi perfectio naturalis haberet tantum primas virtutes circa finem ſcilicet, & non eas quæ ſunt ad finem. Secundo ex proportione effectus ad cauſam: oportet enim cauſis naturalibus effectus naturales, & ſupernaturalibus ſupernaturales reſpondere. ergo principiis ſupernaturalibus, qualia ſunt virtutes theologicæ, oportet aſſignare effectus ſupernaturales, quales ſunt morales, ſicut naturalibus naturales. Et hæc eſt ratio literæ: & ex hac ratione habes, quòd huic principio quod eſt
K charitas, non eſt proportionatus actus temperantiæ acquiſitæ, ſed infuſæ. Tertio ex parte obiecti: quia modus impoſitus in paſſionibus & operationibus ſecūdū diuinam regulam, & impoſitus ſecundum humanam rationem, ſunt obiecta formaliter diſtincta: & utrumque oportet habere, & primum ad infuſas, ſecundum ad acquiſitas morales ſpectat. & hæc ratio tangitur in ſequenti articulo. Quarto ex ordine ad finem: quia infuſæ ordināt ad uitam diuinam, acquiſitæ ad humanam, vt in eodem ſequenti articulo patet. Et quàmuis Sco. nullā iſtarum ſoluat, ac propterea nō eſſet opus ampliori firmitate: vt tñ Scotiſtæ ea proprijs ſe cognoſcāt, vidē q̃ ſi ratio Sco. ex parte obiecti approbaretur, ſequeretur in primis, quòd nec theologicas virtutes oportet ponere infuſas. Probatur, quia ad idē obiectū perficiūt fides, ſpes, & charitas acquiſitæ de Deo, ad quod perficiūt infuſæ, & nihil creditur, nihil ſperatur, nihil amatur infuſis, quod nō acquiſitis: & quacunq; ratione ſoluent hoc, ſoluemus etiā de moralibus

F infuſis, v.g. ſi dixerint, quòd non æque perfecte ſit per acquiſitas ſicut per infuſas, ita etiam hic, & ſic de aliis.

¶ Præterea, Si non ponerentur virtutes morales infuſæ, ſequeretur quòd baptizato puero, vel adulto quaſi neutrali ſecundum virtutem, vel uitium acquiſita, non ſufficiēter prouiſum eſſet: quia perfectus eſſet reſpectu finis tantū: ex quo nullam moralem infuſam aut acquiſitam haberet virtutem. Et ſic nō poſſet ſequi operatio perfecta in appetitu inferiori, quia ipſo exiſtente imperfecto operatio non poteſt ſequi pfecta: ſequitur enim deteriorem partem, vt concluſio in ſyllogiſmo. Dicito ergo, quòd ſicut ex articulis fidei multa deducimus credenda ex illis, ita ex theologicis virtutibus reuelatis virtutes morales deducimus ponendas in anima, vt patet ex dictis. Ad rationes ergo in oppoſitum dicitur, q̃ neceſſitas ponendi has virtutes eſt ex fine originaliter nō in ſe, ſed in his quæ ſunt propter ſe. oportet enim animam diuine ſe habētem ad finem, diuine quoque ſe habere ad ea quæ ſunt ad finem, ſi proportionata omnia eſſe debēt. Oportet etiam ponere eaſdem propter modū ſeu medium: nam ſicut in virtutibus acquiſitis ſynderesis non ponit medium niſi mediante prudentia, & morales appetitiuæ medium illud exequuntur: ita in infuſis fides finem vltimum firmans, & largiens mediante prudentia infuſa medium moralibus infuſis imponit, & illas oportet medium illud habilitare. Fides ergo medium non dat niſi remote: prudentia autem infuſa proxime. oportet autem Dei opera perfecta eſſe, & vt prima & proxima habeantur principia. Ex parte quoque obiecti oportet eaſdem ponere, quia aliud eſt loqui de obiecto formali, & aliud de materia virtutum. Et licet per ſeptem illas virtutes perficiamur circa omnem materiam, non tamen circa omne obiectum formale, ideſt, perficimur circa omne obiectum, ſed non ſecundum omnem rationem formalem, vt patet ea dictis. Ad id autem quod additur, quòd virtutes morales acquiſitæ, vt imperantur a charitate, ordinantur ad ultimum finem ſupernaturalem: reſpondetur quòd hoc verum eſt, ſed non ſufficit: quòd dupliciter patet. Primo, quia ad ipſum non ordinantur acquiſitæ, ut ad proportionatum ſecundum ſe, ſed ex parte ordinantis tantum: virtutes autem morales infuſæ ordinantur, vt ſecundum ſe proportionatæ ad talem finem ſupernaturalem. Cum enim utroque modo contingat aliquid ordinari ad ſupernaturalem finem, ille actus ordinatur in illum ut proportionatus ſecundum ſe, cuius proximus finis in illum ordinatur. Conſtat autem quòd bonum ſecundum regulam diuinam, quod eſt proprius finis moralis infuſæ, & bonum ſecundum humanam regulam, quod eſt proximus finis acquiſitæ, ita ſe habent quòd hoc eſt humani, illud diuini ordinis: & conſequenter hoc ex alio tantum, illud etiam ex ſe habet, quod ad Deum ſupernaturalem finem ordinetur. Secundo, quia vt ex ſupradictis patet, virtutes morales ordinantur a charitate ad Deum, vt res improportionatæ ipſi charitati, vtpote inferioris ordinis: oportet autem charitatem media habere ſui ordinis &c. Accedit ad hoc in cle.

de

deſum. Trin. & fid. catho. cap. fidei catholicæ, authoritas decernēs virtutes infundi in baptiſmo. & quia nō dicit has vel illas virtutes. omnes quas theologi in fundi in baptiſmo vniuerſi tenent, intellige.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimætertiæ Articulū quartum.

3.diſ.33.q.1.ar.3.q.4. Et 4.di.14.q.2.ar.3.ad 4.& di.50.q.1 ar.2.ad 4. Et vir.q.1.ar.10.ad 7.8.& 9. Et q.5.a.4.co.

IN articulo quarto nihil addendū occurrit ſupradictis, niſi quòd ex reſponſione ad tertiū memor ſis colligere, quòd infuſio dupliciter ſe habet ad virtutes, ſcilicet per ſe, & per accidens. Nam virtutibus acquiſibilibus p actus noſtros accidit infūdi, q2 ſi infundātur, ordināē ad actum eundem ſpecie, ad quem ordinantur acquiſitæ: ſicut oculi miraculoſe dati. Virtutibus autem non acquiſibilibus, cum ordinētur ad actus diſtinctos ſpecie ab his, q nati ſunt fieri ab acquiſitis, non accidit, ſed per ſe contingit infundi: ita quòd ex natura ſua habēt q vendicēt ſibi infuſibilitatē. propterea in diffinitione virtutis ſumpta ab Auguſtino dicitur, Qua Deus in nobis ſine nobis operatur. Et hoc ſcito applicare, cum tractatur, an, vel quomodo infuſio variet ſpeciē rei infuſæ.

A ordinant in finē ſupernaturalē, ſecundum quandā inchoationē, quātum ſcilicet ad ipſum Deū immediate, ſed oportet q p alias virtutes infuſas pficiatur aīa circa alias res, in ordine tamen ad Deum.

Ad 3^m dicendum, q uirtus illorum principiorum naturaliter inditorū, non ſe extēdit vltra proportionē naturę: & ideo ī ordine ad finē ſupernaturalem indiget hō pfici p alia principia ſuperaddita.

ARTICVLVS IIII.

B *Vtrum uirtus quam acquirimus ex operum aſſuetudine ſit eiuſdem ſpeciei cum uirtute infuſa.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt̃ q virtutes infuſæ non ſint alterius ſpeciei à virtutibus acquiſitis. Virtus enim acquiſita, & virtus infuſa ſecundum prædicta nō videntur differre, niſi ſecundum ordinem ad vltimum finem: ſed habitus & actus humani non recipiunt ſpeciem ab vltimo fine, ſed a proximo. non ergo C uirtutes morales uel ītellectuales infuſę differūt ſpecie ab acquiſitis.

¶2 Præt. Habitus per actus cognoſcuntur: ſed idem eſt actus temperantiæ infuſæ & acquiſitæ, ſcilicet moderari concupiſcentias tactus. ergo non differunt ſpecie.

¶3 Præt. Virtus acquiſita, & uirtus infuſa differunt ſm illud quod eſt immediate a Deo factum, & a creatura: ſed idē eſt ſpecie homo, quē Deus formauit, & quem generat natura, & oculus quem cæco nato D dedit, & quē virtus formatiua cauſat. ergo videtur q eſt eadē ſpecie virtus acquiſita & infuſa.

Sed contra. Quælibet differentia in diffinitione poſita, mutata diuerſificat ſpeciē: ſed in diffinitione virtutis infuſę ponitur, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur, vt ſupra dictum eſt. ergo uirtus acquiſita, cui hoc nō conuenit, nō eſt eiuſdem ſpeciei cum infuſa. q 55.ar.4.

Respon. Dicendum, q dupliciter habitus diſtinguuntur ſpecie. Vno modo, ſicut prædictum eſt, ſecundum ſpeciales & formales rationes obiectorum. Obiectum autē uirtutis cuiuſlibet eſt bonum conſideratum in materia propria: ſicut temperātiæ obiectum eſt bonū delectabiliū in concupiſcentijs tactus, cuius quidē obiecti formalis ratio eſt a ratione, quę inſtituit modū in his concupiſcentijs: materiale autē eſt id qđ eſt ex parte cōcupiſcentiarum. Manifeſtum eſt autē, q alterius rationis eſt modus, qui imponitur in hmōi concupiſcentijs ſecundum regulā rationis humanæ, & ſm regulam diuinam, puta, in ſumptione ciborum ratione humana modus ſtatuitur, vt non noceat valetudini corporis, nec impediat rationis actū. Secūdū autē regulā legis diuinæ requiritur, q homo caſtiget corpus ſuum, & in ſeruitutē redigat per abſtinētiam q.54.art.2.

A cibi & potus, & aliorum huiuſmodi. vnde manifeſtū eſt q temperantia infuſa & acquiſita differūt ſpecie, & eadem ratio eſt de alijs virtutibus. Alio modo habitus diſtinguuntur ſpecie ſm ea, ad quæ ordinantur. Non enim eſt eadem ſpecie ſanitas hominis & equi, pp diuerſas naturas, ad quas ordinantur. Et eodē modo dicit Philoſophus in 3. Polit. q diuerſæ ſunt virtutes ciuium, ſecundum quod bene ſe habent ad diuerſas politicas. Et per hunc etiā modū differunt ſpecie virtutes morales infuſæ, per quas homines bene ſe hñt in ordine ad hoc, q ſint ciues ſanctorū & domeſtici Dei: & aliæ virtutes acquiſitę, ſecundū quas homo ſe bene habet in ordine ad res humanas. ex ca.3.habetur to.5. D.1181. 1180.

Ad primum ergo dicendum, quòd uirtus infuſa B & acquiſita non ſolum differunt ſecundum ordinem ad ultimum finem, ſed etiam ſecundum ordinem ad propria obiecta, vt dictum eſt. In cor. art.

Ad 2^m dicendum q alia rōne modificat cōcupiſcētias delectabiliū tactus tēperantia acquiſita. & tēperātia infuſa, vt dictum eſt: vnde nō hñt eundem actum. In cor. art.

Ad 3^m dicendum, quòd oculum cæci nati Deus fecit ad eundem actum, ad quem formātur alij oculi ſecundum naturam, & ideo fuit eiuſdem ſpeciei. & eadē ratio eſſet, ſi Deus vellet miraculoſe cauſare in homine virtutes, quales acquiruntur ex actibus: ſed ita non eſt in propoſito, vt dictum eſt. 1183. D.205. In cor. art.

C *QVAESTIO LXIIII.*

De medio uirtutum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderādum eſt de proprietatibus virtutum. Et primo quidē de medio virtutum. Secundo, de cōnexione virtutum. Tertio, de æqualitate earum. Quarto, de ipſarum duratione.

Circa primum quæruntur quatuor.

D ¶Primo, Vtrum uirtutes morales ſint in medio.

¶Secundo, Vtrū medium virtutis ſit medium rei, uel rationis.

¶Tertio, Vtrum intellectuales virtutes conſiſtant in medio.

¶Quarto, Vtrum virtutes theologicæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtutes morales ſint in medio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, q virtus moralis non conſiſtat in medio. Vltimum enim repugnat medij rōni: ſed de ratione virtutis eſt vltimum. dicitur enim in 1. de cælo, quòd virtus eſt ultimum potentiæ. ergo uirtus moralis non cōſiſtit in medio.

¶2 Pręt. Illud quod eſt maximum, non eſt mediū: ſed quædam virtutes morales tēdunt in aliquod maximū, ſicut magnanimitas eſt circa maximos honores, & magnificentia circa maximos ſumptus, vt dſ

¶ Super Quæſtionem ſexageſimā quartā.

IN titulo quæſtionis ſexageſimæquartę mox dubium occurrit, quomodo conſiſtere in medio inter pprietates virtutis computetur, cū expreſſe in ſecundo Ethicorum ponatur in diffinitione virtutis moralis, quæ in litera in argumento ad oppoſitū affertur, quāmuis non tota. Sed hoc facile ſoluitur a recolētibus, q ſæpe proprietates notiores admittuntur in diffinitionibus, vt latentes differentiæ inſinuentur.

¶ Super Articulum primum.

IN titulo primi articuli aduerte, q virtutem conſiſtere in medio, contingit dupliciter, ſcilicet eſſentialiter, & cauſaliter. Secundum eſſentiā virtutis eſt in medio, quæ eſt in medio duorum uitiorum: ſicut temperantia inter luxuriam & inſenſibilitatem. Et hoc non conuenit omni virtuti: quia non conuenit iuſtitiæ, vt patet in 3. Ethic. de & tali medio non eſt hic q̄ſtio: ſecundum vero effectum dicitur eſſe vir- Infr. art.4. ad 1. et 4. Et 2.2.q.17 ar.5.ad 2. & q 92. ar. 1.co. Et 3. diſ.33.q.1. ar.3.q.1. Et virt.q.1.ar.13. Et 2. Ethi. lec.7. lib.1. tex. 116.to.2.

in 4. † Ethi. ergo non omnis uirtus moralis eſt in medio.

¶ 3 Præt. Si de ratione virtutis moralis ſit in medio eſſe, oportet ꝙ virtus moralis non perficiatur, ſed magis corrumpatur per hoc quod tendit ad extremum: ſed quædam virtutes morales perficiuntur per hoc, ꝙ tendunt ad extremum, ſicut virginitas quæ abſtinet ab omni delectabili venereo, & ſic tenet extremum, & eſt perfectiſſima caſtitas: & dare omnia pauperibus eſt perfectiſſima miſericordia, vel liberalitas. ergo vr ꝙ nõ ſit de rõne virtutis moralis eſſe in medio.

Sed contra eſt, quod Philoſ. dicit in 2. Eth. quòd uirtus moralis eſt habitus electiuus in medietate exiſtens.

(c.6. poſt medi.to.5.)

Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut ex[*] ſupradictis patet, virtus de ſui ratione ordinat hominem ad bonũ. Moralis autem virtus proprie eſt perfectiua appetitiuæ partis animæ circa aliquam determinatam materiam. Menſura autem & regula appetitiui motus circa appetibilia eſt ipſa ratio. Bonum autem cuiuſlibet menſurati & regulati conſiſtit in hoc, quòd cõformetur ſuæ regulæ: ſicut bonum in artificiatis eſt, ut ſequatur regulã artis. Malum autem per conſequens in hmõi eſt per hoc, ꝙ aliquid diſcordat a ſua regula, vel mẽſura: qđ quidem cõtingit vel per hoc quòd ſuperexcedit menſuram, vel per hoc ꝙ deficit ab ea, ſicut manifeſte apparet in omnibus regulatis & mẽſuratis: & ideo patet ꝙ bonum uirtutis moralis conſiſtit in adæquatione ad menſuram rationis. Manifeſtum eſt autem, quòd inter exceſſum & defectum medium eſt æqualitas ſiue conformitas: vnde manifeſte apparet, ꝙ virtus moralis in medio conſiſtit.

(q.55.art.3.)

Ad primum ergo dicendum, ꝙ uirtus moralis bonitatem hẽt ex regula rationis: pro materia autẽ habet paſſiones, vel operationes. Si ergo comparetur virtus moralis ad rationem, ſic ſecundum id quod rationis eſt, habet rationem extremi vnius, quod eſt conformitas: exceſſus vero & defectus habet rationem alterius extremi, quod eſt diſformitas. Si uero conſideretur virtus moralis ſecundum ſuam materiam, ſic habet rationem medij in quãtum paſſionẽ reducit ad regulã rõnis. vnde Philo. dicit in 2.[*] Ethi. ꝙ virtus ſecundum ſubſtantiã medietas eſt, inquãtum regula virtutis ponitur circa ꝓpriã materiã: ſecundum optimum autem & bene, eſt extremitas, ſcilicet ſm conformitatem rationis.

(cap 6. poſt med.to.5.)

Ad 2[m] dicendum, ꝙ medium & extrema conſiderãtur in actionibus & paſſionibus ſecundum diuerſas circunſtantias: vnde nihil prohibet in aliqua virtute eſſe extremum ſecundum vnam circunſtantiam, quod tamen eſt medium ſecundum alias circunſtantias per cõformitatẽ ad rõnem, & ſic eſt in magnificentia & magnanimitate. Nam ſi conſideretur quantitas abſoluta eius in quod tẽdit magnific[9] & magnanim[9], dicetur extremũ & maximum: ſed ſi conſideretur hoc ipſum per comparationẽ ad alias circunſtãtias, ſic habet rationẽ medij: quia in hoc maxime tendũt huiuſmodi virtutes ſecundũ regulã rationis, ideſt, vbi oportet, & quãdo oportet, & propter qđ oportet: exceſſus autẽ ſi in hoc maximum tẽdatur, quãdo nõ oportet, vel vbi nõ oportet, vel pp quod nõ oportet. Defectus autẽ eſt ſi nõ tendatur in hoc maximum vbi oportet, & quãdo oportet. & hoc eſt quod Philo. dicit in 4.[*] Eth. quòd magnanimus eſt quidẽ magnitudine extremus, eo autem quòd ut oportet medius.

(ca.3. paulo a prin.to.5.)

Ad 3[m] dicendum, ꝙ eadem ratio eſt [d] de virginitate & paupertate, quæ eſt de magnanimitate. Abſtinet enim virginitas ab omnib[9] venereis, & paupertas ab omnib[9] diuitiis pp quod oportet, & ſecundum quod oportet, ideſt, ſecundum mandatum Dei, & pp vitam æternam. Si autem hoc fiat ſecundum quod nõ oportet, ideſt, ſecundum aliquam ſuperſtitionem illicitã, vel etiam propter inanem gloriam, erit ſuperfluũ. Si autem non fiat quando oportet, vel ſecundum quod oportet, eſt vitium per defectum, ut patet in tranſgredientibus uotum virginitatis, vel paupertatis.

(D.1166.)

Articvlvs II.

Vtrum medium uirtutis moralis ſit medium rei, uel rationis.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ medium uirtutis moralis non ſit medium rationis, ſed medium rei. Bonum .n. uirtutis moralis conſiſtit in hoc, qđ eſt in medio: bonum autẽ, vt dicitur in 6.[*] Met. eſt in reb[9] ipſis. ergo mediũ uirtutis moralis eſt medium rei.

¶ 2 Præt. Ratio eſt uis apprehenſiua: ſed uirtus moralis non cõſiſtit in medio apprehẽſionum, ſed magis in medio operationũ & paſſionum. ergo mediũ uirtutis moralis nõ eſt mediũ rõnis, ſed mediũ rei.

¶ 3 Præt. Medium quod accipitur ſecundum proportionem arithmeticã, vel geometricam eſt medium rei: ſed tale eſt medium iuſtitiæ, ut dicitur in 5. † Ethic. ergo medium virtutis moralis non eſt medium rationis, ſed rei.

(ca.3. et 4.)

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Ethicorũ quòd uirtus moralis in medio conſiſtit quo ad nos determinata ratione.

(ca.6.to.5.)

Respon. Dicendũ, ꝙ medium rationis dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſm quod mediũ in ipſo actu rõnis exiſtit, quaſi ipſe act[9] rationis ad medium reducatur. & ſic quia virtus moralis nõ perficit actum rationis, ſed actum virtutis appetitiuæ, medium virtutis

(li.4. Ethic. cap.2. et 3. tom.5.)

tus in medio, quæ in materia propria circa quam eſt, mediũ facit inter plus & minus illius, ſeu in illa, ad illam, illi &c. ſicut iuſtitia in emptione medium ponit inter plus in emptore, & minus in vẽditore, pretium æquiualens dando uenditori, uel econuerſo: & temperantia mediũ ponit inter plus & minus delectari, delectationem capiẽdo quando, vbi, ſicut oportet &c. & hoc vt patebit, conuenit omni virtuti, exceptis theologicis: & tali medio eſt quæſtio omnium articulorum huius quæſtionis.

¶ In reſponſione ad tertium primi artic. non te conturbet, ꝙ author ponat tam virginitatem, quàm paupertatem mediã inter ſuperfluum & diminutum alterius ordinis, dum ſuperfluum ponit in ſuperſtitione, vel vana gloria, & diminutum in tranſgreſſione voti, quæ conſtat eſſe ſecundum ſe uitia extrema alterius virtutis, puta, religionis & philotimiæ, ſeu magnanimitatis. Fecit neq; hoc author, quia nec virginitas, nec paupertas habet ſpecialem rationem virtutis: & conſequenter ſpecialia extrema inter quæ mediet infra proprias materias in ordine ad regulam tam humanam, quàm diuinam, ſed ex extrinſeco ſiue & religionis actu, ſcilicet voto, vt in ſecunda ſecũdæ tractabitur plenius. Quia igitur ex extrinſeco rationem ſumit ſpecialis virtutis, conſequens fuit vt extrinſeco extrema adhiberentur.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimaquartæ Articulum ſecundum.*

In ſecundo articulo eiuſdem ſexageſimæquartæ quæſtionis, nota terminos quibus in uirtutibus vtimur ſecundũ medium rationis & medium rei. Medium rationis cum ſit modus in materia alicuius virtutis ſecundum conditiones regulæ, exigit duo ſecundum materiam & conditiones rationis, ita quòd conſiſtit medium rationis in affirmatione vtriuſque, ſcilicet materiæ propriæ, & omnium conditionum ſpectantium ad rationem rectam. verbi gratia, Mediũ rationis in temperantia eſt delectari quãdo, ſicut, quare oportet &c. extrema autem ſumuntur penes negationem vnius, & affirmationem alterius: ita quòd ſuperfluũ affirmat materiam negatis conditionibus: diminutum uero negat materiam affirmatis cõditionibus, verbi gratia, Vt delectationibus, non quando, non quare, non vbi oportet &c. ſuperfluum

(2.2. q. 58. ar.10. Et 3. diſ.33. q.1. ar.3. q.2. Et 4. diſ 15. q. 1. ar.1. q.2. Et mal. q. 13 ar.2.co. Et virt. q.1. ar.13. ad 11 & 13. & 17. Et quol. 16. ar. 10. *tex.b.to.3.)

ſluum eſt. eſt enim delectationibus quæ ſunt temperantiæ materia, pluſquàm oportet vti: non vti autem delectationibus quando oportet, quare oportet &c. diminutum: eſt namque minus delectari quam oportet. Medium autem rei conſiſtit in equalitate rei ad rem, ſeu ad perſonam alteram. Aequalitas autem cum duplex ſit ſ. duarū quantitatum, ſicut duo pedalia ſūt ęqualia, & quinq; & quinq; ſunt æqualia, & hæc vocatur æqualitas arithmetica: & duarū proportionū, ſicut proportio ſex ad quatuor, & duodecim ad octo ſūt ęquales vtrobiq;. vtrobiq; .n. eſt ſeſqualtera proportio, i. cōtinētia totius & dimidii, vtraque inuenitur in iuſtitia. nā cōmutatiua iuſtitia obſeruat medium ſm æqualitatē quantitatū: nā quātum valet qđ accipit, tantū valet qđ dat, vt patet in emptione. Iuſtitia vero diſtributiua obſeruat mediū ſm ęqualitatē proportionū: nam eandem proportionē facit inter bona quæ diſtribuit, quam habent inter ſe perſonæ quib⁹ diſtribuitur. Extrema autem in æqualitate quātitatū ſunt plus & minus ſecundum quantitatem, vt patet. Extrema autem in ęqualitate proportionum ſunt plus & minus ſecundū proportionem: ita quòd ſi, v. g. inter perſonas eſt proportio ſeſquialtera, ſuperfluum erit ſi inter res diſtributas ſit proportio dupla, in qua continetur totum bis: diminutum vero ſi inter res diſtributas eſſet proportio ſeſquitertia, aut ſeſquiquarta, in qua cōtinetur totum, & tertia pars, vel quarta tantum. Et quoniam medium rei ad alterum eſt, conſequens eſt vt ſit medium inter plus vni, & minus alteri: vel ita quòd plus ſit mihi, & minus alteri, vt in cōmutationibus: vel ita quòd plus unī parti, & minus alteri, vt in diſtributionibus. Medium autē rationis quia continet ſub ſe commenſuratum ſibi, & commenſuratum alteri, abſtrahit & ſibi & alteri: ſicut animal ab homine & leone. propter quod medium rationis in communi conſiſtit inter plus & minus ſecundū rationē, in ſpeciali autē diſſimiliter. nā in uirtutibus circa paſſiones mediū rationis cōſiſtit inter plus & minus mihi ipſi eligēti, ſicut mediū cōſiſtit in cōmenſuratione ad meipſum: & pp hoc dicitur in litera, ꝙ mediū in paſſionibus ſumitur quo ad nos. In iuſtitia autem mediū rationis cōſiſtit inter plus vni, & minus alteri, ſicut & medium rei: quia nō ſolū æqualitatē eandē quā rei mediū exigit, recta ratio nō imponit iuſtitiæ, ſed conditiones etiam nullas ei apponit, niſi redundantes in æqualitatē vel inæqualitatē rei. Reddere namq; debitū recta ratio dictat iuſtitiæ, quando, & vbi oportet, pro quāto faciunt vel tollunt rationē debiti. Et propterea eſto cautus, vt diſcernas circunſtantias in materia iuſtitiæ dupliciter inueniri: primo vt redundant in æquale vel inæquale, idest, vt pertinent ad rationē debiti: alio modo ut ſunt cōmunes circunſtantiæ actus virtuoſi. verbi gratia. Reddere mutuo acceptum die ſtatuto, ſpectat ad rationē debiti. Reddere autē illo die hora incōpacta, puta, qua ſumit cibum, impertinens eſt iuſtitiæ. non enim iniuſti, ſed imprudentis eſt hæc electio: & propterea in litera dicitur, quòd medium rationis in iuſtitia eſt mediū rei. & ex hoc prouenit quòd extrema, ſcilicet plus & minus in iuſtitia non ſumuntur ſecundum affirmationem materiæ, & negationem conditionum, & econtra, vt in aliis moralibus virtutibus, ſed ſecundō plus vni, & minus alteri. & hinc etiam prouenit, ꝙ iuſtitia nō eſt media inter duas malitias, ſicut aliæ virtutes mo-A rales, quæ mediant inter affirmationem materiæ, & negationē conditionū, ut ſuperfluum: & negationem materiæ, & affirmatas conditiones, vt diminutum. nā ſi medium rationis & extrema in iuſtitia ſumerentur ſecundū conditiones, vt in aliis, & non præciſe vt redūdāt in mediū rei, cōtingeret accipere extrema vitia, vt in aliis. Et hæc ſint hic dicta pro intellectu medii & extremorum in virtutib⁹ pro clarificanda Nouitiorum mente.

Art. præc.

q. 60. ar. 2.

¶ In eodem ſecundo articulo eiuſdē ſexageſimæquartę quæſtionis, declarādum occurrit Nouitiis, ꝙ prima ratio pro tanto dicitur in litera, quòd procedit de medio rationis ſubiectiuæ: quia concludit quòd medium rationis, quia bonū eſt rōnis, eſt i ipſis actibus rōnis tanq̄ in rebus ipſis, ſicut mediū rōnis cauſaliter, qđ ſcilicet a ratione impoſitum eſt operationibus & paſſiōibus, eſt in paſſionibus & operationibus tāquam in rebus ipſis.

moralis non eſt medium rationis. Alio modo poteſt dici medium rationis id, quod a ratione ponitur in aliqua materia, & ſic omnē medium virtutis moralis eſt medium rationis: quia ſicut dictum eſt, virtus moralis dicitur conſiſtere in medio per conformitatem ad rationem rectam. Sed quandoque contingit, quòd medium rationis eſt etiam medium rei: & tūc oportet ꝙ virtutis moralis mediū ſit mediū rei, ſicut ē in iuſtitia. Quandoque autem medium rationis non eſt medium rei, ſed accipitur per cōparationem ad nos, & ſic eſt mediū in omnibus aliis virtutibus moralibus. cuius ratio eſt: quia iuſtitia eſt circa operationes, quæ conſiſtunt in rebus exteriorib⁹, in quibus rectū inſtitui debet ſimpliciter & ſm ſe, vt ſupra dictū eſt: & ideo mediū rationis in iuſtitia eſt idē cū medio rei, īquātum. ſ. iuſtitia dat vnicuique qđ debet, & nō plus nec minus. Aliç vero virtutes morales cōſiſtunt circa paſſiones interiores, in quibus nō poteſt rectū cōſtitui eodē modo, pp hoc ꝙ homines diuerſimode ſe habēt ad paſſiones. & ideo oportet ꝙ rectitudo rōnis in paſſionibus inſtituatur per reſpectum ad nos, qui afficimur ſm paſſiones. Et per hoc patet reſpōſio ad obiecta. Nā primæ duæ rationes procedunt de medio rationis, quod ſcilicet inuenitur in ipſo actu rationis: tertia vero ratio procedit de medio iuſtitiæ.

B

ARTICVLVS III.

Vtrum uirtutes intellectuales conſiſtant in medio.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur ꝙ virtutes intellectuales nō cōſiſtāt in medio. Virtutes .n. morales cōſiſtunt in medio, inquantum cōformātur regulæ rōnis: ſed virtutes intellectuales ſunt in ipſa ratione, & ſic non vidētur habere ſuperiorem regulam. ergo virtutes intellectuales non conſiſtunt in medio.

C

Infr. art. 4. ad 1. & 2. Et 3. di. 33. q. 1. ar. 3. q. 3. Et virt. q. 1. ar. 13. co. & ad 5. & 19. & q. 4. ar. 2. ad. 7.

¶ 2 Præt. Medium virtutis moralis determinatur a virtute intellectuali. Dicitur .n. in 2.° Ethi. ꝙ virtus conſiſtit in medietate determinata ratione, prout ſapiens determinabit. ſi igitur virt⁹ intellectualis iterum cōſiſtat in medio, oportet quòd determinetur ſibi mediū per aliquam aliam virtutem, & ſic

ca. 6. to. 5.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæquartæ Articulum tertium.

IN articulo tertio eiuſdem ſexageſimæquartæ quæſtionis, multa dubia ſimul ſoluenda occurrunt. Primum eſt, quomodo virtus intellectualis, quæ uocatur intellectus, ſic in medio, cum careat contrario. nō enim contingit oppoſitū pri-D morum principiorum opinari affirmando, aut negando. Secundū eſt, quomodo ſtant hæc duo ſimul, ꝙ verum intellectus practici conſiſtit in confeſſe ſe habere appetitui recto, vt ſuperius ex 6. Ethic. dicitur, & ꝙ veritas eiuſdem habeat pro menſura res, & ſit mēſura appetitus. Ex primo enim habetur, ꝙ dependet ab appetitu, & conſequenter menſuratur ab eo. Tertium eſt, quomodo hic dicitur, ꝙ uirtutis intellectualis menſura non eſt aliquod genus virtutis, vt patet in reſponſione ad ſecundum: & tamen ſuperius in quæſtionis ſexageſimætertię articulo ſecūdo dictum eſt, ꝙ duplex eſt regula boni hominis ad quod ordinatur virtus, ſcilicet humana ratio & lex diuina.

¶ Ad euidentiā horū omniū diſtingue, ꝙ uirtutes omnes dupliciter poſſunt accipi, ſcilicet ſecundum ſe, & ex parte noſtri: vtroque modo regulā habēt. Et in litera quidē quàmuis de ſolis theologicis virtutibus fiat iſta diſtinctio in articulo ſequēti: veritatē tñ habet extenſa ad oēs virtutes diuerſimode applicata. nā virt⁹ E intellectualis quo ad cognoſcere ſm ſe cōſideratur, qñ in ordine ad rē cognitā ſumitur. Ex parte vero noſtri, cū ſm modū quo in nobis ſit aut eſt, accipitur: quo ad dirigere vero, qđ addunt practicę ſupra ſpeculatiuas ſecūdū ſe, ſunt ipſæ regulæ, & reſpiciunt regulabilia per eas. vñ ex parte tātū noſtri regulā habere pñt, ſm quā in nobis ſiūt aut ſunt. Virtutes quoq; morales ſm ſe obiecta reſpiciunt: ex parte aūt noſtri principia quibus in nobis fiunt & ſunt. Et quia author ſic de uirtutū menſura & medio ſm ſe loquitur, vt in artic. 4. manifeſtatur: ideo obiecta oīa quæ ex parte noſtri ſe tenēt, nihil officiunt ꝓpoſito. Et vt ad ſingula deſcēdamus, cognitio in primis principiorum ſecundum ſe eſt in medio duorum contrariorum. v. g. Huic acceptioni, Totum eſt maius ſua parte, contrariatur ſecundum ſe, vt ſuperfluum, Totū eſt minus ſua parte: & vt deficiens, Totū non eſt maius ſua parte: quàuis ex mō quo hęc cognitio eſt in nobis, q. ſ. naturaliter eſt in nobis, cōtraria loca habere nō poſſunt. Verū quoq; intellect⁹ practici ſecundum ſe quidem a rebus pendet quo ad cognoſcere: ex parte aūt noſtri ab appetitu recto, q facit nobis apparere finē

procreditur in infinitũ in uirtutib⁹.

§ 3 Præt. Medium proprie eſt inter cõtraria, ut patet per Philoſoph. in 10. Metaph. ſed in intellectu non videtur eſſe aliqua cõtrarietas, cũ ẽt ipſa contraria ſm quod ſunt in intellectu nõ ſint contraria, ſed ſimul intelligantur, vt album & nigrũ, & ſanũ & ægrũ. ergo in intellectualib⁹ virtutibus nõ eſt mediũ.

Sed contra eſt, ꝙ ars eſt virt⁹ intellectualis, vt dicitur in 6. Eth. & tamẽ artis eſt aliquod mediũ, vt dr̃ in 2. Ethi. ergo etiam virtus intellectualis conſiſtit in medio.

Respon. Dicẽdum, ꝙ bonum alicuius rei conſiſtit in medio, ſm ꝙ conformatur regulæ, vel menſuræ, quam contingit tranſcendere, & ab ea deficere, ſicut dictum eſt. Virtus autem intellectualis ordinatur ad bonum, ſicut & moralis, vt ſupra dictũ eſt: vnde ſm quod bonũ uirtutis intellectualis ſe hẽt ad mẽſuram, ſic ſe habet ad rationem medij. Bonũ autem uirtutis intellectualis eſt uerum: ſpeculatiuæ quidem virtutis verum abſolute, vt in 6. Ethic. dicitur: practicæ autem virtutis verum ſecundum cõformitatem ad appetitum rectum: verum autem intellectus noſtri abſolute cõſideratum, eſt ſicut menſuratum a re. Res enim eſt menſura intellectus noſtri, vt dicitur in 10. Meth. Ex eo enim ꝙ res

tex. 5. to. 3. eſt, vel nõ eſt, veritas eſt in opinione & in oratiõe. Sic igitur bonum virtutis intellectualis ſpeculatiuæ conſiſtit in quodã medio per cõformitatem ad ipſam rẽ, ſm quod dicit eſſe quod eſt, vel non eſſe quod nõ eſt, in quo ratio veri cõſiſtit. Exceſſus autem eſt ſm affirmationem falſam, per quã dicitur eſſe quod nõ eſt: defectus autẽ accipitur ſm negationem falſam, per quã dicitur nõ eſſe quod eſt. Verum autem virtutis intellectualis practicæ cõparatum quidem ad rem, habet rationem menſurati: & ſic eodem modo accipitur medium per conformitatẽ ad rem in virtutibus intellectualib⁹ practicis, ſicut in ſpeculatiuis, ſed reſpectu appetitus habet rationẽ regulæ & mẽſuræ. vnde idẽ medium, quod eſt virtutis moralis, etiã eſt ipſius prudentiæ, ſcilicẽt rectitudo rationis: ſed prudentiæ quidẽ eſt iſtud mediũ vt regulantis & menſurantis, virtutis aũt moralis vt menſuratæ & regulatæ. Similiter exceſſus & defectus accipitur diuerſimode vtrobique.

In cor. ar. Ad primvm ergo dicendum, ꝙ etiam uirtus intellectualis habet ſuam menſurã, vt dictum eſt, & p cõformitatem ad ipſam accipitur in ipſa medium.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ nõ eſt neceſſe in infinitũ procedere in virtutib⁹: quia mẽſura & regula intellectualis virtutis nõ eſt aliqđ aliud gen⁹ virtutis, ſed ipſa res.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ ipſæ res contrariæ non habent contrarietatem in anima, quia vnum eſt ratio cognoſcendi alterum: & tamen in intellectu eſt contrarietas affirmationis & negationis, quæ ſunt contraria, vt

lib. 2. perhi. ca. vlt. to. 1. dicitur in fine Perihermenias. Quãuis enim eſſe & nõ eſſe nõ ſint contraria, ſed cõtradictorie oppoſita, ſi

F cõſiderentur ipſa ſignificata, put ſunt in rebus, qa alterũ eſt ens, & alterum eſt pure nõ ens: tñ ſi referantur ad actum aïæ, vtrunq; ponit aliquid eſſe. vnde eſſe & non eſſe ſunt contradictoria: ſed opinio, qua opinamur ꝙ bonũ eſt bonũ, eſt contraria opinioni, qua opinamur quòd bonum non eſt bonum, & inter huiuſmodi contraria medium eſt uirtus intellectualis.

tex. 22. et 23. to. 3.

ca. 3. et 4. tom. 5.

2. Eth. ca. 6.

art. 1. huius quæſt.

q. 56. ar. 3.

ca. 2. to. 5.

ſecundũ ipſius appetit⁹ diſpoſitionẽ. quo ad dirigere vero, ut dictũ eſt, ipſa intellectualis uirtus eſt regula & noſtro lumini rationis naturalis & appetitus cõmenſuratur, ut ſuperius declaratũ fuit. Eadẽ etiã rõne uirtutis intellectualis ſecundũ ſe mẽſura, nec practice, nec ſpeculatiue eſt aliquod uirtutis genus: procederetur enim in infinitũ. Sed uirtutum moralium mẽſura, qa eſt obiectum noſtra, vel diuina regula modificatum: ideo aliud virtutum genus ad qđ pertinet mẽſura illa, mẽſura eſt: aliquarũ aũt uirtutũ intellectualiũ, puta prudẽtię & ſciẽ, q ad princpia p ſe nota examinãtur, mẽſura quoq; aliud uirtutũ genus ſecundũ ſe, & ex parte noſtra eſt. primarũ aũt uirtutũ intellectualiũ, ſcilicet intellectus et ſynderesis, mẽſura ẽt ex parte nr̃i nõ eſt aliqua uirtus, ſed ſolũ naturale lumen ex parte noſtra, & res cognita ſecundum ſe. Et ſic patet reſpõſio ad omnia obiecta.

Articvlvs IIII.

Vtrum uirtutes theologicæ conſiſtant in medio.

A D qvartvm ſic procedit. Videt ꝙ virtus theologica

G conſiſtat in medio. Bonum enim aliarum virtutum conſiſtit in medio: ſed uirtus theologica excedit in bonitate alias virtutes. ergo uirtus theologica multo magis eſt in medio.

§ 2 Præt. Medium virtutis moralis accipitur quidem ſm quod appetitus regulatur per rationem, intellectualis vero ſecundum quod intellectus noſter mẽſuratur a re:

H ſed uirtus thologica & perficit intellectum & appetitũ, vt ſupra dictum eſt. ergo etiam uirtus theologica conſiſtit in medio.

§ 3 Præt. Spes, quæ eſt uirtus theologica, medium eſt inter deſperationem & præſumptionem: ſimiliter etiam fides incedit media inter contrarias hæreſes, vt Boetius dicit in lib. de duabus naturis. quòd enim confitemur in Chriſto vnam perſonã & duas naturas, medium eſt inter hæreſim Neſtorij, qui dicit duas perſonas & duas naturas,

I & hæreſim Euticis, qui dicit vnã perſonam & unam naturam. ergo virt⁹ theologica cõſiſtit in medio.

Sed contra. In omnibus, in quibus conſiſtit uirtus in medio, contingit peccare per exceſſum, ſicut & per defectum: ſed circa Deũ qui eſt obiectum virtutis theologicæ, nõ contingit peccare per exceſſum. dicitur enim Eccl. 43. Benedicentes Deum, exaltate illum quantum poteſtis: maior enim eſt

K omni laude. ergo virtus theologica non conſiſtit in medio.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut dictũ eſt, mediũ virtutis accipitur per conformitatem ad ſuam regulã, vel menſuram ſecundum quod contingit ipſam tranſcendere, vel ab ea deficere. Virtutis autem theologicæ duplex poteſt accipi menſura. Vna quidem ſecundum ipſam rationem virtutis, & ſic menſura & regula uirtutis thologicæ eſt ipſe Deus. Fides enim noſtra regulatur ſecundum veritatem diuinam: charitas autem ſecundum

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæquartæ Articulũ quartum.

2. 2. qõ. 17. art. 5. ad 2. Et 3. diſ. 33 q. 1. ar. 3. q. 4. Et vir. q. 1. ar. 13. co. & ad 5. 19. ar. 2. & q. 2. ad 10. & 13 Et Ro. 12. lect. 1.

q. 62. ar. 3.

non remote a princ. ſed clari⁹ a medio lib.

ar. 1. huius quæſt.

IN ar. 4. eiuſdẽ 64. q. dubiũ occurrit de illa propoſitione uniuerſali aſſumpta in litera, arguẽdo in oppoſitũ, ſ. in omnibus in qbus uirt⁹ cõſiſtit in medio, cõtingit peccare per exceſſum ſicut & per defectum. uidetur. n. hoc falſum de iuſtitia: nã conſiſtit in medio, & nõ cõtingit peccare niſi uno modo, ſ. per defectũ. Quilibet. n. iniuſtitiã faciẽs, uiolat æqualitatẽ: quia declinat in minus alteri, cui debet ęquale. ſi enim declinaret in maius illi, non eſſet iniuſtitia, ut patet in commutatiua iuſtitia, & etiam in diſtributiua, in qua ſi quis maius quam perſona mereatur det, ideo uiolat ęqualitatem, quia alterũ minuit hic exceſſus. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ medium iuſtitiæ conſiſtit in uiolari utroque modo, ſcilicet per exceſſum & defectum: diuerſimode tamen contingit hoc circa medium iuſtitiæ & aliarum uirtutum. nam extrema medij aliarum uirtutum conſtituũt diuerſa uitia, inter quę media eſt uirtus ipſa, ut patet in 2. Ethicorum. & propterea alio uitio peccatur ſecundum exceſſum, & alio peccatur ſecundum defectum. Extrema autem medij iuſtitiæ non conſtituunt diuerſa uitia: & propterea uno & eodem vitio peccatur per exceſſum & defectum: & non ſolũ uno uitio, ſed uno actu numero, vt patet in furto. ſimul enim violatur medium minus alteri, & plus ſibi faciẽdo: & ſimile eſt in diſtributionis violatione. ſimul enim nũ
nus

bonitaté eius; ſpes aút ſm magnitudinem omnipotétiæ & pietatis eius: & iſta eſt menſura excedens omnem humaná facultatem. vnde nunq̃ poteſt homo tantú diligere Deú, quantum diligi debet, nec tñ credere, aut ſperare in ipſum, quátum debet: vnde multo minus poteſt ibi eſſe exceſſus. & ſic bonum talis uirtutis nó cóſiſtit in medio; ſed tanto eſt melius, quáto magis acceditur ad ſummum. Alia uero regula vel menſura virtutis theologicæ eſt ex parte noſtra: quia etſi non poſſumus ferri in Deum quátum debemus, debemus tñ ferri in ipſum credendo, ſperádo, & amádo ſm menſuram noſtræ conditionis. vnde p accidens poteſt in virtute theologica cóſiderari mediú & extrema ex parte noſtra.

C Ad primvm ergo dicendum, ꝙ bonum uirtutum intellectualiú & moralium cóſiſtit in medio p cóformitatem ad regulá, vel méſurá, quá tranſcendere contingit, quod non eſt in virtutibus theologicis, per ſe loquendo, vt dictum eſt.

Ad 2m dicédum, ꝙ virtutes morales & intellectuales perficiút intellectum & appetitum noſtrum in ordine ad menſuram & regulá creatam: virtutes autem theologicæ in ordine ad menſurá & regulam increatam. vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad 3m dicendum, ꝙ ſpes eſt media inter præſumptionem & deſperationem ex parte noſtra, inquantum .ſ. aliquis præſumere dicitur ex eo, ꝙ ſperat a Deo bonum qđ excedit ſuá códitionem, vel nó ſperat quod ſm ſuá conditionem ſperare poſſet: non autē poteſt eſſe ſuperabundantia ſpei ex parte Dei, cuiꝰ bonitas eſt infinita. Similiter etiá fides eſt media inter cótrarias hæreſes, non per comparationem ad B obiectum, quod eſt Deus, cui non poteſt aliquis nimis credere: ſed inquátum ipſa opinio humana eſt media inter contrarias opiniones, vt ex ſupradictis patet.

QVAESTIO LXV.

De connexione uirtutum, in quinque articulos diuiſa.

Deinde conſiderádú eſt de cónexione virtutum.

C Et circa hoc quæruntur quinque.

¶Primo, Vtrum virtutes morales ſint adinuicem connexæ.

¶Secundo, Vtrú virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate.

¶Tertio, Vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis.

¶Quarto, Vtrum fides & ſpes poſſint eſſe ſine charitate.

¶Quinto, Vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis.

D Articvlvs primvs.

Vtrum uirtutes morales ſint adinuicem connexæ.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ uirtutes morales

---

tus vni, & plus alteri tribuitur. Nec obſtat ſi quádoque ſolú minus videatur fieri ulteri, & nulli plus, vt in incendiis, & huiuſmodi: hoc enim oſtendit, ꝙ medium iuſtitiæ principaliter violatur in minus, & vere ſic eſt: quia cum æquale ſit ad alterum per minus illi directe violatur: ſed tamen ſemper cócomitatur plus alicui uel in re, vel in poteſtate. Sat eſt ergo literæ, quòd vbicunque eſt virtus in medio, contingit & per exceſſum & per defectú peccare: ſiue ſimul, ſiue ſeparatim ſiue vno, ſiue pluribꝰ uitiis, non eſt curæ.

¶ In eodem quarto articulo dubium primo occurrit ex Scoto in 3. ſen. diſt. 26. docente quòd poteſt concedi, quòd virtus theologica eſt proprie in medio non ex parte obiecti, ſed actus: ita quòd licet non poſſit tédere in nimis verum aut bonum, quia tendit in infinitum obiectum, poteſt tñ nimis tédere in illud, & ſic virtus theologica moderatur actum vt medio modo tendat, & conſequenter fides eſt media inter leuitatem, iuxta illud, Qui cito credit, leuis eſt corde, & pertinaciam violantis rationem, & ſpes inter præſumptionem & deſperationem. (in cor. art.)

¶ Dubium ſecundo occurrit ſpecialiter de medio reſpectu fidei. Videtur enim ꝙ ſecundum ſe habeat medium: quia obiectum ſuum quod eſt quid complexum, puta Deum eſſe trinú, & huiuſmodi, habet extrema ſcilicet, Deum non eſſe trinum, & Deum eſſe trium eſſentialiter: hoc enim eſt ſuperfluum, illud diminutum.

¶ Ad primú horú dicitur, primo ꝙ poſitio illa Scotice eſt contra diuum Thomam, & veritatem. Contra diuum quidem Thomam expreſſe dicentem hic de modo actus, quòd non poteſt eſſe exceſſiuus, ſcilicet quòd non poteſt quis nimis credere, nimis ſperare, nimis amare, tendendo in Deum. Contra ueritatem vero: quia conſtat quòd non poteſt Deus amari nimis, ita quòd actus amandi Deum ſit exceſſiuus: immo modus amádi Deum, ſecundum Bernardum, eſt ſine modo amare: nec eſt verum quod de fide dicitur, quoniam licet qui cito credit, leuis ſit corde, non tamen qui cito credit Deo, leuis eſt corde. Præſumptio quoque, vt patet in reſponſione ad tertium, non eſt vitium, quia nimis ſperet in Deum, ſed quia ſperat bonum excedens propriam conditionem. vnde concluſio iſta non ſolum vt falſa, ſed vt mala, vtpote ponens modum dilectionis Dei, procul eiiicietur.

¶ Ad ſecundum autem dicitur, ꝙ fides ſecundum ſe eſt de Deo, cuius non ſunt extrema. ex parte autem noſtri eſt de Deo per modum compoſitionis & diuiſionis, vt in ſecundu ſecundæ dicitur: & propterea ex parte noſtri eſt in medio, & non ſecundú ſe.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimaquintæ Articulum primum.

In articulo primo quæſtionis ſexageſimæquintæ, termini duo ſunt primo declarandi, quid ſcilicet importet uirtus perfecta, & quid virtus imperfecta, de quibus in litera ſermo fit, an diffe-

A rentia hic ſit ſicut inter calorem remiſſum, & in ſummo, an ſicut inter diſpoſitionem & habitum, an ſicut inter diuerſas formas, puta, opinionem & ſcientiá. non enim parui refert quo hæc modo diſtinguentur. & ſi quis hic erraret, male poſſet de connexione virtutum diſputare. Sciendú eſt igitur, ꝙ cóſtat virtutes perfectas ab imperfectis non propterea diſtingui, quia illæ in ſummo ſunt gradu, iſtæ non. nam virtutes cónexæ, quæ ſunt ſolæ perfectæ, vt in litera dicitur, intendi poſſunt, vt ſequés quæſtio oſtendit. quomodo autem diſtinguátur ea natura habitus & diſpoſitionis, manifeſtetur: habitus enim & diſpoſitio diſtincta contra habitum ſecundum melius ſentientium ſententiam, diſtinguuntur non modaliter tantum, ſed eſſentialiter: ita quòd qualitas illa, quæ eſt diſpoſitio, nunquám erit eſſentialiter habitus: quamuis forte habitus modum habere poſſit: ſed diſpoſitio eſt qualitas ſecundum ſe facile mobilis: habitus vero eſt qualitas ex natura ſua difficile mobilis. verum huiuſmodi qualitas habet duplicem ſtatum: eſt. n. quandoque in ſe quidem habitus, ſed per modum diſpoſitionis inhæret, quia facile corrúpi poteſt, vt patet de ſcientia per primam demonſtrationem acquiſita, & non meditatione firmata, quandoque autem & in ſe eſt habitus, & in ſtatu habitus: quia per modum habitus habetur firmiter &c. ſicut autem in communiſſimis rationibꝰ primæ ſpeciei qualitatis inuenit habitꝰ dupliciter. ſ. per modú diſpoſitionis, & per modú habitus, & præter hæc diſpoſitio ſiue per modú diſpoſitionis, ſiue per modú habitꝰ, ita in virtute, vt ſic quę eſt ſpés habitꝰ, inuenit qualitas quę eſt eſſentialiter virtus dupliciter .ſ. habens ſtatum virtutis, & non habens ſtatum virtutis: & præter hæc inuenitur ſub ſpecie diſpoſitionis inclinatio ſeu diſpoſitio ad virtutem. Ex his autem E tribus, ſcilicet virtute in ſtatu virtutis, virtute non in ſtatu virtutis, & diſpoſitione ad uirtutem, ſola prima virtus perfecta eſt & dicitur: immo vt in quarto articulo dicitur, hæc ſola ſimpliciter & proprie virtus dicitur. & ratio in promptu eſt, quia uirtutem proprie & ſimpliciter oportet eſſe principium operis uirtuoſi ſimpliciter, & non ſecundum quid. virtus autem non in ſtatu virtutis tale opus non facit: quia defectuoſa eſt, vtpote priuata proprio ſtatu. Sic ergo virtutis perfectæ nomine qualitas quæ eſt virtus, ſtatum virtutis habens intelligitur. virtutis autem imperfectæ nomine, licet ſecundum proprietatem vocabuli ſola virtus ſecundum eſſentiam, & deficiens uideatur intelligi, quia virtus imperfecta dicit virtutem & imperfectioné eius: ex uſu tamen ſeu accommodato vocabulo, virtutis imperfectæ nomine intelligitur tá virtus deficiés in ſtatu, q̃ diſpoſitio ad uirtuté, præſertim ſi eſt firmata. In quo autě cóſiſtat virtutis eſſentia, ex q. 55. colligere poteris: in quo aút pfectio ſtatus virtutis cóſiſtat, ex litera quidě vnico verbo habes quo ad morale. ſ. ꝙ inclinat ad bonú bene. Ex ſecúdo aút Eth. explicatiꝰ habes, ꝙ

(marginal references: ut. 2. & 3. ad 3. — Inf. q. 73. art. 1. Et 2. 2. q. 1. 6. ar. 4. Et 3. q. 85. ar. 6. co. Et 3. diſ. 36. ar. 1. et 2. & uirt. q. 5. ar. 2. Et quo li. 12. ar. 23. Et 6. Ethi. fin.)

ſciēs, φ eligens, φ propter hoc, quòd immobiliter, habens ipſam, operetur: & conſequenter imperfecta uirtus eſt, ſi aliquid horum deficiat. quámuis enim bonum tunc fieret, non tamē bene. Et ſcito Nouitie, quòd alicui qualitati inchoāti in bonū, aliquid dupliciter deeſſe poteſt aliqua uirtutis conditio, primo de pertinentibus ad ſpeciem, ſeu eſſentiā uirtutis, vt ſi deficeret recta rō uel electio, uel proprius finis in habitu agibilium, nō eſſet in ueritate uirtus nec pfecta, nec imperfecta: diceretur tamen uirtus imperfecta, ſicut diſpoſitio ad uirtutem. vnde ſiquis habituatus eſt ad abſtinentiæ, vel caſtitatis materiam non ſecūdum regulam rationis, aut non electione propter ipſum bonum rationis, talis habitus nec eſt, nec erit vnquam uirtus, ſed diſpoſitio tantum ad virtutē. Secundo de pertinentibus ad ſtatū tātum uirtutis, vt ſi deficeret immobilitas aut extenſio, aut debita diſpoſitio ſubiecti, eſſet quidem imperfecta uirtus ſic φ poteſt eadem numero aſſis perfecta & ſimpliciter uirtus, ablatis illis defectibus. oportebit ergo te cautum eſſe, cum de uirtute imperfecta eſt ſermo, an intelligatur ibi de imperfecta rōne ſtatus, an quia diſpoſitio tm̄ eſt. & eadem oportet uti cautela, cum negari inueneris rationem propriē, vel ſimpliciter uirtutis. ſcies autē diſcernere intentionē literæ ſi ſecundum nunc dicta inſpexeris, an eadem qualitas, quę negatur uirtus, ſit poſtmodum virtus, uel nō: quoniam ut patet, ſi primum inueneris de non uirtute, ſecundum ſtatum eſt ſermo: ſi ſecundum de non uirtute, ſecundum eſſentiam. Et hoc ſi ſeruaueris, non vagaberis ad quærendum conſtitutiua uirtutū in eſſe uirtutis in genere relationis, ut Scotus putauit: ſed perfectionem ſtatuum perquires, aut nouæ uirtutis generationem facilem, poſt talem ac tantam diſpoſitionem.

ca. 1. et. 2. tom. 5.

non ſint ex neceſſitate cōnexę. virtutes enim morales quādoq; cauſantur ex exercitio actuum, ut probatur in 2. Ethi. ſed homo poteſt exercitari in actibus alicuius uirtutis ſine hoc, φ exerceatur in actibus alterius uirtutis. ergo una uirtus moralis poteſt haberi ſine altera.

¶2 Pręt. Magnificentia & magnanimitas ſunt quędā uirtutes morales: ſed aliquis poteſt habere alias uirtutes morales ſine hoc, φ habeat magnificentiā & magnanimitatē. dicit n. Philoſoph. in 4. Ethi. φ inops non poteſt eſſe magnificus, qui tamen poteſt habere alias quaſdā uirtutes, & φ ille qui paruis eſt dignus, & his ſe dignificat, temperatus eſt, magnanimus autem non eſt. ergo uirtutes mora-
G les non ſunt connexæ.

¶3 Præt. Sicut uirtutes morales pficiūt partē appetitiuā aīæ, ita virtutes intellectuales perficiūt par-

li. 4. Eth. c. 2. circa me. tom. 5.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimaquinta Articulum primum.

IN eodem primo articulo q. 65. dubium de connexione uirtutum ex Scoto reſurgit. ipſe nanque in tertio ſent. diſt. 36. ſolam connexionem uirtutis moralis cum prudentia ſua, ideſt, illius materiæ, & non econtra tenens, putat nec prudentiam moralem uirtutem, nec moralem uirtutem prudentiam ſimpliciter, ideſt totius agibilis, nec unam moralem uirtutem, aliam moralem coexigere: ſed ſimul ſtare, quòd aliquis ſit temperatus in ſummo, & tamen auarus, iniuſtus &c. Et ut diſtincte omnia percipiantur, primo recitabuntur ſua motiua: ſecundo declarabuntur fundamenta veritatis: tertio ſatisfiet obiectis. Arguit primo Scotus contra connexionem uirtutum ex hoc, quòd ſunt perfectiones partiales. Quādo enim ſunt plures perfectiones partiales eiuſdem perfectibilis, poteſt perfectum eſſe illud perfectibile ſecundum unam, & imperfectum ſecundum aliam, ut patet in Sorte reſpectu uiſus & auditus. Conſtat autem cardinales virtutes eſſe partiales perfectiones mentis noſtræ. ergo. Secundo ex diffinitione uirtutis 2. Ethic. Quælibet uirtus moralis eſt habitus electiuus in medietate cōſiſtens, determinata rōne, prout ſapiens determinabit abſque determinatione & electione medii in alia materia. ergo eſt uirtus ſine connexione ad alias virtutes. Et antecedens patet, quia in diffinitione uirtutis, non ponitur niſi connexio ad prudentiam, ſeu rationem determinantem mediū in illa materia. Tertio, ex exercitio cauſante uirtutem: quia poteſt aliquis optime ſe exercere in materia unius uirtutis, & non in materia alterius. ergo non ſunt connexæ. tenet ſequela; quia uirtus generatur ex actibus. Quarto, ex diſtantia: quia uirtutes eiuſdem generis quæ ſunt propinquiores, non ſunt cōnexæ, puta uirginitas, & caſtitas coniugalis: ergo a fortiori uirtutes diſtinctæ ſecūdum genus, ut cardinales, quæ magis diſtāt, non ſunt connexæ. Quinto, deducit ad tria inconuenientia ex connexione. primo, quòd aliqua uirtus eſſet uirtus antequàm eſſet uirtus. ſecundo, quòd nulla uirtus eſſet prima. tertio, quòd vnus actus generaret omnes uirtutes: ſequela primi probatur ſic, Temperantia per te non eſt uirtus ſine uirtute fortitudinis. ergo fortitudo eſt prius uirtus, & ex alia parte fortitudo non poteſt eſſe uirtus ſine temperantiæ uirtute. ergo fortitudo non erit uirtus niſi poſt temperantiam. ergo fuit uirtus antequàm eſſet uirtus. ſequela ſecundi patet: quia ex quo quælibet coexigit aliam, omnes ſunt ſimul, & conſequenter nulla prior aut poſterior. ſe-
F quela tertii probatur: quia impoſſibile eſt ſimul haberi tot actus perfectos generatiuos tot uirtutum. Quòd autem tertium ſit inconueniens, probatur. quia unus actus eſt unius uirtutis: & ſicut eſſet actus unius uirtutis ſi eſſet generata, ita eſt generatiuus vnius, & non omnium uirtutum: hæc de primo.

¶ Quo ad ſecundū, ſcito, connexionem uirtutum cardinaliū conuinci ex iſto proceſſu, q in litera ſit, Virtus moralis exigit prudentiam: prudentia autem exigit omnes tres virtutes morales. ergo omnes uirtutes morales ſūt connexæ. Sed quia propoſitiones hæ aſſumptæ diuerſimode intelligūtur, oportet eas explanare, & ſenſum uerum capere, & tunc uidere vim rationis huius. Prima ergo propoſitio, ſcilicet Virtus moralis exigit prudentiam, quia ex diffinitione virtutis, ſecundi Ethicor. allata patet, non negatur, ſed diſtinguitur: quia aut intelligitur de prudentia totali, aut partiali. & vocatur prudentia totalis prudentia reſpectu omnium agibilium: partialis autem reſpectu talis materiæ, delectationis venereæ, vel periculorum mortis &c. ſi in aſſumpta propoſitione & diffinitione virtutis moralis intelligitur de prudentia totali, negatur: ſi de partiali, cōceditur. ſed tunc patet manifeſte φ nihil valet proceſſus: quia prudentia partialis non exigit omnes virtutes mora-
H les. propter illam autem diſtinctionem oportet oſtendere, aut verificari aſſumptum de prudentia totali, aut φ prudentia partialis exigat oēs virtutes: & vtrumq; ſimul fiet, oſtēdendo φ prudētia partialis aut non eſt prudentia ſufficiens ad materiā illius virtutis, & cōſequenter nō eſt prudentia: aut eſt totalis. oſtēditur aūt hoc facile ex cōnexione materiarū virtutum moraliū, & ipſa diffinitione uirtutis. Sic virtus moralis, puta, tēperantia, eſt habitus ſecundū rationē rectam electiuus medii in delectationibus tactus, non prium electionem medii in talibus delectationibus cōtingit corrumpi a tali, aut tali paſſione: ſed ſimpliciter vndecunque contingat ab electione talis medii in electionem extremorum vitiorum declinare. ergo temperantiæ virtus neceſſario habituatum reddit animum ad eligendum talem medium ſecundum prudentiam totalem. Aſſumptum hoc manifeſtatur dupliciter: ſiquidem credi poteſt, φ virtus moralis, puta temperantia, perficit animum: primo, vt declinatio a tali medio oritur ex ali-
I qua certa paſſione: puta vt ex amore concupiſcentiæ declinari ſolet a medio in delectationibus tactus, ita quòd non ſpectat ad temperantiam inclinare ad eligendum medium in delectationibus tactus, niſi pro quanto abducimur a medio ob amorem ſuperfluæ delectationis: ſecundo autem modo, vt temperantiæ ſit inclinare ad tale medium contra quoſque impetus ex quacunque paſſione prouenientes ad abducendum a tali medio: puta ex auaritia, ex timore mortis &c. Differunt autem intantum hi duo modi: vt ex hoc pendeat iſta veritas, & ſecūdum primum modum non ſiat aliquis temperatus niſi ſecundum quid; iuxta ſecundum uero fiat temperatus ſimpliciter. quoniāut patet, iuxta primū modū non eſt habituatus ad mediū in delectationibus tactus, niſi ſecundū quid: quia ſecundum φ oriuntur a certo motiuo tantū: iuxta ſecundū vero eſt habituatus ad mediū in delectationibus tactus totaliter, quia ſecundum quod oriuntur ex quocunque motiuo. Quòd autem temperantia primo modo
K non ſit virtus, ſed ſecundo modo tantum, manifeſte ex vſu conuincitur: mulier enim habituata ad caſtitatem quantum eſt ex amore delectationum, ſi inops & auara male merendo venereis vacat, proculdubio intemperata eſt: & ſimiliter ſi timore verberū, aut infamiæ &c. hoc faciat. Idem ergo eſt dicere, quòd temperantia non perficit animum contra timores, & alias paſſiones, vt & inquantum natæ ſunt corrumpere electionem medii in delectationibus tactus: & dicere quòd qui mœchatur vt furetur, non eſt mœchus, & meretricem ob ſolam auaritiam poſſe ſimul eſſe temperatam, & infinita huiuſmodi falſa: ſpectat igitur ad moralem virtutem inclinare ad medium in propria materia non ſolum excludendo extrema ſecundum ſe, ſed ſecundum quòd connexionem habent cum aliena materia. vt enim in litera dicitur in reſponſione ad tertium, & quartum, agibilia quæ ſunt materia virtutum moralium, ſunt ordinata ad inuicem, & propterea vnum redundat in aliud: & propterea oportet virtutem moralē perficere ſic animū in propria materia, vt nec ex his quæ infra limites propriæ materiæ ſecundum ſe ſunt, nec ex his

quæ

quæ lucrant limites propriæ materiæ ex connexione illius cum alius, abducat a medio eligendo in illa materia. & ſic patet aſſumptum, & reſtat manifeſtanda conſequentia, quòd.ſ. ex hoc ſequatur, quòd virtus moralis coexigat prudentiam totalem: hoc autem ſic probatur. Virtus moralis eligit medium in propria materia ſimpliciter, ideſt,

tem intellectiuam: ſed virtutes intellectuales non ſunt connexæ, poteſt enim aliquis habere vnā ſcientiam ſine hoc, quòd habeat aliam. ergo etiam neque virtutes morales ſunt connexæ.

§ 4 Præt. Si virtutes morales ſint connexæ, hoc nō eſt niſi quia connectuntur in prudentia: ſed hoc non ſufficit ad connexionem virtutum moralium. videtur enim φ aliquis poſſit eſſe prudēs circa agibilia, quæ pertinent ad vnam virtutem ſine hoc, quòd ſit prudens in his, quæ pertinent ad aliam. ſicut etiam aliquis poteſt habere artem circa aliqua factibilia ſine hoc, quòd habeat artē circa alia: prudentia autē eſt recta ratio agi-B bilium. ergo non eſt neceſſarium virtutes morales eſſe connexas.

Sed contra eſt, qd Ambroſ. dicit ſuper Lucam. Connexæ ſibi ſunt concatenatæq; virtutes,

ſecūdum ſe, & vt in eam redundant aliæ materiæ. ergo exigit rectam rationem ſui ſecundū ſe, & ſecundum comparationē ad alias: ſed hoc eſt prudentia totalis. ergo. Sequela eſt manifeſta ex eo, quòd virtus moralis eſt electiua ſecundum rectam rationem. & ſicut eſt electiua in ꝓpria materia & ſecundū ſe, & ſecundum comparationem ad alias materias: ita oportet φ ratio ſit rectificans illā materiam & ſecundum ſe, & ſecundum comparationē ad alias. Ex defectu nāque rectæ regulæ in huiuſmodi comparationibus prouenit, quòd habituatus animus in caſtitate, & non in paupertate, liberalitate, fortitudine, & iuſtitia, ꝑ auaritiam, aut timorem, aut odium contra caſtitatem facit: comparatur ſiquidē tunc in tali animo bonum caſtitatis bono pecuniæ, vt euaſionis a morte, aut explendi appetitus odii hmōi, & dictatur magis eligendū nunc hoc apparens bonum, quàm illud vere bonum ꝑ paſſiones, ſeu affectiones nūc, hic &c. ad hoc magis, quàm illud. Quòd autem ratio recta circa vnam materiam tam ſecundum ſe, quam ſecundum id quod ex connexione habet, ſit prudentia totalis, ex illo principio ſecundi de anima, in c. de Senſu communi patet. ſ. quòd iudicās inter aliqua duo, oportet cognoſcere vtrumque. Si enim hanc rectam rationem oportet comparare hanc materiam reliquis agibilibus, oportet eam, quia ratio eſt, vtraque cognoſcere, & quia recta eſt, circa vtraque rectam eſſe: conſtat autem rectā rationem circa omnia agibilia prudentiam eſſe totalem. patet igitur ex dictis, quòd prudentia partialis non eſt prudētia niſi ſit totalis, & cōſequenter, vt patebit, exigit omnes virtutes morales: propter quod in calce articuli dicitur, quòd defectus prudentiæ circa unam partem agibilium induceret defectum circa alia. Ex his autem habes, quomodo intelligenda ſit diffinitio uirtutis moralis 2. Ethic. quo ad duos terminos. ſ. electionem medii, & rectā rationem. Intelligitur. n. de electione medii nō ſecundum quid, ſed ſimpliciter. i. cōtra quæcunq; abducētia a recta rōne, non ſm quid, ideſt, ſecundum partem, ſed ſimpliciter ſeu totaliter: & ſic patet, quòd ex diffinitione uirtutis ſine gloſis appoſitiuis, excludendo ſolum ſenſum ſecundum quid, & utendo ſenſu ſimpliciter, quod regulariter in diffinitionibus intelligitur, habes connexionem prudentiæ totaliter ad uirtutem moralem.

¶ Explanata autem & probata prima propoſitione aſſumpta, reliquum eſt, vt probetur & explanetur ſecunda. ſ. quòd prudentia exigit omnes uirtutes morales. Hæc ꝓpoſitio, licet poſſit probari ex parte materiæ, quia ſicut temperantia generatur ex frequentibus electionibus medii in delectationibus, ita prudētiam oportet generari ex frequentibus iudiciis & præceptis circa ſuam materiam, quę eſt totum agibila: melius tamen monſtratur propoſitum ex ipſa ratione prudentiæ ſecundum ſe, ut in litera ſic ex parte principiorum ipſius prudentiæ ſic. Prudentia eſt recta ratio conſiliatiua, iudicatiua, & præceptiua. ergo rectitudo eius exigit animum tam ſecundum partem apprehenſiuam, q̄ ſecundum partem appetitiuam, recte & bene ſe habere circa principia E rectæ rationis, q̄ ſunt fines agibilium: ſed ſic ſe habere ad huiuſmodi fines, eſt habere omnes uirtutes morales principales. ergo prudentia coexigit ſecundum ſe oēs uirtutes huiuſmodi. Antecedens patet: ſequela uero quo ad partem apprehēſiuam eſt per ſe nota, quia habitus cōcluſionum pendet ex habitu principiorum. Quo ad partem uero appetitiuam, licet ex ſupradictis de prudentia pateat: breuiter tamen quaſi repetendo manifeſtatur ſic. Prudentia non eſt in ratione ſolum, ut dicitur in 6. Eth. quia eſt in ratione ut mota ab appetitu, & propter hoc non traditur obliuioni, ut ibidem dicitur. ergo dependet ab appetitu proculdubio recto: obiectum autem appetitus eſt finis. ergo dependet ab appetitu recte ſe habente ad finem, quod erat intentū. Quòd aūt dependeat prudentia ab appetitu recto reſpectu omnium ſiniū agibilium, & non unius tātum, licet ex redundantia connexionis, poſſet haberi in litera: tamen probatur ex hoc, quòd ſicut ſcientia dependet ex omnibus ipſius principiis & non aliquibus tantum, ita φ Geometria errans in uno principio, non eſt ſcien-A tia: ita prudentia non eſt prudentia, niſi omnia principia recta ſupponat. fines autem agibilium cōſtat eſſe principia, ex quibus prudentia procedit, & ad quos oportet apprehenſiouem ſe recte habere: alioquin & in actu iudicii, quia delectatio corrūpit æſtimationem prudentiæ, & in actu præcepti, quia eſt a ratione ut ſubeſt appetitui, errabitur. Et ſcito, φ licet recta ratio agibiliū pendeat ex utraque rectitudine circa fines. ſ. ex rectitudine partis apprehēſiuæ & appetitiuæ: quia tamen rectitudo apprehenſiuæ nō eſt propria prudentiæ, ſed cōmunis ſibi & cæteris uirtutibus intellectualibus circa concluſiones, & authoris diuinū ingenium, ea propter conſueuit doctrinam facere: ideo illam ſilentio præteriuit, & rectitudinem appetitus, quæ eſt propria prudentiæ (ſola enim prudentia ſecundum ſe pendet ex appetitu recto moraliter finis) poſuit principium prudentiæ: & propterea comparauit ipſam intellectui, qui eſt habitus principiorum, dicens, Quòd ſicut in ſpeculatiuis ſcientia pendet ex habitu principiorum, ita in moralibus recta ratio pendet ex recto appetitu finium. Eſt enim habitus principiorum in appetitu, quia fines principia ſunt operabi-C lium. Quòd demum appetitum recte ſe habere ad fines operabilium, ſit habere uirtutes morales, patet ex eo, quòd eadem eſt uirtus intendens finem proprium alicuius materiæ, & eligens medium in illa: ac per hoc, eadē eſt temperantiæ uirtus, quæ quia recto appetitu intendit bonū rationis in delectationibus tactus, & quæ eligit medium in eiſdem ſecūdum rectam rationē. Et ſic patet totus proceſſus, qui tanto uerior comprobatur, quanto ex ſola diffinitione uirtutis moralis, conſiderando quæ coexigunt particulæ diffinitionis, deduxit connexionem mutuam uirtutū moralium, computata etiam inter eas prudentia. Hæc de ſecundo.

¶ Quo ad tertium, reſpondendo ordinate obiectis, dicitur, quòd primæ rōnis maior eſt falſa, ſi eſt uniuerſalis, ut eſſe debet. Sunt enim multæ partiales perfectiones connexæ, licet nō omnes ſint connexæ. Intellectus enim & uoluntas cōnexæ ſunt, uiſus & auditus non: unde ex hoc nihil habetur. Secunda uero ratio ex diffinitione uirtutis iam ſoluta eſt, & conuictum eſt, quòd in diffinitione uirtutis oportet cadere rectam rationem ſimpliciter, & nō ſecundum quid, ut opponens uult, concedens φ non ſpectat D ad temperantiæ uirtutem firmare animum, ne timore mortis ſor uicetur, & ſic incidit in foueam magnam, ſcilicet quòd talis non faciat contra temperantiam, cuius oppoſitum tamen ſentit, & præterea conuincitur. Aut talis recedit a medio temperantiæ, aut non, ſi ſic, declinat in uitium extremū: ergo eſt contra rectā rationem ſpectantem ad temperantiam. ſi non: ergo fornicationem committens ex auaritia ſolum, & non propter delectationem, non peccat contra temperantiam.

¶ Ad tertium, reſpondetur in litera ad primum, quòd materiæ uirtutum ſunt duplices, quædam ſpectantes ad communem uitam, quædam ad aliquem particularē ſtatū. In primis quæ ſunt materiæ uirtutum cardinalium, non cōtingit exerceri in una, & non in alia recte, ſic ut ſiat uirtus aliqua, quamuis poſſit inchoatio aliqua uirtutis generari: in iſtis autem contingit fieri unam ſine alia actu: ſit tamen omnis dupliciter: primo in potentia propinqua, ut in litera dr: ſecūdo in præparatione animi, ut ali-E bi dicit author: quia connexio uirtutū oīum eſt connexio in tertio. i. in prudentia, q̄ dictat formale in oī uirtute. ſ. præparationē animi, & deficiēte materia. Et ꝑ hoc patet rñſio ad quartū q̄ formaliter tm̄. i. ſcdm ꝑparationē animi ſufficit caſtitatē cōiugalē, & uirginitatē eſſe connexas: tum quia falſum eſt, φ ſit maior ratio de connexione ſpecialium, quàm generalium uirtutum: tum quia harum materiæ magis connexæ ſunt coniunctione occurſus reſpectu conuerſationis humanæ, licet minus connexæ ſint coniunctione ſimilitudinis. & propterea iſtas oportet eſſe connexas formaliter & materialiter, illas formaliter tantum.

¶ Ad quintum dicitur dupliciter iuxta duos modos, quibus cōnexio iſta intelligi poteſt. Connexio nanque uirtutum cum non ſit ſucceſſiua, claudit in ſe ſimultatem temporis, ita quòd oportet eas in eodem tempore eſſe, fieri, & corrumpi: ſed huiuſmodi ſimultas temporis poteſt dupliciter intelligi. Primo, ſecundum rigorem ueritatis, ut. ſ. in eodem inſtanti temporis quo eſt una, ſit actualiter alia, & in nullo inſtanti ſit una ſine alia actualiter: & hic ſenſus uidetur communiter accipi, & contra eum procedit

Amb. in illud Luc. 6. Beati pauperes ſpiri. circa fin. habetur lib. 5. in Lucam, tom. 5.

dit argumentum: vnde hunc ſequẽdo ſenſum, conceditur quòd nulla cardinalium virtutum eſt prior aut poſterior altera ſecundum tempus: & ſimiliter quòd nulla eſt prima poſitiue ordine temporis, ſed quælibet ſic eſt prima negatiue. Negatur autem ꝙ ſequatur temperantiam eſſe prius virtutem, quam ſit virtus. & probatio aſſumit falſum. ſ. ſi temperantia nõ eſt virtus ſine virtute fortitudinis: ergo fortitudo ẽ prius virtus. ſufficit enim ad hoc, quòd fortitudo ſit ſimul virtus, vt patet. Nõ habeo demum pro inconuenienti, quòd vnico actu in virtute tot præcedentium generentur ſimul omnes virtutes in eſſe perfecto: & cum dicitur. Ille actus eſt vnius virtutis, dico quòd ille actus eſt act⁹ generatiuus prudẽtiæ, q agit in virtute habitus principiorum prudẽtiæ. Cũ enim, vt ex dictis patet, habitus principiorum prudentiæ in parte apprehenſiua ſit ſyndereſis, in parte appetitiua ſit ad min⁹ triplex habitus triũ virtutum cardinalium, & pluribus habitib⁹ ſimul vti contingat in ordine ad vnum, & prudẽtia vna exiſtẽs ex omnibus his pẽdeat, & generatio prudentiæ ſit perfectio virtutum, conſequẽs eſt vt actus generatiuus prudentiæ procedat & a ſyndereſi, & habitibus tribus virtutum cardinalium nõ plus perfectarũ, ſed ipſo actu generante prudentiã eſſe perfectum accipientium, & ſic ille actus dato quòd eſſet vnius tantum virtutis, puta ſyndereſis, quia nulla præſupponitur alia virtus: eſſet tamen multorum habituum participatiuus, & ſic poſſet multas conſummare virtutes: ſicut poſt genitam prudentiã recte præcipere ſimul in pluribus materiis, eſt actus vnius virtutis prudentiæ. ſ. electiuæ: multarum autem virtutum moralium principiorum prudentiæ eſt actus participatiue. Secũdo autem modo, ſimultas temporis intelligitur ſecundum propinquitatem, vt. ſ. quæ parum differunt ſecundum tempus, ſimul eſſe dicũtur, iuxta illud. Quod parum diſtat, nihil diſtare videtur, & ſic virtutes morales pluribus actibus quaſi ſimul generantur, & dicuntur connexæ, quia oportet vnamquãq; ſtatim aliam comitem habere. & licet hoc videatur prima facie inconſonum, ſi quis tamen conſideret ꝙ ſermo præſens non eſt metaphyſicus, neque mathematicus, ſed moralis, in quo non adamuſſim certitudo quæritur, & attendat ad alias proprietates virtutum, ꝙ ſimili modo verificantur, non vſquequaq; hoc ſpernet. Patet nanque ꝙ attingere medium non minus contingit virtuti, q̃ connexio: & conſtat ꝙ contingere mediũ vocatur non ſolũ attingere centrum, ſed prope. Quare ergo cõnexio virtutũ nõ vocanda eſt, ſi prope ſint, ſed ſolũ in inſtanti ſi attingãt? Idẽ. n. videt in materia connexionis inſtans, quod in materia de medio punctũ centrale. Et ſcito hic ꝙ ex vtroque modo ſimultaneę generationis virtutum ſaluatur, quòd virtutes quatenus virtutes ſunt, qualitates ſunt abſolutæ, quas dicimus habitus, iuxta ſuperius determinata contra Sco. Nam ſi ſimultas iſta non eſt inſtantanea, ſed quaſi, conſtat quòd ſicut poſt multos actus ex qui-

F quo in virtute omnium generatur habitus temperantiæ, ita & virtus temperantiæ. & ſicut augetur habitus, virtus augetur, & ſic de aliis: ſi autem ſimultas iſta eſt vere inſtantanea, tunc ſicut vna electio comparatiua poteſt eſſe a multis, immo omnibus virtutibus cardinalibus, poſtquam ſunt genitæ: ita vna ſimilis electio põt eſſe generatiõa ſimul omniũ ita in propinqua diſpoſitione exiſtentiũ, vt vnico actu ſuperuenienti in virtute tot præcedentium generandæ eſſent ſecundum ſuas abſolutas entitates. nec in hoc eſt differentia inter rationem virtutis & habitus, vt patet. Manifeſte autẽ conſtat, eum propoſito adulterio perpetrãdo ſub inſtanti pœna mortis eligitur, perſeuerare in bono electionem illam eſſet prudentia iudicante, & præcipiente, a iuſtitia ius alterius coniugis refutante violare, a fortitudine timorem mortis ſuperante, a temperantia delectationem venereã quando oportet &c. recuſante. vnde ſi qs ſit adeo exercitatus in harũ omnium virtutum actibus, vt deuenerit ad hoc, ꝙ ſi vnico actu adhuc exerceretur, fieret in eo virtus tẽperantiæ, & ſimiliter de iuſtitia & aliis, & ipſe in vnicum poſtmodum exeat actũ cadentem ſuper materias omnium virtutũ, ac ꝑ hoc æquiualentem quatuor actibus, illo vnico actu generabuntur ſimul quatuor habitus virtuoſi, quos virtutes cardinales dicimus. Hoc autem cõtingeret, ſi ſic diſpoſitus ad virtutes propoſito ſibi adulterio cum morte, vt dictum eſt, eligeret bonum rationis poſſidere: tunc enim ratione iudicii & præcepti fieret prudentia, ratione electionis ſequentis fierent aliæ virtutes, & ſimile eſt in ſimilibus cõparatiuis. Et ſcias quòd tanto facilius ſimultaneam generationem in inſtanti ſaluabis, quanto ad ſolum ſtatum virtutis obligatis ſaluandum, ꝙ fiat in inſtanti: quoniam virtutes abſque virtutis ſtatu, vtpote imperfectæ,
K non ſunt connexæ. Sed ne videamur fugere, & quia vero omnia conſonare abſolute & ſimpliciter diſputamus, hæc de tertio, in quo plus dictum eſt quàm promiſſum fuerit, ne connexio adduceret ad credendũ habitus virtutũ moraliũ ex reſpectibus eſſe virtutes, & nõ ex eſſentia, cui⁹ cõtrariũ ſupra habuimus &c.

¶ In reſponſione ad primũ in eodẽ articulo habes illa verba. ſ. ꝙ Geometra modico ſtudio acquirit ſcientiã alicuius concluſionis, quam nunquam conſiderauit. ex quibus errarunt Thomiſtæ aliqui de habitu ſciẽtiæ, vt ſuperius expoſuimus: & ideo trãſeamus.

¶ In reſponſione ad tertium in eodem arti. hoc ſolum reſtat declarandum, quod in calce illius dicitur. ſ. quòd cauſa dependentiæ mutuæ inter prudentiam, & morales virtutes, eſt mutua motio rationis & appetitus. vbi nota, quòd ſuperius dũ de actibus voluntatis tractaretur, didicimus quòd ratio eſt primum mouẽs ad ſpeciem, & propterea mouet appetitum ex parte obiecti: appetitus autem eſt primum mouens ad exercitium, & ideo mouet rationem ex parte ſubiecti. Et in hoc tam excelſum, & primum principium deducit author quaſi in primam radicem connexionem

---

vt qui vnam habet, plures habere videatur. † Augu. etiam dicit in 6. de Tri. ꝙ virtutes, quę ſunt in animo humano, nullo modo ſeparantur abinuicem. Et * Greg. dicit 22. Moral. ꝙ vna virtus ſine aliis aut omnino nulla eſt, aut imperfecta. Et † Tull. dicit in 2. de Tuſcul. q. Si vnã virtutẽ confeſſus es te non habere, nullã neceſſe eſt te habiturũ.

† Aug. 6. de Trin. c. 4. in prin. tom. 3

* li. 22. moral. cap. 1. ad med. illius.

† li. 2. in fo. 7. a princi. lib. numerando.

Reſpon. Dicendum, quòd virtus moralis poteſt accipi vel perfecta, vel imperfecta. Imperfecta quidem moralis virtus, vt temperantia vel fortitudo, nihil aliud eſt, q̃ aliqua inclinatio in nobis exiſtẽs ad opus aliquod de genere bonorum faciendum, ſiue talis inclinatio ſit in nobis a natura, ſiue ex aſſuetudine: & hoc modo accipiẽdo virtutes morales, non ſunt cõnexæ. Videmus enim aliquem ex naturali cõplexione, vel ex aliqua conſuetudine eſſe promptum ad opera liberalitatis, qui tamen non eſt promptus ad opera caſtitatis. Perfecta autem virtus moralis eſt habitus inclinans in bonum opus bene agendum: & ſic accipiendo virtutes morales, dicẽdum eſt eas connexas eſſe, vt fere ab omnibus ponitur. Cuius ratio duplex aſſignatur, ſecundũ quod diuerſimode aliq virtutes cardinales diſtinguunt. Vt enim * dictum eſt, quidã diſtinguunt eas ſecundum quaſdã generales conditiones virtutum, vtpote, ꝙ diſcretio ꝑtineat ad prudentiam, rectitudo ad iuſtitiã, moderantia ad temperantiam, firmitas animi ad fortitudinẽ, in quacũque materia iſta conſiderentur, & ſecundũ hoc manifeſte apparet ratio connexionis. Non enim firmitas habet laudem virtutis ſi ſit ſine moderatione, vel rectitudine, aut diſcretione: & eadem ratio eſt de aliis. Et hanc rationem conne-
G xionis aſſignat Gregor. 22. Moral. dicens, ꝙ virtutes ſi ſint disiunctę, non poſſunt eſſe perfectæ ſecundũ rationẽ virtutis: quia nec prudentia vera eſt quæ iuſta, & tẽperans, & fortis nõ eſt: & idem ſubdit de aliis virtutibus. Et ſimilem rationem aſſignat * Auguſt. in 6. de Tri. Alij vero diſtinguũt prædictas virtutes ſecundum materias, & ſecũdum hoc aſſignatur ratio connexionis ab Ariſtot. in 6. Eth. quia ſicut † ſupra dictum eſt, nulla vir-
H tus moralis poteſt ſine prudentia haberi, eo quòd proprium virtutis moralis eſt facere electionẽ rectã, cum ſit habitus electiuus. Ad rectam autem electionem non ſolum ſufficit inclinatio in debitum finem, quod eſt directe per habitũ virtutis moralis: ſed etiam ꝙ aliquis directe eligat ea quæ ſunt ad finem, quod fit per prudentiã, quæ eſt conſiliatiua, & iudicatiua, & præceptiua eorum quæ ſunt ad finem. Similiter etiam prudẽtia nõ
I poteſt haberi, niſi habeãtur virtutes morales, cum prudentia ſit recta rõ agibilium, quæ ſicut ex principiis, procedit ex finib⁹ agibiliũ, ad quos aliquis recte ſe habet per virtutes morales. Vnde ſicut ſcien-

q. 61. art. 3. & 4.

Cap. 1. poſt med. illius.

Cap. 4. circa princip. tom. 3.

Cap. vlt. tomo 5.

† q. 58. ar. 4

xionem uirtutũ moralium. & merito: quia uirtutes morales perficiunt appetitum reſpectu finis: & ex ſupradictis cōſtat, quòd appetitus ex hoc qđ proprium eius obiectum eſt finis, habet ꝙ ſit primũ mouens ad exercitium. Perfectio *igitur virtutum moralium ſpectat ad perfectionem appetitus vt mouentis ad exercitium, ac per hoc vt mouentis rationem, ac ꝑ hoc vt inchoantis prudentiam quæ eſt in ratione, vt motæ ab appetitu. Prudentia vero, quia formas dat agibili*, ſub quibus formit agibilia, vtpote rationi cōſona, bonos efficiunt habitus, qui ſunt virtutes, perficit intellectum quatenus motiuus eſt ad ſpeciem, ac per hoc quatenus motiuus eſt appetit* ea pre obiecti ad virtutes morales. Quia *igitur mutua eſt motio rationis, & appetitus, & prudētia in ratione, & virtutes morales in appetitu ſpectant ad illas mutuas motiones, hinc prouenit, vt prudentia & morales virtutes mutua quoque connexione ſint dependentes. Et hic eleua lector mentis oculos in celſitudinem admirabilem doctrinæ huius diuini doctoris, etiam in hic minimis reſoluentis in prima principia.

¶ In reſponſione ad quartum in eodem articulo, nota Nouitie, quòd hinc habes duplicem differentiã inter artẽ & prudentiam, ex qua fit ꝙ artes nõ ſunt cõnexæ. prudẽtiæ vero nõ ſolũ connexæ ſed vna prima eſt, quia ars reſpicit factibilia vno mõ tm̃. ſ. vt materiã, prudentia vero reſpicit agibilia dupliciter. ſ. vt materiam, & vt principia. Secũda eſt, quòd etiã ſtando vtrobiq; infra rationem materiæ, factibilia non ſunt connexa, vt error in vno redundet in aliud: agibilia autem ſic ſunt ordinata, quòd error in vno errorem induceret in alio, vt ex prædictis patet.

Tex. 56. tomo 2.

D. 1177. 1181.

tia ſpeculatiua non poteſt haberi ſine intellectu principiorum, ita nec prudentia ſine virtutibus moralibus, ex quo manifeſte ſequitur, virtutes morales eſſe connexas.

Ad primum ergo dicendum, quòd virtutum moralium quædã perficiunt hoĩem ſecundum communem ſtatum. ſ. quantum ad ea quæ communiter in omni vita hominum occurrunt agenda. vnde oportet ꝙ homo ſimul exercitetur circa materias omnium virtutum moralium. Et ſi quidem circa omnes exercitetur bene operãdo, acquiret habitus omnium virtutum moralium. Si autẽ exercitetur bene operando circa vnam materiã, non autem circa aliam, puta bene ſe habendo circa iras, non autem circa cõcupiſcẽtias, acquiret quidem habitum aliquẽ ad refrænandum iras, qui tamen non habebit rationem virtutis propter defectũ prudentiæ, quæ circa concupiſcentias corrumpitur: ſicut etiam naturales inclinationes nõ habent perfectã rationem virtutis, ſi prudentia deſit. Quædam vero virtutes morales ſunt, quæ perficiunt hominem ſecundũ aliquem eminentem ſtatum, ſicut magnificentia & magnanimitas. Et quia exercitium circa materias harum virtutũ non occurrit vnicuique communiter*, poteſt aliquis habere virtutes morales ſine hoc, ꝙ habitus harum virtutũ habeat actu, loquendo de virtutibus acquiſitis: ſed tamẽ acquiſitis alijs virtutibus habet iſtas virtutes in potentia propinqua. Cum enim aliquis per exercitium adeptus eſt liberalitatem circa mediocres donationes & ſumptus, ſi ſuperueniat ei abundantia pecuniarum, modico exercitio acquiret magnificentiæ habitum: ſicut Geometer modico ſtudio acquirit ſcientiam alicuius concluſionis, quam nunquã conſiderauit. Illud autẽ habere dicimur, qđ in promptu eſt, vt habeamus, ſecundum illud Philoſophi in 2. Phyſic. Quod parũ deeſt, quaſi nihil deeſſe vr̃. Et ꝑ hoc patet reſponſio ad ſecundũ.

Ad 3^m^ dicendũ, ꝙ virtutes intellectuales ſunt circa diuerſas materias adinuicem non ordinatas, ſicut patet in diuerſis ſcientijs, & artibus: & ideo non inuenitur in eis *cõnexio, quæ inuenitur ĩ virtutibus moralibus exiſtẽtibus circa paſſiones & operationes, quæ manifeſte habent abinuicem ordinem. Nã omnes paſſiones, a quibuſdam primis procedentes, ſcilicet amore & odio, ad quaſdã alias terminantur. ſ. delectationem & triſtitiã. Et ſimiliter omnes operationes, quę ſunt virtutis moralis materia, habent ordinẽ adinuicem, & etiam ad paſſiones: & ideo tota materia moralium virtutũ ſub vna ratione prudentiæ cadit. Habent tamen omnia intelligibilia ordinẽ ad prima principia: & ſecundum hoc omnes virtutes intellectuales depẽdent ab intellectu principiorum, ſicut prudentia a virtutibus moralibus, vt *dictũ eſt. Principia autem vniuerſalia, quorum eſt intellectus principiorum, nõ dependent a concluſionibus, de quibus ſunt reliquę intellectuales virtutes, ſicut morales dependent a prudẽtia, eo ꝙ appetitus mouet quodãmodo rationem, & ratio appetitum, vt *ſupra dictum eſt.

A — In corp. ar.

B — q. 9. ar. 1. & q. 58. art. 5. ad 1.

Ad 4^m^ dicendum, quòd ea ad quæ inclinant virtutes morales, ſe habent ad prudentiam ſicut principia, non autem factibilia ſe habent ad artem ſicut principia, ſed ſolum ſicut materia. Manifeſtum eſt autem, ꝙ etſi ratio poſſit eſſe recta in vna parte materię, & non in alia: nullo tñ modo poteſt dici ratio recta, ſi ſit defectus cuiuſcunq; principij. ſicut ſiquis erraret circa hoc principium, Omne totum eſt maius ſua parte, non poſſet habere ſcientiã geometricã: quia oporteret multũ recedere a veritate in ſequentibus. Et præterea, agibilia ſunt ordinata adinuicem, non autem factibilia, vt *dictum eſt: & ideo defectus prudentiæ circa vnam partem agibilium, induceret defectum etiã circa alia agibilia, quod in factibilibus non cõtingit.

C — Ad 3. argu. præcedens.

Articvlvs II.

Vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. Dicitur enim in lib. ſententiarum Proſperi, quòd omnis virtus præter charitatem, poteſt eſſe communis bonis & malis: ſed charitas non poteſt eſſe niſi in bonis, vt dicitur ibidem. ergo aliæ virtutes poſſunt haberi ſine charitate.

D — Infra q. 71. ar. 4. cor. Et 2. 2. q. 23. ar. 7. & qſt. 51. ar. 2. cor. & q. 108. art. 2. ad 2. Et veri. q. 14. ar. 6. Et virt. q. 2. ar. 3. ad 1. Et quoli. 12. ar. 2. 23. fin.

§ 2 Præt. Virtutes morales poſſunt acquiri ex actibus humanis, vt dr̃ in 2. *Eth. ſed charitas nõ habetur niſi ex infuſione, ſecundum illud Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. ergo alię virtutes pñt haberi ſine charitate.

E — *lib. 2. Eth. cap. 1. & 2. tom. 5.

§ 3 Præt. Virtutes morales connectuntur adinuicem, inquantũ dependent a prudentia: ſed charitas non dependet a prudentia, immo prudentiã excedit, ſecundũ illud Epheſ. 3. Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti. ergo virtutes morales non cõnectuntur charitati, ſed ſine ea eſſe poſſunt.

Sed contra eſt, qđ dicitur 1. Io. 3. Qui non diligit, manet in morte: ſed per virtutes perficitur vita ſpiritualis. ipſæ. n. ſunt quibus recte viuitur, vt Aug. dicit in 2.* de liber. arbit. ergo nõ poſſunt

Cap. 18. & 19. tom. 1.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæquintæ Articu. ſecundum.*

In arti. 2. eiuſdem 65. quæſtio. aduerte tria. primo duplicem differentiam ad propoſitũ inter morales infuſas & acquiſitas, quia infuſæ perficiunt in ordine ad vltimum finẽ ſimpliciter, acquiſitæ vero in ordine ad vltimum finem in genere. ſ. boni humani, puta felicitatis politicæ in 10. Ethicor. Et ex hoc ſecundo differunt, quia morales infuſæ ſunt virtutes ſimpliciter, acquiſitę vero ſecũdum quid. Nec propterea putes authorem hic cõtrariari philoſopho morali, ac per hoc ſibiipſi, & etiam reliquis. Cũ enim vero verã non ſit contrarium, vt in calce Perihermenias dr̃, & vnuſquiſq; verum dicat, ſi ſecundũ cauſas ad ipſum ſpectantes recte iudicet, contingit quòd de eodẽ diuerſa iudicia ſic diuerſa proferant, vt videantur contraria, non tamen ſunt, vt patet ſi de infirmo medicus iudicet futuram mortem ea ægritudine, de quo qa aſtrorum

culationes promittunt longam vitam, aſtrolog⁹ diutius victu ſi dixerit. vterque enim ſecundum cauſas proprias iudicium verum protulit, & hoc pacto accidit in propoſito: quoniam de virtutibus moralibus acquiſitis ſi ſecundum humanas cauſas iudicium fiat, dicũtur & ſunt inter maxima bona hominis, & ſimpliciter virtutes, & hoc ſpectat ad moralem. Si autem de eiſdem iudicandum ſit ſecundũ ſupernaturales & diuinas cauſas, ſic ſunt & dicuntur virtutes ſecundũ quid, & hoc ſpectat ad theologũ. Vnde ſi nõ vis in hac re errare, aut deſpici tanquã volũtarius creator virtutum attende quo habitu accinct⁹, naturali ſcilicet, an diuino de his loquatur, & in quolibet venerare veritatem etiam abſolute prolatam: quia ſubintelligitur in qualibet arte & ſcientia, ꝙ gaudeat ꝓpriis. Secundo aduerte, quòd ſicut prudẽtia acquiſita pẽdet a virtutibus moralibus, tanquã a ꝑrimis principiis ſtabilientibus proximos prudẽtiæ fines, & ab appetitu naturali felicitatis, tanquã a primo pricipio ſtabilienti vltimum finem humanum: ita prudentia ſupernaturalis dependet a moralibus infuſis tanquã a ꝑrimis principiis fines ꝑrimos ſupernaturales afferentib⁹, & a charitate tãquàm a primo principio vltimũ ſupernaturalem finem in appetitu firmante. Tertio aduerte, ꝙ hic author ponit virtutes morales acquiſitas in Gentilibus multis, vt cum inferi⁹ de neceſſitate gratiæ ad opera moraliter perfecta, & de actionibus infideliũ erit ſermo, non erres putando, qđ hic ſermo fuerit de virtutibus ſecundum ſe, & non in natura lapſa. Quamuis enim præſens ſermo ſit de virtutibus ſecũdum ſe, quia tamẽ author ipſe expreſſe applicat

q. 63 art. 2. & 3.

art. 1. huius quæſt. & q. 58. art. 4.

Habetur ad Ro. 14. in glo. ordina. ſumitur ex lib. ſenten. quæ tũt ex Aug. decerptæ c. 106. tom. 3.

eſſe ſine dilectione charitatis.

Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt, Virtutes morales prout ſunt operatiuæ boni in ordine ad finem, qui non excedit facultatem naturalem hominis, poſſũt per opera humana acquiri: & ſic acquiſitę ſine charitate eſſe poſſunt, ſicut fuerunt in multis Gẽtilibus. Secundum autem quod ſunt operatiuæ boni in ordine ad vltimum finem ſupernaturalem, ſic perfecte & vere habent rationem virtutis, & non poſſunt humanis actibus acquiri, ſed infunduntur a Deo: & huiuſmodi virtutes morales ſine charitate eſſe non poſſunt. Dictũ eſt enim ſupra,* quòd aliæ virtutes morales non poſſunt eſſe ſine prudentia: prudentia autem nõ poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus, inquãtum virtutes morales faciunt bene ſe habere ad quoſdã fines, ex quibus procedit ratio prudentiæ. Ad rectam autem rationem prudẽtię multo magis requiritur, quòd homo bene ſe habeat circa vltimum finem, quod fit per charitatẽ, quàm circa alios fines, quod fit per virtutes morales: ſicut ratio recta in ſpeculatiuis maxime indiget primo principio indemonſtrabili, quod eſt contradictoria nõ ſimul eſſe vera. Vnde manifeſtum fit, quòd nec prudentia infuſa poteſt eſſe ſine charitate, nec aliæ virtutes morales conſequenter, quæ ſine prudentia eſſe nõ poſſunt. Patet igitur ex dictis, ꝙ ſolæ virtutes infuſæ ſunt perfectæ, & ſimpliciter dicendæ virtutes, quia bene ordinant hominem ad finem vltimum ſimpliciter: aliæ vero virtutes, ſ. acquiſitæ, ſunt ſecundum quid virtutes, non autem ſimpliciter: ordinant. n. hominem bene reſpectu finis vltimi in aliquo genere, nõ aũt reſpectu finis vltimi ſimpliciter. Vnde Ro. 14. ſuper illud. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, dicit † gloſ. Aug. Vbi deeſt agnitio veritatis, falſa eſt virtus etiam in bonis moribus.

G

H

I

K

Ad primum ergo dicendum, quòd virtutes ibi accipiuntur ſecundum imperfectã rationem virtutis: alioquin ſi virt⁹ moralis ſecundum perfectã rõnẽ virtutis accipiatur, bonum facit habentem, & per conſequens in malis eſſe non poteſt.

Ad 2^m dicendum, quòd ratio illa procedit de virtutibus moralibus acquiſitis.

Ad 3^m dicendum, quòd etſi charitas excedat ſcientiam & prudentiam, tamen prudentia dependet

F a charitate, vt dictum eſt: * & per conſequens omnes virtutes morales infuſæ.

Articulus III.

Vtrum charitas poſſit eſſe ſine aliis virtutibus moralibus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd charitas ſine alijs virtutibus moralibus haberi poſſit. Ad id enim ad quod ſufficit vnũ, indebitum eſt ꝙ plura ordinentur: ſed ſola charitas ſufficit ad omnia opera virtutis implenda, vt patet per id quod dicitur primæ ad Corinth. 13. Charitas patiens eſt, benigna eſt &c. ergo videtur quòd habita charitate, aliæ virtutes ſuperfluerent.

¶ 2 Præt. Qui habet habitum virtutis, de facili operatur ea quæ ſunt virtutis, & ei ſecundum ſe placent. vnde & ſignum habitus eſt delectatio quæ fit in opere, vt dicitur in 2. Ethic. * ſed multi habent charitatem abſq; peccato mortali exiſtentes, qui tamen difficultatem in operibus virtutum patiuntur, neq; eis ſecundum ſe placent, ſed ſolum ſecundum quod referuntur ad charitatem. ergo multi habent charitatem, qui non habent alias virtutes.

Cap. 3. in prin. to. 5.

¶ 3 Præt. Charitas in omnibus ſanctis inuenitur: ſed quidã ſunt ſancti, qui tñ aliquibus virtutibus carent. dicit enim Beda, quòd ſancti magis humiliantur de virtutibus quas nõ habent, quàm de virtutibus quas habent glorientur. ergo non eſt neceſſarium, quòd qui habet charitatẽ, omnes virtutes morales habeat.

Sed contra eſt, ꝙ per charitatem tota lex impletur. Dicitur. n. Rom. 13. quòd qui diligit proximum, legem impleuit: ſed tota lex impleri non poteſt, niſi per omnes virtutes morales: quia lex præcipit de omnibus actibus virtutum, vt dicitur in 5. Ethicor.* ergo qui habet charitatem, habet omnes virtutes morales. Auguſt.* etiam dicit in quadam epiſtola, quòd charitas includit in ſe omnes virtutes cardinales.

Ca. 1. & 2. poſt mediũ tom. 5.

Id hẽt Auguſt. ſer. 1. dominicæ 4. poſt octa. epipha. qui eſt ſerm. 46 de tẽpore. Id ẽt habeẽ in li. de laudibus charitatis cap. 1. tom. 10. & in tract. de quatuor virtutibus tom. 9.

Respon. Dicendum, ꝙ cum charitate ſimul infunduntur omnes virtutes morales. cuius ratio eſt: quia Deus non minus perfecte operatur in operibus gratiæ, quàm in operibus naturæ. Sic autem videmus in operibus naturæ, ꝙ non inuenitur principiũ aliquorum operum in aliqua re, quin inueniantur in ea quę ſunt neceſſaria ad huiuſmodi opera perficienda: ſicut in animalibus inueniunt organa, quibus perfici poſſunt opera, ad quæ peragenda anima habet poteſtatẽ. Manifeſtum eſt autem quòd charitas, inquantum ordinat hominem ad finem vltimum, eſt principiũ omnium bonorum operum, quæ in finem vltimum ordinari poſſunt: vnde oportet ꝙ cum charitate ſimul infundantur omnes virtutes morales, quibus homo perficit ſingula genera bonorum operũ. & ſic patet, quòd virtutes morales infuſæ non ſolum habent cõnexionem propter prudentiam, ſed propter charitatem: & quòd qui amittit charitatem per peccatũ mortale, amittit omnes virtutes morales infuſas.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ad hoc ꝙ actus inferioris potentiæ ſit perfectus, requiritur ꝙ non ſolum adſit perfectio in ſuperiori potentia, ſed ẽt in inferiori. Si enim principale agens debito modo ſe haberet,

cum ad Gentiles ſine charitate, oportet hãc ſuſtinere doctrinam etiã in natura infirma, qualis fuit in Gentilibus huiuſmodi.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimaquintæ Articulum tertium.*

In corp. ar.

IN arti. 3. einſdem quæſt. 65. nihil occurrit ſcribendũ, niſi ꝙ hic articul⁹ de cõnexione adiuuat illũ de neceſſitate earundem moraliũ infuſarum conſequẽti, & econuerſo, vt in quæſtio. 63. ſuperius patet &c.

Virt. q. 1. ar. 12. ad 4. & q. 2. ar. 3 ad 8. & q. 5 artic. 2. cor. Quol. 12. art. 23. fin.

beret, nō ſequeretur actio pfecta, ſi inſtrumentum nō eſſet bene diſpoſitum. vnde oportet ad hoc ꝙ hō bene operetur in his quæ ſunt ad finem, ꝙ non ſolum habeat uirtutem, qua bene ſe habeat circa finem, ſed ēt virtutes, quibus bene ſe habeat circa ea quæ ſunt ad finem. Nā uirtus quę eſt circa finē,
B ſe habet ut principalis & motiua reſpectu earū quæ ſunt ad finem: & ideo cum charitate neceſſe eſt etiā habere alias uirtutes morales.

An 2^m dicendum, ꝙ quandoq; contingit, ꝙ aliquis habens habitum, patitur difficultatem in operando, & per conſequens non ſentit delectationem & cōplacentiam in actu propter aliquod impedimentum extrinſecus ſuperueniēs: ſicut ille qui habet habitum ſcientiæ, patitur difficultatem in intelligendo propter ſomnolentiam,
C vel aliquam infirmitatem. Et ſimiliter habitus moralium virtutum infuſarū patiuntur interdum difficultatem in operando propter aliquas diſpoſitiones cōtrarias ex pręcedētibus actibus relictas, quæ quidem difficultas non ita accidit in uirtutibus moralibus acquiſitis: quia per exercitium actuum, quo acquiruntur, tolluntur etiam contrariæ diſpoſitiones.

D Ad 3^m dicēdum, ꝙ aliqui ſancti dicuntur aliquas uirtutes non habere, inquantum patiuntur difficultatem in actibus earū ratione iā dicta, *quamuis habitus omnium uirtutum habeant. (In corp. ar.)

Articulus IIII.

Vtrum fides & ſpes poſſint eſſe ſine charitate.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd fides & ſpes nunquàm ſint ſine charitate. Cum
E enim ſint virtutes theologicæ, digniores eſſe uidentur virtutibus moralibus etiam infuſis: ſed virtutes morales infuſæ non poſſunt eſſe ſine charitate. ergo neque fides & ſpes.

¶ 2 Præt. Nullus credit niſi uolens vt Aug. dicit ſuper Ioan*. ſed charitas eſt in uoluntate ſicut perfectio eius, vt ſupra dictum†. ergo fides nō poteſt eſſe ſine charitate.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in Enchiridio*. quòd ſpes ſine amore eſſe nō poteſt: amor autem eſt charitas, de hoc.n. amore ibi loquitur. ergo ſpes nō poteſt eſſe ſine charitate.

Sed contra eſt, quod Matthæi 1. dicitur in gloſſ.* quòd fides generat ſpem, ſpes vero charitatem: ſed generans eſt prius generato, & poteſt eſſe ſine eo ergo fides poteſt eſſe ſine ſpe, & ſpes ſine charitate.

Respon. Dicendum, quòd fides & ſpes, ſicut & virtutes morales, dupliciter cōſiderari poſſunt. Vno modo ſm inchoationē quandā: alio modo ſm perfectum eſſe uirtutis. Cum enim uirtus ordinetur ad bonum opus agendum, virtus quidem perfecta dicitur ex hoc, quòd poteſt in opus perfecte bonum quod quidem eſt dum non ſolum bonum eſt quod fit, ſed etiam bene fit, alioquin ſi bonum ſit quod fit, non autem bene fiat, non erit perfecte bonum. vnde nec habitus, qui eſt talis operis principium, habebit perfecte rationem uirtutis: ſicut ſi aliquis operetur iuſta, bonum quidem facit, ſed non erit opus perfectæ virtutis, niſi hoc bene faciat, ideſt, ſecundum electionem rectam, quod eſt per prudentiam: & ideo iuſtitia ſine prudentia non poteſt eſſe virtus perfecta. Sic igitur fides & ſpes ſine charitate poſſunt quidē

tract. 26 in Io. aliquantulū a princip. tom. 9. — *† q. 62. ar. 3* — ** Enchir. c. 8. non procul a princ. tom. 3.* — *gloſa interlinearis ibi.* — *Infra q. 72. ar. 4. cor.*

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimaquintæ Articulum quartum.*

IN art. 4. eiuſdem quæſt. 65. aduerte, quòd hic eſt ſermo de affirmatione & negatione virtutis ratione ſtatus, & non ratione eſſentiæ: quoniam eadem numero qualitas affirmatur, & negatur virtus ſecundum diuerſa tēpora. Intendit ergo author, quòd fides & ſpes ſine charitate nō ſunt virtutes, quia nō ſunt in ſtatu virtutis: cū charitate autē ſunt virtutes, quia ſunt i ſtatu virtutis. Quare autem & quomodo hoc accidat, ſecūdū rationē in litera poſitam facile apparet recolentibus quo ad fidem de eius ſubiecto, quod eſt intellectus, non abſolute, ſed a volūtate motꝰ. Ex hoc enim patet, ꝙ actus fidei. ſ. credere Deo, cum non ſit ab intellectu abſolute, exigit neceſſario intellectum motum a volūtate ad talem actum, aliter non eſſet credere nec fidei actus, ac per hoc bene credere exigit intellectum bene motum a voluntate, quod eſſe nō poteſt niſi voluntas ſit bene affecta Deo, quod eſt ꝑ charitatem: & ſic fides eſt in ſuo pfecto ſtatu ex hoc ꝙ habet ſubiectū bene diſpoſitū, & ſic eſt virtus. Similiter quoq; accidit in ſpe: qm̄ ſubiectū eius eſt voluntas affecta meritis, & ꝓpterea actus eiꝰ .ſ. expectare beatitudinem a Deo, exigit in voluntate meritum, ſine quo nō eſſet ſperare: ſed habere merita contingit dupliciter. ſ. in intentione tantum, & in re. Et ſi quidem voluntas ſperet affecta tantum meritis in intentione, actus quidem eſt ſpei, ſed imperfectus: ſi vero ſperet affecta meritis in re, tūc ſpes eſt in ſuo perfecto ſtatu, habēs debitam in proprio ſubiecto diſpoſitionem, & ſic eſt virtus &c.

¶ In eodem 4. artic. nota Nouitie circa illud, Credere eſt alicui propria voluntate aſſentire, quòd Scotus in 15. diſt. 3. ſentent. in quæſtione literali, neſcio quo ſpiritu ductus, non vult intellectū moueri a voluntate ad credendum, ſed ſufficit eam non contra mouere. Affert enim, ꝙ aliter ſequeretur ꝙ propoſito in intellectu aſtra eſſe paria, poſſet voluntas imperare credulitatem. Sed reuera experimur, ꝙ credere eſt voluntarium, quàmuis æſtimationes & dubitationes ad alteram partem ſint a perſuaſionibus, & apparentiis. vnde obiecto ſufficiente ad determinandum intellectum ad alteram partem determinante abſque formidine alterius partis, vt obiectum fidei eſt, oportet voluntate ſupplere mouendo intellectum ad aſſenſum abſque formidine: alioquin fidei actus nunquam erit, vtpote carens ſufficienti cauſa. nec inconueniat ex ſola volūtate credere aſtra eſſe paria. Sicut enim voluntas
A determinat potentiam rationalem ad alterum contrariorū, ad quæ neutraliter ſe habet, vt dicitur 9. Metaph. ſic determinat intellectum ad alteram partem contradictionis credendā. & ſicut medicus ex ſolo odio determinat artem ad occidēdum infirmum, ita ex ſolo amore alicuius quantumcunque extranei determinatur quis ad credendum id, cuius nullam habet rationem.

¶ In eodem 4. artic. dubiū eſt de proportionali ſimilitudine in litera poſita inter fidem ac ſpē ad charitatem, & virtutes morales acquiſitas ad prudentiam. & ratio dubii eſt: quia, vt dictū eſt, hic eſt ſermo de perfectione & imperfectione virtutum quo ad ſtatum. ex hoc .n. ſequitur, aut quòd virtutes morales ſine prudentia ſunt virtutes ſecundum eſſentiam, licet non quoad ſtatum, ſi ſimilitudo proportionalis tenet. Cuius tamen oppoſitum dictum eſt, dum dictū eſt, quòd ſine recta ratione habitus temperantiæ diſpoſitio tantum ad virtutem eſſe poteſt: aut quòd ſimilitudo hic ꝓportionalis non teneat.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ dupliciter intelligi poteſt, virtutes morales ſine recta rōne eſſe. Primo, vt ſint qualitates habituantes vires aīæ ad tēperata, ad iuſta &c. abſque recta ratione omnino. Et ſi ſic eſſet, huiuſmodi habitus non eſſent virtutes aliquo modo, ſed diſpoſitiones ad virtutes: quia deeſſet eis eſſentiale principium, vt patet ex diffinitione virtutis. Et ſi in hoc ſenſu verba literæ ſuſcipiantur, tunc aut velut exemplariter allata, aut ſecundum ſimilitudinē aliqualem, puta in hoc quod non ſunt virtutes ſimpliciter, ſed inchoationes virtutum, exponenda ſunt. Secundo intelligi poſſunt, ut tales habitus ſint ſine recta ratione perfecta, quæ eſt prudentia, & ſic ſimilitudo optime occurrit: quoniam qualitates habituantes vires animæ ad temperata, ad iuſta &c. ſecundum rectam rationem imperfectam extenſiue, puta, quia adhuc non habituauit ad recte præcipiendum in comparationibus diuerſarum materiarū, ſed paulatim ad hoc tenditur, ſunt uirtutes ſecundum eſſentiam, ſed non perfectæ: quia non ſunt in ſtatu uirtutis, propter quod diximus eas non eſſe connexas: & ſecundum hoc ſicut huiuſmodi uirtutes ſe habēt ad prudentiam, ita fides & ſpes ad charitatem. utrobique enim contingit defectus ſtatus ex ſubtractione principii, & in diſpoſitione ſubiecti. Virtutes enim morales habent pro ſubiecto appetitum, vt ſubeſt rectæ rationi perfectæ, quæ eſt prudentia ſimpliciter. & fides & ſpes intellectum motum a voluntate perfecta, & voluntatem affectam meritis præſentibus, quorum utrūque ſola charitate habetur,

betur. & quoniam litera prudentiam pluries nominat: iū hic ſenſus eligendus vẽ. ¶ In eodem 4.art.in reſponſione ad primum, aduerte Nouitie, ꝙ author diſtinguit virtutes in eas ſcd̃m proprias rationes, puta fidei, prudẽtię, temperantię &c. & in eas, vt virtutis perfectæ rationẽ habent, ita ꝙ cõſiderat fidem inquantum fides, & rurſum fidem inquantum eſt ſimpliciter uirtus, & ſic de aliis: & intendit, ꝙ in hoc eſt differentia inter fidem infuſam, & prudentiam infuſam, quòd licet neutra inquantū uirtus poſſit eẽ ſine charitate, fides tamẽ inquantum fides, eſſe poteſt ſine illa, quia poteſt habere ſine illa opus ſuum. Saluatur enim ſine illa intellectus motus a uoluntate ad credendū Deo ſecundum regulā diuinæ reuelationis, licet nõ perfecte. Prudentia autem infuſa nec inquantum prudentia poteſt eſſe ſine charitate, quia inquantum prudentia dependet magis ab ultimo, quam a finibus proximis: ſicut ſciẽtia a primis principiis. & propterea ſicut non poteſt eſſe ſine moralibus infuſis, a fortiori non poteſt eſſe ſine charitate. Ex prædictis autẽ patet, quòd aliter ſe habet charitas ad fidẽ & ſpem, & aliter ad morales acquiſitas. Iſtæ enim non conſtituuntur in eſſe uirtutis ſecundū eſſentiam, nec ſecundum ſtatum per charitatem, aut aliquid eius: ſed dū imperantur ab ea, ad ſupiorẽ ordinem referuntur: illæ autem ex charitatis præſentia ſortiūtur perfectionem ſtatus. Propter quod Scotus in 36. diſt. 3. tenẽs fidem & ſpem eſſe perfectas uirtutes, ſicut morales ſine charitate, minus perſpicaciter uidit.

Cap.9.10.5

Ca.6.ī princip. tom.5.

In corp. ar.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæquintæ Articulū quintum.*

IN arti. 5. eiuſdem quæſtio. nihil ſcribendum occurrit.

aliqualiter eſſe: perfecte autem virtutis rationẽ ſine charitate nõ habent. Cum enim fidei opus ſit credere Deo, credere autem ſit alicui propria voluntate aſſentire: ſi non debito modo velit, non erit fidei opus perfectum, ꝙ autem debito modo velit, hoc eſt per charitatem, quæ perficit voluntatem. Omnis enim rectus motus voluntatis ex recto amore procedit, vt Augu. dicit in 14. de ciuit. Dei *. Sic igitur fides eſt quidẽ ſine charitate, ſed non perfecta virtus: ſicut temperãtia, vel fortitudo ſine prudentia. Et ſimiliter dicendum eſt de ſpe: nam actus ſpei eſt expectare futuram beatitudinẽ a Deo, qui quidem actus perfectus eſt, ſi fiat ex meritis quæ quis habet, qđ nõ poteſt eſſe ſine charitate. Si autem hoc expectet ex meritis quæ nondum habet, ſed proponit in futurum acquirere, erit actus imperfectus, & hoc poteſt eſſe ſine charitate. & ideo fides & ſpes poſſunt eſſe ſine charitate: ſed ſine charitate ꝓprie loquendo, virtutes non ſunt. Nā ad rationẽ virtutis pertinet, vt non ſolum ſecundū ipſam aliquod bonum operemur, ſed ẽt bene, vt dicitur in 2. Ethic. *

F G H

Ad primvm ergo dicendum, quòd virtutes morales depẽdent a prudentia: prudentia autem infuſa nec rationem prudentiæ habere poteſt abſque charitate, vtpote deficiente debita habitudine ad primum principium, quod eſt vltimus finis. Fides autem, & ſpes ſecundum proprias rationes nec a prudentia, nec a charitate dependẽt: & ideo ſine charitate eſſe poſſunt, licet nõ ſint virtutes ſine charitate, vt dictum eſt. *

Ad 2m dicendum, quòd ratio illa procedit de fide, quę habet perfectam rationem virtutis.

Ad 3m dicendum, quòd Aug. loquitur ibi de ſpe, ſecundū quod aliquis expectat futuram beatitudinem per merita quæ iam habet, quod non eſt ſine charitate.

Articvlvs v.

Vtrum charitas poſſit eſſe ſine fide & ſpe.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd charitas poſſit eſſe ſine fide & ſpe. Charitas enim eſt amor Dei: ſed Deus poteſt a nobis amari naturaliter, etiã non præſuppoſita fide, vel ſpe futuræ beatitudinis. ergo charitas poteſt eſſe ſine fide & ſpe.

¶ 2 Præt. Charitas eſt radix omnium virtutum, ſecundum illud Epheſ. 3. In charitate radicati & fundati: ſed radix aliquando eſt ſine ramis. ergo charitas poteſt eſſe aliquando ſine fide, & ſpe, & alijs virtutibus.

¶ 3 Præt. In Chriſto fuit pfecta charitas: & ipſe tñ non habuit fidẽ & ſpem, quia fuit perfectus cõprehenſor, vt infra dicet. * ergo charitas põt eſſe ſine fide & ſpe. par.3. q.7. art.3. & 4. & q.9. art. 2. & q.15. artic.10.

Sed contra eſt, ꝙ Apoſtolus dicit Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo, quod maxime pertinet ad charitatem, vt patet ſecundum illud Prouerb. 8. Ego diligentes me, diligo. Spes etiam eſt, quæ introducit ad charitatem, vt ſupra dictum eſt. * ergo charitas non poteſt haberi ſine fide & ſpe. q.62. art.4.

Respon. Dicendum, ꝙ charitas non ſolum ſignificat amorem Dei, ſed etiam amicitiam quandam ad ipſum, quæ quidem ſuper amorem addit mutuam redamationem cum quadam communicatione mutua, vt dicitur in 8. Eth. * Et quòd hoc ad charitatem pertineat, patet per id quod dicitur 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et 1. ad Corinth. 1. dicitur. Fidelis Deus, per quẽ vocati eſtis in ſocietatem filij eius. Hæc autem ſocietas hominis ad Deum, quæ eſt quædam familiaris cõuerſatio cum ipſo, inchoatur quidem hic in præſenti per gratiam, perficietur aūt in futuro per gloriam, quorum vtrunque fide & ſpe tenetur. Vnde ſicut aliquis non poſſet cum aliquo amicitiā habere, ſi diſcrederet, uel deſperaret ſe poſſe habere aliquam ſocietatem, uel familiarem conuerſationem cum ipſo: ita aliquis non poteſt habere amicitiam ad Deum, quæ eſt charitas, niſi fidem habeat, per quam credat huiuſmodi ſocietatem, & conuerſationem hominis cum Deo, & ſperet ſe ad hanc ſocietatem pertinere: & ſic charitas ſine fide & ſpe nullo modo eſſe poteſt. Cap.2.& 3 tom.5.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ charitas non eſt qualiſcūq; amor Dei, ſed amor Dei, quo diligitur ut beatitudinis obiectū, ad qđ ordinamur ꝑ fidẽ & ſpẽ.

Ad 2m dicendum, quòd charitas eſt radix fidei & ſpei, inquantum dat eis perfectionem uirtutis: ſed fides & ſpes ſecundum rationem propriam præſupponuntur ad charitatem, ut ſupra dictum eſt, * & ſic charitas ſine eis eſſe non poteſt. q.62. art.4.

Ad 3m dicendum, ꝙ Chriſto defuit fides & ſpes, ꝑp id quod eſt aliquid imperfectionis in eis: ſed loco fidei habuit apertam uiſionem: & loco ſpei, plenam comprehenſionem, & ſic fuit perfecta charitas in eo.

I

QVAESTIO LXVI.

De æqualitate uirtutum, in ſex articulos diuiſa.

K DEinde conſiderandum eſt de ęqualitate uirtutū.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum uirtus poſſit eſſe maior, uel minor.

¶ Secundo, Vtrum omnes uirtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales.

¶ Tertio, De comparatione uirtutum moraliū ad intellectuales.

¶ Quarto, De comparatione uirtutum moralium adinuicem.

¶ Quinto, De comparatione uirtu

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſextæ Articulum primum.*

IN titulo primi articuli quæſtionis ſexageſimæſextæ, memento quòd cum aliqui habitus dicantur virtutes ſecundum quid, vt de virtutib⁹ intellectualibus in quæſt. 56. & theologicis informibus in q. præcedente dictum eſt, & aliqui ſimpliciter, ut charitas, & uirtutes cardinales ac morales omnes infuſæ & acquiſitæ, & totus articuli ſermo circa has verſetur, cõſequens eſt ut præſens titulus de virtu-

virtutibus ſimpliciter accipiatur. Et cō firmatur hoc, qoia ĩ litera virtus diſtinguitur contra ſcientiam & artem.

¶ In corpore eiuſdē primi articoli, nota primo, ꝙ iſtæ comparationes in litera poſitæ inter prudentiam &c. habebūt in hac eadem quæſtione proprios articulos, & ideo ibi examinandos relinquo. Nota ſecundo, ꝙ author loquitur de virtute perfecta ſecundum ſtatum, quæ ſola dicitur ſimpliciter virtus, cū negat eam poſſe intendi ſecundum ſe, quod eſt intendi per extenſionem ad plura nunc q̃ prius, vt ſuperius declarauimus diffuſe. Et hinc manifeſte habes, ꝙ de intentione authoris eſt doctrina dicta de cōnexione. ſ. ꝙ virtus perficit in propria materia, & iam connexa alus materiis. Si enī non eſſet hoc, iā poſſet extendi, ad quæ prius non ſe extendebat. Nota tertio, ꝙ hinc habes differentiam quandam inter virtutes intellectuales & morales ĩ hoc, ꝙ illæ etiam imperfectæ ſecundum ſtatum dicuntur virtutes: iſtæ aūt niſi ſint ſecundum ſtatū perfectæ, non dicuntur virtutes. Dicit. n. in litera, quòd ſcientia & ars nō ſemper extendūt ſe ad omnia ſua: virtus autem ad omnia ſua ſe extendit. Et in prōptu cauſa huius eſt, quia ſcilicet minus exigitur ad conſtituendū imperfectū, q̃ perfectū: virtutes autem intellectuales imperfectę habent rationem virtutis. non enim ſunt virtutes niſi ſecundum quid: morales autem habent perfecte rationem virtutis, vt patet ex ſupra dictis. Nota quarto quatuor cauſas in litera augmenti inuentiui virtutum. ſ. conſuetudinem, naturalem inclinationem, iudicium perſpicacius, & gratiam. Et ſimul nota duas contra Stoicos rationes, alteram ex latitudine medii, alterā ex

Infr. arti. 2. cor. et q. 73 ar. 2. ad 3. & q. 112. ar. 4. cor. Et 2. 2. q. 5. ar. 4. Et 3. di. 36. ar. 4. Et ma. q. 2. ar. 9. ad 8 Et vir. q. 5. art. 3.

Gloſ. ordinar. ibid.

tex. 116. 10 mo. 2.

† c. 19. to. 1.

tum intellectualium adinuicē.

¶ Sexto, De comparatione virtutum theologicarū adinuicem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtus poſſit eſſe maior, uel minor.

AD PRIMVM ſic procedi tur. Videtur ꝙ virtus non poſſit eſſe maior, vel minor. Dicitur enī ĩ Apoc. 21. ꝙ latera ciuitatis Hieruſalē ſunt æqualia: ꝑ hæc autem ſignificātur virtutes, vt gloſa dicit ibidem. *ergo omnes virtutes ſunt æquales. nō ergo poteſt eſſe virtus maior virtute.

¶ 2 Præt. Omne illud, cuius ratio conſiſtit in maximo, non poteſt eſſe maius, vel minus: ſed ratio virtutis conſiſtit in maximo. eſt enim virtus vltimum potentiæ, vt Philoſophus dicit in. 1. de cœlo.* & Auguſt. in. 2. de lib. arbit. † ait, ꝙ virtutes ſunt maxima bona, quibus nullus pōt male vti. ergo videt ꝙ virtus non poſſit eſſe maior, neque minor.

¶ 3 Præt. Quantitas effectus penſatur ſecundum virtutem agentis: ſed virtutes perfectæ, quæ ſunt virtutes infuſæ, ſunt a Deo, cuius virtus eſt vniformis & infinita. ergo uidetur quòd virtus non poſſit eſſe maior virtute.

SED CONTRA. Vbicunque poteſt eſſe augmentum & ſuperabundantia, poteſt eſſe inæqualitas: ſed in virtutibus inuenitur ſuperabūdantiā & augmentum. dicitur. n. Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarū & Phariſæorum, non intrabitis in regnū cœlorum. Et Prouer. 15. dicitur, In abundanti iuſtitia virtus maxima eſt. ergo videtur ꝙ virtus poſſit eſſe maior, vel minor.

RESPON. Dicendum, quòd cū quæritur, vtrum virtus vna poſſit eſſe maior alia, dupliciter intelligi poteſt quæſtio. Vno modo in virtutibus ſpecie differentibus, & ſic manifeſtū eſt ꝙ vna virtus eſt alia maior. ſemper enim eſt potior cauſa ſuo effectu: & in effectibus tanto aliquid eſt potius, quanto eſt cauſæ propinquius. Manifeſtum eſt autem ex dictis, ꝙ cauſa & radix humani boni eſt ratio: & ideo prudentia, quæ perficit rationem, præfertur in bonitate alijs virtutibus moralibus perficientibus uim appetitiuam, inquantum participat rationem: & in his etiam tanto eſt vna altera melior, quāto magis ad rationem accedit. vnde & iuſtitia, quæ eſt in voluntate, præ-

A fertur alijs virtutibus moralibus: & fortitudo quæ eſt in iraſcibili, præfertur temperantiæ quæ eſt in concupiſcibili, quæ minus participat rationem, vt patet in. 7. Eth †. Alio modo poteſt intelligi quęſtio in virtute eiuſdem ſpeciei. & ſic ſecundum ea quæ dicta ſunt ſupra*, cum de intentionibus habituum ageretur, virtus poteſt dupliciter dici maior & minor, vno modo ſecūdum ſeipſam: alio modo ex parte participantis ſubiecti. Si igitur B ſecundum ſeipſam conſideretur, magnitudo, vel paruitas eius attēditur ſecundum ea, ad quæ ſe extēdit. Quicunque autem habet aliquam virtutem, puta temperantiam, habet ipſam quantū ad omnia ad quę ſe temperantia extendit, quod de ſcientia & arte non contingit. Non. n. quicunque eſt Grammaticus, ſcit omnia quæ ad Grammaticam pertinent. & ſecundū hoc bene dixerunt Stoici, vt Simplicius dicit * in cōmento Prædicamentorum, ꝙ virtus non recipit magis neq; minus, ſicut ſcientia vel ars, eo ꝙ ratio virtutis conſiſtit in maximo. Si vero cōſideretur virtus ex parte ſubiecti participantis, ſic contingit virtutem eſſe C maiorem vel minorem, ſiue ſm diuerſa tēpora in eodem, ſiue in diuerſis hominibus: quia ad attingēdū medium virtutis, quod eſt ſm rationem rectam, vnus eſt melius diſpoſitus q̃ alius, vel propter maiorem aſſuetudinem, vel propter meliorem diſpoſitionem naturæ, vel propter perſpicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratiæ donum, quod vnicuique donatur ſm mēſurā donationis Chriſti, vt dicitur ad Epheſ. 4. Et in hoc deficiebant Stoici, æſtimantes nullum eſſe virtuoſum dicendum, niſi qui ſumme fuerit diſpoſitus ad virtutem. Nō enim exigitur ad rationē virtutis, ꝙ attingat rectæ rationis medium in indiuiſibili, ſicut Stoici putabant, ſed ſufficit prope mediū D eſſe, vt in. 2. Ethi. * dicitur. Idem etiam indiuiſibile ſignū vnus propinquius & prōptius attingit q̃ alius, ſicut etiam patet in ſagittatoribus trahētib⁹ ad certū ſignū.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ æqualitas illa non ſolum eſt ſm quantitatem abſolutam, ſed eſt etiā ſm proportionem intelligenda: quia omnes virtutes proportionaliter creſcunt in homine, vt infra dicet*.

AD 2m dicendum, quòd illud vltimum quod pertinet ad virtutem, poteſt habere rationem magis vel minus boni ſecundum prædictos modos, cum non ſit vltimum indiuiſibile, vt dictum eſt*.

AD 3m dicendum, quòd Deus non operatur ſecū E dum neceſſitatem naturæ, ſed ſecundum ordinē ſuæ ſapientiæ, ſecundum quam diuerſam menſuram virtutis hominibus largitur, ſecundum illud ad Ephe. 4. Vnicuique veſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnes uirtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales.

AD SECVNDVM ſic procedi tur. Videtur ꝙ non omnes virtutes in vno & codē ſint æqualiter inteſæ. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Corint. 7. Vnuſquiſque enim

latitudine viæ ad indiuiſibile mediū. Propinquior enim eſt ſecundum ſe indiuiſibilis iuſtitiæ medio vir perſpicacioris iudicii, q̃ minus acuti, & ſecundum opus diſtribuens æqualibus quaſi æqualia, quàm multum diſtā tia ab æqualitate. Promptior quoq; eſt ad indiuiſibile medium inclinatus naturaliter ad illud, q̃ nō naturaliter: exercitatus, quàm non exercitatus.

Ca. 6. to. 5.

Q. 52. ar. 1.

In prædica. qualitatis.

Ca. 6. to. 5.

Art. ſequē.

In corp. ar.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſextæ Articulum ſecundum.*

IN titulo articuli ſecundæ quæſtionis ſexageſimæſextæ ſcito titulum loqui de virtutib⁹ ſicut in pręcedenti titulo, ſcilicet de virtutibus ſimpliciter, vt patet in proceſſu.

Sup. ar. 1. ad 1. & infr. q. 73. ar. 2. ad 3. Et 2. d. 42 q. 2. ar. 5. ad 6. Et 3. diſ. 36. ar. 4. Et mal. q. 2. ar. 9. ad 8. Et virt. q. 5. ar. 3.

¶ In

habet proprium donum a Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic: non eſſet aũt vnum donum magis propriũ alicui, quàm aliud, ſi omnes virtutes dono Dei infuſas quilibet æqualiter haberet. ergo videtur quòd non omnes virtutes ſint æquales in vno & eodem.

§ 2 Præt. Si omnes virtutes eſſent æque intenſæ in vno & eodem, ſequeretur quòd quicunque excederet aliquem in vna virtute, excederet ipſum in omnibus aliis virtutibus, ſed hoc patet eſſe falſum: quia diuerſi ſancti de diuerſis uirtutibus præcipue laudantur: ſicut Abraham de fide, Moyſes de manſuetudine, Iob de patientia. vnde de quolibet Cõfeſſore cantatur* in Eccleſia; Non eſt inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret legem Excelſi, eo ꝙ quilibet habuit prærogatiuã alicuius virtutis. non ergo oẽs virtutes ſunt æquales in vno & eodẽ.

§ 3 Præt. Quanto habitus eſt intenſior, tanto homo ſecundum ipſum delectabilius & promptius operatur: ſed experimento patet, quòd vnus homo delectabilius & promptius operatur actum unius uirtutis, quàm actum alterius. nõ ergo omnes uirtutes ſunt æquales in uno & eodem.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit in 6. de Trinita.* Quòd quicunque ſunt æquales in fortitudine, æquales ſunt in prudentia & temperantia, & ſic de alijs: hoc autem non eſſet, niſi omnes uirtutes unius hominis eſſent æquales. ergo omnes uirtutes unius hominis ſunt æquales.

RESPON. Dicendum, ꝙ quantitas uirtutum, ſicut ex dictis patet,* poteſt attendi dupliciter. Vno modo ſecũdum rationem ſpeciei, & ſic non eſt dubium, quòd una uirtus unius hominis ſit maior, q̃ alia, ſicut charitas fide, & ſpe. Alio modo poteſt attendi ſecundũ participationem ſubiecti, prout ſcilicet intenditur, vel remitti- K tur in ſubiecto: & ſecundum hoc omnes uirtutes unius hominis ſunt æquales quadam æqualitate proportionis, inquantum æqualiter creſcunt in homine: ſicut digiti manus ſunt inæquales ſecundum quantitatem, ſed ſunt æquales ſecũdum proportionem, cum proportionabiliter augeantur: huiuſmodi autem æqualitatis oportet eodem modo rationem accipere, ſicut & cõnexionis. Æqualitas enim eſt quædam connexio uirtutum ſecundum quantitatem. Di- F ctum eſt autem ſupra,* quòd ratio connexionis uirtutum dupliciter aſſignari poteſt. (q.65.art.5.) Vno modo ſecũdum intellectum eorum, qui intelligunt per has quatuor uirtutes, quatuor cõditiones generales uirtutum, quarum una ſimul inuenitur cum alijs in qualibet materia: & ſic uirtus in qualibet materia non poteſt æqualis dici, niſi habeat oẽs iſtas conditiones æquales. Et hanc rationem æqualitatis uirtutum aſſignat Auguſt. in 6. de Tri.* dicens. (Cap.4. circa princ. t.3) Si di- G xeris æquales eſſe iſtos fortitudine, ſed illum præſtare prudentia, ſequitur quòd huius fortitudo minus prudens ſit, ac ꝑ hoc nec fortitudine æquales ſint, qñ eſt illius fortitudo prudentior: atq; ita de cæteris uirtutibus inuenies, ſi oẽs eadẽ cõſideratione percurras. Alio modo aſſignata* eſt ratio connexionis uirtutum (q. præcedẽ. art. 4.) ſecundũ eos, qui intelligunt huiuſmodi uirtutes habere materias determinatas: & ſecundum hoc ratio connexionis uirtutum moralium accipitur ex parte prudentiæ, & ex parte charitatis quantum ad uirtutes infuſas: non autem ex parte inclinationis, quæ eſt ex parte ſubiecti, ut ſupra dictum eſt.* (q.65.art.1. & 2.) Sic igitur & ratio æqualitatis uirtutum poteſt accipi ex parte pru- H dentiæ quantum ad id quod eſt formale in omnibus uirtutibus moralibus. Exiſtente enim ratione æqualiter perfecta in uno & eodem, oportet quòd proportionaliter ſecundum rationem rectam medium conſtituatur in qualibet materia uirtutum. Quantum uero ad id, quod eſt materiale in uirtutibus moralibus, ſcilicet, inclinationem ipſam ad actũ uirtutis, poteſt eſſe unus homo magis promptus ad actum unius uirtutis, quàm ad actum alterius uel ex natura, uel ex conſuetudine, uel etiam ex gratiæ dono.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ uerbum Apoſtoli poteſt intelligi de donis gratiæ gratis datæ, quæ nõ ſunt communia omnibus, nec omnia æqualia in uno I & eodem: uel poteſt dici quòd refertur ad mẽſuram gratiæ gratum facientis, ſecundum quam unus abundat in omnibus uirtutibus plus quàm alius, propter maiorem abundantiam prudentiæ, uel etiam charitatis, in qua connectuntur omnes uirtutes infuſæ.

AD 2m dicendum, quòd unus* ſanctus laudatur (D.379.) præcipue de una uirtute, & alius de alia propter excellentiorem promptitudinem ad actum unius uirtutis, quàm ad actum alterius. Et ſecundum hoc etiã patet reſponſio ad tertium.

¶ In corpore eiuſdẽ articuli, hoc primũ declarandum occurrit Nouitiis, ꝙ rõ æqualitatis, quã ex Augu. litera tractat, conſiſtit in hoc. Si uirtutes non eſſent æquales, oporteret quòd aliqua haberet iſtas quatuor cõditiones inæquales: nam ad æqualitatem requiritur æqualitas omniũ, ſicut ad connexionem ſimultas omnium: quia æqualitas eſt quædam cõnexio virtutum ſecundum quãtitatẽ, vt patet: ſed non poteſt fieri, vt vna virtus minus habeat de vna iſtarũ quatuor conditionum, quam de aliis. ergo. Probatur minor ponendo duos, in quorũ vno ſit fortitudo minus habens de conditione prudentiæ, & in altero fortitudo magis habens prudentiæ, & deducendo ad inconuenientes, quòd ſimiliter ſunt æquales in fortitudine, & inæquales in fortitudine. & patet ſequela quo ad primã partem ex aduerſario. quo ad ſecundam ex (Cap.4.to.3) veritate: quia alterius fortitudo ẽ prudentior, ac per hoc maior apparet, quòd etiam in vno & eodem oportet æquales eſſe has quatuor conditiones in qualibet materia cardinalium virtutum. idem eſt enim iudicium in vno, & eodem, & in duobus.

(Ar. præced.) ¶ Declarandum eſt ſecundo, quòd quia virtutes ſecundum inclinationes ad ꝓprios actus non ſunt æquales nec quantitatiue, nec proportionaliter, vt in litera dicitur: ideo in reſponſione ad ſecundum dicitur. Vnus & idem homo promptior eſt ad actum unius uirtutis, q̃ ad actum alterius: & ad hũc ſenſum reducenda uidentur dicta alibi ab authore, ita ꝙ non dicam uirtutes æquales ſecundũ habitum, & non ſecundum actum, ut in 36 diſt. tertii hoc dicentes ſequi uidetur author: ſed dicã, quòd uirtutes ſecundũ formale in habitu, ſunt æquales: ſecundum uero materiale ſunt inæquales, quod eſt dicere, Habitꝰ uirtutũ, ut perficiunt ſubiecta ut mota a prudẽtia, uel charitate, ſunt æquales proportionaliter: vt uero perficiunt eadem, ut tendẽtia in proprias materias, ſunt inæquales.

ARTICVLVS III.

Vtrum uirtutes morales præemineant intellectualibus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtutes morales præemineãt intellectualibꝰ. Quod enim magis eſt neceſſarium & permanentius, eſt melius: ſed uirtutes morales ſunt permanentiores etiam diſciplinis, quæ ſunt uirtutes intellectuales, & ſunt etiã magis neceſſariæ ad uitam humanam. ergo ſunt præferendæ uirtutibus intellectualibus.

§ 2 Præt. De ratione uirtutis eſt,

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſextæ Articulum tertium.

IN art. 3. eiuſdem 66. quæſtionis dubium occurrit circa diſtinctionem in litera factã de uirtute, quòd ſumitur dupliciter, ſcilicet ſecundum rationẽ ſpeciei in ordinem ad obiectum, & ſecundũ ordinem ad actũ. Hæc nanq; diſtinctio coincidentia habet membra: nam uirtus ſecundum rationem ſpeciei habet ordinẽ ad actum, & econuerſo

(Supra q.61. art.1. ad 3. & inf. q 68 art.7. & 8. cor. Et 2. 2. q.23. art.6. ad 2. & q. 161. art. 5. co. Et 4. diſ. 33. q.3. ar.3 cor. Et uir. q 1. art. 5 2. cor.)

quòd bonum faciat habentē: ſed ſecundum virtutes morales dicitur homo bonus, non autem ſecūdum virtutes intellectuales, niſi forte ſecundum ſolam prudentiā. ergo virtus moralis eſt melior q̄ virtus intellectualis.

¶ 3 Præt. Finis eſt nobilior his quę ſunt ad finē: ſed ſicut dicitur in 6. Eth.[a] virtus moralis facit rectam intentionem finis, prudentia autē facit rectam electionem eorū quæ ſunt ad finem. ergo virtus moralis eſt nobilior prudentia, quæ eſt virt[us] intellectualis circa moralia.

SED CONTRA. Virtus moralis eſt in rationali per participationē: virtus autem intellectualis in rationali per eſſentiam, ſicut dicitur in 1. Eth.[b] ſed rationale per eſſentiam eſt nobilius, q̄ rationale p participationē. ergo virtus intellectualis eſt nobilior virtute morali.

RESPON. Dicendū, q aliquid poteſt dici maius vel minus dupliciter. Vno modo, ſimpliciter. Alio modo, ſecundum quid. Nihil .n. prohibet aliquid eſſe melius ſimpliciter, vt philoſophari, q̄ ditari: B quod tamen non eſt melius ſecundum quid, ideſt, neceſſitatem patienti. Simpliciter autem conſideratur vnumquodque, quando cōſideratur ſecundum propriam rationem ſpeciei: habet autē virtus ſpeciem ex obiecto, vt ex dictis patet.[c] Vnde ſimpliciter loquendo, illa virtus nobilior eſt, quæ habet nobilius obiectū. Manifeſtum eſt autē quòd obiectum rationis eſt

cap. 12. in mod. to. 5.

ca. 13. to. 5.

Q. 60. ar. 1.

verſo: quia potentiæ & habitus ſpecificantur ex actibus, & actus A ex obiectis, vt habetur in ſecundo de anima.

¶ Ad hoc dicitur, q virtus dupliciter reſpicit actū. primo vt ſpecificantem ipſam: ſecundo, vt effectum ipſius. & primo modo actus cadit ſub primo membro ſimpliciter, vt obiectio probat: ſecundo autem modo ſpectat ad ſecundum membrum. Intēdit enim author, quòd virtus poteſt conſiderari dupliciter, primo ſecundum ſpecificam differētiam, ſeu rationem vt ſic: ſecundo ſecundum hanc conditionē, ſcilicet, eſſe principiū actus recti: & vult, quòd prima conſideratio iudicet virtutem ſimpliciter, quia ſecundum proprium conſtitutiuū eſſentialiter: ſecūda iudicet eam ſecūdū quid, quia ſecundū communia. & conſequenter vult, q virtutes intellectuales ſint nobiliores ſimpliciter, quàm morales: quia habent nobilius obiectum. Morales autem ſunt nobiliores ſecundum quid: quia dant nō ſolum facultatem actus recti, ſed facultatē recta vtēdi ipſa facultate, quod eſt manifeſte eſſe perfectius C principium actus: & hoc habet virtus moralis, quia perficit appetitum, cuius eſt mouere ſeipſum, & cæteras potētias. Hæc aūt ideo breuiter tranſeo, quia ſuperius declarata ſunt.

¶ In eodem tertio articulo dubium eſt de ratione in litera aſſignata, quare obiectum rationis nobilius eſt obiecto appetitus, quia ſcilicet ratio apprehendit aliquid in vniuerſali: appetitus autem tendit in res quæ habent eſſe particulare, tum quia & ratio apprehendit particulare, & appetitus tendit in vniuerſalia. appetimus enim famam & gloriam in communi, & odimus latronum genus: tum quia res habent nobilius eſſe in particularibus, quàm in vniuerſali: quia illud eſt reale, hoc rationis: illud ſimpliciter, hoc ſecundum quid.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia de nobilitate intellectus & voluntatis in prima parte dictum eſt, ideo author breuiter pertranſiens, hanc rationem affert, in qua duo tanguntur, ſcilicet modus operandi vtriuſq;, & conditiones obiectōrum. Vniuerſalitas D nanque & particularitas extra conditiones ſunt obiectorū rationis & appetitus. tendere autē ad extra, & habere in ſe, modi ſunt operandi, ille appetitus, iſte intellectus: & ille quidem in litera exprimitur, iſte autem non, ſed inſinuatur & ex oppoſito, & ex conditione obiecti, quia vniuerſale in anima eſt. Eſt igitur nobilior ratio appetitu, quia apprehendit in vniuerſali, ideſt, quia reſpicit res ſecūdum eſſe eleuatum, in quo vniuntur oīa particularia quæ in re diuiſa ſunt. Cū enim diſperſa in inferioribus vnita ſint in ſuperiori, & particularia in vniuerſali vniātur, in ſeipſis diſpergātur, cōſequens eſt vt vniuerſale altioris ſit ordinis: & hoc directe intēdit litera, quæ ex obiecto teſtatur ſe procedere. Modus āt operādi qui optimā quoq; cōſtitueret rationē, hic nō eſt intētus: ſed tu vti illo memento cū de volūtate & intellectu reſpectu Dei i patria loqueris: ubi n. ſtāte paritate obiecti ex mo E do præeminet intellectus. Ad obiecta aūt in oppoſitū dicitur, q præſens ſermo nō cōparat rationē appetitui intellectiuo in ſpē, ſed appetitui cōmuni, volūtati, iraſcibili, & cōcupiſcibili. Vnde patet, q ſicut ratio per ſe primo eſt vniuerſalis, & reflexe particularis ita appetitus per ſe reſpicit res in particulari permiſſiue, inquantum intellectiuus eſt, reſpicit vniuerſale. Cōparatio aūt fit ſecundum primaria, nō ſecundum ſecundaria obiecta. Dicitur ſecūdo, q quū appetitus hoc ipſum q tēdat in vniuerſale, habet a ratiōe: adeo ratio quæ ex ſeipſa hoc habet, etiam in hoc eſt nobilior. ſet vt excludatur omnis cauillatio, dicito q vis rationis cōſiſtit i hoc, q ratio tendit ex ſe in vniuerſale, ita q habet ipſum vt propriū, quòd nulli alteri conuenit: quia appetitus ſi tendit in vniuerſale, habet hoc ex alio, & vt cōmunicatū & participatiue: in cuius ſignū appetitus tēdit in vniuerſale magis ex ea parte qua diſtribuitur in particularia, q̄ inquantū in ſe vnit illa, cuius oppoſitū accidit in intellectu, & eſt magis de ratione vniuerſalis. Appetimus enim gloriā in vniuerſali, pro quāto vellemus gloriā attēdi A ad omnem gloriā. Et ſimiliter odio habemus latronū genus, pro quāto ad omnes latrones odiū extendimus: intelligimus hæc in vniuerſali econuerſo pro quāto, ſ. diuiſa ad vnum cōtemplando tenemus. ¶ Ad ſecundā autem obiectionem dicitur, quòd eſſe in vniuerſali non ſumitur pro denominatione, quæ dicitur vniuerſalitas, ſcilicet p eſſe in materiali a quo in anima exiſtēte res extra denominatur extrinſece vniuerſalis. Cōſtat autem, quòd eſſe immateriale, eſt reale. & nobilioris ac altioris ordinis adeo, vt vnum indiuiduum immaterialis ordinis æquiualeat infinitis particularib[us] materialiter. Et licet eſſe immateriale rerum materialium ſit eſſe earum ſecundum quid, eſt tamen in ſe & in ordine vniuerſi eſſe ſimpliciter, & eminentius: ſicut bos in Sole non eſt bos ſimpliciter, tamen eſſe Solis q eſt eminenter bos, eſt eſſe ſimpliciter nobilius. vnde conſueuit dici, q bos eſt ſimpliciter bos in particulari, & bos ſecundum quid in anima: eſſe tamen eius C nobilius in anima, quam in particulari. & hoc ſufficit propoſito, vbi de nobilitate ſimpliciter obiecti, & non reſpectu huius, nec illius ſpecialis prædicati, puta bouis, equi &c. eſt ſermo.

¶ In eodem artic. 3. dubium eſt, quia author videtur in calce articuli quaſi retractare concluſionem huius articuli, ſcilicet, q virtutes intellectuales ſunt ſimpliciter loquendo, nobiliores quàm morales, dum dicit, q ratio virtutis magis competit morali, & q virtutes intellectuales ſunt nobiliores habitus: quaſi dicat, q non ſunt nobiliores virtutes, quāmuis ſint nobiliores habitus. Et cōfirmatur hæc ſententia ex ſupradictis in art. 3. q. 56. vbi dictū eſt, q virtutes intellectuales ſunt virtutes ſecundū quid. morales aūt ſunt virtutes ſimpl[icite]r, p[ro]p[ter] rōnē hic tactā, & ibi explicatam: quia. ſ. moralis perficit ad rectitudinē actus in ſe & in eius vſu, intellectualis aūt in ſe tm: ex hoc enim arguitur faciliſſie. Quod eſt tale ſimpliciter, eſt nobilius i eſſe tali, q̄ quod eſt tale ſecundū quid: ſed moralis eſt virtus ſimpliciter, intellectualis D lis ſecūdū quid. ergo moralis eſt nobilior virtus q̄ intellectualis.

¶ Ad hoc dr̄ concedēdū, q author in calce articuli declarauerit intentionem ſuam, quòd intendit has tres propoſitiones eſſe veras, & ſtare ſimul, Virtutes intellectuales ſunt nobiliores moralibus, Virtutes intellectuales ſunt nobiliores habitus, q̄ morales, Virtutes morales ſunt nobiliores virtutes, q̄ intellectuales: quoniā in prima fit cōparatio nō ſecundū hāc vel illā rationē, ſed ſimpliciter: in ſecunda in ratione habitus: in tertia in rōne virtutis. Sed huic expoſitioni obſtat primo, quia ſermo authoris debet eſſe formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicēs, q intellectuales virtutes ſunt nobiliores moralibus, debet verificari formaliter, ſcilicet de virtutibus, inquātū virtutes ſūt. Obſtat ſecundo, quia author ipſe in hac litera vult, quòd virtus inquantum virtus, habet ſpeciem ex obiecto, & ex hoc iudice E tur nobilior ſimpliciter. Si enim a doctrina ſenſus formale tollitur, obiecta incertitudine plena ſunt, vt dicitur in 4. Metaphyſica. Dicendū eſt ergo, q intentio authoris hæc eſt, duas tantum propoſitiones confirmare, ſcilicet primā ſimpliciter, & tertiam ſecundum quid. i. cū determinatione, vt declarabitur. ſecunda .n. incidit cum prima, vt declarabitur. in ſenſu enim expoſitu impertinens: non enim hic de habitus ratione tractatus eſt.

¶ Ad quorum euidentiā ſciendum eſt, q dupliciter exponi poteſt ſermo de virtutibus, inquātum virtutes. pōt nāq; ibi, inquātum; determinare rationē cōmunē virtutis: & poteſt determinare ſpecificas differentias virtutum. ſi determinetur cōmunis ratio virtutis, ſic virtutes morales ſunt nobiliores īntellectualibus: quia communis ratio virtutis, vt in litera dicitur, ſumitur ex ordine ad actum, in quo præſtant morales intellectualibus. ſi vero determinentur ſpecificæ differentiæ virtutum, ſic intellectuales præſtant moralibus: quia habent nobilius obiectum, vnde ſpecificæ ſortiuntur differentias: & totum oppoſitum eſt eius quod præcedens expoſitio credidit, quia virtutes intellectuales ſunt

ſimpliciter non ſolum nobiliora entia, ſed nobiliores virtutes moralibus, licet ſint ignobiliores ſecundum communem rationem virtutis, quæ magis conuenit moralibus: immo eis ſimpliciter, & intellectualibus ſecundum quid. Sed hæc maior nobilitas, ſcilicet habere communem rationem virtutis ſimpliciter, non dat maiorē nobilitatem ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quia ſpectat ad eſſe principium actus. Vnde, vt in litera dr̄, nō ſumitur nobilitas ſimpliciter maior, ſed ſecundū quid: & ſimiliter ex eo quòd intellectuales virtutes ſūt ſecundum quid virtutes ſecundum cōmunem virtutis rationem, non niſi ſecundum quid ignobiliores cenſentur. Et propterea in litera cōcluditur, quòd virtutes intellectuales, licet minus communem virtutis rationem habeant, ſunt nobiliores habitus ſimpliciter & non in ratione habitus. Si enim eſſent nobiliores in ratione habitus tantum, eſſent nobiliores ſecundum quid, cum ſit prædicatum valde commune. vnde prima propoſitio eſt ſimpliciter vera & formalis, ſcilicet, Virtutes intellectuales ſunt nobiliores moralibus: nam ex propriis rationibus ſpecificis vendicant ſibi maiorem nobilitatem quam morales. Tertia autem propoſitio eſt vera cum determinatione: vnde & in litera non habetur. Nec acceptarem eam niſi cum determinatione hoc modo, Virtutes morales ſunt nobiliores virtutes ſecundum communem rationem virtutis, quam intellectuales: ſine hac enim determinatione contradictoriam concederem. Nec obſtat doctrina ſuperius habita in quæſt. 56. & plures repetita de virtute ſimpliciter, & ſecundum quid: quia ſecundum communem virtutis rationem intelligitur. hunc ſenſum memento reducere, vbi ſimilia inuenies.

q. 9. art. 1.

¶ In corpore eiuſdem articuli aduerte primo, quòd Scotus cum ſequacibus, quia tenet voluntatem nobiliorem intellectu, conſequenter ponit virtutem moralem nobiliorem prudentia, quæ eſt intellectualis. & nō ſolū in hoc principio diſcordat, ſed quia ponit prudentiam & virtutem moralem circa idem obiectū, ac per hoc æqua eſt apud ipſum nobilitas ex parte obiecti, & aperte errat: quia licet ſit idem obiectum materiale, puta, agibile: prudentiæ tamen obiectum eſt ſub ratione veri, virtutis autem moralis ſub ratione boni: veri autem ratio nobilior eſt ſimpliciter, quia abſolutior. Aduerte ſecundo, ne te decipiat materia intellectualis virtutis, puta artis, & propterea negeś eā nobilitatem ſimpliciter, reſpice ad rationem literæ, quia ſcilicet eſt de eis vt vniuerſali, & quieſces non abnegando ignobilitatem ſecundum quid pro quanto ad vilia experiendo deſcendit. vtrumque enim arti conuenit, vt in primo Metaphyſicæ dicitur, iudicare ſcilicet & agere. & propterea ſic ſuſcipere memento, quòd prudentia & ars ſunt circa ſingularia, vt prius & eſſentialius, inquantum cognoſcitiuæ ſint circa vniuerſalia: vnde nobilitatem ſimpliciter trahunt, vt in litera dicitur.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdē articuli, dubium arduū occurrit in via authoris, & ſimpliciter, quomodo ſcilicet ſit verum prudentiā dirigere morales virtutes etiā in præſtituendo finē: & ſimpliciter quidē in Secunda ſecundæ diſcutiendū erit in q. 47. Ad hominē vero nunc duplici ratione diſſerendū puto. Primo, quia hoc repugnare videtur ſuperius dictis, & inferius in Secunda ſecundæ loco allegato. ſuperioribus quidem pro quanto dictum fuit, q̄ prudentiæ principium, quod eſt finis, habet a virtute morali: quia qualis vnuſquiſque eſt, talis ei finis videtur: & inferioribus autem, quia expreſſe negabitur ex propoſito, prudentiam præſtituere finem moralibus virtutibus. Secundo, quia ex hoc pendet principale intentum huius articuli quo ad prudētiam, an ſcilicet nobilior ſit prudētia virtute morali, vt vis argumenti tangit.

¶ Ad huius difficultatis euidentiā ponendus ante oculos eſt progreſſus noſtræ mentis in iſtis, vt ex eo rōnem dictorū ſumere & reddere valeamus, & quid ſimpliciter, & quid ſm̄ quid intelligatur, diſcernamus. In mēte noſtra primo omniū eſt ſynderesis, q

nobilius, quàm obiectum appetitus. ratio enim apprehendit aliquid in vniuerſali, ſed appetitus tendit in res quæ habent eſſe particulare. vnde ſimpliciter loquēdo, virtutes intellectuales, quæ perficiunt rationem, ſunt nobiliores quàm morales, quæ perficiunt appetitum. Sed ſi conſideretur virtus in ordine ad actum, ſic virtus moralis quæ perficit appetitum, cuius eſt mouere alias potentias ad actum, vt ſupra dictum eſt, nobilior eſt. Et quia virtus dicitur ex eo, quod eſt principium alicuius actus cum ſit perfectio potentiæ, ſequitur etiam q̄ ratio virtutis magis competat virtutibus moralibus, quàm virtutibus intellectualibus: quàmuis virtutes intellectuales ſint nobiliores habitus ſimpliciter.

G Ad primvm ergo dicendum, quòd virtutes morales ſunt magis permanentes, quàm intellectuales propter exercitium earum in his, quæ pertinent ad vitam communem. Sed manifeſtum eſt, quòd obiecta diſciplinarum quæ ſunt neceſſaria, & ſemper eodem modo ſe habentia, ſunt permanentiora quàm obiecta virtutum moralium, quæ ſunt quædam particularia agibilia. Quod au-

F nō ſolū omne bonū proſequēdū, & malū fugiendū, felicitatē appetendam, & miſeriam fugiendam: ſed bonum rationis proſequendum, & malū oppoſitum vitādum iudicamus naturaliter. & hinc in appetitu naturaliter ineſt non ſolum inclinatio ad bonum proſequendum, & malum vitandum, ad beatitudinem appetendam, & miſeriā fugiendam: ſed imperfecta quædā inclinatio ad viuendū ſecundum rectā rationē. Et licet ſynderesis ſit virtus, quia eſt intellectus principiorum, inclinatio tamē hæc appetit⁹ nō eſt virtus, quia imperfecta eſt. Ratio autem quare in appetitu non eſt perfecte naturalis inclinatio, vt ſit ſufficiens ad virtutem, ſicut in ratione eſt iudicatorium naturale ſufficiens ad virtutem, eſt, quia apprehenſio trahit res ad ſe, & iudiciū perficitur ſecundum eſſe, quod res habent in nobis: appetitus autem tendit ad res in ſe, & perficitur in adeptione rei. Ex hoc enim prouenit, quòd inclinatio ad bonum eget habitu rectificāte electionem, in voluntate quidem quo ad bonum rationis in operationibus, in appetitu vero ſenſitiuo quo ad bonū rationis

H in paſſionibus, qua adipiſcatur finem, & ipſa impotens ad hoc ſine rōne virtutis deficiat: lumē autē naturalis iudicii circa principia tali adminiculo non egeat, ſed in ſeipſo manens rectū ſemper ſit principium actus perfecti, qui eſt iudicare. Synderesis igitur in intellectu iudicante & proponente nō ſolum finem vltimum, ſed fines proprios virtutum moralium, dum in paſſionibus & operationibus ſecundum rationem viuendum iudicat, & appetitu inchoatiue inclinato ad hos fines, ſcilicet bonum rationis in operationibus, bonum rationis in timoribus & audaciis, bonum rationis in delectationibus &c. diſcurritur ex huiuſmodi principiis firmatis in intellectu, & inchoatis in appetitu, ſubſumendo aliquod minus vniuerſale, puta, abſtinere a delectationibus venereis, rēpublicā defendendā, & concluditur modus in delectationibus, & ſic de aliis. Hic aūt diſcurſus prudentiæ generatiuus eſt, & cōcluſio eius eſt modus in operationibus, ſeu paſſionibus ſeruandus, qui nil aliud eſt quam medium

I rationis in materia morali. principiū autē eius eſt ſynderesis ex parte apprehenſiua, & naturalis inclinatio ad bonum rationis in concupiſcentiis & delectationibus ex parte appetitiua. Ad hunc quoque diſcurſum perfectum, iudicio ſcilicet & præcepto, ſequitur in appetitu concluſio electionis qua ſcilicet eligimus delectationes in ordine ad modum illum, medium illud, bonum illud rationis. In hac enim electione poteſt perficere ſimul duo ex parte obiecti, ſcilicet paſſiones ipſas modificatas, & modum ipſum: & intueri quòd modus ſpectat ad finem moralis virtutis, quia eſt ipſum rationis bonum participatum in materia morali: paſſiones autem ipſæ ſpectant ad id quod eſt ad finem: vtuntur enim eis virtutes propter bonum rationis. Et ſicut prudentia generatur frequenti diſcurſu ex fine, ſic præexiſtente & concludente medium: ita virtus moralis generatur ex frequenti electione ſubſequente ſi-

K mul. genita autem iam vtraque virtus ſic connectitur, vt humana ratio non ſolum ſynderesi, ſed prudentia rectificata de fine virtutis illa rectificante eam de fine illo abſolute, iſta rectificante eandem de eodem applicato ad minus vniuerſale, quàm ſit vniuerſale ſynderesis, vel etiam ad ſingulare, quoniam prudentia eſt etiam ſingularium: & rurſus mota non ſolum ab appetitu naturali talis finis, ſed perfecta virtute inclinante in talem finem, diſcurrit ad vlteriores concluſiones, donec perueniatur ad perfectionem ſtatus virtutis, vel ad firmandum eaſdem, & proportionaliter ad eligendum mouetur appetitus. Hic eſt progreſſus mentis noſtræ, in quo triplicem aduertere potes diſtinctionem, vnde clarificari ambigua occurrentia poſſunt. Prima eſt de fine virtutis moralis, quòd ſumitur dupliciter, ſcilicet abſolute, ſeu in ſua communitate, & applicate ad ſpeciales actus occurrentes in exercitio vitæ humanæ. Secunda eſt de virtutibus moralibus & prudentia, quòd ſumūtur dupliciter, ſcilicet in fieri, & in facto eſſe ſm̄ eſſentiam.

Tertia

Tertia eſt de dare & accipere finē, quod ſumitur dupliciter, ſcilicet primo, & non primo. Ex his nanque liquet primo quod finis virtutis moralis abſolute præſtituitur: primo non a prudentia, ſed a ſyndereſi. & hoc clarum eſt, quia prudentia ex illo ſit. Secundo, ꝙ finis idē abſolute non prius intenditur a virtute morali, q̃ ſit prudentia. & hoc clarū ē: quia virtus moralis non ſit ab illo fine illi mediāte prudentia. Tertio, qđ prudētia in fieri nō dependet a virtute morali, ſed eius fine, & appetitu recto illi⁹ naturalis inclinatione, q̄ nō ē virt⁹, ſed ſchuatiu virtutis. & hoc clarū eſt, quia intentio recta finis ē principiū prudentiæ: &

Q.3.ar.6.

conſtat quòd ante prudentiam non eſt v rt⁹ moralis. Quarto, quòd virtus moralis in fieri dependet nō ſolum a ſyndereſi & recta intentione finis nunc dicta, ſed prudentia afferente finem, inueniendo mediū prius natura, quām ſequatur electio generans virtutem moralem. & hoc clarum eſt ex ordine dicto & diffinitione virtutis moralis. Quinto, quòd comparando prudē tiam ad virtutē moralē in fieri, ſic ſimpliciter verum eſt, quòd prudentia dirigit virtutem moralem præſtituendo illi finem nō primo & abſolute, ſed applicando illum ad ſpecialem materiā occurrentem. & ſic verificantur verba authoris hic, quæ propter intentionā medii prudētiæ prę ſtitutionē finis dant: & non contradicunt ſuperioribus, nec dictis in ſecunda ſecundæ, quæ de prima præſtitutione finis & de fine abſolute virtutis moralis loquuntur. Sexto, quod comparando iam genitas prudentiā & virtutē moralē, vtraq; in facto eſſe alteri finē applicite prębet diuerſimode. declaratur hoc quo ad ſingula: prudentiā in primis conſtat mediū morali virtuti ſemper oſtēdere & cōſeruare virtutē: deinde moralē cōſtat finis appetitū rectū facere, ac per hoc prudētię principiū firmare. ex hoc aūt ꝙ appetitus virtute morali rectificatur ad eligēdum conſonat bono rationis, quia electio claudit in ſe intentionē, cōſequens eſt, vt eadem virtute rectificetur ad intendendum illum finem ēt abſolute. ita quòd intētio finis quæ prius ex ſynderesi, & inclinatione naturali tantū erat recta, ex virtute morali a prudentia genita ſit, & eſt recta recte, & ſic virtus moralis in facto eſſe dat prudētiæ in facto eſſe finē & abſolute, & nō ecōtra: & hoc eſt ſeptimum. Declaratur quòd non eſt e cōtra: quia in parte apprehenſiua ſynderesis eſt virtus ſufficiens reſpectu finis abſolute: & propter hoc magis vulgatum & cantatum eſt, quòd virtus moralis dat finem prudentiæ, quam econtra. ex his autem patet quomodo argumento ſatisfiat in propoſito de nobilitate ſecundum veritatem, & hanc rationem. conſiſtit enim vis argumenti in hoc, Virtus finis eſt nobilior virtute eorum quæ ſunt ad finem, ſicut habitus principiorum eſt nobilior habitu concluſionū ſed virtus moralis eſt reſpectu finis, prudentia reſpectu eorū quæ ſunt ad finē. ergo reſponſio literæ eſt ad minorem dicens, ꝙ prudentia eſt eorū quæ ſunt ad finem & finis, & ideo non ſequitur quòd ſit ignobilior: ſicut ſequeretur ſi eſſet eo- A rū, quæ ſunt ad finē tantū. & per hoc ſoluitur illa cōfirmatio de habitu principiorū, quia. ſ. habitus principiorū eſt nobilior habitu concluſionū tantū, non autē habitu principiorū, & concluſionum: ſicut eſt in propoſito. vbi ſecundum veritatem vtraque eſt principiorum & concluſionum. moralis nanque virtus eſt finis, & eorum quæ ſunt ad finem: facit enim rectam intentionē & electionē: & ſimiliter prudentia eſt finis, & eorum quæ ſunt ad finē, dum inueniendo medium applicat ipſum rationis bonū quod eſt finis, ad operationes & paſſiones, quæ ſunt propter finem. Et nota quòd author non ſolum intendit prudentiam eſſe finis, ſed etiam dirigere morales reſpectu finium, inſinuans alteram reſponſionē, ſcilicet quòd ad hoc quod habitus reſpectu finis ſit nobilior requiritur ꝙ ſit perfectus abſque mendicatiōe ab illo qui eſt reſpectu eorum quæ ſunt ad finē, ſi enim ab illo perficeretur, iam ſub illo eſſet, nec eſſet independens: ſicut finis independens eſt ab aliis quæ ſunt ad finē. Sic aūt accidit in propoſito: quia licet virtus moralis ſit finis etiam abſolute, quomodo ipſius non eſt prudentia, ſed ſynderesis: attamen depēdet in fieri & eſſe a prudentia, quæ eſt finis applicate, & eorū quæ ſunt ad finem: & propterea non ſequitur, quòd ſit nobilior prudentia. Reliqua in ſecunda ſecundæ tractanda ſunt: vbi rationes Scoti in tertio ſententia. diſtinc. 36. quòd prudentia ſit reſpectu finis, videbuntur: & quare in ratione duabus exiſtentibus virtutibus, ſcilicet, ſynderesi & prudentia, in appetitu vna reſpondeat moralis virtus reſpectu finis, & eorum quæ ſunt ad finem intendens & eligens.

Cap.3.

ca.1. paulo ante fi.to.5

Ar.1. huius quæſt.

Q.4.ar.2.& q.56.ar.3.

ſli.2.Eth.c.6.& 6.Eth. ca.vlt.to.5.

Supr.art.5. co.& inf.q. 68.ar.7.co. Et 2.2. q. 58.ar.12.& q 123.ar.12 & q.141.ar. 8. Et 3. diſt. 35.q.1.art. 3.q.1.co. Et 4.di.33.q.3 ar.3.cor. Et vir q.5.art. 3.co.

tem virtutes morales ſunt magis neceſſariæ ad vitam humanam, nō oſtendit eas eſſe nobiliores ſimpliciter, ſed quo ad hoc, quinimmo virtutes intellectuales ſpeculatiuæ ex hoc ipſo, ꝙ non ordinantur ad aliud, ſicut vtile ordinatur ad finē, ſunt digniores. Hoc enim cōtingit, quia ſecundum eas quodāmodo inchoatur in nobis beatitudo, quæ conſiſtit in cognitione veritatis, ſicut ſupra dictum eſt.*

B

Ad 2^m^ dicendum, quòd ſecundum virtutes morales dicitur homo bonus ſimpliciter, & non ſm intellectuales virtutes ea rōne: qa appetitus mouet alias potentias ad ſuum actum, vt ſupra dictum eſt. Vnde per hoc etiam non probatur, niſi quòd virtus moralis ſit melior ſecundum quid.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ prudētia non ſolum dirigit virtutes morales in eligendo ea, quæ ſunt ad finem, ſed etiam in præſtituendo finem. Eſt autem finis vniuſcuiuſq; virtutis moralis attingere mediū in propria materia: quod quidem medium determinatur ſecundum rectam rationem prudentiæ*, vt dicitur in 2. & 6. Ethicorum.†

Articvlvs IIII.

Vtrum iuſtitia ſit præcipua inter virtutes morales.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ iuſtitia non ſit præcipua inter virtutes morales. Maius enim eſt dare alicui de proprio, q̃ reddere alicui quod ei debetur: ſed primum pertinet ad liberalitatem, ſecundum autem ad iuſtitiam. ergo videtur quòd liberalitas ſit maior virtus quàm iuſtitia.

B

¶ 2 Præt. Illud videtur eſſe maximum in vnoquoque, quod eſt perfectiſſimum in ipſo: ſed ſicut dicitur Iacobi 1. Patientia opus perfectū habet. ergo videtur quòd patientia ſit maior quàm iuſtitia.

¶ 3 Præt. Magnanimitas operatur magnum in omnibus virtutibus, vt dicitur in 4. Ethicorum.* ergo magnificat etiam ipſam iuſtitiam: eſt igitur maior quàm iuſtitia.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 5. Ethi.* ꝙ iuſtitia eſt præclariſſima virtutum.

C

Respon. Dicendum, quòd virtus aliqua ſecundum ſuam ſpeciē poteſt dici maior, vel minor, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid. Simpliciter quidem dicitur maior, ſecundum quod in ea maius bonum rationis relucet, vt ſupra dictum eſt.* & ſecundum hoc iuſtitia inter omnes virtutes morales præcellit tanquàm propinquior rationi, quod patet & ex ſubiecto, & ex obiecto: ex ſubiecto quidem, quia eſt in voluntate ſicut in ſubiecto. voluntas autem eſt appetitus ra-

D

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſextæ Articulum quartum.

In articulo 4. eiuſdem 66. quæſt. dubium Nouitiorum occurrit, quomodo fortitudini præferatur iuſtitia: quia fortitudo rectificat circa mortem & vitam, iuſtitia autem circa operationes ad alterum. Nulla nanque operatio eſt maior ipſa vita, ſed pellem pro pelle, & cuncta quæ habet dabit homo pro anima ſua. Sed hoc facile ſoluitur: ex eo quod iuſtitia rectificādo animum in omnibus operationibus quæ ſunt ad alterum, rectificat etiam reſpectu vitæ & mortis. Ad iuſtitiam enim ſpectat ponere vitam pro altero, puta pro republi. cui hoc debet: nec inconuenit eundem actum ſpectare ad iuſtitiā & fortitudinem diuerſimode: vt in propoſito, ponere vitam inquantū habet rationem debiti, ſpectat ad iuſtitiam, quæ ſicut dat alia bona debita, ita & vitam: inquantū vero habet rationem terribilis, ſpectat ad fortitudinem, cuius eſt firmare animum ne timeat hoc, ſed audeat &c. iuſtitia tanto eſt nobilior, quanto vniuerſalior circa altera, ſcilicet eſt bona rectificās in his quæ ſunt ad alterū.

p.p.q. 80. tionalis, vt ex dictis patet. † ſecundum autem obie- F
ctum ſiue materiam, quia eſt circa operationes, qui-
bus homo ordinatur non ſolum in ſeipſo, ſed etiam
ad alterum. vnde iuſtitia eſt præclariſſima virtutum,
ca. 1. paulo ante finem tom. 5. vt dicitur in 5. Ethi.* Inter alias autem virtutes mo-
rales, quæ ſunt circa paſſiones, tanto in vnaquaq; ma
gis relucet rationis bonum, quanto circa maiora mo
tus apetitiuus ſubditur rationi. Maximum autem in
his quæ ad hominem pertinent, eſt vita, a qua omnia
alia dependent. & ideo fortitudo, quæ appetitiuum
motũ ſubdit rationi in his quæ ad mortem & vitam
pertinent, primum locum tenet inter virtutes mora-
les, quæ ſunt circa paſſiones, tamen ordinatur infra
Ca. 9. to. 6. iuſtitiam. Vnde Philoſoph. dicit in 1. Rhet.* ꝙ neceſ- G
ſe eſt maximas eſſe virtutes, quæ ſunt aliis honoratiſ-
ſimæ, ſiquidem eſt virtus potentia beneſactiua. pro-
pter hoc fortes & iuſtos maxime honorãt hæc quidẽ
in bello. ſ. fortitudo, hæc autem. ſ. iuſtitia & in bello,
& in pace vtilis eſt. Poſt fortitudinem autem ordina-
tur temperantia, quæ ſubijcit rationi appetitum circa
ea quę immediate ordinantur ad vitam vel in eodem
ſecundum numerum, vel in eodem ſecundum ſpe-
ciem, ſcilicet in cibis, & venereis. & ſic iſtæ tres virtu
tes ſimul cum prudentia dicuntur eſſe principales ẽt
dignitate. Secũdum quid autem dicitur aliqua virtus
eſſe maior, ſecundum quod adminiculum, vel orna- H
mentum præbet principali virtuti: ſicut ſubſtantia eſt
ſimpliciter dignior accidente, aliquod tamen accidẽs
eſt ſecundum quid dignius ſubſtantia, in quãtum per-
ficit ſubſtantiam in aliquo eſſe accidentali.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ actus liberalita-
tis oportet ꝙ fundetur ſuper actum iuſtitiæ. Non. n.
eſſet liberalis datio, ſi non de proprio daret, vt in 2.
Polit. dicitur. vnde liberalitas ſine iuſtitia eſſe nõ poſ
ſet, quæ ſeſcernit ſuũ a non ſuo. Iuſtitia aũt poteſt eſ
ſe ſine liberalitate: vnde iuſtitia ſimpliciter eſt maior
liberalitate tanquàm cõior, & fundamentum ipſius.
Liberalitas autem eſt ſecundum quid maior, cum ſit
quidam ornatus iuſtitiæ, & ſupplementum eius.

Ad 2m dicendum, quòd patientia dr̃ habere opus I
perfectum in tolerantia malorum, in quibus non ſo-
lum excludit iniuſtam vindictam, quam etiam exclu-
dit iuſtitia: neque ſolum odium, quod facit charitas:
neq; ſolum iram, quod facit manſuetudo: ſed etiã ex-
cludit triſtitiam inordinatam, quæ eſt radix omnium
prædictorum. & ideo in hoc eſt perfectior & maior:
quia in hac materia extirpat radicem: non autem eſt
ſimpliciter pfectior omnibus alijs virtutibus: qa for-
titudo nõ ſolũ ſuſtinet moleſtias abſq; perturbatione,
qđ eſt patientiæ, ſed ẽt ingerit ſe eis cum opus fuerit.
vnde quicunque eſt fortis, eſt patiens, ſed non cõuer-
titur. eſt autem patientia quædam fortitudinis pars.

Ad 3m dicendum, ꝙ magnanimitas non poteſt K
eſſe niſi alijs virtutibus præexiſtentibus, vt dicitur
ca. 3. to. 5. in 4. Ethic.*. vnde comparatur ad alias, ſicut ornatus
earum: & ſic ſecundum quid eſt maior omnibus
alijs, non tamen ſimpliciter.

Articvlvs v.

Vtrum ſapientia ſit maxima inter virtutes intellectuales.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd ſapiẽtia
non ſit maxima inter virtutes in-
tellectuales. Imperans enim ma-
ius eſt eo cui imperatur: ſed pru-
dẽtia videtur imperare ſapiẽtiæ.
dr̃. n. 1. Ethic.*. ꝙ quale diſcipli- li. 1. Ethic. cap. 2.
narũ debitũ eſt eſſe in ciuitatibus,
& quale vnũquodque addiſcere,
& vſque quo, hæc præordinat, ſci-
licet politica, quæ ad prudentiam
pertinet, vt dicitur in 6. Ethic. ca. 8. to. 5.
† cum igitur inter diſciplinas etiã
ſapiẽtia cõtineatur, uidetur ꝙ pru
dentia ſit maior, quàm ſapientia.

¶ 2 Præt. De ratione uirtutis eſt,
quòd ordinet hominem ad felici-
tatem. eſt enim uirtus diſpoſitio
perfecti ad optimum, vt dicitur in
7. Phyſic.*. ſed prudentia eſt recta tex. 17. to. 2.
ratio agibilium, per quæ homo
ad felicitatem perducitur: ſapien
tia autem nõ conſiderat humanos
actus, quibus ad beatitudinẽ per-
uenitur. ergo prudentia eſt maior
uirtus quàm ſapientia.

¶ 3 Præt. Quanto cognitio eſt per
fectior, tanto uidetur eſſe maior:
ſed perfectiorem cognitionem ha
bere poſſumus de reb' humanis,
de quibus eſt ſcientia, quàm de rebus diuinis, de
quibus eſt ſapientia, ut diſtinguit Aug. in 12. de Tri- ca. 14. to. 3.
ni*. Quia diuina incomprehenſibilia ſunt, ſecundum
illud Iob 36. Ecce Deus magnus vincens ſcientiã no-
ſtrã. ergo ſcientia eſt maior virtus quàm ſapientia.

¶ 4 Præt. Cognitio principiorum eſt dignior quàm
cognitio concluſionum: ſed ſapientia concludit ex
principiis indemoſtrabilibus, quorum eſt intelle-
ctus, ſicut & aliæ ſcientiæ. ergo intellectus eſt ma-
ior virtus, quàm ſapientia.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 6. cap. 7. ante med. to. 5.
Ethicorum*, quòd ſapientia eſt ſicut caput inter vir-
tutes intellectuales.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt*, Magni- art. 3. huius quæſt.
tudo virtutis ſecundum ſuam ſpeciem conſideratur
ex obiecto: obiectum autem ſapientiæ præcellit inter
obiecta omnium uirtutum intellectualiũ: conſiderat
enim cauſam altiſſimam, quæ Deus eſt, vt dicitur in
principio Meta*. Et quia per cauſam iudicatur de ef- li. 1. metap. cap. 2. circa fin. to. 3.
fectu, & per cauſam ſuperiorẽ de cauſis inferioribus,
inde eſt, ꝙ ſapiẽtia habet iudicium de omnibus alijs
virtutibus intellectualibus, & eius eſt ordinare om-
nes, & ipſa eſt quaſi architectonica reſpectu omniũ.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ cum prudentia
ſit circa res humanas, ſapientia uero circa cauſã altiſ-
ſimam, Impoſſibile eſt ꝙ prudẽtia ſit maior virtus q̃
ſapientia, niſi vt dicitur in 6. Ethi*. maximum eorum, c. 7. ant. me.
quæ ſunt in mundo, eſſet homo. Vnde dicendum eſt,
ſicut in eo li. dicitur†, ꝙ prudentia non imperat ipſi eod. li. 6. & cap. 7.
ſapientiæ, ſed potius econuerſo: quia ſpiritualis iu-
dicat omnia, & ipſe a nemine iudicatur, ut dr̃ 1. ad
Corin. 2. Non enim prudentia habet ſe intromittere
de altiſſimis, q̃ cõſiderat ſapiẽtia: ſed imperat de his,
quæ ordinãtur ad ſapientiã, ſcilicet, quomodo homi
nes debeant ad ſapientiam peruenire. vnde in hoc eſt
prudẽtia, ſeu politica, miniſtra ſapiẽtiæ: introducit. n.
ad eã præparans ei uiam, ſicut oſtiarius ad regem.

Ad 2m dicendum, quòd prudentia conſiderat ea,
quibus peruenitur ad felicitatem: ſed ſapientia con-
ſiderat ipſum obiectum felicitatis, quod eſt altiſſi-
mum

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſextæ Articulum quintum.

Supe q. 57. ar. 2. ad 2. et Infr. q. 68. art. 7. cor. & 1. Eth. prin. & li. 6. lect. 6. et 7.

In art. 5. eiuſdẽ 66. q. in reſpõſione ad quartum, nota aureã doctrinam, quare ſapientia rationes terminorum maxime vniuerſalium conſiderat, vt ſit in 5. Metaphyſ. quia ſcilicet ens eſt proprius effectus primæ cauſæ, quod in prima parte declaratum eſt: & quare iudicat de principijs, quia ſcilicet eorum cauſa conſiderat rationes terminorum. iudicium enim rei per illius cauſas fit. Iudicat autem ſapientia de principijs ex rationibus terminorum, nõ tanquàm explicans medium terminum latentem quo fiat aſſenſus principiis, aut reddatur altera cauſa veritati eorũ, ſed tanquã dans eis intrinſeca conſtitutiua eorum rationes, ſcilicet terminorum, & in eadem reſoluens illa &c. & propterea defendit illa ex ſumma arce videns.

mum intelligibile. Et ſi quidē eſſet perfecta cōſideratio ſapiētię reſpectu ſui obiecti, eſſet perfecta felicitas in actu ſapientiæ: ſed quia actus ſapientiæ in hac vita eſt imperfectus reſpectu principalis obiecti, quod eſt Deus: ideo actus ſapientiæ eſt quædam inchoatio, ſeu participatio futuræ felicitatis. & ſic propinquius ſe habet ad felicitatem, quàm prudentia.

AD 5^m dicendum, ꝙ ſicut Philoſoph. dicit in 1. de
In prin. illi us tex. 2. animaª, Vna notitia præfertur alteri aut ex eo, ꝙ eſt nobiliorū, aut propter certitudinē. Si igitur ſubiecta ſint æqualia in bonitate & nobilitate, illa quæ eſt certior, erit maior virtus: ſed illa quæ eſt minus certa de altioribus & maioribus præfertur ei, quæ eſt magis certa de inferioribus rebus. vnde Philoſ. dicit in 2.
Text. 60. tom. 2. de cælo, ꝙ magnū eſt de rebus cæleſtibus aliquid poſſe cognoſcere, etiā debili & topica ratione. Et in 1. de
Li. 1. ca. 5. parū a prin. tom. 4. partibus animalium† dicit, ꝙ amabile eſt magis, paruum aliquid cognoſcere de rebus nobiliorib*, quàm multa cognoſcere de rebus ignobilioribus. Sapīa igitur ad quā pertinet Dei cognitio, homini maxime in ſtatu huius vitæ nō pōt perfecte aduenire, vt ſit quaſi
Ca. 2. poſt med. to. 3. eius poſſeſſio, ſed hoc ſolius Dei eſt, vt dr̄ in 1. Met*. ſed tamen illa modica cognitio, quæ per ſapiētiā de Deo haberi poteſt, omni alij cognitioni præfertur.

AD 4^m dicendum, ꝙ veritas & cognitio principiorum indemonſtrabilium dependet ex ratione terminorum. Cognito enim quid eſt totū, & quid eſt pars, ſtatim cognoſcitur, ꝙ omne totum eſt maius ſua parte: cognoſcere autem rationem entis & non entis, & totius & partis, & aliorum quæ cōſequuntur ad ens, ex quibus ſicut ex terminis cōſtituūtur principia indemoſtrabilia, pertinet ad ſapientiā: quia ens cōmune, eſt proprius effectus cauſæ altiſſimæ, ſcilicet Dei. Et ideo ſapientia non ſolum vtitur principijs indemōſtrabilibus, quorū eſt intellectus, concludendo ex eis, ſicut etiam aliæ ſcientiæ: ſed etiam iudicando de eis, & diſputando contra negantes. vnde ſequitur, ꝙ ſapientia ſit maior virtus, quàm intellectus.

2. 2. q. 23. art. 6. & q. 30. ar. 4. Et 3. diſ. 33. q. 2. ar. 4. q. 2. ad 3. Et 4. con. ca. 55. ad 13. Et vir. q. 2. ar. 2. co. & ad 17. & ar. 5. cor. & ad 4. Et co. 1. lect. 3. *q. 62. ar. 3. fun. 3.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſextæ Articulum ſextum.*

IN ar. 6 einſdē 66. quæſt. nihil ſcribēdum occurrit, niſi ꝙ omnia notāda ſunt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum charitas ſit maxima inter uirtutes theologicas.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ charitas non ſit maxima inter virtutes theologicas. Cum enim fides ſit in intellectu, ſpes autem & charitas in vi appetitiua, vt ſupra dictum eſt*: uidetur quod fides comparetur ad ſpem & charitatem; ſicut virtus intellectualis ad moralem: ſed virtus intellectualis eſt maior morali, vt ex dictis patet†. ergo fides eſt maior ſpe & charitate.

¶ 2 Præt. Quod ſe habet ex additione ad aliud, videtur eſſe maius eo: ſed ſpes, vt videtur, ſe habet ex additione ad charitatē. præſupponit .n. ſpes amorē, vt
cap. 8. Aug. dicit in Ench. Addit .n. quendā motum protenſionis in rem amatam. ergo ſpes eſt maior charitate.

¶ 3 Præt. Cauſa eſt potior effectu: ſed fides & ſpes
Gloſ. interlinearis, ſuper illud, Abrahā genuit Iſaac. ſunt cauſa charitatis. dicitur enim Matth. 1. in gloſ†. ꝙ fides generat ſpem, & ſpes charitatem. ergo fides & ſpes ſunt maiores charitate.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 13. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autem horum eſt charitas.

Art. 3* RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt*, magnitudo virtutis ſecundum ſuam ſpeciē conſideratur
A ex obiecto. cū autem tres virtutes theologicæ reſpiciant Deū ſicut proprium obiectum, nō pōt vna earū dici maior altera ex hoc, ꝙ ſit circa maius obiectum, ſed ex eo ꝙ vna ſe habet propinquius ad obiectum, q̄ alia: & hoc modo charitas eſt maior alijs. nam aliæ important in ſui ratione quandam diſtantiā ab obiecto. eſt enim fides de non viſis: ſpes autē de non habitis, ſed amor charitatis eſt de eo ꝙ iā habetur: eſt .n. amatum quodāmodo in amante, & etiā amans per affectū trahitur ad vnionē amati, pp ꝙ dicitur 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ hoc modo nō ſe habent fides & ſpes ad charitatem, ſicut prudētia ad
B virtutē moralem. & hoc pp duo. Primo quidem, qa virtutes theologicæ habent obiectum, quod eſt ſupra animā humanam: ſed prudentia & virtutes morales ſunt circa ea, quæ ſunt infra hominē. in his autē quæ ſunt ſupra hominē, nobilior eſt dilectio, q̄ cognitio: perficitur enim cognitio, ſecundū quod cognita ſunt in cognoſcente: dilectio vero ſm quod diligens trahitur ad rem dilectam. id autem quod eſt ſupra hominem, nobilius eſt in ſeipſo, quàm ſit in homine: quia vnūquodq; eſt in altero p modū eius, in quo eſt. econuerſo aūt eſt in his, quæ ſunt infra hominē. Secundo, qa prudentia moderatur motus appetitiuos ad morales virtutes pertinētes: ſed fides nō moderatur motū
C appetitiuū tēdentē in Deum, qui pertinet ad virtutes theologicas, ſed ſolū oſtēdit obiectū. Motus aūt appetitiuus in obiectū excedit cognitionē humanā, ſm illud ad Eph. 3. Superuenientē ſciētię charitatē Chriſti.

AD 2^m dicendum, ꝙ ſpes præſupponit amorē eius qđ quis adipiſci ſe ſperat, qui eſt amor cōcupiſcentię, quo quidē amore magis ſe amat qui concupiſcit bonum, q̄ aliquid aliud. Charitas aūt importat amorem amicitiæ, ad quā peruenitur ſpe, vt ſupra dictum eſt*. Q. 62. ar. 4.

AD 3^m dicendū, ꝙ cauſa pficiens eſt potior ſuo effectu, nō aūt cauſa diſponens. ſic .n. calor ignis eſſet potior q̄ anima, ad quā diſponit materiā: quod patet eē falſum. Sic autem fides generat ſpem, & ſpes charita-
D tem, ſecundum ſcilicet quod vna diſponit ad alterā.

QVAESTIO LXVII.

De duratione uirtutum poſt hanc uitam, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt de duratione virtutum poſt hanc vitam.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum virtutes morales maneant poſt hanc vitam.
B
¶ Secundo, Vtrum virtutes intellectuales.

¶ Tertio, Vtrum fides.

¶ Quarto, Vtrum remaneat ſpes.

¶ Quinto, Vtrum maneat aliquid fidei, vel ſpei.

¶ Sexto, Vtrum maneat charitas.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſeptimæ Articulum primum.*

IN primo art. q. ſexageſimæſeptimæ ſcito Nouitie, quòd diſtinctio literæ de formali & materiali, nō ē de ipſa eſſentia uirtutis, tota .n. remanet, ſed de actu eius, quia non remanent refrænans aut impellēs, vel firmās paſſiones, quæ ſunt materia eius: ſed perficiens appetitū ad ſequēdam rationem rectam. propterea dicitur quòd erunt quidē ibi virtutes, ſed alio modo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtutes morales maneant poſt hanc uitam.

Inf. ar. 2. ca. & ad 1. & 3. & q. 68. a. 6 Et 2. 2. q. 12 ar. 3. ad 2. Et 3. di. 33. q. 2 ar. 4. Et 4. diſ. 14. q. 1. ar. 3. q. 3. Et virt. q. 3. artic. 4.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtutes morales non maneant poſt hanc vitam.

Homines enim in ſtatu futuræ glorię erunt ſimiles angelis, vt dicitur Matth. 22. ſed ridiculum eſt, in angelis ponere virtutes morales, vt dicitur in 10. Ethico.* ergo neque in hominibus poſt hanc vitam erunt virtutes morales.

Li. 10. ca. 8. tom. 5.

¶ 2 Præt. Virtutes morales perficiunt hominem in vita actiua: ſed vita actiua non manet poſt hanc vitam. dicit enim Greg. in 6. Mora. † Actiuæ vitæ opera cum corpore tranſeunt. ergo virtutes morales non manent poſt hanc vitam.

Li. 6. mora. cap. 18. non procul a fi.

¶ 3 Præt. Temperantia & fortitudo, quę ſunt virtutes morales, ſunt irrationalium partium, vt Philoſophus dicit in 3. Ethic. * ſed irrationales partes animæ corrumpūtur corrupto corpore, eo quòd ſunt actus organorū corporalium. ergo videtur quòd virtutes morales non maneant poſt hanc vitam.

Cap. 10. in prin. to. 5.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Sap. 1. quòd iuſtitia perpetua eſt & immortalis.

RESPON. Dicendū, q ſicut Aug. dicit in 14. de Trini. * Tullius poſuit poſt hanc vitam quatuor virtutes cardinales nō eſſe: ſed in alia vita homines eſſe beatos ſola cognitione naturæ, in qua nihil eſt melius, aut amabilius, vt Aug. dicit ibidē, * ea. ſ. natura, quæ creauit omnes naturas. Ipſe autem poſtea determinat huiuſmodi quatuor virtutes in futura vita exiſtere, tamē alio modo. Ad cuius euidentiā ſciendum eſt, q in huiuſmodi virtutibus aliqd eſt formale, & aliquid quaſi materiale. Materiale quidem eſt in eis virtutibus inclinatio quædam partis appetitiuę ad paſſiones, vel operationes ſm modum aliquem: ſed quia iſte modus determinatur a ratione, ideo formale in omnibus virtutibus eſt ipſe ordo rationis. Sic igitur dicēdum eſt, q huiuſmodi virtutes morales in futura vita non manent, quantum ad id quod eſt materiale in eis. Nō. n. habebunt in futura vita locum concupiſcentiæ, & delectationes ciborum, & venereorum: neq; etiā timores & audaciæ circa pericula mortis: neque etiam diſtributiones & cōicationes rerū quę veniunt in vſum præſentis vitæ. Sed quantum ad id quod eſt formale, remanebunt in beatis perfectiſſimæ poſt hanc vitam, inquantum ratio vniuſcuinſque rectiſſima erit circa ea, quæ ad ipſum pertinent ſecundum ſtatum illum: & vis appetitiua omnino mouebitur ſecundum ordinem rationis in his quæ ad ſtatum illum pertinent. vñ Aug. * ibidē dicit, q prudētia ibi erit ſine vllo periculo erroris: fortitudo ſine moleſtia tolerandorum malorū: tēperantia ſine repugnatione libidinū, vt prudentiæ ſit nullum bonū Deo præponere, vel æquare: fortitudinis ei firmiſſime inhærere: temperātiæ nullo defectu noxio delectari. de iuſtitia vero manifeſti* eſt quē actum ibi habebit. ſ. eſſe ſubditum Deo: quia etiā in hac vita ad iuſtitiā pertinet eſſe ſubditū ſuperiori.

cap. 9. circa prin. to. 3.
eod. li. & c. circa med.
eod. li. 14. ca. 9. a med. tom. 3.

H I

AD PRIMVM ergo dicendum, q Philoſophus loquitur ibi de huiuſmodi virtutibus moralibus, quantum ad id quod materiale eſt in eis: ſicut de iuſtitia, quantum ad cōmutationes & diſtributiones: de fortitudine, quantum ad terribilia & pericula: de temperantia, quantum ad concupiſcentias prauas.

K

Et ſimiliter dicendum eſt ad 2m. Ea enim quæ ſunt actiuæ vitæ, materialiter ſe habent ad virtutes.

AD 3m dicendum, q ſtatus poſt hanc vitam eſt duplex, Vnus quidem ante reſurrectionem, qn animæ erunt a corporibus ſeparatæ. Alius autē poſt reſurrectionem, qn animæ iterato corporibus ſuis vnientur. In illo ergo reſurrectionis ſtatu erunt vires irrationales in organis corporis, ſicut & nunc ſunt. vnde & po-

F

terit in iraſcibili eſſe fortitudo, & in concupiſcibili temperantia, inquantum vtraq; vis perfecte erit diſpoſita ad obediēdum rationi: ſed in ſtatu ante reſurrectionē partes irrationales non erunt actu in anima, ſed ſolum radicaliter in eſſentia ipſius, vt in 1. dictū eſt. vñ nec hmōi virtutes erunt in actu niſi in radice, ſ. in ratione & voluntate, in quibus ſunt ſeminaria quædā harum virtutum, vt dictum eſt: * ſed iuſtitia q̄ eſt in voluntate, etiam actu remanebit. vñ ſpecialiter de ea dictū eſt, * q eſt perpetua & immortalis, tum ratione ſubiecti, quia voluntas incorruptibilis eſt, tum etiam pp ſimilitudinem actus, vt prius dictum eſt. *

p. p. q. 77. art. 8.
* q. 63. ar. 1.
In cor. art.

G

ARTICVLVS II.

Vtrum virtutes intellectuales maneant poſt hanc vitam.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q virtutes intellectuales non maneant poſt hāc vitā. Dicit enim Apoſt. 1. ad Cor. 13. q ſciētia deſtruetur. & ratio ē: quia ex parte cognoſcimus. Sed ſicut cognitio ſcientiæ eſt ex parte, ideſt, imperfecta: ita etiam cognitio aliarum virtutum intellectualium, quandiu hæc vita durat. ergo omnes virtutes intellectuales poſt hanc vitam ceſſabunt.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in Prędicametis, * q ſcientia cum ſit habitus, ē qualitas difficile mobilis. nō enim de facili amittitur, niſi ex aliqua forti trāſmutatiōe, vel ęgritudine: ſed nulla eſt tāta tranſmutatio corporis humani ſicut per mortem. ergo ſcientia & aliæ virtutes intellectuales non manent poſt hanc vitam.

¶ 3 Præt. Virtutes intellectuales perficiūt intellectum ad bene operandum propriū actum: ſed actus intellectus non videtur eſſe poſt hanc vitam, eo quòd nihil intelligit anima ſine phantaſmate, vt dicitur in 3. de anima. * Phantaſmata autem poſt hanc vitam non manent, cum non ſint niſi in organis corporeis. ergo virtutes intellectuales non manēt poſt hanc vitā.

SED CONTRA eſt, quòd firmior eſt cognitio vniuerſalium & neceſſariorum, quàm particularium & contingentium: ſed in homine remanet poſt hanc vitam cognitio particularium contingentium, puta, eorum quæ quis fecit, vel paſſus eſt, ſecūdum illud Luc. 16. Recordare, quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. ergo multo magis remanet cognitio vniuerſalium & neceſſariorum, quę pertinet ad ſciētiam, & ad alias virtutes intellectuales.

RESPON. Dicendū, q ſicut in 1. dictū eſt, * quidā poſuerunt q ſpēs

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſeptimæ Articu. ſecundum.*

IN ar. 2. eiuſdē 67. q. dubiū primo occurrit, quo pacto eſt verū, q ſi ſpēs intelligibiles nō cōſeruātur in intellectu poſſibili, quòd ſcientia nullo modo remanet * cum Auicen. cuius eſt iſta poſitio, dicat remanere habilitatem intellectus ad recipiendum ab intelligētia agente, quæ prius recepit, & iſta habilitate dicitur aliquis ſciens.

Inf. q. 93. a. 6. ad 2. Et 4. diſ. 6. ar. 4. ad 3. & diſ. 34. ar. 5. Et 3. con. c. 12. Et ma. q. 2. arti. 12. Et opuſ. 3. ca. 118.

¶ Ad hoc dr, q author, vt apparet in ſecūdo cōtra Gen. ca. 74. putat Auicennā male proſecutū poſitionem ſuam, & q habilitas illa non eſt niſi ſpecies ipſæ: & propterea hic nō ex intentione illius opinionis, ſed ex intentione authoris determinatur, quòd ſciētia & virtutes intellectuales nullo mō, nec formaliter, ideſt, nec materialiter remanerent actu.

In prædic. qualitatis, nō longe a prin. to. 1.

¶ Dubiū ſecūdū in eodē loco occurrit, quare author de virtutū intellectualium duratione tractans, earū eſſentias tacet, & de principiis earū q̄ ſunt ſpecies intelligibiles & phātaſmata tractat. Inuenimus oſtenſum eſt, quod virtutes intellectuales effectus ſunt ſpecierum intelligibiliū, & non ſpecies ipſæ.

Text. 30. tom. 2.

¶ Ad hoc dr dupliciter. primo, q a doctrina tanto certiór eſt, quanto vniuerſalior & remotior ab opinionib⁹: ideo author prætermiſſis opinionibus de eſſe habit⁹ ad radicē acceſſit, ſpecies. ſ. intelligibiles, q̄ ſūt prima entia in intellectu, vt ex illis

p. p. q. 79. art. 6.

intelligibiles non permanēt in intellectu poſſibili, niſi quādiu actu intelligit: nec eſt aliqua conſeruatio ſpecierum ceſſante conſideratione actuali, niſi in viribus ſenſitiuis, quæ ſunt actus corporaliū organorum, ſcilicet, imaginatiua & memoratiua. huiuſmodi autē vires corrumpūtur corrupto corpore: & ideo ſecundum hoc ſcientia nullo modo poſt hāc vitā remanebit corpore corrupto, neq; aliqua alia intellectualis virtus. Sed hæc opinio eſt cōtra ſententiam Ariſt. B qui in 3. de anima dicit*, ꝙ intellectus poſſibilis eſt in actu, cum fit ſingula ſicut ſciens, cum tamen ſit in potentia ad conſiderandum in actu. Eſt etiam contra rationem: quia ſpecies intelligibiles recipiūtur in intellectu poſſibili, immobiliter ſm modū recipiētis. vnde & intellectus poſſibilis dicitur locus ſpecierum, quaſi ſpecies intelligibiles conſeruans: ſed phantaſmata, ad quæ reſpiciendo homo intelligit in hac uita, applicando ad ipſa ſpecies intelligibiles, vt in primo dictum eſt*, C corrupto corpore corrumpuntur. vnde quantum ad ipſa phantaſmata, quæ ſunt quaſi materialia in uirtutibus intellectualibus, virtutes intellectuales deſtruuntur deſtructo corpore. Sed quantū ad ſpecies intelligibiles, quæ ſunt in intellectu poſſibili, virtutes intellectuales manent: ſpecies autem ſe habent in virtutibus intellectualibus ſicut forma-

D.1185. les. Vnde intellectuales virtutes manent poſt hanc D vitam, quantum ad id quod eſt formale in eis, non autem quantum ad id quod eſt materiale, ſicut & de

Ar.præced. moralibus dictum eſt*.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ uerbum Apoſtoli eſt intelligendum quantum ad id, quod eſt materiale in ſcientia, & quātum ad modū intelligendi: quia ſcilicet neq; phātaſmata remanebūt deſtructo corpore, neq; erit vſus ſciētiæ p cōuerſionē ad phantaſmata.

Ad 2m dicendum, ꝙ per ægritudinem corrumpitur habitus ſcientiæ quātum ad id qđ eſt materiale in eo, ſ. quantum ad phantaſmata, nō aūt quantum ad ſpecies intelligibiles, quæ ſunt in intellectu poſſibili.

Ad 3m dicendum, quòd anima ſeparata poſt mortem, habet alium modum intelligendi, quàm per conuerſionem ad phātaſmata, vt in primo dictum eſt*. & ſic ſcientia manet, nō tñ ſecūdum eundē modum operādi, ſicut & de virtutibus moralibus dictum eſt*.

*p.p.q. 89. art.1. *Art.præc.

Inſr.q.ar.5 Et 2.2.q.4. ar.4.ad 1. & q.18.ar. 2.co.& & q. 7.ar.3.ad 3 Et 3.d. 31. ar.1.q.1.,et 3.Et ver.q. 27.ar.5.ad 6.& Et vir. q.5.art. 4. ad 10

ARTICVLVS III.

Vtrum fides maneat poſt hanc uitam.

AD tertivm ſic proceditur. Videtur quòd fides maneat poſt hanc vitam. Nobilior enim eſt fides, quàm ſcientia: ſed ſcientia A manet poſt hanc vitam, vt dictum eſt*. ergo & fides

¶ 2 Præt. 1. ad Corint. 3. dicitur, Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, ideſt, fides Chriſti Ieſu: ſed ſublato fundamento nō remanet id qđ ſuperædificatur. ergo ſi fides nō remanet poſt hāc vitā, nulla alia virt* remaneret.

¶ 3 Præt. Cognitio fidei, & cognitio gloriæ differunt ſecundum perfectum & imperfectum: ſed co- B gnitio imperfecta poteſt eſſe ſimul cum cognitione perfecta. ſicut in angelo ſimul poteſt eſſe cognitio veſpertina cum cognitione matutina, & aliquis homo poteſt ſimul habere de eadem concluſione ſcientiam per ſyllogiſmum demonſtratiuum, & opinionem per ſyllogiſmum dialecticū. ergo ēt fides ſimul eſſe pōt poſt hanc vitam cum cognitione gloriæ.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit 2. ad Corin. 5. Quàmdiu ſumus in hoc corpore, peregrina- C mur a Dño: per fidem enim ambulamus & non per ſpeciem: ſed illi qui ſunt in gloria, non peregrinantur a Domino, ſed ſunt ei præſentes. ergo fides non manet poſt hāc vitam in gloria.

Respon. Dicendum, quòd oppoſitio eſt per ſe & propria cauſa quòd vnum oppoſitum excludatur ab alio, inquantum ſcilicet in omnibus oppoſitis includitur oppoſitio affirmationis & negatio- D nis. Inuenitur autem in quibuſdā oppoſitio ſecundum contrarias formas, ſicut in coloribus album & nigrum: in quibuſdam autem ſecundum perfectum & imperfectum. vnde in alterationibus magis & minus accipiuntur vt contraria, vt cum de minus calido fit magis calidum, vt dicitur in 5. Phyſ.* Et quia perfectum & imperfectum opponuntur, impoſſibile eſt ꝙ ſimul ſecundum idem ſit perfectio, et imperfectio. Eſt autem cō- E ſiderandū, quòd imperfectio quidem quādoque eſt de ratione rei, & pertinet ad ſpeciem ipſius, ſicut defectus rationis pertinet ad rationem ſpeciei equi, vel bouis. Et quia vnum & idē numero manens non poteſt transferri de vna ſpecie in aliam, inde eſt quòd tali imperfectione ſublata, tollitur ſpecies rei: ſicut iam non eſſet bos, vel equus, ſi eſſet rationalis. quandoque vero imperfectio non pertinet ad rationē ſpeciei, ſed accidit indiuiduo ſm aliquid aliud: ſicut alicui hoī

lis remanētib* virtutes intellectuales cōcluderet remanere formaliter. ſunt enim principia formalia omnis intellectionis, cū omnis intellectio ſit ab intellectu in actu per ſpeciem intelligibilem. Secūdo dicitur ꝙ author minus dicit, & plus intendit: nam per ſpecies intelligibiles intelligit ipſas, & quicquid ſe tenet ex parte ipſarū, ſiue ſit ordinatio earum,

tex.8.co.1. ſiue ſit habilitas ad vtendum eis, ſiue quodcunque aliud: totum enim hoc in virtutibus intellectualibus tenet ſe ex parte formalis, & phātaſmata cū pertinentib* ad ea ex parte materialis. Rationabile eſt autem ſic exponere hunc locū: quoniam quæſtio eſt de uirtutibus in anima, vt ſeparatā a corpore: ac per hoc quicquid ſe tenet ex par-

p.p.q.85. ar.1.et.2. te animæ, computatur pro uno & formali: quicquid autē ex parte corporis, pro alio vno & materiali. Nominauit autē totum illud formale a ſpeciebus intelligibilibus, vtpote certioribus, priorib*, & formalioribus, ſecundū ſuum genus.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimaſeptimæ Articulū tertium.*

IN art. 4. eiuſdē q. 67. dubiū eſt, an fides & ſcientia de eodem ſtent ſimul in eodē: ſed quoniā hoc ex propoſito quæritur in 1. quæſt. ſecunda ſecundæ, ideo hic pertranſeo: quia tamen hic fundamenta iaciuntur, pro intellectu terminorū: duo notāda ſūt. Primum eſt, quòd præſens articulus de fide, & ſequens de ſpe, directe loquitur de actibus fidei, & ſpei, & non de habitibus. In quinto nanq; art. conſummans author quæſtionem de fidei & ſpei duratione, de habit* duratione determinat quid ſentiendum, ut ibi patebit. Quæ igitur de fide & ſpe in his duob* legis articulis, ad actus earum refer. Secundum eſt, quòd cum dicitur, ꝙ fides importat imperfectionē ex parte ſubiecti, poſſet bene & male ītelligi, vel nō intelligi: & conſequēter errare in principijs. Si qs enim intelligat eam dicere imperfectionem ex parte ſubiecti: quia ponit actū imperfectum, ſeu diminutū in ſubiecto, errat. Nā cognitio per mediū probabile alicuius concluſionis demonſtrabilis ponit etiā actum imperfectū, ſeu diminutum in ſubiecto: & tamen non eſt fides, nec incompoſſibilis ſcientiæ. ſtat enim cū ſciētia eiuſdem in eodē ſubiecto, ut in litera dicitur. non eſt igitur ſermo, ꝙ habit* fidei inclinat ſubiectum in actum imperfectum, ut multi uidētur intelligere. Quamuis.n. hoc uerū ſit de actu & habitu fidei, non tñ hoc tex.19.to.2 eſt intētū. hæc.n. imꝑfectio eſt cōis ſibi, & opinioni, & cognitioni ꝓbabili: ſed ſermo aūt præſens ē de imperfectione ꝓpria fidei, qua diſtinguitur ab alijs, & dr̄ qđ tenet ſe ex parte ſubiecti. Rurſus ſm hoc, differētia ſm perfectū & imperfectū ex parte ſubiecti eſſet ſm quid, & nō ſimpliciter: qm ex hoc nō habet, ꝙ ſubiectū abſolute non videat illud creditū, ſed ꝙ ſubiectū inquātū eſt ſub illo habitu, vel actu, nō videt illud creditū, vt patet in

Art.præc.

quandoque accidit defectus rationis, inquantum impeditur in eo rationis uſus pp ſomnum, vel ebrietatem, vel aliquid huiuſmodi. Patet autem ꝙ tali imperfectione remota nihilominus ſubſtãtia rei remanet. Manifeſtum eſt autem, ꝙ imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei: ponitur enim in eius diffinitione. Fides enim eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium, vt dicitur ad Hebr. 11. Et Augu. dicit. *Quid eſt fides? credere quod non
G vides. Quòd autem cognitio ſit ſine apparitione vel viſione, hoc ad imperfectionẽ cognitionis pertinet: & ſic imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei. vnde manifeſtũ eſt, ꝙ fides non poteſt eſſe perfecta cognitio eadem numero manens. Sed vlterius conſiderandum eſt, vtrum ſimile poſſit eſſe cum cognitione perfecta: nihil enim prohibet aliquã cognitionem imperfectam ſimul eſſe aliquando cũ cognitione perfecta. Eſt igitur cõ-
H ſiderandum, quòd cognitio poteſt eſſe imperfecta tripliciter. Vno modo ex parte obiecti cognoſcibilis: alio modo ex parte medij: tertio modo ex parte ſubiecti. Ex parte quidem obiecti cognoſcibilis differunt ſecundum perfectum & imperfectum cognitio matutina & veſpertina in angelis: nã cognitio matutina eſt de rebus, ſecundum quod habent eſſe in verbo: cognitio autem veſpertina eſt de eis, ſecundum quod habent eſ-
I ſe in propria natura, quod eſt imperfectum reſpectu primi eſſe. Ex parte vero medij differunt ſecundum perfectũ & imperfectum cognitio quæ eſt de aliqua cõcluſione per medium demonſtratiuum, & per medium probabile. Ex parte vero ſubiecti differunt ſecundũ perfectum & imperfectum opinio, fides, ⁴ & ſcientia: nam de ratione opinionis eſt, quòd accipitur vnum cum formidine alterius
K oppoſiti, vnde non habet firmam inhæſionem. De ratione vero ſciẽtiæ eſt, quòd habeat firmam inhæſionem cum viſione intellectiua: habet enim certitudinem procedentem ex intellectu principiorũ: Fides autẽ medio modo ſe habet: excedit enim opinionem in hoc, quòd habet firmam inhæſionem: deficit vero a ſcientia in eo, quòd non habet viſionem. Manifeſtum eſt autem, quòd perfectum & imperfectum non poſſunt ſimul eſſe ſecundum idem: ſed ea quæ dif-
F ferunt ſecundum perfectum & imperfectum, ſecundum aliquid idẽ poſſunt eſſe in aliquo alio eodem. Sic igitur cognitio perfecta & imperfecta ex parte obiecti nullo modo poſſunt eſſe de eodem obiecto, poſſunt tñ conuenire in eodẽ medio, & in eodẽ ſubiecto. Nihil.n. prohibet, ꝙ unus homo ſimul & ſemel per vnũ & idẽ medium habeat cognitionẽ de duobus, quorũ vnum eſt perfectum, & aliud imperfectum: ſicut de ſanitate & ægritu-
G dine, & bono & malo. Similiter ẽt impoſſibile eſt, ꝙ cognitio pfecta & imperfecta ex parte medij, cõueniãt in uno medio: ſed nihil prohibet quin cõueniãt in vno obiecto, & in vno ſubiecto. põt enim vnus homo cognoſcere eandẽ cõcluſionẽ per mediũ probabile, & demõſtratiuũ. Et eſt ſimiliter impoſſibile, ꝙ cognitio perfecta & imperfecta ex parte ſubiecti ſint ſimul in eodẽ ſubiecto. Fides autẽ in ſui ratione hẽt imperfectionem, quæ eſt
H ex parte ſubiecti, vt.ſ. credens non uideat id qd credit: beatitudo aũt de ſui ratione habet perfectionem ex parte ſubiecti, vt.ſ. beatus videat id quo beatificatur, vt ſupra dictum eſt°. Vnde manifeſtum eſt quòd impoſſibile eſt, quòd fides maneat ſimul cum beatitudine in eodem ſubiecto. q.3. ar. 8.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd fides eſt nobilior quàm ſciẽtia ex parte obiecti, quia eius obiectum eſt ueritas prima: ſed ſcientia habet perfectio-
I rem modum cognoſcendi, qui non repugnat perfectioni beatitudinis, ſcilicet viſioni, ſicut repugnat ei modus fidei.

AD 2ᵐ dicendum, quòd fides eſt fundamentum quantũ ad id quod habet de cognitione: & ideo quando perficitur cognitio, erit perfectius fundamentũ.

AD 3ᵐ patet ſolutio ex his, quæ ſupra dicta ſunt. In cor. art.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſpes maneat poſt mortem in ſtatu gloriæ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes manear poſt mortẽ in ſtatu gloriæ. Spes .n. no-
K biliori mõ perficit appetitũ humanũ, q̃ uirtutes morales: ſed virtutes morales manent poſt hanc vitã, vt patet per Aug. in 14. de Tri°. ergo multo magis ſpes.

¶ 2 Præt. Spei opponitur timor: ſed timor manet poſt hanc vitã, & in beatis quidem timor filialis, qui manet in ſęculum, & in damnatis timor pœnarum. ergo ſpes pari ratione poteſt permanere.

¶ 3 Pręt. Sicut ſpes eſt futuri boni, ita & deſideriũ: ſed in beatis eſt deſiderium futuri boni & quantum ad gloriam corporis, quam animæ beatorum deſiderant, vt dicit Aug. 12. ſuper Gen.° ad literam: & etiã quantum ad gloriã animæ, ſecundum illud Eccl. 24. Qui edunt me, adhuc eſuriẽt: & qui bibũt me, adhuc ſitient. Et 1. Pet. 1. dicitur. In quem deſiderant angeli propi-

2. 2. q. 18. art. 2. Et 3. di. 31. q. 2. ar. 1. q. 2. Et ver. q. 4. ar. 4.
° li. 14. de Trin. ca. 9. tom. 3.
° cap. 35. ad med. to. 3.

litera antẽ dicitur, ꝙ fides, opinio, & ſcientia differunt ſecundum perfectum & imperfectum ex parte ſubiecti, ita quòd credens non videt id quod creditur: quod idẽ eſt ac ſi diceret, ex parte ſubiecti ſimpliciter & abſolute. Ad intelligendum ergo, quomodo ex parte ſubiecti abſolute propria imperfectio fidei ſit, ſcito ꝙ fides dicitur imperfecta ex parte ſubiecti, quia conſtituit ſubiectum abſolute in eſſe imperfecto, ſeu quod in idem redit, exigit ſubiectũ abſolute imperfectum: & eſt ſermo de imperfecto priuatiue, ita quòd ponit ſubiectum abſolute priuatum uiſione illius quod creditur. & eſt ſimile de iſtis actibus & motu: ita quòd ſicut motus ex hoc ipſo quòd ineſt alicui, conſtituit ipſum in eſſe potẽtiali reſpectu termini, ac per hoc in priuatione actuali termini: ita credere & ſperare cõſtituunt ſubiecta in priuatione crediti & ſperati. Et ſicut motus eſt actus entis in potentia vt ſic, ita fides eſt aſſenſus determinatus nõ videntis vt ſic. Et ſpes eſt appetitus nõ habentis vt ſic, & propterea importat imperfectionẽ ſubiecti non ſecundum quid, ſed ſimpliciter: non per accidens, ſed per ſe. Et propterea ſicut motus non ſtat cum termino excludẽte priuationem eius, ita nec ſpes ſtat cũ eius termino, ut in articulo quarto dicitur: nec fides ſtat cum uiſione, quia vtrobique excluditur priuatiua imperfectio ſubiecti, quam vterque actus ſubſtantialiter ſibi vẽdicabat, vt in litera dicitur. Et huic ſenſui atteſtatur litera de perfectione & imperfectione ex parte obiecti, & ex parte medij. Sicut enim perfectio, vel imperfectio proprij obiecti, conſtituit cognitionem perfectam, vel imperfectam obiectiue: & ſimiliter perfectio, vel imperfectio ex parte proprij medij conſtituit perfectam, vel imperfectam cognitionem ſecũdum medium: ita imperfectio vel perfectio proprij ſubiecti abſolute conſtituit cognitionẽ perfectam vel imperfectam, ex parte ſubiecti. Nec mireris, ſi dico ſubiectum imperfectum cõſtituere cognitionem imperfectam, cũ prius dixerim cognitionem imperfectã huiuſmodi conſtituere ſubiectum in eſſe imperfecto. Memẽto ꝙ cauſæ ſunt ſibiinuicẽ cauſæ: & ꝙ ſicut motus conſtituit formale ſubiectum in eſſe ſic actu, & ſic in potentia: ita & econuerſo ſubiectũ ſic actu, & ſic in potentia cõſtituit ſubiectiue ſeu materialiter motum in eſſe imperfecto: ſimile enim accidit in propoſito. Et hanc doctrinam bene notato, quoniam ex ea habes ſolutionem ad oĩa oppoſita: & quare fides, opio, & ſciẽtia de eodem, ſunt impoſſibiles in eodẽ ex quod quid eſt eorum. & hęc tene pro ar. 3. & 4 &c.

Ser. 27. de ver. Apoſt. in princip. tom. 10.
D. 610.

proſpicere. ergo videtur ꝙ poſſit eſſe ſpes poſt hanc vitam in beatis.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Roma. 8. Quòd videt quis quid ſperat? ſed beati vidēt id quod eſt obiectum ſpei, ſcilicet Deum. ergo non ſperant.

Ar. præced. Respon. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt*, Id quod de ratione ſui importat imperfectionem ſubiecti, nō poteſt ſimul ſtare cum ſubiecto oppoſita perfectione perfecto: ſicut patet ꝙ motus in ratione ſui importat imperfectionem ſubiecti. eſt enim actus exiſtentis in potentia inquantum huiuſmodi: vnde quādo illa potentia reducitur ad actum, iam ceſſat motus. nō enim adhuc albatur, poſtquàm iam aliquid factū eſt albū. ſpes autem importat motum quēdam in id quod nō habetur, vt patet ex his quæ ſupra de paſſione ſpei diximus*: & ideo quando habetur id quod ſperatur. ſ. diuina fruitio, iam ſpes eſſe non poterit. Q. 40. ar. 1. & 2.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſpes eſt nobilior virtutibus moralibus quantum ad obiectum, quod eſt Deus: ſed actus virtutum moralium nō repugnāt perfectioni beatitudinis, ſicut actus ſpei, niſi forte ratione materiæ, ſecundum quam non manent. Non. n. virtus moralis perficit appetitū ſolū in id quod nondum habetur, ſed etiā circa id qđ præſentialiter habet.

Ad 2m dicēdum, quòd timor eſt duplex, ſeruilis & filialis, vt infra dicetur*. Seruilis quidem eſt timor pœnæ, qui non poterit eſſe in gloria nulla poſſibilitate ad pœnā remanēte. Timor vero filialis habet duos actus. ſ. reuereri Deū, & quantum ad hunc actum manet: & timere ſeparationem ab ipſo, & quantum ad hunc actum non manet: ſeparari enim a Deo habet rationem mali, nullum autē malum ibi timebitur, ſecundum illud Prouerb. 1. Abundantia perfruetur, malorum timore ſublato. Timor autem opponitur ſpei per oppoſitionem boni & mali, vt ſupra dictum eſt*: & ideo timor qui remanet in gloria, non opponitur ſpei. In damnatis autem magis poteſt eſſe timor pœnæ, quàm in beatis ſpes gloriæ: quia in damnatis erit ſucceſſio pœnarum, & ſic remanet ibi ratio futuri, qđ eſt obiectum timoris: ſed gloria ſanctorum eſt abſq; ſucceſſione ſecundum quandam æternitatis participationem, in qua non eſt præteritum & futurum, ſed ſolum præſens. Et tamen nec etiam in damnatis eſt proprie timor: nam ſicut ſupra* dictum eſt, timor nunquàm eſt ſine aliqua ſpe euaſionis; quæ omnino in damnatis nō erit. vnde nec timor, niſi communiter loquendo, ſecundum quod quælibet expectatio mali futuri, dicitur timor.

2. 2. q. 19. ar. 2. — C — q. 40. art. 1. — D — q. 42. art. 2.

Ad 3m dicendum, ꝙ quantum ad gloriam animæ nō poteſt eſſe in beatis deſiderium, ſecundum quod reſpicit futurum ratione iam dicta*. Dicitur aūt ibi eſſe eſuries & ſitis per remotionem faſtidij, & eadem ratione dicitur eſſe deſiderium in angelis. Reſpectu autem gloriæ corporis in animabus ſanctorum, poteſt quidem eſſe deſiderium, non tamen ſpes, proprie loquendo, neq; ſecundum quod ſpes eſt virtus theologica: ſic enim eius obiectum eſt Deus, non autem aliquod bonum creatum: neq; ſecundum quod communiter ſumitur, quia obiectum ſpei eſt arduum, vt ſupra dictum eſt*. Bonum autem cuius iam ineuitabilem cauſam habemus, non comparatur ad nos in ratione ardui: vnde non proprie dicitur aliquis qui habet argentum, ſperare ſe habiturum aliquid, quod ſtatim ī poteſtate eius eſt vt emat: & ſimiliter illi qui habent gloriam animæ, non proprie dicuntur ſperare gloriam corporis, ſed ſolum deſiderare.

q. 33. ar. 2. — E — q. 40. art. 1.

A ARTICVLVS V.

Vtrum aliquid fidei, uel ſpei remaneat in gloria.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ aliquid fidei, vel ſpei remaneat ī gloria. Remoto. n. quod eſt proprium, remanet id quod eſt commune: ſicut dicitur in lib. de cauſis*, quod remoto rōnali, remanet viuū, & remoto viuo, remanet ens: ſed in fide

B eſt aliquid, quod habet commune cum beatitudine. ſ. ipſa cognitio, aliqđ aūt qđ eſt ſibi propriū. ſ. ænigma. eſt. n. fides cognitio ænigmatica. ergo remoto ænigmate fidei, adhuc remanet ipſa cognitio fidei.

¶ 2 Præt. Fides eſt quoddam ſpirituale lumen animæ, ſecundum illud Ephe. 1. Illuminatos oculos cordis veſtri in agnitionem Dei: ſed hoc lumen eſt imperfectum reſpectu luminis gloriæ, de quo dicitur in Pſal. 35. In lumine tuo vide

C bimus lumen. Lumen autē imperfectum remanet ſuperueniente lumine perfecto: non enim candela extinguit claritate ſolis ſuperueniente. ergo videtur ꝙ ipſum lumē fidei maneat cū lumine gloriæ.

¶ 3 Præt. Subſtantia habitus nō tollitur per hoc, ꝙ ſubtrahitur materia. poteſt. n. homo habitum liberalitatis retinere etiam amiſſa pecunia, ſed actum habere nōn pōt: obiectum autem fidei eſt veritas prima non viſa. ergo hoc remoto

D per quod videt veritas prima, ad huc pōt remanere ipſe habit⁹ fidei.

Sed contra eſt, quod fides eſt quidam habitus ſimplex: ſimplex autem vel totum tollitur, vel totum remanet. cum igitur fides non totaliter maneat, ſed euacuetur, vt dictum eſt*, videtur ꝙ tota ſitet tollatur.

Respon. Dicendum, ꝙ quidā dixerunt ꝙ ſpes totaliter tollitur: fides autem partim tollitur, ſcilicet quātum ad ænigma, & partim

E manet, ſcilicet quantum ad ſubſtātiam cognitionis: quod quidem ſi ſic intelligatur, ꝙ maneat non idē numero, ſed idem genere, veriſſime dictum eſt. Fides enim cum viſione patriæ conuenit in genere, quod eſt cognitio: ſpes autem non conuenit cum beatitudine in genere: cōparatur enim ſpes ad beatitudinis fruitionem, ſicut motus ad quietem in termino. Si autem intelligatur, quòd eadem numero cognitio, quæ eſt fidei, maneat in patria, hoc eſt omnino impoſſibile.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſeptimæ Articulum quintū.

IN reſponſione ad ſecundum & tertium quinti arti. dubium occurrit ſimpliciter, & ad hominem, authorem ſcilicet, An habit⁹ fidei, & ſimiliter ſpei ceſſet in patria, quia ſuperflueret: an quia ſuccedit eis aliqua perfectio incompoſſibilis, ſimpliciter quidem occurrit dubiū: quia Scotus in 3. di. 31. tenet, ꝙ ceſſatio eſt ratione ſuperfluitatis, & non incompoſſibilitatis. & probat hoc, quia in patria nullus habitus eſt neceſſarius, niſi charitas; quia nec ad facilitandum, nec ad habilitandum potētiam, nec ad præſentandum obiectum: actus autem ſuccedētes in patria nō proprie opponuntur habitibus. quod probatur: quia Paulus in raptu vidabat Deū, & tamē habebat habitum fidei. Ad hominem vero, quia author hic in reſpōſione ad ſecundum videtur dicere, quòd eſt incompoſſibilitas perfectionis gloriæ ad perfectionem fidei. In ratione vero ad tertium dicit, ꝙ eſſet ſuperfluitas ſi remaneret habit⁹ fidei non potens exire in actum.

3. di. 31. q. 2 ar. 1. q. 1. & 3. Et ver. q. 27. ar. 5. ad 6. Et vir. q. 5. art. 4. ad 10. * propoſ. 1. habetur inter opera Ariſt. to. 3.

¶ Ad aliud dicitur, ꝙ euacuatio habit⁹ fidei & ſpei eſt ex vtraque ratione. ſ. ſuperfluitatis, & incompoſſibilitatis. ſuccedit enim vtrique habitui aliquid incompoſſibile, licet non vniformiter: quia lumini fidei ſuccedit lumē gloriæ ei incōpoſſibile: habitui vero ſpei ſuccedit act⁹ talis efficaciæ, ſeu ſtatus vt incōpoſſibilis ſit eidē. Ad quorum euidentiā ſcito primo, ꝙ falſum ē; in patria ſolum charitatis habitum eſſe neceſſarium. oportet enim etiam ponere habitū luminis gloriæ non ad aliquid eorum quæ dicit arguens, ſed ad eleuādam animam ad vidēdū: & hoc oportet Scotiſtas fateri;

Art. 3. huius quæſt.

quū

tione: quoniam ſunt in eo, vt rationalis eſt per participationē. appetitus aūt non eſt pure mobilis, ſed motum mouēs, vt dicitur in 3. de ani. & propterea non eſt fidelis interpretatio, niſi ad bonum ſeorſum, dicere. Virtutes nō eſſe niſi diſpoſitiones mobilis. Etenim virtutes, & dona ſic ſunt diſpoſitiones mobilis a rōne, & Spiritu ſancto, quòd ſunt perfectiones mouentis: ſunt.n. iuſtitia, ſeu patientia mouentia ſecundum ſeipſa vires animæ vtentes virtutibus & donis.

q.55.art.3. & 4. ¶ Ad ſecundam dicitur, q̄ non eſt ſimilis ratio de habitudinibus & donis, vt in q. ſequenti patebit: quoniam actus tātū ſunt habitudines, dona vero habitus.

q.63.art.3. ¶ Ad tertiā dicitur, q̄ ratio illa aut aſſumit falſum, aut non concludit ad propoſitum: nam propoſitio dicens, quòd per idē aliquid eſt proportionatum ſecūdo & primo mouenti, poteſt habere duos ſenſus. Primus eſt, quòd eadem ē forma qua mediante aliquid fit a ſecundo & primo motore, & hic ſenſus eſt verus, & intentus videtur a Scoto, vt patet in probatione de cæco illuminato, & de habitu in volūtate. Cōſtat enim quòd per eandē formā viſio fit a uidente & Deo, ſcilicet per potentiam viſiuam: & ſimiliter reſtitutio per habitum iuſtitiæ a voluntate mota, & a Deo &c. Sed iuxta hunc ſenſum nihil cōcluditur contra nos, ſed potius ꝓ nobis, nō cōtra: quia nulla virtus eſt talis forma, qua ſecundū mouens, puta, homo poteſt in actum qui elicitur a dono Spiritus ſancti. & ſic falſa eſt minor, ſcilicet, q̄ virtutis habitus reddat potētiam proportionatam ſecundo mouenti, pota, ſibiipſi potentiæ, vel homini ad habēdū talē perfectionē, ſ. actum talem, qualis natus eſt eſſe a dono Spiritus ſancti. vnde in hoc ſenſu maior non eſt ad propoſitū, & minor nihilominus eſt falſa. Secūdus autem ſenſus eſt, quòd eadem diſpoſitio eſt alicuius mobilis, vt moueatur ab inferiori, & ſuperiori motore, & ſic eſt ad propoſitum directe, ſed non eſt ve-

Cap.36. ante medium.

F ra formaliter: quoniam quemadmodum diuerſis formis oportet præeſſe diuerſas diſpoſitiones, ita pro diuerſis agentibus. Forma namque ex parte agentis ſe tenet, & econuerſo, cum communicatio agentis ſit: & hoc ſenſu uera eſſet minor recte ſubſumpta. ſ. quòd uirtutes ſunt diſpoſitiones uiriū animæ, & ad hoc, ut moueantur ab inferiori motore. ſ. ratione humana. Ad quorum ēt habere pleniorem intellectum, ſcito, quòd imaginamur, quòd in homine eſt triplex ſubordinatū mouens ad actus bonos, ſcilicet mens humana prædita lumine naturali & prudētia, mēs humana ꝓdita lumine gratiæ & fidei, & mens humana pulſata inſtinctu Spiritus ſancti: & ad hoc, ut uires animæ obediant primo motori, ponūtur uirtutes morales acquiſitæ, tendētes ad media, & fines ab ipſo motore præſtitutos. Ad hoc autem, ut eædem uires obediāt ſecundo motori ſuperiori, ponuntur uirtutes morales infuſæ, tēdētes ad media, & fines ab illo motore præſtitutos. Ad hoc autē, quòd non ſolum eædem: ſed omnes uires animæ obediant ſupremo motori, ponūtur dona tendentia in fines ꝓprios a tali motore oſtenſos. Neceſſitas aūt diſtinguendi duos ordines habituum infuſorum ad obediendum in hee-ta aſſignatur ex imperfecta participatione motoris ſupnaturalis per habitus uirtutum theologicarum. Si nanq; motor ſupernaturalis perfecte in nobis per illos habit' haberet, ſicut habetur per lumen naturale, & prudentiam: motor naturalis ſufficerēt, forte un' ordo obſequētium habituum infuſorum, ſicut ſufficit un' ordo naturaliū. Dixi aūt forte, quiā diuinorum habitus omnes uires habēt, ut obedienciales: & diceret quiſpiam nō indocte, quòd etiam hunc oporteret ponere dona, ſicut modo; ut omnes uires obſequerentur motori ſupernaturali ſecundum illā rationem, qua nunc mouet per inſtinctum, uirtutes morales infuſæ eſsēt ad obſequendū eidē ſecun-

q.9. artic.4 & 6.

†lib.7. Moral. eudemiorum, c. 18.

quamur de dono, & virtute ſecundum nominis rationem, ſic nullā oppoſitionem habent adinuicem. nam ratio virtutis ſumitur ſecundum qđ perficit hominem ad bene agendum, vt ſupra dictum eſt:* ratio autem doni ſumitur ſecundum comparationem ad cauſam, a qua eſt. Nihil autem prohibet, illud quod eſt ab alio vt donum, eſſe perfectiuū alicuius ad bene operandum, præſertim cum ſupra dixerimus,* quòd virtutes quædam nobis ſunt infuſæ a Deo: vnde ſecundum hoc, donum a virtute diſtingui nō poteſt. Et ideo quidam poſuerunt, quòd dona non eſſent a virtutibus diſtinguenda: ſed eis remanet non minor difficultas, vt ſcilicet rationem aſſignent, quare quædam virtutes dicantur dona, & non oēs: & quare aliquæ computantur inter dona, quæ non cōputātur inter virtutes, vt patet de timore. Vnde alij dixerunt dona a virtutibus eſſe diſtinguenda: ſed non aſſignauerunt conuenientem diſtinctionis cauſam, quæ ſcilicet ita cōmunis eſſet virtutibus, quòd nullo modo donis, aut econuerſo. Conſiderantes enim aliqui, quòd inter ſeptem dona quatuor pertinēt ad rationem, ſcilicet ſapientia, ſcientia, intellectus, & conſilium: & tria ad vim appetitiuam, ſcilicet fortitudo, pietas, & timor, poſuerunt quòd dona perficiebant liberum arbitrium, ſecūdum quod eſt facultas rationis: virtutes vero ſecundum quod eſt facultas voluntatis: quia inuenerunt duas ſolas virtutes in ratione vel intellectu, ſcilicet fidem, & prudētiam, alias vero in vi appetitiua vel affectiua. Oporteret autem, ſi hæc diſtinctio eſſet conueniens, quòd omnes virtutes eſſent in vi appetitiua, & omnia dona in ratione. Quidam vero conſiderantes quod Greg. dicit in 2. Moral.* quòd donū Spiritus ſancti, quod in mēte ſibi ſubiecta format prudentiam, temperantiā, iuſtitiam, & fortitudinem, eandem mentem munit cōtra ſingula tentamenta per ſeptem dona, dixerūt quòd virtutes ordinantur ad bene operandum, dona vero ad reſiſtendum tentationibus. Sed nec iſta diſtinctio ſufficit: quia etiam virtutes tentationibus reſiſtūt inducentibus ad peccata, quæ contrariantur virtutibus. Vnumquodque.n. reſiſtit naturaliter ſuo contrario, quod præcipue patet de charitate, de qua dicitur Canti. 8. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Alij vero conſiderantes, q̄ iſta dona traduntur in Scriptura, ſecundum quod fuerunt in Chriſto, vt patet Iſai. 11. dixerunt, quòd

G virtutes ordinātur ſimpliciter ad bene operandum: ſed dona ordinantur ad hoc, vt per ea cōformemur Chriſto, præcipue quantum ad ea quæ paſſus eſt: quia in paſſione eius præcipue huiuſmodi dona reſplenduerūt. Sed hoc ēt non videtur eſſe ſufficiēs, quia ipſe Dominus præcipue nos inducit ad ſui conformitatem, ſecundum humilitatem, & manſuetudinem. Matt. 11. Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde. Et ſecundū cha-

H ritatem, Ioā. 15. Diligatis inuicem ſicut dilexi vos. Et hæ etiam virtutes, præcipue in paſſione Chriſti reſplenduerunt. Et ideo ad diſtinguendum dona a virtutibus, debemus ſequi modum loquendi Scripturæ, in qua nobis traduntur, nō quidem ſub nomine donorū, ſed magis ſub nomine ſpirituum. Sic enim dicitur Iſa. 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ, & intellectus &c. Ex quibus verbis manifeſte datur intelligi, quòd iſta ſe-

I ptem enumerantur ibi, ſecundum quod ſunt in nobis ab inſpiratione diuina: inſpiratio autem ſignificat quandam motionem ab exteriori. Eſt enim conſiderandum, q̄ in homine eſt duplex principium mouens, vnum quidem interius, quod eſt ratio: aliud autem exterius, quod eſt Deus, vt ſupra dictū eſt,* & etiā Philoſophus dicit hoc in cap.† de bona fortuna. Manifeſtum eſt autem quòd omne quod mouetur, neceſſe eſt proportiona-

K tum eſſe motori: & hæc eſt perfectio mobilis inquantum eſt mobile, diſpoſitio qua diſponitur ad hoc, q̄ bene moueatur a ſuo motore. Quanto igitur mouens eſt altior, tanto neceſſe eſt, q̄ mobile perfectiori diſpoſitione ei ꝓportionetur: ſicut videmus, q̄ perfectius oportet eſſe diſcipulum diſpoſitum ad hoc, q̄ altiorem doctrinam capiat a doctore. Manifeſtum eſt autem, q̄ virtutes humanæ perficiunt hominem ſecundum qđ homo natus

ſecundum illam rationem, qua mouet per gratiam & fidẽ, ut participantur in conſiliis & ratiocinationibus nſis. Quid autem eſſet, ſi prædicta conditionalis habens antecedens impoſſibile, poneretur in eſſe, non facile dixerim: quoniã poneretur in aliquo conſequenti, & ꝙ uirtutes theologales, & morales iſuſæ eſſent alterius ordinis ꝙ̃ nunc ſint: & ſic unus ordo infuſorum ad obſequendum & alter ad ꝑcipiẽdũ ſuſſiceret. Seruata igitur uniuocatione uirtutum prima uia, abſolute autẽ hæc ſecunda uera uidentur: & conſequenter abſolute cauſa neceſſaria diſtinctionis duorũ ordinum infuſorũ obſequentium reddita ex imperfecta participatione motoris ſupernaturalis, abſolute eſt uera.

Li.7.Mora. Eudemiorũ cap.18.

❧ Et hæc ſint pro artic. 1. 2. & 3.

eſt moueri per rationẽ in his, quæ interius, vel exterius agit. Oportet igitur ineſſe homini altiores perfectiones, ſecũdum quas ſit diſpoſitus ad hoc, ꝙ diuinit* moueatur, & iſtæ perfectiones vocantur dona, non ſolum quia infunduntur a Deo, ſed quia ſecundum ea homo diſponitur, vt efficiatur prompte mobilis ab inſpiratione diuina, ſicut dicitur Iſa. 50. cap. Dominus aperuit mihi aurem, ego autẽ non contradico, retrorſum non abij. Et Philoſophus etiã dicit in cap * de bona fortuna, quòd his qui mouentur per inſtinctum diuinum, non expedit conſiliari ſecundũ rationem humanã, ſed quòd ſequantur interiorem inſtinctũ, quia mouentur a meliori principio, quàm ſit ratio humana: & hoc eſt quod quidam dicunt, quòd dona perficiunt hominem ad altiores actus, quàm ſint actus virtutum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiuſmodi dona nominantur quandoq; virtutes ſecundum communem rationem virtutis: habent tamen aliquid ſuperueniens rationi communi virtutis, inquantum ſunt quædam diuinę virtutes perficientes hominem, inquantum eſt a Deo motus.
Cap.1.to.5 Vnde & Philoſophus in 7.Eth.* ſupra virtutem communem ponit quandam virtutem heroicam, vel diuinam, ſecundum quàm dicuntur aliqui diuini viri.

AD 2^m dicendum, quòd vitia inquantum ſunt contra bonũ rationis, contrariantur virtutibus, inquantum autem ſunt contra diuinum inſtinctum, contrariantur donis. idem enim contrariatur Deo, & rationi, cuius lumen a Deo deriuatur.

AD 3^m dicendum, ꝙ diffinitio illa datur de virtute ſm cõem modũ virtutis. vnde ſi volumus diffinitionem reſtringere ad virtutes, prout diſtinguuntur a donis, dicemus qd̃ hoc, quod dicitur, Qua recte viuitur, intelligendum eſt de rectitudine vitæ quæ accipitur ſm regulam rationis: ſimiliter autem donum, prout diſtinguitur a virtute infuſa, poteſt dici id quod datur a Deo in ordine ad motionem ipſius, quia ſcilicet facit hominem bene ſequentem ſuos inſtinctus.

AD 4^m dicendum, ꝙ ſapientia dicitur intellectualis virtus, ſecundum quod procedit ex iudicio rationis: dicitur autem donum, ſecundum qd̃ operatur ex inſtinctu diuino. Et ſimiliter dicendum eſt de alijs.

ARTICVLVS II.

Vtrum dona ſint neceſſaria homini ad ſalutem.

Infra art.3. ad 5. & 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd dona non ſint neceſſaria homini ad ſalutem: Dona enim ordinantur ad quandã perfectionem vltra communem perfectionem virtutis: nõ autem eſt homini neceſſarium ad ſalutẽ, vt hmõi perfectionem conſequatur, quæ eſt vltra cõem ſtatum virtutis, quia hmõi perfectio non cadit ſub præcepto, ſed ſub cõſilio. ergo dona nõ ſunt neceſſaria homini ad ſalutem.

¶ 2 Præt. Ad ſalutem hominis ſufficit, ꝙ homo ſe bene habeat & circa diuina, & circa humana: ſed ꝑ virtutes theologicas homo ſe habet bene circa diuina, per virtutes autem morales circa humana. ergo dona non ſunt homini neceſſaria ad ſalutem.

¶ 3 Præt. Gregor. dicit in 2. Moral.* quòd Spiritus ſanctus dat ſapientiam contra ſtultitiam, intellectum contra hebetudinem, conſilium contra præcipitationem, fortitudinem contra timorem, ſcientiam contra ignorantiam, pietatem contra duritiam, humilitatem contra ſuperbiam: ſed ſufficiens remedium poteſt adhiberi ad omnia iſta tollenda per virtutes. ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem. Cap.36.

SED CONTRA. Inter dona ſummum videtur eſſe ſapientia, infimum autem timor: vtrunque autem horum neceſſarium eſt ad ſalutem, quia de ſapientia dicitur Sap. 7. Neminem diligit Deus niſi eũ, qui cum ſapientia inhabitat. et de timore dicitur Eccle. 1. Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. ergo etiam alia dona media ſunt neceſſaria ad ſalutem.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* Dona ſunt quędam hominis perfectiones, quibus homo diſponitur ad hoc, ꝙ bene ſequatur inſtinctũ diuinum. Vnde in his, in quibus nõ ſufficit inſtinctus rationis, ſed eſt neceſſarius Spiritus ſancti inſtinctus, per conſequens eſt neceſſarium donum. Ratio autem hominis eſt perfecta dupliciter a Deo. Primo quidem naturali perfectione, ſecundum. ſ. lumẽ naturale rationis. Alio autem modo quadam ſupernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictum eſt* ſupra. Et quàmuis hæc ſecunda perfectio ſit maior, quàm prima, tamẽ prima perfectio perfectiori modo habetur ab homine quàm ſecunda. nã prima habetur ab homine quaſi plena poſſeſſiõ, ſecunda autem habetur quaſi imperfecta: imperfecte enim diligimus & cognoſcimus Deum. Manifeſtum eſt autem, ꝙ vnumquodque quod perfecte habet naturam, vel formam aliquam, aut uirtutem, poteſt per ſe ſecundum illam operari, non tñ excluſa operatione Dei, qui in omni natura & voluntate interius operatur: ſed id qd̃ imperfecte habet naturam aliquam, uel formam, aut uirtutem, non poteſt per ſe operari niſi ab altero moueatur. Sicut ſol, quia eſt perfecte lucidus, ꝑ ſeipſum poteſt illuminare: luna autem in qua eſt imperfecte natura lucis, non illuminat niſi illuminata. Medicus ẽo qui perfecte nouit artem medicinæ, poteſt per ſe operari: ſed diſcipulus eius, qui nondum eſt plene inſtructus, non poteſt per ſe operari, niſi ab eo inſtruatur. Sic igitur quãtum ad ea, quæ ſubſunt humanæ rationi in ordine. ſ. ad finem cõnaturalem homini, homo poteſt operari per iudicium rationis: ſi tamen etiam in hoc homo adiuuetur a Deo per ſpecialem inſtinctum, hoc erit ſuperabundãtis bonitatis. Vnde ſecundum philoſophos, non quicunque habebat virtutes morales acquiſitas, habebat virtutes heroicas, vel diuinas: ſed in ordine ad finem vltimum ſupernaturalem ad quem ratio mouet, ſecũdum quod eſt aliqualiter, & imperfecte informata per uirtutes theologicas, non ſufficit ipſa motio rationis, niſi deſuper adſit inſtinctus & motio Spiritus ſancti, ſecũdum illud Roma. 8. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt & hæredes. Et in Pſal. 142. dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, quia ſcilicet, in hæreditatem illius terræ beatorum nullus poteſt peruenire, niſi moueatur & deducatur a Spiritu ſancto. Et ideo ad illum finem conſequendum, neceſſarium eſt homini habere donum Spiritus ſancti.

Ar.præced.

q.62.art.1.

AD

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dona excedunt commonem perfectionem virtutum, non qnantum ad genus operum eo modo, quo conſilia præcedunt præcepta: ſed quantum ad modum operandi, ſecnndum quod mooetur homo ab altiori principio.

AD 2^m dicendnm, ꝙ per virtutes theologicas, & morales ooo ita perficitur homo in ordine ad vltimũ finem, quin ſemper iodigeat moueri qnodam ſuperiori inſtincto Spiritus ſancti, ratione iam * dicta.

In corp. ar.

AD 3^m dicendum, ꝙ rationi humanæ oon ſunt omnia cognita, oeqne omnia poſſibilia, ſiue accipiatur vt perfecta pfectione oaturali: ſiue accipiatur vt perfecta theologicis virtutibus. vnde non poteſt quantũ ad omnia repellere ſtultitiã, & alia huinſmodi, de quibus ibi fit mentio: ſed ille, cuius ſcientiæ & poteſtati omnia ſubſunt, ſua motione ab omni ſtultitia, & ignorantia, & bebetudine, & duritia, & cæteris huiuſmodi nos tutos reddit. & ideo dona Spiritus ſancti, quæ faciũt oos bene ſequentes inſtinctum ipſius, dicuntur contra huiuſmodi defectus dari.

ARTICVLVS III.

Vtrum dona Spiritu ſancti ſint habitus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ dona Spiritus ſancti ooo ſiot habitus. Habitus. o. eſt qualitas in bomine manens. eſt .n. qualitas difficile mobilis, vt dicitur in prædicamentis: * ſed proprinm Chriſti eſt, ꝙ dona Spiritus ſancti in eo requieſcant, vt dicitur Iſa. 11. Et Ioan. 1. dicitur. Super quem videris Spiritum deſcẽdentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat. Quod exponens Greg. io 2. Moral. * dicit. In cunctis fidelibus Spiritus ſanctus venit: ſed in ſolo Mediatore ſemper ſiogulariter permanet. ergo dona Spiritus ſancti oon ſoor habitus.

In prædic. qualitat. nõ lõge a principio. tom. 1.

Ca. 41. poſt med. & 42.

¶ 2 Præt. Dooa Spiritus ſancti perficiunt hominem, ſecundum qđ agitur a Spiritu Dei, ſicut dictũ eſt: * ſed inquantum homo agitur a Spiritu Dei, ſe habet quodammodo vt inſtrũ reſpectu eius: ooo aũt conuenit vt inſtrumentũ perficiatur per habitum, ſed principale agens. ergo dona Spiritus ſancti non ſunt habitus.

Art. 1. & 2.

¶ 3 Præt. Sicut dona Spiritus ſancti ſuot ex inſpiratione diuioa, ita donum propbetiæ: ſed prophetia nõ eſt habitus, non enim Spiritus propbetiæ adeſt prophetis ſemper, vt Greg. dicit in 1. Hom. Ezech. * ergo neque etiam dona Spiritus ſancti ſunt habitus.

Aliquantulum a principio. & lib. 2. mora. c. 41.

SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit diſcipulis de Spiritu ſancto loquens, Ioan. 14. Apud vos manebit, & in vobis erit. Spiritus antem ſanctus noo eſt in bominibus abſque donis eius. ergo dona eius manent in bominibus. ergo non ſolum ſunt actus, vel paſſiones, ſed etiam habitus permanentes.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictũ eſt, * dona ſunt quædã perfectiooes bominis, quibus diſponitur ad boc, ꝙ homo bene ſequatur inſtinctũ Spiritus ſancti.

Artic. 1.

Manifeſtũ eſt aũt ex ſupradictis, * ꝙ virtutes morales perficiunt vim appetitiuã, ſm qđ participat aliqualiter ratiooem, inquantum. ſ. nata eſt moueri per imperium rationis. Hoc igitur modo dona Spiritus ſancti ſe babent ad homioes in comparatione ad Spiritum ſanctũ, ſicut virtutes morales ſe habent ad vim appetitiuã in cõparatione ad ratiooem. Virtutes aũt morales habitus quidam ſunt, quibus vires appetitiuæ diſponuntur ad prompte obediendum rationi: vnde & dona Spiritus ſancti ſunt quidam habitus, quibus hõ perficitur ad prompte obediendũ Spiritui ſancto.

q. 58. art. 1. & q. 56. ar. 4.

F AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Greg. * ibidẽ ſoluit dicens, ꝙ io illis donis, ſine quibus ad vitã perueniri non poteſt, Spiritus ſanctus in electis omnibus ſemper manet: ſed in alijs nõ ſemper manet. Septem aũt dona ſunt neceſſaria ad ſalutẽ, vt dictũ eſt: * vnde quantũ ad ea Spiritus ſanctus ſemp manet in ſanctis.

Eod. loco argu. 1. citato.

Ar. 2. huius quæſt.

AD 2^m dicendnm, quòd ratio illa procedit de inſtrumento cuius non eſt agere, ſed ſolum agi. tale autem inſtrumentum non eſt homo, ſed ſic agitur a Spiritu ſancto, quòd etiam agit inquantum eſt liberi arbitrij: vnde indiget habitu.

AD 3^m dicendum, quòd prophetia eſt de donis, quæ ſunt ad manifeſtationem Spiritus, non autem ad G neceſſitatem ſalutis. vnde noo eſt ſimile.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter ſeptem dona Spiritus ſancti enumerentur.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæoctauæ Articulũ quartũ.*

IN arti. 4. eiuſdem 68. quæſt. aduerte, quòd author hoc in loco ſequitur opinionem, quam poſtmodum in 2. 2. q. 8. art. 6. relinquit: hic enim vult ꝙ dona ſpectantia ad intellectũ diſtinguant penes pratticũ & ſpeculatiuũ: ibi uero nõ: ſed uult ꝙ intellectus ſit omnium penetratiuus, ſapientia omniũ iudex per cauſam altiſſimam, & ſimiliter ſcia per cauſas creatas ſeu proprias, & ſimiliter conſiliũ omnium applicatiuum ad opera, & hoc ſequere: quia diuinioris eſt ingenii.

2. 2. q. 8. ar. 6. Et 3. d. 34. q. 1. ar. 2. & diſ. 35. q. 2. ar. 2. q. 3. & Iſa. 11. lect. 2. cor.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ſeptẽ dooa Spiritus ſancti enumerentur. In illa enim enumeratione ponũtur quatuor pertinẽtia ad virtutes intellectuales, ſcilicet ſapientia, intellectus, ſcien H tia, & cõſilium, quod pertinet ad prudentiam: oihil autem ibi ponitur, quod pertineat ad artẽ, quæ eſt quinta virtus intellectualis: ſimiliter etiã ponitur aliquid pertioẽs ad iuſtitiam, ſcilicet pietas, & aliquid pertinẽs ad fortitudioem, ſcilicet fortitudinis dooum: nihil autem ponitur ibi pertinens ad temperantiam. ergo inſufficienter enumerantur dona.

I ¶ 2 Præt. Pietas eſt pars iuſtitię: ſed circa fortitudinẽ nõ ponit aliqua pars ei*, ſed ipſa fortitodo. ergo nou debuit poni pietas, ſed ipſa iuſtitia.

¶ 3 Præt. Virtutes theologicæ maxime ordinãt oos ad Deum. cum ergo dona perficiãt homioem ſecundnm quod mouetur a Deo, uidetur qòòd debuiſſeot poni aliqua dona pertinentia ad theologicas uirtutes.

¶ 4 Pręt. Sicut Deos timetur, ita eſt amatur, & io ipſum aliquis ſperat, & de eo delectatur: amor aũt, ſpes, & delectatio ſunt paſſiones cõdiuiſæ timori. ergo ſicut timor ponitur donũ, ita & alia tria debẽt poni dona.

¶ 5 Præt. Intellectui adiungitur ſapientia, quæ regit ipſum, fortitudini autem cooſilium, pietati uero ſcieotia: ergo & timori debuit addi aliqood donum directiuum. inconnenienter ergo ſeptem dona K Spiritus ſancti enumerantur.

SED IN CONTRARIVM eſt authoritas Scripturæ Iſai. vndecimo.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictũ eſt, * dona ſunt quidã habitus perficientes hoĩem ad boc, ꝙ prompte ſequatur ioſtinctũ Spiritus ſancti: ſicut uirtutes morales perficiuot uires appetitiuas ad obediendũ rõni. Sicut autẽ uires appetitiuæ natæ ſont moueri per imperium rationis: ita oẽs uires humanæ natæ ſunt moueri per inſtinctum Dei, ſicut a qoadam ſuperiori potentia. & ideo in omnibus uiribus hominis, quæ pñt eſſe principia hnmanorum actnum, ſicnt ſunt uirtutes: ita ẽt ſunt dona. ſ. in ratione, & io ui appetitiua. ratio autem eſt ſpeculatiua, & practica, & in utraque

Ar. præced.

conſide-

conſideratur apprehenſio veritatis, quæ pertinet ad inuentionem, & ad iudicium de veritate. Ad apprehenſionem igitur veritatis perficitur ſpeculatiua ratio per intellectum, practica vero per conſilium. Ad recte autem iudicandum ſpeculatiua quidem per ſapientiam, practica vero per ſcientiam perficitur. Appetitiua autem virtus in his quidem quæ ſunt ad alterum, perficitur per pietatem: in his autē quæ ſunt ad ſeipſum, perficitur per fortitudinem contra timorem periculorum: contra concupiſcentiam vero inordinatam delectabilium per timorem, ſecundum illud Prouer. 16. In timore Dñi declinat omnis a malo. Et in Pſalm. 118. Confige timore tuo carnes meas; a iudiciis enim tuis timui. Et ſic patet, quòd hæc dona extendunt ſe ad omnia, ad quæ ſe extendunt virtutes tam intellectuales, quàm morales.

Ad primvm ergo dicendum, quòd dona Spiritus ſancti perficiunt hominem in his quæ pertinēt ad bene viuendum, ad quæ non ordinatur ars, ſed ad exteriora factibilia. eſt .n. ars ratio recta non agibilium, ſed factibilium, vt dicitur in 6. Ethico.* Poteſt tamen etiam dici, quòd quantum ad infuſionem donorum, ars pertinet ad Spiritum ſanctum, qui eſt principaliter mouens, non autem ad homines, qui ſunt quædā organa eius dum ab eo mouentur. Temperantiæ autem reſpondet quodammodo donum timoris. ſicut enim ad virtutem temperantiæ pertinet ſecundum eius propriam rationem, vt aliquis recedat a delectationibus prauis propter bonū rationis: ita ad donum timoris pertinet, quòd aliquis recedat a delectationibus prauis propter Dei timorem.

Cap. 4. to. 5

Ad 2^m dicendum, φ nomen iuſtitiæ imponitur a rectitudine rationis, & ideo nomen virtutis eſt conuenientius q̄ nomen doni: ſed nomē pietatis importat reuerentiam, quam habemus ad patrem, & ad patriam. Et quia pater omnium Deus eſt, & cultus Dei pietas nominatur, vt Auguſt. dicit 10. de ciui. Dei.* & ideo conuenienter donum, quo aliquis pp reuerentiā Dei bonum operatur ad omnes, pietas nominatur.

Cap. 1. to. 5

Ad 3^m dicendum, quòd animus hominis non mouetur a Spiritu ſancto, niſi ei ſecundum aliquem modum vniatur: ſicut inſtrumentum non mouetur ab artifice, niſi per cōtactum, aut per aliquam aliā vnionem. Prima autem vnio hominis eſt per fidem, ſpem, & charitatem: vnde iſtæ virtutes præſupponuntur ad dona, ſicut radices quædam donorum. vnde omnia dona pertinēt ad has tres virtutes, ſicut quædam deriuationes prædictarum virtutum.

Ad 4^m dicendum, quòd amor, ſpes, & delectatio habēt bonum pro obiecto: ſummum autem bonum Deus eſt. vnde nomina harum paſſionum transferuntur ad virtutes theologicas, quibus anima coniungitur Deo. Timoris autem obiectum eſt malum, quod Deo nullo modo competit: vnde non importat coniunctionem ad Deum, ſed magis receſſum ab aliquibus rebus propter reuerentiam Dei. & ideo non eſt nomen virtutis theologicæ, ſed doni quod eminentius retrahit a malis, quàm virtus moralis.

Ad 5^m dicendum, quòd per ſapientiam dirigitur & hominis intellectus, & hominis affectus: & ideo ponuntur duo correſpondentia ſapientiæ tanquam directiua, ex parte quidem intellectus donum intellectus: ex parte autem affectus donum timoris. Ratio .n. timendi Deum præcipue ſumitur ex conſideratione excellentiæ diuinæ, quam conſiderat ſapientia.

Articvlvs V.

Vtrum dona Spiritus ſancti ſint connexa.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur φ dona non ſint connexa. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Corinth. 12. Alij datur per Spiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum: ſed ſapientia, & ſcientia inter dona Spiritus ſancti computantur. ergo dona Spiritus ſancti dantur diuerſis, & non connectuntur ſibiinuicem in eodem.

2. 2. q. 19. ar tic. 9. co. Et 3. q. 7. ar. 5. ad 3. Et 3. di. 36. ar. 3. Et ult. q. 5. art. 2. ad 6. Et 1. cor. 13.

§ 2 Præt. Aug. dicit in 14. de Trinit.* quod ſcientia non pollent fideles plurimi, quàmuis polleant ipſa fide: ſed fidem concomitatur aliquod de donis, ſaltem minus donum timoris. ergo videtur quòd dona nō ſint de neceſſitate connexa in vno & eodem.

* lib. 14. de Tri. cap. 1. a medio, tomo 3.

§ 3 Præt. Greg. in 1. Moral.† dicit, φ minor eſt ſapientia, ſi intellectu careat: & valde inutilis eſt intellect⁹, ſi ex ſapientia nō ſubſiſtat: vile eſt conſilium, cui opus fortitudinis deeſt: & valde fortitudo deſtituitur, niſi per cōſilium fulciatur: nulla eſt ſcientia, ſi vtilitatem pietatis non habet: & valde inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione careat: timor quoque ipſe ſi non has virtutes habuerit, nullum opus bonæ actionis ſurgit: ex quibus videtur φ vnum donum poſſit ſine alio haberi. non ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa.

Cap. 32. circa medium

Sed contra eſt, quod ibidem * Greg. præmittit dicens. Illud in Iob filiorum cōuiuio perſcrutandum videtur, quòd ſemetipſos inuicem paſcunt. per filios autē Iob, de quibus loquitur, ſignificantur dona Spiritus ſancti. ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa per hoc quòd ſe inuicem reficiunt.

Lib. 1. Moral. cap. 32. circa med. illius.

Respon. Dicendum, φ huius quæſtionis veritas de facili ex præmiſſis poteſt haberi. Dictum* eſt enim ſupra, φ ſicut vires appetitiuæ diſponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimē rationis: ita omnes vires animæ diſponuntur per dona in comparatione ad Spiritum ſanctum mouentem. Spiritus autem ſanctus habitat in nobis per charitatē, ſm illud Ro. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritū ſanctū, qui datus eſt nobis: ſicut & rō noſtra perficitur per prudentiā. vnde ſicut virtutes morales connectuntur ſibiinuicem in prudentia, ita dona Spiritus ſancti cōnectuntur ſibiinuicem in charitate, ita ſ. φ qui charitatem habet, omnia dona Spiritus ſancti habet, quorum nullum ſine charitate haberi pōt.

Ar. 3. huius quæſt.

Ad primvm ergo dicendum, quod ſapientia, & ſcientia uno modo poſſunt conſiderari, ſecundum qđ ſunt gratię gratis datæ, prout ſcilicet aliquis abundat ſā tantum in cognitione rerum diuinarum & humanarum, ut poſſit etiā fideles inſtruere, & aduerſarios confundere: & ſic loquitur ibi Apoſtolus de ſapientia & ſcientia, vnde ſignanter fit mentio de ſermone ſapientiæ, & ſcientiæ. Alio modo poſſunt accipi prout ſunt dona Spiritus ſancti, & ſic ſapientia & ſcientia nihil aliud ſunt, quàm quædam perfectiones humanæ mentis, ſecundum quas diſponitur ad ſequendum inſtinctum Spiritus ſancti in cognitione diuinorum, uel humanorū. & ſic patet quod huiuſmodi dona ſunt in omnibus habentibus charitatem.

Ad 2^m dicendum, φ Aug. loquitur de ſcientia, exponens prædictā authoritatem Apoſtoli: vnde loquitur de ſcientia prædicto modo accepta, ſm qđ eſt gratia gratis data, qđ patet ex hoc qđ ſubdit. Aliud .n. eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat pp adipiſcendā vitam beatam, quę non niſi æterna eſt: aliud

autem

autẽ eſt ſcire, quemadmodum hoc ipſum. & pijs upituletur, & contra impios defendatur, quam proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus.

A D 3ᵐ dicendum, quòd ſicut unu modo connexio uirtutum cardinalium probatur per hoc, ꝙ una earum perficitur quodammodo per aliam, ut ſupra dictum eſt.* ita Greg. eodem modo uult probare connexionem donorum per hoc, quòd unum ſine alio non poteſt eſſe perſectum: unde præmittit dicens.† Valde ſingula quælibet deſtituitur, ſi non una uirtus alij uirtuti ſuffragetur. non ergo datur intelligi, quòd unum donum poſſit eſſe ſine alio, ſed ꝙ intellectus ſi eſſet ſine ſapientia, non poſſet eſſe donum: ſicut temperantia ſi eſſet ſine iuſtitia, non eſſet virtus.

q. 65. art. 1. lib. 1. Mor. † cap. 16.

ARTICVLVS VI.

Vtrum dona Spiritus ſancti remaneant in patria.

1. 2. q. 8. ar. 9. Et 2. q. 7. art. 5. ad 3. Et 3. di. 34. q. 1. ar. 3. & diſ. 35. q. 2. ar. 2. q. 3. & art. 4. q. 3.

A D SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ dona Spiritus ſancti nõ maneant in patria. Dicit. n. Greg. in 2. Moral.* ꝙ Spiritus ſanctus contra ſingula tentamenta ſeptem donis erudit mentem: ſed in patria non erunt aliqua tentamenta, ſecũdũ illud Iſ. xi. Nõ nocebunt, & nõ occident in uniuerſo monte ſancto meo. ergo dona Spũs ſancti non erunt in patria.

* li. 2. Mora. cap. 36. ante mediũ.

¶ 2 Præt. Dona Spiritus ſancti ſunt habitus quidã, ut ſupra dictum eſt. * fruſtra autem eſſent habitus, ubi actus eſſe non põt: actus autem quorundã donorum in patria eſſe non põt. dicit. n. Greg. in 1. Mora.* ꝙ intellectus facit audita penetrare, & conſilium prohibet eſſe præcipitem, & fortitudo facit non metuere aduerſa, & pietas replet cordis uiſcera operibus miſericordiæ: hæc autem non competunt ſtatui patriæ. ergo huiuſmodi dona non erunt in ſtatu gloriæ.

Artic. 3. Cap. 32. nõ ꝓcul a princip. & c. 36

¶ 3 Præt. Donorum quædã perficiunt hominem in uita cõtemplatiua, ut ſapientia & intellectus, quædã in uita actiua, ut pietas & fortitudo: ſed actiua uita cum hac uita terminatur, ut Greg. dicit in 6. Moral.* ergo in ſtatu gloriæ non erunt omnia dona Spiritus ſancti.

Cap. 28. ad fin.

S E D C O N T R A eſt, qd Ambr. dicit in lib. de Spiritu ſancto.* Ciuitas Dei illa Hieruſalẽ cęleſtis non meatu alicuius fluuij terreſtris abluit, ſed ex uitæ fonte ꝓcedens Spũs ſanctus, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cæleſtibus ſpiritibus redundãtius vr affluere, pleno ſeptem virtutum ſpiritualium feruens meatu.

Lib. 1. c. 20 parũ a princip. tom. 2.

R E S P O N. Dicendum, ꝙ de donis dupliciter poſſumus loqui. Vno modo quantum ad eſſentiã donorum, & ſic perfectiſſime erũt in patria, ſicut patet per authoritatem Ambr.* inductam. Cuius ratio eſt, quia dona Spiritus ſancti perficiunt mentem humanã ad ſequendam motionem Spiritus ſancti, quod præcipue erit in patria, quando Deus erit omnia in omnibus, vt dicitur 1. ad Corinth. 15. & qñ homo erit totaliter ſubditus Deo. Alio modo põt conſiderari quãtum ad materiam circa quam operantur, & ſic in præſenti habent operationem circa aliquam materiam, circa quam non habebunt operationem in ſtatu gloriæ: & ſecundum hoc non manebunt in patria, ſicut ſupra de virtutibus cardinalibus dictum eſt.*

In arg. Sed contra. q. 67. art. 1.

A D P R I M V M ergo dicendum, quòd Greg. loquitur ibi de donis, ſecundum quod competunt ſtatui præſenti. ſic enim donis protegimur cõtra tentamenta malorum: ſed in ſtatu gloriæ ceſſantibus malis per dona Spiritus ſancti perficiemur in bono.

A D 2ᵐ dicendum, ꝙ Greg. in ſingulis donis ponit aliquid qđ trãſit cum ſtatu præſenti, & aliquid quod

F permanet in futuro. Dicit. n. ꝙ ſapientia mentem de æternorum ſpe, & certitudine reficit, quorũ duorum ſpes tranſit, ſed certitudo remanet: & de intellectu dicit, ꝙ in eo ꝙ audita penetrat, reficiẽdo cor, tenebras eius illuſtrat, quarum auditus trãſit, quia nõ docebit vir fratrẽ ſuum, vt dicitur Hier. 31. ſed illuſtratio mẽtis manebit. De cõſilio autem dicit,* qđ prohibet eſſe præcipitem, qđ eſt neceſſarium in pręſenti: & iterum, ꝙ ratione animum replet, qđ eſt neceſſarium etiam in futuro. De fortitudine vero dicit, ꝙ aduerſa non metuit, qđ eſt neceſſarium in præſenti: & iterum, ꝙ confidentiæ cibos apponit, quod permanet ẽt in futuro. De ſcientia vero vnum tantum ponit. ſ. ꝙ ignorantiæ

Oĩa hęc habet Greg. 2 Moral c. 38

G ieiunium ſuperat, qđ pertinet ad ſtatum præſentem: ſed qđ addit; In ventre mentis; poteſt figuraliter intelligi repletio cognitionis, quæ pertinet ẽt ad ſtatum futurum. De pietate vero dicit, ꝙ cordis viſcera miſericordiæ operibus replet, qđ quidem ſm verba pertinet tm̃ ad ſtatum præſentẽ: ſed ipſe intimus affectus proximorum per uiſcera deſignatus, pertinet etiam ad futurum ſtatum, in quo pietas nõ exhibebit miſericordiæ opera, ſed congratulationis affectum. De timore vero dicit, quòd premit mentem, ne de præſentibus ſuperbiat, quod pertinet ad ſtatum præſentem, & quòd de futuris cibos ſpei confortat, quod etiam pertinet ad ſtatum præſentem, quantum ad ſpem: ſed

H poteſt etiã ad ſtatum futurum pertinere, quantum ad cõfortationem de rebus hic ſperatis, & ibi obtentis.

A D 3ᵐ dicendum, quòd ratio illa procedit de donis quantum ad materiam. Opera enim actiuæ vitæ non erunt materia donorum: ſed omnia habebunt actus ſuos circa ea, quæ pertinent ad vitam contemplatiuam, quæ eſt vita beata.

ARTICVLVS VII.

Vtrum dignitas donorum attendatur ſecundum enumerationem Iſaiæ 11.

A D SEPTIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ dignitas do-

I norum non attenditur ſm enumerationẽ, qua enumerantur Iſa. 11. Illud. n. videtur eſſe potiſſimum in donis, qđ maxime Deus ab homine requirit: ſed maxime requirit Deus ab homine timorem. dicitur enim Deuter. 10. Et nunc Iſrael quid dominus Deus tuus petit a te, niſi vt timeas dominum Deum tuum? Et Malach. 1. dicitur. Si ego dominus, vbi timor meus? ergo videtur quòd timor, qui enumeratur vltimo, non ſit infimum donorum, ſed maximum.

Iſa. 11. lec. 2.

¶ 2 Præt. Pietas videtur eſſe quoddã bonum vniuerſale. dicit enim Apoſtolus 1. ad Timoth. 4. Quòd pietas ad omnia vtilis eſt: ſed bonum vniuerſale præfertur particularibus bonis. ergo pietas, quæ penultimo

K enumeratur, videtur eſſe potiſſimum donorum.

¶ 3 Præt. Scientia perficit iudicium hominis, conſilium autem ad inquiſitionem pertinet: ſed iudicium præeminet inquiſitioni. ergo ſcientia eſt potius donum, quàm conſilium, cum tamen poſt enumeretur.

¶ 4 Præt. Fortitudo pertinet ad vim appetitiuam, ſcientia autem ad rationem: ſed ratio eſt eminentior quàm vis appetitiua. ergo & ſcientia eſt eminentius donum, quàm fortitudo, quæ tamen primo enumeratur. non ergo dignitas donorum attenditur ſecundum ordinem enumerationis eorum.

S E D C O N T R A eſt, qđ Aug. dicit in lib. de ſer.* Dñi in mõte. Videtur mihi ſeptiformis operatio Spiritus ſancti, de qua Iſaias loquitur, his gradibus ſentẽtijsq́;

Lib. 1. ca. 4. non multũ ꝓcul a princip. tom. 4.

congrue-

congruere, de quibus fit mentio Matth. 5. ſed intereſt ordinis: nam ibi, ſcilicet in Iſaia, numeratio ab excelſioribus cœpit, hic vero ab inferioribus.

Respon. Dicendum, ꝙ dignitas donorum dupliciter poteſt attendi. Vno modo ſimpliciter. ſ. per comparationem ad proprios actus, prout procedũt à ſuis principijs: alio modo ſecundum quid. ſ. per comparationem ad materiam. Simpliciter aũt loquendo de dignitate donorum, eadem eſt ratio cõparationis in ipſis, & in virtutibus: quia dona ad oẽs actus potentiarum animæ perficiunt hominem, ad quos perficiunt

Ar. 3. huius quæſt. virtutes, vt ſupra dictum eſt. Vnde ſicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus, & in ipſis virtutibus intellectualibus contemplatiuæ præferuntur actiuis, vt ſapientia intellectui, & ſciẽtia prudentiæ & arti, ita tñ ꝙ ſapiẽtia præfertur intellectui, & intellectus ſciẽtię, ſicut prudentia, & ſyneſis eubuliæ: ita ẽt in donis ſapientia & intellectus, ſcientia & conſilium præferuntur pietati, & fortitudini, & timori, in quibus etiam pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, ſicut iuſtitia fortitudini: & fortitudo temperantiæ: ſed quantum ad materiam fortitudo & conſilium præferuntur ſcientiæ & pietati: quia. ſ. fortitudo & conſilium habent in arduis locũ, pietas autem & etiã ſcientia in communibus. Sic igitur donorum dignitas ordini enumerationis reſpondet, partim quidem ſimpliciter, ſecundum qđ ſapientia & intellectus omnibus præferũtur: partim autem ſecundum ordinem materiæ, ſecundum quod conſilium & fortitudo præferuntur ſcientiæ & pietati.

Ad primum ergo dicendum, quòd timor maximè requiritur quaſi primordium quoddã perfectionis donorum: quia initium ſapientię timor Domini, non propter hoc, ꝙ ſit cęteris dignius. prius enim eſt ſecundum ordinem generationis, vt aliquis recedat à malo, quod fit per timorem, vt dicitur Prouerb. 16. quàm quòd operetur bonum, quod fit per alia dona.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ pietas non comparatur in verbis Apoſtoli oĩbus donis Dei, ſed ſoli corporali exercitationi, de qua præmittit, ꝙ ad modicum vtilis eſt.

Ad 3ᵐ dicendũ, ꝙ ſcientia etſi præferatur conſilio ratione iudicij, tñ cõſiliũ præfertur ratione materiæ: nã

Cap. 3. to. 5 conſiliũ non habet locũ niſi in arduis, vt dicitur in 3. Eth. ſed iudicium ſcientiæ in omnibus locum habet.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd dona directiua, quæ pertinent ad rationẽ, donis exequentibus digniora ſunt, ſi conſiderentur per comparationem ad actus, prout egrediuntur à potentijs. Ratio enim appetitiuæ præeminet, vt regulans regulato: ſed ratione materiæ adiungitur conſilium fortitudini, ſicut directiuum exequenti, & ſimiliter ſcientia pietati, quia ſcilicet conſilium & fortitudo in arduis locũ habent: ſcientia autem & pietas etiam in communibus. & ideo cõſilium ſimul cum fortitudine ratione materiæ numeratur ante ſcientiam & pietatem.

Infra q. 69. art. 1. ad 1. Et 2. 2. q. 9. art. 1. ad 3. Et 3. di. 34. q. 1. ar. 1. ad 5. & di. 35. q. 2. ar. 3. & q. 2. ad 2. Et ver. q. 2. art. 2 ad 17.

Articvlvs viii.

Vtrum virtutes ſint præferendæ donis.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quòd virtutes ſint præferendæ donis. Dicit. n. Aug. in 15. de Trinit. de charitate loquens. Nullũ eſt iſto Dei dono excellentius, ſolum eſt quòd diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. dantur & alia per Spiritum ſanctum munera, ſed ſine charitate nihil ꝓſunt: ſed charitas eſt virtus. ergo virtus eſt potior donis Spiritus ſancti.

Li. 15. c. 18 in prin. t. 3.

¶ 2 Præt. Ea quæ ſunt priora naturaliter, videntur eſſe potiora: ſed virtutes ſunt priores donis Spiritus ſancti. dicit enim Greg. in 2. Moral. † quòd donum Spiritus ſancti in ſubiecta mente ante alia iuſtitiam, prudentiam, fortitudinẽ, & temperantiã format: & ſic eandem mentem ſeptem mox virtutibus, ideſt, donis temperat, vt contra ſtultitiam, ſapientiã: contra hebetudinem, intellectũ: contra præcipitationem, conſilium: contra timorem, fortitudinem: cõtra ignorantiam, ſcientiam: contra duritiam, pietatem: contra ſuperbiam, Dei timorem. ergo virtutes ſunt potiores donis. † lib. 2. Moral. cap. 36. ante mediũ

¶ 3 Præt. Virtutibus nullus male vti poteſt, vt Auguſt. dicit: donis autem poteſt aliquis male vti. dicit enim Gregor. in 1. Moral. † quòd hoſtiam noſtræ precis immolamus ne ſapientia eleuet: ne intellectus dum ſubtiliter currit, oberret: ne conſilium dum ſe multiplicat, confundat: ne fortitudo dum fiduciam præbet, præcipitet: ne ſcientia dum nouit, & non diligit, inflet: ne pietas dum ſe infra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor dum plus iuſto trepidat, in deſperationis foueam mergat. ergo virtutes ſunt digniores donis Spiritus ſancti. Li. 2. de lib. arb. cap. 19 tom. 1. † ca. 35. circa mediũ.

Sed contra eſt, qđ dona dantur in adiutorium virtutum contra defectus, vt patet in autoritate inducta, & ſic videtur ꝙ perficiant quod virtutes perficere nõ poſſunt. ſunt ergo dona potiora virtutibus. In argu. 2.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ex ſupradictis patet, Virtutes in tria genera diſtinguuntur. ſunt enim quædam virtutes theologicæ, quædã intellectuales, quædã morales. Virtutes quidẽ theologicæ ſunt, quibus mens humana Deo coniungitur. Virtutes aũt intellectuales ſunt, quibus ratio ipſa perficitur. Virtutes autem morales ſunt, quibus vires appetitiuę perficiuntur ad obediendum rationi. Dona autem Spiritus ſancti ſunt, quibus omnes vires animæ diſponuntur ad hoc, ꝙ ſubdantur motioni diuinę. Sic ergo eadem videtur eſſe comparatio donorum ad virtutes theologicas, ꝑ quas homo vnitur Spiritui ſancto mouenti, ſicut virtutum moraliũ ad virtutes intellectuales, per quas perficitur ratio, quæ eſt virtutum moralium motiua. Vnde ſicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus, & regulãt eas: ita virtutes theologicæ præferuntur donis Spiritus ſancti, & regulant ea. Vnde Greg. dicit in 1. Moral. ꝙ neque ad denarij perfectionem ſeptem filij, ideſt, ſeptem dona perueniunt, niſi in fide, ſpe, & charitate fiat omne quod agunt. Sed ſi comparemus dona ad alias virtutes intellectuales vel morales, dona præferuntur virtutibus, quia dona perficiunt vires animę in comparatione ad Spiritum ſanctum mouentem: virtutes autem perficiunt vel ipſam rationem, vel alias vires in ordine ad rationẽ. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ad altiorem motorem oportet maiori perfectione mobile eſſe diſpoſitũ. Vnde perfectiora ſunt dona virtutibus.

q. 57. & 58, & 62. Cap. 28. circa mediũ.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ charitas eſt virtus theologica, de qua concedimus ꝙ ſit potior donis.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæoctauæ Articulum octauũ.

Omiſſis articulis quinto, ſexto, & ſeptimo, in octauo attende, ꝓponẽs hinc rationẽ quæ eſt caput virtutum, & virtutes intellectuales & morales, inde Deũ, & virtutes theologicas, & dona: & videbis proportionalitatem hanc tenere quomodo ad excellentiam coniunctionis ad caput qua auctor egebat, vt concluderet theologicas eſſe nobiliores donis, & non quo ad motionẽ moraliũ ab intellectualibus, & donorum a theologicalibus. Iam enim definitum eſt, quòd morales infuſæ ſic ſe habent ad theologicales: dona autẽ non ſic ad ipſas ſolas, ſed adiuncto inſtinctu Spiritusſancti.

Ad 2[m] dicendum, ꝙ aliquid eſt prius altero dupliciter. Vno modo ordine perfectionis & dignitatis, ſicut dilectio Dei eſt prior dilectione proximi: & hoc modo dona ſunt priora virtutibus intellectualibus & moralibus, poſteriora vero virtutibus theologicis. Alio modo ordine generationis, ſeu diſpoſitionis: ſicut dilectio proximi præcedit dilectionem Dei quantum ad actum, & ſic virtutes morales & intellectuales præcedunt dona: quia per hoc quòd homo bene ſe habet circa rationem propriam, diſponitur ad hoc quòd ſe bene habeat in ordine ad Deum. F

Ad 3[m] dicendum, ꝙ ſapiẽtia & intellectus, & alia huiuſmodi, ſunt dona Spiritus ſancti, ſecũdum quod per charitatem informantur, quę non agit perperam, G vt dicitur 1. ad Cor. 13. & ideo ſapiẽtia, & intellectu, & alijs huiuſmodi nullus male vtitur, ſecundũ quòd ſunt dona Spiritus ſancti: ſed ad hoc quòd a charitatis perfectione non recedant, vnum ab altero adiuuatur. & hoc eſt quod Greg. intendit dicere.

QVAESTIO LXIX.

De beatitudinibus, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de beatitudinibus.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum beatitudines a donis & virtutibus diſtinguãtur.

¶ Secundo, De præmijs beatitudinum, vtrum pertineant ad hanc vitam.

¶ Tertio, De numero beatitudinũ.

¶ Quarto, De conuenientia præmiorum, quæ eis attribuuntur.

¶ *Super Quæſtionem ſexageſimamnonam & ſeptuageſimam.*

Quæſtio 69. & 70. lectione frequẽti meditationeque iugi egent, non expoſitione: duo tamẽ Nouitij quo ad ſpeculationẽ aduertant, alterum in 69. ſcilicet, ꝙ licet dona oĩa ſupradicta ſint ſe habere vt exequentia ĩ ordine ad inſtinctũ Spiritus ſancti, ſicut morales virtutes in ordine ad rõnem: ſi comparentur tamẽ dona inter ſe, aliqua dicuntur dirigentia, vt ſapientia, ſcientia, & conſilium, & aliqua exequentia, vt reliqua.

¶ Alterum in quæſtio. 70. quòd delectari in aliquo propter ſe formaliter, non diſtinguitur in litera contra delectari ꝑꝑ ſe finaliter quomodolibet, ſed finaliter vltimate: & hoc vel ſimpliciter, vel in illo ordine. Omne .n. delectans propter ſe formaliter, eſt etiam propter ſe finaliter aliquo modo: poteſt tamẽ ſubordinari alteri vt finis, vt in eodem primo articulo dicitur.

[q. 70. art. 2. cor. Et 3. di. 34. q. 1. art. 4. Et Iſa. 51. lec. 1. Et Mat. 5.]

Articvlvs primvs.

Vtrum beatitudines diſtinguantur a uirtutibus & donis. I

Ad primvm ſic ꝓceditur. Videtur quòd beatitudines a uirtutibus & donis non diſtinguantur. Augu. enim in lib. de ſer. do. in monte,* attribuit beatitudines, in Matth. enumeratas, donis Spiritus ſancti. Ambro.† aũt ſuper Lucam attribuit beatitudines ibi enumeratas quatuor uirtutib[9] cardinalibus. ergo beatitudines nõ diſtinguũtur a uirtutibus & donis,

[*lib. 1. c. 9. paulo poſt princip. lib. tom. 4. †Amb. li. 5 in Luc. ſup illud Lu. 6. Beati pauperes ſpiritu, circa fi. tom. 5.]

¶ 2 Præt. Humanæ voluntatis non eſt niſi duplex regula .ſ. rõ, & lex æterna, vt ſupra dictũ eſt:* ſed virtus perficiunt hoĩem in ordine ad rõnem; dona aũt in ordine ad legem æternam Spiritus ſancti, vt ex dictis patet.† ergo nõ poteſt eſſe aliquid aliud pertinens ad rectitudinem voluntatis humanæ præter virtutes & dona. non ergo beatitudines ab eis diſtinguntur. [q. 19. art. 4.] [q. 68. art. 1.]

¶ 3 Præt. In enumeratione beatitudinum ponitur mititas, & iuſtitia, & miſericordia, quæ dicuntur eſſe quædam uirtutes. ergo beatitudines non diſtinguuntur a donis & uirtutibus.

Sed contra eſt, quòd quædam enumerantur inter beatitudines, quæ nec ſunt virtutes, nec dona, ſicut paupertas, & luctus, & pax, differunt ergo beatitudines a uirtutibus, & a donis.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, Beatitudo eſt ultimus finis humanæ uitæ. Dicitur enim aliquis iam finem habere ꝑꝑ ſpem finis obtinendi. vnde & Philoſophus dicit in 1. Ethi.* quòd pueri dicuntur beati propter ſpem. Et Apoſtolus dicit Ro. 8. Spe ſalui facti ſumus. Spes autem de fine cõſequendo inſurgit ex hoc, quòd aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipſum, quod quidem fit per aliquam actionem. Ad finem autem beatitudinis mouetur aliquis, & appropinquat per operationes virtutum, & præcipue per operationes donorum, ſi loquamur de beatitudine æterna, ad quam ratio non ſufficit, ſed in eam inducit Spiritus ſanctus, ad cuius obedientiam & ſequelam per dona perficimur: & ideo beatitudines diſtinguuntur quidem a uirtutibus & donis, nõ ſicut habitus ab eis diſtincti, ſed ſicut actus diſtinguuntur ab habitibus. [q. 2. & 3.] [Cap. 9. ad fin. tom. 3.]

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ Aug. & Amb. attribuunt beatitudines donis & uirtutibus, ſicut actus attribuuntur habitibus. Dona aũt ſunt eminentiora uirtutibus cardinalibus, ut ſupra dictũ eſt:* & tõ Ambro. exponens beatitudines turbis ꝓpoſitas, attribuit H eas uirtutibus cardinalibus. Aug. aũt exponens* beatitudines diſcipulis propoſitas in monte, tanquàm perfectionibus, attribuit eas donis Spiritus ſancti. [q. 68. art. 8.] [Locis in arg. 1. citatis]

Ad 2[m] dicendum, quòd ratio illa probat, quòd non ſunt alij habitus rectificantes humanam vitam præter uirtutes & dona.

Ad 3[m] dicendum, quòd mititas accipitur pro actu manſuetudinis, Et ſimiliter dicendum eſt de iuſtitia, & miſericordia. & quàmuis hæc uideantur eſſe uirtutes, attribuuntur tamen donis: quia etiam dona perficiunt hominem circa omnia, circa quæ perficiunt uirtutes, ut dictum eſt.* [q. 68. art. 4.]

Articvlvs II.

Vtrum præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, ad hanc uitam pertineant.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ præmia quæ attribuuntur beatitudinibus, nõ pertineant ad hanc uitam. Dicuntur enim aliqui beati propter ſpem præmiorum, ut dictum eſt:* ſed obiectum ſpei beatitudo eſt futura. ergo præmia iſta pertinent ad vitam futuram. [2. 2. q. 8. ar. 7. Et Mat. 5.] [*ar. præced.]

¶ 2 Præt. Luc. 6. ponuntur quædã pœnæ per oppoſitũ ad beatitudines, cũ dr̃, Væ uobis qui eſtis ſaturati, qa eſurietis. Væ uobis qui ridetis nũc, quia lugebitis & K flebitis: ſed iſtæ pœnæ non intelliguntur in hac uita, quia frequenter homines in hac uita non puniuntur, ſm illud Iob. 21. Ducunt in bonis dies ſuos. ergo nec præmia beatitudinum pertinent ad hanc uitam.

¶ 3 Præt. Regnum cælorũ qđ ponitur præmium paupertatis, eſt beatitudo cæleſtis, ut Aug. dicit 19. de ciuit. Dei, plena ẽt ſaturitas non niſi in futura uita habetur, ſecundum illud pſ. 16. Satiabor, dum apparuerit gloria tua. Viſio etiam Dei, & manifeſtatio filiationis diuinæ ad uitam futuram pertinent, ſecundum illud 1. Ioan. 3. Nunc filii Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. ergo præmia illa pertinent ad uitam futuram.

Sed

A Sed contra eſt, qđ Aug. dicit in lib. de ſer. dñi in monte. ✶ Iſta quidem in hac vita compleri pñt, ſicut completa in Apoſtolis eſſe credimus: nam illa omnimoda, & in angelicam formã mutatio, quæ poſt hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi poteſt.

Lib. 1. circa finẽ primi folij, a principio lib.✶ & c. 9. tom. 4.

Respon. Dicendum, ꝙ circa iſta præmia expoſitores ſacræ ſcripturæ, diuerſimode ſunt locuti. Quidam .n. omnia iſta præmia ad futuram beatitudinem pertinere dicunt, ſicut Amb. ſuper Luc.✶ Aug. vero dicit ea ad præſentem vitã pertinere. Chryſ.† autem in ſuis Homilijs, quædam eorum dicit pertinere ad futuram vitam, quædã autem ad præſentem. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, ꝙ ſpes futuræ beatitudinis poteſt eſſe in nobis propter duo. Primo quidem pro- B pter aliquam præparationẽ, vel diſpoſitionem ad futurã beatitudinem, quod eſt per modum meriti: alio modo per quandam inchoationem imperfectam futuræ beatitudinis in viris ſanctis etiam in hac vita. Aliter enim habetur ſpes fructificationis arboris, cũ vireſcit frondibus, & aliter cum iam primordia fructuum incipiunt apparere. Sic igitur ea, quæ in beatitudinibus tanguntur tãquàm merita, ſunt quædam præparationes, vel diſpoſitiones ad beatitudinẽ, vel perfectam, vel inchoatam: ea vero quæ ponuntur tanquàm præmia, poſſunt eſſe vel ipſa beatitudo perfecta, & ſic pertinent ad futuram vitam: vel aliqua inchoatio beatitudinis, ſicut eſt in viris perfectis, & ſic præmia pertinent ad præſentem vitam. Cum enim ali- C quis incipit proficere in actibus virtutum & donorum, poteſt ſperari de eo, quòd perueniet ad perfectionem viæ, & ad perfectionem patriæ.

Amb. lib. 5. cap. 6. & in Lucã in ca. cuius titulus eſt, de beatitudinib. c. 5 †Chry. Hom. 6. ex varijs locis in Matt. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſpes eſt de futura beatitudine ſicut de vltimo fine: põt ẽt eſſe & de auxilio gratiæ, ſicut de eo qđ ducit ad finem, ſecundum illud pſ. 27. In Deo ſperauit cor meũ & adiutus ſum.

Ad 2m dicendum, quòd mali etſi interdum in hac vita temporales pœnas non patiantur, patiuntur tamen ſpirituales. vnde Auguſt. dicit in 1. Confeſſ.✶ Iuſſiſti domine, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit inordinatus animus. Et Philoſophus dicit in 9. Ethicor.† de ma- D lis, quòd contendit ipſorum anima, hoc quidem huc trahit, illud autem illuc. et poſtea concludit. Si autem ſic miſerum eſt malum eſſe, fugiendum eſt malitiam intenſe: & ſimiliter econuerſo, boni etſi in hac vita quandoq; non habeant corporalia præmia, nunquàm tamen deficiunt a ſpiritualibus etiam in hac vita, ſecundum illud Matth. 9. & Mar. 10. Centuplum accipietis, etiam in hoc ſeculo.

Cap. 12. in fine, tom. 1. †Cap. 4. nõ procul a fi.

Ad 3m dicendum, ꝙ omnia illa præmia perfecte quidem conſumabuntur in vita futura, ſed interim etiam in hac vita quodammodo inchoantur. Nam regnum cælorum, vt Aug. dicit, poteſt intelligi perfectæ ſapientiæ initium, ſecundum quod incipit in eis ſpi- E ritus regnare. Poſſeſſio etiam terræ ſignificat affectum bonum animæ quieſcentis per deſiderium in ſtabilitate hæreditatis perpetuæ per terram ſignificatæ. Conſolãtur autem in hac vita per Spiritum ſanctum, qui paraclitus, ideſt, conſolator dicitur, participando. Saturantur etiam in hac vita illo cibo, de quo dominus dicit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei. In hac etiam vita conſequuntur homines miſericordiam Dei. In hac etiam vita purgato oculo per donum intellectus, Deus quodammodo videri poteſt. Similiter etiam in hac vita qui motus ſuos pacificant ad ſimilitudinem Dei accedentes, filij Dei nominantur: tamen hæc perfectius erunt in patria.

Articvlvs III.

Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd incõuenienter enumerentur beatitudines. Attribuuntur enim beatitudines donis, vt dictum eſt.✶ donorum autem quædam pertinent ad vitã contemplatiuam, ſcilicet ſapientia, & intellectus: nulla autem beatitudo ponitur in actu contemplationis, ſed omnes in his quæ pertinent ad vitam actiuam. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

3. diſ. 34. q. 1. artic. 4. ✶ar. 1. huius quæſt.

¶ 2 Præt. Ad vitam actiuã non ſolum pertinent dona exequentia, ſed ẽt quædã dona dirigentia, vt ſcientia, & cõſilium: nihil aũt ponitur inter beatitudines qđ directe ad actum ſcientiæ, vel cõſilij pertinere videatur. ergo inſufficienter beatitudines tanguntur.

¶ 3 Præt. Inter dona exequentia in vita actiua, timor ponitur ad paupertatem pertinere, pietas autem videtur pertinere ad beatitudinem miſericordiæ: nihil autem ponitur directe ad fortitudinem pertinens. ergo inſufficienter enumerantur beatitudines.

¶ 4 Præt. In ſacra ſcriptura tanguntur multæ aliæ beatitudines, ſicut Iob 5. dicitur. Beatus homo qui corripitur a Deo. Et in Pſalm. 1. dicitur, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum. Et Prouerb. 3. Beatus vir qui inuenit ſapientiam. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

Sed contra. Videtur quòd ſuperflue enumerentur. ſunt enim ſeptem dona Spiritus ſancti: beatitudines autem tanguntur in octo. ¶ Præt. Luc. 6. ponuntur quatuor tantum beatitudines. ſuperflue ergo enumerantur ſeptem, vel octo in Matthæo.

Respon. Dicendum, ꝙ beatitudines iſtæ conuenientiſſime enumerantur. Ad cuius euidentiã eſt conſiderandum, quòd triplicem beatitudinem aliqui poſuerunt. Quidam enim poſuerunt beatitudinem in vita voluptuoſa, quidam in uita actiua, quidam uero in uita contemplatiua. Hæ autem tres beatitudines diuerſimode ſe habent ad beatitudinem futuram, cuius ſpe dicimur hic beati. Nam beatitudo uoluptuoſa, quia falſa eſt, & rationi contraria, impedimentum eſt beatitudinis futuræ. Beatitudo uero actiuæ uitæ diſpoſitiua eſt ad beatitudinem futuram. Beatitudo autem contemplatiua, ſi ſit perfecta, eſt eſſentialiter ipſa futura beatitudo: ſi antẽ eſt imperfecta, eſt quædã inchoatio eius. & ideo Dominus primo quidem poſuit quaſdam beatitudines quaſi remouentes impedimentum uoluptuoſæ beatitudinis. Conſiſtit n. uoluptuoſa uita in duobus, Primo quidem in affluentia exteriorum bonorũ, ſiue ſint diuitiæ, ſiue ſint honores, a quibus quidem retrahitur homo per uirtutem ſic, ut moderate eis utatur: per donum autem excellentiori modo, ut ſcilicet homo totaliter ea contemnat. Vnde prima beatitudo ponitur, Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, quod poteſt referri uel ad contemptum diuitiarum, uel ad contemptum honorum, quod fit per humilitatem. Secundo uero uoluptuoſa uita conſiſtit in ſequendo proprias paſſiones ſiue iraſcibilis, ſiue concupiſcibilis. A ſequela autem paſſionum iraſcibilis retrahit uirtus, ne homo in eis ſuperfluat, ſecundum regulam rationis: donum autem excellentiori modo, ut .ſ. homo ſecundum uoluntatem diuinã totaliter ab eis tranquillus reddatur. Vnde ſecunda beatitudo ponitur, Beati mites. A ſequela uero paſſionum cõcupiſcibilis retrahit uirtus, moderate huiuſmodi paſſionibus utendo: donum ue-

quandoque accidit defectus ratio F nis, inquãtum impeditur in eo rationis uſus pp ſomnum, vel ebrietatem, vel aliquid huiuſmodi. Patet autem ꝙ tali imperfectione remota nihilominus ſubſtãtia rei remanet. Manifeſtum eſt autem, ꝙ imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei: ponitur enim in eius diffinitione. Fides enim eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium, vt dicitur ad Hebr. 11. Et Augu. dicit. *Quid eſt fides? credere quod non G vides. Quòd autem cognitio ſit ſine apparitione vel viſione, hoc ad imperfectionẽ cognitionis pertinet: & ſic imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei. vnde manifeſtũ eſt, ꝙ fides non poteſt eſſe perfecta cognitio eadem numero manens. Sed vlterius conſiderandum eſt, vtrum ſimile poſſit eſſe cum cognitione perfecta: nihil enim prohibet aliquã cognitionem imperfectam ſimul eſſe aliquando cũ cognitione perfecta. Eſt igitur cõ- H ſiderandum, quòd cognitio poteſt eſſe imperfecta tripliciter. Vno modo ex parte obiecti cognoſcibilis: alio modo ex parte medij: tertio modo ex parte ſubiecti. Ex parte quidem obiecti cognoſcibilis differunt ſecundum perfectum & imperfectum cognitio matutina & veſpertina in angelis: nã cognitio matutina eſt de rebus, ſecundum quod habent eſſe in verbo: cognitio autem veſpertina eſt I de eis, ſecundum quod habent eſſe in propria natura, quod eſt imperfectum reſpectu primi eſſe. Ex parte vero medij differunt ſecundum perfectũ & imperfectum cognitio quæ eſt de aliqua cõcluſione per medium demonſtratiuum, & per medium probabile. Ex parte vero ſubiecti differunt ſecundũ perfectum & imperfectum opinio, fides, [d] & ſcientia: nam de ratione opinionis eſt, quòd accipitur vnum cum formidine alterius oppoſiti, vnde non habet firmam inhæſionem. De ratione vero ſciẽtiæ eſt, quòd habeat firmam inhæſionem cum viſione intellectiua: habet enim certitudinem procedentem ex intellectu principiorũ: Fides autẽ medio modo ſe habet: excedit enim opinionem in hoc, quòd habet firmam inhæſionem: deficit vero a ſcientia in eo, quòd non habet viſionem. Manifeſtum eſt autem, quòd perfectum & imperfectum non poſſunt ſimul eſſe ſecundum idem: ſed ea quæ dif- F ferunt ſecundum perfectum & imperfectum, ſecundum aliquid idẽ poſſunt eſſe in aliquo alio eodem. Sic igitur cognitio perfecta & imperfecta ex parte obiecti nullo modo poſſunt eſſe de eodem obiecto, poſſunt tñ conuenire in eodẽ medio, & in eodẽ ſubiecto. Nihil. n. prohibet, ꝙ unus homo ſimul & ſemel per vnũ & idẽ medium habeat cognitionẽ de duobus, quorũ vnum eſt perfectum, & aliud imperfectum: ſicut de ſanitate & ægritu- G dine, & bono & malo. Similiter ẽt impoſſibile eſt, ꝙ cognitio pfecta & imperfecta ex parte medij, cõueniãt in uno medio: ſed nihil prohibet quin cõueniãt in vno obiecto, & in vno ſubiecto. põt enim vnus homo cognoſcere eandẽ cõcluſionẽ per mediũ probabile, & demõſtratiuũ. Et eſt ſimiliter impoſſibile, ꝙ cognitio perfecta & imperfecta ex parte ſubiecti ſint ſimul in eodẽ ſubiecto. Fides autẽ in ſui ratione hẽt imperfectionem, quæ eſt H ex parte ſubiecti, vt. ſ. credens non uideat id qđ credit: beatitudo aũt de ſui ratione habet perfectionem ex parte ſubiecti, vt. ſ. beatus videat id quo beatificatur, vt ſupra dictum eſt*. Vnde manifeſtum eſt quòd impoſſibile eſt, quòd fides maneat ſimul cum beatitudine in eodem ſubiecto.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd fides eſt nobilior quàm ſciẽtia ex parte obiecti, quia eius obiectum eſt ueritas prima: ſed ſcientia habet perfectio- I rem modum cognoſcendi, qui non repugnat perfectioni beatitudinis, ſcilicet viſioni, ſicut repugnat ei modus fidei.

AD 2m dicendum, quòd fides eſt fundamentum quantũ ad id quod habet de cognitione: & ideo quãdo perficietur cognitio, erit perfectius fundamentũ.

AD 3m patet ſolutio ex his, quæ ſupra dicta ſunt. In coc. ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſpes maneat poſt mortem in ſtatu gloriæ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes maneat poſt mortẽ in ſtatu gloriæ. Spes. n. no- 2. 2. q. 18. art. 2. Et 3. di. 31. q. 2. ar. 1. q. 2. Et ver. q. 4. ar. 4.
K bilior mõ perficit appetitũ humanũ, q̃ uirtutes morales: ſed virtutes morales manent poſt hanc vitã, vt patet per Aug. in 14. de Tri*. ergo multo magis ſpes. * li. 14. de Trin. ca. 9. tom. 3.

¶ 2 Præt. Spei opponitur timor: ſed timor manet poſt hanc vitã, & in beatis quidem timor filialis, qui manet in ſęculum, & in damnatis timor pœnarum. ergo ſpes pari ratione poteſt permanere.

¶ 3 Præt. Sicut ſpes eſt futuri boni, ita & deſideriũ: ſed in beatis eſt deſiderium futuri boni & quantum ad gloriam corporis, quam animæ beatorum deſiderant, vt dicit Aug. 12. ſuper Gen.* ad literam: & etiã quantum ad gloriã animæ, ſecundum illud Eccl. 24. Qui edunt me, adhuc eſuriẽt: & qui bibũt me, adhuc ſitient. Et 1. Pet. 1. dicitur. In quem deſiderant angeli proſpi- * cap. 35. id med. to. 3.

litera antẽ dicitur, ꝙ fides, opinio, & ſciẽtia differunt ſecundum perfectum & imperfectum ex parte ſubiecti, ita quòd credens non videt id quod creditur: qđ idẽ eſt ac ſi diceret, ex parte ſubiecti ſimpliciter & abſolute. Ad intelligendum ergo, quomodo ex parte ſubiecti abſolute propria imperfectio fidei ſit, ſcito ꝙ fides dicitur imperfecta ex parte ſubiecti, quia conſtituit ſubiectum abſolute in eſſe imperfecto, ſeu quod in idem redit, exigit ſubiectũ abſolute imperfectum: & eſt ſermo de imperfecto priuatiue, ita quòd ponit ſubiectum abſolute priuatum viſione illius quod creditur. & eſt ſimile de iſtis actibus & motu: ita quòd ſicut motus ex hoc ipſo quòd ineſt alicui, conſtituit ipſum in eſſe potẽtiali reſpectu termini, ac per hoc in priuatione actuali termini: ita credere & ſperare cõſtituunt ſubiecta in priuatione crediti & ſperati. Et ſicut motus eſt actus entis in potentia vt ſic, ita fides eſt aſſenſus determinatus nõ videntis ut ſic. Et ſpes eſt appetitus nõ habentis vt ſic, & propterea importat imperfectionẽ ſubiecti non ſecundum quid, ſed ſimpliciter: non per accidens, ſed per ſe. Et propterea ſicut motus non ſtat cum termino excludẽte priuationem eius, ita nec ſpes ſtat cũ eius termino, ut in articulo quarto dicitur: nec fides ſtat cum uiſione, quia vtrobique excluditur priuatiua imperfectio ſubiecti, quam vterque actus ſubſtantialiter ſibi vẽdicabat, vt in litera dicitur. Et huic ſenſui atteſtatur litera de perfectione & imperfectione ex parte obiecti, & ex parte medij. Sicut enim perfectio, vel imperfectio proprii obiecti, conſtituit cognitionem perfectam, vel imperfectam obiectiue: & ſimiliter perfectio, vel imperfectio ex parte proprii medii conſtituit perfectam, vel imperfectam cognitionem ſecũdum medium: ita imperfectio vel perfectio proprii ſubiecti abſolute conſtituit cognitionẽ perfectam vel imperfectam, ex parte ſubiecti. Nec mireris, ſi dico ſubiectum uno perfectum cõſtituere cognitionem imperfectam, cũ prius dixerim cognitionem imperfectã huiuſmodi conſtituere ſubiectum ineſſe imperfecto. Memẽto ꝙ cauſæ ſunt ſibinuicẽ cauſæ: & ꝙ ſicut motus conſtituit formale ſubiectum in eſſe ſic actu, & ſic in potentia ita & econuerſo ſubiectũ ſic actu, & ſic in potentia cõſtituit ſubiectiue ſeu materialiter motum in eſſe imperfecto: ſimile enim accidit in propoſito. Et hanc doctrinam bene notato, quoniam ex ea habes ſolutionem ad ois oppoſita: & quare fides, opio, & ſciẽtia de eodem, ſunt impoſſibiles in eodẽ ex quod quid eſt eorum. & hęc ſunt pro ar. 3. & 4. &c.

Ser. 27. de ver. Apoſt. in princip. tom. 10.

D. 610.

q. 3. ar. 8.

proſpicere. ergo videtur ꝙ poſſit eſſe ſpes poſt hanc vitam in beatis. A

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Roma. 8. Quòd videt quis quid ſperat? ſed beati vidẽt id quod eſt obiectum ſpei, ſcilicet Deum. ergo non ſperant.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt*, Id quod Ar. præced. de ratione ſui importat imperfectionem ſubiecti, nõ poteſt ſimul ſtare cum ſubiecto oppoſita perfectione perfecto: ſicut patet ꝙ motus in ratione ſui importat imperfectionem ſubiecti. eſt enim actus exiſtentis in potentia inquantum huiuſmodi: vnde quãdo illa potentia reducitur ad actum, iam ceſſat motus. nõ enim adhuc albatur, poſtquàm iam aliquid factũ eſt albũ. Spes autem importat motum quẽdam in id quod nõ habetur, vt patet ex his quæ ſupra de paſſione ſpei diximus*: Q.40.ar.1. & 2. & ideo quando habetur id quod ſperatur, ſ. diuina fruitio, iam ſpes eſſe non poterit.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſpes eſt nobilior virtutibus moralibus quantum ad obiectum, quod eſt Deus: ſed actus virtutum moralium nõ repugnãt perfectioni beatitudinis, ſicut actus ſpei, niſi forte ratione materiæ, ſecundum quam non manent. Non. n. virtus moralis perficit appetitũ ſolũ in id quod nondum habetur, ſed etiã circa id qđ præſentialiter habet.

Ad 2m dicẽdum, quòd timor eſt duplex, ſeruilis & filialis, vt infra dicetur*. 2. 2. q. 19. ar. 2. Seruilis quidem eſt timor pœnæ, qui non poterit eſſe in gloria nulla poſſibilitate ad pœnã remanẽte. Timor vero filialis habet duos actus. ſ. reuereri Deũ, & quantum ad hunc actum manet: & timere ſeparationem ab ipſo, & quantum ad hunc actum non manet. ſeparari enim a Deo habet rationem mali, nullum autẽ malum ibi timebitur, ſecundum illud Prouerb. 1. Abundantia perfruetur, malorum timore ſublato. Timor autem opponitur ſpei per oppoſitionem boni & mali, vt ſupra dictum eſt*: q. 40. art. 1. & ideo timor qui remanet in gloria, non opponitur ſpei. In damnatis autem magis poteſt eſſe timor pœnæ, quàm in beatis ſpes gloriæ: quia in damnatis erit ſucceſſio pœnarum, & ſic remanet ibi ratio futuri, qđ eſt obiectum timoris: ſed gloria ſanctorum eſt abſq; ſucceſſione ſecundum quandam æternitatis participationem, in qua non eſt præteritum & futurum, ſed ſolum præſens. Et tamen nec etiam in damnatis eſt proprie timor: nam ſicut ſupra* dictum eſt, timor q. 13. art. 1. nunquàm eſt ſine aliqua ſpe euaſionis, quæ omnino in damnatis nõ erit. vnde nec timor, niſi communiter loquendo, ſecundum quod quælibet expectatio mali futuri, dicitur timor.

Ad 3m dicendum, ꝙ quantum ad gloriam animæ nõ poteſt eſſe in beatis deſiderium, ſecundum quod q. 33. ar. 2. reſpicit futurum ratione iam dicta*. Dicitur autẽ ibi eſſe eſuries & ſitis per remotionem faſtidij, & eadem ratione dicitur eſſe deſiderium in angelis. Reſpectu autem gloriæ corporis in animabus ſanctorum, poteſt quidem eſſe deſiderium, non tamen ſpes, proprie loquendo, neq; ſecundum quod ſpes eſt virtus theologica: ſic enim eius obiectum eſt Deus, non autem aliquod bonum creatum: neq; ſecundum quod communiter ſumitur, quia obiectum ſpei eſt arduum, vt q. 40. art. 1. ſupra dictum eſt*. Bonum autem cuius iam ineuitabilem cauſam habemus, non comparatur ad nos in ratione ardui: vnde non proprie dicitur aliquis qui habet argentum, ſperare ſe habiturum aliquid, quod ſtatim ĩ poteſtate eius eſt vt emat: & ſimiliter illi qui habent gloriam animæ, non proprie dicuntur ſperare gloriam corporis, ſed ſolum deſiderare.

Articulus V.

Vtrum aliquid fidei, uel ſpei remaneat in gloria.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur ꝙ aliquid fidei, vel ſpei remaneat ĩ gloria. Remoto. n. quod eſt proprium, remanet id quod eſt commune: ſicut dicitur in lib. de cauſis*, quod remoto rõnali, remanet viuũ, & remoto vino, remanet ens: ſed in fide B eſt aliquid, quod habet commune cum beatitudine. ſ. ipſa cognitio, aliqđ autẽ qđ eſt ſibi propriũ. ſ. ænigma. eſt. n. fides cognitio ænigmatica. ergo remoto ænigmate fidei, adhuc remanet ipſa cognitio fidei.

¶ 2 Præt. Fides eſt quoddam ſpirituale lumen animæ, ſecundum illud Ephe. 1. Illuminatos oculos cordis veſtri in agnitionem Dei: ſed hoc lumen eſt imperfectum reſpectu luminis gloriæ, de quo dicitur in Pſal. 35. In lumine tuo vide- C bimus lumen. Lumen autẽ imperfectum remanet ſuperueniente lumine perfecto: non enim candela extinguit͛ claritate ſolis ſuperueniente. ergo videtur ꝙ ipſum lumẽ fidei maneat cũ lumine gloriæ.

¶ 3 Præt. Subſtantia habitus nõ tollitur per hoc, ꝙ ſubtrahitur materia. poteſt. n. homo habitum liberalitatis retinere etiam amiſſa pecunia, ſed actum habere non põt: obiectum autem fidei eſt veritas prima non viſa. ergo hoc remoto D per quod videt͛ veritas prima, adhuc põt remanere ipſe habit⁹ fidei.

Sed contra eſt, quod fides eſt quidam habitus ſimplex: ſimplex autem vel totum tollitur, vel totum remanet. cum igitur fides non totaliter maneat, ſed euacuetur, vt dictum eſt*, videtur ꝙ totaliter tollatur. Art. 3. huius quæſt.

Respon. Dicendum, ꝙ quidã dixerunt ꝙ ſpes totaliter tollitur: fides autem partim tollitur, ſcilicet quãtum ad ænigma, & partim E manet, ſcilicet quantum ad ſubſtantiam cognitionis: quod quidem ſi ſic intelligatur, ꝙ maneat non idẽ numero, ſed idem genere, veriſſime dictum eſt. Fides enim cum viſione patriæ conuenit in genere, quod eſt cognitio: ſpes autem non conuenit cum beatitudine in genere: cõparatur enim ſpes ad beatitudinis fruitionem, ſicut motus ad quietem in termino. Si autem intelligatur, quòd eadem numero cognitio, quæ eſt fidei, maneat in patria, hoc eſt omnino impoſſibile.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſeptimæ Articulum quintũ.

In reſponſione ad ſecundum & tertium quinti arti. dubium occurrit ſimpliciter, & ad hominem, authorem ſcilicet, An habit⁹ fidei, & ſimiliter ſpei ceſſet in patria, quia ſuperflueret: an quia ſuccedit eis aliqua perfectio incompoſſibilis, ſimpliciter quidem occurrit dubiũ quia Scotus. in. 3. di. 31. tenet, ꝙ ceſſatio eſt ratione ſuperfluitatis, & non incompoſſibilitatis. & probat hoc, quia in patria nullus habitus eſt neceſſarius, niſi charitas: quia nec ad facilitandum, nec ad habilitandum potẽtiam, nec ad præſentandum obiectum: actus autem ſuccedẽtes in patria nõ proprie opponuntur habitibus. quod probatur: quia Paulus in raptu videbat Deũ, & tamẽ habebat habitum fidei. Ad hominem vero, quia author hic in reſpõſione ad ſecundum videtur dicere, quòd eſt incompoſſibilitas perfectionis gloriæ ad perfectionem fidei. In ratione vero ad tertium dicit, ꝙ eſſet ſuperfluitas ſi remaneret habit⁹ fidei non potens exire in actum.

¶ Ad aliud dicitur, ꝙ euacuatio habit⁹ fidei & ſpei eſt ex vtraque ratione. ſ. ſuperfluitatis, & incõpoſſibilitatis. ſuccedit enim vtrique habitui aliquid incompoſſibile, licet non vniformiter: quia lumini fidei ſuccedit lumẽ gloriæ ei incõpoſſibile: habitui vero ſpei ſuccedit act⁹ talis efficaciæ, ſeu ſtatus vt incõpoſſibilis ſit eidẽ. Ad quorum euidentiã ſcito primo, ꝙ falſum ẽ, in patria ſolum charitatis habitum eſſe neceſſarium. oportet enim etiam ponere habitũ luminis gloriæ non ad aliquid eorum quæ dicit arguens, ſed ad eleuãdam animam ad vidẽdũ: & hoc oportet Scotiſtas fateri, quia

3. di. 31. q. 1. ar. 1. q. 1. & 3. Et ver. q. 27. ar. 5. ad 6. Et vit. q. 5. art. 4. ad 10.

* propoſ. 1. habetur inter opera Ariſt. to. 5.

quoniam determinatum per eccleſiam eſt in clemen. in c. Ad noſtrum, de hæreticis. vbi inter errores damnatur, quòd anima nõ indigeat lumine gloriæ eleuante ipſam ad videndum Deum, & eo beate fruendum: propter quod in litera dicitur, quòd imperfectio luminis fidei, quod eſt ipſe habitus fidei, & perfectio luminis gloriæ opponuntur, ſicut claritas aeris, & obſcuritas eius. Scito ſecundo, quòd licet actus non directe opponetur habitui tã in acquiſitis, quàm infuſis habitibus, differenter tñ ſe habẽt ad corruptionẽ, quaſi per modũ ſequelę habit⁹ infuſi & acquiſiti: quia acquiſiti ex vno actu contrario non corrumpuntur, vt patet, infuſi autẽ corrumpuntur ex vno actu contrario: fidei enim habitus nõ remanet in eo qui vno actu negat Trinitatẽ. Scito tertio, quòd licet habitui directe non opponatur poſitiue niſi formæ habitualis ĩ eodẽ ſubiecto, poteſt tamẽ ſine tali oppoſita forma ſubiectum diſponi ſtatu incompoſſibili tali habitui. definit nanque formæ nõ ſolum per ſucceſſionem cõtrarię, ſed per ſubtractionem eorum quibus conſeruabatur, vt patet de lumine. Ex quibus habere potes, quòd fidei habitus euacuatur in patria ex ſucceſſione oppoſitę formæ .ſ. luminis glorię per modũ habitus: quod dico propter lumen gloriæ per modum paſſionis in raptu Pauli, vt patet ĩ 2. 2. q. 175. ar. 3. Nec obſtat obiectio Durã di. q. 2. 31. diſt. tertii ſenten. ſcilicet, Quæ poſſunt ſimul per inſtans eſſe, poſſunt ſimul eſſe abſolute: quia incompoſſibilitatem non impedit longitudo temporis, ſed natura oppoſitionis. Dicitur enim ad hoc, quòd incompoſſibilitas cõſurgit ex natura oppoſitionis: ſed oppoſitio aliquarũ ſpecierum non eſt in actu exercito, niſi in ſtatu earum completo, vt patet in viro manſueto peccãte ex paſſione, ſeu diſpoſitione modica iræ, in hoc. n. ſimul ſtant habitus manſuetudinis, & non ſolũ actus iræ, ſed habitus iræ inchoatiue, qui nihil aliud eſt quàm ipſa ira per modũ paſſionis. Sic enim proportionaliter & eadem ratione fuit in Paulo de habitu fidei, & lumine gloriæ: propter imperfectum enim modum eſſendi, oppoſitio quæ eſt inter huiuſmodi formas, exerceri non potuit impedita ab eſſendi modi perfectione, & ex efficacia oppoſiti actus .ſ. videre Deum non per modũ tranſeuntis, & ex incompoſſibili ſtatu ſuppoſiti. Eſt. n. beatus in tali ſtatu, cui repugnat huiuſmodi imperfectio habitualis: ſpei autem habitus euacuatur & ex efficacia oppoſiti actus .ſ. habere Deũ, & ex incompoſſibili ſtatu ſuppoſiti. non enim eſt in ſtatu immobilis, ſ. omnino quieſcentis, cui repugnat imperfectio habitualis mobilis. eſt enim huiuſmodi mutatio ſtatus, ſubtractio quædam ſubiecti ipſius habitus. Sicut enim habitus nõ generatur niſi in ſubiecto diſpoſito, ita nec conſeruatur ſubtracta illa diſpoſitione a ſubiecto: & hoc hic contingit. Intellectus enim immobilis ad credendum, & voluntas immobilis ad ſperandũ nõ nunc, ſed ſimpliciter, ſicut nunquàm ſuſcipiũt fidei, aut ſpei habitum, ita nec conſeruant. Ex oppoſito autem forma habitualis non in eodem ſubiecto, idest, voluntate, ſed in eius cauſa .ſ. intellectu excluditur, lumine .ſ. gloriæ, ita quòd lumen gloriæ per modũ habitus, idest, immobiliter hebitum, eſt forma habitualis oppoſita habitui fidei & ſpei, ſed fidei formaliter, ſpei virtualiter: & hoc ſufficit ad ſucceſſionẽ formæ incompoſſibilis. Et hæc vltima verba ſola ſufficiãt pro hac veritate: reliqua ſint ad perfectionem. Et per hoc patet reſponſio ad Scotum, & deciſionẽ veritatis. Authoris ſũt verba nõ diſſonant: nam in reſponſione ad ſecũdum, veritatẽ abſolute dixit, quòd .ſ. eſt oppoſitio faciens incompoſſibilitatẽ. In corp. ar.

¶ In reſponſione vero ad tertium, ad argumentum reſpondit, quòd nõ eſt ſimile in patria de fide, & de liberalitate in paſſo iacturam, quia ibi etiam potẽtia aufertur, hic actus tantum: & propterea ſequitur conditionalis iſtius veritatis, quòd fruſtra remaneret, ſi remaneret: hanc enim intẽdebat, exprimendo ſolum ipſius conſequens.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem 5. artic. nota, quòd hinc habes lumen gloriæ eſſe ſubiectiue in intellectu, dũ dicitur in litera, quòd imperfectio fidei, & perfectio gloriæ opponuntur, & reſpiciunt idem ſubiectum. Conſtat enim ex argumẽto, quòd de lumine fidei & lumine gloriæ loquitur: & hæc nota propter difficultatem illã, an ſit in eſſentia animæ lumen gloriæ, an in intellectu.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, nota diligentiſſime, quòd vbicunque tam hic, quàm alibi inuenies, quòd obiectum fidei eſt non viſum, vel non apparens &c. intelligitur non de obiecto ex parte rei, ſed ex parte noſtri: ita quòd non viſum non eſt ratio formalis, nec conditio obiecti fidei ex parte obiecti, ſed redundat in obiectum ex parte credentis, & denominat obiectum denominatione extrinſeca, ſumpta ex conditione credentis. Iam enim dictum eſt, quòd imperfectio fidei eſt ex parte ſubiecti, & non obiecti: immo ex parte K obiecti excellit ſcientiam, vt in art. 3. in reſponſione ad primum litera dicit: quia habet pro obiecto Deum ſicut cæteræ virtutes theologicæ. & propterea quando inuenies obiectũ fidei dici imperfectum, memento prædictæ diſtinctionis, & gloſa de obiecto ex parte noſtri, idest, ſecundum id quod habet ex parte credentis non ſecundum ſe, & non errabis.

D. 107. Non enim remota differẽtia alicuius ſpeciei, remanet ſubſtantia generis eadem numero: ſicut remota differentia conſtitutiua albedinis non remanet eadem ſubſtantia coloris numero, vt ſic idem color numero ſit quandoq; albedo, quandoque vero nigredo. Non enim comparatur genus ad differentiã ſicut materia ad formam, vt remaneat ſubſtãtia generis eadem numero differentia remota: ſicut remanet eadem numero ſubſtãtia materiæ, remota forma. genus enim & differentia non ſunt partes ſpeciei, alioqnin nõ prædicarentur de ſpecie: ſed ſicut ſpecies ſignificat totum, idest, compoſitum ex materia & forma in reb⁹ materialibus, ita differentia ſignificat totum, & ſimiliter genus: ſed genus denominat totũ ab eo quod eſt ſicut materia: differentia vero ab eo quod eſt ſicut forma: ſpecies vero ab vtroque. ſicut in homine ſenſitiua natura materialiter ſe habet ad intellectiuam: animal aũt dicitur quod habet naturã ſenſitiuam, rationale quod habet intellectiuam, homo vero quod habet vtrunque: & ſic idem totũ ſignificatur per hæc tria, ſed non ab eodem. vnde patet quòd cũ differentia non ſit niſi deſignatiua generis, remota differentia, non poteſt ſubſtantia generis eadem remanere. non enim remanet eadem animalitas ſi ſit alia anima conſtituens animal: vnde non poteſt eſſe, quòd eadem numero cognitio, quæ prius fuit ænigmatica, poſtea fiat viſio aperta. Et ſic patet, quòd nihil idẽ numero, vel ſpecie, quod eſt in fide, remanet in patria, ſed ſolum idem genere.

Ad primum ergo dicendum, quòd remoto rationali, non remanet viuũ idem numero, ſed idem genere, vt ex dictis patet.

Ad 2^m^ dicẽdum, quòd imperfectio G luminis candelæ non opponitur perfectioni ſolaris luminis, quia non reſpiciunt idem ſubiectum: ſed imperfectio fidei, & perfectio gloriæ opponuntur adinuicem, & reſpiciunt idem obiectum. vnde nõ poſſunt eſſe ſimul, ſicut nec claritas aeris cum obſcuritate eius.

Ad 3^m^ dicendum, quòd ille qui amittit pecuniam, nõ amittit poſſibilitatem habendi pecuniam, & ideo conuenienter remanet habi- H tus liberalitatis: ſed in ſtatu glorię non ſolum actu tollitur obiectum fidei, quòd eſt non viſum, ſed etiã ſecundũ poſſibilitatem propter beatitudinis ſtabilitatem: & ideo fruſtra talis habitus remaneret.

Articvlvs VI.

Vtrum remaneat charitas poſt hanc vitam in gloria.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd charitas non I maneat poſt hanc vitam in gloria: quia vt dicitur 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectũ eſt, euacuabitur quod ex parte eſt, idest, quod eſt imperfectum: ſed charitas viæ eſt imperfecta. ergo euacuabitur

Infr. q. 112 art. 3. ad 2. Et 3. di. 31. q. 2. ar. 2. Et ver. q. 27. art. 5. ad 6. Et vir. q. 2. ar. 12. ad 20 Et 1. Cor. 13 lec. 3.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſeptimæ, Articulum ſextum.

In artic. 6. eiuſdem 67. quæſt. in reſponſione ad ſecundum nota, quòd ibi negatur charitatis obiectum eſſe Deum cognitũ: & dicitur eſſe ipſum Deum abſolute, non quòd poſſit diligi non cognitus: ſed quia cognitio tenet ſe reſpectu iſtius habitus qui eſt charitas, non ex parte obiecti, ſed ſubiecti. Si enim teneret ſe ex parte obiecti, cum alterius rationis ſit cognitio vię & patriæ, charitas eſſet alterius ſpeciei. & quia imperfecta vel perfecta cognitio tenens ſe ex parte ſubiecti, per accidens ſe habet ad charitatem

ritatem: ideo charitas cum vtraq; ſtat, & ex neutrius defectu euacuatur, non ſic autem eſt de imperfectione ex parte ſubiecti reſpectu fidei & ſpei: quoniam p ſe ad illas ptinet, vt patet ex dictis.

¶ In eiuſdem art. reſponſione ad tertiũ, nota duo, primũ q charitas viæ nunquã poteſt peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ: & conſequẽter maxim' viator nunquàm in hac vita habet charitatẽ æqualẽ minimo beatorum, quem tamen in patria excedet in charitate multũ. Secundo, quòd cauſa huius eſt, quia viſio eſt quædã cauſa amoris: & hanc cauſam tu ponderabis in 2. 2. q. 24. artic. 7. Nũc autem prælibato, q quantitas charitatis eſt duplex. ſ. ex parte ſubiecti & ex parte obiecti, & ſunt alterius rationis ad inuicẽ, & illa quæ naſcitur ex viſione, ex parte ſubiecti ſe tenet: illa vero quæ ex natura obiecti, ex parte ipſius obiecti ſe tenet, & hinc prouenit quòd quantũcunque creſcat hic charitas, nunquàm erit æqualis illi quãtæ duabus quantitatibus diuerſarum rationum: ſicut quantumcunq; creſcat linea, nunquàm erit æqualis ſuperficiei. ſed quoniã inferius ex propoſito materia hæc tractanda eſt in loco allegato, transeamus. Ar. 3. huius quæſt.

aduenienete perfectione gloriæ.

¶ 2 Præt. Habitus & actus diſtinguuntur ſecundum obiecta: ſed obiectũ amoris eſt bonum apprehenſum. cũ ergo alia ſit apprehenſio præſentis vitæ, & alia apprehẽſio futuræ vitæ, videtur quòd non maneat eadem charitas vtrobiq;.

¶ 3 Præt. Eorum quæ ſunt vnius rationis imperfectum poteſt venire ad æqualitatem perfectionis per continuum augmentum: ſed charitas viæ nunquàm poteſt perue-
B nire ad æqualitatem charitatis patriæ, quantumcunque augeatur. ergo videtur quòd charitas viæ nõ remaneat in patria.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 13. Charitas nunquàm excidit.

Respon. Dicendũ, q ſicut ſupra dictum eſt, * quando imperfectio alicuius rei non eſt de ratione ſpeciei ipſius, nihil phibet idem numero quod prius fuit imperfe-
C ctum, poſtea perfectum eſſe: ſicut homo per augmentum perficitur, & albedo per intenſionem. Charitas autẽ eſt amor, de cuius ratione non eſt aliqua imperfectio: poteſt enim eſſe & habiti & nõ habiti, & viſi & non viſi. vnde charitas non euacuatur per gloriæ perfectionẽ, ſed eadem numero manet.

Ad primum ergo dicendum, q imperfectio charitatis p accidẽs ſe habet ad ipſam, quia non eſt de ratione amoris imperfectio: remoto aũt eo qđ eſt per accidens, nihi-
D lominus remanet ſubſtantia rei: vnde euacuata imperfectione charitatis, nõ euacuatur ipſa charitas.

Ad 2m dicendum, quòd charitas non habet pro obiecto ipſam cognitionem, ſic enim nõ eſſet eadem in via & in patria: ſed habet pro obiecto ipſam rem cognitam, quæ eſt eadem. ſ. ipſum Deum.

Ad 3m dicendum, q charitas viæ per augmẽtum non põt peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ pp differentiã, quæ eſt ex parte
E cauſæ: viſio. n. eſt quędã cauſa amoris, vt dicitur in 9. Eth. a Deus aũt quãto perfectius cognoſcitur, tanto perfectius amatur.

QVAESTIO LXVIII.

De donis, in octo articulos diuiſa.

Conſequenter conſiderandum eſt de donis. Et circa hoc quæruntur octo:

¶ Primo, Vtrum dona differant a uirtutibus.

¶ Secũdo, De neceſſitate donorũ.

A ¶ Tertio, Vtrũ dona ſint habitus.

¶ Quarto, Quæ, & quot ſint.

¶ Quinto, Vtrũ dona ſint cõnexa.

¶ Sexto, Vtrũ maneant in patria.

¶ Septimo, De comparatione eorum adinuicem.

¶ Octauo, De comparatione eorum ad virtutes.

Articvlvs primvs.

Vtrum dona differant a uirtutibus.

Ad primvm ſic proce-
B ditur. Videtur q dona non diſtinguantur a virtutibus. Dicit. n. Greg. in 1. Moral. * exponens illud Iob: Nati ſunt ei ſeptem filij. Septem nobis naſcuntur filij, cum per conceptionẽ bonæ cogitationis, Sancti ſpiritus ſeptem in nobis virtutes oriuntur. Et inducit illud quod habetur Iſa. 11. Requieſcet ſuper eũ ſpũs intellectus &c. vbi enumerantur ſeptem Spiritus ſancti dona. ergo ſeptẽ dona Spi-
C ritus ſancti ſunt virtutes.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in lib. * de quæſtionib. Euangelij, exponens illud qđ habetur Mat. 12. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus &c. Septem vitia ſunt cõtraria ſeptem virtutibus Spiritus ſancti, ideſt, ſeptem donis: ſunt autem ſeptem vitia cõtraria virtutibus cõiter dictis. ergo dona non diſtinguuntur a virtutibus communiter dictis.

¶ 3 Præt. Quorum eſt diffinitio eadem, ipſa quoque ſunt eadem: ſed diffinitio virtutis conuenit donis, vnumquodq; enim donum eſt bo-
D na qualitas mentis qua recte viuitur &c. Similiter diffinitio doni conuenit virtutibus infuſis: eſt. n. donum datio irredibilis ſecũdum Philoſophum. ergo virtutes & dona non diſtinguuntur.

¶ 4 Præt. Plures eorum quæ numerantur inter dona, ſunt virtutes. nam ſicut ſupra dictum eſt, * ſapientia, & intellectus, & ſcientia, ſunt virtutes intellectuales: conſilium autem ad prudẽtiã pertinet: pietas autem ſpecies eſt iuſtitiæ:
E fortitudo autem quædã virtus eſt moralis. ergo videtur quòd dona & virtutes non diſtinguantur.

Sed contra eſt, quod Greg. in 1. Moral. * diſtinguit ſeptem dona, quas dicit ſignificari per ſeptẽ filios Iob, a tribus virtutibus theologicis, quas dicit ſignificari per tres filias Iob. Et in 1. Moral. † diſtinguit eadem ſeptẽ dona a quatuor virtutibus cardinalibus, quas dicit ſignificari per quatuor angulos domus.

Respon. Dicendum, q ſi lo

Cap. 5. to. 5 ¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæoctauæ Articulum primũ.*

In 1. art. q. 68. dubium occurrit de diſtinctione donorũ a virtutibus. Scotus ĩn 3. ſent. diſ. 34. impugnat concluſionẽ, & eius rationem, volens, ſine aſſertione tamen, dona non eſſe alios habitus, ã habitus virtutũ. Et contra cõcluſionem quidẽ arguit, Quia illi habitus tantum ponendi ſunt in viatore, quibus perficitur circa omne obiectum quod perfici poteſt in vita: tales autem ſunt ſolæ virtutes theologicæ, intellectuales, & morales. ergo præter iſtos nõ ſunt alij habitus neceſſarii in via.

¶ Contra rationem vero tripliciter. Primo, quia falſum ſupponitur. ſ. quòd ratio moueat volũtatem, ita quòd virtus nõ ſit niſi diſpoſitio mobilis in voluntate. Secundo, quia diſtinctio beatitudinũ a donis & virtutibus non eſt ſic. Tertio, quia per idẽ aliquid eſt proportionatum mouẽti primo & ſecundo, ac per hoc ſi per habitum virtutis pportionatur potentia ſibiipſi, p eundem ſufficiẽter proportionatur Spiritui ſancto, & conſequenter non oportet ponere alios habit' pp motionem a Spiritu ſancto, vt author aſſumit. Aſſumptũ manifeſtatur, quia ex quo Deus dedit habitũ voluntati, ſemper aſſiſtit voluntati & habitui ad actus ſibi cõuenientes: ſicut ex quo miraculoſe illuminauit cæcum, ſemper aſſiſtit illuminato, ut poſſit mouere illam potẽtiam. Sed hæc facile ſoluũtur, ſi dicta authoris in litera perſpiciantur.

¶ Ad primam enim rationem quam fecerat S. Tho. in artic. 1. hoc mõ rñdetur, q Maior eſt diminuta: oportet namque dicere, circa omne obiectum, & omnimodo. Licet enim dona nõ ſint circa alia obiecta, ſunt tamen alio modo circa illa, quia ſunt circa illa, ut actus oriũtur ex inſtinctu Spũs ſancti.

¶ Ad primam autem contra rationem dicitur, q veriſſimum eſt rationem mouere voluntatem ex parte obiecti regulando ac præcipiẽdo, ut patet ex ſupradictis: uirtuteſque non omnes, ſed morales eſſe diſpoſitiones appetitus ut mobilis a ratione

Cap. 28. circa princip. 1.

Li. 1. c. & q. 8. circa medium. to. 4.

q. 57. art. 1. & 2.

Cap. 28.

† cap. 36.

tione: quoniam ſunt in eo, vt rationalis eſt per participationẽ. appetitus aũt non eſt pure mobilis, ſed motum mouẽs, vt dicitur in 3. de aĩa. & propterea non eſt fidelis interpretatio, niſi ad bonũ ſenſum, dicere. Virtutes nõ eſſe niſi diſpoſitiones mobilis. Etenim virtutes, & dona ſic ſunt diſpoſitiones mobilis a rõne, & Spiritu ſancto, quòd ſunt perfectiones mouentis: ſunt. n. inſtrã, ſeu patientia mouentia ſecundum ſeipſa vires animæ vtentes virtutibus & donis.

q. 55. art. 3. & 4. ¶ Ad ſecundam dicitur, ꝙ non eſt ſimilis ratio de habitudinibus & donis, vt in q. ſequenti patebit: quoniam actus tãtũ ſunt habitudines, dona vero habitus.

q. 63. art. 3. ¶ Ad tertiũ dicitur, ꝙ ratio illa aut aſſumit falſum, aut non concludit ad propoſitum: nam propoſitio dicens, quòd per idẽ aliquid eſt proportionatum ſecũdo & primo mouenti, poteſt habere duos ſenſus. Primus eſt, quòd eadem ẽ forma qua mediante aliquid fit a ſecundo & primo motore, & hic ſenſus eſt verus, & intentus videtur a Scoto, vt patet in probatione de cæco illuminato, & de habitu in volũtate. Cõſtat enim quòd per eandẽ formã viſio fit a uidente & Deo, ſcilicet per potentiam viſiuam: & ſimiliter reſtitutio per habitum iuſtitiæ a voluntate mea, & a Deo &c. Sed iuxta hunc ſenſum nihil cõcluditur contra nos, ſed potius ꝓ nobis, nõ cõtra: quia nulla virtus eſt talis forma, qua ſecundũ mouens, puta, homo poteſt in actum qui elicitur a dono Spiritus ſancti. & ſic falſa eſt minor, ſcilicet, ꝙ virtutis habitus reddat potẽtiam proportionatam ſecundo mouenti, puta, ſibiipſi potentiæ, vel homini ad habẽdũ talẽ perfectionẽ,
Cap. 36. ante medium. ſ. actum talem, qualis natus eſt eſſe a dono Spirit' ſancti. vnde in hoc ſenſu maior non eſt ad propoſitũ, & minor nihilominus eſt falſa. Secũdus autem ſenſus eſt, quòd eadem diſpoſitio eſt alicuius mobilis, vt moueat ab inferiori, & ſuperiori motore, & ſic eſt ad propoſitum directe, ſed non eſt ue-

quamur de dono, & virtute ſecundum nominis rationem, ſic nullã oppoſitionem habent adinuicem. nam ratio virtutis ſumitur ſecundum qđ perficit hominem ad bene agendum, vt ſupra dictum eſt:* ratio autem doni ſumitur ſecundum comparationem ad cauſam, a qua eſt. Nihil autem prohibet, illud quod eſt ab alio vt donum, eſſe perfectiuũ alicuius ad bene operandum, præſertim cum ſupra diximus,* quòd virtutes quædam nobis ſunt infuſæ a Deo: vnde ſecundum hoc, donum a virtute diſtingui nõ poteſt. Et ideo quidam poſuerunt, quòd dona non eſſent a virtutibus diſtinguenda: ſed eis remanet non minor difficultas, vt ſcilicet rationem aſſignent, quare quædam virtutes dicantur dona, & non oẽs: & quare aliquæ computantur inter dona, quæ non cõputãtur inter virtutes, vt patet de timore. Vnde alij dixerunt dona a virtutibus eſſe diſtinguenda: ſed non aſſignauerunt conuenientem diſtinctionis cauſam, quæ ſcilicet ita cõmunis eſſet virtutibus, quòd nullo modo donis, aut econuerſo. Conſiderantes enim aliqui, quòd inter ſeptem dona quatuor pertinẽt ad rationem, ſcilicet ſapientia, ſcientia, intellectus, & conſilium: & tria ad vim appetitiuam, ſcilicet fortitudo, pietas, & timor, poſuerunt quòd dona perficiebant liberum arbitrium, ſecũdum quod eſt facultas rationis: virtutes vero ſecundum quod eſt facultas voluntatis: quia inuenerunt duas ſolas virtutes in ratione vel intellectu, ſcilicet fidem, & prudẽtiam, alias vero in vi appetitiua vel affectiua. Oporteret autem, ſi hæc diſtinctio eſſet conueniens, quòd omnes virtutes eſſent in vi appetitiua, & omnia dona in ratione. Quidam vero conſiderantes quod Greg. dicit in 2. Moral.* quòd donũ Spiritus ſancti, quod in mẽte ſibi ſubiecta format prudentiam, temperantiã, iuſtitiam, & fortitudinem, eandem mentem munit cõtra ſingula tentamenta per ſeptem dona, dixerũt quòd virtutes ordinantur ad bene operandum, dona vero ad reſiſtendum tentationibus. Sed nec iſta diſtinctio ſufficit: quia etiam virtutes tentationibus reſiſtũt inducentibus ad peccata, quæ contrarian-

tur virtutibus. Vnumquodque. n. reſiſtit naturaliter ſuo contrario, quod præcipue patet de charitate, de qua dicitur Canti. 8. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Alij vero conſiderantes, ꝙ iſta dona traduntur in Scriptura, ſecundum quod fuerunt in Chriſto, vt patet Iſai. 11. dixerunt, quòd
G virtutes ordinãtur ſimpliciter ad bene operandum: ſed dona ordinantur ad hoc, vt per ea cõformemur Chriſto, præcipue quantum ad ea quæ paſſus eſt: quia in paſſione eius præcipue huiuſmodi dona reſplenduerũt. Sed hoc ẽt non videtur eſſe ſufficiẽs, quia ipſe Dominus præcipue nos inducit ad ſui conformitatem, ſecundum humilitatem, & manſuetudinem. Matt. 11. Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde. Et ſecundũ cha-
H ritatem, Ioã. 15. Diligatis inuicem ſicut dilexi vos. Et hæ etiam virtutes, præcipue in paſſione Chriſti reſplenduerunt. Et ideo ad diſtinguendum dona a virtutibus, debemus ſequi modum loquendi Scripturæ, in qua nobis traduntur, nõ quidem ſub nomine donorũ, ſed magis ſub nomine ſpirituum. Sic enim dicitur Iſa. 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ, & intellectus &c. Ex quibus verbis manifeſte datur intelligi, quòd iſta ſe-
I ptem enumerantur ibi, ſecundum quod ſunt in nobis ab inſpiratione diuina: inſpiratio autem ſignificat quandam motionem ab exteriori. Eſt enim conſiderandum, ꝙ in homine eſt duplex principium mouens, vnum quidem interius, quod eſt ratio: aliud autem exterius, quod eſt Deus, vt ſupra dictũ eſt,* & etiã Philoſophus dicit hoc in cap. † de bona fortuna. Manifeſtum eſt autem quòd omne quod mouetur, neceſſe eſt proportionatum
K eſſe motori: & hæc eſt perfectio mobilis inquantum eſt mobile, diſpoſitio qua diſponitur ad hoc, ꝙ bene moueatur a ſuo motore. Quanto igitur mouens eſt altior, tanto neceſſe eſt, ꝙ mobile perfectiori diſpoſitione ei ꝓportionetur: ſicut videmus, ꝙ perfectius oportet eſſe diſcipulum diſpoſitum ad hoc, ꝙ altiorem doctrinam capiat a doctore. Manifeſtum eſt autem, ꝙ virtutes humanæ perficiunt hominem ſecundum qđ homo natus

q. 9. artic. 4 & 6.
† lib. 7. Moral. eudemiorum, c. 18.

F ea formaliter: quoniam quemadmodum diuerſis formis oportet præeſſe diuerſas diſpoſitiones, ita pro diuerſis agentibus. Forma nanque ex parte agentis ſe tenet, & econuerſo, cum communicatio agentis ſit: & hoc ſenſu uera eſſet minor recte ſubſumpta. ſ. quòd uirtutes ſunt diſpoſitiones uiriũ animæ, & ad hoc, ut moueantur ab inferiori motore. ſ. ratione humana. Ad quorum ẽt habere pleniorem intellectum, ſcito, quòd imaginamur, quòd in homine eſt triplex ſubordinatũ mouens ad actus bonos, ſcilicet mens humana prædita lumine naturali & prudẽtia, mẽs humana ꝓdita lumine gratiæ & fidei, & mens humana pulſata inſtinctu Spiritus ſancti: & ad hoc, ut uires animæ obediant primo motori, ponũtur uirtutes morales acquiſitæ, tendẽtes ad media, & fines ab ipſo motore præſtitutos. Ad hoc autem, ut eædem uires obediãt ſecundo motori ſuperiori, ponuntur uirtutes morales infuſæ, tẽdẽtes ad media, & fines ab illo motore præſtitutos. Ad hoc autẽ, quòd non ſolum eædem: ſed omnes uires animæ obediant ſupremo motori, ponũtur dona tendentia in fines ꝓprios a tali motore oſtenſos. Neceſſitas aũt diſtinguendi duos ordines habẽtium infuſorum ad obediendum in hetera aſſignatur ex imperfecta participatione motoris ſupnaturalis per habitus uirtutum theologicarum. Si nanq; motor ſupernaturalis perfecte in nobis per illos habit' habereẽ, ſicut habetur per lumen naturale, & prudentiam: motor naturalis ſufficeret, forte un' ordo obſequẽtium habituum infuſorum, ſicut ſufficit un' ordo naturaliũ. Dixi aũt forte, quiã diuinorum habitua omnes uires habẽe, ut obedientiales: & diceret quiſpiam nõ indocte, quòd etiam bene oporteret ponere dona, ſicut modo; ut omnes uires obſequerentur motori ſupernaturali ſecundum illã rationem, qua nunc mouet per inſtinctum, uirtutes morales infuſæ eſsẽt ad obſequendũ eidẽ ſecun-

ſecundum illam rationem, qua mouet per gratiam & fidē, ut participantur in conſilijs & ratiocinationibus nſis. Quid autem eſſet, ſi prædicta conditionalis habens antecedēns impoſſibile, poneretur in eſſe, non facile dixerim: quoniā poneretur in aliquo conſequenti, & φ uirtutes theologales, & morales īfuſæ eſſent alterius ordinis φ̄ nunc ſint: & ſic unus ordo infuſorum ad obſequendum & alter ad pcipiēdū ſuffi ceret. Seruata igitur uniuocatione uirtutum prima uia, abſolute autē hæc ſecunda uera uidentur: & conſequenter abſolute cauſa neceſſaria diſtinctionis duorū ordinum infuſorū obſequentium reddita ex imperfecta participatione motoris ſupernaturalis, abſolute eſt uera.

Li. 7. Moral. Eudemiorū cap. 18.

¶ Et hæc ſint pro artic. 1. 2. & 3.

eſt moneri per rationē in his, quæ interius, vel exterius agit. Oportet igitur ineſſe homini altiores perfectiones, ſecūdum quas ſit diſpoſitus ad hoc, φ diuinit° moueatur, & iſtæ perfectiones vocantur dona, non ſolum quia infunduntur a Deo, ſed quia ſecundum ea homo diſponitur, vt efficiatur prompte mobilis ab inſpiratione diuina, ſicut dicitur Iſa. 50. cap. Dominus aperuit mihi aurem, ego autē non contradico, retrorſum non abij, Et Philoſophus etiā dicit in cap° de bona fortuna, quòd his qui mo- B uentur per inſtinctum diuinum, non expedit conſiliari ſecundū rationem humanā, ſed quòd ſequantur interiorem inſtinctū, quia mouentur a meliori principio, quàm ſit ratio humana: & hoc eſt quod quidam dicunt, quòd dona perficiunt hominem ad altiores actus, quàm ſint actus virtutum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd huiuſmodi dona nominantur quandoq; virtutes ſecundum communem rationem virtutis: ha- C bent tamen aliquid ſuperueniens rationi communi virtutis, inquantum ſunt quædam diuinę virtutes perficientes hominem, inquantum eſt a Deo motus.

Cap. 1. to. 5 Vnde & Philoſophus in 7. Eth.° ſupra virtutem communem ponit quandam virtutem heroicam, vel diuinam, ſecundum quam dicuntur aliqui diuini viri.

Ad 2^m dicendum, quòd vitia inquantum ſunt contra bonū rationis, contrariantur virtutibus, inquantum autem ſunt contra diuinum inſtinctum, contrariantur donis. idem enim contrariatur Deo, & rationi, cuius lumen a Deo deriuatur.

Ad 3^m dicendum, φ diffinitio illa datur de virtute D ſm cōem modū virtutis. vnde ſi volumus diffinitionem reſtringere ad virtutes, prout diſtinguuntur a donis, dicemus qđ hoc, quod dicitur, Qua recte viuitur, intelligendum eſt de rectitudine vitæ quæ accipitur ſm regulam rationis: ſimiliter autem donum, prout diſtinguitur a virtute infuſa, poteſt dici id quod datur a Deo in ordine ad motionem ipſius, quia ſcilicet facit hominem bene ſequentem ſuos inſtinctus.

Ad 4^m dicendum, φ ſapientia dicitur intellectualis virtus, ſecundum quod procedit ex iudicio rationis: dicitur autem donum, ſecundum qđ operatur ex E inſtinctu diuino. Et ſimiliter dicendum eſt de alijs.

Articvlvs II.

Vtrum dona ſint neceſſaria homini ad ſalutem.

Infra art. 3. ad 1. & 3.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd dona non ſint neceſſaria homini ad ſalutem: Dona enim ordinantur ad quandā perfectionem vltra communem perfectionem virtutis: nō autem eſt homini neceſſarium ad ſalutē, vt hmōi perfectionem conſequatur, quæ eſt vltra cōem ſtatum virtutis, quia hmōi perfectio non cadit ſub præcepto, ſed ſub cōſilio. ergo dona nō ſunt neceſſaria homini ad ſalutem.

¶ 2 Præt. Ad ſalutem hominis ſufficit, φ homo ſe be- A ne habeat & circa diuina, & circa humana: ſed p virtutes theologicas homo ſe habet bene circa diuina, per virtutes autem morales circa humana. ergo dona non ſunt homini neceſſaria ad ſalutem.

¶ 3 Præt. Gregor. dicit in 2. Moral.° quòd Spiritus ſanctus dat ſapientiam contra ſtultitiam, intellectum contra hebetudinem, conſilium contra præcipitationem, fortitudinem contra timorem, ſcientiam contra ignorantiam, pietatem contra duritiam, humilitatem contra ſuperbiam: ſed ſufficiens remedium poteſt adhiberi ad omnia iſta tollenda per virtutes. ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem. Cap. 36.

Sed contra. Inter dona ſummum videtur eſſe ſapientia, infimum autem timor: vtrunque autem ho- B rum neceſſarium eſt ad ſalutem, quia de ſapientia dicitur Sap. 7. Neminem diligit Deus niſi eū, qui cum ſapientia inhabitat. et de timore dicitur Eccle. 1. Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. ergo etiam alia dona media ſunt neceſſaria ad ſalutem.

Respon. Dicendum, φ ſicut dictum eſt,° Dona ſunt quędam hominis perfectiones, quibus homo diſponitur ad hoc, φ bene ſequatur inſtinctū diuinum. Vnde in his, in quibus nō ſufficit inſtinctus rationis, ſed eſt neceſſarius Spiritus ſancti inſtinctus, per conſequens eſt neceſſarium donum. Ratio autem hominis eſt perfecta dupliciter a Deo. Primo quidem naturali perfectione, ſecundum. ſ. lumē naturale rationis. Ar. præced.

C Alio autem modo quadam ſupernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictum eſt° ſupra. Et quàmuis hæc ſecunda perfectio ſit maior, quàm prima, tamē prima perfectio perfectiori modo habetur ab homine quàm ſecunda. nā prima habetur ab homine quaſi plena poſſeſſiō, ſecunda autem habetur quaſi imperfecta: imperfecte enim diligimus & cognoſcimus Deum. Manifeſtum eſt autem, φ vnumquodque quod perfecte habet naturam, vel formam aliquam, aut uirtutem, poteſt per ſe ſecundum illam operari, non tñ excluſa operatione Dei, qui in omni natura & voluntate interius operatur: ſed id qđ imperfecte habet naturam aliquam, vel formam, aut vir- q. 62. art. 1.

D tutem, non poteſt per ſe operari niſi ab altero moueatur. Sicut ſol, quia eſt perfecte lucidus, p ſeipſum poteſt illuminare: luna autem, in qua eſt imperfecte natura lucis, non illuminat niſi illuminata. Medicus eo qui perfecte nouit artem medicinæ, poteſt per ſe operari: ſed diſcipulus eius, qui nondum eſt plene inſtructus, non poteſt per ſe operari, niſi ab eo inſtruatur. Sic igitur quātum ad ea, quæ ſubſunt humanæ rationi in ordine. ſ. ad finem cōnaturalem hominis, homo poteſt operari per iudicium rationis: ſi tamen etiam in hoc homo adiuuetur a Deo per ſpecialem inſtin-

E ctum, hoc erit ſuperabundātis bonitatis. Vnde ſecundum philoſophos, non quicunque habebat virtutes morales acquiſitas, habebat virtutes heroicas, vel diuinas: ſed in ordine ad finem vltimum ſupernaturalem ad quem ratio mouet, ſecūdum quod eſt aliqualiter, & imperfecte informata per uirtutes theologicas, non ſufficit ipſa motio rationis, niſi deſuper adſit inſtinctus & motio Spiritus ſancti, ſecūdum illud Roma. 8. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt & hæredes. Et in Pſal. 142. dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, quia ſcilicet, in hæreditatem illius terræ beatorum nullus poteſt peruenire, niſi moueatur & deducatur a Spiritu ſancto. Et ideo ad illum finem conſequendum, neceſſarium eſt homini habere donum Spiritus ſancti.

Ad

Ad primvm ergo dicendum, q dona excedunt communem perfectionem virtutum, non quantum ad genus operum eo modo, quo conſilia præcedunt præcepta: ſed quantum ad modum operandi, ſecundum quod mouetur homo ab altiori principio.

Ad 2^m^ dicendum, q per virtutes theologicas, & morales non ita perficitur homo in ordine ad vltimũ finem, quin ſemper indigeat moueri quodam ſuperiori inſtinctu Spiritus ſancti, ratione iam * dicta.

In corp. ar.

Ad 3^m^ dicendum, q rationi humanæ non ſunt omnia cognita, neque omnia poſſibilia, ſiue accipiatur vt perfecta pfectione naturali: ſiue accipiatur vt perfecta theologicis virtutibus. vnde non poteſt quantũ ad omnia repellere ſtultitiã, & alia huiuſmodi, de quibus ibi fit mentio: ſed ille, cuius ſcientiæ & poteſtati omnia ſubſunt, ſua motione ab omni ſtultitia, & ignorantia, & hebetudine, & duritia, & cæteris huiuſmodi nos tutos reddit. & ideo dona Spiritus ſancti, quæ faciũt nos bene ſequentes inſtinctum ipſius, dicuntur contra huiuſmodi defectus dari.

Articvlvs III.

Vtrum dona Spiritu ſancti ſint habitus.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur, q dona Spiritus ſancti non ſint habitus. Habitus. n. eſt qualitas in homine manens. eſt. n. qualitas difficile mobilis, vt dicitur in prædicamentis: * ſed proprium Chriſti eſt, q dona Spiritus ſancti in eo requieſcant, vt dicitur Iſa. 11. Et Ioan. 1. dicitur. Super quem videris Spiritum deſcẽdentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat. Quod exponens Greg. in 2. Moral. * dicit. In cunctis fidelibus Spiritus ſanctus venit: ſed in ſolo Mediatore ſemper ſingulariter permanet. ergo dona Spiritus ſancti non ſunt habitus.

In prædic. qualitat. nõ lõge a princip. tom. 1.

Ca. 41. poſt med. & 42.

¶ 2 Præt. Dona Spiritus ſancti perficiunt hominem, ſecundum qđ agitur a Spiritu Dei, ſicut dictũ eſt: * ſed inquantum homo agitur a Spiritu Dei, ſe habet quodammodo vt inſtrm reſpectu eius: non aũt conuenit vt inſtrumentũ perficiatur per habitum, ſed principale agens. ergo dona Spiritus ſancti non ſunt habitus.

Art. 1. & 2.

¶ 3 Præt. Sicut dona Spiritus ſancti ſunt ex inſpiratione diuina, ita donum prophetiæ: ſed prophetia nõ eſt habitus, non enim Spiritus prophetiæ adeſt prophetis ſemper, vt Greg. dicit in 1. Hom. Ezech. * ergo neque etiam dona Spiritus ſancti ſunt habitus.

Aliquantulum a princip. & lib. 2 mora. c. 41.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit diſcipulis de Spiritu ſancto loquens, Ioan. 14. Apud vos manebit, & in vobis erit. Spiritus autem ſanctus non eſt in hominibus abſque donis eius. ergo dona eius manent in hominibus. ergo non ſolum ſunt actus, vel paſſiones, ſed etiam habitus permanentes.

Artic. 1.

Respon. Dicendum, q ſicut dictũ eſt, * dona ſunt quædã perfectiones hominis, quibus diſponitur ad hoc, q homo bene ſequatur inſtinctũ Spiritus ſancti. Manifeſtũ eſt aũt ex ſupradictis, * q virtutes morales perficiunt vim appetitiuã, ſm qđ participat aliqualiter rationem, inquantum. ſ. nata eſt moueri per imperium rationis. Hoc igitur modo dona Spiritus ſancti ſe habent ad homines in comparatione ad Spiritum ſanctũ, ſicut virtutes morales ſe habent ad vim appetitiuã in cõparatione ad rationem. Virtutes aũt morales habitus quidam ſunt, quibus vires appetitiuæ diſponuntur ad prompte obediendum rationi: vnde & dona Spiritus ſancti ſunt quidam habitus, quibus hõ perficitur ad prompte obediendũ Spiritui ſancto.

q. 58. art. 1. & q. 56. ar. 4.

F

Ad primvm ergo dicendum, q Greg. * ibidẽ ſoluit dicens, q in illis donis, ſine quibus ad vitã perueniri non poteſt, Spiritus ſanctus in electis omnibus ſemper manet: ſed in alijs nõ ſemper manet. Septem aũt dona ſunt neceſſaria ad ſalutẽ, vt dictũ eſt: * vnde quantũ ad ea Spiritus ſanctus ſemp manet in ſanctis.

Eod. loco argu. 1. citato.

Ar. 2. huius quæſt.

Ad 2^m^ dicendum, quòd ratio illa procedit de inſtrumento cuius non eſt agere, ſed ſolum agi. tale autem inſtrumentum non eſt homo, ſed ſic agitur a Spiritu ſancto, quòd etiam agit inquantum eſt liberi arbitrij: vnde indiget habitu.

Ad 3^m^ dicendum, quòd prophetia eſt de donis, quæ ſunt ad manifeſtationem Spiritus, non autem ad

G

neceſſitatem ſalutis. vnde non eſt ſimile.

Articvlvs IIII.

Vtrum conuenienter ſeptem dona Spiritus ſancti enumerentur.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæoctauæ Articulũ quartũ.*

In arti. 4. eiuſdem 68. quæſt. aduerte, quòd author hoc in loco ſequit opinionem, quam poſtmodum in 2. 2. q. 8. art. 6. relinquit: hic enim vult q dona ſpectantia ad intellectũ diſtinguanſ penes practicũ & ſpeculatiuũ: ibi uero nõ: ſed uult q intellectus ſit omnium penetratiuus, ſapientia omniũ iudex per cauſam altiſſimam, & ſimiliter ſcia per cauſas creatas ſeu proprias, & ſimiliter conſiliũ omnium applicatiuum ad opera, & hoc ſequere: quia diuinioris eſt ingenii.

2. 2. q. 8. ar. 6. Et 3. d. 34 q. 1. ar. 2. & diſ. 35. q. 2. ar. 2. q. 3. & Iſa. 11 lect. 2. cor.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ſeptẽ dona Spiritus ſancti enumerentur. In illa enim enumeratione ponũtur quatuor pertinẽtia ad virtutes intellectuales, ſcilicet ſapientia, intellectus, ſcien-

H

tia, & cõſilium, quod pertinet ad prudentiam: nihil autem ibi ponitur, quod pertineat ad artẽ, quæ eſt quinta virtus intellectualis: ſimiliter etiã ponitur aliquid pertinẽs ad iuſtitiam, ſcilicet pietas, & aliquid pertinẽs ad fortitudinem, ſcilicet fortitudinis donum: nihil autem ponitur ibi pertinens ad temperantiam. ergo inſufficienter enumerantur dona.

I

¶ 2 Præt. Pietas eſt pars iuſtitiæ: ſed circa fortitudinẽ nõ ponit̃ aliqua pars ei*, ſed ipſa fortitudo. ergo non debuit poni pietas, ſed ipſa iuſtitia.

¶ 3 Præt. Virtutes theologicæ maxime ordinãt nos ad Deum. cum ergo dona perficiãt hominem ſecundum quod mouetur a Deo, uidetur quòd debuiſſent poni aliqua dona pertinentia ad theologicas uirtutes.

¶ 4 Præt. Sicut Deus timetur, ita ẽt amatur, & in ipſum aliquis ſperat, & de eo delectatur: amor aũt, ſpes, & delectatio ſunt paſſiones cõdiuiſæ timori. ergo ſicut timor ponitur donũ, ita & alia tria debẽt poni dona.

¶ 5 Præt. Intellectui adiungitur ſapientia, quæ regit ipſum, fortitudini autem conſilium, pietati uero ſcientia: ergo & timori debuit addi aliquod donum directiuum. inconuenienter ergo ſeptem dona

K

Spiritus ſancti enumerantur.

Sed in contrarivm eſt authoritas Scripturæ Iſai. vndecimo.

Respon. Dicendum, q ſicut dictũ eſt, * dona ſunt quidã habitus perficientes hoĩem ad hoc, q prompte ſequatur inſtinctũ Spiritus ſancti: ſicut uirtutes morales perficiunt uires appetitiuas ad obediendũ rõni. Sicut autẽ uires appetitiuæ natæ ſunt moueri per imperium rationis: ita oẽs uires humanæ natæ ſunt moueri per inſtinctum Dei, ſicut a quadam ſuperiori potentia. & ideo in omnibus uiribus hominis, quæ pñt eſſe principia humanorum actuum, ſicut ſunt uirtutes: ita ẽt ſunt dona. ſ. in ratione, & in ui appetitiua. ratio autem eſt ſpeculatiua, & practica, & in utraque

Ar. præced.

conſide-

conſideratur apprehenſio veritatis, quæ pertinet ad A inuentionem, & ad iudicium de veritate. Ad apprehenſionem igitur veritatis perficitur ſpeculatiua ratio per intellectum, practica vero per conſilium. Ad recte autem iudicandum ſpeculatiua quidem per ſapientiam, practica vero per ſcientiam perficitur. Appetitiua autem virtus in his quidem quæ ſunt ad alterum, perficitur per pietatem: in his autẽ quæ ſunt ad ſeipſum, perficitur per fortitudinem contra timorem periculorum: contra concupiſcentiam vero inordinatam delectabilium per timorem, ſecundum illud Prouer. 16. In timore Dñi declinat omnis a malo. Et in Pſalm. 118. Confige timore tuo carnes meas; a iudiciis enim tuis timui. Et ſic patet, quòd hæc dona B extendunt ſe ad omnia, ad quæ ſe extendunt virtutes tam intellectuales, quàm morales.

Ad primvm ergo dicendum, quòd dona Spiritus ſancti perficiunt hominem in his quæ pertinẽt ad bene viuendum, ad quæ non ordinatur ars, ſed ad exteriora factibilia. eſt .n. ars ratio recta non agibilium, ſed factibilium, vt dicitur in 6. Ethico.* Poteſt tamen etiam dici, quòd quantum ad infuſionem donorum, ars pertinet ad Spiritum ſanctum, qui eſt principaliter mouens, non autem ad homines, qui ſunt quædã organa eius dum ab eo mouentur. Temperantiæ autem reſpondet quodammodo donum timoris. ſicut enim ad virtutem temperantiæ pertinet ſecundum eius propriam rationem, vt aliquis recedat a delectationibus prauis propter bonũ rationis: C ita ad donum timoris pertinet, quòd aliquis recedat a delectationibus prauis propter Dei timorem.

Cap. 4. to. 5

Ad 2m dicendum, quod nomen iuſtitiæ imponitur a rectitudine rationis, & ideo nomen virtutis eſt conuenientius q̃ nomen doni: ſed nomẽ pietatis importat reuerentiam, quam habemus ad patrem, & ad patriam. Et quia pater omnium Deus eſt, ẽt cultus Dei pietas nominatur, vt Auguſt. dicit 10. de ciui. Dei.* & ideo conuenienter donum, quo aliquis pp reuerentiã Dei bonum operatur ad omnes, pietas nominatur.

Cap. 1. to. 5

Ad 3m dicendum, quòd animus hominis non mo D uetur a Spiritu ſancto, niſi ei ſecundum aliquem modum vniatur: ſicut inſtrumentum non mouetur ab artifice, niſi per cõtactum, aut per aliquam aliã vnionem. Prima autem vnio hominis eſt per fidem, ſpem, & charitatem: vnde iſtæ virtutes præſupponuntur ad dona, ſicut radices quædam donorum. vnde omnia dona pertinẽt ad has tres virtutes, ſicut quædam deriuationes prædictarum virtutum.

Ad 4m dicendum, quòd amor, ſpes, & delectatio habẽt bonum pro obiecto: ſummum autem bonum Deus eſt. vnde nomina harum paſſionum transferuntur ad virtutes theologicas, quibus anima coniungitur Deo. Timoris autem obiectum eſt malum, quod E Deo nullo modo competit: vnde non importat coniunctionem ad Deum, ſed magis receſſum ab aliquibus rebus propter reuerentiam Dei. & ideo non eſt nomen virtutis theologicæ, ſed doni quod eminentius retrahit a malis, quàm virtus moralis.

Ad 5m dicendum, quòd per ſapientiam dirigitur & hominis intellectus, & hominis affectus: & ideo ponuntur duo correſpondentia ſapientiæ tanquàm directiuo, ex parte quidem intellectus donum intellectus: ex parte autem affectus donum timoris. Ratio .n. timendi Deum præcipue ſumitur ex conſideratione excellentiæ diuinæ, quam conſiderat ſapientia.

Articvlvs v.

Vtrum dona Spiritus ſancti ſint connexa.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quod dona non ſint connexa. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Corinth. 12. Alij datur per Spiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum: ſed ſapientia, & ſcientia inter dona Spiritus ſancti computantur. ergo dona Spiritus ſancti dantur diuerſis, & non connectuntur ſibiinuicem in eodem.

2. 2. q. 19. ar tic. 9. co. Et 3. q. 7. ar. 5. ad 3. Et 3. di. 36. ar. 3. Et ver. q. 5. art. 2. ad 6. Et 1. cor. 13.

§ 2 Præt. Aug. dicit in 14. de Trinit.* quod ſcientia non pollent fideles plurimi, quàmuis polleant ipſa fide: ſed fidem concomitatur aliquod de donis, ad minus donum timoris. ergo videtur quòd dona nõ ſint de neceſſitate connexa in vno & eodem.

* lib. 14. de Tri. cap. 1. a medio, to mo 3.

§ 3 Præt. Greg. in 1. Moral.† dicit, quod minor eſt ſapientia, ſi intellectu careat: & valde inutilis eſt intellectus, ſi ex ſapientia nõ ſubſiſtat: vile eſt conſilium, cui opus fortitudinis deeſt: & valde fortitudo deſtituitur, niſi per cõſilium fulciatur: nulla eſt ſcientia, ſi vtilitatem pietatis non habet: & valde inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione careat: timor quoque ipſe ſi non has virtutes habuerit, nullum opus bonæ actionis ſurgit: ex quibus videtur quod vnum donum poſſit ſine alio haberi. non ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa.

Cap. 32. circa medium

Sed contra eſt, quod ibidem * Greg. præmittit dicens. Illud in Iob filiorum conuiuio perſcrutandum C videtur, quòd ſemetipſos inuicem paſcunt. per filios autẽ Iob, de quibus loquitur, ſignificantur dona Spiritus ſancti. ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa per hoc quòd ſeinuicem reficiunt.

Lib. 1. Moral. cap. 32. circa med. illius.

Respon. Dicendum, quod huius quæſtionis veritas de facili ex præmiſſis poteſt haberi. Dictum* eſt enim ſupra, quod ſicut vires appetitiuæ diſponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimẽ rationis: ita omnes vires animæ diſponuntur per dona in comparatione ad Spiritum ſanctum mouentem. Spiritus autem ſanctus habitat in nobis per charitatẽ, ſecundum illud D Ro. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritũ ſanctũ, qui datus eſt nobis: ſicut & rõ noſtra perficitur per prudentiã. vnde ſicut virtutes morales connectuntur ſibiinuicem in prudentia, ita dona Spiritus ſancti cõnectuntur ſibiinuicem in charitate, ita .ſ. quod qui charitatem habet, omnia dona Spiritus ſancti habet, quorum nullum ſine charitate haberi põt.

Ar. 3. huius quæſt.

Ad primvm ergo dicendum, quod ſapientia, & ſcientia uno modo poſſunt conſiderari, ſecundum qđ ſunt gratię gratis datæ, prout ſcilicet aliquis abundat in tantum in cognitione rerum diuinarum & humanarum, ut poſſit etiã fideles inſtruere, & aduerſarios confundere: & ſic loquitur ibi Apoſtolus de ſapien- E tia & ſcientia, vnde ſignanter fit mentio de ſermone ſapientiæ, & ſcientiæ. Alio modo poſſunt accipi prout ſunt dona Spiritus ſancti, & ſic ſapientia & ſcientia nihil aliud ſunt, quàm quædam perfectiones humanæ mentis, ſecundum quas diſponitur ad ſequendum inſtinctum Spiritus ſancti in cognitione diuinorum, uel humanorũ. & ſic patet quod huiuſmodi dona ſunt in omnibus habentibus charitatem.

Ad 2m dicendum, quod Aug. loquitur de ſcientia, exponens prædictã authoritatem Apoſtoli: vnde loquitur de ſcientia prædicto modo accepta, ſecundum qđ eſt gratia gratis data, qđ patet ex hoc qđ ſubdit. Aliud .n. eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat pp adipiſcendã vitam beatam, quę non niſi æterna eſt: aliud

autem

autẽ eſt ſcire, quemadmodnm hoc ipſum. & pijs opituletur, & contra impios defendatur, quam proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus.

q.65.art.1.
lib.2.Mor.
†cap.16.

A D 3ᵐ dicendum, quòd ſicut uno modo connexio uirtutum cardinalium probatur per hoc, ꝙ nna earum perficitur quodammodo per aliam, nt ſupra dictnm eſt.* ita Greg. eodem modo nult probare connexionem donorum per hoc, qnòd unum ſine alio non poteſt eſſe perſectum: unde præmittit dicens.† Valde ſingnla quælibet deſtituitur, ſi non una nirtus alij uirtuti ſuffragetur. non ergo datur intelligi, qnòd nnnm donum poſſit eſſe ſine alio, ſed ꝙ intellectus ſi eſſet ſine ſapientia, non poſſet eſſe donum: ſicut temperantia ſi eſſet ſine iuſtitia, non eſſet virtns.

ARTICVLVS VI.

2.2.q.8.ar.7. Et 2.q.7.art.5. ad 3. Et 3.di.34.q.1.ar.3.& diſ.35.q.2.ar.2.q.3.& art.4.q.3.
*li.2.Mora.cap.36. ante mediũ.

Vtrum dona Spiritus ſancti remaneant in patria.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ dona Spiritus ſancti nõ maneant in patria. Dicit.n. Greg. in 2. Moral.* ꝙ Spiritus ſanctus contra ſingula tentamenta ſeptem donis erudit mentem: ſed in patria non ernnt aliqua tentamenta, ſecũdũ illud Iſ. xi. Nõ nocebunt, & nõ occident in uniuerſo monte ſancto meo. ergo dona Spũs ſancti non erunt in patria.

Artic. 3.
Cap.32.non pcul à princip. & c.36

¶2 Præt. Dona Spiritns ſancti ſunt habitus quidã, nt ſnpra dictum eſt.* fruſtra antem eſſent habitus, ubi actus eſſe non pñt: actns autem quorundã donorum in patria eſſe non pñt. dicit.n. Greg. in 1. Mora.* ꝙ intellectus facit audita penetrare, & conſilium prohibet eſſe præcipitem, & fortitudo facit non metuere aduerſa, & pietas replet cordis uiſcera operibns miſericordiæ: hæc antem non competunt ſtatni patriæ. ergo huiuſmodi dona non erunt in ſtatu gloriæ.

Cap.28.ad fin.

¶3 Præt. Donorum quædã perficiunt hominem in uita cõtemplatina, nt ſapientia & intellectus, quædã in uita actina, nr pietas & fortitudo: ſed actiua uita cum hac uita terminatur, nt Greg. dicit in 6. Moral.* ergo in ſtatu glorię non erunt omnia dona Spiritus ſancti.

Lib.1. c.20 parũ à princip. tom.2.

SED CONTRA eſt, qd Ambr. dicit in lib. de Spiritu ſancto.* Ciuitas Dei illa Hieruſalẽ cęleſtis non meatu alicnius fluuij terreſtris abluit, ſed ex uitæ fonte procedens Spũs ſanctns, cuius nos breui ſatiamnr hauſtu, in illis cæleſtibus ſpiritibns redundãtius vr affluere, pleno ſeptem virtntum ſpiritualium ſeruens meatu.

In arg. Sed contra.

RESPON. Dicendum, ꝙ de donis dupliciter poſſumus loqni. Vno modo quantum ad eſſentiã donorum, & ſic perfectiſſime erũt in patria, ſicut patet per anthoritatem Ambr.* inductam. Cuius ratio eſt, quia dona Spiritus ſancti perficiunt mentem humanã ad ſeqnendam motionem Spiritus ſancti, quod præcipne erit in patria, quando Deus erit omnia in omnibus, vt dicitur 1. ad Corinth. 15. & qñ homo erit totaliter ſnbditus Deo. Alio modo pñt conſiderari quãtum ad materiam circa quam operantur, & ſic in præſenti habent operationem circa aliqnam materiam, circa quam non habebnnt operationem in ſtatu gloriæ: & ſecundnm boc non manebunt in patria, ſicut ſnpra de virtutibus cardinalibus dictum eſt.*

q.67.art.1.

A D PRIMVM ergo dicendum, quòd Greg. loquitur ibi de donis, ſecnndum quod competunt ſtatui præſenti. ſic enim donis protegimnr cõtra tentamenta malorum: ſed in ſtatu gloriæ ceſſantibus malis per dona Spiritus ſancti perficiemnr in bono.

A D 2ᵐ dicendnm, ꝙ Greg. in ſingulis donis ponit aliquid qđ trãſit cum ſtatu præſenti, & aliquid quod

F permanet in futuro. Dicit.n. ꝙ ſapientia mentem de æternorum ſpe, & certitudine reficit, quorũ duorum ſpes tranſit, ſed certitudo remanet: & de intellectu dicit, ꝙ in eo ꝙ audita penetrat, reficiẽdo cor, tenebras eius illuſtrat, quarum auditus trãſit, quia nõ docebit vir fratrẽ ſuum, vt dicitur Hier. 31. ſed illuſtratio mẽtis manebit. De cõſilio autem dicit,* qđ prohibet eſſe præcipitem, qđ eſt neceſſarium in pręſenti: & iternm, ꝙ ratione animnm replet, qđ eſt neceſſarium etiam in futuro. De fortitudine vero dicit, ꝙ aduerſa non metuit, qđ eſt neceſſarium in præſenti: & iterum, ꝙ confidentiæ cibos apponit, quod permanet ẽt in futuro. De ſcientia vero vnum tantum ponit. ſ. ꝙ ignorantiæ

Oĩa hęc habet Greg. 2 Moral. c.36

G ieiuninm ſnperat, qđ pertinet ad ſtatum præſentem: ſed qđ addit; In ventre mentis; poteſt figuraliter intelligi repletio cognitionis, quæ pertinet ẽt ad ſtatum futurum. De pietate vero dicit, ꝙ cordis viſcera miſericordiæ operibus replet, qđ qnidem ſm verba pertinet tm̃ ad ſtatum præſentẽ: ſed ipſe intimns affectus proximorum per uiſcera deſignatus, pertinet etiam ad futurum ſtatum, in quo pietas nõ exhibebit miſericordiæ opera, ſed congratulationis affectum. De timore veru dicit, qnòd premit mentem, ne de præſentibus ſnperbiat, qnod pertinet ad ſtatum præſentem, & quòd de futuris cibos ſpei cõnfortat, qnod etiam pertinet ad ſtatum præſentem, quantum ad ſpem: ſed

H poteſt etiã ad ſtatum futurum pertinere, quantum ad cõfortationem de rebus hic ſperatis, & ibi obtentis.

A D 3ᵐ dicendum, quòd ratio illa procedit de donis quantum ad materiam. Opera enim actiuæ vitæ non erunt materia donornm: ſed omnia habebunt actus ſuos circa ea, quæ pertinent ad vitam contemplatiuam, quæ eſt vita beata.

ARTICVLVS VII.

Vtrum dignitas donorum attendatur ſecundum enumerationem Iſaiæ 11.

Iſa.11. lec.2.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ dignitas do-

I norum non attenditur ſm ennmerationẽ, qua enumerantur Iſa. 11. Illnd.n. videtur eſſe potiſſimnm in donis, qđ maxime Deus ab homine reqnirit: ſed maxime requirit Deus ab homine timorem. dicitur enim Deuter. 10. Et nunc Iſrael quid dominns Deus tuus petit a te, niſi vt timeas dominum Deum tunm? Et Malach. 1. dicitur. Si ego dominus, vbi timor meus? ergo videtur quòd timor, qui ennmeratur vltimo, non ſit infimum donorum, ſed maximnm.

¶ 2 Præt. Pietas videtur eſſe quoddã bonnm vniuerſale. dicit enim Apoſtolns 1. ad Timoth. 5. Quòd pietas ad omnia vtilis eſt: ſed bonum vniuerſale præfertnr particularibus bonis. ergo pietas, qnæ penultimo

K ennmeratnr, videtur eſſe potiſſimnm donorum.

¶ 3 Præt. Scientia perficit iudicium hominis, conſilium autem ad inquiſitionem pertinet: ſed indicinm præeminet inqniſitioni. ergo ſcientia eſt potius donum, quàm conſilinm, cum tamen poſt enumeretur.

¶ 4 Præt. Fortitudo pertinet ad vim appetitiuam, ſcientia autem ad rationem: ſed ratio eſt eminentior quàm vis appetitiua. ergo & ſcientia eſt eminentius donnm, quàm fortitudo, quæ tamen primo ennmeratur. non ergo dignitas donorum attenditur ſecundnm ordinem enumerationis eorum.

Lib. 1. ca.4. non multũ pcul à princip. tom.4.

SED CONTRA eſt, qd Aug. dicit in lib. de ſer.* Dñi in mõte. Videtur mihi ſeptiformis operatio Spiritus ſancti, de qua Iſaias loquitur, his gradibus ſententijsq; congruo-

congruere, de quibus ſit mentio Matth. 5. ſed intereſt ordinis: nam ibi, ſcilicet in Iſaia, numeratio ab excelſioribus cœpit, hic vero ab inferioribus.

Respon. Dicendum, ꝙ dignitas donorum dupliciter poteſt attendi. Vno modo ſimpliciter. ſ. per comparationem ad proprios actus, prout procedũt a ſuis principijs: alio modo ſecundum quid. ſ. per comparationem ad materiam. Simpliciter aũt loquendo de dignitate donorum, eadem eſt ratio cõparationis in ipſis, & in virtutibus: quia dona ad oẽs actus potentiarum animæ perficiunt hominem, ad quos perficiunt virtutes, vt ſupra dictum eſt. Vnde ſicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus, & in ipſis virtutibus intellectualibus contemplatiuæ præferuntur actiuis, vt ſapientia intellectui, & ſciẽtia prudentiæ & arti, ita tñ ꝙ ſapiẽtia præfertur intellectui, & intellectus ſciẽtiæ, ſicut prudentia, & ſyneſis eubuliæ: ita ẽt in donis ſapientia & intellectus, ſcientia & conſilium præferuntur pietati, & fortitudini, & timori, in quibus etiam pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, ſicut iuſtitia fortitudini: & fortitudo temperantiæ: ſed quantum ad materiam fortitudo & conſilium præferuntur ſcientiæ & pietati: quia. ſ. fortitudo & conſilium habent in arduis locũ, pietas autem & etiã ſcientia in communibus. Sic igitur donorum dignitas ordini enumerationis reſpondet, partim quidem ſimpliciter, ſecundum qđ ſapientia & intellectus omnibus præferũtur: partim autem ſecundum ordinem materiæ, ſecundum quod conſilium & fortitudo præferuntur ſcientiæ & pietati.

Ar. 3. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd timor maxime requiritur quaſi primordium quoddã perfectionis donorum: quia initium ſapientiæ timor Domini, non propter hoc, ꝙ ſit cæteris dignius. prius enim eſt ſecundum ordinem generationis, vt aliquis recedat a malo, quod fit per timorem, vt dicitur Prouerb. 16. quàm quòd operetur bonum, quod fit per alia dona.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ pietas non comparatur in verbis Apoſtoli oĩbus donis Dei, ſed ſoli corporali exercitationi, de qua præmittit, ꝙ ad modicum vtilis eſt.

Ad 3ᵐ dicendũ, ꝙ ſcientia etſi præferat conſilio ratione iudicij, tñ cõſiliũ præfertur ratione materiæ: nã conſiliũ non habet locũ niſi in arduis, vt dicitur in 3.
Cap. 3. to. 5 Eth. ſed iudicium ſcientiæ in omnibus locum habet.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd dona directiua, quæ pertinent ad rationẽ, donis exequentibus digniora ſunt, ſi conſiderentur per comparationem ad actus, prout egrediuntur a potentijs. Ratio enim appetitiuæ præeminet, vt regulans regulato: ſed ratione materiæ adiungitur conſilium fortitudini, ſicut directiuum exequenti, & ſimiliter ſcientia pietati, quia ſcilicet conſilium & fortitudo in arduis locũ habent: ſcientia autem & pietas etiam in communibus. & ideo cõſilium ſimul cum fortitudine ratione materiæ numeratur ante ſcientiam & pietatem.

Infra q. 69. art. 1. ad 1. Et 2. 2. q. 9. art. 1. ad 3. Et 3. di. 34. q. 1. ar. 1. ad 5. & di. 35. q. 2. ar. 3. & q. 2. ad 2. Et vir. q. 2. art. 2 ad 17. *Li. 15. c. 18 in prin. t. 3.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæoctauæ Articulum octauũ.*

Articvlvs VIII.

Vtrum virtutes ſint præferendæ donis.

Omiſſis articulis quinto, ſexto, & ſeptimo, in octauo attende, ꝓponẽs hinc rationẽ quæ eſt caput virtutum, & virtutes intellectuales & morales, inde Deũ, & virtutes theo-

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quòd virtutes ſint præferendæ donis. Dicit. n. Aug. in 15. de Trinit.* de charitate loquens. Nullũ eſt iſto Dei dono excellentius, ſolum eſt quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. dantur & alia per Spiritum ſanctum munera, ſed ſine charitate nihil ꝓſunt: ſed charitas eſt virtus. ergo virtus eſt potior donis Spiritus ſancti.

logicas, & dona: & videbis proportionalitatem hanc tenere quomodo ad excellentiam coniunctionis ad caput qua ratio regebat, vt concluderet theologicas eſſe nobiliores donis, & non quo ad motionẽ moraliũ ab intellectualibus, & donorum a theologicalibus. Iam enim definitum eſt, quòd morales infuſæ ſic ſe habent ad theologicales: dona autẽ non ſic ad ipſas ſolas, ſed adiuncto inſtinctu Spiritusſancti.

¶ 2 Præt. Ea quæ ſunt priora naturaliter, videntur eſſe potiora: ſed virtutes ſunt priores donis Spiritus ſancti. dicit enim Greg. in 2. Moral. † quòd donum Spiritus ſancti in ſubiecta mente ante alia iuſtitiam, prudentiam, fortitudinẽ, & temperantiã format: & ſic eandem mentem ſeptem mox virtutibus, ideſt, donis temperat, vt contra ſtultitiam, ſapientiã: contra hebetudinem, intellectũ: contra præcipitationem, conſilium: contra timorem, fortitudinem: cõtra ignorantiam, ſcientiam: contra duritiam, pietatem: contra ſuperbiam, Dei timorem. ergo virtutes ſunt potiores donis.

†lib. 2. Moral. cap. 36. ante mediũ

¶ 3 Præt. Virtutibus nullus male vti poteſt, vt Auguſt. dicit: donis autem poteſt aliquis male vti. dicit enim Gregor. in 1. Moral. † quòd hoſtiam noſtræ precis immolamus ne ſapientia eleuet: ne intellectus dum ſubtiliter currit, oberret: ne conſilium dum ſe multiplicat, confundat: ne fortitudo dum fiduciam præbet, præcipitet: ne ſcientia dum nouit, & non diligit, inflet: ne pietas dum ſe infra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor dum plus iuſto trepidat, in deſperationis foueam mergat. ergo virtutes ſunt digniores donis Spiritus ſancti.

Li. 2. de lib. arb. cap. 19 tom. 1. †ca. 35. circa mediũ.

Sed contra eſt, qđ dona dãtur in adiutorium virtutum contra defectus, vt patet in autohritate inducta, & ſic videtur ꝙ perficiant quod virtutes perficere nõ poſſunt. ſunt ergo dona potiora virtutibus. In argu. 2.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ex ſupradictis patet, Virtutes in tria genera diſtinguuntur. ſunt enim quædam virtutes theologicæ, quædã intellectuales, quædã morales. Virtutes quidẽ theologicæ ſunt, quibus mens humana Deo coniungitur. Virtutes aũt intellectuales ſunt, quibus ratio ipſa perficitur. Virtutes autem morales ſunt, quibus vires appetitiuæ perficiuntur ad obediendum rationi. Dona autem Spiritus ſancti ſunt, quibus omnes vires animæ diſponuntur ad hoc, ꝙ ſubdantur motioni diuinæ. Sic ergo eadem videtur eſſe comparatio donorum ad virtutes theologicas, ꝑ quas homo vnitur Spiritui ſancto mouenti, ſicut virtutum moraliũ ad virtutes intellectuales, per quas perficitur ratio, quæ eſt virtutum moralium motiua. Vnde ſicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus, & regulãt eas: ita virtutes theologicæ præferuntur donis Spiritus ſancti, & regulant ea. Vnde Greg. dicit in 1. Moral. ꝙ neque ad denarij perfectionem ſeptem filij, ideſt, ſeptem dona perueniunt, niſi in fide, ſpe, & charitate fiat omne quod agunt. Sed ſi comparemus dona ad alias virtutes intellectuales vel morales, dona præferuntur virtutibus, quia dona perficiunt vires animæ in comparatione ad Spiritum ſanctum mouentem: virtutes autem perficiunt vel ipſam rationem, vel alias vires in ordine ad rationẽ. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ad altiorem motorem oportet maiori perfectione mobile eſſe diſpoſitũ. Vnde perfectiora ſunt dona virtutibus.

q. 57. & 58. & 62.

Cap. 28. circa mediũ.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ charitas eſt virtus theologica, de qua concedimus ꝙ ſit potior donis.

Ad 2^m^ dicendum, ꝙ aliquid eſt prius altero dupliciter. Vno modo ordine perfectionis & dignitatis, ſicut dilectio Dei eſt prior dilectione proximi: & hoc modo dona ſunt priora virtutibus intellectualibus & moralibus, poſteriora vero virtutibus theologicis. Alio modo ordine generationis, ſeu diſpoſitionis: ſicut dilectio proximi præcedit dilectionem Dei quantum ad actum, & ſic virtutes morales & intellectuales præcedunt dona: quia per hoc quòd homo bene ſe habet circa rationem propriam, diſponitur ad hoc quòd ſe bene habeat in ordine ad Deum.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ ſapiētia & intellectus, & alia huiuſmodi, ſunt dona Spiritus ſancti, ſecūdum quod per charitatem informantur, quę non agit perperam, G vt dicitur 1. ad Cor. 13. & ideo ſapiētia, & intellectu, & alijs huiuſmodi nullus male vtitur, ſecundū quòd ſunt dona Spiritus ſancti: ſed ad hoc quòd a charitatis perfectione non recedant, vnum ab altero adiuuatur. & hoc eſt quod Greg. intendit dicere.

¶ *Super Quæſtionem ſexageſimamnonam & ſeptuageſimam.*

QVæſtio 69. & 70. lectione frequēti meditationeque iugi egent, non expoſitione: duo tamē Nouitij quo ad ſpeculationē aduertant, alterum in 69. ſcilicet, ꝙ licet dona oia ſupradicta ſint ſe habere vt exequentia i ordine ad inſtinctū Spiritus ſancti, ſicut morales virtutes in ordine ad rōnem: ſi compararentur tamē dona inter ſe, aliqua dicuntur dirigentia, vt ſapientia, ſcientia, & conſilium, & aliqua exequentia, vt reliqua.

¶ Alterum in quæſtio. 70. quòd delectari in aliquo propter ſe formaliter, non diſtinguitur in litera contra delectari pp ſe finaliter quomodolibet, ſed finaliter vltimate: & hoc vel ſimpliciter, vel in illo ordine. Omne. n. delectans propter ſe formaliter, eſt etiam propter ſe finaliter aliquo modo: poteſt tamē ſubordinari alteri vt finis, vt in eodem primo articulo dicitur.

q. 70. art. 2. cor. Et 3. di. 34. q. 1. art. 4. Et Iſa. 11. lec. 4. Et Mat. 5.

QVAESTIO LXIX.

De beatitudinibus, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de beatitudinibus.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum beatitudines a donis & virtutibus diſtinguātur.

¶ Secundo, De præmijs beatitudinum, vtrum pertineant ad hanc vitam.

¶ Tertio, De numero beatitudinū.

¶ Quarto, De conuenientia præmiorum, quæ eis attribuuntur.

ARTICVLVS PRIMVS. I

Vtrum beatitudines diſtinguantur a uirtutibus & donis.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd beatitudines a uirtutibus & donis non diſtinguantur. Augu. enim in lib. de ſer. do. in monte, * attribuit beatitudines, in Matth. enumeratas, donis Spiritus ſancti. Ambro. † aūt ſuper Lucam attribuit beatitudines ibi enumeratas quatuor uirtutib⁹ cardinalibus. ergo beatitudines nō diſtinguūtur a uirtutibus & donis, K

*lib. 1. c. 9. paulo poſt princip. lib. tom. 4.

† Amb. li. 5 in Luc. ſup illud Lu. 6. Beati pauperes ſpiritu, circa fi. tom. 5.

¶ 2 Præt. Humanæ voluntatis non eſt niſi duplex regula. ſ. rō, & lex æterna, vt ſupra dictū eſt: * ſed virtus perficiunt hoiem in ordine ad rōnem; dona aūt in ordine ad legem æternam Spiritus ſancti, vt ex dictis patet. † ergo nō poteſt eſſe aliquid aliud pertinens ad rectitudinem voluntatis humanæ præter virtutes & dona. non ergo beatitudines ab eis diſtinguuntur.

q. 19. art. 4.

q. 68. art. 1.

¶ 3 Præt. In enumeratione beatitudinum ponitur mititas, & iuſtitia, & miſericordia, quæ dicuntur eſſe quædam uirtutes. ergo beatitudines non diſtinguuntur a donis & uirtutibus.

F SED CONTRA eſt, quòd quædam enumerantur inter beatitudines, quæ nec ſunt virtutes, nec dona, ſicut paupertas, & luctus, & pax, differunt ergo beatitudines a uirtutibus, & a donis.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, Beatitudo eſt ultimus finis humanæ uitæ. Dicitur enim aliquis iam finem habere pp ſpem finis obtinendi. vnde & Philoſophus dicit in 1. Ethi. * quòd pueri dicuntur beati propter ſpem. Et Apoſtolus dicit Ro. 8. Spe ſalui facti ſumus. Spes autem de fine cōſequendo inſurgit ex hoc, quòd aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipſum, quod quidem fit per aliquam actionem. Ad finem autem beatitudinis mouetur aliquis, & appropinquat per operationes virtutum, & præcipue per operationes donorum, ſi loquamur de beatitudine æterna, ad quam ratio non ſufficit, ſed in eam inducit Spiritus ſanctus, ad cuius obedientiam & ſequelam per dona perficimur: & ideo beatitudines diſtinguuntur quidem a uirtutibus & donis, nō ſicut habitus ab eis diſtincti, ſed ſicut actus diſtinguuntur ab habitibus.

q. 2. & 3.

Cap. 9. ad fin. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Aug. & Amb. attribuunt beatitudines donis & uirtutibus, ſicut actus attribuuntur habitibus. Dona aūt ſunt eminentiora uirtutibus cardinalibus, ut ſupra dictū eſt: * & iō Ambro. exponens beatitudines turbis ꝓpoſitas, attribuit H eas uirtutibus cardinalibus. Aug. aūt exponens * beatitudines diſcipulis propoſitas in monte, tanquàm perfectioribus, attribuit eas donis Spiritus ſancti.

q. 68. art. 8.

Locis in argu. 1. citatis

AD 2^m^ dicendum, quòd ratio illa probat, quòd non ſunt alij habitus rectificantes humanam vitam præter uirtutes & dona.

AD 3^m^ dicendum, quòd mititas accipitur pro actu manſuetudinis. Et ſimiliter dicendum eſt de iuſtitia, & miſericordia. & quàmuis hæc uideantur eſſe uirtutes, attribuuntur tamen donis: quia etiam dona perficiunt hominem circa omnia, circa quæ perficiunt uirtutes, ut dictum eſt. *

q. 68. art. 4.

ARTICVLVS II.

Vtrum præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, ad hanc uitam pertineant.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ præmia quæ attribuuntur beatitudinibus, nō pertineant ad hanc uitam. Dicuntur enim aliqui beati propter ſpem præmiorum, ut dictum eſt: * ſed obiectum ſpei beatitudo eſt futura. ergo præmia iſta pertinent ad vitam futuram.

2. 2. q. 8. in 7. Et Matt. 5.

*ar. præced.

¶ 2 Præt. Luc. 6. ponuntur quædā pœnæ per oppoſitū ad beatitudines, cū dr̄, Væ uobis qui eſtis ſaturati, quia eſurietis. Væ uobis qui ridetis nūc, quia lugebitis & K flebitis: ſed iſtæ pœnæ non intelliguntur in hac uita, quia frequenter homines in hac uita non puniuntur, ſm illud Iob. 21. Ducunt in bonis dies ſuos. ergo nec præmia beatitudinum pertinent ad hanc uitam.

¶ 3 Præt. Regnum cælorū qd ponitur præmium paupertatis, eſt beatitudo cæleſtis, ut Aug. dicit 19. de ciuit. Dei, plena ēt ſaturitas non niſi in futura uita habetur, ſecundum illud pſ. 16. Satiabor, dum apparuerit gloria tua. Viſio etiam Dei, & manifeſtatio filiationis diuinæ ad uitam futuram pertinent, ſecundum illud 1. Ioan. 3. Nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. ergo præmia illa pertinent ad uitam futuram.

SED

A Sed contra eſt, qđ Aug. dicit in lib. de ſer. dñi in monte. * Iſta quidem in hac vita compleri pñt, ſicut completa in Apoſtolis eſſe credimus: nam illa omnimoda, & in angelicam formã mutatio, quæ poſt hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi poteſt.

Lib. 1. circa finẽ primi folij, a principio lib. * & c. 9. tom. 4.

Respon. Dicendum, ꝙ circa iſta præmia expoſitores ſacræ ſcripturæ, diuerſimode ſunt locuti. Quidam .n. omnia iſta præmia ad futuram beatitudinem pertinere dicunt, ſicut Amb. ſuper Luc. * Aug. vero dicit ea ad præſentem vitã pertinere. Chryſ. † autem in ſuis Homilijs, quædam eorum dicit pertinere ad futuram vitam, quædã autem ad præſentem. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, ꝙ ſpes futuræ beatitudinis B poteſt eſſe in nobis propter duo. Primo quidem propter aliquam præparationẽ, vel diſpoſitionem ad futurã beatitudinem, quod eſt per modum meriti: alio modo per quandam inchoationem imperfectam futuræ beatitudinis in viris ſanctis etiam in hac vita. Aliter enim habetur ſpes fructificationis arboris, cũ vireſcit frondibus, & aliter cum iam primordia fructuum incipiunt apparere. Sic igitur ea, quæ in beatitudinibus tanguntur tãquàm merita, ſunt quædam præparationes, vel diſpoſitiones ad beatitudinẽ, vel perfectam, vel inchoatam: ea vero quæ ponuntur tanquàm præmia, poſſunt eſſe vel ipſa beatitudo perfecta, & ſic pertinent ad futuram vitam: vel aliqua inchoatio beatitudinis, ſicut eſt in viris perfectis, & ſic præmia pertinent ad præſentem vitam. Cum enim aliquis incipit proficere in actibus virtutum & donorum, C poteſt ſperari de eo, quòd perueniet ad perfectionem viæ, & ad perfectionem patriæ.

Amb. lib. 5. cap. 6. & in Lucã in ca. cuius titulꝰ eſt, de beatitudinib. c. 5 † Chry. Homi. 6. ex varijs locis in Matt. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſpes eſt de futura beatitudine ſicut de vltimo fine: põt ẽt eſſe & de auxilio gratiæ, ſicut de eo qđ ducit ad finem, ſecundum illud pſ. 27. In Deo ſperauit cor meũ & adiutus ſum.

Ad 2^m^ dicendum, quòd mali etſi interdum in hac vita temporales pœnas non patiantur, patiuntur tamen ſpirituales. vnde Auguſt. dicit in 1. Confeſſ. * Iuſſiſti domine, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit inordinatus D animus. Et Philoſophus dicit in 9. Ethicor. † de malis, quòd contendit ipſorum anima, hoc quidem huc trahit, illud autem illuc. et poſtea concludit. Si autem ſic miſerum eſt malum eſſe, fugiendum eſt malitiam intenſe: & ſimiliter econuerſo, boni etſi in hac vita quandoq; non habeant corporalia præmia, nunquàm tamen deficiunt a ſpiritualibus etiam in hac vita, ſecundum illud Matth. 9. & Mar. 10. Centuplum accipietis, etiam in hoc ſeculo.

Cap. 12. in fine, tom. 1. † Cap. 4. nõ procul a fi.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ omnia illa præmia perfecte quidem conſumabuntur in vita futura, ſed interim etiam in hac vita quodammodo inchoantur. Nam regnum cælorum, vt Aug. dicit, poteſt intelligi perfectæ E ſapientiæ initium, ſecundum quod incipit in eis ſpiritus regnare. Poſſeſſio etiam terræ ſignificat affectum bonum animæ quieſcentis per deſiderium in ſtabilitate hæreditatis perpetuæ per terram ſignificatæ. Conſolãtur autem in hac vita per Spiritum ſanctum, qui paracletus, ideſt, conſolator dicitur, participando. Saturantur etiam in hac vita illo cibo, de quo dominus dicit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei. In hac etiam vita conſequuntur homines miſericordiam Dei. In hac etiam vita purgato oculo per donum intellectus, Deus quodammodo videri poteſt. Similiter etiam in hac vita qui motus ſuos pacificant ad ſimilitudinem Dei accedentes, filij Dei nominantur: tamen hæc perfectius erunt in patria.

Articvlvs III.

Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd incõuenienter enumerentur beatitudines. Attribuuntur enim beatitudines donis, vt dictum eſt. * donorum autem quædam pertinent ad vitã contemplatiuam, ſcilicet ſapientia, & intellectus: nulla autem beatitudo ponitur in actu contemplationis, ſed omnes in his quæ pertinent ad vitam actiuam. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

3. diſ. 34. q. 1. artic. 4. * ar. 1. huius quæſt.

¶ 2 Præt. Ad vitam actiuã non ſolum pertinent dona exequentia, ſed ẽt quædã dona dirigentia, vt ſcientia, & cõſilium: nihil aũt ponitur inter beatitudines qđ directe ad actum ſcientiæ, vel cõſilij pertinere videatur. ergo inſufficienter beatitudines tanguntur.

¶ 3 Præt. Inter dona exequentia in vita actiua, timor ponitur ad paupertatem pertinere, pietas autem videtur pertinere ad beatitudinem miſericordiæ: nihil autem ponitur directe ad fortitudinem pertinens. ergo inſufficienter enumerantur beatitudines.

¶ 4 Præt. In ſacra ſcriptura tanguntur multæ aliæ beatitudines, ſicut Iob 5. dicitur. Beatus homo qui corripitur a Deo. Et in Pſalm. 1. dicitur, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum. Et Prouerb. 3. Beatus vir qui inuenit ſapientiam. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

Sed contra. Videtur quòd ſuperflue enumerentur. ſunt enim ſeptem dona Spiritus ſancti: beatitudines autem tanguntur in octo. ¶ Præt. Luc. 6. ponuntur quatuor tantum beatitudines. ſuperflue ergo enumerantur ſeptem, vel octo in Matthæo.

Respon. Dicendum, ꝙ beatitudines iſtæ conuenientiſſime enumerantur. Ad cuius euidentiã eſt conſiderandum, quòd triplicem beatitudinem aliqui poſuerunt. Quidam enim poſuerunt beatitudinem in vita voluptuoſa, quidam in uita actiua, quidam uero in uita contemplatiua. Hæ autem tres beatitudines diuerſimode ſe habent ad beatitudinem futuram, cuius ſpe dicimur hic beati. Nam beatitudo uoluptuoſa, quia falſa eſt, & rationi contraria, impedimentum eſt beatitudinis futuræ. Beatitudo uero actiuæ uitæ diſpoſitiua eſt ad beatitudinem futuram. Beatitudo autem contemplatiua, ſi ſit perfecta, eſt eſſentialiter ipſa futura beatitudo: ſi autẽ eſt imperfecta, eſt quædã inchoatio eius. & ideo Dominus primo quidem poſuit quaſdam beatitudines quaſi remouentes impedimentum uoluptuoſæ beatitudinis. Conſiſtit .n. uoluptuoſa uita in duobus, Primo quidem in affluentia exteriorum bonorũ, ſiue ſint diuitiæ, ſiue ſint honores, a quibus quidem retrahitur homo per uirtutem ſic, ut moderate eis utatur: per donum autem excellentiori modo, ut ſcilicet homo totaliter ea contemnat. Vnde prima beatitudo ponitur, Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, quod poteſt referri uel ad contemptum diuitiarum, uel ad contemptum honorum, quod fit per humilitatem. Secundo uero uoluptuoſa uita conſiſtit in ſequendo proprias paſſiones ſiue iraſcibilis, ſiue concupiſcibilis. A ſequela autem paſſionum iraſcibilis retrahit uirtus, ne homo in eis ſuperfluat, ſecundum regulam rationis: donum autem excellentiori modo, ut .ſ. homo ſecundum uoluntatem diuinã totaliter ab eis tranquillus reddatur. Vnde ſecunda beatitudo ponitur, Beati mites. A ſequela uero paſſionum cõcupiſcibilis retrahit uirtus, moderate huiuſmodi paſſionibus utendo: donum uero

ro eas, ſi neceſſe fuerit, totaliter abijciendo: quinimmo ſi neceſſarium fuerit, voluntarium luctũ aſſumendo. Vnde tertia beatitudo ponitur, Beati qui lugent.

Actiua vero vita in his cõſiſtit præcipue, quæ proximis exhibemus vel ſub ratione debiti, vel ſub rõne ſpõtanei beneficij. & ad primum quidem nos virtus diſponit, vt ea quę debemus proximis, nõ recuſemus exhibere, qd̃ pertinet ad iuſtitiã. Donum aũt ad hoc ipſum abundantiori quodã affectu nos inducit, vt. ſ. feruẽti deſiderio opera iuſtitiæ impleamus, ſicut feruenti deſiderio eſuriens & ſitiens cupit cibũ vel potum. Vnde quarta beatitudo ponitur, Beati qui eſuriũt, & ſitiunt iuſtitiã. Circa ſpontanea vero dona nos perficit virtus, vt illis donemus, quibus rõ dictat eſſe donandũ, puta amicis, aut alijs nobis cõiunctis, qd̃ pertinet ad virtutẽ liberalitatis: ſed donũ pp Dei reuerentiã ſolã neceſſitatem conſiderat in his, quibus gratuita beneficia præſtat. vnde dicitur Lucæ 14. Cum facis prandium, aut cœnã, noli vocare amicos, aut fratres tuos &c. ſed voca pauperes, & debiles &c. qd̃ ꝓprie eſt miſereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur, Beati miſericordes. Ea vero quæ ad cõtemplatiuam vitam pertinent, vel ſunt ipſa beatitudo finalis, vel aliqua inchoatio eius: & ideo non ponuntur in beatitudinibus tanquàm merita; ſed tanquã præmia: ponuntur autem tanquàm merita effectus actiuæ vitæ, quibus homo diſponitur ad contemplatiuã vitam. effectus autem actiuæ vitæ, quãtum ad virtutes & dona, quibus homo perficitur in ſeipſo, eſt munditia cordis, vt. ſ. mens hominis paſſionibus non inquinetur. Vnde ſexta beatitudo ponitur, Beati mundo corde. Quantũ vero ad virtutes & dona, quibus homo perficitur in cõparatione ad proximum, effectus actiuæ vitę eſt pax, ſecundum illud Iſa. 30. Opus iuſtitiæ pax. Et ideo ſeptima beatitudo ponitur, Beati pacifici.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ actus donorum pertinentiũ ad vitã actiuã, exprimuntur in ipſis meritis: ſed actus donorũ pertinentiũ ad vitã cõtẽplatiuã, exprimuntur in præmijs rõne iã *dicta. Videre. n. Deũ reſpondet dono intellectus, & conformari Deo quaſi filiatione adoptiua, pertinet ad donum ſapientiæ.

In corp. ar.

Ad 2m dicendum, ꝙ in his quæ pertinent ad actiuã vitã, cognitio nõ quæritur pp ſeipſam, ſed pp operationem, vt etiã Philoſophus dicit in 2. *Eth. Et ideo quia beatitudo aliquid vltimum importat, non computantur inter beatitudines. actus donorum dirigentium in vita actiua, quos. ſ. eliciunt: ſicut cõſiliari eſt actus conſilij, & iudicare eſt actus ſcientiæ: ſed magis attribuunt eis actus operatiui in quibus diriguntur, ſicut ſcientiæ lugere, & conſilio miſereri.

Cap. 2. to. 5

Ad 3m dicendũ, ꝙ in attributione beatitudinum ad dona, põt duo cõſiderari. Quorum vnum eſt, conformitas materiæ: & ſm hoc primæ omnes quinque beatitudines põt attribui ſcientiæ & conſilio, tanquã dirigentibus: ſed inter dona exequentia diſtribuunt. ita. ſ. ꝙ eſuries, & ſitis iuſtitiæ, & etiã miſericordia pertineant ad pietatem, quæ perficit hominẽ in his quæ ſunt ad alterum, mititas autem ad fortitudinem. Dicit enim *Ambr. ſuper Lucam, ꝙ fortitudinis eſt iram vincere, indignationem cohibere. eſt. n. fortitudo circa paſſiones iraſcibilis: paupertas vero & luctꝰ pertinent ad donum timoris, quo homo ſe retrahit a cupiditatibus, & delectationibus mundi. Alio modo poſſumus in his beatitudinibus conſiderare motiua ipſarũ, & ſic quantũ ad aliqua eorũ oportet aliter attribuere. pręcipue. n. ad manſuetudinem mouet reue-

Amb. i ſuo lib. 5. ſuper Luc. c. cuiꝰ titulus eſt, De ſerm. Ieſu & beatitudinibꝰ ꝓborum t. 3.

F rentia ad Deũ, quæ pertinet ad pietatẽ: ad lugẽdũ aũt mouet præcipue ſcientia, per quã hõ cognoſcit defectus ſuos, & rerũ mundanarum, ſm illud Eccl. 1. Qui addit ſcientiã, addit & dolorem. Ad eſuriendum aũt iuſtitiæ opera, præcipue mouet animi fortitudo: ad miſerendum vero, præcipue mouet cõſilium Dei, ſm illud Dan. 4. Conſiliũ meũ regi placeat: Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum Et hunc modum attributionis ſequitur Aug. in lib. * de ſermone Domini in monte.

Lib. 1. c. 4. tom. 4.

Ad 4m dicendum, ꝙ neceſſe eſt beatitudines omnes, quæ in ſacra ſcriptura ponũtur, ad has reduci vel quantum ad merita, vel quantũ ad præmia: quia ne-
G ceſſe eſt, ꝙ omnes pertineant aliquo modo ad vitam actiuam, vel ad vitã cõtemplatiuam. vnde qd̃ dicitur, Beatus vir qui corripitur a Dño, pertinet ad beatitudinem luctus: quod vero dicitur, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum, pertinet ad munditiam cordis: quod vero dicitur, Beatus vir qui inuenit ſapientiam, pertinet ad præmium ſeptimæ beatitudinis. Et idem patet de omnibus alijs, quæ põt induci.

Ad 5m dicendum, quòd octaua beatitudo eſt quędam confirmatio & manifeſtatio omnium præcedentium. ex hoc enim quòd aliquis eſt confirmatus in paupertate ſpiritus & mititate, & alijs ſequentibus, prouenit quòd ab his bonis propter aliquã perſecu-
H tionem non recedit. vnde octaua beatitudo quodãmodo ad ſeptem præcedentes pertinet.

Ad 6m dicendum, ꝙ Lucas narrat ſermonem Dñi factum eſſe ad turbas. vnde beatitudines enumerantur ab eo ſm capacitatem turbarum, quæ ſolã voluptuoſam, & temporalem, & terrenã beatitudinem nouerunt. vnde Dñs per quatuor beatitudines quatuor excludit quæ ad prædictam beatitudinem pertinere videntur. Quorum primum eſt, abundãtia bonorum exteriorum, quod excludit per hoc quòd dicit, Beati pauperes. Secundum eſt, ꝙ ſit bene homini quantum
I ad corpus in cibis & potibus, & alijs huiuſmodi: & hoc excludit per ſecundum ꝙ ponit, Beati qui eſuritis. Tertium eſt, ꝙ ſit homini bene quantum ad cordis iucunditatem: & hoc excludit tertio dicens, Beati qui nunc fletis. Quartum eſt, exterior hominũ fauor: & hoc excludit quarto dicens, Beati eritis cum vos oderint homines. Et ſicut *Amb. dicit paupertas pertinet ad temperantiam, quæ illecebroſa non quærit: eſuries ad iuſtitiam, quia qui eſurit, cõpatitur, & cõpatiendo largitur: fletus ad prudentiam, cuius eſt flere occidua, pati odium hominum ad fortitudinem.

Li. 5. in Lu. in cap. cuꝰ titulus ẽ de beatitudinibus non remote a ſa. tom. 5.

Articvlvs IIII.

Vtrũ præmia beatitudinũ conuenienter enumerentur.

K AD qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd præmia beatitudinum inconuenienter enumerentur. In regno enim cælorum, quod eſt vita æterna, bona omnia continentur. poſito ergo regno cælorum, non oportuit alia præmia ponere.

3. diſt. 34. 1. ar. 4.

¶ 2 Præt. Regnum cælorum ponitur pro præmio & in prima beatitudine, & in octaua. ergo eadem ratione debuit poni in omnibus.

¶ 3 Præt. In beatitudinibus proceditur aſcendendo, ſicut Aug. *dicit. In præmijs aũt videtur ꝓcedi deſcendendo, nam poſſeſſio terræ eſt minus ꝙ̃ regnum cælorum. ergo inconuenienter hmõi præmia aſſignantur.

Li. 1. de ſer. dñi in monte cap. 4. ad remote s prin. to. 4.

Sed contra eſt authoritas ipſius Domini, præmia huiuſmodi proponentis.

Respon.

Ar. præced.

RESPON. Dicendum, ꝙ præmia iſta conuenientiſſime aſſignantur conſiderata conditione beatitudinum ſm tres beatitudines * ſupra aſſignatas. Tres .n. primæ beatitudines accipiuntur per retractionem ab his, in quibus voluptuoſa beatitudo conſiſtit, quam homo deſiderat quærés id qđ naturaliter deſideratur, non vbi quęrere debet.ſ.in Deo, ſed in rebus temporalibus & caducis: & ideo præmia trium primarum beatitudinum accipiuntur ſecundum ea quæ in beatitudine terrena aliqui quærunt. Quærũt.n.homines in rebus exterioribus.ſ.diuitijs, & honoribus excellentiam quandam & abundantiã, quorum vtrunque importat regnum cælorum, per qđ homo conſequitur excellentiam & abundantiam bonorum in Deo: & ideo regnum cælorum Dñs pauperibus ſpiritu repromiſit. Quærunt autem homines feroces & immites per litigia & bella ſecuritatem ſibi acquirere, inimicos ſuos deſtruendo: vnde Dñs repromiſit mitibus ſecuram & quietã poſſeſſionem terræ viuentium, per quã ſignificatur ſoliditas æternorum bonorum. Quærunt autẽ homines in cõcupiſcentijs, & delectationibus mundi habere conſolationem contra præſentis vitæ labores: & ideo Dominus cõſolationem vitę lugẽtibus repromittit. Aliæ vero duæ beatitudines pertinẽt ad opera actiuę beatitudinis, quę ſunt opera virtutũ ordinantium hominem ad proximum, a quibus operibus aliqui retrahuntur pp inordinatum amorẽ proprij boni: & ideo Dominus attribuit illa præmia his beatitudinibus, pp quæ homines ab eis diſcedũt. Diſcedunt.n.aliqui ab operibus iuſtitiæ non reddentes debitũ, ſed potius aliena rapientes, vt bonis temporalibus impleantur: & ideo Dominus eſurientibus iuſtitiam, ſaturitatem repromiſit. Diſcedunt etiam aliqui ab operibus miſericordiæ, ne ſe immiſceant miſerijs alienis: & ideo Dominus miſericordibus repromittit miſericordiam, per quam ab omni miſeria liberentur. Aliæ vero duæ vltimæ beatitudines pertinent ad contemplatiuam felicitatem ſeu beatitudinem: & ideo ſm conuenientiã diſpoſitionũ, quę ponuntur in merito, præmia redduntur. nã munditia oculi diſponit ad clare vidẽdũ: vnde mundis corde diuina viſio repromittitur. Cõſtituere vero pacẽ vel in ſeipſo, uel inter alios, manifeſtat hominem eſſe Dei imitatorem, qui eſt Deus unitatis & pacis: & ideo pro pręmijs redditur ei gloria diuinæ filiationis, quæ eſt in perfecta coniunctione ad Deum per ſapientiã conſumatam.

Homil. 15. in Matt. ante medium & Homi. 6 ex variis locis in Mat. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ ſicut Chryſ. dicit, Omnia præmia iſta unũ ſunt in re.ſ.beatitudo æterna, quã intellectus humanus non capit: & ideo oportuit ꝙ per diuerſa bona nobis nota, deſcriberetur obſeruata cõuenientia ad merita, quibus præmia attribuuntur.

AD 2m dicendum, quòd ſicut octaua beatitudo eſt firmitas quædam omnium beatitudinum, ita debentur ſibi omnium beatitudinum præmia: & ideo redit ad caput, ut intelligantur ſibi conſequenter omnia præmia attribui. Vel ſecundum * Ambroſ. pauperibus ſpiritu repromittitur regnum cælorum, quãtum ad gloriam animæ: ſed paſſis perſecutionem in corpore, quantum ad gloriam corporis.

Libr. 5. in Luc. in c. cuius titul. eſt de beatitudinib. to. 5.

AD 3 dicendum, quòd etiam præmia ſecundum additionem ſe habent adinuicem: nam plus eſt poſſidere terram regni cælorum, quàm ſimpliciter habere. multa enim habemus, quæ non firmiter & pacifice poſſidemus. Plus eſt etiã conſolari in regno, quàm habere & poſſidere: multa enim cum dolore poſſidemus. Plus eſt etiam ſaturari, quàm ſimpliciter conſo-

A lari: nam ſaturitas abundantiam conſolationis importat. Miſericordia uero excedit ſaturitatem, ut plus ſcilicet homo accipiat, quàm meruerit, uel deſiderare potuerit. Adhuc autem maius eſt Deum uidere: ſicut maior eſt qui in curia regis non ſolum prandet, ſed etiam faciem regis uidet. Summam autem dignitatem in domo regia filius regis habet.

QVAESTIO LXX.

De fructibus Spiritusſancti, in quatuor articulos diuiſa.

B DEINDE conſiderandum eſt de fructibus.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum fructus Spiritusſancti ſint actus,
¶ Secundo, Vtrum differant a beatitudinibus.
¶ Tertio, De eorum numero.
¶ Quarto, De oppoſitione eorum ad opera carnis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fructus Spiritus ſancti, quos Apoſtolus nominat ad Galat. 5. ſint actus.

Gal. 5. lect. 6. co. 1. & 2.

C AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd fructus Spiritus ſancti, quos Apoſtolus nominat ad Galat. 5. non ſint actus. Id enim cuius eſt alius fructus, non debet dici fructus, ſic enim in infinitum iretur: ſed actuum noſtrorum eſt aliquis fructus. dicitur enim Sapient. 4. Bonorum laborum glorioſus eſt fructus. Et Ioan. 4. Qui metit, mercedem accipit, & fructum congregat in uitam æternam. ergo ipſi actus noſtri non dicuntur fructus.

Ca. 10. paulo a prin. tomo 3.

¶ 2 Præt. Sicut Aug. dicit in 10. de * Tri. Fruimur cognitis, in quibus voluntas ipſa delectata conquieſcit: ſed voluntas noſtra non debet cõquieſcere in actibus D noſtris pp ſe. ergo actus noſtri fructus dici nõ debent.

¶ 3 Præt. Inter fructus Spiritus ſancti enumerantur ab Apoſtolo aliquæ virtutes.ſ.charitas, manſuetudo, fides, & caſtitas: virtutes aũt non ſunt actus, ſed habitus, vt * ſupra dictum eſt. ergo fructus non ſunt actus.

q. 55. art. 1.

SED CONTRA eſt, qđ dr Mat. 12. Ex fructu arbor cognoſcitur.i.ex operibus ſuis homo, vt ibi exponitur a ſanctis. ergo ipſi actus humani dicũtur fructus.

RESPON. Dicendum, ꝙ nomen fructus a corporalibus ad ſpiritualia eſt tranſlatum. Dicitur autem in corporalibus fructus id, quod ex planta producitur, cum ad perfectionem peruenerit, & quandam in ſe ſuauitatem habet. Qui quidem fructus ad duo cõpa- E rari poteſt.ſ. ad arborem producentem ipſum, & ad hominem qui fructum ex arbore adipiſcitur. ſecundum hoc igitur, nomẽ fructus in rebus ſpiritualibus dupliciter accipere poſſumus. Vno modo, vt dicatur fructus hominis quaſi arboris id, qđ ab eo producitur. Alio modo, vt dicatur fructus hominis id, qđ homo adipiſcitur: nõ autem omne id quod adipiſcitur homo, habet rationem fructus, ſed id qđ eſt vltimum delectationem habens. Habet.n. homo agrum, & arborem, quæ fructus nõ dicuntur, ſed ſolum id qđ eſt vltimum, quod.ſ.ex agro & arbore homo intendit habere: & ſecundum hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis, quo debet frui. Si autem dicatur fructus hominis id, quod ex homine producitur, ſic ipſi actus humani fructus dicuntur. Operatio .n. eſt actus ſecundus operantis, & delectationem habet, ſi

ſit eo nucoiens operanti. Si igitur operatio hominis procedat ab homine ſecundum facultatem ſuę rationis, ſic dicitur eſſe ſtuctus rationis: ſi vero procedat eb homine ſecundum eltiorem virtutem, quæ eſt virtus Spiritus ſancti, ſic dicitur eſſe operatio hominis fructus Spiritus ſancti, quaſi cuiuſdã diuioi ſeminis. Dicitur in 1. Ioan. 3. Omnis qui oetus eſt ex Deo, peccatum ooo facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet.

Au primvm ergo dicendum, quòd cum fructus habeat quodammodo rationem vltimi & finis, nihil prohibet alicuius fructus eſſe alium fructum, ſicut ſi ois ad finem ordioetur. Opera igitur noſtra inquantum ſuut effectus quidã Spiritus ſancti in nobis operantis, habent ratiooem fructus: ſed inquantum ordinantur ad fioem vitæ æternæ, ſic magis habent rationem florum. vnde dicitur Eccleſ. 24. Flores mei fructus booois & boneſtatis.

Au 2ᵐ dicendum, ꝙ cum dicitur voluotas in aliquo propter ſe delectari, poteſt iutelligi dupliciter. Vno modo ſecundum quod ly, propter, dicit cauſam finalem, & ſic propter ſe nõ delectatur aliquis oiſi in vltimo fine. Alio modo ſecundum quod deſignat cauſam formalẽ, & ſic propter ſe aliquis poteſt delectari iu omni eo, quod delectabile eſt ſecundum ſuam formam: ſicut patet ꝙ infirmus delectatur in ſanitate pp ſe, ſicut iu fine: io medicina autem ſuaui non ſicut in fine, ſed ſicut in habente ſaporẽ delectabilem: io medicina autem euſtera nullo modo propter ſe, ſed ſolum propter aliud. Sic igitur dicendum eſt, quòd in Deo delectari debet homo propter ſe, ſicut propter vltimum finem: in actibus autem virtuoſis uoo ſicut propter finem, ſed propter hooeſtatem, quam continet delectabile in virtuoſis. vnde Ambr. dicit quòd opera virtutum dicuntur fructus, quia ſuos poſſeſſores ſancta & ſyncera delectatione reficiunt. (In li. de Paradiſo, c. 13 id innuit, tom. 4.)

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ nomina virtutum ſumuntur qq; pro actibus earum, ſicut Aug. dicit, † ꝙ fides eſt credere quod non vides: & charitas eſt motus enimi ed diligendum Deum & proximum. & hoc modo ſumuntur nomina virtutũ in enumeratione fructuum. († Serm. 27. de verbis Apoſt. hſ. 1. pars huius. Secunda vero lib. 3. de doct. Chri. cap. 10. to. 3 & in Enchirid. cap. 8.)

Articvlvs II.

Vtrum fructus a beatitudinibus differant.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd fructus e beatitudioibus oon differant. Beatitudines enim ettribuuntur donis, vt ſupra dictum eſt: * ſed doue perficiunt hominem ſecundum quod mouetur e Spiritu ſaocto. ergo beatitudines ipſę ſunt fructus Spiritus ſancti. (Gal. 5. lect. 9.) (* q. 69. ar. 3.)

¶ 2 Præt. Sicut ſe hebet fructus vitæ æternæ ad beatitudinem futurã, quæ eſt rei, ita ſe habent fructus præſentis vitæ ad beatitudinẽ præſentis vitę, quæ eſt ſpeis ſed fructus vitæ æternæ eſt ipſa beatitudo futura. ergo fructus vitæ præſenos ſuot ipſæ beatitudines.

¶ 3 Præt. De ratione fructus eſt, ꝙ ſit quiddã vltimum & delectabile: ſed hoc pertioet ad rõnẽ beatitudinis, vt ſupra dictum eſt. * ergo eadem ratio eſt fructus, & beatitudinis. ergo uoo debent ebinuicem diſtingui. (Q. 3. & 4. artic. 1.)

Sed contra. Quorum ſpecies ſunt diuerſæ, ipſe quoq; ſunt diuerſa: ſed io diuerſas partes diuiduntur & fructus, & beatitudines, vt patet per numerationẽ vtrorumq;. ergo fructus differunt a beatitudinibus.

Respon. Dicendum, ꝙ plus requiritur ad rationẽ beatitudinis, q̃ ad rationem fructus. nã ed raoionem fructus ſufficit, quòd ſit aliquid habens rationem vl- F timi & delectabilis: ſed ed rationem beatitudinis vlterius requiritur, quòd ſit aliquid perfectum, & excellens, vnde omnes beatitudines poſſunt dici fructus, ſed non conuertitur. ſuot enim fructus quæcunque virtuoſa opera, in quibus homo delectatur: ſed beatitudines dicuntur ſolum perfecta opera, quæ ẽt ratione ſuæ perfectionis magis attribuuntur donis, quàm virtutibus, vt ſupra dictum eſt. * (Q. 69. art. 1. & 3.)

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa probat, quòd beatitudines ſint fructus, oon eutem quòd omnes fructus beatitudines ſint.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd fructus vitæ æternæ eſt ſimpliciter vltimus & perfectus: & ideo io nullo di- G ſtinguitur a beatitudine æterna futura. Fructus autẽ præſentis vitæ non ſunt ſimpliciter vltimi, & perfecti: & ideo nou omnes fructus ſunt beatitudines.

Ao 3ᵐ dicendum, ꝙ aliquid amplius eſt de ratione beatitudinis, q̃ de ratione fructus, vt dictum eſt. * (In corp. ar.)

Articvlvs III.

Vtrum fructus conuenienter enumerentur ab Apoſtolo.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ Apoſtolus incõuenienter enumeret ad Gal. 5. duodecim fructus. Alibi enim dicit eſſe tantum vnum fructum præſentis vitæ, ſecundum illud Rom. 6. Habetis H fructum veſtrum io ſanctificatione. Et Iſa. 27. dicitur. Hic eſt omnis fructus, vt auferatur peccatum. non ergo ponendi ſunt duodecim fructus. (3. diſ. 34. q. 1. art. 5. co. Et vir. q. 2. ar. 2. ad 12. Et Galat. 5 lect. 6.)

¶ 2 Præt. Fructus eſt, qui ex ſpirituali ſemine exoritur, vt dictum eſt: * ſed Dominus Matt. 13. ponit triplicem terræ bonæ fructum ex ſpirituali ſemine prouenientem, ſcilicet centeſimum, ſexageſimum, & trigeſimũ. ergo non ſuot pooendi duodecim fructus. (Ar. 1. huius quæſt.)

¶ 3 Præt. Fructus habet in ſui ratione, quòd ſit vltimum & delectabile: ſed ratio iſta non inuenitur in omnibus fructibus ab Apoſtolo enumeratis. Patientia enim & longanimitas videntur in rebus cõtriſtan- I tibus eſſe: fides autem oon habet rationem vltimi, ſed magis rationem primi fundamenti. ſuperflue igitur huiuſmodi fructus enumerantur.

Sed contra. Videtur ꝙ inſufficienter & diminute enumerentur. Dictum eſt enim, * ꝙ omnes beatitudines fructus dici poſſunt, ſed nõ omnes hic enumerantur: nihil enim hic ponitur ad actum ſapientiæ pertinens, & multarum aliarum virtutum. ergo videtur quòd inſufficienter enumerentur fructus. (Ar. præced.)

Respon. Dicendum, ꝙ oumerus duodecim fructuum ab Apoſtolo enumeratorum coouenieus eſt, & poſſunt ſignificari per duodecim fructus, de quibus dicitur Apocal. vlt. Ex vtraque parte fluminis li- K gnum vitæ, afferens fructus duodecim. Quie vero fructus dicitur, quod ex aliquo principio procedit ſicut ex ſemine, vel radice, attendenda eſt diſtinctio horum fructuum ſecundum diuerſum proceſſum Spiritus ſancti in nobis, qui quidem proceſſus attenditur ſecundum hoc, vt in primo mens hominis io ſeipſa ordinetur: ſecundo vero ordinetur ad ea quæ ſunt iuxta: tertio vero ad ea quæ ſunt infra. Tunc autem bene mens hominis diſponitur in ſeipſa, quando mens hominis bene ſe habet iu bonis & in malis. Prima autem diſpoſitio mentis humanæ ad bonũ, eſt per amorem, qui eſt prima affectio, & omnium affectionum radix, vt ſupra dictum eſt: * & ideo inter fructus ſpiritus primo ponit charitas, in qua ſpecialiter Spiritus ſanctus datur ſicut in propria ſimilitudine (Q. 25. ar. 1. & 2.)

dine, cum & ipſe ſit amor. Vnde dicitur Ro. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritū ſanctum, qui datus eſt nobis. Ad amorem autem charitatis ex neceſſitate ſequitur gaudium: omnis.n.amās gaudet ex cōiunctione amati. charitas autem ſemper habet præſentem Deum quem amat, ſecundum illud 1.Io.4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Vnde ſequela charitatis eſt gaudium: perfectio autem gaudij eſt pax quantum ad duo. Primo quidē, quantum ad quietē ab exterioribus conturbationibus. Non enim pōt perfecte gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab alijs perturbatur. & iterum, Qui perfecte cor habet in vno pacatum, a nullo alio moleſtari poteſt, cum alia quaſi nihil reputet. vnde dicitur in pſ. 118. Pax multa diligentibus legem tuam, & nō eſt illis ſcandalum: quia.ſ. ab exterioribus non perturbantur, quin Deo fruantur. Secundo, quantum ad ſedationem deſiderij fluctuantis: non.n. perfecte gaudet de aliquo, cui non ſufficit id de quo gaudet. Hæc autem duo importat pax.ſ. vt neque ab exterioribus perturbemur, & vt deſideria noſtra conquieſcant in vno: vnde poſt charitatem, & gaudium, tertio ponitur pax. In malis autem bene ſe habet mens quātum ad duo. Primo quidem, vt non perturbetur mens per imminentiam malorum, quod pertinet ad patientiā. C Secundo, vt non perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad longanimitatē: nam carere bono, habet rationem mali, vt dicitur in 5.* Ethic.

Cap. 1. & 3 circa finem tom. 5.

Ad id autem quod eſt iuxta hominem.ſ. proximū, bene diſponitur mens hominis. Primo quidē, quantum ad voluntatem bene faciendi, & ad hoc pertinet bonitas. Secundo, quantum ad beneficentiæ executionem, & ad hoc pertinet benignitas. dicūtur enim benigni, quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertio, quātum ad hoc, quòd æquanimiter tolerentur mala ab eis illata: & ad hoc pertinet manſuetudo, quæ cohibet iras. Quarto, quātum ad hoc, quòd non ſolum per iram proximis non noceamus, ſed etiam neque per fraudem, vel per dolum: & ad hoc pertinet fides, ſi pro fidelitate ſumatur. D ſed ſi ſumatur pro fide, qua creditur in Deum, ſic per hanc ordinatur homo ad id quod eſt ſupra ſe, vt ſcilicet homo intellectum ſuum Deo ſubijciat, & per conſequens omnia quæ ipſius ſunt.

Sed ad id quod infra eſt, bene diſponitur homo, primo quidem quantum ad exteriores actiones per modeſtiam, quæ in omnibus dictis, & factis modum obſeruat: quantum ad interiores cōcupiſcentias per continentiam & caſtitatem, ſiue hæc duo diſtinguantur per hoc, quòd caſtitas refrenat hominem ab illicitis, continentia vero a licitis: ſiue per hoc, quòd continens patitur concupiſcentias, ſed non deducitur: E caſtitas autem neque patitur, neque deducitur.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſanctificatio fit per omnes virtutes, per quas etiam peccata tolluntur. vnde fructus ibi ſingulariter nominatur propter virtutem generis, quod in multas ſpecies diuiditur, ſecundum quas dicuntur multi fructus.

Ad 2m dicendum, q̄ fructus centeſimus, ſexageſimus, & trigeſimus non diuerſificantur ſm diuerſas ſpecies virtuoſorum actuum, ſed ſm diuerſos perfectionis gradus etiā vnius virtutis: ſicut continentia cōiugalis dicitur ſignificari per fructum trigeſimum, continentia vidualis per ſexageſimum, virginalis aūt per centeſimum. Et alijs ēt modis ſancti diſtinguunt tres euāgelicos fructus ſecundum tres gradus virtu- A tis, & ponuntur tres gradus, quia cuiuſlibet rei perfectio attenditur ſcdm principium, medium, & finem.

Ad 3m dicendum, quòd hoc ipſum quod eſt in triſtitijs non perturbari, rationem delectabilis habet: & fides etiam ſi accipiatur prout eſt fundamentum, habet quandam rationem vltimi & delectabilis, ſecundum quod continet certitudinem. Vnde glo. exponit, Fides, ideſt, de inuiſibilibus certitudo.

Ad 4m dicendum, q̄ ſicut* Aug. dicit ſuper epiſtolam ad Gal. Apoſtolus non hoc ita ſuſcepit, vt doceret quot ſunt vel opera carnis, vel fructus ſpiritus: ſed vt oſtenderet in quo genere illa vitanda, illa vero ſectanda ſint. Vnde potuiſſent vel plures, vel etiā pau- B ciores fructus enumerari: & tn̄ omnes donorū & virtutum actus pn̄t ſm quandam cōuenientiam ad hæc reduci, ſecundum quod omnes virtutes & dona neceſſe eſt q̄ ordinent mentē aliquo prædictorum modorum. Vnde & actus ſapientiæ, & quorumcūq; donorum ordinantium ad bonum, reducuntur ad charitatem, gaudium, & pacem. Ideo tamen potius hæc, q̄ alia enumerauit: quia hic enumerata magis important vel fruitionem bonorum, vel ſedationem malorum, quod videtur ad rationem fructus pertinere.

In expoſitione ca. 5. ad Gal. aliquātulum ante finem tom. 4.

Articvlvs IIII.

Vtrum fructus Spiritus ſancti contrarientur operibus carnis.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quòd fructus nō contrarientur operibus carnis, quę Apoſtolus enumerat. Contraria enim ſunt in eodem genere: ſed opera carnis non dicuntur fructus. ergo fructus Spiritus eis non contrariantur.

Gal. 5. lect. 6. fin.

¶ 2 Præt. Vnum vni eſt contrarium: ſed plura enumerat Apoſtolus opera carnis, q̄ fructus ſpiritus. ergo fructus ſpiritus, & opera carnis non contrariantur.

¶ 3 Præt. Inter fructus ſpiritus primo ponuntur charitas, gaudium, & pax, quibus non correſpondent ea, quæ primo enumerātur inter opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, & impudicitia. ergo fructus ſpiritus non contrariantur operibus carnis.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ibidem, quòd caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem.

Respon. Dicendū, q̄ opera carnis, & fructus ſpiritus pn̄t accipi dupliciter. Vno modo, ſm cōem rōnem, & hoc modo in cōi fructus Spiritus ſancti contrariātur operibus carnis. Spiritus.n. ſanctus mouet humanā mētem ad id qd eſt ſm rationem, vel potius ad id qd̄ eſt ſupra rationem: appetitus autem carnis, qui eſt appetitus ſenſitiuus, trahit ad bona ſenſibilia, quæ ſunt infra hominem. vnde ſicut motus ſurſum, & motus deorſum contrariantur in naturalibus: ita in operibus humanis contrariantur opera carnis fructibus ſpiritus. Alio modo pn̄t conſiderari ſm proprias rōnes ſingulorum fructuum enumeratorum, & operum carnis. & ſic non oportet, q̄ ſingula ſingulis contraponantur: quia ſicut* dictū eſt, Apoſtolus non intendit enumerare omnia opera ſpiritualia, nec omnia opera carnalia. Sed tn̄ ſm quandā adaptationem Aug.* ſuper epiſtolam ad Galat. contraponit ſingulis operibus carnis ſingulos fructus, ſicut fornicationi, quæ eſt amor explendæ libidinis a legitimo cōnubio ſolutus, opponitur charitas, per quam anima coniungitur Deo, in qua etiam eſt vera caſtitas: immunditiæ autem ſunt omnes perturbationes de illa for-

Ar. præced.

Loco citato ar. præced. ad 4.

nicatione conceptæ, quibus gaudiũ trãquillitatis opponitur. Idolorum aũt ſeruitus, per quã bellum eſt geſtum aduerſus euangelium Dei, opponitur paci. Contra veneficia aũt, inimicitias, & contentiones, animoſitates, æmulationes, & diſſenſiones opponuntur longanimitas ad ſuſtinendũ mala hominũ, inter quos viuimus, & ad curandũ benignitas, & ad ignoſcendum bonitas. Hæreſibus aũt opponitur fides: inuidiæ manſuetudo: ebrietatibus & comeſſationibus cõtinentia.

Ad primum ergo dicendum, quòd id quod procedit ab arbore contra naturam arboris, non dicitur eſſe fructus eius, ſed magis corruptio quædã. Et quia virtutum opera ſunt connaturalia rationi, opera vero vitiorum ſunt contra rationem: ideo opera virtu- G tum fructus dicuntur, non autem opera vitiorum.

Ad 2m dicendum, quòd bonum contingit vno modo, malum uero omnifariam, vt * Diony. dicit 4. cap. de Diui. no. Vnde & vni virtuti plura vitia opponuntur: & propter hoc nõ eſt mirum, ſi plura ponuntur opera carnis, quàm fructus ſpiritus.

Ca. 4. par. 4 inter med. & finem.

Ad 3m patet ſolutio ex * dictis.

In corp. ar.

QVAESTIO LXXI.

De uitijs, & peccatis, in ſex articulos diuiſa.

Conſequenter conſiderandum eſt de uitijs, & peccatis.

Circa quæ ſex conſideranda occurrunt. Primo quidem, de ipſis uitijs & peccatis ſecundum ſe. Secundo, de diſtinctione eorum. Tertio, de comparatione eorum adinuicem. Quarto, de ſubiecto peccati. Quinto, de cauſa eius. Sexto, de effectu ipſius.

Circa primum quæritur ſex. I

¶ Primo, Vtrum uitium contrarietur uirtuti.

¶ Secundo, Vtrum vitium ſit contra naturam.

¶ Tertio, Quid ſit peius, utrum vitium, vel actus vitioſus.

¶ Quarto, Vtrũ actus uitioſus poſſit eſſe ſimul cum uirtute.

¶ Quinto, Vtrum in omni peccato ſit aliquis actus.

¶ Sexto, De diffinitione peccati, quam Auguſt. ponit 22. contra K Fauſtum, Peccatum eſt dictum, uel factum, uel concupitũ contram legem æternam.

Articvlvs primvs.

Vtrum uitium contrarietur uirtuti.

Ad primum ſic proceditur. Videtur q uitium non contrarietur uirtuti. Vni. n. unum eſt contrarium, ut probatur in 10. * Metaph. ſed uirtuti cõtrariantur peccatum & malitia. non ergo cõtrariatur ei uitium, quia uitium di- F citur etiam ſi ſit indebita diſpoſitio membrorum corporalium, uel quarumcunque rerum.

Supra q. 68 art. 1. ad 2. Et uers. q. 34. art. 6. ad 2. Et uir. q. 5. ar. 1. ad 1. & 5. & q. 2 ar. 13. cor. * tex. 17.

¶ 2 Præt. Virtus nominat quandam perfectionem potentiæ: ſed uitium nihil nominat ad potentiam pertinens. ergo uitium non contrariatur uirtuti.

¶ 3 Præt. * Tullius dicit in 4. de Tuſcu. quæſtionibus, quòd uirtus eſt quædam ſanitas animæ: ſanitati autem opponitur ægritudo, uel morbus, magis quàm uitium. ergo uirtuti non contrariatur uitium.

Li. 4. in fol. 6. a princ. lib.

Sed contra eſt, quod dicit * Augu. in lib. de Perfectione iuſtitiæ, quòd uitium eſt qualitas, ſecundum quam malus eſt animus: uirtus autem eſt qualitas, quæ facit bonum habentem, ut ex * ſupradictis G patet. ergo uitium contrariatur uirtuti.

Circa finẽ 4 ratiocinationis, to. 7. * q. 55. ar. 3. & 4.

Respon. Dicendum, q circa uirtutem duo poſſumus conſiderare. ſ. ipſam eſſentiam uirtutis, & id ad quod eſt uirtus. In eſſentia quidem uirtutis aliquid conſiderari põt directe, & aliquid ex conſequenti. Directe quidem uirtus importat diſpoſitionem quandã alicuius cõuenienter ſe habentis ſm modum ſuæ naturæ. Vnde Philoſophus dicit in 7. * Phyſ. q uirtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum: dico aũt perfecti, qđ eſt diſpoſitũ ſm naturã. ex conſequenti aũt ſequitur, q uirtus ſit bonitas quædã. In hoc. n. conſiſtit uniuſcuiuſq; rei bonitas, q conuenienter ſe hẽt ſm modũ ſuæ naturæ. Id aũt ad qđ uirtus ordinatur, eſt actꝰ bo- H nus, ut ex ſupradictis patet. Secundũ hoc igitur tria inueniuntur opponi uirtuti, quorum unum eſt peccatum, qđ opponitur ſibi ex parte eius, ad qđ uirtus ordinatur. Nã pctm̃ proprie nominat actum inordinatum: ſicut actus uirtutis eſt actus ordinatus, & debitus. Secundum aũt qđ ad rõnem uirtutis cõſequitur, q ſit bonitas quædam, opponitur uirtuti malitia: ſed ſm id qđ directe eſt de rõne uirtutis, opponitur uirtuti uitium. Vitium. n. uniuſcuiuſq; rei eſſe uidetur, q non ſit diſpoſita ſecundum quod conuenit ſuæ naturæ. Vnde Aug. dicit in 3. * de libe. arb. Quod perfectioni naturæ deeſſe perſpexeris, id uoca uitium.

Lib. 7. text. 17. tom. 2.

q. 56. art. 3.

Cap. 14. in fine tom. 1.

Ad primum ergo dicendum, q illa tria non con- I trariantur uirtuti ſecundum idem, ſed peccatũ quidem contrariatur, ſecundũ quod uirtus eſt operatiua boni: malitia autem ſecundum quod eſt bonitas quædã: uitium autẽ proprie ſecundum qđ eſt uirtus.

Ad 2m dicendum, q uirtus non ſolum importat perfectionem potentiæ, quæ eſt principium agendi: ſed etiã importat debitam diſpoſitionem eius, cuius eſt uirtus. & hoc ideo: quia unumquodque operatur ſecundum quod actu eſt. Requiritur ergo q aliquid ſit in ſe bene diſpoſitum, quod debet eſſe boni operatiuum, & ſecundum hoc uirtuti uitium opponitur.

Ad 3m dicendum, quòd ſicut * Tull. dicit in 4. de Tuſcu. quæſt. Morbi, & ægrotationes partes ſunt ui- K tioſitatis. In corporibus. n. morbum appellat totius corporis corruptionem, puta febrem, uel aliquid huiuſmodi: ægrotationem uero morbum cum imbecillitate: uitium autem, cum partes corporis inter ſe diſſident. Et quàmuis in corpore quandoq; ſit morbus ſine ægrotatione, puta, cum aliquis eſt interius male diſpoſitus: non tamen exterius præpeditur a ſolitis operationibus. In animo tamẽ, ut * ipſe dicit, hæc duo non poſſunt niſi cogitatione ſecerni. Neceſſe eſt. n. q quandocunq; aliquis interius eſt male diſpoſitus habens inordinatum affectum, quòd ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes exercendas: quia unaquæque arbor ex ſuo fructu cognoſcitur, ideſt, homo ex opere, ut dicitur Matth. 12. ſed uitium animi vt Tull.

Lib. 4. non multum remote ante med. lib.

Li. 4. Tuſc. quæſt. in fo. 6. a princ. lib.

¶ *Super Quæſtionem ſeptuageſimamprimam.*

In titulo q. 71. & articulorũ aduerte Nouitie, quòd licet tractando de uirtutibus nõ fuerit diſtinctom de uirtutis habitu, & actu eius in uocabulis, quia caremus illis nominibus: tñ in hoc tractatu habemus nomina, & uitij quidẽ nomine habitum uitij ſignificamus. peccati autem nomine actũ ipſum uitij. ꝑp qđ author utrunq. proponit in principio quæſtionis, & in articulis diſtincte quærit de eis. Attentus ergo eſto quando de uitio, & quando de peccato eſt ſermo.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimaprimæ Articulum primũ.*

In 1. artic. memor eſto doctrinæ poſterioriſticæ de ꝑ ſe, & per ſe ſecundo, & eſſentialiter: & uidere poteris, q ſicut homini conuenit primo rationale, & conſequẽter animal, ita uirtuti ſua differentia conſtitutiua. & conſequenter cõmune prædicatum eſſentiale, ſcilicet eſſe bonitatem. Mãda quoque memoriæ oppoſitionẽ & diſtinctionem horum trium, uitij, peccati, & malitiæ, ut poſſis intelligere ſequentia.

eodem lib. non remote ante medium.

vt Tull. ibidem dicit, eſt habitus, aut affectio animi in tota vita inconſtans, & a ſeipſa diſſentiens. quod quidem inuenitur etiã abſq; morbo vel ægrotatione, vtpote cum aliquis ex infirmitate, vel ex paſſione peccat. vnde in plus ſe habet vitiũ, q̃ ægrotatio vel morbus: ſicut etiam virtus in plus ſe habet, quàm ſanitas. nam ſanitas etiã quædam virtus ponitur in 7. Phyſi.

tex.17.to.2

& ideo virtuti conuenientius opponitur vitium, q̃ ægrotatio vel morbus.

ARTICVLVS II

Vtrum vitium ſit contra naturam.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q̃ vitium non ſit contra naturam. Vitium.n. contrariatur virtuti, vt dictũ eſt: ſed virtutes non ſunt in nobis a natura, ſed cauſant in nobis p infuſionẽ, aut ab aſſuetudine, vt † dictũ ẽ. ergo vitia nõ ſunt cõtra naturam.

¶ 2 Præt. Ea quæ ſunt contra naturã non poſſunt aſſuefieri, ſicut lapis nunquàm aſſueſcit ferri ſurſum, vt dicitur in 2. Eth. ſed aliqui aſſuefiunt ad vitia. ergo vitia nõ ſunt contra naturam.

¶ 3 Præt. Nihil quod eſt contra naturam, inuenitur in habentibus illam naturã, vt in pluribus: ſed vitia inueniuntur in hominibus vt in pluribus, quia ſicut dicit Matt. 7. Lata eſt via, quæ ducit ad perditionem, & multi vadunt per eam. ergo vitium non eſt cõtra naturã.

¶ 4 Præt. Peccatum comparatur ad vitium, ſicut actus ad habitum, vt ex † ſupradictis patet: ſed peccatũ diffinitur eſſe dictũ, vel factũ, vel concupitum contra legem Dei, vt patet per Aug. 22. contra Fauſtum, lex autem Dei eſt ſupra naturam. magis ergo dicendum eſt, q̃ vitium ſit contra legem, quàm ſit contra naturam.

†Ar.2.

Cap.27. in prin.tom 5.

SED CONTRA eſt, qđ † Augu. dicit in 3. de lib. arb. Omne vitium eo ipſo quod vitium eſt, contra naturam eſt.

† Lib. 3. ca. 13. a paulo ante fi.to.1.

RESPON. Dicendum, q̃ ſicut dictum eſt, Vitium virtuti contrariatur: virtus autem vniuſcuiuſq; rei cõſiſtit in hoc, q̃ ſit bene diſpoſita ſecundum conuenientiam ſuæ naturæ, vt ſupra dictum eſt. vnde oportet, q̃ in qualibet re vitium dicatur ex hoc, q̃ eſt diſpoſita contra id quod conuenit ſuæ naturæ. vnde & de hoc vnaquæque res vituperatur. a vitio autem nomen vituperationis detractum creditur, vt Aug. dicit in 3. De liber. arbit.

Art.præce.

Ar.1.

Lib.3.c.13. & ca. 14. nu.1.

Sed conſiderandum eſt, q̃ natura vniuſcuiuſque rei potiſſime eſt forma, ſm quam res ſpeciem ſortitur. homo autem in ſpecie conſtituitur per animã rationalẽ: & ideo id quod eſt contra ordinem rationis, proprie eſt cõtra naturam hominis, inquantum eſt homo. quod autem eſt ſm rationem, eſt ſm naturam hominis, inquantum eſt homo. Bonum autem hominis eſt ſecundum rationem eſſe: & malum hõis eſt præter rõnẽ eſſe, vt Diony. dicit 4. c. de Diui. no. Vnde uirtus humana, quæ hominem facit bonum, & opus ipſius bonum reddit, intantum eſt ſecundum naturam hominis, inquantum conuenit rationi: uitium autem intantum eſt contra naturam hominis, inquãtũ eſt cõtra ordinẽ rationis.

Ca.4.par.4 non multũ remote a fine

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ uirtutes etſi non cauſentur a natura ſecundum ſuum eſſe perfectum: tamen inclinant ad id, quod eſt ſm naturam, ideſt, ſecundũ ordinem rationis. Dicit enim Tull. in rhet. ſua, quòd uirtus eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus. & hoc modo uirtus dicitur eſſe ſecundum naturam: & per contrarium intelligitur, quòd uitium ſit contra naturam.

Li.2. de inuẽtione in fol. 4. ante finem lib.

AD 2^m dicendum, quòd Philoſophus ibi loquit de his quæ ſunt contra naturam; ſecũdum quod eſſe contra naturam, opponitur ei quod eſt eſſe a natura: non autem ſecundum quod eſſe contra naturam, opponitur ei quod eſt eſſe ſecundum naturam, eo modo quo uirtutes dicuntur eſſe ſecundum naturam, inquantum inclinant ad id quod naturæ conuenit.

AD 3^m dicẽdum, quòd in homine eſt duplex natura, ſcilicet rationalis, & ſenſitiua. Et quia per operationẽ ſenſus homo peruenit ad actus rationis, ideo plures ſequuntur inclinationes naturæ ſenſitiuæ, q̃ ordinem rationis. Plures enim ſunt qui aſſequuntur principium rei, quàm qui ad conſummationem perueniunt. Ex hoc autem vitia & peccata in hominibus proueniunt, quòd ſequuntur inclinationem naturæ ſenſitiuæ contra ordinem rationis.

D. 295. 839.

AD 4^m dicendum, quòd quicquid eſt contra rationem artificiati, eſt etiam contra naturam artis, qua artificiatum producitur. lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humanæ, ſicut ars ad artificiatum: unde eiuſdẽ rationis eſt, quòd uitium & peccatum ſit contra ordinem rationis humanæ, & quòd ſit contra legem æternam. Vnde Auguſtin. dicit in tertio de Libero arbit. quòd a Deo habent omnes naturæ, q̃ naturæ ſunt: & intantum ſunt uitioſæ, inquantum ab eius, qua factæ ſunt, arte diſcedunt.

ca. 15. in prin.to.1.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæprimæ Articulum ſecundũ.*

2.2.q.154. ar.12. Et 4. di.41.ar.3. q.1. ad 1. Et mal. q 14. ar.2. ad 8. & q.15. arti.1. ad 7. Et Ro 1 lec 8. Et Gal. 5 lec. 6. Et col.3.

IN artic. 2. eiuſdẽ 71. q. in reſponſione ad 3. aduerte, q̃ argumentum eſt arduum, & flebilem ingerens difficultatẽ de ea, quam experimur in noſtra ſpecie ſingulari miſeria. Admirandum quippe eſt, q̃ cum omnibus ſpeciebus, quas videmus tam infra, quàm ſupra hominẽ, ſtatutũ ſit bonũ, vt in pluribus: ſola humana natura in hac iacet miſeria, vt malum habeat vt pluribus, & bonum vt paucioribus, & eſt ſermo de malo contra naturam, & bono ſecundum naturam. Et author ex Ariſt. 9. Ethi. ſoluit dicens, q̃ cauſa huius exorbitantiæ eſt dualitas naturarum ſubordinatarũ i homine, quarum vna contrariatur alteri. Ex hoc nanq; q̃ in homine eſt ratio & ſenſus, & caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, & a bono ſenſus inchoamus adiũctio illo alio principio, ſed plures ſunt inchoantes, quam conſummantes: maniſeſte ſequitur, q̃ plures ſequũtur bona ſecundum naturam ſenſitiuam, q̃ peruenientes ad ſequendum bonum ſecundum naturam rationalem. Ex hoc autem aliquis malum contra naturam rationalem incurrit, quia in ſenſitiuæ naturæ bonis quieſcit. Eſt etiam & alia ex eadem radice ratio, quia ſcilicet naturæ ſenſitiuæ bona ſunt quo ad nos magis connaturalia, vtpote ab ineunte ætate in vſu, & magis nota, vtpote euidenti experientia ſenſuũ, & magis mouentia & ratione promptæ delectationis, & ratione imminẽtis oppoſiti contriſtantis in promptu. Rationis autem bonũ poſt ætatem percipitur, & parum cognoſcitur, & parũ mouet tam ipſum quàm oppoſitum malũ, tam culpæ q̃ pœnæ, vt experimur. Oſtedit autẽ hæc humanæ naturæ infelicitas ipſam non eſſe eiuſdẽ naturæ cũ aliis, quas videmus: ſed altiorẽ ingredi rerũ ordinẽ, parum tamen de illo participando.

• Artic.1.

†q.63.ar.2. &.3.

• Lib. 2. in prin.

ARTICVLVS III.

Vtrum uitium ſit peius quàm actus uitioſus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd vitiũ, ideſt, habitus malus, ſit peius q̃ peccatum, ideſt, actus malus. Sicut enim bonum quod eſt diuturnius, eſt melius: ita malũ qđ eſt diuturnius, eſt peius: ſed habitus vitioſus eſt diuturnior, q̃ actus vitioſi qui ſtatim trãſeunt. ergo habitus vitioſus eſt peior q̃ actus vitioſus.

¶ 2 Præt. Plura mala ſunt magis

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæprimæ Articulum tertiũ.*

IN articulo tertio in reſponſione ad primũ nota, q̃ d p ſe, & quid per accidens in habitu & actu iuxta doctrinam i corpore articuli, vt ſcias diſcernere, cũ de nobilitate habitus & actus eſt diſceptatio Propter quod reſponſio ad tertium & ſi ſolũ loquatur cõparãdo actũ & habitum

Supr. ar. 6. cor. Et mal. q.2. arti.4. ad 9. & art. 5. ad 8.

bitum in nobilitate & malitia: non tamen negatum inde putes actum eſſe ſimpliciter nobiliorem habitu. Ex ratione enim allata in corpore, & explanata ad primum patet, ꝙ actus ſimpliciter eſt nobilior & melior habitu, ſicut actus ſimpliciter actu permiſſo potentiæ, & finis, eo quòd eſt ad finem ſimpliciter. ſecundum qd autem inquantum permaneret in ſubiecto, & habet in ſe virtualiter actum, vt cauſa efficiēs, nō inconueniēt excellere. Nō enim proprie cauſa eſt vniuoca, vt Sortes Platonis, ſed potius ſicut ſemen: quod eſt ſecundaria cauſa iuxta vniuocam. ad eandē enim ſpeciē ſpectat ſemē, & effectus, & habitus, & actus: ſed effectus & act⁹ perfectiores ſunt res talibus inſtrumentalibus cauſis, quam ſuis effecibus.

Tex. 19. to. 3.

fugienda quàm vnum malum: ſed habitus malus virtualiter eſt cauſa multorum malorum actuum. ergo habitus vitioſus eſt peior q̄ actus vitioſus.

¶ 3 Præt. Cauſa eſt potior quàm effectus: ſed habitus perficit actū tam in bonitate, quàm in malitia. ergo habitus eſt potior actu & in bonitate, & in malitia.

Sed contra. Pro actu vitioſo aliquis iuſte punitur, non autem pro habitu vitioſo, ſi non procedat ad actum. ergo actus vitioſus eſt peior, quàm habitus vitioſus.

Respon. Dicendum, quòd habitus medio modo ſe habet inter potentiam & actum. Manifeſtum eſt autem ꝙ actus in bono & malo præeminet potentiæ, vt dicitur in 9.* Meta. Melius eſt enim bene agere, quàm poſſe bene agere: & ſimiliter vituperabilius eſt male agere, quàm poſſe male agere. vnde etiam ſequitur, quòd habit⁹ in bonitate & in malitia, mediū gradū obtineat inter potentiā & actū, vt. ſ. ſicut habitus bon⁹, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potētię, ita ēt ſubdat' actui: quod etiā ex hoc apparet, ꝙ habitus nō dicitur bonus, vel malus, niſi ex hoc, ꝙ iclinat ad actum bonū, vel malum. Vnde pp bonitatem, vel maliciā actus, dr̄ habitus bonus, vel malus: & ſic potior eſt actus in bonitate vel malitia, q̄ habitus: quia, Propter quod vnumquodque tale, & illud magis eſt.

D. 12. 53. 60.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ nihil prohibet, aliquid eſſe ſimpliciter altero potius, quod tn̄ ſm qd ab eo deficit. Simpliciter. n. potius iudicatur quod p̄eminet, quantū ad id qd per ſe cōſideratur in vtroq;: ſm quid aūt quod præeminet, ſm id quod p accidēs ſe hēt ad vtrunq;. Oſtenſum eſt aūt ex ipſa rōne actus & habitus, ꝙ actus eſt potior in bonitate & malitia q̄ habitus. Quòd aūt habitus ſit diuturnior q̄ actus, accidit ex eo, ꝙ vtrunq; inuenitur in tali natura, quę nō poteſt ſemper agere, & cuius actio eſt in motu trāſeū te. vnde ſimpliciter actus eſt potior tā in bonitate, q̄ in malitia, ſed habitus eſt potior ſecundum quid.

In cor. art.

Ad 2m dicendum, ꝙ habitus nō eſt ſimpliciter plures actus, ſed ſecundum quid, ideſt, virtute. vnde ex hoc non poteſt cōcludi, quòd habitus ſit ſimpliciter potior in bonitate, vel malitia quàm actus.

Ad 3m dicendū, ꝙ habitus eſt cauſa actus in genere cauſæ efficientis: ſed actus eſt cauſa habitus in genere cauſæ finalis ſm quā cōſiderat' rō boni & mali: & ideo in bonitate, & malitia actus p̄eminet habitui.

Supr. q. 63. ar. 2. ad 2. et infr. q. 73. ar. 1. ad 2. & q. 77. ar. 2. ad 3. Et 2a 2æ. q. 24. art. 12. Et mal. q. 2. art. 9. ad 13. Et vir tu. q. 1. art. 1. ad 5.

Articvlvs IIII.

Vtrum peccatum ſimul poſſit eſſe cum virtute.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæ primæ Articulum quartū.*

IN arti. 4. in reſpōſione ad 2. aduerte, ꝙ argumento conſiſtente in hoc, ꝙ ſi virtus nō eſt cōpoſſibilis minori malo, puta vitio: ergo nec maiori, puta actui etc. Rn̄det author, ꝙ icōpoſſibilitas nō conſurgit ex maiori vel minori bonitate vel malitia, ſed ex directa oppoſitione: magis autem opponitur vitium virtuti quàm peccatum: & ideo &c.

Ar. 1. huius quæſt.

AD qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ actus vitioſus, ſiue peccatum, non poſſit ſimul eſſe cū virtute. Cōtraria. n. nō poſſūt eſſe ſimul in eodē: ſed peccatū quo-

F dammodo contrariatur virtuti, vt *dictum eſt. ergo peccatū nō pōt ſimul eſſe cum virtute.

¶ 2 Præt. Peccatum eſt peius q̄ vitium, ideſt, actus malus, quàm habitus malus: ſed vitium nō poteſt ſimul eſſe in eodem cum virtute. ergo neque peccatum.

¶ 3 Præt. Sicut peccatum accidit in rebus uolūtarijs, ita & in rebus naturalibus, vt dicit' in 2.† Phyſi. ſed nunqnàm in rebus naturalibus accidit peccatum, niſi per aliquam corruptionem virtutis naturalis: ſicut monſtra accidunt corrupto aliquo principio in ſemine, vt dicitur

Tex. 82. com. 5.

G in 2.* Phyſ. ergo etiā in rebus voluntarijs non accidit peccatū, niſi corrupta aliqua virtute animæ: & ſic peccatum & virtus non poſſunt eſſe in eodem.

Eodem lib. & cap. nūc dicto.

Sed contra eſt, qd Philoſoph. dicit in 2. Ethi.* ꝙ per cōtraria virtus generatur & corrūpitur: ſed vnus actus virtuoſus nō cauſat virtutē, vt† ſupra habitum eſt. ergo neq; vnus actus peccati tollit virtutem. poſſunt ergo ſimul in eodem eſſe.

2. Eth. cap. 3. in fin. & 1. et 2. † q. 51. ar. 3.

Respon. Dicendum, ꝙ peccatum cōparatur ad virtutem, ſicut actus malus ad habitū bonū: aliter autem ſe habet habitus in anima, & forma in re naturali. Forma. n. naturalis ex neceſſitate producit operatio

H nē ſibi cōuenientem, vnde nō pōt eſſe ſimul cum forma naturali actus formæ cōtrariæ: ſicut non pōt eſſe cum calore actus infrigidationis, neq; ſimul cū leuitate motus deſcenſionis, niſi forte ex violentia exterioris mouentis: ſed habitus in anima nō ex neceſſitate producit ſuā operationem, ſed homo vtitur eo cū voluerit. vnde ſimul habitu in homine exiſtente pōt nō vti habitu, aut agere contrarium actum: & ſic pōt habens virtutē procedere ad actum peccati. Actus vero peccati ſi cōparetur ad ipſam virtutem, put eſt habitus quidā, non poteſt ipſam corrumpere, ſi ſit vnus tm̄. Sicut. n. nō generatur habitus per vnum actū, ita nec per vnum actum corrumpitur, vt* ſupra dictum

Q. 63. ar. 2. ad 2.

I eſt. Sed ſi cōparet' actus peccati ad cauſam virtutū, ſic poſſibile eſt ꝙ p vnum actum peccati aliquæ virtutes corrumpātur. Quodlibet. n. peccatū mortale cōtrariatur charitati, quę eſt radix omniū virtutū infuſarū, inquātum ſunt virtutes: & ideo per vnum actū peccati mortalis excluſa charitate, excludunt' p cōſequēs omnes virtutes infuſæ, inquātū ſunt virtutes. Et hoc dico pp fidē & ſpē, quarū habitus remanent informes poſt peccatū mortale, & ſic nō ſunt virtutes: ſed peccatum veniale, qd nō cōtrariatur charitati, nec excludit ipſam, p conſequens ēt nō excludit alias virtutes: virtutes vero acquiſitæ nō tolluntur p vnum actum cuiuſcūq; peccati. Sic igitur peccatū mortale nō pōt

K ſimul eſſe cū virtutibus infuſis, pōt tn̄ ſimul eſſe cum virtutibus acquiſitis: peccatū vero veniale pōt ſimul eſſe & cum virtutibus infuſis, & cum acquiſitis.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ peccatum non contrariatur virtuti ſecundum ſe, ſed ſecundum ſuū actum: & ideo peccatū non pōt ſimul eſſe cum actu virtutis, poteſt tamen ſimul eſſe cum habitu.

Ad 2m dicendum, ꝙ vitium directe contrariatur virtuti, ſicut & peccatū actui virtuoſo: & ideo vitiū excludit virtutē, ſicut peccatū excludit actū virtutis.

Ad 3m dicēdum, ꝙ virtutes naturales agunt ex neceſſitate. & ideo integra exiſtēte virtute, nunquā peccatū pōt in actu inueniri: ſed virtutes animæ nō producunt actus ex neceſſitate. vnde nō eſt ſimilis ratio.

Arti-

ARTICVLVS V.

Vtrum in quolibet peccata ſit aliquis actus.

2.2.q. 54. ar.2.ad 2.& q.79.art.3. Et 2.di. 35. ar. 3.& diſ. 41. q.2.art. 2.ad 4. Et po.q.1.art. 6.ad 9.& q. 21. ar.1.ad 6.Et mal.q. 2.art.1. *li.3.ca.18. to.1. & lib. de vera rel. cap. 14.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd in quolibet peccato ſit aliquis actus. Sicut.n.meritum cõparatur ad virtutem, ita peccatum ad vitiũ cõparatur: ſed meritum non põt eſſe abſque aliquo actu. ergo nec peccatũ poteſt eſſe abſque aliquo actu.

¶ 2 Præt.* Augu. dicit in lib. de liber. arbit. ꝙ omne peccatum adeo eſt voluntarium, ꝙ ſi non ſit voluntarium, non eſt peccatum: ſed non poteſt eſſe aliquid voluntariũ niſi per actum voluntatis. ergo omne peccatum habet aliquem actum.

¶ 3 Præt. Si peccatum eſſet abſque aliquo actu, ſequeretur ꝙ ex hoc ipſo, ꝙ aliquis ceſſat ab actu debito, B peccaret: ſed cõtinue aliquis ceſſat ab actu debito, ille ſcilicet, qui nunquàm actum debitum operatur. ergo ſequeretur ꝙ continue peccaret, quod eſt falſum. nõ ergo eſt aliquod peccatum abſque actu.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iacob. 4. Scienti bonum facere, & nõ facienti, peccatum eſt illi: ſed non facere non importat aliquem actum. ergo peccatum poteſt eſſe abſque actu.

RESPON. Dicendum, ꝙ queſtio iſta principaliter mouetur ꝓp peccatum omiſſionis, de quo aliqui diuerſimode opinantur. Quidã enim dicũt, ꝙ in omni peccato omiſſionis eſt aliq̃s actus vel interior, vel exterior. Interior quidem, ſicut cum aliquis vult non C ire ad eccleſiam, quando ire tenetur. Exterior aũt, ſicut cum aliquis illa hora, qua ad eccleſiã ire tenetur, vel ẽt ante, occupat ſe talibus, quibus ab eundo ad eccleſiã impedit: & hoc quodãmodo videtur in primũ redire. Qui .n. vult aliquid, cum quo aliud ſimul eſſe nõ poteſt, ex cõſequenti vult illo carere, niſi forte nõ perpendat, ꝙ per hoc quod vult facere, impeditur ab eo qđ facere tenetur: in quo caſu poſſet ꝑ negligẽtiã culpabilis iudicari. Alij vero dicunt, ꝙ in peccato omiſſionis non requiritur aliquis actus: ipſum.n. nõ facere quod quis facere tenetur, peccatum eſt.

Vtraque autem opinio ſm aliquid veritatem hẽt. Si enim intelligatur in peccato omiſſionis illud ſolũ, D quod per ſe pertinet ad rationem peccati, ſic quãdoque omiſſionis peccatum ẽ cũ actu interiori, vt cum aliquis vult non ire ad eccleſiã. Quandoq; vero abſq; omni actu vel interiori, vel exteriori: ſicut cũ aliq̃s hora, qua tenetur ire ad eccleſiã, nihil cogitat de eundo, vel nõ eundo ad eccleſiã. Si vero in peccato omiſſionis intelligantur etiã cauſæ, vel occaſiones omittẽdi, ſic neceſſe eſt in peccato omiſſionis aliquẽ actũ eſſe. Non.n. eſt peccatũ omiſſionis, niſi cũ aliquis ꝑtermittit qđ poteſt facere, & non facere. ꝙ autem aliquis declinet ad non faciendum illud qđ poteſt facere, & nõ E facere, non eſt niſi ex aliqua cauſa, vel occaſione cõiũcta, vel præcedente: & ſi quidem cauſa illa non ſit in poteſtate hoĩs, omiſſio nõ habet rationem peccati: ſicut cum aliquis ꝓp infirmitatem prætermittit ad eccleſiã ire. Si vero cauſa, vel occaſio omittẽdi ſubiaceat voluntati, omiſſio habet rõnem peccati, & tunc ſemper oportet ꝙ iſta cauſa inquantum eſt voluntaria, habeat aliquem actum ad minus interiorem volũtatis: qui quidem actus quandoq; directe fertur in ipſam omiſſionẽ, puta, cũ aliquis vult non ire ad eccleſiã vitans laborem, & tunc talis actus ꝑ ſe ptinet ad omiſſionem. Voluntas.n. cuiuſcunq; peccati per ſe pertinet ad peccatum illud, eo ꝙ voluntarium eſt de rõne peccati. Quãdoq; autem actus voluntatis directe fer- A tur in aliud, per qđ homo impeditur ab actu debito, ſiue illud in qđ fertur voluntas, ſit cõiunctum omiſſioni, puta, cum aliq̃s vult ludere, quando ad eccleſiã deberet ire: ſiue ẽt ſit ꝓcedens, puta, cum aliquis vult diu vigilare de ſero, ex quo ſequitur, ꝙ nõ vadat hora matutinali ad eccleſiã: & tunc act⁹ iſte interior, vel exterior ꝑ accidens ſe habet ad omiſſionem: qa omiſſio ſequitur præter intentionem. hoc autem dicim⁹ ꝑ accidens eſſe, qđ eſt pter intentionem, vt patet in 2. Phyſ. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ tũc peccatum omiſſionis habet quidem aliquem actum cõiunctum, vel ꝓcedentem, qui tñ ꝑ accidens ſe habet ad peccatũ omiſſionis. Iudicium autem de rebus dãdum eſt ſm illud qđ eſt per ſe, & non ſm illud quod eſt per accidens. B Vnde verius dici poteſt, ꝙ aliquod peccatum poſſit eſſe abſq; omni actu: alioquin etiam ad eſſentiã aliorum peccatorum actualium pertinerent actus, & occaſiones circunſtantes.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ plura requiruntur ad bonum q̃ ad malum, eo ꝙ bonum contingit ex tota integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectib⁹, vt Dion. dicit 4.ca. de diui.no. & ideo peccatũ poteſt contingere ſiue aliquis faciat qđ non debet, ſiue non faciendo quod debet: ſed meritũ non põt eſſe niſi aliq̃d faciat volũtarie qđ debet. & ideo meritũ nõ poteſt eſſe ſine actu, ſed peccatum põt eſſe ſine actu. In parte 4 a medio.

AD 2^m dicendum, ꝙ aliquid dicitur voluntarium C non ſolum quia cadit ſuper ipſum actus voluntatis, ſed quia in poteſtate noſtra eſt vt fiat, vel non fiat, vt dicitur in 3.* Eth. vnde etiam ipſum non velle poteſt dici voluntarium, inquantum in poteſtate hominis eſt velle, & non velle. Ca.5. to.5.

AD 3^m dicendum, quòd peccatum omiſſionis contrariatur præcepto affirmatiuo, quod obligat ſemper, ſed nõ ad ſemper: & ideo ſolum pro tempore illo aliquis ceſſando ab actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligat.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter diffiniatur peccatum, eſſe dictum, uel factum, uel cõcupitũ contra legem æternam. D

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter diffiniatur peccatũ cum dicitur, Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum cõtra legem æternam. Dictum enim, vel factum, vel concupitum importat aliquẽ actum: ſed non omne peccatum E importat aliquem actum, vt* dictum eſt. ergo hæc diffinitio non includit omne peccatum. Art.præc.

¶ 2 Præt. † Augu. dicit in libr. de duabus animabus. Peccatum eſt voluntas retinendi, vel conſequẽdi quod iuſtitia vetat: ſed voluntas ſub concupiſcentia cõprehenditur, ſecundum quod concupiſcentia largo mõ ſumitur ꝓ omni appetitu. ergo ſuffeciſſet dicere, Peccatum eſt concupitum contra legem æternam, nec oportuit addere, dictum, vel factum. Lib.de duabus animabus ca.11.in princ.to. 6. Et 1.retrac. ca.15. to.1.

¶ 3 Præt. Peccatum proprie conſi-

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæprimæ Articulũ ſextum.*

IN art. 6. dubium occurrit ex Greg. de Arimino, in ſecũdo ſenten. diſtin. 34. volente quòd peccatum proprie, quo quis dicitur formaliter peccans, nõ eſt actus, nec eſt aliq̃d incomplexe ſignificabile. & hoc probat dupliciter. Primo, quia peccatum conſiſtit in hoc, qđ aliquis agit contra rectam rationẽ: ſed hoc non eſt niſi cõplexe ſignificabile. ergo. Et quia in præceptis affirmatiuis & negatiuis prohibentur peccata, & affirmantur eorum oppoſita, vt patet: ſed in his ſola complexe enuntiabilia iubentur aut prohibẽtur: quia cũ præcipitur, Non mœchaberis, nec vir, nec mulier, nec act⁹ prohibet, ſed facere actum Infr. q. 76. art.2. ad.1. Et 2 di. 35. ar.2.cor. & ad 3. Et ma. q.2.ar. 1.co. & ad 2.

ſtere videtur in auerſione a fine. nam bonum & malum principaliter conſiderantur ſecundum finem, vt ex * ſupradictis patet. vnde & * Auguſt. in 1. de lib. arbitr. per comparationem ad finem diffinit peccatum dicens, quòd peccare nihil eſt aliud, quàm neglectis rebus æternis temporalia ſectari. Et in * lib. 83. q. dicit, quòd omnis humana peruerſitas eſt vti fruendis, & frui vtendis: ſed in præmiſſa diffinitione nulla fit mentio de auerſione a debito fine. ergo inſufficienter diffinitur peccatum.

q.1.ar.3. & q.18.art.4. & 6. & q.20.artic.1. & 2.

*Li.1.de li. arb c.16. & vlt. aũ me. tom.1.

*Lib.83.q. q.30. parũ a prin. to.4

§ 4 Præt. Ex hoc dicitur aliquid eſſe prohibitum, quia legi cõtrariatur: ſed nõ oĩa peccata ſunt mala, qa prohibita, ſed quædã ſunt prohibita, quia mala. nõ ergo in communi diffinitione peccati debuit poni, quòd ſit contra legem Dei.

G

§ 5 Præt. Peccatum ſignificat malum hominis actum, vt ex * dictis patet: ſed malum hominis eſt contra rationem eſſe, vt Diony. dicit 4. cap. de diuin. nom. ergo potius debuit dici, quòd peccatum ſit contra rationem, quàm quòd peccatum ſit contra legem æternam.

Arti.1. huius quæſt.

In contrarium ſufficit authoritas * Auguſtin.

Lib.22. contra Fauſtũ, c.27. i prin. tom.6.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ex * dictis patet. Peccatum nihil aliud eſt quàm actus humanus malus. quòd autem aliquis actus ſit humanus, habet ex hoc, quod eſt voluntarius, ſicut ex * ſupradictis patet, ſiue * ſit volũtarius quaſi a volũtate elicitus, vt ipſum velle vel eligere: ſiue quaſi a voluntate imperatus, vt exteriores actus

*Arti.1. huius quæſt.

q.1.art.1. D.842.

actum commiſtionis, quod ſola oratione eſt enunciabile formaliter, vel æquiualenter. Sed hæc Gregorii phantaſia a diuo Tho. poſt Aug. & Ariſtotelem excludit dicente hic, ꝙ peccatum nil aliud eſt quàm actus humanus malus. conſtat nanque ꝙ actus human⁹, malus eſt quid incõplexe ſignificabile: ſignificatur nãque infinitis nominibus incõplexis, vt fornicationis, blaſphemiæ, & aliis huiuſmodi nominib⁹. Peccatum nanq; cũ voluntarium ſit in actu ſecundo conſiſtens ſecũdum veritatem aut ſumitur materialiter, aut formaliter, aut pro toto cõpoſito. & ſi quidem ſumitur materialiter, cõſtat quòd actus ſecundus eſt, quicquid ſit illud: & poteſt & nominaliter, & verbaliter ſignificari. verbaliter quidem per modum actus: nominaliter autẽ per modũ ſubſtãtiæ. Si uero ſumitur formaliter, conſtãt ꝙ eſt priuatio, quæ eodẽ modo eſt ſignificabilis, & ſimiliter totum compoſitum: ſed quod forte decipit eſt, quia non diſcernitur inter peccatum in actu exercito & in actu ſignato, & peccatum in re, ideſt, ſecundum ſe vt præuenit ſignificabilitatem vtranque. in actu nanque exercito non niſi verbo ſignificatur: in actu vero ſignato, nomine. Sed quæſtio theologorum & philoſophorum de re eſt, vt abſtrahit ab his ſignificandi modis. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta: falſum nanque vtrobique aſſumitur, niſi in actu exercito, cum dicitur, quòd agere contra rationem, quòd mœchari &c. non ſint incomplexe ſignificabilia. male quoque exponitur Aug. in diffinitione iſta. Peccatum eſt dictum, factum, niſi verificetur, quòd peccatum eſt dictio, factio, concupiſcentia, volitio contra legem Dei.

H

¶ In eodem artic. pro quanto hic tractatur quid eſt peccatum in moralibus, & dicitur, quòd eſt actus voluntarius malus, ſcito vir docte, quòd, vt ex ſupra dictis in quæſt. 18. habes, Malum æquiuoce dicitur de malo abſolute, & de malo morali: quoniã malum abſolute eſt formaliter nullius naturæ, ſed priuatio & nihil: malum autem morale eſt multarum naturarum, ſicut color & alia genera. Vitium enim intemperantiæ formaliter eſt vna ſpecies in rerum natura: & ſimiliter actus intemperantiæ formaliter eſt operatio in certa ſpecie poſitiua. idem enim iudicium eſt de intemperantia habituali & actuali, quo ad hoc. Et quoniam illa vitium, hæc peccatum eſt: ideo caue in tractatu de vitiis & peccatis ne erres in principio, putans vitium & peccatum habere tãtum rationem mali ratione priuationis. Oportet nanque dicere, quòd peccatum eſt actus malus dupliciter, ſcilicet contrarie & priuatiue. Intemperantia enim eſt actus malus contrarie, pro quanto eſt actus habẽs contrarium obiectum formale obiecto temperantiæ: eſt vero actus malus priuatiue, pro quanto eſt actus priuatus rectitudine, quam deberet habere. Eſt autem inter has duas mali rationes tanta differentia, quòd prima, vt dictum fuit, eſt res quædã poſitiua, & a Deo &c. quòd ſecunda eſt, priuatio, eſt nihil, & non a Deo. prima quoque eſt prior naturaliter ſecunda, & eſt fundamentum eius, quòd omne peccatum eſt actus contrarius alicui virtuti: & ad huiuſmodi contrarietatem ſequitur priuatio debitæ rectitudinis. Prima rurſus ſpectat ad conuerſionem: ſecunda autem ad auerſionem inuẽtam in peccato vtroque, & vocatur inordinatio: ſed prima contrarie, ſecũda priuatiue. quamuis viſitato vocabulo cum de peccato eſt diſputatio, inordinatio, deformitas, malitia, ratio mali, & ſi quid eſt huiuſmodi, priuatiue ſumantur in litera. ergo cum dicitur, quòd peccatum eſt actus humanus malus, intellige ꝙ malus & inordinatus vtroque modo: vtranque enim inordinationem habet actus ex incommenſuratione ad ſuam regulam. Nam inordinationem contrarie habet ex obiecto, quod eſt aliquid appetitum diſſonans regulæ. & ex hoc comitatur inordinatio priuatiue: quia ex hoc actus priuatur rectitudine regulæ, qua deberet informari. Et hoc bene nota, & fige menti, ſi vis authorẽ intelligere, & ſi vis contradictores cõuincere, naturas vitiorũ oppone, & eũ oportebit fateri vitia eſſe vere cõtrarias naturas poſitiuas virtutibus i genere qualitatis, & cõtraria ſint formaliter contraria, cogentur idem dicere de actibus eorum formaliter, ex quibus generantur, & quos eliciunt.

¶ In eodẽ arti. quoniam ibi dicitur, quòd inordinatio eſt quaſi formale in peccato, & actus human⁹ eſt quaſi materiale: dubitari poteſt primo de ſenſu literæ: ſecundo de re. De ſenſu quidẽ, an loquatur de inordinatiõe vtraque, an de altera tãtũ, ſcilicet priuatiue & ſimiliter per ſubſtãtiã actus, an intelligat actum ipſum in genere naturæ, an etiã ſecundum ſpeciem moralẽ, ſed hæc quæſtio, quia de verbis & de rebus cõſtat, nõ magni faciẽda eſt. Verificari nanq; põt de inordinatione vtraque, qđ eſt quaſi formale in peccato, & ſubſtantia actus voluntarii in genere naturæ vt materiale. Et rurſus verificari poteſt, ꝙ ſubſtantia actus in genere naturæ & moris, eſt vt materiale: & inordinatio priuatiue eſt vt formale, vt ex dicendis clarius patet. ſecunda tamẽ expoſitio magis videtur literaliter intenta. De re igitur ipſa dubiũ eſt, quæ duarũ inordinationũ ſit magis de rõne peccati, an inordinatio poſitiua, an inordinatio priuatiua: & hoc eſt idẽ qđ quærere, quid eſt magis de rõne peccati, auerſio, vel cõuerſio. Oportet. n. hic, vbi qđ eſt peccatũ fundamus, peccati quidditatẽ diligẽter inueſtigare, qm̃ principium oĩs ſciẽtiæ eſt. Qđ qđ eſt. Et ſcito, ꝙ nõ tacio difficultatẽ in peccatorũ nominibus, ꝓprüs, puta intẽperãtia, iniuſtitia: vel cõmuni, puta culpa, peccatũ: qm̃ eſſet quæſt. nõ de rebus abſolute, ſed vt ſignificãtur ſub vocabulis, & rediret quæſt. de nominibus. Dico aũt hoc, ne quis arguat ex hoc, ꝙ ſicut albũ purã qualitatẽ ſignificat, ita malũ purã malitiã, & peccatũ purã priuationẽ. Si. n. ex nominũ ſignificationibus arguimus, iniuſtitia actualis, cõtrarie ſumẽdo ly, impurã qualitatẽ. igitur & ſic oppoſitas habem⁹ determinationes de genere & ſpeciebus, qđ eſt ridiculũ afferre inter viros doctos. De ipſa ergo re, quã peccatũ dicim⁹, quocũq; nomine vocet quæſtio eſt. & Sco. in ſecũdo ſen. diſ 35. tenet, qđ inordinatio priuatiua, ſeu auerſio eſt magis de rõne peccati: quia eſt ipſa eſſentialis ratio peccati. & hoc manifeſtat ꝑ oppoſitũ: qa rectitudo oppoſita eſt ipſa eſſentialis ratio virtutis. & deducit hãc ſuã poſitionẽ ex illo capite. ſ. qđ peccatũ eſt formaliter priuatio, ad qđ ſunt tot authoritates a diuo Tho. nõ habeo expreſſe quantum recolo oppoſitum: ſed diſtinguit ipſe, & tandẽ oppoſitũ videtur mihi eſſe verũ ſm̃ doctrinã eius, vt in ſeq. q. in 1. art. clare inſinuat. Diſtinguo igitur in primis ex ipſo in Secunda ſecundæ q. 10. art. 5. ꝙ peccatũ eſt in duobus generibus, ſ. in genere mali ſimpliciter, & eſt in genere voluntarii, ſeu moralis mali. & in gñe quidẽ mali ſimpliciter, reponit formaliter per inordinationẽ priuatiue, ſeu auerſionẽ: in genere aũt uoluntarii, ſeu moralis mali per ſuã differentiã, quam ex obiecto malo moraliter habet, reponitur. Et quoniã obiectũ tale & differentiã talẽ, in qua inordinatio cõtrarie cõſiſtit, ſortit peccatũ ex intentione peccantis. vnde habet peccatũ, quod ſit voluntariũ: auerſionẽ autẽ, ſeu inordinationẽ nõ ſortitur ea intentione, ſed cõſequẽter: ideo peccato inquãtũ voluntariũ, intimius ineſt inordinatio cõtrarie, q̃ priuatiue, & conuerſio quàm auerſio. inquãtũ vero malũ ſimpliciter, intimius ineſt inordinatio priuatiue & auerſio, q̃ cõuerſio. Et ſi quæras, abſolute & ſine diſtinctiõe loquẽdo, qđ eſt dicendũ, dico ꝙ q̃a peccatũ abſolute loquẽdo, eſt in gñe mali ſimpliciter, & eſt volũtarium, ideo vtrũq; abſolute recte dicitur, ſcilicet, & ꝙ auerſio eſt de rõne peccati & formale in peccato, & ꝙ cõuerſio eſt de rõne peccati & formãs peccatũ. Ad cõparatiuã autẽ quid magis abſolute, dico ꝙ cõuerſio & ratio eſt dupliciter, prima, q̃a peccatum eſt magis voluntariũ, q̃ malũ: q̃a eſt voluntariũ ſm̃ ſe totum, quàmuis diuerſimode: quia conuerſio principaliter, auerſio ſecundario. non eſt autem malum ſecundum ſe totũ, ſed ſecundũ partẽ tantũ, ſcilicet priuationem.

I

K

ſecunda

vel locutionis, vel operationis. Habet autem actus humanus, ꝙ ſit malus ex eo, quod caret debita commenſuratione. Omnis autem commenſuratio cuiuſcunque rei attenditur per comparationem ad aliquam regulam, a qua ſi diuertat, incommenſurata erit. Regula autem voluntatis humanæ eſt duplex. Vna propinqua & homogenea, ſ. ipſa humana ratio: alia vero eſt prima regula, ſcilicet lex æterna, quæ eſt quaſi ratio Dei. Et ideo *Augu. in diffinitione peccati poſuit duo, vnum quod pertinet ad ſubſtantiã actus humani, quod eſt quaſi materiale in peccato, cum dixit, Dictum, vel factum, vel concupitum: aliud autem quod pertinet ad rationẽ mali, quod eſt quaſi formale in peccato, cum dixit, Contra legem æternam.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus, ſicut in diuinis genitum & ingenitum, ad relationem, vt *Auguſt. dicit in 5. de Trinit. & ideo pro eodem eſt accipiendum, Dictum & non dictum, factum & non factum.

AD 2m dicendum, quòd prima cauſa peccati eſt in voluntate, quæ B imperat oẽs actus voluntarios, in quibus ſolũ inuenitur peccatum: & ideo Auguſtinus quandoque per ſolam voluntatem diffinit peccatum: ſed quia etiam ipſi exteriores actus pertinẽt ad ſubſtantiam peccati, cum ſint ſecundum ſe mali, vt* dictum eſt, neceſſe fuit, quòd in diffinitione peccati poneretur etiam aliquid pertinens ad exteriores actus.

AD 3m dicendum, ꝙ lex æterna primo & principaliter ordinat C hominem ad finem, conſequenter autem facit bene ſe habere circa ea, quæ ſunt ad finem. &c.

Cap. 3 6. 7. 8. tom. 3.

In co. & q. 18. & 20.

Loco 1 arg. Sed contra, citato.

ſecunda eſt, quia cõuerſio dat peccato verã ſpeciem, auerſio vero dat priuationem ſpeciei. Intemperantia enim ex conuerſione ad obiectum, ſortitur differentiã veræ ſpeciei in genere qualitatis: ex auerſione autem priuationem habet ſpeciei temperantiæ. magis autem conuenit peccato differentia vere ſpecifica, quam priuatio ſpeciei. Authoritates autem allatæ a Scoto, & ratio inducta nihil aliud probant, niſi quòd peccato, vt eſt in genere mali ſimpliciter, magis inſit auerſio. ſic enim eſſentialis peccati ratio in priuatione cõſiſtit: ſed, vt dictum eſt, magis vera ratio peccati, inquantum eſt voluntariũ, ſecundum quã non eſt eſſentialis ratio peccati in priuatione, ſed in contrario ad quod ſequitur priuatio illa. Dixi autẽ pluries malum ſimpliciter, ad differentiam mali moralis, quod non eſt malũ ſimpliciter, ſed huic vt diuo Thomæ in locis ſuperius allegatis placet. Sicut enim frigus eſt in ſe bonum quoddã, & eſt malum calido: ſic intemperantia eſt in ſe bonum quoddã, eſt tamẽ malum rationali vitæ. & ſicut ad frigidũ quod eſt cõtrarium calido, ſequitur priuatio calidi, non quia frigus non eſt calor, ſed quia frigidũ nõ eſt calidũ: & hæc priuatio habet rõnem mali in ſubiecto, cui debetur bonũ calidi, quãdo, ſicut &c. vt patet in corporibus infirmis ex frigore. Ita ad intẽperantiã ſequitur priuatio, nõ quia nõ eſt tẽperantia: hæc eſt.n. negatio impertinẽs, ſed quia actus volũtarius ſubiectus formæ intemperantiæ, non eſt temperatus. Et quoniã debetur tali actui ſubiecto bonũ tẽperantiæ, ideo huiuſmodi priuatio habet rationem mali ſimpliciter: & ſic inordinatio hæc, & auerſio pertinet ad peccatum, inquantum eſt malum ſimpliciter: inordinatio autem contraria, & conuerſio pertinet ad peccatum, inquantum habet rationem mali moralis, & voluntarii. Et quoniam inordinatio priuatiua eſt vltimũ ſuperueniẽs peccato, ideo forte in litera dicitur, ꝙ eſt quaſi formale in peccato: & non dicit abſolute, quòd eſt formale. & eadẽ ratione, actus denominatus ab illa dicitur, quòd eſt quaſi materiale in peccato. Verum autem peccatum, quia includit hæc duo, ſit vnum per accidens, aut vnum per ſe, & alterum ſit annexum: quamuis hic eſſet dicendum, vbi de quod quid eſt peccati tractatur: in ſequẽti tamen articulo, vbi de ſpecifica diſtinctione peccatorum tractatur, dicetur.

¶ In eodem ſexto articulo, in reſponſione ad vltimum occurrit dubium, An peccatũ in moralibus ex hoc ipſo ꝙ eſt peccatum, ſit offenſiuum Dei, & ſimiliter auerſiuum a Deo: an ex alio habeat, quòd ſit contra rationẽ, & ex alio quòd ſit offenſiuũ Dei. In litera enim diſtinguitur peccatum ſecũdum has duas rationes, & dicitur quòd inquantum eſt contra rationem, tractatur a philoſopho morali: inquantum eſt offenſiuum Dei, a theologo. Quòd enim ex diuerſis hæc prouentant, ſuadet primo ipſa diſtinctio facta, deinde ratio, quia ratio noſtra eſt quoddam ens participatum: Deus autem eſt ipſum eſſe per eſſentiam. conſtat autem, quòd contrarium, vel priuatio entis participati, non eſt contrarium, nec priuatio entis per eſſentiam. Peccatum igitur ex hoc quòd eſt contra rationem humanam, non eſt offenſiuum Dei: nec ſufficit ad euadendum hoc, dicere quòd quia ratio humana deriuatur e diuina, quòd eſt contra rationem humanam, eſt contra diuinã, tum quia cognitio ſenſitiua deriuatur etiam e diuina cognitione, non tamen contrarium cognitioni ſenſitiuæ, eſt contrarium cognitioni diuinæ: tum quia ex hoc nihil aliud habetur, niſi quod peccatum eſt contra rationem diuinam, inquantum participata eſt in ratione humana, quod nihil aliud eſt, quàm eſſe cõtra effectum Dei: & quæſtio eſt de eſſe cõtra ipſum Deũ vt offenſiuum eius, non ſuorum effectuum.

¶ Præterea, Si peccatũ vt ſic, eſſet offenſiuum Dei, & auerſiuum

A ab eo, poſſet hoc cognoſci naturali ratione, & a Philoſophis deberet tractari, quorum neutrum apparet.

¶ In oppoſitũ eſt, quia odium Dei & blaſphemia Dei, ſunt peccata mortalia ſecluſa omni fide & gratia: & naturaliter cognoſcibilia non ſolũ ꝙ ſunt peccata, ſed ꝙ ſunt offenſiua Dei. Et hoc non niſi quia cõtra rõnẽ rectã act⁹ odiũ hẽt obiectum. ergo.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ iſtæ duæ rationes in peccato diſtinguuntur non vt diſperatæ, ſed vt ſubordinatæ: ita ꝙ peccatũ eſſe cõtra rationem ſubordinatur, ad eſſe contra Deum, & illud infert hoc, quaſi vt inferius ſuũ ſuperius.

¶ Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ finis vltimus creaturæ rationalis vt ſic, eſt Deus dupliciter. primo vt obiectum beatitudinis poſſibilis naturaliter: ſecũdo vt obiectum beatitudinis reuelatæ. Nec Deus ſic & ſic ſeſe habet vt duo diſparati fines vltimi, ſed quia gratia præſupponit & perficit naturã, Deus vt finis naturalis eſt finis vltimus quaſi in genere, & quaſi ſubordinatur ſibiipſi, vt finis eſt beatitudinis reuelatæ tãquã fini vltimo ſimpliciter. Propter quòd, quicquid contrariatur Deo vt fini naturali rationalis creaturæ, repugnat conſequenter eidem, vt fini ſupernaturali: quàmuis non quicquid ordinatur ad Deum vt finem naturalem, ordinetur ad eundem ſupernaturalem. Et ratio diſparitatis eſt: quia bonum conſurgit ex cauſa integra, malum autem ex particulari quocunque defectu. cum autem finis moralium virtutum ſit bonum rationis ordinatum ad Deum finem naturalem, vt medium neceſſarium ad conſequendũ illum: ita quòd inter bonum rationis, & Deum finem rationalis D creaturæ, hæc eſt cõnexio neceſſaria & in ratiocinãdo, & in exequendo. eã inchoando a fine, & ex eo accipiẽdo rationẽ operis, ad bonum rationis deuenitur tanquàm e principio ad concluſionem neceſſariam: & ſimiliter inchoando ab exequendo bono rationis, proceditur ad Deum vltimum finem. Manifeſte enim cõſtat quòd ex ſummo bono mentis non deducitur malũ rationis, ſed bonum, & quòd ad ſummum mentis bonum non ducit malum rationis, ſed bonum. Connexo igitur bono rationis cũ Deo fine naturali, oportet ꝙ peccatum, quod eſt malum rationis, ex eo ipſo ꝙ contrariatur bono rationis, abducat a Deo fine naturali & cõſequenter, vt dictum eſt, ſupernaturali. Et cõfirmatur, quia peccans, puta, intemperatus, conſtituit ſibi vltimum finem in bono ſenſibili, puta, delectatione contraria rationi: ac per hoc cum non poſſit vnus habere ſimul duos vltimos fines, vt in q. prima determinatum eſt, proponit rem viliſſimã Deo, dans ei dignitatem diuinam vltimi finis, iuxta illud apoſtoli ad Philip. E 3. Quorũ deus venter eſt. & per hoc auertitur manifeſte a Deo ſummo bono, & offendit ipſum quantum eſt ex parte ſua, auferens illi dignitatem propriam eſſe vltimum finem operum rationalis creaturæ: & præponens illi aliud, magis diligens illud aliud, ꝙ ipſum: quia finis vltimus eſt maxime amatus. Et hoc eſt quod ex prima parte q. 48. habetur, ſcilicet quòd malum culpæ cõtrariatur bono diuino in ſe: quoniam cõtrariatur amori quo Deus amatur in ſeipſo non ſolum charitate infuſa, ſed acquiſita. vnde inferius in q. 73. art. 7 ad tertium dicitur, quòd auerſionem a regula rationis ſequitur auerſio a Deo, cui homo debet coniungi per rectã rationem. Peccatum igitur ſecluſa omni fide, & pertinente ad illam, eſt contra bonum rationis, tanquam proximum finem, & contra bonum diuinum, tanquam vltimum finem, ex hoc ipſo ꝙ eſt peccatum: & inordinatio eius eſt priuatio formalis rectitudinis actus, ferẽs auerſionem ab incommutabili bono, & offenſam illius. Et quoniam beatitudo ſupernaturalis ſupponit naturalem, ex conſequenti quãtum eſt ex ſe, eſt contra Deũ vt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, & auerſiuum ab eo, & offen-

ideo in hoc quod dicit, contra legem ęternam, tangit auerſionem à fine, & omnes alias inordinatiões.

AD 4^m dicendum, quòd cum dicitur, quòd non omne peccatum ideo eſt malum quia eſt prohibitum, intelligitur de prohibitione facta per ius poſitiuum. ſi autem referatur ad ius naturale, quod cõtinetur primo quidem in lege ęterna, ſecundario vero in naturali iudicatorio rationis humanæ, tunc oẽ peccatũ eſt malũ, quia prohibitum: ex hoc enim ipſo quod eſt inordinatũ, iuri naturali repugnat.

AD 5^m dicendum, quod a theologis conſideratur peccatum præcipue ſecundum quod eſt offenſa cõtra Deum: a philoſopho autem morali ſecundum quod contrariatur rationi. & ideo Augu.* conuenientius diffinit peccatum ex hoc quod eſt contra legem æternam, q̃ ex hoc quòd eſt contra rationem, præcipue cum per legem æternam regulemur in multis, quæ excedunt rationem humanam, ſicut in his quæ ſunt fidei.

Lib. 1. de li. arb. cap. 16. tom. 1.

QVAESTIO LXXII.

De diſtinctione peccatorum, in nouem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diſtinctione peccatorum, vel vitiorum.

Et circa hoc quæruntur nouẽ.

¶ Primo, Vtrũ peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum obiecta.

¶ Secũdo, De diſtinctione peccatorum ſpiritualiũ, & carnalium.

¶ Tertio, Vtrum ſecũdum cauſas.

¶ Quarto, Vtrum ſecundum eos, in quos peccatur.

G ¶ Quinto, Vtrum ſecundum diuerſitatem reatus.

¶ Sexto, Vtrum ſecundum omiſſionem & commiſſionem.

¶ Septimo, Vtrum ſecundum diuerſum proceſſum peccati.

¶ Octauo, Vtrum ſecundum abundantiam, & defectum.

¶ Nono, Vtrum ſecundum diuerſas circunſtantias.

ARTICVLVS PRIMVS.

H

Vtrum peccata differant ſpecie ſecundum obiecta.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd peccata non differant ſpecie ſecundũ obiecta. Actus enim humani præcipue dicuntur boni vel mali, per comparationem ad finem,* vt ſupra oſtenſum eſt. cum igitur peccatum nihil aliud ſit quàm act⁹ hominis malus, ſicut † dictum eſt, videtur

I quòd ſecundum fines peccata debeãt diſtingui ſpecie magis, quàm ſecundum obiecta.

Inf. ar. 3. & 4. co. et ar. 5. ad 1. Et 2. 2. prol. & q. 39. arti. 2 co. Et 2. diſ. 42. q. 2. art. 2. q. 1. ad 2. et q. 2 co. Et mal. q. 2. 21. 6. cor. Et q. 14. art. 3. cor. Et Pſal. 50. q. 1. ar. 1. Et u. 18. artic. 4. & 6. † q. 71. ar. 6

offenſiuum eius. Suppoſita autẽ fide peccatum ipſum priuat rectitudine non ſolum legis naturæ ſeu rationis, ſed diuinæ: opponitur enim ordini charitatis infuſæ, & eſt offenſiuum Dei vltimi finis ſimpliciter. has enim conditiones non haberent actualiter peccata mortalia, ſi Deus creaturam rationalem in ſolis puris naturalibus præceptis ac finib⁹ reliquiſſet: quis quantũ eſt ex ſe, vt dictum eſt, repugnarent etiam ſupernaturalibus, vtpote præſupponẽtibus naturalia.

¶ Ad primam autẽ obiectionem in oppoſitum patet reſpõſio. diſtinctio enim ex hoc quòd eſt diſtinctio, habet magnam latitudinem. Quàmuis poſſet dici, ꝙ author intendit de ratione offenſiui, inquantum eſt cõtra Deum ſupernaturalem finem, quod puræ eſt theologiæ conſiderare. Sed hoc parui refert quia theologus etiã conſiderat peccata, inquantum ſunt cõtra rationem in ordine ad abductionẽ a Deo, ſicut etiam cõſiderat de moralibus virtutibus acquiſitis in ordine ad Deum.

¶ Ad ſecundam dicitur, quòd peccatũ aliter contrariatur rationali vitæ, & aliter Deo. nam vitæ rationali contrariatur formaliter, ſicut calidũ frigido, vel tenebra lumini: Deo autem contrariatur obiectiue, nõ efficaciter, ſed affectiuſe, ideſt, non ꝙ Deo ipſi in ſe aliqd ex tali contrarietate adimatur, ſed quantum eſt ex affectu peccantis explicite, vt in odio Dei: implicite, vt in adulterio, furto, & huiuſmodi. Vnde ex hoc ipſo quòd peccatum eſt contrarium rationi formaliter, habet quòd eſt contrarium Deo obiectiue modo dicto. non enim eſt contrarium rationi formaliter, niſi quia voluntarium: propter quod argomentum, quod de cõtrarietate formali loquitur, non obſtat.

¶ Ad tertiam dicitur concedendo, quòd hoc potuit naturaliter cognoſci, & dici a Philoſophis, vt manifeſte patet de odio Dei, quamuis negantes diuinam prouidentiam circa humanos actus, de his non fuerint ſoliciti.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæſecundæ Articulum primum.

IN articu. 1. quæſt. 72. ſunt multa dubia ſimul tractanda. Primum eſt de concluſione ipſa ex Scoto in ſecundo ſent. diſ. 35. volente quòd peccata diſtinguuntur ſpecie ex parte auerſionis. Et ratio ſua eſt: quia auerſio eſt ipſa formalis ratio peccati: conuerſio autem ſpectat ad materiale. conſtat enim quòd ſpecificatio eſt ex formali, & non ex materiali.

¶ Præterea, Peccatum eſt in duplici genere, ſcilicet mali moralis & mali ſimpliciter, & vtroque modo ſpecificatur. ergo non eſt altera tantum ſpecificatio aſſerenda, reliqua omiſſa. Et ſi dicatur, quòd vna eſt priuatiua, & altera poſitiua, hoc neutram excluſionem cauſat: quia ſpecies alicuius aſſignantur iuxta naturam eius. vnde ſi peccatum eſt duarum naturarum, ambæ ſunt aſſignandæ: ſi vnius, vna tantum.

¶ Si dicatur quòd vna eſt per ſe, & altera per accidens, vt in litera dicitur, bene reſpondetur: ſed eſt probandum, & inſur-

F git ſecundum dubium de ratione in litera poſita, ſcilicet quia conuerſio, ſeu talis actus per ſe intenditur a peccante: inordinatio autem per accidens. ideo ſpecificatio eſt ex parte conuerſionis &c. Peccat enim hæc ratio declinans a per ſe reſpectu intentionis peccantis, ad per ſe reſpectu peccati. Quæſtio nanque eſt de ſpecie peccati, & non de ſpecie intentionis peccãtis. Intentio enim peccantis eſt actus voluntatis: peccatum eſt offenſa dei. vnde dicitur ſophiſma figuræ dictionis a ſpecie intentionis, ad ſpeciẽ peccati: ſicut ab acto ad actum talẽ.

¶ Et cõfirmatur dubium, quia conſideratur peccatum dupliciter, ſcilicet ſecũdum ſe, & in ordine ad hoc vel illud. Et ſecundum ſe quidẽ ſumitur in quæſtione: & ſic de eo verificãtur duo, ſcilicet quòd eſt voluntarium, & quod eſt inordinatum. In ordine autem ad peccantis intentionem ſortitur, quòd vnũ horum, ſcilicet volũtarium per ſe, alterum, ſcilicet inordinatum per accidens habeat. ergo proceſſus primus a ſecundum quid ad ſimpliciter eſt, dũ ex præeminentia voluntarii in ordine ad intentionem peccãtis intulit. ergo peccatũ ſecundum ſe ſpeciẽ habet ex illo vno. poſuiſſet itaque ſubſumi: ſed alterũ horum, ſcilicet inordinatio per ſe cõuenit peccato vt eſt malũ: reliquum vero per accidens, ſeu materialiter: & ſic concluditur. ergo ſpecies peccati eſt ex inordinatione. & ſi hic eſt ſophiſma a ſecũdum quid ad ſimpliciter, quare non ibi, cum vtrobique procedatur ad peccatũ ſecundum ſe a peccato vt ab hoc, ſcilicet peccante: vel in hoc, ſcilicet genere mali.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis non oportet alia fundamẽta iacere: ſed declarare fundata de peccato, cũ plura in ſe claudat, ex quibus nõ fit vnũ per ſe, vno exiſtẽte priuatiuo, altero poſitiuo, nũquã poterit iudiciũ ſimpliciter dari, niſi ſupponatur ipſum ſimpliciter & abſolute eſſe aliquid per ſe vnũ. ſic. n. de ipſo hunc loquimur. Et ſi quidẽ peccatũ eſt priuatio, vt Sco. in 35. di.

K dupliciter tenet, cõſtat ꝙ ſpecies eius ſumũtur ex parte auerſionis, ſeu inordinationis. ſi aũt eſt actus cõtrarius virtuti, cõſtat ꝙ ſpecies eius ſumũtur ex parte cõuerſionis ſeu obiecti. Et ex hoc ſequitur, ꝙ ſi in hac quæſtione vertitur in dubiũ res ipſa, patet reſpõſio, ſ. ꝙ res, quæ vocatur inordinatio priuatiue, ſpecificatur ex habitu oppoſito: ſicut cæcitas & ſurditas diſtinguũtur ſpecie ex viſu & auditu, quib⁹ priuãtur ſubiecta: & res quæ vocatur cõtrariũ virtuti, ſpecificatur ex obiecto ſeu fine, ſicut virtutes ipſę. Si aũt vertitur in dubiũ res ſignificata peccatorũ nominibus, vt de facto vertitur in dubiũ, quia putãtes inordinationẽ ſignificari formaliter, dicunt ꝙ peccatum diſtinguitur ſpecie ſm oppoſitorũ diſtinctionẽ: putãtes aũt cõtrariũ ſignificari formaliter, dicũt peccatum diſtingui ſpecie ſecundum obiecta, non eſt omnino clara apud omnes veritas, cum ex vſu doctorum abſolute vocantium peccatum nihil, & non a Deo, & ſimilia, apparentiam oppoſitam patiatur. Dicemus tamen veritatem ratione firmatã & eſt, quòd peccatum eſt vnum per ſe, & eſt ens contrarium virtuti, & inordinatio priuata eſt neceſſario concomitans ipſum,

vt

vt informans illud. Et propterea doctores, peccati nomine ſæpe A vtuntur ad ſignificandum illam adiacentem priuationem, ſicut vtuntur etiam nomine beatitudinis ad ſignificandum ſummam delectationem.* Declaro ſingula. Quòd peccatum ſit vnum per ſe, ex hoc patet, quòd abſolute diffiniri diſtinguique ſpecifice conſueuit; hæc enim de vno per accidens non quæruntur. Quòd vero ſit contrarium virtuti, ex hoc patet, quòd aliter non ſaluatur diſtinctio ſpecifica peccatorum: declaratur ſequela in peccatis extremis contrariis inter ſe & mediæ virtuti. Si enim peccatum intemperantiæ, & peccatum inſenſibilitatis ſunt formaliter inordinationes priuatiuæ, cũ priuationes, vt ipſemet Scotus in propoſito fatetur, diſtinguantur ſpecie ſecũdum oppoſitos actus, oportet quòd peccata iſta ſint eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ: quia oppoſita rectitudo, qua priuant, eſt vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ, ſcilicet rectitudo temperantiæ, vel temperantiæ talis. Et ſimile eſt iudicium de vitiis & peccatis oppoſitis aliis virtutibus moralibus mediis inter duas malitias. cõſequens hoc eſt cõtra veritatem, & Ariſtot. in Ethicis &c. ergo peccatũ non eſt priuatio eſſentialiter, ſed contrarium: & ſpecifica diſtinctio eorum eſt ex contrariis obiectis in eſſe morali, & non ex priuationib[9] inordinationis & auerſionis. Et quoniam hæc ratio ſumpta ex parte diſtinctiui ſpecifici peccatorum conuincit vtrumque, ſcilicet diſtinctionem peccatorũ ex parte conuerſionis, & ſignificatum formale peccati: quoniã diſtinctiua ſpecifice per ſe ſunt diuerſificatiua rationis formalis eius quod diſtinguitur: ideo ſola pro nunc ſufficiat.

Li. 34. cap. 18. 10 prin. & li. 33. ca. 19.

Q. 18. ar. 2. & q. 54. ar. 2.

Q. præcedẽti, ar. 6.

Pr. 4. illius paulo a pri. & ẽ decli-nando ad bonum.

¶ Ad rationem autem Scoti, quòd peccatum ſit priuatio, ſcilicet quia peccans ex hoc peccat, quòd actum voluntarium facit abſque concordia ad legem, & actus ipſe voluntarius ideo eſt peccatum, quia poteſt eſſe concors regulæ. ergo præciſa ratio peccati eſt priuatio concordiæ ad legem. Facile reſpondetur dicendo, quòd inſufficienter reſoluit peccatum: tribus nanque exiſtentibus in ipſo, duo tantum conſiderauit. Eſt enim in peccato intemperantiæ actus voluntarius, qui eſt materia bonitatis & malitiæ moralis: eſt & malitia moralis contraria temperantiæ, puta, intemperantiæ forma. eſt & cõſequẽs priuatio rectitudinis temperantiæ debitæ illi actui voluntario. Et licet primum non ſit formale peccatum: non ſequitur, ergo tertium. ſtat enim quòd ſit ſecũdum, ſicut in veritate probatum eſt eſſe. Et hæc pro præcedente articulo & primo dubio. Et ad ſecundum deſcendamus, dicendo q proceſſus literæ nõ eſt directe ab intentione ad peccatũ, ſed iuxta ſm modum tactum in arguendo a peccato in ordine ad peccantẽ ad peccatum ſecundum ſe. Nec eſt proceſſus a ſm quid ad ſimpliciter: ſicut eſſet arguere a peccato, vt eſt mali ſimpliciter, ad peccatũ ſm ſe. Et ratio eſt, quia peccatũ ſecundum ſe totum, & ambas eius partes, ſcilicet contrariam, & priuatiuam, in totum habet rationem peccati, inquantum eſt a peccãte. Intemperantia enim neque cõtraria eſt rationi, neque priuat rectitudinem rationis, niſi vt eſt a peccante: non enim eſt peccatum niſi peccãtis. Et vſque adeo eſt verum hoc, q ſi nullius peccantis eſſet, peccatũ non eſſet. vnde intemperantia contrarie in ordine ad Deum, a quo eſt, nõ eſt peccatum, & inordinate concomitans non cõcomitatur ipſam, niſi quatenus eſt a peccante. Loqui ergo de peccato vt eſt a peccante, & de peccato ſecundum ſe, idem eſt: quia ſecundum ſe ſumptum claudit in ſua ratione eſſe a peccãte, ſic quod ex hoc ſortitur peccati rationem: & quoniam peccatum eſt a peccante ex hoc q eius voluntate eſt voluntarium, quod per intentionem quæ eſt reſpectu finis, q eſt proprium obiectum voluntatis, exprimitur, conſequens eſt quòd peccatũ in ordine ad peccantem, & ad intentionem peccãtis, & vt voluntarium, & ſecũdum ſe, idem ſint. Ex proceſſus literæ ex hoc, quòd peccatum vt peccatum, eſt voluntariũ voluntate peccantis, inferens q ſpecifice diſtingui debet ſecundum differentias voluntarii per ſe, & non voluntarii per accidẽs, eſt proceſſus optimus a ſimpliciter ad ſimpliciter, & non a ſecundũ quid ad ſimpliciter. Falſiſſe autẽ a ſecundum quid ad ſimpliciter, immo ab accidẽte ad ſubſtantiam, arguere ab inordinatione: quoniam illa eſt peccatum inquantum voluntaria. & quia non eſt voluntaria niſi per accidens, non eſt peccatum niſi per accidens, per actum ſcilicet contrariũ quẽ comitatur vt eſt a peccãte. Et ex his patet, q ſi etiã produceretur a ſpecie intentionis peccantis ad ſpeciẽ peccati, non eſſet error: E quoniam intentio peccantis vt ſic, peccatum eſt, & inordinatu contrarie & priuatiue, ſicut cætera peccata.

D. 347. 785.

Q. 18. ar. 2. 992.

D. 987.

Q. 60. ar. 5.

¶ In eodẽ. 1. art. 72. q. in rñſione ad ſecundũ, dubiũ occurrit, ex eo q author dicit, q ſi peccata diſtinguerẽtur ſm oppoſitas virtutes, in idem rediret, ſ. q diſtinguerentur ſecundũ obiecta. hoc enim repugnat nunc dictis, ſcilicet q ſi diſtinguerẽtur ſecundũ oppoſitas virtutes, non poſſet haberi diſtinctio ſpecifica peccatorum, ſed multa peccata diſtincta ſpecie eſſent eiuſdem ſpeciei.

¶ Ad hoc dicitur, quòd intentio authoris eſt, quòd in idem redire quo ad hoc, quòd diſtinguerentur per obiecta, quia virtutes diſtinguuntur per obiecta: ſed non in idem rediret, quo ad hoc, quòd haberentur diſtinctiua propria vſque ad ſpecies ſpecialiſſimas vitiorum & peccatorum; ſicut etiam non rediret in idem quo ad hoc, quòd haberent proprie ſpecies. nam priuationes ſpecificæ non ſunt proprie ſpecies, ſed priuationes ſpecierum. vnde nihil obſtant verba hic authoris determinationi factæ. Et ex hoc articulo nota regulam, quòd id quod concurrit per accidens, quãuis neceſſario, nõ dat ſpeciem peccato.

¶ Super

¶ 2 Præt. Malum cum ſit priuatio, diſtinguitur ſpecie ſecundum diuerſas ſpecies oppoſitorum: ſed peccatum eſt quoddam malum in genere humanorum actuum. ergo peccata magis diſtinguuntur ſpecie ſecundum oppoſita, quàm ſecundum obiecta.

¶ 3 Præt. Si peccata ſpecie differant ſecundum obiecta, impoſſibile eſſet idem peccatum ſpecie circa diuerſa obiecta inueniri: ſed inueniũtur aliqua huiuſmodi peccata. Nã ſuperbia eſt in rebus ſpiritualibus, & in corporalibus, vt [b] Gregor. dicit in libr. 34. Moral. Auaritia etiam eſt circa diuerſa genera rerum. ergo peccata nõ diſtinguuntur ſpecie ſecundũ obiecta.

Sed contra eſt, q peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei: ſed dicta, vel facta, vel cõcupita diſtinguuntur ſpecie ſecundum diuerſa obiecta: quia actus per obiecta diſtinguũtur, vt ſupra dictum eſt. [c] ergo etiam peccata ſecundum obiecta ſpecie diſtinguuntur.

Respon. Dicendum, q ſicut dictum eſt, [*] ad rationem peccati duo concurrunt, ſcilicet actus voluntarius, & inordinatio eius, quæ eſt per receſſum a lege Dei. Horum autem duorum vnum per ſe comparatur ad peccantem, qui intendit talem actum voluntariũ exercere in tali materia: aliud autem, ſcilicet inordinatio actus, per accidens ſe habet ad intentionem peccãtis. Nullus enim intendens ad malum operatur, vt Dio.[*] dicit 4. cap. de di. no. Manifeſtum eſt autem, quòd vnumquodque conſequitur ſpeciem ſecundum illud quod eſt per ſe, non autem ſecundũ id quod eſt per accidens: quia ea quæ ſunt per accidens, ſunt extra rationem ſpeciei. & ideo peccata ſpecie diſtinguuntur ex parte [d] actuũ volũtariorũ magis, q̃ ex parte inordinationis in peccato exiſtentis. B Actus autem voluntarij diſtinguuntur ſpecie ſecundũ obiecta, vt in ſuperioribus [*] oſtenſum eſt: vnde ſequitur, quòd peccata proprie diſtinguantur ſpecie ſecũdum obiecta.

Ad primum ergo dicendum, q finis principaliter habet rationem boni: & ideo comparatur ad actum voluntatis, qui eſt primordialis in omni peccato ſicut obiectum. vnde in idem redit, q peccata differant ſecundum obiecta, vel ſecundum fines.

C Ad 2[m] dicendum, q peccatum non eſt pura [e] priuatio, ſed eſt actus debito ordine priuatus: & ideo peccata magis diſtinguuntur ſpecie ſm obiecta actuũ, q̃ ſecundũ oppoſita. quàmuis etiã ſi diſtinguantur ſecundum oppoſitas virtutes, in idẽ rediret: virtutes enim diſtinguuntur ſpecie ſecundũ obiecta, vt[*] ſupra dictum eſt.

Ad 3[m] dicendum, quòd nihil prohibet in diuerſis rebus ſpecie, D vel genere differentibus, inuenire vnã formalem rationem obiecti, a qua peccatum ſpeciem recipit: & hoc modo ſuperbia circa diuerſas res excellentiã quærit: auaritia vero abundantiam eorum quæ vſui humano accommodantur.

¶ *Super Quaeſtionis ſeptuageſimaeſecundae Artic. ſecundum.*

Infr. q. 74. art. 5. co. Et 2. 2. q. 118. ar. 6. cor. Et 1. cor. 6. lec. 3. Et 2. cor. 7.

IN 2. articu. nihil ſcribēdum occurrit, niſi vt notes in principio corporis, quòd in omni peccato inuenitur appetitus alicuius boni cō mutabilis, & inordinatio: & conſequēter in omni peccato vera eſt doctrina ſupradicta de ſpecificatione ex parte cōuerſionis, & non auerſionis.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia a carnalibus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia a carnalibus. Dicit enim Apoſtolus ad Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia &c. ex quo videtur quòd omnia peccatorum genera ſunt opera carnis: ſed peccata carnalia dicuntur opera carnis. ergo non ſunt diſtinguenda peccata carnalia a ſpiritualibus.

¶ 2 Præt. Quicunque peccat, ſecundū carnem ambulat, ſecundum illud Ro. 8. Si ſecundum carnē vixeritis, moriemini: ſi aūt ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. ſed viuere vel ambulare ſecundū carnē, videtur pertinere ad rationem peccati carnalis. ergo omnia peccata ſunt carnalia. non ergo ſunt diſtinguenda peccata carnalia a ſpiritualibus.

¶ 3 Præt. Superior pars animæ, quæ eſt mēs vel ratio, ſpiritus nominatur, ſecundum illud Ephes. 4. Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. vbi ſpiritus pro rōne ponitur, vt ibi glo. dicit: ſed omne peccatū, quod ſm carnem cōmittitur, a rōne deriuatur per conſenſum: quia ſuperioris rationis eſt conſentire in actum peccati, vt infra dicetur. ergo eadē peccata ſunt carnalia & ſpiritualia. non ergo ſunt diſtinguēda adinuicem.

In gloſſ. ordinar. & interlineari ibidem.

q. 74. ar. 7.

¶ 4 Præt. Si aliqua peccata ſpecialiter ſunt carnalia, hoc potiſſime intelligēdum videtur de illis peccatis, quibus in corpus ſuū peccat aliquis: ſed ſicut Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. ergo ſola fornicatio eſſet peccatum carnale, cum tamen Apoſtolus ad Eph. 5. etiā auaritiam carnalibus peccatis annumeret.

Cap. 31. a med.

SED CONTRA eſt, quod Gregor. 31. Moral. dicit, quòd ſeptem capitalium vitiorum, quinque ſunt ſpiritualia, & duo carnalia.

Art. præc.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, peccata recipiunt ſpeciem ex obiectis. Omne aūt peccatum cōſiſtit in appetitu alicuius cōmutabilis boni, qd inordinate appetitur, & p cōſequens in eo iā habito inordinate aliquis delectatur. vt aūt ex ſuperiorib' patet, duplex eſt delectatio. Vna quidē animalis, quæ cōſummatur in ſola apprehenſione alicuius rei ad votū habitæ, & hæc ēt pōt dici delectatio ſpiritualis: ſicut cū aliquis delectatur in laude humana, vel in aliquo hmōi. Alia vero delectatio ē corporalis, ſiue naturalis, quæ in ipſo tactu corporali perficitur, quæ pōt ēt dici delectatio carnalis. Sic igit illa peccata q̄ pficiūtur in delectatione ſpirituali, vocant peccata ſpiritualia: illa vero quæ pficiuntur in delectatione carnali, vocātur peccata carnalia: ſicut gula, q̄ pficitur in delectatione ciborum: & luxuria, quæ perficitur in delectatione venereorū. vn̄ & Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 7. Emūdem nos ab omni inquinamēto carnis & ſpirit'.

Q. 31. ar. 3.

Ex Aug. ſumitur loco mox dicen.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut gl. ibidē dicit, Illa vitia dicūtur opera carnis, nō quia in voluptate carnis perficiātur, ſed caro ſumitur ibi pro homine, qui dum ſm ſe viuit, ſecundum carnem viuere dicitur, vt etiam Aug. dicit 14. de ci. Dei. Et huius ratio eſt ex hoc, ꝙ omnis rationis humanæ defectus ex ſenſu carnali aliquo modo initium habet. Et per hoc etiā patet reſponſio ad ſecundum.

Cap. 2. non procul a fi. & cap. 3. a med. to. 5.

AD 3m dicēdū, ꝙ in peccatis etiā carnalibus eſt aliquis actus ſpiritualis, ſ. actus rōnis: ſed finis horū peccatorū, a quo denominantur, eſt delectatio carnis.

AD 4m dicendum, ꝙ ſicut gl. ibidē dicit, ſpecialiter in fornicationis peccato ſeruit anima corpori, intantū vt nihil aliud in ipſo momēto cogitare homini liceat: delectatio aūt gulæ etſi ſit carnalis, nō ita abſorbet rōnem. Vel pōt dici, ꝙ in hoc peccato etiā quædā iniuria fit corpori, dū inordinate maculatur: ideo p hoc ſolū peccatū dicitur ſpecialiter homo in corpus peccare. Auaritia verò, quæ carnalibus peccatis cōnumeratur, pro adulterio ponitur; qd eſt iniuſta vſurpatio vxoris alienæ. Vel pōt dici, ꝙ res in qua delectatur auarus, corporale quoddā eſt, & quātū ad hoc cōnumeratur peccatis carnalibus: ſed ipſa delectatio non pertinet ad carnē, ſed ad ſpiritum. & ideo Greg. dicit ꝙ eſt ſpirituale peccatum.

D. 84.

Li. 31. mor. cap. 31.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas. Ab eodem enim habet res ſpeciem, a quo habet eſſe: ſed peccata habent eſſe ex ſuis cauſis. ergo ab eis etiam ſpeciem ſortiuntur. differunt ergo ſpecie ſecundum diuerſitatem cauſarum.

¶ 2 Præt. Inter alias cauſas minus videtur pertinere ad ſpeciem cauſa materialis: ſed obiectum in peccato eſt ſicut cauſa materialis. cū ergo ſecundum obiecta peccata ſpecie diſtinguātur, videtur ꝙ peccata multo magis ſecundum alias cauſas diſtinguantur ſpecie.

¶ 3 Præt. Augu. ſuper illud Pſal. Incenſa igni & ſuffoſſa: dicit quòd omne peccatum eſt ex timore male humiliante, vel ex amore male inflammāte. dicitur enim 1. Io. 2. quòd omne quod eſt in mundo aut eſt concupiſcentia carnis, aut eſt concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. dicitur autē aliquid eſſe in mundo pp peccatum, ſm ꝙ mundi nomine, amatores mūdi ſignificātur, vt Aug. dicit ſuper Io. Greg. etiā 31. Moral. diſtinguit omnia peccata ſecundum ſeptem vitia capitalia. omnes autē hmōi diuiſiones reſpiciūt cauſas peccatorū. ergo videtur ꝙ peccata differāt ſpecie ſm diuerſitatē cauſarū.

SED CONTRA eſt, quia ſecundū hoc, omnia peccata eſſent vnius ſpeciei, cum ex vna cauſa cauſentur. Dicitur enim Eccleſ. 10. ꝙ initiū omnis peccati eſt ſuperbia.

¶ *Super Quaeſtionis ſeptuageſimaeſecundae Artic. tertium.*

a. 2. prol. Et 2. diſ. 22. q. 1. ar. 1. cor.

IN 3. art. hoc ſolum notandū, ꝙ cum audire vel legere ſoles, ꝙ peccata & act' humani ſpecificantur iuxta diuerſitatem motiuorū, intelligas de motiuis in genere cauſæ finalis, & non effectiuæ, idest, de iis quæ mouēt vt fines, idest, de interioribus finibus, & nō de his q̄ mouēt pure actiue: propter qd peccatum adulterii ex timore vel amore factum, non differt ſpecie. & ſimile eſt de aliis cauſis impulſiuis. Aduerte tamen hic, ꝙ ſermo pſens eſt formalis, & intelligii de cauſis actiuis vt ſic. Vnde qn̄ cauſæ actiuæ inducerent alium finem, tunc non ex ratione cauſæ actiuæ, ſed ex ratione finis poteſt diuerſificari ſpecies peccati. Cōtingit n. ꝙ mulier ne perdat dilectum ſacrilegū, conſentiat alteri laico: & tūc actus ille ex illo timore erit etiā in ſpecie ſacrilegii, ad quod cōſeruādum ordinatur: q̄ uis abſolute fuiſſet ſimplex fornicatio, vel adulteriū. Contingit ēt ꝙ ne pdat bona ſua, cōſentiat alicui: & tunc quia nullus redundat ex tali timore impoſitio finis malus, non datur peccato inde ſpecies

Pſ. 79. to. 8.

Aug. tra. 2. in med. & ante to. 9.

cap. 31.

ſpecies, & ſimile eſt de amore, ſi cõ ſentiat ꝑpter habendum unde viuat, vt communiter pauperes faciunt. non enim propterea incurrunt in aliam ſpeciem: immo minuitur peccatum ex bonitate finis.

Et 1. ad Timotheum vltimo, quòd radix omnium malorum eſt cupiditas. Manifeſtum eſt autem eſſe diuerſas ſpecies peccatorum. non ergo peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundum diuerſitates cauſarum.

R E S P O N. Dicendũ, quòd cum quatuor ſint cauſarum genera, diuerſimode diuerſis attribuunt. Cauſa enim formalis, & materialis reſpiciunt proprie ſubſtantiam rei: & ideo ſubſtantiæ ſm formam, & materiam, ſpecie & genere diſtinguuntur. Agens autem & finis reſpiciunt directe motũ, & operationem: & ideo motus & operationes ſecundum huiuſmodi cauſas ſpecie diſtinguuntur, diuerſimode tamen: nam principia actiua naturalia, ſunt determinata ſemper ad eoſdem actus: & ideo diuerſæ ſpecies in actibus naturalibus attenduntur non ſolum ſecundum obiecta, quæ ſunt fines, vel termini: ſed etiam ſecundum principia actiua, ſicut calefacere, & infrigidare diſtinguuntur ſpecie ſecundum calidum, & frigidum. Sed principia actiua in actibus voluntarijs, cuiuſmodi ſunt actus peccatorum, non ſe habent ex neceſſitate ad vnum: & ideo ex vno principio actiuo, vel motiuo poſſunt diuerſæ ſpecies peccatorum procedere: ſicut ex timore male humiliante poteſt procedere quòd homo furetur, & quòd occidat, & quòd deſerat gregem ſibi commiſſum: & hæc eadem poſſunt procedere ex amore. Vnde manifeſtum eſt, quòd peccata non differant ſpecie ſecundum diuerſas cauſas actiuas, vel motiuas, ſed ſolum ſecundum diuerſitatem cauſæ finalis: finis autem eſt obiectum uoluntatis. * oſtenſum eſt enim ſupra, quòd actus humani habent ſpeciem ex fine.

q. 1. ar. 3 & q. 18. art. 4. & 6.

A D P R I M V M ergo dicendum, quod principia actiua in actibus uoluntariis, cum non ſint determinata ad vnum, non ſufficiunt ad producendum humanos actus, niſi determinetur uoluntas ad vnum per intentionem finis, ut patet per * Philoſophum in 9. Meth. & ideo à fine pficitur & eſſe, & ſpẽs pcti.

Tex. 15. & 16. tom 3.

A D 2ᵐ dicendum, quòd obiecta, ſecundum quod comparantur ad actus exteriores, habent rationem materiæ circa quam: ſed ſecundum quod comparantur ad actum interiorem uoluntatis, habent rationem finium, & ex hoc habent quòd dent ſpeciem actui. Quamuis etiam ſecũdum quod ſunt materia circa quam, habeant rationem terminorũ, a quibus motus ſpecificantur, vt dicitur in 5. Phyſ. & in 10. Ethic. ſed tamen etiam termini motus dãt ſpeciem motibus, inquantum habent rationẽ finis.

Te. 4. Et 10 Eth. c. 4. to. 2. & 5.

A D 3ᵐ dicendum, quòd illæ diuiſiones peccatorum non dantur ad diſtinguendas ſpecies peccatorum, ſed ad manifeſtandas diuerſas cauſas eorum.

A R T I C V L V S IIII.

Vtrum peccatum conuenienter diſtinguatur in peccatum in Deum, in ſeipſum, & in proximũ.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundæ Articulum quartum.

IN quarto vero articulo, aduerte, ꝙ codices multi corrupti ſunt euidenter. primus enim ordo debet eſſe ordo diuinæ legis, ſecundus rationis, tertius ſocialis: niſi quis dicat quòd ly, primus, ſecundus, & tertius, non referuntur ad numerationem factã in litera, ſed numeratione ſm naturæ ordinẽ. & quia qđ hæc nõ ẽ de reb⁹, dicat quiſque ut uult. Et in eodem art. nota regulam uniuerſalem datã in reſponſione ad ſecundum de intelligendis, ac exponendis comparationibus eorũ, quorum unũ clauditur in reliquo: & ſi ſcieris eam applicare, multas ſolues queſtiones.

2. di. 42. q. 2 ar. 2. q. 2. Et Pſal. 25.

AD QVARTVM ſic procedi tur. Videtur quòd inconuenienter peccatum diſtinguatur per peccatum quod eſt in Deum, in ꝓximum, & in ſeipſum. Illud enim quod eſt commune omni peccato, non debet poni quaſi pars in diuiſione peccati: ſed cõmune eſt omni peccato, ꝙ ſit contra Deum. ponit enim in diffinitione peccati quòd ſit contra legẽ Dei, vt * ſupra dictũ eſt. non ergo peccatũ in Deũ debet poni quaſi pars ĩ diuiſione pc̃torũ.

q. 71. art. 6.

§ 2 Præt. Omnis diuiſio debet fieri per oppoſita: ſed iſta tria genera peccatorũ non ſunt oppoſita. quicumque enim peccat in proximũ, peccat in ſeipſum, & in Deum. non ergo peccatum conuenienter diuiditur ſecundum hæc tria.

§ 3 Præt. Ea quæ ſunt extrinſecus, non conferunt ſpeciem: ſed Deus, & proximus ſunt extra nos. ergo per hæc nõ diſtinguuntur peccata ſecundum ſpeciem. inconuenienter igitur ſecundum hæc tria peccatum diuiditur.

S E D C O N T R A eſt, qđ Iſid. in li. de ſummo bono diſtinguẽs peccata, dicit quòd homo dicitur peccare in ſe, in Deum, & in proximum.

R E S P O N. Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictũ eſt, Peccatũ eſt actus inordinatus: triplex autem ordo in homine debet eſſe. Vnus quidem ſm comparationem ad regulam rationis, prout. ſ. omnes actiones, & paſſiones noſtræ debent ſm regulam rationis cõmenſurari. Alius autem ordo eſt per comparationem ad regulam diuinæ legis, per quam homo in omnibus dirigi debet. Et ſi quidẽ homo naturaliter eſſet animal ſolitarium, hic duplex ordo ſufficeret: ſed quia homo eſt naturaliter animal politicum, & ſociale, ut probatur in 1. * Politico. ideo neceſſe eſt, ꝙ ſit tertius ordo, quo homo ordinetur ad alios homines, quib⁹ conuiuere debet. Horum autem ordinum primus continet ſecundum, & excedit ipſum. Quæcumque .n. continentur ſub ordine rationis, continentur ſub ordine ipſius Dei: ſed quædam continentur ſub ordine ipſius Dei, quæ excedunt rationem humanam, ſicut ea quæ ſunt fidei, & quę debentur ſoli Deo. vnde qui in talibus peccat, dicitur in Deum peccare, ſicut hæreticus, & ſacrilegus, & blaſphemus. Similiter ẽt ſecundus ordo includit tertium, & excedit ipſum, quia in omnibus, in quibus ordinamur ad proximũ, oportet nos dirigi ſm regulam rationis: ſed in quibuſdam dirigimur ſecundum rationem quãtum ad nos tantum, non autem quantum ad proximum: & quando in his peccatur, dicitur homo peccare in ſeipſum, ſicut patet de guloſo, luxurioſo, & prodigo, quando uero peccat homo in his quibus ad proximum ordinatur, dicitur peccare in proximum, ſicut patet de fure, & homicida. Sunt autem diuerſa, quibus homo ordinatur ad Deum, ad proximum, & ad ſeipſum. vnde hæc diſtinctio peccatorũ eſt ſm obiecta, ſecundum quæ diuerſificantur ſpecies peccatorum, unde hęc diſtinctio peccatorum proprie eſt ſm diuerſas peccatorum ſpecies. nam & uirtutes quibus peccata opponuntur, ſm hanc differentiam ſpecie diſtinguuntur. Manifeſtum eſt enim ex * dictis, ꝙ virtutibus theologicis homo ordinatur ad Deum: temperantia uero & fortitudine ad ſeipſum, iuſtitia autem ad proximum.

q. 71. arti. 6.

Cap. 2. to. 5

Ex q. 64.

A D P R I M V M ergo dicendum, ꝙ peccare in Deum, ſm quod ordo qui eſt ad Deũ includit oẽm humanum ordinem, cõmune eſt omni peccato: ſed

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimaſecundæ Artic. ſecundum.

IN 2. articu. nihil ſcribẽdum occurrit, niſi vt notes in principio corporis, quòd in omni peccato inuenitur appetitus alicuius boni cõmutabilis, & inordinatio: & conſequẽter in omni peccato vera eſt doctrina ſupradicta de ſpecificatione ex parte cõuerſionis, & non auerſionis.

Infr. q. 73. art. 5. co. Et 2. 2. q. 118. ar. 6. cor. Et 1. cor. 6. lec. 3. Et 2. cor. 7.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia a carnalibus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia a carnalibus. Dicit enim Apoſtolus ad Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia &c. ex quo videtur quòd omnia peccatorum genera ſunt opera carnis: ſed peccata carnalia dicuntur opera carnis. ergo non ſunt diſtinguenda peccata carnalia a ſpiritualibus.

¶ 2 Præt. Quicunque peccat, ſecundũ carnem ambulat, ſecundum illud Ro. 8. Si ſecundum carnẽ vixeritis, moriemini: ſi aũt ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. ſed viuere vel ambulare ſecundũ carnẽ, videtur pertinere ad rationem peccati carnalis. ergo omnia peccata ſunt carnalia. non ergo ſunt diſtinguenda peccata carnalia a ſpiritualibus.

¶ 3 Præt. Superior pars animæ, quæ eſt mẽs vel ratio, ſpiritus nominatur, ſecundum illud Epheſ. 4. Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. vbi ſpiritus pro rõne ponitur, vt ibi glo. dicit: ſed omne peccatũ, quod ſm carnem cõmittitur, a rõne deriuatur per conſenſum: quia ſuperioris rationis eſt conſentire in actum peccati, vt infra dicetur. ergo eadẽ peccata ſunt carnalia & ſpiritualia. non ergo ſunt diſtinguẽda adinuicem.

In gloſſ. ordinar. & interlineari ibidem.
q. 74. ar. 7.

¶ 4 Præt. Si aliqua peccata ſpecialiter ſunt carnalia, hoc potiſſime intelligẽdum videtur de illis peccatis, quibus in corpus ſuũ peccat aliquis: ſed ſicut Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. ergo ſola fornicatio eſſet peccatum carnale, cum tamen Apoſtolus ad Eph. 5. etiã auaritiam carnalibus peccatis annumeret.

SED CONTRA eſt, quod Gregor. 31. Moral. dicit, quòd ſeptem capitalium vitiorum, quinque ſunt ſpiritualia, & duo carnalia.

Cap. 31. a med.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, peccata recipiunt ſpeciem ex obiectis. Omne aũt peccatum cõſiſtit in appetitu alicuius cõmutabilis boni, qđ inordinate appetitur, & ꝑ cõſequens in eo iã habito inordinate aliquis delectatur. vt aũt ex ſuperioribꝰ patet, duplex eſt delectatio. Vna quidẽ animalis, quæ cõſummatur in ſola apprehenſione alicuius rei ad votũ habitæ, & hæc ẽt põt dici delectatio ſpiritualis: ſicut cũ aliquis delectatur in laude humana, vel in aliquo hmõi. Alia vero delectatio ẽ corporalis, ſiue naturalis, quæ in ipſo tactu corporali perficitur, quæ põt ẽt dici delectatio carnalis. Sic igit̃ illa peccata q̃ ꝑficiũtur in delectatione ſpirituali, vocant̃ peccata ſpiritualia: illa vero quæ ꝑficiuntur in delectatione carnali, vocãtur peccata carnalia: ſicut gula, q̃ ꝑficitur in delectatione ciborum: & luxuria, quæ perficitur in delectatione venereorũ. vñ & Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 7. Emũdemꝰ nos ab omni inquinamẽto carnis & ſpiritꝰ.

Art. præc.
Q. 31. ar. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut gl. ibidẽ dicit, Illa vitia dicũtur opera carnis, nõ quia in voluptate carnis perficiãtur, ſed caro ſumitur ibi pro homine, qui dum ſm ſe viuit, ſecundum carnem viuere dicitur, vt etiam Aug. dicit 14. de ci. Dei. Et huius ratio eſt ex hoc, ꝙ omnis rationis humanæ defectus ex ſenſu carnali aliquo modo initium habet. Et per hoc etiã patet reſponſio ad ſecundum.

Ex Aug. ſumitur loco mox dicen.
Cap. 2. non procul a ſi. & cap. 3. a med. to. 5.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ in peccatis etiã carnalibus eſt aliquis actus ſpiritualis, ſ. actus rõnis: ſed finis horũ peccatorũ, a quo denominantur, eſt delectatio carnis.

AD 4m dicendum, ꝙ ſicut gl. ibidẽ dicit, ſpecialiter in fornicationis peccato ſeruit anima corpori, in tantũ vt nihil aliud in ipſo momẽto cogitare homini liceat: delectatio aũt gulæ etſi ſit carnalis, nõ ita abſorbet rõnem. Vel põt dici, ꝙ in hoc peccato etiã quædã iniuria fit corpori, dũ inordinate maculatur: ideo ꝑ hoc ſolũ peccatũ dicitur ſpecialiter homo in corpus peccare. Auaritia verò, quæ carnalibus peccatis cõnumeratur, pro adulterio ponitur, qđ eſt iniuſta vſurpatio vxoris alienæ. Vel põt dici, ꝙ res in qua delectatur auarus, corporale quoddã eſt, & quãtũ ad hoc cõnumeratur peccatis carnalibus: ſed ipſa delectatio non pertinet ad carnẽ, ſed ad ſpiritum. & ideo Greg. dicit ꝙ eſt ſpirituale peccatum.

D. 84.
Li. 31. mor. cap. 31.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas. Ab eodem enim habet res ſpeciem, a quo habet eſſe: ſed peccata habent eſſe ex ſuis cauſis. ergo ab eis etiam ſpeciem ſortiuntur. differunt ergo ſpecie ſecundum diuerſitatem cauſarum.

¶ 2 Præt. Inter alias cauſas minus videtur pertinere ad ſpeciem cauſa materialis: ſed obiectum in peccato eſt ſicut cauſa materialis. cũ ergo ſecundum obiecta peccata ſpecie diſtinguãtur, videtur ꝙ peccata multo magis ſecundum alias cauſas diſtinguantur ſpecie.

¶ 3 Præt. Augu. ſuper illod Pſal. Incenſa igni & ſuffoſſa: dicit quòd omne peccatum eſt ex timore male humiliante, vel ex amore male inflammãte. dicitur enim 1. Io. 2. quòd omne quod eſt in mundo aut eſt concupiſcentia carnis, aut eſt concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. dicitur autẽ aliquid eſſe in mundo ꝑp peccatum, ſm ꝙ mundi nomine, amatores mũdi ſignificãtur, vt Aug. dicit ſuper Io. Greg. etiã 31. Moral. diſtinguit omnia peccata ſecundum ſeptem vitia capitalia. omnes autẽ hmõi diuiſiones reſpiciũt cauſas peccatorũ. ergo videtur ꝙ peccata differãt ſpecie ſm diuerſitatẽ cauſarũ.

Pſ. 79. to. 8.
Aug. tra. 2. in med. & ante to. 9.
cap. 31.

SED CONTRA eſt, quia ſecundũ hoc, omnia peccata eſſent vnius ſpeciei, cum ex vna cauſa cauſentur. Dicitur enim Eccleſ. 10. ꝙ initiũ omnis peccati eſt ſuperbia.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimaſecundæ Artic. tertium.

IN 3. art. hoc ſolum notandũ, ꝙ cum audire vel legere ſoles, ꝙ peccata & actꝰ humani ſpecificantur iuxta diuerſitatem motiuorũ, intelligas de motiuis in genere cauſę finalis, & non effectiuæ, idest, de his quæ mouẽt vt fines, idest, de intẽtionis finibus, & nõ de his q̃ mouẽt pure actiue: propter qđ peccatum adulterii ex timore vel amore factum, non differt ſpecie. & ſimile eſt de aliis cauſis impulſiuis. Aduerte tamen hic, ꝙ ſermo ꝓſens eſt formalis, & intelligit de cauſis actiuis vt ſic. Vnde qñ cauſæ actiuæ inducerent alium finem, tunc non ex ratione cauſæ actiuę, ſed ex ratione finis poteſt diuerſificari ſpecies peccati. Cõtingit. n. ꝙ mulier ne perdat dilectum ſacrilegũ, conſentiat alteri laico: & tũc actus ille ex illo timore erit etiã in ſpecie ſacrilegii, ad quod cõſeruandum ordinatur: ſi ꝙ ius abſolute fuiſſet ſimplex fornicatio, vel adulteriũ. Contingit ẽt ꝙ ne ꝑdat bona ſua, cõſentiat alicui: & tunc quia nullus redundat ex tali timore impulſiuo finis malus, non datur peccato inde ſpecies

2. 2. prol. Et 2. diſ. 22. q. 1. ar. 1. cor.

ſpecies, & ſimile eſt de amore, ſi cõſentiat ꝓpter habendum unde viuat, vt communiter pauperes faciunt. non enim propterea incurrunt in aliam ſpeciem: immo minuitur peccatum ex bonitate finis.

Et 1. ad Timotheum vltimo, quòd radix omnium malotum eſt cupiditas. Manifeſtum eſt antem eſſe diuerſas ſpecies peccatorum. non ergo peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundum dinerſitates cauſarum.

Raspon. Dicendũ, quòd cum quatuor ſint cauſarum genera, dinerſimode diuerſis attribuuntur. Cauſa enim formalis, & materialis reſpiciunt proptie ſubſtantiam rei: & ideo ſubſtantiæ ſm ſormam, & materiam, ſpecie & genere diſtinguuntur. Agens autem & finis teſpiciunt directe motũ, & operationem: & ideo motus & operationes ſecundum huioſmodi caoſas ſpecie diſtinguuotur, diuerſimode tamen. nam principia actiua naturalia, ſunt determinata ſemper ad eoſdem actus: & ideo diuerſæ ſpecies io actibus naturalibus attenduntur noo ſolum ſecundum obiecta, quæ ſunt fines, vel termini: ſed etiam ſecuodum priocipia actiua, ſicut calefacere, & infrigidare diſtinguuntur ſpecie ſecundum calidum, & frigidum. Sed principia actiua in actibus voluotarijs, cuiuſmodi ſunt actus peccatorum, ooo ſe habent ex neceſsitate ad vnum: & ideo ex vno principio actino, vel motiuo poſſnot diuerſæ ſpecies peccatorum procedere: ſicut ex timore male humiliante poteſt procedere quòd homo ſuretur, & quòd occidat, & quòd deſerat gregem ſibi commiſſum: & hæc eadem poſſuot procedere ex amore. Vnde manifeſtum eſt, quòd peccata noo differant ſpecie ſecundum diuetſas cauſas actiuas, vel motiuas, ſed ſolum ſecundum diuerſitatem cauſæ finalis: finis autem eſt obiectum uolootatis. * oſtenſum eſt enim ſupra, quòd actus humani habent ſpeciem ex fine.

q 1.ar. 3 & q 18.art. 4. & 6.

Ad primvm ergo dicendum, quod principia actiua io actibus noluntariis, cum non ſint determinata ad vnum, non ſufficiunt ad producendum humanos actus, niſi determioetur uoluntas ad vonm per intentiooem finis, ut patet per * Philoſophum in 9. Metb. & ideo à fioe pficitur & eſſe, & ſpés pcti.

Tex. 15. & 16. tom 3.

Ad 2^m diceodum, qnòd obiecta, ſecundum quod comparantut ad actus exteriores, habent rationem materiæ circa qnam: ſed ſecundum quod comparantut ad actum interiorem uoluntatis, habent rationem finium, & ex hoc habent quòd dent ſpeciem actui. Quamuis etiam ſecũdum quod ſunt tnateria citca quam, habeant rationem terminorũ, a quibus motus ſpecificantur, vt dicitur in 5. * Phyſ. & in 10. Ethic. ſed tamen etiam termini motus dãt ſpeciem motibns, inquantum babent ratiooẽ finis.

Te. 4. Et 10 Eth. c. 4. to. 4. & 5.

Ad 3^m dicendum, qnòd illæ diuiſiones peccatorum uon dantur ad diſtinguendas ſpecies peccatorum, ſed ad manifeſtandas diuerſas cauſas eorum.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundæ Articulum quartum.*

IN quarto vero articulo, aduerte, ꝙ codices multi corrupti ſunt euidenter. primus enim ordo debet eſſe ordo diuinæ legis, ſecundus rationis, tertius ſocialis: niſi quis dicat quòd ly, primus, ſecundus, & tertius, non referuntur ad numerationem factã in litera, ſed numerationẽ ſm naturæ ordinẽ. & quia qõ hæc nõ ẽ de reb⁹, dicat quiſque ut uult. Et in eodem art. nota regulam uniuerſalem datã in reſponſione ad ſecundum de intelligendis, ac exponendis comparationibus eorũ, quorum unũ clauditur in reliquo: & ſi ſcineris eam applicare, multas ſolues quęſtiones.

2. di. 42. q. 2. ar. 2. q. 2. Et Pſal. 25.

Articvlvs IIII.

Vtrum peccatum conuenienter diſtinguatur in peccatum in Deum, in ſeipſum, & in proximũ.

AD qvartvm ſic procedi tur. Videtur quòd inconuenienter peccatum diſtinguatur per peccatum qood eſt in Deum, in ꝓximum, & in ſeipſum. Illud enim quod eſt commune omni peccato, A non debet poni quaſi pars in diuiſiooe peccati: ſed cõmune eſt omni peccato, ꝙ ſit contra Deum. ponit̃ enim in diffinitione peccati qnòd ſit cootra legẽ Dei, vt * ſupra dictũ eſt. noo ergo peccatũ in Deũ debet poni quaſi pars i diuiſione pctõrũ.

q. 71. art. 6.

¶ 2 Præt. Omnis diuiſio debet fieri per oppoſita: ſed iſta tria genera peccatorũ noo ſuot oppoſita. quicumque enim peccat in proximũ, peccat in ſeipſum, & io Denm. noo ergo peccatum conuenienter diuiditur ſecundum hæc tria.

B ¶ 3 Præt. Ea quæ ſunt extrinſecus, non conſerunt ſpeciem: ſed Deus, & proximus ſunt extra uos. ergo per hæc nõ diſtinguuntnr peccata ſecundum ſpeciem. incoouenienter igitur ſecundum hæc tria peccatum diuiditur.

Sed contra eſt, qđ Iſid. in li. de ſummo bono diſtinguẽs peccata, dicit quòd homo dicitur peccare in ſe, in Deum, & in proximum.

Raspon. Dicendum, quòd ſicut * ſupta dictũ eſt, Peccatũ eſt actus inordinatus: triplex autem ordo in homine debet eſſe. Vnus qnidem ſm comparatio- C nem ad regulam rationis, prout. ſ. omnes actiones, & paſsiones noſtræ debeot ſm regulam rationis cõmeoſurari. Alius autem ordo eſt per comparationem ad regulam diuinæ legis, per quam homo in omnibus dirigi debet. Et ſi quidẽ homo natnraliter eſſet animal ſolitarium, hic dnplex ordo ſufficeret: ſed quia homo eſt naturaliter animal politicum, & ſociale, ut probatur in 1. * Politico. ideo neceſſe eſt, ꝙ ſit tertius ordo, quo homo ordinetur ad alios homines, qoib⁹ conoiuere debet. Horum autem ordinum primus continet ſecuodum, & excedit ipſum. Quæcumque .n. continentur ſub ordine rationis, coutinentur ſub ordine ipſius Dei: ſed qnædam conrinentur ſub ordi- D ne ipſius Dei, quæ excedunt rationem humanam, ſicut ea quæ ſuot fidei, & quę debentut ſoli Deo. vnde qui in talibus peccat, dicitur in Denm peccare, ſicut hæreticus, & ſacrilegus, & blaſphemus. Similiter ẽt ſecundus ordo includit tertium, & excedit ipſum, quia in omoibus, in quibus ordinamur ad proximũ, oportet nos dirigi ſm regulam rationis: ſed in quibuſdam dirigimur ſecundum rationem quãtum ad nos tantum, non autem quantum ad proximum: & quando in his peccatur, dicitur humo peccare in ſeipſum, ſicut patet de guluſo, luxurioſo, & prodigo, quando uero peccat bomo iu his quibus ad proximum ordinatur, dicitur peccare in proximum, ſicut E patet de ſure, & homicida. Sunt autem diuerſa, quibus homo ordinatur ad Deum, ad proximum, & ad ſeipſum. vode hæc diſtinctio peccatorũ eſt ſm obiecta, ſecundum quæ diuerſificantur ſpecies peccatorum, unde hęc diſtinctio peccatotum proprie eſt ſm diuerſas peccatorum ſpecies. nam & uirtutes quibus peccata opponuntur, ſm hanc differentiam ſpecie diſtinguuntur. Manifeſtum eſt enim ex * dictis, ꝙ virtutibus theologicis homo ordinatur ad Deum: temperaotia uero & fortitudine ad ſeipſnm, iuſtitia autem ad proximum.

q. 71. arti. 6.

Cap. 1. to. 5

Ex q. 64.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ peccare in Deum, ſm quod ordo qui eſt ad Deũ includit oẽm humanum ordinem, cõmune eſt omni peccato: ſed

quantum ad id ꝙ ordo Dei excedit alios duos ordines, ſic peccatũ in Deum, eſt ſpeciale genus peccati.

Ad 2^m dicendum, ꝙ quando aliqua, quorũ vnũ includit alterum, abinuicem diſtinguuntur, intelligitur fieri diſtinctio non ſecundum illud, quod vnum continetur in altero, ſed ſecundum illud, quod vnum excedit alterum, ſicut patet in diuiſione numerorum, & figurarum. Non enim triangulus diuiditur contra quadratum, ſecundum quod continetur in eo, ſed ſm quod exceditur ab eo. & ſimiliter eſt dicendum de ternario, & quaternario.

F

Ad 3^m dicendum, quòd Deus, & proximus quàmuis ſint exteriora reſpectu ipſius peccantis, nõ tamen ſunt extranea reſpectu actus peccati, ſed comparantur ad ipſum ſicut propria obiecta ipſius.

G

Articulus V.

Vtrum diuiſio peccatorum, quæ eſt ſecundum reatum diuerſificet ſpeciem.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quòd diuiſio peccatorum, quæ eſt ſecundũ reatum, diuerſificet ſpeciem, puta, cũ diuiditur ſecundũ veniale, & mortale. Ea enim quæ in infinitum differunt, non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, nec etiã vnius generis: ſed veniale, & mortale peccatum differunt in infinitum. ueniali enim debetur pœna temporalis, mortali pœna æterna: menſura autem pœnæ reſpondet quantitati culpæ, ſecundũ illud Deu. 25. Pro menſura delicti, erit & plagarum modus. ergo ueniale, & mortale non ſunt unius generis, nec dum quòd ſint unius ſpeciei.

H

§ 2 Præt. Quędã peccata ſunt mortalia ex genere, ſicut homicidium, & adulterium: quædam uero ex ſuo genere ſunt peccata uenialia, ſicut uerbum otioſum, & riſus ſuperfluus. ergo peccatum ueniale, & mortale ſpecie differunt.

I

¶ 3 Pręt. Sicut ſe habet actus virtuoſus ad præmium, ita ſe habet peccatum ad pœnam: ſed præmium eſt finis virtuoſi actus. ergo & pœna eſt finis peccati: ſed peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundum fines, ut* dictum eſt. ergo etiam diſtinguuntur ſpecie ſecũdum reatum pœnæ.

K

Sed contra. Ea quæ cõſtituunt ſpeciem, ſunt priora, ſicut differentię ſpecificę: ſed pœna ſequitur culpam, ſicut effectus eius. ergo peccata non differunt ſpecie ſecundum reatum pœnę.

Respon. Dicendum, quòd eorum quę ſpecie differunt, duplex differentia inuenitur. Vna quidem, quæ conſtituit diuerſitatem ſpecierum: & talis differentia nunquàm inuenitur niſi in ſpeciebus diuerſis, ſicut rationale & irrationale, animatum & inanimatum. Alia autem differentia eſt conſequens diuerſitatem ſpeciei: & talis differentia etſi in aliquibus conſequatur diuerſitatem ſpeciei, in alijs tamen poteſt inueniri in alia ſpecie, ſicut album & nigrum conſequuntur diuerſitatẽ ſpeciei corui, & cygni: tamen inuenitur huiuſmodi differentia in eadem hominis ſpecie. Dicendum G eſt ergo, quòd differentia venialis, & mortalis peccati, vel quęcumque alia differentia, quæ ſumitur penes reatum, non poteſt eſſe differentia conſtituens diuerſitatem ſpeciei. Nũquàm enim id quod eſt per accidens, conſtituit ſpeciem: id autem quod eſt præter intentionẽ agentis, eſt per accidẽs, vt patet in ſecundo *Phyſ. Manifeſtum eſt autem, quod pœna eſt præter intentione peccantis: unde per accidens ſe habet ad peccatum ex parte ipſi° H peccantis. Ordinatur tamen ad peccatum ab exteriori, ſcilicet ex iuſtitia iudicantis, qui ſecũdũ diuerſas conditiones peccatorum diuerſas pœnas infligit. Vnde differentia, quæ eſt ex reatu pœnæ, poteſt cõſequi diuerſam ſpeciem peccatorum, non autem conſtituit diuerſitatem ſpeciei. Differentia autem peccati uenialis, & mortalis conſequitur diuerſitatem inordinationis, quæ complet rationem peccati. I Duplex enim eſt inordinatio, vna per ſubtractionem principii ordinis: alia qua etiam ſaluato principio ordinis fit inordinatio circa ea quæ ſunt poſt principium: ſicut in corpore animalis quandoque quidem inordinatio complexionis procedit uſque ad deſtructionem principii vitalis, & hæc eſt mors: quandoque uero ſaluo principio vitæ fit deordinatio quędam in humoribus, & tunc eſt ęgritudo. K Principiũ autem actus totius ordinis in moralibus eſt finis vltimus, qui ita ſe habet in operatiuis, ſicut principium indemonſtrabile in ſpeculatiuis, vt dicitur in 7. *Ethicorũ. Vnde quando anima deordinatur per peccatum uſque ad auerſionem ab vltimo fine, ſcilicet Deo, cui unimur per charitatem, tunc eſt peccatũ mortale: quando uero fit deordinatio citra auerſionem à Deo, tũc eſt peccatũ ueniale. Sicut enim in corporibus deordinatio mortis, quæ eſt per remotionẽ principii uitæ, eſt irreparabilis ſm naturã: inordinatio,

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundæ Articulum quintum.*

Inf. qõ. 88. ar. 1. & 2. Et 2. di. 17. qõ. 2. art. 5. cor. Et 2 di. 42. q. 1 ar 3 Et 4. diſ. 16. q. 3. ar. 2 q. 4. ad 5 Et 3 cõtra. c. 139 fin. & 147.

In artic. 5 eiuſdẽ 72. quæſ. nota in primis regulã generalẽ, ꝙ ſm reatus pœnarum nõ diſtinguuntur ſpecie peccata. Et intelligitur etiã hoc de pœnis vt ſic. & ex hoc ſequitur, ꝙ peccata ex hoc quòd habent adiunctas pœnas excõmunicationis, & huiuſmodi, nõ mutant ſpeciem. unde pertinẽt ad ſpeciẽ ipſius act° ſubiecti pœnæ, ſi ſit mal°, puta, furti: vel ſi non ſit ex ſe malus, ad ſpeciem illius vitii, cui ſubſternĩ ex ſtatuto, puta, gulæ, ſi præcipitur abſtinentia: & ſic de aliis pẽſata natura pœnaũ quo ad culpam. Excommunicatio nãque ſemper ſupponit præceptum, irregularitas autem non. Et ſimile eſt de ſuſpenſione, & interdicto. De pœnis autem aliis, quæ ad ius poſitiuum ſpectant, quandoque implicãt præceptum, & quandoque non. Sufficit hic, ꝙ quantũ eſt ex ratione pœnæ nõ uariatur ſpecies. art. 1. ad 1.

¶ Auerte ſecundo, quòd author non dicit, quòd ueniale & mortale diſtinguuntur: quia vnum eſt reſpectu finis, & alterum eius quod eſt ad finẽ: immo dicit oppoſitum, dum dicit, quòd in eadẽ ſpecie adulterii inuenitur vtrumq;. Sed dicit, quòd diſtinguunĩ ex hoc quòd vnum ſcilicet mortale auertit à fine: alterũ ſcilicet veniale deordinat citra auerſionem a fine. Et intendit, quòd ueniale & mortale non diſtinguuntur ex parte conuerſionis, vnde habẽt peccata ſpeciem: & propterea cõtingit, ꝙ vtrunque ſit circa finem. idem enim eſt obiectum adulterii, & primi motus eius. infidelitatis, & primi mot° eius. Sed ex parte auerſionis, vnde peccata nõ habẽt ſpeciẽ iuxta duos modos deordinationis auerſiuæ, cõſtituunĩ hæc duo peccata. Cũ enim peccando auerſio fit à fine, eſt peccatũ mortale: cum autẽ peccãdo auerſio nõ ſimpliciter, ſed quædã fit citra tamen poſt ergationẽ finis, tũc fit peccatum veniale, circa quodcunque obiectum hæc accidant. Tex. 50. tom. 2.

¶ Et hic patet falſum eſſe, qđ in 22 diſt. ſecundi, Scotus dicit, ꝙ ueniale, & mortale diſtinguunĩ: qa hoc contra pceptum, illud contra conſiliũ. iam. n. patet utrunque cadere ſub pręcepto. Sub præcepto namq; adulterii cadit adulterii peccatũ ſiue cõpletũ, quod eſt mortale: ſiue imperfectum, vt primus motus, & huiuſmodi. & ſimile eſt de aliis huiuſmodi. Falſiſſimum quoque eſſe, qđ agens contra conſilium peccet, experientia teſtatur, neminem peccati arguens, quia nõ ingredit religionẽ, qđ eſt de cõſilio. Authoritate quoq; Apo. 1. ad. Cor. 7. cõuincit, vbi cũ dixiſſet De uirginib° pceptũ nõ habeo, cõſiliũ autẽ do, ſubiũxit: Si acceperis vxorem Cap. 8. poſt med. to. 5. D. 259.

autem ægritudinis[d] reparari poteſt propter id quod ſaluatur principiũ uitę, ſimiliter eſt in bis quæ pertinent ad animam. Nam in ſpeculatiuis, qui errat circa principia, imperſuaſibilis eſt: qui autẽ errat ſaluatis principijs, per ipſa principia reuocari poteſt. Et ſimiliter in operatiuis, qui peccando auertitur ab ultimo fine, quantũ eſt ex natura peccati habet lapſum irreparabilem; & ideo dicitur peccare mortaliter, æternaliter puniendus. qui uero peccat citra auerſionẽ à Deo, ex ipſa ratione peccati reparabiliter deordinatur, quia ſaluatur principium; & ideo dicitur peccare uenialiter, quia ſcilicet non ita peccat, ut mereatur interminabilem pœnam.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd peccatum mortale, & ueniale differunt in infinitum ex parte auerſionis, non autem ex parte cõuerſionis. per quam reſpicit obiectum, unde peccatum ſpeciem habet. unde nihil prohibet, in eadem C ſpecie[d] inueniri aliquod peccatum mortale, & ueniale: ſicut primus motus in genere adulterii eſt peccatum ueniale, & verbũ otioſum, quod plerunque eſt ueniale, poteſt etiam eſſe mortale.

AD 2[m] dicendũ, quòd ex hoc, quòd inuenitur aliquod peccatum mortale ex genere, & aliquod peccatum ueniale ex genere, ſequitur quod talis differentia conſequatur diuerſitatem peccatorum ſecundũ D ſpeciem, non autem quòd cauſet eam. Talis autem differentia poteſt inueniri etiam in his, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, ut[e] dictum eſt.

AD 3[m] dicendum, quòd præmium eſt de intentione merentis, uel uirtuoſe agentis: ſed pœna nõ eſt de intentione peccantis, ſed magis eſt contra uoluntatem ipſius: unde non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum commiſſionis, & omiſſionis differant ſpecie. B

AD SEXTVM ſic[a] proceditur. Videtur quòd peccatum commiſſionis, & omiſſionis ſpecie differant. Delictum enim cõtra peccatum diuiditur, Eph. 2. ubi dicitur. Cum eſſetis mortui delictis, & peccatis veſtris. et exponit ibi[a] glo. Delictis, ideſt, dimittendo quæ iubentur: & peccatis, ſcilicet agendo prohibita. Ex quo patet, quòd per delictum intelligitur peccatum omiſſionis: per peccatum, A peccatum commiſſionis. differunt igit' ſpecie, cum ex oppoſito diuidantur tanquàm diuerſæ ſpecies.

¶ 2 Præt. Peccatũ per ſe, conuenit quòd ſit contra legem Dei. ponitur enim in eius diffinitione, ut ex[a] ſupradictis patet: ſed in lege Dei alia ſunt præcepta affirmatiua, contra quæ eſt peccatũ omiſſionis, & alia præcepta negatiua, contra quæ eſt peccatum commiſſionis. ergo peccatum omiſſionis, & peccatum commiſſionis differunt ſpecie.

B ¶ 3 Præt. Omiſſio, & commiſſio differunt, ſicut affirmatio, & negatio: ſed affirmatio, & negatio non poſſunt eſſe unius ſpeciei, quia negatio non habet ſpeciem: non entis enim non ſunt ſpecies, neque differentiæ, ut[a] Philoſophus dicit. ergo omiſſio, & commiſſio non poſſunt eſſe unius ſpeciei.

SED CONTRA. In eadem ſpecie peccati inuenitur omiſſio, & cõmiſſio. Auarus enim & aliena rapit, quod eſt peccatum commiſſionis, & ſua non dat, quibus dare debet, quod eſt peccatũ omiſſionis. ergo omiſſio, & commiſſio non differunt ſpecie.

RESPON. Dicendum, quòd in peccatis inuenitur duplex differentia, una materialis: & alia formalis. Materialis quidem attenditur ſecundum naturalem ſpeciem actuum peccati: Formalis autem ſecundum ordinem ad unum finem proprium, quod eſt obiectũ proprium. unde inueniuntur aliqui actus materialiter ſpecie differentes, qui tamen formaliter ſunt in eadem ſpecie peccati, quia ad idem ordinantur: ſicut ad eandem ſpeciem homicidii pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quamuis actus ſint ſpecie differentes ſecundum ſpeciem naturę. Sic ergo ſi loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis, materialiter differunt ſpecie, large tamen loquendo de ſpecie, ſecundũ quod negatio, uel priuatio ſpeciẽ habere poteſt. Si autem loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis formaliter, ſic non differunt ſpecie: quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt. Auarus enim ad congregandum pecuniam & rapit, & non dat ea, quæ dare debet. Et ſimiliter guloſus ad ſatisfaciendũ gulæ, & ſuperflua comedit, & ieiunia debita prętermittit: & idem eſt uidere in cęteris. Sẽper.n. in rebus negatio fundatur ſuper aliqua affirmatione, quę eſt quodãmodo

D.1010. uxorẽ, nõ peccaſti: & ſi nupſerit virgo, non peccauit. Diſtinguendum poti' erat ex hac parte, quòd cadere ſub pręcepto contingit dupliciter, primo ſic, quòd eius oppoſitũ ſit contra præceptũ, & hoc eſt mortale. Secundo ſic, quòd eius oppoſitum ſit præter præceptum, & hoc eſt ueniale.

¶ In articulo eodẽ in reſpõſione ad primũ, habes ſolutionem argumentorũ Aureoli apud Capreolum in 43. diſt. D.75. 2. ſent. contra hanc determinationem. Fundatur enim oĩa argumenta ſup ſpecificatione peccatorum ex parte auerſionis, oſſculę, diſtitiæ i infinitũ, oppoſitionis ad charitatem, & circunſtantiarum, quorum oĩa excepto ultimo, ex uno literæ uerbo D.1008. ſoluuntur: quia peccata et alio ſpecificantur, ſcilicet ex obiecto: & ex alio hæc habent, ſcilicet ex auerſione. Quomodo autem circunſtãtia ſpecificet, aut quomodo faciat de ueniali mortale, inferius in quæſtione octuageſima octaua amplius dicetur.

¶ In articulo eodẽ, in reſponſione ad ſecundum habes qualiter verba authoris, quæ videtur ex hac ratione, ſcilicet In corp. ar. quia aliquid ẽ mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere, ſonare quòd diſtinguantur ſpecie, intelligi, vel gloſari, aut retundi poſſint: ut in quæſtione de Mal. quæſtione ſecunda, articulo 8. habes.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecũdæ Articulum ſextum.

2. d. 42. q. 2. ar. 2. IN articulo ſexto eiuſdem ſeptuageſimæ ſecundæ quęſtionis, habes duas regulas. Altera eſt, Glo. interlinearis, ibi. quòd cõmiſſio peccati, & omiſſio virtutis oppoſitæ, non diſtinguuntur ſpecie morali, de quo eſt ſermo. Altera ẽ, quòd peccata non diſtinguuntur ſpecie ſecundum diuerſitatem præceptorum. Et hæc ſequitur ex prima, vt patet: quia præcepta affirmatiua dantur de actibus virtutum negatiua vero de actib' vitiorum. q.71. ar. 6. Committẽs autem actũ uitii ſimul agit contra vtrũque præceptum, committendo actum prohibitum, & omittendo actum mandatum: & in vna tantum peccati ſpecie errat.

¶ In eodem articulo, nota rationem duplicem in reſponſione ad ſecundum, quare peccata non diuerſificantur ſecundum diuerſitatem præceptorum, Lib. 4. Phy. tex. 67. to. 2 quia ſcilicet peccatum non habet ſpeciem ex parte auerſionis. Et intendit dicere, quòd quia eſſe contra legem, ſeu legis præceptũ, quod idem eſt, ſpectat ad auerſionem peccati. Auertitur enim peccans à lege, nec per ſe intendit contra legem facere, ſicut nec inordinate facere, ut pdictum eſt, & peccatum non habet ſpeciẽ ex parte auerſionis, ideo diuerſitas preceptorum nõ diuerſificat ſpeciem peccatorum. Sicut enim quia auerſio non dat ſpeciẽ peccato, diuerſitas auerſionis non ſpecificat: ita quia eſſe cõtra præceptum, non dat ſpeciem, quia pertinet ad auerſionem, diuerſitas præceptorum non diuerſificat ſpeciem peccatorum. Et dicit hoc author ſatisfaciens argumento inducenti, quòd peccato per ſe conuenit eſſe contra legem: vt quia ex prima ratione hic aſſignata[a] didiceramus, quòd diuerſitas præcepti ſecundum affirmatiuum, & negatiuum nõ variat ſpeciẽ peccati: ex hac ſecunda ratione diſcamus vniuerſaliter, quòd diuerſitas præceptorum non cauſat diuerſitatem ſpecificam peccatorum. Et ex hac doctrina habes, quòd ſuttũ ex hoc, quòd

quòd eſt prohibitum diuerſis præceptis, puta, iuris diuini, naturalis, poſitiui, principis, prælati &c. non acquirit aliam ſpeciem: & ſimile eſt de peccato ex iure poſitiuo tantum multiplicatis præceptis à ſubordinatis prælatis. (In cor. art.) Aſſignata nanque ratio vniuerſalis eſt, ſcilicet quòd peccatū reſpicit præceptū ex parte auerſionis. Propterea hic habes determinatum in oppoſitū, quòd in quæſtione de mal. quæſtione. 2. articulo 6. rationabile iudicatū eſt, ſcilicet peccata, quia prohibita, diſtingui ſecūdum præcepta. ſemper enim peccatum ex parte conuerſionis diſtinguitur ſpecie, ut dictum eſt.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecūdæ Articulum ſeptimū.

IN articulo ſeptimo eiuſdem ſeptuageſimæ ſecundæ quæſtiōis nota, quòd diuiſio peccati in peccatum cordis, oris, & operis dupliciter intelligi poteſt. Primo per (D.673. 1060.) modū diuiſionis totius uniuerſalis in partes ſubiectiuas generis, ſcilicet in ſpecies. Secundo per modum quaſi totius integralis in (Inf. q.100. arti.5. & 6. cor Et 2.2. prol. Et 2. di. 42. q.2. ar.2. qō.2.) ſuas partes conſequenter ſe habentes: & hoc modo tractatur in præſenti litera.

¶ Ad cuius euidentiā ſcito, quòd peccata ſunt in duplici (Libr.12. de Tri. cap.12 circa med. tom.3.) differentia. nā quædam ſunt quæ perfectionem non habent niſi in opere, vt furtum, homicidium, & adulterium, & huiuſmodi: & huiuſmodi peccata ſe habent ad peccata cordis, oris, & operis, quaſi ut totum integrale ad ſuas partes, ſicut domus ad fundamentum, parietes (Li.4. Mora. c.27. a me.) ad tectum. Et ſic tractatur in litera prima diſtinctio, & dicitur quòd diſtinguuntur ſecundum gradus eiuſdē

cauſa eius: unde etiam in rebus naturalibus eiuſdem rationis eſt, quòd ignis calefaciat, & quòd non infrigidet.

Ad primum ergo dicendū, quòd illa diuiſio quæ eſt per commiſſionem & omiſſionem, non eſt ſecundum diuerſas ſpecies formales, ſed materiales tantum, vt dictum eſt.

Ad 2^m^ dicendum, quòd neceſſe fuit in lege Dei proponi diuerſa præcepta affirmatiua, & negatiua, ut gradatim homines intro- G ducerentur ad virtutem, prius quidem abſtinendo à malo, ad quod inducimur per præcepta negatiua, & poſtmodum faciendo bonum, ad quod inducimur per præcepta affirmatiua. Et ſic præcepta affirmatiua & negatiua non pertinent ad diuerſas virtutes, ſed ad diuerſos gradus virtutis, & per conſequens non oportet quòd contrarientur diuerſis peccatis ſecundum ſpeciē. Peccatum etiam non habet ſpeciē ex parte auerſionis, quia ſecundū H hoc eſt negatio, uel priuatio: ſed ex parte conuerſionis, ſecundū quod eſt actus quidam. vnde ſecundum diuerſa præcepta legis non diuerſificantur peccata ſecundum ſpeciē.

Ad 3^m^ dicendum, quòd obiectio illa procedit de materiali diuerſitate ſpeciei. Sciendum eſt tamen, quòd negatio etſi proprie nō ſit in ſpecie, conſtituitur tamen in ſpecie per reductionem ad aliquā affirmationem quam ſequitur.

Articvlvs VII.

Vtrū conuenienter diuidatur peccatū in peccatū cordis, oris, & operis.

AD septimvm ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis. Auguſt. enim in 12. de Trin. ponit tres gradus peccati, quorum primus eſt, cum carnalis ſenſus illecebram quandam ingerit, quod eſt peccatū cogitationis. Secundus gradus eſt, quando ſola cogitationis delectatione aliquis cōtentus eſt. Tertius gradus eſt, quando faciendum diſcernitur per conſenſum: ſed tria hęc pertinent ad peccatum cordis. ergo incōuenienter peccatū cordis ponitur quaſi vnum genus peccati.

¶ 2 Præt. Greg. in 4. Moral. ponit quatuor gradus peccati, quorū primus eſt culpa latens in corde: ſecūdus, cum exterius publicatur: tertius eſt, cum conſuetudine roboratur: quartus eſt, cum vſque ad præ- F ſumptionem diuinæ miſericordiæ, vel ad deſperationem homo procedit: ubi non diſtinguitur peccatū operis à peccato oris, & adduntur duo alij peccatorum gradus. ergo inconueniens fuit prima diuiſio.

¶ 3 Præt. Non poteſt eſſe peccatū in ore, vel in opere, niſi fiat prius in corde. ergo iſta peccata ſpecie non differunt. non ergo debent contra ſeinuicem diuidi.

Sed contra eſt, quòd Hiero. dicit ſuper Ezech. Tria ſunt generalia delicta, quibus humanū ſubiacet genus: aut enim cogitatione, aut ſermone, aut opere peccamus.

Respon. Dicendum, quòd aliqua inueniuntur differre ſpecie dupliciter. Vno modo ex eo quòd vtrumque habet ſpeciem completam, ſicut equus, & bos differunt ſpecie. Alio modo, ſecundū diuerſos gradus in aliqua generatione, uel motu accipiuntur diuerſæ ſpecies: ſicut ædificatio eſt cōpleta generatio domus, collocatio autem fundamēti, & erectio parietis ſunt ſpecies incompletæ, vt patet per Philoſophum in 10. Eth. & idē etiā poteſt dici in generationibus animalium. Sic igitur peccatum diuiditur per hęc tria, ſ. peccatum oris, cordis, & operis, non ſicut per diuerſas ſpecies cōpletas: nam conſumatio peccati eſt in opere, vnde peccatum operis habet ſpeciem cōpletam, ſed prima inchoatio eius eſt quaſi fundatio in corde. Secundus autem gradus eius eſt in ore, ſe- I cundū quod homo prorumpit facile ad manifeſtandum conceptū cordis. Tertius autem gradus iam eſt in conſumatione operis. Et ſic hęc tria differunt ſecundum diuerſos gradus peccati: patet tamen quòd hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati ſpeciem, cum ab eodē motiuo procedant. Iracundus.n. ex hoc quòd appetit vindictam, primo quidē perturbatur in corde, ſecūdo in verba contumelioſa prorumpit, tertio uero procedit vſque ad facta K iniurioſa: & idē patet in luxuria, & in quolibet alio peccato.

Ad primvm ergo dicendum, quòd omne peccatum cordis conuenit in ratione occulti, & ſecundum hoc ponitur unus gradus, qui tamen per tres gradus diſtinguitur, ſcilicet cogitationis, delectationis, & conſenſus.

Ad 2^m^ dicendum, quòd peccatum oris, & operis conueniunt in manifeſtatione, & propter hoc ea Gregorius ſub uno computat: Hierony. autem diſtinguit ea, quia

ſpeciei. Quædam autem ſunt, quæ perficiuntur ſolo corde, vt hæreſis: vel perficiuntur in ore, ut detractio. Et ſic peccatum diuiditur in peccatum cordis, oris, & operis, vt in veras & perfectas ſpecies peccati, vt in ultima quæſtione tertiæ partis, articulo penulti. author docet.

¶ Circa eundem articulum dubium eſt (In illud Ezec.43. Cū cōpleueris expiationē tom.5.) duplex. Primo, Si diſtinctio ſecundum gradus in peccato cordis, oris, & (D.509.) operis fit, ſicut fit etiam diſtinctio ſpecifica ſecundum ſpecies imperfectas. Et ratio dubij eſt, quia litera hic proponit in communi: in amplificatione autem ad præſentem materiam nō affirmat diſtinctionem ſecundum ſpecies imperfectas, ſed ſolum negat diſtinctionē ſe- (Ca 4. to 5.) cundum ſpeciē perfectam, & affirmat diſtinctionem ſecūdum gradus, ut patet intuenti. Nō patet etiam referre utro modo dicatur. nam ſpecies imperfecta ſpecies eſt, & diſtincta ſecundū ſpecies imperfectas, diſtincta erunt ſecundum ſpeciem abſolute, quamuis in ordine ad aliquid ſuperueniens ſecundū quid eſſent eiuſdem ſpeciei. Secundo dubitatur, quia litera diuertere videtur, & confundere peccatum oris, quòd habet perfectam ſpeciem cum peccato oris, quod importat gradum ſpeciei. Nam ponit contumeliā pro progreſſu uindictæ & conſtat quòd contumelia eſt peccatum, quod perficitur in ore. undique igitur diſſona uidetur doctrina hæc.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dupliciter cō tingit peccatū cordis, & oris ordinari ad peccatum operis, ut imperfectum ad perfectum. Primo per modum ſim- (Loco 1 arg. citato.) plicis proſecutionis: (loco in arg. Sed contra citato.) ſicut qui uult fornicari, & inuitat fornicariā. de his cōſtat, quòd

quòd nulla eſt diſtinctio ſpecifica in eſſe morali, ſed ſolius unius ſpeciei progreſſus. Secundo per modum cuiuſdam intermedij termini, ut conſenſus in delectationem cogitati adulterij, & uerba prouocantia ad hoc, ſecundum ſe tamen delectabilia: & in iſtis apparet, quòd ſit aliqua ſpecifica differentia ſecundum ſpecies imperfectas, ſicut in generatione animalium, & ædificatione. ſed reuera non eſt etiam ſic aliqua diuerſitas ſpecierum imperfectarum, ſed ſimilitudo potius earum. Non enim eſt hæc diſtinctio particularium formarũ heterogenearum, ſicut in ædificatione fundare, erigere, & cooperire diſtinguuntur ſpecie: nec eſt hic aliqua forma media, ut uia. ſicut forma embrionis eſt in uia ad formam hominis: ſed tantummodo forma intẽti finis proprij diuerſimode in corde, in ore, atque opere ſe habens ſecundum perfectum & imperfectum gratia materiæ. Et ratio eſt illa, quæ in litera ponitur: quia ſcilicet unicum tantũ eſt motiuũ obiectiue. propter quod author in litera nõ affirmauit diſtinctioné imperfectarum ſpecierũ in hac moralium diſtinctione, ut dubitando tactum eſt, quamuis etiam iuxta authoris doctrinam in q. de potẽtia Dei, q. 3. ar. 9. ad 10. ſi diſtingueretur ſpecie imperfecta, ut embrio diſtinguitur à perfecta ſpecie, non ppterea eſſent peccata hæc diuerſarũ ſpecierum, ſed omnia comprehenduntur ſub pctõ unius ſpeciei: quia huiuſmodi iperfectæ ſpecies nec ſunt in genere, nec in ſpecie, niſi per reductioné, eo modo, quo imperfectũ reducitur ad perfectum. Non enim ſunt quædam de per ſe ſpecies, ut terra, & elementa: ſed ſunt quædam p ſe, & eſſentialiter ordinatę naturę ad ſpecies, ut mot⁹ ad terminum, ita ꝙ ſe habent ut quidam motus permanétes ad ipſas ſpecies non habentes alias ſpecies: ſicut nec mot⁹

Mal. q̃õ. 5. artic. 6. c. Et q. 14 ar 3.

Arist t. meta. tex. 37.

A ſucceſſiui abſq; terminorum ſpeciebus, & per hęc patet ſolutio primi dubii. Ad ſecundum autem dicitur, quòd licet peccatum contumeliæ perficiatur in ore, ut communiter uidetur in uſu: ſi contumeliæ tamen nomine intelligatur dehonorationis peccatum, certum eſt quòd non conſumatur in ore, quàmuis multa in peccato oris dehonoratio ſit. Plus namque dehonorat aliquam uxoré adulterio exponendo, quàm dicendo ei, ꝙ uxor eſt adultera ſtante eadem intentione. unde in litera comparatur dicere verba contumelioſa ad facere facta contumelioſa: & ſine dubio ſunt eiuſdẽ ſpeciei ſecũdum illam rationem formalem dehonorationis, & ſic nulla eſt diuerſio. Secus autem eſt, quando aliquis contumelia iniuriatur verbo & facto, poſtmodum ad vindictã alterius rei, quàm honoris intẽdit, vel medio utitur ſecundum ſe malo ad vindictam honoris, ut in exemplo dato patet. Tunc enim plures uindictas intendit, & in pluribus ſpeciebus reponitur eius peccatum.

Tex. 13. & 14. tom. 3.

D. 785.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſecũdæ Articulum octauum.*

IN ar 8 & 9 eiuſdẽ 72. quæſt. not. ꝙ author diſtinguere peccatorũ ſpecies intendens, ex parte motiuorũ finiũ, videt digredi ad motiua ex parte agẽtis, breuitatis (ut puto) cauſa, uolens intelligi ex tali diſtinctione diuerſitatem obiectorũ. verbi gratia, cũ dicit ꝙ intẽperantia, & inſenſibilitas oriuntur ex cõtrariis motiuis ſ. ex delectationum amore, & odio earũ, uult itelligi ex delectationibus amabilibus, & ex eiuſdem exoſis. oportet. n ſumere motiua effectiue non ut ſic, ſed id quod redundat in obiecto qđ monet finaliter: & ſic ẽt itellige nonũ articulũ. ¶ In reſpõſione ad ſm prædicti 8. ar. intellige Non ſſie duplicem modũ recedẽdi à veritate, ſ. p ſe intẽdẽdo receſſũ ab ea, & tunc non differt ſpecie magis & minus, ſicut nec

art. 1. huius quæſ.

D 648.

Cap. 1. in fi. tom. 5.

in peccato oris eſt manifeſtatio tantum, & principaliter intenta: in peccato vero operis eſt principaliter expletio interioris conceptus cordis, ſed manifeſtatio eſt ex conſequenti: conſuetudo uero & deſperatio ſunt gradus conſequentes poſt ſpeciem perfectam peccati, ſicut adoleſcentia, & iuuentus poſt perfectam hominis generationem.

A D 3ᵐ dicendum, quòd peccatum cordis, & oris non diſtinguuntur à peccato operis, quando ſimul cum eo coniunguntur, ſed prout quodlibet horum per ſe inuenitur: ſicut etiam pars motus non diſtinguitur à toto motu, quando motus eſt continuus, ſed ſolum quando motus ſiſtit in medio.

A R T I C V L V S   V I I I.

Vtrum ſuperabundantia, & defectus diuerſificent ſpecies peccatorum.

C

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd ſuperabundantia & defectus non diuerſificẽt ſpecies peccatorum. Superabundantia enim & defectus differunt ſecundum magis & minus: ſed magis & minus non diuerſificant ſpeciem. ergo ſuperabundantia & defectus non diuerſificant ſpeciem peccatorum.

D

§ 2 Præt. Sicut peccatum in agibilibus eſt ex hoc, quòd receditur à rectitudine rationis, ita falſitas in ſpeculatiuis eſt ex hoc, quòd receditur à ueritate rei: ſed non diuerſificatur ſpecies falſitatis ex hoc, quòd aliquis dicit plus, vel minus eſſe, quàm ſit in re. ergo etiam nõ diuerſificat ſpecies peccati ex hoc, quòd recedit à rectitudine rationis in plus, uel minus.

§ 3 Præt. Ex duabus ſpeciebus non conſtituitur una ſpecies, ut Porphyrius dicit: ſed ſuperabundantia & defectus uniuntur in uno peccato. ſunt enim ſimul quidam illiberales & prodigi, quorum duorum illiberalitas eſt peccatum ſecundum defectum: prodigalitas autem ſecundum ſuperabundantiam. ergo ſuperabundantia & defectus non diuerſificant ſpeciem peccatorum.

S E D C O N T R A. Cõtraria differunt ſecundum ſpeciem. nam contrarietas eſt differentia ſecundũ formã, ut dicitur in 10. Metaphyſ. ſed vitia, quæ differunt ſecundum ſuperabundãtiam & defectũ, ſunt contraria, ſicut illiberalitas prodigalitati. ergo differunt ſm ſpeciem.

R E S P O N. Dicendum, quòd cũ in peccato ſint duo, ſcilicet ipſe actus, & inordinatio eius prout receditur ab ordine rationis, & legis diuinæ, ſpecies peccati attenditur non ex parte inordinationis, quæ eſt præter intentionem peccantis, ut ſupra dictum eſt: ſed magis ex parte ipſius actus, ſecũdum quod terminatur ad obiectum in quod fertur intentio peccantis. & ideo vbicunque occurrit diuerſum motiuum inclinans intentioné ad peccandum, ibi eſt diuerſa ſpecies peccati. Manifeſtum eſt autem ꝙ non eſt idem motiuum ad peccandum in peccatis, quæ ſunt ſecũdum ſuperabundãtiam, & in peccatis quæ ſunt ſecũdum defectum: quinimo ſunt contraria motiua, ſicut motiuum in peccato intemperantiæ, eſt amor delectationũ corporalium: motiuum autem in peccato inſenſibilitatis eſt odium earum. vnde huiuſmodi peccata non ſolum differunt ſpecie, ſed etiam ſunt ſibiinuicem contraria.

A D P R I M V M ergo dicendũ, quòd magis & minus, etſi non ſint cauſa diuerſitatis ſpeciei, conſequuntur tamen quandoq; ſpecies differentes prout proueniunt ex diuerſis formis, ſicut ſi dicatur, quòd ignis eſt leuior aere. vnde Philoſophus dicit in 8. Ethico. quòd qui poſuerunt nõ eſſe diuerſas ſpecies amicitiarum propter hoc, quòd dicuntur ſecundum magis & min⁹, non ſufficienti crediderunt ſigno: & hoc modo ſuperexcedere rationem, vel deficere ab ea pertinet ad diuerſa peccata ſecũdum ſpeciem, inquantum conſequuntur diuerſa motiua.

A D 2ᵐ dicendum, quòd intentio peccantis non eſt ut recedat à ratione, & ideo non efficitur eiuſdem rationis peccatum ſuperabundantiæ, & defectus propter receſſum ab eadem rationis rectitudine: ſed quandoque ille qui dicit falſum, intendit veritatem occultare unde quantum ad hoc, nõ refert utrum dicat vel plus, vel minus: ſi tamẽ recedere à veritate nõ

ſit præter intentionem, tunc manifeſtum eſt, quòd ex diuerſis cauſis aliquis mouetur ad dicẽdum plus, vel minus: & ſecundum hoc diuerſa eſt ratio falſitatis. ſicut patet de iactatore, qui ſuperexcedit dicendo falſum, quærens gloriam, & de deceptore, q diminuit euadens debiti ſolutionẽ: vnde & quædã falſę opiniones ſunt ſibiinuicẽ contrariæ. G

AD 3m dicendum, quòd prodigus & illiberalis poteſt eſſe aliquis ſecundum diuerſa, vt ſcilicet ſit aliquis illiberalis in accipiendo quæ non debet, & prodigus in dãdo quę non debet: nihil autem prohibet contraria ineſſe eidem ſm diuerſa.

ARTICVLVS IX.

Vtrum peccata diuerſificentur ſpecie ſecundũ diuerſas circunſtantias. H

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quòd vitia, & peccata diuerſificentur ſpecie ſecundũ diuerſas circunſtantias: quia, vt dicit Dion. 4. cap. de diu. no. Malum contingit ex ſingularibus defectibus: ſingulares autẽ defectus ſunt corruptiones ſingularum circunſtãtiarum. ergo ex ſingulis circunſtantijs corruptis ſingulæ ſpecies peccatorum conſequuntur.

¶ 2 Præt. Peccata ſunt quidã actus humani: ſed actus humani interdũ accipiunt ſpeciem à circunſtantijs, ut ſupra habitum eſt. ergo peccata differunt ſpecie, ſecundum quod diuerſę circunſtantiæ corrũpuntur. (q.18.ar.10.)

¶ 3 Præt. Diuerſæ ſpecies gulæ aſſignantur ſecundum particulas, quæ in hoc verſiculo continentur, Præpropere, laute, nimis, ardenter, ſtudioſe: hęc autem pertinet ad diuerſas circunſtantias. nam præpopere eſt antequàm oportet: nimis, plus quàm oportet, & idẽ patet in alijs. ergo ſpecies peccati diuerſificantur ſecundum diuerſas circunſtantias.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 3. & 4. Ethi. quòd ſingula vitia peccãt agẽdo pluſquã oportet, & quando non oportet, & ſimiliter ſecundum omnes alias circunſtantias. non ergo ſecundũ hoc diuerſificãtur peccatorum ſpecies. (Lib.3.Eth. cap 7. Et li. 4.c.1. to.5.)

RESPON. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt, vbi occurrit aliud motiuum ad peccandum, ibi eſt alia peccati ſpecies: quia motiuum ad peccandum eſt finis, & obiectum. Cõtingit autem quandoque quòd in corruptionibus diuerſarum circunſtãtiarum, eſt idem motiuum: ſicut illiberalis ab eodem mouetur, quòd accipiat quando non oportet, & vbi nõ oportet, & plus q̃ oportet, & ſimiliter de alijs circunſtãtijs. hoc.n. facit ppinordinatum appetitum pecuniæ congregandę: & in talibus diuerſarum circũſtantiarũ corruptiones nõ diuer- (arti.prece.) (D.991.) I

---

in receſſu à ratione vt ſic, & non per ſe intendẽdo: & tunc differt ſpecie, ſicut auerſio in peccatis ex motiuis. F

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, ſigna illam, & intuere illius veritatẽ, & in his qui auariſſimi ſunt ad habendã etiam Ieſu Chriſti patrimonium, & effundunt in meretrices, venationes &c. ſunt enim ſimul auari, & prodigi, vt in litera dicitur, & experientia teſtatur abominabilis, quã veinam neſcire liceret.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecũdæ Articulum nonum.*

IN arti. 9. eiuſdem quæſ. 72. aduerte, quòd author mutat opinionem, quã in quarto ſenten. diſt. 16. quæſ. 93. tenuit, ſcilicet, quòd circũſtantia etiam ſi non ſit finis, dat ſpeciem peccato, & vult hic idem eſſe iudicium de ſpecificatiõe act' humani ex circunſtantia in actu virtutis, & in actu vitij, quia vtrobiq; oportet ſpeciẽ dari a motiuo, vt obiecto: & nunquàm circunſtãtiam ut ſic, dare ſpeciem, ſed oportere eam tranſire in differentiam, ſeu conditionẽ obiecti iuxta ſuperius determinata in quæſt. 18. Et quoniam ibi voluit peccati ſpecies ſumi ex parte priuationis, hæc ſoluit in reſponſione ad primum, & ſecũdum. Nec eſt difficile ſoluere rationes, quæ ibi aſſeruntur, ſcilicet de fure, qui nollet calicem quem furatur, eſſe ſacrum, & quòd ſola circunſtantia, cur, mutaret ſpeciem. Inſufficiens namque ſignum non finis eſt nollentas habentis voluntatem liberam deliberatam ad illud: ſicut etiam accedens ad uxorem alterius mallet ipſam eſſe innuptam. Nec ſequitur, quòd ſola circunſtantia, cur, mutet ſpeciem, ſed quòd nec ena, nec aliqua circunſtantia mutet ſpeciem, niſi habeat rationem alterius motiui, ut finis: non itá quòd ſit, aut apprehendatur ut finis principalis peccati. Non enim ſacrilegium eſt finis furti, cum aliquis furatur ſacrum: ſed ſufficit quòd ſit conſinis. Furtum enim ſacrilegum eſt conuerſio ad bonum commutabile, ut obiectum contrarium rationis, quia alienum, & quia ſacrum.

(2.2.q.53. a.1.ad 3. & q.92.art.2. ..& q.148 ..1.4.ad 1.2 : 3. Et 3. q.1.76.ar.5. .: mal.q.2. art.6.& q. .4.artc.3. Cap.4. in part.4.poſt med.illius.)

¶ In articulo eodem nono eiuſdem quæſt. 72. dubium occurrit, Quomodo ſtant iſta ſimul, ſcilicet, Circunſtantia nunquàm dat ſpeciem niſi ratione alterius motiui, ut obiecti, ſeu finis procul dubio per ſe, quia ab his quæ ſunt per accidens non ſumitur ſpecies: & omnis circunſtantia tranſmutans actum de bono in malum, dat peccato ſpeciem: fuit enim hæc regula in quæſ. 18. aſſignata. Cum enim quicquid præter intentionem actui voluntario coniunctum ſit, non per ſe obiectum ſit, & omne incognitum præter intentionem coniungatur voluntario actui, oportet dicere aut quòd nullus actus ſit ex bono malus ex circunſtantia ignota, quantumcunque mala: aut quòd circunſtantia det ſpeciem abſque hoc, quòd eius obiectum ſit per ſe motiuum voluntatis ut finis. verbi gratia. Ioannes exercens ſe ad ſagittandum, minus prouide emittens ſagittam percutit patrem: in hoc & infinitis ſimilibus circunſtantia facit actum de bono malum, & nullum interuenit per ſe obiectum illius ſpeciei, cuius eſt illa circunſtantia, puta parricidij, vel homicidij, quomodo ergo conſonant dicta, & in qua ſpecie ſunt iſta peccata, non apparet.

¶ Ad hoc dubium eſt multiplex dicendi modus, ſcilicet ex conſequenti, ex materia, ex omiſſione, ex ignorãtia, ex negligentia.

¶ Ex conſequenti quidem: quia ſicut aliquis actus eſt ex conſequenti volit', ita obiectum proprium illius actus eſt ex conſequenti intentum. verbi gratia in exemplo allato, ſicut ille volendo improuide ſagittare, ex cõſequẽti voluit actu percuſſionis cõſequẽter: ita ex conſequenti intendit proprium percuſſionis obiectũ, ac per hoc actus improuidæ ſagittationis trahitur in aliã ſpeciem accidentalẽ. Sed hæc via implicat cõtradictoria: quoniam eo ipſo quòd aliquid ſe habet conſequẽter ad actum, & obiectum intentum, eſt extra latitudinem ſpecificatiuã, nec eſt dare ſpecies accidentales reſpectu actus interioris voluntatis: quoniã à ſolo obiecto eſt illius ſpecies, quod eſt eius finis, licet ſit aliqua ſpẽs principalior altera: ſicut finis eſt ſub fine, ut cum furtum fit, ut mœchetur. Vnde licet circunſtantia ſit accidens, ſi dat ſpeciẽ eo ipſo tranſit in ſubſtantiã, quia tranſit in obiectum; unde eſt ſubſtantialis differentia actus, ut in quæſtione decima octaua, artic. 10. ſuperius patet.

¶ Ex materia vero, quia materia ad eandem ſpeciem ſpectat, ad quam formam. Ita propterea quando aliquid eſt materialiter volitum, ad eandem ſpeciem ſpectat actus ille, ad quam ſpectaret, ſi eſſet formaliter volitum: & ideo in exemplo poſito, quia Ioann. voluit percuſſionem materialiter, ad ſpeciem homicidij, & parricidij reductiue ſpectat. Sed hæc via falſo innititur fundamento: quia materiam ſpectare ad ſpeciem formæ, intelligitur de forma non ſub qua eſſet: non enim materia animalis ſpectat ad ſpeciem cadaueris, quia eſſet ſub ea ſi ab forma relinqueretur. Conſtat autem omne peccatum habere actu aliquam formam, cum nihil ſit in genere, quod non ſit in aliqua ſpecie, ac per hoc nihil eſt in ſpecie peccati: quod nõ ſit in aliqua ſpecie peccati. & nihilominus falſam profert ſententiam: quoniam quicquid eſt materialiter volitum ſub aliqua forma, totum ſpectat ad formæ ſpeciem. unde hic dicitur, quòd omnes circunſtantiæ ſub vno motiuo ad unam ſpeciem illius, ſcilicet motiui, ſpectant. Conſtat quoque, quòd procurans à muliere conſenſum ad fornicationem, ex conſequenti & materialiter vult & intendit ſpiritualem mortem illius: & tamen actus ille nullo modo reſpicit ſpeciem à morte ſpirituali, ſed à fornicatione per ſe intenta. Quæ ergo ex conſequenti, uel materialiter, uel per accidens contingũt, quamuis nocumenta & mala, vt patet exemplo nunc allato, non trahunt in ſuam ſpeciem, quàmuis aggrauent peccatum: traherent autem in ſuas ſpecies, ſi intenta eſſent. K

¶ Ex

ſificant ſpecies peccatorũ, ſed pertinent ad vnam & eandem peccati ſpeciem. Quandoque verò contingit, quòd corruptiones diuerſarum circunſtantiarum proueniunt à diuerſis motiuis, puta, quòd aliquis præpropere comedat, poteſt prouenire ex hoc, quòd homo nõ poteſt ferre dilationem cibi propter facilẽ B conſumptionẽ humiditatis: quòd vero appetat immoderatum cibũ, poteſt contingere propter virtutẽ naturæ potentem ad conuertendũ multum cibum. Quòd autẽ aliquis appetat cibos delicioſos, contingit propter appetitum delectationis, quæ eſt in cibo: vnde in talibus diuerſarum circunſtantiarum corruptiones inducunt diuerſas peccati ſpecies.

C AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd malum inquantum huiuſmodi, priuatio eſt: & ideo diuerſificatur ſpecie ſecundum ea, quę priuãtur, ſicut & cæteræ priuationes: ſed peccatum non ſortitur ſpeciem ex parte priuationis, vel auerſionis, vt ſupra dictum eſt*, ſed ex conuerſione ad obiectum actus.

Art. 1. huius quæſt.

AD 2^{m} dicendum, quòd circunſtantia nunquàm trãsfert actum in aliam ſpeciem, niſi quãdo eſt aliud motiuum.

D AD 3^{m} dicendum, quòd in diuerſis ſpeciebus gulæ diuerſa ſunt motiua, ſicut dictum eſt*.

In corp. art.

A ¶ Ex omiſſione autem ignorantia, & negligentia, quæ ſunt ſpecies omiſſionis, quia i huiuſmodi peccatis interuenit omiſſio, vel ſcientiæ, vel conſilii, vel ſolicitudinis: omiſſio autem propriam ſpeciem ſortitur non ex actu, cui per accidens annectitur, ſed ex propoſito genere, etiam ſi nullus interueniat actus. Qui.n. omittit audire Miſſam, vacans illa hora ludo, non ſpecificatur omiſſio ex actu ludi, quia per accidẽs tangitur omiſſionis peccato, ſed ex diuino cultu, cui cõtrariatur omiſſio illa. Vnde ĩ huiuſmodi peccatis tãtum mali eſt, quantũ omiſſionis ſm ſuas ſpecies habẽt. Sed hoc nihil eſt, quia peccata iſta ſunt peccata commiſſionis. Occidens.n. hominẽ improuide ſagittãdo, dicens malũ de proximo non animo detrahendi, abſoluens ignoranter aliquem à peccato, vel cenſura, à qua nõ poteſt: & alia huiuſmodi, non omittendo, ſed committendo contra legem peccant. Præterea, Hoc non eſt ſoluere, ſed quaſi mutare quæſtionẽ. nam commune eſt commiſſionibus & omiſſionibus, quòd omnes ſub eodẽ ſine motiuo cadẽtes, ad eandem ſpeciem ſpectẽt. Vnde ſicut primus per ſe obiecta commiſſionum, ita & omiſſionum, niſi q in omiſſione non oportet ponere obiectũ poſitiue volitũ, ſed negatiue voluntariũ, & per ſe, ſicut ipſam omiſſionem. Aliter dicitur, quòd nulla eſt in dictis authoris diſcordia: & quòd huiuſmodi actus ſunt in propriis ſpeciebus ſuorum per ſe formaliter, & directe obiectorum tantum. ¶ Ad quorum euidentiam ſcire oportet, quòd aliud eſt loqui de voluntario, & aliud de voluntario ſpecificãte. Non enim ſufficit ad rationem ſpecificantis in moralibus, quòd ſit voluntariũ, ſed plus exigitur: iam enim dictum eſt quòd peccatum non habet ſpeciẽ ex auerſione, & conſtat q auerſio eſt voluntaria. Quòd autem ſit illud plus, colligitur ex dictis. Cum enim actus moralis ex obiecto, ſeu fine ſpeciem habeat, & conſtat quòd intelligitur de obiecto formaliter, ſicut vniuerſaliter cum de ſpecificatione actuum & potentiarum ex obiectis dicitur: & quia quod eſt per accidens, extra ſpeciem eſt, oportet etiam quòd intelligat de obiecto per ſe: & quia in per ſe, & formaliter obiectum actus directe tendit actus, vt patet inductiue, cõſequẽs eſt vt de obiecto directe intelligatur, & ſic ad hoc quòd obiectum ſpecificet actum voluntatis, exigitur quòd ſit formaliter per ſe, & directe intentum: non exigitur autem quòd ſit primo intentum. Stat.n. quod ſit per ſe formaliter & directe, ſecundario tamen intentum: ſicut cum quis vult mœchari, vt furetur, volitio ſpecificatur ab vtroque, licet à furto principalius. Circunſtantia igitur ſpecificans, eo ipſo quòd ingreditur latitudinem ſpecificantium, oportet obiectiuum ordinem intrare, & differentiam, ſeu conditionem obiectiuam ponere formaliter, & directa intentam. Cum autem nullum ex ignorantia incurſum ſit per ſe, & directe volitum, conſequens eſt quòd nulla huiuſmodi conditio, ſeu circunſtantia det peccato ſpeciem. Nec eſt uerum, quòd actus fiat de bono malus ex huiuſmodi ignotis conditionibus, ſed ſit de malo peior, aut pluribus modis malus. Sagittãs enim improuide, actũ facit moraliter malum, etiam ſi nullum contingat lædi, quoniam ſagittatio eſt actus voluntarius periculoſus, & debet ſieri quãdo, & vbi, ſicut &c. oportet: quod ab improuido non ſeruatur. Quando autem lædi aliquẽ contingit, læſio talis aggrauat actũ iam malũ, vt in q. ſeq. de nocumento aggrauante dicitur. Et eodẽ modo cum quis verba detractoria non detrahendo, ſed otioſe dicit, læſio famæ proximi non ſpecificat actum, ſed aggrauat, obligatque ad reſtitutionem ratione læſionis. Si quis ſimiliter ex ignorantia abſoluit à quo non poteſt, non eſt reus illius actus, ſed improuidi, ſeu ignorantis actus quo ad moralem ſpeciẽ: ſecus autem videtur quo ad pœnas poſitiui iuris: quoniam iuris diſpoſitioni ſtãdũ eſt. Si enim verbi gratia dicatur, Si quis auſerit, vel præſumpſerit abſoluere, ſit excommunicatus, contra faciẽs ex ignorantia, excuſatur à pœna: quia excuſatur ab actu p ſe formaliter & directe volito: quod audaciæ pſumptionis, & ſimilium nominum ratio inſinuat. Si vero dicatur, Si quis abſoluerit, incidere videtur in Canonẽ, eo quòd ſicut poteſt ius poſitiuum pœnam ponere excommunicationis actui, ẽt de ſe non illicito, vt patet de religioſis inducẽtibus ad ſepulturas &c. multo magis poteſt excommunicare pro actu illicito, qualis eſt actus voluntarius ex culpabili, etiam venialiter ignorantia. Reponenda ſunt igitur peccata in ſolis ſpeciebus ſuorum per ſe obiectorum formaliter, & directe volitorum. Annexa autem & materialiter concurrentia aggrauare quidem, ſpecificare autem non poſſunt. Sed nec hoc ſatiſfacit: quoniam redit fere in idem cum dicentibus, quòd tantum eſt hoc peccati, quantum omiſſio, ſeu negligentia &c. meruit. ſola enim maiori grauitate differentiam conſtituit: nec ſaluatur qđ cõmuniter dicitur, ſcilicet, quòd tales ſunt homicidæ, & huiuſmodi: quia ergo de ignorantia inferius erit ex propoſito tractatus, & ex illa hæc pendet, illuc vſque ſolutio difficultatis huius differatur. hæc autem exercebunt ingenium.

3.q.86 art. 3. Et 3. diſ. 36 art. 5. Et 4. diſ. 15. q. 1. art. 3. q^{o}. 1. cor. & di. 16. q. 2. art. 1. q. 2. cor. & di. 18. q. 2. ar. 5. q. 3. ad 1.

QVAESTIO LXXIII.

De comparatione peccatorum adinuicem, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de comparatione peccatorum adinuicem.

Et circa hoc quæruntur decẽ.

B ¶ Primo, Vtrũ omnia peccata, & vitia ſint connexa.

¶ Secundo, Vtrũ omnia ſint paria.

¶ Tertio, Vtrum grauitas peccatorum attendatur ſm obiecta.

¶ Quarto, Vtrum ſm dignitatẽ virtutũ, quibus peccata opponunt.

¶ Quinto, Vtrum peccata carnalia ſint grauiora, quàm ſpiritualia.

¶ Sexto, vtrum ſecundum cauſas peccatorum attendatur grauitas peccatorum.

C ¶ Septimo, Vtrum ſecundum circunſtantias.

¶ Octauo, Vtrum ſecundum quantitatem nocumenti.

¶ Nono, Vtrum ſecundum conditionẽ perſonæ, in quã peccatur.

¶ Decimo, Vtrum propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnia peccata ſint connexa.

D AD PRIMVM ſic proceditur, Videtur q omnia peccata ſint connexa. Dicitur.n. Iacobi 2.

¶ Super Quæſtionem ſeptuageſimam tertiam.

IN quæſtione ſeptuageſima tertia vſque ad ſeptimum articulum incluſiue nihil ſcribendum occurrit, niſi quòd in quarto articu. reſponſio ad tertium non te fallat in quæſtione de felicitate, an conſiſtat in actu voluntatis, eo quòd peſſimis cum opponatur optimum, & odium Dei ſit peſſimum, & amor charitatis optimum, & felicitas conſiſtat in optimo, in amore erit felicitas. Propoſitio namque dicens, quòd peſſimum optimo contrarium eſt, intelligitur in rebus habentibus contrarium: in carentibus autem contrarietate, nõ habet locum. Vnde lumen gloriæ quod caret contrario, non propterea deſinit eſſe melior habitus, quàm ſit charitas: immo hoc ipſum, quòd eſt eſſe talem habitum diſponentem ad deitatem abſque contrarietate, videtur ſuæ excellentiæ atteſtari, quaſi propinquiſſime ſe habeat ad deitatem, cui non eſt fas cogitare contrarium.

Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus: ſed idem eſt eſſe reũ omnium mandatorum legis, quòd habere omnia pec- Ambr. li. de paradi. c. 8. ante med. tom. 4. cata: quia ſicut * Ambroſ. dicit, peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia mandatorum. ergo quicunque peccat in vno peccato, ſubiicitur omnibus peccatis.

§ 2 Præt. Quodlibet peccatum excludit virtutem ſibi oppoſitam: ſed qui caret vna virtute, caret omnibus, † q. 65. ar. 1. vt patet ex † ſupradictis. ergo qui peccat vno peccato, priuatur omnibus virtutibus: ſed qui caret virtute, G habet vitium ſibi oppoſitum. ergo qui habet vnum peccatum, habet omnia peccata.

§ 3 Præt. Virtutes omnes ſunt connexæ, quæ conueniunt in vno principio, vt * ſupra habitum eſt: ſed ſi- q. 65. art. 1. & 2. cut virtutes conueniunt in vno principio, ita & peccata. quia ſicut amor Dei, qui facit ciuitatē Dei, eſt principium, & radix omnium virtutum: ita amor ſui, qui facit ciuitatem Babylonis, eſt radix omnium peccato- Cap. 28. & vlt. tom. 5. rũ vt patet per Aug. 14° De ciui. Dei. ergo etiã omnia vitia, & peccata ſunt connexa, ita vt qui vnum habet, habeat omnia.

Sed contra. Quædam vitia ſunt ſibiinuicem Ca. 8. to. 5. contraria, vt patet per Philoſophum in 2° Ethic. ſed im- H poſſibile eſt contraria ſimul ineſſe eidem, ergo impoſſibile eſt oĩa peccata, & vitia ſibi eſſe inuicem cõnexa.

Respon. Dicendum, quòd aliter ſe habet intentio agentis ſecundum virtutem ad ſequendum rationem, & aliter intẽtio peccantis ad diuertendũ à ratione. Cuiuslibet enim agentis ſecundum uirtutem intẽtio eſt, ut ipſius rationis regulam ſequatur: & ideo omnium uirtutum intentio in idem tendit, & propter hoc omnes uirtutes habent connexionem adinuicem in ratione recta agibilium, quę eſt prudentia, ſicut * ſu- q. 65. art. 1. pradictum eſt: ſed intentio peccantis non eſt ad hoc, quòd recedat ab eo quod eſt ſecundum rationem, ſed potius quòd tendat in aliquod bonum appetibile, à I quo ſpeciem ſortitur. Huiuſmodi autem bona, in quæ tendit intentio peccantis à ratione recedens, ſunt di- D. 1013. uerſa, nullam connexionẽ habentia adinuicem: immo etiam interdum ſunt contraria. Cum igitur uitia, & peccata ſpeciem habeant ſecundum illud ad quod cõuertuntur, manifeſtum eſt, quòd ſecundũ illud, quod perficit ſpeciẽ peccatorum, nullam connexionem habent peccata adinuicem. Non enim peccatum cõmittitur in accedendo à multitudine ad unitatem, ſicut accidit in uirtutibus quę ſunt connexę, ſed potius in recedendo ab unitate ad multitudinem.

Ad primum ergo dicendum, quod Iacobus lo- K quitur de peccato non ex parte conuerſionis, ſecundũ quod peccata diſtinguuntur, ſicut * dictum eſt: ſed lo- in corp. ar. & q. 72. artic. 1. quitur de eis ex parte auerſionis, inquantũ ſcilicet homo peccando recedit à legis mandato. Omnia autem legis mandata ſunt ab vno & eodem, vt ipſe ibidem dicit: & ideo idem Deus contemnitur in omni peccato: & ex hac parte dicit, quòd qui offendit in vno, factus eſt omnium reus: quia ſcilicet vno peccato peccando incurrit pœnæ reatum ex hoc, quòd contemnit Deũ, ex cuius contẽptu prouenit oĩum peccatorum reatus.

q. 71. art. 4. Ad 2ᵐ dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, non per quemlibet actum peccati, tollitur uirtus oppoſita. nam peccatum ueniale uirtutem non tollit: peccatum autem mortale tollit uirtutem infuſam, inquantum auertit à Deo. ſed unus actus peccati etiam mortalis, non tollit habitum uirtutis acquiſitæ: ſed ſi multiplicentur actus, intantum quòd generetur contrarius habitus, excluditur habitus uirtutis acquiſitæ, qua excluſa excluditur prudentia: quia cum homo agit contra quamcumque uirtutem, agit cõtra prudentiam, ſine qua nulla uirtus moralis eſſe poteſt, ut * ſupra habitum eſt. & ideo per conſequens exclu- q. 58. art. 4. & q. 65. artic. 1. duntur omnes uirtutes morales quãtum ad perfectũ, & formale eſſe uirtutis, quod habent ſecundum quod participant prudentiam: remanent tamen inclinationes ad actus uirtutum non habentes rationem uirtutis. Sed non ſequitur, quòd propter hoc homo incurrat omnia uitia, uel peccata. Primo quidem, quia uni uirtuti plura uitia opponuntur, ita quòd uirtus poteſt priuari per unum eorum, etiam ſi alterum eorum nõ adſit. Secundo, quia peccatum directe opponitur uirtuti, quantum ad inclinationem uirtutis ad actum, vt * ſupra dictum eſt: unde remanentibus aliquibus in- q. 71. art. 1. clinationibus uirtuoſis, non poteſt dici, quòd homo habeat uitia, uel peccata oppoſita.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd amor Dei eſt congregatiuus, inquantum affectum hominis à multis ducit in unum: & ideo uirtutes, quę ex amore Dei cauſantur, connexionem habent. Sed amor ſui diſgregat affectũ hominis in diuerſa, prout ſcilicet homo ſe amat appetendo ſibi bona temporalia, quæ ſunt uaria, & diuerſa: & ideo uitia & peccata quę cauſantur ex amore ſui, non ſunt connexa.

Articvlvs II.

Vtrum omnia peccata ſint paria.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur q 2 diſ. 42. q. 2. ar. 5. Et 3 contra. cap. 139. Et ma[?]. q. 2. ar. 9. & Mat. 11. omnia peccata ſint paria. Hoc enim peccare eſt, facere quod non licet: ſed facere quæ non licet vno & eodẽ modo in omnibus reprehenditur. ergo peccare vno & eodem modo reprehenditur. non ergo vnum peccatum eſt alio grauius.

§ 2 Præt. Omne peccatum conſiſtit in hoc, quòd homo tranſgreditur regulã rationis, quæ ita ſe habet ad actus humanos, ſicut regula linearis in corporalibus rebus. Ergo peccare ſimile eſt ei quod eſt lineas tranſilire: ſed lineas tranſilire eſt æqualiter, & vno modo, etiã ſi aliquis longius recedat, vel propinquius ſtet: quia priuationes non recipiunt magis, vel minus. ergo omnia peccata ſunt æqualia.

§ 3 Præt. Peccata virtutibus opponuntur: ſed omnes virtutes æquales ſunt, vt * Tull. dicit in Paradoxis. er- in Parad. 3. cuius titul. eſt, omnia æqualia eſſe vitia. go omnia peccata ſunt paria.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit ad Pilatum Io. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatũ habet. & tamen conſtat quòd Pilatus aliquod peccatum habuit. Ergo vnum peccatum eſt maius alio.

Respon. Dicendum, q opinio Stoicorum fuit, quam * Tullius proſequitur in Paradoxis, quod omnia in Parad. 3. cuius titul. eſt, æqualia eſſe vitia. peccata ſunt paria. Et ex hoc etiam deriuatus eſt quorundam hæreticorum error, qui ponentes omnia peccata eſſe paria, dicunt etiam omnes pœnas inferni eſſe pares: & quantum ex verbis Tullii perſpici põt, Stoici ducebantur ex hoc, q conſiderabãt peccatum ex parte priuationis tantum, prout ſcilicet eſt receſſus à ratione. vnde ſimpliciter æſtimantes, quòd nulla priuatio ſuſciperet magis & minus, poſuerũt omnia peccata, eſſe paria. Sed ſi quis diligenter conſideret, inueniet duplex priuationũ genus. Eſt enim quædam ſimplex & pura priuatio, quæ cõſiſtit quaſi in corruptum eſſe: ſicut mors eſt priuatio vitę, & tenebra eſt priuatio luminis, & tales priuationes nõ recipiunt magis & minus:

nus: quia nihil reſiduum eſt de habitu oppoſito. vnde non minus eſt mortuus aliquis primo die mortis, & tertio, vel quarto, quam poſt annum, quãdo iam cadauer fuerit reſolutum. Et ſimiliter nõ eſt magis tenebroſa domus, ſi lucerna ſit operta pluribus velaminibus, quàm ſi ſit operta vno ſolo velamine totum lumen intercludente. Eſt autẽ alia priuatio non ſimplex, ſed aliquid retinens de habitu oppoſito, quæ quidem priuatio magis conſiſtit in corrumpi, quàm in corruptum eſſe: ſicut ægritudo, quę priuat debitam commenſurationem humorum, ita tamen quòd aliquid eius remaneat, alioquin non remaneret animal viuum. & ſimile eſt de turpitudine, & alijs huiuſmodi. Huiuſmodi autem priuationes recipiũt magis & minus ex parte eius, quod remanet de habitu contrario. Multum enim refert ad ægritudinem, vel turpitudinem, vtrum plus, vel minus à debita cõmenſuratione humorum, vel membrorum recedatur. Et ſimiliter dicendum eſt de vitijs, & peccatis: ſic enim in eis priuatur debita cõmenſuratio rõnis, vt non totaliter ordo rationis tollatur, alioquin malũ ſi ſit integrum, deſtruit ſeipſum, vt dicitur in 4. Ethic. Non enim poſſet remanere ſubſtantia actus, vel affectio agentis, niſi aliquid remaneret de ordine rationis: & ideo multum intereſt ad grauitatem peccati, vtrum plus, vel minus recedatur à rectitudine rationis. Et ſecundum hoc dicendum eſt, q non omnia peccata ſunt paria.

Cap. 5. ante med. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccata cõmittere non licet propter aliquam deordinationem, quam habent: vnde illa, quæ maiorem deordinationem continent, ſunt magis illicita, & per conſequens grauiora peccata.

AD 2[m] dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato, ac ſi eſſet priuatio pura.

AD 3[m] dicendũ, quod virtutes ſunt æquales proportionaliter in vno & eodem: tamen vna virtus præcedit aliam dignitate ſecundum ſuam ſpeciem: vnus etiam homo eſt alio virtuoſior in eadem ſpecie virtutis, vt * ſupra habitum eſt. Et tamen ſi virtutes eſſent pares, nõ ſequeretur vitia eſſe paria: quia virtutes habent connexionem, non autem uitia, ſeu peccata.

q. 66. art. 1. & 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum grauitas peccatorum varietur ſecundum obiecta.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatorum grauitas non varietur ſecundum obiecta. Grauitas enim peccati pertinet ad modum, vel qualitatem ipſius peccati: ſed obiectum eſt materia ipſius peccati. ergo ſecundum diuerſa obiecta, peccatorum grauitas non uariatur.

Infr. ar. 4. & 9. cor. & q. 74. art. 9. par. Et 2. 2. q. 74. art. 2. ad. Et ma. q. 2. art. 2. ad 6.

¶ 2 Præt. Grauitas peccati eſt intenſio malitiæ ipſius: peccatum autem non habet rationem malitiæ ex parte conuerſionis ad proprium obiectũ, quod eſt quoddam bonũ appetibile, ſed magis ex parte auerſionis. ergo grauitas peccatorum non uariatur ſm diuerſa obiecta.

¶ 3 Præt. Peccata, quæ habent diuerſa obiecta, ſunt diuerſorum generum: ſed ea quæ ſunt diuerſorũ generum, nõ ſunt comparabilia, vt probatur in 7. Phyſi. * ergo unum peccatum non eſt grauius altero ſecundum diuerſitatem obiectorum.

Tex. 30. 31. 32. com. 2.

SED CONTRA. Peccata recipiunt ſpeciẽ ex obiectis, ut ex * ſupradictis patet: ſed aliquorum peccatorũ unum eſt grauius altero ſecundum ſuam ſpeciem, ſicut homicidium furto. ergo grauitas peccatorum differt ſecundum obiecta.

Art. præce.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ex * ſupradictis patet, grauitas peccatorum differt eo modo, quo una ægritudo eſt alia grauior. Sicut enim bonum ſanitatis conſiſtit in quadam commenſuratione humorum per conuenientiam ad naturam animalis: ita bonum uirtutis conſiſtit in quadam commenſuratione humani actus ſecundum conuenientiam ad regulam rationis. Manifeſtũ eſt autem, quòd tanto eſt grauior ægritudo, quanto tollitur debita humorum commenſuratio per commẽſurationẽ prioris principij: ſicut ægritudo, quæ prouenit in corpore humano ex corde, qd eſt principium uitæ: uel ex aliquo quod appropinquat cordi, periculoſior eſt. unde oportet etiam quòd peccatum ſit tanto grauius, quanto deordinatio contingit circa aliquod principium, quod eſt prius in ordine rationis. Ratio autem ordinat omnia in agibilibus ex fine: & ideo quanto peccatum contingit in actibus humanis ex altiori fine, tanto peccatũ eſt grauius. Obiecta autem actuum ſunt fines eorum, ut ex * ſupradictis patet: & ideo ſecundum diuerſitatem obiectorum attenditur diuerſitas grauitatis in peccatis, ſicut patet quòd res exteriores ordinantur ad hominem, ſicut ad finem: homo autem ordinatur ulterius in Deum, ſicut in finem. Vnde peccatum, quod eſt circa ipſam ſubſtãtiam hominis, ſicut homicidium, eſt grauius peccato, quod eſt circa res exteriores, ſicut furtũ. & adhuc eſt grauius peccatum quod immediate contra Deum cõmittitur, ſicut infidelitas, blaſphemia, & huiuſmodi. In ordine quorũlibet horum peccatorũ, unũ peccatũ eſt grauius altero, ſm quod eſt circa aliquid principalius vel minus principale. Et quia * peccata habẽt ſpeciẽ ex obiectis, dfia grauitatis, quæ attenditur penes obiecta, eſt prima & principalis, quaſi cõſequẽs ſpeciẽ.

Arti. præc.

q. 72. art. 3. ad 2.

D. 99.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectum etſi ſit materia circa quam terminatur actus, habet tamen rationem finis, ſecundum quod intentio agentis fertur in ipſum, ut * ſupra dictum eſt: forma autem act[9] moralis dẽpẽdet ex finẽ, ut ex ſuperioribus patet.

q. 72. ar. 3. ad 2.

AD 2[m] dicendum, quòd ex ipſa indebita cõuerſione ad aliquod bonum commutabile, ſequitur auerſio ab incommutabili bono, in qua perficitur ratio mali: & ideo oportet, quòd ſecundum diuerſitatem eorum quæ pertinent ad conuerſionem, ſequatur diuerſa grauitas malitiæ in peccatis.

q. præced. art. 6. & q. 18. art. 6.

AD 3[m] dicendum, quòd omnia obiecta humanorũ actuum habent ordinem adinuicem: & ideo omnes actus humani quodãmodo cõueniunt in uno genere, ſecundum quod ordinantur ad ultimum finẽ: & ideo nihil probibet omnia peccata eſſe comparabilia.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum grauitas peccatorum differat ſecundum dignitatem uirtutum, quibus opponuntur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q grauitas peccatorum non differat ſm dignitatem uirtutum, quibus peccata opponũtur, ut ſcilicet maiori uirtuti grauius peccatum opponatur: quia, ut dicitur Pro. 15. In abundanti iuſtitia uirtus maxima eſt. ſicut autem dicit Dominus Mat. 5. Abundans iuſtitia cohibet iram: quæ eſt minus peccatum quàm homicidium, quod cohibet minor iuſtitia. ergo maximæ uirtuti opponitur minimum peccatum.

2. 2. q. 10. ar. 3. & q. 116. art. 2. co. & q. 119. ar. 3. cor. & mal. q. 2. ar. 10.

¶ 2 Præt. In 2. Ethi. * dicitur, quòd uirtus eſt circa difficile, & bonum. ex quo uidetur, quòd maior uirtus ſit circa magis difficile: ſed minus eſt peccatum ſi homo

Ca. 3. circa finem, to. 5

F mo deficiat ln magis difficili,q̃ ſi deficiat io minus difficili. ergo maiori virtuti minus peccatū opponitur. ¶ 3 Præt. Charitas eſt maior virt⁹,quàm fides, & ſpes, vt dicitur 1. ad Cor. 13. Odium autem qnod opponit̃ charitati,eſt minus peccatum quàm iofidelitas,vel deſperatio,quæ opponuntur fidei, & ſpei. ergo maiori virtuti opponitur minus peccatum.

SED CONTRA eſt,quod Philoſophus dicit in 8.Ethic.* quòd peſſimum optimo cootrariū eſt. optimum autem io moralibus eſt maxima virtus: peſſimū autem grauiſſimum peccatum. ergo maximæ virtuti oppootur grauiſſimum peccatum.

Cap 10. parum à prin. tom. 5.

G RESPON. Dicēdum, quòd virtuti oppooitur aliquod peccatum voo quidem modo principaliter, & directe,quod ſcilicet eſt circa idem obiectum. nam cootraria circa idem ſunt: & hoc modo oporret,quòd maiori virtuti opponatur granius peccatum. Sicut.n. ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, ita etiam maior dignitas virtutis. vtruoque enim ex obiecto ſpeciē ſortitur,vt ex ſupradictis patet*. vnde oportet,q maximę virtuti directe contrarietur maximum peccatum,qnaſi maxime ab eo diſtans io eodem genere. Alio modo poteſt conſiderari oppoſitio virtutis ad peccatum ſecuodum quandam extenſionem virtutis cohibentis peccatum. Quanto enim fuerit uirtus maior,tanto magis elongat homioē à peccato ſibi contrario,ita quòd non ſolum ipſum peccatum, ſed etiā inducentia ad peccatum cohibet. Et ſic manifeſtū eſt, q quanto aliqua nirtus fuerit maior, tanto etiam minora peccata cohibet: ſicut etiam ſanitas quanto fuerit maior, tanto etiam minores diſcrepantias excludit. & per hunc modum* maiori uirtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

q 60 art. 5.

H

D 1003. 1179.

AD PRIMVM ergo dicendum,q ratio illa procedit de oppoſitione,quæ attenditur ſecundum cohibitionem peccati: ſic enim abundans iuſtitia etiam mioora peccata cohibet.

AD 2m dicendum,quòd maiori uirtuti,quæ eſt circa bonum magis difficile,cootrariatur directe peccatum,qnod eſt circa malum magis difficile. Vtrobique enim iouenitur quædam eminentia ex hoc, quòd oſtēditur uoluntas proclinior in bonum,uel in malum ex hoc,q difficultate noo uincitur.

AD 3m dicendum,quòd charitas nō eſt quicunque amor,ſed amor Dei: unde noo opponitur ei quodcunque odium directe,ſed odium Dei, quod eſt grauiſſimum peccatorum.

ARTICVLVS V.

Vtrū peccata carnalia ſint minoris culpæ, quàm ſpiritualia.

2.2.qō.154 ar.3. Et 4.d. 9.ar.3. q.5. cor. & d.33 qō 1.ar.3 q 2. ad 3. Et veri. q. 25. art. 6. ad 1. Et 3 ſn 1.le. 6 fin.

K AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd peccata carnalia ooo ſiot minoris culpæ,quàm peccata ſpiritualia. Adulterium enim grauius peccatum eſt,q̃ furtum. dicitur enim Prouer. 6. Non grandis eſt culpę cum quis furatus fuerit: qui autem adulter eſt,propter cordis ioopiam perdet animam ſuam; ſed furtum pertinet ad auaritiam, quæ eſt peccatum ſpirituale, adulterium autem ad luxuriam,quæ eſt peccatū carnale. ergo peccata carnalia ſunt maioris culpę. ¶ 2 Præt. Auguſ. dicit ſuper Leuit. q diabolus maxime gaudet de peccato luxurię, & idololatrię: ſed de maiori culpa magis gaudet. ergo cum luxuria ſit peccatum carnale, uidetur q peccata carnalia ſint maximę culpę.

Cap. 6. ¶ 3 Præt. Philoſophus probat in 7. Ethic†. quòd incōtinens concupiſcentiæ eſt turpior, quàm incontinens iræ: ſed ira eſt peccatum ſpirituale, ſm Greg. 31. Moralium.* cōcupiſcentia aūt pertioet ad peccata carnalia. ergo pctm̄ carnale eſt grauius, q̃ peccatum ſpirituale. Cap 31.

SED CONTRA eſt, quòd Greg*. dicit, quòd peccata carnalia ſunt minoris culpæ, & maioris infamiæ quàm ſpiritualia.

Lib 31 Moral. c. 31. Et li. 33. ca. 11. parum ante medium habetur i ſententia.

RESPON. Dicendū, quòd peccata ſpiritualia ſuot maioris culpæ,quàm peccata carnalia: quod non eſt ſic intelligendum,quaſi quodlibet peccatum ſpirituale ſi maioris culpæ quolibet peccato carnali, ſed quia coosiderata hac ſola differentia ſpiritualitatis, & carnalitatis, grauiora ſunt quàm cætera peccata cæteris paribus. cuius ratio triplex pōt aſſignari. Prima quidem ex parte ſubiecti: oam peccata ſpiritualia pertinēt ad ſpiritū, cuius eſt conuerti ad Deū, & ab eo auertit peccata uero carnalia conſummantur in delectatione carnalis appetitus,ad quem principaliter pertinet ad booum corporale conuerti: & ideo peccatum carnale inquaotū huiuſmodi, plus habet de conuerſione, propter quod etiam eſt maioris adhæſionis: ſed peccatum ſpirituale habet plus de auerſiooe, ex qua procedit ratio culpæ: & ideo peccatum ſpirituale inquātum huiuſmodi, eſt maioris culpæ. Secunda ratio poteſt ſumi ex parte eius, in quem peccatur: nam peccatum carnale, inquātum hmōi, eſt in corpus propriū, quod eſt minus diligendum ſm ordinē charitatis q̃ Deus & proximus, io quos peccatur p peccata ſpiritualia: & ideo peccata ſpiritualia inquantum hmōi, ſunt maioris culpæ. Tertia ratio pōt ſumi ex parte motiui, quia quanto eſt grauius impulſiuū ad peccandum, tanto homo minus peccat, ut infra dicetur*. peccata autem carnalia habent uehementius impulſiuum, ideſt, ipſam concupiſcentiam carnis nobis inoatā: & ideo peccata ſpiritualia, inquantum huiuſmodi, ſunt maioris culpæ.

artic ſequē.

AD PRIMVM ergo dicendum, qnòd adulterium non ſolum pertinet ad peccatum luxuriæ, ſed etiam pertinet ad peccatum iniuſtitiæ: & quantum ad hoc poteſt ad auaritiam reduci, ut gloſ. dicit ad Epheſ. 5.

I *ſuper illud, Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus: & tunc grauius eſt adulterium, quàm furtum, quanto homini charior eſt uxor, quàm res poſſeſſa. Eſt glo. Hieronymi in hunc locū, tom. 5.

AD 2m dicendū, quòd diabolus dicitur maxime gaudere de peccato luxuriæ, quia eſt maximæ adhærentiæ, & difficile ab eo homo poteſt eripi. Inſatiabilis eſt .n. delectabilis appetitus, ut Philoſophus dicit io 3. Eth. Ca. 12 to. 5

AD 3m dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit†, Turpius eſt eſſe iocontinentem concupiſcentiæ, q̃ incootinentem iræ, quia minus participat de ratione: & ſm hoc etiam dicit io 3. Ethic.* quòd peccata intemperantiæ ſuot maxime exprobabilia, quia ſunt circa illas delectatiooes, q̃ ſunt cōmuoes nobis, & brutis: uode quodāmodo p iſta peccata homo brutalis redditur. & inde eſt q, ſicut Greg.† dicit, ſunt maioris infamiæ.

lib. 7. Ethic. cap. 6.

Cap. 10 nō procul à fi. tom. 5.

loco citato in argumē. Sed contra

ARTICVLVS VI.

Vtrū grauitas peccatorū attēdatur ſecundū cauſam peccati.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum noo attendatur ſecundū peccati cauſam. Quāto enim peccati cauſa fuerit maior, tanto vehementius mouet ad peccandum, & ita difficilius poteſt ei reſiſti: ſed peccatum diminuitur ex hoc, q ei difficilius reſiſtitur. hoc enim pertioet ad infirmitatem peccātis, ut non facile reſiſtat peccato: peccatum autē quod eſt ex infirmitate, leuius iudicatur. nō ergo peccatum habet grauitatē ex parte ſuæ cauſæ.

1.2.qō 14 ar.3. co. Et 2 diſ. 33. in expoſit. lit. Et Mal. q. 2. ar. 2. & 2 o. cor.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Præt. Concupiſcentia eſt generalis quædam cauſa peccati. unde dicit glo. ſuper illud Rom. 7.* Nam concupiſcentiam neſciebã &c. Bona eſt lex, quæ dum concupiſcentiam prohibet, omne malum prohibet: ſed quanto homo fuerit uictus maiori concupiſcentia, tãto eſt minus peccatũ. grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine cauſæ.

Ex Aug. in li. de ſpiritu, & litera c. 4. to. 3.

¶ 3 Præt. Sicut rectitudo rationis eſt cauſa uirtuoſi actus, ita defectus rõnis uidetur eſſe cã peccati: ſed defectus rationis quanto fuerit maior, tanto eſt minus pctm̃, intantũ ꝙ qui caret uſu rõnis, omnino excuſetur à pctõ, & qui ex ignorantia peccat, leuius peccat. ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine cauſæ.

Sed contra. Multiplicata cauſa, multiplicatur effectus. ergo ſi cauſa peccati maior fuerit, peccatum erit grauius.

Respon. Dicendum, quòd in genere peccati, ſicut & in quolibet alio genere, põt accipi duplex cauſa. Vna quæ eſt per ſe & propria cauſa peccati, quæ eſt ipſa uoluntas peccandi. comparatur enim ad actum peccati, ſicut arbor ad fructum, ut dicitur in glo. ſuper illud Matth. 7.* Non poteſt arbor bona fructus malos facere: & huiuſmodi cauſa quanto fuerit maior, tanto peccatum erit grauius. Quanto enim uoluntas fuerit maior ad peccandũ, tanto homo grauius peccat. Aliæ uero cauſæ peccati accipiuntur quaſi extrinſecæ, & remotæ, ex quibus ſcilicet uoluntas inclinatur ad peccandum: & in his cauſis eſt diſtinguendum. Quædã enim harum inducunt uoluntatem ad peccandum, ſecundum ipſam naturam uoluntatis, ſicut finis, quod eſt proprium obiectum uoluntatis: & ex tali cauſa augetur peccatum. Grauius enim peccat, cuius uoluntas intentione peioris finis inclinatur ad peccandum. Aliæ uero cauſæ ſunt, quæ inclinant uoluntatem ad peccandum præter naturam, & ordinem ipſius uoluntatis, quæ nata eſt moueri libere ex ſeipſa ſecundum iudiciũ rationis. unde cauſæ, quę diminuunt iudiciũ rationis, ſicut ignorantia: uel quę diminuunt liberum motum uoluntatis, ſicut infirmitas, uel uiolentia, aut metus, aut aliquid huiuſmodi, diminuunt peccatum ſicut & diminuunt uoluntarium, intantum quod ſi actus ſit omnino inuoluntarius, non habet rationem peccati.

Ex Aug. li. 1. contra Iulian. c. 8. ante me. to. 7.

Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de cauſa mouente extrinſeca, quę diminuit uoluntarium, cuius quidem cauſę augmentum diminuit peccatum, ut dictum eſt.*

In corp. art.

Ad 2m dicendum, quòd ſi ſub concupiſcentia includatur etiã ipſe motus uoluntatis, ſic vbi eſt maior concupiſcentia, eſt maius peccatum. Si uero concupiſcentia dicatur paſſio quædam, quæ eſt motus uis concupiſcibilis, ſic maior concupiſcentia præcedens iudicium rationis, & motum uoluntatis diminuit peccatum: quia qui maiori concupiſcentia ſtimulatus peccat, cadit ex grauiori tentatione, unde minus ei imputatur. Si uero concupiſcentia ſic ſumpta ſequatur iudicium rationis, & motum uoluntatis, ſic ubi eſt maior concupiſcentia, eſt maius peccatum. Inſurgit enim interdum maior concupiſcentiæ motus ex hoc, quòd uoluntas ineffrenate tendit in ſuum obiectum.

Ad 3m dicẽdũ, ꝙ rõ illa ꝓcedit de cauſa, quæ cauſat inuoluntarium, & hæc diminuit pctm̃, ut dictum eſt.*

In corp. ar.

Articvlvs vii.

Vtrum circumſtantia aggrauet peccatum.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ circunſtantia nõ aggrauet peccatum. Peccatum enim habet grauitatem ex ſua ſpecie: circunſtantia autẽ non dat ſpeciem pctõ, cum ſit quoddã accidẽs eius. ergo grauitas peccati nõ conſideratur ex circunſtãtia.

¶ 2 Præt. Aut circunſtantia eſt mala, aut non. ſi circunſtantia mala eſt, ipſa per ſe cauſat quãdam ſpeciẽ mali: ſi uero non ſit mala, non habet unde augeat malum. ergo circunſtantia nullo modo auget peccatum.

¶ 3 Præt. Malitia peccati eſt ex parte auerſionis: ſed circunſtantiæ conſequuntur peccatum ex parte conuerſionis. ergo non augent malitiam peccati.

Sed contra eſt, quòd ignorantia circunſtantiæ diminuit peccatum. Qui enim peccat ex ignorantia circunſtantiæ, meretur ueniã, ut dicitur in 3. Ethi.* hoc autem non eſſet, niſi circũſtantia aggrauaret peccatum. ergo circunſtantia peccatum aggrauat.

Cap. 1 poſt med. to. 5.

Respon. Dicendum, ꝙ unumquodque ex eodẽ natum eſt augeri, ex quo cauſatur, ſicut Philoſophus dicit de habitu uirtutis in 2. Ethic.* Manifeſtum eſt autem, ꝙ peccatum cauſatur ex defectu alicuius circunſtãtiæ: ex hoc enim receditur ab ordine rationis, quòd aliquis in operando non obſeruat debitas circunſtantias. vnde manifeſtum eſt, quòd peccatum natum eſt aggrauari per circunſtantiam. Sed hoc quidem contingit tripliciter. Vno quidem modo, inquantum circunſtantia transfert in aliud genus peccati: ſicut peccatum fornicationis conſiſtit in hoc, ꝙ homo accedit ad non ſuam. ſi autem addatur hæc circunſtantia, vt illa ad quam accedit ſit alterius uxor, transfertur iam in aliud genus peccati, ſcilicet in iniuſtitiam, inquantum homo uſurpat rem alterius: & ſecundum hoc adulterium eſt grauius peccatum, quàm fornicatio. Aliquãdo uero circunſtantia non aggrauat peccatum quaſi trahens in aliud genus peccati, ſed ſolum quia multiplicat rationem peccati: ſicut ſi prodigus det quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodẽ genere peccati, quàm ſi ſolum det cui non debet, & ex hoc ipſo peccatum fit grauius: ſicut etiam ægritudo eſt grauior, quæ plures partes corporis inficit. Vnde & Tullius dicit in *Paradoxis, quòd in patris uita uiolanda, multa peccãtur. uiolatur enim is qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in ſede, ac domo, atque in rempublicam collocauit. Tertio modo circunſtantia aggrauat peccatum ex eo, ꝙ auget deformitatem prouenientem ex alia circunſtantia, ſicut accipere alienum conſtituit peccatum furti: ſi autem addatur hęc circunſtantia, ut multum accipiat de alieno, erit peccatum grauius, quàmuis accipere multum, vel parum de ſe non dicat rationem boni, uel mali.

Ca. 1. & 2. tom. 5.

In Parad. 3. cuius titul' eſt, Aequalia eẽ pctã.

Ad primum ergo dicendum, quòd aliqua circunſtantia dat ſpeciem actui morali, ut ſupra habitũ eſt,* & tamen circunſtantia, quæ non dat ſpeciem, poteſt aggrauare peccatum: quia ſicut bonitas rei non ſolum penſatur ex ſua ſpecie, ſed etiam ex aliquo accidẽte: ita malitia actus non ſolum penſatur ex ſpecie act', ſed etiam ex circunſtantia.

q. 18. ar. 10

Ad 2m dicendum, quòd utroque modo circunſtantia poteſt aggrauare peccatum. Si enim ſit mala, non tamen propter hoc oportet quòd conſtituat ſpeciem peccati: poteſt enim addere rationem malitiæ in eadem ſpecie, ut dictum eſt:* ſi autem non ſit mala, poteſt aggrauare peccatum in ordine ad malitiam alterius circunſtantię.

In corp ar.

Ad 3m dicendum, quòd ratio debet ordinare actũ non ſolum quantum ad obiectum, ſed etiam quantũ ad omnes circunſtantias: & ideo auerſio quædam à regula rationis attenditur ſm̃ corruptionem cuiuslibet circunſtantiæ.

circunſtantiæ, puta, ſi aliquis operetur quando non debet, vel vbi non debet: & huiuſmodi auerſio ſufficit ad rationem mali. hanc autem auerſionem à regula rationis, ſequitur auerſio à Deo, cui debet homo per rectam rationem coniungi.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum grauitas peccati augeatur ſecundum maius nocumentum.

AD OCTAVVM ſic proceditur, Videtur ꝙ grauitas peccati non augeatur ſecundũ maius nocumentum. Nocumentum enim eſt quidam euentus conſequens actum peccati: ſed euentus ſequens non addit ad bonitatem, vel malitiam actus, vt ſupra dictũ eſt.[a] ergo peccatum non aggrauatur propter maius nocumentum.

¶ 2 Præt. Nocumentũ maxime inuenitur in peccatis quæ ſunt cõtra proximum, quia ſibiipſi nemo uult nocere: Deo autẽ nemo poteſt nocere, ſecundũ illud Iob 35. Si moltiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra illum? Homini, qui eſt ſimilis tibi, nocebit impietas tua. ſi ergo peccatũ aggrauaretur propter maius nocumentum, ſequeretur quòd peccatũ quo quis peccat in proximum, eſſet grauius peccato, quo quis peccat in Deũ, vel in ſeipſum.

¶ 3 Præt. Maius nocumentum infertur alicui, cum priuatur vita gratiæ, quàm cum priuatur vita naturę: quia vita gratię eſt melior quàm vita naturæ, intantum quòd homo debet vitam naturæ cõtemnere, ne amittat vitã gratiæ: ſed homo qui inducit aliquam mulierem ad fornicandum, quantũ eſt de ſe, priuat eam vita gratiæ, inducens eam ad peccatum mortale. ſi ergo peccatũ eſſet grauius propter maius nocumentum, ſequeretur quòd ſimplex fornicator grauius peccaret, quàm homicida: qđ eſt manifeſte falsũ. non ergo peccatũ eſt grauius propter maius nocumentum.

SED CONTRA eſt, qđ Augu. dicit in 3. de lib. arb.* Quia vitium naturę aduerſatur, tantum additur malitiæ uitiorum, quantum integritas naturarũ minuit: ſed diminutio integritatis naturæ eſt nocumẽtum. ergo tanto grauius eſt peccatum, quanto maius eſt nocumẽtũ.

RESPON. Dicendũ, quòd nocumentum tripliciter ſe habere poteſt ad peccatũ. Quandoque enim nocumentum quod prouenit ex peccato, eſt præuiſum & intẽtum: ſicut cum aliquis aliquid operatur animo nocẽdi alteri, vt homicida, F vel fur. & tunc directe quantitas nocumenti adauget grauitatẽ peccati, qoia tunc nocumentum eſt ꝑ ſe obiectum peccati. Qñq; autẽ nocumentũ eſt ꝓuiſum, ſed non intẽtũ: ſicut cũ aliquis tranſiens ꝑ agrũ ut cõpẽdioſius vadat ad fornicãdũ, infert nocumentum his quę ſunt ſeminata in agro ſcienter, licet nõ animo nocendi: & ſic etiam quantitas nocumenti aggrauat peccatũ, ſed indirecte, inquantum ſcilicet ex voluntate multum inclinata ad G peccãdum procedit, quòd aliquis non prætermittat facere damnum ſibi, vel alii, quod ſimpliciter non vellet. Quandoque autem nocumẽtum nec eſt præuiſum, nec intentum: & tunc ſi per accidens ſe habeat ad peccatum, nõ aggrauat peccatum directe, ſed propter negligentiam conſiderandi nocumenta, quæ conſequi poſſent, imputantur homini ad pœnam mala, quæ eueniunt præter eius intentionem, ſi dabat operam rei illicitæ. Si vero H nocumentum per ſe ſequatur ex actu peccati, licet nõ ſit intẽtũ, nec præuiſum, directe peccatum aggrauat, quia quæcumque per ſe conſequuntur ad peccatum, pertinent quodãmodo ad ipſam peccati ſpeciem, puta, ſi aliquis publice fornicetur, ſequitur ſcandalum plurimorum, quod quàmuis ipſe non intendat, nec forte prævideat directe, per hoc aggrauatur peccatum: aliter tamen videtur ſe habere circa nocumentum pœnale, quod in-I currit ipſe qui peccat. Huiuſmodi autem nocumentum ſi per accidẽs ſe habeat ad actum peccati, & non ſit præuiſum, nec intentum, non aggrauat peccatum, neque ſequitur maiorem grauitatem peccati: ſicut ſi aliquis currens ad occidendum, impingat, & lædat ſibi pedẽ. Si vero tale nocumentum per ſe cõſequatur ad actũ peccati, licet forte nec ſit præuiſum, nec intentum, tunc maius nocumentum non fa-K cit grauius peccatũ: ſed econuerſo grauius peccatum inducit grauius nocumẽtũ: ſicut aliquis infidelis, qui nihil audiuit de pœnis inferni, grauiorem pœnam in inferno patietur pro peccato homicidij, q̃ pro peccato furti. quia enim hoc nec intendit, nec prævidit, non aggrauatur ex hoc peccatum: ſicut cõtingit circa fidelẽ, qui ex hoc ipſo videtur peccare grauius, quòd maiores pœnas cõtemnit, vt impleat voluntatem peccati, ſed grauitas huiuſmodi nocumenti ſolum cauſatur ex grauitate peccati.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæ tertiæ Articulum octauũ.

a. 2. q. 34. ar. 4. et q. 6. 73. ar. 3. co. et q. 74. ar. 2. co. et q. 154. ar. 4. Et mal. q. 2. ar. 10. con.

q. 20. ar. 5.

IN art. 8 eiuſdem 73. quæſ. dubium occurrit ex multis inter reſponſionem ad tertium, & mẽbra diſtinctionis in corpore articuli, procurans in primis cõſenſum fornicationis, ita intendit nocumentum ſicut fur, quia aut eſt ſermo de per ſe primo intento tantum, aut de primo & neceſſario conſequente. Si de per ſe primo tantum, etiam fur non intendit nocumentum, ſed vtilitati ſuæ conſulere, ſicut ille delectationi. Si de vtroq;, manifeſtum eſt, quòd ſuadens alicui fornicari intendit conſequenter nocumentũ ſpiritualis mortis illius. Non poteſt deinde negari, quin nocumentũ tale ſit præuiſum ab huiuſmodi, ſicut nocumẽtum illatum ſeminibus à tranſeunte per agrum: quod tamen aggrauare dicitur in ſecundo mẽbro: immo ſicut nocumentũ per ſe conſequens ex actu peccati, qđ directe peccatum aggrauat, ut in ſecunda parte tertii membri dicitur. ergo. Eſt præterea ſecunda ratio in eadẽ reſpõſione aſſignata contraria nunc ultimo allato membro diſtinctionis in corpore, ubi dicitur, qđ quæcumque per ſe

Cap. 14. circa fin. to. 1.

ſequuntur ad peccatum, pertinẽt quodammodo ad ipſam ſpeciem peccati, & propterea directe aggrauant peccatum. *& intendit author etiam de conſequentibus non efficaciter, ſed ſufficienter, quantum eſt ex parte agentis, vt patet ſuo exemplo de ſcandalo. Si enim hoc ẽ verum, ſequitur ꝙ procurans fornicationem aggrauet directe ex morte ſpiritualis alteri*, quoniam per ſe conſequitur ad eius peccatum ſufficienter, quantum eſt ex parte procurantis, quãuis non efficaciter. Et ſi mors iſta ſpiritualis non imputatur procuratori tali, quomodo ſcandalum non præuiſum, nec intentum, imputabitur fornicanti publice?

¶ Ad euidentiã horum ſciendum eſt, quòd vt ex præcedẽtib᷒ articulis patet, grauitas peccati eſt duplex, quædã ſubſtantialis, & iſta attenditur penes per ſe primo obiectum: & quædã circa ſubſtantiam, & hæc eſt multiplex. nã quædam conſequitur directe ad peccatum, quædam indirecte, quædã ſuperuenit, quędam comitatur, & multis breuiter modis accidens grauitas uariatur, ſicut cætera accidentia. In propoſito, antẽ quia argumentum tertium inferebat, quòd ſi nocumentũ maius aggrauaret, quòd fornicator procurãdo grauius peccaret quam homicida, argumentũ peccat à grauitate ad grauitatem ſubſtantialem, ſtat enim qđ peccatũ inferat maius nocumentũ non ſubſtãtialiter, & ſic minus graue ſubſtantialiter, & ſic eſt in propoſito: quia fornicatio etiam procurata ſubſtantialiter non reſpicit nocumentum, homicida autem ſic. Vnde ad primã obiectionem dicitur, ꝙ ſermo eſt de per ſe primo intento à peccante ut ſic, quod eſt obiectum unde cõſtituitur in ſpecie, & ſubſtantiali grauitate peccatum: vnde per ſe primo intentum furis vt ſic, non eſt utilitas propria, licet hæc ſit primaria intentio hominis qui furatur, ſed eſt res aliena: ſicut adulterii mulier aliena. ubi manifeſte patet damnum, vel iniuriam alterius cadere ſub primaria intẽtione peccantis, quãuis directius, & grauius ſub intentione

intentione furis caderet nocumentum, q.10.art.5. ſi non ob propriam vtilitatem, ſed ſolũ vt noceat alteri, in bonis huiuſmodi ſurretur. tunc enim vndiq; nocumẽtũ plenum eſt furtum, nõ ſic autem eſt de hoc fornicario: quoniam obiectum eius vnde habet ſpeciem, & ſubſtantialem grauitatem, eſt mulier art.3. huius quæſt. non ſua, trahenda ad voluntarium coitum extra matrimonium. vbi patet nõ intendi eam ab homine quærente delectationem, quam à peccante quærente eandem in non ſua nocumentum ſpiritualis mortis. Verũ tamen eſt, quòd ſi talis intenderet ideo mulierem ad fornicationem prouocare, vt peccaret mortaliter, qđ grauius peccaret, quam homicida: quia obiectũ talis eſſet ipſum nocumentum mortis ſpiritualis illius: nec hoc eſſet peccatum fornicationis, ſed eſſet peccatum odii, vel ſcandali actiui directe oppoſitum charitati, qua amamus vitam ſpiritualem proximi, & procuramus iſtã: & iſte eſſet ſicut qui fornicaſ, vt occidat. ¶ Ad ſecundum vero dicitur, quòd nocumentum ſpiritualis mortis in procurãte fornicationem eſt perquiſitum, nõ minus quàm nocumẽtum ſeminum in caſu poſito. & concedo quòd non minus aggrauat, quam illud: ſed ſicut illud non pertinet ad ſpeciẽ peccati, nec mutat illã, quia eſt præter intenſionem: ita nec hoc. & conceditur nihilominus, ꝙ nocumentum ſpiritualis mortis in hoc 2. 2. q. 61. ar. 2. ad 3. & ar. 8. cor. & q. 65. ar. 4. & 3. q. 80. ar. 5. cor Et 1. di. 20. ar. 2. cor. Et op. 3. c. 238. fin. Et Pſal. 11. Et Ro. 2 lec. 2. Et 1. cor. 10. lec. 7. caſu per ſe cõſequitur ad actum peccati nõ minus, ꝙ ſcandalum ad fornicationem publice: ac per hoc quod directe aggrauat tale peccatum, non tamen dat, aut mutat ſpeciem nec hic, nec ibi: quia eſt præter intentionem, ſed eſt effectus per ſe conſequens vtrobique.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut etiam ſupradictum eſt, *cum de bonitate & malitia exteriorum actuũ ageretur, euentus ſequens ſi ſit præmiſſus & intẽtus, addit ad bonitatẽ, vel malitiã actus.

Ad 2m dicendum, ꝙ quamuis nocumentum aggrauet peccatum, non tamen ſequitur quòd ex ſolo nocumento peccatum aggrauetur: quinimmo peccatũ per ſe eſt grauius propter inordinationem, vt ſupradictum eſt. vnde & ipſum nocumentum aggrauat peccatum, inquantum facit actum eſſe magis inordinatum: vnde non ſequitur, quòd ſi nocumentum maxime habeat locum in peccatis, quæ ſunt contra proximum, quòd illa peccata ſunt grauiſſima: quia multo maior inordinatio inuenitur in peccatis quæ ſunt contra Deũ, & in quibuſdã eorũ, quæ ſunt cõtra ipſum. Et tamen poteſt dici, quòd etſi Deo nullus poſſit nocere quantum ad eius ſubſtantiam: poteſt tamen nocumentũ attentare in his quæ Dei ſunt, ſicut extirpando fidem, violando ſacra, quæ ſunt peccata grauiſſima. Sibi etiam aliquis quandoque ſcienter, & volenter infert nocumentum: ſicut patet in his qui ſe interimunt, licet finaliter hoc referant ad aliquod bonũ apparens, puta, ad hoc quòd liberentur ab aliqua anguſtia.

Ad 3m dicendum, quòd illa ratio non ſequitur propter duo. Primo quidem, quia homicida intendit directe nocumentum proximi: fornicator autẽ qui prouocat mulierem, non intendit nocumentũ, ſed delectationem. Secundo, quia homicida eſt per ſe, & ſufficiens cauſa corporalis mortis: ſpiritualis autem mortis nullus poteſt eſſe alteri cauſa p ſe & ſufficiẽs: quia nullus ſpiritualiter moritur, niſi propria voluntate peccando.

ARTICVLVS IX.

Vtrum peccatum aggrauetur ratione perſonæ, in quam peccatur.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quòd propter conditionem perſonæ, in quam peccatur, peccatum non aggrauetur. Si enim hoc eſſet, maxime aggrauaretur ex hoc, quòd aliquis peccat in aliquem virum iuſtũ & ſanctum: ſed ex hoc non aggrauatur peccatum. minus enim læditur ex iniuria illata virtuoſus qui æquanimiter tolerat, quàm alii qui etiam interius ſcandalizati læduntur. ergo
A conditio perſonæ, in quam peccatur non aggrauat peccatum.

¶ 2 Præt. Si conditio perſonæ aggrauaret peccatũ, maxime aggrauaretur ex propinquitate: quia ſicut Tullius dicit in Paradoxis, *In ſeruo necando ſemel peccatur, in patris vita violanda multa peccãtur: ſed propinquitas perſonæ, in quam peccatur, non videtur aggrauare peccatum: quia vnuſquiſque ſibiipſi maxime eſt propinquus, & tamen minus peccat, qui aliquod
B damnum ſibi infert, quàm ſi inferret alteri, puta, ſi occideret equum ſuum, quàm ſi occideret equum alterius, vt patet per Philoſophum in 5. Ethic.* ergo propinquitas perſonæ non aggrauat peccatum.

¶ 3 Præt. Conditio perſonæ peccantis præcipue aggrauat peccatum ratione dignitatis, vel ſcientiæ, ſecundum illud Sap. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Et Luc. 12. Seruus ſciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit
C multis. ergo pari ratione ex parte perſonæ in quam peccatur, magis aggrauaret peccatum dignitas, aut ſciẽtia perſonæ in quam peccatur: ſed non videtur grauius peccare, qui facit iniuriam perſonæ ditiori, vel potentiori, quàm alicui pauperi, quia non eſt perſonarum acceptio apud Deum, ſecundum cuius iudicium grauitas peccati penſatur. ergo conditio perſonæ in quã peccatur, non aggrauat peccatum.

SED CONTRA eſt, quod in
D ſacra Scriptura ſpecialiter vituperatur peccatum, quod contra ſeruos Dei committitur: ſicut dicitur 3. Reg. 19. Altaria tua deſtruxerũt, & prophetas tuos occiderunt gladio. Vituperatur etiã maxime peccatum cõmiſſum in perſonas propinquas, ſecundũ illud Michææ. 7. Filius contumeliam facit patri, filia conſurgit aduerſus matrẽ ſuam. Vituperatur etiam ſpecialiter peccatum, quòd committitur in perſonas in dignitate conſtitutas, vt patet Iob 34. Qui dicit regi Apoſtata, qui vocat duces im-
E pios. ergo conditio perſonæ in quam peccatur, aggrauat peccatum.

RESPON. Dicẽdum, quòd perſona, in quam peccatur, eſt quodammodo obiectum peccati. Dictum eſt autem ſupra,* quòd prima grauitas peccati attenditur ex parte obiecti, ex quo quidem tanto attenditur ar.3. huius quæſt. maior grauitas in peccato, quanto obiectum eius eſt principalior finis. Fines autem principales humanorũ actuum ſunt Deus ipſe, homo, & proximus. quicquid enim facimus, propter aliquod horum facimus, quãuis etiam horum trium vnum ſub altero ordinetur. Poteſt igitur ex parte horum trium cõſiderari maior, vel minor grauitas in peccato ſecundum conditionem perſonæ, in quam peccatur Primo quidem ex parte

Ad vltimam inſtantiam dicitur, ꝙ ibi allata oĩa ſunt bene dicta, & vt iam patet, concedendũ eſt, quòd peccatum procurantis eſt grauius directe ex illato nocumẽto, quàm ſi fornicatus fuiſſet abſq; inductione illi⁹: nec huius oppoſitum dicitur in litera, ſed comparando ipſum ad homicidam quãtum ad nocumentũ illatum, author dicit duas differẽtias. Prima quo ad actũ interiorem, & ſpeciem, ac grauitatem ſubſtantialem, ſcilicet quòd homicida intendit per ſe primo mortem corporalem: hæc autem non ſic ſe habet ad mortẽ ſpiritualẽ. Secunda eſt quo ad actum exteriorem, quòd actus exterior homicidæ eſt cauſa per ſe ſufficiens efficaciter mortis corporalis: actus autẽ exterior illius non eſt per ſe ſufficiens ſecundum efficaciã. Nec putes hãc ſecũdam differentiam eſſe per accidens, ſed memento ſuperioris tractatus de duplici bonitate, & malitia actus interioris & exterioris, ſcilicet ex fine, & ſecundum ſe &c. & videbis quòd homicidiũ quantum ad malitiam actus exterioris ſecundum ſe, & quantum ad actum intentionis, probatum eſt grauius, nec in aliquo contradictum eſt corpori articuli huius. In Parad. 6 cuius titol⁹ eſt, æqualia eſſe oĩa, à medio illi⁹. Cap. vlti. à medio to. 5

¶ In artic. 9. & 10 eiuſdem q. 73. nihil ſcribendũ occurrit.

parte Dei, cui tanto magis aliquis homo coniungitur, quanto eſt uirtuoſior, uel Deo ſacratior: & ideo iniuria tali perſonę illata magis redundat in Deum, ſecundum illud Zach. 2. Qui uos tetigerit, tangit pupillam oculi mei. Vnde peccatum fit grauius ex hoc, quòd peccatur in perſonam magis Deo coniunctam, uel ratione uirtutis, uel ratione officij. Ex parte etiam ſuipſius manifeſtum eſt, quòd tanto aliquis grauius peccat, quanto aliquis magis in coniunctam perſonam ſeu naturali neceſſitudine, ſeu beneficijs, ſeu quacumque coniunctione peccauerit: quia uidetur in ſeipſum magis peccare, & pro tanto grauius peccat ſecundum illud Eccleſ. 14. Qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit? Ex parte uero proximi, tanto grauius peccatur, quanto peccatum plures tangit: & ideo peccatum quod fit in perſonam publicam, puta regem, uel principem, qui gerit perſonam totius multitudinis, eſt grauius quàm peccatum quod committitur contra unam perſonam priuatam. vnde ſpecialiter dicitur Exod. 22. Principi populi tui non maledices. Et ſimiliter iniuria quæ fit alicui famoſæ perſonæ, uidetur eſſe grauior ex hoc, quòd in ſcandalum, & in tribulationem plurimorum redundat.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille qui infert iniuriam uirtuoſo, quantum eſt in ſe, turbat eũ & interius, & exterius: ſed quòd iſte interius non turbetur, contingit ex eius bonitate, quæ non diminuit peccatum iniuriantis.

AD 2^m dicendum, quòd nocumentum, quod quis ſibiipſi infert in his, quæ ſubſunt dominio propriæ uoluntatis, ſicut in rebus poſſeſſis, habet minus de peccato quàm ſi alteri inferatur, quia propria uoluntate hoc agit: ſed in his quæ non ſubduntur dominio uoluntatis, ſicut ſunt naturalia, & ſpiritualia bona, eſt grauius peccatum nocumentum ſibiipſi inferre. grauius enim peccat qui occidit ſeipſum, quàm qui occidit alterum. Sed quia res propinquorum noſtrorum non ſubduntur uoluntatis noſtræ dominio, non procedit ratio quantum ad nocumenta rebus illorum illata, quòd circa ea minus peccetur, niſi forte uelint, uel ratum habeant.

AD 3^m dicendum, quòd non eſt acceptio perſonarum, ſi Deus grauius punit peccantem contra excellentiores perſonas: hoc enim fit propter hoc, quòd hoc redundat in plurium nocumentum.

ARTICVLVS X.

Vtrum magnitudo perſonæ peccantis aggrauet peccatum.

Inf. q. 89. arti. 3. & 5. co. & q. 102 ar. 3. ad 11. Et 2. 2. q. 100 ar. 1 ad 7. Et Mal. q. 7. art. 10. ad 5. Et Pſal. 24.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd magnitudo perſonę peccantis non aggrauet peccatum. Homo enim maxime redditur magnus ex hoc quòd Deo adhæret, ſecundum illud Eccleſ. 25. Quàm magnus eſt qui inuenit ſapientiam & ſcientiã? ſed non eſt ſuper timentem Deum: ſed quanto aliquis magis Deo adhęret, tanto minus imputatur ei aliquid ad peccatũ. Dicitur enim 2. Paral. 30. Dñs bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt dominum Deum patrum ſuorum: & non imputabitur eis, quòd minus ſanctificati ſunt. ergo peccatũ non aggrauatur ex magnitudine perſonæ peccantis.

¶ 2 Præt. Non eſt perſonarum acceptio apud Deum, ut dicitur Rom. 2. ergo non magis punit pro uno & eodem peccato unum, quàm alium. non ergo aggrauatur peccatum ex magnitudine perſonæ peccantis.

¶ 3 Præt. Nullus debet ex bono incommodũ reporta-

F re: reportaret autem ſi id quod agit, magis ei imputaretur ad culpam. ergo propter magnitudinem perſonæ peccantis non aggrauatur peccatum.

SED CONTRA eſt, quod Iſid. dicit in 2. de ſummo bono, Tanto maius cognoſcitur peccatum eſſe, quanto maior qui peccat, habetur. Ca. 19. 16.

RESPON. Dicendum, quòd duplex eſt peccatum. Quoddam enim ex ſubreptione proueniẽs propter infirmitatem humanæ naturæ: & tale peccatum minus imputatur ei, qui eſt maior in uirtute, eo quòd minus negligit huiuſmodi peccata reprimere, quæ tamen omnino ſubterfugere infirmitas humana non ſinit: alia uero peccata ſunt ex deliberatione procedentia,
G & iſta peccata tanto magis alicui imputantur, quanto maior eſt: et hoc poteſt eſſe propter quatuor. Primo quidem, quia facilius poſſunt reſiſtere peccato maiores, puta, qui excedunt in ſcientia, & uirtute. vnde Dominus dicit Luc. 12. quòd ſeruus ſciens uoluntatem domini ſui, & non faciens, plagis uapulabit multis. Secundo propter ingratitudinem, quia omne bonum, quo aliquis magnificatur, eſt Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando: & quantum ad hoc qualibet maioritas etiam in temporalibus bonis, peccatum aggrauat, ſecundum illud Sap. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Tertio propter ſpecialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem
H perſonę, ſicut ſi princeps iuſtitiam uiolet, qui ponitur iuſtitiæ cuſtos: & ſi ſacerdos fornicetur, qui caſtitatem uouit. Quarto propter exemplum, ſiue ſcandalum: quia ut Greg. dicit in Paſtorali, In exemplum culpa uehementer extenditur, quando pro reuerentia gradus peccator honoratur: ad plurium etiam notitiam perueniunt peccata magnorum, & magis homines ea indigne ferunt. Par. 1. c. 2. à medio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de his, quæ per ſubreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur.

AD 2^m dicendum, quòd Deus nõ accipit perſonas, ſi maiores plus punit: quia ipſorũ maioritas facit ad
I grauitatem peccati, vt dictum eſt. In cor. arti.

AD 3^m dicendum, quòd homo magnus non reportat incõmodũ ex bono, qđ habet, ſed ex malo uſu illi.

QVAESTIO LXXIIII.

De ſubiecto peccatorum, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſubiecto uitiorum, ſiue peccatorum.

K Et circa hoc quæruntur decẽ.

¶ Primo, Vtrum uoluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Secundo, Vtrum uolũtas ſola ſit peccati ſubiectum.

¶ Tertiò, Vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Quarto, Vtrum poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis.

¶ Quinto, Vtrum ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Sexto, Vtrum delectatio moroſa, uel non moroſa ſit in ratione inferiori, ſicut in ſubiecto.

¶ Septimo, Vtrum peccatum con-

¶ *Super Quæſtionem ſeptuageſimam quartam Articulum primum.*

IN art. 1. dubium eſt de illa propoſitione, Oẽs actus morales ſunt actus immanẽtes. Hæc n. propoſitio deſtruere videtur doctrinã ſuperius datam de bonitate, & malitia morali actuum exteriorum, & ueritatem quam cõmuniter ſonamus, dum percuſſiones, homicidia, & alia huiuſmodi actus morales, & malos dicimus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd præſens propoſitio nec ueritati, nec doctrinæ authoris contrariatur, ſed eſt uera formaliter intellecta. Ad cuius euidentiam ſciendũ eſt,

ſenſus io actum ſit in ſuperiori ratione, ſicut in ſubiecto.

¶ Octauo, Vtrũ rõ inferior poſsit eſſe ſubiectũ peccati mortalis.

¶ Nono, Vtrum ratio ſuperior poſsit eẽ ſubiectũ pcti uenialis.

¶ Decimo, Vtrum in ratione ſuperiori poſsit eſſe peccatum veniale circa proprium obiectum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uoluntas ſit ſubiectũ peccati

AD PRIMVM ſic procedi- tur. Videtur quòd uoluntas non poſsit eſſe ſubiectum peccati. Dicit enim Dion. io 4. cap. de diui. nomi. † quòd malum eſt præter uoluntatem, & intentionem: ſed peccatum haber rationem mali. ergo pctm non põt eſſe in uoluntate.

C ¶ 2 Præt. Voluntas eſt boni, vel apparentis boni. ex hoc autem quòd uoluntas vult bonum, non peccat: hoc autem quòd nult apparens bonum, quod non eſt uere bonũ, magis pertinere videtur ad defectum uirtutis apprehenſiuæ, quàm ad defectum voluntatis. ergo peccatum nullo modo eſt in uoluntate.

¶ 3 Præt. Non poteſt eſſe idẽ ſubiectum peccati, & cauſa efficiẽs: quia cauſa efficiens, & materialis nõ incidunt in idẽ, vt dicitur in 2. Phyſi. ſed uoluntas eſt cauſa efficiẽs peccati. Prima enim cauſa peccandi eſt uoluntas, ut Aug. dicit in lib. † de duabus animabus. ergo non eſt ſubiectum peccati.

SED CONTRA eſt, qđ Augu. dicit in lib. Retract. ꝙ uoluntas eſt qua peccatur, & recte viuitur.

RESPON. Dicendũ, quòd peccatum quidã actus eſt, ſicut ſupra dictum eſt. Actuum autem quidã tranſeũt in exteriorem materiam, ut ſecare, & ſecare: & huiuſmodi actus habẽt pro materia, & ſubie- B cto id, in quod trãſit actio, ſicut Philoſophus dicit in 3. Phyſic. † quòd motus eſt actus mobilis à mouente. Quidam uero actus ſuos nõ trãſeuntes in exteriorem materiã, ſed manentes in agente: ſicut appetere & cognoſcere: & tales actus ſunt omnes actus morales, ſiue ſint act⁹ uirtutum, ſiue peccatorum. unde oportet quòd proprium ſubiectũ actus peccati ſit potentia, quæ eſt principium actus. Cum autem proprium ſit actuum moralium, quòd ſint uoluntarij, ut ſupra habitum

B eſt, ſequitur quòd uoluntas, quæ eſt principium actuum volũtariorum ſiue bonorũ, ſiue malorum, quæ ſunt peccata, ſit principiũ peccatorum: & ideo ſequitur, ꝙ peccatũ ſit in volũtate ſicut in ſubiecto.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd malũ dicitur eſſe præter voluntatem, quia voluntas non tendit in ipſum ſub ratione mali: ſed quia aliquod malum eſt apparens bonum, ideo uoluntas aliquando appetit aliquod malum, & ſe- C cundum hoc peccatum eſt in uoluntate.

AD 2ᵐ dicendum, quòd ſi defectus apprehenſiuæ virtutis nullo modo ſubiaceret uoluntati, non eſſe peccatum nec in voluntate, nec in apprehenſiua virtute: ſicut patet in his, qui habent ignorantiam inuincibilem. & ideo relinquitur, quòd etiam defectus apprehenſiuæ uirtutis ſubiacens voluntati, deputetur in peccatum.

AD 3ᵐ dicendum, quòd ratio D illa procedit in cauſis efficientibus, quarum actiones tranſeunt in materiam exteriorem, & quæ non mouent ſe, ſed alia, cuius cõtrarium eſt in voluntate. vnde ratio non ſequitur.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſola uoluntas ſit ſubiectum peccati.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ſola B uoluntas ſit ſubiectum peccati. Dicit etiã Auguſtinus in libro de duabus animabus, quòd non niſi uoluntate peccatur: ſed peccatum eſt ſicut in ſubiecto in potẽtia qua peccatur. ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

eſt, quòd cum ſubiectum moralitatis ſit actus uoluntarius, oportet actum inquantum voluntarium ſumi, cum ſumitur inquantum moralis: ac per hoc ex negatione uoluntarij optime infertur negatio formalis actus. cum autem uoluntarius actus exterior, puta, mala percuſſio, a pluribus cauſetur principijs ſubordinatis, puta, uoluntate iraſcibili, & manu, ſi comparatur ad manum non eſt ab ea ut uoluntarius act⁹, quia manus non eſt ſm ſe principiũ aliquo modo liberum, ſed ſubeſt imperio ſeruiliter. ſi comparatur ad iraſcibilẽ, ſic eſt ab ea, vt uolũtarius actus imperatus. quia iraſcibilis ſubeſt imperio ciuiliter. ſi comparatur ad uoluntatem, ſic eſt ab ea, ut actus uoluntarius quodã modo elicitus, ut patebis. Quia ergo nullus actus exterior, ut eſt à principio uñ eſt, ut actio tranſiens exit ab eo ſub ratione uolũtarij, conſequẽs eſt ꝙ nec exeat ab eodem ſub ea ratione moralis, cõſequenter nulla actio tranſiens ut ſic, pure ſit uoluntaria, aut moralis, ſed vt ſubſtat actiõi alicui immanenti liberæ. & propterea in litera dicitur, ꝙ omnes actus morales ſiue boni, ſiue mali ſunt immanentes & ex eſſe manifeſtat formalis effect⁹. actibus enim moralib⁹ bonis ſoli operãtes ſunt in ſeipſis boni, & mali ſunt in ſeipſis mali, cui⁹ oppoſitũ accidit in tranſeuntibus: quoniam acta bene, uel male diſponunt bonis, uel malis actionibus tranſeuntib⁹, ut patet in ædificatione, pictura, ſcriptura. Ad rationes aũt in oppoſitum dicitur, quòd act⁹ exteriores dicũtur boni, uel mali moraliter, ut ſubſunt alicui actui immanẽti, & non aliter: quod patet ex hoc, quòd nõ niſi inquantum induunt rationẽ uolũtarii, boni, uel mali moraliter ſunt, & dicũtur. Conſtat nãque uolitum actum immanentem voluntatis aſſerre, cum hoc tamẽ ſtat, ꝙ huiuſmodi actus uolũtarii ſunt ſm ſe mali, aliter quàm actus interiores, ut ſuperius dictum fuit. Nihil enim obſtat magis ratio actus immanentis, quàm uoluntarii, quod ſuperius diſcuſſum eſt.

¶ In eodem articulo. 1. q 74 diligenter aduerte, quòd ex hoc articulo, ut teſtatur reſponſio ad primum in articulo ſexto huius quæſtionis, habes non ſolum quòd peccatum eſt ſubiectiue in uoluntate, ſed quòd omne peccatum eſt ſubiectiue in uoluntate. Ex hoc namque loco habes, quòd omne peccatum eſt actus immanens, & à uoluntate: & conſequenter in uoluntate, quia ois actus immanens eſt in eo, à quo eſt. Et quoniam in ſecundo articulo determinatur, quòd non ſola uoluntas eſt ſubiectum peccati, ſed plures aliæ potentiæ ſunt ſubiectæ peccatis, ut in ſequentibus patet articulis, noſſe debes, quòd non inconuenit idẽ peccatum eſſe in pluribus ſubiectiue ſecundum diuerſa, ſicut poteſt diuerſimode eſſe à pluribus. paria namque in actionibus immanentibus ſunt eſſe in, & eſſe ab operante. Cũ enim in omni peccato concurrat actio voluntatis poſitiue, vel priuatiue, oportet omne peccatũ ratione huius eſſe in voluntate: cum etiã peccatũ quandoque ſit actus alicuius potẽtiæ ſub imperio uoluntatis, vt male diligere, male iraſci, male concupiſcere, oportet peccatum ſecundum illum actum eſſe in illa potentia elicitiua illius actus. Et ſi contingat ad eundem actum malum concurrere tres potentias defectuoſe, puta, voluntatem, rationem, & concupiſcibilem, illud peccatum ſubiectiue ſecundum diuerſa erit in tribus: & quoniam quandoque aſſignatur pro ſubiecto proximum elicitiuũ actus, quãdoque primum mouens, quandoque primum dirigens: ideo diligens lector diſcernat dicendi rationem, ubi diuerſitatem inuenire cõtingat de ſubiecto alicuius peccati, & non damnet, ſed ea ponat.

4. d. 18. q. 1. ar. 5. q. 1. ad 2. Et 3. cõtra c. 109. ſi. Et. Mal. q. 7. art. 1. ad 16. Et Mat. 15.

ca. 4. par. 4. aliquantulũ ante fin. Et Aug. li. 3 de li. arb. ca. 17. to. 1.

Text. 70.

cap. 10. & 11. tom. 6.

Lib. 1. ca 9. circa med. tom. 1.

q. 71. art. 1. & 6.

tex. 18. to. 2

q. 1. ar. 1. & q. 18. art. 6.

D. 995.

Infra ar. 3. cor. & q 83 ar. 1 cor. Et 2. diſ. 44 in expoſit. ad 2. Et mal. q. 2. ar. 2. & 3.

Cap. 10. à medio, to. 6

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimaquartæ Articulum ſecũdum.

IN articulo ſecundo eiuſdẽ ſeptuageſimæquartæ quæſtionis aduerte, qđ hinc patet apud authorem, actus aliarum potentiarum, quæ ſunt principia actuum uoluntariorum ut ſic, eſſe quandoque peccata formaliter: ita quòd actus uoluntatis eſt primo malus formaliter, actus autem aliarum virium formaliter mali, ſed non primo, ſed ſecundario. & hoc ea ratione literæ probatur: quia actus immanens uoluntarius inordinatus eſt formaliter malus, & ea ſubiecto ſimul & principio: quia principium talis actus eſt ſubiectum peccati

peccati formaliter, actus autem trãſeũtes, vt ſic, non niſi materialiter mali ſunt, & ad ſubſtantiam peccati pertinent in actu exercito, quia non niſi mediante actu immanente, qui eſt ſubiectũ bonitatis & malitiæ moralis, vt patet ex dictis. Vnde Sco in. 2. ſent. di. 42 abſq; ratione intulit peccatum eſſe ſut maliter in ſola volũtate. hoc. n. non minus eſt falſum, quã actualem iuſtitiam, ideſt bonitatem, vt diſtinguitur contra actuale peccatum, eſſe in ſola voluntate, quamuis vtrumque ſit formaliter in ſola ipſa prima.

Lib. 3. c. 17. & 18. to. 1. & de ver. relig. c. 14. & 1. retract. c. 9. tom. 1.

§ 2 Præt. Peccatum eſt quòddam malum contra rationem: ſed bonum & malum ad rationem pertinens, eſt obiectum ſolius voluntatis. ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

§ 3 Præt. Omne peccatũ eſt actus voluntarius: quia, ut dicit Auguſt. in li. de li. ar. † Peccatũ adeo eſt voluntarium, quòd ſi non ſit voluntarium, nõ eſt peccatum: ſed actus aliarum virium nõ ſunt voluntarij, niſi inquantum illæ vires mouentur a voluntate. hoc autem nõ ſufficit ad hoc, quòd ſint obiectũ G peccati, quia ſecundum hoc etiam membra exteriora, quæ mouentur a voluntate, eſſent ſubiectum peccati, quod patet eſſe falſum. ergo ſola voluntas eſt ſubiectũ peccati.

Sed contra. Peccatũ virtuti contrariatur, cõtraria autem ſunt circa idem: ſed aliæ etiam vires animæ p̃ter voluntatẽ, ſunt ſubiecta virtutũ, ut ſupra dictũ eſt*. ergo nõ ſola volũtas ẽ ſubiectũ peccati.

Q. 56.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ex prædictis patet*, Omne ꝙ eſt principium voluntarij actus, eſt ſubiectum peccati: actus autem voluntarij dicuntur H non ſolum illi qui eliciuntur a voluntate: ſed etiam illi qui a voluntate imperãtur, vt ſupra dictum eſt*, cũ de voluntario ageretur. vnde non ſolum voluntas poteſt eſſe ſubiectum peccati, ſed omnes illæ potentiæ quæ poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem. & eædem etiam potentiæ ſunt ſubiecta habituum moralium bonorum vel malorum, quia eiuſdem eſt actus & habitus.

At. præced.

Q. 6. art. 4.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ non peccatur niſi voluntate, ſicut primo mouente, alijs autem potentijs peccatur ſicut ab ea motis.

Ad 2m dicendum, ꝙ bonum & malum pertinent I ad voluntatem ſicut per ſe obiecta ipſius: ſed aliæ potentiæ habent aliquod determinatum bonum & malum, ratione cuius poteſt in eis eſſe & virtus, & vitiũ, & peccatum, ſm ꝙ participant voluntate & ratione.

Ad 3m dicendum, ꝙ membra corporis non ſunt principia actuum, ſed ſolum organa: vnde & comparantur ad animam mouẽtem, ſicut ſeruus qui agitur, & non agit. Potentiæ autem appetitiuæ interiores cõparantur ad rationem quaſi liberæ, quia agunt quodammodo & aguntur, vt patet per id quod dicitur 1. Politi.* Et præterea actus exteriorum membrorum ſunt actiones in exteriorem materiam tranſeuntes, ſicut patet de percuſſione in peccato homicidij: & pro K pter hoc non eſt ſimilis ratio.

Ca. 3. a me dio. to. 5.

Super Quæſtionis ſeptuageſimaquarta Articulum tertiũ.

In articulo tertio eiuſdem ſeptuageſimæquartæ quæſtionis dubiũ occurrit ex Scoto in quadrageſimaſecũda diſtinctione ſecundi ſententiarum. quæſtio. 3. inſerente, quod ſi in motibus præcedẽtibus

2. di. 24. q. 3. arti. 2. & diſ. 31. q. 2. art. 5. ad 4. Et veri. 40. 15. ar. 5. Et mal. q. 7. ar ti. 6.

ARTICVLVS III.

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ in ſenſualitate non poſsit eſſe peccatum. Peccatum enim eſt propriũ homini, qui ex ſuis actibus laudatur, vel vituperatur: ſed ſenſualitas eſt communis nobis & brutis. ergo in ſen F ſualitate non poteſt eſſe peccatũ.

§ 2 Præt. Nullus peccat in eo quod uitare non poteſt, ſicut Aug. dicit in lib. de lib. arbi.* ſed homo non poteſt vitare quin actus ſenſualitatis ſit inordinatus. eſt enim ſenſualitas perpetuæ corruptionis, quandiu in hac mortali vita viuimus, vnde per ſerpentem ſignificatur, vt Auguſt. dicit 12. de Trin. † ergo inordinatio motus ſenſualitatis non eſt peccatum.

§ 3 Præt. Illud quod homo ipſe non facit, non imputatur ei ad peccatum: ſed, hoc ſolũ videmur nos ipſi facere, quod cũ deliberatione rationis facimus, vt Philoſophus dicit in 9. Ethico. * ergo motus ſenſualitatis qui eſt ſine deliberatione rationis, nõ imputatur homini ad peccatum.

Sed contra eſt, quod dicitur Roma. 7. Non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio. quod exponit Aug.* de malo concupiſcentiæ, quod conſtat eſſe motũ quendam ſenſualitatis. ergo in ſenſualitate eſt aliquod peccatum.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, *Peccatum poteſt inueniri in qualibet potentia, cuius actus poteſt eſſe voluntarius & inordinatus, in quo conſiſtit ratio peccati. Manifeſtum eſt autem, quòd actus ſenſualitatis poteſt eſſe voluntarius, inquãtum ſenſualitas, ideſt, appetitus ſenſitiuus, nata eſt a voluntate moueri. vnde relinquitur quòd in ſenſualitate poſsit eſſe peccatum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd aliquę vires ſenſitiuæ partis, etſi ſint communes nobis & brutis, tamen in nobis habent aliquam excellentiam ex hoc, ꝙ rationi iunguntur: ſicut nos præ alijs animalibus habemus in parte ſenſitiua cogitatiuam & reminiſcentiam, vt in 1. dictum eſt*: & per hunc modum etiam appetitus ſenſitiuus in nobis præ alijs animalibus habet quandam excellentiam, ſcilicet quòd natus eſt obedire rationi, & quantum ad hoc poteſt eſſe principium actus voluntarij, & per conſequens ſubiectum peccati.

Ad 2m dicendum, quòd perpetua corruptio ſenſualitatis eſt intelligenda quantum ad fomitẽ, qui nunquàm totaliter tollitur in hac vita. Tranſit enim peccatum originale reatu, & remanet actu: ſed talis corruptio fomitis non impedit quin homo rationabili

actus voluntatis eſt peccatum, quia voluntas nõ præuenit, quòd ſit peccatum omiſſionis, cum tamẽ hic ponatur peccatũ commiſſionis. Sed hoc facile ſoluitur a perſpiciẽtibus, quòd quando committitur aliquis actus inordinatus voluntarie, ſiue volũtarie ſit poſitiue, ſiue negatiue, eſt peccatum commiſſionis, vt patet in delectationibus malis perceptis, non imperatis, ſed nec excluſis. Incuria nanque nanteę ſubmerſionis peccatum committitur, quamuis negatiue: vnde cum concupiſcentia carnis aduerſus ſpiritũ ſit malus act⁹, & voluntarius negatiue, ſequitur, qđ ſit peccatũ commiſſionis, quando peccatũ eſt.

*In eodẽ articulo aduerte, quòd circa motus ſenſualitatis eſt aliquid certum, & aliquid videtur incertum. Certũ eſt, quòd omnes motus mali, quos voluntas põt, & debet pręuenire ſi nõ præuenit, quando, ſicut &c. ſunt peccata: ſed ꝙ volũtas poſsit, & debeat ſemp ſingulos motus ſenſualitatis aut vanitatis pręuenire, non vr conſonum, eo quod vr, ꝙ ſit obligatio ad impoſsibile i reali executione ſingularum præuentionũ. Si tñ. authoritas Auguſtini, & authoris veneranda penſetur, & ratio in litera inſinuata, nõ apparebit hoc diſſonũ. Cũ.n. peccatũ veniale ſit imperfectum qđ in genere moris & peccati, propter ꝙ & ſine deliberatione cõmittitur, cõſequens eſt, ꝙ imperfecta ratio potentiæ & debiti ſufficiat ad commiſsionẽ ipſius. Vnde cõcederẽ, ꝙ ẽ in nobis imperfecta potẽtia ad reprimẽdũ, vel obuiandũ ſingulis motibus malis tqadum attẽdo vni, & do operã rei ſanctæ, inſurgit alius: attamẽ talis imperfecta potẽtia cũ aliquali debito ſufficit ad rationem talis peccati imperfecti.

Li 3. c. 18. paulo poſt princ. to. 1.

Lib. 12. de Trin. c. 12. & 13. to. 3.

Ca. 8. circa mediũ tomo. 5.

Lib. 3. contra Iulianũ c. 26. tom. 7 & de ver. Apoſtolis. ſer. 12.

Ar. 1. & 2.

p. p. q. 78. articu. 4.

voluntate poſſit reprimere ſingulos motus inordinatos ſenſualitatis ſi pſennat, puta, diuertendo cogitationem ad alia: ſed dum homo cogitationem ad alia diuertit, poteſt etiam circa illud aliquis inordinatus motus inſurgere: ſicut cum aliquis transfert cogitationẽ ſuam a delectationibus carnis, volens concupiſcentiæ motus vitare ad ſpeculationem ſcientiæ, inſurgit quandoque aliquis motus inanis gloriæ impræmeditatus. & ideo non poteſt homo vitare omnes huiuſmodi mot⁹ propter corruptionem prædictam: ſed hoc ſolum ſufficit ad rationem peccati voluntarij, quòd poſſit vitare ſingulos.

B

Ad 3^m^ dicendum, quòd illud quod homo facit ſine deliberatione rationis, non perfecte ipſe facit: quia nihil operatur ibi id quod eſt principale in homine. vnde nõ eſt perfecte actus humanus, & per conſequens non poteſt eſſe perfecte actus virtutis, vel peccati, ſed aliquid imperfectum in genere horum. vnde talis motus ſenſualitatis rationem præueniens, eſt peccatũ veniale, quod eſt quiddam imperfectũ in genere peccati.

C

Articvlvs iiii.

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale. Actus enim ex obiecto cognoſcitur: ſed circa obiecta ſenſualitatis contingit peccare mortaliter, ſicut circa delectabilia carnis. ergo actus ſenſualitatis poteſt eſſe peccatum mortale, & ita in ſenſualitate peccatum mortale inuenitur.

Sup.q.ar.3. ad 3.& inf. q.89.ar.5. cor. Et 2.di. 24.q.3.ar.2 ad 3 Et ver. q.25.ar.5. Et mal.q.7. artic. 6. Et quol.4. art. 22.co.

¶ 2 Præt. Peccatum mortale contrariatur virtuti: ſed virtus poteſt eſſe in ſenſualitate. Temperantia enim & fortitudo ſunt virtutes irrationabilium partium, vt Philoſophus dicit in 3. Ethi. ergo in ſenſualitate poteſt eſſe peccatum mortale, cum contraria ſint nata fieri circa idem. Lib.3. Eth. cap.10.in prin.to.5.

¶ 3 Præt. Veniale peccatum eſt diſpoſitio ad mortale: ſed diſpoſitio & habitus ſunt in eodem. cũ igitur veniale peccatum ſit in ſenſualitate, vt dictũ eſt, etiã mortale peccatum eſſe poterit in eodem. Art.3.ad 3

B

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. Retractationum, & habetur in glo. Rom.7 Inordinatus concupiſcentiæ motus, qui eſt peccatum ſenſualitatis, poteſt etiam eſſe in his, qui ſunt in gratia, in quibus tamen peccatum mortale non inuenitur. ergo inordinatus motus ſenſualitatis non eſt peccatum mortale. li.1. Retra. ca.13.& 15 aliquantulum a prin. tom.1.

C Respon. Dicendum, ꝙ ſicut inordinatio corrumpens principium vitæ corporalis, cauſat corporalem mortem: ita etiá inordinatio corrumpens principiũ ſpiritualis vitæ, quod eſt finis vltimus, cauſat mortem ſpiritualem peccati mortalis, vt⁹ ſupra dictum eſt. Ordinare autẽ aliquid in finẽ non eſt ſenſualitatis, ſed ſolum rationis. Inordinatio autem a fine non eſt niſi eius, cuius eſt ordinare in finem: D vnde peccatum mortale nõ poteſt eſſe in ſenſualitate, ſed ſolum in ratione. Q.72.ar.5.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ actus ſenſualitatis poteſt cõcurrere ad peccatũ mortale: ſed tamen actus peccati mortalis non habet, ꝙ ſit peccatũ mortale ex eo, ꝙ eſt ſenſualitatis, ſed ex eo ꝙ eſt rationis, cuius eſt ordinare in finem. & ideo peccatum mortale non attribuitur ſenſualitati, ſed rationi.

Ad 2^m^ dicendum, quòd actus E virtutis nõ perficitur per id, quod eſt ſenſualitatis tantum, ſed magis per id quod eſt rationis & voluntatis, cuius eſt eligere. nam

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum quartum.

In artic.4. eiuſdem 74. quæſt. aduerte, ꝙ ſenſualitas, ideſt, pars appetitiua ſenſus tripliciter ſumitur. Primo, vt ſenſitiua ẽ abſolute, & ſic nullum habet in ſe peccatũ, ſicut nec in brutis. Secundo, vt eſt volentis, & ſic eſt principium, & conſequenter ſubiectũ peccati venialis, dũ habens ipſam non præuenit voluntate cõiuncta motus eius inſurgentes cõtra rationis bonum. Tertio, vt eſt mota a deliberatione, & ſic principiũ eſt, & ſubiectum virtutis & vitij actus virtuoſi peccati mortalis, vt ex ſuperi⁹ dictis patet. & ſecundum hoc habes vnde videas, ꝙ ſicut ſuperius ſimpliciter cõceſſum eſt in appetitu ſenſitiuo, vt moto a uolũtate, eſſe virtutẽ: ita nunc conceditur, quòd in ſenſualitate vt mota a volũtate eſt peccatũ mortale. & ſicut non eſt conceſſum, ꝙ in appetitu ſenſitiuo eſt virtus, ita nũc negatur in eo mortale peccatum. par .n. eſt ratio, vt in litera dicitur in reſponſione ad ſecundum: quamuis vocabulum ſenſualitatis, quia nominare videtur appetitum ſenſitiuũ ea parte depreſſionis eius, nonnihil fauoris negati in ea peccatum mortale tribuant. D.1120.

¶ In hoc eodẽ quarto articulo ẽ dubiũ, quia doctrina authoris non videtur rationi conſona, dum peccatum veniale concedit in ſenſualitate, ideſt appetitu ſenſitiuo, & mortale negat in eadem. Nam ſi intendit de ſenſualitate ſecundum id quod eſt ei proprium, vtrunque peccatum negandum eſt: quia omne peccatũ eſt aut in voluntate, aut in aliqua potentia, vt ſubeſt voluntati. ſi vero intendat de ſẽſualitate, vt ſubeſt voluntati, vtrunque concedendum eſt, quamuis diuerſimode: quia veniale vt imperfecte, mortale vt perfecte.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ proculdubio cum de ſubiecto peccati eſt ſermo, oportet vel de voluntate, vel de potentia ut ſubeſt voluntati, intelligi: ſed quia ſubeſſe uoluntati contingit dupliciter, ſcilicet vt mouenti, & ut non reprimenti, actus qui fit a ſenſualitate ut ſubeſt uoluntati mouenti, eſt peccatum mortale, & non ſibi, ſed uoluntati tribuitur. actus uero qui fit ab ea vt ſubeſt uoluntati non reprimenti, eſt ſuus, & eſt peccatum veniale, & ſibi tribuitur. Sed hæc ratio nihil ualet: quoniam conſtat paſſiones membrorum, quæ remotiores ſunt a ratione peccati, quàm paſſiones appetitus ſenſitiui, eſſe peccata mortalia, quando ſunt voluntaria uolũtate nõ reprimẽte, vt patet in muliere, quæ etiá A voluntate taceret alio ipſam cognoſcente. Ratio quoque in promptu eſt contra hanc reſponſionem: quia eiuſdem rationis eſt mouere, & non mouere, quando oportet, vbi oportet &c. Dicendum eſt ergo, quòd ratio quare veniale attribuitur ſenſualitati, & mortale non, niſi cum ſpecificatione, vt ſcilicet motæ a uolũtate, poteſt eſſe duplex. Prima quæ tacta eſt in præcedenti notato, quia .ſ. mortale eſt a ſenſualitate vt ſubeſt deliberationi: veniale autẽ eſt ab ea, ut ſubeſt quomodolibet volũtati. hinc .n. fit, ut quia deliberatio eſt proprius actus partis ſuperioris, ut actus ex ea pendentes nõ tribuãtur inferioribus, niſi cũ ſpecificatione participatæ motionis: actus autẽ ex ea nõ pendẽtes relinquantur inferiorib⁹. Secunda eſt profunda & intenta ab authore ex natura virium animæ, & reſolutionis actuũ in propria principia. Vires nanque animæ noſtræ in parte ſenſitiua ſicut in cognoſcendo, ſunt ſecundum ſe excellẽtes totã naturã brutorum, ut patet in cogitatiua, & reminiſcentia habenti bus collatiuam vim particularium: ita in appetẽdo ſunt ſecundum ſe excellentes totã naturã brutorũ per hoc, ꝙ appetunt cũ quadam libertate: ita ꝙ nõ ſolum ex hoc, ꝙ actualiter mouẽtur, vel non mouentur a uolũtate, ſed ſeipſis, quia ſunt tales, quas ſuperius vocauim⁹, quia ſũt uolentis, ſunt quodãmodo liberæ. Dico aũt, quodãmodo, quia nõ habẽt tãtũ libertatis, ut poſſint in actum deliberatum, ſed veſtigiũ quoddam libertatis ſortitæ ſunt ex eleuatione in naturã rõnalẽ a qua fluũt. Eædẽ aũt vires appetitiuæ ſenſitiuæ, ut actualiter motæ, & mouentes a parte ſuperiori tantũ libertatis participiã, vt etiã in deliberatos actus poſſint. vnde fit, ut actus voluntarius ſenſualitatis, quamuis totus elicitus ab ipſo appetitu ſenſitiuo ſi reſoluendus ſit in ſua propria principia, ſecundum illam tantum rationem reſoluetur in ſenſualitatem, quam habet ab ea ſecundum ſe: ſecundum illam uero, quam habet ab eadem non ſecundum ſeipſam, ſed ut mota eſt ab altero, reſoluetur in illud alterum, uel in ipſam, ut mota eſt ab illo altero. Et quia peccare conſiſtit in agere, & propterea ad hoc quòd aliqua potentia peccet moraliter, non ſufficit quod ſit mota a uoluntate: ſic enim manus peccaret percutiendo, ſed oportet ut ſecundum ſe libere agat, oportet quòd ſecundum modum propriæ libertatis po-

actus virtutis moralis non eſt ſine electione: vnde ſemper cum actu virtutis moralis, qui perficit vim appetitiuam, eſt etiam actus prudẽtiæ, quæ perficit vim rationalem. & idem eſt etiam de peccato mortali, ſicut* dictum eſt.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd diſpoſitio tripliciter ſe habet ad id, ad quod diſponit. Quãdoq;.n.eſt idẽ & in eodẽ: ſicut ſcientia inchoata dicitur eſſe diſpoſitio ad ſcientiã perfectam. Quandoq; autem eſt in eodem, ſed non idem: ſicut calor eſt diſpoſitio ad formam ignis. Quandoque vero nec idem, nec in eodem: ſicut in his quæ habent ordinem adinuicem, vt ex vno perueniatur in aliud, ſicut bonitas imaginationis eſt diſpoſitio ad ſcientiam, quæ eſt in intellectu: & hoc modo veniale peccatum, quod eſt ĩ ſenſualitate, poteſt eſſe diſpoſitio ad peccatum mortale, quod eſt in ratione.

Articvlvs V.

Vtrum peccatum poſſit eſſe in ratione.

Ad qvintvm ſic procéditur. Videtur quòd peccatũ non poſſit eſſe in rõne. Cuiuſlibet enim potentiæ peccatum eſt aliquis defectus ipſius: ſed defectus rationis non eſt peccatum, ſed magis excuſat peccatum, excuſatur enim aliquis a peccato ꝓpter ignorantiam. ergo in ratione non poteſt eſſe peccatum.

¶ 2 Præt. Primum ſubiectum peccati eſt voluntas, vt dictum eſt:* ſed ratio præcedit voluntatem, cũ ſit directiua ipſius. ergo peccatum eſſe non poteſt in ratione.

¶ 3 Præt. Non poteſt eſſe peccatũ, niſi circa ea quæ ſunt in nobis: ſed perfectio & defectus rationis non eſt eorum quæ ſunt in nobis: quidam enim ſunt naturaliter ratione deficientes, vel ratione ſolertes. ergo in ratione non eſt peccatum.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. 12. de Trinita. quod peccatum eſt in ratione inferiori, & in ratione ſuperiori.

Respon. Dicendum, quòd peccatum cuiuſlibet potentiæ conſiſtit in actu ipſius, ſicut ex dictis* patet. Habet autem ratio duplicem actum. Vnum quidem ſecundum ſe in comparatione ad proprium obiectum, quod eſt cognoſcere aliquod verum. Alius autem actus rationis eſt, inquan-
F tum eſt directiua aliarum virium. Vtroque igitur modo contingit eſſe peccatum in ratione. Et primo quidem inquãtum errat in cognitione veri: quod quidem tunc imputatur ei ad peccatum, quando habet ignorantiam, vel errorẽ circa id quod põt, & debet ſcire: ſecundo, quando inordinatos actus inferiorum virium vel imperat, vel etiam poſt deliberationem nõ coercet.

Ad primvm ergo dicendum,
G quòd ratio illa procedit de defectu rationis, qui pertinet ad actũ proprium reſpectu proprij obiecti, & hoc quando eſt defectus cognitionis eius, quod quis non poteſt ſcire: tunc enim talis defectus rationis nõ eſt peccatum, ſed excuſat a peccato, ſicut patet in his quæ per furioſos committuntur. Si uero ſit defectus rationis circa id quod homo poteſt, & debet ſcire, non omnino homo excuſatur a peccato, ſed ipſe defectus imputatur ei ad peccatum.
H Defectus autem qui eſt ſolum in dirigendo alias vires, ſemper imputatur ei ad peccatũ: quia huic defectui occurrere poteſt per proprium actum.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* cum de actibus voluntatis & rationis ageretur, voluntas quodammodo mouet & præcedit rationem, & ratio quodammodo voluntatem: vnde & motus volũtatis dici poteſt rationalis, & actus rationis poteſt di-
I ci voluntarius: & ſecundum hoc in ratione inuenitur peccatũ vel prout eſt defectus eius voluntarius, vel prout actus rationis eſt principium actus voluntatis.

Ad 3ᵐ patet reſpõſio ex dictis.*

Articvlvs VI.

Vtrum peccatum moroſæ delectationis ſit in ratione.

K Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd peccatũ moroſæ delectationis nõ ſit in ratione. Delectatio enim importat motum appetitiuæ virtutis, vt ſupra *dictum eſt: ſed vis appetitiua diſtinguitur a ratione, quæ eſt vis apprehenſiua. ergo delectatio moroſa non eſt in ratione.

¶ 2 Præt. Ex obiectis cognoſci poteſt ad quam potentiam actus pertineat, per quem potentia ordinatur ad obiectum: ſed delectatio quãdoque eſt moroſa circa bona ſenſibilia, & non circa bona rõnis.

tentiæ lattribuamus ei peccare. quo fit vt quia ſenſualitas ſm ſe habet tñ libertatis, vt ſufficiat ad peccatum veniale: iõ peccatum veniale ei tribuitur. quia vero

Ad 1. arg. præced.

non habet tñ rationalitatis, vt poſſit in peccatũ mortale, q a nõ eſt eius reſpicere bonum rationis vt ſinẽ, ideo ei nõ attribuitur peccatũ mortale. & quia eius vt motæ a ſuperiori eſt tendere ordinate in bonum rationis vt ſinẽ, ideo etiã ſibi vt motæ a ratione peccatũ mortale & virtutis actus tribuitur vt principio, & cõſequẽter vt ſubiecto, vt iã dictũ eſt. Ad obiecta ergo dicit, qđ author loquitur de ſenſualitate noſtra ſecundũ id quod eſt ei propriũ, vt patet in reſpõſione ad primum: & propterea negauit ab ea mortale. cui pri⁹ tribuerat veniale. ideo patet nõ eſſe parem rationem. Ex articulis autem ſecundo & diligenter inſpectis, facile patere poteſt, hãc eſſe veram mentem authoris.

Infr. art. 6. cor. Et 2. di. 24. q. 3. Et veri. q. 17. ar. 2. cor.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdẽ quarti articuli, non turberis ex exemplo caloris diſponẽtis ad formã ignis, pro eo qđ dicitur eſſe in eodẽ ſubiecto. Exemplũ in primis eſt, & verificatur de ſubiecto partiali, ideſt, materia quæ diſponitur ad formam ignis calore, & ſuſcipit illã.

Art. 1. et 2.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulũ quintum.

In articulo 5. eiuſdem 74. q. hoc ſolum dicendũ occurrit, ꝙ quia rõ ſecundum ſe eſt ſuiipſius & aliorum ordinatiua in ſinẽ, & deordinatiua ab illo libere libertate perfecta, radicaliter tamẽ libertas enim formaliter eſt primo voluntatis: idcirco actus rationis inordinat⁹ eſt moraliter malus, ſi inordinatio in poteſtate noſtra eſt. ꝓp quod vtroque modo contingit moralem malitiam in ratione

Cap. 11. et 12. to. 3.

Art. 2. et 3

inueniri, ſubiectiue ſcilicet in cõgnoſcẽdo, & in dirigendo: ſed affectus in cognoſcendo tã negatiuus, qui vocatur ignorãtia, quam poſitiuus, qui vocatur error, non ſemper habet rationem mali moraliter, ſed negatiuus ſolum quando põt, & debet quis ſcire: poſitiuus autem quãdo poteſt. Non eſt enim abſque peccato, habere ſcienter opinionẽ falſam de triangulo, cum poteſt haberi vera, vel non falſa, ſaltem ſuſpendendo credulitatem, cũ nonnullum malum intellectus ſit falſa opinio de quocunque. Propter quod in litera in reſponſione ad ſecundum concluditur, ꝙ in ratione eſt peccatum, vt effectus eius eſt voluntarius: defectus autem in dirigendo, vt in litera dicitur, ſemper eſt malus moraliter, quia de ratione ſua claudit voluntarium formaliter. Directio enim imperãdo ſit: imperiũ autẽ, vt ſupra didicimus, actus eſt rationis mota a volũtate. Eſt igitur a rõne & in rõne peccatũ, vt proximo & elicitiuo principio inordinati actus volũtarii, multo magis q̃ in appetitu inferiori, qui rationẽ ſolum participat.

Q. 17. ar. 1.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum ſextum.

Ad 2. arg.

In artic. 6. eiuſdẽ 74. q. videtur mihi, ꝙ author ob reuerentiã diui Aug. articulũ hunc & ſequentẽ appoſuerit. Cũ enim ex dictis iã conſtet, omne peccatum eſſe in illa potentia, quæ eſt proximũ eius principiũ liberũ, ſeu rationale aliquo modo, & delectatio moroſa ſit ĩ concupiſcibili, ſaltem quãdoq; vt mota eſt a ſuperiori: ſi cætera peccata imperãtiue, & cõſenſiue in eã ſit in volũtate, & imperiũ vel non imperiũ reprehẽſionis illius ſit ĩ rõne, cõſequẽs eſt, ꝙ nõ oportebat ſimpliciter ſolicitari de ſubie-

Infra. q. 88. art. 5. ad 2. Et 2. di. 24. q. 3. ar. 4. Et veri. q. 15. art. 4. cor. *q. 31. ar. 2.

ſubiecto huius peccati magis q̄ aliorũ: ſed quoniam beatiſſimus ac doctiſſimus Aug. attribuerat peccatum moroſæ delectationis rationi inferiori: idcirco vt hoc ſaluaret, hunc docuit articulum, ex quo enucleare ſubſtantiam peccati diſcimus diuerſi mode, vt dictum eſt.

Ca. 12. parũ ante mediũ tom. 3.

¶ In reſponſione ad primum in eodẽ articulo duo ſcito Nouitie. primo, ꝙ delectatio dicitur eſſe in ratione, vt in primo motiuo, eo modo quo imperium dicitur. primum mouens. Secundo, quòd quia author intẽdit ſaluare, quòd huiuſmodi peccatum ſit in ratione vt in ſubiecto: ideo repetit regulã ſuperius habitam, ſcilicet, quòd æqua eſt extenſio principij, & ſubiecti in materia peccatorum: vt inde diſcas, quòd delectatio eſt in ratione ſubiectiue, tanquàm imperãte, in appetitu autẽ tanquàm in eliciente.

Ar. 5. hui⁹ quæſt.

,ergo peccatum delectationis moroſæ non eſt in ratione.

¶ 3 Præt. Moroſum dicitur aliquid pp diuturnitatem temporis: ſed diuturnitas temporis non eſt ratio, quòd aliquis actus pertineat ad aliquam potentiam. ergo delectatio moroſa nõ pertinet ad rationem.

Sed contra eſt, quod Aug. * dicit 12. de Trinit. quod conſenſus illecebræ ſi ſola cogitatiõne delectationis contentus eſt, ſic habendum exiſtimo, velut cibum vetitum mulier ſola comederit: p̄ mulierem autem intelligitur ratio inferior, ſicut ibidẽ ipſe exponit. ergo peccatũ moroſæ delectationis eſt in ratione.

Respon. Dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, * Peccatum cõtingit eſſe in ratione, quandoque quidem inquantum eſt directiua humanorum actuum. Manifeſtum eſt autem, quòd ratio non ſolum eſt directiua exteriorum actuum, ſed etiam interiorum paſſionum: & ideo quando deficit ratio in directione interiorum paſſionum, dicit̃ eſſe peccatum in ratione, ſicut ẽt quãdo deficit in directione exteriorum actuum. Deficit autem in directione paſſionũ interiorum dupliciter. Vno modo, quãdo imperat illicitas paſſiones: ſicut quãdo homo ex deliberatione prouocat ſibi motũ iræ, vel concupiſcentiæ. Alio mõ quãdo non reprimit illicitũ paſſionis motũ: ſicut cũ aliquis poſtquàm deliberauit, ꝙ motus paſſionis inſurgens eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit: & ſm hoc dicitur peccatum delectationis moroſæ eſſe in ratione.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ delectatio quidẽ eſt in vi appetitiua, ſicut in proximo principio, ſed in rõne eſt ſicut in primo motiuo, ſm hoc quod ſupra dictum eſt, * ꝙ actiones quę non tranſeunt in exteriorem materiã, ſunt ſicut in ſubiecto in ſuis principijs.

Ar. 1. huius quæſt.

Ad 2m dicendum, ꝙ ratio actum proprium illicitũ habet circa proprium obiectum, ſed directionem habet circa omnia obiecta inferiorum virium, quæ per rationem dirigi poſſunt; & ſecundum hoc etiam delectatio circa ſenſibilia obiecta pertinet ad rationẽ.

Ad 3m dicendum, ꝙ delectatio dicitur moroſa nõ ex mora temporis, ſed ex eo quòd ratio deliberans circa eam immoratur; nec tamen eam repellit tenens & voluens libenter, quæ ſtatim vt attigerant animũ, reſpui debuerant, vt Aug. * dicit 12. de Trinit.

Ca. 12. parũ a med. to. 3

Articvlvs VIII.

Vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori.

Super. q. 15. ar. 4. et infra præſenti q. ar. 8 ad 1. Et 2 di. 24. q. 3. ar. 1. et 4. Et ver. q. 15. ar. 3. & 5. Et mal. q. 14. artic. 2. ad 9.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum ſeptimum.*

In titulo artic. 7. aduerte, ꝙ ſenſus quæſt. eſt de actu exteriori malo tam veniãliter, quàm mortaliter: ita ꝙ intẽditur an peccatũ cõſenſus in actũ, vt

Ad septimum ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatũ cõſenſus in actum non ſit in rõne ſuperiori. Conſentire enim eſt actus appetitiuæ virtutis, vt ſupra habitum eſt: * ſed ratio eſt vis apprehẽſiua. ergo peccatũ cõſenſus in actũ non eſt in ratione ſuperiori.

¶ 2 Præt. Ratio ſuperior intendit rationibus æternis inſpiciendis & conſulendis, vt Aug. † dicit 12. de Trin. ſed quandoque conſentitur in actum non conſultis rationib⁹ æternis. non enim ſemper homo cogitat de rebus diuinis, quando cõſentit in aliquem actum. ergo peccatum conſenſus in actũ, non ſemper eſt in ratione ſuperiori.

¶ 3 Præt. Sicut per rationes æternas pñt homo regulare actus exteriores, ita etiam interiores delectationes, vel alias paſſiones: ſed conſenſus in delectationem abſque hoc quòd opere ſtatuatur implendum, eſt rationis inferioris. vt dicit Auguſt. 12. de Trinit. * ergo etiam conſenſus in actũ peccati, debet interdum attribui rationi inferiori.

¶ 4 Præt. Sicut ratio ſuperior excedit inferiorem, ita ratio excedit vim imaginatiuam: ſed quandoq; procedit homo in actum per apprehenſionem virtutis imaginatiuæ abſque omni deliberatione rationis: ſicut cũ aliquis ex improemeditato mouet manum, aut pedem. ergo etiã quandoque poteſt ratio inferior cõſentire in actum peccati abſque ratione ſuperiori.

Sed contra eſt, quod Augu. dicit 12. de Trin. * Si in conſenſione male vtendi rebus, quæ per ſenſum corporis ſentiuntur, ita decernitur quodcunque peccatum, vt ſi poteſtas ſit, etiam corpore cõpleatur, intelligenda eſt mulier cibum illicitum viro dediſſe, per quem ſuperior ratio ſignificatur. ergo ad rationẽ ſuperiorem pertinet conſentire in actum peccati.

Respon. Dicendum, quòd cõſenſus importat iudiciũ quoddã de eo in quod conſentitur. Sicut enim ratio ſpeculatiua iudicat & ſentẽtiat de rebus intelligibilib⁹, ita ratio practica iudicat & ſententiat de agendis. Eſt autem conſiderandum, quòd in omni iudicio vltima ſententia pertinet ad ſupremum iudicatorium: ſicut videmus in ſpeculatiuis, quòd vltima ſentẽtia de aliqua propoſitione datur per reſolutionem ad prima principia. Quamdiu enim remanet aliquod principium altius, adhuc per ipſum poteſt examinari id de quo quærit̃: vnde adhuc eſt ſuſpenſum iudiciũ quaſi nõdũ data finali ſententia. Manifeſtum eſt autem, quòd actus humani

diſtinguitur contra cogitationem & delectationẽ interius, ſit in ratione ſuperiori, vt in ſubiecto.

Q. 15. ar. 1.

¶ In eodem 7. artic. dubium occurrit, q̃a voluntaria, immo nulla videtur differentia inter ſubiectũ conſenſus in actum, & ſubiectũ cõſenſus in delectationẽ: & tamẽ in litera ex intentione Aug. cõſenſus in actum rationi ſuperiori, conſenſus in delectationẽ rationi inferiori tribuitur, qua enim ratione per tẽporales rationes poſſum cõſentire delectationi cogitatę fornicationis, eadẽ poſſum conſentire cogitato actui. & qua ratione, dum deliberat inferior ratio, & cõſentit actui, ſuperior obuiare tenetur, & propterea conſenſus in actũ ei imputatur, vt in reſponſione ad quartũ dicitur, eadẽ rõne dũ deliberat eadẽ inferior ratio, & cõſentit delectationi, tenetur ſuperior ratio obuiare, & conſequẽter eidẽ ſuperiori rationi attribuẽdus eſt vterque cõſenſus, & vterque etiam quãdoque rationi inferiori, & nõ vu⁹ vni, & alter alteri.

Ca. 7. in fi. tom. 3.

Ca. 12. aute med. to. 3.

Cap. 12. in med. to. 3.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ vterque cõſenſus ſecundum rem, quando fit ſecundum rationes tẽporales eſt rationis inferioris: quñ vero fit ſecundũ rationes æternas ſolas, vt ſi quis ex ſolo contemptu æternæ legis conſentit in delectationem, vel in actum, non reputãs aliter prohibitum, eſt rationis ſuperioris. in hoc tamen differentia eſt, quia quando eſt inferioris, eſt etiãm ſuperioris, ſaltem negatiue: quia tenetur obuiare dirigẽdo ſecundum legem æternam, & non obuiat. quando vero eſt ſuperioris, non oportet quòd ſit inferioris: quia non ſpectat ad inferiorẽ de proprijs ſuperiori iudicare, vt contingit cũ quis moroſe delectatur de iniurijs fidei. ſecundum appropriationem autem,

quæ ſ litera tãgitur, ſcilicet quando duo ordinata iudicãda occurrunt, vltimum ſuperiori, & præambulum inferiori, attribuitur deliberatio, iudicium ac conſenſus vnius, ſcilicet delectationis ad inferiorem: alterius vero, idest actus ad ſuperiorẽ ſpectat: & hoc iudicio meo intẽdit author in litera ꝓp reuerentiã tanti doctoris, vt dictum eſt: & per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nã procedunt de cõſenſu vtroque ſecundum rem, cuius oppoſitum nõ inuenio in litera, quæ loquitur ſecundum appropriationem, & ſecũdum eam diſparitatem ponit. Nec obſtat ꝙ in reſponſione ad tertiũ in hoc articolo dicitur, quòd quando cõſenſus rationis inferioris i delectationẽ, etiam ſecundum rationes æternas perſeuerat, pertinet etiã ad rationem ſuperiorem: quaſi velit dicere, quòd ſi non acceptetur ſecundum æternas rationes, nõ ſpectet ad ſuperiorẽ. hoc enim verum eſt, quòd non ſpectat ad ſuperiorem ſecundũ appropriationem, quamuis ſpectaret ad ipſam ſecundum rem negatiue. & hũc ſenſum exprimit ipſe author in ſequenti articulo in reſponſione ad primum, vt ibi declarabitur.

q. 19. art. 4.

q. 15. art. 3.

regulari poſſunt ex regula rationis humanæ, quæ ſumitur ex reb' creatis, quas naturaliter hõ cognoſcit: & vlterius ex regula legis diuinæ, vt ſupra dictum eſt.* vnde cum regula legis diuinæ ſit ſuperior, conſequens eſt, vt vltima ſententia per quam iudicium finaliter terminatur, pertineat ad rationem ſuperiorem, quę intendit rationibus æternis. Cum autem de pluribus occurrit iudicandum, finale iudicium eſt de eo, quod vltimo occurrit. In actibus autem humanis vltimo occurrit ipſe actus, præambulum autem eſt ipſa delectatio, quæ inducit ad actum: & ideo ad rationem ſuperiorem proprie pertinet conſenſus in actum, ad rationem vero inferiorem, quę habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum, quod eſt de delectatione. quàmuis etiã & de delectatione ſuperior ratio iudicare poſſit: quia quicquid iudicio ſubditur inferioris, ſubditur ẽt iudicio ſuperioris: ſed nõ cõuertitᷣ.

A D PRIMVM ergo dicendum, quòd conſentire eſt actus appetitiuæ virtutis non abſolute, ſed cõſequens ad actum rationis deliberantis & iudicantis, vt ſupra dictum eſt. In hoc enim terminatur conſenſus, quia voluntas tendit in id quod eſt iam ratione iudicatum: vnde conſenſus poteſt attribui & voluntati, & rationi.

A D 2m dicendum, quòd ex hoc ipſo quòd ratio ſuperior non dirigit actus humanos ſecundum legem diuinam, impediens actum peccati dicitur ipſa conſentire, ſiue cogitet de lege ęterna, ſiue non. cum enim cogitat de lege Dei, actu eam contemnit: cum vero non cogitat, eam negligit per modũ omiſſionis cuiuſdã. vnde omnibus modis conſenſus in actũ peccati procedit ex ſuperiori rõne: quia, vt Aug. dicit 12 de Trin.* nõ põt peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, niſi illa mentis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt mẽbra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat, aut ſeruiat.

Loco citatu in arg. circa mediũ cap. 12. to. 3.

A D 3m dicendum, ꝙ ratio ſuperior per conſiderationem legis æternæ ſicut poteſt dirigere, vel cohibere actum exteriorem, ita etiam delectationem interiorem: ſed tamen antequã ad iudicium ſuperioris rationis deueniatur, ſtatim vt ſenſualitas proponit delectationẽ, inferior ratio per rõnes temporales deliberãs, quandoq; hmõi delectationem acceptat, & tunc conſenſus in delectationem pertinet ad inferiorem rõnem. Si vero etiã conſideratis rationibus æternis homo in eodem conſenſu perſeueret, iã talis conſenſus ad ſuperiorem rationem pertinebit.

A D 4m dicendum, ꝙ apprehenſio virtutis imaginatiuæ eſt ſubita, & ſine deliberatione: & ideo poteſt aliquem actum cauſare antequàm ſuperior, vel inferior ratio etiam habeat tempus deliberandi: ſed iudicium rationis inferioris eſt cum deliberatione, quæ indiget tempore, in quo etiã ratio ſuperior deliberare poteſt: vnde ſi non cohibeat ab actu peccati per ſuã deliberationem, ei imputatur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum conſenſus in delectationem ſit peccatum mortale.

A D OCTAVVM ſic proceditᷣ. Videtᷣ, ꝙ conſenſus in delectationẽ non ſit peccatum mortale. Conſentire enim in delectationem pertinet ad rationem inferiorem, cuius non eſt intendere rationibus æternis, vel legi diuinæ, & per conſequens nec ab eis auerti: ſed omne peccatum mortale eſt per auerſionem a lege diuina, vt patet per diffinitionem Auguſt.* de peccato mortali datam, quæ ſupra poſita eſt.† ergo conſenſus in delectationem non eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Conſentire in aliquid nõ eſt malum, niſi quia illud eſt malum in quod conſentitur: ſed propter quod vnumquodque, & illud magis, vel ſaltem non minus. non ergo illud in quod conſentitur, poteſt eſſe minus malum quàm conſenſus: ſed delectatio ſine opere non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantum. ergo nec conſenſus in delectationem eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Delectationes differunt in bonitate & malitia ſecundum differentiam operationum, vt dicit Philoſophus in 10. Ethic.* ſed alia operatio ẽ interior cogitatio, & alia actus exterior, puta fornicationis. ergo delectatio conſequẽs actum interioris cogitationis, tantum differt a delectatione fornicationis in bonitate, vel malitiã, quãtum differt cogitatio interior ab actu exteriori, & per conſequens etiam eodem modo differt conſentire in vtrunque: ſed cogitatio interior non eſt peccatum mortale, nec etiam conſenſus in cogitationem. ergo per conſequens nec conſenſus in delectationem.

¶ 4 Præt. Exterior actus fornicationis, vel adulterij, nõ eſt peccatũ mortale ratione delectationis, quǽ ẽt inuenitur in actu matrimoniali, ſed rõne inordinationis ipſius act9: ſed ille qui cõſentit i delectationem, non ꝓp hoc conſentit in deordinationem actus. ergo non videtur mortaliter peccare.

¶ 5 Præt. Peccatum homicidij eſt grauius quàm ſimplicis fornica-

F

G

H

I

K

22. q. 15. 4. art. 4. co. & q. 180. ar. 7. Et 2. di. 24. q. 3. ar. 4. Et ver. q. 15. ar. 4. Et mal. q. 15. art. 2. ad 16. & 17. Et quol. 12. ar. 43.

* Au. 22. cõtra fauſt. c. 27. in princ. to. 6. & lib. 1. de li. arb. cap. 16. 10. primo.

† q. 71. ar. 6

* ca. 3. 4. & 5. com. 5.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum octauum.

IN articu. 8. in reſponſione ad primum, habes id quod diximus, dum duas reſponſiones vides, primam, quòd conſenſus in delectationẽ poteſt eſſe vtriuſque rationis. ſecundã, quòd quando eſt rõnis inferioris, eſt eius auerſæ ab æternis regulis, quia deficit in ea ordinatio ſuperioris rationis ꝑ rationes æternas. Ex hoc enim manifeſte patet quod dictum eſt, ſcilicet cõſenſum in delectationem moroſam inferioris rationis ſemper eſſe ẽt ſuperioris ſaltem negatiue, alioquin non ſaluaretur diffinitio peccati ſupradicta, quod eſt contra legẽ æternam.

¶ In reſponſione ad quartam eiuſdem articuli iuncta corpori articuli habes, ꝙ, & quare delectatio moroſa cõiugati de actu matrimonii cogitato, non eſt peccatum mortale. eadẽ enim ratio eſt de conſenſu in actũ & in delectationẽ cogitati actus: & propterea ſicut cõiugi conſenſus in actum nõ prohibetur, ita nec delectatio eius tam in opere, ꝙ in cogitatione, per ſe loquendo: ſecus aũt per accidẽs, puta, quia vane cogitat, quia periculoſe, in abſentia peccaret.

¶ In reſponſione ad quintum aduerte, ꝙ inter materiã luxuriæ & iræ, licet in veritate non ſit differẽtia quo ad rationem peccati mortalis, quia tam in his, quàm in cæteris materiis mortalibus, conſenſus in delectationem cogitati actus ratione cogitationis nõ eſt mortale, ſed veniale quandoque, vel nullum, ratione vero cogitati actus ſemper eſt mortale: tamen quia in materia luxuriæ maxime timetur

ſmetur hoc peccatum multoties forte creditur peccatum, vbi nõ eſt: & ecõtra, vbi eſt delectatio de cogitata vindicta, quã tñ facere nõ vult, nõ æſtimatur. pp quod author in corpore ac taculi affectũ hominis ad actũ ſecundũ ſe penſandũ docet in huiuſmodi dilectio ne, Inclinatus. n. ad vindictã, facile de illa cogitata delectatur: & alienus a venerei non facile de cogitatu eius delectatur, quàmuis caro cõcupiſcat aduerſus ſpiritum.

Enchir. ca. 71. in prin. tom. 3.

Li. 12. cap. 12. a medio tom. 3.

tionis: ſed cõſentire in delectationem, quæ cõſequitur cogitationẽ de homicidio, non eſt peccatum mortale. ergo multo minus cõſentire in delectationem, quæ conſequitur cogitationem de fornicatione, eſt peccatum mortale. A

§ 6 Præt. Oratio dominicã quotidie dicitur pro remiſſione venialium, vt Aug. dicit: ſed cõſenſum in delectationem Aug. docet eſſe abolendum per orationem Dominicam: dicit enim in 12. de Trin. † quòd hoc eſt longe minus peccatum, quàm ſi opere ſtatuatur implendum: & ideo de talibus quoque cogitationibus venia petẽda eſt, pectuſque percutiendum atq; dicendũ, Dimitte nobis debita noſtra. ergo cõſenſus in delectationẽ eſt peccatũ veniale. B

Li. 12. ca. 12. de Trin. nõ longe a fin. tom. 3.

SED CONTRA eſt, quod Aug. poſt pauca ſubdit, Totus hõ damnabitur, niſi hæc quæ ſine volontate operandi, ſed tñ cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per Mediatoris gratiã remittantur: ſed nullus damnatur niſi pro peccato mortali. ergo conſenſus in delectationem eſt peccatum mortale.

RESPON. Dicendum, ꝙ circa hoc aliqui diuerſimode opinati ſunt. Quidã enim dixerunt, ꝙ cõſenſus in delectationem non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantum. Alij vero dixerunt, ꝙ eſt peccatum mortale: & hæc opinio eſt cõmunior & veriſimilior. C Eſt enim conſiderandum, ꝙ cum omnis delectatio conſequatur aliquã operationem, vt dicitur in 10. Ethi. & iterum, cum omnis delectatio habeat aliquod obiectum, delectatio quælibet põt cõparari ad duo, ſ. ad operationem quã conſequitur, & ad obiectũ in quo quis delectatur. Contingit autẽ ꝙ aliqua operatio ſit obiectum delectationis, ſicut & aliqua alia res: quia ipſa operatio poteſt accipi vt bonum & finis, in quo quis delectatus requieſcit, & quãdoq; quidem ipſamet operatio, quã conſequitur delectatio, eſt obiectũ delectationis, inquantum. ſ. vis appetitiua, cuius eſt delectari, reflectitur in ipſam operationem ſicut in quoddã bonum, puta, cum aliquis cogitat & delectatur de hoc ipſo quod cogitat, inquantum ſua cogitatio placet. D Quandoq; vero delectatio cõſequens vnã operationem, puta cogitationem aliquã, habet ꝑ obiecto aliã operationem quaſi rem cogitatam: & tunc talis delectatio procedit ex inclinatione appetitus, nõ quidem in cogitationem, ſed in operationem cogitatã. Sic igitur aliquis de fornicatione cogitans, de duobus põt delectari. Vno modo de ipſa cogitatione: alio modo de ipſa fornicatione cogitata. E Delectatio aũt de cogitatione ipſa ſequitur inclinationẽ affectus in cogitationem ipſam: cogitatio autem ipſa ſcḋm ſe, nõ eſt peccatum mortale, immo quandoque eſt veniale tñ, puta, cum aliquis inutiliter cogitat de ea: quãdoque autẽ ſine peccato omnino, puta, cũ aliquis vtiliter de ea cogitat, ſicut cum vult de ea prædicare, vel diſputare. & iõ ꝑ conſequens affectio & delectatio quæ ſic eſt de cogitatione fornicationis, non eſt de genere peccati mortalis, ſed quandoq; eſt peccatum veniale, quãdoq; nullum: vnde nec cõſenſus in talem delectationem eſt peccatũ mortale, & ſcḋm hoc prima opinio habet veritatem. Quòd autem aliquis cogitãs de fornicatione delectetur de ipſo actu cogitato, hoc contingit ex hoc, ꝙ affectio eius inclinata eſt in hunc actũ. Vnde ꝙ aliquis conſentiat in talem delectationẽ, hoc nihil aliud eſt, quàm ꝙ ipſe conſentiat in hoc, ꝙ affectus ſuus ſit inclinatus in fornicationẽ. Nullus enim delectatur, niſi in eo quod eſt conforme appetitui eius. Quod aũt aliquis ex deliberatione eligat, ꝙ affectus ſuus conformetur his quæ ſecũdum ſe ſunt peccata mortalia, eſt peccatum mortale. vnde talis conſenſus in delectationem peccati mortalis, eſt peccatum mortale, vt ſecunda opinio ponit.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ conſenſus in delectationem poteſt eſſe non ſolum rationis inferioris, ſed etiã ſuperioris, vt dictum eſt. & tñ ipſa ratio inferior poteſt auerti a rationibus æternis: quia etſi nõ intendit eis, vt ſcḋm eas regulans, quod eſt proprium ſuperioris rationis: intendit tamen eis, vt ſcḋm eas regulata: & hoc modo ab eis ſe auertens, poteſt peccare mortaliter. nam & actus inferiorum virium, & etiã exteriorum membrorum poſſunt eſſe peccata mortalia, ſecũdum quod deficit ordinatio ſuperioris rationis regulantis eos ſecundum rationes æternas.

Ar. 7. præc.

AD 2m dicendum, ꝙ conſenſus in peccatum quod eſt veniale ex genere, eſt veniale peccatum: & ſecundum hoc poteſt concludi, ꝙ conſenſus in delectationem, quæ eſt de ipſa vana cogitatione fornicationis, eſt peccatum veniale: ſed delectatio quæ eſt in ipſo actu fornicationis, de genere ſuo eſt peccatum mortale: ſed quod ante conſenſum ſit veniale peccatum tantũm, hoc eſt per accidens, ſ. pp imperfectionem actus: quæ quidem imperfectio tollitur per conſenſum deliberatum ſuperuenientem: vnde ex hoc adducitur in ſuam naturam, vt ſit peccatum mortale.

AD 3m dicendum, quòd ratio illa procedit de delectatione, quæ habet cogitationem pro obiecto.

AD 4m dicendum, ꝙ delectatio quæ habet actum exteriorem pro obiecto, non poteſt eſſe abſque complacentia exterioris actus ſecundum ſe, etiam ſi non ſtatuatur implendum propter prohibitionem alicuius ſuperioris. vnde actus fit inordinatus, & per conſequens delectatio erit inordinata.

AD 5m dicendum, ꝙ etiam conſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia actus homicidij cogitati, eſt peccatum mortale: non autem conſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia cogitationis de homicidio.

AD 6m dicendum, ꝙ oratio dñica non ſolũ contra peccata venialia dicenda eſt, ſed etiã contra mortalia.

ARTICVLVS IX.

Vtrum in ſuperiori ratione poſſit eſſe peccatum veniale, ſecundum quod eſt directiua inferiorum virium.

Infr. ar. 10. & locis ibidẽ īductis.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in ſuperiori rõne non poſſit eſſe peccatũ veniale, ſcḋm quod eſt directiua inferiorum virium, ideſt, ſcḋm quod conſentit in actum peccati. Dicit enim Aug. in 12. de Trin. ꝙ ratio ſuperior inhæret rationibus æternis: ſed peccare mortaliter eſt per auerſionem a rationibus æternis. ergo videtur quòd in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum, niſi peccatum mortale.

Ca. 7. in fi. tom. 3.

§ 2 Præt. Superior ratio ſe habet in vita ſpirituali tanquàm principium, ſicut & cor in vita corporali: ſed infirmitates cordis ſunt mortales. ergo peccata ſuperioris rationis ſunt mortalia.

§ 3 Præt. Peccatum veniale fit mortale, ſi fiat ex con-

temptu: ſed hoc non videtur eſſe ſine contemptu, q aliquis ex deliberatione peccet etiã venialiter. cũ ergo cõſenſus rationis ſuperioris ſemp ſit cũ deliberatione legis diuinæ, videtur q non poſſit eſſe ſine peccato mortali propter contemptum diuinæ legis.

Ar. 7. huius quæſt.

SED CONTRA. Conſenſus in actum peccati pertinet ad rationem ſuperiorẽ, vt ſupra dictũ eſt: ſed cõſenſus in actũ peccati venialis eſt peccatum veniale, ergo in ſuperiori ratione poteſt eſſe peccatũ veniale.

Ca. 7. in ſi. tom. 3.

RESPON. Dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 12. de Trin. Ratio ſuperior inhæret rationibus æternis cõſpiciendis, aut cõſulendis. Cõſpiciendis quidẽ, ſm quod earum veritatem ſpeculatur. Conſulendis autẽ ſm q per rationes æternas de alijs iudicat & ordinat: ad quod pertinet, quòd deliberãdo per rationes æternas conſentit in aliquem actum, vel diſſentit ab eo. Contingit autem q inordinatio actus, in quem conſentit, non contrariatur rationibus æternis, quia non eſt cum auerſione a fine vltimo, ſicut contrariatur actus peccati mortalis: ſed eſt præter eas, ſicut act⁹ peccati venialis. vnde quando ratio ſuperior in actũ peccati venialis conſentit, non auertitur a rationibus æternis: vnde non peccat mortaliter, ſed venialiter. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

D 40r.

AD 2^m dicendũ, q duplex eſt infirmitas cordis. Vna quæ eſt in ipſa ſubſtãtia cordis, & immutat naturalem complexionẽ ipſius, & talis infirmitas ſemper eſt mortalis. Alia eſt autem infirmitas cordis pp aliquam inordinationem vel motus eius, vel alicuius eorum quæ circunſtãt cor: & talis infirmitas nõ ſemper eſt mortalis. Et ſimiliter in ratione ſuperiori ſemper eſt peccatum mortale, quando tollitur totaliter ipſa ordinatio rõnis ſuperioris ad proprium obiectũ, quod eſt rationis æternæ: ſed quãdo eſt inordinatio circa hoc, non eſt peccatum mortale, ſed veniale.

AD 3^m dicendum, q deliberatus conſenſus in peccatum, nõ ſemper pertinet ad cõtemptũ legis diuinæ: ſed ſolum quãdo peccatum legi diuinæ contrariatur.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum nonũ & decimum.*

1. q. 24. q. 3. ar. 5. Et ver. q. 15. art. 5. Et mal. art. 1. ad 12. & 17. & art. 3. ad 17. & artic. 5.

IN arti. nono & decimo eiuſdem ſeptuageſimæquartæ queſt. nihil ſcribendum occurrit. Terminorum enim notitiã hãbẽtibus omnia clara ſunt. Opus eſt vt Nouitiis lector diſtinguat ex Auguſt. allata in litera, duas operationes ſuperioris rationis, ſcilicet intuitum, & conſultationẽ, & ad hanc ſecũdam ſpectat deliberatio & conſenſus: & ſecundũ hãc dirigit inferiora, & reflectitur ſuper ſeipſam, & vocatur in litera altior conſideratio de proprio obiecto, vt attingibili ab eadem. Alius enim conſideratur Deus, vt non creditus per deliberationẽ, quàm per ſubitum motũ: quoniã hic Deus eſt tãtum obiectum, ibi eſt obiectum, & lex. Et propterea hic cõtra primam operationem, ibi contra ſecundam: hic non eſt conſenſus, ibi conſenſus: quia legis conſultatio hic non eſt peccatum mortale, ibi mortale.

ARTICVLVS X.

Vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatũ veniale ſecũdũ ſeipſam.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam, ideſt, ſecundum quod inſpicit rationes æternas. Actus enim potentiæ non inuenitur eſſe deficiẽs niſi per hoc, quòd inordinate ſe habet circa ſuum obiectum: ſed obiectum ſuperioris rationis ſunt æternæ rationes, a quibus deordinari non eſt ſine peccato mortali. ergo in ſuperiori ratione non poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

¶ 2 Præt. Cũ ratio ſit vis deliberatiua, act⁹ rõnis ſemp eſt cũ deliberatione: ſed omnis inordinatus motus in his quæ Dei ſunt, ſi ſit cum deliberatione, eſt peccatum mortale. ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam, nunquàm eſt peccatum veniale.

F ¶ 3 Præt. Contingit quandoque, quòd peccatũ ex ſubreptione, eſt peccatum veniale: peccatum autem ex deliberatione eſt peccatum mortale per hoc, quòd ratio deliberans recurrit ad aliquod maius bonum, contra quod homo agens grauius peccat, ſicut cum de actu delectabili inordinato ratio deliberat quod eſt contra legem Dei, grauius peccat conſentiendo, q̃ ſi ſolum conſideraret quod eſt contra virtutem moralem: ſed ratio ſuperior non põt recurrere ad aliquod altius, q̃ ſit ſuũ obiectũ. ergo ſi motus ex ſubreptio-

G ne non ſit peccatum mortale, neque etiã deliberatio ſuperueniens faciet ipſum eſſe peccatum mortale; quod patet eſſe falſum. non ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam poteſt eſſe peccatum veniale.

SED CONTRA. Motus ſurreptitius infidelitatis eſt peccatum veniale: ſed pertinet ad ſuperiorem rationem ſecundum ſeipſam. ergo in ratione ſuperiori poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

RESPON. Dicendum, q ratio ſuperior aliter fertur in ſuum obiectum, atq; aliter in obiecta inferiorum virium, quæ per ipſam diriguntur. In obiecta .n. inferiorum virium non fertur, niſi inquantum de eis con-

H ſulit rõnes æternas. vnde non fertur in ea niſi per modum deliberationis. Deliberatus autem conſenſus in his quæ ex genere ſuo ſunt mortalia, eſt mortale peccatũ: & ideo ratio ſuperior ſemp mortaliter peccat, ſi actus inferiorũ viriũ in quos cõſentit, ſint peccata mortalia. Sed circa ꝓprium obiectũ habet duos act⁹, ſcilicet ſimplicem intuitum, & deliberationem, ſm quod etiã de proprio obiecto conſulit rationes æternas. ſm autem ſimplicem intuitum poteſt aliquẽ inordinatum motum habere circa diuina, puta, cum qs patitur ſubitum infidelitatis motum. Et quàmuis infidelitas ſm ſuum genus ſit peccatum mortale, tamẽ ſubitus motus infidelitatis eſt peccatũ veniale: quia D. 50r.

I peccatum mortale non eſt niſi contra legem Dei. Põt autem aliquod horum quæ pertinent ad fidem, ſubito rõni occurrere ſub quadã alia ratione, antequàm ſuper hoc conſulatur, vel conſuli poſſit ratio æterna, ideſt, lex Dei, puta cũ quis reſurrectionẽ mortuorum ſubito apprehendit vt impoſſibilem ſm naturam, & ſimul apprehẽdendo remittitur, antequã tempus habeat deliberandi, quod hoc eſt nobis traditum vt credendum ſm legem diuinam. Si vero poſt hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, eſt peccatum mortale: & ideo circa proprium obiectũ, etſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt ratio ſuperior pecca-

K re venialiter in ſubitis motibus, vel etiã mortaliter p deliberatum conſenſum. In his autem quæ pertinent ad inferiores vires, ſemper peccat mortaliter in his quæ ſunt peccata mortalia ex ſuo genere, non autem in his, quæ ſm ſuum genus ſunt venialia peccata.

AD PRIMVM ergo dicendum, q peccatum quod eſt contra rationes æternas, etſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt tamen eſſe peccatum veniale pp imperfectionem actus ſubiti, vt dictum eſt. In cor. art.

AD 2^m dicendum, q in operatiuis ad rationẽ, ad quam pertinet deliberatio, pertinet etiam ſimplex intuitus eorum, ex quibus deliberatio procedit: ſicut etiam in ſpeculatiuis ad rationem pertinet & ſyllogizare, & propoſitiones formare: & ideo etiam ratio poteſt habere ſubitum motum.

AD

Ad 3m dicendum, ꝙ vna & eadem res poteſt diuerſas conſiderationes habere, quarum vna eſt altera altior: ſicut Deũ eſſe, poteſt cõſiderari vel inquantũ eſt cognoſcibile rõne humana, vel inquantũ traditur reuelatione diuina, quę eſt cõſideratio altior. & ideo q̃uis obiectũ rationis ſuperioris ſit quiddã ſm naturã rei altiſſimũ, tñ poteſt ẽt reduci in quandã altiorẽ cõſiderationẽ: & hac rõne, qđ in motu ſubito nõ erat peccatũ mortale, per deliberationem ſeducentem in altiorem conſiderationem fit peccatum mortale, ſicut ſupra expoſitum eſt.

QVAESTIO LXXV.

De cauſis peccatorum in generali, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de cauſis peccatorum. ¶ Et primo, in generali; Secundo, in ſpeciali.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum peccatum habeat cauſam.

¶ Secundo, Vtrum habeat cauſam interiorem.

¶ Tertio, Vtrum habeat cauſam exteriorem.

¶ Quarto, Vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum habeat cauſam.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatum nõ habeat cauſam. Peccatũ enim habet rationem mali, vt dictum eſt.* ſed malum nõ habet cauſam, vt Dion. dicit 4. cap.† de diui. no. ergo peccatum non habet cauſam.

¶ 2 Præt. Cauſa eſt ad quam de neceſſitate ſequitur aliud: ſed quod eſt ex neceſſitate, non videtur eſſe peccatum, eo ꝙ omne peccatum eſt voluntarium. ergo peccatum non habet cauſam.

¶ 3 Præt. Si peccatum habet cauſam, aut habet ꝓ cauſa bonũ, aut malũ: nõ autẽ bonũ, quia bonũ nõ facit niſi bonum. non.n. poteſt arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Matth.7. Similiter aũt nec malum poteſt eſſe cauſa peccati; quia malũ pœnæ ſequitur ad peccatum: malum autem culpæ eſt idem quod peccatum. peccatum igitur non habet cauſam.

Sed contra. Omne quod fit, habet cauſam: quia vt dicitur Iob. 5. Nihil in terra ſine cauſa fit: ſed peccatum fit. eſt enim dictum, vel A factum, vel concupitum contra legem Dei. ergo peccatum habet cauſam.

Respon. Dicendum, quòd peccatum * eſt quidam actus inordinatus. Ex parte igitur actus poteſt habere per ſe cauſam, ſicut & quilibet alius actus: ex parte autem inordinationis habet cauſam eo modo quo negatio, vel priuatio poteſt habere cauſam. Negationis autem alicuius poteſt duplex cauſa aſſignari. Primo quidem defectus cauſę affirmationis, B ideſt, ipſius cauſæ negatio eſt cauſa negationis ſecundum ſeipſam. Ad remotionẽ enim cauſæ ſequitur remotio effectus: ſicut obſcuritatis cauſa eſt abſentia ſolis. Alio modo cauſa affirmationis ad quã ſequitur negatio, eſt per accidens cauſa negationis conſequentis: ſicut ignis cauſando calorẽ ex principali intentione, conſequenter cauſat priuationem frigiditatis, quorum primum poteſt ſufficere ad ſimplicem negationem. Sed C cũ inordinatio peccati, & quodlibet malum non ſit ſimplex negatio, ſed priuatio eius, quod quidem natum eſt, & debet habere, neceſſe eſt quòd talis inordinatio habeat cauſam agentem per accidẽs. Quod enim natum eſt ineſſe & debet, nũquàm abeſſet niſi propter cauſam aliquam impedientem: & ſecundum hoc conſueuit dici, quòd malum, quod in quadam priuatione conſiſtit, habet cauſam deficientem, vel agentem D per accidens: omnis autem cauſa per accidens reducitur ad cauſam per ſe. Cum igitur peccatum ex parte inordinationis habeat cauſam agentem per accidens, ex parte autem actus habeat cauſam agẽtem per ſe, ſequitur quòd inordinatio peccati cõſequatur ex ipſa cauſa actus. Sic igitur voluntas carens directione regulæ ra- E tionis & legis diuinæ, intendens aliquod bonum commutabile, cauſat actum quidem peccati per ſe, ſed inordinationem actus per accidens & præter intentionem. prouenit enim defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate.

Ad primvm ergo dicendum, quòd peccatum non ſolum ſignificat ipſam priuationẽ boni, quæ eſt inordinatio: ſed ſignificat actũ ſub tali priuatione, quæ habet rationem mali, quod quidẽ qualiter habeat cauſam, dictum eſt.*

Ad 2m dicendum, ꝙ ſi illa diſti-

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquintæ Articulũ primum.*

In corp. art.

In corpore 1 artic. quæſt. 75. dubium eſt, quia author ſub diſiũctione nota dicit, ꝙ malum habet cauſam deficiẽtem, vel agentem per accidens, an idem intelligat per vtrũq;, an diuerſa: & ſi idẽ, quomodo explanat. & ſimiliter ſi diuerſa, quo modo proſequitur nõ liquet. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ author concludit illam diſiunctionem ſecũdum veritatem diſiunctionis. Et intendit, ꝙ propterea cum cauſa propria mali aſſignatur, aut aſſignatur cauſa deficiens, aut aſſignatur cauſa per accidens: & hoc quia cauſam efficientem ꝑ ſe habere nõ põt. Poſitiuam enim habere non poteſt negatio: negatiua autẽ

Infr. art. 2 & 4 cor. & ad 1. & q. 77. ar. 4. co. Et 2. di. 35. art. 1. corp. * q. 71. ar. 6. † ca. 4. par. 4. ante fin.

quæ per ſe eſt cauſa negationis, non ſufficit ad priuationẽ: quia oportet aliquã cauſam aliam a negatione ponere impedientem oppoſitum habitum, vt fiat priuatio. Verũ quia cauſa deficiẽs, & cauſa per accidẽs ſunt idem ſubiecto, & diſtinctæ formaliter in vno ſenſu, & ſunt idem ſubiecto, & formaliter in alio ſenſu: ideo author ſimul proſequitur, & omnia explanauit. Ad cuius euidentiam recolere oportet, ꝙ cauſa per accidens dupliciter dicitur, ſcilicet accidente in cauſa, & accidente in effectu: & quod vterque modus in propoſito inuenitur. Voluntas namque carens directione legis, intendenſque aliquod bonum commutabile, cauſat actum peccati per ſe, & inordinationem per accidẽs ita quòd defectus ordinis in actu eſt ex defectu directionis in voluntate, vt in litera dicitur: vbi habes primo, quòd voluntas per ſe cauſa actus, eſt cauſa per accidens ex parte effectus reſpectu inordinationis, dum cauſat actum, cui cõiungitur inordinatio. Habes ſecundo, quòd voluntas cauſando actum & non dando ei ordinem illi debitum, eſt cauſa deficiẽs reſpectu inordinationis: deficit enim a dãdo illi debitum ordinem, cũ teneatur ad hoc. Habes tertio, ꝙ quia defectus directionis in voluntate eſt cauſa defectus ordinis i actu, & nõ per ſe, vt dictum eſt, niſi in ratione negationis. ergo per accidens ex parte cauſæ: quia eſt coniunctus voluntati. Defectus igitur in voluntate vnde voluntas eſt cauſa deficiens, eſt idẽ ſubiecto & formaliter cauſæ per accidẽs ex parte cauſæ: quia eſt ipſamet, & eſt idem ſubiecto tãtum cauſæ per accidens ex parte effectus tãtum: quia eſt idem ſubiecto volũtati, & dat voluntati eſſe cauſam deficientem non dando cauſalitatẽ, ſed deficientiam. Hæc eſt doctrina authoris et vera & manifeſtata in litera breuiter. Sed contra eam afferuntur multa a Sco. in 2. ſen. di. 35. Verũ quia ipſe in vno tãtum quo ad propoſitũ diſcordare videtur, iõ cæteris omiſſis, affero illud. Nõ vult ipſe, ꝙ defect9 in voluntate ſit act9 per accidens accidẽtalitate ex parte cauſæ inordinati actus accipiẽdo defectũ proprie, ita quòd ex ipſo, & noſtra volũtate fiat vnũ per accidẽs, ſicut ex homĩe, & non albo: & vnã tantum rationẽ adducit, quia ante primum defectum voluntatis eſſet defectus. Sed hoc faciliime ſoluitur negãdo ſequelam, vtendo terminis vt ſignificãt: quia eſt ſtatus

D. 987.

In corp. ar.

parte Dei, cui tanto magis aliquis homo coniungitur, quanto eſt uirtuoſior, uel Deo ſacratior: & ideo iniuria tali perſonę illata magis redundat in Deum, ſecundum illud Zach. 2. Qui uos tetigerit, tangit pupillam oculi mei. Vnde peccatum fit grauius ex hoc, quòd peccatur in perſonam magis Deo coniunctam, uel ratione uirtutis, uel ratione officij. Ex parte etiam ſui ipſius manifeſtum eſt, quòd tanto aliquis grauius peccat, quanto aliquis magis in coniunctam perſonam ſeu naturali neceſſitudine, ſeu beneficiis, ſeu quacunque coniunctione peccauerit: quia uidetur in ſeipſum magis peccare, & pro tanto grauius peccat ſecundum illud Eccleſ. 14. Qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit? Ex parte uero proximi, tanto grauius peccatur, quanto peccatum plures tangit. & ideo peccatum quod fit in perſonam publicam, puta regem, uel principem, qui gerit perſonam totius multitudinis, eſt grauius quàm peccatum quod committitur contra unam perſonam priuatam. vnde ſpecialiter dicitur Exod. 22. Principi populi tui non maledices. Et ſimiliter iniuria quæ fit alicui famoſæ perſonæ, uidetur eſſe grauior ex hoc, quòd in ſcandalum, & in tribulationem plurimorum redundat.

Ad primum ergo dicendum, quòd ille qui infert iniuriam uirtuoſo, quantum eſt in ſe, turbat eũ & interiùs, & exterius: ſed quòd iſte interius non turbetur, contingit ex eius bonitate, quæ non diminuit peccatum iniuriantis.

Ad 2^m dicendum, quòd nocumentum, quod quis ſibiipſi infert in his, quæ ſubſunt dominio propriæ uoluntatis, ſicut in rebus poſſeſſis, habet minus de peccato quàm ſi alteri inferatur, quia propria uoluntate hoc agit: ſed in his quæ non ſubduntur dominio uoluntatis, ſicut ſunt naturalia, & ſpiritualia bona, eſt grauius peccatum nocumentum ſibiipſi inferre. grauius enim peccat qui occidit ſeipſum, quàm qui occidit alterum. Sed quia res propinquorum noſtrorum non ſubduntur uoluntatis noſtræ dominio, non procedit ratio quantum ad nocumenta rebus illorum illata, quòd circa ea minus peccetur, niſi forte uelint, uel ratum habeant.

Ad 3^m dicendum, quòd non eſt acceptio perſonarum, ſi Deus grauius punit peccantem contra excellẽtiores perſonas: hoc enim fit propter hoc, quòd hoc redundat in plurium nocumentum.

Articvlvs x.

Vtrum magnitudo perſonæ peccantis aggrauet peccatum.

Infi. q. 89. arti. 3. & 5. co. & q. 103 ar. 3. ad 11. Et 2. 2. q. 106 ar. 1 ad 7. Et Mal. q. 7. art. 10. ad 5. Et Pſal. 24.

Ad decimvm ſic proceditur. Videtur quòd magnitudo perſonę peccantis non aggrauet peccatum. Homo enim maxime redditur magnus ex hoc quòd Deo adhæret, ſecundum illud Eccleſ. 25. Quàm magnus eſt qui inuenit ſapientiam & ſcientiã? ſed non eſt ſuper timentem Deum: ſed quanto aliquis magis Deo adhęret, tanto minus imputatur ei aliquid ad peccatũ. Dicitur enim 2. Paral. 30. Dñs bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt dominum Deum patrum ſuorum: & non imputabitur eis, quòd minus ſanctificati ſunt. ergo peccatũ non aggrauatur ex magnitudine perſonæ peccantis.

¶ 2 Præt. Non eſt perſonarum acceptio apud Deum, ut dicitur Rom. 2. ergo non magis punit pro uno & eodem peccato unum, quàm alium. non ergo aggrauatur peccatum ex magnitudine perſonæ peccantis.

¶ 3 Præt. Nullus debet ex bono incommodũ reportare:

F reportaret autem ſi id quod agit, magis ei imputaretur ad culpam. ergo propter magnitudinem perſonæ peccantis non aggrauatur peccatum.

Sed contra eſt, quod Iſid. dicit in 2. de ſummo bono, Tanto maius cognoſcitur peccatum eſſe, quanto maior qui peccat, habetur. Ca. 19. 1 ſ.

Respon. Dicendum, quòd duplex eſt peccatum. Quoddam enim ex ſubreptione proueniẽs propter infirmitatem humanæ naturæ: & tale peccatum minus imputatur ei, qui eſt maior in uirtute, eo quòd minus negligit huiuſmodi peccata reprimere, quæ tamen omnino ſubterfugere infirmitas humana non ſinit: alia uero peccata ſunt ex deliberatione procedentia, & iſta peccata tanto magis alicui imputantur,

G quanto maior eſt: et hoc poteſt eſſe propter quatuor. Primo quidem, quia facilius poſſunt reſiſtere peccato maiores, puta, qui excedunt in ſcientia, & uirtute. vnde Dominus dicit Luc. 12. quòd ſeruus ſciens uoluntatem domini ſui, & non faciens, plagis uapulabit multis. Secundo propter ingratitudinem, quia omne bonum, quo aliquis magnificatur, eſt Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando: & quantum ad hoc quælibet maioritas etiam in temporalibus bonis, peccatum aggrauat, ſecundum illud Sap. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Tertio propter ſpecialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem

H perſonę, ſicut ſi princeps iuſtitiam uiolet, qui ponitur iuſtitiæ cuſtos: & ſi ſacerdos fornicetur, qui caſtitatem uouit. Quarto propter exemplum, ſiue ſcandalum: quia ut Greg. dicit in Paſtorali, In exemplum culpa uehementer extenditur, quando pro reuerentia gradus peccator honoratur: ad plurium etiam notitiam perueniunt peccata magnorum, & magis homines ea indigne ferunt. Par. 1. c. 2. à medio.

Ad primvm ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de his, quæ per ſubreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur.

Ad 2^m dicendum, quòd Deus nõ accipit perſonas,

I ſi maiores plus punit: quia ipſorũ maioritas facit ad grauitatem peccati, vt dictum eſt. In cor. arti.

Ad 3^m dicendum, quòd homo magnus non reportat incõmodũ ex bono, qđ habet, ſed ex malo uſu illi.

QVAESTIO LXXIIII.

De ſubiecto peccatorum, in decem articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ſubiecto uitiorum, ſiue peccatorum.

K Et circa hoc quæruntur decẽ.

¶ Primo, Vtrum uoluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Secundo, Vtrum uolũtas ſola ſit peccati ſubiectum.

¶ Tertio, Vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Quarto, Vtrum poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis.

¶ Quinto, Vtrum ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Sexto, Vtrum delectatio moroſa, uel non moroſa ſit in ratione inferiori, ſicut in ſubiecto.

¶ Septimo, Vtrum peccatum con-

¶ Super Quæſtionem ſeptuageſimæ quarta Articulum primum.

In art. 1. dubium eſt de illa propoſitione, Oẽs actus morales ſunt actus immanẽtes. Hæc n. propoſitio deſtruere uidetur doctrinã ſuperius datam de bonitate, & malitia morali actuum exteriorum, & ueritatem quam cõtinue ſonamus, dum percuſſiones, homicidia, & alia huiuſmodi actus morales, & malos dicimus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd præſens propoſitio nec ueritati, nec doctrinæ authoris contrariatur, ſed eſt uera formaliter intellecta. Ad cuius euidentiam ſciendũ eſt,

eſt, quòd cum ſubiectum moralitatis ſit actus uoluntarius, oportet actum inquantum voluntarium ſumi, cum ſumitur inquantum moralis: ac per hoc ex negatione uoluntarij optime infertur negatio formalis actus. cum autem uoluntarius actus exterior, puta, mala percuſſio, a pluribus exuſetur principiis ſubordinatis, puta, uoluntate traſcibili, & manu, ſi comparatur ad manum non eſt ab ea ut uoluntarius act⁹, quia manus non eſt ſm ſe principiũ aliquo modo liberum, ſed ſubeſt imperio ſeruiliter. ſi comparatur ad traſcibilẽ, ſic eſt ab ea, vt uolũtarius actus imperatus. quia iraſcibilis ſubeſt imperio ciuiliter. ſi comparatur ad uoluntatem, ſic eſt ab ea, ut actus uoluntarius quodã modo eliciens, ut patebit. Quia ergo nullus actus exterior, ut eſt à principio uñ eſt, ut actio tranſiens exit ab eo ſub ratione uolũtarii, conſequẽs eſt ꝙ nec exeat ab eodem ſub ratione moralis, cõſequenter nulla actio tranſiens ut ſic, pure ſit uoluntaria, aut moralis, ſed vt ſubſtat actiói alicui immanenti libere. & propterea in litera dicitur, ꝙ omnes actus morales ſiue boni, ſiue mali ſunt immanentes & c. eſſe manifeſtat formalis effect⁹. actibus enim moralib⁹ bonis ſoli operãtes ſunt in ſeipſis boni, & mali ſunt in ſeipſis mali, cui⁹ oppoſitũ accidit in tranſeuntibus: quoniam acta bene, uel male diſponunt bonis, uel malis actionibus tranſeuntib⁹, ut patet in ædificatione, pictura, ſcriptura. Ad rationes aũt in oppoſitum dicitur, quòd act⁹ exteriores dicũtur boni, uel mali moraliter, ut ſubſunt alicui actui immanẽti, & non aliter: quod patet ex hoc, quòd nõ niſi inquantum induunt rationẽ uolũtarii, boni, uel mali moraliter ſunt, & dicũtur. Conſtat namque uolitum actum immanentem voluntatis afferre, cum hoc tamẽ ſtat, ꝙ huiuſmodi actus uolũtarii ſunt ſm ſe mali, aliter quàm actus interiores, ut ſuperius dictum fuit. Nihil enim obſtat magis ratio actus immanentis, quàm uoluntarii, quod ſuperius diſcuſſum eſt.

¶ In eodem articulo. 1. q. 74 diligenter aduerte, quòd ex hoc articulo, ut teſtatur reſponſio ad primum in articulo ſexto huius quæſtionis, habea non ſolum quòd peccatum eſt ſubiectiue in

4. d. 18. q. 1. ar. 2. q. 1. ad 1. Et 3. cõtra G. 109. ſi. Et. Mal. q. 7. arti. 1. ad 16. Et Mat. 15.
ca. 4. par. 4. aliquantulũ ante fin. Et Aug. li. 3 de li. arb. ca. 17. to. 1.
Text. 70.
cap. 10. & 11. tom. 6.
Lib. 1. ca 9. circa med. tom. 1.
q. 71. art. 1. & 6.
te. 16. to. 2

ſenſus in actum ſit in ſuperiori ratione, ſicut in ſubiecto.

¶ Octauo, Vtrũ rõ inferior poſsit eſſe ſubiectũ peccati mortalis.

¶ Nono, Vtrum ratio ſuperior poſsit eẽ ſubiectũ pcti uenialis.

¶ Decimo, Vtrum in ratione ſuperiori poſsit eſſe peccatum veniale circa proprium obiectum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uoluntas ſit ſubiectũ peccati.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd uoluntas non poſsit eſſe ſubiectum peccati. Dicit enim Dion. in 4. cap. de diui. nomi. * † quòd malum eſt præter uoluntatem, & intentionem: ſed peccatum habet rationem mali. ergo pctm̃ non põt eſſe in uoluntate.

¶ 2 Præt. Voluntas eſt boni, vel apparentis boni. ex hoc autem quòd uoluntas vult bonum, non peccat: hoc autem quòd unlt apparens bonum, quod non eſt uere bonũ, magis pertinere videtur ad defectum uirtutis apprehenſiuę, quàm ad defectum voluntatis. ergo peccatum nullo modo eſt in uoluntate.

¶ 3 Præt. Non poteſt eſſe idẽ ſubiectum peccati, & cauſa efficiẽs: quia cauſa efficiens, & materialis nõ incidunt in idẽ, vt dicitur in 2. Phyſi. * ſed uoluntas eſt cauſa efficiẽs peccati. Prima enim cauſa peccandi eſt uolnotas, ut Aug. dicit in lib. † de duabus animabus. ergo non eſt ſubiectum peccati.

SED CONTRA eſt, qđ Augu. dicit in lib. * Retract. ꝙ uoluntas eſt qua peccatur, & recte viuitur.

RESPON. Dicendũ, quòd peccatum quidã actus eſt, ſicut ſupra dictum eſt. * Actuum autem quidã tranſeũt in exteriorem materiam, ut urere, & ſecare: & huiuſmodi actus habẽt pro materia, & ſubiecto id, in quod trãſit actio, ſicut Philoſophus dicit in 3. Phyſic. † quòd motus eſt actus mobilis à mouente. Quidam uero actus ſunt nõ trãſeuntes in exteriorem materiã, ſed manentes in agente: ſicut appetere & cognoſcere: & tales actus ſunt omnes actus morales, ſiue ſint act⁹ uirtutum, ſiue peccatorum. unde oportet quòd proprium ſubiectũ actus peccati ſit potentia, quæ eſt principium actus. Cum autem proprium ſit actuum moralium, quòd ſint uoluntarij, ut ſupra habitum eſt *, ſequitur quòd uoluntas, quæ eſt principium actuum volũtariorum ſiue bonorũ, ſiue malorum, quæ ſunt peccata, ſit principiũ peccatorum: & ideo ſequitur, ꝙ peccatũ ſit in volũtate ſicut in ſubiecto.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd malũ dicitur eſſe præter voluntatem, quia voluntas non tendit in ipſum ſub ratione mali: ſed quia aliquod malum eſt apparens bonum, ideo uoluntas aliquando appetit aliquod malum, & ſecundum hoc peccatum eſt in uoluntate.

AD 2^m dicendum, quòd ſi defectus apprehenſiuæ virtutis nullo modo ſubiaceret uoluntati, non eſſe peccatum nec in voluntate, nec in apprehenſiua virtute: ſicut patet in his, qui habent ignorantiam inuincibilem. & ideo relinquitur, quòd etiam defectus apprehenſiuæ uirtutis ſubiacens voluntati, deputetur in peccatum.

AD 3^m dicendum, quòd ratio illa procedit in cauſis efficientibus, quarum actiones tranſeunt in materiam exteriorem, & quæ non mouent ſe, ſed alia, cuius cõtrarium eſt in voluntate. vnde ratio non ſequitur.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſola uoluntas ſit ſubiectum peccati.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ſola uolontas ſit ſubiectum peccati. Dicit etiã Auguſtinus in libro de duabus animabus *, quòd non niſi uolnotate peccatur: ſed peccatum eſt ſicut in ſubiecto in potẽtia qua peccatur. ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

uoluntate, ſed quòd omne peccatum eſt ſubiectiue in uoluntate. Ex hoc namque loco habes, quòd omne peccatum eſt actus immanens, & à uoluntate: & conſequenter in uoluntate, quia oĩs actus immanens eſt in eo, à quo eſt. Et quoniam in ſecundo articulo determinatur, quòd non ſola uoluntas eſt ſubiectum peccati, ſed plures aliæ potentiæ ſunt ſubiectæ peccatis, ut in ſequentibus patet articulis, noſſe debes, quòd non inconueniens idẽ peccatum eſſe in pluribus ſubiectiue ſecundum diuerſa, ſicut poteſt diuerſimode eſſe à pluribus. paria namque in actionibus immanentibus ſunt eſſe in, & eſſe ab operante. Cũ enim in omni peccato concurrat actio voluntatis poſitiue, vel priuatiue, oportet omne peccatũ ratione huius eſſe in voluntate: cum etiã peccatũ quandoque ſit actus alicuius potẽtiæ ſub imperio uoluntatis, vt male diligere, male iraſci, male concupiſcere, oportet peccatum ſecundum illum actum eſſe in illa potentia eliciciua illius actus. Et ſi contingat ad eundem actum malum concurrere tres potentias defectuoſe, puta, voluntatem, rationem, & concupiſcibilem, illud peccatum ſubiectiue ſecundum diuerſa erit in tribus: & quoniam quandoque aſſignatur ꝓ ſubiecto proximum eliciciuũ actus, quãdoque primum mouens, quandoque primum dirigens: ideo diligens lector diſcernat dicendi rationem, ubi diuerſitatem inuenire cõtingat de ſubiecto alicuius peccati, & non damnet, ſed exponat.

q. 1. ar. 1. & q. 18. art. 6.
D. 995.
Infra ar. 3. cor. & q 83 ar. 1 cor. Et 2. diſ. 44. in expo. lit. ad 2. Et mal. q. 2. ar. 2. & 3.
Cap. 10. à medio, to. 6

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum ſecũdum.*

IN articulo ſecundo eiuſdẽ ſeptuageſimæquartæ quæſtionis aduerte, quòd hinc patet apud authorem, actus aliarum potentiarum, quæ ſunt principia actuum uoluntariorum ut ſic, eſſe quandoque peccata formaliter: ita quòd actus uoluntatis eſt primo malus formaliter, actus autem aliarum uirium formaliter mali, ſed non primo, ſed ſecundario. & hoc ex ratione literæ probatur: quia actus immanens uoluntarius inordinatus eſt formaliter malus, & ex ſubiecto ſimul & principio: quia principium talis actus eſt ſubiectum peccati

peccati formaliter, nctus antem trãſeũtes, vt ſic, non niſi materialiter mali ſuot, & ad ſubſtantiam peccati pertinent in actu exercito, quia non niſi mediante actu immanente, qui eſt ſubiectũ bonitatis & malitiæ moralis, vt patet ex dictis. Vnde Seo in.2.ſent.di.42 nbſq; ratione intulit peccatum eſſe formaliter in ſola volũtate. hoc.n.non minns eſt falſum, quã actualem iuſtitiam, ideſt bonitatem, vt diſtingnitur contra actuale peccatum, eſſe in ſola voluntate, qu ımuis vtrumque ſit formaliter in ſola ipſa prima.

Lib.3.c.17. & 18.to.1. & de ver. relig. c.14. & 1. retrac. c.9.tom,1.

¶ 2 Præt. Peccatum eſt quòddam malum contra rationem: ſed bonum & malum ad rationem pertinens, eſt obiectum ſolius voluotatis. ergo ſola voluotas eſt ſubiectum peccati.

¶ 3 Præt. Omne peccatũ eſt actus voluotarius: quia, ut dicit Auguſt. in li.de li.ar. † Peccatũ adeo eſt voluntarium, quòd ſi non ſit voluotarium, nõ eſt peccatum: ſed actus aliarum virium nõ ſunt voluntarij, niſi inquaotum illæ vires moueotur a voluntate. hoc autem nõ ſufficit ad hoc, quòd ſint obiectũ peccati, quia ſecundum hoc etiam membra exteriora, quæ mouentur a voluntate, eſſent ſubiectum peccati, quod patet eſſe falſum. ergo ſola voluntas eſt ſubiectũ peccati.

Sed contra. Peccatũ virtuti contrariatur, cõtraria autem ſunt circa idem: ſed aliæ etiam vires animæ pter voluntatẽ, ſunt ſubiecta virtutũ, ut ſupra dictũ eſt*. ergo nõ ſola volũtas ẽ ſubiectũ peccati.

Q.56.

Respon. Dicendum, quòd ſicnt ex prædictis patet*, Omne ꝙ eſt principium volontatij actns, eſt ſubiectum peccati: actus autem voluotarij dicuntur non ſolum illi qui eliciuntur a voluntate: ſed etiam illi qui a voluntate imperãtur, vt ſupra dictum eſt*, cũ de voluntario ageretur. vnde non ſolum voluntas poteſt eſſe ſubiectum peccati, ſed omnes illæ potentiæ quæ poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem. & eædem etiam potentiæ ſnnt ſubiecta habitoum moralium bonorum vel malorum, quia eiuſdem eſt actus & habitus.

At.preced.

Q.6.art.4.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ non peccatur niſi volnntate, ſicut primo moueote, alijs autem potentijs peccatur ſicut ab ea motis.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ honum & malum pertinent ad volontatem ſicut per ſe obiecta ipſius: ſed aliæ potentiæ habent aliquod determinatum bonom & malum, ratione cuius poteſt in eis eſſe & virtus, & vitiũ, & peccatum, ſm ꝙ participant voluntate & ratione.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ membra corporis non ſont principia actuum, ſed ſolum organa: vnde & comparantur ad animam mouẽtem, ſicut ſernus qui agitur, & non agit. Potentiæ aotem appetitiuæ interiores cõparantur ad ratinnem quaſi liberæ, quia agunt quodammodo & aguntur, vt patet per id quod dicitur 1. Politi.* Et præterea actus exteriorum membrorum ſunt actiones io exteriorem materiam tranſeuntes, ſicut patet de percuſſione in peccato homicidij: & propter hoc non eſt ſimilis ratio.

Ca. 3.a me dio.to.5.

Articvlvs III.

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ io ſenſualitate non poſsit eſſe peccatnm. Peccatum enim eſt propriũ hominis, qui ex ſuis actibus laudator, vel vituperatur: ſed ſenſualitas eſt communis nobis & brutis. ergo in ſenſualitate non poteſt eſſe peccatũ.

¶ 2 Præt. Nullus peccat in eo quod uitare non poteſt, ſicut Aug. dicit io lib.de lib.arbi.* ſed homo non poteſt vitare quin actus ſenſualitatis ſit iootdinatus. eſt enim ſenſualitas perpetuæ corruptionis, quaodiu in hac mortali vita viuimus, vnde per ſerpentem ſignificatur, vt Auguſt. dicit 12.de Trin. † ergo inordinatio motus ſenſualitatis non eſt peccatum.

Li 3. c.18. paulo poſt princ.to.1.

Lib. 12. de Trin. c.12. & 13. to.3.

¶ 3 Præt. Illod quod homo ipſe non facit, noo imputatur ei ad peccatum: ſed, hoc ſolú videmur nos ipſi facere, quod cũ deliberatione ratioois facimus, vt Philoſophos dicit in 9.Ethico.* ergo motus ſenſualitatis qui eſt ſine deliberatione rationis, nõ impntatnr homini ad peccatum.

Ca.8. circa mediũ tomo.5.

Sed contra eſt, qnod dicitur Roma.7. Non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed qood odi malum, illud facio. quod exponit Aug.* de malo concupiſcentiæ, quod conſtat eſſe motũ qnendam ſenſualitaris. ergo in ſenſnalitate eſt aliquod peccatum.

Lib.3.contra Iulianũ c.26.tom.7 & de ver. Apoſtolis. ſer.1n.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* Peccatum poteſt inoeniri in qualibet potentia, cuius actus poteſt eſſe volontarius & inordinatus, in qno conſiſtit ratio peccati. Manifeſtum eſt autem, quòd actus ſenſualitatis poteſt eſſe volontarius, ioquãtum ſenſualitas, ideſt, appetitus ſenſitiuus, nata eſt a voluntate mooeri. vnde relinquitur quòd io ſenſualitate poſsit eſſe peccatum.

At.1. & 2.

Ad primvm ergo dicendum, quòd aliqnę vires ſenſitiuæ partis, etſi ſint commuoes nobis & brutis, tamen io oobis habent aliquam excellentiam ex hoc, ꝙ rationi iunguntur: ſicut nos præ alijs animalibus habemns in parte ſenſitiua cogitatiuam & reminiſcentiam, vt io 1.dictum eſt*: & per hunc modum etiam appetitus ſenſitiuus in nobis præ alijs animalibus habet quandam excellentiam, ſcilicet quòd natus eſt obedire rationi, & qnantum ad hoc poteſt eſſe principium actus voluntarij, & per cooſequens ſnbiectum peccati.

p.p.q.78.articu.4.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd perpetua corruptio ſenſualitatis eſt intelligenda quantum ad fomitẽ, qui nunqoàm totaliter tollitur io hac vita. Tranſit enim peccatum originale reatu, & remanet actu: ſed talis corruptio fomitis oon impedit qnin homo rationabili

¶ *Super Quaeſtionis ſeptuageſimaquarta Articulum tertiũ.*

2.di.24.q. 3.arti.2. & diſ.31.q.1. art.1. ad 4. Et veri.q6. 15.ar.5. Et mal.q.7.artu.6.

In articulo tertio eiuſdem ſeptuageſimæquartæ quæſtionis dubiũ occurrit ex Scoto in quadrageſimaſecũda diſtinctione ſecundi ſententiarum quæſtio.3. inſurgente, quòd ſi in motibus præcedẽtibus actus volontatis eſt peccatum, quia voluntas nõ præuenit, quòd ſit peccatum omiſſionis, cum tamẽ hic ponatur peccatũ commiſſionis. Sed hoc facile ſoluitur a perſpiciẽtibus, quòd quando committiẽ aliquis actus inordinatus voluntarie, ſiue volũtarie ſit poſitiue, ſiue negatiue, eſt peccatum commiſſionis, vt patet in delectationibus malis perceptis, non imperatis, ſed nec excluſis. Incuria namque nantę ſubmerſionis peccatum committiẽ, quamuis negatiue: vnde cum concupiſcentia carnis aduerſus ſpiritũ ſit malus act⁹, & voluntarius negatiue, ſequitur, qđ ſit peccatũ commiſſionis, quando peccatũ eſt.

¶ In eodẽ articulo aduerte, quòd circa motus ſenſualitatis eſt aliquid certum, & aliquid videtur incertum. Certũ eſt, qnòd omnes motus mali, qnos voluntas põt, & debet præuenire ſi nõ præuenit, qnando, õcut &c. ſunt peccata: ſed ꝙ volũtas poſsit, & debeat ſemp ſingulos motus ſenſualitatis aut vanitatis præuenire, non vr conſonum, eo quod vr, ꝙ ſit obligatio ad impoſsibile i reali executione ſingularum præuentionũ. Si tñ authoritas Auguſtini, & authoris veneranda penſetur, & ratio in litera inſinuata, nõ apparebit hoc diſſonũ. Cũ.n. peccatũ veniale ſit imperfectum qđ in genere moris & peccati, propter ꝙ & ſine deliberatione cõmittitnr, cõſequens eſt, ꝙ imperfecta ratio potentiæ & debiti ſufficiat ad commiſsionẽ ipſius. Vnde cõcederẽ, ꝙ ẽ in nobis imperfecta potẽtia ad reprimẽdũ, vel obuiandũ ſingulis motibus malis: qa dum attẽdo vni, & do operã rei ſanctæ, inſurgit alius: nttamẽ talis imperfecta potẽtia cũ aliquali debito ſufficit ad rationem talis peccati imperfecti.

voluntate poſſit reprimere ſingulos motus inordinatos ſenſualitatis ſi p̄ſentiat, puta, diuertendo cogitationem ad alia: ſed dum homo cogitationem ad alia diuertit, poteſt etiam circa illud aliquis inordinatus motus inſurgere: ſicut cum aliquis transfert cogitationẽ ſuam a delectationibus carnis, volens concupiſcentiæ motus vitare ad ſpeculationem ſcientiæ, inſurgit quandoque aliquis motus inanis gloriæ impræmeditatus. & ideo non poteſt homo vitare omnes huiuſmodi mot⁹ propter corruptionem prædictam: ſed hoc ſolum ſufficit ad rationem peccati voluntarij, quòd poſſit vitare ſingulos.

Ad 3m dicendum, quòd illud quod homo facit ſine deliberatione rationis, non perfecte ipſe facit: quia nihil operatur ibi id qđ eſt principale in homine. vnde nõ
C eſt perfecte actus humanus, & per conſequens non poteſt eſſe p̄fecte actus virtutis, vel peccati, ſed aliquid imperfectum in genere horum. vnde talis motus ſenſualitatis rationem præueniens, eſt peccatũ veniale, quod eſt quiddam imperfectũ in genere peccati.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale. Actus enim ex obiecto cognoſcitur: ſed circa obiecta ſenſualitatis contingit peccare mortaliter, ſicut circa delectabilia carnis. ergo actus ſenſualitatis poteſt eſſe peccatum mortale, & ita in ſenſualitate peccatum mortale inuenitur.

¶ 2 Præt. Peccatum mortale contrariatur virtuti: ſed virtus poteſt eſſe in ſenſualitate. Temperantia enĩ & fortitudo ſunt virtutes irrationabilium partium, vt Philoſophus dicit in 3. Ethi. ergo in ſenſualitate poteſt eſſe peccatum mortale, cum contraria ſint nata fieri circa idem.

¶ 3 Præt. Veniale peccatum eſt diſpoſitio ad mortale: ſed diſpoſitio
B & habitus ſunt in eodem. cũ igitur veniale peccatum ſit in ſenſualitate, vt dictũ eſt, etiã mortale peccatum eſſe poterit in eodem.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in lib. Retractationum, & habetur in glo. Rom. 7 Inordinatus concupiſcentiæ motus, qui eſt peccatum ſenſualitatis, poteſt etiam eſſe in his, qui ſunt in gratia, in quibus tamen peccatum mortale non inuenitur. ergo inordinatus motus ſenſualitatis non eſt peccatum mortale.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſi-
C cut inordinatio corrumpens principium vitæ corporalis, cauſat corporalem mortem: ita etiã inordinatio corrumpens principiũ ſpiritualis vitæ, quod eſt finis vltimus, cauſat mortem ſpiritualem peccati mortalis, vt ſupra dictum eſt. Ordinare autẽ aliquid in finẽ non eſt ſenſualitatis, ſed ſolum rationis. Inordinatio autem a fine non eſt niſi eius, cuius eſt ordina-
D re in finem: vnde peccatum mortale nõ poteſt eſſe in ſenſualitate, ſed ſolum in ratione.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ actus ſenſualitatis poteſt cõcurrere ad peccatũ mortale: ſed tamen actus peccati mortalis non habet, ꝙ ſit peccatũ mortale ex eo, ꝙ eſt ſenſualitatis, ſed ex eo ꝙ eſt rationis, cuius eſt ordinare in finem. & ideo peccatum mortale non attribuitur ſenſualitati, ſed rationi.

AD 2m dicendum, quòd actus
E virtutis nõ perficitur per id, quod eſt ſenſualitatis tantum, ſed magis per id quod eſt rationis & voluntatis, cuius eſt eligere. nam

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum quartum.*

IN artic. 4. eiuſdem 74. quæſt. aduerte, ꝙ ſenſualitas, ideſt, pars appetitiua ſenſus tripliciter ſumitur. Primo, vt ſenſitiua ẽ abſolute, & ſic nullum habet in ſe peccatũ, ſicut nec in brutis. Secundo, vt eſt volentis, & ſic eſt principium, & conſequenter ſubiectũ peccati venialis, dũ habens ipſam non præuenit voluntate cõnexa motus eius inſurgentes cõtra rationis bonum. Tertio, vt eſt mota a deliberatione, & ſic principiũ eſt, & ſubiectum virtutis & vitii actus virtuoſi peccati mortalis, vt ex ſuperi⁹ dictis patet. & ſecundum hoc habes vnde videas, ꝙ ſicut ſuperius ſimpliciter cõceſſum eſt in appetitu ſenſitiuo, vt moto a volũtate, eſſe virtutẽ: ita nunc conceditur, quòd in ſenſualitate vt mota a volũtate eſt peccatũ mortale. & ſicut non eſt conceſſum, ꝙ in appetitu ſenſitiuo eſt virtus, ita nũc negatur in eo mortale peccatum. par .n. eſt ratio, vt in litera dicitur in reſponſione ad ſecundum. q̃uis vocabulum ſenſualitatis, quia nomine videtur appetitum ſenſitiuũ ex parte depreſſionis eius, nonnihil fauoris negati in ea peccatum mortale tribuant.

¶ In hoc eodẽ quarto articulo ẽ dubiũ, quia doctrina authoris non videtur rationi conſona, dum peccatum veniale concedit in ſenſualitate, ideſt appetitu ſenſitiuo, & mortale negat in eadem. Nam ſi intendit de ſenſualitate ſecundum id quod eſt ei proprium, vtrunque peccatum negandum eſt: quia omne peccatũ eſt aut in voluntate, aut in aliqua potentia, vt ſubeſt voluntati. ſi vero intendat de ſẽſualitate, vt ſubeſt voluntati, vtrunque concedendum eſt, q̃uis diuerſimode: quia veniale vt imp̄fecte, mortale vt p̄fecte.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ proculdubio cum de ſubiecto peccati eſt ſermo, oportet vel de voluntate, vel de potentia ut ſubeſt voluntati, intelligi: ſed quia ſubeſſe uoluntati contingit dupliciter, ſcilicet vt mouenti, & ut non reprimenti, actus qui fit a ſenſualitate ut ſubeſt uoluntati mouenti, eſt peccatum mortale, & non ſibi, ſed uoluntati tribuitur: actus uero qui fit ab ea vt ſubeſt uoluntati non reprimenti, eſt ſuus, & eſt peccatum veniale, & ſibi tribuitur. Sed hæc ratio nihil ualet: quoniam conſtat paſſiones membrorum, quæ remotiores ſunt a ratione peccati, q̃ paſſiones appetitus ſenſitiui, eſſe peccata mortalia, quando ſunt voluntaria uolũtate nõ reprimẽte, vt patet in muliere, quæ etiã
A voluntate taceret alio ipſam cognoſcente. Ratio quoque in promptu eſt contra hanc reſponſionem: quia eiuſdem rationis eſt mouere, & non mouere, quando oportet, vbi oportet &c. Dicendum eſt ergo, quòd ratio quare veniale attribuitur ſenſualitati, & mortale non, niſi cum ſpecificatione, vt ſcilicet motæ a uolũtate, poteſt eſſe duplex. Prima quæ tacta eſt in præcedenti notato, quia ſ. mortale eſt a ſenſualitate vt ſubeſt deliberationi: veniale autẽ eſt ab ea, vt ſubeſt quomodolibet volũtati. hinc .n. fit, ut quia deliberatio eſt proprius actus partis ſuperioris, ac actus ex ea pendentes nõ tribuuntur inferioribus, niſi cũ ſpecificatione participatæ motionis: actus autẽ ex ea nõ pendẽtes relinquantur inferiorib⁹. Secunda eſt profunda & intenta ab authore ex natura virium animæ, & reſolutionis actuũ in ꝓpria principia. Vires namq; animæ noſtræ in parte ſenſitiua ſicut in cognoſcendo, ſunt ſecundum ſe excellẽtes totã naturã brutorum, ut patet in cogitatiua, & reminiſcentia habentibus collatiuam vim particularium: ita in appetẽdo ſunt ſm ſe excellentes totã naturã brutorũ ꝓ hoc, ꝙ appetunt cũ quadam libertate: ita ꝙ nõ ſolum ex hoc, ꝙ actualiter mouẽtur, vel non mouentur a uolũtate, ſed ſeipſis, quia ſunt tales, quas ſuperius vocauim⁹, quæ ſũt uolentis, ſunt quodãmodo liberę. Dico aũt, quodãmodo, quia nõ habẽt tantũ libertatis, ut poſſint in actum deliberatum, ſed veſtigiũ quoddam libertatis ſortitæ ſunt ex eleuatione in naturã rõnalẽ a qua fluũt. Eædẽ aũt vires appetitiuæ ſenſitiuæ, ut actualiter motæ, & mouentes a parte ſuperiori tantũ libertatis participiã, vt et iã in deliberatos actus poſſint. vnde fit, ut actus voluntarius ſenſualitatis, quàmuis totus elicitiue ab ipſo appetitu ſenſitiuo ſi reſoluendus ſit in ſua propria principia, ſecundum illam tantum rationem reſoluetur in ſenſualitatem, quam habet ab ea ſecundum ſe: ſecundum illam uero, quam habet ab eadem non ſecundum ſeipſam, ſed ut mota eſt ab altero, reſoluetur in illud alterum, uel in ipſam, ut mota eſt ab illo altero. Et quia peccare conſiſtit in agere, & propterea ad hoc quòd aliqua potentia peccet moraliter, non ſufficit quod ſit mota a uoluntate: ſic enim manus peccaret percutiendo, ſed oportet ut ſecundum ſe libere agat: oportet quod ſecundum modum propriæ libertatis po-

D.a.12a.

Sup.q.ar.3. ad 3. & inf. q.29.ar.5. cor. Et 2.di. 24.q.3.ar.2 ad 3 Et ver. q.25.ar.5. Et mal.q.7. artic. 6. Et quol.4. art. 22.co.

Lib.3. Eth. cap.10 prin.to.5.

Art.3.ad 3

li.5. Retra. ca.13.& 15 aliquãtulum a prin. tom.1.

Q.72.ar.5.

actus virtutis moralis non eſt ſine electione: vnde ſemper cum actu virtutis moralis, qui perficit vim appetitiuam, eſt etiam actus prudétiæ, quæ perficit vim rationalem. & idem eſt etiam de peccato mortali, ſicut * dictum eſt.

Ad 3m dicendum, quòd diſpoſitio tripliciter ſe habet ad id, ad quod diſponit. Quãdoq; .n. eſt idẽ & in eodẽ: ſicut ſcientia inchoata dicitur eſſe diſpoſitio ad ſcientiá perfectam. Quandoq; autem eſt in eodem, ſed non idem: ſicut calor eſt diſpoſitio ad formam ignis. Quandoque vero nec idem, nec in eodem: ſicut in his quæ habent ordinem adinuicem, vt ex vno perueniatur in aliud, ſicut bonitas imaginationis eſt diſpoſitio ad ſcientiam, quæ eſt in intellectu: & hoc modo veniale peccatum, quod eſt ĩ ſenſualitate, poteſt eſſe diſpoſitio ad peccatum mortale, quod eſt in ratione.

Articvlvs V.

Vtrum peccatum poſſit eſſe in ratione.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatũ non poſſit eſſe in rõne. Cuiuſlibet enim potentiæ peccatum eſt aliquis defectus ipſius: ſed defectus rationis non eſt peccatum, ſed magis excuſat peccatum, excuſatur enim aliquis a peccato ꝑpter ignorantiam. ergo in ratione non poteſt eſſe peccatum.

¶ 2 Præt. Primum ſubiectum peccati eſt voluntas, vt dictum eſt: * ſed ratio præcedit voluntatem, cũ ſit directiua ipſius. ergo peccatum eſſe non poteſt in ratione.

¶ 3 Præt. Non poteſt eſſe peccatũ, niſi circa ea quæ ſunt in nobis: ſed perfectio & defectus rationis non eſt eorum quæ ſunt in nobis: quidam enim ſunt naturaliter ratione deficientes, vel ratione ſolertes. ergo in ratione non eſt peccatum.

Sed contra eſt, quod Aug. * dicit in lib. 12. de Trinita. quod peccatum eſt in ratione inferiori, & in ratione ſuperiori.

Respon. Dicendum, quòd peccatum cuiuſlibet potentiæ conſiſtit in actu ipſius, ſicut ex dictis * patet. Habet autem ratio duplicem actum. Vnum quidem ſecundum ſe in comparatione ad proprium obiectum, quod eſt cognoſcere aliquod verum. Alius autem actus rationis eſt, inquan-

F tum eſt directiua aliarum virium. Vtroque igitur modo contingit eſſe peccatum in ratione. Et primo quidem inquãtum errat in cognitione veri: quod quidem tunc imputatur ei ad peccatum, quando habet ignorantiam, vel errorẽ circa id quod põt, & debet ſcire: ſecundo, quando inordinatos actus inferiorum virium vel imperat, vel etiam poſt deliberationem nõ coercet.

Ad primvm ergo dicendum,
G quòd ratio illa procedit de defectu rationis, qui pertinet ad actũ proprium reſpectu proprij obiecti, & hoc quando eſt defectus cognitionis eius, quod quis non poteſt ſcire: tunc enim talis defectus rationis nõ eſt peccatum, ſed excuſat a peccato, ſicut patet in his quæ per furioſos committuntur. Si uero ſit defectus rationis circa id quod homo poteſt, & debet ſcire, non omnino homo excuſatur a peccato, ſed ipſe defectus imputatur ei ad peccatum.
H Defectus autem qui eſt ſolum in dirigendo alias vires, ſemper imputatur ei ad peccatũ: quia huic defectui occurrere poteſt per proprium actum.

Ad 2m dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * cum de actibus voluntatis & rationis ageretur, voluntas quodammodo mouet & præcedit rationem, & ratio quodammodo voluntatem: vnde & motus volũtatis dici poteſt rationalis, & actus rationis pñt dici voluntarius: & ſecundum hoc
I in ratione inuenitur peccatũ vel prout eſt defectus eius voluntarius, vel prout actus rationis eſt principium actus voluntatis.

Ad 3m patet reſpõſio ex dictis. *

Articvlvs VI.

Vtrum peccatum moroſæ delectationis ſit in ratione.

K AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatũ moroſæ delectationis nõ ſit in ratione. Delectatio enim importat motum appetitiuæ virtutis, vt ſupra * dictum eſt: ſed vis appetitiua diſtinguitur a ratione, quæ eſt vis apprehenſiua. ergo delectatio moroſa non eſt in ratione.

¶ 2 Præt. Ex obiectis cognoſci poteſt ad quam potentiam actus pertineat, per quem potentia ordinatur ad obiectum: ſed delectatio quãdoque eſt moroſa circa bona ſenſibilia, & non circa bona rõnis.

---

tentiæ lattribuamus ei peccare. quo fit vt quia ſenſualitas ſm ſe habet tm̃ libertatis, vt ſufficiat ad peccatum veniale: iõ peccatum veniale ei

Ad 1. arg. præced.

tribuitur. quia vero non habet tm̃ rationalitatis, vt poſſit ia peccatũ mortale, qa nõ eſt eius reſpicere bonum rationis vt ſinẽ, ideo ei nõ attribuitur peccatũ mortale. & quia eius vt motæ a ſuperiori eſt tendere ordinate in bonum rationis vt ſinẽ, ideo etiã ſibi vt motæ a ratione peccatũ mortale & virtutis actus tribuitur vt principio, & cõſequẽter vt ſubiecto, vt iã dictũ eſt. Ad obiecta ergo dicitẽ, qđ author loquitur de ſenſualitate noſtra ſecundũ id quod eſt ei propriũ, vt patet in reſpõſione ad primum: & propterea negauit ab ea mortale. cui priº tribuerat veniale. ideo patet nõ eſſe parem rationem. Ex articulis autem ſecundo & diligenter inſpectis, facile patere poteſt, hãc eſſe veram mentem authoris.

Infr. art. 6. cor. Et 2. di. 24. q. 3. Et veri. q. 17. ar. 2. cor.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdẽ quarti articuli, non turberis ex exemplo caloris diſponẽtis ad formã ignis, pro eo qđ dicitur eſſe in eodẽ ſubiecto. Exemplũ in primis eſt, & verificatur de ſubiecto partiali, ideſt, materia quæ diſponitur ad formam ignis calore, & ſuſcipit illã.

Art. 1. et 2.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulũ quintum.

IN articulo 5. eiuſdem 74. q. hoc ſolum dicendũ occurrit, ꝙ quia rõ ſecundum ſe eſt ſuiipſius & aliorum ordinatiua in finẽ, & deordinatiua ab illo libere libertate perfecta, radicaliter tamẽ liber tas enim formaliter eſt primo voluntatis: idcirco actus rationis inordinatꝰ eſt moraliter malus, ſi inordinatio in poteſtate noſtra eſt. ꝑp quod vtroque modo contingit moralem malitiam in ratione

Cap. 11. et 12. to. 3.

Ar. 1. 2. et 3

inueniri, ſubiectiue ſcilicet in cõgnoſcẽdo, & in dirigendo: ſed affectus in cognoſcendo tã negatiuus, qui vocatur ignorãtia, quàm poſitiuus, qui vocatur error, non ſemper habet rationem mali moraliter, ſed negatiuus ſolum quando põt, & debet quis ſcire: poſitiuus autem quãdo poteſt. Non eſt enim abſque peccato, habere ſcienter opinionẽ falſam de triangulo, cum poteſt haberi vera, vel non falſa, ſaltem ſuſpendendo credulitatem, cũ nonnullum malum intellectus ſit falſa opinio de quocunque. Propter quod in litera in reſponſione ad ſecundum concluditur, ꝙ in ratione eſt peccatum, vt effectus eius eſt voluntarius: defectus autem in dirigendo, vt in litera dicitur, ſemper eſt malus moraliter, quia de ratione ſua claudit voluntarium formaliter. Directio enim imperãdo fit: imperiũ autẽ, vt ſupra didicimus, actus eſt rationis mota a volũtate. Eſt igitur a rõne & in rõne peccatũ, vt proximo & elicitiuo principio inordinati actus volũtarii, multo magis ꝙ in appetitu inferiori, qui rationẽ ſolum participat.

Q. 17. ar. 1.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum ſextum.

Ad 1. arg.

IN artic. 6. eiuſdẽ 74. q. videtur mihi, ꝙ author ob reuerentiã diui Aug. articulũ hunc & ſequentẽ appoſuerit. Cũ enim ex dictis iã conſtet, omne peccatum eſſe in illa potentia, quæ eſt proximũ eius principiũ liberũ, ſeu rationale aliquo modo, & delectatio moroſa ſit ĩ concupiſcibili, ſaltem quãdoq; vt mota eſt a ſuperiori: ſi cætera peccata imperãtiũ, & cõſenſus in eã ſit in volũtate, & imperiũ vel non imperiũ reprehẽſionis illius ſit ĩ rõne, cõſequẽs eſt, ꝙ nõ oportebat ſimpliciter ſolicitari de

Infra. q. 88. art. 5. ad 2. Et 2. di. 24. q. 3 ar. 4 Et veri. qõ. 15. art. 4. cor. q. 31. ar. 1.

ſobio-

ſubiecto huius peccati magis quàm aliorũ: ſed quoniam beatiſſimus ac doctiſſimus Aug. attribuerat peccatum moroſæ delectationis rationi inferiori: idcirco vt hoc ſaluaret, hunc docuit articulum, ex quo concleare ſubſtantiam peccati diſcimus diuerſimode, vt dictum eſt.

Ca. 12. parũ ante mediũ tom. 3.

¶ In reſponſione ad primum in eodẽ articulo duo ſcito Nouitie. primo, quòd delectatio dicitur eſſe in ratione, vt in primo motiuo, eo modo quo imperium dicitur. primum mouens. Secundo, quòd quia author intẽdit ſaluare, quòd huiuſmodi peccatum ſit in ratione vt in ſubiecto: ideo repetit regulã ſuperius habitam, ſcilicet, quòd æqua eſt extenſio principii, & ſubiecti in materia peccatorum: vt inde diſcas, quòd delectatio eſt in ratione ſubiectiue, tanquàm imperante, in appetitu autẽ tãquàm in eliciente.

An. 5. hui9 quæſt.

ergo peccatum delectationis moroſæ non eſt in ratione.

A ¶ 3 Præt. Moroſum dicitur aliquid pp diuturnitatem temporis: ſed diuturnitas temporis non eſt ratio, quòd aliquis actus pertineat ad aliquam potentiam. ergo delectatio moroſa nõ pertinet ad rationem.

Sed contra eſt, quod Aug. *dicit 12. de Trinit. quod conſenſus illecebræ ſi ſola cogitatiõne delectationis contentus eſt, ſic habendum exiſtimo, velut cibum B vetitum mulier ſola comederit: p mulierem autem intelligitur ratio inferior, ſicut ibidẽ ipſe exponit. ergo peccatũ moroſæ delectationis eſt in ratione.

Respon. Dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, *Peccatum cõtingit eſſe in ratione, quandoque quidem inquantum eſt directiua humanorum actuum. Manifeſtum eſt autem, quòd ratio non ſolum eſt directiua exteriorum aC ctuum, ſed etiam interiorum paſſionum: & ideo quando deficit ratio in directione interiorum paſſionum, dicit eſſe peccatum in ratione, ſicut & quãdo deficit in directione exteriorum actuum. Deficit autem in directione paſſionũ interiorum dupliciter. Vno modo, quãdo imperat illicitas paſſiones: ſicut quãdo homo ex deliberatione prouocat ſibi motũ iræ, vel concupiſcentiæ. Alio mõ quãdo non reprimit illicitũ paſſionis motũ: ſicut cũ aliquis poſtquàm deliberauit, quòd motus paſſionis inſurgens eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit: & ſm hoc dicitur D peccatum delectationis moroſæ eſſe in ratione.

Ad primum ergo dicendum, quòd delectatio quidẽ eſt in vi appetitiua, ſicut in proximo principio, ſed in rõne eſt ſicut in primo motiuo, ſm hoc quod ſupra dictum eſt, * quòd actiones quę non tranſeunt in exteriorem materiã, ſunt ſicut in ſubiecto in ſuis principiis.

Ar. 1. huius quæſt.

Ad 2m dicendum, quòd ratio actum proprium illicitũ habet circa proprium obiectum, ſed directionem habet circa omnia obiecta inferiorum virium, quæ per rationem dirigi poſſunt; & ſecundum hoc etiam delectatio circa ſenſibilia obiecta pertinet ad rationẽ.

Ad 3m dicendum, quòd delectatio dicitur moroſa nõ ex mora temporis, ſed ex eo quòd ratio deliberans E circa eam immoratur; nec tamen eam repellit tenens & voluens libenter, quæ ſtatim vt attigerunt animũ, reſpui debuerunt, vt Aug. *dicit 12. de Trinit.

Ca. 12. parũ a med. to. 3

Supr. q. 15. ar. 4. et infra præſen. q. ar. 8 ad 1. Et 2 di. 24. q. 3. ar. 1. et 4. Et ver. q. 15. ar. 3. & 5. Et mal. q. 15. artic. 2. ad 9.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum ſeptimum.

In titulo artic. 7. aduerte, quòd ſenſus quæſt. eſt de actu exteriori malo tam venialiter, quàm mortaliter: ita quòd intẽditur an peccatũ cõſenſus in actũ, vt ſ.

Articvlvs VII.

Vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quòd peccatũ cõſenſus in actum non ſit in rõne ſuperiori. Conſentire enim eſt actus appetitiuæ virtutis, vt ſupra habitum eſt: *ſed ratio eſt vis apprehẽſiua. ergo peccatũ cõſenſus in actũ non eſt in ratione ſuperiori.

¶ 2 Præt. Ratio ſuperior intendit rationibus æternis inſpiciendis & conſulendis, vt Aug. †dicit 12. de Trin. ſed quandoque conſentitur in actum non conſultis rationib9 æternis. non enim ſemper homo cogitat de rebus diuinis, quando cõnſentit in aliquem actum. ergo peccatum conſenſus in actũ, non ſemper eſt in ratione ſuperiori.

¶ 3 Præt. Sicut per rationes æternas põt homo regulare actus exteriores, ita etiam interiores delectationes, vel alias paſſiones: ſed conſenſus in delectationem abſque hoc quòd opere ſtatuatur implendum, eſt rationis inferioris. vt dicit Auguſt. 12. de Trinit. *ergo etiam conſenſus in actũ peccati, debet interdum attribui rationi inferiori.

¶ 4 Præt. Sicut ratio ſuperior excedit inferiorem, ita ratio excedit vim imaginatiuam: ſed quandoq; procedit homo in actum per apprehenſionem virtutis imaginatiuæ abſque omni deliberatione rationis: ſicut cũ aliquis ex impręmeditato mouet manum, aut pedem. ergo etiã quandoque poteſt ratio inferior cõſentire in actum peccati abſque ratione ſuperiori.

Sed contra eſt, quod Augu. dicit 12. de Trin. *Si in conſenſione male vtendi rebus, quæ per ſenſum corporis ſentiuntur, ita decernitur quodcunque peccatum, vt ſi poteſtas ſit, etiam corpore cõpleatur, intelligenda eſt mulier cibum illicitum viro dediſſe, per quem ſuperior ratio ſignificatur. ergo ad rationẽ ſuperiorem pertinet conſentire in actum peccati.

Respon. Dicendum, quòd cõſenſus importat iudiciũ quoddã de eo in quod conſentitur. Sicut enim ratio ſpeculatiua iudicat & ſententiat de rebus intelligibilib9, ita ratio practica iudicat & ſententiat de agendis. Eſt autem conſiderandum, quòd in omni iudicio vltima ſententia pertinet ad ſupremum iudicatorium: ſicut videmus in ſpeculatiuis, quòd vltima ſentẽtia de aliqua propoſitione datur per reſolutionem ad prima principia. Quamdiu enim remanet aliquod principium altius, adhuc per ipſum poteſt examinari id de quo quæritur: vnde adhuc eſt ſuſpenſum iudiciũ quaſi nõdũ data finali ſententia. Manifeſtum eſt autem, quòd actus humani

diſtinguitur contra cogitationem & delectationẽ interius, ſit in ratione ſuperiori, vt in ſubiecto.

Q. 15. ar. 1.

¶ In eodem 7. artic. dubium occurrit, quia voluntaria, immo nulla videtur differentia inter ſubiectũ conſenſus in actum, & ſubiectũ cõſenſus in delectationẽ: & tamẽ in litera ex intentione Aug. cõſenſus in actum rationi ſuperiori, conſenſus in delectationẽ rationi inferiori tribuitur, qua enim ratione per tẽporales rationes poſſum cõſentire delectationi cogitatę fornicationis, eadẽ poſſum conſentire cogitato actui. & qua ratione, dum deliberat inferior ratio, & cõſentit actui, ſuperior obuiare tenetur, & propterea conſenſus in actũ ei imputatur, vt in reſponſione ad quareñ dicitur, eadẽ rõne dũ deliberat eadẽ inferior ratio, & cõſentit delectationi, tenetur ſuperior ratio obuiare, & conſequẽter eidẽ ſuperiori rationi attribuẽdus eſt vterque cõſenſus, & vterque etiam quãdoque rationi inferiori, & nõ vn9 vni, & alter alteri.

Ca. 7. in ſ. tom. 3.

Ca. 12. ante med. to. 3.

Cap. 12. in med. to. 3.

¶ Ad hoc dicitur, quòd vterque cõſenſus ſecundum rem, quando ſit ſecundum rationes tẽporales eſt rationis inferioris: quñ vero ſit ſecundũ rationis æternas ſolas, vt ſi quis ex ſolo contemptu æternæ legis conſentit in delectationem, vel in actum, non reputãs aliter prohibitum, eſt rationis ſuperioris. in hoc tamen differentia eſt, quia quando eſt inferioris, eſt etiám ſuperioris, ſaltem negatiue: quia tenetur obuiare dirigẽdo ſecundum legem æternam, & non obuiat. quando vero eſt ſuperioris, non oportet quòd ſit inferioris: quia non ſpectat ad inferiorẽ de propriis ſuperiori iudicare, vt contingit cũ quis moroſe delectatur de iniuriis fidei. ſecundum appropriationem autem;

regulari poſſunt ex regula rationis humanæ, quæ ſumitur ex reb° creatis, quas naturaliter hõ cognoſcit: & vlterius ex regula legis diuinæ, vt ſupra dictum eſt. ° vnde cum regula legis diuinæ ſit ſuperior, conſequens eſt, vt vltima ſententia per quam iudicium finaliter terminatur, pertineat ad rationem ſuperiorem, quę intendit rationibus æternis. Cum autem de pluribus occurrit iudicandum, finale iudicium eſt de eo, quod vltimo occurrit. In actibus autem hu- G manis vltimo occurrit ipſe actus, præambulum autem eſt ipſa delectatio, quæ inducit ad actum: & ideo ad rationem ſuperiorem proprie pertinet conſenſus in actum, ad rationem vero inferiorem, quę habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum, quod eſt de delectatione. quàmuis etiã & de delectatione ſuperior ratio iudicare poſſit: q̃a quicquid iudicio ſubditur inferioris, ſubditur ét iudicio ſuperioris: ſed nõ cõnettit. H

Ad primvm ergo dicendum, quòd conſentire eſt actus appetitiuæ virtutis non abſolute, ſed cõſequens ad actum rationis deliberantis & iudicantis, vt ſupra dictum eſt. In hoc enim terminatur conſenſus, quia voluntas tendit in id quod etiam ratione iudicatum: vnde conſenſus poteſt attribui & voluntati, & rationi.

Ad 2^m dicendum, quòd ex hoc ipſo quòd ratio ſuperior non dirigit actus humanos ſecundum I. legem diuinam, impediens actum peccati dicitur ipſa conſentire, ſiue cogitet de lege ęterna, ſiue non. cum enim cogitat de lege Dei, actu eam contemnit: cum vero non cogitat, eam negligit per modũ omiſſionis cuiuſdã. vnde omnibus modis conſenſus in actũ peccati procedit ex ſuperiori rõne: quia, vt Aug. dicit 12 de Triu. ° nõ põt peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, niſi illa mentis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt mẽbra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat, aut ſeruiat.

Loco citato in arg. circa mediũ cap. 12. to. 3.

Ad 3^m dicendum, q̃ ratio ſuperior per conſidera- K. tionem legis æternæ ſicut poteſt dirigere, vel cohibere actum exteriorem, ita etiam delectationem interiorem: ſed tamen antequã ad iudicium ſuperioris rationis deueniatur, ſtatim vt ſenſualitas proponit delectationẽ, inferior ratio per rũnes temporales deliberãs, quandoq; hmôi delectationem acceptat, & tunc conſenſus in delectationem pertinet ad inferiorem rõnem. Si vero etiã conſideratis rationibus æternis homo in eodem conſenſu perſeueret, iã talis conſenſus ad ſuperiorem rationem pertinebit.

Ad 4^m dicendum, q̃ apprehenſio virtutis imaginatiuæ eſt ſubita, & ſine deliberatione: & ideo poteſt aliquem actum cauſare antequàm ſuperior, vel infe- F rior ratio etiam habeat tempus deliberandi: ſed iudicium rationis inferioris eſt cum deliberatione, quæ indiget tempore, in quo etiã ratio ſuperior deliberare poteſt: vnde ſi non cohibeat ab actu peccati per ſuã deliberationem, ei imputatur.

q. 19. art. 4.

quæ ĩ litera tãgitur, ſcilicet quando duo ordinata iudicãda occurrunt, vltimum ſuperiori, & præambulum inferiori, attribuitur deliberatio, iudicium ac conſenſus vnius, ſcilicet delectationis ad inferiorem: alterius vero, ideſt actus ad ſuperiorẽ ſpectat: & hoc iudicio meo intẽdit author in litera pp reuerentiã tanti doctoris, vt dictum eſt: & per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nã procedunt de cõſenſu vtroque ſecundum rem, cuius oppoſitum nõ inuenio in litera, quæ loquitur ſecundum appropriationem, & ſecũdum eam diſparitatem ponit. Nec obſtat q̃ in reſponſione ad tertiũ in hoc articulo dicitur, quòd quando cõſenſus rationis inferioris ĩ delectationẽ, etiam ſecundum rationes æternas perſeuerat, pertinet etiã ad rationem ſuperiorem: quaſi velit dicere, quod ſi non acceptetur ſecundum æternas rationes, nõ ſpectet ad ſuperiorẽ. hoc enim verum eſt, quòd non ſpectat ad ſuperiorem ſecundũ appropriationem, quàmuis ſpectaret ad ipſam ſecundum rem negatiue. & hũc ſenſum exprimit ipſe author in ſequenti articulo in reſponſione ad primum, vt ibi declarabitur.

q. 15. art. 3.

Articvlvs viii.

Vtrum conſenſus in delectationem ſit peccatum mortale.

AD OCTAVVM ſic proceditᷣ. Videtᷣ, q̃ conſenſus in delectationẽ non ſit peccatum mortale. Conſentire enim in delecta- G tionem pertinet ad rationem inferiorem, cuius non eſt intendere rationibus æternis, vel legi diuinæ, & per conſequens nec ab eis auerti: ſed omne peccatum mortale eſt per auerſionem a lege diuina, vt patet per diffinitionem Auguſt. ° de peccato mortali datam, quæ ſupra poſita eſt. † ergo conſenſus in delectationem non eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Conſentire in aliquid nõ H eſt malum, niſi quia illud eſt malum in quod conſentitur: ſed propter quod vnumquodque, & illud magis, vel ſaltem non minus. non ergo illud in quod conſentitur, poteſt eſſe minus malum quàm conſenſus: ſed delectatio ſine opere non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantum. ergo nec conſenſus in delectationem eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Delectationes differunt in bonitate & malitia ſecundum I. differentiam operationum, vt dicit Philoſophus in 10. Ethic. ° ſed alia operatio ẽ interior cogitatio, & alia actus exterior, puta fornicationis. ergo delectatio conſequẽs actum interioris cogitationis, tantum differt a delectatione fornicationis ĩn bonitate, vel malitia, quãtum deffert cogitatio interior ab actu exteriori, & per conſequens etiam eodem modo differt conſentire in vtrunque: ſed cogitatio interior non eſt peccatum morta- K. le, nec etiam conſenſus in cogitationem. ergo per conſequens nec conſenſus in delectationem.

¶ 4 Præt. Exterior actus fornicationis, vel adulterij, nõ eſt peccatũ mortale ratione delectationis, q̃ ẽt inuenitur in actu matrimoniali, ſed rõne inordinationis ipſius act°: ſed ille qui cõſentit ĩ delectationem, non pp hoc conſentit in deordinationem actus. ergo non videtur mortaliter peccare.

¶ 5 Præt. Peccatum homicidij eſt grauius quàm ſimplicis fornica-

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum octauum.

IN articu. 8. in reſponſione ad primum, habes id quod diximus, dum duas reſponſiones vides, primam, quòd conſenſus in delectationẽ poteſt eſſe vtriuſque rationis. ſecundã, quòd quando eſt rõnis inferioris, eſt eius auerſæ ab æternis regulis, quia deficit in ea ordinatio ſuperioris rationis p̃ rationes æternas. Ex hoc enim manifeſte patet quod dictum eſt, ſcilicet cõſenſum in delectationem moroſam inferioris rationis ſemper eſſe ẽt ſuperioris ſaltem negatiue, alioquin non ſaluaretur diffinitio peccati ſupradicta, quod eſt contra legẽ æternam.

¶ In reſponſione ad quartam eiuſdem articuli iuncta corpori articuli habes, q̃, & quare delectatio moroſa cõiugati de actu matrimonii cogitato, non eſt peccatum mortale. eadẽ enim ratio eſt de conſenſu in actũ & in delectationẽ cogitati actus: & propterea ſicut cõiugi conſenſus in actum nõ prohibetur, ita nec delectatio eius tam in opere, q̃ in cogitatione, per ſe loquendo: ſecus aũt per accidẽs, puta, q̃a vane cogitat, quia periculoſe, in abſentia peccaret.

¶ In reſponſione ad quintam aduerte, q̃ inter materiã luxuriæ & iræ, licet in veritate non ſit differẽtia quo ad rationem peccati mortalis, q̃a tam in his, quàm in cæteris materiis mortalibus, conſenſus in delectationem cogitati actus ratione cogitationis nõ eſt mortale, ſed veniale quandoque, vel nullum, ratione vero cogitati actus ſemper eſt mortale: tamen quia in materia luxuriæ maxime timetur

21. q. 154. art. 4. co. & q. 180. ar. 7. Et 2. di. 24. q. 3. ar. 4. Et ver. q. 15. ar. 4. Et mal. q. 15. art. 2. ad 16. & 17. Et quol. 12. ar. 43.

° Au. 22. cõtra fauſt. c. 27. in prin. to. 6. & lib. 1. de li. arb. cap. 16. 10. primo.

† q. 71. ar. 6

° ca. 3. 4. & 5. tom. 5.

…metur hoc peccatum multoties forte creditur peccatum, vbi nõ eſt: & ecõtra, vbi eſt delectatio de cogitata vindicta, quã tn facere nõ vult, nõ æſtimatur. pp quod author in corpore articuli affectũ hominis ad actũ ſecundũ ſe penſandũ docet in huiuſmodi diſcretione. Inclinatus.n. ad vindictã, facile de illa cogitata delectatur: & alienus a venereis non facile de cogitatis eius delectatur, quamuis caro cõcupiſcat aduerſus ſpiritum.

Enchir. ca. 71. in prin. tom. 3.

Li. 12. cap. 10. a medio tom. 3.

Li. 12. ca. 12. de Trin. nõ longe a fin. tom. 3.

Ca. 4. a medio, to. 5.

ctionis: ſed cõſentire in delectationem, quæ cõſequitor cogitationẽ de homicidio, non eſt peccatum mortale. ergo multo minus cõſentire in delectationem, quæ conſequitur cogitationem de fornicatione, eſt peccatum mortale.

¶ 6 Præt. Oratio dominicã quotidie dicitor pro remiſſione venialium, vt Aug. dicit: ſed cõſenſum in delectationem Aug. docet eſſe abolendum per orationem Dominicam: dicit enim in 12. de Trin. quòd hoc eſt longe minus peccatum, quàm ſi opere ſtatuatur implendum: & ideo de talibus quoque cogitationibos venia petẽda eſt, pectuſque percutiendum atq; dicendũ, Dimitte oobis debita noſtra. ergo cõſenſus in delectationẽ eſt peccatũ veniale.

Sed contra eſt, qood Aug. poſt panca ſubdit, Totus hõ damnabitur, niſi hæc quæ ſine voluntate operandi, ſed tñ cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per Mediatoris gratiã remittantur: ſed nollus damnatur niſi pro peccato mortali. ergo conſenſus io delectationem eſt peccatum mortale.

Respon. Dicendum, ꝙ circa hoc aliqoi dioerſimode opioati ſont. Quidã enim dixerunt, ꝙ cõſenſus in delectationem non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantum. Alij vero dixerunt, ꝙ eſt peccatum mortale: & hæc opinio eſt cõmunior & veriſimilior. Eſt enim conſiderandum, ꝙ cum omnis delectatio conſequatur aliqoã operationem, vt dicitur in 10. Ethi. & iterum, cum omnis delectatio habeat aliqnod obiectum, delectatio quælibet põt cõparari ad duo, ſ. ad operationem quã conſequitur, & ad obiectũ in qno quis delectatur. Cootingit autẽ ꝙ aliqua operatio ſit obiectum delectationis, ſicut & aliqua alia res: qnia ipſa operatio poteſt accipi vt bonum & finis, in quo quis delectatus requieſcit, & quãdoq; quidem ipſamet operatio, quã cooſeqnitur delectatio, eſt obiectũ delectationis, inquantum. ſ. vis appetitiua, cuius eſt delectari, reflectitur in ipſam operationem ſicut in quoddã bonum, puta, cum aliquis cogitat & delectatur de hoc ipſo quod cogitat, inquantum ſoa cogitatio placet. Quandoq; vero delectatio cõſequens vnã operationem, pnta cogitationem aliquã, habet ꝓ obiecto aliã operationem quaſi rem cogitatam: & tunc talis delectatio procedit ex inclinatione appetitus, nõ quidem in cogitationem, ſed in operationem cogitatã. Sic igitur aliquis de fornicatione cogitans, de duobus põt delectari. Vno modo de ipſa cogitatione: alio modo de ipſa fornicatiooe cogitata. Delectatio ãt de cogitatione ipſa ſequitur inclinationẽ affectus in cogitationem ipſam: cogitatio autem ipſa ſm ſe, nõ eſt peccatom mortale, immo qoandoque eſt veniale tñ, puta, cum aliquis inotiliter cogitat de ea: quãdoque autẽ ſine peccato omnino, puta, cũ aliqnis vtiliter de ea cogitat, ſicut cum vult de ea prædicare, vel diſputare. & iõ p conſequens affectio & delectatio quę ſic eſt de cogitatione fornicationis, non eſt de genere peccati mortalis, ſed quandoq; eſt peccatum veniale, quandoq; nullum: vnde oec cõſenſus in talem delectationem eſt peccatũ mortale, & ſm hoc prima opinio habet veritatem. Quòd autem aliquis cogitãs de fornicatione delectetur de ipſo actu cogitato, hoc contingit ex hoc, ꝙ affectio eius inclinata eſt in hunc actũ. Vnde ꝙ aliquis conſentiat in talem delectationẽ, hoc nihil aliud eſt, quàm ꝙ ipſe conſentiat in hoc, ꝙ affectus ſuus ſit inclinatus in fornicationẽ. Nullus eoim delectatur, niſi in eo qnod eſt conforme appetitui eios. Quod aũt aliqois ex deliberatione eligit, ꝙ affectus ſuus conformetur his quæ ſecũdum ſe ſunt peccata mortalia, eſt peccatum mortale. vnde talis conſenſos in delectationem peccati mortalis, eſt peccatum mortale, vt ſecunda opinio ponit.

Ao primvm ergo dicendũ, ꝙ conſenſus in delectationem poteſt eſſe non ſolum rationis inferioris, ſed etiã ſuperioris, vt dictum eſt. & tñ ipſa ratio inferior poteſt auerti a rationibus æternis: quia etſi nõ intendit eis, vt ſm eas regulans, quod eſt proprium ſuperioris rationis: intendit tamen eis, vt ſm eas regulata: & hoc modo ab eis ſe auertens, poteſt peccare mortaliter. nam & actus inferiorum virium, & etiã exteriorum membrorum poſſunt eſſe peccata mortalia, ſecũdum qnod deficit ordinatio ſuperioris rationis regulantis eos ſecuodum rationes æternas.

Ar. 7. præc.

Ao 2m dicendum, ꝙ conſenſus in peccatum quod eſt veniale ex genere, eſt veniale peccatum: & ſecundum hoc poteſt conclodi, ꝙ conſenſus in delectationem, quæ eſt de ipſa vana cogitatione fornicationis, eſt peccatum veniale: ſed delectatio quæ eſt in ipſo actu fornicatioois, de genere ſuo eſt peccatum mortale: ſed quod ante conſenſum ſit veniale peccatum tantum, hoc eſt per accidens, ſ. pp imperfectionem actus: quæ quidem imperfectio tollitur per conſenſum deliberatum ſoperuenientem: vnde ex hoc adducitur in ſuam naturam, vt ſit peccatum mortale.

An 3m dicendum, quòd ratio illa procedit de delectatione, quæ habet cogitationem pro obiecto.

Ad 4m diceodum, ꝙ delectatio quæ habet actum exteriorem pro obiecto, non poteſt eſſe abſque complacentia exterioris actus ſecundum ſe, etiam ſi non ſtatuatur implendnm propter probibitiooem alicuius ſuperioris. vnde actus ſit inordinatus, & per conſeqoens delectatio erit inordinata.

Ad 5m dicendum, ꝙ etiam conſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia actus homicidij cogitati, eſt peccatum mortale: non autem conſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia cogitationis de homicidio.

Ad 6m dicendum, ꝙ oratio dñica non ſolũ cootra peccata venialia dicenda eſt, ſed etiã contra mortalia.

Articvlvs IX.

Vtrum in ſuperiori ratione poſſit eſſe peccatum veniale, ſecundum quod eſt directiua inferiorum virium.

Ad nonvm ſic proceditur. Videtur ꝙ in ſoperiori rõne non poſſit eſſe peccatũ veniale, ſm quod eſt directiua inferiorum virium, ideſt, ſm quod conſentit in actum peccati. Dicit enim Aug. in 12. de Trin. ꝙ ratio ſuperior inhæret ratiooibus æternis: ſed peccare mortaliter eſt per auerſionem a rationibus æternis. ergo videtur qnòd in ſuperiori ratiooe non poſſit eſſe peccatnm, niſi peccatum mortale.

Infr. ar. 10. & locis ibidẽ īductis.

Ca. 7. in fi. tom. 3.

¶ 2 Præt. Soperior ratio ſe habet io vita ſpirituali tãquàm principium, ſicut & cor in vita corporali: ſed infirmitates cordis ſunt mortales. ergo peccata ſuperioris rationis ſunt mortalia.

¶ 3 Præt. Peccatom veniale fit mortale, ſi fiat ex con-

temptu: ſed hoc non videtur eſſe ſine contemptu, ꝙ aliquis ex deliberatione peccet etiā venialiter. cū ergo cōſenſus rationis ſuperioris ſemp ſit cū deliberatione legis diuinæ, videtur ꝙ non poſſit eſſe ſine peccato mortali propter contemptum diuinæ legis.

Sed contra. Conſenſus in actum peccati pertinet ad rationem ſuperiorē, vt ſupra dictū eſt:* ſed cōſenſus in actū peccati venialis eſt peccatum veniale, ergo in ſuperiori ratione poteſt eſſe peccatū veniale. [Ar. 7. huius quæst.]

Respon. Dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 12. de Trin.* Ratio ſuperior inhæret rationibus æternis cōſpiciendis, aut cōſulendis. Cōſpiciendis quidē, ſm quod earum veritatem ſpeculatur. Conſulendis autē ſm ꝙ per rationes æternas de alijs iudicat & ordinat: ad quod pertinet, quòd deliberādo per rationes æternas conſentit in aliquem actum, vel diſſentit ab eo. Contingit autem ꝙ inordinatio actus, in quem conſentit, non contrariatur rationibus æternis, quia non eſt cum auerſione a fine vltimo, ſicut contrariatur actus peccati mortalis: ſed eſt præter eas, ſicut act⁹ peccati venialis. vnde quando ratio ſuperior in actū peccati venialis conſentit, non auertitur a rationibus æternis: vnde non peccat mortaliter, ſed venialiter. Et per hoc patet reſponſio ad primum. [Ca. 7. in fi. tom. 3.]

Ad 2ᵐ dicendū, ꝙ duplex eſt infirmitas cordis. Vna quæ eſt in ipſa ſubſtātia cordis, & immutat naturalem complexionē ipſius, & talis infirmitas ſemper eſt mortalis. Alia eſt autem infirmitas cordis pp aliquam inordinationem vel motus eius, vel alicuius eorum quæ circunſtāt cor: & talis infirmitas nō ſemper eſt mortalis. Et ſimiliter in ratione ſuperiori ſemper eſt peccatum mortale, quando tollitur totaliter ipſa ordinatio rōnis ſuperioris ad proprium obiectū, quod eſt rationis æternæ: ſed quādo eſt inordinatio circa hoc, non eſt peccatum mortale, ſed veniale. [D 401.]

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ deliberatus conſenſus in peccatum, nō ſemper pertinet ad cōtemptū legis diuinæ: ſed ſolum quādo peccatum legi diuinæ contrariatur.

Articvlvs x.

Vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatū veniale ſecūdū ſeipſam.

AD decimvm ſic proceditur. Videtur quòd in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam, ideſt, ſecundum quod inſpicit rationes æternas. Actus enim potentiæ non inuenitur eſſe deficiēs niſi per hoc, quòd inordinate ſe habet circa ſuum obiectum: ſed obiectum ſuperioris rationis ſunt æternæ rationes, a quibus deordinari non eſt ſine peccato mortali. ergo in ſuperiori ratione non poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

§ 2 Præt. Cū ratio ſit vis deliberatiua, act⁹ rōnis ſemp eſt cū deliberatione: ſed omnis inordinatus motus in his quæ Dei ſunt, ſi ſit cum deliberatione, eſt peccatum mortale. ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam, nunquàm eſt peccatum veniale.

F § 3 Præt. Contingit quandoque, quòd peccatū ex ſubreptione, eſt peccatum veniale: peccatum autem ex deliberatione eſt peccatum mortale per hoc, quòd ratio deliberans recurrit ad aliquod maius bonum, contra quod homo agens grauius peccat, ſicut cum de actu delectabili inordinato ratio deliberat quod eſt contra legem Dei, grauius peccat conſentiendo, q̄ ſi ſolum conſideraret quod eſt contra virtutem moralem: ſed ratio ſuperior non pōt recurrere ad aliquod altius, q̄ ſit ſuū obiectū. ergo ſi motus ex ſubreptione non ſit peccatum mortale, neque etiā deliberatio
G ſuperueniens faciet ipſum eſſe peccatum mortale: quod patet eſſe falſum. non ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam poteſt eſſe peccatum veniale.

San contra. Motus ſurreptitius infidelitatis eſt peccatum veniale: ſed pertinet ad ſuperiorem rationem ſecundum ſeipſam. ergo in ratione ſuperiori poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

Respon. Dicendum, ꝙ ratio ſuperior aliter fertur in ſuum obiectum, atq; aliter in obiecta inferiorum virium, quæ per ipſam diriguntur. In obiecta .n. inferiorum virium non fertur, niſi inquantum de eis con
H ſulit rōnes æternas. vnde non fertur in ea niſi per modum deliberationis. Deliberatus autem conſenſus in his quæ ex genere ſuo ſunt mortalia, eſt mortale peccatū: & ideo ratio ſuperior ſemp mortaliter peccat, ſi actus inferiorū viriū in quos cōſentit, ſint peccata mortalia. Sed circa ꝓprium obiectū habet duos act⁹, ſcilicet ſimplicem intuitum, & deliberationem, ſm quod etiā de proprio obiecto conſulit rationes æternas: ſm autem ſimplicem intuitum poteſt aliquē inordinatum motum habere circa diuina, puta, cum qs patitur ſubitum infidelitatis motum. Et quàmuis infidelitas ſm ſuum genus ſit peccatum mortale, tamē ſubitus motus infidelitatis eſt peccatū veniale: quia [D. 1012.]
I peccatum mortale non eſt niſi contra legem Dei. Pōt autem aliquod horum quæ pertinent ad fidem, ſubito rōni occurrere ſub quadā alia ratione, antequàm ſuper hoc conſulatur, vel conſuli poſſit ratio æterna, ideſt, lex Dei, puta cū quis reſurrectionē mortuorum ſubito apprehendit vt impoſſibilem ſm naturam, & ſimul apprehēdendo remittitur, antequā tempus habeat deliberandi, quod hoc eſt nobis traditum vt credendum ſm legem diuinam. Si vero poſt hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, eſt peccatum mortale: & ideo circa proprium obiectū, etſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt ratio ſuperior pecca
K re venialiter in ſubitis motibus, vel etiā mortaliter p deliberatum conſenſum. In his autem quæ pertinent ad inferiores vires, ſemper peccat mortaliter in his quæ ſunt peccata mortalia ex ſuo genere, non autem in his, quæ ſm ſuum genus ſunt venialia peccata.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ peccatum quod eſt contra rationes æternas, etſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt tamen eſſe peccatum veniale pp imperfectionem actus ſubiti, vt dictum eſt.* [In cor. art.]

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ in operatiuis ad rationē, ad quam pertinet deliberatio, pertinet etiam ſimplex intuitus eorum, ex quibus deliberatio procedit: ſicut etiam in ſpeculatiuis ad rationem pertinet & ſyllogizare, & propoſitiones formare: & ideo etiam ratio poteſt habere ſubitum motum.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articulum nonū & decimum.*

[2. q. 24. q. 3. ar. 5. Et ver. q. 15. art. 5. Et mal art. 3. ad 12. & 17. & art. 3. ad 17. & artic. 5.]

IN arti. nono & decimo eiuſdem ſeptuageſimæquartæ queſt. nihil ſcribendum occurrit. Terminorum enim notitiā habētibus omnia clara ſunt. Opus eſt vt Nouitiis lector diſtinguat ex Auguſt. allata in litera, duas operationes ſuperioris rationis, ſcilicet intuitum, & conſultationē, & ad hanc ſecūdam ſpectat deliberatio & conſenſus: & ſecundū hāc dirigit inferiora, & reflectitur ſuper ſeipſam, & vocatur in litera altior conſideratio de proprio obiecto, vt attingibili ab eadem. Altius enim conſideratur Deus, vt non creditus per deliberationē, quàm per ſubitum motū: quoniā hic Deus eſt tātum obiectum, ibi eſt obiectum, & lex. Et propterea hic cōtra primam operationem, ibi contra ſecundam: hic non eſt conſenſus, ibi conſenſus: quia legis conſultatio hic non eſt peccatum mortale, ibi mortale.

Ad 3m dicendum, ꝙ vna & eadem res poteſt diuerſas conſiderationes habere, quarum vna eſt altera altior: ſicut Deũ eſſe, poteſt cõſiderari vel inquantũ eſt cognoſcibile rõne humana, vel inquantũ traditur reuelatione diuina, quę eſt cõſideratio altior. & ideo q̃uis obiectũ rationis ſuperioris ſit quiddã ſm naturã rei altiſſimũ, tñ poteſt etiã reduci in quandã altiorẽ cõſiderationẽ: & hac rõne, qđ in motu ſubito nõ erat peccatũ mortale, per deliberationem reducentem in altiorem conſiderationem fit peccatum mortale, ſicut ſupra expoſitum eſt.*

QVAESTIO LXXV.

De cauſis peccatorum in generali, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de cauſis peccatorum. ¶ Et primo, in generali. Secundo, in ſpeciali.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum peccatum habeat cauſam.
¶ Secundo, Vtrum habeat cauſam interiorem.
¶ Tertio, Vtrum habeat cauſam exteriorem.
¶ Quarto, Vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

Articvlvs primvs.

Vtrum peccatum habeat cauſam.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatum nõ habeat cauſam. Peccatũ enim habet rationem mali, vt dictum eſt.* ſed malum nõ habet cauſam, vt Dion. dicit 4. cap.† de diui. no. ergo peccatum non habet cauſam.

¶ 2 Præt. Cauſa eſt ad quam de neceſſitate ſequitur aliud: ſed quod eſt ex neceſſitate, non videtur eſſe peccatum, eo ꝙ omne peccatum eſt voluntarium. ergo peccatum non habet cauſam.

¶ 3 Præt. Si peccatum habet cauſam, aut habet ꝓ cauſa bonũ, aut malũ: nõ autẽ bonũ, quia bonũ nõ facit niſi bonum. non.n. poteſt arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Matth. 7. Similiter aũt nec malum poteſt eſſe cauſa peccati; quia malũ pœnæ ſequitur ad peccatum: malum autem culpæ eſt idem quod peccatum. peccatum igitur non habet cauſam.

Sed contra. Omne quod fit, habet cauſam: quia vt dicitur Iob 5. Nihil in terra ſine cauſa fit: ſed peccatum fit. eſt enim dictum, vel A factum, vel concupitum contra legem Dei. ergo peccatum habet cauſam.

Respon. Dicendum, quòd peccatum* eſt quidam actus inordinatus. Ex parte igitur actus poteſt habere per ſe cauſam, ſicut & quilibet alius actus: ex parte autem inordinationis habet cauſam eo modo quo negatio, vel priuatio poteſt habere cauſam. Negationis autem alicuius poteſt duplex cauſa aſſignari. Primo quidem defectus cauſæ affirmationis, B id eſt, ipſius cauſæ. negatio eſt cauſa negationis ſecundum ſeipſam. Ad remotionẽ enim cauſæ ſequitur remotio effectus: ſicut obſcuritatis cauſa eſt abſentia ſolis. Alio modo cauſa affirmationis ad quã ſequitur negatio, eſt per accidens cauſa negationis conſequentis: ſicut ignis cauſando calorẽ ex principali intentione, conſequenter cauſat priuationem frigiditatis, quorum primum poteſt ſufficere ad ſimplicem negationem. Sed C cũ inordinatio peccati, & quodlibet malum non ſit ſimplex negatio, ſed priuatio eius, quod quidem natum eſt, & debet habere, neceſſe eſt quòd talis inordinatio habeat cauſam agentem per accidẽs. Quod enim natum eſt ineſſe & debet, nũquàm abeſſet niſi propter cauſam aliquam impedientem: & ſecundum hoc conſueuit dici, quòd malum, quod in quadam priuatione conſiſtit, habet cauſam deficientem, vel agentem D per accidens: omnis autem cauſa per accidens reducitur ad cauſam per ſe. Cum igitur peccatum ex parte inordinationis habeat cauſam agentem per accidens, ex parte autem actus habeat cauſam agẽtem per ſe, ſequitur quòd inordinatio peccati cõſequatur ex ipſa cauſa actus. Sic igitur voluntas carens directione regulæ ra- E tionis & legis diuinæ, intendens aliquod bonum commutabile, cauſat actum quidem peccati per ſe, ſed inordinationem actus per accidens & præter intentionem: prouenit enim defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate.

Ad primvm ergo dicendum, quòd peccatum non ſolum ſignificat ipſam priuationẽ boni, quæ eſt inordinatio: ſed ſignificat actũ ſub tali priuatione, quæ habet rationem mali, quod quidẽ qualiter habeat cauſam, dictum eſt.*

Ad 2m dicendum, ꝙ ſi illa diffi-

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquintæ Articulũ primum.*

In corp. art. IN corpore 1 artic. quæſt 75. dubium eſt, quia author ſub diſiunctione nota dicit, ꝙ malum habet cauſam deficiẽtem, vel agentem per accidens, an idem intelligat per vtrũq;, an diuerſa: & ſi idẽ, quomodo explanat. & ſimiliter ſi diuerſa, quo modo proſequitur. nõ.n. liquet. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ author concludis illam diſiunctionem ſecũdum veritatem diſiunctionis. Et intendit, ꝙ propterea cum cauſa propria mali aſſignatur, aut aſſignatur cauſa deficiens, aut aſſignatur cauſa per accidens: & hoc quia cauſam efficientem ꝑ ſe habere nõ pot. Poſitiuam enim habere non poteſt negatio: negatiua autẽ quæ per ſe eſt cauſa negationis, non ſufficit ad priuationẽ: quia oportet aliquã cauſam aliam a negatione ponere impedientem oppoſitum habitum, vt fiat priuatio. Verũ quia cauſa deficiẽs, & cauſa per accidẽs ſunt idem ſubiecto, & diſtinctæ formaliter in vno ſenſu, & ſunt idem ſubiecto, & formaliter in alio ſenſu: ideo author ſimul proſequitur, & omnia explanauit. Ad cuius euidẽtiam recolere oportet, ꝙ cauſa per accidens dupliciter dicitur, ſcilicet accidentale in cauſa, & accidentale in effectu: & quod vterque modus in propoſito inuenitur. Voluntas namque carens directione legis, intendenſque aliquod bonum commutabile, cauſat actum peccati per ſe, & inordinationem per accidẽs ita quòd defectus ordinis in actu eſt ex defectu directionis in voluntate, vt in litera dicitur: vbi habes primo, quòd voluntas per ſe cauſa actus, eſt cauſa per accidens ex parte effectus reſpectu inordinationis, dum cauſat actum, cui cõiungitur inordinatio. Habes ſecundo, quòd voluntas cauſando actum & non dando ei ordinem illi debitum, eſt cauſa deficiẽs reſpectu inordinationis: deficit enim a dãdo illi debitum ordinem, cũ teneatur ad hoc. Habes tertio, ꝙ quia defectus directionis in voluntate eſt cauſa defectus ordinis ĩ actu, & nõ per ſe, vt dictum eſt, niſi in ratione negationis. ergo per accidens ex parte cauſæ: quia eſt coniunctus voluntati. Defectus igitur in voluntate vnde voluntas eſt cauſa deficiens, eſt idẽ ſubiecto & formaliter cauſæ per accidẽs ex parte cauſæ: quia eſt ipſamet, & eſt idem ſubiecto tantum cauſæ per accidens ex parte effectus tãtum: quia eſt idem ſubiecto volũtati, & dat voluntati eſſe cauſam deficientem non dando cauſalitatẽ, ſed deficientiam. Hæc eſt doctrina authoris et vera & manifeſtata in litera breuiter. Sed contra eam afferuntur multa a Sco. in 2. ſen. di. 35. Verũ quia ipſe in vno tantum quo ad propoſitũ diſcordare videtur, iõ cæteris omiſſis, affero illud. Nõ vult ipſe, ꝙ defect⁹ in voluntate ſit act⁹ per accidens accidẽtalitate ex parte cauſæ inordinati actus accipiẽdo defectũ proprie, ita quòd ex ipſo, & noſtra volũtate fiat vnũ per accidẽs, ſicut ex homine, & non albo: & vnã tantum rationẽ adducit, quia ante primum defectum voluntatis eſſet defectus. Sed hoc facillime ſoluitur negãdo ſequelam, vtendo terminis vt ſignificãt: quia eſt ſtatus in

Infr. art. 2 & 4 cor. & ad 1. & q. 77. ar. 4. co. & 2. ſ. di. 35. art. 1. corp.

*q. 71. ar. 6.

†ca. 4. par. 4. ante fin.

D. 987.

In corp. ar.

in defectu regulæ præuenientẽ tñ ſe ratione mali ſ. culpæ, & pœnæ, vt in reſponſione ad tertiũ in litera dicitur. Vt ẽdo aũt terminus ad bonum ſenſum. i. ante primũ defectũ, i. actu peccati eſſet defect⁹. patet reſponſio, ꝙ non incõuenit ante talem primum defe- Tex. 5. to. 3 ctum, dari defectum abſque ratione mali culpæ & pœnæ.

In corp. ar. ¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquintæ Articulum ſecundũ.*

IN artic. 2. eiuſdẽ 75. quæſt. collige cauſas iteriores peccati, diſtinguendo eas ex parte peccantis & obiecti, & intuere cauſas ex parte peccãtis quatuor: duas proximas, rationem & voluntatem, inter quas voluntas eſt proximior: & duas remotas, ſenſum & eius appetitum, inter quas ſenſus eſt remotior: ex Infr. art. 3. corp. parte vero obiecti vnam iuxta vnitatẽ cõpleti obiecti, plura tamẽ complectentis reſpondentia prędictis potentiis: ita tamẽ quòd tres peccantis potentiæ, ſcilicet ſenſus, appetitus ſenſitiuus, & ratio ſunt veluti præparantes & facientes obiectum peccati bonum, ſcilicet apparens, diſſonans rationi: voluntas autem eſt perficiens ipſum peccatum. pp quod illæ concurrunt ad peccatum ex parte obiecti, voluntas ex Li. 2. ca. 4. & 30. & li. 4. cap. 21. parte ſubiecti. Illæ cauſant peccatum quo ad ſpecificationem actus, voluntas quo ad exercitium: propterea ſimul in Li. de duabus animabus cap. 10. et 11. to. 6. Et 1. retrac. cap. 9. to. 1. Et lib. 3. de lib. arbi. ca. 17. litera traduntur cauſæ prędictę vnũ in obiecto, vt in litera clare patet. Et facit hoc author, vt habeas reſolutionẽ peccati vſque ad primã cauſam. Appetibile eſt enim mouens nõ *art. præc. motum, vt patet in tertio de anima. Cũ autẽ audis bonum apparens in obiecto ſpectare ad ſenſum & eius appetitum, intellige nõ ſemper, ſed quãdo ſenſus & appetitus ſenſitiuus

nitio cauſę, vniuerſaliter debeat verificari, oportet vt intelligatur de cauſa ſufficienti, & non impedita. Cõtingit enim aliquid eẽ cauſam ſufficientem alterius, & tamen nõ ex neceſſitate ſequitur effectus propter aliquod impedimentum ſuperueniens: alioquin ſequeretur quòd omnia ex neceſſitate contingerent, vt patet in 6. Meta. *Sic igitur etſi peccatum habeat cauſam, non tamen ſequitur ꝙ ſit neceſſaria: quia effectus poteſt impediri.

G Ad 3ᵐ dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* voluntas ſine adhibitione regulæ rationis, vel legis diuinæ, eſt cauſa peccati. Hoc autem quod eſt non adhibere regulã rationis, vel legis diuinæ, ſecundum ſe non habet rationem mali, nec pœnæ nec culpæ, antequã applicetur ad actum. vnde ſecundum hoc peccati primi non eſt cauſa malũ, ſed bonum aliquod cum abſentia alicuius alterius boni.

Articvlvs II.

Vtrum peccatum habeat cauſam interiorem.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatum non habeat cauſam interiorem. Id enim quod eſt interius alicui rei, ſemper adeſt ei. ſi igitur peccatum habeat cauſam interiorẽ, ſemper homo peccaret, cum poſita cauſa ponatur effectus.

§ 2 Præt. Idem non eſt cauſa ſuiipſius: ſed interiores motus hominis ſunt peccatum. ergo non ſunt cauſa peccati.

§. 3 Præt. Quicquid eſt intra hominem, aut eſt naturale, aut voluntarium: ſed id quod eſt naturale, nõ poteſt eſſe peccati cauſa, quia peccatum eſt contra naturam, vt dicit Damaſ.* quod autem eſt voluntarium, ſi ſit inordinatũ, iam eſt peccatum. nõ ergo aliquid intrinſecũ poteſt eſſe cauſa primi peccati.

K Sed contra eſt, quod Augu.* dicit, ꝙ voluntas eſt cauſa peccati.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt,* per ſe cauſam peccati oportet accipere ex parte ipſius actus: actus autem humani poteſt accipi cauſa interior & mediata, & immediata. Immediata quidem cauſa humani actus eſt ratio & voluntas, ſecundum quam homo eſt liber arbitrio: cauſa autem remota eſt apprehenſio ſenſitiuæ partis, & etiã appetitus ſenſitiuus. Sicut enim ex iudicio rationis volũtas mouetur ad aliqd ſm

F rationem: ita etiam ex apprehenſione ſenſus, appetit⁹ ſenſitiuus in aliquid inclinatur; quæ quidẽ inclinatio interdum trahit voluntatem & rationem, ſicut infra patebit. *Sic igitur duplex cauſa peccati interior põt aſſignari, vna proxima ex parte rationis & voluntatis: alia vero remota ex parte imaginationis, vel appetitus ſenſitiui. Sed quia ſupra dictum eſt, ꝙ cauſa peccati eſt aliquod bonum apparens motiuum cum defectu de-

G biti motiui, ſcilicet regulæ rationis, vel legis diuinæ, ipſum motiuum, quod eſt apparens bonum, pertinet ad apprehenſionem ſenſus & appetitum: ipſa autem abſentia debitæ regulæ pertinet ad rationem, quę nata eſt huiuſmodi regulam conſiderare: ſed ipſa perfectio voluntarij actus peccati pertinet ad voluntatem, ita ꝙ ipſe voluntatis actus præmiſſis ſuppoſitis, iam eſt quoddam peccatum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd id quod eſt intrinſecum, ſi-

H cut potentia naturalis, ſemper ineſt: id autem quod eſt intrinſecum, ſicut actus interior appetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis, non ſemper ineſt. Ipſa autẽ potentia voluntatis eſt cauſa peccati in potentia, ſed reducitur in actum per motus præcedentes, & ſenſitiuæ partis primo, & rationis cõſequenter. Ex hoc enim quòd aliquid proponitur vt appetibile ſecundum ſenſum, & appetitus ſenſitiuus inclinatur in illud, ratio interdum ceſſat a conſideratione regulæ debitæ; & ſic voluntas producit actum peccati. Quia igitur motus præcedentes non ſemper ſunt in actu, neque peccatum ſemper eſt in actu.

I Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ nõ omnes motus interiores ſunt de ſubſtantia peccati, quod conſiſtit principaliter in actu voluntatis; ſed quidam præcedunt, & quidam conſequuntur ipſum peccatum.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd illud quod eſt cauſa peccati, ſicut potentia producens actum, eſt naturale: motus etiam ſenſitiuæ partis, ex quo ſequitur peccatũ, interdum eſt naturalis, ſicut cum pp appetitum cibi aliquis peccat: ſed efficitur peccatum innaturale ex hoc ipſo, ꝙ deficit regula naturalis, quam homo ſecundum naturam ſuam debet attendere.

cauſant peccatum. Poteſt namq; bonũ apparens, diſſonans legi rõnis, vel Dei, mouere ad peccatũ, & peccari abſque cõcurſu appetibilis ſecundum ſenſitiuam Q. 77. ar. 2. partem, vt patet de infidelitate.

¶ In reſponſione ad primum cum legis, ꝙ voluntas reducitur ad actum p præcedẽtes actus, intellige ex parte obiecti. Ar. 1. huius quæſt. Nam ad exercitium actus a ſeipſa reducitur in actũ, vt ſuperius dictum eſt, præſente tamen obiecto obiectiue mouente: ita ꝙ nec a ſe ipſa poteſt voluntas exire in actum, niſi cõcurrat obiectum. & propterea in litera concluditur, quòd quia præcedẽtes motus, qui ſe tenent ex parte obiecti, non ſunt ſemp in actu, peccatum non ſemper eſt in actu.

Articvlvs III.

K *Vtrum peccatum habeat cauſam exteriorem.*

AD tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatum nõ habeat cauſam exteriorem. Peccatũ enim eſt actus voluntarius: voluntaria autem ſunt eorum quæ ſunt in nobis, & ita non habent exteriorem cauſam. ergo peccatum non habet exteriorem cauſam.

§ 2 Præt. Sicut natura eſt principium interius, ita etiam voluntas: ſed peccatum in rebus naturalibus nunquàm accidit, niſi ex

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquintæ Articulum tertium.*

IN artic. 3. eiuſdẽ quæſtionis occurrit ſuggerendum, primo ꝙ colligas extraneas cauſas peccati, & ex parte ſubiecti nullam: quia ſolus Deus hinc eſt Infr. q. 80. art. 1. et 3. Et prĩa parte qſt. 115. artic. 4. cor. Et 2. 2. q. 73. ar. 3. cor. & ad 2. et q. 115. ar. 2. ad 1. et 2. Et mal. q. 3. ar. 3. per to. & art. 4. cor. extra. ex parte obiecti duas retineas, ſcilicet perſuaſorẽ, & ſenſibilia: de aliis autem

tę obiecta, quæ non mouent niſi in anima, vtilia ſit mētio; quia inter cauſas interiores computantur. Hæc enim differentia ab Ariſtotele in 2. de anima data eſt, quòd obiecta intellectus ſunt intus, ſenſus vero extra. Secundo, quod ideo author dicit ſenſibilia nō neceſſario mouere appetitum ſenſitiuum, niſi forte aliquo modo diſpoſitū, quia appetitus ſenſitiuus in nobis eſt liber participatiue, vt dictū eſt: & ideo non neceſſitatur ab appetibile extra obiecto. Verum quia non eſt ſic liber quin habeat multum naturalitatis, ſi habitu ſuperinducto, uel naturali aliqua inclinatione, uel applicatione prædominante ſit aliquis diſpoſitus neceſſitari, videmus appetitum, vt patet in timoribus, doloribus, & delectationib[9] inuoluntariis præſentibus motiuis. Dixit autem author, forte, vel quia determinandi de hoc locus hic nō erat: vel quia huiuſmodi diſpoſitio forte, id eſt, non per ſe inuenitur appetitui, vt liber eſt, conuenire: vñ tales motus inquantum alieni ſunt a noſtra poteſtate, etiam alieni a rōne peccati ſunt.

Ar. præced. — q.9. ar.6 & q.10. art.4. & q.79. ar.1.

A aliquā interiori cauſa, vt puta, monſtruoſi partus proueniunt ex corruptione alicuius principij interioris. ergo neque in moralibus poteſt cōtingere peccatum niſi ex interiori cauſa. nō ergo habet peccatum cauſam exteriorem.

¶ 3 Præt. Multiplicata cauſa multiplicatur effectus: ſed quanto plura ſunt & maiora exterius inducentia ad peccandum, tāto minus id quod quis inordinate agit, ei imputatur ad peccatum. ergo nihil exterius eſt cauſa peccati.

B SED CONTRA eſt, quod dicit Num. 31. Nonne iſtæ ſunt quæ deceperunt filios Iſrael, & præuaricari vos fecerūt in Dño ſuper peccato Phogor? ergo aliquid exterius poteſt eſſe cauſa faciens peccare.

RESPON. Dicendum, q ſicut ſupra dictum eſt, * cauſa interior peccati eſt & voluntas vt pficiens actum peccati, & ratio quantū ad carentiam debitæ regulę, & appetitus ſenſitiuus inclinans. Sic ergo C aliquid extrinſecū tripliciter poſſet eſſe cauſa peccati, vel quia moueret immediate ipſam voluntatē, vel quia moueret rationē, vel quia moueret appetitum ſenſitiuum. Voluntatē autem, vt ſupra dictum eſt, * interius mouere non poteſt niſi Deus, qui non poteſt eſſe cauſa peccati, vt infra oſtendetur. † Vnde relinquitur, q nihil exterius poteſt eſſe cauſa peccati, niſi vel inquantum mouet rationem, ſicut homo, vel dæmon perſuadens peccatum, vel ſicut mouens appetitū ſenſitiuum: ſicut aliqua ſenſibilia, D exteriora mouent appetitum ſenſitiuum. Sed neque perſuaſio exterior in rebus agendis ex neceſſitate mouet rationem, neq; ēt res exterius propoſitæ ex neceſſitate mouent appetitum ſenſitiuum, niſi forte aliquo modo diſpoſitum, & tñ etiam appetitus ſenſitiuus non ex neceſſitate mouet rationem, & voluntatē. Vnde aliquid exterius poteſt eſſe aliqua cauſa mouēs ad peccandum, non tñ ſufficienter ad peccandum inducens; ſed cauſam ſufficienter cōplens peccatum eſt ſola voluntas.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hoc ipſo, E quòd exteriora mouentia ad peccandum, non ſufficienter, & ex neceſſitate inducunt, ſequitur quòd remaneat in nobis peccare, & non peccare.

AD 2[m] dicendum, quòd per hoc, quòd ponitur interior cauſa peccati, nō excluditur exterior. Non enim id quod eſt exterius, eſt cauſa peccati, niſi mediante cauſa interiori, vt dictum eſt. *

In corp. ar.

AD 3[m] dicendum, quòd multiplicatis exterioribus cauſis inclinantibus ad peccandum, multiplicantur actus peccati: quia plures ex illis cauſis, & pluries inclinant ad actus peccati, ſed tamen minuitur ratio culpæ quæ conſiſtit in hoc, quòd aliquid ſit voluntarium, & in nobis.

A ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatū non ſit cauſa peccati. Sunt.n. quatuor genera cauſarum, quorū nullum poteſt ad hoc cōgruere, quòd peccatū ſit cauſa peccati. Finis.n. habet rationem boni, quod non competit peccato, quod de ſua ratione eſt malum: & eadem ratione nec peccatum poteſt eſſe cauſa effi- B ciens, quia malum non eſt cauſa agens, ſed eſt infirmum & impotens, vt Dio. dicit 4. c. de diui. no.* Cauſa autem materialis, & formalis videntur habere ſolum locum in naturalibus corporibus, quæ ſunt compoſita ex materia & forma. ergo peccatum non poteſt habere cām materialem & formalē.

Infra q.84. Et 2. di.36. ar.1. & diſ. 42.q.2.ar.1 2.3.& 5.co. & de mal.q.8. artic.1.cor. Et Rom. 1. le.7.

*cap.4.par. 4. a medio.

¶ 2 Præt. Agere ſibi ſimile eſt rei perfectæ, vt dicitur in 4. Meteor.* ſed peccatum de ſui ratione eſt im- C perfectum. ergo peccatum non poteſt eſſe cauſa peccati.

Li.2.de anima, tex.34. tom.2.

¶ 3 Præt. Si huius peccati ſit cauſa aliud peccatum, eadem ratione & illius erit cauſa aliquod aliud peccatum, & ſic procedetur in infinitum, quod eſt incōueniens. non ergo peccatum eſt cauſa peccati.

SED CONTRA eſt, quod Greg. dicit ſuper Ezech.* Peccatum quod per pænitentiam citius non deletur, peccatum eſt, & cauſa peccati.

Hom. 11. poſt mediū & li 25. moral. c.13. ante medium.

RESPON. Dicendum, quòd cum peccatum habeat cauſam ex parte actus, hoc modo vnum peccatū poſſet eſſe cauſa alterius, ſicut vnus actus humanus poteſt eſſe cauſa alterius. Contingit igitur vnum pec- D catum eſſe cauſam alterius ſecundum quatuor genera cauſarum. Primo quidem ſecundum modum cauſæ efficientis, vel mouentis & per ſe, & per accidens. Per accidens quidem, ſicut remouens prohibens dicitur mouens per accidens. Cum.n. per vnum actum peccati homo amittit gratiam, vel charitatem, vel verecundiam, vel quodcunq; aliud retrahens a peccato, incidit ex hoc in aliud peccatum, & ſic primū peccatum eſt cauſa ſecundi per accidens. Per ſe quidem, ſicut cum ex uno actu peccati hō diſponitur ad hoc, quod alium actum conſimilem facilius committit: ex actibus enim cauſantur diſpoſitiones & habitus inclinantes ad ſimiles actus. Secundum vero genus cau- E ſæ materialis, vnum peccatū eſt cauſa alterius, inquantum præparat ei materiā: ſicut auaritia præparat materiam litigio, quod plerunq; eſt de diuitijs congregatis. Secundum vero genus cauſæ finalis, vnum peccatum eſt cauſa alterius, inquātum propter finem vnius peccati aliquis committit aliud peccatum: ſicut cum aliquis committit ſimoniam propter finem ambitionis, vel fornicationem propter furtum. Et quia finis dat formam in moralibus, vt ſupra habitum eſt, * ex hoc etiam ſequitur, quòd vnum peccatum ſit formalis cauſa alterius: in actu enim fornicationis, quæ propter furtum committitur, eſt quidem fornicatio ſicut materiale, furtum uero ſicut formale.

q.1. ar.3. & q.18. art.4. & 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, q peccatum inquantum

¶ *Super Quæſtionem ſeptuageſimamquintam Articulum quartum.*

IN art. 4. in reſponſione ad ſecūdum, nota, quòd quia ſpecies & differentiæ bonorum & malorum moralium ſunt entia poſitiua, & veræ naturæ in latitudine entium: ideo author dicit q peccatum ex parte cōuerſionis habet perfectionem naturæ, & hinc cauſat actiue & finaliter, vt in reſpōſione ad primum dicitur: inordinatio autē, quia eſt priuatio moralis rectitudinis, ideo hic dicit peccatū imperfectum imperfectione morali. Hæc autē dixerim, vt ceſſet admiratio, qua ſcilicet author in ordinatione in genere moris, & conuerſionem in genere naturæ po'uerit, cum vtrumq; ad genus moris ſpectet.

tum eſt inordinatum, habet rationẽ mali: ſed inquantum eſt actus quidam, habet aliquod bonum, ſaltem apparens ꝓ fine, & ita ex parte actus poteſt eſſe cauſa & finalis, & effectiua alterius peccati, licet non ex parte inordinationis. materiam autem habet peccatum non ex qua, ſed circa quam: formam autem habet ex fine. Et ideo ſecundum quatuor genera cauſarũ peccatum poteſt dici cauſa peccati, vt dictum eſt.* In corp. ar.

Ad 2m dicendum, quòd peccatum eſt imperfectũ imperfectione morali ex parte inordinationis: ſed ex parte actus poteſt habere perfectionem naturæ, & ſecundum hoc poteſt eſſe cauſa peccati.

Ad 3m dicendum, quòd non omnis cauſa peccati eſt peccatum. vnde non oportet quòd procedatur in infinitum: ſed poteſt perueniri ad aliquod peccatum, cuius cauſa non eſt aliud peccatum.

QVAESTIO LXXVI.

De cauſis peccati in ſpeciali, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de cauſis peccati in ſpeciali.

Et primo, de cauſis interioribus peccati. Secundo, de exterioribus. H Tertio, de peccatis, quæ ſunt cauſa aliorum peccatorum.

Prima autem cõſideratio ſecundum præmiſſa erit tripartita: nam primo agetur de ignorantia, quæ eſt cauſa peccati ex parte rationis.

Secundo, de infirmitate ſeu paſſione, quæ eſt cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui.

Tertio, de malitia, quæ eſt cauſa peccati ex parte voluntatis.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ignorantia ſit cauſa peccati.

¶ Secundo, Vtrum ignorantia ſit peccatum.

¶ Tertio, Vtrum totaliter a peccato excuſet.

¶ Quarto, Vtrum diminuat pctm̃.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ignorantia poſſit eſſe cauſa peccati.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ignorantia non poſſit eſſe cauſa peccati, quia quod nõ eſt, nullius eſt cauſa: ſed ignorantia eſt non ens, cum ſit priuatio quædam ſcientię. ergo ignorantia non eſt cauſa peccati.

¶ 2 Præt. Cauſæ peccati ſunt accipiendæ ex parte cõuerſionis, vt ex ſupradictis patet:* ſed ignorantia videtur reſpicere auerſionem. ergo non debet poni cauſa peccati.

¶ 3 Præt. Omne peccatum in vo- F luntate conſiſtit, vt ſupra dictum eſt: * ſed voluntas non fertur niſi in aliquod cognitum: quia bonũ apprehenſum eſt obiectum voluntatis. ergo ignorantia non poteſt eſſe cauſa peccati. †q.74. ar.1

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit in lib.* de natura & gratia, quòd quidam per ignorantiam peccant. Lib. de natura & gra. cap.63. ante medium to.7. Et lib. 3 de li. arb. cap.18. to.1

RESPON. Dicendum, ꝙ ſecundum Philoſophum in 8. Phyſic.* cauſa mouens eſt duplex, vna per ſe, & alia per accidens. Per ſe quidem eſt, quæ propria virtute mouet, ſicut generans eſt cauſa mouens grauia, G & leuia. Per accidens autem ſicut remouens prohibens, vel ſicut ipſa remotio prohibẽtis, & hoc modo ignorãtia poteſt eſſe cauſa actus peccati; eſt enim priuatio ſcientiæ perficientis rationem, quæ prohibet actum peccati, inquantũ dirigit actus humanos. Conſiderandum eſt autem, ꝙ ratio ſecundum duplicem ſcientiam eſt humanorum actuum directiua. ſ. ſecundum ſcientiam vniuerſalem & particularem. Conferens enim de agendis, vtitur quodam ſyllogiſmo, cuius concluſio eſt iudicium, ſeu electio, vel operatio: actiones autem in ſingularibus ſunt. vnde concluſio ſyllogiſmi operatiui eſt ſingularis. Singularis autem propoſitio non cõcluditur ex vniuerſali, niſi mediante aliqua propoſitione ſingulari: ſicut homo prohibetur ab actu parricidij per hoc, quòd ſcit patrẽ nõ eſſe occidendum, & per hoc quòd ſcit hunc eſſe patrem. Vtriuſq; ergo ignorantia põt cauſare parricidij actũ, ſ. & vniuerſalis principij, quod eſt quædam regula rationis, & ſingularis circunſtantiæ. vnde patet, ꝙ non quælibet ignorantia peccantis eſt cauſa peccati, ſed illa tantum quæ tollit ſcientiam prohibentem actum peccati. Vnde ſi voluntas alicuius eſſet ſic diſpoſita, ꝙ non prohiberetur ab actu parricidij, etiã ſi patrem agnoſceret, ignorantia patris non eſt huic cauſa peccati, ſed cõcomitanter ſe habet ad peccatum: & ideo talis non peccat propter ignorantiã, ſed peccat I ignorans, ſecundum Philoſophum in 3. Ethic.* Cap.1 a medio, tom.5. *lib.8. tex. 27.com.2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non ens non poteſt eſſe alicuius cauſa per ſe: poteſt tamen eſſe cauſa per accidens, ſicut remotio prohibentis.

AD 2m dicendum, quòd ſicut ſcientia, quam tollit ignorantia, reſpicit peccatum ex parte conuerſionis: ita etiam ignorantia ex parte conuerſionis eſt cauſa peccati, vt remouens prohibens.

AD 3m dicendum, ꝙ in illud quod eſt quantum ad omnia ignotum, non poteſt ferri voluntas: ſed ſi aliquid eſt ſecundum aliquid notum, & ſecundum aliquid ignotum, poteſt voluntas illud velle, & hoc mo K do ignorantia eſt cauſa peccati: ſicut cum aliquis ſcit hunc quem occidit, eſſe hominem, ſed neſcit eum eſſe patrem: vel cum aliquis ſcit aliquem actũ eſſe delectabilem, neſcit tamen eum eſſe peccatum.

ARTICVLVS II.

Vtrum ignorantia ſit peccatum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ignorantia non ſit peccatum. Peccatum. n. eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt ſupra habitum eſt:* ſed ignorantia non importat aliquem actum neq; in- Infra q.84. art.4. ad 5. & q.105. ar. 2. ad 9. Et 2.2. q.53. art. 2, ad 2. Et 2. di.42. q.2 ar 2. q.1. ad 3. Et ma. q. 3 art.7. cor. & ad 1.7. & 11. Et quo. 1. artic.19. cor. *q.71. ar.6

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimaſextæ Articulũ primum.*

IN art. 1. quæſtio. 76. aduerte, quòd cum in titulo quæritur, & poſtmodum determinatur, quòd ignorantia eſt cauſa peccati, non ſumitur peccatum pro inordinatione, nec pro actu in genere naturæ, ſed formaliter ꝓ ipſo actu peccati. Iã. n. dictum eſt, quòd peccatum nõ eſt deordinatio, nec actus: ſed actus contrarius virtuti. Nec eſt curæ in propoſito, vtrum illud peccatũ, cuius cauſa dicitur ignorantia, ſit imputabile, aut non incurrenti ipſum. ſat. n. eſt ꝓpoſito, quòd peccatũ ipſum ab ignorantia cauſetur ſiue imputabiliter, ſiue nõ imputabiliter: hoc. n. ad ſequentia ſpectat quærere, & decidere. Ex hoc aũt quòd peccatum eſt actus, & ſpecies poſitiua, manifeſte hẽs, quare ignorantia ponitur eã per accidens eius. Nõ ens enim nõ eſt per ſe cauſa entis, & ponitur cauſa, vt remouens prohibens, ſeu remotio prohibẽtis: quia ſicut graui inclinato ad motum deorſum ablatio ꝓhibentis colũnæ dat per accidens motum deorſum, ita voluntati inclinatæ in actum peccati ſiue imputabiliter, ſiue nõ, negatio ſciẽtiæ, quæ ꝓhiberet talẽ actũ ſi adeſſet, dare dicitur talem actum. Infra art 3. cor. Et 2. di. 42. ar. 1. cor. & ad 3. Et mal. q. 3. ar. 6. per to. & q. 7. cor. fin. & ad ſextũ. q.75. art.2.

¶ Secundus articulus in Secũda ſecundæ, vbi de negligentia tractabitur, clarus erit in ſpeciali, quando ſcilicet, eſt mortale, vel veniale: quando vero actualiter peccatur, cum de tempore affirmatiui præcepti erit ſermo, dicendum eſt.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimaſextæ Articulum ſecundum.*

IN 2. arti. eiuſdem 76. quæſt. dubium occurrit, q2 author videtur ſibi contrarius, aut obſcurus. Aut enim intendit, quòd ignorantia eſt peccatum ſecũdum ſe, ſicut

teriorem, neque exteriorem. ergo ignorantia non eſt peccatum.

§ 2 Præt. Peccatum directius opponitur gratiæ, quàm ſcientiæ: ſed priuatio gratiæ non eſt peccatum, ſed magis pœna quædam conſequens peccatum. ergo ignorantia, quæ eſt priuatio ſcientiæ, non eſt peccatum.

§ 3 Præt. Si ignorantia eſt peccatum, hoc non eſt niſi inquantum eſt voluntaria: ſed ſi ignorantia ſit peccatum inquantum eſt voluntaria, videtur peccatũ in ipſo actu voluntatis conſiſtere magis quàm in ignorantia. ergo in ignorantia non erit peccatum, ſed magis aliquid conſequens ad peccatum.

§ 4 Præt. Omne peccatum per pœnitentiam tollitur, nec aliquod peccatum trãſiens reatu, remanet actu, niſi ſolũ originale: ignorantia autem non tollitur per pœnitentiam, ſed adhuc remanet actu, omni reatu per pœnitentiam remoto. ergo ignorantia non eſt peccatum, niſi forte ſit originale.

§ 5 Præt. Si ipſa ignorantia ſit peccatum, quandiu remaneret ignorantia in homine, tandiu actu peccaret: ſed continue manet ignorantia in ignorante. ergo ignorans continue peccaret, quod patet eſſe falſum: quia ſic ignorantia eſſet grauiſſimum. non ergo ignorantia eſt peccatum.

Sed contra. Nihil meretur pœnam niſi peccatum: ſed ignorantia meretur pœnam, ſecundum illud 1. ad Corin. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. ergo ignorantia eſt peccatum.

Respon. Dicendum, quòd ignorantia in hoc a neſcientia differt, quòd neſcientia dicit ſimplicem ſcientiæ negationem. vnde cuicunque deeſt aliquarum rerum ſcientia, poteſt dici neſcire illas: ſecundum quem modum Dion. in angelis neſcientiam ponit 7. cap. cæl. Hierarch. * Ignorantia vero importat ſcientię priuationẽ, dum ſcilicet alicui deeſt ſciẽtia eorum, quæ aptus natus eſt ſcire. Horum autem quædam aliquis ſcire tenetur, illa ſcilicet, ſine quorum ſcientia non poteſt debitum actum recte exercere. Vnde omnes tenentur ſcire communiter ea quæ ſunt fidei, & vniuerſalia iuris præcepta: ſinguli autem ea quæ ad eorum ſtatum, vel officium ſpectãt. Quædam vero ſunt, quæ etſi aliquis natus eſt ſcire, non tamen ea ſcire tenetur: ſicut theoremata geometriæ, & contingentia particularia,

A niſi in caſu. Manifeſtum eſt autẽ, quòd quicunque negligit habere, vel facere id quod tenetur habere, vel facere, peccat peccato omiſſionis. vnde propter negligẽtiam, ignorantia eorum quæ aliquis ſcire tenetur, eſt peccatum: non autem imputatur homini ad negligentiam, ſi neſciat ea quæ ſcire nõ poteſt. vnde horum ignorantia inuincibilis dicitur, quia ſtudio ſuperari non poteſt: & propter hoc talis ignorantia, cum nõ ſit voluntaria, eo quòd non eſt in poteſtate
B noſtra eam repellere, non eſt peccatum. Ex quo patet, quòd nulla ignorantia inuincibilis eſt peccatum: ignorantia autẽ vincibilis eſt peccatum, ſi ſit eorum quę aliquis ſcire tenetur, non autem ſi ſit eorum quæ quis ſcire non tenetur.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * in hoc quod dicitur dictum, vel factum, vel concupitum, ſunt intelligendæ etiam negationes oppoſitæ, ſecundum quod omiſſio habet rationem peccati: & ita negligen- q.71.art.6. ad 1.
C tia, ſecundum quam ignorãtia eſt peccatum, continetur ſub prædicta diffinitione peccati, inquãtum prætermittitur aliquid, qđ debuit dici, vel fieri, vel cõcupiſci ad ſciẽtiam debitam acquirendam.

Ad 2^m dicendum, quòd priuatio gratiæ etſi ſecundum ſe non ſit peccatum, tamen ratione negligentiæ præparandi ſe ad gratiam, poteſt habere rationem peccati,
D ſicut & ignorantia: & tamẽ quantum ad hoc eſt diſſimile, quia homo poteſt aliquam ſcientiam acquirere per ſuos actus: gratia vero non acquiritur ex noſtris actibus, ſed ex Dei munere. D.68u.

Ad 3^m dicendum, quòd ſicut in peccato tranſgreſſionis peccatũ non conſiſtit in ſolo actu volũtatis, ſed etiã in actu volito, qui eſt imperatus a voluntate: ita in peccato omiſſionis non ſolum actus volũtatis eſt peccatum, ſed etiam
E ipſa omiſſio, inquãtum eſt aliqualiter voluntaria. & hoc modo ipſa negligentia ſciendi, vel etiam ipſa inconſideratio eſt peccatum.

Ad 4^m dicendum, quòd licet tranſeunte reatu per pœnitentiam, remaneat ignorantia ſecundum quod eſt priuatio ſcientiæ, non tamen remanet negligẽtia, ſecundum quam ignorantia peccatum dicitur.

Ad 5^m dicendũ, quòd ſicut in alijs peccatis omiſſionis ſolo illo tempore homo actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligat, ita eſt etiam de peccato ignorantiæ. Non enim continuo ignorans actu peccat, ſed ſolum quando eſt tẽpus acquirẽdi ſciẽtiam, quam habere tenetur.

eſſe, ſicut alia peccata: aut intẽdit, quòd negligentia cauſans ignorantiam, ſit peccatum. Si primum, ad quid in reſponſione ad tertium, & clarius in reſponſione ad quartum, reſoluit ſe ad negligentiam expreſſe dicendo: Non remanet negligentia, ſecundum quam ignorantia eſt peccatum? Si ſecũdum, extra propoſitũ eſt, quia quæſtio de negligentia inferius in Secunda ſecundæ tractanda eſt, & non eſt formalis quæſtio: quia effectus, ſeu materia peccati negligentiæ quæreretur, dũ ignorantia diſcutitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia omne ſecundum ſe uitiũ morale, opponitur ſecũdum ſe alicui uirtuti morali, & ignorantia non opponitur alicui uirtuti morali, ſed ſcientiæ: ideo ignorantia non eſt ſecundum ſe peccatum. propter quod non tractatur de ea in Secunda ſecundæ, ſed tractatur hic de ea inter generales cauſas peccati. Et quia ſecundum ſe non eſt peccatum, oportet ſecundum illud eſſe peccatum, ſecũdum quod ingreditur malis moralis ordinem, quod ex eius oppoſito, ſcientia ſcilicet ſeu cognitione, patere poteſt. Conſtat autem, quòd cognitio materia eſt illius moralis uirtutis, quę uocatur ſtudioſitas, & contrariorum uitiorum ſecundũ exceſſum & defectum, quorum primum uocatur curioſitas, alterum uero innominatum uidetur, & cõmuni nomine uocatur negligentia. (A medio, & ca.6.eccleſ. Hierar. deduãdo ad finem.) Ignorantia igitur, quę eſt omiſſio ſcientiæ, ex parte uitii deficientis ſe tenet, ac per hoc peccati rationem inquãtum habet, inquantum ſub illa negligentia cadit: (D.419.) & hoc intendit hic author. Nec propterea eſt quæſtio iſta nõ formalis, aut extra propoſitum: ſed formaliſſima de ignorantia, ſi eſt peccatũ in proprio tractatu neceſſaria, ut cauſam peccati, peccatum quoque eſſe agnoſcatur, & non excuſare ſequentia: ſed quia nõ eſt ſecundum ſe peccatum, oportuit reſpondendo dicere, ſecundum quid eſt peccatum, & dictum eſt ſecundum negligentiam. Et ſcito, quòd negligentia eſt nomen æquiuocũ, uel quaſi æquiuocum ad peccatum oppoſitũ prudentiæ, & ad peccatum oppoſitum ſtudioſitati, & illa eſt in intellectu, iſta in uoluntate: illa defectũ ſolicitudinis præcipiendi in qualibet materia et remiſſa uoluntate oppoſiti boni præcedentem ſignificat: iſta uoluntatem intenſam reſpectu commiſſionis contrariæ, & remiſſam reſpectu omiſſionis ſtudioſitatis, ſicut cętera uitia moralia defectiua. unde ad iſtã ſpectat ignorantia affectata, & ignorantia negligẽs, illa per commiſſionem, hæc per omiſſionem: ſicut ad puſillanimitatem ſpectat et affectata paruitas, & omiſſa magnitudo. Eiuſdẽ nanque rationis eſt commiſſio contrarii, & omiſſio uirtutis. unde negligentiæ oppoſita ſolicitudini eſt affectus negligentia oppoſitæ ſtudioſitati, pro quanto eſt uoluntas remiſſa circa ſtudioſitatẽ: & propter hãc propinquitatem, & communicationem in nominibus, nõ curauit author diſcernere de qua negligentia loqueretur, ueritatem præſertim ſemper ſaluam uidens: quia una infert aliã, ut patet.

¶ Supra

¶ *Super Quaeſtionis ſeptuageſimæſextæ Articulum tertium.*

IN art. 3. dubium occurrit circa prima verba corporis, ſcilicet, Ignorantia de ſe habet quòd actum quem cauſat, faciat inuoluntarium. Primo, quia voluntarium eſt ens poſitiuum contrarium, ſcilicet voluntario: ignorantia autem eſt negatio. nullum autem non ens de ſe habet quòd faciat ens. Secundo, quia ſi ignorãtia cauſans per accidens, cauſæ per ſe inuolũtarium illius actus, ſequitur ꝙ ignorãtia ſemper excuſet a toto ſuo per ſe effectu .ſ. inuoluntario, quamuis non excuſet ab effectu per accidẽs: & ſic falſum eſſet per ſe loquẽdo, ꝙ ignorantia quandoque excuſat a tanto, ſed non a toto.

Sup. q. 74. art. 1. ad 2. & ar. 5. cor. & ad 1. Et diſ. 22. q. 2. arti. 2. Et 4. diſ. 9. art. 3. q. 2. Et ma. q. 3. ar. 8. Et quol. 9. art. 15. cor. Et Pſal. 24. Et Rom. 1. le. 7. princ.

* li. 1. retracta. c. 9. t. 1.

† q. 6. art. 8.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ in ignorãtia cauſante ẽ cõſiderare duo, materiam ſcilicet, & formam. ſi enim cõſideretur ignorantia vt remotio prohibentis formaliter, ex hac parte habet ꝙ ſit cauſa per accidẽs, quia remotio prohibentis eſt cauſa per accidens, & effectus eius ſit id quod prohibebatur, & conſequenter oppoſitus effectui cauſato a prohibente. Remotio nanque columnæ ſuſtinentis graue, ex hoc ipſo quòd eſt remotio prohibentis deſcenſum grauis, habet & ꝙ ſit cauſa per accidens, & quòd effectus eius ſit deſcenſus prohibitus contrarius quieti ſurſum, quã cauſabat columna. Si autem conſideretur materialiter, ideſt, ſecundum id quod eſt ipſa ignorãtia, quæ denominatur cauſa per accidens, ex hac parte habet, ꝙ effectus eius ſit contrarius ſcientiæ: quoniam ex ſeipſa habet oppoſitionem ad ſcientiam. Effectus autem contrarius effectui ſcientiæ in tali natura .ſ. voluntaria, eſt inuoluntarius, quia effectus proprius ſcientiæ eſt voluntarius. Ignorantia igitur cauſans per accidens actũ, vt remotio prohibentis, de ſe, ideſt, de ſua propria ratione ſibi vendicat, quòd actus ille ſit inuoluntarius. Et hoc intẽdit author in litera: hoc aũt nõ eſt ignorantiam per ſe cauſare inuoluntarium, ſed eſt ignorantiã determinare, vel applicare ad materiam effectum per accidens. Cum. n. cõe ſit omni remotioni prohibentis cauſare prohibitum contrarium inuento, & hoc ſit formale in cauſa remouente prohibens, ſicut ignorantia applicat ad talem materiã .ſ. ad ſeipſam talem cauſæ rationem: ita applicat ad talem materiam .ſ. inuoluntarium, talem effectus rationem. Continetur. n. ſub prohibito & contrario inuoluntarium, vt materiale ſub formali, ſicut ignorantia ſub remouẽte prohibens. vnde ex hac parte ignorantia non niſi cã per accidens inuoluntarii eſt, ſicut priuatio prohibentis deſceuſum, ſi eſſent nomina impoſita, per accidens cauſa eſſet motus contrarii motui ſurſum. Cum his tamen ſtat, quòd ſi gratia materiæ reſolutio inuoluntarii in ignorantia agẽda eſt, inuenietur ꝙ ignorantia eſt per ſe cauſa inuoluntarii, ſicut abſentia nautæ ſubmerſionis nauis: & propterea quicquid inuoluntarii ex ignorantia in noſtris inuenitur actibus, poteſt vt ſic reſolui in ignorantiam, vt per ſe cauſam. propter quod authoris verba ignorantiam de ſe facere inuoluntarium ſonantia, ſuper hoc fundata credo principio. Ad primam autem obiectionem in oppoſitum, patet reſponſio duplex. Prima, quòd ignorantia vt remotio prohibentis, eſt cauſa non per ſe, ſed per accidens inuoluntarii. Secunda, quòd ignorantia, vt abſentia ſcientiæ, eſt cauſa per ſe inuoluntarii, vt ſuperius declaratum fuit ex 5. Met. Ad ſecundam dicitur, concedendo quòd ignorantia ſemper excuſat

ARTICVLVS III.

Vtrum ignorantia excuſet ex toto a peccato.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd ignorantia ex toto excuſet a peccato. Quia Augu.* dicit, Omne peccatum voluntarium eſt: ſed ignorantia cau- G ſa inuoluntarium, vt ſupra habitum eſt.† ergo ignorantia totaliter excuſat peccatum.

¶ 2 Præt. Id quod aliquis facit præter intentionem, per accidẽs agit; ſed intentio non poteſt eſſe de eo quod eſt ignotum. ergo id quod per ignorantiã homo agit, per accidens ſe habet in actibus humanis: ſed quod eſt per accidens, non dat ſpeciem. nihil ergo quod eſt per ignorantiam factum, debet iudicari peccatum, vel virtuoſum in humanis actibus.

¶ 3 Præt. Homo eſt ſubiectum virtutis & peccati, inquantũ eſt particeps rationis: ſed ignorantia excludit ſcientiam, per quam ratio perficitur. ergo ignorantia totaliter excuſat a peccato.

SED CONTRA eſt, quod Aug.* dicit in lib. de lib. arb. quòd quædam per ignorãtiã facta, recte improbãtur: ſed ſolum illa recte improbantur, quæ ſunt peccata. ergo quædam per ignorantiã facta ſunt peccata. non ergo ignorantia omnino excuſat a peccato.

* lib. 3. de libe. arb. cap. 18. tom. 1.

RESPON. Dicendum, ꝙ ignorantia de ſe habet ꝙ faciat actum quem cauſat, inuoluntarium eſſe. G Iam antẽ dictum eſt,* quòd ignorãtia dicitur cauſare actum, quem ſciẽtia appoſita prohibebat, & ita talis actus ſi ſcientia adeſſet, eſſet contrarius voluntati, quod importat nomen inuoluntarij: ſi vero ſcientia, quæ per ignorantiam priuatur, non prohiberet actum propter inclinationem voluntatis in ipſum, ignorantia huius ſcientiæ non facit hominem inuolũtariũ, ſed non volentem, vt dicitur in 3. Eth.* & talis ignorantia, quæ non H eſt cauſa actus peccati, vt dictum eſt, † quia non cauſat inuoluntarium, non excuſat a peccato. Et eadem ratio eſt de quacunque ignorantia non cauſante, ſed cõſequente, vel concomitante actum peccati: ſed ignorantia, quæ eſt cauſa actus, quia cauſat inuoluntarium, de ſe habet quòd excuſet a peccato, eo ꝙ voluntarium eſt de ratione peccati. Sed ꝙ aliquando non

Art. 2. & 2.

Cap. 1. to. 5

† Hic, & artic. 2.

F a toto inuoluntario vt ſic. & quando dicitur, quòd quandoque excuſat a tanto, ſed non a toto, intelligitur de ipſo in quantum habet rationem voluntarii. quod enim voluntarium ſit ignoranter, minus culpabile eſt, ꝙ voluntarium malicioſe: quantum .n. habet de ratione inuoluntarii, tñ habet de ratione inculpabilis.

¶ In eodem 3. artic. dubium occurrit circa id quod dicitur de ignorantia concomitante, ſeu quæ nõ eſt cauſa actus peccati. Videtur nanque falſum, quòd nõ excuſet a peccato, & eius ratio nihil valere: quia non cauſat inuoluntarium. Id enim quòd tollit laudem, vel vituperationem actus, excuſat a peccato. Conſtat enim quòd liberans patriã, nõ ſciẽs nec volens, quãmuis vellet ſi ſciret illum actum eſſe patriæ liberatiuum, non laudat niſi de facto materialiter: & occidẽs inimicum latentem inter vepres vacando venationi præmiſſa diligentiſſima inquiſitione, ne partibus illis homo ſit, excuſatur a peccato homicidii, quãmuis ſi ſciuiſſet, occidiſſet. ergo. Contra rationẽ vero literæ eſt, quia ad excuſandũ a peccato ſufficit tollere rationem voluntarii, vt in ſequẽti articulo & author fatetur. voluntarium autem tollitur non ſolum per inuoluntarium, ſed per non voluntarium, ſicut albũ I per nigrum tollitur, & non album. Ex hoc ergo quòd non cauſat inuoluntarium, inferre non excuſationem a peccato, eſt ſophiſma conſequentis.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ignorantia concomitans habet duas conditiones. Prima eſt, quòd facit neſcientem non volentem, nec cauſantem voluntarie id ignoti. Secũda eſt, ꝙ permittit actum qui fit, eſſe totaliter voluntarium: & ex hac conditione ſequitur, ꝙ quicquid imputaretur agenti ſine illa ignorantia, imputat̃ agenti cũ illa, ac per hoc nec excuſet, nec accuſet. Ex prima vero conditione habet, ꝙ non det, ſeu apponat peccatum, aut peccati circunſtantiam ex ignoto. & ſi hoc vocatur excuſare, diſtingui poteſt, ꝙ excuſare a peccato cõtingit dupliciter .ſ. excuſando a per ſe pertinentibus ad actum, & hoc modo ignorantia nõ excuſat: quia vt dictum eſt, relinquit ipſum in eſſe ſimpliciter voluntario, & non facit ipſum inuoluntarium eſſe, vt in litera dicitur. Alio modo excuſando ab omnino per accidens concurrentibus, K & ab his excuſat, quia nõ meremur, nec demeremur habitibus, ſed actibus: & actus penſantur ſecundum per ſe pertinentia, & non ſecundum omnino per accidens, quæ ſub conſilio non cadant. Et quia omnis ſciẽtia, & ars eſt de his quæ ſunt per ſe, ideo author negauit ignorantiã talem excuſare: & ratio ſua fuit optima relata ad actum peccati, in ordine ad quem in hac quæſt. tractat de ignorantia. licet nanque voluntarium tollatur per contradictorium & contrarium: quia tamen negatio contradictoria nihil ponit, & actus aliquid ponit, impoſſibile eſt, ꝙ voluntariũ tollatur per actum, quin tollatur per inuoluntarium: ſicut albũ per nullum poſitiuum tollitur, niſi per nigrum. Intendit ergo litera, ꝙ quia ignorantia concomitans nõ cauſat inuoluntarium actum, ideo nõ excuſat a per ſe ſpectantibus ad actum illum, quod eſt clarum: cum quo tñ ſtat, quòd excuſet ab omnino per accidẽs, quia nullus fit ex illa ignorantia in eo actus volendi illa, vt patet in exẽplo dato, & in eo qui proprio lecto vacans actui coniugali, alienã ſe ſupponentẽ cognoſcit, ſola ignorantia cõcomitãte.

¶ In eodem 3. art. circa primũ modum, quo ignorantia nõ excuſat

ſat totaliter a peccato.ſ.ex parte rei ignoratæ, quę eſt ignorãtia facti vel faciendi, dubium occurrit, an excuſetur taliter peccans totaliter ab illa mala circũſtãtia ignorata. Et ẽ rõ dubii, q̃a talis dat operam rei illicitæ, ex quo in ſcientia eius, vt in litera dr̃, remanet ꝙ ille actus quem facit eſt malus. v.g. Iudas cum cognouit Thamar, quã neſciebat eẽ nurũ ſuã, an ſit totaliter ab inceſtus vitio excuſatus, ſciẽs actũ illum eſſe fornicationẽ, ſed ignorans inceſtum.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ totaliter eſt excuſatus ab inceſtu, licet non a fornicatione, quam voluntarie cõmittebat. Pro regula nanque generali habendum eſt, ꝙ ignorãtia ex parte rei ignoratæ tm̃.i. non ex parte ignorantis .i. non culpabilis, excuſat totaliter ab inuoluntario id, qđ eſt proprius effectus ignorãtiæ, ſiue det operam rei licitæ, ſiue illicitæ. Nõ.n.in hoc differũt dãtes operã rei licitæ, ſiue illicitæ: ſed in voluntate licitæ, & illicitæ rei cognitæ. vnde quia conueniunt in cã inuoluntarii ſimpliciter, ſ.ignorantia inculpabili, oportet ꝙ conueniãt in effectu per ſe eius.ſ. iñ inuoluntario ſimpliciter. vnde Iacob cognoſcens Liã prima nocte, ẽt ſi cã delectationis vacaſſet actui coniugali, credito ꝙ fuiſſet dare operam rei illicitę, nihil minus excuſatus eſſet a fornicatione. Iudas igitur nõ peccauit peccato inceſtus, ſed fornicationis. Et ſi fuiſſet lata ſentẽtia cõtra inceſtum committentes, non incurriſſet illam, quia excõicatio præſupponit illam culpam. Secus aũt forte eſſet de irregularitate, ſi fuiſſet annexa, quia ſequitur factum, & non requirit culpam. Et hoc ratione probatur, quia peccatum adeo eſt voluntarium, ſecundum Aug. ꝙ ſi voluntarium non eſt, peccatum non eſt. Quantum ergo actus ille peccati non totaliter excuſatus, habet de volũtario, ac per hoc ſcito, q̃n voluntarium oportet eſſe cognitum, tm̃ habet de peccato: ſed quantũ ad hoc non eſt proprius effectus ignorantiæ, ſed ſcientiæ potius. Quantum vero habet de inuoluntario, tantum habet error non peccati: hoc autem eſt, quod proprie ex ignorantia ſit. Nec oppoſitum intelligo in litera, quoniam de toto actu dictum accipio, & non de illa conditione, quæ eſt effectus inculpabilis ignorantiæ, cum dicitur, quòd ignorantia ex parte rei ignoratæ non excuſat totaliter a peccato, & quòd percutiens hominem, quem neſcit eſſe patrem, non totaliter excuſatur a peccato, quia adhuc remanet ei cognitio peccati.

¶ In eodem articulo dubium occurrit circa ſecundum modum, ſcilicet ex parte ignorantiæ eius quod tenetur ſcire: quia inſufficienter duo tantum modi numerantur, ſcilicet, affectate vt liberius peccet, & per negligentiam. Paulus nanque Apoſtolus de ſeipſo dicit, quòd ignoranter peccauit. 1. ad Timoth. 1. & tamen neutro iſtorum modorum ignorauit, cum ipſe dicat, quòd paternarum traditionum æmulator exiſtens, hoc fecerit, ad Gal 1.

¶ Ad primum horum dicitur, ꝙ omnis ignorantia nõ excuſans a peccato, reducitur ad hos duos modos.ſ. directe, vel indirecte, quorum author meminit: ſed non numerat omnes eorum ſpeciales modos, ſed duos extremos, vt ex iis medios percipiamus. Summum n. locum videtur obtinere ſic ſtudioſe volita, vt libere peccare liceat: infimum vero, quando aliquis occupatus in aliis, præcipue bonis negligit ſcire, ideſt, emittit ſolicitudinem ſciendi: inter, has autem mediat ignorantia Pauli, quæ fuit directe vo-

A totaliter excuſet a peccato, poteſt contingere ex duobus. Vno modo ex parte rei ipſius ignoratæ: in tantum.n. ignorantia excuſat a peccato, inquantum ignoratur aliquid eſſe pctm̃. Poteſt autẽ contingere, qđ aliquis ignoret quidem aliquã circunſtantiã peccati, quã ſi ſciret, retraheretur a peccando, ſiue illa circunſtantia faciat ad rõnem peccati, ſiue non: & tñ adhuc remanet eius ſciẽtia per aliquid, per qđ cognoſcit illud eſſe actũ peccati, puta, ſi aliquis percutiẽs aliquẽ, ſciat quidem ipſum eſſe hominẽ, quod ſufficit ad rationẽ peccati, non tñ ſcit eum eſſe patrem, qđ eſt circunſtantia cõſtituens nouam ſpeciem peccati: vel forte neſcit, qđ ille ſe defendẽs repercutiat eum, quod ſi ſciret, nõ percuteret, qđ non pertinet ad rõnem peccati. vnde licet talis pp ignorantiã peccet, non tñ totaliter excuſatur a peccato, quia adhuc remanet ei cognitio peccati. Alio modo põt hoc contingere ex parte ipſius ignorantiæ, quia.ſ. ipſa ignorantia eſt voluntaria, vel directe, ſicut cum aliquis ſtudioſe vult neſcire aliqua, vt liberius peccet: vel indirecte, ſicut cũ aliquis pp laborẽ, vel pp alias occupationes negligit addiſcere id, per qđ a peccato retraheretur. Talis.n. negligentia facit ignorantiam ipſam eſſe voluntariã & peccatum, dum modo ſit eorum quæ quis ſcire tenetur, & poteſt: & ideo talis ignorantia non totaliter excuſat a peccato. Si vero ſit talis ignorãtia, quę omnino ſit inuolũtaria, ſiue quia eſt inuincibilis, ſiue quia eſt eius B qđ quis ſcire nõ tenetur, talis ignorantia omnino excuſat a peccato.

Ad primum ergo dicendum, quòd non omnis ignorantia cauſat inuoluntarium, ſicut ſupra dictum eſt. n vnde non omnis ignorantia totaliter excuſat a peccato.

Ad 2^m dicendum, quòd inquantum remanet in ignorante de voluntario, intantum remanet de intẽtione peccati, & ſecundum hoc non erit per accidens peccatum.

C Ad 3^m dicendum, ꝙ ſi eſſet talis ignorantia quæ totaliter vſum rõnis excluderet, oĩno a pctõ excuſaret, ſicut patet i furioſis, & amẽtibus: non aũt ſemper ignorantia cauſans pctm̃ eſt talis, & ideo non ſemp totaliter excuſat a peccato.

Articvlvs IIII.

Vtrũ ignorantia diminuat peccatũ.

D AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ignorantia non diminuat peccatum. Illud.n.

lita, pro quanto noluit cognitionem fidei Chriſti. Ignorantia nanque eius fuit ignorantia oppoſita cognitioni fidei Chriſti, cum voluntarie noluit non ad libertatem peccandi, ſed ad obſequium Dei Arbitrabatur.n. iniuriam Deo facere, fidem talem ſuſcipiendo: vnde ibidẽ ipſe dicit. Ignorans feci in incredulitate.

¶ In eodem 3. art. in reſpõſione ad ſecundum, dubium occurrit, quia author in illa reſpõſione deſtruere videtur doctrinã ſuperius data de ſpecificatione peccatorum. Superius nanque dictum eſt, ꝙ ratio inuoluntarii non ſufficit ad ſpeciem dandam, ſed oportet eſſe intẽtũ: mõ vero dr̃, ꝙ in ignorãte q̃tũ remanet de volũtario, tñ remanet de intẽtione peccati, & ꝓpterea non erit peccatũ p accidẽs. Et ꝙ loquatur author directe ad propoſitum de ſpecificatione, patet ex ipſo argumento, cui per hæc ſola verba ſatisfieri vult. q.6.art.8.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ verba literæ poſſunt ſuſcipi i duplici ſenſu. Primus eſt, quòd quicquid eſt voluntarium, eſt obiectum intentionis: & hic ſenſus eſt falſus, vt patet ex rationibus voluntarii & intentionis. Intentio nanque eſt finis, voluntarium autem eſt effectus a voluntate. non oportet autem, quòd quicquid eſt a voluntate, ſit finis eius: propter quod ſuperius dictum eſt, & bene, quòd non omne voluntarium ſpecificat &c. Supra ar.3. & locis ibidem annotatis. Secundus eſt, quòd quicquid eſt voluntarium, cadit ſub aliqua intentione Et hoc ſuppoñitur in litera, & conſtat eſſe veriſſimum: oportet nanque omne a voluntate emanans, ad finem aliquem fieri, cum finis ſit obiectum voluntatis: ſed hoc nõ ſatisfacit literæ, quia expreſſe dicitur, quòd quantum remanet de voluntario, tantum de intentione peccati: & ideo nõ eſt per accidens. refert ergo litera ad idem.ſ. ad peccatum voluntarium & intentum. Ad hoc dicitur, Litera non dicit, quòd quantum & tantum: ſed in quantum & in tantũ. Inter quæ eſt tanta differentia, ꝙ prima verba important primum ſenſum, ſecunda ſtant cum ſecundo. Quòd autem referentur ad idem.ſ. peccatum, veriſſimum eſt: quia ſi in ignorante remanet voluntarium peccati, E oportet voluntarie meſſe conuerſionem ad aliquod diſſonans legi æternæ, quod eſt habere intentionem peccati. Sed ex eo quod in tali materia, ſcilicet, peccati, quod ſonat ſpecificatum ab intento, ſequitur, ſi eſt voluntarium, eſt intentum. non ſequitur ſimpliciter, eſt voluntarium: ergo intentum. ſunt enim multa in vno & eodem peccato voluntaria male, vnum tamen intentum, vnde eſt ſpecies, vt patet in procurãdo adulterii conſenſum. Eſt enim ibi in primis auerſio a lege Dei, & ratione, & ſuaſio ſpiritualis mortis, & nocumenta pœnarum inferni, & appetitus delectabilis alieni. Et quamuis omnia ſint voluntaria, ab vltimo tantum, quod eſt per ſe intentum, actus ſpecificatur, ita quòd reliqua ſub hac intentione concluduntur.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæſextæ Articulum quartum.

IN artic. 4. in calce corporis articuli, dubium difficile occurrit de ſpecie peccati, quod fit ex ignorãtia, an ſcilicet ſit eiuſdem ſpeciei, in qua eſſet ſi fieret ſcienter. Et ratio dubii, quia ſpecies peccati ſumitur ex per ſe obiecto intento a peccante, vt in quæſtio.72. ſuperius patet: ſed ex ignorantia peccans non tendit per

ſe in

ſe in obiectum illius peccati, ſed per accidens, vt in litera hac dicitur. ergo peccans ex ignorantia non peccat illa ſpecie peccati, qua peccaret faciendo idem ſciens.

¶ In oppoſitum autem eſt, quia nihil eſt in genere, quod non eſt in aliqua eius ſpecie: & propterea ſi peccans ex ignorantia, non incurrit peccatum illius ſpeciei, erit aliquod peccatũ in nulla ſpecie. non eſt .n. maior ratio de vna, quàm de alia in reliquis ſpeciebus. Præterea, Paulus Apoſt. 1. ad Tim. 1. ex ignorantia peccauit: & tamen fatetur ſe peccaſſe peccata eiuſdẽ ſpeciei ac ſi ſcienter, dicens, quòd fuit blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus: diſtinguẽdo nanque peccata, in illis ſpeciebus peccaſſe ſe inſinuat.

Ca. 1. a medio, tom. 5.

Artic. 2.

¶ Ad euidentiã huius dubii, ſciendum eſt, quòd duplex eſt ignorantia voluntaria. Vna priuans vſum rationis, vt ebrietas, & amentia, quando quis procurat amentiã. Altera priuans ſola ſcientia eius quod tenetur ſcire. Et hæc eſt duplex. ſ. ignorantia iuris, ſiue vniuerſalis, ſiue particularis, vt quando quis neſcit hunc actum eſſe peccatum. Et ignorantia facti, vt quando quis neſcit ſua negligentia hominem eſſe in loco quo proiicit ſagittam. Peccata autem facta ex ignorantia iuris ſunt duplicia, quædam ſecundum ſe mala, vt fornicatio, furtum, & ſimilia: quædam ſolo iuris poſitiui ſtatuto mala, vt ieiunare tali die, & ſimilia. Inchoando autem a peccatis quæ ſunt ſecundum ſe mala, & fiunt ex ignorantia iuris, dicendũ eſt, quod ſunt peccata eiuſdem ſpeciei, cuius eſſent ſi fierent a ſciente. Et ratio eſt, quia ſunt actus voluntarii in ſeipſis per ſe & directe, non ſolum materialiter, ſed formaliter ſecũdum conuerſionem ad obiectum: quamuis ſecundum contrarietatem ad virtutem, indirecte & per accidens ſint voluntarii. Gentiles nanque neſcientes ſimplicem fornicationem eſſe peccatum, voluntarie cõſentiebant in actum cognitionis mulieris non ſuæ vxoris, vnde ſumitur fornicationis ſpecies: quamuis forte aliqui eorum ſi ſciuiſſent eſſe peccatum, non feciſſent: & ſic non directe & per ſe, ſed per accidens in actum illum ex parte contrarietatis ad virtutem cõſenſiſſent. Et hoc modo Paulus conſenſit in mortem Stephani confitentis Ieſum Nazarenum, vnde ſumit peccatum ſpeciem: quamuis nõ niſi per accidens conſenſerit in contrarietatem illi actui intrinſecam, quam ſi cognouiſſet adeſſe, non conſenſiſſet actui: & ſimile eſt de aliis. Nec author eſt oppoſit° ſibiipſi, ſed ſunt verba ſua formaliter intelligenda. Non enim dicit hic, quòd non poteſt dici, quòd voluntas peccantis ex ignorantia directe & per ſe feratur in ſpeciem peccati, ſed in peccatum. peccatum enim formaliter cum ex propria ratione exigat cõtrarietatem ad legẽ Dei, vt patet ex diffinitione Augu. tunc tantum eſt directe & per ſe volitum, cum ipſe actus contrarius eſt directe, & per ſe volitus, ita quod non ſit per ſe volitus actus, qui eſt contrarius, ſed actus contrarius. Conſtat autem, quòd inter fornicationem cõmittentem ex ignorantia, quæ ſit peccatum, & ſcienter, hæc eſt differentia, quòd ſciens voluntarie fertur in actum contrarium directe & per ſe: ſcit enim actum illum eſſe contrarium virtuti, & conſequenter legi, & vult illum. ignorans autem voluntarie directe & per ſe fertur in actum, qui eſt contrarius, & per accidẽs in actum cõtrarium: & propterea in litera dicitur, quòd per accidens fertur in peccatum: cum hoc enim conſtat, quod per ſe feratur in obiectum, vnde peccatum ſumit ſpeciẽ, vt patet. ſpecies enim peccati non ſumitur ex contrarietate, ſed ex obiecto: ſicut nec ſpecies albi ſumitur ex contrarietate ad nigrũ, ſed ex abundantia lucis in ſe. Et cum hæc legeris, aduerte, ꝙ non loquor de auerſione, quæ ſequitur peccati ſpeciẽ, quoniam illa per accidẽs etiam ſcienter peccantibus eſt volita, ſed contrarietate intrinſeca ipſi peccato, qua eſt actus contrarius virtuti. hæc enim a ſcienter peccante eſt directe & per ſe volita: ab ignoranter autem errante per accidens tripliciter. primo ex parte actus, quia eſt volita ad volitionem actus: ſecundo, ex parte ignorantiæ voluntariæ, quia in ipſa volita ſunt voliti omnes eius effectus, quorum vnus eſt incurrere in hoc contrarium: ſicut neceſſario voluntarie oculis velatis, vult in ſua cauſa quicquid male inde ſequi natum eſt. vnde ſi impingat in læſiuum aliquod voluntarie, impingit

quod eſt commune in omni peccato, non diminuit peccatum: ſed ignorantia eſt communis in omni peccato. dicit enim Philoſophus in 3. Ethic. *quòd omnis malus eſt ignorans. ergo ignorantia non diminuit peccatum.

¶ 2 Præt. Peccatum additum pctõ facit maius peccatũ: ſed ipſa ignorãtia eſt peccatum, vt dictum eſt. ergo non diminuit peccatum.

¶ 3 Præt. Non eſt eiuſdem aggrauare & diminuere peccatũ: ſed ignorantia aggrauat peccatum, quoniã ſuper illud Apoſt. Rom. 2. Ignoras qm benignitas Dei &c. dicit Am-

F voluntate ſuæ cauſæ, ſcilicet velationis, vel velati inceſſus.

¶ Tertio ex parte accidentalitatis in ipſa ignorantia, & hoc quo ad illos qui neſciunt ſe ignorare, qui ſi ſcirent ſe ignorantes, darent operam vt ſcirent. in iſtis .n. etiam ipſum ignorantiæ peccatum eſt voluntariũ per accidẽs, ſicut accidit in Paulo Apoſtolo.

bro. Grauiſſime peccas, ſi ignoras. ergo ignorãtia nõ diminuit pctm̃.

¶ 4 Præt. Si aliqua ignorantia diminuit peccatũ, hoc maxime videtur de illa quę totaliter tollit vſum rationis: ſed huiuſmodi ignorantia non minuit peccatum, ſed magis auget. dicit enim Philoſophus in

G 3. Ethic. *quòd ebrius meretur duplices maledictiones. ergo ignorantia non minuit peccatum.

Sed contra. Quicquid eſt ratio remiſſionis peccati, alleuiat peccatum: ſed ignorãtia eſt huiuſmodi, vt patet 1. ad Timot. 1. Miſericordiam conſecutus ſum, quia

¶ De peccatis autẽ quæ fiunt ex voluntaria ignorantia priuãte totaliter vſum rationis, qualia ſunt peccata ebrioꝝ, & amentium voluntariè, litera in præcedenti art. in reſponſione ad ultimũ, dicens quòd ignorantia priuans vſum rationis totaliter excuſat a toto, contraria ti videt ſibiipſi hic ad ſecundũ & quartum, dicens peccatũ ebrietatis minuere peccatum ſequens. quod enim diminuitur, non totaliter tollitur: & rurſus ibidẽ dicenti duo peccata eſſe ebrietatem, & homicidiũ ſequens. Sunt ergo in propriis ſpeciebus peccata ſequentia, aut ſunt peccata in nulla ſpecie, quòd eſt impoſſibile. Et tenet ſequela, quia ex quo ſunt diſtincta a ſpecie ſuæ cauſæ, ſcilicet ebrietatis, eo ipſo quod ſunt duo peccata, aut in propriis ſpeciebus, aut in nulla erunt.

Cap. 5. ante med. to. 5

H Contra hoc autẽ eſt, quòd actus illi non ſunt voluntarii, & conſequenter nec morales humani, quàmuis ſint hominis.

¶ In hac ambiguitate cauendum eſt ab vtroq; extremo, ut nec dicamus huiuſmodi ſequentia peccata eſſe generis moris, ut quidam uidentur dicere, conſiderantes iſtos actus in ſeipſis, & propterea dicentes, quod huiuſmodi ebrii excuſantur a toto quo ad culpam. Nec fateamur prædicta eſſe ſecundum ſe peccata, ut ex hac littera forte acceptũ eſt: ſed dicamus eſſe circunſtantias peccatorum, & pertinentes ad circunſtantiam, Quid, ſignificantem effectum: & propterea obſeruandas in eis regulas datas de circunſtantiis & nocumentis peccatorum ſuperius in q. 20 art. 5. & q. 63. art. 8. Et ratio eſt, quia hæc ſunt uoluntaria in ſua tantum cauſa. Ex hoc namque quòd ſunt quodammodo uoluntaria (eſſe .n. uoluntarium in cauſa, eſt eſſe aliquo modo uoluntariũ) ſunt in

I genere humanorum & moralium, & non excuſantur a tota culpa. Ex eo autem quòd in ſolis cauſis non ſunt ſecundum ſe peccata, ſed a propriis ſpeciebus diſtracta, circunſtantiæ ſunt peccatorum, quorum ſunt effectus, & ad illorum peccatorum ſpecies ſpectant, in quibus ſunt uoluntaria & intenta.

¶ Et ex hac parte ſequitur ulterius, quòd primum peccatum, puta ebrietas, plus minuat de ſecundo, puta homicidio, uel blaſphemia Dei, quam ſit grauitas primi. Si enim, v. g. ebrietas in tota ſua latitudine ad plus eſt grauitatis ut duo, & homicidium ut decem, ex hoc quod homicidium diſtrahitur a ſua ſpecie, conſequẽter diſtrahitur a ſua grauitate: & quia reducitur ad ſpeciem ebrietatis, reducetur quoque ad grauitatem eius, circunſtantionate tamen. Et ſic reducitur ad grauitatem non excedentem duo, ac per hoc plus minuetur de propria grauitate homicidiũ ab ebrietate, quàm ſit grauitas ebrietatis. tranſlatũ enim de gradibus decem grauitatis ad gradus duos, longe plus diminutum eſt, quàm in duobus qui ſunt gradus ebrietatis. Atteſtatur autem dictis Auguſt. in lib. 22. contra Fauſtum dicens, quòd Lot

K culpandus eſt non quantum ille inceſtus, ſed quantum ebrietas meruit: quoniam inceſtus non niſi in cauſa ebrietatis, ſcilicet culpabilis eſſe potuit. Atteſtatur etiam author, dum reſpondens argumento 2. ſcilicet, Peccatum additum peccato facit maius; quia maius includit unitatem cum eo, quod facit maius, dat duas reſponſiones. Prima eſt, quòd hæc propoſitio eſt uniuerſaliter falſa, quia non ſemper peccatum additur peccato in unitate, ideſt, quòd faciat unum cum eo, & dicit quòd ſufficit, quòd faciat plura peccata. deinde quia potuiſſet quis dicere, quòd illa propoſitio eſt uera in peccatis coeuntibus in unum, dat ſecundã reſponſionem, dicens, quòd nec ſic eſt uera, quia contingit primum peccatum plus minuere de ſecundo, quam ſit grauitas primi, ut declaratum eſt: & inducit ad hoc quod inductum eſt de ebrietate, & homicidio, ex hoc inſinuans, quòd putat ambo in unum peccatum coire, & ſecundum eſſe circunſtantiam, effectum ſcilicet primi. Conſonatque hoc doctrinæ ſuperius habitæ de ſpecie peccatorum ex fine, ſeu obiecto intento. Quæ autem & in oppoſitum uidentur authoris uerba, facile explanantur. nam quod in præcedenti

præcedenti articulo dictum eſt, quòd ignorantia tollens totaliter vſum rationis excuſat a toto, eſt verum per ſe loquẽdo: quoniam actus a tali facti per ſe loquendo, non ſunt humani: ſed per accidens contingit non excuſari. cum enim ignorantia tali coniungitur, quòd eſt voluntaria culpabiliter, tũc ratione iſtius accidentis non excuſat a

ignorans feci, ergo ignorantia diminuit, vel alleuiat peccatum.

Respon. Dicendum, quòd quia omne peccatum eſt voluntarium, intantum ignorantia poteſt diminuere peccatum, inquantum diminuit voluntarium: ſi autem voluntarium non diminuat, nullo modo diminuet peccatum. Manifeſtũ eſt autem quòd ignorantia, quæ totaliter a peccato excuſat, quia totaliter voluntarium tollit, peccatum non minuit, ſed omnino aufert. Ignorantia vero quæ non eſt cauſa peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatum, nec minuit peccatum, nec auget. Illa igitur ſola ignorantia poteſt peccatum minuere, quæ eſt cauſa peccati, & tamen totaliter a peccato non excuſat. Contingit autem quandoq; quòd talis ignorantia directe, & per ſe eſt voluntaria: ſicut cũ aliquis ſua ſponte neſcit aliquid, vt liberius

toto, & hoc hic dẽ. Quòd etiam pluries dicatur ab authore, in ebrio duo peccata inueniri, ſcilicet ebrietatem, & peccatum ſequens, intelligendum eſt ſecundũ ſubiectam materiã, idest, ſecundũ ſe duo peccata, non quòd in hoc retineãt dualitatem, ſed alterum tranſit in circunſtantiã primi. Cogimur autem in hac materia his vocabulis vti, vt oſtendamus quòd quæ ſecundum ſe ſunt peccata, voluntarii rationem induunt etiam cauſata ab huiuſmodi ignorantiæ peccata, & comparatione vtriuſque peccati adinuicem. Comparatio enim diſtinctionem extremorũ exigit, loquentes vt multi, intelligentes vt ſapientes.

¶ De peccatis vero quæ fiunt ex culpabili propter negligentiam ignorantia facti, vt enim vacans venationi ſagittat hominem loco cerui ex inerti inſpectione, an ſit eiuſdem ſpeciei, cuius eſſent facta a ſciente: dicendum eſſet quòd non, ſed ſpectant ad ſpecies peccatorum directe volitorum, puta venationis periculoſæ, & ſimilium actuum, a quibus illa peccata cauſantur. Et ratio eſt, quia plus requiritur ad rationem ſpeciei propriæ, quam ratio voluntarii: oportet enim eſſe per ſe intentum id vnde ſpecies peccati ſumitur. vnde licet iſta peccata ſint voluntaria in ſuis cauſis: quia tamen non ſunt voluntaria in ſeipſis, non ſunt per ſe intenta, ac per hoc non ſunt ſecundum ſe peccata, nec vt actus eliciti, nec vt actus imperati: ſed ſunt euentus, ſeu effectus peccatorum non præuiſi, nec intenti, quamuis præuiſibiles, ac per hoc circunſtantiæ aggrauantes, non trahentes tamen in ſuas ſpecies, ſed diſtractæ in ſuarum cauſarum ſpecies. Sumitur etiã ex litera huius articuli ratio ad idem, ex parte ignorantiæ ex illis verbis, Cum enim aliquid eſſe peccatum ignoratur, non poteſt dici, quòd voluntas directe, & per ſe feratur in peccatum, ſed per accidens. & loquitur de ignorantia voluntaria indirecte & culpabiliter: ex quibus habetur, quòd in id quod ignorantia huiuſmodi velatur, non per ſe, ſed per accidens voluntas fertur. par enim eſt ratio de peccato, & quocunque alio: & ſic cum cointelligatur altera ſupradicta, ſcilicet, quòd ab intentis per accidens non ſpecificantur actus morales, ſequetur quòd ſagittatio illa temeraria non ſpecificabitur ab homicidio ſubſecuto, ex ignorantia illa, ſed erit circunſtantia, Quid, aggrauans valde actum. Ex his autem habes differentiam velaminis inter peccata primo diſcuſſa ex ignorantia iuris, & hæc ex ignorantia facti: quia in illis ignorantia non velat obiectum, ſed contrarietatem ad legem, ſeu virtutem. In iſtis ignorantia velat obiectum: & ideo illa in eadem ſunt ſpecie, iſta non, vt dictum eſt, quia ab obiecto per ſe intento ſpecies eſt. Ex hoc tamen loco ne fallaris accipiens, quòd quia hic venator non eſt reus homicidii, propterea non ſit irregularis, & ſimilia: quoniam vnaquæque ars propriis vocabulis gaudet, & in iure vbi talis vocatur homicida voluntarius, ita eſt vocandus. In philoſophia autem morali, de ſpeciebus peccatorum differenti, ſua quodque ſpecie vocandum eſſet, ſi nomen habet.

¶ De peccatis demum, quæ fiunt ex ignorantia iuris poſitiui, quæ non ſecundum ſe ſunt mala, ſed ſolum quia prohibita: conſiderandum eſſet conſequenter addito, an ignorantia velet obiectum formale illius actus, vt eſt in genere moris, an velet ſolam cõtrarietatem ad legem. Si enim ſola contrarietas velatur, eiuſdem ſunt ſpeciei a ſciente, & ignorante facta: ſi vero obiectum formale velatur, nõ ſunt eiuſdem ſpeciei, vt patet ex antedictis. Ad hoc autem diſcernendum, effectum iuris poſitiui in actu & obiecto oportet videre. Si enim lex conſtituit rationem formalem obiecti, patet quòd ignorantia velat obiectum: ſi autem conſtituit ſolam auerſionem ab ipſa, vel conuerſionem ad ipſam, patet quòd ignorantia non velat obiectum, ſed contrarietatem. Cum igitur quod lege ponitur, vt patet in 5. Ethic. ſit id quod a principio nihil differt, verum ſic vel aliter fiat: ſed poſt legem differt ſic, vel aliter, bonitate & malitia morali, oportet quòd ex vi legis huiuſmodi collocetur in genere boni, vel mali moralis. Et cũ iſta collocatio, vt dicitur inferius in tractatu de lege, fiat per mo-

A dum determinationis formæ cõmunis ad ſpecialem, conſequens eſt, ut lex non ſolum genus, ſed ſpeciem actibus huiuſmodi præbeat moralem, non faciendo nouam ſpeciem uirtutis, aut uitii, ſed applicando, ſeu extendendo præexiſtentes ſpecies uirtutum, & uitiorum ad huiuſmodi actus, v.g. Ius ſtatuens quòd cum lumine, & ſtola, caſula &c. Miſſa celebretur, applicat religionis ſpeciem ad iſtos actus, & ſacrilegii uitium ad oppoſitos. & ſimiliter ſtatuens ieiunia, applicat tẽperantiæ ſpeciem ad unicã comeſtionem hora nonæ abſq; carnibus, & intemperãtiam ad eius oppoſitum, & ſic de aliis. Ex hoc autem patet differentia inter peccata ex ignorãtia iuris facta ſecundum ſe mala, & non ſecundum ſe mala, quo ad uelamen: quia in ſecundum ſe malis ſcitum eſt id, unde ſpecies peccati ſumitur, quia eſt obiectum ſecundum ſe diſſonans rationi: uelatum autem eſt ipſa diſſonantia, ut patet ex dictis. In iſtis autem non ſecundũ ſe malis ſcitum, nihil claudit unde ſpecies peccati, immo nec genus moris ſumitur, ut patet in comedente bis in diebus ieiunii ex ignorantia iuris: ſcitum enim ab hoc nõ eſt bina comeſtio carnium hodie. Conſtat enim quòd hoc totum nihil includit diſſonans, niſi quis dicat, quòd in ly, hodie, quia ſignificat tempus ieiunii, clauditur unde ſpecies intemperantię ſumi-
C tur. Sed licet reuera ſic ſit, attamen hoc non clauditur ſub ſcito, ſed ſub uelato ex iuris ignorãtia: & propterea relinquitur, quòd in ſcito nihil eſt vñ ſpecies ſumatur. & ſi huic adiungas, quòd ex ignoto per negligentiã non ſumitur ſpecies, quia ut in litera dicitur, nõ poteſt dici, quòd uoluntas in huiuſmodi ignotum per ſe, ſed per accidens feratur, ſequitur quòd huiuſmodi peccata, quia obiectum formale uelatur, non ſunt eiuſdem ſpeciei facta ab ignorante ius, & a ſciente. Sed tunc obſtant duo. primo, quia oportet aſſignare ſpeciem uitii, in qua huiuſmodi peccatum eſt: nihil enim eſt in genere, quod non ſit in aliqua eius ſpecie. ¶ Secundo, quia oportet ſaluare illam regulam. Circunſtantia faciens actum de non malo malum, dat ſpeciem. cum enim non appareat aliqua uitii ſpecies in tali bina comeſtione, & ſimilibus, & ſola circunſtantia determinatę tẽperantiæ a iure in unica comeſtione tali die, reddat hunc actum malum: conſequens eſt, ut ad ipſam intemperantiæ ſpeciem talis tranſgreſſio redu-
D catur, cuius oppoſitum ex præcedentibus ſequebatur. Vnde dicendum eſt, quòd licet actus iſti ex ignorantia cauſati non ſint per ſe in talibus ſpeciebus propter rationes allatas, reductiue tamen ſunt in eiſdem ſpeciebus, in quibus eſſent commiſſi a ſciente: & ratio eſt, quia uelamen ignorantiæ legis, quam tenetur nunc, hic, iſte ſcire, quia uoluntarium eſt, impeditur a locando ignotum illud extra uoluntarium & intentum, & uoluntas uelati actus reducit actum ad naturam ſuæ ſpeciei, ſicut etiam facit uoluntarium uelamen ignorantiæ facti. Propter quòd ſicut in credente occidere ceruum, & occidente hominem ex ignorantia culpabili, actus occiſionis redit ad naturam ſuæ ſpeciei, & eſt homicidium: ita in comedente bis ex culpabili ignorantia legis in die ieiunii, actus comeſtionis redit ad naturam ſuæ ſpeciei, & eſt intemperantia. Intelligenda ſunt ergo quæ dicuntur de ignoto, quòd ſcilicet non ſpecificat quoad tẽpora per ſe in ſpecie: ſecus autem eſt de reductiue ad ſpeciem pertinen-
E tibus. & ſic omnia conſonant. Et habes ex hoc ſolutionem dubii relicti in q. 72. artic. 9. & reſolutionem ſimpliciter duorum ultimo tractatorum nunc, quòd ſcilicet facta peccata ex ignorantia facti culpabiliter, ſiue ſint ſecundum ſe mala, ſiue non, redeunt ad naturam ſuæ ſpeciei, quando culpa impedit uelamen ignorantiæ a locando actum extra intentum. Dico autem hoc, quia tam leuis poſſet eſſe culpa negligentiæ, ut non reduceret actum ad propriam ſpeciem ſaltem perfecte, ut patet in eo qui ex leuiſſima culpa negligentiæ, in diſcernendo uina ignoranter inebriatur: non enim redit tunc ebrietas in naturam ſuæ ſpeciei perfectæ. & ſcito quòd in hac difficultate multo tempore fui non reſoluens: & ideo uage ſcripſi, ſed nolui mutare iam ſcripta propter exercitium.

¶ In eodem 4. art. in reſponſione ad primum nota, quòd hæc reſponſio exponitur inferius in q. 78. art. 1. ad primum, ubi diſtinguitur triplex ignorantia ex parte rei ſcitæ ſecundum triplicem ſcientiam. prima eſt, qua ſcitur indiuiduum actus eſſe malum, puta, hanc acceptationem rei alienæ eſſe malum.

¶ Secunda,

peccet: & talis ignoraotia videtur augere volũtariom, & peccatum. ex intentione enim voluntatis ad peccãdum prouenit, quòd aliquis vult ſubire ignorantiæ damnum, propter libertatẽ peccandi. Qoandoq; vero ignorantia, qoę eſt cauſa peccati, non eſt directe voluotaria, ſed iodirecte, vel per accidens, pota, cum aliquis non vult laborare in ſtudio, ex qoo ſeqoitur eum eſſe ignorantem: vel cum aliquis vult bibere vinum immoderate, ex qoo ſeqoitur eom ioebriari, & diſcretione carere: & talis ignorantia diminuit voluotarium, & per cõſequens peccatum. Cum eoim aliquid non coguoſcitur eſſe peccatum, nõ poteſt dici, ꝙ volũtas directe, & per ſe feratur in peccatum, ſed per accidens: vode eſt ibi minor cõtemptos, & per conſeqoeos mioos peccatum.

Ad primvm ergo diceodum, ꝙ ignorantia, ſecundum quã omnis malus eſt ignorans, noo eſt cauſa peccati, ſed aliquid cooſequens ad cauſam. ſ. ad paſſiooem, vel habitum inclinantem io peccatum.

Ao 2^m dicendum, ꝙ peccatum peccato additum facit plura peccata, ooo tamen facit ſemper maius peccatum, quia forte ooo conciduot io idem peccatum, ſed ſunt plura: & poteſt contiogere ſi primũ diminuat ſecuodũ, ꝙ ambo ſimul ooo habeant tantã grauitatem, qoantam vnom ſolum haberet: ſicor homicidiom grauius peccatum eſt, ſi ſit a ſobrio homioe factum, q̄ ſi fiat ab ebrio hoı̃e, quã ois hęc ſint duo peccata, qa ebrietas plus diminuit de rõoe ſequentis peccati, quàm ſit ſua grauitas.

Ad 3^m dicendum, ꝙ verbum Ambroſij poteſt intelligi de ignorãtia ſimpliciter affectata: vel põt intelligi in geoere peccati ingratitudinis, io qoa ſomm⁹ gradus eſt, ꝙ homo etiam beneficia ooo recogooſcat: vel põt iotelligi de ignorantia infidelitatis, quę fundamentum ſpiritualis ædificij ſuboertit.

Ad 4^m dicendum, quòd ebrius meretur quidem duplices maledictiones propter duo peccata quæ G committit, ſcilicet, ebrietatem, & aliud peccatum, quod ex ebrietate ſequitur: tamen ebrietas ratione igooraotiæ adiuoctæ, dimiouit ſeqoens peccatum, & forte plus, q̄ ſit grauitas ipſius ebrietatis, vt dictum eſt.* Vel poteſt dici, ꝙ illud verbom iodocitur ſecundum ordinationem cuiuſdam Pythaci legiſlatoris, qui ſtatuit, ebrios ſi percuſſerint, amplius punieodos, oó ad veniam reſpiciens, quam ebrii debeot magis habere, ſed ad vtili- H tatem, quia pluries iniuriantur ebrij quàm ſobrij, vt patet per Philoſophum in 2. Politicorum.*

QVAESTIO LXXVII.

De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de cã peccati ex parte appetitus ſenſitioi, vtrũ I paſſio aoimæ ſit cauſa peccati.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mooere, vel ioclinare voluotatem.

¶ Secundo, Vtrum poſſit ſuperare ratiooem cõtra eius ſcientiam.

¶ Tertio, Vtrom peccatum, quod ex paſſione prouenit, ſit peccatum ex infirmitate.

¶ Quarro, Vtrom hæc paſſio, qoæ eſt amor ſui, ſit cauſa omois K peccati.

¶ Secunda, qua ſcitur indiuiduum actus, & temporis eius, ſcilicet hoc nonc eſſe malum.

¶ Tertia eſt, qua ſcitur indiuidoum actus temporis, & executionis, ſ. hoc nunc non eſſe faciendum. Ignorantia oppoſita primæ ſcientiæ eſt caoſa peccati. Ignorantia ſecunda & tertia eſt ignorãtia electionis, quã author negat hic eſſe cauſam peccati, non quòd putet eam non cauſare peccatũ vt alii tenent: ſed qa negat eam annumerare inter generales cauſas peccati, de qbus modo tractat: quoniã peccata quæ ſunt ex ſecunda & tertia ignorantia, nõ ſunt peccata ex ignorantia, ſed ex paſſione, vel habitu, vt in illa quæſtione declaratur.

¶ In eodem 4. artic. dubiũ pro Nouitiis occurrit de reſponſione ad ſecundum, quia ſtantibus etiam omnibus dictis, adhuc illa propoſitio, Peccatum additum peccato facit maius, videtur efficax argumentum ſuſtinere in propoſito: quia cum ignorãtia, ſeu ebrietas fuerit peccatum, ſi ſibi addat ſequens peccatum, quãtumcunque minimum, faciet maius.

¶ Ad hoc dicitur, quòd argumentum hoc concludit verũ, ſed in litera non afſertur ad hoc: non. n. ẽ quæſtio, ao ſequẽs peccatum diminuat peccatum ignorantiæ, ſed affertur ad argumentum, quòd ignorantia non diminuat, ſeu augeat ſequens peccatũ: quoniã de hoc eſt quæſtio præſentis articuli. & in litera ad hoc reſpondetur optime, quòd ipſa ignorantia adiuncta ſeqoenti peccato nõ augeat illod, ſed diminuat illud: & totum compoſitum eſt ex vtroque, ſi componentia ſecundum ſe ſumantur, quia plus adimit de grauitate illius, quàm apponat de grauitate propria: vnde in litera non dicitur, quòd ambo ſimul non habent tantam grauitatem, quantam quodcunque eorum ſeorſum habet, ſed quantum vnum eorum, ſcilicet ſeqnens ſecundum ſe grauius, vt dictum eſt, haberent.

¶ In eodem artic. 4. dubium eſt de quantitate diminutionis, an ſcilicet, ignorantia ſecundum ſe peccatũ veniale, excuſet ſequẽs peccatum ex ea a mortali: & ſimiliter ignorantia mortalis leuioris ordinis, excuſet ſequens a mortali grauioris ordinis: vel econtra, mortale peccatum ſeqnens ex ignorãtia veniali, faciat illam mortalem: & ſimiliter mortale grauioris ordinis aggrauet ignorantiam mortalem, in grauiorem ordinem trahendo.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ hæc quæſtio ex dictis de ſpeciebus peccatorũ ex ignorantia, pendet: vñ oanq; ignorantia non aufert propriã & perfectam ſpeciem deliberato peccato, quod ex ea ſit, non au- F fert conſequens id, qđ ex propria ſpecie ſibi vendicat. ſ. eſſe mortale, & eſſe mortale grauioris ordinis. pp quod in his quæ ſunt ſecundum ſe peccata mortalia, & deliberate fiũt in ſeipſis, quãuis ea ignorantia, mortalia ſunt. Quãdo vero ignorantia diſtrahit ſequens peccatum, vt ſpeciem alterius peccati, puta, ebrietatis, vel venationis nõ diſcretiſſimę, tũc quia peccatũ ſequẽs non ſortitur propriã ſpeciem, quantumcunq; ſecundum ſe eẽt mortale, aut grauioris ordinis, non facit actum ea veniali mortalem, nec ea mortali leuioris ordinis, mortalẽ grauioris ordinis, quãuis aggrauet, vt circunſtantia. Et ratio eſt, quia circunſtantia non habens propriam ſpeciem, nonquã aggrauat in infinitũ, nunquã transfert in propriam ordinem, vt in quæſt. 88. inferius patet. vnde ſi ebrietas in aliquo ſit peccatum veniale, homicidiũ conſequens non faciet peccatum mortale: & ſimiliter, ſi circũſpecta aliqualiter venatio eſt peccatũ veniale, homicidiũ ſequens non faciet peccatum mortale: & ſi ebrietas, vel venatio ſunt peccata leuioris ordinis, quàm homicidium, non trahentur in ordinem grauitatis homicidii, quàmuis aggrauentur ex tali effectu.

Art. 2. hui⁹ quæſt.

Circa finẽ illius, to. 5.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæſeptimæ Articulum primum.*

In primo articul. quæſtio. 77. ſolus modus, quo paſſio mouet voluntatem, declarandus occurrit, addendo ad dicta in artic. 2. quæſtio. 9. vbi eadem quæſt. ex parte voluntatis abſolute agitata eſt. modus enim in ordine ad cauſandum peccatũ ex parte ipſius paſſionis tractatur. Modus igitur eſt, ꝙ paſſio afficiens appetitum, afficit proportionaliter per vıã redundantiæ phantaſiam. Sunt enim vt in 2. de anima dicitur, appetitiuũ, & phantaſticum animæ, iodiſtincta loco, entomis decaſis. atteſtantibus: & ſicut ad linguam cholera infectam, guſtus iudicium erroneum ſit, ita ad appetitum paſſione infectum, immutatur phantaſia, & iudicium etiam æſtimatiuæ conſequenter. & quia intellectus mouetur a phãtaſmate, cõſequens eſt, vt a phantaſmatibus ſic compoſitis iudicio æſtimatiuæ, moueatur intellectus ad iudicandum idem, præſertim quia iudicium eſt de ſingulari, in quo plurimam vim obtinet iudicium cogitatiuæ. Rurſus ex hoc, quòd appetitus ſenſitiuus ex paſſione vehementi afficitur, hic homo non ſolum ſecundum illam partem, ſed abſolute mutatur animaliter, & eſt aliter diſpoſitus. & ratio eſt, quia appetitus animalis eſt primo propter totum ſuppoſitum, vt ex dictis in prima parte patet. In hoc enim differt ab appetitu natu-

tali

rali ſingularum potentiarum & partiũ & propter hoc datũ eſt a natura animali. Ex hoc aũt quòd hic homo eſt aliter diſpoſitus, ſequitur, ut aliquid ſit ſibi durante illa diſpoſitione cõueniens, quod prius nõ erat, quodque abſolute, & ſecundum rationẽ eſt diſconueniens. incipit nanque conuenientia ex altero extremorum uariato. Ex hoc autem, quòd aliquid eſt conueniens modo huic ſic diſpoſito, ſequitur & qđ ſecundum iudicium æſtimatiuæ & rationis iudicet illud ſibi nũc cõueniens: quia qualis vnuſquiſque eſt, talis ei finis vi. & ſic diſpoſitio ſubiecti, paſſione facta, mutat iudicium rationis de obiecto, qđ eſt motiuum uoluntatis: & ſic ex parte obiecti paſſio mouet uoluntatem. Hæc uia ex parte obiecti eſt tutior, prima ex parte ipſarũ potentiarũ hãc adiuuit. ex neutra autem, ut uides, ſi memor es dictorum, uoluntas neceſſitatur: quia ex parte obiecti motio eſt, & ad neceſſitatẽ requiritur alter motor ex parte ſubiecti ad exercitiũ actus, propter quod uoluntas libere ſequens hmõi obiectum peccat.

Supra q. 9. art. 2. & q. 10.art.3. Et 2.2.q.156. ar.1.cor. Et 3.q.46.art. 7.ad 3. Et art.q.5.ar. 10.cor.& q. 33.art.9.ad 3. & 6. *art.54.

e tex.57.co no 2.

¶Quinto, De illis trib⁹ cauſis quæ ponuntur 1. Ioan. 3. Concupiſcentia oculorum, concupiſcentia carnis, & ſuperbia vitæ.

¶Sexto, Vtrum paſſio, quę eſt cauſa peccati, diminuat ipſum.

¶Septimo, Vtrũ totaliter excuſet.

¶Octauo, Vtrum pctm̃, qđ ex paſſione eſt, poſſit eſſe mortale.

Articvlvs primvs.

Vtrum uoluntas moueatur a paſſione appetitus ſenſitiui.

AD primvm ſic pceditur. Videtur ꝙ uoluntas nõ moueatur a paſſione appetitus ſenſitiui. Nulla.n. potentia paſſiua mouetur niſi a ſuo obiecto: voluntas autem eſt potentia paſſiua & actiua ſimul, inquantum eſt mouens & mota, ſicut Philoſophus dicit in 3.* de anima, vniuerſaliter de vi appetitiua. cũ ergo obiectum voluntatis nõ ſit paſſio appetitus ſenſitiui, ſed magis bonum rationis; videtur quòd paſſio appetitus ſenſitiui non moueat voluntatem.

¶2 Præt. Superior motor non mouetur ab inferiori, ſicut anima nõ mouetur a corpore: ſed voluntas, quæ eſt appetitus rationis, comparatur ad appetitum ſenſitiuum, ſicut motor ſuperior ad inferiorẽ: dicit.n. Philoſophus in 3.de ani.* ꝙ appetitus rationis mouet appetitum ſenſitiuum, ſicut in corporibus cęleſtib⁹ ſphæra mouet ſphæram. ergo voluntas non poteſt moueri a paſſione appetit⁹ ſenſitiui.

¶3 Præt. Nullum immateriale poteſt moueri ab aliquo materiali: ſed voluntas eſt potentia quędã immaterialis. nõ.n. vtitur organo corporali, cum ſit in rõne, vt dr̃ in 3.de ani.* appetitus aũt ſenſitiuus eſt uis materialis, utpote fundata in organo corporali. ergo paſſio appetitus ſenſitiui nõ poteſt mouere appetitum intellectiuum.

Tex. 42.t.2

Sed contra eſt, quod dicitur Daniel. 13. Concupiſcentia ſubuertit cor tuum.

Respon. Dicendum, ꝙ paſſio appetitus ſenſitiui non poteſt directe trahere, aut mouere uoluntatem: ſed indirecte poteſt, & hoc dupliciter. Vno quidem modo ſecundum quandã abſtractionem. Cum.n. omnes potẽtiæ animæ in una eſſentia animæ radicentur, neceſſe eſt, qđ qñ una potẽtia intenditur in ſuo actu, altera in ſuo actu remittatur, uel etiã totaliter in ſuo actu impediatur, tum quia omnis uirtus ad plura diſperſa fit minor, vnde econtrario, qñ intenditur circa unum, minus poteſt ad alia diſpergi: tũ quia in operibus animæ requiritur quædam intentio, quæ dum uehementer applicatur ad unum, nõ poteſt alteri uehementer attendere: & ſecundum hunc modum per quandam diſtractionem, qñ motus appetitus ſenſitiui fortificatur ſecundum quamcunq; paſſionem, neceſſe ẽ ꝙ remittatur, uel totaliter impediatur motus proprius appetitus rationalis, qui eſt uoluntas. Alio modo ex parte obiecti uoluntatis, quod eſt bonum ratione apprehenſum. Impeditur enim iudicium, & apprehenſio rationis, propter vehementem & inordinatam apprehenſionem imaginationis & iudicium uirtutis æſtimatiuæ, vt patet in amentibus. Manifeſtũ eſt autem, quòd paſſionem appetitus ſenſitiui ſequitur imaginationis apprehenſio & iudicium æſtimatiuæ, ſicut ẽt diſpoſitionem linguæ ſequitur iudicium guſtus. vnde videmus, quòd homines in aliqua paſſione exiſtentes, non facile imaginationem auertunt ab his, circa quæ afficiuntur. vnde per conſequens iudicium rationis plerunque ſequitur paſſionem appetitus ſenſitiui, & per conſequens motus voluntatis, qui natus eſt ſemper ſequi iudicium rationis.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ per paſſionẽ appetitus ſenſitiui fit aliqua immutatio circa iudicium de obiecto voluntatis, ſicut dictũ eſt,* quãuis ipſa paſſio appetitus ſenſitiui nõ ſit directe voluntatis obiectũ. In corp. ar.

Ad 2m dicendum, quòd ſuperius non mouetur ab inferiori directe, ſed indirecte quodammodo moueri poteſt, ſicut dictum eſt.* In corp. ar.

Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

Articvlvs II.

Vtrum ratio poſſit ſuperari a paſſione contra ſuam ſcientiam.

AD ſecvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ ratio nõ poſſit ſuperari a paſſione contra ſuam ſcientiam. Fortius.n. non vincitur a debiliori: ſed ſcientia propter ſuã certitudinem eſt fortiſſimum eorũ, quæ in nobis ſunt. ergo non poteſt ſuperari a paſſione, quæ eſt debilis, & cito tranſiens.

¶2 Præt. Voluntas non eſt niſi boni, vel apparentis boni: ſed cum paſſio trahit voluntatem in id, qđ eſt vere bonum, non inclinat rationem contra ſcientiam: cum autem trahit eam in id, quod eſt apparens bonum, & non exiſtens, trahit eam in id, quod rationi videtur: hoc autem eſt in ſcientia rationis, quod ei videtur. ergo paſſio nunquã inclinat rationem contra ſuam ſcientiam. Si dicatur, ꝙ trahit rationem ſciẽtem aliquid in vniuerſali, vt contrarium iudicet in particulari. Contra. Vniuerſalis & particularis propoſitio ſi opponantur, opponuntur ſecundũ contradictionem: ſicut, Omnis hõ &, nõ omnis homo: ſed duæ opiniões quæ ſunt contradictoriæ, ſunt contrariæ, vt dicitur in 2. Perihermenias.* Si igitur aliquis ſciens aliquid in vniuerſali, iudicaret oppoſitum in ſingulari, ſequeretur quòd haberet ſimul cõtrarias opiniones, quod eſt impoſſibile.

¶3 Præt. Quicunq; ſcit vniuerſale, ſcit etiam particulare, quod nouit ſub vniuerſali contineri: ſicut qui ſcit omnem mulam eſſe ſterilem,

Mal.q.3.artic.9.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæſeptimæ Articulum ſecundũ.*

IN art. 2. 77. quæſtio, dubium occurrit, de cõclutione approbatiua opinionis Socratis, ſcibẽt, Voluntas nunquam in malum tendit, niſi cum aliqua ignorantia, uel errore rationis, & de eius ratione, quia ſcilicet uoluntas eſt ſolum boni, uel apparentis boni. Contra concluſionem nanque currunt argumẽta Scoti in 3. ſenten. diſt. 36. primũ, ex art. Pariſ. Stãte ſcientia in uniuerſali & particulari, uoluntatem non poſſe in oppoſitum errorem. ¶Secundo, ex multis authoritatib⁹ Augu. dicentibus, quòd quandoq; ſcientes peccamus. ¶Tertio, ex authoritate Ariſto. 2. Eth. quod ſcire, parũ, aut nihil ualet ad uirtutem. Si enim rectitudo intellectus exigitur ad bene uelle, tunc ſcire multũ ualeret ad uirtutẽ: imo ſequitur, quòd nõ eſſet perſuadendũ alicui, quòd bene uellet, ſed quòd recte conſideraret. Cap. ult.

¶ Præterea. Rectitudo rationis tam in practicis, quàm in ſpeculatiuis conſtat ex terminis, & forma ſyllogiſmi pfecti. igitur rõ practica erit ex ſe perfecta,

quicquid in appetitu ſequatur, & conſequenter poteſt voluntas male aligere intellectu exiſtente perfecto.

¶ Præterea, Arguo ad idẽ: quia ſtat quòd ratio oſtendat vtrunque oppoſitum, ſecundum quod eſt, puta furari, & non furari. eſt enim oppoſitorũ: & quòd voluntas determinet ſe ad vnum, quia vult, & quòd hoc ſic ſit, teſtat Ariſtot. in 9. Meta. vbi vult quòd ſciẽtia ſit oppoſitorum, ſed a prohæreſi, ideſt, ab electione determinetur ad vnũ. non igitur oportet intellectũ errare, vel ignorare ad hoc, quòd voluntas male velit.

Cap. 1. non lõge a princip. tom. 1.

¶ Contra rationem vero, q̃a inefficax videtur. ſtat.n. intellectum in nullo errare, & voluntatẽ peccare appetendo vere bonum apprehenſum non debito mõ.

Lib. 1. Periher. in princip. tom. 1.

¶ Ad hũc dubitationem, licet in 1. art. ſequentis q. in rñſione ad primũ videat tractanda, quia ibi conſummat qõ hæc de pctõ contra ſciẽtiã, quæ hic tractatur ea vna pte tñ. ſ. ex parte paſſionis, pp opinionem tñ Socratis hic approbatã, dẽ cũ authore, ꝙ impoſſibile eſt voluntatẽ peccare abſq; ignorantia, vel errore intellectus, pp rationem in litera allatam. Sed ſunt hic duo aduertẽda. Primo, ꝙ ignorantiæ noie in propoſito intelligitur ẽt ipſa actualis inconſideratio: & ex hoc ſoluuntur omnia argumenta contra poſitum errorem intellectus. Ex hoc enim habes, quòd ſufficit ad apparens bonũ, quòd actuali inconſideratione transferatur de ordine veri boni in nõ vere bonũ, vt de pctõ angeli in prima parte dictũ eſt. et p hoc ſoluit obiectio cõtra rõnẽ allata.

¶ Secundo, quòd apprehenſio requiſita ad hoc, qđ voluntas appetat aliquid (nõ enim ferri poteſt niſi in apprehenſum) non eſt quæcunq; cognitio, alioquin intellectio ſpecolatiua ſufficeret, cuius oppoſitũ habetur ex 3. de anima: ſed eſt cognitio iudicans, & præcipiens hoc eſſe appetendum. Nunquàm enim aliquis aliquid appetit, quod non iudicat appetendum iudicio ſubito, vel deliberato, expedito, vel impedito &c. Nunquàm etiam aliquis iudicata appetenda eſſe eliget, niſi imperet ſibiipſi animus appetendum eſſe. Ex hoc autem patet, ꝙ ſi appetendum aliquod eſt vere iudicatum bonum, quãdo, ſicut, vbi &c. & ſufficienter præceptum, oportet ſequi electionem, vt patet per Aug. in 8. Cõfeſſ. & Ariſtot. in 7. Ethic. & ſupradicta, & ſic erit electio bona. Si autem appetendum non eſt vere iudicatum, aut ſufficienter præceptum bonum, tunc cum mala electiona defectus poſitiua, vel negatiue eſt in intellectu, dum voluntas fertur in bonum non vere, ſed apparens ex illo defectu. Et quia hæc duo membra diſtinguuntur contradictorie, conſequens eſt, vt non ſit dare medium. Ad obiecta autem in oppoſitum dicitur, quòd authoritates omnes, dicentes hominem appetere contra ſcientiam, intelligunt contra ſcientiam habitualem, vel actualem in vniuerſali, vel actualem particularis abſolute, vt in reſponſione ad primum articuli primi ſequentis quæſtio. dicitur. Vnde articulus Pariſienſis de intellectu in vniuerſali, & particulari, ſecundum ſe conſiderato in actu, verus eſt, cum quo ſtat ignorantia particularis in comparatione. Poſſet quoque dici, quòd eſt verus de particulari in actu etiam relato, quo ad actum iudicii non præceptiui. cum tali .n. iudicio ſtat oppoſitum iudicium præcipiens, in quo eſt defectus. Authoritas Ariſtot. loquitur de ſcientia morali diſtincta contra ſcire prudentiæ, & de illa, cum ſit vniuerſalium conſtat parum, vel nihil valere: de iſta autem conſtat eſſe

... ſcit hoc animal eſſe ſterile, dũmodo ipſum ſciat eſſe molam, vt patet per id quod dicitur in 1. Poſteriorum: * ſed ille qui ſcit aliquid in vniuerſali, puta nullã fornicationem eſſe faciendã, ſcit hoc particulare ſub vniuerſali cõtineri, puta, hũc actum eſſe fornicarium. ergo videtur qđ ẽt in particulari ſciat. G

¶ 4. Præt. Ea quæ ſunt in voce, ſunt ſigna intellectus animæ, ſecũdum Philoſophum: * ſed homo in paſſione exiſtens frequenter confitetur id, quod eligit eſſe malum etiã in particulari. ergo etiam in particulari habet ſcientiam. Sic igitur videt ꝙ paſſiones nõ poſſint trahere rationem contra ſcientiam vniuerſalẽ: quia non poteſt eſſe, quòd habeat ſcientiam vniuerſalem, & exiſtimet oppoſitũ in particulari.

H Sed contra eſt, quod dicit Apoſtolus Roma. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati: lex autem quæ eſt in membris, eſt concupiſcentia, de qua ſupra locutus fuerat. Cum igitur concupiſcentia ſit paſſio quædã, videtur quòd paſſio trahat rationem, etiam contra hoc quod ſcit.

Reſpon. Dicendum, ꝙ opinio Socratis fuit, vt Philoſophus dicit in 7. Ethi. * ꝙ ſciẽtia nunquàm poſſet ſuperari a paſſione. vnde ponebat omnes virtutes eſſe ſcientias, & omnia peccata eſſe ignorantias. in quo quidem aliqualiter recte ſapiebat: quia cũ voluntas ſit boni, vel apparẽtis boni, nunq̃ voluntas in malũ moueretur, niſi id qđ non eſt bonum, aliqualiter rationi bonum appareat: & propter hoc voluntas nunquàm in malum tenderet, niſi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis. Vnde dicitur Prouerb. 14. Errant qui operantur malum. Sed quia experimento patet, ꝙ multi agunt contra ea, quorum ſcientiã habent: & hoc etiam authoritate diuina cõfirmatur, ſecundum illud Luc. 12. Seruus qui cognouit voluntatem domini ſui, & non fecit, plagis vapulabit multis. & Iacob. 4. dicitur. Scienti bonum facere, & non facienti, pctm̃ eſt illi: non ſimpliciter verum dixit, ſed oportet diſtinguere, vt Philoſophus tradit in 7. Ethic. * Cum .n. ad recte agendum homo dirigatur duplici ſcientia. ſ. vniuerſali, & particulari, vtriuſque defectus ſufficit ad hoc, quòd impediatur

Cap. 2. in princ. to. 5.

Cap. 2. to. 5.

F formam, & diffinitionem virtutum. Et quoniam hæc depender ab appetitu recto, & econtra: ideo oportet virtuoſo ſuadere & qđ cõſideret, iudicet, & ſolicitetur recte, & quòd mutet appetitum. Alterum enim ſine altero inſufficiens inuenitur.

¶ Ad primam rationem, quòd rectitudo rationis pendet ex ſolis terminis in forma ſyllogiſtica, dicitur quòd maior iſta eſt falſiſſima vniuerſaliter. Et ratio eſt, q̃a quædam ratio eſt in ratione ſecũdum ſe, & hæc ex ſolis terminis pendet: quædã eſt in ratione non ſecundum ſe, ſed vt mota ab appetitu, & iſta dependet nõ ex ſolis terminis, ſed ex connexione conformi appetitui recto. Vnde in 6. Ethicor. dicitur, quòd verum intellectus practici eſt cõformiter ſe habens appetitui recto. Vnde cum prudentia ſcientia ſit in intellectu, vt ſubeſt voluntati, vt patet ex dictis, rectitudo rationis eius non ex euidentia terminorum ad rationẽ abſolute, ſed ad rationem motam a recto appetitu dependet. Etſi huius reſponſionis non es capax, diſtingue, quòd rectitudo rationis ſecundum ſe pendet ex terminis, & forma ſyllogiſmi: ſed vt iudicãda a nobis, & præceptiua, pendet ex appetitu in moralibus: quia qualis vnuſquiſque eſt, talis ei finis videtur. & ideo eſt impoſſibile ꝙ ſit perfecta ratio ſola ex terminis & ſyllogiſmo, quicquid in voluntate ſit. Oportet enim voluntatem eſſe bene diſpoſitam, ſi ratio perfecta ſit ratione morali particulariſſima ſine defectu, vt dictum eſt. Vtraqua reſponſio bona videtur: ſed prima eſt formalis & profunda. Ad rationẽ aliam, quæ eſt omnium difficillima, quoniam tangit primam radicem, dicitur, quòd in hoc ipſo quòd voluntas determinat ſe, & intellectum ad alterum oppoſitorum, quod eſt malũ, interuenit ignorantia aliqua. oportet nanque voluntate aliquid appetente, illud iudicari appetendũ nunc, hic, &c. Et cum in veritate non ſit appetendum, patet ignorantia aliqua: ſed, an ignorantia ſit prius natura, quàm appetitus, difficile eſt videre. Ex eo nanque quòd obiectum eſt voluntatis, illud ſic iudicatum prius natura videt: ex eo vero ꝙ effectus voluntatis videt determinantis intellectũ, iuxta doctrinam Ariſt. poſterius natura videtur.

¶ Ad hoc dicit, quòd determinatio intellectus ad alteram partẽ K in Moralibus cum cõtingentia ſint, quando ex paſſione prouenit, pręuenit manifeſte electionem, vt patet ex ſupra declaratis: ſed quoniã hoc eſt per accidens, abſolute loquendo de determinatione intellectus, dicendum ſimpliciter eſt, quòd voluntas determinat intellectum ad iudicandum alterum oppoſitorum faciendum, ſed diuerſimode in bonis & in malis: quia cum neutrũ oppoſitorum habet rationem mali moraliter, voluntas ex ſe ſola flectit iudicium quo vult: ad alterum vero oppoſitorum moraliter malũ, voluntas ipſa flectit iudicium, ſed nõ niſi concurrente ad hanc aliquo alio defectu intellectus, ſaltem non conſideratione omnium conſiderandorum, quæ ſufficit ad hoc, quòd omnis malus ignorans ſit, vt de peccato Angeli dictum fuit. Iudicium igitur de agendo, vel appetendo morali malo, cum in ratione propoſiti ſit prius natura voluntate mala, & in ratione acceptati ſit poſterius natura eadem, & acceptetur ex aliquo defectu intellectus, quia malum ſecundum ſe, non eſt acceptabile, reſoluendum eſt in tria, in ipſum iudicium, ſeu iudicatum quod acceptatur, & in defectum intellectus vnde quodammodo

rectitudo voluntatis & operis, vt A ſupra dictum eſt. * contingit ergo quòd aliquis habet ſcienniam in vniuerſali, puta, nullã fornicationem eſſe faciẽdam: ſed tamen non cognoſcat in particulari hũc actũ, qui eſt fnrnicatio, non eſſe faciendum. & hoc ſufficit ad hoc, quòd voluntas non ſequatur vniuerſalem ſcientiam rationis. Et iterum conſiderandum eſt, ꝙ nihil prohibet aliquid ſciri in habitu, quod tamen actu non conſideratur. Poteſt igitur cõtingere, quòd aliquis etiam rectam ſcientiam habeat in B ſingulari, & non ſolum in vniuerſali, ſed tamen in actu non conſideret: & tunc non videtur difficile, quòd præter id, quod actu non conſiderat, homo agat. Quòd autẽ homo nnn conſideret in particulari id, quod habitualiter ſcit, quãdogne quidem contingit ex ſolo defectu intentionis, puta, cum homo ſciens Geometriam, nõ intendit ad conſiderandum Geometriæ cõcluſiones, quas ſtatim in promptu habet cõſiderare. Quandoque C autem homo conſiderat id, quod habet in habitu propter aliquod impedimentum ſuperueniens, puta, propter aliquã occupationem exteriorem, vel propter aliquã infirmitatem cnrporalẽ: & hoc modo ille, qui eſt in paſſione conſtitutus, non conſiderat in particulari id, quod ſcit in vniuerſali, inquantum paſſio impedit talem conſiderationem. Impedit antem tripliciter. Primo qnidem, per quandam diſtractionem, ſicut ſupra expoſitum eſt. *Scdo, per contrarietatem: quia plerunq; paſſio inclinat ad cõtrarium D huius, qd ſcientia vniuerſalis habet. Tertio, per quandam immutationem corporalem, ex qua ratio quodammodo ligatur, ne libere in actum exeat: ſicut etiã ſnmnus, vel ebrietas quadam corpnrali trãſmutatione facta, ligãt vſum rationis. Et quòd hoc cõtingat in paſſionibus, patet ex hoc, quòd aliquando cum paſſiones multũ intenduntur, homo amittit totaliter vſum rationis. Multi enim propter abundantiã amoris & iræ ſunt in inſaniam conuerſi, & per hunc modum paſſio trahit rationem ad iudicandum in particulari, contra ſcientiam, quam habet in vniuerſali.

Ar. præced.

An primvm ergo dicendum, quòd ſcientia vniuerſalis, quæ eſt certiſſima, non habet principalitatẽ E in operatione, ſed magis ſciẽtia particularis, eo quòd operationes ſunt circa ſingularia. vnde nõ eſt mirum ſi in nperabilibus paſſio agit contra ſcientiam vniuerſalem abſente conſideratione in particulari.

An 2^m dicẽdum, ꝙ hoc ipſum ꝙ rationi videatur in particulari aliquid bonum, quod non eſt bonum, cõtingit ex aliqua paſſione: & tamen hoc particulare iudicium eſt contra vniuerſalem ſcientiã rationis.

An 3^m dicendum, quòd non poſſet contingere, ꝙ aliquis haberet ſimul in actu ſcientiã, aut opinionem verã de vniuerſali affirmatiua, & opinionem falſam de particulari negatiuo, aut econuerſo: ſed bene poteſt contingere, quòd aliquis habeat veram ſcientiam habitualiter de vniuerſali affirmatiuo, & falſam opinionem in actu de particulari negatiun. actus enim directe non contrariatur habitui, ſed actui.

q. 76. art. 1.

dammodo acceptatur, & ipſam paſſione acceptionem a mala volũtate illatam: & quo ad duo prima puenit voluntatẽ malam vt obiectum, & conditio nonnulla eius: ſiue ex pte eius, ſiue ex parte intelligentis. quoad tertiũ autem eſt effectus voluntatis, & ſic omnia cõſona inueniuntur. ¶ In eodem articulo notato ſingulariſſime vltimas reſponſiones, & memorata prædicta diſtinctione, conſiderato ſemper, ꝙ propoſitiones ſciẽ & ignoratæ in particulari in actu practico, nõ ſunt cõtradictoriæ. Licet.n. exiſtens in paſſione credat hanc nũc fornicationem ſecũdũ ſe non eſſe faciendã, credit tamen omnibus concurrentibus nunc hanc fornicationem eſſe committendã: niſi enim hoc animo ſentiret, nõ faceret eam. Conſtat autem non eſſe contradictorias illas, q non ſunt ad idem ſimiliter &c. Et ſi ille in malitia, aut paſſione exiſtens, dicat ſe ſentire in animo contradictionem in actu, mentitur.

Ad 4^m dicendum, quòd ille qui habet ſcientiam in vniuerſali, propter paſſionem impeditur ne poſſit ſub illa vniuerſali ſumere, & ad concluſionem peruenire: ſed aſſumit ſub alia vniuerſali, quam ſuggerit inclinatio paſſionis, & ſub ea concludit. Vnde *Philoſophus dicit in 7. Ethico. quòd ſyllogiſmus incontinentis habet quatuor propoſitiones, duas vniuerſales, quarum vna eſt rationis, puta, nullam fornicationem eſſe committendam: alia eſt paſſionis, puta, delectationem eſſe ſectandam. Paſſio igitur ligat rationem ne aſſumat, & concludat ſub prima. vnde ea durante aſſumit, & concludit ſub ſecunda. Cap. 3. to. 5

Ad 5^m dicendum, ꝙ ſicut ebrius quandoque proferre poteſt verba ſignificantia profundas ſententias, quas tamen mente diiudicare non põt ebrietate prohibente: ita in paſſione exiſtens, etſi ore proferat hoc non eſſe faciendum, tamen interius hoc animo ſentit, quod ſit faciendum, vt dicitur in 7.* Ethic. ca. 3. a med. tom. 5.

Articvlvs III.

Vtrum peccatum, quod eſt ex paſſione, debeat dici ex infirmitate.

Infra q. 89. art. 3. ad 4. Et 2. di. 22. q. 2. ar. 4. ad 5. & in ex. li. ſi. Et 4. di ſtin. 19. q. 2. ar. 3. q. 1. ad 2. Et mal. q. 3. ar. 8. ad 5 et ar. 9. 10. 11. & 12. cor. Et pſal. 9.

C Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ pctm̃, qd eſt ex paſſione, non debeat dici ex infirmitate. Paſſio.n. eſt quidã vehemens motus appetitus ſenſitiui, vt *dictum eſt: vehementia autẽ motus magis atteſtatur fortitudini, q̃ infirmitati. ergo peccatũ quod eſt ex paſſione, non debet dici ex infirmitate.

*ar. 1. huius quæſt.

¶ 2 Præt. Infirmitas hominis maxime attenditur ſm illud qd eſt in eo fragilius: hoc aũt eſt caro. vnde dicitur in pſ. 77. Recordatus eſt, quia caro ſunt. ergo magis debet dici peccatum ex infirmitate, qd eſt ex aliquo corporis defectu, q̃ quod eſt ex animæ paſſione.

¶ 3 Præt. Ad ea non videtur homo eſſe infirmus, quæ eius voluntati ſubduntur: ſed facere, vel non facere D ea, ad quæ paſſio inclinat, hominis voluntati ſubditur, ſecundum illud Geneſ. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. ergo peccatum quod eſt ex paſſione, non eſt ex infirmitate.

Sed contra eſt, ꝙ *Tullius in 4. lib. de Tuſcul. q. paſſiones animæ ægritudines uocat: ægritudines autem alio nomine infirmitates dicuntur. ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, debet dici ex infirmitate. Lib. 4. in 3. fol. a princ. lib. & ſequentibus.

Respon. Dicendũ, ꝙ cauſa peccati propria eſt ex parte animæ, in qua principaliter eſt pctm̃. Poteſt aũt dici infirmitas in anima ad ſimilitudinem infirmitatis corporis. Dicitur aũt corp* hominis eſſe infirmũ, qñ debilitatur, vel impeditur in executione propriæ E operationis pp aliquã inordinationem partium corporis, ita. ſ. ꝙ humores & membra hominis non ſubdantur virtuti regitiuæ, & motiuæ corporis. vnde & membrum dicitur eſſe infirmum, qñ non poteſt perficere operationem membri ſani, ſicut oculus qñ non poteſt clare videre, vt dicit* Philoſophus in 10. de hiſtorijs animalium. vnde & infirmitas animæ dicitur, qñ impeditur anima in propria operatione pp inordinationem partium ipſius. Sicut autem partes corporis dicuntur eſſe inordinatæ, qñ non ſequuntur ordinem naturæ: ita & partes animæ dicũtur eſſe inordinatæ, quando nõ ſubduntur ordini rationis. ratio.n. eſt vis regitiua partium animæ. Sic ergo quando ex- Cap. 1. non procul a princip. tom. 4

tra ordinem rationis vis concupiſcibilis, aut iraſcibilis aliqua paſſione afficitur, & per hoc impedimentũ præſtatur modo prædicto debitæ actioni hominis, dr pctm̃ eſſe ex infirmitate. vnde & * Philoſophus in 7. Eth. comparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in cõtrarium eius quod ipſe diſponit.

Li. 7. Ethi. cap. 8. circa princip. tom. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut quanto fuerit motus fortior in corpore præter ordinem naturæ, tanto eſt maior infirmitas: ita quanto fuerit motus fortior paſſionis præter ordinem rationis, tanto eſt maior infirmitas animæ.

Ad 2m dicendum, ꝙ peccatum principaliter conſiſtit in actu voluntatis, qui nõ impeditur per corporis infirmitatẽ. Poteſt.n. qui eſt corpore infirmus promptam habere voluntatem ad aliquid faciendum, impeditur autem per paſſionem, vt * ſupra dictum eſt. vnde cum dicitur pctm̃ eſſe ex infirmitate, magis eſt referendum ad infirmitatem animæ, q̃ ad infirmitatem corporis. Dicitur tamen etiam ipſa infirmitas animæ, infirmitas carnis, inquantũ ex conditione carnis paſſiones animæ inſurgunt in nobis, eo quòd appetitus ſenſitiuus eſt virtus vtens organo corporali.

Ar. 1. huius quæſt.

Ad 3m dicendum, quòd in poteſtate quidem voluntatis eſt aſſentire, vel non aſſentire his, in quę paſſio inclinat: & pro tanto dicitur noſter appetitus ſub nobis eſſe, ſed tamen iſte aſſenſus, vel diſſenſus voluntatis impeditur per paſſionem modo * prædicto.

In corp. ar. & ar. 1. & 2.

Articvlvs IIII.

Vtrum amor ſui ſit principium omnis peccati.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd amor ſui non ſit principium omnis peccati. Id enim quod eſt ſecundum ſe bonum & debitum, non eſt propria cauſa peccati: ſed amor ſui eſt ſecundum ſe bonum & debitum. unde præcipitur homini, vt diligat proximum ſicut ſeipſum. Leui. 19. ergo amor ſui non poteſt eſſe propria cauſa peccati.

Infra ar. 5. cor. & q. 84 art. 2. ad 3. Et 2. 2. q. 25 art. 7. ad 1. & q. 153. ar. 5. ad 3. Et 2. di. 42. q. 1. ar. 1. ad 2. Et mal. q. 8. ar. 1. ad 19.

¶ 2 Præt. Apoſtolus dicit Rom. 7. Occaſione accepta, peccatum per mãdatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. vbi * glo. dicit, quòd bona eſt lex, quæ dum concupiſcentiam prohibet, omne malum prohibet. quod dicitur propter hoc, quia concupiſcentia eſt cauſa omnis peccati: ſed concupiſcentia eſt alia paſſio ab amore, vt † ſupra habitum eſt. ergo amor ſui non eſt cauſa omnis peccati.

* eſt Augu. de ſpiritu et lit. ca 4. circa med. t. 3.

† q. 23. ar. 4 & q. 30. ar. 2.

¶ 3 Præt. Auguſt. * ſuper illud Pſal. Incenſa igni & ſuffoſſa, dicit quòd omne peccatum eſt ex amore male inflammante, vel ex timore male humiliante. non ergo ſolus amor eſt cauſa peccati.

* Aug. in pſ. 79. habetur in ſentẽtia tom. 8.

¶ 4 Præt. Sicut homo peccat quandoque propter inordinatum ſui amorem; ita etiam interdum peccat propter inordinatum amorem proximi. ergo amor ſui non eſt cauſa omnis peccati.

Sed contra eſt, qd * Aug. dicit 14. de ciui. Dei, ꝙ amor ſui vſq; ad contemptũ Dei facit ciuitatẽ Babylonis: ſed per quodlibet pctm̃ pertinet homo ad ciuitatẽ Babylonis. ergo amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

Cap. 28. & vlt. to. 5.

Respon. Dicẽdum, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, Propria & per ſe cauſa peccati accipiẽda eſt ex parte conuerſionis ad cõmutabile bonum, ex qua quidem parte omnis actus peccati procedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni. Quòd aũt aliquis appetat inordinate aliqđ temporale bonum, procedit ex hoc, ꝙ inordinate amat ſeipſum: hoc.n. eſt amare aliquem, velle ei bonum. Vnde manifeſtum eſt, quòd

q. 75. art. 1.

F inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ amor ſui ordinatus, eſt debitus & naturalis, ita.ſ. ꝙ velit ſibi bonũ qđ congruit: ſed amor ſui inordinatus qui perducit ad contemptum Dei, ponitur eſſe cauſa peccati ſm̃ * Aug.

Lib. 14. de ciui. Dei c. vlti. tom. 5.

Ad 2m dicendum, quòd concupiſcentia qua aliquis appetit ſibi bonum, reducitur ad amorem ſui, ſicut ad cauſam, vt iam * dictum eſt.

In corp. ar.

Ad 3m dicendum, quòd aliquis dicitur amare & illud bonum quod optat ſibi, & ſe, cui bonum optat. Amor igitur ſecundum quod dicitur eius eſſe quod optatur, puta, quòd aliquis dicitur amare vinum, vel pecuniam, recipit pro cauſa timorem, qui pertinet

G ad fugam mali. Omne enim peccatum prouenit vel ex inordinato appetitu alicuius boni, vel ex inordinata fuga alicuius mali: ſed vtrunque horum reducitur ad amorem ſui. Propter hoc enim homo vel appetit bona, vel fugit mala, quia amat ſeipſum.

Ad 4m dicendum, quòd amicus eſt quaſi alter ipſe: & ideo quòd peccatur propter amorem amici, videtur propter amorem ſui peccari.

Articvlvs V.

Vtrum conuenienter ponantur cauſæ peccatorum concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.

H

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ponantur cauſæ peccatorum eſſe concupiſcentia carnis, cõcupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, quia ſecundum Apoſtolum 1. ad Timoth. vlt. Radix omnium malorum eſt cupiditas: ſed ſuperbia vitæ ſub cupiditate non continetur. ergo non debet poni inter cauſas peccatorum.

Infr. q. 108 art. 3. ad 4. Et 2. di. 42. q. 2. ar. 1. Et mal. q. 8. ar. 1. ad 2. 3.

¶ 2 Præt. Concupiſcentia carnis maxime ex viſione oculorum excitatur, ſecundum illud Dan. 13. Species decepit te. ergo non debet diuidi concupiſcentia oculorum contra concupiſcentiam carnis.

I

¶ 3 Præt. Concupiſcentia eſt delectabilis appetitus, vt * ſupra habitum eſt: delectationes autem contingunt non ſolum ſm̃ viſum, ſed ẽt ſm̃ alios ſenſus. ergo deberet ẽt poni cõcupiſcentia auditus, & aliorũ ſenſuũ.

q. 30. art. 1.

¶ 4 Præt. Sicut homo inducitur ad peccandũ ex inordinata concupiſcentia boni, ita ẽt ex inordinata fuga mali, vt * dictũ eſt: ſed nihil hic enumeratur pertinens ad fugã mali. ergo inſufficienter cauſæ peccatorũ tãguntur.

Ar. 4. ad 3.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. Io. 2. Omne qđ eſt in mundo aut eſt cõcupiſcentia carnis, aut eſt concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. In mundo autem dicitur aliquid eſſe propter peccatũ: vnde & ibidem dicit, quòd totus mundus in maligno poſitus eſt. ergo prædicta tria ſunt cauſæ peccatorum.

K

Respon. Dicendum, quòd ſicut iam * dictum eſt, Inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati: in amore autẽ ſui includitur inordinatus appetitus boni. vnuſquiſque enim appetit bonum ei quem amat. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ inordinatus appetitus boni eſt cauſa omnis peccati. Bonum autem dupliciter eſt obiectum ſenſibilis appetitus, in quo ſunt animæ paſſiones, quæ ſunt cauſa peccati. Vno modo abſolute, ſecundum quod eſt obiectum concupiſcibilis: alio modo ſub ratione ardui, prout eſt obiectum iraſcibilis, vt * ſupra dictum eſt. Eſt autem duplex cõcupiſcentia, ſicut ſupra habitũ eſt. Vna quidem naturalis, quæ eſt eorum, quibus natura corporis ſuſtentatur ſiue quantum ad conſeruationem indiuidui, ſicut cibus,

Ar. 4. huius quæſt.

q. 23. art. 1. & q. 30. ar. 3.

& potus,

& potus, & alia hmõi: ſiue quantum ad conſeruationem ſpeciei, ſicut in venereis, & horum inordinatus appetitus dr̃ concupiſcentia carnis. Alia eſt concupiſcentia animalis, eorum. ſ. quæ per ſenſum carnis ſuſtentationem, aut delectationem nõ afferunt, ſed ſunt delectabilia ſm̃ apprehenſionem imaginationis, aut alicuius huiuſmodi acceptatiõis, ſicut ſunt pecunia, ornatus veſtium, & alia hmõi: & hæc quidem animalis concupiſcentia vocatur cõcupiſcentia oculorum, ſiue intelligatur concupiſcentia oculi, ideſt, ipſius viſionis, quæ fit per oculos, vt referatur ad curioſitatẽ,
Cap. 35. parum a prin cip. tom. 1. ſecundum quod *Aug. exponit in 10. Confeſ. ſiue referatur ad concupiſcentiam rerum, quę exterius oculis proponuntur, vt referatur ad cupiditatem, ſecũdum quod ab alijs exponitur. Appetitus autem inordinatus boni ardui pertinet ad ſuperbiã vitæ. nam ſuper-
q. 84. art. 2. & 22. q. 162 art. 1. bia eſt appetitus inordinatus excellentiæ, vt *inferius dicetur. Et ſic patet, ꝙ ad iſta tria reduci pñt oẽs paſſiones, quæ ſunt cauſa peccati, nã ad duo prima reducuntur omnes paſſiones concupiſcibilis: ad tertium autem omnes paſſiones iraſcibilis, quod ideo non diuiditur in duo, quia omnes paſſiones iraſcibilis naturaliter conformantur concupiſcentiæ animali.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſm̃ qđ cupiditas importat vniuerſaliter appetitum cuiuſlibet boni, ſic etiã ſuperbia vitæ continetur ſub cupiditate. Quõ autẽ cupiditas, ſm̃ qđ eſt ſpeciale vitium, qđ auaritia no-
q. 84. art. 5. minatur, ſit radix omniũ peccatorum, *infra dicetur. C

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ concupiſcentia oculorum non dicitur hic concupiſcentia omniũ rerum, quæ videri oculis pñt, ſed ſolũ earũ in quibus nõ quæritur delectatio carnis, quæ eſt ſecundũ tactum, ſed ſolum delectatio oculi, ideſt, cuiuſcunq; apprehenſiuæ virtutis.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ ſenſus viſus eſt excellentior inter oẽs alios ſenſus, & ad plura ſe extendens, vt di-
Circa prin. tom. 3. citur in 1. *Metaph. & ideo nomẽ eius transfertur ad omnes alios ſenſus, & ẽt ad omnes interiores appre-
*Serm. 33. a med. t. 10. henſiones, vt *Aug. dicit in lib. de verbis Domini.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd fuga mali cauſatur ex appetitu boni, vt ſupra dictum eſt: & ideo ponuntur ſolum paſſiones inclinantes ad bonum tanquàm cauſæ earum, quæ faciunt inordinate fugam mali. D

Articvlvs VI.

Vtrum peccatum alleuietur propter paſſionem.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur ꝙ pctm̃ nõ alleuietur pp̃ paſſionem. Augmentum enim cauſę auget effectum. ſi. n. calidum diſſoluit, magis calidũ magis diſſoluit: ſed paſſio eſt cauſa B peccati, vt *habitum eſt. ergo quanto eſt intenſior paſſio, tanto eſt maius peccatum. paſſio igitur non minuit peccatum, ſed auget.

¶ 2 Præt. Sicut ſe habet paſſio bona ad meritum, ita ſe habet mala paſſio ad peccatum: ſed bona paſſio auget meritum. tãto. n. aliquis magis videtur mereri, quanto ex maiori miſericordia pauperi ſubuenit. ergo etiã mala paſſio magis aggrauat peccatũ, quàm alleuiet.

¶ 3 Præt. Quanto intenſiori volun- A tate aliquis facit peccatum, tanto grauius videtur peccare: ſed paſſio impellens voluntatem, facit eã vehementius ferri in actum peccati. ergo paſſio aggrauat peccatum.

Sed contra. Paſſio ipſa concupiſcentiæ vocatur tentatio carnis: ſed quanto aliquis maiori tentatione proſternitur, tanto minus peccat, vt patet per *Aug.
Iouiñ lib. 14. de ciuit. Dei c. 12. in fine tom. 5. ergo paſſio diminuit peccatum.

Respon. Dicendum, quòd peccatum eſſentialiter conſiſtit in actu liber. arbitr. quod eſt facul- B tas voluntatis, & rationis: paſſio autem eſt motus appetitus ſenſitiui. Appetitus autem ſenſitiuus poteſt ſe habere ad liber. arbit. & antecedenter, & cõſequenter. Antecedenter quidem, ſecundum qđ paſſio appetitus ſenſitiui trahit, vel inclinat rationem, vel voluntatem, vt *ſupra dictum eſt.
Art. 1. & 2. huius q. & q. 10. art. 3. Conſequenter autem, ſecundum qđ motus ſuperiorũ virium, ſi ſint vehementes, redundant in inferiores. Non. n. poteſt voluntas intẽſe moueri in aliquid, quin excitetur C aliqua paſſio in appetitu ſenſitiuo. Si igitur accipitur paſſio ſecundum quod præcedit actum peccati, ſic neceſſe eſt ꝙ diminuat peccatum. Actus enim intantum eſt peccatum, inquantum eſt voluntariũ, & in nobis exiſtens. Eſſe autem aliquid in nobis dicitur per rationẽ, & voluntatem: vnde quanto ratio, & voluntas ex ſe aliquid agũt non ex impulſu paſſionis, magis eſt voluntariũ, & in nobis exiſtẽs: D & ſecundũ hoc paſſio minuit peccatum, inquantum minuit voluntarium: paſſio autem conſequens non diminuit peccatum, ſed magis auget, vel potius eſt ſignũ magnitudinis eius, inquantum, ſcilicet, demonſtrat intenſionem voluntatis ad actum peccati. & ſic verum eſt, quòd quanto aliquis maiori libidine, vel concupiſcentia peccat, tanto magis peccat.

Ad primvm ergo dicendum, B ꝙ paſſio eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis. Grauitas autem peccati magis attẽditur ex parte auerſionis, quæ quidem ex conuerſione ſequitur per accidẽs, ideſt, præter intentionem peccantis. Cauſæ autem per accidens augmentatę, non augmentant effectus, ſed ſolum cauſæ per ſe.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd bona paſſio conſequens iudicium rationis augmentat meritum: ſi autem præcedat, vt ſcilicet homo magis ex paſſione, quàm ex iudicio rationis moueatur ad bene agendum, talis paſſio diminuit bonitatem, & laudem actus.

Ad 3ᵐ dicendũ, ꝙ etſi motus volũtatis ſit intẽſior

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſeptimæ Articulum ſextum.

In artic. 6. omiſſis tertio, quarto, &
Supr. q. 23. art. 3. ad 3. & q. 47. ar. 2. co. Et ve. q. 26. art. 7. Et ma. q. 3. ar. 11. *ar. preced. quinto, duo dubia occurrũt circa reſpõſionem ad primum. Superius namque in quæſt. 73. artic. 3. dictum eſt, quòd grauitas eſſentialis peccatorum attenditur ſecundum obiecta: nunc vero dicitur, quòd magis attenditur ſecundum auerſionem: & ex hoc naſcitur ſecundum dubium, quia ſi grauitas peccati attẽditur ſecũdum obiectum, augmentata conuerſione ad obiectũ, augebitur peccatum: quoniam conuerſio non per accidẽs, ſed per ſe reſpicit obiectũ, vñ eſt grauitas.

¶ Ad primum horũ dicitur, quòd grauitas peccatorũ attenditur ſecundum obiecta cauſaliter, ſecundum autem auerſiones, formaliter: quia grauitas conditio eſt malitiæ, quæ in auerſione peccati conſiſtit. Et propterea hic dicit, quòd magis attenditur ex parte auerſionis.

¶ Ad ſecundum dicitur, ꝙ aliud eſt loqui de obiecto peccati, & aliud de cõuerſione ad obiectum: augmentato nanque obiecto, auget auerſio & malitia, quia per ſe ſequitur ad illud, vt ſuperius patet. Augmentata autem conuerſione ad ipſum, nõ oportet augeri auerſionẽ, quia conuerſio ex intenſione menſurat, quæ per accidens reſpicit obiectum, vt cauſat auerſionem: & propterea in litera augmentata conuerſio, cauſa per accidẽs ponitur reſpectu auerſionis.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli ſexti, ſcito, ꝙ author intendit, ꝙ motus volũtatis dupliciter poteſt attendi, ſcilicet, inquantũ proprius voluntati, & inquantum communis voluntati, & paſſioni. Si ſit intenſus vt proprius voluntati, ideſt, ex ipſa inclinatione voluntatis, quanto intenſior, tãto grauior culpa, & ſimiliter maius meritũ. Si autem ſit intenſus vt communis, ideſt, ex paſſionis incitatione: ſic non quãto intenſior, tanto grauior culpa: nec maius meritum. Et ratio eſt, quia intenſio iſta conſurgit ex cauſa diminuente rationem voluntarii: peccatũ autem & meritũ conſiſtunt in ratione volũtarii.

ex paſſione incitatus: nō tñ ita eſt voluntatis proprius, ſicut ſi ſola ratione moueretur ad peccādum.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæſeptimæ Articulum ſeptimū.

IN artic. 7. habes, ꝙ peccata ſequentia amentiam, ebrietatē, & ſimilia, quando fuerint voluntaria, imputātur, memento quòd non imputantur vt peccata illarum ſpecierum, ſed vt circunſtantiæ primorum peccatorum. Cum autē audis, quòd infirmitas corporis voluntaria non excuſat a peccatis ſequentibus, intellige durāte illius infirmitatis affectu. Poſt pœnitētiam. n. etiam ſi corporis infirmitas perſeueret, excuſatur a peccatis ſequentibus. Et hæc de iſto articulo a me ſub breuitate dicta ſufficiant, quoniam nihil aliud neceſſariū, & notatione dignum ſcribendum occurrit.

Infra art. 8. ad 3. Et ma. q. 3. art. 10. cor.

Ar. 2. huius q. & q. 76. p. art. 3.

ARTICVLVS VII.

Vtrum paſſio totaliter excuſet a peccato.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ paſſio totaliter excuſet a peccato. Quicquid enim cauſat inuoluntarium, excuſat totaliter a peccato: ſed concupiſcētia carnis quæ eſt quædam paſſio, cauſat inuoluntarium, ſecundum illud Gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpūm, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. ergo paſſio totaliter excuſat a peccato.

¶ 2 Præt. Paſſio cauſat ignorantiam quandam in particulari, vt dictum eſt: ſed ignorātia particularis totaliter excuſat a peccato, ſicut ∗ ſupra habitum eſt. ergo paſſio totaliter excuſat a peccato.

¶ 3 Præt. Infirmitas animæ grauior eſt, quàm infirmitas corporis: ſed infirmitas corporis totaliter excuſat a peccato, vt patet in phreneticis. ergo multo magis paſſio, q̄ eſt infirmitas animæ.

SED CONTRA eſt, quòd Apoſtolus Rom. 7. vocat paſſiones peccatorum non niſi quia peccata cauſant, quod non eſſet, ſi a peccato totaliter excuſarent. ergo paſſiones non totaliter a peccato excuſant.

RESPON. Dicendum, quòd ſecundum hoc ſolum actus aliquis, qui de genere ſuo eſt malus, totaliter a peccato excuſatur, quod totaliter inuoluntarius redditur. vnde ſi ſit talis paſſio, quæ totaliter inuoluntarium reddat actum ſequentem, totaliter a peccato excuſat, alioquin non totaliter. Circa quod duo conſideranda videntur. Primo quidem, quòd aliquid poteſt eſſe voluntarium vel ſꝫm ſe, ſicut qñ voluntas directe in ipſum fertur: vel ſꝫm ſuā cauſam, qñ voluntas fertur in cauſam, & nō in effectum, vt patet in eo qui voluntarie inebriatur: ex hoc. n. quaſi voluntarium ei imputatur, qd̄ per ebrietatem cōmittit. Scdo conſiderandum eſt, ꝙ aliquid dr̄ voluntarium directe, vel indirecte, directe quidē id, in qd̄ volūtas fertur: indirecte aūt illud, qd̄ voluntas potuit prohibere, ſed nō prohibet. Secundum hoc igitur diſtinguendum eſt, quia paſſio qñq; quidem eſt tanta, ꝙ totaliter aufert vſum rationis, ſicut patet in his qui pp amorem, vel iram inſaniunt: & tunc ſi talis paſſio a principio fuerit voluntaria, imputatur actus ∗ ad peccatum, quia eſt voluntarius in ſua cauſa, ſicut etiā de ebrietate dictum eſt. Si vero cauſa non fuerit voluntaria, ſed naturalis, puta cum aliquis ex ægritudine, vel aliqua hmōi cauſa incidit in talem paſſionem, quæ totaliter aufert vſum rationis, actus oino redditur inuoluntarius, & per conſequens totaliter a peccato excuſatur. Qñq; vero paſſio non eſt tāta, ꝙ totaliter intercipiat vſum rationis: & tunc ratio poteſt paſſionem excludere diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire ne ſuum conſequatur effectum: quia membra nō applicantur operi, niſi per cōſenſum rōnis, vt ∗ ſupra dictum eſt. vnde talis paſſio nō totaliter excuſat a pctō.

D. 789.

q. 15. art. 4. & q. 17.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod di- F citur, Vt non quæcunq; vultis, illa faciatis: non eſt referendum ad ea, quæ fiunt per exteriorem actum, ſed ad interiorem concupiſcentiæ motum. Vellet. n. homo nunquàm concupiſcere malum. ſicut etiam exponitur id quod dicitur Ro. 7. Quod odi malum, illud facio. Vel poteſt referri ad voluntatem præcedentem paſſionem, vt patet in continentibus, qui contra ſuū propoſitum agunt propter ſuam concupiſcentiam.

AD 2m dicendum, quòd ignorantia particularis, quæ totaliter excuſat, eſt ignorantia circunſtantiæ, quam quidem quis ſcire non poteſt debita diligentia adhibita: ſed paſſio cauſat ignorantiam iuris in particulari, dum impedit applicationem communis ſcientiæ ad particularem actum, quam quidem paſ- G ſionem ratio repellere poteſt, vt ∗ dictum eſt. In corp. ar.

AD 3m dicendū, ꝙ infirmitas corporis eſt inuoluntaria. eſſet aūt ſimile, ſi eſſet voluntaria, ſicut de ebrietate ∗ dictum eſt, quæ eſt quædā corporalis infirmitas. In corp. ar.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum peccatum, quod eſt ex paſſione, poſſit eſſe mortale.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæſeptimæ Articulum octauū.

IN art. 8. in reſponſione ad ſecūdum, recole, quòd primus motus adulterii, & ipſum adulteriū in connexione conueniūt, eiuſdem enim ſunt ſpeciei: & i aueſione differunt. hoc enim eſt mortale, illud veniale. Et hinc videbis, quòd auerſio per accidens ſequitur ad conuerſionem, quā cauſat paſſio. At ſi ex parte obiecti moueat difficultas, diſtinguatur vt in artic. 6. paulò ante diſtinctum eſt de conuerſione, & obiecto.

Mal. q. 3. artic. 10. Et 3 Eth. le. 17.

q. 74. ar. 4.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatum, qd̄ eſt ex paſſione, non poſſit eſſe H mortale. Veniale enim peccatum diuiditur contra mortale: ſed peccatum, quod eſt ex infirmitate, eſt veniale, cum habeat in ſe cauſam veniæ. cum igitur peccatum, quod eſt ex paſſione, ſit ex infirmitate, videtur ꝙ non poſſit eſſe mortale.

¶ 2 Præt. Cauſa non eſt potior effectu: ſed paſſio non poteſt eſſe peccatum mortale. non enim in ſenſualitate eſt peccatum mortale, vt ∗ ſupra habitum eſt. ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, non I poteſt eſſe mortale.

¶ 3 Præt. Paſſio abducit a ratione, vt ex ∗ dictis patet: ſed rationis eſt conuerti ad Deum, vel auerti a Deo, in quo conſiſtit ratio peccati mortalis. peccatum ergo, quòd eſt ex paſſione, nō poteſt eſſe mortale. Art. 1. & 2. hui9 quæſt.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Ro. 7. quòd paſſiones peccatorum operantur in membris noſtris ad fructificandum morti: hoc autem eſt proprium mortalis peccati, quòd fructificet morti. ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, poteſt eſſe mortale.

RESPON. Dicendum, ꝙ peccatum mortale, vt ſupra dictum eſt, ∗ conſiſtit in auerſione ab vltimo fine, q. 72. art. 5. K qui eſt Deus, quæ quidem auerſio pertinet ad rationem deliberantem, cuius etiā eſt ordinare in finem. Hoc igitur ſolummodo poteſt cōtingere, quòd inclinatio animæ in aliquid quod contrariatur vltimo fini, non ſit peccatum mortale, quia ratio deliberans non poteſt occurrere, quod contingit in ſubitis motibus. Cum aūt ex paſſione aliquis procedit ad actum peccati, vel ad conſenſum deliberatum, hoc non fit ſubito. vnde ratio deliberans poteſt hic occurrere: poteſt enim excludere, vel ſaltem impedire paſſionē, vt ∗ dictum eſt. vnde ſi non occurrat, eſt peccatum mortale, ſicut videmus quòd multa homicidia, & multa adulteria per paſſionem committuntur. Ar. 7. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd veniale dicitur tripliciter. Vno modo ex cauſa, quia ſcilicet

habet

habet aliquam cauſam veniæ, quæ diminuit peccatum: & ſic peccatum ex infirmitate, vel ignorantia dicitur veniale. Alio modo ex euentu, ſicut omne peccatum per pænitentiam fit veniale, ideſt, veniam conſequitur. Tertio modo dicitur veniale ex genere, ſicut verbum otioſum, & hoc ſolum veniale opponitur mortali: obiectio autem procedit de primo.

Ad 2^m dicendum, quòd paſſio eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis. Quòd autem ſit mortale, eſt ex parte auerſionis, quæ per accidens ſequitur ad conuerſionem, vt *dictum eſt: vnde ratio non ſequitur. Ar.6. ad 1.

Ad 3^m dicendum, quòd ratio non ſemper in ſuo actu totaliter a paſſione impeditur, vnde remanet ei liberum arbitrium, vt poſſit auerti, vel conuerti ad Deum: ſi autem totaliter tolleretur vſus rationis, iā non eſſet peccatum nec mortale, nec veniale.

QVAESTIO LXXVIII.

De cauſa peccati, quæ eſt malitia, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa peccati, quæ eſt ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrū aliqs poſſit ex certa malitia, ſeu induſtria peccare.

¶Secundo, Vtrum quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶Tertio, Vtrū quicunq; peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

¶Quarto, Vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, q̃ ille qui peccat ex paſſione.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrū aliquis peccet ex certa malitia.

AD PRIMVM ſic pceditur. Videtur ꝙ nullus peccet ex iduſtria, ſiue ex certa malitia. Ignorantia enim opponitur induſtriæ, ſeu certæ malitiæ: ſed omnis malus eſt ignorans, ſecundum *Philoſophum. & Prouerb. 14. dicitur. Errant qui operantur malum. ergo nullus peccat ex certa malitia.

¶2 Præt. Dion.† dicit 4. cap. de diui. no. quòd nullus intendens ad malum operatur: ſed hoc videtur eſſe peccare ex malitia, intendere malum in peccando. quod enim eſt præter intentioné, eſt quaſi per accidens, & nō denominat actum. ergo nullus ex malitia peccat.

¶3 Præt. Malitia ipſa peccatum eſt. ſi igitur malitia ſit cauſa peccati, ſequetur ꝙ peccatum ſit cā peccati in infinitū, qđ eſt inconueniens. nullus igitur ex malitia peccat.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iob. 34. Quaſi de induſtria receſſ. rūt a Deo, & vias eius intelligere noluerūt: ſed recedere a Deo eſt peccare. ergo aliqui peccant ex induſtria, ſeu ex certa malitia.

RESPON. Dicendum, ꝙ homo, ſicut & quælibet alia res, naturaliter habet appetitū boni: vnde ꝙ ad malū eius appetitus declinet, contingit ex aliqua corruptione, ſeu inordinatione in aliquo principiorum hominis: ſic.n. in actionibus rerum naturalium peccatū B inuenitur. Principia autem humanorum actuum ſunt intellectus, & appetitus tam rationalis, qui dicitur uoluntas, q̃ ſenſitiuus. Peccatū igitur in humanis actibus contingit qñq, ſicut ex defectu intellectus, puta, cum aliquis per ignorantiā peccat: & ex defectu appetitus ſenſitiui, ſicut cum aliquis ex paſſione peccat, ita etiā ex defectu voluntatis, qui eſt inordinatio ipſius. Eſt autē voluntas inordinata, qñ minus bonum magis amat. conſe- C quens aūt eſt, ut aliquis eligat pati detrimentū in bono min⁹ amato ad hoc, ꝙ potiať bono magis amato: ſicut cum homo uult pati abſciſionem membri etiā ſcienter, ut cōſeruet uitā, quā magis amat. Ita p hunc modum, qñ aliqua inordinata uolūtas aliqđ bonum temporale plus amat, puta, diuitias, vel voluptatem, q̃ ordinem rationis, uel legis diuinæ, uel charitatem Dei, uel aliquid hmōi, ſequitur ꝙ uelit diſpendium pati in aliquo ſpiritualium bonorum, ut potiatur aliquo temporali bono. Nihil autem eſt aliud malum, q̃ priuatio alicuius boni: & ſecundū hoc aliquis ſcienter uult aliquod malum ſpirituale, quod eſt malum D ſimpliciter, per qđ bonum ſpirituale priuatur, ut bono temporali potiatur. Vnde dicitur ex certa malitia, uel induſtria peccare, quaſi ſcienter malum eligens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd [d] ignorantia quandoque quidem excludit ſcientiam, qua aliquis ſimpliciter ſcit hoc eſſe malum quod agitur, & tunc dicitur ex ignorantia peccare: quandoque autem excludit ſcientiam, qua homo ſcit hoc nunc eſſe malum, ſicut cum ex paſſione peccatur: quandoque autem excludit ſcientiam, qua aliquis ſcit hoc malum non ſuſtinendum eſſe propter conſecutionem illius boni, ſcit tamen ſimpliciter hoc eſſe malum: & ſic dicitur ignorare, qui ex certa malitia peccat. D.1500.

E Ad 2^m dicendum, ꝙ malum non poteſt eſſe ſecundum ſe intentum ab aliquo: poteſt tamē eſſe intentum ad uitandum aliud malum, uel ad conſequendum aliud bonum, ut *dictū eſt. & in tali caſu aliquis In corp. ar. eligeret conſequi bonum per ſe intentum abſq; hoc, quòd pateretur detrimentum alterius boni. ſicut aliquis laſciuus uellet frui delectatione abſque offenſa Dei: ſed duobus propoſitis magis uult peccando incurrere offenſam Dei, quàm delectatione priuetur.

Ad 3^m dicendum, ꝙ malitia, ex qua aliquis dicitur peccare, poteſt [d] intelligi malitia habitualis, ſecundū D.834. qđ habitus malus a *Philoſopho nominatur malitia, Lib.3. Eth. cap. 1. to.5. ſicut habitus bonus nominatur virtus: & ſecundum hoc aliquis dicitur ex malitia peccare, quia peccat ex inclinatione habitus. Pōt ēt intelligi malitia actualis, ſiue ipſa mali electio malitia nominetur: & ſic dicitur

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæoctauæ Articulum primum.*

IN artic. 1. quæſt. 78. aduerte, quòd licet omne peccatū humanū reducatur in hæc tria principia, ignorātiam, paſſionem, & malitiam: in omni tamen peccato inuenitur mala voluntas, & ignorantia. Et de ignorantia quidem in reſpōſione ad primum, habes vltimam reſolutioné, & ſemper aliqua trium ignorantiarum actualium, ſiue ſit ignorantia priuatiue, ſiue contrarie interuenit. Et quoniā priuatio per habitū cognoſcitur, diſtingue pro Nouitiis triplicem ſcientiam actualem particularit proſequendi, vel fugiendi. Primam, qua ſcitur hoc eſſe malum: ſecundam, qua ſcitur hoc nūc eſſe malum: tertiam, qua ſcitur hoc nūc malum relatum ad illud aliud eſſe ſibi peius: & reſpice, quòd peccās ex ignorantia, laborat ignorantia oppoſita primæ ſcientiæ: peccans ex paſſione, ſeu infirmitate laborat ignorātia oppoſita ſecundæ ſcientiæ: peccans vero ex malitia laborat ignorantia oppoſita tertiæ ſcientiæ. Et ſic errāt itellectu omnes, qui operātur malum. De malitia autem voluntatis in reſponſione ad tertiū ſingulariter ſpecificať, quando quis peccat ex certa malitia, quòd oportet ipſum peccare ex ipſa electione mali, ideſt, non ex ignorantia, nec ex infirmitate, ſed ex ipſa voluntaria electione mali, ſcienter præponendo bonum ſibi coniunctum bono coniuncto illius præamati boni abſentiæ. Præponit enim malitioſe iniuſtus bonum lucri iunctum malo iniuſtitię bono iuſtitiæ iūcto abſentiæ lucri: ita quòd electio mali non ex ignorantia, aut paſſione ē malitia, qua peccať ex induſtria: electio autem quomodolibet mala cōmunis eſt omni peccato perfecto, vt clare habes inferius art. 4. in reſponſione ad vltimum.

2.2. q.162. ar.2. cor. Et 3. q.88. ar.4 co. Et 2. di. 7. q.1. ar 2. cor. Et mal. q.2. ar.8. ad 4. & q.3. ar. 2. per to. & ar.14. co. & ad 7. & 8. Et ad Ro. 2 le.1.

*lib.3. Eth. c.1. a med. tom. 5.

†Cap.4. in par.4. illius paulo a princip. & declinando ad finem.

aliquis dr̃ ex malitia peccare inquantum ex mali electione peccat, ſine etiã malitia dicaꝰ aliqua pręcedens culpa, ex qua oritur ſubſequens culpa, ſicut cum aliquis impugnat fraternam gratiam ex inuidia: & tunc idem non eſt cauſa ſuiipſius, ſed actus interior eſt cauſa actus exterioris, & vnum peccatum eſt cauſa alterius, non tamen in infinitum: quia eſt deuenire ad aliquod primum peccatum, quod non cauſatur ex aliquo priori peccato, vt * ex ſupradictis patet. q.75.arti.4.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæoctauæ Articulũ ſecundum.

IN arti. 2. eiuſdem quæſt. 78. aduerte diligẽter, quòd quia peccatum ex certa malitia, & ex paſſione nõ ſpecie, ſed gradu perfectiõis & imperfectiõis differũt, prouenit quòd i eadẽ ſpecie, qui prius adulterium ex paſſione cõmiſit, poſtmodũ habituatus ex certa malitia adulteratur: & quòd prius a parte inferiori perturbatus priuabitur poſtmodũ tranſeuntis actuali iudicio, quod hic actus delectabilis nunc eſt malus poſtmodum a ſuperiori inchoans ipſe ſcilicet electione non turbatus, ſed cõnaturalitate pronus ad tale delectabile ſolo actuali iudicio veræ comparationis huius boni delectabilis ad bonũ rationis charitatis priuatus fertur. vnde tales habituati verũ aiũt, dicentes ſe cognoſcere ꝙ male faciũt, & qd volunt nihilominus facere. ſciũt. n. actualiter hoc eſſe nunc malum, quòd in ipſa paſſione poſiti, dicentes ſe ſcire, mentiuntur: quãuis etiam habituati, vt dictũ eſt, laborẽt vel ſine velint ignorantia actualis recti iudicii practici comparationis proſequendæ, vel fugiendæ.

Infra art. 3. Et Ro. 1. le ctio. 8.
Cap. 1. & 2. tom. 5.
Cap. 4. declinando ad fin. to. 5.
Cap. 2. to. 5

ARTICVLVS II.

Vtrum quicunq; peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd non omnis qui peccat ex habitu, peccet ex certa malitia. Peccatum enim quod eſt ex certa malitia, videtur eſſe grauiſſimum: ſed quandoque homo aliquod leue peccatũ committit ex habitu, ſicut cum dicit verbum otioſum. non ergo omne peccatum quod eſt ex habitu, eſt ex certa malitia.

¶ 2 Præt. Actus ex habitu procedentes ſunt ſimiles actibus, ex quibus habitus generãtur, vt dr̃ in 2. * Ethi. ſed actus præcedentes habitum vitioſum nõ ſunt ex certa malitia. ergo etiam peccata quæ ſunt ex habitu, nõ ſunt ex certa malitia.

¶ 3 Præt. In his quæ aliqs ex certa malitia committit, gaudet poſtquã commiſit, ſecundũ illud Prouerb. 2. Qui lætãtur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis. & hoc ideo, quia vnicuique eſt delectabile cum conſequitur id quod intendit, & qui operatur quod eſt ei quodammodo connaturale ſecundum habitum: ſed illi qui peccãt ex habitu, poſt peccatum commiſſum dolent. pænitudine enim replentur praui, ideſt, habentes habitum vitioſum, vt dicitur in 9. * Ethic. ergo peccata quæ ſunt ex habitu, non ſunt ex certa malitia.

SED CONTRA. Peccatum ex certa malitia dicitur eſſe, quod eſt ex electione mali: ſed vnicuiq; eſt eligibile id, ad quod inclinatur p proprium habitũ, vt dr̃ in 6. * Eth. de habitu virtuoſo. ergo peccatũ qd eſt ex habitu, ẽ ex certa malitia.

RESPON. Dicendum, quòd non eſt idem peccare habentem habitum, & peccare ex habitu. Vti. n. habitu non eſt neceſſarium, ſed ſubiacet voluntati habẽtis. vnde & habitus diffinitur eſſe, quo quis vtitur cum voluerit: & ideo ſicut põt contingere, ꝙ aliquis habẽs habitum vitioſum prorumpat in actum virtutis, eo ꝙ ratio nõ totaliter corrumpitur p malum habitum, ſed aliquid eius integrum manet, ex quo prouenit ꝙ peccator aliqua operatur de genere bonorũ: ita etiam põt contingere, ꝙ aliquis habens habitũ vitioſum, interdum non ex habitu operetur, ſed ex paſ-
F ſione inſurgente, vel etiã ex ignorantia. Sed qñcunque vtitur habitu vitioſo, neceſſe eſt quòd ex certa malitia peccet: quia vnicuiq; habenti habitum, eſt per ſe diligibile id quod eſt ei conueniens ſecundum proprium habitum: quia ſic fit ei quodammodo connaturale, ſecundum quod conſuetudo & habitus vertitur in naturam. Hoc autem quod eſt alicui cõueniẽs ſecũdum habitum vitioſum, eſt id quod excludit bonum ſpirituale: ex quo ſequitur, quòd homo eligat malum ſpirituale, vt adipiſcatur bonum, quod eſt ei ſecundum habitum conueniens: & hoc eſt ex certa malitia peccare. Vnde manifeſtum eſt, quòd quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

G AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ peccata venialia non excludũt bonum ſpirituale, quod eſt gratia Dei, vel charitas. vnde non dicuntur mala ſimpliciter, ſed ſecundum quid: & propter hoc nec habitus ipſorum poſſunt dici ſimpliciter mali, ſed ſolũ ſecũdum quid.

AD 2m dicendum, ꝙ actus qui procedunt ex habitibus, ſunt ſimiles ſecundũ * ſpeciem actibus, ex quibus habitus generantur: differunt tamen ab eis ſicut perfectum ab imperfecto. & talis eſt differentia peccati quod committitur ex certa malitia, ad peccatum quod committitur ex aliqua paſſione. D.59.

AD 3m dicendum, quòd ille qui peccat ex habitu, ſemper gaudet de hoc, quòd ex habitu operatur,
H quãdiu habitu vtitur: ſed quia poteſt habitu non vti, ſed per rationem, quæ non eſt totaliter corrupta, aliquid aliud meditari, põt contingere quòd non vtens habitu, doleat de hoc quod per habitum commiſit. plerunque tamen tales pænitent de peccato, nũ quia eis peccatum ſecundum ſe diſpliceat, ſed propter aliquod incommodum, quod ex peccato incurrunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

I AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Dicit enim * Philoſoph. in 5. Ethi. ꝙ non eſt cuiuſlibet iniuſta facere, qualiter iniuſtꝰ facit, ſcilicet, ex electione, ſed ſolum habentis habitum: ſed peccare ex certa malitia eſt peccare ex electione mali, vt † dictum eſt. ergo peccare ex certa malitia, non eſt niſi habentis habitum.

K ¶ 2 Præt. * Origenes dicit in 1. Periarchon, ꝙ non ad ſubitum quis euacuatur, aut deficit, ſed paulatim p partes defluere neceſſe eſt: ſed maximus defluxus eſſe videtur, vt aliquis ex certa malitia peccet. ergo non ſtatim a principio, ſed per multam conſuetudinem, ex qua habitus generari poteſt, aliquis ad hoc deuenit, vt ex certa malitia peccet.

¶ 3 Præt. Qñcunq; aliquis ex certa malitia peccat, oportet ꝙ ipſa volũtas de ſe iclineꝰ ad malũ qd eligit: ſed ex natura potentię nõ inclinaꝰ hõ ad malũ, ſed magis ad bonum.

¶ Super Quæſtionis ſeptuageſimæoctauæ Articulum tertium.

IN art. 3. eiuſdẽ 78 q̃ſt. dubium occurret, quomodo ſtant hęc duo ſimul, quòd peccare ex malitia nihil aliud ſit quàm voluntatẽ ex ſeipſa moueri ad malũ, & quòd peccat ex malitia, qui ex ęgritudinali habitudine corporis ad malum mouetur. vtrunq; . n. in hoc art. dicit̃, & non conſonet: quia magis diſtat a volũtate infirmitas corporis, q̃ infirmitas aĩæ, quæ in deordinatione appetitus ſenſitiui conſiſtit, vt in quæſt. pręcedenti dictum eſt: & conſtat quòd peccans ex infirmitate animi peccat non ex malitia, ſed ex paſſione. igitur peccans ex ægritudinali diſpoſitione corporis, non peccat ex malitia. Et confirmatur, quia neutra infirmitas ponit aliquid in voluntate, per quam inclinetur ſeipſa in malũ: quod eſt

Supra ar. 2. Et Rom. 1. le. 8.
* Li. 5. Eth. c. 9. a med.
† Ar. 2. huius quæſt.
Cap. 3. cir. fin. to. 4.

ergo oportet ſi eligit malũ, quòd hoc ſit ex aliquo ſuperuenienti, qd eſt paſſio vel habitus: ſed quando aliquis peccat ex paſſione, nõ peccat ex certa malitia, ſed ex infirmitate, vt* dictum eſt. ergo quandocunq; aliquis peccat ex certa malitia, oportet ꝙ peccet ex habitu.

Sed contra. Sicut ſe habet habitus bonus ad electionem boni, ita habitus malus ad electionẽ mali: ſed quandoque aliquis non habens habitum virtutis, eligit id quod eſt bonum ſecundum virtutem. ergo etiã quandoque aliquis non habens habitum vitioſum, poteſt eligere malum, quod eſt ex certa malitia peccare.

Respon. Dicendum, ꝙ voluntas aliter ſe habet ad bonum, & aliter ad malum. Ex natura enim ſuæ potentię inclinatur ad bonum rationis, ſicut ad proprium obiectum: vnde & omne peccatum dicitur eſſe contra naturam. Quòd ergo in aliquod malum voluntas eligendo inclinetur, oportet quòd aliunde contingat. Et quandoq; quidem contingit ex defectu rationis, ſicut cum aliquis ex ignorantia peccat. Quandoque autem ex impulſu appetitus ſenſitiui, ſicut cum peccat ex paſſione: ſed neutrum horum eſt ex certa malitia peccare, ſed tunc ſolũ ex certa malitia aliqs peccat, quãdo ipſa volũtas ex ſeipſa mouet ad malũ, qđ põt contingere dupliciter. Vno quidẽ modo per hoc, ꝙ homo habet aliquam diſpoſitionem corruptã inclinantem ad malum, ita ꝙ ſecũdum illam diſpoſitionem ſit homini quaſi conueniens & ſimile aliquod malum. & in hoc, ratione cõuenientiæ tendit voluntas quaſi in bonum: quia vnumquodque ſecundum ſe tendit in id, quod ſibi eſt conueniens. Talis autem diſpoſitio corrupta vel eſt aliquis habitus acquiſitus ex conſuetudine, quæ vertitur in naturã: vel eſt aliqua ęgritudinalis habitudo ex parte corporis, ſicut aliquis habens quaſdam naturales inclinationes ad aliqua peccata propter corruptionem naturæ in ipſo. Alio modo contingit, ꝙ voluntas per ſe tẽdit in aliquod malũ per remotionem alicuius prohibentis, puta, ſi aliquis prohibeat peccare, non quia peccatũ ei ſecundũ ſe diſpliceat, ſed propter ſpem vitæ æternæ, vel propter timorem gehennæ remota ſpe per deſperationem, vel timore per præſumptionem, ſequitur ꝙ ex certa malitia quaſi abſq;

A fræno peccet. Sic igitur patet, ꝙ peccatum, quod eſt ex certa malitia, ſemper præſupponit in homine aliquam inordinationem, quæ tamen non ſemper eſt habitus: vnde non eſt neceſſarium, ꝙ quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ operari qualiter iniuſtus operat, nõ ſolum eſt operari iniuſta ex certa malitia, ſed etiã delectabiliter, & ſine graui reniſu rationis, quod nõ eſt niſi eius qui habet habitũ.

Ad 2m dicendum, ꝙ non ſtatim B ad hoc aliquis labitur, quòd ex certa malitia peccet: ſed præſupponitur aliquid, quod tamen nõ ſemper eſt habitus, vt* dictum eſt.

Ad 3m dicendum, ꝙ illud ꝓp quod volũtas inclinatur ad malũ, nõ ſemp habitus eſt, vel paſſio, ſed quiddam aliud, vt* dictum eſt.

Ad 4m dicendũ, ꝙ nõ eſt ſimilis ratio de electione boni, & de electione mali: quia malũ nunquã eſt ſine bono naturæ, ſed bonum põt C eſſe ſine malo culpæ perfectæ.

Articvlvs IIII.

Vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet quàm qui ex paſſione.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd ille qui peccat ex certa malitia, non peccet grauius, quàm ille qui peccat ex paſſione. Ignorantia enim excuſat peccatum vel in toto, vel in parte: ſed maior eſt ignorantia D in eo qui peccat ex certa malitia, quàm in eo qui peccat ex paſſiõe. nam ille qui peccat ex certa malitia, patitur ignorantiam principij, quæ eſt maxima, vt* Philoſophus dicit in 7. Ethic. habet enim malam exiſtimationem de fine, q eſt principium in operatiuis. ergo magis excuſatur a peccato qui peccat ex certa malitia, quàm ille E qui peccat ex paſſione.

¶ 2 Præt. Quanto aliquis habet maius impellens ad peccandum, tanto minus peccat, ſicut patet de eo qui maiori impetu paſſionis deijcitur in peccatum: ſed ille qui peccat ex certa malitia, impellitur ab habitu, cuius eſt fortior impulſio, quàm paſſionis. ergo ille qui peccat ex habitu, minus peccat, q̃ ille qui peccat ex paſſione.

¶ 3 Præt. Peccare ex certa malitia, eſt peccare ex electione mali: ſed ille qui peccat ex paſſione, etiam eligit malum. ergo nõ minus peccat, q̃ ille qui peccat ex certa malitia.

---

eſt igitur ad primum modum in litera poſitum, quo voluntas ex ſeipſa mouetur in malum?

q. præced. art. 3.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia inter appetitũ animalẽ & naturalem hæc eſt differentia, quòd naturalis eſt primo partis, animalis vero eſt primo totius. appetitus .n. oculi ad videndũ eſt primo oculi, voluntas autẽ iraſcibilis & concupiſcibilis ſunt primo totius: ideo appetitus naturalis nõ variatur niſi ſm diſpoſitionẽ illius partis. qualitercunq; .n. homo ſit diſpoſitus, modo non redundet in oculum, eodẽ modo ſe habebit. appetitus autem animalis non ſolum ſm propriam diſpoſitionem variatur, ſed ſecundũ totius, ſeu ſuppoſiti diſpoſitionẽ. nã non ſolum aliter ſe hẽt voluntas diſpoſitione, vel habitu in ſe ipſa affecta, & nõ affecta: ſed et aliter ſe habet voluntas hominis affecti aliqua diſpoſitiõe, vel habitu. Et inde ꝓuenit, quòd homo tam ſm appetitum ſenſitiuũ habituat* aliquo vitio, quàm ſecundum corporalẽ cõplexionẽ inclinatus in aliquod delectabile cõtrarium rectæ rationi, aliter ſe habet ſecundum voluntatẽ, quàm non ſit habituatus, aut inclinat*. Quia .n. qualis vnuſquiſque eſt, talia ei conſonant, & naturale eſt voluntati ferri in conſonans ipſi volenti: ideo etiã ſi voluntas ipſa ſecundũ ſe nõ ſit aliter diſpoſita, quia tamẽ ſecundum ſuum ſuppoſitum eſt aliter diſpoſita habitu, vel pluſquã habitu, naturali ſcilicet ægritudine, dr̃ ea ſeipſa moueri in malum. vtroque nanq; modo, ſcilicet ea propria diſpoſitione, & ex diſpoſitione ſuppoſiti, recte dicitur ex ſeipſa voluntas moueri: quoniam voluntati non ſolum ipſamet, ſed ſuppoſitum intrinſecum in ratione mouentis eſt, quàmuis differenter: quia primum cõuenit ei vt conuenit cum appetitu naturali: ſecũdum autem vt eſt appetitus animalis, præſertim intellectualis. vnde ly, ea ipſa, non diſtinguitur contra ſuppoſitũ, ſed contra alias partes vt ſic, quæ ſunt principia humanorum actuũ, intellectum ſcilicet, & appetitum ſenſitiuum. Et ſi non intelligis inclinationes has corporales, vide ſuperius in qõ. 31. artic. 7.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimaoctauæ Articulũ quartum.*

In cor. art.

IN artic. 4. in reſpõſione ad primum occurrit dubiũ, quoniam videtur contrariari ſupradictis in primo articulo huiuſmet quæſtionis. Dictum nanque fuit, ꝙ maior eſt ignorantia peccantis ex paſſione, quàm ex malitia: quia ille ignorat hoc nũc eſſe malum, iſte vero ſcit hoc nunc eſſe malum, quis ignoret hoc nunc eſſe peius ſibi. modo autẽ dicitur, quòd maior eſt ignorãtia peccantis ex malitia.

In cor. art.

Supr. q. 47. ar. 2. cor. Et 22. q. 73. ar. 3. cor. Et 2. di. 7. q. 1. ar. 2. cor. fi. Et mal. q. 3. ar. 13. Et quol. 2. ar. 15. co.

¶ Ad hoc dicitur tripliciter, quòd ignorãtia poteſt referri ad duo, ſcilicet ad ipſũ peccatum, vel ad rationem peccandi. Si referatur ad ipſum peccatum, ſic maior eſt ignorantia peccãtis ex paſſione: quia ignorat hunc actum nunc eſſe malum, quod non latet peccantẽ ex malitia. Si vero referatur ad rationem peccandi, ſic ignorantia peccantis ex malitia eſt maior: quia ex affectu nimio ad minus bonũ errat circa finem ꝑponendum, quod eſt ratio peccandi. Ex hoc nanque, quòd affectus quis eſt plus ad lucrum, quàm ad bonum iuſtitiæ, iudicatur bonum lucri magis ſectandum. Et inde prouenit, ꝙ ſcienter eligit priuari iuſtitia, vt lucret. ſcit ergo iſte lucrum eſſe nunc iniuſtum, qđ ex paſſione peccans ignorat: ſed ex nimio amore lucri neſcit poſtponẽdum eſſe bono iuſtitiæ, qđ eſt

Ca. 8. a me. tom. 5.

eſt magis ignorare quoad rationē peccandi: quia in paſſione exiſtens nō ex ipſo amore oris boni, ſed ex impulſu paſſionis perturbãtis iudiciū nunc reſpectu huius peccat. Et ex hoc ſequitur ſecunda reſponſio, ſcilicet ꝙ ignorãtia peccantis ex malitia eſt maior formaliter: q̄a formaliter ignoratur tā cōclnſio, q̄ principiū, ut etiā ex 7. Eth. habetur, quod in peccāte ex paſſiōe nō accidit, vt patet. Ignorantia autem peccantis ex paſſione eſt maior quaſi virtualiter, ſeu cōcomitanter, ꝓ quanto eſt reſpectu prioris obiecti. Prius enim eſt hoc malum nunc, quam hoc malum nunc eſſe peius altero: ac ꝑ hoc ignorana formaliter hoc nūc eſſe malū, ex cōſequenti neſcit hoc nūc eſſe peius, & nō econuerſo. Tertio poteſt dici, ꝙ ignorantia peccantis ex malitia eſt maior: quia per modum habitus. Ignorantia autē peccãtis ex paſſione eſt per modum interruptionis. Malus.n. circa finē malū in affectu, & in ratione eſt male diſpoſitus: paſſione vero doct⁹ male ſe habet circa finē, dum paſſio tãtum intercipit, vt in corpore articuli dicitur.

Ca.8. to.5.

Sed contra eſt, ꝙ peccatum quod ex induſtria committitur, ex hoc ipſo grauiorem pœnam meretur, ſecundū illud Iob. 34. Quaſi impios percuſſit eos in loco videntium, qui quaſi de induſtria receſſerunt ab eo: ſed pœna non augetur niſi propter grauitatem culpæ. ergo peccatum ex hoc aggrauatur, quòd eſt ex induſtria, ſeu certa malitia.

Respon. Dicendum, ꝙ peccatum quod eſt ex certa malitia, eſt grauius peccato quod eſt ex paſſione, triplici ratione. Primo quidem, quia cum peccatum principaliter in voluntate cōſiſtat, quãto motus peccati eſt magis proprius voluntati, tanto peccatū eſt grauius, cæteris paribus. cum aūt ex certa malitia peccatur, motus peccati eſt magis proprius voluntati, quæ ex ſeipſa in malū mouetur, quàm quando ex paſſione peccatur, quaſi ex quodam extrinſeco impulſa ad peccandū. vnde peccatum ex hoc ipſo quod eſt ex malitia, aggrauatur: & tanto magis, quãto fuerit vehemētior malitia. ex eo vero ꝙ eſt ex paſſione, diminuitur tanto magis, quanto paſſio fuerit magis vehemens. Secundo, quia paſſio quæ inclinat voluntatem ad peccandum, cito tranſit: & ſic homo cito redit ad bonū propoſitū pœnitens de peccato: ſed habit⁹ quo homo ex malitia peccat, eſt qualitas permanens: & ideo qui ex malitia peccat, diuturnius peccat. vnde Philoſophus in 7. Ethic. comparat intemperatum qui peccat ex malitia, infirmo qui continue laborat: incōtinentē aūt qui peccat ex paſſione, ei qui laborat interpolate. Tertio, q̄a ille qui peccat ex certa malitia, eſt male diſpoſitus quantum ad ipſum finē, qui eſt principiū in operabilibus, & ſic eius defectus eſt periculoſior, quàm eius qui ex paſſione peccat, cuius propoſitum tendit in bonum finem, licet hoc propoſitum interrūpatur ad horam propter paſſionē. Semper autem defectus principij eſt peſſimus: vnde manifeſtum eſt, ꝙ grauius eſt peccatum quod eſt ex malitia, quàm quod eſt ex paſſione.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ ignorantia electionis, de qua obiectio procedit, neq; excuſat, neq; diminuit peccatū, vt ſupra dictum eſt: vnde neque maior ignorantia talis facit eſſe minus peccatum.

Q.76.ar.4.

Ad 2m dicendum, ꝙ impulſio quæ eſt ex paſſione, eſt quaſi ex exteriori defectu reſpectu voluntatis: ſed per habitum inclinatur voluntas quaſi ab interiori: vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad 3m dicendum, ꝙ aliud eſt peccare eligentem, & aliud peccare ex electione. Ille.n. qui peccat ex paſſione, peccat quidē eligens, nō tamen ex electione: quia electio nō eſt in eo primum peccati principiū, ſed inducitur ex paſſione ad eligēdū id, q̄d extra paſſionem

F exiſtēs nō eligeret: ſed ille qui peccat ex certa malitia, ſm ſe eligit malū eo modo quo⁹ dictū eſt. et ideo electio, quæ eſt in ipſo, eſt principium peccati, & propter hoc dicitur ex electione peccare.

QVAESTIO LXXIX.

De cauſis exterioribus peccati, in quatuor articulus diuiſa.

G Deinde Conſiderandum eſt de cauſis exterioribus peccati. Et primo ex parte Dei. Secundo ex parte diaboli. Tertio, ex parte hominis.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum Deus ſit cauſa peccati.

¶ Secundo, Vtrum actus peccati ſit a Deo.

¶ Tertio, Vtrū Deus ſit cauſa excæcationis & obdurationis.

H ¶ Quarto, Vtrum hæc ordinētur ad ſalutem eorum qui excæcãtur, vel obdurantur.

Articvlvs primvs.

Vtrum Deus ſit cauſa peccati.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd Deus ſit cauſa peccati. Dicit enim Apoſtolus Rom. 1. de quibuſdam. Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quę non conueniunt. Et⁹ gloſ. ibidem dicit, quòd Deus operatur in cordibus hominum,

I inclinando voluntates eorum in quodcunque voluerit, ſiue in bonum, ſiue in malū: ſed facere quæ non conueniunt, & inclinari ſecūdum voluntatem ad malum, eſt peccatum. ergo Deus hominibus eſt cauſa peccati.

¶ 2 Præt. Sap. 14. dicitur, Creaturæ Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem animæ hominū: ſed tentatio ſolet dici prouocatio ad peccandum. cum ergo creaturæ non ſint factæ niſi a Deo, vt in primo habitum eſt, videtur quòd De-

K us ſit cauſa peccati prouocans hominem ad peccandum.

¶ 3 Præt. Quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa effectus: ſed Deus eſt cauſa lib. arbit. quod eſt cauſa peccati. ergo Deus eſt cauſa peccati.

¶ 4 Præt. Omne malum opponitur bono: ſed non repugnat diuinę bonitati, quod ipſe ſit cauſa mali pœnę. de iſto enim malo dicitur Iſaiæ 45. quòd Deus eſt creans malum. Et Amos 3. Si eſt malum in ciuitate, q̄d Deus non fecerit. ergo

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimanonæ Articulum 1. & 2.*

In art. 1. & 2. q6. 79. arduū occurrit dubiū in doctrina, præcipue authoris, quomodo poſſunt hec duo ſimul ſtare, ꝙ actus peccati ſit a Deo, & defectus concomitans nullo modo ſit a deo, ſed a cauſa creata ſola. Et q̄uis multæ afferantur in 37. diſt. 2. ſen. in Capreolo ex Aur. & Durãdo obiectiōes, duæ tamen ſolummodo afferēdæ ſunt, quibus diſcuſſis, omnia, vt puto, propria clara erūt. Prima eſt ex parte habitudinis entitatis poſitiuæ actus ad deformitatē peccati. Secunda ex parte habitudinis entitatis poſitiuę actus ad cauſam effectiuā. Ex prima igitur via eſt talis difficultas, Deformitas peccati eſt priuatio cōtrarię rectitudinis poſitiuę ſpeciei, moralis vitii inhærentis actui ſubſtrato. ergo neceſſario cauſatur a cauſante illā poſitiuam ſpeciem moralis vitii in ſubſtrato actu. ergo cauſat a Deo, ſi ab ipſo cauſatur omnis poſitiua entitas act⁹ peccati. Antecedens declaratur reſumendo ꝙ in peccato ſunt tria, actus, ſpecies moralis vitii, & deformitas. v.g. Inītēperãtia ſunt tria, act⁹ interior vel exterior, entitas poſitiua repoſita in ſpecie intēperãtiæ afficiēs actū, & deformitas priuatiua. & cū cōſtet ꝙ entitas intemperantiæ eſt contraria entitati temperantiæ, vt frigus calori, & ꝙ ad unum cōtrarium poſitū in aliquo, neceſſario ſequit̄ priuatio alteri⁹ cōtrarii in eodē, ut ad poſitum frigus in manu, ſequitur priuatio caloris in eadem: ac per hoc ad oppoſitā entitatem temperantiæ in actu, ſequitur priuatio temperantiæ in eodem. Et quòd in hac priuatione cōſiſtit deformitas peccati intemperantiæ, quia conſiſtit in priuatione rectitudinis debitæ ī eſſe ſubſtrato

Ar. 1. Et 2. huius q.

Infr. q. 80. ar. 1. cor. Et mal. q. 3. ar. 1.

Eſt gl. Au. in li. de natura & gra. ca. 22. to. 7.

p.p.q. 44. art. 2.

to a ctui. conſtat enim quòd rectitudo debita in eſſe actui ſubſtra to intemperātiæ, eſt rectitudo tēperātiæ. Conſequentia aūt probatur inductione, & rōne. Inductione quidē, quia diſcurrendo nullam inuenimus inſtantiā, quin efficiens vnum contrariorū in aliquo, priuet cōſequēter reliquo illudmet ſubiectū, vt patet in calefaciēte, dealbāte, & aliis. Ratione aūt, quia agens quātum dat eſſe, tantū dat de priuatione contrarii illi eſſe, in cuius ſignum, agens quādo non pōt priuare ſubiectum contrario, nō dat illud intētū eſſe. Calefactiuum namq; non calefacit, ſi non pōt calefactibile priuare frigore. Einſdē enim rationis eſt ponere vnum contrariorum in aliquo, & priuare illud altero, quamuis differenti gradu & modo. quia ponere eſt principaliter, & per ſe: priuare vero ex conſequēti, & per accidēs. Ex ſecunda vero via difficultas talis eſt, Actus peccati, quo ad ſuam moralem entitatem, eſt a Deo immediate ergo poteſt eſſe ab eodē immediate. ergo poteſt Deus immediate cauſare peccatū & peccare, inquit Durādus, quantum videt. (Ca.1 decli. ad fin.) Antecedens eſt cōcluſio authoris. Prima vero ſequela patet per illā maximā, Quicquid poteſt Deus mediante cauſa ſecunda effectiua &c. Secunda autem quo ad primam probatur: quia ipſa priuatio, in qua conſiſtit malum peccati, pertinet ad ſpeciem actus conſequentis, vt etiā in litera dicitur in reſponſione ad ſecundū, & ſequitur inſeparabiliter ad eā abſolute, vt ēt ex ſupradictis patet. Sunt nanque quidam actus ſecundum ſuā ſpeciē abſolute mali, qui non poſſunt bene fieri, ut negare Deum, odio habere Deū, quæ omnino ſunt indiſpenſabilia: & ipſe Deus ſeipſum negare nequit, vt Apoſtolus dicit prima ad Timo. Quo ad reliquā demū partē, ſcilicet, ergo poteſt peccare, probatur: quia omnis defectus culpabilis imputatur agenti immediate habenti dominium ſuper actum, & non ignoranti.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis ſciendum eſt, quod peccatum morale, de quo ſolū eſt ſermo, claudit tria, ſ. actum, ſpeciē moralē, & deformitatē: & de duobus extremis, ſ. de actu abſolute, & de deformitate nō eſt dubiū: ſed de ſpecie, ſ. actu ſpecificato malitia morali, queſtio eſt, an ſit a Deo: propter quod tria agenda ſunt. Primo, quomodo ſe habet actus malus moraliter ad deformitatē peccati: ſecundo, quomodo ſe habet ad agens: tertio, ſatisfiet obiectis. Quo ad primum, quia peccatum conſiſtat ex conuerſione ad obiectum contrarium obiecto virtutis, & ex auerſione a lege, ſunt in peccato duæ malitiæ. Primo, malitia ex obiecto: ſecundo, malitia in ipſa priuatione obſeruationis legis. Prima ē poſitiua, & in certo entis genere: quia mala moralia ſpecies entiū ſunt, vt pdictū fuit: ſecūda eſt priuatiua, & eſt ipſa deformitas peccati, in qua cōſiſtit ratio mali ſimpliciter. Ad primā neceſſario ſequitur ſecunda: ad odium nanq; & negationē Dei abſolute ſumpta, ſm has proprie ſpecies formaliter ſumpta, conſequitur neceſſario priuatio obſeruationis legis, ita quod oppoſitum non eſt intelligibile. Et hoc eſt quod communiter dicitur, quod ſunt quidā actus ſpecifici in moralibus, qui ſunt ſecūdum ſe mali, & non poſſunt bene vlla ratione fieri: hæc de primo. Quo ad ſecundum, quia de ratione peccati moralis eſt voluntarium voluntate mala, oppoſitum enim non eſt intelligibile: nec morale enim abſq; voluntate intelligi, nec peccatum morale abſq; moraliter peccante pōt, cum peccare nihil aliud ſit, quàm aliquem voluntatē declinare: qa

etiā diuinæ bonitati nō repugnat, quòd Deus ſit cauſa culpæ.

SED CONTRA. Sap. 11. dicitur, Nihil odiſti eorū quæ feciſti: odit autem Deus peccatum, ſecundum illud Sap. 14. Odio eſt deo impius, & impietas eius. ergo Deus non eſt cauſa peccati.

RESPON. Dicendum, quòd homo dupliciter ē cauſa peccati vel ſui, vel alterius. Vno modo directe, inclinando ſcilicet volūtatem ſuam, vel alterius ad peccandum: Alio modo indirecte, dum ſcilicet non retrahit aliquos a peccato. vnde Ezec. 3. ſpeculatori dicitur: Si non dixeris impio, Morte morieris, ſanguinem eius de manu tua requiram. Deus autem non poteſt eſſe directe cauſa peccati vel ſui, vel alterius: quia omne peccatum eſt per receſſum ab ordine, qui eſt in Deum, ſicut in finem. Deus autem omnia inclinat & conuertit in ſeipſum, ſicut in vltimum finē, ſicut Diony. dicit 1. c. de diuinis no. vnde impoſſibile eſt quòd ſit ſibi, vel alijs cauſa diſcedendi ab ordine, qui eſt in ipſum. vnde non poteſt directe eſſe cauſa peccati. Similiter etiam neque indirecte. cōtingit enim quod Deus aliquibus nō præbet auxilium ad euitandū peccata, quod ſi præberet, non peccarent: ſed hoc totum facit ſecundū ordinem ſuæ ſapientiæ & iuſtitiæ, cum ipſe ſit ſapientia & iuſtitia. vnde nō imputatur ei, quòd alius peccet ſicut cauſæ peccati: ſicut gubernator nō dicitur cauſa ſub- B merſionis nauis ex hoc, quod non gubernat nauem, niſi quādo ſubtrahit gubernationem, potens & debens gubernare. Et ſic patet, quòd Deus nullo mō eſt cauſa peccati.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quantum ad uerba Apoſtoli, ex ipſo textu patet ſolutio. Si enim Deus tradit aliquos in reprobū ſenſum, iam ergo reprobum ſenſum habent ad faciendum ea, quæ non conueniunt. Dicitur ergo trade- C re eos in reprobum ſenſum, inquantum non prohibet eos, quin ſuum ſenſum reprobum ſequantur: ſicut dicimur exponere illos, quos non tuemur. Quod autē Aug. dicit in lib. de gra. & li. ar. vnde ſumpta eſt gloſ. quod Deus inclinat voluntates hominū in bonum & malū, ſic intelligendum eſt, quod in bonum quidē directe inclinat voluntatē: in malum autē inquantum nō prohibet, ſicut dictum eſt; & tamen

A inquā, de rōne peccati moralis eſt uoluntarium voluntate mala moraliter, oportet ut de rōne peccati moralis ſit eſſe a voluntate deficiēte: ac per hoc impoſſibile ſit ipſum eſſe a Deo immediate. Et ſi huic adiūxeris quod dictum eſt, ſcilicet quod cōuerſio actus mali parit neceſſario auerſionē, videbis quòd de rōne talis cōuerſionis eſt etiā voluntarium uoluntate deficiente, ac per hoc impoſſibile ſit ipſam eſſe a Deo immediate. & vere ſic. Nā actus malus, puta odium, vel negatio dei, ſm ſuā moralē ſpeciē & includit ly, uoluntarium directe, & ly, uoluntate deficiente ex conſequenti: ſicut ipſe actus eſt ſm ſe eſſentialiter voluntarius, deficiēs autē ex conſequenti. (D. 503.) Ex hoc autē quòd de ratione talis actus eſt eſſe ab agente deficiēte, ſequitur, quod pro quāto eſt ab agente, ſit a Deo primo agēte: pro quāto a deficiēte, nō ſit a Deo. Sequitur ſecūdo, quod dicere deformitatē peccati comitari actum talē abſolute, & dicere ipſam comitari talē actum vt eſt ab agente deficiente, idē eſt, quia (Ca. 21. non procul a fi. to. 7.) de ratione talis actus eſt eſſe ab agente deficiente. Sequitur tertio, quod non eſt idē cōcurrere ad talē actū, ſm id quod habet ab agente vt ſic, & ſm id quod habet ab agente vt deficiente (In cor. art.), ſicut non eſt idē eſſe agens, & eſſe deficiens: nec eſſe ab agente, & eſſe a deficiente. Ex quo ſequitur quartum, quòd non valet, A, eſt cauſa actus mo- D ralis mali ſm ſuam ſpeciem. ergo eſt cauſa peccati, ſeu deformitatis. ſed bene valet, A, eſt cauſa deficiens actus moralis mali ſecundum ſuam ſpeciem. ergo eſt cauſa peccati & deformitatis: quia deformitas & completa ratio peccati ſequitur ad ſpeciem mali moralis, ut eſt ab agente deficiente, & non vt eſt ab agente. Ex his autem habes, quòd cum actus moralis malus ſecundum ſuam ſpeciem poſſit dupliciter diſtingui. Primo, vt ſumptus abſolute diſtinguatur contra ſeipſum ſumptum ut eſt ab agente deficiente, dicēdo quòd ſpecies moralis mali ſumitur dupliciter, abſolute ut eſt a libe. arb. humano: & ſic diſtinguunt quidam dicentes, quòd deformitas conſequitur actum malum moralem non abſolute, ſed vt eſt a li. arb. & propterea deformitas actus nō eſt a Deo, quia nō ſequitur ipſum abſolute: Verius tamē diſtinguitur ſecūdo modo, ſcilicet vt abſolute ſumptus diſtinguatur contra ſeipſum, ut eſt ab agente ut ſic: quia abſolute ſumptus vendicat ſibi duo, ſcilicet quòd ſit ab agente. & ſit a de- E ficiente: ac per hoc cum ſumitur vt eſt ab agente ut ſic, ſumitur quaſi ſecundum quid, vel & in idem redit. diſtinguatur ſic actus moralis malus ſecundum ſuam ſpeciem dupliciter. Primo abſolute, ſeu ſimpliciter: ſecundo ſecundum id quod habet perfectionis. Et primo modo ſequitur ad eam deformitas, ſecundo non. Primo modo eſt ab agente deficiente: ſecundo ab agēte tantum, ac per hoc a Deo. Et ſic totum oppoſitum videtur eſſe eius, quod illi dicunt: comparam tamen vtranque viam in ueritate, dicendo uerius ſecūdo modo diſtingui, quia ad bonum ſenſum ſaluari creditur, vt patebit. Quòd autem hæc ſint de mente authoris, ex hoc loco patet, ubi in reſpon. ad ſecundum articul. 2. dicitur, quòd defectus, qui dicitur non eſſe a Deo, pertinet ad ſpeciē actus conſequenter: quod clarius eſt, ſi conſequitur ad ſpeciē actus tanquam pertinens conſequenter ad eam, igitur ad eam ſimpliciter conſequitur: hæc de ſecundo. Quo ad tertium primæ rationis in oppoſitum, negatur antecedens. Nā unum cōtrariū directe priuat reliqua ex ea parte, qua eſt illi contrariū. Vitiū aūt virtuti contra-

contrariatur ex parte conuerſionis, quia ad contraria obiecta cõ uertuntur: & ſic vitii ſpecies in actu poſita priuat per ſe loquẽdo, conuerſione ad obiectũ virtutis: quod eſt priuare rectitudine conuerſionis inuenta in virtutis actu in ordine ad proprium obiectum. Talẽ autẽ priuationẽ ſic cauſari a Deo nullũ incõueniẽs eſt, ſicut nec cauſare ipſam vitii ſpeciem. Dico autem ſic, quia ſecus eſt vt ſubſtat auerſioni: deformitas autem peccati in ipſa auerſione conſiſtit. Cuius ſignum eſt, ꝙ habituatũ intemperãtiæ vitio, ſtatim vt pænitet, non concomitatur deformitas, quia ſublata eſt auerſio, & pſeuerat priuatio habitus tẽperantiæ acquiſitæ, perſeuerante pronitate conuerſionis ad obiectum intemperãtiæ. non enim ſtatim deſinit. Ad probationẽ vero, quia cõſiſtit in priuatione rectitudinis debitæ ineſſe actui, dicitur ꝙ eſt ſophiſma conſequẽtis: cõceſſo enim hoc nõ ſequitur. ergo in priuatione huius rectitudinis, ſcilicet obiectiue. dico enim ꝙ conſiſtit in priuatione rectitudinis debitæ ineſſe ſubſtrato

D. 84. actui in ordine ad legẽ, q̃ vocaẽ cõformitas ad legẽ, cuiꝰ priuatio vocaẽ auerſio, in qua cõſiſtit deformitas peccati. Et ſi pp hãc veritatẽ mutetur argumentum, & arguaẽ de deformitate ſeu auerſione ex hoc, quòd inſeparabiliter ſequitur ad

Lat. q. 80. art. 1. cor. Et 2. diſt. 40. q. 4. ar. 2. & di. 42. q. 1. ar. 1. Et 2. di. 37. q. 2. & di. 44. q. 1. ar. 2. Et 3. cõ. ca. 162 Et mal. q. 3 ar. 2. Et Ro. 11. lect. 5. • Nõ lõge a prĩc. li. eſt in reſponſ. ratiocinationis 4. to mo. 7. *ca. 4. ĩ par. 4. illius nõ lõge a pri. † art. præc. • q. 18. art. 2. & 8.

ſpeciem abſolute: iam patet reſponſio, quòd quando aliqua ſpecies vendicat ſibi nõ ſolum agens, ſed agens deficiens, non oportet omne agens cauſans illam ſpeciem, cauſare defectum comitantem illam: quia ſtat ꝙ defectus ille adueniat ex deficiente, ſicut ſi exigeret duo agẽtia, non oportet omne agens cauſare totum quod inuenitur in illo. Et ſi inſtetur, quia ſpecies moralis mali non eſt diuiſibilis in plura, quorum vnũ fiat ab agente deficiente, & alterum ab altero: facilis eſt reſponſio, ꝙ in reſolutione effectuum in cauſas non conſideratur diſtinctio rei, ſed rationum rei: & ſic ſpecies mali moralis ſimpliciter reſoluitur in agẽs deficiens: ſm id autẽ qđ perfectionis habet vt ſic, reſoluitur ſolum in agens.

¶ Ad obiectionem ex ſecunda via, negatur prima ſequela: & ad probationem, Quicquid Deus &c. reſpõdetur, quãdo eſt ibi ſola

hoc etiam contingit ex merito præcedentis peccati.

Ad 2m dicendũ, ꝙ cum dr, Creaturæ Dei factæ ſunt in odium & in tentationem animæ hominũ, hæc præpoſitio, In, non ponitur cauſaliter, ſed conſecutiue. Non. n. Deus fecit creaturas ad malum hominum, ſed hoc conſecutũ eſt pp inſipientiã hominum. vñ ſubditur, Et in muſcipulã pedibus inſipientiũ, q. ſ. p ſuã inſipientiã vtuntur creaturis ad aliud, q̃ ad qđ factæ ſunt.

Ad 3m dicendũ, ꝙ effectus cauſæ mediæ, ꝓcedẽs ab ea ſm qđ ſubditur ordini cauſæ primæ, reducitur etiã in cauſam primã: ſed ſi ꝓcedat a cauſa media, ſm qđ exit ordinẽ cauſæ primæ, non reducitur in cauſam primã: ſicut ſi miniſter faciat aliquid cõtra mãdatũ domini, hoc non reducitur in dominũ ſicut in cauſam. Et ſimiliter peccatum qđ liber. arb. cõmittit contra præceptum Dei, non reducitur in Deũ ſicut in cauſam.

Ad 4m dicendum, ꝙ pœna opponitur bono eius qui punitur, q̃ priuatur quocunq; bono: ſed culpa opponitur bono ordinis, qui eſt in Deum, vnde directe opponitur bonitati diuinæ: & pp hoc non eſt ſimilis ratio de culpa & pœna.

Articvlvs II.

Vtrum actus peccati ſit a Deo.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ actus peccati nõ ſit a Deo. Dicit. n. Aug. in li. de perfectione iuſtitiæ, ꝙ actꝰ peccati nõ eſt res aliqua. Omne autem quod a Deo, eſt res aliqua. ergo actus peccati non eſt a Deo.

¶ 2 Præt. Homo non dr eſſe cauſa peccati, niſi quia hõ eſt cauſa actꝰ peccati. nullus. n. intẽdẽs ad malũ, operatur, vt Dio. dicit 4. ca. de di. no. ſed Deus nõ eſt cauſa peccati, vt† dictum eſt. ergo Deus non eſt cauſa actus peccati.

¶ 3 Præt. Aliqui actus ſm ſuã ſpeciẽ ſunt mali, & peccata, vt ex• ſupradictis patet: ſed quicqd eſt cauſa alicuius, eſt cauſa eius qđ cõuenit ei ſm ſuã ſpeciẽ. ſi ergo Deus eſſet cauſa actus peccati, ſequeretur ꝙ eſſet cauſa peccati: ſed hoc

F non eſt verũ, vt oſtenſum eſt. ergo Deus nõ eſt cauſa actus peccati. Ar. 1. huius quæſt.

Sed contra. Actꝰ peccati eſt quidã motus lib. arb. ſed voluntas Dei eſt cauſa omniũ motionum, vt Aug. dicit 3. de Trin. ergo volũtas Dei eſt cauſa actus peccati. Li. 3. ca. 4. & cap. 9. in 6. tom. 3.

Respon. Dicendũ, ꝙ actus pec

G cati & eſt ens, & ẽ actꝰ, & ex vtroque hẽt ꝙ ſit a Deo. Omne. n. ens quocunq; modo ſit, oportet ꝙ deriuetur a primo ente, vt patet per Dio. 5. cap. de di. no. Omnis autẽ actio cauſatur ab aliquo exiſtente in actu: quia nihil agit, niſi ſm qđ eſt actu. omne autẽ ens actu reducitur in primũ actũ, ſ. Deum, ſicut in cauſam, qui eſt p ſuã eſſentiam actus: vñ relinquitur ꝙ Deus ſit cauſa omnis actionis, inquantum eſt actio. Sed peccatũ nominat ens & Ca. 5. vſq; ad med.

H actionẽ cum quodã defectu. defectus autẽ ille eſt ex cauſa creata, ſ. lib. arb. inquantum deficit ab ordine primi agentis, ſ. Dei. vnde defectus iſte non reducitur in Deũ ſicut in cãm, ſed in liberũ arb. ſicut defectus claudicationis reducitur in tibiã curuã ſicut in cauſam, nõ autẽ in virtutẽ motiuã, a qua tamẽ cauſatur quicquid eſt motionis in claudicatione. & ſm hoc Deus eſt cauſa actus peccati, nõ tñ eſt cauſa peccati: quia nõ eſt cauſa huius, ꝙ

I actus ſit cum defectu.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ Aug. nominat ibi rem id qđ eſt res ſimpliciter, ſcilicet ſubſtantiã: ſic enim actus peccati non eſt res.

Ad 2m dicendũ, ꝙ in hominem ſicut in cauſam reducitur nõ ſolũ actus, ſed etiã ipſe defectus: quia ſ. non ſubditur ei, cui debet ſubdi, licet hoc ipſe non intendat principaliter, & ideo hõ eſt cauſa peccati: ſed Deus ſic eſt cauſa actꝰ, ꝙ nullo mõ eſt cauſa defectus cõcomitã

K tis actũ, & iõ nõ eſt cauſa peccati.

Ad 3m dicẽdum, ꝙ ſicut • dictũ eſt ſupra, Actus & habitus nõ recipiunt ſpeciẽ ex ipſa priuatione, in qua conſiſtit ratio mali, ſed ex aliquo obiecto cui coniungitur talis priuatio: & ſic ipſe defectus, qui dicitur non eſſe a Deo, pertinet ad ſpeciem actus cõſequenter, & nõ quaſi differentia ſpecifica.

habitudo effectus ad efficiens: ſecus autem eſt ubi alia interuenit habitudo. Comedere namq; facit Deus in animalibus comedentibus mediante cauſa ſecunda: nec poteſt tamen fieri comedere ſine comedente. Implicat namq; contradictionẽ vitaliter operari, quod importat comedere, & nullum viuens illo vitali opere operãtẽ eſſe. vñ licet poſſit fieri comeſtionis ſimilitudo, vt fit in corporibꝰ aſſumptis ab Angelis, non tñ vera vitalis comeſtio abſq; vere comedẽte. Et ſi dicaẽ, Deꝰ põt cõſeruare opus vitale, puta comedere, vel actuale odiũ Dei in actu exercito poſito, oĩe annihilãdo comedentem, vel odiẽtem. ergo põt ẽe immediate talia facere. quicqd namq; põt immediate cõſeruare, põt immediate facere: reſpondeẽ, ꝙ ſi Deꝰ conſeruaret iſta, ſic nõ remanerẽt eiuſdẽ rõnis. Nõ. n. remanerẽt in rõne actuũ vitaliũ in actu exercito, ſed p modũ formarũ: ſicut ſi cõſeruaretur albedo ſine omni quãtitate, non remaneret eiuſdẽ rõnis, q a nõ remaneret in rõne ſenſibilis. & ad hũc ſenſum accipiẽdo has ſpecies abſolute, credẽ ſaluari via ſupradicta, ſ. ꝙ ad ſpẽm moralẽ actꝰ mali abſolute nõ ſequiẽ deformitas. ſi. n. ſic cõſeruareẽ, aut fieret, nõ comitareẽ deformitas, qm deformitas ſeqẽ ſpẽm moralis actꝰ mali i actu ſuo exercito, & non ſeparatã in alia rõne eſſendi. hæc de. 2.

¶ *Super Quæſtionem ſeptuageſimamnonã Articulũ ſecundum.*

In corpore 2. ar. in calce nota Nouitie, declarationẽ lrẽ, ꝙ Deꝰ eſt cauſa actꝰ, qui eſt pœna tã ſm eſſe naturæ, q̃ moris: nõ tñ eſt cauſa peccati, q a nõ eſt cauſa ꝙ actus ſit cũ defectu, i. nõ eſt cauſa cõcomitãtiæ, ſeu cõiunctionis defectꝰ cũ actu. Cõiunctio nãq; iſta nõ vndecũq; prouenit, ſed ex deficiẽte li. ar. oẽ cõuenit actui quomodolibet ſumpto, ſed vt a deficiẽte pẽdet. Vnde & in q. de Malo, q. tertio artic. 2. ad ſecundum, dicit quòd deformitas conſequitur ſpeciem actus, ſecundũ quod eſt moralis, put cauſaẽ ex lib. arb. quaſi diceret, ꝙ deformitas ſeqiẽ ſpeciẽ moralẽ nõ quomodolibet ſumptã: quia nõ ſm qđ eſt ab agẽte pfectio quædã, ſed put cauſaẽ ex li. ar. deficiẽte. ſic. n. ſequiẽ ratio mali culpæ in priuatione virtutis & auerſio. Q. 72. ar. 2.

¶ Super

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimænonæ Articulum tertium.*

IN art. 3. eiuſdẽ 79. q. aduerte Nouitię ordinẽ cauſalitatis. Primo enim hõ ponit obſtaculum diuino lumini, & eſt cauſa meritoria, quod ſol iuſtitię ſubtrahat radios efficaces ad illuminandũ, remouẽdo obſtaculũ: quod eſt pœna ſecundo loco conueniens. Tertio, ex hac pœna ſequitur excæcatio, aggrauatio, & obduratio pp bonum diuinæ gloriæ ad minus, vt in quarto art. dicitur in quo nihil aliud occurrit.

1. q. 23 ar. 3. Et 2. 2. q. 15. art. 1. Et 2. diſ. 40. q. 4. art. 2. Et 3. cont. c. 162. Et veri. q. 24. art. 10. cor. Et Io. 12 le. 6. Et Ro. 2. lec. 7. & c. 9. lec. 3. Et 2. Cor. 4. q. 3. in me. tom. 4.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus ſit cauſa excæcationis & indurationis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd Deus nõ ſit cauſa excæcationis & indurationis. Dicit enim * Aug. in lib. 83. quæſti. quòd Deus non eſt cauſa eius, quòd homo ſit deterior: ſed per excæcationem & obdurationem fit homo deterior. ergo Deus non eſt cauſa excæcationis & obdurationis.

¶ 2 Præt. Fulgentius dicit, quòd Deus non eſt vltor illius rei, cuius eſt actor: ſed Deus eſt vltor cordis obdurati, ſecundum illud Eccleſ. 3. Cor durum male habebit in nouiſſimo. ergo Deus non eſt cauſa obdurationis.

¶ 3 Præt. Idem effectus non attribuitur cauſis cõtrarijs: ſed cauſa excæcationis dicitur eſſe malitia hominis, ſm illud Sap. 2. Excæcauit enim eos malitia eorũ. & etiã diabolus, ſecundum illud 2. ad Corin. 4. Deus huius ſęculi excæcauit mentes infidelium: quæ quidẽ cauſæ videntur eſſe contrariæ Deo. ergo Deus non eſt cauſa excæcationis & obdurationis.

C SED CONTRA eſt, quod dicitur Iſa. 6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Et Rom. 9. dicitur: Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat.

RESPON. Dicendũ, q excæcatio & obduratio duo important. Quorũ vnũ eſt, motus animi humani inhærentis malo, & auerſi a diuino lumine: & quantũ ad hoc De⁹ nõ ẽ cauſa excæcationis, & obdurationis ſicut nõ eſt cauſa peccati. Aliud autẽ eſt ſubſtractio gratiæ, ex qua ſequit q mens diuinitus nõ illuminet ad recte videndũ, & cor hominis non emolliatur ad recte viuendum. & quãtum ad hoc Deus eſt cauſa excæcationis & obdurationis.

D Eſt autẽ cõſiderãdum, q Deus eſt cauſa vniuerſalis illuminationis animarum, ſm illud Io. 1. Erat lux vera quę illuminat omnẽ hominẽ venientem in hunc mundum: ſicut ſol eſt vniuerſalis cauſa illuminationis corporũ, aliter tñ & aliter. Nã ſol agit illuminando per neceſſitatem naturæ: Deus autẽ agit voluntarie per ordinẽ ſuę ſapiẽtię. Sol autẽ licet quãtum eſt de ſe omnia corpora illuminet, ſi quod tñ impedimentum inueniat in aliquo corpore, relinquit illud tenebroſum, ſicut patet de domo, cuius feneſtræ ſunt clauſæ: ſed tñ illius obſcurationis nullo mõ cauſa eſt ſol. non. n. ſuo iudicio agit vt lumen interius non immittat: ſed cauſa eius eſt ſolũ ille qui claudit feneſtrã.

E Deus autẽ proprio iudicio lumen gratiæ non immittit illis, in quibus obſtaculum inuenit. vnde cauſa ſubtractionis gratiæ eſt nõ ſolũ ille qui ponit obſtaculum gratiæ, ſed etiã Deus qui ſuo iudicio gratiã non apponit. & per hunc modum Deus eſt cauſa excæcationis aggrauationis auriũ, & obdurationis cordis: quæ quidem diſtinguuntur ſecundũ effectus gratiæ; quæ & perficit intellectum dono ſapientiæ; & affectũ emollit igne charitatis. Et quia ad cognitionem intellectus maxime deſeruiunt duo ſenſus, ſcilicet viſus & auditus, quorum vnus deſeruit inuentioni, ſcilicet viſus, alius diſciplinæ, ſcilicet auditus. ideo quãtum ad viſum, ponitur excæcatio: quãtum ad auditum, auriũ aggrauatio: quantum ad affectum, obduratio.

A AD PRIMVM ergo dicẽdum, q cum excæcatio & induratio ex parte ſubtractionis gratiæ ſint quædam pœnæ, ex hac parte eis hõ nõ fit deterior, ſed deterior factus per culpã hæc incurrit, ſicut & cęteras pœnas.

AD 2m dicendum, quòd obiectio illa procedit de obduratione ſecundum quod eſt culpa.

AD 3m dicendum, quòd malitia eſt cauſa excæcationis meritoria, ſicut culpa eſt cauſa pœnæ. & hoc etiam modo diabolus excæcare dicitur, inquantum inducit ad culpam.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum excæcatio & obduratio ſemper ordinentur ad ſalutem eius, qui excæcatur & obduratur.

B AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q excæcatio & obduratio ſemper ordinẽtur ad ſalutẽ eius, qui excæcatur & obduratur. Dicit enim * Augu. in Ench. q Deus cum ſit ſumme bonus, nullo modo permitteret fieri aliquod malum, niſi poſſet ex quolibet malo elicere bonum: multo igitur magis ordinat ad bonum illud malũ, cuius ipſe eſt cauſa: ſed excæcationis & obdurationis De⁹ eſt cauſa, vt * dictũ eſt. ergo hęc ordinãtur ad ſalutẽ eius qui excęcat, vel obdurat.

Cap. 11. circa princip. tom. 3.

Art. præc.

¶ 2 Præt. Sap. 1. dicitur, q Deus non delectatur in perditione impiorum: videretur autem in perditione eorum delectari, ſi eorum excęcationem in bonum eorũ nõ cõuerteret. ſicut medicus videretur delectari afflictione infirmi, ſi medicinã amaram, quam infirmo propinat, ad eius ſanitatem non ordinaret. ergo Deus excæcationem conuertit in bonum excæcatorum.

¶ 3 Præt. Deus non eſt perſonarum acceptor, vt dicitur Act. 10. Sed quorundã excæcationem ordinat ad eorum ſalutem, ſicut quorundã Iudęorum, qui excæcati ſunt vt Chřo non crederent, & non credentes occiderent, & poſtmodum cõpuncti cõuerterentur, ſicut de quibuſdã legitur Act. 2. vt patet per * Au. in li. de quæſtionibus Euangelij. ergo Deus omnium excæcationem conuertit in eorum ſalutem.

Lib. 3. ex Math. ca. 14 in medi. tom. 4.

D SED CONTRA. Nõ ſunt facienda mala, vt veniãt bona, vt dicitur Ro. 3. ſed excæcatio eſt malum. ergo Deus non excæcat aliquos propter eorum bonum.

RESPON. Dicendum, q excæcatio eſt quoddã præambulum ad peccatum. Peccatum autem ad duo ordinatur, ad vnũ quidem per ſe, ſcilicet ad dãnationẽ: ad aliud autem ex diuina miſericordia, vel prouidentia, ſ. ad ſanationem, inquãtũ Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatum ſuum agnoſcentes, humilientur & conuertantur, ſicut * Aug. dicit in li. de natura & gratia. vñ & excęcatio ex ſui natura ordinatur ad dãnationem eius qui excæcatur, pp quod ponitur etiã reprobationis effectus:

Ex ca. 22. 23 & 28. to. 7.

E ſed ex diuina miſericordia excæcatio ad tẽpus, ordinatur medicinaliter ad ſalutem eorum qui excæcantur. ſed hæc miſericordia, nõ omnibus impenditur excæcatis, ſed prædeſtinatis ſolum, quibus omnia cooperãtur in bonum, ſicut dr Rom. 8. Vnde quantum ad quoſdã excęcatio ordinatur ad ſanationem, quantũ autem ad alios ad damnationem, vt * Aug. dicit in 3. de quæſt. Euangelij.

ex Mat. ca. ſeu quæſt. 14. to. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia mala, quæ Deus facit, vel permittit fieri, ordinantur in aliquod bonum, non tamẽ ſemper in bonũ eius in quo eſt malum: ſed quandoque ad bonum alterius, vel etiam totius vniuerſi. ſicut culpam Tyrannorum ordinat in bonum Martyrum, & pœnam damnatorum ordinat ad gloriam iuſtitiæ ſuæ.

AD

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ Deus non delectatur in perditióne hominum, quãtum ad ipſam pditionem: ſed ratione ſuę iuſtitię, vel pp bonum, quod inde ꝓuenit.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ hoc ꝙ Deus aliquorum excæcationem ordinat in eorum ſalutẽ, miſericordiæ eſt: ꝙ aũt excæcatio aliorum ordinetur ad eorum damnationem, iuſtitiæ eſt: qđ autem miſericordiam quibuſdam impẽdit, & non omnibus, non facit perſonarum acceptionem in Deo, ſicut in primo * dictum eſt.

p.p.q6. 23. ar.5.ad 3.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd mala culpæ non ſunt facienda vt veniant bona: ſed mala pœnæ ſunt inferenda propter bonum.

QVAESTIO LXXX.

De cauſa peccati ex parte diaboli, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde Conſiderandum eſt de cauſa peccati ex parte diaboli.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum diabolus ſit directe cauſa peccati.

¶ Secundo, Vtrũ diabolus inducat ad peccãdũ, interi⁹ perſuadẽdo.

¶ Tertio, Vtrum poſſit neceſſitatem peccandi inducere.

¶ Quarto, Vtrũ omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniãt.

Articvlvs primvs.

Vtrum diabolus ſit homini directe cauſa peccandi.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ diabolus ſit homini directe cauſa peccandi. Peccatum enim directe in effectu conſiſtit: ſed * Auguſt. dicit 4. de Trinitat. quòd diabolus ſuæ ſocietati malignos affectus inſpirat. Et † Beda ſuper Act. dicit, quòd diabolus animam in affectum malitię trahit. & ' Iſid. dicit in lib. de ſummo bono, ꝙ diabolus corda hominũ occultis cupiditatib⁹ replet. ergo diabolus directe eſt cã peccati.

¶ 2 Præt. † Hiero. dicit, ꝙ ſicut Deus eſt perfector boni, ita diabolus eſt perfector mali: ſed Deus eſt directe cauſa bonorũ noſtrorum. ergo diabolus eſt directe cauſa peccatorum noſtrorum.

¶ 3 Præt. ' Philoſop. dicit in quodam ca. Ethicæ Eudemicæ, ꝙ oportet eſſe quoddam principium extrinſecum humani conſilij: conſilium autem humanum nõ ſolum eſt de bonis, ſed etiam de malis. ergo ſicut Deus mouet ad conſiliũ bonum, & per hoc directe eſt cauſa boni: ita diabolus mouet hominem ad conſilium malum, & per hoc ſequitur, ꝙ diabolus directe ſit cauſa peccati.

* Aug. 4. de Tri. ca. 12. circa princ. tom. 3.
† ca. 5. act. circa princ. illius to. 2.
' ex lib. 1 cap. 5. & li. 3. cap. 4.
† li. 2. cont. Iouinian. nõ longe a prin. to. 3.
' li. 7. mor. eodemiorũ ca. 18.

Sed contra eſt, quod * Aug. probat in 1. & 3. de lib. arb. ꝙ nulla alia re fit mens hominis ſerua libidinis, niſi propria voluntate: ſed homo non fit ſeruus libidinis niſi per peccatum. ergo cauſa peccati non poteſt eſſe diabolus, ſed ſola propria voluntas.

* li. 1. ca. 11. circa princ. tom. 1. & li. 3. ca. 1.

Respon. Dicendum, ꝙ peccatum actus quidam eſt. vnde hoc modo poteſt eſſe aliquid directe cauſa peccati, per quem modum aliquis directe eſt cauſa alicuius actus: quod quidem non contingit niſi per hoc, ꝙ proprium principium illius actus mouet ad agẽdum. Proprium autem principiũ actus peccati eſt voluntas, quia omne peccatum eſt ⁽ᵈ⁾ volũtarium. vnde nihil poteſt directe eſſe cauſa peccati, niſi quod poteſt mouere voluntatem ad agendũ. Voluntas autẽ, ſicut * ſupra dictum eſt, a duobus moueri poteſt. Vno modo ab obiecto, ſicut dr̃, ꝙ appetibile apprehenſum mouet appetitũ. Alio modo ab eo, qđ interius inclinat voluntatem ad volẽdum. hoc autem non eſt niſi vel ipſa voluntas, vel Deus, vt * ſupra oſtenſum eſt. Deus autẽ non poteſt eſſe cauſa peccati, vt * dictum eſt. Relinquit̃ ergo quòd ex hac parte ſola voluntas hominis ſit directe cauſa peccati eius. Ex parte autem obiecti poteſt intelligi, quòd aliquid moueat voluntatem tripliciter. Vno modo, ipſum obiectum propoſitum, ſicut dicimus ꝙ cibus excitat deſiderium hominis ad comedendum. Alio modo, ille qui proponit, vel offert huiuſmodi obiectum. Tertio modo, ille qui perſuadet obiectum propoſitum habere rationem boni, quia & hic aliqualiter proponit proprium obiectum voluntati, quod eſt rationis bonum verum, vel apparens. Primo igitur modo res ſenſibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad peccãdum: ſecundo autem & tertio modo vel diabolus, vel etiã hõ põt incitare ad peccandum, vel offerendo aliquid appetibile ſenſui, vel perſuadendo rationi. Sed nullo iſtorum trium modorum põt aliquid eſſe directa cauſa peccati: quia voluntas non ex neceſſitate mouetur ab aliquo obiecto, niſi ab vltimo fine, vt * ſupra dictum eſt: vnde non eſt ſufficiẽs cauſa peccati neq; res exterius oblata, neque ille qui eã proponit, neque ille qui perſuadet. vnde ſequitur, ꝙ diabolus nõ ſit cauſa peccati directe, vel ſuffi-

Q. 9. art. 3. 4. 5. & 6.
Q. 9. art. 3. 4. 5. et 6.
* q. 79. ar. 1
Q. 10. ar. 2. & p p. q. 106. art. 2. & q. 105. art. 4.

¶ Super Quaeſtionis octuageſimæ Articulum primum.

In art. 1. q. 80. dubium occurrit circa propoſitionem in litera poſitã, ſcilicet, eſſe cauſam directe alicuius actus nõ contingit niſi per hoc, ꝙ propriũ principiũ illi⁹ actus mouet ad agẽdũ. Aut nãq; hęc propoſitio intelligit̃ abſolute, vt ſonat, ſ. nihil eſt directe cauſa act⁹ niſi &c. aut limitate ad actũ alicuius pp materiã ſubiectã, de qua eſt ſermo, cauſa ſcilicet extrinſeca ꝙ homo peccet. Si primo modo, obſtat illi illa maxima, Deus poteſt ſupplere vicem cauſæ ſecundæ. Si ſecundo modo, obſtat litera, quæ principium actus voluntarii, voluntatem ſcilicet ad agendũ moueri ſubiungit non ſolũ a Deo, ſed a ſe. ſi eni de extrinſeco tãtũ motore eſſet ſermo in illa propoſitione, ipſummet non cõnumeraretur ſubſumendo.

Supr. q. 75. ar. 3. Et 3. q. 8. art. 7. Et mal. q. 3. ar. 3. et 4. Et quol. 3. ar. 8. corp.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ neutro modo ꝓpoſitio literę intelligitur. Qđ enim nõ intelligatur primo modo, patet ex hoc, ꝙ nullũ principiũ mere naturale eſſet cauſa directe actus proprii, eo quod nullũ tale mouet ſeipſum ad agendũ. Si .n. ad cauſandũ directe actũ, exigitur qđ moueat ad agẽdũ ꝓpriũ illius act⁹ principiũ, abſq; vlla ambiguitate ſequitur, quòd nec calor ſit directe cauſa calefaciẽdi, nec frigefaciendi, nec lux illuminandi &c. Quòd vero nec ſecundo mõ intelligatur, ex ipſa ſumptiõe patet: quãuis nãque diceret quiſpiam, quòd ad bonitatẽ doctrinæ addit author ẽs voluntatẽ moueri a ſe. Si tñ ſot maliter cõtextus literæ cõſpiciat̃, apparebit, ꝙ eſt vera & formalis ſubſumptio: ac ꝓ hoc oportet maiorẽ ꝓpoſitionẽ cõmunẽ eſſe ad cauſas intus, & extra. & vere ſic eſt. Intendit igitur author, ꝙ ad eſſe directe cauſam act⁹, qui eſt alicuius act⁹, ſiue illud aliquid ſit idem, ſiue diuerſum a cauſa, exigitur ꝙ cauſa propriũ principium illius actus moueat ad agẽdum, ita quod in hac propoſitione duo cõtinẽtur. Alterum quod ſupponitur, ſcilicet, actum exiſtere alicuius principiũ executiui: & per hoc includuntur omnia principia ꝓpria actuũ tã naturaliũ, ꝙ animalium. Alterũ quod docemur, ſcilicet, qđ requirat̃ ad eſſe cauſam directe act⁹ exiſtẽtis ab aliquo principio executiuo. et dicimus, ꝙ exigitur ꝙ moueat illud propriũ ad agendũ ſiue hoc ſit idem cũ illo principio executiuo, ſiue diuerſum. Eſt igitur ſenſus propoſitionis, quòd præſuppoſito, ꝙ actus ſit alicuius principii principiantis ipſum executiue, vt calor calefacit, oculus videt, volũtas vult, & huiuſmodi, ad hoc ꝙ aliquid ſiue idẽ, ſiue diuerſum ſit cauſa directe calefactionis viſionis, volitionis illius vltra illud principiũ non abſolute, ſed inquantũ eſt cauſa executiua, oportet ꝙ moueat principiũ illud exequẽs ad agẽdũ. Et hũc ſenſum inſinuãt verba literę in ly, alicui⁹: nõ .n. ly, alicui⁹ cadit ſupra ly act⁹, ſed cadit ſupra ſubintellectũ principiũ: ac ſi dixiſſet. Actus q eſt alicui⁹. et ꝑ hoc ſoluuntur obiectiones. nã neq; naturalia principia excludũtur a directa cauſalitate executiua actuũ, nec omnipotẽtiæ diuinæ aliqd adimit̃ oportet .n. ſi ipſa cauſat actũ meũ, ꝙ me moueat ad agẽdũ: quis act⁹ q eſſet me⁹, poſſet ſine me cãre.

D. 1006.

Ad

cienter, ſed ſolum per modum perſuadentis, vel proponentis appetibile.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ omnes illæ authoritates, & ſi q̃ ſimiles inneniantur, ſunt referendæ ad hoc, ꝙ diabolus ſuggerẽdo, vel aliqua appetibilia ꝓponendo inducit iu affectum peccati.

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ ſimilitudo illa eſt atteudẽda quãtum ad hoc, ꝙ diabolus quodammodo eſt cauſa peccatorum noſtrorum, ſicut Deus eſt aliquo modo cauſa bonorum noſtrorum, uou tñ attenditur quantum ad modũ cauſandi: Nã Deus cauſat bona interius mouendo voluntatẽ, qđ diabolo conuenire uon poteſt.

A 3ᵐ dicẽdum; ꝙ Deus eſt vniuerſale principium omnis iuterioris motus humani: ſed ꝙ determinetur ad malũ conſilium voluntas humana, hoc directe quidem eſt ex volnntate humana, & a diabolo per modũ perſuadentis, vel appetibilia proponentis.

Articvlvs II.

Vtrum diabolus poſſit inducere ad peccandum interius inſtigando.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ diabolus nõ poſſit inducere ad peccaodũ interius inſtigãdo. Interiores. n. mot* aoimæ ſunt quædã opera vitæ: ſed nullum opus vitæ poteſt eſſe niſi a principio intrinſeco, nec ẽt opus animę vegetabilis, qđ eſt infimum inter opera vitæ. ergo diabolus ſecuodum interiores motus oõ põt hominem inſtigare ad malum.

¶ 2 Præt. Omues iuteriores motus ſecuodnm ordinem naturæ à ſenſibus exterioribus oriuntur: ſed præter ordinẽ naturæ aliquid operari, eſt ſolius Dei, vt in primo *dictum eſt. ergo diabolus non poteſt in interioribns motibus hominis aliquid operari, niſi ſecundum ea, quæ in exterioribus ſenſibus apparent. [p.p.q. 110. art.4.]

¶ 3 Præt. Interiores actus animæ ſunt intelligere, & imaginari: ſed quantũ ad neutrum horum poteſt diabolus aliquid operari, q̃a, vt io primo habitũ eſt, diabolus non imprĩmit in intellectũ humanũ: in phantaſiã etiã videtur ꝙ imprimere uou poſſit, quia formæ imaginatæ tanquã magis ſpirituales, ſunt digniores q̃ formæ, quę ſunt in mãteria ſenſibili, quas tñ diabolus imprimere nõ põt, vt *patet ex his, quæ in primo habita ſunt. ergo diabolus uou poteſt ſecundum interiores motus inducere hominem ad peccatum. [p.p.q. 111. art. 2.]

Sed contra eſt, quia ſecuudum hoc nunquàm tentaret hominẽ, niſi viſibiliter apparendo: quod patet eſſe falſum.

Respon. Dicendum, ꝙ interior pars animæ eſt intellectiua & ſenſitiua. Intellectiua autẽ continet intellectum & voluntatem. & de voluntate quidẽ iã *dictũ eſt, quomodo ad eã diabolus ſe habet. Intellectus aũt per ſe quidẽ mouetur ab aliquo illumináte ipſum ad cognitionẽ veritatis, ꝙ diabolus circa hominem non intendit, ſed magis obtenebrat rationem eius ad conſentieodũ peccato, quæ quidẽ obtenebratio prouenit ex phantaſia & appetitu ſeuſitiuo: vnde tota interior operatio diaboli eſſe videtur circa phantaſiã & appe- [Art. præc.]

A titũ ſenſitiuũ, quorũ vtrunq; cõmouendo põt inducere ad pctm̃. Poteſt. n. operari ad hoc, ꝙ imaginationi aliquæ formæ imaginariæ præſentẽtur. poteſt etiã facere, ꝙ appetitus ſenſitiuus concitetur ad aliquã paſſionẽ. *Dictum eſt. n. in 1. lib. ꝙ natura corporalis ſpirituali naturaliter obedit ad motum localẽ. vñ & diabolus omnia cauſare poteſt, quæ ex motu locali corporum inferiorum prouenire poſſunt, niſi virtute diuina reprimatur. Quòd autẽ aliquæ formæ repræſententur imaginationi, ſequitur quandoq; ad motũ localẽ. Dicit. n. *Philoſ. in lib. de ſomno & vigilia, ꝙ cũ animal dormierit, deſcendente plurimo ſanguine ad principium ſenſiuuum, ſimul deſcẽdunt motus, ſiue B impreſſiones relictæ ex ſenſibiliũ motionibus, quæ in ſenſibilibus ſpeciebus conſeruãtur, & mouẽt principium apprehenſiuũ, ita ꝙ apparent, ac ſi tunc principiũ ſenſitiuũ a rebus ipſis exterioribus immutaretur. vñ talis motus localis ſpirituum, vel humorum, procurari põt à dæmonibus, ſiue dormiant, ſiue vigilent homines: & ſic ſequitur ꝙ hõ aliqua imaginetur. Similiter etiã appetitus ſenſitiuus concitatur ad aliquas paſſiones ſm quendã determinatum motũ cordis & ſpirituum: vñ ad hoc etiã diabolus poteſt cooperari. Et ex hoc ꝙ paſſiones aliquæ cõcitantur in appetitu ſenſitiuo, ſequitur ꝙ & motum, ſiue intentionem ſenſibi C lem prædicto mõ reductã ad principium apprehenſiuum magis homo percipiat: quia vt *Philoſ. in eodẽ lib. dicit, Amantes modica ſimilitudine in apprehenſionem rei amatæ mouẽtur. Contingit etiam ex hoc, quòd paſſio eſt concitata, vt id quod proponitur imaginationi, iudicetur proſequendum: quia ei qui a paſſione detinetur, videtur eſſe bonum id, ad quod per paſſionem inclinatur. Et per hunc modum interius diabolus inducit ad peccandum. [p.p.q. 110. art. 3.] [cap. 3. paulo ante medium to. 2.] [ca. 2. a med. to. 2.]

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ opera vitæ ſemper etſi ſint ab aliquo principio intriuſeco, tamen ad ea poteſt cooperari aliquod exterius agẽs: ſicut etiam D ad opera animæ vegetabilis operatur calor exterior, vt facilius digeratur cibus.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ huiuſmodi apparitio formarũ imaginabilium nõ eſt omnino præter ordinẽ naturæ, nec eſt ꝑ ſolum imperium, ſed ꝑ motum localem, vt *dictum eſt. Vnde patet reſpõſio ad 3ᵐ, quia formæ illæ ſunt a ſenſibus acceptæ primordialiter. [In cor. art.]

Articvlvs III.

Vtrum diabolus poſſit neceſſitatem inferre ad peccandum.

E AD tertivm ſic proceditur. Videtur quòd diabolus poſſit neceſſitatem inferre ad peccandum. Poteſtas enim maior poteſt neceſſitatem inferre minori: ſed de diabolo dicitur Iob. 41. Nou eſt poteſtas ſuper terrã, quæ ei valeat cõparari. ergo poteſt homini terreno neceſſitatem inferre ad peccandum.

¶ 2 Præt. Ratio hominis nou poteſt moueri niſi ſecuodum ea, quę exterius ſenſibus proponuntur, & imaginationi repręſentãtur: quia omnis noſtra cognitio ortum habet a ſenſu, & non eſt intelligere ſine phantaſmate, vt dicitur in lib.

¶ *Super Quaeſtionis octuageſimæ Articulum ſecundum.*

IN artic. 2. nota, ꝙ hinc habes, quomodo in mulieribus iſtis, quę dicũtur viſiones habere, cauſari ex dæmonũ illuſione, aut humorum & ſpirituũ cõmutatione poteſt, vt vigilantes imaginentur, et appareat eis ſic eſſe in re, ſicut contingit dormientibus qũ ſomniant. Accidit enim ꝙ aliquis patiatur vigilãs, quod alter patitur dormiens, vt manifeſte patet in phreneticis. Notent autem hoc rectores religioſarũ perſonarum, ne diuinitati tribuentes qđ naturę, aut dęmonis eſt, errent, erroreq; alios faciant. [Mal. qõ. 3. art. 4. & q. 16. art. 11. & quol. 3. ar. 3. cor.]

¶ *Super Quaeſtionis octuageſimæ Articulum tertium.*

IN artic. 3. in reſpõſionẽ ad 3. dubiũ occurrit. nã hæc doctrina retractatur inferius in tertia parte in quæſt. de tentatione Chriſti, vbi ex iſtamet authoritate Auguſt. author dicit, quòd non poteſt eſſe abſque peccato tentatio a carne: nõ enim cõpatiuntur ſe dicta hic & ibi. Nã ibi dicitur, quòd cõcupiſcẽtia carnis aduerſus ſpiritum, nõ põt eſſe abſque peccato: hic dicitur ꝙ non eſt peccatũ, quãdo ei ratio actualiter reſiſtit. nõ ſemper ergo eſt peccatum. [Mal. qõ. 3. art. 3. ad 9. & ar. 4. cor. & q. 16. ar. 11. ad 10. & ar. 12. ad 10.]

¶ Ad

de anima: ſed diabolus poteſt mouere imaginationem hominis, vt dictũ* eſt, & et exteriores ſenſus: dicit enim † Aug. in lib. 83. q. ꝙ ſerpit hoc malũ, ſcilicet quod eſt a diabolo, per omnes aditus ſenſibiles, dat ſe figuris, accõmodat ſe coloribus, adhæret ſonis, inſundit ſe ſaporibus. ergo poteſt rationem hominis ex neceſſitate inclinare ad peccandum.

§ 3 Præt. Secundum* Augu Nonnullum peccatum eſt, cum caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum: ſed concupiſcentiam carnis diabolus poteſt cauſare, ſicut & cæteras paſſiones, eo modo quo* ſupra dictũ eſt. ergo ex neceſſitate poteſt inducere ad peccandum.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. Pet. vlt. Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Fruſtra autẽ talis admonitio daretur, ſi homo ei ex neceſſitate succũberet. nõ ergo poteſt homini neceſſitatem inducere ad peccandum.

Respon. Dicendum, ꝙ diabolus propria virtute, niſi refrænetur a Deo, poteſt aliquem inducere ex neceſſitate ad faciendum aliquem actum, qui de ſuo genere peccatum eſt: non autem poteſt inducere neceſſitatem peccandi. quod patet ex hoc, quòd hõ motiuo ad peccandum non reſiſtit niſi per rationem, cuius vſum totaliter impedire poteſt mouẽdo imaginationem & appetitũ ſenſitiuũ, ſicut in arreptitiis patet: ſed tunc rõne ſic ligata, quicquid hõ agat, nõ imputatur ei ad peccatum: ſed ſi ratio non ſit totaliter ligata, ex ea parte qua eſt libera, poteſt reſiſtere peccato, ſicut* ſupra dictũ eſt. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ diabolus nullo modo poteſt neceſſitatem inducere homini ad peccandum.

Q. 77. ar. 7.

Ad primvm ergo dicẽdum, quòd non quælibet poteſtas maior homine, poteſt mouere voluntatem hominis, ſed ſolus [d] Deus, vt ſupra habitum eſt.

D. 123. Q. 9. art. 6.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ illud quod eſt apprehenſum per ſenſum vel imaginationem, nõ ex neceſſitate mouet voluntatem, ſi homo habeat vſum rationis, nec ſemper huiuſmodi apprehenſio ligat rationem.

D. 445. Ad 3ᵐ dicendum, quòd concupiſcentia [d] carnis contra ſpiritum, quando ratio ei actualiter reſiſtit, non eſt peccatũ, ſed materia exercendæ virtutis. Qđ autem ratio ei non reſiſtat, non eſt in poteſtate diaboli: & ideo non poteſt inducere neceſſitatem peccati.

Art. præc. † q. 12. circa prin. to. 4.

¶ Ad hoc dicunt, ꝙ illa non contrariantur adinuicẽ: ibi nãque dicitur, ꝙ ſemp eſt peccatũ, cũ caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ. quod ibi diſcutiendum eſt Domino cõcedente: hic aũt nihil cõtra dictã vniuerſalẽ dicitur. Non.n.dr ꝙ aliqñ nõ eſt peccatũ, ſed dicitur, ꝙ quãdo ei rõ actualiter reſiſtit, nõ eſt peccatũ, quod nihil repugnat illi, qm vtrũ talc quãdo inueniatur, non affirmatur: nã nõ aſſeritur, ꝙ cõcupiſcentia carni aduerſus ipſum aliquãdo ratio totaliter reſiſtit: hoc enim illi vniuerſali cõtradiceret, ſed aſſeritur, ꝙ quãdo ratio reſiſtit, nõ eſt peccatũ: quod æquiualet cõditionali, Si ratio reſiſtit, nõ eſt peccatũ. Et intẽdit author hic ſolũ ſatiſfacere argumento pro præſenti materia, quæ tractatur de poteſtate diaboli & dicere, ꝙ cõcupiſcẽte carne aduerſus ſpiritũ nõ conſurgit peccatũ ex concupiſcentia, quã poteſt facere diabolus, ſed ex non reſiſtentia rationis, quæ nõ ſubiacet poteſtati dæmonis: quia cõcupiſcentia iſta, ſi ratio ei reſiſtit, non eſt peccatũ, ſed materia exercẽdæ virtutis. Et hoc ſat eſt argumento, quia dato quòd ſemp ſit peccatũ, vt Aug. dicit, nõ tñ ad illud neceſſitat dæmon, qui ad non reſiſtẽtiã rationis neceſſitate nequit. Vtrum autẽ poſſibile ſit rationẽ concupiſcentiæ actualiter carni totaliter reſiſtere, indiſcuſſum dimittitur, vt impertinens.

Li. 19. de ci. dei ca. 4. ante med. illi[*] tom. 5.

Art. præc.

¶ De quarto articulo eiuſdem 80. q. nihil occurrit ſcribendũ.

Articvlvs IIII.

Vtrum omnia peccata hominum ſint ex ſuggeſtione diaboli.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd omnia peccata hominum ſint ex ſuggeſtione diaboli. Dicit enim [a] Dionyſi. 4. cap. de diui. no. quòd multitudo dæmonum cauſa eſt omnium malorum & ſibi, & alijs.

Prima parte. q. 63. ar. 2. cor. & q. 114. ar 3 & 3. q. 8. ar. 7. ad 2. Et mal qõ. 3. a 1. 5.

[a] ca. 4. par. 4. parum a prin.

§ 2 Præt. Quicunque peccat mortaliter, efficitur ſeruus diaboli, ſecundũ illud Ioan. 8. Qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati: ſed ei aliquis in ſeruitutẽ addicitur, a quo eſt ſuperatus, vt dicitur 2. Pet. 2. ergo quicunq; facit peccatum, ſuperatus eſt a diabolo.

§ 3 Præt. † Greg. dicit, ꝙ peccatum diaboli eſt irreparabile, quia cecidit nullo ſuggerente. ſi igit aliqui homines peccarẽt per liberũ arb, nullo ſuggerente, eorũ peccatum eſſet irremediabile, quod patet eſſe falſum. ergo omnia peccata humana a diabolo ſuggeruntur.

† hoc habet formaliter Anſel li. 2. cur De[*] hõ ca. 21. circa med. Greg. etiã lib. 9. moral. cap. 36. habetur ad ſenſum. & li 4. c. 9.

Sed contra eſt, quod dicitur in li.[*] de eccleſiaſticis dogmatibus, Non omnes cogitationes noſtræ malæ a diabolo excitantur, ſed aliquoties ex noſtri arbitrij motu emergunt.

[*] ca. 82. hic liber eſt inter opera Aug. to. 3.

Respon. Dicendũ, ꝙ occaſionaliter quidem & indirecte diabolus eſt cauſa omniũ peccatorũ noſtrorum, inquãtum induxit primũ hominem ad peccãdũ, ex cuius peccato intãtum vitiata eſt humana natura, vt omnes ad peccandum procliues ſimus: ſicut diceretur eſſe cã cõbuſtionis lignorum, qui ligna ſiccaret, ex quo ſequeretur, ꝙ facile incenderentur. Directe autem nõ eſt cauſa omnium peccatorum humanorum, ita ꝙ ſingula peccata perſuadeat. Quod Origines probat ex hoc, quia etiã ſi diabolus nõ eſſet, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & ſimilium: qui poſſet eſſe inordinatus, niſi ratione ordinaretur, quod ſubiacet libero arbitrio.

li. 3. periar. ca. 2.

Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ multitudo dæmonum eſt cauſa omnium malorum noſtrorum, ſecundum primam originem, vt* dictum eſt.

In corp. ar.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd non ſolum fit ſeruus alicuius qui ab eo ſuperatur, ſed etiam qui ei voluntarie ſe ſubiicit: & hoc modo fit ſeruus diaboli, qui motu proprio peccat.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ peccatum diaboli fuit irremediabile, quia nec aliquo ſuggerente peccauit, nec habuit aliquam pronitatem ad peccandum ex præcedenti ſuggeſtione cauſatam, quod de nullo hominis peccato dici poteſt.

QVAESTIO LXXXI.

De cauſa peccati ex parte hominis, in quinque articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de cã peccati ex parte hominis. Cum autẽ hõ ſit cauſa peccati alteri homini exterius ſuggerendo, ſicut & diabolus, habet quendã ſpecialem modum cauſandi peccatum in alterum per originem: vnde de peccato originali dicendum eſt.

¶ Et circa hoc tria conſideranda occurrunt. Primo, de eius traductione. Secundo, de eius eſſentia. Tertio, de eius ſubiecto.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæprimæ Articulum primum.*

In art. 1. q. 81. dubiũ primo Nouitiorũ occurrit, quo pacto ſtat declaratio authoris de mõ quo originale pctm̃ traducitur. Propoſitionalis nãq; ſimilitudo de peccato mẽbri ac voluntatis mouentis illud, & hoĩs hominis ad primum parentem generantẽ ipſum, incõſona eſt. Nam quia voluntas membrũ quoddã eſt mouet ad executionẽ culpę: ideo membrũ culpæ participe ſit,

Et circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum primum peccatũ hominis deriuetur per originẽ in poſteros.

¶ Secũdo, Vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorum parentum, per originem in poſteros deriuantur.

¶ Tertio, Vtrum peccatum originale detineatur ad omnes, qui ex Adam per uiam ſeminis generantur.

¶ Quarto, Vtrum deriuaretur ad illos, qui miraculoſe ex aliqua parte humani corporis formarentur.

¶ Quinto, Vtrum ſi fœmina peccaſſet, uiro non peccante, traduceretur originale peccatum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in poſteros.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd primũ peccatum primi parentis non traducatur ad alios per originem. Dicitur enim Ezechiel. 18. Filius non portabit iniquitatem patris: portabit autem, ſi ab eo iniquitatẽ traheret. ergo nullus trahit ab aliquo parentum per originem aliquod peccatum.

¶ 2 Præt. Accidens non traducitur per originem, niſi traducto ſubiecto, eo quòd accidens non tranſit de ſubiecto in ſubiectum: ſed anima rationalis, quæ eſt ſubiectum culpæ, non traducitur per originẽ, ut in primo* oſtenſum eſt. ergo neque aliqua culpa per originem traduci poteſt.

¶ 3 Præt. Omne illud quod traducitur per originem humanam, cauſatur ex ſemine: ſed ſemen non poteſt cauſare peccatum, eo quòd caret rationali parte animæ, quæ ſola poteſt eſſe cauſa peccati. ergo nullum peccatum poteſt trahi per originem.

¶ 4 Præt. Quod eſt perfectius in natura, uirtuoſius eſt ad agendum: ſed caro perfecta non poteſt inficere animam ſibi unitam, alioquin anima non poſſet emundari à culpa originali, dum eſt carni unita, ergo multo minus ſemen poteſt inficere animam.

¶ 5 Præt.* Philoſophus dicit in 3. Ethicorum, quòd propter naturam turpes, nullus increpat, ſed eos qui propter deſidiam, & negligentiã

A dicuntur autem natura turpes, qui habent turpitudinem ex ſua origine. ergo nihil quod eſt per originẽ, eſt increpabile, neque peccatum.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Roma. 5. Per unum hominem peccatum in hunc mundũ intrauit: quod non poteſt intelligi per modum imitationis, vel incitationis propter hoc, quod dicitur Sapien. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. reſtat ergo quòd per originem à primo homine peccatum in mun-
B dum intrauit.

RESPON. Dicendum, quòd ſecundum fidem catholicam eſt tenendum, quòd primum peccatum primi hominis originaliter tranſit in poſteros: propter quod etiam pueri mox nati deferuntur ad baptiſmum tanquam ab aliqua infectione culpæ abluẽdi. Contrarium eſt autem hæreſis Pelagianæ, ut patet per* Auguſtinum in plurimis ſuis libris. Ad inueſtigandum autem qualiter peccatum primi pa-
C rentis originaliter poſſit tranſire in poſteros, diuerſi diuerſis uiis proceſſerunt. Quidam enim conſiderantes, quòd peccati ſubiectum eſt anima rationalis, poſuerunt, ꝙ cũ ſemine rationalis anima traducatur, ut ſic ex infecta anima infectæ animæ deriuari uideantur. Alij uero hoc repudiantes tanquàm erroneum, conati ſunt oſtendere, quomodo culpa animæ parentis traducitur in prolem, etiam ſi anima nõ traducatur, per hoc quòd corporis
D defectus traducuntur à parente in prolem: ſicut leproſus generat leproſum, & podagricus podagricũ, propter aliquam corruptionem ſeminis, licet talis corruptio non dicatur lepra, uel podagra. Cum autẽ corpus ſit proportionatũ animæ, & defectus animæ redundent in corpus, & econuerſo: ſimili modo dicitur, quòd culpabilis defectus animæ per traductionem ſeminis in prolem deriuatur, quamuis ſemen actualiter nõ ſit culpæ ſubiectum.
E Sed omnes huiuſmodi uiæ inſufficientes ſunt: quia dato quòd aliqui defectus corporales à parente tranſeant in prolem per originem, & etiam aliqui defectus animæ ex conſequenti propter corporis indiſpoſitionem, ſicut interdum ex fatuis fatui generantur: tamen hoc ipſum, quod eſt ex origine aliquem defectum habere, videtur excludere rationẽ culpæ, de cuius ratione eſt, quod ſit uoluntaria. Vnde etiam poſito, ꝙ anima rationalis

ſi: generans autem non mouet generationis motione hũc hominem exiſtentem ad culpam, ſed facit hunc hominẽ eſſe cum tali defectu, quo nõ ſit participatio culpæ, ſed pœnæ, uel defectus potius.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ſimilitudo cõſonat, & optime declarat intentum, ſi attendimus ad illud quod eſt per ſe. In motione enim membri à uoluntate per ſe, fit quòd membrum cõſtituitur in hoc quòd eſt ei eſſe inſtrumentum uoluntatis ad tale opus, & ex hoc ipſo, ſuppoſito quòd ſit capax culpæ, inſtrumentum illud culpæ ſit particeps: & ſimiliter in generatione huius hoīs ab Adã per ſe, fit ꝙ hic homo conſtituitur in hoc quod eſt eſſe membrum Adæ, ut capitis. Ex hoc namque, quòd per ſemẽ ab ipſo generatur, eius membrum fit, adeo quòd ſi aliter generaretur, aut fieret, non eſſet eius membrum. ex hoc autem quòd eius membrum eſt, ſuppoſito quòd ſuſceptiuum culpæ particeps ſit culpæ, & nõ ſolum pœnæ. Generatiua ergo motio reſpondet motioni imperatiuæ in hoc, qđ eſt vtrãque cõſtituere motum in hoc quod eſt eſſe aliquid mouentis, ut ſic poſſit ei imputari ad culpam præſuppoſita eius capacitate. Quòd autem ibi tẽporis præſit, & hic non, nihil efficit, inimo proportionalitatẽ adiuuat: quia ſicut ad culpam actualẽ motor præexiſtens, ita mouens ad culpam originalem mouet, id eſt, ducit de potentia ad actum non præexiſtens: cõtra rationem namque eius quod oritur, eſt præexiſtere.

3.q.19.ar.4 ad 1. Et 2. d.33. q̃ õ.1. arti.1 Et 4. contra ge. 50 51. & 52. Et mal.q 4. articul.1. Et opuſ.3. ca. 201. 202. 203. & 204 Et Rom. 5. lect.3.

q.118.ar.2

¶ In eodem articulo aduerte, quòd author poſitionẽ quã in ſecundo ſententiarum diſtinctione trigeſima ſequutus eſt, licet non totaliter arguere uidea- (Ca.5.a me.)
tur: ſi tamen diligentius conſideretur litera, dum arguitur inſufficientiæ ſecunda uia, poſito illa olim ſua ſe reprehenditur. Nam ibi tenuit peccatum originale contrahi per originem, ſicut podagram, uel ſtoliditatem, redundante in formam conditione materiæ, & habere ratiõnẽ culpæ propter uoluntatem parentis. Hic autem licet de iſto voluntario non fiat mentio referendo illam opinionem, ſubintelligitur tamen, ut puto, tanquam commune cõfeſſum ab omnibus, quod hoc eſt uoluntarium aliena uoluntate. Reprehenditur autem hæc poſitio tanquàm inſufficiens, quia non ſaluat rationem uoluntarij etiam aliena uoluntate, ſic quòd ſufficiat ad rationem culpæ in hoc genito: quoniam totum hoc quod illa poſitio dicit acceptatum, uerificatur de Sorte ſecundum ſe. Eſt namque ſecundum ſe habens conditiones formæ coaptatas materiæ conditionibus, uoluntate Adæ uoluntate contractas ab eo: & tamẽ defectus iſte non eſt culpa Sortis ſecundum ſe. Quia ergo oportet ad ſaluandum uoluntarium requiſitum ad culpam huius abſque propria uoluntate, ponere hunc hominẽ eſſe aliquid alienæ uoluntatis, ut ſic ſit uoluntarius defect9 uolũtate propria nõ ſecundum ſe, ſed ſecundum quod membrum alteri9, à quo inchoat hæc culpa. Et hoc non poſitum eſt à prædictis poſitionibus, ideo arguũtur: & ponitur alia uia, qua ſaluatur ſufficienter ratio uolũtarii per hoc, quòd ponitur ĩ Sorte hoc peccatum, ut eſt mẽbrum Adæ: & ex conſequenti iñ ipſo ſecundum ſe.

Li.1.retrac. ca.9.ad fin. tom.1.li.3. contra Iul. c.1. a med. to.7.& lib. De bo.perſeuer.c.11. & 12.to.7.

¶ In reſponſione ad tertium in eodem articulo nota, quòd culpam eſſe uirtua-

liter in ſemine ſaciptendum eſt concomitanter, & non principaliter. In ſemine námque eſt uirtualiter natura humana, quam concomitat culpæ originalis: ita quòd non oportet aliquã intentionalem qualitatem in ſemine fingere, quæ productiuum ſit culpæ. Hoc enim nec ſomniauit author, cum culpa nihil entitatis ſit, & concomitanter fiat, & ſufficiens ſit ſemen deciſum à natura deſtituta iuſtitia originali. Verba autẽ authoris in quæſtiõe de Malo, quæſtione quarta, articulo primo ad nonum, non ſignificant oppoſitum: ſed quòd priuatio iuſtitiæ originalis in ſemine illo mõ quo in ſemine ſaluatur, ex defectu ſpectat ad genus moris uirtualiter, non quia eſt actu moralis, ſed quia tendit ad morale peccatum: & ſic iſta priuatio eſt quædam intentio mali moralis, & malum morale eſt in ea intentionaliter, ſicut color in aere, & anima in ſemine. Et tenet ſimilitudo quo ad hoc, quia intentio ordinatur ad illud, cuius dicitur intentio, non quo ad eſſentiam poſitiua, cum hoc de priuatione dici non poſſit, etiã ſi fingendi detur licentia.

Cap. 5. to. 5

In prædica. ca. de ſpecie a medio illius tom 5.

¶ Et hæc de iſta materia dicta ſufficiãt: quoniam euacuant omnes difficultates neceſſarias.

traduceretur, ex hoc ipſo quòd infectio animæ prolis non eſſet in eius uoluntate, amitteret rationẽ culpæ obligantis ad pœnam, quia ut * Philoſophus dicit in tertio Ethicorum, Nullus improperabit cæco nato, ſed magis miſerebitur. Et ideo alia uia procedendum eſt dicendo, quòd omnes homines qui naſcuntur ex Adam, poſſunt conſiderari ut unus homo, inquantum conueniunt in natura, quam à primo parente accipiunt, G ſecundum quod in ciuibus omnes homines, qui ſunt unius communitatis, reputantur quaſi unum corpus, & tota communitas quaſi unus homo. ſicut etiam * Porphyrius dicit, quòd participatione ſpeciei plures homines ſunt unus homo. Sic igitur multi homines ex Adam deriuati, ſunt tanquàm multa membra unius corporis: actus autem unius membri corporalis, puta manus, non eſt voluntarius uoluntate ipſius manus, ſed uo- H luntate animę, quæ primo mouet membrum. Vnde homicidiũ, quod manus committit, non imputaretur manui ad peccatum, ſi conſideraretur manus ſecundum ſe ut diuiſa à corpore, ſed imputatur ei inquantum eſt aliquid hominis, quod mouetur à primo principio motiuo hominis. Sic igitur inordinatio, quæ eſt in iſto homine ex Adam generato, non eſt uoluntaria uoluntate ipſius, ſed voluntate primi parentis, qui mouet motione generationis omnes, qui ex eius origine deriuantur, ſicut uoluntas I animæ mouet omnia membra ad actum. unde peccatum, quod ſic à primo parente in poſteros deriuatur, dicitur originale: ſicut peccatum quod ab anima deriuatur, ad membra corporis, dicitur actuale, & ſicut peccatũ actuale quod per membrum aliquod committitur, non eſt peccatum illius membri, niſi inquantum illud membrum eſt aliquid ipſius hominis, propter quod uocatur peccatum humanum. Ita peccatum originale nõ K eſt peccatum huius perſonæ, niſi inquantũ hæc perſona recipit naturã à primo parẽte: unde & uocatur peccatũ naturæ, ſm̃ illud Eph. 2. Eramus natura filii iræ.

Ad primum ergo dicendum, quòd filius dicitur non portare peccatum patris, quia non punitur pro peccato patris, niſi ſit particeps culpæ: & ſic eſt in propoſito. deriuatur.n. per originem culpa à patre in filium, ſicut & peccatum actuale per imitationem.

Ad 2m dicendum, quòd etſi anima nõ traducatur, quia uirtus ſeminis non poteſt cauſare aiam rõnalem, mouet tñ ad ipſam diſpoſitiue: unde per uirtutẽ ſeminis traducitur humana natura à parente in prolem, & ſimul cum natura naturę infectio. Ex hoc.n. fit iſte qui F naſcitur, conſors culpæ primi parentis, q naturam ab eo ſortitur per quandam generatiuam motionem.

Ad 3m dicendum, quòd etſi culpa non ſit actu in ſemine, eſt tamen ibi virtute humanæ naturæ, quam concomitatur talis culpa.

Ad 4m dicendum, quòd ſemen eſt principium generationis, quę eſt proprius actus naturæ, eius propagationi deſeruiens: & ideo magis inficitur anima per ſemen, quàm per carnem iam perfectam, quæ iam determinata eſt ad perſonam.

Ad 5m dicendum, quòd illud quod eſt per originem, non eſt increpabile, ſi conſideretur iſte qui naſcitur ſecundum ſe: ſed ſi conſideretur prout refertur ad aliquod principium, ſic poteſt eſſe ei increpabile, ſicut aliquis qui naſcitur, patitur ignominiam generis ex culpa alicuius progenitorum cauſatam.

Articulus II.

Vtrum etiam alia peccata primi parentis, uel proximorum parentum traducantur in poſteros.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd etiam alia peccata vel ipſius primi parẽtis, vel proximorum parentum traducantur in poſteros. Pœna enim nunquàm debetur niſi culpæ: ſed aliqui puniuntur iudicio diuino pro peccato proximorum parentum, ſecundum illud Exod. 20. Ego ſum Deus zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Iudicio etiã humano i crimine læſæ maieſtatis filij exhęredantur pro peccato parentum. ergo etiam culpa proximorum parentum trãſit ad poſteros.

2. di. 20. q. 2 ar. 3. ad 1. Et d. 32. q. 1. ar. 1. Et 4. contra c. 52 ad 13. Et mal. q. 4 ar tic. 8.

¶ 2 Præt. Magis poteſt transferre in alterum id quod habet aliquis à ſeipſo, quàm id quod habet ex alio, ſicut ignis magis põt calefacere, quàm aqua calefacta: ſed homo transfert in prolem per originem peccatum quod habet ab Adam. ergo multo magis peccatum quod ipſe commiſit.

¶ 3 Præt. Ideo contrahimus à primo parente peccatum originale, quia in eo fuimus ſicut in principio naturæ, quam ipſe corrupit: ſed ſimiliter fuimus in proximis parentibus ſicut in quibuſdam naturæ principiis, quæ etſi ſit corrupta, poteſt adhuc magis corrumpi per peccatum, ſecundum illud Apocal. vltim. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. ergo filii contrahunt peccata proximorum parentum per originem, ſicut & primi parentis.

Sed contra. Bonum eſt magis diffuſiuum ſui, quàm malum: ſed merita proximorum parentum nõ traducunt ad poſteros. ergo multo minus peccata.

Respon. Dicendum, quòd * Auguſtinus hanc quæſtionem mouet in Enchirid. & inſolutam relinquit. Sed ſi aliquis diligenter attendit, impoſſibile eſt quòd aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis præter primum, per originem traducãtur. Cuius ratio eſt, quia homo generat ſibi idem in ſpecie, non autem ſecundum indiuiduum. & ideo ea quæ directe pertinent ad indiuiduum, ſicut perſonales actus, & quæ ad eos pertinent, non traducuntur a parentibus in filios. Non enim Grãmaticus traducit in filium ſcientiam grammaticæ, quam proprio ſtudio acquiſiuit: ſed ea quæ pertinent ad naturam ſpeciei, traducũtur à parentibus in filios, niſi ſit defectus naturę, ſicut oculatus generat oculatũ, niſi natura deficiat: & ſi natura ſit fortis, etiã aliqua accidentia indiuidualia propagantur in filios, pertinẽtia ad diſpoſitionẽ naturæ;

Cap. 46. & 47. tom. 3.

A naturæ, ſicut velocitas corporis, bonitas ingenii, & alia huiuſmodi. nullo autem modo ea quę ſunt pure perſonalia, vt* dictum eſt. Sicut autem ad perſonam pertinet aliquid ſecundũ ſeipſam, & aliquid ex dono gratiæ: ita etiam ad naturam poteſt aliquid pertinere ſecundum ſeipſam, ſcilicet quòd cauſatur ex principiis eius, & aliquid ex dono gratiæ. & hoc modo iuſtitia originalis, ſicut in primo* dictum eſt, erat quoddam donũ gratiæ toti humanæ naturæ diuinitus collatum in primo parente, quod quidem primus homo amiſit per primum peccatum. vnde ſicut illa originalis iuſtitia traducta fuiſſet in poſteros ſimul cum natura, ita etiã inordinatio oppoſita. Sed alia peccata actualia vel primi parentis, vel aliorum non corrumpunt B naturam, quantum ad id quod naturæ eſt: ſed ſolum quantum ad id quod perſonæ eſt, ideſt, ſecundum pronitatem ad actum: vnde alia peccata non traducũtur.

In iſto art. — q. 100. ar. 2.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ pœna ſpirituali, ſicut* Auguſtinus dicit in epiſtola ad Auitum, nunquàm puniuntur filii pro parentibus, niſi communicẽt in culpa, vel per originem, vel per imitationem, quia omnes animę immediate ſunt Dei, vt dicit Ezec. 18. Sed pœna corporali interdum iudicio diuino, vel humano puniuntur filii pro parentibus, inquantum filius eſt aliquid patris ſecundum corpus.

Epiſt. 75. ad Auitũ to. 2

Ad 2m dicendum, quòd illud quod habet aliquis C ex ſe, magis poteſt traducere, dummodo ſit traducibile: ſed peccata actualia proximorum parentum non ſunt traducibilia, quia ſunt pure perſonalia, ut* dictum eſt.

In cor. ar.

Ad 3m dicendum, quòd primum peccatum corrumpit naturam humanam corruptione ad naturam pertinente: alia uero peccata corrumpunt tãm corruptione pertinente ad ſolam perſonam.

Articvlvs III.

Vtrum peccatum primi parentis transeat per originem in omnes homines.

D

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd peccatum primi parentis non tranſeat p originem ĩ omnes homines. Mors enim eſt pœna conſequens originale peccatum: ſed non omnes qui procedunt ſeminaliter ex Adam, morientur. illi enim, qui uiui reperientur in aduẽtum Domini nũquàm morientur, ut uidetur, per hoc quod dicitur 1. Theſſal. 4. Nos qui uiuimus, non præueniemus in E aduentu Domini eos qui dormierunt. ergo illi non contrahunt originale peccatum.

¶ 2 Præt. Nullus dat alteri quod ipſe non habet: ſed homo baptizatus non habet peccatum originale. ergo nõ traducit ipſum ĩ prolẽ.

¶ 3 Præt. Donũ Chriſti eſt maius, q̃ peccatũ Adæ, ut Apoſt. dicit Ro. 5. Sed donũ Chriſti non tranſit in oẽs hões. ergo nec peccatum Adæ.

Sed contra eſt, q̃ Apoſt. dicit Ro. 5. Mors in omnes pertrãſiit, in quo omnes peccauerunt.

A Respon. Dicendum, quòd ſecundum fidem catholicam firmiter eſt tenendum, quòd omnes homines, præter ſolum Chriſtum, ex Adam deriuati, peccatum originale ex Adam contrahunt: alioquin non omnes indigerent redemptione, quæ eſt per Chriſtum, quod eſt erroneum. Ratio autem ſumi poteſt ex hoc, quod* ſupra dictũ eſt, ſcilicet quòd ſic ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in poſteros, ſicut à uoluntate B animę per motionẽ membrorum, traducitur peccatum actuale ad membra corporis. Manifeſtum eſt autem quòd peccatum actuale traduci poteſt ad omnia membra, quæ nata ſunt moueri à uoluntate. unde & culpa originalis traducitur ad omnes illos, qui mouentur ab Adã motione generationis.

ar. 1. huius quæſt.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd probabilius, & conuenientius tenetur, quòd omnes illi, qui C in aduentu Domini reperientur, morientur, & poſt modicum reſurgent, ut in tertio plenius dicetur. Si tamen hoc uerum ſit, quod alii dicunt, quòd illi nunquàm morientur, ſicut* Hieronymus narrat diuerſorum opiniones in quadam epiſtola ad Mineriam, de Reſurrectione carnis, dicendũ eſt ad argumentum, quòd illi etſi non moriãtur, eſt tamen in eis reatus mortis: ſed pœna auſertur à Deo, qui etiam peccatorum actualium pœnas con D donare poteſt.

Incipit hęc epiſt. in ipſo profectionis & c. to. 3

Ad 2m dicendum, quòd peccatum originale per baptiſmum auſertur reatu, inquantum anima recuperat gratiam quantum ad mentem: remanet tamen peccatum originale actu quantum ad fomitem, qui eſt inordinatio partium inferiorum animæ, & ipſius corporis, ſecundum quod homo generat, & non ſecundum mentem: & ideo baptizati traducunt peccatum originale. Non enim parentes generant inquantum ſunt renouati per E baptiſmum, ſed inquantum retinent adhuc aliquid de uetuſtate primi peccati.

Ad 3m dicendum, quòd ſicut peccatum Adæ traducitur in omnes, qui ab Adam corporaliter generantur: ita gratia Chriſti traducitur in omnes, qui ab eo ſpiritualiter generantur per fidem, & baptiſmum: & non ſolum ad remouendam culpam primi parentis, ſed etiam ad remouendum peccata actualia, & ad introducendum in gloriam.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæ primæ Articulũ tertium.*

8. q. 100. ar. 1. cor. Et 3. q. 31. art. 8. & q. 52. ar. 7. ad 2. & q. 68 ar. 9. co. Et 2. di. 31. q. 1. ar. 2. Et 3. di. 3. q. 4. art. Et 4. tiera e. 50. & 52. Et mal. q. 4. ar. 6. Et quo. 6 ar. 7. Et Roma. 5. le. 3. fin.

In articulo tertio eiuſdem octuageſimæ primæ quęſtionis omiſſo ſecundo, aduerte duo circa uniuerſalitatem peccati originalis. Primum eſt, quòd ad fidem catholicam ſpectat, quòd omnes, præter ſolum Chriſtũ, contrahant peccatũ originale: quod dictum non intelligẽdũ eſt aliter, quàm de morte, quæ eſt pœna peccati originalis: ita quòd ſicut omnes incurrũt mortem, ideſt, neceſſitatem moriẽdi, ita omnes incurrant peccatum originale, ideſt, neceſſitatem habendi peccatum originale. Et ſicut non ſpectat ad fidem, an ſinguli moriantur actualiter, an diuina diſpoſitione aliquis non moriatur: ita non ſpectat ad fidem, an aliquis ex ſpeciali prærogatiua gratiæ non incurrat actualiter originale peccatum. de utroque enim ſimul, inquit Apoſtolus ad Romanos quinto. Per unum hominem peccatũ introiuit in mundum, & per peccatum mors. Eſt igitur neceſſarium ſm catholicam fidem credere quòd omnis vtriuſque ſexus ab Adam ſecundum rationem ſeminalem proueniens, ex ipſa ſua generatione ſit obnoxius peccato originali. & contra Pelagianos dicentes oppoſitum, Aug. diſſerit, & diffinit. De ſolo aũt Ieſu Chriſto uerum eſt, quòd ex ipſa generatiõe nulli obnoxius eſt peccato: iuxta uerbum Angeli ad beatã Virginem ante filii conceptionem, quæ annuntiatio nato eſt tu, dicentis. Quòd ex te naſcetur, ſanctum. & iuxta hunc ſenſum militat ratio authoris. ſ. quia aliter non indigerẽt redemptione, quæ p Ieſum Chriſtum facta eſt. Si enim peccatum originale uel ĩ actu, uel in neceſſitate habendi illud, quis non incurreret, non egeret redẽptione, quod hęreticum eſſet dicere: ſed ſi omnes obnoxii ſunt peccato originali, ſufficit ad indigentiam redemptionis. Neq; enim ſolum redemptione eget actualiter captiuus, ſed etiam obnoxius captiuitati. Et hęc bene notabis tu Thomiſta, ne nimio zelo, non ſecũdum ſcientiam, accenſus, erronea dicas, quæ erronea non ſunt, cum de beatiſſimæ Virginis conceptione diſputas, aut prædicas. Secundum notandum eſt, quòd licet, ut dictum eſt, ad fidem non ſpectet, tanquàm neceſſario credendum, vtrum aliquis actualiter non habuerit ex ſpeciali gratia ori-

originale peccatum, per hoc non excluditur quin ſpectare poſſit tanquam probabile, propter authoritates ſanctorum. In principio namque primæ partis diſtinxit author, quomodo multipliciter aliqua ſpectent ad ſacram theologiam: propter quod oportet ſobrie ſe habere hominem in re hac, ſicut & de actuali morte eorum, de quibus loquitur Apoſt. 1. ad Theſſa. 4. & diabolicas æmulationes, detractiões, rixaſq; tam ſub zeli, quam ſub pietatis umbra, euitare, ac Spiritui ſancto obicem non ponere, iureiurando firmando hoc, uel illud.

2. di. 31. q. 1 ar. 2. ad. 3. Et di. 33. q. 1. ar. 1. ad 4 Et 3. diſ. 2. q. 1. ar. 2. q. 2. ad. 2. Et mal. q. 4. articu. 7.

¶ In reſpõſione ad ſecundum in eodē articulo ſcito, quòd peccatum originale in baptizato dicitur remanere actu, & tranſire reatu: quia & uere actu remanet priuatio iuſtitię originalis. Sumus enim adhuc illa priuati: quoniam quãuis habeamus gratiam gratum facientem coniungentem ſupremum hominis Deo, non tamē habemus eam ſecũdum hunc effectũ, qui eſt iuſtitia originalis in ſtatu iſto. Gratia enim, ut in prima parte dictum fuit, eſt radix originalis iuſtitiæ, quæ olim cum ſuo fructu perdita, per baptiſmum reparatur ſm ſe, tantũ fructũ factura iuſtitię originalis poſt reſurrectionem. Et uere tranſit reatu, quia non remanet in baptizatis priuatio originalis iuſtitiæ ſub ratione culpæ. non enim amplius eis imputatur ad culpam, nec reſeruatur punienda. Et ſic breuibus hic colligere poteris, quomodo originale peccatũ in baptizato actu remaneat, reatu uero tranſeat, & alia multa neceſſaria ꝓ declaratione corũ, quæ ſanctus Doctor dicit in litera.

Cap. 19. & 20. tom. 3.

arti. 1. & 3. huius quæ.

D. 370.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæprimæ Articulũ quartum.*

IN artic. 4. eiuſdē 81. quæſtionis in reſponſione ad ſecũdum, dubium occurrit: quia author in 2. ſent. & hic in art. 1. ad quartum, tenet animã inficī ex carne, quæ eſt pars ge-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſi aliquis ex humana carne formaretur miraculosè, contraheret originale peccatum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd ſi aliquis formaretur ex carne humana G miraculoſe, contraheret originale peccatum. Dicit enim quædã gloſ. Gen. 3. ꝙ in lumbis Adę fuit tota poſteritas corrupta, quia non eſt ſeparata prius in loco uitæ, ſed poſtea in loco exilij: ſed ſi aliquis homo ſic formaretur, ſicut dictũ eſt, caro eius ſepararetur in loco exilii, ergo cõtraheret originale peccatũ.

¶ 2 Præt. Peccatum originale cauſatur in nobis inquantum anima inficitur ex carne: ſed caro tota hominis eſt infecta. ergo ex quacumque parte carnis homo formaretur, anima eius inficeretur infectione originalis peccati. H

¶ 3 Præt. Peccatum originale à primo parente peruenit in omnes, inquantum omnes in eo peccantę fuerunt: ſed illi qui ex carne humana formarentur, in Adam fuiſſent. ergo peccatum originale contraherent.

SED CONTRA eſt, quia non fuiſſent in Adam ſecundum ſeminalem rationem, quod ſolum cauſat traductionem peccati originalis, ut * Auguſtinus dicit 10. ſuper Gen. ad literam.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut iam * dictum eſt, Peccatum originale à primo parente traducitur in poſteros, inquantum mouentur ab ipſo per generationem, ſicut membra mouentur ab anima ad peccatum actuale. Non autem eſt motio ad generationem, niſi per uirtutem actiuam in generatione: unde illi ſoli peccatum originale contrahunt, qui ab Adã deſcendunt per uirtutem actiuam in generatione originaliter ab Adã deriuatam, quod eſt ſecundum ſeminalem rationem ab eo deſcendere. nam ratio ſeminalis nihil aliud eſt, quàm vis actiua in generatione. Si autem aliquis formaretur uirtute diuina ex carne humana, manifeſtum eſt, quòd vis actiua non deriuaretur ab Adã. unde non contraheret peccatum originale: ſicut nec actus manus pertineret ad peccatum humanum, ſi manus non moueretur à uolũtate hominis, ſed ab aliquo extrinſeco mouente.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Adam non fuit in loco exilii niſi poſt peccatum: unde non propter locum exilii, ſed propter peccatũ traducitur originalis culpa ad omnes, ad quos actiua eius generatio peruenit.

AD 2m dicendum, ꝙ caro non inficit animam, niſi in quantum eſt principium actiuum in generatione, vt * dictum eſt.

AD 3m dicendũ, quòd ille qui formaretur ex carne humana, fuiſſet in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiam, ſed non ſecundum ſeminalem rationem, vt * dictum eſt: & ideo non contraherent originale peccatum.

In corp. & 2. art.

In cor. art.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſi Adam non peccaſſet, Eua peccante, filii originale peccatum contraherent.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſi Adam non peccaſſet, Eua peccante, filij originale peccatum contraherent. Peccatum enim originale a parentibus contrahimus, inquantum in eis fuimus, ſecundum illud Apoſtoli Roman. 5. I In quo omnes peccauerunt: ſed ſicut homo præexiſtit in patre ſuo, ita in matre. ergo ex peccato matris homo peccatum originalis cõtraheret, ſicut & ex peccato patris.

¶ 2 Præt. Si Eua peccaſſet, Adam non peccãte, filij paſſibiles, & mortales naſcerentur. Mater enim dat materiam in generatione, ut dicit * Philoſophus in 2. de generatione animalium. mors autem, & omnis paſſibilitas prouenit ex neceſſitate materiæ: ſed paſſibilitas, & neceſſitas moriendi ſunt pœna peccati originalis. ergo ſi Eua peccaſſet, Adam non peccante, filij contraherent originale peccatum.

¶ 3 Præt. * Damaſce. dicit in lib. 3. quòd Spiritus ſanctus præuenit in uirginem, de qua Chriſtus erat abſque peccato originali naſciturus, purgãs eã: ſed illa purgatio nõ fuiſſet neceſſaria, ſi infectio originalis peccati non contraheretur ex matre. ergo infectio originalis peccati ex matre trahitur, & ſic Eua

a di. 31. q. 1 art. 2. ad 4. Et 4 diſt. 1. q. 2 ar. 2. q. 2. ad 1. Et mal. q. 4. ar. 7. ad 4. & 5 Et Rom. 5. lect. 3 Et 1. Cor. 15. 3 me.

Lib. 2. ca. 1. tom. 4.

Ca. 2. & 12

F niti, quam conſtat non eſſe principium actiuum in generatione: nunc uero dicit, quòd caro non inficit, niſi inquantum eſt principium actiuum in generatione: non enim ſtant hæc duo ſimul.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ carnis nomine, quatuor accipere poſſumus, corpus paternum, ex quo deciditur ſemen ipſum: ſemen ſm uirtutē actiuam in ſpiritu ſpumoſo: carnem, quæ fit pars prolis in ipſa vnione ad animam: & carnem, ut perſeuerantem in prole, & retrogrado ordine procedendo, caro perſeuerans inficit animam mediante proprio conſenſu, dum concupiſcit aduerſus ſpiritum. Caro uero in unione, ut ſtat ſub actione ſeminis, generando uiuentis, inficere dici poteſt, ut materia cui coaptatur forma in principio in conſtitutione naturæ. Magis tamen & uerius dicitur, quòd ſemen inficit, cui ꝓprie cõuenit actio naturæ: & eadem ratiõe, licet remote, paternum corpꝰ inquantum mediante ſemine actiue generat. Ex quibus patet, quòd uerißimum eſt, quòd caro non inficit ſola. quod dico, propter carnem ut perſeuerantem, niſi pro quanto eſt principium actiuum: quia ſi caro in unione inficit, hoc habet, ut ſtat ſub principio actiuo: & ſic uerificatur etiam illud cõparat uum, magis, ꝗ primo articulo poſitum ad quartum. Magis namque inficit ſemen, quam caro in vnione, quia propter illud: & quam caro perſeuerans, quia non niſi diminute inficit, ut dictum eſt, concupiſcendo.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæ primæ Articulum quintum.*

IN articulo quinto eiuſdem quæſtionis octuageſimę primæ in reſponſione, aduerte authorem reprehendere opinionem, quam ſecutus fuerat in ſecundo ſententiarum diſtinctio. 30.

peccante, eius filij peccatum originale contrahent, etiamſi Adam non peccaſſet.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, quod Apoſtolus dicit Ro. 5. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit. Magis autem fuiſſet dicendum, quòd per duos intraſſet, cum ambo peccauerint: uel potius per mulierem, quæ primo peccauit, ſi femina peccatum originale in prolem tranſmitteret. non ergo peccatum originale deriuatur in filios à matre, ſed à patre.

Rᴇѕᴘᴏɴ. Dicendum, quòd huius dubitationis ſolutio ex *præmiſſis patet. Dictum eſt enim* ſupra, ꝙ peccatum originale à primo parente traducitur, inquantum ipſe mouet ad generationem natorum. vnde* dictum eſt, quòd ſi materialiter tantum aliquis ex carne humana generaretur, originale peccatum non contraheret. Manifeſtum eſt autem ſecundum doctrinam philoſophorũ, quòd principium actiuum in generatione eſt à patre, materiam autem mater miniſtrat. unde peccatum originale non contrahitur à matre, ſed à patre: & ſecundum hoc, ſi Adam non peccante, Eua peccaſſet, filij originale peccatum non contraherent: econuerſo autem eſſet, ſi Adam peccaſſet, & Eua non.

ar. p. 3. & 4 huius quæ. ar. 1. hui⁹ q. ar. 4. hui⁹ q. Ariſt. lib. 2. de genera. animalium c. 1. tom. 4.

Aᴅ ᴘʀɪᴍᴠᴍ ergo dicendũ, ꝙ in patre præexiſtit filius ſicut in principio actiuo, ſed in matre ſicut in principio materiali, & paſſiuo: unde non eſt ſimilis rõ.

Aᴅ 2ᵐ dicendum, quòd quibuſdam uidetur, ꝙ Eua peccante, ſi Adam non peccaſſet, filij eſſent immunes à culpa: paterentur tamen neceſſitatem moriendi, & alias paſſibilitates prouenientes ex neceſſitate materię, quam mater miniſtrat, non ſub ratione pœnę, ſed ſicut quoſdam naturales defectus. Sed hoc non uidetur conueniens. Immortalitas enim, & impaſſibilitas primi ſtatus non erat ex conditione materiæ, ut in primo* dictum eſt, ſed ex originali iuſtitia, per quam corpus ſubdebatur animæ, quandiu anima eſſet ſubiecta Deo: defectus autem originalis iuſtitię eſt peccatum originale. Si igitur Adam non peccante peccatum originale non transfunderetur in poſteros propter peccatum Euæ, manifeſtum* eſt quòd in filiis nõ eſſet defectus originalis iuſtitiæ, unde non eſſet in eis paſſibilitas, uel neceſſitas moriendi.

p. p. qõ. 97. ar. 1. & 2.

D. 78.

Aᴅ 3ᵐ dicendum, quòd illa purgatio præueniens in beata Virgine, non requirebatur ad auferendum transfuſionem originalis peccati, ſed quia oportebat ut Mater Dei maxima puritate niteret. Nõ enim eſt aliquid digne receptaculum Dei niſi ſit mundum, ſm illud Pſal. 93. Domum tuã, Domine, decet ſanctitudo.

QVAESTIO LXXXII.

De originali peccato quantum ad ſuã eſſentiam, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de peccato originali, quantum ad ſuã eſſentiã.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum originale peccatum ſit habitus.

¶ Secundo, Vtrum ſit vnum tantum in uno homine.

¶ Tertio, Vtrum ſit cõcupiſcẽtia.

¶ Quarto, Vtrum æqualiter ſit in omnibus.

A Aʀᴛɪᴄᴠʟᴠѕ ᴘʀɪᴍᴠѕ.

Vtrum originale peccatũ ſit habitus.

Ad ᴘʀɪᴍᴠᴍ ſic proceditur. Videtur quòd originale peccatum non ſit habitus. Originale enim peccatũ eſt carentia originalis iuſtitiæ, ut* Anſelmus dicit in libro de Conceptu uirginali, & ſic originale peccatum eſt quędam priuatio: ſed priuatio opponitur habitui. ergo originale peccatum non eſt habitus.

B ¶ 2 Præt. Actuale peccatum habet plus de ratione culpæ, quàm originale, inquantum habet plus de ratione uoluntarij: ſed habitus actualis peccati non habet rationẽ culpæ, alioquin ſequeretur, quòd homo dormiens, culpabiliter peccaret. ergo nullus habitus originalis habet rationem culpę.

¶ 3 Præt. In malis, actus ſemper præcedit habitũ. Nullus enim habitus malus eſt infuſus, ſed acquiſitus: ſed originale peccatum non

C pręcedit aliquis actus. ergo originale peccatum non eſt habitus.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, quod* Auguſtinus dicit in libro de Baptiſmo puerorum, quòd ſecundum peccatum originale paruuli ſunt concupiſcibiles, etſi non ſint actu concupiſcentes: ſed habilitas dicitur ſm aliquem habitum. ergo peccatum originale eſt habitus.

Rᴇѕᴘᴏɴ. Dicendum, quòd ſicut* ſupra dictum eſt, duplex eſt habitus. Vnus quidem quo incli-

D natur potentia ad agendum: ſicut ſcientiæ, & uirtutes dicuntur habitus, & hoc modo peccatũ originale non eſt habitus. Alio modo dicitur habitus diſpoſitio alicuius naturæ ex multis compoſitæ, ſecundum quam bene ſe habet, vel male ad aliquid, & præcipue cum talis diſpoſitio fuerit quaſi in naturam verſa, vt patet de ægritudine & ſanitate: & hoc modo peccatum originale eſt habitus. Eſt enim quędã inordinata diſpoſitio

E prouenies ex diſſolutione illius harmoniæ, in qua conſiſtebat ratio originalis iuſtitiæ: ſicut etiam ægritudo corporalis eſt quædam inordinata diſpoſitio corporis, ſm quã ſoluitur æqualitas, in qua cõſiſtit ratio ſanitatis. vnde peccatum originale languor naturæ dicitur.

Aᴅ ᴘʀɪᴍᴠᴍ ergo dicendũ, ꝙ ſicut ægritudo corporalis habet aliquid de priuatione in quantum tollitur æqualitas ſanitatis, & aliqd habet poſitiue, ſcilicet ipſos

¶ Super Quæſtionis octuageſima ſecundæ Articulum primum.

In titulo primi articuli quæſtionis 82. ſumitur habitus proprie, & nõ ſolum vt diſtinguitur contra actum, ut patet ex corpore, ubi diſtinguit de habitu proprie ſumpto, de quo ſuperius dictum fuit, & eſt quæſtio ſingularis.

¶ In corpore articuli dubiũ primo eſt, an inordinatio diſpoſitionis, quæ in litera dicitur, ſit inordinatio priuatiue, an contrarie. Si n. priuatiue ſumitur inordinata diſpoſitio, id eſt, diſpoſitio priuata tali ordine, ſequitur quòd non ſit habitus, ſed priuatio peccatum originale, in tali inordinatione conſiſtẽs. ſi uero ſumitur contrarie, oportet aſſignare quid ſit illud poſitiuum fundans hanc contrarietatem.

t. d. 5. qõ. 1 arti. 1. c. & di. 7 q. 1 ar. arti 1. ad 2. Et 2. di. 30. q. 1. ar. 3. ad 2. Et veri. q. 10. art. 1. ad 2. Et 102. q. 4. ar. 2. t. a. 2. & 3. & 2 4.

¶ Dubium ſecũdo eſt, quomodo peccatum originale ſit uere habitus, loquendo de habitu in ordine ad naturam: quia nulla eſt in nobis ex peccato originali qualitas ſuperaddita ſiue in eſſentia, ſiue in potentiis animæ, ubi ponitur originale peccatũ. conſtat enim habitum eſſe ſpeciem qualitatis.

¶ Dubiũ tertio eſt, quomodo peccatũ originale eſt lãguor naturæ. Aut enim hoc dicitur de natura noſtra abſolute, aut donata iuſtitia originali. Non abſolute: quia natura priuata originali iuſtitia, nullam habet imbecillitatem, ſed eſt ſibi ipſi relicta quo ad animam, & quo ad corpus. & ſicut tendentia elementorum in propria nõ eſt languor naturæ abſolute: ita nec tendentia partium animæ in propria. Nec de donata iuſtitia originali: quia cum natura noſtra non differat à ſeipſa donata iuſtitia originali, niſi priuatione illius uolũtate Adæ, non apparet in quo conſiſtat iſte languor.

habetur ex ſerm. 45. de tpe 10. 10. Et ex lib. 6. contra Iulianum c. 7. tom. 7.

q. 50. art. 1.

¶ Dubiũ quarto eſt in reſponſione ad primum, quomodo peccatum originale eſt habit⁹ corrupt⁹. Nam habitus corruptus non eſt habitus, ſicut nec albedo corrupta eſt albedo. Si igitur peccatum originale eſt habitus corruptus, falſo dictum eſt in corpore, quòd eſt habitus. ly, enim corruptus, eſt conditio diminuens.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd inordinatio ſumitur contrarie. Eſt n. in

nobis conſiderare partes animæ diſpoſitas dupliciter, ſcilicet cũ harmonia conformi naturæ noſtræ rationali, & ſine illa. Et cum ſunt ſine tali harmonia, pronæ ſunt ut ferantur ſm proprios impetus præter conſonantiam ad harmoniam illam. hoc autem eſt partes animæ eſſe inordinatas contrarie: ſicut humores corporis, cum ſunt ſine regimine uirtutis animæ, mouentur ſecũdum proprias inclinationes non ſolum extra harmoniam ſanitatis, ſed contra illam. Fundatur igitur inordinatio contrarie ſuper pronitate ad ea, quæ ſunt cõtra harmoniam. Concupiſcibilis enim ex hoc ipſo, quòd prona eſt ad delectabile ſm ſenſum, pluſquam oportet ſecundũ rationem rectam, eſt contrarie diſpoſita.

q.præ.ar.1.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quòd author non putauit peccatum originale eſſe habitum, ſed quandam habitualẽ pronitatem non poſitiue, ſed per ſubtractionem retinentis, ut in ſecũdo ſententiarũ, & in quæſtione de Malo patet. Sed hæc reſponſio non notauit in authore hunc ſingularem articulum, cum reſponſione ad tertium. Ex hoc namque apparet, quòd author altius contemplans naturam peccati originalis, nouam tradidit doctrinam, alterius non oblitus. Diſtinxit ſiquidem habitum, vel ad opus, uel ad naturam, & dixit duo. Primum eſt, quòd peccatum originale non eſt habitus in ordine ad opus, niſi indirecte per remotionem prohibentis, & ſic gloſauit ſeipſum alibi. Alterum eſt, quòd peccatum originale eſt habitus in ordine ad naturam, ſicut ægritudo. Et ad motam difficultatem, quia habitus ſignificat quid poſitiuum diſtinctum contra priuationem, dixit in reſponſione ad primum, quòd pro poſitiuo hic ſunt partes animæ inordinatæ contrarie. Quod dictum, ſecundum triplicem de habitu ad naturam opinionem tripliciter ſaluat habitum. Nam ſecundum tenentes habitum huiuſmodi, puta ſanitatem, vel pulchritudinem formaliter conſiſtere in relatione, & materialiter in qualitatibus cõſonantibus, facile patet quõ peccatum originale eſt qualitas. Sed hæc uia non eſt ſm uiã authoris expreſſe ſuperius in quæſtione 49. ponentis ſanitatem eſſe eſſentialiter, & formaliter qualitatẽ, non relationem. Secundum dicentes uero habitum eſſe collectionem ordinatam partialium diſpoſitionum, facile quoque patet peccatum originale eſſe qualitatem, ideſt, collectionem qualitatum inordinatarum. Sed hæc quoque uia ſuperius confutata eſt: quia habitus non eſſet qualitatis ſpecies. collectio namque qualitatum non eſt qualitas. Secundum autem tenentes habitũ eſſe qualitatem exiſtentem ſubiectiue in uno principali, nõ abſolute, ſed ut conſonanti, uel diſſonanti aliis, ſubtilius ſaluatur de peccato originali, quod eſt qualitas, ſicut & de ſanitate, & ægritudine. Ita quòd ſicut ægritudo eſt qualitas non compoſita, aut collecta ex pluribus qualitatibus diſſonis in ordine ad naturam, ſed conſurgens talis diſſonantia in principali parte: ſic originale peccatum non eſt collectio, aut ordo inordinatarũ pronitatũ in partibus animæ, ſed inordinata pronitas primæ partis animæ non abſolute, ſed ut illa prima pars aliis inordinatis cohæret, qualitatis quæ eſt habitus rationem habet. Et hoc eſt idẽ dicere, ꝙ ut eſt in toto primo. æquiualet .n. eſſe in parte ut cohæret aliis, & eſſe in toto. cohæret nãque ꝑꝑ totum. Vnde & in 5. Meth. habitus ponit diſpoſitio nõ partiũ, ſed habẽtis partes. Nõ ut aliqui interpretantur, quia ex diſpoſitionibus partium reſultat in toto qualitas, quæ eſt habitus, puta ſanitas, uel pulchritudo: ſed quia qualitas primæ partis in ordine ad alias, ſeu ut eſt habentis illas ſic diſpoſitas, eſt habitus. In cuius ſignum Ariſto. in prima ſpecie qualitatis poſuit calorem, ut commenſuratum naturæ in Prædicamentis: & inferius in hac eadem quæſtione dicitur, quòd peccatum originale eſt in pluribus partibus animæ, ut ſunt partes unius totius. Et quid eſt formaliter in

humores inordinate diſpoſitos: ita etiam peccatum originale habet priuationem originalis iuſtitiæ, & cum hoc inordinatam diſpoſitionẽ partiũ animæ. Vnde nõ eſt priuatio pura, ſed eſt quidã habit⁹ corrupt⁹.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ actuale peccatum eſt inordinatio quædam actus: originale uero cum ſit peccatum naturæ, eſt quædam inordinata diſpoſitio ipſius naturæ, quæ habet rationem culpæ, inquantum deriuatur ex primo parente, vt⁹ dictum eſt. Huiuſmodi autem diſpoſitio naturæ inordinata habet rationem habitus: ſed inordinata diſpoſitio actus non habet rationem habitus. & propter hoc peccatum originale poteſt eſſe habitus, non autem peccatum actuale.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd obiectio illa procedit de habitu, quo potentia inclinatur in actum: talis autem habitus non eſt peccatum originale. Quamuis etiam ex peccato originali ſequatur aliqua inclinatio in actum inordinatum, non directe, ſed indirecte, ſcilicet per remotionem prohibentis, ideſt, originalis iuſtitiæ, quæ ꝓhibebat inordinatos motus: ſicut etiam ex ægritudine corporali indirecte ſequitur inclinatio ad motus corporales inordinatos. nec debet dici, quòd peccatum originale ſit habitus infuſus, aut acquiſitus per actũ niſi primi parentis: non autem huius perſonæ, ſed per uitiatam originem innatus.

ARTICVLVS II.

Vtrum in uno homine ſint multa originalia peccata.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in uno ho-

F prima parte animæ, in ſequenti quæſtione dicet, in cæteris autem materialiter. Notandum eſt igitur, quòd ſicut humoribus inordinate diſpoſitis eſt infirmitas, ſic quòd in uno eſt formaliter, & in reliquis materialiter, ita & de peccato originali. Et ſic qualitas quæ nata eſt determinare, & modificare potentiam ſubiecti habẽtis partes ut ſic, in ordine ad naturam &c. eſt habitus: & ſic peccatum originale eſt habitus, & qualitas.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd peccatum originale eſt languor naturæ etiã abſolute: quoniam conſiſtit in cõtraria diſpoſitione non ſolum iuſtitiæ originali, ſed ſanitati naturali ipſius hominis inquantũ rationalis. In ſtatu namque harmoniæ illius, quæ erat ſub iuſtitia originali, duo erant, ſcilicet ipſa conſonantia uiſium animæ, & ſupernaturale donum conſeruans illam harmoniã. Modo non ſolum ſumus priuati illo ſupernaturali dono, ſed etiam illa harmonia, dum nobis relictis, in propria ſingulis partibus tendentibus, ad contrariam diſſonantiam totus homo pronus inuenitur. Quod autem harmonia illa naturalis ſit, patet ex hoc, quia eſt ſecundum naturam. naturale namque, ut in ſecundo Phyſicorum habetur, dicitur de eo quod eſt ſecundum naturam. Conſtat enim ſecundum naturam noſtram, qua rationales ſumus, eſſe bonum ſecundum rationem, in omnibus partibus animæ rationis participibus, ut Dionyſius in quarto capitulo de diuinis nominibus dicit. Naturalia autem etſi non ſint ablata à nobis, ſunt tamen infirmata: ſed de hoc inferius latior erit ſermo.

1.di.33.q 1 ar.1. Et mal. qõ.4 art. 1. cor. fin. & ar. 2. pri. et art. 8. ad. 1. Et Pſal. 31. Et Rom. 4. le. 1. & c. 5. lect. 5. 6.

¶ Ad quartum dubium prima fronte uidetur dicendum, quòd litera eſt corrupta, & quòd debet legi: Sed eſt habitus contrarius. Iuxta hunc namque ſenſum directe ſatisfacit argumento, & conſonat toti illi reſponſioni, qua uult, quòd ſicut ægritudo non eſt pura priuatio ſanitatis: ita peccatum originale non eſt pura priuatio originalis iuſtitiæ, ſed eſt habitus contrarius illi. Sed quia in ſequentis articuli corpore expreſſe dicitur, quòd peccatum originale eſt diſpoſitio corrupta, & par eſt quæſtio de habitu corrupto, & diſpoſitione corrupta, quoniam corrupta eſt conditio diminuens utrobique: ideo aliter dicendum eſt, quicquid ſit de correctione huius literæ. Non intendit igitur author per habitum corruptum, habitum qui deſiit: ſicut per hominem mortuum intelligitur homo qui deſiit. ſic enim corruptum eſt conditio diminuens: ſed intendit peccatum originale eſſe tam habitum, quàm diſpoſitionem in corruptione conſiſtentem. Sicut enim ægritudo eſt habitus conſiſtens in corruptione humorum: ita peccatum originale eſt habitus conſiſtens in corruptione partium animæ. Corruptionis enim nomen, ut patet in octauo Phyſicorum, ad omnem alicuius deſitionem extenditur: & ſic corruptio contra puram priuationem diſtinguitur in litera. Priuatio enim dicit negationem in ſubiecto apto nato: corruptio uero addit poſitiuum contrarium, fundans illam negationem. Non ſanum enim priuatiue dicit ſanitatis negationem in corpore capaci ſanitatis. Aegrum uero dicit humores corruptos per contrarias diſpoſitiones ad ſanitatem: & per hoc & dicit aliquid poſitiuum, & eſt habitus corruptus, ideſt, in corruptione conſiſtens: cum quo ſtat, quòd eſt habitus. Et ſimile eſt de peccato originali, qui languor eſt naturæ.

¶ Super quæſtionis octuageſimæſecundæ Articulum ſecundum.

IN articulo ſecundo, & tertio eiuſdem quæſtionis dubia duo occurrunt. Primum eſt, de qua cauſa eſt ſermo in illa propoſitione

mine ſunt multa originalia peccata. dicitur enim in Pſal. 50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis cócepit me mater mea: ſed peccatum in quo homo concipitur, eſt originale. ergo plura peccata originalia ſunt in vno homine.

¶ 2 Præt. Vnus & idem habitus nõ inclinat ad cõtraria. habitus enim inclinat per modum naturæ, quæ tendit in vnum: ſed peccatum originale etiam in uno homine inclinat ad diuerſa peccata, & cõtraria. ergo peccatum originale non eſt unus habitus, ſed plures.

¶ 3 Præt. Peccatum originale inficit omnes animæ partes: ſed diuerſæ partes animę ſunt diuerſa ſubiecta peccati, ut ex præmiſſis patet. cum igitur unum peccatum non poſſit eſſe in diuerſis ſubiectis, videtur quòd peccatum originale nõ ſit unum, ſed multa.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ioannis 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mũdi. quod ſingulariter dicitur, quia peccatum mundi, quod eſt peccatum originale, eſt unum, ut gloſ. ibidem exponit.

RESPON. Dicendum, quòd in uno homine eſt unum peccatum originale, cuius ratio dupliciter accipi poteſt. Vno modo, ex parte cauſæ peccati originalis. dictum eſt n. ſupra, quòd ſolum primum peccatum primi parentis in poſteros traducitur: vnde peccatum originale in uno homine eſt unum numero, & in omnibus hominibus eſt unum proportione in reſpectu ſcilicet ad primum principium. Alio modo põt accipi ratio eius ex ipſa eſſentia originalis peccati. In omni enim inordinata diſpoſitione unitas ſpeciei conſideratur ex parte cauſæ: unitas autem ſecundum numerũ ex parte ſubiecti, ſicut patet in ægritudine corporali. ſunt n. diuerſæ ægritudines ſpecie, quæ ex diuerſis cauſis procedunt, puta, ex ſuperabũdantia calidi, vel frigidi, uel ex læſione pulmonis, uel hepatis: una autẽ ægritudo ſm ſpeciem in uno homine, non eſt niſi una numero. Cauſa autem huius corruptę diſpoſitionis, quæ dicitur originale peccatum, eſt una tantum, ſcilicet priuatio originalis iuſtitiæ, per quam ſublata eſt ſubiectio humanæ mentis ad Deum: & ideo peccatum originale eſt unum ſpecie, & in uno homine non poteſt eſſe niſi vnum numero: in diuerſis autem hominibus eſt unum ſpecie, & proportione, diuerſum autem numero.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ pluraliter dicitur in peccatis ſm illum morem diuinæ ſcripturæ, quo frequenter ponitur pluralis numerus pro ſingulari, ſicut Matt. 2. Defuncti ſunt, qui quærebant animã pueri: uel quia in peccato originali uirtualiter præexiſtunt omnia peccata actualia, ſicut in quodam principio, unde eſt multiplex uirtute: uel quia in peccato primi parẽtis, quod per originem traducitur, fuerunt plures deformitates, ſcilicet ſuperbiæ, inobedientiæ, gulæ, & alia huiuſmodi: uel quia multæ partes animæ inficiuntur per peccatum originale.

AD 2^m dicendum, ꝙ unus habitus non poteſt inclinare per ſe & directe, ideſt, per propriã formam ad contraria, ſed indirecte, & per accidens. ſ. per remotionem prohibentis: ſicut ſoluta harmonia corporis miſti, elementa tendunt in loca contraria: & ſimiliter ſoluta harmonia originalis iuſtitię diuerſæ animę potentiæ in diuerſa feruntur.

AD 3^m dicendum, quòd peccatum originale inficit diuerſas partes animæ ſm qđ ſunt partes unius totius: ſicut & iuſtitia originalis continebat omnes animæ partes in unum. & ideo eſt unum tantum peccatum originale, ſicut etiam eſt una febris in uno homine, quãuis diuerſæ partes corporis grauentur.

ARTICVLVS III.

Vtrum originale peccatum ſit concupiſcentia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum originale non ſit concupiſcentia. Omne enim peccatum eſt contra naturam, ut dicit Damaſcenus in ſecundo libro: ſed cõcupiſcentia eſt ſecundum naturam. eſt enim proprius actus uirtutis concupiſcibilis, quæ eſt potentia naturalis. ergo concupiſcẽtia non eſt peccatum originale.

¶ 2 Præt. Per peccatum originale ſunt in nobis paſſiones peccatorũ,

poſitione ſecundi articuli. In omni ordinata diſpoſitione unitas ſpecifica ſumitur ex parte cauſæ extrinſecæ, vel intrinſecæ, effectiuæ, uel formalis. non enim liquet, quin potius litera affert cauſam materialem, puta calorem excedentem reſpectu febris, & ſimilia. Secundum eſt, quo pacto priuatio originalis iuſtitię ponitur cauſa originalis peccati in 2 arti. & i 3. ponitur quòd eſt formale in ipſo peccato originali.

¶ Ad euidentiã horum ſcito, quòd cũ diſpoſitio ſit ordo habentis partes, in omni inordinata diſpoſitione plura cõcurrere oportet ſpectantia ad illã, quaſi partes integrales, & aliquid tanquam radicem uel totius diſpoſitionis, uel reliquarũ partium. uerbi gratia, in febre cholerica exceſſiuus calor eſt, & quaſi pars febris, & radix febris i reliquis partibus corporis. Inter has autẽ quaſi partes illa uim cauſæ obtinet: unde talis diſpoſitio ſimpliciter ponitur in eſſe: & de tali cauſa uerificat litera, unanimus indubitanter loquatur. Eſt nanque huiuſmodi quaſi pars cauſa, & actiue, & formaliter, ut patet in exemplis literæ. Exceſſiuus namque calor & facit febrẽ, & formaliter in febre eſt. unde litera de intrinſeca, uel quaſi intrinſeca cauſa propria uerificatur, non materiali: ut ſic, quoniam nulla res ponitur in eſſe per materiam, ſed ex qua ponitur in eſſe, quę eſt ut formalis, & actiua, & non ſolũ materiæ rationẽ habens diuerſimode. Et ſic patet ſolutio primi dubii ſimul, & ſecundi. Nam ex hoc patet, quod priuatio originalis iuſtitiæ, quia eſt prima intrinſeca radix originalis peccati, cauſa eius ponitur nõ qualitercũque, ſed formalis, ut ex diſcurſu literæ patet.

quæſt. 74.

Gloſ. ordinaria. ibid.

q. 81. art. 2.

¶ *Super quæſtionis octuageſimaſecundæ Articulum tertium.*

IN articulo tertio duo occurrũt dubia. primo quomodo ſe habeat inordinatio uoluntatis ad peccatum originale materialiter, & ad priuationem originalis iuſtitiæ, in litera namque nihil uidetur de hac exprimi. Materiale enim in peccato originali ponitur concupiſcentia, quam in aliis uiribus conſiſtere ex eo patet, quòd litera reddens rationem quare dicatur concupiſcentia, inquit. Inordinatio aliarum uirium animæ præcipue in hoc attenditur, quòd ad bonũ commutabile conuertuntur. & in quæſtione de Malo quæſt. quarta arti. ſecundo aperte ponitur malitia ex parte formalis in peccato originali: defectus autem aliarũ uirium materialiter: ſed per formale in litera hac non concluditur inordinatio uoluntatis, ſed priuatio iuſtitiæ originalis, quam conſtat aliud eſſe ab inordinatione uoluntatis.

¶ Secundum dubium eſt, an formale in peccato originali ſit priuatio iuſtitiæ originalis totius, an i hoc, puta, in voluntate. Litera enim in calce corporis articuli infert ſimpliciter, ꝙ priuatio iuſtitiæ originalis: i corpore illatũ, erat de priuatione iuſtitiæ originalis ꝑ quam uoluntas ſubdita erat Deo. & cõfirmatur hoc, quia aliter uanus fuiſſet tantus labor de uoluntate. quòd eſt cauſa. & ſi ſic eſt, quare intulit in fine abſolute, quòd eſt priuatio originalis iuſtitiæ? D. 1087.

¶ Ad euidentiam horum ſciendũ eſt, quòd originalis iuſtitia dicit tria, ſcilicet donum ſupernaturale, ſubiectionem mentis ad Deum, rectum ordinem uoluntatis, & omnium potentiarum animæ ad bonum. Et per oppoſitum, priuatio iuſtitię originalis multipliciter poteſt ſumi, ut priuat hoc, uel illud. Et licet author alibi dixerit, quòd uterque defectus uolũtatis, ſcilicet ſubiectionis ad Deum, & diſpoſitionis ad bonum obiectum, ſpectat ad formale originalis peccati. In hoc tamẽ loco aut directõ nullius uoluntatis, aut ſolius ſubiectionis ad Deum poſuit ſub formali originalis peccati. Si enim diſcur-

3. q. 23. ar. 3 co. Et 2. diſ. 30. q. 1. ar. 3 co. & ad 4. & i expoſi. & diſ. 31. q. 2. ar. 1. ad 3. & diſ. 32. q. 1. ar. 1. ad 1. 3. & 4. & de mal. q. 3. ar. 7. cor. fin. & q. 4. arti. 2. ꝑ to. & art. 4. ad 2. & ar. 6. ad 16. Lib. 2. ca. 4. & 30.

diſcurſus literæ formaliter inſpiciatur, apparebit quòd cum author debuiſſet inferre ſic. ergo auerſio uolũtatis à Deo eſt formale in originali peccato, quia talis auerſio eſt directe contraria ſubiectioni uoluntatis ad Deum, quæ erat cauſa originalis iuſtitiæ, non intulit hoc, ſed intulit ſic. ergo priuatio iuſtitiæ originalis, per quam uoluntas ſubdebatur Deo, eſt formale in originali peccato, inſinuans per hoc, quòd non ipſi⁹ ſubiectionis priuatio, quam ſignificat auerſio, ſed ſola doni facientis illã ſubiectionẽ priuatio, formale in peccato originali eſt: & ſecundum hoc, nullũ uoluntatis defectũ in formali originalis peccati clauſit. Si tamen ſobriuertẽ verba quis conſiderauit, ſcilicet, omnis autem alia inordinatio virtũ animæ ad materiale ſpectat: cõiectura fiet, quòd intenderit, quòd quædam inordinatio virium animæ ſpectat ad formale, & omnis alia ſpectat ad materiale. niſi enim hoc intenderit, non dixiſſet, omnis alia, ſed dixiſſet, omnis inordinatio uirium &c. Et ſecundũ hoc, defectus ſubiectionis humanæ mentis pręcipue ſecundum uoluntatem, ad formale originalis peccati ſpectat. Videtur mihi, quòd ſicut cũ loquimur de iuſtitia originali, nõ de illo tãtum dono loquimur, ſed de ipſa ſubiectione mentis ad Deum, quæ per illam fit, dum dicitur, quòd iuſtitia originalis cõſiſtit in ſubiectione mentis ad Deum, ab effectu donum illud declarantes: ita cum dicitur, Priuatio originalis iuſtitiæ, pōt intelligi cũ priuatione primi effectus: & poteſt litera concordari diſtinguendo, quòd ad formale peccati originalis aliqd ſpectat primo, & aliquid ſecundario, & quòd formale primo eſt ſola priuatio doni illius, & ſubdebat mentem, & præcipue uoluntatem Deo: ſecundario autem eſt etiam ipſa priuatio ipſius ſubiectionis, & quòd ꝓpter primum author in litera concludendo diuertit ab auerſione uoluntatis ad priuationem iuſtitiæ. Et propter ſecũdum ſubiunxit, Omnis autem alia inordinatio &c. ex his autem facile ſoluũtur mota dubia. Et ad primum dicitur, quòd inordinatio uoluntatis eſt duplex, quædam oppoſita ſubiectioni ad Deum: quædam recte conuerſioni ad obiectum. Prima ſignificatur per auerſionem: ſecunda per conuerſionem. prima ſpectat ſecundario ad formale peccati originalis abſolute: ſecunda autem ſpectat ad materiale ſecundum hanc literam dicentem, omnis alia inordinatio uirũ animæ, & non dixit, omnis aliarũ uirium inordinatio. Conſtat namque quòd pronitas voluntatis eſt alia inordinatio ab inordinatione auerſionis, & eſt alicuius potentiæ animę ipſius, ſcilicet voluntatis. Cum hoc tamen ſtat, quòd pronitas hęc uolun-

Q.23.ar.4.

ar.pce.ad 2.

Lib.10.c.7. tom.5.

Lib.1.a.15. non multu pcul a pri. tom.2.

arti. præce.

q.9.art.3.

ut patet per Apoſtolum Ro. 7. ſed multæ aliæ ſunt paſſiones præter concupiſcentiam, ut † ſupra habitum eſt. ergo peccatum originale nõ magis eſt concupiſcentia, quàm aliqua alia paſſio.

§ 3 Prẹt. Per peccatum originale deordinantur omnes animæ partes, ut * dictum eſt: ſed intellectus G eſt ſupremus inter animę partes, ut patet per † Philoſophum in 10. Ethic. ergo peccatum originale magis eſt ignorantia, q̃ concupiſcẽtia.

Sed contra eſt, quod * Auguſt. dicit in lib. Retractatio. Concupiſcẽtia eſt reat⁹ originalis pc̃ti.

Respon. Dicendum, quòd Vnumquodque habet ſpeciẽ à ſua forma. dictum eſt autem † ſupra, quòd ſpecies peccati originalis ſumitur ex ſua cauſa. Vnde oportet, quòd id quod eſt formale in originali pecca H to, accipiatur ex parte cauſæ peccati originalis: oppoſitorum autem oppoſitæ ſunt cauſæ. Eſt igitur attendenda cauſa originalis peccati, ex cauſa originalis iuſtitiæ, quæ ei opponitur. Tota autem ordinatio originalis iuſtitiæ ex hoc eſt, quòd uoluntas hominis erat Deo ſubiecta, quæ quidẽ ſubiectio primo, & principaliter erat per uoluntatem, cuius eſt mouere omnes alias partes in finem, vt * ſupra dictum eſt, vnde ex auerſione volũtatis à Deo I conſecuta eſt inordinatio in omnibus aliis animæ viribus. Sic ergo priuatio originalis iuſtitię, per quã voluntas ſubdebatur Deo, eſt formale in peccato originali: omnis autem alia inordinatio virium animę ſe habet in peccato originali, ſicut quiddam materiale. Inordinatio autem aliarum virium animæ præcipue in hoc attenditur, quòd inordinate conuertuntur ad bonũ

F tatis ad malum inter materialia peccati originalis, ſe habeat ut formale: quia ad quod ſe tenet ex parte actus, ſe habet, ut formale, ut dicamus, quòd de formali, & materiali peccati originalis dupliciter loqui poſſumus. Primo abſolute, & ſic dicitur quòd formale eſt priuatio originalis iuſtitiæ: materiale eſt habitus cõcupiſcentię conſtãs, ut dictũ eſt, ex inordinata diſpoſitione virium animæ. Secundo, ut eſt habit⁹, & ſic formale illi non eſt inordinatio uoluntatis priuans originali iuſtitia. Et ſic poteſt uerificari, quod alibi dicitur ab authore.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quòd cum totus proceſſus literæ ad hoc tẽdat, ut formale in peccato originali ſumatur ex parte cauſæ, & cauſa ad mẽtem & voluntatem ſpectare præcipue dicatur, & ipſa mentis & uolũtatis auerſio nõ ſit primo ipſum formale in peccato originali, ſed priuatio doni facientis ſubiectionem: conſequens eſt, ut ſola priuatio iuſtitiæ originalis non in quacumque parte animæ, ſed in ſuprema, quæ exprimitur per primum effectum ſ. priuationem ſubiectionis uolũtatis ad Deum, ſit formale in originali peccato. priuatio autem eiuſdem iuſtitiæ in reliquis ſubſecuta, ad materiale ſpectat cum ipſis inordinationibus priuãtibus ea. Si enim priuatio totius ut ſic, ad formale ſpectaret, fruſtra ad priuationem cauſæ inueſtigandam oportere recurri dictum fuiſſet, & recurſum eſſet in litera. unde in litera expreſſe concluditur ex cauſa originalis iuſtitiæ, quod priuatio iuſtitiæ originalis, per quam uoluntas ſubdebatur Deo, eſt formaliter, enim, per quam uoluntas, reſtringitur applicando ad ſupremum animæ: & quoniam priuatio iuſtitiæ originalis in ſupremo animæ non eſt eius priuatio ſecundum quid, immo eſt priuatio principalis, & totius virtualiter, quoniam ex illa ſequitur totius priuatio: ideo abſolute uerum eſt, quòd priuatio originalis iuſtitiæ eſt formale in peccato originali, vt in calce corporis articuli concluditur.

q.25.art.1.

q.25.art.2. ad 2.

q.80.art.2.

2.di.32.q.1 art.3.

commutabile, quæ quidem inordinatio cõmuni nomine poteſt dici concupiſcentia: & ita peccatũ originale materialiter quidem eſt concupiſcentia, formaliter uero eſt defectus originalis iuſtitiæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd quia in homine concupiſcibilis naturaliter regitur ratio G ne, intantum concupiſcere eſt homini naturale, inquantum eſt ſecũdum rationis ordinem. Cõcupiſcẽtia autem quæ tranſcendit limites rationis, ineſt homini contra naturam, & talis eſt concupiſcentia originalis peccati.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, paſsiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis reducuntur ſicut ad principaliores, inter quas concupiſcentia uehemẽ H tius mouet, & magis ſentitur, ut * ſupra habitum eſt: & ideo cõcupiſcentiæ attribuitur tanquàm principaliori, & in qua quodammodo omnes aliæ paſſiones includuntur.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd ſicut in bonis intellectus & ratio principalitatem habent: ita econuerſo, in malis inferior pars animæ principalior inuenitur, quę obnubilat, & trahit rõnem, ut * ſupra dictũ eſt: propter hoc peccatũ originale magis dicitur eſſe concupiſcentia, I quàm ignorantia, licet etiam ignorãtia inter defectus materiales peccati originalis contineatur.

Articvlvs IIII.

Vtrum peccatum originale ſit æqualiter in omnibus.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd peccatum originale non ſit æqualiter in omnibus. Eſt enim peccatum origina-

K

¶ Super Quæſtionem octuageſimaſecunda Articulum quartum.

IN art. 4. eiuſdem 82. quæſtiõis dubium eſt, cur author, qui poſuit peccatum originale eſſe habitum & concupiſcentiam, & compoſitum ex materiali, & formali, in corpore huius articuli ſola duo diſtinguit in peccato originali, quorum vtramque ſpectat ad formale, nullam de aliis faciens memoriam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd in peccato originali ſunt quædam communia peccato, & naturæ: & quædam propria ipſi peccat.

peccato. Communia ſunt inordinationes virium animæ, quæ hæc, vt infra patebit, ex natura aliquo mõ ſunt, ſicut mors & iſirmitas corporalis. Propria vero ſũt priuatio doni iuſtitiæ originalis, & rõ culpę, ꝓpter quod vt ex proprijs peccati originalis oſtenderetur ipſum nõ ineſſe inæqualiter, propria tantum diſtinxit author in litera, in qua oſtẽditur intentum: & communia reſeruata ſunt reſponſionibus argumentorum, in quibus obiectiones ſoluuntur.

An. præce.

C. 23. circa & prin. ca. 24. nu. 7.

le cõcupiſcentia inordinata, vt dictum eſt: ſed non omnes æqualiter ſunt proni ad cõcupiſcendum. ergo peccatum originale non eſt æqualiter in omnibus.

¶ 2 Præt. Peccatum originale eſt quædam inordinata diſpoſitio animæ, ſicut ægritudo eſt quædam inordinata diſpoſitio corporis: ſed ægritudo recipit magis & minus. ergo peccatum originale recipit magis & minus.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in lib. de nup. & cõcupiſcentia, quòd libido trãſmittit originale peccatum in prolem: ſed contingit eſſe maiorem libidinẽ vnius in actu generationis, quàm alterius. ergo peccatum originale poteſt eſſe maius i vno, quàm in alio.

Sed contra eſt, quia peccatum originale eſt peccatum naturæ, vt dictum eſt: ſed natura æqualiter eſt in omnibus. ergo & peccatum originale.

Q. præced. ar. 2.

Respon. Dicendũ, ꝙ in originali peccato ſunt duo, quorũ vnũ eſt defectus originalis iuſtitiæ: aliud aũt eſt relatio huius defectus ad peccatũ primi parẽtis, a quo ꝑ vitiatã originẽ deducit. Quãtum ãt ad primũ, peccatũ originale nõ recipit magis & minus, quia totum donũ originalis iuſtitiæ eſt ſublatũ: priuationes aũt totaliter aliquid priuantes, vt mors & tenebræ, non recipiunt magis & minus, ſicut ſupra dictum eſt. Similiter etiam nec quantum ad ſm: æqualiter. n. omnes relationem habent ad primum principium vitiatæ originis, ex quo peccatum originale recipit rationem culpæ: relationes enim non recipiunt magis & minus. Vnde manifeſtum eſt, quòd peccatum originale non poteſt eſſe magis in vno, quàm in alio.

Q. 73. ar. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſoluto vinculo originalis iuſtitiæ, ſub quo quodam ordine omnes vires animæ continebant, vnaquæq; vis animæ tẽdit in ſuũ propriũ motũ, & tanto vehemẽtius, quãto fuerit fortior. Contingit aũt vires aliquas animæ eſſe fortiores in vno, q̃ in alio, propter diuerſas corporis complexiones. Qd ergo vnus homo ſit pronior ad cõcupiſcendum quam alter, non eſt ratione peccati originalis, cum in omnibus æqualiter ſoluatur vinculum originalis iuſtitiæ, & æqualiter in omnibus partes inferiores animæ ſibi relinquãtur: ſed accidit hoc ex diuerſa diſpoſitione potentiarũ, ſicut dictũ eſt.

In iſtamet ſolutione.

Ad 2m dicendum, quòd ægritudo corporalis nõ habet in omnibus æqualem cauſam, etiam ſi ſit eiuſdem ſpeciei, puta, ſi ſit febris ex cholera putrefacta, poteſt eſſe maior, vel minor putrefactio, & propinquior, vel remotior a principio vitæ: ſed cauſa originalis peccati in oĩbus eſt æqualis, vnde non eſt ſimile.

Ad 3m dicendum, quòd libido, quæ tranſmittit peccatum originale in prolem, nõ eſt libido actualis, quia dato quòd virtute diuina concederetur, quòd nullam inordinatam libidinem in actu generationis ſentiret, adhuc tranſmitteret in prolem originale peccatum: ſed libido illa eſt intelligenda habitualiter, ſecundum quod appetitus ſenſitiuus nõ continetur ſub ratione ſoluto vinculo originalis iuſtitiæ: & talis libido in omnibus eſt æqualis.

QVAESTIO LXXXIII.

De ſubiecto originalis peccati, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ſubiecto originalis peccati.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ſubiectum originalis peccati per prius ſit caro vel anima.

¶ Secũdo, Vtrũ ſi anima, per eſſentiam, aut per potentias ſuas.

¶ Tertio, Vtrũ voluntas per prius ſit ſubiectũ peccati originalis, quàm aliæ potentiæ animæ.

¶ Quarto, Vtrum aliquæ potentiæ animæ ſunt ſpecialiter infectæ, ſcilicet generatiua, vis concupiſcibilis, & ſenſus tactus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum originale peccatum ſit magis in carne, quàm in anima.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quòd peccatũ originale magis ſit in carne, quàm in anima. Repugnãtia enim carnis ad mentem ex corruptione originalis peccati procedit: ſed radix huius repugnantiæ in carne conſiſtit. dicit enim Apoſtolus ad Ro. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. ergo originale peccatum in carne principaliter conſiſtit.

¶ 2 Præt. Vnumquodq; potius eſt in cauſa, quàm in effectu, ſicut calor magis eſt in igne calefaciẽte, quàm in aqua calefacta: ſed anima inficitur infectione originalis peccati per ſemen carnale. ergo peccatum originale magis eſt in carne, quàm in anima.

¶ 3 Præt. Peccatum originale ex primo parente contrahimus, prout in eo fuimus ſecundum rationem ſeminalem: ſic autem non fuit ibi anima, ſed ſola caro: ergo originale peccatũ non eſt in aĩa, ſed in carne.

¶ 4 Præt. Anima rationalis creata a Deo, corpori infunditur: ſi igitur anima per peccatum originale inficeretur, conſequens eſſet, quòd ex ſua creatione, vel infuſione inquinaretur, & ſic Deus eſſet cauſa peccati, qui eſt actor creationis, & infuſionis.

¶ 5 Præt. Nullus ſapiens liquorem pretioſum vaſi infecto infunderet, ex quo ſciret ipſum liquorem inficit: ſed anima rationalis eſt pretioſior omni liquore. ſi ergo anima ex corporis vnione infici poſſet infectione originalis culpæ, Deus qui ipſa ſapientia eſt, nunquàm animam tali corpori infunderet. infundit aũt. non ergo inquinatur ex carne: ſic igitur peccatum originale non eſt in anima, ſed in carne.

Sed contra eſt, ꝙ idem eſt ſubiectum virtutis, & vitij ſiue peccati, quod contrariatur virtuti: ſed caro non poteſt eſſe ſubiectum virtutis. dicit enim Apoſtolus ad Roma. 7. Scio quòd non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. ergo caro non poteſt eſſe ſubiectum originalis peccati, ſed ſolum anima.

Respon. Dicendum, quòd aliquid poteſt eſſe

¶ Super Quæſtionis octuageſimætertiæ Articulũ primũ.

In arti. 1. q. 83. ad 1. aduerte, ꝙ peccatum originale in Adam fuit & actuale, & originale formaliter: nã Adã peccauit actuali auerſione volũtatis a Deo, & priuata eſt natura ſua in ipſo dono iuſtitię originalis debitæ ſibi cum inordinatione virium &c. vnde minus correcte loqui videt, qui peccatum originale ab Adam negat, eo ꝙ in eo non fuerit per originẽ. Modus enim quo ſit peccatum originale, non eſt de eſſentia, ſicut nec ipſum fieri: quia non conſiſtit in fieri, ſicut peccatum actuale, ſed in eſſe, ſicut habitus. Dicendum ergo eſt, quòd in Adam fuit peiori modo inductum & prius: quia per actũ propriũ, & in actu proprio.

2. diſ. 18. q. 2. ar. 1. ad 3 & di. 30. q. 1. ar. 2. ad 4 & di. 31. q. 1. ar. 1. ad 2. & 4. & q. 2. ar. 1. per totũ. Et veri. q. 25. art. 6. co. & q. 27. art. 6. ad 2. Et ma. q. 4. arti. 3. et 4. Et Rom. 5. l. 3.

in aliquo dupliciter. Vno modo ſicut ī cauſa uel principali, vel inſtrumentali: alio modo ſicut in ſubiecto. Peccatum ergo originale omnium hominum fuit quidem in ipſo Adam, ſicut in prima cauſa principali, ſm illud Apoſt. Rom. 5. In quo omnes peccauerunt. In ſemine aūt corporali eſt peccatum originale ſicut in cauſa inſtrumentali, eo quòd per uirtutem actiuam ſeminis traducitur peccatū originale in prolem ſimul cum natura humana: ſed ſicut in ſubiecto, peccatū originale nullo modo poteſt eſſe in carne, ſed ſolum ī anima.

q.81. art.2. Cuius ratio eſt, quia ſicut* ſupra dictū eſt, Hoc modo ex uoluntate primi parentis peccatū originale traducitur in poſteros per quādam generatiuā motionem, ſicut a uoluntate alicuius hoīs deriuat peccatū actuale ad alias partes eius. In qua quidem deriuatione pōt attendi, ꝙ quicquid prouenit ex motione uoluntatis peccati ad quamcumque partem hominis, quæ quocumque modo poteſt eſſe particeps peccati, uel p modum ſubiecti, uel per modū inſtrumenti, habet rationem culpæ: ſicut ex uoluntate gulæ peruenit concupiſcentia cibi ad cōcupiſcibilem, & ſumptio cibi ad manus, & os, quæ inquantum mouentur à uoluntate ad peccandū, ſunt inſtrumēta peccati. Quod uero ulterius deriuatur ad uim nutritiuā, & ad interiora mēbra, quæ non ſunt nata moueri à uoluntate, non habet rōnem culpæ. Sic igitur cum aīa poſſit eſſe ſubiectū culpæ, caro autem de ſe nō habeat ꝙ ſit ſubiectum culpæ, quicquid peruenit de corruptione primi peccati ad animam, habet rōnem culpę: quod aūt peruenit ad carnē, non habet rationem culpę, ſed pœnæ. ſic igitur anima eſt ſubiectum peccati originalis, non autem caro.

Lib. 1. c. 26. declinando ad fin. to. 1. Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut* Aug. dicit in lib. Retract. Apoſt. loquitur ibi de homine iā redempto, qui liberatus eſt à culpa, ſed ſubiacet pœnæ, rōne cuius peccatū dicitur habitare in carne: unde ex hoc nō ſequit ꝙ caro ſit ſubiectū culpæ, ſed ſolū pęnę.

Ad 2m dicendum, quòd peccatū originale cauſat ex ſemine, ſicut ex cauſa inſtrumentali: non autē oportet, quòd aliquid ſit principalius in cauſa inſtrumentali quàm in effectu, ſed ſolum in cauſa principali. & hoc modo peccatum originale potiori modo fuit in Adam, in quo fuit ſm rationem actualis peccati.

Ad 3m dicendum, quòd anima huius hominis non fuit ſm ſeminalem rationem in Adam peccante, ſicut in principio effectiuo, ſed ſicut in principio diſpoſitiuo, eo ꝙ ſemē corporale, quod ex Adā traducitur, ſua uirtute non efficit animā rationalē, ſed ad eā diſponit.

Ad 4m dicendū, quòd infectio originalis peccati nullo modo cauſatur à Deo, ſed ex ſolo peccato primi parentis per carnalem generationem. & ideo cū creatio importet reſpectum animæ ad ſolum Deum, non poteſt dici quòd anima ex ſua creatione inquinetur. Sed infuſio importat reſpectum & ad Deum infundētem, & ad carnem, cui infunditur anima. & ideo habito reſpectu ad Deum infundentem, non poteſt dici quòd anima per infuſionem maculetur, ſed ſolum habito reſpectu ad corpus, cui infunditur.

Ad 5m dicendū, ꝙ bonum cōe præfertur bono ſingulari. Vnde Deus ſm ſuam ſapientiam non prætermittit uniuerſalem ordinem rerum, qui eſt ut tali corpori talis anima infundatur, ut uitetur ſingularis infectio huius animæ, præſertim cum natura animæ hoc habeat, ut eſſe nō incipiat niſi in corpore, ut in primo

p. p. q. 118. artic. 3. habitum eſt*. Melius eſt autem ei ſic eſſe ſecundum naturam, quàm nullo modo eſſe: præſertim cum poſſit per gratiam damnationem euadere.

F **Articulus II.**

Vtrum peccatū originale ſit per prius in eſſentia animæ, quàm in potentijs.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd peccatum originale non ſit per prius in eſſentia animę, quàm in potentiis. Anima enim nata eſt eſſe ſubiectum peccati quantū ad id quod poteſt à uoluntate moueri: ſed anima non mouetur à uoluntate ſm ſuam eſſentiam, ſed ſolum ſecundum potentias. ergo peccatum originale non eſt in anima ſecundum ſuam eſſentiam, ſed ſolum ſecundum potentias.

G

¶ 2 Præt. Peccatum originale opponitur originali iuſtitiæ: ſed originalis iuſtitia erat in aliqua potentia animæ, quæ eſt ſubiectū uirtutis. ergo & peccatū originale eſt magis in potentia aīæ, q̄ in eius eſſentia.

H ¶ 3 Præt. Sicut à carne peccatum originale deriuatur ad animam, ita ab eſſentia animæ deriuatur ad potentias: ſed peccatū originale magis eſt in anima, quàm in carne. ergo etiam magis eſt in potētiis animæ, quàm in eius eſſentia.

¶ 4 Præt. Peccatum originale dicitur eſſe concupiſcentia, ut dictum eſt*: ſed concupiſcentia eſt in potētijs aīæ. ergo & peccatū originale.

Sed contra eſt, quòd peccatum originale dicitur eſſe peccatum naturale, ut ſupra dictum eſt:

I *anima autem eſt forma, & natura corporis ſecundum eſſentiam ſuā, & non ſecundum potentiās, ut in primo habitum eſt. * ergo anima eſt ſubiectum originalis peccati principaliter ſm ſuam eſſentiam.

Respon. Dicendū, quòd illud aīæ eſt principaliter ſubiectū alicuius pcti, ad qd primo pertinet cauſa motiua illius pcti: ſicut ſi cauſa motiua ad peccādum ſit delectatio ſenſus, q̄ pertinet ad uim concupi-

K ſcibilem, ſicut obiectum propriū eius, ſequitur quòd uis concupiſcibilis ſit proprium ſubiectum illius peccati. Manifeſtum eſt autem, ꝙ peccatū originale cauſatur per originem: unde illud animę, quod primo attingitur ab origine hominis, eſt primum ſubiectum originalis peccati. Attingit autem origo animam ut terminum generationis, ſm quod eſt forma corporis, quod quidem conuenit ei ſm eſſentiam propriam, ut in primo habitū eſt. *unde anima ſm eſſentiam eſt primum ſubiectū originalis peccati.

¶ Super Quæſtionis octuageſimætertiæ Articulū ſecūdum.

In articulo ſecundo 83. quæſt. dubium occurrit circa principalem concluſionem, & duplici capite. primo ex Scoto in 32. diſt. 2. ex eo ꝙ eſſentia aīę, ut eſſentia, non eſt ſuſceptiua culpæ: non igitur in ea eſt primo peccatum originale. ſecundo ex auctore, quia concluſum eſt in arti. 3. q. præcedentis, quòd ſola priuatio originalis iuſtitiæ, per q̄ uolūtas ſubdebatur Deo, eſt formale in pctō originali. Ex hoc nāq; ſequitur, quòd peccatum originale formale aut eſt in ſola uoluntate, aut eſt in ea principaliter. probatur ſequela: quia iuſtitia originalis, qua uolūtas ſubdebatur Deo, erat aūt in ſola uoluntate, aut in ea principaliter. & confirmatur, quia uoluntas eſt præcipuum in mēte ſubiecta Deo. Et præcipuum in mente nō ſubiecta Deo: propter quod ex parte eius ſumpta eſt cauſa, & formalitas peccati originalis in q. præcedente, ergo in uoluntate eſt principaliter, & non in eſſentiam animę. Et hæc confirmatio eſt ... obiectio contra reſponſionem ad ſecundū & tertium huius articuli, & ad ſecundum ſequentis articuli. Si namque ex parte uoluntatis eſt cauſa originalis iniuſtitię, & peccati, nō ergo primordialiter & principaliter eſt in eſſentia, nec ab eſſentia generationis & perfectionis orti ne ad uoluntatē deriuatur.

¶ Ad primum horū negatur, quòd eſſentia animæ, ut eſſentia, idest ut diſtincta contra potētias, nō ſit capax culpę. Et declaratur hoc, quia animæ ſm eſſentiam cum ſit rationalis, & primum p. incipium, ac ſubiectum ſtatum moralium malorū, oportet eſſe

Infr. ar. 3. c. Et 2. di. 31. q. 2. ar. 1. Et ueri. qō. 25. ar. 6. cor. & q. 27. artic. 6. ad 2. & Mal. q. 4. art. 4.

q. 82. art. 3.

q. 81 ar. 1.

p. p. qō. 76. artic. 1.

p. p. qō. 76. artic. 1.

eſſe ſubiectum culpæ immediatũ mediante ſ. potẽtia: ita ꝙ potentia eſt ſubiectum quo, & animæ ſubiectũ qđ, iuxta illud tertii de anima. De parte aũt animæ qua intelligit, & ſapit anima: & ſi aĩa eſſet ebſqꝫ media potẽtia, principium culpæ actualis immediate eſſet capax culpæ actualis. Tota ergo ratio quare eſſentia animæ nõ eſt ſubiectũ actualis culpæ eſt, quia mediente potentia illam habet, & non incapacitas eius reſpectu culpę. Si igitur eſt aliqua culpa, ad quam non requiritur mediatio potentiæ per ſeipſem, ſubiectum illius eſſe poteſt: & quia culpa originalis eſt huiuſmodi, quoniam per originem, & non per actum proprium habetur, relinquitur, quòd culpæ originales, animę ſm̃ eſſentiam capax ſit, ut in litera monſtratur.

In 1. art.

D. 20t.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd uolũtas non eſt cauſa principalis originalis iuſtitiæ, aut peccati ſimpliciter, ſed inter partes animę, ut patet ex ratione in litera reddita in allegato arti. quia ſcilicet, ipſe uoluntas eſt motiua omnium animæ partiũ in finẽ. Obiectiones autem procedunt, ac ſi uoluntas eſſet prima cauſa ſimpliciter in anima. Priuatio quoque originalis iuſtitiæ, per quã uoluntas ſubdebatur Deo, quæ eſt formale in peccato originali, non ſumitur pro priuatione iuſtitiæ originalis in uoluntate præciſe, ſed pro priuatione iuſtitiæ originalis in ipſa uoluntate, & præcedentibus naturaliter eam. Dictio nã que excluſiua non excludit à concomitantibus & præſuppoſitis, ut patet. unde & author nõ dixit, quòd priuatio iuſtitiæ originalis ĩ uoluntate, ſed per quam uolũtas ſubdebatur Deo. Hæc enim claudit in ſe

q. 82. art. 3.

In 1. ar. 4. ad 1. Et 2. diſt. 30. q. 1. ar. 3 cor. & ad 4 Et ueri. qõ. 25. ar. 6. co. & q. 27. ar. 6. ad 2. Et ma. q. 4 ar. 5.

Ad primum ergo dicendũ, quòd ſicut motio voluntatis alicuius proprie peruenit ad potentias animæ, non autem ad animæ eſſentiam: ita motio uoluntatis primi generantis per viam generationis, peruenit primo ad animæ eſſentiam, vt dictum eſt.

A

Ad 2m dicendum, quòd etiam originalis iuſtitia pertinebat primordialiter ad eſſentiam animæ. Erat enim donum diuinitus datũ humanæ naturæ, quam per prius reſpicit eſſentia animæ, quàm potentiæ. Potentiæ enim magis uidẽtur pertinere ad perſonam, inquãtum ſunt principia perſonalium actuom, unde ſunt propria ſubiecta peccatorum actualium, quæ ſunt peccata perſonalia.

B

Ad 3m dicendum, quòd corpus comparatur ad animam ſicut materia ad formam, quæ etſi ſit poſterior ordine gñationis, eſt tñ prior ordine perfectionis, & naturæ: eſſentia autem animæ comparatur ad potentias ſicut ſubiecta ad accidentia propria, quæ ſunt poſteriora ſubiecto & ordine generationis, & etiam perfectionis: unde non eſt ſimilis ratio.

C

Ad 4m dicendum, quòd concupiſcentia ſe habet materialiter, & ex conſequenti in peccato originali, ut ſupra dictum eſt.

Articvlvs III.

Vtrum peccatum originale per prius inficiat uoluntatem, quàm alias potentias.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum originale non per prius inficiat uoluntatem, quàm alias potẽtias. Omne enim peccatum principaliter pertinet ad potentiam, per cuius actum cauſatur: ſed peccatũ originale cauſatur per actum generatiuę potentiæ. ergo inter cæteras potẽtias animæ uidetur magis pertinere ad generatiuam potentiam.

¶ 2 Præt. Peccatum originale per ſemen carnale traducitur: ſed aliæ uires animæ propinquiores ſunt carni, quàm uoluntas, ſicut patet de omnibus ſenſitiuis, quæ utuntur organo corporali. ergo in eis magis eſt peccatũ originale, quàm in uoluntate.

E

¶ 3 Præt. Intellectus eſt prior uoluntate. non enim eſt uolũtas niſi de bono intellecto: ſi ergo peccatũ originale inficit omnes potentias animæ, uidetur quòd per prius inficiat intellectũ tanquàm priorem.

Sed contra eſt, quod iuſtitia originalis per prius reſpicit volũtatem. eſt enim rectitudo uoluntatis, ut Anſel. dicit in lib. de conceptu virginali. ergo peccatum originale, quod ei opponitur, per prius reſpicit uoluntatem.

Reſpon. Dicendum, quòd ĩ infectione peccati originalis, duo eſt conſiderare. Primo quidem inhærentiam eius ad ſubiectum: & ſm̃ hoc primo reſpicit eſſentiam animæ, ut dictũ eſt. Deinde oportet conſiderare inclinationem eius ad actum: & hoc modo reſpicit potentias animæ. Oportet ergo quod illam per prius reſpiciat, quæ primam inclinationem habet ad peccandum: hæc autem eſt uoluntas, ut ex ſupradictis patet: vnde peccatum originale per prius reſpicit uoluntatem.

Ad primum ergo dicendũ, quòd peccatum originale non cauſatur in homine per potentiam generatiuam prolis, ſed per actũ potentiæ generatiuæ parentis. unde non oportet, quòd ſua potentia generatiua ſit primum ſubiectum originalis peccati.

Ad 2m dicendum, quòd peccatum originale habet duplicem proceſſum, unum quidem à carne ad animam: alium uero ab eſſentia animæ ad potentias. Primus quidẽ proceſſus eſt ſm̃ ordinem generationis: ſecundus autem ſm̃ ordinem perfectionis. Et ideo quãuis aliæ potentiæ, ſcilicet ſenſitiuæ, propinquiores ſint carni, quia tamen uoluntas eſt propinquior eſſentię animę tãquàm ſuperior potentia, primo peruenit ad ipſam infectio originalis peccati.

D

Ad 3m dicendum, quòd intellectus quodammodo præcedit uoluntatem, inquantum proponit ei ſuum obiectum: alio uero modo uoluntas præcedit intellectum ſm̃ ordinem motionis ad actum, quæ quidẽ motio pertinet ad peccatũ.

primordialem priuationem in eſſentię uſque ad uoluntatem: & hęc eſt formale in peccato originali. Putandũ eſt enim, ꝙ ſicut gratia & charitas ĩ anima in ordine ad meritũ, uel demeritum pro eodem computantur: & cum hoc, quòd gratia eſt cauſa charitatis ſm̃ ſe, ſtat quòd uoluntas, in qua eſt charitas, eſt conſeruatiua, & deſtructiua gratiæ ex parte noſtri, quia ipſa eſt prima pars animæ. Ita in propoſito, iuſtitia originalis in anima ꝓ quãto ex ea manet uoluntatis ſubiectio, non ponit in numerum cum eius in uoluntate effectu: & cum hoc, quòd illa eſt huius cauſe ſm̃ ſe, uoluntas dicitur cauſa, quia ab ipſa ex parte noſtri dependet conſeruari, & deſinere iuſtitiæ totius: & ſimile eſt de priuatione oppoſita. Et per hæc patet ſolutio obiectorum. Volũtas enim non eſt ſimpliciter, ſed ex parte noſtri: ſed inter partes aĩæ, poſita eſt cauſe iuſtitiæ & peccati originalis. Eſſentia autem ponitur cauſa ſimpliciter ex parte rei ſm̃ ſe. Et licet uoluntas ſit in ſupremo animæ precipuum inter partes animæ in mouendo ad actum, ſi tamen in ipſo ſupremo uoluntas ad eſſentiam comparetur, inferior inuenitur.

Ca. 3. in me. illius.

Art. præce.

q. 74. art. 1. & 2.

¶ De tertio & quarto articulis eiuſdẽ queſtiõis, nihil nũc neceſſe rio ſcribendum occurrit.

Articvlvs IIII.

Vtrum præfatæ potentiæ ſint magis infectæ quàm aliæ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd prædictæ potentiæ nõ ſint magis infectæ, quàm aliæ. Infectio enim originalis peccati magis uidetur pertinere ad illam animę partem, quę prius poteſt eſſe ſubiectum peccati: hæc autem eſt rationalis pars, & præcipue uoluntas. ergo ipſa eſt magis infecta per peccatum originale.

2. diſ. c 4. q. 2. ar. 5. ad 5 Et diſt. 31. q. 1. ar. 2. Et 4. di. 31. q. 1 art. 1. ad. 1. Et ueri. qõ. 25. ar. 6. co. Et ma. q. 4. cr. 1. ad 12. & ercien. 5. ed 1.

¶ 2 Præt. Nulla uis animę inficitur per culpam, niſi in quantum poteſt obedire rationi: generatiua autem non poteſt obedire, ut dicitur in 1. Eth. ergo generatiua non eſt maxime infecta per originale peccatum.

Li. 1. c. vlt.

¶ 3 Præt.

¶ 3 Præt. Viſus inter alios ſenſus eſt ſpiritualior, & propinquior rationi, inquantum plures differentias rerum oſtendit, ut dicitur in primo Metaph.* ſed infectio culpę primo eſt in ratione. ergo viſus magis eſt infectus, quàm tactus.

Circa prin lib. 1. Met.

Sed contra eſt, quod Augu. dicit in 14. de ciui. Dei.* quòd infectio originalis culpæ maxime apparet in motu genitalium membrorum, qui rationi non ſubditur: ſed illa membra deſeruiunt generatiuę uirtuti in commiſtione ſexuum, in qua eſt delectatio ſecundum tactum, quæ maxime concupiſcentiam mouet. ergo infectio originalis peccati maxime pertinet ad iſta tria, ſcilicet potentiam generatiuam, uim concupiſcibilem, & ſenſum tactus.

Li. 14. c. 16. 18. 19. & 20. 10. 3.

Respon. Dicendum, quòd illa corruptio præcipue infectio nominari ſolet, quæ nata eſt in aliud transferri: unde & morbi contagioſi, ſicut lepra, & ſcabies, & huiuſmodi, infectiones dicuntur. Corruptio autem originalis peccati traducitur per actum generationis, ſicut ſupra dictum eſt*. vnde potentiæ, quæ ad huiuſmodi actum concurrunt, maxime dicuntur eſſe infectæ. Huiuſmodi autem actus deſeruit generatiuę, inquantum ad generationem ordinatur: habet autem in ſe delectationem tactus, quæ eſt maximũ obiectum concupiſcibilis. & ideo cum omnes partes animę dicantur eſſe corruptę per peccatum originale, ſpecialiter tres prædictæ dicũtur eſſe corruptæ, & infectę.

Q. 81. art.

Ad primum ergo dicendum, quòd peccatũ originale ex ea parte, qua inclinat in peccata actualia, præcipue pertinet ad voluntatem, vt dictũ eſt:* ſed ex ea parte, qua traducitur in prolẽ, pertinet propinque ad potentias prædictas, ad uoluntatem autem remote.

q. 82. art. 2. ad 2. & ar. 3

Ad 2ᵐ dicendum, quòd infectio actualis culpæ nõ pertinet niſi ad potentias, quæ mouentur à uoluntate peccantis: ſed infectio originalis culpæ non deriuatur à uoluntate eius qui ipſam contrahit, ſed per originem naturæ, cui deſeruit potẽtia generatiua: & ideo in ea eſt infectio originalis peccati.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd viſus non pertinet ad actum generationis niſi ſecundum diſpoſitionem remotam, prout ſcilicet per uiſum apparet ſpecies concupiſcibilis: ſed delectatio perficitur in tactu. & ideo talis infectio magis attribuitur tactui, quàm uiſui.

QVAESTIO LXXXIIII.

De cauſa peccati, ſecũdum quod unum peccatum alterius peccati cauſa eſt, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de cauſa peccati, ſecundũ quod unum peccatum eſt cauſa alterius.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum.

¶ Secũdo, Vtrũ ſuperbia ſit initium omnis peccati.

¶ Tertio, Vtrum pręter ſuperbiam & auaritiam, debẽt dici capitalia uitia, aliqua ſpecialia peccata.

¶ Quarto, quot, & quæ ſint capitalia uitia.

F Articvlvs primvs.

Vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quod cupiditas nõ ſit radix oium peccatorum. Cupiditas enim, quæ eſt immoderatus appetitus diuitiarum, opponitur uirtuti liberalitatis: ſed liberalitas nõ eſt radix omnium uirtutum. ergo cupiditas nõ eſt radix oium pctõrũ.

G ¶ 2 Præt. Appetitus eorum quæ ſunt ad finem, procedit ex appetitu finis: ſed diuitiæ, quarum appetitus eſt cupiditas, non appetuntur niſi ut utilem aliquem finem, ſicut dicitur in primo Ethi. ergo cupiditas non eſt radix omnis peccati, ſed procedit ex alia priori radice.

¶ 3 Præt. Frequenter inuenitur, quod auaritia, quę cupiditas nominatur, oritur ex aliis peccatis, puta, cum quis appetit pecuniam propter ambitionem, uel ut ſatisfaciat gulæ. non ergo eſt radix oium peccatorũ.

H Sed contra eſt, quod dicit Apoſtolus 1. ad Timoth. ult. Radix omnium malorum eſt cupiditas.

Respon. dicendum, quòd ſecundum quoſdam, cupiditas tripliciter dicitur. Vno modo, prout eſt appetitus inordinatus diuitiarum, & ſic eſt ſpeciale peccatum. Alio modo, ſecundum quod ſignificat inordinatum appetitum cuiuſcunque boni temporalis, & ſic eſt genus omnis peccati: nam in omni peccato eſt inordinata conuerſio ad commutabile bonum, ut dictũ eſt.* Tertio modo ſumitur, prout ſignificat quandam inclinationẽ naturæ corruptæ ad bona corruptibilia inordinate appetenda: & ſic dicunt cupiditatem eſſe radicẽ oium peccatorum ad ſimilitudinem radicis arboris, quæ ex terra trahit alimentum: ſic enim ex amore rerum temporalium omne peccatũ procedit. Et hæc quidem quamuis uera ſint, non tamen uidentur eſſe ſecundum intentionem Apoſtoli, qui dixit cupiditatem eſſe radicẽ omnium peccatorũ. Manifeſte. n. ibi loquitur contra eos, qui cum uelint diuites fieri, incidunt in tentationes, & laqueum diaboli, eo quòd radix omnium malorum eſt cupiditas. Vnde manifeſtum eſt, quòd loquitur de cupiditate, ſm quod eſt appetitus inordinatus diuitiarum. E ſecundum hoc dicendum eſt, quòd cupiditas ſecundum quod eſt ſpeciale peccatum, dicitur radix omniũ peccatorum ad ſimi-

I (margin beside "eſt. Tertio modo")

K (margin beside "omnium peccatorũ")

¶ *Super Quaeſtionis octuageſimæ quartæ Articulum primũ.*

In art. 1. quęſ. 84. dubium occurrit ex Durando in ſecundo ſent. diſt. 42. quia aut ſermo eſt formalis, aut materialis. Si formalis, falſus eſt: quia cupiditas eſt inordinatus amor habendi pecunias ad retinendũ, non ad expendendũ. Conſtat autem, quod pecunia non ut retinenda, ſed ut expendẽda eſt, cui obediunt omnia. ergo cupiditas non eſt radix omnium malorum, vt eſt ſpeciale peccatũ: immo ex hoc ſequitur, quòd cupiditas impediat multa mala: quia contrariatur diſtructioni pecuniæ, unde multa mala oriũtur. vnde & auaros uidemus à multis malis abſtinere, ne expendant. Si materialis, tunc ab arte recedimus: & quia ſenſus eſſet, quod materia cupiditatis, ſcilicet pecunia, eſt radix omnium malorum, pari, vel maiori ratione poſſet dici, quòd prodigalitas eſt radix omniũ malorum.

¶ Ad hoc dicitur, quod ſermo eſt formalis: pecunia námque eſt materia nõ ſolum uitiorũ, ſed uirtutum. Et propterea non eſt uituperanda hoc cognomine, ut ſit radix omniũ malorum: ſed inordinatus amor habẽdi eam, quæ cupiditas vocatur, cum ſit quoddam malum, quod non poteſt eſſe uia ad bonum, dicente Apoſtolo, Nũ ſunt facienda mala, vt eueniat bonum, radix omnium malorum eſt metaphorice: quia uelut os corporis, ſeu arboris uitiorum eſt per quod alimentũ ſuſcipiunt, ſcilicet pecuniã ſub mala intentione, ita quòd ſicut habens pecuniam, habet pabulum omnium deſideriorum: quia pecunia utimur quaſi fideiuſſore ad omnia, ſecundum Ariſtotelem 5. Eth. ita inordinate uolens eam habere, vult ex ipſa ſua inordinatione habere pabulum omniũ uitiorum. Manifeſte námque patet diſcurrendo, quod ipſum inordinate habere pecunias, & ſuperbiæ, & inani gloriæ, & luxuriæ, & gulæ, iræ, & inuidiæ, & acediæ, & ſuo cõtrario, ſcilicet prodigalitati, fomentum præſtat. Cum autem dicitur, quòd pecuniæ non ut retẽtæ, ſed ut diſtractæ &c. reſpondetur, quòd retentionem, & diſtractionem præcedit habere, & nihil horum eſt proprium cupidi niſi habere. Nam cupidus non ſemper vult habere ut re-

Iaſ. art. 2. c. ſi. & art. 3. ad. 1. & ar. 4. ad 4. Et 2. 2. q. 119. arti. 2. ad 1. Et mal. q. 8. ar. 1. ad 1. & q. 13. ar. 1. ad. 5. Et Rom. 7. lect. 2. Et 1. Corint. 11. lect. 4. fin. Et 1. Eth. 6.

q 72. art. 1. & q. 76. art. 6.

D. 56.

D. 619.

ut retineat, ſed quã doque ut det, ut patet in mile congregantibus, ut ſoluãt militibus, uel meretricibus &c. unde non eſt iudicãda cupiditas ex retentione, ut aliqui credidit, ſed ex poſſeſſionis inordinatione, quæ licet i hoc, uel illo ordinetur ad uitandũ multa mala, ut experiẽtia do-
D.2144. cet in quibuſdã, iuxta illud Eccle. Homo, cuius deus &c. quantum tamen eſt ex ſe, apta nata eſt nutrire omnia mala: & propterea dicta eſt radix omniũ malorum ſecundũ ſe. Quomodo autẽ cupiditas ſit uitiũ capitale, alia quæſtio eſt, & ex ſuo penſabitur.

litudinem radicis arboris, quæ alimentum præſtat toti arbori. Videmus enim quòd per diuitias homo acquirit facultatem perpetrandi quodcumque peccatum, & adhibendi deſiderium cuiuſcũque peccati, eo quòd ad habenda quæcũque temporalia bona, poteſt homo per pecuniam iuuari, ſecundum quod dicitur Eccleſ. 10. Pecuniæ obediunt omnia. Et ſm hoc patet, quòd cupiditas diuitiarum eſt radix omnium peccatorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non ab eodem oritur uirtus & peccatum. Oritur enim peccatum ex appetitu commutabilis boni: & ideo appetitus illius boni, quod iuuat ad conſequenda omnia temporalia bona, radix peccatorum dicitur. Virtus autem oritur ex appetitu incõmutabilis boni: & ideo charitas, quæ eſt amor Dei, ponitur radix uirtutum, ſecundum illud Eph. 3. In charitate radicati & fundati.

AD 2m dicendum, q̃ appetitus pecuniarum dicitur eſſe radix peccatorum, non quidem quia diuitiæ propter ſe quærantur tanquàm ultimus finis: ſed quia multũ quæruntur, ut utiles ad omnem temporalem finem. Et quia vniuerſale bonum eſt appetibilius, quàm aliquod particulare bonum: ideo magis mouet appetitum, quàm quædam bona ſingularia, quæ ſimul cum multis aliis per pecuniam haberi poſſunt.

AD 3m dicendum, quòd ſicut in rebus naturali-
D.918. bus non quæritur quid ſemper fiat, ſed quid in pluribus accidit, eo quod natura corruptibilium rerum impediri poteſt, ut non ſemper eodem modo operetur: ita etiam in moralibus conſideratur quod ut in pluribus eſt, non autem quod ſemper eſt, eo q̃ uoluntas non ex neceſſitate operatur. Non igitur dicitur auaritia radix omnium malorum, quin interdum aliquod aliud malum ſit radix eius: ſed quia ex ipſa frequen-
In corp. ar. tius alia mala oriuntur, ratione prædicta.

ARTICVLVS II.

Vtrũ ſuperbia ſit initiũ omnis peccati.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ſuperbia non ſit initium omnis peccati. Radix enim eſt quoddam principium arboris, & ita uidetur idem eſſe radix & initium peccati: ſed cupiditas eſt radix omnis peccati, ut dictum eſt, ergo ipſa etiam eſt initiũ oĩs peccati, nõ aũt ſuperbia.

¶ 2 Præt. Eccle. 10. dicitur, Initiũ ſuperbiæ hominis eſt apoſtatare à Deo: ſed apoſtaſia à Deo, eſt quoddam peccatum. ergo aliquod peccatũ eſt initiũ ſuperbiæ, ergo & ipſa non eſt initium omnis peccati.

¶ 3 Præt. Illud uidetur eſſe initium omnis peccati, quod facit omnia peccata: ſed hoc eſt inordinatus amor ſui, qui facit ciuitatem Babylonis, ut Aug. dicit in 14. de ciuit. Dei. ergo amor ſui eſt initiũ omnis peccati, non autem ſuperbia.

SED CONTRA eſt, q̃d dicit Eccle. 10. Initiũ oĩs peccati ſuperbia.

RESPON. Dicendũ, quòd quidam dicunt ſuperbiam dici tripliciter. Vno modo, ſecundum quod ſuperbia ſignificat inordinatum appetitum propriæ excellentiæ, & ſic eſt ſpeciale peccatum. Alio modo, ſecundum quod importat quendã actualem contemptum Dei quantum ad hunc effectum, qui eſt non ſubdi eius præcepto: & ſic dicunt quod eſt generale peccatum. Tertio modo, ſecundum quod importat quandam inclinationem ad huiuſmodi contemptũ ex corruptione naturæ: & ſic dicunt quòd eſt initium omnis peccati. Et differt à cupiditate: quia cupiditas reſpicit peccatum ex parte conuerſionis ad bonum commutabile, ex quo peccatum quodammodo nutritur & fouetur, & pp hoc cupiditas dicit radix: ſed ſuperbia reſpicit peccatũ ex parte auerſionis à Deo, cuius præcepto homo ſubdi recuſat: & ideo vocatur initium, quia ex parte auerſionis incipit ratio mali. Et hæc quidem quàmuis vera ſint, tamen non ſunt ſecũdum intentionem Sapientis, qui dicit: Initium omnis peccati eſt ſuperbia. Manifeſte enim loquitur de ſuperbia, ſecũdum quod eſt inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt patet per hoc quod ſubdit: Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus: & de hac materia loquitur ibi fere in toto capitulo. Et ideo dicendũ eſt, quòd ſuperbia etiam ſecundũ quod eſt ſpeciale peccatum, eſt initium omnis peccati. Conſiderandũ eſt enim quòd in actibus uoluntariis, cuiuſmodi ſunt pctã, duplex ordo inuenitur, ſcilicet intentionis, & executionis. In primo quidẽ ordine habet rationem principij & finis, vt ſupra multoties dictum eſt. Finis autem in omnibus bonis tẽporalibus acquirendis, eſt vt homo per illa quandam perfectionẽ ſingularem, & excellentiã habeat: & ideo ex hac parte ſuperbia quæ eſt appetitus excellentiæ, ponitur initiũ omnis peccati. Sed ex parte executionis eſt primũ id, quod præbet opportunitatẽ adimplẽdi omnia deſideria peccati, quod habet rationem radicis, ſcilicet diuitiæ: & ideo ex hac parte auaritia ponitur eſſe radix omnium malorum, vt dictum eſt. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

¶ Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articulũ ſecundũ.

2.2.q.162. ar.2.& ar.5 ad 2.& ar.7 ad 1. Et 2.d. 42.q.2.ar.1 ad 7. Et 4. diſ.17.q.2. ar 2.q.1.co. Et Ro 1 le. 8.ſi. & ca.7 lec. 2. Et 1. Cor.11.le.4. Art. præce. 4.ſia.

IN ar. 2. 84. quæſt. dubium occurrit ex Durando conueniente cum Scoto, in 6. diſt ſecundi ad primum in hoc, q̃ ſuperbia initiũ oĩs peccati, non eſt ſpeciale peccatum, ut littera dicit. Sed de Scoto in prima parte, cum de peccato angelorũ eſſet quæſtio, ſermo habitus eſt. Nunc Durandi motiuum & contra quæſtionem, & contra reſpõſionem ad tertium, qua dicitur, quòd ad idem pertinet, q̃ ponatur initium omnis peccati ſupbia, & amor proprius in 2. ſent. diſt. 10. cõtra quæſtionẽ arguit: quia nec appetitus turpium delectationũ in rebus bellicis ex ſuperbia oritur. Probatur, quia ex ſuperbia illa ſola oriũtur uitia, quæ circa ꝓmouentia, uel impendentia propriã excellentiam ſunt: neutrum horum eſt huiuſmodi. ergo. c. 28. & ultimo ſ.

¶ Contra reſponſionem uero ad tertium arguit: quia inordinatus amor ſui, & inordinatus amor propriæ excellentiæ, ſe habent ut magis commune, & minus cõmune, ut patet. & ille utpote communiſſimus, eſt initium omnis peccati: ille utpote particularis, non. unde ſophiſma conſequentis eſt ab illo ad illum procedere, quod ſi ille eſt initiũ peccati omnis, quòd ille etiam ſit initium peccati oĩs.

¶ Ad utramque obiectionem ex eodẽ fundamento literæ, reſpondendum eſt, ex hoc ſcilicet, q̃ ſuperbia initium oĩs peccati dicitur ſm ordinem intẽtionis ex parte, ſcilicet finis, quia obiectũ ſuum eſt finis oĩm bonorum commutabiliũ, ad quæ alia uitia conuertuntur. Ex hoc nãque dicitur primo, quòd intemperantia, & timiditas oriuntur ex ſuperbia: & quòd tã bonum delectabile, D.533. ad quod cõuertitur intẽperatus, quam bonũ euaſionis ad quod conuertitur timidus, cum bonum quoddã ſit, natum eſt apparere, ut conferens ad propriam excellentiam. Dicitur ſecũdo, quòd licet totũ & pars nõ ſint idem, æquiualent tamen quo ad aliquid, totũ, & prima pars uirtualiter extenſa ad reliquas, ut patet de toto corpore, & corde reſpectu motus: ac per hoc amor ſui, ut totum, & amor ꝓpriæ excellentiæ, ut prima pars, quia eſt reſpectu finis cæterorum, rectè ponitur initium omnis peccati ex eadem parte, &

q. 1. ar. 1. ad 1. & ar. 3. ad 3. & q. 20. ar. 1. ad 2. & q. 57. art. 4. & q. 65. ar. 1

ar. præced.

te, & unum inſerre reliquum abſque ullo ſophiſmate. In litera tamé nec idélitas, nec conuertibilitas habetur, ſed ſolum quod ad idem pertinet, quia ſecundum eſt pars primi: ſi tamen diceretur, recte diceretur, ut oſtenſum eſt. Et hinc habere potes, ꝙ in prima parte dictum eſt, quòd primum bonum concupitũ, eſt propria excellentia, tanquàm cæterorum finis: ac per hoc primum peccatum eſt ſuperbia, unde Euæ propoſitum primo eſt, Eritis ſicut Dij. Et ꝑ hæc patet ſolutio obiectorum omniũ, quæ ſuperius a me quã breuiſſime potui, tacta fuere. Quæ an ſufficienter à me ſoluta fuerint, lectoris iudicio relinquatur, qui ſi recte omnia penſitauerit, profectò uidebit me nihil, quod ad materiam attinet, neceſſariũ indiſcuſſum reliquiſſe. ideo amplius circa iſtam materiam non inſiſtam.

Inf. ar. 4. & locis ibi citatis.

¶ Super Quæſtionis octuageſimæ quartæ Articulum tertium, & quartum.

Tex. 38. tom. 2.

IN articulis tertio, & quarto eiuſdem 84. quæſt. nihil aliud occurrit ſcribẽdum, niſi reddere te attentum, quòd aliud eſt loqui de ſufficientia uitiorum abſolute, & aliud de ſufficientia uitiorum capitalium: hoc .n. hic quæritur, non illud. Et ut in reſponſione ad quintum in litera dicitur, non oportet hanc capitaliũ ſufficientiam ſic intelligere, quòd aliquod peccatum poſſit à nullo horum oriri, ſed quia frequentius ex aliquo horum oritur.

A D 2ᵐ ergo dicendum, ꝙ apoſtatare à Deo dicitur eſſe initiũ ſuperbiæ ex parte auerſionis. Ex hoc enim, quòd homo non uult ſubdi Deo, ſequitur quòd inordinate uelit propriam excellentiam in rebus temporalibus: & ſic apoſtaſia à Deo non ſumitur ibi quaſi ſpeciale peccatum, ſed magis ut quædam conditio generalis omnis peccati, quæ eſt auerſio ab incommutabili bono. Vel poteſt dici, quòd apoſtatare à Deo dicitur eſſe initium ſuperbiæ, quia eſt prima G ſuperbiæ ſpecies. Ad ſuperbiam enim pertinet cuique ſuperiori nolle ſubiici, & præcipue nolle ſubdi Deo: ex quo contingit quod homo ſupra ſeipſum indebite extollatur quantum ad alias ſuperbiæ ſpecies.

A D 5ᵐ dicendum, quòd in hoc homo ſe amat, quòd ſui excellentiam uult. Idem enim eſt ſe amare, quod ſibi uelle bonum: unde ad idem pertinet, quòd ponatur initium omnis peccati ſu- H perbia, uel amor proprius.

ARTICVLVS III.

Vtrum præter ſuperbiam, & auaritiam, ſint alia peccata ſpecialia, quæ dici debeant capitalia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ præter ſuperbiam, & auaritiam, non ſint quædam alia peccata ſpecialia, quæ dicantur capitalia. Ita enim ſe uidetur habere caput ad animalia, ſicut I radix ad plantas, ut dicitur in ſecundo de Anima: * nam radices ſunt ori ſimiles. ſi igitur cupiditas dicitur radix omnium malorum, uidetur quòd ipſa ſola debeat dici uitium capitale, & nullum aliud peccatum.

¶ 2 Præt. Caput habet quendam ordinem ad alia membra, inquantum à capite in omnia membra diffunditur quodammodo ſenſus, & motus: ſed peccatum dicitur per priuationem ordinis. ergo pecca- K tum non habet rationem capitis, & ita non debent poni aliqua capitalia peccata.

¶ 3 Præt. Capitalia crimina dicuntur, quæ capite plectuntur: ſed tali pœna puniuntur quædam peccata in ſingulis generibus. ergo uitia capitalia non ſunt aliqua determinata ſecundum ſpeciem.

Cap. 31. SED CONTRA eſt, quod Gregorius trigeſimo primo Moral. * enumerat quædam ſpecialia uitia, quæ dicit eſſe capitalia.

RESPON. Dicendum, quòd capitale dicitur à F capite. Caput autem proprie quidem eſt quoddam membrum animalis, quod eſt principium & directiuũ totius animalis. Vnde metaphorice omne principium directiuum, caput uocatur: & etiã homines, qui alios dirigunt & gubernant, capita aliorum eſſe dicuntur. Dicitur ergo uitium capitale uno modo à capite proprie dicto, & ſecundum hoc peccatum capitale dicitur peccatum, quod capitis pœna punitur: ſed ſic nunc non intendimus de capitalibus peccatis, ſed ſecundum quod alio modo dicitur peccatum capitale, prout metaphorice ſignat principium, uel directiuum aliorum. Et ſic dicitur uitium capitale, ex quo alia uitia oriuntur, & præcipue ſecundum originem cauſæ finalis, quæ eſt formalis origo, ut ſupra dictum eſt *: & ideo uitium capitale non ſolum eſt principium aliorum, ſed etiam eſt directiuum, & quodámodo ductiuum aliorum. Semper enim ars, uel habitus, ad quem pertinet finis, principatur, & imperat circa ea quæ ſunt ad finem. Vnde Gregorius trigeſimo primo Moralium * huiuſmodi uitia capitalia ducibus exercituum comparat. q. 18. art. 6. & q. 72. ar. 6. & 75. ar. 1 / Cap. 31.

A D PRIMVM ergo dicendum, ꝙ capitale dicitur denominatiue à capite, quod quidem eſt per quandam deriuationem, uel participationem capitis: ſicut habens aliquam proprietatem capitis, & non ſicut ſimpliciter caput. Et ideo capitalia uitia dicuntur non ſolum illa, quæ habent rationem primæ originis, ſicut auaritia, quæ dicitur radix, & ſuperbia quæ dicitur initium: ſed etiam illa, quæ habent rationem originis propinquæ reſpectu plurium peccatorum.

A D 2ᵐ dicendum, quòd peccatum caret ordine ex parte auerſionis: ex hac enim parte habet rationem mali. Malum autem ſecundum Auguſtinum in libro * de natura boni, eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis: ſed ex parte conuerſionis reſpicit quoddam bonum. & ideo ex hac parte dicitur habere ordinem. Ca. 4. circa princ. to. 6.

A D 3ᵐ dicendum, quòd illa ratio procedit de capitali peccato, ſecundum quod dicitur à reatu pœnæ: ſic autem hic non loquimur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter dicantur ſeptem uitia capitalia.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit dicendum, ſeptem eſſe uitia capitalia, quæ ſunt inanis gloria, inuidia, ira, auaritia, triſtitia, gula, luxuria. Peccata enim uirtutibus opponuntur: uirtutes autem principales ſunt quatuor, ut ſupra dictum eſt. * ergo & uitia principalia, ſiue capitalia non ſunt niſi quatuor. 2. diſ. 42. q. 2. arti. 3. Et mal. q. 8. articu. 1. / q. 61. art. 2.

¶ 2 Præt. Paſſiones animæ ſunt quædam cauſæ peccati, ut ſupra dictum eſt: * ſed paſſiones animæ principales ſunt quatuor, de quarum duabus nulla fit mentio inter prædicta peccata, ſcilicet de ſpe, & timore. enumerantur autem aliqua uitia, ad quæ pertinet delectatio, & triſtitia: nam delectatio pertinet ad gulã, & luxuriam: triſtitia uero ad acediam, & inuidiam. ergo inconuenienter enumerantur principalia peccata. quæſt. 77.

¶ 3 Præt. Ira non eſt principalis paſſio. non ergo debuit poni inter principalia uitia.

¶ 4 Præt. Sicut cupiditas, ſiue auaritia eſt radix peccati, ita ſuperbia eſt peccati initium, ut ſupra dictũ eſt. * ſed auaritia ponitur unum de ſeptem uitiis capitalibus. ergo ſuperbia inter uitia capitalia enumeráda eſſet. Art. 1. & 2. huius quæſt.

¶ 5 Præt. Quædam peccata committuntur, quæ ex nullo horum cauſari poſſunt, ſicut cum aliquis errat ex igno-

ex ignorantia, vel cum aliquis ex aliqoa bona ioten- A tiooe committit aliquod peccatum, puta, cũ aliquis furatur vt det eleemoſyoam. ergo ioſufficienter capitalia vitia enumerantur.

cap.31. Art. præce.

SED IN CONTRARIVM eſt aothoritas Greg. ſic enumerautis. 31. Moralium.*

RESPON. dicendum, quòd ſicut dictum eſt*, vitia capitalia dicuntur, ex quibus alia oriontur, præcipoe ſecundum rationem cauſæ finalis. Huiuſmodi aotem origo poteſt attendi dupliciter. Voo quidem modo ſecundom cõditiõnem peccantis, qui ſic diſpoſitus eſt, vt maxime afficiatur ad vnum fioem, ex quo vt plurimum in alia peccata procedat: ſed iſte modus originis ſob arte cadere non poteſt, eo quòd infinitæ ſunt particulares bominum diſpoſitiones. Alio modo ſecundum oaturalem habitudinem ipſorum finium adiuuicem, & ſecundum hoc in pluribus voum vitium ex alio oritur: vode iſte modus originis ſub arte cadere poteſt. Secundum boc ergo illa vitia capitalia dicuntur, qoorum fines habent quaſdam primarias rationes mouendi appetitum, & ſecundum harum ratioo um diſtioctionem diſtinguuotur capitalia vitia. Mouet autem aliquid appetitum dupliciter. Vno modo directe, & per ſe, & hoc modo bonum mouet appetitum ad proſequendum: malum aotem ſecũdum eandem ratiooem ad fugiendum. Alio modo indirecte, & quaſi per aliud, ſicut aliquis aliquod malũ proſequi- C tur propter aliqood bonum adiunctum: vel aliquod bonum fugit propter aliqood malum adiunctum. Bonum autẽ hominis eſt triplex. Eſt enim primo quoddam booum animę, quod ſcilicet ex ſola apprehenſione ratiooem appetibilitatis habet, ſicut excellentia laudis vel honoris: & boc bonum inordinate proſequitur ioanis gloria. Aliud eſt bonom corporis, & hoc vel pertinet ad conſeruationem iodiuidui, ſicut cibus & potus, & hoc bonom inordinate proſequitur gula: aut ad conſeruationem ſpeciei, ſicut coitus, & ad hoc ordinatur luxuria. Tertiũ bonum eſt exterius, ſcilicet diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia. Et eadẽ quatuor vitia inordioata fugiunt quatuor mala contraria. Vel D aliter, Bonum præcipue mouet appetitũ ex hoc, quòd participat aliquid de proprietate felicitatis, quam naturaliter omnes appetuot, de cuius ratione eſt primo quædam perfectio. Nam felicitas eſt perfectum booũ, ad quod pertinet excellentia vel claritas, quam appetit ſoperbia, vel inanis gloria. Secundo de ratione eius eſt ſufficientia, quam appetit auaritia in diuitiis eã promittentibus. Tertio, eſt de conditione eius delectatio, ſine qua felicitas eſſe non poteſt, vt dicitur in 1. & 10. Ethico.* & hanc appetunt gula & luxuria. Quòd aotem aliquis boonm fugiat propter aliquod malum conionctum, hoc contingit dupliciter: quia aut hoc eſt reſpectu boni proprii, & ſic eſt accidia, quæ triſta- B tur de booo ſpirituali propter laborem corporalẽ adiunctum: aut eſt de bono alieno, & hoc ſi ſit ſine inſorrectione, pertinet ad iooidiam, quæ triſtatur de bono alieno, ioquantum eſt impeditiuum propriæ excellentiæ: aut eſt cum quadam inſurrectione ad uindictam, & ſic eſt ira. Et ad eadem uitia pertinet proſecutio mali oppoſiti.

Li.1.c.7. & ſeq. lib.10. c.6.7. & 8.

D.1003. AD PRIMVM ergo dicendum, qood nõ eſt eadẽ ratio originis io uirtutibus* & uitiis. Nã oirtutes cauſantor p ordinẽ appetitus ad rationẽ, uel etiã ad bonũ iocõmotabile, quod eſt Deus: uitia autẽ oriuntur ex appetitu booi cõmutabilis. onde non oportet q̃ prin D.1179. cipalia* uitia opponantur principalibus uirtutibus.

A AD 2m dicendom, q̃ timor, & ſpes ſunt paſſiooes iraſcibilis: omoes autem paſſiones iraſcibilis oriũtur ex paſſionibus concupiſcibilis, quę etiam omnes ordinantur qoodammodo ad delectationem, & triſtitiam. & ideo delectatio, & triſtitia principaliter coooumeranturio peccatis capitalibus taoquàm principaliſſimæ paſſiones, ut ſupra habitum eſt.* q.25.art.4.

AD 3m dicendom, quòd ira licet ooo ſit priocipalis paſſio, quia tamen habet ſpecialem rationem appetitiui motus, proot aliquis impognat bonum alterius ſub ratione honeſti, id eſt, iuſti uindicatiui, ideo diſtinguitur ab aliis capitalibus uitiis.

AD 4m dicendum, q̃ ſuperbia dicitur eſſe initium omnis peccati ſ̃m rõnẽ finis, ut dictũ eſt:* & ſ̃m eãdẽ ar.2. huius quæſtionis. B rõoem accipitur principalitas uitiorum capitalium. & ideo ſuperbia ooo quaſi unioerſale uitiom connumeratur aliis, ſed magis ponitur oelut regina quædam oĩum uitiorũ, ſicut Greg.* dicit. auaritia aũt dicitur radix ſ̃m aliam rationem, ſicut ſupra dictum eſt*. Li.31.Mor. cap.31. ar.1. huius quæſtionis.

AD 5m dicendum, quòd iſta uitia dicũtur capitalia, quia ex eis ut frequentius alia oriuntur: unde nihil prohibet aliqua peccata ioterdum ex aliis cauſis oriri. Poteſt tamen dici, quòd omoia peccata quæ ex ignorantia proueniuot, poſſunt reduci ad accidiam, ad quã pertinet negligentia, qua aliqois recuſat bona ſpiritualia acquirere propter laborem. Ignorãtia enim, quę C poteſt eſſe cauſa peccati, ex negligentia prouenit, ut ſupra dictum eſt.* Quòd autẽ aliquis cõmittat aliqood q.76.art.2. peccatum ex bona iotentione, uidetur ad ignorantiã pertinere, inquantum ſcilicet ignorat, quòd ooo ſunt facienda mala, ut ueoiant bona.

QVAESTIO LXXXV.

De effectibus peccati, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE cooſiderandum eſt de effectibus peccati. ¶ Et primo quidẽ de corruptiõe boni naturę. Scdo de ma- D litia aię. Tertio, de reatu pœnæ.

Circa primum, quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrom bonom naturæ diminuatur per peccatum.

¶ Secũdo, Vtrũ totaliter tolli poſſit.

¶ Tertio, De quatuor uulneribus, q̃ Beda ponit, quibus natura hũmana uulnerata eſt pp peccatũ.

¶ Quarto, Vtrũ priuatio modi, ſpeciei, & ordinis ſint effectus pctĩ.

¶ Quinto, Vtrũ mors, & alii defectus corporales, ſint effect⁹ pctĩ.

B ¶ Sexto, Vtrum ſint aliquomodo homini naturales.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ peccatũ diminuat bonũ naturæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ peccatũ oon dimiouat bonum naturæ. Peccatũ enim hoĩs non eſt grauius quàm peccatum dæmonis: ſed bona naturalia in dæmonibus manent integra poſt peccatum, ot Dionyſius dicit 4. de diuin. nomi.* ergo pec-

¶ Super quæſtionis octuageſimaquintæ Articulum primũ.

IN primo articulo quæſtio. 85. non a gloſam anthoritatis Dion. quõ naturalia maneãt integra, in rñſioñe ad. 1. & intuere reſpõſionem ad tertium, declaratam in reſponſione ad quartum, ut radices philoſophiæ perſpicias, & altius cõtempleris, unde in anima generantur habitus. Et potes intelligere, quòd dicitur in reſponſioñe ad tertiũ, quòd actio uoluntatis procedit ex diuerſis potentiis, uel potentias animæ, quia actio uoluntatis procedit ab intellectu, & uoluntate, & intellectus procedit ab intellectu agente, & poſſibili: vel potentias, quæcũque ſint illę, puta obiecti actiuã, & ſubiecti paſſiuã. vterque enim ſenſus in calce reſponſionis ad quartũ ponitur, dum dicitur, Sed in q̃d obiectũ agit in potentiã, & una potẽtia in aliã.

2.q.48.ar.4 Et 2.d.3.q. 4.ar.1.ad 5 & di.30.q. 1.ar.1.ad 2 Et 3.di.20. ar.1.q.1.ad 2. Et 3.contra c.12. Et mal. q 2.ar tic.11. Ca.4.par.4 parũ à me.

catum etiam bonum naturæ humanæ non diminuit.

¶ 2 Præt. Tranſmutato poſteriori non tranſmutatur prius, manet enim ſubſtantia eadem tranſmutatis accidentibus: ſed natura præexiſtit actioni voluntariæ. ergo facta deordinatione circa actionem voluntariam per peccatum, non tranſmutatur propter hoc natura, ita quòd bonum naturæ diminuatur.

¶ 3 Præt. Peccatum eſt actus quidam, diminutio autẽ eſt paſſio: nullum autem agens ex hoc ipſo quòd agit, patitur. poteſt autem contingere, quòd in vnum agat, & ab alio patiatur. ergo ille qui peccat, per peccatum non diminuit bonum ſuæ naturæ.

¶ 4 Præt. Nullum accidens agit in ſuum ſubiectũ, quia quod patitur, eſt potentia ens: quod autem ſubiicitur accidenti, iam eſt actu ens ſecundum accidens illud: ſed peccatũ eſt in bono naturæ, ſicut accidens in ſubiecto. ergo peccatum non diminuit bonum naturæ: diminuere enim quoddam agere eſt.

SED CONTRA eſt, quòd ſicut dicitur Luc. 10. Homo deſcendens a Hieruſalem in Iericо, ideſt, in defectum peccati, expoliatur gratuitis, & uulneratur in naturalibus, ut Beda exponit. ergo peccatum diminuit bonum naturæ.

Habetur in gl. ordi. ſup illum locũ, Luc. 10.

RESPON. Dicendum, quòd bonum naturæ humanæ poteſt tripliciter dici. Primo ipſa principia naturæ, ex quibus ipſa natura conſtituitur, & proprietates ex his cauſatę, ſicut potẽtiæ animæ, & alia huiuſmodi. Secũdo, quia homo a natura habet inclinationẽ ad uirtutem, ut ſupra habitũ eſt, ipſa inclinatio ad virtutẽ eſt quoddam bonum naturę. Tertio modo, poteſt dici bonum naturę donum originalis iuſtitiæ, quod fuit in primo homine collatum toti humanæ naturę. Primũ igitur bonum naturę nec tollitur, nec diminuitur per peccatũ. Tertium uero bonũ naturæ totaliter eſt ablatum per peccatũ primi parentis. Sed mediũ bonũ naturæ, ſ. ipſa naturalis inclinatio ad virtutẽ, diminuitur p peccatũ. Per actus .n. humanos fit quædã inclinatio ad ſimiles actus, ut ſupra habitum eſt. Oportet aũt qđ ex hoc, ꝙ aliquid inclinatur ad unũ contrariorũ, diminuatur inclinatio eius ad aliud. unde cũ peccatum ſit contrarium uirtuti, ex hoc ipſo ꝙ homo peccat, diminuitur bonum naturæ, quod eſt inclinatio ad uirtutẽ.

q. 63. art. 1.

q. 51. art. 2. & 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Diony. loquitur de bono primo naturæ, quod eſt eſſe, uiuere, & intelligere, ut patet eius verba intuenti.

AD 2m dicendum, ꝙ natura etſi ſit prior ꝙ uoluntaria actio, tñ habet inclinationẽ ad quandam uoluntariam actionem. unde ipſa natura ſm ſe non uariatur propter uariationem uoluntariæ actionis: ſed ipſa inclinatio uariatur ex illa parte, quę ordinatur ad Deũ.

AD 3m dicendum, quòd actio uoluntaria procedit ex diuerſis potentiis, quarum una eſt actiua, & alia paſſiua: & ex hoc contingit, quòd per actiones uoluntarias cauſatur aliquid, uel aufertur ab homine ſic agente, ut ſupra dictum eſt, cum de generatione habituum ageretur.

q. 51. art. 2.

AD 4m dicendum, ꝙ accidens non agit effectiue in ſubiectum: agit tamen formaliter in ipſum eo modo loquẽdi, quo dicitur, ꝙ albedo facit albũ. & ſic nihil prohibet, quòd peccatum diminuat bonũ naturæ, eo tamen modo, quo eſt ipſa diminutio boni naturę, inquantum pertinet ad inordinationem actus. Sed quãtum ad inordinationem agentis, oportet dicere, quòd talis inordinatio cauſatur per hoc, quòd in actibus animæ aliquid eſt actiuum, & aliquid paſſiuum: ſicut ſenſibile mouet appetitum ſenſitiuum, & appetitus ſenſitiuus inclinat rationem, & uoluntatem, ut ſupra dictum eſt. & ex hoc cauſatur inordinatio nõ quidem ita, quòd accidens agat in proprium ſubiectum, ſed ſecundum quod obiectum agit in potentiam, & una potentia agit in aliam, & deordinat ipſam.

q. 77. art. 1. & q. 80. a. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum totum bonum humanæ naturæ poſſit auferri per peccatum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd totum bonum humanæ naturæ poſſit per peccatum auferri. Bonum enim naturæ humanę finitum eſt, cum & ipſa natura humana ſit finita: ſed quodlibet finitum totaliter conſumitur, facta continua ablatione. cũ ergo bonum naturę continue per peccatum diminui poſſit, uidetur quòd poſſit quandoque totaliter conſumi.

Inf. q. 93. art. 6. ad 2. Et 1. q. 48. art. 4. Et 2. diſ. 6. ar. 4. ad 3. Et di. 34. artic 5. Et mal q. 2 ar. 12. Et 3. cõtra c. 12. & 118.

¶ 2 Præt. Eorum quæ ſunt unius naturæ, ſimilis eſt ratio de toto, & de partibus, ſicut patet in aere, & in aqua, & carne, & omnibus corporibus ſimilium partium: ſed bonum naturę eſt totaliter uniforme. cum igitur pars eius poſſit auferri per peccatum, totũ etiam per peccatum auferri poſſe uidetur.

¶ 3 Præt. Bonum naturæ, quod per peccatum minuitur, eſt habilitas ad uirtutem: ſed in quibuſdam pp peccatũ habilitas prædicta totaliter tollitur, ut patet in damnatis, qui reparari ad virtutem non poſſunt, ſicut nec cæcus ad viſum. ergo peccatum poteſt totaliter tollere bonum naturæ.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in Enchi. quòd malum non eſt niſi in bono: ſed malum culpæ nõ poteſt eſſe in bono virtutis, uel gratiæ, quia eſt ei contrarium. ergo oportet quòd ſit in bono naturæ. non ergo totaliter tollit ipſum.

Cap. 13. & 14 & 19. tom. 3.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt, Bonũ naturę, quod per peccatum diminuitur, eſt naturalis inclinatio ad uirtutem, quæ quidem conuenit homini ex ipſo quòd rationalis eſt. ex hoc enim habet quod ſecundum rationem operetur, quod eſt agere ſecundũ uirtutem. Per peccatum autem nõ poteſt totaliter ab homine tolli, ꝙ ſit rationalis, quia iam non eſſet capax peccati. unde non eſt poſſibile, quòd prædictum naturæ bonum totaliter tollatur. Cum autẽ inueniatur huiuſmodi bonum cõtinue diminui per peccatum, quidam ad huius manifeſtationem uſi ſunt quodam exemplo, in quo inuenitur aliquod finitum in infini-

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæquintæ Articulũ ſecundũ.*

IN ar. 2. eiuſdẽ q. 85. prætermiſſis argumẽtis Sco. in 33. diſ. ſecundi, quia afferuntur ad probandũ, ꝙ nihil ſubtrahatur naturæ, quod author concedit, & ipſe Scotus ibidem tractãs uulnera peccati, concedit habilitatẽ ad rectũ uſq; minui p peccatũ. Solius Durãdi in 34. diſ. ſecũdi obiectiones occurrunt directe impugnãtes hãc doctrinam: quia per nihil non inhærens ſubiecto augetur habilitas ſubiecti: ergo nec minuit. Antecedens dupliciter declaratur. Primo, quia augetur p intenſionem alicuius in eo. Secũdo ad poſitum, quia inclinatio ad bonũ opus eſt duplex, remota, q eſt in primis principiis, & hęc nec tollitur, nec minuitur, & propinqua, q eſt in habitib⁹, & hæc tollitur & augetur, & minuitur intenſione, & remiſſione.

¶ Ad hoc facillime dicitur, qđ iſte uoluit eſſe cæcus. Expreſſe nãq; author diſtinxit habilitatẽ ex parte ſubiecti, & ex parte termini: & dixit, ꝙ ex parte ſubiecti, nõ minuitur, ſed ex parte termini. obiectiones aũt iſti⁹ ſunt ex parte ſubiecti. Ex hac enim parte verũ eſt non intendi aliquid quod non eſt in eo, ſed attingẽtiam ad terminum conſtat minui ex appoſitione impedimentorũ extra, & augeri ex remotione eorundẽ. Et ad hoc optime deſeruit exemplum de diaphano, & de obſtaculis appoſitis. Et hoc modo habilitas animæ ex ſynderesi diminuitur in infinitum: & tamen ipſa ſynderesis nec tollitur, nec minuitur.

tum diminui, tamen nunquàm totaliter conſumi. Dicit enim Philoſophus in 1. Phyſic.* ꝙ ſi ab aliqua magnitudine finita, continue auferatur aliquid ſecundũ eandem quantitatem totaliter tandem conſumetur, puta, ſi a quacunque quantitate finita ſemper ſubtraxero menſuram palmi. Si vero fiat ſubtractio ſecundũ eandem proportionem, & nõ ſecundum eandẽ quãtitatem, poterit in infinitum ſubtrahi, puta, ſi quantitas diuidatur in duas partes, & a dimidio ſubtrahat̃ dimidium, ita poterit in infinitũ procedi, ita tamen ꝙ ſemper quod poſterius ſubtrahitur, erit minus eo quod prius ſubtrahebatur. Sed hoc in propoſito nõ habet locum. non enim ſequens peccatum minus diminuit bonum naturæ quàm præcedẽs, ſed forte magis, ſi ſit grauius. Et ideo aliter eſt dicendum, ꝙ prædicta inclinatio intelligitur vt media inter duo: fundatur enim ſicut in radice in natura rationali, & tendit in bonum virtutis, ſicut in terminum & finẽ. Dupliciter igitur põt intelligi eius diminutio. Vno modo ex parte radicis: alio mõ ex parte termini. Primo quidem modo non diminuitur per peccatum, eo ꝙ peccatum non diminuit ipſam naturã, vt ſupra dictum eſt:* ſed diminuitur ſecundo modo, inquantum ſcilicet ponitur impedimentũ pertingendi ad terminum. Si autẽ primo modo diminueretur, oporteret qđ quãdoq; totaliter conſumeretur natura rõnali totaliter conſumpta. ſed quia diminuitur ex parte impedimẽti, qđ apponitur ne pertingat ad terminũ, manifeſtum eſt quod diminui quidem põt in infinitũ: quia in infinitum poſſunt impedimenta apponi, ſm quod homo poteſt in infinitum addere peccatum peccato: non tñ poteſt totaliter conſumi, quia ſemper manet radix talis inclinationis, ſicut patet de diaphano corpore, qđ quidẽ habet inclinationem ad ſuſceptionem lucis ex hoc ipſo, quod eſt diaphanum. diminuitur autem inclinatio vel habilitas ex parte nebularum ſuperuenientium, cum tamen ſemper maneat in radice naturæ.

In marg.: 1. Phyſic. ca. 37. to. 2. — Art. præc.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit, quando fit diminutio per ſubtractionem: hic autem fit diminutio per appoſitionem impedimenti, quod neque tollit, neque diminuit radicem inclinationis, vt dictum eſt.*

In marg.: In cor. art.

AD 2^m^ dicendum, quòd inclinatio naturalis eſt quidem tota vniformis: ſed tamen habet reſpectum & ad principium, & ad terminum, ſecundum quam diuerſitatem quodammodo diminuitur, & quodammodo non diminuitur.

AD 3^m^ dicendum, ꝙ etiam in damnatis manet naturalis inclinatio ad virtutem, alioquin non eſſet in eis remorſus conſcientiæ: ſed quòd nõ reducatur in actum, cõtingit quia deeſt gratia ſecundum diuinam iuſtitiã: ſicut etiam in cæco remanet aptitudo ad vidẽdum in ipſa radice naturæ, inquantũ eſt animal naturaliter habens viſum: ſed non reducitur in actum, quia deeſt cauſa, quæ reducere poſſit formando organum, quod requiritur ad videndum.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter ponantur vulnera naturæ ex peccato conſequentia, infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiſcentia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter ponãtur vulnera naturæ eſſe ex peccato conſequentia, ſcilicet infirmitas, ignorantia, malitia, & cõcupiſcentia. Nõ enĩ idẽ eſt effect⁹, & cauſa eiuſdẽ: ſed iſta ponuntur cauſæ peccatorum, vt ex ſupradictis patet.* ergo non debent poni inter effectus peccati.

In marg.: Q. 76. & 77. ar. 3. & q. 78. ar. 5.

¶ 2 Præt. Malitia nominatur qđdam peccatum. nõ ergo debet poni inter effectus peccati.

¶ 3 Præt. Concupiſcẽtia eſt quiddam naturale, cum ſit actus virtutis concupiſcibilis: ſed illud quod eſt naturale, non debet poni vulnus naturæ. ergo concupiſcentia non debet poni vulnus naturæ.

¶ 4 Præt. Dictum eſt,* quod idem eſt peccare ex infirmitate, & ex paſſione: ſed concupiſcentia paſſio quædam eſt. ergo non debet cõtra infirmitatem diuidi.

In marg.: Q. 77. ar. 3.

¶ 5 Præt. Aug.* in lib. de Natura & gratia, ponit duo pœnalia animæ peccanti, ſcilicet ignorantiam & difficultatem, ex quibus oritur error & cruciatus, quæ quidem quatuor non cõcordant iſtis quatuor. ergo videtur quòd alterum eorũ inſufficienter ponatur.

In marg.: Cap. 67. a med. to. 7. & li. 1. retr. ca. 9. a me. tom. 1.

IN CONTRARIVM autem eſt authoritas Bedæ.†

RESPON. Dicendum, ꝙ per iuſtitiã originalem perfecte ratio cõtinebat inferiores animæ vires, & ipſa ratio a Deo pficiebatur ei ſubiecta. hæc autẽ originalis iuſtitia ſubtracta eſt per peccatũ primi parentis, ſicut iã dictum eſt:* & ideo omnes vires animæ remanẽt quodãmodo deſtitutæ ꝓprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad virtutem: & ipſa deſtitutio vulneratio dicitur naturæ. Sunt autẽ quatuor potentiæ animæ quæ poſſunt eſſe ſubiecta virtutum, vt ſupra dictum eſt,* ſcilicet ratio, in qua eſt prudentia: voluntas, in qua eſt iuſtitia: iraſcibilis, in qua eſt fortitudo: concupiſcibilis, in qua eſt temperantia. In quantũ ergo ratio deſtituitur ſuo ordine ad verum, eſt vulnus ignorantiæ: inquantum vero voluntas deſtituitur ordine ad bonum, eſt vulnus malitiæ: inquãtũ vero iraſcibilis deſtituitur ſuo ordine ad arduum, eſt vulnus infirmitatis: inquantũ vero cõcupiſcentia deſtituitur ordine ad delectabile moderatũ ratione, eſt vulnus concupiſcẽtiæ. Sic igitur iſta quatuor ſunt vulnera inflicta toti humanæ naturæ ex peccato primi parẽtis. Sed qa inclinatio ad bonũ virtutis in vnoquoq; diminuit̃ p pctm̃ actuale, vt ex dictis patet,* et iſta ſũt q̃tuor vulnera ex alijs pec

In marg.: Q. 81. art. 2. — q. 61. art. 2. & q. 57. — Art. 1. & 2.

¶ Super Quæſtionis octuageſimæquintæ Articulum tertium.

IN art. 3. eiuſdem 85. q. dubiũ occurrit circa vulnera humana quo ad duo. Primo, quomodo vulnera iſta cõſiſtãt in deſtitutione viriũ animæ a proprio or-

In marg.: Inf. arti. 5. cor. Et ma. q. 2. art. 11. cor. fi. Ed Gal. 3. lect. 8.

dine naturali ad virtutẽ: quia in articulis immediate præcedentibus dictũ eſt, ꝙ peccatum nullũ naturæ bonum tollit, ſed minuit tantum habilitatẽ per appoſitionem. hæc enim ſibinuicem aduerſantur, tollere ordinem naturalem potentiæ ad bonum, & nihil tollere, ſed impedimentum apponere. Secundo, quomodo ordo iſte eſt naturalis, & tamen non remanet in viribus animæ ſibi derelictis. Quod enim ẽ naturalis alicui, non remouetur ab eo, ex eo ꝙ ſibi relinquit̃, ſublato ſupernaturali bono, immo in naturalib⁹ relinquitur. repugnare ergo videtur naturalitas talis ordinis non remanſioni eiuſdẽ in natura ſibiipſi derelicta.

¶ Ad primum horũ dicitur, ꝙ ipſa deſtitutio virium animæ ab ordine debito, nihil aliud eſt quam diminutio habilitatis ad bonum virtutis propter appoſitũ impedimentum. Sublata nanque originalis iuſtitiæ fræno, partes ad propria habiles redditæ ſunt, & ex hoc ipſo minus habiles ad bonum virtutis. Ex hoc q ppe redditur anima minus habilis ad vnum cõtrariorum, quod magis inclinatur in reliquum: & ſicut actuale peccatum eſt diſpoſitio & impedimentum, cuius appellatione minuitur habilitas ad bonum virtutis, ita promptas vniuſcuiuſque partis animæ in proprium, quæ eſt materiale in peccato originali, eſt impedimentum, cuius appellatione habilitas ad virtutem minuta eſt. Et talis diminutio, deſtitutio virium in litera dicitur, non quòd ſint deſtitutę omnino ab ordine naturali ad virtutem: ſed quia ſunt deſtitutæ ab integritate illius naturalis ordinis, quod ẽ eſſe diminutam habilitatẽ ad virtutẽ. vñ nulla eſt repugnãtia inter pcedẽtia & præ-

In marg.: Loco citat. art. 1. huius quæſ. arg. ſed contra.

præſentem articulum. Et ſcito φ vulnera iſta in deſtitutione dicta conſiſtentia, dupliciter poſſunt cõſiderari, Primo ex parte noſtri, vt ſcilicet ex noſtro peccato cõſurgũt: & ſic quia prior eſt in peccato conuerſio, quã auerſio, prius eſt impedimentũ pronitatis animæ ad malum, quam deſtitutio a bono. Secundo, ex parte deferentis gratiæ: & ſic eſt contrarium. Nam prius ad ablationem gratiæ ſequitur deſtitutio virium a bono virtutis, & ſic ipſæ deſtitutæ tendunt in propria. Et quoniam in peccato originali primo locum tenere videtur priuatio gratiæ, ideo vulnera iſta vt inſunt ex peccato originali inflicta, ſunt ſic quòd primo appoſitum eſt impedimentum peccati originalis, ſcilicet priuationis iuſtitiæ originalis debitę in nobis: & deinde deſtitutæ ſunt vires ab ordine ad bonũ: & tertio prout ſunt ad malum.

Q.72.ar.3. ad 1.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd cum natura humana ſecundum corpus ſit naturaliter compoſita ex cõtrariis elementis, & ſecundum animam ſit compoſita ex contrariis appetitibus: quemadmodum mors & naturalis ẽ & cũ hoc pęna peccati originalis, vt 5. & 6. articul. patet, ita inordinatio animæ, eſt & naturalis, & pœna peccati originalis. vtrobiq; nanque inſurgit infirmitas ex hoc, φ cõtraria tendunt in propria, nec plene ſubduntur harmoniæ debitæ, ſed ab illa exorbitant: & hoc ex hoc ipſo, φ contraria ſunt, naturaliter natum eſt prouenire: & ex hoc quòd ſublatum eſt iuſtitiæ originalis donum, prohibens talem exorbitantiã, prouenit. Cum quibus tamen ſtat, φ quia harmonia virium animæ eſt ſecundum naturã rationalem, diſſonantia autem contra eãdem, merito dici poteſt, quòd ordo virium animæ ad virtutis bonum, a quo deſtitutæ ſunt, eſt naturalis. Eſt igitur humana natura ſibi derelicta, ſublata originali iuſtitia vulnerata, ac per hoc infirma in naturalibus, ideſt, in his, quæ ſunt ſecundum naturam, ideſt, in habilitatibus ad virtutis bonum, & hoc per appoſitionem: integra autem in naturalibus, ideſt, in natura, & his quæ ſunt a natura, ideſt, principiis & potentiis & inordinationibus ex parte ſubiecti: quia nihil per ſubtractionem ablatum eſt: Et hoc modo in natura ſibi derelicta remanere naturalia ſufficit, & ſaluari integra. Eſt quoque natura humana vulnerata & infirma ſecundum naturam rationalem vt ſic. Eſt autem in naturalibus integra ſecundum vtriuſque miſtionem naturæ, rationalis ſcilicet & ſenſitiuæ. Et eſt tertio natura humana vulnerata & infirma ſecundum naturam donatam gratia iuſtitiæ originalis. Et ſcito, quòd hæc vulnera vt ſic, ſunt credita ſicut & peccatum originale. ſecundum nanque naturam abſolute imperfectiones quædam ſunt ex neceſſitate materiæ: quia ſcilicet compoſita eſt ex cõtrariis, vt in quarto contra Gen. cap. 52. patet.

Loco citato in argu. ſed contra.

Vir.q.1.ar.8.ad 12.

Cap. 4. & Ex c. 36 & 37. tom. 6.

¶ In eodem articulo 3. quæſt. octuageſimæquintæ dubium occurrit, quomodo vulnera hic ponãtur effectus peccati, cum ſuperius dictum ſit, quòd concupiſcentia, quæ importat hæc vulnera, eſt ipſum peccatum originale: nihil enim ſuiipſius effectus.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter, Primo, φ hæc vulnera non trãctantur vt ſunt peccati originalis, ſed in communi vt ſunt peccati. Conſtat autem ea non eſſe ipſa peccata, ſed effectus. Secundo, quòd etiã vt ſunt peccati originalis, tum materialiter, & ex conſequenti in peccatõ originalis concupiſcentia ſe habeat, vt in quæſt. octuageſimætertiæ artic. ſecundo ad quartum dictum eſt, & concupiſcentia importet primo pronitatẽ ad propria: vulnera notẽ diſtinctione à bono virtutis ſunt effectus peccati originalis formaliter & principaliter ſumpti: Ea priuatione nanque iuſtitiæ originalis concupiſcentia ſubſecuta eſt in potentiis animæ cum vulneribus.

p.p.q. 5.ar. 5.

catis cõſequentia, inquantum ſcilicet per peccatum & ratio hebetatur præcipue in agendis, & voluntas induratur ad bonũ, & maior difficultas bene agendi accreſcit, & concupiſcentia magis exardeſcit.

AD PRIMVM ergo dicendum, φ nihil prohibet id quod eſt effectus vnius peccati, eſſe alteri* peccati cauſam. Ex hoc enim quòd anima deordinatur per peccatum præcedens, facilius inclinatur ad peccandum.

G

AD 2m dicendum, φ malitia nõ ſumitur hic pro peccato, ſed pro quadam pronitate voluntatis ad malum, ſm quod dicitur Gene. 6. Proni ſunt ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua.

AD 3m dicendum, φ ſicut ſupra dictum eſt,* Cõcupiſcentia in tantum eſt naturalis homini, inquãtum ſubditur rationi: quod autẽ excedat limites rationis, hoc eſt homini contra naturam.

H

AD 4m dicendum, φ infirmitas cõmuniter poteſt dici omnis paſſio, inquantum debilitat robur animæ, & impedit rationem: ſed Beda * accepit infirmitatem ſtricte, ſecundum quod opponitur fortitudini, quæ pertinet ad iraſcibilem.

AD 5m dicẽdum, quòd difficultas quæ ponitur ab Auguſt. includit iſta tria, quæ pertinent ad appetitiuas potentias, ſcilicet malitiam, infirmitatem, & concupiſcentiam. Ex his enim tribus contingit, quòd aliquis non facile tendit in bonum: error autem & dolor ſunt vulnera conſequentia. ex hoc enim aliquis dolet, quòd infirmatur circa ea quę concupiſcit.

I

ARTICVLVS IIII.

Vtrum priuatio modi, ſpeciei, & ordinis ſit effectus peccati.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd priuatio modi, ſpeciei, & ordinis non ſit effectus peccati. Dicit enim Aug. *in lib. de Natura boni, quòd vbi hæc tria magna ſunt, magnum bonum eſt, vbi parua paruum, vbi nulla nullum: ſed peccatũ nõ annullat bonum naturæ. ergo nõ priuat modum, ſpeciem, & ordinem.

*ca.3. circa fin. tom.6.

§ 2 Præt. Nihil eſt cauſa ſuiipſius: ſed peccatum eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis, vt Aug. * dicit in lib. de Natura boni. ergo priuatio modi, ſpeciei, & ordinis non eſt effectus peccati.

§ 3 Præt. Diuerſa peccata diuerſos habent effectus: ſed modus, ſpecies, & ordo cum ſint quædam diuerſa, diuerſas priuationes habere videntur. ergo per diuerſa peccata priuantur. non ergo eſt effectus cuiuſlibet peccati priuatio modi, ſpeciei, & ordinis.

SED CONTRA eſt, quòd peccatum eſt in anima, ſicut infirmitas in corpore, ſecundum illud Pſalm. 6. Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum: ſed infirmitas priuat modum, ſpeciem, & ordinem ipſius corporis. ergo peccatũ priuat modũ, ſpẽm, & ordinẽ animę.

RESPON. Dicendum, φ ſicut in primo dictum eſt, * modus, ſpecies, & ordo conſequũtur vnumquodque bonum creatum inquãtum huiuſmodi, & etiam vnumquodque ens. Omne enim eſſe, & bonum conſideratur per aliquam formam, ſecundum quam ſumitur ſpecies. Forma autem vniuſcuiuſque rei, qualiſcunque ſit ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, eſt ſecundum aliquam menſuram. vnde & in 8. Metaph. * dicit, quòd formæ rerum ſunt ſicut numeri: & ex hoc habet modum quendã, qui menſurã reſpicit: ex forma vero ſua vnumquodque ordinatur ad aliud. Sic igitur ſecundum diuerſos gradus bonorum ſunt diuerſi gradus modi, ſpeciei, & ordinis. Eſt ergo quoddam bonum pertinens ad ipſam ſubſtantiam naturæ, quod habet ſuum modũ, ſpeciem, & ordinem, & illud nec priuatur, nec diminuitur per pec-

Tex.co. 3.

K

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæquintæ Articulum quartum.*

IN articulo quarto eiuſdem quæſt. octuageſimæquintæ nota duo. primum, quòd cum in litera dicitur, Et huius priuatio eſt eſſentialiter ipſum peccatũ, non intendit peccatũ eſſentialiter, vt ſit priuatio: hoc enim ſuperius eſt reprobatũ & dictũ, φ eſt actus priuatus: ſed intendit, φ cum peccatum priuet multis ſpeciebus, modis, & ordinibus, priuat eis diuerſimode. nam pertinentibus ad bonũ gratiæ priuat demeritorie, pertinentibus ad bonũ

bonum habilitatis, priuat effectiue: pertinentibus ad bonū ipſius actus, priuat formaliter: ita φ qa priuat formaliter, vt dictum eſt, quòd eſt eſſentialiter priuatio. Vel, & melius intendie, quòd peccatum vt eſt in genere mali ſimpliciter, eſt eſſentialiter priuatio modi, ſpeciei & ordinis pertinentiū ad bonū ordinati actus. Secundo nota, φ nō ſpectat ad authoris doctrinā reſpondere rationibus impugnātib' peccatū eſſe priuationē gratiæ, aut boni naturæ hæc.n. cōſequentia, ſunt nō eſſentialia.

Ar. 2. huius quæſt.

catum. Eſt etiam quoddam bonū naturalis inclinationis, & hoc etiā habet ſuum modum, ſpeciē, & ordinem: & hoc diminuitur per peccatum, vt dictum eſt, ° ſed non totaliter tollitur. Eſt etiam quoddam bonum uirtutis & gratiæ, quod etiam habet ſuum modum, ſpeciem & ordinem: & hoc totaliter tollitur per peccatū mortale. Eſt etiam quoddam bonum, quod eſt ipſe actus ordinatus, quod etiam habet ſuū modū, ſpeciem, & ordinem, & huius priuatio eſt eſſentialiter ipſum peccatum. Et ſic patet qualiter peccatum eſt priuatio modi, & ſpeciei, & ordinis, & priuat vel diminuit modum, ſpeciem, & ordinem. ¶ Vnde patet rñſio ad duo prima.

Ad 3m dicendum, quòd modus, ſpecies & ordo ſe conſequuntur, ſicut ex dictis patet: ° vñ ſimul priuantur & diminuuntur.

In cor. art.

¶ Super Quæſtionis octuageſimæquintæ Articulum quintum & ſextum.

IN artic. 5. & 6. nihil morale occurrit ſcribēdū. Notato tu hinc, qd é natura partialis & vniuerſalis: & quæ ſint conditiones materiæ electæ & comitātes, vt in multis clarū habeas intellectū. Habes quoq; hinc vnde philoſophis deridentibus fidē, & putātibus nos credere mortē nō eſſe naturalē, ſatisfacere poſſis: ſicut & de vulneribus dictum eſt animæ.

2. 2. q. 164. Et 2. di. 30. q. 1. ar. 1. Et 3. di. 16. q. 1. arti. 1. Et 4. prolo. prin. Et di. 4. q. 2 art. 1. q6. 3. Et 4. cōtra cap. 52. Et mal. q. 5. ar. 4. Et opu. 3. ca. 197. 198 199. 241. 242. Et Ro. 5. le. 3. Et Heb. 9. fo. q. 82. ar. 4.

ARTICVLVS V.

Vtrum mors, & alij corporales defectus, ſint effectus peccati.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur φ mors, & alij corporales defectus non ſint effectus peccati. Si enim cauſa fuerit æqualis, & effectus erit æqualis: ſed huiuſmodi defectus non ſunt æquales in omnibus, ſed in quibuſdam huiuſmodi defectus magis abundant, cum tamen peccatum originale ſit in omnibus æquale, ſicut dictum eſt, ° cuius videntur hmōi defectus maxime eſſe effectus. ergo mors, & hmōi defectus non ſunt effectus peccati.

¶ 2 Præt. Remota cauſa, remouetur effectus: ſed remoto omni peccato per baptiſmum, vel pœnitentiam, non remouentur huiuſmodi defectus. ergo non ſunt effectus peccati.

¶ 3 Præt. Peccatum actuale habet plus de ratione culpæ, quàm originale: ſed peccatum actuale non tranſmutat naturā corporis ad aliquē defectum. ergo multo minus peccatum originale. non ergo mors & alij defectus corporales ſunt effectus peccati.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.

RESPON. Dicendum, quòd aliquid eſt cauſa alterius dupliciter, vno modo quidem per ſe: alio modo p accidens. Per ſe quidem eſt cauſa alterius, quod ſm virtutem ſuæ naturæ, vel formæ producit effectum: vnde ſequitur, φ effectus ſit per ſe intentus a cauſa. vnde cū mors, & huiuſmodi defectus ſint pter intentionē peccantis, manifeſtum eſt, φ peccatum non eſt per ſe cauſa iſtorum defectuū. Per accidens autem aliquid eſt cā alterius ſi ſit cauſa remouens prohibēs, ſicut dr in 8. Phyſic. ° quòd diuellens columnam, per accidens mouet lapidē colūnæ ſuperpoſitū: & hoc mō peccatū primi parētis eſt cauſa mortis, & omniū

Te. 35. to. 2

A hmōi defectuum in natura humana, inquantū p peccatū primi parētis ſublata eſt originalis iuſtitia, p quā nō ſolum inferiores animæ vires cōtinebātur ſub ratione abſq; omni deordinatione, ſed totū corpus cōtinebatur ſub anima abſq; omni defectu, vt in primo habitu eſt. ° Et ideo ſubtracta hac originali iuſtitia p peccatum primi parentis, ſicut vulnerata eſt humana natura quantum ad animā per deordinationem potētiarum, vt ſupra dictum eſt, ° ita etiā eſt corruptibilis effecta per deordinationem ipſius corporis. Subtractio autem originalis iuſtitiæ habet rationem pœnæ, ſicut etiā ſubtractio gratiæ: vnde etiā mors, & omnes defectus corporales conſequentes ſunt quædam pœ- B næ originalis peccati. Et quàmuis huiuſmodi defectus non ſint intenti a peccante, ſunt tamen ordinati ſecundum iuſtitiam dei punientis.

p. p. q. 97.

Ar. præc. & q. 83. art. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, φ æqualitas cauſæ per ſe cauſat æqualem effectum. Augumentata enim vel diminuta cauſa per ſe, augetur vel diminuitur effectus: ſed æqualitas cauſæ remouentis prohibens nō oſtendit æqualitatem effectuum. Siquis enim æquali impulſu diuellat duas columnas, nō ſequitur quòd lapides ſuperpoſiti æqualiter moueātur: ſed ille velocius mouebitur, qui grauior erit ſecundum proprietatem ſuæ naturæ, cui relinquitur remoto prohibente. Sic igitur remota originali iuſtitia, natura corporis humani relicta eſt ſibi: & ſecūdū hoc ſecundum di- C uerſitatē naturalis cōplexionis quorūdā corpora pluribus defectibus ſubiacent, quorundā vero paucioribus, quàmuis exiſtente originali peccato æquali.

AD 2m dicendum, φ culpa originalis & actualis remouetur ab eodem, a quo etiam remouentur & huiuſmodi defectus, ſecundum illud Apoſtoli Roma. 8. Viuificabit mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis: ſed vtrunq; fit ſecundum ordinem diuinæ ſapientiæ cōgruo tempore. Oportet enim φ ad immortalitatem & impaſſibilitatem gloriæ, quæ in Chriſto inchoata eſt, & per Chriſtum nobis acquiſita, perueniamus cōformati prius paſſioni- D bus eius. vnde oportet φ ad tempus, eius paſſibilitas in noſtris corporibus remaneat ad impaſſibilitatem gloriæ promerendam conformiter Chriſto.

AD 3m dicendum, φ in peccato actuali duo poſſumus conſiderare, ſcilicet ipſam ſubſtantiam actus, & rōnem culpæ. Ex parte quidem ſubſtantiæ actus pōt peccatum actuale aliquem defectum corporalē cauſare, ſicut ex ſuperfluo cibo aliqui infirmantur, & moriuntur: ſed ex parte culpæ priuat gratiā, quæ datur homini ad rectificādum animæ actus, nō autem ad cohibendum defectus corporales, ſicut originalis iuſtitia cohibebat. & ideo peccatum actuale non cauſat hu- E iuſmodi defectus, ſicut originale.

D. 987.

ARTICVLVS VI.

Vtrum mors, & alii defectus ſint naturales homini.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur φ mors, & huiuſmodi defect' ſint homini naturales. Corruptibile enim & incorruptibile differunt genere, vt dicitur in 10. Metaph. ° ſed homo eſt eiuſdem generis cum alijs animalibus, quæ ſunt naturaliter corruptibilia. ergo homo eſt naturaliter corruptibilis.

¶ 2 Præt. Omne quod eſt compoſitum ex contrarijs, eſt naturaliter corruptibile, quaſi habēs in ſe cauſam corruptionis ſuæ: ſed corpus humanum eſt huiuſmodi. ergo eſt naturaliter corruptibile.

2. di. 30. q. 1 a. 1. cor. fin. & ad 1. Et 3. di. 16. q. 1 art. 1. ad 3. Et mal. q. 5 ar. 5. Et 20. 5. lect. 3. Et Heb. 9. fin. eli. 10. tex. 26. tom. 3.

§ 3 Præt. Calidum naturaliter conſumit humidum: vita autem hominis conſeruatur per calidum & humidum. cum igitur operationes vitæ expleantur per
tex. 50. to. 2 actũ caloris naturalis, vt dr̃ in 2. de Anima,* videt̃ q; mors, & huiuſmodi defectus ſint homini naturales.

Sed contra. Quicquid eſt homini naturale, Deus in homine fecit: ſed Deus mortem non fecit, vt dicitur Sap. 1. ergo mors non eſt homini naturalis.

§ 4 Præt. Id quod eſt ſecundum naturam, non poteſt dici pœna, nec malum: quia vnicuique rei eſt conueniens id quod eſt ei naturale: ſed mors, & huiuſmodi defectus ſunt pœna peccati originalis, vt ſupra dictũ
A11. præc. eſt.* ergo non ſunt homini naturales.

§ 5 Præt. Materia proportionatur formæ, & quælibet res ſuo fini: finis autem hominis eſt beatitudo perpetua, vt ſupra dictum eſt.* Forma etiam humani corporis eſt anima rationalis, quæ eſt incorruptibilis, vt in 1. habitum eſt. † ergo corpus humanum eſt naturaliter incorruptibile.

In proem. lib. & q̃ 5. art. 5. † p. p. q. 75. art. 6.

Respon. Dicendum, q; de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui poſſumus, vno modo ſecundum naturã vniuerſalem: alio modo ſm naturam particularem. Natura quidem particularis eſt propria virtus actiua & conſeruatiua vniuſcuiuſque rei, & ſm hanc omnis corruptio & defectus eſt contra naturã, vt dicitur in 2. de cæl. quia huiuſmodi virtus intẽdit eſſe, & conſeruationem eius cuius eſt. Natura vero vniuerſalis, eſt virt⁹ actiua in aliquo vniuerſali principio
H naturæ, puta, in aliquo cæleſtium corporum, vel alicuius ſuperioris ſubſtantiæ, ſm quod etiam Deus a quibuſdam dicitur natura naturans, quæ quidem virtus intendit bonũ & cõſeruationẽ vniuerſi, ad quod exigitur alternatio generationis & corruptionis in reb⁹: & ſm hoc corruptiones & defectus rerum ſunt naturales, non quidem ſm inclinationem formæ, quæ eſt principium eſſendi & perfectionis, ſed ſecundum inclinationem materiæ, quæ proportionaliter attribuitur tali formę ſm diſtributionẽ vniuerſalis agentis. Et quàmuis omnis forma intendat perpetuum eſſe quantum poteſt: nulla tamen forma rei corruptibilis
I poteſt aſſequi perpetuitatem ſui præter animam rationalem, eo q; ipſa nõ eſt ſubiecta omnino materiæ corporali, ſicut alię formę: quinimmo habet propriã operationem immaterialem, vt in primo habitũ eſt.* vnde ex parte ſuæ formæ naturalior eſt homini incorruptio, q̃ alijs rebus corruptibilibus. Sed quia & ipſa habet materiã ex contrarijs compoſitam, ex inclinatione materiæ ſequitur corruptibilitas in toto: & ſm hoc homo eſt naturaliter corruptibilis ſecundũ naturã materiæ ſibi relictæ, ſed nõ ſecundũ naturã formæ.

Q. 76. ar. 1. ad 4.

§ Tres autem primæ rationes procedunt ex parte materiæ: aliæ vero tres ex parte formæ. vñ ad earum ſolu-
K tionẽ cõſiderandum eſt, q; forma hominis, quæ eſt anima rationalis, ſecundũm ſuã incorruptibilitatem proportionata eſt ſuo fini, qui eſt beatitudo ꝑpetua: ſed corpus humanum, quod eſt incorruptibile, ſm ſuam naturam conſideratum, quodammodo proportionatum eſt ſuæ formæ, & quodãmodo nõ. Duplex enim conditio poteſt attendi in aliqua materia. vna ſcilicet quã agens eligit, alia quæ nõ eſt ab agente electa, ſed eſt ſm conditionem naturalem materię. ſicut faber ad faciendum cultellum eligit materiã durã & ductilem, quæ ſubtiliari poſſit, vt ſit apta inciſioni, & ſecundũ hanc conditionẽ ferrũ eſt materia proportionata cultello: ſed hoc q; ferrum ſit frangibile, & rubiginem cõtrahens, cõſequitur ex naturali diſpoſitione ferri, nec
F hoc elegit artifex in ferro, ſed magis repudiaret ſi poſſet. vnde hæc diſpoſitio materiæ non eſt proportionata intentioni artificis, nec intentioni artis. Similiter corpus humanum eſt materia electa a natura quãtum ad hoc, q; eſt temperatæ complexionis, vt poſſit eſſe conuenientiſſimum organum tactus, & aliarum virtutum ſenſitiuarum & motiuarum, ſed q; ſit corruptibile, hoc eſt ex conditione materiæ, nec eſt electum a natura: quin potius natura eligeret materiam incorruptibilem, ſi poſſet. Sed Deus, cui ſubiacet omnis natura, in ipſa inſtitutione hominis ſuppleuit defectum naturæ, & dono iuſtitiæ originalis dedit corpori incorruptibilitatem quandam, vt in primo dictum eſt.* p. p. q. 97. art. 1.
G & ſecundũ hoc dicitur, quòd Deus mortem nõ fecit, & quòd mors eſt pœna peccati.

§ Vñ patet reſponſio ad obiecta.

QVAESTIO LXXXVI.

De macula peccati, in duos articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandum eſt de macula peccati.

Et circa hoc quæruntur duo.

§ Primo, Vtrum macula animę ſit effectus peccati.

§ Secundo, Vtrum remaneat in anima poſt actum peccati.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum cauſet aliquam maculam in anima.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatũ non cauſet aliquam maculam in anima. Natura enim ſuperior non
I poteſt inquinari ex contactu naturæ inferioris. vnde radius ſolaris non inquinatur per tactum corporum fœtidorum, vt Auguſt. dicit in lib.* contra quinque hæreſes: ſed anima humana eſt multo ſuperioris naturę, quàm res cõmutabiles ad quas peccando cõuertitur. ergo ex eis maculam nõ contrahit peccando.

Ca. 5. a med. eſt in 10. to.

§ 2 Præt. Peccatum eſt principaliter in voluntate, vt ſupra dictum eſt,† voluntas autem eſt in ratio-
K ne, vt dicitur in 3. de Anima:* ſed ratio ſiue intellectus non maculatur ex conſideratione quarumcunque rerum, ſed magis perficitur. ergo nec voluntas ex peccato maculatur.

§ 3 Præt. Si peccatum maculam cauſat, aut macula illa eſt aliquid poſitiue, aut eſt priuatio pura. ſi ſit aliquid poſitiue, non poteſt eſſe niſi diſpoſitio vel habitus. nihil enim aliud videt̃ ex actu cauſari: diſpoſitio autem & habitus non eſt. Cõtingit enim remota diſpoſi-

¶ Super Quæſtionem octuageſimamſextã.

IN articulo vtroque quæſtio. octuageſimæſextæ dubiũ occurrit ex Scoto in 14. diſt. quarti ſent. volente, quòd macula non ſit priuatio, ſed relatio rationis in anima obiecta diuino intellectui & voluntati, ut ordinata ad pœnam correſpondentẽ peccato. Et quòd non ſit priuatio, probat̃ dupliciter. Primo, quia priuatio cõiunctionis ad Deũ per gratiam, vel charitatem non ſuſcipit magis & minus: macula autem, qua peccator poſt peccatum dicitur peccator, ſuſcipit magis & minus. Eſt nanque vnus magis peccator altero, & ſeipſo nunc, quàm prius. ergo. Secundo, quia macula ſummi odij A., & ſumm⁹ inordinatus ambo A, repugnant. ergo macula vnius peccati expelleretur per aliud: quod eſt falſum. Quod autem macula ſit relatio rationis, probatur authoritate Augu. ſuper illud Pſal. Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates. vbi vult quòd peccata valerta Deo, ẽ illa ad pœnã imputari. Tegi autem, eſt ad pœnam non reſeruare, ſeu nolle punire. Ex quo patet, quòd nihil aliud eſt hunc remanere peccatorem, quàm reſeruari, ſeu ordinari ad pœnam per actum diuinæ voluntatis. Et confirmatur, inquit, ex eo, quia in offendẽte principẽ, poſt nõ remanet aliquid

Infr. q. 89. ar. 1. Et 2. 2 q. 87. art. 6. co. Et 4. di. 18. q. 2 art. 2. q. 1. co.

Q. 74. ar. 1. & 2.

*text. 42. tom. 2.

tione vel habitu, adhuc remanere A maculam, vt patet in eo qui peccauit mortaliter prodigalitate, & poſtea tranſmutatur mortaliter peccando in habitum vitij oppoſiti. non ergo macula ponit aliquid poſitiue in anima. Similiter etiam nec eſt priuatio pura: quia omnia peccata eueniunt ex parte auerſionis & priuationis gratiæ. ſequeretur ergo, quòd omnium peccatorum eſſet vna macula. ergo macula non eſt effectus peccati.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccleſ. 47. Salomoni. Dediſti maculam in gloria tua. & Epheſ. 5. Vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam: & vtrobique loquitur de macula peccati. ergo macula eſt effectus peccati.

RESPON. Dicendum, quòd macula proprie dicitur in corporalibus, quando aliquod corpus nitidum perdit ſuum nitorem ex contactu alterius corporis, ſicut veſtis, & aurum, & argentum, aut aliud huiuſmodi. In rebus autem C ſpiritualibus ad ſimilitudinem huius oportet maculam dici. Habet autem anima hominis duplicem nitorem, Vnum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis, per quam dirigitur in ſuis actibus; alium vero ex refulgentia diuini luminis, ſcilicet ſapientiæ & gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene & decenter agendum. Eſt autem quaſi quidam animæ tactus, quando inhæret aliqui- D bus rebus per amorem: cum autem peccat, adhæret rebus aliquibus contra lumen rationis, & diuinæ legis, vt ex ſupra dictis patet *. Vnde ipſum detrimentum nitoris ex tali contactu proueniens, macula animæ metaphorice vocatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earum, quaſi agentibus eis in animam: ſed magis econuerſo, anima E ſua actione ſe inquinat inordinate eis inhærendo contra lumen rationis, & diuinæ legis.

AD 2m dicendum, quòd actio intellectus perficitur ſecundum quod res intelligibiles ſunt in intellectu per modum ipſius intellectus: & ideo intellectus ex eis non inficitur, ſed magis perficitur. Sed actus voluntatis conſiſtit in motu ad ipſas res, ita quòd amor rei amatæ animam conglutinat, & ex hoc anima maculatur, quando inordinate inhæret, ſecundum illud Oſeæ. 9. Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt.

AD 3m dicendum, quòd macula non eſt aliquid poſitiue in anima: nec ſignificat priuationem ſolam, ſed ſignificat priuationem quandam nitoris animæ in ordine ad ſuam cauſam, quæ eſt peccatum. & ideo diuerſa peccata diuerſas maculas inducunt: & eſt ſimile de vmbra, quæ eſt priuatio luminis ex obiecto alicuius corporis, & ſecundum diuerſitatem corporum B obiectorum diuerſificatur vmbra.

ARTICVLVS II.

Vtrum macula maneat in anima poſt actum peccati.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd macula non maneat in anima poſt actum peccati. Nihil enim manet in anima poſt actum, niſi habitus vel diſpoſitio: ſed macula non eſt habitus vel diſpoſitio, vt ſupra habitum eſt *. ergo macula non manet in anima poſt actum peccati.

¶ 2 Præt. Hoc modo ſe habet macula ad peccatum, ſicut vmbra ad corpus, vt ſupra dictum eſt *: ſed tranſeunte corpore non manet vmbra. ergo & tranſeunte actu peccati non manet macula.

¶ 3 Præt. Omnis effectus dependet ex ſua cauſa: cauſa autem maculæ eſt actus peccati. ergo remoto actu peccati, non remanet macula in anima.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ioſue 22. An parum eſt vobis quia peccaſtis in Beelphegor, & vſque in præſentem diem macula huius ſceleris in vobis permanet?

RESPON. Dicendum, quòd macula peccati remanet in anima etiam tranſeunte actu peccati, cuius ratio eſt: quia macula, ſicut dictum eſt *, importat quendam defectum nitoris propter receſſum a lumine rationis, vel diuinæ legis. & ideo quandiu homo manet extra huiuſmodi lumen, manet in eo macula peccati: ſed poſtquam redit ad lumen rationis, & ad lumen diuinum, quod fit per gratiam, tunc macula ceſſat. Licet autem ceſſet actus peccati, quo homo diſceſſit a lumine rationis, vel legis diuinæ, non tamen ſtatim homo ad illud redit in quo fuerat, ſed requiritur aliquis motus voluntatis contrarius primo motui: ſicut ſi aliquis ſit diſtans alicui per aliquem motum, non ſtatim ceſſante motu fit ei propinquus, ſed oportet, quòd appropinquet

quid in eo quo dicit inimicas, ſed relatio rationis in ipſo obiecto voluntati domini ordinantis ipſum ad pœnam.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis non oportet aliud iacere fundamentum, quam id quod in litera poſitum eſt in .1. artic. in reſponſione ad tertium. ſ. quòd macula non ſignificat puram priuationem, ſed priuationem in ordine ad cauſam. i. ad peccatum a quo cauſatur. Ex hoc. n. ſoluuntur omnes difficultates accidentes in re. Licet enim priuatio coniunctionis, ſimilitudinis, refulgentiæ, gratiæ, charitatis non ſuſcipiat magis & minus, quia conſiſtit in facto eſſe: cauſa tamen eius. ſ. peccatum ſuſcipit magis & minus. ac per hoc macula quæ ſignificat priuationem, non abſolute, ſed vt ex peccato; ſuſcipit magis & minus, non in ſe: ſed in cauſa. Et ex hoc prouenit, quòd iſte eſt magis maculatus eadem macula ſpecie altero, & magis peccator altero poſt actus peccatorum.

Et hoc ſufficit, & ſoluit rationes Scoti & Aureoli allatas a capreolo in 14. diſt. 4.

¶ Ad ſecundam autem rationem Scoti, negatur aſſumptum. Mille enim peccatorum maculæ adinuicem, nec aliqua alicui peccato contrariantur, quoniam ex parte auerſionis peccatorum conſurgunt: vnde non eſt contrarietas. Poſitio autem Scoti falſa, & non probata eſt. Falſa quidem, quia peccator vt ſic, non eſt a voluntate diuina, immo Altiſsimus odio habet peccatorem: ordinatio autem ad pœnam eſt a voluntate diuina. ergo. Q.71.ar.6.

¶ Præt. Peccator vt ſic, eſt peccator, malo ex peccato relicto, quia eſſe peccatorem eſt eſſe malum: ſed ordinari ad pœnam eſt bonum, cum ſit a deo. ergo. Patet præterea, quòd inerudite hæc omnia confunduntur a Scoto. ſ. macula, reatus, & ordinari ad pœnam a deo. Peccatum enim prius facit & relinquit hominem dignum pœna, quod eſt reatus, quod eſt malum apud Diony. 4. c. de Diuinis nominibus, dicentem, quòd puniri non eſt malum, ſed fieri pœna dignum: & deinde a diuina iuſtitia ordinari ad pœnam. Ideo enim ordinatur ad pœnam, quia pœna dignus, & non econuerſo. Vnde vt patebit, peccatum ex parte auerſionis relinquit maculam & reatum, quorum primum eſt priuatio, vt ex peccato: ſecundum eſt relatio rationis: & tertio aduenit quod Scotus dicit. Vnde conceſſo quòd ex parte dei, vt Aug. dicit, tegere ſit non imputare, ſophiſma manifeſte eſt conſequentis: immo impertinentis inferre, ergo iſte eſt peccator ex imputatione. Iſte namque eſt peccator non ex eo quod ſe tenet ex parte dei, ſed ex eo quòd ſe tenet ex parte ſui, iuxta illud Oſeæ. Perditio tua Iſrael ex te, ſalus autem ex me. Confirmatio quoque exempli non valet, quia in hoc offendente remanet relatio inimicitiæ, & dignitatis pœnæ abſque omni actu offenſi. Et hæc dicta ſint de macula, qua formaliter Sortes poſtquam peccauit, ante pœnitentiam dicitur, & eſt peccator, ſeu malus malo culpæ. Oportet. n. priuatiuum eſſe quo aliquis eſt malus & peccator: quia malum priuatio eſt, & peccatum priuatiuum, aut priuatio eſt. Et hæc eſt ratio fundamentalis huius. Et ſcito, quòd macula ſumitur dupliciter. Primo pro priuatione coniunctionis ad deum ex peccato. Secundo pro priuatione nitoris. Et ſi hoc ſecundo modo ſumitur, non eſt id quo formaliter poſt actum dicitur quis peccator, ſed effectus eius. Eſt namque peccator priuatione conuerſionis ad deum, quam

Infr. q. 87. ar.6 cor. & ad 1.

Art.præce.

Ar.1. ad 3.

Art.præce.

ſequitur detrimentū nitoris, vt in litera dicitur. Sed primo modo eſt, qua formaliter dicit̄ peccator, & ſic eā ſuſcipit Magiſter ſen. 10. diſtin. 4. contra quem etiā arguit Scot. Verumtamen ſiquis diligenter attenderit, videbit vtrobique vnam ſolam priuationem diuerſis rationibus diuerſimode ſignificatam. Anima nanque Deo iuncta per charitatem, conformatur Deo, cōuertitur ad illum coniungitur illi, illuminatur ab illo, fulget ex illo. Et per oppoſitum, priuatio cōiunctionis ex peccato, oppoſita facit, & elongatio, diſſimilitudo, auerſio, maculaq; dicitur. Propter quod dicendum eſt, quòd licet author maculam a ꝓpria nominis ſignificatione declaret: intendit tamen maculæ nomine, illam priuationē vt ex actu, qua formaliter peccator dicitur poſt actum peccator. Cuius ſignum eſt, quòd de effectibus peccati tractans, tres tantū numerat, corruptionem boni, maculā, & reatum. Et conſtat, quòd a peccati effectu, peccator poſt actum dicitur, & non a primo declarato, nec tertio. igitur a ſecūdo. Et hæc dixerim, ne videamur digreſſi. Quia ergo formale ſignū maculæ eſt, quo formaliter peccator poſt actum dicitur peccator: quia priuatione coniunctionis ad Deum, vt ex peccato eſt, & dicitur peccator. Quamuis maculæ nomen exprimat hoc ſecundum quendam ſpecialem effectum, ſcilicet remotionem nitoris: ideo non eſt alius effectus peccati quærendus, quo quis ſit peccator poſt actum. Et confirmatur, quia ſicut dum actu peccat, dicitur malus & peccator auerſione actuali: ita poſt auerſione remanente, quæ nil aliud eſt quàm priuatio cōuerſionis ad Deū ex peccato.

2. di. 30. q. 1 ar. 2. cor. & diſt. 32. q. 1. ar. 1. cor. & diſ. 42. q. 1. artic. 2. cor. Et in expo. lib. lect. 1. ad 3. & 4.

tediens per motum cōtrarium.

Ad primum ergo dicendum, quòd poſt actum peccati nihil poſitiue remanet in anima niſi diſpoſitio, vel habitus: remanet tamen aliquid priuatiue, ſcilicet priuatio coniunctionis ad diuinū lumen.

Ad 2[m] dicendum, quòd tranſeunte obſtaculo corporis, remanet corpus diaphanum in ęquali propinquitate & habitudine ad corpus illuminans, & ideo ſtatim vmbra tranſit: ſed remoto actu peccati, non remanet anima in eadem habitudine ad Deum. vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad 3[m] dicendum, quòd actus peccati facit diſtantiam a Deo, quā quidem diſtantiam ſequitur defectus nitoris hoc modo, ſicut motus localis facit localem diſtantiā. Vnde ſicut ceſſante motu locali, non tollitur diſtantia localis: ita nec ceſſante actu peccati, tollitur macula.

QVAESTIO LXXXVII.

De reatu pœnæ, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de reatu pœnæ. Et primo, de ipſo reatu Secundo, de mortali & veniali peccato, quæ diſtinguūtur ſecundū reatū.

Et circa primū quærūtur octo.

¶ Primo, Vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati.

¶ Secundo, Vtrum peccatū poſſit eſſe pœna alterius peccati.

¶ Tertio, Vtrum aliquod peccatū faciat reum æterna pœna.

¶ Quarto, Vtrū faciat reū pena infinita ſecundum quantitatem.

¶ Quinto, Vtrū oē peccatū faciat reum æterna & infinita pœna.

¶ Sexto, Vtrū reatus pœnæ poſſit remanere poſt peccatum.

¶ Septimo, Vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato.

¶ Octauo, Vtrum vnus ſit reus pœnæ pro peccato alterius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrū reatus pœnæ ſit effectus peccati.

Ad primum ſic ꝓceditur. Videtur quòd reatus pœnæ nō ſit effectus peccati. Quod enim per accidens ſe habet ad aliquid, non videtur eſſe proprius effectus eius: ſed reatus pœnæ per accidēs ſe habet ad peccatum, cū ſit præter intentionē peccantis. ergo rea-
F tus pœnæ non eſt effectus peccati.

¶ 2 Præt. Malum non eſt cauſa boni: ſed pœna bona eſt, cum ſit iuſta & a Deo. ergo nō eſt effectus peccati, quod eſt malum.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in 1. Confeſſ. quòd omnis inordinatus animus ſibiipſi eſt pœna: ſed pœna nō cauſat reatum alterius pœnæ, quia ſic iretur in infinitum. ergo peccatū non cauſat reatum pœnæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Rom. 2. Tribulatio & anguſtia in
G animā omnem operantis malum: ſed operari malum eſt peccare. ergo peccatum inducit pœnam, quæ nomine tribulationis & anguſtiæ deſignatur.

Respon. Dicendum, q̄ ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur, vt id qd̄ contra aliquid inſurgit, ab eo detrimentum patiatur. Videmus enim in rebus naturalibus, quòd vnum contrarium vehementius agit, altero contrario ſuperueniente: propter quod aquæ calefactæ magis congelantur, vt dicitur in 2. Meteororum. vnde in hominibus hoc ex na
H turali inclinatione inuenitur, vt vnuſquiſque deprimat eum, qui contra ipſum inſurgit. Manifeſtum eſt autem, quòd quæcunque continentur ſub aliquo ordine, ſunt quodammodo vnum in ordine ad principium ordinis. vnde quicquid contra ordinem aliquem inſurgit, cōſequens eſt vt ab eo ordine & principe ordinis deprimatur. Cum autem peccatum ſit actus inordinatus, manifeſtum eſt, quòd quicunque peccat, contra aliquem ordinem agit: & ideo ab ipſo ordine cōſequens eſt quòd deprimatur, quæ quidem depreſſio pœna eſt. Vnde ſecundum tres ordines,
I quibus ſubditur humana voluntas, triplici pœna poteſt homo puniri. Primo quidem enim ſubditur humana natura ordini propriæ rationis, Secundo, ordini exterioris hominis gubernātis vel ſpiritualiter, vel temporaliter, politice, ſeu œconomice. Tertio, ſubditur vniuerſali ordini diuini regiminis. Quilibet autem horum ordinum per peccatum peruertitur, dum ille qui peccat, agit & contra rationem, & contra legem humanam, & contra legem diuinam. vnde triplicem pœnam incurrit, vnam quidem a ſeipſo, quæ eſt conſcientiæ remorſus, aliam vero ab homine, tertiam vero a Deo.

Ad primum ergo dicendum, quòd pœna conſequitur peccatum, inquantum malum eſt ratione ſuæ inordinationis: vnde ſicut malum eſt per ac-
K cidens in actu peccantis præter intentionem ipſius, ita & reatus pœnæ.

Ad 2[m] dicendum, quòd pœna quidem iuſta eſſe pōt & a Deo, & ab homine inflicta: vnde ipſa pœna non eſt effectus peccati directe, ſed ſolum diſpoſitiue. Sed peccatum facit hominem eſſe reum pœnæ, quòd eſt malum. dicit enim Dion. 4 ca. de diuin. no. quod puniri non eſt malum, ſed fieri pœna dignum. vnde reatus pœnæ directe ponitur effectus peccati.

Ad 3[m] dicendum, quòd pœna illa inordinati animi debetur peccato ex hoc, quòd ordinem rationis peruertit: fit autem reus alterius pœnæ per hoc, quòd peruertit ordinem legis diuinæ, vel humanæ.

¶ Super Quæſtionis octuageſimæſeptimæ Articulum primum.

In articulo primo quæſtionis octuageſimæſeptimæ aduerte, quòd author in corpore articuli locans extrema, inſinuat medium quod directe ſatisfacit quęſito. Cum enim peccator, vnum extremum eſt, agere contra ordinem & alterum, deprimi ab ordine. Illud eſt peccare, hoc eſt puniri. Et quoniam niſi ex peccato dignus eſſet quis puniri, nō iuſta puniret̄: iō hoc modum

Cap. 12. in fin. tom. 1.

Ca. 4. pa. 4. parum ante medium.

ctum, ſcilicet dignum eſſe pœna, quod reatus uocatur, de quo eſt quęſtio, verum ſit peccati effectus in corpore articuli, ex extremis author innuit, & in reſponſione ad ſecundum explicatur.

1 2. q6.36. ar. 2. ad 4. Et 1.di.46. art.2. ad 4. Et 2.di.36. artic. 3. Et mal.q.1.ar. 4. ad 1. Et Ro.1. lec.7 ac. vltim.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimaſeptimæ Articulum ſecundũ.*

IN artic. 2. eiuſdẽ 87.q dubium primo occurrit ſimpliciter, & ad hominem, an inordinatio quæ eſt eſſentialiter malum culpę, ſit pœna. Et ſimpliciter quidẽ dubiũ eſt ex Sco. in 36.di.primi, hoc tenens ex eo, ꝙ pœna formaliter eſt carentia boni cõuenientis voluntati & volẽti: ſed priuatio rectitudinis debitæ in actu voluntatis, eſt carentia boni conuenientis. ergo. Probatur minor: quia magis conueniens eſt voluntati bonum honeſtũ, ꝙ cõmodum. Et cõfirmatur, quia ablatio boni cõmodi eſt ſimpliciter pœna. ergo magis & maior pœna eſt ablatio boni iuſti, quanto magis conuenit voluntati, & maius eſt.

Q.74.ar.1. et 2.

Homil. 11. a med. Et l. 25. moral. cap.13.

¶ Ad hominem vero, authorem ſcilicet: quia ipſemet in quęſt. de Malo. quæſt. 1. artic. 4. ad ſecundum, tractans illud Augu. Iuſſiſti Dñe, & ſic eſt, vt omnis inordinatus animus ſibiipſi ſit pœna, dicit ꝙ ex eo ꝙ inordinationem illã inuitæ quis quodam modo patitur, inueniſcitur ratio pœnæ. In oppoſitũ eſt, quia inordinatio illa vt in volũtate eſſet culpa, & culpa per ſe eſſet pœna, quia per ſe conuenit culpæ eſſe in voluntate. Præterea, author multum eſſet diminutus, dicens quot modis peccatũ poteſt eſſe pœna. & negans formaliter, & affirmans ex parte cauſæ ſubiectę actus & effectus, & tacens hoc.

1 p.q.48. art. 5.

Q.79.ar.3.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis ſciendum eſt, ꝙ tenentes inordinationem

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum poſſit eſſe pœna peccati.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatum non poſſit eſſe pœna peccati. Pœnæ enim ſunt inductæ, vt per eas homines reducantur ad bonum virtutis, vt patet per Philoſophũ in 10. Ethi.* ſed per peccatum nõ reducitur homo in bonum virtutis, ſed in oppoſitum. ergo peccatum non eſt pœna peccati.

¶ 2 Præt. Pœnæ iuſtæ ſunt a Deo, vt patet per Aug. in lib. 83. quæſt. †peccatum autem non eſt a Deo, & eſt iniuſtum: non ergo peccatũ poteſt eſſe pœna peccati.

¶ 3 Præt. De ratione pœnæ eſt q̃d ſit contra voluntatem: ſed peccatum eſt a voluntate, vt ex ſupradictis patet.* ergo peccatum non poteſt eſſe pœna peccati.

SED CONTRA eſt, quod Greg. dicit ſuper Ezech.* quòd quædam peccata ſunt pœnæ peccati.

RESPON. Dicendum, quòd de peccato dupliciter loqui poſſumus, per ſe ſcilicet, & per accidẽs: Per ſe quidem nullo modo peccatum poteſt eſſe pœna peccati. Peccatum enim per ſe conſideratur ſecundum quod egreditur a voluntate: ſic enim habet rationem culpæ. de ratione autem pœnæ eſt, quòd ſit contra voluntatem, vt in 1. habitum eſt.* Vnde manifeſtum eſt, ꝙ peccatum, per ſe loquendo, nullo modo poteſt eſſe pœna peccati. Per accidens autẽ peccatum poteſt etiam eſſe pœna peccati tripliciter. Primo quidem ex parte cauſæ, quæ eſt remotio prohibentis. Sunt enim cauſæ inclinantes ad peccatum, paſſiones, tentatio diaboli, & alia huiuſmodi, quæ quidem cauſæ impediuntur per auxilium diuinæ gratiæ, q̃ ſubtrahitur per peccatũ. vnde cũ ipſa ſubtractio gratiæ ſit quædam pœna & a Deo, vt ſupra dictum eſt,* ſequitur quòd per accidens etiam peccatum quod ex hoc ſequitur, pœna dicatur. & hoc modo loquitur Apoſtolus Rom. 1. dicens, Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum, quæ ſunt animæ paſſiones: quia ſcilicet deſerti homines ab auxiliõ diuinæ gratiæ, vincuntur a paſſionibus: & hoc modo ſemper peccatum dicitur eſſe pœna præcedentis peccati. Alio modo ex parte ſubſtantiæ actus, quæ afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior, vt

A patet in ipſa ira & inuidia, ſiue actus exterior, vt patet cũ aliqui graui labore opprimuntur & dãno, vt expleant actum peccati, ſm illud Sapi. 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis. Tertio modo ex parte effectus, vt ſcilicet aliquod peccatum dicatur pœna reſpectu effectus conſequentis: ſed his duobus vltimis modis vnum peccatũ non ſolum eſt pœna præcedentis peccati, ſed etiam ſui.

AD PRIMVM ergo dicendum, B quòd hoc etiam,* quod aliqui puniuntur a Deo, dum permittit eos in aliqua peccata profluere, ad bonum virtutis ordinatur, quandoque quidem etiã ipſorum qui peccant, cum ſcilicet poſt peccatum humiliores & cautiores reſurgũt. Semper autem eſt ad emendationem aliorum, qui videntes aliquos ruere de peccato in peccatum, magis reformidant peccare. In alijs autem duobus modis manifeſtum eſt, ꝙ pœna ordinatur ad C emendationem: quia hoc ipſum, ꝙ homo laborem & detrimentũ patitur in peccando, natum eſt retrahere homines a peccato.

AD 2m dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato ſecũdum ſe. et ſimiliter dicendum eſt ad 3m.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquod peccatum inducat reatum æternæ pœnæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nullum pec D catum inducat reatum æternæ pœnæ. Pœna enim iuſta adæquatur culpæ: iuſtitia enim æqualitas eſt. vnde dicitur Iſaiæ 27. In menſura contra menſurã cum abiecta fuerit, iudicabis eam: ſed peccatum eſt temporale. ergo non inducit reatum pœnæ æternæ.

¶ 2 Præt. Pœnæ medicinæ quædã ſunt, vt dicitur in 2. Ethic.* ſed nulla medicina debet eſſe infinita, quia ordinatur ad finem. quod autem ordinatur ad finem, non E eſt infinitum, vt Philoſophus dicit in 1. Polit. † ergo nulla pœna debet eſſe infinita.

¶ 3 Præt. Nullus ſapiens facit aliquid, niſi propter ſe in ipſo delectetur: ſed Deus non delectatur in perditione hominum, vt dicitur Sap. 1. ergo non puniet homines pœna ſempiterna.

¶ 4 Præt. Nihil quod eſt per accidens, eſt infinitum: ſed pœna eſt p accidens, non eſt enim ſecundum naturam eius, qui punitur. ergo non poteſt in infinitum durare.

culpæ eſſe pœnã, diſtinguũt, ꝙ ipſa dupliciter ſumitur, ſcilicet vt eſt a voluntate, & ſic culpa & nõ pœna: & vt eſt in voluntate, & ſic pœna & nõ culpa: quia in poteſtate voluntatis eſt primo mõ, & nõ ſecũdo. Nam voluntas inquantum ſubiectum, non habet formam inhærentẽ in ſua poteſtate. & ſic eſt iuſta & ordinatiua culpæ. a Deo autem dicunt, ꝙ eſt vt a deferẽte. Et hæc opinio attribuit Magiſtro ſen. in 36. diſtin. 2. et videtur habere multos ſequaces, quin etiam S. Tho. tribuitur propter ſupradicta verba. Et quia hic loquẽs de peccato per ſe, dicit, ꝙ peccatum per ſe conſideratur ſecundũ quod egreditur a voluntate, ſic enim habet rationem culpæ, quaſi præſeruans ſe a peccato, ſecundum omnem aliam rationẽ, puta, ſecundũ quod eſt in voluntate. Verum in hac re ſicut & in cæteris rationi ſimul & authoritati ſanctorum obediendum puto. Rationes autẽ pro parte affirmatiua, ex diſconuenientia & inuoluntario ſumuntur. Ex diſconueniẽtia quidem, quia inordinatio actionis voluntariæ malum magnum eſt voluntatis, ac propterea non parua eſt pœna voluntatem illã habere. Ex inuoluntario autem dupliciter. Primo quia talẽ inordinationẽ ineſſe nõ eſt uoluntarium. Secundo, quia talẽ inordinationem pati non eſt voluntariũ. conſtat autẽ & eã ineſſe peccãti, et peccãtẽ pati illã dũ incurrit illam, nolẽs illam incurrere ſi poſſet exercẽdo actũ peccati. Pro parte autem negatiua ex reſolutione pœnæ in Deum vt cauſam, ratio ſumitur. Cum enim omnis pœna iuſta ſit, & a Deo, vt patet per Augu. in lib. 83. q6. oportet, quòd inordinationẽ culpę eſſe i peccãte, vel icurrere peccãtẽ,

D.1001.

Inf.ar.5. Et 3.q.86.art. 4. Et 2.diſt. 42.q.1.art. 5. Et 3. diſ. 19.in ar. 3. Et 4.di.46. q.1.ar.3. Et 3. cont. ca. 147. et 144 Et l.4 c.93 Et opu.3.c. 185. & 188. Et Rom.2. le.2.

*li.2. Ethi. cap.3. ante med.to.5.

ca.60. a medio tom. 5.

ſit a Deo: hoc autem eſt impoſſibile. ergo. Conſequentia eſt per ſe nota. Falſitas autem conſequentis probatur, tum, quia accidentis eſſe, eſt ineſſe, ac per hoc cauſans inordinationem vt inhærentem, cauſat eam ſimpliciter: tum quia peccans eſt malus formaliter denominatione intrinſeca, inordinatione vt inhærẽte, ac per hoc a Deo. Et hæc militant contra vtranque viam: quia incurrere talẽ inordinationẽ agendo, eſt peccare, quod non eſt a Deo. & incurrere eam recipiẽdo, eſt ſubiici illi, quod conſiſtit in inhæſione, quæ, vt probatum eſt, non eſt a Deo, niſi in me eſſe peccatum ſit a Deo. (Ar. 1. huius)

¶ Si quis autem cõſideret vtraſq; rationes, videbit qđ primę facile ſoluuntur. Nã falſum in primis eſt, qđ pœna ſit carẽtia boni cõuenientis volũtati & volenti. Plus enim exigitur ad rationem pœnæ, ſcilicet quòd ſit contra voluntatem, ꝗ conſiſtat in pati. Secundum enim Aug. in 1. de lib. arb. Culpa, eſt malum quod agimus: pœna malum quod patimur. Et in lib. de Fide ad Petrum. Geminum eſt creaturæ rationalis malum, vnũ quo voluntarie deficit a ſummo bono: alterũ quo in vita punitur. vnde priuatio iuſtitiæ in actu eſt longe maius malũ, quam priuatio commodi, & magis disconueniens. Non tamen ſequitur. ergo eſt magis pœna a ſuperiori ad ſuum inferius affirmatiue: ſed bene ſequitur. ergo eſt peius quàm pœna. Et hoc verum eſt, quia eſt malum culpæ, quod longe peius eſt.

¶ Quæ autem afferunt ad ſaluandum inuoluntarium, parum proſunt propter duo. Primo, quia ipſa priuatio ordinis in actione culpæ, non eſt primo & directe voluntaria, ſed vt ex ſupradictis patet, ſufficit ad hoc quòd malum culpæ ſit, quòd indirecte & ſecundario voluntaria ſit: quia nemo operatur aſpiciens ad malum. Vnde cum pœna & culpa diſtinguantur per voluntarium & inuoluntarium, & ſic voluntarium in priuatione, vt malemus illam vitare ſaluo actu, conſtituat in eo culpæ malum, conſequens eſt vt aliter inuoluntarium concurrat ad rationem pœnæ. Secundo, quia inhæſio, ſiue paſſio huius inordinationis culpæ, aut ponitur effectus actionis inordinatæ, quæ eſt peccatum, aut non. Si ponitur effectus, aut formalis, & tunc idem eſt iudicium de culpa, & tali effectu: ſicut idem eſt iudicium de cæcitate & eſſe cæcum, albedine & eſſe album. Si aliter, quaſi ſicut paſſio eſt effectus actionis, tunc non eſſet dicendum, quòd ipſa eſſentia peccati eſt pœna, ſed ſecundum ſuum effectum: & continetur hoc ſub tertio membro poſito in litera. Si non ponitur effectus, ſed ponitur identice idem & re, ſpectu diſtincta, extra voluntarium non eſt. neque enim voluntarie tantũ peccans agit, ſed ſe in peccato ponit, & in peccato perſeuerat.

¶ Solutio autem quæ datur a Scoto ad rationem factam pro parte negatiua, quòd inordinatio iſta eſt a Deo non inſligente, ſed deſerẽte, nihil omnino valet: quia ad rationem pœnæ exigitur. vt ſit a Deo eo modo quo culpa nõ eſt ab eo, ſ. vt in ipſum reſoluatur tanquàm in primam cauſam poſitiue, vel negatiue, ſicut cætera iuſta: ſed reduci in Deũ vt deſerentẽ, non eſt reduci in ipſum vt primam cauſam. ergo. Probatur minor, quia habere Deum vt cauſam deſerentem, commune eſt culpæ & pœnæ. Eſt enim deus cauſa mali culpæ deſerendo: & tamen ſimpliciter negatur, quòd ſit illius cauſa, vt affirmatur ſimpliciter, quòd eſt cauſa pœnæ. Deus igitur vt deſerens, non eſt a quo eſt pœna, ſed plus oportet addere. Et confirmatur, quia inter deſertionẽ culpæ, & pœnæ hoc intereſt, quòd Deus reſpectu culpæ vult deſertionem, ſed non culpam: reſpectu pœnæ vult deſertionem & pœnam. Et propterea etiam deſerendo, eſt ſimpliciter cauſa pœnæ per voluntatem ſuam: ſed Deus non vult inordinationẽ iuſtitiæ, quę eſt eſſentialiter malũ culpæ, quæ ponitur pœna. ergo deſerendo non eſt cauſa huius pœnæ, ſicut nec culpæ. (Ca.22.10.5.) Probatur minor: quia ſi Deꝰ vellet inordinationem peccati eſſe in me, Deus vellet in me eſſe peccatum, & me habere peccatum, quod eſt impoſſibile. Quia igitur pars negatiua rationi inhæret, & authoritati: ideo cũ dicitur, Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt omnis inordinatus actus ſibiipſi ſit pœna, ex parte ſubſtantiæ actus, vel effectꝰ, intelligitur, vt in litera dicitur: Et hoc modo gloſari poteſt author in verbis illis in contrarium allatis, vt intelligamus pœnam admiſtam culpæ ex eo, quòd inordinatio eſt quodammodo inuoluntaria, non in ipſa inordinatione peccati, ſed eius inſeparabili effectu. Vel dicatur correctè eſſe verba illa hic, dum pluries author replicat, nullo modo peccatum poſſe eſſe pœnam peccati. neque enim fruſtra dicit & replicat ly, nullo modo, & ly, poteſt.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 25. Ibunt hi in ſupplicium æternum. Et Marci. 3. dicitur: Qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum, ſed erit reus æterni delicti.

Respon. Dicendũ, quòd ſicut ſupra dictũ eſt, Peccatum ex hoc inducit reatum pœnæ, quod peruertit aliquem ordinem: manente autem cauſa, manet effectus. vnde quandiu peruerſitas ordinis remanet, neceſſe eſt quòd remaneat reatus pœnæ. Peruertit autem aliquis ordinem quãdoque quidem reparabiliter, quandoque autem irreparabiliter: ſemper enim defectus, quo ſubtrahitur principiũ, irreparabilis eſt. Si autem ſaluetur principium, eius virtute alij defectus reparari poſſunt: ſicut ſi corrumpatur principium viſiuum, non poteſt fieri viſionis reparatio, niſi ſola virtute diuina: ſi vero ſaluo principio viſiuo, aliqua impedimenta adueniant viſioni, reparari poſſunt per naturam, vel per artem. Cuiuſlibet autem ordinis eſt aliquod principium, ꝑ quod aliquis fit particeps illius ordinis. & ideo ſi per peccatum corrumpatur principium ordinis quo voluntas hominis ſubditur Deo, erit inordinatio quantum eſt de ſe irreparabilis, etſi reparari poſſit virtute diuina. Principium aũt huius ordinis eſt vltimus finis, cui homo inhæret per charitatem: & ideo quæcunque peccata auertunt a Deo, charitatem auferẽtia, quãtũ eſt de ſe, inducũt reatũ æternæ pœnæ.

Ad primvm ergo dicendum, quòd pœna peccato proportionatur ſecundum acerbitatem tam in iudició diuino, quàm i humano: G ſed ſicut Auguſt. dicit 21. de ciui. Dei, In nullo iudicio requiritur, vt pœna adæquetur culpæ ſecundum durationem. Non enim quia adulteriũ, vel homicidium in momento committitur, propter hoc momentanea pœna punitur, ſed quandoque quidem perpetuo carcere, vel exilio, quandoque etiam morte, in qua non conſideratur occiſionis mora, ſed potius quòd in perpetuum auferatur a ſocietate viuentium: & ſic repræſentat H ſuo modo æternitatem pœnæ iuſtitiæ diuinitus. Iuſtum tamen eſt ſecundum Gregor. quòd qui in ſuo æterno peccauit contra Deum, in æterno Dei puniatur. (Li. 4. dialo. cap. 44.) Dicitur autẽ aliquis in ſuo æterno peccaſſe, non ſolum ſm continuationem actꝰ in tota hominis vita durãtis, ſed quia ex hoc ipſo quòd finem in peccato conſtituit, voluntatem habet in æternum peccandi. Vnde dicit Grego. 4. Mor. quòd I iniqui voluiſſent ſine fine viuere, vt ſine fine potuiſſent in iniquitatibus permanere. (Li. 4. dialo. ca. 4. habetur ſentẽtia.)

¶ In eodem ſecundo artic. in 1. modo, quo peccatum ponitur pœna præcedentis peccati, dubium occurrit in Scoto in tertio di. 2. tangit contra hoc arguit non tanquàm falſum, ſed difficile & diſcutiendum: quia ſi peccatum ponitur pœna præcedẽtis peccati, propter ſubtractionem auxilij, ſequitur quòd peccatũ ſecundũ non eſt in poteſtate voluntatis, & voluntas non poteſt tunc non deficere. Probatur ſequela: quia non eſt in poteſtate ſua, non K paratum auxilium diuinum, quo eget ad recte agendum abſque defectu peccati. Secundo, arguit quòd non ſimile eſt, quòd ſubtractio gratiæ ponatur pœna, & quòd ſubtractio diuini auxilij ad rectificandum actum ſecundum ponatur pœna, tum quia deus non dedit gratiam antecedentem ſicut rectitudinem actus, tum quia carentia rectitudinis eſt ſemper nouum malum: carentia vero gratiæ eſt habituale malum. ſi ex hoc ſequitur, quòd iſta rectitudo ſemper debet eſſe in poteſtate voluntatis: illa autem non ſemper, ſed dum habebatur, alioquin vt dictum eſt, non poſſet non peccare in ſecundo peccato, quod ponitur pœna primi peccati.

¶ Ad hoc dicitur negando ſequelam, ſcilicet quòd peccatum ſecundum non eſſet in poteſtate voluntatis. nam ad hoc ſufficit, quòd ſit in poteſtate voluntatis facere quod in ſe eſt, quòd poſſit ſingulos actus peccati vitare, & quòd quantum in ſe eſt, poſſit ad gratiam rehabendam ſe præparare. Sed de his inferius quæſtione. 109. art. ſermo diffuſius.

AD 2ᵐ dicendum, quòd pœna quæ etiam ſecundum leges humanas infligitur, non ſemper eſt medicinalis ei qui punitur, ſed ſolū alijs: ſicut cum latro ſuſpenditur non vt ipſe emendetur, ſed propter alios, vt ſaltem metu pœnæ peccare deſiſtant, ſecundum illud Prouerb. 19. Peſtilente flagellato, ſtultus ſapientior erit. Sic igitur & æternæ pœnæ reproborū a Deo inflictæ, ſunt medicinales his, qui conſideratione pœnarum abſtinēt a peccatis, ſecundum illud pſ. 59. Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant a facie arcus, vt liberentur dilecti tui.

AD 3ᵐ dicendum, quòd Deus non delectatur in pœnis propter ipſas, ſed delectatur in ordine ſuæ iuſtitiæ, quæ hæc requirit.

AD 4ᵐ dicēdum, quòd pœna, etſi per accidens ordinetur ad naturam, per ſe tamen ordinatur ad priuationem ordinis, & ad Dei iuſtitiam: & ideo durante inordinatione, ſemper durat pœna.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccato debeatur pœna infinita ſecundum quantitatem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd peccato debeatur pœna infinita ſecundum quantitatem. Dicitur enim Hierem. 10. Corripe me domine, verùntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Ira autem Dei vel furor metaphorice ſignificat vindictam diuinę iuſtitiæ: redigi autem in nihilum eſt pœna infinita, ſicut & ex nihilo aliquid facere, eſt virtutis infinitæ. ergo ſecundum vindictā diuinam peccatum punitur pœna infinita ſecundum quantitatem.

§ 1 Præt. Quantitati culpæ reſpondet quantitas pœnæ, ſecundum illud Deuter. 25. Pro menſura peccati erit & plagarum modus: ſed peccatum quod contra Deum cōmittitur, eſt infinitum. tanto enim grauius eſt peccatum, quanto maior eſt perſona contra quam peccatur: ſicut grauius peccatū eſt percutere principem, quàm percutere hominem priuatum: Dei autē magnitudo eſt infinita. ergo pœna infinita debetur ꝓ peccato, quod contra Deum committitur.

§ 3 Præt. Dupliciter eſt aliquid infinitum; duratione ſcilicet, & quantitate: ſed duratione eſt pœna infinita. ergo & quantitate.

fiat. Sicut nanque iuſte ſubtrahitur gratia habitualis, ſic conſequenter auxilium diuinum actuale ſpectans ad gratuita, quale eſt auxilium efficax ad non peccandum.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd quia Deus vult omnes homines ſaluos fieri antecedenter, vult etiam eis gratiam antecedenter, ſicut & rectitudinē actus. Et licet carentia gratiæ formaliter ſit priuatio habitualis: virtualiter tñ eſt priuatio actualis auxilii ad rectitudinē actus, & multa mala noua vitanda. Et nihilominus in poteſtate peccatoris eſt reſurgere a peccato ad gratiam, ſicut & recte operari, ſcilicet facere qđ in ſe eſt: vnde diſſimilitudo inter gratiam habituale & actualē admiſſa, nihil obſtat.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimaſeptimæ Articulum quartum.*

OMiſſo tertio articulo, in corpore quarti, & reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit de concluſione & rōne, vna ſcilicet, ꝙ peccato non debetur pœna infinita intēſiue: quia conuerſio peccati eſt cōmutabile bonū, & ex hac parte nō eſt cōtra Deū: falſum enim eſt, ꝙ peccatum ex parte conuerſionis non ſit contra Deum, quia ex parte conuerſionis aliquod peccatum habet Deum pro obiecto, vt patet de odio Dei. Et ex hoc patet etiam, ꝙ non vniuerſaliter eſt verum, quòd conuerſio in omni peccato ſit ad commutabile bonum. Eſt enim in huiuſmodi peccatis conuerſio ad incommutabile bonum nolendum, negandum &c. vt proprium obiectum peccati. Et confirmatur, quia ipſe author ſuperius in quæſtio. 72. expreſſe dixit, quòd diuiſio peccati contra Deum, ſeipſum, & proximum, eſt diuiſio penes obiecta, vnde peccata ſpecificantur. Et ſequitur etiam ex hoc, vt talibus peccatis debeatur infinita pœna intenſiue.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia impoſſibile eſt aliquem habere ſimul plures vltimos fines, vt in principio illi⁹ operis habuimus; & neceſſe eſt peccatum habere aliquem vltimum finem, oportet vt auerſio a Deo vltimo fine, ſit cum conuerſione ad alium vltimum finem, qui cum non ſit Deus, commutabile bonum vocatur. Et quoniam vltimus finis in omnibus tam proſequendo, ꝙ fugiendo appetitur, & eſt primum appetitum formaliter, quamuis conſequenter; conſequens eſt, vt in omni peccato ſit conuerſio ad commutabile bonum, quamuis diuerſimode: quia in proſequendo bonum ſaluatur conuerſio ad illud directe: in fugiendo vero malum ſaluatur conuerſio ad illud indirecte, dum fugitur directe malum, quia contrariatur illi commutabili bono. Peccator nanque nimis ſeipſum amans, ac per hoc ſeipſum conſtituens ſibi vt finem vltimum, refutato Deo, amando deſiderandoque inordinate aliquid, ſeipſum amat ac deſiderat participatum in illo deſiderato: Odiendo vero inordinate aliquid, non odit ſeipſū, ſed odit illud, vt cōtrariū ſibi amato: et ſic et in odio conuertitur ad ſeipſum radicaliter & indirecte. Ex hoc autē ſoluendum eſt motum dubium, & dicendum, quòd peccatum eſſe contra Deum ex parte conuerſionis, poteſt dupliciter intelligi, ſcilicet præciſe, vel in ordine ad commutabile bonum, & quod contra Deum præciſe nullum peccatum eſt ex parte conuerſionis: quoniam ex hac parte omne peccatum fundatur ſuper commutabili bono primo appetito: ſed multa peccata ſunt contra Deum ex hac parte in ordine ad bonum commutabile; & ſic odium Dei eſt cōtra Deum. Habetur namq; odio Deus non præciſe, ſed vt contrarius commutabili bono nimis amato a peccatore illum odio habente. Sed contra hoc inſtatur: quia ſicut charitas amat Deum in ſe pure, ita odiū Dei terminatur ad ipſum Deum in ſe pure, & non vt contrarium amato bono.

¶ Ad hoc dicitur, quòd Deus in ſeipſo ſecundū ſe, eſt quod terminat odium: & eſſe contrarium bono commutabili, eſt quo Deus eſt obiectum odii: quoniam Deus non eſt obiectum odii, niſi vt apparens malum peccanti. Odii. n. obiectum eſt malum, vel apparens malum: ſicut amoris bonum, vel apparēs bonum. Nec per aliquid apparet illi Deus malus, niſi quia diſconueniens bono commutabili a ſe amato. In ratione autem mali, quod eſt, vel apprehenditur malum; aliciis, clauditur priuatio oppoſiti boni. Et propterea oportet, quòd cum Deus ſecundum ſe non habeat rationem mali, nec ſimpliciter, nec alicuius, quia eſt omne bonum, ſi odii obiectum eſt, quòd apprehendatur vt indutus priuatione boni commutabilis nimis amati, & ſub hac ratione ipſe etiā ſeipſo obiectum ſit odii, vt quod odio habetur. & hoc ſufficit ad contrarietatem inter charitatem, & odium Dei: ſunt. n. circa idem obiectum, quod, & non circa idem obiectum, quo, vt patet. & ſic ſaluatur litera, quòd peccatum ex parte conuerſionis ad obiectum, non eſt infinitum, quia eſt bonum commutabile. Deus enim licet vt obiectum, quod odii, ſit infinitus: ipſe tñ vt conſtat ex quod & quo, id eſt, ſub ratione mali, non eſt infinitus, quia non eſt priuatiuum boni infiniti, ſed commutabilis boni. Dic ergo, quòd licet Deus ſit obiectum, quod alicuius peccati, nullius tamen peccati eſt obiectum, niſi ſub ratione aliqua finita, quia non niſi dependente a commutabili bono nimis amato: & propterea nullum pctm̄ ex parte conuerſionis eſt infinitum.

¶ In eodem quarto articulo in reſponſione ad primum aduerte, quòd licet peccatum ex parte ſui, quia auerſione aufert quātum ex ſe eſt, a Deo diuinitatem ſuam, qua ſibi debetur quòd ſit omnium finis vltimus, & conuerſione confert diuinā proprietatem bono commutabili, reatum incurrat annihilationis, tanquàm reus læſæ maieſtatis. Neque enim minus meretur quis priuari beneficio eſſendi a Deo, quàm ab homine. ſed conſtat, ab homine iuſte priuari aliquem ipſo eſſe, & quantum ab homine fieri poteſt, annihilari dum occiditur, incineratur, diſpergitur cinis &c. per accidens nanque eſt ad iuſtitiam humanam, quòd remaneat materia & anima ſeparata. ergo multo iuſtius poteſt priuari peccator ipſo eſſe totaliter, quod non ab habente; ſed ipſo Deo gratioſo beneficio ſuſcepit, & conſeruatur. Si tamen conſideretur peccatum, vt ſtat ſub ſtatuto ordine a diuina iuſtitia, quæ perpetuam ſtatuit pœnam; ſic peccatum non incurrit reatum annihilationis: quia pœna annihilationis repugnat pœnæ perpetuitatis. Et ſecundum hanc diſtinctionem verificare poteſt dicta hic, & alibi ab authore, & ſpecialiter in 46. diſtin. 4. q. 2. artic. 2. quæſtiō. 1. ad quartum, vbi vult quòd de rigore iuſtitiæ etiā pro peccato originali meremur annihilari. Hoc enim ex noſtro demerito intelligendo ſecundum conuenientiam diuinæ iuſtitiæ, quæ citra dignum ſub materia punitiua eſt, dicimus non incurri reatum annihilationis.

¶ Super

Sed contra eſt, quia ſecundum hoc omnium peccatorũ mortalium pœnæ eſſent æquales. non .n. eſt infinitum infinito maius.

Reſpon. Dicendum, ꝙ pœna proportionatur peccato. In peccato aũt duo ſunt, quorum vnum eſt auerſio ab incommutabili bono, quod eſt infinitũ: vnde ex hac parte pctm̃ eſt infinitum. Aliud quod eſt in peccato, eſt inordinata conuerſio ad cõmutabile bonum, & ex hac parte peccatum eſt finitum, tum quia ipſum bonum cõmutabile eſt finitum: tum ẽt quia ipſa cõuerſio eſt finita. non .n. poſſunt eſſe actus creaturę infiniti. Ex parte igitur auerſionis reſpondet peccato pœna damni, quæ etiã eſt infinita. eſt .n. amiſſio infiniti boni. ſ. Dei: ex parte autem inordinatæ conuerſionis reſpondet ei pœna ſenſus, quæ etiam eſt finita.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ omnino redigi in nihilum eum qui peccat, non conuenit diuinæ iuſtitiæ, quia repugnat perpetuitati pęnæ, quæ eſt ſecundum diuinam iuſtitiam, vt dictum eſt. * ſed in nihilum redigi dicitur, qui ſpiritualibus bonis priuatur: ſecundum illud 1. Corinth. 13. Si nõ habuero charitatem, nihil ſum.

Ad 2m dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato ex parte auerſionis: ſic .n. hõ cõtra Deũ peccat.

Ad 3m dicendum, ꝙ duratio pęnæ reſpondet durationi culpæ, nõ quidem ex parte actus, ſed ex parte maculæ, qua durãte manet reatus pœnæ: ſed acerbitas pœnæ reſpondet grauitati culpæ. Culpa autem, quæ eſt irreparabilis, de ſe habet quòd perpetuo duret, & ideo debetur ei pœna æterna: non autem ex parte conuerſionis habet infinitatem, & ideo non debetur ei ex hac parte pœna infinita ſecundum quantitatem.

G

Articulus V.

Vtrum omne peccatum inducat reatum pœnæ æternæ.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur ꝙ omne peccatum inducat reatum pœnæ æternæ. Pœna enim, vt dictũ eſt, * proportionatur culpæ: ſed pœna æterna differt a temporali in infinitũ. nullum autem peccatum differre H videtur ab altero in infinitũ, cum omne peccatũ ſit humanus actus, qui infinitus eſſe non poteſt. cum ergo alicui peccato debeatur pœna æterna, ſicut dictum eſt, * videtur quòd nulli peccato debeatur pœna temporalis tantum.

2 Præt. Peccatum originale eſt minimum peccatorum. vnde & Aug. dicit in Enchir. * quòd mitiſſima pœna eſt eorum, qui pro ſolo peccato originali puniuntur: ſed pctõ originali debetur pœna perpetua. I nunquàm enim videbunt regnum Dei pueri, qui ſine baptiſmo deceſſerunt cum originali peccato, vt patet per id quod Dominus dicit Ioan. 3. Niſi quis natus fuerit denuo, non poteſt videre re-

¶ *Super Quæſtionis octuageſimaſeptimæ Articulum quintum.*

IN artic. 5. dubium occurrit ex Scoto in 21. diſt. 4. ſent. volente, quòd pœna peccato veniali reſpondens in inferno finietur. Probatq́ue hoc tripliciter. Primo, quia Deus punit citra condignũ. perpetuare autem temporalem pœnam, non eſt punire citra condignum. ergo. Secundo, quia ẽt ſecundum rigorẽ iuſtitię, iniquum eſt pęnam æternam infligere pro illo, cui ſecũdũ ſe debetur pœna temporalis. Nec per accidens, quia. ſ. iunctum eſt mortali: hoc licet, quia coniunctio cũ altero nõ facit hic exire in infinitũ illud genus culpæ. ergo nec iuſte reſpondere pœnam in infinitum excedentem. Tertio, quia peccator poſt ſuſceptã pœnitentiam in gratia a cõfeſſore, & impletam pro parte, ſi recidiuans in mortale decidit, pro reſiduo pœnæ illius temporalis, in inferno temporaliter punietur. ergo & in veniali ſimiliter.

¶ Ad euidentiã horum ſcito ex litera, quòd quia ſola gratia eſt principium remiſſionis pęnæ, quia ſola ponit hominem in ſtatu capaci ex cõdigno remiſſionis, nõ ſolum culpæ ſed pœnę, idcirco remiſſibilitas, & irremiſſibilitas tam culpæ, quam pœnę poſitiue ſumptæ attenduntur penes ſtatum ſubiecti. ſ. eſſe i gratia vel non, & nõ attenduntur vniuerſaliter penes ipſa peccata: & non aduertere hoc multos decipit. Exiſtens enim in gratia vt ſic, habet in ſe vnde debeatur ſibi quandoque remiſſio omnis culpæ & pœnæ, quia habet in ſe vnde debetur ſibi vita æterna, quæ nõ cõpatitur culpam, aut pœnam: & ſic ſtatui gratiæ conuenit remiſſibilitas poſitiue. vendicat enim ſibi illam: ſtatus vero culpæ extra gratiam, conuenit irremiſſibilitas poſitiue: quia ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio eſt cauſa negationis, ita quòd quia talis ſtatus ſit per priuationẽ principii oĩs remiſſionis, charitatis. ſ. & gratiæ: iõ ex hoc ipſo ſibi vendicat irremiſſibilitatem qđ eſt habere irremiſſibilitatẽ poſitiue. Penes culpas aũt loquendo, nulla culpa eſt remiſſibilis poſitiue, quia nullã ſibi vendicat remiſſionem: quia nulla ponit principiũ remiſſionis, q̃ eſt charitas, ſed aliqua ſ. venialis, dicitur ſm̃ ſe remiſſibilis negatiue, ideſt, per nõ ablationem principii remiſſionis. Peccatum enim veniale ſecundum ſe, nõ priuat charitate. Ad irremiſſibilitatem autem culpa ſe habet ſic, ꝙ mortale eſt irremiſſibilis poſitiue, quia contrariatur charitati: venialis autem per accidens, quia. ſ. eſt in ſubiecto exiſtente in ſtatu non capaci remiſſionis. Et quia temporalitas pœnæ reſpõdet remiſſibilitati, æternitas vero irremiſſibilitati, vt in litera etiam dicitur: ideo oportet eſſe cautum, & diſtinguere de debito pœnæ temporalis & æternæ, vt ſoluantur obiecta.

Art 3. & in iſto.

¶ Ex his igitur reſpondetur argumentis. Et ad primum dicitur, quòd de peccato veniali dupliciter loqui contingit. ſ. ſecundum ſe, ideſt, ſolitarie ſumpto, & ſic ei debetur pœna temporalis negatiue, ſicut & remiſſibile eſt negatiue, & vt ſic negamus, quòd F puniatur pœna æterna. Alio modo in tali ſuppoſito, & tunc iuxta illius ſuppoſiti ſtatum iudicandum eſt: nam in ſuppoſito habente gratiam, puniendum eſt pœna tẽporali: in non habentem gratiam, pœna æterna. Et quoniam iudicium pœnæ non ſic de peccato ſecundum ſe, ideſt, ſolitarie ſumpto, ſed ſimpliciter, vt eſt in hoc: ideo ſimpliciter dicendũ eſt, ꝙ peccato veniali in ſtatu gratiæ debetur pęna temporalis, extra illum æterna. Et abſtrahendo ab his, nec temporalis, nec æterna poſitiue, ſed tẽporalis negatiue, quia non ponit ea ſe æternitatem. Et per hoc etiam patet reſponſio ad ſecundũ. diſtingue tamen ly, ſecũdum ſe debetur pęna temporalis, dupliciter intelligi. Primo per ſe poſitiue. ſ. vt culpa venialis exigat per ſe pœnã temporalem, ſicut mortale vendicat ſibi æternam. & in hoc ſenſu falſum aſſumitur. Alio modo ſolitarie & negatiue, ſicut diaphanum ſecundum ſe eſt tenebroſum, quia ex ſe nõ ponit lumen excluſiuum tenebræ. Et ſic verũ eſt, quòd veniali debetur pœna temporalis, quia ex ſe non ponit vnde pœna ſibi debita perpetuetur: cũ hoc tamen ſtat, ꝙ aliunde poſſit pœna ſibi debita iuſte perpetuari, ſcilicet, ea conditione ſubiecti, ſicut ſtat, quòd diaphano ſecundũ ſe tenebroſo aliunde adueniat lumen. Et ſic Scotus deceptus videtur in nõ diſtinguendo inter hos duos ſenſus. Neq; .n. iniuſtum eſt perpetuare, quod cõditio ſubiecti perpetuandi exigit. Nec propterea recedit Deus a lege ſua, vt citra condignum puniat. Cum damnato enim, cum ea mortali annihilari meruerit, gratioſe agitur, ꝙ ſolum perpetuantur pœnæ ei debitæ pro quibuſcunque peccatis, conſeruata ei ſubſtantia, iuxta illud: Miſericordiæ domini, ꝙ non conſumpti ſumus. Ad concluſionem autem huius reſponſionis dicitur, quòd culpam venialem exire ſuum genus culpæ in infinitũ ex K cõiunctione cum alio, contingit dupliciter. Primo, quantum ad rationem culpę. & ſic dicitur, quòd non exit in infinitum, immò nec parum: in ſuo namq; genere, & ſua ſpecie, ac quantitate manet. Secundo, quantum ad rationẽ remiſſibilis, & ſic exit in infinitum: quia de non irremiſſibili ſit irremiſſibilis, & conſequenter de reatu ad pœnam non æternam, tranſit in reatum pœnæ æternæ. totum enim hoc eſt propter conditionem ſubiecti, non aliquam mutationem in ipſa culpa veniali, aut eius reatu. Propter quòd rectius diceretur, quòd in argumento eſt ſophiſma cõſequẽtis. Non enim ex hoc ſolo, quòd culpa venialis in infinitũ exit, debetur ei pœna æterna: ſed ex hoc, vel ex conſequentia ſubiecti poſiti extra ſtatum ſatisfactionis, vel ex permanentia æterna ipſius culpæ, quia durante culpa durat pœna: unde fallacia conſequentis eſt a pluribus cauſis ad unam determinate. In propoſito enim duæ ultimæ cauſæ inueniuntur. Ad tertium dicitur, quòd etiam illa reſidua pœna æterna erit propter conditionem ſubiecti: quia, ut in litera dicitur in reſpõſione ad ſecundum, remiſſio pœnæ fit ſola gratia gratum faciente. Nec oppoſitum

Supra ar. 3. & locis ibidẽ citatis.

*ar. præced.

Ar. 3. huius quæſt.

Cap. 93. in medio, to. 3

tum putes docuiſſe authorem in 4. ſent. diſt. 21. q. 1. art. 1. ad quintum. quoniam ibi reprehenditur ſola ſimilitudo cauſæ æternitatis pœnæ in veniali, & in hoc reſiduo. & bene dicitur. Vt enim dictum eſt, in veniali eā eſt duplex. ſ. perſeuerantia culpæ, & ſtatus non ſatisfactorius, in hoc reſiduo cauſa eſt ſolus ſtatus. Et ibi diſſimilis rō redditur quo ad primam cauſam: hic vero ſola ſecunda cauſæ, quæ communis eſt omnibus, ponitur.

Cap. 39. ¶ Nec rurſus accipias reſponſionē ibidem ſecundo loco datam, niſi recitatiue. Art. 1. & 3. hu⁹ quæſt. Ipſe nanque ex propria mente determinat hic, quod in eodem quarto, diſt. 15. q. 1. ar. 3. q. 2. docuerat.

gnum Dei. ergo multo magis omnium aliorum peccatorum pœna erit æterna.

¶ 3 Præt. Peccato non debetur maior pœna ex hoc, quòd alteri peccato adiungitur, cum vtrunque peccatum ſuam habeat pœnam taxatā ſecundum diuinam iuſtitiam. ſed peccato veniali debetur pęna æterna ſi cū mortali peccato inueniatur in aliquo damnato, quia in inferno nulla poteſt eſſe remiſſio. ergo peccato veniali ſimpliciter debetur pœna æterna. nulli ergo peccato debetur pœna temporalis.

Sed contra eſt, quod Greg. dicit in 4. dialogorum,* ꝙ quædā leuiores culpæ poſt hanc vitam remittuntur. non ergo omnia peccata, æterna pœna puniuntur.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* Peccatum cauſat reatum pœnæ æternæ, inquantum irreparabiliter repugnat ordini diuinæ iuſtitiæ, per hoc. ſ. ꝙ contrariatur ipſi principio ordinis, quod eſt vltimus finis. Manifeſtū eſt autem, quòd in quibuſdam peccatis eſt quidem aliqua inordinatio, non tamen per contrarietatem ad vltimum finem, ſed ſolum circa ea quæ ſunt ad finem, inquantum plus, vel minus debite eis intenditur, ſaluato tamen ordine ad vltimum finem, puta, cum homo, etſi nimis ad aliquam rem temporalem afficiatur, nō tamen pro ea vellet Deum offendere, aliquid contra præceptum eius faciendo. vnde huiuſmodi peccatis non debetur æterna pœna, ſed temporalis.

Ad primvm ergo dicendum, quòd peccata non differunt in infinitum ex parte conuerſionis ad bonū commutabile, in qua conſiſtit ſubſtantia actus: differunt autem in infinitum ex parte auerſionis. Nā quædam peccata committuntur per auerſionem ab vltimo fine: quædam vero per inordinationem circa ea quæ ſunt ad finem. finis autem vltimus ab his quæ ſunt ad finem, in infinitum differt.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ peccato originali non debetur pœna æterna rōne ſuæ grauitatis, ſed ratione conditionis ſubiecti, ſcilicet, hominis, qui ſine gratia inuenitur, per quam ſolum fit remiſſio pœnæ. Et ſimiliter dicendum eſt ad tertiū, de veniali peccato. Aeternitas enim pœnæ non reſpondet quantitati culpæ, Ar. 3. huius quæſt. ſed irremiſſibilitati ipſius, vt dictum eſt.

Articvlvs VI.

Vtrum reatus pœnæ remaneat poſt peccatum.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd reatus pœnæ non remaneat poſt peccatum. Remota enim cauſa remouetur effectus: ſed peccatum eſt cauſa reatus pœnæ. ergo remoto peccato, ceſſat reatus pœnæ.

¶ 2 Præt. Pctm̄ remouetur per hoc, ꝙ homo ad virtutem redit: ſed virtuoſo non debetur pœna, ſed ma- A gis præmium. ergo remoto peccato, non remanet reatus pœnæ.

¶ 3 Præt. Pœnæ ſunt medicinæ, vt dicitur in 2. Ethic.* ſed poſtquàm aliquis iam eſt ab infirmitate curatus, non adhibetur ſibi medicina. ergo remoto peccato, non remanet debitum pœnæ.

Sed contra eſt, quod dicitur 2. Reg. 12. quòd Dauid dixit ad Nathan: Peccaui domino. dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoq; tranſtulit pctm̄ tuum, B non morieris. Verumtamen quia blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, filius qui natus eſt tibi, morte morietur. Punitur ergo aliquis a Deo, etiam poſtquàm eī peccatum dimittitur, & ſic reatus pœnæ remanet peccato remoto.

Respon. Dicendum, quòd in peccato duo poſſunt conſiderari. ſ. actus culpæ, & macula ſequens. Planum eſt autem, quòd ceſſante actu peccati, remanet reatus in omnibus peccatis actualibus. Actus .n. peccati facit hominem reum pœnæ, inquantum trāſgreditur ordinem diuinæ iuſtitiæ, ad quem non redit niſi per quandam recompenſationem pœnæ, quæ ad C æqualitatem iuſtitiæ reducit, vt. ſ. qui plus voluntati ſuæ indulſit, q̄ debuit, contra mandatum Dei agens, ſecundum ordinem diuinæ iuſtitiæ aliquid contra illud quod vellet, ſpontaneus, vel inuitus patiatur: qd etiam in iniurijs hominibus factis obſeruatur, vt per recompenſationem pœnæ reintegretur æqualitas iuſtitiæ. vnde patet, quòd ceſſante actu peccati, vel iniuriæ illatæ, adhuc remanet debitum pœnæ. Sed ſi loquamur de ablatione peccati, quantum ad maculam, ſic manifeſtum eſt, quòd macula peccati ab anima auferri non poteſt, niſi per hoc quòd anima Deo cōiungitur, per cuius diſtantiam detrimentum proprij nitoris incurrebat, quod eſt macula, vt ſupra dictū eſt.* q. 86. art. 1

D Coniungitur autem Deo homo per voluntatem. Vnde macula peccati ab homine tolli non poteſt, niſi voluntas hominis ordinem diuinæ iuſtitiæ acceptet, vt ſcilicet, vel ipſe ſibi pœnam ſpontaneus aſſumat in recompenſationem culpæ præteritæ, vel etiam a Deo illatam patienter ſuſtineat: vtroque enim modo pœna rationem ſatisfactionis habet. Pœna autem ſatisfactoria diminuit aliquid de ratione pœnæ: eſt enim de ratione pœnæ, quòd ſit contra voluntatem. Pœna autem ſatisfactoria etſi ſecundum abſolutam conſiderationem ſit contra voluntatem, non tamen vt nunc, & per hoc eſt voluntaria. vnde ſimpliciter eſt voluntaria, ſecundum quid autem inuoluntaria: ſicut paE tet ex his quæ ſupra de voluntario & inuoluntario dicta ſunt.* Dicendum eſt ergo, quòd remota macu- q. 6. art. 6.
la culpæ, poteſt quidem remanere reatus non pœ- D. 83.
næ ſimpliciter, ſed ſatiſfactoriæ.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſicut ceſſante actu peccati remanet macula, vt ſupra dictū eſt,* ita ēt poteſt remanere reatus: ceſſante vero macula, non remanet reatus ſecundum eandem rōnem, vt dictum eſt.* q. 86. art. 2. In corp. ar.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ virtuoſo non debetur pœna ſimpliciter, poteſt tn̄ ſibi deberi pœna, vt ſatiſfactoria: quia hoc ipſum ad virtutē pertinet, vt ſatiſfaciat pro his, in quibus offendit vel Deum, vel hominem.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ remota macula ſanatum eſt vulnus peccati quantum ad voluntatem. Requiritur autem

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæſeptimæ Artic. ſextum.*

In art. 6. eiuſdem q. 87. hoc ſolū notandum occurrit, ꝙ quia deleta macula non remanet reatus pœnæ ſimpliciter ſatiſfactoriæ, ex hoc ipſo manifeſte liquet, ꝙ poſt conſecutionē veniæ remanet ille, qui peccauit, reus pœnæ ſatiſfactoriæ, ac per hoc ſi in ſtatu ſatiſfactorio nō ſoluit eam, nūquam ſoluet eam. Et propterea ſi ante ſatiſfactionem recidiuat, non ſatiſfaciet extra ſatiſfactorium ſtatum poſitus, & ſic nec in inferno, vbi non ſatiſfacere, ſed ſatis pati poni poſſe a quibuſdā creditur, nō ſatiſfaciet, ſed æternaliter punietur, & in hac vita durante ſtatu peccati mortalis, non ſatiſfaciet ex defectu ſtatus.

2. di. 42. q. 1 art. 2. Et 4. di. 14. q. 2. ar. 3. q. 2. ad primum. Et ver. q. 28. artic. 2. ad 2.

Cap. 3. ante med. to. 5

autem adhuc pœna ad ſanationem aliarum virtũ animæ, quæ per pc̃m præcedens deordinatæ fuerunt, vt .ſ. per contraria curentur. Requiritur etiam ad reſtituendum æqualitatem iuſtitiæ, & ad amouendũ ſcandalum aliorum, vt ædificentur in pœnis, qui ſunt ſcandalizati culpa, vt patet ex exẽplo de Dauid inducto.† In arg. Sed contra.

Articvlvs VII.

Vtrum omnis pœna ſit propter aliquam culpam.

3.7.14.ar.3 ad 3. Et 2. diſ.30. q.1. ar.2. & diſ. 36.ar.4. Et 4.di.15.q.1 ar.4.q.2.ad 3. Et 3.contra ca.141. Et mal.q.1 art.4. cor.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd non omnis pœna ſit propter aliquam culpam. Dicitur enim Ioan. 9. de cæco natu: Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt naſceretur cæcus. Et ſimiliter videmus, quòd multi pueri etiam baptizati G grauiores pœnas patiuntur, vt puta febres, dæmonum oppreſſiones, & multa huiuſmodi, cum tamen in eis non ſit peccatum, poſtquàm ſunt baptizati: & antequam ſint baptizati, non eſt in eis plus de peccato, quam in alijs pueris, qui hæc non patiuntur. non ergo omnis pœna pro peccato eſt.

¶ 2 Præt. Eiuſdem rationis eſſe videtur, q peccatores proſperentur, & quòd aliqui innocentes puniantur: vtrunq; autem in rebus humanis frequenter inuenimus. Dicitur enim de iniquis in pſal. 72. In labore hominum nõ ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Et Iob 21. Impij viuunt, ſubleuati ſunt, confortatiq; diuitijs. Et Abacuc 1. dicitur. Quare reſpicis con H temptores, & taces conculcante impio iuſtiorem ſe? non ergo omnis pœna infligitur pro culpa.

¶ 3 Præt. De Chriſto dicitur 1. Pet. 2. quòd peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: & tamẽ ibidem dicitur, quòd paſſus eſt pro nobis. ergo non ſemper pœna a Deo diſpenſatur pro culpa.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur Iob 4. Quis vnquàm innocens perijt, aut qñ recti deleti ſunt? quin potius vidi eos qui operantur iniquitatẽ, flante Deo, perijſſe. Et Aug.* dicit in 1. Retractationum, quòd omnis pœna iuſta eſt, & pro peccato aliquo impenditur. Ca.9. declinãdo ad fi. tom. 1.

Ar. præced. RESPON. Dicendum, q ſicut iam dictum eſt,* Pœna poteſt dupliciter cõſiderari, ſimpliciter, & inquan I tum ſatisfactoria. Pœna quidem ſatisfactoria eſt quodammodo voluntaria: & quia contingit eos, qui differunt in reatu pœnæ, eſſe vnum ſecundum voluntatem vnione amoris, inde eſt qđ interdum aliquis qui non peccauit, pęnam voluntarius pro alio portat: ſicut etiam in rebus humanis videmus, qđ aliquis in ſe trãsfert alterius debitum. Si vero loquamur de pœna ſimpliciter, ſecundum quod habet rationem pœnæ, ſic ſemper habet ordinem ad culpam propriam: ſed qñq; quidem ad culpã actualem, puta, qñ aliquis vel a Deo, vel ab homine pro peccato commiſſo punitur: quandoq; vero ad culpam originalem, & hoc quidem vel principaliter, vel conſequenter. Principaliter quidem pœna originalis peccati eſt, quòd natura humana ſibi relinquitur deſtituta auxilio originalis iuſtitiæ: ſed ad hoc conſequuntur omnes pœnalitates, quæ ex defectu naturæ hominibus contingunt.

Sciendum tñ eſt, quòd qñq; aliquid videtur eſſe pęnale, quod tñ non habet ſimpliciter rationem pœnæ. p. p. q. 48. art. 5. Pœna.n. eſt ſpecies mali, ut in 1. dictum eſt:* malum autem eſt priuatio boni. Cum autem ſint plura hominis bona. ſ. animæ, corporis, & exteriorũ rerum, contingit interdum quòd homo patiatur detrimentum in minori bono, ut augeatur in maiori: ſicut cum patitur detrimentum pecuniæ pp ſanitatem corporis, vel in vtroq, horum pp ſalutem animæ, & pp gloriã F Dei, & tunc tale detrimentum non eſt ſimpliciter malum hominis, ſed ſecundum quid: vnde non habet ſimpliciter rationem pœnæ, ſed medicinæ. Nam & medici auſteras potiones propinant infirmis, ut conferant ſanitatem. Et quia huiuſmodi non proprie habent rationem pœnæ, non reducuntur ad culpã ſicut ad cauſam, niſi pro tanto: quia hoc ipſum quòd oportet humanæ naturæ medicinas pœnales exhibere, eſt ex corruptione naturæ, q̃ eſt pœna originalis peccati. In ſtatu enim innocentię non oportuiſſet aliquem ad profectum uirtutis inducere per pœnalia exercitia, unde hoc ipſum quod eſt pœnale in talibus, reducitur ad originalem culpam, ſicut ad cauſam.

AD PRIMVM ergo dicendum, q hmôi defectus eorũ qui naſcuntur, uel etiã puerorum, ſunt effectus & pœnæ originalis peccati, ut dictum eſt,* & manent In corp. ar. & q.85. ar. 5. etiam poſt baptiſmum propter cauſam ſuperius dictam: & quòd non ſint æqualiter in omnibus, contingit propter naturę diuerſitatem, quę ſibi relinquitur, ut ſupra dictum eſt.* Ordinantur tamen huiuſmodi q. 82. art. 4. ad 1. defectus ſecundum diuinam prouidentiam ad ſalutẽ hominum uel eorum qui patiuntur, uel aliorum qui pœnis admonentur, & etiam ad gloriam Dei.

AD 2m dicendum, q bona tẽporalia, & corporalia ſunt quidẽ aliqua bona hominis, ſed parua: bona uero ſpũalia ſunt magna hominis bona. Pertinet igitur H ad diuinã iuſtitiã, ut uirtuoſis det ſpiritualia bona: & de tẽporalibus bonis, uel malis tm̃ det eis, quantum ſufficit ad uirtutem. Vt.n. Dio. dicit 8. c. de diui. no.* Ca.8. inter medium, & fi. Diuinæ iuſtitiæ eſt nõ emollire optimorum fortitudinẽ, materialiũ donationib9. Alijs uero hoc ipſum, qđ tpalia dant, in malũ ſpũalium cedit. unde in pſ. 72. cõcluditur. Ideo tenuit eos ſuperbia.

AD 3m dicendum, q Chriſtus pœnã ſuſtinuit ſatisfactoriam, nõ pro ſuis, ſed pro noſtris peccatis.

Articvlvs VIII.

Vtrum aliquis puniatur pro peccato alterius.

I

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur q aliquis puniatur pro peccato alterius. Dicitur enim Exod. 20. Ego ſum Deus zelotes, uiſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartã generationem his, qui oderunt me. & Matt. 23. dicitur: Vt ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram.

¶ 2 Præt. Iuſtitia humana deriua- K tur a iuſtitia diuina: ſed ſecũdum iuſtitiam humanam aliqñ filij puniuntur pro parentibus, ſicut patet in crimine læſæ maieſtatis. ergo ẽt ſecundum diuinam iuſtitiã unus punitur ꝓ peccato alterius.

¶ 3 Præt. Si dicatur filius non puniri pro peccato patris, ſed pro peccato proprio, inquantum imitatur malitiam paternam, non magis hoc diceret de filijs, quàm de extraneis, qui ſimili pœna puniuntur his, quorum peccata imitantur. non ergo uidetur, quòd

¶ *Super Quaeſtionis octuageſimaſeptimæ Articulum octauũ.*

IN artic 8. omiſſo 9. dubium occurrit de pœna ſpirituali. In litera enim dicitur, quòd ideo non ſunt tantum medicinales, quia bonum animæ non ordinatur in aliud bonum maius. Falsũ in primis hoc eſt: quia bonum animę ordinatur in bonum diuinum, quod eſt longe meli9. Inefficax deinde eſt: quia inter ipſa bona animæ vnum ordinatur ad aliud bonũ melius: & expedit quandoq; alicui priuari aliquo bono ſpirituali, puta confeſſione nominis Chriſti, vt cautius humiliuſque reſurgat, vt Petro neganti Chriſtum accidit. Greg. quoque in 3. Dialogorum, ſanctos viros deficere quandoque in aliqua virtute docet, ob cuſtodiam humilitatis. Rõ igitur & cõcluſio nõ vera vr̃. ¶ Ad hoc dicitur, q bonũ ſpũale in hoc differt

2.2. q.168. ar.4. cor. & ad 1. Et 2. diſ.33. q.1. ar. Et 4. di. 46. q.1. ar.2. q.3. cor. & q.2. ar.2. q.2. ad 3. Et mal. q.4. ar.1. ad 19. & art.8. ad 6. 7.8.9.12. & 15. & q.5. ar.4. cor. Et quol. 12. ar. 24. ad 1. Et pſ. 18. fi. Et Iſa. 14. Et Io. 9.

differt a temporali, quòd hoc non eſt ſecundum ſe bonū animæ, ſed in ordine ad aliud. Bonum autem ſpirituale eſt ſecundum ſe bonum animę, per ſe loquendo: & propterea ſicut ſe habent ad hoc quòd ſint bona, ita ad hoc ꝙ priuationes eorū ſint mala. Temporalia igitur, quia in ordine ad aliud, ſunt bona, in ordine quoque ad aliud priuationes eorum malitiam, vel bonitatem ſortiuntur, & pœnæ eſſe poſſunt, propter quod contingit eſſe pure medicinales. Spiritualia vero, quæ ſecúdum ſe ſunt bona animæ, ſecúdum ſe quoque priuationes eorum ſunt mala, ac per hoc nunquam ſunt pure medicinæ: ſed quando ſunt medicinales, ſunt pœnæ & medicinę reſpectu eiuſdé. Et hoc intendit lēa.

Artic. 7.

D. 6 t 5.

Ar. 7. huius quæſt.

¶ Ad primum in oppoſitũ dicitur, quòd male intelliguntur verba literæ. Intēdit enim quòd ſunt bona non in ordine ad aliud, ſed ſecundum ſe, cū quo ſtat, quòd ordinētur in Deum tanquàm finem vltimum. Ruſſus, intendit comparare ad bona noſtra, quæ ſunt quaſi nr̄a bona formaliter: Deus autē eſt bonū obiectiue. Ruſſus, quia obiectum & adeptio obiecti, finis & acquiſitio eius non ponunt in numerum, ſed pro vnico computantur, & bona animæ quibus acquirimus finem, pro eodem cōputari poſſunt, & nihil melius bono ſpirituali dici poteſt.

* Alias non habetur ly, tantum.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd per accidens contingit priuari aliquem bono aliquo ſpirituali pro bonum melius ſpirituale, ſed tunc priuatio illa non eſt pure medicinalis, ſed etiā pęna illius. Et ſic accidit Petro de priuatione gratiæ, & ſanctis quibuſdā de priuatione alicuius ſpiritualis boni. Nec oppoſitum dicit Greg. quamuis ſolius medicinæ rationem reddat in defectib⁹ qui-

filij pro peccatis proprijs puniantur, ſed pro peccatis parentum.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris.

RESPON. Dicendum, quòd ſi loquamur de pęna ſatisfactoria, quæ voluntarie aſſumitur, contingit, quòd vnus portet pœnam alterius, inquantum ſunt quodammodo vnum, ſicut iam dictum eſt.* Si autem loquamur de pęna pro peccato inflicta, inquantum habet rationem pęnæ, ſic ſolum* vnuſquiſque pro peccato ſuo punitur: quia actus peccati aliquid pſonale eſt. Si autem loquamur de pœna quæ habet rationem medicinæ, contingit quòd vnus punitur pro peccato alterius. Dictum eſt enim,* ꝙ detrimenta corporalium rerum, vel etiā ipſius corporis, ſunt quædam pœnales medicinæ ordinatæ ad ſalutem animę. vnde nihil prohibet talibus pœnis aliquem puniri ꝓ peccato alterius vel a Deo, vel ab homine, vtpote filios pro patribus, & ſubditos pro dominis, inquantum ſunt quædam res eorum: ita tamen quòd ſi filius, vel ſubdit⁹ eſt particeps culpæ, huiuſmodi pœnalis defectus habet rationem pœnæ quantũ ad vtrunque, ſcilicet eum qui punitur, & eum pro quo punitur. Si vero nō ſit particeps culpæ, habet rationē pœnæ quantum ad eum pro quo punitur: quātum vero ad eum qui punitur, rationem medicinæ tantum, niſi per accidens inquantum peccato alterius conſentit: ordinatur enim ei ad bonum animę, ſi patienter ſuſtineat.* Pœnæ vero ſpirituales non ſunt medicinales tantum: quia bonum animæ non ordinatur ad aliud melius bonum. vnde in bonis animæ nullus patitur detrimentum ſine culpa propria, & propter hoc etiam talibus pœnis, vt dicit Hier. in epiſtola ad Auitū, vnus non punitur pro alio; quia quantum ad animā filius nō eſt res patris. vnde & huius cauſam Domin⁹ aſſignās dicit Ezech. 18. Omnes animæ, meæ ſunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vtrunque dictum videtur eſſe referendum ad pęnas temporales, vel corporales, inquantum filij ſunt quædam res parentum, & ſucceſſores prædeceſſorum: vel ſi referantur ad pœnas ſpirituales, hoc dicitur propter imitationem culpæ. vnde in Exod. additur: His qui oderūt me. Et ī Matth. dicitur: Et vos implete menſuram patrum veſtrorum. Dicit autē puniri peccata patrum in filijs, quia filij in peccatis parentum nutriti, proniores ſunt ad peccandum tum propter conſuetudinem, tum etiam propter exemplum, patrum quaſi authoritatem ſequentes. ſunt etiā maiori pęna digni, ſi pœnas patrū uidentes, correcti non ſunt. Ideo autem addidit, In tertiam & quartam generationem: quia tantum conſueuerunt homines uiuere, ut tertiam & quartam generationem uideāt, & ſic mutuo uidere poſſunt & filij peccata parentum ad imitandum, & patres pœnas filiorum ad dolendum.

AD 2^m dicendum, quòd pœnæ illæ ſunt corporales, & tēporales, quas iuſtitia humana uni pro peccato alterius infligit, & ſunt remedia quędam, uel medicinæ contra culpas ſequentes, ut uel ipſi qui puniuntur, uel alij cohibeantur a ſimilibus culpis.

AD 3^m dicēdum, ꝙ magis dicunt̃ puniri pro peccatis aliorum propinqui, q̃ extranei, tū quia pœna propinquorum quodammodo redundat in illos qui peccauerunt, ut dictum eſt,* inquantum filius eſt quędā res patris. Tum etiam quia & domeſtica exempla, & domeſticæ pœnæ magis mouent. unde quādo aliquis nutritus eſt in peccatis parentum, uehementius ea ſequitur, etſi ex eorum pœnis non eſt deterritus, obſtinatior uidetur: unde & eſt maiori pœna dignus. In corp. ar.

QVAESTIO LXXXVIII.

De peccato ueniali & mortali, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE quia peccatum ueniale, & mortale diſtinguntur ſecundū reatum, conſiderandum eſt de eis. Et primo conſiderandum eſt de ueniali per comparationem ad mortale. Scdo, de ueniali ſecundum ſe.

Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum ueniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

¶ Scdo, Vtrū diſtinguant̃ genere.

¶ Tertio, Vtrum ueniale peccatum ſit diſpoſitio ad mortale.

¶ Quarto, Vtrum ueniale peccatū poſſit fieri mortale.

¶ Quinto, Vtrum circunſtantia aggrauans poſſit de ueniali peccato facere mortale.

¶ Sexto, Vtrum peccatum mortale poſſit fieri ueniale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ueniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ueniale peccatum non conuenienter diuidatur contra mortale. Dicit enim *Auguſt. 22. lib. contra Fauſtum.

buſdam ſanctorum. Aduerte tamen hic, quòd pœna ſpecies mali eſt quod priuationem boni debiti, quando, ſicut &c. includit, ne putes omnem negationem boni ſpiritualis pœnæ rationem habere.

¶ Super Quæſtionis octuageſimaeoctauæ Articulum primū.

IN 1. art. q. 88. dubium occurrit ex Sco. in 2 t. di. 2. ſent. expreſſe impugnante, quòd ueniale & mortale nō diſtinguuntur ex eo, quòd mortale inordinationē circa finem, ueniale autem circa ea quæ ſunt ad finem importēt, quia vtrūque poteſt eſſe & circa finem, & circa ea quæ ſunt ad finem: cum tamen author hic diſtinguat ueniale contra mortale ex dicta differentia.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, ꝙ author nō intendit niſi de ueniali & mortali ex genere. hæc.n. diſtinguunt̃ ex obiectis.ſ. fine, & his quę ſunt ad finem. obiectio autem procedit de mortali & ueniali quomodolibet. Sed remanet tunc quæſtio, quare abſolute author de mortali & ueniali tractans, ad ueniale & mortale ex genere deſcendit. In hoc.n. erraſſe uidetur manifeſte, quòd in cōmuni tractans, de ſpecialib⁹ determinat, relicto communi,

2. di. 42. q. 1. ar. 3. Et 3. cōtr. c. 139. fin. & 143. §. 1. Et ma. q. 7. art. 1.
*Li. 22. cap. 27. in prin. com. 6.

Propte-

Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legē æternā: ſed eſſe contra legē æternā, dat peccato ꝙ ſit mortale. ergo omne pctm̄ eſt mortale. non ergo pctm̄ veniale diuiditur contra mortale.

§ 2 Præt. Apoſtolus dicit 1. Corinth. 10. Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud facitis, omnia in gloriā Dei facite: ſed contra hoc præceptum facit, quicunque peccat. non enim peccatum ſit propter gloriā Dei. cum ergo facere contra præceptum ſit peccatum mortale, videtur ꝙ quicunque peccat, mortaliter peccet.

§ 3 Præt. Quicunque amore alicui rei inhæret, inhæret ei vel ſicut fruens, vel ſicut vtens, vt patet per Auguſt. in 1. de doct. Chriſtiana: ſed nullus peccans inhæret bono commutabili quaſi vtens. H nō enim refert ipſum ad bonum, quod nos beatos facit, qđ proprie eſt uti, ut Aug. dicit ibidem. ergo quicunque peccat, fruitur bono commutabili: ſed frui rebus vtendis eſt humana peruerſitas, vt Auguſt. dicit in lib. 83. quæſt. cum ergo peruerſitas peccatum mortale nominetur, videtur quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

§ 4 Præt. Quicunque accedit ad unum terminum, ex hoc ipſo recedit ab alio: ſed quicunque peccat, accedit ad bonum commutabile. ergo recedit a bono incommutabili: ergo peccat mortaliter. non ergo conuenienter peccatum ueniale contra mortale diuiditur.

G SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit in Homil. 7. ſuper Ioan. ꝙ crimen eſt, quod damnationem meretur: veniale autem eſt, quod non meretur damnationem. Sed crimen nominat peccatum mortale. ergo ueniale peccatū conuenienter diuiditur contra mortale.

Hom. 41. in Ioan. to. 9. Et Enchir. cap. 64.

RESPON. Dicendum, quòd aliqua, ſecundum quod proprie accipiuntur, non uidentur eſſe oppoſita, quę ſi metaphorice accipiātur, opponi inueniuntur, ſicut ridere H non opponitur ei, quod eſt areſcere: ſed ſecundum quod ridere metaphorice de prato dicitur ꝓp eius floritionem & uirorem, opponitur ei, quod eſt areſcere. Similiter ſi mortale proprie accipiatur, prout refertur ad mortē corporalem, non uidetur oppoſitionem habere cum veniali, nec ad idem genus pertinere. Sed ſi mortale accipiatur metaphorice, ſecundum quod

Propterea licet dicta reſponſio ſit vera quo ad materiam, formaliter tamē dicendum eſt, ꝙ author loquitur de per ſe mortali, & per ſe veniali. ſemper.n. ly, ꝑ ſe ſubintelligitur, & ꝙ hæc per ſe ſumpta ex obiectis diſtinguuntur fine, & his quæ ſunt ad finē.

¶ Et cum dicitur, quod vtrunque poteſt eſſe circa vtrunque, reſpōdetur, quòd hoc nō eſt per ſe, ſed per accidens. Motus.n. animi ad adulteriū, vel infidelitatē, per accidens tantum eſt veniale, q2.ſ. eſt imperfectus ex parte agentis, vtpote nnn deliberatus. Et ſimiliter mot' animi in ſuperfluū riſum, per accidens eſt mortale, quia ſ. ordinatur ad hoc in cōtemptū fidei. ꝑ ſe.o. loquendo, & iudicādo, act' ſecundum proprias materias, & fines eorundem, nec mortale circa id qđ ad finē pote, nec veniale circa finem inordinatos eſt actus. Et formaliter litera ſaluatur dum de mortali & veniali in cōmuni per ſe tm̄, doctrina tradita eſt. Et quia per ſe mortale & veniale, & ex genere mortale & veniale coincidunt, iō prima reſponſio fuit vera: quamnis non explicaret formalē proceſſum.

Ex cap. 3. & 4. habet tom. 3.

q. 30. nō p̄cul a princ. tom. 4.

¶ In reſponſione ad primum in eodē artic. q. 88. dubium occurrit ex Durādo in 2. ſent. diſt. 42. impugnante hanc reſponſionem, & quo ad analogiam ſecūdum rem, & ſecundum nominis rationem, & ſecundum expoſitionem de ly, contra legem, & præter legem. Arguit primo, quòd diuiſio I peccati in mortale & veniale non ſit diuiſio analogi in perfectū & imperfectum ſimpliciter, & ſecundum quid: quia actus voluntarius ſimpliciter, ideſt, deliberatus cadens ſuper materiam ſimpliciter indebitam, puta vocem ſignificatiuam, contra id qđ eſt in mente, eſt ſimpliciter peccatum: ſed mendacium iocoſum ſcienter, & deliberate eſt huiuſmodi. ergo peccatum veniale ex genere, ſeu per ſe eſt ſimpliciter, & perfecte peccatum.

¶ Præterea. Si in peccatis eſt ſimpliciter & ſecundum quid, ergo & in actibus virtutum: quia ſi vnum oppoſitorum multiplicatur, oportet reliquum multiplicari.

¶ Arguit deinde contra nominis rationem: quia ſecundum hos peccatum veniale non diceretur peccatum, niſi in ordine ad mortale: ſicut accidens non dicitur ens, niſi quia entis. ſed hoc eſt falſum: quia ſi peccatum mortale non eſſet, nihilominus eſſet veniale. ergo.

¶ Arguit demum contra illam expoſitionem, quòd mortale eſt K contra legem, veniale præter: quia omne peccatum eſt contra aliquā legem, vt patet de mendacio iocoſo, quod eſt directe contra dictamen naturalis legis.

¶ Ad primum horum neganda eſt minor. Nullius enim peccati venialis per ſe materia eſt ſimpliciter indebita, ſed ſecūdū quid tantum. Quia.o. principium in operabilibus eſt finis, & id quod eſt ad finem, eſt ſicut concluſio in ſpeculabilibus, oportet perſpicere, quòd quemadmodum ad perfectionem ſimpliciter intellectus non ſpectant concluſiones contingentes, quæ ſecundum ſe non habent neceſſariam connexionem cum principiis, ſed ſola principia & concluſiones neceſſariæ, quæ natæ ſunt eſſe euidentes, ſpectant ad perfectionem ſimpliciter intellectus, reliqua aūt ad perfectionem, & imperfectionem ſecūdum quid eiuſdem: adiuuant enī, & nonnihil perfectionis eſt recte ſe habere circa illa: ita ad appetitus moralem perfectionem, & imperfectionem ſimpliciter, ſolus finis, & fini neceſſario cohærentia ſpectant, circa F quæ eſt peccatū mortale: reliqua autem quę ſunt ad finem contingentes, circa quæ eſt peccatum veniale, non ſpectant ad perfectionem, & imperfectionem ſimpliciter, ſed ſecundum quid eiuſdem. Vnde vterque modus venialium peccatorum ponit imperfectum peccatum. Indeliberati nanque motus in mala mortalia, ſunt peccata imperfecta ex parte agentis: quia actus non ex deliberatione fit. Deliberati autem motus in mala venialia ſunt imperfecta peccata ex parte obiecti: quia obiectum non eſt ita indebita materia appetitus, vt cōtrarietur fini. Materia nanque actus moralis oportet quòd ſit indebita in ordine ad finē, ideſt, contraria debito ad finem: debito autem neceſſario, nō cōtingenti, quod in materia venialium non habet locum. Indebiti enim ratio in eis inuenta nō tollit debitum neceſſarium ad finem. Et propter hanc imperfectionē materia venialis peccati non dicitur indebita, niſi ſecundum quid.

¶ Ad confirmationē dicitur, quòd etiam in virtutum actibus dici poteſt ſimpliciter, & ſecūdū quid. Eutrapelus nanque ſecūdū quid, in hoc ſcilicet, & nō ſimpliciter virtuoſus dicitur: ſicut ſanus pede non ſimpliciter, ſed ſecundum hanc partem ſanus dicitur. Quamuis melius dicatur, quòd non eſt eadem ratio de virtute, & vitio: ſicut nec de I bono & malo. quia bonum vno modo ex cauſa, ſcilicet integra: malum autem omnifariam contingit. Et propterea appetitus bonus circa materias huiuſmodi contingentes, proprie loquendo, non ad bonitatem ſecundum quid, ſed bonitatis conſummationem ſpectat. appetitus autem malus in huiuſmodi non ad conſummationem malitiæ, ſed ad ſecundum quid malitiam ſpectat, propter rationem dictam. Allata autem regula de oppoſitis non tenet, quando non eſt eadem ratio multiplicationis vtrinque. Non enim oportet ens ſimpliciter, ſcilicet ſubſtantiam multiplicare, ſicut ens ſecundum quid, ſcilicet accidens, in nouem genera diſtinguitur: quia non eſt vtrinque eadem ratio. Et ſic eſt in propoſito, vt patet ex dictis.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd ſicut omnis morbus dicitur infirmitas in ordine ad priuatiuum vitæ, quæ eſt infirmitas mortalis & ſimpliciter: ita omne peccatum dicitur peccatum in ordine ad peccatum, quod priuat fine, quod eſt principium vitæ mo K ralis. Et vt ex diffinitione in litera ex Aug. patet, cum peccatum ſit dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei, & mortale ſit contra legem Dei ſine additione aliqua, veniale vero cum additione, ſcilicet ſecundum quid: eſt enim contra legem Dei ſecundum quid: & conſtat quòd contra legem Dei ſecundum quid non poteſt intelligi, non præintellecto cōtra legem Dei abſolute, ſicut nec album ſecundū quid, ſine albo ſimpliciter, oportet vt peccatum veniale non ſolum ſecundum rem, ſed ſecundū nominis rationem in ordine ad mortale dicatur. propter quod in litera dicitur, quòd veniale dicitur peccatum ſecundum rationem imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale.

¶ Et licet peccatum veniale poſſit eſſe in hoc, vel illo abſque mortali, ſimpliciter tamen non poteſt eſſe abſque mortali: ſicut nec infirmitas curabilis abſque incurabili, qualis eſt mortalis: immo ſi non eſſet peccatum mortale, nec veniale eſſet: ſicut ſi non eſſet mors, non eſſet ægritudo.

¶ Ad tertium dicitur, ꝙ in verbis laborat argumentum. concedimus

muѕ gratis omne peccatum veniale eſſe contra legem ſecundum quid, & hoc eſt eſſe præter legem. Eſt enim contra legem quicquid a legis fine diſcordat: ſi ſimpliciter, ſimpliciter, ſi ſecundum quid, ſecundum quid. Sed ſimpliciter a fine non diſcordat, niſi quod conſequens, inducit finem: ſecundū quid vero, quod finis aſſecutionem impedit, illud in mortali, hoc in veniali requirit. Et venialia quidem ex imperfectione act⁹ ſunt ſecūdum quid, idest, ſecundum imperfectum motū contra legē Dei, vt primus motus infidelitatis, & adulterii teſtatur. Venialia aūt ex genere ſunt ſm quid, ideſt, ſecundum imperfectam materiam contra legem Dei, vt mendacium iocoſum, & riſus ſuperfluus teſtantur. hoc autem contra ſecundum quid, uocatur uno uocabulo præter legem.

q.75. art. 1. ad 3. q. 72. art. 5. & q. 74. artic. 9. ad 2.

q. 72. ar. 5.

† q. 72. ar. 5 & q. 87. ar. 3.

q. 87. art. 3.

¶ Ad pleniorem tamen doctrinam ſcito, quòd cum dicitur ueniale ex genere eſſe præter, nō cōtra legem, poteſt dupliciter intelligi. Primo, ut ita ſit præter legem, ut contra nullam ſit legem. Et in hoc ſenſu falſum ē. Nam mēdacium eſt ſecundū ſe prauum, & contrarium uirtuti, ac per hoc contra legem illius uirtutis: & tamen non eſt mortale ex genere ſuo. Alio modo, ut ſit præter legem, & non contra, quia non eſt contra intentum finem legis. Et hoc modo cōtra nullam legem eſt ueniale: quia finis cuiuſque legis eſt dilectio Dei, ſui, ac proximi contra cuiuſuis bonum, niſi ſecundum quid, non ſit per ueniale. Præter autem legem eſt: quia, ut in litera dicitur, debitus modus rationis a lege intentus non ſeruatur. In venialibus quidem ex imperfectione act⁹ uiolaē debit⁹ modus rationis præueniens

q. 87. art. 6.

Loco in argu. citato.

dicitur in peccatis, mortale opponitur ei, quod eſt ueniale. Cum.n. peccatum ſit quædam infirmitas animæ, vt ſupra habitum eſt, peccatum aliquod mortale dicitur ad ſimilitudinem morbi, qui dicitur mortalis, ex eo quòd inducit defectum irreparabilē per deſtitutionem alicuius principij. vt dictum eſt. Principium autem ſpiritualis vitæ, quæ eſt ſecundum virtutem, eſt ordo ad vltimum finem, vt ſupra dictum eſt, †qui quidem ſi deſtitutus fuerit, reparari non poteſt per aliquod principium intrinſecum, ſed ſolum per virtutem diuinā, vt ſupra dictum eſt: quia inordinationes eorum, quæ ſunt ad finem, reparantur ex fine, ſicut error qui accidit circa concluſiones per veritatem principiorum. Defectus ergo ordinis vltimi finis non poteſt per aliquid aliud reparari, quod ſit principalius. ſicut nec error, qui eſt circa principia: & ideo huiuſmodi peccata dicuntur mortalia quaſi irreparabilia. Peccata autē quæ habent inordinationem circa ea quæ ſunt ad finem, conſeruato ordine ad vltimū finem, reparabilia ſunt, & hæc dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet, quando reatus pœnæ tollitur, qui ceſſat ceſſante peccato, vt dictum eſt. Secundum hoc ergo mortale & ueniale opponuntur, ſicut reparabile, & irreparabile: & hoc dico per principium interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam, quæ omnem morbum & corporalem, & ſpiritualem poteſt reparare, & pp hoc veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

Ad primum ergo dicendum, quòd diuiſio peccati in veniale & mortale, non eſt diuiſio generis in ſpecies, quę æqualiter participant rationē generis, ſed analogi in ea, de quibus prædicatur ſecundum prius & poſterius: & ideo perfecta ratio peccati, quam Aug. ponit, conuenit peccato mortali. Peccatum autem veniale dicitur peccatum ſecundum rationem imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale: ſicut accidēs dicitur ens in ordine ad ſubſtātiā, ſecundum imperfectam rationem entis, non .n. eſt contra legem: quia venialiter peccans, non facit qđ lex prohibet, nec prætermittit id, ad qđ lex per præceptum obligat, ſed facit præter legem: quia non obſeruat modū rationis quem lex intendit.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd illud præceptum Apoſtoli eſt affirmatiuum, vnde nō obligat ad ſemper: & ſic non facit contra hoc præceptum quicunq; non actu refert in gloriā Dei omne qđ facit. Sufficit ergo, quòd aliquis habitualiter referat ſe, & omnia ſua in Deum ad hoc, quòd non ſemper mortaliter peccet, cum aliquem actum non refert in gloriā Dei actualiter. Veniale autem peccatum non excludit habitualem ordinationem actus humani in gloriā Dei, ſed ſolum actualem: quia non excludit charitatem, quæ habitualiter ordinat in Deum. vnde non ſequitur, q̄ ille qui peccat venialiter, peccet mortaliter.

Ad 3ᵐ dicendū, q̄ ille qui peccat venialiter, inhæret bono tēporali nō vt fruēs, quia nō cōſtituit in eo finē, ſed vt vtens referens in Deū nō actu, ſed habitu.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd bonum commutabile nō accipitur, vt terminus contrapoſitus incommutabili bono, niſi quando cōſtituitur in eo finis. Quod enim eſt ad finem, non habet rationem termini.

do rationem, vel deliberationem: in uenialibus uero ex genere uiolatur debitus modus, quo ſecundum rationē referenda eſt materia illa ad finem.

Articvlvs II.

Vtrum peccatum mortale, & veniale differant genere.

Ad secundvm ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale & mortale non differant genere, ſcilicet, quòd aliquod ſit peccatum mortale ex genere, & aliquod veniale ex genere. Bonum enim & malum ex genere in actibus humanis accipitur per cōparationem ad materiam, ſiue ad obiectum, vt ſupra dictum eſt: ſed ſecundū quodlibet obiectum, vel materiā cōtingit peccare mortaliter & venialiter. quodlibet.n. bonum commutabile poteſt homo diligere vel infra Deum, quod eſt peccare venialiter, vel ſupra Deum, quod eſt peccare mortaliter. ergo peccatū ueniale & mortale non differunt genere.

¶ 2 Præt. Sicut dictum eſt ſupra, † pctm̄ mortale dicitur, qđ eſt irreparabile, pctm̄ autem ueniale qđ eſt reparabile: ſed eſſe irreparabile cōuenit peccato qđ fit ex malitia, qđ ſecundum quoſdam irremiſſibile dicitur: eſſe autem reparabile conuenit peccato quod fit per infirmitatem, uel ignorantiā, qđ dicitur remiſſibile. ergo peccatum mortale & ueniale differunt, ſicut peccatum quod eſt ex malitia commiſſum, uel ex infirmitate & ignorantia: ſed ſecundum hoc non differunt peccata genere, ſed cauſa, ut ſupra dictum eſt. ergo pctm̄ ueniale & mortale non differunt genere.

¶ 3 Præt. Supra dictum eſt, † quòd ſubiti motus tam ſenſualitatis, quàm rationis ſunt peccata uenialia: ſed ſubiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere. ergo non ſunt aliqua peccata uenialia ex genere.

Sed contra eſt, quòd Aug. In ſermone de Purgatorio enumerat quædam genera peccatorū uenialium, & quædam genera peccatorum mortalium.

Respon. Dicendum, q̄ peccatum ueniale a uenia dicitur. Poteſt igitur aliqđ peccatum dici ueniale uno modo, quia eſt ueniam conſecutum: & ſic dicit Ambroſ.

¶ Super Quaeſtionis octuageſimaeoctauae Articulū ſecundū.

In arti. 2. eiuſdem 88. quæſt. nota diſtinctionem peccati in ueniale, quam mortalis ex genere, & ex parte agentis. Et memento rationis ad ſecundū, quæſtio. 72. ſuperius art. 5. qua dictum eſt, q̄ ex hoc, quòd ueniale & mortale inueniuntur differre genere ex parte obiecti, non habetur, q̄ differentia uenialis & mortalis ſit ſpecifica, ideſt, conſtitutiua generis, uel ſpeciei ſubalternae; ſed quòd cōſequatur diſtinctionem ſpecificam ſeu genericam in his.

Sopra q. 72 art. 5. Et 2. diſ. 24. q. 3. art. 6. ad 6. & diſ. 42. q. 1. a. 4. co. Et 4 di. 16. q. 3. ar. 2. q. 4. ad 5. Et mal. q. 2. arti. 8. cor. & q. 7. art. 1. Et op. 2. cap. 178.

q. 18. ar. 2. & 8.

† ar. præce.

q. 76. 77. & 78.

† q. 74. ar. 3. ad 3. & art. 10.

In ſer. 4. de anima deſunctorum, & eſt ſer. 41 in ordine, 10 m. 10.

broſ.* ꝙ omne peccatũ per pœnitentiam fit ueniale: & hoc dicitur veniale ex euentu. Alio modo dicitur veniale, quia non habet in ſe vnde veniam non conſequatur vel totaliter, vel in parte. In parte quidem ſicut cum habet in ſe aliquid diminuens culpam, vt cum ſit ex infirmitate, vel ignorantia, & hoc dicitur veniale ex cauſa. In toto autem ex eo ꝙ non tollit ordinem ad vltimum finem, vnde nõ meretur pœnam æternam, ſed temporalem: & de hoc veniali ad præſens intendimus. de primis enim duobus conſtat, ꝙ non habent genus aliquod determinatũ. Sed veniale tertio modo dictum poteſt habere genus determinatum, ita ꝙ aliquod peccatum dicatur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere, ſecundum quod genus, vel ſpecies actus determinatur ex obiecto. Cum enim voluntas fertur in aliquid, quod ſecundũ ſe repugnat charitati, per quam homo ordinatur in vltimum finem, illud peccatum ex ſuo obiecto habet ꝙ ſit mortale. vnde eſt mortale ex genere, ſiue ſit contra dilectionem Dei, ſicut blaſphemia, periurium, & huiuſmodi: ſiue contra dilectionem proximi, ſicut homicidium, adulteriũ & ſimilia, vnde huiuſmodi ſunt

D.1008. peccata mortalia ex ſuo genere. Quandoque vero voluntas peccantis fertur in id, quod in ſe cõtinet quandã inordinationẽ, nõ tñ cõtrariatur dilectioni Dei & proximi, ſicut verbũ otioſum, riſus ſuperfluus, & alia huiuſmodi: & talia ſunt peccata venialia ex ſuo genere, ut ſupra habitũ eſt. Sed qa actus morales recipiũt rationem boni & mali non ſolum ex obiecto, ſed et

q.78.art.4. Et q.77.ar.6. ex aliqua diſpoſitione agentis, vt ſupra habitum eſt, contingit quandoque quòd id, quod eſt peccatum veniale ex genere, ratione ſui obiecti ſit mortale ex par

D.1009. te agentis, vel quia in eo conſtituit finem vltimum, vel quia ordinat ipſum ad aliquid, quod eſt peccatum mortale ex genere, puta, cum aliquis ordinat verbũ otioſum ad adulterium committendum. Similiter etiam ex parte agentis contingit, quòd aliquod peccatum, quod ex ſuo genere eſt mortale, ſit veniale propter hoc, ſcilicet, quòd actus eſt imperfectus, id eſt, non deliberatus ratione, quæ eſt principium proprium mali actus: ſicut ſupra dictum eſt de ſubitis

q.74.ar.10. motibus infidelitatis.

Ad primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipſo quòd aliquis eligit id, quod repugnat diuinæ charitati, conuincitur præferre illud charitati diuinæ, & per conſequens plus amare ipſum quàm Deum: & ideo aliqua peccata ex genere, quę de ſe repugnãt charitati, habent quòd aliquid diligatur ſupra Deum, & ſic ſunt ex genere ſuo mortalia.

Ad 2m dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato veniali ex cauſa.

Ad 3m dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato, quod eſt veniale propter imperfectionẽ actus.

b.2.q.24.artic.10.cor. & q.186 ar.5.cor. Et 2.diſt.17.q.2 ar.5.cor.& Et 2.di.42.q.1.ar.3. Et ver.q.26. ar.6.ad 16. Et mal.q.7 ar.1.ad 7.& ar.3.cor.& ad 1.& 3.& art.6.ad 5.& q.14.ar.2.cor.

Articvlvs III.

Vtrum peccatum ueniale ſit diſpoſitio ad mortale.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatum veniale non ſit diſpoſitio ad mortale. Vnum n. oppoſitum non diſponit ad aliud: ſed peccatũ veniale & mortale ex oppoſito diuidunt, vt dictum eſt. ergo peccatum veniale nõ eſt diſpoſitio ad mortale.

*art.1.huius quæſt.

F ¶ 2 Præt. Actus diſponit ad aliqd ſimile in ſpecie ſibi. vñ in 2.Eth.† dicitur, ꝙ ex ſimilibus actibus generantur ſimiles diſpoſitiones & habitus: ſed pctm̃ mortale & veniale differunt genere, ſeu ſpecie, vt dictum eſt. ergo peccatum veniale non diſponit ad mortale.

†lib.2.c.1.& 2.tom.5

Ar.2.huius quæſt.

¶ 3 Præt. Si peccatum dicatur veniale, quod diſponit ad mortale, oportebit quòd quæcunque diſponunt ad mortale peccatum, ſint peccata venialia: ſed oĩa bona

G opera diſponunt ad peccatũ mortale. dicit enim Aug. in regula, quòd ſuperbia bonis operib' inſidiatur, vt pereant. ergo etiam bona opera erunt peccata venialia: quod eſt inconueniens.

In regula 3 nõ longe a princ. to.1.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſ. 18. Qui ſpernit minima, paulatim defluit: ſed ille qui peccat venialiter, videtur minima ſpernere. ergo paulatim diſponitur ad hoc, quòd totaliter defluat per peccatum mortale.

H Respon. Dicendum, ꝙ diſponens eſt quodammodo cauſa. vnde ſecundum duplicem modũ cauſę, eſt duplex diſpoſitionis modus. Eſt enim cauſa quædam mouens directe ad effectum, ſicut calidum calefacit. Eſt etiam cauſa indirecte mouens, remouendo prohibens: ſicut remouẽs columnam dicitur remouere lapidem ſuperpoſitũ: & ſecundũ hoc actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit. Vno quidem modo directe, & ſic diſponit ad actum ſimilem ſecundum

I ſpeciem. Et hoc modo, primo & per ſe peccatum veniale ex genere non diſponit ad mortale ex genere, cum differant ſpecie: ſed per hunc modum peccatum veniale poteſt diſponere per quandã conſequẽtiam ad peccatum, quod eſt mortale ex parte agentis. Augmentata enim diſpoſitione, vel habitu per actus peccatorum venialiũ, intantum poteſt libido peccandi creſcere, ꝙ ille qui peccat, finem

K ſuum conſtituet in peccato veniali. Nam vnicuiq; habẽti habitum, inquantũ huiuſmodi, finis eſt operatio ſecundum habitum: & ſic multoties peccando venialiter diſponetur ad peccatum mortale. Alio modo actus humanos diſponit ad aliquid remouendo prohibens: & hoc modo peccatũ veniale ex genere põt diſponere ad mortale peccatũ ex genere. Qui.n. peccat venialiter ex genere, prętermittit aliquem ordinem: & ex hoc quòd cõſueſcit voluntatem ſuam

¶ Super Quæſtionis octuageſimæoctauæ Articulum tertiũ.

IN art.3. eiuſdem 88. q. recole nunc nunc dictam diſtinctionem, & quatuor exiſtentibus membris, ſcilicet, mortali ex genere, mortali ex agente, veniali ex genere, veniali ex agente, ſeu imperfectione actus, litera hoc vltimũ membrum prætermittit: quia conſtat, quòd huiuſmodi veniale ꝑ ſe diſponit ad mortale, vtpote eiuſdem ſpeciei. Frequenter enim motus ad alterũ negligenter habens per ſe diſponitur ad illud. Et de veniali ex genere loquens, cõparat illud ad mortale vtroque modo, primo ad mortale ex parte agẽtis: ſecundo ad mortale ex genere. Et docet, ꝙ diſponit ꝑ quandam conſequentiam ad mortale ex parte agẽtis, & vt remouẽs prohibẽs ad mortale ex genere.

¶ Vbi ſciendum eſt, quòd in veniali ex genere, puta, verbis iocoſis, concurrunt duo, primum eſt affectio ad delectabile in verbis iocoſis: alterum declinatio affectus a regula. Primum eſt conuerſio ad commutabile bonum: ſecundum eſt quaſi auerſio. Ex primo peccatum veniale diſponit animam ad conſtituendum finem ſuum in tali bono, vt patet per rationem literæ, & ſic diſponit manifeſte ad peccatũ mortale non ex genere, ſed ex parte agentis. Qui enim in tantũ delectaretur verbis iocoſis, quòd finem in tali delectabili conſtitueret, peccaret quidem mortaliter præferendo creaturam creatori; ſed hoc non eſſet ex natura obiecti, quoniã non eſt contraria charitatis finali, ſed ex diſpoſitione agentis ſic affecti. Ex ſecundo peccatũ veniale diſponit ad mortale ex genere: quia quaſi auerſio diſponit ad auerſionẽ, quę tollit ſubiectionem voluntatis ad Deũ, quę ſubiectio prohibet voluntatem ferri in obiecta contraria charitatis obiecto.

¶ In reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit, quomodo veniale, & mortale modo dicantur conuenire in genere, & in articulo præcedente dictum eſt, quòd diſtinguuntur genere. &

in minoribus debito ordini non ſubiicere, diſponitur ad hoc, quòd etiam uoluntatem ſuam nō ſubiiciat ordini vltimi finis, eligendo id qđ eſt peccatū mortale ex genere.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd peccatum ueniale & mortale, non diuiduntur ex oppoſito, ſicut duæ ſpecies unius generis, ut dictum eſt:* ſed ſicut accidens contra ſubſtantiam diuiditur. unde ſicut accidens poteſt eſſe diſpoſitio ad formam ſubſtantialem, ita & ueniale peccatum ad mortale.

AD 2m dicendum, quòd peccatum ueniale non eſt ſimile mortali in ſpecie: eſt tamen ſimile ei in genere, inquantum utrunque importat defectum debiti ordinis, licet aliter, & aliter, ut dictum eſt.*

AD 3m dicendum, ꝙ opus bonum non eſt per ſe diſpoſitio ad mortale peccatum, poteſt tamen eſſe materia, uel occaſio peccati mortalis per accidens: ſed peccatū ueniale per ſe diſponit ad mortale, ut dictum eſt.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum ueniale poſſit fieri mortale.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatum veniale poſſit fieri mortale. Dicit enim Aug.* exponens illud Ioan. Qui incredulus eſt Filio non uidebit uitā. Peccata minima, id eſt, uenialia, ſi negliguntur, occidunt: ſed ex hoc dicitur peccatum mortale, quia ſpiritualiter occidit aiam. ergo pcťm ueniale pōt fieri mortale.

Trac. 12. in Ioann. non procul a fine: id habet to. 9. Et ser. 85. de tēpo. & de ſanctiſ. ſer. 41. tom. 10.

¶ 2 Præt. Motus ſenſualitatis ante conſenſum rationis eſt peccatum ueniale, poſt conſenſum uero eſt peccatum mortale, ut ſupra dictū eſt.* ergo peccatum ueniale poteſt fieri mortale.

q. 74. art. 4. & ar. 8. ad 2.

¶ 3 Præt. Peccatū ueniale, & mortale differunt, ſicut morbus curabilis, & incurabilis, ut dictum eſt:* ſed morbus curabilis poteſt fieri incurabilis. ergo peccatum ueniale poteſt fieri mortale.

ar. 2. hui9 q.

¶ 4 Præt. Diſpoſitio pōt fieri habitus: ſed peccatum ueniale eſt diſpoſitio ad mortale, ut dictū eſt.* ergo ueniale pcťm poteſt fieri mortale.

ar. præced.

SED CONTRA. Ea quæ differunt in infinitum, non tranſmutantur in inuicem: ſed peccatū mortale, & ueniale differunt in infinitum, ut ex prædictis patet. ergo ueniale non poteſt fieri mortale.

B RESPON. Dicendum, quòd peccatum ueniale fieri mortale, poteſt tripliciter intelligi. Vno modo ſic, quòd idem actus numero primo ſit peccatum ueniale, & poſtea mortale. & hoc eſſe non poteſt: quia peccatum principaliter conſiſtit in actu uoluntatis, ſicut & quilibet actus moralis: unde non dicitur unus actus moraliter, ſi uoluntas mutet̃, quāuis etiam actio ſecundum naturā ſit continua. C Si autem uoluntas nō mutetur, non poteſt eſſe quòd de ueniali fiat mortale. Alio modo poteſt intelligi, ut id quod eſt ueniale ex genere, fiat mortale: & hoc quidem poſſibile eſt, inquantum conſtituitur in eo finis, uel inquantum refertur ad mortale peccatū ſicut ad finem, ut dictum eſt.* Tertio modo poteſt intelligi ita, quòd multa uenialia peccata conſtituant unum pcťm mortale: quod ſi ſic intelligat̃, ꝙ ex multis peccatis uenialib⁹ D integraliter conſtituatur vnū pcťm mortale, falſum eſt. Nō. n. oia pcťa uenialia de mundo poſſunt habere tantum de reatu, quantum unum peccatum mortale, quod patet ex parte durationis: quia peccatum mortale habet reatum pœnæ æternæ, peccatum autem ueniale reatum pœnæ temporalis, ut dictum eſt*. Patet etiam ex parte pœnæ damni: quia peccatum mortale meretur carentiam uiſionis diuinæ, cui nulla alia pœna compara- E ri poteſt, ut Chryſoſtomus dicit.* Patet etiam ex parte pœnę ſenſus, quantum ad uermem conſcientię: licet forte quantum ad pœnā ignis non ſint improportionabiles pœnę. Si uero intelligatur, ꝙ multa peccata uenialia faciūt unū mortale diſpoſitiue, ſic uerū eſt, ſicut ſu-

ar. 3. hui9 q.

ar. 2. hui9 q.

Homil. 47. ad Pop. Antioch. to. 5. & Homil. 24. in Mat.

re: & in hoc eodem articulo in reſponſione ad primū dicitur*, ꝙ non diſtinguuntur ſicut ſpecies unius generis, ſed ſicut ſubſtantia & accidens.

ar. 1. ad 1.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd conuenientia in genere non aſſirmatur in litera ſimpliciter, ſed cum ſpecificatione, inquantum vtrunque importat defectum debiti ordinis. hoc eſt enim conuenire in genere analogo mali, dum utrunque ex parte auerſionis i mali ratione conuenit, aliter tamen, & aliter: quia in mortali eſt auerſio ſimpliciter, hic ſecūdum quid. Cū hoc tamen ſtat, quòd diſtinguantur genere ex pte obiecti, & quòd ordinē habeant inter ſe, ſicut ſubſtātia, & accidens, ut patet ex dictis.

art. 1. & 2. huius quæ.

¶ In reſpōſione ad tertium, dubium occurrit, quo pacto uerū ſit, quòd ueniale per ſe diſponit ad mortale, cum non niſi per quandā conſequentiam, uel remouendo prohibēs concurrat, ut in corpore articuli dictū eſt. Quod enim per conſequentiam ab aliquo emanat, per accidens deriuatum & ſimiliter remouens prohibens mouet per accidens.

In corp. ar.

¶ Ad hoc dicitur, quòd litera intendit, quòd ueniale ꝑ ſe diſponit primo tantum modo: quia illa diſpoſitio eſt ꝑ modum ſimilis, ut patet in exemplo allato de uerbis iocoſis. eiuſdem namque ſpeciei ſunt ſecundum ſe uerba iocoſa minus amata, ut ſunt obiectum peccati uenialis, & maxime amata, ut ſunt obiectū peccati mortalis ex parte agentis. Dicitur autem diſpoſitio eſſe per quandam conſequentiam ad mortale ex parte agentis: quia non eſt diſpoſitio neceſſitans ad talem appetitum cū auerſione ſimpliciter, ſicut neceſſitat ad ſimilem appetitū iocandi abſolute: ſed quando eſt intenſa ualde, natum eſt cōſequi, ut appetitus in tale mortale trahatur. Sic autem diſponere non eſt omnino extra per ſe diſponere, quia actibus animi diſponere ad ſimiles conuenit per ſe per ſuam propriam naturam, & uirtutem, quāuis aliquid imperfecti habeat: quia non ſunt ſimiles in auerſione iſti actus ueniales actui mortali, ad quem ꝓpter auerſionem dictam, per conſequentiam quandam dicuntur diſponere: ita quòd ueniale inquantum ſimile ex parte conuer- A ſionis, diſponit per ſe: inquantum uero diſſimile ex parte auerſionis, diſpōnat ſecundum quandam conſequentiam ad idē mortale ex parte agentis. Secūdus autem modus licet poſſit dici per ſe, quia quaſi auerſio ſimilis genericæ eſt auerſioni, ac per hoc per ſe etiam diſponit ad illam: author tamen nō recedens a formali ſermone, & fundamento, dicit quòd eſt per accidēs: quia cū ſtabiliſſet, quòd peccatum genus & ſpeciem, ac per hoc naturam ſuam in ordine ad obiectum ſortitum eſt, quòd cauſat peccatum ex parte auerſionis, ponit cauſare illud ut remouens prohibēs: quia remouet ſubiectionem Deo ꝓhibentem animum ferri in obiectum cōtrarium Deo. Tu tamen potes diſtinguere, & dicere, ꝙ ueniale ex genere ad mortale ex genere diſponit per ſe ex parte conuerſionis ad commutabile bonum, ad mortale uero ex genere diſponit remouendo prohibens quo ad conuerſionem, & per ſe quo ad auerſionem ſecundum conſequentiam, ut in primo modo declaratum eſt. Et hinc habemus quantum a uenialium conſuetudine cauendū ſit, cum tot modis, & illis periculoſis diſponant ad mortale: propter quod frequentibus contritionibus non ſuperficietenus ſingula ſm ſuas ſpecies diſtinguenda ſunt, ne habituatis nobis in illis, occurrentes tētationes animos diſpoſitos ꝓpinque ad mortale inueniant.

Supra ar. 1. co. Et 2. di. 24. q. 3. ar. 7 Et mal. q. 7 ar. 3. & 19.

¶ Super Quæſtionis octuageſimæoctauæ Articulū quartum.

IN art. 4. eiuſdem 88. q. occurrunt illa uerba literæ notanda, Licet forte quantum ad pœnā ignis, non ſint improportionabiles pœnæ. Dixit hoc, quia cum utriuſque, ſcilicet mortalis, & uenialis pœna ignis ſit intenſiue finita, & omnis finiti ad omne finitum ſit aliqua proportio, conſequens eſt, ut pœnæ utriuſque quantum ad ignem, ſint proportionabiles. Et hoc eſt dicere, quòd non eſt infinitus exceſſus inter pœnam ignis pro mortali, & pro ueniali: immo procedendo iuxta doctrinā 8. Phyſi. tantum poſſent multiplicari pœnæ uenialium, ut ſimul iunctæ excedant pœnam unius mortalis, de hac ſola pœna loquendo, Nec ly, forte, eſt dubitantis, ſed non determinantis.

ar. 3. hui⁹ q. pra oſtenſum eſt,* ſecundum duos modos diſpoſitionis, quo peccatum veniale diſponit ad mortale.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd Auguſtinus loquitur in illo ſenſu, quòd multa peccata venialia diſpoſitiue cauſant mortale.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd ille idem motus ſenſualitatis, qui pręceſſit cõſenſum rationis, nunquàm fit peccatum mortale, ſed ipſe actus rationis conſentientis.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd morbus corporalis non eſt actus, ſed diſpoſitio quædã permanens, vnde eadem manens poteſt mutari: ſed peccatum veniale eſt actus tranſiens, qui reſumi non poteſt, & quãtum ad hoc non eſt ſimile.

Ad 4ᵐ dicendum, ꝙ diſpoſitio quę fit habitus, G eſt ſicut imperfectum in eadem ſpecie, ſicut imperfecta ſcientia, dum perficitur, fit habitus: ſed veniale peccatum eſt diſpoſitio alterius generis, ſicut accidens ad formã ſubſtantialem, in quam nunquàm mutatur.

Articvlvs V.

Vtrum circunſtantia poßit facere de ueniali mortale.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd circunſtantia poſſit de veniali peccato facere mortale. Dicit enim* Auguſtinus in ſermone de purgatorio, ꝙ ſi H diu teneatur iracundia, & ebrietas ſi aſſidua ſit, tranſeunt in numerũ pctõrũ mortalium: ſed ira & ebrietas non ſunt ex ſuo genere peccata mortalia, ſed venialia, alioquin ſẽper eſſent mortalia. ergo circunſtantia facit pctm̃ veniale eſſe mortale.

¶ 2 Præt. †Magiſter dicit. 24. diſt. 2. lib. ſent. ꝙ delectatio ſi ſit moroſa, eſt pctm̃ mortale, ſi aũt nõ ſit moroſa, eſt pctm̃ veniale: ſed moroſitas eſt q̃dã circunſtãtia. ergo circunſtãtia facit de pctõ veniali mortale. I

¶ 3 Pręt. Plus differunt malum & bonum, quàm veniale peccatum & mortale, quorum vtrunque eſt in genere mali: ſed circunſtantia facit de actu bono malũ, ſicut patet cum quis dat eleemoſynã propter inanem gloriam. ergo multo magis põt facere de pctõ veniali mortale.

Sed contra eſt, quòd cum circunſtantia ſit accidens, quantitas eius non poteſt excedere quantitatem ipſius actus, quam habet ex ſuo genere: ſemper enim ſubiectum præeminet accidenti. Si igitur actus ex ſuo genere ſit peccatũ ueniale, non poterit ꝑ circũſtantiã fieri peccatum mortale, cum peccatum mortale in infinitum quodammodo excedat quantitatem uenialis, ut ex* dictis patet.

Respon. Dicendum, quòd ſicut* ſupra dictum eſt cum de circunſtantiis ageretur, circunſtantia inquantum huiuſmodi, eſt accidẽs moralis actus: contingit tamen circunſtantiam accipi ut dĩam ſpeci- F ficam actus moralis, & tunc amittit rõnẽ circũſtantiæ, & conſtituit ſpeciẽ moralis actus. Hoc aũt cõtingit in peccatis, qñ circũſtantia addit deformitatẽ alterius generis, ſicut cum aliquis accedit ad non ſuam, eſt actus deformis deformitate oppoſita caſtitati: ſed ſi accedat ad nõ ſuam, quę eſt alterius uxor, additur deformitas oppoſita iuſtitiæ, contra quam eſt ut aliquis uſurpet rẽ alienam: & ſecundum hoc huiuſmodi circunſtantia conſtituit nouam ſpeciem peccati, quæ dicitur adulterium. Impoſſibile eſt autẽ quòd circunſtantia de peccato ueniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis. Dictũ eſt enim quòd peccatum ueniale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem circa ea quæ ſunt ad finem: peccatum autẽ mortale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem reſpectu ultimi finis. Vnde manifeſtum eſt, quòd circunſtantia non poteſt de ueniali peccato facere mortale manens circũſtantia, ſed ſolum tunc, quando transfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differentia ſpecifica moralis actus.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd diuturnitas non eſt circunſtãtia trahens in aliam ſpeciem, ſimiliter nec frequentia, uel aſſiduitas, niſi forte per accidens ex aliquo ſit peruenienti. Non enim aliquid acquirit nouã ſpeciem ex hoc, quòd multiplicatur, uel protelatur, niſi I forte in actu protelato, uel multiplicato ſuperueniat aliquid, quod uariet ſpeciem, puta, inobediẽtia, uel contemptus, uel aliquid huiuſmodi. Dicendum eſt ergo, quòd cum ira ſit motus animi ad nocendum proximo, ſi ſit tale nocumentũ, in quod tendit motus iræ, quod ex genere ſuo ſit peccatum mortale, ſicut homicidium, uel furtum, talis ira ex genere ſuo eſt peccatum mortale: ſed quòd ſit peccatum ueniale, habet ex imperfectione act⁹, K inquantum eſt motus ſubitus ſenſualitatis. ſi vero ſit diuturna, redit ad naturã ſui generis per cõſenſum rationis. Si uero nocumentum, in quod tendit motus iræ, eſſet ueniale ex genere ſuo, puta, cum aliquis in hoc iraſcitur contra aliquem, ꝙ uult ei dicere aliquod uerbum leue, & iocoſum, quod modicum ipſum contriſtet, non erit ira peccatũ mortale, quantumcũque ſit diuturna, niſi forte per accidens, puta, ſi ex hoc graue ſcandalum oriatur, ual propter aliquid huiuſmodi.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæoctauæ Articulũ quintum.*

2. 2. q. 110. art. 4. ad 5. Et 4. di. 16. q. 3. ar. 2. q. 4. Et mal. q. 2. ar. 2. & q. 7. ar. 4. p10. & ar. 7. co. princ.

In ſerm. 4. de aoimab⁹ defun. vel de ſctis paulo a princi. eſt ſerm. 41 tom. 10. litera h. circa finem.

IN articulo quinto eiuſdem octuageſimęoctauæ quæſtionis dubium occurrit, quo pacto dictum eſt, quòd de ueniali ex genere fit mortale ex parte agentis, dum conſtituitur in eo finis: & nunc dicitur, ꝙ circunſtantia nõ facit de veniali mortale, niſi mutando ſpeciem. Manente namque obiecto peccati uenialis ſolo, impoſſibile eſt eſſe mutationẽ ſpeciei: quia omnis mutatio ſpecifica eſt ex obiectiua aliqua differentia. Conſtat autem quòd in propoſito ſic eſt: nam cum quis intantum delectatur in uerbis iocoſis, quòd finem in eis cõſtituit, manet idem obiectum, & nõ apponitur aliqua differentia obiectiua, ut patet ex hoc quòd i illam et ſola ſpecie peccati reponitur. Nõ enim facile eſt fingere, ad quam aliam ſpeciẽ reducitur. Non igitur oportet quoties de ueniali ex genere fit mortale, mutari ſpeciem.

ar. præce. in arg. Sed cõtra. q. 7. ar. 1. & q. 18. ar. 10.

¶ Ad euidentiam huius ſciendum eſt, quòd ſicut in ſpeculabilibus principia & concluſiones habent duas rationes formales, alteram ſecundum res ſignificatas, alteram ſecundum quod ſunt cognoſcibilia: patet namque alietas rationum formalium ex hoc, quòd principia in ſe, & concluſiones inter ſe in diuerſis naturis conſtituuntur, omnia tamen principia cõueniunt in hoc, quod uno modo cognoſcibilia ſunt, ſcilicet per ſeipſa: & ſimiliter omnes concluſiones ſunt cognoſcibiles per aliud. Ita in appetibilibus finis, & quod eſt ad finem, duas habent rationes formales, alteram ſecundum res, quæ ſunt finis, & ad finem: alteram ſecundum quod ſunt appetibilia. Nam omnes fines diſtinguuntur ſecundum diuerſas naturas rerum, & conueniunt in unu modo appetitus, ſcilicet per ſe. Et ſimiliter ea quæ ſunt ad finem ſecundum naturas ſuas, diſtinguuntur, & conueniunt in una modo appetibilitatis, ſcilicet propter aliud. Artic. 1. Conſiderandũ quoque eſt, quòd ſicut in ſpeculabilib⁹ dupliciter cõtingit aliquid eſſe cognitũ, ſecundum ſe, uel per aliud, ſcilicet ex parte rei, uel ex parte cognoſcentis. Nam principia quę ſunt ex ſe priori pia, ſunt cognita per ſe ex meritis rei: propoſitiones autem, quæ a nobis ut per ſe notæ accipiuntur, ſecundum ſe autem habent medium ex parte cognoſcentis, ſunt cognitę per ſe. Et ſicut propoſitio quæ ex meritis rei ſignificatæ eſt concluſio, ex parte cognoſcentis tranſit in naturam principii non ſecundum rem, ſed ſecundum cognoſcibilis rationem, quod eſt mutare ſpeciem non rei, ſed cognoſcibilis: ita in appetibilibus duobus modis contingit aliquid eſſe appetitum per ſe, uel per aliud, ſcilicet ex meritis rei, ut bonum, honeſtum, & amabile ꝑ ſe, & utile propter aliud: uel ex parte appetẽtis, & ue

De ebrietate vero dicēdū eſt, quòd ſecundum ſuam rationem habet, quòd ſit peccatum mortale. Quòd enim homo abſque neceſſitate reddat ſe impotentem ad vtendum ratione, per quā homo in Deum ordinatur, & multa peccata occurrētia uitat, ex ſola voluptate vini, expreſſe cōtrariatur virtuti: ſed quòd ſit peccatum veniale, contingit propter ignorantiam quandam, vel infirmitatem, puta, cum homo oeſcit virtutem vini, aut propriam debilitatem, vnde non putat ſe inebriari: tūc enim nō imputatur ei ebrietas ad peccatum, ſed ſolum ſuperabundantia potus. Sed quando frequenter inebriatur, non poteſt per hanc ignorantiam excuſari, quin videatur voluntas eius eligere magis pati ebrietatem, quàm abſtinere a vino ſuperfluo, vnde redit peccatum ad ſuam naturam.

AD 2m dicendum, quòd delectatio moroſa non dicitur eſſe peccatum mortale, niſi in his quæ ex ſuo genere ſunt peccata mortalia, in quibus ſi delectatio non moroſa ſit, peccatum veniale eſt ex imperfectione actus, ſicut & de ira dictum eſt. dicitur n. ita diuturna, & delectatio moroſa propter approbationem rationis deliberātis.

AD 3m dicendum, quòd circumſtantia non facit de bono actu malum, niſi conſtituens ſpeciem peccati, vt* ſupra etiam habitū eſt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum mortale poſſit fieri ueniale.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum mortale poſſit fieri ueniale. Aequaliter enim diſtat peccatum ueniale a mortali, & econtrario: ſed peccatum ueniale fit mortale, ut * dictum eſt. ergo etiam peccatum mortale poteſt fieri ueniale.

¶ 2 Præt. Peccatū ueniale & mortale ponuntur differre ſecundum hoc, quòd peccans mortaliter, diligit creaturam plus quàm Deum: peccans autem uenialiter, diligit creaturam infra Deum. Contingit autem quòd aliquis committens id, quod eſt ex genere ſuo peccatū mortale, diligat creaturā infra Deū, puta, ſi aliquis neſciēs fornicationē ſimplicem eſſe peccatum mortale, & contrariam diuino amori, fornicetur, ita tamen quòd propter diuinum amorem paratus eſſet fornicationem prætermittere, ſi ſciret fornicādo, ſe contra diuinū amorē agere. ergo peccabit uenialiter, & ſic pctm̄ mortale pōt oeniale fieri.

¶ 3 Præt. Sicut dictum eſt, plus differt B bonum a malo, quàm ueniale a mortali: ſed actus qui eſt de ſe malus, poteſt fieri bonus, ſicut homicidium poteſt fieri actus iuſtitię, ſicut patet in iudice qui occidit latronem. ergo multo magis peccatū mortale pōt fieri ueniale.

SED CONTRA eſt, q́ æternum nunquàm poteſt fieri temporale: ſed peccatum mortale meretur pœnam æternam, peccatū autē ueniale temporalem pœnam. ergo peccatum mortale nunquàm poteſt fieri ueniale. C

RESPON. Dicendum, quòd ueniale & mortale differunt ſicut perfectum & imperfectum in genere peccati, ut dictum eſt. Imperfectum autem per aliquam additionem poteſt ad perfectionem uenire: unde & ueniale per hoc quòd additur ei deformitas pertinēs ad genus peccati mortalis, efficitur mortale: ſicut cum aliquis dicit uerbū otioſum, ut fornicetur. Sed id qđ D eſt pfectū, non poteſt fieri imperfectum per additionem. & ideo peccatum mortale non fit ueniale per hoc, q́ additur ei aliqua deformitas pertinens ad genus peccati uenialis. Non enim diminuitur peccatum eius qui fornicatur, ut dicat uerbum otioſum, ſed magis aggrauatur pp deformitatē adiunctā. Pōt tamen id qđ eſt ex genere mortale, eſſe ueniale pp imperfectionē actus, quia non pfecte pertingit ad rōnem actus moralis, cum non ſit E deliberatus, ſed ſubitus, ut ex * dictis patet: & hoc fit per ſubtractionem quandā .ſ. deliberatæ rationis. & quia a ratione deliberata habet ſpeciē moralis actus, inde eſt q́ per talē ſubtractionē ſoluitur ſpecies.

AD PRIMVM ergo dicendū, q́ ueniale differt a mortali, ſicut imperfectū a pfecto, ut puer a uiro: fit autē ex puero uir, ſed non conuertitur. vnde ratio non cogit.

AD 2m dicendum, quòd ſi ſit talis ignorantia, quę peccatum omnino excuſet, ſicut eſt furioſi, uel amentis, tunc ex tali ignorantia fornicationem committens nec uenialiter, nec mortaliter peccat. Si uero ſit ignorantia non inuincibilis, tunc ignorantia ipſa eſt peccatum, & continet in ſe defectum diuini amoris,

& ſic contingit appetibile propter ſe tranſire in appetibile propter aliud, & econuerſo, vt patet in peruerſis appetitibus vtentibus fruendis, & fruentibus vtendis. Et ſic contingit vnum appetibile trāſire in ſpeciem alterius appetibilis, non ſecundum mutationem rei, ſed ſecundum mutationem rationis appetibilis in ordine ad appetentem. & ſic eſt in propoſito: nam cum quis ponit finem in peccato veniali, puta, in verbis iocoſis, verba iocoſa, quę ex meritis rei ſunt in ſpecie appetibilis ꝓpter aliud, ex mala diſpoſitione appetētis mutantur in appetibile per ſe, dum in eis finis conſtituitur, & ſic interuenit ibi mutatio ſpeciei non ſecundum rem appetitam, ſed rationē appetibilis in ordine ad appetentem. Et per hoc patet reſponſio ad obiectionem. nam cum hoc, quòd peccatum illud mortale eſt in ſe, tamen & ſola ſpecie, in qua eſt veniale ſecundum rationem rei obiectæ, ſtat quòd ſit in alia ſpecie ſecundum rationem formalē appetibilis, vt ſic. & ꝓpterea & prius, & nunc dicta ſunt vera diuerſimode intellecta. Merito autem ſic dicimus, quia circūſtantia finis, quæ vocatur Cur, ſicut dupliciter ſuperuenit veniali ex genere, faciendū de veniali mortale: ita dupliciter variat ſpeciem proportionalitate ſeruata. Verbū namque iocoſum dupliciter fit ex fine mortale. Primo, ex parte obiecti, puta, ſi ordinatur ad adulterium. Secundo, ex parte agentis, puta, ſi conſtituatur in eo finis. & ſicut nunc fit mortale ex parte agentis, ita ſpecies apponitur ex parte appetētis: ita quòd de veniali ex genere fit mortale ex parte agentis, & mutat ſpeciem in ordine ad agens, quod eſt mutare ſpeciem appetibilis, vt ſic.

ar. 1. huius quæſt.

q. 18. ar. 10. & 11.

Ma. q. 7. ar. 1. ad 3. & ar. 3. ad 9.

ar. 4. & 5.

¶ Super Quæſtionis octuageſimæoctauæ Articulum ſextum.

IN articulo ſexto eiuſdem octuageſimæoctauæ quæſtionis, dubium occurrit circa ultima A verba corporis articuli, ſcilicet, quòd per ſubtractionem deliberationis ſoluitur ſpecies actus moralis. Si enim hoc eſt verum, ſequitur, quòd indeliberati motus infidelitatis, adulterii, furti, & huiuſmodi, non ſint eiuſdem ſpeciei cū ipſis peccatis perfectis, cuius oppoſitū dictum eſt, & conſtat eſſe verum: quia ad obiectū idem tendunt. Et ſi indeliberati motus prædicti ſunt eiuſdem ſpeciei cum pfectis, ergo non ſoluitur ſpecies moraliū actuū ex ſubtractione deliberationis, ut in litera dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, q́ quia iuxta quadruplicem bonitatem actus moralis, quadruplex ſpecies ſumi poteſt, ut in quæſt. 18. ſuperius patet, idem de entitate act⁹ moralis in quātū actus moralis eſt, uere dici poteſt, quòd ſpecies, ſeu ratio formalis ſumitur a ratione deliberata: quoniā ex hoc habet actus hominis quòd ſit moralis. unde iſta ſpecies ſubalterna, puta, actus moralis, ſub genere actus conſtituitur per eſſe a ratione deliberata. Et propterea actus imperfectus ex defectu deliberationis non eſt eiuſdem ſpeciei, ut habens naturam illius ſpeciei, quāuis ſit eiuſdē ſpeciei, ut tendens ad illā: ſicut embrio eſt in ſpecie hominis generandi. Et ſoluitur: ergo ſpecies act⁹ moralis ut ſic, ex ſubtractione deliberationis, & eiuſdem tamen ſpeciei, eſt actus indeliberatus cum deliberato reductiue ſicut imperfectū ad perfectū, & uia ad termini ſpeciē reducitur.

ar. pe. arg. 3

ar. 1. ad 1.

¶ In eodem articulo nota reſponſionē ad ſecundum iunctam aureæ reſponſioni ad primū præcedētis articuli: quoniam hic habes manifeſte, unde uidere potes deciſionem ſuperius factam de ſpeciebus peccatorum ex ignorantia.

ar. 2. huius quæſt.

inquantum negligit homo addiſcere ea, p quæ poteſt ſe in diuino amore conſeruare.

Ca.7. ante med. habeſ hic lib.to.4

AD 3^m dicendum, quòd ſicut *Augu. dicit in lib. contra Mendacium, Ea quæ ſunt ſecundum ſe mala, nullo fine bene fieri poſſunt: homicidium autẽ eſt occiſio innocentis, & hoc nullo modu bene fieri poteſt. Sed iudex, qui occidit latronem, uel miles, qui occidit hoſtem reipublicæ, non appellantur homicidæ, ut *Auguſt. dicit in lib. de lib. arb.

Lib. 1. c. 4. & 5. tom. 1.

QVAESTIO LXXXIX.

De peccato ueniali ſecundum ſe, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de peccato ueniali ſecundum ſe.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum peccatum ueniale cauſet maculam in anima.

¶ Secũdo, de diſtinctione peccati uenialis, prout figuratur per lignum, fœnum, & ſtipulam. 1. Corinth. 3.

¶ Tertio, Vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare uenialiter.

¶ Quarto, Vtrum angelus bonus, uel malus poſſit peccare uenialiter.

¶ Quinto, Vtrum primi motus infidelium ſint peccata uenialia.

¶ Sexto, Vtrum ueniale poſſit eſſe in aliquo ſimul cũ ſolo peccato originali.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum ueniale cauſet maculam in anima.

3. q. 87. ar. 2 ad 3. Et 4. diſt. 16. q. 2 ar. 1. q. 2. ad 3. & q. 3. ad 1. & ar. 2. q. 1. ad. 1. Et ma. q. 7. ar. 11. cor. Et Pſal. 14. Lib. de medicina pæni. c. 2. ante med. to. 9. & ſerm. de ſanctis. 41. tom. 10.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum ueniale cauſet maculam in anima. Dicit enim *Aug. in lib. de pænitentia, quòd peccata uenialia, ſi multiplicentur, decorem noſtrum ita exterminant, ut a cœleſtis ſponſi amplexibus nos ſeparent: ſed nihil aliud eſt macula, quàm detrimẽtum decoris. ergo peccata uenialia cauſant maculam in anima.

¶ 2 Præt. Peccatũ mortale cauſat maculam in anima propter inordinationem actus, & affectus ipſius peccantis: ſed in peccato ueniali eſt quædam deordinatio actus, & affectus. ergo peccatum ueniale cauſat maculam in anima.

q. 86. ar. 1.

¶ 3 Præt. Macula animæ cauſatur ex contactu rei temporalis per amorẽ, ut *ſupra dictum eſt: ſed in peccato ueniali anima inordinato amore cõtingit rẽ tẽporalẽ: ergo peccatum ueniale inducit maculam in anima.

Gloſ. interlinearis ibi.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Epheſ. 5. Vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam. *Gloſ. id eſt, aliquod peccatum criminale. ergo proprium peccati mortalis eſſe uidetur, quòd maculam in anima cauſet.

q. 86. ar. 1.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ex *dictis patet, macula importat detrimentum nitoris ex aliquo contactu, ſicut in corporalibus patet, ex quibus per ſimilitudinem nomen maculæ ad animam transfertur. Sicut autẽ in corpore eſt duplex nitor, unus quidẽ ex intrinſeca diſpoſitione mẽbrorum & coloris, alius autem ex exteriori claritate ſuperuenientε: ita etiã in anima eſt duplex nitor, unus quidem habitualis quaſi intrinſecus, alius autem actualis, quaſi exterior fulgor. Peccatum autem ueniale impedit quidem nitorem actualem, non tamen habitualem: quia non excludit, neque diminuit habitum charitatis, & aliarum uirtutum, ut *infra patebit, ſed ſolum impedit earum actum. Macula autem importat aliquid manens in re maculata, unde magis uidetur pertinere ad detrimentum habitualis nitoris, quàm actualis: unde proprie loquendo, peccatum ueniale non cauſat maculam in anima. Et ſi alicubi dicatur maculam inducere, hoc eſt ſecundum quid, inquantum impedit nitorem, qui eſt ex actibus uirtutum.

2. 2. q6. 24. ar. 10.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auguſt. loquitur in eo caſu, in quo multa peccata uenialia diſpoſitiue inducunt ad mortale: aliter autem non ſepararent ab amplexu cæleſtis ſponſi.

G

AD 2^m dicendum, quòd inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum uirtutis, non autem in peccato ueniali.

AD 3^m dicendum, quòd in peccato mortali anima per amorem contingit rem temporalem quaſi finẽ: & per hoc totaliter impeditur influxus ſplendoris gratiæ, qui prouenit in eos, qui Deo adhærent ut ultimo fini per charitatem: ſed in peccato ueniali non adhæret homo creaturæ tanquàm fini ultimo. unde non eſt ſimile.

H

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter peccata uenialia per lignum, fœnum, & ſtipulam deſignentur.

4. d. 21. q. 2. 2. q. 2. ar. 1. cor. & q. 2. cor. & d. 46 q. 2. ar. 3. q. 3. ad 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter peccata uenialia per lignum, fœnum, & ſtipulam deſignentur. Lignum enim, fœnum, & ſtipula, dicuntur ſuperædificari ſpirituali fundamẽto: ſed peccata uenialia ſunt præter ſpirituale ædificium, ſicut etiam quælibet falſæ opiniones ſunt præter ſcientiam. ergo peccata uenialia non conuenienter deſignantur per lignum, fœnum, & ſtipulam.

¶ 2 Præt. Ille qui ædificat lignum, fœnum, & ſtipulam, ſic ſaluus erit quaſi per ignem: ſed quandoque ille qui committit peccata uenialia, non erit ſaluus etiam per ignem, puta, cum peccata uenialia inueniũtur in eo, qui decedit cum peccato mortali. ergo inconuenienter per lignum, fœnum, & ſtipulam peccata uenialia deſignantur.

I

¶ 3 Præt. Secundum Apoſtolum, Alii ſunt qui ædificãt aurum, argentum, lapides pretioſos, id eſt, amorem Dei, & proximi, & bona opera: & alii qui ædificant lignum, fœnum, & ſtipulam: ſed peccata uenialia cõmittunt etiam illi qui diligunt Deum, & proximum, & bona opera faciunt. dicitur enim 1. Ioann. 2. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus. ergo non conuenienter deſignantur peccata uenialia per iſta tria.

¶ 4 Præt. Multo plures differentiæ, & gradus ſunt peccatorum uenialium, quàm tres. ergo inconuenienter ſub his tribus comprehenduntur.

K

SED CONTRA eſt, quod Apoſt. 1. ad Cor. 3. dicit de eo qui ſuperædificat lignum, fœnum, & ſtipulam, quòd ſaluus erit quaſi per ignem, & ſic patietur pœnam, ſed non æternam: reatus autem pœnæ temporalis proprie pertinet ad peccatum ueniale, ut *dictum eſt. ergo per illa tria ſignificantur peccata uenialia.

q. 87. artic. 5. & q. 88. artic. 2.

RESPON. Dicendum, quòd quidam intellexerunt fundamentum eſſe fidem informem, ſuper quam aliqui ædificant bona opera, quæ figurantur per aurum, argentum, & lapides pretioſos: quidam uero peccata etiam mortalia, quæ figurantur ſecundũ eos per lignum, fœnum, & ſtipulam. Sed hanc expoſitionẽ

improbat

Ca.15.to.4 improbat. Auguſtinus in libro de fide, & operibus: quia ut Apoſtolus dicit ad Galatas quinto. Qui opera carnis facit, regnum Dei non conſequetur, quod eſt ſaluum fieri. Apoſtolus autem dicit, quòd ille qui ædificat lignum, fœnum, & ſtipulam, ſaluus erit quaſi per ignem. unde non poteſt intelligi, quod per lignũ, fœnum, & ſtipulam peccata mortalia deſignentur. Dicunt ergo quidam, quòd per lignũ, fœnum, & ſtipulam ſignificantur opera bona, quæ ſuperædificantur quidem ſpirituali ædificio, ſed tamẽ commiſcent ſe eis peccata uenialia: ſicut cum aliquis habet curam rei familiaris, quod bonum eſt, commiſcet ſe ſuperfluus amor uel uxoris, uel filiorum, uel poſſeſſionum ſub Deo tamen, ita ſcilicet quòd pro his homo nihil uellet facere contra Deum. Sed hoc iterũ non uidetur B conuenienter dici. Manifeſtum eſt enim, quòd omnia opera bona referuntur ad charitatem Dei, & proximi: unde pertinent ad aurum, argentum, & lapides pretioſos non ergo ad lignum, fœnum, & ſtipulam. ¶ Et ideo dicendum eſt, quòd ipſa peccata uenialia, quæ admiſcent ſe procurantibus terrena, ſignificantur per lignum, fœnum, & ſtipulam. Sicut enim huiuſmodi congregantur in domo, & non pertinent ad ſubſtantiam ædificij, & poſſunt comburi ædificio remanente: ita etiam peccata uenialia multiplicantur in homine, manente ſpirituali ædificio, & pro iſtis patitur ignem uel temporalis tribulationis in hac uita, uel purgatorii poſt hanc uitam, & tamen ſalutem C conſequitur æternam.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd peccata uenialia non dicuntur ſuperædificari ſpirituali fundamento, quaſi directè ſupra ipſum poſita: ſed quia ponuntur iuxta ipſum: ſicut accipitur Pſalm. 136. Super flumina Babylonis, ideſt, iuxta, quia peccata uenialia non deſtruunt ſpirituale ædificium, ut* dictum eſt. In corp art.

AD 2^m dicendum, quòd non dicitur de quocunque ædificante lignum, fœnum, & ſtipulam, quòd ſaluus ſit quaſi per ignem: ſed ſolum de eo, qui ædificat ſupra fundamentum, quod quidem non eſt fides informis, ut quidam æſtimabant: ſed fides D formata charitate, ſecundum illud Epheſ. 3. In charitate radicati, & fundati. Ille ergo qui decedit cum peccato mortali, & uenialibus, habet quidem lignum, fœnum, & ſtipulam, ſed non ſunt ſuperædificata ſupra fundamentum ſpirituale: & ideo non erit ſaluus ſic quaſi per ignem.

AD 3^m dicendum, quòd illi, qui ſunt abſtracti à cura temporalium rerum, etſi aliquando uenialiter peccent, tamen leuia peccata uenialia committunt, & frequentiſſime per feruorem charitatis purgantur. Vnde tales nõ ſuperædificant uenialia, quia in eis modicum manent: ſed peccata uenialia ipſorum, qui circa terrena occupantur, diutius manent, quia non ita frequẽter recurrere poſſunt ad huiuſmodi peccata uenialia delenda per charitatis feruorem.

AD 4^m dicendum, quòd ſicut* Philoſophus dicit in Tex. 2. primo de cælo. Omnia tribus includuntur, ſcilicet principio, medio, & fine: & ſecundum hoc omnes gradus uenialium peccatorum ad tria reducuntur, ſcilicet ad lignum, qđ diutius manet in igne: ad ſtipulã, quæ citiſſime expeditur: ad fœnum, qđ medio modo ſe habet ſecundum quod peccata uenialia ſunt maioris, uel minoris adhæſiõis uel grauitatis, citius uel tardius per ignem purgantur.

A ARTICVLVS III.

Vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare uenialiter.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd homo in ſtatu innocentię potuerit peccare venialiter: quia ſuper illud. 1. ad Timoth. 2. Adam non eſt ſeductus, dicit* gloſ. Inexpertus diuinæ ſeueritatis ĩ eo falli potuit, vt crederet veniale eſſe cõmiſſum: ſed hoc nõ credidiſſet, niſi venialiter pecca B re potuiſſet. ergo venialiter peccare potuit, nõ peccando mortaliter. ¶ 2 Pręt. † Auguſt. dicit. 11. ſuper Gen. ad literam: Non eſt arbitrandũ, quòd eſſet hominẽ deiecturus tentator, niſi præceſſiſſet in anima hominis quædam elatio comprimẽda: elatio autem deiectionem præcedens, quæ facta eſt per peccatum mortale, non potuit eſſe niſi peccatum ueniale. Similiter etiã in eodẽ Ang.* dicit quòd uirum ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mu C lierẽ uidiſſet ſumpto uetito pomo non eſſe mortuã. Videtur etiã fuiſſe in Eua aliquis infidelitatis motus in hoc, quòd de uerbis Domini dubitauit, ut patet per hoc qđ dixit: Ne forte moriamur, ut habetur Gen. 3. hæc aũt uidentur uenialia peccata. ergo homo potuit uenialiter peccare, antequã mortaliter peccaret. ¶ 3 Præt. peccatum mortale magis opponitur integritati primi ſtatus, quàm peccatũ ueniale: ſed homo potuit peccare mortaliter non ob D ſtante integritate primi ſtatus. ergo etiam potuit peccare uenialiter.

SED CONTRA eſt, quod cuilibet peccato debetur aliqua pœna: ſed nihil pœnale eſſe potuit in ſtatu innocentiæ, ut* Aug. dicit 14. de Ciuit. Dei. ergo non potuit peccare aliquo peccato, quo non eijceretur ab illo integritatis ſtatu: ſed peccatum ueniale non mutat ſtatum hominis. ergo non potuit peccare uenialiter.

E RESPON. Dicendũ, quòd cõmuniter poniť, quòd homo in ſtatu innocentię non potuit uenialiter peccare. Hoc etiam non eſt ſic intelligendum, quaſi id quod nobis eſt ueniale, ſi ipſe cõmitteret, eſſet ſibi mortale propter altitudinẽ ſui ſtatus. Dignitas .n. perſonę eſt quædã circunſtantia aggrauans peccatum, non tamẽ trãſfert in aliam ſpeciẽ, niſi forte ſuperueniente deformitate inobediẽtiæ, uel uoti, uel alicuius huiuſmodi: quod in propoſito dici non poteſt. Vnde quod eſt de ſe ueniale, non potuit

¶ *Super Quæſtionis octuageſimanonæ. Articulũ tertium.*

OMiſſis articulis primis q. 89. in tertio articulo, dubium occurrit ex Scoto in uigeſima prima diſtinctione, ſecundi ſenten. tenẽte quòd in ſtatu innocentiæ potuit homo peccare uenialiter abſque mortali peccato: arguitque quadrupliciter ad hoc. Primo, quia donum originalis iuſtitię non perfectius coniungebat hominem ultimo fini, quàm quęcunque gratia gratum faciens coniungit nũc uiatorem: ſed cum gratia quacunque uiatoris nunc ſtat ueniale peccatũ: quia ſi dixerimus, quia peccatum non habemus &c. ergo.

2. di. 21 qõ. 2. ar. 3. Et 3 di. 34. ar. 4. ad 4. Et mala. q. 2. ar. 8 ad 1 & q. 7 artic. 8.

Eſt glo. Auguſt. 14. de Ciui. dei c. 11. i ſi. to. 5

Lib. 11. c. 5. in pri. to. 3.

¶ Præterea, Adam tũc potuit cõmittere ueniale ex genere, puta, dicere uerbum otioſum, ergo.

¶ Præterea, Sequeretur quòd mortale, & ueniale æque repugnarent rectitudini ſtatus innocẽtiæ: quia utrũque eſt ei impoſſibile, & corrumperet eum.

¶ Præterea, Ab extremo ad extremũ non fit trãſitus niſi per medium: ſed ueniale medium eſt inter iuſtitiã, & mortale. ergo.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd peccat ſecundũ non cauſam, ut cauſam, & ſecundum figurã dictionis mutando ſic, uel plura in magis, uel è conuerſo. Ca.10.to.5 Iuſtitia enim originalis non quia magis, ſed quia ſic, uel pluribus modis, cõiungebat ultimo fini, repugnat peccato ueniali: quia ſic cõiungebat ultimo fini, ut omnino inferius infallibiliter ordinaretur ſub ſuo ſuperiore. Et cum contra hanc rationẽ inſtat Sco. quia peccatum ueniale committitur etiã in parte ſuperiori, ut patet de primis motibus infidelitatis: patet reſponſio ex literã, ſcilicet quòd ipſa pars ſuperior, ut

habens motus inde liberatos, habet rationem inferioris reſpectu ſuipſius, ut deliberans eſt. unde per inferius & ſuperius hic nō ipſæ partes animæ intelligēdæ ſunt, ſed officia: ita quòd ille ſtatus habeat, quod quandiu ſupremum officium Deo ſuberat, inferiora officia cuiuſcunque partis ſine infallibili ordine rectè ſuperiori officio ſubdebantur. unde Sco. ab officio ad portionem animæ declinauit. Et quoniam hæc doctrina, ut patet in litera ex Auguſtino 14. de ciuitate Dei, eſt recta, ſic exponitur: q a apud ipſum inferius, & ſuperius officio diſtinguunt.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd Adam in illo ſtatu non potuit dicere uerbum otioſum, propter rationem dictam, antequā peccaſſet mortaliter. q.74.ar.10.

¶ Ad tertium negatur ſequela, & ad probationem dicitur, quòd licet utrūque ſit ei impoſſibile: mortale autem ultra hoc eſt corruptiuum illius ſtatus: ueniale autem non, ut in litera dicitur in reſponſione ad tertium. q.72.art.5. p.p.q6.95. art.1.

¶ Ad quartum dicitur, quòd maior eſt uera, ubi eſt uere medium eſſentialiter ordinatum: ueniale autem non eſt medium ſecundum ueritatem, ſed extremum. ſub malo nanque & peccato, & hmōi clauditur utrunque peccatū, mortale ſcilicet & ueniale: iuſtitia autem eſt ſub altero extremo, ſcilicet bono, recto, & huiuſmodi. Ca.10.to.5

transferri in mortale, propter dignitatem primi ſtatus. ſic ergo intelligendum eſt, quòd non potuit peccare uenialiter, quia non potuit eſſe, ut committeret aliquid quod eſſet de ſe peccatum ueniale, antequàm integritatem primi ſtatus amitteret peccando mortaliter.

¶ Cuius ratio eſt, quia peccatum ueniale in nobis cōtingit, uel propter imperfectionem actus, ſicut ſubiti motus in genere peccatorū mortalium: uel propter inordinationem exiſtentem circa ea, quæ G ſunt ad finem, ſeruato debito ordine ad finem. Vtrunque autem horum contingit propter quendam defectum ordinis ex eo, quòd inferius non continetur firmiter ſub ſuperiori. Quòd enim in nobis inſurgat ſubitus motus ſenſualitatis, contingit ex hoc, quòd ſenſualitas non eſt omnino ſubdita rationi. Quòd uero inſurgat ſubit° motus in ratione ipſa, prouenit in nobis ex hoc, quòd ipſa executio H actus rationis non ſubditur deliberationi, quæ eſt ex altiori bono, ut ſupra dictum eſt.* Quòd uero humanus animus inordinetur circa ea, quæ ſunt ad finem, ſeruato debito ordine ad finem, prouenit ex hoc, quòd ea quæ ſunt ad finem, non ordinantur infallibiliter ſub fine, qui tenet ſummum locum quaſi principiū in appetibilibus, ut ſupra dictum eſt.* In ſtatu autē innocentiæ, ut in primo habitum eſt.† erat infallibilis ordinis firmi- I tas, ut ſemper inferius contineretur ſub ſuperiori, quandiu ſummū hominis contineretur ſub Deo, ut etiam Auguſt. dicit 14. de ciuitate Dei:* & ideo oportebat quòd inordinatio in homine non eſſet, niſi inciperet ab hoc, quòd ſummum hominis non ſubderetur Deo, quod fit per peccatum mortale. Ex quo patet, quòd homo in ſtatu innocentiæ non potuit peccare uenialiter, antequàm peccaret mortaliter.

K AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ueniale non ſumitur ibi ſecundum quod nunc de ueniali loquimur, ſed dicitur ueniale, quod eſt facile remiſſibile.

AD 2^m dicendum, quòd illa elatio, quæ præceſſit in animo hominis, fuit primum hominis peccatū mortale. dicitur autem præceſſiſſe deiectionem eius in exteriorem actum peccati. Huiuſmodi autem elationem ſubſecutura eſt & experiendi cupiditas in uiro, & dubitatio in muliere, quæ ex hoc ſolo in quandam aliam elationem prorupit, quod præcepti mentionem à ſerpente audiuit, quaſi nollet ſub præcepto contineri.

AD 3^m dicendum, quòd peccatum mortale in-

F tantum opponitur integritati primi ſtatus, quòd corrumpit ipſum, quod peccatum ueniale facere non poteſt. & quia non poteſt ſimul eſſe quæcunque inordinatio cum integritate primi ſtatus, conſequens eſt, quòd primus homo non potuerit peccare uenialiter antequàm peccaret mortaliter. D.75.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angelus bonus, uel malus poſſit peccare uenialiter.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd angeG lus bonus, uel malus poſſit peccare uenialiter. Homo enim cum angelis conuenit in ſuperiori animę parte, quæ mens uocatur: ſecundum illud Gregor. in Homil.* Homo intelligit cum angelis: ſed homo ſecundum ſuperiorem partem animę poteſt peccare uenialiter. ergo & angelus. In Homil. aſcenſ. paulo poſt pri. eſt hom. 29 in euangel.

¶ 2 Præt. Quicunque poteſt quod eſt plus, poteſt etiam quod eſt minus: ſed angelus potuit diligere bonum creatum plus quàm Deum, H quod fecit peccando mortaliter. ergo etiam potuit bonum creatum diligere infra Deum inordinate, uenialiter peccando.

¶ 3 Præt. Angeli mali uidentur aliqua facere, quę ſunt ex genere ſuo uenialia peccata, prouocando homines ad riſum, & ad alias huiuſmodi leuitates: ſed circunſtantia perſonæ non facit de ueniali mortale, ut dictum eſt,* niſi ſpeciali prohibitione ſuperueniente, quod nō eſt I in propoſito. ergo angelus poteſt peccare uenialiter. q.88.art.5.

SED CONTRA eſt, quòd maior eſt perfectio angeli, quàm perfectio hominis in primo ſtatu: ſed homo in primo ſtatu non potuit peccare uenialiter. ergo multo minus angelus.

RESPON. Dicendum, quòd intellectus angeli, ſicut in primo dictum eſt,* non eſt diſcurſiuus, ut ſcilicet procedat à principiis in concluſiones ſeorſum utrunque intelligens, ſicut in nobis contingit. unde oportet quòd quandocunque conſiderat concluſiones, conſideret eas prout ſunt in principiis. In appetibilibus autem, ſicut multoties dictum eſt, fines ſunt ſicut principia: ea uero quæ ſunt ad finem, ſunt ſicut K concluſiones. unde mens angeli non fertur in ea quæ ſunt ad finem, niſi ſecundum quod ſtant ſub ordine finis: propter hoc ex natura ſua habent, quòd nō poſſit in eis eſſe deordinatio circa ea, quæ ſunt ad finē, niſi ſimul ſit deordinatio circa finem ipſum, quod eſt per peccatum mortale. Sed angeli boni non mouentur in ea quæ ſunt ad finem, niſi in ordine ad finem debitū, qui eſt Deus. & propter hoc omnes eorum actus ſunt actus charitatis, & ſic in eis non poteſt eſſe peccatum ueniale. Angeli uero mali in nihil mouentur, niſi in ordine ad finem peccati ſuperbiæ ipſorum: & ideo in omnibus peccant mortaliter quæcunque propria uoluntate agunt. Secus autem eſt de appetitu naturalis boni, qui eſt in eis, ut in primo dictum eſt.* q.58.art.3. D.142. D.149. p.p. q6.63. art.1. ad 3. & arti.4. & q.64.art.2. ad.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo cōuenit qui-

¶ *Super Quæſtionis octuageſimænonæ Articulū quartū.*

IN articulo quarto aduerte duo. Primo, quòd author plus determinat, quam quæſiuerat. nam ratio allata in litera non ſolum concludit de angelo bono & malo, ſed abſolute. quoniam ſuper conditione ſuę naturæ fundatur. Secundo, quòd aliud ē loqui de peccare mortaliter, & aliud de demereri: ſicut aliud eſt loqui de actu charitatis, & aliud de merito: quoniam meritum, & demeritū uiatoris ſunt, quia in expectatione conſiſtunt. Male autem & bene agere, uoluntarie agētis ſunt. ꝓpter quod licet dæmones in omnibus ſuis actibus peccent mortaliter, non tamen demerentur: quia extra uiam iam in termino ſunt. mal. q6.7. ar.9.

nit quidem cum angelis in mente, ſiue in intellectu: ſed differt in modo intelligendi, ut dictum eſt*.

In corp. & p.p.q.ó.59. ar.1.ad.1.

Ad 2^m dicendum, quod angelus non potuit minus diligere creaturam, quàm Deum, niſi ſimul referens eam in Deum, ſicut in ultimum finem, uel aliquẽ finem inordinatum, ratione iam dicta*.

In corp.ar.

Ad 3^m dicendum, ꝙ omnia illa quæ uidentur eſſe uenialia dæmones procurant, ut homines ad ſuï familiaritatem attrahant, & ſic deducant eos in peccatũ mortale: unde in omnibus mortaliter peccát propter intentionem finis.

Articvlvs V.

Vtrum primi motus ſenſualitatis in infidelibus ſint peccata mortalia.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd primi motus ſenſualitatis in infidelibus ſint peccata mortalia. Dicit enim Apoſtolus ad Roma. 8. quòd nihil eſt dãnationis his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnẽ ambulant, & loquitur ibi de concupiſcentia ſenſualitatis, vt ex præmiſſis apparet. hæc ergo cauſa eſt quare concupiſcere non ſit damnabile his, qui non ſecundum carnẽ ambulant, conſentiendo ſcilicet cũ cupiſcentiæ, quia ſunt in Chriſto Ieſu: ſed infideles non ſunt in Chriſto Ieſu. ergo in infidelibus eſt dãnabile. primi igitur motus infidelium ſunt peccata mortalia.

§ 2 Præt. Anſelmus dicit in libro de gratia & lib. arb.* Qui non ſunt ĩ Chriſto ſentientes carnẽ, ſequuntur damnationem, etiam ſi non ſecundum carnem ambulant: ſed dãnatio nõ debetur niſi peccato mortali. ergo cum homo ſentiat carnẽ ſecundum primum motum concupiſcẽtiæ, uidetur quod primus motus concupiſcentiæ in infidelibus ſit peccatum mortale.

In li. de cõcordia gra. & lib. arb. à medio.

§ 3 Præt. Anſelmus dicit in eodẽ libro, Sic eſt factus homo, ut concupiſcentiam ſentire nõ deberet. hoc autem debitum uidetur homini remiſſum per gratiam baptiſmalem, quam infideles non habent. ergo quandocumque infidelis concupiſcit, etiam ſi non conſentiat, peccat mortaliter contra debitum faciẽs.

Sed contra eſt, quod dicitur Actuũ 10. Non eſt perſonarũ acceptor Deus. quod ergo uni non imputat ad damnationem, nec alteri: ſed primos motus fidelibus nõ imputat ad damnationem. ergo etiam nec infidelibus.

Respon. Dicendum, quòd irrationabiliter dicitur, ꝙ primi motus infideliũ ſint peccata mortalia, ſi eis non conſentiat. & hoc patet dupliciter. Primo quidem, quia ipſa ſenſualitas non poteſt eſſe ſubiectum peccati mortalis, ut ſupra eſt habitum.* eſt autem eadẽ natura ſenſualitatis in infidelibus & fidelibus: unde non poteſt eſſe, quòd ſolus motus ſenſualitatis in infidelibus ſit peccatum mortale. Alio modo ex ſtatu ipſius peccantis. nunquam enim dignitas perſonæ diminuit peccatum, ſed magis auget, ut ex* ſupra dictis patet: vnde nec peccatum eſt minus in fideli, quàm in infideli, ſed multo maius. Nam & infidelium peccata magis merentur veniam propter ignorantiam, ſecundum illud 1. ad Timot. 1. Miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorãs feci in incredulitatẽ mea: & peccata fidelium aggrauantur propter gratię ſacramenta, ſecundum illud Hebr. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui ſanguinem Teſtamenti, in quo ſanctificatus eſt, pollutum duxerit?

q.74.art.4.

q.73.ar.10.

Ad primvm ergo dicendũ, quod Apoſtolus loquitur de damnatione debita peccato originali, quę aufertur per gratiam Ieſu Chriſti, quàmuis maneat concupiſcentiæ fomes. vnde hoc quòd fideles concupiſcunt, non eſt in eis ſignum damnationis originalis peccati, ſicut eſt in infidelibus. Et hoc etiã modo intelligendum eſt* dictũ Anſ. Vnde patet ſolutio ad ſecũdũ.

Ad 3^m dicendum, quòd illud debitum non concupiſcẽdi, erat per originalẽ iuſtitiam. vnde id quod opponitur tali debito, non pertinet ad peccatum actuale, ſed ad peccatum originale.

poſitum in arg. 2.

Articvlvs VI.

Vtrum peccatum veniale poſſit eſſe in aliquo cum ſolo originali.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd peccatum veniale poſſit eſſe in aliquo cũ ſolo originali. Diſpoſitio enim præcedit habitũ: ſed veniale eſt diſpoſitio ad mortale, vt* ſupra dictum eſt. ergo veniale in infideli, cui non remittitur originale, inueniť ante mortale: & ſic quandoque infideles habent peccata venialia cum originali ſine mortalibus.

§ 2 Præt. Minus habet de connexione & cõuenientia veniale cum mortali, quàm mortale peccatum cũ mortali: ſed infidelis ſubiectus originali peccato poteſt cõmittere vnũ peccatũ mortale, & non aliud.

*q. 88. ar. 3.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimænonæ Articulũ quintũ.*

1.2.q.158. art.2.ad.3. Et 2.di.24. q.3.artic.2. cor. Et 3.di. 23.q.1.art. 3.q.1.ad 3. Et 4.di.33. q.1.ar.3.q. 2.ad 3. Et ueri.q.26. ar.6.ad 16. Et mal.q.7 articu.8. Et quo.4.ar.21 Ex Ro.8.t.

In arti. 5. nota titulum, quòd loquitur tantum de primis motibus ſenſualitatis, & nõ de omnibus motibus infidelium. & non mireris ſi differo diſputationẽ de aliis in locum propriũ.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimænonæ Articulũ ſextum.*

In artic. 6. eiuſdẽ 89. quæſt. dubiũ duplex occurrit circa illa verba, Multo magis excuſat eum à pctõ ueniali &c. primum, quia aut author intendit ſimpliciter de ueniali, aut tantum de ueniali ex genere. Si ſimpliciter, falſum eſt quòd defectus rationis excuſans à mortali, excuſet à ueniali, ut patet in primis motib^9 quos defectus rationis deliberantis excuſat à mortali, & nõ à ueniali. Si de ueniali ex genere tantum, non infert intentũ, quòd originale cũ ueniali ſolo non inueniri poſſit. Dicet enim quiſpiam, ꝙ puer in originali exiſtens ante plenum uſum liberi arb. incipiẽs aliqualiter ſe muniri libero arb. vt cõtingit in ſomnolẽtis, peccare poteſt appetendo aliquod delectabile illicitũ, puta, cõcubitũ puellę, quod ꝑ imperfectionẽ actus indeliberati erit ueniale.

¶ Secundũ dubiũ eſt, unde ualet ly, multo magis. uidetur enim aut æquale attendendo ad uſum rationis, aut minus attendendo, quòd minus requiritur ad faciendum aliquid imperfectũ, quam perfectũ. Peccatum enim mortale conſtat eſſe perfectum, & ueniale imperfectum: & ꝙ non omne excuſans à maiore, excuſat à minore, ut patet in infidelibus, qui excuſantur ab infidelitatis peccato, ſi nihil audierunt, & non ab aliis, à quibus cauerent, ſi eſſent Chriſtiani.

¶ Ad hæc dubia dicitur, quòd cum in litera explicite dicatur, Multo magis excuſat à ueniali, ſi committat aliquid quod ſit ex genere ſuo tale, dubium non eſt quòd de ueniali ex genere in illis uerbis loquatur, & intendit, ꝙ puero committente aliquid mortale ex genere, & aliquid ueniale ex genere, ſi defectus ętatis excuſat eum à mortali, excuſat etiam à ueniali, & multo magis. Et quòd excuſet etiã a ueniali, in prõptu eſt ratio: quia utrũque libertatem exigit, & conuenit in hoc, qđ eſt fieri poſſe deliberate & indeliberate. Põt enim quis deliberate uerbum otioſum dicere, & habere primum motum ad dicendum illud, & deſiſtere. unde ſi impedita libertas excuſat ab actu mortali, quia conſtituit ipſum extra mortale gen^9, excuſat quoque eadem rõne ab actu ueniali, q a extra mortale quoque gen^9 cõſtituit ipſũ. Quod autem multo magis excuſet à ueniali, ratio eſt: quia in maiori includitur minus. cõſtat autem ꝙ cæteris paribus, ex parte agentis peccatũ ueniale & mortale ex genere ſic ſe habent ſicut ma^9, & min^9: propter ꝙ ſi impedimentum libertatis ſat eſt ad faciendũ, quòd actus tam malus, ſcilicet ex genere mortalis cõmiſſus à puero, ſibi non iputat, à fortiori ſufficit ad faciẽdum, ꝙ actus

3.q.90.ar.4 ad 3. Et 2. di.28. art.3 ad 5. Et dil. 41.q.1.art. 5. ad 7. Et 4.diſ.45.q. 1.ar.3. ad 6 Et ueri.qõ. 24. arti.12. ad 2. & qõ. 28.ar.8. ad 4. Et malo. q.5.ar.2.ad 8. & q.7.ar. 10.ad 8.

actus mlaus malus ei non imputetur ſicut ſi quis in bellu occidē do excuſatur ab homicidio, depręḑando excuſatur a rapina, eadē ratione. Et cum contra hanc reſponſionem obiicitur: quia non habetur intentum uniuerſaliter de omni peccato ueniali, reſpondetur, quòd ex hoc habetur intentum uniuerſaliter: quia peccatum ueniale ex im perfectione actus ꝑſupponit libertatem ſufficientem ad peccatũ mortale: quia præſupponit, quòd poſſit à libera ratione impediri. Vnde pacto, qui à cõmiſſo actu mortali excuſatur propter defectũ libertatis, nõ imputatur etiã quicunque motus in actum peccati mortalis, vel uenialis propter defectum libertatis exactæ ad præueniendum, impediendum, & dominandum his motibus. Et ſimile eſſet de ſomnolento ſi nulla præceſſiſſet culpab lis occaſio, uel ſuperfluitatis ſomni, uel occurrentis cogitationis, quæ in propoſito non habent locum: quia defectus ætatis prohibens libertatē, inculpabilis omnino eſt. Sufficienter igitur author docuit de perfectis actibus moralibus in genere moralis, & uenialis tractans, ut ex illis imperfectos etiã ſciremus, ut declaratum eſt.

¶ Ad obiectiones autem contra ſecundum dubium dicitur, ꝙ licet ad peccandum uenialiter minus libertatis ſufficiat in exercitio, quam in mortali, quia abſque deliberatione peccatur uenialiter, non tamen minus ſufficit in facultate: quia non peccatur uenialiter abſque libera facultate dominandi ſuper ſingulos motus, quæ facultas abſque plena libertate non eſt. Nec recte inſtatur contra illam regulam, Excuſans à maiore excuſat à minore: quoniam intelligitur cæteris paribus. conſtat autem quòd nõ ſunt cætera paria in inſtantia: quia lumen rationis eſt in infidelibus oſtendens illis bona moralia, quæ non ſequuntur. unde illi, qui excuſantur à peccato infidelitatis, quod eſt maius, excuſantur quoque à peccato omiſſionis ſacramenta fidei non recipiendo, quod eſt minus, quia hic cætera ſunt paria: neutrum enim eſt alias cognitum &c. & non à peccato fornicationis, quod eſt ratione naturali prohibitum.

¶ In eodem 6. artic. quę. 89. circa illa verba. Primum quòd tunc homini cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſeipſo: dubia duo occurrunt. Primum eſt, an hoc intelligatur de facto, an de debito, id eſt, an ita ſit, quòd homini incipienti habere uſum lib. arb. occurrat de facto hæc cogitatio, an occurrere debeat, quia ſcilicet teneť ad hoc cogitandum. Si enim intelligitur, quòd de facto ita eſt, in primis falſum aſſumitur. nam primum occurrens eſt bonum, quòd naturaliter appetitur: deinde hoc aut uoluntarie dicitur, aut propter rationem in reſponſione ad tertium allatam, quia ſcilicet finis eſt prior in intentione: ipſe autem met eſt finis, ad quem alia ordinat. Sed hæc reſponſio non concludit illud, tum quia falſum eſt, quòd ipſemet ſit finis, cum ſit propter aliud: tum quia ex hoc, quòd ipſemet occurrit vt finis, non ſequitur, quòd de ipſo ſit deliberatio. Demum, quia non experimur in nobis, quòd nobis primo hæc cogitatio occurrat. Si autē intelligitur de debito, probandum eſſet hoc.

¶ Et ſi ratio in litera poſita affertur, tunc inſurgit ſcd'm dubiũ: q̃a aut intendit, ꝙ ipſemet primo occurrit ut finis, aut ut ad finē. Si ut finis, nõ oportet qđ deliberet de ſeipſo, ſed ſufficit ꝙ nõ amet ſe pluſquàm Deum Et ſic nullo ꝑcepto affirmatiuo tenebitur pro tunc ad ordinandum ſe, ſed negatiuo, ſcilicet non inordinate amandum ſe, cuius obſeruatio ſtat cum peccato ueniali, & uoluntate ſtudendi in Grammatica ſicut ad finem. Et ſic verba corporis articuli conſonant, ſcilicet deliberare de ſeipſo: ſed ratio allata in litera in reſponſione ad tertium, nihil ualet: & cũ ſola ſit allata, omnia ſine rationis fundamento reſtant.

¶ Ad has dubitationes ſimul reſpondendo dicitur, quòd uerba literæ intelliguntur non ſolum de debito, ſed de facto, & de ſeipſo quodammodo ut fine, & quodammodo ut ad finem.

¶ Ad cuius euidentiam aduertendum eſt, quòd in occurrente primo fine inueniuntur duo, ſcilicet quòd appetitur, & cui appetitur. primum eſt amatum amore concupiſcentiæ: ſecundum, amore amicitiæ. Et quia amabile quidem bonum, unicuique autem proprium: & amicabilia quæ ſunt ad alios, ueniunt ex amicabili ad ſe, primum cui appetitur, eſt ipſemet appetens. & quia concupitum ordinatur ad amatũ amicitia, & non econuerſo: ideo primus ſimpliciter finis occurrens appetenti, eſt ipſemet qui eſt finis omnium concupiſcibilium, ad quem omnia concupiſcibilia naturaliter ordinant. Quia ergo finis ē prior in in-

ergo poteſt committere peccatum ueniale, & non mortale.

§ 3 Præt. Determinari poteſt tempus, in quo puer primo poteſt eſſe actor peccati actualis, ad quod tēpus cum peruenerit, poteſt ad minus per aliquod breue ſpatiũ ſtare, quin peccet mortaliter, quia hoc etiam in maximis ſceleratis contingit. In illo autem ſpatio quantumcumque breui, poteſt peccare uenialiter. ergo peccatum ueniale poteſt eſſe in aliquo cũ originali peccato abſque mortali.

SED CONTRA eſt, quia pro peccato originali puniuntur ho-

F tentione, & ipſemet puer eſt finis primo amatus amicitia, cui primo concupiſcitur de facto, oportet quòd primum de facto occurrens pueri uoluntati, ſit ipſemet, ad quem alia concupiſcibilia ordinet. Completo autē hoc naturali occurſu, quo puer uult naturaliter ſibi bonum, ac beatitudinem, conſequens eſt, ut ſtatim de præcipue amato, quod iam occurrit, id eſt, de ſeipſo ſollicitus ſit, quid ei appetēdum ſit. Ex hoc enim pendet quid operandum, quid ſollicitandum, quid patiēdum, & quicquid aliud ſubeſt eius poteſtati. Et quoniam ipſe ſm ſeipſum eſt magis amatus, quàm

G ipſemet ſm partes, ſeu partiales rationes ſuas, conſequens eſt, ꝙ primum ſolicitans puerum, eſt deliberare quid, ſibi ſm ſeipſum totum non ſm hunc, uel illum reſpectum appetendum eſt. Hoc autem eſt deliberare de ſeipſo, & ordinare ſe ad finem: quia id qđ ſibiipſi præcipue amato ſm ſe totum eſt appetendum, eſt finis, ad quem ipſe ordinatur. Vnde ſi ſibi appetendum cenſuerit bonum honeſtum in confuſo, ut ætas illa conſueuit, bene deliberauit de ſeipſo, finem ſuum in uera beatitudine collocans, quamuis imperfecte, & inchoatiue. Non plus enim exigitur à puero, ſi non omiſſionis reus erit: ut in litera dicitur in reſponſione ad tertium.

¶ Ex his autem dicitur ad obiecta contra primum, ꝙ de facto occurrere ſeipſum, ut finem amatum amicitia, dum primo concupiſcitur bonum, ratione conuincitur: quia omne concupitum, alicui concupiſcitur. & cum conſtet, ꝙ non alteri, ergo ſibi. ſimiliter

H qđ de facto occurrit ipſemet, ut deliberabilis, quantum eſt ex rerum ordine, probatum eſt, quia eſt præcipue amatus. Et quia rerum ordo nulla tunc culpa peruerſus eſt, ideo naturæ ordinem facti ſeries quantum ad occurſum ſequitur. Verumtamen eſt, ꝙ occurſum illum non neceſſario uoluntas amplectitur, ſed poteſt non cogitare, & omittere, ut in litera dicitur. unde nihil obſtat, quòd bonum, aut beatitudo primo occurrat, quia ut concupiſcibile utrũque occurrit: nec quòd ipſe primo occurrit ut finis, immo ex hoc habetur ratio, quòd non uoluntarie dicitur: quia finis eſt præcipue amatus, & de ipſo prima ſolicitudo ſequitur, & ſic eſſe finem amatum amicitia, ſequitur ipſum eſſe primum deliberabile. eſt enim ſic finis, quòd poteſt eſſe ad alium finem: & propterea non eſt falſum, ipſum eſſe finem, nec impertinens intentæ concluſioni. Et per hoc patet ſolutio reliquarum obiectionum.

¶ In eodem ſexto articulo quæſtionis octuageſimænonæ, du-

I bium adhuc ſupereſt in tertii argumenti reſponſione: quia cum deliberatio de ſeipſo fiat in tempore, quia deliberare in tēpore ſit intra tempus deliberationem menſurans, poteſt puer peccare uenialiter, puta, curioſe uidendo tranſeuntem equum inter deliberandum de fine: & ſic cum non teneatur ad eligendum finem debitum ante terminatam deliberationem, ſequitur quòd poterit peccare uenialiter ante peccatum mortale, & tamen quàm cito poteſt, dat operam deliberationi de ſeipſo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd non quàm citius poteſt deliberat, qui inter deliberandum ad aliud diuertit. Cum enim uirtus unita ſit maior ſeipſa diſperſa, & à maiori uirtute citius fiat aliquid, quàm à minore cæteris partibus, conſequens eſt ut citius deliberet non diuertens, quàm diuertens: ac per hoc qui ad aliud aſpicit uane, non quam cito poteſt deliberat, libere uim ſuam minuens, & ſic reus eſt omiſſionis præcepti diuertendo, non quàm cito poteſt deliberando. & quamuis non teneatur ante terminũ

K deliberationis eligere, tenetur tamen ante terminum nullum impedimentum apponere charitati: & propterea apponēdo peccat mortaliter ante terminum. ſicut deliberationi operam non dans ante inſtans, quod terminaſſet deliberationem, peccat omiſſione.

¶ Circa eundem articulum ſextum quæſtionis octuageſimænonæ, duplex quæſtio ex dictis inſurgit. Prima eſt an infans baptizatus teneatur in principio ſuæ diſcretionis ad conuerſionem in Deum, ſicut de non baptizato dictum eſt. Secunda eſt, quòd ſi tenetur, an quilibet baptizatus ſit de hac præcepti obſeruatione dubius, & teneatur conſequenter confiteri tanquàm de dubio.

¶ Ad primam quæſtionem dicendum eſt, quòd cum præceptum iſtud fundetur ſuper proceſſu naturæ, & gratia perficiat naturam per modum naturæ, abſque dubio tenetur puer baptizatus ad deliberandum de ſeipſo in principio ſuæ diſcretionis

In 3. parte, ſed non cōpleuit.

tionis una ratione, ſcilicet propter impletionem præcepti: non baptizatus uero duabus rationibus, ſcilicet propter præceptum, & propter delendum peccatum originale.

¶ Ad ſecundum uero libentius audirem quid dicēdum, quàm dicerem. videtur tamen mihi, quòd quia nunquā eſt amor Dei otioſus, charitas infuſa baptizato infanti exit in actum ut primo actu naturali: ſicut de angelis creatis in gratia dictum fuit. Et quòd ſtatim occurrente ſe ipſo, ut deliberabili, infuſa fides deliberandi ſolicitudinem foueat ad bonum honeſtum præſentandum cooperando, inclinando ad hoc intellectum, & conſequēter charitas inclinet appetitum ad honeſtum proſequendum: & ſic conſtituit ſibi uerum ultimum finē, quamuis confuſe. Et licet hoc uideatur uerum, ut in pluribus: non oportet tamen in omnibus ſic eſſe non ſolum propter libertatem, ſed propter complexionem, & malam aſſuetudinem ante actus diſcretionis. Vnde fit quòd pars ſenſitiua magis mouebit ad aſſueta delectabilia mala, q̄ fides, & charitas ad honeſtum: propter quod non parum refert, ut aſſueſcat puer ad audiendum ſpiritualia, & honeſta. Determinat.n. (In corp. ar.) habitus fidei infuſus ex propoſitis ex auditu, & charitas illam ſequitur. De confeſſionis autem neceſſitate patet q̄d dicēdū. Debet.n. cōteri, & cōfiteri q̄ſi eſt de aliis incertis, niſi q̄ aliquid min⁹ ad cōfeſſioné huius ſufficere uidet. ſ. in cōmuni confiteri de occultis, intendendo de oībus: quia incertitudo iſta cōis ē toti generi humano, pp quod nemo ſcit utrum odio, uel amore dignus ſit.

A mines in limbo puerorum, vbi non eſt pœna ſenſus vt * infrà dicetur. In inferno autem detruduntur homines propter ſolum peccatum mortale. ergo non erit locus, in quo poſſit puniri ille, qui habet peccatum veniale cum originali ſolo.

RESPON. Dicēdum, quòd impoſſibile eſt, quòd peccatū veniale ſit in aliquo cum originali peccato abſque mortali. Cuius ratio eſt, quia antequàm ad annos diſcretionis perueniat, defectus ætatis
B prohibens vſum rationis, excuſat eum à peccato mortali: vnde multo magis excuſat eum à peccato veniali, ſi committat aliquid quod ſit ex genere ſuo tale. Cū vero vſum rationis habere incœperit, nō omnino excuſatur a culpa venialis & mortalis peccati, ſed primū, quod tunc homini cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſeipſo: & ſiquidem ſeipſum ordinauerit ad debitum finem, per gratiam con-
C ſequetur remiſſionem originalis peccati. Si vero non ordinet ſeipſum ad debitum finē, ſm quod in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter, non faciens quod in ſe eſt, & ex tunc non erit in eo peccatum veniale ſine mortali, niſi poſtquàm totum fuerit ſibi per gratiam remiſſum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ueniale non eſt diſpoſitio ex neceſſitate præcedens mortale, ſed contingenter: ſicut quan-
D doque labor diſponit ad febrem, non autem ſicut calor diſponit ad formam ignis.

AD 2^m dicendum, quòd non impeditur peccatum ueniale eſſe ſimul cum ſolo originali propter diſtantiam eius, uel conuenientiam, ſed propter defectum uſus rationis, vt dictum eſt.

AD 3^m dicendum, quòd ab aliis peccatis mortalibus poteſt puer incipiens habere uſum rationis, per aliquod tempus abſti-
E nere: ſed a peccato omiſſionis prędictæ non liberatur, niſi quàm cito poteſt, ſe conuertat ad Deum. Primum enim quod occurrit homini diſcretionem habenti eſt, quòd de ſeipſo cogitet, ad quem alia ordinet ſicut ad finem. Finis enim eſt prior in intentione, & ideo hoc eſt tempus pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmatiuo, quo Dominus dicit: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos, Zachariæ primo.

QVAESTIO XC.

De legibus, in quatuor articulos diuiſa.

A CONSEQVENTER cōſiderandum eſt de principiis exterioribus actuū. Principium autem exterius ad malum inclinans eſt diabolus, de cuius tentatione in primo * dictum eſt. Principium autem exterius mouēs ad bonum eſt Deus, qui & nos inſtruit per legem, & iuuat per gratiam.

B ¶ Vnde primo de lege: ſecundo de gratia dicendum eſt.

¶ Circa legem autem primo oportet conſiderare de ipſa lege in cōmuni: ſecūdo de partibus eius.

¶ Circa legem autem i communi, tria occurrunt conſiderāda. Primo quidem de eſſentia ipſius. Secundo, de differentia legum. Tertio, de effectibus legis.

Circa primum, quæruntur quatuor.

C ¶ Primo, Vtrū lex ſit aliquid rōnis.
¶ Secundo, de fine legis.
¶ Tertio, de cauſa eius.
¶ Quarto, de promulgatione ipſi⁹.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex ſit aliquid rationis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd lex non ſit aliquid rationis. Dicit.n. Apoſtolus ad Roman. 7. Video aliam le-
D gem in mēbris meis &c. ſed nihil quod eſt rationis, eſt in membris; quia ratio non utitur organo corporali. ergo lex non eſt aliquid rationis.

¶ 2 Præt. In ratione non eſt niſi potentia habitus, & actus: ſed lex non eſt ipſa potentia rationis. ſimiliter etiam non eſt aliquis habitus rationis: quia habitus rationis ſunt uirtutes intellectuales, de quibus * ſuprà dictum eſt: nec etiam actus rationis eſt, quia ceſſante rationis actu, lex ceſſaret, puta in dormientibus. ergo lex non eſt aliquid rationis. (quæſt. 57.)

¶ 3 Præt. Lex mouet eos qui ſubiiciuntur legi, ad recte agendum: ſed mouere ad agendum proprie pertinet ad uoluntatem, ut patet ex * præmiſſis. ergo lex nō pertinet ad rationem, ſed magis ad uoluntatem, ſecun-
E dum quod etiā * iuriſperitus dicit: Quod placuit principi, legis habet uigorem. (q. 9. ar. 1.) (In digeſt. uet. li. 1. tit. 4. leg. 1. in princ.)

SED CONTRA eſt, quòd ad legem pertinet præcipere, & prohibere: ſed imperare eſt rationis, ut * ſupra habitum eſt. ergo lex eſt aliquid rationis. (q. 17. ar. 1.)

RESPON. Dicendum, quòd lex quædam regula eſt & menſura actuum, ſecundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur. Dicitur enim lex à ligando, quia obligat ad agendum. Regula autem & menſura humanorum actuum eſt ratio, quæ eſt principium primum actuum humanorum, vt ex * prædictis patet. Rationis enim eſt ordinare ad finem, qui eſt primum principium in agēdis, ſecundum Philoſophum. (q. 66. art. 1.)

¶ Super Quæſtionis nonageſimæ Articulum primum.

IN reſponſione ad ſecundum primi arti. q. 90. nota proportionem inter ſyllogiſmum ſpeculatiuum, & practicū, quod ille tot⁹ in intellectu eſt, iſte autē in intellectu principia, quę ſunt leges, concluſionem autē in operatione habet, quod de practica in actu practici exercito intelligitur, ut ex ſupradictis patet. In acta ſiquidē cognitionis habet ſuā ſingularem concluſionem, ſicu' eſt ſpeculatiu⁹ intellect⁹, propter quod electio, quæ eſt uoluntatis actus, concluſio dicitur conſilii. (p. p. q. 111. ar. 2. & 3.)

¶ In reſpōſione ad tertium eiuſdē arti. nota, q̄ intellectus opus ad hoc, q̄ lex ſit, ſola motione uoluntatis eget. Volūtatis autem op⁹ ad hoc, q̄d lex ſit, eget & motione, & regulatione intellectus: motiōe quidē, quia uoluntas non mouetur niſi a cognito: regulatione aūt, quia uoluntas irregulata, eſt iniquitas. & eſt ſermo de uoluntate creata, diuina.n. eſt lex legū. (Infr. q̄ō. 91. ar. 1. cor. & q. 92 art. 1. cor. & q. 94 ar. 1. cor.)

loſophum. In unoquoque autem genere id, quod eſt
D.811 principium, eſt menſura & regula illius generis: ſicut unitas in genere numeri, & motus primus in genere motuum: unde relinquitur, quòd lex ſit aliquid pertinens ad rationem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum lex ſit regula quædam & menſura, dicitur dupliciter eſſe in aliquo. Vno modo ſicut in menſurante & regulante: & quia hoc eſt propriũ rationis, ideo per hunc modum lex eſt in ratione ſola. Alio modo, ſicut in regulato, & menſurato & ſic lex eſt in omnibus, quæ inclinantur in aliquid ex aliqua lege: ita quòd quælibet inclinatio proueniens ex aliqua lege, poteſt dici lex non eſſen-
G tialiter, ſed quaſi participatiue. & hoc modo inclinatio ipſa membrorum ad concupiſcendum, lex membrorum uocatur.

Ad 2m dicendũ, quòd ſicut in actibus exterioribus eſt conſiderare operationem & operatum, puta, ædificationẽ & ædificatum: ita in operibus rationis eſt conſiderare ipſum actũ rõnis, qui eſt intelligere & ratiocinari, & aliquid p hmõi actum conſtitutũ, quod quidẽ in ſpeculatiua rõne primo quidẽ eſt diffinitio: ſecũdo enunciatio: tertio uero ſyllogiſmus, uel argumẽtatio. Et quia ratio etiã practica utitur quodam ſyllogiſmo
q.13.art.3. & q.77.ar.2.ad 4. in operabilibus, ut ſupra habitum eſt, ſm quod Philoſophus docet in 7. Ethic. ideo eſt inuenire aliquid in
Cap.3.to.5 H rõne practica, quod ita ſe habeat ad operationes, ſicut ſe habet propoſitio in rõne ſpeculatiua ad concluſiones. & huiuſmodi propoſitiones vniuerſales rõnis practicæ ordinatæ ad actiones habent rõnem legis: quæ quidem propoſitiones aliquando actualiter conſiderantur, aliquando vero habitualiter à ratione tenẽtur.

Ad 3m dicendum, quòd ratio habet uim mouẽdi
q.17.art.1. à uoluntate, ut ſupra dictum eſt. Ex hoc enim quòd aliquis uult finem, ratio imperat de his quæ ſunt ad finem: ſed uoluntas de his quæ imperantur ad hoc, ꝙ legis rationem habeat, oportet quòd ſit aliqua ratione regulata. & hoc modo intelligitur, quòd uoluntas principis habet uigorem legis: alioquin uoluntas principis magis eſſet iniquitas, quàm lex.

¶ *Super quæſtionis nonageſimæ Articulum ſecundum.*

In art. 2. eiuſdem quæſt. in reſponſione ad primum, nota in quo differunt præcepta & in lege contenta, & à principibus, ſeu ꝑ ſe facta. Lex ordinem ad cõmune bonum continet: præceptum autem ordinem illum applicat ad ſingulares fines ſubordinatos bono communi. propter quod præcepta, quæ bono communi nõ ſubordinãtur, præcepti vim nõ habẽt.

Inf. q. 91. ar.5. cor. & arti.6.ad 3. & q.96.ar.1.2.3.4. & 6.cor. Et 2.2. q.58.ar.5.cor. Et 3. q.70.art.2. ad 2. Et 3. contra g. c.103.fin.

Articvlvs II.

Vtrum lex ordinetur ſemper ad bonum commune.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd lex nõ ordinetur ſemper ad bonum commune, ſicut ad finem. Ad legem enim pertinet præcipere & prohibere: ſed præcepta ordinantur ad quædam ſingularia bona. non ergo ſemper finis legis eſt bonum commune.

¶ 2 Præt. Lex dirigit hominem ad agendum: ſed actus humani ſunt in particularibus. ergo & lex ad aliquod particulare bonũ ordinatur.

¶ 3 Præt. Iſidorus dicit in libro Etymologiarum, Si ratione lex cõſtat, lex erit omne quod ratione conſtiterit: ſed ratione cõſiſtit non ſolum quod ordinatur ad bonum commune, ſed etiam quod ordinatur ad priuatum bonum unius. ergo.

Sed contra eſt, quod Iſidorus dicit in 5.
Li.5.ca.21. Ethymologiarum, quòd lex eſt nullo priuato commodo, ſed pro communi utilitate ciuium conſcripta.

Respon. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt, lex
Art. præce. pertinet ad id quod eſt principiũ humanorum actuũ, ex eo quod eſt regula, & menſura. Sicut autẽ ratio eſt principium humanorũ actuũ, ita etiam in ipſa ratione eſt aliquid quod eſt principiũ reſpectu oĩum aliorum: unde ad hoc oportet, ꝙ principaliter & maxime pertineat lex. Primum aũt principium in operatiuis, quorum eſt ratio practica, eſt finis ultimus. Eſt aũt ultimus finis humanæ uitæ felicitas, uel beatitudo, ut ſupra ha-
q.2.ar.5.& 7.q.1.ar.6.& 7. bitum eſt. unde oportet ꝙ lex maxime reſpiciat ordinẽ qui eſt in beatitudine. Rurſus, cum oĩs pars ordinetur ad totũ, ſicut imperfectũ ad perfectũ, unus aũt homo eſt pars cõitatis perfectæ, neceſſe eſt, ꝙ lex proprie reſpiciat ordinẽ ad felicitatẽ cõem. unde & Philoſophus in præmiſſa diffinitione legaliũ, mẽtionem facit & de felicitate, & cõione politica. Dicit. n. in 5. Ethic. quòd
Cap.1.to.5 legalia iuſta dicimus factiua, & conſeruatiua felicitatis, & particularum ipſius politica cõicatione. Perfecta enim cõitas ciuitas eſt, ut dicitur in 1. Politicæ. In
Cap.1.to 5 quolibet aũt genere id quod maxime dicitur, eſt principium aliorum, & alia dicuntur ſecũdũ ordinem ad ipſum: ſicut ignis, qui eſt maxime calidus, eſt cauſa caliditatis in corporibus mixtis, quæ intantum dicuntur calida, inquantum participant de igne. unde oportet, ꝙ cum lex maxime dicatur ſecundum ordinem ad bonum commune, quòd quodcunque aliud præceptum de particulari opere non habeat rationem legis, niſi ſecundum ordinem ad bonum commune: & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ præceptũ importat applicationẽ legis ad ea, quæ ex lege regulãtur. Ordo autẽ ad bonũ cõmune, qui pertinet ad legem, eſt applicabilis ad ſingulares fines: & ſm hoc etiam de particularibus quibuſdam præcepta dantur.

Ad 2m dicendum, quòd operationes quidem ſunt in particularibus, ſed illa particularia referri poſſunt ad bonum commune, nõ quidem communitate generis, uel ſpeciei, ſed cõmunitate cauſæ finalis, ſm quod
I bonum commune dicitur finis communis.

Ad 3m dicendum, quòd ſicut nihil conſtat firmiter ſm rationem ſpeculatiuam, niſi per reſolutionem ad prima principia indemõſtrabilia: ita firmiter nihil conſtat per rationem practicam, niſi per ordinationem ad ultimum finem, qui eſt bonum cõmune: quod autem hoc modo ratione conſtat, legis rationem habet.

Articvlvs III.

Vtrũ ratio cuiuslibet ſit factiua legis.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæ Articulum tertium.*

K Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd cuiuſlibet ratio ſit factiua legis. Dicit. n. Apoſtolus ad Roma. 2. quòd cum gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, ipſi ſibi ſunt lex: hoc autem communiter de omnibus dicit. ergo quilibet poteſt facere ſibi legem.

¶ 2 Præt. Sicut Philoſophus dicit in libro ſecundo Ethicorum, intentio legiſlatoris eſt, ut inducat hominem ad uirtutem: ſed quilibet homo poteſt aliũ inducere ad uir-

In art. 3. eiuſdem quæſt. dubium occurrit circa illa uerba, Ordinare aliquid in bonum cõmune eſt toti9 multitudinis, uel alicuius uicem gerentis toti9 multitudinis. Hoc enim eſſe falſum conſtat non ſolum in Deo, qui ordinat in bonum cõmune totius uniuerſi, & non eſt uicarius uniuerſi: ſed in Papa, qui nec eſt multitudo populi Chri-

Infr. q. 91. arti.2.ad 2. & q.95. ar. 4 cor. & q. 96. art. 1. & 4.cor. Et 2.2. q.50.art.1. ad 3. & q. 57.ar.2 co. & q.60. ar. 6.cor. & q. 67.a.1.cor. Lib.2.ca.1. à med.to.5.

Chriſtiani, nec eſt eius uicarius, ſed Ieſu Chriſti, & legem ponit eccleſiæ cunctæ: & in patreſamilias, qui ordinat ad commune bonum familiæ, & non eſt eius uicarius.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dupliciter poſſunt authoris uerba intelligi. Primo, ut ſignificant ex ui uerborum: & tūc dicitur, quòd non loquitur uniuerſaliter, ſed ī multitudine humana ꝑfecta, & ſm humanum ordinem. ſecluſa uſque diuina lege, in multitudine generis humani nullus eſt princeps, ſed ipſa multitudo commune bonū primo reſpicit ꝑ ſeipſam, uel committit alteri: alioquin non princeps, ſed tyrannus eſſet, qui multitudini peſſet. Obiectiones aūt de Deo, & Papa extra humanum ſunt ordinem: de patre autē familias extra communitatem perfectam. Secundo dicitur & altius, & formalius, quòd per gerentem uices multitudinis non limitat ſ. author ad uicarium multitudinis, ſed ad Deū, qui quouis modo uices multitudinis in hoc qđ eſt ordinare in commune bonum, ſupplere poteſt. Cōſtat autem, quòd Deus præminēter poteſt ordinare in bonum commune multitudinis multo melius quam ipſa multitudo poſſet in illud ordinare. Et ſimiliter Ieſus Chriſtus per ſuum uicariū uices multitudinis ſupplet: & ſimiliter paterfamilias reſpectu ſuæ familiæ. Vnde author concluſionē formaliter inferendo, declarat quid per uices gerentem intellexerit cum dicit: & ideo condere legem pertinet ad totam multitudinem, uel ad perſonam publicam, quæ totius multitudinis curam habet. ubi manifeſte aperit, ꝙ idem intellexit per gerere uicem multitudinis, & per habere curam illius.

¶ In eodem articulo aduerte, quòd quia legiſlator apud authorem eſt uel multitudo tota, uel multitudinis totius curam habens, & conſtat, quòd nulla eſt hic uariatio terminorum, & quòd Papa eſt legiſlator in multitudine tota populi Chriſtiani, oportet dicere, ꝙ eſt habens curam totius multitudinis populi Chriſtiani, eo modo accipiendo totam multitudinem, quo poſſet condere legem, ſi non ſubdita eſſet. Conſtat aūt, ꝙ condere legē, pertinet ad multitudinem totam non ſm ſingulas partes, ſed collectiue, ideſt, ad communitatem multitudinis. Papa ergo eſt habens curā non ſolum ſingulorum, ſed cōitatis totius multitudinis Chriſtianorum. Et hæc dixerim ꝑpter ſciolos quoſdā, qui Papam paſtorē ſingularum eccleſiarum, nō cōitatis toti⁹ Eccleſiæ chriſtianæ eſſe concēdunt: errāt quippe grauiter. Et hinc habes, ꝙ tota multitudo, ut legiſlatoris officiū hēt, eſt ſub cura illius ꝙ legiſlator ē. Quod etiam ex rōne conuincitur: quia finis proprius cōmunitatis, ſ. cōmune bonū, eſt proprius finis legiſlatoris, quāuis diuerſimoda, quia cōmunitatis, ut ordinatæ, & legiſlatoris, ut ordinantis.

Lib. 5. c. 10. — Diſt. 2. cap. Lex. — Ar. 1. ad. 1. — ca. ult. 10. 9. — q. 93. art. 2. ad 3. & clarius 2. 2. q. 64. ar. 3. — Ca. 1. & 2. tomo 5. — 2. diſt. 24. q. 3. ar. 3. cor. & ad 5. Et 4. diſt. 3. ar. 5. q. 3. corp.

tutem. ergo cuiuslibet hominis ratio eſt factiua legis.

¶ 3 Præt. Sicut princeps ciuitatis eſt ciuitatis gubernator, ita quilibet paterfamilias eſt gubernator domus: ſed princeps ciuitatis poteſt in ciuitate legem facere. ergo quilibet paterfamilias poteſt in ſua domo facere legem.

B Sed contra eſt, quod* Iſidorus dicit in lib. Etymo. & habetur in Decretis.* diſt. 2. Lex eſt conſtitutio populi, ſecundum quam maiores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt. non eſt ergo cuiuslibet facere legem.

Respon. Dicēdum, quòd lex propriè, primo & principaliter reſpicit ordinem ad bonum commune. Ordinare autem aliquid in bonum commune eſt vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis. & ideo condere legem vel pertinet ad totā multitudinem, vel pertinet ad perſonam publicam, quæ totius multitudinis curam habet: quia & in omnibus aliis ordinare in finem eſt ei⁹, cuius eſt proprius ille finis.

C Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſupra* dictū eſt, Lex eſt in aliquo nō ſolum ſicut in regulāte, ſed etiā participatiue, ſicut in regulato. & hoc modo vnuſquiſque ſibi eſt lex, inquantum participat ordinem alicuius regulantis: vnde & ibidem ſubditur. Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis.

D Ad 2m dicendum, quòd perſona priuata non poteſt inducere efficaciter ad virtutē: poteſt enim ſolum monere: ſed ſi ſua motio nō recipiatur, non habet vim coactiuam, quā debet habere lex ad hoc quòd efficaciter inducat ad uirtutem, ut * Philoſophus dicit in 10. Ethico. hanc autem uirtutem coactiuam habet multitudo, uel perſona publica, ad quam pertinet pœnas infligere, ut * infra dicetur: & ideo ſolius eius eſt leges facere.

E Ad 3m dicendum, quòd ſicut homo eſt pars domus, ita domus eſt pars ciuitatis: ciuitas autem eſt communitas perfecta, ut dicitur in primo† Politicę. & ideo ſicut bonū unius hominis non eſt ultimus finis, ſed ad commune bonum ordinatur: ita etiam & bonū unius domus ordinatur ad bonū unius ciuitatis, quæ eſt communitas perfecta. unde ille qui gubernat aliquā familiam, poteſt quidem facere aliqua præcepta, uel ſtatuta: non tamē quæ proprie habeant rationē legis.

Articulus IIII.

Vtrū promulgatio ſit de ratione legis.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quòd promulgatio non ſit de ratione legis. Lex enim naturalis maxime habet rationem legis: ſed lex naturalis nō indiget promulgatione. ergo non eſt de ratione legis, ꝙ pmulgetur.

¶ 2 Præt. Ad legem pertinet proprie obligare ad aliquid faciendū, uel non faciendum: ſed non ſolum obligantur ad implendam legem illi, coram quibus promulgatur lex, ſed etiam alii. ergo promulgatio nō eſt de ratione legis.

¶ 3 Præt. Obligatio legis extenditur etiam in futurum, quia leges futuris negotiis neceſſitatem imponunt, ut iura dicunt*: ſed promulgatio fit ad præſentes. ergo promulgatio non eſt de neceſſitate legis.

In codice l. 1. ti. 17. & legib. leg. 7.

Sed contra eſt, quod dicitur in * Decretis quarta diſtinctione, quòd leges inſtituuntur, cum promulgantur.

Diſ. 4. ca. in iſtis temporalibus, circa princip.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut * dictū eſt, lex imponitur aliis per modum regulæ, & menſuræ. Regula autem, & menſura imponitur p hoc, quòd applicatur his quæ regulantur, & menſurantur. unde ad hoc quòd lex uirtutem obligandi obtineat, quod eſt proprium legis, oportet quòd applicetur hominibus qui ſecundum eam regulari debent. talis autem applicatio fit per hoc, quòd in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione: unde promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc, quòd lex habeat ſuam uirtutem. Et ſic ex quatuor prædictis poteſt colligi diffinitio legis, quæ nihil eſt aliud, quàm quędā rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam cōmunitatis habet, promulgata.

Art. 1. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendū, quòd promulgatio legis naturæ eſt ex hoc ipſo, quòd Deus eam mentibus hominum inſeruit naturaliter cognoſcendam.

Ad 2m dicendum, quòd illi coram quibus lex non promulgatur,

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæ Articulum quartum.*

IN art. 4. in reſponſione ad ſecundū nota, ꝙ ob illa uerba, Vel deuenire poteſt, nō intelligit de potētia logica: quia ſ. non implicat contradictionē, ſed de potentia politica, i. ſm ordinē, ſeu curſum politicū. unde, deuenire pōt, cōiungitur cū ly, p alios: & intendit author, ꝙ abſentes a pmulgatione obligant, uel quia p alios pmulgatio ad eos deuenit, uel p alios deuenire potuit: ſed ex parte abſentium conſecutū eſt ut neſcirent, uel quia noluerūt, uel quia neglexerūt facere qđ in eis erat ad ſciendum. Alioquin abſentes neſcii pmulgatæ legis nō ligāt. Propter qđ ſi Romę noua lex pmulgat, & nec curia ipſa pcurat ut pmulgatio ad eccleſias cathedrales deueniat, nec prælati qui ibi ſunt, inſinuant ſuis eccleſiis, accuſari nec apud Deū, nec apud homines ignorantiæ poſſunt abſentes neſcii.

obligantur ad legem obſeruandam, inquantum in eorum notitiam deuenit per alios, uel deuenire poteſt promulgatione facta.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd promulgatio præſens in futurum extenditur per firmitatem Scripturæ, quæ quodammodo ſemper eam promulgat. unde Iſidorus dicit in 2. Etymologiarum, quòd lex a legendo uocata eſt, quia ſcripta eſt.

Cap. 10. parū a princi.

F Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ promulgatio fit & uerbo, & ſcripto, & utroq; modo lex æterna habet ꝓmulgationē ex parte Dei ꝓmulgātis: q̄a & Verbū diuinū eſt ęternū, & Scriptura libri uitæ ē æterna: ſed ex pte creaturę audiētis, aut inſpiciētis nō pōt eſſe ꝓmulgatio ęterna.

Ad 3ᵐ dicendū, ꝙ lex importat ordinē ad finē actiue, inquantū. ſ. p eam ordinant aliqua in finē: non aūt paſſiue. i. ꝙ ipſa lex ordinetur ad finē, niſi per accidens in gubernāte, cuius finis eſt extra ipſum, ad quem etiā neceſſe eſt ut lex eius ordinetur. ſed finis diuinę gubernationis eſt ipſe Deus, nec eius lex eſt aliud ab ipſo: unde lex æterna non ordinatur in alium finem.

QVAESTIO XCI.

De legum diuerſitate, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diuerſitate legum. G

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrū ſit aliqua lex æterna.
¶ Secūdo, Vtrum ſit aliqua lex naturalis.
¶ Tertio, Vtrum ſit aliqua lex humana.
¶ Quarto, Vtrum ſit aliqua lex diuina.
¶ Quinto, Vtrum ſit una tantum, uel plures.
¶ Sexto, Vtrum ſit aliqua lex peccati.

¶ Super Quæſtionis nonageſimæprimæ Articulū primum.

IN articulo primo quæſ. nonageſimæ primæ nihil aliud notandum occurrit, niſi ꝙ ipſa prouidētia dei, quæ eſt ratio gubernationis rerum, pro quanto eſt menſura, & regula obligatiua rerū omnium in ſuos actus, & fines ad finem ultimum, legis rationem induit, quāuis legi ſubiecta nō eodē modo ab illa regulentur, & obligentur: dum alia rationabiliter, ut intellectum habentia: alia naturaliter, ut intellectu carentia ſubdātur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſit aliqua lex æterna.

Infr. q. 93. ar. 1. p totū. & ar. 3. & 4 c. ar. 5. ad 3 Et 4. di. 33. q. 1. ar. 1. Et 3. contra c. 115. Et Ro. 8. fin.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd nō ſit aliqua lex ęterna. Omnis enim lex aliquibus imponitur: ſed non fuit ab æterno, cui aliqua lex poſſet imponi; ſolus enim Deus fuit ab æterno. ergo nulla lex eſt æterna.

¶ 2 Præt. Promulgatio eſt de ratione legis: ſed promulgatio nō potuit eſſe ab æterno, q̄a nō erat ab æterno, cui promulgaretur: ergo nulla lex poteſt eſſe æterna.

¶ 3 Præt. Lex importat ordinem ad finem. ſed nihil eſt æternum quod ordinetur ad finem: ſolus enim ultimus finis eſt æternus. ergo nulla lex eſt æterna.

Ca. 6. parū a princip.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 1. de lib. arb. Lex, quę ſumma ratio nominatur, nō poteſt cuipiā intelligenti non incommutabilis, ęternaque uideri.

quæſt. pce.

RESPON. Dicēdum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, nihil eſt aliud lex, quàm dictamen practicę rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam. Manifeſtum eſt autem, ſuppoſito quòd mundus diuina prouidentia regatur, ut in 1. habitum eſt, quòd tota cōmunitas Vniuerſi gubernatur ratione diuina:

p. p. q. 22. art. 1. & 2.

& ideo ipſa ratio gubernationis rerum in Deo, ſicut in principe uniuerſitatis exiſtens, legis habet rationē. Et quia diuina ratio nihil concipit ex tempore, ſed habet æternum conceptum, ut dicitur Prouer. 8. inde eſt, ꝙ huiuſmodi legem oportet dicere æternam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ in ſeipſis non ſunt, apud Deum exiſtūt, inquantū ſunt ab ipſo cognita & præordinata, ſm illud Roman. 4. Qui uocat ea quæ non ſunt, tanquàm ea quæ ſunt. ſic igitur æternus diuinæ legis conceptus habet rationē legis æternæ, ſecundum quòd a Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipſo præcognitarum.

ARTICVLVS II.

Vtrū ſit in nobis aliqua lex naturalis.

¶ Super Quæſtionis nonageſimæprimæ, Articulum primum, ſecundum, & tertiū.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non ſit in nobis aliqua lex naturalis. Sufficienter. n. homo gubernatur p legē æternā. Dicit. n. Augu. in 1. de lib. arbi. ꝙ lex æterna eſt, qua iuſtū eſt ut oīa ſint ordinatiſſima: ſed natura non abundat in ſuperfluis, ſicut nec deficit in neceſſariis. ergo non eſt homini aliqua lex naturalis.

Inf. qō. 96. arti. 2. ad 3. & q. 97. ar. 1. ad 1 Et 4 di. 33. qō. 1. ar. 1. cor Et Rom. 2. fin. Lib. 1. ca. 6. non procul a fi. tom. 1.

H ¶ 2 Præt. Per legem ordinatur homo in ſuis actibus ad finem, ut ſupra habitum eſt: ſed ordinatio humanorum actuum ad finem nō eſt per naturam, ſicut accidit in creaturis irrationabilibus, q̄ ſolo appetitu naturali agunt propter finem; ſed agit homo propter finem per rationem, & uoluntatem. ergo non eſt aliqua lex homini naturalis.

q. pce. ar. 2.

¶ 3 Præt. Quanto aliquis eſt liberior, tantò minus eſt ſub lege: ſed homo eſt liberior oībus alijs animalibus pp lib. arb. quod præ alijs animalibus habet. cū igitur alia animalia non ſubdantur legi naturali, nec homo alicui legi naturali ſubdetur.

I

SED CONTRA eſt, quod Rom. 2. ſuper illud, Cum gentes quę legem nō habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt. dicit gloſ. quòd ſi non habent legem ſcriptam, habent tamen legem naturalem, qua quilibet intelligit, & ſibi conſcius eſt quid ſit bonū, & quid malum.

Gloſ. ordi. ibidem.

K RESPON. Dicendū, ꝙ ſicut ſupradictū eſt, lex cū ſit regula & menſura, dupliciter pōt eſſe in aliquo: uno modo, ſicut in regulāte & menſurante: alio modo, ſicut in regulato & menſurato: quia inquantum participat aliquid de regula, uel menſura, ſic regulatur, uel menſuratur. Vnde cum omnia, quæ diuinæ prouidentiæ ſubduntur, a lege æterna regulentur & menſurentur, ut ex dictis patet, manifeſtum eſt, ꝙ oīa participant aliqualiter legē æternā, inquantū. ſ. ex impreſſione eius habent inclinationes in ꝓprios actus, & fines. Inter cętera aūt rōnalis creatura excellētiori quodam modo diuinæ prouidentiæ ſubiacet, inquantum & ipſa fit prouidentiæ particeps,

q. 90. art. 1. ad 1.

art. præced.

IN artic. 1. 2. & 3. eiuſdē q. collige, ꝙ homo tribus legibus eget ad ſui rectitudinem moralē, ſcilicet recta ordine et quiſita p cęleſti patria. nam eget lege æterna, naturali, & humana: quæ nihil aliud ſunt, q̄ ratio diuinę gubernationis in docprincipia practica naturaliter, p ſe nota, & cōcluſiones notā p diſcurſum rationis adinuētę, quibus ſi nō iungatur, quod homo ſuper hæc eſt ordinatus ad finē ſupernaturalē a ſcriptura, cuius cæleſtis patriæ, manifeſtum erit, ꝙ oportet legē quartam ſuperaddere. ſ. diuinam, ut in 4. artic. dicitur quæ ſm diuerſitatē ſtatus hois in ordine ſibi ſupernaturali diſtincta eſt. in ueterem, & nouam.

¶ In reſponſione ad ſecundum tertij articuli eiuſdem quæſ. nota differentiā inter res naturales, & morales, quòd illæ menſurant noſtrum intellectum, utpote cauſæ eius: morales uero: menſurantur ab intellectu noſtro nō quocunque, ſed naturali indito a deo, quia effectus ſunt rationis naturalis, ut primi principij moralium, quæ ſunt a nobis.

ubi

ſibiipſi, & aliis prouidés. Vnde & in ipſa participatur ratio æterna, per quam habet naturalem inclinationẽ ad debitum actum, & finem. Et talis participatio legis ęternę in rationali creatura, lex naturalis dicitur. unde cũ Pſal. 4. dixiſſet: Sacrificate ſacrificium iuſtitię. quaſi quibuſdam quærentibus, quæ ſunt iuſtitię opera, ſubiungit: Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? cui quæſtioni reſpondens dicit: Signatum eſt ſuper nos lumen uultus tui Domine. quaſi lumen rationis naturalis, quo diſcernimus quid ſit bonum, & quid malũ, qđ ptinet ad naturalẽ legẽ, nihil aliud ſit q̃ impreſſio diuini luminis in nobis. unde patet, ꝙ lex naturalis nihil aliud eſt, q̃ participatio legis æternę in rõnali creatura.

In cor. art.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ ratio illa procederet, ſi lex naturalis eſſet aliquid diuerſum a lege æterna, nõ aũt eſt niſi quædam participatio eius, ut * dictum eſt.

q. 10. art. 1.

Ad 2^m dicendũ, ꝙ oĩs operatio rõnis, & uoluntatis deriuatur in nobis ab eo quod eſt ſm naturam, ut * ſupra habitum eſt. Nã oĩs ratiocinatio deriuatur a principiis naturaliter notis: & omnis appetitus eorum q̃ ſunt ad finem, deriuatur a naturali appetitu ultimi finis: & ſic etiam oportet quòd prima directio actuum noſtrorum ad finem, fiat per legem naturalem.

Ad 3^m dicendum, quòd etiam animalia irrationalia participant rationem æternam ſuo modo, ſicut & rationalis creatura: ſed quia rationalis creatura participat eam intellectualiter, & rationaliter, ideo participatio legis æternæ in creatura rationali proprie lex uocatur. nã lex eſt aliquid rationis, ut * ſupra dictum eſt. in creatura aũt irrationali nõ participatur rationaliter: unde non poteſt dici lex, niſi per ſimilitudinem.

q. pce. ar. 5.

Articvlvs III.

Vtrum ſit aliqua lex humana.

Inf q. 95. art. 1. Et 2. diſt. 9. ar 3. cor. & ad 5. Et 3. di. 40. ar. 2. & ar. 8. cor. Et 3. diſtin. 37. ar. 2. q. 2 cor. prin. Et 2. Metaph. lect. 5. * Art. præc. Lib. 1. ca. 6. Quæſ. pce. ar. 1. Tex. 5. lib. 10. metaph. tom. 3. Text. 3. Lib. 1. ca. 6. a med. uſq; ad fi. to. 1. q. 90. art. 1.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd non ſit aliqua lex humana. Lex enim naturalis eſt participatio legis æternæ, ut * dictum eſt: ſed per legem æternam omnia ſunt ordinatiſſima, ut † Aug. dicit in primo de lib. ar. ergo lex naturalis ſufficit ad omnia humana ordinanda. non eſt ergo neceſſarium quòd ſit aliqua lex humana.

¶ 2 Præt. Lex habet rationem menſuræ, ut * dictum eſt: ſed ratio humana non eſt menſura rerum, ſed potius econuerſo, ut in decimo † Metaphyſ. dicitur. ergo ex ratione humana nulla lex procedere poteſt.

¶ 3 Præt. Menſura debet eſſe certiſſima, ut dicitur in 10. † Metaph. ſed dictamen humanæ rõnis de rebus gerendis eſt incertum, ſm illud Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertę prouidentiæ noſtræ. ergo ex ratione humana nulla lex procedere poteſt.

Sed contra eſt, quòd † Aug. in primo de lib. ar. ponit duas leges, unam æternam: & aliam temporalẽ, quam dicit eſſe humanam.

q. 90. art. 1. ad. 2.

Respon. Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, lex eſt quoddam dictamen practicæ rationis. Similis aũt proceſſus eſſe inuenitur rationis practicę, & ſpeculatiuæ: utraque enim ex quibuſdam principiis ad quaſdam concluſiones procedit, ut * ſuperius habitum eſt. Secundum hoc ergo dicendum eſt, quòd ſicut in ratione ſpeculatiua ex principiis indemonſtrabilibus naturaliter cognitis producuntur concluſiones diuerſarum ſcientiarum, quarum cognitio non eſt nobis naturaliter indita, ſed per induſtriam rationis inuenta: ita etiam ex præceptis legis naturalis, quaſi ex quibuſdã principijs cõmunibus & indemonſtrabilibus, neceſſe eſt quòd ratio humana procedat ad aliqua magis particulariter diſponẽda: & iſtę particulares diſpoſitiones adinuentæ ſecundum rationem humanam, dicuntur leges humanæ obſeruatis aliis cõditionibus, quæ pertinent ad rationem legis, ut * ſupra dictum eſt. Vnde * Tullius dicit in ſua Rheto. quòd initiũ iuris eſt a natura profectum: deinde quædam in conſuetudinem ex utilitate rationis uenerunt: poſtea res a natura profectas, & a conſuetudine probatas, legum metus, & religio ſanxit.

q. præc. per totam.
Tullius li. 2. de inuẽt. in fol. 4. an te ſinẽ lib.

Ad primum ergo dicendum, quòd ratio humana non poteſt participare ad plenum dictamen rationis diuinæ, ſed ſuo modo, & imperfecte. Et ideo ſicut ex parte rationis ſpeculatiuæ per naturalem participationem diuinæ ſapientiæ ineſt nobis cognitio quorundam communium principiorum, non autem cuiuslibet veritatis propria cognititio, ſicut in diuina ſapientia continetur: ita etiam ex parte rationis practicę naturaliter homo participat legem æternam ſecundum quædam communia principia, non autem ſecundum particulares directiones ſingulorum, quæ tamen in ęterna lege continentur: & ideo neceſſe eſt vlterius, quòd ratio humana procedat ad particulares quaſdã legum ſanctiones.

Ad 2^m dicendum, quòd ratio humana ſecundum ſe non eſt regula rerum: ſed principia ei naturaliter indita, ſunt regulæ quædam generales, & menſuræ omnium eorum quæ ſunt per hominem agenda, quorum ratio naturalis eſt regula, & menſura, licet non ſit menſura eorum, quæ ſunt a natura.

Ad 3^m dicendum, ꝙ ratio practica eſt circa operabilia, quæ ſunt ſingularia, & contingentia, non autẽ circa neceſſaria, ſicut ratio ſpeculatiua: & ideo leges humanæ non poſſunt illam infallibilitatem habere, quam habent concluſiones demonſtratiuæ ſcientiarũ. Nec oportet, ꝙ oĩs menſura ſit omnimodo infallibilis, & certa, ſed ſm quod eſt poſſibile in genere ſuo.

Articvlvs IIII.

Vtrum fuerit neceßarium eſſe aliquam legem diuinam.

1. q. 1. ar. 1. & 3. q. 60. a. 5. ad 3. Et 3. d 37. ar. 1 Et Ro. 8. ſi. Art. 2. Art. 1.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur ꝙ non fuerit neceſſarium eſſe aliquam legem diuinam: quia, ut * dictum eſt, lex naturalis eſt quędam participatio legis æternæ in nobis: ſed lex æterna eſt lex diuina, ut † dictum eſt. ergo non oportet quòd præter legem naturalem, & leges humanas ab ea deriuatas, ſit aliqua alia lex diuina.

¶ 2 Præt. Eccle. 15. dicitur, quòd Deus dimiſit hominem in manu conſilij ſui: conſilium autem eſt actus rationis, ut * ſupra habitum eſt. ergo homo dimiſſus eſt gubernationi ſuæ rationis: ſed dictamen rationis humanæ eſt lex humana, ut * dictum eſt. ergo nõ oportet quòd homo alia lege diuina gubernetur.

q. 14. art. 5.
Art. præce.

¶ 3 Pręt. Natura humana eſt ſufficientior irrationalibus creaturis: ſed irrationales creaturæ non habẽt aliquam legem diuinam præter inclinationem naturalem eis inditam. ergo multo minus creatura rationalis debet habere aliquam legem diuinam præter naturalem legem.

Sed contra eſt, quòd Dauid expetit legem à Deo ſibi poni, dicens 118. Pſal. Legem pone mihi, Domine, in uia iuſtificationum tuarum.

Respon. Dicendũ, ꝙ præter legem naturalẽ, & legem humanã, neceſſarium fuit ad directionẽ humanæ uitæ habere legẽ diuinam. & hoc propter quatuor

rationes.

rationes. Primo quidem, quia per legẽ dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad vltimũ finem. & ſiquidẽ homo ordinaretur tantũ ad finem, qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, non oporteret q̃ homo haberet aliquid directiuum ex parte rõnis ſupra legem naturalem, & legem humanitus poſitam, quæ ab ea deriuatur: ſed quia homo ordinaẽ ad finem beatitudinis æternæ, quæ excedit proportio- qõ. 5. ar. 5. nem naturalis facultatis humanæ, ut* ſupra habitũ eſt, ideo neceſſarium fuit, ut ſupra legem naturalẽ, & humanam dirigeretur etiam ad ſuum finem lege diuinitus data. Secundo, quia propter incertitudinẽ humani iudicii, præcipue de rebus contingentibus, & particularibus, cõtingit de actibus humanis diuerſorum, eſſe diuerſa iudicia, ex quibus etiam diuerſæ & contrariæ leges procedunt. Vt ergo homo abſque omni dubitatione ſcire poſſit, quid ei ſit agẽdum, & quid uitandũ, neceſſariũ fuit, ut in actibus propriis dirigeretur per legem diuinitus datam, de qua conſtat, q̃ non poteſt errare. Tertio, quia de his poteſt homo legem facere, de quibus poteſt iudicare: iudicium aũt hominis eſſe non poteſt de interioribus motibus, qui latent, ſed ſolum de exterioribus actibus, qui apparent: & tamen ad perfectionem uirtutis requiritur, quòd in utriſque actibus homo rectus exiſtat: & ideo lex humana non potuit cohibere, & ordinare ſufficiẽter interiores act⁹: ſed neceſſarium fuit, quòd ad hoc ſuperueniret lex di- Cap. 6. circa finẽ, præcipue to. 1. uina. Quarto, quia ſicut* Auguſt. dicit in 1. de lib. arb. Lex humana non poteſt oia, quæ male fiũt, punire, uel prohibere: quia dũ auferre uellet omnia mala, ſequeretur quòd etiam multa bona tollerentur, & impediretur utilitas boni communis, quod eſt neceſſariũ ad conuerſationem humanam. Vt ergo nullum malũ improhibitum, & impunitũ remaneat, neceſſarium fuit ſuperuenire legem diuinam, per quam omnia peccata prohibentur. Et iſte quatuor cauſę tanguntur in Pſal. 18. ubi dicitur. Lex domini immaculata, id eſt, nullam peccati turpitudinem permittens: Conuertẽs animas, quia non ſolum exteriores actus, ſed etiam interiores dirigit: Teſtimonium domini fidele, propter certitudinem ueritatis, & rectitudinis: Sapientiam præſtans paruulis, inquantum ordinat hominem ad ſupernaturalem finem, & diuinum.

Ad primum ergo dicendum, quòd per naturalem legem participatur lex æterna ſm proportionẽ capacitatis humanæ naturæ: ſed oportet ut altiori modo dirigatur homo in ultimum finem ſupernaturalẽ: & ideo ſuperadditur lex diuinitus data, per quam lex ęterna participatur altiori modo.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd conſilium eſt inquiſitio quædam, unde oportet quòd procedat ex aliquibus principiis. Nec ſufficit, quòd procedat ex principiis naturaliter inditis, quę ſunt præcepta legis naturæ propter prædicta: ſed oportet quòd ſuperaddantur quędam alia principia, ſcilicet præcepta legis diuinæ.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd creaturę irrationales non ordinanẽ ad altiorẽ finem, q̃ ſit finis qui eſt proportionat⁹ naturali virtuti ipſarũ: & ideo nõ eſt ſimilis ratio.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæ primæ Articulum quintũ.*

Inf. q. 107. ar. 1. Et Ga. 3. le. 2.

In art. 5. ſicut nec in q. nihil occurrit ſcribendum. In qõ. ſiquidem 107. inferius patebunt ii

ARTICVLVS V.

Vtrum lex diuina ſit una tantum.

Ad quintvm ſic proceditur. Videtur quòd lex diuina ſit una tantũ. Vnius enim regis in uno regno eſt una lex: ſed toF tum humanũ genus comparatur ad Deum, ſicut ad unum regem, ſecundum illud. Pſal. 42. Rex omnis terrę Deus eſt. ergo eſt una tantum lex diuina.

¶ 2 Præt. Lex omnis ordinatur ad finem, quem legiſlator intendit in eis, quibus legem fert: ſed unum & idem eſt, quod Deus intendit in omnibus hominibus, ſm illud 1. ad Timot. 2. Vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. ergo una tantum eſt G lex diuina.

qua ſunt dubia in 5. art. In ſexto autẽ art. nota illa uerba, Deſtituitur originali iuſtitia, & uigore rationis, pro q. 109. ubi de integritate, & corruptione naturę humanæ erit ſermo. Habes etiam ex hoc articulo, quid proprie ſignificat fomes, inclinationem ſcilicet partis ſenſitiuæ exeuntis a rationis ordine.

¶ 3 Præt. Lex diuina ꝓpinquior eſſe uidetur legi ęternæ quę eſt una, quàm lex naturalis, quanto altior eſt reuelatio gratiæ, q̃ cognitio naturæ: ſed lex naturalis eſt una oium hominum. ergo multo magis lex diuina.

Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit ad Heb. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt ut legis trãſlatio fiat: ſed ſacerdotium eſt duplex, ut ibidem dicitur, ſcilicet ſacerdotium Leuiticum, & ſacerdotium Chriſti. ergo etiam duplex eſt lex diuina. ſ. lex uetus, & lex noua.

Respon. Dicẽdum, quòd ſicut in* primo dictũ P. p. qõ. 30. ar. 3. eſt, diſtinctio eſt cauſa numeri. Dupliciter autem inueniuntur aliqua diſtingui. Vno modo, ſicut ea quę ſunt H omnino ſpecie diuerſa, ut equus & bos. Alio modo, ſicut perfectum & imperfectum in eadem ſpecie, ſicut puer & uir: & hoc modo lex diuina diſtinguitur in legem ueterem, & legem nouã. Vnde Apoſt. ad Galat. 3. comparat ſtatũ ueteris legis ſtatui puerili exiſtenti ſub pędagogo: ſtatum autem nouę legis comparat ſtatui uiri perfecti, qui iam non eſt ſub pędagogo. Attenditur autem perfectio, & imperfectio legis ſecundũ tria, quę ad legem pertinent, ut* ſupra dictum eſt. Primo. n. q. 90. art. 2. 3. & 4. ad legem pertinet, ut ordinetur ad bonum commune ſicut ad finem, ut* ſupra dictum eſt: quod quidem põt q. 90. art. 2. eſſe duplex. ſ. bonum ſenſibile, & terrenum: & ad tale bonum ordinabat directe lex vet⁹. unde ſtatim Exo. 3. I in principio legis inuitatur populus ad regnum terrenum Chananęorum. Et iterum bonum intelligibile, & cœleſte: & ad hoc ordinat lex noua. Vnde ſtatim Chriſtus ad regnũ cęlorum in ſuę prędicationis principio, inuitauit dicens. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum. Matt. 4. & ideo Auguſ. *dicit in. 4. contra Fauſtum, quòd temporalium rerum Cap. 2. in princ. to. 2. promiſſiones in teſtamento veteri cõtinentur, & ideo vetus appellatur: ſed ęternę vitę promiſſio ad nouum pertinet teſtamentum. Secundo, ad legem pertinet dirigere humanos actus ſecundum ordinem iuſtitiæ, in quo etiam ſuperabundat lex noua legi veteri, interio K res actus animi ordinando, ſecundum illud Matt. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum: & ideo dicitur, quòd lex vetus cohibet manũ, lex noua animum. Tertio, ad legem pertinet inducere homines ad obſeruantias mandatorum. & hoc quidem lex vetus faciębat timore pœnarum: lex autem noua facit hoc per amorem, qui i cordibus noſtris infundiẽ per gratiã Chriſti, quæ in lege noua confertur, ſed in lege veteri figurabatur: & ideo dicit* Aug. contra Adamantium Manichæi diſcipulum, quòd breuis differentia Cap. 17. inter princ. & med. to. 6. eſt legis & Euangelij, timor & amor.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut pater familias in domo alia mandata proponit pueris, & adultis: ita etiam vnus rex Deus in vno ſuo regno aliã

legem

legem dedit hominibus adhuc imperfectis exiſtentibus, & aliam perfectiorem iam manuductis per priorem legem ad maiorem capacitatem diuinorum.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd ſalus hominum non poterat eſſe niſi per Chriſtum, ſm illud Actuū. 4. Non eſt aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. & ideo lex perfecte omnes ad ſalutē inducens, dari non potuit niſi poſt Chriſti aduentum: antea uero dari oportuit populo, ex quo Chriſtus erat naſciturus, legē præparatoriam ad Chriſti ſuſceptionem, in qua quædā rudimenta ſalutaris iuſtitiæ continētur.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd lex naturalis dirigit hominem ſm quædam præcepta communia, in quibus conueniunt tam perfecti, quàm imperfecti: & ideo eſt una omnium. Sed lex diuina dirigit hominem etiam in particularibus quibuſdam, ad quæ non ſimiliter ſe habent perfecti & imperfecti: & ideo oportuit legem diuinam eſſe duplicem, ſicut iam dictum eſt. *In cor. arti.*

ARTICVLVS VI.

Vtrum ſit aliqua lex fomitis.

Inf. q. 93. ar. 3. ad 1. Et Ro. 7 le. 4. Lib. 5. Ety. cap 3.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit aliqua lex fomitis. Dicit enim Iſidorus in 2. Ethym., †quòd lex ratione conſiſtit: fomes autē non conſiſtit in ratione, ſed magis a ratione deuiat. ergo fomes non habet rationem legis.

¶ 2 Præt. Omnis lex obligatoria eſt, ita quòd qui eam non ſeruant, tranſgreſſores dicuntur: ſed fomes non conſtituit aliquē tranſgreſſorem ex hoc, quòd ipſum non ſequitur, ſed magis tranſgreſſor redditur, ſi quis ipſum ſequatur. ergo fomes non habet rationē legis.

¶ 3 Præt. Lex ordinatur ad bonum commune, ut ſupra habitum eſt: ſed fomes non inclinat ad bonum cōmune, ſed magis ad bonum priuatum. ergo fomes nō habet rationem legis. *q. 90. art. 2.*

SED CONTRA eſt, qđ Apoſt. dicit Ro. 7. Video legē aliā in mēbris meis, repugnantem legi mentis meæ.

RESPON. Dicēdum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, Lex eſſentialiter inuenitur in regulante & menſurante, participatiue autem in eo quod menſuratur & regulatur: ita q̄ omnis inclinatio, uel ordinatio, quæ inuenitur in his quæ ſubiecta ſunt legi, participatiue dicitur lex, ut ex ſupradictis patet. Poteſt autem in his quæ ſubduntur legi, aliqua inclinatio inueniri dupliciter a legiſlatore. Vno modo, inquantum directe ſuos inclinat ſubditos ad aliqd, & interdū ad diuerſos act⁹, ſm quē modum poteſt dici, q̄ alia eſt lex militū, & alia eſt lex mercatorum. Alio modo indirecte, inquantum ſcilicet per hoc, quòd legiſlator deſtituit aliquem ſibi ſubditum aliqua dignitate, ſequitur quòd tranſeat in alium ordinem, & quaſi in aliam legem, puta, ſi miles ex militia deſtituatur, tranſibit in legem ruſticorum, uel mercatorum. Sic igitur ſub Deo legiſlatore diuerſæ creaturæ diuerſas habent naturales inclinationes, ita ut quod uni eſt quodāmodo lex, alteri ſit contra legē, vt ſi dicā, q̄ furibundum eſſe, eſt quodammodo lex canis, eſt autem cōtra legem ouis, uel alterius māſueti animalis. Eſt ergo hominis lex, quam ſortitur ex ordinatione diuina ſm propriam conditionem, ut ſm rationem operetur: quæ quidem lex fuit tam ualida in primo ſtatu, ut nihil uel præter rationem, uel contra rationem poſſet ſubrepere homini: ſed dum homo a Deo receſſit, incurrit in hoc, quòd feratur ſecundum impetum ſenſualitatis. Et unicuique etiam particulariter hoc contingit, quanto magis a ratione receſſerit, ut ſic quodammodo beſtiis aſſimiletur, quæ ſenſualitatis impetu feruntur, ſecundum illud Pſal. 48. Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilia factus eſt illis. Sic igitur ipſa ſenſualitatis inclinatio, quę fomes dicitur, in aliis quidem animalibus ſimpliciter habet rationem legis, illo tamen modo, quo in talibus lex dici poteſt ſecundum directam inclinationem legis. In hominibus autem ſecundum hoc non habet rationem legis, ſed magis eſt deuiatio a lege rationis: ſed inquantum per diuinam iuſtitiam homo deſtituitur originali iuſtitia, & uigore rationis, ipſe impetus ſenſualitatis, qui eum ducit, habet rationem legis inquantum eſt pœnalis & ex lege diuina, conſequens hominem deſtitutum propria dignitate.

q. 90. art. 1. ad 2. *ar. 2. hui⁹ q. & q. præce.*

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio illa procedit de fomite ſecundum ſe conſiderato, prout inclinat ad malum: ſic enim non habet rationem legis, ut dictum eſt, ſed ſecundum quod ſequitur ex diuinæ legis iuſtitia: tāquàm ſi diceretur lex eſſe, quod aliquis nobilis propter ſuam culpam ad ſeruilia opera induci permitteretur. *In corp. ar.*

Ad 2ᵐ dicendum, quòd obiectio illa procedit de eo quòd eſt lex quaſi regula & meſura: ſic enim deuiantes a lege tranſgreſſores conſtituuntur. ſic autem fomes non eſt lex, ſed per quandam participationem, vt ſupra dictum eſt. *In cor. art. & q. 90. ar. 1.*

Ad 3ᵐ dicendum, quòd ratio illa procedit de fomite quantum ad inclinationem propriam, non autē quantum ad ſuam originem: & tamen ſi conſideretur inclinatio ſenſualitatis prout eſt in aliis animalibus, ſic ordinatur ad bonum commune, ideſt, ad conſeruationem naturæ in ſpecie, vel indiuiduo. & hoc eſt etiā in homine, prout ſenſualitas ſubditur rationi: ſed fomes dicitur, ſecundum quod exit rationis ordinem.

QVAESTIO XCII.

De effectibus legis, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus legis.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum effectus legis ſit homines facere bonos.

¶ Secūdo, Vtrum effectus legis ſint imperare, uetare, permittere, & punire, ſicut legiſperitus dicit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum effectus legis ſit facere homines bonos.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd legis effectus non ſit facere homines bonos. Homines enim ſunt boni per uirtutem. Virtus enim eſt, quæ bonum facit habentem, vt dicitur in 2. Ethi. ſed uirtus eſt homini a ſolo Deo: ipſe enim eam facit in nobis ſine nobis, ut †ſupra dictum eſt in diffinitione uirtutis. ergo legis nō eſt homines facere bonos.

¶ 2 Præt. Lex non prodeſt homini

¶ Super Quæſtionis nonageſimæ ſecundæ Articulum primum

IN art. 1. quæſ. 92. dubium occurrit circa rationē ex eo, quòd aut falſum aſſumit, aut intentū nō infert. Propoſitio nanque fundans rationē literæ eſt iſta, Virt⁹ cuiuſlibet ſubditi eſt, ut bene ſubiiciatur principanti. hæc autem propoſitio aut intelligitur formaliter de ſubdito, inquantum ſubditus, aut materialiter de eo qui eſt ſubditus. Si formaliter, propoſitio eſt uera: ſed non infert, niſi quòd lex facit ſubditos, inquantum ſubditos, bonos: hoc autem non eſt facere homines bonos, quia ſicut aliud eſt eſſe hominem, & aliud eſſe ſubditum: ita alia eſt bonitas hominis, & alia eſt bonitas ſubditi. & tamen titulus articuli quærit, an ſit legis facere homines bonos

Inf. ar. 2 ad 4. Et 3. contra c. 116. §. 2. & 3. & 4. Et Ro. 10.

Ca. 6. i pri. tom. 5. q. 55. art. 4.

nus: & in corpore articuli infertur ex iſta propoſitione, ꝙ legis eſt inducere ſubiectos ad propriã ipſorum uirtutem. Si uero materialiter intelligitur, tunc licet inferret intentũ, ipſa tamen uniuerſaliter eſt falſa, & ſubuerſionem pareret totius doctrinæ: materialis enim ſermo a doctrina alienus eſt.

niſi legi obediat: ſed hoc ipſum ꝙ homo obedit legi, eſt ex bonitate. ergo bonitas præexigitur in homine ad legem: non igitur lex facit bonos homines.

¶ 3 Præt. Lex ordinatur ad bonum cõmune, vt* ſuprà dictum eſt: ſed

q.90.art.2.

quidam bene ſe habent in his quæ
G ad commune pertinent, qui tamen in propriis non bene ſe habent. nõ ergo ad legem pertinet, quòd faciat homines bonos.

§ 4 Præt. Quędam leges ſunt tyrannicæ, vt* Philoſophus dicit in ſua

Lib.1.ca 9. & ca. 13. Et lib.2.ca. 8. tom. 5.

politica: ſed tyrannus non intendit ad bonitatem ſubditorum, ſed ſolum ad propriam vtilitatem. non ergo legis eſt facere hoĩes bonos.

Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in. 1. Eth. quòd

Lib.1.c.14. circa prin.

H volũtas cuiuslibet legiſlatoris hęc eſt, vt faciat homines bonos.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut *ſupra dictũ eſt, lex nihil aliud eſt

q.90. art.1. & 4.

quàm dictamen rationis in p̃ſidente, quo ſubditi gubernãtur: cuiuslibet autem ſubditi uirtus eſt, vt bene ſubdatur ei, a quo gubernatur, ſicut virtus iraſcibilis & concupiſcibilis in hoc conſiſtit, quòd ſint bene obediẽtes rationi: & per hũc modũ uirt* cuiuslibet ſubiecti eſt, vt bene ſubiiciatur principanti, vt* Philoſophus dicit in. 1. Politicæ.

Ex cap.ult. to. 5.

Ad hoc autem ordinatur unaquæque lex, vt obediatur ei a ſubditis: vnde manifeſtum eſt, quòd hoc ſit proprium legis, inducere ſubiectos ad propriam ipſorum virtutem. Cũ igitur virtus ſit quę facit bonum habẽtem, ſequitur quòd proprius effectus legis ſit bonos facere eos, quibus datur vel ſimpliciter, vel ſecundum quid. Si enim intentio ferentis legem tendat in verum bonum, quod eſt bonum commune ſecundum iuſtitiam diuinam regulatum, ſequitur quòd per legem homines fiant boni ſimpliciter. Si vero intentio legiſlatoris feratur ad id quod non eſt bonum ſimpliciter, ſed vtile, vel delectabile ſibi, uel repugnans iuſtitię diuinæ: tunc lex non bonos facit hoĩes ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſcilicet in ordine ad tale regimen. Sic autem bonũ inuenitur etiã ĩ per ſe malis: ſicut aliquis dicitur bonus latro, quia operatur accõmode ad finem.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd duplex eſt virtus, vt ex* ſupradictis patet, ſcilicet acquiſita, &

q.61.& 62.

infuſa. Ad vtrãque autem aliquid operatur operum aſſuetudo, ſed diuerſimode. Nam virtutem quidem acquiſitam cauſat: ad virtutem autem infuſam diſponit, & eam iam habitam conſeruat, & promouet. Et quia lex ad hoc datur, vt dirigat actus humanos, in quantum actus humani operantur ad virtutem, in tantum lex facit hoĩes bonos. vnde

I &* Philoſ. dicit. 2. Politi. ꝙ legiſlatores aſſuefacientes faciunt bonos.

Ca. 6 parũ ante finem.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ſermo eſt formalis, uerus, & efficax ad intentum inferẽdum. Aduertendũ nãque eſt, ꝙ nõ eſt ſermo de hac, uel illa legẽ, ſed de lege in communi continente æternam, diuinam, &c. & ꝙ homo non ſolum in ordine ad hoc, uel illud, ſed etiam in ordine ad felicitatem naturalem, & propriam, & politicã, & ſupernaturalem eſt ſubditus. Ex his nãque habetur, ꝙ bonitas hominis, inquantum homo, & bonitas hominis, inquantum ſubditi, licet uniuerſaliter non coincidant, quandoque tamen coincidunt, ſcilicet reſpectu legis ordinantis hominem ad ueram felicitatem, ſiue naturalem, ſiue ſupernaturalem: ac per hoc, quòd lex factiua bonitatis in ſubdito in ordine ad felicitatem, eſt etiam factiua bonitatis ꝓpriæ ĩ homine: quoniã illa met eſt, qua ſubditus ordinatur ad ueram felicitaté. Eſt ergo propoſitio literæ formaliter intelligenda quod ex eo patet, quòd author ſub illa ſubſumit de bona & mala lege, & concludit, quòd legis eſt facere ſubditos bonos ſimpliciter, uel ſm quid, ut bonos latrones. Et cum dicitur, quòd non infert intentum, quia alia eſt ratio ſubditi, & hominis, iam patet reſponſio, quòd licet uniuerſaliter nõ ſit eadem ratio, reſpectu tamen legis ad ueram felicitatem, ſub qua infert author fieri homines bonos, eadem eſt ratio hominis, & ſubditi, non ſm relationem ſignificatam per ly, ſubditus, ſed ſecundum rationem fundantem ſubiectionem: homo enim ex hoc ꝙ homo, ordinem habet ad felicitatem mediãte uirtute ꝓpria.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli primi, dubium occurrit ex eo, ꝙ author uidetur cõtradicere ſibi, & falſum dicere. contradicere quidem ſibi, quia in principio illius reſponſionis dicit, quòd impoſſibile eſt, ut aliquis homo ſit bonus, niſi ſit bene

K proportionatus bono cõmuni: & in calce dicit, quòd alia eſt uirtus boni uiri, & boni ciuis. Si nãque diuerſa eſt uirtus uiri, & ciuis, poteſt eſſe uir bonus, & ciuis non bonus: & econuerſo ciuis bonus, & uir non bonus. & ſi impoſſibile eſt aliquem eſſe uirum bonum, & non bonum ciuem, quomodo alia eſt virtus boni uiri, & boni ciuis? Falſum autem dicitur, quia uir ſolitarius ſapientię contemplatione contentus, eſt bonus uir, utpote uirtutis heroicæ: & tamen non eſt bonus ciuis, quia nec eſt ciuis.

¶ In eadem reſponſione eſt aliud dubium: quia falſum uidetur, quòd eadem ſit uirtus boni uiri, & boni principis. nam uirtus boni uiri eſt monaſtica, principis uero politica. Et nihilominus uoluntaria etiam uidetur differentia inter neceſſitatem uirtutis ſimpliciter in principe, & non in ciue. nam ſicut ad bonum communitatis ſufficit, quòd ciues ſubditi principum mandatis obediant, ita ſufficit quòd princeps recta, opportuna ad bonum communitatis mandet, & exequatur quantum ſua intereſt

F proportionaliter ſicut alii. Quid enim ad communitatem magis de malitia priuata rectorum, quam ciuium, ſi ad commune omnes faciunt, quod oportet? Nulla enim apparet formalis differentia, ſed ſolum ſecundum magis, & minus. Conſtat enim, quòd principis priuata malitia magis nocet: quia conſpectiue in ſe certamen habet, ſed non quòd noceat per ſe cõmuni bono, & malitia ciuiũ ꝑaccidẽs.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd non falſitas, nec contradictio eſt in literis. Ad cuius euidentiam recolẽdum eſt ex prima parte, ꝙ bonũ ſimpliciter attenditur ſecundum ultimam perfectionem: & quòd non refert quo ad dici, & eſſe bonũ ſimpliciter, an illa ultima perfectio ſit diſtincta a præcedente, an ſit eadem cum præcedẽte. Vnde homo dicitur bonus ſimpliciter non ſecundum perfectionem ſubſtãtialem, ſed accidentalem, non quãcunque, ſed uirtutis moralis. Propter quod quæſtio de identitate, & diuerſitate uirtutis hominis, & ciuis, nõ repugnat ꝓpoſitioni primæ in reſponſione poſitæ, ſcilicet quòd impoſſibile eſt, quòd aliquis ſit bonus, & nõ ſit bene proportionatus bono communi. Siue enim eadẽ, ſiue alia ſit uirt* boni hominis, & boni ciuis, impoſſibile ẽ quòd homo ſit bon* ſine additione aliqua, & non bonus ciuis ciuilitate ordinata ad felicitatem ueram: quia homo inquantum homo, eſt pars ciuitatis, quia eſt animal politicum: ſicut homo inquantum homo, eſt diſciplinabilis, ac per hoc & in habendo bonitatem hominis, oportet quòd habeat proportionem ad bonum commune ciuitatis, ſaltem in præparatione animi. Non enim eſt recte diſpoſitus ſecundum prudentiam, & alias cardinales uirtutes, qui non eſt præparatus ad id, ad quod tenetur: & in habendo bonitatem ſimpliciter, oportet quòd habeat bonitatem primam, qua eſt in ſe bonus: & conſequentem, qua eſt pars bona. aliter non poſſet talis homo dici bonus, niſi ſecundum quid. Si ergo homo eſt bonus, cum bonitas ſua ſit aut pars, aut parens bonitatis ciuilis, impoſſibile eſt, quin ſit recte commenſuratus communitati, quod eſt eſſe bonum ciuem. quamuis econtra eueniat, ut ſcilicet aliquis ſit bonus ciuis, & non ſimpliciter bonus: quia bonum ſimpliciter conſurgit ex cauſa integra, bonum autem ſecundũ quid, ex aliquo particulari. Ciuis autem bonus non niſi bonitatem ſecundum quid importat: & ideo in litera dicitur, quòd ſufficit quòd obediant mandatis principum. unde patet nullam eſſe contradictionem. Quòd etiam nulla ſit falſitas propter hominem heroicum, ex eo patet, quia de hominibus ſermo eſt: heroicus autem huiuſmodi pluſquàm homo eſt, diuinam uitam imitatus. & quia etiam heroicus in præparatione animi eſt recte diſpoſitus ad communitatis bonum, & rurſus eſt optime commenſuratus cæleſtis patriæ.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quòd in ſecunda ſecundæ, Domino cõcedente, ex propoſito tractabitur de identitate, & diuerſitate prudentię monaſticæ, & politicę in quadrageſima ſeptima q̃ſtione, ubi dicẽ quare magis uirtus boni uiri identificatur

uirtuti

virtuti principis, quamcunque ſit cuiuſcunque, cum in virtute boni viri claudatur vtrunque. ſ. poſſe bene præeſſe, & bene ſubeſſe. De neceſſitate vero virtutis monaſticæ in principe magis quàm in ciue, de qua hic tractatur, dicendum eſt, quòd cum inter principē & ciues tm̄ interſit, quòd princeps uices totius multitudinis in ſe gerit, vtpote curam illius habens, ciues autem partes ſunt, conſequens eſt, quòd priuata malitia principis ad male præcipiendū toti multitudini cū inducet, & ſic cōi bono ſufficiens eſt nocere. Priuata autem malitia ciuium bono exiſtente principe, communi bono etſi diſſonet, non tamen nocere ſufficit: quia efficacem actionem ad cōe non habet, ſed diminutā. Propter quod oportet, ſi cōe bonū publicum rectè ſe habet, habere principē, qui ſit & vir & princeps bonus. vnde Eccleſiaſtes 10. dicitur. Væ terræ, cuius rex eſt puer, & cui⁹ principes mane comedunt, ideſt, ſine prudentia vt puer, & ſine temperātia indulgentes primum ventri: vtraq; autem virtus eſt monaſtica.

q.63. art. 1. & 2.

Cap. 8. pa... a princ.

Cap. 3. to. 5

Super Quaeſtionis nonageſimæſecundæ Articulum ſecundum.

IN ar. 2. nihil aliud ſcribendum occurrit, niſi quòd aduertas, quòd quia de proprijs actibus legis eſt ſermo, vt reſponſiones ad argumēta inſinuant, & permittere inter legis act⁹ ponitur, quòd ſolius ſuperioris ꝓprie eſt permittere. Alij aūt nō obuiantes malo, cū poſſunt, negligentis, aut tacētis potius, quàm permittentis exercēt officium, niſi vtendo lege participatiue dicantur permittere, ſicut accidit in fratre permittēte monitum fratrem reincidere in malum, vt adhibeat ſecum teſtes ſecundū legem Domini pro communi bono, & ſimilibus.

Tp. Augeno veter. lib. 1. ci. 3. in principio.

Ar. præced.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd non ſemper aliquis obedit legi ex bonitate perfecta virtutis: ſed quandoque quidem ex timore pœnę, quandoq; autem ex ſolo dictamine rationis; quod eſt quoddam principium virtutis, vt ſupra habitum eſt.

Ad 3ᵐ dicendum quòd bonitas cuiuſlibet partis cōſideratur in proportione ad ſuum totum. vnde & Aug. dicit in 3. Confeſ. quòd turpis eſt omnis pars, quæ ſuo toti non congruit. Cum igitur quilibet homo ſit pars ciuitatis, impoſſibile eſt quòd aliquis homo ſit bonus, niſi ſit bene proportionatus bono communi: nec totum poteſt bene exiſtere, niſi ex partibus ſibi proportionatis. Vnde impoſſibile eſt, quòd bonum cōmune ciuitatis bene ſe habeat, niſi ciues ſint virtuoſi, ad minus illi, quibus conuenit principari. Sufficit aūt quantum ad bonum communitatis, quòd alij intantum ſint virtuoſi, quòd principum mandatis obediāt. & ideo Philoſoph. dicit in 3. Polit. quòd eadem eſt virtus principis, & boni viri: non autem eadem eſt virtus cuiuſcunque ciuis, & boni viri.

Ad 4ᵐ dicendū, quòd lex tyrannica cum non ſit ſecundum rationem, non eſt ſimpliciter lex, ſed magis eſt quædam peruerſitas legis. Et tamen inquantum habet aliquid de ratione legis, intendit ad hoc, quòd ciues ſint boni. Non enim habet de ratione legis, niſi ſecundum hoc, quòd eſt dictamen alicuius præſidentis in ſubditis, & ad hoc tendit, vt ſubditi legi ſint bene obedientes, quod eſt eos eſſe bonos, nō ſimpliciter, ſed in ordine ad tale regimē.

ARTICVLVS II.

Vtrum legis actus conuenienter aſſignentur.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd legis actus nō ſint cōuenienter aſſignati in hoc quod dicitur, quòd legis actus eſt imperare, vetare, permittere, & punire. Lex enim omnis præceptum commune eſt, vt legiſconſultus dicit: ſed idem eſt imperare quod præcipere. ergo alia tria ſuperfluunt.

§ 2 Præt. Effectus legis eſt, vt inducat ſubditos ad bonum, ſicut ſupra dictum eſt: ſed cōſilium eſt de meliori bono, quàm præceptū. ergo magis pertinet ad legem conſulere, quàm præcipere.

§ 3 Præt. Sicut homo aliquis incitatur ad bonum per pœnas, ita A etiam & per præmia. ergo ſicut punire ponitur effectus legis, ita etiam & præmiare.

§ 4 Præt. Intentio legiſlatoris eſt, vt homines faciat bonos, ſicut ſupra dictum eſt: ſed ille qui ſolo metu pœnarum obedit legi, non eſt bonus. nam timore ſeruili, qui eſt timor pœnarum, etſi bonum aliquis faciat, non tamen aliquid benefit, vt Aug. dicit. non ergo videtur eſſe proprium legis, quòd puniat. Ar. præced. Enchirid. c. 121. tom. 3.

SED CONTRA eſt, qd̄ Iſidorus dicit in 5. Ety. Oīs lex aut permittit aliquid, vt vir fortis præmiū petat: aut vetat, vt ſacrarum virginū nuptias nulli liceat petere: aut punit, vt qui cædem fecerit, capite plectatur. Lib. 5. Etymo c. 19. in prin. & lib. 2. cap. 10.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut enuntiatio eſt rationis dictamen per modum enuntiandi, ita etiā lex per B modum præcipiendi. Rationis autem proprium eſt, vt ex aliquo ad aliquid inducat: vnde ſicut in demonſtratiuis ſcientijs ratio inducit, vt aſſentiatur concluſioni per quædam principia, ita etiam inducit, vt aſſentiatur legis præcepto per aliquid. Præcepta autem legis ſunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit, vt ſupra dictum eſt. Sunt autem tres differentiæ humanorum actuum. Nam, ſicut ſupra dictum eſt, quidam actus ſunt boni ex genere, qui ſunt actus virtutum, & reſpectu horum ponitur legis actus præcipere, vel imperare. Præcipit enim lex omnes actus virtutum, vt dicitur in 5. Ethicor. Quidam vero ſunt actus mali ex genere, ſicut actus vitioſi, & reſpectu C horum lex habet prohibere. Quidam vero ex genere ſuo ſunt actus indifferentes, & reſpectu horum lex habet permittere, & poſſunt etiam indifferentes dici omnes illi actus, qui ſunt vel parum boni, vel parum mali. Id autem, per quod inducit lex ad hoc quòd ſibi obediatur, eſt timor pœnæ, & quantum ad hoc ponitur legis effectus punire. q. 90. art. 1. & 91. ar. 4. q. 18. ar. 5. & 8. Ca. 1. a medio, & cap. 2. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut ceſſare a malo habet quandā rōnem boni, ita ēt prohibitio habet quandā rōnē præcepti: & ſecundū hoc large accipiendo præceptum, vniuerſaliter lex præceptum dicitur.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd conſulere non eſt proprius actus legis, ſed poteſt pertinere etiam ad perD ſonam priuatam, cuius non eſt condere legem. vnde etiam Apoſtolus 1. ad Cor. 7. cum conſilium quoddam daret, dixit: Ego dico, non Dominus. & ideo non ponitur inter effectus legis.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd ēt præmiare poteſt ad quemlibet pertinere, ſed punire non pertinet niſi ad miniſtrum legis, cuius authoritate pœna infertur: & ideo præmiare non ponitur actus legis, ſed ſolum punire.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd per hoc quòd aliquis incipit aſſueſieri ad vitandum mala, & ad implendum bona propter metum pœnæ, perducitur quandoque ad hoc, quòd delectabiliter, & ex propria voluntate E hoc faciat, & ſecundum hoc lex etiam puniendo perducit ad hoc, quòd homines ſint boni.

QVÆSTIO XCIII.

De lege æterna, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſingulis. Et primo, de lege æterna. Secundo, de lege naturali. Tertio, de lege humana. Quarto, de lege veteri. Quinto, de lege noua, quæ eſt lex Euangelij.

De ſexta autem lege, quæ eſt lex fomitis, ſufficiat quod dictum eſt, cum de peccato originali ageretur

Circa primum quæruntur ſex.

❡ Primo, Quid ſit lex æterna.
❡ Secuudn, Vtrum ſit omnibus nota.
❡ Tertin, Vtrum omnit lex ab ea deriuetur.
❡ Quarto, Vtrũ neceſſaria ſubijciantnr legi æternæ.
❡ Quinto, Vtrum contingentia naturalia ſubijciantur legi æternæ.
❡ Sexto, Vtrum nmnes res humanæ ei ſubijciantur.

Supra q.91 ar.1. & inf. præſenti q. art.3. & 4. cor.& ar.5. ad 3. Et 4. diſ.33.q.1. ar.1.Et 3.cõtra.ca.115. *q.46. poſt med.tom.4

Articvlvs primvs.

Vtrum lex æterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtens.

AD primvm ſic proceditur: Videtur ꝙ lex æterna nõ ſit ſumma rõ in Den exiſtens. Lex.n.æterna eſt vna tm̃: ſed rationes terũ in mente diuiua ſunt plures. dicit enim * Aug.in lib.83.q.quòd Deus ſingula ſecit proprijs rationibus.ergn lex æterna non videtur eſſe idem qnòd ratio in mente diuina exiſtens.

†q.90.ar.4. *p.p.q.34. art. 1. †cap.30. in ſine, & 31. in prin.to.1

❡ 2 Præt. De ratinne legis eſt, ꝙ verbo promulgetur, vt† ſupra dictũ eſt: ſed Verbum in diuinis dr̃ perſonaliter, vt in 1.* habitum eſt, ratin autem dicitur eſſentialiter. nõ igitur idem eſt lex æterna, q̃d ratio diuina.

❡ 3 Præt. † Aug.dicit in lib.de vera relig. Apparet ſupra mentem nnſtrã legẽ eſſe, quæ veritas dicitur: lex aũt ſupra mentem nnſtrã exiſtens eſt lex æterna. ergn veritas eſt lex æterna: ſed nõ eſt eadem rõ veritatis, & rationis.ergo lex æterna nõ eſt idem q̃d ratin ſumma.

Cap.6. circa medium tom.1.

Sed contra eſt, q̃d * Aug.dicit in 1.de lib.arb.ꝙ lex æterna eſt ſumma rõ, cui ſemper nbtemperãdũ eſt.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut in quolibet artifice præexiſtit ratio eorum, quæ conſtituuntur per artem: ita etiam in quolibet gubernãte nportet ꝙ præexiſtat ratin ordinis eorum, quæ agenda ſunt per eos qui gubernationi ſubdũtur. Et ſicut ratin rerum fiendarum per artem vocatur ars, vel exemplar rerum artificiatarum: ita etiam ratin gubernãtis actus ſubditorum, rationem legis obtinet, ſeruatis alijs, quæ * ſupra eſſe diximus de legis ratione. Deus autem per ſuã ſapientiam conditor eſt vniuerſarum rerum, ad quas comparatur, ſicut artifex ad artificiata, vt in primo * habitum eſt. Eſt ẽt gubernator omnium actuum & motionum, quæ inueniuntur in ſingulis creaturis, vt etiã in primo * habitum eſt. Vnde ſicut ratio diuinæ ſapientię inquantum per eam cuncta ſunt creata, rationem habet artis, vel exemplaris, vel ideæ: ita ratio diuinæ ſapientiæ mouẽtis omnia ad debitum finem, obtinet rationem legis: & ſecundũ hoc lex æterna nihil aliud eſt, quàm ratio diuinæ ſapientiæ, ſecundum quod eſt directiua omnium actuum & motionum.

q.90.per totam.
p. p. q. 44. artic.8.
p.p.q. 103. ar.5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Aug.loquitur ibi de rationibus idealibus, quæ reſpiciunt proprias naturas ſingularum rerum: & ideo in eis inuenitur quędam diſtinctio, & pluralitas ſecundum diuerſos reſpectus ad res, vt in primo * habitum eſt: ſed lex dicitur directiua actuum in ordine ad bonum commune, * vt ſupra dictum eſt. Ea autem quæ ſunt in ſeipſis diuerſa, conſiderantur vt vnum, ſecundum quod ordinantur ad aliquod commune: & ideo lex æterna eſt vna, quæ eſt ratio huius ordinis.

p.p.q.15.artic.2.& 3.
q.90.art.2.

Ad 2m dicendum, quòd circa verbum quodcũq; duo pñt conſiderari. ſ.ipſum verbum, & ea quæ verbo exprimuntur. Verbum.n.vocale eſt quiddã ab ore hominis prolatum, ſed hoc verbo exprimuntur, quæ verbis humanis ſignificantur: & eadem ratin eſt de verbo hominis mentali, quod nihil eſt aliud, q̃ quid-

F dam mente conceptum, quo homo exprimit mentaliter ea, de quibus cogitat. Sic igitur in diuinis ipſum verbum, quod eſt conceptio paterni intellectus, perſonaliter * dicitur: ſed omnia quæcunque ſunt in ſciẽtia patris, ſiue eſſentialia, ſiue perſonalia, ſiue etiam Dei opera, exprimuntur hoc verbo, vt patet per * Aug. in 15. de Trini. & inter cætera, quæ hoc verbo exprimuntur, etiam ipſa lex æterna verbo ipſo exprimitur. Nec tamen propter hoc ſequitur, ꝙ lex æterna perſonaliter in diuinis dicatur: appropriatur tamen filio propter conuenientiam, quã habet ratio ad verbum.

D.1161.
Cap.14.1.3

Ad 3m dicendum, quòd ratio intellectus diuini aliter * ſe habet ad res, quàm ratio humani intellectus. Intellectus enim humanus eſt menſuratus a rebus, vt

D.813.

G ſcilicet conceptus hominis non ſit verus propter ſeipſum, ſed dicitur verus ex hoc, quòd cõſonat rebus. Ex hoc enim quòd res eſt, vel non eſt, opinio vera, vel falſa eſt. Intellectus vero diuinus eſt menſura rerum: quia vnaquæque res intantum habet de veritate, inquantum imitatur intellectum diuinum, vt in primo * dictum eſt: & ideo intellectus diuinus eſt verus ſecundum ſe. vnde ratio eius eſt ipſa veritas.

p.p.q.16.artic. 1.

Articvlvs II.

Vtrum lex æterna ſit omnibus nota.

Supra q.19 art.4. ad 3. & ar.5.& 6

H AD secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ lex æterna non ſit oĩbus nota. Quia, vt dicit Apoſtolus 1.ad Cor.2. Quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi Spiritus Dei: ſed lex æterna eſt quędã ratio in mente diuina exiſtens. ergo omnibus eſt ignota, niſi ſoli Deo.

❡ 2 Præt. Sicut * Aug.dicit in lib.de liber.arb. Lex æterna eſt, qua iuſtum eſt, vt omnia ſint ordinatiſſima: ſed non omnes cognoſcunt qualiter omnia ſint ordinatiſſima.ergo non omnes cognoſcunt legem æternam.

Lib. 1. c.6. circa med. tom. 1.

❡ 3 Præt. * Aug.dicit in lib. de vera relig. ꝙ lex æterna eſt, de qua hominis iudicare non poſſunt: ſed ſicut in 1. * Ethic. dicitur, Vnuſquiſque bene iudicat quæ cognoſcit. ergo lex æterna non eſt nobis nota.

Cap.31.nõ longe a fine tom. 1.
Cap. 3. a med.

I Sed contra eſt, quod † Aug.dicit in lib.de lib. arbit. quòd æternæ legis notio nobis impreſſa eſt.

†lib.1. c.6. non procul a fine to. 1.

Respon. Dicendum, quòd dupliciter aliquid cognoſci poteſt. Vno modo in ſeipſo: alio modo in ſuo effectu, in quo aliqua ſimilitudo eius inuenitur. ſicut aliquis nõ videns Solem in ſua ſubſtantia, cognoſcit ipſum in ſua irradiatione. Sic igitur dicendum eſt, quòd legem æternam nullus * poteſt cognoſcere, ſecundum quod in ſeipſa eſt, niſi ſolus Deus, & beati, qui Deum per eſſentiam vident: ſed omnis creatura rationalis ipſam cognoſcit ſecundum aliquam eius irradiationem, vel maiorem, vel minorem. Omnis.n. cognitio veritatis eſt quædam irradiatio, & participatio legis æternæ, quæ eſt veritas incommutabilis, vt * Auguſt. dicit in lib. de vera religione. Veritatem autẽ omnes aliqualiter cognoſcunt, ad minus quantum ad principia communia legis naturalis: in alijs vero quidam plus, & quidam minus participant de cognitione veritatis, & ſecundum hoc etiam plus, uel minus cognoſcunt legem æternam.

D.482.
K
Cap.18.circa princ. & cap.31.to.1

Ad primvm ergo dicendum, quòd ea quæ ſunt Dei, in ſeipſis quidem cognoſci a nobis non poſſunt, ſed tamen in effectibus ſuis nobis manifeſtantur, ſecundum illud Rom.1. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur.

Ad 2m dicendum, ꝙ legem æternã etſi unuſquiſque cognoſcat pro ſua capacitate ſecundum modum prædictum:

prædictum, nullus tñ eã comprehendere poteſt. Non .n. totaliter manifeſtari põt per ſuos effectus: & ideo non oportet, ꝙ quicunque cognoſcit legem æternam ſecundum modum prædictum, cognoſcat totum ordinem rerum, quo omnia ſunt ordinatiſſima.

Ad 3m dicendum, ꝙ iudicare de aliquo poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, ſicut vis cognitiua diiudicat de proprio obiecto, ſecundũ illud Iob 12. Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis ſaporem? & ſecundum iſtum modũ iudicij Philoſophus dicit, ꝙ vnuſquiſque bene diiudicat quæ cognoſcit, iudicando. ſ. an ſit verum quod proponitur. (Lib. 1. Eth. c. 3. a med.) Alio modo, ſecũdum quod ſuperior iudicat de inferiori quodam practico iudicio, an ſcilicet ita debeat eſſe, vel non ita: & ſic nullus poteſt iudicare de lege æterna.

Articvlvs III.

Vtrum omnis lex a lege æterna deriuetur.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd non omnis lex a lege æterna deriuetur. Eſt enim quædam lex fomitis, vt ſupra dictum eſt: ipſa autem non deriuatur a lege diuina, quæ eſt lex æterna. ad ipſam enim pertinet prudentia carnis, de qua Apoſtolus dicit ad Romanos 8. quòd legi Dei non poteſt eſſe ſubiecta. ergo non omnis lex procedit a lege æterna.

¶ 2 Præt. A lege æterna nihil iniquum procedere poteſt, quia ſicut dictum eſt, lex æterna eſt ſecundum quam iuſtum eſt, vt omnia ſint ordinatiſſima: ſed quædam leges ſunt iniquæ, ſecundum illud Iſa. 10. Væ qui condunt leges iniquas. ergo non omnis lex procedit a lege æterna.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in 1. de lib. arbit. quòd lex quæ populo regendo ſcribitur, rectè multa permittit, quæ per diuinam prouidẽtiam vindicantur: ſed ratio diuinæ prouidentiæ eſt lex æterna, vt dictum eſt. ergo nec etiam omnis lex recta procedit a lege æterna.

Sed contra eſt, quod Prouer. 8. diuina Sapientia dicit. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt; ratio autem diuinæ ſapientiæ eſt lex æterna, vt ſupra dictum eſt. ergo omnes leges a lege æterna procedunt.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, Lex importat rationem quandam directiuam actuum ad finem. In omnibus autem mouentibus ordinatis, oportet quòd virtus ſecundi mouentis deriuetur a virtute mouentis primi: quia mouens ſecundum non mouet, niſi inquantum mouetur a primo. vnde in omni-

A bus gubernãtibus idem videmus, ꝙ ratio gubernationis a primo gubernante ad ſecundos deriuatur: ſicut ratio eorum quæ ſunt agenda in ciuitate, deriuatur a rege per præceptum in inferiores adminiſtratores. Et in artificialibus etiam rõ artificialium actuum deriuatur ab architectore ad inferiores artifices, qui manu operãtur. Cum ergo lex æterna ſit ratio gubernationis iu ſupremo gubernante, neceſſe eſt, ꝙ omnes rationes guberna-

B tionis, quæ ſunt in inferioribus gubernantibus, a lege æterna deriuentur. Hmõi aũt rationes inferiorum gubernãtium, ſunt quæcunq; aliæ leges præter æternã: vnde omnes leges inquantum participant de ratione recta, intãtum deriuantur a lege æterna. Et propter hoc Aug. dicit in 1. de lib. arbit, ꝙ in temporali lege nihil eſt iuſtum ac legitimum, quod non ex lege æterna homines ſibi deriuauerunt.

C Ad primvm ergo dicendum, ꝙ fomes habet rationẽ legis in homine, inquantum eſt pœna conſequens diuinam iuſtitiam: & ſecundum hoc manifeſtum eſt, ꝙ deriuatur a lege æterna. Inquantum vero inclinat ad peccatum, ſic cõtrariatur legi Dei, & nõ habet rationem legis, vt ex ſupradictis patet.

Ad 2m dicendum, ꝙ lex humana intãtum habet rationem legis, inquantum eſt ſecundũ rationem rectam, & ſecundum hoc manifeſtũ eſt, ꝙ a lege æterna deriuatur:

D inquãtum vero a ratione recedit, ſic dicitur lex iniqua, & ſic non habet rationem legis, ſed magis violentiæ cuiuſdam. Et tamen in ipſa lege iniqua, inquantũ ſeruatur aliquid de ſimilitudine legis propter ordinem poteſtatis eius, qui legem fecit, ſecundum hoc etiam deriuatur a lege æterna. Omnis enim poteſtas a domino Deo eſt, vt dicitur Rom. 13.

Ad 3m dicendũ, ꝙ lex humana dicitur aliqua permittere, non quaſi ea approbãs, ſed quaſi ea dirigere nõ potens. Multa aũt diriguntur lege diuina, q̃ dirigi non poſſunt lege humana: plura .n. ſubduntur cauſæ

E ſuperiori, quàm inferiori. vnde hoc ipſum, quòd lex humana non ſe intromittit de his quæ dirigere non poteſt, ex ordine legis æternæ prouenit. Secus autem eſſet, ſi approbaret ea quæ lex æterna reprobat: vnde ex hoc non habetur, ꝙ lex humana non deriuetur a lege æterna, ſed quòd nõ perfecte eam aſſequi poſſit.

Articvlvs IIII.

Vtrum neceſſaria & æterna ſubijciantur legi æternæ.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ neceſſaria & æterna ſubijciantur legi æternæ. Omne .n. quod rationabile eſt, rationi ſubditur: ſed volũtas diuina eſt rationabilis, cum ſit iuſta. ergo rationi ſubditur: ſed lex æterna eſt rõ diuina. ergo voluntas (1. q. 19. art. 2. ad 3. & ar. tic. 4. ad 3. & q. 103. artic. 1. ad 3. & 3. cõt. g. ca. 2. q. 25. art. 6. co.)

¶ *Super Quæſtionis nonageſimætertiæ Articulũ tertium.*

Omiſſo 1. art. cuius difficultates in prima parte claræ ſunt: & ſecũdo, quia clarus eſt: in tertio dubiũ occurrit: quia author deficere videtur ab intento, aut falſum dicere, cum dicit rationes inferiorum gubernãtiũ, ſunt, quæcunq; aliæ leges præter æternã. (q. 91. art. 6.) Si nanque de omni lege præter æternam loquitur, falſum dicit: quia lex diuina nõ eſt ratio inferioris gubernatoris, ſed Dei, & ẽ alia ab æterna, vt patet in q. 91. (Ar. præced. arg. 2.) Si autem non intendit de lege diuina, non habetur concluſio intenta, ſcilicet quòd omnis lex ab æterna deriuatur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ author intendit etiã de lege diuina, quòd deriuatur ab æterna, quia ponit ipſam eſſe per participationem legis æternæ, vt expreſſe patet ſuperius in q. 91. ar. 4. ad tertium, vbi dixit. Et ideo ſuperaddiť lex diuinitus data, per quã lex æterna participatur altiori modo. (Cap. 5. circa h. to. 1.; Ar. 1. huius quæſt.) Nec eſt verum, ꝙ lex diuina non ſit ratio inferiorum gubernantium: quoniã lex diuina non dicitur diuina a ſubiecto, tanquam ſit aliquid in Deo, ſola .n. lex æterna ẽ formaliter in Deo, ſed dicitur diuina ab authoritate, a modo, & a fine. (Ar. 1. huius quæſt.; q. 90. ar. 1. 2. & 3.) Eſt nanque a Deo ſuper naturaliter data ad ducendũ in Deum ſupernaturalem finẽ. & eſt lex diuina, ratio ſuper naturaliter data homini, vt ſeipſum gubernet, & propriè ea eſt ratio inferiorum gubernantium, ſcilicet hominum non ab eis adinuenta, ſed a Deo ſuſcepta. Et de lege veteri patet Actuum 7. Accepiſtis legem in diſpoſitione angelorum: de noua autem inferius habebitur, quòd eſt ipſa gratia Spiritus ſancti. Neutrum autem horum eſt in Deo, niſi cauſaliter: ſed in hominis anima vtrunque, primum per intellectũ & memoriam, ſecundum per eſſentiam animæ & voluntatem. Et per hoc patet, quòd tam lex æterna, quàm naturalis & diuina, ſit rõnis ordinatio ad bonum cõe a Deo, qui curam habet cõmunitatis, promulgata. (Cap. 5. & 6 tom. 1.) Et inter æternam, & alias hæc eſt differentia, quòd æterna eſt in Deo, ac per hoc eſt ipſe Deus: aliæ autem non ſunt in Deo, ſed effectus eius in creaturis rationalibus: ac per hoc illa eſt cauſa, cæteræ ſunt participationes illius: illa æterna, reliquæ temporales. (q. 91. art. 6.)

Dei ſubdit legi æternæ: volũtas aũt Dei eſt aliqd æternũ. ergo ẽt æterna & neceſſaria legi æternæ ſubdunt.

¶ 2 Præt. Quicquid ſubijcitur regi, ſubijcitur legi regis: Filius autem, vt dicitur 1. ad Cor. 15. ſubiectus erit Deo & Patri, cum tradiderit ei regnum. ergo Filius, qui eſt æternus, ſubijcitur legi æternæ.

¶ 3 Præt. Lex æterna eſt ratio diuinæ prouidentiæ: ſed multa neceſſaria ſubduntur diuinæ prouidẽtiæ, ſicut permanentia ſubſtantiarũ incorporalium, & corporũ cæleſtium. ergo legi æternæ ſubduntur ẽt neceſſaria.

Sed contra. Ea quæ ſunt neceſſaria, impoſſibile eſt aliter ſe habere, vnde cohibitione non indigent: ſed imponitur homini lex, vt cohibeatur a malis, vt ex * ſupradictis patet. ergo ea quæ ſunt neceſſa- G ria, legi non ſubduntur.

q. 90. art. 3. ad 2. & q. 92. art. 2.

Ar. 1. huius quæſt.

Respon. Dicendum, q ſicut* ſupra dictum eſt, lex æterna eſt ratio diuinæ gubernationis. Quæcunq, ergo diuinæ gubernationi ſubduntur, ſubijciuntur ẽt legi æternæ: quæ vero gubernationi æternæ non ſubduntur, neq; legi æternæ ſubduntur. Horũ aũt diſtinctio attendi põt ex his, quæ circa nos ſunt. Humanæ .n. gubernationi ſubduntur ea, quæ per homines fieri pñt: quæ vero ad naturam hominis pertinent, non ſubduntur gubernationi humanæ. ſ. q homo habeat animã, vel manum, aut pedes. Sic igitur legi æternæ ſubduntur omnia, quę ſunt in rebus a Deo creatis ſiue ſint contingentia, ſiue ſint neceſſaria: ea vero quæ pertinent ad naturã, vel eſſentiam diuinam, legi æternæ non ſubduntur, ſed ſunt realiter ipſa lex æterna.

Ad primvm ergo dicendum, q de voluntate Dei dupliciter poſſumus loqui. Vno modo, quantum ad ipſam voluntatẽ: & ſic cũ volũtas Dei ſit ipſa eſſentia eius, nõ ſubditur gubernationi diuinæ, neq; legi æternæ, ſed idem eſt qđ lex æterna. Alio modo poſſumus loqui de voluntate diuina, quãtum ad ipſa quæ Deus vult circa creaturas, quę quidẽ ſubiecta ſunt legi æternæ, inquantum horum ratio eſt in diuina ſapientia, & ratione horum voluntas Dei dicitur rationabilis: alioquin rõne ſuiipſius magis eſt dicenda ipſa ratio.

Ad 2m dicendum, q Filius Dei non eſt a Deo factus, ſed naturaliter ab ipſo genitus: & ideo nõ ſubditur diuinæ prouidentiæ, aut legi æternæ, ſed magis ipſe eſt lex æterna per quandam appropriationem, vt pater per *Aug. in lib. de vera relig. Dicitur autem eſſe ſubiectus Patri ratione humanæ naturę, ſecundum quam etiam Pater dicitur eſſe maior eo. Tertium concedimus, quia procedit de neceſſarijs creatis.

Cap. 31. videt eſſe t. 1.

Te. 16. to. 3

Ad 4m dicendum, q ſicut* Philoſophus dicit in 5. Metaph. Quædam neceſſaria habẽt cauſam ſuę neceſſitatis, & ſic hoc ipſum q impoſſibile eſt ea aliter ſe habere, habent ab alio: & hoc ipſum eſt cohibitio quædam efficaciſſima. Nam quæcunq; cohibentur in communi, intantum cohiberi dicuntur, inquantum non poſſunt aliter facere, quàm de eis diſponatur.

1. q. 22. ar. 2 Et 1. di. 39. q. 2. artic. 2. cor. Et 3. cõtra c. 71. & 72. & 73. Et ver. q. 5. ar. 3. & 4. Et op. 3. c. 132 vſq; 136. Et op. 15. c. 12 vſque 16. Et Iob 12. * q. 90. ar. 4.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimætertiæ Articulum quintum.*

IN artic. 4. 5. & 6. eiuſdem quæſtionis nihil aliud occurrit ſcribendum, niſi quòd in 5. artic. notes illud. Nullus, proprie loquendo, ſuis actibus legem imponit, & hoc pro difficultate illa, vtrum princeps ſubdatur legibus.

Articvlvs V.

Vtrum naturalia contingentia ſubſint legi æternæ.

AD qvintvm ſic proceditur. Videtur q naturalia cõtingentia nõ ſubſint legi æternæ. Promulgatio .n. eſt de rõne legis, * vt ſupra dictũ eſt: ſed promulgatio non põt fieri niſi ad creaturas rõnales, quibus põt aliquid denũtiari. ergo ſolæ creaturæ rõnales F ſubſunt legi æternæ. non ergo naturalia cõtingentia.

¶ 2 Præt. Ea quæ obediunt rõni, participant aliqualiter rõne, vt dicitur in 1. †Eth. Lex aũt æterna eſt rõ ſumma, vt *ſupra dictum eſt. cum igitur naturalia cõtingentia nõ participent aliqualiter rõne, ſed penitus ſint irrationabilia, videtur q nõ ſubſint legi æternæ.

† Cap. vlti. tom. 5.

* Ar. 1 huius quæſt.

¶ 3 Præt. Lex æterna ẽ efficaciſſima: ſed ĩ naturalib' cõtingẽtib' accidit defect'. nõ ergo ſubſunt legi æternę.

Sed contra eſt, quod dicitur Prouerb. 8. Quando circundabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos.

Respon. Dicendum, q aliter eſt de lege hominis dicẽdum, & aliter de lege æterna, quæ eſt lex Dei. Lex .n. hominis non ſe extendit niſi ad creaturas rõnales, quæ homini ſubijciuntur. Cuius rõ eſt, quia lex eſt directiua actuum, qui cõueniunt ſubiectis gubernationi alicuius: vnde nullus proprie loquendo, ſuis actibus legẽ imponit. Quæcunq; aũt aguntur circa vſum rerum irrationalium homini ſubditarum, aguntur per actum ipſius hominis mouentis hmói res. nã hmói irrationales creaturæ non agunt ſeipſas, ſed ab alijs aguntur, vt *ſupra habitum eſt. & ideo rebus irrationalibus homo legem imponere nõ poteſt quantumcunq; ei ſubijciantur: rebus aũt rõnalibus ſibi ſubiectis põt imponere legem, inquantum ſuo præcepto, vel denuntiatione quacunq; imprimit menti earum H quandã regulã, quæ eſt principiũ agendi. Sicut autem homo imprimit denuntiando quoddã interius principium actuum homini ſibi ſubiecto: ita ẽt Deus imprimit toti naturæ principia propriorum actuum. & ideo per hunc modum Deus dr̃ præcipere toti naturæ, ſm illud pſ. 148. Præceptum poſuit, & non præteribit. & per hãc etiã rõnem omnes motus & actiones totius naturæ, legi æternæ ſubduntur. Vnde alio modo creaturæ irrõnales ſubdũtur legi æternæ, inquantum mouentur a diuina prouidentia: non autem per intellectũ diuini præcepti, ſicut creaturæ rationales.

q. 1. art. 2.

Ad primvm ergo dicendum, q hoc mõ ſe hẽt impreſſio actiui principij intrinſeci, quantum ad res na- I turales, ſicut ſe hẽt promulgatio legis, quantũ ad hoïes: quia per legis promulgationẽ imprimitur hoib' quoddã directiuũ principium humanorũ actuũ, vt * dictũ eſt.

In corp. ar.

Ad 2m dicendum, q creaturæ irrationales nõ participant ratione humana, nec ei obediunt: participãt tñ per modum obedientiæ ratione diuina. Ad plura .n. ſe extendit virtus rationis diuinę, q̃ virtus rationis humanæ. Et ſicut membra corporis humani mouentur ad imperium rationis, nõ tñ participant ratione, quia non habent aliquam apprehenſionem ordinatam ad rationem: ita etiam creaturæ irrationales mouentur a Deo, nec tamẽ propter hoc ſunt rationales.

Ad 3m dicendum, q defectus qui accidunt in re- K bus naturalibus, q̃uis ſint præter ordinẽ cauſarũ particulariũ, nõ tñ ſunt pter ordinẽ cauſarũ vniuerſaliũ, & præcipue cauſæ primæ, quæ Deus eſt, cuius prouidentiã nihil ſubterfugere põt, vt in 1. * dictum eſt. Et quia lex æterna eſt rõ diuinæ prouidentiæ, vt *dictũ eſt; ideo defectus rerũ naturalium legi æternæ ſubdũtur.

p. p. q. 22. ar tic. 2.

* Art. 1. huius quæſt.

Articvlvs VI.

Vtrum omnes res humanæ ſubijciantur legi æternæ.

1. q. 22. ar. 2 cor. & ad 2. Et 1. di. 39. q. 2. art. 2. cor. ad 5. Et 3. con. c. 1. 64. 90. 111. & 112 Et ver. q. 5. a. 5. Et opu. 3. c. 143.

AD ſextvm ſic proceditur. Videtur q non omnes res humanæ ſubijciãtur legi æternæ. Dicit .n. Apoſtolus ad Gal. 5. Si Spiritu Dei ducimini, non eſtis ſub lege: ſed viri iuſti, qui ſunt filij Dei per adoptionem,

prionem, ſpiritu Dei aguntur, ſecundum illud Ro.8. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. ergo non omnes homines ſunt ſub lege æterna.

§ 2 Præt. Apoſtolus dicit ad Ro.8. Prudẽtia carnis inimica eſt Deo, legi.n. Dei ſubiecta nõ eſt: ſed multi homines ſunt, in quibus prudẽtia carnis dominatur. ergo legi æternæ, quæ eſt lex Dei, non ſubijciuntur oẽs hoies.

*Lib. 1. ca. 6. circa medium, to. 1.

§ 3 Præt. *Aug. dicit in 1. de lib. arb. quòd lex æterna eſt, qua mali miſeriam, boni vitam beatã merentur: ſed homines iam beati, vel iam damnati non ſunt in ſtatu merendi. ergo non ſubſunt legi æternæ.

†Cap. 12. circa fin. to. 5.

Sed contra eſt, qd †Aug. dicit 19. de ci. Dei. Nullo mõ aliquid legib° ſummi Creatoris ordinationiq; ſubtrahitur, a quo pax vniuerſitatis adminiſtratur.

Ar. præced.

Respon. Dicendum, ꝙ duplex eſt modus, quo aliquid ſubditur legi æternæ, vt ex * ſupradictis patet. Vno modo, inquantum participatur lex æterna per modum cognitionis. Alio modo, per modum actionis, & paſſionis, inquãtum participatur per modum interioris principij motiui: & hoc ſecũdo modo ſubduntur legi æternæ irrationales creaturæ, vt * dictum eſt. (Ar. præced.) Sed quia rationalis natura cum eo, quod eſt commune omnibus creaturis, habet aliquid ſibi ꝓprium inquantum eſt rationalis: ideo ſecundum vtrunque modum legi ęternę ſubditur, quia & notionem legis æternæ aliquo modo habet, vt * ſupra dictũ eſt: & iterum vnicuiq; rationali creaturæ ineſt naturalis inclinatio ad id, quod eſt conſonum legi ęternę. Sumus.n. innati ad habendum virtutes, vt dicitur in 2.* Ethic. Vterq; tamẽ modus imperfectus quidem eſt, & quodãmodo corruptus in malis, in quibus & inclinatio naturalis ad virtutẽ deprauatur ꝑ habitũ vitioſum: & iterũ ipſa naturalis cognitio boni in eis obtenebratur ꝑ paſſiones, & habitus peccatorũ: In bonis aũt vterque modus inuenitur perfectior, quia & ſupra cognitionem naturalem boni ſuperadditur eis cognitio fidei & ſapientię: & ſupra naturalem inclinationem ad bonũ, ſuperadditur eis interius motiuum gratię & virtutis. Sic igitur boni perfecte ſubſunt legi æternæ, tanquam ſemper ſecundum eam agentes: mali autem ſubſunt quidem legi æternæ, imperfecte quidẽ quantum ad actiones ipſorum, prout imperfecte cognoſcunt, & imperfecte inclinantur ad bonum: ſed quantum deficit ex parte actionis, ſuppletur ex parte paſſionis, prout ſ. intantum patiuntur, quod lex æterna dictat de eis, inquantum deficiunt facere, quod legi æternæ conuenit. vnde Aug. dicit in 1.* de lib. arb. Iuſtos ſub æterna lege agere exiſtimo. & in* lib. de catechizandis rudibus dicit, quòd Deus ex iuſta miſeria animarum ſe deſerentium conuenientiſſimis legibus inferiores partes creaturæ ſuæ nouit ordinare.

Ar. 1. huius quæſt.

Circa prin cip. lib.

Cap. 6. circa med. t. 1 * cap. 18. inter finem, & med. tomo 4.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ illud verbũ Apoſtoli põt intelligi dupliciter. Vno modo, vt eſſe ſub lege intelligatur ille, qui nolens obligationẽ legis ſubditur quaſi cuidã ponderi. vnde * glo. ibidem dicit, ꝙ ſub lege eſt, qui timore ſupplicij, qd lex minatur, non amore iuſtitię a malo opere abſtinet: & hoc modo ſpirituales viri non ſunt ſub lege, quia per charitatem, quam Spiritus ſanctus cordibus eorum infundit, voluntarie id quod legis eſt, implent. Alio modo poteſt etiam intelligi inquantum hominis opera, qui Spiritu ſancto agitur, magis dicuntur eſſe opera Spiritus ſancti, quàm ipſius hominis. vnde cum Spiritus ſanctus nõ ſit ſub lege, ſicut nec Filius, vt * ſupra dictum eſt, ſequitur ꝙ huiuſmodi opera inquantum ſunt Spiritus ſci nõ ſunt ſub lege: & huic atteſtatur qd Apoſt. A dicit 2. ad Cor. 3. Vbi Spiritus domini, ibi libertas.

Glo. ordin. ibid. & ſumit ex Auguſt.

Ar. 4. ad 2.

Ad 2m dicendum, quòd prudentia carnis non poteſt ſubijci legi Dei ex parte actionis, quia inclinat ad actiones contrarias legi diuinæ: ſubijcitur tamen legi Dei ex parte paſſionis, quia meretur pati pœnam ſecundum legem diuinæ iuſtitiæ. Nihilominus tamen in nullo homine ita prudentia carnis dominatur, quòd totum bonum naturæ corrumpatur: & ideo remanet in homine inclinatio ad agendum ea, quę ſunt legis æternæ. Habitum eſt enim * ſupra, quòd peccatum non tollit totum bonum naturæ. (q. 85. art. 2.)

Ad 3m dicendum, ꝙ idem eſt, per quod aliquid conſeruatur in fine, & per quod mouetur ad finem: B ſicut corpus graue grauitate quieſcit in loco inferiori, per quam etiam ad locum ipſum mouetur. Et ſic dicendum eſt, ꝙ ſicut ſecundum legem æternam aliqui merentur beatitudinem, vel miſeriã: ita per eandem legem in beatitudine, vel miſeria conſeruantur, & ſecundum hoc beati, & dãnati ſubſunt legi æternę.

QVAESTIO XCIIII.

De lege naturali, in ſex articulos diuiſa.

C Deinde conſiderandum eſt de lege naturali.

Et circa hoc quæruntur ſex.

- ¶Primo, Quid ſit lex naturalis.
- ¶Secundo, Quæ ſint præcepta legis naturalis.
- ¶Tertio, Vtrum omnes actus virtutum ſint de lege naturæ.
- ¶Quarto, Vtrum lex naturalis ſit vna apud omnes.
- ¶Quinto, Vtrum ſit mutabilis.
- ¶Sexto, Vtrum poſſit a mente hominis deleri.

D

Articvlvs primvs.

Vtrum lex naturalis ſit habitus.

Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ lex naturalis ſit habitus: quia vt * Philoſophus dicit in 2. Ethic. tria ſunt in anima, potentia, habitus, & paſſio: ſed naturalis lex non eſt aliqua potentiarũ animæ, nec aliqua paſſionum, ut patet enumerando per ſingula. ergo lex naturalis eſt habitus. (Cap. 5.)

E

§ 2 Præt. Baſilius dicit, quòd conſcientia, ſiue ſynderesis, eſt lex intellectus noſtri, quod non poteſt intelligi niſi de lege naturali: ſed ſynderesis eſt habitus quidam, vt in primo * habitum eſt. ergo lex naturalis eſt habitus. (p. p q. 79. articu. 12.)

§ 3 Præt. Lex naturalis ſemper in homine manet, vt * infra patebit: ſed non ſemper ratio hominis, ad quam lex pertinet, cogitat de naturali lege. ergo lex naturalis non eſt actus, ſed habitus. (Ar. 5. huius quæſt.)

Sed contra eſt, quod * Aug.

¶ *Super Quæſtionem nonageſimamquartam.*

In q. 94. primo notandum eſt pro intellectu multorum articulorum cõiter, deinde ſingillatim dicetur. In cõmuni igitur ſcito, ꝙ quemadmodum in ſpeculatiuis præter prima principia cõmuniſſima, inueniuntur prima principia per ſe nota in Geometria, in Arithmetica &c. ita in practicis præter cõiſſima præcepta prima .ſ. eſſe bonum proſequẽdum, malum eſſe vitãdũ, ſunt propria præcepta, et prima in illo in ordine, ita ꝙ ſm vnumquemq; inclinationis naturalis gradũ ſunt aliqua præcepta prima, vt principia propria per ſe nota, & reliqua pręcepta ſecunda, vt cõcluſiones ex eis depẽdentes. v. g. In hoie ſunt tres inclinationes naturales ſcilicet ad eſſe & viuere, ad generationem, & ad rationaliter ſe habẽdum ad ſe, & alios. prima ꝑcepta in ſingulis inclinationib° ſunt de fine primario illius habendo, conſeruando, conſequendo, & de illius contrariis vitandis: ſecũda aũt præcepta ſunt de fine ſecundo eiuſdem inclinationis, & illius contrarii, & ẽt facilitatẽ, & difficultatẽ ꝑbẽtib° primario fini. v. g. In inclinatione noſtra eſſe (Ca. 21 parũ lo a princi. tom. 6.)

Cap.21. circa prin. to. 6 eſſe & viuere, comedere, non comedere, pertinent ad prima pcepta: qa comeſtione conſeruatur vita, quæ eſt primarius finis illius, & non comedendo, abſque dubio deſtruitur. Tali autem cibo vel potu vti, quibus homo ad promptitudinem viteç, quę eſt finis ſecūdarius eiuſdem (q.90. art.1. ad 2.) vtitur, pertinet ad ſecūdaria præcepta eiuſdem inclinationis, ad quæ etiā ſpectat moderamen cibi, potus, & exercitii, quibus ſacilius viis conſeruuntur, & horum contraria, iuxta doctrinam authoris in 3. Sentent. diſt. 33. q. 1. Propter qđ quando legis aliquid eſſe contra prima præcepta legis naturæ, nō recurras ſtatim ad cōmuniſſima præcepta, quæ ſunt prima ſimpliciter, ſed reſpice in qua materia eſt ſermo, & curre ad præcepta prima in illo ordine, & intuendo primarium finem nō quo ad bene eſſe, ſed quo ad eſſe, perſpicies quid veritatis habeant quæ legis &c. Et qm̄ principia prima in tali ordine reducuntur ad prima ſimpliciter, & dependent ab eis, & defenduntur ab illis: & rurſus principia prima in tali ordine, licet ſecundum ſe ſint p ſe nota, non oportet eſſe p ſe nota quo ad nos, ac per hoc contingit, quæ ſunt ſecundū ſe principia per ſe nota, eſſe quo ad nos concluſiones: idcirco prima præcepta propria illi inclinationi ad viuere, appellanī quādoque concluſiones, uel quaſi cōcluſiōes, & ſecundaria præcepta reſpectu primorum ſimpliciter, & quo ad nos.

¶ Ad ſingulos autē articulos deueniendo, in primo manda memoriæ, quòd ſynderesis eſt habitus legis naturalis, nō lex ipſa, proprie loquendo. In ſecūdo, quòd omnia præcepta legis naturæ radicantur in vno primo, ratione cuius dicitur lex vna. In tertio, quòd actus ſecundū ſuam ſpeciem vocantur materialiter ſumpti. v.g. comedere in cœna aut prādio gallinam, eſt actus virtuoſus vni, & vitioſus alteri, & ſic de aliis. In quarto, q reſolutio doctrinæ authoris ex calce corporis articuli ſumenda eſt, quomodo. ſ. rectitudo in propriis (q.90. & 92. art. 2.) concluſionibus naturalis legis nō eſt eadem apud omnes. ſ. propter defectum in paucioribus: & caue ne miſceas ius humanum, ſed infra latitudinē naturalis iuris, vel contra, aut præter illud, morare, & diſcurre. In quinto, q pprie loquitur de primis præceptis, & ſecundis. Nō ſolum nanque prima ſimpliciter, ſed prima in quolibet ordine ſūt immutabilia omnino, ſalua tamen diſpenſatione diuina, (q.90. art. 1.) vt infra diffuſius patebit, cui natura omnis ſubiecta eſt. In ſexto autem articulo ſecundaria præcepta etiam pro primis principiis in tali ordine ſupponunt, & delebilia dicunī a cordibus hominum, quæ non apud omnes per ſe nota ſunt vt præcepta prima (q.90. art. 1. ad 2. & q. 91. art. 3.) ſimpliciter. Ex tali nanque ignorantia, emanat illud, Omne iuuans ſtatuiſ Iupiter eſſe piam.

dicit in lib. de Bono coniugali, q habitus eſt, quo aliquid agitur cū opus eſt: ſed naturalis lex non eſt hmōi. eſt. n. in paruulis & dānatis, qui per eam agere non poſſunt. ergo lex naturalis non eſt habitus.

F

RESPON. Dicendum, quòd aliquid poteſt dici eſſe habitus dupliciter. Vno modo, proprie & eſſentialiter, & ſic lex naturalis non eſt habitus. Dictum eſt. n. ſupra, quòd lex naturalis eſt aliquid per rationem conſtitutum; ſicut etiam propoſitio eſt quoddam opus rationis. non eſt autem idem quod quis agit, & quo quis agit: aliquis. n. per habitum Grammaticæ agit orationem congruam. Cum igitur habitus ſit quo quis agit, non poteſt eſſe, quòd lex aliqua ſit habitus proprie, & eſſentialiter. Alio modo poteſt dici habitus id quod habitu tenetur, ſicut dicitur fides id quod fide tenetur: & hoc modo quia præcepta legis naturalis quandoque conſiderantur in actu a ratione, quandoque autem ſunt in ea habitualiter tantum, ſecundum hunc modum poteſt dici, quod lex naturalis ſit habitus: ſicut etiam principia indemonſtrabilia in ſpeculatiuis non ſunt ipſi habitus principiorum, ſed ſunt principia, quorum eſt habitus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoſophus intēdit ibi inueſtigare genus virtutis. & cū manifeſtum ſit, quòd virtus ſit quoddam principium actus, illa tantum ponit quæ ſunt principia humanorum actuum, ſcilicet potentias, habitus, & paſſiones. Præter hæc autem tria ſunt quædā alia in anima, ſicut quidam actus, vt velle eſt in volente, & etiam cognita ſunt in cognoſcente, & proprietates naturales animæ inſunt ei, vt immortalitas, & alia huiuſmodi.

AD 2^m dicendum, q ſynderesis dicitur lex intellectus noſtri, inquantū eſt habitus continens præcepta legis naturalis, quæ ſunt prima principia operū humanorum.

K

AD 3^m dicendum, q rō illa concludit, q lex naturalis habitualiter tenetur, & hoc concedimus.

Ad id vero quod in cōtrarium obijcitur, dicendum, q eo quod habitualiter ineſt, quandoque aliquis vti non poteſt pp aliquod impedimentum, ſicut homo non poteſt vti habitu ſcientiæ pp ſomnū: & ſimiliter puer non poteſt vti habitu intellectus principiorum, vel ēt lege naturali, quæ ei habitualiter ineſt, propter defectum ætatis.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex naturalis contineat plura præcepta, uel unum tantum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q lex naturalis non contineat plura præcepta, ſed vnum tantum. Lex. n. continetur in genere præcepti, vt ſupra habitum eſt. ſi igitur eſſent multa præcepta legis naturalis, ſequeretur q ēt eſſent multæ leges naturales.

G

¶ 2 Præt. Lex naturalis conſequitur hominis naturam: ſed humana natura eſt vna ſecundum totū, licet ſit multiplex ſecundum partes. aut ergo eſt vnū præceptū tm̄ legis naturæ pp vnitatem totius, aut ſunt multa ſecundum multitudinem partium naturæ humanæ: & ſic oportebit q etiā ea quę ſunt de inclinatione concupiſcibilis, pertineant ad legem naturalem.

H

¶ 3 Præt. Lex eſt aliquid ad rationem pertinens, vt ſupra dictum eſt: ſed ratio in homine eſt vna tantum: ergo ſolum vnū præceptum eſt legis naturalis.

SED CONTRA eſt, quia ſic ſe habēt præcepta legis naturalis in homine quātū ad operabilia, ſicut ſe habent prima principia in demonſtratiuis: ſed prima principia indemonſtrabilia ſunt plura. ergo ēt præcepta legis naturæ ſunt plura.

RESPON. Dicendum, q ſicut ſupra dictum eſt, præcepta legis naturę hoc modo ſe habent ad rationem practicam, ſicut principia

I

prima demonſtrationum ſe habēt ad rationem ſpeculatiuam: vtraq;. n. ſunt quædam principia per ſe nota. Dicitur autem aliquid per ſe notum dupliciter. Vno modo ſecundū ſe: alio modo, quo ad nos. Secundum ſe quidem quęlibet propoſitio dicitur per ſe nota, cuius prædicatū eſt de ratione ſubiecti: contingit tamen q ignoranti diffinitionem ſubiecti, talis propoſitio non erit per ſe nota, ſicut iſta propoſitio, Homo eſt rationale, eſt per ſe nota ſecundum ſui naturam: quia qui dicit hominem, dicit rationale, & tamen ignoranti quid ſit homo, hæc propoſitio non eſt per ſe nota: & inde eſt, q ſicut dicit Boet. in lib. de Hebdomad. Quædā ſunt dignitates, vel propoſitiones per ſe notæ cōiter omnibus: & huiuſmodi ſunt illæ propoſitiones, quarum termini ſunt omnibus noti, vt, Omne totum eſt maius ſua parte. &, Quæ vni & eidem ſunt æqualia, ſibi inuicem ſunt æqualia. Quædam uero propoſitiones ſunt per ſe notæ ſolis ſapientibus, qui terminos propoſitionum intelligunt quid ſignificent: ſicut intelligenti, q angelus non eſt corpus, per ſe notū eſt, q non eſt circumſcriptiue in loco, qđ non eſt manifeſtum rudibus, qui hoc non capiunt. In his aūt quæ in apprehenſione hominum cadunt, quidam ordo inuenitur. Nā illud qđ primo cadit in apprehenſione, eſt ens, cuius intellectus includitur in omnibus, quęcūq; quis apprehen-

In lib. An omne quod ē, bonū ſit. circa princ.

D. 548. 564 565.

appꝛehendit: & ideo primum principium indemonſtrabile eſt, ꝙ non eſt ſimul affirmare & negare, quod fundatur ſupra rationem entis, & non entis, & ſuper hoc principio omnia alia fundantur, vt dicitur in 4. *Meta. Sicut autem ens eſt primum quod cadit in apprehẽſione ſimpliciter, ita bonum eſt primum quod cadit in apprehenſione practicę rationis, quæ ordinatur ad opus. Omne.n. agens agit pp finem, qui habet rationem boni: & ideo primũ principium in ratione practica eſt, quod fundatur ſupra rationem boni, quę eſt, Bonum eſt, qđ oĩa appetũt. Hoc eſt ergo primum præceptum legis, ꝙ bonum eſt faciendum & proſequendum, & malum vitandum: & ſuper hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ, vt. ſ. omnia illa facienda, vel vitanda pertineant ad præcepta legis naturæ, quæ ratio practica naturaliter apprehendit eſſe bona humana. Quia vero bonum habet rationem finis, malum aũt rationem contrarij: inde eſt, ꝙ omnia illa ad quę homo habet naturalem inclinationem, rõ naturaliter apprehendit vt bona, & per conſequens vt opere proſequenda, & contraria eorum vt mala & vitanda. ſecundum igitur ordinem inclinationum naturalium eſt ordo præceptorum legis naturæ. Ineſt.n. primo inclinatio homini ad bonum ſecundum naturam, in qua cõicat cum omnibus ſubſtantijs, prout. ſ. quælibet ſubſtantia appetit conſeruationem ſui eſſe ſecundum ſuam naturam: & ſecundum hanc inclinationem pertinẽt ad legem naturalem ea, per quæ vita hominis conſeruatur, & contrarium impeditur. Secundo ineſt homini inclinatio ad aliqua magis ſpecialia ſm naturam, in qua cõicat cum cęteris animalibus: & ſecundum hoc dicuntur ea eſſe de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit, vt eſt commiſtio maris & fœminæ, & educatio liberorum, & ſimilia. Tertio modo ineſt homini inclinatio ad bonum ſecundum naturã rationis, quæ eſt ſibi propria: ſicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc, ꝙ veritatem cognoſcat de Deo, & ad hoc ꝙ in ſocietate viuat: & ſecundum hoc ad legem naturalem pertinent ea, quæ ad hmõi inclinationem ſpectant, vtpote ꝙ homo ignorantiã vitet, ꝙ alios nõ offendat cũ quibus debet conuerſari & cętera hmõi quæ ad hoc ſpectãt.

Text. 9. per multos textus.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ omnia iſta præcepta legis naturæ, inquantum referuntur ad vnum primum præceptũ, habent rõnem vnius legis naturalis.

Ad 2m dicendum, ꝙ omnes huiuſmodi inclinationes quarumcunq; partium naturæ humanæ, puta, concupiſcibilis & iraſcibilis, ſecundum quod regulantur ratione, pertinent ad legem naturalem, & reducuntur ad vnum primum præceptum, vt * dictum eſt: & ſecundum hoc ſunt multa præcepta legis naturæ in ſeipſis, quæ tamen communicant in vna radice.

In corp. ar.

Ad 3m dicendum, quòd ratio etſi in ſe vna ſit, tamen eſt ordinatiua omniũ, quę ad homines ſpectant: & ſecundum hoc ſub lege rationis continentur omnia ea, quæ ratione regulari poſſunt.

Articvlvs III.

Vtrum omnes actus uirtutum ſint de lege naturæ.

4. di. 3. q. 1. ar. 3. q. 1. ad 4.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ non oẽs actus virtutũ ſint de lege naturæ. Quia vt ſupra * dictũ eſt, de rõne legis eſt, vt ordinetur ad bonum cõe: ſed quidã virtutum actus ordinantur ad bonũ priuatũ alicuius, vt patet præcipue in actibus tẽperãtię. nõ ergo oẽs actus virtutũ legi ſubdunt̃ naturali.

* q. 90. ar. 2.

¶ 2 Præt. Omnia peccata aliquibus virtuoſis actibus opponuntur. ſi igitur omnes actus virtutum ſint de lege naturæ, videtur ex conſequenti, quòd omnia peccata ſint contra naturam: quod tamen ſpecialiter de quibuſdam peccatis dicitur.

¶ 3 Præt. In his quæ ſunt ſm naturã, oẽs conueniunt: ſed in actibus virtutum non omnes conueniunt. aliquid.n. eſt virtuoſum vni, quod eſt alteri vitioſum. ergo non omnes actus virtutum ſunt de lege naturæ.

Sed contra eſt, qđ * Dam. dicit ĩ 3. li. ꝙ virtutes sũt naturales. ergo & actus virtuoſi ſubiacẽt legi naturæ.

Cap. 14. nõ procul a fine.

Respon. Dicendum, ꝙ de actibus virtuoſis dupliciter loqui poſſumus. Vno modo inquantũ ſunt virtuoſi: alio modo inquantum ſunt tales actus in proprijs ſpeciebus conſiderati. Si igit̃ loquamur de actibus uirtutum inquantum ſunt virtuoſi, ſic oẽs actus virtuoſi pertinent ad legem naturæ. * dictum eſt.n. ꝙ ad legem naturæ pertinet omne illud, ad quod homo inclinatur ſecundum ſuã naturam. Inclinatur autem vnumquodq; naturaliter ad operationem ſibi conuenientem ſecundum ſuã formam, ſicut ignis ad calefaciendum: vnde cum anima rationalis ſit propria forma hominis, naturalis inclinatio ineſt cuilibet homini ad hoc, ꝙ agat ſecundum rationem, & hoc eſt agere ſecundum virtutem: vnde ſm hoc oẽs actus virtutum ſunt de lege naturali. dictat.n. hoc naturaliter vnicuiq; propria ratio, vt virtuoſe agat. Sed ſi loquimur de actibus uirtuoſis ſecundum ſeipſos, prout. ſ. in proprijs ſpeciebus conſiderantur, ſic non omnes actus uirtuoſi ſunt de lege naturæ. Multa enim ſecundum uirtutem fiunt, ad quæ natura non primo inclinat: ſed per rationis inquiſitionem ea homines adinuenerunt, quaſi utilia ad bene uiuendum.

Ar. præced.

Ad primvm ergo dicendum, quòd temperantia eſt circa concupiſcentias naturales cibi, & potus, & venereorum, quæ quidem ordinantur ad bonum commune naturæ: ſicut & alia legalia ordinantur ad bonum commune morale.

Ad 2m dicendum, quòd natura hominis poteſt dici uel illa quæ eſt propria hominis, & ſecũdũ hoc omnia peccata inquantum ſunt cõtra rationem, ſunt etiam contra naturam, ut patet per Dam. in 2. lib. * uel illa quæ eſt communis homini, & alijs animalibus: & ſecundum hoc quædam ſpecialia peccata dicuntur eſſe contra naturam, ſicut contra commiſtionem maris & fœminæ, quæ eſt naturalis omnibus animalibus, eſt concubitus maſculorum, quod ſpecialiter dicitur uitium contra naturam.

Cap. 30. & c. 31.

Ad 3m dicendum, quòd ratio illa procedit de actibus ſecũdum ſeipſos conſideratis. Sic enim propter diuerſas hominum conditiones contingit, quòd aliqui actus ſunt aliquibus uirtuoſi, tanquàm eis proportionati, & conuenientes: qui tamen ſunt alijs uitioſi, tanquàm eis non proportionati.

Articvlvs IIII.

Vtrum lex naturæ ſit una apud omnes.

3. di. 37. ar. 3. cor. Et 4. diſ. 33. q. 1. ar. 1. cor. & arti. 2. ad 1. & diſtin. 1. in prin. illius.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ lex naturæ nõ ſit una apud oẽs. Dicit̃.n. in Decretis, diſt. 1. * quòd ius naturale eſt, qđ in Lege & in Euangelio continetur: ſed hoc non eſt cõmune omnibus, quia ut dicitur Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio. ergo lex naturalis non eſt una apud omnes.

¶ 2 Præt. Quę ſunt ſecundũ legem, iuſta eſſe dicuntur, ut dicitur in 5. Ethic. † ſed in eo libr. dicitur, quòd nihil

† ca. 2. a medio, & cap. 1. & 7. to. 5

nihil eſt ita iuſtũ apud oẽs, quin apud aliquos diuerſificetur. ergo ẽt lex naturalis nõ eſt apud oẽs eadem.

§ 3 Præt. Ad legem naturæ pertinet id, ad quod homo ſecundum naturam ſuam inclinatur, vt ſupra dictum eſt: * ſed diuerſi homines naturaliter ad diuerſa inclinantur, alij quidem ad concupiſcentiam voluptatum, alij ad deſideria honorum, alij ad alia. ergo non eſt vna lex naturalis apud omnes.

Ar. 2. huius quæſt.

SED CONTRA eſt, qđ Iſidorus dicit in lib. Etymologiarum, * Ius naturale eſt commune omni nationi.

Lib. 5. c. 4.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * Ad legem naturæ pertinent ea, ad quæ homo naturaliter inclinatur, inter quæ homini proprium eſt, vt inclinetur ad agendum ſecundum rationem: ad rationẽ autem pertinet ex cõibus ad propria procedere, vt patet ex 1. Phyſicor. * Aliter tamen circa hoc ſe habet ratio ſpeculatiua, & aliter practica. Quia enim ratio ſpeculatiua præcipue negotiatur circa neceſſaria, quæ impoſſibile eſt aliter ſe habere, abſq; aliquo defectu inuenitur veritas in cõcluſionibus proprijs, ſicut & in principijs communibus: ſed ratio practica negotiatur circa cõtingentia, in quibus ſunt operationes humanæ: & ideo ſi in cõmunibus ſit aliqua neceſſitas, † quanto magis ad propria deſcenditur, tãto magis inuenitur defectus. Sic igitur in ſpeculatiuis eſt eadem veritas apud omnes tam in principijs, quàm in concluſionibus, licet veritas non apud omnes cognoſcatur in concluſionibus, ſed ſolum in principijs, quæ dicuntur communes conceptiones. In operatiuis autem nõ eſt eadem veritas, vel rectitudo practica apud omnes quantum ad propria, ſed ſolum quantum ad communia: & apud illos, apud quos eſt eadem rectitudo in proprijs, non eſt æqualiter omnibus nota. Sic igitur patet, quòd quantum ad communia principia rationis ſiue ſpeculatiuæ, ſiue practicæ, eſt eadem veritas, ſeu rectitudo apud omnes, & æqualiter nota. Quantũ vero ad proprias concluſiones rationis ſpeculatiuæ eſt eadem veritas apud omnes, non tamen æqualiter omnibus nota. Apud omnes enim verum eſt, quòd triãgulus habet tres angulos æquales duobus rectis, quàmuis hoc non ſit omnibus notum: ſed quantum ad proprias cõcluſiones rationis practicæ, nec eſt eadem veritas, ſeu rectitudo apud omnes: nec etiam apud quos eſt eadem, eſt æqualiter nota. Apud omnes enim hoc rectum eſt, & verum, vt ſecundum rationem agatur. Ex hoc aũt principio ſequitur quaſi concluſio propria, quòd depoſita ſint reddenda, & hoc quidem, vt in pluribus verum eſt, ſed poteſt in aliquo caſu contingere, quòd ſit damnoſum, & per conſequẽs irrationabile, ſi depoſita reddantur, puta, ſi aliquis petat ad impugnandam patriam: & hoc tanto magis inuenitur deficere, quanto magis ad particularia deſcẽditur, puta, ſi dicatur quòd depoſita ſunt reddenda cum tali cautione, vel tali modo. Quanto enim plures conditiones particulares apponuntur, tanto pluribus modis poterit deficere, vt non ſit rectum vel in reddendo, vel non reddendo. Sic igitur dicendum eſt, qđ lex naturæ quantum ad prima principia cõmunia, eſt eadem apud omnes & ſecundum rectitudinem, & ſecundum notitiã: ſed quantum ad quædam propria, quæ ſunt quaſi concluſiones principiorum cõmunium, eſt eadem apud omnes etiam vt in pluribus & ſecundum rectitudinem, & ſecundum notitiam: ſed vt in paucioribus poteſt deficere & quantum ad rectitudinem propter aliqua particularia impedimenta (ſicut etiam naturæ generabiles

Ar. 2. huius quæſt.

Tex. 2. 3. & 4. tom. 2.

† Alias, veritas.

Cap. 7. n. 4.

F & corruptibiles deficiunt, vt in paucioribus propter impedimenta) & etiam quantum ad notitiam: & hoc propter hoc, quòd aliqui habent deprauatam rationem ex paſſione, ſeu ex mala conſuetudine, ſeu ex mala habitudine naturæ: ſicut apud Germanos olim latrocinium non reputabatur iniquum, cum tamen ſit expreſſe contra legem naturæ, vt refert Iulius Cæſar in lib. de bello Gallico.

Li. 6. de bello Gallico, parũ a medio.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum illud nũ eſt ſic intelligendum, quaſi oĩa quæ in lege & in Euãgelio continentur, ſint de lege naturæ, cum multa tradantur ibi ſupra naturã: ſed quia ea quæ ſunt de lege naturæ, plenarie ibi tradũtur. vnde cum dixiſſet Gra-
G tianus, * qđ ius naturale eſt, quod in lege, & in Euangelio cõtinetur, ſtatim exẽplificando ſubiunxit, Quod quiſque iubetur alij facere, quod ſibi vult fieri.

Loco in argu. citato.

AD 2m dicendum, quòd verbum Philoſophi eſt intelligendum de his quæ ſunt naturaliter iuſta, non ſicut principia communia, ſed ſicut quædam concluſiones ex his deriuatæ, quæ vt in pluribus habent rectitudinem, & vt in paucioribus deficiunt.

AD 3m dicendum, ꝙ ſicut ratio in homine dominatur, & imperat alijs potentijs, ita oportet ꝙ omnes inclinationes naturales ad alias potentias pertinentes ordinentur ſecundũ rationem. vnde hoc eſt apud omnes communiter rectum, vt ſecundum rationem
H dirigantur omnes hominum inclinationes.

ARTICVLVS V.

Vtrum lex naturæ mutari poſſit.

Supra ar. 4. co. & ad 2. & inf. q. 97 art. 1. ad 1. Et 3. di. 37. ar 3. cor. Et 4. diſ. 33. q. 1. ar. 1. cor. et art. 2. ad 1.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd lex naturæ mutari poſſit. Quia ſuper illud Eccleſiaſt. 17. Addidit eis diſciplinam & legem vitæ, dicit gloſ. * legem literæ, quantum ad correctionem legis naturalis, ſcribi voluit: ſed illud quod corrigitur, mutatur. ergo lex naturalis poteſt mutari.

* Gloſ. ordi. ibidem.

§ 2 Præt. Contra legem naturalem eſt occiſio inno-
I centis, & ẽt adulterium & furtum: ſed iſta † inueniuntur eſſe mutata a Deo, puta, cũ Deus præcepit Abrahæ ꝙ occideret filium innocentem, vt habetur Gen. 22. Et cũ præcepit Iudæis, vt mutuata Aegyptiorum vaſa ſubriperent, vt habetur Exod. 12. Et cum præcepit Oſeæ, vt vxorem fornicariam acciperet, vt habetur Oſeæ 1. ergo lex naturalis poteſt mutari.

† videntur.

§ 3 Præt. Iſidorus dicit in lib. Etymolog. * quòd cõis omnium poſſeſſio, & vna libertas eſt de iure naturali: ſed hæc videmus eſſe mutata per leges humanas. ergo videtur quòd lex naturalis ſit mutabilis.

Lib. 5. cap. 4.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Decretis diſtin. 5. * Naturale ius ab exordio rationalis creaturæ nec
K variatur tempore, ſed immutabile permanet.

Diſ. 5. circa princip.

RESPON. Dicendum, ꝙ lex naturalis poteſt intelligi mutari dupliciter. Vno modo per hoc, ꝙ aliquid ei addatur: & ſic nihil prohibet legem naturalem mutari. Multa enim ſupra legem naturalem ſuperaddita ſunt ad humanam vitam vtilia tam per legem diuinam, q̃ etiam per leges humanas. Alio modo poteſt intelligi mutatio legis naturalis per modum ſubtractionis, vt ſ. aliquid deſinat eſſe de lege naturali, qđ prius fuit ſecundum legem naturalem: & ſic quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ eſt omnino immutabilis. Quantum autem ad ſecunda præcepta, quæ diximus eſſe quaſi quaſdam proprias concluſiones propinquas primis principijs, ſic lex naturalis non immutatur, quin vt in pluribus ſit rectum

ſemper

ſemper quod lex naturalis habet. poteſt tamẽ mutari & in aliquo particulari, & in paucioribus pp aliquas ſpeciales cauſas impedieutes obſeruantiam talium præceptorum, vt ſupra dictum eſt.*

Ar. præced. Ad primvm ergo dicendum, quòd lex ſcripta dicitur eſſe data ad correctionem legis naturalis, vel quia per legem ſcriptam ſuppletum eſt, quod legi naturæ deerat: vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus quantum ad aliqua, corrupta erat intantum, vt exiſtimarent eſſe bona, quæ naturaliter ſunt mala: & talis corruptio correctione indigebat.

Ad 2^m dicendũ, ꝙ naturali morte moriuntur omnes communiter tã nocentes, q̃ innocentes: quæ quidẽ naturalis mors diuina poteſtate inducitur pp peccatum originale, ſecundum illud 1. Reg. 2. Dominus mortificat, & viuificat: & ideo abſque aliqua iniuſtitia ſm mandatum Dei poteſt infligi mors cuicunque homini vel nocenti, vel* innocenti. Similiter etiam adulterium eſt concubitus cũ vxore aliena, quæ quidem eſt ei deputata ſecundũ legem Dei diuinitus traditam. vnde ad quãcunque mulierem aliquis accedat ex mandato diuino, non eſt adulterium, nec fornicatio. Et eadem ratio eſt de furto, quod eſt acceptio rei alienæ. quicquid. n. accipit aliquis ex mandato Dei, q̃ eſt dñs vniuerſorum, nõ accipit abſque voluntate domini, quod eſt furari. Nec ſolum in rebus humanis quicquid a Deo mãdatur, hoc ipſo eſt debitum, ſed &t in rebus naturalibus quicquid a Deo fit, eſt naturale quodammodo, vt in primo dictum eſt.*

D. 4.

1. p. q. 105. ar. 6. ad 1. Ad 3^m dicendum, ꝙ aliquid dicitur eſſe de iure naturali dupliciter. Vno modo, quia ad hoc natura inclinat: ſicut non eſſe iniuriam alteri faciendã. Alio modo, quia natura non inducit contrarium: ſicut poſſemus dicere, ꝙ hominem eſſe nudum eſt de iure naturali: quia natura non dedit ei veſtitum, ſed ars adinuenit & hoc modo cõmunis omnium poſſeſſio, & omnium vna libertas, dicitur eſſe de iure naturali, q2 ſcilicet diſtinctio poſſeſſionum, & ſeruitus non ſunt inductæ a natura, ſed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ. & ſic etiam in hoc lex naturæ nõ eſt mutata niſi per additionem.

Articvlvs VI.

Vtrum lex naturæ poſſit a corde hominis aboleri.

Infr. q. 99. ar. 2. ad. 2. Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd lex naturæ poſſit a corde hominis aboleri. Quia Rom. 2. ſuper illud, Cum Gentes quæ legem non habent &c. dicit gloſſ.* quòd in interiori homine per gratiam innouato, lex iuſtitiæ inſcribitur, quam deleuerat culpa: ſed lex iuſtitiæ eſt lex naturæ. ergo lex naturæ poteſt deleri.

Gloſ. ordinar. ibidẽ.

¶ 2 Præt. Lex gratiæ eſt efficacior quàm lex naturæ: ſed lex gratiæ deletur per culpam. ergo multo magis lex naturæ poteſt deleri.

¶ 3 Præt. Illud qd lege ſtatuitur, inducitur quaſi iuſtũ ſed multa ſunt ab hominibus ſtatuta cõtra legẽ naturæ. ergo lex naturæ põt a cordibus hominũ aboleri.

Capi. 4. in prin. to. 1. Sed contra eſt, quod Augu. dicit in 2. Confeſſ.* Lex tua ſcripta eſt in cordibus hominũ, quã nec vlla qdẽ delet iniquitas: ſed lex ſcripta in cordib* hominũ eſt lex naturalis. ergo lex naturalis deleri non poteſt.

Ar. 4. et 5. Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* ad legẽ naturalẽ pertinent primo quidẽ quædã præcepta communiſſima, quæ ſunt omnibus nota: quædã autẽ ſecundaria præcepta magis propria, quæ ſunt quaſi conclusiones propinquæ principijs. Quantũ ergo ad illa principia cõmunia, lex naturalis nullo modo poteſt a cordibus hominum deleri in vniuerſali: deletur tamen in particulari operabili, ſecundum quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter concupiſcentiam, vel aliquã aliam paſſionem, vt ſupra dictum eſt.* Quantum vero ad alia præcepta ſecundaria, poteſt lex naturalis deleri de cordibus hominum vel propter malas perſuaſiones, eo modo quo etiam in ſpeculatiuis errores cõtingunt circa cõcluſiones neceſſarias: vel etiam pp prauas conſuetudines & habitus corruptos: ſicut apud quoſdã non reputabantur latrocinia peccata, vel etiã vitia contra naturam, vt etiam Apoſt. dicit ad Ro. 1. q. 77. art. 2.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ culpa delet legem naturæ in particulari, non autem in vniuerſali: niſi forte quantum ad ſecunda præcepta legis naturæ, eo modo quo dictum eſt.

Ad 2^m dicendum, quòd gratia etſi ſit efficacior quàm natura, tamen natura eſſentialior eſt homini, & ideo magis permanens.

Ad 3^m dicendum, ꝙ ratio illa procedit de ſecundis præceptis legis naturæ, contra quæ aliqui legiſlatores ſtatuta aliqua fecerunt, quæ ſunt iniqua.

QVAESTIO XCV.

De lege humana, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdum eſt de lege humana. ¶ Et primo quidem de ipſa lege ſecundum ſe. Secundo, de poteſtate eius. Tertio, de eius mutabilitate.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, de vtilitate ipſius.
¶ Secundo, de origine eius.
¶ Tertio, de qualitate ipſius.
¶ Quarto, de diuiſione eiuſdem.

Articvlvs primvs.

Vtrum fuerit utile aliquas leges poni ab hominibus.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd non fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus. Intentio enim cuiuſlibet legis eſt, vt per eam homines fiant boni, ſicut ſupra dictum eſt:* ſed homines magis inducuntur ad bonum voluntarij per monitiones, quàm coacti per leges. ergo non fuit neceſſarium leges ponere. Supr. q. 92. art. 3. Et 2. di. 9. art. 3. cor. ad 2. & ad 5. Et 3. diſ. 40. ar. 2 *q. 92. ar. 1.

¶ 2 Præt. Sicut dicit Philoſophus in 5. Ethi.† Ad iudicem confugiunt homines ſicut ad iuſtum animatũ: ſed iuſtitia animata eſt melior, quàm inanimata quæ legibus continetur. ergo melius fuiſſet, vt executio iuſtitiæ committeretur arbitrio iudicum, quàm ꝙ ſuper hoc lex aliqua conderetur. †ca. 4. circa medi. to. 5.

¶ 3 Præt. Lex omnis directiua eſt actuum humanorũ, vt ex ſupradictis patet:* ſed cum humani actus conſiſtant in ſingularibus, quæ ſunt infinita, non poſſunt ea quæ ad directionẽ humanorum actuũ pertinent, ſufficienter cõſiderari, niſi ab aliquo ſapiẽte, qui inſpiciat ſingula. ergo melius fuiſſet arbitrio ſapientum dirigi actus humanos, quàm aliqua lege poſita. ergo non fuit neceſſarium leges humanas ponere. Q. 90. ar. 1. & 2.

Sed contra eſt, quod Iſidorus dicit in libr. 5 Etymolog. Factæ ſunt leges, vt earum metu humana Li. 5. ca. 20.

na coerceretur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrænetur nocendi facultas: ſed hæc ſunt neceſſaria maxime humano generi. ergo neceſſarium fuit ponere leges humanas.

q.63.art.1. Respon. Dicendum, q ſicut ex ſupradictis patet, *Homini naturaliter ineſt quædam aptitudo ad virtutem: ſed ipſa virtutis perfectio neceſſe eſt quòd homini adueniat per aliquam diſciplinam. ſicut etiã videmus, quòd per aliquam induſtriam ſubuenitur homini in ſuis neceſſitatibus, puta, i cibo & veſtitu, quorum initia quædam habet a natura, ſcilicet rationem & manus: non autem ipſum complementum, ſicut cætera animalia, quibus natura dedit ſufficienter tegumentum & cibum. Ad hanc autem diſciplinam non de facili inuenitur homo ſibi ſufficiens: quia perfectio virtutis præcipue conſiſtit in retrahendo hominem ab indebitis delectationibus, ad quas præcipue homines ſunt proni, & maxime iuuenes, circa quos eſt efficacior diſciplina: & ideo oportet quòd huiuſmodi diſciplinam, per quam ad virtutem perueniatur, homines ab alio ſortiantur: & quidem quantum ad illos iuuenes, qui ſunt proni ad actus virtutum ex bona diſpoſitione naturæ, vel conſuetudine, vel magis diuino munere ſufficit diſciplina paterna, quæ eſt per monitiones. Sed quia inueniuntur quidam proterui & ad vitia proni, qui verbis de facili moueri non poſſunt, neceſſarium fuit, quòd per vim, vel metũ cohiberentur a malo, vt ſaltem ſic male facere deſiſtentes, & alijs quietam vitam redderent, & ipſi tandem per huiuſmodi aſſuetudinem ad hoc perducerentur, quòd voluntarie facerent quæ prius metu implebant, & ſic fierent virtuoſi. Huiuſmodi autem diſciplina cogens metu pœnæ, eſt diſciplina legũm: vnde neceſſarium fuit ad pacem hominũ & virtutem, quòd leges ponerentur: quia ſicut Philoſophus dicit in 1. Politicæ, * ſicut homo, ſi ſit perfectus virtute, eſt optimum animalium: ſic ſi ſit ſeparatus a lege & iuſtitia, eſt peſſimum omnium, quia homo habet arma rationis ad explẽdas cõcupiſcẽtias & ſæuitias, quæ non habent alia animalia.

Ca. 2. in fi. illius, to. 5.

Ad primum ergo dicendum, q homines bene diſpoſiti, melius inducuntur ad virtutẽ monitionibus voluntarijs, quàm coactione: ſed quidã male diſpoſiti non ducuntur ad virtutem, niſi cogantur.

Ad 2m dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit. 1. Rethor. *Melius eſt omnia ordinari lege, quàm dimittere iudicum arbitrio. & hoc propter tria. Primo quidem, quia facilius eſt inuenire paucos ſapientes, qui ſufficiant ad rectas leges ponendas, quàm multos, qui requirerẽtur ad recte iudicandum de ſingulis. Secundo, quia illi qui leges ponunt, ex multo tempore conſiderant quid lege ferendum ſit: ſed iudicia de ſingularibus factis fiunt ex caſibus ſubito exortis. Facilius autem ex multis conſideratis poteſt homo videre quid rectum ſit, quàm ſolum ex aliquo vno facto. Tertio, quia legiſlatores iudicant in vniuerſali, & de futuris: ſed homines iudicijs præſidentes iudicant de præſentibus, ad quæ afficiuntur amore vel odio, aut aliqua cupiditate: & ſic eorum deprauatur iudicium. Quia ergo iuſtitia animata iudicis non inuenitur in multis, & quia flexibilis eſt: ideo neceſſarium fuit in quibuſcunque eſt poſſibile, legem determinare quid iudicandum ſit, & pauciſſima arbitrio hominum committere.

Ca. 1. inter princip. & med. to. 6.

Ad 3m dicendum, quòd quædam ſingularia, quæ F non * poſſunt lege comprehendi, neceſſe eſt committere iudicibus, vt ibidem Philoſophus dicit, * puta, de eo quod eſt factum eſſe, vel non eſſe, & de alijs huiuſmodi. D.453. Li. 1. Rhet. cap. 1. ante med. to. 6.

Articvlvs II.

Vtrum omnis lex humanitus poſita, a lege naturali deriuetur.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd non omnis lex humanitus poſita, a lege naturali deriuetur. Dicit enim Philoſophus in 5. Ethi. * quod iuſtum legale eſt, q principio quidẽ G nihil differt, vtrum ſic, vel aliter fiat: ſed in his quæ oriuntur ex lege naturali, differt vtrum ſic, vel aliter fiat. ergo ea quæ ſunt legibus humanis ſtatuta, non omnia deriuantur a lege naturæ. Cap. 7. in prin. to. 5.

¶ 2 Præt. Ius poſitiuum diuiditur contra ius naturale, vt patet per Iſidorum in libr. * Etymol. & per Philoſophum in 5. Ethic. † ſed ea quæ deriuantur a principijs com- H munibus legis naturæ, ſicut concluſiones, pertinent ad legem naturæ, vt ſupra dictum eſt. * ergo ea quæ ſunt de lege humana, non deriuantur a lege naturæ. Lib. 5. ca. 4 † ca. 7. to. 5. Q. præc. art. 3. & 4.

¶ 3 Præt. Lex naturæ eſt eadẽ apud omnes. dicit enim Philoſophus in 5. Ethicorum: † quòd naturale ius eſt, quod vbique habet eandẽ potentiam. ſi igitur leges humanæ a naturali lege deriuarentur, ſequeretur etiam q ipſæ eſſent eædem apud omnes: quod patet eſſe falſum. Ca. 7. to. 5.

I ¶ 4 Præt. Eorum quæ a lege naturali deriuantur, poteſt aliqua ratio aſſignari: ſed non omnium quæ a maioribus legẽ ſtatuta ſunt, ratio reddi poteſt, vt Iuriſperitus dicit. ergo non omnes leges humanæ deriuantur a lege naturali.

Sed contra eſt, quod Tull. dicit in ſua Rhet. † Res a natura profectas, & a cõſuetudine probatas, legum metus & religio ſanxit. Li. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem lib.

K Respon. Dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in 1. de lib. arb. * Non videtur eſſe lex, quæ iuſta non fuerit: vnde inquantum habet de iuſtitiã, intantum habet de virtute legis. In rebus autem humanis dicitur eſſe aliquid iuſtum ex eo, quod eſt rectum ſecundum regulam rationis. Rationis autem prima regula eſt lex naturæ, vt ex ſupradictis patet: * vnde omnis lex humanitus poſita intantum habet de ratione legis, inquantum a lege naturæ deriuatur. Si vero in aliquo a lege na- ca. 5. paulo poſt princ. tom. 1. Q. præced art. 2.

¶ *Super Quæſtionem nonageſimamquintæ Articulũ ſecũdum.*

In ar. 2. quæſt. 95. omiſſo primo, dubium occurrit de ſecundo modo deriuationis a lege naturali, ſcilicet per modũ determinationis, inquantum dicitur, q eſt ſimilis determinationi formæ artificialis cõmunis ad ſpecialem, ſicut artifex formam domus ad hanc, vel illam figuram determinat: quia aut intendit de determinatione vniuerſalis ad min' vniuerſale, vel ſingulare. & hoc non, tum quia fruſtra de artificialibus eſſet ſermo magis, quàm de alijs: tum quia tam minus vniuerſale, quàm ſingulare ex vniuerſali deriuat, vt concluſio ex principio. Ex hoc nanque, quòd omne malum eſt fugiendum, deducitur ſyllogiſtice concluſio, quòd tale malum, & hoc malũ eſt fugiendũ; & ſic ſecundus modus coincideret cum primo. Aut intendit determinationẽ formæ ad materiã, vel ecõuerſo. Et hoc non; quia vtrique eſt traditi declaratio ſua, ſicut artifex determinat formam cõmunem domus ad hanc, vel illam figuram domat. Forma nanque domus, & talis figura domus, nõ ſe habent vt materia & forma, ſed vt magis & minus commune, vt patet. ¶ Ad hoc dicitur, quod in lege conſiderari poſſunt tria. Primo ipſa materia legis, puta, quia eſt de punitione, vel de tali pæna. Secundo ipſa vis legis, de qua iam dictũ eſt, in quo cõſiſtit. Tertio actus præceptus, vel prohibitus a lege. Si conſideremus originem legis pure poſitiuæ a naturali quo ad materiam, verificatã inuenim', quòd oritur a naturali per modum determinationis,

turali diſcordet, iam non erit lex, ſed legis corruptio.

Sed ſciendum eſt, quòd a lege naturali dupliciter poteſt aliquid deriuari. Vno modo, ſicut concluſiones ex principijs: alio modo, ſicut determinationes quædã aliquorum communium. Primus quidem modus ſimilis eſt ei, quo in ſcientijs ex principijs cõcluſiones demonſtratiuæ producuntur. Secundo vero modo ſimile eſt, qđ in artibus formæ communes determinantur ad aliquid ſpeciale: B ſicut artifex formam communem domus neceſſe eſt quòd determinet ad hanc, vel illam domus figuram. Deriuantur ergo quædam a principijs communibus legis naturæ per modum concluſionum: ſicut hoc quod eſt non eſſe occidẽdum, vt concluſio quædam, deriuari poteſt ab eo quod eſt, nulli eſſe faciendum malum. Quædam vero per modũ determinationis, ſicut lex naturæ habet, quòd ille qui peccat, puniatur: ſed quòd tali pœna, vel tali puniatur, hoc eſt C quædam determinatio legis naturæ. Vtraque igitur inueniuntur in lege humana poſita: ſed ea quæ ſunt primi modi, continentur in lege humana, non tanquàm ſint ſolum lege poſita, ſed habẽt etiam aliquid vigoris ex lege naturali: ſed ea quæ ſunt ſecundi modi, ex ſola lege humana vigorẽ habent.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Philoſophus loquitur de illis, quæ ſunt lege poſita per determinationẽ, vel ſpecificationẽ quandam præceptorum legis naturæ.

Ad 2m dicendum, quòd ratio illa procedit de his, quæ deriuantur a lege naturæ tanquàm concluſiones.

Ad 3m dicendum, quòd principia communia legis naturæ non eodẽ modo applicari poſſunt omnibus propter multam varietatem rerum humanarum: & ex hoc prouenit diuerſitas legis poſitiuæ apud diuerſos.

Ad 4m dicendum, ꝙ verbum illud Iuriſperiti intelligendum eſt in his, quæ introducta ſunt a maioribus circa particulares determinationes legis naturalis, ad quas quidem determinationes ſe habet expertorum & prudentum iudicium, ſicut ad quædam principia, in quantum ſcilicet, ſtatim vident quid congruentius ſit particulariter determinandum. vnde Philoſophus dicit in 6. Ethic.* ꝙ in talibus oportet attendere expertorum, & ſeniorum, vel prudentum in demõſtrabilibus enuntiationibus & opinionibus non minus, quàm demonſtrationibus.

Articvlvs III.

Vtrum Iſidorus conuenienter qualitatem legis poſitiuæ deſcribat.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd Iſidorus* inconuenienter qualitatem legis poſitiuæ deſcribat, dicens. B Erit lex honeſta, iuſta, poſſibilis ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco temporique conueniens, neceſſaria, vtilis, manifeſta quoque, ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuiũ ſcripta. Supra ‧n‧ in tribus cõditionibus qualitatẽ legis explicauerat dicens. Lex erit omne, qđ ratione conſtiterit duntaxat, quod religioni cõgruat, quod diſciplinę conueniat, quod ſaluti proficiat. C ergo ſuperfluè poſtmodum conditiones legis multiplicat.

§ 2 Præt. Iuſtitia eſt pars honeſtatis, vt Tullius dicit in 1. de offic.* ergo poſtquàm dixerat honeſta, ſuperfluè additur iuſta.

§ 3 Præt. Lex ſcripta ſecundum Iſidorum,† cõtra conſuetudinem diuiditur. non ergo debuit in diffinitione legis poni, ꝙ eſſet ſecundum conſuetudinem patriæ.

§ 4 Præt. Neceſſarium dupliciter D dicitur, ſcilicet id quod eſt neceſſariũ ſimpliciter, quod impoſſibile eſt aliter ſe habere, & huiuſmodi neceſſarium non ſubiacet humano iudicio: vnde talis neceſſitas ad legem humanam non pertinet. Eſt etiam aliquid neceſſariũ propter finem: & talis neceſſitas idẽ eſt quod vtilitas. ergo ſuperfluè vtrunque ponitur, neceſſaria, & vtilis.

Sed contra eſt auctoritas E ipſius Iſidori.*

Respon. Dicendum, quòd vniuſcuiuſque rei quæ eſt propter finem, neceſſe eſt quòd forma determinetur ſecundum proportionem ad finem: ſicut forma ſerræ talis eſt, qualis conuenit ſectioni, vt patet in 2. Phyſic.* Qualibet etiam res recta & menſurata oportet quòd habeat formam proportionatam ſuæ regulæ & menſuræ. Lex autem humana vtrunque habet: quia & eſt aliquid ordinatum ad finem, & eſt quædam regula, vel menſura regulata, vel mẽ

tionis, vt in litera dicitur, vt patet facile inductiue. Ex hoc enim iure naturæ, ꝙ mali ſunt puniendi, deriuatur determinando punitionem ad talem punitionẽ, & malos ad tales malos, quòd fures ſunt ſuſpendendi. Similiter ex hoc iure naturæ, quòd abſtinendum eſt propter cõtemplationẽ &c. determinatur determinando abſtinentiam ad priuationẽ eſus carnium &c. quòd ieiunandum eſt. Et ſimiliter ex hoc naturæ iure, quòd Dei cultui tempus aliquod impendendum eſt, deriuatur determinatio tẽporis & cultus, quòd die Dominica audiatur Miſſa, & ſic de alijs. Et ſi hic cõiungas, quòd huiuſmodi determinatio nõ cõdat vim legis, niſi fiat ad cõmune bonum ab habente curã multitudinis ratiocinãte & eligẽte magis hoc, ꝙ illud ſub illo cõmuni, videbis & ꝙ per modum artis, ſcilicet per rationem & proæreſim hæc determinatio fit: & ꝙ hac determinatione non ſolũ materia legis pure poſitiuæ, vt deriuaẽ a iure naturę, vt ſpeciale a communi: ſed ẽt ipſa vis legis poſitiuæ, vt dearticulatio quædã iuris naturę proficiſcitur eodem modo; vt merito in litera non dicatur, ꝙ ius poſitiuũ quo ad materiam, aut quo ad vim deriuatur a naturali, ſed abſolute, vt cõplecteret vtrũque. Ex illis enim communibus conceptionibus habentibus vim legis a natura determinando per electionem authoritatem habẽtis, veniunt propoſitiones minus communes habentes vim legis ab ipſa determinatione artis gubernatiuæ, quæ a naturali lege proficiſcitur. Si autem actus præceptos, vel prohibitos a pure poſitiua lege intuitus fueris, videbis ꝙ dum conditur lex poſitiua, determinatur ius naturale ad poſitiuum,

Cap. 11. ad ſin. to. 5.

vt forma ad materiã. Ex hoc enim ꝙ abſtinentia a carnibus, & lacticinijs &c iure ponitur eſſe ieiuniũ, ſupponitur virtuti tẽperãtiæ talis act°, & vitio intemperantiæ cõtrarius actus: & ſic determinatur forma virtutis temperantiæ ad talẽ materiam. Et ſi huic iunxeris, ꝙ formale in virtute eſt de iure naturæ, vt in quæſtione precedẽte habitum eſt, clarum erit, ꝙ iuxta iſtã determinationem ius poſitiuum determinat naturale, vt formam ad materiam. Et ſcito, ꝙ hæc tria, quæ diximus, licet ſic ordinata videantur, ꝙ prius natura eſt determinatio materiæ ſpecialis ſub communi, deinde applicatio formæ vel virtutis ad materiã, tertio eſt vis legis: nam prius eſt conſtituere hos actus eſſe virtuoſos, vel vitioſos, ꝙ præcipere, vel prohibere illos. Si diligenter tamen conſiderata fuerit differẽtia inter intellectum practicum & ſpeculatiuum, & inter mala ex ſe, & quia prohibita, apparebit qđ ſecundo loco eſt vis legis, quæ præcipiẽdo conſtituit bona, & prohibendo mala: & ſic tertio loco ſit applicatio virtutis ad materiam. Et quia communis formaliter reſpectu ſpecialis eſt, & in ipſa determinatione cõmunis ad ſpeciale gubernatoris arte authoritatiue facta, applicatio formæ virtutis ad materiã conſiſtit, conſequens eſt ꝙ dum author ius poſitiuum a naturali originari dicit per modum determinationis, quo ad formam cõmunem ad ſpecialem determinat, nihil dictorum prætermiſit: ſed dicta omnia ſub illo determinationis modo concluſit, quo & ſpeciale formali quodam fluxu a communi, vt materiale a formali deriuatur.

¶ Ad obiecta autem dicitur, ꝙ aliud eſt loqui de communi, & aliud de eodem vniuerſa-

Li. 5. Ethy. ca. 3. & 11.

Li. 1. in ca. cuius titulus eſt de 4. virtutibus. † li. 2. ca. 10 & lib. 5. c. 3

Loco in argu. 1. citato

Tex. 88. to. 2.

ſurata quadam ſuperiori menſura: quæ quidem eſt duplex, ſcilicet diuina lex, & lex naturæ, vt ex ſupra dictis patet. *Finis autem humanæ legis eſt vtilitas hominum, ſicut etiam Iuriſperitus dicit. † Et ideo Iſidorus in conditione legis, primo quidem tria poſuit, ſcilicet quòd religioni congruat, inquantum ſcilicet eſt proportionata legi diuinæ: quòd diſciplinæ conueniat, inquantum eſt proportionata legi naturæ: quòd ſaluti proficiat, inquantum eſt proportionata vtilitati humanæ, & ad hæc tria omnes aliæ conditiones, quas poſtea ponit, reducuntur. Nã quòd dicitur, honeſta, refertur ad hoc, quòd religioni congruat. Quod autem ſubditur, Iuſta, poſſibilis, ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco, temporique conueniens, additur ad hoc, quòd conueniat diſciplinæ. Attenditur enim humana diſciplina primum quidem quantum ad ordinem rationis, qui importatur in hoc, quod dicitur iuſta: ſecundo quantum ad facultatẽ agentium. debet enim eſſe diſciplina conueniens vnicuique ſecundum ſuam poſſibilitatem, obſeruata ẽt poſſibilitate naturæ. Nó enim eadem ſunt imponenda pueris, quæ imponuntur viris perfectis. Et ſecundum humanam conſuetudinem: non enim poteſt homo ſolus in ſocietate viuere, aliorum morem non gerens. Tertio quantum ad debitas circunſtãtias dicit, Loco, temporique conueniens. qđ vero ſubdit, Neceſſaria, vtilis &c. refertur ad hoc, quòd expediat ſaluti, vt neceſſitas referatur ad remotionem malorum, vtilitas ad conſecutionem bonorum, manifeſtatio vero ad cauendum nocumentum, quod ex ipſa lege poſſet prouenire. Et quia, ſicut ſupra dictum eſt, * lex ordinatur ad bonũ cõmune, hoc ipſum in vltima parte determinationis oſtenditur. Et per hoc patet reſpõſio ad obiecta.

Q.90. ar. 2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Iſidorus conuenienter ponat diuiſionem humanarum legum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q inconueniẽter Iſidorus *diuiſionẽ legũ humanarum ponat, ſiue iuris humani. Sub hoc enim iure cõprehẽdit ius gentiũ, quod ideo ſic nominatur, vt ipſe dicit†, quia eo omnes fere gentes vtuntur: ſed ſicut ipſe di-

Li.5.cap.4. / Li.5.cap.6. in fine.

F cit, *ius naturale eſt, quod eſt commune omnium nationum. ergo ius gentium non continetur ſub iure poſitiuo humano, ſed magis ſub iure naturali.

Li.5.cap.4. in princip.

¶ 2 Præt. Ea quæ habẽt eandem vim, non videntur formaliter differre, ſed ſolum materialiter: ſed leges, plebiſcita, ſenatuſconſulta, & alia huiuſmodi quæ ponit, omnia habent eandem vim. ergo videtur, quòd non differant niſi materialiter: ſed talis diſtinctio in ar-
G te non eſt curanda, cum poſſit eſſe in infinitum. ergo inconuenienter huiuſmodi diuiſio humanarum legum introducitur.

¶ 3 Præt. Sicut in ciuitate ſunt principes, ſacerdotes, & milites: ita etiam ſunt & alia hominum officia. ergo videtur, q ſicut ponitur quoddam ius militare, & ius publicum, quod conſiſtit in ſacerdotibus & magiſtratibus: ita etiam debeant poni alia iura, ad alia officia ciuitatis pertinentia.

H ¶ 4 Præt. Ea quæ ſunt per accidẽs, ſunt prætermittenda: ſed accidit legi, vt ab hoc, vel ab alio homine feratur. ergo inconuenienter ponitur diuiſio legum humanarum ex nominibus legiſlatorũ, vt ſcilicet quædam dicatur Cornelia, quædam Falcidia &c.

IN CONTRARIVM Authoritas Iſidori ſufficiat. †

In Dig. nouo li 10. tit. 8. & ſequẽ. & li.9. tit.9. Et 1 Cod. li. 6. tit. 49. † loco in argu. 2. cita.

RESPON. Dicendum, q vnũquodque poteſt per ſe diuidi ſecundum id quod in eius ratione
I continetur: ſicut in ratione animalis continetur anima, quæ eſt rationalis, vel irrationalis. & ideo animal proprie & per ſe diuiditur ſecundum rationale & irrationale, non autem ſecundum album & nigrum, quæ ſunt omnino præter rationem eius. Sunt autem multa de ratione legis humanæ, ſecundum quorum quodlibet lex humana proprie, & per ſe diuidi poteſt. Eſt enim primo de ratione legis humanæ, quòd ſit deriuata a
K lege naturæ, vt ex dictis patet: * & ſecundũ hoc diuidiť ius poſitiuũ in ius gentium, & ius ciuile, ſecũdum duos modos, quibus aliquid deriuatur a lege naturæ, vt ſupra dictum eſt. * Nam ad ius gentium pertinent ea quæ deriuantur ex lege naturæ, ſicut concluſiones ex principijs, vt iuſtæ emptiones, venditiones, & alia hmõi, ſine quibus homines adinuicẽ conuiuere non poſſunt, qđ eſt de lege naturæ: quia homo eſt naturaliter animal ſociale, vt ꝓbať in primo Politicę. *Quę vero deriuantur a lege naturæ per modũ particularis determinationis, pertinent ad ius ciuile, ſecundũ qđ qua-

*ar. 2. huius quæſt. / Ar. 2. huius quæſt. / Ca. 2. to. 5.

Art. præc. & q.91. ar. 2.3. & 4. & q.93. art.3. † in Dig. va teri li.1. tit. 3. lege 2. & 54.

vniuerſaliter diſtributo. nam in primo ſophiſma conſequentis ad minus cõmune determinate deſcendendo committitur, in ſecundo nõ. lex autem naturæ relata ad ius poſitiuũ non communis vniuerſaliter diſtributi, ſed rationis indefinitæ rationẽ habet. v.g. Non eſt lex naturę, quòd malus puniatur omni pœna, ſed q puniatur indefinite. Et ex hoc ceſſat ſecũda obiectio. Meminit autem artificialium: quia determinatio iſta per rationem & electionẽ fit, dum arte gubernatiua fit, ſicut & alia artificialia.

¶ In eodem ſecundo articulo nota, qđ quid eſt iuris pure poſitiui ex 5. Ethic. ſcilicet quod a principio nihil differt, vt ea eo ſcias diſcernere quãdo aliquid eſt ſolum de iure poſitiuo, & quando de iure naturæ, vel gẽtiũ.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimaquintæ Articulũ quartum.*

IN articulo quarto eiuſdem q. omiſſis 3. dubium eſt circa illa verba, Eſt & aliquod regimen ex iſtis commiſtum, qđ eſt optimum: quia hoc aduerſatur doctrinæ authoris in pluribus locis, ut patet in prima parte quæſt. 103. artic. 3. & in 4. contra Gen. cap. 76. ubi tenet, quòd optimum regimen eſt regimen unius, & probat, ut patet ibidem.

¶ Ad hoc multipliciter reſpondetur: primo, quòd regimen unius eſt optimum reſpectu aliorum regiminum ſimpliciũ, non autem commiſtorum, & ideo nulla eſt contrarietas. ſecundo quòd regimen unius eſt optimum ſecundum ſpeciem regiminis. Regimẽ autem commiſtum eſt optimum ſecundum partium diſpoſitionem, ut inferius in quæſtio. 105. articul. 1. explicatur, dum litera iſta ibi explanatur, dicendo, quòd regimen compoſitum ex regimine vnius propter virtutem & oppoſitionem multorum ſub ipſo principantium propter virtutem, per electionẽ populi eſt optimũ, utpote miſtũ ex regno, ariſtocratia, & democratia.

¶ Tertio dicitur, q quia comparatio eſt inter diſtincta ſecundum id, in quo diſtinguuntur. propterea cum unum & idem claudatur in utroque comparatorum, ne comparetur idem ad ſeipſum, cõparatio intelligitur ſecundum adiuncta, ac per hoc cum regimen unius, & regimen commiſtum ex regimine unius & plebis comparantur ex una parte ſumitur regimen vnius, & ex alia regimen miſtum, non quatenus includit regimẽ unius, & addit aliã bonitatem, ſed ſecundum bonitates adiunctas. & dicitur quòd regimen unius eſt optimum, ut in pluribus locis a Philoſopho, & D.Tho. habet. Cum hoc tamen ſtat, quòd loquendo de regimine pure humano, conſideratis omnibus quæ ſunt in miſto, regimen miſtum eſt optimum, ut hic & inferius loco allegato habetur. Verum quia in primo ſenſu comparatio formaliter & ſimpliciter exercetur, in ſecundo autem comparatur unum & idem ſecundum ſe ad ſeipſum cum adiunctis bonitatibus, comparatio non eſt multũ artificioſa: ideo primus ſermo, ſcilicet quòd regimen vnius eſt optimum, amplectendus eſt ſimpliciter. Secũdus autem, ſcilicet quòd regimen commiſtum eſt optimum, pie exponendus & non extẽdendus eſt, ne ſit cauſa erroris: & hanc tertiam reſponſionẽ ſequere vir docte.

quælibet ciuitas aliqnid ſibi accõmode determinat. A

Secundo eſt de ratione legis humanæ, quòd ordinetur ad bonum commune ciuitatis. Et ſecundum hoc, lex humana diuidi poteſt ſecũdum diuerſitatem eorum, qui ſpecialiter dant operam ad bonum commune: ſicut ſacerdotes pro populo Deum orantes, principes populum gubernantes, & milites pro ſalute populi pugnantes: & ideo iſtis hominibus ſpecialia quædam iura aptantur. Tertio eſt de ratione legis humanæ, vt inſtituatur a gubernante communitatem ciuitatis, ſicut ſupra dictum eſt.*

q. 90. ar. 3.

Et ſecundum hoc diſtinguuntur leges humanæ ſecundum diuerſa regimina ciuitatum, quorum vnum, ſecundum Philoſophum in tertio Politicæ,* eſt regnum, quando ſcilicet ciuitas gubernatur ab vno: & ſecundum hoc accipiuntur conſtitutiones principum. Aliud vero regimen eſt ariſtocratia, ideſt, principatus optimorum, vel optimatum, & ſecundum hoc ſumuntur reſponſa prudentum, & etiam ſenatuſconſulta. Aliud regimen eſt oligarchia, ideſt, principatus paucorum diuitum & potentum: & ſecundum hoc ſumitur ius prætorium, quod etiam honorariũ dicitur. Aliud autem regimen eſt populi, quòd nominatur democratia: & ſecundum hoc ſumuntur plebiſcita. Aliud autẽ eſt tyrannicum, quod eſt omnino corruptum, vnde ex hoc non ſumitur aliqua lex. Eſt etiã aliquod regimen ex iſtis cõmiſtum, quod eſt optimum: & ſecundum hoc ſumitur lex, quam maiores natu ſimul cũ plebibus ſanxerunt, vt Iſidorus dicit.*

ca. 10. to. 5. B C

Li. 5. ca. 10. in princi.

¶ Quarto vero de ratione legis humanæ eſt, ꝙ ſit directiua humanorum actuum: & ſecundum hoc ſecũdum diuerſa, de quibus leges feruntur, diſtinguuntur leges, quæ interdum ab actoribus nominantur: ſicut diſtinguitur lex Iulia de adulterijs, lex Cornelia de ſicarijs, & ſic de alijs, non propter actores, ſed propter res, de quibus ſunt.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ius gentium eſt quidẽ aliquo modo naturale homini, ſecundũ qđ eſt rationalis, inquantum deriuatur a lege naturali p modum concluſionis, quæ non eſt multum remota a principijs. vnde de facili in huiuſmodi, homines cõſenſerunt. diſtinguitur tamen a lege naturali, maxime ab eo quod eſt omnibus animalibus commune. D

¶ Ad alia patet reſponſio ex his, quæ dicta ſunt.

QVAESTIO XCVI.

De poteſtate legis humanæ, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de poteſtate legis humanæ.

Et circa hoc quæruntur ſex. E

¶ Primo, Vtrum humana lex debeat poni in communi.

¶ Secondo, Vtrũ lex humana debeat omnia vitia cohibere.

¶ Tertio, Vtrum omnium virtutũ actus habeat ordinare.

¶ Quarto, Vtrum imponat homini neceſſitatem, quantum ad forum conſcientiæ.

¶ Quinto, Vtrum omnes homines legi humanæ ſubdantur.

¶ Sexto, Vtrũ his qui ſunt ſub lege, liceat agere præter verba legis.

¶ Super Quæſtionis nonageſimæſextæ Articulum primum & ſecundum.

IN articulis 1. & ſecundo. 96. q. hoc notandum occurrit: primo, quòd cum in ſecundo articulo cõcludit negatiua de prohibitione omniũ vitiorum, intelligitur de omnibus vitiis ſecundum totã ſuam latitudinem, ideſt, omnes eorum actus, & non de omnibus vitiis, ideſt, habitibus vitioſis; vt patet ex reſponſione ad primum in articulo tertio, vbi dicitur, ꝙ prohibentur omnia vitia, ſed non ſecundũ omnes act' eorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex humana debeat poni in communi magis, quàm in particulari.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd lex humana non debeat poni in communi, ſed magis in particulari. Dicit enim Philoſophus in 5. Ethic.* quòd legalia ſunt, quæcunque in ſingularibus legem ponunt, & etiam ſententialia, quæ ſunt etiam ſingularia: quia de ſingularibus actibus ſententiæ feruntur. ergo lex non ſolum ponitur in communi, ſed etiam in ſingulari.

Infr. q. 98. art. 6. ad 2. Et 2. 2. q. 147. ar. 3. & 4. cor. *ca. 7. to. 5.

¶ 2 Præt. Lex eſt directiua humanorum actuum, vt ſupra dictum eſt:* ſed humani actus in ſingularibus conſiſtunt: ergo lex humana non debet in vniuerſali ferri, ſed magis in ſingulari.

q. 90. art. 1.

¶ 3 Præt. Lex eſt regula & menſura humanorũ actuũ, vt ſupra dictum eſt:* ſed menſura debet eſſe certiſſima, vt dicitur in 10. Metaph.† cum ergo in actibus humanis non poſſit eſſe aliquod vniuerſale ita certũ, quin in particularibus deficiat, videtur ꝙ neceſſe ſit leges non in vniuerſali, ſed in ſingularibus poni.

q. 90. art. 1. †tex. 3. to. 3.

SED CONTRA eſt, quòd Iuriſperitus dicit,* quòd iura conſtitui oportet in his, quæ ſæpius accidunt: ex his autem, quæ forte vno caſu accidere poſſunt, iura non conſtituuntur.

In digeſti. veteri li. 1. titulo 3. lege 3. 4. & 5.

RESPON. Dicendum, quòd quia vnumquodque quod eſt propter finem, neceſſe eſt quòd ſit fini proportionatum, finis autem legis eſt bonum commune: quia, vt Iſidorus dicit in lib. Etymolog.* nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuium lex debet eſſe conſcripta: vnde oportet leges humanas eſſe proportionatas ad bonum commune. bonum autem commune conſtat ex multis. & ideo oportet, quòd lex ad multa reſpiciat, & ſecundum perſonas, & ſecundum negotia, & ſecundum tempora. Conſtituitur enim communitas ciuitatis ex multis perſonis, & eius bonum per multiplices actiones procuratur: nec ad hoc inſtituitur, quòd aliquo tempore modico duret, ſed quòd omni tempore perſeueret per ciuium ſucceſſionem, vt Auguſt. dicit in 2. de Ciuitate Dei.*

Li. 5. ca. 21.

Ex li. 2. ca. 21. Et li. 22. ca. 6. habetur tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoſophus in 5. Ethic.† ponit tres ſpecies iuris legalis, qđ eſt ius poſitiuum. Sunt enim quædam, quæ ſimpliciter in communi ponuntur, & hæc ſunt leges communes: & quantum ad huiuſmodi dicit, quòd legale eſt, quod ex principio quidem nihil differt ſic, vel aliter: quando autem ponitur differt, puta, quòd captiui ſtatuto pretio redimãtur. Quædam vero ſunt quæ ſunt communia quantum ad aliquid, & ſingularia quantum ad aliquid: & huiuſmodi dicuntur priuilegia, quaſi leges priuatæ, quia reſpiciunt ſingulares perſonas, & tamen poteſtas eorum extenditur ad multa negotia: & quantum ad hoc ſubdit, Adhuc quæcunque in ſingularibus legem ponunt. Dicuntur etiam quædam legalia, nõ quia ſint leges, ſed propter applicationem legum communium ad aliqua particularia facta, ſicut ſunt ſententiæ, quæ pro iure habentur: & quantum ad hoc ſubdit, Et ſententialia.

†ca. 7. to. 5.

AD 2m dicendum quòd illud quod eſt directiuum, oportet eſſe plurium directiuum: vnde in 10. Meta.* Philoſophus dicit, quòd omnia quæ ſunt vnius generis, menſurantur aliquo vno, quod eſt primum in genere illo. Si enim eſſent tot regulæ, vel mẽſuræ, quot

tex. 4. to. 3.

ſunt

ſunt menſurata, vel tegulata, ceſſaret vtiq; vtilitas regulæ, vel menſuræ, quæ eſt vt ex vno mnlta poſſint cognoſci: & ira nulla eſſet vtilitas legis, ſi nõ ſe extõderet niſi ad vnũ ſingularẽ actũ. Ad ſingulares .n. actus dirigendos dautur ſingularia pręcepta præſidẽtiũ: ſed lex eſt præceptum commnne, vt ſupra dictum eſt.

q.90.art.2. & ar. 3. ad 3.

Au 3ᵐ dicendum, ꝙ nõ eſt eadem certitudo quærenda in omnibus, vt in 1. Ethic. dicitur: vnde in rebus contingentibus, ſicut ſunt naturalia & res humanæ, ſufficit talis certitudo, vt aliquid ſit verum vt in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus.

Ca.2.in principio & ca.7. a med.to.5.

ARTICVLVS II.

Vtrum ad legem humanam pertineat omnia uitia cohibere.

Supr. q 91. ar.4.co. fin. & q.93.art. 3.ad 3.& if. q.89. art.1. co. & 2.2. q.69.art.2. ad 1. & qõ. 77.ar.1. ad 1. & qõ.78. art.1. ad 4. Et mal.q.3. art. 4. ad 6. Et quol. 2, ar.10. ad 1. & 2. Et Iob. 11.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere. Dicit enim Iſidorus in lib. † Etymologiarum, ꝙ leges ſunt factæ, vt earum metu coerceatur audacia: non autem ſufficienter coercẽtur, niſi quælibet mala cohiberentur per legem. ergo lex humana debet quælibet mala cohibere.

¶ 2 Præt. Iuteutio legiſlatoris eſt ciues facere uirtuoſos: ſed uon poteſt aliquis eſſe virtuoſus, niſi ab omnibus vitijs compeſcatur. ergo ad legem humanam pertinet omnia vitia compeſcere.

¶ 3 Præt. Lex humana a lege naturali detiuatur, vt ſupra dictum eſt: ſed omuia vitia repuguant legi uaturæ. ergo lex humana omuia vitia debet cohibere.

†li.1.ca.20. *q.91. ar.1. & 3. & q. 93. ar. 3. †li.1.ca.5. tom.1.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in 1. de lib. ar.† Videtur mihi legem iſtam, quæ populo regeudo ſcribitur, recte iſta permittere, & diuinam prouidentiam vindicare: ſed diuina prouidentia oon vindicat niſi vitia. ergo recte lex humana permittit aliqua vitia, non cohibendo ipſa.

Ar.præced.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, lex ponitur vt quædam regula, vel menſura humanorum actuum; menſuta autem debet eſſe homogenea menſurato, vt dicitur in 10. Metaph. diuerſa enim diuerſis menſutantur. vnde oporiet, quòd etiam leges imponantur hominibus ſecundum eorum conditionem: quia, vt Iſidorus dicit, lex debet eſſe poſſibilis & ſecundum naturam, & ſecundum conſuetudinem patriæ. Poteſtas autem ſiue facultas operandi ex interiori habitu, ſeu diſpoſitioue procedit. non enim idem eſt poſſibile ei, qui non habet habitum virtutis, & vituoſo: ſicut etiam uon eſt idem poſſibile puero, & viro perfecto. & propter hoc uon ponitur eadem lex pueris, quæ pooitur adulris. Multa enim pueris peimittuntur, quæ in adultis lege puniuntur, vel etiam vituperantur: & ſimiliter multa ſunt permittenda hominibus non perfectis virrute, quæ non eſſent toleráda in homiuibus virtuoſis. Lex autem humana ponitur mulutudiui hominum, in qua maior pars eſt homiuum non perfectorum virtute. Et ideo lege humana oou prohibentur omnia vitia, a quibus virtuoſi abſtinent, ſed ſolum grauiora, a quibus poſſibile eſt maiorem partem multitudinis abſtinere, & præcipue quæ ſunt iu uocumentum aliorum, ſine quorum prohibitioue ſocietas humana conſeruari nou poſſet: ſicut prohibentur lege humana homicidia, & furta, & huiuſmodi.

Tex.3.& 4. tom. 3.

Li.2.ca.21.

AU PRIMVM ergo dicendum, ꝙ audacia pertinere videtur ad inuaſionẽ aliorum: vnde præcipue pertinet ad illa peccata, quibus iniuria proximis irrogatur, quæ lege humana prohibentur, vt dictum eſt.

In cor. art.

F

AD 2ᵐ dicendum, quòd lex humana intendit homines inducere ad virtutem, oon ſubito, ſed gradatim: & ideo uon ſtatim multitudioi imperfectorum imponit ea, quæ ſunt iam virtuoſorum, vt ſcilicet ab omnibus malis abſtineat: alioquin imperfecti huiuſmodi præcepta ferre non valentes, in deteriora mala prorumperent, ſicut dicitur Prouerb. 30. Qui nimis emungit, elicit ſanguinem. & Matt. 9. Quod ſi vinum nouum, ideſt præcepta perfectæ vitæ, mittatur in vtres veteres, ideſt, in homiues imperfectos, vtres rumpuntur, & vinum effunditur, ideſt, præcepta contemnuntur, & homiues ex contemptu ad peiora mala prorumpuur.

G

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ lex naturalis eſt quædam participatio legis æternæ in nobis: lex autem humana deficit a lege æterna. Dicit enim Augu. in 1. de lib. arbit. Lex iſta quæ regendis ciuitatibus fertur, multa concedit, atque impunita relinquit, quæ per diuinam prouidentiam vindicantur. ueque enim quia non omuia facit, ideo quæ facit, improbanda ſunt: vnde etiam lex humana noo omnia poteſt prohibere, quæ prohibet lex naturæ.

Ca. 5. circa fin.to. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex humana præcipiat actus omnium uirtutum.

H

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd lex humana non præcipiat actus omniũ virtutum. Actibus enim virtutum oppoountur actus vitioſi; ſed lex humana nou prohibet omuia vitia, vt dictum eſt. ergo etiam nõ præcipit actus omnium virtutũ.

Art.præc.

¶ 2 Præt. Actus virtutis a virtute procedit: ſed virtus eſt finis legis, & ita quod eſt ex virtute, ſub præcepto legis cadere nõ poteſt. ergo lex humana nõ pręcipit actus omnium virtutum.

I

¶ 3 Præt. Lex humana ordinatur ad bonum commune, vt dictum eſt: ſed quidam actus virtutum non ordinantur ad bonum commune, ſed ad bonum priuatum. ergo lex nou præcipit actus omnium virtutum.

Q.90. ar.2.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 5. Ethic. quòd præcipit lex fortis opera facere, & quæ temperati, & quæ manſueti. Similiter autẽ ſecundum alias virtutes & malitias, hæc quidem iubens, hæc autem prohibens.

Cap.1.poſt med.to.5.

K

RESPON. dicendum, quòd ſpecies virtutum diſtinguuntur ſecũdũ obiecta, vt ex ſupra dictis patet. Omnia autem obiecta virtutum referri poſſunt vel ad bonum priuatum alicuius perſonæ, vel ad bonum commune multitudinis: ſicut ea quæ ſunt fortitudinis poteſt aliquis exequi vel propter conſeruationem ciuitatis, vel ad conſeruandum ius amici ſui, & ſimi-

Q.54.ar. 2. ad 1. & ar. 2.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæſextæ Articulum tertium.*

IN articulo tertio, ſpecialiter occurrit dubiũ de illa propoſitione, Omnia autem obiecta virtutum referri poſſunt ad bonum priuatum alicuius perſonę, uel ad bonum commune multitudinis. Nã obiectum ſupremæ virtutis, in cuius attinctione conſiſtit fęlicitas, non poteſt referri ad bonum priuatum, aut commune, quia eſt ſuperioris naturæ, vt patet in 10. Ethicorum.

Sup. q. 93. ar.3. ad. 3. & inf. qõ. 100. art. 2. corp.

¶ Ad hoc dupliciter dicitur, primo ꝙ authur nõ loquitur de omnibus, ſed de illis, quorum oppoſita ſunt uitia, ut patet in toto proceſſu arti. Virtutes autem intellectuales ſpeculatiuæ, de quibus fit obiectio, non opponuntur uitiis, ſed ignorantiæ prauæ diſpoſitionis. Sed hæc reſponſio diſſonat ab uniuerſali ſimpliciter, ut in litera fit: & a calce corporis articuli, ubi dicitur, ꝙ a legiſlatore ordinãtur pertinẽtia ad bonam diſciplinam, per quã ciues informantur, ut commune bonũ iuſtitiæ & pacis cõſeruent. Cõſtat enim non nihil ad hæc conferre diſciplinam ſpeculatiuam, licet mediate. Secundo ergo dicitur

eur quòd obiecta virtutum poſſunt dupliciter ſumi, primo ſecũdum ſe: & ſic falſum eſt, ꝙ poſſunt recte referri in bonum priuatum, aut publicum. Secundo, ſecundũ actus, quibus homo attingit illa. & ſic nihil prohibet omnium virtutũ obiecta ad priuatũ, vel publicum bonum recte referri poſſe. Nam licet Deus glorioſus non ſit referibilis recte in meum, vel cuiuſque creaturæ bonum: actus tamen quibus contemplamur illum in noſtrum bonum, recte referuntur & ſecundum ſe, & ſecundũ vtilitates conſequentes. Et hoc ſufficit præſenti intentioni ad concludendum, ꝙ lex humana de actibus omnium virtutum intellectualium & moraliũ diſponere poteſt: & diſponit de ſpeculatiua ſapientia, dum homines aliquos illi vacare iubet, vt ſapientes facti, etiã ad minora iudicãda potentiores ſint &c.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæſextæ Articulum quartum.*

IN articulo quarto eiuſdem quæſt. aduerte diligenter, vt ſcias applicare conditiones legis iuſtæ, vel iniuſtæ, ad particulares leges: quia inde multos caſus conſcientiæ in gabellis, & grauaminib⁹,
D.1045. & huiuſmodi publicis clarificabis: præſertim ex fine, & æqualitate proportionali, quam tenetur
D.1047. ſaluare iuſtitia diſtributiua.

¶ In eodem articulo quarto dubium occurrit, an lex humana ita obliget in foro conſcientiæ, quòd
In cor. art. homo teneatur mori pro eius obſeruatione. Et eſt occaſio dubitandi, quia quidam dicunt, ꝙ ius poſitiuum non habet hãc poteſtatem, niſi in cauſa fidei,
2.2.qõ. 60. a.5. ad 1. vel tuendæ republicæ, propterea inquiunt, quòd licite propter euitandam mortem, celebrare quis poteſt coram excommunicatis nominatim &c. & omnia poſitiua iura non ſeruare.

¶ Sed hanc opinionem eſſe erroneam multipliciter monſtratur Primo ex ratione tacta in litera, ſcilicet quia quilibet homo nõ ſolum

le eſt in alijs. Lex autem, vt dictũ
q.90. ca.2. eſt,* ordinatur ad bonum commune, & ideo nulla virtus eſt, de cuius actibus lex præcipere non poſſit: non tamen de omnibus actib⁹ omnium virtutũ lex humana præcipit, ſed ſolum de illis, qui ordinabiles ſunt ad bonũ cõmune vel immediate, ſicut aliqua directe ꝑ bonum cõmune ſiunt: vel mediate, ſicut cum aliqua ordinantur a legiſlatore pertinentia ad bonam diſciplinam, per quam ciues informantur, vt cõmune bonum iuſtitiæ & pacis conſeruent.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ lex humana non prohibet omnes actus vitioſos ſecundum obligationem præcepti, ſicut nec præcipit omnes actus virtuoſos: prohibet tamen aliquos actus ſingulorum vitiorum, ſicut etiam præcipit quoſdam actus ſingularum virtutum.

AD 2ᵐ dicẽdum, quòd aliquis actus dicitur eſſe virtutis dupliciter. Vno modo ex eo, quòd homo operatur virtuoſa: ſicut actus virtutis iuſtitiæ eſt facere recta, & actus fortitudinis facere fortia: & ſic lex præcipit aliquos actus virtutum. Alio modo dicitur actus virtutis, quia aliquis operatur virtuoſa eo modo quo virtuoſus operatur: & talis actus ſemper procedit a virtute, nec cadit ſub præcepto legis: ſed eſt finis, ad quem legiſlator ducere intendit.

AD 3ᵐ dicendum, quòd non eſt aliqua virtus, cuius actus non ſint ordinabiles ad bonum commune, vt dictum eſt,* vel mediate, vel immediate.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex humana imponat homini neceſſitatem in foro conſcientiæ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lex humana non imponat homini neceſſitatẽ in foro conſcientiæ. Inferior enim poteſtas nõ poteſt imponere legẽ in iudicio ſuperioris poteſtatis: ſed poteſtas humana quæ fert legẽ humanã, eſt infra poteſtatẽ diuinã. ergo lex humana non põt imponere legem quantum ad iudicium diuinum, quod eſt iudicium conſcientiæ.

§ 2 Præt. Iudiciũ conſcientiæ maxime depẽdet ex diuinis mãdatis: ſed quandoq; diuina mãdata euacuantur per leges humanas, ſm illud Matt. 15. Irritum fecistis mãdatũ Dei ꝑ traditiones veſtras, ergo lex humana non imponit homini neceſſitatẽ quãtũ ad cõſcientiam.

§ 3 Præt. Leges humanæ frequen-
B ter ingerunt calumniã, & iniuriam hominibus, ſm illud Iſa. 10. Væ q condunt leges iniquas: & ſcribentes, iniuſtitias ſcripſerũt, vt opprimerẽt in iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei: ſed licitũ eſt vnicuiq; oppreſſionem & violentiam euitare. ergo leges humanæ non imponunt neceſſitatem homini, quantum ad conſcientiam.

SED CONTRA eſt, quod dicitur 1. Pet. 2. Hæc eſt gratia, ſi propter
C conſcientiam ſuſtineat, quis triſtitias, patiens iniuſte.

RESPON. Dicendũ, ꝙ leges poſitę humanitus, uel ſunt iuſtæ, vel iniuſtæ. Si quidem iuſtæ ſint, habent vim obligandi in foro cõſciẽtiæ a lege æterna, a qua deriuãtur, ſm illud Prouerb. 8. Per me reges regnant, & legum cõditores iuſta decernunt. Dicũtur autẽ leges iuſtæ & ex fine, quando ſcilicet ordinantur ad bonum cõmune: & ex actore, quando ſcilicet lex lata nõ
D excedit poteſtatem ferentis: & ex forma, quando ſcilicet ſecundum æqualitatem proportionis imponuntur ſubditis onera in ordine ad bonũ cõmune. Cum enim vnus homo ſit pars multitudinis, quilibet homo hoc ipſum quod eſt, & quod habet, eſt multitudinis: ſicut & quælibet pars id quod eſt, eſt totius. vnde & natura aliquod detrimentum infert parti, vt ſaluet totum. Et ſm hoc leges hmõi onera proportionabiliter inferentes, iu-
E ſtæ ſunt, & obligant in foro cõſciẽtiæ, & ſunt leges legales. Iniuſtę autem ſunt leges dupliciter. Vno modo per contrarietatem ad bonum humanum e contrario prædictis. Vel ex fine, ſicut cum aliquis præſidens leges imponit onerosa ſubditis, non pertinentes ad vtilitatem communem, ſed magis ad propriam cupiditatem, vel gloriam. Vel etiam ex actore, ſicut cum aliquis legem fert vltra ſibi commiſſam poteſtatem. Vel ẽt ex forma, puta, cum inæqualiter

A ſecundum id quod habet, ſed hoc ipſum quod eſt, multitudinis eſt: ſicut quælibet pars id quod eſt, totius eſt. Ex hoc nanque ſequitur, quòd lex humana, quæ ſicut quælibet alia lex ad commune bonum reſpicit, poteſtatem habet ſupra id quod eſt quilibet homo, ac per hoc ſuper vitam ipſius: ac per hoc poteſt diſponere, & ordinare de expoſitione vitæ cuiuſque pro cõmuni bono, pro quo ſit omnis lex, vt in quæſtionis nonageſimæ articulo ſecundo dictum eſt. Amplius, lex humana eſt præceptiua, & obligatiua ad peccatũ mortale, vt manifeſte patet, cum præcipitur aliquid ſub pœna excõmunicationis latæ ſententiæ, vel ſub pœna capitis. ergo eſt conſtitutiua alicuius act⁹ in hoc, quòd ſit peccatum mortale. ergo eſt obligatiua ad euitãdum magis actum illum, quàm mortẽ corporalem: quia mors animæ fugiẽda eſt magis ꝗ mors corporis. Perinde eſt ergo dicere, quòd lex humana non poteſt obligare hominẽ ad mortẽ pro ſui obſeruatione: & dicere, ꝙ lex humana non poteſt conſtituere aliquem actum in hoc, quòd ſit peccatum mortale, immo in hoc, quòd ſit peccatum: quia etiam pro vitando veniali tenetur homo mori, D.797.
Et cõfirmatur, quia homo tenetur poti⁹ mori, quàm contrahere matrimonium ſine diſpenſatione cum ſorore conſobrina: & tamen hoc ſolo poſitiuo iure eſt prohibitum. Similiter ſacerdos tenetur mori potius, quàm Miſſã celebrare abſque calice, corpali⁹, altari, & lumine, veſtibus ſacerdotalib⁹, & alijs requiſitis ex iure humano. Accedit ad hęc Cap. Sacris, de his quæ vi metusue cauſa ſiunt: vbi in materia iuris poſitiui, ſcilicet de incurſu excommunicationis propter participationẽ cum excommunicatu, Innocentius tertius dicit, quòd metus non excuſat ab excommunicatione: quia potius debet mori, quàm peccare mortaliter. Vnde totum oppoſitum illius opinionis eſt ve-

rum

rum. Ille namque putat, ꝙ regulariter lex poſitiua non obligat ad mortē pro ſui obſeruatione quantumcunque præcipiat: in caſu autem, ſcilicet pro fide, vel patria, ſic.

¶ Nos autem ſecundū veritatē dicimus, ꝙ vniuerſaliter lex præceptiua obligat ad mortē pro ſui obſeruatione: in caſu autē non ea benignitate legū, vt forte accidit in lege de vitandis excōmunicatis, de qua quia non eſt ad propoſitū niſi exemplariter, nihil dico, niſi quòd dicentes, ꝙ iō licet ex metu cadente in conſtantē virū celebrare corā excōmunicatis, quia lex humana nō obligat ad mortem pro ſui obſeruantia, errant: & niſi aliunde huic metui ſubueniāt, falſa eſt doctrina excuſans participationē ex metu, vt de aliis dictū eſt. Et aduerte hic diligētiſſime, ꝙ quia lex poſitiua præcipiēdo, ſeu ſtatuendo, facit de actibus indifferentibus virtuoſos, vel vitioſos, dum ſub aliqua virtute, aut vitio actum determinat fore. præcipiendo enim abſtinentiā, ponit actum illum ſub tēperantia: præcipiēdo ſolutionem gabellæ, ponit actū illum ſub iuſtitia: præcipiendo cultum diuinum, ponit ſub religione, & ſic de aliis. Et propterea ſi cui in foro conſcientiæ tenetur quis ad actus virtutum, & ad euitandos actus vitiorū, nec excuſatur metu &c. ita nō excuſatur ab iniuſtitia, a ſacrilegio &c. qui determinata ſic a lege cōtemnit, aut incurrit &c.

Lib. 1. ca. 5. paruū a pri cip. tom. 1.

onera multitudini diſpenſantur; etiam ſi ordinentur ad bonum cōmune. Et huiuſmodi magis ſunt violentiæ, quàm leges: quia ſicut Augu. dicit 1 lib. de lib. arb. lex eſſe non videtur, quæ iuſta nō fuerit: vnde tales leges non obligant in foro conſcientiæ, niſi forte propter vitandum ſcandalum, vel turbationem, propter quod etiam homo iuri ſuo debet cedere, ſecundum illud Matt. 5. Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo: & qui abſtulerit tibi tunicam, da ei & pallium.

G ¶ Alio modo leges poſſunt eſſe iniuſtæ per contrarietatem ad bonum diuinum, ſicut leges tyrānorum inducētes ad idololatriā, vel ad quodcunque aliud, quod ſit cōtra legem diuinam. & tales leges nullo modo licet obſeruare: quia ſicut dicitur Act. 4. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Romanos 13. Omnis poteſtas humana a Deo eſt: & ideo qui poteſtati reſiſtit in his quæ ad poteſtatis ordinem pertinent, Dei ordinationi reſiſtit: & ſm hoc efficitur reus quantum ad conſcientiam.

Ad 2m dicendum, quòd ratio illa procedit de legibus humanis, quæ ordinantur contra Dei mandatum, & ad hoc ordo poteſtatis non ſe extendit: vnde in talibus legi humanæ non eſt parendum.

Ad 3m dicendum, ꝙ ratio illa procedit de lege, quæ infert grauamen iniuſtum ſubditis, ad qđ ētiam ordo poteſtatis diuinitus conceſſus non ſe extendit. vnde nec in talibus homo obligatur vt obediat legi, ſi ſine ſcandalo, vel maiori detrimento reſiſtere poſſit.

Articvlvs v.

Vtrum omnes ſubijciantur legi.

G AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd non omnes legi ſubijciantur. Illi enim ſoli ſubijciuntur legi, quibus lex ponitur: ſed Apoſtolus dicit 1. ad Timoth. 1. ꝙ iuſto non eſt lex poſita. ergo iuſti non ſubijciuntur legi humanæ.

¶ 2 Præt. Vrbanus papa dicit, & habetur in Decretis 19. quæſt. 2. Qui lege priuata ducitur, nulla ratio exigit vt publica conſtringatur: lege autem priuata Spiritus

H ſancti ducuntur omnes viri ſpirituales, qui ſunt filij Dei, ſm illud Rom. 8. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. ergo non omnes homines legi humanæ ſubijciuntur.

¶ 3 Præt. Iuriſperitus dicit, quòd princeps legibus ſolutus eſt: qui autem eſt ſolutus a lege, non ſubditur legi. ergo non omnes ſubiecti ſunt legi.

Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita

I ſit: ſed non videtur eſſe ſubditus poteſtati, qui non ſubijcitur legi, quā fert poteſtas. ergo omnes homines debent eſſe legi ſubiecti.

Respon. Dicendū, ꝙ ſicut ex ſupra dictis patet, lex de ſui ratione duo habet. Primo quidem, ꝙ eſt regula humanorum actuum. Se-

19. quæſt. 2. ca. duæ ſūt a med. illi.

In ; dig. veteri li. 1. tit. 3. lege 30.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæſextæ Articulum quintum.*

IN artic. 5. eiuſdem quæſt. 96. nota, ꝙ cum in litera dicitur, ꝙ iuſti non ſubſunt legi, vt coactiuæ, poteſt dupliciter intelligi. Primo, ꝙ lex non habet vim coactiuam ſuper iuſtos. Et hic ſenſus eſt falſus: quia ſuper omnes ſubditos tam lex viua, quàm pro

K mulgata habet poteſtatem coactiuā, quāmuis in iuſtos non exerceat coactionem, quia non oportet. Secundo, ꝙ iuſtus ex parte ſua non ſubijcitur legi, vt coactus: & hic ſenſus & verus & intentus, quia iuſtus voluntarie legi ſubijcitur.

¶ In eodem 5. artic. in reſponſione ad tertium, dubium occurrit, quomodo ſtāt hæc duo ſimul, ꝙ princeps obligetur quo ad Deū, ita quòd peccat non ſeruando legem: & ꝙ lex non habet vim coactiuam ſuper eum. Si enim peccat humanam legem tranſgrediendo, obligatus eſt legi proculdubio obliganti eum, at per hoc vim coactiuā in eum habenti, quamuis non exercenti. & ſi eū nō pōt cogere, lex eū nō obligat: & ſi nō obligat lex principē, princeps nō obligatur: & ſi non obligatur, non peccat non ſeruando eam. Et confirmatur declarando: quia quantumcunque ſapiens aliquis, vt Plato, vel Ariſtot. leges excogitet optimas pro bono communi, & diuulgentur, quia non habent vim coactiuam, ſed oſtenſiuam tantum, conſtat quòd non obligant prin-

F cipem, nec alios. ergo lex a principe condita licet oſtenſiuam vim habeat, quomodo debeat ipſe ſe habere, non tamen obligat eū, quia coactiuam vim ſuper eum non habet. Et augetur dubium ea ratione in litera aſſignata de vi coactiua legis, arguendo ſic: Lex non habet vim directiuam, niſi ex principis poteſtate. ergo ſecundum vim directiuam non obligat principem. Aſſumptum patet: quia ſeclusa poteſtate principis, lex nō eſt lex, niſi æquiuoce, vt leges Platonis, quæ monſtrant tantum. Conſequētia eſt nota, quia nullus a propria poteſtate obligatur, ſicut nec cogitur, vt in litera dicitur. Et confirmatur, quia aſſerendæ eſt cauſa obligatiua principis ad obſeruantiam ſuæ legis: Deus immediate nō eſt, quia nullum eſt ibi opus Dei immediate, vt patet. Communitas multitudinis nō eſt, quia ſubiecta eſt principi, vt ſupponitur, de tali enim principe eſt ſermo, vel ſaltem de lege ꝓpria principis, quę non ſit a multitudine. Volūtas propria non pacto, non voto, non iuramēto, & breuiter non contractu, aut vinculo quocunque interueniente eſt. ergo &c. Cōfirmatur hoc, quia non eſt minus libera in ſe voluntas principis ex hoc, quòd præcepit ſubditis, quam ſi non præcepiſſet eiſdem. Sed lex nihil aliud eſt ꝙ̄ præceptum ad ſubditos: quia eſt effectus poteſtatis gubernatiuæ, quæ eſt principiū dirigēdi aliud inquantum aliud, vt patet in quinto & nono Metaphyſicorum. ergo.

¶ Ad hoc dubium tanto difficilius, quanto litera ſola authoritate doctrinam dedit hanc, dicitur, ꝙ cum princeps non ſubijciatur legi, niſi quo ad Deum, quod idem eſt quòd ſubijci legi in foro conſcientiæ, ex eodem habet vim lex obligandi principē, vnde habet vim obligandi in foro conſcientiæ. Vt autem in articulo quarto dictum eſt, lex habet vim obligatiuam in foro conſcientiæ ab æterna lege, a qua deriuatur. oportet igitur vt lex habeat vim obligatiuā principis ab æterna lege. Et quemadmodum lex humana non deriuatur ab æterna immediate, ſed mediante lege naturæ: ita habet mediante illa vim obligatiuā in foro conſcientiæ. Eſt namque de iure naturæ, vt ꝙ tibi non vis fieri, alteri ne feceris: & cōſequenter, vt ius qđ tibi nō vis, alteri nō ſtatuas: ac per hoc cum quis alteri legem ponit, & non ſibi, naturæ ius violat, ſicut etiam ſubditus inobediens principis legi, naturæ ius, dictans quòd iuſtis ad commune bonum ab habente poteſtatem ſtatutis parendum eſt, violat, ab æterna lege vim humanæ legi tribuens. Et hanc rationem quo ad primam eius partem author in litera ſub authoritate canonis induxit: ea hac autem radice, quòd ſcilicet lex humana eſt obligatiua in foro conſcientiæ, & principis, & ſubditorum ex lege æterna mediante iure naturæ proueniſt, quòd cum in lege ſint duæ vires, ſcilicet directiua & coactiua, & inter eas ſit habita ſuperius ex artic. 3. huius quæſtione

cundo, quòd habet vim coactiuam. Dupliciter ergo aliquis homo poteſt eſſe legi ſubiectus. Vno modo, ſicut regulatum regulæ: & hoc modo omnes illi, qui ſubduntur poteſtati, ſubduntur legi, quam fert poteſtas. Quòd autem aliquis poteſtati non ſubdatur, poteſt contingere dupliciter. Vno modo, quia eſt ſimpliciter abſolutus ab eius ſubiectione. vnde illi qui ſunt de vna ciuitate, vel regno, non ſubduntur legibus principis alterius ciuitatis, vel regni, ſicut nec eius domino. Alio modo, ſecundum quod regitur ſuperiori lege, puta, ſi aliquis ſubiectus ſit proconſuli, regulari debet eius mādato, non tamē in his, quæ diſpenſantur ei ab imperatore: quantū enim ad illa nō aſtringitur mandato inferioris, cū ſuperiori mandato dirigatur. & ſecundū hoc contingit, ꝙ aliquis ſimpliciter ſubiectus legi ſecundū aliqua, legi non aſtringitur, ſecūdum quæ regitur ſuperiori lege. Alio vero modo dicitur aliquis ſubiectus legi, ſicut coactum cogenti: & hoc mō homines virtuoſi & iuſti non ſubdūtur legi, ſed ſoli mali. Quod enim eſt coactum & violētum, eſt contrarium voluntati. voluntas autem bonorum conſonat legi, a qua malorum voluntas diſcordat: & ideo ſecundum hoc boni non ſunt ſub lege, ſed ſolum mali.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de B ſubiectione, quæ eſt per modum coactionis. Sic enim iuſto non eſt lex poſita: quia ipſi ſibi ſunt lex, dum oſtendunt opus legis ſcriptū in cordibus ſuis, ſicut Apoſtolus ad Rom. 2. dicit. vnde in eos non habet lex vim coactiuam, ſicut habet in iniuſtos.

AD 2^m dicendum, quòd lex Spiritus ſancti eſt ſuperior omni lege humanitus poſita. & ideo viri ſpirituales ſecundum hoc, C quòd lege Spiritus ſancti ducuntur, non ſubduntur legi, quantum ad ea quę repugnant ductioni Spiritus ſancti: ſed tamen hoc ipſum ē de ductu Spiritus ſancti, quòd homines ſpirituales legibus humanis ſubdantur, ſecundum illud 1. Pet. 2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturę propter Deum.

quæſt. 92. differentia talis, quòd vis directiua reſpicit ipſos actus licitos, vel illicitos, aut indifferentes: coactiua autem pœnam inductiuam ad obſeruantiam legis. Prouenit, inquam, primo, quòd vis obligatiua humanæ legis in foro conſcientiæ ad vim directiuam legis: impoſitiua autem pœnæ ad vim coactiuam legis ſpectas. Prouenit ſecūdo, quod licet vtraq; vis directiua ſcilicet, & coactiua, ſit p poteſtate principis ſuū detur: quia neutra vis in ſuo robore eſt, niſi ab habente poteſtatem. Differunt tamen multū quo ad actum, quia vis coactiua actum ſuum, q eſt cogere ac punire inuitum, non poteſt exercere niſi ſola poteſtate principis. Nemo enim poteſt aliquem punire inuitū, niſi principis authoritate. vis autem directiua actum ſuum, qui eſt dirigere, exercet ex æterna legis authoritate, ex quo ſemel ab humana poteſtate lex eſt condita. Et quia fruſtra eſt potētia, quæ non eſt reducibilis ad actū, ideo vis coactiua legis humanæ non extendit ſe ad eum, reſpectu cuius non eſt reducibilis ad actū: ut per hoc non extēdit ſe ad principem, qui non poteſt a ſua poteſtate cogi, vt in litera dicitur: ſed ad alios qui, etſi nō puniaſ, puniri tñ poſsūt a principis ptāte inuiti. Vis uñs directiua eiuſdē extēdit ſe ad oēs, principes, ſ. & ſubditos: quia actus eius reſpectu omnium exercetur. dirigitur enim q's a ſeipſo & ab alio. Et rurſus non eſt amplius in poteſtate principis opus ad actum directionis, ex quo condita eſt lex, ſed authoritate æternæ legis humana lex actum directionis exercet.

¶ Ex his autem facile patet ſolutio obiectorum. Ad primum ſiquidem dicitur quòd nulla repugnantia eſt dictorum: quia altera eſt vis obligatiua legis humanæ in foro conſcientiæ, ſeu quo ad Deum: & altera uis coactiua eiuſdem, qua homo hominem puniendo iudicat. & ꝙ prima habet locum in principe, non ſecunda: quia hominem non habet ſupra ſe, vt in litera dicitur. Et ex hoc prouenit, quòd Papa nulla iuris humani pœna ligatur, quantumcunque contra leges faciat. Ad confirmationē, ſeu declarationē dicitur, quòd leges ſcriptæ a ſapientibus non habentibus curam communitatis non ſolum carent ui coactiua, ſed etiam directiua: habent enim ſolum vim oſtenſiuam, vt ex dictis patet. Ad augmentum dubii dicitur, quòd vis directiua legis humanæ poteſt ſumi vel quo ad ſubſtantiam, vel quo ad operationem. Et ſecundum ſubſtantiam, non eſt niſi a poteſtate principis, ſicut vis coactiua: ſecundum veru operationem, falſum eſt, ꝙ non eſt niſi a poteſtate principiis: quoniā, vt oſtenſum fuit, ex quo lex condita eſt a poteſtate principis, vis directiua dirigitur obligando in cōſcientiæ foro authoritate legis æternæ abſq; quacunque operatione poteſtatis principis, qđ non accidit in ui coactiua quo ad eius operationem, vt ex dictis patet. Dicitur ſecundo, ꝙ eſſe a ſola poteſtate principis, licet ſit ratio quòd vis coactiua non ſe extendit ad principē, non tñ eſt ratio, quòd vis directiua non ſe extendat ad eundem: quia nemo cogitur a ſeipſo, ſed dirigitur & obligatur a ſeipſo. Prima reſponſio negat aſſumptum quo ad actum: ſecunda ſequelam. Ad confirmationem petentem cauſam obligatiuā principis ad obſeruantiā propriæ legis, dicitur, quòd eſt cauſa duplex, ideſt, propria volūtas, & lex æterna. Propria autem voluntas non quæ eligit obligationem libere, vel contractu aliquo, ſed quæ eligit legem promulgare. Ex hoc namque ipſo, ꝙ voluntarie legem promulgat, vult ordinationem illam habere vim legis: & quia ordinationē aliquā obtinere vim legis eſt ſortiri ab ęterna lege vim directiuā

A in foro conſcientiæ, cui etiam princeps ſubiicitur: ideo ex propria uoluntate principis, & ex æterna lege vim obligatiuā principis in foro conſcientiæ lex humana habet, quāuis diuerſimode, quia ab æterna lege ſicut a cauſa, a qua eſt vis obligatiua huiuſmodi: a voluntate vero principis ſicut a determinatore cauſam vniuerſalem ad effectum ſpecialem. ſicut in naturalibus cauſa vniuerſalis, puta, Saturn' reſpectu rerum ſuarum, determinatē ad ſpecialem effectum, puta, oſſa a ſemine talis producentis animal habens oſſa. Sicut enim producere tale animal ſub Saturno, eſt determinare ipſum ad oſſa producēdu in illos ita cōſtituere legē ſub Deo, eſt determinare Deū ad cōmunicādā vim obligatiuam in foro conſcientiæ legi. & ſicut oſſa reducuntur in Saturnum, vt cauſam, ita vis iſta obligatiua in legem æternam. Et per hoc patet reſponſio tam ad id quod dicitur, quòd Deus nihil hic agit immediate, non enim oportet hoc dicere, ſed ſufficit qđ dictū eſt, quàm ad id quod dr̄ de volūtate principis. Patet enī, ꝙ ex ſuppoſitione ꝙ legē voluerit, obligatus remanet, & non minus liber quā ad velle & nolle: ſed quo ad bene uel male, velle id quod lege poſitum eſt. Aduertendū tamē eſt hic, ꝙ ſunt leges duplices, quædā de cōmunibus toti multitudini, quædā de propriis aliquorum actibus, puta, de militibus. Cū dicitur ꝙ princeps ſubiicitur le- D gi, nō intelligitur de lege ſpeciali, puta, militū, niſi ipſe ſit miles: ſed intelligiſ de lege cōi. Rurſus cū princeps ſubiiciſ legi, intelligitur ſubiici ꝓportionaliter, vt decet principē, & nō ſicut alios ſubditos, vt ex dictis manifeſtū eſt. In calce eiuſdē reſpōſionis ad tertiū, dubiū etiā difficile occurrit, quomodo ſtant iſta ſimul, quòd princeps pōt legē tollere, mutare, & in ea diſpēſare: & qđ ipſe in foro cōſciētiæ ſubdatur legi, vt determinatū eſt. Si enim pōt legē tollere, tollet eā a ſe, & ſic faciet qđ nō habeat vim legis reſpectu ſui: ac ꝓ hoc abſq; ſcrupulo cōſciētiæ nō ſeruabit eā, vtpote nō obligatus. Et cōfirmatur hoc, quia non deterioris cōditionis eſt ipſe, q̄ aliquis ſubditus: ſed princeps pōt eximere vnū ſubditū a lege cōi, qui apud Deū nō erit reus violatæ legis, de cætero nō ſeruās eā. ergo pōt eximere ſeipſum: & ſi hoc pōt, ſua obligatio ad legē ſtat in volūtate ſua ſola, & non eſt ex lege æterna, vt a vera cauſa, cuius oppoſitum concluſum eſt.

¶ Ad hoc dubium præmittenda ſunt aliqua certa accepiata ab E omnibus: deinde ſinguli modi dicendi. Certum & confeſſum ab omnibus eſt, quòd princeps poteſt ſecum diſpenſare ſicut cū aliis, proprie loquendo de diſpenſatione: & quòd poteſt quādo, & quantum expediens fuerit eximere aliquem ſubditum, & ſeipſum a lege, & quòd poteſt legem mutare, ſiue aliam condendo loco eius, ſiue totaliter tollendo. Et nihil horum contradicit determinationi factæ, ſcilicet quòd princeps ſubiicitur legi in foro conſcientiæ. Subiicitur namque vt princeps poteſtatem habens præcepta faciendi: hæc ſunt confeſſa communiter. Sed de mota dubitatione triplex eſt opinio, Prima eſt, quòd princeps licet ſubiiciatur legi humanæ, ſimpliciter & abſolute habenti vim legis, non ſubditur tamen legi habenti vim legis cum exceptione ſuæ perſonæ. Et ſicut princeps a principio conſtituendo legem, potuiſſet excipere principem: ita poſt legem conditam poteſt ſe excipere, ſicut & aliquem alium ſubditum. & ſic ſi princeps non tollit a ſe legem, obligatur: ſi autem tollit, non obligatur. Sed contra hanc opinionem eſt, quia ſi princeps poteſt ſe

eximere a lege, obligatio ſua ad legem eſt ridiculoſa. poſſet nanque eximendo ſe, diceni, Patere legem quam ipſe culeris: & quare alligas onera grauia in humeros hominum, & digito tuo non moues ea? reſpondere cum bona conſcientia: quia exemi meipſum, quod eſt ridiculum. Alia opinio eſt, quod quandiu lex non eſt totaliter ſublata, princeps obligatur. Et licet poſſit ſecum diſpenſare, & tollere eam totaliter, non poteſt eam tollere quo ad libitum. vnde ſi vult ſe abſoluere a vinculo legis, collat eam abſolute, alioquin illi ſubiacet. Et fundatur hæc opinio ſuper hoc, quia aliter obligatio principis ad obſeruantiam legis eſſet ridiculoſa. Contra hanc autem opinionem eſt, quia princeps poteſt etiam ſine cauſa, quia ſibi placet, eximere vnũ ſubditum a communi lege. ergo poteſt ſeipſum eximere, cũ non ſit deterioris cõditionis, quàm ſuus ſubditus. Inter has autem extremas opiniones, media occurrit opinio, quæ ſola vera eſt, ſcilicet, ꝙ princeps poteſt ad libitum ſe, & ſubditum aliquem eximere a lege communi iam promulgata, ſic quòd exemptus non ſit reus violati præcepti legis nõ ſeruando illam, non tamen poteſt eximere ſic, vt ipſe eximens & exemptus ad libitum non ſit reus violati iuris naturæ, quo quælibet pars conſonare debet ſuo toti, & præcipue caput. Hæc opinio duo dicit, vt patet. Et in primo conuenit cum prima opinione, & diſcrepat a ſecunda. in ſecundo autem conuenit cum ſecunda aliqualiter, & diſcrepat a prima. Et ſi bene conſideretur opinio hæc, apparebit quòd ſaluat vtrunque quod mentibus humanis impreſſum videtur, ſcilicet & quòd princeps male facit eximendo ſe, vel alium ad libitum a legis iugo: & quòd nihilominus exemptus, non eſt reus fractæ legis. Si enim Papa licentiet ſe, vel alium, quia placet, ad non dicendum horas canonicas, uel carnes comedendum in Quadrageſima: licentiatus malefacit non dicendo horas, aut carnes comedendo, quia turpis eſt pars, quæ non conſonat ſuo toti ex naturæ iure, quod violatur a ſubdito, & multo magis a capite, cui etiam a diuino iure improperatur, Dicis, & non facis: alligas onus graue &c. Matthæi vigeſimotertio. & nihilominus licet peccet ſic licentiatus, non tamen eſt reus violati præcepti de horis canonicis dicendis, aut de carnibus non comedendis. Fundatur hæc opinio quo ad primã partẽ, ſuper poteſtate principis, qua poteſt tollere legem, & ſimpliciter, & quo ad aliquẽ, vt quotidiana experiẽtia teſtatur in priuilegiis eximẽtibus hos, vel illos a ſolutione decimarũ, in quibus etiã ſi nulla cauſa exprimatur, ſed ſolo motu principis fiant, robur non deeſt. Quo ad ſecundam vero partem ſuper naturali iure, quo turpis eſt om-
F nis pars, quæ non conſonat ſuo toti: & quo in moralibus magis mouent exempla, quàm verba: & princeps non ſolum vt præſit, ſed proſit, creatur, & alia huiuſmodi, quæ naturalis ratio dictat. Et ſecundum hanc opinionem nihil eſt ridiculum, omnia conſonant, omnes obiectiones ſoluuntur, obſeruantiarum & reprehenſionum ratio reddetur. vnde vt ſententia vera in medio poſita amplectẽda eſt.

In decretali. li. 1. tit. 2. ca. Cũ omnes a medi.

Infr. q. 97. ar. 3. ad 1. Et 2. 2. q. 60. a. 5. ad 2. & 3. & q. 120. a. 1. & q. 147. ar. 4. cor. Et 3. diſ. 33. q. 3. ar. 4. q. 5. cor. & ad 5. & di. 37. ar. 4. cor. fi. Et 4. di. 15. q. 3. ar. 1. q. 1. & 4. cor.

Ca. 31. non longe a fin. tom. 1.

Ad 3^m dicendum, quòd princeps dicitur eſſe ſolutus a lege quantum ad vim coactiuam legis: nullus enim proprie cogitur a ſeipſo. lex autem non habet vim coactiuam, niſi ex principis poteſtate. Sic igitur princeps dicitur eſſe ſolutus a lege, quia nullus in ipſum poteſt iudicium condemnationis ferre, ſi contra legem agat. vnde ſuper illud Pſal. 50. Tibi ſoli peccaui &c. dicit gloſ. quòd rex non habet hominem, qui ſua facta diiudicet: ſed quantum ad uim directiuam legis, princeps ſubditur legi propria voluntate, ſecundum quod * dicit extra de conſtitutionibus, Cap. Cum omnes. Quod quiſquis iuris in alterum ſtatuit, ipſe eodem iure vti debet. & ſapientis dicit authoritas: Patere legem, quam ipſe tuleris. Improperatur etiam his a Domino, qui dicunt, & non faciunt: & qui aliis onera grauia imponunt, & ipſi nec digito volunt ea mouere, vt dicitur Matth. 23. Vnde quantum ad Dei iudicium, princeps non eſt ſolutus a lege quantum ad vim directiuam eius: ſed debet voluntarius, non coactus legem implere. Eſt etiam princeps ſupra legem, in quantum ſi expediens fuerit, põt legem mutare, & in ea diſpenſare pro loco, & tempore.

Articvlvs VI.

Vtrum ei, qui ſubditur legi, liceat præter uerba legis agere.

AD sextvm ſic proceditur. Videtur quòd nõ liceat ei, qui ſubditur legi, præter verba legis agere. Dicit enim Auguſt. in libr. de vera religione. * In temporalibus legibus quàmuis homines iudicent de his cum eas inſtituũt, tamen quando ſunt inſtitutæ & firmatæ, non licebit de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas: ſed ſi aliquis prætermittat verba legis, dicens ſe intentionem legiſlatoris
G ſeruare, videtur iudicare de lege. ergo non licet ei, qui ſubditur legi, vt prætermittat verba legis, vt intentionem legiſlatoris ſeruet.

¶ 2 Præt. Ad eum ſolum pertinet leges interpretari, cuius eſt condere leges: ſed omnium ſubditorum legi non eſt leges condere. ergo eorum non eſt interpretari legiſlatoris intentionem, ſed ſemper ſecundum verba legis agere debent.

¶ 3 Præt. Omnis ſapiens inten-
H tionem ſuam verbis nouit explicare: ſed illi qui leges condiderunt, reputari debent ſapientes. Dicit enim Sapientia Prouerb. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. ergo de intentione legiſlatoris non eſt iudicandum, niſi per verba legis.

Sed contra eſt, quod Hilarius dicit in 4. de Trinitat. * Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi: quia non ſermoni res, ſed rei debet eſſe ſer-
I mo ſubiectus. ergo magis eſt attendendum ad cauſam quę mouit legiſlatorem, q̃ ad ipſa verba legis.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, * Omnis lex ordinatur ad cõmunẽ hominum ſalutem, & intantum obtinet vim & rationẽ legis: ſecundũ vero quod ab hoc deficit, virtutẽ obligandi non hẽt. Vnde Iuriſperitus dicit, * q̃d nulla

Circa med. illi. & lib. 12.*

Q. 90. art. 2.

In dig. veteri li. 1. tit. 3. lege 24.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimaſextæ Articulum ſextum.*

IN artic. 6. eiuſdẽ 96. quæſt. nota ꝙ quadrupliciter occurrere poteſt caſus agendi contra legis uerba, pro ſeruanda eius intentione. Primo, ambiguus & impatiens moræ, & tũc ſeruanda ſunt verba legis, vt dicitur in reſponſione ad ſecundum. Secundo, ambiguus & ſuſtinens moram, & tunc conſulendus eſt ſuperior, qui propter huiuſmodi caſus habet authoritatem interpretandi legem: & hoc intendit litera in corpore articuli. Tertio, manifeſtus & impatiens moræ, & tũc conſtat, ꝙ debet nõ ſeruare uerba legis, ſed intẽtionẽ. Quartus, manifeſtus, ſed ſuſtinens moram, & tunc duce gnome & epieichia ſine ſuperioris conſultatione prætermittuntur verba legis, & ſeruatur intẽtio eius: quia in manifeſtis non eſt opus interpretatione, quæ ſpectat ad ſuperiorem, ſed executione, vt in Secunda ſecundæ quæſti. de epieicheia author dicit. Quod ergo in litera dicitur, quòd extra ſubitum periculum, non pertinet ad quemlibet interpretari, in caſo dubio eſt ſermo. Interpretatione enim non eſt opus in manifeſtis.

K ¶ Sed tunc inſurgit quæſtio, Quo pacto ſaluatur diſtinctio facta in corpore articuli, inter caſum neceſſitatis habentis diſpenſationem annexam, & caſum non neceſſitatis, quòd recurrendum eſt ad interpretationem ſuperioris. Si nanque de ambiguis caſibus eſt ſermo, contradicit dictis ex reſponſione ad ſecundum, ſcilicet, quòd ſecundum uerba agendum eſt in neceſſitatis caſu ambiguo. Si de manifeſtis, contradicit dictis ex Secunda ſecundæ, quòd in manifeſtis extra caſum neceſſitatis, non eſt opus interpretatione, ſed virtus epieicheia ſufficit. Si in primo membro de ambiguis, & in ſecundo de manifeſtis eſt ſermo, diſtinctio eſt inutilis & extra artem, tacens principale in differentia, ſcilicet eſſe manifeſtum, vel ambiguum. Verum quæſtio hæc citius ſoluetur, ſi uiderimus, quòd in ambiguis datur latitudo. Nam quædam ſic occurrunt ambigua, vt in ſua ambiguitate remaneant. Quædam vero ſic ſunt ambigua, vt rationabile ſit, quòd ſi legiſlator adeſſet, hanc proculdubio partem determinaret nunc, hic, ſeruandam. Sermo ergo literæ eſt de ambiguis, & de eis vniuerſaliter docet, quòd inte-

interpretatio ſpectat ad ſuperiores, quando poteſt ad eos recurri: quādo vero nō poteſt, ſecus. ſi ſunt ambigua ſecūdo modo, neceſſitas habet diſpenſationem annexam: ſi vero ſunt ambigua primo modo, tunc ſecundum verba legis agendū eſt. Et q mēs authoris ſit iſta, patet ex hoc q dicit, ſcilicet, quòd neceſſitas habet diſpenſationem annexam: conſtat n. quòd diſpenſatio ex interpretatione legis procedit. Interpretatio autem locū non habet in manifeſtis. de ambiguis igitur ſecūdo mō intendit. ¶ In reſponſione ad tertium collige cauſas, quare leges humanę ſunt ſecundū id quod vt in pluribus agendum eſt, & non dearticulantur omnia in omni euentu. Prima eſt ex defectu humani ingenii: ſecūda eſt ex parte confuſionis vitandæ: tertia, quæ in litera tacetur, ponitur tamē 5. Ethi. eſſe ex variabilitate rerum, de quibus ſit lex humana; & hæc variabilitas materiæ inculpabilē reddit humanum intellectum in ſtatuēdo leges vt in pluribus.

ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro ſalute hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione cōtra ipſorum commodum perducamus ad ſeueritatem. Contingit autem multoties, q aliquid obſeruari, cōmuni ſaluti eſt vtile vt in pluribus, quod tamē in aliquibus caſibus eſt maxime nociuum. Quia igitur legiſlator non poteſt omnes ſingulares caſus intueri, proponit legem ſecundum ea quæ in pluribus accidunt, ferens intentionem ſuam ad communem vtilitatem. vnde ſi emergat caſus, in quo obſeruatio talis legis ſit damnoſa communi ſaluti, non eſt obſeruanda: ſicut ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuatur lex, quòd portæ ciuitatis maneant clauſæ, hoc eſt vtile communi ſaluti, vt in pluribus. Si tamen contingat caſus, quòd hoſtes inſequantur aliquos ciues, per quos ciuitas conſeruatur, damnoſiſſimum eſſet ciuitati, niſi eis portæ aperirentur: & ideo in tali caſu eſſent portæ aperiendæ contra verba legis, vt ſeruaretur vtilitas communis, quam legiſlator intendit. Sed tamen hoc eſt conſiderandum, quòd ſi obſeruatio legis ſecundum verba non habeat ſubitum periculum, cui oporteat ſtatim occurri, non pertinet ad quemlibet vt interpretetur quid ſit vtile ciuitati, & quid inutile ciuitati, ſed hoc ſolum pertinet ad principes, qui propter huiuſmodi caſus habent authoritatem in legibus diſpenſandi. Si vero ſit ſubitum periculum, non patiens tantam moram vt ad ſuperiorem recurri poſſit, ipſa neceſſitas diſpenſationē habet annexam, quia neceſſitas non ſubditur legi.

Ad primum ergo dicendum, quòd ille qui in caſu neceſſitatis agit præter verba legis, non iudicat de ipſa lege, ſed iudicat de caſu ſingulari, in quo videt verba legis obſeruanda non eſſe.

Ad 2[m] dicendum, quòd ille qui ſequitur intentionem legiſlatoris, non interpretatur legem ſimpliciter, ſed in caſu, in quo manifeſtum eſt per euidentiam documenti, legiſlatorem aliud intendiſſe. Si enim dubium ſit, debet vel ſecundum verba legis agere, vel ſuperiorem conſulere.

Ad 3[m] dicendum, quòd nullius hominis ſapientia tanta eſt, vt poſſit omnes ſingulares caſus excogitare: & ideo non poteſt ſufficienter per verba ſua exprimere ea quæ conueniunt ad finem intentum. Et ſi poſſet legiſlator omnes caſus conſiderare, non oporteret, vt omnes exprimeret propter confuſionem vitandam: ſed legem ferre deberet ſecundum ea quæ in pluribus accidunt.

A *QVAESTIO XCVII.*

De mutatione legum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderandum eſt de mutatione legum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex humana ſit mutabilis.

¶ Secūdo, Vtrū ſemp debeat mutari, quādo aliqd meli[9] occurrerit.

B ¶ Tertio, Vtrum per conſuetudinem aboleatur: & vtrum conſuetudo obtineat vim legis.

¶ Quarto, Vtrum vſus legis humanæ per diſpenſationē rectorum immutari debeat.

¶ Super Quæſtionem nonageſimamſeptimam Articulum primum & ſecundum.

IN arti. primo & 2. nō occurrit aliud ſcribēdum, quàm q optime notetur cauſæ mutationis legū, vt & quando oportet, mutentur: & quā nō oportet, reſiſtētia fiat mutationi. Neceſſitas, vel vtilitas penſanda eſt non ad præſens tantum tempus, ſed perpetuum, ſeu diuturnum, pro quo lex fit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex humana debeat mutari aliquo modo.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana deriuatur a lege naturali, vt ſupra dictum eſt:* ſed lex naturalis immobilis permanet. ergo & lex hu- Supr. q. 96. ar. 5. ad 3. & ar. 6 per to. Et infra. q. 104. arti. 3. ad 2.
C mana debet immobilis permanere.

¶ 2 Præt. Sicut Philoſophus dicit in 5. Ethic. † Menſura maxime debet eſſe permanens: ſed lex humana eſt menſura humanorum actuum, vt ſupra dictū eſt.* ergo debet immobiliter permanere. *q. 95. ar. 2. Li. 5. Eth. c. 5. tom. 5. *q. 90. ar. 1. & 95. art. 4.

¶ 3 Præt. De ratione legis eſt, quòd ſit iuſta & recta, vt ſupra dictum eſt: † ſed illud quod ſemel eſt rectū, ſemper eſt rectum. ergo illud quod eſt ſemel lex, ſemper debet eſſe lex. q. 95. ar. 2.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 1.* de lib. arb. Lex temporalis quàmuis iuſta ſit, commutari tamen per tempora iuſte poteſt. Ca. 6. circa med. præcipue tom. 1.

RESPON. Dicendum, q ſicut ſupra dictum eſt,* Lex q. 90. ar. 1. & q. 91. ar. 3.
D humana eſt quoddā dictamen rationis, quo diriguntur humani actus, & ſecundum hoc duplex cā pōt eſſe, q lex humana iuſte mutetur. Vna quidem ex parte rationis: alia vero ex parte hominū, quorum actus lege regulantur. Ex parte quidem rationis: quia humanæ rationi naturale eſſe videtur, vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat. Vnde videmus in ſcientijs ſpeculatiuis, quòd qui primo philoſophati ſunt, quædam imperfecta tradiderunt, quæ poſtmodum per poſteriores ſunt tradita magis perfecte: ita etiam & in operabilibus. Nam primi qui intenderunt inuenire aliquid vtile communitati hominum, non valentes omnia ex ſeipſis conſiderare,
E inſtituerunt quædā imperfecta in multis deficientia, quæ poſteriores mutauerunt, inſtituentes aliqua quę in paucioribus deficere poſſunt a communi vtilitate. Ex parte vero hominum, quorū actus lege regulātur, lex recte mutari poteſt propter mutationem cōditionum hominum, quibus ſecundum diuerſas eorum conditiones diuerſa expediunt: ſicut Aug. ponit exēplū in 1. de lib. arb.* Quòd ſi populus ſit bene moderatus & grauis, cōmuniſque vtilitatis diligentiſſimus cuſtos, recte lex fertur, qua tali populo liceat creare ſibi magiſtratus, per quos reſpublica adminiſtretur. Porro ſi paulatim idē populus deprauatus habeat venale ſuffragium, & regimen flagitioſis ſceleratiſque cōmittat, recte adimitur populo talis poteſtas dandi Ca. 6. paulo a princ. tom. 1.

honores, & ad paucorum bonorum redit arbitrium. F mum nociua. vnde dicitur a Iuriſperito, ꝙ in rebus nouis conſtituendis, euidens debet eſſe vtilitas, vt recte recedatur ab eo iure, quod diu æquum viſum eſt.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ naturalis lex eſt par-
Q. 93. ar. 3. ticipatio quædã legis æternæ, vt ſupra dictum eſt: & ideo immobilis perſeuerat, qđ habet ex immobilitate & perfectione diuinæ rationis inſtituentis naturam: ſed ratio humana mutabilis eſt & imperfecta, & ideo eius lex mutabilis eſt. Et præterea lex naturalis continet quædã vniuerſalia præcepta, quæ ſemper manẽt: lex vero poſita ab homine cõtinet præcepta quædam particularia ſecundum diuerſos caſus qui emergunt.

Ad 2m dicendum, ꝙ menſura debet eſſe permaneus quantum eſt poſſibile: ſed in rebus mutabilibus non poteſt eſſe aliquid omnino immutabiliter permanens: & ideo lex humana non poteſt eſſe omnino immutabilis. G

Ad 3m dicendum, ꝙ rectum in rebus corporalibus dicitur abſolute, & ideo ſemper quãtum eſt de ſe manet rectum: ſed rectitudo legis dicitur in ordine ad vtilitatem communem, cui non ſemper propor-
In cor. art. tionatur vna eademque res, ſicut ſupra dictum eſt: & ideo talis rectitudo mutatur.

Articvlvs II.

Vtrum lex humana ſemper ſit mutanda, quando occurrit aliquid melius.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ ſemper lex humana, quando aliquid melius occurrit, ſit mutanda. Leges enim humanæ ſunt adinuentæ per rationem humanam, ſicut etiam aliæ artes: ſed in alijs artibus mutatur id quod prius tenebatur, ſi aliquid melius occurrat. ergo idem eſt etiam faciẽdum in legibus humanis. H

¶ 2 Præt. Ex his quæ præterita ſunt, prouidere poſſumus de futuris: ſed niſi leges humanæ mutatę fuiſſent ſuperuenientibus melioribus adinuentionibus, multa inconuenientia ſequerentur, eo ꝙ leges antiquæ inueniuntur multas ruditates continere. ergo videtur, ꝙ leges ſint mutandæ, quotieſcunque aliquid melius occurrit ſtatuendum.

¶ 3 Præt. Leges humanæ circa actus ſingulares hominum ſtatuuntur: in ſingularibus autem perfectam cognitionem adipiſci non poſſumus, niſi per experien-
In princip. lib. com. 5. tiam, quæ tempore indiget, vt dicitur in 2. Eth. ergo videtur, quòd per ſucceſſionem temporis poſſit aliquid melius occurrere ſtatuendum.

Sed contra eſt, quod dicitur in Decretis di-
Cap. Ridiculum eſt. ſtin. 12. Ridiculum eſt, & ſatis abominabile dedecus, vt traditiones, quas antiquitus a patribus ſuſcepimus, infringi patiamur.

Ar. præced. Respon. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, lex humana in tãtum recte mutatur, inquãtum per eius mutationem cõmuni vtilitati prouidetur. Habet autem ipſa legis mutatio quantũ in ſe eſt, detrimentũ quoddã cõmunis ſalutis, quia ad obſeruantiã legum plurimum valet cõſuetudo, in tantum ꝙ ea quæ contra cõmunem cõſuetudinem fiunt, etiã ſi ſint leuiora de ſe, grauiora videntur. vñ quando mutatur lex, diminuitur vis conſtrictiua legis, inquantum tollitur conſuetudo: & ideo nunquã debet mutari lex humana, niſi ex aliqua parte tantum recompenſetur cõmuni ſaluti, quantum ex iſta parte derogatur. Quod quidem cõtingit vel ex hoc, ꝙ aliqua maxima & euidentiſſima vtilitas ex nouo ſtatuto prouenit: vel ex eo quòd eſt maxima neceſſitas, ex eo ꝙ lex conſueta aut manifeſtã iniquitatem continet, aut eius obſeruatio eſt plurimum nociua. vnde dicitur a Iuriſperito, ꝙ in rebus nouis conſtituendis, euidens debet eſſe vtilitas, vt recte recedatur ab eo iure, quod diu æquum viſum eſt.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ea quæ ſunt artis, habent efficaciam ex ſola ratione: & ideo ubicunque melioratio occurrit, eſt mutãdum qđ prius tenebatur: ſed leges habent maximam virtutem ex conſuetudine, vt Philoſophus dicit in 2. Polit. & ideo Ca. 6. parũ ante fi. to. 5.
non ſunt de facili mutandæ.

Ad 2m dicendum, ꝙ ratio illa cõcludit, ꝙ leges ſunt mutandæ, non tamen pro quacunque melioratione, ſed pro magna vtilitate, vel neceſſitate, ut dictum eſt. In cor. art.
& ſimiliter dicendum eſt ad 3m.

Articvlvs III.

Vtrum conſuetudo poſſit obtinere uim legis.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæſeptimæ Articulum tertium.*

IN art. 3 in reſpõſione ad ſecundũ aduerte, ꝙ licet author ſatisfaciat argumẽto, dũ manifeſtat nõ oportere ab actu illicito inchoare cõſuetudinem derogãtem legi, ſi tamen ab illicitis tunc actibus inchoaſſet, ex quo conualuit, & iã conſuetudinis vim habet, legi ſcriptę derogat. non oportet nanque poſteros ſollicitos eſſe, an licite, vel illicite introducta ſit conſuetudo, quam ſine dubio licite inueniunt obſeruari, relicta lege ſcripta.

2. 2. q. 79. ar. 2. ad 2. et q. 100. ar. 2. co. Et quol. 2. ar. 8. cor. pri. et quo. 9. ar. 15. co. 2. & 3.

AD tertivm ſic procedit. Videtur ꝙ conſuetudo non poſſit obtinere uim legis, nec legem amouere. Lex enim humana deriuatur a lege naturæ & a lege diuina, ut ex ſupradictis patet: q. 93. ar. 3. & q. 95. ar. 2.
ſed conſuetudo hominum non poteſt mutare legem naturæ, nec legem diuinam. ergo etiam nec legem humanam immutare poteſt. H

¶ 2 Præt. Ex multis malis non poteſt fieri vnum bonum: ſed ille qui incipit primo contra legem agere, male facit. ergo multiplicatis ſimilibus actibus non efficietur aliquod bonum: lex autem eſt quoddam bonum, cum ſit regula humanorum actuum. ergo per conſuetudinem non poteſt remoueri lex, vt ipſa conſuetudo vim legis obtineat.

¶ 3 Præt. Ferre leges pertinet ad publicas perſonas, I
ad quas pertinet regere communitatem, vnde priuatæ perſonæ legem facere non poſſunt: ſed conſuetudo inualeſcit per actus priuatarum perſonarum. ergo conſuetudo non poteſt obtinere uim legis, per quam lex remoueatur.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in epiſtola ad Caſulanum: Mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege ſunt tenenda: & ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita & contemptores conſuetudinũ eccleſiaſticarum coercendi ſunt. Circa prin. illius & eſt epiſtol. 86. tom. 2.

Respon. Dicendum, ꝙ omnis lex proficiſcitur a rõne, & uoluntate legiſlatoris. Lex quidem diuina & naturalis a rationabili Dei uoluntate: lex autem hu-
K mana a voluntate hominis ratione regulata. Sicut autem ratio & uoluntas hominis manifeſtãtur verbo in rebus agendis, ita etiã manifeſtantur facto: hoc enim vnuſquiſque eligere videtur ut bonum, quod opere implet. Manifeſtum eſt autem, ꝙ verbo humano põt & mutari lex, & etiã exponi, inquantum manifeſtat interiorem motum & conceptum rationis humanæ: vnde etiã & per actus maxime multiplicatos, qui cõſuetudinem efficiunt, mutari poteſt lex, & exponi, & etiã aliquid cauſari, qđ legis uirtutem obtineat, inquantum .ſ. per exteriores actus multiplicatos interior volũtatis motus, & rõnis cõceptus efficaciſſime declaratur. Cũ enim aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis iudicio prouenire, & ſecũdũ hoc con-

ꝯnſuetudo, & habet uim legis, & legem abolet, & eſt legum interpretatrix.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ lex naturalis & diuina procedit a uoluntate diuina, vt dictum eſt. * vñ non poteſt mutari per conſuetudinem procedentẽ a uoluntate hominis, ſed ſolũ per authoritatem diuinã mutari poſſet: & inde eſt ꝙ nulla conſuetudo vim legis obtinere poteſt cõtra legẽ diuinam, vel legem naturalem. Dicit enim Iſidor. in ſynonymis, Vſus authoritati cedat: prauum vſum lex & ratio uincat.

In cor. art.

Ad 2m dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * leges humanæ in aliquibus caſibus deficiũt: vnde poſſibile eſt quandoque præter legem agere, in caſu ſcilicet in quo deficit lex, & tamen actus nõ erit malus: & cũ tales caſus multiplicãtur ꝑp aliquam mutationem hominum, tunc manifeſtatur per conſuetudinem, ꝙ lex vlterius non eſt utilis, ſicut etiam manifeſtaretur, ſi lex contraria uerbo promulgaretur. Si autem adhuc maneat ratio eadem, ꝑp quam prima lex utilis erat, nõ conſuetudo legem, ſed lex cõſuetudinem uincit: niſi forte ꝑp hoc ſolum inutilis lex uideatur, quia non eſt poſſibilis ſecundum conſuetudinem patriæ, quæ erat vna de conditionibus legis. Difficile enim eſt conſuetudinem multitudinis remouere.

Q. 96. ar. 6.

Ad 3m dicendum, ꝙ multitudo, in qua cõſuetudo introducitur, duplicis conditionis eſſe poteſt. Si. n. ſit libera multitudo, quę poſſit ſibi legem facere, plus eſt conſenſus totius multitudinis ad aliquid obſeruandũ quod conſuetudo manifeſtat, quàm authoritas principis, qui non habet poteſtatem condendi legem, niſi inquantum gerit perſonam multitudinis: vnde licet ſingulæ perſonæ non poſſint condere legem, tamẽ totus populus condere legem poteſt. Si uero multitudo non habeat liberam poteſtatem condendi ſibi legem, vel legem a ſuperiori poteſtate poſitam remouendi, tamen ipſa conſuetudo in tali multitudine præualẽs, obtinet vim legis, inquãtũ per eos toleratur, ad quos pertinet multitudini legẽ imponere: ex hoc enim ipſo videntur approbare, quod conſuetudo introduxit.

Articvlvs IIII.

Vtrum rectores multitudinis poſſint in legibus humanis diſpenſare.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videt ꝙ Rectores multitudinis non poſſunt in legibus humanis diſpenſare. Lex enim ſtatuta eſt pro communi vtilitate, ut Iſidorus dicit: * ſed commune bonum non debet intermitti pro priuato commodo alicuius perſonæ: quia vt dicit Philoſophus in 1. Ethic. † Bonum gentis diuinius eſt quàm bonum unius hominis. ergo uidetur quòd nõ debeat diſpenſari cum aliquo, ut contra legem communem agat.

¶ 2 Præt. Illis, qui ſuper alios conſtituuntur, præcipitur Deuter. 1. Ita paruum audietis ut magnum, nec accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt: ſed concedere alicui, quod communiter denegatur omnibus, videtur eſſe acceptio ꝑſonarũ. ergo hmõi A diſpẽſationes facere rectores multitudinis nõ poſſunt, cum hoc ſit contra præceptum legis diuinæ.

¶ 3 Præt. Lex humana ſi ſit recta, oportet quòd conſonet legi naturali, & legi diuinæ: aliter enim nõ congrueret religioni, nec conueniret diſciplinæ, quod requiritur ad legẽ, vt Iſidorus dicit: * ſed in lege naturali & diuina nullus homo poteſt diſpenſare. ergo nec etiam in lege humana.

Sed contra eſt, quod dicit Apoſtolus 1. ad Cor. 9. Diſpenſatio mihi credita eſt.

B Respon. Dicendum, ꝙ diſpenſatio proprie importat commenſurationem alicuius cõmunis ad ſingula. vnde etiam gubernator familiæ dicitur diſpẽſator, inquantum unicuique de familia cum põdere & menſura diſtribuit & operationes, & neceſſaria vitæ. Sic igitur & in quacunque multitudine ex eo dicitur aliquis diſpenſare, quia ordinat qualiter aliquod cõmune præceptum ſit a ſingulis adimplendum. C Contingit autem quandoque, quòd aliquod præceptum, quod eſt ad commodum multitudinis ut in pluribus, non eſt conueniens huic perſonæ, vel in hoc caſu: quia uel per hoc impediretur aliquid melius, uel etiã induceretur aliquod malum, ſicut ex ſupradictis patet. * Periculoſum autem eſſet, ut hoc iudicio cuiuſlibet committeretur, niſi forte propter euidens & ſubitum periculum, ut ſupra dictum eſt. * D Et ideo ille qui habet regere multitudinem, habet poteſtatem diſpenſandi in lege humana, quę ſuę authoritati innititur, ut ſcilicet in perſonis, uel in caſibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat ut præceptum legis non ſeruetur. Si autem abſque hac ratione pro ſola uoluntate licentiam tribuat, non erit fidelis in diſpenſatione, aut erit imprudens: infidelis quidem, ſi non habet intentionem ad bonum commune: imprudens E autem, ſi rationem diſpenſandi ignoret. propter quod Dominus dicit Luc. 12. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens, quem cõſtituit Dominus ſuper familiã ſuã?

Ad primvm ergo dicendum, quòd quando cum aliquo diſpenſatur, ut legem communem non ſeruet, non debet fieri in pręiudicium boni communis, ſed ea intentione, ut ad bonum commune proficiat.

Ad 2m dicendum, quòd non

Li. 5. ca. 3. in fine.

Q. 96. ar. 6.

Q. 96. art. 6.

Supr q. 96. ar. 6. cor. et infr. q. 100. ar. 8. cor. Et 2. 2. q. 88. ar. 10. co. & ad 2. & q. 89. art. 9 & q. 147. ar. 4. cor. & ad 1. Et 3. di. 37. arti. 4. Et 4. di. 15. q. 3. ar. 2. q. 1. & di. 27. q. 3. art. 3. ad 4. Et 3. contra G. ca. 125. fi.

* li. 5. Ety. cap. 21.

† li. 1. Eth. c. 2. in fi. to. 5.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæſeptimæ Articulum quartum.*

In titulo art. 4. aduerte, ꝙ nõ de principe ſpecialiter, ſed de rectore multitudinis, ſiue princeps ſit, ſiue non, quæſtio eſt.

¶ In corpore articuli eiuſdem aduerte duo. primo, quid ſubiacet diſpenſationi rectoris: exprimitur nãque in litera, quòd hoc eſt defect⁹ legis in perſona, vel caſu. quãdo enim nõ eſt, nec apparet, nec dubitatur defectus legis, nulla eſt ratio licentiam tribuendi ꝙ non ſeruetur legis præceptum, ac ꝑ hoc nulla eſt ratio diſpẽſandi. Quãdo autem apparet ꝙ lex ĩ hoc caſu impediret maius bonum, vel cederet in malum, & huiuſmodi, tunc deficere dicitur lex in caſu illo: vñ ꝑ ſola uoluntate nõ ſit diſpenſatio, ſed diſſipatio. Secundo, quis rector in qua lege poſſit diſpenſare. In litera. n. nihil aliud exprimitur, niſi quòd rector multitudinis habet poteſtatem diſpenſandi in lege humana, quæ ſuæ authoritati innititur. Et in reſpõſione ad tertiũ in lege humana publica non poteſt diſpenſare, niſi ille, a quo lex authoritatẽ habet, vel is, cui ipſe commiſerit.

¶ Videtur autẽ mihi, ꝙ ſecluſa conſuetudine, quæ authoritatem diſpẽſandi inferioribus rectorib⁹ cõmittit & adimit, ex hoc ipſo ꝙ aliqs cõſtitutus eſt rector multitudinis, cõmiſſa quoque eſt ſibi authoritas diſpenſandi in lege ſuperioris quo ad tria, ſcilicet quo ad leuia, quo ad frequentia, quo ad propria. Leue autẽ eſt quodcunque cæteris paribus nõ præcepto ꝓprie dicto, ſed ſimplici ſtatuto poſitum eſt. Non enim eſt rationi cõſonum, vt ad principẽ pro diſpẽſatione in leui recurrendum ſit. Frequenter quoque occurrẽtibus, graue nimis eſſet ad principẽ ſæpe valde remotũ loco, vel cõmoditate recurrere, vbi lex ipſa vindicanda tandẽ eſſet, non ſeruanda, vt patet in lege ieiunii eccleſiaſtici, ꝙ crebro ſoluendũ accidit ex rationabili, ſecundum exiſtimationem ſaltem, cauſa: nec eſt rationi cõſonum, vt ſemidebilis, aut volens quis equitare, aut pedes ire ſine neceſſitate cogente, & putãs ſe non poſſe ſeruare ieiunium, debeat ad Papam recurrere: ſed ſat videtur, quòd arbitrio epiſcopi in aliud pium opus cõmutetur, ſaluo legis fine. Aequum etiam eſt, vt ea quæ ſunt ita propria alicui multitudini, quòd non redundant in cõmunicatem totius regni,

regni, vel reipublicæ Chriſtianæ illi⁹ multitudinis rectori, qui uotitiam ſpecialem eius habet, moderanda relicta ſint: niſi forte adeo notabilis caſus ſit, vt merito ſuperior conſulēdus occurrat. Vnde ſi lex ſuperioris de ciuitate ſit, cū eē ciuē mun⁹ ſit ita ꝓpriū huic ciuitati, ꝙ nihil ad alias ſpectet, poteſt rector diſpenſare in lege illa: ſecus autē eſt de communibus quæ ſcilicet licet hic fiant, redundant in alios: vt ſi lex ſuperioris ſit de doctoratu, aut de matrimonio, cum doctor & coniunx vbique, & non in iſta tantum ciuitate munus ſuum exerceat, non ſpectat ad rectorem huius multitudinis, ſed totius diſpenſare. In quib⁹ autem eccleſiæ legibus poſſit epiſcopus diſpenſare, non eſt præſentis negotii, vbi in communi eſt ſermo de legibus & rectoribus.

eſt acceptio perſonarum, ſi non ſeruentur æqualia in perſonis inæqualibus. vnde quando conditio alicuius perſonæ requirit rationabiliter, vt in ea aliquid ſpecialiter obſeruetur, non eſt perſonarū acceptio, ſi ſibi aliqua ſpecialis gratia fiat.

Ad 3^m dicendum, quòd lex naturalis inquantum continet præcepta communia, quæ nunquàm fallunt, diſpenſationem recipere non poteſt. In alijs vero præceptis, quæ ſunt quaſi concluſiones præceptorum communium, quandoque per hominem diſpenſatur, puta, quòd mutuum non reddatur proditori patriæ, vel aliquid huiuſmodi. Ad legem autem diuinā ita ſe habet quilibet homo, ſicut perſona priuata ad legem publicā, cui ſubijcitur. Vnde ſicut in lege humana publica nō poteſt diſpenſare, niſi ille a quo lex authoritatē habet, vel is cui ipſe commiſerit: ita in præceptis iuris diuini, quæ ſunt a Deo, nullus poteſt diſpenſare niſi Deus, vel is cui ipſe ſpecialiter committeret.

QVAESTIO XCVIII.

De lege ueteri, in ſex articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de lege veteri.

¶ Et primo de ipſa lege. Secundo, de præceptis eius.

Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum lex vetus ſit bona.
¶ Secundo, Vtrum ſit a Deo.
¶ Tertio, Vtrum ſit a Deo mediantibus angelis.
¶ Quarto, Vtrum data ſit omnibus.
¶ Quinto, Vtrum omnes obliget.
¶ Sexto, Vtrum congruo tempore fuerit data.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex uetus fuerit bona.

Inf. ar. 2 ad 1. & 2. Et Ro. 7. lec. 2. & 3. Et Gal. 3. le. 7. & 8.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lex vetus non fuerit bona. Dicitur enim Ezech. 20. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent: ſed lex non dicitur bona, niſi propter bonitatem præceptorum quæ continet. ergo lex vetus non fuit bona.

¶ 2 Præt. Ad bonitatem legis pertinet, vt communi ſaluti proficiat, ſicut Iſidor. dicit: ° ſed lex vetus non fuit ſalutifera, ſed magis mortifera & nociua. dicit n. Apoſtolus Ro. 7. Sine lege pctm̄ mortuum erat: ego autem viuebam ſine lege aliquando, ſed cum ueniſſet mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus ſum. & Rom. 5. Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. ergo lex vetus non fuit bona.

L. 2. 5. ca. 21. in fine.

¶ 3 Præt. Ad bonitatem legis pertinet, ꝙ ſit poſſibilis ad obſeruandum, & ſecundum naturam, & ſecundum humanam conſuetudinem: ſed hoc non habuit lex uetus. dicit enim Petrus Act. 15. Quid tentatis imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod

F neque nos, neque patres noſtri portare potuimus? ergo videtur quòd lex vetus non fuerit bona.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 7. Itaque lex quidem ſancta eſt, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum.

RESPON. Dicendum, ꝙ abſq; omni dubio lex vetus bona fuit. Sicut enim doctrina oſtenditur eſſe vera ex hoc, ꝙ conſonat rationi rectæ, ita etiā lex aliqua oſtenditur eſſe bona ex hoc, ꝙ conſonat rationi. Lex autem uetus rationi conſonabat, quia concupiſcentiā reprimebat, quæ rationi aduerſatur, ut patet in illo mandato: Non cōcupiſces rem proximi tui, qđ ponitur Exod. 20. Ipſa etiā omnia peccata prohibebat, q̄
G ſunt cōtra rōnem: vnde manifeſtum eſt ꝙ bona erat. & hęc eſt ratio Apoſtoli Rom. 7. Condelector, inquit, legi Dei ſecundum interiorem hominem. & iterum: Conſentio legi, qm̄ bona eſt. Sed notandum eſt, ꝙ bonum diuerſos gradus habet, ut Dionyſius dicit 4. capite de diu. no. Eſt enim aliquod bonum perfectum, & aliquod bonum imperfectum. Perfecta quidem bonitas eſt in his quæ ad finem ordinātur, quando aliquid eſt tale, quod per ſe eſt ſufficiens inducere ad finem. Imperfectum autem bonum eſt, quod operatur aliquid ad hoc, ꝙ perueniatur ad finem, nō tamen ſufficit ad hoc ꝙ ad finem perducat. ſicut medicina perfecte bona eſt, quę hominem ſanat: imperfecta autem
H eſt, quæ hominem adiuuat, ſed tamen ſanare non poteſt. Eſt autem ſciendum, ꝙ eſt alius finis legis humanæ, & alius legis diuinę. Legis enim humanæ finis, eſt temporalis tranquillitas ciuitatis, ad quem finē peruenit lex cohibendo exteriores actus, quantū ad illa mala quæ poſſunt perturbare pacificum ſtatum ciuitatis. Finis aūt legis diuinæ eſt perducere hominem ad finem felicitatis æternæ, qui quidē finis impeditur ꝑ quodcunq; pctm̄, & nō ſolum ꝑ actus exteriores, ſed etiam per interiores: & ideo illud qđ ſufficit ad perfectionem legis humanæ, vt .ſ. peccata prohibeat, & pœnā apponat, nō ſufficit ad perfectionem legis diuinæ, ſed oportet qđ hominem totaliter faciat idoneum ad
I participationem felicitatis æternæ, qđ quidē fieri nō poteſt, niſi per gratiam Spiritus ſancti, per quam diffunditur charitas in cordibus noſtris: quæ legē adimplet. Gratia enim Dei vita æterna, ut dicitur Roma. 6. hanc autem gratiam lex vetus conferre non potuit, reſeruabatur enim hoc Chriſto: quia vt dicitur Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt: gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. & inde eſt, ꝙ lex uetus bona quidem eſt, ſed ° imperfecta, ſecundum illud Heb. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex. D. 810.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dominus loquitur ibi de præceptis cæremonialibus, quæ quidē dicūtur nō bona, quia gratiā nō conferebāt, per quā homines
K a peccato mundarētur, cum tñ per huiuſmodi ſe peccatores oſtenderent, vñ ſignanter dicitur: ° Et iudicia, in quibus nō uiuent, ideſt, per quæ uitā gratiæ obtinere nō poſſunt. & poſtea ſubditur: Et pollui eos in muneribus ſuis, ideſt, pollutos oſtēdi, cum offerrent omne quod aperit uuluam propter delicta ſua. Ezech. 20.

AD 2^m dicendum, ꝙ lex dicitur occidiſſe non quidem effectiue, ſed occaſionaliter ex ſua imperfectione, inquantum ſcilicet gratiam non conferebat, per quam homines implere poſſent qđ mandabat, vel uitare qđ uetabat: & ſic occaſio iſta non erat data, ſed ſumpta ab hominibus. vñ & Apoſtolus ibidem dicit, Occaſione accepta pctm̄ per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit. Ex hac etiam ratione dicitur, ꝙ

lex

lex ſubintrauit vt abundaret delictũ, vt ly, vt, teneatur cõſecutiue, nõ cauſaliter, inquãtum ſcilicet homines accipientes occaſionẽ a lege, abundãtius peccauerũt, tum quia grauius fuit peccatum poſt legis ꝓhibitionem: tum etiã quia cõcupiſcentia creuit. Magis enim concupiſcimus, quod nobis prohibetur.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ iugum legis ſeruari non poterat ſine gratia adiuuante, quã lex non dabat. dicitur enim Rom. 9. Non eſt volentis neque currentis, ſcilicet velle & currere in præceptis Dei, ſed miſerentis Dei. vnde in Pſalm. 118. dicitur: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum, ſcilicet per donum gratiæ & charitatis.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex vetus fuerit a Deo.

Infr. q. 106. art. 2. ad 3. & art. 4. ad 3. & q. 107. ar. 1. cor. fi. Et 3. q. 42. ar. 4 ad 2. *ar. præc. & q. 91. art. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lex vetus nõ fuerit a Deo. Dicitur enim Deut. 32. Dei perfecta ſunt opera: ſed lex fuit imperfecta, vt ſupra dictum eſt. *ergo lex vetus non fuit a Deo.

¶ 2 Præt. Eccleſ. 3. dicitur. Didici ꝙ omnia opera, quę fecit Deus, perſeuerent in æternum: ſed lex vetus non perſeuerat in æternum. dicit enim Apoſtolus ad Hebr. 7. Reprobatio fit quidem præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem. ergo lex vetus non fuit a Deo.

¶ 3 Præt. Ad ſapientem legiſlatorem pertinet non ſolum mala auferre, ſed etiã occaſiones malorũ: ſed vetus lex fuit occaſio peccati, vt ſupra dictum eſt. *ergo ad Deum, cui nullus eſt ſimilis in legiſlatoribus vt dicitur Iob. 36. non pertinebat legem talem dare. (Art. præc.)

¶ 4 Præt. Primæ ad Timoth. 2. dicitur, ꝙ Deus vult omnes homines ſaluos fieri: ſed lex vetus non ſufficiebat ad ſalutem hominum, vt ſupra dictum eſt. *ergo ad Deum non pertinebat talem legem dare. lex ergo vetus non eſt a Deo. (Art. præc.)

SED CONTRA eſt, quod dominus dicit Matt. 15. loquens Iudæis, quibus erat lex vetus data: Irritum feciſtis mãdatum Dei propter traditiones veſtras. & paulo ante præmittitur: Honora patrem tuum & matrẽ tuam, quod manifeſte in lege veteri continetur. ergo lex vetus eſt a Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ lex vetus a bono Deo data eſt, qui eſt pater dñi noſtri Ieſu Chriſti. Lex enim vet⁹ homines ordinabat ad Chriſtũ dupliciter. Vno quidem mõ teſtimonium Chriſto perhibendo: vnde ipſe dicit Luc. vlt. Oportet impleri omnia, q̃ ſcripta ſunt in lege & in Pſalmis, & in Prophetis de me. & Ioã. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitã & mihi: de me enim ille ſcripſit. Alio modo per modum cuiuſdã diſpoſitionis, dum retrahens homines a cultu idololatriæ, cõcludebat eos ſub cultu vnius Dei, a quo ſaluãdum erat humanum genus per Chriſtum. vnde Apoſtolus dicit ad Gal. 3. Priuſquã veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur cõcluſi in eã fidem, quę reuelãda erat. Manifeſtum eſt autem, ꝙ eiuſdem eſt diſponere ad finẽ, & ad finem perducere. & dico, eiuſdem per ſe, vel per ſuos ſubditos. Non. n. diabolus legem tuliſſet, ꝑ quã homines adducerentur ad Chriſtum, per quem erat eijciendus, ſecundum illud Matt. 12. Si Satanas Satanam eijcit, diuiſum eſt regnum eius: & ideo ab eodem Deo, a quo facta eſt ſalus hominum per gratiam Chriſti, lex vetus data eſt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ nihil prohibet aliquid non eſſe perfectum ſimpliciter, quod tamen eſt perfectum ſm tempus ſicut dicitur aliquis puer perfectus non ſimpliciter, ſed ſm temporis cõditionem: ita etiã præcepta quæ pueris dantur, ſunt quidem perfecta ſecundum conditionem eorum, quibus dantur, etſi non ſint perfecta ſimpliciter: & talia fuerunt pręcepta legis. vnde Apoſtolus dicit ad Gal. 3. Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ opera Dei perſeuerant in æternum, quę ſic Deus fecit, vt in æternum perſeuerẽt: & hæc ſunt ea quæ ſunt perfecta. Lex autẽ vetus reprobatur tempore perfectionis gratiæ, non tanquàm mala, ſed tanquàm infirma & inutilis pro iſto tempore: quia, vt ſubdit, Nihil ad perfectum adduxit lex, vnde ad Gal. 3. dicit Apoſtolus, Vbi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, *Deus aliquando permittit aliquos cadere in peccatum, vt exinde humilientur: ita etiã voluit talem legem dare, quam ſuis viribus homines implere non poſſent: vt ſic dum homines præſumentes de ſe, peccatores ſe inuenirent, humiliati recurrerent ad auxilium gratiæ. (Q. 79. ar. 4.)

AD 4ᵐ dicendum, ꝙ quàmuis lex vetus non ſufficeret ad ſaluandum homines: tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus ſimul cum lege, per quod ſaluari poterant, ſcilicet fides Mediatoris, per quam iuſtificati ſunt antiqui patres, ſicut etiam nos iuſtificamur: & ſic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis ſalutis auxilia.

ARTICVLVS III.

Vtrũ lex vet⁹ data fuerit per angelos.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæ octauæ Articulum tertium.*

Infr. art. 6. arg. pro veri. Et Iſa. 6. & Gal. 3. le. 7. Et col. 2. lec. 4. Et Heb. 1. & 2 fin. & ca. 5.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lex vetus nõ fuerit data per angelos, ſed immediate a Deo. Angelus enim nuntius dicitur, & ſic nomen angeli miniſterium importat, non dominium, ſecundum illud Pſal. 102. Benedicite domino omnes angeli eius, miniſtri eius: ſed uetus lex a domino tradita eſſe perhibetur. dicitur enim Exod. 20. Locutuſque eſt Dominus ſermones hos. & poſtea ſubditur. Ego enim ſum dominus Deus tuus. & idem modus loquẽdi frequenter reperitur in Exod. & in libris conſequentibus legem. ergo lex eſt immediate data a Deo.

¶ 2 Præt. Sicut dicitur Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt: ſed Moyſes immediate accepit a Deo. dicitur enim Exod. 33. Loquebatur dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut loqui ſolet amicus ad amicum ſuum. ergo lex uetus immediate data eſt a Deo.

¶ 3 Præt. Ad ſolum principẽ pertinet legẽ ferrę, ut ſupra dictũ eſt: *ſed ſolus Deus eſt princeps ſalutis animarum: angeli vero ſunt adminiſtratorij ſpiritus, vt dicitur ad Heb. 1. ergo lex uetus per angelos dari non debuit, cum ordinaretur ad animarum ſalutem. (Q. 90. art. 3.)

IN quæſtionis 98. primis trib⁹ articulis nihil aliud ſcribẽdum occurrit, niſi vt caute intelligas dicta in reſponſione ad ſecundum tertii articuli. poſſunt ſiquidem dupliciter intelligi. Primũ, vt negẽt Moyſen vidiſſe diuinam eſſentiam. Secundo, vt negent Moyſen vidiſſe diuinam eſſentiam in illa viſione, qua loquebatur facie ad faciem. Iſte ſecundus ſenſus eſt intẽtus ab authore, & non primus, vt inferius in Secunda ſecundæ, q. 174. aperitur. Vbi ex hoc quòd Moyſes palam, & non per ænigmata Deum vidiſſe dicitur, Numeri 12. cõcluditur, interueniente Auguſt. ipſum vidiſſe Deum per eſſentiã: cũ quo tamen ſtat, ꝙ legem per angelos accepit in alijs viſionibus, vt hic dr̃ ex authoritate ſacræ ſcripturæ.

SED CONTRA eſt, quod dicit Apoſtolus ad Gal. 3. Lex data eſt per angelos in manu Mediatoris, &

Actuum 7. dicit Stephanus: Accepiſtis legem in diſpoſitione angelorum.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ lex data eſt a Deo per angelos. & præter rationem generalẽ, quã Dion. aſſignat in 4. cap. cæl. hier. ꝙ diuina debent deferri ad homines mediantibus angelis, ſpecialis ratio eſt, quare legem veterẽ per angelos dari oportuit. Dictum eſt. n. ꝙ lex vetus imperfecta erat, ſed diſponebat ad ſalutẽ perfectam generis humani, quæ futura erat per Chriſtum. Sic autem videtur in omnibus poteſtatibus & artibus ordinatis, ꝙ ille qui eſt ſuperior, principalem & perfectum actum operatur per ſe ipſum: ea verò quæ diſponunt ad perfectionem vltimam, operatur per ſuos miniſtros. Sicut nauifactor compaginat nauem per ſeipſum, ſed præparat materiam per artifices ſubminiſtrãtes. & ideo cõueniens fuit, vt lex perfecta noui teſtamenti daretur immediate per ipſum Deum hominem factum: lex autẽ vetus per miniſtros Dei, ſcilicet per angelos daretur hominibus. Et per hunc modum Apoſtolus 1. ad Heb. probat eminentiam nouæ legis ad veterem: quia in nouo teſtamento locutus eſt nobis Deus in filio ſuo: in veteri autem teſtamento eſt ſermo factus per angelos.

Ca. 4. ante medium.
Ar. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut Greg. dicit in principio moralium, Angelus qui Moyſi apparuiſſe deſcribitur, modo angelus, modo dñs memoratur, angelus videlicet ꝑ hoc, ꝙ exterius loquendo ſeruiebat: dominus autem dicitur, quia interius præſidens loquendi efficaciam miniſtrabat. & inde eſt etiam ꝙ quaſi ex perſona domini angelus loquebatur.

In præfat. in Iob. ca. 2. ante med.

AD 2ᵐ dicendũ, ꝙ ſicut Aug. dicit 12. ſuper Gen. ad literam. In Exo. dicitur: Locutus eſt dñs Moyſi facie ad faciem. & paulo poſt ſubditur: Oſtende mihi gloriã tuam. Sentiebat ergo quid videbat, & qđ non videbat, deſiderabat. non ergo videbat ipſam Dei eſſentiã, & ita nõ immediate ab eo inſtruebatur. Quòd ergo dicitur, quòd loquebatur ei facie ad faciem, ſecundum opinionem populi loquitur Scriptura, qui putabat Moyſen ore ad os loqui cum Deo, cum ꝑ ſubiectam creaturã, id eſt, per angelum & nubẽ ei loqueretur & appareret. Vel per viſionem faciei intelligitur quædam eminens contemplatio & familiaris infra eſſentiæ diuinæ viſionem.

Ca. 27. paulo poſt prin. ep. tom. 3.
D. 10.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ ſolius principis eſt ſua authoritate legem inſtituere, ſed quandoque legem inſtitutam per alios promulgat: & ita Deus ſua authoritate inſtituit legem, ſed per angelos promulgauit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex vetus dari debuerit ſoli populo Iudæorum.

Infr. art. 5. cor. Et 3. di. 25. q. 2. art. 2. q. 2. ad 3.

Art. præc.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd lex vetus non debuit dari ſoli populo Iudæorum. Lex enim vetus diſponebat ad ſalutem, quæ futura erat ꝑ Chriſtum, vt dictum eſt: ſed ſalus illa non erat futura ſolum in Iudæis, ſed in omnibus gentibus, ſecundum illud Iſai. 49. Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas: dedi te in lucem Gẽtium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, & non vni populo tantũ.

Super Quæſtionis nonageſimaoctaue, Articulum quartũ.

IN artic. 4. eiſdem quæſtionis calce reſponſionis ad ſecundum, accipe rationẽ Augu. ſcilicet ꝙ ex peccato primi parentis prouenit, quoſdã non doceri a Deo: vt rationem particularem, ſcilicet poſt naturã lapſam: ſimpliciter nulla reddi alia ratio poteſt, niſi ſecut: reprobationis, de qua in prima parte diffuſe tractatũ eſt.

F ¶ 2 Præt. Sicut dicitur Act. 10. Non eſt perſonarum acceptor Deus: ſed in omni gente qui timet Deũ, & facit iuſtitiam, acceptus eſt illi. nõ ergo magis vni populo, quàm alijs viam ſalutis debuit aperire.

¶ 3 Præt. Lex data eſt per angelos, ſicut iam dictũ eſt: ſed miniſteria angelorum Deus nõ ſolum Iudæis, ſed omnibus gẽtibus ſemper exhibuit. dicitur enim Eccl. 17. In vnãquamque gentem præpoſuit rectorem. omnibus etiam gentibus temporalia bona largitur, quæ minus ſunt curæ Deo, quàm ſpiritualia bona. ergo et legem omnibus populis debuit dare. Art. præc.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ro. 3. Quid ergo amplius Iudæo? multum quidem per omnẽ modum. G primum quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei. & in Pſalm. 149. dicitur. Nõ fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

RESPON. Dicendum, ꝙ poſſet vna ratio aſſignari, quare potius populo Iudæorum data ſit lex, q̃ alijs populis: quia alijs populis ad idolatriã declinantibus, ſolus populus Iudæorũ in cultu vnius Dei remanſit, & iõ alij populi indigni erant legẽ recipere, ne ſanctum canibus daretur. Sed iſta ratio cõueniens nõ videtur: quia populus ille etiã poſt legem latã ad idolatriã declinauit, qđ grauius fuit, vt patet Exod. 33. & Amos 5. Nunquid hoſtias & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto 40. annis domus Iſrael, & portaſtis tabernaculum Moloch Dei veſtri, & imaginem idolorũ veſtro- H rum, ſydus Dei veſtri, quæ feciſtis vobis? Expreſſe et dicitur Deut. 9. Scito, ꝙ non ꝑ iuſtitias tuas dominꝰ Deus tuus dedit tibi terrã hanc in poſſeſſionem, cum duriſſimæ ceruicis ſis populus. ſed ratio ibi præmittitur, Vt cõpleret verbum ſuum Dominus, quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abrahã, Iſaac, & Iacob. Quæ autem promiſſio eis ſit facta, oſtendit Apoſtol. ad Gal. 3. dicens. Abrahæ dictę ſunt promiſſiones, & ſemini eius, non dicit ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno & ſemini tuo qui eſt Chriſtꝰ. Deus igitur & legẽ, & alia beneficia ſpecialia illi populo exhibuit ꝑ promiſſionem eorum patribus factã, vt ex eis Chriſtus naſceretur. Decebat enim, vt il- I le populus, ex quo Chriſtus naſciturus erat, quadam ſpeciali ſanctificatione polleret, ſm illud quod dicitur Leuit. 19. Sancti eritis: quia ego ſanctus ſum. Nec etiã fuit ꝑ meritum ipſius Abrahæ, vt talis promiſſio ei fieret, vt ſcilicet Chrs ex eiꝰ ſemine naſceretur: ſed ex gratuita Dei electione & vocatione. vnde dicitur Iſai. 41. Qui ſuſcitauit ab Oriente iuſtum, vocauit eum vt ſequeretur ſe. Sic ergo patet, ꝙ ex ſola gratuita electione patres promiſſionem acceperunt, & populꝰ ex eis progenitus legem accepit, ſm illud Deut. 4. Audiſtis verba illius de medio ignis, quia dilexit patres, & elegit ſemẽ eorum poſt illos. Si autem rurſus quæ- K ratur, quare hunc populum elegit, vt ex eo Chriſtus naſceretur, & non alium: cõueniet reſponſio Aug. quã dicit ſuper Ioan. Quare hunc trahat, & illum nõ trahat, noli uelle diiudicare, ſi non vis errare.

Trac. 26. in Ioan. paulo poſt princi. tom. 9.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quàmuis ſalus futura per Chriſtum, eſſet omnibꝰ gentibus præparata: tamen oportebat ex vno populo Chriſtum naſci, qui ꝑ hoc præ alijs prærogatiuas habuit, ſm illud Rom. 9. Quorum, ſcilicet Iudæorum, eſt adoptio filiorum Dei, & teſtamentum, & legiſlatio, quorum patres, ex quibus Chriſtus eſt ſecundum carnem.

AD 2ᵐ dicendum, quòd acceptio perſonarum locum habet in his, quæ ex debito dantur. In his verò quæ ex gratuita voluntate cõferuntur, acceptio perſona-

perſonarum locum non habet. Non enim eſt perſonarum acceptor qui ex liberalitate de ſuo dat vni, & non alteri: ſed ſi eſſet diſpenſator bonorum communium, & non diſtribueret æqualiter ſecundum merita perſonarum, eſſet perſonarum acceptor. Salutaria autem beneficia Deus humano generi confert ex ſua gratia: vnde non eſt perſonarum acceptor, ſi quibuſdã præ alijs cõferat. vnde Aug. dicit in lib. de prædeſtinatione ſanctorum: *Omnes quos Deus docet, miſericordia docet: quos autem non docet, iudicio non docet. hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis.

Cap. 8. non multum ante mediam tom. 7.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ beneficia gratiæ ſubtrahuntur homini propter culpam: ſed beneficia naturalia non ſubtrahuntur, inter quæ ſunt miniſteria angelorum, quę ipſe naturarum ordo requirit, vt ſcilicet per media gubernentur infima: & etiam corporalia ſubſidia, quæ non ſolum hominibus, ſed etiam iumentis Deus adminiſtrat, ſecundum illud Pſal. 35. Homines & iumenta ſaluabis Domine.

¶ *Super Quæſtionis nonageſim. octauæ Articulum quintum & ſextum.*

Articvlvs V.

Vtrum omnes homines obligabantur ſeruare legem veterem.

1. 2. q. 85. ar. 4. ad 1. Et 3. di. 25. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 3. Et Ro. 2. lec. 3

IN ar. 5. & 6. eiuſdem nota, quòd licet in 6. art. quæſtio ſit de tempore Moyſi, & in corpore articuli non concludat determinate tẽpus Moyſi, nec rõne durorũ & ſuperborũ nec rõne bonorum, ſed tẽpus mediũ inter legem naturæ & legem gratiæ: in reſponſionibus tamen argumentorum determinatur illud tẽpus medium ad tempus Moyſi, quando primo domus Iſrael fuit populus liber, vt patet in litera.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ omnes homines obligabantur ad obſeruãdam veterem legem. Quicunque enim ſubditur regi, oportet quòd ſubdatur legi ipſius: ſed vetus lex eſt data à Deo, qui eſt rex omnis terræ, vt in pſal. 46. dicitur. ergo omnes habitantes terram tenebantur ad obſeruantiam legis.

¶ 2 Præt. Iudæi ſaluari non poterant, niſi legem veterem obſeruarent: dicitur enim Deut. 27. Maledictus qui nõ permanet in ſermonibus legis huius, nec eos opere perficit. ſi igitur alij homines ſine obſeruantia legis veteris potuiſſent ſaluari, peior fuiſſet conditio Iudæorum, quàm aliorum hominum.

¶ 3 Præt. Gentiles ad ritum Iudaicum, & ad obſeruantias legis admittebantur. dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniã, & facere Phaſe dñi, circũcidet prius omne maſculinum genus, & tunc rite celebrabit, eritq; ſimul ſicut indigena terræ. Fruſtra autem ad obſeruantias legales fuiſſent extranei admiſſi ex ordinatione diuina, ſi abſq; legalibus obſeruantijs ſaluari potuiſſent. ergo nullus ſaluari poterat, niſi legem obſeruaret.

Cap. 9. poſt medium illius.

Sed contra eſt, ꝙ Dion. dicit 9. cap. cæl. hierar.* ꝙ multi Gẽtilium per angelos ſunt reducti in Deum: ſed conſtat, ꝙ Gentiles legem non obſeruabant. ergo abſque obſeruantia legis potuerunt aliqui ſaluari.

Respon. Dicendum, quòd lex vetus manifeſtabat præcepta legis naturę, & ſuperaddebat quędam propria præcepta. Quantum igitur ad illa, quæ lex vetus continebat de lege naturæ, omnes tenebantur ad obſeruantiam veteris legis, non quia erant de veteri lege, ſed quia erant de lege naturæ: ſed quantum ad illa quæ lex vetus ſuperaddebat, nõ tenebantur aliqui ad obſeruantiam veteris legis, niſi ſolus populus Iudæorum. Cuius ratio eſt: quia lex vetus, ſicut dictum eſt,* data eſt populo Iudæorum, vt quandam prærogatiuam ſanctitatis obtineret propter reuerentiam Chriſti, qui ex illo populo naſciturus erat. Quæcunq; autem ſtatuuntur ad ſpecialem aliquorum ſanctificationem, non obligant niſi illos: ſicut ad quædam obligantur clerici, qui mancipantur diuino miniſterio, ad quæ laici non obligantur. ſimiliter & religioſi ad quædam perfectionis opera obligantur ex ſua profeſſione, ad quæ ſęculares non obligantur. & ſimiliter ad quædam ſpecialia obligabatur populus ille, ad quæ alij populi non obligabantur: vnde dicitur Deuter. 18. Perfectus eris, & abſque macula coram domino Deo tuo: & propter hoc etiam quadã profeſſione vtebantur, vt patet Deutero. 26. Profiteor hodie coram domino Deo tuo &c.

Ar. præced.

Ad primvm ergo dicendum, quòd quicunque ſubduntur regi, obligantur ad legem eius obſeruandam, quam omnibus communiter proponit: ſed ſi inſtituat aliqua obſeruanda a ſuis familiaribus miniſtris, ad hæc cæteri non obligantur.

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ homo quanto Deo magis coniungitur, tanto efficitur melioris cõditionis: & ideo quanto populus Iudæorum erat aſtrictus magis ad diuinum cultum, dignior alijs populis erat. vnde dicitur Deut. 4. Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat cæremonias, iuſtaq; iudicia, & vniuerſam legem? & ſimiliter etiam quantum ad hoc ſunt melioris conditionis clerici, quàm laici: & religioſi, quàm ſęculares.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ Gẽtiles perfectius & ſecurius ſalutem cõſequebantur ſub obſeruantijs legis, q̃ ſub ſola lege naturali: & ideo ad eas admittebãtur. Sicut etiam nunc laici tranſeunt ad clericatum, & ſęculares ad religionem, quamuis abſque hoc poſſint ſaluari.

Articvlvs VI.

Vtrũ lex vetus conuenienter data fuerit tempore Moyſi.

3. q. 70. ar. 2. ad 2. Et 4. di. 1. q. 1. ar. 2. q. 4. cor. Et Gala. 3. le. 7.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lex vetus nõ conuenienter fuerit data tẽpore Moyſi. Lex. n. vetus diſponebat ad ſalutem, quę erat futura per Chriſtum, ſicut dictum eſt: *ſed ſtatim homo poſt peccatum indiguit huiuſmodi ſalutis remedio. ergo ſtatim poſt peccatum lex vetus debuit dari.

*ar. 1. huius quæſt.

¶ 2 Præt. Lex vetus data eſt propter ſanctificationem eorum, ex quibus Chriſtus naſciturus erat: ſed Abrahæ incœpit fieri promiſſio de ſemine, quod eſt Chriſtus, vt habetur Geneſ. 12. ergo ſtatim tempore Abrahæ debuit lex dari.

¶ 3 Præt. Sicut Chriſtus non eſt natus ex alijs deſcendentibus ex Noe, niſi ex Abraham, cui facta eſt promiſſio: ita etiam non eſt natus ex alijs filijs Abrahæ, niſi ex Dauid, cui eſt promiſſio renouata, ſecundum illud 2. Reg. 23. Dixit vir, cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Iacob. ergo lex vetus debuit dari poſt Dauid, ſicut data eſt poſt Abraham.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Galat. 3. quòd lex propter tranſgreſſionem poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſerat, ordinata per angelos in manu mediatoris, ideſt, ordinabiliter data, vt gloſ.* dicit. ergo congruum fuit, vt lex vetus illo temporis ordine traderetur.

Gloſ. ordinaria ibi.

Respon. Dicendum, ꝙ conuenientiſſime lex vetus data fuit tempore Moyſi. Cuius ratio poteſt accipi ex duobus, ſecundum quod quælibet lex duobus generibus hominum imponitur. Imponitur. n. quibuſdam duris & ſuperbis, qui per legem compeſcuntur

tur & domantur. Imponitur etiam bonis, qui per legem inſtructi adiuuantur ad implendum quod intendunt. Côueniens igitur fuit tali tempore legem veterem dari ad ſuperbiam hominum côuincendam. De duobus enim homo ſuperbiebat. ſ. de ſcientia, & de potentia. de ſcientia quidem, quaſi ratio naturalis ei poſſit ſufficere ad ſalutem. Et ideo, vt de hoc eius ſuperbia conuinceretur, permiſſus eſt homo regimini ſuæ rationis abſq; adminiculo legis ſcriptæ: & experimento homo diſcere potuit, qđ patiebatur rationis defectum per hoc, ꝙ homines vſque ad idolatriam, & turpiſſima vitia circa tempora Abrahæ ſunt prolapſi. & ideo poſt hæc tempora fuit neceſſarium legẽ ſcriptam dari in remedium humanæ ignorãtiæ: quia per legem eſt cognitio peccati, vt dicitur Rom. 3. Sed poſtquàm homo eſt inſtructus per legem, côuicta eſt eius ſuperbia de infirmitate, dum implere non poterat, quod cognoſcebat. & ideo ſicut Apoſtolus concludit ad Rom. 8. Quod impoſſibile erat legi, in qua infirmabatur per carnem, miſit Deus filium ſuum, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Ex parte vero bonorum lex data eſt in auxilium, quod quidem tũc maxime populo neceſſarium fuit, quando lex naturalis obſcurari incipiebat propter exuperantiam peccatorum. Oportebat enim huiuſmodi auxilium quodam ordine dari, vt per imperfecta ad perfectionem manuducerentur: & ideo inter legem naturæ, & legem gratiæ oportuit legem veterem dari.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſtatim poſt peccatum primi hominis non competebat legem veterem dari, tum quia nondum homo recognoſcebat ſe ea indigere de ſua ratione confiſus: tum quia adhuc dictamen legis naturæ nondum erat obtenebratum per conſuetudinem peccandi.

Ad 2^m dicendum, quòd lex non debet dari niſi populo. eſt enim præceptum commune, vt dictum eſt: * & ideo tempore Abrahæ data ſunt quædam familiaria præcepta, & quaſi domeſtica Dei ad homines; ſed poſtmodum multiplicatis eius poſteris, intantum, quòd populus eſſet, & liberatis eis a ſeruitute; lex conuenienter potuit dari: nam ſerui nõ ſunt pars populi, vel ciuitatis, cui legem dari competit, vt Philoſophus dicit in 3. Politicæ.

q. 90. art. 2. & 3. & q. 96 art. 1. ad 2.

Ca. 3. a medio, tom. 5.

Ad 3^m dicendum, quòd quia legem oportebat alicui populo dari, nõ ſolum illi, ex quibus eſt Chriſtus natus, legem acceperunt, ſed totus populus conſignatus ſignaculo circunciſionis, quę fuit ſignum promiſſionis Abrahæ factæ, & ab eo creditæ, vt dicit Apoſtolus Rom. 4. & ideo etiam ante Dauid oportuit legem dari tali populo iam collecto.

QVAESTIO XCIX.

De præceptis veteris legis, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt, de præceptis veteris legis.

Et primo, de diſtinctione ipſorum. Secundo, de ſingulis generibus diſtinctis.

Circa primum quæruntur ſex.

- Primo, Vtrum legis veteris ſint plura præcepta, vel vnum tantum.
- Secundo, Vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia.
- Tertio, Vtrũ præter moralia cõtineat cæremonialia.
- F Quarto, Vtrum contineat præter hæc iudicialia.
- Quinto, Vtrũ præter iſta tria contineat aliqua alia.
- Sexto, De modo quo lex inducebat ad obſeruantiam prædictorum.

Articvlvs primvs.

Vtrum in lege veteri contineatur ſolum unum præceptũ.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd in lege veteri non contineatur niſi vnum præceptum. Lex enim eſt nihil aliud, quàm præceptum, vt ſupra habitum eſt: * ſed lex vetus eſt vna. ergo non continet niſi unum præceptum. q. 90. art. 2. & 3.

G 2 Præt. Apoſtolus dicit Ro. 13. Si qđ eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum: ſed iſtud mandatum eſt vnum, ergo lex vetus non continet niſi vnum mandatum.

3 Præt. Matth. 7. dicitur. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. hæc eſt enim lex & prophetæ: ſed tota lex vetus continetur in lege, & prophetis. ergo lex vetus non habet niſi vnum præceptum.

Sed contra eſt, qđ Apoſtolus dicit ad Ephe. 2. Legem mandatorum decretis euacuans: & loquitur de lege veteri, vt patet per gloſ. * ibidem. ergo lex vetus continet in ſe multa mandata. Eſt gl. Ambroſ. in hũc locum, to. 5

H Respon. Dicendum, ꝙ præceptum legis cum ſit obligatorium, eſt de aliquo quod fieri debet: quòd autem aliquid debeat fieri, hoc prouenit ex neceſſitate alicuius finis. Vnde manifeſtum eſt, quòd de ratione præcepti eſt, quòd importet ordinem ad finem, inquantum ſcilicet illud præcipitur, quod eſt neceſſarium, vel expediens ad finem. Contingit autem ad vnum finem multa eſſe neceſſaria, vel expedientia: & ſecundum hoc poſſunt de diuerſis rebus dari diuerſa præcepta, inquantum ordinantur ad vnum finem. Vnde dicendum eſt, quòd omnia præcepta legis veteris ſunt vnum ſecundum ordinem ad vnum finem: ſunt tamen multa ſecundum diuerſitatem eorum quæ ordinantur ad illum finem.

I Ad primvm ergo dicendum, ꝙ lex vetus dicitur eſſe vna ſecundũ ordinem ad finem vnum: & tñ continet diuerſa præcepta ſecundum diſtinctionem eorum, quæ ordinant ad finem. Sicut etiam ars ædificatiua eſt vna ſecundum unitatem finis, quia tendit ad ædificationem domus: tamen continet diuerſa præcepta ſecundum diuerſos actus ad hoc ordinatos.

Ad 2^m dicendum, ꝙ ſicut Apoſtolus dicit 1. ad Timoth. 1. Finis præcepti, charitas eſt. ad hoc enim omnis lex intendit, ut amicitiam conſtituat uel hominũ adinuicem, uel hominis ad Deum: & ideo tota lex impletur in hoc uno mãdato, Diliges proximum tuum K ſicut teipſum, ſicut in quodam fine mandatorum omnium. In dilectione enim proximi, includitur etiam Dei dilectio, qñ proximus diligitur propter Deum. vnde Apoſtolus hoc unum præceptum poſuit pro duobus, quæ ſunt de dilectione Dei, & proximi, de quibus dicit Dominus Matth. 22. In his duobus mãdatis pendet omnis lex & prophetæ.

Ad 3^m dicendum, quòd ſicut dicitur in 9. * Ethic. Amicabilia quæ ſunt ad alterum, uenerunt ex amicabilibus, quę ſunt homini ad ſeipſum, dum ſcilicet homo ita ſe habet ad alterum ſicut ad ſe: & ideo in hoc quod dicitur, Omnia quæcunq; uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis, explicatur quædam regula dilectionis proximi, quæ etiam implicite continetur Ca. 8. nõ remote a priñcip. tom. 5.

tinetur in hoc, quòd dicitur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum: vnde eſt quædam explicatio iſtius mandati.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex vetus contineat præcepta moralia.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd lex vetus non contineat præcepta moralia. Lex enim vetus diſtinguitur a lege naturæ, vt ſupra habitum eſt:* ſed præcepta moralia pertinent ad legem naturæ. ergo non pertinent ad legem veterem.

§ 2 Præt. Ibi ſubuenire debuit homini lex diuina, vbi deficit ratio humana, ſicut patet in his quæ ad fidem pertinet, quæ ſunt ſupra rationem: ſed ad præcepta moralia ratio hominis ſufficere videtur. ergo præcepta moralia non ſunt de lege veteri, quæ eſt lex diuina.

§ 3 Præt. Lex vetus dr̃ litera occidens, vt patet 2. ad Cor. 3. ſed præcepta moralia nõ occidunt, ſed viuificant, ſecundum illud pſal. 118. In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas: quia in ipſis viuificaſti me. ergo præcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccleſiaſt. 17. Addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hæreditauit eos: diſciplina autem pertinet ad mores. dicit. n. gl.* ad Heb. 12. ſuper illud, Oĩs diſciplina &c. diſciplina eſt erudino morum per difficilia. ergo lex a Deo data, præcepta moralia continebat.

RESPON. Dicendum, quòd lex vetus cõtinebat præcepta quędã moralia, vt patet Exod. 20. Nõ occides, Nõ furtum facies: & hoc rationabiliter. nam ſicut intentio principalis legis humanæ eſt, vt faciat amicitiam hominum adinuicem: ita intentio diuinæ legis eſt, vt conſtituat principaliter amicitiam hominis ad Deum. Cum autẽ ſimilitudo ſit ratio amoris, ſecundum illud Eccleſiaſ. Omne animal diligit ſimile ſibi: impoſſibile eſt eſſe amicitiam hois ad Deum qui eſt optimus, niſi homines efficiantur boni. vnde dicitur Leuit. 19. Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum. Bonitas autem hominis eſt virtus, quæ facit bonum habẽtem: & ideo oportuit præcepta legis veteris etiam de actibus virtutum dari, & hæc ſunt moralia legis præcepta.

AD PRIMVM ergo dicendum, A quòd lex vetus diſtinguitur a lege naturæ non tanquàm ab ea omnino aliena, ſed tanquã ei aliquid ſuperaddens. Sicut. n. gratia præſupponit naturã, ita oportet ꝙ lex diuina præſupponat legẽ naturalẽ.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ legi diuinæ conueniens erat, vt non ſolum prouideret homini in his, ad quæ ratio non poteſt, ſed etiam in his, circa quæ contingit rationem hominis impediri. Ratio autem hominis circa pꝛ̃cepta moralia, quan- B tum ad ipſa communiſſima præcepta legis naturę, non poterat errare in vniuerſali: ſed tamẽ propter conſuetudinem peccãdi obſcurabatur in particularibus agendis. Circa alia vero præcepta moralia, quæ ſunt quaſi cõcluſiones deductæ ex communibus principijs legis naturæ, multorum ratio oberrabat, ita vt quædam quæ ſunt ſecundum ſe mala, ratio multorum licita iudicaret. vnde oportuit cõtra vtrũq; defectum homini ſub- C ueniri per authoritatem legis diuinæ. Sicut etiam inter credenda, nobis proponuntur nõ ſolum ea ad quæ ratio attingere non poteſt, vt Deum eſſe trinum, ſed etiam ea ad quæ ratio recta pertingere poteſt, vt Deum eſſe vnum, ad excludendum rationis humanæ errorem, qui accidebat in multis.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ ſicut Aug. probat in lib. de ſpiritu & litera,* etiã litera legis, quantum ad præcepta moralia, occidere dicitur oc- D caſionaliter, inquantum. ſ. præcipit quod bonum eſt, non præbens auxilium gratiæ ad implendum.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex vetus contineat præcepta cæremonialia præter moralia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd lex vetus non contineat præcepta cæremonialia præter moralia. Omnis enĩ lex quæ hominibus datur, eſt E directiua humanorum actuum: actus autem humani, morales dicuntur, vt ſupra dictum eſt.* ergo videtur quòd in lege veteri hominibus data, non debeãt contineri niſi præcepta moralia.

§ 2 Præt. Præcepta, quæ dicuntur cæremonialia, videntur ad diuinũ cultum pertinere: ſed diuinus cultus eſt actus virtutis. ſ. religionis, quæ ut Tullius dicit in ſua Rhetoric. † diuinæ naturæ cultum cæremoniamq; affert. cum igitur præcepta moralia ſint de actibus uir-

¶ *Super Quæſtionis nonageſimanonæ Articulum ſecundum & tertium.*

IN artic. 2. & 3. quæſt. 99. omiſſo 1. art. dubium occurrit de differentia aſſignata inter legẽ humanam, & diuinã in hoc, ꝙ diuina intendit principaliter amicitiam ad Deum, humana autem intendit principaliter amicitiam hominum inter ſe. videtur. n. quòd lex humana neceſſario eſt peruerſa ex tali fine. Nam lex humana de actu religionis, quo Deus colitur, diſponit ſicut de actibus aliarũ virtutum: & cũ omnia diſponat in ordine ad principalem finẽ, quoniam reliqua ſunt propter illum, ſequitur quòd cultũ Dei, in quo conſiſtit amicitia hominis ad Deum, ordinet ad amicitiam hominũ inter ſe, quæ eſt eius principalis finis: & hoc etiam in corpore tertii artic. in litera ſonat, dicẽs. Leges humanæ non curauerunt aliquid inſtituere de cultu diuino, niſi in ordine ad bonum cõmune hominum.

Supra q. 98 art. 5. co. & infr. pſenti. q. ar. 2. ad 2 & art 4. co. Et pſal. 18. eq. 91. ar. 4. & 5. & q. præced. ar. 5

¶ Ad euidentiã huius ambiguitatis duo oportet declarare. ſ. quõ amicitia hominũ inter ſe ponitur recte finis principalis humanæ legis. Et quõ diuinus cultus, vel amicitia hominis ad Deum ordinabilis ſit ad amicitiã hominum inter ſe, & econtra. Scito ergo, quòd quemadmodum ars aliqua, puta, domificatiua habet pro principali fine opus ſuum, puta, domũ, nec aliud ad ipſam ſpectat, cum quo tamẽ ſtat, quòd artifex ipſe, puta, domificator, vt mouetur a iuſtitia legali, ordinet opꝰ artis ad bonum commune: huiuſmodi namq; ordinatio non ſpectat ad artem ſecundum ſe, ſed vt ſtat ſub lege, cuius eſt ad bonũ commune ordinare: ita proportionaliter contingit in lege humana, quòd principalis finis intentus ab ea ſecundum ſeipſam eſt cõe bonum hominum, amicitia, & pax hominũ inter ſe: nec ad ipſam ſpectat ordinare hoc in amicitiam, & pacem hõis ad Deum, ſed hoc ſpectat ad legem diuinã quæ eſt ſuperior. Et propterea lex humana non ſecundum ſe, ſed vt ſubeſt diuinæ legi, dirigit amicitiã hominum in amicitiã Dei. Amicitia autẽ hominis ad Deum dupliciter poteſt ſumi, primo ſimpliciter, quæ. ſ. eſt per gratiã & charitatẽ. Secũdo, ſcd̃m qd, quæ. ſ. ſecluſa gratia eſſe poteſt inter hominẽ i puris naturalibus, & Deum. Et vtraq; poteſt ſumi dupliciter. ſ. ex parte Dei amati, & ex parte hominis amantis. Quomodocũq; amicitia ſumat, ſi ex parte Dei ſumitur, non poteſt recte ordinari in bonum humanũ: eſſet enim peruerſitas magna vti fruendis. Si autem ſumatur ex parte hominis, poteſt recte ordinari ad bonum commune humanũ, tum quia homo ſecundũ id quod eſt, & ſua eſt pars ciuitatis: tũ quia vtile honeſto tali annexum ad augmentum, ſeu conſeruationem boni communis ſpectat. Ad obiectionem ergo in oppoſitum dicitur, quòd ſi lex humana diſponeret de cultu diuino ex parte Dei, ordinando illum ad pacem hominũ, puta, quòd propter hoc principaliter colatur Deus, peruerſa eſſet: ſed hoc non facit lex humana, q̃uis forte multi legiſlatores impii hoc intenderint, & adinuenerint multas fabulas propter hoc, vt in 2. Met. innuitur: ſed lex humana multis exiſtentibus rationibus diuini cultus, de illis, quæ ad ipſam ſpectãt, diſponit ad finem ſuum, cõe bonum ab alus abſtrahẽs, vtpote ad ſe non pertinẽtibus: abſtrahentium autẽ non eſt mendacium, nec peruerſitas. vnde quia gratia perficit,

Gloſ. ordinaria ibid.

Cap. 14. to. 3.

Inf. ar. 4. & 5. co. & q. 101. ar. 1. 2. & 4. co. & q. 103. artic. 1. co. & ad 3. & q. 104. artic. 4. Et 2. 2. q. 122. ar. 1. ad 2. Et quol. 2 art. 8. co. & quol. 4. art. 13. co.

*q. 1. art. 3.

† li. 2. de inuent. in fol. 4. ante fin. lib.

*ar. præced.

eſt, non deſtruit naturam, lex humana ſic habet ꝑ ſine principali bonum commune hominum inter ſe, vt non repugnet illi ſubordinatio ad altiorem finẽ ex altiori principio, vt de arte dictũ eſt, & ſic diſponit de alijs ad finem, vt non excedat limites ordinabilium recte in illud.

¶ In eiſdem articulis aduerte diligentiſſime rector eccleſiaſtice: quia ſecundum diuinas leges principaliter regere teneris, & finis principalis diuinæ legis eſt amicitia hois ad Deum, vt ad animarum ſalutem principaliter reſpicias, ſtudeas, & ſoliciteris: nec ſat ẽ tibi extrinſeca tranquillitas eccleſiæ tibi commiſſæ, q ſufficit rectori ſæculari in ſuo populo. Oportet nanq; te arte artium vti in regimine animarum, & ſecundum eam vigilare ſuper gregem tuum, & in ſingulis amicitiam ad Deum ꝓuocare, & in vniuerſis, vt poſſit illi dici, Pulchra es amica mea.

tutum, vt dictum eſt, * videtur ꝙ præcepta cæremonialia nõ ſint diſtinguenda a moralibus.

§ 3 Præt. Præcepta cæremonialia eſſe videntur, quæ figuratiue aliquid ſignificant: ſed, ſicut Aug. dicit in 2. de doctrina Chriſt.† Verba inter homines obtinuerunt principatum ſignificandi. ergo nulla neceſſitas fuit, vt in lege continerentur præcepta cæremonialia de aliqnibus actibus figuratiuis.

† Lib. 2. c. 3. Et 14. de trinit. cap. 5. a med tum. 3

Sed contra eſt, qnod dicitur Deut. 4. Decem verba quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis, mihique mandauit in illo tempore, vt docerem vos cæremonias, & iudicia, quæ facere deberetis: ſed decẽ præcepta legis ſunt moralia. ergo præter præcepta moralia ſunt etiã alia præcepta cæremonialia.

At. præced.

Respon. Dicẽdum, ꝙ ſicut dictum eſt,* Lex diuina principaliter inſtituitur ad ordinandũ homines ad Deum: lex autem humana principaliter ad ordinandũ homines adinuicẽ. & ideo leges humanæ non curauerunt aliqnid inſtituere de cultu diuino, niſi in ordine ad bonum commune hominum. & propter hoc etiam multa cõfinxerũt circa res diuinas ſecundum quod videbatur eis expediẽs ad informãdos mores hominum, ſicut patet in ritu Gentilium: ſed lex diuina ecõuerſo homines adinuicem ordinauit, ſecundum quod conueniebat ordini, qui eſt in Deum, quem principaliter intendebat. Ordinatur aũt hõ in Deum non ſolum per interiores actus mentis, qui ſunt credere, ſperare, & amare, ſed etiam per quædam exteriora opera, quibus homo diuinam ſeruitutem profitetur. Et iſta opera dicuntur ad cultum Dei pertinere, qui quidem cultus cæremonia vocat, quaſi munia, ideſt, dona Cæreris, quæ dicebatur Dea frugum, eo quòd prima ex frugibus oblationes Deo offerebantur. Siue, vt Maximus Valerius refert,* nomen cæremoniæ introductum eſt ad ſignificandum cultum diuinum apud Latinos a quodam oppido iuxta Romã, quod Cære vocabatur, eo quòd Roma capta a Gallis, illic ſacra Romanorum oblata ſunt, & reuerendiſſime habita. Sic igitur illa præcepta, quæ in lege pertinent ad cultum Dei, ſpecialiter cæremonialia dicuntur.

* li. 1. cap. 1. parũ a medio, in titu. de L. Futio Bibaculo.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ humani actus ſe extendunt etiam ad cultum diuinum: & ideo etiã de his continet præcepta lex vetus hominibus data.

q. 94. art. 4.

Ad 2um dicendum, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt,* præcepta legis naturæ cõia ſunt, & indigent determinatione. Determinantur autem & per legem humanam, & per legem diuinã. Et ſicut ipſæ determinationes, quæ fiunt per legem humanam, non dicuntur eſſe de lege naturæ, ſed de iure poſitiuo: ita ipſæ determinationes præceptorum legis naturæ, quę fiunt per legem diuinam, diſtinguuntur a præceptis moralibus quæ pertinent ad legem naturæ. Colere ergo Deum, cum ſit actus virtutis, pertinet ad præceptum morale: ſed de-

F terminatio huius præcepti, vt ſcilicet colatur talibus hoſtijs, & talibus muneribus, hoc pertinet ad præcepta cæremonialia: & ideo præcepta cæremonialia diſtinguuntur a præceptis moralibus.

Ad 3um dicendum, ꝙ ſicut Diony. dicit 1. cap. cæl. hierar.* Diuina hominibus manifeſtari non poſſunt, niſi ſub aliquibus ſimilitudinibus ſenſibilibus: ipſę autem ſimilitudines magis mouent animum, quando non ſolum verbo exprimuntur, ſed etiam ſenſui offeruntur: & ideo diuina traduntur in ſcripturis nõ ſolum per ſimilitudines verbo expreſſas, ſicut patet in metaphoricis locutionibus, ſed etiam per ſimilitudines rerum, quæ viſui proponuntur, quod per-

Cap. 1. poſt medium illius.

G tinet ad præcepta cæremonialia.

Articvlvs IIII.

Vtrum præter præcepta moralia, & cæremonialia, ſint etiam præcepta iudicialia.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd præter pręcepta moralia, & cæremonialia non ſint aliqua præcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enim Auguſt.* contra Fauſtum, quòd in

H lege veteri ſunt pręcepta vitę agendæ, & præcepta vitæ ſignificandę: ſed præcepta vitæ agendę ſunt moralia, præcepta autem vitæ ſignificandæ ſunt cęremonialia. ergo pręter hęc duo genera pręceptorum non ſunt ponenda in lege alia pręcepta iudicialia.

§ 2 Præt. Super illud pſal. 118. A iudicijs tuis non declinaui, dicit glo.† ideſt, ab his, quę conſtituiſti regulam viuendi: ſed regula viuẽdi pertinet ad pręcepta moralia.

I ergo pręcepta iudicialia non ſunt diſtinguenda a moralibus.

† Eſt gloſſ. Caſſiod. in hunc locum.

§ 3 Præt. Iudicium videtur eſſe actus iuſtitię, ſecundum illud pſ. 93. Quoadusque iuſtitia conuertatur in iudicium: ſed actus iuſtitię, ſicut & actus cęterarum virtutum, pertinet ad pręcepta moralia. ergo pręcepta moralia includunt in ſe iudicialia, & ſic nõ debent ab eis diſtingui.

¶ Super Quæſtionis nonageſimænonæ Articulum quartum & quintum.

Infra ar. 5. co. & q. 104. artic. 1. co. & q. 103. artic. 1. cor. & q. 104. ar. 1. Et 2. 2. q. 87. ar. 1. co. & q. 122. ar. 1. ad 2. Et 3. cõtra c. 128. Et quol. 2. ar. 8. & 101. & q. 104. ar. co.

* lib. 6. ca. 2. Et lib. 19. c. 18. Et li. 10 cap. 2. to. 6.

IN 4. & 5. art. eiuſdem 99. q. aduerte primo, quòd hic habes expoſitionem terminorũ frequẽter in Pſalmis poſitorũ, vt poſſis & ĩ eis & ĩ reliqua Scriptura clare inſpicere teſtimonia, præcepta, mandata, iuſtificationes, iudicia. Aduerte ſecundo in reſponſione ad primum articuli quinti, doctrinã vniuerſalem, quòd moralia oĩa determinantur lege, inquantum habent rationẽ debiti, ſe ꝑ hæc lex humana, vt perfecte conſequatur finem ſuum. ſ. cõmune bonum integrũ, diſponere debet de diuino cultu, vt debito Deo a ciuitate & ciuibus, ſicut diſponit de debitis exhibendis alijs, vt commune bonum perfectionem integrã habeat: & ſic clare vides qđ ante diximus, quòd vniuerſaliter diuinꝰ cultus ordinatur in bonum commune, vt pars in totum.

Sed contra eſt, qđ dicitur Deut. 6. Hęc ſunt pręcepta, & cęremonię, atq; iudiciã: pręcepta autem an-

K tonomaſice dicuntur moralia. ergo præter pręcepta moralia & cæremonialia, ſunt etiam iudicialia.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut* dictum eſt, ad legem diuinam pertinet, vt ordinet homines adinuicem, & ad Deum. vtrunq; autem horum in cõmuni quidem pertinet ad dictamen legis naturæ, ad quod referuntur moralia pręcepta: ſed oportet quòd determinetur vtrunq; per legem diuinam, vel humanã: quia principia naturaliter nota, ſunt communia tam in ſpeculatiuis, q̃ in actiuis. Sicut igitur determinatio communis præcepti de cultu diuino fit per præcepta cæremonialia, ſic & determinatio cõmunis præcepti de iuſtitia obſeruanda inter homines, determinatur per præcepta iudicialia: & ſecundum hoc oportet tria

Art. 2. & 3.

præce-

præcepta legis veteris ponere. ſ. moralia, quæ ſunt de A dictamine legis naturæ: cæremonialia, quæ ſunt determinationes cultus diuini: & iudicialia, q̃ ſunt determinationes iuſtitiæ inter homines obſeruandæ. vnde cum Apoſtolus Ro. 7. dixiſſet, q lex eſt ſancta, ſubiungit, q mandatum eſt iuſtum, & bonum, & ſanctū: iuſtum quidem, quantum ad iudicialia: ſanctū quātum ad cæremonialia (nā ſanctum dicitur quod eſt Deo dicatum) bonum, id eſt, honeſtum, quātum ad moralia.

Ad primum ergo dicendū, q tā præcepta moralia, q̃ et iudicialia, pertinent ad directioné vitæ humanæ: & ideo vtraq; continentur ſub vno membro illorum, quæ ponit Aug. ſ. ſub præceptis vitæ agendæ.

Ad 2m dicendum, quòd iudicium ſignificat executionem iuſtitiæ, quæ quidem eſt ſecundum applica- B tionem rationis ad aliqua particularia determinate: vnde præcepta iudicialia communicāt in aliquo cum moralibus, inquantum ſcilicet a ratione deriuantur: et in aliquo cum cæremonialibus, inquantum ſcilicet ſunt quædam determinationes communium præceptorum: & ideo quādoq; ſub iudiciis comprehenduntur præcepta iudicialia, & moralia, ſicut dicitur Deut. 5. Audi Iſraël cæremonias atque iudicia: quandoque vero iudicialia, & cæremonialia, ſicut dicitur Leuit. 18. Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis. vbi præcepta ad moralia referuntur, iudicia vero ad iudicialia & cæremonialia.

Ad 3m dicendum, quòd actus iuſtitiæ in generali pertinet ad præcepta moralia: ſed determinatio eius in ſpeciali pertinet ad præcepta iudicialia.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimanona, Articulum quintum & ſextum.*

In art. 5. & 6. dubium occurrit: nā ſuperius in quæſtio. 92. art. 2. ad tertium expreſſe dictum eſt, quòd præmiare non eſt act9 legis, ſed punire tantum: modo autem dicitur, quòd legis eſt non ſolū ex pœna, ſed præmio inducere ad obſeruantiam ſui. Quomodo ſtant hæc ſimul.

Supra ar. 4. ca. ſit quol. 2. art. 8. co. Et Gala. 5. lect. 3. Et Heb. 7. le. 2

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ibi de propriis actibus legis agebatur, inter quos nō eſt præmiare: quia, vt ibi dictū eſt, quilibet poteſt hoc facere. hic autē eſt ſermo non ſolum de ꝓpriis, ſed de communibus: & ſic præmiare, quod eſt commune legi & priuatæ perſonæ, & conſulere, quod eſt etiam commune vtrique, legi attribuuntur, & vere ſicut homini ve re attribuuntur videlicet, quia ſit commune ſibi & aliis animalibus, & negatur q ſit proprius actus hominis.

q. 60. art. 5.

Ar. præced. ad 2. & in arg. Sed contra.

¶ In eodem 6. artic.

Articvlvs V.

Vtrū aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & cæremonialia.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur q aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & D cæremonialia. Iudicialia enim præcepta pertinent ad actum iuſtitiæ, quę eſt hominis ad hominem, cæremonialia vero pertinent ad actū religionis, qua Deus colitur: ſed præter has ſunt multæ aliæ virtutes. ſ. tēperantia, fortitudo, liberalitas, & aliæ plures, vt ſupra dictū eſt. ergo præter prædicta oportet plura alia in lege veteri contineri.

¶ 2 Præt. Deut. 11. dicitur, Ama dominum Deum tuum, & obſerua E eius præcepta, & cæremonias, & iudicia atq; mādata: ſed præcepta pertinent ad moralia, vt dictū eſt. ergo præter moralia, iudicialia, & cæremonialia adhuc alia cōtinentur in lege, quæ dicuntur mādata.

¶ 3 Præt. Deut. 6. dicitur, Cuſtodi præcepta dñi Dei tui, & teſtimonia, & cæremonias, quas tibi præcepi. ergo præter oia præcepta adhuc in lege teſtimonia cōtinētur.

¶ 4 Præt. In pſal. 118. dicitur, In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas. gl. id eſt, legem. ergo præcepta legis veteris non ſolum ſunt moralia, cæremonialia, & iudicialia, ſed etiam iuſtificationes.

Sed contra eſt, quod dicitur Deut. 6. Hæc ſunt præcepta, cæremoniæ, atq; iudicia, quæ mandauit dominus De9 vobis; & hæc ponuntur in principio legis. ergo omnia præcepta legis ſub his comprehenduntur.

Glo. interlinearis ibid.

Reſpon. Dicendum, quòd in lege ponuntur aliqua tanquā præcepta, aliqua vero tanquā ad præceptorum impletionem ordinata. Præcepta quidem ſunt de his quæ ſunt agēda; ad quorum impletionem ex duobus homo inducitur; ſ. ex authoritate præcipientis, & ex vtilitate impletionis, quæ quidem eſt conſecutio alicuius boni vtilis, delectabilis, vel honeſti, aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege proponi quædā, quæ authoritatem Dei præcipientis indicarent, ſicut illud Deut. 6. Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. & illud Geneſ. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram: & huiuſmodi dicuntur teſtimonia.

ſtenda acceſſimiſe ria noſtra, cum offertur ſtatui hominum noui teſtamenti, q ſcilicet, non ſufficit q deſideremus bona temporalia: ſaluo tamen ordine ad Deū, qa hoc imperfectorum, & ſub veteri lege eſt: ſed oportet, vt contemptis temporalibus, ſpiritualib9 inhæreamus. hic .n. nouæ legis pfectionis eſt ſtatus. Heu heu, quam pauci hodie ad nouæ legis ſtatum ſpectāt, & veniam ad veteris ſtatū ſaltē pertinerémus.

C Oportuit ēt q in lege proponerentur quædam præmia obſeruantium legem, & pœnæ trāſgredientium, vt patet Deut. 28. Si audieris vocem domini Dei tui, faciet te excelſiorem cunctis gentibus &c. & huiuſmodi dicuntur iuſtificationes, ſecundum quod Deus aliquos iuſte punit, vel præmiat. Ipſa autem agenda ſub præcepto non cadunt, niſi inquantum habent aliquam debiti rationem. Eſt autem duplex debitum, vnum quidem ſecundum regulam rationis: aliud autem ſecundum regulā legis determinantis, ſicut Philoſophus in 5. Eth. diſtinguit duplex iuſtum, ſ. morale, & legale. Debitū autem morale eſt duplex: dictat enim ratio aliquid faciendum vel tanquam neceſſa- D rium, ſine quo non poteſt eſſe ordo virtutis, vel tanquàm vtile ad hoc, q ordo virtutis melius conſeruetur: & ſecundum hoc quædā moralium præciſe præcipiuntur, vel prohibentur in lege: ſicut, Non occides, Non furtum facies: & hęc proprie dicuntur præcepta. Quædam vero præcipiuntur, vel prohibentur, non quaſi præciſe debita, ſed propter melius, & iſta poſſunt dici mandata: quia quandā inductionem habent, & perſuaſionem, ſicut illud Exod. 22. Si pignus acceperis veſtimentum a proximo tuo, ante ſolis occaſum reddas ei, & aliqua ſimilia. vnde Hiero. dicit, quòd in præceptis eſt iuſtitia, in mandatis vero charitas. Debitum autem ex determinatione legis in rebus E quidem humanis pertinet ad iudicialia: in rebus autem diuinis ad cæremonialia. quāuis etiam ea quæ pertinent ad pœnam, vel præmia, dici poſſint teſtimonia, inquātum ſunt proteſtationes quædam diuinæ iuſtitiæ: Omnia vero præcepta legis poſſūt dici iuſtificationes, inquantum ſunt quædam executiones legalis iuſtitiæ. Poſſunt etiam aliter mandata a præceptis diſtingui, vt præcepta dicantur quæ Deus per ſeipſum iuſſit: mandata autem, quæ per alios mandauit, vt ipſum nomen ſonare videtur. Ex quibus omnibus apparet, q omnia legis præcepta continentur ſub moralibus, cæremonialibus, & iudicialibus: alia vero nō habent rationem præceptorum, ſed ordinantur ad præceptorum obſeruationem, vt dictum eſt.

Cap. 7. to. 5

In proœmio in Marcum a medio, reperies i gl. ordinaria.

In iſto art.

Ad

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſola iuſtitia inter alias virtutes importat rationem debiti: & ideo moralia intantum ſunt lege determinabilia, inquantum pertinent ad iuſtitiam, cuius etiam quædam pars eſt religio, vt Tullius dicit. vnde iuſtum legale nõ poteſt eſſe aliquod præter cæremonialia, & iudicialia præcepta. Ad alia patet reſponſio per ea quæ dicta ſunt.

Li. 2. de invent. in fol. 4. ante finẽ lib.

Artscvlvs VI.

Vtrum lex vetus debuerit inducere ad obſeruationem præceptorum per temporales promiſſiones, & comminationes.

Supra q. 91. ar. 5. co. & infra q. 107. art. 1. ad 2. Et 3. diſt. 4. ar. 1. cor. & ar. 4. Et Ro. 8. lec. 3. & cap. 10. Et 2. Cor. 11. lec. 6.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd lex vetus nõ debuerit inducere ad obſeruantiam præceptorum per temporales promiſſiones, & comminationes. Intentio enim legis diuinæ eſt, vt homines Deo ſubdat per timorem, & amorem. vnde dicitur Deut. 10. Et nũc Iſrael, quid dominus Deus tuus petit a te, niſi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum? ſed cupiditas rerum temporalium abducit a Deo. dicit enim * Aug. in lib. 83. quæſtionum, Quòd venenum charitatis eſt cupiditas. ergo promiſſiones, & comminationes temporales videntur contrariari intentioni legiſlatoris, quod facile legem reprobabilem facit, vt patet per † Philoſophum in 7. Polit.

* q. 36. non procul a prin cip. tom. 4.

† Cap. 2. a med. tom. 5.

¶ 2 Præt. Lex diuina eſt excellentior quàm lex humana: videmus autem in ſcientiis, ꝙ quanto aliqua eſt altior, tanto per altiora media procedit. ergo cum lex humana procedat ad inducendum homines per temporales comminationes, & promiſſiones, lex diuina non debuit ex his procedere, ſed per aliqua maiora.

¶ 3 Præt. Id non poteſt eſſe præmium iuſtitiæ, vel pœna culpæ, quod æqualiter euenit & bonis, & malis: ſed ſicut dicitur Eccleſ. 9. Vniuerſa æque eueniunt iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia cõtemnenti. ergo temporalia bona, vel mala non conuenienter ponuntur vt pœna, vel præmia mandatorum legis diuinæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſaiæ primo, Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: quòd ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

Respon. Dicendum, quòd ſicut in ſcientiis ſpeculatiuis inducuntur homines ad aſſentiendum concluſionibus per media ſyllogiſtica: ita etiam in quibuſlibet legibus homines inducuntur ad obſeruãtias præceptorum per pœnas, & præmia. Videmus autem in ſcientiis ſpeculatiuis, quòd media proponuntur auditori ſecundum eius conditionem. Vnde ſicut oportet ordinate in ſcientiis procedere, vt ex notioribus diſciplina incipiat: ita etiã oportet eum, qui vult inducere hominem ad obſeruantiam præceptorum, vt ex illis eum mouere incipiat, quę ſunt in eius affectu, ſicut pueri prouocãtur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munuſculis. Dictum eſt autem * ſupra, ꝙ lex vetus diſponebat ad Chriſtum, ſicut imperfectum ad perfectum: vnde dabatur populo adhuc imperfecto in comparatione ad perfectionem, quæ erat futura per Chriſtum: & ideo populus ille comparatur puero ſub pędagogo exiſtenti, vt patet Galat. 3. Perfectio aũt hominis eſt, vt contemptis temporalibus, ſpiritualibus inhęreat, vt patet per illud qd Apoſtolus dicit Phili. 3. Quæ quidẽ retro ſunt obliuiſcẽs, ad ea quæ priora ſunt me extendo: quicunque ergo

q. 98. art. 1. & 2. ad 1. & art. 3.

F perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Imperfectorum autẽ eſt, quòd temporalia bona deſiderent, in ordine tamẽ ad Deum: peruerſorum autem eſt, ꝙ in temporalibus bonis finem conſtituant. Vnde legi veteri conueniebat, vt per temporalia, quæ erãt in affectu hominum imperfectorum, manuduceret homines ad Deum.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ cupiditas, qua hõ conſtituit finem in temporalibus bonis, eſt charitatis venenum: ſed conſecutio temporalium bonorũ, quæ homo deſiderat in ordine ad Deum, eſt quædam via inducens imperfectos ad Dei amorem, ſecundum illud pſal. 48. Confitebitur tibi, cum benefeceris illi.

Ad 2^m^ dicendũ, ꝙ lex humana inducit homines
G ex temporalibus præmiis, vel pœnis per homines inducendis: lex vero diuina ex præmiis, vel pœnis exhibendis per Deũ, & in hoc procedit per media altiora.

Ad 3^m^ dicendũ, ꝙ ſicut patet hiſtorias veteris teſtamenti reuoluenti, cõis ſtatus populi ſemper ſub lege in proſperitate fuit, quandiu legem obſeruabant, & ſtatim declinantes a præceptis legis diuinæ, in multas aduerſitates incidebant. Sed aliquæ perſonæ particulares etiam iuſtitiam legis obſeruãtes, in aliquas aduerſitates incidebãt, vel quia iam erant ſpirituales effecti, vt per hoc magis ab affectu temporalium abſtraherẽtur, & eorum virtus probata redderetur: aut quia opera legis exterius implentes, cor totum habe
H bant in temporalibus defixum, & a Deo elongatum, ſecundum quod dicitur Iſa. 29. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe eſt a me.

QVAESTIO C.

De præceptis moralibus veteris legis, in duodecim articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ſingulis generibus pceptorũ veteris legis. Et primo, de præceptis morali-
I bus. Secundo, de cęremonialibus. Tertio, de iudicialibus.

Circa primum quæruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis ſint de lege naturæ.

¶ Secundo, Vtrum præcepta moralia veteris legis ſint de actibus omnium virtutum.

K ¶ Tertio, Vtrum omnia pręcepta moralia veteris legis reducantur ad decẽ præcepta decalogi.

¶ Quarto, De diſtinctione præceptorum decalogi.

¶ Quinto, De numero eorum.

¶ Sexto, De ordine.

¶ Septimo, De modo tradẽdi ipſa.

¶ Octano, Vtrũ ſint diſpenſabilia.

¶ Nono, Vtrũ modus obſeruandi virtutẽ cadat ſub præcepto.

¶ Decimo, Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto.

¶ Vndecimo, De diſtinctione aliorum præceptorum moralium,

¶ Duode-

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ Articulum primum.*

In 1. ar. q. 100. nota, ꝙ appellatione moralium in hoc loco intelliguntur nõ ſolum ea, quę ex ratione naturali pura deriuantur, vt concluſiones ex principiis, ſed etiam quæ eidem adiuncto illi lumine fidei conſonãt. Et propterea cũ in litera dicitur, qđ moralia ſunt de illis, quæ ſecundum ſe ad bonos mores pertinent, ly, ſecundum ſe, non diſtinguit contra adiunctũ fidem, ſed contra inſtitutionẽ. Ita quòd moralia ſunt, quæ ſi nunquàm eſſent lege aliqua ſtatuta, ſeruanda ſunt ex naturali ratione, vel ſola, vel fidei lumine adiuta. Cæremonialia autem, & iudicialia, quæ antequàm lege ponerentur, indifferens erat ſic, vel aliter poni, puta, quòd blaſphemus lapidaretur magis quàm decapitaretur, & ꝙ offeratur agnus magis quàm hœdus, & huiuſmodi.

¶ Duodecimo, Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificent.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ.

Supra q. 49 art. 3 ad 2. & ar. 4. co. & infra q. 104. arti. 1. cor. Et Mat. 13. cap. 11. AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd non omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ. Dicitur enim Eccle. 17. Addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos: ſed diſciplina diuiditur contra legem naturæ, eo quòd lex naturalis non addiſcitur, ſed ex naturali inſtinctu habetur. ergo non omnia præcepta moralia ſunt de lege naturæ.

¶ 2 Præt. Lex diuina perfectior eſt q̃ lex humana: ſed lex humana ſuperaddit aliqua ad bonos mores pertinentia his, quæ ſunt de lege naturæ, qđ patet ex hoc, quòd lex naturæ eſt eadem apud omnes: huiuſmodi autem morum inſtituta ſunt diuerſa apud diuerſos. ergo multo fortius diuina lex aliqua ad bonos mores pertinentia debuit addere ſupra legem naturæ.

¶ 3 Præt. Sicut ratio naturalis inducit ad aliquos bonos mores, ita & fides. vnde etiam dicitur ad Galat. 5. ꝙ fides per dilectionem operatur: ſed fides non continetur ſub lege naturæ, quia ea quæ ſunt fidei, ſunt ſupra rationem naturalem. ergo non omnia præcepta moralia legis diuinæ pertinent ad legem naturæ.

SED CONTRA eſt, quod dicit Apoſtol. Rom. 2. Quòd gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quę legis ſunt, faciunt: quod oportet intelligi de his, quæ pertinent ad bonos mores. ergo omnia moralia præcepta legis ſunt de lege naturæ.

RESPON. Dicendum, ꝙ præcepta moralia a cæremonialibus, & iudicialibus ſunt diſtincta. Moralia. n. ſunt de illis quæ ſecundum ſe ad bonos mores pertinent. Cum autem humani mores dicantur in ordine ad rationem, quę eſt proprium principium humanorum actuũ, illi mores dicuntur boni, qui rationi congruunt: mali autem, qui a ratione diſcordant. Sicut autem omne iudicium rationis ſpeculatiuæ procedit a naturali cognitione primorum principiorũ: ita ẽt omne iudicium rationis practicæ procedit ex quibuſ-
q. 94. art. 2. 4 & 6. dam principijs naturaliter cognitis, vt * ſupra dictum eſt, ex quibus diuerſimode procedi poteſt ad iudicandum de diuerſis. Quædã. n. ſunt in humanis actibus adeo explicita, ꝙ ſtatim cum modica conſideratione poſſunt approbari, vel reprobari per illa communia, & prima principia. Quædam vero ſunt, ad quorum iudicium requiritur multa conſideratio diuerſarum circunſtantiarum, quas conſiderare diligenter nõ eſt cuiuſlibet, ſed ſapientum: ſicut conſiderare particulares concluſiones ſcientiarum, non pertinet ad omnes, ſed ad ſolos philoſophos. Quædam vero ſunt, ad quę dijudicanda indiget homo adiuuari p inſtructionem diuinam, ſicut eſt circa credẽda. Sic igitur patet, ꝙ cum moralia præcepta ſint de his quę pertinent ad bonos mores, hæc aũt ſunt quæ rationi conueniunt: omne autem rationis humanæ iudicium aliqualiter a naturali ratione deriuatur, neceſſe eſt, ꝙ omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ, ſed diuerſimode. Quædam. n. ſunt, quæ ſtatim per ſe ratio naturalis cuiuſlibet hominis dijudicat eſſe facienda, vel nõ facienda: ſicut, Honora patrem tuum & matrem, &, Non occides, Nõ furtum facies, & hmõi, ſunt abſolute de lege naturæ. Quædam vero ſunt, quæ ſubtiliori cõſideratione rationis a ſapientibus iudicantur eſſe obſeruanda: & iſta ſic ſunt de lege naturæ, vt tñ

A indigeant diſciplina, qua minores a ſapiẽtioribus inſtruantur, ſicut illud. Coram cano capite cõſurge: & Honora perſonam ſenis, & alia hmõi. Quædam vero ſunt, ad quæ iudicanda ratio humana indiget inſtructione diuina, per quam erudimur de diuinis: ſicut eſt illud, Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem: Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta moralis legis ſint de omnibus actibus uirtutum.

B AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ pręcepta moralia legis nõ ſint de omnibus actibus virtutum. Obſeruatio. n. præceptorum veteris legis iuſtificatio nominatur, ſecundum illud pſal. 118. Iuſtificationes tuas cuſtodiã: ſed iuſtificatio eſt executio iuſtitiæ. ergo pręcepta moralia nõ ſunt niſi de actibus iuſtitiæ.

¶ 2 Præt. Id qđ cadit ſub pręcepto, habet rationẽ debiti: ſed rõ debiti non pertinet ad alias virtutes, niſi ad ſolã iuſtitiam, cuius proprius
C actus eſt reddere vnicuiq; debitũ. ergo præcepta legis moralia non ſunt de actibus aliarũ virtutum, ſed ſolum de actibus iuſtitiæ.

¶ 3 Præt. Omnis lex ponitur propter bonum commune, vt dicit * Iſidor, ſed inter virtutes ſola iuſtitia reſpicit bonum commune, vt * Philoſophus dicit in 5. Ethic. ergo præcepta moralia ſunt ſolum de actibus iuſtitiæ.

SED CONTRA eſt, qđ † Ambr. di-
D cit, ꝙ peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ, & cæleſtiũ inobedientia mandatorum: ſed peccata contrariantur omnibus actibus virtutum. ergo lex diuina habet ordinare de actibus omnium virtutum.

RESPON. dicendum, ꝙ cum præcepta legis ordinentur ad bonum commune, ſicut * ſupra habitum eſt, neceſſe eſt ꝙ præcepta legis diuerſificentur ſecundum diuerſos modos cõmunitatum. Vnde * Philoſophus in ſua politica do-
E cet, ꝙ alias leges oportet ſtatuere in ciuitate, quæ regit̃ rege, & alias in ea, quæ regitur per populum, vel p aliquos potẽtes de ciuitate. Eſt autem alius modus communitatis, ad quam ordinatur lex humana, & ad quã ordinatur lex diuina. Lex enim humana ordinatur ad cõmunitatem ciuilem, quæ eſt hominũ adinuicem. Homines autem ordinantur adinuicẽ per exteriores actus, quibus homines ſibiinuicem cõmunicãt: huiuſmodi autem cõmunicatio pertinet ad

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ Articulum ſecundum.*

IN art. 2. eiuſdem quæſtionis not. differentias duas in litera inter legem humanam & diuinam, quo ad diſponẽdum de omnium virtutũ actibus ex ſubiectiuali earum diuerſitate illatas. Prima eſt, quia lex humana diſponit de ſola iuſtitia formaliter: de alijs autem virtutibus, vt induunt rationem iuſtitiæ. lex autem diuina diſponit de omnibus virtutibus abſolute. Et ratio huius eſt: quia illa attendit rationẽ debiti reſpectu communis boni: iſta autem attendit rationem cõiunctionis ad Deũ. Cõiunctio autem ad Deum omni virtute abſolute ſupra fit: quia bene diſponitur mẽs ſecundum ſuam totam latitudinem. Secunda eſt, quòd, quia iudicari nõ poteſt, quin omnis ad aliquã debiti rationem non ſe vertat (quia niſi debitum eſſet, aut fieret lege poſitum, ſub lege nõ caderet) lex humana rationẽ debiti proprie dicti reſpicit: lex aũt diuina rationẽ debiti metaphorice, vel debiti obedientiæ.

Lib. 5. Etymo. cap. 21

* ca. 1. & 2. & 21. to. 5.

† In lib. de parad. ca. 8. ante med. tom. 4.

q. 90. art. 2.

¶ Quod ſi non penetras, ſcito, quòd iſta triplex debiti ratio ita ſe habet, ꝙ debitum obedientiæ eſt commune omni legi, & conſurgit ex ratione principantis, & ſubditi. Et de tali debito non eſt ſermo, cũ quæritur ſub qua rõne actus virtutum cedant ſub lege: quia debitũ obedientiæ non ponit in actibus rationẽ, qua ordinatur in finem legis, ſed obligationem ad exequẽdum lege poſita. Debitum autem inferio-

Lib. 3. cap. 5. 6. & 9. tomo 5.

ſum

rum ad ſuperius in eodẽ homine, quod metaphorice debitũ dicitur, iuſtitiã proprie dictam non ſundat, vt ex 5. Eth. habetur. Debitum demũ proprie dictum vnius hominis ad alterum, & ad commune bonum ad iuſtitiam proprie dictã, ſpectat. Et propterea lex humana, q̃ debiti proprie dicti rõnẽ dirigit, nullius virtutis actus, niſi ſub ratione iuſtitiæ imperat. lex autem diuina quæ totum hominem ſanat ſecũdum ſeipſum, quia ſecundum ſeipſum iungitur Deo, omniũ virtutum actus ordinat abſolute ſub ratione debiti metaphorice, & concurrente communiſſimo debito obedientiæ, vt obligante ad parendum: & propterea in litera vtriuſque author meminit in reſponſionib⁹ argumẽtorũ. ¶ Et ſcito, q̊ in eiſdem reſpõſionibus, nomine, Rõnis, author intendit ſupremum in homine: nomine vero, Virtutũ inferiorum, reliqua quæ ſunt hominis, vt reſponſio ad primum iuncta reſponſioni ad ſecundũ apparet. oportet enim ſupremæ regulæ conſonare reliqua.

Cap. 1. circa med. & deinceps to mo 5.

¶ *Super Quæſtionis centeſima Articulum tertium.*

ARticulum tertiũ eiuſdem q. 100. ſi non plene diſcernis, vide articulũ vndecimum eiuſdẽ, & intelliges differentiã inter prima principia moralia, & præcepta decalogi, quæ ſunt prima legis elementa. Illa enim ſtatim notis terminis ex natura, vel fide infuſa cognoſcimus: iſta autem ſtatim ex primis prædictis cognoſcimus. & propterea illa Deũ p naturã, vel fidem dicitur indidiſſe, vel infudiſſe: iſta aũt per ſeipſos, tanquam a Deo propoſita mediantibus illis cognoſceret: reliqua aũt p inſtructionem humanã diligenti inueſtigatione, aut diſciplina.

Cap. vlt. to mo 5.

Inf. a. 11. Et 2. 2. q. 122. a. 6. & 9. ad 1. Et 3. diſ. 37. art. 5. q. 1. cor. & 3. per totũ. Et mal. q. 14. ar. 2. ad 14. Et quol. 7. ar. 17. ad 8.

rationem iuſtitiæ, quæ eſt proprie directiua cõmunitatis humanæ. & ideo lex humana non proponit præcepta niſi de actibus iuſtitię: & ſi præcipiat actus aliarum virtutum, hoc non eſt niſi inquantum aſſumunt rationem iuſtitiæ, vt patet per *Philoſophum in 5. Eth. Sed cõitas, ad quam ordinat lex diuina, eſt hominum ad Deũ vel in præſenti, vel in futura vita: & ideo lex diuina præcepta proponit de oĩbus illis, per quæ homines bene ordinentur ad cõicationem cum Deo. Homo autem Deo cõiungitur ratione, ſiue mente, in qua eſt Dei imágo: & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, per quæ ratio hominis bene ordinata eſt: hoc autem contingit per actus omnium virtutum. Nam virtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in ſeipſis: virtutes autẽ morales ordinant bene actus rationis circa interiores paſſiones, & exteriores operationes. Et ideo manifeſtum eſt, q̊ lex diuina conuenienter proponit præcepta de actibus omniũ virtutum: ita tñ q̊ quædam, ſine quibus ordo virtutis, qui eſt ordo rationis, obſeruari nõ põt, cadunt ſub obligatione præcepti: quædã vero, quę pertinent ad bene eſſe virtutis perfectę, cadũt ſub admonitione cõſilij.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̊ adimpletio mandatorum legis etiã quæ ſunt de actibus aliarum virtutũ, habet rationem iuſtificationis, inquantum iuſtum eſt vt homo obediat Deo, vel etiã inquantum iuſtum eſt, q̊ omnia quę ſunt hominis, rationi ſubdantur.

AD 2^m dicendũ, q̊ iuſtitia proprie dicta attendit debitum vnius hominis ad aliũ: ſed in omnibus alijs virtutibus attenditur debitũ inferiorum viriũ ad rationem: & ſecundum rationem huius debiti *Philoſophus aſſignat in 5. Ethic. quandam iuſtitiam metaphoricã.

AD 3^m patet reſpõſio p ea quæ dicta ſunt de diuerſitate cõitatis.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q̊ non omnia præcepta moralia veteris legis reducãtur ad decem præcepta decalogi. Prima.n. & principalia legis præcepta ſunt. Diliges Dominum Deũ tuum: & diliges proximum tuũ,

F vt habetur Matth. 22. ſed iſta duo non continentur in præceptis decalogi. ergo non omnia præcepta moralia continentur in præceptis decalogi.

¶ 2 Præt. Præcepta moralia non reducuntur ad præcepta cæremonialia, ſed potius econuerſo: ſed inter præcepta decalogi eſt vnum cæremoniale. ſ. Memento, vt diem Sabbathi ſanctifices. ergo præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi.

¶ 3 Præt. Præcepta moralia ſunt de omnibus actibus virtutum: ſed inter præcepta decalogi ponuntur ſola præcepta pertinentia ad actus iuſtitiæ, vt patet diſcurrenti per ſingula. ergo præcepta decalogi non continent omnia præcepta moralia.

G SED CONTRA eſt, q̃d Matt. 5. ſup illud, Beati eſtis cũ maledixerint &c. dicit *gl. q̊ Moyſes decẽ præcepta proponens, poſtea p partes explicat. ergo omnia præcepta legis ſunt quædã partes præceptorum decalogi.

Glo. ordin. in hoc loco

RESPON. Dicendum, q̊ præcepta decalogi ab alijs præceptis legis differunt in hoc, q̊ præcepta decalogi per ſeipſum Deus dicitur populo propoſuiſſe: alia vero præcepta propoſuit populo per Moſen. Illa ergo præcepta ad decalogum pertinent, quorum notitiam homo habet per ſeipſum a Deo: hmõi vero ſunt illa, quę ſtatim ex principijs communibus primis cognoſci poſſunt modica cõſideratione, & iterum illa, quæ ſtatim ex fide diuinitus infuſa innoteſcunt. Inter præ-

H cepta ergo decalogi non cõputantur duo genera præceptorum, illa. ſ. quæ ſunt prima & communia, quorum non oportet aliquam editionem eſſe, niſi q̊ ſunt ſcripta in ratione naturali quaſi per ſe nota, ſicut q̊ homo nulli debet malefacere, & alia huiuſmodi: & iterum illa, quæ per diligentem inquiſitionem ſapientum inueniuntur rationi conuenire: hæc enim proueniunt a Deo ad populum mediante diſciplina ſapientum. Vtraque tamen horum præceptorum continentur in præceptis decalogi, ſed diuerſimode. nam illa quæ ſunt prima, & communia, continentur in eis ſicut principia in concluſionibus proximis: illa vero quæ per ſapientes cognoſcuntur, continentur in eis

I econuerſo, ſicut concluſiones in principijs.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̊ illa duo præcepta ſunt prima & cõia pręcepta legis naturę, quę ſunt per ſe nota rationi humanæ vel per naturam, vel per fidem: & ideo omnia pręcepta decalogi ad illa duo referuntur, ſicut concluſiones ad principia communia.

AD 2^m dicẽdum, q̊ præceptũ de obſeruatione Sabbathi, eſt ſecundum aliquid morale, inquãtum. ſ. per hoc pręcipitur, q̊ homo aliquo tempore vacet rebus diuinis, ſecundum illud pſ. 48. Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus: & ſecundum hoc inter pręcepta decalogi computatur, non autem quantum ad taxationem temporis, quia ſecundũ hoc eſt cæremoniale.

K AD 3^m dicendum, quòd ratio debiti in alijs virtutibus eſt magis latens, quàm in iuſtitia: & ideo pręcepta de actibus aliarum virtutum non ſunt ita nota populo, ſicut præcepta de actibus iuſtitiæ. & propter hoc actus iuſtitię ſpecialiter cadunt ſub pręceptis decalogi, quæ ſunt prima legis elementa.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter diſtinguantur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q̊ incõuenienter pręcepta decalogi diſtinguant.

¶ *Super Quæſtionis centeſima Articulum quartum.*

IN art. 4. eiuſdem quæſtionis in reſpõſione ad primum nota duo.

¶ Primo, q̊ author exclu-

Infra ar. 5. Et 3 diſ. 37 in exp. literæ.

excludit fidei, & charitatis actus a præceptis decalogi: quoniam uult ea pertinere ad principia præceptorum decalogi, ſicut per principia naturaliter nota. Et de charitate quidem patet ex eo, quòd finis præcepti eſt charitas. 1. ad Tim. 1. de fide autem ad Heb. 11. Accedentem ad Deum &c. Ratio in litera affertur, quia non egent alia promulgatione, ſed ea ipſa natura, uel infuſione adſunt.

q.71.ĩ Exo. tom.4.

¶ Secundo, quòd licet præcepta nõ ſint diſtinguenda ſecundum diſtinctionem fidei a latria, aut ecõtra: ſunt tamen diſtinguenda penes diuerſa pertinentia ad latriam, ſeu religionẽ: quia iſta eſt pars iuſtitiæ, & ſpectat ad ipſum decalogũ, unde tria prima pcepta decalogi de actibus religioſis ſunt: & propterea author hoc dixit in litera.

q.71.ĩ Exo. tom.4.

q.71.ĩ Exo. tom.4.

Latria enim eſt alia virtus a fide: ſed pręcepta dantur de actibus virtutũ. & hoc quod dicitur in principio decalogi, Nõ habebis Deos alienos coram me, pertinet ad fidem. quod autem ſubditur, Non facies ſculptile &c. pertinet ad latriam. ergo ſunt duo præcepta, & non vnũ, ſicut* Auguſtinus dicit.

¶ 2 Præt. Præcepta affirmatiua in lege diſtinguuntur a negatiuis, ſicut, Honora patrem & matrẽ: &, Non occides: ſed hoc quod dicitur, Ego ſum Dominus Deus tuus, eſt affirmatiuum: quod autẽ ſubditur, Non habebis Deos alienos coram me, eſt negatiuum. ergo ſunt duo præcepta, & non continentur ſub vno, vt* Aug. ponit.

¶ 3 Præt. Apoſtolus ad Rom. 7. dicit. Concupiſcẽtiam neſciebat, niſi lex diceret, Non concupiſces. & ſic videtur ꝙ hoc pceptũ, Non concupiſces, ſit vnũ præceptum. non ergo debuit diſtingui in duo.

Sed contra eſt auctoritas *Auguſt. in gloſ. ſuper Exod. vbi ponit tria præcepta pertinentia ad Deum, & ſeptem ad proximum.

Respon. dicendum, quòd præcepta decalogi diuerſimode a diuerſis diſtinguuntur.* Eſitius enim Leuit. 26. ſuper illud, Decem mulieres in vno clibano coquunt panes, dicit præceptum de obſeruatione ſabbathi non eſſe de decem præceptis: quia non eſt obſeruandum ſecũdum literam ſecundum omne tempus. Diſtinguit tamen quatuor præcepta pertinẽtia ad Deũ vt primum ſit: Ego ſum Dominus Deus tuus. ſecundum ſit: Nõ habebis Deos alienos corã me. & ſic etiam diſtinguit hæc duo* Hierony. Oſeæ. 10. ſup illud, Propter duas iniquitates tuas. Tertium vero præceptum eſſe dicit, Non facies tibi ſculptile. Quartũ vero, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Pertinentia vero ad proximum dicit eſſe ſex, vt primum ſit, Honora patrem & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertiũ, Non mœchaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintũ, Nõ falſum teſtimoniũ dices. Sextũ, Non concupiſces.

In fol.167. in ſi.& 168

Hiero. hoc loco Oſeæ 10. tom. 6.

¶ Sed primo hoc videtur inconueniens, quòd pręceptum de obſeruatione ſabbathi præceptis decalogi interponatur, ſi nullo modo ad decalogum pertineat. Secundo, quia cum ſcriptum ſit Matth. 7. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire: eiuſdem rationis eſſe videtur, & ſub eodem præcepto cadere, Ego ſum Dominus Deus tuus: &, Non habebis Deos alienos. Vnde* Origenes diſtinguens etiam quatuor pręcepta ordinãtia ad Deum, ponit iſta duo pro vno pręcepto. Secundum vero põnit, Non facies ſculptile, Tertium vero, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Quartum, Memento vt diem ſabbathi ſantifices. Alia vero ſex ponit ſicut* Eſitius. Sed quia facere ſculptile, vel ſimilitudinem non eſt prohibitum, niſi ſecundum hoc vt non colantur pro diis, nam in tabernaculo Deus præcepit fieri imaginem Seraphim, vt dicitur Exod. 25. conuenientius* Auguſtinus ponit ſub vno præcepto, Non habebis Deos alienos: &, Non facies ſculptile. Similiter etiam concupiſcentia vxoris alienæ ad commiſtionem, pertinet ad concupiſcentiam carnis. Concupiſcentię autem aliarum rerum, quæ deſiderantur ad poſſidendum, pertinẽt ad concupiſcentiam oculorum. Vnde etiam* Auguſtinus ponit duo præcepta de non cõcupiſcendo rem alienam, & vxorem alienã: & ſic ponit tria præcepta in ordine ad Deum, & ſeptẽ in ordine ad proximum. & hoc melius eſt.

hom.8. ſup Exo. tom.1.

loco dicto i princ. corp.

q.71.ĩ Exo. tom.4.

q.71.ĩ Exo. tom.4.

Ad primum ergo dicendum, quòd latria non eſt niſi quædam proteſtatio fidei: vnde non ſunt alia pcepta danda de latria, & alia de fide. potius tamen ſunt aliqua præcepta danda de latria quàm de fide: quia præceptum fidei præſupponitur ad præcepta decalogi, ſicut præceptum dilectionis. Sicut enim prima pcepta communia legis naturæ ſunt per ſe nota habenti rationem naturalem, & promulgatione non indigent: ita etiam & hoc, quod eſt credere in Deum, eſt primum & per ſe notum ei qui habet fidem. Accedẽtem enim ad Deum oportet credere, quia eſt, vt dicitur ad Hebr. 11. & ideo non indiget alia promulgatione, niſi infuſione fidei.

Ad 2m dicendũ, quòd præcepta affirmatiua diſtinguuntur a negatiuis, quando unum non comprehenditur in alio: ſicut in honoratione parentum non includitur, quòd nullus homo occidatur, nec econuerſo: & propter hoc dantur diuerſa pręcepta ſuper hoc. Sed quando affirmatiuum comprehenditur ſub negatiuo, uel econuerſo, non dãtur ſuper hoc diuerſa præcepta, ſicut non datur aliud præceptum de hoc quod eſt, Non furtum facies: & de hoc, quod eſt conſeruare rem alienam, uel reſtituere eam. & eadem ratione nõ ſunt diuerſa præcepta de credendo in Deũ, & de hoc, quòd non credatur in alienos Deos.

Ad 3m dicendum, quòd omnis cõcupiſcentia cõuenit in una cõmuni rõne: & ideo Apoſtolus ſingulariter de mãdato cõcupiſcendi loquit. Quia tñ in ſpeciali diuerſæ ſunt rõnes cõcupiſcẽdi, ideo* Aug. diſtinguit diuerſa pcepta de non cõcupiſcẽdo: differũt enim ſpecie concupiſcentiæ ſm diuerſitatem actionum, vel concupiſcibilium, ut* Philoſo. dicit in 10. Ethic.

q.71.ĩ Exo. tom.4.

Ca.3. a me. & cap.5.

Articvlvs v.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter enumerentur.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconueniẽter pręcepta decalogi enumerẽtur. Peccatum enim, ut* Amb. dicit, eſt tranſgreſſio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia mandatorum: ſed peccata diſtinguũtur per hoc, ꝙ homo peccat uel in Deum, uel in proximum, uel in ſeipſum. cum igitur in præceptis decalogi nõ ponãtur aliqua præcepta ordinantia hominem ad ſeipſum, ſed ſolũ ordinantia ipſum ad Deum & proximum, uidetur ꝙ inſufficiens ſit enumeratio præceptorũ decalogi.

* Ambr. in lib. de para. cap.8. aute med. to.4.

¶ 2 Præt. Sicut ad cultum Dei pertinebat obſeruatio ſabbathi, ita etiam obſeruatio aliarum ſolemnitatum, & immolatio ſacrificiorũ: ſed inter præcepta decalogi eſt unũ pertinens ad obſeruantiã ſabbathi. ergo etiam debẽt eſſe aliqua

¶ Super Quæſtionis centeſimæ Articulũ quintum.

IN arti. 5. eiuſdem quæſ. nota, ꝙ illa uerba literæ, In ſabbathi ſanctificatione, ſm quod eſt morale præceptum, pcipitur quies cordis in Deum: intelligũtur quo ad finẽ pręcepti, non autẽ quo ad rem præceptam. Quies enim cordis in Deũ per gratiã, & uocationem interiorem ad Deũ, eſt finis illius præcepti, ut eſt morale: quoniam ad hoc ratio dictat tempus aliquod eximendũ ab aliis operibus impedientibus. Et qđ hæc ſit mẽs authoris, nõ ſolum ex q. 122. ar. 4. a 2. ſed ex dictis i hac quæſt. patet. ſ. ꝙ charitas eſt finis pceptorũ decalogi, & non ſpectat ad ea.

3. dĩ. 37. ar. 2. q. 2. Et 3. contra cap. 120. fine, & 124.

Et hinc habes, ꝙ contritio peccatorum mortaliũ prius non contritorum, non eſt in præcepto ſanctificationis ſabbathi, ut morale é, niſi vt finis pcepti.

pertinentia ad alias ſolemnitates, & ad ritum ſacrificiorum.

¶ 3 Præt. Sicut contra Deum peccare contingit periurãdo, ita etiã blaſphemando, uel alias contra doctrinam diuinam mentiendo: ſed ponitur unum præceptum prohibẽs periurium, cum dicitur, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. ergo peccatum blaſphemiæ, & falſæ doctrinæ debent aliquo præcepto decalogi prohiberi.

¶ 4 Præt. Sicut homo naturalem dilectionem habet ad parentes, ita etiam ad filios. mandatum etiam charitatis ad omnes proximos extenditur: ſed præcepta decalogi ordinantur ad charitatem, ſecundum illud 1. Timo. 1. Finis præcepti charitas eſt. ergo ſicut ponitur quoddam præceptum pertinens ad parentes, ita etiam debuerunt poni aliqua præcepta pertinentia ad filios, & alios proximos.

¶ 5 Præt. In quolibet genere peccati contingit peccare corde & opere: ſed in quibuſdam generibus peccatorum, ſcilicet in furto, & adulterio ſeorſum prohibetur peccatum operis, cum dicitur: Non mœchaberis, Non furtum facies & ſeorſum peccatum cordis, cũ dicitur: Non cõcupiſces rem proximi tui: &, Nõ concupiſces uxorem proximi tui. ergo etiam idem debuit poni in peccato homicidii, & falſi teſtimonii.

¶ 6 Præt. Sicut contingit peccatum prouenire ex inordinatione concupiſcibilis, ita etiam ex inordinatione iraſcibilis: ſed quibuſdam pręceptis prohibetur inordinata concupiſcentia, cum dicitur: Non cõcupiſces. ergo etiam aliqua præcepta in decalogo debuerunt poni, per quæ prohiberetur inordinatio iraſcibilis. non ergo uidetur, quòd conuenienter decem pręcepta decalogi enumerentur.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deut 4. Oſtendit vobis pactum ſuum, quod pręcepit vt faceretis, & decem verba, quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis.

ar. 2. hui' q.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt, ſicut pręcepta legis humanę ordinãt hoĩem ad quandam cõitatẽ humanã, ita pcepta legis diuinę ordinãt hoĩem ad quandã cõitatem, ſeu rẽpublicam hoium ſub Deo. Ad hoc aũt quòd aliquis in aliqua communitate bene commoretur, duo requiruntur, quorũ primum eſt, ut bene ſe habeat ad eum, qui præeſt cõmunitati. Aliud autem eſt, ut homo bene ſe habeat ad alios cõmunitatis cõſocios, & comparticipes. Oportet igitur, quòd in lege diuina primo ferantur quædam præcepta ordinantia hominem ad Deum, & inde alia quędam pręcepta ordinantia hominem ad alios proximos ſimul conuenientes ſub Deo. Principi autem communitatis tria debet homo, primo fidelitatem, ſecundo reuerentiam, tertio famulatum. Fidelitas quidem ad dominum in hoc conſiſtit, ut honorem principatus ad aliũ non deferat. & quantum ad hoc accipitur primũ pręceptum cum dicitur: Non habebis Deos alienos. Reuerentia autem ad dominum requiritur, ut nihil iniurioſum in eum committatur. & quantum ad hoc accipitur ſecundum præceptum, quod eſt: Non aſſumes nomen Domini Dei tui in uanum. Famulatus autem debetur domino in recompẽſationem beneficiorum, quę ab ipſo percipiunt ſubditi. Et ad hoc pertinet tertium præceptum de ſanctificatione ſabbathi in memoriam creationis rerum. Ad proximos autem aliquis bene ſe habet & ſpecialiter, & generaliter. Specialiter quidem quantum ad illos, quorum eſt debitor, ut eis debitum reddat. & quantum ad hoc ac-

F cipitur præceptum de honoratione parentum. Generaliter autem quantum ad omnes, ut nulli nocumentum inferatur neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidem infertur nocumentum proximo, quandoque quidem in propriam perſonam, quantum ad conſiſtentiã perſonę. & hoc prohibetur per hoc quod dicitur: Non occides. Quandoque autem in perſonã coniunctam, quantum ad propagationem prolis. & hoc prohibetur cum dicitur: Non mœchaberis. Quandoque autẽ in rem poſſeſſam, quæ ordinatur ad utrunque, & quantum ad hoc dicitur: Non furtum facies. Nocumentum autem oris prohibetur, cum dicitur:

G Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Nocumentum autem cordis prohibetur, cum dicitur: Non concupiſces. Et ſecundum hanc etiã differentiam poſſent diſtingui tria præcepta ordinantia in Deum, quorum primum pertinet ad opus. unde ibi dicitur: Non facies ſculptile. Secundum ad os. unde dicitur: Non aſſumes nomen Dei tui in uanũ. Tertium pertinet ad cor, quia in ſanctificatione ſabbathi, ſm quod eſt morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum. Vel ſm* Aug. per primum præceptum reueremur unitatem primi principii, per ſecundum ueritatem diuinam, per tertium eius bonitatem qua ſanctificamur, & in qua quieſcimus ſicut in fine.

In pſal. 32. concione 1. parum ante med. to. 8. & li. q̃ſt. in Exod. q. 71. to. 4.

H AD PRIMVM ergo poteſt reſponderi dupliciter. Primo quidem, quia pręcepta decalogi referuntur ad pręcepta dilectionis. Fuit autem dandum præceptum homini de dilectione Dei & proximi: quia quantum ad hoc, lex naturalis obſcurata erat propter peccatũ, non autem quantum ad dilectionem ſuiipſius: quia quãtum ad hoc, lex naturalis uigebat: uel quia etiam dilectio ſuiipſius includitur in dilectione Dei & proximi. In hoc enim homo uere ſe diligit, quòd ſe ordinat in Deum: & ideo in præceptis decalogi ponuntur ſolum præcepta pertinentia ad proximum, & ad Deũ. Aliter poteſt dici, ꝙ præcepta decalogi ſunt illa, quæ immediate populus recipit a Deo, unde dicitur Deut. 10. Scripſit in tabulis iuxta id quod prius ſcripſerat, uerba decem, quæ locutus eſt ad uos Dominus. unde

I oportet præcepta decalogi talia eſſe, quæ ſtatim in mẽte populi cadere poſſunt: præceptum autem habet rationem debiti. Quòd autẽ homo ex neceſſitate debeat aliquid Deo, uel proximo, hoc de facili cadit in conceptione hominis, & præcipue fidelis: ſed ꝙ aliquid ex neceſſitate ſit debitum homini de his quæ pertinent ad ſeipſum, & non ad alium, hoc non ita in promptu apparet. Videtur enim primo aſpectu, ꝙ quilibet ſit liber in his quæ ad ipſum pertinent: & ideo præcepta, quibus prohibentur inordinationes hois ad ſeipſum, perueniunt ad populum mediante inſtructione ſapiẽtum, unde non pertinent ad decalogum.

K AD 2m dicendum, quòd omnes ſolemnitates legis ueteris ſunt inſtitutæ in commemorationem alicuius diuini beneficii uel præteriti commemorati, uel futuri præfigurati: & ſimiliter propter hoc omnia ſacrificia offerebantur. inter omnia autem beneficia Dei commemoranda, primum & pręcipuum erat beneficium creationis, quod commemoratur in ſanctificatione ſabbathi. Vnde Exod. 20 pro ratione huius præcepti ponitur. Sex enim diebus fecit De' cælum & terram &c. Inter omnia autem futura beneficia, quę erant pręfiguranda, pręcipuum & finale erat quies mentis in Deo, uel in præſenti per gratiam, uel in futuro per gloriam, quæ etiam figurabatur per obſeruantiã ſabbathi. Vnde dicitur Iſa. 58. Si auerteris

a ſab-

a ſabbatho pedem tuum, facere voluntatem tuam in die ſancto meo, & vocaueris ſabbathum delicatum, & ſanctum Domini glorioſum. Hæc enim beneficia primo & principaliter ſunt in mente hominum, maximè fidelium: aliæ vero ſolemnitates celebrantur propter aliqua particularia beneficia tẽporaliter tranſeuntia, ſicut celebratio Phaſe propter beneficium præteritæ liberationis ex Aegypto, & propter futuram paſſionem Chriſti quæ temporaliter tranſiuit, inducens nos in quietem ſabbathi ſpiritualis. & ideo prætermiſſis omnibus aliis ſolemnitatibus & ſacrificiis, de ſolo ſabbatho fiebat mentio inter præcepta decalogi.

A d 3[m] dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Heb. 6. Homines per maiorem ſe iurant, & omnis cõtrouerſię eorum finis ad confirmationem eſt iuramentum: & ideo quia iuramentum eſt omnibus commune, propter hoc prohibitio inordinationis circa iuramentum, ſpecialiter præcepto decalogi prohibetur. Pctm̃ uero falſæ doctrinæ nõ pertinet niſi ad paucos: unde non oportebat, ut de hoc fieret mentio inter præcepta decalogi. quàmuis etiam quantum ad aliquem intellectum, in hoc quod dicitur, Non aſſumes nomẽ Dei tui in uanum, prohiberetur falſitas doctrinæ. una enim gloſſa exponit, Non dices Chriſtũ eſſe creaturã.

A d 4[m] dicendum, quòd ſtatim ratio naturalis homini dictat, quòd nulli iniuriam faciat: & ideo præcepta decalogi prohibentia nocumentum extendunt ſe ad omnes. Sed ratio naturalis non ſtatim dictat, quòd aliquid ſit pro alio faciẽdum, niſi cui homo aliquid debet. Debitũ autem filii ad patrem adeo eſt manifeſtũ, quòd nulla tergiuerſatione poteſt negari, eo quòd pater eſt principium generationis & eſſe, & inſuper educationis & doctrinę: & ideo non ponitur ſub præcepto decalogi, ut aliquod beneficium, uel obſequium alicui impendatur, niſi parentibus: parentes autẽ non uidentur eſſe debitores filiis propter aliqua beneficia ſuſcepta, ſed potius econuerſo. Filius etiam eſt aliquid patris, & patres amant filios vt aliquid ipſorum, ſicut dicit* Philoſophus in. 8. Eth. Vnde eiſdem rationibus non ponuntur aliqua præcepta decalogi pertinentia ad amorem filiorum, ſicut neque etiam aliqua ordinantia hominem ad ſeipſum.

Ca. 12. non lõge a princ. tom. 5.

A d 5[m] dicendum, quòd delectatio adulterii, & vtilitas diuitiarum ſunt propter ſeipſa appetibilia, inquãtum habent rationem boni delectabilis, vel vtilis: & propter hoc oportuit in eis prohiberi nõ ſolum opus, ſed etiam concupiſcẽtiam. Sed homicidium & falſitas ſunt ſecundum ſeipſa horribilia, quia proximus & ueritas naturaliter amantur, & nõ deſiderantur niſi propter aliud: & ideo non oportuit circa peccatum homicidii, & falſi teſtimonii, prohibere peccatum cordis, ſed ſolum operis.

q. 23. art. 1.

A d 6[m] dicendum, quòd ſicut* ſupra dictum eſt, omnes paſſiones iraſcibilis deriuantur a paſſionibus cõcupiſcibilis: & ideo in præceptis decalogi, quæ ſunt quaſi prima elementa legis, non erat mentio facienda de paſſionibus iraſcibilis, ſed ſolum de paſſionibus concupiſcibilis.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ Articulũ quartũ & ſeptimũ.*

IN art. 4. & 7. uide uigeſimum cap. Exodi, ut perſpicias quid author allegat, aut ſupponit: quoniam ibi omnia præcepta ſimul, & ponunt, & præmia, & cõminatiões &c.

3. di. 37. ar. 2. q. 3.

¶ Sextus articulus notandus, & non ex ponendus occurrit.

Articvlvs vi.

Vtrum conuenienter ordinentur decem præcepta decalogi.

AD sextvm ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ordinentur decẽ præcepta decalogi. Dilectio enim ꝓximi uidetur eſſe præuia ad dilectionem Dei, quia proximus eſt nobis magis notus quàm Deus, ſm illud. 1. Io. 3. Qui fratrem ſuum quem uidet, nõ diligit, Deum quem non uidet, quomodo poteſt diligere? ſed tria prima præcepta pertinent ad dilectionẽ Dei, ſeptem uero alia ad dilectionẽ proximi. ergo inconuenienter præcepta decalogi ordinantur.

¶ 2 Pręt. Per præcepta affirmatiua imperantur actus uirtutum, per præcepta uero negatiua prohibent̃ act[9] uitiorum: ſed ſm Boetium in commento Prædicamẽtorum, prius ſunt extirpanda uitia, quàm inſerantur uirtutes. ergo inter pręcepta pertinentia ad proximũ, primo ponenda fuerunt præcepta negatiua, quàm affirmatiua.

¶ 3 Præt. Præcepta legis dãtur de actibus hominũ: ſed prior eſt actus cordis, quàm oris, uel exterioris operis. ergo inconuenienti ordine præcepta de non concupiſcendo, quæ pertinent ad cor, ultimo ponuntur.

Sed contra eſt, quod Apoſtol. dicit Rom. 13. Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt: ſed præcepta decalogi ſunt immediate data a Deo, ut* dictum eſt. ergo conuenientem ordinem habent.

ar. 3. hui[9] q.

Respon. Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, præcepta decalogi dantur de his, quæ ſtatim in promptu mens hominis ſuſcipit. Manifeſtum eſt autem, ꝙ tanto aliquid magis a ratione ſuſcipitur, quanto contrarium eſt grauius, & magis repugnãs rationi. Manifeſtum eſt autem, ꝙ cum rationis ordo a fine incipiat, maxime eſt contra rationem, ut homo inordinate habeat ſe circa finem. Finis autem humanæ uitæ & ſocietatis, eſt Deus: & ideo primo oportuit ꝑ præcepta decalogi hominem ordinare ad Deum, cum eius contrarium ſit grauiſſimum: ſicut etiam in exercitu, qui ordinatur ad ducem, ſicut ad finem, primum eſt quòd miles ſubdatur duci, & huius cõtrarium eſt grauiſſimũ: ſecũdum uero, ut aliis coordinetur. Inter ipſa autem, per quæ ordinamur in Deum, primum occurrit quòd homo fideliter ei ſubdatur, nullam participationem cum inimicis habens. Secundum autem eſt, quòd ei reuerentiam exhibeat. Tertium autem eſt, ꝙ etiam famulatum impendat: maiuſque peccatum eſt in exercitu, ſi miles infideliter agens, cum hoſte pactum habeat, quàm ſi aliquam irreuerentiam faciat duci: & hoc eſt etiam grauius, quàm ſi in aliquo obſequio ducis deficiens inueniatur. In præceptis autem ordinantibus ad proximum, manifeſtum eſt quòd magis repugnat rationi, & grauius peccatum eſt, ſi homo non ſeruet ordinem debitum ad perſonas, quibus eſt magis debitor: & ideo inter præcepta ordinantia ad proximum primo ponitur præceptum pertinens ad parentes. Inter alia uero præcepta etiam apparet ordo ſecundum ordinem grauitatis peccatorum. Grauius eſt enim & magis rationi repugnans peccare opere, quàm ore, & ore quàm corde: & inter peccata operis grauius eſt homicidium, per quod tollitur uita hominis iam exiſtentis, quàm adulterium, per quod impeditur certitudo prolis naſcituræ: & adulterium grauius eſt quàm furtũ, quod pertinet ad bona exteriora.

ar. 3. & 5. ad 1. argu.

A d primvm ergo dicendum, quòd quàmuis ſecundum uiam ſenſus proximus ſit magis notus quàm Deus, tamen dilectio Dei eſt ratio dilectionis proximi, ut infra patebit: & ideo præcepta ordinantia ad Deum, fuerunt pręordinanda.

Aᴅ 2ᵐ dicendum, ꝙ ſicut Deus eſt nniuerſale principium eſſendi omnibus, ita & pater eſt principinm quoddam eſſendi filio: & ideo conuenienter poſt præcepta pertinentia ad Deum, ponitur præceptum pertinens ad parentes. Ratio autem procedit, quādo affirmatiua, & negatiua pertinent ad idem genus operis, quàmuis etiam & in hoc non babeat omnimodam efficaciam. Etſi enim in executione operis prius extirpanda ſint vitia, quàm inſerendæ virtutes, ſecundnm illud Pſal. 33. Declina a malo, & ſac bonum. & Eſa. t. Quieſcite agete pernerſe, diſcite bene facere: tamen in cognitione prior eſt uirtus quàm peccatum, quia per rectum cognoſc. tur obliquum, ut dicitur in ptimo de Anima. Per legem autem cognirio peccati habetur, ut G Rom. 5. dicitur. & ſm hoc, pręceptum affirmatiuum debuiſſet primo poni. Sed nō eſt iſta ratio ordinis, ſed. quę* ſupra poſita eſt: qnia in p̄ceptis ptinētib* ad Deū,
In corp ar. q̄ ſunt primæ tabulę, ulnmo ponitur p̄ceptum affirmatiuū, quia eius tranſgreſſio minorem reatum indncit.

Aɴ 3ᵐ dicendum, quòd etſi peccatum cordis ſit prius in executione, tamen eins prohibitio poſterius cadit in ratione.

Aʀᴛɪᴄᴠʟᴠs ᴠɪɪ.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter tradantur.

3.di.27.ar. 2.q.1. AD ſᴇᴘᴛɪᴍᴠᴍ ſic proceditur. Videtur ꝙ H præcepta decalogi incōuenienter tradātur. Præcepta enim affirmatiua ordinant ad actus uirtutum, præcepta autem negatiua abſtrahunt ab actibus uitiorum: ſed circa quamlibet materiam opponnntur ſibi uirtutes & uitia.. ergo in qualibet materia, de qua ordinat præceptum decalogi, debuit poni præceptum affirmatiuum & negatiuum. inconuenienter igitur ponnntur quædam affirmatiua, & quædam negatina.

¶ 2 Præt. Iſidorus dicit, qnòd omnis lex ratione conſtat: ſed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem diuinam. ergo in omnibus debuit ratio aſſignari, & non ſolum in primo, & tertio præcepto.

¶ 3 Præt. Per obſernantiam præceptorum meretur ali I quis præmia a Deo: ſed diuinæ promiſſiones ſunt de præmiis præceptorum. ergo promiſſio debuit poni in omnibus præceptis, & nō ſolnm in primo, & quarto.

¶ 4 Præt. Lex uetus dicitur lex timoris, inquantum per comminationes pœnarum inducebat ad obſeruationes præceptorum: ſed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem ueterem. ergo in omnibus debuit poni comminatio pœnę, & non ſolum in primo, & ſecūdo.

¶ 5 Præt. Omnia præcepta Dei ſunt in memoria retinenda. dicitnr enim Prouerb. 3. Deſcribe ea in tabulis cordis tui. incōnenienter ergo in ſolo tertio præcepto fit mentio de memoria, & ita uidentur præcepta decalogi inconnenienter tradita eſſe. K

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, quod dicitnr Sap. 11. quòd Deus omnia ſecit in numero, pondere, & menſura. multo magis ergo in pręceptis ſuæ legis congruū modum tradendi ſeruauit.

Rᴇsᴘᴏɴ. Dicendum, qnòd in præceptis diuinæ legis maxima ſapientia cōtinetnr. unde dicitur Deut. 4. Hæc eſt ueſtra ſapientia, & intellectus coram populis. Sapientis autem eſt omnia debito modo, & ordine diſponere: & ideo manifeſtū eſſe debet, quòd præcepta legis conuenienti modo ſnnt tradita.

Aᴅ ᴘʀɪᴍᴠᴍ ergo dicendū, quòd ſemper ad affirmationē ſequitur negatio oppoſiti, non antē ſemper ad negationem unius oppoſiti ſequitur affirmatio al- F terius. Seqnitur enim, ſi eſt album, non eſt nigrum: nō tamen ſequitnr, ſi non eſt nigrū, ergo eſt album: qnia ad plura ſeſe extendit negatio, quàm affirmatio. Et inde eſt etiam, quòd non eſſe faciendnm iniuriam, qnod pertinet ad præcepta negatiua, ad plures perſonas ſe extendit ſecundum primum dictamen rationis, quàm eſſe debitum ut alteri obſequinm, uel beneficium impendatur. Ineſt autem primo dictamen rationis, quòd homo debitor eſt beneficii, nel obſeqnii exhibendi illis, a quibus beneficia accepit, ſi nondnm recompenſauit. Duo ſunt autem, quorum beneficiis ſufficienter nullus recompenſare poteſt. ſ. Deus, & pater, ut dicitur in 8.* Eth. & ideo ſola duo præcepta affirmatina Cap. ulti. c medio to. 5
G ponuntur, unū de honoratione parentū, aliud de celebratiōe ſabbathi in cōmemorationē diuini beneficii.

Aᴅ 2ᵐ dicendnm, ꝙ illa pręcepta, quæ ſunt pure moralia, habent manifeſtam rationem. unde non oportuit quòd in eis aliqua ratio adderetur: ſed quibnſdam præcepns additur cæremoniale determinatiuum præcepti moralis communis, ſicut in primo præcepto, Non facies ſculptile. & in tettio præcepto determinatur dies ſabbatbi: & ideo utrobique oportnit rationem aſſignari.

Aᴅ 3ᵐ dicendum, ꝙ homines ut plurimum actus ſnos ad aliqnam utilitatem ordinant, & ideo in illis præceptis neceſſe fuit promiſſionem præmii apponere, ex quibus uidebatur nulla ntilitas ſequi, uel aliqua utilitas impediri. Quia uero parentes ſunt iam in recedendo, ab eis non expectatur utilitas: & ideo præcepto de honore parentum additur promiſſio. Similiter etiam in præcepto de prohibitione idolatriæ: quia per hoc uidebatur impediri apparens utilitas, quam homines credunt ſe poſſe conſequi per pactum cum dæmonibus initum.

Aᴅ 4ᵐ Dicēdum, qnòd pœnę præcipue neceſſariæ ſunt contra illos, qui ſunt proni ad malum, ut dicitur in 10.* Ethi. & ideo illis ſolis præceptis legis additur ca. ult. to. 5.
comminatio pœnarum, in quibus erat pronitas ad malum: erant autem homines proni ad idolatriam propter generalem conſuetudinem gentium. Et ſimiliter ſnnt etiam homines proni ad periurinm propter frequētiam iuramenti: & ideo primis dnobus præceptis adiungitur comminatio.

Aᴅ 5ᵐ dicendum, quòd præceptum de ſabbatho ponitur ut commemoratiuum beneficii præteriti: & ideo ſpecialiter in eo fit mentio de memoria. Vel quia pręceptnm de ſabbatho habet determinationem adiunctam, qnæ non eſt de lege naturæ: & ideo hoc pręceptum ſpeciali admonitione indiguit.

Aʀᴛɪᴄᴠʟᴠs ᴠɪɪɪ.

Vtrum præcepta decalogi ſint diſpenſabilia.

AD ᴏᴄᴛᴀᴠᴠᴍ ſic proceditur. Videtur ꝙ præcepta decalogi ſint diſpenſabilia. Præcepta enim decalogi ſnnt de iure naturali: ſed ius naturale in aliquib* deficit, & mutabile eſt, ſicut & natura humana, ut * Philoſophus dicit in 5. Eth. defectus autem legis in aliqnibus particularibus caſibus eſt ratio diſpenſandi, ut † ſupra dictum eſt. ergo in præceptis decalogi poteſt fieri diſpenſatio.

¶ *Super. Quæſtionis centeſimæ. Articulum octauum.*

IN art. 8. dubium occurrit ex Sco. in 37 di. 3. ſen. tenente ꝙ præcepta ſecūdæ tabulæ non ſunt de iure naturæ, ſiue ut principia, ſiue ut cōcluſiōes neceſſariæ, ſed ſolum ut ualde cōſona iuri naturę. Probat autem hæc præcepta non eſſe de iure naturæ, ut concluſiones neceſſarias a pricipiis naturæ. primo, quia ſe quæreretur, ꝙ eſſent omnino

Supr. q. 99. art. 5. co. Et 2. 2. q. 104. arti. 4. ad 2. Et 1. di. 47. ar. 4. cor. Et 3. d. 37. ar. 4 Et 4. di. 17. q. 3. ar. 1. q. 5. Et mal. q. 3. ar. 1. ad 17. & q. 15. art. 1. ad 8. * Ca. 7. to. 5 † q. 96. ar. 6 & q. 97. artic. 4.

omnium indeſpenſabilia, cuius oppoſitũ apparet in opera Abrahæ. Probat ſequelam, quia concluſiones tales prius ſunt ſecundum ſe ueræ, quam relatæ ad quemcunque intellectum, uel uoluntatem: ac per hoc uoluntas diuina non poteſt eſſe recta reſpectu earũ, uolendo oppoſita: & conſequenter non põt diſpenſare.

¶ Secundo, quia ſequeretur, quòd uoluntas diuina determinaretur neceſſario ſimpliciter circa aliqua uolibilia alia a ſe. Tenet ſequela, quia ad hæc præcepta neceſſario bona, & oppoſita mala determinata eſſet, ſicut intellectus ad intelligendum ipſa neceſſario uera.

¶ Tertio, quia in his quæ præcipiuntur, non eſt bonitas neceſſaria ad bonitatem ultimi finis conuertens ad vltimum finem, & ſimiliter in his quæ prohibentur, nõ eſt malitia neceſſario auertens a fine vltimo, quia ſi bonũ illud non eſſet præceptũ, poſſet finis ultimus amari, & attingi: & ſi illud malum non eſſet prohibitũ, ſtaret cum eo acquiſitio finis ultimi. ergo non ſunt concluſiones neceſſario deductæ ex primis principiis naturalibus. Hæc ſunt ex quib⁹ Sco. mouetur cõtra ſententiam ueritatis. ſ. quòd præcepta omnia decalogi ſũt concluſiones neceſſariæ, & neceſſario deductæ ex principiis naturalibus: ita quòd ideo ſunt præcepta, quia bona, & prohibita, quia mala, & non ecõuerſo.

¶ 2 Præt. Sicut ſe habet homo ad legem humanã, ita ſe habet De⁹ ad legem datam diuinitus: ſed homo poteſt diſpenſare in præceptis legis, quæ homo ſtatuit. ergo cũ præcepta decalogi ſint inſtituta a Deo, uidetur quòd Deus in eis poſſit diſpenſare: ſed prælati uice Dei funguntur in terris., dicit enim Apoſtol. 2. ad Corinth. 2. Nam & ego
B ſi quid donaui propter uos, donaui in perſona Chriſti. ergo etiam & p̃lati poſſunt in p̃ceptis decalogi diſpenſare.

¶ 3 Præt. Inter p̃cepta decalogi continetur prohibitio homicidii: ſed in iſto p̃cepto uidetur diſpenſari p homines, puta, cum ſecundum p̃ceptum legis humanæ homines licite occidãtur, puta, malefactores, uel hoſtes. ergo præcepta decalogi ſunt diſpenſabilia.

C ¶ 4 Præt. Obſeruatio ſabbathi cõtinetur inter p̃cepta decalogi: ſed in hoc p̃cepto fuit diſpenſatum. dicitur enim 1. Machab. 2. Et cogitauerunt in die illa dicentes: Omnis homo quicumque uenerit ad nos in bello die ſabbathorum, pugnemus aduerſus eum. ergo p̃cepta decalogi ſunt diſpenſabilia.

D SED CONTRA eſt, quod dicitur Iſa. 24. Quidam reprehenduntur de hoc, quòd mutauerunt ius, diſſipauerunt fœdus ſempiternum, quod maxime uidetur intelligendum de præceptis decalogi. ergo præcepta decalogi mutari per diſpenſationẽ non poſſunt.

¶ Ad primam autem eius rationem, ſcilicet quia ſequeretur, quòd eſſent indiſpenſabilia etiam a Deo, dicitur, quòd præcepta decalogi, ut in litera dicitur, poſſunt dupliciter conſiderari. Primo, ſecundum ordinẽ iuſtitiæ, quem continent, & ſic conceditur, quòd ſunt indiſpenſabilia etiam a Deo, ut in reſponſione ad ſecundum author probat. Secundo, ſecundum applicationem ad aliquem ſingularem actum, & ſic dicitur, quòd præcepta ſecundæ tabulæ, de quibus eſt quæſtio, ſunt diſpenſabilia a Deo: ſed talis diſpenſatio non eſt relaxatio præcepti, aut declaratio illius in hoc caſu, ſeu actu,
E ut Scotus arguit, ſed eſt facere, quòd iſte actus non eſt homicidium, qui ſine hac authoritate eſſet homicidium: & ſimile eſt de aliis, ut in litera dicitur in reſponſione ad tertium.

¶ Nec fallaris, intelligens per ordinem iuſtitiæ in præceptis iſtis contentum, rationem debiti, uel indebiti in communi. hoc enim non conſtitueret præcepta in ſpeciali, ſed duo communia præcepta, Nulli faciẽdum eſt indebitum: &, Cuilibet faciendũ eſt debitum. Sed intellige ſpecialem rationem debiti, uel indebiti iuxta materiam ſubiectam. Verbi gratia. Non occides: ordo iuſtitiæ in hoc præcepto eſt, quòd non occidas hominem innocentem cum cæteris conditionibus requiſitis: ſic enim continet ordinem iuſtitiæ, quem Deus negare non poteſt. Nec unquàm in ordine iſto ſit diſpenſatio. impoſſibile quippe eſt, ut actus iſte ſ. occidere ex deliberatione, non ſe uel alium defendendo priuata authoritate hominem innocentem, diſpenſationem recipiat. Sed cum Deus diſpenſare dicitur, ut quando præcepit Abrahæ immolationem Iſaac, non relaxauit, aut declarauit hoc præ-

A ceptum, Non occides: ſed fecit ut actus ille immolationis non eſſet homicidium, quia erat occiſio imperata a ſuprema poteſtate, quia ſine tali authoritate fuiſſet homicidium.

¶ Et ut plenius intelligas, ſcito, quòd ſicut hæc enunciatio, Mortui non poſſunt reſurgere, eſt neceſſaria, & ex principiis primis naturaliter notis demonſtratiue cõcludi poteſt, & in ſenſu in quo ſit, & concluditur, ſcilicet, quòd ly, poteſt, dicit potẽtiam naturalem, impoſſibile eſt, quòd aliter ſit, & quando Deus reſuſcitat aliquem, non falſificat illam propoſitionem, aut excipit ab illa: ſed operatur non contra, ſed ſupra naturam. Ita in p̃poſito hæc concluſio, Non eſt occidendum, in ſenſu in quo ſit, ſcilicet priuata authoritate cum cæteris conditionibus, eſt concluſio neceſſaria, & neceſſario cõſequens ex primis principiis practicis per ſe notis: ita q̃ eſt impoſſibile aliter ſe habere, nec Deus unquàm eam falſificat, aut ab ea excipit: ſed cum iubet fieri actum, qui ſine iuſſu ſuo eſſet homicidium, adulterium, uel furtum, operari iubet non præter, aut contra præceptũ, ſed quaſi ſupra illud, dum a ſuperiori poteſtate actum imperatum exerceri iubet. Omnia ſiquidem præcepta hæc ſubintellectam habent hãc clauſulã generalẽ, ſcilicet, quod ex naturali menſura act⁹ iſti fiant, uel non fiant: ſic enim ordinem iuſtitiæ inſolubilem continent. Ita quòd ſenſus eſt, non eſſe naturali ratione committendum actum ſubſtratum rationi homicidii, adulterii, furti &c. hoc enim eſt idem quod dicere, non eſſe occidendum, adulterandum, furandum: quoniam actus illi ſubſtrati relati ad naturalem rationem, & menſuram a qua diſcordant, homicidii, adulterii, furti &c. rationem induunt. Hoc autem omnino indiſpenſabile eſſe conſtat, ut ſcilicet actus illi naturali ratione exerciti, homicidia, adulteria &c. non ſint: quamuis fieri
E poſſit, ut actus illi diuina ratione exerciti nõ ſint homicidia, adulteria &c. & per hoc nec peccata. Sicut enim fieri nequit, ut mortuus naturali potentia reſurgat, ita fieri nequit, ut homo naturali ratione occidat licite: quamuis diuina potentia mortuus reſurgat, & diuina ratione homo occidat licite: ſed hæc non eſſe contraria, liquido conſtat. unde patet, quòd iſta duo ſtant ſimul: Præcepta decalogi ſunt concluſiones neceſſariæ ex iure naturæ ſtrictiſſime: & ipſa ſunt a Deo diſpenſabilia quodammodo. uerius tamen dicuntur indiſpenſabilia omnino, & pie exponantur authoritates dicentes Deum in præceptis ſecundæ tabulæ diſpenſare, ut dictum eſt.

¶ Ad ſecundã rationẽ dicitur, q̃ uoluntatẽ diuinã determinari ad aliquid, poteſt intelligi dupliciter. Primo, ut determinetur ad uolendum aliquid ex ſe eſſe, uel non eſſe: & ſic eſt impoſſibile, quòd determinetur niſi a ſeipſa libere. & hoc determinatur in libro ſententiarum, & gratis conceditur. Alio modo, ut determinetur ad rectitudinem, uel obliquitatem alicuius: &

RESPON. Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, tunc in præceptis debet fieri diſpenſatio, quando occurrit aliquis particularis caſus, in quo ſi uerbum legis obſeruaretur, contrarietur intentioni legiſlatoris. Intentio autem legiſlatoris cuiuslibet ordinatur primo quidem & principaliter ad bonum commune: ſecundo autem ad ordinem iuſtitiæ & uirtutis, ſecundum quem bonum commune conſeruatur, & ad ipſum peruenitur. Si qua ergo præcepta dentur, quæ contineant ipſam conſeruationem boni communis, uel ipſum ordinem iuſtitiæ & uirtutis, huiuſmodi præcepta continẽt intentionẽ legiſlatoris, & ideo indeſpenſabilia ſunt, puta, ſi poneretur hoc præceptum in aliqua communitate, quòd nullus deſtrueret rempublicam, neque proderet ciuitatem hoſtibus, ſiue quòd nullus faceret aliquid iniuſte, uel male, huiuſmodi præcepta eſſent indiſpenſabilia. Sed ſi aliqua alia præcepta traderentur ordinata ad iſta præcepta, quibus determinantur aliqui ſpeciales modi, in talibus * præceptis diſpenſatio poſſet fieri, inquantum per omiſſionem huiuſmodi p̃ceptorum in aliquib⁹ caſibus non fieret præiudicium primis præceptis, quæ continent intẽtionem legiſlatoris, puta, ſi ad conſeruationem reipublicæ ſtatueret in aliqua ciuitate, q̃ de ſingulis uicis aliqui uigilarẽt ad cuſtodiã ciui-

q. 96. art. 6. & q. 97. art. 4.

D. 809.

ſic reſpectu complexorum non inconuenit uoluntatem diuinam eſſe determinatam: & hoc oportet etiam ipſum Scotum, & omnes fateri, dicentes dari aliqua præcepta per ſe bona, & prohibita per ſe mala, ut prima præcepta iuris naturæ, & prima præcepta decalogi. ad hæc quippe non quòd ſint, uel non ſint, ſed ad eorum rectitudinem & obliquitatẽ uoluntas diuina eſt determinata ſic, ut à rectis non poſſit diſſonare, nec obliquis poſſit concordari. Si tamen cum debita reuerentia loquendum, & altiori ueritate utendũ eſt, dicere debemus, quòd ſicut diuinus intellectus naturaliter determinatus eſt ad Deum ipſum tantũ intelligendum, & in ſe omnia naturaliter relucentia: ita diuina uoluntas ad

D. 518. Deum ipſum tantũ uolendum, & in ſe ipſa omnia naturaliter recta, qualia ſunt huiuſmodi, quæ nũ niſi in Deo ſunt, antequã ab ipſo communicarentur.

¶ Ad tertiam rationem dicitur, quòd argumentum manifeſte peccat a bonitate & malitia præceptorum i ſeipſis, ad bonitatẽ uel malitiam nobis neceſ-

D.1049. ſariã: quãmuis etiã ſic non concludat intentum. Ad quorũ

D.802. euidentiam ſcito, quòd quemadmodum in ſpeculatiuis primũ principium & concluſiones neceſſariæ ſic ſe habent, quòd principij ueritas nõ eget ueritate concluſionis, ſed econuerſo, nec ſecũdum ſe, nec quo ad cognitionem noſtram: quia ueritas principij eſt cauſa ueritatis concluſionis, & notitia principij per ſe noti eſt cauſa notitiæ cõcluſionis notæ ex illo: ad contradictoria autem concluſionũ neceſſariarũ ita ſe habet principiũ primum, quòd cum ipſis non ſtat nec ſecundum ſe, nec quo ad nos, ſi nota eſt

Ca.4. to.1. connexio ad inuicem, ut patet: ita in practicis moralibus finis ultimus, & ea quæ ſunt ſimpliciter neceſſaria ex illo, ſic ſe habent, quòd finis bonitas non dependet a bonitate aliorum, nec in eſſe, nec in amari, ſed econuerſo. Ad oppoſita autem mala ſe habet ultimus finis ſic, quòd tam bonitas, quam amor eius ab illis neceſſario diſcordat. Cum ergo dicit arguens, quòd in iſtis non eſt neceſſaria bonitas ad ultimum finem &c. tripliciter intelligi poteſt. Primo, quòd in iſtis non eſt bonitas neceſſaria connexionem habens cum ultimo fine, & ſimiliter malitia neceſſariam auerſionem habens ab eodem: & ſic ne-

F gatur aſſumptum: quoniam ſicut in concluſionibus neceſſariis eſt neceſſaria ueritas neceſſario connexa primo principio, ita in iſtis eſt bonitas neceſſaria neceſſario connexa ultimo fini. Et ad probationem, ſi iſta non eſſent præcepta, poſſet amari & attingi ultimus finis in eſſe, & amari ab iſtis, dicitur quòd non probat contingentem connexionem. ex hoc enim quòd principia prima ſunt uera, & ſcita abſque concluſionibus neceſſariis, nõ probatur quòd concluſiones non ſunt neceſſario connexæ principiis, & in ſe neceſſariæ: ſed quòd nec ueritas, nec notitia principiorum pendet ea eis: ſic autem eſt in propoſito. unde in dicto ſenſu nihil probatur, quoniam antecedẽs eſt falſum, & probatio non concludit illud. Secundo, poteſt intelligi quòd in iſtis non eſt bonitas neceſſaria ad eſſe, uel amorem ultimi finis, & huiuſmodi ſenſus eſt uerus: quoniam ultimus finis nec in eſſe, nec in amari dependet ab iſtorum bonitate, ſed econuerſo. Sed ex hoc ſenſu non ualet ſequela, ergo nõ ſunt concluſiones neceſſariæ, ut patet in ſpeculatiuis concluſionibus reſpectu principiorum primorũ. Tertio, poteſt intelligi, quòd in iſtis nõ eſt bonitas neceſſario conuertens ad ultimum finem, nec malitia neceſſario auertens ab illo. & in hoc ſenſu aſſumptum eſt falſum: quoniam ſicut in cõcluſionibus neceſſariis eſt ueritas neceſſario ducens a poſteriori i prima principia: ita in iſtis eſt bonitas neceſſario ducens in ultimum finem eis proportionatum. quod dico, ne ingrediamur quæſtionem de Deo, ut fine naturali, uel ſupernaturali, & quomodo ſit iſtis Deus proportionatus finis. Et ad probationem, quia ſi non eſſent hæc præcepta, uel prohibita, nihilominus ultimus finis poſſet amari, & attingi: dicitur quòd hæc eſt ſophiſma cõſequẽtis, quoniam licet iſta ſint neceſſario conuertentia, uel auertentia, conuerſio tamen, uel auerſio non dependet ab his ſolis, ſed aliunde eſſe poteſt: hæc enim, ut dictum eſt, a poſteriori conuertunt, uel auertunt, ut concluſiones reſpectu principiorum: & tamen cum his teneas, quòd hæc ſunt adeo neceſſario connexa fini ultimo, ut ſalutẽ in præparatione animi conuerſio ad hæc bona, & auerſio ab his malis, inſeparabilis ſit ab amore finis ultimi.

tatis obſeſſe poſſet cum aliquibus diſpenſari propter aliquam maiorem utilitatem. Præcepta autem decalogi continent ipſam intentionẽ legiſlatoris, ſcilicet Dei: nam præcepta primæ tabulæ, quæ ordinant ad Deum, continent ipſum ordinẽ ad bonum commune, & finale, quod Deus eſt. Præcepta autem ſecundæ tabulæ continent ordinem iuſtitiæ inter homines obſeruandæ, ut ſcilicet nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum. ſecundum hanc enim rationem ſunt intelligẽda præcepta decalogi: & ideo præcepta decalogi ſunt[a] omnino indiſpenſabilia.

AD PRIMUM ergo dicendũ, quòd Philoſophus non loquitur de iuſto naturali, quod continet ipſum ordinem iuſtitiæ: hoc enim nunquàm deficit, ſcilicet, iuſtitiam eſſe ſeruandam: ſed loquitur quantũ ad determinatos modos obſeruationis iuſtitiæ, qui in aliquibus fallunt.

AD 2[m] dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit 2. ad Timo. 2. De[*] fidelis permanet, negare ſeipſum [*]non poteſt. Negaret autẽ ſeipſum, ſi ordinem ſuæ[*] iuſtitiæ auferret, cũ ipſe ſit ipſa ſua iuſtitia. & ideo in hoc Deus diſpenſare non poteſt, ut homini liceat non ordinate ſe habere ad Deum, uel non ſubdi ordini iuſtitiæ eius, etiam in his, ſecundum quæ homines adinuicem ordinantur.

AD 3[m] dicendum, quòd occiſio hominis prohibetur in decalogo, ſecundum quod habet rationem indebiti: ſic enim præceptum continet ipſam rationem iuſtitiæ. Lex autem humana hoc concedere non poteſt, quòd licite homo indebite occidatur: ſed malefactores occidi, uel hoſtes reipublicæ, hoc non eſt indebitum. K unde hoc non contrariatur præcepto decalogi, nec talis occiſio eſt homicidium, quod præcepto decalogi prohibetur, ut[*] Auguſtinus dicit in 1. de lib. ar. Et ſimiliter ſi alicui auferatur quod ſuum erat, ſi debitum eſt quod ipſum amittat, hoc non eſt furtum, uel rapina, quæ præcepto decalogi prohibentur. Et ideo quando filii Iſrael præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum ſpolia, non fuit furtum, G quia hoc eis debebatur ex ſententia Dei. Similiter & Abraham cum conſenſit occidere filium, non conſenſit in homicidium, quia debitum erat eum occidi per mandatum Dei, qui eſt dominus uitæ & mortis. Ipſe enim eſt qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus iuſtis, & iniuſtis pro peccato primi parentis: cuius ſententiæ ſi homo ſit executor auctoritate diuina, non erit homicida, ſicut nec Deus. Et ſi- H militer etiam Oſee accedens ad uxorem fornicariam, uel mulierem adulteram, non eſt mœchatus, nec fornicatus: quia acceſſit ad eam, quæ ſua erat ſecundum mandatum diuinum, qui eſt actor inſtitutionis matrimonij. Sic igitur præcepta ipſa decalogi quantum ad rationem iuſtitiæ quam cõtinent, immutabilia ſunt: ſed quantum ad aliquam determinationem per applicationem ad ſingulares actus, ut ſcilicet hoc, uel illud ſit homicidium, furtum, uel adulterium, aut non, hoc qui- I dem eſt mutabile quandoque ſola auctoritate diuina in his ſcilicet, quæ a ſolo Deo ſunt inſtituta, ſicut in matrimonio, & in aliis huiuſmodi: quandoque etiá auctoritate humana, ſicut in his quæ ſunt commiſſa hominum iuriſdictioni. quantum enim ad hoc, homines gerunt uicem Dei, non autem quantum ad omnia.

AD 4[m] dicendum, quòd illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti, quàm diſpenſatio. Non enim intelligitur uiolare Sabbathum, qui facit opus, quod eſt neceſſarium ad ſalutem humanam, ſicut Dominus probat Matth. 12.

¶ Super

ARTICVLVS IX.

Vtrum modus virtutis cadat ſub præcepto legis.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quòd modus uirtutis cadat ſub pręcepto legis. Eſt.n. modus uirtutis, ut aliquis iuſte operetur iuſta, & fortiter fortia, & ſimiliter de aliis virtutibus: ſed Deute. 16. præcipitur, Iuſte quod iuſtum eſt, exequeris. ergo modus virtutis cadit ſub præcepto.

¶ 2 Præt. Illud maxime cadit ſub præcepto, quod eſt de intentione legiſlatoris: ſed intentio legiſlatoris ad hoc fertur principaliter, vt homines faciat virtuoſos, ſicut dicitur in. 2.* Eth. Virtuoſi autem eſt virtuoſe agere. ergo modus virtutis cadit ſub pręcepto.

¶ 3 Præt. Modus virtutis proprie eſſe videtur, vt aliquis voluntarie & delectabiliter operetur: ſed hoc cadit ſub præcepto legis diuinæ. dicitur enim in Pſal. 7. Seruite domino in lætitia. & 2. ad Corinth. 9. Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus. vbi †gloſſ. dicit, Quidquid boni facis, cum hilaritate fac, & tunc bene facis: ſi autẽ cum triſtitia facis, ſic directe nõ tu facis. ergo modus virtutis cadit ſub pręcepto legis.

SED CONTRA. Nullus poteſt operari eo modo quo operatur virtuoſus, niſi habeat habitum virtutis, vt patet per* Philoſophũ in. 2. & 5. Ethi. Quicunque autem tranſgreditur præceptum legis, meretur pœnam. ſequeretur ergo, ꝙ ille qui non habet habitum virtutis, quicquid faceret, mereretur pœnam. Hoc autem eſt contra intentionem legis, quæ intendit hominem aſſuefaciendo ad bona opera inducere ad virtutem. non ergo modus virtutis cadit ſub p̃cepto.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut* ſupradictum eſt, pręceptum legis habet vim coactiuam. Illud ergo directe cadit ſub præcepto legis, ad quod lex cogit: coactio autẽ legis eſt per metum pœnæ, vt dicitur. 10.* Eth. Nam illud proprie cadit ſub pręcepto legis, pro quo pœna legis infligitur. Ad inſtituẽdam autem pœnam aliter ſe habet lex diuina, & aliter lex humana. Non enim pœna legis infligitur, niſi pro illis, de quibus legiſlator habet iudicare: quia ex iudicio lex punit. Homo autẽ, qui eſt legiſlator humanæ non habet iudicare, niſi de exterioribus actibus: quia hoĩes vident ea quæ parent, vt dicitur. 1. Reg. 16. ſed ſolius Dei, qui eſt lator legis diuinæ, eſt iudicare de interioribus motibus voluntatum, B ſecundum illud Pſal. 7. Scrutans corda & renes Deus. Secundum hoc igitur dicendum eſt, quòd modus[d] virtutis quantum ad aliquid reſpicitur a lege humana & diuina: quantum ad aliquid autem a lege diuina, ſed nõ a lege humana: quãtum ad aliquid verò nec a lege humana, nec a lege diuina. Modus autem virtutis in tribus conſiſtit, ſecundũ Philoſophum in 2. Ethic.* quorum primum eſt, ſi aliquis operetur ſciens: hoc autem diiudica- C tur, & a lege diuina, & a lege humana. quod enim aliquis facit ignorans, per accidens facit. Vnde ſecũdum ignorantiam aliqua diiudicantur ad pœnam, vel ad veniam tam ſecundum legem humanam, quàm ſecundum legem diuinam. Secundum autẽ eſt, vt aliquis operetur volens, vel eligens, & propter hoc eligens: in quo importatur duplex motus interior, ſcilicet voluntatis & intentionis, de quibus ſupra dictum eſt*: & iſta duo D non diiudicat lex humana, ſed ſolum diuina. Lex enim humana nõ punit eum qui vult occidere, & non occidit: punit autem eum lex diuina, ſecundum illud Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Tertium autem vt firmiter & immobiliter habeat & operetur: & iſta firmitas proprie pertinet ad habitum, vt.ſ. aliquis ex habitu radicato operetur: & quantũ ad hoc, mod' uirtutis nõ cadit ſub præcepto neque legis diuinę, neq; E legis humanę. Neq; .n. ab hoĩe, neque a Deo punitur tãquã præcepti tranſgreſſor, qui debitum parentibus honorem impendit, quãuis nõ habeat habitum pietatis.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ modus faciendi actum iuſtitię, qui cadit ſub præcepto, eſt ut fiat aliquid ſm ordinem iuris, non autẽ quòd fiat ex habitu iuſtitiæ.

AD 2m dicendum, quòd intentio legiſlatoris eſt de duobus, de uno quidem ad quod intendit per præcepta legis inducere: & hoc

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ Articulum nonum.*

IN art. 9 eiuſdem centeſimæ quæſtionis nota, quòd actus interiores dupliciter ſumi poſſunt. Primo puri, & ſic non ſubiacent humanis legibus, & iudiciis. Secundo iuncti actibus exterioribus: & ſic ſubiacent humanis legibus, & iudiciis. Et utrunq; in litera inſinuatur. Primum, cum dicitur quòd uolentem occidere, & non occidentem, lex humana non punit. Secũdum, cum dicitur, quòd aliter ſe habet lex ad faciendũ aliquid ex ignorantia, & ad facientẽ ſcienter. & ſimile eſt de faciente ex metu, uel ſponte, deliberate, uel ſubito.

Sup.q̃.96. art.3. ad.2. Et 1. 2. q̃. 44. ar.4. ad 1. & artic.8. co Et 2.diſ. 28.ar.3.co. Et 4.di.15. q.3.ar.4.q. 2. ad 3. Et mal.q.2.ar. 5.ad 7.

¶ In eodem 9. arti. dubiũ occurrit, quia author male probare uidet, quòd modus ille uirtutis, ſcilicet uolens, & eligens, non cadat ſub humana lege. Manifeſte enim digreditur à uoluntate, & electione, ut ſunt modi actus uirtuoſi ad uoluntatem & electionem abſolutè: dum debet probare; quòd hæc ut modus, non ſubſunt legi humanę, & probat quòd hęc abſolute non ſubſunt legi humanæ, dum affert pro ratione, ꝙ lex humana nõ punit uolentem occidere, & non occidentem.

*lib.x.Eth. ca.1.a med. & li.8.c.9. a medio,& ca.13.circa princ. to.5.

†gloſ.ordi. ibi,& dicit eſſe Auguſ.

¶ Et confirmatur, quia aut author intendit de iſtis modis, ut modi ſunt abſolute, aut utroque modo. Si de iſtis abſolute, aut utroque modo, dicendũ erat de primo modo ſ.ꝙ ſciens non cadit ſub lege humana abſolute, quia eſt actus interior. Non enim lex humana punit ignorantem legem, ſi nihil operetur cõtra eam. Si ut modi ſunt, qua ratione aliter iudicatur ad pœnam, uel ad ueniam à lege humana ignoranter faciens, pari ratione male libenter faciens, & non ex intentione deliberata, ut patet in lege de ciuitatibus refugii.

*lib.x.Eth. cap.4.to.5.

q.90.art.3. ad 2.

Ca.ul.to.5

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia doctrinã oportet eſſe formalem, & quæſtio eſt de modo uirtutis, A ſermo literæ eſt de iſtis, ut ſunt modi, & non abſolute. Et quoniã legi humanæ ſubſunt actus uirtutum ſub ratione iuſtitiæ, ut ſupradictum eſt, & ad actus iuſtitiæ non refert quo ad exterius factum, qua quis uoluntate, aut intentione faciat, dummodo debitum reddat, ut patet in actibus iuſtitiæ commutatiuæ & diſtributiuæ. nihil enim refert quo ad iuſtitiam, ſi mala intentione reddas mihi debitam pecuniam, uel honorem, & huiuſmodi: ideo mod' iſte, ſcilicet uoluntarie ex intentione finis illi' uirtutis operari, non cadit ſub lege humana, quę actus omnes præcipit ſub ratione debiti. Vnde lex humana non punit militem in bello occidentem hoſtem, ſi ex odio, uel ob auaritiam pugnet, uel occidat. & ſimile eſt in aliis.

D.1047.

¶ Ad primam autẽ obiectionem dicitur, quòd uelle occidere, poteſt ſumi dupliciter. Primo, ut eſt actus uoluntatis habens pro obiecto occiſionem intellectam: & ſic ſumitur abſolute, & non eſt ad propoſitum. Secundo, ut eſt modus occiſionis ulterius exercendę, quaſi inchoans ipſam: & ſic eſt ad propoſitum. & intendit litera, quòd quia occiſio ĩ tali modo, ſcilicet uoluntarie, & ex intentione exiſtẽs, nõ cadit ſub præcepto homicidii, inquantũ eſt à lege humana: conſequẽs eſt, quòd modus iſte non cadat ſub lege humana. unde nulla eſt digreſſio.

Ca.4.to.5.

q.8.& 12.

¶ Ad ſecundam autem obiectionem dicitur, negãdo quòd lex humana inquãtum eſt coactiua, aliter ſe habeat ad operantem uoluntarie, & ex intentione: aliter ad operantẽ non uoluntarie, uel non ex intentione. quia, ut dictum eſt, ad debiti rationem reſpicit, ad quod non eſt impertinens ſciẽter, uel ignoranter, ſicut uolendo, & intendendo, ut declaratum eſt.

¶ Inſtantię autem quę afferũtur de homicida ex occurrente ira, & operantib' metu, uel ſubito, non ſunt ad propoſitum: quia in his nõ

netur ex charitate honorate, nõ ex ui huius præcepti, quod eſt, Honora parentes: ſed ex ui huius præcepti, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et cum iſta ſint duo pręcepta affirmatiua non obligantia ad ſemper, poſſunt pro diuerſis temporibus obligare: & ita poteſt contingere, quòd aliquis implens præceptum de honoratione parentum, non tunc tranſgrediatur præceptum de omiſſione modi charitatis.

Ad 3^m dicendum, quòd obſeruare omnia præcepta legis homo non poteſt, niſi impleat præceptum charitatis, quod non fit ſine gratia. & ideo impoſſibile eſt quod Pelagius dixit, hominem implere legem ſine gratia.

ARTICVLVS XI.

Vtrum conuenienter diſtinguãtur alia moralia præcepta legis præter decalogum.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd incõuenienter diſtinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogũ. Quia, ut Dominus dicit Matth. 22. In duobus præceptis charitatis pẽdet omnis lex, & prophetę: ſed hęc duo præcepta explicantur per decẽ præcepta decalogi. ergo non oportet alia præcepta moralia tradere.

C ¶ 2 Præt. Præcepta moralia a iudicialibus, & cæremonialibus diſtinguuntur, ut * dictum eſt: ſed determinationes communium præceptorum moralium pertinẽt ad iudicialia, & cęremonialia pręcepta: communia autem præcepta moralia ſub decalogo continentur, uel etiam decalogo præſupponuntur, ut * dictum eſt. ergo inconuenienter traduntur alia præcepta moralia præter decalogum.

D ¶ 3 Præt. Præcepta moralia ſunt de actibus omnium uirtutum, ut * ſupra dictum eſt. Sicut igitur in lege ponũtur præcepta moralia præter decalogum pertinentia ad latriam, liberalitatem, & miſericordiam, & caſtitatem: ita etiam deberent poni aliqua præcepta pertinentia ad alias uirtutes, puta, ad fortitudinẽ, ſobrietatem, & alia huiuſmodi, quod tamen non inuenitur. non ergo cõuenienter diſtingnũtur in lege alia præcepta moralia pręter decalogũ.

E SED CONTRA eſt, quod in Pſal. 18. dicitur, Lex Domini immaculata, conuertens animas: ſed per alia etiam moralia, quæ decalogo ſuperadduntur, homo conſeruatur abſq; macula peccati, & anima eius ad Deum conuertitur. ergo ad legem pertinebat etiam alia præcepta moralia tradere.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſicut ex * dictis patet, præcepta iudicialia, & cæremonialia ex ſola inſtitutione uim habent: quia antequàm inſtituerentur, non uidebatur differre, utrum ſic, uel aliter fieret: ſed præcepta moralia ex ipſo dictamine naturalis rationis efficaciam habent, etiam ſi nunquàm in lege ſtatuantur. Horum autem triplex eſt gradus. Nã quædam ſunt communiſſima, & adeo manifeſta, quod editione nõ indigent, ſicut mandata de dilectione Dei & proximi, & alia huiuſmodi, ut * ſupra dictũ eſt, quæ ſunt quaſi fines præceptorum: unde in eis nullus poteſt errare ſecundum iudicium rationis. B Quædam uero ſunt magis determinata, quorum rationẽ ſtatim quilibet etiam popularis poteſt de facili uidere: & tamen quia in paucioribus circa huiuſmodi contingit iudicium humanum peruerti, huiuſmodi editione indigent: & hæc ſunt præcepta decalogi. Quædam uero ſunt, quorum ratio nõ eſt adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolum ſapientibus: & iſta ſunt pręcepta moralia ſuperaddita decalogo, tradita a Deo populo per Moyſen, & Aaron. Sed quia ea quæ ſunt manifeſta, ſunt principia cognoſcendi eorũ, quæ nõ ſunt manifeſta, alia præcepta moralia ſuperaddita decalogo reducuntur ad præcepta decalogi per modum cuiuſdam additionis ad ipſa. C Nam in primo pręcepto decalogi prohibetur cultus alienorum deorũ, cui ſuperadduntur alia præcepta prohibitiua eorum, quæ ordinantur in cultum idolorum, ſicut habetur Deut. 18. Non inueniatur in te qui luſtret filium ſuũ, aut filiam ſuam, ducens per ignem: nec ſit maleficus, atque incantator, nec Phytones conſulat, neque diuinos, & quærat a mortuis ueritatem. Secundum autẽ præceptum prohibet periurium: ſuperadditur autẽ ei prohibitio blaſphemiæ, Leuit. 14. & prohibitio falſæ doctrinę, Deute. 13. Tertio uero præcepto ſuperadduntur omnia cæremonialia. Quarto autem præcepto de honore parentum ſuperadditur præceptum de D honoratione ſenum, ſecundum illud Leuitic. 19. Coram cano capite conſurge. & Honora perſonam ſenis. & uniuerſaliter omnia præcepta inducęntia ad reuerentiam exhibendam maioribus, uel ad beneficia exhibẽda uel æqualibus, uel minoribus. Quinto autem præcepto, quod eſt de prohibitione homicidij, additur prohibitio odii, & cuiuslibet uiolationis contra proximum, ſicut illud Leuit. 19. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui: & etiam prohibitio odii fratris, ſecundum illud: Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Præcepto autem ſexto, quod eſt de prohibitione adulterii, ſuperadditur præceptum de prohibitione meretricij, ſecundum illud Deut. 24. Non erit meretrix de E filiabus Iſrael, neque fornicator de filiis Iſrael. Et iterum prohibitio uitii contra naturam, ſecundum illud Leuitic. 18. Cum maſculo non commiſceberis, cum omni pecore non coibis. Septimo autem pręcepto de prohibitione furti adiungitur præceptum de prohibitione uſuræ, ſecundum illud Deuter. 18. Non fœneraberis fratri tuo ad uſuram: & prohibitio fraudis, ſecundum illud Deut. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera. & uniuerſaliter omnia, quæ ad prohibitionem calumnię, & rapinæ pertinent. Octauo uero pręcepto, quod eſt de prohibitione falſi teſtimonii, additur prohibitio falſi iudicii, ſecundum illud Exod. 23. Nec in iudicio, plurimorum acquieſces ſententiæ, ut a ueritate deuies: & prohibitio mendacii, ſicut ibi ſubditur,

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ Articulum undecimum.*

IN articulo undecimo dubium occurrit ex eo, quòd ſuperius in artic. 6. huius quæſtionis dictum eſt, quòd ordo pręceptorum diuinæ legis attenditur ſecundum maiorem, & minorem grauitatem: quia quãto aliquod malum contrarium eſt grauius, tanto magis repugnat rationi, & oppoſitum bonũ magis a ratione ſuſcipitur, ut conſonans. nunc uero minora mala locantur ſub præceptis decalogi, & grauiora ſub præceptis adiunctis, ut patet de blaſphemia reſpectu periurii, & de peccato contra naturam, & beſtialitatis reſpectu adulterii, & de rapina reſpectu furti. debebant ſiquidem grauiora hæc, utpote magis diſſona, & cõſequenter magis ſuſceptibilia a ratione in præceptis decalogi poni, & minus grauia ad hæc reduci, ſi ſecundum grauitatem præceptorum ordo eſt, ut author docuit.

Sup. ar. 3. & locis ibidẽ annotatis.

q. præc. art. 2. 3. & 4.

ar. 3. hui9 q.

ar. 2. hui9 q.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ad rationem præceptorum decalogi, quia ſunt prima elementa legis communia omnibus de populo, exigitur communitas, ideſt, quòd ſint de illis, quæ cõmunius, ſingulis conueniunt: ita quòd principaliter cõmunia præcepta decalogi conſtituere uidẽtur, & inter ipſa prima ac communia quanto grauius, tanto prius. Et propterea licet rapina, beſtialitas, & blaſphemia ſint grauiora quàm furtum, adulterium, & periurium: quia tamen hæc grauiora non ita facile communiter accidunt, ſicut illa minus grauia, ideo illa utpote communiora, primũ locũ in elemẽtis legis obtinuerunt, & hæc ad illa non ut grauiora, ſed ut prima ſecundũ extentionem reducuntur in hoc articulo, & illa inter ſe ſecundum grauitatem ordinata ſunt in ar. 6. nihil ergo contrarietatis interuenit.

q. præc. art. 3. & 4.

arti. 1. & 3. & q. 94. artic. 4.

ſubditur: Mendacium fugies, & prohibitio detractionis, ſecundum illud Leuit. 19. Non eris criminator, & ſuſurro in populis. Alijs autem duobus præceptis nulla alia adiũguntur, quia per ea uniuerſaliter omnia mala concupiſcentia prohibentur.

Ad primum ergo dicendũ, quòd ad dilectionẽ Dei & proximi ordinantur quædam præcepta decalogi ſecundum manifeſtam rationem debiti: alia uero ſecundum rationem magis occultam.

Ad 2^m dicendum, ꝙ pręcepta cæremonialia, & iudicialia ſunt determinatiua præceptorum decalogi ex ui inſtitutionis, non autem ex ui naturalis inſtinctus, ſicut præcepta moralia ſuperaddita.

G Ad 3^m dicendum, ꝙ præcepta legis ordinantur ad bonum commune, ut* ſupra dictum eſt. Et quia uirtutes ordinantes ad alium, directe pertinent ad bonum commune, & ſimiliter uirtus caſtitatis, inquãtũ actus generationis deſeruit bono communi ſpeciei: ideo de iſtis uirtutibus directe dantur præcepta decalogi, & ſuperaddita. De actu autem fortitudinis datur præceptum proponendum per duces exhortantes in bello, quod pro bono cõmuni ſuſcipitur, ut patet Deute. 20. ubi mandatur ſacerdoti: Nolite metuere, nolite cedere. Similiter etiam actus gulæ prohibendus committitur monitioni paternæ, quia cõtrariatur bono domeſtico. unde dicitur Deut. 21. ex perſona parentum: Monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus uacat, H & luxuriæ, atque conuiuijs.

q. 90. ar. 2.

ARTICVLVS XII.

Vtrum præcepta moralia ueteris legis iuſtificarent.

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd præcepta moralia ueteris legis iuſtificarent. Dicit Apoſtolus Roma. 2. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur: ſed factores legis dicuntur, qui implent præcepta legis. ergo præcepta legis adimpleta iuſtificabant.

¶ 2 Præt. Leuit. 18. dicitur. Cuſtodite leges meas, atque iudicia, quę faciens homo uiuet in eis: ſed uita ſpiritualis hominis eſt per iuſtitiam. ergo præcepta legis adimpleta iuſtificabant.

¶ 3 Pręt. Lex diuina efficacior eſt, quàm lex humana: ſed lex humana iuſtificat. eſt enim quædam iuſtitia in hoc, quòd præcepta legis adimplentur. ergo præcepta legis iuſtificabant.

Sed contra eſt, ꝙ Apoſtol* dicit 2. ad Cor. 3. Litera occidit. qđ ſecundum* Aug. in lib. de ſpiritu & litera, intelligitur etiam de præceptis moralibus. ergo præcepta moralia non iuſtificabant.

Respon. Dicẽdum, quòd ſicut ſanum proprie & primo dicitur, quod habet ſanitatem, per poſterius autem, quod ſignificat ſanitatẽ, uel quod conſeruat ſanitatem: ita iuſtificatio primo & proprie dicitur ipſa factio iuſtitiæ: ſecũdario uero,

¶ *Super Quaeſtionis centeſimæ Articulũ duodecimum.*

Supt. q. 98. ar. 1. & inf. q. 103. ar 2. Et 3. di. 40. ar. 3.

IN art. 12 eiuſdem centeſimæ quæſt. aduerte quòd omnes, quos uidi codices ſcripti, & impreſſi, falſi ſunt. habent enim in corpore articuli hæc uerba: Si uero accipiatur iuſtitia pro executione iuſtitiæ, ſic pręcepta moralia iuſtificabant, inquãtum continebãt id quod eſt ſecundum ſe iuſtum: ſed ſacramenta illa ueteris legis gratiam non conferebant, ſicut conferunt ſacramenta nouæ legis, quæ propter hoc iuſtificare dicuntur. & ſtatim ſubditur: Si uero accipiatꝰ iuſtitia ꝑ executione iuſtitiæ &c. Vbi patet, quòd aut oĩa illa ſuperflua ſunt: aut cum dixiſſet, quòd moralia iuſtificare nõ poterãt iuſtitiam cauſando, addebat, quòd nec cæremonialia hoc poterant: propter quod codices inquire ueros.

Ca. 4. & 14. tom. 3.

F & quaſi improprie poteſt dici iuſtificatio ſignificatio iuſtitiæ, uel diſpoſitio ad iuſtitiã. quibus duobus modis manifeſtum eſt, quòd præcepta legis iuſtificabant, inquantũ ſ. diſponebãt hoĩes ad gratiam Chriſti iuſtificantem, quam etiam ſignificabant: quia ſicut dicit* Aug. contra Fauſtum. Etiam uita illius populi prophetica erat, & Chriſti figuratiua. Sed ſi loquamur de iuſtificatione proprie dicta, ſic conſiderandum eſt, ꝙ iuſtitia poteſt accipi prout eſt in habitu, uel prout eſt in actu: & ſecundum hoc iuſtificatio* dupliciter dicitur. Vno quidem modo, ſecundum quod homo fit iuſtus adipiſcens habitum iuſtitiæ. Alio uero modo, ſecundũ quod opera iuſtitiæ operatur: ut ſecundum hoc iuſtificatio nihil aliud ſit, quàm iuſtitiæ executio. Iuſtitia autem, ſicut & aliæ uirtutes, poteſt accipi & acquiſita, & infuſa, ut ex* ſupradictis patet. Acquiſita quidem cauſatur ex operibus: ſed infuſa cauſatur ab ipſo Deo per eius gratiam. & hæc eſt uera iuſtitia, de qua nunc loquimur, ſecundum quam aliquis dicitur iuſtus apud Deum, ſecundum illud Rom. 4. Si Abraham ex operibus legis iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum. Hæc igitur iuſtitia cauſari non poterat per præcepta moralia, quæ ſunt de actibus humanis: & ſecundum hoc præcepta moralia iuſtificare non poterant, iuſtitiam cauſando. Si uero accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ, ſic præcepta moralia iuſtificabãt, H inquantum continebant id, quod eſt ſecundum ſe iuſtũ: ſed ſacramenta illa ueteris legis gratiam nõ conferebant, ſicut conferunt ſacramenta nouę legis, quæ ꝓpter hoc iuſtificare dicuntur. Si uero accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ, ſic omnia præcepta legis iuſtificabant, aliter tamen, & aliter. Nam pręcepta cæremonialia continebant quidem iuſtitiam ſecundũ ſe in generali, prout ſcilicet exhibebãtur in cultu Dei: in ſpeciali uero nõ continebant ſecundum ſe iuſtitiã, niſi ex ſola determinatione legis diuinæ. Et ideo de huiuſmodi pręceptis dicitur, ꝙ non iuſtificabant niſi ex deuotione, & obedientia facientium. Præcepta uero moralia, & iudicialia continebant id quod erat ſecun- I dum ſe iuſtum uel in generali, uel etiã in ſpeciali: ſed moralia præcepta continebant id quod eſt ſecundum ſe iuſtum ſm iuſtitiam generalem, quæ eſt omnis uirtus, ut dicitur in 5.* Ethi. Præcepta uero iudicialia pertinebant ad iuſtitiam ſpecialem, quæ conſiſtit circa contractus humanæ uitæ, qui ſunt inter hoĩes adinuicẽ.

Li. 12. c. 24. i prin. to. 6.

D. 804.

q. 63 art. 4.

Cap. 1. to. 5

Ad primum ergo dicendũ, quòd Apoſtolus accipit ibi iuſtificationem pro executione iuſtitię.

Ad 2^m dicendum, quòd homo faciens præcepta legis, dicitur uiuere in eis, quia non incurrebat pœnam mortis, quam lex tranſgreſſoribus infligebat: in quo ſenſu inducit hoc Apoſtolus, Gal 3.

K Ad 3^m dicendum, quòd præcepta legis humanæ iuſtificant iuſtitia acquiſita, de qua non quęritur ad præſens, ſed ſolum de iuſtitia quæ eſt apud Deum.

QVAESTIO CI.

De præceptis cæremonialibus ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cõſiderandum eſt de pręceptis cæremonialibus.

¶ Et primo, de ipſis ſecundum ſe. Secundo, de cauſa eorum. Tertio, de duratione ipſorum.

¶ *Super Quaeſtionis 101. & 102.*

IN q. 101. & 102. multa ſcribenda eſſent pro textu ſcripturę, quæ Biblicis relinquo, q hic colligere poſsũt ſummatie oĩa cęremonialia, & aditũ ad ſcripturæ intelligentiã habẽt: non ſolũ literalẽ, ſed figuralem.

Circa primum, quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quæ ſit ratio præceptorũ cæremonialium.
¶ Secũdo, Vtrum ſint figuralia.
¶ Tertio, Vtrum debuerint eſſe multa.
¶ Quarto, De diſtinctione ipſorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ratio præceptorum cæremonialium in hoc conſiſtat, quòd pertineant ad cultum Dei.

Supr. q. 99. ar. 3. & inf. q. 104. ar. 1. & qõ. 108. ar. 2. cor. Et 2. 2. q. 122. art. 1. ad 2. & quol. 2. ar. 8. cap. & quol. 4. art. 13.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ratio præceptorum cæremonialium non in hoc conſiſtat, quòd pertinent ad cultum Dei. In lege enim ueteri dantur Iudæis quædam præcepta de abſtinentia B ciborum, ut patet Leuit. 11. & etiam de abſtinendo ab aliquibus ueſtimentis, ſecundum illud Leui. 19. Veſtẽ, quæ ex duobus texta eſt, nõ indueris. & iterum quod præcipitur Num. 15. Vt faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum: ſed huiuſmodi non ſunt præcepta moralia, quia non manent in noua lege: nec etiam iudicialia, quia non pertinent ad iudicium faciendum inter homines. ergo ſunt cæremonialia: ſed in nullo pertinere uidentur ad cultum Dei. ergo non eſt cæremonialiũ præceptorũ ratio, ꝙ pertineant ad cultum Dei.

¶ 2 Præt. Dicunt quidam, quòd præcepta cæremonialia dicuntur illa, quæ pertinent ad ſolemnitates, quaſi dicerentur a cereis, qui in ſolennitatibus accendũtur: C ſed multa alia ſunt pertinentia ad cultũ Dei præter ſolemnitates. ergo uidetur ꝙ legis ꝑcepta cæremonialia nõ ea ratione dicantur, quia pertinent ad cultum Dei.

¶ 3 Præt. Secundum quoſdam, præcepta cæremonialia dicuntur quaſi normæ, ideſt, regulæ ſalutis. Nam chere in græco idem eſt quod ſalue: ſed omnia præcepta legis ſunt regulæ ſalutis, & non ſolum illa quæ pertinẽt ad Dei cultum. ergo non ſolum illa præcepta dicũtur cæremonialia, quæ pertinent ad cultum Dei.

¶ 4 Præt. Rabbi Moyſes dicit, ꝙ præcepta cæremonialia dicuntur, quorum ratio non eſt manifeſta: ſed multa pertinentia ad cultum Dei habent rationem manifeſtã, ſicut Sabbathi obſeruatio, & celebratio Phaſe, ſce- D nopegiæ, & multorũ aliorum, quorum ratio aſſignatur in lege. ergo cæremonialia non ſunt, quæ pertinẽt ad cultum Dei.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Exod. 18. Eſto populo in his quæ ad Deum pertinent, oſtendaſque populo cæremonias, & ritum colendi.

q. 99. art. 4. RESPON. Dicendum, quòd ſicut* ſupra dictum eſt, cæremonialia præcepta determinant ꝑcepta moralia in ordine ad Deum: ſicut iudicialia determinant præcepta moralia in ordine ad proximũ. Homo autẽ ordinatur ad Deum per debitum cultum, & ideo cæremonialia proprie dicuntur, quæ ad cultum Dei perti- q. 99 art. 3. nẽt. Ratio autem huius nominis poſita eſt * ſupra, ubi E præcepta cæremonialia ab aliis ſunt diſtincta.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad cultum Dei pertinent non ſolum ſacrificia, & alia huiuſmodi, quæ immediate ad Deum ordinari uidentur, ſed etiam debita ꝑparatio colentium Deum ad cultum ipſius: ſicut etiam in aliis, quæcunque ſunt ꝑparatoria ad finem, cadunt ſub ſcientia, q̃ eſt de fine. Huiuſmodi autem præcepta, q̃ dantur in lege de veſtibus, & cibis colentium Deum, & aliis huiuſmodi, pertinent ad quandam ꝑparationem ipſorum miniſtrantiũ, ut ſint idonei ad cultũ Dei: ſicut etiam ſpecialibus obſeruantiis aliqui utuntur, qui ſunt in miniſterio regis. unde etiam ſub præ- A ceptis cæremonialibus continentur.

AD 2m dicendum, quòd illa expoſitio nominis nõ uidetur eſſe multum conueniens, præſertim cum non multum inueniatur in lege, ꝙ in ſolẽnitatibus cerei accenderentur: ſed in ipſo etiam candelabro lucernæ cũ olio oliuarum præparabãtur, ut patet Leui. 24. Nihilominus tamen poteſt dici, quòd in ſolemnitatibus omnia alia, quæ pertinebant ad cultum Dei, diligentius obſeruabantur, & ſecundum hoc in obſeruatione ſolemnitatum omnia cæremonialia includuntur.

AD 3m dicendum, quòd nec illa expoſitio nominis uidetur eſſe multum conueniens: nomen enim cæremoniæ non eſt græcum, ſed latinum. Poteſt dici tamẽ, quòd cum ſalus hominis ſit a Deo, præcipue illa præcepta uidentur eſſe ſalutis regulæ, quæ hominem ordinant ad Deum, & ſic cæremonialia dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent.

AD 4m dicendum, quòd illa ratio cæremonialium eſt quodammodo probabilis, non quia ex eo dicantur cæremonialia, quia eorum ratio non eſt manifeſta, ſed hoc eſt quoddam conſequens: quia enim præcepta ad cultum Dei pertinentia oportet eſſe figuralia, ut* infra art. ſequen. dicetur, inde eſt ꝙ eorum ratio nõ eſt adeo manifeſta.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta cæremonialia ſint figuralia.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ Infr. q. 103. ar. 1. cor. & q. 104. ar. 2. & loca ibidem citata præcepta cæremonialia non ſint figuralia. Pertinet enim ad officium cuiuslibet doctoris, ut ſic pronunciet, ut de facili intelligi poſſit, ſicut* Aug. dicit in 4. de doctrina chriſtiana: & hoc maxime uidetur eſſe *Cap. 4. & c. 10. tom. 3. neceſſarium in legis latione, quia præcepta legis populo proponuntur: unde lex debet eſſe manifeſta, ut† Iſido. dicit. †li. 5. c. 21. ſi igitur præcepta cæremonialia data ſint in alicuius rei figuram, uidetur inconueniẽter tradidiſſe hmõi ꝑcepta Moyſes, non exponens quid ſignarent.

¶ 2 Præt. Ea quæ in cultum Dei aguntur, maxime debent honeſtatem habere: ſed facere aliqua facta ad aliqua repræſentanda, uidetur eſſe theatricum, ſiue poeticum. In theatris enim repræſentabantur olim per aliqua quæ ibi gerebantur, quædam aliorum facta. ergo uidetur quòd huiuſmodi non debeant fieri ad cultum Dei: ſed cæremonialia ordinantur ad cultum Dei, ut* ar. præced. dictũ eſt. ergo cæremonialia non debent eſſe figuralia.

¶ 3 Præt. *Auguſt. dicit in Ench. ꝙ Deus maxime coli- Cap. 3. in princ. to. 3. tur fide, ſpe, & charitate: ſed præcepta quæ dantur de fide, ſpe, & charitate, non ſunt figuralia. ergo præcepta cæremonialia non debent eſſe figuralia.

¶ 4 Præt. Dominus dicit Ioan. 4. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eũ, in ſpiritu & ueritate adorare oportet: ſed figura non eſt ipſa ueritas, immo contra ſeinuicem diuiduntur. ergo cæremonialia quæ pertinent ad cultum Dei, non debent eſſe figuralia.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtol* dicit ad Col. 2. Nemo iudicet uos in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut Neomeniæ, aut Sabbathorum, quæ ſunt umbra futurorum.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut iam dictũ eſt, *præ- art. præced cepta cæremonialia dicuntur, quæ ordinantur ad cultum Dei. Eſt autem duplex cultus Dei, interior, & exterior. Cum enim homo ſit compoſitus ex anima & corpore, utrunque debet applicari ad colendum Deum, ut ſcilicet anima colat interiori cultu, & corpus exteriori. unde dicitur in Pſal. 83. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. & ſicut corpus ordina-

tur

tur in Deum per animam: ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum. Conſiſtit autem interior cultus in hoc, quòd anima coniungatur Deo per intellectum & affectum: & ideo ſecundum quod diuerſimode intellectus & affectus colentis Deum, Deo recte coniungitur, ſecundum hoc diuerſimode exteriores actus hominis ad cultum Dei applicantur. In ſtatu enim futuræ beatitudinis intellectus humanus ipſam diuinam veritatem in ſeipſa intuebitur: & ideo exterior cultus non conſiſtet in aliqua figura, ſed ſolum in laude Dei, quę procedit ex interiori cognitione & affectione, ſecundum illud Iſa. 51. Gaudium & lætitia inuenientur in ea, gratiarũ actio & vox laudis. In ſtatu autem præſentis vitæ non poſſumus diuinam veritatem in ſeipſa intueri, ſed oportet quòd radius diuinę veritatis nobis illuceſcat ſub aliquibus ſenſibilibus figuris, ſicut * Dio. dicit. 1. cap. cæl. hierar. diuerſimode tamen ſecundum diuerſum ſtatum cognitionis humanę. (Ca. 1. circa medium.) In veteri enim lege neque ipſa diuina veritas in ſe ipſa manifeſta erat, neque etiã adhuc propalata erat uia ad hoc perueniendi, ſicut Apoſtolus dicit ad Heb. 7. Et ideo oportebat exteriorem cultum ueteris legis, non ſolum eſſe figuratiuum futuræ ueritatis manifeſtandę in patria, ſed etiam eſſe figuratiuum Chriſti, qui eſt uia ducens ad iſtam patrię ueritatem. Sed in ſtatu nouæ legis hæc uia iam eſt reuelata: unde hanc præfigurari non oportet ſicut futuram, ſed commemorari oportet per modum prętetiti, uel pręſentis: ſed ſolũ oportet præfigurari futuram ueritatem glorię nondũ reuelatã. & hoc eſt quod Apoſtolus dicit ad Hab. 10. Vmbram habet lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum. Vmbra enim minus eſt quàm imago, tanquàm imago pertineat ad nouam legem, umbra uero ad ueterem.

Ad primum ergo dicendum, quòd diuina nõ ſunt reuelanda hominibus, niſi ſecundum eorum capacitatem: alioquin daretur eis præcipitii materia, dũ contemnerent quę capere non poſſent. Et ideo utilius fuit, ut ſub quodam figurarum uelamine diuina myſteria rudi populo traderentur, ut ſic ſaltem ea implicite cognoſcerent, dum illis figuris deſeruirent ad honorem Dei.

Ad 2^m dicendum, quòd ſicut poetica non capiuntur a ratione humana propter defectum ueritatis, qui eſt in eis: ita etiam ratio humana perfecte capere non poteſt diuina propter excedentem ipſorum ueritatẽ: & ideo utrobique opus eſt repræſentatione per ſenſibiles figuras.

Ad 3^m dicendum, ꝙ Aug. ibi loquitur de cultu interiore, ad quem tamen ordinari oportet exteriorem cultum, ut * dictum eſt. (In cor. art.)

Et ſimiliter dicendũ eſt ad quartũ, quia per Chriſtũ hoĩes plenius ad ſpiritualẽ Dei cultũ ſunt introducti.

Articulus · III.

Vtrum debuerint eſſe multa cæremonialia præcepta.

(4. diſt. 1. q. 1. art. 5. q6. 2. ad 2. Et Roma. 5. le. 6. cap. 3. * ar. 1. & 2.)

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd non debuerint eſſe multa cæremonialia præcepta. Ea enim quæ ſunt ad finem, debent eſſe fini proportionata: ſed cæremonialia præcepta, ſicut * dictum eſt, ordinantur ad cultum Dei, & in figuram Chriſti. Eſt autẽ unus Deus, a quo omnia: & unus Dominus Ieſus Chriſtus, per quẽ omnia, ut dicitur 1. ad Corint. 8. ergo cæremonialia non debuerunt multiplicari.

§ 2 Pręt. Multitudo cæremonialium p̃ceptorum tranſ F greſſionis erat occaſio, ſm illud ꝙ dicit Petrus act. 15. Quid tentatis Deũ imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorũ, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus? ſed tranſgreſſio diuinorum præceptorum contrariatur humanæ ſaluti. cum igitur lex oĩs debeat ſaluti congruere hominum, ut * Iſid. dicit, uidetur ꝙ non debuerint multa præcepta cæremonialia dari. (Lib. 5. Ety. c. 3. & 21.)

§ 3 Præt. Pręcepta cæremonialia pertinebant ad cultũ Dei exteriorem, & corporalem, ut * dictum eſt: ſed huiuſmodi cultum corporalem lex debebat diminuere, quia ordinabat ad Chriſtũ, qui docuit homines Deũ colere in ſpiritu & ueritate, ut habetur Iohan. 4. non ergo debuerunt multa præcepta cæremonialia dari. (art. præced.)

G Sed contra eſt, quod dicitur Oſee 8. Scribam eis multiplices leges intus. & Iob. 11. Vt oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ, quòd multiplex ſit lex eius.

Respon. Dicendũ ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, Oĩs lex alicui populo datur. (q. 90. art. 2. & 3. & q6. 96. artic. 1.) In populo autem duo genera hominum continentur, quidam proni ad malum, qui ſunt per præcepta legis coercendi, ut * ſupra dictũ eſt: (* q. 95. ar. 1.) quidam habentes inclinationem ad bonum uel ex natura, uel ex conſuetudine, uel etiam ex gratia: & tales ſunt per legis præceptum inſtruendi, & in melius promouẽdi. Quantum igitur ad utrunque genus hoĩum, expediebat præcepta cæremonialia in ueteri lege multiplicari. Erant.n. in illo populo aliqui ad idolatriam H proni, & ideo neceſſe erat, ut ab idolatriæ cultu per p̃cepta cæremonialia reuocarentur ad cultum Dei. Et quia multipliciter homines idolatriæ deſeruiebant, oportebat econtrario multa inſtitui ad ſingula reprimenda: & iterum multa talibus imponi, ut quaſi onerati ex his, quæ ad cultum Dei impenderent, non uacaret idolatriæ deſeruire. Ex parte uero eorum qui erant proni ad bonum, etiam neceſſaria fuit multiplicatio cęremonialium p̃ceptorum, tũ quia per hoc diuerſimode mens eorum referebatur in Deum, & magis aſſidue: tum etiam quia myſterium Chriſti, quod per huiuſmodi cæremoialia figurabatur, multiplices utilitates attulit mundo, & multa circa ipſum conſiderãda erãt, q̃ oportuit p diuerſa cæremonialia figurari. I

Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ quando id quod ordinatur ad finẽ, eſt ſufficiens ad ducendum in finẽ, tũc ſufficit unũ ad unum finem: ſicut una medicina ſi ſit efficax, ſufficit quãdoque ad ſanitatem inducendã. & tunc non oportet multiplicari medicinam: ſed propter debilitatem, & imperfectionem eius, quod eſt ad finem, oportet eam multiplicari, ſicut multa adhibentur remedia infirmo, quando unum non ſufficit ad ſanandum. cæremoniæ autem ueteris legis inualidæ, & imperfectę erant ad repręſentandum Chriſti myſteriũ, quod eſt ſuperexcellens, & ad ſubiugandum mentes K hominum Deo. Vnde Apoſt. dicit ad Heb. 7. Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem. & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex, & ideo oportuit huiuſmodi cæremonias multiplicari.

Ad 2^m dicendũ, ꝙ ſapientis legislatoris eſt minores tranſgreſſiones permittere, ut maiores caueantur. & ideo ut caueretur tranſgreſſio idolatrię, & ſuperbiæ, quæ in Iudęorum cordibus naſceretur, ſi omnia p̃cepta legis impleręt, non propter hoc p̃ermiſit De* multa cęremonialia p̃cepta tradere, quia de facili ſumebant ex hoc tranſgrediendi occaſionem.

Ad 3^m dicendũ, quòd uetus lex in multis diminuit corporalem cultum: propter quod ſtatuit, ꝙ non in omni loco ſacrificia offerrentur, neque a quibuslibet: & multa huiuſmodi ſtatuit ad diminutionem exterioris

A terioris cultus, ſicut etiam Rabbi Moyſes Aegyptius dicit.* Oportebat tamē non ita attenuare corporalem cultū Dei, ut hoīes ad cultum dæmonum declinarent.

in lib. Dux errantium.

Articvlvs IIII.

Vtrum cæremoniæ ueteris legis conuenienter diuidantur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod cæremoniæ ueteris legis inconuenienter diuidantur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias. Cæremoniæ.n. ueteris legis figurabant Chriſtum: ſed hoc ſolū fiebat p ſacrificia, per quæ figurabatur ſacrificiū, quo Chriſtus ſe obtulit oblationē, & hoſtiā Deo, ut dicitur ad Eph. 5. ergo ſola ſacrificia erāt cæremonialia.

B ¶ 2 Præt. Vetus lex ordinabatur ad nouam: ſed in noua lege ipſum ſacrificium eſt ſacramentum altaris. ergo in ueteri lege non debuerunt diſtingui ſacramenta contra ſacrificia.

¶ 3 Præt. Sacrum dicitur, quod eſt Deo dicatum, ſecundum quem modum tabernaculum, & uaſa eius ſacrificari dicebantur: ſed omnia cæremonialia erant ordinata ad cultum Dei, ut* dictum eſt. ergo cæremonialia omnia ſacra erant. non ergo una pars cæremonialium debet ſacra nominari.

ar. 1. hui⁹ q.

¶ 4 Præt. Obſeruantiæ ab obſeruando dicuntur: ſed omnia præcepta legis obſeruari debent. dicitur enim

C Deut. 8. Obſerua, & caue ne quādo obliuiſcaris domini Dei tui, & negligas mandata eius, atq; iudicia, & cæremonias. non ergo obſeruantiæ debēt poni una pars cęremonialium.

¶ 5 Præt. Solemnitates inter cæremonialia computantur, cum ſint in umbram futuri, ut patet ad Col. 2. ſimiliter etiam oblationes, & munera, ut patet per Apoſtolum ad Heb. 9. quæ tamen ſub nullo horum contineri uidentur. ergo inconueniens eſt prędicta diſtinctio cæremonialium.

Sed contra eſt, quod in ueteri lege ſingula prædicta cæremonię uocantur: ſacrificia enim dicuntur cæremoniæ, Num. 15. Offerat uitulum, & ſacrificia eius

D ad libamenta, ut cæremoniæ eius poſtulant. De ſacramento etiam ordinis dicitur Leuit. 7. Hæc eſt unctio Aaron, & filiorum eius in cæremoniis. De ſacris etiam dicitur Exo. 38. Hęc ſunt inſtrumenta tabernaculi teſtimonii in cæremoniis Leuitarum. De obſeruantiis etiā dicitur 3. Reg. 9. Si auerſi fueritis non ſequentes me, nec obſeruantes cæremonias, quas propoſui uobis.

Respon. Dicendum, quòd ſicut* ſupra dictū eſt, cæremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei: in quo quidem cultu conſiderari poſſunt & ipſe cultus, & colentes, & inſtrumenta colendi. Ipſe autem cultus ſpecialiter conſiſtit in ſacrificiis, quæ in Dei reuerentiam

art. 1. & 2. hui⁹ quæſt.

E offeruntur. Inſtrumenta autem colendi pertinēt ad ſacra, ſicut eſt tabernaculum, & uaſa, & alia huiuſmodi. Ex parte autem colentium duo poſſunt conſiderari, ſcilicet eorum inſtitutio ad cultum diuinum, quod fit per quandam conſecrationem uel populi, uel miniſtrorum, & ad hoc pertinent ſacramenta: & iterū eorum ſingularis conuerſatio, per quam diſtinguunt ab his, qui Deum non colunt, & ad hoc pertinent obſeruantiæ, puta, in cibis, & ueſtimentis, & aliis hmōi.

Ad primvm ergo dicendū, quòd ſacrificia offerri oportebat & in aliquibus locis, & per aliquos homines: & totum hoc ad cultum Dei pertinet. Vnde ſicut per ſacrificia ſignificatur Chriſtus immolatus, ita etiam per ſacramenta, & ſacra illorum figurabantur

A ſacramenta & ſacra nouæ legis, & per eorum obſeruantias figurabatur conuerſatio populi nouæ legis, quæ omnia ad Chriſtum pertinent.

Ad 2m dicendum, quòd ſacrificium nouæ legis, id eſt, Euchariſtia, continet ipſum Chriſtum, qui eſt ſanctificationis auctor. Sanctificauit enim per ſuum ſanguinem populum, ut dicitur ad Heb. vlti. & ideo hoc ſacrificium etiam ſacramentum eſt: ſed ſacrificia ueteris legis non continebant Chriſtum, ſed ipſum figurabant, & ideo non dicuntur ſacramenta, ſed ad hoc deſignandū ſeorſum erant q̄dā ſacramenta in ueteri lege, q̄ erāt figurę futuræ cōſecrationis: quāuis etiā quibuſdā conſecrationibus quædā ſacrificia adiungerētur.

Ad 3m dicendum, quod ſacra, aut ſacrificia, & ſacra

B menta erant, ſed quædā erant q̄ erant ſacra, utpote ad cultū Dei dicata, nec tamē erant ſacrificia, nec ſacramēta, & ideo retinebant ſibi commune nomen ſacrorū.

Ad 4m dicendum, quòd ea quæ pertinebant ad cōuerſationem populi Deum colentis, retinebant ſibi commune nomen obſeruantiarum, inquantum a præmiſſis deficiebant. Non enim dicebantur ſacra, quia non habebant immediatum reſpectum ad cultū Dei, ſicut tabernaculum, & uaſa eius: ſed per quādam conſequentiam erant cęremonialia, inquantum pertinebant ad quandam idoneitatem populi colentis Deū.

Ad 5m dicendum, quòd ſicut ſacrificia offerebantur

C in determinato loco, ita etiam offerebantur in determinatis temporibus: unde etiam ſolēnitates inter ſacra computari uidentur. Oblationes autem & munera computantur cum ſacrificiis, quia Deo offerebantur: unde Apoſtolus dicit ad Heb. 5. Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona, & ſacrificia pro peccatis.

QVAESTIO CII.

De cæremonialium præceptorum cauſis, in ſex articulos diuiſa.

D DEINDE conſiderandum eſt de cauſis cæremonialium præceptorum.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum præcepta cæremonialia habeant cauſam.

¶ Secūdo, Vtrum habeant cauſam literalem, uel ſolum figuralem.

¶ Tertio, de cauſis ſacrificiorum.

¶ Quarto, de cauſis ſacramentorum.

¶ Quinto, de cauſis ſacrorum.

¶ Sexto, de cauſis obſeruantiarum.

E

Articvlvs primvs.

Vtrum cæremonialia præcepta habeant cauſam.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd cęremonialia præcepta non habeant cauſam. Quia ſup illud Eph. 2. Legē mandatorum decretis euacuans, dicit* Gloſ. id eſt, euacuans legem ueterē quantū ad carnales obſeruantias, decretis. i. præceptis euangelicis, quæ ex ratione ſunt: ſed ſi obſeruantiæ ueteris legis ex ratione erant, fruſtra euacuarentur per rationabilia decreta nouæ legis. nō ergo cæremoniales obſeruantiæ ueteris legis habebant aliquam rationem.

Ro. 4. le. 1.

* gloſ. Interlinearis ibi.

¶ 2 Præt. Vetus lex ſucceſſit legi naturę: ſed in lege naturę fuit aliquod præceptum quod nullam rationem habebat,

habebat, niſi ut hominis obedientia probaretur, ſicut
Lib.8.ca.6. & c.13.to.3 *Aug. dicit 8. ſuper Gen. ad literam de prohibitione li
gni uitæ. ergo etiam in ueteri lege aliqua pręcepta dā
da eraut, in quibus hominis obedientia probaretur,
quæ de ſe nullam rationem haberent.

¶ 3 Præt. Opera hominis dicuntur moralia ſecundū
quod ſunt a ratione: ſi igitur cæremonialium præce-
ptorum ſit aliqua ratio, non differrent a moralibus
præceptis. Videtur ergo quòd cæremonialia præcepta
non habeant aliquam cauſam: ratio enim pręcepti ex
aliqua cauſa ſumitur.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 17. Præ
ceptum Domini lucidum, illuminans oculos: ſed cæ-
remonialia ſunt præcepta Dei. ergo ſunt lucida, quod
non eſſet, niſi haberent rationabilem cauſam.

Respon. Dicendū, ꝙ cum ſapientis ſit ordinare
Li.1.Meta. ca.2.tom.3. ſecūdum,* Philoſophum in 1. Meta. Ea quæ ex diuina
ſapientia procedunt, oportet eſſe ordinata, ut Apoſt.
dicit ad Rom. 13. ad hoc autem ꝙ aliqua ſint ordina-
ta, duo requiruntur. Primo quidem, quòd aliqua or-
dinentur ad debitum finem, qui eſt principium totius
ordinis in rebus agendis: ea enim quæ caſu eueniunt
præter intentionem finis, uel quæ non ſerio fiunt, ſed
ludo, dicimus eſſe inordinata. Secundo, oportet quòd
id, quod eſt ad finem, ſit proportionatū fini: & ex hoc
ſequitur, quòd ratio eorum quę ſunt ad finem, ſumi-
tur ex fine: ſicut ratio diſpoſitionis ſerrę ſumitur ex ſe
Li. 2. Phy. tex.88.to.2 ctione, quæ eſt finis eius, ut dicitur in ſecundo * Phyſ.
Manifeſtum eſt autem, quòd præcepta cęremonialia,
ſicut & omnia alia præcepta legis, ſunt ex diuina ſapiē
tia inſtituta. unde dicitur Deut. 4. Hęc eſt ſapientia ue-
ſtra, & intellectus coram populis. Vnde neceſſe eſt di-
cere, quòd præcepta cæremonialia ſint ordinata ad alī
quem finem, ex quo eorum rationabiles cauſæ aſſi-
gnari poſſint.

Ad primum ergo dicendum, quòd obſeruan-
tię ueteris legis poſſunt dici ſine ratione quantum ad
hoc, quòd ipſa facta in ſui natura rationem non habe-
bant, puta, ꝙ ueſtis non conficeretur ex lana, & lino.
Poterant tamen habere rationem ex ordine ad aliud,
inquantū ſcilicet uel aliquid per hoc figurabatur, uel
aliquid excludebatur: ſed decreta nouæ legis, quæ pręcipue conſiſtunt in fide & dilectione Dei, ex ipſa natu
ra actus rationabilia ſunt.

Ad 2m dicendum, quòd prohibitio ligni ſcientiæ
boni & mali, non fuit propter hoc, quòd illud lignum
eſſet naturaliter malum, ſed tamen ipſa prohibitio ha-
buit aliquam rationem ex ordine ad aliud, inquātum
ſcilicet per hoc aliquid figurabatur: & ſic etiam cære-
monialia præcepta ueteris legis habent rationem in
ordine ad aliud.

Ad 3m dicendum, quòd præcepta moralia ſm
ſuam naturam habent rationabiles cauſas, ſicut,
Non occides, Non furtum facies: ſed præcepta cære-
monialia habent rationales cauſas ex ordine ad aliud,
In cor. art. ut* dictum eſt.

Articvlvs II.

Vtrum præcepta cæremonialia habeant cauſam literalem, uel figuralem tantum.

Ro.4.le.2. Ad secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ
præcepta cæremonialia non habeant cauſam li
teralem, ſed figuralem tantum. Inter præcepta enim cę
remonialia præcipua erant circuncitio, & immolatio
agni paſchalis: ſed utrūque iſtorum non habebat niſi
F. cauſam figuralem, quia utrunque iſtorum datum eſt
in ſignū. dicit. n. Gen. 17. Circūcidetis carnē pputii ue
ſtri, ut ſit in ſignū fœderis inter me & uos. & de cele-
bratione Phaſe dr̄ Exod. 13. Erit quaſi ſignū in manu
tua, & quaſi monumētū ante oculos tuos. ergo multo
magis alia cęremonialiā nō habēt niſi cauſā figuralē.

¶ 2 Præt. Effectus proportionatur ſuæ cauſæ: ſed om-
nia cæremonialia ſunt figuralia, ut * ſupra dictum eſt. q.præ.ar.2.
ergo non habent niſi cauſam figuralem.

¶ 3 Pręt. Illud quod de ſe eſt indifferens utrum ſic, vel
non ſic fiat, non uidetur habere aliquam literalem cau
ſam: ſed quædam ſunt in pręceptis cæremonialibus,
quæ non uidentur differre utrum ſic, uel ſic fiant, ſi-
G cut eſt de numero animalium offerendorum, & aliis
huiuſmodi particularibus circunſtantiis. ergo præce-
pta ueteris legis non habent rationem literalem.

Sed contra. Sicut præcepta cęremonialia figu
rabant Chriſtum, ita etiam hiſtorię ueteris teſtamenti.
Dicitur enim. 1. ad Cor. 10. ꝙ omnia in figuram con-
tingebant illis: ſed in hiſtoriis ueteris teſtamenti prę-
ter intellectum myſticum, ſeu figuralem, eſt etiam in-
tellectus literalis. ergo etiam præcepta cæremonialia
præter cauſas figurales, habebant etiā cauſas literales.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* ar. præced.
Ratio eorum quæ ſunt ad finem, oportet quòd a fine
ſumatur: finis autem præceptorū cæremonialium eſt
H duplex. Ordinabantur. n. ad cultum Dei pro tempore
illo, & ad figurandum Chriſtum: ſicut etiā uerba Pro-
phetarum ſic reſpiciebāt præſens tempus, ꝙ etiam in
figurā futuri dicebātur, ut Hierony. dicit ſuper Oſee.
Sic igitur rationes præceptorum cæremonialium uete
ris legis dupliciter accipi poſſunt. Vno modo ex rōne
cultus diuini, qui erat pro tempore illo obſeruandus:
& rōnes illæ ſunt literales, ſiue pertineāt ad uitandū
idolatriæ cultum, ſiue ad rememoranda aliqua Dei be
neficia, ſiue ad inſinuandam excellentiam diuinā, uel
etiam ad deſignandam diſpoſitionem mentis, quæ tūc
requirebatur in colentibus Deū. Alio modo poſſunt
I eorum rationes aſſignari, ſecundum quod ordinātur
ad figurandum Chriſtum: & ſic habent rationes figu-
rales, & myſticas, ſiue accipiantur ex ipſo Chriſto &
Eccleſia, quod pertinet ad allegoriam: ſiue ad mores
populi Chriſtiani, quod pertinet ad moralitatem: ſiue
ad ſtatum futuræ gloriæ, prout in eam introducimur
per Chriſtum, quod pertinet ad anagogiam.

Ad primum ergo dicēdum, ꝙ ſicut intellectus
metaphoricę locutionis in ſcripturis eſt literalis, quia
uerba ad hoc proferuntur ut hoc ſignificent: ita etiā ſi
gnificationes cæremoniarum legis, quæ ſunt comme-
moratiuæ beneficiorum Dei, propter quæ inſtituta
ſunt, uel aliorum huiuſmodi, quę ad illum ſtatum per
K tinebant, non tranſcendunt ordinem literalium cau-
ſarum. vnde oportet ꝙ aſſignetur cauſa celebrationis
Phaſe, quod eſt ſignum liberationis ex Aegypto: & ꝙ
circuncīſio eſt ſignum pacti, quod Deus habuit cum
Abraham, quòd pertinet ad cauſam literalem.

Ad 2m dicendum, quòd ratio illa procederet, ſi cæ
remonialia pręcepta eſſent data ſolum ad figurandum
futurum, non autē ad præſentialiter Deū colendum.

Ad 3m dicendum, quòd ſicut in legibus humanis
dictum eſt*, quòd in uniuerſali habent rationem, nō q.96.art.1.
autem quantum ad particulares conditiones, ſed hæc
ſunt ex arbitrio inſtituentium: ita etiam multæ parti-
culares determinationes ī cęremoniis veteris legis nō
habent aliquam cauſam literalem, ſed ſolam figuralē
in communi vero habent etiam cauſam literalem.

ARTICVLVS III.

Vtrum poſsit aſſignari conueniens ratio cæremoniarum, quæ ad ſacrificia pertinent.

Iſa.1.lec.4. ſa.Et Pſal. 16.Et Heb. 10.lect.1.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd non poſſit conueniens ratio aſſignari cæremoniarum, quæ ad ſacrificia pertinent. Ea enim quæ in ſacrificium offerebantur, ſunt illa quæ ſunt oeceſſariá ad ſuſtentandam humanam uitā, ſicut animalia quædam, & panes quidam: ſed Deus tali ſuſtentaméto nō indiget, ſm illud Pſal 49. Nunquid mãducabo carnes taurorum, aot ſanguinem hircorum potabo? ergo incoouenienter huiuſmodi ſacrificia Deo offerebãtur.

¶ 2 Præt. In ſacrificium diuinom non offerebatur niſi de tribus generibos animalium quadrupedum, ſcilicet de genere boum, ouium, & caprarū: & de auib' communiter quidem turtut & columba. Specialiter autem in emundatione leproſi fiebat ſacrificiū de paſſeribus: multa autem animalia alia ſunt eis nobiliora. Cum igitur omne quod eſt optimum, Deo ſit exhibendum, uidetur quòd non ſolum de iſtis rebus fuerint Deo ſacrificia offerenda.

¶ 3 Præt. Sicut homo a Deo habet dominiom volatiliom & beſtiarum, ita etiam piſcium. inconueoienter igitur piſces a dinino ſacrificio excludebantur.

¶ 4 Præt. Indifferenter offerri mandabantur turtures, & columbæ. Sicut igitur mandabãtur offerri pulli columbarum, ita & pulli turturum.

¶ 5 Præt. Deus eſt actor uitæ noo ſolom hominū, ſed etiam animalium, ut patet per id quod dicitur Gen. 1. Mors aūt opponitur uitæ. non ergo deboerunt Deo offerri animalia occiſa, ſed magis animalia niuentia: præcipoe quia etiam Apoſtol. monet Roma. 12. Vt exhibeamus noſtra corpora hoſtiam uiuētem, ſanctam, Deo placentem.

¶ 6 Præt. Si animalia Deo in ſacrificiū non offerebantur, niſi occiſa, oulla videtur eſſe differentia qualiter occidantot. inconuenienter igitur determinatur modus immolationis, præcipue in auibus, ut patet Leoiti. 1.

¶ 7 Præt. Oīs defectus animalis uia eſt ad corruptionē, & mortem. ſi igitur animalia occiſa Deo offerebãtur, inconueniens fuit prohibere oblationem animalis imperfecti, puta, claudi, aut cæci, aut aliter maculoſi.

¶ 8 Præt. Illi qui offeruor hoſtias Deo, debent de his participare, ſm illud Apoſ. 1. Cor. 10. Nonne qui edūt hoſtias, participes ſunt altaris? Inconuenienter igitur quædam partes hoſtiarū offerentibus ſubtrahebãtur, ſcilicet ſanguis & adeps, pectuſculū & armus dexter.

¶ 9 Præt. Sicut holocauſta offerebantur in honorē Dei, ita etiam hoſtiæ pacificæ, & hoſtiæ pro peccato: ſed nullum animal feminini ſexus offerebatur Deo in holocauſtum, fiebant tamen holocauſta tam de quadrupedibus, quàm de auibus. ergo incōueoienter in hoſtiis pacificis, & pro peccato offerebantur animalia feminini ſexus, & tamen in hoſtiis pacificis non offerebantur aoes.

¶ 10 Præt. Omnes hoſtiæ pacificæ unius generis eſſe uidentur. non ergo debuit poni iſta differentia, quòd quoruodam pacificorum carnes non poſſent neſci in craſtino, quorundam autem poſſent, ut maodatur Leuit. 7.

¶ 11 Præt. Omnia peccata in hoc conueniunt, quòd a Deo auertunt. ergo pro omnibus peccatis in Dei reconciliationem, unum genus ſacrificii debuit offerri.

¶ 12 Præt. Omnia animalia quæ offerebantur in ſacri- A ficium, ono modo offerebantur, ſcilicet occiſa. non uidetur ergo coouenien s, quòd de terræ naſcentibus diuerſimode fiebat oblatio: ounc enim offerebantur ſpicæ, nunc ſimila, nonc panis, quandoque quidem coctus in clibano, quandoque in ſartagine, quandoque in craticula.

¶ 13 Præt. Omoia quæ in uſum noſtrum oeniunt, a Deo recognoſcere debemus. inconuenienter ergo præter animalia, ſolum hæc Deo offerebantur, panis, uinum, oleum, tos, ſal.

¶ 14 Præt. Sacrificia corporalia exprimunt interius ſacrificium cordis quo homo ſpiritum ſuū offert Deo: ſed in interiori ſacrificio plus eſt de dulcedine, quam repræſentat mel, quàm de mordacitate, quam B repræſentat ſal. dicit. n. Eccleſi. 24. Spiritus meus ſuper mel dulcis. ergo inconuenienter prohibebatur in ſacrificio apponi mel, & fermentum, quod etiam facit panē ſapidū, & præcipiebatur ibi apponi ſal, quod eſt mordicatiuum, & tus, quod habet ſaporem amarum. uidetur ergo, quòd ea quę pertinent ad cæremonias ſacrificiorum, non habeant rationabilem cauſam.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur Leuitic. 1. Oblata omnia adolebit ſacerdos ſuper altare in holocauſtum, & odorem ſoauiſſimum Domino: ſed ſicut dicitur Sap. 7. Neminem diligit Deus, oiſi qui cum ſapientia inhabitat: ex quo poteſt accipi, quòd quicquid eſt C Deo acceptum, eſt cum ſapientia. ergo illæ cæremoniæ ſacrificiorum cum ſapientia eraot, uelut habentes rationabiles cauſas.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt † cæremoniæ ueteris legis duplicem cauſam habebant, unam ſcilicet literalem, ſecuodum quod ordinabantur ad cultum Dei: aliam uero figuralem, ſiue myſticā, ſecuodum quod ordinabantur ad figurandum Chriſtum. Et ex vtraqoe parte poteſt conuenienter aſſignari cauſa cæremooiarum, quę ad ſacrificia pertinebant. Secundum enim quod ſacrificia ordinabantur ad cultum Dei, cauſa ſacrificiorum dupliciter accipi poteſt. Vno modo, ſecundum quod per ſacrificia repræſenta- D batur ordinatio mentis in Deum, ad quam excitabatur ſacrificium offerēs. Ad rectam autem ordioationē mentis in Deum pertinet, quòd omnia quæ homo habet, recognoſcat a Deo tanquàm a primo principio, & ordinet in Deum tanquàm in ultimum finem: & hoc repræſentabatur in oblationibus & ſacrificiis, ſm qđ homo ex rebos ſuis quaſi in recognitionem quòd haberet ea a Deo, in honorem Dei ea offerebat, ſecundū quod dixit Dauid 1. Paral. 29. Tua ſunt omnia, & qđ de manu tua accepimus, dedimus tibi. & ideo in oblatione ſacrificiorum proteſtabatur homo, ꝙ Deus eſſet primum principium creationis rerum, & ultimus finis, ad quem eſſent omnia referenda. Et quia pertinet E ad rectam ordinationem mentis in Deum, ut mens humana non recognoſcat alium primum actorem rerum, niſi ſolum Deum, neqoe in aliquo alio finem ſuū conſtituat: propter hoc prohibebatur in lege offerri ſacrificium alicui alteri, niſi Deo, ſecundū illud Exod. 22. Qui immolat diis, occidetur, præter Domino ſoli. & ideo de cauſa cæremoniarum circa ſacrificia poteſt aſſignari ratio. Alio modo ex hoc, ꝙ per huiuſmodi homioes retrahebantur a ſacrificiis idolorom: unde etiam præcepta de ſacrificiis oon fuerunt data popolo Iudæorum, niſi poſtquàm declinauit ad idolatriam adorando uitulum conflatilem: quaſi huiuſmodi ſacrificia ſint inſtituta, ot populus ad ſacrificandum prōptus, huiuſmodi ſacrificia magis Deo, quàm idolis

art. præce.

offerret

offerret. unde dicitur Iere. 7. Non ſum locutus cum patribus ueſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocauſtomatum & victimarum. Inter omnia autem dona, quæ Deus humano generi iam per peccatum lapſo dedit, præcipuum eſt, quòd dedit filium ſuum. unde dicitur Io. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat uitam æternam: & ideo potiſſimum ſacrificiũ eſt, quo ipſe Chriſtus ſeipſum obtulit Deo in odorem ſuauitatis, ut dicitur ad Ephe. 5. Et propter hoc omnia alia ſacrificia offerebantur in ueteri lege, ut hoc unum ſingulare & præcipuum ſacrificium figuraretur, tanquã perfectũ per imperfecta. unde Apoſt. dicit ad Heb. 10, G quòd ſacerdos ueteris legis eaſdem ſæpe offerebat hoſtias, quæ nunquàm poſſunt auferre peccata: Chriſtus autem pro peccatis obtulit vnam in ſempiternum. Et quia ex figurato ſumitur ratio figuræ: ideo rationes ſacrificiorum figuralium ueteris legis ſunt ſumendæ ex vero ſacrificio Chriſti.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Deus non uolebat huiuſmodi ſacrificia ſibi offerri propter ipſas res quæ offerebantur, quaſi eis indigeret. vnde dicitur Iſa. 1. Holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem uitulorum, & hircorum, & agnorum nolui: ſed volebat ea ſibi offerri, vt* ſupra dictum eſt, tum ad excludendam idolatriam, tum ad ſignificandum debitum ordinem mentis humanæ in Deum, tum etiam ad ſignificandum myſterium redemptionis humanæ per Chriſtum.

ar. præced.

H

Ad 2m dicendum, quòd quantum ad omnia prædicta ratio conueniens fuit quare iſta animalia offerebantur Deo in ſacrificium, & non alia. Primo quidem ad excludendum idolatriam: quia omnia alia animalia offerebant idolatræ diis ſuis, vel eis ad maleficia vtebantur. Iſta autem animalia apud Aegyptios, cum quibus cõuerſati erant, abominabilia erant ad occidendum, vnde ea non offerebant in ſacrificium diis ſuis. vnde dicitur Exod. 8. Abominationes Aegyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro? Oues I enim colebant, hircos venerabantur: quia in eorum figura dæmones apparebant. Bobos etiam vtebantur ad agriculturam, quam inter res ſacras habebant. Secũdo, hoc conueniens erat ad prædictã ordinationem mẽtis in Deum: & hoc dupliciter. Primo quidem, quia huiuſmodi animalia maxime ſunt, per quæ ſuſtentatur humana vita: & cum hoc mundiſſima ſunt, & mũdiſſimum habent nutrimentum. Alia vero animalia vel ſunt ſilueſtria, & non ſunt communiter hominum vſui deputata, vel ſi ſunt domeſtica, immundũ habent nutrimentum, vt porcus, & gallina: ſolum autem id quod eſt purum, Deo eſt attribuendum. Huiuſmodi autem aues ſpecialiter offerebantur, quia habentur in K copia in terra promiſſionis. Secundo, quia per immolationem huiuſmodi animalium puritas mentis deſignatur: quia, vt* dicitur in gl. Leu. 1. Vitulum offerimus, cum carnis ſuperbiam vincimus: agnum, cum irrationales motus corrigimus: hœdum, cum laſciuiã ſuperamus: turturem, dum caſtitatem ſeruamus: panes azymos, cum in azymis ſynceritatis epulamur. In columba vero manifeſtum eſt, quòd ſignificatur caſtitas & ſimplicitas mentis. Tertio vero conueniens fuit hæc animalia offerri in figuram Chriſti: quia vt in eadem gloſ. dicitur, Chriſtus in vitulo offertur propter virtutem crucis, in agno propter innocentiam, in ariete propter principatum, in hirco propter ſimilitudinẽ

gloſſ. ordi. parũ a prin comment. ad.1.c.Leu.

F carnis peccati. In turture & columba, duarum naturarum coniunctio monſtrabatur: vel in turture caſtitas, in columba, charitas ſignificabatur, in ſimilagine, aſperſio credentium per aquam baptiſmi figurabatur.

Ad 3m dicendum, quòd piſces, qui in aqua viuunt, magis ſunt alieni ab homine quàm cętera animalia, quæ viuunt in aere, ſicut & homo: & iterum piſces ex aqua extracti, ſtatim moriuntur: vnde nõ poterant in templo offerri, ſicut alia animalia.

Ad 4m dicendũ, quòd in turturibus meliores ſunt maiores quàm pulli, in columbis autem econuerſo; & ideo ut Rabbi Moyſes dicit, mandantur offerri turtures & pulli columbarum: quia omne quod eſt optimum, Deo eſt attribuendum.

Ad 5m dicendum, ꝙ animalia in ſacrificium oblata occidebantur, quia ueniunt in uſum hominis occiſa, ſecundum quod a Deo dantur homini ad eſum, & ideo etiam igni cremabantur: quia per ignem decocta fiunt apta humano uſui. Similiter etiam per occiſionẽ animalium ſignificatur deſtructio peccatorũ, & quòd homines erant digni occiſione pro peccatis ſuis, ac ſi illa animalia loco eorum occiderentur, ad ſignificandum expiationem peccatorum. Per occiſionem etiam huiuſmodi animalium ſignificabatur occiſio Chriſti.

Ad 6m dicendum, quod ſpecialis modus occidendi animalia immolata determinabatur in lege ad excludendum alios modos, quibus idolatræ animalia idolis immolabant. Vel etiam, ut Rabbi Moyſes dicit, lex elegit genus occiſionis, quo animalia minus affligebantur occiſa, per qd etiam excludebatur & immiſericordia offerentiũ, & deterioratio aĩaliũ occiſorũ.

Ad 7m dicendum, ꝙ quia animalia maculoſa ſolẽt haberi contemptui etiam apud homines, ideo prohibitum eſt, ne Deo in ſacrificium offerrentur: propter qd et prohibitum erat, ne mercedem proſtibuli, aut pretium canis in domum Dei offerrẽt. Et eadem etiã ratione non offerebant animalia ante ſeptimum diẽ: quia talia animalia erant quaſi abortiua, nondum plene conſiſtentia propter teneritudinem.

Ad 8m dicendum, quòd triplex erat ſacrificiorum genus: quoddam erat, quod totum comburebatur, & hoc dicebatur holocauſtum, quaſi totum incenſum. Huiuſmodi enim ſacrificiũ offerebatur Deo ſpecialiter ad reuerentiam maieſtatis ipſius, & amorem bonitatis eius, & conueniebat perfectionis ſtatui in impletione conſiliorum, & ideo totum comburebatur: ut ſicut totum animal reſolutum in uaporem, ſurſum aſcẽdebat, ita etiam ſignificaretur totum hominẽ, & omnia quæ ipſius ſunt, Dei dominio eſſe ſubiecta, & ei eſſe offerenda. Aliud autem erat ſacrificium pro peccato, quod offerebatur Deo ex neceſſitate remiſſionis peccati: & conueniebat ſtatui pœnitentium in ſatisfactione peccatorum, quod diuidebatur in duas partes. Nam una pars eius comburebatur: alia uero cedebat in uſum ſacerdotum, ad ſignificandum quòd expiatio peccatorum fit a Deo per miniſterium ſacerdotum, niſi quando offerebatur ſacrificium pro peccato totius populi, uel ſpecialiter pro peccato ſacerdotis: tunc enim totum comburebatur. Non enim debebant in uſum ſacerdotum uenire ea, quæ pro peccato eorum offerebantur, ut nihil peccati in eis remaneret: & quia hoc non eſſet ſatisfactio pro peccato. Si enim cederet in uſum eorum, pro quorũ peccatis offerebatur, idem eſſe uideretur ac ſi non offerretur. Tertiũ ſacrificiũ uocabatur hoſtia pacifica, quę offerebatur Deo uel pro gratiarum actione, uel pro ſalute &

proſperitate

proſperitate offerentium ex debito beneficij vel acci-
piendi, vel accepti: & cõuenit ſtatui proficientium in
impletione mãdatorum. Et iſta diuidebantur in tres
partes, nam vna pars incẽdebatur ad honorem Dei:
alia pars cedebat in vſum ſacerdotũ: tertia vero pars
in vſum offerentium, ad ſignificandum ꝙ ſalus homi
nis ꝓcedit a Deo dirigentibus miniſtris Dei, & coope
rantibus ipſis hominibus qui ſaluantur. Hoc autem
generaliter obſeruabatur, quòd ſanguis & adeps non
veniebant neque in vſum ſacerdotum, neq; in vſum
offerentium: ſed ſanguis effundebatur ad crepidi-
nem altaris in honorem Dei, adeps vero adurebatur
in igne, cuius ratio vna quidem fuit ad excludendam
idolatriam. Idolatræ enim bibebant de ſanguine vi-
ctimarum, & comedebant adipes, ſecundum illud
Deuteron. 32. De quorum victimis comedebant adi-
pes, & bibebant vinum libaminum. Secunda ratio
eſt ad informationem humanæ vitæ. Prohibebatur
enim eis vſus ſanguinis ad hoc, quod horrerent hu-
mani ſanguinis effuſionem: vnde dicitur Geneſ. 9.
Carnem cum ſanguine non comedetis: ſanguinem.n.
animarum veſtrarum requiram. Eſus vero adipum
prohibebatur eis ad vitandam laſciuiam: vnde dici-
tur Ezech. 34. Quod craſſum erat occidebatis. Tertia
vero ratio eſt propter reuerentiam diuinam: quia ſan
guis eſt maxime neceſſarius ad vitam, ratione cuius
dicitur anima eſſe in ſanguine, adeps autem abundan
tiam nutrimenti demonſtrat: & ideo vt oſtendere-
tur, quòd a Deo nobis eſt & vita, & omnis bonorum
ſufficientia ad honorem Dei effundebatur ſanguis, &
adurebatur adeps. Quarta ratio eſt: quia per hoc fi-
gurabatur effuſio ſanguinis Chriſti, & pinguedo cha
ritatis eius, per quam ſe obtulit Deo pro nobis. De
hoſtijs autem pacificis in vſum ſacerdotis cedebat pe
ctuſculum, & armus dexter, ad excludendum quan-
dam diuinationis ſpeciem, quæ vocatur ſpatulaman-
tia: quia ſcilicet in ſpatulis animalium immolatorũ
diuinabant, & ſimiliter in oſſe pectoris: & ideo iſta
offerentibus ſubtrahebantur. Per hoc etiam ſignifi-
cabatur, quòd ſacerdoti erat neceſſaria ſapientia cor-
dis ad inſtruendum populum, quod ſignificabatur
per pectus, quod eſt tegumentum cordis: & etiam
fortitudo ad ſuſtentandum defectus, quæ ſignifica-
tur per armum dextrum.

Ad 9m dicendum, ꝙ quia holocauſtum erat per-
fectiſſimum inter ſacrificia, ideo non offerebatur in
holocauſtum niſi maſculus: nam fœmina eſt animal
imperfectum. Oblatio autem turturum, & colum-
barum erat propter paupertatem offerentium: quia
maiora animalia offerre non poterant, & quia hoſtiæ
pacificæ gratis offerebantur, & nullus eas offerre co-
gebatur, niſi ſpontaneus: ideo huiuſmodi aues non
offerebãtur inter hoſtias pacificas, ſed inter holocau-
ſta, & hoſtias pro peccato, quas quandoq; oportebat
offerre. Aues etiã huiuſmodi propter altitudinem vo
latus cõgruunt perfectioni holocauſtorum, & etiam
hoſtijs pro peccato, quia habẽt gemitum pro cantu.

Ad 10m dicendum, ꝙ inter omnia ſacrificia holo-
cauſtum erat pręcipuum: quia totum comburebatur
in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur. Secun-
dum vero locum in ſanctitate tenebat hoſtia pro pec-
cato, quæ comedebatur ſolum in atrio a ſacerdotibus
in ipſa die ſacrificij. Tertium vero gradum tenebant
hoſtiæ pacificæ pro gratiarum actione, quæ comede-
bantur ipſo die, ſed vbique in Hieruſalem. Quartum
vero locum tenebant hoſtię pacificę ex voto, quarum
A carnes poterant etiam in craſtino comedi. Et eſt ratio
huius ordinis, quia maxime obligatur homo Deo ꝓ-
pter eius maieſtatem: ſecundo propter offenſam com
miſſam: tertio propter beneficia iam ſuſcepta: quar-
to propter beneficia ſperata.

Ad 11m dicendum, quòd peccata aggrauantur ex
ſtato peccantis, vt ſupra dictum eſt: * & ideo alia ho- q.73.ar.10
ſtia mãdabatur offerri pro peccato ſacerdotis, & prin-
cipis, vel alterius priuatæ perſonæ. Eſt autem atten-
dendum, vt Rabbi Moyſes dicit, quòd quãto grauius, In lib. Dux
erat peccatum, tanto vilior ſpecies animalis offereba- errantium
tur pro eo. Vnde capra quòd eſt viliſſimum animal, of
ferebatur pro idolatria, quod eſt grauiſſimum * pecca D.703.716
B tum: pro ignorantia vero ſacerdotis, offerebatur vi-
tulus: pro negligentia autem principis, hircus.

Ad 12m dicendum, ꝙ lex in ſacrificijs prouidere
voluit paupertati offerentium, vt qui non poſſet ha-
bere animal quadrupes, ſaltem offerret auem, quam
qui habere non poſſet, ſaltẽ offerret panem, & ſi hunc
habere nõ poſſet, ſaltem offerret farinam, vel ſpicas.
Cauſa vero figuralis eſt, quia panis ſignificat Chriſtũ,
qui eſt panis viuus, vt dicitur Io. 6. Qui quidem erat
ſic ut in ſpica pro ſtatu legis naturæ in fide patrum:
erat autem ſicut ſimila in doctrina legis prophetarũ:
erat autem ſicut panis formatus poſt humanitatem
aſſumptam, coctus igne, ideſt, formatus Spirituſan-
C cto in clibano vteri Virginalis, qui etiã fuit coctus in
ſartagine per labores quos in mundo ſuſtinebat, in
cruce vero quaſi in craticula aduſtus.

Ad 13m dicendum, quòd ea quæ in vſum homi-
nis veniunt de terræ naſcentibus vel ſunt in cibum,
& de eis offerebatur panis: vel ſunt in potum, & de
his offerebatur vinum: vel ſunt in condimentum, &
de his offerebatur oleum & ſal: uel ſunt in medica-
mentum, & de his offerebatur tus, quod eſt aroma-
ticum & conſolidatiuum. Per panem autem figura-
tur caro Chriſti: per uinum autem ſanguis eius, per
quem redempti ſumus: oleum figurat gratiam Chri-
ſti, ſal ſcientiam, tus orationem.

D Ad 14m dicendum, quòd mel non offerebatur in
ſacrificijs Dei, tum quia conſueuerat offerri in ſacri-
ficijs idolorum: tum etiam ad excludendam omnem
carnalem dulcedinem, & uoluptatẽ ab his qui Deo
ſacrificare intendunt. Fermentum uero non offere-
batur ad excludendam corruptionem, & forte etiam
in ſacrificijs idolorum ſolitum erat offerri. Sal autem
offerebatur, quia impedit corruptionem putredinis:
ſacrificia autem Dei debent eſſe incorrupta, & etiam
quia in ſale ſignificatur diſcretio ſapientiæ, uel etiam
mortificatio carnis. Tus autem offerebatur Deo,
ad deſignandam deuotionem mentis, quæ eſt neceſſa
E ria offerentibus, & etiam ad deſignandum odorem
bonæ famæ: nam tus & pingue eſt, & odoriferum.
Et quia ſacrificium zelotipiæ non procedebat ex de-
uotione, ſed magis ex ſuſpicione, ideo in eo non of-
ferebatur tus.

Articvlvs IIII.

*Vtrum aſſignari poſſit certa ratio cæremoniarum,
quæ ad ſacra pertinent.*

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd
cæremoniarũ ueteris legis, quæ ad ſacra perti-
nent, ſufficiens ratio aſſignari non poſſit. Dicit enim
Paulus Act. 17. Deus qui fecit mundum, & omnia
quæ in eo ſunt, hic cæli & terræ cum ſit dominus,

non in manufactis templis habitat. inconuenienter igitur ad cultum Dei tabernaculum, vel templum in lege veteri eſt inſtitutum.

¶ 2 Præt. Status veteris legis non fuit immutatus niſi per Chriſtum: ſed tabernaculum deſignabat ſtatum veteris legis. non ergo debuit mutari per ædificationem alicuius templi.

¶ 3 Præt. Diuina lex præcipue debet homines inducere ad diuinum cultum: ſed ad augmentum diuini cultus pertinet, quòd fiant multa altaria, & multa tēpla, ſicut patet in noua lege. ergo videtur quòd etiam in veteri lege non debuit eſſe ſolum vnum templum, aut vnum tabernaculum, ſed multa.

¶ 4 Præt. Tabernaculum, ſeu templum ad cultū Dei ordinabatur: ſed in Deo præcipue oportet venerari vnitatem & ſimplicitatem. non videtur igitur fuiſſe conueniens vt tabernaculum, ſeu templum per quædam vela diſtingueretur.

¶ 5 Præt. Virtus primi mouentis, quæ eſt Deus, primo apparet in parte Orientis, a qua parte incipit primus motus: ſed tabernaculum fuit inſtitutum ad Dei adorationem. ergo debebat eſſe diſpoſitum magis verſus Orientem, quàm verſus Occidentem.

¶ 6 Præt. Exod. 20. Dominus præcepit, vt non faceret ſculptile, neque aliquam ſimilitudinem. incōuenienter igitur in tabernaculo, vel in templo fuerunt ſculptæ imagines Cherubim. ſimiliter etiam & arca, & propitiatorium, & candelabrum, & menſa, & duplex altare ſine rationabili cauſa ibi fuiſſe videntur.

¶ 7 Præt. Dominus præcepit Exod. 20. Altare de terra facietis mihi. & iterū: Non aſcendes ad altare meū per gradus. inconuenienter igitur mandatur poſtmodum altare fieri de lignis auro, vel ære contextis, & tantæ altitudinis, vt ad illud niſi per gradus aſcendi non poſſit. Dicitur enim Exod. 27. Facies altare de lignis ſethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, & tres cubitos in altitudine, & operies illud ære. & Exod. 30. dicitur: Facies altare ad adolendū thymiamata de lignis ſethim, veſtiesque illud auro puriſſimo.

¶ 8 Præt. In operibus Dei nihil debet eſſe ſuperfluū, quia nec in operibus naturæ aliquid ſuperfluū inuenitur: ſed vni tabernaculo, vel domui ſufficit vnum operimentū. inconuenienter igitur tabernaculo fuerunt appoſita multa tegumenta. ſ. cortinæ, ſaga cilicina, pelles arietum rubricatæ, & pelles hyacinthinæ.

¶ 9 Præt. Conſecratio exterior interiorem ſanctitatem ſignificat, cuius ſubiectum eſt anima. inconuenienter igitur tabernaculum, & eius vaſa conſecrabantur, cum eſſent quædam corpora inanimata.

¶ 10 Præt. In pſ. 33. dicitur. Benedicā dñm in omni tēpore, ſemper laus eius in ore meo: ſed ſolemnitates inſtituuntur ad laudandum Deum. non ergo fuit cōueniens, vt aliqui certi dies ſtatuerentur ad ſolemnitates peragendas: ſic igitur videtur quòd cæremoniæ ſacrorum conuenientes cauſas non haberent.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Heb. 8. qđ illi qui offerunt ſecundum legem munera, exemplari & vmbræ deſeruiunt cæleſtium, ſicut reſpōſum eſt Moyſi * cum conſummaret tabernaculum. Vide, inquit, omnia facito ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt: ſed valde rationabile eſt, qđ imaginem cæleſtium repræſentat. ergo cæremoniæ ſacrorum rationabilem cauſam habebant.

*Exod. 25. in fi.

Respondeo dicendum, ꝙ totus exterior cultus Dei ad hoc præcipue ordinatur, vt homines Deū in reuerentia habeant. Habet aūt hoc humanus affectus, vt ea quæ cōia ſunt, & non diſtincta ab alijs, minus reuereatur: ea vero quæ habent aliquam excellentiæ diſcretionem ab alijs, magis admiretur & reuereatur. Et inde etiam hominum conſuetudo inoleuit, vt reges & principes, quos oportet in reuerentia haberi a ſubditis, & pretioſioribus veſtibus ornentur, & ēt ampliores, & pulchriores habitationes poſſideāt. Et pp hoc oportuit, vt aliqua ſpecialia tēpora, & ſpeciale tabernaculū, & ſpecialia vaſa, & ſpeciales miniſtri ad cultum Dei ordinarentur, vt per hoc animi hominum ad maiorem Dei reuerentiam adducerentur. Similiter etiam ſtatus veteris legis, ſicut dictum eſt,* inſtitutus erat ad figurandum myſteriū Chriſti. Oportet autem eſſe aliquid determinatum id, per quod aliquid figurari debet, vt ſcilicet eius aliquam ſimilitudinem repræſentet: & ideo oportuit aliqua ſpecialia obſeruari in his, quæ pertinent ad cultum Dei.

*Ar. 2. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ cultus Dei duo reſpicit. ſ. Deum qui colitur, & homines colentes. Ipſe igitur Deus qui colitur, nullo corporali loco clauditur: vnde propter ipſum non oportuit ſpeciale tabernaculum fieri, aut templum. Sed homines ipſum colentes corporales ſunt, & propter eos oportuit ſpeciale tabernaculum, vel templum inſtitui ad cultum Dei propter duo. Primo quidem, vt ad huiuſmodi locum conuenientes cum hac cogitatione, ꝙ deputaretur ad colendum Deū, cum maiori reuerentia accederent. Secundo, vt per diſpoſitionem talis templi, vel tabernaculi, ſignificarentur aliqua pertinentia ad excellentiam diuinitatis, vel humanitatis Chriſti. Et hoc eſt quod Salomon dicit 3. Reg. 8. Si cælum, & cæli cælorum te capere non poſſunt, quanto magis domus hæc, quam ædificaui tibi? & poſtea ſubdit: Sint oculi tui aperti ſuper domū hanc, de qua dixiſti. Erit nomen meum ibi, vt exaudias deprecationem ſerui tui, & populi tui Iſrael. Ex quo patet, ꝙ domus ſanctuarij non eſt inſtituta ad hoc quòd Deum capiat, quaſi localiter inhabitantem, ſed ad hoc, quòd nomē Dei inhabitet ibi, ideſt, vt notitia Dei ibi manifeſtetur per aliqua, quæ ibi fiebant, vel dicebantur, & quòd propter reuerentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibiles ex deuotione orantium.

De templis & eccleſiis ratio.

Ad 2m dicendum, ꝙ ſtatus veteris legis non fuit immutatus ante Chriſtum quātum ad impletionem legis, quę facta eſt ſolum per Chriſtum: eſt tamen immutatus quantum ad conditionem populi qui erat ſub lege. Nam primo populus fuit in deſerto non habens certam manſionem, poſtmodum autem habuerunt varia bella cū finitimis gentibus. Vltimo autem tempore Dauid regis & Salomonis populus ille habuit quietiſſimum ſtatum: & tunc primo ædificatum fuit templū in loco, quem deſignauerat Abraham ex diuina demonſtratione ad immolandum. Dicitur. n. Gen. 22. quòd Dominus mandauit Abrahæ, vt offerret filium ſuum in holocauſtum ſuper vnum montium, quem monſtrauero tibi: & poſtea dicit, ꝙ appellauit nomen illius loci, Dominus videt, quaſi ſecundum Dei præuiſionem eſſet locus ille electus ad cultum diuinum: propter quod dicitur Deut. 12. Ad locum quem elegerit dominus Deus veſter, venietis, & offeretis holocauſta, & victimas veſtras. Locus autem ille deſignari non debuit per ędificationem templi ante tempus prædictum propter tres rationes, quas Rabbi Moyſes aſſignat. Prima eſt, ne Gentes appropriarent ſibi locum illum. Secunda eſt, ne Gentes

Templū & tabernaculum.

In lib. Dux errantium.

tes ipſum deſtruerent. Tertia vero ratio eſt, ne quælibet tribus vellet babere locum illum iu ſorte ſua, & propter. hoc orireutur lites & iurgia: & ideo nõ ſuit ædificatũ templom, donec haberẽt regem, per quem poſſet huiuſmodi iurgium compeſci. Antea vero ad cultum Dei erat ordioatum tabernaculum portatile per diuerſa loca, quaſi noodum exiſteote determinato loco diuini cultus. Et hæc eſt ratio literalis diuerſitatis tabernaculi & templi. Ratio autẽ figuralis eſſe poteſt, quia p hæc duo ſignificatur duplex ſtatus. Per tabernaculum.n. quod eſt mutabile, ſignificatur ſtatus præſeutis vitæ mutabilis. Per templũ vero, quod erat fixum & ſtans, ſiguificatur ſtatus futuræ vitę, quę omniuo immutabilis eſt: & propter hoc iu ædificatione templi dicitur, qđ nou eſt auditus ſouitus mallei, vel ſecuris, ad ſignificandum quòd omnis perturbationis tumultus longe erit a ſtatu ſuturo. Vel per tabernaculũ ſignificatur ſtatus veteris legis: per templum autem a Salomone couſtructum, ſtatus nouæ legis. vude ad couſtructionem tabernaculi ſoli Iudæi ſunt operati: ad ædificationem vero templi cooperati ſunt etiam Gentiles. ſ. Tyrij & Sidonij.

De altari.

A u 3^m dicendum, quòd ratio vnitatis templi, vel tabernaculi poteſt eſſe & literalis, & figuralis: literalis quidem eſt ratio ad excluſionem idolatriæ, quia Geotiles diuerſis dijs diuerſa templa conſtituebaot. & ideo vt firmaretur iu auimis bominum fides vnitatis diuinæ, voluit Deus vt iu vuo loco tantum ſibi ſacrificium offerretur: & iterum vt per boc oſtenderet, quòd corporalis cultus uou propter ſe erat ei acceptus: & ideo compeſcebantur ue paſſim, & vbique ſacrificia offerrent. Sed cultus nouæ legis, in cuius ſacrificio ſpiritualis gratia cõtinetur, eſt ſecundum ſe Deo acceptus: & ideo multiplicatio altarium & templorum acceptatur in noua lege. Quantum vero ad ea quę pertinebant ad ſpiritualem cultum Dei, qui conſiſtit iu doctriua legis, & propbetarum, erant etiam iu veteri lege diuerſa loca deputata, in quibus conueniebant ad laudem Dei, quæ dicebantur ſynagogæ: ſicut & nunc dicuotur eccleſiæ, iu quibus populus Chriſtianus ad laudem Dei congregatur. & ſic Eccleſia noſtra ſoccedit iu locum, & templi, & ſynagogæ: quia ipſum ſacrificium Eccleſiæ ſpirituale eſt: vode non diſtinguitur apud nos locus ſacrificij a loco doctrinæ. Ratio autem figuralis eſſe poteſt, quia per boc ſignificabatur vnitas eccleſiæ vel militantis, vel triumphantis.

De velo tabernaculi, & tabernaculo.

A d 4^m dicendum, quòd ſicut iu voitate templi, vel tabernaculi repræſeutabatur voitas Dei, vel vnitas eccleſiæ: ita etiam io diſtinctione taberuaculi, vel templi repræſentabatur diſtinctio eorum, quæ Deo ſuut ſubiecta, ex quibus in Dei veneratiouem conſurgimus. Diſtinguebator autem taberoaculum in duas partes, in vnam quæ vocabatur Sancta ſauctorum, quæ erat Occidentalis: & aliam quæ vocabatur ſancta, quæ erat ad Orientem. & iterum ante tabernaculum erat atrium.. Hæc igitur diſtiuctio duplicem babet rationem, vnam quidem ſecundum quod tabernaculum ordinatur ad cultum Dei. ſic.n. diuerſæ partes muudi io diſtinctione tabernaculi figurantur: uam pars illa quæ Sancta ſanctorum dicitur, figurabat ſæculum altius, quod eſt ſpiritualium ſubſtautiarum. Pars vero illa quæ dicitur ſaocta, exprimebat muudum corporalem: & ideo ſancta a Sanctis ſanctorum diſtinguebatur quodam velo, quod quatuor coloribus erat diſtinctum, per quos quatuor elemeuta deſignantur, ſcilicet, byſſo, per quod deſignatur terra, quia byſſus, ideſt, linum de terra naſcitur: purpura, per quam ſignificatur aqoa. fiebat enim purpureus color ex quibuſdam cõchis, quæ inueniuntur in mari: hyaciutho, per quem ſignificatur aer, quia habet aereum colorem: & cocco bis tincto, per quem deſiguatur ignis. Et ideo quia materia quatuor elementorum eſt impedimeutum, per quod velantur uobis incorporales ſubſtantiæ, in interius tabernaculum, ideſt, Sancta ſauctorum ſolus ſummus Sacerdos, & ſemel in anno iutroibar, vt deſignaretur, quòd hæc eſt finalis perſectio hominis, vt ad illud ſęculum introducatur. In taberuaculum vero exterius, ideſt, iu Sancta, introibãt ſacerdotes quotidie, uon autem populus, qui ſolum ad atrium accedebat: quia ipſa corporalia populus percipere poteſt, ad interiores autem eorũ ratioues ſoli ſapientes* per conſideratiouem attingere poſſunt: ſecundũ vero rationem figuralem, per exterius taberuaculum, quod dicitur Sancta, ſignificatur ſtatus veteris legis, vt Apoſtol. dicit ad Heb. 9. quia ad illud tabernaculũ ſemper iutroibant ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes. Per interius vero tabernaculum, quod dicitur Sancta ſanctorum, ſiguificatur vel cæleſtis gloria, vel etiam ſtatus ſpiritualis nouæ legis, qui eſt quædã incboatio ſuturæ gloriæ, in quem ſtatum nos Chriſtus introduxit, quod figurabatur per hoc, ꝙ ſummus Sacerdos ſemel in anoo ſolus in Saucta ſanctorũ introibat: velum autem figurabat ſpiritualium occultationem ſacrificiorum iu veteribus ſacrificijs, quod velum quatuor coloribus erat ornatum, byſſo quidem, ad deſignandam carnis puritatem: purpura autem, ad figurandum paſſiones, quas ſancti ſuſtinuerũt pro Deo: cocco bis tincto, ad ſignificandũ charitatem geminam Dei & proximi: byaciutho autem ſignificabatur cæleſtis meditatio. Ad ſtatum autem veteris legis aliter ſe habebat populus, & aliter ſacerdotes: nam populus ipſa corporalia ſacrificia cooſiderabat, quæ in atrio offerebantur: ſacerdotes vero ratiouem ſacrificiorum conſiderabant, habentes fidem magis explicitã de myſterijs Chriſti: & ideo iutrabanr in exterius tabernaculum, qđ ẽt quodã velo diſtinguebatur ab atrio: quia quædam erant velata populo circa myſterium Chriſti, quæ ſacerdotibus erant uota, non tamen erant eis plene reuelata, ſicut poſtea iu nouo teſtamento, vt habetur Eph. 3.

* Alias ſacerdotes.

De loco adorationis.

A u 5^m dicendum, quòd adoratio ad Occidentem fuit introducta in lege ad excludendam idolatriam: nam omnes Gentiles in reuerentiam Solis adorabaut ad Orientem; vnde dicitur Ezech. 8. quòd quidam habebant dorſa cootra templum Domini, & ſacies ad Orientem, & adorabaur ad ortum Solis: vnde ad hoc excludendum taberuaculum habebat Sancta ſanctorum ad Occideutem, vt verſus Occideutem adorarent. Ratio etiam figuralis eſſe poteſt: quia totus ſtatus prioris tabernaculi ordinabatur ad ſignificandum mortem Chriſti, quæ figuratur per occaſum, ſecundum illud pſalm. 67. Qui aſcendit ſoper occaſum, Dominus nomen illi.

De his quæ erant in tabernaculo.

A d 6^m dicendum, quòd eorum qnæ in tabernaculo continebantur, ratio reddi poteſt & literalis, & figuralis. Literalis quidem per relationem ad cultum diuinum. Et quia dictum eſt,* quòd per tabernaculũ interius, quod dicebatur Sancta ſanctorum, ſignificabatur ſęculum altius ſpiritualium ſubſtaotiarũ, ideo in illo tabernaculo tria continebantur. ſ. arca teſta-

* In ſolut. 4. arg. pręced.

menti in qua erat vrna aurea, habens manna, & virga
Aaron, quę fronduerat, & tabulę, in quibus erant ſcri
pta decem præcepta legis. Hęc autem arca ſita erat in-
ter duos cherubim, qui ſe mutuis vultibus reſpicie-
bant: & ſuper arcam erat quædã tabula lapidea, quæ
dicebatur propitiatoriũ ſuper alas cherubim: quaſi
ab ipſis cherubim portaretur, acſi imaginaretur, ꝙ
illa tabula eſſet ſedes Dei: vnde & propitiatorium di
cebatur, quaſi exinde populo propitiaretur ad preces
ſummi ſacerdotis: & ideo quaſi portabatur a cheru-
bim, quaſi Deo obſequentibus: arca vero teſtamenti
erat tanquam ſcabellum ſedentis ſupra propitiato-
rium. Per hæc autem tria, deſignantur tria, quæ ſunt
in illo altiori ſæculo, ſcilicet, Deus qui ſuper omnia
eſt, & incomprehenſibilis omni creaturæ, & propter
hoc nulla ſimilitudo eius ponebatur ad repreſentan-
dam eius inuiſibilitatem: ſed ponebatur quædam fi-
gura ſedis eius, quia ſcilicet, creatura comprehenſi-
bilis eſt, quæ eſt ſubiecta Deo, ſicut ſedes ſedenti. Sũt
etiam in illo altiori ſæculo ſpirituales ſubſtantiæ, quę
angeli dicuntur, & hi ſignificantur per duos cheru-
bim, mutuo ſe reſpicientes, ad deſignandam concor-
diam eorum adinuicem, ſecundum illud Iob 25. Qui
facit cõcordiam in ſublimibus. Et propter hoc etiam
non fuit vnus tantũ cherubim, vt deſignaretur mul-
titudo cæleſtium ſpirituum, & excluderetur cultus
eorum ab his, quibus præceptum erat, vt ſolũ vnum
Deum colerent. Sunt etiam in illo intelligibili ſæcu-
lo rationes omnium eorum, quæ in hoc ſæculo per-
ficiuntur quodammodo clauſæ: ſicut rationes effe-
ctuum clauduntur in ſuis cauſis, & rationes artifi-
ciatorum in artifice, & hoc ſignificabatur per arcam,
in qua repreſentabantur per tria ibi cõtenta tria, quæ
ſunt potiſſima in rebus humanis, ſcilicet, ſapientia,
quæ repreſentabatur per tabulas teſtamenti, poteſtas
regiminis, quæ repreſentabatur per virgam Aaron:
vita, quæ repreſentabatur per mãna, quod fuit ſuſten
tamentum vitæ. Vel per hæc tria, ſignificabantur tria
Dei attributa, ſcilicet, ſapientia in tabulis, potentia
in virga, bonitas in mãna: tum propter dulcedinem:
tum quia ex Dei miſericordia eſt populo ſuo datum:
& ideo in memoriam diuinę miſericordiæ conſerua-
batur: & hęc tria etiam figurata ſunt in viſione Iſaiæ.
Vidit enim Dominum ſedentem ſuper ſolium excel-
ſum & eleuatum, & Seraphim aſſiſtentes, & domum
impleri a gloria Dei: vnde & Seraphim dicebant, Ple
na eſt omnis terra gloria eius: & ſic ſimilitudines Se-
raphim non ponebantur ad cultum, quod prohibe-
batur primo legis præcepto, ſed in ſignum miniſterij,
In iſtis ſolut. huius arg. vt dictum eſt.* In exteriori vero tabernaculo, quod
ſignificabat præſens ſæculum, continebantur etiam
tria. ſ. altare thymiamatis, quod directe erat contra
arcam: menſa autem propoſitionis, ſuper quam 12.
panes apponebantur, erat poſita ex parte Aquilona-
ri, candelabrum vero ex parte Auſtrali. Quæ tria vi-
dentur reſpondere tribus, quæ erant in arca clauſa:
ſed magis manifeſte eadem repreſentabant: oportet
enim rationes rerum ad manifeſtiorem demõſtratio-
nem perduci, quàm ſint in mente diuina, & angelo-
rum ad huc, quòd homines ſapientes eas cognoſce-
re poſſint, qui ſignificantur per ſacerdotes ingredien
tes tabernaculum. In candelabro igitur deſignabatur
ſicut in ſigno ſenſibili ſapientia, quæ intelligibilibus
verbis exprimebatur in tabulis. Per altare vero thy-
miamatis, ſignificabatur officium ſacerdotum, quo-
rum erat populum ad Deum reducere: & hoc etiam
F ſignificabatur per virgam: nam in illo altari incende-
batur thymiama boni odoris, per quod ſignificaba-
tur ſanctitas populi acceptabilis Deo. Dicitur enim
Apocal. 7. quòd per fumum aromatum, ſignificantur
iuſtificationes ſanctorum. Conuenienter autem ſa-
cerdotalis dignitas in arca ſignificabatur per virgam,
in exteriori vero tabernaculo per altare thymiama-
tis: quia ſacerdos mediator eſt inter Deum, & popu-
lum, regẽs populum per poteſtatem diuinam, quam
virga ſignificat, & fructum ſui regiminis, ſcilicet ſan-
ctitatem populi acceptam Deo offerre, quaſi in altari
thymiamatis. Per menſam autem ſignificatur tempo-
rale nutrimentum vitæ, ſicut & per manna: ſed hoc
G eſt communiẽtius, & groſſius nutrimentum: illud au-
tem ſuauius, & ſubtilius. Conuenienter autem can-
delabrum ponebatur ex parte Auſtrali: menſa autem
ex parte Aquilonari: quia Auſtralis pars eſt dextera
pars mundi: Aquilonaris autem ſiniſtra, vt dicitur in
2. de cæl. & mun.* ſapientia autem pertinet ad dextrã, Lib. 2. de cęlo. text. 15. com. 2.
ſicut & cætera ſpiritualia bona: temporale autem nu
trimentum ad ſiniſtram, ſecundum illud Prouerb. 3.
In ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. Poteſtas autem ſa-
cerdotalis media eſt inter temporalẽ, & ſpiritualem
ſapientiam, quia per eam, & ſpiritualis ſapientia, &
temporalia diſpenſantur. Poteſt autem & horum
alia ratio aſſignari magis literalis. In arca enim con-
H tinebantur tabulæ legis, ad tollendam legis obliuio-
nem: vnde dicitur Exod. 24. Dabo tibi duas tabulas
lapideas, & legem ac mandata quæ ſcripſi, vt doceas
filios Iſrael. Virga vero Aaron ponebatur ibi ad com-
primendã diſſenſionem populi de ſacerdotio Aaron:
vnde dicitur Num. 17. Refer virgam Aaron in taber-
naculum teſtimonij, vt reſeruetur in ſignũ rebellium
filiorum Iſrael. Manna autem conſeruabatur in arca
ad commemorandum beneficium, quod Dominus
præſtitit filijs Iſrael in deſerto: vnde dicitur Exod. 16.
Imple gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retro ge
nerationes, vt norint panes, quibus alui vos in ſoli-
tudine. Candelabrum vero erat inſtitutum ad hono-
I rificentiam tabernaculi: pertinet enim ad magnifi-
centiam domus, quòd ſit bene luminoſa. Habebat
autem candelabrum ſeptem calamos, vt Ioſephus di
cit,* ad ſignificandum ſeptem planetas quibus totus Lib. 3. antiquitatũ ca. 7. & 10.
mundus illuminatur: & ideo ponebatur candelabrũ
ex parte Auſtrali, quia ex illa parte eſt nobis plane-
tarum curſus. Altare vero thymiamatis erat inſtitu-
tum, vt iugiter in tabernaculo eſſet fumus boni odo-
ris: tum propter venerationem tabernaculi, tum etiã
in remedium fœtoris, quem oportebat accidere ex ef
fuſione ſanguinis, & occiſione animalium. Ea enim
quæ ſunt fœtida, deſpiciuntur quaſi vilia, quæ vero
ſunt boni odoris, homines magis appretiantur. Men
K ſa autem apponebatur ad ſignificandum, quòd ſacer-
dotes templo ſeruientes, in templo victum habere
debebant: vnde duodecim panes ſuperpoſitos men-
ſæ, in memoriam duodecim tribuum, ſolis ſacerdo-
tibus edere licitum erat, vt habetur Matth. 12. Men-
ſa autem non ponebatur directe, in medio ante pro-
pitiatorium, ad excludendum ritum idolatriæ: nam
Gentiles in ſacris Lunæ proponebant menſam coram
idolo Lunæ: vnde dicitur Hierem. 7. Mulieres con-
ſpergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cæli. In
atrio vero extra tabernaculũ, continebatur altare ho-
locauſtorum, in quo offerebantur Deo ſacrificia de
his, quæ erant a populo poſſeſſa: & ideo in atrio po-
terat eſſe populus, qui huiuſmodi Deo offerebat per
manus

manus ſacerdotum: ſed ad interios altare, in quo ipſa deuotio & ſanctitas populi offerebatur, non poterant accedere niſi Sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. Eſt autem hoc altare extra tabernaculum in atrio conſtitutum ad remouendum cultũ idolatriæ: nam Gentiles infra templa altaria conſtituebant ad immolandum idolis. Figuralis vero ratio omnium horum aſſignari poteſt ex relatione tabernaculi ad Chriſtum, qui figurabatur. Eſt autem conſiderandum, quòd ad deſignandum imperſectionem legalium figurarum diuerſæ figuræ fuerunt inſtitutæ in templo ad ſignificandum Chriſtum. Ipſe enim ſignificatur per propitiatorium, quia ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, vt dicitur primæ Ioannis ſecundo. Et conuenienter hoc propiniatorium a cherubim portatur: qoia de eo ſcriptum eſt, Adorent eũ omnes angeli Dei, vt habetur Hebr. 1. Ipſe etiam ſignificatur per arcam: quia ſicut arca erat conſtructa de lignis ſethim, ita corpus Chriſti de membris puriſſimis conſtabat. Erat autem deaurata: quia Chriſtus fuit plenus ſapientia, & charitate, quæ per aurum ſignificatur. Intra arcam autem erat vrna aurea, ideſt, ſancta anima, habens manna, ideſt, omnem plenitudinem ſanctitatis, & diuinitatis. Erat etiam in arca virga, ideſt, poteſtas ſacerdotalis: quia ipſe eſt factus ſacerdos in æternum. Erant etiam ibi tabulæ teſtamenti ad deſignandum, quòd ipſe Chriſtus eſt legis dator. Ipſe etiam Chriſtus ſignificatur per candelabrum: quia ipſe dicit, Ego ſum lux mundi. Per ſeptem locernas, ſeptẽ dona ſancti Spiritus. Ipſe etiã ſignificatur per menſam: quia ipſe eſt ſpiritualis cibus, ſecundum illud Ioannis 6. Ego ſum panis viuos. Duodecim enim panes ſignificabant duodecim Apoſtolos, vel doctrinam eorum. Siue per candelabrum & menſam poteſt ſignificari doctrioa, & fides Eccleſiæ, quæ etiam illuminat, & ſpiritualiter reficit. Ipſe etiam Chriſtus ſignificatur per duplex altare, ſcilicet holocauſtorũ, & thymiamatis: quia per ipſum oportet nos Deo offerre omnia virtutum opera, ſiue illa, quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quaſi in altari holocauſtorum: ſiue illa, quæ maiore mentis perſectione per ſpiritualia perfectorũ deſideria Deo offeruntur in Chriſto quaſi in altari thymiamatis, ſecondum illud ad Hebr. vlti. Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laodis ſemper Deo.

Ad 7[m] dicendum, quòd Dominus præcepit altare conſtrui ad ſacrificia, & munera offerenda in honorem Dei, & ſuſtentationem miniſtrorum, qui tabernaculo deſeruiebant. De cooſtructione autem altaris datur a Domino duplex præceptum. Vnum quidem in principio legis Exod. 20. vbi Dominus mandauit, quòd facerent altare de terra, vel ſaltem de lapidibos non ſectis, & iterum quòd non facerent altare excelſom, ad quod oporteret per gradus aſcendere, & hoc ad deteſtaodum idolatriæ cultũ. Gentiles enim idolis conſtruebant altaria ornata & ſublimia, io quibus credebant aliquid ſanctitatis, & numinis eſſe: propter quod etiam Dominus mandauit Deuteron. 16. Non plantabis locum, & omnem arborem iuxta altare domini Dei tui. Idolatræ.o. conſueuerunt ſub arboribus ſacrificare, propter amœnitatem, & vmbroſitatem. Quorum etiam præceptorum ratio figuralis fuit: quia in Chriſto, qui eſt noſtrum altare, debemus confiteri veram carnis naturam quantum ad humanitatem, quod eſt altare de terra facere: & quantum ad diuinitatem debemus in eo confiteri Patris æqualitatem, quod eſt non aſcendere per gradus ad altare. Nec etiam iuxta Chriſtum debemus admittere doctrinam Gentilium ad laſciuiam prouocantem. Sed facto tabernaculo ad honorem Dei, oon erant timendæ huiuſmodi occaſiones idolatriæ: & ideo Dominus mandauit, quòd fieret altare holocauſtorum de ære, quod eſſet omni populo conſpicuum, & altare thymiamatis de auro, quod ſoli Sacerdotes videbant. Nec erat tanta pretioſitas æris, vt per huius copiam populus ad aliquã idolatriam prouocaretur. Sed quia Exod. 20. pooitur pro ratione huius præcepti. Non aſcendes per gradus ad altare meum, id quod ſubditur: Ne reueletur turpitudo tua, conſiderandum eſt, quòd hoc etiam fuit inſtitutum ad excludendam idolatriam. Nam in ſacris Priapi ſua pudẽda Gentiles populo denudabant: poſtmodum autem indictus eſt ſacerdotibus feminalium vſus ad tegmen pudendorum: & ideo ſine periculo inſtitui poterat tanta altaris altitudo, vt per aliquos gradus ligneos non ſtantes, ſed portatiles in hora ſacrificij ſacerdotes ad altare aſcenderent ſacrificia offerentes.

De altariũ varia conſtructione.

Ad 8[m] dicendum, quòd corpus tabernaculi conſtabat ex quibuſdam tabulis in lõgitudinem erectis, qoæ quidem interius tegebantur quibuſdam cortinis ex quatuor coloribus variatis, ſcilicet, de hyſſo retorta, & hyacintho, ac porpura, coccoque bis tincto: ſed huiuſmodi cortinæ tegebant ſolum latera tabernaculi. In tecto autem tabernaculi erat operimentum vnũ de pellibus hyacinthinis, & ſuper hoc aliud de pellibus arietum rubricatis, & deſuper tertiom de quibuſdam ſagis cilicinis, quæ nõ tantum operiebant tectum tabernaculi, ſed etiam deſcendebant vſque ad terram, & tegebant tabulas tabernaculi exterius. Horom autem operimentorum ratio literalis in communi erat ornatus, & protectio tabernaculi, vt io reuerẽtia haberetur. In ſpeciali vero ſecundum quoſdam, per cortinas deſignabatur cælũ ſyderum, quod eſt diuerſis ſtellis variatum: per ſaga aquæ, quæ ſuot ſupra firmamentum: per pelles rubricatas cælum empyreum, in quo ſunt angeli: per hyacinthinas cælum ſanctæ Trinitatis. Figuralis autem ratio horum eſt, quia per tabulas, ex quibus conſtruebatur tabernaculum, ſignificãtur Chriſti fideles, ex quibus conſtruitur Eccleſia. Tegebantur aotem ioterius tabulæ cortiois quatoor coloribus: quia fideles interius ornantur quatuor virtutibus. nam in byſſo retorta, vt gloſſa dicit,* ſignificatur caro caſtitate renitens: io hyacintho, mens ſuperna cupieos: in purpura, caro paſſionibus ſubiacens: in cocco bis tiocto, mens inter paſſiones Dei, & proximi dilectione præfulgẽs, Per operimenta vero tecti deſignantur prælati & doctores, io quibus debet renitere cæleſtis conuerſatio, quod ſignificatur per pelles hyacinthinas: promptitudo ad martyrium, quod ſignificant pelles rubricatæ: auſteritas vitæ, & toleranda aduerſorum, quæ ſignificantur per ſaga cilicina, quæ erant expoſita ventis & pluuijs, vt gloſſ. dicit.*

De operimẽtis tabernaculi.

Glo. ordin. exod. 26. & dicitur eſſe Bedæ.

Glo. ordin. loco nũc dicto.

Ad 9[m] dicendũ, ꝙ ſanctificatio tabernaculi, & vaſorum eius habebat cauſam literalem, vt in maiori reuerentia haberetur, quaſi per hmõi conſecrationem diuino cultui deputatum. Figuralis autem ratio eſt, quia per huiuſmodi ſanctificationem ſignificatur ſpiritualis ſanctificatio viuentis tabernaculi, ſcilicet, fidelium, ex quibus conſtruitor eccleſia Chriſti.

De feſtiuitatib⁹ & ſolẽnitatibus varijs.

Ad 10[m] diceodum, ꝙ in veteri lege erant ſeptem ſolem-

ſolemnitates temporales, & vna continua, vt poteſt colligi Num. 28. & 29. Erat enim quaſi continuum feſtum, quia quotidie mane & veſpere immolabatur agnus, & per illud continuum feſtum iugis ſacrificij repręſentabatur perpetuitas diuinæ beatitudinis. Feſtorum autem temporalium primum erat, quod iterabatur qualibet ſeptimana: & hæc erat ſolẽnitas ſabbathi, quod celebrabatur in memoriam creationis rerum, vt ſupra dictum eſt. q.100.ar.5. * Alia aũt ſolẽnitas iterabatur quolibet menſe. ſ. feſtum Neomeniæ, quod celebrabatur ad commemorandum opus diuinæ gubernationis. Nam hæc inferiora præcipue variantur ſecundum motum Lunæ: & ideo celebrabatur hoc feſtum in nouitate Lunæ, non autem in eius plenitudine, ad euitandũ idolatrarum cultum, qui in tali tempore Lunæ ſacrificabant. Hæc duo beneficia ſunt cõmunia toti humano generi, & ideo frequentius iterabantur: alia vero quinq; feſta celebrabantur ſemel in anno, & recolebantur in eis beneficia ſpecialiter illi populo exhibita. Celebrabatur enim feſtum Phaſe primo menſe ad commemorandum liberationis beneficium ex Aegypto. Celebrabatur autem feſtũ Pentecoſtes poſt quinquaginta dies, ad recolendum beneficium legis datæ: alia verò tria feſta celebrabantur in menſe ſeptimo, qui quaſi totus apud eos erat ſolemnis, ſicut & ſeptimus dies: In prima enim die menſis ſeptimi erat feſtum tubarum, in memoriam liberationis Iſaac, quando Abraham inuenit arietem hærẽtem cornibus, quem repræſentabãt per cornua, quibus buccinabant. Erat autem feſtum tubarum, quaſi quædam inuitatio, vt præpararẽt ſe ad ſequens feſtum, quod celebrabatur decimo die: & hoc erat feſtum expiationis in memoriam illius beneficij, quo Deus propitiatus eſt peccato populi de adoratione vituli ad preces Moyſi. Poſt hoc autem celebrabatur feſtum ſcenopegiæ, ideſt, tabernaculorũ ſeptem diebus, ad commemorandum beneficium diuinæ protectionis, & deductionis per deſertum, vbi in tabernaculis habitauerunt: vnde in hoc feſto debebant habere fructum arboris pulcherrimæ, ideſt, citrum & lignum denſarum frõdium, ideſt, myrthum, quę ſunt odorifera, & ſpatulas palmarum, & ſalices de torrente, quæ diu retinent ſuum virorem: & hæc inueniuntur in terra promiſſionis, ad ſignificandum, quòd per aridam terram deſerti eos duxerat Deus ad terram delicioſam. Octauo autem die celebrabatur aliud feſtum. ſ. cœtus atque collectæ, in quo colligebantur a populo ea quæ erant neceſſaria ad expenſas cultus diuini, & ſignificabatur adunatio populi, & pax præſtita in terra promiſſionis. Figuralis autem ratio horum feſtorum eſt, quia per iuge ſacrificium agni figuratur perpetuitas Chriſti, qui eſt agnus Dei, ſecũdum illud Heb. vlt. Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſæcula. Per ſabbathũ autem deſignatur ſpiritualis requies nobis data per Chriſtum, vt habetur ad Heb. 4. Per Neomeniam autem, quę eſt inceptio nouæ Lunę, ſignificatur illuminatio primitiuæ eccleſiæ per Chriſtum eo prædicante, & miracula faciente. Per feſtum autem Pentecoſtes ſignificatur deſcẽſus Spiritus ſancti in Apoſtolos. Per feſtum autem tubarum ſignificatur prædicatio Apoſtolorum. Per feſtum autem expiationis ſignificatur emundatio a peccatis populi Chriſtiani. Per feſtum autem tabernaculorum peregrinatio eorum in hoc mundo, in quo ambulant in virtutibus proficiendo. Per feſtum autem cœtus atque collectæ ſignificatur congregatio fide-

F lium in regno cælorũ: & ideo iſtud feſtum dicebatur ſanctiſſimum eſſe. Et hæc tria feſta erant continua adinuicem: quia oportet expiatos a vitijs proficere in virtute, quouſque perueniant ad Dei viſionem, vt dicitur in Pſalm. 83.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſacramentorum veteris legis conueniens cauſa eſſe poſſit.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd ſacramentorum veteris legis conueniens cauſa eſſe non poſſit. G Ea enim quæ ad cultum diuinum fiunt, non debent eſſe ſimilia his, quæ idolatræ obſeruabant: vnde dicitur Deuter. 12. Non facies ſimiliter Domino Deo tuo: omnes enim abominationes quibus aduerſatur Dominus, fecerunt dijs ſuis: ſed cultores idolorum in cultu eorum cultris ſe incidebant vſque ad effuſionem ſanguinis. Dicitur enim 3. Reg. 18. quòd incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris & lanceolis, donec perfunderentur ſanguine: propter quod Dñs mandauit Deut. 14. Non vos incidetis, nec facietis caluitiũ ſuper mortuo. qm̃ populus ſanctus es dño Deo tuo, & te elegit, vt ſis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus, qui ſunt &c. Inconuenienter igitur circuncifio erat inſtituta in lege.

H ¶ 2 Præt. Ea quæ in cultum diuinum fiunt, debent honeſtatem & grauitatem habere, ſecundũ illud pſal. 34. In populo graui laudabo te: ſed ad leuitatẽ quandam pertinere videtur, vt homines feſtinanter comedant. inconuenienter igitur præceptum eſt Exod. 12. vt comederent feſtinanter agnum paſchalem: & alia etiam circa eius comeſtionem ſunt inſtituta, quæ videntur omnino irrationabilia eſſe.

¶ 3 Præt. Sacramenta veteris legis figuræ fuerunt ſacramentorum nouæ legis: ſed per agnum paſchalem ſignificatur ſacramentum Euchariſtiæ, ſecundum illud 1. ad Corinth. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt I Chriſtus. ergo etiam debuerunt eſſe aliqua ſacramenta in lege, quæ præfigurarent alia ſacramenta nouæ legis, ſicut confirmationem, & extremam vnctionem, & matrimonium, & alia ſacramenta. ar.4.

¶ 4 Pręt. Purificatio non poteſt conuenienter fieri, niſi ab aliquibus immundit ijs: ſed quantum ad Deũ nullum corporale reputatur immundũ, quia omne corpus creatura Dei eſt, & omnis creatura Dei bona, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur, vt dicitur 1. ad Timot. 4. inconuenienter igitur purificabantur propter contactum hominis mortui, vel pp alicuius huiuſmodi corporalis infectionis.

K ¶ 5 Præt. Eccleſ. 34. dicitur, Ab immundo quid mundabitur: ſed cinis vitulæ rufæ, quæ comburebatur, immundus erat, quia immundum reddebat. Dicitur enim Num. 19. quòd ſacerdos qui immolabat eam, commaculatus erat, vſque ad veſperum. Similiter & ille qui eam comburebat, & etiam ille qui eius cineres colligebat. ergo inconuenienter præceptum ibi fuit, vt per huiuſmodi cinerem ibi aſperſum immundi purificarentur.

¶ 6 Præt. Peccata non ſunt aliquid corporale, qđ poſſit deferri de loco ad locum, neq; etiã per aliquid immundum poteſt homo a peccato mundari. inconuenienter igitur ad expiationem peccatorum populi, ſacerdos ſuper vnũ hircorum cõfitebatur peccata filiorum Iſrael, vt portaret ea in deſertum: per alium aũt,

que

quo vtebantur ad purificationes, ſimul cũ vitulo cõburentes extra caſtra, immũdi reddebantur, ita quòd oportebat eos lauare veſtimenta, & carnem aqua.

¶ 7 Præt. Illud quod iam eſt mundatum, non oportet iterum mundari. inconuenienter igitur mundata lepra hominis, vel etiam eius domus, alia purificatio adhibebatur, vt habetur Leuit. 14.

¶ 8 Præt. Spiritualis immunditia non poteſt per corporalem aquam, vel pilorum raſuram emundari. Irrationabile igitur videtur, quòd Dominus præcepit Exod. 30. vt fieret labium æneum cum baſi ſua ad lauandum manus & pedes ſacerdotum, qui ingreſſuri erant tabernaculum. & quod præcipitur Num. 8. ꝙ Leuitæ abſtergerentur aqua luſtrationis, & raderent omnes pilos carnis ſuæ.

¶ 9 Præt. Quod maius eſt, non poteſt ſanctificari per illud qđ minus eſt. inconuenienter igitur per quandam vnctionem corporalem, & corporalia ſacrificia, & oblationes corporales, fiebat in lege conſecratio maiorum & minorum ſacerdotum, vt habetur Leuit. 8. & Leuitarum, vt habetur Num. 8.

¶ 10 Præt. Sicut dicitur 1. Reg. 16. Homines vident ea quæ patent, Deus autem intuetur cor: ſed ea quæ exterius patent in homine, eſt corporalis diſpoſitio, & indumenta. incõuenienter igitur ſacerdotibus maioribus & minoribus q̃dã ſpecialia veſtimenta deputabantur, de quibus habetur Exod. 28. & ſine ratione videtur quòd prohiberetur aliquis, a ſacerdotio propter corporales defectus, ſecundum quod dicitur Leuit. 21. Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo ſi cæcus fuerit, vel claudus &c. ſic igitur videtur quod ſacramenta veteris legis irrationabilia fuerint.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Leuit. 20. Ego ſum Dominus qui ſanctifico vos: ſed a Deo nihil ſine ratione fit. dicitur enim in pſalm. 103. Omnia in ſapientia feciſti. ergo in ſacramentis veteris legis, quæ ordinabantur ad hominum ſanctificationem, nihil erat ſine rationabili cauſa.

q. 101. ar. 4. RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, *Sacramẽta proprie dicuntur illa, quæ adhibebãtur Dei cultoribus ad quandam conſecrationem, per quam. ſ. deputabantur quodammodo ad cultum Dei. Cultus autem Dei generali quidem modo pertinebat ad totũ populum: ſed ſpeciali modo pertinebat ad Sacerdotes & Leuitas, qui erãt miniſtri cultus diuini. Et ideo in iſtis ſacramentis veteris legis quædam pertinebãt communiter ad totum populum: quædã autem ſpecialiter ad miniſtros, & circa vtroſque tria erant neceſſaria. Quorũ primum eſt, inſtitutio in ſtatu colendi Deum: & hæc quidem inſtitutio cõmuniter quantũ ad omnes fiebat per circuncisionem, ſine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium: quantum vero ad ſacerdotes, per ſacerdotum conſecrationem. Secundo, requirebatur vſus eorum, quę pertinent ad diuinum cultum: & ſic quantum ad populum erat eſus paſchalis cõuiuij, ad quem nullus incircunciſus admittebatur, vt patet Exod. 12. & quantum ad ſacerdotes oblatio victimarum, & eſus panũ propoſitionis, & aliorum, quæ erant ſacerdotum vſibus deputata. Tertio, requirebatur remotio eorum, per quæ aliqui impediebantur a cultu diuino. ſ. immunditiarum: & ſic quantum ad populum erant inſtitutę quædam purificationes a quibuſdam exterioribus immunditijs, & etiam expiationes a peccatis. Quantum vero ad Sacerdotes & Leuitas erat inſtituta ablutio manuũ, & pedum, & raſio pilorum. Et hæc omnia habebant rationabiles cauſas, & literales, ſecundum quod ordinabantur ad cultum Dei pro tempore illo: & figurales, ſecundum qđ ordinabantur ad figurandum Chriſtum, vt patebit per ſingula diſcurrenti.

Circũciſionis ratio.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ literalis ratio circuncisionis principalis quidem fuit ad proteſtationẽ fidei vnius Dei. Et quia Abraham fuit primus, qui ſe ab infidelibus ſeparauit exiens de domo ſua, & de cognatione ſua, ideo ipſe primus circuncisionem accepit: & hanc cauſam aſſignat Apoſtolus ad Rom. 4. Signum accepit circũciſionis ſignaculum iuſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio: quia. ſ. in hoc legitur Abrahæ fides reputata ad iuſtitiam, ꝙ contra ſpem in ſpem credidit. ſ. contra ſpem naturæ in ſpem gratiæ, vt fieret pater multarum gentiũ, cum ipſe eſſet ſenex, & vxor ſua eſſet anus & ſterilis. Et vt hæc proteſtatio, & imitatio fidei Abrahæ firmaretur in cordibus Iudæorũ, acceperunt ſignum in carne ſua, cuius obliuiſci non poſſent: vnde dicitur Geneſ. 17. Erit pactum meum in carne veſtra in fœdus æternum. Ideo autem fiebat octaua die, quia antea puer eſt valde tenellus, & poſſet ex hoc grauiter lædi, & reputatur adhuc quaſi quiddam non ſolidatum: vnde etiam nec animalia offerebantur ante octauum diem. Ideo vero non magis tardabatur, ne propter dolorem aliqui ſignum circunciſionis refugerent, & ne parẽtes etiam, quorum amor increſcit ad filios, poſt frequentem conuerſationem, & eorum augmentum, eos circunciſioni ſubtraherent. Secunda ratio eſſe potuit ad debilitationem concupiſcentiæ in membro illo. Tertia ratio eſt, in ſugillationem ſacrorum Veneris & Priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur. Dominus aũt non prohibuit niſi inciſionem quæ in cultum idolorum fiebat, cui non erat ſimilis prædicta circunciſio. Figuralis vero ratio circunciſionis erat, quia figurabatur ablatio corruptionis fienda per Chriſtum, quæ perfecte complebitur in octaua ætate, quæ eſt ætas reſurgentium. Et quia omnia corruptio culpæ & pœnæ prouenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis, ideo talis circunciſio fiebat in membro generationis: vnde Apoſtolus dicit ad Col. 2. Circunciſi eſtis in Chriſto circunciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis, ſed in circunciſione Domini noſtri Ieſu Chriſti.

De eſu, & comeſtione agni.

AD 2m dicendum, quòd literalis ratio conuiuij paſchalis fuit in commemorationẽ beneficij quo Deus eduxit eos de Aegypto: vnde per huiuſmodi conuiuij celebrationem profitebãtur ſe ad illum populum pertinere, quem Deus ſibi aſſumpſerat ex Aegypto. Quando. n. fuerunt ex Aegypto liberati, præceptum eſt eis, vt ſanguine agni linirent ſuperliminaria domorum, quaſi proteſtantes ſe recedere a ritibus Aegyptiorum, qui arietem colebant: vnde & liberati ſunt per ſanguinis agni aſperſionem, vel linitionem in poſtibus domorum, a periculo exterminij quod imminebat Aegyptijs. In illo autem exitu eorum de Aegypto duo fuerunt, ſcilicet, feſtinantia ad egrediendum. impellebant enim eos Aegyptij, vt exirent velociter, vt habetur Exod. 12. Imminebatque periculum ei, qui non feſtinaret exire cum multitudine, ne remanens occideretur ab Aegyptijs. Feſtinantia autem deſignabatur dupliciter. Vno quidem modo per ea quæ comedebant: præceptum enim eis erat, quòd comederent panes azymos in huius ſignum, quòd non poterant fermentari cogentibus exire Aegy-

ptijs, & ꝙ comederent aſſum igni, ſic enim velocius F præparabatur: & ꝙ os nó comminuerent ex eo, quia in feſtinantia nó vacat oſſa frangere. Alio modo quantum ad modum comedendi, dicitur enim: Renes veſtros accingeris, calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinãter: quod maniſeſte deſignat homines exiſtentes in promptu itineris. Ad idem etiam pertinet, quod eis præcipitur; In vna domo comedetis, neque feretis de carnibus eius foras: quia. ſ. propter feſtinantiam non vacabat inuicem mittere xenia. Amaritudo autem, quã paſſi fuerant in Aegypto, ſignificabatur per lactucas agreſtes. Figuralis autem ratio patet, quia per immolationem agni paſchalis ſignificabatur immolatio G Chriſti, ſecundum illud 1. ad Cor. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sanguis vero agni liberans ab exterminatore, linitis ſuperliminaribus domorũ, ſignificat fidem paſſionis Chriſti in corde & ore fidelium, per quam liberamur a peccato & a morte, ſecũdum illud 1. Pet. 1. Redempti eſtis pretioſo ſanguine agni immaculati. Comedebãtur autem carnes illę ad ſignificandum eſum corporis Chriſti in ſacramento. Erant autem aſſæ igni, ad ſignificandum paſſionem, vel charitatem Chriſti. Comedebantur autem cum azymis panibus, ad ſignificandam puram conuerſationem fidelium ſumentium corpus Chriſti, ſecundum illud 1. ad Corint. 5. Epulemur in azymis ſynceritatis & veritatis. H Lactucæ autem agreſtes addebantur in ſignum pænitentiæ peccatorum, quæ neceſſaria eſt ſumentibus corpus Chriſti. Renes autem accingendi ſunt cingulo caſtitatis: calceamenta autem pedum ſunt exempla mortuorum patrum: baculi autem habendi in manibus, ſignificant paſtoralem cuſtodiam. Præcipitur autem, quòd in vna domo agnus paſchalis comedatur, ideſt, in eccleſia catholicorum, non in conuenticulis hæreticorum.

AD 3m dicendum, ꝙ quædam ſacramenta nouæ legis habuerunt in veteri lege ſacramenta figuralia ſibi correſpondentia. Nam circũciſioni reſpondet baptiſmus, qui eſt fidei ſacramentum: vnde dicitur ad Col. I 2. Circunciſi eſtis in circuncisione Domini noſtri Ieſu Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo. Conuiuio vero Agni paſchalis reſpondet in noua lege ſacramentum Euchariſtiæ. Omnibus autem purificationibus veteris legis reſpondet in noua lege ſacramentum pænitentiæ. Conſecrationi autem pontificis, & ſacerdotum reſpondet ſacramentum ordinis. Sacramento autem confirmationis, quod eſt ſacramentum plenitudinis gratiæ, non poteſt reſpondere in veteri lege aliquod ſacramentum: quia nondum aduenerat tempus plenitudinis, eo quòd neminem ad perfectũ adduxit lex. Similiter autem & ſacramento extremæ vn K ctionis, quod eſt quædam immediata præparatio ad introitum gloriæ, cuius aditus nondum patebat in veteri lege, pretio nondum ſoluto. Matrimonium autem fuit quidem in veteri lege, prout erat in officium naturæ: non autem prout eſt ſacramentum coniunctionis Chriſti, & eccleſiæ, quæ nondum erat facta. vnde & in veteri lege dabatur libellus repudij, quod eſt contra ſacramenti rationem.

De variis immũditiis & earũ rónabili purificatione.
* In cor. ar.

AD 4m dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, * purificationes veteris legis ordinabantur ad remouendũ impedimenta cultus diuini: qui quidem eſt duplex. ſ. ſpiritualis, qui conſiſtit in deuotione mentis ad Deũ: & corporalis, qui conſiſtit in ſacrificijs & oblationibus, & alijs huiuſmodi. A cultu autem ſpirituali impediũtur homines per peccata, quibus homines polluti dicebantur, ſicut per idololatriam & homicidiũ, per adulteria & inceſtus. Et ab iſtis pollutionibus purificabantur homines per aliqua ſacrificia vel cõmuniter oblata pro tota multitudine, vel etiam pro peccatis ſingulorum. Non quòd ſacrificia illa carnalia haberent ex ſeipſis virtutem expiandi peccatũ, ſed quia ſignificabant expiationem peccatorum futuram per Chriſtum, cuius participes erant etiam antiqui, proteſtãtes fidem Redemptoris in figuris ſacrificiorum. A cultu vero exteriori impediebantur homines per quaſdam immunditias corporales, quæ quidem primo conſiderabantur in hominibus, & conſequenter etiam in alijs animalibus, & in veſtimentis, & domibus, & vaſis. In hominibus quidem immunditia reputabatur partim quidẽ ex ipſis hominibus, partim autem ex contactu rerum immundarum. Ex ipſis autem hominibus immũdum reputabatur omne illud, quod corruptionem aliquam iam habebat, vel erat corruptioni expoſitum: & ideo quia mors eſt corruptio quædam, cadauer hominis reputabatur immundum. Similiter etiã quia lepra ex corruptione humorum contingit, qui etiam exterius erumpunt, & alios inficiunt, leproſi etiam reputabantur immundi. Similiter etiam mulieres patientes ſanguinis fluxum, ſiue per infirmitatem, ſiue etiam per naturam, vel temporibus menſtruis, vel etiam tempore conceptionis: & eadem ratione viri reputabantur immundi, fluxum ſeminis patientes vel per infirmitatem, vel per pollutionem nocturnã, vel etiam per coitum. Nam omnis humiditas prædictis modis ab homine egrediens, quandam immundam infectionem habet. Inerat etiam hominibus immunditia quędam ex contactu quarumcunq; rerum immundarum. Iſtarum autem immunditiarum erat ratio & literalis, & figuralis. Literalis quidem propter reuerentiã eorum, quæ ad diuinum cultum pertinent, tum quia homines pretioſas res contingere non ſolent, cum fuerint immundi: tum etiam vt ex raro acceſſu ad ſacra, ea magis venerarentur. Cum. n. omnes huiuſmodi immunditias raro aliquis cauere poſſit, contingebat, ꝙ raro poterant homines accedere ad attingendum ea, quæ pertinebant ad diuinum cultum: & ſic quando accedebant, cũ maiori reuerentia & humilitate mentis accedebant. Erat autem in quibuſdam horum ratio literalis, vt homines non reformidarent accedere ad diuinum cultum, quaſi refugientes conſortium leproſorum, & ſimilium infirmorũ, quorum morbus abominabilis erat & contagioſus. In quibuſdã etiam ratio erat ad vitandum idolatriæ cultum: quia Gentiles in ritu ſuorum ſacrificiorum vtebantur quandoque & humano ſanguine, & ſemine. Omnes autem huiuſmodi immunditiæ corporales purificabantur, vel per ſolam aſperſionem aquæ: vel quæ maiores erant, per aliquod ſacrificium ad expiandum peccatum, ex quo tales infirmitates contingebant. Ratio autem figuralis harum immunditiarum fuit, quia per huiuſmodi exteriores immunditias figurabantur diuerſa peccata. Nam immunditia cadaueris cuiuſcunque ſignificat immunditiam peccati, qđ eſt mors animæ. Immunditia autem lepræ ſignificat immunditiam hæreticæ doctrinæ, tum quia hæretica doctrina contagioſa eſt, ſicut & lepra; tum quia nulla etiam falſa doctrina eſt, quæ vera falſis non admiſceat: ſicut etiam in ſuperficie corporis leproſi apparet quædam diſtinctio quarundam macularum ab alia carne inte-

gra.

græ. Per immunditiam autem mulieris ſanguifluæ, deſignatur immunditia idolatriæ, propter immolatiotium cruorem. Per immunditiam vero viri ſeminifluí, deſignatur immũditia vanæ locutionis, eo quòd ſemen eſt verbum Dei. Per immunditiam vero coitus, & mulieris parientis, deſignatur immunditia peccati originalis. Per immunditiam vero mulieris mẽſtruatæ, deſignatur immunditia mentis per voluptates emollitæ. Vniuerſaliter vero per immunditiam contactus rei immundæ, deſignatur immunditia conſenſus in peccatum alterius, ſecundum illud 2. ad Corinth. 6. Exite de medio eorum, & ſeparamini, & immundum ne tetigeritis. Huiuſmodi autẽ immunditia contactus deriuabatur etiam ad res inanimatas: quicquid enim quocunque modo tangebat immundus, immundum erat. In quo lex attenuauit ſuperſtitionem Gentilium, qui non ſolum per contactum immundi dicebant immunditiam contrahi, ſed etiã per collocutionem, aut per aſpectum, vt rabbi Moyſes dicit de muliere mẽſtruata. (In li. Dux errantium.) Per hoc autem myſtice ſignificabatur id, quod dicitur Sapient. 14. Similiter odio ſunt Deo impius, & impietas eius. Erat autem & immunditia quædã ipſarũ rerum inanimatarũ ſecundum ſe, ſicut erat immunditia lepræ in domo, & in veſtimentis. Sicut enim morbus lepræ accidit in hominibus ex humore corrupto putrefaciente carnem & corrumpente, ita etiam propter aliquam corruptionem & exceſſum humiditatis, vel ſiccitatis fit quandoque aliqua corroſio in lapidibus domus, vel etiam in veſtimentis. Et ideo hanc corruptionem vocabat lex lepram, ex qua domus, vel veſtis immunda iudicaretur, tum quia omnis corruptio ad immunditiam pertinebat, vt dictum eſt: (In iſtamet ſolut.) tum etiam quia circa huiuſmodi corruptionem Gentiles deos penates colebant. & ideo lex præcepit huiuſmodi domus, in quibus fuerit talis corruptio perſeuerãs, deſtrui, & veſtes comburi, ad tollendam idolatriæ occaſionem. Erat etiam & quædam immunditia vaſorum, de qua dicitur Numeri 19. Vas, quod non habuit cooperculum, & ligaturam deſuper, immundũ erit, cuius immunditiæ cauſa eſt: quia in talia vaſa de facili poterat aliquid immundũ cadere, vnde poterant immundari: erat etiam hoc præceptum ad declinandam idolatriam. Credebant enim idolatræ, quòd ſi mures, aut lacertæ, vel aliquid huiuſmodi, quę immolabant idolis, caderent in vaſa, vel in aquas, quòd eſſent dijs gratioſa. Adhuc etiam aliquæ mulierculæ vaſa dimittunt diſcooperta in obſequiũ nocturnorum numinum, quæ Ianas vocant. Harum autem immunditiarum ratio eſt figuralis, quia per lepram domus, ſignificatur immunditia cõgregationis hæreticorum: Per lepram vero in veſte linea, ſignificatur peruerſitas morum ex amaritudine mẽtis: Per lepram vero veſtis laneæ, ſignificatur peruerſitas adulatorum: Per lepram in ſtamine, ſignificantur vitia animæ: Per lepram vero in ſubtegmine, ſignificãtur peccata carnalia. ſicut enim ſtamen eſt in ſubtegmine, ita anima in corpore. Per vas autem, quod non habet cooperculum nec ligaturam, ſignificatur homo qui non habet aliquod velamẽ taciturnitatis, & qui non conſtringitur aliqua cenſura diſciplinæ.

(*Ad 4. arg. præcedens.) A 5. dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * duplex erat immunditia in lege. Vna quidem per aliquam corruptionem mentis, vel corporis: & hæc etiam immunditia maior erat. Alia vero erat immunditia ex ſolo contactu rei immundæ: & hæc minor erat, & A faciliori ritu expiabatur. Nam immunditia prima expiabatur per ſacrificia pro peccato, quia omnis corruptio procedit ex peccato, & peccatum ſignificat: ſed ſecunda immunditia expiabatur per ſolam aſperſionem aquæ cuiuſdam, de qua quidem aqua expiationis habetur Numer. 19. Mandatur enim ibi a Domino, quòd accipiant vaccam rufam in memoriam peccati, quod commiſerunt in adoratione vituli. Et dicitur vacca magis quàm vitulus, quia ſic Dominus ſynagogam vocare conſueuit, ſecundum illud Oſeæ 5. Sicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael. Et hoc forte ideo, quia vaccas in morem Aegyptij coluerunt, ſecundum illud Oſeæ 10. Vaccas Bethauen B coluerunt. Et in deteſtationem peccati idolatriæ immolabatur extra caſtra: & vbicunque ſacrificium fiebat pro expiatione multitudinis peccatorum, cremabatur extra caſtra totum. Et vt ſignificaretur per hoc ſacrificium emundari populus ab vniuerſitate peccatorũ, intingebat ſacerdos digitum in ſanguine eius, & aſpergebat contra fores Sanctuarij ſeptem vicibus, quia ſeptenarius numerus vniuerſitatem ſignificat. Et ipſa etiam aſperſio ſanguinis pertinebat ad deteſtationem idolatriæ, in qua ſanguis immolatitius non effundebatur, ſed congregabatur, & circa ipſum homines comedebant in honorem idolorum. C Comburebatur autem in igne, vel quia Deus Moyſi in igne apparuit, & in igne data eſt lex: vel quia per hoc ſignificabatur, quòd idolatria totaliter erat extirpanda, & omne quod ad idolatriam pertinebat, ſicut vacca, cremabatur cum pelle & carnibus, ſanguine & fimo flammæ traditis. Adiungebatur etiam in combuſtione lignum cedrinum, hyſſopus, coccuſque bis tinctus, ad ſignificandum, quòd ſicut ligna cedrina non de facili putreſcunt, & coccus bis tinctus non amittit colorem, & hyſſopus retinet etiam odorem poſtquàm fuerit deſiccatus: ita etiam hoc ſacrificium erat in conſeruationem ipſius populi, & honeſtatis, & deuotionis ipſius. Vnde dicitur de cineribus vaccæ, vt ſint multitudini filiorum Iſrael in D cuſtodiam. Vel ſecundum Ioſephum *, quatuor elementa ſignificata ſunt. (Lib. 3. Antiquitatum, cap. 7.) Igni enim apponebatur cedrus, ſignificans terram propter ſui terreſtreitatem: hyſſopus ſignificans aerem propter odorem: coccus ſignificans aquã eadem ratione qua etiam purpura, propter tincturas, quæ ex aquis ſumuntur, vt per hoc exprimeretur, quòd illud ſacrificium offerebatur Creatori quatuor elementorum. Et quia huiuſmodi ſacrificium offerebatur pro peccato idolatriæ, in eius deteſtationem & comburens, & cineres colligens, & ille qui aſpergit aquas, in quibus cinis ponebatur, immundi reputabantur: vt per hoc oſtenderetur, quòd quicquid quocunque modo ad idola- E triam pertinet, quaſi immundum eſt abijciendum. Ab hac autem immunditia purificabantur per ſolam veſtimentorum ablutionem. Nec indigebant aqua aſpergi propter huiuſmodi immunditiam: quia ſic eſſet proceſſus in infinitum. Ille enim qui aſpergebat aquam, immundus fiebat: & ſic ſi ipſe ſeipſum aſpergeret, immundus remaneret: ſi autem alius eum aſpergeret, ille immundus eſſet: & ſimiliter ille qui illum aſpergeret, & ſic in infinitum. Figuralis autem ratio huius ſacrificij eſt, quia per vaccã rufam ſignificatur Chriſtus ſecundum infirmitatem aſſumptam, quam femininus ſexus deſignat: ſanguinem autem paſſionis eius deſignat vaccæ color. Erat autẽ vacca rufa ætatis integræ: quia omnis operatio Chri-

ſti eſt

ſti eſt perfecti, in qua nulla erat macula, nec portauit iugum peccati. Præcipitur autem adduci ad Moyſen: quia imputabant ei tranſgreſſionem Moſaicæ legis in violatione Sabbathi. Præcipitur autẽ tradi Eleazaro ſacerdoti, quia Chriſtus occidendus in manus ſacerdotum traditus eſt. Immolatur autem extra caſtra, quia extram portam Chriſtus paſſus eſt. Intingit autem ſacerdos digitum in ſanguine eius, quia per diſcretionem, quam digitus ſignificat, myſterium paſſionis Chriſti eſt conſiderandum, & imitandum. Aſpergitur autem contra tabernaculum, per quod ſynagoga deſignatur vel ad condemnationem Iudæorum non credentium, vel ad purificationem credentium. Et hoc ſeptem vicibus, vel propter ſeptem dona Spiritus ſancti: vel propter ſeptem dies, in quibus omne tempus intelligitur. Sunt autem omnia quæ ad Chriſti incarnationem pertinent, igne cremanda, ideſt, ſpiritualiter intelligenda: nam per pellem & carnem, exterior Chriſti operatio ſignificatur: per ſanguinem, ſubtilis & interna virtus exteriora facta vetificans: per fimum, laſſitudo, ſitis, & omnia huiuſmodi ad infirmitatem pertinentia. Adduntur autem tria, ſcilicet cedrus, quod ſignificat altitudinem ſpei, vel contemplationis: hyſſopus, quod ſignificat humilitatem vel fidem: coccus bis tinctus, quod ſignificat geminam charitatem. per hæc enim debemus Chriſto paſſo adhærere. Iſte autem cinis cõbuſtionis colligitur a viro mundo, quia reliquiæ paſſionis peruenerunt ad Gentiles, qui non fuerunt culpabiles in Chriſti morte. Apponuntur autem cineres in aqua ad expiandum, quia ex paſſione Chriſti baptiſmus ſortitur virtutẽ emundandi peccata. Sacerdos aũt qui immolabat & comburebat vaccam, & ille qui comburebat, & qui colligebat cineres, immũdus erat & etiam qui aſpergebat aquam: vel quia Iudæi ſunt facti immundi ex occiſione Chriſti, per quam noſtra peccata expiantur. & hoc vſque ad veſperum, ideſt, vſque ad finem mundi, quando reliquiæ Iſrael conuertentur: vel quia illi qui tractant ſancta, intendentes ad emundationem aliorum, ipſi etiam aliquas immunditias contrahunt, vt Greg. dicit in paſtorali, & hoc vſque ad veſperum, ideſt, vſque ad finem præſentis vitæ.

De vituli & arietis & hirci ſacrificiis.

*ad 4.argu. huius art.

Ad 6ᵐ dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* immũditia quæ ex corruptione proueniebat vel mentis, vel corporis, expiabatur per ſacrificia pro peccato. Offerebãtur autem ſpecialia ſacrificia pro peccatis ſingulorum: ſed quia aliqui negligentes erant circa expiationem huiuſmodi peccatorum & immunditiarum, vel etiam propter ignorantiam ab expiatione huiuſmodi deſiſtebant, inſtitutum fuit vt ſemel in anno decima die ſeptimi menſis fieret ſacrificium expiationis pro toto populo. Et quia ſicut Apoſtolus dicit ad Hebr. 7. Lex conſtituit homines ſacerdotes infirmitatem habentes, oportebat quòd ſacerdos prius offerret pro ſeipſo vitulum pro peccato in commemorationem peccati, quod Aaron fecerat in conflatione vituli aurei: & arietem in holocauſtum, per quod ſignificabatur, quod ſacerdotis prælatio, quã aries deſignat, qui eſt dux gregis, erat ordinanda ad honorem Dei. Deinde autem offerebat pro populo duos hircos: quorum vnus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis. Hircus enim animal fœtidum eſt, & de pilis eius fiunt veſtimenta pungentia, vt per hoc ſignificaretur fœtor & immunditia & aculei peccatorũ. Huius autem hirci immolati ſan-

F guis inferebatur ſimul etiam cum ſanguine vituli in Sancta ſanctorum, & aſpergebatur ex eo totum Sanctuarium, ad ſignificandum quòd tabernaculũ emũdabatur ab immunditijs filiorum Iſrael. Corpus vero hirci & vituli, quæ immolata ſunt pro peccato, oportebat comburi, ad oſtendendum conſummationem peccatorum. Non autem in altari, quia ibi nõ comburebantur totaliter niſi holocauſta: vnde mandatum erat, vt comburerentur extra caſtra in deteſtationem peccati. hoc enim fiebat, quandocunque immolabatur ſacrificium pro aliquo graui peccato, vel pro multitudine peccatorũ. Alter vero hircus emittebatur in deſertum, non quidem vt offerretur Dæmonibus, quos colebant Gentiles in deſertis, quia G eis nihil licebat immolari, ſed ad ſignificandum effectum illius ſacrificij immolati: & ideo ſacerdos imponebat manum ſuper caput eius confitens peccata filiorum Iſrael, ac ſi ille hircus deportaret ea in deſertum, vbi a beſtijs comederetur, quaſi portans pœnam pro peccatis populi. Dicebatur aũt portare peccata populi vel quia in eius emiſſione ſignificabatur remiſſio peccatorum populi: vel quia colligabatur ſuper caput eius aliqua ſchedula, vbi erant ſcripta peccata. Ratio autem figuralis horum erat, quia Chriſtus ſignificatur & per vitulum propter virtutẽ: & per arietem, quia ipſe eſt dux fidelium: & per hir-H cum propter ſimilitudinem carnis peccati, & ipſe Chriſtus eſt immolatus pro peccatis, & ſacerdotum & populi: quia per eius paſſionem & maiores, & minores a peccato mundantur. Sanguis autem vituli & hirci infertur in Sancta per Pontificem: quia per ſanguinem paſſionis Chriſti patet nobis introitus in regnum cælorum. Comburuntur autem eorum corpora extra caſtra, quia extra portam Chriſtus paſſus eſt, vt Apoſt. dicit ad Hebr. vlt. Per hircum autem qui emittebatur, poteſt ſignificari vel ipſa diuinitas Chriſti, quæ in ſolitudinem abijt, homine Chriſto patiente, non quidem locum mutans, ſed virtutem cohibens: vel ſignificatur concupiſcentia mala, quã I debemus a nobis abijcere, virtuoſos autem motus Domino immolare. De immunditia vero eorũ qui huiuſmodi ſacrificia comburebant, eadem ratio eſt, quæ in ſacrificio vitulæ ruſæ dicta eſt.

Ad 5.arg u. præcedens. De leproſorum emundatione.

Ad 7ᵐ. dicendum, quòd per ritum legis leproſus non emundabatur a macula lepræ, ſed emundatus oſtendebatur. Et hoc ſignificatur Leuit. 14. cum dicitur de Sacerdote. Cum inuenerit lepram eſſe emũdatam, præcipiet ei qui purificatur. Iam ergo lepra mundata erat: ſed purificari dicebatur, inquantum, iudicio ſacerdotis reſtituebatur conſortio hominum, & cultui diuino. Contingebat tamen quandoque, vt K diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaretur lepra, quando ſacerdos decipiebatur in iudicio. Huiuſmodi autẽ purificatio leproſi dupliciter fiebat: nam primo iudicabatur eſſe mundus: ſecundo autem reſtituebatur tanquàm mundus conſortio hominum & cultui diuino, ſcilicet poſt ſeptem dies. In prima aũt purificatione offerebat ꝓ ſe leproſus mundandus duos paſſeres viuos, & lignum cedrinum, & vermiculum, & hyſſopum, hoc modo vt filo coccineo ligarentur paſſer & hyſſopus ſimul cum ligno cedrino: ita ſcilicet quòd lignum cedrinum eſſet quaſi manubrium aſperſorij: hyſſopus vero & paſſer erant id quod de aſperſorio tingebatur in ſanguine alterius paſſeris immolati in aquis viuis. Hæc autẽ quatuor offerebat contra quatuor defectus lepræ: nam

contra

contra putredinem offerrebatur cedrus, quæ eſt arbor imputribilis: contra fœtorem, hyſſopus quæ eſt herba odorifera: contra inſenſibilitatẽ, paſſer viuus: contra turpitudinem coloris, vermiculus qui habet viuum * colorem. Paſſer vero viuus aduolare admittebatur in agrum: quia leproſus reſtituebatur priſtinæ libertati. In octauo vero die admittebatur ad cultum diuinum, & reſtituebatur conſortio hominum. Primo tamen raſis pilis totius corporis & veſtimentis, eo quòd lepra pilos corrodit, & veſtimenta coinquinat, & fœtida reddit. Et poſtmodum ſacrificiũ offerebatur pro delicto eius: quia lepra plerunque inducitur pro peccato. De ſanguine aũt ſacrificij tingebatur extremum auriculæ eius qui erat mundãdus & pollices manus dextræ & pedis: quia in iſtis partibus primũ lepra dignoſcit̃ & ſentit̃. Adhibebãtur ẽt huic ritui tres liquores. ſ. ſanguis contra ſanguinis corruptionem: oleum ad deſignandam ſanationem morbi: aqua viua ad emundandum ſpurcitiam. Figuralis autem ratio erat, quia per duos paſſeres ſignificantur diuinitas, & humanitas Chriſti, quorũ vnus ſcilicet humanitas, immolatur in vaſe fictili ſuper aquas viuentes: quia per paſſionem Chriſti aquæ baptiſmi conſecrantur. Alius autem, ſcilicet impaſſibilis diuinitas, viuus remanebat: quia diuinitas mori non poteſt, vnde & euolabat, quia paſſione aſtringi non poterat. Hic autem paſſer viuus ſimul cum ligno cedrino & cocco, vermiculo & hyſſopo, id eſt, fide, ſpe, & charitate, vt ſupra dictum eſt* mittitur in aquam ad aſpergendum: quia in fide Dei & hominis baptizamur. Lauat autem homo per aquam baptiſmi & lacrymarum veſtimenta ſua, id eſt, opera, & omnes pilos, id eſt cogitationes. Tingitur autem extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur de ſanguine & de oleo, vt eius auditum muniat contra corrumpentia verba. Pollices autem manus dextræ & pedis tinguntur, vt ſit eius actio ſancta. Alia vero quæ ad hanc purificationem pertinent, vel etiam aliarum immunditiarum, non habent aliquid ſpeciale præter alia ſacrificia pro peccatis, vel pro delictis.

* Alias vermilium.

* Articu. 4. ad 4.

AD 8ᵐ & 9ᵐ dicendum, quòd ſicut populus inſtituebatur ad cultum Dei per circuncisionem, ita miniſter per aliquam ſpecialem purificationem, vel conſecrationem: vnde & ſeparari ab alijs præcipiuntur, quaſi ſpecialiter ad miniſteriũ cultus diuini præ alijs deputati. Et totum quod circa eos fiebat in eorum conſecratione, vel inſtitutione, ad hoc pertinebat, vt oſtenderetur eos habere quandam prærogatiuam puritatis, & veritatis, & dignitatis. Et ideo in inſtitutione miniſtrorum tria fiebant. primo enim purificabantur: ſecundo ordinabantur & conſecrabantur: tertio applicabantur ad vſum miniſterij. Purificabãtur quidem communiter omnes per ablutioné aquæ, & per quædam ſacrificia. ſpecialiter autem Leuitæ radebant omnes pilos carnis ſuæ, vt habetur Leuitic. 8. Conſecratio uero circa Pontifices & Sacerdotes hoc ordine fiebat. primo enim poſtquàm abluti erãt, induebantur quibuſdam veſtimẽtis ſpecialibus pertinentibus ad deſignandum dignitatem ipſorum Specialiter autem Pontifex oleo vnctionis in capite vngebatur, vt deſignaretur, quòd ab ipſo diffundebatur poteſtas conſecrandi ad alios, ſicut oleum a capite deriuatur ad inferiora, vt habetur in Pſalm. 132. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbã, barbam Aaron. Leuitæ vero non habebant aliam cõſecrationem, niſi quòd offerebantur Domino a filijs

A Iſrael per manus Pontificis, qui orabat pro eis. Minorum vero ſacerdotum ſolæ manus conſecrabãtur, quæ erant applicãdæ ad ſacrificia. Et de ſanguine animalis immolatitij tingebatur extremũ auriculæ dextræ ipſorum, & pollices pedis aut manus dextræ, vt ſcilicet eſſent obedientes legi Dei in oblatione ſacrificiorũ, qđ ſignificat̃ in intinctione auris dextræ; & ꝙ eſſent ſoliciti & prompti in executiõe ſacrificiorũ, qđ ſignificatur in intinctione pedis & manus dextræ. Aſpergebantur etiam ipſi & veſtimenta eorum ſanguine animalis immolati in memoriam ſanguinis agni, per quem fuerunt liberati in Aegypto. Offerebãtur autem in eorum conſecratione huiuſmodi ſacrifi-

B cia, Vitulus pro peccato, in memoriam remiſſionis peccati Aaron circa conflationem vituli. Aries in holocauſtum, in memoriam oblationis Abrahæ, cuius obedientiam Pontifex imitari debebat. Aries etiam conſecrationis, qui erat quaſi hoſtia pacifica, in memoriam liberationis de Aegypto ꝑ ſanguinem agni. Caniſtrum autem panum, in memoriam mannæ præſtiti populo. Pertinebat autẽ ad applicationem miniſterij, quod imponebãtur ſuper manus eorum, adeps arietis, & torta panis vnius, & armus dexter, vt oſtenderetur, quòd accipiebant poteſtatem huiuſmodi offerendi Domino. Leuitæ vero applicabantur ad miniſterium per hoc, ꝙ intromittebantur in tabernaculũ

C fœderis, quaſi ad miniſtrandum circa vaſa ſanctuarij. Figuralis vero horũ ratio erat, quia illi qui ſunt conſecrãdi ad ſpũale miniſteriũ Chriſti, debent primo purificari per aquã baptiſmi. & lacrymarũ in fide paſſionis Chr̃i, quod eſt expiatiuũ & purgatiuum ſacrificiũ. Et debent radere oẽs pilos carnis, id eſt, oẽs prauas cogitationes. debent etiam ornari virtutibus, & cõſecrari oleo Spũs ſancti, & aſperſione ſanguinis Chr̃i. & ſic debent eſſe intẽti ad exequẽda ſpiritualia miniſteria.

AD 10ᵐ dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt, * intentio legis erat inducere ad reuerentiã diuini cultus. & hoc dupliciter. Vno modo excludẽdo a cultu diuino oẽ id quod poterat eſſe contemptibile: alio mõ appo-

D nendo ad cultum diuinum oẽ illud quod videbatur ad honorificẽtiam pertinere. Et ſi hoc quidem obſeruabatur in tabernaculo & vaſis eı⁹ & animalibus immolandis, multo magis hoc obſeruandũ erat in ipſis miniſtris. Et ideo ad remouendũ contemptum miniſtrorum, præceptum fuit vt nõ haberent maculã, vel defectum corporalẽ: quia hmõi homines ſolent apud alios in contemptu haberi. Propter quod etiam inſtitutum fuit, vt non ſparſim ex quolibet genere ad Dei miniſterium applicarentur, ſed ex certa proſapia ſm generis ſucceſſionẽ, vt ex hoc clariores & nobiliores haberentur. Ad hoc aũt ꝙ in reuerẽtia haberent, adhibebatur eis ſpecialis ornatus veſtium, & ſpecialis cõ-

E ſecratio. Et hæc eſt in cõmuni cauſa ornatus veſtium. In ſpeciali autem ſciendum eſt, quòd Pontifex habebat octo ornamenta. Primo enim habebat veſtem lineam. Secundo habebat tunicam hyacinthinam, in cuius extremitate verſus pedes ponebantur per circuitum tintinabula quædam, & mala punica facta ex hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto. Tertio habebat ſuperhumerale, quod tegebat humeros, & anteriorem partem vſque ad cingulum: quod erat ex auro & hyacintho, & purpura coccoque bis tincto, & byſſo retorta: & ſuperhumeros habebat duos onychinos, in quibus erant ſculpta nomina filiorum Iſrael. Quartum erat rationale, ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur in

* De ornamentis variis miniſtrorũ Dei. In ſolut. argu 8. & art. 4. hui⁹ quæſtio.

in pectore, & coniungebatur ſuperhumerali. Et in hoc rationali erant duodecim lapides pretioſi diſtincti per quatuor ordines: in quibus etiam ſculpta erāt noīa filiorum Iſrael, quaſi ad deſignandū, quòd ferret onus toti⁹ populi per hoc, ꝙ habebat nomina eorum in humeris, & ꝙ iugiter debebat de eorum ſalute cogitare per hoc, ꝙ portabat eos in pectore, quaſi in corde habēs. In quo etiam rationali mandauit Dominus poni doctrinam & veritatem; quia quædam pertinentia ad veritatem iuſtitiæ & doctrinæ ſcribebantur in illo rationali. Iudæi tñ fabulantur, ꝙ in rationali erat lapis, qui ſecūdum diuerſos colores mutabatur ſecundum diuerſa, quæ debebāt accidere filijs Iſrael: & hoc vocant veritatem & doctrinam. Quintum erat baltheus. i. cingulus quidam factus ex prædictis quatuor coloribus. Sextum erat tiara. i. mitra quædam de byſſo. Septimum aūt erat lamina aurea, pendens in frōte eius: in qua erat ſcriptum nomen Domini. Octauum autem erant femoralia linea, vt operirent carnem turpitudinis ſuę quando accederent ad Sanctuarium, vel ad altare. Ex iſtis autem octo ornamentis minores ſacerdotes habebant quatuor, ſcilicet, tunicā lineam, femoralia, baltheum, & tiaram. Horum ornamentorum quidam rationem literalem aſſignant, dicentes, ꝙ in iſtis ornamētis deſignabatur diſpoſitio orbis terrarum, quaſi Pontifex proteſtaretur ſe eſſe miniſtrum Creatoris mundi. vnde etiam Sap. 18. dicitur, ꝙ in veſte Aaron erat deſcriptus orbis terrarum. Nam femoralia linea figurabant terram, ex qua linum naſcitur: balthei circunuolutio ſignificabat Oceanum, qui circūcingit terram. Tunica hyacinthina ſuo colore ſignificabat aerem, per cuius tintinabula ſignificabantur tonitrua, per mala granata coruſcationes. Superhumerale vero ſignificabat ſua varietate cælum ſydereum: duo onychini duo hemiſphęria, vel Solem & Lunā. Duodecim gemmæ in pectore, duodecim ſigna in Zodiaco, quæ dicebantur poſita in rationali: quia in cęleſtibus ſunt rationes terrenorum, ſecundum illud Iob. 38. Nunquid noſti ordinem cęli, & ponis rōnem eius in terra? Cidaris aūt vel tiara ſignificabat cęlum empyreum: lamina aurea Deum omnibus præſidentem. Figuralis vero ratio manifeſta eſt. Nam maculæ, vel defectus corporales, a quibus debebant ſacerdotes eſſe immunes, ſignificant diuerſa vitia & peccata, quibus debent carere. Prohibetur. n. eſſe cæcus. i. ne ſit ignorans: ne ſit claudus. i. inſtabilis, & ad diuerſa ſe inclinans: ne ſit paruo, vel grandi, vel torto naſo. i. ne per defectum diſcretionis, vel in plus, vel in minus excedat, aut etiam aliqua praua exerceat. per naſum. n. diſcretio deſignatur, quia eſt diſcretiuus odoris. Ne ſit fracto pede vel manu. i. ne amittat virtutem bene operandi, vel procedendi in virtutem. Repudiatur etiam ſi habebat gibbum vel ante, vel retro: per quē ſignificatur ſuperfluus amor terrenorū. Si eſt lippus, ideſt, per carnalem affectum eius ingenium obſcuratur: cōtingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatur etiam ſi habeat albuginem in oculo ideſt, præſumptionem candoris iuſtitiæ in ſua cogitatione. Repudiatur etiam ſi habeat iugem ſcabiem, ideſt, petulantiam carnis. Et ſi habuerit impetiginē, quę ſine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fœdat, per quā auaritia deſignatur. Et etiam ſi ſit hernioſus, vel ponderoſus, qui ſcilicet geſtat pondus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere. Per ornamenta vero deſignantur virtutes miniſtrorum Dei. Sunt autem quatuor, quæ ſunt neceſſariæ omnibus miniſtris, ſcilicet,
F caſtitas, quæ ſignificatur per femoralia. Puritas vero vitæ, quæ ſignificatur per lineam tunicam. Moderatio diſcretionis, quæ ſignificatur per cingulum. Et rectitudo intentionis, quæ ſignificatur per tiaram protegentem caput. Sed præ his Pontifices debent quatuor habere. Primo quidem iugem Dei memoriam in cōtemplatione: & hoc ſignificat lamina aurea habens nomen Dei in fronte. Secundo, quòd ſupportent infirmitates populi: quod ſignificat ſuperhumerale. Tertio, quòd habeant populum in corde & in viſceribus per ſolicitudinem charitatis: quod ſignificatur per rationale. Quarto, quòd habeant conuerſationem cęleſtem per opera perfectionis: quod ſignificatur per tu-
G nicam hyacinthinam. Vnde & tunicæ hyacinthinæ adiungunt' in extremitate tintinabula aurea, per quæ ſignificatur doctrina diuinorum, quæ debet coniūgi cęleſti conuerſationi Pontificis. Adiunguntur ēt mala punica, per quæ ſignificatur unitas fidei & cōcordia in bonis moribus: quia ſic coniuncta debet eſſe eius doctrina, ut p eam fidei & pacis unitas non rumpat.

ARTICVLVS VI.

Vtrum fuerit aliqua rationabilis cauſa obſeruantiarum cæremonialium.

H AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ obſeruantiarum cæremonialium nulla fuerit rationabilis cauſa. Quia ut Apoſtolus dicit 1. ad Timoth. 4. Omnis creatura Dei eſt bona, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Inconuenienter igitur prohibiti ſunt ab eſu quorundam ciborum tanquàm immundorum, ut patet Leuit. 11.

¶ 2 Præt. Sicut animalia dantur in cibum hominis, ita etiam & herbæ. unde dicitur Gen. 9. Quaſi olera virentia dedi uobis omnem carnem: ſed in herbis lex non diſtinxit aliquas immundas, cum tamen aliquæ illarum ſint maxime nociuæ, utputa uenenoſæ. ergo uidetur ꝙ nec de animalibus aliqua debuerint prohi-
I beri tanquàm immunda.

¶ 3 Præt. Si materia eſt immunda, ex qua aliquid generatur, pari ratione videtur ꝙ id quod generatur ex ea, ſit immundum: ſed ex ſanguine generatur caro. cum igitur non oēs carnes prohiberētur tanquàm immundæ, pari ratione nec ſanguis debuit prohiberi quaſi immundus, aut adeps, qui ex ſanguine generatur.

¶ 4 Præt. Dñs dicit Matt. 10. eos non eſſe timēdos qui occidunt corpus, quia poſt mortem non habent quid faciant: qd non eſſet verum, ſi in nocumentum homini cederet quid ex eo fieret. multo igitur minus pertinet ad aīal iā occiſum qualiter eius carnes decoquantur. irrationabile igitur uidetur eſſe qd dicitur Exod.
K 23. Non coques hœdum in lacte matris ſuæ.

¶ 5 Præt. Ea quæ ſunt primitiua in hominibus & animalibus, tanquàm perfectiora præcipiuntur Dño offerri. Incōuenienter igitur præcipit' Leuit. 19. Quādo ingreſſi fueritis terram, & plātaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum, ideſt, prima germina, & immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

¶ 6 Præt. Veſtimentū extra corpus hoīs eſt: non igitur debuerunt quædā ſpecialia veſtimenta Iudæis interdici, puta, qd dr Leuit. 19. Veſtem, quæ ex duobus texta eſt, non indueris. & Deut. 22. Nō induetur mulier veſte virili, & vir non induet' veſte feminea. & infra: Nō indueris veſtimento, qd ex lana linoque contextū eſt.

¶ 7 Præt. Memoria mandatorum Dei non pertinet

ad

ad corpus, ſed ad cor. inconuenienter igitur præcipitur Deuteron. 6. quòd ligarent præcepta Dei quaſi ſignum in manu ſua, & φ ſcriberentur in limine oſtiorum, & quòd per angulos palliorum facerent fimbrias, in quibus ponerent vittas hyaciothinas, in memoriam mandatorum Dei, vt habetur Num. 15.

¶ 8 Præt. Apoſto. dicit 1. ad Cor. 6. quòd non eſt cura Deo de bobus, & per conſequens neq; de alijs animalibus irrationalibus. incõuenienter igitur præcipitur Deut. 22. Si ambulaueris p viam, & inueneris nidum auis, nõ tenebis matrem cum filijs. Deut. 25. Non alligabis os bouis triturantis. & Leuit. 19. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.

¶ 9 Præt. Inter plantas non fiebat diſcretio mundorũ ab immũdis. ergo multo minus circa culturam plantarum debuit aliqua diſcretio adhiberi. ergo inconueoienter præcipitur Leuitic. 19. Agrum non ſeres diuerſo ſemine. & Deuter. 22. Non ſeres vineam tuam altero ſemine, & non arabis in boue ſimul & aſino.

¶ 10 Præt. Ea quæ ſunt ĩn animata, maxime videnť hominum poteſtati eſſe ſubiecta. ioconuenienter igitur arcetur homo ab argento & auro, ex quibus fabricata ſunt idola, & ab alijs quæ in idolorum domibus inoeniuntur, præcepto legis, quod habetur Deuteronom. 7. Ridiculum etiam videtur eſſe præceptum quod habetur Deuteronom. 23. Vt egeſtiones humo operirent fodientes in terra.

¶ 11 Præt. Pietas maxime in ſacerdotibus requiritur: ſed ad pietatem pertinere videtur, quòd aliquis funeribus amicorum interſit. vnde etiam de hoc Tobias laudatur, vt habetur Tob. 1. Similiter etiam quandoque ad pietatem pertioet, quòd aliquis in vxorem accipiat meretricem: quia per hoc eam a peccato & infamia liberat. ergo videtur quòd hæc inconuenienter prohibeantur ſacerdotibus. Leuitic. 21.

SED CONTRA eſt, φ dicitur Deut. 18. Tu autẽ a Domino Deo tuo aliter iſtitutus es. ex qno poteſt accipi, qnòd huiuſmodi obſeruantiæ ſont inſtitutæ a Deo ad quandam ſpecialem illius popoli prærogatiuam. non ergo ſunt irrationabiles, aut ſine cauſa.

* Art. præc. ad 2.

RESPON. Dicendum, φ populus Iudęorum vt ſupra dictum eſt,† ſpecialiter erat deputatus ad cultũ diuinum, & inter eos ſpecialiter ſacerdotes. & ſicut aliæ res quæ applicãtur ad cultum diuinum, aliquam ſpecialitatem debẽt habere, quod pertineat ad honorificentiam diuini cultus: ita etiam & in conuerſatione illius populi, & præcipue ſacerdotum, debueruot eſſe aliqua ſpecialia congruentia ad cultum diuioum vel ſpiritualem, vel corporalem. Cultus autem legis figurabat myſterium Chriſti. vnde omnia eorum geſta figurabant ea quæ ad Chriſtum pertinent: ſecuodum illud 1. Cor. 10. Omnia in figuram contingebant illis. & ideo rationes harum obſeruantiarum dupliciter aſſignari poſſunt. Vno modo ſecundum congruentiam ad diuinum cultum. Alio modo ſecundum quod figurant aliquid circa Chriſtianorum vitam.

* De quorũdam animalium & ciborum in veteri lege prohibitione.

* Arti. 5. ad 4. argum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, φ ſicut ſupra dictũ eſt, * duplex pollutio, vel immunditia obſeruabatur lege. Vna quidem culpæ, per quam polluebatur anima: alia autem corruptionis cuiuſdam, p quam quodammodo inquinatur corpus. Loquẽdo igitur de prima immunditia, nulla genera ciborum immũda ſunt, vel hominem ioquinare poſſunt, ſecundum ſuam naturam. vnde dicitur Matth. 15. Nõ quod intrat in os, coinquinat hoĩem: ſed quæ procedũt de ore, hæc coinquinant hoĩem. & exponiť hoc de peccatis. Poſſunt

A tamen aliqui cibi p accidens inquinare aĩam, inquantum. ſ. contra obedientiam, vel votum, vel ex nimia concupiſcentia comeduntur: vel inquantum præbent fomentũ luxuriæ, pp quod aliqui a vino & carnibus abſtinent. Secundum aũt corporalem immunditiam, quæ eſt corruptionis cuiuſdam, aliquę animalium carnes immunditiam habent vel qnia ex rebus immũdis nutriuntur, ſicut porcus, aut immuodæ cõuerſantur, ſicut quædã animalia ſub terra habitantia, ſicut talpæ, & mures, & alia huioſmodi. vnde etiam quẽdam fœtorem contrahunt: vel quia eorum carnes pp ſuperfluam humiditatem, vel ſiccitatem corruptos humores in corporibus humanis generant: & iõ prohibitæ

B ſunt eis carnes animalium habentium ſoleas. i. vngulam continuam, non fiſſam, pp eorum terreſtreitatem. & ſimiliter ſunt eis prohibitæ carnes animalium habentium multas fiſſuras in pedibus, qoia ſunt nimis cholerica & aduſta, ſicut carnes leonis & hmõi. & eadem ratione prohibitæ ſunt eis aues quædã rapaces, quæ ſunt nimiæ ſiccitatis, & quædam aues aqnaticæ pp exceſſum humiditatis. Similiter etiam quidã piſces non habentes pẽnulas & ſquãmas, vt anguillæ, & huiuſmodi pp exceſſum humiditatis. Sunt autẽ eis conceſſa ad eſum animalia ruminaotia, & findentia vngulam: quia habent humores bene digeſtos, & ſunt mediæ complexionis: quia nec ſunt nimis humida, qđ ſi-

C gnificãt vngulæ: neq; ſunt nimis terreſtria, cũ non habeant vngulam continuã, ſed fiſſam. In piſcibus ẽt cõceſſi ſunt eis piſces ſicciores, quod ſignificatur p hoc, φ habẽt ſquãmas & pennulas: per hoc. n. efficitur tẽperata complexio humida piſcium. In auibus ẽt ſunt eis conceſſæ magis temperatæ, ſicut gallinæ, perdices, & aliæ hmõi. Alia ratio fuit in deteſtationem idolatriæ. nam Gentiles & præcipue Aegyptij, inter quos erant nutriti, hmõi animalia prohibita idolis immolabant, vel eis ad maleficia vtebãtur. Animalia vero quę Iudæis ſunt conceſſa ad eſum, non comedebãt; ſed ea tanquam Deos colebant: vel pp aliam cauſam ab eis

D abſtinebãt, vt ſupra dictum eſt.* Tertia ratio eſt ad tollendam nimiam diligentiam circa cibaria, & ideo conceduntur illa animalia quæ de facili & in promptu haberi poſſunt. Generaliter tñ prohibitus eſt eis eſus oĩs ſanguinis & adipis cuiuslibet animalis: ſanguinis quidem tum ad vitandam crudelitatem, vt deteſtarentur humanum ſanguinem effundere, ſicut ſupra dictum eſt:* tum etiam ad vitandũ idolatriæ ritum: quia eorum conſuetudo erat, vt circa ſanguinem congregatum adunarentur ad comedẽdum in honorem idolorum, quibus reputabãt ſanguinem acceptiſſimũ eſſe. & ideo Dominus mandauit, φ ſanguis effunderetur, & φ puluere operiretur. Et pp hoc etiam prohibitum

* Ar. 3. ad 2

* Arti. 3. ad 8. argum.

E eſt eis comedere aĩalia ſuffocata, vel ſtrangulata: quia ſanguis eorum non ſeparatur a carne, vel qnia in tali morte animalia multũ affliguntur: & Dñs voluit eos a crudelitate prohibere etiam circa animalia bruta, vt per hoc magis recederent a crudelitate hoĩs, habẽtes exercitium pietatis etiam circa beſtias. Adipis etiam eſus prohibitus eſt eis, tum quia idololatræ comedebant illum in hooorem Deorum ſuorum: tum etiam quia cremabatur in honorem Dei: tum etiam quia ſanguis & adeps non generant bonum nutrimentum, quod pro cauſa inducit Rabbi * Moyſes. Cauſa aũt prohibitionis eſus neruorũ exprimiť Gen. 32. vbi dicitur, φ non comedunt filij Iſrael neruum, eo φ tetigerit neruum femoris Iacob, & obſtupuerit. Figuralis autem ratio horum eſt: quia per omnia huiuſmo

* In li. Dux errantium.

di animalia prohibita deſignantur aliqua peccata, in F quorum figuram illa animalia prohibebantur. vñ dicit Aug. in lib. contra Fauſtum.* Si de porco & agno requiratur, vtrunq; natura mundum eſt: quia omnis creatura Dei bona eſt. quadã vero ſignificatione agn⁹ mundus, porcus immundus eſt, tanquã ſi ſtultum, & ſapientem diceres, utrunq; hoc verbum natura vocis & literarum & ſyllabarum ex quibus conſtat, mundũ eſt: ſignificatione autem vnum eſt mundum, & aliud immundum. Animal enim q̃d ruminat, & vngulã findit, mũdum eſt ſignificatione: quia fiſſio vngulæ ſignificat diſtinctionem duorũ teſtamentorum, vel patris & filij, vel duarum naturarum in Chriſto, vel diſcretionem boni & mali. Ruminatio aũt ſignificat meditationem ſcripturarum, & ſanũ intellectum earũ. Cuicũque aũt horum alterum deeſt, ſpiritualiter immũdus eſt. Similiter etiam in piſcibus, illi qui habẽt ſquãmas & pennulas, ſignificatione mundi ſunt: quia per pennulas ſignificatur vita ſublimis, vel cõtemplatio: per ſquãmas aũt ſignificatur aſpera vita, quorum vtrunq; neceſſarium eſt ad munditiam ſpũalem. In auibus aũt ſpecialia quædam genera prohibẽtur. In Aquila enim quæ alte volat, prohibetur ſuperbia. In Gryphe autẽ, qui equis & hoibus infeſtus eſt, crudelitas potentum prohibetur. In Halyeto aũt, qui paſcitur minutis auibus, ſignificantur illi qui ſunt pauperibus moleſti. In Miluo autem, qui maxime inſidijs vtitur, deſignantur fraudulenti. In Vulture autẽ, qui ſequitur exercitum, expectans comedere cadauera mortuorum, ſignificantur illi qui mortes & ſeditiones hominum affectant, vt inde lucrentur. Per animalia coruini generis, ſignificantur illi, qui ſunt voluptatibus denigrati, vel qui ſunt expertes bonę affectiõis: qa Coruus ſemel emiſſus ab arca, nõ eſt reuerſus. Per Struthionem, qui cum ſit auis, volare non põt: ſed ſemper eſt circa terram, ſignificãtur Deo militantes, & ſe negotijs ſęcularibus implicantes. Nycticorax, quæ nocte acuti eſt viſus, in die aũt non videt, ſignificat eos qui in temporalibus ſunt aſtuti, in ſpiritualibus hebetes. Larus autem, qui & volat in aere, & natat in aqua, ſignificat eos, qui & circumciſionem & baptiſmum venerantur: vel ſignificat eos, qui per cõtemplationem volare volunt, & tñ viuunt in aquis voluptatum. Accipiter vero, qui deſeruit hoibus ad prædam, ſignificat eos qui miniſtrãt potentibus ad deprædandum pauperes. Per Bubonẽ, qui in nocte victum quærit, de die aũt latet, ſignificantur luxurioſi, qui occultari quærunt nocturnis operibus quę agunt. Mergulus aũt, cuius natura eſt, vt ſub vndis diutius immoretur, ſignificat guloſos, qui in aquis deliciarum ſe immergunt. Ibis vero auis eſt in Aphrica habens longum roſtrum, quę ſerpentibus paſcitur, & forte eſt idẽ q̃d ciconia, & ſignificat inuidos, qui de malis aliorũ, quaſi de ſerpentibus reficiuntur. Cygnus autem eſt coloris candidi, & longum collum habet, q ex profunditate terræ, vel aquæ cibũ trahit, & põt ſignificare hoies, qui per exteriorẽ iuſtitiæ candorem lucra terrena quærũt. Onocrotalus aũt auis eſt in partibus Orientis longo roſtro, quę in faucibus habet quoſdã ſolliculos, in quibus primo cibum reponit, & poſt horam in ventrem mittit: & ſignificat auaros, qui immoderata ſolicitudine neceſſaria vitæ congregat. Porphyrio aũt præter modum aliarum auium habet vnum pedem latum ad natandum, alium fiſſum ad ambulandum: quia & in aqua natat vt anates, & in terra ambulat vt perdices, ſolo morſu bibit, omnẽ cibum aqua tingens, & ſignificat eos qui nihil ad alterius arbitriũ facere volunt, ſed ſolum quod fuerit tinctum aqua propriæ voluntatis. Per Herodionem, qui vulgariter Falco dr̃, ſignificãtur illi, quorũ pedes ſunt veloces ad effundendum ſanguinẽ. Charadrion autẽ, quæ eſt auis garrula, ſignificat loquaces. Vpupa autẽ, quæ nidificat in ſtercoribus, & fœtenti paſcitur fimo, & gemitum in cantu ſimulat, ſignificat triſtitiam ſęculi, quæ in hominibus immũdis mortem operatur. Per veſpertilionem autem quæ circa terram volitat, ſignificantur illi qui ſęculari ſcientia præditi, ſola terrena ſapiunt. Circa volatilia autem & quadrupedia, illa ſola conceduntur eis, quæ poſteriora crura habent longiora, vt ſalire poſſint: alia vero quæ terræ magis adhærent, prohibentur: quia illi qui abutuntur doctrina quatuor Euangeliſtarum, vt per eam in altum G non ſubleuentur, immundi reputantur. In ſanguine vero & adipe, & neruo intelligitur prohiberi crudelitas, & voluptas, & fortitudo ad peccandum.

Ad 2m dicendum, q́ eſus plantarum, & aliorum terræ naſcentium fuit apud homines etiam ante diluuium: ſed eſus carnium videtur eſſe poſt diluuium introductus. Dicitur enim Geneſis octauo. Quaſi olera virentia dedi vobis omnem carnem. & hoc ideo, quia eſus terrę naſcentium magis pertinet ad quãdam ſimplicitatem vitæ: eſus autem carnium ad quaſdam delicias, & curioſitatem viuendi. Sponte enim terra herbam germinat, vel cum modico ſtudio huiuſmodi terræ naſcentia in magna copia procurantur. H Oportet autem cum magno ſtudio animalia nutrire, vel etiam capere: & ideo volens Dominus populum ſuum reducere ad ſimpliciorem victum, multa in genere animalium eis prohibuit, non autem in genere terrę naſcentium: vel etiam quia animalia immolabantur idolis, non autem terræ naſcentia.

Ad 3m patet reſponſio ex dictis.

Ad 4m dicendum, q́ etſi hœdus occiſus nõ ſentiat, qualiter carnes eius coquantur: tamen in animo decoquentis ad quandam crudelitatem pertinere videtur, ſi lac matris quod datum eſt ei pro nutrimento, adhibeatur ad cõſumptionem carnium ipſius. I Vel poteſt dici, quod Gentiles in ſolemnitatibus idolorum taliter carnes hœdi decoquebant ad immolãdum, vel ad comedendum. & ideo Exod. 23. poſtquàm prædictum fuerat de ſolemnitatibus celebrandis in lege, ſubditur, Non coques hœdum in lacte matris ſuæ. Figuralis autem ratio huius prohibitionis eſt, quia præfigurabatur quòd Chriſtus qui eſt hœdus propter ſimilitudinem carnis peccati, non erat a Iudæis coquendus, ideſt, occidendus in lacte matris, ideſt, in tempore infantiæ: vel ſignificatur q́ hœdus .i. peccator nõ coquendus in lacte matris .i. nõ eſt blãdicijs deliniẽdus.

Ad 5m dicendum, q́ Gentiles, fructus primitiuos, K quos fortunatos æſtimabant, dijs ſuis offerebant, vel etiam comburebant eos ad quædam magica faciẽda. & ideo præceptum eſt eis, vt fruct⁹ trium primorum annorum immundos reputarent. In tribus enim annis fere omnes arbores terræ illius fructum producunt, quæ ſcilicet vel ſeminando, vel inſerendo, vel plantando coluntur. Raro autem contingit, quòd oſſa fructuum arboris, vel ſemina latentia ſeminentur, hæc enim tardius facerẽt fructum: ſed lex reſpexit ad id quod frequentius fit. Poma autem quarti anni, tanquàm primitiæ mundorum fructuum, Deo offerebantur: quinto autem anno & deinceps comedebantur. Figuralis autem ratio eſt, quia per hoc præfiguratur, quòd poſt tres ſtatus legis, quorum vnus eſt ab Abraham,

* Lib. 6. ca. 7. circa princip. tom. 6.

ham uſque ad David, ſecundus uſque ad transmigrationem Babylonis, tertius vſque ad Chriſtum, erat Chriſtus Deo offerẽdus, qui eſt fructus legis: vel quia primordia noſtrorum operum debent eſſe nobis ſuſpecta propter imperfectionem.

Ad 6^m dicendũ, quòd ſicut dicitur Eccle. 19. Amictus corporis enuntiat de homine. Et ideo voluit Dominus vt populus eius diſtingueretur ab alijs populis non ſolo ſigno circuncisionis, quod erat in carne, ſed etiam certa habitus diſtinctione: & ideo prohibitum fuit eis, ne induerẽtur veſtimento ex lana & lino cõtexto, & ne mulier indueretur veſte virili, aut econuerſo, propter duo. Primo quidem ad vitandum idolatriæ cultum. Hmõi enim varijs veſtibus ex diuerſis contextis Gentiles in cultu ſuorum deorum vtebantur, & etiam in cultu Martis mulieres vtebãtur armis virorum: in cultu aũt Veneris econuerſo viri vtebant veſtibus mulierum. Alia ratio eſt ad declinandã luxuriam, nam per commiſtiones varias in veſtimẽtis, ois inordinata cõmiſtio coitus excluditur. Quòd aũt mulier induatur veſte virili, aut econuerſo, incentiuum eſt concupiſcentiæ, & occaſionem libidini præſtat. Figuralis autem ratio eſt, quia in veſtimento contexto ex lana & lino interdicitur cõiunctio ſimplicitatis & innocentiæ, quæ figuratur per lanã, & ſubtilitatis & malitiæ, quæ figuratur p linum: prohibetur etiam, quòd mulier non uſurpet ſibi doctrinam, vel alia virorum officia, vel ne vir declinet ad mollities mulierum.

Ad 7^m dicendũ, ꝙ ſicut Hiero. dicit ſuper Matth. * Dñs iuſſit, vt in quatuor angulis palliorũ hyacinthinas fimbrias facerent ad populum Iſrael dignoſcendũ ab alijs populis, vnde p hoc ſe eſſe Iudæos profitebantur: & ideo per aſpectum huius ſigni inducebãtur in memoriã ſuę legis. Quod aũt dicitur, Ligabis ea in manu tua, & erũt ſemper ante oculos tuos, Phariſæi male interpretabantur, ſcribentes in membranis decalogum Moyſi, & ligabant in frõte quaſi coronam, vt ante oculos moueretur: cum tamen intentio Dñi mandãtis fuerit, vt ſignarẽtur in manu, id eſt, in operatione, & eſſent ante oculos, id eſt, in meditatione. In hyacinthinis autem vittis, quæ pallijs inſerebantur, ſignificatur cæleſtis intentio, quæ omnibus operibus noſtris debet adiungi. Poteſt tamen dici, ꝙ quia populus ille carnalis erat, & durę ceruicis, oportuit etiam p huiuſmodi ſenſibilia eos ad legis obſeruantiam excitari.

* Matt. 23. ſuper illud magnificãt fimbrias ſuas tom. 9.

Ad 8^m dicẽdũ, ꝙ affectus hominis eſt duplex. Vnus quidem ſecundum rationem: alius vero ſecũdum paſſionem. Secundum igitur affectum rationis non refert quid hõ circa bruta animalia agat: quia omnia ſunt ſubiecta eius poteſtati a Deo, ſecundum illud Pſal. 8. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. & ſecundum hoc Apoſt. dicit, ꝙ non eſt cura Deo de bobus: quia Deus non requirit ab homine quid circa boues agat, vel circa alia animalia. Quãtum vero ad affectum paſſionis, mouetur affectus hominis etiam circa alia animalia: quia enim paſſio miſericordiæ cõſurgit ex afflictionibus aliorum, contingit autem etiã bruta animalia pœnas ſentire, poteſt in homine cõſurgere miſericordiæ affectus etiam circa afflictiones animalium. Proximũ autẽ eſt, vt qui exercetur in affectu miſericordiæ circa animalia, magis ex hoc diſponatur ad affectum miſericordię circa homines. vnde dicitur Prouer. 12. Nouit iuſtus animas iumẽtorum ſuorum: viſcera autem impiorum crudelia. Et ideo vt Dominus populũ Iudaicum ad crudelitatẽ pronum, ad miſericordiam reuocaret, voluit eos exercere ad miſericordiam etiam

A circa bruta animalia, prohibens quædam circa animalia fieri, quæ ad crudelitatem quandam pertinere videntur: & ideo prohibuit ne coqueretur hœdus in lacte matris, & quòd non alligaretur os boui triturãti, & quòd nõ occideretur mater cum filijs. Quãmuis ẽt dici poſſit, quòd hæc prohibita ſunt eis in deteſtationem idolatriæ: nam Aegyptij nefarium reputabant, vt boues triturantes, de frugibus comederent. Aliqui etiam malefici vtebantur matre auis incubãte, & pullis eius ſimul captis ad fœcũditatem, & fortunam circa nutritionem filiorum: & quia etiam in augurijs reputabatur hoc eſſe fortunatũ, quod inueniretur mater incubans filijs. Circa commiſtionem vero anima-

B lium diuerſę ſpeciei, ratio literalis potuit eſſe triplex. Vna quidem ad deteſtationem idolatriæ Aegyptiorum, qui diuerſis commiſtionibus vtebantur in ſeruitium planetarum, qui ſecundum diuerſas coniunctiones habent diuerſos effectus, vt ſuper diuerſas ſpecies rerum. Alia ratio eſt ad excludendum cõcubitus contra naturam. Tertia ratio eſt ad tollendam vniuerſaliter occaſionem concupiſcentiæ. Animalia enim diuerſarum ſpecierum non commiſcentur de facili adinuicem, niſi hoc per homines procuretur: & in aſpectu coitus animalium excitatur homini concupiſcentiæ motus. vnde & in traditionibus Iudæorum præcepturn inuenitur, vt Rabbi Moyſes dicit, vt homines

C auertant oculos ab animalibus coeuntibus. Figuralis autem horum ratio eſt: quia boni trituranti, id eſt, prędicatori deferenti ſegetes doctrinæ, non ſunt neceſſaria victus ſubtrahenda, vt Apoſtolus dicit primæ ad Corinth. 9. Matrem etiam non ſimul debemus tenere cum filijs, quia in quibuſdam retinendi ſunt ſpirituales ſenſus quaſi filij, & dimittenda eſt literalis obſeruantia quaſi mater, ſicut in omnibus cæremonijs legis. Prohibetur etiam, quòd iumenta, id eſt, populares homines non faciamus coire, id eſt, coniunctionem habere cum alterius generis animantibus, id eſt, cum Gentibus, uel Iudæis.

Lib. qui dicitur doctor dubiorum. Et i li. Dux errantium.

D Ad 9^m dicendum, quòd omnes illę commiſtiones in agricultura ſunt prohibitæ ad literam, in deteſtationem idolatriæ; quia Aegyptij in venerationem ſtellarum diuerſas commiſtiones faciebãt & in ſeminibus, & in animalibus, & in veſtibus repræſentantes diuerſas coniunctiones ſtellarum. Vel omnes huiuſmodi commiſtiones variæ prohibentur ad deteſtationem coitus contra naturam. Habẽt tamen figuralem rationem: quia quod dicitur, Non ſeres vineam tuam altero ſemine, eſt ſpiritualiter intelligendum, quòd in Eccleſia, quæ eſt ſpiritualis vinea, non eſt ſeminanda aliena doctrina: & ſimiliter ager, id eſt, Eccleſia, non eſt ſeminandus diuerſo ſemine, id eſt, catholica doctrina, & hæretica. Non eſt etiam ſimul arandum in boue & aſi-

E no: quia fatuus ſapienti in prædicatione nõ eſt ſociandus, quia vnus impedit alium.

Ad 11^m dicendum, ꝙ malefici & ſacerdotes idolorum vtebãtur in ſuis ritibus oſſibus, vel carnibus hominum mortuorum: & ideo ad extirpandum idolatriæ cultum præcepit Dominus, vt ſacerdotes minores, qui per tempora certa miniſtrabãt in Sanctuario, non inquinarẽtur in mortibus, niſi valde propinquorum, ſcilicet patris & matris, & huiuſmodi cõiunctarum perſonarũ. Pontifex aũt ſemper debebat eſſe paratus ad miniſterium Sanctuarij: & ideo totaliter prohibitus erat ei acceſſus ad mortuos quantumcunq; propinquos. Præceptum etiam eſt eis ne ducerẽt vxorem meretricem ac repudiatam, ſed virginem, tũ propter

Deeſt ſolutio. 10. arg.

reuerẽ-

reuerentiam ſacerdotum, quorum dignitas quodam modo ex tali coniugio diminui uideretur: tum etiam propter filios, quibus eſſet ad ignominiam turpitudo matris, qđ maxime tunc erat vitandum, quando ſacerdotij dignitas ſecundum ſucceſſionem generis conferebatur. Pręceptum etiam erat eis, vt non raderent caput, nec barbam, nec in carnibus ſuis facerent inciſuram, ad remouendum idolatriæ ritum. Nam ſacerdotes Gentilium radebant caput & barbã. vnde dicitur Baruch. 6. Sacerdotes ſedent habentes tunicas ſciſſas, & capita, & barbam raſam. Et etiam in cultu idolorũ incidebant ſe cultris & lanceolis, vt dicitur 3. Regum 18. vnde contraria præcepta ſunt ſacerdotibus veteris legis. Spiritualis autem ratio horum eſt, quia ſacerdotes omnino debent eſſe immunes ab operibus mortuis, quę ſunt opera peccati: & etiam non debent radere caput, ideſt, deponere ſapientiam, neque deponere barbam, ideſt, ſapientiæ perfectionem, neque etiam ſcindere veſtimenta, aut incidere carnes, vt ſcilicet vitium ſchiſmatis non incurrant.

¶ *Super Quæſtionis centeſima tertiæ Articulum primũ.*

IN artic. 1. q. 103. nota duo. Primũ in reſponſione ad 3. ꝙ ſacerdotium ante legem nõ diuina, ſed humana determinatione, dignitas erat primogeniti, vt hinc habeas quam ſacrũ fuerit. Secundum in reſponſione ad quartum, quòd author non dicit, quòd nihil fuerit ante legẽ immundum iudicatum a Deo quãtum ad eſum: ſed dicit ꝙ nõ fuit diſtinctio aialium immundorum a mũdis tunc a Deo: hoc enim eſt verũ. Primum autem falſum: quia ad Noe dictũ eſt Gen. 9. Quæ ſolera viuentia tradidi vobis omnia, excepto quòd carnem cum ſanguine nõ comederis, & cœpit hæc obſeruantia ante legẽ, ſicut circũciſio. Heb. 7.

QVAESTIO CIII.

De duratione præceptorum cæremonialium, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de duratione cæremonialium præceptorum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum præcepta cæremonialia fuerint ante legem.

¶ Secũdo, Vtrum in lege aliquã virtutem habuerint iuſtificãdi.

¶ Tertio, Vtrũ ceſſauerint Chriſto veniente.

¶ Quarto, Vtrũ ſit peccatũ mortale obſeruare ea poſt Chriſtũ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum cæremoniæ legis fuerint ante legem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd cæremoniæ legis fuerint ante legem. Sacrificia enim & holocauſta pertinent ad cæremonias veteris legis, vt ſupra dictum eſt: * ſed ſacrificia & holocauſta fuerunt ante legem. dicitur enim Geneſ. 4. quod Cain obtulit de fructibus terræ munera Domino: Abel autem obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipib⁹ eorum. Noe etiam obtulit holocauſta Domino, vt dicitur Geneſ. 8. & Abraham ſimiliter, vt dicitur Geneſ. 22. ergo cæremoniæ veteris legis fuerunt ante legem. (* q. 102. articu. 3.)

¶ 2 Præt. Ad cæremonias ſacramentorũ pertinet conſtructio altaris & eius inunctio: ſed iſta fuerunt ante legem. legitur enim Geneſ. 13. quòd Abraham ædificauit altare Domino. & de Iacob dicitur Gen. 28. qđ tulit lapidem & erexit in titulum, fundens oleum deſuper. ergo cęremoniæ legales fuerunt ante legem.

¶ 3 Præt. Inter ſacramẽta legalia, primum dicitur fuiſ-
F ſe circunciſio: ſed circũciſio fuit ante legem, vt patet Gen. 17. ſimilr̃ ẽt ſacerdotiũ fuit ante legẽ. dr̃. n. Gen. 14. quòd Melchiſedec erat ſacerdos Dei ſummi. ergo cæremoniæ ſacramentorum fuerunt ante legem.

¶ 4 Præt. Diſcretio mũdorum animalium ab immundis pertinet ad cęremonias obſeruantiarum, vt ſupra dictum eſt: * ſed talis diſtinctio fuit ante legem. dicitur. n. Gen. 7. Ex omnibus mũdis animalibus tolle ſeptena & ſeptena: de animantibus vero immũdis duo & duo. ergo cęremoniæ legales fuerunt ante legem. (* q. 101. articu. 4. & 102 articu. 6.)

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deuter. 6. Hæc ſunt præcepta & cæremoniæ, quæ mãdauit Dominus Deus noſter, vt docerem vos: nõ autem indiguiſſent,
G ſuper his doceri, ſi pri⁹ prædictæ cæremoniæ fuiſſent. ergo cęremonię legis non fuerunt ante legem.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſicut ex dictis patet, * Cæremonię legis ad duo ordinabantur. ſ. ad cultum Dei, & ad figurandum Chr̃m. Quicunque aũt colit Deum, oportet ꝙ per aliqua determinata eum colat, quæ ad exteriorem cultũ pertinent. Determinatio aũt diuini cult⁹ pertinet ad cæremonias, ſicut etiã determinatio eorũ, per quæ ordinamur ad proximũ, pertinet ad pręcepta iudicialia, vt ſupra dictũ eſt. * & ideo ſicut inter hoĩes cõiter erant aliqua iudicialia, non tñ ex authoritate legis diuinæ inſtituta, ſed ratione hoĩum ordinata: ita ẽt erant quædã cæremoniæ, nõ quidem ex (* q. 102. articu. 2.) (* q. 99. ar. 4)
H authoritate alicuius legis determinatę, ſed ſolum ſ̃m voluntatem, & deuotionem hoĩum Deum colẽtium. Sed quia etiam ante legem fuerũt quidam viri præcipui prophetico ſpiritu pollentes, credẽdum eſt, ꝙ ex inſtinctu diuino, quaſi ex quadam priuata lege, inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deum, qui & conueniens eſſet interiori cultui. & etiam congrueret ad ſignificãdum Chriſti myſteria, quæ figurabantur etiã per alia eorũ geſta, ſ̃m illud 1. ad Cor. 10. Oĩa in figuram contingebant illis. Fuerunt igitur ante legem quædam cæremoniæ, nõ tamen cæremoniæ legis: quia non erant per aliquam legiſlationẽ inſtitutę.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ hmõi oblationes
I & ſacrificia, & holocauſta offerebant antiqui ante legem ex quadam deuotione propriæ volũtatis, ſ̃m qđ eis videbatur conueniens, vt in rebus quas a Deo acceperãt, quas in reuerentiã diuinã offerrent, proteſtarentur ſe colere Deũ, qui eſt oĩum principiũ & finis.

AD 2m dicendũ, ꝙ etiam ſacra quædam inſtituerũt: quia videbat᷑ eis cõueniẽs, vt ĩ reuerẽtiã diuinã eſſent aliqua loca ab alijs diſtincta diuino cultui mãcipata.

AD 3m dicendum, quòd ſacramentum circunciſionis præcepto diuino fuit ſtatutum ante legem. vnde non poteſt dici ſacramentum legis quaſi in lege inſtitutum, ſed ſolum quaſi in lege obſeruatũ. Et hoc eſt
K quod Dñs dicit Io. 7. Circunciſio nõ ex Moyſe eſt, ſed ex patribus eius. Sacerdotium etiam erat ante legem apud colentes Deum ſ̃m humanam determinationẽ, qui hanc dignitatem primogenitis attribuebant.

AD 4m dicendũ, quòd diſtinctio mundorum animalium, & immundorum non fuit ante legem quantum ad eſum, cum dictum ſit Gen. 9. Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, ſed ſolum quantũ ad ſacrificiorum oblationem: quia de quibuſdã determinatis animalibus ſacrificia offerebant. Si tñ quantũ ad eſum erat aliqua aĩalium diſcretio, hoc nõ erat quia eſus illorum reputaretur illicitus, cũ nulla lege eſſet prohibit⁹, ſed pp abominationem, vel cõſuetudinẽ: ſicut & nunc videmus, ꝙ aliqua cibaria ſunt in aliquibus terris abominabilia, quæ in alijs comedũtur.

ARTI-

¶ Super Quæſtionis cẽteſimæ tertiæ Articulum ſecundum.

IN artic. 2. eiuſdem q. difficultas de cõtinentia gratiæ in ſacramentis nouæ legis relinquatur diſcutiẽda inferius in tertia parte, vbi de ſacramentis tractabit, & de circuncifione.

Sup. q. 98. ar. 1. & qõ. 100. ar. 12. Et 3. di. 40. artic. 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum cæremoniæ veteris legis habebant uirtutem iuſtificandi tempore legis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iuſtificandi tempore legis. Expiatio enim a peccato, & conſecratio hominis, ad iuſtificationẽ pertinent: ſed Exod. 29. dicitur, quòd per aſperſionem ſanguinis, & inunctionem olei conſecrabantur ſacerdotes, & veſtes eorum. & Leuit. 16. dicitur, quòd ſacerdos per aſperſionem ſanguinis vituli expiabat Sanctuarium ab immunditijs filiorum Iſrael, & a præuaricationibus eorum atque peccatis. ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iuſtificandi.

¶ 2 Præt. Id per quod homo placet Deo, ad iuſtitiam pertinet, ſecundum illud Pſal. 10. Iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit: ſed per cæremonias aliqui Deo placebant, ſecundum illud Leuit. 10. Quomodo potui placere Domino in cæremonijs mente lugubri? ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutẽ iuſtificandi.

¶ 3 Præt. Ea quæ ſunt diuini cultus magis pertinent ad animam quàm ad corpus, ſecundum illud Pſal. 18. Lex Domini immaculata, conuertens animas: ſed per cæremonias veteris legis mundabatur leproſus, vt dicitur Leuit. 14. ergo multo magis cæremoniæ veteris legis poterant mundare animam iuſtificando.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Galat. 2. Si data eſſet lex quæ poſſet iuſtificare, Chriſtus gratis mortuus eſſet, ideſt, ſine cauſa: ſed hoc eſt inconueniens. ergo cæremoniæ veteris legis non iuſtificabãt.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * in veteri lege duplex immũditia obſeruabatur. Vna quidem ſpiritualis, quæ eſt immunditia culpæ: alia vero corporalis, quæ tollebat idoneitatem ad cultum diuinum. ſicut leproſus dicebatur immundus, vel ille qui tangebat aliquod morticinium: & ſic immunditia nihil aliud erat, quàm irregularitas quædam. Ab hac igitur immũditia cæremoniæ veteris legis habebant virtutem emundandi: quia huiuſmodi cæremoniæ erant quædam remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollendas prædictas immunditias ex ſtatuto legis inductas. & ideo Apoſtolus dicit ad Hebr. 9. qd ſanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis. Et ſicut iſta immunditia, quę per huiuſmodi cæremonias emundabatur, erat magis carnis quàm mentis: ita ẽt ipſæ cæremoniæ, iuſtitiæ carnis dicuntur ab ipſo Apoſtolo parum ſupra. Iuſtitijs, inquit, carnis vſq; ad tempus correctionis impoſitis. Ab immunditia vero mentis, quæ eſt immunditia culpæ, non habebant virtutem expiandi: & hoc ideo, quia expiatio a peccatis nunquã fieri potuit, niſi per Chriſtũ, qui tollit peccata mundi, vt dr̃ Io. 1. Et quia myſterium incarnationis & paſſionis Chriſti nondũ erat realiter peractum, veteris legis cæremoniæ non poterant in ſe continere realiter virtutem profluentem a Chriſto incarnato & paſſo, ſicut continent ſacramenta nouæ legis, & iõ non poterant a peccato mundare, ſicut Apoſt. dicit ad Heb. 10. ꝙ impoſſibile eſt ſanguine taurorum, aut hircorũ auferri peccata. Et hoc eſt quòd Gal. 4. Apoſt. vocat ea egena, & infirma elemẽta, infirma quidẽ, q̃a non pñt a peccato mundare: ſed hęc infirmitas prouenit ex eo ꝙ ſunt egena, ideſt, eo ꝙ non continent in ſe gratiã. Poterat aũt mens fidelium tempore legis per fidem coniungi Chriſto incarnato & paſſo, & ita ex fide Chriſti iuſtificabantur, cuius fidei quædã proteſtatio erat hmõi cæremoniarum obſeruatio, inquantum erãt figura Chriſti: & iõ pro peccatis offerebant̃ ſacrificia quædã in veteri lege, non quia ipſa ſacrificia a peccato emundarent, ſed quia erant quædam proteſtationes fidei, quæ a pctõ mundabãt. & hoc etiam ipſa lex innuit ex mõ loquẽdi. Dr̃. n. Leu. 4. & 5. ꝙ in oblatione hoſtiarũ pro pctõ orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur ei, quaſi peccatum dimittat̃ nõ ex vi ſacrificiorũ, ſed ex fide & deuotione offerentiũ. Sciendum eſt tñ, ꝙ hoc ipſum ꝙ veteris legis cæremoniæ a corporalibus immũditijs expiabãt, erat in figura expiationis a pctis quæ fit p Chriſtũ. Sic igitur patet, ꝙ cæremoniæ in ſtatu veteris legis non habebant virtutem iuſtificandi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa ſanctificatio ſacerdotũ, & filiorum eius & veſtium ipſorum, vel quorumcunq; aliorum per aſperſionem ſanguinis, nihil aliud erat, quàm deputatio ad diuinum cultũ, & remotio impedimentorũ ad emundationem carnis: & Apoſt. dicit in prefigurationẽ illius ſanctificationis, qua Ieſus p ſuum ſanguinem ſanctificauit populum. Hæc ergo expiatio ad remotionem huiuſmodi corporalium immunditiarum referenda eſt, nõ ad remotionem culpæ: vnde etiam Sanctuarium expiari dicitur, quòd culpæ ſubiectum eſſe non poterat.

AD 2m dicendum, ꝙ ſacerdotes placebãt Deo in cæremonijs ꝓp obediẽtiam, & deuotionem, & fidem rei prefiguratę, non autẽ ꝓp ipſas res ſm ſe conſideratas.

AD 3m dicendum, ꝙ cęremonię illę, quæ erant inſtitutę in emundatione leproſi, non ordinabãtur ad tollendam immunditiam infirmitatis lepræ, quod patet ex hoc, quòd non adhibebantur huiuſmodi cæremoniæ niſi iam emundato. Vnde dicitur Leuit. 14. quòd ſacerdos egreſſus de caſtris cum inuenerit lepram eſſe mũdatam, præcipiet ei qui purificatur, vt offerat &c. Ex quo patet, qd ſacerdos conſtituebatur iudex lepræ mundatæ, non autem emundandæ. Adhibebantur autem huiuſmodi cæremoniæ ad tollendam immunditiam irregularitatis. Dicunt tñ ꝙ quandoq;, ſi contingeret ſacerdotem errare in iudicando, miraculoſe leproſus mũdabatur a Deo virtute diuina, non autẽ virtute ſacrificiorum: ſicut etiam miraculoſe mulieris adulteræ computreſcebat femur bibitis aquis, in quibus ſacerdos maledicta congeſſerat, vt habetur Nu. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum cæremoniæ ueteris legis ceſſauerint in aduentu Chriſti.

1. 2. qõ. 86. art. 4. ad 1. Et 2. di. 44. q. 2 ar. 1. ad 3. Et 4. di. 1. q. 1. arti. 5. qõ. 1. & 2. Et di. 2. q. 1 arti 4. q. 3. co. Et quol. 2. ar. 8. co. Et Ro. 14.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd cæremoniæ veteris legis nõ ceſſauerint in Chriſti aduentu. Dicitur enim Baruch. 5. Hic eſt liber mandatorum Dei, & lex quæ eſt in æternum: ſed ad legem pertinebant legis cæremoniæ. ergo legis cæremoniæ in æternum duraturæ erant.

¶ 2 Præt. Oblatio mundati leproſi ad legis cęremonias pertinebat: ſed etiam in Euãgelio præcipitur leproſo emũdato, vt huiuſmodi oblationes offerat. ergo cæremoniæ veteris legis non ceſſauerunt Chriſto veniẽte.

¶ 3 Præt. Manente cauſa, manet effectus: ſed cæremoniæ veteris legis habebant quaſdam rationabiles cauſas, inquantum ordinabantur ad diuinum cul-

tum etiam prẹter hoc, ꝙ ordinabantur in figurã Chr̃i. ergo cæremoniẹ veteris legis ceſſare non debuerunt. § 4 Præt. Circũciſio erat inſtituta in ſignũ fidei Abrahæ: obſeruatio autem ſabbathi ad recolẽdum beneficium creationis, & aliæ ſolemnitates legis ad recolendum alia beneficia Dei, vt ſupra dictũ eſt: * ſed fides Abrahæ eſt ſemper imitanda etiam a nobis, & beneficium creationis, & alia Dei beneficia ſemper ſunt recolenda. ergo ad minus circuncisio & ſolemnitates legis ceſſare non debuerunt.

q. prẹce. ar. 4. ad 10.

Sed contra eſt, quod Apoſto. dicit ad Col. 2. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbathorum, quæ ſunt vmbra futurorum. & ad Heb. 8. dicitur, quòd dicẽdo nouum teſtamẽtum, veterauit prius: quod autem antiquatur & ſceneſcit, prope interitum eſt.

Respon. Dicendum, ꝙ omnia præcepta cæremonialia veteris legis ad cultum Dei ſunt ordinata, vt ſupra dictum eſt. * Exterior autem cultus proportionari debet interiori cultui, qui conſiſtit in fide, ſpe, & charitate: vnde ſecundum diuerſitatem interioris cultus debuit diuerſificari exterior cultus. Poteſt aũt triplex ſtatus diſtingui interioris cultus. Vnus quidem, ſecundum quẽ habetur fides, & ſpes & de bonis cæleſtibus, & de his per quæ in cæleſtia introducimur: de vtriſq; quidem ſicut de quibuſdã futuris, & talis fuit ſtatus fidei, & ſpei in veteri lege. Alius autem eſt ſtat⁹ interioris cultus, in quo habetur fides & ſpes de cæleſtib⁹ bonis, ſicut de quibuſdã futuris, ſcilicet de his per quæ introducimur in cæleſtia, ſicut de præſentib⁹, vel præteritis, & iſte eſt ſtatus nouæ legis. Tertius aũt ſtatus eſt, in quo vtraq; habentur vt præſentia, & nihil creditur vt abſens, neque ſperatur vt futurum, & iſte eſt ſtatus beatorum. In illo ergo ſtatu beatorum nihil erit figurale ad diuinum cultum pertinens, ſed ſolum gratiarum actio, & vox laudis. & ideo dr̃ Apoca. 21. de Ciuitate beatorum. Templum non vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius eſt, & Agn⁹. Pari igitur ratione cæremoniæ primi ſtatus, per quas figurabatur & ſecundus, & tertius, veniente ſecundo ſtatu ceſſare debuerũt, & aliæ cæremoniæ induci, quæ conuenirent ſtatui cultus diuini pro tempore illo, in quo bona cæleſtia ſunt futura: beneficia aũt Dei, per quæ ad cẹleſtia introducimur, ſunt præſentia.

q. 10. art. 5 & 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd lex vetus dicitur eſſe in æternum, ſecundum moralia quidẽ ſimpliciter & abſolute, ſecundũ cærimonialia vero quantum ad veritatem per ea figuratam.

Ad 2m dicendum, ꝙ myſterium redemptionis humani generis completum fuit in paſſione Chriſti. vñ tunc Dominus dixit: Conſummatum eſt, vt habetur Ioan. 19. & ideo tunc totaliter debuerunt ceſſare legalia, quaſi iam veritate eorum conſummata, in cuius ſignum in paſſione Chriſti velum tẽpli legitur eſſe ſciſſum, Matth. 27. & ideo ante paſſionẽ Chriſti Chriſto prædicante, & miracula faciente, currebant ſimul Lex & Euangelium: quia iam myſteriũ Chriſti erat inchoatum, ſed nondum conſummatum. & propter hoc mãdauit Chriſtus Dominus ante paſſionem leproſo, vt legales cæremonias obſeruaret.

Ad 3m dicendum, quòd rationes literales cæremoniarum ſupra aſſignatæ referuntur ad diuinum cultũ, qui quidem cultus erat in fide vẽturi: & ideo iam veniente eo qui venturus erat, & cultus ille ceſſat, & omnes rationes ad hunc cultum ordinatæ.

Ad 4m dicendum, ꝙ fides Abrahæ fuit commen- F data in hoc, quòd credidit diuinæ promiſſioni de futuro ſemine, in quo benedicerentur omnes gentes: & ideo quandiu hoc erat futurum, oportebat proteſtari fidem Abrahæ in circunciſione. ſed poſtquã iam hoc eſt perfectum, oportet idem alio ſigno declarari. ſ. baptiſmo, qui in hoc circunciſioni ſuccedit, ſm̃ illud Apoſt. ad Col. 2. Circuncisi eſtis circunciſione nõ manufacta in expoliatione corporis carnis, ſed in circunciſione dñi noſtri Ieſu Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo. Sabbathum aũt, quod ſignificabat primã creationem, mutatur in diem Dominicũ, in quo cõmemoratur noua creatura inchoata in reſurrectione Chriſti. Et ſimiliter alijs ſolemnitatibus veteris legis nouæ ſo- G lemnitates ſuccedunt: quia beneficia illi populo exhibita ſignificant beneficia nobis conceſſa p Chr̃m. Vnde feſto Phaſe ſuccedit feſtum Paſſiõis Chr̃i, & Reſurrectionis. Feſto Pẽtecoſtes, in quo fuit data lex vetus, ſuccedit feſtũ Pentecoſtes, in quo fuit data lex ſpũs vitẹ. Feſto Neomeniæ ſuccedit feſtũ btẽ Virginis, in qua primo apparuit illuminatio Solis .i. Chriſti p copiam gratiæ. Feſto Tubarum ſuccedunt feſta Apoſtolorũ. Feſto Expiationis ſuccedunt feſta Martyrum & Cõfeſſorum. Feſto Tabernaculorum ſuccedit feſtum cõſecrationis Eccleſiæ. Feſto Cœtus atq; collectæ ſuccedit feſtum Angelorũ, vel etiam feſtum oĩum Sanctorum.

H

Articvlvs IIII.

Vtrum poſt paſſionem Chriſti legalia poſſint ſeruari ſine peccato mortali.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd poſt paſſionem Chriſti legalia poſſint ſine peccato mortali obſeruari. Nõ eſt enim credendum, ꝙ Apoſtoli poſt acceptum Spiritum ſanctum mortaliter peccauerint. eius enim plenitudine ſunt induti virtute ex alto, vt dicitur Lucæ vltimo: ſed I Apoſtoli poſt aduentum Spiritus ſancti legalia obſeruauerunt. dicitur enim Act. 16. quòd Paulus circuncidit Timotheum. & Actuum 21. dicitur, quòd Paulus ſecũdum conſilium Iacobi, aſſumptis viris purificat⁹ cum eis intrauit in templum annuntiãs expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoq; eorum oblatio. ergo ſine peccato mortali pñt poſt Chr̃i paſſionem legalia obſeruari. K § 2 Præt. Vitare conſortia Gentilium ad cæremonias legis pertinebat: ſed hoc obſeruauit primus Paſtor Eccleſiæ. dicit enim ad Gala. 2. quòd cum veniſſent quidã Antiochiam, ſubtrahebat & ſegregabat ſe Petrus a Gentilibus. ergo abſq; peccato poſt paſſionem Chriſti legis cæremoniæ obſeruari poſſunt. § 3 Præt. Præcepta Apoſtolorum non induxerunt homines ad peccatum: ſed ex decreto Apoſtolorum ſtatutum fuit, ꝙ Gentiles quædam de cẹremonijs legis obſeruarent. dicitur enim Act. 15. Viſum

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ tertiæ Articulum quartum.*

In arti. 4 eiuſdem 103. q. omiſſo 3. ar tic. dubium occurrit circa rationem aſſignatã in litera, Quare legalia poſt paſſionem Chriſti ceſſauerunt, ſic ꝙ abſque mortali peccato ſeruari non poſſunt. Videtur autem ꝙ Auguſt. & author in ea accepti ſunt. nã aut efficaciter cõcludit, aut nõ. ſi efficax eſt, ergo duo tãtum tempora diſtinguenda ſunt cũ Hieron., ſ. ante paſſionẽ & poſt, vt in corpore articuli, & ex hac ratione diſtinguuntur. Et tenet ſequela, quia cũ idem ſit iudiciũ ſm̃ hanc rationẽ de verbis & factis cæremonialib⁹, ſicut duo tãtũ tẽpora diſtinguũtur quo ad verba, ita quo ad facta cæremonialia: & ſicut poſt paſſionẽ Chriſti immediate peccaſſent mortaliter Apoſtoli dicẽtes Ieſum Chriſtum naſciturũ, paſſurum, reſurrecturũ, ita exercentes facta prophetica ipſum naſciturum, paſſurũ, reſurrecturum, peccabant mortaliter: ſuper hoc quippe vis rationis ſtat, ꝙ paria ſint mentiri verbo & facto. Si autẽ quod

Infr. q. 104. ar. 3. co. Et 2. 2. q. 87. ar. 1. co. poſt med. & q. 93. ar. 1. & q. 94. art. 3. ad 5. Et 4. diſt. 1. q. 2. ar. 5. q. 3. & 4. Et Ro. 14. Et Gal. 2. 3. & 5.

eſt ſpiritui ſancto, & nobis, nihil vltra imponere oneris vobis, q̃ hęc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione. ergo abſque peccato cæremoniæ legales poſſunt poſt Chriſti paſſionem obſeruari.

Sed contra eſt, qđ Apoſt. dicit ad Gala. 5. Si circuncidimini, Chriſtus nihil vobis proderit: ſed nihil excludit fructum Chriſti, niſi peccatum mortale. ergo circūcidi, & alias cæremonias obſeruare poſt paſſionem Chriſti, eſt peccatum mortale.

Respon. Dicendum, ꝙ omnes cæremoniæ ſunt quædam proteſtationes fidei, in qua conſiſtit interior Dei cultus. ſic autem fidem interiorem poteſt homo proteſtari factis, ſicut & verbis, & in vtraque proteſtatione ſi aliquid homo falſum proteſtatur, peccat mortaliter. Quàmuis autem ſit eadem fides quam habemus de Chriſto, & quam antiqui patres habuerūt, tamen quia ipſi præceſſerunt Chriſtum, nos autem ſequimur, eadem fides diuerſis verbis ſignificatur a nobis, & ab eis. nam ab eis dicebatur: Ecce virgo concipiet & pariet filium, quæ ſunt verba futuri temporis. Nos autem idem repræſentamus per verba præteriti temporis dicētes, ꝙ concepit & peperit. Et ſimiliter cæremoniæ veteris legis ſignificabāt Chriſtum vt naſciturum & paſſurum, noſtra autem ſacramenta ſignificāt ipſum vt natum & paſſum. Sicut igitur peccaret mortaliter, qui nunc ſuam fidē proteſtando, diceret Chriſtum naſciturum, quod antiqui pie & veraciter dicebant: ita etiam peccaret mortaliter, ſiquis nunc cęremonias obſeruaret, quas antiqui pie & fideliter obſeruabāt. Et hoc eſt quod* Auguſtinus dicit contra Fauſtum, Iam non promittitur naſcitur*, paſſurus, reſurrecturus, qđ illa ſacramenta quodammodo perſonabant: ſed annuntiatur quòd natus ſit, paſſus ſit, reſurrexit, qđ hæc ſacramenta, quæ a Chriſtianis aguntur, iam perſonant.

Ad primum ergo dicendū, quòd circa hoc diuerſimode ſenſiſſe videntur Hierony. & Auguſtin. * Hieronymus enim diſtinxit duo tempora, vnum tempus ante paſſionem Chriſti, in quo legalia non erant mortua, quaſi non habentia vim obligatoriam, aut expiatiuam pro ſuo modo, nec etiam mortifera, quia non peccabant ea obſeruā-

A tes. Statim autem poſt paſſionem Chriſti inceperunt eſſe non ſolum mortua, ideſt, non habentia virtutem & obligationem: ſed etiā mortifera, ita ſcilicet, quòd peccabant mortaliter quicunque ea obſeruabant. vnde dicebat, quòd Apoſtoli nunquā legalia obſeruauerūt poſt paſſionem ſecundū veritatem, ſed ſolum quadam pia ſimulatione, ne ſcilicet, ſcandalizarent Iudæos, & eorum conuerſionem impedirēt: quæ quidem ſimulatio ſic intelligenda eſt, non quidē

B ita quòd illos actus ſecūdum rei veritatem non facerent, ſed quia non faciebant tanquàm legis cęremonias obſeruantes: ſicut ſi quis pelliculam virilis membri abſcinderet propter ſanitatem, nō cauſa legalis circuncisionis obſeruandæ. Sed quia indecens videtur, quòd Apoſtoli ea occultarent propter ſcādalum, quæ pertinent ad veritatem vitæ & doctrinæ, & quòd ſimulatione vterentur in his quæ pertinent ad ſalutem fidelium: ideo conuenientius * Auguſti. diſtinxit tria tempora. Vnum quidem ante Chriſti paſſionem, in quo legalia neque erant mortifera, neque mortua. Aliud autem poſt tempus Euangelij diuulgati, in quo legalia ſunt mortua & mortifera. Tertium autem eſt

C tempus medium, ſcilicet a paſſione Chriſti vſque ad diuulgationem Euangelij, in quo legalia quidem fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea obſeruare tenebatur. non tamen fuerūt mortifera, quia illi qui conuerſi erant ad Chriſtum ex Iudæis, poterant illa legalia licite obſeruare, dummodo non ſic ponerent ſpem in eis, ꝙ ea reputarent ſibi neceſſaria ad ſalutē, quaſi ſine legalibus fides Chriſti iuſtificare non poſſet. His autem qui conuertebantur ex gentilitate ad Chriſtū, non inerat cauſa vt ea obſeruarent. & ideo Paulus circūcidit Timotheum, qui ex matre Iudęa genitus erat: Titum autem, qui ex Gentilibus natus erat, circuncidere noluit. Ideo autem no

D luit Spiritus ſanctus, vt ſtatim inhiberetur his, qui ex Iudęis conuertebantur, obſeruatio legalium, ſicut inhibebatur his, qui ex Gentilibus cōuertebantur, gentilitatis ritus, vt quædam differentia inter hos ritus oſtenderetur. Nam gētilitatis ritus repudiabatur tanquàm omnino illicitus, & a Deo ſemper prohibitus. Ritus aūt legis ceſſabat tāquàm impletus per Chriſti paſſionem, vtpote a Deo in figurā Chriſti inſtitutus.

Ad 2m dicendum, quòd ſecūdum * Hieron. Petrus ſimulatorię ſe a Gentilibus ſubtrahebat, vt vitaret Iudęorum ſcandalum, quorum erat Apoſtolus. vnde in hoc nullo modo peccauit: ſed Paulus eum ſimiliter ſimulatorie reprehendit, vt vitaret ſcandalum Genti-

E lium, quorum erat Apoſtolus. Sed * Auguſti. hoc improbat, quia Paulus in canonica ſcriptura, ſcilicet Gal. 2. in qua nefas eſt credere aliquid falſum eſſe, dicit quòd Petrus reprehenſibilis erat. vnde verū eſt quòd Petrus peccauit, & Paulus vere eum non ſimulatorie reprehendit. Non autē peccauit Petrus in hoc, quòd ad tempus legalia obſeruabat, quia hoc ſibi licebat tanquàm ex Iudæis conuerſo: ſed peccabat in hoc, ꝙ circa legalium obſeruantiam nimiam diligentiā adhibebat, ne ſcandalizaret Iudæos, ita quòd ex hoc ſequebatur Gentilium ſcandalum.

Ad 3m dicendum, quòd quidam dixerunt quòd illa prohibitio Apoſtolorum non eſt intelligenda ad literam, ſed ſecundū ſpiritualem intellectum, vt ſcilicet

qđ deduximus non admittitur, quia cōtradicit tribus temporibus in reſponſione ad primū ab Auguſt. poſitis, ſequitur ꝙ ratio efficax non ſit ad cōcludendum, quòd legalia ſeruari non poſſent abſque peccato mortali, qđ tamen in corpore articu. concluditur. nō magis nāq; ē mendaciū dicere nūc Chrm naſciturū, paſſurum, reſurrecturū, aſcēſurū, & Spūs ſancti legem daturum, quam poſt Pētecoſten tempore Apoſtolorum.
¶ Ad hæc dicitur, ꝙ quia non ſolum ex Auguſt. & authoris, ſed Eccleſiæ authoritate diſtinctionem trium temporum, & rationem in litera allatam, & concluſionem, vt in concilio Florentino ſub Euge. 4. patet, habem⁹: ideo vtrunq; ſaluare oportet. Dicendum eſt ergo, quòd ratio illa de mēdacio, verbo, vel facto efficax eſt, & cōcludit quòd cęremonialia abſolute & ſimpliciter non potuerunt poſt Chriſtum immediate obſeruari abſque mendacio pernicioſo, & propterea hodie ſeruari nō poſſunt, nec tunc ſeruari potuerunt abſolute: quoniam abſolute ſeruata ſeruantur vt viua & neceſſaria ad ſalutem ex lege veteri, ꝙ poſt Chriſtum nunquàm licuit. Quare autem quodam tempore tantum, ſcilicet vſque ad diuulgationem Euāgelij, licuit ſeruare eadem vt mortua, eſt quia vſq; ad tumulum tantū mortua perſona, vt mortua tamen cuſtoditur. Vnde Spiritus ſancti authoritate, vt in litera dicitur, quaſi diſpēſatiue cōceſſum eſt tēpus non mētiendi facto, quia non eſt cōceſſum vt vterētur eis vt viuis, ſic enim profitentur Chriſtū naſciturū, paſſurum &c. ſed deferendi mortuam ſynagogā matrem cū honore ad tumulū. tunc quippe tumulata eſt, quando Euangelium eſt diuulgatum. Propter ꝙ nūc nec vt viua propter mendacium, nec vt mortua propter ſepulturā, iam ſeruari poſſunt cæremonialia illa abſq; peccato mortali. Et ſic patet omnia conſonare.
¶ In reſponſione ad tertium ſcito, quòd in eodem Florentino Concilio canonizata eſt quaſi ad verbum hæc doctrina.

Lib. 19. c. 16 a med. illi⁹ tom. 6.

*In Epiſto. qua incipit Tres ſimul Epiſt. tom. 3. inter opa Hier. Et in Epiſt. de Petri reprehen. & Auguſt. ad Hieron. Epiſtola 59.

Epiſto. 19 tom. 2.

Loco citato ad 2. argu.

In Epiſt. 59 tom. 2.

in prohibitione ſanguinis intelligatur prohibitio homicidij, in prohibitione ſuffocati intelligatur prohibitio volẽtiæ & rapinæ, in prohibitione immolatorum intelliguntᷣ prohibitio idolatriæ: fornicatio aũt prohibetur tanquàm p ſe malum. & hanc opinionẽ accipiũt ex quibuſdã gloſis, quæ hmõi præcepta myſtice exponũt. Sed quia homicidium & rapina etiam apud Gentiles reputabantᷣ illicita, non oportuiſſet ſup hoc ſpeciale mandatum dari his, qui erant ex gentilitate conuerſi ad Chriſtum. Vnde alij dicũt, ꝙ ad literam illa comeſtibilia fuerunt prohibita, non pp obſeruantiam legalium, ſed pp gulam comprimẽdam. Vnde dicit Hieron. * ſuper illud Ezech. 44. Oẽ morticiniũ &c. Condemnat ſacerdotes, qui in cibis, & cæteris hmõi, hæc cupiditate gulæ non cuſtodiunt. Sed quia ſunt quædã cibaria magis delicata ad gulam prouocantia, non vĩ ratio quare fuerunt hæc magis q̃ alia prohibita. Et iõ dicendum ſecundum tertiam opinionem, quòd ad literam iſta ſunt prohibita non ad obſeruandum cęremonias legis, ſed ad hoc, ꝙ poſſet coaleſcere vnio Gentilium & Iudæorum inſimul habitantium. Iudæis .n. propter antiquam conſuetudinem, ſanguis & ſuffocatum erãt abominabilia. Comeſtio autem immolatorum ſimulacris poterat in Iudæis aggenerare circa Gẽtiles ſuſpicionem reditus ad idolatriam: & ideo iſta fuerunt prohibita pro tpe illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnũ Gentiles & Iudæos. Procedẽte aũt tẽpore, ceſſante cauſa ceſſat effectus, manifeſtata Euangelicæ doctrinæ veritate, in qua Dñs docet, ꝙ nihil quod per os intrat, coinquinat hominem, vt dicitur Matth. 15. Et ꝙ nihil eſt reiciẽdum, quod cum gratiarum actione percipitᷣ, vt 1. ad Timoth. 4. dicitur. Fornicatio autẽ prohibetur ſpecialiter, quia Gentiles non reputabant eam eſſe peccatum.

*Circa fin. commentarii ad c. 44. tom. 5.

QVAESTIO CIIII.

De præceptis iudicialibus in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cõſiderandum eſt de præceptis iudicialibus. Et primo conſiderandum eſt de ipſis in communi. Secundo, de rationibus eorum.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quæ ſunt iudicialia præcepta.
¶ Secũdo, Vtrum ſint figuralia.
¶ Tertio, De duratione eorum.
¶ Quarto, De diſtinctione eorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ratio præceptorum iudicialium conſiſtat in hoc, quòd ſunt ordinantia ad proximum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ratio præceptorum iudicialium non conſiſtat in hoc, ꝙ ſunt ordinantia ad proximũ. Iudicialia enim præcepta a iu- F dicio dicũtur: ſed multa ſunt alia, quibus homo ad proximum ordinatur, quæ non pertinent ad ordinationem iudiciorũ. nõ ergo præcepta iudicialia dicuntur, quibus homo ordinatur ad proximum.

¶ 2 Præt. Præcepta iudicialia a moralibus diſtinguũtur, vt * ſupra dictum eſt: ſed multa præcepta moralia ſunt, quib⁹ homo ordinatur ad proximum, ſicut patet in ſeptẽ præceptis ſecundæ tabulæ. non ergo præcepta iudicialia dicuntur ex G hoc, ꝙ ad proximum ordinant.

q.99.art.4.

¶ 3 Præt. Sicut ſe habent præcepta cęremonialia ad Deũ, ita ſe habent iudicialia præcepta ad proximum, vt * ſupra dictum: ſed inter præcepta cæremonialia ſunt quædam quæ pertinent ad ſeipſum, ſicut obſeruantiæ ciborum & veſtimentorum, de quibus * ſupra dictum eſt. ergo præcepta iudicialia non ex hoc dicuntur, quòd ordinent hominem ad proximum.

q.99.art.4. & q.101. articu.1.

q.102. ar.6.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ezechie. 18. inter cętera bona H opera viri iuſti: Si iudiciũ verum fecerit inter virũ & virum: ſed iudicialia præcepta a iudicio dicuntur. ergo præcepta iudicialia videntur dici illa, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ex * ſupradictis patet, præceptorum cuiuſcũq; legis quędã habent vim obligandi ex ipſo dictamine rõnis, quia naturalis rõ dictat hoc eſſe debitũ fieri, vel vitari: & hmõi pręcepta dñr moralia, eo ꝙ a ratione dñr mores humani. Alia vero præcepta ſunt, quę non habent vim obligandi ex ipſo dictamine rationis, quia .ſ. in ſe conſiderata non habẽt I abſolute rõnem debiti, vel indebiti, ſed hñt vim obligandi ex aliqua inſtitutione diuina, vel humana: & hmõi ſunt determinationes quędã moralium præceptorum. Si igitur determinentur moralia præcepta p inſtitutionem diuinã in his, per quæ ordinatur hõ ad Deum, talia dicentur pręcepta cæremonialia. Si aũt in his quæ pertinent ad ordinationem hoium adinuicẽ, talia dicentur præcepta iudicialia. In duobus ergo cõſiſtit rõ iudicialium pręceptorum .ſ. vt pertineant ad ordinationem hominũ adinuicem: & vt non habeãt vim obligandi ex ſola ratione, ſed ex inſtitutione.

q.95.art.2. Et q.99.ar. 3. & 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ iudicia exercentur officio aliquorum principum, qui habent poteſta K tẽ iudicandi. Ad principem antẽ pertinet non ſolũ ordinare de his quæ veniunt in litigiũ, ſed etiam de voluntarijs contractibus, qui inter hoies fiunt, & de oĩbus pertinẽtibus ad populi cõitatem & regimen. Vnde præcepta iudicialia non ſolum ſunt illa, quæ pertinent ad lites iudiciorum, ſed etiam quæcunque pertinẽt ad ordinationem hominum adinuicem, quæ ſubeſt ordinationi principis tanquàm ſupremi iudicis.

AD 2^m^ dicẽdum, quòd ratio illa procedit de præceptis ordinantibus ad proximum, quæ habent vim obligandi ex ſolo dictamine rationis.

AD 3^m^ dicendum, quòd etiam in his quæ ordinãt ad Deum, quædam ſunt moralia, quæ ipſa rõ fide informata dictat, ſicut Deum eſſe amandum, & colendum

¶ Super Quæſtionem centeſimã quartam.

IN q. 104. nihil ſcribendum occurrit, niſi ꝙ duo ſpecialiter aduertas. Primõ eſt, quare oĩa illius populi erant figuralia. Aſſignatur oĩq; in 2. art. ad ſecũdum pro cauſa, quia Chriſtus ex populo illo erat naſciturus, idest, quia ſtatus illius populi erat pp Chriſtum venturũ ex eo, conſequẽs eſt vt verbis & factis prænuntiarent Chriſtum, & pertinẽtia ad ipſum: & hoc ex diuina inſtitutione, cuius ſolius eſt facere, ꝙ facta totius populi ſint in figurã. Secundum eſt, ꝙ differentia inter cæremonialia, & iudicialia in figurãdo, non conſiſtit in hoc, ꝙ cęremonialia ſint per ſe primo inſtituta ad figurandũ, & iudicialia ſint inſtituta ad figurandũ per ſe ſecundo. hoc enim non dicitur in litera. Et ſi concederetur, non poſſent hodie a quocunq; pręcipi principe, ſicut nec cæremonialia, quoniam per ſe, licet ſecundo haberẽt annexam ſignificationem Chriſti venturi: ſed conſiſtit in hoc, ꝙ cæremonialia vt ſic per ſe primo .i. ſecundum primariam intentionem Dei inſtituentis, figurant Chriſtum venturum: iudicialia vero vt ſic, nec per ſe primo, nec per ſe ſecundo continent rationem figuræ, ſed ex conſequenti .i. per accidens, inquãtum .ſ. data ſunt populo, cuius totus ſtatus erat figuratiuus. Si enim omnia in figuram contingebant illis, cum ſiquidem iſta iudicialia ſint pars vna omniũ contingentium illis, oportet etiam iſta ex conſequenti eſſe figuralia. Et propterea poſſunt hæc ſtatui, & ſeruari.

Sup. q. 99. art. 4. & locis ibi inductis.

¶ Et ſic intellige 2. & 3. articulos.

dnm. Quædam vero ſunt cæremonialia, quæ non habeut vim obligationis, niſi ea inſtitutione diuina. Ad Denm aũt pertinẽt non ſolũ ſacrificia oblata Deo, ſed etiam quęcunq; pertiuent ad idoneitatem offerentiũ, & Deum coleutium. Hoĩes enim ordinãtur in Deum ſicut in finem, & iõ ad cultum Dei pertinet, & p conſequẽs ad cæremonialia præcepta, quòd homo habeat quandam idoneitatem reſpectu cultus diuini: ſed homo non ordinatur ad proximũ ſicut in finem, vt oporteat eum diſponi in ſeipſo in ordine ad proximum. Hæc enim eſt comparatio ſeruorum ad dominos, q id quod ſunt, dominorum ſunt, ſecundum * Philoſoph. in 1. Poli. & ideo non ſunt aliqua præcepta iudicialia ordinãtia hoĩem in ſeipſo, ſed omnia talia ſunt moralia: quia ratio, quę eſt principium moralium, ſe habet in hoĩe reſpectu eorum quę ad ipſum pertinent, ſicut princeps, vel iudex in ciuitate. Sciẽdnm tñ, ꝙ quia ordo hoĩs ad proximum magis ſubiacet rationi, quàm ordo hominis ad Denm, plura præcepta moralia inueniuntur, per quæ ordinatur homo ad proximũ, quàm per quæ ordinatur hõ ad Deum: & propter hoc etiam oportuit plura eſſe cæremonialia in lege, q̃ iudicialia.

* Cap. 3. parũ ante me.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta iudicialia aliquid figurent.

Infra art. 3. cor. Et 2. 2. q. 87. art. 1. corp.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ præcepta iudicialia non figurent aliquid. Hoc .n. videtur eſſe proprium cæremonialium præceptorum, ꝙ ſint in figuram alicuius rei inſtituta. ſi igitur ẽt pręcepta iudicialia aliquid figurent, non erit differentia inter iudicialia & cæremonialia præcepta.

¶ 2 Præt. Sicuti illi populo Iudæorum data ſunt quædam iudicialia præcepta, ita etiam alijs populis gentilium: ſed iudicialia præcepta aliorũ populorũ nõ figurant aliquid, ſed ordinant quid fieri debeat. ergo vr̃ ꝙ neq; præcepta iudicialia veteris legis aliqd figurarẽt.

¶ 3 Præt. Ea quæ ad cultum diuinum pertinent, figuris quibuſdam tradi oportuit, quia ea quæ Dei ſunt, ſupra noſtram rationem ſunt, vt * ſupra dictum eſt: ſed ea quæ ſunt proximorum, non excedũt rationem noſtram. ergo per iudicialia, quæ ad proximum nos ordinant, non oportuit aliquid figurari.

* q. 101. ar. 2. ad 2. pręcipue.

SED CONTRA eſt, quod Exod. 21. iudicialia præcepta allegorice, & moraliter exponuntur.

RESPON. Dicendum, ꝙ dupliciter contingit aliquod præceptum eſſe figurale. Vno modo, primo & per ſe, quia ſcilicet principaliter eſt inſtitutum ad aliquid figurandum, & hoc modo præcepta cæremonialia ſunt figuralia: ad hoc enim ſunt inſtituta, vt aliqd figurent pertinens ad cultũ Dei, & ad myſterium Chriſti. Quædam vero præcepta ſunt figuralia non primo & per ſe, ſed ex conſequẽti, & hoc modo præcepta iudicialia veteris legis ſunt figuralia: non enim ſunt inſtituta ad aliquid figurandum, ſed ad ordinãdum ſtatum illius populi ſecundum iuſtitiam & æquitatem: ſed ex conſequenti aliquid figurabant inquantum. ſ. totus ſtatus illius populi, qui per huiuſmodi præcepta diſponebatur, figuralis erat, ſecundum illud 1. ad Corinth. 10. Omnia in figuram contingebant illis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præcepta cæremonialia alio modo ſunt figuralia quàm iudicialia, vt * dictum eſt.

* In corp. ar.

AD 2[m] dicendum, ꝙ populus Iudęorum ad hoc electus erat a Deo, ꝙ ex eo Chriſtus naſceretur: & ideo oportuit totum illius populi ſtatũ eſſe propheticum, & figuralem, vt * Augu. dicit contra Fauſtum: & propter hoc etiã iudicialia illi populo tradita magis ſunt figuralia, q̃ iudicia aliis populis tradita: ſicut etiã bella & geſta illius populi exponuntur myſtice, non autẽ bella, vel geſta Aſſyriorũ, vel Romanorum, quàmuis longe clariora ſecundum homines fuerint.

* Lib. 22. ca. 24. in prin. tom. 6.

AD 3[m] dicendum, ꝙ ordo ad proximũ in populo illo ſecundum ſe conſideratus, peruius erat rationi: ſed ſecundum quod referebatur ad cultum Dei, ſuperabat rationem, & ex hac parte erat figuralis.

ARTICVLVS III.

Vtrum præcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant.

Infra q. 108. art. 1. corp. & art. 2. co. & ad 4. Et 2. 2. q. 62. art. 3. ad 1. & q. 81. art. 1. co. Et 4. dl. 15. q. 1. art. 5. q. 2. ad 5. Et quol. 2. ar. 8. cor. & quol. 4. art. 13. co. Et Heb. 7. lect. 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd præcepta iudicialia veteris legis perpetuã obligationem habeãt. Præcepta enim iudicialia pertinent ad virtutem iuſtitiæ, nam iudicium dr̃ iuſtitiæ executio: iuſtitia aũt eſt perpetua & immortalis, vt dr̃ Sap. 1. ergo obligatio præceptorũ iudicialiũ eſt perpetua.

¶ 2 Præt. Inſtitutio diuina eſt ſtabilior, quàm inſtitutio humana: ſed præcepta iudicialia humanarum legum habent perpetuam obligationem. ergo multo magis præcepta iudicialia legis diuinæ.

¶ 3 Præt. Apoſto. dicit ad Hebr. 7. quòd reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ipſius, & inutilitatem: quod quidem verum eſt de mandato cæremoniali, quod non poterat facere perfectum iuxta conſcientiam ſeruientem, ſolummodo in cibis, & in potibus, & varijs baptiſmatibus, & iuſtitijs carnis, vt Apoſtolus dicit ad Hebr. 9. ſed præcepta iudicialia erant vtilia, & efficacia ad id, ad quod ordinabãtur. ſ. ad iuſtitiam & æquitatem inter homines conſtituendam. ergo præcepta iudicialia veteris legis nõ reprobantur, ſed adhuc efficaciam habent.

SED CONTRA eſt, quod Apoſto. dicit ad Heb. 7. quòd tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat: ſed ſacerdotium eſt tranſlatum ab Aaron ad Chriſtum. ergo etiam & tota lex eſt tranſlata. non ergo iudicialia præcepta adhuc obligationem habẽt.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ iudicialia præcepta non habuerunt perpetuã obligationẽ, ſed ſunt euacuata p aduentum Chriſti, aliter tñ quàm cæremonialia. nã cæremonialia adeo ſunt euacuata, vt non ſolum ſint mortua, ſed etiam mortifera obſeruantibus poſt Chriſtũ, maxime poſt Euangelium diuulgatum. Pręcepta autẽ iudicialia ſunt quidem mortua, quia nõ habent vim obligandi, non tamen ſunt mortifera: quia ſi quis princeps ordinaret in regno ſuo illa iudicialia obſeruari, non peccaret, niſi forte hoc modo obſeruarentur, vel obſeruari mandarentur, tanquã habentia vim obligandi ex veteris legis inſtitutione. talis enim intentio obſeruandi eſſet mortifera, & huius differentiæ ratio poteſt accipi ex pręmiſſis. * Dictum eſt enim quòd præcepta cæremonialia ſunt figuralia primo & per ſe, tanquàm inſtituta principaliter ad figurandũ Chriſti myſteria vt futura: & ideo ipſa obſeruatio eorum præiudicat fidei veritati, ſecundum quam confitemur illa myſteria iam eſſe completa. Præcepta autem iudicialia non ſunt inſtituta ad figurandum, ſed ad diſponendũ ſtatũ illius populi, qui ordinabatur ad Chriſtum: & ideo mutato ſtatu illius populi, Chriſto iam veniente, iudicialia pręcepta obligationem amiſerunt. Lex enim fuit pædagogus ducens ad Chriſtũ, vt dicit ad Gal. 3. Quia tamen huiuſmodi iudicialia præ-

* Art. præce.

cepta non ordinãtur ad figurandum, ſed ad aliquid fiendum, ipſa eorum obſeruatio abſolute non præiudicat fidei veritati: ſed intentio obſeruandi tanquàm ex obligatione legis præiudicat veritati fidei: quia per hoc haberetur, quòd ſtatus prioris populi adhuc duraret, & quòd Chriſtus nondum veniſſet.

Ad primum ergo dicẽdum, quòd iuſtitia quidem perpetuo eſt obſeruãda: ſed determinatio eorum quæ ſunt iuſta ſm inſtitutionẽ humanã, vel diuinam, oportet ꝙ varietur ſecũdum diuerſum hominũ ſtatũ.

Ad 2m dicendum, quòd præcepta iudicialia ab hominibus inſtituta habent perpetuam obligationem manente illo ſtatu regiminis: ſed ſi ciuitas, vel gens ad aliud regimen deueniat, oportet leges mutari. Nõ enim eædem leges conueniunt in democratia, quæ eſt poteſtas populi, & in oligarchia, quę eſt ptẽs diuitum, vt patet p *Philo. in ſua Politica: & ideo etiã mutato ſtatu illi' ppli, oportuit pcepta iudicialia mutari.

* Lib. 3. c. 5 6. & lib. 10. 5.

Ad 3m dicendum, ꝙ illa præcepta iudicialia diſponebant populum ad iuſtitiam & æquitatem ſecundũ quod conueniebat illi ſtatui: ſed poſt Chriſtum, ſtatũ illius populi oportuit mutari, vt iam in Chriſto non eſſet diſcretio Gẽtilis & Iudæi, ſicut antea erat: & propter hoc oportuit etiam præcepta iudicialia mutari.

Articvlvs IIII.

Vtrum præcepta iudicialia poſſint habere aliquam certam diuiſionem.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtᷣ ꝙ pręcepta iudicialia nõ poſſint habere aliquam certam diuiſionẽ. Præcepta enim iudicialia ordinant homines adinuicem: ſed ea quæ inter homines ordinari oportet in vſum eorum venientia, nõ cadunt ſub certa diſtinctione, cum ſint infinita. ergo præcepta iudicialia non poſſunt habere certam diſtinctionem.

¶ 2 Præt. Præcepta iudicialia ſunt determinationes moralium: ſed moralia præcepta non vidẽtur habere aliquam diſtinctionem, niſi ſecundum quod reducuntur ad præcepta decalogi. ergo præcepta iudicialia nõ habent aliquam certam diſtinctionem.

¶ 3 Præt. Præcepta cærimonialia, quia certam diſtinctionem habẽt, eorũ diſtinctio in lege innuitur, dum quædã vocantur ſacrificia, quędã obſeruantię: ſed nulla diſtinctio innuitᷣ in lege præceptorum iudicialium. ergo videtur ꝙ non habeant certam diſtinctionem.

Sed contra. Vbi eſt ordo, oportet quòd ſit diſtinctio: ſed ratio ordinis maxime pertinet ad præcepta iudicialia, per quæ populus ille ordinabatur. ergo maxime debent habere diſtinctionem certam.

Respon. Dicendum, ꝙ cum lex ſit quaſi quædã ars humanæ vitæ inſtituendæ, vel ordinandæ, ſicut in vnaquaq; arte eſt certa diſtinctio regularum artis: ita oportet in qualibet lege eſſe certã diſtinctionẽ præceptorum, aliter enim ipſa cõfuſio vtilitatem legis auferret. & ideo dicendum eſt ꝙ præcepta iudicialia veteris legis, per quę hoĩes adinuicem ordinabantur, diſtinctionem habent ſecundum diſtinctionem ordinationis humanæ. Quadruplex autẽ ordo in aliquo populo inueniri põt. Vnus quidẽ principum populi ad ſubditos: alius aũt ſubditorum adinuicem: tertius autẽ eorum q̃ ſunt de populo ad extraneos: quartus autẽ ad domeſticos, ſicut patris ad filium, vxoris ad virũ, & dñi ad ſeruum. & ſm iſtos quatuor ordines diſtingui poſſunt præcepta iudicialia veteris legis. Dantᷣ aũt quædam præcepta de inſtitutione principum, & officio eorũ, & de reuerentia eis exhibenda: & hæc eſt vna pars iudicialiũ præceptorum. Dantur etiã quædã præcepta pertinẽtia ad conciues adinuicẽ, puta, circa emptiones & vẽditiones, & iudicia & pœnas: & hæc eſt ſecunda pars iudicialium præceptorũ. Dantur etiã quædã præcepta pertinentia ad extraneos, puta, de bellis contra hoſtes, & de ſuſceptione peregrinorũ & aduenarũ: & hæc eſt tertia pars iudicialiũ pręceptorum. Dantᷣ etiam in lege quædã præcepta pertinentia ad domeſticã conuerſationẽ, ſicut de ſeruis, & vxoribus, & filijs: & hæc eſt quarta pars iudicialium præceptorũ.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ea quæ pertinent ad ordinationem hoĩum adinuicem, ſunt quidem numero infinita, ſed tñ reduci pñt ad aliqua certa ſm differentiam ordinationis humanæ, vt * dictum eſt.

* In cor. ar.

Ad 2m dicẽdum, quòd præcepta decalogi ſunt prima in genere moralium, vt * ſupra dictum eſt: & ideo conuenienter alia præcepta moralia ſecundum ea diſtinguuntur. Sed præcepta iudicialia & cæremonialia habent aliam rationem obligationis, non quidem ex ratione naturali, ſed ex ſola inſtitutione: & ideo diſtinctionis eorum alia eſt ratio.

* q. 100. articu. 3.

Ad 3m dicendum, quòd ex ipſis rebus, quæ per pręcepta iudicialia ordinantur in lege, innuit lex diſtinctionem iudicialium præceptorum.

QVÆSTIO CV.

De ratione iudicialium præceptorum in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdum eſt de ratione iudicialiũ præceptorum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De ratione præceptorũ iudicialium, quæ pertinent ad principes.

¶ Secũdo, De his quę pertinẽt ad conuictum hoĩnm adinuicem.

¶ Tertio, De his quæ pertinent ad extraneos.

¶ Quarto, De his quæ pertinent ad domeſticã conuerſationem.

¶ *Super Quæſtionem centeſimã quintã.*

In q. 105. hoc ſolũ ſcribendum occurrit, quòd tam ex lege veteri, quàm ex authoritate Ariſt. & authoris apparet, ꝙ non irrationabiliter ordinaretur, ꝙ tam Eccleſia, quàm quicunque alius, nõ poſſet vltra tãtum agri in ciuitatis territorio, vt proprium habere: ſed donatũ vel ſucceſſione, vel quomodolibet aliter obuenient, plus quilibet teneretᷣ vẽdere, ne poſſeſſiões ad paucos deueniãt: vt hoc videtur pluribus in locis accidere.

Articvlvs primvs.

Vtrum conuenienter lex uetus de principibus ordinauerit.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter lex vetus de principibus ordinauerit. Quia, vt * Philoſophus dicit in 3. Politic. ordinatio populi præcipue dependet ex maximo principatu: ſed in lege non inuenitur qualiter debeat inſtitui ſupremus princeps: inuenitur autem de inferioribus principibus, primo quidem Exod. 18. Prouide de omni plebe viros ſapientes &c. & Numeri. 11. Cõgrega mihi 70. viros de ſeniorib' Iſrael. & Deuter. 1. Date ex vobis viros ſapientes, & gnaros &c. ergo inſufficiẽter lex vetus principes populi ordinauit.

* Lib. 3. c. 4 non pocul a prin. to. 5.

¶ 2 Præt. Optimi eſt optima adducere, vt Plato dicit: ſed optima ordinatio ciuitatis, vel populi cuiuſcunq; eſt, vt gubernetur per regem, quia huiuſmodi

di regnum maxime repręſentat diuinum regimẽ, quo
vnus Deus mundum gubernat a principio. igitur lex
debuit regẽ populo inſtituere, & non permittere hoc
eorum arbitrio, ſicut permittitur Deut. 17. Cũ dixe-
ris, conſtituam ſuper me regem, eum conſtitues &c.
¶ 3 Præt. Sicut dicitur Matth. 12. Omne regnũ in ſe-
ipſum diuiſum deſolabitur. quod etiam experimento
patuit in populo Iudæorum, in quo fuit diuiſio regni
deſtructionis cauſa: ſed lex præcipue debet intendere
ea, quæ pertinent ad communem ſalutem populi. er
go debuit in lege prohiberi diuiſio regni in duos re-
ges: nec etiã debuit hoc authoritate diuina introdu-
ci, ſicut legitur introductum authoritate Domini per
Ahiam Silonitem Prophetam 3. Reg. 11.
¶ 4 Præt. Sicut ſacerdotes inſtituuntur ad vtilitatem
populi in his quę ad Deũ pertinet, vt patet Heb. 5. ita
principes etiam inſtituuntur ad vtilitatẽ populi in re
bus humanis: ſed ſacerdotibus & leuitis, qui ſunt in
lege deputant̃ aliqua ex quibus uiuere debeant, ſicut
decimæ & primitię, & multa alia hmõi. ergo ſimiliter
principibus populi debuerunt aliqua ordinari unde
ſuſtentarent̃, & pręcipue cũ inhibita ſit eis munerum
acceptio, vt patet Exo. 23. Nõ accipietis munera, quæ
excæcant etiam prudẽtes, & ſubuertũt verba iuſtorũ.
¶ 5 Præt. Sicut regnum eſt optimum regimen, ita ty-
rannis eſt peſſima corruptio regiminis: ſed Dñs regẽ
inſtituendo, inſtituit ius tyrannicũm. Dicitur. n. 1. Re
gum 8. Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt vobis,
filios veſtros tollet &c. ergo inconuenienter fuit pro
uiſum per legem circa principum ordinationem.

Sed contra eſt, quòd populus Iſrael de ple-
nitudine ordinationis commẽdatur Num. 24. Quàm
pulchra ſunt tabernacula tua Iacob, & tentoria tua
Iſrael: ſed pulchritudo ordinationis populi dependet
ex principibus bene inſtitutis. ergo per legem popu-
lus fuit circa principes bene inſtitutus.

Respon. Dicendum, ꝙ circa bonam ordinatio
nem principum in aliqua ciuitate, uel gente duo ſunt
attendenda, quorũ vnum eſt, vt oẽs aliquam partem
habeant in principatu: per hoc. n. conſeruatur pax po
puli, & oẽs talem ordinationem amãt & cuſtodiunt,
vt dr̃ in 2. Polit. Aliud eſt quod attendit̃ ſecũdum ſpe
ciem regiminis, uel ordinationis principatuũ, cuius
cum ſit diuerſę ſpecies, vt * Philoſoph. tradit in 3. Po   * Lib. 3. ca. 4. tom. 5.
lit. pręcipue tñ eſt vnum regimen, in quo vnus princi
patur ſm virtutem: & ariſtocratia, ideſt, poteſtas opti
morum, in qua aliqui pauci principatur ſecũdũ vir-
tutem. Vñ optima ordinatio principum eſt in aliqua
ciuitate, vel regno, in qua vnus præficit̃ ſm virtutẽ,
qui oĩbus pręſit, & ſub ipſo ſunt aliqui principantes
ſm virtutem: & tñ talis principatus ad oẽs pertinet,
tum quia ex oĩbus eligi poſſunt: tum quia etiã ab om
nibus eliguntur. Talis. n. eſt optima politia bene com
miſta ex regno, inquantum unus præeſt: & ariſtocra-
tia, inquantum multi principantur ſecundum uirtu
tem: & ex democratia, ideſt, poteſtate populi, inquan-
tum ex popularibus poſſunt eligi principes, & ad po-
pulũ pertinet electio principum: & hoc fuit inſtitutũ
ſm legem diuinam. Nam Moyſes, & eius ſucceſſores
gubernabant populum quaſi ſingulariter oĩbus prin-
cipantes, quod eſt quædam ſpecies regni. Eligebantur
autem ſeptuaginta duo Seniores ſecũdum uirtutem.
Dr̃. n. Deut. 1. Tuli de ueſtris tribubus uiros ſapientes
& nobiles, & conſtitui eos principes. & hoc erat ari-
ſtocraticum: ſed democraticum erat, quòd iſti de om
ni populo eligebantur. Dicitur enim Exod. 18. Proui-

A de de omni plebe uiros ſapientes &c. & etiam quòd
populus eos eligebat. unde dicitur Deuteron. 1. Date
ex uobis uiros ſapientes &c. unde patet, quòd opti-
ma fuit ordinatio principum, quam lex inſtituit.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ populus ille
ſub ſpeciali cura Dei regebatur. unde dicitur Deute. 7
Te elegit dñs Deus tuus, ut ſis ei populus peculiaris:
& iõ inſtitutionem ſummi principis Dñs ſibi reſerua
uit. & hoc eſt quod Moyſes petiuit Num. 27. Proui-
deat dominus Deus ſpirituum oĩs carnis hominem,
qui ſit ſuper multitudinẽ hãc: & ſic ex Dei ordinatio-
ne inſtitutus eſt Ioſue in principatu poſt Moyſen. &
de ſingulis iudicibus qui poſt Ioſue fuerunt legitur,
quòd Deus ſuſcitauit populo ſaluatorẽ, & quòd ſpiri
B tus Domini fuit in eis, ut patet Iudicum 2. Et ideo
etiam electionem Regis non commiſit Dominus po-
pulo, ſed ſibi reſeruauit, ut patet Deuteron. 17. Eum
conſtitues regem, quẽ dominus Deus tuus elegerit.

Ad 2m dicẽdum, ꝙ regnum eſt optimum regimen
populi, ſi non corrumpatur: ſed propter magnam po-
teſtatem quæ regi conceditur, de facili regimẽ dege-
nerat in tyrannidem, niſi ſit perfecta uirtus eius, cui
talis poteſtas conceditur: quia non eſt uiſi uirtuoſi be
ne ferre bonas fortunas, ut Philoſo. dicit in 10. Ethic.
Perfecta autẽ uirtus in paucis inuenitur, & præcipue
Iudæi crudeles erant, & ad auaritiam proni, ꝑ quæ ui-
tia maxime hoĩes in tyrãnidem decidunt. Et iõ Dñs a
C principio eis regem non inſtituit cum plena poteſta-
te, ſed iudicem & gubernatorem in eorum cuſtodiã:
ſed poſtea regem ad petitionem populi quaſi indigna-
tus conceſſit, vt patet per hoc quod dixit ad Samue-
lem 1. Regum 8. Non te abiecerunt, ſed me, ne regnẽ
ſuper eos. Inſtituit tñ a principio circa regẽ inſtituen-
dum, primo quidem modum eligendi, in quo duo de
terminauit, ut. ſ. in eius electione expectarent iudiciũ
Dñi, & ut non facerent regem alterius gentis, quia ta
les reges ſolent parum affici ad gẽtem, cui præficiun-
tur, & per conſequens non curare de eis. Secundo or
dinauit circa reges inſtitutos qualiter deberent ſe ha-
D bere quantum ad ſeipſos, ut. ſ. non multiplicarent cur
rus & equos, neq; uxores, neq; etiam immenſas diui
tias: quia ex cupiditate horũ principes ad tyrannidẽ
declinant, & iuſtitiam derelinquũt. Inſtituit ẽt quali-
ter ſe deberent habere ad Deum, ut. ſ. ſemper legerẽt,
& cogitarẽt de lege Dei, & ſemper eſſent in Dei timo
re & obedientia. Inſtituit etiam qualiter ſe haberent
ad ſubditos ſuos, ut. ſ. non ſuperbe eos contemnerẽt,
aut opprimerent, neque etiam a iuſtitia declinarent.

Ad 3m dicendum, quòd diuiſio regni & multitu-
do regum magis eſt populo illi data in pœnam pro
multis diſſenſionibus eorum, quas maxime contra re
gem Dauid iuſtum mouerant, quàm ad eorum profe
E ctum. unde dicitur Oſee 13. Dabo tibi regem in furo
re meo. & Oſee 8. Ipſi regnauerũt, & non ex me: prin
cipes extiterunt, & non cognoui.

Ad 4m dicendum, ꝙ ſacerdotes per ſucceſſionem
originis ſacris deputabantur, & hoc ideo ut in maiori
reuerentia haberentur, ſi non quilibet ex populo poſ
ſet ſacerdos fieri, quorum honor cedebat in reueren-
tiam diuini cultus: & ideo oportuit ut eis ſpecialia
quædam deputarent̃ tam in decimis, q̃ in primitijs, q̃
etiã in oblationibus & ſacrificijs, ex quibus uiuerent.
Sed principes, ſicut * dictũ eſt, aſſumebant̃ ex toto po   * In corp. articu.
pulo: & ideo habebãt certas poſſeſſiones proprias, ex
quibus viuere poterant, & præcipue cum Dñs prohi
beret etiam in lege ne ſuperabundarent diuitijs, aut

magnifico apparatu, tum quia non erat facile quin ex his in ſuperbiam & tyrannidem erigerentur: tum etiam quia ſi principes non erant multum diuites, & erat laborioſus principatus, & ſolicitudine plenus, non multum affectabatur a popularibus, & ſic tollebatur ſeditionis materia.

Ad 5ᵐ dicendum, quòd illud ius non debebatur regi ex inſtitutione diuina, ſed magis prenuntiabatur vſurpatio regum, qui ſibi ius iniquum conſtituunt in tyrannidem degenerantes, & ſubditos deprædantes. & hoc patet per hoc quod in fine ſubdit: Voſque eritis ei ſerui: quod proprie pertinet ad tyrannidē, quia tyranni ſuis ſubditis principātur vt ſeruis. vnde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos ne regem peterēt: ſequitur.n. Noluit aūt audire popul' vocē Samuelis. ¶ Poteſt tamen contingere, q̄ bonus rex abſque tyrannide filios tollat, & conſtituat tribunos, & centuriones, & multa accipiat a ſubditis ſuis propter commune bonum procurandum.

Articvlvs II.

Vtrum conuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium conuictum.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter fuerint tradita pręcepta iudicialia, quantum ad popularium conuictum. Non enim poſſunt homines pacifice viuere adinuicem, ſi vnus accipiat ea quæ ſunt alterius: ſed hoc videtur eſſe inductum in lege. dicitur.n.Deut.23. Ingreſſus vineā proximi tui comede vuas quātū tibi placuerit. ergo lex vetus nō conuenienter ꝓuidebat hoīum paci.

¶ 2 Præt. Ex hoc maxime multæ ciuitates & regna deſtruuntur, quòd poſſeſſiones ad mulieres perueniūt, vt *Philoſophus dicit in 2.Polit. ſed hoc fuit introductum in veteri lege. dicitur.n.Num.27. Homo cum mortuus fuerit abſque filio, ad filiam eius tranſibit hǣditas. ergo nō cōuenienter ꝓuidit lex ſaluti populi.

Li.5.c.7.ā med.to.5.

¶ 3 Præt. Societas hominum maxime conſeruatur p hoc, q̄ homines emendo & vendendo, ſibiinuicē res ſuas cōmutant, quibus indigent, vt dicitur in 1.*Pol. ſed lex vetus abſtulit virtutem venditionis. mandauit.n. q̄ poſſeſſio vendita reuerteretur ad vēditorē in quinquageſimo anno Iubilæi, vt patet Leuit.25. incōuenienter igitur lex populū illum circa hoc inſtituit.

Lib.1.c.5. & 7.to.5.

¶ 4 Præt. Neceſſitatibus hominum maxime expedit, vt homines ſint prompti ad mutuum cōcedendum, q̄ quidē promptitudo tollitur p hoc, q̄ creditores accepta non reddunt. vnde dr̄ Eccleſ. 29. Multi non cā nequitiæ non fœnerati ſunt, ſed fraudari gratis timuerunt. hoc autem induxit lex, primo quidē quia mandauit Deut.15. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre ſuo, repetere non poterit: quia annus remiſſionis eſt Dn̄i. & Exod.22. dr̄, q̄ ſi pn̄te dn̄o aīal mutuatum mortuū fuerit, reddere nō tenetur. Scd̄o, quia auſertur ei ſecuritas, q̄ hr̄ p pignus: dr̄.n.Deute. 24. Cum repetes a proximo tuo rem aliquā quā debet tibi, nō ingredieris domū eius vt pignus auferas. & iterū: Nō pnoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei. ergo inſufficiēter fuit ordinatū in lege de mutuis.

¶ 5 Præt. Ex defraudatione depoſiti maximum periculum imminet, & ideo eſt maxima cautela adhibenda. vnde etiam dicitur 2.Mach.3. q̄ ſacerdotes inuocabant eū de cælo, qui de depoſitis legē poſuit, vt his qui depoſuerant ea ſalua cuſtodirēt: ſed in præceptis veteris legis parua cautela circa depoſita adhibetur.

F Dicitur.n.Exod.22. quòd in amiſſione depoſiti ſtatur iuramento eius apud quem fuit depoſitum. ergo non fuit circa hoc legis ordinatio conueniens.

¶ 6 Pręt. Sicut aliquis mercenarius locat operas ſuas, ita etiam aliqui locant domum, vel quæcunq; alia huiuſmodi: ſed non eſt neceſſarium, vt ſtatim pretium locatæ domus conductor exhibeat. ergo etiam nimis durum fuit quod præcipitur Leuit.19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane.

¶ 7 Præt. Cum frequenter immineat iudiciorum neceſſitas, facilis debet eſſe acceſſus ad iudicem. inconuenienter igitur ſtatuit lex Deut.17. vt irent ad vnum locum experituri iudicium de ſuis dubiis.

¶ 8 Præ. Poſſibile eſt non ſolum duos, ſed etiam tres,
G vel plures concordare ad mentiendum. inconuenienter igitur dicitur Deut.19. In ore duorum, vel trium teſtium ſtabit omne verbum.

¶ 9 Præt. Pœna debet taxari ſecundum quantitatem culpæ: vnde dicitur etiam Deut.25. Pro menſura peccati, erit & plagarum modus: ſed quibuſdam æqualibus culpis lex ſtatuit inęquales pœnas. Dicitur enim Exo.22. q̄ reſtituet fur quinque boues pro vno boue, & quatuor oues pro vna oue. quædam etiā non multū grauia peccata graui pœna puniuntur, ſicut Num.15. lapidat' eſt, qui collegerat ligna in ſabbatho. Filius etiam proteruus pp parua delicta, quia.ſ. comeſſatio-
H nibus vacabat & conuiuiis, mādatur lapidari, Deut.21. igitur incōuenienter in lege ſunt inſtitutæ pœnę.

¶ 10 Præt. Sicut *Augu. dicit 21. de ciuitate Dei. Octo genera pœnarum in legibus eſſe ſcribit Tullius Damna, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, ſeruitutem: ex quibus aliqua ſunt in lege ſtatuta. Damnum quidem, ſicut cum fur condemnabatur ad quintuplum, uel quadruplum. Vincula uero, ſicut Num.15. mandatur de quodam, q̄ in carcerem includatur. Verbera uero, ſicut Deut.25. Si eum qui peccauit, dignum uiderint plagis, proſternent, & coram ſe facient uerberari. Ignominiam etiam inferebat illi, qui nolebat accipere uxorem fratris ſui defuncti, quę tollebat calciamentū illius, & ſpuebat in faciem
I illius. Mortē etiā inferebat, ut patet ē Leuit. 20 Qui maledixerit patri ſuo, aut matri, morte moriatur. Pœnam etiam talionis lex induxit, dicens Exo. 21. Oculū pro oculo, dentem pro dente. Inconueniens igitur uidetur, quòd alias duas pœnas, ſcilicet exilium & ſeruitutem lex uetus non inflixit.

Li.21.c.11. circa princ. to.5.

¶ 11 Præter. Pœna non debetur niſi culpæ, ſed bruta animalia non poſſunt habere culpam. ergo inconuenienter eis infligitur pœna, Exod. 21. Bos lapidibus obruetur qui occiderit uirum, aut mulierē. & Leuit. 20. dicitur: Mulier quę ſuccubuerit cuilibet iumen-
K to, ſimul interficiatur cum eo. ſic igitur uidetur q̄ inconuenienter ea quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem, fuerint in lege ueteri ordinata.

¶ 12 Præt. Dominus mandauit Exo. 21. quòd homicidium morte hominis puniretur: ſed mors bruti animalis multo minus reputatur, quàm occiſio hominis. ergo nō poteſt ſufficienter recompenſari pœna homicidij per occiſionem bruti animalis. inconuenienter igitur mandatur Deute. 21. quòd quando inuentum fuerit cadauer occiſi hominis, & ignorabitur cædis reus, ſeniores propinquioris ciuitatis tollant uitulam de armento, quæ non traxit iugum, nec terram ſcidit uomere, & ducent eam ad uallem aſperam atque ſaxoſam, quę nunquàm arata eſt, nec ſementa recepit, & cędent in ea ceruices uitulæ.

Sed contra eſt, quòd pro ſpeciali beneficio commemoratur in pſalm. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Lib. 2. c. 21. & lib. 19. c. 21. to. 5.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut * Aug. in 2. de ciui. Dei, introducit a Tullio dictum, Populus eſt cętus multitudinis, iuris conſenſu, & vtilitatis cõmunione ſociatus: vnde ad rationem populi pertinet, vt communicatio hominum adinuicem iuſtis præceptis legis ordinetur. Eſt autem duplex communicatio hominum adinuicem. Vna quidem quæ fit authoritate principum. Alia autem fit propria voluntate priuatarum perſonarum. Et quia voluntate vniuſcuiuſque diſponi poteſt, quod eius ſubditur poteſtati, ideo authoritate principum, quibus ſubiecti ſunt homines, B oportet ꝙ iudicia inter homines exerceantur, & pœnę malefactoribus inferantur. Poteſtati vero priuatarum perſonarum ſubdũtur res poſſeſſæ: & ideo propria authoritate in his pñt ſibiinuicem cõicare, puta emendo, vendendo, donando, & alijs huiuſmodi. Circa vtranq; autem communicationem lex ſufficienter ordinauit. Statuit. n. iudices, vt patet Deut. 16. Iudices & magiſtros conſtitues in oibus portis eius, vt iudicent populum iuſto iudicio. Inſtituit etiam iuſtum iudicij ordinem, vbi dicitur Deut. 1. Qd iuſtum eſt iudicate, ſiue ciuis ille ſit, ſiue peregrinus, nulla erit perſonarum diſtantia. Suſtulit etiam occaſionem iniuſti iudicij, acceptionem munerũ iudicibus prohibendo, C vt patet Exo. 23. & Deu. 16. Inſtituit ẽt numerum teſtium duorum, vel trium, vt patet Deut. 17. & 19. Inſtituit etiá certas pœnas pro diuerſis delictis, vt poſt dicetur.

In ſolut. ad 10. argum.

Sed circa res poſſeſſas optimũ eſt, ſicut dicit * Philoſ. in 2. Polit. ꝙ poſſeſſiones ſint diſtinctæ, & vſus ſit partim communis, partim aũt per voluntatem poſſeſſorum cõicetur: & hęc tria fuerunt in lege ſtatuta.

**lib. 2. c. 3. tom. 5.*

Primo. n. ipſæ poſſeſſiones diuiſæ erant in ſingulos. dicitur. n. Num. 34. Ego dedi vobis terrá in poſſeſſionem, quá ſorte diuidetis vobis. Et quia per poſſeſſionũ irregularitatem plures ciuitates deſtruuntur, vt * Philoſoph. dicit in 2. Polit. ideo circa poſſeſſiones regulãdas triplex remediũ lex adhibuit.

Li. 2. cap. 7. ante mediũ tom. 5.

D Vnum quidem, vt ſecundum numerum hominũ æqualiter diuiderentur. vnde dicitur Num. 34. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus anguſtiorem. Aliud remedium eſt, vt poſſeſſiones non in perpetuũ alienentur, ſed certo tẽpore ad ſuos poſſeſſores reuertantur, vt non confundantur ſortes poſſeſſionũ. Tertiũ remedium eſt ad hmõi confuſionem tollendá, vt proximi ſuccedant morientibus. Primo quidem gradu filius, ſecũdo aũt filia, tertio fratres, quarto patrui, quinto, quicunq; propinqui. Et ad diſtinctioné ſortiũ conſeruandá vlterius lex ſtatuit, vt mulieres quæ ſunt hęredes, nuberẽt ſuæ tribus hoĩbus, vt habetur Num. 36. E Secundo vero inſtituit lex, vt quãtum ad aliqua, vſus rerum eſſet communis, & quantum ad curam. præceptum eſt. n. Deut. 20. Non videbis bouem & oué fratris tui errãtem, & prætetibis, ſed reduces fratri tuo, & ſimiliter de alijs: ſecundo quantum ad fructum. Concedebatur. n. communiter quantum ad omnes, vt ingreſſus in vineam amici licite comedere poſſet, dum tñ extra non deferret. Quantum ad pauperes vero ſpecialiter, vt eis relinquerentur manipuli obliti, & fructus, & racemi remanẽtes, vt habetur Leui. 19. & Deut. 24. & ẽt cõmunicabantur ea quæ naſcebantur in ſeptimo anno, vt habetur Exo. 23. & Leuit. 25. Tertio vero ſtatuit lex cõmunicationem factam per eos qui ſunt rerum domini, vná pure gratuitam: A vnde dicitur Deut. 14. Anno tertio ſeparabis aliam decimam, venientq; leuites & peregrinus, & pupillus & vidua, & comedent & ſaturabuntur. Aliam vero cum recompenſatione vtilitatis, ſicut per venditionem & emptionem, & locationé & conditionem, & per mutuũ, & iterũ per depoſitũ, de quibus omnibus inueniuntur ordinationes certę in lege. vnde patet ꝙ lex vetus ſufficienter ordinauit cõuictũ illius populi.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut Apoſt. dicit Ro. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit, quia. ſ. omnia præcepta legis, pręcipue ordinata ad proximum, ad hunc finem ordinari videntur, vt homines ſeinuicem diligant: ex dilectione aũt procedit, ꝙ homines B ſibiinuicé bona ſua communicẽt: quia vt dicitur 1. Io. 3. Qui viderit fratrem ſuũ neceſſitaté patientem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quõ charitas Dei manet in illo? & ideo intendebat lex homines aſſuefacere, vt facile ſibiinuicem ſua communicarent, ſicut & Apoſt. 1. ad Tim. 6. diuitibus mandat facile tribuere, & cõicare. Non autem facile cõicatiuus eſt, qui non ſuſtinet ꝙ proximus aliquid modicũ de ſuo accipiat abſq; magno ſui detrimento: & ideo lex ordinauit, vt liceret intrantem in vineam proximi, racemos ibi comedere, non aũt extra deferre, ne ex hoc daretur occaſio grauis damni inferendi, ex quo pax perturbaretur, quæ inter diſciplinatos non perturbatur ex C modicorum acceptione, ſed magis amicitia cõfirmatur, & aſſueſiunt homines ad aliquid facile cõicandum.

Ad 2m dicendum, quòd lex non ſtatuit, quòd mulieres ſuccederent in bonis paternis, niſi ex defectu filiorum maſculorum. Tunc autem neceſſarium erat, vt ſucceſſio mulieribus concederetur in conſolationem patris, cui graue fuiſſet ſi eius hæreditas omnino ad extraneos tranſiret. Adhibuit tamen circa hoc lex cautelam debitam, præcipiens ut mulieres ſuccedentes in hæreditate paterna, nuberent ſuę tribus hominibus, ad hoc quòd ſortes tribuum non confunderentur, ut habetur Num. ult.

De alienatióe domorum & poſſeſſionum. ca. 5. ante med. t. 5.

Ad 3m dicendum, ꝙ ſicut * Philoſoph. dicit in 2. D Polit. Regulatio poſſeſſionum multũ confert ad conſeruationem ciuitatis, uel gentis: unde ſicut ipſe dicit, apud quaſdam Gentilium ciuitates ſtatutũ fuit, vt nullus poſſeſſionem uendere poſſet, niſi pro manifeſto detrimento. Si. n. paſſim poſſeſſiones vendantur, poteſt contingere, ꝙ omnes poſſeſſiones ad paucos deueniant, & ita neceſſe erit ciuitatem, vel regionem habitatoribus euacuari: & ideo lex uetus ad hmõi periculum remouendum ſic ordinauit, ꝙ & neceſſitatibus hominum ſubueniretur, concedens poſſeſſionum uẽditionem uſq; ad certum tempus: & tñ periculum remouit, præcipiens ut certo tempore poſſeſſio uendita ad uendentem rediret. Et hoc inſtituit, ut E ſortes non cõfunderentur, ſed ſemper remaneret eadẽ diſtinctio determinata in tribubus. Quia uero domus urbanę non erant ſorte diſtinctę, ideo conceſſit ꝙ in perpetuum uendi poſſent, ſicut & mobilia bona. Non enim erat ſtatutus numerus domorum ciuitatis, ſicut erat certa menſura poſſeſſionis, ad quam non addebatur. Poterat autem aliquid addi ad numerum domorum ciuitatis. Domus uero quę non erant in urbe, ſed in uilla muros nõ habentes, in perpetuũ uendi non poterant: quia hmõi domus non cõſtituũtur niſi ad cultum, & ad cuſtodiam poſſeſſionum: & ideo lex congrue ſtatuit ius circa utrunque.

Ad 4m dicendum, ꝙ ſicut * dictum eſt, intentio legis erat aſſuefacere homines ſuis præceptis ad hoc, ꝙ

In ſolut. ad 1. argum.

ſibin-

ſibiinuicē de facili in neceſſitatibus ſubuenirēt: quia
hoc maxime eſt amicitiæ ſomentum. Et hanc quidem
facilitatem ſubneniendi non ſolum ſtatuit in his quæ
gratis & abſolute donantur, ſed etiam in his quæ mu
tuo conceduntur: quia hmōi ſubuentio frequentior
eſt, & pluribus neceſſaria. Hmōi aūt ſubuentionis fa-
cilitatem mulripliciter inſtituit. Primo quidem, vt fa
ciles ſe præberent ad mutuū exhibendum, nec ab hoc
retraherentur anno remiſſionis appropinquante, vt
haberur Deut. 15. Secundo, ne eum, cui mutuū con-
cederent, grauarent vel vſuris, vel ēt aliqua pignora
oīno vitæ neceſſaria accipiēdo, & ſi accepta fuerint,
ꝙ ſtatim reſtituerentur. Dicitur. n. Deut. 23. Nō fœne-
raberis fratri tuo ad vſuram. & 24. Non accipies lo-
co pignoris inferiorem, & ſuperiorem molam, quia
animam ſuam appoſuit tibi. & Exod. 21. dicitur: Si pi
gnus a proximo tuo acceperis veſtimētum, ante ſolis
occaſum reddes ei. Tertio, vt nō importune exigerēt.
vnde dicitur Exod. 23. Si pecuniam mutuam dederis
populo meo pauperi, qui habitat tecum, nō vrgebis
eum quaſi exactor. & pp hoc etiā mandatur Deut. 24.
Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, quā debet
tibi, non ingredieris in domum eius, vt pignus auſe-
ras, ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet quod habue-
rit, tum quia domus eſt tutiſſimum vniuſcuiuſq; re-
ceptaculum, vnde moleſtum homini eſt, vt in domo
ſua inuadatur: tum etiam quia non concedit credito-
ri, vt accipiat pignus quod voluerit, ſed magis debi-
tori, vt det quo minus indiguerit. Quarto, inſtituit ꝙ
in ſeptimo anno debita penitus remitterentur. Proba
bile. n. erat, vt illi qui commode reddere poſſent, an-
te ſeptimum annum redderent, & gratis mutuantem
non defraudarent. Si autē omnino impotētes eſſent,
eadem ratione eis erat debitum remittendum ea di-
lectione, qua etiam erat eis de nouo dādum propter
indigentiam. Circa animalia vero mutuata hæc lex
ſtatuit, vt propter negligentiam eius, cui mutuata
ſunt, ſi in ipſius abſentia moriantur, vel debilitentur,
reddere ea compellatur. Si vero eo præſente, & dili-
genter cuſtodiente, mortua fuerint, vel debilitata, nō
cogebatur reſtituere, & maxime ſi erant mercede con
ducta, quia ita etiā potuiſſent mori, & debilitari apud
mutuantem: & ita ſi conſeruationem animalis con-
ſequeretur, iam aliquod lucrum reportaret ex mu-
tuo, & non eſſet gratuitum mutuum. Et maxime hoc
obſeruandum erat, quando animalia erant mercede
cōducta: quia tunc habebat certum pretium pro vſu
animalium: vnde nihil accreſcere debebat per reſti-
tutionem animalium, niſi propter negligentiam cu-
ſtodientis. Si autem non eſſent mercede conducta,
potuiſſet habere aliquam æquitatem, vt ſaltem tan-
tum reſtitueret, quantum vſus animalis mortui, vel
debilitati conduci potuiſſet.

De depoſitis ſeruādis & reddendis.

Ad 5^m^ dicendum, ꝙ hæc differentia eſt inter mu-
tuum & depoſitum, quia mutuum traditur in vtili-
tatem eius, cui traditur: ſed depoſitum traditur in vti
litatem deponentis. & ideo magis arctabatur aliquis
in aliquibus caſibus ad reſtituēdum mutuum, quàm
ad reſtituēdum depoſitum. Depoſitum. n. perdi pote
rat dupliciter. Vno modo, ex cauſa ineuitabili, vel na
turali, puta, ſi eſſet mortuum, vel debilitatum animal
depoſitum: vel extrinſeca, puta, ſi eſſet captum ab ho
ſtibus, vel ſi eſſet comeſtum a beſtia, in quo tamen ca
ſu tenebatur deferre ad dominū animalis id quod de
animali occiſo ſupererat: in alijs autem* ſupradictis
caſibus nihil reddere tenebatur, ſed ſolum ad expur-

In iſta ſol.

F gandam ſuſpitionem fraudis tenebatur iuramentum
præſtare. Alio modo poterat perdi ex cauſa euitabili,
puta, per furtum: & tunc propter negligētiam cuſto
dia reddere tenebatur. Sed, ſicut* dictum eſt, ille qui
mutuo accipiebat animal, tenebatur reddere, etiam ſi
debilitatum, aut mortuum fuiſſet in eius abſentia: de
minori enim negligentia tenebatur, quàm depoſita-
rius, qui non tenebatur niſi de furto.

Ad 4. argu.

De cura reddendæ mercedis.

Ad 6^m^ dicendum, ꝙ mercenarij, qui locant ope-
ras ſuas, pauperes ſunt, de laboribus ſuis victū quæ-
rentes quotidianum: & ideo lex prouide ordinauit,
vt ſtatim eis merces ſolueretur, ne victus eis defice-
ret. Sed illi qui locant alias res, diuites eſſe conſueue-
G runt, nec ita indigēt locationis pretio ad ſuū victum
quotidianum: & ideo non eſt eadem ratio in vtroq;.

De iudiciorum appellationib.

Ad 7^m^ dicendum, ꝙ iudices ad hoc inter homines
cōſtituuntur, ꝙ determinent quod ambiguum inter
homines circa iuſtitiam eſſe poteſt. Dupliciter autem
aliquid poteſt eſſe ambiguum. Vno modo, apud ſim-
plices: & ad hoc dubium tollendum, mādatur Deut.
16. vt iudices & magiſtri conſtituerentur per ſingulas
tribus, vt iudicarent populum iuſto iudicio. Alio mo
do cōtingit aliquid eſſe dubium etiam apud peritos:
ideo ad hoc dubium tollendum conſtituit lex, vt om
nes recurrerēt ad locum principalem a Deo electum,
in quo & ſummus Sacerdos eſſet, qui determinaret
H dubia circa cæremonias diuini cultus: & ſummus iu-
dex populi, qui determinaret quæ pertinent ad iu-
dicia hominum: ſicut etiam nūc per appellationem,
vel per conſultationem cauſæ ab inferioribus iudici-
bus ad ſuperiores deferuntur. Vnde dicitur Deut. 17.
Si difficile & ambiguum apud te iudicium proſpexe
ris, & iudicum intra portas tuas videris verba varia-
ri, aſcende ad locum, quem elegerit Dominus, venieſ-
que ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui
fuerit in illo tempore. Huiuſmodi autem ambigua
iudicia non frequenter emergebant: vnde ex hoc po
pulus non grauabatur.

De teſtibus

Ad 8^m^ dicendum, ꝙ in negotijs humanis non po-
I teſt haberi demonſtratiua probatio & infallibilis, ſed
ſufficit aliqua cōiecturalis probabilitas, ſecundū quā
rhetor perſuadet: & ideo licet ſit poſſibile duos, aut
tres teſtes in mendacium conuenire, non tamen eſt
facile nec probabile, ꝙ conueniant: & ideo accipitur
eorum teſtimonium tanquàm verum, & præcipue ſi
in ſuo teſtimonio non vacillent, vel alias ſuſpecti nō
fuerint. Et ad hoc etiam quòd non de facili a verita-
te teſtes declinarēt, inſtituit lex, vt teſtes diligentiſſi-
me examinarentur, & grauiter punirentur qui inue-
nirentur mendaces, vt habetur Deutero. 19. Fuit ta-
men aliqua ratio huiuſmodi numeri determinādi ad
K ſignificandam infallibilem veritatem perſonarum di
uinarum, quæ quandoque numerantur duæ, quia
Spiritus ſanctus eſt nexus duorum: quandoque ex-
primuntur tres, vt* Auguſtinus dicit ſuper illud Io.
8. In lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominū
teſtimonium uerum eſt.

Trac. 36. in Ioan. declinādo ad fi. to. 9. Et lib. 1. de Tri. c. 8. a medio, tom. 3.

De pœnis I quouis indicio infligendis.

Ad 9^m^ dicendum, ꝙ non ſolū propter grauitatem
culpæ, ſed etiā pp alias cauſas grauis pœna infligitur.
Primo quidem, pp quantitatem peccati: quia maiori
peccato cęteris paribus pœna grauior debetur. Secun
do, pp peccati conſuetudinē: quia a peccatis conſue-
tis non faciliter homines abſtrahuntur, niſi per gra-
ues pęnas. Tertio, propter multam concupiſcentiam
uel delectationem in peccato: ab his. n. non de facili
homines abſtrahuntur, niſi propter graues pœnas.

Quarto

Quarto, propter facilitatem committendi peccatum, & iacendi in ipſo: huiuſmodi.n. peccata quando manifeſtantur, ſunt magis punienda ad aliorũ terrorem. Circa ipſam etiã quantitatem peccati quadruplex gradus eſt attendendus etiam circa vnum & idem factũ. Quorum primus eſt, quãdo inuoluntarius peccatum committit: tunc enim ſi omnino eſt inuoluntarius, totaliter excuſatur a pœna. Dicitur enim Deuter. 22. quòd puella quę opprimitur in agro, non eſt rea mortis, quia clamauit, & nullus affuit qui liberaret eam. Si vero aliquo modo fuerit voluntarius, ſed tamen ex infirmitate peccat, puta, cum quis peccat ex paſſione, minuitur peccatum: & pęna ſecundum veritatem iudicij diminui debet, niſi forte propter communem vtilitatem pœna aggrauetur ad abſtrahendum homines ab huiuſmodi peccatis, ſicut * dictum eſt. Secundus gradus eſt, quando quis per ignorantiam peccauit: & tunc aliquo modo reus reputabatur propter negligentiam addiſcendi, ſed tamen non puniebatur per iudices, ſed expiabat peccatum ſuum per ſacrificia. vnde dicitur Leuit. 4. Anima quæ peccauerit per ignorantiam &c. ſed hoc intelligendum eſt de ignorantia facti, non autem de ignorãtia præcepti diuini, quod omnes ſcire tenebantur. Tertius gradus eſt, qñ aliquis ex ſuperbia peccabat, ideſt, ex certa electione, vel ex certa malitia: & tunc puniebatur ſecũdũ quantitatem delicti. Quartus autem gradus eſt, quãdo peccabat per proteruiam, & pertinaciam: & tunc quaſi rebellis, & deſtructor ordinationis legis omnino occidendus erat. Secundum hoc dicendum eſt, quòd in pœna furti conſiderabatur ſecundum legem, id quod frequenter accidere poterat: & ideo pro furto aliarũ rerum, quæ de facili cuſtodiri poſſunt a furibus, non reddebat fur niſi duplum. Oues autem non de facili poſſunt cuſtodiri a furto, quia paſcuntur in agris: & ideo frequentius contingebat, quòd oues furto ſubtraherentur. vnde lex maiorem pœnam appoſuit, vt ſcilicet quatuor oues pro vna oue redderentur. Adhuc autẽ boues difficilius cuſtodiuntur, quia habentur in agris, & nõ ita paſcuntur gregatim ſicut oues: & ideo adhuc hic maiorem pœnam appoſuit, vt ſcilicet quinque boues pro vno boue redderentur. & hoc dico, niſi forte idem animal inuentum fuerit viuens apud eum: quia tunc ſolum duplum reſtituebat, ſicut & ĩ cæteris furtis. poterat enim haberi pręſumptio, ꝙ cogitaret reſtituere, ex quo viuum ſeruaſſet. Vel poteſt dici ſecundum * Gloſam, ꝙ bos habet quinque vtilitates, quia immolatur, arat, paſcit carnibus, lac dat, & corium etiam diuerſis vſibus miniſtrat: & ideo ꝑ vno boue quinq; boues reddebãtur. Ouis ẽt habet quatuor vtilitates, quia immolatur, paſcit, lac dat, & lanã miniſtrat. Filius autem contumax, non quia comedebat & bibebat, occidebat: ſed propter contumaciam & rebellionem, quę ſemper morte puniebatur, vt dictum eſt. Ille vero qui colligebat ligna in ſabbatho, lapidatus fuit tanquàm legis violator, quæ ſabbathum obſeruari præcipiebat in commemorationem fidei nouitatis mundi, ſicut * ſupra dictum eſt. vnde occiſus fuit tanquàm infidelis.

In iſtamet ſolutione.

Glo. ordin. in prin. 22. cap. Exod.

q. 100. ar. 5 in corpo. & ad 2. argu.

Ad 10^m dicendum, quòd lex vetus pœnam mortis inflixit in grauioribus criminibus, ſcilicet in his quæ contra Deum peccantur, & in homicidio, & in furto hominum, & in irreuerentia ad parentes, & in adulterio, & in inceſtibus. In furto aliarum rerũ adhibuit pœnam damni. In percuſſuris autem & mutilationibus induxit pœnam talionis, & ſimiliter in peccato A falſi teſtimonij. In alijs autem minoribus culpis induxit pœnam flagellationis, vel ignominiæ. Pœnam autem ſeruitutis induxit in duobus caſibus. In vno quidem, quando ſeptimo anno remiſſionis ille qui erat ſeruus, nolebat beneficio legis vti vt liber exiret: vnde pro pœna ei infligebatur, vt in perpetuum ſeruus remaneret. Secundo infligebatur furi, quando nõ habebat quod poſſet reſtituere, ſicut habetur Exod. 22. Pęnam autem exilij vniuerſaliter lex non ſtatuit, quia in ſolo populo illo Deus colebatur, omnibus alijs populis per idolatriam corruptis. vnde ſi quis a populo illo vniuerſaliter excluſus eſſet, daretur ei occaſio idolatriæ. & ideo 1. Regum 26. dicitur, quòd Dauid B dixit ad Saul: Maledicti ſunt, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini, dicentes. Vade, ſerui dijs alienis. Erat tamen aliquod particulare exilium. dicitur enim Deut. 19. quòd qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui nullum contra ipſum habuiſſe odium comprobatur, ad vnam vrbiũ refugij cõfugiebat, & ibi manebat vſque ad mortem ſummi Sacerdotis. Tũc.n. ei licebat ad domum ſuam redire: quia in vniuerſali damno populi conſueuerũt particulares iræ ſedari, & ita proximi defuncti nõ ſic proni erant ad eius occiſionem.

Ad 11^m dicendum, quòd animalia bruta mandabantur occidi nõ propter aliquam ipſorum culpam, C ſed in pœnam dominorum, qui talia animalia non cuſtodierant ab huiuſmodi peccatis: & ideo magis puniebatur dominus, ſi bos cornupeta fuerat ab heri & nudiuſtertius, in quo caſu poterat occurri periculo, quàm ſi ſubito cornupeta efficeretur. Vel occidebantur animalia in deteſtationem peccati, & ne ex eorũ aſpectu aliquis horror hominibus incuteretur.

De homicidii pœna.

Ad 12^m dicendum, quòd ratio literalis iſtius mandati fuit, vt Rabbi Moyſes dicit, quia frequenter interfector eſt de ciuitate propinquiori. vnde occiſio vitulæ fiebat ad explorandum homicidium occultum, quod quidem fiebat per tria, quorum vnum eſt, quo ſeniores ciuitatis iurabant nihil ſe prætermiſiſſe in D cuſtodia viarum. Aliud eſt, quia ille cuius erat vitula, damnificabatur in occiſione animalis, & ſi prius manifeſtaretur homicidium, animal nõ occideretur. Tertium eſt, quia locus in quo occidebatur vitula, remanebat incultus: & ideo ad euitandum vtrunque damnũ homines ciuitatis de facili manifeſtarent homicidam ſi ſcirent, & raro poterat eſſe, quin aliqua verba, vel indicia ſuper hoc facta eſſent: vel hoc fiebat ad terrorem in deteſtationem homicidij. Per occiſionẽ enim vitulæ, quę eſt animal vtile & fortitudine plenum, præcipue antequàm laboret ſub iugo, ſignificabatur quòd quicunque homicidium feciſſet, quàmuis eſſet vtilis & fortis, occidẽdus erat, & E morte crudeli, quod ceruicis cõciſio ſignificabat, & quòd tanquàm vilis & abiectus a conſortio hominum excludendus erat, quod ſignificabatur per hoc, quòd vitula occiſa in loco aſpero & inculto, relinquebatur in putredinem conuertenda. Myſtice autem per vitulam de armento ſignificatur caro Chriſti, quę non traxit iugum, quia non fecit peccatum: nec terram ſcidit vomere, ideſt, ſeditionis maculam non admiſit. Per hoc enim quòd in valle inculta occidebatur, ſignificabatur deſpecta mors Chriſti, per quã purgantur omnia peccata, & diabolus eſſe homicidij author oſtenditur.

ARTICVLVS III.

Vtrum iudicialia præcepta ſint conuenienter tradita quantum ad extraneos.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd iudicialia præcepta non ſint conuenienter tradita quantum ad extraneos. Dicit enim Petrus Actuum 10. In veritate comperi, quoniam non eſt acceptor perſonarum Deus, ſed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi: ſed illi qui ſunt Deo accepti, non ſunt ab eccleſia Dei excludendi. inconuenienter igitur mandatur Deuter. 23. quòd Ammonites & Moabites etiam poſt decimam generationem non intrabunt in eccleſiam Domini in æternum: econtrario autem ibidem præcipitur de quibuſdã gentibus, Nõ abominaberis Idumæũ, qa frater tu° ẽ: nec Aegyptiũ, qa aduena fuiſti in terra eius.

§ 2 Præt. Ea quæ non ſunt in poteſtate noſtra, nõ merentur aliquam pœnam: ſed ꝙ homo ſit eunuchus, vel ex ſcorto natus, non eſt in poteſtate eius. ergo incõuenienter mandatur Deut. 23. quòd eunuchus, & ex ſcorto natus, non ingrediatur eccleſiam Domini.

§ 3 Præt. Lex vetus miſericorditer mandauit, vt aduenæ non affligantur. dicitur enim Exod. 22. Aduenam non contriſtabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipſi fuiſtis in terra Aegypti, & 23. Peregrino moleſtus non eris: ſcitis enim aduenarum animas, quia & ipſi peregrini fuiſtis in terra Aegypti: ſed ad afflictionem alicuius pertinet, quòd vſuris opprimatur. inconuenienter igitur lex permiſit Deuter. 23. vt alienis ad vſuram pecuniam mutuarent.

§ 4 Præt. Multo magis appropinquãt nobis homines, q̃ arbores: ſed his quæ ſunt nobis magis propinqua, magis debemus affectum & effectum dilectionis impendere, ſecundũ illud Eccleſ. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi, ſic & omnis homo proximum ſibi. inconuenienter igitur dominus Deut. 20. mandauit, ꝙ de ciuitatibus hoſtium captis omnes interficerent, & tamen arbores fructiferas non ſucciderent.

§ 5 Præt. Bonum commune ſecundum virtutem, eſt bono priuato præferendum ab vnoquoq;: ſed in bello quod committitur cõtra hoſtes, quæritur bonum commune. inconuenienter igitur mandatur Deuter. 20. quòd imminente prælio aliqui domum remittantur, puta, qui ædificauit domum nouam, qui plantauit vineam, vel qui deſpondit vxorem.

§ 6 Præt. Ex culpa non debet quis commodum reportare: ſed quòd homo ſit formidoloſus, & corde pauidus culpabile eſt, contrarium enim eſt virtuti fortitudinis. inconuenienter igitur a labore prælij excuſabantur formidoloſi, & pauidum cor habentes.

SED CONTRA eſt, quod Sapientia diuina dicit Prouerb. 8. Recti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis prauum quid, neque peruerſum.

RESPON. Dicendum, quòd cum extraneis poteſt eſſe hominum conuerſatio dupliciter. Vno modo pacifice: alio modo hoſtiliter. & quantũ ad vtrunque modum ordinandum lex conuenientia præcepta continebat. Tripliciter enim offerebatur Iudæis occaſio, vt cum extraneis pacifice communicarent. Primo quidem, quãdo extranei per terram eorum tranſitum faciebant quaſi peregrini. Alio modo, quando in terram eorum adueniebant ad inhabitandum ſicut aduenæ: & quantum ad vtrunq; lex miſericordiæ præcepta poſuit. Nam Exod. 22. dicitur, Aduenam non contriſtabis. & 23. dicitur, Peregrino moleſtus
F non eris. Tertio vero, quando aliqui extranei totaliter in eorum conſortium, & ritum admitti volebant. Et in his quidam ordo attendebatur: non enim ſtatim recipiebantur quaſi ciues: ſicut etiam apud quoſdam Gentilium ſtatutum erat, vt non reputarentur ciues niſi qui ex auo, vel atauo ciues exiſterent, vt* Philoſophus dicit in 3. Polit. & hoc ideo, quia ſi ſtatim extranei aduenientes reciperentur ad tractandum ea quæ ſunt populi, poſſent multa pericula contingere, dum extranei non habẽtes adhuc amorem firmatum ad bonum publicum, aliqua contra populum attentarent: & ideo lex ſtatuit, vt de quibuſdam Gentibus habentibus aliquam affinitatem ad Iudæos, ſcilicet de Aegyptijs, apud quos nati fuerant & nutriti, & de
G Idumæis filijs Eſau fratris Iacob in tertia generatione reciperentur in conſortium populi. Quidam vero, quia hoſtiliter ſe ad eos habuerant, ſicut Ammonitæ & Moabitæ, nunquàm in conſortium populi admitterentur. Amalecitæ autem, qui magis eis fuerant aduerſati, & cum eis nullum cognationis habebant conſortium, quaſi hoſtes perpetui haberentur. Dicitur enim Exod. 17. Bellum Dei erit contra Amalec a generatione in generationem. Similiter etiam quantum ad hoſtilem cõmunicationem cum extraneis lex conuenientia præcepta tradidit. Nam primo quidem inſtituit, vt bellum iuſte iniretur. Mandatur enim
H Deuter. 20. quòd quando accederent ad expugnandum ciuitatem, offerrent ei primo pacem. Secundo inſtituit, vt fortiter bellum inceptum exequerentur habentes de Deo fiduciam. & ad hoc melius obſeruandum inſtituit, quòd imminente prælio ſacerdos eos confortaret, promittendo auxilium Dei. Tertio mandauit, vt impedimenta prælij remouerentur, remittendo quoſdam ad domum, qui poſſent impedimenta præſtare. Quarto inſtituit, vt victoria moderate vterentur parcendo mulieribus & paruulis, & etiã ligna fructifera regionis non incidendo.

Cap. 1. inter med. & finem. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ homines nullius gentis excluſit lex a cultu Dei, & ab his quæ pertinẽt
I ad animæ ſalutem. dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere Phaſe Domini, circuncidetur prius omne maſculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritq; ſimul ſicut indigena terræ. Sed in temporalibus quantum ad ea quæ pertinebant ad communitatem populi, non ſtatim quilibet admittebatur ratione* ſupradicta: ſed quidam in tertia generatione. ſ. Aegyptij & Idumæi. Alij vero perpetuo excludebantur in deteſtationem culpæ præteritæ, ſicut Moabitæ, & Ammonitæ, & Amalecitæ. Sicut enim punitur vnus homo propter peccatum quod commiſit, vt alij videntes timeant,
K & peccare deſiſtant: ita etiam propter aliquod peccatum gens, vel ciuitas poteſt puniri, vt alij a ſimili peccato abſtineant. Poterat tamen diſpenſatiue aliquis in collegium populi admitti propter aliquem virtutis actum, ſicut Iudith 14. dicitur, quòd Achior dux filiorum Ammon appoſitus eſt ad populum Iſrael, & omnis ſucceſſio generis eius. Et ſimiliter Ruth Moabitis, quæ mulier virtutis erat: licet poſſit dici, quòd illa prohibitio extendebatur ad viros, non ad mulieres, quibus non competit ſimpliciter eſſe ciues.

In corp. ar.

AD 2^m dicendum, ꝙ ſicut* Philoſop. dicit in 3. Polit. dupliciter aliquis dicitur eſſe ciuis. Vno modo ſimpliciter: & alio modo ſecundũ quid. Simpliciter quidem ciuis eſt, qui poteſt agere ea quæ ſunt ciuium, puta, dare cõſilium, vel iudicium in populo. Secundum

Ca. 3. a medio. tom. 5.

quid

quid autẽ ciuis dici poteſt quicunq; ciuitatem inhabitat, ẽt viles perſonæ, & pueri, & ſenes, qui non ſunt idonei ad hoc, ꝙ habeant poteſtatem in his quæ pertinent ad cõe. Ideo ergo ſpurij pp vilitatem originis excludebantur ab Eccleſia, ideſt, a collegio populi vſque ad decimam generationem, & ſimiliter eunuchi, quibus non poterat competere honor, qui patribus debebatur, & præcipue in populo Iudæorum, in quo Dei cultus conſeruabatur per carnis generationem. Nam etiã apud Gentiles qui multos filios genuerant, aliquo inſigni honore donabãtur, ſicut* Philoſophus dicit in 2. Polit. tamẽ quantum ad ea quæ ad gratiam Dei pertinebant, eunuchi ab alijs non ſeparabantur, ſicut nec aduenæ, vt* dictum eſt. Dicitur enim Iſa. 56. Non dicat filius aduenæ qui adhæret Domino, dicẽs: Separatione diuidet me Dominus a populo ſuo. Et non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum.

Cap. 7. circa med.

*In corp. artic. & ad 2. arg.

An 3^m dicendum, quòd accipere vſuras ab alienis non erat ſecundũ intentionem legis, ſed ex quadam permiſſione propter pronitatem Iudæorum ad auaritiam, & vt magis pacifice ſe haberent ad extraneos, a quibus lucrabantur.

An 4^m dicendum, ꝙ circa ciuitates hoſtium quædam diſtinctio adhibebatur. Quædam enim erant remotæ non de numero illarum vrbium, quæ eis erant repromiſſæ, & in talibus vrbibus expugnatis occidebantur maſculi, qui pugnauerant contra populũ Dei: mulieribus autem & infantibus parcebatur. Sed in ciuitatibus vicinis, quæ erant eis repromiſſæ, oẽs mandabãtur interfeci propter iniquitates eorum priores, ad quas puniendas Dñs populum Iſrael quaſi diuinæ iuſtitiæ executorem mittebat. Dicitur enim Deut. 9. Quia ille egerunt impie, introeunte te deletæ ſunt. Ligna autem fructifera mandabantur reſeruari propter vtilitatem ipſius populi, cuius ditioni ciuitas, & eius territorium erat ſubijciendum.

An 5^m dicendum, ꝙ nouus ædificator domus, aut plantator vineæ, vel deſponſator vxoris excludebantur a prælio propter duo. Primo quidem, quia ea quę homo de nouo habet, vel ſtatim paratus eſt ad habendum, magis ſolet amare, & per conſequens eorum amiſſionem timere: vnde probabile erat, quòd ex tali amore magis mortem timerẽt, & ſic minus fortes eſſent ad pugnandum. Secundo, quia ſicut * Philoſ. dicit in 2. Phyſ. Infortuniũ videtur, quando aliquis appropinquat ad aliquod bonum habendum, ſi poſtea impediatur ab illo: & ideo ne propinqui remanẽtes magis contriſtarentur de morte talium, qui bonis ſibi paratis potiti non fuerunt, & etiam populus conſiderans hoc horreret, huiuſmodi homines a mortis periculo ſunt ſequeſtrati per ſubtractionem a prelio.

Phyſ. text. 56. tom. 2.

Ad 6^m dicendum, ꝙ timidi remittebantur ad domum, non vt ipſi ex hoc commodũ conſequerentur, ſed ne populus ex eorum præſentia incommodũ conſequeretur, dum per eorum timorem & fugam, etiam alij ad timendum & fugiendum prouocarentur.

Articvlvs tres.

Vtrum conuenienter lex vetus præcepta ediderit circa domeſticas perſonas.

Ad qvartvm ſic proceditur. Vr ꝙ inconuenienter lex vetus pręcepta ediderit circa perſonas domeſticas. Seruus. n. id qd eſt, dñi eſt, vt * Philoſoph. dicit in 1. Polit. ſed id quod eſt alicuius, perpetuo eius eſſe debet. ergo inconuenienter lex mandauit Exo. 21. ꝙ ſerui ſeptimo anno liberi abſcederent.

Cap. 3. parũ ante medium. to. 5.

¶ 2 Præt. Sicut animal aliquod, vt aſinus, aut bos, eſt poſſeſſio domini, ita ẽt ſeruus: ſed de animalibus pręcipitur Deut. 22. ꝙ reſtituantur dominis ſuis, ſi errare inueniantur. inconuenienter ergo mãdat Deu. 23. Non tradas ſeruũ domino ſuo, qui ad te confugerit.

¶ 3 Præt. Lex diuina debet magis ad miſericordiam prouocare, quàm etiam lex humana: ſed ſecundum leges humanas grauiter puniuntur qui nimis aſpere affligunt ſeruos, aut ancillas: aſperrima autem videtur eſſe afflictio, ex qua ſequitur mors. inconuenienter igitur ſtatuitur Exo. 21. quòd qui percuſſerit ſeruum ſuum, vel ancillam virga, ſi vno die ſuperuixerit, non ſubiacebit pœnæ, quia pecunia illius eſt.

¶ 4 Præt. Alius eſt principatus domini ad ſeruum, & patris ad filium, vt dicitur in primo & tertio * Polit. ſed hoc ad principatum domini ad ſeruum pertinet, vt aliquis ſeruum, vel ancillam vendere poſſit. inconuenienter igitur lex permiſit, quòd aliquis venderet filiam ſuam in famulam, vel ancillam.

Lib. 1. cap. 4. tom. 5.

¶ 5 Præt. Pater habet ſui filij poteſtatem: ſed eius eſt punire exceſſus, qui habet poteſtatem ſuper peccantem. inconuenienter igitur mandatur Deut. 21. ꝙ pater ducat filium ſuum ad ſeniores ciuitatis puniẽdũ.

¶ 6 Præt. Dominus prohibuit Deuter. 7. vt cum alienigenis non ſociarent coniugia, & coniuncta etiam ſepararent, vt patet 1. Eſd. 10. inconuenienter igitur Deuteron. 21. conceditur eis, vt captiuas alienigenarum ducere poſſint vxores.

¶ 7 Præt. Dominus in vxoribus ducendis quoſdam conſanguinitatis, & affinitatis gradus præcepit eſſe vitãdos, vt patet Leuit. 18. incõuenienter igitur mandatur Deut. 25. quòd ſi aliquis eſſet mortuus abſque liberis, vxorem ipſius frater eius acciperet.

¶ 8 Præt. Inter virum & vxorem ſicut eſt maxima familiaritas, ita debet eſſe fides firmiſſima: ſed hoc nõ poteſt eſſe, ſi matrimonium diſſolubile fuerit. inconuenienter igitur Dominus permiſit Deuter. 24. quòd aliquis poſſet vxorem dimittere ſcripto libello repudij, & quòd etiam vlterius eã recuperare non poſſet.

¶ 9 Præt. Sicut vxor poteſt frangere fidem marito, ita etiam ſeruus domino, & filius patri: ſed ad inueſtigandam iniuriam ſerui in dominum, vel filij in patrem non eſt inſtitutum in lege aliquod ſacrificium. ſuperflue igitur videtur inſtitui ſacrificium zelotypię ad inueſtigandum vxoris adulterium. Num. 5. ſic igitur inconuenienter videntur eſſe tradita in lege præcepta iudicialia circa perſonas domeſticas.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 18. Iudicia domini vera, iuſtificata in ſemetipſa.

Respon. Dicendum, quòd communio domeſticarum perſonarum adinuicem, vt * Philoſoph. dicit in 1. Polit. eſt ſecundum quotidianos actus, qui ordinantur ad neceſſitatem vitę. Vita autem hominis conſeruatur dupliciter. Vno modo, quantum ad indiuiduum, prout ſcilicet homo idem numero viuit, & ad talem vitæ conſeruationem opitulantur hominis exteriora bona, ex quibus homo habet victum & veſtitum, & alia huiuſmodi neceſſaria vitæ, in quibus adminiſtrandis indiget homo ſeruis. Alio modo conſeruatur vita hominis ſecũdum ſpeciem per generationem, ad quam indiget homo vxore, vt ex ea generet filium. Sic igitur in domeſtica cõmunione ſunt tres combinationes. ſ. domini ad ſeruum, viri ad vxorem, patris ad filium. Et quantum ad omnia iſta lex vetus conuenientia pręcepta tradidit: nã quantũ ad ſeruos,

Ca. 1. a medio, tom. 5.

instituit

¶ *Super Quæſtionem centeſimamſextam.*

IN q. 106. duo occurrunt ſcribēda. Primum eſt, vt in ar tic. 1. memor ſis, ꝙ non eſt qņſtio de lege noua quo ad ſuũ principale, ideſt, gratiam Spiritusſancti, hæc enim ab initio mundi data eſt: ſed de lege noua ſecundum ſe totã, vt claudit in ſe & gratiam Spiritusſancti, & doctrinam noui teſtamenti. hæc.n. abundantiam gratiæ, & perfectionem vitæ, & ſacraměta gratiæ continet. Secundum eſt, vt non mireris ſi audis nouã reperiri gentem, quæ nihil ſciat de Chriſtu. ſufficit enim quòd ante mundi conſumationem Euãgelium ſuſceptum in vniuerſo fuerit orbe ſecundum veritatē.n. prędicatum quippe dicitur etiam tempore Apoſtolorum in orbe vniuerſo ſecundũ reputationem: ſicut & exiit edictũ a Cæſare Auguſtu, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. de orbe n. ſecundum noſtrã notitiã habitato hæc, & ſimilia intelligun tur: quamuis ſecundum poſſibilem veritatem in aliis terræ quartis affirmari poſſit antipodes. Et niſi fallor, iã inuěta dicitur quarta Meridionalis habitata, quoniam polus antarticus eleuatur eis.

Infra art. 2. & 3. cor. & q. 107. ar. 1. ad 2. & 3. & q. 108. ar. 1. cor. & ad 1. Et quol. 4. ar. 13. co.

nũ: quia talis infidelitas non procedit ex tali concupiſcentia delectatiōis, ſed magis ex malitia, quæ non poteſt ita latere ſicut infidelitas mulieris adulteræ.

QVAESTIO CVI.

De lege Euãgelica, quæ dicitur lex noua, ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandũ eſt de lege Euangelij, quæ dicit lex noua. Et primo, de ipſa ſecundum ſe. Secundo, de ipſa per comparationem ad legem veterem. Tertio, de his, quę in lege noua continentur.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Qualis ſit, Vtrum ſcilicet ſit ſcripta, vel indita.

¶Secũdo, De virtute eius, Vtrum iuſtificet.

¶Tertio, De principio eius, Vtrũ debuerit dari a principio mũdi.

¶Quarto, De termino eius, Vtrũ .ſ. ſit duratura vſque ad finem, an debeat ei alia lex ſuccedere.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex noua ſit lex ſcripta.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua ſit lex ſcripta. Lex enim noua eſt ipſum Euangelium: ſed Euãgelium eſt deſcriptum, Ioan. 20 Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis. ergo lex noua eſt lex ſcripta.

¶ 2 Præt. Lex indita eſt lex naturæ, ſecundum illud Roma. 2. Naturaliter ea quę legis ſunt faciunt, qui habēt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. ſi igitur lex Euangelij eſſet lex indita, non differret a lege naturæ.

¶ 3 Præt. Lex Euangelij propria eſt eorum, qui ſunt in ſtatu noui teſtamenti: ſed lex indita communis eſt & eis qui ſunt in nouo teſtamento, & eis qui ſunt in veteri teſtamento. dr.n. Sap. 7. ꝙ diuina ſapientia per nationes in animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei, & prophetas conſtituit. ergo lex noua eſt lex indita.

SED CONTRA eſt, ꝙ lex noua eſt lex noui teſtamenti: ſed lex noui teſtamenti eſt indita in corde. Apoſtolus enim ad Hebr. 8. dicit inducens authoritatem, quæ habetur Hierem. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum. & exponens quod ſit hoc teſtamentum, dicit. Quia hoc eſt teſtamentum quod diſponam domui Iſrael: Dabo leges meas in mentes eorum, & in corda eorum ſuperſcribam eas. ergo lex noua eſt lex indita.

Cap. 4. ante med. t. 5.

RESPON. Dicendum, ꝙ vnaquæq; res illud videtur eſſe, qd in ea eſt potiſſimũ, vt * Philoſophus dicit in 9. Eth. id autem quod eſt potiſſimum in lege noui teſtamenti, & in quo tota virtus eius conſiſtit, eſt gratia Spiritusſancti, quæ datur per fidē Chriſti: & ideo principaliter lex noua eſt ipſa gratia Spiritusſancti, quæ datur Chriſti fidelibus. & hoc manifeſte apparet per Apoſtolum, qui ad Ro. 3. dicit. Vbi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt. per quam legem? factorum? non, ſed per legem fidei: ipſam enim fidei gratiam legem appellat. & expreſſius ad Ro. 8. dicitur. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me a lege peccati & mortis. Vnde & * Auguſt. dicit in lib. de ſpiritu & litera, quòd ſicut lex factorum ſcripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei ſcripta eſt in cordibus fidelium. & alibi * dicit in eodem lib. Quæ ſunt leges Dei ab ipſo Deo ſcriptæ in cordibus, niſi ipſa præſentia Spiritusſancti? Habet tamen lex noua quædam ſicut diſpoſitiua ad gratiam Spiritusſancti, & ad vſum huius gratiæ pertinentia, quæ ſunt quaſi ſecundaria in lege noua, de quibus oportuit inſtrui fideles Chriſti & verbis, & ſcriptis, tam circa credenda, quàm circa agenda. Et ideo dicendum eſt, quòd principaliter lex noua eſt lex indita, ſecondario autem eſt lex ſcripta.

Cap 17. & 26. tom. 3.

Eod lib. ca. 21. in prin.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in ſcriptura Euangelij non continentur niſi ea, quæ pertinent ad gratiam Spiritusſancti, vel ſicut diſpoſitiua, vel ſicut ordinatiua ad vſum huius gratiæ: ſicut diſpoſitiua quidem quantum ad intellectum per fidem, per quã datur Spiritusſancti gratia, continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad manifeſtandum diuinitatem, vel humanitatem Chriſti. Secundum affectum vero continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad contemptum mundi, per quam homo fit capax Spiritusſancti gratia. Mundus enim, ideſt, amatores mundi, non poteſt capere Spiritumſanctum, vt habetur Ioan. 14. Vſus vero ſpiritualis gratiæ eſt in operibus virtutum, ad quæ multipliciter ſcriptura noui teſtamenti homines exhortatur.

AD 2^m dicendum, quòd dupliciter eſt aliquid inditum homini. Vno modo pertinens ad naturam humanam: & ſic lex naturalis eſt lex indita homini Alio modo eſt aliquid inditum homini, quaſi ſuperadditum per gratiæ donum: & hoc modo lex noua eſt indita homini non ſolum indicans quid ſit faciendum, ſed etiam adiuuans ad implendum.

AD 3^m dicendum, quòd nullus vnquàm habuit gratiam Spiritusſancti, niſi per fidem Chriſti explicitam, vel implicitam. Per fidem autem Chriſti pertinet homo ad nouum teſtamentum: vnde quibuſcun que fuit lex gratiæ indita, ſecundum hoc ad nouum teſtamentum pertinebant.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua iuſtificet.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua non iuſtificet. Nullus enim iuſtificatur, niſi legi Dei obediat, ſecundum illud ad Hebr. 5. Factus eſt, ſcilicet Chriſtus, omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ: ſed Euangelium non ſemper hoc operatur, quòd homines ei obediant. dicitur enim Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio. ergo lex noua non iuſtificat.

¶ 2 Præt. Apoſtolus probat ad Rom. quòd lex vetus non iuſtificabat, quia ea adueniente præuaricatio creuit. dicitur enim ad Rom. 4. Lex iram operatur: vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. ſed multo magis lex

lex noua præuaricationem addidit. maiori.n.pœna eſt dignus, qui poſt legem nouã datam adhuc peccat, ſm illud Heb. 10. Irritã quis faciẽs legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus, vel tribus teſtibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit? &c. ergo lex noua non iuſtificat, ſicut nec vetus.

§ 3 Præt. Iuſtificare eſt proprius effectus Dei, ſecundum illud ad Rom. 8. Deus eſt qui iuſtificat: ſed lex vetus fuit a Deo, ſicut & lex noua. ergo lex noua non magis iuſtificat quàm lex vetus.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Rom. 1. Non erubeſco Euangelium. virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti: non autem eſt ſalus niſi iuſtificatis. ergo lex euangelij iuſtificat.

art. præced. in corp. & ad 1. arg.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, ad legem Euangelij duo pertinent. Vnum quidẽ principaliter, ſcilicet ipſa gratia Spiritusſancti interius data: & quantum ad hoc, noua lex iuſtificat. Vnde * Auguſt. dicit in lib. de ſpiritu & litera; Ibi; ſcilicet in veteri teſtamento, lex extrinſecus eſt poſita, qua iniuſti terrerentur; Hic; ſcilicet in nouo teſtamento intrinſecus data eſt, qua iuſtificarentur. Aliud ptinet ad legẽ Euangelij ſecundario, ſcilicet documenta fidei, & pręcepta ordinãtia affectum humanũ, & humanos actus. Et quantum ad hoc, lex noua non iuſtificat. vnde Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 3. Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. & Aug. * exponit in lib. de ſpiritu & litera, quòd per literam intelligitur quælibet ſcriptura extra homines exiſtens, etiam moralium præceptorũ, qualia continentur in Euangelio. vnde etiam litera Euangelij occideret, niſi adeſſet interius gratia fidei ſanãs.

cap. 17. circa princ. 3.

cap. 14. & 17. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa obiectio procedit de lege noua non quantum ad id quod eſt principale in ipſa, ſed quantum ad id quod eſt ſecundarium in ipſa, ſ. quantum ad documẽta & præcepta exterius homini propoſita vel ſcripto, vel verbo.

AD 2^m dicendum, quòd gratia noui teſtamenti etſi adiuuet hominem ad nõ peccandum, non tamen ita * confirmat in bono, vt homo peccare non poſſit: hoc enim pertinet ad ſtatũ gloriæ. Et ideo ſi quis poſt acceptam gratiam noui teſtamenti peccauerit, maiori pœna eſt dignus, tanquàm maioribus beneficijs ingratus, & auxilio ſibi dato non vtens: nec tamen propter hoc dicitur, ꝙ lex noua iram operatur, quia quãtum eſt de ſe, ſufficiens auxilium dat ad nõ peccandũ.

D. 819.

AD 3^m dicendum, quòd legem nouam & veterem vnus Deus dedit, ſed aliter & aliter. Nam legem veterem dedit ſcriptam in tabulis lapideis: legem autem nouam dedit ſcriptam in tabulis cordis carnalibus, vt Apoſtolus dicit 2. ad Corinth. 3. Proinde ſicut * Auguſtin. dicit in libro de ſpiritu & litera, literam iſtam extra hominem ſcriptam, & miniſtrationem mortis, & miniſtrationem damnationis Apoſtolus appellat: hanc autem, ſcilicet noui teſtamenti legem, miniſtrationem ſpiritus, & miniſtrationem iuſtitiæ dicit: quia per donum Spiritus operamur iuſtitiam, & a præuaricationis damnatione liberamur.

cap. 17. & 18. in princ. tom. 3.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua debuerit dari a principio mundi.

Supra q. 91 art. 5. ad 2. & 5.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lex noua debuerit dari a principio mundi. Non.n. eſt perſonarum acceptio apud Deum, vt dicitur ad Rom. 2. ſed omnes homines peccauerunt, & egent

F gratia Dei, vt dr̃ ad Ro. 3. ergo a principio mundi lex Euangelij dari debuit, vt omnibus per eã ſubueniret.

§ 2 Pręt. Sicut ĩ diuerſis locis ſunt diuerſi homines, ita etiam in diuerſis tẽporibus: ſed Deus qui vult omnes homines ſaluos fieri, vt dr̃ 1. ad Tim. 2. mandauit Euangeliũ prędicari in omnib⁹ locis, vt patet Mat. vlt. & Marc. vlt. ergo omnibus tẽporibus debuit adeſſe lex Euangelij, ita quòd a principio mundi daretur.

§ 3 Præt. Magis eſt neceſſaria homini ſalus ſpiritualis, quæ eſt æterna, quàm ſalus corporalis, quæ eſt temporalis: ſed Deus ab initio mundi prouidit homini ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem corporalem, tradens eius poteſtati omnia quæ erant propter hominem creata, vt patet Geneſ. 1. ergo etiam lex noua, quæ maxime eſt neceſſaria ad ſalutem ſpiritualem, debuit hominibus a principio mundi dari.

G

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 15. Non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale: ſed lex noua eſt maxime ſpiritualis. ergo lex noua non debuit dari a principio mundi.

RESPON. Dicendum, quòd triplex ratio poteſt aſſignari, quare lex noua non debuit dari a principio mundi. Quarum prima eſt, quia lex noua, ſicut * dictum eſt, principaliter eſt gratia Spiritusſancti, quæ abundanter dari non debuit, antequàm impedimentũ peccati ab humano genere tolleretur conſummata redemptione per Chriſtum. vnde dicitur Io. 7. Nondum erat Spiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Et hãc rationem manifeſte aſſignat Apoſtolus ad Roman. 8. vbi poſtquàm præmiſerat de lege Spiritus vitæ, ſubiungit: Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Secunda ratio poteſt aſſignari ex perfectione legis nouæ. Non enim aliquid ad perfectum adducitur ſtatim a principio, ſed quodam temporali ſucceſſionis ordine: ſicut aliquis prius fit puer, & poſtmodum vir. Et hanc rationem aſſignat Apoſtolus ad Gala. 3. lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur: at vbi venit fides, iã non ſumus ſub pedagogo. Tertia ratio ſumitur ex hoc, ꝙ lex noua eſt lex gratię: & ideo primo oportuit quòd homo relinqueretur ſibi in ſtatu veteris legis, vt in peccatum cadẽdo, ſuam infirmitatem cognoſcens, recognoſceret ſe gratia indigere. Et hãc rationẽ aſſignat Apoſtolus ad Ro. 5. dicẽs, Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum: vbi aũt abundauit delictũ, ſuperabundauit & gratia.

ar. 1. huius quæſt.

H

I

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio gratię: & ideo quibuſcunque non datur, hoc eſt ex iuſtitia: quibuſcunque autem datur, hoc eſt ex gratia, vt Auguſtinus dicit in libro, de perfectione iuſtitiæ. Vnde non eſt acceptio perſonarum apud Deum ex hoc, quòd non omnibus a principio mundi legem gratiæ propoſuit, quæ erat debito ordine proponenda, vt * dictum eſt.

K

in cor.

AD 2^m dicendum, quòd diuerſitas locorum non variat diuerſum ſtatum humani generis, qui variatur per temporis ſucceſſionem: & ideo omnibus locis proponitur lex noua, non autem omnibus temporibus, licet omni tempore fuerint aliqui ad nouum teſtamentum pertinentes, vt * ſupra dictum.

AD 3^m dicendum, quòd ea quæ pertinent ad ſalutem corporalem, deſeruiunt homini quantum ad naturam, quæ non tollitur per peccatum: ſed ea quæ pertinent ad ſpiritualem ſalutem, ordinantur ad gratiam,

gratiam, qua amittitur per peccatum; & ideo oon eſt A
ſimilis ratio de vtriſque.

Articvlvs IIII.

Vtrum lex noua ſit duratura vſque ad finem mundi.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lex
noua ooo ſit duratura vſque ad finem mundi.
Quia ut Apoſtol. dicit 1. ad Cor. 13. Cum venerit qđ
perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt: ſed lex
noua ex parte eſt. dicit. o. Apoſtolus ibidem: Ex parte
cognoſcimus, & ex parte prophetamus. ergo lex oo-
ua euacuanda eſt, alio perfectiori ſtatu ſuccedente.
¶ 2 Præt. Dñs Io. 16. promiſit diſcipulis ſuis io aduen
tu Spiritusſancti parachti cognitionẽ ois veritatis:
ſed noudũ Eccleſia oẽm veritatem cognoſcit in ſtatu
noui teſtamenti. ergo expectaodus eſt alius ſtatus, in
quo per Spiritumſanctũ omois veritas manifeſtetur.
¶ 3 Præt. Sicut pater eſt alius a filio, & filius a patre,
ita Spiritusſanctus a patre & filio: ſed fuit quidã ſta-
tus coouenieus perſonæ patris. ſ. ſtatus veteris legis,
io quo homines generationi iotendebãt. ſimiliter ẽt
eſt alius ſtatus cõueniens perſooæ filij. ſ. ſtatus oouæ
legis, io quo clerici inteodentes ſapientię, quæ appro
priatur Filio, principantur. ergo erit ſtatus tertius Spi
ritusſancti, in quo ſpirituales viri priocipabuntur.
¶ 4 Præt. Dñs dicit Mat. 24. Prædicabitur hoc Euange C
lium regni in vniuerſo orbe, & tuoc veniet cooſum-
matio: ſed Euangeliũ Chriſti iamdiu eſt prædicatũ in
vniuerſo orbe, nec tñ adhuc venit cõſummatio. ergo
Euangeliũ Chriſti oõ eſt Euaogelium regni, ſed futu-
rum eſt aliud Euangeliũ Spiritusſancti, quaſi alia lex.

Sed contra eſt, quod Domious dicit Matth.
24. Dico vobis, quia non præteribit generatio hæc,
dooec omoia fiant: quod * Chryſoſt. expooit de gene-
ratione fidelium Chriſti. ergo ſtatus fidelium Chriſti
manebit vſque ad conſummationem ſæculi.

Hom. 78. ſ Matth. non remote a prin. to. 2.

Respon. Dicendum, ꝙ ſtatus mundi variari po-
teſt dupliciter. Vno modo, ſecuodum diuerſitatem le
gis: & ſic huic ſtatui nouæ legis nullus alius ſtat⁹ ſuc- D
cedet. Succeſſit enim ſtatus nouæ legis ſtatui veteris
legis tãquàm perfectior imperfectiori: nullus autem
ſtatus præſentis vitæ poteſt eſſe perfectior, quàm ſta-
tus nouæ legis. Nihil enim poteſt eſſe propinquius fi
ni vltimo, quàm quod immediate io finem vltimum
introducit: hoc autem facit noua lex. vnde Apoſt. di-
cit ad Hebr. 10. Habentes itaque, fratres, fiduciam in
introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, quã initiauit
nobis viam nouã, accedamus ad eũ. Vnde non poteſt
eſſe aliquis perfectior ſtatus præſentis vitæ, q̃ ſtatus
nouæ legis: quia tanto eſt vnumquodque perfectius,
quanto eſt vltimo fioi propinquius. Alio modo ſta- E
tus hominum variari poteſt, ſecuodum quod homi-
nes diuerſimode ſe habent ad eandem legem vel per-
fectius, vel minus perfecte: & ſic ſtatus veteris legis
frequenter fuit mutatus, cum quandoque leges opti
me cuſtodirentur, quandoq; autem omnioo præter-
mitterentur. Sic etiam & ſtatus nouæ legis diuerſifica
tur ſecundum diuerſa loca, & tempora, & perſonas,
inquantum gratia Spiritusſancti perfectius, vel mi-
nus perfecte ab aliquibus habetur. Nõ eſt tamen ex-
pectandũ, quòd ſit aliquis ſtatus futurus, in quo per-
fectius gratia Spiritusſancti habeatur, quàm hacte-
nus habita fuerit, & maxime ab Apoſtolis qui primi-
tias Spiritus acceperunt, ideſt, & tempore prius, & cę
teris abundantius, vt Glo. dicit. Rom. 8.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſicut * Dioo. di- Cap. 5. eccle. Hierar. par. 1.
cit in eccl. Hierar. triplex eſt hominum ſtatus. Primus
quidem veteris legis. Secundus oouæ legis. Tertius
ſtatus ſuccedit oon in hac vita, ſed in futura. ſ. in pa-
tria. Sed ſicut primus ſtat⁹ eſt figuralis, & iperfectus
reſpectu ſtatus Euãgelij: ita hic ſtatus eſt figuralis, &
imperfectus reſpectu ſtatus patriæ, quo veniente, iſte
ſtatus euacuatur, ſicut dr̃ 1. ad Cor. 13. Videmus nũc
ꝑ ſpeculum in ænigmate, tunc autẽ facie ad faciem.

Ad 2ᵐ diceodum, ꝙ ſicut * Aug. dicit in lib. coo- Lib. 19. de hæreſib⁹ ad Quodvult-Deum. cap. 26. tom. 6. lib. 19. contra Fauſt. c. 31. Et de vei lib. credendorum. c. 3.
tra Fauſtum, Mootaous & Priſcilla poſuerunt, quòd
promiſſio Domini de Spiritusſancto dando non fuit
cõpleta in Apoſtolis, ſed in eis. Et ſimiliter Manichæi
B poſuerunt, ꝙ fuit completa in Manichęo, quem dice-
bant eſſe Spiritum paraclitum: & ideo vtriq; oon re-
cipiebant actus Apoſtolorum, io quibus manifeſte
oſtenditur, ꝙ illa promiſſio fuit in Apoſtolis comple
ta, ſicut Dominus iterato eis promiſit, Act. 1. Baptiza-
bimini in Spiritusſancto oon poſt multos hos dies: qđ
impletum legitur Act. 2. Sed iſtæ varietates excluduo
tur per hoc, quod dicitur Io. 7. Noodum erat Spiri-
tus datus: quia nõdum Ieſus erat glorificatus. Ex quo
datur intelligi, quòd ſtatim glorificato Chriſto in re-
ſurrectione, & aſcenſiooe fuit Spiritusſanctus datus.
Et per hoc etiam excluditur quorumcooq; vanitas,
qui dicerent eſſe expectandum aliud tempus, ſcili-
cet, Spiritusſancti. Docuit autem Spiritusſanctus
Apoſtolos omnem veritatem de his, quæ pertinẽt ad
neceſſitatem ſalutis, ſcilicet, de credendis, & de agen
dis, oon tamen docuit eos de omnibus futuris euen-
tibus: hoc enim ad eos non pertinebat, ſecundum il-
lud Act. 1. Noo eſt veſtrũ noſſe tempora, vel momen-
ta, quæ Pater poſuit in poteſtate ſua.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd lex vetus non ſolum fuit
Patris, ſed etiam Filij, quia Chriſtus io veteri lege fi-
gurabatur. vnde Dominus dicit Ioan. 5. Si crederetis
Moyſi, crederetis forſitã & mihi: de me enim ille ſcri-
pſit. Similiter etiam lex noua ooo ſolum eſt Chriſti,
ſed etiam Spiritusſancti, ſecundum illud, Ro. 8. Lex
ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu &c. vnde uoo eſt expe-
ctanda alia lex quæ ſit Spiritus ſancti.

Ad 4ᵐ dicendum, ꝙ cum Chriſtus ſtatim in prin-
cipio Euangelicæ prædicationis dixerit. Appropio-
quauit regnum cælorũ, ſtultiſſimũ eſt dicere, ꝙ Euan-
gelium Chriſti non ſit Euangelium regni. Sed prædi-
catio Euãgelij Chriſti poteſt intelligi dupliciter. Voo
modo, quaotum ad diuulgatiooem notitię Chriſti: &
ſic prædicatum fuit Euangelium io voiuerſo orbe, ẽt
tempore Apoſtolorum, vt Chryſ. dicit. Et ſecundum
hoc quod additur. Et tunc erit conſummatio: intelli-
gitur hoc de deſtructione Hieruſalem, de qua tũc ad
literam loquebatur. Alio modo poteſt intelligi prædi
catio Euangelij in vniuerſo orbe cum pleno effectu,
ita. ſ. quòd in qualibet gente fundetur eccleſia, & ita,
ſicut dicit * Aug. io epiſtola ad Euſich. noudũ eſt præ- Eſt epiſ. 78 parum ante med. & epiſt. 80. a med. tom. 2
dicatum Euangelium in vniuerſo orbe, ſed hoc facto
veniet conſummatio mundi.

¶ *Super Quæſtionem centeſimãſeptimã & cẽteſimamoctauam.*

QVAESTIO CVII.

De comparatione legis nouæ ad veterem, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum
eſt de cõparatione legis
nouę ad legem veterem.

IN qõ. 107. & 108. nihil ſcribẽdũ occurrit, niſi ut mãdes eas memoriæ, vt intelligas Euangelij legẽ, & reddere ſcias rõnẽ Chriſtianę legis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex noua ſit alia lex a lege veteri.
¶ Secundo, Vtrum lex noua impleat veterem.
¶ Tertio, Vtrum lex noua contineatur in veteri.
¶ Quarto, Quæ ſit grauior, vtrū lex noua, vel vetus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex noua ſit alia a lege veteri.

Supra q. 91 ar. 5. & Gal. 1. lect. 2

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua non ſit alia a lege veteri. Vtraq; enim lex datur fidem Dei habentibus: quia ſine fide eſt impoſſibile placere Deo, vt dicitur Hebr. 11. ſed eadem fides eſt antiquorum, & modernorum, vt dicitur in glo. Matth. 21. ergo etiam eſt eadem lex.

Cap. 17. inter princip. ca. & med. tom. 6.

¶ 2 Præt. *Aug. dicit in lib. contra Adamantium Manichæi diſcipulum, ꝙ breuis differentia legis & Euangelij eſt Timor & Amor: ſed ſecūdum hæc duo noua lex & vetus diuerſificari nō poſſunt, quia etiam in veteri lege proponuntur præcepta charitatis, Leui. 19. Diliges proximum tuum. & Deut. 6. Diliges Dominū Deum tuum. Similiter etiam diuerſificari nō poſſunt

Lib. 4. cap. 2. tom. 6.

per aliam differentiam, quam *Augu. aſſignat contra Fauſtum, ꝙ vetus teſtamentum habuit promiſſa temporalia, nouum teſtamētum habet promiſſa ſpiritualia & æterna: quia etiam in nouo teſtamento promittuntur aliqua promiſſa temporalia, ſecundum illud Marc. 10. Accipiet centies tantum in tempore hoc, domos, & fratres &c. Et in veteri teſtamento ſperabātur promiſſa ſpiritualia & æterna, ſecundum illud ad Heb. 11. Nunc autem meliorem patriam appetūt, ideſt, cæleſtem: quod dicitur de antiquis patribus. ergo videtur quòd noua lex non ſit alia a veteri.

¶ 3 Præt. Apoſtolus videtur diſtinguere vtranque legem ad Ro. 3. veterem legem appellans legem factorum, legem vero nouam appellās legem fidei: ſed lex vetus fuit etiam fidei, ſecundum illud Heb. 11. Omnes teſtimonio fidei probati ſunt, quod dicit de Patribus veteris teſtamenti. Similiter etiam lex noua eſt lex factorum. dicitur. n. Matth. 5. Benefacite his qui oderunt vos. & Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. ergo lex noua non eſt alia a lege veteri.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Heb. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat: ſed aliud eſt ſacerdotiū noui & veteris teſtamenti, vt ibidem Apoſtolus probat. ergo eſt etiā alia lex.

q. 90. art. 2.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut *ſupra dictū eſt, omnis lex ordinat conuerſationem humanam in ordine ad aliquem finem. Ea aūt quæ ordinātur ad finem ſecūdū rationem finis, dupliciter diuerſificari pōt. Vno modo, quia ordinantur ad diuerſos fines: & hæc eſt diuerſitas ſpeciei, maxime ſi ſit finis proximus. Alio modo, ſecundum propinquitatem ad finem, vel diſtantiam ab ipſo, ſicut patet ꝙ motus differunt ſpecie ſecundum quod ordinantur ad diuerſos terminos: ſecundū vero quod vna pars motus eſt propinquior termino ꝙ̄ alia, attenditur differentia in motu ſecundum perfectum & imperfectum. Sic ergo duæ leges diſtingui pōt dupliciter. Vno modo, quaſi omnino diuerſæ, vtpote ordinatæ ad diuerſos fines: ſicut lex ciuitatis, quæ eſſet ordinata ad hoc, ꝙ populus dominaretur, eſſet ſpecie differens ab illa lege, quæ eſſet ad hoc ordinata, ꝙ optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo, duæ leges diſtingui pōt, ſecundū qđ vna propinquius ordinat ad finē, alia vero remotius, puta,

F In vna & eadem ciuitate dicitur alia lex, quę imponitur viris pſectis, qui ſtatim pōt exequi ea quæ pertinent ad bonū cōe: & alia lex datur de diſciplina puerorum, qui ſunt inſtruendi qualiter poſtmodū opera virorū exequantur. Dicendū eſt ergo, ꝙ ſecundū primum modum lex noua non eſt alia a lege veteri: quia vtriuſq; eſt vnus finis. ſ. vt homines ſubdantur Deo. Eſt aūt vnus Deus & noui & veteris teſtamenti, ſecundum illud Ro. 3. Vnus Deus eſt qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & pręputium per fidem. Alio modo lex noua eſt alia a veteri: quia lex vetus eſt quaſi pædagogus puerorū, vt Apoſtol. dicit ad Gal. 3. lex aūt noua eſt lex perfectionis, quia eſt lex charitatis, de qua

G Apoſto. dicit ad Col. 3. qđ eſt vinculum perfectionis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vnitas fidei vtriuſque teſtamenti atteſtatur vnitati finis. Dictum eſt. n. *ſupra, quòd obiectum theologicarum virtutum, inter quas eſt fides, eſt finis vltimus: ſed tamen fides habet alium ſtatū in veteri, & in noua lege: nam quod illi credebant futurum, nos credimus factum. — q. 62. art. 1. & 2.

AD 2um dicendum, ꝙ omnes differentiæ quæ aſſignantur inter nouam legem & veterem, accipiuntur ſecundum perfectum & imperfectum. Præcepta. n. legis cuiuſlibet dantur de actibus virtutum: ad operanda autem virtutū opera aliter inclinantur imperfecti, qui nondum habent virtutis habitum, & aliter

H illi qui ſunt per habitum virtutis perfecti. Illi autem qui nondum habēt habitum virtutis, inclinantur ad agēdum virtutis opera ex aliqua cauſa extrinſeca, puta, ex comminatione pęnarum, vel ex promiſſione aliquarum extrinſecarum remunerationū, puta, honoris, vel diuitiarū, uel alicuius huiuſmodi: & ideo lex uetus quę dabatur imperfectis, ideſt, nondum conſecutis gratiam ſpiritualem, dicebatur lex timoris, inquantum inducebat ad obſeruantiam præceptorum per comminationem quarundam pœnarū, & dicitur habere temporalia quædam promiſſa. Illi autem qui habent uirtutem, inclinantur ad uirtutis opera agenda propter amorem uirtutis, non pp aliquam pœnā,

I aut remunerationem extrinſecam. & ideo lex noua, cuius principalitas cōſiſtit in ipſa ſpirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris: & dicitur habere promiſſa ſpiritualia & æterna, quæ ſunt obiecta uirtutis, præcipue charitatis, & ita per ſe in ea inclinantur nō quaſi in extranea, ſed quaſi in propria. Et propter hoc etiam lex uetus dicitur cohibere manū, non animum: quia qui timore pœnæ ab aliquo peccato abſtinet, non ſimpliciter eius uoluntas a peccato recedit, ſicut recedit uolūtas eius, qui amore iuſtitię abſtinet a peccato: & pp hoc lex noua, quæ eſt lex amoris, dicitur animum cohibere. Fuerunt tamen aliqui in ſtatu ueteris teſtamenti habentes charitatem, & gra-

K tiā Spiritusſancti, qui principaliter expectabant promiſſiones ſpirituales & æternas, & ſecundū hoc pertinebant ad legem nouam. Similiter etiā in nouo teſtamento ſunt aliqui carnales nondum pertingentes ad perfectionem nouæ legis, quos oportuit etiam in nouo teſtamento induci ad uirtutis opera per timorem pęnarum, & per aliqua temporalia promiſſa. Lex autem uetus etſi præcepta charitatis daret, non tamē per eam dabatur Spiritusſanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, ut dicitur Ro. 5.

AD 3um dicendum, ꝙ ſicut *ſupra dictum eſt, Lex noua dicitur lex fidei, inquantū eius principalitas conſiſtit in ipſa gratia, quę interius datur credentibus, unde dicitur gratia fidei. Habet aūt ſecundario aliqua fa- — q. præced. ar. 1. & 2.

cta

cta & moralia,& ſacramentalia: ſed in his non conſiſtit principalitas legis nouæ, ſicut principalitas veteris legis in eis conſiſtebat. Illi autem qui in veteri teſtamento Deo fuerunt accepti per fidem, ſecundum hoc ad nouum teſtamentum pertinebant: non enim iuſtificabantur niſi per fidem Chriſti, qui eſt actor noui teſtamenti. vnde & de Moyſe dicit Apoſtolus ad Hebr. 11. quòd maiores diuitias æſtimabat theſauro Aegyptiorum, improperium Chriſti.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua legem veterem impleat.

2.2. q.104. art.6. ad 2. Et 3. diſ. 9. art. 8. ad 4. Et 4. di. 44. q.2. ar.2. ad 3. Et Rom. 3. fin. Et Epheſ.2. le. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua legẽ veterẽ non impleat. Impletio.n. contrariatur euacuationi: ſed lex noua euacuat, vel excludit obſeruantias legis veteris. Dicit.n. Apoſtolus ad Gal. 5. Si circuncidimini, Chriſtus nihil vobis proderit. ergo lex noua non eſt impletiua veteris legis.

¶ 2 Præt. Contrariũ non eſt impletiuum ſui contrarij: ſed Dñs in lege noua propoſuit quædam præcepta cõtraria præceptis veteris legis. dicitur.n. Matth. 5. Audiſtis quia dictum eſt antiquis. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij: ego autem dico vobis. Quicũq; dimiſerit vxorem ſuam, facit eam mœchari. & idem cõſequenter patet in prohibitione iuramenti, & etiã in prohibitione talionis, & in odio inimicorum. Similiter etiam videtur Dominus excluſiſſe præcepta veteris legis de diſcretione ciborum, Matth. 15. dicens. Non quod intrat in os, coinquinat hominem. ergo lex noua non eſt impletiua veteris.

¶ 3 Præt. Quicunque contra legem agit, non implet legem: ſed Chriſtus in aliquibus contra legem fecit, tetigit enim leproſum, vt dicitur Matth. 8. quod erat cõtra legem. Similiter etiam videtur ſabbathum pluries violaſſe, vnde de eo dicebant Iudæi Io. 9. Non eſt hic homo a Deo, qui ſabbathũ nõ cuſtodit. ergo Chriſtus non impleuit legem, & ita lex noua data a Chriſto non eſt veteris impletiua.

q.99. art.4.

¶ 4 Præt. In veteri lege continebantur præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, vt *ſupra dictum eſt: ſed Dominus Matth. 5. vbi quantum ad aliqua legem impleuit, nullam mentionem videtur facere de iudicialibus, & cæremonialibus. ergo videtur quòd lex noua non ſit totaliter veteris impletiua.

SED CONTRA eſt, qđ Dñs dicit Mat. 5. Nõ veni ſoluere legem, ſed adimplere. & poſtea ſubdit: Iota vnũ, aut vnus apex non præteribit a lege, donec oĩa fiant.

Ar. præced.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut *dictum eſt, lex noua comparatur ad veterem, ſicut perfectum ad imperfectum. Omne autem perfectum adimplet id, quod imperfecto deeſt, & ſecundũ hoc lex noua adimplet veterem legem, inquantũ ſupplet illud, quod veteri legi deerat. In veteri autem lege duo põt conſiderari. ſ. finis, & præcepta contenta in lege. Finis vero cuiuſlibet legis eſt, vt homines efficiantur iuſti & virtuoſi, vt *ſupra dictum eſt: vnde & finis veteris legis erat iuſtificatio hominum, quam quidem lex efficere nõ poterat, ſed figurabat quibuſdã cæremonialibus factis, & promittebat verbis: & quantum ad hoc lex noua implet veterem legem iuſtificando per virtutem paſſionis Chriſti. & hoc eſt qđ Apoſtolus dicit ad Ro. 8. Qđ impoſſibile erat legi, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinẽ carnis peccati, damnauit pc̃tm̃ in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Et quantum ad hoc, lex noua exhibet, qđ lex vetus promitte-

q.92. art.1.

A bat, ſm̃ illud 2. ad Cor. 1. Quotquot promiſſiones Dei ſunt, in illo eſt, ideſt, in Chriſto. Et iterum quãtum ad hoc, cõplet ẽt qđ vetus lex figurabat. vnde ad Col. 2. dicitur de cęremonialibus, quòd erãt vmbra futurorum: corpus autem Chriſti, ideſt, veritas, pertinet ad Chriſtum: vnde lex noua dicitur lex veritatis, lex autem vetus vmbræ, vel figuræ. Præcepta vero veteris legis adimpleuit Chriſt⁹ & opere, & doctrina: opere quidem, quia circuncidi voluit, & alia legalia obſeruare, quæ erant tempore illo obſeruanda, ſecundum illud Gal. 4. Factum ſub lege. Sua autem doctrina adimpleuit præcepta legis tripliciter. Primo quidem, verũ intellectum legis exprimendo, ſicut patet in homici-

B dio & adulterio, in quorum prohibitione Scribæ & Phariſæi non intelligebant niſi exteriorem actũ prohibitum: vnde Dñs legem adimpleuit, oſtendendo ẽt interiores actus peccatorum cadere ſub prohibitione. Secundo, adimpleuit Dñs pręcepta legis, ordinando quõ tutius obſeruaretur qđ lex vetus ſtatuerat, ſicut lex vetus ſtatuerat, vt homo nõ periuraret: & hoc tutius obſeruatur, ſi omnino a iuramento abſtineat, niſi in cauſa neceſſitatis. Tertio, adimpleuit Domin⁹ præcepta legis, ſuperaddendo quædam perfectionis conſilia, vt patet Matth. 19. vbi dicenti ſe obſeruaſſe præcepta veteris legis, dicit: Vnum tibi deeſt. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes &c.

C AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd lex noua non euacuat obſeruantiã veteris legis, niſi quantũ ad cæremonialia, vt *ſupra dictum eſt: hæc aũt erant in figurã futuri. Vnde ex hoc ipſo quòd cæremonialia præcepta ſunt impleta perfectis his quæ figurabantur, non ſunt vlterius obſeruãda: quia ſi obſeruarentur, adhuc ſignificaretur aliquid vt futurum, & non impletum: ſicut ẽt promiſſio futuri doni locũ iam non habet promiſſione iam impleta per doni exhibitionem, & per hũc modum cæremoniæ legis tolluntur, cum implentur.

q.103. ar.3 & 4.

AD 2[m] dicendum, quòd ſicut *Aug. dicit contra Fauſtum, Præcepta illa Dñi non ſunt contraria præceptis veteris legis. Quod.n. Dñs præcepit de vxore dimit-

Lib.19. cap. 26. 28. & 26. tom. 6.

D tenda, nõ eſt contrariũ ei quod lex præcepit. neq;.n. ait lex: Qui voluerit, dimittat vxorem, cui eſſet cõtrarium nõ dimittere: ſed vtiq; nolebat dimitti vxorem a viro, qui hanc interpoſuit moram, vt in diſſidiũ animus præceps libelli cõſcriptione refractus abſiſteret. vnde Dñs ad hoc confirmandum, vt non facile vxor dimittatur, ſolam cãm fornicationis excepit. Et idem etiam dicendum eſt in prohibitione iuramenti, ſicut *dictũ eſt: & idem ẽt patet in prohibitione talionis. Taxauit.n. modum vindictæ lex, vt nõ procederetur ad immoderatam vindictam, a qua Dñs perfectius remouit eum, quem monuit omnino a vindicta abſti-

In fine cor. artic.

E nere. Circa odium vero inimicorum remouit falſum Phariſæorum intellectum, nos monens, vt perſona odio non haberetur, ſed culpa. Circa diſcretionem vero ciborum, quæ cæremonialis erat, Dñs non mandauit vt tunc non obſeruarentur: ſed oſtendit quòd nulli cibi ſecundum ſuam naturam erant immundi, ſed ſolum ſecundum figuram, vt *ſupra dictum eſt.

q.102. ar.6 ad 1.

AD 3[m] dicendum, quòd tactus leproſi erat prohibitus in veteri lege, quia ex hoc incurrebat homo quandam irregularitatis immunditiã, ſicut & ex tactu mortui, vt *ſupra dictum eſt: ſed Dñs qui erat mundator leproſi, immunditiam incurrere non poterat. Per ea autem quæ fecit in ſabbatho, ſabbathũ non ſoluit ſecundum rei veritatem, ſicut ipſe Matth. in Euangelio oſtẽdit, tũ quia operabatur miracula virtute diuina,

q.102. ar.5

quæ ſemper operatur in rebus, tū quia ſalutis humanę opera faciebat, cum Phariſæi etiam ſaluti animaliū in die ſabbathi prouiderent: tum etiam quia ratione neceſſitatis diſcipulos excuſauit i ſabbatho ſpicas colligentes. Sed videbatur ſoluere ſecundum ſuperſtitioſum intellectum Phariſæorum, qui credebant etiā a ſalubribus operibus eſſe in die ſabbathi abſtinēdū, quod erat contra intentionem legis.

A D 4m dicendum, quòd cæremonialia præcepta legis non commemorantur Matt. 5. quia eorum obſeruantia totaliter excluditur per impletionem, vt* dictum eſt. De iudicialibus vero præceptis commemorauit præceptū talionis, vt quod de hoc diceretur, de oibus alijs eſſet intelligendum: in quo quidem præcepto docuit legis intentionem nō eſſe ad hoc, quòd pœna talionis quæreretur propter liuorem vindictæ, quem ipſe excludit monens, ꝙ homo debet eſſe paratus etiā maiores iniurias ſufferre, ſed ſolum propter amorem iuſtitiæ, quod adhuc in noua lege remanet.

Ad 1. argu. & in corp. art.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua in lege ueteri contineatur.

Gal. 5. le. 2.

A D TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua in lege veteri nō contineatur. Lex. n. noua præcipue in fide conſiſtit, vnde dicitur lex fidei, vt patet Rom. 4. ſed multa credenda traduntur in noua lege, quæ in veteri lege non continentur. ergo lex noua non continetur in veteri.

Chryſ. Homil. 10. in Mat. in imperfecto opere declinando ad fin. tomo 2.

¶ 2 Præt. Quædam * gloſ. dicit Matth. 5. ſuper illud, Qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, quòd mandata legis ſunt minora, in Euangelio vero ſunt mandata maiora: maius autem non poteſt contineri in minori. ergo lex noua non continetur in veteri.

¶ 3 Præt. Quod continetur in altero, ſimul habetur habito illo. ſi igitur lex noua contineretur in veteri, ſequeretur quòd habita veteri lege, habeatur & noua. ſuperfluum igitur fuit habita veteri lege iterum dari nouam. non ergo noua lex continetur in veteri.

SED CONTRA eſt, qđ dr Ezech. 1. Rota erat in rota, id eſt, nouū teſtamentū in veteri, vt Greg. expoſuit.*

Homi. 6. in Ezech. parū a medio.

RESPON. Dicendum, ꝙ aliquid continetur in alio dupliciter. Vno modo in actu, ſicut locatum in loco: alio modo virtute, ſicut effectus in cauſa, vel complementū in completo: ſicut genus continet ſpecies poteſtate, & ſicut tota arbor cōtinetur in ſemine, & per hunc modum noua lex continetur in veteri. Dictum eſt enim,* quòd noua lex comparatur ad veterem, ſicut perfectum ad imperfectum. Vnde Chryſoſto. exponens illud quod habetur Marci 4. Vltro terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica, ſic dicit. Primo herbam fructificat in lege naturę, poſtmodum ſpicas in lege Moyſi, poſtea plenum frumentum in Euangelio. Sic igitur eſt lex noua in veteri, ſicut fructus in ſpica.

Ar. 1. ſ cor. & ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia quæ credenda traduntur in nouo teſtamento explicite & aperte, traduntur credenda in veteri teſtamento, ſed implicite ſub figura: & ſecundum hoc etiam quantum ad credenda, lex noua continetur in veteri.

AD 2m dicendum, ꝙ pręcepta nouę legis dicuntur eſſe maiora, ꝙ̄ præcepta veteris legis, quantum ad explicitam manifeſtationem: ſed quantū ad ipſam ſubſtantiam præceptorum noui teſtamenti, omnia continentur in veteri teſtamento. vnde Aug. dicit contra Fauſtum,* ꝙ pene omnia quæ monuit, vel præcepit

Li. 19. c. 28 in princ. & c. 23. ſimul tom. 6.

F Dominus, vbi adiungebat, Ego autem dico vobis, inueniuntur etiam in illis veteribus libris: ſed quia nō intelligebant homicidium, niſi peremptionem corporis humani, aperuit Dominus omnem iniquū motum ad nocendū fratri, in homicidij genere deputari, & quantum ad huiuſmodi manifeſtationes præcepta nouæ legis dicuntur maiora præceptis veteris legis. Nihil tamen prohibet maius in minori virtute contineri, ſicut arbor continetur in ſemine.

A D 3m dicendum, ꝙ illud quod implicite datum eſt, oportet explicari: & ideo poſt veterem legem latam, oportuit etiam nouam legem dari.

ARTICVLVS IIII.

G *Vtrum lex noua ſit grauior quàm uetus.*

3. di. 40. ar. 4. qō. 3. Et quol. 4. ar. 13. cor. Et Matth. 11.

A D QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua ſit grauior, quàm lex vetus. Matthæi enim 5. ſuper illud, Qui ſoluerit vnum de mandatis his minimis, dicit Chryſoſtomus* Mādata Moyſi in actu facilia ſunt, vt, Non occides, Non adulterabis; mandata Chriſti autem. ſ. Non iraſcatis, Non concupiſcas, in actu difficilia ſunt: ergo lex noua eſt grauior quàm vetus.

*Hom. 10. in Matth. i opere imperfecto declinādo ad fi. tom. 2.

¶ 2 Præt. Facilius eſt terrena proſperitate vti, quàm tribulationes perpeti: ſed in veteri teſtamento obſer-
H uationē veteris legis conſequebatur proſperitas temporalis, vt patet Deuter. 28. Obſeruatores autem nouæ legis conſequitur multiplex aduerſitas, prout dicitur 2. ad Corinth. 6. Exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs &c. ergo lex noua eſt grauior quàm lex vetus.

¶ 3 Præt. Qđ ſe habet ex additione ad alterū, videtur eſſe difficilius: ſed lex noua ſe habet ex additione ad veterem. nā lex vetus prohibuit periurium, lex noua etiam iuramentum: lex vetus prohibuit diſſidiū vxoris ſine libello repudij, lex autem noua omnino diſſidium prohibuit, vt patet Matth. 5. ſecundum expoſitionem Aug. ergo lex noua eſt grauior, quàm vetus.

I SED CONTRA eſt, qđ dicitur Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis: qđ exponēs Hilarius* dicit. Legis difficultatibus laborātes, & peccatis ſęculi oneratos ad ſe aduocat. & poſtmodum de iugo Euangelij ſubdit. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. ergo lex noua eſt leuior ꝙ̄ vetus.

Canone 11. in Mat. non procul a fine illius.

RESPON. Dicendum, ꝙ circa opera virtutis, de quibus præcepta legis dantur, duplex difficultas * attendi poteſt. Vna quidem ex parte exteriorum operū, quæ ex ſeipſis quandam difficultatem habent & grauitatem; & quantum ad hoc lex vetus eſt multo grauior quàm noua, quia ad plures actus exteriores obli-

D. 5 s.

K gabat lex vetus in multiplicibus cæremonijs, quàm lex noua, quæ præter pręcepta legis naturę pauciſſima ſuperaddidit in doctrina Chriſti & Apoſtolorum: licet aliqua ſint poſtmodum ſuperaddita ex inſtitutione ſanctorum Patrum, in quibus etiam Auguſtinus * dicit eſſe moderationem attendendam, ne conuerſatio fidelium oneroſa reddatur. Dicit enim ad inquiſitiones Ianuarij de quibuſdam, ꝙ ipſam religionem noſtram, quam in manifeſtiſſimis, & pauciſſimis celebrationum ſacramentis Dei voluit miſericordia eſſe liberam, ſeruilibus premunt oneribus, adeo vt tolerabilior ſit conditio Iudæorū, qui legalibus ſacramentis, nō humanis præſumptionibus ſubijciuntur. Alia autem difficultas eſt circa opera virtutum in interio-

Auguſ. epi. 119. cap. 19 circa fin. to mo 2.

ribus

ribus actibus, puta, quòd aliquis opus virtutis exerceat prompte & delectabiliter, & circa hoc difficile eſt virtus: hoc enim non habenti virtutem eſt valde difficile, ſed per virtutem redditur facile. Et quãtum ad hnc, præcepta nnuæ legis ſunt grauiora præceptis veteris legis: quia in nnua lege prohibentur interiores motus animi, qui expreſſe in veteri lege non prohibebãtur in omnibus, & ſi in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibendis pęna non apponebatur. hnc autem eſt difficillimum non habenti virtutem, ſicut etiam Philoſophus dicit in 5. Ethic.* quòd operari ea quæ iuſtus operatur, facile eſt: ſed operari ea eo modo quo iuſtus operatur, ſcilicet delectabiliter & prompte, eſt difficile non habenti iuſtitiam. Et ſic etiam dicitur 1. Ioan. 5. quòd mandata eius grauia non ſunt: quod exponens Aug. dicit,* quòd non ſunt grauia amanti, ſed non amanti ſunt grauia.

Ex c. 9. declinãdo ad fin. tom. 5.

In tractat. de laudib. charitatis, non procul a prin. to. 9 Et de natura & gratia cap. 69.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ authoritas illa loquitur expreſſe de difficultate nouę legis, quantum ad expreſſam cohibitionem interiorem motuum.

AD 2^m dicendum, quòd aduerſitates quas patiuntur obſeruatores nouæ legis, non ſunt ab ipſa lege impoſitæ, ſed tamen propter amorem, in quo ipſa lex conſiſtit, faciliter tolerantur: quia ſicut Aug. dicit in lib. de verbis Domini,* omnia ſæua & immania, & facilia, & prope nulla efficit amor.

Ser. 9. a medio. tom. 10 idem habet in ſerm. 48. de tẽpore, paulo ante fin. tom. 10

AD 3^m dicendum, quòd illæ additiones ad præcepta veteris legis, ad hoc ordinantur, vt facilius impleatur, quod vetus lex mandabat, ſicut Aug. dicit:† & ideo per hoc non oſtenditur, quòd noua lex ſit grauior, ſed magis quòd ſit facilior.

† Ex lib. 1. de ſerm. do. in monte, c. 30. 33. & 34. tom. 4.

QVAESTIO CVIII.

De bis quæ continentur in lege noua, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his quæ continentur in lege noua.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere.

¶ Secundo, Vtrum ſufficienter ſe habeat in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis.

¶ Tertio, Vtrum conuenienter inſtituat homines quantum ad actus interiores.

¶ Quarto, Vtrũ cõueniẽter ſuperaddat cõſilia p̃ceptis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex noua aliquos exteriores actus debeat præcipere, uel prohibere.

Infra art. 4. Et quol. 4. art. 13. cor.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lex noua nullos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere. Lex. n. noua eſt Euangeliũ regni, ſm illud Matt. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe: ſed regnum Dei non conſiſtit in exterioribus actibus, ſed ſolum in interioribus, ſm illud Luc. 17. Regnum Dei intra vos eſt. & Ro. 14. Non eſt regnum Dei eſca & potus. ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

¶ 2 Præt. Lex noua eſt lex Spiritus, vt dicitur Rom. 8. ſed vbi Spiritus Domini, ibi libertas, vt dicitur. 2. ad Corinth. 3. Non eſt autem libertas, vbi homo obli-

A gatur ad aliqua opera exteriora facienda, vel vitanda. ergo lex noua non continet aliqua præcepta, vel prohibitiones exteriorum actuum.

¶ 3 Præt. Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manum, ſicut interiores actus pertinent ad animum: ſed hæc ponitur differentia inter nouam legem & veterem, quòd vetus lex cohibet manum, ſed lex noua cohibet animum. ergo in lege noua non debent poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, ſed ſolum interiorum.

SED CONTRA eſt, quòd per legem nouam efficiuntur homines filij lucis. vnde dicitur Ioan. 12. Credite in lucem, vt filij lucis ſitis: ſed filios lucis de-
B cet opera lucis facere, & opera tenebrarum abijcere, ſecundum illud Epheſ. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. ergo lex noua quędam exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,* Principalitas legis nouæ, eſt gratia Spiritus ſancti, quæ manifeſtatur in fide per dilectionem operante. hanc aũt gratiam conſequuntur homines per Dei filium hominem factũ, cuius humanitatẽ primo repleuit gratia, & exinde eſt ad nos deriuata. vnde dicitur Io. 1. Verbum caro factum eſt. & poſtea ſubditur: Plenum gratiæ & veritatis. & infra: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. vnde ſubditur
C quòd, Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Et ideo cõuenit, vt per aliqua exteriora ſenſibilia gratia a Verbo incarnato profluẽs, in nos deducatur: & ex gratia interiori, per quam caro ſpiritui ſubditur, exteriora quædam opera ſenſibilia producantur. Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere poſſunt. Vno modo ſicut inducentia aliqualiter ad gratiam: & talia ſunt opera ſacramentorum, quæ in noua lege ſunt inſtituta, ſicut baptiſmus, Euchariſtia, & alia huiuſmodi. Alia vero ſunt opera exteriora, quæ ex inſtinctu gratiæ producuntur: & in his eſt quædam differentia attendenda. Quædam. n. habent
D neceſſariam conuenientiam, vel cõtrarietatem ad interiorem gratiã, quæ in fide per dilectionem operante conſiſtit: & hmõi exteriora opera ſunt præcepta, vel prohibita in lege noua, ſicut pręcepta eſt confeſſio fidei, & prohibita negatio. dicitur enim Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, cõfitebor & ego eum coram Patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Alia vero ſunt opera, quę non habent neceſſariã contrarietatem, vel conuenientiam ad fidem per dilectionem operantem: & talia opera non ſunt in noua lege præcepta, vel prohibita ex ipſa prima legis inſtitutione, ſed relicta ſunt a legiſlatore, ſcilicet Chriſto,
E vnicuique ſecundum quod aliquis alicuius curã gerere debet: & ſic vnicuique liberum eſt circa talia determinare quid ſibi expediat facere, vel vitare: & cuicunque præſidenti circa talia ordinare ſuis ſubditis, quid ſit in talibus faciendum, vel vitandum. Vnde & quantum ad hoc, dicitur lex Euangelij, lex libertatis: nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

q. 106. ar. 1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd regnum Dei in interioribus actibus conſiſtit principaliter, ſed ex conſequenti etiam ad regnum Dei pertinent omnia illa, ſine quibus interiores actus eſſe non poſſunt. Sicut ſi regnum Dei eſt interior iuſtitia, & pax, & gaudium ſpirituale, neceſſe eſt quòd omnes exteriores

actus, qui repugnant iuſtitię, aut paci, aut gaudio ſpi-
rituali, repugnent ẽt regno Dei: & ideo ſunt in Euan-
gelio regni prohibendi. illa vero quæ indifferenter ſe
habent reſpectu horum, puta, comedere hos, vel il-
los cibos, in his non eſt regnum Dei. vnde Apoſto-
lus præmittit: Non eſt regnum Dei eſca & potus.

Cap. 2. poſt medium, to mo 3.
Ad 2.m dicendum, q̃ ſm Philoſophum in 1. Meta.*
liber eſt, qui ſui cauſa eſt. ille ergo libere aliquid agit,
qui ex ſeipſo agit: quod autem homo agit ex habitu
ſuæ naturæ conuenienti, ex ſeipſo agit, quia habitus
inclinat in modum naturę. Si vero habitus eſſet natu
ræ repugnans, homo non ageret ſecundum qd eſt ip-
ſe, ſed ſecundum aliquam corruptionem ſibi ſuperue
G nientẽ. Quia igitur gratia Spiritus ſancti eſt ſicut inte
rior habitus nobis infuſus inclinãs nos ad recte ope-
randum, facit nos libere operari ea quæ conueniunt
gratiæ, & vitare ea quæ gratiæ repugnant. Sic igitur
lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo,
quia non arctat nos ad facienda, vel vitanda aliqua,
niſi quæ de ſe ſunt vel neceſſaria, vel repugnantia ſa-
luti, quæ cadunt ſub præcepto, vel prohibitione le-
gis. Secundo, quia huiuſmodi præcepta, vel prohibi-
tiones facit nos libere implere, inquantũ ex interiori
inſtinctu gratiæ ea implemus, & propter hæc duo lex
noua dicitur lex perfectæ libertatis, Iacob. 1.

Ad 3.m dicendum, quòd lex noua prohibendo ani-
H mum ab inordinatis motibus, oportet etiam quòd
cohibeat manum ab inordinatis actibus, qui ſunt ef-
fectus interiorum motuum.

Articvlvs II.

Vtrũ lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit.

Infra art. 4. Et quodl. 4. art. 13. cor.
Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur q̃ lex
noua inſufficiẽter exteriores actus ordinauerit.
Ad legem n. nouam præcipue pertinere videtur fides
per dilectionem operãs, ſecundum illud ad Gal. 5. In
Chriſto Ieſu neq; circunciſio aliquid valet, neq; præ-
putium, ſed fides quæ per dilectionem operatur: ſed
I lex noua explicauit quędam credenda, quæ non erant
in veteri lege explicita, ſicut de fide Trinitatis. ergo
etiam debuit ſuperaddere aliqua exteriora opera mo
ralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

¶ 2 Præt. In veteri lege non ſolũ ſunt inſtituta ſacra-
q. 101. ar. 4. & q. 102. ar. 4.
menta, ſed ẽt aliqua ſacra, vt ſupra dictum eſt:* ſed in
noua lege etſi ſint inſtituta aliqua ſacramenta, nulla
tñ ſacra inſtituta a Deo videntur, puta, quæ pertineãt
vel ad ſanctificationẽ alicuius templi, vel vaſorum,
vel etiam ad aliquã ſolemnitatem celebrandam. ergo
lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

¶ 3 Præt. In veteri lege ſicut erant quædã obſeruantiæ
pertinentes ad Dei miniſtros, ita ẽt erant quędã obſer
K uantiæ pertinentes ad populum, vt ſupra dictum eſt
q. 101. ar. 4 & 102. ar. 5 & 6.
* cum de cæremonialibus veteris legis ageretur: ſed
in noua lege videntur aliquæ obſeruantiæ eſſe datæ
miniſtris Dei, vt patet Matth. 10. Nolite poſſidere au
rum neq; argẽtũ, neque pecunias in zonis veſtris, &
cætera, quæ ibi ſequuntur, & quæ dicuntur Luc. 9. &
10. ergo etiam debuerunt aliquæ obſeruantiæ inſtitui
in noua lege ad populum fidelem pertinentes.

¶ 4 Præt. In veteri lege præter moralia & cæremonia-
lia fuerunt quædam iudicialia præcepta: ſed in lege
noua non traduntur aliqua iudicialia præcepta. ergo
lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

Sed contra eſt, qđ Dñs dicit Mat. 7. Omnis qui
audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſa
F pienti qui ædificauit domũ ſuam ſupra petram: ſed ſa
piens ædificator nihil omittit eorum, quæ ſunt neceſ
ſaria ad ædificium. ergo in verbis Chriſti ſufficienter
ſunt omnia poſita, quæ pertinẽt ad ſalutem humanã.

Ar. præced.
Respon. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* lex
noua in exterioribus illa ſolum præcipere debuit, vel
prohibere, per quæ in gratiam introducimur, vel quę
pertinent ad rectum gratiæ vſum ex neceſſitate. Et
quia gratiam ex nobis conſequi nõ poſſumus, ſed per
Chriſtum ſolum; ideo ſacramenta, per quæ gratiam
conſequimur, ipſe Dominus inſtituit per ſeipſum, ſci
licet, baptiſmum, Euchariſtiam, ordinem miniſtrorũ
nouę legis, inſtituẽdo Apoſtolos, & ſeptuaginta duos
diſcipulos, & pœnitentiam, & matrimonium indiui-
ſibile: confirmationem etiam promiſit per Spiritus
ſancti miſſionem: ex eius etiam inſtitutione Apoſto-
li leguntur oleo infirmos vngẽdo ſanaſſe, vt habetur
Marc. 6. quæ ſunt nouæ legis ſacramenta. Rectus au-
tem gratiæ vſus eſt per opera charitatis, quæ quidem
ſecundum quod ſunt de neceſſitate virtutis, pertinẽt
ad præcepta moralia, quæ etiam in veteri lege trade-
bantur: vnde quantum ad hoc lex noua ſuper vete-
rẽ addere non debuit circa exteriora agenda. Determi
natio autem prædictorum operum in ordine ad cul-
tum Dei, pertinet ad præcepta cæremonialia legis: in
ordine vero ad proximum ad iudicialia, vt ſupra di-
ctum eſt.* Et ideo quia iſtæ determinationes nõ ſunt q. 99. art. 4.
ſecũdum ſe de neceſſitate interioris gratiæ, in qua lex
conſiſtit: idcirco non cadunt ſub præcepto nouæ le-
gis, ſed relinquũtur humano arbitrio, quædã quidem
quantum ad ſubditos, quæ. ſ. pertinent ſingillatim ad
vnumquemq;: quædam vero ad prælatos tempora-
les, vel ſpirituales, quæ ſcilicet pertinẽt ad vtilitatem
communem. Sic igitur lex noua nulla alia exteriora
opera determinare debuit pręcipiendo, vel prohiben
do, niſi ſacramenta, & moralia præcepta, quæ de ſe
pertinent ad rationem virtutis, puta, non eſſe occiden
dum, non eſſe furandum, & alia huiuſmodi.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ ea quæ ſunt fidei,
I ſunt ſupra rationem humanam, vnde in ea non poſ-
ſumus peruenire niſi per gratiam: & ideo abundan-
tiori gratia ſuperueniente oportuit plura credenda
explicari. Sed ad opera virtutum dirigimur per ra-
tionem naturalem, quæ eſt regula quædam operatio-
nis humanæ, vt ſupra dictum eſt:* & ideo in his non q. 19. art. 4. & q. 63. artic. 2.
oportuit aliqua præcepta dari vltra moralia legis præ
cepta, quæ ſunt de dictamine rationis.

Ad 2.m dicendum, quòd in ſacramentis nouæ le-
gis datur gratia, quæ non eſt niſi a Chriſto, & ideo
oportuit quòd ab ipſo inſtitutionem haberent: ſed
in ſacris non datur aliqua gratia, puta, in conſecratio-
ne templi, vel altaris, vel aliorum huiuſmodi, aut
K etiam in ipſa celebritate ſolemnitatum: & ideo quia
talia ſecundum ſeipſa non pertinent ad neceſſitatem
interioris gratiæ, Dominus fidelibus inſtituenda re-
liquit pro ſuo arbitrio.

Ad 3.m dicendum, quòd illa præcepta Dominus
dedit Apoſtolis non tanquàm cæremoniales obſer-
uantias, ſed tanquàm moralia inſtituta, & poſſunt
intelligi dupliciter. Vno modo, ſecundum Aug. in
lib. de conſenſu Euangeliſtarum,* vt non ſint præce- In lib. 2. ca. 30. tom. 4.
pta, ſed conceſſiones. Conceſſit enim eis, vt poſſent
pergere ad prædicationis officium ſine pera & bacu-
lo, & alijs huiuſmodi, tanquàm habentes poteſtatem
neceſſaria vitæ accipiendi ab illis, quibus prædica-
bant; vnde ſubdit. Dignus eſt enim operarius cibo

ſuo:

ſuo: non autem peccat, ſed ſupererogat, qui ſua portat, ex quibus viuat in prædicationis officio non accipiés ſumptum ab his, quibus Euangelium prædicat, ſicut Paulus fecit. Alio modo, poſſunt intelligi ſecundum aliorum ſanctorum expoſitionem, vt ſint quędã ſtatuta temporalia Apoſtolis data pro illo tempore quo mittebantur ad prædicandũ in Iudæã ante Chriſti paſſionem. Indigebant enim diſcipuli quaſi adhuc paruuli ſub Chriſti cura exiſtẽtes, accipere aliqua ſpecialia inſtituta a Chriſto, ſicut quilibet ſubditi a ſuis prælatis: præcipue quia erant paulatim exercitandi, vt temporalium ſolicitudinem abdicarent: per quod reddebantur idonei ad hoc, quòd Euangeliũ per vniuerſum orbem prædicarent. Nec eſt mirum ſi adhuc durante ſtatu veteris legis, & nondum perfectam libertatem Spiritus conſecutis, quoſdam determinatos modos viuendi inſtituit: quæ quidem ſtatuta imminente paſſione remouit tanquàm diſcipulis iã per ea ſufficienter exercitatis: vnde Luc. 22. dixit. Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamẽtis, nunquid defuit aliquid vobis? at illi dixerunt. Nihil. dixit ergo eis. Sed nunc qui habet ſacculũ, tollat ſimiliter & peram: iam. n. imminebat tempus perfectę libertatis, vt totaliter ſuo dimitterentur arbitrio in his quæ ſecundum ſe non pertinent ad neceſſitatem virtutis.

Ad 4[m] dicendum, ꝙ iudicialia etiam ſecundum ſe conſiderata non ſunt de neceſſitate virtutis quantum ad talem determinationem, ſed ſolum quantum ad communem rationem iuſtitiæ: & ideo iudicialia præcepta reliquit Dominus diſponenda his, qui curam aliorum erant habituri vel ſpiritualem, vel temporalem. Sed circa iudicialia præcepta veteris legis quędam explanauit propter malum intellectum Phariſæorum, vt infra dicetur.* Ar. ſequen. ad 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua hominem circa interiores actus ſufficienter ordinauerit.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ circa interiores actus lex noua inſufficienter hominem ordinauerit. Sunt. n. decem pręcepta decalogi ordinantia hominem ad Deum & proximum: ſed Dominus ſolum circa tria illorum aliquid adimpleuit. ſ. circa prohibitionem homicidij, & circa prohibitionem adulterij, & circa prohibitionem periurij. ergo videtur quòd inſufficiẽter hominem ordinauerit, adimpletionem aliorum præceptorum prætermittens.

¶ 2 Præt. Dominus nihil ordinauit in Euangelio de iudicialibus præceptis niſi circa repudium vxoris, & circa pœnam talionis, & circa perſecutionem inimicorum: ſed multa ſunt alia iudicialia præcepta veteris legis, vt * ſupra dictum eſt. ergo quantum ad hoc, inſufficienter vitam hominum ordinauit. q. 104. ar. 4. & q. 105. articu. 1. 2. 3. & 4.

¶ 3 Præt. In veteri lege præter præcepta moralia, & iudicialia, erant quædã cæremonialia, circa quæ Dñs nihil ordinauit. ergo videtur inſufficienter ordinaſſe.

¶ 4 Præt. Ad interiorem bonam mentis diſpoſitionem pertinet, vt nullum bonum opus homo faciat propter quemcunque temporalem finem: ſed multa ſunt alia temporalia bona, quàm fauor humanus, multa etiam ſunt alia bona opera, quàm ieiunium, eleemoſyna, & oratio. ergo inconueniens fuit, quòd Dominus docuit ſolum circa hæc tria opera gloriam fauoris humani vitari, & nihil aliud terrenorum bonorum.

A ¶ 5 Præt. Naturaliter homini inditum eſt, vt ſolicitetur circa ea quæ ſunt ſibi neceſſaria ad viuendum, in qua etiam ſolicitudine alia animalia cum homine conueniunt: vnde dicitur Prouerb. 6. Vade ad formicam o piger, & conſidera vias eius: quæ cum nõ habeat præceptorem, vel ducem, parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe, quod comedat: ſed omne præceptum quod datur contra inclinationem naturæ, eſt iniquum, vtpote contra legem naturalem exiſtens. ergo inconuenienter videtur Dominus prohibuiſſe ſolicitudinem victus & veſtitus.

¶ 6 Præt. Nullus actus virtutis eſt prohibendus: ſed iudicium eſt actus iuſtitiæ, ſecundum illud pſal. 93.
B Quouſque iuſtitia conuertatur in iudicium. ergo inconuenienter videtur Dominus iudicium prohibuiſſe, & ita videtur lex noua inſufficienter hominem ordinaſſe circa interiores actus.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in lib. de ſermone Domini in monte.* Conſiderandum eſt, quia cum dixit, Qui audit verba mea hæc, ſatis ſignificat ſermonem iſtũ Domini omnibus pręceptis, quibus Chriſtiana vita formatur, eſſe perfectum. Lib. 1. circa prin. Et lib. 2. c. 40. to. 4

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ex inducta authoritate Auguſt.* apparet, ſermo quem Dominus in monte propoſuit, totam informationem Chriſtianæ vitæ continet, in quo perfecte interiores motus hominis ordinantur. In arg. Sed contra.
C Nam poſt declaratum beatitudinis finem, commẽdata apoſtolica dignitate, per quos erat doctrina euangelica promulganda, ordinat interiores hominis motus, primo quidem quantum ad ſeipſum: & deinde quantum ad proximum. Quantum aũt ad ſeipſum dupliciter ſecundum duos interiores hominis motus circa agenda, quæ ſunt voluntas de agendis, & intentio de fine: vnde primo ordinat hominis voluntatem ſecundum diuerſa legis pręcepta, vt ſcilicet, abſtineat aliquis non ſolum ab exterioribus operibus, quæ ſunt ſecundum ſe mala, ſed etiam ab interioribus, & ab occaſionibus malorum.
D Deinde ordinat intentionem hominis dicens, quòd in bonis quæ agimus, neq; quæramus humanam gloriam, neque mundanas diuitias, quod eſt theſaurizare in terra. Conſequenter autẽ ordinat interiorem hominis motum quo ad proximum, vt ſcilicet, eum nõ temerarie, aut iniuſte iudicemus, aut præſumptuoſe, neque tamen ſic ſimus apud proximum remiſſi, vt eis ſacra committamus, ſi ſint indigni. Vltimo autem docet modum adimplendi euangelicam doctrinam, ſcilicet, implorando diuinum auxilium, & conatum apponendo ad ingrediendum per anguſtam portam perfectæ virtutis, & cautelam adhibendo ne a ſeductoribus corrumpamur, & quòd obſeruatio mandatorum eius eſt neceſſaria ad virtutem: non autem
E ſufficit ſola confeſſio fidei, vel miraculorum operatio, vel ſolus auditus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Dominus circa illa legis præcepta adimpletionem appoſuit, in quibus Scribæ & Phariſęi non rectum intellectum habebant: & hoc contingebat pręcipue circa tria pręcepta decalogi. Nam circa prohibitionem adulterij, & homicidij ęſtimabant ſolum exteriorem actum prohiberi, non autem interiorem appetitum, quod magis credebãt circa homicidium & adulterium, quàm circa furtũ, vel falſum teſtimonium: quia motus irę in homicidiũ tendens, & concupiſcentię motus tendens in adulterium, videntur aliqualiter nobis a natura ineſſe, non autem appetitus furandi, vel falſum

teſtimonium dicendi. Circa periurium vero habebãt falſum intellectum, credentes periurium quidem eſſe peccatum, iuramẽtum aũt per ſe eſſe appetendum, & frequentandum, quia videtur ad Dei reuerentiam pertinere: & ideo Dominus oſtendit iuramentũ non eſſe appetendum tanquàm bonum, ſed melius eſſe abſque iuramento loqui, niſi neceſſitas cogat.

Ad 2m dicendum, q circa iudicialia præcepta dupliciter Scribæ & Phariſæi errabant. Primo quidem, quia quędam quæ in lege Moyſi erant tradita, tanquã promiſſiones, æſtimabant eſſe per ſe iuſta, ſcilicet, repudiũ vxoris, & vſuras accipere ab extraneis: & ideo Dominus prohibuit vxoris repudium, Mat. 5. & vſuratum acceptionem, Luc. 6. dicens: Date mutuum, nihil inde ſperantes. Alio modo errabant credentes quædam, quæ lex vetus inſtituerat facienda propter iuſtitiam, eſſe exequenda ex appetitu vindictæ, vel ex cupiditate temporalium rerum, vel ex odio inimicorum, & hoc in tribus præceptis. Appetitum enim vindictæ credebant eſſe licitum propter præceptum datum de pœna talionis, quod quidem ſuit datum, vt iuſtitia ſeruaretur, non vt homo vindictam quęreret: & ideo Dominus ad hoc remouendũ docet animum hominis ſic debere eſſe præparatum, vt ſi oportet ſit, etiam paratus ſit plura ſuſtinere. Motum autem cupiditatis æſtimabant eſſe licitum propter præcepta iudicialia, in quibus mandabatur reſtitutio rei ablatę fieri etiam cum aliqua additione, vt ſupra dictum eſt.* & hoc quidem lex mandauit propter iuſtitiam obſeruandam, non vt daret cupiditati locum: & ideo Dominus docet, vt ex cupiditate noſtra non repetamus, ſed ſimus parati, ſi neceſſe fuerit, etiam ampliora dare. Motum vero odij credebant eſſe licitum propter præcepta legis data de hoſtium interfectione, quod quidem lex ſtatuit propter iuſtitiam implendam, vt ſupra dictum eſt,* non propter odia exſaturanda: & ideo Dominus docet, vt ad inimicos dilectionem habeamus, & parati ſimus, ſi neceſſe fuerit, etiam benefacere. hæc enim præcepta ſecundum præparationem animi ſunt accipienda, vt Aug.* exponit.

q. 105. ar. 2 ad 9.

q. 105. ar. 3

Li. 1. de ſer. dom. in mõte ca. 34. 35 & 36.

Ad 3m dicendum, q præcepta moralia omnino in noua lege remanere debebant: quia ſecundũ ſe pertinent ad rationem virtutis. Præcepta autem iudicialia nõ remanebant ex neceſſitate ſecundum modũ quem lex determinauit, ſed relinquebatur arbitrio hominum, vtrum ſic, vel aliter eſſet determinandũ: & ideo conuenienter Dominus circa hæc duo genera præceptorum nos ordinauit. Præceptorum autem cæremonialium obſeruatio totaliter per rei impletionem tollebatur: & ideo circa huiuſmodi præcepta in illa cõi doctrina nihil ordinauit. Oſtendit tamen alibi, q totus corporalis cultus, qui erat determinatus in lege, erat in ſpiritualem commutandus, vt patet Io. 4. vbi dixit: Venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem: ſed veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate.

Ad 4m dicendum, q omnes res mundanæ ad tria reducuntur. ſ. ad honores, diuitias, & delitias, ſcdm illud 1. Io. 2. Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt: quod pertinet ad delitias carnis. & concupiſcentia oculorum, quod pertinet ad diuitias. & ſuperbia vitæ, quod pertinet ad ambitum gloriæ, & honoris. Superfluas autẽ carnis delitias lex non promiſit, ſed magis prohibuit: repromiſit autem celſitudinem honoris, & abundantiam diuitiarum. Dicitur enim Deut. 28. Si audieris vocem domini Dei tui, fa-

F ciet te excelſiorem cunctis gentibus, quantum ad primum, & poſt pauca ſubdit: Abundare faciet te omnibus bonis, quantum ad ſecundum. Quę quidem promiſſa ſic praue intelligebant Iudæi, vt propterea eſſet Deo ſeruiendũ ſicut pp finem: & ideo Dominus hoc remouit, oſtendens primo, q opera virtutum nõ ſunt facienda propter humanam gloriã, & ponit tria opera, ad quæ omnia alia reducuntur. Nam omnia, quæ aliquis facit ad refrænandum ſeipſum in ſuis concupiſcentijs, reducuntur ad ieiunium: quæcunque vero fiunt propter dilectionem proximi, reducuntur ad eleemoſynam: quæcunque vero propter cultum Dei

G fiunt, reducuntur ad orationem. Ponit autem hęc tria ſpecialiter quaſi pręcipua, & per quæ homines maxime ſolent gloriam venari. Secundo, docuit, quòd non debemus finem conſtituere in diuitijs, cum dixit: Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.

Ad 5m dicendum, q Dominus ſolicitudinem neceſſariam non prohibuit, ſed ſolicitudinem inordinatam. Eſt autẽ quadruplex inordinatio ſolicitudinis vitãda circa temporalia. Primo quidem, vt in eis finem non conſtituamus, neque Deo ſeruiamus propter neceſſaria victus & veſtitus. vnde dicit: Nolite theſaurizare vobis &c. Secundo, vt nõ ſic ſolicitemur de temporalibus cum deſperatione diuini auxilij. vnde Do-

H minus dicit: Scit Pater veſter, quòd his omnibus indigetis. Tertio, ne ſit ſolicitudo præſumptuoſa, vt ſcilicet homo confidat ſe neceſſaria vitæ per ſuam ſolicitudinem poſſe procurare abſque diuino auxilio, qđ Dominus remouet per hoc, Quòd homo non poteſt aliquid adijcere ad ſtaturam ſuam. Quarto, per hoc, quòd homo ſolicitudinis tempus præoccupat: quia ſcilicet, de hoc ſolicitus eſt nunc, quod non pertinet ad curam præſentis temporis, ſed ad curam futuri. vnde dicit: Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.

Ad 6m dicendum, q Dñs non prohibet iudiciũ iuſtitię, ſine quo nõ poſſent ſancta ſubtrahi ab indignis, ſed prohibet iudicium inordinatum, vt * dictum eſt. In corp. ar.

I

Articvlvs IIII.

Vtrum conuenienter in lege noua conſilia quædam determinata ſint propoſita.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter in lege noua cõſilia quędã determinata ſint propoſita. Conſilia enim dantur de rebus expedientibus ad finem, vt ſupra dictum eſt,* cum de conſilio ageretur: ſed non eadem omnibus expediunt. ergo non ſunt aliqua conſilia determinata, omnibus proponenda. 3. contra c. 130. Et quo li. 5. art. 19. cor. * q. 14. ar. 2.

K ¶ 2 Præt. Conſilia dantur de meliori bono: ſed non ſunt determinati gradus melioris boni. ergo non debent aliqua determinata conſilia dari.

¶ 3 Præt. Conſilia pertinent ad perfectionem vitæ: ſed obedientia pertinet ad perfectionem vitæ. ergo inconuenienter de ea conſilium non datur in Euangelio.

¶ 4 Præt. Multa ad perfectionem vitæ pertinentia inter præcepta ponuntur, ſicut hoc quod dicitur: Diligite inimicos veſtros, & præcepta etiã quæ dedit Dominus Apoſtolis Matth. 10. ergo inconuenienter tradantur conſilia in noua lege, tũ quia non omnia ponuntur, tum etiã quia a præceptis non diſtinguuntur.

Sed contra. Conſilia ſapientis amici magnam afferunt vtilitatem, ſecundum illud Prou. 27. Vnguento & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici conſilijs anima dulcoratur: ſed Chriſtus maxime eſt

ſapiens

ſapiens & amicus. ergo eius cooſilia maximam vtilitatem continent, & conuenientia ſuut.

Respon. Dicendum, ꝙ hæc eſt differentia inter couſilium & præceptum, quòd præceptum importat neceſſitatem, conſilium autẽ in optinue ponitur eius cui datur: & ideo conuenienter in lege oona, quæ eſt lex libertatis, ſupra præcepta ſunt addita conſilia, nóu autem in veteri lege, quæ erat lex ſeruitutis. Oportet igitur quòd præcepta nouę legis intelligantur eſſe data de his, quæ ſunt neceſſaria ad conſequendum finẽ æternæ beatitudinis, in quem lex noua immediate introducit. Conſilia vero oportet eſſe de illis, ꝑ quæ melius & expeditius poteſt homo conſequi finem prædictum. Eſt autem homo cõſtitutus inter res mundi huius, & ſpiritualia bona, in quibus æterna beatitudo conſiſtit: ita ꝙ quanto plus inhæret vni eorum, tanto plus recedit ab altero, & econuerſo. Qui ergo totaliter inhæret rebus huius mundi, vt in eis finem coaſtituat, habẽs eas quaſi rationes & regulas ſuorum operũ, totaliter excidit a ſpiritualibus bonis: & ideo huiuſmodi inordinatio tollitur per præcepta. Sed quód homo totaliter ea quæ ſunt mũdi, abijciat, non eſt neceſſarium ad perueniendum in finem prædictũ: quia poteſt homo vtens rebus huius mundi, dummodo in eis finem uon conſtituat, ad beatitudinem æternã peruenire, ſed expeditius perueniet totaliter bona huius mundi abdicando: & ideo de hoc danť conſilia Euangelij. Bona autẽ huius mondi, quæ pertinent ad uſum humanæ vitæ, in tribus conſiſtuot, ſcilicet, in diuitijs exteriorum bonorum, quæ pertioent ad coocupiſcentiam oculorum: & in delitijs carnis, quæ pertinent ad concupiſcentiã carnis: & in honoribus, quæ pertinẽt ad ſuperbiam vitę, ſicut patet. 1. Ioã. 2. Hęc autem tria totaliter derelinquere, ſecũdũ quod poſſibile eſt, pertinet ad conſilia Euangelica. In quibus etiam tribus fundatur omnis religio, quę ſtatum perfectionis profitetur. nam diuitiæ abdicantur per paupertatem: delitiæ carnis ꝑ perpetuã caſtitatem: ſuperbia vitæ ꝑ obedientiæ ſeruitutem. Hæc autem ſimpliciter obſeruata pertinent ad conſilia ſimpliciter propoſita: ſed obſeruatio vniuſcuiuſque eorũ in aliquo ſpeciali caſu pertinet ad conſilium ſecundum quid, ſcilicet, in caſu illo, puta, cum homo dat aliquam eleemoſynam pauperi, quando dare non tenetur, conſiliom ſequitur quantum ad factum illod. Similiter etiam quando aliquo tempore determinato a delectationibus carnis abſtinet vt orationibus vacet, conſilium ſequitur pro tempore illo. Similiter etiam, quando aliquis nõ ſequitur voluntatem ſuam in aliquo facto, quod licite poſſet facere, conſilium ſequitur in illo caſu, puta, ſi benefaciat inimicis ſuis quando non tenetur, vel ſi offenſam remittat, cuius iuſte poſſet exigere vindictam: & ſic etiam omnia conſilia particularia ad illa tria generalia, & perfecta reducuntur.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ prædicta conſilia quantum eſt de ſe, ſunt omnibus expedientia: ſed ex indiſpoſitione aliquorum cõtingit, ꝙ alicui expedieotia non ſuot, quia eorum affectus ad hæc oon inclinatur. Et ideo Dominus conſilia Euangelica proponẽs, ſemper facit mentionem de idoneitate hominum ad obſeruantiam conſiliorum. Dans enim conſilium perpetuæ paupertatis Matth. 19. præmittit: Si vis perfectus eſſe, & poſtea ſubdit, Vade & vende omnia quæ habes. Similiter dans conſilium perpetuæ caſtitatis cũ dixit: Sunt eunuchi, qui caſtrauerũt ſeipſos propter regnum cęlorum, ſtatim ſubdit: Qui poteſt capere capiat. Et ſimiliter Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. præmiſſo conſilio virginitatis dicit: Porro hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueom vobis inijciam.

Ad 2m dicendum, quòd meliora bona particulariter in ſingulis ſunt indeterminata: ſed illa quæ ſunt ſimpliciter & abſolute meliora bona, ĩ vniuerſali ſunt determinata, ad quæ etiam omnia illa particularia reducuotur, vt dictum eſt.*

* In corpo. articu.

Ad 3m dicendum, quòd etiam conſilium obedientiæ Dominus intelligitur dediſſe in hoc, quod dixit: Et ſequatur me, quem ſequimur non ſolum imitando opera, ſed etiam obediendo mandatis ipſius, ſecundum illud Ioann. 10. Oues meę vocem meam audiunt, & ſequuntur me.

Ad 4m dicendum, quòd ea quæ de vera dilectione inimicorum, & ſimilibus Dominus dicit Matth. 5. & Luc. 6. ſi referantur ad præparationem animi, ſunt de neceſſitate ſalutis, vt ſcilicet homo ſit paratus benefacere inimicis, & alia huiuſmodi facere, cum neceſſitas hoc requirat: & ideo inter præcepta ponuntur. Sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat prompte in actu, vbi ſpecialis neceſſitas non occurrit, pertinet ad cõſilia particularia, vt dictum eſt.* Illa autem quæ ponuntur Matth. 10. & Luc. 9. & 10. fuerunt quædam præcepta diſciplinæ pro tempore illo, vel conceſſiones quędam, vt ſupra dictum eſt.* & ideo non inducuotur tanquàm conſilia.

* In corpo. articu.

* Arti. 2. ad 3. argum.

QVAESTIO CIX.

De exteriori principio humanorum actuum. ſ. de gratia Dei, in decem articulos diuiſa.

Consequenter conſiderandum eſt de exteriori principio humanorum actuum, ſcilicet, de Deo, prout ab ipſo per gratiam adiuuamur ad recte agendum. Et primo, conſiderandum eſt de gratia Dei. Secundo, de cauſa eius. Tertio, de eius effectibus.

¶ Prima autem conſideratio erit tripartita. Nam primo cõſiderabitur de neceſſitate gratię. Secundo, de ipſa gr̃a, quãtũ ad eius eſſentiã. Tertio, de ei⁹ diuiſione.

Circa primum quæruntur decem.

¶ Primo, Vtrum abſque gratia poſſit homo aliquod verum cognoſcere.

¶ Secũdo, Vtrum abſque gratia Dei poſſit homo aliquod bonum facere, vel velle.

¶ Tertio, Vtrum homo abſque gratia poſſit Deum diligere ſuper omnia.

¶ Quarto, Vtrum abſque gratia poſſit per ſua naturalia, pręcepta legis obſeruare.

¶ Quinto, Vtrum abſque gratia poſſit mereri vitam ęternam.

¶ Sexto, Vtrum homo poſſit ſe ad gratiam pręparare ſine gratia.

¶ Septimo, Vtrum abſque gratia poſſit reſurgere a peccato.

¶ Octauo, Vtrum abſque gratia poſſit homo vitare peccatum.

¶ Nono, Vtrum homo gratiam conſecutus poſſit abſque alio diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum.

¶ Decimo, Vtrum poſſit perſeuerare in bono per ſe ipſum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo ſine gratia aliquod verum cognoſcere poſſit.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ hō ſine gratia nullum verum cognoſcere poſſit. Quia ſuper illud. 1. Cor. 12. Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spirituſancto. dicit glo. Ambro. *Omne verum a quocunque dicatur, a Spirituſancto eſt: ſed Spiritusſanctus habitat in nobis per gratiam. ergo veritatem cognoſcere non poſſumus ſine gratia.

¶ 2 Præt. Auguſt. dicit in primo Soliloquiorū, * quod diſciplinarum certiſſima talia ſunt, qualia illa quę a ſole illuſtrantur, vt videri poſſint. Deus autem ipſe eſt, qui illuſtrat: ratio autem ita eſt in mentibus, ut in oculis eſt aſpectus, mentis autem oculi ſunt ſenſus animę ſed ſenſus corporis quantumcunque ſit purus, non poteſt aliquod uiſibile uidere ſine ſolis illuſtratione. ergo humana mens quantūcunque ſit perfecta, non poteſt ratiocinando veritatem cognoſcere abſque illuſtratione diuina, quæ ad auxilium gratiæ pertinet.

¶ 3 Præt. Humana mens non poteſt veritatem intelligere niſi cogitando, vt patet per Aug. 14. de Trinit. * ſed Apoſt. dicit 2 ad Cor. 3. Non ſufficientes ſumus aliquid cogitare a nobis, quaſi ex nobis. ergo homo non poteſt cognoſcere veritatē per ſeipſum ſine auxilio gratiæ.

SED CONTRA eſt, quod Augu. dicit in 1. Retractationū, * Non approbo qd in oratione dixi: Deus qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti. reſponderi enim pōt, multos etiam non mundos multa ſcire vera: ſed per gratiam homo mundus efficitur, ſecundum illud Pſal. 50. Cor mundum crea i me Deus, & ſpiritum rectum innoua in uiſceribus meis. ergo ſine gratia pōt hō p ſeipſum veritatē cognoſcere.

RESPON. Dicendū, quòd cognoſcere veritatem eſt vſus quidā, vel actus intellectualis luminis: qa ſecundum Apoſtolum ad Ephe. 5. Omne quod manifeſtatur, lumē ē: vſus autem quilibet quendam motum importat, large accipiendo motum, ſecundum quod intelligere & velle motus quidam eſſe dicū tur, vt patet per Philoſophum in 3. de anima. * Videmus autē in corporalibus, quòd ad motum non ſolum requiritur ipſa forma, quæ eſt principium mot⁹, vel actionis, ſed

F etiam requiritur motio primi mouentis. Primum autem mouens in ordine corporalium eſt corpus cęleſte. vnde quantumcunque ignis habeat calorem perfectum, non alteraret niſi per motionem corporis cæleſtis. Manifeſtum eſt autē, quod ſicut motus omnes corporales reducuntur in motum cæleſtis corporis, ſicut in primum mouēs corporale: ita omnes motus tā corporales, quàm ſpiritnales reducū tur in primum mouens ſimpliciter, quod eſt Deus: & ideo quātū-

G cunque natura aliqua corporalis, vel ſpiritualis ponatur perfecta, non poteſt in ſuum actum procedere niſi moueatur a Deo, quę quidem motio eſt ſecundum ſuæ prouidentiæ rationem, non ſecūdum neceſſitatem naturæ, ſicut motio corporis cæleſtis. Non ſolum autē a Deo eſt omnis motio, ſicut a primo mouente, ſed etiam ab ipſo eſt omnis formalis perfectio, ſicut a primo actu. Sic igitur actio intellectus, & cuiuſcunque entis creati

H dependet a Deo, inquantū ad duo. Vno modo, inquantum ab ipſo habet perfectionem ſiue formam p quam agit: alio modo inquantum ab ipſo moueť ad agēdum. Vnaquæque autem forma indita reb⁹ creatis a Deo, habet efficaciam reſpectu alicuius actus determinati, in quem poteſt ſecundum ſuam proprietatem: vltra autem non poteſt, niſi per aliquam formam ſuperadditam, ſicut aqua non poteſt calefacere, niſi calefacta ab

I igne. Sic igitur intellectus humanus habet aliquam formam, ſcilicet ipſum intelligibile lumen, qd eſt de ſe ſufficiens ad quædam intelligibilia cognoſcenda, ad ea ſcilicet, in quorum notitiam per ſenſibilia poſſumus deuenire. Altiora vero intelligibilia intellectus humanus cognoſcere non poteſt, niſi fortiori lumine perficiatur, ſicut lumine fidei, vel prophetiæ, quod dicitur lumen gratiæ,

K inquantum eſt naturæ ſuperadditum. Sic igitur dicēdum eſt, quòd ad cognitionem cuiuſcunque veri, homo indiget auxilio diuino, vt intellectus a Deo moueatur ad ſuum actum: non autem indiget ad cognoſcendam veritatem in omnibus noua illuſtratione ſuperaddita naturali illuſtrationi, ſed in quibuſdā, quæ excedunt naturalem cognitionem: & tamē quandoque Deus miraculoſe per ſuam gratiā aliquos inſtruit de his, quæ per naturalē rationem cogno-

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ nonæ Articulum primum.*

IN q. 109. ar. 1. habes primo modicā philoſophiam eorū q dicunt, quòd ignis combureret ſtipulā ceſſante motu cæli: non enim diſcernūt dependentiam motoris ſecundi a primo. Sed de hoc in prima parte tractatum eſt, nunc exemplariter aſſertur, ad oſtendendum, quòd non ſolū dependemus in eſſe & cōſeruari a primo agente Deo glorioſo, ſed in operari: ita ꝙ ipſo non cooperante non poſſemus operari quacunque operatione, etiam ſi conſeruaret nobis eſſe, & operatiua omnia principia in nobis. Hoc autem in morali doctrina ſupponatur: in ſpeculatiua aūt diſcutiēda ſunt. & vide ſi vis propterea in lib. 3. contra Genti. cap. 67. in vltimis rationibus.

¶ Habes ſecondo, ꝙ intellectus humanus ex virtute ſuæ naturæ poteſt cognoſcere omne verum non ſupernaturale. Quod quia indiſtincte dicitur, ſcilicet non diſtinguendo ſtatum naturæ integræ & corruptæ, difficultatem patitur propter vulnus ignorantiæ. dictum quippe eſt ſuperius in q. 85. ar. 3. quòd vulnus ignorātiæ conſiſtit in deſtitutione rationis ab ordine ad verum. Si enim ratio deſtituta eſt a recto, quem habebat, ordine ad verum, conſequens eſt, vt per ſeipſam non poſſit omne verum aſſequi: & ſi poteſt p ſeipſam omne verū aſſequi, conſequens eſt, quòd nō ſit infirma ad verum aſſequendum: ſanæ namque rōnis opus maius non eſt, quàm aſſequi omne verum non ſupernaturale.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia vulnus ignorātiæ eſt in ratione, vt eſt ſubiectum prudētiæ, vt ex præallegato loco accipio, & ratio non abſoluta, ſed vt mota a voluntate eſt ſubiectum prudētiæ, cōſequens eſt, vt vulnus ignorātiæ deſtituat rationem ab ordine ad verū, ſpectans ad prudētiam, quod non in ſola cognitione, ſed in voluntate conſiſtit: quoniā verū intellectus practici, vt dicitur in 6. Ethic. eſt conſeſſe ſe habens appetitui recto. vnde dicendum eſt, ꝙ ſermo literæ ē de cognitione pura ipſius veri: obiectio autem de cognitione cū appetitu. Propter quod ex puris naturalib⁹ etiam in hoc ſtatu poſſumus cognoſcere nō ſolum ſpeculatiua, ſed moralia, quāmuis i hoc ſtatu nō poſſimus ex eiſdem eſſe prudentes. Idē eſt enim iudicium de prudētia & virtutibus moralibus, de quibus in ſequentibus tribus ar. erit ſermo. Et hanc rñſionem bene notaꝫ quia latuit Greg. de Ari. in 2. ſent. a d. 26 vſq; ad 29. incluſiue & alios etiā Thomā.

¶ Tertio habes, ꝙ hō in nullo ſtatu poteſt e ſolis naturalibus verum aliquod ſupnaturale cognoſcere. Et contra hoc obiicitur a Durando in 28. di. 2. ſent. q. 1. qa dæmones & hæretici de facto abſq; aliquo dono ſupernaturali addito cognoſcūt ſupernaturalia fidei, dū credunt ea; & idē eſt iudiciū de nobis quātū ad aſſentiendū q̃ ſunt fidei.

¶ Ad hoc dī, ꝙ ſi ſit ſermo de naturalib⁹ ſolis, excludendo oē ſupnaturale opus tā intrinſecū, q̃ extrinſecū cuiuſcūq;, p ſe notū ē, ꝙ ex ſolis naturalibus nō pōt oꝫ tura aliqua ſupnaturalia cognoſcere: qm̄ niſi De⁹ reuelādo, vel miracula faciēdo ſupnaturalia poneret, neſciremus ēt ea eē, videlʒ eē trinū, & huiuſmodi. Si aūt eſt ſermo de ſolis naturalib⁹ excludēdo tm̄ intrinſecū donū ſupnaturale, p̄ſuppoſita obiecti pſitione p auditū, uel ſignū: ſic dicim⁹ qđ hō pt ex naturalib⁹ ſolis aſſentire his q̃ ſunt fidei, ſed non ſicut ex fide. Ea hoc modo dæmones & homines aſſentire poſſunt ex ſe, his q̃ ſunt fidei. Et qm̄ cū quæ-

Inf. ar. ar. ad 3. Et 2. diſt. 28. artic. 5.

Ambro. ſuper hunc locum. Pauli to. 5.

* Cap. 6. circa princip. tom. 1.

* Cap. 6. & 9. tom. 3.

* Cap. 4. id dixerat lib. 1. Soliloqo. ca. 1 in principio. to. 1.

* Tex. 28. to. 2.

quæritur, vtrũ ſine grã poſſit hõ aliquod ſupernaturale verũ cognoſcere, nõ quæritur ſine hac vel illa grã, ſeu gratiæ effectu, ſed abſolute ſine ni gratia, vt grã eſt ſupra totum ordinẽ naturaliũ, & in litera manifeſte probatur concluſio negatiua ea parte obiecti naturaliter motiui intellectus. Et cõſiſtit vis rõnis in hoc, qđ intellectus non põt naturaliter cognoſcere, niſi q̃ i, vel ea naturali ſuo obiectũ hr̃ conſtatq; nõ ſolum noſtri intellectũ, ſed cuiuſq; creati intellectus naturale obiectũ ad naturalia tñ ſe naturaliter extendere: iñ oportet abſolute concludere, vt ĩ litera fit, q̃ ſine grã impoſſibile ẽ ſupernaturale verũ cognoſcere. Ad grãm ſiquidem ſpectat reuelatio ſpectantiũ ad fidem, & miraculorũ operatio. & ſi quid eſt aliud eiuſmodi, & in minis nonnulli rõnẽ habẽt, inquantũ manifeſtatiua ſunt eorũ quæ ſunt fidei, iuxta illud ad Epheſ. 5. Oẽ qđ manifeſtatur lumẽ ẽ, ſine quo ſaltem impoſſibile eſt vt naturale lumẽ intellectus ad ſupernaturalia ſe extendat, vt in litera cõcludit, quæ naturalẽ potẽtiam luminis naturalis obiectũ naturali adæquat naturaliter in cognoſcendo. De aſſenſu aũt poſt hoc gratuitũ lumẽ reuelationis, aut miraculi, alia qõ eſt, quæ in cõi quidã ſpectat ad quartũ huius q. ar. vbi quærit, vtrũ hõ poſſit præcepta diuinæ legis ex ſolis naturalibus implere: nã inter diuina præcepta cõtinetur præceptũ fidei. In ſpeciali aũt ſpectat ad q. 6. Secũdę ſecundæ, vbi Deo gratioſe concedente, Durandi obiectis ſatisfieri ſingillatim poterit. In his tamen dictis veritas conſiſtit.

ſci poſſunt: ſicut & quandoq; miraculoſe facit quædam, quæ natura facere poteſt.

Ad primvm ergo dicẽdum, quòd omne verum a quocunque dicatur, eſt a Spiritu ſancto, ſicut ab infundente naturale lumen, & mouente ad intelligendum & loquendum veritatem, non autem ſicut ab inhabitãte per gratiam gratum facientem, vel ſicut largiente aliquod habituale donum naturę ſuperadditũ. Sed hoc ſolum eſt in quibuſdam veris cognoſcendis & loquendis, & maxime in illis, quę pertinent ad fidem, de quibus Apoſtolus loquebatur.

Ad 2ᵐ dicendum, q̃ Sol corporalis illuſtrat exterius: ſed Sol intelligibilis, qui eſt Deus, illuſtrat interius. vnde ipſum lumen naturale animæ inditũ eſt illuſtratio Dei, qua illuſtramur ab ipſo ad cognoſcendum ea quæ pertinent ad naturalem cognitionem, & ad hoc

B non requiritur alia illuſtratio, ſed ſolum ad illa quæ naturalem cognitionem excedunt.

Ad 3ᵐ dicendũ, quòd ſemper indigemus diuino auxilio ad cogitandum quodcunque, inquantum mouet intellectum ad agendum: actu enim intelligere aliquid, eſt cogitare, vt patet per Auguſtin. 14. de Trinita.* *Ca. 6 & 7. tomo 3.

Articvlvs II.

Vtrum homo poſſit velle & facere bonum abſque gratia.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd homo poſſit velle & facere bonũ abſque gratia. Illud enim eſt in hominis poteſtate, cuius ipſe eſt dominus: ſed homo eſt dominus ſuorũ C actuum, & maxime eius quod eſt velle, vt ſupra dictũ eſt.* ergo homo põt velle & facere bonum per ſeipſum abſque auxilio gratiæ.

Inf. 2. 6. co. Et 2. di. 28. ar. 1. & diſ. 30. in expo. lit. Et 4. diſ. 17. q. 1. ar. 2. q. 2. ad 2. & 3. Et ver. q. 24. ar. 1. ad 2. 6. & ad 9. & art. 14. per to. & q. 26. ar. 6. ad 2. Et quol. 1. articu. 7. & quol. 5. ar. 2. Et 2. Corin. 12.

* q. 1. ar. 2. Et q. 13. articu. 6.

¶ *Super Quæſtionis centeſima nonæ Articu. ſecundũ tertiũ et quartũ.*

In ar. 2, 3. & 4. eiuſdem 109. q. dubiũ occurrit duplex. Primum eſt, An per hoiem in ſtatu naturæ integræ intelligat author hominem præciſe in naturalibus, ſecluſo oi gratuito dono, & oi peccato præuio: an hoiem habẽtem donũ iuſtitiæ originalis. Si.n. eſt ſermo de hoĩe in puris naturalibus, quo conſideratur a Philoſophis, ſic falſa eſt doctrina iſta. Nã hõ ĩ puris naturalib' eſt cõpoſitus ex duab' naturis, ſenſitiua. ſ. & rõnali, quæ ſibi inuicẽ aduerſantur, altera ad ſenſibile bonũ, altera ad bonũ rõnis tendente. Si aũt eſt ſermo de hoĩe habente donum originalis iuſtitiæ, male dicitur, q̃ hõ in ſtatu naturæ integræ per ſua naturalia hoc poſſit qđ.n. hõ põt per donũ originalis iuſtitiæ, nõ põt p ſua naturalia.
¶ Secundum dubiũ prædicto proximũ eſt, quid per naturã corruptã intelligendũ ſit. Aut.n. ſignificat naturam ſibiipſi derelictã ſola iuſtitia originali priuatã: aut naturã vltra illam priuationẽ aliquẽ defectum habentem. Si natura cum ſola priuatione iuſtitiæ originalis intelligitur, cũ priuatio iſta non ſit negatio alicuius naturalis, ſed gratuiti tñ, & nihil ponat in hoĩe, niſi naturã obedientialiter aptam natã habere illam, ſequitur q̃ natura corrupta, & natura in puris naturalibus æquiualeant quo ad naturalẽ ſufficientiam operandi bonũ naturæ proportionatum, quale eſt bonũ virtutis acquiſitæ: & ſic nihil minus ſufficimus ad bonũ habẽtes naturã lapſam. Si vero intelligat natura cũ illa priuatione, & aliquo defectu, puta pronitate partiũ aiæ ad propria, tunc & ſaluandũ eſt quo p pctm̃ nõ perſonale in naturalib' puniti ſumus, cũ ſuperius punitio in gratuitis, & nõ in naturalibus dicta ſit: & quõ natura in partib' aiæ incurrit hos defectus, & in corpore nullũ ea vna & eadẽ cã p accñs. ſ. priuatione originalis iuſtitiæ.
¶ Ad euidẽtiam huius rei tria facere oportet. primo, quid clarũ, & quid obſcurum hic ſit: ſecundo, quid veritas habeat: tertio, quõ obiectiones ſoluendę ſunt. Quo ad primum, natura noſtra quãtũ ad propoſitũ ſpectat, in quinq; ſtatibus, ſeu modis cõſiderari põt, primo, in puris naturalibus: ſecundo, in ſtatu conſono naturæ rationali, vt. ſ. ſeruetur rectitudo rationalis in omnibus par-

A tibus aiæ: tertio, ĩ ſtatu doni iuſtitiæ originalis, ſeclusa gratia gratum faciente ſecundũ rem, vel rationẽ: quarto, in ſtatu gratiæ gratum facientis: quinto in ſtatu naturæ lapſæ. Et licet in his ſtatibus plura examinanda induci pñt, in propoſito tñ tota difficultas conſiſtit in differẽtia inter ſecundum & tertium: aliorũ nãq; differentiæ facile patent, nã in promptu ſunt, niſi quis nõ penetret differẽtiã inter naturam in puris naturalibus, & naturam lapſam, quæ vt vnico verbo dicatur, tanta eſt, quanta eſt inter pſonam nudã ab initio, & perſonã expoliatã. Et hoc dico ſm rẽ: ſm rationes vero rerum multa adueniũt. Sicut.n. perſona nuda, & perſona expoliata non diſtinguũtur ĩ hoc, q̃ vna ſit magis aut minus nuda: ita natura in puris naturalibus, & natura expoliata gratia & iuſtitia originali, non differunt per hoc, q̃ altera earũ ſit magis, aut minus in naturalibus deſtituta. Et rõ eſt, quia deſtitutio ſequens expoliationẽ gratiæ & iuſtitiæ originalis, non eſt effectus illius niſi per accidens, vt remouentis prohibens. expoliatio.n. abſtulit grãm & iuſtitiam, quæ prohibebat vires animæ ſecundum ſeipſas diſponi: ea remanente nãq; prohibens non ſequitur maior, aut minor effectus naturalis, q̃ ex natura ſequatur. non.n. magis aut minus mouetur lapis remoto prohibente, quàm a grauitate propria abſolute fuiſſet motus, propter quod cum natura ex peccato originali ſit ſibiipſi derelicta tã ĩ aia, quàm in corpore, nõ maior deſtitutio eſt in natura lapſa, quam natura in puris naturalibus: ſicut nõ eſt magis redditum corruptibile corpus noſtrum ex peccato originali ſibi derelictũ, quam ex natura fuiſſet ſimpliciter.
D Sed quantum ad rationes rerum magna differẽtia eſt, quia ſicut in perſona nuda nuditas negationis rationem habet, in expoliata vero habet rationem priuationis veſtis debitæ conſeruari &c. ita defectus aiæ & corporis naturæ in puris naturalibus nec culpæ, nec pœnæ, nec vulnerum &c. rationem habent, ſed naturaliũ conditionum: in natura aũt lapſa habent rationem corruptionũ, vulnerum, pœnę & culpę in parte ſuſcepti illius. Vñ patet, q̃ quantũ ad ſufficientiã naturæ humanæ ad opera naturæ proportionata, idem eſt iudicium de natura in puris naturalibus, & de natura lapſa: quia vtrobiq; vires ſunt æque diſpoſitæ, licet nõ ſit idem de eis iudicium, quantũ ad meritum vel demeritum, tã in agendo, q̃ in patiendo pp rationem culpę &c. Inter naturam aũt in puris naturalibus, & naturam in ſtatu conſono naturæ rationali differentia clara eſt, q̃ in puris naturalibus contrariatur appetitus ſenſibilis & rationalis, dum non plene rationali ſubiicitur ſenſibilis, ſed ſit liber tendens quãq; in proprium bonũ præter rationis ordinem: in ſtatu aũt conſono naturæ rationali pars
E ſuperior recte ſe habet ad Deum, vt principiũ oium naturaliter notum, & inferiora a rationis ordine etſi exorbitare poſſint, non tñ permittuntur. Hmõi namq; vita naturalis eſt hoi ſecundũ rationalem naturã, quia naturale bonum eius eſt ſecundũ rationem eſſe: naturalis aũt non vt ea principiis naturæ fluẽs, ſed vt ſecundum naturã exiſtens rationalẽ. Super hunc ſtatũ addit iuſtitia originalis indefectibilem ordinẽ & corporis ſub aia, & inferiorũ ſub ſuperiori quãdiu ſuperius eſt ſub ſupremo Deo. ſ. principio naturæ: gratia aũt addit principiũ meritoriũ vitę diuinæ in æternitate. His itaque ſic ſe habentibus, tota difficultas eſt, quia ſecũdus ſtatus non eſt inuentus vnquã in ſeipſo ſeparatus: ſed aut in ſtatu originalis iuſtitię cõtentus, vt in Adã, aut in ſtatu excellẽtis grę, vt in btã virgine, an nõ ſit naturę integrę intelligat natura in illo ſcdo ſtatu, an in ſtatu iuſtitię originalis. Hęc de primo.
¶ Quod ad ſecundũ, ſciendũ eſt, q̃ vita humana in & ex puris naturalibus peragi nõ poteſt abſq; peccato, & hoc ex intrinſeco defectu uirium animæ; quem appetituum diuerſitas teſtatur. Et quia

quia æqualis eſt ſufficientia naturæ lapſæ, & naturæ in puris naturalibus, conſequens eſt, ꝙ appellatione naturæ integræ nō intelligatur in litera in puris naturalibus: ſed intelligitur natura in ſtatu cōſono naturæ rationali, qui addit ſupra pure naturalia vigorē rationis, ſeu ſuperioris partis animæ ad conſeruandum ſtatū rationi in nullo diſſonum. Nō eſt autē vigor hic gratiæ, aut naturæ ſimpliciter, ſed quodāmodo gratiæ, & quodāmodo naturę. Nō eſt ſimpliciter naturæ, quia nō fluit ex natura. Nō ſimpliciter gratiæ, quia ad nihil ſe extēdit, niſi ad naturę rationalis proportionatum bonum. ſ. viuere ſm rationē. Eſt quodāmodo gratiæ, & quodāmodo naturæ, pro quanto hō nunquā habet, aut habere potuit ex naturalibus hūc vigorē, ſed ex cōiūctione ad donū originalis iuſtitiæ.

* Cap. 30.
† q. 91. ar. 1
* Libro 6. Ethi. cap. 2. tom. 5.

¶ Et nota ꝙ non dico, ꝙ iſte vigor ſit portio originalis iuſtitiæ: hoc. n. eſſet dicere, ꝙ natura integra ſignificat naturā in ſtatu originalis iuſtitiæ: ſed dico ꝙ iſtum vigorē ſortitur ratio in coniūctione ad originalē iuſtitiam: ſicut cogitatiua in coniunctione ad intellectū melius operatur, quam intellectu tacēte. & vniuerſaliter ſupremū in vnoquoq; ordine iunctū ſuperiori non ſolū perfectionē ſuperioris participat, ſed etiā ſecundū propria melioratur: melius. n. operatur vegetatiua iuncta ſenſitiuæ, ꝙ ſeparata ab illa. Diſcernendum quippe eſt inter iuſtitiā originalem & vigorem hunc ab effectu. nā cū iuſtitię originalis dono nō poterat prius peccari venialiter, quā mortaliter, vt in prima parte dictū eſt: hic aūt vigor permittit prius offendi venialiter. Poſſet. n. hoi vigore hoc prædito ſubrepere parua aliqua declinatio citra finē, & non vna ſola, ſed multæ, quod non compateretur integritas ſtatus originalis iuſtitiæ. Quia igitur vigor iſte poſſeſſiue eſt gratuitus, quia non habetur niſi in coniunctione ad ſtatum gratuitū originalis iuſtitiæ: & eſſentialiter eſt naturalis, quia vigor eſt ſuperioris partis animæ noſtræ ſecūdū naturam rationalē ad ſolum & oē bonum rationi proportionatum ſe extendens: ideo ſic adiunctus puris naturalibus conſtituit ſtatū naturæ integræ, & per illius deperditionē natura eſt corrupta. Vocabulū quoq; integri & corrupti, rationi conſonat: qm̄ natura integra eſt, quando nihil naturalium non ſolū conſtituentium naturā & fluentium ex ea, ſed requiſitorum ſecundū eam deeſt: corrupta autem ſiquid horum perdiderit, dictus autem vigor ſecundū naturam eſt rationalis. Et ne putes me eſſe inuentorē huius vigoris, lege ſuperius authorē in q. 91. ar. vlt. dicentē, ꝙ quia hō deſtituitur originali iuſtitia, & vigore rōnis, ipſe impetus ſenſualitatis &c. vbi manifeſte vult, ꝙ ꝑ pctm̄ originale hō perdit duo. ſ. originalē iuſtitiam, & vigorē rōnis: copulationis enim nota diuerſitatem oſtendit. Hæc de ſecundo.

¶ Quo ad tertium iſidendum eſt primo dubio, ꝙ per hoiem in ſtatu naturæ integræ, author intēdit hoiem non in puris naturalibus, ſed habentē donū iuſtitiæ originalis, non inquantū operatur ea vi iuſtitiæ originalis, ſed inquantū operatur ex vigore naturalium. Et ſic oia verba literæ cōſonant. ſ. in ſui integritate, ſicut fuit in primo parente ante peccatū, & poterat hō per ſua naturalia velle, & operari bonum &c. Et ꝙ hæc ſit mens authoris, apparet ex eo, ꝙ oportet aut ſic dicere, aut ꝙ intēdat hoiem ex vi originalis iuſtitiæ operantē. Et tunc ly, per ſua naturalia, gloſaretur, quòd iuſtitia originalis cōputatur inter naturalia, quia erat donū naturæ. Sed hæc expoſitio non conſonat doctrinæ authoris, tū quia apud ipſum de ratione originalis iuſtitiæ eſt gratia gratum faciens, ac per hoc pari rōne potuiſſet dici, ꝙ hō in tali ſtatu per ſua naturalia potuit velle & operari bonum ſupernaturale, cuius oppoſitum expreſſe dicitur in litera: tū quia author iam ſolicite diſtinguit de dono cōmunis auxilii Dei primi agentis, & dono ſuperaddito naturæ, & conſtat ꝙ iuſtitia originalis eſt donū ſuperadditū naturæ. Secundo aūt dubio ſatiſfit dicendo, ꝙ per naturā corruptam intelligitur natura priuata dono iuſtitiæ originalis, & vigore rōnis, ac per hoc priuata dono ſupernaturali, & dono naturali non fluēte ex natura, ſed ſm naturā

¶ 2 Præt. Vnumquodque poteſt magis in id quod eſt ſibi ſecūdum naturam, quàm ī id quod eſt ſibi præter naturam: ſed peccatum eſt contra naturam, vt Damaſc. dicit in 2. lib.* opus autem virtutis eſt hominū ſecundum naturam, vt ſupra dictum eſt.† cum igitur homo per ſe ipſum poſſit peccare, videt̃ quòd multo magis ꝑ ſeipſum poſſit bonum velle, & facere.

¶ 3 Præt. Bonum intellectus eſt verum, vt Philoſoph. dicit in 6. Ethi.* ſed intellectus poteſt cognoſcere verum per ſeipſum, ſicut & quælibet alia res poteſt ſuam naturalem operationem ꝑ ſe facere. ergo multo magis homo poteſt per ſeipſum facere, & velle bonum.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 9. Non eſt volentis. ſ. velle, neq; currētis. ſ. currere, ſed miſerētis Dei. & Augu. dicit in libro de correctione † & gratia, quòd ſine gratia nullum prorſus ſiue cogitando, ſiue volēdo & amando, ſiue agēdo, faciunt hoīes bonū.

G RESPON. Dicendum, quòd natura hominis poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo in ſui integritate, ſicut fuit in primo parente ante peccatum. Alio modo, ſecundum quod eſt corrupta in nobis poſt peccatum primi parentis: ſecundum autem vtrumq; ſtatum natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum, vel volendum quodcunque bonum, ſicut primo

† Cap. 2. in princ. to. 7.

F debitis ſibi &c. Et ſic vltra diſtinctionē in puris naturalibus includit rōnem defectus mali culpæ & pœnæ in aīa, in corpore vero mali pœnæ tm̄. Et huic nihil obiectorū obſtat, quia vt prædictū eſt, non negatur æqua ſufficientia naturæ corruptæ, & in puris naturalibus ad operandum bonum virtutis, ſed neutra ſufficit. Nec inconuenit nos punitos eſſe in naturalibus nō fluētibus ex natura, ſed ſm naturam abſq; perſonali peccato. ꝓp defectū quippe talis vigoris, ſumus diſtincti ī noſtra pronitate ad malū, quæ concupiſcentia habitualis ſuperius nominata fuit, cum de peccato originali tractaretur.

¶ In eodem 2. arti. q6. 109. dubiū occurrit ad hoiem, & ſimpliciter. Ad hoiem quidē, an author intēdat, ꝙ hō in ſtatu naturæ corruptę nō poſſit moraliter bonū ex propriis naturalibus facere. Et eſt ratio dubitādi quia ſi hæc affirmatiua intētio ſua, ſequitur ꝙ ſine gratia ſanante, qua
H opus eſt ad opus moraliter bonum, oīs actus hoīs ſit malus moraliter: nā in indiuiduo nō datur actus medius, vt ſuperius dictū eſt. Et vlterius ſequitur, quòd oīs operatio exiſtentis in peccato mortali, & ēt cuiuſcunq; infidelis, ſit mala moraliter: qđ eſt manifeſte contra doctrinā authoris. Si autē negatur hic eſſe intentionē authoris, occurrit in primis Gre. de Ari. in loco alleg. aſſerens S. Tho. in hoc & ſeq. ar. duobus hoc ſentire. Non deſunt quoq; Thomiſtæ id firmātes. Et oportet aſſignare quid intendit author in hoc loco. Ipſe .n. particulariter inquirēs, an hō poſſit abſq; gratia aliquod bonū facere, vt patet in tit. huius ar. propoſito in diuiſione q. determinat, quòd aliqđ bonū particulare facere, vt ædificare domos, plantare vineas, & hmōi, pōt ſine gratia nūc: in ſtatu aūt naturę integrę poterat ꝑ ſua naturalia operari bonū naturę ſuę proportionatū, quale eſt bonum virtutis acquiſitæ. Ex hac nanq; differentia manifeſtat intentionē ſuā eſſe, quòd hō in ſtatu naturę corruptæ nō poteſt per ſua naturalia bonū proportionatum naturę, quale eſt bonū virtutis ac
I quiſitę. Simpliciter autem dubium eſt, quid tenēdū ſit de hac q. ſ. an hō in ſtatu iſto poſſit per ſua naturalia facere actum Moraliter bonū. Gre. ſiquidem de Ari. in loco alleg. tenet partē negatiuā ex multis authoritatibus, & vna rōne potiſſime, ita ꝙ quātū ad præſentē ſpectat articulū, præter authoritates, quę vna glo. forte ſunt contentæ. ſ. quòd loquuntur de bono actu reddente hoiem bonū ſimpliciter in ordine ad vitā ęternā, & non de bono pure morali infra limites naturę, qm̄ tale non reddit hoiem in ordine ad cæleſtē patriā bonū ſimpliciter, ſed ſm quid. Et ſi hoc aduertiſſet hic doctor, nō tantū ſe in authoritatibus fundaſſet. Præter inquam authoritates, in tribus pars negatiua fundatur. Primo in infirmitate naturæ, quia opus moraliter bonū eſt proprium opus naturæ integræ: & per hoc differt natura corrupta ab integra. Secundo in circūſtantia vltimi finis cuiuſlibet actus, quia ſcilicet non fit ꝓp Deū, propter ſeipſum Deū, ad quod tn̄ obligatur: quicunque .n. in quocunque hēt alium vltimum finem,
K quam deū ꝓp ipſum deum, manifeſte peccat: & hanc circunſtantiam ſaltē deficere, inquit Greg. in actibus puris naturalibus in ſtatu iſto. Tertio in victoria tentationum: quia mundus, caro, dæmonia, diuerſa mouent prælia, & egemus adiutorio illius, a quo petendum eſt, Et ne nos inducas in tentationem: quod nō eſſet ſimpliciter neceſſarium, ſi ex puris naturalibus actum moraliter bonum facere poſſemus. Pars vero affirmatiua fundatur ſuper hoc, quòd hō poteſt naturaliter noſſe aliquem actum, puta honorare parentem, quas decet vndique circunſtantias veſtiri, vt patet ex articulo præcedente, & poteſt in eas deliberate conſentire, & exequi.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis non intēdo aliunde, ꝙ ex authoris officina ſimul afferre quid ſimpliciter, & ſecundū doctorem ſanctum tenendū eſt. Dicendum igitur eſt, quòd hō in ſtatu naturæ corruptæ pōt ꝑ ſua naturalia, quantū eſt ex ſufficientia operatiuæ virtutis, operari aliquod opus moraliter bonū, licet non poſſit ſuum vniuerſum moraliter bonum facere. Et hoc manifeſtatur

mouente, vt dictum eſt. * Sed in ſtatu naturæ integræ, quantum ad ſufficiétiam operatiuæ virtutis, poterat homo per ſua naturalia velle, & operari bonum ſuæ naturæ proportionatum, quale eſt bonũ virtutis acquiſitæ, non autem bonum ſuperexcedens, quale eſt bonũ virtutis infuſæ. Sed in ſtatu naturæ corruptæ etiam deficit homo ad hoc, quod ſecundum ſuam naturam poteſt, vt non poſſit totum huiuſmodi bonum implere ꝑ ſua naturalia. Quia tñ natura humana per peccatum non eſt totaliter corrupta, vt ſcilicet toto bono naturæ priuetur, poteſt quidem etiá in ſtatu naturæ corruptæ per virtutem ſuæ naturæ aliquod bonũ particulare agere, ſicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiuſmodi, non tamen totum bonum ſibi connaturale, ita quòd in nullo deficiat. ſicut homo infirmus poteſt per ſeipſum aliquem motum habere, nõ tamen perfecte poteſt moueri motu hominis ſani, niſi ſanetur auxilio medicinæ. Sic igitur virtute gratuita ſupaddita virtuti naturæ indiget homo in ſtatu naturæ integræ quantum ad vnum, ideſt, ad operãdum, & volendum bonum ſupernaturale: ſed in ſtatu naturæ corruptæ quantum ad duo, ſcilicet vt ſanetur, & vlterius vt bonum ſupernaturalis virtutis operetur, quod eſt meritorium. Vlterius autem in vtroq; ſtatu indiget homo auxilio diuino, vt ab ipſo moueatur ad bene agendum.

B

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd homo eſt dominus ſuorum actuum & uolendi, & nõ nolendi, propter deliberationem rationis, quæ poteſt flecti ad unam partem, uel ad aliam: ſed quòd deliberet, uel non deliberet, & ſi huiuſmodi etiam ſit dominus, oportet quòd hoc ſit ꝑ deliberationem præcedẽtem. & cum hoc non procedat in infinitũ, oportet quòd finaliter deueniatur ad hoc, quòd liberũ arbit. hominis moueatur ab aliquo exteriori principio, quod eſt ſupra mentem humanam, ſcilicet a Deo, ut etiam Philoſophus * probat in cap. de bona fortuna: unde mens hominis etiá ſani non

C

*Lib. 7. Morali. eudemiorum. cap. 18.

A

niſeſtatur breuiter, primo ducendo ad inconueniens: quia niſi poſſet aliquid bonum moraliter facere, ſequeretur vt deductum eſt, quòd infidelis, & exiſtens quilibet in mortali, in omni ſuo actu deliberato peccaret: & niſi impotẽs eſſet ad faciendũ vniuerſitatem ſuorum operum bonã moraliter, ſequeretur ꝙ poſſet ſe præſeruare a quolibet defectu morali, ac per hoc poſſet nũquàm peccare in moralibus, cuius oppoſitum monſtratũ eſt. Deinde oſtẽſiue. prima quidẽ pars, quia experimur, ꝙ exiſtentes in mortali ẽt pertinaciter, ſecloſa fide, poſſumus reddere mutuum, quando oportet, cui oportet &c. & propter quid oportet: quia ſcilicet iuſtum eſt, & ordinatur ad Deũ vt ſummum bonũ, ac per hoc finẽ vniuerſi monſtratũ, 12. Meta. Secunda aũt pars, quia ſumus ex contrariis appetitibus compoſiti, & impoſſibile eſt, quin propria quandoq; aſſequãtur: & rurſus quia naturæ integræ proprium eſt vniuerſitatem operum bonã moraliter peragere poſſe, ac per hoc differt a corrupta hęc via media, vt patet, quam in litera author determinat. Vnde non dicit, ꝙ in ſtatu naturæ corruptæ nullum opus morale poteſt, ſed dicit quòd non poteſt totum huiuſmodi bonum per ſua naturalia implere: & replicat, Non tamen totum bonum ſibi connaturale, ita quòd in nullo deficiat. Hæc media via eſt, quam inferius in Secunda ſecundæ author firmat docẽs, quòd non quælibet actio deliberata infidelis, eſt peccatũ. Hanc ergo ſectando, ſoluamus obiectiones: & ad eos qui hunc arti. & ſequentes aliter intellexerunt, dicendum eſt, quòd ſi perſpicacius inſpexiſſent, ſenſum talem non accepiſſent.

Art. præcedent.

¶ Ad particularitatem titu. huius arti. dicitur, quòd ita eſt particularis iſte ſicut præcedens, vt ibidem patet. Et ſicut ibi, omne verum proportionatum naturæ humanæ, eſt quoddam particulare reſpectu veri communis ad verũ ſupernaturale & naturale: ita hic, omne bonum proportionatum naturæ humanæ eſt quoddam particulare bonum reſpectu boni communis ad naturale & ſupernaturale. Exempla autẽ literæ de ædificatione & agricultura, exempla ſunt operum virtutis acquiſitæ. ars nanque vna quinq; virtutũ intellectualiũ eſt, ut patet in 6. Ethi. nec in litera de opere bono virtutis moralis explicite mentio ſit, ſed virtutis acquiſitæ in cõmuni: quin etiã ex hoc quòd homo põt per ſua naturalia ædificare domos quãdo oportet, ſicut oportet &c. ſequitur quòd poſſit aliquod opus moraliter bonum per ſua naturalia facere: alioquin ædificando domũ, peccaret mortaliter. patet igitur authoris intentio. Authoritates autẽ quæ oppoſitum ſonare vidẽtur, illa gloſſa optime ſaluat, & præſeruat ab errore Pelagii, vt patet applicanti. Ad primum ſundamentũ dicitur, quòd ſicut homo corporaliter infirmus non differt a ſano in hoc, ꝙ ſanus opus ſani, infirmus nullũ opus ſani: poſſit: põt nanq; infirmus videre, vel audire, vel odorare vt ſanus, licet non poſſit ambulare vt ſan⁹: ſed differt in hoc, ꝙ ſanus oẽs ſuos act⁹, infirmus nõ omnes ſuos actus poteſt vt ſanus facere. Vnde & in litera dicitur, homo infirmus poteſt aliquo motu moueri, nõ tamen perfecte poteſt moueri motu hominis ſani: totum enim cũ ſit idẽ quod perfectum, perfecte & totaliter idẽ ſunt. Ita natura integra & corrupta non differunt in hoc, quòd illa poteſt omnes ſuos actus facere bonos, iſta nullos: ſed quòd illa omnes, iſta non omnes. bonum ergo moraliter in omnibus actibus eſt proprium naturæ integræ, non in aliquo actu.

¶ Ad ſecundũ ſundamentũ, quod tanti ſit, dicitur ꝙ etiam infidelis poteſt in aliquo actu habere Deũ vt finem naturæ, & vltimum finem propter ſeipſum Deum ſummum bonũ. Poteſt .n. vt dictum eſt, cognoſcere ex philoſophia Deum eſſe ſummũ bonum vniuerſi extra illud, & finem vltimum omnium, & operari iuſtum aliquod, & eligere vitationẽ malorum, puta, homicidii, adulterii, ne faciat iniuſtum, quod quia malum eſt, diſſonat ſummo bono: & ſimiliter in faciendis bonis, quia conſonat ſummo bono. In hac tamen re ſcito, quòd Deum eſſe vltimum finem alicuius act⁹ humani, põt contingere dupliciter. primo ꝙ ſit finis explicite intentus ab operante homine: & hoc modo dictũ eſt, quòd poſſibile eſt hoiem infidelẽ habere Deum vt vltimũ finẽ, & perſeuerare ſine gratia. Secundo, ꝙ ſit finis non explicite intentus, ſed implicite ab operante homine, & vt directe ab explicite intendente illum vltimum finem verbi gratia. Si aliquis infidelis, vel in mortali peccato exiſtẽs, nihil cogitãs de Deo honoret parentem, reddat depoſitum, & huiuſmodi faciat quando oportet, vbi oportet, ſicut oportet, & propter hunc finẽ. ſ. quia debitum eſt ꝙ ſic fiat, eſſe ex hoc ipſo ꝙ nulla mala circunſtantia iungitur, nullus finis malus apponitur, ad eſſe debitum, ſeu virtuoſum.

¶ Affirmatur quidem finis, ſed non affirmatur vltimus ſimpliciter, ſed inter occurrentes, aut cognitos ſibi relinquitur ordo illius finis proximi ad finem vltimum inuiolatus: ac per hoc faciens explicite propter finem proximum, facit implicite propter finem vltimũ illius finis proximi, quicunq; ille ſit. & rurſus faciens explicite propter huiuſmodi finem proximum, agit vt dirigens ſeipſum reſpectu illius finis proximi, & vt directus a datore rationis agitur reſpectu finis vltimi. Et hoc ſecundo modo aliquando ſufficit habere Deum pro vltimo fine actus humani ad hoc, vt actus nõ ſit malus ex defectu circunſtantiæ vltimi finis naturalis. Præceptũ nanq; naturæ de habendo Deum pro vltimo fine explicite, cum ſit affirmatiuum, non obligat ad ſemper: & cum ſit de eo quod poſt multum ſtudium adimplendũ eſt, poſtquàm ſcilicet homo explicite didicit eſſe vnũ Deũ &c. conſtat quòd non obligat pro omni tempore, quo homo operatur humana opera, ac per hoc ſufficit quandoq; implicite habere Deum pro vltimo fine naturali. De Deo autem, vt finis eſt ſupernaturalis, non eſt ad præſens ſermo. Et quia quilibet ſecundũ certas circunſtantias faciens actum moraliter bonum, poteſt actus multos ex puris naturalibus ſic facere, cõſequens eſt, vt hõ in ſtatu corruptæ naturæ adiuncto ẽt ſtatu pcti mortalis, põt facere aliquem actum moraliter bonum ſm omnes circunſtantias, ita quòd in nullo deficiat, quo ad illum actum ſingularem,

D

E

¶ Ad tertium ſundamentum dr, ꝙ quia tentationes non ſolum contra moralia ſunt, & inquantum ſunt a dæmone excunt limites naturalium impedimentorum ẽt reſpectu moralium, quia inuidia diaboli, reſpectu celſitudinis ſupernaturalis, mors introiuit in orbem terrarum: ideo non ſpectat ad propoſitũ obiectio de tentatione vt eſt a dæmone. Propter quod in litera etiã de natura integra dicitur, quòd quantum ad ſufficientiam operatiuæ virtutis, poterat homo per ſua naturalia operari bonum. Dicit nanque hoc, vt præſeruaret doctrinam ſuam ab huiuſmodi extra naturam impedimentis: ita quòd dicimus, quòd quantum eſt ex ſufficientia virium animæ, ac per hoc relatarum ad naturalia impedimenta (ſic enim oportet referre proportionaliter ſingula ſingulis) homo naturæ integræ omnes ſuos actus,

ita habet dominium ſui act⁹, quin indigeat moueri a Deo: & multo magis liberũ arb. hominis infirmi poſt peccatum, per quod impeditur a bono p corruptioné naturæ.

An 2^m dicendum, quòd peccare nihil aliud eſt quàm deficere a bono, quod conuenit alicui ſecundum ſuam naturam. Vnaquæque autem res creata, ſicut eſſe non habet niſi ab alio, & in ſe conſiderata nihil eſt: ita indiget conſeruari in bono ſuæ naturæ conuenienti ab alio. pôt. n. per ſeipſam deficere a bono, ſicut & per ſeipſam poteſt deficere in non eſſe, niſi diuinitus conſeruaretur.

An 3^m dicendum, quòd etiam uerum non poteſt homo cognoſcere ſine auxilio diuino, ſicut ſupra dictum eſt: * & tñ magis eſt natura humana corrupta per peccatum, quantum ad appetitum boni, q̃ quantum ad cognitioné ueri.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo poſſit diligere Deum ſuper omnia ex ſolis naturalibus ſine gratia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd homo non poſſit diligere Deum ſuper omnia ex ſolis naturalibus ſine gratia. Diligere enim Deum ſuper omnia, eſt proprius & principalis charitatis actus: ſed charitatem homo nó poteſt habere per ſe ipſum, quia charitas Dei diffuſa é in cordibus noſtris per Spũm ſanctum, qui datus eſt nobis, ut dr̃ Roma. 5. ergo hó ex ſolis naturalibus non poteſt Deũ diligere ſuper oĩa.

§ 2 Præt. Nulla natura poteſt ſupra ſeipſam: ſed diligere aliquid plus quam ſe, eſt tendere in aliquid ſupra ſeipſum. ergo nulla natura creata poteſt Deum diligere ſupra ſeipſam ſine auxilio gratiæ.

§ 3 Præt. Deo, cum ſit ſummum bonũ, debetur ſummus amor, qui eſt ut ſuper omnia diligatur: ſed G ad ſummum amorem Deo impendendum, qui ei a nobis debetur, hó nó ſufficit ſine gratia, alioqnin fruſtra adderetur gratia. ergo hó nó pôt ſine gratia ex ſolis naturalibus diligere Deum ſuper omnia.

SED CONTRA. Primus homo in ſolis naturalibus cóſtitutus fuit, ut a quibuſdam ponitur, in quo ſtatu manifeſtum eſt, quòd aliqualiter Deum dilexit: ſed non dilexit Deum æqualiter ſibi, uel minus ſe, quia ſ̃m hoc peccaſſet. ergo dilexit Deũ ſupra ſe. ergo hó ex ſo- H lis naturalibus Deum pôt diligere plus quàm ſe, & ſuper omnia.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt * in 1. in quo etiam circa naturalé dilectioné angelorum diuerſæ opiniones ſunt poſitæ: homo in ſtatu naturæ integræ poterat opari uirtute ſuæ naturę bonum, quod eſt ſibi connaturale abſque ſuperadditione gratuiti doni, licet non abſque auxilio Dei mouẽtis. Diligere autem Deum ſuper omnia, eſt quiddam I connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ non ſolum rationali, ſed irrationali, & etiam inanimatæ ſecundum modum amoris, qui vnicuique creaturæ competere poteſt. Cuius ratio eſt, quia unicuique naturale eſt, quòd appetat & amet aliquid, ſecundum quod aptum natũ eſt eſſe. Sic igitur agit

1. 1. q. 60. art. 5.

naturæ vero corruptæ non oẽs, ſed aliquos poteſt bonos moraliter facere. Verum autem ex his, quæ naturalé ordiné exeunt, aliter ſit, non eſt præſentia intentionis, vbi neceſſitatem gratiæ ẽa inſufficientia noſtra naturali quærimus.

¶ In ratione ad primum videndũ eſſet, quomodo voluntas eget diuina motione ad primum actum, niſi ſuperius in q. 9. ar. 4. diſcuſſum fuiſſet.

¶ In reſponſione ad tertium nota, quòd magis corrupta dicitur pars appetitiua: quia uoluntas, vt ſuperius dictum eſt, prius quam intellectus infectionem ſuſcepit: intellectus tamen immunis nõ eſt, ſed vulnus ignorantiæ ſuſcepit, quo impeditur homo, ne ſit totaliter prudens per ſua naturalia.

¶ *Super Quæſtionis centeſimænonæ Articulum tertium.*

IN artic. 3. eiuſdé. 109. q. dubiũ occurrit de concluſione, & ratione eius. (*Ar. 1. huius quæſt.*) De concluſione quidé, quia falſa videtur: nã hó pro ſtatu iſto poteſt ex ſuis naturalibus ſolis, id eſt, abſq; gratia cognoſcere, quòd deus eſt naturaliter diligibilis ſuper oĩa ab homine, vt patet: & hoc cognito, poteſt conſentire in actũ diligendi deũ, vt finé naturalem vniuerſi, & omnium ſuper omnia tanquam ſummum omnium bonorum, a quo ſunt omnia bona.

3. q. 60. ar. 5. Et 2. di. 3. q. 4. Et 3. di. 29. arg. 3. Et veri. q. 2. ar. 2. ad 16 & q. 4. ar. 1 ad 9. Et quo. 1. ar. 8.

¶ Et confirmaẽ hoc: quia ſicut poteſt hó in ſtatu iſto alium actum moraliter bonũ facere, puta, actũ iuſtitiæ, reddẽdo alteri homini quod illi debetur: ita poteſt reddere deo hunc actum diligendi, & magnificandi ipſum ſuper omnia. actus enim quidã particularis eſt iſte ſub morali bono, ſicut & quilibet actus.

¶ De ratione autẽ, quia medius terminus in litera eſt, quia diligere deum ſuper omnia, eſt opus connaturale homini. Si .n. hæc ratio valeret, ſequeretur, quòd nullum opus connaturale homini poſſit homo in ſtatu iſto ex naturalibus perficere, cuius oppoſitũ dictum eſt. Et ſi dicatur, ꝙ in litera adiungitur aliquid aliud huic medio, dum ſubiungitur, quòd ab hoc homo deficit ſecundum appetitum voluntatis naturalis, quapropter corruptioné naturæ ſequitur bonũ priuatum, niſi ſanetur per gratiam, ita quod vis medii conſiſtit in hoc, quòd eſt eſſe opus connaturale homini, a quo deficit natura corrupta: ſi ſic inquam dicatur, committitur petitio principii, ad probandum quòd in ſtatu naturæ corruptæ homo non poteſt diligere deum ſuper omnia. nam in præmiſſis oportet aſſumere, quòd diligere deũ eſt cônaturale, a quo deficit corrupta natura, quod eſt probãdũ.

¶ Ad euidentiam huius dubii prænotanda ſunt duo. primo, quòd diligere deum ſuper omnia, hic ſumitur pro actu ſecundo, qui eſt amare terminato ad deum non implicite, ſed explicite, ex ratione ipſius monſtrante voluntati. Et propterea ad- F uerte caute, quòd non eſt idem habere deum pro vltimo fine alicuius actus, & diligere deum ſuper omnia: quia ad illud ſufficit implicite ferri in deũ, ad hoc requirit explicite ferri in ipſũ.

¶ Secundo, quòd diligere deum ſuper omnia poteſt dupliciter contingere, vno modo ſimpliciter, alio modo ſecundum præſentem ſtatum. Diligere deum ſuper omnia ſimpliciter, eſt deum diligere vt finem omnium, id eſt, propter quem diligat omnia. Diligere deum ſuper omnia ſecundum præſenté ſtatum, eſt diligere deum vt finem omniũ referibiliũ in ipſum deũ. Côueniũt hi duo modi diligendi deum ſuper omnia in duobus, primo in hoc, quòd ſũt præcepta affirmatiua: ſecundo in hoc, quòd vtrique repugnat diligere aliqd aliud a deo, vt vltimum finem cuiuſcũque actus, vt patet. Differunt autem in hoc, quòd primo modo diligendi deũ ſuper omnia, repugnat omne malum culpę, ſecundo autem non. Ad habendum nãq; actum diligendi deũ ſuper omnia ſimpliciter, oportet omnia ſua habere talia, vt poſſint in deũ referri. Si enim aliquid ſic diligit, ut nõ ſit referibile in deum, iam impedimẽtum ponit ad hoc, vt ſuorum omnium poſſit deum habere finem, ac per hoc impotentem ſe reddit ad diligendũ deum ſuper omnia ſimpliciter. Et quia malum culpæ quodcunq; ſit illud, repugnat referibilitati in deum, vt finem, ideo omne malum culpę repugnat obſeruatiõi huius præcepti: Diliges deum ſuper omnia ſimpliciter. Sed ad habendum actum diligendi deum ſuper omnia referibilia in ipſum, non impotentem reddit hominem quodcunque malum culpæ, vt experientia teſtatur in habentibus charitatem, qui di- K ligunt deum ſuper omnia, & vt finem naturæ, & vt finé beatitudinis, quia gratia perficit naturam: & tamen habent multa mala culpæ, & in voluntate faciendi, puta, dicendo mendacium officioſum, comedendo nimis, & huiuſmodi.

¶ His præmiſſis, ad dubium motum dicitur, quòd licet homo in ſtatu naturæ corruptæ, quantum eſt ex ſufficientia ſua, poſſit ex puris naturalibus diligere deum ſuper omnia referibilia in ipſum, quæ tunc ſunt in ſua poteſtate, vt ratio probat, non tamen poteſt diligere deum ſuper omnia ſua ſimpliciter: quia nõ poteſt non peccare, ac per hoc non poteſt non ponere impedimẽtum dilectioni dei ſuper omnia, ſicut poteſt in ſtatu naturæ integræ, in quo poteſt pręſeruare ſe ab omni peccato: & conſequẽter quando tempus eſt exire in actum diligendi deum ſuper omnia ſimpliciter, quia nihil ſui eſt irreferibile ad deum.

¶ Ad confirmationem dicitur, ꝙ non eſt eadé ratio de iſto actu, & de aliis moralibus, tum quia iſte actus eſt ſupremus omniũ naturaliũ moraliũ, vt patet, quia reſpectu vltimi finis ſimpliciter, ac per

ac per hoc primi principii reliquorum: reliqui autem actus ſub illo ſunt. Maioris autem virtutis eſt poſſe in actum ſummum, quàm in actus inferiores: vnde & virtus vltimum potentiæ dicitur pri mo Cœli: & tũ quia actus iſte vniuerſitatem actuum humanorum bonam exigit vt materiam, non autem alii. Nõ enim quicunque malum aliquod facit, impedimentum præſtat ſibi, vt non poſſit quando oportet reddere mutuũ: ſed quicunque malum aliquod facit, ipſo facto reddit actum illum, & ſeipſum illo infectum, vt ſic, irreferibilẽ in Deum vt finem: ac per hoc non poteſt omnia a ſe dilecta referre in Deum vt vltimum finem, quod faciebat homo in natura integra, vt in litera dicitur. Et ſic patet veritas concluſionis quantum ad vtranque partem, ſcilicet quòd integra natura hoc poterat, & quòd corrupta non poteſt, niſi adiutorio gratiæ ſanantis in præſenti vita inchoatiuè per charitatem viæ, qua nihil contra Dei dilectionem admittim[9], & ſuper omnia noſtra nõ ſimpliciter, ſed referibilia, ipſum diligim[9]: conſummate autem in patria, in qua omnia ſimpliciter in Deũ dirigentur, quia ipſe erit omnia in oibus.

Tex. 78. co. 2.

Ca. 4. par. 4 inter med. & princ.

D. 97.

vnumquodque prout aptum natum eſt eſſe, vt dicitur in 2. Phyſ. *Manifeſtum eſt autem, quòd bonum partis eſt propter bonum totius: vnde naturali appetitu, vel amore vnaquæq; res particularis amat bonum ſuum proprium propter bonum commune totius vniuerſi, quod eſt Deus. Vnde & Dio. *dicit in lib. de di. no. quòd Deus conuertit omnia ad amorem ſuipſius: vnde homo in ſtatu naturæ integræ dilectionem ſuipſius referebat ad amorẽ Dei, ſicut ad finẽ, & ſimiliter dilectionem omnium aliarum rerum: & ita [d] Deum diligebat plus quàm ſeipſum, & ſuper omnia. Sed in ſtatu naturæ corruptæ homo ab hoc deficit ſecundum appetitum voluntatis rationalis, quæ propter corruptionem naturæ ſequitur bonum priuatum, niſi ſanetur per gratiam Dei. Et ideo dicendum eſt, quòd homo in ſtatu naturæ integræ nõ indigebat dono gratiæ ſuperadditæ naturalibus bonis ad diligendũ Deum naturaliter ſuper omnia, licet indigeret auxilio Dei ad hoc eum mouentis: ſed in ſtatu naturæ corruptæ indiget homo etiã ad hoc auxilio gratiæ naturã ſanãtis.

B

C

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas diligit Deum ſuper omnia eminentius quàm natura. Natura enim diligit Deum ſuper omnia, prout eſt principium & finis naturalis boni: charitas autem ſecundum quod eſt obiectum beatitudinis, & ſecundum quod homo habet quandam ſocietatem ſpiritualem cum Deo. Addit etiam charitas ſuper naturalem di-

D

¶ Ad dubitationem motam cõtra rationem literæ dicitur, quòd mediũ eſt, eſſe op[9] connaturale, ſed naturale poteſt ſumi dupliciter. Vno modo, pro eo quod fluit ex natura. Et ſic ſumendo naturale ſufficeret ad inferendũ primam partem concluſionis, ſcilicet quòd natura integra poteſt: & ſic accipie obiectio naturale. Sed quia tunc minor eſſet falſa, quia diligere Deum ſuper omnia appetitu rationali, vt expoſitum eſt, non eſt nobis ſic naturale, vt fluat ex natura, vt patet: ideo alio modo ſumitur naturale pro eo quòd eſt ſecundum naturam. Et ſic diligere Deum ſuper omnia, eſt naturale, & ſic ſumitur hic, & infert primam partem concluſionis cum veritate vtriuſq; præmiſſæ. Secunda autem concluſionis pars, ſcilicet quòd natura corrupta hoc non poteſt, non probatur in litera ex illo medio, vt patet intuenti literam, vbi poſt probatam concluſionem directe reſponſiuam quæſito, quòd in natura integra homo hoc poterat ſine gratia, ſubiungit author ex pronitate naturæ corruptæ ad bonum proprium, quòd deficit natura corrupta ab actu illo. vnde medium ad ſecundam partem concluſionis, ſeu ad ſecundam concluſionem, eſt pronitas voluntatis ad priuatum bonum. hæc enim perdito vigore in nobis adeo viget, vt oporteat in malum aliquod cadere, vt ex dictis patet.

E

¶ In eodem tertio articulo diſcutiendum eſſet, an diligere Deũ ſuper omnia, ſit naturale homini, niſi in prima parte diſcuſſum fuiſſet. Veruntamen ſi quæratur, cuius virtutis moralis ſit actus diligere Deum ſuper omnia, dicendum eſt, cum ille actus ſit ad alterum, cui non poteſt reddi æquiualens, quòd ad iuſtitiam ſpectat, cuius pars eſt pietas, quæ parentibus, quibus etiam non

A eſt reddere æquiualens, debitum reddit: & religio, quæ cultum Deo exhibet &c.

lectionem Dei, promptitudinem quandam & delectationem, ſicut habitus quilibet virtutis addit ſupra actum bonum, qui fit ex ſola naturali ratione hominis, virtutis habitum non habentis.

AD 2[m] dicendum, quòd cum dicitur, quòd nulla natura poteſt ſupra ſeipſam, non eſt intelligendũ, quòd non poſſit ferri in aliquod obiectum, quod eſt ſupra ſe. Manifeſtum eſt enim, quòd intellectus noſter naturali cognitione poteſt aliqua cognoſcere quæ ſunt ſupra ſeipſum, vt patet in naturali cognitione Dei: ſed illud intelligendum eſt, quòd natura non poteſt in actum excedentem proportionem ſuæ virtutis. talis autem actus non eſt diligere Deum ſuper omnia: hoc enim eſt naturale cuilibet naturæ creatæ, vt dictũ eſt[a].

AD 3[m] dicendum, quòd amor dicitur ſummus non ſolum quantũ ad gradum dilectionis, ſed etiam quantum ad rationem diligendi, & dilectionis modum: & ſecundum hoc ſummus gradus dilectionis eſt, quo charitas diligit Deum vt beatificantem, ſicut dictũ eſt[a].

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo ſine gratia per ſua naturalia legis præcepta implere poſſit.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd homo ſine gratia per ſua naturalia poſſit præcepta legis implere. Dicit enim Apoſtol[9] ad Ro. 2. Quòd gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciũt: ſed illud quod naturaliter homo

¶ *Super Quæſtionis centeſimænonæ Articulum quartum.*

IN articulo quarto eiuſdem 109. q. dubiũ circa titulum occurrit, an ſit quæſtio de omnibus præceptis omnis legis. Quòd enim ſit ſermo de omnibus appareat, tũ ex eo quòd indiſtincte quæſtio proponitur: tum ex eo quòd ſi de præceptis veteris legis tantũ eſſet ſermo, iam determinatus eſſet in precedentibus. Quòd vero non, apparet ex eo, quòd præcepta nouæ legis non nominantur, nec examinãtur in toto diſcurſu articuli: tum ex eo quòd impoſſibile notorie conſtat eſſe, quòd præcepta fidei poſſint ſine lumine fidei ſeruari.

¶ Ad hoc dicitur, quòd certum hic eſt, quòd articulus iſte intelligitur de omnibus præceptis diuinæ legis, ſiue nouæ, ſiue veteris. Quòd enim ſit ſermo de lege diuina, ex corpore articuli patet, vbi affert pro ratione, quòd nihil aliud dicitur eſſe peccatum, quàm diuinorum mandatorum tranſgreſſio. Quòd vero de omnibus præceptis ſit ſermo, ibidem patet, quoniam bis replicatur ly, omnia mandata. In cor. ar. Art. 1. hui[9] quęſt.

¶ In corpore artic. eiuſdem, dubium occurrit, vbi author dicit, quòd homo, in ſtatu naturę integrę poteſt omnia diuina mãdata implere quã tum ad ſubſtantiam operum. Hoc enim intellectum de præceptis diuinis vniuerſaliter, falſum eſſe conſtat. nam nec credere ſupernaturalia fidei, nec adimplere actiones ſacramentales in quocunque ſtatu poteſt homo per ſua ſola naturalia, etiam quantum ad ſubſtantiam operum: quoniam opus eſt ad credendum diuina reuelatione ſaltem monſtrante, & ad actiones ſacramentales poteſtate ſupernaturali, alioquin nihil fit.

Inf. ar. 5. ad 1. & 2. Et 2. di. 28. ar. 3. & di. 41. in ex po. lit. ad 5. Et veri. q. 24. ar. 14.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter, primo quòd mandata diuina ſunt duplicia, quædam habentia vim mandati quantum ad vtrunq; ſeorſum, ſcilicet quantum ad ſubſtantiam operum, & quantum ad modum ſupernaturalem. Quædam autem non habentia vim mandati ſine modo ſupernaturali. In primo genere ſunt omnia præcepta, quæ impleta ex naturalibus ſatisfaciunt præcepto alicui: in ſecundo autem ſunt, quæ ſi ex puris naturalibus fiant, nulli præcepto ſatisfit. Et quoniam articulus iſte comparat naturam gratiæ neceſſariæ ad operandum, & præcepta quæ non habent vim præcepti niſi cum modo ſupernaturali, ad ordinem gratiæ ſpectant: ideo ſub nomine præceptorum diuinæ legis quantum ad ſubſtantiam operum obſeruabilium, non veniunt niſi præcepta, in quibus habet locum diſtinctio præcepti vtroque modo obſeruabilis. Et ſecundum hoc præcepta fidei & ſpei, quia non ſunt præcepta niſi inquantum ex fide & ſpe fiunt, non cadunt ſub hac diſtributione: & propterea author ſolus præcepti dilectionis inter ſpectantia ad theologales

logales virtutes meminis in reſpōſione ad tertium, vt inſinuaret quòd de his diſputabat, quæ ſolam gratiam non continebant. A doctrinali namque diſputatione ne dum puerili, remotiſſimam eſt, vt vertatur in dubium de præceptis ſolius gratiæ, ſi per naturalia expleri poſſunt. Et ſecundum hoc, licet titulus articuli fuerit de legis præceptis, indiſtinctè, tamē per hoc de omnibus reſpōſio, cum tali diſtinctione, ſ. quo ad ſubſtantiam operum, vel modum ſupernaturalem, inſinuauit, q illa, quæ nō niſi ſupernaturaliter ſeruari poſſunt, diſcuſſione nō egēt. Sed huic reſponſioni obuiat primo, q author non diſtinguit obſeruationem mandatorum, quantum ad ſubſtātiam, contra obſeruationē eorundem ſupernaturaliter, ſed ex charitate. Dici tamē poteſt, quòd gen'a ſpecie nominauit ſupernaturale a charitate: quia in propoſito æquiualent.

* Ad Damaſum non procul a fine, to. 2.

* Art. præce.

¶ Obuiat ſecundo, quòd quia fides eſt ex auditu, vt dicitur ad Rom. 10. nonnullam præceptum eſt, vt homo auditui fidei ſe præbeat, qualem debet ſe exhibere in obſequium fidei. Vnde dicitur ſecundo, quòd alia eſt quæſtio de cognitione ſupernaturalium præceptorum, & alia de facultate adimplendi iam cognita. & quòd tam determinatum eſt, quòd tā lex diuina ſupernaturalis eſt, quàm quòd excedit cognitionem naturalem. Et q nunc eſt quæſtio non de cognitione, ſed adimpletiōe, propter quod articu. iſte directe tractat quæſt. illam quæ Pelagio tribui videtur, an ſcilicet homo poſſit per ſua naturalia implere diuina præcepta, præſuppoſita lege mōſtrante illa. Opinatū eſt enim, quòd homo eget gratia monſtrante præcepta, ſed non ſufficiente adimplere illa. Et contra hoc eſt determinatio huius articuli, vt authoritas Auguſt. in corpore articuli allata teſtatur. Secundum hoc ergo dicendum, quòd reſponſio data ad tertium in litera, extenditur ad omnia præcepta virtutum theologalium: ita quòd etiam credere, ſperare, diligere Deum, confiteri ipſum Ieſum Chriſtum, poteſt homo per ſua naturalia quantum ad ſubſtantiam operum adimplere, & non inquantum implentur & ſpe, & fide, & charitate. Et quod hoc ſit verum, ex eo conuincere poſſumus, quòd Gentilis doctus fidem, nolens eſſe Chriſtianus, poſſet credere totam fi-

* Cap. 88. non procul a prin. to. 6.

D. 1048.

* Cap. 2. de corr. & gra. circa prin. to. 7

F dem eſſe veram, vt Eccleſia tenet: conſtat enim quòd talis nulla ſupernaturali gratia adiutus crederet. Poſſet quoque idem ſperare ſe fore beatum in cælo, quàmuis inanis eſſet ſpes eius, ſicut & fides. Sed ad propoſitum ſatis eſt de ſufficientia ad ſubſtantiam operum, quam in hæreticis quantum ad confeſſionem exteriorem, & actus interiores, & ſuſceptionem ſacramentorum experimur, qui actus fidei, ſpei, & charitatis quantum ad ſubſtantiam operum intus & extra exercent ſine vllo ſupernaturali dono in eis. De ſacramētalibus autem actibus facile dicitur, quòd quia præcepta dantur de actibus virtutum, actus autem ſacramentales non ſunt actus proprie aut pure virtutum, ſed poteſtatum ſupernaturaliū, non facientes habentes bonos, ſed potentes: ideo huiuſmodi opera nullo modo poſſe hominem in ſtatu naturæ integræ, non obſtat propoſito, vbi de præceptis agitur.

¶ Circa tres ſimul articulos immediate expoſitos aduerte, quòd licet conueniant in hoc, quòd quilibet claudit in ſe quæſtionem de neceſſitate gratiæ reſpectu vniuerſorum actuum humanorū, & propterea ad vnā quæſtionem ſpectāt: diuerſitas tamen difficultatum diſtinctos articulos popoſcit. Nam in ſecundo articu. ex ipſa ratione boni operis, in tertio ex celſitudine obiecti, Dei ſcilicet, & actus, ſcilicet ſuper omnia, in quarto ex diuina iuſtitia tione difficultas eſt. Poſt deciſionem ſiquidem primæ difficultatis, ſecunda ex propriis explananda erat, & ſimiliter tertia. Et rurſus apparet, quòd diligere Deum ſuper omnia, naturæ vires excedat, & ſimiliter diuinæ legis obſeruatio.

* Arti. 1. & 3.

* Cap. 26. & 27. in prin. tom. 3.

* Ca. 3. poſt med. to. 5. † Loco citato in argu.

* Arti. 3. huius quæſt.

Infra q. 114 arti. 2. Et 3. q. 62. art. 4. cor. Et 3. d. 14. q. 2. ar. 2. & q. 3. Et 2. diſt. 24. q. 1. arti. 4. & d. 26. ar. 5. & di. 29. ar. 1. Et 3. cōt. c. 147. & 150. Et quol. 1. art. 7. cor.

facit per ſeipſum, poteſt facere abſq; gratia. ergo homo poteſt legis præcepta facere abſque gratia.

¶ 2 Præt. Hieronymus dicit in expoſitione catholicæ fidei, * illos eſſe maledicendos, qui Deum præcepiſſe homini aliquid impoſſibile dicunt: ſed impoſſibile eſt homini quod per ſeipſum implere non po-
G teſt. ergo homo poteſt implere omnia præcepta legis per ſeipſum.

¶ 3 Præt. Inter omnia præcepta legis maximum eſt illud: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, vt patet Matth. 22. ſed hoc mandatum poteſt homo implere ex ſolis naturalibus, diligendo Deum ſuper omnia, vt ſupra dictum eſt. * ergo omnia mandata legis poteſt homo implere ſine gratia.

S ed contra eſt, quòd Augu. * dicit in lib. de hæreſibus hoc
H pertinere ad hæreſim Pelagianorū, vt credant ſine gratia hoiem poſſe facere omnia diuina mandata.

R eſpon. Dicendum, q implere mandata legis contingit dupliciter. Vno modo quantum ad ſubſtātiam operum, prout ſcilicet homo operatur iuſta, & fortia, & alia virtutis opera, & hoc modo homo in ſtatu naturæ integræ potuit omnia mandata legis implere: alioquin homo non potuiſſet in ſtatu illo non peccare, cum ni-
I hil aliud ſit peccare, quàm tranſgredi diuina mandata: ſed in ſtatu naturæ corruptæ non poteſt homo implere omnia mandata diuina ſine gratia ſanante. Alio modo, poſſunt impleri mandata legis non ſolum quantum ad ſubſtantiam operis, ſed etiam quantum ad modum agendi, vt ſcilicet ex charitate fiant: & ſic neque in ſtatu naturæ integræ, neque in ſtatu naturæ corruptæ poteſt ho-
K mo implere abſq; gratia legis mandata. Vnde Auguſt. in lib. de correptione & gratia, * cum dixiſſet q ſine gratia nullum prorſus bonum homines faciunt, ſubdit. Non ſolum ut mōſtrante ipſa quid faciendum ſit, ſciant, uerum etiā ut præſtante ipſa, faciant cum dilectione quod ſciunt. indigent inſuper in utroque ſtatu auxilio Dei mouentis ad mandata implenda, ut dictum eſt. *

A d primum ergo dicendū, quòd ſicut Auguſt. dicit in libr. de
G ſpiritu & litera. * Non moueat quòd naturaliter dixit, eos quę legis ſunt facere: hoc enim agit Spiritus gratiæ, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis.

A d 2m dicendum, quòd illud quod poſſumus cum auxilio diuino, non eſt nobis omnino impoſſibile, ſecundum illud Philoſophi in 3. Ethico. * Quæ per amicos poſſumus, aliqualiter nos poſſumus. Vnde Hieron. † ibidem confitetur ſic
H noſtrum liberum eſſe arbitrium, ut dicamus nos ſemper indigere dei auxilio.

A d 3m dicendū, quòd præceptum de dilectione Dei non poteſt homo implere ex puris naturalib. ſecūdum quod ex charitate impletur, ut ex ſupradictis patet. *

Articvlvs V.

Vtrum homo poſſit mereri uitam æternam ſine gratia.

A d qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd homo poſſit mereri uitam æternam ſine gratia. Dicit enim Dominus Matth. 19. Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata: ex quo uidetur quòd ingredi in uitam æternam, ſit conſtitutum in hominis uolūtate: ſed id quod in noſtra uoluntate conſtitutum eſt, per nos ipſos poſſumus. ergo uidetur quòd homo per ſeipſum poſſit uitā æternā mereri.
K ¶ 2 Præt. Vita æterna eſt merces, uel præmiū, quæ hominibus redditur a Deo, ſecundum illud Matth. 5. Merces ueſtra multa eſt in cęlis: ſed merces, uel præmium redditur a Deo homini ſecundum opera

¶ Super Quæſtionis centeſimæ nonæ Articulum quintum.

IN articulo quinto quæcunque dicenda eſſent, reſeruo pro quæſtione vltima in articulo primo, De merito: & articulo ſecundo De neceſſitate gratię reſpectu meriti ad vitam ęternam. Incognito namque merito, non plene quæſtio ſcitur.

eius, ſecundum illud Pſalm. 61. Tu reddes vnicuiq; A ſecundum opera eius: cum igitur homo ſit dominus ſuorum operum, videtur quòd in eius poteſtate conſtitutum ſit ad vitam ętetuam perueuire.

¶ 3 Præt. Vita ætetua eſt vltimus finis vitæ humauæ: ſed qnęlibet res naturalis per ſua naturalia poteſt conſequi finem ſuum. ergo multo magis homo, qui eſt altiotis naturę, per ſua naturalia poteſt peruenire ad vitam æternam abſque aliqua gratia.

Sed contra eſt, qood Apoſtolus dicit ad Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna: quod ideo dicitur, ſicut gloſa ibidem dicit*, vt intelligeremus Deum ad vitam æteroam pro ſua miſeratione nos perducere.

Eſt Aug. in lib. de grat. & lib. arbi. cap. 9. circa med. to. 7.

Respon. Dicendum, quòd actus perducentes B ad finem, opottet eſſe fini proportionatos Nullus autem actus excedit ꝓportionẽ priocipij actiui. Et ideo videmus in rabus naturalibus, quòd nulla res poteſt perficere effectum per ſuam operationẽ, qui excedat virtutem actiuam, ſed ſolù poteſt prodncere per operationem ſuam effectum ſuæ virtuti ꝓportionatum. Vita autem æterna eſt finis excedẽs proportionem naturæ humanæ, vt ex ſupradictis patet*. Et ideo homo per ſoa naturalia nõ poteſt producere opera meritoria proporttonata vitæ æternæ, ſed ad hoc exigitur altior virtus, quæ eſt virtus gratiæ. Et ideo ſine gratia homo non poreſt mereri vitam æternam: poteſt tamen facere opera perducentia ad bonnm aliquod C homini counaturale, ſicut laborare in agro, bibere, manducare, & habere amicum, & alia huiuſmodi, vt Aug.* dicit in terna reſponſione contra Pelagianos.

q. 5. art. 5.

Lib. 3. hypoonoſticõ, to. 7. aliquãtulũ a prin. li. *Iſto eo. loco nunc dicto. & li. 1. retrac. c. 15. to. 1.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ homo ſua voluntate facit opera meritoria vitæ æternæ: ſed ſicut Aug. in eo. lib. dicit*, ad hoc exigitut quòd voluntas hominis pręparetur a Deo per gratiam.

Ad 2m dicendum, ꝙ ſicut Glo. †dicit Rom. 6. ſuper illud: Gratia Dei, vita æterna. certum eſt vitam æternam bonis operibns reddi: ſed ipſa opera, quibus redditur, ad Dei gratiam pertinent, cum etiam ſupra dictom ſit*, quòd ad implendum mãdata legis ſecundum debitum modum, per quem eorum impletio eſt D meritoria, requiritur gratia.

†Eſt Aug. de grat. & lib. arb. c. 8. *ar. præced.

Ad 3m dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de fine homini cõnaturali. Natura autem humaua ex hoc ipſo quòd nobilior eſt, poteſt ad altiorem finem perduci, ſaltem auxilio gratię, ad quem inferiores naturę nullo modo pettingere poſſunt: ſicut homo eſt melius* diſpoſitus ad ſanitatem, qui aliquibus auxiliis medicinæ poteſt ſanitatem conſequi, quàm ille qui oullo modo, vt Philoſophus introducit in 2. de cælo.*

Tex. 64. & 65. to. 2.

Articvlvs VI.

Vtrum homo poſſit ſeipſum ad gratiam præparare per ſeipſum abſque exteriori auxilio gratiæ. E

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd homo poſſit ſeipſum ad gratiam pręparare per ſeipſum abſque exteriori auxilio gratię. Nihil enim imponitur homini quod ſit ei impoſſibile, vt ſupra dictum eſt*: ſed Zacha. 1. dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: nihil autem eſt aliud ſe ad gratiam præparare, q̃ ad Deum cõuerti. ergo videtur quòd A homo per ſeipſum poſſit ſe ad gratiam ꝑparare abſq; auxilio gratiæ.

*ar. 4. arg. 2

¶ 2 Præt. Homo ſe ad gratiam præparat faciendo quod in ſe eſt: quia ſi homo facit quod in ſe eſt, Deus ei non denegat gratiam. dicitur enim Matth. 7. quòd Deus dat ſpiritum booum petentibus ſe: ſed illud in nobis eſſe dicitur, quod eſt io noſtra poteſtate. ergo videtur quòd in noſtra poteſtate ſit conſtitutũ, vt nos ad gratiã præparem*.

¶ 3 Præte. Si homo indiget gratia B ad hoc, quod præparet ſe ad gratiam, pari ratione indigebit gratia ad hoc, qnòd præparet ſe ad illam gratiam, & ſic procederetur ad infinitum: quod eſt inconueniens. ergo videtur ſtandum in primo, vt ſcilicet homo ſine gratia poſſit ſe ad gratiam præparare.

¶ 4 Præt. Prouer. 16. dicitur, quòd hominis eſt præparare animum: ſed illud dicitur eſſe hominis, q̃d per ſeipſum poteſt. ergo videtur quòd homo per ſeipſum ſe poſſit C ad gratiam præparare.

Sed contra eſt, quod dicitur Io. 6 Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum: ſi autem homo ſeipſum pręparare poſſet, non oporteret quòd ab alio traberetur. ergo homo non poteſt ſe ad gratiam præparare abſque auxilio gratię.

Respon. Dicendum, quòd duplex eſt præparatio voluntatis humanæ ad bonum. Vna quidem qua præparatur ad bene operandum, & ad Deo fruendum: & D talis præparatio voluntatis non poteſt fieri ſine habituali gratiæ dono, quod ſit principium operis meritorij, vt dictum eſt*. Alio modo poteſt intelligi pręparatio voluntatis humanæ ad conſequendum ipſum gratiæ habitualis donum. Ad hoc autem quòd pręparet ſe homo ad ſuſceptionem huius doni, nõ oportet præſupponere aliquod aliud donum habituale in anima, quia ſic procederetur E in infinitum; ſed oportet pręſupponi aliquod auxilium gratuitum Dei interius animam mouentis, ſiue inſpirantis bonum propoſitũ. His enim duobus modis indigemus auxilio diuino, vt ſupra dictum eſt*. Quòd autem ad hoc indigeamus auxilio Dei mouentis, manifeſtum eſt. Neceſſe eſt enim cum omne agens agat propter finem, quòd omnis cauſa conuertat ſuos effectus ad ſuum finem: & ideo cum ſecundum ordinem agentium, ſiue mouentium

art. præced.

art. 2. & 3.

¶ *Super Quæſtionis centeſimænonæ Articulum ſextum.*

In articulo ſexto eiuſdem centeſimænonæ quæſtionis dubium occurrit ex Durando in ſecundo Sententiarum diſtinct. 28. q. 1. artic. vlt. duplex. Alterum contra cõclutionem: alterum contra rationem in litera allatam. Contra cõcluſionem quidem, quia homo poteſt abſque ſpeciali Dei adiutorio per ſua naturalia operari opus moraliter bonum. ergo poteſt præparare ſe ad gratiam. Antecedens patet ex dictis. Conſequentia ꝓbatur, quia bonum morale habet immediatum ordinem ad bonum gratiæ, ac per hoc eſt pręparatorium ad gratiam. Et augetur hoc dubiũ, quia author etiam in ſecundo Sententiarum diſtinct. 28. artic. 4. idem ſentit, dum expreſſe vult, quòd homo faciendo q̃d in ſe eſt, præparat ſe ad gratiam, vt patet ibi.

1. q. 62. ar. 2 ad 3. Et 2. d. 5. q. 2. ar. 8. & di. 28. ar. 4. Et ve. q. 24. ar. 15. Et quol. 1. ar. 7. Et ad Heb. 12. le. 3.

¶ Contra rationem vero, quia propoſitio, Solius primi agentis eſt pręparare ad vltimum finem, eſt falſa: quoniam licet perducere ad vltimum finem ſit ipſius ſolius*, diſponere tamen ad illum poteſt eſſe inferioris agentis: q̃d probatur ex hoc, quòd in generatione hominis, licet ſolus Deus producat animam, non tamẽ virtute propria diſponit materiam ad animam. Et ſic eſt in ꝓpoſito, quòd licet ſolus Deus det gratiam, homo tamen diſponere ſe poteſt ad gratiam virtute propria.

¶ Ad horum euidentiam ſcito, quòd ratio literæ ex per ſe notis quodammodo procedit. Nã quòd ſecundum ordinem finium ſit ordo agentium, clarum eſt ex eo, quòd omne agens agit ꝓpter finem aliquem ſibi proprium: & conſtat, quòd in finem proprium alicuius agentis tendere nihil poteſt niſi propter ipſum agens: ſicut nec alia propria alicui conuenire poſſunt alteri, niſi propter illud, cui primo conueniunt. Id enim primo alicui conuenit, quòd ſibi non per aliud, & aliis quibuſque propter ipſum cõuenit: quo fit vt tendere in finẽ vltimum ita ſit propriũ primi agentis ſibi, quòd non p aliud:

aliud, cæteris vero propter ipſum conueniat in quocunque ordine, ſiue tendant vt agentia, ſiue vt patientia. Vnde & in litera manifeſtatur hoc de victoria, in quam tendit miles, non niſi motus a duce: propter quod multo magis diſponens ipſum patiens ad finem vltimum, oportet moueri a primo agente. Sed quod multos fallit, eſt: quia non diſtinguunt inter diſponere, ſeu præparare ad finem formaliter, & materialiter. Diſponere ad victoriam formaliter, eſt pugnare cum intentione operandi ad victoriam: diſponere materialiter ad victoriam, eſt pugnare tantum. Inter militem autem pugnantem tantum, & pugnantem cum illa intentione, manifeſta eſt differentia, ꝙ ille non intendit finem vltimum, quãuis pugna ſua ab alio ordinetur ad hoc: iſte autem ad finem vltimum reſpicit. & propterea iſte pugnat vt mouens motum a primo duce: ille vt motum tantum. De motu intentionis, de quo eſt ſermo loquendo, ad propoſitum deſcendendo dicitur, quòd illa propoſitio, Solius primi agẽtis eſt tendere in finem vltimum, eſt veriſſima formaliter intellecta de tendentia in illum: quoniam nulla materia, nullum diſponens, nullum adiuuans tendit in illum finem, niſi ex primi agẽtis motione, cui conuenit præ tendere in illum.

¶ Allata autem inſtantia de natura diſponẽte ad animam intellectiuam, peccat in hoc, quòd nõ animaduertit, quòd nunquam natura diſponeret vltima diſpoſitione ad animã intellectiuam, niſi ageret in virtute animæ intellectiuæ hominis gñantis. agit enim virtute naturæ humanæ, cuius eſſentialis & principalior pars eſt anima intellectiua, ac per hoc in virtute agit primi agentis, a quo ſolo eſt anima intellectiua.

¶ Ad obiecta contra concluſionem dicitur, quòd facere opus moraliter bonum etiam in omnibus humanis actibus, non eſt propinqua præparatio ad gratiam, ſed oportet addere, quòd fiat cũ conuerſione ad Deum vt finem ſupernaturalem: quoniam præparatio ad gratiam, inchoatio eſt intentionis creaturæ reſpectu beatitudinis ſupernaturalis. Et quoniam ad ſupremum agens ſpectat intendere in vltimum finem, ſine ſpeciali adiutorio Dei nulla creatura rationalis poteſt præparare ſe ad Dei gratiam, quæ eſt ſpecialis vltimus finis, vt coniunctio ſpecialis & ſupernaturalis ad Deum.

¶ Ad probationem autem dicitur, quòd licet inter opus morale, & opus gratiæ ſit immediatus ordo, non tamen eſt immediatus ordo inter opus pure morale, & tale opus gratiæ, ſcilicet donum habituale gratiæ gratum facientis, quia mediat aliquod opus gratiæ, ſcilicet conuerſio ad Deum, quæ in ſui termino eſt meritoria, vtpote gratia informata, vt ſic etiam nullum conſummatum opus inueniatur medium inter opus gratiæ meritorium, & morale.

sit ordo finium, neceſſe eſt quòd ad vltimum finem conuertatur homo per motionem primi mouentis, ad finem autem proximũ per motionem alicuius inferiorum mouentium: ſicut animus militis conuertitur ad quærendum victoriam ex motione ducis exercitus, ad ſequẽdum autem vexillum alicuius aciei ex motione Tribuni. Sic igitur cũ Deus ſit primum mouens ſimpliciter, ex eius motione eſt, quòd omnia in ipſum conuertantur ſecundum communem intentionem boni, per quam vnumquodque intendit aſſimilari Deo ſecũdum ſuum modum. Vnde Dion. in lib. de di. nom. dicit*, quòd Deus conuertit omnia ad ſeipſum, ſed homines iuſtos conuertit ad ſeipſum ſicut ad ſpecialem finem quem intendũt, & cui cupiũt adhærere ſicut bono proprio, ſecundum illud Pſal. 72. Mihi adhærere Deo bonum eſt: & ideo quòd homo conuertatur ad Deum, hoc nõ poteſt eſſe niſi Deo ipſum conuertente. hoc autem eſt præparare ſe ad gratiam, quaſi ad Deum cõuerti: ſicut ille qui habet oculum auerſum a lumine Solis, p hoc ſe præparat ad recipiendum lumen Solis, ꝙ oculos ſuos cõuertit verſus Solem. Vnde patet, ꝙ homo non põt ſe præparare ad lumen gratiæ ſuſcipiendum, niſi per auxilium gratuitum Dei interius mouentis.

cap. 4. p. 1. inter princ. & med. & c. 2.

G

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ conuerſio hominis ad Deum fit quidem per liberũ arb. & ſecũdum hoc homini præcipitur, quòd ſe ad Deum conuertat: ſed liberũ arb. ad Deum conuerti nõ poteſt, niſi Deo ipſum ad ſe conuertente, ſecundũ illud Ierem. 31. Conuerte me, & conuertar: quia tu dominus Deus meus. Et Threnorum vlt. Conuerte nos Dñe ad te, & conuertemur.

AD 2ᵐ dicendũ, ꝙ nihil homo poteſt facere, niſi a Deo moueatur, ſecundum illud Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere: & ideo cum dicitur homo facere quod in ſe eſt, dicitur, hoc eſt in poteſtate hominis, ſm quod eſt motus a Deo.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ illa obiectio pcedit de gratia habituali, ad quã requiritur aliqua præparatio, quia omnis forma requirit ſuſceptibile diſpoſitum: ſed hoc quòd homo moueatur a Deo, non præexigit aliquã aliam motionem, cũ Deus ſit primum mouens. vnde non oportet abire in infinitum.

AD 4ᵐ dicendũ, ꝙ hominis eſt præparare animum: quia hoc facit p liberũ arb. ſed tamen hoc non facit ſine auxilio Dei mouentis, & ad ſe attrahentis, vt dictum eſt*.

H

ARTICVLVS VII.

Vtrum homo poſſit reſurgere a peccato ſine auxilio gratiæ.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo poſſit reſurgere a peccato ſine auxilio gratiæ. Illud enim quod præexigitur ad gratiam, fit ſine gratia: ſed reſurgere a peccato præexigitur ad illuminationem gratiæ. dicitur enim ad Eph. 5. Exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus. ergo hõ poteſt reſurgere a peccato ſine grã.

I

§ 2 Præte. Peccatum virtuti opponitur, ſicut morbus ſanitati, vt ſupra dictum eſt*: ſed homo per virtutem naturæ poteſt reſurgere de ægritudine ad ſanitatem ſine auxilio exterioris medicinæ pp hoc, ꝙ intus manet principiũ vitæ, a quo procedit operatio naturalis. ergo videtur quòd homo ſimili ratione poſſit reparari per ſeipſum, te-

¶ Nec obſtat his quod communiter dicitur, ꝙ homo faciendo quod in ſe eſt, diſponit ſe ad gratiã: quoniam hoc intelligitur de diſpoſitione, & præparatione non ſimpliciter, ſed quantũ eſt ea parte ſua. Et rurſus de diſpoſitione ſimpliciter accipiendo, intelligitur vt faciat quod in ſe eſt motus ſpecialiter a Deo, obſequendo ſcilicet motioni diuinæ, vt in reſponſione ad ſecundum author hic dicit, dicta ſua in ſecundo ſenten. ad meliorem ſenſum reducẽs, declarãdo & addẽdo.

¶ In reſponſione ad ſecundam, dubium occurrit: quia author in æquiuoco laborare videtur. nam intenta concluſio defendenda eſt de ſpeciali adiutorio Dei neceſſario ad præparationem gratiæ: authoritas vero inducta ex Io. 15. Sine me nihil poteſtis facere, de communi operatione Dei, qua omnia ab ipſo, ſicut a primo agente pendent, concludit. non eſt igitur efficax proceſſus ille.

In corp. ar.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ nulla eſt æquiuocatio, ſed intenta concluſio optime defenditur: quoniam authoritas illa non eſt limitanda ad communem influxum tantum, ſed eſt vniuerſaliter, vt ſonat, intelligenda, & pportionaliter diſtribuẽda. ita quòd quemadmodum nihil naturæ ſine Deo vt principio naturali, ita nihil gratiæ ſine eo vt principio gratiæ facere poſſumus: ac per hoc, quia facere hominem quod in ſe eſt, ita vt per hoc ſit ſufficienter præparatus ad gratiam (ſic enim in propoſito ſumitur facere quod in ſe eſt) aliquid gratiæ eſt: ideo ſine Deo vt ſpecialiter infundit gratiam, quod eſt dicere ſine ſpeciali adiutorio Dei, non poteſt homo facere quod in ſe eſt, & non poteſt præparare ſe ad gratiam, quicquid in ſecundo ſententiarum minus digeſtum fuerit.

Inf. q. 113. art. 2. & q. 11. artic. 2. c. Et 22. q. 137. arti. 5. ad 3. Et 3. q. 36 art. 3. c. Et 2. diſt. 20. q. 2. art. 3. ad 5. & d 28. ar. 2. cor. Et 3. cont. c. 157. & li. 4. c. 72 prin. Et ve. q. 24. ar. 1. ad 10. & 12. & q. 28. ar. 2.

*q. 71. ar. 1.

K

¶ *Super Quæſtionis centeſimanona Articulum ſeptimum.*

IN articulo ſeptimo einſdem quæſtionis aduerte primo ordinem articulorum. Hactenus ſiquidem de neceſſitate gratiæ in homine ad bonum, in duobus autem nunc ſequentibus articulis de neceſſitate eiuſdem reſpectu mali, & demum in vltimis duobus de neceſſitate einſdem in homine iam conſtituto in gratia tractatur, vt nulla neceſſitas prætermiſſa videatur.

¶ In corpore articuli eiuſdem, & reſponſione ad tertium, dubiũ occurrit

occurrit circa illud, ſcilicet quòd ordo naturę reparari non pôt niſi Deo uoluntatem hominis ad ſe trahente per gratiam. Ex duplici ſiquidem capite hoc habet difficultatem. primo ex parte Dei, ex eo quòd qualemcũque poteſt Deus creare hominem, talem præciſe poteſt reparare: ſed hominem recte ordinatum ſine gratia poteſt creare. ergo & poſt lapſum reparare ſine gratia. Secundo ex parte hominis: quia ut dicitur in Prædicamẽtis, & approbatur ab authore in 2 ſentẽ. diſt. 28. in expoſitione litteræ, prauus ad meliores exercitationes deduct[us], proficiet. Et cõſiſtit difficultas in hoc, quòd act[us] & habitus praui non ita diminuunt naturæ bonum, ut neceſſitetur ad manendum in malo: ſed poteſt uoluntas mutari in oppoſitum bonũ, & continua exercitatione uoluntatem ſtabilire in ſubiectione ad Deũ, ut principium naturę: & ſic ordo naturæ reparatus erit ſine auxilio gratiæ, & homo ad bonum ſibi connaturale ꝑ ſeipſum aſſurget, cui[us] oppoſitũ in littera dicitur.

Orthod. fidei. cap. 30.

¶ Ad primum horũ dicitur, quòd non eſt ad propoſitum præſentis articuli, ubi de neceſſitate gratiæ ad uires hominis quæſtio eſt: cum autem quæretur de remiſſione culpæ, an poſſit ſine gratia fieri, examinabitur concluſio illius rationis, qua Scotus utitur.

q. 87. art. 6. q. 85. 86. 87

¶ Ad ſecundum autem quod eſt directe contra propoſitum, dicitur quòd ordine naturæ reparari ſic, ut uoluntas hominis Deo ſubiiciatur, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo de ſubiectione limitata, ſeu ſecundum quid, alio modo de ſubiectione ſimpliciter.

¶ Et ſenſo, ut penetres terminos, quòd ſi fingamus homini nõ fuiſſe reuelatũ aliquid ſpectans ad ordinem gratiæ, tunc eſſe ſubiectum Deo ut principio naturæ, & eſſe ſubiectũ Deo ſimpľr, coinciderẽt: modo autem ubi conſtat eſſe ordinem gratiæ reuelatum, hæc duo non coincidunt: ſed eſſe ſubiectũ Deo ut principio naturæ, eſt eſſe ſubiectum Deo ſecundum quid: eſſe autem ſubiectum Deo ſimpliciter, eſt ſubiici ſibi ut principio, & fini naturæ, gratiæ, & omnium quomodolibet. Vnde dicitur, quòd licet uoluntas humana ſicut poteſt ſine gratia mutari de intemperantia in eſſe temperatum: ita poteſt mutari de inobedientia Dei, ut principium eſt naturę, ad ſubiectionem illius etiam ut principium eſt & finis naturæ: ſed hoc non eſt uoluntatem ſubiectam eſſe Deo ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ut ſcilicet eſt caput naturæ. non poteſt tamen mutari ſine gratia ad obediendũ Deo ſimpliciter, ideſt, ſine determinatione aliqua: quia talis ſubiectio uolũtatis a ſpeciali auxilio gratiæ eſt, ut in articulo pręcedente dictum eſt, & terminatur ad donum habituale gratiæ gratum facientis: & hoc intendit littera remittẽs ſe ad pręcedentem articulum. Et ſi inſtetur, quòd talis ſubiectio non ſpectat ad ordinem naturę, ſed gratiæ, reſpondetur quòd licet hæc ſubiectio excedat uires naturæ, & ſpectet ad gratiæ ordinem, ut in præcedenti articulo dictum eſt, ipſa tamẽ eſt neceſſario requiſita ad hoc, quòd uoluntas ſubiiciatur Deo ſecundum naturæ ordinem. Et ratio eſt, quia poſt lapſum nõ datur medius ſtatus inter conuerſionẽ ad Deum ſupernaturalem finẽ, & auerſionem ab ipſo, licet ante lapſum dari potuerit medius ſtatus, quo in natura integra nec auerſus, nec conuerſus erat homo ad Deum per ſupernaturalem finem. Fuiſſet quippe tunc homo ſubiect[us] Deo ſimpliciter, non includendo, nec excludendo ordinem gratiæ: poſt lapſum autem oportet in cõuerſione ad Deum ſimpliciter includi ordinem gratiæ. Quod autem dicitur in reſpõſione ad tertium, ꝙ ad naturale bonum reparari non poteſt, de uigore rationis intelligendum eſt: ad illud enim ſemel lapſa natura, nunquam ex ſe reſurgere poteſt. Et ſic nec Ariſtotelis, nec authoris dicta in ſecundo ſententiarum præſentibus magis digeſtis obuiant.

art. præced.

queſt. 85.

Supr. q. 63. arti. 2. ad 2. Et 3. contra cap. 160. Et uer. q. 22 arti. 5. ad 7. & q. 24. ar. 1 ad 10. & 12 & art. 12. ꝓ 10. Et 1. cor. 12. Et Hebr. 10. le. 3.

deũdo de ſtatu peccati ad ſtatũ iuſtitię abſque auxilio exterioris grę.

¶ 3 Præt. Quęlibet res naturalis poteſt redire ad actũ conuenientẽ ſuæ naturæ, ſicut aqua calefacta per ſeipſam redit ad naturalem frigiditatem, & lapis ſurſum proiectus, per ſeipſum redit ad ſuum motum naturalem: ſed peccatum eſt quidam actus contra naturam, vt patet per Damaſc. in 2. lib[.]. ergo uidetur ꝙ homo poſſit per ſeipſum redire de peccato ad ſtatum iuſtitiæ.

SED CONTRA eſt, quod Apoſt. dicit ad Gal. 2. Si data eſt lex quæ poteſt iuſtificare, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt, ideſt, ſine cauſa: pari ergo rõne, ſi homo habet naturá ꝑ quá pôt iuſtificari, Chriſtus gratis. i. ſine cauſa mortu[us] eſt, ſed hoc eſt inconueniens dicere. ergo non poteſt per ſeipſum iuſtificari. i. redire de ſtatu culpę ad ſtatũ iuſtitiæ.

RESPON. Dicendum, quòd homo nullo modo poteſt reſurgere a peccato per ſeipſum ſine auxilio gratiæ. Cum enim peccatum tranſiens actu, remaneat reatu, ut ſupra dictum eſt,* non eſt idem reſurgere a peccato, quod ceſſare ab actu peccati: ſed reſurgere a peccato, eſt reparari hominem ad ea quæ peccando amiſit. Incurrit autem homo triplex detrimentum peccando, ut ex ſupradictis patet,* ſcilicet maculam, corruptionem naturalis boni, & reatum pœnæ. Maculam quidem incurrit, inquantum priuatur decore gratiæ ex deformitate peccati. Bonum autem naturę corrũpitur, inquantum natura hominis deordinatur uoluntate hominis Deo non ſubiecta: hoc enim ordine ſublato, conſequens eſt, ut tota natura hominis peccantis inordinata remaneat. Reat[us] uero pœnæ eſt, per quem homo peccando mortaliter meretur damnationem ęternam. Manifeſtum eſt autem de ſingulis horum trium, quòd non poſſunt reparari niſi per Deum. Cũ enim decor gratiæ proueniat ex illuſtratione diuini luminis, nõ pôt talis decor in aĩa reparari, niſi Deo denuo illuſtrante: unde requiritur habituale donum, quod eſt gratiæ lumen. Similiter ordo naturę reparari non poteſt, ut ſcilicet uoluntas hominis Deo ſubiiciatur, niſi Deo uoluntatem hominis ad ſe trahente, ſicut dictum eſt.* Similiter etiá reatus pœnę æternæ remitti nõ poteſt niſi a Deo, in quem eſt offenſa commiſſa, & qui eſt hominum iudex: & ideo requiritur auxiliũ gratię ad hoc, ꝙ homo a peccato reſurgat & quantum ad habituale donum, & quantum ad interiorem Dei motionem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illud indicitur homini, quod pertinet ad actum liberi arb. qui requiritur in hoc, quòd homo a peccato reſurgat. & ideo cum dicitur, Exurge, & illuminabit te Chriſtus, non eſt intelligendum, quòd tota exurrectio a peccato præcedat illuminationem gratiæ, ſed quia cũ homo per liberum arb. a Deo motum ſurgere conatur a peccato, recipit lumen gratiæ iuſtificantis.

AD 2[m] dicendum, quòd naturalis ratio non eſt ſufficiens principium huius ſanitatis, quæ eſt in homine per gratiam iuſtificantem, ſed huius principium eſt gratia, quæ tollitur per peccatũ: & ideo non poteſt homo per ſeipſum reparari, ſed indiget ut denuo ei lumẽ gratię infundatur: ſicut ſi corpori mortuo reſuſcitando denuo infunderetur anima.

AD 3[m] dicendum, quòd quando natura eſt integra per ſeipſam, poteſt reparari ad id quod eſt ſibi conueniens & proportionatum: ſed ad id quod ſuperexcedit ſuam proportionem, reparari nõ poteſt ſine exteriori auxilio. Sic igitur humana natura defluens per actum peccati, quia non manet integra, ſed corrumpit[ur], ut ſupradictũ* eſt, nõ pôt ꝑ ſeipſam reparari, neq; etiá ad bonũ ſibi cõnaturale, & multo min[us] ad bonũ ſupnaturale iuſtitiæ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrũ hõ ſine gratia poſſit nõ peccare.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd homo ſine gratia poſſit non peccare. Nullus enim peccat in eo quod uitare non poteſt, ut Auguſti. dicit

¶ Super Quæſtionis centeſimænonæ Articulum octauum.

IN artic. 8. eiuſdem quæſtionis dubium primo occurrit circa illud, Homo in ſtatu naturę integræ poterat uitare omnia peccata

peccata ex ſuis naturalibus: quoniam non poterat uitare peccata omiſſionis præceptorum gratiæ. non enim poterat ex naturalibus implere præceptum charitatis, ſcilicet: Diliges dominum Deum tuum, & ſimilia, ut ſunt præcepta charitatis, ut patet ex dictis. ergo non poterat ex naturalibus uitare peccatum omiſſionis talium.

in lib. de duabus animabus * & de libero arbi. ſi ergo homo exiſtens in peccato mortali, non poſſit uitare peccatum, uidetur quòd peccando non peccet: quod eſt inconueniens.

§ 2 Præt. Ad hoc corripitur homo, ut nõ peccet. ſi igitur homo in peccato mortali exiſtens, non poteſt non peccare, uidetur quòd fruſtra ei correptio adhibeatur: quod eſt inconueniens. G

§ 3 Præt. Eccl. 15. dicitur, Ante hominem uita & mors, bonũ & malum, quod placuerit ei, dabitur illi: ſed aliquis peccando non deſinit eſſe homo. ergo adhuc in eius poteſtate eſt eligere bonũ, uel malum: & ita poteſt homo ſine gratia uitare peccatum.

SED CONTRA eſt, quod Augu. dicit in li.* de perfectione iuſtitiæ, H Quiſquis negat nos orare debere, ne intremus in tentationem: negat autem hoc, qui contendit ad non peccãdum, gratiæ Dei adiutorium non eſſe homini neceſſarium, ſed ſola lege accepta humanam ſufficere uoluntatem, ab auribus omnium remouendum, & ore omniũ anathematizandũ eſſe nõ dubito.

1. de duabus aĩabus. c. 10. & 11. tom. 6. ¶ Ad hoc dubium, quod apud Durandum in 2. ſent. di. 2. art. 3. concluſio eſt. dicendum eſt, quòd aliud eſt poſſe implere præcepta huiuſmodi, & aliud eſt poſſe uitare peccata oppoſita: quoniam adimpletio pceptorũ horũ claudit in ſe de neceſſitate donum ſupernaturale in habente, quo ſit potens adimplere, & ex quo præcipiſ adimplere. Cum enim dicitur, Diliges dominum Deum tuũ, vt eſt præceptũ charitatis, ſubintelligitur; Diliges ex charitate dominũ Deũ tuum, ubi manifeſte patet claudi charitatem in facultate adimplendi. Ad euitandum autem pec- *in fin. lib. tom. 7. & lib. 3. de li. arb. cap. 18. tom. 1. catũ omiſſionis non exigitur ſupernaturale donũ, ſed ſufficit ex naturalibus nullum ponere obicem, in nulloque renitu diuinæ monitioni, inquantum præceptum obligat pro tali ſtatu: aliter enim ad alium ſtatum pertinet. Et propterea ſi ponatur homo in ſtatu naturæ integræ, quàmuis nunquàm ſine ſupernaturali dono impleſſet præceptum charitatis ut ſic, ſine tamen ſupernaturali dono uitaſſet peccatum omiſſionis omnium præceptorum, I dum nullum impedimentum præſtitiſſet ſupernaturali dono tã habitualis gratiæ, quàm diuinæ motionis ſpeciali, quo præparari ad gratiam, & adimplere præceptum potuiſſet propter quod author ex eo, quòd homo in ſtatu naturæ integræ poterat non recedere a toto, quod eſt ſecundum naturam, probat quòd potuit peccata uitare.

¶ In eodem octauo art. dubiũ eſt, Quòd homo in peccato mortali exiſtens, antequàm reparetur per gratiam iuſtificantem, non poteſt diu manere abſque peccato mortali: dubium quidem magnum occurrit ex multis. Primo ex ipſo authore, quia in 2. ſent. diſt. 28. q. 1. ar. 2. recitat hanc uiam, quam hic tenet pro ſententia: & arguit contra eam ſoluens rationem eius, & dimittit eam ut falſam: in hoc autem loco non reſpondet ſuis rationibus ibidem factis, & tamen determinat oppoſitum. Rationes ſuæ ſunt in primis pro concluſione oppoſita: quia naturalia per peccatum naturale non ſunt ablata, ſed infirmata, ac per hoc libera fuga K mali, quæ eſt de rõne liberi arb. non eſt ablata, ſed infirmata: & cõſequẽter nõ incurrit nõ poſſe, ſed nõ poſſe facile fugere malũ.

¶ Deinde contra rationem literæ, quantum ad ſimilitudinem uenialium & mortalium, quia non ualet ſimilitudo, propterea qd uenialia abſque deliberatione committuntur, mortalia cum deliberatione tantum: unde qua ratione poteſt uitare unum, poteſt uitare omnia. Et quantum ad temporis diuturnitatem, quia liberum arbitrium multo fortius fit ad euitandum aliud peccatum, poſt uitatum unum quàm ante.

¶ Secundo occurrit dubium ex Scoto, & Durando in uiceſima octaua diſtinctione 2. ſenten. Et ut clarius nodus, & ueritas eluceſcat, formetur ſic ratio contra literam. Author affert ad hoc in litera tres priuationes, & tria poſitiua, ex quibus in homine exiſtente in peccato mortali impotentiam ad uitandum diu omnia peccata mortalia, prouenire dicit Prima priuatio eſt gratiæ. Secunda ueri finis ultimi. Tertia præmeditationis aſſiduæ, quando F oportet, &c. Primum poſitiuum eſt motus multiplex occurrentium agendorum, uel uitandorum. Secundum, finis malus præconceptus. Tertium, prauus habitus, & præcipuo loco ponunt in litera gratiæ priuatio, & ſecundũ poſitiuum, ſcilicet impræmeditatio aſſidua, cum malo fine præconcepto. Hæc omnia patet intuenti literã.

RESPON. Dicendum, quòd de homine dupliciter loqui poſſum*. Vno modo ſecundum ſtatum naturę integræ: alio modo ſecundum ſtatum naturæ corruptæ. Secundum ſtatum quidem naturæ integræ etiam ſine gratia habituali *poterat homo non peccare nec mortaliter, nec uenialiter. quia peccare nihil aliud eſt, quàm recedere ab eo quod eſt ſecũdum naturam, quod uitare homo poterat in ſtatu naturæ integrę: non tamen hoc poterat ſine auxilio Dei in bono conſeruantis: quo ſubtracto etiã ipſa natura in nihilum decideret. In ſtatu autem naturę corruptæ indiget homo gratia habituali ſanante naturam ad hoc, quòd omnino a peccato abſtineat. quæ quidem ſanatio primo fit in præſenti uita ſecundum mentem, appetitu carnali nõdum totaliter reparato. Vnde Apoſtolus ad Roman. 7. in perſona hominis reparati. dicit Ego ipſe mẽte ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. In quo quidem ſtatu poteſt homo abſtinere ab omni peccato mortali, quod in ratione conſiſtit, ut ſupra habitum eſt:* non aũt põt homo abſtinere ab omni pec-

Tunc primo ſic, Peccatum mortale exiſtens in homine, nõ comitãtur hæc omnia, nec præcipua. ergo author ex his male infert impotẽtiã exiſtentis in peccato mortali. Conſequentia nota. & aſſumptum probatur: quia ſtat hominem cõmiſiſſe adulteriũ ſemel, & nolle amplius committere, & peccatum illud non eſſe deletũ per gratiam, & cum hoc habere habitũ temperantiæ acquiſitæ, quia ex uno actu intemperantiæ non corrũpitur habitus acquiſitus. & ſic non habebit habitum prauum, neque finem præconceptum malum: nec egebit ex hoc præmeditatione magis quam prius. D. 76. 686.

¶ Secundo ſic, Concomitantia peccatũ mortale neceſſario ad propoſitũ ſpectãtia, ſunt hæc tria, ſcilicet priuatio gratiæ, priuatio ſubiectionis ſimpliciter ad Deum ultimum q. 74. art. 4. finem, & inordinata conuerſio ad cõmutabile bonũ, quæ tranſit: ſed hæc nõ inferũt talẽ ĩpotẽtiã. ergo. Quòd priuatio gratiæ nõ inferat, pbatur tum quia erat in natura integra, in qua poterat homo uitare omne peccatum: tum quia priuatio nõ plus tollit, quàm habitus oppoſitus ponit. ſed habitus gratiæ non ponit niſi efficaciam merendi. ergo priuatio eius non tollit niſi hoc: non ergo tollit potentiam uitandi peccatũ mortale. Qđ priuatio ſubiectionis ad Deũ ultimum finẽ hoc non inferat, probatur: quia talis priuatio non plus priuat neceſſario, quàm inhæſione ad Deũ ex charitate. cum tali aũt priuatione cũ ſtet bonitas moralis, ut patet in hæreticis ſola hæreſi maculatis, conſequẽs eſt ꝙ diu põt homo ſine recidiuo uiuere. poteſt. n. per multos annos nihil cogitare de illa ſua hæreſi, puta, ꝙ Spũſ. nõ pcedat a patre, & ĩ aliis continue recte ſe hr̃e abſque mortali, habendo in affectu ſuo ſtabilitum Deũ, ſic ut pro nullo conſequendo, aut uitando uellet offendere. Et eſt ſermo præſens ſecluſis pceptis eccleſiæ de communicando, & confitendo toties: in ſolo. n. diuino & naturæ iure loquimur. Quòd inordinata conuerſio peccati ad cõmutabile bonũ nõ inferat talem impotentiam, probatur: quia in ſe quidem non eſt, iam enim tranſiit. In affectu quoque non oportet quòd remanſerit: quia unus actus, ut dictum eſt, non generat talem affectum, ſicut nec una hirundo facit uer: & etiã homo ex puris naturalibus poteſt ſe mutare de affectu ad quodcunque commutabile bonum in aliud, ut experientia teſtatur. Quòd demum omnia hæc ſimul non inferant talem impotentiam, probatur ex hoc, quòd non ſe habent ut partiales cauſæ eiuſdem rationis, componentes unam totalem, ut multi trahentes nauem, nec ex eis concurrentibus ſimul aliud habetur, quàm effectus illorum ſimul, quod non eſt impotentia: ſed non poſſe mereri, nec regulare actus ſuos ex charitate cum macula, & reatu peccati.

¶ Arguitur deinde contra ipſam poſitionem primo, quia ſequitur ad eam, ut homo poſſet ſe ſcire habere gratiam Dei certe. Probatur ſequela, quia poteſt ſcire certe ſe diu non commiſiſſe peccatum mortale. ſi enim effectus neceſſarius ſtatus exiſtẽtis in peccato mortali eſt, non poſſe diu uitare peccatũ mortale

commit-

cato[a] ueniali propter corruptionẽ inferioris appetitus ſenſualitatis, cuius motus ſingulos quidẽ ratio reprimere poteſt. & ex hoc habent rationem peccati & uoluntarii, nõ autem omnes, quia dũ vni reſiſtere nititur, fortaſſis alius inſurgit: & etiam quia ratio non ſemper poteſt eſſe peruigil ad huiuſmodi motus uitandos, ut ſupra dictum[*] eſt. Similiter etiam antequã hominis ratio, in qua eſt peccatum mortale, reparetur per gratiam iuſtificantẽ, poteſt ſingula peccata mortalia uitare, & ſecũdum aliquod tempus: quia non eſt neceſſe, quòd cõtinuo peccet in actu, ſed qđ diu[d] maneat abſque peccato mortali eſſe nõ poteſt. Vnde & Greg.[*] dicit ſuper Eze. quòd peccatum quod mox per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere ad aliud trahit. Et huius ratio ẽ, quia ſicut rationi ſubdi debet inferior appetitus, ita etiã ratio ſubdi debet Deo, & in ipſo conſtituere finem ſuæ uoluntatis. Per finem autem oportet quòd regulentur omnes actus humani, ſicut per rationis iudicium regulari debent motus inferioris appetitus. Sicut ergo inferiori appetitu nõ totaliter ſubiecto rationi, non poteſt eſſe quin contingant inordinati motus in appetitu ſenſitiuo: ita etiam ratione hominis nõ totaliter exiſtẽte ſubiecta Deo, conſequens eſt, vt contingant multæ inordinationes in ipſis actibus rationis. Cum enim homo non habet cor ſuum firmatum in Deo, ut pro nullo bono cõ-

D. to. a. 2.

Homil. 11. ſ Ezec. poſt med. & lib. 25. moral. ca. 13. ante medium.

committendum, a deſtructione conſequentis infertur deſtructio A antecedentis. Et cum non ſit medium inter gratiam & peccatũ mortale in nobis adultis, ſcietur certitudinaliter hominem eſſe in gratia, contra illud. Nemo nouit utrum odio, uel amore dignus ſit. Secundo arguit Sco. in 28. diſt. 2. ſic. Exiſtens in peccato mortali poteſt in hoc tempore cauere ab hoc mortali, & illo: & dum cauet hoc, cauet omne: & ſimiliter de tempore conſequente, & ſic de ſemper. ergo poteſt cauere ſemper ſimul omnia. Aſſumptum pro prima parte eſt poſitio ſua. pro ſecũda probatur, quia uolũtas non põt ſimul habere diuerſos conſenſus, qui requiruntur ad actũ cauẽdi hoc, & actum committẽdi aliud, mortale maxime: quia reſiſtens uni ſit fortior ad reſiſtendũ aliis.

In iſto art.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis, ſciẽdum eſt, ꝙ tota difficultas conſiſtit in hoc, quòd homo etiam poſt peccatum mortale, & malum habitum, eſt liberi arb. quo ad actũ deliberãdi, alioquin nõ peccaret unquam mortaliter: quoniam ſine uoluntaria deliberatione poſitiue, uel negatiue, non poteſt peccatum mortale incurri, ut patet ex ſupradictis. voluntate autem exiſtente libera ad deliberandum, implicatio contradictionis uidetur dicere, quòd non poteſt uitare omnia peccata mortalia. nam ſi libera eſt, poteſt in vtrunque oppoſitorum. ſ. deliberare vitationem, uel commiſſionẽ peccati: & ſi non poteſt de vtroque ut libet deliberare, non eſt libera in deliberando. Nec ſatisfit quæſtioni huic dicendo, quòd pro tanto dicitur non poſſe uitare omne peccatum mortale, pro quãto non poteſt adimplere præceptum charitatis, & ſuſceptionis ſacramentorum. Hæc nanque fuga excluſa eſt per antedicta, ſcilicet, ꝙ plus requiritur ad implendum hæc præcepta, quam ad uitandum peccatum: quoniam ad uitandum peccatum ſufficit nõ ponere impedimentum diuinæ motioni, ſed obſequentem ſe illi præbere, quod eſt in poteſtate uoluntatis peccatoris, ſicut peccare mortaliter: quia impedimentum non præſtatur niſi per peccatum mortale, & ſequela diuinæ motionis opus eſt liberi arb. nec plus exigit per ſua præcepta ab homine Deus in tali ſtatu, qui non præcipit homini in quocunque ſtatu, ut faciat quod impoſſibile eſt ab eo fieri, quãuis in poteſtate eius non ſit tollere appoſitum a ſe prius impedimentum peccati mortalis commiſſi, ut in artic. præcedenti dictum eſt. Nec præcipitur homini lapſo in peccato, ut tollat ipſum a ſe, ſed ut deprecetur, & inquantum in ſe eſt, operetur ut a Deo auferatur, iuxta illud. Fili peccaſti? ne adiicias iterum: ſed de priſtinis deprecare, ut dimittantur tibi. Quæſtione igitur pendente in difficultate non parua, dicendum eſt, quòd poſſe, uel non poſſe nos aliquid, dupliciter intelligi poteſt, ſcilicet uel iuxta modum, quo dicitur poſſe a naturali potẽtia, uel iuxta modum, quo dicitur poſſe a facultate habitus: ſicut aliquis dicit poſſe ſcire concluſiones geometricas uel ex naturali potẽtia itellectus, uel ex cognitis principiis geometriæ. Vtroque ſiquidem modo dicitur poſſe: ſed primo ſecundum potentiã remotam, ſecundo ſecundum potentiam propinquã. In propoſito non eſt quæſtio de poſſe, vel non poſſe, ſecundum quòd a naturali potentia ſumitur, quæ eſt potentia remota reſpectu vitationis omnis peccati, ſed ſecundum quod ſumitur a quaſi habitu, ideſt, ſuperadiunctis potentiæ. Quod ex eo patet, ꝙ in litera non defectum intellectus, aut uolũtatis, aut aliarum potentiarũ animæ, ſed priuationem gratiæ inhæſionisque fini vltimo, adhæſionem ad malum finem, impræmeditationem, & huiuſmodi, cauſas ponit author impotentiæ. Et propterea deficiunt rationes, quæ ſuper libertate deliberatiua fundantur. Manifeſte autẽ patet, quòd potentia propinqua vitandi omne malum culpæ, ex duobus conſtabat, ſcilicet ex vigore rationis, & ſubiectionis ſimpliciter voluntatis ad Deum. his enim naturalibus potentiis adiunctis potuit homo vitare omne peccatum, vt prædictum fuit: perdito autẽ per originale peccatum rationis vigore, amiſſa eſt ſimul potentia vitandi omne peccatum actuale. Potentia vero vitandi omne peccatum mortale in altero conſiſtit, ſcilicet, ſubiectione voluntatis ad Deum. talis nanque ſubiectio ſecundum veritatem poſita, non ſtat cum peccato mortali: remota, ponit hominẽ in peccato mortali, & eſt proprium principium vitãdi peccati mortalis. Quãuis enim tale peccatum mortale, puta, intemperantiæ, poſſit ex alio principio uitari: uniuerſaliter tñ & abſolute uitationis peccati mortalis nulla eſt propria cauſa, niſi talis ſubiectio. Oportet ſiquidẽ eſſe actui vniuerſali cauſam uniuerſalem vt propriam reſpondere, ut patet in philoſophia. Nullus enim actus, habitus, ſiue diſpoſitio non includens talẽ ſubiectionem, talis eſt naturæ & ſufficiẽtiæ ex ſe, ut poſſit uitationem peccati mortalis vniuerſaliter, ut patet diſcurrendo. Talis autem ſubiectio ex ſe, huiuſmodi naturæ & ſufficientiæ eſt: quia in ultimo fine figit uoluntatem ſubmittendo illi omnia, ac per hoc ad omnia C oppoſita uitanda ſe extendit: per huius enim adhæſionem omnia regulanda eſſe conſtat, non per alias. Et quoniam in cauſis proprijs tenet argumentum, ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio eſt cauſa negationis, conſequens eſt, quòd quia affirmatio talis ſubiectionis ponit potentiam propinquam uitandi peccatum mortale, priuatio talis ſubiectionis priuabit potentia propinqua vitandi peccatum mortale. Et quia talis ſubiectio aufertur per peccatum mortale, ut perſeuerat uſque ad remiſſionem eiuſdem, ſequitur ꝙ homo in peccato mortali exiſtens, niſi per gratiam Dei reparetur, impotens eſt ad uitandum peccatum mortale. Nec propterea non libere peccat, qui ſingula poteſt uitare: ſicut etiam nõ excuſatur a uoluntario in commiſſione uenialium, licet non poſſit ueniale vitare eadem ratione, quia ſingula poteſt vitare. Et hæc ratio redditur in litera ad dictam concluſionem.

D ¶ Verum, quia in litera non ſolum ponitur dicta concluſio, ſcilicet quòd homo in mortali non poteſt vitare mortale, ſed adiungitur ly, diu, & ſimul probatur totum, ideo ut cauſa etiam poſitiua propoſitæ impotentiæ habeatur, adiungitur id quod concomitatur priuationem antedictam, & eſt malus finis preconcept[a]. Scire nãque oportet, quòd ſicut in actibus virtutum ſunt duo fines, ſcilicet proprius illius uirtutis, & communis omnium, puta, in actu temperantiæ bonum rationis, ut Deus: ita in peccatis mortalibus eſt ultra ſpeciale malum, etiam commune malum, ſcilicet inordinatus amor ſui, ut patet ex antedictis, & Auguſt. Duas ciuitates duo faciunt amores, Hieruſalem amor Dei uſque ad contemptum ſui, Babylonem amor ſui uſque ad contemptũ Dei. hi enim mutuo ſe excludunt, & ſibiinuicem infallibiliter ſuccedunt. Quicũque enim eſt extra peccatũ mortale, hoc ipſo ſtatu amat Deum uſque ad contemptum ſui: & quicunque eſt in peccato mortali, amat ſe uſque ad contemptum Dei. Homo ergo exiſtens in peccato mortali non ſolum eſt priuatus gratia & E ſubiectione dicta, quæ idem eſt quòd amor Dei uſque ad contemptum ſui, ſed eſt indutus amore ſui uſque ad contemptum Dei. Non ſolum igitur cecidit a bono fine, ſed habet malum finem communem, de quo ſaltem uerificatur litera de fine præconcepto. Et quia finis talis communis eſt omni peccato mortali, & ex fine ſuperiori ſumitur ratio & initium reliquorum, conſequens eſt ut homo exiſtens in peccato mortali, habeat poſitiuum principium ex natura ſua inclinans ad peccandum mortaliter, ſcilicet amorem ſui uſque ad contemptum Dei. Niſi enim hic amor perſeueraret in eo habitualiter, ſeu virtualiter ſecundum effectum, uel ſaltem uerirxtem, iam eſſet in altero contradictorio, ſcilicet in amore Dei uſque ad contemptum ſui: non enim datur medium. Dico ſecundum affectum, propter eos qui ſciunt ſe eſſe in peccato mortali, & non agunt pœnitentiam: & eos qui ſciunt ſe eſſe in tali ſtatu, puta, credendi Spiritum ſanctum non eſſe a Filio, non tamen credunt ſe eſſe in peccato mortali. Dico uel ſecundum ueritatem

ſeqoendo, uel malo uitando ab eo ſeparari vellet, occurrunt multa ꝓpter quæ conſeqoenda, uel uitanda homo recedit a Deo contemnẽdo præcepta ipſius, & ita peccat mortaliter, præcipue quia in repentinis hō operatur ſm finẽ præconceptū, & ſm habitum præexiſtentem, ut Philo. dicit in 3. Ethi. *quàmuis ex G præmeditatione rationis homo poſſit aliquid agere præter ordinem finis præconcepti, & præter inclinationem habitus. Sed quia homo nõ poteſt ſemper eſſe in tali præmeditatione, non poteſt contingere, ut diu permaneat, quin operetur ſm conſequentiam uoluntatis deordinatæ a Deo, niſi cito per gratiam ad debitum ordinem reparetur.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ homo poteſt vitare ſingulos act⁹ peccati, non tamen omnes, niſi per gratiam, ut dictū eſt. Et tamẽ quia ex eius defectu eſt, quòd homo ſe ad gratiam habendam non præparet, propter hoc a peccato non excuſatur, quòd ſine gratia peccatū uitare non poteſt.

ritatem, ſaltem propter eos, qui in ueritate ſunt in peccato mortali, & neſciunt ſe affectos ad aliquid repugnans Deo, diligẽter, quàmuis non ſufficienter diſcutientes ſe. Patet hæc etiam ea eo, quòd quilibet damnatus deſcẽdit ad inferos cum armis ſuis, id eſt, cum aliqua mala uoluntate in qua obſtinatus perſeuerat, & non ſolum cū auerſione ab ultimo fine vero.

¶ His ita ſe habentibus, aduertemus q̃ in litera dicuntur, ut uis rationis proſpiciatur. In litera aliqua ponũtur ſpectantia ad peccatū mortale, aliqua ad conditionem hominis, & aliqua ſupponuntur manifeſta.

Cap. 8. non multum remote a fine tom. 5.

Ad peccatum mortale ſpectantia afferuntur tria, uel quatuor, ſcilicet priuatio gratiæ, priuatio ſubiectionis ſui, & ſuorum omnium Deo, præconceptus malus finis, & malus habitus, qui uel in omnibus non habet locum, ſi formaliter intelligatur, uel declaratur per tertium, ſi modaliter intelligatur, propterea dixit tria, uel quatuor. Ad conditionem hominis ſpectantia afferuntur tria, occurſus tot uitandorum, & agendorum, pronitas ad operandum ſecundum præconceptum finem uel habitum, & impoſſibilis præmeditatio aſſidua. Manifeſta ſuppoſita ſunt infirmitas naturæ, a qua inchoat impotentia uitandi malum, & pronitas ad malum, de qua Gen. 6. Proni ſunt H ſenſus hominis &c.

¶ Et conſidera, quòd diuinum authoris ingenium cauſas tãtum communes peccati mortalis inducit: quia de vitatione non talis, aut talis, ſed peccati mortalis abſolute quæſtio eſt, ut effectus uniuerſalis cauſa uniuerſalis aſſignaretur. Eſt igiť ratio literæ iſta. Homo in peccato mortali perſeuerans, eſt deſtitutus gratia, ac ſubiectione ſimpliciter ad Deum: habens malum finem, uel malum habitum, conſtitutusque inter multa occurrentia agenda, uel uitanda contra Deum: ergo eget præmeditatione ad uitandum omne peccatum mortale. ergo non poteſt diu ſic perſeuerare, quin peccet mortaliter. Aſſumptū patet ex prædeclaratis. Prima ſequela probať in litera: quia deficiẽte fine regulatiuo oīum, & appoſito contrario fine inter tot occurrentia, & prouocãtia ad mortale, conſequens naturali ordine eſt, ut ſequatur pctm̄ mortale, niſi vigilans meditatio impediat has cauſas a ſuo effectu. Præmeditatio nãque eſt, ex qua ſola homo non ſequitur cõmuniter habitum, ſeu præconceptum finem ſecundum pronitatem I ſuam. Cuius ſignum eſt, quòd in repentinis, in quibus abeſt præmeditatio, homo operatur ſecundum ſuam pronitatem. Firmatur quoq; ſequela ex parte poſitiui principii ex authoritate ſcripturæ. Nam ſi cū extrinſeco ſancto ſanctus eris, & cum peruerſo peruerteris, quō cū intrinſeco peruerſo fine, ſeu affectu non peruerteris? Ex parte uero priuatiui ex authoritate Chriſo. tractantis illud: Soluite, & adducite mihi. Sicut, inquit, nauis ſracto gubernaculo non quo uult vadit, ſed quo tempeſtas impellit: ita homo diuinæ gratiæ auxilio perdito, non agit quod uult, ſed quod diabolus ei intendit: quod uult, id eſt, quod uellet ſm uelleitatẽ, non tamen peccat inuitus, aut impotens hoc nunc uitare. Secunda autem ſequela probatur: quia homo non poteſt ſemper ſtare in tali præmeditatione: & tamen frequentia occurrentium, & prouocantium eget aſſidua præmeditatione, ut euitetur mortale peccatum ab homine ſic male diſpoſito. Hæc eſt ratio literæ, K quę manifeſte cõuincit, quòd liberum arbitrium cum hoc, quod eſt liberum, propter tamen has malas diſpoſitiones & conditiones impotens eſt ex ſe ad uitandum diu mortale, ſi in mortali commiſſo perſeuerat.

¶ Nunc ſupereſt, obiectionibus in contrarium ſatisfacere. Et ad dicta authoris in 2. ſententiarum dicitur, quòd hic retractata ſunt. Et prima ratio de facultate liberi arbitrii ſoluta in reſponſione ad primum, & tertium, & in corpore articuli. Vnde dicitur, quòd ſaluata libertas eius infirma infert facultatem uitandi ſingula, non omnia mortalia in ſic diſpoſito. Et ratio eſt: quia facultas iſta ad uitandum omnia non attenditur ſecundum potentiam naturalem nudam, quæ eſt potentia remota uitandi mortale, ſed ſecundum ſuperadditas diſpoſitiones, quæ conſtituunt potentiam propinquam.

¶ Similitudo inter motus inſurgentes uenialium, & contra Deum poteſt dupliciter intelligi. primo, quo ad occurſum, frequentiam, & deordinationem: ſecundo, quo ad modum deor-F dinationis. Si primo modo intelligatur, ſimilitudo tenet: & ſic utitur ea hic author. Si ſecundo modo, non tenet. Et hoc concludit obiectio facta. modus nanque in uenialibus offendendi eſt per negligentiam abſque deliberatione: in mortalibus autem non niſi deliberando offenditur. Sed tamen ſicut ibi propter deperditum uigorem rationis fieri nequit, quin uoluntas erret libera in ſingulis: ita hic propter deperditã ſubiectionem ad finem ultimum, ac per hoc appoſitum contrarium finem, fieri nequit ut uoluntas libera circa ſingula omnia uitet ſemper præmeditando: conditio quippe hominis infirmi, & ſic diſpoſiti non permittit. Obiectio autem allata contra hoc, quòd diu uitare non poteſt mortale, ſoluitur ex eodem fundamento, ſcilicet quòd præter pronitatem contra frequentiam tot prouocantium ſe ſeruare diu, ex aſſidua præmeditatione dependet, quæ eſt impoſſibilis homini huiuſmodi. Quàmuis enim reſiſtendo uni mortali firmior fiat ad uitandum aliud, non tamen tanta fit firmitas, ut non ſit præmeditatione aſſidua opus ad uitandum omnia, ingruentibus tã frequenter impulſiuis: & ꝓpterea non diu uitare poterit caſum.

¶ Ad primam obiectionem factam contra rationem, negatur aſſumptum de omnibus, præterquam de habitu proprie dicto, qui nõ exigitur ad propoſitum. Iam enim patet ex peccato mortali, & conditione ac diſpoſitione hominis, ꝙ omnia numerata inueniuntur in quolibet exiſtente in peccato mortali. Is enim qui ſemel adulterium cõmiſit, nec intendit amplius committere, ſine deletione culpæ poteſt referri ad duplicem finem, proprium. ſ. habitus acquiſiti, & reſpectu huius non habet contrarium finem præconceptum, nec eget præmeditatione propter inclinationem talis contrarii finis: & quo ad hoc obiectio bene dicit. Et poteſt referri ad cõmunem finem omnium uitiorum. ſ. ipſummet amatum uſque ad contemptum Dei. Et hic finis præconceptus in omni uitioſo actu mortali perſeuerat habitualiter, donec reparetur per gratiam. Et ratione huius finis contrarii uitationi mortalis peccati, oportet deſtitutum hominem inter tot præmeditari, aut cadere.

¶ Ad ſecundam obiectionem dicitur, ꝙ licet negatio gratiæ nõ inferat hanc impotentiã, priuatio tamen eius ex tali cauſa. ſ. peccato mortali in homine, infert talem impotentiam. Sic autem nõ erat negatio gratiæ in natura integra. Falſum quoque eſt, quòd gratia non plus det, q̃ efficaciam præciſe merendi. dat enim ſubiectionem ſimpliciter uoluntatis ultimo fini per charitatem, ſanat naturam, adiuuat uires, & illuſtrat. Priuatio quoque ſubiectionis ſimpliciter Deo, licet ſtet cum bonitate morali, non tamen ſtat cum bonitate ſimpliciter.

¶ Veruntamen aduerte hic, ꝙ eſſe in peccato mortali contingit tripliciter, quãtum ad propoſitum ſpectat. ſ. formaliter, & per ſe, ut eſt ille, qui ſcit ſe eſſe in peccato mortali, & non prouidet ſibi: hic enim ſcit, & uult ſe eſſe in peccato mortali. Vel formaliter, & per ſe ex parte obiecti, per accidens autem ex parte operantis, ut qui fecit ex ignorantia iuris non excuſante contractū uſurarium. hic enim ſcit & uult ſe eſſe in tali facto, quod eſt formaliter peccatum mortale, non tamen ſcit, aut uult ſe eſſe in peccato mortali, ignorantia uelante ipſum. Vel per accidens, ut ſi quis diligenter, etſi non ſufficienter ſe diſcuſſit, & putat ſe eſſe in gratia, cum tamẽ ſit in peccato mortali. hic enim neſcit, nec uult ſe eſſe in peccato mortali, nec in aliquo, quod habeat peccati mortalis rationem. Inter hos autem tres hæc eſt differentia ad propoſitum, quòd primus eſt in peccato mortali non ſolum facto, ſed affectu per ſe: ſecundus affectu quoque, & per ſe ex parte obiecti, ſed per accidens ex parte ſui propter ignorantiam: tertius facto tantum. Et propterea in primo locum per ſe habet præconceptus finis malus, & deſtitutio affectus a fine ultimo, & cætera quę in litera dicuntur. In ſecundo hæc eadem locum habent partim per ſe, ſcilicet ex parte obiecti, & partim per accidens, ſcilicet ex parte operantis, ac per hoc iuxta illum per accidens frequentiam erit caſus. Iſte enim poteſt habere cor ſuū ſtabilitum in Deo ex intentione, & affectu, & propterea cauebit a cæteris, quàmuis per accidens affectus ad lucrum per illum contractum ignotum quo ad uſuram, ut dictum eſt, ſit infectus.

In ter-

AD 2^m^ dicendum, quòd correptio utilis eſt, ut ex dolore correptionis uoluntas regenerationis oriatur, ſi tamen qui corripitur, filius eſt promiſſionis, ut ſtrepitu correptionis forinſecus inſonante, aut flagellante, Deus in illo intrinſecus occulta inſpiratione operetur & uelle, ut Auguſtinus dicit in libro * de Correptione & gratia. Ideo ergo neceſſaria eſt correptio, quia uoluntas hominis requiritur ad hoc, quòd a peccato abſtineat, ſed tamen correptio non eſt ſufficiens ſine Dei auxilio. Vnde Eccl. 7 Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit.

AD 3^m^ dicendum, quòd ſicut Auguſtinus * dicit in Hyponoſticon, Verbum illud intelligitur de homine ſecundum ſtatum naturæ integræ, quando nondum erat ſeruus peccati, unde poterat peccare & non peccare: nunc etiam quodcumque uult homo, datur ei: ſed hoc quod bonum uelit, habet ex auxilio gratiæ.

Ca. 6. paulo a princi. tom. 7.

Io fi. 3. paulo a princi. tom. 3.

In tertio locum habet hæc eadem facto tantum: unde hic poteſt magis uitare quam alii, mortale peccatum, dum non affectu, ſed facto ſolo malũ finem præconceptum ſeruat: affectu namque ſe ſimpliciter Deo ſubiicit, ac per illum regulatur. Quia ergo ſermones doctrinales formales, & per ſe eſſe oportet, ideo præſens litera de exiſtente in peccato mortali formaliter & per ſe, intelligenda eſt. Et primo de exiſtente formaliter & per ſe undique: ſecũdo de exiſtente formaliter & per ſe ex parte obiecti: per accidens autem ex parte ſui. neuter enim poteſt diu perſeuerare abſque nouo caſu in mortale. Nec obſtat in ſecundo, quòd contingere caſum ignoratũ eſſe de raro contingentib^9^. Quantũ.n. eſt ex parte exiſtentis in ſtatu illo, pronus eſt ad illud faciendum infinities, ſi infinities occurreret, ex quo ad illud affectus eſt abſque fræno propter ignorantiam. & propterea quantum eſt ex parte ſuæ potentiæ nõ poteſt diu ſtare, quin cadat, quãuis materia caſus nõ ſæpe occurrat. De exiſtente autem in peccato mortali tertio modo, non accipio hãc literam: ſed loco illum inter eos, qui incipiunt per diuinam gratiam reparari: unde iſte non peccat mortaliter ſuſcipiens ſic ſacramenta, ut alibi diffinitum eſt.

¶ Et per hæc patet ſolutio, quomodo conuerſio ad commutabile bonum præterita infert, uel non infert hanc impotentiam. Si enim perſeuerat in affectu^9^, iam opus eſt præmeditatione, aut, quòd plus eſt, ſcientia. Si autem facto tantũ, non opus eſt ſcientia, aut præmeditatione, ſed diuino intellectu ad intelligendum delicta, & de hoc, ut dictum eſt, non eſt ſermo præſens: quoniã ab arte relinquitur id quod eſt per accidens. Ex his autem facile patet, quomodo ex his omnibus una impotentia conſtat ut diuerſis conditionibus requiſitis concurrentibus ad eius perfectionem, ut patet in. 5. Meta. capitulo de Vno, & ſingulos effectus ſingulorum male eſſe obiiciendo numeratos, ut patet ex dictis.

¶ Ad argumentum contra concluſionem, ſcilicet quòd ſequeretur, quod poſſet quis ſcire ſe eſſe in gratia, negatur ſequela. Et cum dicitur, poteſt ſcire ſe diu non deliberaſſe in peccatum mortale, reſpondetur, quòd quicquid ſit de peccatis commiſſionis, quis ſcit ſe diu non recidiſſe in peccatum mortale omiſſionis? quæ nõ eget deliberatione poſitiua, ſed ſufficit non deliberare quando tenetur. Scriptum eſt enim, Delicta quis intelligit? delictum enim proprie omittentis eſt: & propterea ſubditur. Ab occultis meis munda me Domine. Dici ſecundo, quod in potentia talis eſt effectus ſtatus peccati mortalis formaliter & per ſe, & non per accidens tãtum ſolo facto, ut dictum eſt: & propterea ex hoc, quòd quis diu non cecidit, non poteſt ſcire ſe de facto non eſſe in mortali, ſed non eſſe in affectu mortalis. unde Apoſtolus: Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.

¶ Ad rationem Scoti dicitur. quòd multipliciter peccat. Primo, in antecedente aſſumitur falſum, ſcilicet dum cauet hoc, cauet omne: quia poteſt ſimul cauere unum, & tranſgredi aliud præceptum. Probatio quoque aſſumit falſum, ſcilicet quòd uoluntas non poteſt illos duos conſenſus habere, pro quanto experimur aliquem ſimul uelle rapere, ſed non res ſacras, ac per hoc uitare ſacrilegium, & committere rapinam, & ſimiliter in multis. Et rurſus, quia ad peccatum omiſſionis non requiritur actus aliquis, poteſt ſimul implere præceptum unum, & omittere aliud, ad quod pro tunc tenetur abſque duobus ſimul conſenſibus poſitiuis: unde probatio eſt falſa, & fallax. Conſequentia quoque principalis peccat ſophiſmate diuiſionis, & compoſitionis: quoniam non ualet, In ſingulis poteſt ſigillatim, ergo ſemper: quo- A niam alia & alia eſt ratio: ibi uoluntas libera, hic præmeditatio aſſidua contra habitum implicatur. Patet autem ſophiſma, applicando ad cauendum ſingula uenialia, & procedendo ad cauendum omnia ſemper, ut ipſe facit: ſunt enim ſingula uoluntaria.

¶ Et in his omnibus aduerte, quòd in materia morali, & potentia inclinationis, per modum naturæ, eſt ſermo, ut intelligas doctrinam hanc ueram more moraliũ & naturalium, ſcilicet ut in pluribus, & ſecundum tale genus impotentiæ: indiſciplinati quippe eſt eodem modo in omnibus loqui, & certitudinem & ueritatem quærere.

¶ In reſpõſione ad primũ eiuſdem ar. 8 dubiũ occurrit ex Scot. ubi ſupra arguente contra hanc reſponſionem ſic. Stans in culpa mortali, & non diſponens ſe ad gratiam, non poteſt pro tunc ſe ſeruare a culpa. ergo pro tunc eſt ſibi impoſſibile ſeruare ſe a culpa mortali: quod eſt falſum, quia omnis culpa eſt uoluntaria. Antecedẽs habetur ex reſponſione iſta, quia dicitur, quòd ſi nõ diſponit ſe ad gratiam, ſibi imputatur impotentia uitandi peccatum mortale. Conſequentia uero per ſe nota eſt.

¶ Ad hoc dicitur, quòd nihil prohibet eſſe uoluntarium ſimpliciter, quod tamen ex ſuppoſitione eſt impoſſibile aliter ſe habere: ſicut nauigare eſt uoluntarium ſimpliciter, ſed ſuppoſito quod aliquis abſens uelit eſſe in inſula, neceſſariũ eſt nauigare. Et inuidere uoluntarium eſt, aliter peccatum non eſſet, ſuppoſita tamen ſuperbia, eſt neceſſarium. unde Aug. dicit in libro de uera D religione, quòd natura ſuperba neceſſe habet alii inuidere. Et ratio eſt eadem: quia ſuppoſito quod quis quærat inordinate propriam excellentiam, oportet quòd ex aliorum excellentia, utpote derogante propriæ, percutiatur. Sic igitur exiſtens in peccato mortali, & non ſe diſponens ad gratiam, ex hac ſuppoſitione, ſcilicet quòd uult permanere in ſtatu tali, neceſſe habet peccare mortaliter, & impoſſibile eſt ei non peccare mortaliter: ſed talis neceſſitas & impoſſibilitas ex ſuppoſitione, non repugnat uoluntario: & propterea uoluntarie ſimul, & neceſſario ex ſuppoſitione peccabit mortaliter.

ARTICVLVS IX.

Vtrũ ille, qui iã cõſecutus eſt gratiam, per ſeipſum poſſit operari bonũ, & uitare peccatũ abſque auxilio gratiæ.

AD NONVM ſic procedit. Videtur quod ille, qui iam conſecutus eſt gratiã, per ſeipſum poſſit B operari bonũ, & uitare peccatum abſque alio auxilio gratiæ. Vnumquodque.n. aut fruſtra eſt, aut imperfectum, ſi nõ implet illud ad quod datur: ſed gratia ad hoc datur nobis, ut poſſimus bonũ facere, & uitare peccatum. ſi igitur per gratiã hoc homo non poteſt, uidetur quod uel gratia ſit fruſtra data, uel ſit imperfecta.

¶ 2 Præt. Per gratiam ipſe Spũs ſanctus in nobis habitat, ſecundum illud 1. ad Corin. 3. Neſcitis quia tẽplum Dei eſtis, & ſpũs Dei habitat in uobis? C ſed Spiritus ſanctus cum ſit omnipotens, ſufficiens eſt ut nos inducat ad bene operandũ, & ut nos a peccatõ cuſtodiat. ergo homo gratiam conſecutus poteſt utrunque prædictorum abſq; alio auxilio gratiæ.

¶ *Super Quæſtionis centeſimænonæ Articulum nonum.*

IN articulo nono eiuſdem quæſtionis centeſimænonę dubium occurrit de tituli, & concluſionis principalis ſenſu. Poteſt ſiquidem tripliciter intelligi. primo, ut ſit ſermo de bono morali, ſeu E meritorio indefinite. & tunc eſſet quæſtio, utrum poſſit aliquod bonum moraliter, uel meritorie operari: & concluſio eſt, quòd non. Et hic ſenſus licet Thomiſtis quibuſdam apparuerit, accipientibus hinc, quòd apud authorem homo ſine ſpeciali auxilio non poteſt quodcumque opus moraliter bonum facere, falſus tamen eſt: quia homo & ſine gratia, ut prius probatum fuit, poteſt aliquod opus moraliter bonũ facere, & in gratia conſtitutus habet ipſam gratiam ſanantem & eleuantẽ, quæ eſt potens operari opera bona etiã meritorie. Et quod hæc ſit mens authoris ex hoc patet, quod cũ indigẽtiæ ſpecialis auxilii ultra gratiã ponit infirmitas in carne, obſcuritas in intellectu. Conſtat autem, quod nec infirmitas carnis, nec obſcuritas in intellectu tanta eſt, aut intantum uiget & extẽditur, ut impediat hominem in gratia conſtitutũ a quolibet bono opere: cum manifeſte pateat, quòd nec exiſtentes in peccato mortali impediuntur a quolibet bono opere.

¶ Secundo, ut ſit ſermo de bono & malo uniuerſaliter: & tunc eſſet quæſtio, utrum homo in gratia poſſit omne ſuum opus

facere bonum, & omne malum vitare: & conclusio esset negatiua. Et hic ſenſus licet claudatur in concluſione huius articuli, non tamen uidetur directe intentus, tum quia rationes literę nō tendunt ad hoc, quòd homo non poteſt eſſe ſine ueniali aliquo poſt conſecutam gratiam. tum quia in ſequenti articulo ea decisione iſtius articuli concluditur, quòd homo ſine ſpeciali auxilio Dei non poteſt uitare mortale poſt conſecutā gratiam: quia eget illo ad perſeuerandum in gratia, quæ non perditur niſi p mortale. Nō igitur ſtat vis articuli hui⁹ in preſeruatione a malo ueniali, ſed ad pl⁹ indigentia talis auxilii excedi dicitur.

Ca.26.circa fin.to.7. ¶ Tertio poteſt intelligi titulus, & cōcluſio ſimpliciter. i. ubſque determinatione aliqua, ut ſit ſermo de bono conſono gratiæ, & malo diſſonāti. hoc.n. ſubintelligi pōt ratione ſubiectæ materię de qua tractatur, & de operatione boni, & uitatione mali non ad horā, aut reſpectu huius, hoc etiam ſubintelligi patet ex eo

ar.2.hui⁹q. ꝙ non dicitur ſimpliciter aliquis potens ambulare, qui poteſt ad horā, aut in ſolario plano ambulare. Et tunc in quæſtione uerſatur, an homo conſecutus gratiam, bona opera quæ continuo facit, & mala quę uitat, non hic, aut nunc, ſed abſolute operetur, & uitet ex ſola gratia habituali, an ex ſpeciali etiam auxilio Dei. Et hic ſenſus eſt intentus ab authore, & reſpondet plano ſenſui literę. & eſt concluſio negatiua in litera, ꝙ ſcilicet homo p ſolum donum gratiæ

ar.1.hui⁹q. non poteſt operari bona operanda, & uitare mala uitāda: ſed ad hoc eget ſpeciali auxilio Dei ultra gratiam. Et ratio literæ eſt, quia gratia nō dat quicquid op⁹ eſt ad hæc duo. nam relinquit carnem infirmam, & intellectum obſcurum, quibus niſi ſpeciali Dei auxilio ſubueniatur inter tot occurrentia, infirmitas carnis, & obſcuritas intellectus abducet libe-

F rum arbitrium a gratia, tollendo uſum gratiæ, & trahendo ad infirma carnis, & expedientia ſecundum apparentiam intellectus. Cum quo tamen ſtat, ꝙ homo ex ſola gratia poteſt ipſa gratia uti bene faciendo, & mala uitando nunc, & ad hoc.

¶ Et debes ſcire, quòd licet minima gratia ſufficiens ſit quantū eſt ex ſe, reſiſtere omnibus emergētibus tā ex infirmitate carnis, quam ex obſcuritate intellectus: quia tamē poſita in tali ſubiecto nō tollit hæc duo ſibi aduerſantia, ideo eget etiam extrinſeco auxilio homo īter hęc contraria conſtitutus, ut ſequat operationem bonorū, & uitationem malorum, ut non declinet ipſe in hæc contraria. Et ſi contemplatus fueris, quòd obſcuritas intellectus eſt ignorantia expedientium ad uitam æternam, videbis quòd non ſolū in ſtatu naturæ corruptæ, ſed integræ homo egebat hoc auxilio ex una parte tantum, ſcilicet ignorantia ſuperuenientium &c. ut habet in litera. Expecta dicenda in ſequenti articulo, ut clarius hunc intelligas.

§ 3 Præt. Si homo conſecutus gratiam, adhuc alio auxilio gratiæ indiget ad hoc, quòd recte viuat, & a peccato abſtineat, pari ratione etſi illud aliud auxilium gratiæ cōſecutus fuerit, adhuc alio auxilio gratiæ indigebit: procedetur ergo in infinitum, quod eſt incōueniēs. ergo ille, qui eſt in gratia, non indiget alio auxilio gratiæ ad hoc ꝙ bene operetur, & a peccato abſtineat.

G

SED CONTRA eſt, ꝙ Auguſtinus dicit in lib*. de natura & gratia, quòd ſicut oculus corporis pleniſſime ſanus, niſi cādore lucis adiutus, non poteſt cernere: ſic & homo perfectiſſime etiam iuſtificatus, niſi æterna luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur, recte non poteſt viuere. Sed iuſtificatio fit per gratiā, ſecundum illud Rom. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. ergo etiā hō iam habens gratiā, indiget alio auxilio gratię ad hoc ꝙ recte viuat.

H

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, homo ad recte viuendum dupliciter auxilio Dei indiget. Vno quidem modo quantum ad aliquod habituale donum, per quod natura humana corrupta ſanetur, & etiam ſanata eleuetur ad operanda opera meritoria uitæ æternę, quæ excedunt proportionem naturæ. Alio modo indiget homo auxilio gratiæ, vt a Deo moueatur ad agendum. Quantum igitur ad primum auxilij modū homo in gratia exiſtens, non indiget alio auxilio gratiæ quaſi aliquo alio habitu infuſo: indiget tamen auxilio gratiæ ſecundum aliū modum, vt ſcilicet a Deo moueatur ad recte agendum: & hoc propter duo. Primo quidem ratione generali propter hoc, quòd ſicut ſupra dictum eſt*, nulla res creata poteſt in quemcunque actum prodire, niſi virtute motionis diuinæ. Secundo, ratione ſpeciali propter conditionem ſtatus humanæ naturæ, quæ quidem licet per gratiam ſanetur quantum ad mentem, remanet tamen in ea corruptio & infectio quantū ad carnem, per quam ſeruit legi peccati, vt dicit ad Rom. 7. Remanet etiā quædam ignorantię obſcuritas in intellectu, ſecundum quam, vt etiā dicitur Ro. 8. quid oremus, ſicut oportet, neſcimus. Propter uarios enim rerū euētus, & quia etiam noſipſos non perfecte cognoſcimus, non poſſumus ad plenum ſcire quid nobis expediat, ſecundum illud Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertę prouidentię noſtræ. Et ideo neceſſe eſt nobis; vt a Deo dirigamur & protegamur, qui omnia nouit, & omnia poteſt. Et ꝓpter hoc etiam renatis in filios Dei per gratiam conuenit dicere, Et ne nos inducas in tentationem: & Fiat voluntas tua, ſicut in cęlo & in terra &c. quæ in oratione Dominica continentur ad hoc pertinentia.

I

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd donum habitualis gratię nō ad hoc datur nobis, vt per ipſum non indigeamus vlterius diuino auxilio: indiget enim quęlibet creatura, ut a Deo conſeruetur in bono, quod ab eo accepit. Et ideo ſi poſt acceptā gratiam homo adhuc indiget diuino auxilio non poteſt concludi, quòd gratia ſit in uanum data, uel quòd ſit imperfecta: quia etiam in ſtatu glorię quando gratia erit omnino perfecta, homo diuino auxilio indigebit. Hic autem aliqualiter gratia imperfecta eſt, inquantum hominem non totaliter ſanat, ut dictum eſt.*

AD 2^m^ dicendum, quòd operatio Spiritus ſancti, quę nos mouet & protegit, non circumſcribitur p effectum habitualis doni quod in nobis cauſat, ſed pręter hunc effectum nos mouet, & protegit ſimul cum Patre & Filio.

AD 3^m^ dicendum quòd ratio illa concludit, quòd homo non indigeat alia habituali gratia.

ARTICVLVS X.

Vtrum homo in gratia conſtitutus indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandum.

K

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd homo in gratia conſtitutus non indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandum. Perſeuerantia enim eſt aliquid minus uirtute, ſicut & continentia, ut patet per Philoſophum in 7. Ethic.* ſed homo non indiget alio auxilio gratiæ ad habendum uirtutes, ex quo eſt iuſtificatus per gratiam. ergo multo minus indiget auxilio gratiæ ad habendum perſeuerantiam.

§ 2 Præt. Omnes uirtutes ſimul in

¶ *Super Quæſtionis centeſimanonæ Articulum decimum.* In cor. art.

IN arti 10. eiuſdē quæſt. 109 dubiū occurrit circa dicta in reſponſione ad tertium, quo pacto ſtāt hæc duo ſimul, Homo habet donū gratiæ, quo poteſt perſeuerare: &, Homo non poteſt ex ſola gratia perſeuerare. Vtrunque ſiquidem in litera habetur, primū ea Aug. ſecundū ex uirtute in corpore articuli. Et eſt idem dubium extēdendum ad materiam præcedentis articuli: quia homo habet donū gratiæ, quo poteſt bene operari, & mala culpę uitare: & tamen concludit, ꝙ non poteſt ea ſola habituali gratia bene operari, & peccatū uitare. Quòd enim gratia, & charitate homo ſit potens operari bonū, per ſe notum eſt: quia ſunt principia proxima bonorum operum. Quod cero ſit

Iuſ. q. 114. ar.2.c. Et 2. 2.q.138.ar. 4 Et 2. diſ. 29.i ex poſ. lit.ad.2. Et 3. contra c. 155. Et ueri.q.24.art. 13 p to. & q. 27.ar.5. ad 3. Et pſ.12. Et Io. 7.le. 2.

*li. 7 et c.7 & 8 colligitur tom 5.

ro ſit potens uitare malum, ex ſe quoque patet: quia per idem A principium uitamus contrarium, per quod poſſumus in reliquũ. Per idẽ enim ignis calefacit, & fugat frigus, & graue deſcẽdit, & reſiſtit aſcenſui, & fortis pugnat ꝓ libertate, & reſiſtit ſeruituti. ¶ Ad hoc dicitur, quòd quandocunque uſus, ſeu operatio potentiæ alicuius aliunde pendet, quàm ex potentia, tunc ex ſola potentia non poteſt inferri uſus, ſeu opatio illi⁹ in actu exercito. Verbi gratia. Potentia uiſiua habet pro proprio actu ſuo uidere, qd dependet & ab obiecto, & lumine, & propterea non põt ex hoc ſolo qđ homo habet potentiã uiſiuam, inferri, ergo ex ſola potentia uiſiua poteſt uidere: quoniã ſine extrinſeco lumine nunquã exibit in actũ. Potentia ergo exigens aliquòd extrinſecum ad executionem ſui actus, non ſufficit ſola ad proprium actum. vnde quemadmodũ iſtæ hæc duo ſimul, Homo habet potentiã, qua poteſt uidere: &, Homo poteſt nõ ex ſola potentia uiſiua uidere: ita in ꝓpoſito, quia gratia eſt qua homo eſt potens elicere operationem bonã, & reſiſtere impulſionibus tentationum, & cõtinuare in hoc, qđ eſt perſeuerare, ideo homo donatus dicitur dono, quo hæc poteſt. Sed quia gratia non poteſt exercere hos actus ſimpliciter qñ oportet, ubi oportet &c. quàmuis poſſit ad horam ſine ſanitate carnis miniſtræ eius, & lumine intellectus cooperanti eidem, quorũ oppoſita ſubtrahũt arbitriũ abuſu gratiæ, ſine extrinſeco lumine & opere, altera propter obſcuritatẽ, altera propter infirmitatem: ideo dr̃ quòd homo ex ſola gratia ſine ſpeciali auxilio non poteſt in hæc ſimpliciter. Et eſſet ſimile, ſi ponamus hominẽ infirmũ ſm̃ uires miniſtrantes intellectui: tunc enim hõ intellectu ut principio intelligẽdi etiã habituato eſt potẽs intelligere, & uitare errores, & in hoc cõtinuare: quia intellectus continue magis intelligendo fortificatur. Veruntamen quia ad continuationem, & perfectionem actus intellectus quandu oportet, exigitur ſanitas uirium interiorum: ideo homo talis non poterit quando oportet uti intellectu in iudicando &c. ꝓp infirmitatẽ uirium, niſi opem quis ferat ſanitatis: quãuis poſſet ſine tali ope ad horam recte iudicare. ¶ Et ſic habes, ꝙ hi duo artic. de neceſſitate diuini auxilii ad uſum gr̃æ ſunt: quoniam multis datur gratia, quibus non datur vti ea qñ oportet, ſed diuina permiſſione abiicere eam. Et ſic datur donũ, quo poſſunt bene operari & reſiſtere tentationibus, & perſeuerare, omnibus quibus datur gratia: non tamen omnibus datur executio horũ ſimpliciter, ut experientia teſtatur, quia non omnibus datur extrinſeca requiſita ad talẽ executionem. & ideo oportet orare, Ne proiicias nos in tempore ſenectutis, cũ defecerit uirtus noſtra, ne derelinquas nos, domine: et Ne nos inducas in tentationem.

Cap.2. parũ ante me. & li. de correct.& gra. ca.12.to.7.

† eiuſdẽ li. de perſeuerantia c.2.a med.to.7.

Lib.7.ca.7. tom.5

art.præced.

Cap.48.Et in li de corr ect.& gra. ca.12.to.7.

funduntur: ſed perſeuerantia ponitur quædam uirtus. ergo uidetur ꝙ ſimul cum gratia infuſis aliis uirtutibus perſeuerantia detur.

¶ 3 Præt. Sicut Apoſt. dicit ad Ro. 5. Plus reſtitutum eſt homini per donum Chriſti, quàm amiſerit per peccatum Adæ: ſed Adam accepit unde poſſet perſeuerare. ergo multo magis nobis reſtituitur per gratiam Chriſti, ut perſeuerare poſſimus: & ita homo non indiget gratia ad perſeuerandum.

SED CONTRA eſt, qđ Augu. dicit in libro de perſeuerantia.* Cur perſeuerantia poſcitur a Deo, ſi nõ datur a Deo? an & iſta irriſoria petitio eſt, cũ id ab eo petitur, quod ſcitur non ipſum dare, ſed ipſo nõ dãte eſſe in hominis poteſtate? Sed perſeuerantia petitur etiam ab illis, qui ſunt per gratiam ſanctificati, quod intelligitur cum dicimus, Sanctificetur nomen tuum, ut ibidem Aug. confirmat per uerba Cypriani.* ergo homo etiam in gratia conſtitutus, indiget ut ei perſeuerantia a Deo detur.

RESPON. Dicendum, quòd perſeuerantia tripliciter dicitur. Quandoq; enim ſignificat habitũ mentis, per quem homo firmiter ſtat, ne remoueatur ab eo quod eſt ſecundum uirtutem per triſtitias irruentes, vt ſic ſe habeat perſeuerantia ad triſtitias, ſicut continentia ad concupiſcẽtias, & delectationes, ut Philoſoph⁹ dicit in 7. Eth.* Alio modo poteſt dici perſeuerantia habitus quidam, ſecũdum quẽ homo habet propoſitum perſeuerandi in bono uſque in finem. Et utroque iſtorũ modorũ perſeuerantia ſimul cũ gratia infunditur, ſicut & continentia, & ceteræ uirtutes. Alio modo dicitur perſeuerantia continuatio quædam boni uſque ad finem uitæ. Et ad talem perſeuerantiam habendam homo in gratia conſtitutus non quidem indiget aliqua alia habituali gratia, ſed diuino auxilio ipſum dirigente, & protegente contra tentationũ impulſus, ſicut ex præcedẽti quæſtione apparet.* Et ideo poſtquàm aliquis eſt iuſtificatus per gratiam, neceſſe habet a Deo petere prædictũ perſeuerantiæ donum, ut ſcilicet cuſtodiatur a malo uſque ad finem uitæ. Multis enim datur gratia, quibus non datur ꝑſeuerare in gratia.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd obiectio illa procedit de primo modo perſeuerantiæ, ſicut & ſecunda obiectio procedit de ſecũdo. Vnde patet ſolutio ad ſecundũ.

AD 3um dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in lib. de natura & gratia,* Homo in primo ſtatu accepit donum, per quod perſeuerare poſſet, non autem accepit, ut perſeueraret: nunc autẽ per gratiam Chriſti multi accipiunt & donum gratiæ quo perſeuerare poſſunt, & ulterius eis datur, quòd perſeuerẽt: & ſic donũ Chriſti eſt maius quàm delictum Adæ. Et tamẽ facilius homo per gratiæ donum perſeuerare poterat in ſtatu innocentiæ, in quo nulla erat rebellio carnis ad ſpiritum, quàm nunc poſſimus, quando reparatio gratiæ Chriſti etſi ſit inchoata quãtum ad mentẽ, nõdũ tamẽ eſt conſummata quantum ad carnem, quod erit in patria, vbi homo nõ ſolum perſeuerare poterit, ſed etiam peccare non poterit.

QVAESTIO CX.

De gratia Dei quantum ad eius eſſentiam, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de gratia Dei quantũ ad eius eſſentiam.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

¶ Secũdo, Vtrũ gratia ſit qualitas.

¶ Tertio, Vtrum gratia differat a uirtute infuſa.

¶ Quarto, de ſubiecto gratiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia non ponat aliquid ĩ anima. Sicut enim homo dicitur habere gratiam Dei, ita etiam gratiam hominis. unde dicitur Gen. 39. quòd Dominus dedit Ioſeph gratiã in conſpectu principis carceris: ſed per hoc, ꝙ homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo qui gratiã alterius habet, ſed in eo, cuius gratiã habet, ponitur acceptatio quædam. ergo per hoc, quòd homo habere gratiam Dei dicitur, nihil ponitur in anima, ſed ſolum ſignificatur acceptatio diuina.

¶ 2 Præt. Sicut anima uiuificat corpus, ita Deus uiuificat

¶ Super Quæſtionis cẽteſimadecimæ Articulum primum.

IN ar. 1. & 2. q. cẽteſimædecimæ, nil dubitandũ occurrit. Notetur tamen radix cõcluſionis primi articuli in reſpõſione ad primum, ꝙ ſcilicet gratia tam Dei, quam hominis ponit aliquid in grato licet differenter. Et redeamus ad noſmetipſos in contemplatione ſecundi ar. inſpicientes, ſi has qualitates habem⁹, quibus prõpte mouemur ad diuina æternaq; bona. Linguã quoq; ex rñſione ad tertiũ diſce cohibere, ne dicas gratiã annihilari, eum homo pdit eã: quia nec fit, nec corrũpitur, nec creatur, nec annihilatur, ut in litera dicitur: ſed ſcd̃m ipſam homo creatur in tali eſſe.

2.di.26.ar. e. Et 3.contra ca. 150. Et ueri.q6. 27.ar.1.

ficat animam. unde dicitur Deut. 30. Ipſe eſt uita tua: ſed anima uiuificat corpus immediate. ergo etiam nihil cadit medium inter Deum & animam. non ergo gratia ponit aliquid creatum in anima.

Gloſ. interlinearis ibi hic.

§ 3 Pręt. Ad Rom. 1. ſuper illud, Gratia uobis & pax, dicit gloſ.* Gratia, ideſt, remiſſio peccatorum: ſed remiſſio peccatorum non ponit in anima aliquid, ſed ſolum in Deo non imputante peccatum, ſecundum illud Pſal. 31. Beatus uir, cui non imputauit Dominus peccatum. ergo nec gratia ponit aliquid in anima.

cap. 22. in princ. to. 7.

SED CONTRA, Lux ponit aliquid in illuminato: ſed gratia eſt quædam lux animæ. unde Aug. dicit in lib. de natura & gratia* Præuaricatorem legis, digne lux deſerit ueritatis, qua deſertus utiq; fit cęcus. G ergo gratia ponit aliquid in anima.

RESPON. Dicendum, quòd ſecundum communẽ modum loquendi, tripliciter gratia accipi conſueuit. Vno modo pro dilectione alicuius: ſicut conſueuimus dicere, quod iſte miles habet gratiã regis, ideſt, rex habet eum gratum. Secundo ſumitur pro aliquo dono gratis dato: ſicut cõſueuimus dicere, Hanc gratiam facio tibi. Tertio modo ſumitur pro recompenſatione beneficii gratis dati, ſecundum quod dicimur agere gratias beneficiorum, quorum trium ſecundum dependet ex primo. Ex amore enim quo aliquis habet alium gratum, procedit quòd aliquid ei gratis impendat. Ex ſecundo autem procedit tertium: quia ex H beneficiis gratis exhibitis gratiarum actio conſurgit. Quantum igitur ad duo ultima, manifeſtum eſt, quòd gratia aliquid ponit in eo, qui gratiam accipit. Primo quidem ipſum donum gratis datum: ſecundo huius doni recognitionem. Sed quantum ad primum, eſt differentia attendẽda circa gratiam Dei, & gratiam hominis: quia enim bonum creaturæ prouenit ex uoluntate diuiña, ideo ex dilectione Dei, qua uult creaturæ bonum, profluit aliquod bonum in creatura. Voluntas autem hominis mouetur ex bono præexiſtente in rebus: & inde eſt quòd dilectio hominis non cauſat totaliter rei bonitatem, ſed præſupponit ipſam uel in parte, uel toto. Patet igitur, quòd quamlibet Dei dile- I ctionem ſequitur aliquod bonum in creatura cauſatum, quandoque tamen* dilectioni æternæ coæternũ. Et ſecundum huiuſmodi boni differentiam differens conſideratur dilectio Dei ad creaturam. Vna quidem communis, ſecundum quam diligit omnia quæ ſunt, ut dicitur Sap. 11. ſecundum quam, eſſe naturale rebus creatis largitur. Alia autem dilectio eſt ſpecialis, ſecundum quam trahit creaturam rationalem ſupra conditionẽ naturæ ad participationem diuini boni: & ſecundum hãc dilectionem dicitur aliquem diligere ſimpliciter, quia ſecundum hanc dilectionem uult Deus ſimpliciter creaturæ bonum æternum, quod eſt ipſe. Sic igitur K per hoc, quod dicitur homo gratiam Dei habere, ſignificatur quiddam ſupernaturale in homine a Deo proueniens. Quandoque tamen gratia Dei dicitur ipſa æterna Dei dilectio, ſecundum quod dicitur etiam gratia prædeſtinationis, inquantum Deus gratuito, & non ex meritis aliquos prædeſtinauit, ſiue elegit. Dicitur enim ad Ephe. 1. Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum in laudem gloriæ gratiæ ſuæ.

* Alias, nõ tamen.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd etiam in hoc, quod dicitur aliquis habere gratiam hominis, intelligitur in aliquo eſſe aliquid, quòd ſit homini gratum, ſicut & in hoc, quòd dicitur aliquis gratiã Dei habere: ſed tamen differenter. Nam illud quod eſt homini gratũ in alio homine, præſupponitur eius dilectioni: cauſa- F tur autem ex dilectione diuina, quod eſt in homine Deo gratum, ut dictum eſt.*

in corp. ar.

AD 2m dicendum, quod Deus eſt uita animæ per modum cauſæ efficientis: ſed anima eſt uita corporis per modum cauſæ formalis. Inter formam autem & materiam non cadit aliquod medium, quia forma per ſe ipſam informat materiam, uel ſubiectum. Sed agens informat ſubiectum non per ſuam ſubſtantiam, ſed per formam, quam cauſat in materia.

AD 3m dicendum, quòd Aug. dicit in lib. Retractationum.* Vbi dixi, gratiam eſſe in remiſſionem peccatorum, pacem uero in reconciliationẽ Dei: non ſic accipiendum eſt, ac ſi pax ipſa & reconciliatio non pertineant ad gratiã generalẽ, ſed quòd ſpecialiter gratiæ nomine remiſſionem ſignificauerit peccatorum. Non ergo ſola remiſſio peccatorum ad gratiam pertinet, ſed etiam multa alia Dei dona. Et etiam remiſſio peccatorum non fit ſine aliquo effectu diuinitus in nobis cauſato, ut infra patebit.*

Lib. 1. c. 25. poſt mediũ tom. 1.

q. 113. ar. 2

ARTICVLVS II.

Vtrum gratia ſit qualitas animæ.

2. diſt. 26. art. 2.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod gratia non ſit qualitas animæ. Nulla enim qualitas agit in ſuum ſubiectum, quia actio qualitatis nõ eſt abſq; actione ſubiecti, & ſic oporteret quod ſubiectũ ageret in ſeipſum: ſed gratia agit in animam iuſtificando ipſam. ergo gratia non eſt qualitas.

§ 2 Pręt. Subſtantia eſt nobilior qualitate: ſed gratia eſt nobilior quàm natura animæ. multa enim poſſumus per gratiam, ad quæ natura non ſufficit, ut ſupra dictum eſt.* ergo gratia non eſt qualitas.

q. 109. ar. 1. 2. & 3.

§ 3 Præt. Nulla qualitas remanet, poſtquàm deſinit eſſe in ſubiecto, ſed gratia remanet: non enim corrumpitur, quia ſic in nihilum redigeretur, ſicut ex nihilo creatur, unde & dicitur noua creatura ad Gala. ult. ergo gratia non eſt qualitas.

SED CONTRA eſt, quod ſuper illud Pſal. 103. Vt exhilaret faciem in oleo, dicit gloſ.* quod gratia eſt nitor animę, ſanctum cõcilians amorem. Sed nitor animæ eſt quædam qualitas, ſicut & pulchritudo corporis. ergo gratia eſt quædam qualitas.

Eſt Aug. in hunc locũ. Pſal. 103.

RESPON. Dicendum, quod ſicut iam dictum eſt,* In eo qui dicitur gratiam Dei habere, ſignificatur eſſe quidam effectus gratuitæ Dei uoluntatis. Dictũ eſt autem ſupra,* quòd dupliciter ex gratuita Dei uoluntate homo adiuuatur. Vno modo inquantum anima hominis mouetur a Deo ad aliquid cognoſcendum, uel uolendum, uel agendum: & hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas, ſed motus quidã animę: actus enim mouentis, in moto eſt motus, ut dicitur in 3. Phyſi.* Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei uoluntate, ſecundum quod aliquod habituale donũ a Deo animæ infunditur. Et hoc ideo, quia non eſt conueniens, quod Deus minus prouideat his, quos diligit ad ſupernaturale bonum habendum, quàm creaturis, quas diligit ad bonum naturale habendum. Creaturis autem naturalibus ſic prouidet, ut non ſolum moueat eas ad actus naturales, ſed etiam largiatur eis formas, & uirtutes quaſdam, quę ſunt principia actuum, ut ſecundum ſeipſas inclinentur ad huiuſmodi motus. Et ſic motus quibus a Deo mouentur, fiunt creaturis connaturales & faciles, ſecundum illud Sap. 8. Et diſponit omnia ſuauiter. Multo igitur magis illis, quos mouet ad conſequendum bonum ſupernaturale æternum,

ar. 1. huius q.

q. 109. ar. 6

Tex. 1. tom. 2.

num, infundit aliqnas formas, ſeu qualitates ſuper naturales, ſecundum quas ſuauiter & prompte ab ipſo moueantur ad bonum æternum conſequendum. Et ſic donum gratiæ qualitas quædam eſt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd gratia ſecundum quòd eſt qualitas, dicitur agere in animam non per modum cauſę efficientis, ſed per modũ cauſæ formalis: ſicut albedo facit album, & iuſtitia iuſtum.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd omnis ſubſtantia vel eſt ipſa natura rei, cuius eſt ſubſtantia, vel eſt pars naturę, ſecundum quem modum materia, vel forma ſubſtantia dicitur. Et quia gratia eſt ſupra naturam humanã, non poteſt eſſe quòd ſit ſubſtantia, aut forma ſubſtantialis: ſed eſt forma accidentalis ipſius animæ. Id enim quod ſubſtantialiter eſt in Deo, accidentaliter fit in anima participante diuinam bonitatem, vt de ſcientia patet. Secundum hoc ergo, quia anima imperfecte participat diuinam bonitatem, ipſa participatio diuinę bonitatis, quæ eſt gratia, imperfectiori modo habet eſſe in anima, quàm anima in ſeipſa ſubſiſtat. eſt tamen nobilior, quàm natura animæ inquantum eſt expreſſio, vel participatio diuinæ bonitatis, non autem quantum ad modum eſſendi.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd ſicut dicit Boetius, accidentis eſſe eſt in eſſe. Vnde omne accidens non dicitur ens quaſi ipſum eſſe habeat, ſed quia eo aliquid eſt: unde & magis dicitur eſſe entis, quàm ens, ut dicitur in 7. Metaph.* Et quia eius eſt fieri, uel corrumpi, cuius eſt eſſe. ideo proprie loquendo nullum accidẽs neq; fit, neque corrumpitur, ſed dicitur fieri, uel corrumpi ſecundum quod ſubiectum incipit, uel deſinit eſſe in actu ſm illud accidẽs. Et ſm hoc etiã gratia dr creari ex eo, ꝙ hoĩes ſm ipſam creantur. i. in nouo eſſe conſtituuntur ex nihilo. i. non ex meritis, ſm illud ad Eph. 2. Creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis.

Li. 7. Meta. tex. 2. habetur etiã ex li. 12. tex. 3 tom. 3.

Articvlvs III.

Vtrum gratia ſit idem quod uirtus.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd gratia ſit idem quod uirtus. Dicit enim Auguſt.* ꝙ gratia operans eſt fides, quæ per dilectionem operatur, ut habetur in libro de Spiritu & litera: ſed fides, quæ per dilectionem operatur, eſt uirtus. ergo gratia eſt uirtus.

¶ 2 Præt. Cuicunque conuenit diffinitio, conuenit & diffinitum: ſed diffinitiones de uirtute datæ ſiue a ſanctis, ſiue a Philoſophis, conueniunt gratiæ. ipſa enim bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. ipſa etiam eſt bona qualitas mentis, qua recte uiuitur &c. ergo gratia eſt uirtus.

¶ 3 Præt. Gratia eſt qualitas quędã: ſed manifeſtum eſt, quòd non eſt in quarta ſpecie qualitatis, quæ eſt forma, & circa aliquid conſtans figura, quia non pertinet ad corpus. neque etiam in tertia eſt, quia non eſt paſſio, uel paſſibilis qualitas, quæ eſt in parte animæ ſenſitiua, ut probatur in 7. Phyſico.* ipſa autem gratia principaliter eſt in mente. neque iterum eſt in ſecunda ſpecie, quæ eſt potentia, uel impotentia naturalis: quia gratia eſt ſupra naturam, & non ſe habent ad bonum & malum, ſicut potentia naturalis. ergo relinquitur, ꝙ ſit in prima ſpecie, quæ eſt habitus, uel diſpoſitio. Habitus autem mentis ſunt uirtutes, quia etiam ipſa ſcientia quodammodo eſt uirtus, ut ſupra dictum eſt.* ergo gratia eſt idem quod uirtus.

Sed contra. Si gratia eſt uirtus, maxime uidetur ꝙ ſit aliqua trium theologicarũ virtutum: ſed gratia non eſt fides, uel ſpes, quia hæc poſſunt eſſe ſine gratia gratum faciẽte. neque etiam charitas, quia gratia præuenit charitatem, ut Auguſtinus dicit in libro de prædeſtinatione ſanctorum.* ergo gratia non eſt uirtus.

Respon. Dicendum, quòd quidam poſuerunt idem eſſe gratiam & uirtutem ſecundum eſſentiam, ſed differre ſolum ſecũdum rationem, ut gratia dicatur, ſecundum quod facit hominem Deo gratum, uel ſecundum quod gratis datur: virtus autem ſecundum quod perficit ad bene operandum. Et hoc uidetur ſenſiſſe Magiſter in 2. ſenten. diſt. 26.* Sed ſi quis recte conſideret rationem uirtutis, hoc ſtare nõ poteſt, quia ut Philoſophus dicit in 7. Phyſicor.* uirtus eſt quędam diſpoſitio perfecti. dico autem perfectum, quod eſt diſpoſitum ſecundum naturam. Ex quo patet, quòd uirtus uniuſcuiuſque rei dicitur in ordine ad aliquam naturã præexiſtentem, quando ſcilicet unumquodque ſic eſt diſpoſitum, ſecundum quod congruit ſuæ naturæ. Manifeſtum eſt autem, quòd uirtutes acquiſitæ per actus humanos, de quibus ſupradictum eſt,* ſunt diſpoſitiones, quibus homo conuenienter diſponitur in ordine ad naturam, qua homo eſt. Virtutes autem infuſæ diſponunt hominem altiori modo, & ad altiorem finem: unde etiam oportet, quòd in ordine ad aliquam altiorem naturam, hoc eſt, in ordine ad naturam diuinam participatam, quæ dicitur lumen gratiæ, ſm quod dicitur 2. Pet. 1. Maxima & pretioſa nobis ꝓmiſſa donauit, ut p hoc efficiamini diuinę conſortes naturę: & ſm acceptionem huiuſmodi naturę dicimur regenerari in filios Dei. Sicut igitur lumẽ naturale rationis eſt aliquid præter virtutes acquiſitas, quæ dicuntur in ordine

¶ *Super Quæſtionis centeſimadecima Articulum tertium.*

3. q. 7. art. 1 co. & q. 62. ar. 2. cor. Et 2. di. 26. ar. 4. & 6. Et 4 di. 1. q. 1. ar. 4. q. 5. Et uer. q. 27. artic. 2.

In articulo tertio eiuſdem quæſtio. dubium occurrit ex Scoto in ſecũdo ſententiarum diſtinct. 27. & contra rationem literæ, & cõtra concluſionem. Soluit ſiquidem rationem illam, quæ ponitur in calce corporis arti. Sicut lumẽ naturale rõnis &c. & dicit quòd ſimilitudo ſaluať in hoc, ꝙ ſicut uirtutes acquiſitæ perficiũt in ordine ad lumẽ qđ eſt prudentia, & illa ad lumen intellectus agentis: ita infuſæ in ordine ad lumen charitatis, & illa ad finem ſupernaturalem. Arguit etiam contra eam, quia ſequeretur quòd fides nõ poſſet manere informis: quia non poſſet perficere deficiente lumine in ordine, ad quod pficit. ſicut nec virtus acquiſita pôt manere uirtus, nõ manẽte habitudine ei⁹ naturali ad illud quod reſpicit.

*ca. 14. circa fin. & c. 32. to. 3.

Li. 7. Phyſ. a text. 14. uſq; ad 20. tom. 2.

¶ Contra concluſionem triplex motiuũ affert. Primo qa q̃cunq; excellentia attribuitur gratiæ, attribuitur charitati, & econtra: ergo gratia & charitas ſunt idem. Aſſumptum patet tripliciter. Primo in hoc, ꝙ utraque diuidit formaliter æqualiter inter filios regni, & perditionis. Scđo in hoc, ꝙ utraque eſt forma uirtutum, & nõ pôt eſſe informis. Tertio in hoc, ꝙ utraq; coniungit ultimo fini pfecta cõiunctione, qualis pôt eſſe ĩ via. Scđo, quia ſi ponantur diſtincte, altera ſuperfluit. Probať, quia reliqua ſufficit. Tertio, quia eodẽ habitu quo Spiritus ſanctus inhabitat aĩam, uolũtas inclinatur in ſuum actum meritorium, & econuerſo: nõ ſic aũt eſt de habitu fidei, & ſpei ꝑꝑ eorũ imperfectionem.

q. 56. art. 4. Et q. 57. artic. 2.

Ca. 2. & in lib. de bono perſeuerãtię c. 14. nõ remote a princi. to. 7.

¶ Ad obiecta cõtra rõnem, facile dř, ꝙ ſolutio ipſa ſe accuſat. nam lumini naturali non reſpõdere facit lumẽ ſupernaturale, ſicut prudentiæ charitatem. Vnde ſimilitudo literę ſtat in hoc, ꝙ ſicut lumen naturale eſt quoddã præſuppoſitum principiũ, & origo uirtutũ in nobis naturaliter p̃exiſtens: ita in eſſe ſupernaturali oportet ponere lumẽ ſupernaturale, principium & originem omnium infuſarum uirtutum.

Lib. 2. ſent. diſt. 26.

D. 677. Tex. 17. & 18. tom. 2.

q. 55. & aliis.

¶ Et uide, ꝙ hanc ſimilitudinem author poſt probatam concluſionem inducit ex ratione uirtutis, ut oſtenderet, ꝙ natura illa præſuppoſita eſſet & natura, & lumen, ad qđ perficerent uirtutes ut ad naturã & lumen, ſicut in acquiſitis uirtutib⁹ utrũque inuenitur, ut in litera inducitur.

¶ Ad argumentum autem contra ipſam rationem dicitur, quòd fides informis non

non eſt uirtus ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ut inferius in ſecunda ſecundæ patet. Et propterea conceditur, quod non manente lumine gratiæ, fides nō remanet in eſſe uirtutis ſimpliciter. ¶ Ad primum eorum quæ contra concluſionem obiiciuntur, dicitur quod licet multę excellentiæ ſint communes gratiæ, & charitati propter earū connexionem, non tamen eis conueniunt eodem modo: quia gratię ut primæ radici, charitati ut fructui illius. Et rurſus aliqua excellentia eſt gratiæ, quæ non conuenit charitati, ſcilicet primū principium formale eſſe ſupernaturalis. Falſum quoque eſt, quòd diuidere inter filios regni, & perditionis ęque formaliter cōueniat utrique: nam gratia facit filium Dei formaliter, charitas autem operatiue. Illa enim eſt principium eſſendi in natura diuina participata: iſta eſt principium operandi ſecundum naturam diuinam participatā. Et ſimiliter diuerſimode utraq; eſt forma uirtutum, & coniungit fini ultimo, quia charitas ut proximum operandi principium, illa ut primum.

In corp. ar. ¶ Et ex hoc patet reſponſio ad ſecundum, quòd neutra ſuperfluit, & altera ſine reliqua non ſufficit. oportet enim & primum, & proximum principium habere naturam, & potentiam, lumen, & uirtutes.

¶ Et per idem ſoluitur tertiū motiuū. nam licet habitus quo ſpiritus inhabitat animam, inclinet uoluntatem ad merendum ut prima radix meriti, nō tamē exequitur hoc per ſeipſum immediate, ſed mediante habitu charitatis, quo formaliter uoluntas inclinatur, gratia autem radicaliter tantum.

3. q. 7. ar. 2. co. & q. 62. ar. 1. cor. Et 2. di. 26. ar. 4. Et ueri. q. 27. art. 6.

* lib. 3 parū a me. to. 7.

† p. p. q. 83. artic. 2.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæ Articulū quartū.*

* ib. de correct. & gra. cap. 6. circa prin. to. 7. Et lib. 1. ad Simplic. q. 2. & de gra & li. ar. c. 6.

IN arti. 4. eiuſdem q. dubium occurrit ex Scoto in 2. ſenten. diſt. 26. qui multipliciter probat q gratia eſt ſubiectiue in uolūtate, & nō ī eſſentia aię immediate, quadrupliciter.

ad ipſum lumen naturale, ita etiā ipſum lumen gratiæ, quod eſt participatio diuinæ naturæ, eſt aliquid prę̄ter uirtutes infuſas, quæ a lumine illo deriuantur, & ad illud lumen ordinantur. Vnde Apoſtolus dicit ad Epheſ. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: ut filii lucis ambulate. Sicut. n. uirtutes acquiſitæ perficiunt hominem ad ambulandum, ſm quod cō- G gruit lumini naturali rationis, ita uirtutes infuſę perficiunt hominē ad ambulandum, ſecundum quod congruit lumini gratiæ.

Ad primvm ergo dicendum, q Auguſtinus nominat fidem per dilectionem operantem, gratiam: quia actus fidei per dilectionem operantis, eſt primus actus, in quo gratia gratum faciēs manifeſtatur. H

Ad 2^m dicendum, quòd bonū poſitum in diffinitione uirtutis dicitur ſecundum conuenientiam ad aliquam naturam prę̄xiſtentē uel eſſentialem, uel participatam. ſic autem bonum non attribuitur gratiæ, ſed ſicut radici bonitatis in homine, ut dictum eſt *

Ad 3^m dicendum, q gratia reducitur ad primam ſpeciem qualitatis. Nec tamen eſt idem quod uirtus, ſed habitudo quędā, quæ præſupponitur uirtutib9 infuſis, ſicut earum principium & radix.

Articvlvs IIII.

Vtrū gratia ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto, an in aliqua potentiarū.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q gratia non ſit ī eſſentia animæ ſicut in ſubiecto, ſed in aliqua potentiarum. Dicit enim Auguſt. in Hyponoſticon, * q gratia cōparatur ad uoluntatē, ſiue ad liberū arb. ſicut ſeſſor ad equū: ſed uoluntas, ſiue liberū arb. eſt po- K tentia quædam, ut in primo dictū eſt. † ergo gratia eſt in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

¶ 2 Præt. Ex gratia incipiunt merita hominis, vt Auguſtinus dicit: * ſed meritum conſiſtit in actu, qui ex aliqua potentia procedit. ergo uidetur, quòd gratia ſit perfectio alicuius potentiæ animę.

¶ 3 Præt. Si eſſentia animę ſit proprium ſubiectum gratiæ, oportet q anima, inquantum habet eſſentiā, ſit capax gratiæ: ſed hoc eſt falſum, quia ſic ſequeretur quòd omnis anima eſſet gratiæ capax. non ergo eſſentia animæ eſt proprium ſubiectum gratiæ.

¶ 4 Præt. Eſſentia animæ eſt prior potentiis eius: prius autem poteſt intelligi ſine poſteriori. ergo ſequetur quod gratia poſſit intelligi in G anima nulla parte, uel potentia animæ intellecta, ſcilicet neque uoluntate, neque intellectu, neq; aliquo huiuſmodi, quod eſt inconueniēs.

Sed contra eſt, q per gratiā regeneramur in filios Dei: ſed generatio per prius terminatur ad eſſentiam, quam ad potentias. ergo gratia per prius eſt in eſſentia animæ, quam in potentiis.

Respon. Dicendum, q iſta quęſtio ex præcedenti dependet. * Ex ar. præ. H Si enim gratia ſit idem quod uirt9, neceſſe eſt quòd ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto: nam potentia animæ eſt proprium ſubiectum uirtutis, ut ſupra dictum eſt. * Si autē gratia differt a uirtute, non poteſt dici quòd potentia animæ ſit gratię ſubiectū: quia omnis perfectio potētię animæ habet rationem uirtutis, ut ſupra dictum eſt. * Vnde relinquitur, quòd gratia ſicut eſt pri9 uirtute, ita habeat ſubiectum pri9 potentiis animę, ita ſcilicet quòd ſit in eſſentia animæ. Sicut enim p potentiam intellectiuā homo par- I ticipat cognitionem diuinam per uirtutem fidei, & ſecundum potentiam uoluntatis amorem diuinum per uirtutem charitatis: ita etiam per naturam animæ participat ſecundum quandam ſimilitudinem naturam diuinam per quandam regenerationem, ſiue recreationem.

q. 56. art. 1.

D. 179.

q. 55. & 56. art. 2

Ad primvm ergo dicendum, q ſicut ab eſſentia animæ effluunt eius potentiæ, quæ ſunt operum principia: ita etiā ab ipſa gratia effluunt uirtutes in potētias animæ, per quas potentiæ mouentur ad actus. Et ſecundum hoc gratia comparatur ad uoluntatem, ut mouens ad motum, quæ eſt comparatio ſeſſoris ad equum: non autem ſicut accidens ad ſubiectum.

¶ Et per hoc etiam patet ſolutio ad ſecundum. eſt enim gratia principium meritorii operis mediantibus uirtutibus: ſicut eſſentia animæ eſt principium operum uitæ mediantibus potentiis.

Ad 3^m dicendum, quòd anima

F ¶ Et primo, Gratia eſt idem quod gloria, uel per ſe diſponit ad eam: ergo eſt in eodem ſubiecto in quo eſt beatitudo: ergo non eſt in eſſentia.

¶ Secundo, Gratia perficit animam ſolum in ordine ad determinatum actum, ſcilicet meritorium ergo. non perficit animam ſecundum eſſentiā, ſed ſecundum quod eſt principium act9 meritorii. Aſſumptum patet, & conſequētia probatur: quia eſſentia eſt de ſe indeterminatum principium multorum, ac per hoc non perficitur ut ſic a perfectiuo ad unū tantum, ſed ſecundum quod eſt principium actus meritorii. Et confirmatur, inquit: quia ſi pficeret eſſentiā animæ, poſſet redundare in actum prioris potentiæ, ſcilicet intellectus, & ſic act9 intellectus, ut præcedit actum uoluntatis, poſſet eſſe gratificabilis, & meritorius: imo ſi ſolus intellectus eſſet, in illa eſſentia, poſſet eſſe gratia, & meritum.

¶ Tertio, Gratia pficit in ordine ad obiectum, & actum determinatum uoluntatis. ergo non eſt in eſſentia, ſed in uoluntate. Antecedens patet quo ad actum, & conſequēter obiectum: quia ad meritorium tantum, qui ſolius eſt uolūtatis apud Anſelmum cap. quarto de concep. uirginali. Conſequentia probatur, quia eſſentia ut ſic, nullum reſpicit actum, aut obiectum. Et cōfirmatur per Anſelmum in cap. 3. de concep. uirg. Omnis iuſtitia eſt formaliter in uoluntate: gratia eſt quędā iuſtitia & rectitudo. ergo.

¶ Quarto, Gratia eſt aliqua forma in anima, & non eſt paſſio, uel potentia. ergo habit9, ſm illā diuiſionem Philoſophi in 6. Ethicor. Omnis autem habitus eſt in potentia: quia opus habentis reddit bonum. ergo.

¶ Ad primum horum negatur conſequentia: quoniam nec gratia, nec gloria eſſentialiter eſt in eodem ſubiecto, in

In quo eſt beatitudo. beatitudo quidem eſt actus ſecundus, vt patet: gloria autem & gratia actus primus: ac per hoc illa eſt propria potentię, iſta communis eſſentiæ & potentię ſecundum diuerſa.

¶ Ad ſecũdum, negatur abſumptum. Nam gratia licet perficiat ad actum meritorium, non tamen tantum ad hoc, nec primo ad hoc, quoniam gratia primo perficit ad deiformitatem, ad participationem diuinæ naturæ, iuxta illud 1. Pet. 2. diuinę naturę conſortes: ad actũ autem meritorium ſecundario. Vnde infantes per gratiam regenerati ſunt in filios Dei, habentes primum & principalem effectũ gratiæ, & carẽtes ſecundario, ſ. merito proprio.

D. 1139. ¶ Ad confirmationem dicitur, quòd effect⁹ gratiæ eſt duplex, ſcilicet gratũ reddere, & mereri. Et rurſus potẽtia prior dupliciter, ſcilicet ſimpliciter, & in mouẽdo ad exercitium actus. Si ergo eſt ſermo de gratia ſecundum primum effectum, nullum inconueniẽs eſt, quòd gratia redundet in intellectum, vt præcedit voluntatẽ: quoniã ſicut eſſentia eſt naturaliter pri⁹ grata quàm voluntas, ita & intellect⁹. Sed ſi ſit ſermo de gratia ſecundum inclinationem ad meritum per actum proprium (quod dico propter meritũ Chriſti communicatum per gratiam) tunc eſt inconueniens quòd prius redũdet in intellectum, ſed oportet quòd redundet primo in potentiam non priorem ſimpliciter, ſed priorem in hoc, ſcilicet in agendo, quæ eſt voluntas: quoniam meritum conſiſtit in agere. Sicut eadem ratione dictum fuit, quòd peccatum originale quantum ad inclinationẽ ad actum, ab eſſentia animę prius inficit voluntatem. Vnde arguens promiſcue miſcẽs gratificabile & meritum, debuiſſet diſtinguere, & uidiſſet, quòd ſi ſolus intellectus eſſet, eſſet gratia, & eſſet gratum & meritum Chriſti, nõ per actum proprium.

3. q. 7. ar. 7. cor. & ad 1. & q. 62. ar. 2. cor. Et 3. cõtra c. 154 fin. Et ueri. q. 27. arti. 1. & 5. cor. Et opuſcul. 3. cap. 221. Et Pſal. 24. Et Ro. 1. le. 3. Et Ephe. 5. lect. 2.

¶ Ad tertium iam patet ex hoc reſponſio: quoniam propoſitio dicens, Habitus perficiens in ordine ad determinatum obiectũ & actum eſt in potentia illa, diſtinguenda eſt: quoniam dupliciter hoc contingit, ſcilicet primo, & ſecundo. Et dicitur quòd gratia primo perficit ad eſſe, & non primo ad operari, & propterea non ad obiectum. Nec ad actum primo perficit, ſed ſecundario: facit enim primo hominem filiũ Dei, & conſequenter potentem mereri uitã ęternam. Sequela ergo negatur: quoniã non tenet niſi de habitu primo perficiente ad actum & obiectum.

¶ Ad confirmationẽ ex Anſel. dicitur, quòd Anſelmus poteſt uerificari de iuſtitia actuali pro quãto ois operatio bona eſt in uoluntate ſecũdum aliquid, puta volitionem: ſed quãtum ad iuſtitiam habitualem lato uocabolo accipiendo iuſtitiam, falſum eſt quod dicitur.

¶ Ad quartum, negatur quòd omnis habit⁹ ſit ſubiectiue in aliqua potentia. Et ad probationem, quia opus habentis reddit bonũ, dicitur quòd reddere opus habẽtis bonum, contingit dupliciter, ſ. primo, & ex conſequenti. Et quòd habitus, qui ad hoc primo eſt, ut opus habentis reddat bonum in potentia aliqua, eſt cuius eſt opus: gratia autem non propter opus eſt primo, ſed ſecundario. principaliter enim eſt propter eſſe conſortem diuinæ naturæ, quod eſt pri⁹ omni uirtute: & ideo eſt in ſubiecto priore quacunque potentia, ut proportionaliter formæ reſpondeat materia.

eſt ſubiectum gratiæ ſecundũ quod eſt in ſpecie itellectualis, uel rationalis naturæ: non autem[d] conſtituitur anima in ſpecie per aliquam potentiam, cum potẽtię ſint proprietates naturales animæ ſpeciem conſequentes. Et ideo anima ſecundũ ſuam eſſentiã differt ſpecie ab aliis animabus, ſcilicet, brutorũ animalium, & plantarum. Et propter hoc nõ ſequitur, ſi eſſentia humanæ animæ ſit ſubiectum gratiæ, quòd quęlibet anima poſſit eſſe gratiæ ſubiectũ: hoc. n. conuenit eſſentia animę inquantum eſt talis ſpeciei.

An 4^m dicendum, quòd cum potentiæ animæ ſint naturales proprietates ſpeciem conſequẽtes, anima non poteſt ſine his eſſe. Dato autem quòd ſine his eſſet, adhuc tamen anima diceretur ſecũdum ſpeciem ſuam intellectualis, vel rationalis: non quia actu haberet has potentias, ſed propter ſpeciem talis eſſentiæ, ex qua natæ ſunt huiuſmodi potentiæ effluere.

QVAESTIO CXI.

De diuiſione gratiæ, in quinquè articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diuiſione gratiæ.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum conuenienter diuidatur gratia per gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem.

¶ Secundo, de diuiſione gratiæ gratum facientis per operantem, & cooperantem.

¶ Tertio, de diuiſione eiuſdem per gratiam præuenientem, & ſubſequentem.

¶ Quarto, de diuiſione gratiæ gratis datæ.

¶ Quinto, de comparatione gratiæ gratum facientis, & gratis datę.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim eſt quoddam donum Dei, ut ex ſupradictis patet.[a] Homo autem ideo non eſt Deo gratus, quia aliquid eſt ei datum a Deo, ſed potius econuerſo: ideo enim aliquid datur alicui gratis a Deo, quia eſt homo gratus ei. ergo nulla eſt gratia gratum faciens. *Q. 110. ar.

¶ 2 Præt. Quæcunque non dantur ex meritis præcedentibus, dantur gratis: ſed etiam ipſum bonum naturæ datur homini abſque merito præcedenti, quia natura præſupponitur ad meritum. ergo ipſa natura eſt etiam gratis data a Deo: natura autem diuiditur contra gratiam. Inconuenienter igitur hoc, quod eſt gratis datum, ponitur ut gratiæ differentia: quia inuenitur etiam extra gratiæ genus.

¶ 3 Præt. Omnis diuiſio debet eſſe per oppoſita: ſed etiam ipſa gratia gratum faciens per quam iuſtificamur, gratis nobis a Deo conceditur, ſecundum illud Roman. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. ergo gratia gratum faciens non debet diuidi contra gratiam gratis datam.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus utrunque attribuit gratiæ, ſcilicet & gratum facere, & eſſe gratis datum. Dicit enim quantum ad primum ad Epheſ. 1. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Quantum uero ad ſecundum dicitur ad Roma. 2. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. poteſt ergo diſtingui gratia, quæ uel habet unum tantum, uel utrunque.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Rom. 13. Quæ à Deo ſunt ordinata ſunt. In hoc autem ordo rerum cõſiſtit, quòd quædã per alia in Deum reducuntur, ut Dion. dicit in lib. cæle. Hierar.* Cum igitur gratia ad hoc ordinetur, ut homo reducatur in Deum, ordine quodã hoc agitur, ut. ſ. quidam per alios in Deum reducantur. Secundum hoc igitur duplex eſt gratia. Vna quidem per quam ipſe homo Deo coniungitur, quæ uocatur gratia gratum faciens. Alia uero per quam unus homo cooperatur alteri ad hoc, quòd ad Deum reducatur. Huiuſmodi autem donum uocatur gratia gratis data: quia ſupra facultatem naturæ, & ſupra meritum perſonæ homini conceditur. Sed quia non datur ad hoc, ut homo ipſe per eam iuſtificetur, ſed potius ut ad iuſtificationem alterius cooperetur: ideo non uocatur gratum faciens. Et de hac dicit Apoſto. 1. ad cap. 4. & 8. & 7. a med.

Corinth. 12. Vnicuique datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem, ſcilicet aliorum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd gratia non dicitur facere gratum effectiue, ſed formaliter, ſcilicet quia per hãc homo iuſtificatur, & dignus efficitur uocari Deo gratus, ſecundum quod dicitur ad Col. 1. Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

Ad 2um dicendum, quòd gratia ſecundum quod gratis datur, excludit rationem debiti. Poteſt autem intelligi duplex debitum. Vnum quidem ex merito proueniens, quod refertur ad perſonam, cuius eſt agere meritoria opera, ſecũdum illud ad Roman. 4. Ei qui operatur, merces imputatur ſecundum debitum, non ſecundum gratiam. Aliud eſt debitum ſecundum conditionem naturæ, puta, ſi dicamus debitum eſſe homini G quod habeat rationem, & alia quæ ad humanam perti-

D. 431. nẽt naturam. Neutro autem modo dicitur debitum ꝓpter hoc, quòd Deus creaturæ obligetur, ſed potius inquantum creatura debet ſubiici Deo, ut in ea diuina ordinatio impleatur: quæ quidem eſt, ut talis natura tales conditiones, uel proprietates habeat, & quòd talia operans talia conſequatur. Dona igitur naturalia carent primo debito, non autem carent ſecundo debito: ſed dona ſupernaturalia utroque debito carent, & ideo ſpecialius ſibi nomen gratiæ uendicant.

Ad 3um dicendum, quòd gratia gratum faciens addit aliquid ſupra rationem gratiæ gratis datæ, quod H etiam ad rationem gratiæ pertinet, quia ſcilicet hominem gratum facit Deo: & ideo gratia gratis data, quæ hoc non facit, retinet ſibi nomen commune, ſicut in pluribus aliis cõtingit. Et ſic opponuntur duæ partes diuiſionis, ſicut Gratum faciens, & Non faciens gratũ.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ undecimæ Articulũ ſecundũ.*

Inf. ar. 3. c. Et 2. di. 26. ar. 5. Et ve-ri. q. 27. ar. 5. ad 1. & 2 Et 2. cor. 6.

In artic. 2. q. 111. omiſſo primo, dubium occurrit circa differentiam inter gratiam operantẽ, & cooperãtem pro gratuita Dei motione ſumptam. Implicantur ſiquidem duo cõtraria ſimul. Nam aſſignãdo differentiam dicitur, quòd operans dicitur, quãdo mens noſtra ſe habet uti mota tantum: cooperans uero quando mens noſtra ſe habet ut mouens & mota. applicãdo autem ad actus noſtros ſubiungitur, quòd cũ mouemur ad uelle, eſt gratia operans, cum uero mouemur ad exterius opus, eſt gratia cooperans. Conſtat autẽ quòd ad uelle uolũtas ſe habet non ut mota tantũ: nam uelle a uoluntate eſt, & in uoluntate, alioquin non eſſet liberum.

Q. 110. ar. 2

Colligitur ex tract. 72 in Ioã. poſt medium, to. 9. & de verb. apoſtoli. ſerm. 15.

¶ Et confirmatur, q2 mouere ad uelle, nihil aliud eſt quàm facere ut uelimus, ut Aug. allatus in litera teſtatur: facere autem ut uelimus, eſt facere ut mota moueamus nos ad uolendum.

¶ Præt. aut author intẽdit, ꝙ mens noſtra ſe habeat ſic reſpectu actus interioris, & exterioris, aut reſpectu formæ actꝰ, puta, bonitatis meritoriæ. Si reſpectu actus, tunc vterque ſit a uolũtate imperatus, reſpectu utriuſque gratia dicetur cooperãs, iuxta doctrinam literæ. Si reſpectu bonitatis meritoriæ, cũ utraque ſit a uoluntate informata charitate & gratia, par eſt etiã ratio de utraq; quo ad hoc, ꝙ eſt a uoluntate mota a Deo.

Li. de grat. & li. arb c. 17. aliquantulũ a princ. tom. 7.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, quòd nulla eſt inter dicta contrarietas: quoniam non dicitur in litera, ꝙ reſpectu omnis actꝰ interioris uoluntatis dicit̃ gratia operans, ſed dicitur indefinite, remittendo ſe ad ſupradicta in q. 9. ar. 4. ibi enim habuimus, quòd reſpectu primi actus uoluntas ſe habet, ut mota tantum, & Deus vt mouens. Et nomine primi actꝰ, non intelligitur ſolus ille, quem volũtas in principio operationum ſuarũ omnium habet, ſed quicunq; primus abſq; conſilio & præuio motiuo ad bonum. Et propterea author dixit, Et præſertim cum voluntas incipit bonũ velle, quæ prius malum volebat. Similiter igit̃ ſe habet volũtas mota a Deo ad huiuſmodi velle, ſicut graue ad motum deorſum. Et propterea ſicut graue non mouet ſeipſum ad deſcenſum, ſed eſt motum a generante: ita volũtas mota a Deo ad huiuſmodi nouum velle, nõ mouet ſeipſam ad hoc, ſed eſt tãtum mota a Deo. eſt tamen tale velle ipſius elicitiue, ſicut deſcendere eſt motus grauis. Et eſt liberum,

Q. 17. ar. 9 præcipue.

Eodem lib. de grat. & li. arb. c. 17 tom. 7.

q. 109. & q. 110. ar. 2.

Articvlvs II.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per operantem, & cooperantem.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd gratia inconuenienter diuidatur per I operantem, & cooperantem. Gratia enim accidens quoddam eſt, vt ſupra dictum eſt: ſed accidens non poteſt agere in ſubiectum. ergo nulla gratia debet dici operans.

¶ 2 Præt. Si gratia aliquid operet̃ in nobis, maxime operatur ĩ nobis iuſtificationem: ſed hoc non ſola gratia operat̃ in nobis. dicit enim Aug. ſuper illud Ioan. 14. Opera quæ ego facio, & ipſe faciet. Quĩ creauit te ſine te, non iuſtificabit K te ſine te. ergo nulla gratia debet dici ſimpliciter operans.

¶ 3 Præt. Cooperari alicui, videtur pertinere ad inferius agẽs, non autẽ ad principalius: ſed gratia principalius operatur in nobis, quàm liberũ arb. ſecundũ illud Rom. 8. Non eſt currentis neque volentis, ſed miſerentis Dei. ergo gratia nõ debet dici cooperans.

¶ 4 Præt. Diuiſio debet dari per oppoſita: ſed operari & cooperari non ſunt oppoſita, idem enim poteſt operari & cooperari. ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. de gra. & lib. arb. Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incepit: quia ipſe vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens: ſed operationes Dei, quibꝰ mouet nos ad bonum, ad gratiam pertinent. ergo conuenienter gratia diuiditur per operantem & cooperantem.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, gratia dupliciter poteſt intelligi. Vno modo diuinũ auxilium, quo nos mouet ad bene volendum, & agendum. Alio modo habituale donum nobis diuinitus inditum. Vtroque autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operãtem, & cooperantem. Operatio enim alicuiꝰ effectus non attribuitur mobili, ſed mouenti. In illo ergo effectu, in quo mens noſtra eſt mota & nõ mouens, ſolus autẽ Deus mouẽs, operatio Deo attribuitur, & ſecundum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectu, in quo mens noſtra & mouet & mouetur, operatio non ſolum attribuitur Deo, ſed etiam animæ, & ſecundũ hoc dicitur gratia cooperans. Eſt autẽ in nobis duplex actus. Primus quidem interior voluntatis: & quantum ad iſtum actum voluntas ſe habet vt mota, Deus autem vt mouens, & præſertim cum voluntas incipit bonum velle, quæ priꝰ malum volebat. Et ideo ſecundum ꝙ Deus mouet humanam mentem ad hũc actum, dicit̃ gratia operãs.

¶ Alius autem actus eſt exterior, qui cũ a voluntate imperetur, vt ſupra habitũ eſt, conſequens eſt, quòd ad hunc actum operatio attribuatur voluntati. Et quia etiam ad hunc actum Deus nos adiuuat & interius confirmando volũtatem, vt ad actum perueniat, & exterius facultatem operandi præbẽdo, reſpectu huiuſmodi actus dicitur gratia cooperans. Vnde poſt præmiſſa verba ſubdit Auguſt. Vt autem velimus, operatur: cum autem volumus, vt perficiamus nobis cooperatur. Si igitur gratia accipiatur pro gratuita Dei motione; qua mouet nos ad bonum meritorium, conuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperãtem. Si vero accipiatur gratia pro habituali dono, ſic eſt duplex gratiæ effectus, ſicut & cuiuſlibet alterius formæ: quorum primus eſt

berum, quia poteſt diſſentire s tali velle: Deus enim mouet ſuaaiter liberum arbitrium ſecundum conditionẽ eius. Et per hoc patet reſponſio ad cætera: nam facere vt velimus, non contingit vno modo, ſed duobus, ſcilicet vt velimus mouendo nos ipſos ad hoc, & vt velimus moti tantum ab ipſo Deo. Secundo mõ ſpectat ad gratiam operantem, primũ ad cooperãtem, iuxta calcem corporis articuli de opere meritorio. Et ſimiliter non omnis actus elicitus a voluntate eſt imperatus ab ea, & propterea non eſt eadem, aut par ratio de actu, & bonitate meritoria interius & extra. Secundo dicitur, ꝙ quia in litera diſtinguendo gratiã, gratuitã Dei motionem &c. expreſſe dicit, Qua mouemur ad bonũ meritorium, intentio authoris eſt loqui de bono meritorio, ita quòd dupliciter inueniatur voluntas ſe habere ad bonum meritoriũ. ſ. vt mota tantum, & vt mouens mota, quicquid ſit de actu ſubſtrato. Et quia etiam in litera maniſeſte diſtinguit inter actum interiorẽ meritoriũ, vt eſt ea gratia, id eſt, habituali donu, & vt eſt a gratia, id eſt, gratuita Dei motione, & primo modo attribuitur gratiæ cooperanti, ſecundo vero operanti: & quia etiam ex litera habetur, quòd effect⁹ gratiæ operantis habet rationem primi boni meritorii, effectus vero cooperantis habet rationem ſecundarii, extenſo nomine boni meritorii etiam ad eſſe, quo conſtituitur aliquis in ſtatu meritorio, conſequens eſt, ꝙ intentio authoris eſt dicere, quòd tunc voluntas ſe habet ad bonum meritorium vt mouens, quando ex præcedenti eſſe, vel actu meritorio facta in actu, iam mouet ſe ad meritorium bonum. Sunt enim tunc duo operantes, ſcilicet Deus, & voluntas facta in actu in tali eſſe: & propterea gratia cooperans dicitur tam confirmans voluntatem ad exterius opus, facultatemque exterioris operis præbens, quàm vt eſt principium interioris operis meritorii ſecundum habituale donum iam datũ facultati liberi arb. ad vtendum cum vult. Tunc autem voluntas ſe habet vt mota tantum in hoc eſſe, quando non ex præcedenti merito, aut eſſe meritorio, ad actum, vel ſtatum meritorium ducitur. Et propterea gratia operans dicitur tam gratuita Dei motio ad actum interiorem meritorium, qui non procedit ex habitu, vel actu altero meritorio, quam gratia ipſa habitualis, vt dat eſſe. Ad nihil enim horum ſunt duo operantes, proprie loquendo, ſed vnus tantum, ſcilicet Deus. Voluntas autem etſi ad actus ſubſtratos ſe habeat vt operans: ad A rationem tamen meritorii, cũ eam non præhabeat in actu, non ſe hẽt vt operans, ſed vt obſequẽs, vt in rũſione ad ſm ĩa lĩa habes.

℄ Vnde patet reſponſio ad obiecta, quoniam in æquiuoco laboratur de eſſe a voluntate: aliud quippe eſt eſſe a voluntate, & aliud eſſe a voluntate in actu in tali eſſe, ita vt moueat ſe ad meritum, lõge plus ad hoc exigitur, quam ad illud, vt patet.

¶ Ex hoc etiã patet, quòd primo modo primus actus voluntatis eſt ab ea vt prædictum eſt, & tamẽ non eſt ab ea vt mouente ſe, ſicut nec deſcenſus deorſum eſt a graui vt mouente ſe, proportionaliter loquendo ſemper, vnum ſupereſt dubium, an act⁹ idem interior poſſit ſimul eſſe a gratia operante, & cooperante verbi gratia. Deus gratuita ſua motione excitat Petrum iam exiſtentem in gratia ad interiorem actum charitatis, & conſentit Petrus nouo cuidam zelo honoris Dei, an actus ille ſit ab vtraque gratia: & vt eſt ab habitu, ſit cooperantis, vt a gratuita Dei motione ſit operantis gratiæ: an ipſa gratuita Dei motio, propter præcedentem habitũ, ſpectet ad gratiam cooperantem.

℄ Sed hoc non eſt difficile ſoluere intuenti rationem literæ, & formaliter rationes actuum cõſideranti. Nam act⁹ meritorius præexiſtentis in gratia aut eſt imperatus a gratia, & tunc ſine dubio ad ſolam gratiam cooperantem ſpectat, ſicut & act⁹ exterior; aut non imperatus a gratia, ſed gratia ſe habet ad illum obſecutiue, vt contingere videtur in omnis actibus excedentib⁹ proportionem gratiæ, qui illam valde augent: & tunc gratuita Dei motio operantis gratiæ rationẽ habet ad talem actum ſub tali ratione: quamuis ſub communi ratione meritorii etiam a gratia cooperante ſit, quando vt ſic, a gratia habituali imperatur propter præexiſtentem finem in eo. Et ex hoc habes, quòd gratia operans non ſolum inuenitur in infuſione gratiæ, & iuſtificatione impii, ſed poſt acceptam gratiam pluries, quamuis manifeſtius in iuſtificatione impii. Et propterea in litera dicitur, quòd quantum ad actum interioris meriti voluntas ſe habet vt mota, Deus autem vt mouens: præſertim quoniam voluntas, quæ prius malum volebat, incipit bonum velle.

℄ Hæc ſecunda ſolutio principalis dubii magis videtur ad mentem authoris, vna tamen aliam clarificat.

℄ In reliquis tribus huius quæſtionis articulis nihil ſcribendum occurrit.

---

eſſe, ſecundus eſt operatio: ſicut caloris operatio eſt facere calidũ, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia, inquantum animam ſanat, vel iuſtificat, ſiue gratam Deo facit, dicitur gratia operans: inquãtum vero eſt principiũ operis meritorij, quod ex libero arbit. procedit, dicitur cooperans.

B Ad primum ergo dicendũ, ꝙ ſecundum quod gratia eſt quædam qualitas accidentalis, nõ agit in aĩam effectiue, ſed formaliter: ſicut albedo dr̃ facere albã ſuperficiẽ.

Ad 2m dicendum, ꝙ Deus nõ ſine nobis nos iuſtificat: quia per motum liberi arbit. dum iuſtificamur, Dei iuſtitiæ conſentimus. Ille tamen motus nõ eſt cauſa gratiæ, ſed effectus: vnde tota operatio pertinet ad gratiam.

C Ad 3m dicendum, quòd cooperari dicitur aliquis alicui non ſolum ſicut ſecundarium agens principali agẽti, ſed ſicut adiuuãs ad præſuppoſitum finem: homo autem per gratiam operãtem adiuuatur a Deo, vt bonum velit. Et ideo præſuppoſito iam fine, conſequẽs eſt vt gratia nobis cooperetur.

Ad 4m dicendum, quòd gratia operans, & cooperans eſt eadẽ gratia, ſed diſtinguitur ſm diuerſos effectus, vt ex ſupra dictis patet*.

In corp. ar.

Articvlvs III.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur in præuenientem, & ſubſequentem.

2. di. 26. ar. 5. Et ver. q. 27. ar. 5. ad 6. Et Pſal. 22. fin. Et 2. cor. 6.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd gratia inconuenienter diuidatur in præuenientem, & ſubſequentem. Gratia enim eſt diuinæ dilectionis effectus: ſed Dei dilectio nunquàm eſt ſubſequens, ſed ſemper præueniens, ſecundum illud 1. Ioã. 4. Non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe prior dilexit nos. ergo gratia non debet poni præueniens, & ſubſequens.

¶ 2 Præt. Gratia gratum faciens eſt vna tantum in homine, cum ſit ſufficiens, ſecundum illud 2. ad Corinthio. 12. Sufficit tibi gratia mea: ſed idem non poteſt eſſe prius & poſterius. ergo gratia inconue- B nienter diuiditur in præuenientem, & ſubſequentem.

¶ 3 Præter. Gratia cognoſcitur per effectus: ſed infiniti ſunt effectus gratiæ, quorum vnus præcedit aliũ. ergo ſi penes hos gratia deberet diuidi in præuenientem, & ſubſequentem, videtur quòd infinitæ eſſent ſpecies gratiæ: infinita autem relinquuntur a qualibet arte. non ergo gratia cõuenienter diuiditur in præuenientem, & ſubſequẽtem.

C Sed contra eſt, quòd gratia Dei ex eius miſericordia peruenit: ſed vtrunque in Pſalm. 58. legitur, Miſericordia eius præueniet me. & iterum, Miſericordia eius ſubſequetur me. ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientem, & ſubſequentem.

Reſpon. Dicendum, quòd ſicut gratia diuiditur in operantem, & cooperantem ſecundum diuerſos effectus, ita etiam in præuenientem, & ſubſequentem, qualiD tercunque gratia accipiatur. Sũt autem quinque effectus gratiæ in nobis, quorum primus eſt, vt anima ſanetur: ſecundus, vt bonum velit: tertius eſt, vt bonum quod vult, efficaciter operetur: quartus eſt, vt in bono perſeueret: quintus eſt, vt ad gloriam perueniat. Et ideo gratia ſecundum quod cauſat in nobis primum effectum, vocatur præueniens reſpectu ſecundi effectus: & prout cauſat in nobis ſecundum, vocatur ſubſequens reE ſpectu primi effectus. Et ſicut

vnus effectus eſt poſterior vno effectu, & prior alio, ita gratia poteſt dici præueniens, & ſubſequens ſecundum eũdem effectum reſpectu diuerſorum: & hoc eſt quod* Auguſt. dicit in lib. de natura & gratia. Præuenit vt ſanemur, ſubſequitur vt ſanati vegetemur: præuenit vt vocemur, ſubſequitur vt glorificemur.

cap. 32. parũ a princi. 107.

Ad primvm ergo dicendum, quòd dilectio Dei nominat aliquid æternum, & ideo nunquàm poteſt dici niſi præueniens: ſed gratia ſignificat effectum temporalem, qui poteſt præcedere aliquid, & ad aliquid ſubſequi: & ideo gratia poteſt dici præueniens, & ſubſequens.

Ad 2m dicendum, quòd gratia non diuerſificatur per hoc, quòd eſt præueniens, & ſubſequens ſecundum eſſentiam, ſed ſolum ſecundum effectum, ſicut & de operante & cooperante dictum eſt. Quia etiam ſecundum quod gratia ſubſequens ad gloriam pertinet, non eſt alia numero a gratia præueniente, per quã nunc iuſtificamur. Sicut enim charitas viæ non euacuatur, ſed perficitur in patria: ita etiam & de lumine gratiæ eſt dicendum, quia neutrum in ſui ratione imperfectionem importat.

Ad 3m dicendum, quòd quàmuis effectus gratiæ poſſint eſſe infiniti numero, ſicut ſunt infiniti actus humani, tamen omnes reducuntur ad aliqua determinata in ſpecie: & præterea omnes conueniunt in hoc, quòd vnus alium præcedit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gratia gratis data conuenienter ab Apoſtolo diuidatur.

3. contra c. 154. Et 1. cor. 12. lect. 2.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia gratis data inconuenienter ab Apoſtolo diſtinguatur. Omne enim donum, quod nobis a Deo gratis datur, poteſt dici gratia gratis data: ſed infinita ſunt dona, quæ nobis gratis a Deo conceduntur tam in bonis animæ, quàm in bonis corporis, quæ tamen nos Deo gratos non faciunt. ergo gratiæ gratis datæ non poſſunt comprehendi ſub aliqua certa diuiſione.

¶ 2 Præter. Gratia gratis data diſtinguitur contra gratiam gratum facientem: ſed fides pertinet ad gratiam gratum facientem, quia per ipſam iuſtificamur, ſecundum illud Roma. 5. Iuſtificati igitur ex fide &c. ergo inconuenienter ponitur fides inter gratias gratis datas, præſertim cum aliæ virtutes ibi non ponantur, vt ſpes, & charitas.

¶ 3 Pręt. Operatio ſanitatum, & loqui diuerſa genera linguarum, miracula quædam ſunt. Interpretatio etiã ſermonum ad ſapientiam, vel ſcientiã pertinet, ſecundum illud Dan. 1. Pueris his dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro, & ſapientia. ergo inconuenienter diuiditur gratia ſanitatum, & genera linguarum contra operationem virtutum, & interpretatio ſermonum contra ſermonem ſapientiæ & ſcientiæ.

¶ 4 Pręt. Sicut ſapientia & ſcientia ſunt quędam dona Spiritusſancti, ita etiam intellectus, conſilium, pietas, & fortitudo, & timor, vt* ſupradictum eſt. ergo hæc etiam debent poni inter gratias gratis datas.

*q. 48. ar. 4.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Corinthios 12. Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alij gratia ſanitatum, alij operatio virtutũ, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituũ, alij genera linguarũ, alij interptatio ſermonũ.

Respon. Dicendum, quòd ſicut* ſupra dictum F eſt, Gratia gratis data ordinatur ad hoc, ꝙ homo alteri cooperetur, vt reducatur ad Deum: homo autem ad hoc operari non poteſt interius mouendo, hoc enim ſolius Dei eſt, ſed ſolum exterius docendo, vel perſuadendo. Et ideo gratia gratis data, illa ſub ſe continet, quibus homo indiget ad hoc, quòd alterum inſtruat in rebus diuinis, quæ ſunt ſupra rationem. Ad hoc autem tria requiruntur. Primo quidem, quòd homo ſit ſortitus plenitudinem cognitionis diuinorum, vt ex hoc inſtruere alios poſſit. Secundo, vt poſſit confirmare, vel probare ea quæ dicit, aliàs non eſſet efficax eius doctrina. Tertio, vt ea quæ concipit, poſſit conuenienter auditoribus proferre. Quantum igitur ad primũ, G tria ſunt neceſſaria, ſicut etiam apparet in magiſterio humano. Oportet enim ꝙ ille qui debet alium inſtruere in aliqua ſcientia, primo quidem vt principia illius ſcientiæ ſint ei certiſſima: & quantum ad hoc ponitur fides, quæ eſt certitudo de rebus inuiſibilibus, q̃ ſupponuntur vt principia in catholica doctrina. Secũdo, oportet quòd doctor recte ſe habeat circa principales concluſiones ſcientiæ: & ſic ponitur ſermo ſapientię, quæ eſt cognitio diuinorum. Tertio, oportet vt etiam abundet exemplis, & cognitione effectuum, per quos interdum oportet manifeſtare cauſas: & quantum ad hoc ponitur ſermo ſcientiæ, quę eſt cognitio rerũ humanarum: quia inuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt H intellecta, conſpiciuntur. Confirmatio autem in his q̃ ſubduntur rationi, eſt per argumenta. In his autem q̃ ſunt ſupra rationem diuinitus reuelata, cõfirmatio eſt per ea quæ ſunt diuinæ virtuti propria: & hoc dupliciter. Vno quidem modo, vt doctor ſacræ doctrinæ faciat, quæ ſolus Deus facere poteſt in operibus miraculoſis, ſiue ſint ad ſalutem corporum, & quantum ad hoc ponitur gratia ſanitatum: ſiue ordinentur ad ſolã diuinæ poteſtatis manifeſtationem, ſicut ꝙ ſol ſtet, aut tenebreſcat, quòd mare diuidatur: & quantũ ad hoc, ponitur operatio virtutum. Secundo, vt poſſit manifeſtare ea, quę ſolius Dei eſt ſcire, & hæc ſunt cõtingentia futura: & quantum ad hoc ponitur prophetia. & I ẽt occulta cordium: & quantum ad hoc ponitur diſcretio ſpirituum. Facultas autem pronuntiandi põt attendi vel quantum ad idioma, in quo aliquis poſſit intelligi, & ſecundum hoc ponũtur genera linguarũ: uel quãtum ad ſenſum eorum, quæ ſunt proferenda: & quantum ad hoc ponitur interpretatio ſermonum.

*Ar. 1. hui9 quæſt.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſicut* ſupra dictum eſt, non omnia beneficia, quæ nobis diuinitus conceduntur, gratiæ gratis datæ dicuntur, ſed ſolum illa quæ excedunt facultatem naturæ: ſicut ꝙ p̃dicator abundet ſermone ſapientiæ, & ſcientiæ, & aliis huiuſmodi: & talia ponuntur hic ſub gratia gratis data.

*Art. 1. hui9 quæſt.

Ad 2m dicendũ, ꝙ fides non numeratur hic inter K gratias gratis datas, ſm quod eſt quędam virtus iuſtificans hominem in ſeipſo, ſed ſm hoc, quòd importat quandam ſupereminentem certitudinem fidei, ex qua homo ſit idoneus ad inſtruendum alios de his, quæ ad fidem pertinent. Spes aũt & charitas pertinent ad vim appetitiuã, ſm quod p eã homo in Deũ ordinat᷑.

Ad 3m dicendum, ꝙ gratia ſanitatum diſtinguitur a generali operatione virtutum, quia habet ſpecialem rationem inducendi ad fidem, ad quam aliquis magis promptus redditur per beneficium corporalis ſanitatis, quam per fidei virtutem aſſequitur. Similiter etiã loqui variis linguis, & interpretari ſermones, habent ſpeciales quaſdam rationes mouẽdi ad fidem: & ideo ponuntur ſpeciales gratiæ gratis datæ.

A d

A AD 4^m dicendnm, quòd ſapientia & ſcientia nō computantur inter gratias gratis datas, ſecundum quod enumerantur inter dona Spiritusſancti, prout ſcilicet mens hominis eſt bene mobilis per Spiritum ſanctum ad ea quæ ſunt ſapientiæ & ſcientiæ: ſic enim ſunt dona Spiritusſancti, vt * ſupra dictum eſt. Sed computantur inter gratias gratis datas, ſecūdum quod importāt quandam abundantiam ſcientiæ & ſapientiæ, vt homo poſſit non ſolum in ſeipſo recte ſapere de diuinis, ſed etiam alios inſtruere, & contradicentes reuincere. Et ideo inter gratias gratis datas ſignificantur primo * ſermo ſapientiæ, & ſermo ſcientiæ: quia vt * Auguſtinus dicit 14. de Trinitate, B aliud eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam beatam, aliud eſt ſcire quemadmodum hoc ipſum & pijs opituletur, & contra impios defendatur.

*Q. 68. ar. 1. & 4.

Alias, ſignificanter ponitur.

*Li. 14. ca. 1. a med. tomo. 3.

ARTICVLVS V.

Vtrum gratia gratis data ſit dignior quàm gratia gratum faciens.

3. q. 7. arti. 7. ad 1.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd gratia gratis data ſit dignior quàm gratia gratū faciens. Bonum enim gentis eſt melius quàm bonum vnius, vt * Philoſophus dicit in 1. Ethic. ſed gratia gratum faciens ordinatur ſolum ad bonū vnius hominis, gratia autem gratis data ordinatur ad bonū commune totius Eccleſię, vt * ſupra dictum eſt. ergo gratia gratis data eſt dignior quàm gratia gratum faciens.

*Ca. 2. in fine.

*Ar. 1. & 4. huius qu.

¶ 2 Præt. Maioris virtutis eſt, quod aliquid poſſit agere in aliud, quàm quod ſolum in ſeipſo perficiatur: ſicut maior eſt claritas corporis, quod poteſt etiam alia corpora illuminare, quàm eius quod ita in ſe lucet, quòd alia illuminare non poteſt. Propter quod etiam * Philoſophus dicit in 5. Ethicorum, quòd iuſtitia eſt præclariſſima virtutum, per quam homo recte ſe habet etiam ad alios: ſed per gratiam gratum facientem homo perficitur in ſeipſo, per gratiam autem gratis datam homo operatur ad perfectionem aliorum. ergo gratia gratis data eſt dignior quàm gratia gratum faciens.

*Ca. 1 poſt med. to. 5.

¶ 3 Præt. Id quod eſt proprium meliorum, dignius eſt quàm id quod eſt commune omnium, ſicut ratiocinari, quod eſt proprium hominis, dignius eſt quàm ſentire, quod eſt commune omnibus animalibus: ſed gratia gratū faciens eſt cōmunis omnib⁹ mēbris Eccleſiæ, gratia autē gratis data eſt proprium donum digniorum membrorū Eccleſiæ. ergo gratia gratis data eſt dignior quàm gratia gratum faciens.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtol⁹ 1. ad Corinth. 12. enumeratis gratijs gratis datis, ſubdit, Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro. Et ſicut per ſubſequentia patet, loquitur de charitate, quę pertinet ad gratiam gratum facientem. ergo gratia gratum faciens excellentior eſt quàm gratia gratis data.

RESPON. Dicendum, quòd vnaquæque virtus tanto excellentior eſt, quanto ad altius bonum ordinatur. Semper autem finis potior eſt his, quæ ſunt ad finem: gratia enim gratum faciens ordinat hominem immediate ad coniunctionem vltimi finis: gratiæ aūt gratis datæ ordināt hominem ad quędā præparatoria finis vltimi: ſicut per prophetiam & miracula, & alia huiuſmodi, homines inducuntur ad hoc, quòd vltimo fini cōiungantur. Et ideo gratia gratum faciens eſt multo excellentior quàm gr̄a gratis data.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut * Philoſophus dicit in 12. Met. Bonū multitudinis, ſicut exercitus, eſt duplex. Vnū quidē quod eſt in ipſa multitudine, puta, ordo exercitus: aliud autem eſt quod eſt ſeparatum a multitudine, ſicut bonum ducis. Et hoc melius eſt: quia ad hoc etiam illud aliud ordinatur. Gratia aūt gratis data ordinat̃ ad bonū commune Eccleſiæ, quod eſt ordo eccleſiaſticus: ſed gratia gratum faciēs ordinatur ad bonū cōmune ſeparatū, quod eſt ipſe Deus. Et ideo gratia gratum faciens eſt nobilior.

*Tex. 52. to. 3.

AD 2^m dicendum, quòd ſi gratia gratis data poſſet hoc agere in altero quod homo per gratiam gratū facientem cōſequitur, ſequeretur quòd gratia gratis data B eſſet nobilior: ſicut excellentior eſt claritas ſolis illuminantis, quàm corporis illuminati. Sed per gratiam gratis datam homo non poteſt cauſare in alio cōiunctionem ad Deum, quam ipſe habet per gratiam gratum facientem, ſed cauſat quaſdam diſpoſitiones ad hoc. Et ideo non oportet quòd gratia gratis data ſit excellentior: ſicut nec in igne calor manifeſtatiuus ſpeciei eius, per quam agit ad inducendum calorem in alia, eſt nobilior quàm forma ſubſtantialis ipſius.

AD 3^m dicendum, quòd ſentire ordinatur ad ratiocinari ſicut ad finem, & ideo ratiocinari eſt nobilius. Hic autem eſt econuerſo: quia id quod eſt proprium, ordinatur ad id quod eſt commune ſicut ad C finem: unde non eſt ſimile.

QVAESTIO CXII.

De cauſa gratiæ, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderandum eſt de cauſa gratiæ.

Et circa hoc quærūtur quinq;.

D ¶Primo, Vtrum ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratiæ.

¶Secūdo, Vtrum requiratur aliqua diſpoſitio ad gr̄am ex parte recipientis ipſam per actum liberi arbitrij.

¶Tertio, Vtrum talis diſpoſitio poſſit eſſe neceſſitas ad gratiā.

¶Quarto, Vtrum gratia ſit æqualis in omnibus.

¶Quinto, Vtrū aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam.

ARTICVLVS PRIMVS.

E *Vtrum ſolus Deus ſit cauſa gratiæ.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſolus De⁹ ſit cauſa gratiæ. Dicitur. n. Ioann. 1. Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt: ſed in nomine Ieſu Chriſti intelligitur non ſolum natura diuina aſſumens, ſed etiam natura creata aſſumpta. ergo aliqua creatura poteſt eſſe cauſa gratiæ.

¶ 2 Præt. Iſta differentia ponitur inter ſacramenta nouæ legis & veteris, quòd ſacramenta nouæ le-

Super Quæſtionis centeſimæ duodecimæ Articulum primum.

IN articulo primo quæſtionis centeſimæ duodecimæ dubium occurrit, quoniā in prima parte quæſtio. 45. articul. 4. diffinitum eſt, q̄d nulla creatura poteſt creare ſiue principaliter, ſiue inſtrumentaliter: nunc autem dicitur, quòd aliqua res creata poteſt inſtrumentaliter cauſare gratiam, q̄d eſt creare, cum gratia non educatur de potentia ſubiecti.

¶Ad hoc dicatur, negando quòd gratia proprie creetur, quia vt in prima parte quæſtio 45. articul. 4. dictum fuit, creari eſt proprie ſubſiſtentium: gratia autem licet non educatur de potentia ſubiecti, ſicut nec anima intellectiua, differt ab ea in hoc, quòd nō ſubſiſtit ſicut anima: & ideo, vt paulo ante in quæſtione, 110. articu. 2. ad 3. dictum eſt, non proprie fit, & conſequenter nec creatur: ſed dicitur creari, q̄a nō educitur de potētia ſubiecti, nec dat̃ ex meritis. pprie. n. ho-

Sup. q. 109. ar. 7. cor. Et 3. q̄ō 62. ar. 1. cor. & ad 3. Et 2. di. 16. ar. 4. Et 4. di. 14. q̄ō. 1. ar. 2. Et vert. q. 27. artic. 3. Et Eph. 2. le. 3.

mo ſit gratus ex aliquo, ſcilicet ex homini non grato. Cũ ergo dicitur, quòd nec pricipaliter, nec inſtrumentaliter poteſt res creata creare, proprie intelligitur de creare propie ſumpto, vt patet diſſale in ſecundo contra Gen. cap. 21.

gis cauſant gratiam, quam ſacramenta veteris legis ſolum ſignificant: ſed ſacramenta nouæ legis ſunt quędam viſibilia eleméta. ergo nõ ſolus Deus eſt cauſa grãæ. ❡ 3 Præt. Secundum Dionyſ. in libr. cęl. hierar. angeli purgant, & illuminant, & perficiunt, & angelos inferiores, & etiam homines: ſed rationalis creatura purgatur, illuminatur, & perficitur p gratiam. ergo non ſolus Deus eſt cauſa gratiæ.

Sed contra eſt, quòd in Pſal. 83. dicitur, Gratiam & gloriam dabit Dominus.

Respon. Dicendum, quòd nulla res poteſt agere vltra ſuam ſpeciem, quia ſemper oportet quòd cauſa potior ſit effectu. Donum autem gratiæ excedit omnem facultatem naturæ creatæ, cum nihil aliud ſit q̃ quædam participatio diuinæ naturæ, quæ excedit omnem aliã naturam: & ideo impoſſibile eſt, quòd aliqua creatura gratiam cauſet. Sic enim neceſſe eſt, ꝙ ſolus Deus deificet cõmunicando cõſortium diuinæ naturæ per quandam ſimilitudinis participationem: ſicut impoſſibile eſt, ꝙ aliquid igniat niſi ſol[9] ignis.

Ad primum ergo dicendum, quòd humanitas Chriſti eſt ſicut quoddã organum diuinitatis eius,
H Lib. 3. ca. 5. vt * Damaſ. dicit in 3. lib. Inſtrumentũ autem nõ agit actionem agentis principalis propria virtute, ſed virtute principalis agẽtis. & ideo humanitas Chriſti nõ cauſat grãm ꝑpria virtute, ſed virtute diuinitatis adiũctæ, ex quã actiones humanitatis Chři ſunt ſalutares.

Ad 2m dicendum, ꝙ ſicut in ipſa perſona Chriſti humanitas cauſat ſalutem noſtram per gratiam virtute diuina principaliter operante, ita etiam in ſacramentis nouæ legis, quæ deriuãtur a Chriſto, cauſatur gratia inſtrumentaliter quidem per ipſa ſacramenta, ſed principaliter per virtutem Spiritusſancti in ſacramentis operantis, ſecundum illud Ioann. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto &c.
I Ad 3m dicendum, quòd angelus purgat, illuminat, & perficit angelum, vel hominem per modum inſtructionis cuiuſdam, non autem iuſtificando per
cap. 7. cœl. hierar. a medio habetur etiã ex cap. 7. de di. no. gratiam. Vnde Dio. * dicit 7. ca. de di. no. quòd huiuſmodi purgatio, illuminatio, & perfectio nihil eſt aliud, quàm diuinæ ſcientię aſſumptio.

Articvlvs II.

Vtrum requiratur aliqua præparatio & diſpoſitio ad gratiam ex parte hominis.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod non requiratur aliqua præparatio, ſiue diſpoſitio ad gratiam ex parte hominis. Quia ut Apoſto. dicit Ro. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum: ſed præparatio hominis per liberum arbitriũ non eſt niſi per aliquam operationem. ergo tolleretur ratio gratię. ❡ 2 Præt. Ille qui in peccato progreditur, non ſe pręparat ad gratiam habendam: ſed aliquibus in peccato progredientibus data eſt gratia, ſicut patet de Paulo qui gra-
F tiam conſecutus eſt dum eſſet ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini, vt dicitur Act. 9. ergo nulla pręparatio ad gratiam requiritur ex parte hominis. ❡ 3 Præt. Agens infinitæ virtutis non requirit diſpoſitionem in materia, cum nec ipſam materiam requirat, ſicut in creatione apparet, cui collatio gratiæ comparatur, quę dicitur noua creatura, ad Gal. vltimo: ſed ſolus Deus, qui eſt in-
G finitæ virtutis, gratiam cauſat, vt * dictum eſt. ergo nulla pręparatio requiritur ex parte hominis ad gratiam conſequendam.

Sed contra eſt, quod dicitur Amos 4. Prępara te in occurſum Dei tui Iſrael. & 1. Re. 8. dr, Præparate corda veſtra Domino.

Respon. Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, gratia dicitur dupliciter. Quandoque quidem ipſum habituale donũ Dei: quandoque autem auxiliũ Dei mouentis animam ad bonum. Primo igitur modo accipiendo gratiam, præexigitur[a] ad gratiam aliqua gratiæ pręparatio, quia nulla forma põt eſſe niſi in materia diſpoſita. Sed ſi loquamur de gratia, ſecundum quod ſignificat auxilium Dei mouentis ad bonum, ſic nulla pręparatio requiritur ex parte hominis quaſi pręueniens diuinum auxilium: ſed potius quęcunq; pręparatio in homine eſſe poteſt, eſt ex auxilio Dei mouentis animam ad bonum. Et ſecundum hoc ipſe bonus motus liberi arb. quo quis pręparatur ad donum gratię ſuſcipiendũ, eſt actus liberi arb. moti a Deo. Et quantum ad hoc dicitur homo ſe pręparare, ſecũdum illud Prouer. 16. Hominis eſt pręparare animum. & eſt principaliter a Deo mouente liberum arbitrium. Et ſecundum hoc dicitur a Deo voluntas hominis præparari, & a Domino greſſus hominis dirigi.

Ad primum ergo dicendũ, quòd pręparatio hominis ad gra-
K tiam habendam, quędam eſt ſimul cum ipſa infuſione gratię. Et talis operatio eſt quidem meritoria, ſed non gratiæ q̃ iã habet, ſed gloriæ q̃ nondũ habet. Eſt aũt alia ꝑparatio gratiæ imperfecta, q̃ aliqñ ꝓcedit donum gratiæ gratum facientis, quæ tamen eſt a Deo mouente. Sed illa non ſufficit ad meritum, nondum homine per gratiam iuſtificato: quia nullum meritũ poteſt eſſe niſi ex gratia, vt * infra dicetur. q. 114. ar. 2

Ad 2m dicendum, quòd cum homo ad gratiam ſe præparare non poſſit, niſi Deo eũ præueniente, & mouẽte ad bonum, non refert vtrum ſubito, vel paulatim aliquis ad perfectam pręparationem perueniat. Dicitur enim Eccl. 11. Facile eſt in oculis Dei ſubito hone-

❡ *Super Quæſtioni, centeſimæ duodecimæ Articulum ſecundũ.*

IN articulo 2. eiuſdem quæſtionis, dubium occurrit circa illud, ſcilicet ꝙ gratiæ donum habituale exigit præparationem, quia nulla forma poteſt eſſe niſi in materia diſpoſita. Videtur enim hoc eſſe falſum, ꝓpterea quòd gratia eſt forma ſecundum ſe non exigens diſpoſitionem, nam ſi exigeret diſpoſitionem, ſequeretur quòd non poſſet conferri infanti, in quo non eſt vſus liberi arbitrii. Nec eſt fingere aliquam qualitatem in eſſentia animæ, aut in quacunque potentia diſponente pro grã. ❡ Ad hoc dicitur, quod cum gratia ſit deificatiua formaliter naturæ rõnalis, conſequens eſt, vt ſicut quælibet forma conſtitutiua alicuius in aliqua natura requirit materiã diſpoſitam ad illam, ita gratia. Si enim homo in diuinam eleuari debet naturam, oportet vt primo in illam naturam diuinam per proprium actum ſe conuertat, aut p alterius actũ, puta, ſui capitis. Et propterea nunquàm datur gratia, niſi diſpoſito per actum proprium, ſi eſt adultus, vel per actum Chriſti, ſi eſt infans. Verũ quia naturas formarum deſcribentes, non intendunt diuinam potentiam diſcutere, ideo in pſenti loco, vbi de gratia abſolute eſt ſermo, dicit quòd exigit materiam diſpoſitam: & propria diſpoſitio aſſignatur actus liberi arbitrii conuerſi in Deum. Cum hoc tamẽ ſtat, & quòd Deus ſuppleat talem diſpoſitionem in infantibus per meritum Ieſu Chriſti, & quòd poſſet de potentia abſoluta etiam ſine tali merito & ſupplemẽto illam dare. Propterea i litera nec de gratia data infantibus cum ſupplemento diſpoſitionis, nec de potentia Dei ſit mentio niſi negatiue, dum ſcilicet in reſponſione ad tertium dicitur, quòd nulla præparatio exigitur a diuina potentia, quæ non fiat ab ipſo: & non affirmatur, quòd ſemper exigatur diſpoſitio.

Infr. q. 113. ar. 3. cor. & 7. cor. Et 2. 2. q. 24. art. 10. ad 3. Et 4. d. 17. q. 1. ar. 2. q. 1. & 2. & ar. 3. q. 1. Et Pſal. 2. Et heb. ca. lect. 3.

Ar. præced.

q. 109. et 10. & 111. ar. 2

D. 678.

honeſtare pauperem. Contingit anté quandoque, ꝙ
Deus monet hominẽ ad aliquod bonum, nũ tamen p-
fectum: & talis pręparatio præcedit gratiã. Sed quan
doq; ſtatim perfecte mouet ipſum ad bonũ, & ſubito
gratiam homo accipit, ſm illud Io. 6. Omnis qui au
dit a Patre & didicit, venit ad me. Et ita contigit * Pau
D. 985. lo, quia ſubito cum eſſet in progreſſu peccati, perfe-
ƈte motũ eſt cor eius a Deo, audiẽdo, & addiſcendo,
& veniendo, & ideo ſubito eſt gratiam conſecutus.

Ad 3m dicedum, quòd agens infinitę virtutis non
exigit materiam, vel diſpoſitionem materię, quaſi pręſuppoſitam ex alterius cauſæ actione: ſed tamen opor
tet quòd ſecundum conditionem rei cauſandæ in ip-
ſa re cauſet & materiã, & diſpoſitionẽ debitam ad for
mam. Et ſimiliter ad hoc, quòd Deus gr̃am infundat
animæ, nulla pręparatio exigitur, quã ipſe non faciat.

ARTICVLVS III.

Vtrum neceſſario detur gratia ſe præparanti ad gratiam, uel facienti quod in ſe eſt.

4. diſ. 17. q. 1. ar. 2. q. 3. per to. & q. 2. ar. 5. q. 1. cor. Et diſt. 20. art. 1. q. 1. cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videt̃ quòd
ex neceſſitate detur gratia ſe præparanti ad gra
tiam, vel facienti quod in ſe eſt: quia ſuper illud Ro.
5. Iuſtificati ex fide pacem habeamus &c. dicit glo.
Deus recipit eum qui ad ſe cõfugit, aliter eſſet in eo
C iniquitas: ſed impoſſibile eſt in Deo iniquitatẽ eſſe. er
go eſt impoſſibile, ꝙ Deus nõ recipiat eũ qui ad ſe cõ
fugit. ex neceſſitate igitur gratiam aſſequitur.
*Anſe. ca. 3 ¶ 2 Præt. * Anſ. dicit in lib. de caſu diaboli, quòd iſta
eſt cauſa, quare Deus non concedit diabolo gratiam,
quia ipſe non voluit accipere, nec paratus fuit: ſed re
mota cauſa neceſſe eſt remoueri effectum. ergo ſi ali-
quis velit accipere gratiam, neceſſe eſt ꝙ ei detur.
¶ 3 Præt. Bonum eſt communicatiuum ſui, vt patet
c. 4. in prin. illius. per * Dion. in 4. cap. de di. no. ſed bonum gratiæ
eſt melius quàm bonum naturæ. cum igitur forma
naturalis ex neceſſitate adueniat materiæ diſpoſitæ,
D videtur quòd multo magis gratia ex neceſſitate detur
pręparanti ſe ad gratiam.
SED CONTRA eſt, quòd homo comparatur ad
Deum, ſicut lutum ad figulum, ſecundum illud Hie.
18. Sicut lutũ in manu figuli, ſic vos in manu mea:
ſed lutum non ex neceſſitate accipit formã a figulo,
quantumcunq; ſit præparatũ. ergo neq; homo recipit
ex neceſſitate gr̃am a Deo quantũcunq; ſe præparet.
Art. pręce. RESPON. Dicendum, quòd, ſicut * ſupra dictũ
eſt, Pręparatio hominis ad gratiam eſt a Deo ſicut a
mouente: a libero autem arbitrio ſicut a motu.
¶ Poteſt igitur pręparatio dupliciter cõſiderari, Vno
quidem modo, ſecundũ quod eſt a libero arbitrio: &
E ſecundum hoc nullam neceſſitatem habet ad gratiæ
conſecutionem, quia donũ gratiæ excedit omnem pręparationem virtutis humanæ. Alio modo poteſt con
ſiderari ſecundum quod eſt a Deo mouente, & tunc
habet neceſſitatem ad id, ad quod ordinatur a Deo,
non quidem coactionis, ſed infallibilitatis: quia intẽ
tio Dei deficere non poteſt, ſecundum quod Auguſt.
dicit in lib. de prædeſtinatione ſanctorum, quòd per
beneficia Dei certiſſime liberantur, quicunq; liberan-
tur. Vnde ſi ex intentione Dei mouentis eſt, quòd ho-
mo cuius cor mouet, gratiam conſequatur, infallibi-
liter ipſam conſequitur, ſecundum illud Io. 6. Om-
nis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd glo. illa lo
quitur de illo, qui confugit ad Deum per actũ merito-
A rium liberi arbitrij iam per gratiam informati, quẽ ſi
non reciperet, eſſet cõtra iuſtitiam, quam ipſe ſtatuit.
Vel ſi referatur ad motum liberi arbitrij ante gratiã,
loquitur ſecundum quod ipſum confugium homi-
nis ad Deum eſt per motionem diuinam, quam iu-
ſtum eſt non deficere.

AD 2m dicendum, quòd defectus gratię prima cau
ſa eſt ex nobis, ſed collationis gratię prima cauſa eſt
a Deo, ſecundum illud Oſee 13. Perditio tua ex te Iſ-
rael, tantummodo ex me auxilium tuum.

AD 3m dicendum, quòd etiam in rebus natura-
libus diſpoſitio materiæ non ex neceſſitate conſequi-
tur formã, niſi p virtutẽ agentis, q diſpoſitionẽ cauſat.

B

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gratia ſit maior in uno quàm in alio.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ Supr. q. 66.
gratia non ſit maior in vno q̃ in alio. Gratia. n. art. 2. ad 1.
cauſatur in nobis ex dilectione diuina, vt * dictũ eſt: Et 2. 2. q. 5. art. 4. ad 3.
ſed Sap. 6. dicitur, Puſillum & magnum ipſe fecit, & *q. 110. ar. 1
æqualiter eſt illi cura de omnibus. ergo omnes æqua
liter gratiam ab eo conſequuntur.
¶ 2 Præt. Ea quæ in ſummo dicuntur, non recipiunt
magis & minus: ſed gratia in ſummo dicitur, quia
coniũgit vltimo fini. ergo non recipit magis & mi-
nus. non eſt ergo maior in vno quàm in alio.
¶ 3 Præt. Gratia eſt vita animæ, vt * ſupra dictum eſt;
ſed viuere non dicitur ſecundum magis & minus. q. 110. ar. 4. & 2. 2. ad. 2
ergo etiam neque gratia.
SED CONTRA eſt, quod dicitur ad Epheſ. 4.
Vnicuique data eſt gratia ſm menſuram donationis
Chriſti. Quod aũt menſurate dat̃, nõ omnibus æquali
ter datur. ergo nõ omnes æqualem gratiam habent.
RESPON. Dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum q. 52. art. 1. & 2.
eſt. Habitus duplicem magnitudinem habere poteſt.
Vnam ex parte finis, vel obiecti, ſecundum quod di-
citur vna virtus alia nobilior, inquantum ad maius
bonum ordinatur. Aliam vero ex parte ſubiecti, quod
magis, vel minus participat habitum inhærentem. Se
cundum igitur primam magnitudinem, gratia gratũ
faciens non poteſt eſſe maior & minor, quia gratia
ſecundum ſui rationem coniũgit hominem ſummo
bono, quod eſt Deus: ſed ex parte ſubiecti, gratia po-
teſt ſuſcipere magis, vel minus, prout ſcilicet vnus p-
fectius illuſtratur a lumine gratiæ quàm alius. Cuius
diuerſitatis ratio quidem eſt aliqua ex parte præpa-
rantis ſe ad gratiam: qui enim magis ſe ad gratiam
præparat, pleniorem gratiam accipit. Sed ex hac par-
te nõ poteſt accipi prima ratio huius diuerſitatis: q̃a
præparatio ad gratiam non eſt hominis, niſi inquantũ
liberum arbitrium eius præparatur a Deo. Vnde pri-
ma cauſa huius diuerſitatis accipienda eſt ex parte ip
ſius Dei, qui diuerſimode ſuæ gratię dona diſpenſat
ad hoc, quòd ex diuerſis gradibus pulchritudo & p-
fectio Eccleſiæ conſurgat: ſicut etiam diuerſos gra-
dus rerum inſtituit, vt eſſet vniuerſum perfectum.
Vnde Apoſt. ad Eph. 4. poſtquã dixerat, Vnicuique
data eſt gratia ſecundũ mẽſuram donationis Chriſti,
enumeratis diuerſis gratijs, ſubiungit, Ad conſumã-
tionem ſanctorum in ædificationẽ corporis Chriſti.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cura diuina
dupliciter cõſiderari poteſt. Vno mõ, q̃tum ad ipſum
diuinum actum, qui eſt ſimplex & vniformis: & ſm
hoc ęqualiter ſe habet eius cura ad omnes, q̃a. ſ. vno
actu ſimplici & maiora, & minora diſpẽſat. Alio mo-

do pōt conſiderari ex parte eorū, quæ in creaturis ex diuina cura proueniunt. Et ſm hoc inuenitur inæqualitas, inquantum ſcilicet Deus ſua cura quibuſdā maiora, quibuſdam minora prouidet dona.

AD 2^m dicendum, quòd ratio illa procedit ſecundum primum modum magnitudinis gratiæ: non .n. poteſt gratia ſecundum hoc maior eſſe, quòd ad maius bonum ordinet, ſed ex eo quòd magis, vel minus ordinat ad idem bonum magis, vel minus participandum. Poteſt enim eſſe diuerſitas intenſionis & remiſſionis ſecundum participationem ſubiecti, & in ipſa gratia, & in finali gloria.

AD 3^m dicendum, ꝙ vita naturalis pertinet ad G ſubſtantiā hoīs, & ideo non recipit magis & minus: ſed vitam gratiæ participat homo accidentaliter, & ideo eam poteſt homo magis, vel minus habere.

ARTICVLVS V.

Vtrum hō poſſit ſcire ſe habere gratiā.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo poſſit ſcire ſe habere gratiam. Gratia .n. eſt in anima per ſui eſſentiam: ſed certiſſima cognitio animæ eſt eorum quæ ſunt in anima per ſui eſſentiam, vt patet per * Auguſt. 12. H ſuper Gen. ad literam. ergo gratia certiſſima poteſt cognoſci ab eo qui gratiam habet.

¶ 2 Præt. Sicut ſcientia eſt donū Dei, ita & gratia: ſed qui a Deo ſcientiam accipit, ſcit ſe ſcientiā habere, ſecundum illud Sap. 7. Dominus dedit mihi horum, quæ ſunt, veram ſcientiam. ergo pari ratione qui accipit gratiā a Deo, ſcit ſe gratiam habere.

¶ 3 Præt. Lumen eſt magis cognoſcibile q̄ tenebra, quia ſm Apoſto I lum ad Eph. 5. omne quod manifeſtatur, lumen eſt: ſed peccatum quod eſt ſpiritualis tenebra, per certitudinē poteſt ſciri ab eo qui hēt peccatum. ergo multo magis gratia, quæ eſt ſpirituale lumen.

¶ 4 Præt. Apoſtol. dicit 1. ad Cor. 2. Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum qui a Deo eſt, vt ſciam' quæ a Deo donata ſunt nobis: ſed gratia eſt primum donum Dei. ergo homo K qui accipit gratiam per Spiritum ſanctum, per eundem Spiritū ſcit gratiam eſſe ſibi datam.

¶ 5 Præt. Gen. 22. ex perſona Dñi dr̄ ad Abraham, Nunc cognoui ꝙ timeas Dominū, .i. cognoſcere te feci: loquitur aūt ibi de timore caſto, qui nō eſt ſine gr̄a. ergo hō pōt cognoſcere ſe habere gratiam.

SED CONTRA eſt, qđ dr̄ Eccl. 9. ꝙ nemo ſcit vtrum ſit dignus odio, vel amore: ſed gratia gratum faciēs facit hoīem dignū Dei amore. ergo nullus pōt ſcire vtrū F habeat gratiam gratum facientē.

RESPON. Dicendum, quòd tripliciter aliquid cognoſci poteſt. Vno modo per reuelationem: & hoc modo poteſt aliquis ſcire ſe habere gratiam. Reuelat enim Deus hoc aliquando aliquibus ex ſpeciali priuilegio, vt ſecuritatis gaudium etiā in hac vita in eis incipiat, & confidentius & fortius magnifica opera proſequantur, & mala præſentis vitę ſuſtineant, ſicut Paulo dictum eſt 2. ad Cor. 12. Sufficit G tibi gratia mea. Alio modo homo cognoſcit aliquid per ſeipſum, & hoc certitudinaliter: & ſic nullus poteſt ſcire ſe habere gratiā. Certitudo enim non poteſt haberi de aliquo, niſi poſſit diiudicari per proprium principiū: ſic.n. certitudo habet̄ de cōclusionibus demōſtratiuis p indemōſtrabilia vniuerſalia principia. Nullus autem poſſet ſcire ſe habere ſcientiā alicuius concluſionis, ſi principium ignoraret. Principiū aūt gratiæ & obiectū eius eſt ipſe Deus, qui propter ſui excellentiam eſt nobis ignotus, ſecundum illud Iob 36. Ecce Deus magnus vincens ſciētiā noſtrā. Et ideo eius præſentia in nobis, & abſentia, per certitudinem cognoſci non poteſt, ſm illud Iob 9. Si venerit ad me, H non videbo eum: ſi autem abierit, non intelligam. Et ideo homo non poteſt per certitudinem diiudicare, vtrum ipſe habeat gratiam, ſm illud 1. ad Cor. 4. Sed neque me ipſum iudico: qui autē iudicat me, Dominus eſt. Tertio modo cognoſcitur aliquid coniecturaliter per aliqua ſigna. Et hoc modo aliquis cognoſcere poteſt ſe habere gratiam, inquantum .ſ. percipit ſe delectari in Deo, & contēnere res mundanas, & inquantum homo non eſt conſcius ſibi alicuius peccati mortalis. Secundum quem modum pōt intelligi quod habetur Apoca. 2. Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit niſi qui accipit: quia .ſ. ille qui accipit * per quandam experientiam I dulcedinis nouit, quam non experitur ille, qui non accipit. Iſta tamen cognitio imperfecta eſt. Vnde Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum: quia vt dicitur in Pſal. 18. Delicta quis intelligit? ab occultis &c.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa quæ ſunt p eſſentiam ſui in anima, cognoſcuntur experimentali cognitione, inquantum homo experitur per actus principia intrinſeca: ſicut voluntatem percipimus volendo, & vitam in operibus vitæ.

AD 2^m dicendum, quòd de ratione ſcientiæ eſt, ꝙ homo certitudinem habeat de his, quorum habet ſcientiam: & ſimiliter de ratione fidei eſt, quòd ho- K mo ſit certus de his, quorum habet fidē. Et hoc ideo, quia certitudo pertinet ad perfectionem intellectus, in quo prædicta dona exiſtunt: & ideo quicunque habet ſcientiam, vel fidem, certus eſt ſe habere. Non eſt autem ſimilis ratio de gratia & charitate, & aliis huiuſmodi quæ perficiunt vim appetitiuam.

AD 3^m dicendum, quòd peccatum habet pro principio & pro obiectu bonum commutabile, quod nobis eſt notum. Obiectum autem, vel finis gratiæ eſt nobis ignotum propter ſui luminis immenſitatē, ſecundum illud 1. ad Timothe. vlti. Lucem habitat inacceſſibilem.

AD 4^m dicendum, quòd Apoſtolus ibi loquitur de donis glorię, quæ ſunt nobis data in ſpe, quę

certiſſime

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ duodecimæ Articulū quintum.*

1.di.16.ar.2.ad 5. Et 4.di.21.q6.2.ar.2.cor.

IN artic. 3. & 4. nihil occurrit ſcribēdum.

¶ In quinto autem aduerte primo, ꝙ notitia experimentalis per actus, de qua fit mentio pluries in litera, licet ſufficiens ſit ad certe ſciēdum nos habere animā & intellectū &c. non tamen ſufficit ad certe ſciendū nos habere gratiam propter ſimilitudinem actuum in gratia, & extra gratiam, ex naturalibus prouenientium.

*Li.12.ſup Gen. ex ca. 25. habetur tomo. 3.

¶ Aduerte ſecundo quod id, quod in reſponſione ad ſecundum dicitur, ꝙ habens fidem ſcit certe ſe habere fidem, poteſt intelligi multipliciter. Primo de fide acquiſita, & hoc eſt manifeſtum: ſecundo de fide infuſa, & tunc diſtingue certitudinem, & dic, quòd certitudine ſcientiæ nemo ſcit ſe habere fidem ex actu fidei, puta, credere: quoniam hoc poteſt ex propria volūtate & intellectu prouenire. Certitudine autē fidei quilibet ſcit certe ſe habere donum infuſum fidei. Et in hoc differt certitudo experimentalis fidei & gratię: quia ex actibus gratiæ quiuis homo putet ſe eſſe in gratia, ſtat tamen cum formidine partis oppoſitæ. Ex actibus vero fidei homo credit abſque formidine alterius partis ſe habere fidem: ſicut etiam credit alia credita, ſcilicet incarnationē Chriſti &c. Et quoniā litera in reſponſione ad ſecundum loquitur de certitudine, quæ eſt de ratione fidei, ideo de hac certitudine intelligenda eſt quo ad fidem infuſam.

Alias, accipit gratiā.

A certiſſime cognoſcimus per fidẽ, licet non cognoſcamus per certitudinem nos habere gratiam, per quam nos poſſim⁹ ea promereri. Vel pōt dici, quod loquit̃ de notitia priuilegiata, quæ eſt per reuelationẽ. vnde ſubdit, Nobis aũt reuelauit Deus per Spiritũ ſanctũ.

Ad 5ᵐ dicendum, quòd illud verbum Abrahæ dictum, poteſt referri ad notitiam experimentalem, quæ eſt per exhibitionem operis. In opere enim illo quod fecerat Abraham, cognoſcere potuit experimentaliter ſe Dei timorem habere. Vel poteſt hoc etiã ad reuelationem referri.

QVAESTIO CXIII.

De effectibus gratiæ, in decem articulos diuiſa.

B ¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimatertiæ Articulum primum.*

IN art. 1. quæſtionis centeſimæ decimætertiæ nota, q author non dicit, q iuſtificatio impii, de qua nunc ſermo, ſit motus: ſed quòd eſt ſecundum rationem motus de contrario in contrarium. Et dico hoc, quia iuſtificatio impii non oportet quòd ſit de contrario in contrarium propriè: quoniã culpæ macula, quæ eſt terminus a quo, non eſt res poſitiua, ſed eſt de habente ſe per modum contrarii in alterum: ſic enim ſe habet macula ad gratiam. Et propterea iuſtificatio impii eſt per modum motus in nobis: in angelis autem & Adam in principio fuit p modum ſimplicis generationis.

☞ Cætera quæ ſpectant ad oppoſitionẽ gratiæ & culpæ, inferius tractabuntur.

DEINDE conſiderandum de effectibus gratiæ. Et primo, de iuſtificatione impij, quæ eſt effectus gratiæ operantis. Secundo, de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis.

Circa primũ quæruntur decẽ.

¶Primo, Quid ſit iuſtificatio ĩpij.

¶Secundo, Vtrum ad eam requiratur gratiæ infuſio.

C ¶Tertio, Vtrum ad eam requirat̃ aliquis motus liberi arbitrij.

¶Quarto, Vtrum ad iuſtificationẽ impij requiratur motus fidei.

¶Quinto, Vtrum ad eam requirat̃ motus liberi arbitrij contra peccatum.

¶Sexto, Vtrum præmiſſis ſit connumerãda remiſſio peccatorũ.

¶Septimo, Vtrum in iuſtificatione impij ſit ordo temporis, aut ſit ſubito.

D ¶Octauo, De naturali ordine eorũ quæ ad iuſtificationẽ concurrũt.

¶Nono, Vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei.

¶Decimo, Vtrum iuſtificatio impii ſit miraculoſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum iuſtificatio impij ſit remiſſio peccatorum.

Infra.ar. 6. ad 1. Et 4. diſt 17. q6. 1. ar.1.q.1. Et veri q. 28. art. 1. *q. 71. ar. 1

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt̃ q iuſtificatio impij nõ ſit remiſſio peccatorũ. Peccatum.n. non ſolũ iuſtitiæ opponit̃, ſed omnib⁹ virtutibus, vt ex* ſupradictis patet: ſed iuſtificatio ſignificat motũ quendã ad iuſtitiã. nõ ergo omnis peccati remiſſio eſt iuſtificatio, cũ omnis mot⁹ ſit de cõtrario in cõtrariũ.

¶ 2 Præt. Vnumquodque debet nominari ab eo qđ eſt potiſſimum in ipſo, vt dicitur in 2.* de anima: ſed remiſſio peccatorum præcipue fit per fidem, ſecundũ illud Act. 15. Fide purificans corda eorum, & p charitatem, ſm illud Prou. 10. Vniuerſa delicta operit charitas. magis ergo remiſſio peccatorum debuit denominari a fide, vel a charitate, quàm a iuſtitia. (lib. 2. tex. 49. tom. 2.)

¶ 3 Præt. Remiſſio peccatorum idem eſſe videtur quod vocatio. vocatur enim qui diſtat, diſtat autem aliquis a Deo per peccatũ: ſed vocatio iuſtificationẽ præcedit, ſecũdum illud Ro. 8. Quos vocauit, hos & iuſtificauit. ergo iuſtificatio nõ ẽ remiſſio peccatorũ.

A SED CONTRA eſt, quòd Rom. 8. ſuper illud, Quos vocauit, hos & iuſtificauit, dicit* glo. remiſſione peccatorũ. ergo remiſſio peccatorũ eſt iuſtificatio. Glo. interli. ibidem.

RESPON. Dicendum, q iuſtificatio paſſiue accepta importat motũ ad iuſtitiam, ſicut & calefactio motum ad calorem. Cum autẽ iuſtitia de ſui ratione importet quandã rectitudinẽ ordinis, dupliciter accipi pōt. Vno modo ſecundũ quod importat ordinem rectum in ipſo actu hominis. Et ſecundũ hoc iuſtitia ponitur virtus quædã, ſiue ſit particularis iuſtitia, q̃ ordinat actum hominis ſm rectitudinem in comparatione ad alium ſingularem hominẽ: ſiue ſit iuſtitia legalis, quæ ordinat ſecundũ rectitudinẽ actum homi B nis in cõparatione ad bonũ cõmune multitudinis, vt patet in 5.* Eth. Alio modo dicit̃ iuſtitia prout importat rectitudinẽ quandã ordinis in ipſa interiori diſpoſitione hominis, prout.ſ. ſupremum hominis ſubditur Deo & interiores vires animæ ſubdunt̃ ſupremæ.ſ. rationi. Et hanc etiam diſpoſitionem vocat* Philoſophus in 5. Eth. iuſtitiã metaphoricè dictam. Hæc autem iuſtitia in homine pōt fieri dupliciter. vno quidẽ modo per motũ ſimplicis generationis, qui eſt ex priuatione ad formã. Et hoc modo iuſtificatio poſſet cõpetere etiam ei, qui non eſſet in peccato, dũ huiuſmodi iuſtitiam a Deo acciperet: ſicut Adã dicit̃ accepiſſe originalem iuſtitiam. Alio mõ poteſt fieri huiuſmodi C iuſtitia in homine ſecundum rationem motus, qui eſt de contrario in contrarium: & ſecundũ hoc iuſtificatio importat tranſmutationem quandam de ſtatu iniuſtitiæ ad ſtatum iuſtitiæ prædictæ. Et hoc modo loquimur hic de iuſtificatione impij ſecundum illud Apoſt. ad Ro. 4. Ei qui non operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impium &c. Et quia motus denominatur magis a termino ad quem, quàm a termino a quo, ideo huiuſmodi tranſmutatio, qua aliquis tranſmutat̃ a ſtatu iniuſtitiæ p remiſſionẽ peccati, ſortit̃ nomẽ a termino ad quẽ, & vocat̃ iuſtificatio impij. (ca. 1. tom. 5. — Cap. vlt. tom. 5.)

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd omne peccatum ſm quod importat quandã inordinationẽ mẽtis D non ſubditæ Deo, iniuſtitia poteſt dici prædictæ iuſtitiæ contraria, ſm illud 1. Io. 3. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatẽ facit, & peccatũ eſt iniquitas. & ſm hoc remotio cuiuſlibet peccati dicit̃ iuſtificatio.

AD 2ᵐ dicendum, quòd fides & charitas dicunt ordinem ſpecialẽ mentis humanæ ad Deum ſm intellectum, vel affectũ: ſed iuſtitia importat generaliter totã rectitudinẽ ordinis. Et ideo magis denominat̃ huiuſmodi tranſmutatio a iuſtitia, q̃ charitate, vel fide.

AD 3ᵐ dicendum, quòd vocatio refertur ad auxilium Dei interius mouentis, & excitantis mentem ad deſerendum peccatum. Quæ quidem motio Dei non eſt ipſa remiſſio peccati, ſed cauſa eius.

E

ARTICVLVS II.

Vtrũ ad remiſſionẽ culpæ, quæ eſt iuſtificatio impij, requiratur gratiæ infuſio.

AD SECVNDVM ſic pcedit̃. Videt̃ q ad remiſſionẽ culpæ, quæ eſt iuſtificatio impij, non requiratur gratiæ infuſio. Poteſt.n. aliquis remoueri ab vno cõtrario ſine hoc, quòd perducatur ad alterum, ſi contraria ſint mediata: ſed ſtatus culpæ, & ſtatus grãæ ſunt contraria mediata. eſt.n. medi⁹ ſtatus

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimætertiæ Articulum ſecundum.*

IN articulo 2. quæſtionis centeſimæ decimætertiæ, dubiũ occurrit circa rationem literæ quo ad illam propoſitionem, Effectus diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatũ tollitur, eſt gratia qua homo fit dignus vita æterna, Videtur (4. diſt. 17. q. 1. ar. 3. q. 1. Et veri. q. 28. art. 8.)

nanque quòd propoſitio ſit manifeſte falſa: nam peccatum luxuriæ non tollit niſi rectitudinem naturalem per ſe, vt patet ſi ponemus hominem in puris naturalibus. Et confirmatur, quia non plus tollit priuatio, quam habitus oppoſitus ponat: ſed temperantia non ponit gratiam. ergo peccatum mortale oppoſitum non tollit niſi temperantiam.

innocentiæ, in qoo homo nec gratiam habet, nec culpam. ergo poteſt alicui remitti culpa ſiue hoc, quòd perducatur ad gratiam.

¶ 2 Præt. Remiſſio culpæ conſiſtit in reputatione diuina, ſecundum illud Pſal: 31. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum: ſed infuſio gratiæ ponit etiam aliquid in nobis, vt * ſupra habitum eſt. ergo infuſio gratiæ non requiritur ad remiſſionem culpæ.

* Q. 110. ar. 1. arg. 3.

¶ 3 Præt. Nullus ſubiicitur ſimul duobus contrarijs: ſed quædam peccata ſunt contraria, ſicut prodigalitas, & illiberalitas. ergo qui ſubijcitur peccato prodigalitatis nō ſimul ſubijcitur peccato illiberalitatis. poteſt tamen contingere, quòd prius ei ſubijciebatur. ergo peccādo vitio prodigalitatis, liberatur a peccato illiberalitatis: & ſic remittitur aliqđ peccatū ſine gr̃a.

Sed contra eſt, qđ dr̃ Ro. 3.

¶ Ad hoc dicitur, q peccatum mortale tollit gratiam non directe, ſed ex conſequenti, ſi inuenit eam, aut ponit illi obicem, ſi non inuenit eam: ſicut negans animal, negat ex conſequenti hominem, quamuis ponens animal, non ponat hominem. Sed hæc reſponſio licet vera ſit, impertinens tamen eſt, quoniam ea hoc literæ proceſſus non ſaluaretur efficax: quoniā ad negationem animalis licet ſequatur negatio hominis, tñ reparato animali, reparatum eſt quicquid ablatū erat ex negatione animalis. Et ſimiliter eſſet in propoſito, quòd licet ad priuationem rectitudinis naturalis ſequatur negatio rectitudinis gratiæ: tamen reparata rectitudine naturali, reparatum eſſet quicquid ablatum erat. Et confirmatur hoc, quia aut eſt ſermo de rectitudine naturali iuncta actualiter rectitudini gratiæ, aut de rectitudine naturali abſolute. Si primo, conſtat quòd hoc eſt per accidens: nam accidit naturali rectitudini coniungi ſupernaturali, ſicut animal homini. Si ſecundo, cōſtat quòd reparata rectitudine, reſtauratum eſt totum quod deperditum eſt. Dicendum eſt ergo, quòd quia omne peccatum mortale includit in ſe contrarietatem ad charitatem, vt in 2. 2. q. 24. art. vlt. habebimus: quia eſt tranſgreſſio illius præcepti charitatis negatiui, ſcilicet Nihil eſt prætereūdum amicitiæ diuinæ: ideo omne peccatum mortale priuans rectitudine naturali, priuat etiam rectitudine gratiæ, ita quòd non priuat rectitudine gratiæ ex conſequenti, ſicut priuatio animalis eſt priuatio hominis, ſed priuat ea formaliter, non quòd priuatio rectitudinis naturalis ſit formaliter priuatio rectitudinis ſupernaturalis, quoniam priuationes diſtinguuntur penes habitus: ſed quia ambæ priuationes, ſcilicet vtriuſque rectitudinis in peccato mortali huiuſmodi inueniuntur, quia contra vtranque legem committimus, ſcilicet naturæ, & charitatis eadem tranſgreſſione: & ſic ſiue inueniatur, ſiue non in illo ſubiecto, adulter tranſgreditur vtranque legem, ac per hoc tollit gratiam ſi inuenit, aut ponit illi obicem. Et ſic intellecta propoſitione, efficax eſt proceſſus literæ: nam ex hoc ſenſu ſequitur, quòd non ſit reparatio per ſolam reſtitutionem naturalis rectitudinis: nam ſicut duplex rectitudo eſt ablata, duplicem oportet reſtitui. Et per hoc patet reſponſio ad primam obiectionem, & ad ſecundam. Nam non dicimus, quòd plus priuatio tollat, quàm habitus oppoſitus ponat: ſed dicimus, & bene, quòd priuatio vna plus includit aliam, q̃ oppoſitus habitus includat alium oppoſitum. malum nanq; morale mortale includit malum oppoſitum gratiæ, & tamen bonū morale non includit bonum gratiæ. Et ratio eſt, quia bonum conſurgit ex cauſa integra, malum autem ex ſingularibus defectibus. Ad tranſgrediendum enim charitatis præceptum, ſat eſt tranſgredi quodcunque præceptum cuiuſcunque: ad adimplendum autem ex charitate (ſic enim ſolum charitatis bonum participatur obediendo) præcepta, non ſufficit quodcunque præceptum implere, ſed exigitur infuſa gratia, vt patet ex dictis.

¶ In reſpōſione ad primum einſdem ſecundi articuli dubium occurrit de propoſitione illa, Gratia & culpa ſunt oppoſita immediata reſpectu hominis lapſi, ſed non reſpectu hominis abſolute. Et de ratione eius, ſcilicet quia hoc ſit ſine ſpeciali beneuolentia, videtur in primis quòd ratio nihil valeat, ſed ſit ſophiſma a ſpeciali beneuolentia ad talem. Specialis ſiquidem beneuolentia ad inimicum poteſt haberi quo ad tria. primo, quòd

F non habeatur amplius pro inimico, quàmuis nec pro amico. experimur enim in nobis, quòd inimico remittimus abſque eo quòd velimus illum ad conſortium noſtrum. Secundo, quo ad rectitudinem naturalem, quia per peccatum eſt ablata: & ſic reſtitueret hominem in ſtatum priſtinum abſque gratia. Tertio, quo ad dignitatem vitæ æternæ, & hoc ſit per gratiam.

Iuſtificati gratis per gratiā ipſius.

Respon. Dicendum, quòd homo peccādo Deum offendit, ſicut ex * ſupradictis patet. Offenſa autem non remittitur alicui, niſi per hoc quòd animus offenſi pacatur offendenti. Et ideo ſecundum hoc peccatum nobis remitti dicitur,

G quòd Deus nobis pacatur: quæ quidem pax cōſiſtit in dilectione, qua Deus diligit nos. Dilectio aūt Dei quantum eſt ex parte actus diuini, eſt æterna & immutabilis: ſed quātum eſt ad effectum quem nobis imprimit, quandoque interrūpitur, prout ſcilicet ab ipſo quandoq; deficimus, & quandoque iterū recuperamus. Effectus autē diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, eſt gratia, qua homo fit dignus vita æterna, a qua

H peccatū mortale excludit. Et ideo non poſſet intelligi remiſſio culpæ, ſi non adeſſet infuſio gratiæ.

Vnde author ex ſpeciali beneuolentia inimici, inferens ſpecialem beneuolentiam dignitatē vitæ æternæ, errauit, cum iſti effectus beneuolētiæ ſic ſe habeant, quòd primus a ſecundo, & ſecundus a tertio ſit ſeparabilis etiam in inimico. Propoſitio deinde ipſa falſa reſtat: quoniā ex quo gratia & culpa non ſunt oppoſita immediata ſm ſe, nec reſpectu hoīs, nec reſpectu inimici, nec reſpectu dilectiōis, aut potētiæ diuinæ, ſequitur quòd non ſunt oppoſita immediata.

* Q. 71. ar. 6. & 72. & 73.

¶ Ad hoc dubiū quo ad vtrunque dicitur, quòd gratia & culpa in homine lapſo ſunt oppoſita immediata, non ex natura oppoſitorum, ſed ex diuino ſtatuto, quo ordinauit nunquam remittendum peccatum, niſi per donum gratiæ gratum facientis: & propterea opus eſt tali beneuolentia ſpeciali. & ſic ceſſant obiecta.

¶ Sed hæc ſolutio li. et ab aliquibus teneatur vt vera, ſecundum doctrinā authoris non eſt vera, vt in ſequenti dubio patebit. Vnde aliter dicendum eſt, quòd gratia & culpa licet abſolute & reſpectu hominis non ſint oppoſita immediata, reſpectu tamen hominis lapſi ſunt oppoſita immediata ex habitudine extremorū ad tale ſubiectum. Sicut enim inter cæcum & vidēs reſpectu canis abſoluta datur medium per abnegationē, & reſpectu eiuſdē poſt nonum diē non datur mediū (canis enim ante nonum diē nec eſt cæcus, nec videns: poſt nonum autem diem aut eſt cæcus, aut videns) ita inter gratiam & culpam reſpectu hominis

I abſolute datur medium per abnegationem, ſed reſpectu hominis lapſi non datur medium. Et ratio eſt, quia homo lapſus ſe habet ad hæc vt ad priuationem & habitum quoniam ex hoc q peccauit, ſubiectus eſt priuationi rectitudinis gratiæ, id eſt, priuationi coniunctionis ad Deum obiectum charitatis: quia ex actuali auerſione ab incommutabili bono, quam peccando habuit, remanet quaſi habitualiter auerſio ab eodem, qua obicem retinet & impedimentum diuinæ infuſionis gratiæ. Et propterea opus eſt ſpeciali beneuolentia Dei quo ad hunc effectum, qui eſt gratia gratum faciens: quoniā opus eſt beneuolentia auferente priuationem illam, priuatio autem non aufert niſi oppoſitum habitum. vnde error nullus in proceſſu literæ eſt.

¶ Ad obiectionem autē in oppoſitum dicitur, quòd nō eſt eadē ratio in nobis & Deo: quia remiſſio noſtra poteſt eſſe ex parte remittentis ſolum (poſſum enim perſeueranti inimico parcere) ſed remiſſio Dei oportet quòd ſit ex parte eius cui remittitur:

K Quoniam abominabilis eſt Domino impius, & impietas eius. Et propterea oportet illum mutari ab impia priuatione ad habitum oppoſitum. Si autem ad rectitudinem naturalem ſolum reduceretur, adhuc impius remaneret propter obicem appoſitum charitati diuinæ non ablatum, qui non erat in eo, cum eſſet in rectitudine naturali ante caſum.

¶ In eodē 2. art. dubium occurrit, an gratia gratum faciens ita exigatur ad iuſtificationem impij, quod impoſſibile ſit per quācunque potentiam aliter iuſtificari impium.

Scot. naq; in 2. ſen. di. 28. & in 4. di. 1. q. 6. & in 14. d. q. 1. & di. 16. q. 2. tenet quòd de potētia abſoluta Dei pōt iuſtificari impius abſq; gratiæ dono habituali. Author autem in hoc artic. tenet oppoſitum, dum in corpore articuli dicit, quòd non poſſet intelligi remiſſio culpæ, ſi non adeſſet infuſio gratiæ. conſtat .n. quòd ſi eſſet poſſibile ſecundum potentiam abſolutam, quòd poſſet intelligi. Fundamentum Scot. eſt, quia homo poſt

commiſſum

commiſſum peccatum dicitur peccator ex ſolo reatu, ideſt, obligatione ad pœnam per actum diuinæ voluntatis. ex hoc enim ſequitur, quòd homo poteſt tranſire de ſtatu obligationis ad ſtatũ non obligationis ex hoc ſolo, ꝙ diuina voluntas ab æterno ordinaſſet Sortem, qui heri peccauit, eſſe obligatũ pœnæ vſq; ad primam horam diei craſtinæ excluſiue. ſtatim enim adueniente illa hora, non eſſet amplius obligatus ad pœnam, & per hoc non eſſet in peccato mortali abſque infuſione gratię, & mutatione aliqua in Deo.

¶ Probat autem cõcluſionem ſuam dupliciter. Primo ſic, Gratia & culpa non ſunt immediate oppoſita ſecundum ſe, nec per comparationẽ ad potentiam facientis. ergo poteſt de culpa tranſiri abſq; gratia. Antecedens quo ad primam partem patet, quia datur medium, ſcilicet ſtatus innocentiæ. Quo ad ſecundã vero, quia qualemcunque potuit Deus facere voluntatem, talem præciſe poteſt reparare poſtquàm peccauerit. (q.110.art.1.) Secũdo ſic, Peccato repugnãt duo, ſcilicet gratia, & rectitudo naturalis ſine gratia. ergo per quodlibet eorum excluditur, nõ ergo exigit gratia. Multa alia affert, ſed in his conſiſtit tota vis, ex quibus vult non ſolum quòd ſine gratiæ infuſione, ſed ſine etiam rectitudinis naturalis reſtitutione, ſola Dei voluntate non obligante eum qui peccauit, ad culpam, poteſt fieri remiſſio de potentia Dei abſoluta.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis non oportet alia iacere fundamenta, ſed recolenda ſunt quæ ſuperius in tractatu de macula dicta ſunt. Et aduertendum eſt quòd, vt Magiſter in 18.di.4. ſent. dicit, & bene, proportionaliter ſe habet peccator dum peccat actu, & dum peccator remanet, quia dum peccat actuali auerſione a Deo charitatis obiecto, malus fit, dũ peccator manet auerſione derelicta, malus eſt. Et quoniam auerſio ab incommutabili bono eſt priuatio rectitudinis charitatis debitæ in actu ſecundo, auerſio derelicta eſt priuatio habitualis conuerſionis ad Deum obiectum charitatis, & non eſt puta negatio talis conuerſionis: quoniam hæc non eſt effectus peccati, & ſtat cum innocẽtia, ſed eſt priuatio proprie & ſtricte, & ſumpta pro negatione boni debiti, quando oportet &c. ea hac priuatione quæ non eſt, nec eſſe poteſt a Deo, cum ſit malum culpæ formaliter per modum habitus, peccator poſt peccatum commiſſum eſt formaliter peccator, & hæc priuatio eſt terminus a quo in iuſtificatione impii per modum contrarii, vt in artic. præcedenti author dixit. Et ea hoc patet, quòd quia non poteſt intelligi remiſſio culpæ niſi adueniente conuerſione ad Deum charitatis obiectum, quæ eſt effectus formalis charitatis, ideo non eſt intelligibile, quòd fiat remiſſio culpæ abſque infuſione gratiæ.

¶ Ad obiecta autem in oppoſitum dicitur, ꝙ Scot. errauit in radice errore magno, ponens hominem poſt peccatum eſſe formaliter peccatorem per relationem rationis conſequentem actus voluntatis diuinæ. Conſtat namq; ꝙ eſſe in peccato mortali, eſt eſſe in malo culpæ. ergo non eſt in ſola obligatione ad pęnam per actum diuinæ voluntatis: nam hoc eſt eſſe in malo pœnæ. Vnde non eſt mirum, quòd errauit in conſequentibus.

¶ Ad illam autem propoſitionem, Qualẽcunque poteſt Deus facere voluntatem, reſpondetur concedendo ad bonum ſenſum, ſicut poteſt virginem reparare: ſed negatur iſta ſequela, circa quã non cogitauit Sco. ſcilicet, Homo lapſus eſt reparatus ad rectitudinem naturalem ſine gratia gratum faciente: ergo non eſt in peccato mortali. Stat namq; ꝙ prima priuatio rectitudinis naturalis ſit expulſa, & ſecunda. ſ. rectitudinis charitatis remanſerit, ac per hoc remanſerit obex charitati, qui non erat in homine antequàm laberetur. Iam enim dictum eſt, quòd peccatum mortale includit talem priuationem, immo hæc principaliter conſtituit peccatum mortale. Patent hæc omnia, ſi ponamus ꝙ homo in naturalibus creatus non peccauerit deuiando a naturalium præceptorum rectitudine, ſed deuiando a præceptis fidei: tunc apparet, & quòd cũ rectitudine naturalium ſtat peccatum mortale, & peccatũ mortale ex oppoſitione ad charitatis rectitudinem principaliter ſumitur. Vnde patet reſponſio ad omnia: quia falſum eſt, ꝙ peccato mortali opponatur tam rectitudo naturalis, quàm gratia proprie loquendo: quoniam rectitudo naturalis non niſi alicui mortali, ſ. cõtra præcepta naturalia, directe opponitur & etiam imperfecte, quia plus priuat mortale, quàm rectitudine naturali. habet. n. ſe rectitudo naturalis ad gratiam & culpam, non vt tertium oppoſitum, aut medium per participationem, inter quę eſt mutatio, ſed vt medium per abnegationem: quia neutrum includit, & cũ vtroque ſtat, vt patet in angelis, ſi non peccauerunt niſi per reſpectum ad ea quæ ſunt gratiæ. Et hoc dico formaliter, non curãdo de effectu, quo ex peccato punitur peccator in naturalibus. Nec fallaris in hac re, tranſeundo de rectitudine naturali ad innocentiam, quaſi pro eodem vtendo eiſdem: nam magnus eſſet error, quia lapſus nulla potentia põt reſtitui ad innocentiam, quia non fieri poteſt, quòd non peccauerit. repugnans enim innocentiæ peccaſſe, quamuis reſtitui poſſet ad rectitudinem naturalẽ. Vnde ſi reſtitueretur ad talem rectitudinem abſq; gratia, adhuc eſſet, vt dictum eſt, in peccato mortali propter illam auerſionem derelictam, quæ ſola gratia auſertur, quæ non eſt compoſſibilis innocentiæ, nec eſt in homine in puris naturalibus.

¶ In reſponſione ad ſecundum in eodem 2. articu. aduerte: hoc argumentum eſſe radicem phantaſiæ Sco. in 14. diſt. 4. aſſerentis Aug. ſuper Pſal. Videre, inquit, Deũ peccata, eſt ad pœnã imputare. auertere aũt faciem a peccatis, eſt ad pęnam ea non reſeruare.

¶ Et nota quam profunde author hoc eradicet, cum exemplis & ſimilibus inductis a Scoto ibidem, dũ dicit quòd dilectio Dei qua nos diligit, non conſiſtit in ſolo actu dilectionis, ſed in effectu. Et quoniam non imputatio ex dilectione prouenit, effectum oportet in nobis ponere huiuſmodi non putationis. Et per hoc excludit duo. Primo, quòd licet voluntas diuina dupliciter poſſit comparari ad creaturam, ſcilicet vt obiectum, & vt effectum, eſt enim ab ea & volita & facta, & eſſe volitum pręcedat eſſe factum, quia illud eſt æternum, hoc tẽporale, nihil tamen eſt volitum, & non factum ab eo, qui quęcunque voluit fecit. Et cum omnis volitio dilectio quædam ſit, nihil eſt dilectum niſi cum effectu, ac per hoc Sortes qui peccauit, ſi eſt a Deo dilectus, & non imputet ei peccatum, effectum oportet aliquem in eo ponere huius voluntatis diuinæ, & ſecundum hunc effectum dicitur Deus auertere faciem a peccatis, & non reſeruare ea ad pœnam. Secundo, quòd non eſt ſimile de dilectione, & non imputatione hominis & Dei, quia humana conſiſtit in ſolo actu diligentis & non imputantis, diuina non.

Ad primum ergo dicendũ, quòd plus requiritur ad hoc, quòd offendenti remittatur offenſa, quàm ad hoc, ꝙ ſimpliciter aliquis non offendens non habeatur odio. Poteſt enim apud homines contingere, quòd vnus homo aliquem aliũ nec diligat, nec odiat: ſed ſi eum offendat, quòd ei dimittat offenſam, hoc non poteſt contingere abſque ſpeciali beneuolentia. Beneuolentia autem Dei ad hominem reparari dicitur per donũ gratiæ: & ideo licet homo antequàm peccet, potuerit eẽ ſine gratia, & ſine culpa, tamen poſt peccatum non põt eſſe ſine culpa, niſi gratiam habeat.

Ad 2m dicendum, quòd ſicut dilectio Dei nõ ſolum conſiſtit in actu voluntatis diuinæ, ſed etiam importat quẽdã gratiæ effectum, vt * ſupra dictum eſt: ita etiam & hoc, quod eſt Deum non imputare peccatum homini, importat quendam effectum in ipſo, cui peccatũ non imputatur, quòd enim alicui nõ imputetur peccatum a Deo, ex diuina dilectione procedit.

Ad 3m dicendum, ꝙ ſicut * Auguſt. dicit in lib. de nuptijs & concupiſcentia. (Lib.1.c.26. in fine to.7.) Si a peccato deſiſtere, hoc eſſet nõ habere peccatum, ſufficeret vt hoc moneret Scriptura, Fili peccaſti? non adijcias iterum. Hoc autem non ſufficit, ſed additur: Et de priſtinis deprecare, vt tibi remitãtur. tranſit enim peccatum actu, & remanet reatu, vt * ſupra dictum eſt: (q.87.art.6.) & ideo cũ aliquis a peccato vnius vitij tranſijt in peccatum contrarij vitij, deſinit quidem habere actũ præteriti: ſed nõ deſinit habere reatum. Vnde ſimul habet reatum vtriuſq; peccati: nõ enim peccata ſunt ſibi cõtraria ex parte auerſionis a Deo, ex qua parte peccatum reatum habet.

ARTICVLVS III.

Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus liberi arbitrij.

(Infra art.4 5. & 6.cor. Et 3.[?]q.86. art.6. ad 1. Et 2.di.27. arti.2.ad 7. Et 4.di.17. q.1.ar.3.q.2. Et ver. q.28.art.3. & 4.cor. Et Io 4.lec.2. Et Eph.5.lect.5.fin.)

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd ad iuſtificationem impij non requiratur

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimætertiæ Articulum tertium.*

IN articulo tertio eiuſdem quęſtionis centeſimæ decimæ tertiæ aduerte, quòd actus liberi arbit. eius qui iuſtificatur, concurrens ad iuſtificationem impii, non ſic concurrit, quòd iuſtificatio ſine eo fieri nequeat, vt patet in pueris, & amentibus ex

motus liberi arbit. Videmus enim quòd p ſacramentũ baptiſmi iuſtificantur pueri abſque motu liberi arbitrij,& etiam interdum adulti. Dicit enim * Aug. in 4. cõfeſ. quòd cum quidam ſuus amicus laboraret ſebribus, iacuit diu ſine ſenſu in ſudore lethali, & dum deſperaretur, baptizatus eſt neſciens,& renatus eſt, quod fit per gratiá iuſtificanté: ſed Deus potentiá ſuá nõ alligauit ſacramẽtis. ergo etiá põt iuſtificare hominẽ ſine ſacramentis abſque omni motu liberi arbitrij.

¶ 2 Præt. In dormiendo homo non habet vſum rationis, ſine quo non poteſt eſſe mot⁹ liberi arbitrij: ſed Salomon in dormiẽdo conſecutus eſt a Deo donum ſapientiæ, vt habetur 3. Reg. 3. & 2. Paral. 1. ergo etiam pari ratione donum gratiæ iuſtificantis quandoque datur hoĩ a Deo abſq; motu liberi arbitrij.

¶ 3 Præt. Per eandem cauſam gratia producitur in eſſe,& conſeruatur. dicit enim † Aug. 8. ſuper Geneſ. ad literam, quod ita ſe debet homo ad Deum conuertere, vt ab illo ſemp fiat iuſtus: ſed abſq; motu liberi arb. gratia in homine conſeruatur. ergo abſque motu liberi arbitr. poteſt a principio infundi.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 6. Omnis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me: ſed diſcere non eſt ſine motu liberi arbitrij, addiſcens enim conſentit docenti. ergo nullus venit ad Deum per gratiam iuſtificantem abſque motu liberi arbitrij.

Respon. Dicendum, ꝙ iuſtificatio impij fit Deo mouente hominem ad iuſtitiam: ipſe enim eſt qui iuſtificat impiũ, vt dicitur Ro. 3. Deus autem mouet omnia ſecũdum modum vniuſcuiuſque: ſicut in naturalibus videmus, quòd aliter mouentur ab ipſo grauia, & aliter leuia propter diuerſam naturá vtriuſq;. Vnde & hominem ad iuſtitiam mouet ſecundum conditionem naturæ humanæ. Hõ autem ſecundum propriam naturam habet ꝙ ſit liberi arb. & ideo in eo q habet vſum liberi arb. nõ fit motio a Deo ad iuſtitiam abſq; motu lib. arbit. ſed ita infundit donum gratiæ iuſtificantis, quod etiam ſimul cum hoc mouet liberũ arb. ad donum gratiæ acceptandum in his, q ſunt huius motionis capaces.

Ad primum ergo dicendũ, quòd pueri non ſunt capaces motus liberi arbitrij, & ideo mouentur a Deo ad iuſtitiá per ſolam informationem animę ipſorum. Hoc

F autem non fit ſine ſacramẽto, quia ſicut peccatum originale, a quo iuſtificantur, non propria voluntate ad eos peruenit, ſed per carnalem originem: ita etiam p ſpiritualem regenerationẽ a Chriſto in eos gratia deriuatur. Et eadem ratio eſt de furioſis & amentibus, qui nunquá vſum liberi arbitrij habuerũt. Sed ſi quis aliquãdo habuit vſum liberi arb. & poſtmodũ eo careat vel p infirmitatem, vel per ſomnum, nõ conſequitur gratiam iuſtificantem

G per baptiſmum exterius adhibitũ, aut per aliquod aliud ſacramentũ, niſi prius habuerit ſacramentũ in propoſito, quod ſine vſu liberi arbit. non contingit. Et hoc modo ille, de quo loquitur Auguſtin. renatus fuit, quia & prius,& poſtea baptiſmum acceptauit.

Ad 2^m dicendum, quòd etiam Salomon dormiendo non meruit ſapientiam, nec accepit: ſed in ſomno declaratum eſt ei, quòd pp præcedens deſiderium ei à Deo ſapientia infunderetur. Vnde ex eius per

H ſona dicitur Sapiẽtiæ 7. Optaui, & dat⁹ eſt mihi ſenſus. Vel poteſt dici, quòd ille ſomnus non fuit naturalis, ſed ſomnus prophetiæ, ſecundum quod dicitur Nu. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, per ſomnium, aut in viſione loquar ad eũ: in quo caſu aliquis vſum liberi arbit. habet. Et tamen ſciendum eſt, quòd non eſt eadem ratio de dono ſapientiæ, & de dono gratiæ iuſtificantis. Nam donum gratiæ iuſtificantis præcipue ordinat hominem ad bonum, quod eſt obiectum voluntatis: & ideo ad ipſum mouetur homo per motum uoluntatis, qui eſt motus liberi arbit. ſed ſapientia perficit intellectum, qui præcedit voluntatem. vnde abſque completo motu

I liberi arbitr. poteſt intellectus dono ſapientiæ illuminari: ſicut etiam videmus, quòd in dormiendo aliqua hominibus reuelantur, ſicut dicitur Iob. 33. Quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum: & erudiens eos, inſtruit diſciplinam.

Ad 3^m dicendum, quòd in infuſione gratiæ iuſtificantis eſt quædam tranſmutatio animæ humanæ: & ideo requiritur motus proprius animæ humanæ: vt anima moueatur ſecundum modum ſuum. Sed conſeruatio gratiæ eſt abſque tranſmutatione, vnde non requiritur aliquis motus ex parte animæ, ſed ſola

K continuatio influxus diuini.

responſione ad primum, quib⁹ ſufficit meritum Ieſu Chriſti. Et quando cõcurrit, non vno mõ concurrit. nam quandoque cõcurrit ſimultaneus, & hoc eſt regulare, & eſt motus acceptãtis gratiam, vt in litera dicitur. Quod nõ intelligas ſic, quaſi gratia ſit obiectum illius act⁹ q ſit acceptatio, ſed in actu exercito: q̃a. ſ. eſt mot⁹ liberi arb. exercentis acceptationem gratiæ. exercetur. n. hic per hoc, quòd voluntas mouetur in Deum principium gratiæ in remiſſionem peccatorum, amando ipſum cum deteſtatione offenſæ ſuæ. Quandoque concurrit præueniens, vt in dormientibus, vel non ſubſiſtentibus, vt in reſpõſione ad primum dr.

Lib. 4. c. parũ ante medium to. 1.

¶ Et ſcito, quòd ſi diligenter inſpiciamus vim rationis aſſignatæ in litera, ſcilicet quòd Deus mouet omnia ſuauiter, ac per hoc capaces liberi arbi. per liberũ arb. videbimus, quòd quando contingeret adultum mẽtis compotem vigilantem, ac conſcium ſuſcipere ſacramentum abſque actuali deuotione ſimultanea cũ ſacramento, ꝗuis præcedens fuerit deuotio, non infunditur tunc gratia. Ex quo enim Deus infundẽdo gratiá iuſtificantem, ſimul mouet liberũ arb. ſi libe. arb. non ſimul mouetur, conſequens eſt, quòd gratia non infundatur. Nec eſt ſimile in amẽtibus & dormiẽtibus inſenſibiliter cõſiſtentis: quoniá cõditio ſtat⁹ talium facit, vt ſuauiter moueantur abſq; motione liberi arb. ſimultanea. Et ſi inſtetur. ergo ſi poſt præcedẽtem deuotionẽ euagetur quis in ſuſceptione ſacramenti, obicem gratię ponit, & conſequenter peccatur mortaliter, reſpondetur quòd q̃a motio liber. arbit. ſimultanea gratiæ infuſionis miſerẽtis Dei opus eſt, & non habere illam eſt ſignum non ſuſcipiendi gratiam, conſequent eſt, quod idem ſit iudicium de tali motione, & gratiæ infuſione. Vnde ſicut euagatio nõ ponit obicem gratiæ, ita nec dictæ motioni, nec eſt peccatum mortale. Sed ſi per adueniens ſacramentum non reducitur euagatus ad actũ liberi arb. actualiter tendẽtis in Deũ iuſtificatorem, manifeſtum eſt, quòd non fit iuſtificatio impij tunc per gratiæ infuſionem. Nec tamen oportet quòd peccet quis propterea mortaliter, ſed priuatur fructu ſacramenti p obicem, quẽ habet, etſi tunc non ponat illum de nouo vt patet de eo qui diligenter & non ſufficienter ſe diſcuſſit. Et hæc ſunt valde notanda, nõ vt ſciam⁹, ſed vt diſcutiamus noſmetipſos.

† Lib. 8. ca. 10. non procul a fine & ca. 12. to. 3.

Articvlvs IIII.

Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus fidei.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd ad iuſtificationem impij nõ requiratur motus fidei. Sicut enim per fidem iuſtificatur homo, ita etiam & per quædam alia, ſcilicet per timorẽ, de quo dicitur Eccleſiaſ. 1. Timor

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæ tertiæ Articulum quartum.*

IN articu. 4. eiuſdem quæſtionis in rñſione ad primum, ſcito Nouiſſe, miſericordię act⁹ ſimultaneus in iuſtificatione impij in litera poſitus, prout clauditur in dilectione proximi,

3. q. 86. art. 6. ad 1. & 3. Et 2. di. 26. arti. 4. ad 4. Et 3. di. 30. art. 5. ad 3. Et 4. di. 17. q. 1. ar. 3. q. 3. Et ver. q. 28. ar. 4.

ximi, eſt ille de quo ſcriptum eſt; Miſerere animæ tuæ, placens Deo. Comprehẽdor enim ego ſub dilectione proximi, qui teneor diligere proximum ſicut meipſum.

Domini expellit peccatum: nã qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. & iterum per charitatem, ſecundũ illud Luc. 7. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. & iterum per humilitatem, ſecũdum illud Iac. 4. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. & iterum per miſericordiam, ſecundum illud Prou. 15. Per miſericordiam & fidem purgãtur peccata. nõ ergo magis motus fidei requiritur ad iuſtificationem impij, q̃ motus prædictarum virtutum.

¶ 2 Præt. Actus fidei non requiritur ad iuſtificationem, niſi inquãtum per fidem homo cognoſcit Deũ: ſed ẽt alijs modis poteſt homo Deũ cognoſcere. ſ. per cognitionem naturalem, & per donum ſapientiæ. ergo nõ requiritur actus fidei ad iuſtificationem impij.

¶ 3 Præt. Diuerſi ſunt articuli fidei. ſi igitur actus fidei requiratur ad iuſtificationẽ impij, videtur quòd oporteret hominẽ, quando primo iuſtificatur, de omnibus articulis fidei cogitare: ſed hoc videtur inconueniens, cum talis cogitatio longam temporis moram requirat. ergo videtur quòd actus fidei non requiratur ad iuſtificationem impij.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Rom. 5. Iuſtificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum.

Ar. præced. RESPON. Dicendum, q̃ ſicut dictum eſt,* Motus liberi arbit. requiritur ad iuſtificationem impij, ſecũdum quod mens hominis mouetur a Deo. Deus autem mouet animam hominis, conuertendo eam ad ſeipſum, vt dicitur in Pſal. 84. ſecundum aliam literam: Deus tu conuertens viuificabis nos. & ideo ad iuſtificationem impij requiritur motus mentis, quo conuertitur in Deum. Prima aũt conuerſio in Deum fit per fidem, ſecundum illud ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt. & ideo motus fidei requiritur ad iuſtificationem impij.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd motus fidei non eſt perfectus, niſi ſit charitate informatus. vnde ſimul in iuſtificatione impij cum motu fidei, eſt ẽt motus charitatis. Mouetur aũt liberũ arbit. in Deum ad hoc, quòd ei ſe ſubijciat: vnde etiam concurrit actus timoris filialis, & actus humilitatis. Contingit enim vnum & eundem actũ liberi arbit. diuerſarum virtutum eſſe, ſecundum quod vna imperat, & alia imperatur, prout ſcilicet actus eſt ordinabilis ad diuerſos fines. Actus autem miſericordiæ operatur circa peccatum per modum ſatisfactionis, & ſic ſequitur iuſtificationem: vel per modum præparationis, inquantum miſericordes miſericordiam conſequuntur, & ſic etiam poteſt præcedere iuſtificationem: vel etiam ad iuſtificationem concurrere ſimul cum prædictis virtutibus, ſecundum quòd miſericordia includitur in dilectione proximi.

AD 2m dicendum, quòd per cognitionem naturalem homo non conuertitur in Deum, inquantum eſt obiectum beatitudinis, & iuſtificationis cauſa: vnde talis cognitio non ſufficit ad iuſtificationem. Donum autem ſapientiæ præſupponit cognitionem fidei, vt ex ſupradictis* patet.

q. 68. art. 2. & art. 4. ad 3.

AD 3m dicendum, q̃ ſicut Apoſtolus dicit ad Ro. 4. Credẽti in eum qui iuſtificat impium, reputabitur fides eius ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ Dei. Ex quo patet, q̃ in iuſtificatione impij requiritur actus fidei quantum ad hoc, q̃ homo credat Deum eſſe iuſtificatorem hominum per myſterium Chriſti.

ARTICVLVS V.

Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus liberi arb. in peccatum.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd ad iuſtificationem impij, non requiratur motus liberi arbit. in peccatum. Sola enim charitas ſufficit ad deletionem peccati, ſecundum illud Prouerb. 10. Vniuerſa delicta operit charitas: ſed charitatis obiectũ non eſt peccatum. ergo nõ requiritur ad iuſtificationem impij motus liberi arbit. in peccatum.

¶ 2 Præt. Qui in anteriora tendit, ad poſteriora reſpicere nõ debet, ſecundum illud Apoſt. ad Philip. 3. Quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea vero quæ ſunt priora extendẽs meipſum ad deſtinatum perſequor brauium ſupernę vocationis: ſed tendenti in iuſtitiam retrorſum ſunt peccata præterita. ergo eorũ debet obliuiſci, nec in ea ſe debet extẽdere per totũ lib. arb.

¶ 3 Præt. In iuſtificatione impij non remittitur vnum peccatũ ſine alio. impium enim eſt a Deo dimidiam ſperare veniam. ſi igitur in iuſtificatione impij oportet liberũ arb. moueri contra peccatũ, oporteret qđ de omnibus peccatis ſuis cogitaret, quod videtur inconueniens, tum quia requireretur magnum tempus ad huiuſmodi cogitationem: tum etiam, quia peccatorum quorum eſt homo oblitus, veniam habere nõ poſſet. ergo motus liberi arb. in peccatum non requiritur ad iuſtificationem impij.

SED CONTRA eſt, q̃ dicitur in Pſal. 31. Dixi, Cõfitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem pc̃ti mei.

RESPON. Dicendum, q̃ ſicut* ſupra dictum eſt, Iuſtificatio impij eſt quidam motus, quo humana mens mouetur a Deo a ſtatu peccati in ſtatum iuſtitiæ. Oportet igitur quòd humana mens ſe habeat ad vtrunque extremorum ſecundum motũ liberi arbit. ſicut ſe habet corpus localiter motũ ab aliquo mouente ad duos terminos motus. Manifeſtum eſt autem in motu locali corporum, q̃ corpus motum recedit a termino a quo, & accedit ad terminum ad quem: vnde oportet, q̃ mens humana, dum iuſtificatur per motũ liberi arbit. recedat a peccato, & accedat ad iuſtitiam. Receſſus autem & acceſſus in motu liberi arbit. accipit

Super Quæſtionis centeſimædecimætertiæ Articulũ quintum.

IN art. 5. eiuſdem q. dubium occurrit, de oppoſitione iuſtitiæ, & culpæ terminorũ iuſtificationis impij: quoniam ſuper hoc magna cõtrouerſia videtur, & tamen fundat quodammodo totã præſentem doctrinam. Scotus igitur in 4. diſtin. 14. q. 1. probat dupliciter gratiã & culpam non opponi formaliter. Primo, quia vni gratiæ vna tantum priuatio per ſe opponitur: ſed gratia eſt vna, & priuatio culpæ eſt multiplex diuerſarum rationum, vt patet de tãta diuerſitate peccatorũ. ergo. Secundo, quia agens potẽs effectiue, vel defectiue ſuper vnum oppoſitorũ, poteſt eodẽ modo ſuper non eſſe alterius: ſed hõ põt ſupereſſe culpę effectiue, vel defectiue, nõ põt ſuper nõ eſſe gratiæ: quia non eſſe gratiæ, eſt nihil, ad quod creata potentia non ſe extendit. ergo nõ ſunt formaliter oppoſita.

Infra art. 7. ad 1. & 2. & q. 88. art. 2. cor. Et 4. di. 17. q. 1. art. 3. q. 4. Et 3. cõtra c. 158 Et ver. q. 28 art. 5.

¶ Ad euidentiã horum ſciendum eſt, q̃ de culpa, & de gratia dupliciter loqui poſſumus. ſ. in actu ſecundo, in actu. ſ. peccati mortalis, & i actu informato gratia. & ſic clarum eſt, q̃ opponuntur formaliter, pro quanto rectitudo actus charitatis, & obliquitas peccati mortalis opponũtur formaliter oppoſitione priuatiua. Et hoc iam probatum eſt ex hoc, q̃ peccatũ mortale directe eſt tranſgreſſio præcepti charitatis, quo nihil diuinæ amicitiæ æquandum eſt. & ſic non eſt præſens quæſtio, quoniã de culpa remanente poſt actum, & habitu gratiæ loquimur. Alio ergo modo poſſumus loqui de culpa & gratia. i. de macula, qua peccator poſt peccatũ dicitur peccator, & gratia, ideſt dono habituali, quo formaliter eſt quis gratus Deo, nõ curan-

Ar. 1. huius quæſt.

curando nunc de diſtinctione inter gratiam, charitatem, & ſibi neceſſario connexa. Et ſic eſt ſermo præſens, & dicimus q̄ gratia & culpa ſunt formaliter oppoſita priuatiue, ſicut tenebra & lumen. Quod probatur ex hoc, q̄ auerſio ab incommutabili bono, qua formaliter peccator poſt actum dicitur peccator, & auerſus a Deo charitatis obiecto, cōtrariatur directe priuatiuæ cōuerſioni ad Deū charitatis obiectū. Conſtat autem q̄ culpa & gratia hæc importāt, ſ. auerſionem, & conuerſionem huiuſmodi. ergo &c.

Tract. 46. in Io. ad procul a fine, tom. 9.

¶ Ad primam obiectionem Scot. habes reſponſionem in litera ex art. 1. huius q. in reſpōſione ad primum, quòd ſicut terminus ad quem iuſtificationis eſt vnꝰ, ſ. iuſtitia metaphorice dicta: ita terminus a quo, iniuſtitia, ſeu iniquitas, & in hoc conuenit omne peccatum. Vnde dicitur q̄ priuatio culpæ poteſt dupliciter ſumi. ſ. in ordine ad cauſam ſuam. ſ. conuerſionem ad cōmutabile bonum, & ſic non eſt vnius, ſed diuerſarum rationum iuxta ſpecificam diuerſitatem peccatorum: Alio modo ſecūdum communem rationem auerſionis ab incōmutabili bono, & ſic ē vna, vnꝰ ſ. rationis. Vnde omnia peccata mortalia conueniunt ex parte auerſionis, & non multiplicant auerſionem ex hac parte, ſed intendunt eā, ſicut appoſitio impedimentorum in medio auget elongationē a lumine. Et quia culpa eſt formaliter oppoſita gratiæ, inquantum eſt priuatio conuerſionis ad Deum, vt dictū eſt: ideo negatur q̄ culpa, vt priuatiue oppoſita gratiæ, non ſit vna.

¶ Ad ſecundā poteſt primo negari maior, & dici, q̄ ſufficit poſſe in non eſſe alterius demeritorie: hoc enim modo homo poteſt ſuper non eſſe gratiæ. Et ratio iſtius tertii membri eſt, quando alterum oppoſitum eſt ex altiori principio pendens. Secundo poteſt negari minor, pro quanto homo poteſt defectiue ſuper non eſſe gratiæ, quia deficiendo ponit obicem diuinæ infuſioni, & cōſeruationi gratiæ in ſe. Ad probationem de annihilatione plories dictum eſt, q̄ gratia quando deſinit haberi, non annihilatur propter plures rationes alias dictas.

¶ In eodem 5. art. nota differentiam inter motum naturalem & voluntatis, q̄ in natura idem numero eſt motus localis, quo acceditur a termino ad quem, & receditur a termino a quo. In voluntate autem, quia animaliter oportet vtrunque fieri, alter actus eſt, cuius obiectum eſt malum, a quo anima per modum recedentis ſe habet: & alter, cuius obiectum eſt bonum, ad qđ anima per modum accedentis ſe habet. Et propterea in litera dicitur, q̄ duplex motus liberi arb. requiritur, alter deteſtationis mali: & alter affectionis ad bonum, ex quibus duobus integratur quaſi vnus modus voluntatis a malo in bonum, a culpa ad iuſtitiam gratiæ.

¶ In eodem art. in reſponſione ad tertium aduerte, quòd illud verbum, Oportet quòd homo ſingula peccata quæ cōmiſit &c. non ſignificat neceſſitatem ſimpliciter ad conſequendam iuſtificationem, quia vnicus actus, quo quis deteſtatur vniuerſaliter omne peccatum propter Deū, etiam ſi tunc nolit cogitare de ſingulis quæ habet in memoria, paratus cogitare tempore confeſſionis, ſufficit ad iuſtificationem impii: quoniam præceptum de rememoratione in particulari affirmatiuum eſt, & pro ſemel tātum obligat, ſcilicet tempore confeſſionis, abſolute loquendo. Sed ſignificat neceſſitatem naturalis progreſſus infirmitatis hu-

F manæ de malo ī bonum iuſtitiæ gratuitæ per imperfecta bona, ſcilicet per ſingulares attritiones peccatorum in vniuerſalem cōtritionem eorum. paulatim enim innatum eſt nobis moueri de extremo in extremum. Hac enim noſtra conditione non obſtāte, poteſt abſque huiuſmodi attritionibus quis iuſtificari, vt de Paulo patet: & frequenter Dei grā operante accidit in repētinis conuerſionibus peccatorum, quando in veritate conuertuntur. Verum autem præter vniuerſalem contritionem requiratur ſingularis de ſingulis contritio, nō ſpectat ad pſentem locum, vbi de deteſtationibꝰ pcedentibus iuſtificationem impii eſt ſermo. Conſtat autem has ſingulares deteſtationes non eſſe cōtritiones: quia nō ſunt informatæ charitate, ſed attritiones, quæ vt ipſum nomen ſonat, præcedūt generationis ordine cōtritionē: priꝰ enim aliquid atteritur, q̄ conteratur.

3.q.86. art. 6. ad 1. & 2. & q.88. ar. 2. co. Et 4. diſ.17. q.1. artic.3. q.5. co. Et 4. cōtra c.72. Et vert. q.28. ar.6. Et Io. 4. le. Et Eph.5. lect. 5. fin.

ſecundum deteſtationem, & deſiderium. Dicit.n. *Aug. ſuper IIoā. exponens illud, Mercenarius autē fugit. Affectiones noſtræ motus animorum ſunt, lætitia, animi diffuſio: timor, animi fuga eſt: pgrederis animo, cum appetis: fugis animo, cū metuis. oportet igitur q̄ in iuſtificatione impij ſit motus liberi arb. duplex, vnus, quo p deſiderium tendat in Dei iuſtitiam: & alius, quo deteſtetur peccatum.

G Ad primvm ergo dicendum, quòd ad eādem virtutem pertinet proſequi vnum oppoſitorum, & refugere aliud: & ideo ſicut ad charitatem pertinet diligere Deū, ita etiā deteſtari peccata, per quæ anima ſeparatur a Deo.

Ad 2m dicendum, quòd ad poſteriora non debet homo regredi per amorem, ſed quātum ad hoc, debet ea obliuiſci, vt ad ea non afficiatur: debet tamē eorum recordari per cōſiderationem, vt ea deteſtetur. ſic enim ab eis recedit.

H Ad 3m dicendum, q̄ in tempore præcedente iuſtificationem, oportet q̄ homo ſingula peccata quę commiſit, deteſtetur, quorum memoriam habet, & ex tali conſideratione pręcedenti ſubſequitur in anima quidam motus deteſtantis vniuerſaliter omnia peccata cōmiſſa, inter quę ēt includūtur peccata obliuioni tradita: quia homo in ſtatu illo eſt ſic depoſitus, vt ēt de his quę non meminit, contereretur, ſi memoriæ adeſſent: & iſte motus concurrit ad iuſtificationē.

Articvlvs VI.

Vtrum remiſſio peccatorum debeat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

AD sextvm ſic proceditur. Videtur quòd remiſſio peccatorum non debeat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Subſtantia.n. rei non connumeratur his, quæ ad rem requiruntur, ſicut homo non debet connumerari animæ & corpori: ſed ipſa iuſtificatio impij eſt remiſſio peccatorum, vt * dictum eſt. ergo remiſſio peccatorum non debet computari inter ea, quæ ad iuſtificationem impij requirūtur.

¶ 2 Præt. Idem eſt gratiæ infuſio, & culpę remiſſio, ſicut idem eſt illuminatio, & tenebrarum expulſio: ſed idem non debet connumerari ſibiipſi, vnum.n. multitudini

*artic.1.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimatertiæ Articulum ſextum.*

IN art. 6. in calce corporis articuli, vbi dicitur, q̄ remiſſio peccatorū eſt cōſummatio, ſiue peruētio ad terminum huius motus, qui eſt iuſtificatio impii, dubium occurrit, tum quia iuſtitia, vt in primo articulo dictum

I fuit, eſt terminus ad quem, in cuius conſecutione conſummatur iſte motus: tum quia expulſio termini a quo, in nullo motu habet rationem termini ad quem, vt patet inductiue. Conſtat autem, quòd remiſſio peccatorum eſt expulſio culpæ, quæ eſt terminus a quo, & iſte eſt motus. ergo &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quemadmodum in omni mutatione ordo naturę ex parte agentis exigit quòd duorum, quæ inueniuntur in termino ad quem. ſ. inductionis formæ intentæ, & expulſionis oppoſiti, primo ſit inductio formæ intentæ, & vltimo ſit expulſio oppoſiti, vt patet in illuminatione, in qua licet ſimul aer illuminetur, & excludatur a tenebra: ex hoc tamen quòd illuminatur, excluditur a tenebra: ac per hoc excluſio eſt conſummatio, & peruentio ad terminum. Ita in hoc motu iuſtificationis impii terminus ad quem habet in ſe duo. ſ. inductionem iuſtitiæ, & remiſſionem culpę, & hęc habet vltimi rationē: & propterea in litera dicitur, quòd in remiſſione peccatorum conſum-

K matur iuſtificatio impii.

¶ In reſponſione ad primum, dubium conſurgit circa illa verba, Iuſtificatio impii dicitur eſſe ipſa remiſſio peccatorum, ſecundum quod omnis motus ſpeciem accipit a termino: nam plus requiritur ad eſſe terminum ſpecificantem motum, quàm ad eſſe terminum eiuſdem. Et propterea licet expulſio oppoſiti habeat rationem vltimi termini, nō habet tamen rationem termini ſpecificantis. Non enim ſpecificatur illuminatio ab expulſione tenebræ, ſed a lumine. male ergo videtur dictum, q̄ motus iſte dī remiſſio peccatorum, ſecundum qđ omnis motus ſpeciem ſumit a termino, tanq̄ remiſſio culpę ſit terminus ſpecificans talē motū.

¶ Ad hoc dicitur, quòd motus, ſeu mutatio eſt duplex. Quędam de cuius termini inductionis ratione eſt expulſio contrarii, ſiue priuatiui: quædam cui accidit hoc. exemplum primi eſt omnis motus, ſeu mutatio tam ſucceſſiua, quàm per ſe terminus ſucceſſiue. Exemplum ſecundi eſt illuminatio partiū orbis ſolis contiua ſoli: quia nunquàm fuerunt in tenebris, nec terminat illuminatio illa aliquem motum, vt patet in primis motibus, ſpecies ſumitur

ſumitur ab inductione termini, & non ab expulſione oppoſiti. In ſecundis, quia inueniri poſſunt dupliciter, ſcilicet coniuncte expulſioni oppoſiti, & ſeparate ab illis, vt patet de illuminatione, quæ inuenitur vtroque modo, ad denotandum differentiam inter vtrunque modum, quando occurrit cum expulſione oppoſiti, ſpecificatio fit ab exclusione oppoſiti, tanquam ab vltima ratione termini ad quem, ex qua ſumitur propria differentia ipſius. Verbi gratia, quia dupliciter fit illuminatio, ſcilicet per modum ſimplicis generationis, vt patet cum partes orbis cœnæ ſemper illuminantur, & per modum motus, vt patet cum aer ex tenebroſo fit illuminatus. Et in primo modo fit lumen tantum, & nõ fit lumen expellens tenebram: in ſecundo autem fit totũ hoc, ſcilicet lumẽ expellẽs tenebrã. Et ex hoc iſta illuminatio differt ab illa: quoniam ex hoc habet rationem motus, ſeu mutationis de contrario, ſeu priuatiuo in contrarium, ſeu formã, propter quod differt a prima quæ habet rationem ſimplicis productionis ex ſimplici negatione in affirmationem, ideo ab iſta vltima ratione termini ad quem, qua expellit oppoſitum, motus huiuſmodi dicitur ſumere ſpeciem. Sic autem eſſe in propoſito patet ex primo arti. huius q. vbi dictum eſt, quòd iuſtificatio dupliciter fieri poteſt, ſcilicet per modum ſimplicis generationis ex negatione iuſti ad faciendum iuſtum, & per modũ motus de contrario in contrarium, de culpa in iuſtitiam. Quando primo modo fit terminus ad quem, eſt ſola iuſtitia: quando ſecundo modo fit terminus ad quem, eſt iuſtitia expellens culpam. Et quia ex hoc habet vltimam differentiam iuſtificatio iſta, per quam differt a iuſtificatione etiam compari: ideo ex hac, iuſtificatio impii dicitur ſumere ſpeciem, ſicut motus a ſuo termino. Et ex hoc ſoluitur argumentum literæ: quia ad iuſtificationem impii concurrit remiſſio culpæ, vt ſubſtantia eius non abſolute, ſed pro quanto ſpeciem habet motus ex termino: & quia plura alia ad iuſtificationem requiruntur, ideo remiſſio connumeratur aliis.

opponitur. ergo nõ debet culpæ remiſſio cõnumerari infuſioni grãæ.

¶ 3 Præt. Remiſſio peccatorũ cõſequitur ad motum liberi arbitrij in Deũ & in peccatum, ſicut effectus ad cauſam. per fidem enim & contritionem remittũtur peccata: ſed effectus non debet connumerari ſuæ cauſæ, quia ea quæ cõnumerãtur, quaſi adinuicem cõdiuiſa ſunt B ſimul natura. ergo remiſſio culpæ non debet connumerari alijs, quæ requiruntur ad iuſtificationẽ impij.

Sed contra eſt, quòd in enumeratione eorum quæ requiruntur ad rem, non debet prætermitti finis, qui eſt potiſſimum in vnoquoq;: ſed remiſſio peccatorũ eſt finis in iuſtificatione impij. dicitur enim Iſa. 27. Iſte eſt omnis fructus, ut auferatur peccatum. ergo remiſſio peccatorum debet connumerari C inter ea, quę requiruntur ad iuſtificationem impij.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem 6. art. dubium occurrit de intentione authoris, an intendat quòd gratiæ infuſio, & remiſſio culpæ ſint idem ſecundum ſubſtantiam, & diſtinguãtur ſecundum terminos: an intendat quòd ſint, conueniant, & diſtinguantur ſicut generatio & corruptio, cum generatio vnius ſit corruptio alterius.

¶ Ratio dubii eſt, quia in litera vtrunque dicitur, & vtrunque ſimul verum eſſe non poteſt. nam cum ex aqua fit ignis, ſunt ibi ſimul duæ mutationes ſecundum ſubſtantiam, & quatuor termini. Altera eſt generatio de non eſſe ad eſſe ignis: altera eſt corruptio de eſſe in non eſſe aquæ. Et ſi ſic eſt in propoſito, nõ eſt idem ſecundum ſubſtantiam gratiæ infuſio, & remiſſio culpæ: & ſi non eſt ſic, non differunt, & conueniunt vt generatio & corruptio, vt in litera dicitur. Ad hoc dicitur, quòd hic oportet cautum eſſe, ne diuertamur de vno in aliud, & fallamur: nam diſtinguere oportet de generatione & corruptione, vt ſunt actiones, & vt ſunt mutationes. Si nanque eſt ſermo de actione generatiua & corruptiua, ſic dicendum eſt, quòd eſt eadem ſecundum ſubſtantiam, & diſtinguitur ſecundum terminos. Eadem nanque actio eſt, qua calidum generat calorem, & corrumpit frigus, ſcilicet calefactio, quæ inquantum terminatur ad expulſionem frigoris, dicitur corruptio actiue, & inquantũ terminatur ad calorẽ, dicitur generatio actiue. Et ad hũc ſenſum directe tendit litera, quoniam tã gratiæ infuſio, quã remiſſio culpæ actionẽ ſignificat: illa generatiuã, iſta expulſiuã. Si aũt eſſet ſermo de generatione & corruptione vt ſunt mutationes, tũc dicendũ eſt, quòd nõ eſt ſimile de eis & de propoſitis. nã generatio & corruptio, vt dictũ eſt, ſunt duæ mutationes inter quatuor terminos: in A iuſtificatione aũt impii eſt vna ſola mutatio inter duos terminos, ſcilicet de culpa ad gratiam, ſeu iuſtitiam. Et rõ eſt, quia culpa non eſt aliquid poſitiuum, a cuius eſſe ad non eſſe oporteat eſſe mutationem, quæ eſt corruptio: ſed eſt priuatio gratiæ, vt dictũ eſt. Et quoniã Sco. in 4. di. 14. q. 1. hoc impugnat, afferẽdæ ſunt duæ rationes ſuæ, vt veritas magis eluceſcat.

Respon. Dicendum, quòd quatuor enumerantur, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, ſcilicet gratiæ infuſio, motus liberi arbitrij in Deum per fidem, & motus liberi arbitrij in peccatum, & remiſſio culpæ. cuius ratio eſt: quia ſicut* dictum eſt, iuſtificatio eſt quidã motus, quo anima mouetur a Deo a ſtatu culpæ in ſtatum iuſtitiæ. In quolibet autẽ motu, quo aliquid ab altero mouetur, tria requiruntur. Primo quidẽ motio ipſius mouentis. Secundo, motus mobilis. Tertio, conſummatio motus, ſiue peruentio ad finem. Ex parte igitur motionis diuinæ accipitur gratiæ infuſio: ex parte vero liberi arbitrij moti accipiuntur duo motus ipſius ſecundũ receſſum a termino a quo, & acceſſum ad terminũ ad quẽ. Cõſummatio aũt, ſiue peruentio ad terminum huius motus, importatur per

¶ Arguit primo, Idẽ ſimplex nõ põt plurificari, & nõ plurificari, & hoc accipiendo terminos vniformiter: ſed remiſſio culpæ plurificatur, cõſecutio grãæ nõ plurificatur. ergo. Probatur minor, quia cuilibet culpæ reſpõdet propria remiſſio. Probatur, quia poteſt remiſſio vnius ſeparari ab altera, puta, ſi cõmiſiſſet tot culpas. Secundo ſic, Idem non ſeparatur ab eodẽ, & hoc vniformiter ſumẽdo terminos: ſed expulſio culpæ, & acquiſitio gratiæ ſeparantur ab inuicem, vt patet ex eo quòd gratia datur innocentibus, angelis, & Adæ in principio. & deus poteſt de potẽtia abſoluta parcere abſque infuſione grãæ. Reliquas rõnes Scoti attulim* ſuperius de oppoſitione terminorũ. ſ. gratię & culpæ, & remiſſionis culpæ abſque gratia.

ar. 1. huius quæſt.

¶ Sed hæc parum etiam apparentiæ habent apud exercitatos & diſcernentes, quòd non eſt de rerum omnium identitate par ratio vtrinque: ſed quædã ſunt, quæ ita ſe habent, quòd etſi vnũ poſſit abſolui ab altero, illud tamẽ alterum non põt abſolui ab illo: & non ſolum non poteſt abſolui, ſed concurrit in identitatem realem cum illo. Animal enim licet poſſit eſſe ſine homine, homo tamen non poteſt eſſe ſine animali, ita quòd oportet quòd ſit idem, quod animal: & albedo poteſt eſſe ſine hoc, quòd D ſit intenſa, intenſus tamen gradus albedinis non poteſt eſſe ſine ea, & identificatur illi. Et quod ad propoſitum facit, illuminari poteſt abſolui ab exitu a tenebra, exire tamen a tenebris non poteſt abſolui ab illuminari. vnde ſicut illuminari abſolute eſt mutatio ex non lumine ad lumen, illuminari autem tenebroſum eſt mutatio e a lumine priuatiue in lumẽ, & eſt vna mutatio ſimplex de tenebra ad lumen inter duos tantum terminos, ſcilicet priuationem & formam: ſimplex nanque negatio contracta ad priuationem eundem conſtituit terminum a quo. ita in propoſito conſecutio gratiæ, abſolute loquendo, eſt mutatio de ſimplici negatione gratiæ ad gratiam, & poteſt abſolui ab exitu a culpa, ſed non econuerſo. Exire quippe a culpa impoſſibile eſt, niſi conſequendo gratiam: ita quòd eſt vna mutatio exire e culpa, & conſequi gratiam inter duos terminos, ſcilicet culpã quæ eſt priuatio contraria gratiæ, & gratiam. Nec ſunt duo termini a quo negatio gratiæ, & priuatio gratiæ, ſed priuatio contrahit negationem, & conſtituit vnum terminum a quo.

E ¶ Et per hoc patet quid dicendum ſit ad quæſtionem, qua quæritur, vtrum in infuſione gratię, & remiſſione culpæ ſit vna ſimplex mutatio inter duos tantum terminos formaliter oppoſitos, vt prædeclaratum fuit.

¶ Et ad obiectionem primam Sco. dicitur, quòd remiſſio culpæ non multiplicatur ſecundum per ſe terminum: quia vt dictum fuit, omne peccatum conuenit cum alio in auerſione, ſed multitudo eſt in terminis per accidens, quod non inconuenit. Poteſt etiam dici, quòd idem inquantum idem, inconuenit multiplicari & non multiplicari, ſed inquantum aliquo modo differens eſt a ſe ipſo, poteſt multiplicari & non multiplicari. Et ſic eſt in propoſito: quia exitus a culpa, inquantum eſt idem conſecutioni gratiæ, ſ. inquantum eſt eadem mutatio ſecundum ſubſtantiam, non habet hoc quòd multiplicatur, & non multiplicatur, ſed inquantum eſt aliquo modo differens ab ea, id eſt, a ſeipſa vt identificatur illi. Differt enim in hoc, quòd ſe tenet ex parte termini a quo, illa vero ex parte termini ad quem vt ſic, poteſt multiplicari ex hac parte, & nõ multiplicari ex parte alia.

¶ Ad

¶ Ad ſecũdam dicitur, ꝙ idem realiter & cõuertibiliter impoſſibile é ſeparari, ſed quæ ſunt idem realiter, & non conuertibiliter, poſſunt ſeparari ex parte, qua non eſt conuertibilitas, vt patet de animali & homine, albedine & albedine intenſa &c. & ſic eſt in propoſito, vt patet ex dictis.

remiſſionem culpæ: in hoc enim iuſtificatio conſummatur.

Ad primum ergo dicendum, quòd iuſtificatio impij dicitur eſſe ipſa remiſſio peccatorum ſecundum qđ omnis motus accipit ſpeciem a termino, tamen ad terminũ conſequendum multa alia requiruntur, vt ex ſupradictis* patet. art. præced.

Ad 2m dicendum, ꝙ gratiæ infuſio, & remiſſio culpæ dupliciter conſiderari poſſunt. Vuo modo, ſecundum ipſam ſubſtantiã actus, & ſic idem ſunt: codé.n. actu Deus & largitur gĩam, & remittit culpã. Alio mõ poſſunt cõſiderari ex parte obiectorum, & ſic differunt ſm differentiam culpæ quæ tollitur, & gratię quæ infunditur. ſicut etiam in rebus naturalibus generatio & corruptio differunt, quàmuis generatio vnius ſit corruptio alterius.

Ad 3m dicẽdum, quòd iſta non eſt connumeratio ſecundum diuiſionem generis in ſpecies, in qua oportet quòd connumerata ſint ſimul, ſed ſecundum differentiam eorum quæ requiruntur ad completionem alicuius, in qua quidem enumeratione aliquid poteſt eſſe prius, & aliquid poſterius: quia principiorum & partium rei compoſitæ poteſt eſſe aliquid alio prius.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimætertiæ Articulum ſeptimum.*

Infr. art. 8. co. Et 4. di. 5. q. 2. ar. 2. q. 5. ad 1. Et diſt. 17. q. 1. ar. 5. q. 3. Et veri. q. 28. ar. 3. ad 12. & q. 28. ar. 3. ad 10. & 19 & ar. 9. °artic. 3. 5. & 6. †q. 13. ar. 1.

In art. 7. eiuſdem quęſtionis 113. nota duas radices ex philoſophia, alterã vnde prouenit quod forma non fiat in inſtanti: alteram vnde prouenit, quòd agẽs egeat tempore ad diſponendam materiã ſufficienter pro forma. Et prima i duobus ſimul iunctis cõſiſtit, ſcilicet in diſpoſitione ſubiecti, & indigentia temporis ad diſponendum. Secunda autẽ in vno, ſcilicet in proportione reſiſtentia indiſpoſitionis ad virtutem agentis diſponẽtis. Et eſt ſermo de forma permanente. De ſucceſſiua nanq; nulla eſt quęſtio, quia implicat eã eſſe in inſtanti. Et quoniam hæ radices cauſæ proprię dictorum effectuum accepitæ, ideo author vtens poſterioriſtica doctrina, Si affirmatio eſt cauſa affirmationis &c. ex negatione harũ cauſarum concludit gratiã infundi in inſtanti. °p. p. q. 85. ar. 4. q. 114. ar. 4.

¶ In reſponſione ad ſecundum, aduerte quòd non dicitur, ꝙ vnico actu liberum arbitrium moueatur

Articvlvs VII.

Vtrum iuſtificatio impii fiat in inſtanti, vel ſucceſſiue.

Ad ſeptimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ iuſtificatio impij non fiat in inſtanti, ſed ſucceſſiue. Quia vt* dictum eſt, ad iuſtificationem impij requiritur motus liberi arbitrij: actus autem liberi arb. eſt eligere, qui præexigit deliberationem conſilij, vt† dictum eſt. Cum igitur deliberatio diſcurſum quendam importet, qui ſucceſſionẽ quandã habet, vt ꝙ iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua.

I ¶ 2 Præt. Motus liberi arb. non eſt abſque actuali conſideratione: ſed impoſſibile eſt ſimul multa intelligere in actu, vt in primo° dictum eſt. cũ igitur ad iuſtificationem impij requiratur motus liberi arb. ĩ diuerſa, ſcilicet ĩ Deum, & in peccatum, videtur quòd iuſtificatio impij non poſſit eſſe in inſtanti.

K ¶ 3 Præt. Forma quæ ſuſcipit magis & minus, ſucceſſiue recipitur in ſubiecto, ſicut patet de albedine & nigredine: ſed gratia ſuſcipit magis & minus, vt* ſupra dictum eſt. ergo non recipitur ſubito in ſubiecto. cum igitur ad iuſtificationẽ impij requiratur gratię infuſio, videtur quòd iuſtificatio impij non poſſit eſſe in inſtanti.

¶ 4 Præt. Motus liberi arbitrij, qui ad iuſtificationẽ impij concurrit, ẽ meritorius, & ita oportet quòd procedat a gratia, ſine qua nullum

F eſt meritum, vt infra* dicetur: ſed prius eſt aliquid cõſequi formam, quàm ſm formã operari. ergo pri° infunditur gratia, & poſtea liberũ arbitrium mouetur in Deum, & in deteſtationem peccati. non ergo iuſtificatio eſt tota ſimul.

¶ 5 Præt. Si gratia infundatur animæ, oportet dare aliquod inſtans, in quo primo animæ inſit: ſimiliter ſi culpa remittitur, oportet vltimum inſtans dare, in quo homo culpæ ſubiaceat: ſed non poteſt eſſe idem inſtans, quia ſic oppoſita

G ſimul ineſſent eidem. ergo oportet eſſe duo inſtantia ſibi ſuccedentia, inter quæ, ſecundum* Philoſophum in 6. Phyſ. oportet eſſe tẽpus medium. nõ ergo iuſtificatio fit tota ſimul, ſed ſucceſſiue.

Sed contra eſt, quòd iuſtificatio impij fit per gratiam Spiritusſancti iuſtificantis: ſed Spiritusſanctus ſubito aduenit mentib° hominum, ſecundum illud Act. 2. Factus eſt repente de cælo ſonus

H tanquàm aduenientis ſpiritus vehementis. vbi dicit* glo. quòd neſcit tarda molimina Spiritusſancti gratia. ergo iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, ſed inſtantanea.

Respon. Dicendum, quòd tota iuſtificatio impii originaliter conſiſtit in gratiæ infuſione. Per eam enim & liberum arbitriũ mouetur, & culpa remittitur: gratiæ autem infuſio fit in inſtanti abſq; ſucceſſione. Cuius ratio eſt, quia quòd aliqua forma non ſubito im

I primatur ſubiecto, contingit ex hoc ꝙ ſubiectum non eſt diſpoſitum, & agens indiget tempore ad hoc, quòd ſubiectum diſponat. & ideo videmus quòd ſtatim cum materia eſt diſpoſita per alterationem præcedentem, forma ſubſtantialis acquiritur materiæ: & eadẽ ratione quia diaphanum eſt ſecondum ſe diſpoſitum ad lumen recipiendum, ſubito illuminatur a corpore lucido in actu.* Dictũ eſt aũt

K ſupra, quòd Deus ad hoc quòd gratiam infundat animæ, nõ requirit aliquam diſpoſitionẽ, niſi quã ipſe facit. Facit autem huiuſmodi diſpoſitionẽ ſufficientẽ ad ſuſceptionem gratiæ quandoq; quidem ſubito, quandoq; autem paulatim & ſucceſſiue, vt* ſupra dictum eſt. Quòd enim agens naturale non ſubito poſſit diſponere materiã, contingit ex hoc, quòd eſt aliqua diſproportio eius, qđ in materia reſiſtit ad virtutẽ agentis: & propter hoc videmus, quòd quanto virtus agentis fuerit fortior, tanto materia

in Deum & peccatũ, ſed quòd ſimul, ſecundũ quod vnum eſt rõ alterius. Exemplum autem de intellectu plus dicit, ꝙ oporteat, quia dicit etiã vnitatem actus: ſed abundans cautela non nocet. q. 114. ar. 2.

¶ In reſponſione ad tertium, aduerte maximam negatiuã ex doctrina antedicta, ꝙ ſuſcipere magis & minus non eſt ratio quare formam oportet fieri ſucceſſiue. Et probat hoc author ex lumine. Et hinc habes, quàm falſa ſit illa propoſitio, Nulla latitudo formæ acquiritur, aut deperditur in inſtanti. patet enim ꝙ non ſolum falſa eſt, cum aliquid fit conſecutiuæ, puta, cum calor fit conſequendo formam ignis ſed etiam cum fit per ſe vt proprius terminus factionis, vt patet de lumine. Et rurſus patet, ꝙ non ſolum eſt hoc verũ de latitudine intẽſiua, ſed etiã extẽſiua. cõtingit enim totũ aliquod ſimul illuminari, immo & coagulari, iuxta Philoſophum de ſenſu & ſenſato. Sed diſcuſſiones extrauagantibus relinquamus quæſtionibus, moralia proſequamur hic. tex. 2. co. 2. Ex glo. Ambroſii in illud Luc. 2. 1. Aut. in mõtana d feſtinatione com. 5.

¶ In reſponſione ad quintum, quæ dicenda eſſent de tempore diſcreto, & quomodo loquendum eſt de eo ſecundum ſe, & quomodo coexiſteret ad tempus noſtrum, require in commentariis ſuper prima parte. Quomodo autem datur primum eſſe gratiæ, quod eſt idem quòd primum non eſſe culpæ, non eſt aliquid ſpeciale. ſed commune omni generationi permanentium. Ex hoc ergo habes, quòd liberum arbitrium ĩ iuſtificationis inſtanti mouetur in deteſtationem culpæ, non quę eſt, ſed quæ imediate ante hoc fuit, & nũc primo non eſt. q. 112. ar. 2 q. 112. ar. 2. ad 2.

teria citius diſponit. Cũ igitur virtus diuina ſit infinita, poteſt quácunque materiam creatá ſubito diſponere ad formá, & multo magis liberum arbitriũ hominis, cuius motus poteſt eſſe inſtantaneus ſecundũ naturá. ſic igitur iuſtificatio impij fit a Deo in inſtãti. D. 746.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ motus liberi arbitrij, qui cócurrit ad iuſtificationé impij, eſt cóſenſus ad deteſtandum peccatũ, & ad accedendũ ad Deũ, qui quidem cóſenſus ſubito fit. Contingit aũt quádoque ꝙ præcedit aliqua deliberatio, quæ nó eſt de ſubſtãtia iuſtificationis, ſed uia in iuſtificationé: ſicut mot⁹ localis ẽ via ad illuminationé, & alteratio ad gñationé.

p. p. q. 85. art. 4.

Ad 2^m dicendum, ꝙ ſicut in primo * dictũ eſt, nihil prohibet duo ſimul intelligere actu, ſecundum qđ ſunt quodámodo vnum: ſicut ſimul intelligimus ſubiectum & prædicatum, inquantum vniuntur in ordine affirmationis vnius. Et per eũdem modum liberũ arbitrium poteſt in duo ſimul moueri, ſecundũ quod vnum ordinatur in aliud. motus autem liberi arbitrij in peccatum ordinať ad motum liberi arbitrij in Deum. Propter hoc enim homo deteſtatur peccatũ, quia eſt contra Deum, cui vult adhærere: & ideo liberum arbitrium in iuſtificatione impij ſimul deteſtatur peccatum, & conuertit ſe ad Deum, ſicut etiam corpus ſimul recedendo ab vno loco accedit ad aliũ.

Ad 3^m dicendum, ꝙ non eſt ró quare forma ſubito in materia non recipiať, quia magis & minus póteſt ineſſe: ſic. n. lumen nó ſubito reciperetur in aere ꝙ poteſt magis & minus illuminari: ſed ró eſt accipiẽda ex parte diſpoſitionis materiæ, vel ſubiecti, vt * dictũ eſt. In cor. art.

Ad 4^m dicendum, ꝙ in eodem inſtanti in quo forma acquiritur, incipit res operari ſecundum formá: ſicut ignis ſtatim cũ eſt generatus, mouetur ſurſum, & ſi motus eius eſſet inſtantaneus, in eodem inſtanti compleretur. Motus autem liberi arbitrij qui eſt velle, non eſt ſucceſſiuus, ſed inſtantaneus: & ideo non oportet quòd iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua.

Ad 5^m dicendum, ꝙ ſucceſſio duorũ oppoſitorũ in eodem ſubiecto aliter eſt conſideranda in his quæ ſubiacent tempori, & aliter in his quæ ſunt ſupra tẽpus. In his enim quæ ſubiacent tempori, non eſt * dare vltimum inſtás, in quo forma prior ſubiecto ineſt. D. 647. eſt autem dare ultimum tempus, & primum inſtans, in quo forma ſubſequens ineſt materię, uel ſubiecto. Cuius ratio eſt, quia in tempore nó poteſt accipi ante vnum inſtans aliud inſtans præcedens immediate, eo ꝙ inſtantia nó conſequenter ſe habeant in tẽpore, ſicut nec puncta in linea, vt probať in 6. * Phyſ. ſed tempus terminatur ad inſtans: & ideo in toto tempore pręcedẽti, quo aliquid mouetur ad vnam formam, ſubeſt formæ oppoſitæ: & ultimo inſtanti illius tẽporis, quod eſt primum inſtans ſequentis temporis, habet formá, quæ eſt terminus motus. Sed in his ꝗ ſunt ſupra tẽpus, aliter ſe habet. Si qua enim ſucceſſio ſit ibi affectuũ, vel intellectualiũ conceptionum, puta, in angelis, talis ſucceſſio nó menſuratur * tempore cótinuo, ſed tẽpore diſcreto, ſicut & ipſa quæ menſurántur, nó ſunt cótinua, vt in primo * habitũ eſt. Vnde in talibus eſt dandũ ultimum inſtans, in quo primũ fuit, & primum inſtans, in quo eſt id qđ ſequiť. Nec oportet eſſe tẽpus medium: quia nó eſt ibi cótinuitas tẽporis, quę hoc requirebat. Mens aũt humana quę iuſtificatur, ſm̃ ſe quidem eſt ſupra tempus, ſed per accidẽs ſubditur tempori, inquantum. ſ. intelligit cum continuo & tempore ſecundũ phantaſmata, in quibus ſpecies intelligibiles cóſiderat, vt in primo * dictũ eſt. Et

a princ. lib. per decem tex. com. 2.

D. 118.

p. p. q. 53. art. 2. & 3.

p. p. q. 85. art. 1. & 2.

A ideo iudicádũ eſt ſm̃ hoc de eius mutatione ſecundũ códitionem motuum temporalium, vt. ſ. dicamus, ꝙ non eſt dare vltimũ inſtans, in quo culpa infuit, ſed ultimũ tẽpus: eſt autem dare primũ inſtans, in quo gr̃a ineſt, in toto aũt tempore præcedenti inerat culpa.

Articvlvs VIII.

Vtrum gratiæ infuſio ſit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur ꝙ gr̃ę infuſio B non ſit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Prius enim eſt recedere a malo, quàm accedere ad bonum, ſecundum illud Pſal. 30. Declina a malo, & fac bonum: ſed remiſſio culpæ pertinet ad receſſum a malo, infuſio autem gratiæ pertinet ad proſecutionem boni. ergo naturaliter prius eſt remiſſio culpæ, quàm infuſio gratiæ.

§ 2 Præt. Diſpoſitio præcedit naturaliter formá ad quam diſponit: C ſed motus liberi arb. eſt ꝗdá diſpoſitio ad ſuſceptioné gr̃æ. ergo naturaliter præcedit infuſionem gr̃æ.

§ 3 Præt. Peccatum impedit animam ne libere tendat in Deũ: ſed prius eſt remouere id quod prohibet motum, quàm motus ſequať. ergo prius eſt naturaliter remiſſio culpæ & motus liberi arbitrij in Deum, quàm infuſio gratiæ.

Sed contra. Cauſa eſt prior naturaliter ſuo effectu: ſed gratiæ infuſio cauſa eſt omnium aliorum, quæ requiruntur ad iuD ſtificationem impij, vt * ſupra dictũ eſt. ergo eſt naturaliter prior.

Respon. Dicendum, ꝙ prædicta quatuor quę requirunť ad iuſtificationem impij, tẽpore quidẽ ſunt ſimul: quia iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, vt * dictum eſt: ſed ordine naturæ vnum eorũ eſt prius altero, & inter ea naturali ordine primum eſt gratiæ infuſio: ſecũdum motus liberi arb. in Deũ: tertiũ eſt motus liberi arb. in peccatum: quartum vero eſt remiſſio E culpę. Cuius ró eſt, quia in quolibet motu naturaliter primũ eſt motio ipſius mouentis: ſm̃ autem eſt diſpoſitio materiæ, ſiue motus ipſius mobilis: ultimũ vero eſt finis, vel terminus motus, ad quẽ terminatur motio mouentis. Ipſa igitur Dei mouentis motio eſt gratiæ infuſio, vt dictũ eſt * ſupra. motus aũt uel diſpoſitio mobilis eſt duplex, mot⁹ liberi arb. termin⁹ãt uel finis motus eſt remiſſio culpę, ut ex * ſupradictis patet. Et iõ naturali ordi

Super Quæſtionis centeſimæ decimætertiæ Articulum octauũ.

In articulo 8. eiuſdem quæſtionis in reſponſione ad primũ, nota ingeniũ & reuerẽtiá authoris. ¶ Nam primo computando tantũ quatuor, quæ numerari ſolẽt in iuſtificatione impii, & indiſtincte accipiendo gratiam cum per ſe, & neceſſario cóſequentibus donis ex parte termini ad quem, ſoluit augmentum de prioritate gratiæ reſpectu remiſſionis peccatorum, aut ecótra. Deinde diſtinguẽdo inter donum gratiæ, quod dictum eſt eſſe ĩ eſſentia animæ, & donum iuſtitiæ conſequentis gratiam, quod dictum eſt in primo articulo huius quæſtionis eſſe terminũ ad quẽ in iuſtificatione impii, aliter ſoluit, quaſi quintũ adiungens prædictis quatuor nó nouiter adinuentũ, ſed ipſam iuſtificationem, quæ a iuſtitiæ dono terminante dicta eſt, conſequens. vt ſic iuſtificatio impii ex parte termini ad quem, ſit quintum integrans iuſtificationem impii. Et quia ſic ordo naturalis in iuſtificatione impii eſt, quòd primo eſt infuſio gratiæ: ſecundo motus liberi arbitrii ĩ Deũ: tertio motus liberi arbitrii in peccatũ: quarto conſequutio iuſtitiæ: quinto excluſio culpę. Et vt melius penetres ordinem hunc, aduerte ꝙ actio Dei infuſiua gratiæ ipſo habet quaſi duo officia, quia eſt inductiua, & expulſiua. & ſi actio ſine medio motu liberi arbitrii per modum naturalium actionũ ſortireĩ effectum, vt in infantibus contingit baptizatis, tũc ad gratiæ infuſionem duo tantum conſequeren-

4. di. 17. q. 1. ar. 4. q. 1. & q. 2. art. 5. q. 1. ad 2. Et ver. q. 28 art. 7.

art. præced.

art. pręced.

ar. 6. huius quæſt.

* ar. 6. huius quæſt.

ne primū in iuſtificatione impij eſt gratię infuſio: ſcdm eſt motus libe. arbit. in Deū: tertium vero eſt motus liberi arb. in peccatum. Propter hoc enim ille qui iuſtificatur, deteſtatur peccatum, quia eſt contra Deum: vnde motus liberi arb. in Deum præcedit naturaliter motū liberi arb. in peccatū, cū ſit cauſa & ratio eius: quartum vero & vltimum eſt remiſſio culpæ, ad quam tota iſta tranſmutatio ordinatur ſicut ad finem, vt * dictum eſt.

*Ar.1.& 6. huius qu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd receſſus a termino, & acceſſus ad terminum dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, ex parte mobilis, & ſic naturaliter receſſus a termino præcedit acceſſum ad terminū. Prius enim eſt in ſubiecto mobili oppoſitū quod abiicitur, & poſtmodum eſt id quod p motū aſſequitur mobile: ſed ex parte agentis eſt econuerſo. Agens enim per formam, quæ in eo præexiſtit, agit ad remouendū contrariū, ſicut ſol per ſuam lucem agit ad remouendum tenebras. Et ideo ex parte ſolis prius eſt illuminare, quàm tenebras remouere: ex parte autē aeris illuminandi prius eſt purgari a tenebris, quàm conſequi lumen ordine naturæ, licet vtrunque ſit ſimul tempore. Et quia infuſio gratiæ, & remiſſio culpæ dicuntur ex parte Dei iuſtificātis, iō ordine naturæ prior eſt gratiæ infuſio, quàm culpæ remiſſio. Sed ſi ſumātur ea quæ ſunt ex parte hominis iuſtificati, eſt econuerſo. nā prius eſt ordine naturæ liberatio a culpa, quàm conſecutio gratię iuſtificantis. Vel poteſt dici, quòd termini iuſtificationis ſunt culpa ſicut a quo, & iuſtitia ſicut ad quē: gratia vero eſt cauſa remiſſionis culpæ, & adeptionis iuſtitiæ.

AD 2^m^ dicendum, quòd diſpoſitio ſubiecti pręcedit ſuſceptionē formę ordine naturæ: ſequitur tamē actionem agentis, per quam etiā ipſum ſubiectum diſponitur. & ideo motus liberi arb. naturę ordine pręcedit conſecutionē gratię, ſequitur autem gratiæ infuſionē.

AD 3^m^ dicendū, q ſicut* Philoſop. dicit in 2. Phyſ. In motibus animi omnino præcedit motus in principium ſpeculationis, vel in finem actionis: ſed in exterioribus G motibus remotio impedimēti præcedit aſſecutionem finis. & quia motus liberi arb. eſt motus animi, prius naturæ ordine mouetur in Deū ſicut in finē, quàm ad remouēdum impedimentum peccati.

*Tex. 89. tomo.2.

ARTICVLVS IX.

Vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei.

AD NONVM ſic procedit. Videtur q iuſtificatio impij nō ſit maximum opus Dei. Per iu- H ſtificationem enim impij cōſequitur aliquis gratiam viæ: ſed per glorificationem conſequitur aliquis gratiam patriæ, quæ maior eſt. ergo glorificatio angelorum, vel hominum eſt maius opus, quàm iuſtificatio impij.

§ 2 Pręt. Iuſtificatio impij ordinatͬ ad bonum particulare vnius hoīs: ſed bonum vniuerſi eſt maius, q̄ bonū vnius hominis, ut patet in 1. * Eth. ergo maius opus eſt creatio cæli & terrę, q̄ iuſtificatio impij.

*Ca.2.in fine tomo 5.

I § 3 Præt. Maius eſt ex nihilo aliquid facere, & vbi nihil cooperatur agenti, quàm ex aliquo facere aliquid cum aliqua cooperatione patientis: ſed in opere creationis ex nihilo fit aliquid, vnde nihil poteſt cooperari agenti. ſed in iuſtificatione impij De^9^ ex aliquo aliquid facit, ideſt, ex impio iuſtū, & eſt ibi aliqua cooperatio ex parte hoīs, q̄a eſt ibi motus liberi arb. vt* dictum eſt. ergo iuſtificatio im- K pij non eſt maximum opus Dei.

*Ar.3.huius quæſt.

SED CONTRA eſt, quod in Pſal. 144. dr, Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. & in collecta dicitur, De^9^ qui omnipotentiā

---

rentur, ſcilicet iuſtitia & remotio culpæ, primam ex primo officio, ſecundum ex ſecundo. Sed quoniam in adultis non ſortiut effectum per modum actionis naturalis, ſed medio libero arbitrio, vt omnia fiant ſuauiter, ad infuſionem gratiæ conſequuntur quatuor, duo ex primo officio, ſcilicet motus liberi arbitrii in Deum, & conſecutio iuſtitiæ: & duo ex ſecundo officio, ſcilicet motus liberi arbitrii in peccatum, & expurgatio a peccato, ita quòd gratia cauſat duos motus, alterū per modū liberi arbitrii, quaſi imperando ei acceſſum ad Deū, & receſſum a peccato: alterum p modū naturæ, quaſi exequendo inductionem iuſtitiæ, & remiſſionem peccati. Et quoniā totus ordo medii præcedit naturaliter ordinem tertii: & totus ordo imperii prior naturaliter eſt toto ordine executionis, idcirco conſecutionem iuſtitię quæ terminus ad quem in executione iſtius motus eſt, quarto loco poſt totum motum liberi arbitr. locaui. & ſic ponitur iuſtitia terminus ad quē, & culpa terminus a quo iuſtificationis impii, vt in litera dicitur: & gratia cauſa vtriuſque, ſcilicet adeptionis, & remiſſionis.

¶ In reſponſione ad ſecundum, dubiū occurrit, quia author videtur ęquiuocare, aut male probare, q diſpoſitio liberi arbitrii ſequitur gratiæ infuſionē: q̄a diſpoſitio ſubiecti ſequitur actionem agentis, per quam etiam ipſum ſubiectum diſponitur. nam in cōmuni loqnēdo, actio agentis eſt duplex, vna inductiua formæ, & altera diſpoſitiua, vbi opus eſt diſpoſitione. Et conſtat quòd diſpoſitio ſubiecti ſequitͬ actionem diſpoſitiuā non actionē inductiuā. Vbi autem non eſt op^9^ diſpoſitione, vt in illuminatione, actionem agentis nulla ſequitur diſpoſitio: in ſpeciali quoque propoſito loquendo, actio Dei eſt duplex, ſcilicet infuſio gratiæ, & gratuita Dei motio. Prima inducit formam gratiæ: ſecūda præparat, ſeu diſponit ad gratiam, vt patet ex ſupradictis. Et ſic diſpoſitio ad gratiam ſequitur actionem agentis, ideſt, gratuitam Dei motionem: præcedit autem naturæ ordine actionem agentis, ideſt, infuſionem gratiæ, cuius oppoſitū in litera dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ſi gratiæ donum habituale perficeret ſolum per modum naturæ, idem eſſet iudicium de infuſione gratiæ, & diſpoſitione ad illam, & aliis actionibus, formis, & diſpo-F ſitionibus naturalibus, & oporteret ponere ſecundum naturæ leges aliam actionem inductiuam formæ, & aliam diſpoſitiuam. Sed quia iam declaratum eſt, quòd gratia operatur vtroque modo ſ. & per modum liberi arbit. & per modū naturæ: ideo infuſio gratię gratum facientis, inquantum operatur per modū liberi arbi. gratuite mouet liberū arbit. ad actus duos antedictos, & ſic præuenit & eoſdē vt informans gratia, & ſeipſam gratiam vt gratum facientem, ita quòd non ſolum ſimul, ſed vnica actione Deus infundēdo gratiā gratuite mouet, & gratum facit: & inquātum gratuite mouet liberū arb. diſponit, ſimul & diſpoſitum reddit per liberū arbi. hominē ad gratiam: quoniā ipſo actu liberi arbi. homo reddit ſubiectum præparatū & coaptatū gratiæ, cuius oppoſito actu poſuerat obicē gratię. Et hæc præparatio eſt, quæ ſuperius in quæſtione centeſima duodecima articulo ſecundo ad primum, dicta eſt meritoria.

3.q.43.art.4.ad 2. Et 4.di.17.q.1.ar.5.q.1.ad 1.Et di.46.q.2.a.1:q.3.ad 2.Et Io.tr.le.4.

¶ Nec obſtat his, q quādoque gratuita Dei motio fit non p gratiam gratum facientem: poteſt enim & per ipſam, & ſine ipſa De^9^ gratuite mouere. Hanc autem quam diximus eſſe mētem authoris, ex eo patet, quòd non dicit diſpoſitionem naturæ ordine ſequi actionē agētis quācunque, ſed eam per quam etiam ſubiectū diſponitur, quaſi diceret, quòd actionem, quæ non ſolū eſt inductiua, ſed et diſpoſitiua, diſpoſitio ſubiecti ſequitur: & ſic nihil reſtat ambiguum.

¶ *Super Quæſtionis centeſimætertiæ Articulum nonum.*

IN articulo nono eiuſdem quæſtionis duo nota. Primo, quòd iuſtificationem impii, quę conſiſtit, vt eſt dictum, in gratię infuſione originaliter & principaliter, author diſtinguit contra creationem: quia ex impio fit iuſtus, & quia in adultis cooperatur motus liberi arbitrii. Quod pro tanto notandum dixerim, vt gratiam non creari apud authoris doctrinam, confirmem. Secundo, tene ante oculos tuos ſemper die noctuque, quòd bonum gratiæ vnius, eſt melius quàm bonum naturæ totius vniuerſi, vt continue videas damnationem imminentem non exiſtimanti tantum bonum oblatum.

tuam parcendo maxime & miſerando manifeſtas. & * Auguſtinus dicit exponens illud Ioan. 14. Maiora horum faciet, quòd maius opus eſt, vt ex impio iuſtus fiat, quàm creare cælum & terram.

Trac. 72. in Ioann. poſt medium illius, tom. 9.

RESPON. Dicendum, quòd opus aliquod poteſt dici magnũ dupliciter. Vno modo ex parte modi agendi, & ſic maximum opus eſt creationis, in quo ex nihilo fit aliquid. Alio modo poteſt dici opus magnum propter magnitudinem eius quod fit, & ſecundum hoc maius opus eſt iuſtificatio impij, quæ terminatur ad bonum æternum diuinæ participationis, quàm creatio cæli & terræ, quæ terminatur ad bonum naturæ mutabilis: & ideo * Auguſtinus cum dixiſſet, quòd maius eſt quòd ex impio fiat iuſtus, quàm creare cælum & terram, ſubiungit: Cælum enim & terra tranſibit, prædeſtinatorum autem ſalus & iuſtificatio permanebit. Sed ſciendum eſt, quòd aliquid magnum dicitur dupliciter. Vno modo ſecundum quantitatem abſolutam, & hoc modo donum gloriæ eſt maius, quàm donum gratiæ iuſtificantis impium: & ſecundum hoc glorificatio iuſtorum eſt maius opus, quàm iuſtificatio impij. Alio modo, dicitur aliquid magnum quantitate proportionis, ſicut dicitur mons paruus, & milium magnum: & hoc modo donum gratiæ impium iuſtificantis eſt maius quàm donum gloriæ beatificantis iuſtum: quia plus excedit donum gratiæ dignitatem impij, qui erat dignus pœna, quàm donum gloriæ dignitatem iuſti, qui ex hoc ipſo quòd eſt iuſtificatus, eſt dignus gloria. & ideo * Auguſtin. dicit ibidem: Iudicet qui poteſt, vtrum maius ſit iuſtos angelos creare, quàm impios iuſtificare: certe ſi æqualis eſt vtrunque potentiæ, hoc maioris eſt miſericordiæ. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Trac. 72. in Io. a med. illius tom. 9.

Trac. 72. in Ioann. non procul a fi. tom. 9.

AD 2ᵐ dicendum, quòd bonum vniuerſi eſt maius quàm bonũ particulare vnius, ſi accipiatur vtrũque in eodem genere: ſed bonum gratiæ vnius maius eſt quàm bonum naturæ totius vniuerſi.

AD 3ᵐ dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte modi agendi, ſm quem creatio eſt maximũ opus Dei.

ARTICVLVS X.

Vtrum iuſtificatio impij ſit opus miraculoſum.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd iuſtificatio impij ſit opus miraculoſum. Opera enim miraculoſa ſunt maiora non miraculoſis: ſed iuſtificatio impij eſt maius opus, quàm alia opera miraculoſa, vt patet per * Auguſti. in authoritate inducta. ergo iuſtificatio impij eſt opus miraculoſum.

§ 2 Præt. Motus voluntatis ita eſt in anima, ſicut inclinatio naturalis in rebus naturalibus: ſed quando Deus aliquid operatur in rebus naturalibus contra inclinationem naturæ, eſt opus miraculoſum, ſicut cum illuminat cæcum, vel ſuſcitat mortuum: voluntas autem impij tendit in malum. cum igitur Deus iuſtificando hominem, moueat eũ in bonum, videtur quòd iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

A § 3 Præt. Sicut ſapientia eſt donũ Dei, ita & iuſtitia: ſed miraculoſum eſt, ꝙ aliquis ſubito ſine ſtudio ſapientiam aſſequatur a Deo. ergo miraculoſum eſt, ꝙ aliquis impius iuſtificetur a Deo.

SED CONTRA. Opera miraculoſa ſunt ſupra potentiam naturalem: ſed iuſtificatio impij nõ eſt ſupra potentiam naturalem. dicit enim * Auguſt. in lib. de prædeſt. ſanctorũ, ꝙ poſſe habere fidẽ, ſicut poſſe habere charitatẽ, naturæ eſt hominũ: habere aũt fidẽ quẽadmodũ
B hr̃e charitatẽ, grãæ eſt fideliũ. ergo iuſtificatio impij non eſt miraculoſa.

RESPON. Dicendum, quòd in operibus miraculoſis tria cõſueuerunt inueniri, quorum vnum eſt ex parte potentiæ agentis: quia ſola diuina virtute fieri poſſunt, & ideo ſunt ſimpliciter mira, quaſi habentia cauſam occultam, vt in primo * dictũ eſt: & ſecundum hoc tam iuſtificatio impij quàm creatio mundi, & vniuerſaliter omne
C opus, quod a ſolo Deo fieri poteſt, miraculoſum dici poteſt. Secundo in quibuſdam miraculoſis operibus inuenitur, quòd forma inducta eſt ſupra naturalem potentiam talis materiæ: ſicut in ſuſcitatione mortui vita eſt ſupra naturalẽ potentiam talis corporis, & quãtum ad hoc, iuſtificatio impij nõ eſt miraculoſa: quia naturaliter anima eſt gratiæ capax. eo enim ipſo, ꝙ facta eſt ad imaginẽ Dei, capax eſt Dei per gratiam, vt * Augu. dicit.
D Tertio modo in operibus miraculoſis inuenitur aliquid præter ſolitum & conſuetum ordinẽ cauſandi effectum: ſicut cum aliquis infirmus ſanitatẽ perfectam aſſequitur ſubito præter ſolitũ curſum ſanationis, quæ fit a natura, vel arte: & quantum ad hoc, iuſtificatio impij quandoque eſt miraculoſa, & quãdoque non. Eſt enim iſte communis & cõſuetus curſus iuſtificationis, vt Deo mouente interius animã, homo conuertatur ad Deũ, pri
E mo quidẽ cõuerſione imperfecta, vt poſtmodum ad perfectam deueniat: quia charitas inchoata meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, ſicut * Aug. dicit. Quandoque vero tam vehementer Deus animã mouet, vt ſtatim quandam perfectionẽ iuſtitiæ aſſequatur, ſicut fuit in cõuerſione * Pauli, adhibita etiã exterius miraculoſa proſtratione: & iõ cõuerſio Pauli tanq̃ miraculoſa in Eccleſia cõmemoratur celebriter.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quædam miraculoſa opera etſi

Infr. q. 105. art. 7. ad 1. Et 3. q. 44. art. 3. ad 1. & 3. Et 2. d. 28. q. 1. ar. 3 ad 2. Et 4 diſt. 17. q. 1. ar. 5. q. 1. Et po. q. 6. ar. 2 ad 6.

* ar. præced. in argu. Sed contra.

cap. 5. non procul a fi. tom. 7.

p p q. 105. art. 7. & 8. & qõ. 110. art. 4.

Loco citato in arg. Sed contra.

Tract. 5. in epiſt. Ioan. an e mediũ tom. 9.

D. 985.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimætertiæ Articulum decimum.*

IN arti. 10. einſdẽ quæſt. dubium triplex occurrit. Primũ eſt circa illud, Anima naturaliter eſt capax grãæ. videtur enim ꝙ ſecundum præſentem doctrinã in aia ſit potẽtia naturalis ad grãm, ac per hoc ad fidem & alia huiuſmodi, cuius * oppoſitũ in prima parte diximus contra Scotũ.

¶ Secundũ eſt circa illud, ꝙ gratia non eſt ſuper naturalem potentiã impij, ſicut vita ſupra potentiam in corpore mortuo. Sicut .n. in corpore mortuo eſt potentia remota ad vitam & nõ propinqua, ita in aia impia eſt potẽtia remota ad gratiã & non propinqua, immo magis vita eſt in potẽtia naturali talis corporis q̃ gratia in potentia naturali animæ impiæ, quia illud põt per multas trãſmutationes reduci i vitã ab agẽte naturali, grã vero non.

¶ Tertium eſt in reſponſione ad 3m, circa illud, quod nõ eſt ſimile de illuminatione cæci, & iuſtificatione impij. quia expreſſe author in 3. cõtra Gent. ca. 161. dicit, ꝙ iuſtificatio impij eſt ſupra id quod ordo rerum exigit. & ideo ſicut Deus non oẽs cæcos illuminat, ita non impios iuſtificat. Hic autem argumento ſecũdo qđ hoc tangit, vult enim ordinem rerũ ipſam iuſtificationem fieri, & propterea nõ eſſe miraculũ: aut ergo hic, aut ibi a vero declinat.

¶ Ad euidẽtiã horũ ſciendũ eſt, ꝙ cũ cõmune ſit omni formæ non habere materiã ex qua conſtat, cũ de potentia naturali ad formam quo eſt, non ſolũ de materia in qua, eſt ſermo. Verũ huiuſmodi materia in qua, dupliciter põt ſe ad formã habere: nã quãdoque eſt non ſolum in qua fit & ẽ forma, ſed etiã materia ex qua educitur forma, & tũc ẽ potẽtia naturalis ad formã, vtpote ex ſua potentia educẽdam. Quãdoque aũt eſt ſolum materia in qua fit & eſt, non autem ex qua educitur. Et hoc adhuc contingit dupliciter, vno mõ ſic, ꝙ licet forma nõ educatur de potẽtia materiæ, diſpoſitio tamen propria ad formam educitur de potentia materiæ per naturale agens. & tunc eſt etiam potẽtia naturalis ad formã: & hoc modo eſt i corpore organico potentia naturalis ad animam intellectiuam. Alio modo ſic, ꝙ propria diſpoſitio educatur de potentia ſubiecti, ſed nõ per agẽs naturale claudẽdo ſub naturali agente totũ ordinem naturæ. Et tũc eſt potẽtia quodãmodo naturalis, & quodãmodo nõ naturalis

turalis: quoniam ex eo ꝙ etiam propria diſpoſitio ad formã excedit facultaté naturalis motiui talis potẽtiæ, ſequitur ꝙ potentia ad talé formã ſit ſupra potentiã naturalẽ illius: ex eo autẽ ꝙ illa diſpoſitio educibilis eſt de potentia propria, quandã naturalitatem habet. Et hoc mõ potẽtia animæ ad gratiã eſt quodãmodo naturalis, pro quãto actus liberi arbi. quo præparat ad gratiam, educitur de potentia naturali li. arbitrii. Eſt aũt ſupnaturalis, pro quãto actus ille vt diſpoſitio ad gratiam, a ſola gratuita Dei motione eſſe poteſt. Et forma ipſa .ſ. gratia ſupremi ordinis eſt ſuper totum naturæ ordinem, vt in præcedenti articulo ad ſm habes. Et quia medium nunc hoc, nũc illud induit extremũ, iõ potẽtia aĩæ ad gr̃a quãdoque naturalis, quãque nõ naturalis, ſed obediẽtialis, aut ſupernaturalis vocatur. Simpliciter aũt nõ eſt naturalis, quĩa ad res ſupremi ordinis eſt: ſed deficit a ratione miraculi iuſtificatio, propter illud naturalitatis, qđ eſt in anima, præcipue a theologo conſiderata, qui quoniã Deus ab initio inſtituit creaturã rationalem ad hũc ſupremum ordinẽ eleuandã per ſua etiam opera, ideo vt naturale hoc accipit, qđ non acciperet, ſi Deus ſolum naturalé ordinẽ rerũ creaſſet, ac inſtituiſſet. Et per hoc patet reſponſio ad primum dubium.

¶ Ad ſm dicitur, ꝙ inter mortuum, ſeu cæcũ & impium, hoc intereſt, quòd in impio eſt velut potentia occupata ſub altero contrario, ſicut potẽs calefieri actu frigidum exiſtens: in mortuo autem, aut cæco non eſt potentia ſub altero contrario, ſed omnino nulla eſt potentia: quia de priuatione ad habitum non eſt regreſſus, niſi per reſolutionẽ ad primum. Vnde obiectio nihil obſtat, quia de K potentia propinqua eſt ſermo, quãmuis occupata, non de potentia remota per reſolutionem ad vltimum.

¶ Ad tertium demũ dubium dicitur, ꝙ duplex ordo eſt hic cõſiderandus .ſ. ordo meritorum noſtrorum ſm iuſtitiam, & ordo cauſandi. Si attendimus ad ordinẽ iuſtitiæ, ſic præter terũ ordinẽ ſit iuſtificatio impii, in tantum vt in præcedẽti articulo dictũ ſit, ꝙ plus excedit donum gratiæ proportionaliter impiũ, q̃ donũ gloriæ iuſtum: & iuxta hunc ordinem author loquitur in libro contra Gentil. in loco allegato. Si aũt conſideretur ordo cauſandi iuſtificationem ipſam, ſic vt in litera dicitur, quandoque ſit ſm conſuetum curſum cauſandi ipſam, quandoq; ſupra ipſam: & iuxta hũc ordinẽ locutus eſt hic author. Et quia ratio miraculi attendit̃ iuxta ſuperexceſſum ordinis cauſandi, & nõ iuxta ſuperexceſſum ordinis iuſtitiæ tãtũ, ideo hic negatur eſſe miraculum iuſtificationem impii, quod tamen conceditur de illuminatione cæci, quia ordo cauſandi ibi mutatur.

ſint minora, quàm iuſtificatio impij quantum ad bonum quod ſit: ſunt tamen præter conſuetum ordinem talium effectuum, & ideo plus habent de ratione miraculi.

A d 2^{m} dicendum, ꝙ non quandocunque res naturalis mouetur contra ſuam inclinationẽ, eſt opus miraculoſum, alioquin miraculo- G ſum eſſet, quòd aqua calefieret, vel ꝙ lapis ſurſum proiiceretur: ſed quandoque hoc ſit præter ordinem propriæ cauſæ, quæ nata eſt facere hoc. Iuſtificare autem impiũ nulla alia cauſa poteſt niſi Deus, ſicut nec aquã calefacere niſi ignis: & iõ iuſtificatio impij a Deo quantum ad hoc, non eſt miraculoſa.

A d 3^{m} dicendum, quòd ſapientiã & ſcientiã hõ natus eſt acquirere a Deo per proprium ingenium & ſtudium, & ideo quando præter H hunc modum homo ſapiens, vel ſciens efficitur, eſt miraculoſum: ſed gratiam iuſtificantem non eſt homo natus acquirere per ſuam operationem, ſed Deo operante: unde non eſt ſimile.

QVAESTIO CXIIII.

De merito, quòd eſt effectus gratiæ cooperantis, in decem articulos diuiſa.

D E I N D E conſiderandũ eſt de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis. Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, Vtrum homo poſſit aliquid mereri a Deo.

¶ Secũdo, Vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam æternã.

¶ Tertio, Vtrum aliquis per gratiam poſſit mereri vitam æternam ex condigno.

¶ Quarto, Vtrum gratia ſit principium merendi mediante charitate principaliter.

¶ Quinto, Vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.

¶ Sexto, Vtrum homo poſſit eã mereri alij.

¶ Septimo, Vtrũ poſſit ſibi aliquis mereri reparationẽ poſt lapsũ.

¶ Octauo, Vtrũ poſſit ſibi aliqs mereri augmẽtũ gr̃æ, vel charitatis.

¶ Nono, Vtrum poſſit ſibi mereri finalem perſeuerantiam.

¶ Decimo, Vtrum bona temporalia cadant ſub merito.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo poſſit aliquid mereri a Deo.

A D PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd hõ non poſſit aliquid mereri a Deo. Nullus enim videtur mercedem mereri ex hoc, quòd reddit alteri quod debet: ſed per omnia bona quæ facimus, non poſſumus ſufficienter recompenſare Deo quod debemus, quia ſemper amplius debeamus, vt etiam * Philoſophus dicit in 8. Ethic. vnde & Luc. 17. dr̃, Cũ I oĩa quæ præcepta ſunt feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. ergo hõ non poteſt aliquid mereri a Deo.

¶ 2 Præt. Ex eo quòd aliquis ſibi proficit, nihil videt̃ mereri apud eum cui nihil proficit: ſed homo bene operando ſibi proficit, vel alteri homini, non autem Deo. dicitur enim Iob 35. Si iuſte egeris,

F ¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulum primum.*

IN titu. primi art. q. 114. & vltimæ aduerte tres terminos, ly homo, ly mereri, ly a Deo. Nam ſermo eſt de homine, & non de homine adoptato in filium Dei, non de homine in ſtatu peccati vel gratiæ, ſed abſolute. Mereri autem primo in ſeruitiis inuentum videtur, quibus mercedem merẽtur, in quibus primũ merces nominata apparet. vnde & mercenarii dicti ſũt, qui vt mercedẽ mercedem, ſeruiunt. Verũ a ſeruitiis ad obſequia & beneficia extenſum experimur, dum & obſequentes & benefacientes, benemeritos de nobis, ſeu republica vocamus. Et cum multipliciter meriti ratio contingat, hic ſumitur in communi, vt cõprehendit ſub ſe meritum congrui & condigni. Et quia experientia teſtatur aliquem communi iudicio mereri bonũ aliquod propter ſua opera, vel pœnã aliquam, ſed nõ a me, vel illo: ideo adiungitur ly, a Deo, vt determinetur retributor mercedis. Eſt igitur ſenſus tituli, vtrum homo poſſit aliquid facere, cui debeat merces a Deo.

¶ In corpore ar. aduerte, quòd in communi loquẽdo, in merito concurrunt quatuor, ſcilicet perſona merens ſeu merita, ipſum meritũ, merces, & perſona reddens mercedem. Et licet iſta quatuor exæquantur nõ ſolũ meritum, ſed præmium, tamen ordo ad hæc oĩa exigit̃ ad rõnẽ meriti. Oportet enim meritum eſſe alicuius vt merẽtis, & alicuius vt debitæ mercedis, & ad aliquem redditorem mercedis: fruſtra .n. operatur & laborat quis pro mercede a nullo habenda. Exhibitio autem meriti, & redditio mercedis, actus ad alterum ſunt ſecundum æqualitatem rei ad rem, ſcilicet meriti ad mercedẽ, & econuerſo: ideo ad rationem meriti exigitur ratio iuſti, quãuis non ſufficiat. plus namque ad rationem meriti exigitur: tũ quia iuſti & debiti ratio ſine libero arb. inueniunt̃ in rebus. Iuſtum nãque eſt aquilæ naturæ, vt habeat roſtrum: homini vt habeat manus, & grauibus & leuibus vt ſint in locis ſuis: feminino ſexui vt iungatur maſculo &c. & hæc ſunt debita illis. Sed ad rationem meriti exigitur voluntarium: nullus enim meretur, aut demeretur naturalibus, vel inuitis paſſionibus, vel accedentibus. Et quoniam iuſtum inter duos eſt, & ad diuerſos diuerſimode, & voluntarium, niſi ad aliquem alterum ordinetur, nullum alterum reſpicit: ideo ratio meriti ex ratione iuſti voluntarii & ordinis ad alterum integrari dicitur in litera, dum primo de iuſto, inde de præordinatione Dei, & demum de libero arb. intentum concluditur. Et quoniam in ſpeciali de merito a Deo quo modo eſt, & redditor mercedis debitor eſt; & oĩs debitor alicuius debitor eſt, & Deus nulli põt eſſe debitor niſi ſibi: ideirco

Supr. q. 21. ar. 4. Et 2. diſt. 5. q. 2. ar. 1. Et di. 28. ar. 4. Et Heb. 6. lc. 3.

*Li. 8. ca. vlti. poſt mediũ tom. 5.

Idelrco ſicut in rebus naturalibus Deus dando manus homini, marem fem næ &c. dat debita rebus ex ordinatione ſua, ſcilicet ipſius Dei, ac per hoc quaſi ſibi ipſi ſoluit debitum, & ſic ibi eſt ratio iuſti, vt in ſecundo contra Gentil. c. 29. habes diffuſe: ita in redditione mercedis debitæ merito humano Deus non aliter poteſt cóſtitui debitor, niſi ꝓ quanto ab ipſomet Deo præſupponitur ordinatus actus ille ad conſequendum mercedem illá: ſic enim Deus cóſtituitur debitor ſibiipſi, & reddendo nobis mercedem, ſuæ ſatisfacit ordinationi. Vnde & paterfamilias redditurus mercedem operariis vineæ, præ conduxit eos cóuentione, vel ꝓmiſſione facta de mercede per ſeipſum. Propter quod in litera author rationé meriti humani impoſſibilé eſſe conſtituit, niſi ex ꝓordinatione diuina, ex qua meritorius actus habet, quòd reſpiciat Deum vt debitoré.

¶ In eodem articu. circa rationem iuſti inuenıam in merito hominis apud Deum, aduerte ꝙ meritum tale vltra reſpectus, quos habet ad hominé merétem, & Deum vt prçordinantem, habet duos alios, alterum ad mercedem: alterú ad redditorem mercedis. Et quidem ſi compararetur meritum hominis ad Deum, nunquàm Inenietur iuſtum ſimpliciter, vt in litera dicitur. Sed ſi compararetur meritú hominis ad mercedem debitam ſecundum ſe, ſic non inconuenit inueniri iuſtam ſimpliciter: quoniam non inconuenit çquiualere meritum præmio reddendo, & ordinari a Deo actum meriti tanti valoris ad æquiualens præmium. Et quoniam merces reddenda a Deo, quantumcunque ſecundum ſe ſit çquiualens merito, vt tamen redditur a Deo, excedit meritum hominis, cuius ad Deum non poteſt eſſe æqualitas ſimpliciter in aliquo: ideo ſimpliciter hominis ad Deú nó poteſt eſſe meritum ſimpliciter, ſed ſecundum propor-

A tionem, vt in litera dicitur: quàmuis hominis ad ipſam mercedem abſolute poſſit eſſe meritum ſimpliciter, ſicut & iuſtum.

¶ In eodem primo artic. circa ordinationem diuinam conuenientem ad rationem meriti apud Deum, dubium occurrit, An talis præordinatio diuina fiat vniuerſaliter per communicatum principium operis meritorii an ratio meritorii, quandoque fiat per ſolam diuinam ordinationem actus ad tale præmium. Sed quoniam in articulo tertio res hæc in ſpeciali de merito vitę æternę diſcurienda é, ideo ſat ſit pro núc ſcire dubitare, & notare, quòd id dicitur eſſe merces reddenda a Deo noſtro merito, ad quod conſequendú Deus dedit nobis virtutem operatiuam liberá.

¶ In eodé primo articulo, aduerte Nouitie, quòd prçordinationem diuinam noſtri actus i ratione meritorii nec ab ipſo Deo, nec ab alio retributoré oportet ſortiri illam mercedem, vt patet in eo qui aliquanto tempore perſeuerá in bono, obicem ponit præmio ante retributionis tempus. Et ratio eſt, quia nó omnis præordinatio eſt prçordinatio prçdeſtinationis, quæ effectum infallibiliter conſequitur: ſed aliqua prçordinatio eſt prouidentię, non euentus, ſed cauſæ. & prop terea mater benemerita de filio, quandoque mercedem honoris debiti a filio, nec ab ipſo filio ſortitur, nec a Deo, qui præordinat matri benemeritæ talem honorem deberi, ſit vt filius honorem huiuſmodi impendat. Et ex eadem radice euenit, vt Iudas poſt multa merita vitæ æternæ, non conſequutus fuerat eam: nihil enim ex huiuſmodi euentibus diuinæ ordinationi deperit. D. 431

¶ *Super Quæſtionis centeſima decimæquarta Articulum ſecundum.*

IN arti. 2. eiuſdem quęſt. dubium occurrit de ſuperfluitate: quia author in quæſt. 109 eundem articulum mouit.

---

quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo homo non poteſt aliquid a Deo mereri.

¶ 3 Præt. Quicunque apud aliqué aliquid meretur, conſtituit eum ſibi debitorem. debitum enim eſt, vt aliquis merenti mercedem rependat: ſed Deus nulli eſt debitor. vnde dicitur Rom. 10. Quis

B prior dedit ei, & retribuetʳ ei? ergo nullus a Deo pót aliquid mereri.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ier. 31. Eſt merces operi tuo: ſed merces dicitur, quod pro merito redditur. ergo videtur quòd homo poſſit a Deo mereri.

RESPON. Dicendum, quòd meritum, & merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompéſatur pro retributione operis, vel laboris, quaſi quoddam pretium ipſius. Vnde

C ſicut reddere iuſtum pretium pro re accepta ab aliquo, eſt actus iuſtitiæ: ita etiam recompenſare mercedem operis, vel laboris, eſt actus iuſtitiæ. Iuſtitia autem æqualitas quædam eſt, vt patet per *Philoſophum in 5. Ethic. & ideo ſimpliciter eſt iuſtitia inter eos, quorum eſt ſimpliciter æqualitas: eorum vero quorum non eſt ſimpliciter æqualitas, non eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quidam iuſtitiæ modus poteſt eſſe: ſicut dicitur quoddam ius paternum, ſiue dominatiuum,

D vt in eodem lib. *Philoſophus dicit. & propter hoc in his, in quibus eſt ſimpliciter iuſtum, eſt etiá ſimpliciter ratio meriti, & mercedis. In quibus autem eſt ſecúdum quid iuſtum, & non ſimpliciter, in his etiam non ſimpliciter eſt ratio meriti, ſed ſecundum quid, inquátum ſaluatur ibi iuſtitiæ ratio: ſic enim & filius meretur aliquid a patre, & ſeruus a domino. Manifeſtum eſt autem, quòd inter Deú

E & hominem eſt maxima inęqualitas (in infinitú. n. diſtant) & totum quod eſt hominis bonú, eſt a Deo: vnde[a] non poteſt hominis a Deo eſſe iuſtitia ſecundum abſolutam æqualitatem, ſed ſecundum ꝓportionem quandam, inquantum ſcilicet vterque operatur ſecundum modum ſuum. Modus autem & menſura humanę virtutis homini eſt a Deo: & ideo meritum hominis apud Deum eſſe non poteſt, niſi ſecundum præſuppoſitionem diuinæ ordinationis, ita ſcilicet vt id homo conſequatur a Deo per ſuam operationem, quaſi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputauit: ſicut etiam res naturales hoc conſequuntur ꝑ proprios motus & operationes, ad quod a Deo ſunt ordinatæ, diſ-

B ferēter tamé: quia creatura rationalis ſeipſam mouet ad agendum per liberú arbi. vnde ſua actio habet rationem meriti, quod non eſt in alijs creaturis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ homo inquátum propria voluntate facit illud quod debet, meretur: alioquin actus iuſtitiæ, quo quis reddit debitum, non eſſet meritorius.

AD 2^m dicendum, ꝙ Deus ex bonis noſtris non quęrit vtilitaté,

C ſed gloriam, ideſt, manifeſtationem ſuæ bonitatis, quod etiam ex ſuis operibus quærit. Ex hoc autem quòd eum colimus, nihil ei accreſcit, ſed nobis: & ideo meremur aliquid a Deo, non quaſi ex noſtris operibus aliquid ei accreſcat, ſed inquantum propter eius gloriam operamur.

AD 3^m dicendum, quòd quia actio noſtra non habet rationem meriti, niſi ex p̄ſuppoſitione diuinæ ordinationis, non ſequitur qđ De⁹ efficiatur ſimpliciter[d] debitor

D nobis, ſed ſibiipſi, inquantum debitú eſt, vt ſua ordinatio impleatʳ.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri uitam æternam.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam ęternam. Illud enim homo a Deo meretur, ad quod diuinitus ordinatur, ſicut dictum eſt: * ſed homo ſecundum ſuam naturam

E ordinatur ad beatitudinem ſicut ad finem, vnde etiam naturaliter appetit eſſe beatus. ergo hó ꝑ ſua naturalia abſque gratia mereri pót beatitudinem, quæ eſt vita ęterna.

¶ 2 Præt. Idem opus quáto eſt minus debitum, tanto eſt magis meritorium: ſed minus debitum eſt bonum, quod fit ab eo qui minoribus beneficiis eſt præuentus. cú igitur ille, qui habet ſolú bona naturalia, minora beneficia ſit conſecutus a Deo, q̄ ille qui cú naturali-

In prioribꝰ 4.c.10.5.

c.6.10.5.

D. 823

Sup.q.109. art.5. & locis ibid. inductis.

*art. 1. huiꝰ quęſt.

¶ Ad hoc dicitur, quòd non inconuenit diuerſis rationibus in diuerſis locis eandem quæſtionem mouere, vt vnuſquiſque tractatus integer fiat. Hæc ergo quæſtio de merito vitæ æternæ per gratiam, poteſt dupliciter occurrere. Primo, de merito huiuſmodi, vt habet rationem finis reſpectu gratiæ. Et ſic ſpectat ad quæſtio. de neceſſitate gratiæ, quæ eſt neceſſitas ex ſuppoſitione, ſcilicet ad habendum tale quid, quæ vocatur neceſſitas finis. Et hoc modo ſuperius hæc quæſtio integrauit tractatũ de neceſſitate gratiæ.

¶ Secundo de merito huiuſmodi, vt habet rationem effectus reſpectu gratiæ. Et ſic hic tractat ad integritatem tractatus de ſecundo effectu gratiæ, quod eſt meritũ, vt patet & ex initio tractatus huius, & præcedentis quæſtionis.

¶ In eodem artic. 2. aduerte, quòd quia nec ex tit. art. nec ex ratione allata in litera habetur, quòd hic ſit ſermo de potentia Dei abſoluta, ſed titulus eſt de potentia meritoria vitæ æternę, an ſit propria gratiæ, ita quòd ipſa ſola hoc poſſit inter creatas naturas: hoc eſt enim quærere, an ſine gratia &c. Ratio quoque literę ſuper diuina prouidentia, qua ſtatuit actum non ordinari ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ eſt principium actus, fundatur: ideo ex hoc loco nullus ſumat eſſe doctrinã authoris, quòd homo ſine gratiæ habituali dono per diuinam potentiã non poſſit mereri vitam æternam. Dicet forte quiſpiam, non eſſe contra authoris doctrinam, quod homo ex gratuita Dei ordinatione abſque habituali dono mereatur per actum liberi arbitrii, puta, opera pietatis, vitã æternam.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli dubium occurrit circa illud, ſcilicet, quòd homo non pôt mereri ab alio homine quem prius offendit, niſi ei ſatiſfaciens recõcilietur. Videtur enim hoc falſum: nam poteſt quis operari pro eo quem offendit, ante reconciliationẽ ſic,

q.71.art.6. & q.73. & 87. & q. 113. ar.2.

F vt conſtituat eundem ſibi debitorem ad reddendum mercedem, vt patet ſi ponamus Ioannem offendiſſe Petrum contumelia, vel rapina, & poſtmodum videns eiuſdem Petri filium inuaſum ab inimicis ad mortem, liberet illum, periculo mortis ſeipſum exponens pro hoc. conſtat namque quòd tunc Ioannes meretur à Petro, quẽ prius offenderat, & tamen non erat ſibi reconciliatus. Præterea. Aliquis poteſt ſeruire locando operas ſuas ei, quem offendit contumelia, vel furto, manente offenſa, & meretur mercedẽ ab eo: alioquin operarius qui ſeruiuit per centum, poſſet priuari ab illo propter furtum decem, vel propter contumeliã.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd in his & ſimilibus, licet non prius tempore, tamẽ prius natura intelligitur ſatiſfactio, & reconciliatio facta, quam meritum. Nam quia in maiore clauditur minus, Petro ſatiſfeciſſe intelligitur Ioannes, qui pro eo vitam diſcrimini expoſuit: & ſic meretur veniam, ac amicitiam a Petro, a quibus offenſa excludebat.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd quia offenſa pro tanto excludit meritum, pro quanto excludit debitum mercedis ab offenſo: ſi offenſa præcedens nõ purgatur per ſequẽs ſeruitiũ, nũquam merebitur mercedẽ, ſed ſeruitium ſuum per modum ſolutionis debiti ſatiſfaciet in toto, vel in parte. Si autẽ purgatur & abundat, ſic redditur primi argumenti ſolutio, & ſic homo ab homine offenſo non poteſt mereri antequàm ſatiſfaciat. Poſſet quoque dici ad hoc dubium vnico verbo, quòd author intendat de merito apud amicum, ſeu patrem, quale eſt meritũ noſtrum apud Deum, vt ſic ſimile ſit de Deo, & homine offenſo. Prima tamen reſponſio formalis eſt.

bua habet gratuita, videtur quòd eius opera ſint apud Deum magis meritoria: & ita ſi ille, qui habet gratiam, poteſt mereri aliquo modo vitam æternam, multo magis ille qui non habet.

¶ 3 Præt. Miſericordia & liberalitas Dei in infinitum excedit miſericordiam & liberalitatem humanam: ſed vnus homo poteſt apud alium mereri, etiam ſi nunquàm ſuam gratiam ante habuerit. ergo videtur quòd multo magis homo abſque gratia vitam æternam poſſit a Deo mereri.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Roma. 6. Gratia Dei, vita æterna.

Respon. Dicendum, quòd hominis ſine gratia duplex ſtatus conſiderari poteſt, ſicut* ſupra dictum eſt. Vnus quidem naturæ integræ, qualis fuit in Adam ante peccatũ. Alius autem naturæ corruptæ, ſicut eſt in nobis ante reparationem gratiæ. Si ergo loquamur de homine quo ad primum ſtatum, ſic vna ratione nõ poteſt mereri abſque gratia vitam æternam per pura naturalia, quia ſcilicet meritum hominis dependet ex præordinatione diuina. Actus autem cuiuſcunque rei non ordinatur diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ eſt principiũ actus: hoc enim eſt ex inſtitutione diuinæ prouidentiæ, vt nihil agat vltra ſuam virtutem. Vita autem æterna eſt quoddam bonũ excedens proportionem naturę creatæ: quia etiam excedit cognitionẽ & deſiderium eius, ſecundum illud 1. ad Cor. 2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Et inde eſt, quòd nulla natura creata eſt ſufficiens principiũ actus meritorii vitæ æternæ, niſi ſuperaddatur aliquod ſupernaturale donum, quod gratia dicitur. Si vero loquamur de homine ſub peccato exiſtẽte, additur cum hoc ſecunda ratio propter impedimentum peccati. Cum enim peccatum ſit quędã Dei offenſa excludẽs a vita æterna, vt patet per* ſupradicta, nullus in ſtatu peccati exiſtens poteſt vitam æternam mereri, niſi prius Deo reconcilietur dimiſſo peccato, quod fit per gratiam. Peccatori enim non debetur vita, ſed mors, ſecundum illud Ro. 6. Stipẽdia peccati mors.

q.109.ar.2.

Ad primum ergo dicendũ, quòd Deus ordinauit humanam naturam ad finem vitæ æternæ conſequendum non propria virtute, ſed per auxilium gratiæ. Et hoc modo eius actus poteſt eſſe meritorius vitæ æternæ.

G Ad 2m dicendum, quòd homo ſine gratia non poteſt habere æquale opus operi, quod ex gratia procedit: quia quanto eſt perfectius principium actionis, tanto eſt perfectior actio. Sequeretur autem ratio ſuppoſita ęqualitate operationis vtrobique.

Ad 3m dicendum, quòd quãtum ad primam rationem inductã diſſimiliter ſe habet in Deo, & in homine. nam homo virtutem benefaciendi habet a Deo, non autem ab homine: & ideo a Deo non poteſt homo aliquid mereri, niſi per donum eius, quod Apoſtolus ſignãter exprimit dicẽs. Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Sed ab
H homine pôt quis mereri antequã ab eo acceperit, per id quod accepit a Deo. Sed quantũ ad ſecundã rõnem ſumptam ex impedimento peccati, ſimile eſt de homine, & de Deo: quia & homo ab alio mereri non pôteſt, quem offendit prius, niſi ei ſatiſfaciens reconcilietur.

I

Articvlvs III.

Vtrum homo in gratia conſtitutus poſſit mereri vitam æternam ex condigno.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd homo in gratia conſtitutus non poſſit mereri vitam ęternam ex condigno. Dicit enim Apoſt. ad Ro. 8. Non ſunt cõdignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis: ſed inter alia opera meritoria maxime videntur
K eſſe meritoriæ ſanctorum paſſiones. ergo nulla opera hominum ſunt meritoria vitæ æternæ ex condigno.

¶ 2 Pręt. Super illud Ro. 6. Gratia Dei, vita ęterna. dicit* gloſ. Poſſet recte dicere, Stipendiũ iuſtitię vita ęterna: ſed maluit dicere, Gratia Dei, vita æterna, vt intelligeremus Deum ad æternam vitam pro ſua miſeratione nos perducere, non meritis noſtris: ſed id quod ex condigno quis meretur, non

3.q.48.ar.1 co. Et 2.diſ 27. art.3.& art.5.co. Et 3.d.4.q.3. arti.1.ad 1. & 5. Et Ro. 4. & ca.6. fin. & ca.8. le.4. fin.

* Eſt Aug. 1 lib. de gra. & lib. arb. cap. 9. ante med. to. 7.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulum tertium.*

In articu. 3. titulo, ſcito, quòd mereri ex condi-

condigne, eſt mereri ſic, vt ſecundum iuſtitiam ſibi debeatur, ita A quòd iniuſtum eſſet non reddi mercedem merito ex condigno. Vnde & nomen accepit ab ęqua dignitate meriti ad mercedem.

¶ In corpore articu. aduerte quòd illa duo, ſcilicet motio Spiritusſancti, & gratia, nõ ſunt duæ diſparatæ cauſæ meriti, ſed ſunt cauſæ ſubordinatæ, motio quidem Spiritusſancti vt actio cauſæ primæ, & gratia vt cauſa ſecunda operis in quantũ meritorii. Mouet.n. Spiritusſanctus hominem ad merendũ mediante gratia, propter quòd litera de motione Spiritusſancti loquens, affert illud Ioã. 4. Fit in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Et intendit author, quòd quia opus elicitur a gratia, habet quòd ſit meritoriũ ex cõdigno ex vtraque ſui propria cauſa, ſcilicet prima, & proxima. Nec altera ſuperfluit: quoniam non ſunt eiuſdem ordinis. Et contra primæ quidem cauſæ ſufficientiam non occurrunt contradictores.

¶ Contra ſecundam autem occurrit Scotus in primo ſententiarum diſtin. 17. quæſtio. 2. tenens, quòd actus elicitus a gratia non eſt meritorius ſimpliciter vitæ æternæ, ſed oportet quòd vltra hoc, quòd ſit informatus gratia, ſit acceptus Deo, ideſt, ordinatus a Deo ad conſequendam vitam æternam: & in tali ordinatione ſeu acceptione paſſiua, cõpleri dicit rationem meriti ex condigno.

D. 883. ¶ Arguitque primo ſic. Si actus ex ſolis intrinſecis agẽti eſſet ſic ordinatus ad beatitudinẽ, ſequeretur ꝙ Deus non poſſet ei, qui ſic operatus eſt, non retribuere beatitudinem, niſi iniuſte eam ſubtrahendo: hoc eſt falſum. ergo talis ordo eſt ex ſola voluntate diuina.

¶ Secundo ſic. Præmium ſemper eſt maius bonum merito: & iuſtitia ſtricta, non reddit melius pro minus bono. ergo act⁹ meritorius non eſt dignus tali præmio ex bonitate quam habet ex ſuis principiis.

¶ Sed hæc facile ſoluuntur. Nã ad primũ dr̃, ꝙ iniuſte ſubtraheretur merces ſpe debito ei, q operatus eſt ex gratia, & De⁹, qui eſt debitor ſibiipſi, q ordinauit nõ p ſuperadditã ordinationem, (vt Scotus putauit) ſed per ipſam gratiã eius actũ eſſe meritoriũ ex hoc ipſo ſolo ꝙ eſt a gratia, ꝙ eſt talis naturæ, ſicut non põt cõtra ſeipſum facere, ita non poteſt ſubtrahere mercedem. Cum quo tamẽ ſtat, quòd poteſt etiam beatos omnes annihilare de potentia abſoluta: ſed hoc eſt extra quæſtionem præſentem.

¶ Ad ſm dr̃, ꝙ liberalitas diuina remunerans ſupra meritũ, nõ adimit merito vim ſuam. Ex hoc nanque, ꝙ Deus actui merenti gloriam vt vnũ, reddit gloriã vt duo, nõ adimit actui illi, q meruerit ſm ſtrictam iuſtitiã gloriam vt vnum. Vnde ratio illa non pbat, ꝙ actus non ſit meritorius: ſed hoc, ꝙ non ſit meritorius totius præmii, quod dat Deus, ſuppoſita tali liberalitate.

¶ Et tu habes in litera p doctrina S. Thomæ, authoritatẽ Apoſtoli, Si filii, hæredes &c. vbi põt fundare rõnem: quia filio obedienti, & vt filio operanti debetur hæreditas paterna ex ſolo ipſo iure ſtricto, ita ꝙ non niſi iniuſte põt priuari: ſed ſola gratia conſtituit filios Dei, ſecluſa quacunq; ordinatione. ergo. Superflua quoq; eſt ſuperaddita ordinatio illa: qm̃ quicquid p illam fit, ſaluatur melius per motionẽ Spiritusſãcti mediãte gratia. Vilificat quoq; gratiã poſitio illa, dũ ei proprium opus ſubtrahit. ſ. meritum, & nos non poſſe per gratiã mereri, niſi diſpoſitiue ponit. q̃ omnia aliena a theologia reali ſunt. Et tu potes ſcire hanc eſſe veram mẽtem authoris ex doctrina eius in q. 21. ar. 4. ſuperi⁹, vbi oſtẽſum eſt, ꝙ actus humanus ex hoc ꝙ eſt bon⁹, vel malus moraliter, habet rõnem meriti, vel demeriti, ẽt apud Deum. Ex hoc nanq; ſequitur, ꝙ ex hoc ipſo quòd actus eſt bonus, eſt ordinatus a Deo ad præmium: & hoc, vt ibi dicitur, quãtum eſt ex rõne act⁹, nec oportet aliã ordinationẽ ſuperaddere.

¶ In eodem articulo dubium occurrit, Quo pacto poſſit homo per gratiã mereri ex cõdigno vitam æternam, cum inter Deum & creaturã quamcũque, multo minus q̃ inter patrẽ & filium poſſit eſſe iuſtum ſimpliciter. Conſtat.n. ꝙ homo in gratia, creatura pura eſt, & fili⁹ adoptiuus non plus iuſti ſortitur apud patrẽ, quam filius ſimpliciter: mereri autem ex condigno, ad iuſtum ſimpliciter ſpectat. 2. 2. q. 182. art. 2. co. Et 3. d. 30. art. 5. Et 4 diſt. 20. ar. 1. q. 3 & d. 49. q. 1 ar. 4. q. 4. Et po. q. 6. art. 9. co. Et Ro. 8. le. 5. princip. Et Heb. 6. lec. 3.

¶ Ad hoc dicitur, quòd opus meritorium ex gratia, & Spiritusſancto procedens, poteſt comparari ad Deum retributorem. E Et ſic propter rationes allatas, ſolam rationem iuſti dominatiui, ſeu paterni video, iuxta illud Apoſtoli 2. ad Timoth. 4. Quam reddet dominus iuſtus iudex. Si autem referatur ad mercedem, ſcilicet vitam ęternam, ſic eſt ratio iuſti ſimpliciter, & æqualitas. Et ad hanc ęqualitatem tendunt verba literæ, vt patet in reſponſione ad tertium. Quòd ſi quis dicere velit, ꝙ inter opus meritorium, vt eſt a Spiritusſancto, & Deum, eſt iuſtum ſimpliciter, aduertat quòd iuſtum quęritur inter retributorem, & operatorem qui remuneratur, & non inter primam cauſam mercedis, & meriti.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ, Articulum quartum, quintum, & ſextum.

IN articu. 4. 5. & 6. nihil occurrit ſcribendum, niſi ꝙ in quarto, & clarius in ſexto apparet quod diximus eſſe de mente authoris, ſcilicet, quòd diuina motio ad meritum per gratiam, eſt

---

ex miſeratione, ſed ex merito accipit. ergo videtur quòd homo non poſſit per gratiam mereri vitam æternam ex condigno.

¶ 3 Præt. Illud meritũ videtur eſſe condignũ, quod ęquatur mercedi: ſed nullus actus pręſentis vitæ poteſt æquari vitæ æternæ, quæ cognitionem, & deſiderium noſtrum excedit, excedit ẽt charitatẽ vel dilectionẽ vię, ſicut & excedit naturã. ergo homo nõ poteſt per gratiam mereri vitã æternam ex condigno.

SED CONTRA. Id quod redditur ſecundum iuſtum iudicium, videtur eſſe merces condigna: ſed vita æterna redditur a Deo ſm iudicium iuſtitiæ, ſecundum illud 2. ad Timo. 4. In reliquo, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. ergo homo meretur vitam æternam ex condigno.

RESPON. Dicendum, quòd opus meritorium hominis dupliciter conſiderari põt. Vno modo, ſm quod procedit ex libero arbit. Alio modo, ſm quod procedit ex gratia Spiritusſancti. Si conſideretur ſm ſubſtantiam operis, & ſecundum quod procedit ex libero arbi. ſic nõ poteſt ibi eſſe condignitas pp maximam inæqualitatem: ſed eſt ibi congruitas propter quandã æqualitatem proportionis. Videtur.n. congruum, vt homini operanti ſecundum ſuam virtutem, Deus recompenſet ſecundum excellentiã ſuæ virtutis. Si autem loquamur de opere meritorio, ſm quod procedit ex gratia Spiritusſancti, ſic eſt meritorium vitæ æternæ ex condigno. Sic enim valor meriti attẽditur ſm virtutem Spiritusſancti mouentis nos in vitam æternam, ſecũdũ illud Io. 4. Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Attenditur etiam pretium operis ſecundum dignitatem gratiæ, per quam homo conſors factus diuinæ naturæ, adoptatur in filium Dei, cui de- B betur hæreditas ex ipſo iure adoptionis, ſecundum illud Rom. 8. Si filij, & hæredes.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apoſt. loquitur de paſſionibus ſanctorum ſecundum eorum ſubſtantiam.

AD 2m dicendum, quòd verbũ illius glo. intelligendum eſt quantum ad primam cauſam perueniendi ad vitam æternam, quæ eſt miſeratio Dei: meritum autem noſtrũ eſt cauſa ſubſequens.

C AD 3m dicendum, quòd gratia Spiritusſancti, quam in pręſenti habemus, etſi non ſit æqualis gloriæ in actu, eſt tamen æqualis in virtute: ſicut ſemen arborum, in quo eſt virtus ad totam arborem. Et ſimiliter per gratiam inhabitat hominem Spiritusſanctus, qui eſt ſufficiens cauſa vitæ æternæ: vnde & dicitur eſſe pignus hæreditatis noſtræ. 2. ad Cor. 1.

ARTICVLVS IIII.

D *Vtrum gratia ſit principium meriti principalius per charitatem, quàm per alias virtutes.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia non ſit principium meriti principalius per charitatem, q̃ per alias virtutes. Merces.n. operi debetur ſm illud Mat. 20. Voca operarios, & redde illis mercedem ſuam: ſed

eſt etiam in Chriſto, & vi vna meriti radix computata diſtinguitur contra aliam, ſcilicet lib. arbitriũ.

*q.55.ar.2.

quælibet virtus eſt priocipium alicuius operis: eſt enim virtus habitus operatiuos, vt ſupra habitum eſt*. ergo quælibet virtus eſt æqualiter principium merendi. F

¶ 2 Præt. Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 3. Vouſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem: ſed charitas magis dimiouit laborem, quàm augeat: quia, ſicut Aug. †dicit io li. de verbis dom. oia ſæua & immania, facilia & prope nulla facit amor. ergo charitas ooo eſt priocipalius principium merendi, quàm alia virtus.

† Augul. in Serm. 9. a medio. Et Ser. 48. de tpe, parum ante finem. tom. 10.

¶ 3 Præt. Illa virtus videtur principalius eſſe principium merẽdi, cuius actus ſunt maxime meritorij: ſed maxime meritorij videnť eſſe actus fidei, & patientiæ, ſiue fortitudinis, ſicut patet in martyribus, qui pro fide paocoter, & fortiter vſque ad mortem certauerunt. ergo aliæ virtutes principalius ſunt principium merendi, quàm charitas. G

Sed contra eſt, ꝙ Dñs Io. 14. dicit. Si qs diligit me, diligetur a patre meo: & ego diligã eũ, & manifeſtabo ei meipſum. Sed io manifeſta Dei cognitiooe cooſiſtit vita æterna, ſm illud Io. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cogooſcãt te ſolom Deũ verum & viuum. ergo meritum vitæ ætetoæ maxime reſidet penes charitatẽ.

ar. 1. hui9 q.

Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut ex dictis* accipi poteſt, humanus actus habet ratiooẽ merẽdi ex duobos. H Primo quidẽ & principaliter ex diuina ordinatiooe, ſm quod actus dicitur eſſe meritorius illius boni, ad quod homo dioinitus ordioatur. Secũdo vero ex parte liberi arbitrij, inquãtum. ſ. homo habet prę cęteris creaturis, vt per ſe agat voluntarie ageos. Et quantum ad vtrunq; principalitas meriti peoes charitatẽ conſiſtit. Primo. n. conſiderandum eſt, ꝙ vita ęterna in Dei fruitiooe conſiſtit: motos aotem humanæ mentis ad fruitionem diuini boni, eſt proprius actus charitatis, per quẽ oẽs actus aliarum virtutum ordinanť in hũc finẽ, ſm qood aliæ virtutes imperantur a charitate. & ideo meritum vitæ æternæ primo pertinet ad charitatem: ad alias autem virtutes ſecũdario, ſm quod eorũ actus a charitate imperantur. I Similiter etiam manifeſtum eſt, ꝙ id qood ex amore facimus, maxime voluntarie facimus. Vnde etiam ſecuodum q̃nod ad rationem meriti requiritur quòd ſit voluntariom, priocipaliter meritum charitati attribuitur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd charitas, inquãtum habet vltimum finem pro obiecto, mooet alias virtutes ad operãdum. Semper enim habitus ad quem pertinet finis, imperat* habitibus, ad quos pertinent ea quæ ſunt ad fioem, vt ex ſupradictis patet*.

D. 1174 q. 9. art. 1.

Ad 2m dicendum, ꝙ opus aliqood poteſt eſſe laborioſum, & difficile dupliciter. Voo modo ex magoitudine operis: & ſic magnitudo laboris pertinet ad augmentom meriti, & ſic charitas nõ dimiouit laborem, K immo facit aggredi opera maxima: magoa enim operatur ſi eſt, vt Grego. dicit in quadam homilia*. Alio modo ex defecto ipſius operãtis. vnicuiq; enim eſt laborioſum & difficile, quod oõ prompta voluotate facit: & talis labor dimionit meritũ, & a charitate tollitť.

In hom. Pẽtecoſt. & eſt 30. in euan. noa ꝓcul a prin. illius.

Ad 3m diceodũ, ꝙ fidei actus non eſt meritorins, niſi fides* per dilectionem operetor, vt dicitur ad Galat. 5. Similiter etiam actus patientiæ & fortitudinis noo eſt meritorius, oiſi aliquis ex charitate hęc operetur, ſecundom illod 1. ad Corinth. 13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem noo habuero, nihil mihi prodeſt.

D. 881.

Articvlvs V.

Vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo poſſit ſibi mereri primã gratiam. Quia, vt Aug. dicit*, fides meretur iuſtificanonem: iuſtificatur autem homo per primam gratiam. ergo homo poteſt mereri ſibi primam gratiam.

3. q. 2. ar. 11 cor. Et 2. d. 27. ar. 4. ad 6 Et 3. diſtin. 19. q. 1. arti. 1. q. 2. cor. Et 3. cõtra c. 149 & 159. Et ver. q. 29. a. 6. & 7 cor. Et Ioa. 10. lect. 3. Et Ephe. 2. lect. 3.

* In præfatione. Pſal. 31. co. 8.

¶ 2 Præt. Deus non dat gratiam, oiſi dignis: ſed ooo dicitur aliquis dignus aliquo dooo, niſi qui ipſum ꝓmeruit ex coodigno. ergo aliquis ex coodigoo poteſt mereri primam gratiam.

¶ 3 Præt. Apud homioes aliquis poteſt promereri donum iam acceptum: ſicut qoi accepit equom a domioo, meretur ipſum bene vtendo eo io ſeruitio domini: ſed Deus liberalior eſt quàm homo. ergo multo magis primam gratiam iam ſuſceptam poteſt homo promereri a Deo per ſubſequeotia opera.

Sed contra eſt, quòd ratio gratiæ repugnat mercedi operum, ſecuodum illd Ro. 4. Ei qui operatur, merces ooo imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundom debitum: ſed illud meretut homo, qood imputatur ſibi ſecundum debitum, quaſi merces operũ eius. ergo primam gratiam ooo poteſt homo mereri.

Respon. Dicendum, ꝙ donum gratiæ cooſiderari poteſt dupliciter. Voo modo ſecundum rationem gratuiti doni, & ſic manifeſtum eſt, ꝙ omoe meritum repugnat gratiæ: quia vt ad Rom. 2. Apoſtolus dicit, Si ex operibus, iam oon ex gratia. Alio modo poteſt conſiderari ſecondum naturam ipſius rei quæ donatur, & ſic etiam oou poteſt cadere ſub merito ooo habeotis gratiam, tum quia excedit proportionem naturæ: tum ẽt quia ante gratiã, in ſtatu peccati homo habet impedimentum ꝓmerendi gratiam. ſ. ipſum peccatum. Poſtquàm autem iam aliquis habet gratiam, nõ poteſt gratia iã habita ſub merito cadere, quia merces eſt termin9 operis: gratia vero eſt priocipium cuiuslibet boni operis io oobis, vt ſopra dictum eſt. Si vero aliud dooum gratuitum aliquis mereatur virtute gratiæ pręcedẽtis, iam nou erit prima: vnde manifeſtum eſt, quòd onllus poteſt ſibi mereri primã gratiã.

q. 109. per totam.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ ſicut Aog. dicit in lib. Retract. Ipſe aliqoando io hoc foit deceptus, quòd credidit ioitium fidei eſſe ex nobis, ſed cõſummariooem nobis dari ex Deo, quod ipſe ibidem retractat: & ad hunc ſenſum videtur pertinere, ꝙ fides iuſtificatiooẽ mereatur. Sed ſi ſupponamus, ſicut* fidei veritas habet, quòd initiũ fidei ſit in oobis a Deo, iam ẽt ipſe actus fidei conſequiť primã gratiã, & ita oõ põt eſſe meritorius primæ gratiæ. Per fidem igitur iuſtificatur homo, nõ quaſi homo credendo mereať iuſtificationẽ, ſed quia dum iuſtificatur, credit, eo ꝙ motua fidei reqriť ad iuſtificationẽ impij, vt ſupra dictũ eſt*.

Li. 1. c. 23. poſt med. tom. 1.

* Alias rei.

q. præc. ar. 4

Ao 2m diceodum, ꝙ Deus ooo dat gratiam oiſi dignis, nõ tamen ita quòd prius digni fuerint: ſed qoia ipſe per gratiam eos facit dignos, qni ſolus poteſt facere mondum de immundo cooceptum ſemine.

Ad 3m diceodum, ꝙ omoe bonum opus homiois procedit a prima gratia ſicut a principio, non autem procedit a quocunque humano dooo. Et ideo oon eſt ſimilis ratio de dooo gratiæ, & de dono humano.

5. d. 27. ar. 6 Et 3. d. 19. q. 1. ar. 2. q. 1. cor. & ar. 5. q. 3. ad 5. Et 4. d. 45. q. 2. arti. 1. q. 2. cor. Et 1. Tim. 4. le. 2 fin.

Articvlvs VI.

Vtrum homo poſſit alteri mereri primam gratiam.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo poſſit alteri mereri primam gratiam: quia

Matth.

Matth. 9. Super illud, Videns Ieſus fidem illorum &c. dicit Glo.* Quantum valet apud Deum fides propria, apud quem ſic valuit aliena, vt intus & extra ſanaret hominem: ſed interior ſanatio hominis eſt per primam gratiam. ergo homo poteſt alteri mereri primam gratiam.

*Glo. ordinaria ibid.

¶ 2 Præt. Orationes iuſtorum non ſunt vacuæ, ſed efficaces, ſecundum illud Iacob. vlt. Multum valet deprecatio iuſti aſſidua: ſed ibidem præmittitur, Orate pro inuicem, vt ſaluemini. cum igitur ſalus hominis non poſſit eſſe niſi per gratiam, videtur quòd vnus homo poſſit alteri mereri primam gratiam.

¶ 3 Præte. Lucæ 16. dicitur. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula: ſed nullus recipitur in æterna tabernacula, niſi per gratiam, per quam ſolam aliquis meretur vitã æternã, vt ſupra dictũ eſt*. ergo vnus homo poteſt alteri acquirere merendo primam gratiam.

ar. 5. huius q. & q. 109. ar. 5.

Sed contra eſt, quod dicitur Iere. 15. Si ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, nõ eſt anima mea ad populum iſtum: qui tamen fuerunt maximi meriti apud Deum. videtur ergo quòd nullus poſſit alteri mereri primam gratiam.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ex ſupradictis patet*, opus noſtrum habet rationem meriti ex duob⁹. Primo quidem ex vi motionis diuinæ, & ſic meretur aliquis ex condigno. Alio modo habet rationem meriti, ſecundum quod procedit ex libero arbitrio, inquantum voluntarie aliquid facimus, & ex hac parte eſt meritum congrui: quia congruum eſt, vt dum homo bene vtitur ſua virtute, Deus ſecundum ſuperexcellentem virtutem excellentius operetur. Ex quo patet, quòd merito condigni nullus poteſt mereri alteri primam gratiam, niſi ſolus Chriſtus: quia vnuſquiſq; noſtrum mouetur à Deo per donum gratiæ, vt ipſe ad vitam æternam perueniat, & ideo meritum condigni vltra hanc motionem non ſe extendit. Sed anima Chriſti mota eſt à Deo per gratiam, non ſolum vt ipſe perueniret ad gloriam vitæ æternæ, ſed etiam vt alios in eam adduceret, inquantum eſt caput Eccleſię, & author ſalutis humanæ, ſecundum illud ad Heb. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem ſalutis &c. Sed merito congrui poteſt aliquis alteri mereri primam gratiam. Quia enim homo in gratia conſtitutus implet Dei voluntatem, congruum eſt ſecundum amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis voluntatem in ſaluatione alterius: licet quandoq; poſſit habere impedimentum ex parte illius, cuius aliquis ſanctus iuſtificationem deſiderat. Et in hoc caſu loquitur authoritas Iere. vltimo inducta.

ar. 3. & 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd fides aliorum valet alij ad ſalutem merito congrui, non merito condigni.

Ad 2m dicendum, quòd impetratio orationis innititur miſericordiæ, meritum autem condigni innititur iuſtitiæ: & ideo multa orando impetrat homo ex diuina miſericordia, quæ tamen non meretur ſecũdum iuſtitiam, ſecundum illud Dan. 9. Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciẽ tuam, ſed in miſerationibus tuis multis.

Ad 3m dicendum, quòd pauperes eleemoſynas recipientes, dicũtur recipere alios in æterna tabernacula vel impetrando eis veniam orando, vel merendo per alia bona ex congruo: vel etiam materialiter loquendo, quia per ipſa opera miſericordiæ, quæ quis in pauperes exercet, meretur recipi in æterna tabernacula.

A

Articvlvs VII.

Vtrum homo poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quòd aliquis poſſit ſibi mereri reparationẽ poſt lapſum. Illud enim quod iuſte à Deo petitur, homo videtur poſſe mereri: ſed nihil iuſtius à Deo petitur, vt Augu. dicit, quàm quòd reparetur poſt lapſum, ſecundum illud Pſal. 70. Cum defecerit virt⁹ mea, ne derelinquas me Domine.

B

ergo homo poteſt mereri, vt reparetur poſt lapſum.

¶ 2 Pręt. Multo magis homini proſunt opera ſua, quàm proſint alij: ſed homo poteſt aliquo modo alteri mereri reparationem poſt lapſum, ſicut & primã gratiam. ergo multo magis ſibi mereri poteſt, vt reparetur poſt lapſum.

¶ 3 Præt. Homo, qui aliquãdo fuit in gratia per bona opera quæ fecit, meruit ſibi vitã æternã, vt ex ſupra

C

dictis patet:* ſed ad vitã æternam non põt quis peruenire niſi reparetur per gratiam. ergo videtur quòd ſibi meruit reparationẽ per grãm.

Sed contra eſt, quod dicitur Ezechie. 18. Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, omnes iuſtitię eius, quas fecerat, non recordabuntur. ergo nihil valebunt ei pręcedentia merita ad hoc quòd reſurgat. non ergo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum futurum.

Respon. Dicendum, quòd nul

D

lus poteſt ſibi mereri reparationẽ poſt lapſum futurum neq; merito condigni, neque merito congrui. Merito quidem condigni hoc ſibi mereri non poteſt: quia ratio huius meriti dependet ex motione diuinæ gratiæ, quæ quidẽ motio interrumpitur per ſequens peccatum: vnde omnia beneficia, quæ poſtmodum aliquis à Deo conſequitur, quibus reparatur, non cadunt ſub merito, tanquã motione prioris gratiæ vſq; ad hęc non ſe

E

extendente. Meritum etiam congrui, quo quis alteri primam gratiã meretur, impeditur ne conſequatur effectum propter impedimentum peccati in eo, cui quis meretur. Multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia per impedimentum, quod eſt & in eo qui meretur, & in eo cui meretur. hic enim vtrunque in vnam perſonam concurrit: & ideo nullo modo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulũ ſeptimũ.*

In articu. 7. dubiũ occurrit circa rõnẽ literæ ad probandũ, quòd nullus põt mereri ex condigno ſibi reparationem poſt lapſum, quia. ſ. motio diuinæ gratiæ interrũpitur per lapſum. Cõtra hãc ſiquidẽ rõnẽ inſtatur. Primo, quia nõ exigitur ad hoc, quòd aliqua ſit merces reddẽda ex condigno, quòd motio diuinæ gratiæ non interrumpatur. ergo ratio literæ, quæ ex interruptione infert non meritum, nihil valet. Aſſumptũ patet: quia Iudas quandoq; meruit vitam ęternã ex condigno, & tamen motio diuinæ gratiæ fuit interrupta. Et confirmatur, quia tñ ẽ dicere, quòd interruptio gratiæ facit, vel exigit aliqd non cadere ſub merito condigni, quantũ dicere, nihil meremur ex cõdigno, niſi ad quod continuata gratia peruenimus: quod eſt falſum.

2. d. 27. art. 4. ad 3. Et Heb. 6. le. 3

ar. 2. huius q. & q. 109. ar. 5.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis ſciendum eſt, quòd gratia dupliciter concurrit ad meritum. Primo, vt conſtituens hominẽ in ſtatu remunerabili: & hoc facit gratia conſtituendo hominem diuinæ naturæ cõſortem. Secundo, vt principium actus meritorij: & quia ſecundum non ſolum præſupponit primũ in rõne principij, ſicut agere præſuppo-nit eſſe, ſed coexigit in rõne conſtituẽtis ſtatum remunerabilis, ita quòd nullus ex condigno meretur ſibi homini, ſed ſibi cõſtituto in gratia mercedẽ, vel præmiũ ſimpliciter: ideo de rõne meriti ex condigno ſibi, eſt conſtituere mercedem debitam ſibi in ſtatu gratiæ. Ita quòd gratia nõ ſolũ exigitur ad cõſtituẽdam perſonam, quæ meretur, & cui meretur, ſed cui exhibendũ ſit præmiũ. Et rõ huius eſt vniuerſalis, quia. ſ. quodlibet meritũ efficit mercedẽ debitam ſibi in ſolo ſtatu digno mercede: nullus.n. meretur

aliquid

aliquid exhibēdūm ſibi in ſtatu indigno mercede. Ex hoc aūt ꝙ ſtatut dignus mercede debita merito ex condigno conſtituitur gratia, ſequitur ꝙ impoſſibile eſt habere rōnem mercedis debitæ merito ex condigno, qđ in rōne ſua claudit ſtatum oppoſitum, vt patet: & quia reparatio poſt lapſum in ratiōe ſua claudit ſubiectum in ſtatu oppoſito, quia in peccato mortali per lapſum: ideo impoſſibile eſt, ꝙ reparatio poſt lapſum habeat rōnem mercedis debitę merito ex condigno: & hoc intendit author ĩ paucisſimis verbis literæ. Quod vt clarius intelliges ſimul cū dictis, nūc ſcito interruptionē gratiæ dupliciter inueniri poſſe. Primo vt impedimentū ad cōſequendam mercedē merito debitā, & de tali interruptione loqͣ author hic in rńſione ad tertiū: de qua ēt loquuntur obiectiones in oppoſitū allatæ, qua ēt Iudas nō aſſecut⁹ eſt vitā æternā, quā meruerat, ſi aliqñ fuit bonus. Et talis interruptio, vt in lrā dicit̃, impedit conſecutionem mercedis, ſicut vſr cā naturalis impedibilis, puta ſemē perfectum aliquāto tpe operans propriū effectum, ſi eradicet̃, vel aliter occupetur, impeditur a conſecutione effect⁹, ad quē ſm naturā ſuā erat ordinatū. Iam. n. dictū eſt, ꝙ act⁹ meritorius eſt ordinat⁹ ꝑ gratiæ ſemen a Deo ad cauſandū vitam æternam, ſicut alii actus naturales ad ſuos terminos. Et huiuſmodi interruptio ꝑ accidēs ſe habet ad meritum, & mercedem: quamuis ꝑ ſe ſe habeat ad cōſecutionē, vtpote directe contraria illi.

2. d. 27. art. 5. Et 4. diſt. 20. ar. 2. q. 3. cor.

¶ Scđo aūt modo inuenitur interruptio, vt clauſa in rōne termini. Et ſic eſt implicatio in adiecto, dicere quòd eſt merces in ſtatu interruptionis, ſicut dicere lumen in opaco, vt patet ex dictis. Et de hmōi interruptione loqͥtur litera in hac rōne, q̃ motionē diuinæ gratię interruptā ꝑ ſequens peccatum, vt incluſam in rōne mercedis aſſert ꝓ cauſa, quare non cadit reparatio poſt lapſum in merito.

ar. 5. & 4.

¶ Et per hoc patet rńſio ad obiecta. Nam & vita æterna, & augmentum gratiæ, & quicquid cadit ſimpliciter ſub merito condigni, ad conſecutionē quidem ſui exigit continuitatem, ſeu perſeuerantiam ſtatus: ad hoc autem quòd ſit merces debita, non. F Nec interruptio, quia impedit talem continuitatem, impedit reparationem habere rationem mercedis: ſed quia reparatio poſt lapſum includit in ratione ſua interruptionem, vt lumen diaphanum: non ſic autem eſt de vita æterna, & aliis, quæ meremur ex condigno.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ deſiderium, quo quis deſiderat reparationem poſt lapſum, iuſtum dicitur, & ſimiliter oratio, quia tendit ad iuſtitiam: non tamen ita, quòd iuſtitiæ innitatur per modū meriti, ſed ſolum miſericordiæ.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd aliqs pōt alteri mereri ex cōgruo primā gratiā: quia nō eſt ibi impedimentum, ſaltem ex parte merētis, quod inuenitur, dum aliquis poſt meritum gratiæ a iuſtitia recedit.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd quidā dixerunt, quòd nullus meretur abſolute vitam ęternam, niſi per actū finalis gratiæ. ſ. ſolum ſub conditiōe, ſi perſeuerat. Sed hoc irrationabiliter dicitur, quia quandoque actus vltimæ gratiæ, non eſt magis meritorius, ſed minus q̃ act⁹ præcedētes ꝓꝑ ægritudinis oppreſſionem. H Vnde dicendum, quòd quilibet actus charitatis meretur abſolute vitam æternam: ſed per peccatum ſequens ponitur impedimentum præcedenti merito, vt nō ſortiatur effectum: ſicut ēt cauſæ naturales deficiunt a ſuis effectibus ꝓꝑ ſuperuenient impedimentum.

Articvlvs viii.

Vtrum homo poſſit mereri augmentum gratiæ, uel charitatis.

AD octavvm ſic proceditur. Videtur quòd homo nō poſſit mereri augmentū gratię, vel charitatis. Cum n. aliquis acceperit pręmium quod meruit, nō debetur ei alia merces, ſicut de qͥbuſdam dicitur Matth. 6. Receperunt mercedem ſuam. ſi igitur aliquis mereretur augmentū charitatis vel gratiæ, ſequeretur quòd gratia augmentata, non poſſet vlterius expectare aliud præmium, quod eſt inconueniens.

¶ 2 Præt. Nihil agit vltra ſuam ſpeciem: ſed principiū meriti eſt gr̃a, vel charitas, vt ex ſupradictis patet.* ergo nullus pōt maiorē gr̃am, vel charitatem mereri, q̃ habeat.

¶ 3 Præt. Id quod cadit ſub merito meretur homo per quemlibet actum a gratia, vel charitate procedentem: ſicut per quemlibet talē actum meretur homo vitam æternam. ſi igitur augmentum gratiæ, vel charitatis cadat ſub merito, videtur ꝙ per quemlibet actum charitate informatum aliquis mereat̃ augmentū charitatis: ſed id qđ homo meretur, G infallibiliter a Deo conſequitur, niſi impediatur per peccatum ſequens. dicitur. n. 2. ad Tim. 1. Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitū meū ſeruare. Sic ergo ſequeretur quòd per quemlibet actum meritorium gratia, vel charitas augeretur, qđ videtur inconueniens: cum qñq; actus meritorij nō ſint multū feruentes, ita ꝙ ſufficiant ad charitatis augmentū. non ergo augmentū charitatis cadit ſub merito.

Sed contra eſt, quod Aug.* dicit ſuper epiſt. Io. quòd charitas meretur augeri, vt aucta mereat̃ & perfici. ergo augmentum charitatis, vel gratiæ cadit ſub merito.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictū eſt*, illud cadit ſub merito condigni, ad quod motio gratiæ ſe extendit: motio autē alicuius mouentis non ſolum ſe extendit ad vltimum terminū motus, ſed ēt ad totum progreſſum in motu. Terminus aūt motus gratiæ I eſt vita æterna: progreſſus autē in hoc motu eſt ſm augmentum charitatis, vel gratię, ſm illud Prou. 4. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem, qui eſt dies gloriæ. ſic igitur augmentum gratiæ cadit ſub merito condigni.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ præmium eſt terminus meriti. Eſt autē duplex terminus mot⁹. ſ. vltimus & medius, qui eſt & principium & terminus: & talis termi- K nus eſt merces augmenti. Merces autē fauoris humani eſt ſicut vltimus terminus his, qui finē in hoc conſtituunt: vnde tales nullā aliā mercedem recipiunt.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ augmentum gratiæ non eſt ſupra virtutē præexiſtentis gratiæ, licet ſit ſupra

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulū octauū.

IN articu. 8 eiuſdē q. nota ꝙ author vtitur vi gratiæ, quaſi motore, in principio corporis articuli: quia gratia eſt velut organum ſeu medium, quo Spiritusſanctus mouet nos: & ꝓ hoc eadē motio attribuitur Spirituiſancto, & gratię, & ad idem ſe extēdere dicitur.

¶ In rńſione ad ſm eiuſdem articuli dubiū occurrit duplex, primo circa id quod dicitur: ſecundo circa id quod ſupponitur. Falſum quidem videtur, ꝙ augmētū gratiæ ſit ſupra quātitatē, & non ſupra virtutem præexiſtētis gratiæ. nā in his, quæ non mole magnæ ſunt, idē eſt maius, & melius, vt Augu. dicit. Et conſtat, ꝙ in maiori quātitate gratiæ eſt maior virtus, q̃ in minori: ac per hoc augmētum gratię ſicut excedit quantitatē, ita excedit virtutem præexiſtētis gratię: non ſic aūt eſt de ſemine, & arbore, & animali paruo creſcēte in magnum, in quibus virtus augmētatiua diſtinguitur a quantitate perfecta, ad quam mouet. Falſum quoque ſuppoſitū videtur. ſ. ꝙ gratia augeat ſeipſam, cum ſol⁹ De⁹ effectiue cauſet, & augeat gratiam.

Tract. 5. ad med. to. 9.

Ar. 6. & 7. huius q.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia augmentum non niſi metaphorice in formis extra quātitatem dicitur; eſt. n. motus intenſionis augmētatio gratiæ, ſicut & aliarum formarum: ideo nō oportet hoc attēdere, ꝙ ſicut animal, aut animatum auget ſeipſum, ita gratia auget ſeipſam, vt de ſemine, & arbore ſimilitudo affertur. Sed in huiuſmodi augmento gratiæ, quæ vere intenſio eſt, attendendum eſt, ꝙ cauſa agens, quæ efficit formam in ſubiecto diſpoſito, auget eam mediante ſeipſa cooperante per actū ſuum ad diſponendum, capaxque ad reddendum ſubiectum maioris gratiæ, & ad faciendum ſibi debitum, id eſt, merendum huiuſmodi augmentum. Et licet augmentum gratiæ ſit maioris

quanti-

quantitatis ac virtutis, ꝙ gratia præexiſteus, vt manifeſte patet cum augetur vſq; ad conſummationẽ patriæ: nõ tñ excedit effi cacia gratiæ præexiſtentis in diſponendo ac merẽdo eam, ſed eſt ꝓportionatus terminus illius. Et hoc eſt non excedere illam in virtute, q̃uis in quantitate. Vnde obiectio primi dubii in æquiuoco laborat. Nam dupliciter intelligi põt eſſe ſupra virtutẽ, Vno modo habe re maiorẽ virtutem: alio modo eſſe improportionatũ effectũ, ſeu terminũ illiꝰ virtutis. Et in ſcdo ſenſu ſumitur i lrã, non in primo: quia primus coincidit cũ alio mẽbro lrẽ. ſ. eſſe ſupra quantitatem. nam eiuſdem rõnis eſt eſſe ſupra quantitatem & virtutem in primo ſenſu.

¶ Ad ſecundã dr̃, ꝙ litera non ſupponit gratiam augere ſeipſam, ſed ita ſe habere ad augmentũ ſuũ cauſandũ, ac ſi cauſaret illud: ſicut actꝰ habitꝰ acqſiti auget ipſam. Et hoc eſt verum, quoniam in ſolo actu gratię augetur gratia, quæ ita ſe habet ad augmentũ, ꝙ ſi eſſet cauſabile per actum noſtrũ, tunc cauſaret. Statuit ſiquidẽ tũc Deus augmentum cauſare, q̃ vis noſtra cauſaret illud, ſi in noſtra eſſet poteſtate. Et hæc dicta ſunt de grã inquantum efficiente augmentum, vt exponeretur etiam verbaliter reſponſio ad ſecundum. Sed loquendo de gratia vt merente augmentũ, quomodo loquitur totus articulus, & argumentum ſecundum, facilius patet meritum augmenti non eſſe ſupra virtutem gratiæ modo expoſito, & nõ præſupponi augmentũ fieri a gratia, ſed meritum illius ex condigno eſſe a gratia.

4.d.45.q.2 ar.14.1.co.

cap.2.& 17 i prin.to.7.

art.præced.

¶ In rñſione ad tertiũ aduerte, ꝙ author q. in 2.Senten. diſ.27.q.1.ar.5.augmentum gratiæ cõſiderauit ſolũ vt effectũ grã, & propterea poſuit ipſum vt præmium cõcomitans actũ meritoriũ, hic perſpicacius intuitꝰ augmentum eſſe terminum mediũ motus meritorii, poſuit ipſum eſſe præmium redditum merito directe, ſicut & vitam æternam. Et propterea licet ibi in reſponſione ad ſecundum, non poſuerit quolibet actu meritorio mereri nos augmentum gratiæ, hic hoc affirmat, ſuo tamen tempore reddendum, cum ſcilicet aliquis fuerit ſufficienter diſpoſitus ad augmentum gratiæ. Quod tunc ſolum eſt, cum aliquis ita vtitur accepta gratia ſecundum proportionem virium ſuarum, vt in nullo gratia Dei deſit per negligentiam, vt ibidem author dicit.

quãtitatem ipſius: ſicut arbor, etſi ſit ſupra quantitatem ſeminis, nõ eſt tamen ſupra virtutem ipſius.

Ad 3^m dicendum, quòd quolibet actu meritorio meretur homo augmẽtum gratiæ, ſicut & gratię conſummationẽ, q̃ eſt vita æterna. Sed ſicut vita æterna nõ ſtatim redditur, ſed ſuo tpe, ita nec gratia ſtatim augetur, ſed ſuo tpe. cum. ſ. aliquis ſufficienter fuerit diſpoſitus ad gratiæ augmentum.

Articvlvs IX.

Vtrum homo poſſit perſeuerantiam mereri.

Ad nonvm ſic proceditur. Videtur ꝙ aliquis poſſit perſeuerantiam mereri. Illud. n. quod homo obtinet petendo, põt cadere ſub merito habẽtis gratiã: ſed perſeuerantiam petendo hoies a Deo obtinẽt, alioquin fruſtra peteretur a Deo in petitionibus orationis Dominicæ, vt Auguſ. exponitꝰ in lib. de bono perſeuerantiæ. ergo perſeuerantia poteſt cadere ſub merito habentis gratiam.

¶ 2 Pręt. Magis eſt non poſſe peccare, q̃ non peccare: ſed non poſſe peccare cadit ſub merito. meretur enim aliquis vitam ęternã, de cuiꝰ rõne eſt impeccabilitas. ergo multo magis poteſt aliquis mereri vt non peccet, quod eſt perſeuerare.

¶ 3 Pręt. Maius eſt augmentũ gratię, q̃ perſeuerãtia in gratia quam quis habet: ſed homo poteſt mereri augmentum gratiæ, vt ſupra dictum eſt* ergo multo magis poteſt mereri perſeuerantiam in gratia, quam quis habet.

Sed contra eſt, quòd omne quod quis meretur, a Deo cõſequitur, niſi impediatur ꝑ peccatum: ſed multi habẽt opera meritoria, qui non cõſequuntur perſeuerantiam, nec poteſt dici quòd hoc fiat propter impedimentum peccati: quia hoc ipſum quod eſt peccare, opponitur perſeuerantię, ita quod ſi aliquis perſeuerãntiam mereretur, Deus non permitteret aliquem cadere in peccatum. non igitur perſeuerãtia cadit ſub merito.

Respon. Dicendum, ꝙ cum homo naturaliter habeat liberum arb. flexibile ad bonũ & ad malũ, dupliciter põt aliquid perſeuerantiam in bono obtinere a Deo. Vno quidẽ modo per hoc, quòd liberũ arb. determinatur ad bonum per gratiam conſummatam, quod erit in gloria. Alio modo ex parte motionis diuinę, quę hominem inclinat ad bonũ vſque ad finem. Sicut autem ex dictis patet*, illud cadit ſub humano merito, quod comparatur ad motũ liberi arb. directi a Deo mouente, ſicut terminus, non autem id qđ comparatur ad prędictum motum, ſicut principium. Vnde patet, quòd perſeuerãtia glorię, q̃ eſt terminus prędicti motus, cadit ſub merito: perſeuerantia autem vię non cadit ſub merito, qa dependet ſolum ex motione diuina, q̃ eſt principiũ oĩs meriti, ſed Deus gratis perſeuerãtię bonũ largitur, cuicunq; illud largitur.

21.6.7.& 8

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ ẽt ea q̃ non meremur, orãdo impetramus: nã & peccatores Deus audit, peccatorũ veniam petẽtes, quam non merentur, vt patet per Aug. ſuper illud Io. *Scimus quia peccatores Deus nõ exaudit: alioquin fruſtra dixiſſet Publicanus. Deus propitius eſto mihi peccatori, vt dicitur Luc. 18. Et ſimiliter perſeuerantiæ donum aliquis petendo a Deo impetrat vel ſibi, vel alij, q̃uis ſub merito non cadat.

Tra. ct 44. euang. Ioã. poſt med. illius. to. 9.

Ad 2^m dicendum, ꝙ perſeuerantia quę erit in gloria, cõparatur ad motũ liberi arb. meritoriũ ſicut terminus, non autem perſeuerantia vię ratione prędicta †.

¶ Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium de augmento gratię, vt per prędicta patet*.

In iſto art. & art. 8. * In cor. & ad 2ᵐ.

Articvlvs X.

Vtrum temporalia bona cadant ſub merito.

Ad decimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ temporalia bona cadãt ſub merito. Illud. n. quod ꝓmittitur aliquibus vt pręmiũ iuſtitię, cadit ſub merito: ſed tẽporalia bona ꝓmiſſa ſunt ĩ lege veteri, ſicut merces iuſtitię, vt patet Deut. 28. ergo videtur ꝙ bona temporalia cadant ſub merito.

2.2.q.122. ar.5.ad 4.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimaquartæ Articulum nonum.*

In artic. 9. eiuſdẽ qſt. dubiũ ſtatim occurrit circa rõnẽ lrę, Quare perſeuerantia non cadit ſub merito, quia dependet ſolum ex motione diuina &c. Si. n. hęc ratio valet, augmentũ gratiæ nõ caderet ſub merito, qa depẽdet ſolũ ex motione diuina. Nec vales dicere, ꝙ dependet ex nobis diſpoſitiue: quia ẽt perſeuerantia dependet ex nobis diſpoſitiue.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ rõ literæ nõ cõſiſtit i depẽdentia ſolũ ex motione diuina effectiue, ſed conſiſtit in hoc, ꝙ depẽdet ſolũ ex motione diuina, q̃ eſt principiũ grę: ita ꝙ duobꝰ exiſtentibꝰ mẽbris diſtinctionis i lrã. ſ. eſſe terminũ, & eſſe principiũ actionis grę, & primo cadẽte ſub merito, ſcdo nõ, cũ ꝑſeuerãtia vię cõſiſtat in primo ſolũ, ita ꝙ ly ſolũ, excludit ab oppoſito mẽbro. ſ. terminare motionẽ, cõſequẽs ẽ ꝙ ꝑſeuerãtia vię nõ cadit ſub merito. Et ex hoc apparet drĩa inter augmẽtũ grę, & ꝑſeuerãtiã vię: qa licet cõueniant in hoc, ꝙ vtrũq; ex ſolo Deo đpẽdet effectiue, differunt tñ in hoc, ꝙ augmẽtatio eſt talis actio Dei, q̃ hẽt terminũ terminãtẽ motũ grę priꝰ datæ, vt patet. Perſeuerãtia vero, qa cõſiſtit i ſola grę cõſeruatiõe, et cõſeruatio grę nihil aliud eſt q̃ ꝓductio eiꝰ cõtinuata, ſeu nõ interrupta, nullũ habet terminũ nouũ, q ſit terminus motus grę iã exiſtẽt. Conſtat. n. ꝙ ipſa prima grã, nõ nouo mõ ſe habẽs, ſed eodẽ mõ ſe habens, terminat conſeruationẽ: & iõ nõ cadit ſub merito.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimaquartæ Articulum decimum.*

In artic. 10. eiuſdem quęſt. & vlt. totius libri huius, nota tria. primo, quòd cum dicitur, Omnia illa, quibus homo adiuuatur ad

ad peruenienduū ad beatitudinē poſt primā grām, cadere ſub merito ſimpliciter, intelligēdum eſt de oibꝰ habētibꝰ rōnē termini, ne ſit qō de cōſeruatione, & pſeuerātia, q̄ tñ ad primā gratiam ſpectare dici poſſunt.

Li. 18. Moral. c. 2. a med.

¶ Scđo, ꝙ ſicut bonū ē duplex, ſimpľr & ſm qd, ita meritū: & merito ſimpľr, qđ eſt meritum grę, rńdet bonū ſimpľr: merito ſm qd rńdet bonū ſm qd. ſ. bonū tpale ſecundum ſe.

¶ Tertio, ꝙ quemadmodū in merito ſimpliciter inuenit prima radix ordinatio diuina p grę donū, & ſecunda liberum arb. ita in merito ſm qd inuenit ordinatio diuina non per grām, q2 nō eſt aliqd excedēs naturā: ſed per propoſitum cōſequendi illud tēporale, & liberū arb. operans p conſecutione illius. Vt ſic ſit meritū ſm qd hois apud Deū pportionatr, ſicut meritum ſimpľr: & merces ab eodē reddatur, qui tāta bonitate affluit, vt ēt inter malas noſtras voluntates gaudeat ſe ordinare opera, q̄ remuneret. Cui ſit honor, & gľia in ſecula ſeculorum. Amen.

¶ Et hæc quo ad p̄ſentis operis expoſitionē ſm ppriis ingenioli facultatē dicta ſunt ad exaltationē veritatis, & doctrinæ diui Thomæ. Romæ, Anno ſalutis 1515. Aetatis vero meæ 43. die. 29. mēſis Decēbris. Deo, diuæ Mariæ, diuo Thomę, vniuerſæq; cæleſti curiæ grās. Amen.

¶ 2 Præt. Illud videtur ſub merito cadere, quod Deus alicui retribuit p aliquo ſeruitio quod fecit: ſed Deus aliquando recompenſat hominibus pro ſeruitio ſibi ſacto aliqua bona tpalia. dicit. n. Exod. 1. Et quia timuerūt obſtetrices Deū, ędificauit illis domos. vbi glo. Gregorius. *dicit, ꝙ benignitatis earū merces potuit in æterna vita retribui: ſed culpa mendacij terrenam recōpēſationē accepit. & Ezech. 29. dicit: Rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum, & merces nō eſt reddita ei. & poſtea ſubdit: Erit G merces exercitui illius, & dedi ei terram Aegypti pro eo quòd laborauerit mihi. ergo bona temporalia cadunt ſub merito.

¶ 3 Præt. Sicut bonum ſe habet ad meritum, ita malum ſe habet ad demeritum: ſed pp demeritū peccati aliqui puniuntur a Deo tpalibus pœnis, ſicut patet de Sodomitis, Gen. 19. ergo & bona temporalia cadunt ſub merito.

¶ 4 Sed contra eſt, quòd illa q̄ cadunt ſub merito, non ſimiliter ſe habēt ad omnes: ſed bona H temporalia, & mala ſimiliter ſe habent ad bonos & malos ſm illud Eccleſ. 9. Vniuerſa æque eueniunt iuſto & impio, bono & malo, mūdo & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia cōtemnenti. ergo bona tpalia nō cadūt ſub merito.

Respon. Dicēdum, ꝙ illud quod ſub merito cadit eſt p̄miū, vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum aūt hoīs eſt duplex, vnum ſimpliciter: aliud ſm quid. Bonū hominis ſimpliciter eſt vltimus finis eius, ſm illud Pſal. 72. Mihi aūt adhærere Deo, I bonū eſt: & p conſequens oīa illa quæ ordināt vt ducentia ad hūc finem, & talia ſimpliciter cadunt ſub merito. Bonum autem ſm qd, & non ſimpliciter, hominis eſt, qđ eſt bonū ei vt nūc: vel quod ei eſt ſm quid bonū, & huiuſmodi non F cadunt ſub merito ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Secundum hoc ergo dicēdum eſt, quòd ſi temporalia bona conſiderentur prout ſunt vtilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam ęternā, ſm hoc directe & ſimpliciter cadunt ſub merito: ſicut & augmētum gratiæ, & oīa illa quibus homo adiuuatur ad perueniendum in beatitudinem poſt primam gratiā. Tm̄. n. dat Deus viris iuſtis de bonis tpalibus, & ēt de malis, quantū eis expedit ad perueniēdū ad vitā æternam, & in tm̄ ſunt ſimpliciter bona huiuſmodi temporalia. vnde dicitur in Pſal. 33. Timentes aūt Dominum non minuentur omni bono. & alibi: Non vidi iuſtum derelictum &c. Pſal. 36. Si autem conſiderentur huiuſmodi temporalia bona ſm ſe, ſic nō ſunt ſimpliciter bona hominis, ſed ſm quid: & ita nō ſimpliciter cadunt ſub merito, ſed ſecundum quid, inquantum. ſ. homines mouētur a Deo ad aliqua tēporaliter agenda, in quibus ſuum propoſitum conſequuntur Deo fauente, vt ſicut vita æterna eſt ſimpliciter præmium operum iuſtitiæ per relationē ad motionem diuinam, ſicut ſupra dictum eſt.* ita tempo- ar. 2. 3. & 6. huius q̄ſt. ralia bona in ſe conſiderata habeant rōnem mercedis habito reſpectu ad motionem diuinam, qua voluntates hominum mouentur ad hæc pſequenda: licet interdum in his non habeant hoīes rectam intētionē.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut Auguſt. dicit contra Fauſtum lib. 4. *In illis temporalibus p- Lib. 4. c. 2. circa princ. tom. 6. miſſis figuræ fuerunt futurorum ſpiritualium, quæ implentur in nobis. Carnalis enim populus promiſſis vitę præſentis inhęrebat, & illorum non tantum lingua, ſed etiam vita prophetica fuit.

Ad 2m dicendum, quòd illę retributiones dicuntur eſſe diuinitus factę ſecundum comparationem ad diuinam motionem, nō autem ſecundum reſpectum ad malitiam voluntatis, pręcipue quantum ad regem Babylonis, qui non impugnauit Tyrum, quaſi volens Deo ſeruire, ſed potius vt ſibi dominium vſurparet. Similiter etiam obſtetrices, licet habuerunt bonam voluntatem quantum ad liberationem puerorum, nō tamen fuit earum recta voluntas quantum ad hoc, quòd mendacium confinxerunt.

Ad 3m dicendum, ꝙ temporalia mala infliguntur in pœnam impiis, inquātum per ea non adiuuantur ad conſecutionem vitæ ęternę. Iuſtis autem, qui per huiuſmodi mala iuuantur, non ſunt pœnę, ſed magis medicinę, vt ſupra dictum eſt*. q. 85. art. 7. & 8.

Ad 4m dicendum, ꝙ omnia ęque eueniunt bonis & malis, quantum ad ipſam ſubſtantiam bonorum, vel malorum temporalium, ſed non quantum ad finem: quia boni per huiuſmodi manuducūtur ad beatitudinem, non autem mali. Et hęc de moralibus in communi dicta ſufficiant.

F I N I S.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL.

Omnes ſunt Quaterniones, præter LL. qui eſt Duernio.

ROMAE,

Apud Iulium Accoltum. M D LXIX.

5-2